SANCTI

AMBROSII

MEDIOLANENSIS

EPISCOPI

OPERA.



S. AMBROSII EPISCOPI EFFIGIES EX ANTIQVIS EIVS IMAGINIBVS MEDIOLANI OLIM DEPICTIS AD VIVVM EXPRESSA.

Ex monumentis Eccleſiæ Mediolanenſis.

S. Ambroſius Ambroſij filius Romanus, Eccleſiæ Doctor, corporis ſtaturâ mediocri fuit, aſpe-ctu graui & pulchro, naſo paululùm oblongo, capillis flauis, fronte latâ, vnóque oculo ſuper-cilijs elato: animi autem virtutibus egregijs, veréque Epiſcopalibus floruit. Omni religionis Ca-tholicæ officio, doctrináque Eccleſiæ Dei profuit, atque ob eam cauſam eius nomen non Latinè ſolùm; ſed Græcè, Syréque celebratum, vbique in omni Eccleſiâ magnum eſt. Præfuit Eccleſiæ Mediolanenſi, ann. xxij. menſes circiter v.

SANCTI

AMBROSII

MEDIOLANENSIS EPISCOPI

OPERA

EX EDITIONE ROMANA

SACRÆ SCRIPTVRÆ CONTEXTVM, AD FACILIOREM Lectorum intelligentiam, ex ipsâ ſancti Doctoris lectione, & ex LXX. Interpretum, quos potiſſimùm ſequitur, tranſlatione erutum, complectente.

IN QVA,

Quæ vitio vel incuriâ erant adiecta, ſunt reiecta: quæ ſublata, reſtituta: quæ tranſpoſita, repoſita: quæ deprauata, emendata: omnia ad veterum MSS. & emendatorum codicum excuſorum fidem ſummâ curâ examinata, & aliorum Patrum lectione, priſtinæ integritati ac puritati reddita.



LVTETIÆ PARISIORVM,
Impenſis SOCIETATIS TYPOGRAPHICÆ Librorum Officij Eccleſiaſtici iuſſu Regis conſtitutæ.

M. DC. LXI.

Cùm Priuilegio Chriſtianiſſimæ Maieſtatis.

SIXTVS PAPA V.

Ad perpetuam rei memoriam.

GRAVITER ſæpè anteà, & moleſtè tulimus præclara beati Ambroſij Eccleſiæ Doctoris monumenta, quæ extant, quàm plurimis mendis fuiſſe contaminata, ſplendidiſſimúmque, quod inde radiabat, cæleſtis ſcientiæ, & pietatis lumen, veluti circumfuſis nebulis, penè obſcuratum. Verùm cùm inſpirante atque adiuuante Domino, noſtrâ antequàm ad ſupremum Apoſtolatus apicem euecti ſumus, multorum annorum operâ & ſtudio fuerint illuſtrata: altera, quæ illam conſequitur, nos cura admonet vt caueamus ne in poſterum vel hæreticorum commentis, quibus ſemper eius obſtitit doctrina, vel quauis aliâ miſerorum temporum calamitate, eiſdem, aut etiam maioribus tenebris inuoluantur. Quare vniuerſis & ſingulis Patriarchis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, & cæteris Eccleſiarum, & locorum etiam regularium Prælatis, nec non hæreticæ prauitatis Inquiſitoribus, eorúmque Vicariis per vniuerſum orbem conſtitutis mandamus ne in ſuis quiſque Eccleſiis, Prouinciis, Ciuitatibus, Diœceſibus, & iuriſdictionibus, religioſiſſimi, atque eruditiſſimi Antiſtitis referta doctrina Spiritus ſancti Opera, & nunc erroribus purgata, aut omnia, aut eorum aliquam partem, imprimi, niſi iuxtà hanc Romanam editionem permittant, quam docti, & pij viri ſinceram & veram, vt confidimus, agnoſcent, & grato animo amplectentur; Deóque de præſtita nobis ope gratias agentes ſua pia ſtudia in tanti Auctoris recuperata nunc luce fulgentis fructuosâ, & iucundâ lectione oblectabunt. Contrariis non obſtantibus quibuſcumque.

Datum Romæ apud Sanctum Marcum, ſub annulo Piſcatoris, die 14. Septembris M. DC. XXV. Pontificatus noſtri anno primo.

IO. BAPTISTA CANOBIVS.

SANCTISSIMO AC BEATISSIMO,

D. N. GREGORIO PAPÆ XIII.

F. FELIX CARDINALIS DE MONTE-ALTO.

INTER præſtantiora munera, potioraque munimenta, quibus IESVS-CHRISTVS
*vnigenitus Dei Filius, Dominus noſter infallibili diſpoſitione prouidentia, dilectam
Sponſam ſuam militantem Eccleſiam, vt ea non tantum in medio nationum peruerſarum* Epheſ. 5.
*ſublimioribus coruſcaret virtutibus; ſed aduersùs principes tenebrarum, mundique rectores
iugiter inuicta conſiſteret, in hac terrena colluctatione decorauit atque ſuffulſit, ſanctos* Philip. 2.
*Doctores, orthodoxos Patres, eorumque ſcripta meritò eſſe connumeranda ſemper exiſtimaui.
Illi namque vt ſanctus ad Epheſios ſcribit Apoſtolus, ne tanquam paruuli fluctuemus, aut* Epheſ. 6.
circumferamur omni vento doctrinæ, in aſtutia hominum; ſed vt fidei vnitate in virum perfectum formati, Epheſ. 4.
*Chriſto redemptori occurramus, Paſtores Doctoréſque diuinitùs ſunt conſtituti: hi verò (ſancto Auguſtino teſte)
vt fidem gignant, nutriant, defendant ſimul, ac roborent, nobis traditi: his quippe ſancta Romana Eccleſia,
omnium Eccleſiarum mater & magiſtra, ſuffulta præſidiis, Fideles excoluit, diuina myſteria reſerauit, hæreſes
aboleuit, ſchiſmata deſtruxit, altitudinem omnem aduersùs Dei ſcientiam ſe extollentem euertit, pacem ac* 2. Cor. 10.
*tranquillitatem, vnitatémque prouinciis, nationibus, vniuerſo denique orbi Chriſtiano perpetuò reſtituit. Non
immeritò igitur dolenter ferebam, animoque vehementer angebar, quòd præclara hæc Patrum monumenta
Eccleſiæ, diuina, vt diximus, benignitate conceſſa, ſiue temporis iniuria, ſiue Paſtorum dormitatione, inimico
in medio tritici zizania ſuperſeminante, adeò corrupta ac temerata depromerentur, vt interdùm nullam,
interdùm ineptam, aliquando falſam, nonnunquam verò à fidei inſtitutis, & ab ipſorum Auctorum mente alienam
efficerent ſententiam. Vnde Inquiſitores, ſanctæ fidei negotiis præfecti, lectionem illorum (ne quæ ad vitam data
erant, operarentur mortem) nec omnibus, nec abſque delectu permittebant. Quare cæleſtibus his Eccleſia auxiliis* Matt. 13.
*penè deſtituta videbatur. Cui malo vt quoque modo tandem occurrerent, Pius IV. & deinde Pius V. fel. rec. ſummi
Pontifices: prædeceſſores S. V. mihi tunc iuxta meæ profeſſionis inſtitutum, in conuentu ordinis Minorum degenti,
ſanctiſſimi atque ac grauiſſimi Eccleſiæ doctoris Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi opera, perinde atque aliorum
huius generis ſanctorum Doctorum deprauata ac violata, & proinde interdicta, denuò diligenter euoluenda
ac recognoſcenda, & ab interiectis erroribus repurganda, atque ad priſtinam Auctoris ipſius puritatem, veterum
collatione exemplarium, & alio quocumque aptiori ſtudio reformanda mandarunt. Quod negotium licet graue,
ac ſuprà tenuitatem meam, illius tamen qui aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit diſertas, auxilio* Sap. 10.
*fretus, obedienter ac libenter accepi. Quapropter antiquiores illicò bibliothecas luſtrare, ac cum manuſcriptis
veteribus, emendatioribuſque excuſis codicibus conferre, nec non aliquos præter impreſſos, ſi quos reperirem
libellos, inueſtigare, quæ denique loca ex ſanctiſſimi huius Doctoris Scriptis, tum in Conciliis generalibus &
prouincialibus, tum in priuatis lucubrationibus maiores noſtri citauerint, exquirere ſedulò cœpi: Opúſque procul-
dubio abſoluiſſem, niſi variis & itinerum & aliarum curarum diſtractionibus præpeditus id imperfectum deſerere
coactus fuiſſem. Qualemcumque poſteà nactus quietem, hortatu, iuſſúque S. V. inchoatum opus repetens, præclaros
Doctores, viros doctrina & pietate graues, ac linguarum intelligentia, & hiſtoriarum cognitione inſignes, præ-
tereà in ſcholaſtica Theologia & Patrum lectione admodùm verſatos delegi, mihique laboris ſocios adſciui. Itaque
onus alacriter ſubeuntes, muneríque plures annos ſtrenuè vnà incumbentes, tandem multis vigiliis, plurimóque
impendio, Deo bonorum omnium largitore nobis propitio, opus abſoluimus, munus perfecimus; abſolutumque* Iacob. 1
*S. V. quæ beatiſſimi Petri fidem tenet & ſedem, vt ſtudium noſtrum comprobare, gratoque ſuſcipere animo di-
gnetur, reuerenter offerimus. Inſigniores, vetuſtioréſque diuerſarum prouinciarum bibliothecas perueſtigauimus:
manuſcriptos, ac excuſos codices contulimus: Philonem, Ioſephúmque Hebræos, ac Euſebium Cæſarienſem,
ſanctum Baſilium re & cognomento magnum, ac reliquos ſuperiores, quorum lectione, imitationeque ſanctus
hic delectatus eſt Doctor, accuratè legimus: plura Concilia generalia & prouincialia diligenter euoluimus;
ſanctum Auguſtinum, Theodoretum, caeteróſque poſteriores qui aliqua ab eo ſunt mutuati, legentes perpendimus:
quorum ope atque adiumento obſcura explicuimus, manca ſuppleuimus, addita reſecimus, tranſpoſita repoſuimus,
deprauata emendauimus, omnia demùm vt germanam Ambroſii phraſim redolerent, eiuſque dignitati atque
grauitati reſponderent, ſedulò curauimus: & vt ipſemet Auctor loqui videretur, ſuppoſitis quibuſcumque abſciſſis,*

pro viribus ſtuduimus. Nonnullos præterea Tractatus, & Epiſtolas, ac Sermones nuſquam adhuc typis datos, à maioribus tamen diu deſideratos, multo conquiſitos labore, Operi addidimus. Quæ omnia in vniuerſum quinque tomis comprehendimus: in quorum diſtributione commentitiam illam Eraſmi ſeriem in recentioribus Editionibus obſeruatam validiſſimis rationibus adducti ſequi noluimus: verùm aptiorem quandam rationi, nec non ſancti Doctoris propoſito atque inſtituto magis conſentaneam aliam nacti ſumus, nimirum vt primus, ſecundus, & tertius tomus ordinem ſacrorum Bibliorum teneant: Quartus eam, quam poſtea in ſcholis ſibi vendicarunt Theologi: Quintus quo ſermones & epiſtolæ continentur, quantùm ad ſermones attinet, pro maiori ſtudioſorum vtilitate, vt ad Miſſalis Romani ordinem accommodetur: quod autem ad Epiſtolas, vt proprios habeat libros, ad materiarum diuerſitatem diſtinctos. Ceterùm vbi ſanctus ipſe Doctor ordinem præſcripſit, eum ipſum fideliter ſecuti ſumus. Primo, ſecundo, & tertio tomis Commentaria & Explanationes continentibus ſacrorum Librorum contextum vel ex propriâ Auctoris verſione, prout ex eius ſcriptis haurire nobis licuit, vel ex LXX. Interpretum translatione, quâ potiſſimùm Auctor vſus eſt, ad faciliorem Lectorum intelligentiam ſummo ſtudio adiunximus. Quod reliquum eſt, ſanctus hic Doctor tanto veritatis candore innotescit, vt quod pater Auguſt. tradit, ne inimici quidem in illius Scriptis quod arguerent inuenire vnquam potuerint: tantâ præterea fuit ſanctitatis famâ, vt Theodoſius magnus dicere ſoleret: Solum Ambroſium noui dignè vocari Epiſcopum: tantâ poſtremò exiſtimationis maieſtate, vt quod plerique meminerunt Scriptores, nec vllus cenſeretur Imperator, cui non conſenſiſſet Ambroſius. Tantus igitur Doctor & Epiſcopus, qui Liguriam olim, Aemiliámque prouincias feliciter adminiſtrauit, qui Galliam erudiuit, Mediolanenſem Eccleſiam, ſublatis diſſidiis, pacauit, tyrannos compeſcuit: Cæſares ad religionem, pietatem, iuſtitiam, obedientiam ergà ſanctiſſimos Epiſcopos formauit: S. Romanæ Eccleſiæ auctoritatem contra Schiſmaticos, ac hæreticos, Damaſo, Siricioque ſanctiſſimis Pontificibus, S. V. etiam prædeceſſoribus ſummâ prudentiâ, libertate, conſtantiáque defendit ac roborauit: nunc ad mores emendandos, ad Eccleſiaſticam diſciplinam reſtituendam, dignitatem retinendam, libertatem tuendam, ad hæreſes quaſcumque eliminandas, veſtræ præſto eſt Sanctitati. Noſtros igitur conatus Roma amplectatur, quia præclarum ei ciuem: amplectatur Liguria Aemiliáque, quia præſidem eis conſularem: Mediolanum, quia Epiſcopum peruigilem: Sanctitas denique veſtra,

Ioan. 10. *quia integerrimum Eccleſiæ Doctorem reſtituere curauimus. Quare iucundo, gratóque ipſum, Beatiſſime Pater! animo ſuſcipe, obuiiſque amplectere vlnis, noſtris benedicens laboribus. Deinde vt breuiori, tibi autem Eccleſiæque Dei Epiſtola hæc noſtra proſpero claudatur fine: Ieſus Chriſtus Dominus noſter, paſtor Bonus, paſtorque Creator omnium, S. V. vnà cum commiſſo ſibi grege ſaluet ſemper & muniat. Amen.*

Romæ, Kalendis Decembris, M. D. LXXX.

AD LECTOREM.

SANCTI Ambroſij egregij Doctoris Eccleſiæ, & eruditiſſimi Antiſtitis præclara monumenta, multis errorum tenebris iam pridem obſcurata, poſteáque hæreticorum ſacros callidè corrumpentium auribus deprauata, nunc demum, Deo bene iuuante, poſt varios labores, ſumma eruditione ac veterum exemplarium adiumento emendata, & in ſplendorem ſuum reſtituta Sixtus V. Pont. Max. profert ad communem omnium vſum atque commodum. Quem ſanè Theodoſius Imper. illius virtutum admiratione commotus, iam publicè in maximo Conſtantinopolis templo, egregia illa voce olim laudauit: Solum Ambr. noui Epiſc. eo nomine dignum. Ecce, ipſum nunc Sixtus Pont. neceſſario Reipub. Chriſt. tempore quàm ſtudioſiſſimè ac rectiſſimè emendatum, & à quadam quaſi tenebroſa erratorum caligine, qua luculenta illius ſcripta aliorum vitio offuſa erant, præclarè reuocatum in lucem emittit: vt ex eo tanquam præclariſſimo Eccleſiæ lumine, vnuſquiſque illuſtrem doctrinam, neque vllis tenebris obſcuratam percipiat, nec verò deinceps cuiquam integrum ſit his contentioſis temporibus de ea hæſitare, vel aliter quam ipſe ſenſerit, ſentire. Huc pertinet omnis eius conatus, & induſtria: ea namque eſt humanarum rerum conditio, vt niſi illæ recta diligentia cuſtodiantur, & ab erroribus vindicentur, propemodum exoleſcant, & corruant. Genus verò explicationis S. Ambr. varium eſt, myſticis ſenſibus conſtans, prout rerum varietas poſtulare videbatur, vbique tamen perſpicuum, fœcundum, exuberans, vehemens eloquentiæ flumen profundens Hiſtoricam intelligentiam pro fundamento ſubſternit, nec propterea ex omiſſione literalis ſenſus, literam ipſam aut aliorsùm detorquet durius, aut ea relicta, confugit ad remotas & peregrinas allegorias, ad quas ſancti PP. Aug. & Hier. fateri non erubeſcunt, ſe aliquando, ex inopia hiſtorici intellectus fuiſſe coactos. Quapropter in hoc ipſo accidit, ac ſi plantam immodica manus attractione deflexeris, quam non confirmabis, ſed potius franges, vel in contrariam, ac penè diuerſam formam deduces. Vnde B. Aug. ſcriptum reliquit S. Ambr. de humilibus ſubmiſsè loqui de mediocribus temperatè, de magnis ſublimiter, pro rerum varietate, ac dignitate, ſed arguta, & ſuccincta breuium ſententiarum copia. Cuius oratio commatis & colis interdum numeroſis diſtincta cernitur, & ornata floſculis, quibus ipſe naturali quodam affectu oblectatur. Itaque eius ſcripta in quatuor diſcernuntur ordines, in libros, Commentarios, Tractatus, & Epiſtolas tomis 5. ſuo ordine ſecùs quàm anteà diſtributas, & aſteriſco notatas. In quo quidem negotio hiſtorias ſummatim perſtringens, nonnumquam diuidit in varia capita,

modò in varios libros, quandóque verò perpetuâ continuationis ſerie exarat. Vnde clariſſimum nomen ſuum, & ſingularem, veréque Ambr doctrinam longè latéque propagauit. Cuius ſuauitate ſe captum fuiſſe fatetur B. Aug. nam illam dicendi vim, quam in ſcholis puer didicerat, ad Eccleſiaſticum munus vocatus mira eloquendi arte, atque efficacitate præſe fert. Profunda verò myſteria, purâ & germanâ intelligentiâ ſic dilucidat, vt illud dicere poſſis: Alta profunditas, quis inueniet eam? Illud quoque obſeruatione dignum cenſemus, quod vbi ſe locus offert, S. Ambr. ad obiurganda crimina, animi potius lenitate lapſos erigit, quàm virgâ cenſotiâ, vel ſermone obiurgatorio exacerbare, vel circumrodere annititur, vt qui eius vocem audiunt, quaſi ſtimulum ſibi ſuffigi ſentiant. Nonnullos etiam locos aduotatione dignos addidimus ex eodem Auctore; qui ſecum quodammodò pugnare videbantur; non quòd ſanctiſſimi, & doctiſſimi viri temere cupiamus ſinceram pietatem, & admirandam eruditionem aliqua ex parte ſugillare, aut ſuſpectam alicubi reddere; ſed vt veritate duce, quæ nullum falſum admittit, refellamus hæreticorum fraudes, & impoſturas, qui vt ſunt veritatis oſores, ità multis contrà libellis, ſcelerato, peruerſóque ſtudio, putidam, & ineptam ſuam doctrinam tutari conantur, tum maximè vt quàm poſſumus ſedulò conſulamus his, qui erroribus addicti, ad perfidiæ ſuæ confirmationem vel impudentiâ, vel potius immoderato zelo offenduntur. Tu intereà piè Lector, egregium S. Ambr. opus purè, integrè, eruditiſſiméque emendatum ſuſcipe, & Deum precare pro eo qui corrigendi huius Auctoris ſummo ſtudio & labore curam ſuſcepit. Vale in Domino.

ILLVSTRISSIMO AC REVERENDISSIMO

D. FELICI A MONTE ALTO

EPISCOPO CARDINALI

TITVLI S. HIERONYMI.

EGREGIAM ſanè, Cardinalis ampliſſime! tuâque doctrinâ, & induſtriâ digniſſimam cogitationem ſuſcepiſti, cùm magni, & celeberrimi Eccleſiæ Doctoris Ambroſij Opera multis modis, ſiue temporum iniuriâ, ſiue librariorum negligentiâ, aut inſcitia, deprauata emendare, atque ad integritatem, & priſtinum ſplendorem reſtituere decreuiſti. Quod ſingulari Dei benignitate, magnis laboribus tuis tandem effectum eſt, compluribus etiam eiuſdem optimi Scriptoris monumentis additis: omnibus verò Commentariis ſcriptiſque Ambroſianis, erudito quodam ordine aptè & accommodatè diſtributis, quo certè nomine plurimùm tibi à diuinarum litterarum ſtudioſis debetur. Tu verò poſteaquàm Ambroſij doctrinam, & eloquentiam illuſtraſti, vt de Eccleſiâ Dei quàm optimè mereraris, vitam quoque & mores diuini hominis, & ſanctiſſimi Epiſcopi, reſque ab eo admirabiliter geſtas peruulgare ſtudes. Cúmque Paulinus, qui primus Ambroſii vitam ſcripſit, paulò tibi contractior, ac ieiunior videretur; cæteri verò, qui in eodem argumento verſati ſunt, verbis potiùs quàm rebus copioſi, ipsâ etiam hiſtoria veritate, ac fide non omninò tibi ſatisfaciant, id mihi oneris impoſuiſti, vt quæ in annalibus noſtris Eccleſiaſticis, in quibus contexendis multos annos laborauimus, de Ambroſio ex probatiſſimis Auctoribus, atque adeo ex ipſomet Ambroſio accuratè deſcripta notauimus, eadem ſeorsùm colligeremus, & ſeparatim inter ſe ad vitæ formam connecteremus. Agnoſco, Cardinalis Illuſtriſſime! amoris ergà me tui abundantiam, qui de mea mediocritate plus tibi pollicearis, quàm præſtare facilè poſſim: enitar tamen, vt ſaltem obediendi alacritate, ac certè fiduciâ, & diligentia tibi ſatisfaciam. Mihi quidem iucundiſſimus is accidit labor, quem tuo iuſſu in rebus ſanctiſſimi Patris, & Doctoris percenſendis excepi. En igitur tibi Ambroſii vita, non tam ornatè, & eleganter, quàm diligenter, & fideliter conſcripta. Id mihi imprimis propoſitum fuit, vt nihil, niſi exploratum afferrem, & veritati potiſſimùm, quæ prima hiſtoriæ eſt lex, inſeruirem: deinde omnia per annorum, & temporum ſeriem ordine digeſſi, quâ vna maximè hiſtoria illuſtratur. Eam verò ſcribendi rationem, quæ mihi iampridem in hiſtoria Eccleſiaſtica maximè probatur, ſecutus ſum: nimirùm vt Scriptorum ſententias, ex quorum fontibus hauſimus, totidem illorum verbis tranſſcriberem. Etenim & veritatis teſtificationem, & ad rerum auctoritatem, & ad antiquitatis memoriam, & ad legentium multiplicem vtilitatem, atque etiam voluptatem, eam rem magnopere pertinere ſemper ſum arbitratus: Quid enim aut iucundius, aut vtilius eſſe poteſt, quàm grauiſſimos viros ſua verba loquentes audire? Nec ſanè huius ego inſtituti auctor ſum; ſed amator, & pro mei ingenij tenuitate imitator: nam antiquis Scriptoribus ſummis viris omni eruditione præſtantibus id placuiſſe video. Atque vt alios prætermittam, quos tamen multos enumerare licet, vnus inſtar multorum eſt Euſebius Pamphili in conſcribenda Eccleſiaſtica hiſtoria facilè princeps, vtinam & talis in dogmatibus extitiſſet; hic, inquam, Euſebius, qui ex vetuſtiſſimis Patrum monumentis Hegeſippi, Polycarpi, Iuſtini, Irenæi, Papiæ, Clementis, vtriúſque Dionyſii, Corinthij & Alexandrini, aliorúmque plurimorum, non vna aut altera ſententia; ſed benè longis narrationibus, atque Epiſtolis integris ad verbum deſcriptis non ſolùm hiſtoriam ſuam aſperſit; ſed integros penè libros contexuit: Sed nihil neceſſe eſt, hac quidem in re diutiùs immorari: ſpero viros & bonos,

quibus, te auctore, Ambroſii vitam, ni fallor, uberiorem damus, induſtriam noſtram, qualiſcumque eſt, probaturos: tibi quidem certè, Cardinalis ampliſſime! cuius eſt iudicium acerrimum, & humanitas ſingularis, ſtudium, & voluntatem noſtram gratam fore certò ſcio.

Vale, ex Oratorio Sanctæ Mariæ ad Vallicellam, Idibus Decembris anno M. D. XXCIII.

Amplitudinis tuæ

Humilis ſeruus

Cæſar Baronius preſbyter.

SVMMA PRIVILEGII CHRISTIANISSIMI REGIS.

CAVTVM eſt auctoritate Regis, ne quis in regno ſuo, aliiſve locis ſuæ ditioni ſubjectis intra *viginti annos proximos*, libros, qui inſcribuntur *SS. Ambroſij, Gregorij Magni, Auguſtini, Hieronymi, & Bernardi Opera omnia*, abſque SEBASTIANI CRAMOISY Architypographi Regij permiſſu, imprimat, aut diuendat, à die publicationis horum exemplarium; qui ſecùs fecerit, mulctâ indictâ, prout amplius in diplomate Regio continetur, mulctabitur. Datum Pariſiis, die 7. Auguſti 1656. Sic ſignatum,

De mandato Regis,

CRAMOISY.

RELATVM *in Acta Senatus, audito & conſentiente Procuratore Generali Regis, vt liceat præfato Cramoiſy earumdem literarum beneficio pacificè frui, prout in ipſis pleniùs expreſſum eſt, Pariſiis in Parlamento 22. Auguſti 1656. Sic ſignatum,*

DV TILLET.

Inſcriptum Regeſto Societatis Bibliopolarum Pariſienſium iuxta Decretum Senatus, die 8. Aprilis anno 1653. ac ſignatum die 12. Nouembris 1657. BECHET Synd.

Editio præſens omnium S. AMBROSII OPERVM, *perfecta eſt die 22. Aprilis 1661. atque Exemplaria tradita.*

Idem verò SEBASTIANVS CRAMOISY, Regij huiuſce Priuilegij participes fieri voluit, GABRIELEM CRAMOISY, GEORGIVM IOSSE, DIONYSIVM BECHET, GVILLELMVM LE BE', SEBASTIANVM HVRE', GABRIELEM & NICOLAVM CLOPEIAV, SIMEONEM PIGET, PETRVM LE PETIT, LVDOVICVM BILLAINE, GODEFRIDVM MARCHER, FREDERICVM LEONARD, IOANNEM DVPVIS.

VITA

VITA SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI.

A Cæſare Baronio Sorano, Presbytero Congregationis Oratorij, collecta.

Deut. 24 Leuit. 19 & 23.

VITAM ſanctiſſimi Doctoris Ambroſij ſcripturus, vereor ne cui contrà diuinæ legis mandatum facere videar, quæ ab alienâ meſſe præcipit abſtinere. Sed eadem lex tamen pauperum vſui ſpicas relictas conceſſit. Et ſi itaque nonnulli ante nos præſtanti ingenio & doctrinâ viri de rebus præclarè fortitérque geſtis à clariſſimo Chriſti athletâ, & ſempiternâ memoriâ digno Ambroſio Epiſcopo Mediolanenſi ſcripſerint, & tamquàm primi meſſores vberrimam meſſem in aream Domini congeſſerint: tamen in tantâ rerum copiâ nobis quoque adhuc diuinarum Ambroſij virtutum iacentes (vt ità dicam) ſpicas legen- B das reliquerunt, quas accuratè colligere, & ordinatâ narrationis ſerie, veluti in manipulos alligare, operæ pretium exiſtimaui. In his autem qui in hac ſcribendi materiâ verſati ſunt, nemo dubitat Paulino omnium antiquiſſimo primas eſſe deferendas: qui ea de Ambroſio ſcriptis mandauit, quæ vel præſens aſpexit, vel, vt ipſe teſtatur, à ſanctâ Marcellina eius ſorore, aliiſque familiaribus & maximè neceſſariis accepit: vel denique ex editis iam ab eo Scriptis excerpſit. Paulini igitur ſequens veſtigia, quæ ille omiſit, addere, eadémque temporum ordine ſeruato, vt rerum notitia certior & clarior extet, accuratè diligentérque diſponere ſtatui.

Cùm igitur Conſtantinus Magnus Imperator annum C Imperij octauum & vigeſimum ageret, Dalmatio & Xenophilo Coſſ. anno à Chriſto Redemptore (ex recentiorum Chronographorum ſententia, quæ ſubductâ ratione verior videtur) trecenteſimo trigeſimotertio, natus eſt Ambroſius, patre Ambroſio nobili Romano, Galliarum præfecto. Ex quo quidem magiſtratu familiæ nobilitatem, & parentum amplitudinem exiſtimare licet: Præfectura enim Galliarum quantùm cæteris antecelleret, vel ex hoc vno intelligimus, quòd Iulianus Aug. eandem Saluſtio [a] ſibi amicitiâ coniunctiſſimo, & in Conſulatu Collegæ, vt magiſtratum dignitatis ampliſſimæ credidit. Sunt qui [b] affirment; ſed ſine Auctore, Ambroſium Romæ natum: Paulinus enim, cui hæc optimè nota erant, non Romæ in domo paternâ; ſed D in Galliis, atque in prætorio Ambroſij ortum, & infantis ponit incunabula. Vnà enim cum vxore (quod leges [c] non prohibent) Ambroſium patrem in prouinciam eſſe profectum, ex his quæ idem Paulinus [d] ſcribit, non obſcurè apparet: Sic enim ait: Poſito in adminiſtratione præfecturæ Galliarum patre eius Ambroſio, natus eſt Ambroſius: qui infans in areâ prætorij, in cunabulis poſitus, cùm dormiret aperto ore, ſubitò examen apum adueniens, faciem eius atque ora compleuit; ità vt ingrediendi & egrediendi frequentarent vices: quæ pater, qui propè cum matre & filia deambulabat, ne abigerentur ab ancillâ quæ curam nutriendi infantis ſuſcepe-

Anno Dom. 333. Baronium ann. Ambr. habet. inſcriptio in eius obitu.
a Amm. Marcel. libr. 23.
b Baron. C ſtr. in vita Ambr.
c lib. 4. D. de offic. Procon.
d Paulin. in vitâ Ambr.
Prou. 19.

A tat, prohibens (ſollicita enim erat ne infanti nocerent) expectarât tamen patrio affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ pòſt aliquandiu euolantes, in tantam aëris altitudinem eleuatæ ſunt, vt humanis oculis minimè viderentur, quo facto territus pater, ait: Si vixerit infantulus iſte, aliquid magni erit: Operabatur enim iam tunc Dominus in ſeruuli ſui infantiâ, vt impleretur quod dictum eſt: *Fauus mellis ſermones boni:* Illud enim examen apud Scriptorum ipſius nobis generabat fauos, qui cæleſtia dona annuntiarent, & mentes hominum de terrenis ad cælum erigerent. Hæc Paulinus de Ambroſij infantiâ. Scribuntur [e] eadem de Platone: in vtroque enim idem prodigium aliquid diuini B portendit: quod pleniùs & feliciùs in Ambroſio impletum eſt.

Procreati ſunt iiſdem parentibus Satyrus, & Marcellina, ſancta vtique ſoboles & Deo grata. Horum omnium Marcellina primogenita fuit, Satyrus ſecundo loco natus; nouiſſimè autem omnium Ambroſ. ætate enim grandiuſculam fuiſſe filiam, cum Ambroſius infans eſſet, ex Paulino modò audiuimus: Satyrum autem inter Marcellinam & Ambroſium medium fuiſſe, idem ipſe Ambroſius [f] ſuis ſcriptis ſatis apertè demonſtrat. Quanto autem tempore vixerit pater, nullus prodit: conſtat tamen, parente mortuo, Ambroſium [g] cum matre viduâ, ſorore & fratre Romæ in domo paternâ adoleuiſſe. Eſt non longè à Capitolio C prope Forum piſcarium, Eccleſia ſanè vetus S. Ambroſij nomine, ibíque ſacratum virginum ex inſtituto S. Benedicti inſigne monaſterium: Memoriæ traditum eſt eas fuiſſe paternas Ambroſij ædes: quod ſatis probabile videtur. Ibi Marcellina [h] cum Candida virgine ſanctâ matre duce ac magiſtrâ, virginalem vitam monaſticis inſtitutis excoluit: aliæ item virgines ſe illi iunxerunt, inter quas fuit Indicia [i], eiuſdem Marcellinæ teſtimonio commendata, & Ambroſij graui iudicio comprobata. Æmulabatur Ambroſius in ſanctâ ſorore ſublimem illam viuendi rationem: nihílque habebat antiquius, quàm mente pariter & corpore immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſæculo. Arduum iter planè D ardenti animo ingreſſus, Domino ſtrenuè ſeruiebat, licet ſolùm eſſet Cathecumenus, & Chriſtianæ religionis candidatus, & (quod non parùm mirandum eſt) in eâ vrbe verſaretur, in quâ innumerabiles vitiorum eſſent illecebræ: de quâ non immeritò Paulinus [k] eius æqualis ad Romanianum ſcribens, hæc cecinit:

Nunc te ſollicitat variis maleſuada figuris,
Heu validos etiam vertere Roma potens!

Romæ ergò in ipſo ætatis ardore caſtiſſimus Iuuenis ſe virginem conſeruauit, à petulantium adoleſcentium conſuetudine longè recedens: Id enim eius teſtimonio

e Cicer. l. 1. de diui.
f Ambr. l. de fratr. obitu p. 4 235.
g Paulinus in vita Ambr. ibid. ibid.
h
i Ambr. epiſt 46. ad Siag. in ſi. 1. 5.
k Paulin. Nolan. epiſt. 43. ad Rom. apud Aug. 36.

compertum habemus, qui ſecretis ad Deum precibus ᵃ hæc frequenter loquebatur: Peto, Domine! vt qui ab ipſo pubertatis tempore, à cumplexu carnalis copulæ me alienum eſſe voluiſti, delectationis eius ſenſu non tangat: Quid enim prodeſt, Domine Deus! virginem eſſe corpore, ſi contingat mente eſſe corruptum? Hæc Ambroſius, dum iam eſſet Epiſcopus. Cùm autem Marcellina ætate prouectior egregium ſeruatæ pudicitiæ ſpecimen dediſſet, inter ſacratas Deo virgines profeſſa, die natali ᵇ Saluatoris Domini noſtri Ieſu Chriſti, in baſilicâ S. Petri, in Vaticano, ſolemni ritu, religioſiſque cæremonijs adhibitis, publicè Domino conſecraretur habuit tum Liberius Papa in magnâ populi Chriſtiani frequentiâ luculentam orationem, cuius eſt exordium: *Bonas, fili! nuptias deſideraſti*, &c. Accidit poſtquàm ſoror virginitatem profeſſa eſt, vt ᶜ matrem, ipſamque ſororem manus ſacerdotum ex more oſculantes videret Ambroſius Tum & ipſe ludens obtulit dexteram oſculandam, idem ſibi reuerentiæ officium exhibendum affirmans, quòd aliquando eſſet futurus Epiſcopus. At licet ioco ageret, & quid loqueretur neſciret; Spiritus tamen Dominus in eo quæ eſſent ventura, prænuntiabat. Adoleſcentiam bonarum artium diſciplinis perdiſcendis tranſegit: Rhetoricæ imprimis ac Philoſophiæ operam dedit, earúmque notitiâ egregiè eſt imbutus. Itaque poſt ſcholæ exercitationes & vmbratiles declamationes, in publicam palæſtram, hoc eſt, in forum deſcendit, atque in auditorio, ᵈ Præfecti prætorij cauſas egere cœpit. In eo autem dicendi certamine quantùm in Rhetoricæ ſtudiis profeciſſet, planè oſtendit: Etenim tam eximium ingenij & eloquentiæ ſpecimen dedit, vt omnium in ſe oculos ac ſtudia cõuerteret, ſeque in amicitiam Probi viri clariſſimi magnopere inſinuaret. Tunc & Symmachus ᵉ Senatorum præcipuus, vir Conſularis, etſi gentilis, Ambroſij virtutes, moreſque ſuauiſſimos, & ſingularem dicendi copiam admiratus, ipſum & Satyrum fratrem ità dilexit, vt inter intimos & maximè coniunctos amicos eos adnumerarit, & tamquàm parens ᶠ quodammodò amborum fieret. Valentinianus Auguſtus cùm ſextum annum ageret in Imperio, & vnà cum Victore gereret Conſulatum, præfecturæ prætorio ampliſſimum munus (cuius dignitatem & auctoritatem ᵍ Conſtantinus Imperator, traditâ eidem magiſtratui in regendis prouinciis ſummâ ferè poteſtate, maximè auxerat) Anicio Probo ſapientiſſimo viro tribuit adminiſtrandum. Probus igitur præfectus delectutus pro ſui officij munere Rectores quos prouinciis præficeret, Ambroſium potiſſimùm ad eam rem idoneum cenſuit, cuius prudentiam & eruditionem cùm in cauſis agendis, tum in rerum perdifficilium conſultatione ſatis perſpectam habebat; eidémque prouincias nobiliſſimas Inſubriam, Liguriam, & Æmiliam cum inſignibus Conſularibus tradidit: quem ſic à ſe ornamentis affectum, ità ʰ monuit: Vade (inquit) age non vt iudex; ſed vt Epiſcopus. Quæ quidem verba, etſi propheticè pronuntiata videantur; poſſumus tamen ità interpretari eam fuiſſe Probi viri inſignis probitate & æquitate ſententiam, vt cuperet Ambroſium à nimiâ ſeueritate abſtinere, quam cæteri prouinciarum præſides ſectabantur, ad Valentiniani Auguſti exemplum, quem vt ⁱ acerbiorem & nimis ſeuerum omnes inſimulant Quod enim ante biennium, ipſo principio pontificatus ᵏ Damaſi acciderat in eadem Ambroſij prouinciâ, Vercellis de iudicij ſeueritate, de muliere ſepties ictâ, cuius rei geſtæ hiſtoriam S. Hieronymus copioſe deſcribit; Probum virum manſuetum ſatis permouere potuit, vt de mitigandâ iudiciorum ſeueritate Ambroſium admoneret. Profectus igitur ᵐ Ambroſius in prouinciam ad munus ſuum obeundum, cùm aliquando Mediolanum veniſſet, inuenit ciuitatem illam factionum ſtudiis diuiſam, popularibus turbis exagitatam, iamque ad cienda bella ciuilia concitatam; cuius rei occaſionem (vt cuncta planiora fiant) altiùs repetemus. Non fuit recens eiuſmodi inter Mediolanenſes commota diſcordia; ſed vetus & diuturna: nam ante annos decem & nouem, Arbetiano & Lolliano

a Ambr. precat. 2. prep. ad Miſſ. 2. 5.
b Idē lib. 3. de virginib. in princ. to. 4.
c Paulin. in vita Ambr.
d Id. Ibid.
e Symm. epiſt. 36. & 17. ad Ambr. lib. 3.
f Ambr. de obit. fratris, to. 4. 232.
ANNO DO. 369.
g Zoſim. l. 2. in Conſtantino.
h Paulin. in vita Ambr.
i Hier. in Chronic.
k Amm. Marcell. Zoſim. alij.
l Hieron. epiſt. 49. in fin.
m Idem ibid. epiſt.

G Coſſ. ſumpſit exordium, quando increbreſcente Arianorum procella, ſede pulſo beato ⁿ Dionyſio eiuſdem ciuitatis Epiſcopo, in eius locum ſuffectus eſt Auxentius Cappadox ᵒ Arianus, ſocius & collega Georgij illius nefandi hominis, qui ſancto Athanaſio ipſo viuente, inuaſit ſedem Alexandrinam. Sane quidem eo tempore quo Conſtantius Auguſtus Arianorum patronus vixit, cùm vnà ſimul cũ regiâ poteſtate graſſaretur impietas, nullus Catholicorũ qui ibi erant, auſus eſt aduerſus Arianos Lucifer conſurgere. Illo autẽ ſublato de medio, poſt Iulianum, ac inde Iouinianum Auguſtos, Valentinianus gubernacula ſuſcepit Imperij: qui cum eſſet Catholicus, Catholicæ fidei aduerſus Arianos plurimum fauit. At H verò Auxentius callidus veterator ſub Catholico Principe tam aſturâ ſimulatione eſt vſus, vt hæreſis venena quadam verborum ambiguitate occultaret, ſéque pro Catholico homo fallaciſſimus venditaret; ex quo quidem res ad memoriam inſignis, & planè admirabilis eſt ſecuta. Nam S. Hilarius ᵖ Epiſcopus Pictauienſis cùm eâ de cauſâ ſe Mediolanum conferret, vt latentem in eo hæreſim diſputationibus patefaceret: ſic tamen Auxentius nouus Protheus nouit mutare formas, vt tantùm abfuerit illum pelli, quin potiùs Hilarius ipſe toto terrarum orbe clariſſimus, & ipſis etiam hæreticis ob doctrinam & vitæ ſanctitatem venerandus, quem olim exulem Conſtantius Imperator Arianus cum honore I dimiſerat in patriam: dum calidiſſimum hæreticum perſtringit, mentitámque laruam detegere ſtudet ipſe, inquam, Hilarius quaſi calumniator, & quietis publicæ perturbator e ciuitate protinùs abire compellitur. Aduersùs eundem Auxentium vir religioſus Euagrius & Hieronymi ᑫ perneceſſarius, quo primùm tempore Damaſus Pont. ſedere cœpit, fortiſſime pugnauit, adeóque hominem nequam compreſſit, aut certè compreſſiſſe viſus eſt, vt Hieronymus præ gaudio exultans amici victoriam his verbis gratularetur: Iam ad Euagrij noſtri nomen peruenimus: cuius ego pro Chriſto laborem ſi arbitrer à me dici poſſe, non ſapiam: ſi penitùs tacere velim, voce in gaudium erumbente, non poſſum: Quis K enim valeat digno canere præconio, Auxentium Mediolani incubantem huius excubiis ſepultum antequàm mortuum: Hæc Hieronymus exiſtimans negotium de Auxentio iam eſſe confectum, cùm tamen eius impietas iterum rediuiua ſurrexerit: aduersùs quam etiam Athanaſius ʳ ſcribens ad Damaſum ex Ægypto incaſſum clamauit: & Philaſtrius Brixianus Epiſcopus cominùs diſputando fruſtrà ſudauit: & quod maius omnibus æſtimari debet, contempta quoque fuit Damaſi Rom. Pont. iſ eum iterùm promulgata damnationis ˢ ſententia: omnium denique ſtudia & conatus irriti euaſerunt; nec quidquam obſiſtere potuit, quominùs idem Auxentius occulto Dei Iudicio vſque ad ſeram mortem L (vtar verbis ᵗ Hieronymi) cathedram occuparet, quo tandem ex humanis ſublato, turbæ illæ & ſeditiones, quas diximus, de eligendo futuro Epiſcopo inter ciues ſunt concitatæ. Ne quis autem nominis ambiguitate fallatur, duo fuerunt Auxentij: quorum alter, de quo hactenus egimus, mortuus eſt (vt omnes ᵘ teſtantur) antequam Ambroſius Epiſcopus fieret: alter verò qui Scytha genere, murato nomine dici voluit Mercurinus, & Arianus Epiſcopus, impiâ Iuſtinâ fauente, eſt factus, diu admodùm Ambroſium exercuit, de quo ſuo loco dicemus. His ita explicatis, ad propoſitum redeamus.

Vndecimo anno Valentiniani Imperatoris, Gratiano tertiùm & Equitio Coſſ. mortuo Auxentio, M poſt varias de eligendo Epiſcopo altercationes atque diſſenſiones, Ambroſius diuino plane ſuffragio Epiſcopus Mediolanenſis eligitur. Ea autem res quemadmodum geſta ſit, Theodoretus ˣ copioſè in primis narrat his verbis: Cùm Auxentius Mediolanenſis Eccleſiæ Epiſcopus labe Arianâ infectus, & in multis Conciliis abdicatus è vitâ exiuiſſet, Imperator iſte (Valentinianus videlicet) accerſitis ad ſe Epiſcopis, ſic ad eos verba facit: Eſt nobis, vtpote ſacris & diuinis litteris inſtitutis, exploratè cognitum, qualis debeat eſſe is qui ſit ad Epiſcopatum gerendum electus: & quòd neceſſe ſit

n Athan. epiſt. ad ſolitar. Ruffin. l. 1. c. 20. Sulp. lib. 2. hiſt. Socr. l. 2. c. 29.
o Athã. de Synod. Car. l. 2. pro Athan. Hilar. in Aux.
p Hilar. ibid.
q Hieron. epiſt. 49. in fin.
r Athan. l. de Synod.
ſ Theodoret. l. 2. hiſt. c. 22.
t Hieron. in Chron. ann. 11. Val. Imp.
u Paulin. in vita Ambr. Hier. in Chr. Ruf. l. 2. c. 11. Socr. l. 4. c. 25. Sozomen. l. 6. c. 24. Theod. l. 4. c. 5.
ANN. D. 374.
x Theod. l. 4. c. 5 & 6.

gregem ſuum non doctrinâ ſolùm, verùm etiam præclarâ viuendi ratione moderari, & ſe cuiuſque virtutis exemplar præbere, ſuæque diſciplinæ rectam vitæ & motum inſtitutionem teſtem habere. Quare hominem ità inſtructum in ſede & gradu Epiſcopali iam collocate, vti & nos, à quibus hoc gubernatur imperium, et verè & ex animo capita inclinemus, & illius reprehenſionem (nam cùm ſimus homines, errore labi neceſſe eſt) velut medicinam animarum cupidè amplexemur. Hac oratione ab Imperatore habitâ, Concilium Epiſcoporum contendit cum eo, vti ipſe, vtpote ſapientiâ & pietate inſignibus præclarè exornatus, Epiſcopum deligat. At ille: Maius eſt, inquit, hæc prouincia, quam quæ viribus noſtris ſuſtineri poſſit: proinde vos diuinâ repleti gratiâ, & illius ſplendore illuminati multò melius hoc Epiſcopi deligendi negotium tranſigetis. Illi autem egreſſi, ſeparatim per ſe de eo deliberare cœperunt. Ciuitatis autem habitatores inter ſe ipſos diſſidere, quorum alij hunc, illum alij deligere contendebant; Nam qui errore Auxentij erant imbuti, hi ſuæ opinionis auctoribus ſuffragati ſunt: qui verò à partibus ſanæ & ſinceræ doctrinæ ſtabant, illi rurſum Epiſcopum ſecum de fide conſentientem habere laborarunt. Hæc Theodoretus de ſtudiis vtriuſque partis.

Edidit quidem (vt par erat) eâ in re Valentinianus Aug. ſpecimen religioſiſſimi Principis, apud quem nihil fuit antiquius, quàm vt res Eccleſiaſticæ tractarentur ab Eccleſiaſticis viris: Nam & aliàs Epiſcopis, his quæ modò diximus, ſimilia deferentibus, eiuſmodi reſponſum [a] dedit: Sibi, qui vnus è laicorum numero erat, non licere ſe huiuſmodi negotiis interponere, & ideò Sacerdotes & Epiſcopi, quibus hæc curæ ſunt, ſeorſùm per ſe, vbicumque ipſis libitum fuerit, in vnum conueniant. Hæc tum ad Epiſcopos; quæ adeò inuiolabilia ſeruanda curauit, vt aliquando [b] in Chronopium quendam Epiſcopum ab Epiſcopis in ſynodo depoſitum, ad Præſidem appellantem, argenti multâ in pauperes erogandâ animaduerterit: ruſúmque ne Clerici corám Iudicibus laïcis cauſam dicerent, lege [c] ſanctâ prohibuerit. Cùm itaque in electione Epiſcopi Mediolanenſis partium ſtudia in diuerſa ferrentur, magnáque eſſent conflata diſſidia, Ambroſius [d] veritus ne quid nouarum rerum illi molirentur, properè ad Eccleſiam contendit: vbi (inquit [e] Paulinus) cum alloqueretur plebem, ſubitò vox fertur infantis in populo inſonuiſſe: Ambroſium Epiſcopum. Itaque qui antè turbulentiſſimè diſſidebant, quia Ariani ſibi, & Catholici ſibi Epiſcopum cupiebant, ſuperatis alterutris, repente in hunc vnum mirabili & incredibili concordiâ conſenſerunt. Hæc Paulinus. At verò Ambroſius, [f] his cognitis, cum ab Epiſcopali munere magnoperè abhorreret, populúmque ab eâ cogitatione omninò vellet auertere, miris quibuſdam artificiis vſus eſt: Nam egreſſus Eccleſiâ, tribunal ſibi parari fecit, & contra conſuetudinem ſuam (minùs ſibi vtile tunc ratus conſilium Probi) ſæuiens, iubet reis adhiberi tormenta: nec ſe iam vt Epiſcopum; ſed vti ſeueriſſimum iudicem exhibet. Conſcendit tribunal, truces carnifices aſſiſtere, ſimúlque tormenta congeri, vinctóſque catenis miſeros reos adduci, palámque torqueri, nullâ adhibitâ commiſeratione, minaci vultu ad incutiendum terrorem compoſito præcipit: quaſi vir ſanguinis eſſet, indignus altaris miniſterio, & à paſtorali manſuetudine alieniſſimus: Sed cùm hæc ſpectans populus magis magiſque clamaret, Ambroſium Epiſcopum: ſpe illâ fruſtratus, ad potiora remedia conuertit animum: eóque progreſſus eſt, vt ſpeciem quandam præ ſe ferens hominis impuriſſimi, & ab Epiſcopali caſtitate & vitâ remotiſſimi, vt populum ab eo conſilio dimoueret, impudicas mulieres ad ſe publicè ingredi faceret: Sed cùm hæc veluti in ſcenâ fictè repræſentari populus non ignoraret, eáque ex cauſâ ardentioribus ſtudiis poſtulare Ambroſium Epiſcopum non intermitteret; ſéque populus peccati illius, quod ſpecie quadam ac ſimulatione effictum eſſe non dubitabat, reum clamaret: totámque adumbrati criminis pœnam in ſe ſuſciperet, ſibique imprecaretur, omni prorſùs ille

A conſilio deſtitutus, quod tantùm reliquum eſſe videbatur, in ſolâ fugâ ſpem ponit. Itaque nocte intempeſtâ, ciuitate egreſſus, Ticinum verſùs dirigit iter, neque ad memoriam reuocans: *Non eſſe hominis dirigere vias ſuas.* *Prou. 13.* Cùm enim ſe Ticinum perueniſſe putaret, diuino quodam interceptus numine, curſu reflexo, Mediolanum redit: iámque luce clarâ portam Romanam ante oculos poſitam videt. Tum verò incredibili ſtupore affectus, animóque conſternatus, reipsâ experitur, *Non eſſe conſilium contrà Dominum.* *Prou. 21.* Quid faceret? Qui magiſtratu præerat cæteris, faſces deponit, vinctum ſe fatetur, totius populi voluntati, immò veriùs diuinæ au-

B ctoritati ſeipſum ſubiicit. Gaudet populus, cuſtodiam adhibet, ne iterùm fugam arripiat, idque ad extremum vſque exequi ſedulò curat, quod tanto ſtudio exoptauerat. Igitur ad Valentinianum Principem Relatio mittitur: illius etenim requirendus videbatur aſſenſus: nam Imperatoriis [g] ſanctionibus vetitum erat: ne decuriones, vel publicis obligati functionibus adſciſcerentur in Clerum. Eâ re perceptâ, Imperator ſummoperè gaudet: taléſque à ſe conſtitutos Magiſtratus eſſe qui in Epiſcopos eligantur, accepit libentiſſimo animo, Probíque ſuum de Ambroſio iudicium, præſagium potiùs, felici euentu comprobatum gaudebat. At pendente ad-

C huc eâ relatione, Ambroſius fallens ſuos cuſtodes, iterum fugâ ſibi conſulit, atque in ſuburbano Leontii clariſſimi viri delituit: Sed vbi Relationi reſponſum eſt, & Imperatoris decretum publicatum, quo iubebat [h] Ambroſium extemplo ſacris initiari myſterijs, & Epiſcopum ordinari, idque Vicario in mandatis datum, vt rebus perficiendis inſtaret: mox Leontius Ambroſium prodit: qui ſtatim Mediolanum perducitur. Hoſce [i] conatus ipſius quibus ſæpius reluctatus eſt, ne crearetur Epiſcopus, non tantùm Paulinus; ſed & ceteri omnes tam Latini quàm Græci auctores teſtantur: quin etiam idem ipſe ſcribens ad Vercellenſem Eccleſiam [k] hæc eadem his verbis profitetur: Quàm (inquit) reſiſtebam

D ne ordinatio protelaretur! ſed non valuit præſcriptio, præualuit impreſſio. Hæc Ambroſius qui quod ait de præſcriptione ad id referendum puto, quòd præſcriptum eſſet in Eccleſiâ Dei, ne nondum planè Chriſtianus ad Epiſcopatus regimen aſſumeretur: quando quidem ne Neophytus ad id muneris obeundum aſſumeretur, & Apoſtolicâ conſtitutione cautum erat & ſacrorum Conciliorum regulæ, vſuſque Eccleſiæ confirmauerant. Perductus itaque & adductus Mediolanum (inquit [l] Paulinus) cùm intelligeret circà ſe Dei voluntatem, nec ſe diutiùs poſſe reſiſtere, poſtulauit ſe non niſi à Catholico Epiſcopo debere baptizari: Sollicitè enim

E cauebat perfidiam Arianorum. Baptizatus, fertur omnia Eccleſiaſtica officia impleſſe, atque ſic octauâ die Epiſcopus ordinatus eſt ſummâ cum gratiâ & lætitiâ cunctorum. *Hactenùs* Paulinus de Ambroſij ordinatione: quam in ſeptimum Idus Decembris incidiſſe; imprimis Romanum, indéque cætera tum Latinorum Martyrologia, tum etiam Græcorum Menologia teſtantur. Interfuit eius ordinationi Imperator Valentinianus, vt auctor eſt Theodoretus [m], dum eadem de re hæc narrat: Poſteà verò (inquit) quàm Ambroſius diuinum ſacroſancti baptiſmatis munus adeptus erat, & gratiam Epiſcopalem receperat, dicitur Imperator longè præſtantiſſimus (nam rebus his geſtis intererat) hymnum

F ad gratias Saluatori ac Domino agendas recitaſſe, his ferè verbis: Gratia tibi ſit, Domine omnipotens & Saluator noſter! quòd cùm ipſe corpora huic viro commiſiſſem, tu etiam animas ei commendaſti, indéque declaraſti meam iuſtam fuiſſe ſententiam *Hæc* ille. Cùm primùm autem ordinatus eſſet Epiſcopus (inquit Paulinus [n]) omne aurum atque argentum quod habere poterat, Eccleſiæ vel pauperibus contulit: prædia autem quæ habebat, reſeruato vſufructu, germanæ ſuæ donauit Eccleſiæ: nihil ſibi quod hîc ſuum, diceret relinquens, vt nudus & expeditus miles Chriſtum Dominum ſequeretur. Hæc Paulinus. Iam verò ordinationi Ambroſij vniuerſus planè Chriſtianus orbis congaudet, qui execrandi Auxentij longâ proſperitate indoluerat.

a Sozom. lib. 6. hiſt. cap. 7.
b l. 20. vt. quor. appel. in C. Theodoſ.
c Ambroſ. epiſt. ad Val. Imp. tom. 5.
d Theod. l. 4. hiſt. eccl. cap. 9.
e Paulin. in vita Ambr.
f Idem. ibidem
g l. 3. & int. de 9. epiſ. & cleric. in C.
2 Paulin. in vita Ambr.
h Theod. l. 4. hiſt. c. 6.
i Rufin. l. 2. hiſt. c. 11. Socr. lib. 4 c. 25. Sozo. l. 6 c. 24.
k Ambr. ep. 25. ad Vercel. t. 5. 193.
1. Tim 3. Can. 80. Apo. & can. 2. Conc. Niceni.
l Paulin. in vita Ambr.
m Theod. li. 4 hiſt. c. 6.
n Paulinus in vita Ambr.

Tunc ipſe, more maiorum, ad Eccleſias ſcribere, & illæ ad ipſum mutuas reddere litteras, quas communicatorias Patres appellant, quibus veluti vinculis quibuſdam Catholicæ fidei & Chriſtianæ charitatis communio coagmentatur. Erant eius argumenti litteræ Metropolitani Cappadociæ; ipſius inquam, Baſilij magni ad Ambroſium tunc redditæ, quas hîc intexere operæpretium viſum: ſunt[a] autem huiuſmodi.

a Baſil. epiſt. 55.

Magna ſemper & multa quidem ſunt Domini noſtri dona, quorum neque magnitudo menſurabilis, neque multitudo numerabilis eſt. Vnum verò, quod inter maxima reputari poteſt ab his qui non difficili beneficiorum Dei ro ſe collatorum ſenſu tanguntur, hoc eſt, quod quàm longiſſimè propter locorum diſtantiam ſeiunctis, per litterarum alloquium mutuò coaleſcere dedit. Largitus eſt autem duplicem cognoſcendi modum, vnum per præſentem conuictum & congreſſum, alterum per conſuetudinem litterariam. Quoniam igitur te per ea quæ locutus es, cognouimus: cognouimus verò non ex eo quòd nota quædam corporis tui menti noſtræ impreſſa ſit; ſed quod interioris hominis tui pulchritudinem veluti ex variegata ſermonum picturâ cognouimus: nam quiſque noſtrum ex abundantiâ cordis loquitur. Glorificamus autem Deum noſtrum, qui ex quauis mortalium generatione eos qui ſibi placuerint, deligit. Qui olim quidem ex paſtoribus ouium popolo ſuo principem excitauit, & Amos de grege caprarum ſumptum ſpiritu ſuo inſtruxit, & ad propheticam dignitatem extulit: nunc verò virum ex vrbe regiâ, cui totius gentis principatus concreditus erat, ſapientiâ ſublimem generis claritate, vitæ ſplendore, orandi facultate, & rebus ſæcularibus illuſtrem ad gregum Chriſti paſturam traxit: qui proiectis huius vitæ opibus vniuerſis, próque damno habitis, vt Chriſtum lucrifaceret, commiſſa ſibi magni ac præclari nauigij, Eccleſiæ videlicet Dei, in fide Chriſti gubernacula accepit. Age igitur, ô homo Dei! quandoquidem non ab hominibus accepiſti aut doctus es Euangelium Chriſti; ſed ipſe te Dominus è medio iudicum terræ deſumptum ad præſidentiam Apoſtolicam tranſtulit: certa bonum certamen: corrige ac moderare infirmitatem populi, ſi qua Arianæ veſaniæ labe tactus eſt: renoua priſtina patrum veſtigia: & quod dilectionis ergà nos fundamentum feciſti, in ipſam ſtructuram aſſiduitate mutui noſtri colloquij excitare ac prouehere ſtude: nam hoc pacto ſpiritu poterimus coniuncti eſſe; licet terreſtri habitatione quàm longiſſimè alter ab altero diſſiti ſimus. Hactenùs Baſilius ad Ambroſium.

Pſal. 77. Amos. 1. Philipp. 3. Galat. 1. 1. Tim. 6.

Perſeueraſſe inter eus mutuam litterarum conſuetudinem, communicationémque ſacrarum ſcriptionum, par eſt credere: nam quem vſum habuerit commentatiorum Baſilij Ambroſius quantumue ex illis profecerit, eius lucubrationes de Spiritu ſancto editæ, & quas in Hexaemerom elaborauit, facilè declarant. Hæc eadem officia, quæ Baſilius litteris præſtitit, cæteri etiam præcipuarum ſedium Orientalium & Occidentalium Epiſcopi peregerunt, vt idem Ambroſius[b] teſtatur his verbis: Ordinationem meam Occidentales Epiſcopi iudicio; Orientales etiam exemplo probarunt. Hæc ipſe: quibus ſignificat Damaſi Papæ acceſſiſſe conſenſum: idque auctoritate Pontificiâ roboratum, quod canonum cenſurâ frangi ac debilitari poterat. Et quod ait, Orientales exemplo comprobaſſe, Nectarij[c] Epiſcopi Conſtantinopolitani electionem inſinuat: quandoquidem & ipſe Catechumenus adhuc, & ex præfecturæ vrbanæ ſubſellijs, ad Eccleſiæ gubernationem, œcumenico id agente Concilio ac probante, aſſumptus eſt. Etſi autem vniuerſus Chriſtianus orbis Ambroſij electione lætabatur; Italia tamen præ cæteris regionibus exultabat, quæ quantum emolumenti ex eius Epiſcopatu ſit conſecuta S. Hieronymus[d] paucis declarat, cùm ait: Poſt Auxentij ſeram mortem, Mediolani Ambroſio Epiſcopo conſtituto, omnis ad fidem rectam Italia conuertitur. Quæ quidem verba in eam ſententiam ſunt accipienda, nimirùm quòd poſt cladem Ariminenſem, & incautum Epiſcoporum lapſum, defuncto Conſtantio Imperatore, reſtitutis in ſuas ſedes ſanctis Epiſcopis Confeſſoribus, lapſiſque indulgentiâ impertitâ, Italia (vt ait[e] S. Hieronymus) lugubres eauit veſtes, & vnaquæque Eccleſia cum ſuo Epiſcopo Catholicam fidem eſt amplexata: eius boni ſola expers fuit Eccleſia Mediolanenſis, cuius ſalus tantùm expectabatur, vt vniuerſa Italia Catholica diceretur: quod per Ambroſij electionem eſt mirificè conſecuta.

b Ambr. epiſt. 15. ad Vercell. to. 1. 193. c Sozom. l. 7. c. 6. & alij. d Hier. in Chron. ann. 11. Val. Imperat. e Hier. cont. Luciferian.

Cæterùm antequam in rebus Ambroſij exponendis longiùs progrediamur: quoniam de tempore electionis eius diuerſæ reperiuntur ſententiæ, & quidem in hiſtoriæ tractatione non leuis veritatis iactura ex temporum obſcuritate & ignoratione oriri ſoleat, cogimur licet inuiti, in eius controuerſiæ explicatione aliquantulum immorari, ac de totâ rei veritate vberiùs aliquantò diſſerere, non vt quemquam arguamus; ſed ne ipſi arguamur. Exiſtimarunt nonnulli, haud ità multò poſt electionem Damaſi, Ambroſium creatum fuiſſe Epiſcopum, decepti (vt probabile eſt) Rufini[f] & Socratis narratione: qui ſtatim poſt Damaſi creationem, de Ambroſij Epiſcopatu agunt. Ac cùm iidem Auctores mox poſt Ambroſij aſſumptionem agant de obitu Valentiniani Imperatoris, qui contigit nouem poſt annos à Damaſi creatione, aliam omninò ac planè diuerſam temporum rationem eos habuiſſe apparet. Qui[g] verò referunt Ambroſij electionem ad tertium annum Pontificatus Damaſi, Valentiniano & Victore Coſſ. rationem habuiſſe videntur præfecturæ Probi, à quo credita eſt adminiſtratio prouinciarum Ambroſio, in quibus regendis verſabatur, quando & electus eſt: nam de præfecturâ Probi, quòd illis Coſſ. incœperit, non eſt dubium. Sed profectò qui ità ſentiunt, meminiſſe debent quòd etſi eo anno Probus præfectus prætorio creatus, eſt non tamen eius præfectura eodem anno finita eſt; ſed in annos plures prorogata, adhuc poſt obitum Valentiniani, quarum rerum locuples teſtis eſt Ammianus[h] Marcellinus, & alij. Porrò Ambroſij creationem dicere incidiſſe in annum primum præfecturæ prætorij Probi, nulla ratio perſuadet: immò ea quæ ſcribit Paulinus, ipſum in auditorio præfecturæ prætorij Probi cauſas peroraſſe, eidémque à conſiliis fuiſſe, contrarium potiùs conuincunt. His itaque accuratè perſpectis, Hieronymi potiùs auctoritatem ſequimur, qui Auxentij obitum & electionem Ambroſij anno vndecimo Valentiniani Imperator. recenſet. Ratio ſanè probabilis (vt arbitror) nos inducit vt credamus vltimis potiùs quam prioribus eiuſdem Auguſti temporibus, Ambroſium creatum fuiſſe Epiſcopum: nam nulla penè cum eo Ambroſij acta reperiuntur, ſicut cum cæteris qui poſteà regnarunt Principibus; ſed hæc tantùm leguntur apud Theodoretum[i]: Paucis (inquit) pòſt diebus, cùm S. Ambroſius valde liberè apud Imperatorem verba faceret; réſque nonnullas tamquàm minùs rectè à Magiſtratibus adminiſtratas coargueret, reſpondit Imperator: Noui iampridem tuam in loquendo libertatem, quâ exploratè cognitâ, non modò tuæ in Epiſcopum ordinationi non reſtiti; verùm etiam ſuffragatus ſum: quare ſicut diuina perhibet lex, noſtrorum animorum erratis medicinam facito. Hæc Theodoretus de rebus geſtis inter Ambroſium & Valentinianum Aug. qui ſequenti anno, poſt conſulatum Gratiani & Equitij ad xv. Kal. Decembris ex hac vitâ migrauit. Eſt is annus à Chriſto nato, vt recentioribus Chronographis magis placet, trecenteſimus ſeptuageſimuſquintus.

f Rufin. l. 2. c. 11. & Socr. l. 4. c. 25. & 26. g Onuph. Pan. in Faſtis & alij cum ſecum. h Ammian. lib. 27. 28. 29. & 30. Socr. lib. 5 cap. 11. Rufin. li. 2. c. 12. i Theod. lib. 4. hiſt. c. 6. ANNO DOMINI 375.

Ad munus Epiſcopatus aſſumptus Ambroſius, ſic vitam inſtituit, vt curam rerum domeſticarum Satyro fratri relinqueret, cuius ſpectatiſſima virtus erat, adeò vt in rebus agendis & moderandis conſultorem & arbitrum conſueuerit illum Ambroſius adhibere, vt ipſe[k] teſtatur. Quod autem ſpectat ad rerum ſpiritualium functionem, in id vnum incumbebat, vt quas optimi Sacerdotis partes & officia eſſe intelligebat, quàm diligentiſſimè præſtaret. Quod verò potiſſimum erat, ſacro ſanctum Miſſæ ſacrificium[l] quotidie offerebat: idque non præproperè; ſed ſummâ diligentiâ adhibitâ, magnâque cum animi præparatione, & præmeditatione

k Ambr. l. de obitu fratris, tom. 4. 21. l Id. in præparat. ad

ſanƈti myſterij: quemadmodùm declarant precationes illæ ſacræ ſpirituali dulcedine pleniſſimæ, quas ob eam cauſam ſibi ad quotidianum vſum conſcripſit. In cæteris autem rebus diuinis implendis, erat eius (inquit [a] Paulinus) fortiſſimus labor, in tantum, vt quod ſolitus erat circa baptizandos ſolus implere, quinque poſteà Epiſcopi tempore quo deceſſit, vix implerent: hæc Paulinus. Quolibet die Dominico (vt ſanƈtus Auguſtinus [b] eſt auctor) publice in Eccleſiâ populum ſermonibus docuit: quantâ autem dicendi facundiâ atque peritiâ, quantove id diuini ſpiritus ardore præſtiterit, dicere ſuperuacuum eſt, cùm hi qui extant ſermones eius (licet ex vberi vindemiâ vix racemi ſuperſint) ſatis oſtendant. Quamuis autem & ornatè & copioſè & ſuauiter diceret Ambroſius, non tamen fucos & calamiſtros adhibebat, neque ſinebat laxatis habenis per latos eloquentiæ campos more Rhetorum orationem excurrere: ſed ad audientium vtilitatem potiſſimùm temperabat. Eâ de cauſâ opinor, Auguſtino [c] adhuc deuio, & carnalia tantùm, nec quæ ſunt ſpiritus Dei ſapienti, præ ſuo Fauſto minùs hilareſcens & mulcens Ambroſij viſus eſt ſermo. Cæterum rerum ipſarum (idem inquit Auguſtinus) nulla erat comparatio: nam ille per Manichæas fallacias aberrabat; iſte autem ſalubertimè docebat ſalutem: Etenim in dicendo ità ſe comparauerat, vt etſi non ſingulos æquo vno eodémque ſermone, ob diuerſos animi affeƈtus, atque peccata diuerſa poſſet afficere; tamen à pharetrâ Scripturarum iacula quædam habebat in promptu, quibus corda cuiuſque obiter, velut aliud agens, configebat. Expertus eſt eam Ambroſij artem Auguſtinus, qui non pauca de Ambroſij ſermonibus [d] ſcribit, qui & hiſce acutis ſagittis manu potentis confoſſus, mori coaƈtus eſt impietati. In cæteris autem Epiſcopalibus negotiis obeundis, ac præſertim in hominum querelis & conſultationibus audiendis, ſumma Ambroſij humanitas, ſumma quædam patientia elucebat, facillimi ad eum aditus, etiam infirmis palàm omnibus eum alloqui cupientibus ſanƈtus vir propoſitus erat, nullus ingredi à ianitoribus vetabatur; immò nec aduentum alicuius ſibi voluit nuntiari, omnes ad ſe venientes benignè excipere, vniuſcuiuſque audire negotia, commodis & opportunitatibus omnium inſeruire, ſingulorum leuare moleſtias, & perferre miſerias & infirmitates conſueuit: quorum ſanè hominum erant copioſæ cateruæ, cum quibus quando non erat (idem ait [e] Auguſtinus) quod perexiguum temporis erat, aut corpus reficiebat neceſſariis ſuſtentaculis, aut leƈtione animum: Sed cùm legebat, oculi ducebantur per paginas, & cor intelleƈtum rimabatur, vox autem & lingua quieſcebat. Hæc Auguſtinus: qui ſilentij illius in legendo eam putauit eſſe cauſam, ne vocis iaƈturam pateretur, quæ illi (vt ait) facillimè obtundebatur. Cùm autem faƈtus omnia omnibus, cunƈtis præſto eſſet, ac ſingulis inſeruiret; à tribus tamen rebus ſibi prorſus temperauit: nimirùm vt nemini vxorem peteret, nullique militiam ſuaderet, ac denique (niſi in itinere apud hoſpitem) numquam ad conuiuium vocatus accederet. quæ quidem Ambroſij inſtituta Auguſtinus (vt Poſſidius [f] auctor eſt) ſibi imitanda propoſuit.

Quod autem ad cæteros mores ſpeƈtat, haud opus fuit eos recenti ſtudio componere, quos ab ineunte ætate nauiter excoluerat. Quantâ enim temperantiâ in cæteris eum fuiſſe credendum eſt, qui in ipſo iuuentutis flore, vt ſuprà dicebamus, ſingulari corporis & mentis integritate illibatam virginitatem conſeruauit? quam quidem cùm adhuc Catechumenus omni ſtudio cuſtodiſſet, faƈtus Epiſcopus crebrioribus fouit ieiuniis: nam (vt Paulinus [g] eſt auctor) præterquàm in ſabbato, & die Dominico, atque in natalitiis celeberrimorum Martyrum, numquam prandendi habuit conſuetudinem. Porrò in eâ Eccleſiâ die ſabbati ieiunare nec fas erat tempore Quadrageſimæ, vt idem ipſe Ambroſius [h] teſtatur. Ipſe autem ipſum ſeuerus cum eſſet, ergà alios humaniſſimum ac benigniſſimum ſe exhibere conſueuit: Nam etſi pro ratione rerum ac temporum in arguendis Magiſtratibus atque Principibus magnam dicendi libertatem, ſummámque paſtoralem conſtantiam, & inuiƈtum quoddam animi robur præ ſe ferret: tamen cùm alio potiùs remedio opus eſſe intelligeret, animos illorum demulcere, blandiri, conuiuio denique eoſdem excipere conſueuit. Arbogaſtes [i] Comes ac dux exercitus, glorioſè aliquando ſe inter barbaros Reges extulit, iaƈtans ſe ab Ambroſio ſæpe exceptum conuiuio. Id ipſum Vincentius [k] Galliarum præfeƈtus, ac poſteà Conſul, de ſe ipſo apud S. Martinum teſtatus eſt: Erat enim in ſanƈto viro ad arguendos Principes grauitas, animique firmitas & ad alliciendos ac moderandos eoſdem mira ſuauitas. Etſi (vt iam dicere cepimus) tam præclaris virtutibus ornatus Ambroſius; attamen quia nouum palæſtræ genus, & inuſitata cogebatur ſubire certamina, Anteſignano aliquo, vel duce indigere videbatur. Adfuit illi opportunè diuino quidem conſilio miles veteranus, & multis Chriſtianæ militiæ ſtipendiis illuſtris & planè emeritus, is erat Simplicianus [l] alumnus Romanæ Eccleſiæ, præſtanti ſanƈtitate & doƈtrinâ, nobilitatus imprimis inſigni viƈtoriâ & tamquam triumpho quodam, hoc eſt conuerſione ad fidem clariſſimi illorum temporum Oratoris Marij Viƈtorini, quem extollentem ſe aduersùs ſcientiam Dei captiuum duxit ad Chriſtum: Hic, inquam, Simplicianus à Damaſo Romano Pontifice mittitur Mediolanum, vt cuius inniteretur conſiliis, quem imitaretur, & à quo duceretur, haberet nouus Epiſcopus. Coluit illum Ambroſius [m] vt parentem (grandior enim erat ætate) & obſeruauit vt magiſtrum, erat quippe diſertiſſimus: qui ab omni faſtu abhorrens quaſi aquila quædam prouocans ad volandum pullum ſuum, quædam interdum ſe neſcire diſſimulabat, & ab Epiſcopo quaſi diſcipulus quærebat, vt illum ex diſcipulo magiſtrum faceret. Quare cùm aliquando de diuinis Scripturis ab eo conſuleretur Ambroſius, hæc illi [n] reſpondit: Quid eſt, inquit, quòd ipſe dubites, & à nobis requiras, cùm fidei & acquirendæ cognitionis diuinæ gratiâ, totum orbem peragraueris, & quotidianæ leƈtioni nocturnis ac diurnis vicibus, omne vitæ huius tempus depoſueris, acri præſertim ingenio etiam intelligibilia complectens? vtpote qui etiam Philoſophiæ libros quàm à vero ſint deuij demonſtrare ſoleas, & pleroſque tam inanes eſſe, vt prius ſcribentium in ſuis ſcriptis ſermo quàm vita defecerit. Hæc Ambroſius de Simpliciano. Cùm igitur Simplicianus Ambroſij lateri aſſiduè inhæreret, quæ Romæ nouerat ſanƈtiſſimè inſtituta, eadem in Mediolanenſem Eccleſiam transferenda curauit. Carebat adhuc Mediolanenſis Eccleſia monaſticâ illâ ſanƈtiſſima diſciplinâ quam ſanƈtus Athanaſius [o] Epiſcopus Alexandrinus à furore Arianorum Romam fugiens, in Vrbem inuexerat, quæ non tantum ibi coaluerat; ſed longè latéque ſuos palmites [p] dilatârat, quibus adhuc tamen Mediolanenſis Eccleſia carebat. Auxentio enim adulterino Epiſcopo eam occupante, tantis frui bonis non licuit: Nam licet B. Martinus [q] quoſdam ſanƈtiſſimæ diſciplinæ ſurculos inſeruiſſet, mox ſingularis ferus; ipſe, inquam, Auxentius depaſtus eſt eos: quo tandem ſublato de medio, B. Ambroſius egregium monaſterium, velut quoddam Sanƈtorum diuerſorium inſtituit, cui monaſterio presbyterum optimum & eruditum præfecit: erat enim extrà vrbis mœnia ædificatum in ſuburbio, cuius ſummâ cum laude aliquando meminit [r] Auguſtinus.

Non tantùm nouo Antiſtiti curæ fuit ædificare & plantare; ſed (quod maioris negotij & operis erat) in eâ cogitatione aſſiduè verſabatur, vt ſecundùm Dei conſilium infruƈtuoſos palmites euelleret; & malè ædificata deſtrueret ac diſſiparet: Etenim terra illa frugifera conuerſa erat in ſalſuginem à malitiâ inhabitantium in eâ, vt iam non eſſet ampliùs ager primitiarum, cui benediſſet Dominus; ſed ſqualens, horréńſque deſertum, ſpinis obſitum, inuium, ac feris tantummodò peruium. Talis erat nobiliſſimæ Eccleſiæ facies, miſeranda illa quidem & luƈtuoſa, cùm lupus paſtoris ſpecie Auxentius omnia deuaſtaſſet: Collapſa enim diſci-

Marginal notes: a Paulin. in vitâ Ambr. — Miſſam & epiſt. 14. ad ſororem to. 5. & in comment. 1. ad Tim. c. 3. to. 1. — b Aug. l. 5. Conf. c. 13 in — c Aug. ib. — d Idem. l. 8. Conf. c. 4. — Pſal. 119 — e Idem l. 6. Conf. c. 3. — f Poſſid. in vita Aug. 24. 27. — g Paulinus in vitâ Ambr. — h Amb. l. de Fiſa ſermo., c. 10. — i Paulin. in vitâ Ambr. — k Seuer. Sulp. l. 1. Dialog. c. 17 in fin. — l Aug. l. 8. Conf. c. 8. — m Idem lib. eod. c. 2. Am. in annot. me. — 24. Exod. ad Simpli. in fin to. 1. 131. & in Pſal. 104. in princ. tom. 2. 228. — n Ambr. 10 cap. 24. Exod. in princ to. 8 348. — o Hieron. epiſt. 16. ad Principia. — p Aug. l. de moribus Eccleſ. c. 33. — q Seuer. Sulp. in vita ſanƈti Mart. c. 4. in fin. — Pſal. 79. — r Aug. l. 1. de morib. Eccleſ. c. 33. — Hier. 2. — Pſal. 106

plina, populus in grauiſſimos errores adduƈtus, templa & Eccleſiæ illæ ſanƈtiſſimæ diuinitatis hoſpitia ab Arianis profanatæ, conuerſæ erant in ſynagogas Satanæ & ſpeluncas latronum. Opportunè admodùm Dei prouidentiâ miſſus eſt Ambroſius, tamquam alter Zorobabel, qui ſanƈta loca purgaret, templum reſtitueret, exulem fidem reuocaret, & ſanƈtam impollutámque Eccleſiaſticam diſciplinam inſtauraret. Igitur dum ſtatim lapſos per pœnitentiam ad Eccleſiam reuocare conatur, quorum ingens erat numerus (vix enim pauci erant, qui etſi non hæreſi, aliquâ tamen Arianæ communicationis ſorde non eſſent aſperſi) mox Nouatianos ſenſit aduerſos: qui etſi cætera quæ eſſent Catholicæ fidei, æque docerent perinde atque catholici; lapſis tamen impertiendam pœnitentiam, & ad Eccleſiam reuocandos eſſe negabant. Aduerſùs hos Ambroſio primum certamen fuit. Illicò pœnitentiæ fores reſerat, quas Nouatianus error obſtruxerat: prædicat lapſis pœnitentiam ſimul & indulgentiam: ediditque in eo genere duos de Pœnitentia Commentarios; in quibus, cùm aduerſùs eoſdem multa diſſerat, hæc inter cætera, acribus eos aculeis transfigens, de eorum ſtudiis narrat his [a] verbis: Vos, inquit, indignamini, & contrà Eccleſiam congregatis Concilium, quia videtis mortuos in Eccleſiâ reuiuiſcere, & peccatorum indultâ veniâ reſuſcitari. Itaque quod in vobis eſt, per inuidiam rurſùs vultis interficere ſuſcitatos, &c. Inferiùs autem hæc de ipſo dicetur. Ecce ille non in Eccleſiæ nutritus ſinu, non edomitus à puero; ſed raptus à tribunalibus, abduƈtus à vanitatibus huius ſæculi, à præconis voce, ad Pſalmiſtæ aſſuefaƈtus canticum, in ſacerdotio manet non virtute ſuâ; ſed Chriſti gratiâ, & inter conuiuas menſæ cœleſtis recumbit. Serua, Domine! munus tuum, cuſtodi donum quod contuliſti etiam refugienti. Ego ſciebam quòd non eram dignus vocari Epiſcopus, quoniam dederam me ſæculo huic; ſed gratiâ tuâ ſum quod ſum, & ſum quidem minimus omnium Epiſcoporum, & infimus merito: tamen quia & ego laborem aliquem pro ſanƈtâ Eccleſiâ tuâ ſuſcepi, hunc fruƈtum tuere, ne quem perditum vocaſti ad ſacerdotium, eum ſacerdotem perire patiaris: ac primùm vt condolere nouerim peccantibus affeƈtu intimo. Hæc ipſe à Deo precabatur, à quo quæ rogauit, obtinuit: Nam (vt de eo ſcribit Paulinus [b] quotieſcumque illi aliquis ad promerendam pœnitentiam lapſus ſuos confitebatur, ità afficiebatur commiſeratione, vt flens aliena ſicut ſua peccata, ad fletum pœnitentem etiam commoueret: & cauſas criminum, quas illi confitebantur, nulli niſi Domino, apud quem intercedebat, loquebatur: relinquens exemplum poſteris Sacerdotibus, vt interceſſores apud Dominum ſint magis quàm accuſatores apud homines. Hæc Paulinus. Lapſis iam reſtitutis, nouella germina ſanƈtæ virginitatis verbo doƈtrinæ rigare cœpit: Nam cùm iam in ſacerdotio biennium exegiſſet, & annum tertium inchoaſſet, tres illos egregios de Virginibus libros conſcripſit: profitetur enim hoc ipſe, cùm [c] ait: Hæc ego vobis, ſanƈtæ virgines! nondum triennalis Sacerdos munuſcula paraui, licet vſu indoƈtus; ſed veſtris edoƈtus moribus: Quantus etenim adoleſcere vſus potuit in tam paruâ initiatæ religionis ætate? Hæc Ambroſius occaſione inchoati ſermonis, natali die illuſtriſſimæ virginis ac martyris Agnetis, quem in tres libros diſtendit. Quantum ſtudij eâ in re impenderit, quantum vel laborauerit, vt Mediolanenſis Eccleſia ſacrarum virginum caſtiſſimâ ſubole fœcunda eſſet, ipſemet multis in locis oſtendit. At verò non valdè ex ſententiâ res illi ſucceſſit, ſed quiddam miraculo ſimile accidit: Nam licet Mediolani parùm proficeret, vbi de virginitatis ſtudio aſſiduè traƈtabat ad populum; alibi tamen, in exteris ſcilicet ciuitatibus & prouinciis, vbi tinnitus quidam reſonabat doƈtrinæ eius, proficiebat: At ipſum interdum hæc loquentem audiamus. [d] Dicet aliquis: Tu nobis quotidie virginum canis laudes. Quid faciam, qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? ſed non meâ culpâ. Denique de Placentino ſacrandæ virgines veniunt, de Bononienſi

G veniunt, de Mauritaniâ veniunt, vt hic velentur. Magnam rem videtis. hic traƈto, & alibi perſuadeo. Si ità eſt, alibi traƈtemus, vt vobis perſuadeamus. Quid, quòd etiam qui me non audiunt, ſequuntur: qui audiunt, non ſequuntur? Nam pleraſque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & (quod eſt grauius) viduis, cum quibus hic mihi ſermo eſt. Aderat tunc in auditorio ſanƈtus Euſebius Epiſcopus Bononienſis, de quo idem tunc [e] ipſe: Bene accidit, inquit, quia nos laboraturos Dominus ſciebat. & auxilium de ſociis miniſtrauit. Adeſt piſcator Eccleſiæ Bononienſis aptus ad hoc piſcandi genus. Hæc idcircò Ambroſius, quoniam Euſebij culturâ & ſtudio Bononienſis Eccleſia eâ ſanƈtâ ſobole fecunda admodùm

H videbatur, vt ipſe ibidem libro primo teſtatur. Alios inſuper eiuſdem generis idem Ambroſius edidit commentarios, ex quibus eos quos ad ſororem ſcripſit, S. Hieronimus [f] mirificè laudat.

Sollicitus fuit inſuper, vt quæ ad eam diem remanſerant Gentilis ſuperſtitionis veſtigia, eadem penitùs aboleret. Inſeƈtatus eſt vehementer celebritatem illam ſuperſtitioſam Kalendarum [g] Ianuarij, Fideleſque non tantùm ab eâ retraxit; ſed vt eadem die, quâ illi vino ciboque indulgebant, ac ſacrilegis ritibus inſeruiebant, ieiunio corpus affliƈtarent, commonuit. Receptumque fuit in Eccleſia. vt ea de cauſâ Chriſtiani eam diem ieiunio ſolemni tranſigerent: viguitque ea conſuetudo,

I quouſque ea ſuperſtitio eſt abolita, ſanƈtúſque dies Circumciſionis Dominicæ conſecratus ſolemniter celebrari in Eccleſiâ cœpit. Conuiuia item illa ſuſtulit, quæ publicè in Eccleſiâ fiebant, quæ licet olim laudabiliter fuiſſent introduƈta; tamen quia corrupta & deprauata erant, ac in Gentilium ſuperſtitionem tranſire videbantur, non ampliùs ferenda putauit: Etenim antiquitùs à primis naſcentis Eccleſiæ exordiis, præſertim in natalitiis Martyrum conuiuia quædam Fidelium, velut ſymbolum quoddam mutuæ charitatis, in Eccleſiis celebrari conſueuerunt, quæ Græco nomine Agapes appellabant, abuſu irrepente, cùm non ampliùs San-

K ƈtorum refeƈtio; ſed parentalia potiùs viderentur eſſe Gentilium, ceſſare iuſſit: cuius exemplo S. Auguſtinus [h] eadem conuiuia in Eccleſiâ Africanâ corrigenda curauit, egitque de eo apud Aurelium Epiſcopum Carthaginenſem, qui de Epiſcoporum ſententiâ in Concilio Carthaginenſi canone [k] conſtituto, prauam illam conſuetudinem ſuſtulit. Inoleuerat etiam eâ ætate apud pleroſque mos quidam, quo & ſe fuiſſe implicitum, frequenter ingemuit, baptiſmi videlicet ſera dilatio: quæ vt vitaretur à cæteris, ſæpe monuit, hortans [l] Fideles, vt quem quis haberet Catechumenum, ad baptiſmi gratiam promerendam quàm citiſſimè offer-

L ret. Præſtiterunt id ipſum in Oriente Gregorius Nazianzenus, Baſilius, Gregorius Nyſſenus, vt eorum de baptiſmo habitæ Orationes ſignificant: nam & in illis regionibus idem abuſus vehementer increbuerat. Hæc & alia huiuſmodi cum diligentiſſimè curaret, totus tamen in eo fuit, ſummámque adhibuit diligentiam, vt clerum ità componeret, vt qui cæteros dignitate anteirent, ordinibuſque præſtarent, iidem eminentioria vitæ meritis antecellerent, & vt qui ſanâ ſincerâque doƈtrinâ ab Arianorum clero eſſent diſtinƈti, etiam moribus diſcernerentur. Inhiabant illis diuitiis, ſuos autem intrà frugalitatis & paupertatis limites voluit

M contineri, nec (vt illi) aucupari [m] bona viduarum: eoſdémque ſuos non tantum cum mulieribus habitare; ſed nec ad earum domos, niſi cum ſenioribus presbyteris vel Epiſcopo permiſit [n] accedere. Denique ne per ſingula diſcurramus, nihil antiquius habuit quam vt in ſortem Domini cooptati, omnium virtutum numeris eſſent abſolutiſſimi; à quâ quidem lineâ aberrantes, vel cauit ne in clerum reciperet, vel quos inueniſſent acceptos, acri ſemper admonitione coarguit. Audiamus quæ ipſe interdùm narret exempla his verbis: [o] Meminiſtis, filij! quemdam amicum, cùm ſedulis ſe videretur commendare officiis, hoc ſolo tamen in clerum à me non receptum, quòd geſtus eius plurimum dede-

3. Eſdr. 1. 3. Eſdr. 5.

a Ambr. l. 2. de pœnit. c. 7. & 8. to. 4.

1. Cor. 15.

b Paulinus in vita Ambroſ.

Anno Do. ccc. lxxvii.

c Ambr. li. 2. de Virg. in fine. to. 4.

d Idem li. 1. de virg. 348.

e Idem lib. 3. de virg. in fin.

f Hier. ep. 22. ad Euſt.

g Ambr. ſer. 11. de Tempor. to. 5.

h Aug. li. 6. Confeſſ. cap. 2

i idem epiſt. 64. & ſer. 120. de diuer.

k Concil. Carthag. 3. can. 57. 25. & 50.

l Ambr. ſer. 21. de Sanƈt. & al. to. 5.

m Idem ſer. 66. de Temp. in fin.

n Idem lib. 1. Offic. ca. 20. in fin. tom. 4.

o Idem ib. eod. l. cap. 18.

ceret. Alterum quoque cum in clero reperiſſem, iuſſiſſe me nunquam præiret mihi, quia velut quodam inſolentis inceſſus verbere oculos feriret meos, idque dixi, cum redderetur poſt offenſam muneri. Hoc ſolum excepi. nec fefellit ſententia: Vterque enim ab Eccleſiâ receſſit: vt qualis inceſſu prodebatur, talis perfidia animi demonſtraretur. Namque alter Arianæ infeſtationis tempore fidem deſeruit. alter pecuniæ ſtudio, ne iudicium ſubiret Sacerdotum, ſe noſtrum negauit. Lucebat in illorum inceſſu imago leuitatis, ſpecies quædam ſcurrarum percurſantium. Hæc Ambroſius, qui & ad componendum mores Clericorum, poſtmodùm eruditos illos Officiorum libros conſcripſit. Quos autẽ paterna & paſtoralis commonitio non cohibuit, grauiori cenſurâ ſtatuit coercendos, vt de Gerontio quodam extat exemplum, quod in hunc modum recitat [a] Sozomenus. Hic cum ſub Ambroſio Mediolanenſi Epiſcopo diaconus eſſet, haud ſcio quare motus vtrum ne præſtigias molitus, an verò dæmonis inſtigationibus ac ſpectris agitatus, noctu indicabat ſe Onoſcelidem (hoc eſt dæmonum genus aſininis cruribus apparẽs) apprehenſum, capite raſo, in piſtrinum coniecisse. Quâ de causâ Ambroſius eum, vt indigna miniſtro Dei locutum, præſcripto tempore manere domi, & pœnitentiâ expiari iuſſerat. Ille verò, cùm & medicus præſtantiſſimus, & ad dicendum perſuadendumque promptiſſimus, & ad amicos conciliandos accommodatiſſimus eſſet, Conſtantinopolim profectus eſt eo propoſito, vt Ambroſium criminaretur. Vbi intrà tempus exiguum, ex his qui in aulâ potentes erant, ſibi nonnullos amicos facit, & non multò poſt Nicomedienſis Eccleſiæ Epiſcopatum conſequitur: ordinat vèrò eum Helladius Cæſareæ Cappadociæ Epiſcopus, gratitudinis ergò, quod ille filio ſuo ſplendide exercitus adminiſtrationem in palatio interceſſor confecerat. His igitur cognitis, Ambroſius ad Nectarium Conſtantinopolitanum Epiſcopum ſcribit, vt Gerontium ſacerdotio priuaret, nec ſe & Eccleſiaſticum Ordinem contumelia affectum negligeret. Cæterum Nectario, quamuis id magno ſtudio egerit, perficere tamen fuit impoſſibile, propterea quòd Nicomedienſes paſſim ac vulgò illi fortiter obſtiterint, Ioannes Chryſoſtomus igitur, illo exauctorato, Panſophium ordinauit. Hactenus de Ambroſio & Gerontio Sozomenus. Porrò Ambroſius ſicut quos moribus deprauatos conſpexiſſet, reiecit; ſic contrà ſi quem nactus eſſet vitæ meritis ac pietate inſignem, eumdem etſi non ſibi integrum vindicare licuiſſet, ſaltem nomine tenùs inter ſuos adſcribendum curauit, vt de ſeipſo teſtatur S. Paulinus Epiſcopus Nolanus, cum ad Alipium [b] ſcribens hæc ait: Ego etſi à Delphino Burdigalæ baptizatus, Lampio apud Barcinonem in Hiſpania per vim inflammatæ ſubitò plebis ſacratus ſim, tamen Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor. Denique ſuo me clero vindicare voluit, vt etſi diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear. Hæc Paulinus. Fuit & in eo genere Ambroſij ſtudium vigilantiſſimum, & Eccleſijs ſibi proximis Paſtoribus deſtitutis, quos ſciret optimos, & tanto munere dignos, eoſdem promouendos curaret. Id muneris præſtitiſſe ſcimus Eccleſiæ Brixianæ, cui poſt obitum ſancti Philaſtrij inuitum licet & renitentem ſanctum Gaudentium præficiendum ſtuduit: qui in ſermone [c] quem habuit ipſâ die ſuæ Ordinationis, hæc de Ambroſio teſtatur his verbis: Imparem me per omnia veſtro deſiderio ſentiens onus iſtud totis viribus conatus ſum declinare; ſed B. pater Ambroſius cæterique venerandi Antiſtites ſacramento quo vos ipſos obligaſtis, adſtricti, tales ad me epiſtolas cum veſtra legatione miſerunt vt ſine damno animæ meæ vltrà iam reſiſtere non valerem, cui ab Orientalibus quoque Epiſcopis, niſi meum ad vos reditum pollicerer, ſalutaris communio negaretur. Tali igitur concluſus articulo, & auctoritate Sanctorum præſentium ſubiugatus, ſuſcepi hoc ſummi ſacerdotij munus. Et poſt pauca ad Ambroſium conuerſus: obſecro, inquit, communem patrem Ambroſium vt poſt exiguum rorem ſermonis mei, ipſe irriget corda veſtra diuinarum myſterijs litterarum, &c.

a Sozom. l. 8. ca. 6.

b Paulin. Nol. epiſ. 42. ad Alipium, 35. apud Auguſ. to. 2.

c Gaud. ſermo. in die ſuæ ordin.

Sicut autem curæ illi fuit dignos ad Epiſcopalem cathedram promouere, ità & promotos ad ſummum ſacerdotalis perfectionis faſtigium prouehere conabatur. Accidit interdum vt S. Vigilius Epiſcopus Trident. nuper initiatus ſacerd. B. Ambroſium rogaret, vt eius muneris inſtitutionem ad ſe ſcriberet, quâ velut ad certam vitæ normam, actus ſuos accommodaret: præſtitit id quidem libentiſſimè ſanctus Sacerdos, qui de eâ re ad illum ſcribẽs [d] epiſtulam, illud imprimis monuit, vt ſuos doceret Gentilium vitare commercia, quorum illic erat ingens multitudo; ſubdens perbelle Sampſonis imitandum exemplum, qui ſuæ vitæ diſpendio Philiſteos extinxit, quibus omnibus velut diuino cuidam oraculo cælitùs miſſo, ipſe parens, ſic Ambroſij præcepta expleuit, vt eâ de cauſâ & martyrij coronam inſigniter ſit conſecutus, ad quam quidem præmiſit alumnos ſuos, chariſſimos filios Alexand. Siſinnium atque Martirium, quorum triumphum ad Simplicianum Ambroſij ſucceſſorem conſcripſit. Quarum omnium rerum noſter Ambroſij vt ſapiens architectus poſuerat fundamentum. Talia fuerunt ſanctiſſimi ſacerdotis Ambroſij tam ergà ſuam, quàm aliorum Eccleſias impenſa ſtudia: non minùs enim ergà illas, quàm in ſuam erat affectus. Vnde & Paulinus: [e] Flebat, inquit, amariſſimè quotieſcumque forte nuntiatum illi fuerat de cuiuſque ſancti obitu Sacerdotis, in tantum vt nos illum conſolari niteremur, ignorantes pium affectum viri, nec quâ ratione ità fleret intelligentes: quibus ille huiuſmodi reſponſum reddebat, non ſe flere quia receſſerat, ſed quia ſe præceſſerat: vel quia difficile eſſet inuenire virum, qui ſummo ſacerdotio dignus haberetur. Hæc Paulinus.

d Ambr. epiſt. 24. ad Vigilium, & ſ. Iudic 16.

e Paulin. in vita Ambr.

Poſt aliquot annos à ſuâ ordinatione Ambroſius [f] ſe Romam contulit. In itinere autem conſtitutus traditur diuertiſſe apud hoſpitem, non illum quidem qui vel amicitiæ obſequens legibus, vel Chriſtianæ charitatis vinculis obligatus; ſed qui pecuniâ ea præſtaret officia. Ille cùm eſſet ſanctus ſacerdos, rogauit (vt fit) hoſpitem de ſtatu rerum ſuarum. Ille verò exultans, inſolentiuſque ſe efferens, nullaſque de bonis conceſſis gratias Deo referens, omnia ſua læta, fauſtaque ſemper fuiſſe, eodemque ſtatu eſſe reſpondit, vitámque omnem mœroris & doloris expertem ſemper egiſſe. Tunc Ambroſius memor diuinæ Scripturæ dicentis: *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto deſcendunt in infernum:* diuino quodam percitus numine, ſenſit illud elogium in illum iam eſſe impletum, foréque vt ipſe vnà cum ſuis mox periret. Vnde ſollicitus ſe ſuóſque ab imminenti clade ſeruare, iubet omnes quàm primùm exire. Egreſſi iam foràs, cùm nec admodum longè abeſſent, ſubito chaſmate domus periit, hiatúque terræ omnes ſunt ſimul abſorpti, lacúſque eodem in loco ſuccreuit, tamquàm prodigioſæ rei perpetuum monumentum. Huius hiſtoriæ narrationem veteri quadam traditione vulgatam, & à maioribus ad poſteros tranſmiſſam, tametſi certâ antiqui ſcriptoris auctoritate minimè (quod ſciam) roboretur, non duxi prætermittendam; ob id p[illegible]tim, quòd res nimiùm ſecundas, & terrenam fe[illegible]tem ſuſpectam habere, ac quàm fragilis & caduca ſit, nos doceat. Romam igitur cùm perueniſſet, adit domum paternam, vbi defunctâ iam [g] matre Marcellinâ, vnà cum alijs ſanctis degebat virginibus: inter quas nobilis ſanctitate erat Candida, quæ cum Ambroſij manus oſcularetur, ſubridens ille, priſtini memor prolati loco oraculi: Ecce, ait, vt dicebam tibi, Sacerdotis manus oſcularis. Poſt hæc autem inuiſit S. Damaſum Papam, à quo (vt par eſt exiſtimare) humaniſſimè exceptus eſt, dignatuſque honore tanto congruo Sacerdoti: Mos enim ille tunc vigebat in Eccleſiâ Catholicâ, vt adueniens peregrinus Epiſcopus à loci Antiſtite ad Catholicam in primis communionem reciperetur, more maiorum, idémque ab eodem rogaretur, ad populum pro concione habere ſermonem.

f Idem ib.

Iob. 21.

g Paulinus in vita Ambr.

a Aug. ſerm. 1. de confeſſ. vel. 1. 10. Cyrill. Alexãd. hom. 1. de Incarn. Chryſoſt. hom. 1. de ver. Eſai. in fin. Conc. Carthag. 4. canon. 48. Luc. 21 Matt. 13.

Eſtant [a] de eâ re complura SS Patrum exempla, & regula Eccleſiaſtica Synodo confirmata. Quis valeat verbis aſſequi, qualis quantuſve Senatorum omnium, imperij Magiſtratuum, ac denique totius populi fuerit ad Ambroſium audiendum concurſus: vt quem olim pro roſtris in foro cauſas agentem, modò in Eccleſiâ multò feliciùs concionantem audirent ſpectatiſſimum ſanctitate virum, clariſſimum Oratorem, conciuem optatiſſimum poſt multa annorum curricula quaſi poſtliminiò adeuntem? Perſoluit Ambroſius cenſum patriæ, & religioni debitum munus: ac velut illa mulier Euangel. Domini ore laudata, in ditiſſimum Romanæ Eccleſiæ gazophylacium contulit duo minuta: ſed non vt illa ex paupertate ſuâ, ſed de theſauro ſuo protulit noua & vetera. Dixerim vetera eam, cui ab ineunte ætate aſſueuerat, eloquentiam: noua autem ſacra chariſmata ipſam miraculorum virtutem ſibi diuinitùs impartitam: Nam per idem tempus (inquit [b] Paulinus) cùm trans Tiberim apud quamdam clariſſimam feminam inuitaretur vt ſacrificium in domo offerret: quædam balneatrix, quæ paralytica in lecto iacebat, cùm cognouiſſet ibidem eſſe Domini Sacerdotem in cellulâ, ad eamdem domum, ad quam ille inuitatus aduenerat, ſe portari fecit: atque oranti & imponenti manus veſtimenta attigit quæ cùm oſcularetur, ſtatim ſanitate receptâ, ambulare cœpit. *Hactenus Paulinus*, de rebus Romæ geſtis: iam certa proſequamur.

b Paulin. in vitâ Ambr.

ANNO DOMINO 387.

Cùm iam Valentinianus Imperator diem obiiſſet, inque locum eius Gratianus filius Seuerâ Auguſtâ genitus ſucceſſiſſet, ac fratrem Iuſtinâ natum, Valentinianum iuniorem dictum in collegam aſſumpſiſſet, anno ſecundo ſui Imperij gerens Conſulatum cum Merobaude aduerſus barbaros ingruentes expeditionem [c] parat: Vigebant tunc enim ea periculoſiſſima tempora, quibus Athanaricus Gotorum Rex ingentibus copiis Thracias ac finitimas prouincias deuaſtabat. Cùm itaque Gratianus, vt Orientali Imperio periclitanti ſuppetias ferret, compararet exercitum: famaque eſſet vacua militibus in Gallia Roman. remanere præſidia: confeſtim Barbari irrumpunt in Gallias. Quam ob cauſam cogitur Gratianus ab Orientis expeditione copias reuocare, eaſque ad Gallias tuendas celeriter reducere. Tunc Chriſtianiſſimus Princeps in difficillimo bello nihil ſibi conſultius eſſe ratus, quàm Dei armaturam induere: eámque non aliunde quàm ex armamentario Catholicæ Eccleſiæ ſibi accipiendam putauit. Quamobrem Ambroſium Epiſcopum quem reuerebatur vt patrem, enixiùs [d] rogauit vt ad ſe de Fide orthodoxâ libellum conſcriberet. Paruit ille, móxque (vt ait) quaſi in procinctu poſitus duos ad illum de Fide libellos conſcripſit: quos cùm ab hæreticis [e] carpi audiret, pleniùs de his diſſerens, tres alios eodem argumento libros confecit. Erant eiuſmodi bellici apparatus pientiſſimi Principis, qui eâ de cauſâ primus omnium Chriſtianorum Principum. Chriſtianiſſimus [f] nominatus reperitur. Laudauit tunc eum mirum in modum Ambroſius, quòd pietate magis quàm armis confideret, bene conſcius (vt ait) fide magis Imperatoris, quàm virtute militum quæri ſolere victoriam. Nec fefellit religioſiſſimum Principem ſpes, quam de victoria hoſtium ex religione conceperat: ſiquidem ſequenti anno, Valente ſextùm & Valentiniano iuniore ſecundùm Coſſ. veris tempore, opportunâ ſibi diuinitùs datâ occaſione, conſerens manus cum hoſtibus, ad ſeptuaginta millia Barbarorum trucidauit, & quinque millia quæ à cæde ſuperfuerunt, ad deditionem coëgit: quæ omnia vberiùs proſecutus eſt ſuâ hiſtoriâ [g] Marcellinus. Affuit noſter Ambroſius Gratiano pugnanti, & ſi non corpore, certè ſanctis precibus præſto fuit: ac licet longè poſitus, cominùs tamen ſuppetias tulit: Id enim ipſe litteris quas ad eumdem Gratianum conſcripſit profitetur his [h] verbis: Tuum, inquis quotidianum iter legebam, nocte & die in tuis caſtris curâ & ſenſu locatus orationum excubias prætendebam, & ſi inualidus merito; ſed affectu ſedulus. Et hæc quidem cùm pro tuâ ſalute deferebamus, pro nobis faciebamus. Nihil hic G adulationis eſt, quam tu non requiris, ego alienam noſtro duco officio: ſed plurimùm gratiæ quam dediſti. Scit ipſe noſtri arbiter quem fateris, & in quem piè credis, refici viſcera mea tuâ fide, tuâ ſalute, tuâ gloriâ: méque non ſolùm officio publico debitas pendere preces; ſed etiam amore priuato, &c. Hæc idcircò Ambroſius; quoniam ipſe Gratianus Auguſtus de Eccleſiâ Mediolanenſi optimè meritus fuit, vt paulò inferiùs his verbis declarat: Reddidiſti, inquit, mihi quietem Eccleſiæ, perfidorum ora, atque, quod vtinam, & corda clauſiſti: & hoc non minore fidei quàm poteſtatis auctoritate feciſti. Hæc de Gratiano Ambroſius.

c Amm. Marcell. lib. 31.

d Ambr. lib. 1. de Fide, in proœ. c. 4. e Idem lib. 3. de Fide c. 1.

f Idem epiſt. ad Grat. Aug. to. 4 82.

AN. DO. 378.

g Amm. Marcel. lib. 31.

h Ambr. epiſt. ad Grat. Auguſt. to. 4. 82.

Eodem anno cùm Valens [i] Imperator non expectatis H copiis Gratiani imprudens nimis, cum Gothorum exercitu iniſſet prælium, profligatur, ac tandem miſerando interitu, igne combuſtus interiit: pœnáſque perfidiæ dedit, quâ Catholicam Eccleſiam Orientis multis annis, animo hoſtili vexauit. Tum Gratianus collabenti Imperio conſulturus, Theodoſium natione Hiſpanum, præſtantem bello, ſpectatâ virtute virum creat ducem exercitus, ac mittit in Orientem: idemque ab eo Cæſar dictus, ſequenti anno, Gallo & Olybrio Coſſ. hoſtes deuicit, Imperium Orientale reſtituit, ac etiam ob Remp. fortiter feliciterque adminiſtratam Auguſtus creatus eſt. Promeruit hæc à Deo votis & pre- I cibus S. Ambroſius qui quidem de his egit in libro ſecundo quem ſcripſit ad Gratianum, cùm iam is, vt diximus, in Orientem exercitum ducere cogitaret: Recogitans enim clades illas inundantium barbarorum, non niſi in pœnam perfidiæ à Deo vlciſcente eſſe permiſſas, in perniciem Orientalis Imperij, vbi furens Arriana hæreſis Imperatorio ſuccincta gladio graſſata fuerat in Catholicos, ſpem conceperat fore vt pietate religioſorum Occidentalium militum reſtitueretur in priſtinum, quod perfidiâ obſtinatâ perdiderat. Hæc autem in hunc modum ipſe [k] explicat, dicens: Non ambiguum eſt, ſancte Imperator! quod qui perfidiæ alienæ pugnas excepimus, fidei Catholicæ in te vigentis habituri ſimus auxilium: Euidens enim antehac diuinæ indigna- K tionis cauſa præceſſit, vt ibi primùm fides Romano Imperio frangeretur, vbi fracta eſt Deo. Non libet Confeſſorum neces, tormenta, exilia recordari, piorum ſacerdotia, proditorum munera. Nonne de Thraciæ partibus per Ripenſem Daciam & Myſiam, omnémque Valeriam Pannoniorum, totùm illum limitem ſacrilegis pariter vocibus, & barbaricis motibus audiuimus inhorrentem. Quid poterat nobis vicinia tam feralis inuehere? Aut quemadmodum res Romana tali tuta poterat eſſe cuſtodiâ? Sed iam ſatis ſuperque omnipotens Deus, noſtro exitio, noſtrorúmque ſanguine Confeſſorum neces, exilia Sacerdotum & nefas tantæ impietatis eluimus: ſatis claruit eos qui L violauerunt fidem, tutos eſſe non poſſe. Conuertere, Domine! fideíque tuæ attolle vexilla. Non hic aquilæ militares, neque volatus auium exercitum ducunt; ſed tuum, Domine Ieſu! nomen & cultus. Non hîc infidelis aliqua regio; ſed ea quæ Confeſſores mittere ſolet Italia: Italia aliquando tentata, mutata numquam, quam dudum ab hoſte Barbaro defendiſti, nunc etiam vindicaſti. Non hîc Imperatoris mens lubrica; ſed fides fixa. Oſtende nunc euidens tuæ maieſtatis iudicium: vt is qui te verum virtutum Dominum & cæleſtis militiæ ducem, is qui te veram Dei virtutem credit eſſe atque ſapientiam, non temporalem vtique, nec creatam; ſed ſempiternam, ſicut ſcriptum eſt, Dei virtu- M tem & diuinitatem, tuæ maieſtatis fultus auxilio, fidei ſuæ trophæa mereatur. Hæc Ambroſius ad Gratianum, quæ vt optauit atque prædixit, ex ſententiâ acciderunt.

i Theod. Socrat. Marcel. & alii.

AN. DO. CCC. LXXIX.

k Ambr. lib. 2. de Fide, in fin. to. 4.

Ioſue 5. 1. Cor. 1.

Cùm autem, compoſitis rebus à Barbarorum incurſionibus vtriuſque quietum ac pacatum eſſet Imperium Gratianus, qui iam libros quinque de Fide ſcriptos ab Ambroſio acceperat, adhuc ſitiens, & ſacris lectionibus dedicare feriatum tempus cupiens, iterum per litteras agit [l] apud eundem quem rogat vt & de diuinitate Spiritus ſancti fidelem (vt ait) diſputationem conſcriberet. Paruit ille quâ libentiſſimè, reſcri-

l Epiſt. Grat. Imp. ad Amb. to. 4. 82.

a Ambr. epiſt. ad Grat. inter. tom. 4. & 1 A N N. D. ccc. lxxxi. b Baſar. cellin in Caron. ſub his Coſſ. c Ambr. in proœm. lib. 1. de Spirit. ſan. inſ. to. 4. d Sozom. lib. 7. cap. 14.

buſque, ad eum a religioſiſſimum eius ſtudium pluri-mùm commendauit. Scripſit itaque Ambroſius tres diſertiſſimos libros de Spiritu ſanƈto, vt apparet, Syagrio, b & Eucherio Coſſ. defunƈto iam Romani Imperij perduelle Athanarico rege Gothorum, cum Eccleſiæ Conſtantinopol præeſſet Greg. Nazianzenus, vt idem ipſe non obſcurè c demonſtrat. His itaque ſtudijs, paſtorali vigilantiâ & vitæ ſanƈtitate animum Gratiani adeò deuinxit Ambroſius, vt quæcumque ab illo peteret, facilè impetraret. Libet hoc loco, cùm ad Gratiani ergà Ambroſium obſeruantiam, tum ad Ambroſij ergà calamitoſos homines pietatem & miſericordiam indicandam, hiſtoriam referre de quodam maieſtatis B iam ab Imperatore damnato, quem Sanƈtus Epiſcopus auƈtoritate ſuà, à morte vindicauit. Rem geſtam Sozomenus narrat his d verbis: Paganus quidam, ordine illuſtris vir, Gratianum conuicijs proſciderat, & patre indignum appellauerat: eiuſque rei habitu iudicio, capitis damnatus erat. Cùmque iam ad ſupplicium duceretur, venit in palatium Ambroſius pro illo ſupplicaturus. Cæterum cùm Gratianus eorum inſtinƈtu qui illi damnato inſidiabantur, detineretur ſpeƈtaculis venationum (quales priuatæ deleƈtationis, non publicæ, Principes exhibere conſueuerunt) nec atrienſium quiſquam illi rem indicaret, quaſi opportunum non eſſet, receſſit. Progreſſus autem ad illam portam, per quam feras introducebant, clanculùm ſe habuit ac ſimul cum C venatoribus ingreſſus, non anteà cauſã rei agere omiſit, neque priùs Gratiani & aulicorũ eius obſecrationibus ceſſit, quam ſaluſiferum ſuffragium Gratiano extorſiſſet, quo morti deſtinatum liberaret. Hæc Sozomenus.

Feliciſſimum ſanè, omniúmque optimum Gratiani Imperium extitiſſet, niſi nouercæ impietate fuiſſet exagitatum: Hæc etenim fuit Iuſtina Auguſta Magnentij tyranni quondam vxor: quam ob ſingularem pulchritudinem Valentinianus, viuente adhuc Seuerâ coniuge,

e Socrat. lib. 4. cap. 26.

ſuffragantibus legibus e à ſe conditis, contrà ius Romanum ac Chriſtianum duxit vxorem, ex quâ Valentinianum iuniorem ſuſcepit, quem Gratianus adſciuit in collegam Imperij. D Hæc, inquam, Iuſtina, cùm eſſet Ariana, atque acerrimè Arianorum perfidiam propugnaret, maximas turbas cum potuit, aduerſùs Catholicos excitauit; ſed Ambroſius ei ſemper pro viribus reſtitit. Cùm autem aliquando inter Catholicos & Arianos Epiſcopos de eligendo Sirmij (quæ eſt totius Illyrici metropolis) Epiſcopo contentio orta eſſet, conantibus ſingulis ſuarum partium hominem ei præficere ſacerdotem Iuſtina quò ſuis faueret, nihil prætermiſit. Ambroſius autem tum illi Eccleſiæ fidei tum etiã Catholicæ, conſulturus, Sirmium feſtinus ſe contulit: Sicut enim lege

f Sueton. Tranq. in C. Iulio, c. 22.

Vatinianâ f prouincia Illyrici olim iunƈta erat Galliæ Ciſalpinæ, ità etiam temporibus Chriſtianorum aliquandiu euiſmodi prouinciarum connexionem perſeueraſſe, ea propenſiori curâ quam Ambroſius de illa Eccleſiâ ſuſcepit, exiſtimo. Illuc ergò cùm peruenifſet ſanƈtus g Epiſcopus magno & inuiƈto animo, Arianis omnibus, ac præcipuè Iuſtinæ conatibus ſe oppoſuit, nec deſtitit quouſque Anemius ſpeƈtata fidei integritate, & perſpeƈtà vitæ probitate vir Catholicus crearetur Epiſc.

g Paulin in vita Ambr.

Cúmque Ambroſius epiſcopali vigore è ſuggeſtu luculentâ oratione cauſam ageret, vna ex virginibus Arianis, cæteris petulantior, procaci vultu, virginalis modeſtiæ oblita, ambonis gradus conſcendens, apprehenſâ veſte Pontificis, illum deorſùm inter alias eiuſdem ſeƈtæ mulieres attrahere conabatur, quo ab illis cæſus inſigni notaretur infamiâ. Ad quam ille vulto placido: Etſi, inquit, ego indignus ſum tãto ſacerdotio, tamen nec te, nec tuã profeſſionem decet in qualmecumque ſacerd. manus iniicere. Vnde vereri debes iudiciũ Dei, ne quid tibi contingat. Hæc ille Chriſtianâ manſuetudine verba protulit, cùm Deus vlciſcens contumeliam Sacerdotis, eâdem ſubitò morte mulƈauit, quam Ambr. pro acceptâ contumeliâ rependens gratiam, ad ſepulturam ſequenti die deduxit. Tam improuiſo caſu omnes aduerſarij cõſternati, de cauſa Epiſc. Ambr negotium faceſſere deſtiterunt, Catholicíſque Epiſcopis eleƈtionem liberam reliquerũt de Anemio Epiſc. Hic eſt ille ipſe cuius men-

h Theod. lib. 5 hiſt. cap. 9.

tio habetur in ſubſcriptione ſynodicæ h Epiſt. Concilij œcumenici Conſtãtinopolitani, licet Anemius illic ſcribatur: idémque interfuiſſe reperitur Concilio Aquileienſi, de quo inferiùs erit ſermo. Sirmienſis Eccleſiæ rebus in hunc modum compoſitis, Ambr. de reliƈto grege ſollicitus, veſtigiò Mediol. redire contendit: cúmque ad ſuam Eccl. optatiſſimè perueniſſet, ad populum illum ſermonem i habuiſſe videtur, cuius eſt exordium: Paucorum admodùm dierum occupatione detentus, cœtui veſtro videor defuiſſe & alterius Eccleſiæ neceſſitatibus euocatus, minimè vobis ſtudium ſolidum impendiſſe, &c. quàm enim mœrens & anxius animo eſſet à ſuâ abſens Eccleſiâ, pluribus inſinuat. Iuſtina enim, cuius de præſumpta eleƈtione Epiſc. Sirmienſis Eccl. fraƈta iam erat audacia, maioribus in dies ſtimulis in Ambr excitatur, ac niſi Catholicum principem Gratianum verita eſſet, acerbiora in illum certamina contraxiſſet. Fecit tamen quod valuit, omnémque mouit lapidem, vt Arianis quos fouebat, vna ſaltem daretur Eccl. Agebant & hoc Ariani apud Gratianum tumulto magis, quàm precibus, cùm ille, quò turbas excitatas comprimeret, Eccl. vnam à Catholicis ablatam ad modicum temporis ſpatium tamquam ſequeſter detinuit: ſed illorum compreſſo furore, eâdem Catholicis reddidit: Hæc etenim ipſe ſanƈtus Epiſ. poſt multa de his agens, k addidit: Patuit omnibus & tuum non fuiſſe, cùm ſequeſtrares, C & tuum eſſe cùm redderes: Hæc ipſe ad Gratianum.

i Ambr. ſerm. 1 de temp. t. 5.

k Ambr. lib. 1. de Spir ſan. c. 1 to. 4.
l Aƈta Concilij Aquil.

Cùm poſt hæc idem Imp. veniſſet l Sirmium. Claudianus Epiſc. Ariani illum conueniunt, queruntur ſe à Catholicis vndique pelli, negant ſe Arianos, atq; probatæ fidei eſſe mentiuntur: rogant Principem vt generale cogat Conc. in quo ipſi ſuam cauſam agant: inſtant, vrgent, obtundunt illius aures, nec deſtiterunt, donec ille tandẽ poſtulatis annueret. Hæc cùm comperiſſet Ambr. continuò intercedit, ſuggerens Imperat. eſſe indigniſſimum, vt propter duos carioſos hæreticos totius orbis fatigarentur Epiſc. ac ſic illorum Eccl. paſtoribus deſtitutæ luporum paterent incurſui: ſatiſq; illis, ſi bonam cauſam agerent, eſſe conſultum, ſi Aquileiæ Synodus D cogeretur, ad quam Occident. tantũ vocarentur Epiſc. ità tamen vt ad eam venire nullus cogeretur inuitus. Viſa ſunt hæc eodem anno, iiſdemque Coſſ. Syagrio & Eucherio, ex compluribus finitimis ciuitatibus Epiſc. Aquileiam cõuenerunt, inſuper tam ex Galliâ quàm ex Africâ legationes ſunt miſſæ. Congr. patribus, poſt S. Valerianũ Epiſc. Aquileiæ primo loco ſedit Ambr. qui quantâ eruditione, arte & ſtudio, quantâ item dicendi libertate atque facundiâ veternoſos illos ſerpentes lubricis ſe ſpiris hinc inde torquentes, mendaciorum, falſarum interpretationum, ac ſimulationum latibula quæritantes, fregerit atque contriuerit, eiuſdem Synodi E quæ reperiuntur aƈta teſtantur, eóq; tandem infelices iam viƈtos redegit, vt alios ſibi dari peterẽt auditores, eoſdémque ſæculares Magiſtratus. Palladij Arianorum Anteſignani fuit iſta ſuggeſtio, cuius petulantiam Ambr. deteſtatus grauiſſimâ, tantóq; Sacerdote dignâ ſententiâ viri procaciam fregit his verbis: Sacerdotes de laicis iudicare debent, non laici de Sacerdotibus. Ac poſt alia Apoſtolicæ vocis tonitrua, eiuſmodi in eum ſententiæ fulmen intorſit, ſic dicens: Etſi Palladius in multis impietatibus deprehẽſus ſit, erubeſcimus tamen vt videatur qui ſacerd. ſibi vindicat, à laicis eſſe damnatus. Ac per hoc, quoniam & in hoc ipſo damnandus eſt qui laicorum expeƈtat ſẽtentiam, cùm magis de laicis ſacerd. debeant iudicare, iuxtà ea quæ hodie audiuiF mus Palladium profitentem, & iuxtà ea quæ condemnare noluit, pronuntio illum ſacerd. indignum, & priuandum, & in loco eius Catholicus ordinetur. Hæc Ambr. qui & pari ſententiâ perculit Secundianum illius in impietate collegam, vt conſtat ex ſynodicâ epiſtola miſſa ad Galliarum Epiſcopos. Prælatæ ſententiæ cæteri etiam Epiſcopi ſubſcripſerunt. His feliciſſimè abſolutis; redit Ambr. Mediolanum, quando ad populum eiuſmodi viſus eſt habuiſſe m ſermonem: Deberem fratres poſt hos complures dies aliquid vberius prædicare, & reuertens, è tanto examine ſacerdotum dulcis vos ſermone reficere, &c. in quo reprehendit eos, quòd

A N N. D. ccc lxxxi.

m Ambr. Conc. 5. 8. 6. 101.

eo abſente, in Eccleſiis adeundis vſitatam freqnentiam G minimè retinuiſſent.

Atiani autem, etſi ſæpius cum ſuis principibus dãnati eſſent, tamẽ non deſierunt quouis modo Ambroſio de fide negotium faceſſere, ac controuerſiis laceſſere, quem etſi ſuperare deſperarent, nihilominùs pro magno ducebant turbas ciere, illum arte aliquà exagitare, ac ſi quo mndo poſſent, deridere. Erant ea borũ numero duo cubicularij Gratiani Imper. qui cùm pietatem exteriùs præ ſe ferrent, Arium tamen colebant intrinſecùs: hi enim perdifficili de Incarnatione Verbi quæſtione propoſitâ petulanter nimis Ambr. prouocarunt. Ille nihil eam diſputationem defugiens, de eâ re ſe in Eccl. præſente populo, in diem craſtinũ actutum pollicetor. Se- H quenti die, venit ſanctus Sacerdos ad baſilicam Portianam, condictum anteà locum, vt quod promiſiſſet, impleret: conuenit frequentiſſimus populus, vt audiret. Expectat aliquandiu Ambr vt illi præſtò eſſent qui prouocârant. Cùm autem licèt diutiùs expectati non veniſſent, populo iam diuturnâ expectatione defatigato, longiuſque termino elapſo conſcendit ambonem de eâque acturus quæſtione ſic [a] exorditur: Debitum, fratres! curo ſoluendum; ſed extemos meos non inuenio creditores: niſi fortè improuiſo conuentu putauerint nos eſſe turbandos, &c. extendit in longum ſermonem illum, dum propoſitam explicat quæſtionem, conuertitque eundem in librum quem de Incarnationis Dominicæ ſacramento inſcripſit. cui adiecit Appendicem [b] loco alterius quæſtionis de quâ à Gratiano Imper. conſultus fuerat. At quid interim accidit illi qui Ambroſium prouocauerant? Id etenim illis contigit quod ait diuina Scriptura: *Parata ſunt deriſoribus iudicia*: Qui etenim conuenire ea condicto debuerant ad Portianam baſilicam, ad equos agitandos extrà ciuitatem egrediuntur: cùmque agerent equos, furentibus illis, mox ex illorum dorſo excutiuntur in terram, tali tantóque impetu, vt miſeri ſpiritum exhalarent, vt Paulinus [c] teſtatur, qui rem geſtam conſcripſit.

[a] Idem li. de Incar. myſt. in princ. c. 4
[b] Idem c. 2. eiuſdẽ lib.
Prou. 19.
[c] Paulin. in vitâ Ambroſ.

Superſtite adhuc Gratiano, cũ Priſcillianus [d] hæreſiarcha vnà cum cæteris eiuſdem hæreſis ſectatoribus, habitâ ſynodo Cæſaraugustæ, à Catholicis Epiſc. damnatus eſſet, ijdémque omnes reſcripto eiuſdem Imper. Eccleſiis atque vrbibus pellerentur, inſuper & ex Rom. Imp finibus excedere cogerentur, cum iam ea Hiſpaniis atque Galliis à prouinciarum præſidibus exturbati eſſent, incuſantes illi iudicij iniquitatem, prouocarunt ad Damaſum Rom. Pontif. Romam cùm veniſſet, Damaſus, quòd ſciebat eos iuſtè ritéque damnatos, nec ſuo quidem eſt dignatus aſpectu. At illi Mediolanum redeuntes, cùm & Ambroſium ſibi æque aduerſãtem reperiſſent, ad ſæculare tribunal ſe conuertentes, Macedonium tunc Magiſtrum officiorũ ingenti vi auri cor- L rumpentes, per eundem ſubripiunt reſcriptum tanto Imp. indigniſſimum, quo ea quæ aduerſùs eoſdem nuper ſancita erant, reuocabantur, iidemque in priſtinas ſedes reſtituebantur. Sicque in hunc modum proditâ Catholicâ fide, irritatis religioſiſſimis ſanctionibus contemptis omnibus orthodoxis Epiſcopis prædamnati hæretici ad Eccleſias quibus pulſi erant, ouantes redierunt: Sed qui reprobat conſilia Principum, tale facinus non reliquit inultum, nec deſtituit ſuam Eccleſiam, nec denique diu paſſus eſt impuriſſimos hæreticos aduerſùs Catholicos ſuperbire. Itaque in irâ indignationis ſuæ Maximum tyrannum M excitauit, quo adminiſtro, Priſcillianum gladij animaduerſione cohibuit. Idemque terribilis in conſiliis ſuper filios hominum, in Macedonium tanti ſceleris architectum in hunc modum iuſtiſſimè vltus eſt. Cùm [e] enim aliquando, viuente adhuc Gratiano, Ambroſius ad prætorium Macedonij Magiſtri officiorum vt pro quodam intercederet, perrexiſſet, atque illius mandato fores clauſas inueniſſet, ne adeundi facultatem haberet, prophetico ſpiritu hæc de illo eſt vaticinatus: Et tu quoque venies ad Eccleſiam, quam, nec clauſas inueniens ianuas, non ingrediens. Quod poſteà factum eſt, cùm occiſo Gratiano, Maximo in eius magiſtratus ſæuiente, Macedonius confugiens ad Eccleſiam, licet patentibus ianuis, aditum cùm reperire non poſſet, factus eſt hoſtium præda.

[d] Seuer. Sulp. l. 2. hiſt. circa finem.
Pſal. 32.
Pſal. 75.
[e] Paulin. in vitâ Ambroſ.

His ipſis ferè temporibus Gratiani, biẽnio ante Symmachi præfecturã, de quâ ſuo loco inferiùs ſermo erit, Romanorũ ſenatorũ pars illa quæ adhuc Gentilis erat, velut ex Senatuſcõſulto, ac totius populi auctoritate, legationẽ miſit ad Imp. Mediolani agentẽ, petẽs [f] vt more maiorum concederet peragi ſacra, & victimas immolari, reddiq; ablatas pro ſacrificiis obeundis impẽſas, togam [g] inſuper, vt idem Gratianus, vt olim ethnici Imp. Pont. maximus dici vellet At ille execratus titulum Chriſtiano principe indigniſſimum, cætera etiam quæ petebantur, reſiſtentibus Senatoribus Chriſtianis, ac imprimis Damaſo Romano Pont. atque ſimul Ambroſio qui in his multus fuit, concedere omninò renuit. Hæc alicubi commemorat Ambr. [h] in hunc modum: Pauci Gẽtiles communi vtuntur nomine: Nam & ante biennium fermè cùm hoc petere tẽtarent, miſit ad me S. Damaſus Rom. Eccleſiæ Sacerdos, iudicio Dei electus, libellum quem Chriſtiani Senatores dederunt, & quidem innumeri poſtulantes nihil ſe tale mãdaſſe, non congruere Gentilium iſtiuſmodi petitionibus non præbere conſenſũ: queſti etiam publicè, priuatimq; ſe non conuenturos ad curiam, ſi tale aliquid decerneretur. Et poſt pauca: Hunc libellum ego fratri Clementiæ veſtræ (Gratiano videlicet) direxi: vnde conſtitit non Senatum I aliquid de ſuperſtitionis impẽſis mandaſſe legatis. Hæc Ambr. cuius operâ (vt apparet) vſus eſt Damaſus aduerſùs eiuſmodi petitionem Gentiliũ. Cætera autem Ambroſij aduerſus Symmachum eà de cauſâ ſuſcepta certamina, paulò inferiùs opportuniùs narrabuntur.

ANNO DOCCC. LXXXII.
[f] Ambr. epiſt. 11. ad Val. Aug. t. 5.
[g] Zozim. l. 4. hiſt.
[h] Ambr. epiſt. 11. ad Val.

Sequenti anno poſtquam hæc geſta ſunt, Gratianus [i] Imperator cum duxiſſet exercitum in Gallias, aduerſùs Maximum tyrannum, Merobaude & Saturnino Coſſ. à ſuis proditus, apud Lugdunum occiſus eſt, cuius interitum ſæpe, multúmque luxit Ambroſius qui hæc de eo: Quomodo ſine pugna ceciderũt potentes? Doleo in te, fili Gratiane! ſuauis mihi valde. Plurima dediſti tuæ pietatis inſignia. Tu me inter tua pericula requirebas, tu in K tuis extremis me appellabas, meum de te plus dolebas dolorem. *Hæc* ſanctus Epiſcopus, & alia plura de virtutibus eius, quas receſuit eâ oratione quam habuit in funere Valentiniani, necnõ in Enarratione in Pſalmũ 61. vbi cùm multa per digreſſionẽ in eius laudem enarret, demùm in ipſũ Maximũ ac in proditores inuehitur. Iam Romanum Imperium obitu Gratiani in vltimum diſcrimen videbatur adductum, iámque ad barbaros videbatur eſſe translatum, niſi quàmprimum occurriſſet Ambroſius qui rei ſibi charioris diſpendio, & ſuſceptâ legatione, imminens periculum auertiſſet. Hoc ille nimirum à Deo precibus contendebat, vt publica calamitas aliquo ſuo priuato ac domeſtico incommodo auerteretur, idque factum eſt imprimis amãtiſſimi fratris ſui Satyri morte. quâ ſalutem totius Italiæ redemiſſe videtur: id enim ex his quæ idem ipſe in Oratione habitâ in funere fratris narrat, intelligimus, cùm ait: Nihil babeo quod querar; ſed habeo in quo Deo gratias agam: quia ſemper optaui vt ſi quæ perturbationes vel Eccleſiam vel me manerent, in me potiùs ac meam recideſent domum. Deo igitur gratias, quia in hoc omnium metu, cùm omnia motibus ſint ſuſpecta Barbaricis, communem mœrorem priuato dolore tranſegi, & in me conuerſum eſt quidquid omnibus timebam. Atque vtinam ſic conſummatum ſit, vt dolor meus publici doloris redemptio ſit. Nihil quidem habui, fratres charisſimi! in rebus humanis tanto fratre pretioſius, nihil amabilius, nihil charius: ſed præſtant priuatis publica, &c. Ex prædictis quidem patet, quibus temporibus Satyrus ex humanis deceſſerit, quem immaturo obitu, ætate adhuc nubilem, diem obiiſſe idem affirmat, cùm clariſſimi viri, amantiſſimi fratris laudes oratione luculentiſſimâ celebrat. Quid tum autem magno in diſcrimine ſummâ rerum poſitâ Ambroſius egerit, ad Maximum legatione ſuſceptâ, in medium adducemus. Cùm tyrannus, coniunctis ſibi copiis Gratiani, florentiſſimo polleret exercitu, omnéſque magnopere pertimeſcerent actum iri fore vt ad totius Italiæ

[i] Ruffin. l. 2. c. 14. Socrat. l. 5. cap. 11. Sozom. lib. 7. cap. 13. Hier. ep. 3 Gildas de exci. Britann. Lat. Pac. in Paneg. Theod.
ANNO DCCC. LXXXIII.
[k] Ambr. in conc. de obitu Valent. to. 5. 93.
In priua tom. 4.

cladem fuga Alpium ſuperaret; Valentinianus Aug. A
legationem pacis ad eum mittere quantocyùs feſtinauit:
nullúſque ad tantam rem ob eundam magis accommo-
datus, quàm Ambr. viſus eſt: qui licet negotium petar-
duum, ac planè deſperatum eſſe ſentiret, idémque eſſe
Maximum tot auctum copiis, tantiſque elatum victoriis
ab acceſſu Alpium, atque ab inuaſione Italiæ continere,
ac inundantis fluminis impetum coërcere: nihilominùs
diuinâ virtute confiſus, tantæ molis legationem ſuſci-
piens, ad Maximũ in Gallias hybernantem acceſſit. Quid
tandem? Mentem illam elatam, ingentes illos animos,
Maximi ſpirantis minas ac cædes ſic illâ dicendi vi, &
Epiſcopali illâ auctoritate cum ſummâ vitæ integritate B
coniunctâ repreſſit atq; continuit, vt ad pacem oblatam
ſuſcipiendam impelleret. Hæc quidem omnia etſi non
aliunde, ea paucis ſaltem eiuſdem Ambroſij verbis licet
colligere, qui Iuſtinæ Auguſtæ ingratiſſimæ fœminæ po-
tulantiam refellens (cùm illa virum ſãctiſſimum de Im-
perio, déq; eius filio Valentiniano Auguſto optimè me-
ritum, tyrannum etiam appellare non vereretur) hæc
a Ambr. epiſt. 14. ad Marcell. ſoror. tom. 5. — a ait: Non hoc Maximum dicere, quòd tyrannus ego ſim
Valentiniani, qui ſe meæ legationis obiectu quetitur ad
Italiam non potuiſſe tranſire. Hæc ille de primâ ſuâ lega-
tione: quo munere iterùm functus eſt, vt ipſe b teſtatur,
b Idem in concion. de obitu Valent. tom. 5. 84 — licet c Paulinus ſecundam cum primâ confundat. Age-
mus autem de ſecundâ ſuo loco inferiùs.

Compoſitis rebus inter Valentinianum & Maximum, C
ſequenti anno, Ricimere & Clearcho Coſſ. Symmachus
c Paulinus in vita Amb. — Patricius ad munus Vrbanæ præfecturæ vocatur, prout
Imperatoris reſcripta d ad eum hoc anno data declarãt;
licèt Paulinus ad alia tempora illam referat, nimirum
ANNO D. CCC. LXXXIV. — poſt receſſum Theodoſij ex Italiâ, poſt Maximum debel-
latum: Sed in his plus deferimus Imperatoris reſcriptis,
d lib. 4. de re ex. prim. 10c. & l. 44 de appel. in C. Th. — cum præſertim & Auguſtini teſtimonium ſuffragetur,
dum de ſe ait e, à Symmacho tunc Vrbis præfecto Romã
Mediolanum eſſe miſſum. Porrò longè ante Maximi in-
teritum eius Mediolanum aduentũ contigiſſe, idem ipſe
facile monſtrat, dum poſt longas moras ſe in Africam
e Aug. l. 5. Conf. c. 13. — remeaſſe, nuper occiſo Maximo apertè teſtetur. Geſſerat
etiã Symmachus idem Vrbanæ præfecturæ munus antè D
ſeptennium, vt vetus inſcriptio g in marmore inciſa do-
f Idem in l. 3. cont. Petil. c. 25. — cet. Paulinus (vt reor) præfecturam Vrbanam Symma-
chi cum eiuſdem Conſulatu confundit, quem poſt hæc
tempora geſſiſſe certum eſt. Non exiſtimet quis otioſam
g Habetur apud Aldum lib. de Orthogr. pag. 287 — eſſe ac ſuperuacaneam eiuſmodi de tempore Symmachi
præfecturæ digreſſionem: nam ſi tẽpora confundantur,
veritatem quoque hiſtoriæ periclitari neceſſe eſt. Sym-
machus itaque auctus munere præfecturæ Vrbanæ, ean-
dem reſtituendæ Idololatriæ inſanam cogitationẽ, cau-
ſàmque aggreſſus, quã ſemel deiectus fuerat, miſit ad
Valentinianum Aug. Mediolanum relationis libellum,
quo antiquatos ſuperſtitionis cultus reſtitui peteretur,
vtque vel ſaltem in Capitolio reſtitueretur ara Victoriæ, E
cui more maiorum victimas immolarent. Adiecit & il-
lud rogare, vt priuilegia iam pridem ſacerdotibus ido-
lorum, ipſiſque Veſtalibus virginibus conceſſa, iiſdem
etiam redderentur. Hæc cùm audiſſet Ambroſius, licet
Symmachum de ſe, fratréque ſuo Satyro olim optimè
meritum plurimi faceret, tamen Chriſtianæ religionis
zelo æſtuans, aduerſùs illum apud Imperatorem certa-
h Ambr. ep. 11. ad Val. iun. Imp. to. 5 — men ſuſcepit, illiúſque relationem h contrariis ſcriptis
egregie confutauit, ipſumque Valentinianum iam la-
bantem ſuſtinuit, & ne quid tale concederet, ſacerdotali
vigore continuit, hæc interdum comminatus dicens:
Certè ſi aliud ſtatuitur, Epiſcopi hoc æquo animo pati
& diſſimulare non poſſumus, licebit tibi ad Eccleſiam F
conuenire; ſed illic non inuenies ſacerdotem, aut inue-
nies reſiſtentem: Quid reſpondebis Sacerdoti dicenti
tibi: Munera tua non quærit Eccleſia; quia templa
Gentilium muneribus adornaſti? Ara Chriſti dona tua
reſpuit, quoniam aram ſimulacris feciſti? &c. Rogauit
eum inſuper dari ſibi miſſæ à Symmacho relationis exẽ-
plar, quo accepto, mirâ dicendi facundiâ cuncta quæ il-
le pro Gentilium ſuperſtitione poſuerat, contrariis ra-
tionibus acerrimè refellit, & fortiſſimè confutauit;
ac Symmachum denique à cœptis deſiſtere omninò
coëgit. Agens aliquando Ennodius Ticinenſis de eo-
S. Ambr. Vita.

A dem Symmacho ab Ambroſio ſuperato, ſic diſticho ele-
ganter luſit.

Dicendi palmam Victoria tollit amico,
Transit ad Ambroſium, plus fauet ira deæ.

Aurelius Prudentius etiam diſertiſſimo poëmate can-
dem Symmachi relationem eluſit.

Eodem anno præfecturæ Symmachi, Auguſtinus Ta-
gaſtenſis, qui poſteà fuit Hipponenſis Epiſcopus, dum
Romæ florentiſſimè, profiteretur Rhetoricam, ab eo- i Aug. l. 5. Confeſſ. c. 13.
dem præfecto miſſus eſt Mediolanum, vbi morabatur
Imperator, vt illic doceret; requiſitum enim erat ab
Imperatore illius officium, vt aliquem diſertiſſimum
rhetorem Romã mitteret. Itaque iiſdem Coſſ. Rici- ANNO D. CCC. LXXXVI
mere & Clearcho, qui annus præceſſit Conſulatum Bau- B
tonis, Auguſtinus Mediolanum ſe contulit. Id quidem
non aliquã cõiecturã; ſed certã eiuſdem Auguſtini aſſer-
tione conſcribimus: Agens enim ipſe aduerſùs k Peti- k Idem l. 3. cõt. Petil. c. 25.
lianum, anno ante conſulatum Bautonis Medio-
lanum ſe aduentaſſe fatetur. Mediolani verò cùm eſſet,
ſæpe conuenit S. Ambroſium (veritatis enim indagan-
dæ immenſo tenebatur deſiderio, à quã, deceptus à
Manichæis, longiùs euagarat) eundem iam toto terra-
rum orbe celeberrimum fama cognouerat, ab eo hu-
maniſſimè ſuſcipitur: qui talem ac tãtum virum per de-
uia ferri moleſtiſſimè tulit: ac quoties eum cum cæteris
in concione præſentem conſpexiſſet, in eius animum
C veritatis aliquid inſtillare non deſtitit. Adibat ille ad
eius conciones inflatus ſcientiâ, non vt diſcipulus;
ſed potiùs vt arbiter. Cùm autem verborum iaculis
ſæpe configeretur, illud in primis veritatis lumen acce-
pit vt, Manichæus amplius, eſſe deſiſteret: ſéque eo erro-
ſe annis nouem fuiſſe detentum ingemuit, Manichæiſ-
que Academicos Philoſophos antepoſuit, cùm inte-
reà ſancta mater eius terrâ marique perditum filium ſe-
quens, Mediolanum ex Africâ veniens, opportunè im-
portunéque cum Ambroſio egit, vt filium Chriſtianum
Catholicum faceret: illum enim religioſa fœmina plu-
rimi faciebat, & quidquid ab eo audiebat, id tacto lan-
ctum ac diuinitùs illapſum æſtimabat. Abſtinuit de eius
D monitu ab inferendis cibariis ad memorias Martyrum,
& de ieiunio l ſabbati cùm dubitaret quid ageret, in eius l Idem l. 6. Conf. ca. 2.
ſententiâ conquieuit. Cæterùm vt aliquid obiter dica-
mus de eo quod ſpectat ad ieiuniũ m ſabbati, & alios ali- m Idem epiſt. 118. ad Ian.
quos ritus Eccleſiaſticos, etſi diuerſo modo ab vſu Ro-
manæ Eccleſiæ eos Ambroſius obſeruauit, id quidẽ non
eo animo fecit, quaſi ſuos tantùm probans, illos deſpi-
ceret. Audi quid ipſe profiteatur, cùm de eâ n re agens
hæc ait: Non ignoramus quòd Eccleſia Romana hanc n Ambr. l. 3. de Sacra. c. 1. tom. 4.
conſuetudinem non habeat (lauandi ſcilicet pedes nu-
per baptizatis) cuius typum in omnibus ſequimur &
formam. Et paulò poſt: In omnibus cupio ſequi Eccle-
ſiam Romanam, &c. Eiuſmodi enim rituum varietates,
E modò Catholicæ fidei & charitatis vnitas retineatur, &
ſancta Romana Eccleſia Apoſtolica ſedes vt mater &
magiſtra omnium Eccleſiarum cognoſcatur, nihil impe-
diunt quominùs omnes ſimus in Chriſto. Cùm igitur
Auguſt. totus ad quærendum eſſet, eiúſque animus variis
dubitationum & argumentorum fluctibus agitatus nuſ-
quam quieſceret, cupiebat magnoperè Ambr. curis va-
cuum & à negotiis otioſum inuenire, vt de cunctis cum
eo, abſque arbitris, longiorem ſermonem conferret:
quod cùm diutius expectaſſet, ac pluries pertentaſſet, ta-
men ob aſſiduam negotiorum frequentiam numquam
potuit fieri voti compos. Hæc autem cùm ſuperiùs at-
tigerimus, cùm ageremus de Ambroſij inſtitutis ac mo-
F ribus nunc tamen eadem ab eo fuſiùs dicta repetere non
putamus incongruum, hæc enim ipſe Aug. narrat o his
verbis: Non enim quærere ab eo poteram quod vole- o Aug. l. 6. Conf. c. 3.
bam, ſicut volebam, ſecludentibus me ab eius aure at-
que ore cateruis negotioſorum hominum, quorum in-
firmitatibus ſeruiebat: cum quibus quando non erat
(quod perexiguum tempus erat) aut corpus reficie-
bat neceſſariis ſuſtentaculis, aut lectione animum.
Et inferiùs: Certè mihi nulla dabatur copia ſciſci-
tandi quæ cupiebam de tam ſancto oraculo tuo, pectore
illius, niſi cùm breuiter aliquid eſſet audiendum: æſtus
enim illi mei otioſum illum valde, cui refunderentur,

requirebant, neq; vnquam inueniebant. Hæc Auguſt. & alia id genus, quibus profectò redarguitur ille ſermo, qui adſcribitur S. a Ambr. in quo narratur Auguſt. ſæpe ſæpius laceſſiſſe diſputationibus B. Ambr. diſtinuiſſe, fatigaſſe. atque adeò coartaſſe ſanctum virum, vt viribus deſtitutum ad diuinam opem implorandam, quâ ab Aug. captionibus ſeruaretur, ſæpe compulerit. Sunt & alia, quæ eumdem ſermonem cõmentitium eſſe redarguant. quæ alibi pluribus diſſeruimus. Cæterùm etſi Ambr. diſputationibus ſe admodum profeciſſe alibi teſtetur; b eas tamen illas eſſe arbitror quas idem S. Ambr. in Academicorum ſcholam inſtituit: Nam ſolutus ſemel Aug. Manichæorum nexibus, omnia ſuarũ H cogitationum ſuffragia (vt ipſe ait) ibant in ſentẽtiam Academicorum, quorum recẽtiores ſectatores calumniabantur ex libris Platonis omnes Domini noſtri Ieſu Chriſti ſententias eſſe decerptas, quibus occurrens Ambr. aduerſùs c Platonem eruditiſſimos edidit commentarios, quos inſcripſit de Sacramentis, ſiue de Philoſophiâ: quos ipſos ſibi optimè notos idem Aug. poſtea in Africâ poſitus, ſcribens d ad S. Paul. ad ſe mitti deſiderauit. Dolemus eos iniuriâ temporum excidiſſe: Sed iam ad intermiſſa redeamus. Anno demum tertio, ex quo Aug. Mediolanum acceſſit, variis diſtentus ambagibus, & perplexitatibus implicatus, neſcius quid ageret, diuino tandẽ lucis fulgore perfuſus, pulsâ men- I tis denſa caligine, ſpiritui obſequens, dedit tandem nomen e Chriſto, indomitámq; ceruicem illius iugo ſubiecit, lætus, gaudénſque. vnà cum Alipio & Adeodato filio à S. Ambr. baptizatur, Honorio & Euodio Coſſ. anno Domini trecenteſimo octogeſimo ſexto. Fertur tum Canticum illud, *Te Deum laudamus*, vnà ſimul Ambr. & Aug. alternis vicibus ceciniſſe. Quod autem in illo falsò Ambr. attributo ſermone, de quo anteà dicebam, ſcriptum eſt, Ambr. tum in baptiſmate nigrâ cucullâ Auguſtinum induiſſe, quis non videat hæc præſcriptis antiquiſſimis Eccleſiæ moribus contradicere, cùm exploratiſſimum habeatur. Fideles omnes tam Occidentalis quàm Orientalis Eccleſ. poſt baptiſmum, albis veſtibus indui ſolitos? Sed de his hactenùs. Baptizatus K ab Ambr. Auguſtinus, ſe tanto patre in Chriſto genitum gloriari conſueuit: vnde agens aliquando aduerſùs Iulianum e Pelagianum, hæc ait: Adhuc audi alium excellentem diſpenſatorem, quem veneror vt patrem: in Chriſto enim Ieſu, per Euangelium ipſe me genuit, & eo Chriſti miniſtro lauacrum regenerationis accepi: beatum loquor Ambroſium, cuius pro Catholicâ fide gratiam, conſtantiam, labores, pericula ſiue operibus, ſiue ſermonibus & ipſe ſum expertus, & mecum non dubitat orbis prædicare Romanus. Hæc Auguſtinus, qui quod dicit de laboribus & periculis eius, alludit nimirùm ad ea tempora, quibus Mediolani cùm eſſet (quod & f ſibi idem ipſe teſtatur) Iuſtina Auguſta, L Arianorum patrona, Ambroſium miris modis vexauit atque exercuit, de quibus iam agere aggrediar.

Et ſi, vt olim impia Iezabel in ſanctum Prophetam Eliam, ità Iuſtina Auguſta infenſiſſimo ſemper fuit animo ergà B. Ambroſium, fidei Catholicæ propugnatorem & propagatorem egregium, eúmque non paucioribus aut leuioribus prælijs laceſſiuiſſet: tamen viuente adhuc Gratiano Auguſto fidei patrono, quem ergà ſanctum Sacerdotem nouerat eſſe propenſiorem, apertè illi vim inferre nõ licuit. Vnde hiſtorici illi g qui ante obitum Gratiani ſæuos illos conflictus à Iuſtinâ in Ambr. excitatos referunt in tempora Gratiani, nul- M lam prorſùs temporis rationem habuiſſe videntur, cùm tam S. Auguſtini, qui præſens eos vidit, quàm etiam aliorum auctoritate luce clariùs conſtet, ea omnia poſt necem Gratiani eſſe conſecuta: quod & certa ratio perſuadet: Nam, vt diximus, Gratiano ſuperſtite, minus illi liberum fuit ſancto viro inferre moleſtias: eo autem ſublato, compoſitis iam rebus inter Valentinianum & Maximum, impia fœmina, cùm Imperator adhuc puer eſſet, liberas nacta habenas Imperij, quod compreſſerat, diuque occultarat, virus euomuit, acerbiſſimamq; in Ambr. excitauit perſecutionem oblita nimis turpiter quòd eidem ſancto Epiſcopo qui Ma-

a Serm. 62. in vet. imp. Ambroſ.
b Aug. de vtil. credendi ad Honorat. c. 8.
c Idem l. 2. de doctr. Chriſt. ca. 28. & l. 5 cont. Iul. Pelag. c. 7.
d Idem l. 8. Retr. ca. 4.
e Idem epiſt. 34.
ANNO DO. CCC. LXXXVI.
f Idem l. 5. cont. Iul. Pel. cap. 3. 1. Cor. 4.
g Idem l. 9. Conf. cap. 7.
3 Reg. 19
h Soz. l. 7 cap. 11. Niceph. l. 11. c. 19. & Paul. in vitâ Ambroſ.

ximi tyranni impetus ſuâ legatione cohibuiſſet, Imperium ipſum acceptum ferre deberet. Primum omnium itaque illud habuit in conſilijs, vt impij Ariani Mediolani ſuam Eccleſiam & Epiſcopum nanciſcerentur, qui ſicut impietatis, ità & ſedis eſſet heres Auxentij impij olim defuncti.

Opportunus illi ad eam rem viſus eſt homo genere i Scytha eiuſdem perfidiæ & nominis, Auxentius iunior, quem ſeniori Auxentio k Cappadoci ſubſtitueret: nec mora, iſtud ipſum ſicut impiè ità & nauiter implet. At quoniam nomen Auxentij erat Mediolani ob perfidiam ſenioris odioſiſſimum, hic fallaciarum artifex, mutato nomine dici voluit Mercurinus, de quo hæc perbelle l Ambr. Vnum, inquit, portentum eſt, duo nomina. Etenim ne cognoſceretur quis eſſet, mutauit ſibi vocabulum; ſed perfidiam non mutauit: exuit lupum, induit lupum. Nihil prodeſt, quòd mutauerit nomen: quid ſit agnoſcitur: alius in Scythiæ partibus dicebatur, alius hic vocatur, &c. Non profuit illi mutaſſe nomen, & dici Mercurinus: nam Auxentius dici vſitatiùs conſueuit: ſic enim & S. Hieron. m eum appellat. Eo itaque in locum ſenioris Auxentij ſubrogato, Iuſtina apud Valentinianum filium egit, vt ab Ambroſio petat dari Baſilicam Arianis. Ille mox iubet Ambroſ. venire in palatium. Quæ autem tunc geſta ſint inter vtrumque idem ſanctus Epiſcopus refert his verbis, n dum ad quaſdam Auxentij obiectiones reſpondens ait: Quaſi verò ſuperiore anno, quando ad palatium ſum petitus, cùm præſentibus primatibus ante conſiſtorium tractaretur, cùm Imperator Baſilicam vellet eripere, ego tunc aulæ contemplatione regalis infractus ſim, conſtantiam non tenuerim Sacerdotis, aut imminuto iure diſceſſerim? Nonne meminerunt quòd vbi me cognouit populus palatium petiſſe, ità irruit, vt vim eius ferre non poſſent, quando Comiti militari cum expeditis ad fugandam multitudinem egreſſo obtulerunt omnes ſe neci pro fide Chriſti. Non tunc rogatus ſum vt populum molli ſermone mulcerem? ſponderem fidem quòd Baſilicam Eccleſiæ nullus inuaderet? Et cùm pro beneficio meum ſit officium poſtulatum; tamen quòd populus ad palatium veniſſet, mihi inuidia commota eſt. In hanc igitur inuidiam me redire deſiderant. Reuocaui populum, & tamen inuidiam non euaſi: quam quidem inuidiam ego temperandam arbitror non timendam, &c. hæc de his Ambroſius. At verò Ariani eam populi pro ſuo paſtore fiduciam in inuidiam aduerſùs Dei Sacerdotem retorquentes, atque illum quaſi tyrannum incuſantes, plus virium eſſe in Ambroſio quàm in Imperatore iactabant. Hæc autem primo perſecutionis anno ſunt geſta.

Sequenti autem anno, qui numeratur ſecundus poſt obitum Gratiani, Arcadio & Bautone Coſſ. Auxentius fultus Imperatoris auxilio, qui cuncta gerebat ad matris arbitrium, cõſueto hereticorum faſtu, quo hæreſim oſtentaret, inſultans petulantiùs in Ambroſium, eumdem ad publicam de fide diſputationem prouocat, eligitque qui aſſiſtant arbitros, eoſdémque Gentiles homines. Exhorruit Dei Sacerdos procaciam hominis, quomodò non erubeſceret fidei cauſâ, iudicio Eccleſiaſtico poſthabito, credere ethnicorũ arbitrio: quamobrẽ ne tam fœdam ignominiã ſanctæ Eccleſiæ irrogaret, à turpiſſimo congreſſu ſibi abſtinendũ putauit. Sed quò magis Ambr. reſiſtere, eò ardẽtiùs cõtumelioſus homo inſtare ac vrgere non ceſſat. Itaque temerario quodam faſtu adit Imp. rogat, inſtat, ac denique extorquet vt cogat. Ambr. vnà ſecum de fidei veritate, condictâ die agere, coram paganis hominibus, qui aſſiſtant vt iudices: cuius tam inſolẽti petitioni, fauente Iuſtina matre, Valẽtinianus indulſit, miſitq; Dalmatium Tribunum, qui ad certam diem diſputationem cum Auxentio indiceret S. Ambr. danſque hoc illi, vt ſicut ille ſuos, ità ipſe arbitros qui iudicarẽt, eligeret: præſcribitur & locus ipſum patens conſiſtorium coràm Imp. Hæc cùm à Dalmatio accepiſſet Ambr. quod erat ſacerdotalis vigoris nõ omiſit libellum conſcripſit o ad Imp. Ambr. conſtantiâ & epiſcopali grauitate digniſſimum, quo de-

i Ambr. in conc. de Baſil. non trad.
k Ath. l. de ſynod.
l Ambr. de Baſil. non trad.
m Hier. epiſt. 57. ad Dam.
n Ambr. de Baſil. nõ trad.
ANNO DO. CCC. LXXXV.
o l. 2. epiſt.

ep. 13. ad Valent. to. 5. monſtrat ipſum Valentinianum Auguſt. cum legibus ſeculi, tum etiã Eccl. ſanctionibus maximam eo decreto iniuriam irrogaſſe, & quidem imprimis à patris ſui Valentin. ſenioris iudicio temere receſſiſſe: Nam cùm pater eius ſtatuiſſet, ac ſanctione firmaſſet, vt in cauſâ fidei, vel eccleſiaſticarum perſonarum, non niſi Sacerd. iudicarent, ipſe in gratiam hæreticorum dignã Chriſt. Principe conſtitutionem non minùs impudenter quàm audacter antiquare nõ dubitaret. cùm ratum ac firmiſſimũ eſſet, in his quæ ſunt fidei, Epiſcopos de Imp. iudicare, nõ de Epiſc. Imp. ipſumque contrà ius faſq; ætate adhuc iuniorem, necdum planè Chriſt. ſed Catechumenum maiorũ leges infringere, ac de fide ſibi tantùm vellet arrogare iudicium. Denique poſt multa id genus prolata, illud ſignificat: Si Aux. nõ ad palatium; ſed ad ſynodum prouocet, velitque more maiorũ, coràm Epiſcopis experiri, etſi ob vnum hominẽ fatiganda non eſſet Eccl. cùm nec ius ſit Angelo de cælo ſtatuta dogmata infirmare; tamen ſe paratum ſuæ fidei cultũque rationem poſcenti reddere, & ſanctæ Synodi ſubire iodicium. Demum cur non præſens; ſed per libellum apud Imp. agat, eam affert cauſam, nimirùm ſe à cõſacerdotibus fuiſſe prohibitum, tum ne extrà Eccleſ. fidei causâ protrahi videretur, tum etiã quòd idem timerẽt ne abſente Epiſc. Arianis Baſilica traderetur. Hæc & alia ad Imperat. Ambr. Viſus eſt autem Valẽtinianus Imperator his acquieſcere: tamen Iuſtina Aug. cùm omnes conatus ſuos irritos eſſe videret, & res Arianorũ quotidie deteriore loco eſſe, ac penè ad nihilum redigi animaduerteret nihilq; eorum quæ cogitaſſet, ſe poſſe efficere, dum Ambroſius, Eccleſiæ præſideret: in eo omne ſtudium ponere decreuit, vt eundem vi abreptum

a Paulin. in vit. Ambr. aliò in exilium amandaret. Init cum ſuis conſilium: rem per difficilem ipſam aggredi nullus non videt, cùm populus tam vehementer ſuo faueret Sacerdoti. Promittit illa Tribunatus & alias dignitates his qui quacumque arte illum abriperent, ac in exilium ducerent. Cùm multi id facere conati eſſent, Deo prohibente; nullus tamen valuit efficere. At vnus ex his cæteris audacior, eóque infelicior, Euthymius nomine, execrandum facinus conatus perficere, cõducit ad eam rem domum propinquam Eccleſ. parat in ea currum, in quem Epiſcopum ab oculis multorum vi repente ſubductum imponat, ac celeri curſu extrà mœnia ductum, inde in exilium aſportaret. Fefellit ſpes miſerum: qui & poſteà

Pſal. 7. incidit in foueam quam fecit, *& in verticem ipſius iniquitas eius deſcendit.* Nam euoluto anno, eâ ipsâ die quâ in Ambroſium illa parauerat, ipſe eadem cogitur experiri: ob facinus enim graue commiſſum, ſuper eundem currum impoſitus ducitur in exilium. Nõ latuerunt hæc Ambr. qui agens in Auxentium, meminit de curru parato, atque aliis quæ pertentata eſſent ab Arianis, dum

b Ambr. de Baſil. non trad. to. 5. 81. b ait Nemo vos turbet quòd vt currũ præparauerãt, aut dura, aut videbatur ſibi, Auxentij ipſius qui ſe dicit Epiſcopum, ore iactata Plerique narrabant percuſſores præmiſſos, pœnã mortis eſſe decretam, &c. Inter hæc autẽ rursùs adſunt Tribuni, rursùs Imp. exponuntur iuſſa, quibus dari Eccleſiam, ſacra etiam vaſa proferri, Ambroſius cedere, & de ciuitate exire, & quò vellet abire, protinùs iubebatur. Quid autem ad hæc omnia, his auditis, Dei Sacerdos reſponderit, ex ipſo c audiamus: Di-

c Idē. ib. ai conuentus: Abſit à me vt tradam Chriſti hereditatẽ. Si ille patrum hereditatẽ non tradidit, ego tradã Chriſti hereditatẽ? Sed & hoc addidi: Abſit vt tradam here-

3. Reg. 21 ditatem patrum, hoc eſt, hereditatem Dionyſij qui in exilio, in cauſâ fidei defunctus eſt, hereditatem Euſtorgij Confeſſoris, hereditatem Myroclis, atque omnium retrò fideliũ Epiſcoporum. Reſpondi ego quod Sacerdotis eſt: quod Imper. eſt, faciat Imp. Hæc quoad baſilicam: quòd autem ad vaſa, hæc etiam: Cùm eſſet propoſitum vt Eccleſiæ vaſa iam traderemus, hoc reſponſum reddidi: Me, ſi de meis aliquid poſceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris eſſet, libenter offerre, templo Dei nihil poſſe decerpere, nec tradere illud quod cuſtodiendum, non tradendum acceperim, deinde conſulere me etiam Im-

A peratoris ſaluti: quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi Sacerdotis, ſi vult ſibi eſſe conſultum, recedat à Chriſti iniuriâ. Hæc de his quæ ſpectant ad traditionem vaſorum. De eo autem quòd iuſſus eſt inde recedere, reſpondit his verbis: Deſerendæ Eccleſiæ mihi voluntatem ſubeſſe nõ poſſe, quia plus Dominum mundi, quàm ſeculi huius Imperatorem timerem. Sanè ſi me vis aliqua abduceret ab Eccleſia, carnem meam exturbari poſſe, non mentem, paratum me eſſe, vt ſi ille faceret quod ſolet eſſe regiæ poteſtatis, ego ſubirem quod Sacerdotis eſſe conſueuit. Hæc tunc ad Tribunos miſſos Ambroſius. Cum

B autem interim milites vallaſſent Eccleſiam, populus frequenti agmine confluere ad eam, ſuum circumdare Sacerdntem, impenſiùs cuſtodire, diurnis ac nocturnis excubiis tueri diligenter curauit. Sequenti d die Præfectus eò veniens, conatur Ambr. ſuadere, vt ſaltem Portianam Baſilicam, quæ extrà ciuitatis eſſet mœnia, traderet Arianis. Populus hæc audiens reclamat. Præfectus hæc renuntiaturus Imperatori diſcedit. Factum eſt autem vt per plurimos dies noctéſque milites obſidione Eccleſiam cingerẽt, & populus intùs cuſtodiret Ambroſium, quando ipſe alterâ die egregiam ad populum habuit concionem, quæ inſcribitur. In Auxẽtium:

d Idē ep. 14. ad Marc. ſoror.

C quã cum iam cuncta quæ à Tribunis peracta eſſent, recenſet, tum etiam declarat quo ipſe animo eſſet: nempe ſe potiùs mori paratum, quàm Dei Eccleſiam tradere: rem ipſam agi potiùs debere lacrymis & orationibus quàm humanis viribus docet, quibus fidere quàm ſtultum eſſet, ex his quæ tunc acciderent, facilè monſtrat, dicens: Seruum Chriſti non cuſtodia corporalis; ſed Domini prouidentia ſepire conſueuit. Turbati eſtis, quia apertas repeRiſtis geminas fores, quas captus oculis quidam, dum hoſpitium proprium repetit, patefeciſſe memoratur. In quo cognoſcite quòd nihil ſuffragetur humana cuſtodia. Ecce vnus qui videndi mu-

D nus amiſit, ſoluit vniuerſa veſtra munimina, & cuſtodias luſit. Dominus autem ſuæ miſericordiæ cuſtodiam non amiſit. Nonne ante biduum, vt meminiſtis, etiam illud repertum eſt, quod à parte læuâ baſilicæ ingreſſus quidam peruius fuit, quem putabatis clauſum eſſe atque munitum? Sepſeruot nempe armati Baſilicam, explorabant hos atque illos aditus, cæcitate perfuſi ſunt, vt quod apertum erat, videre non poſſent; itaque per plurimas noctes quod apertum fuerit, non ignoratis. Deſinite ergò ſollicitari: quia hoc erit quod Chriſtus iubet, & hoc eſſe expedit. Hæc & alia Ambroſius pro concione ad populum, eâ Dominicâ quæ præcedit maiorem hebdomadam quam Palmarum dicimus, cùm

E in Eccleſiâ legi conſueuit locus ille Euangelij quo de Domino ſedente ſuper aſinam & pullum eius, narratur hiſtoria, quando (vt ad ſororem e ſcribit) tempus aderat, quo traderet competentibus ſymbolum. Illâ enim Dominicâ id antiquitùs fieri ſolitum, Iſidorus f & alij teſtantur. Quid autem eo die Dominico actum ſit ſcribens ad g ſororem accuratè cuncta recenſet. Locum autem ex epiſtolâ Ambroſij, etſi paulò prolixiorem, integrum referemus. quod ad rerum cognitionem maxime pertineat, noſtrúmque inſtitutum retinebimus: libenter enim toto hoc opere veterũ Scriptorum, Ambroſij imprimis verba adſcribere ſolemus, vt hiſtoriæ veritas ex ipſis fontibus puriùs, vt ità dicam, hauriatur: hæc igitur ſcribit Ambroſius. Sequenti die (erat au-

Luc. 19.

e Ambr. ep. 14. ad ſoror. s. 5.

f Iſidor. 1. de diuin. offic. cap. 27.

g Ambr. epiſt. 14.

F tem Dominica poſt lectiones atque tractatum: tractatum autem intelligit orationem illam in Auxentium) dimiſſis Catechumenis, ſymbolum aliquibus competentibus in baptiſterij tradebam Baſilicâ. Illic nunciatum eſt mihi comperto quòd ad Portianam Baſilicam de palatio decanos miſiſſent, & vela ſuſpenderent, populi partem eò pergere. Ego tamen manſi in munere, Miſſam facere cœpi. Dum offero, raptum cognoui à populo Caſtulum quemdam, quem presbyterum dicerent Ariani; hunc autem in plateâ offenderant tranſeuntes Amariſſimè flere, & orare in ipsâ oblatione Deum cœpi, vt ſubueniret, ne cuius ſanguis in cauſâ Eccleſiæ fieret: certè vt meus ſanguis pro

déq; his omnibus quæ accidiſſent, ſanɛtam ſororẽ litteris reddidit certiorem. Non prætermittemus quod S. Aug. a teſtatur, ipſos dæmones licet inuitos confeſſos eſſe, ſe non tantum à SS. Martyribus torqueri; ſed etiam à Dei Sacerdote Ambroſio: ſic enim ait: Mediolani apud S. Protaſium & Geruaſium expreſſo nomine ſicut defuncɛtorum, quos eodem modo commemorabant, adhuc viuum dæmones Epiſcopum confitebantur Ambroſium, atque ſibi parceret obſecrabant, illo aliud agente, atque hoc cùm ageretur, omninò neſciente. Hæc Auguſtinus. Porrò non tantùm Mediolanenſis Eccleſia; ſed longè latéque vniuerſus penè Chriſtianus orbis Ambroſij liberalitate locupletatus H eſt: Miſſæ ſunt enim illorum reliquiæ in Gallias b & in Africam c quibus in locis Memoriæ eorumdem Martyrum ſunt erectæ. Quis dicere vnquam ſufficit de compluribus Italiæ ciuitatibus, quæ eorumdem Martyrum reliquiis ſunt illuſtratæ? Nam & erectus eſt Romæ titulus eorumdem Martyrum nomine, opibus Veſtinæ clariſſimæ fœminæ, quem S. Innocentius d Papa dicauit, haud dubium quòd non ſine reliquiis. Accepit eaſdem S. Paulinus: & collocauit in Fundanâ à ſe erectâ Baſilicâ, vt eius carmine e inſcriptus titulus docet. Iiſdem donatus eſt S. Gaudentius Brixianus Epiſcopus qui condidit eas in Baſilicâ, dictâ *Concilium Sanctorum*, prout ipſe teſtatur in ſermone quem habuit in I eiuſdem Eccleſiæ dedicatione. Quid tandem? Vniuerſa Eccleſia de inuentione Martyrum exultante, tantummodò infeliciſſimi Ariani, ac dæmones eorum ſodales mirum in modum cruciabantur: ſed iſtis illi deteriores: hi etenim, vi licet virtutis diuinæ coacti, confitebantur: illi autem detrahebant, negabant, & blaſphemabant: Sed vindex illorum perfidiæ dæmon in vnum illorum f inſiliens, horrendum quidpiam vociferari coëgit, atque clamando prædicere eo modo illos eſſe torquendos, vt ipſe torquebatur, qui negarent martyres, vel qui non crederent in ſanctiſſimæ Trinitatis vnitatem, quam docebat Ambroſius. Eâ illi voce confuſi, è veſtigio apprehenſum hominem, in piſcinam proiicientes necarunt. Hæc ex Paulino, qui & de al- K tero homine Ariano hæc ſubdit: Per idem tempus erat quidam vir de hæreſi Arianorum acerrimus nimiùm diſputator, durus & inconuertibilis ad fidem Catholicam. Is conſtitutus in Eccleſiâ tractante Epiſcopo, vidit (vt ipſe poſtmodùm loquebatur) Angelum ad aures Epiſcopi tractantis loquentem, vt verba Angeli populo Epiſcopus nuntiare videretur: quo viſo conuerſus, fidem quam expugnabat, cœpit ipſe defendere. Hæc ille.

His diuinitùs oſtenſis prodigiis, Arianorum furor aliquantulùm compreſſus eſt; ità tamen, vt etſi extrinſecùs paululum quieſcere videretur, maiori tamen irâ in Ambroſium, indies magis intrinſecus augeretur, atque L adeò incenderetur, vt nullam illi prætermitterent occaſionem, quâ aduersùs eum manibus, pedibúſque coire poſſent: Sed cùm omnia ſua ſtudia ad exagitandum Ambroſium eſſe irrita viderent, in fidem Catholicam maiori odio inſanientes, fauore Iuſtinæ potentes eò impietatis adegerunt Valentinianum Imperatorem vt indigniſſimam Chriſtiano principe promulgauerit ſanctionem, quâ quibuſcumq; profeſſoribus perfidiæ Concilij Ariminenſis conceſſit publicos conuentus agere, quâ etiam magnas pœnas eſt comminatus Catholicis, ſi quomodò iiſdem publicè conuenientibus, negotium faceſſerent. Data g eſt ea ſanctio Mediolani, x. Kalend. M Febr. Honorio & Euodio Coſſ. Numeratur is annus Domini trecenteſimus octogeſimus ſextus. Beneuolus Magiſter memoriæ rogatus eam ſcribere ſanctionem, in gratiam Arianorum edendam, licet Catechumenus; tamen quia fidei Catholicæ aſſueuerat, negauit ſe poſſe facere, & deteſtabilia blaſphemiæ verba proferre. Promittuntur maiores honores: at ille qui omnia poſt fidem Catholicam habenda didicerat, non tantùm oblatos reſpuit magiſtratus; ſed eo quo fungebatur lucroſâ militiâ ſe abdicans, cingulum, honoris inſignia, quibus ornatus erat, depoſuit. Hæc ſcribit de Beneuo- G lo h illuſtri Confeſſore Rufinus. S. Gaudentius Epiſcopus Brixianus ad eumdem præclarum Chriſti athletam ſcribens, inter alia ille hæc commemorans, ait: Nec mirum ſi hodie taliter in timore Domini conuerſeris, qui nec dum perceptâ baptiſmi gratiâ, ità pro fidei cæleſtis virtute pugnaſti, vt imbutum te mirabilibus doctrinis Apoſtolici per omnia viri patris noſtri Philaſtrij tantæ conſtantiæ teſtimoniũ approbaret: Noſtri namque tẽporis regina Iezabel Arianæ perfidiæ patrona ſimul ac ſocia, cùm beatiſſimum perſequeretur Ambroſium Eccleſiæ Mediolanẽſis Antiſtitem, ſe quoque eâ tempeſtate Magiſtrum memorari, oblitum ſalutaris fidei arbitrata, contra Catholicas dictare Eccleſias compellebat: quod ne faceret, vltrò & promotionis pollicitæ dignitatem & ambitionem ſæculi, gloriamque mundanam pro Dei gloriâ contempſiſſe: magis eligens priuatus viuere, quam mortuus militare. *Hæc Gaudentius ad Beneuolum. Hæreſis igitur* Ariana (vt dictum eſt) iterùm in publicum prodire non dubitat Imperatoriâ auctoritate ſuffulta: at illa, Ambroſio in contrarium renitente, eandémque verbis ac ſcriptionibus proſcindente, deprimitur potiùs atque deiicitur, quàm extollatur. Iuſtina itaque videns quòd Ambroſius magis ſacerdotali vigore præſtaret, quàm Valentinianus regiâ poteſtate, execrandum ſcelus concipit animo, nimirùm vt ſanctum Epiſcopum i interficiat, armat ad necem Ambroſij manum ſicarij. Quid denique? Res ex ſentẽtiâ impleta eſſet, niſi Dominus auertiſſet. Ingreditur ille domũ, cubiculum penetrat (nullas enim portæ cuſtodias adhibere conſueuiſſe iam vidimus) armatam gladio dexteram tollit vt feriat: ſed mox Dei virtute ne ictum vibraret, areſcit, vultu pallet, totus obriget, ſtupet, dolet, veniam tandem rogat, impetrat: quin etiam ab eodem mitiſſimo viro curatur dextera, ac reſtituitur ſanitati. Confuſa; ſed nondum feſſa impietas Ariana, alias adhuc in Ambroſium molitur inſidias. Sed quas tandem? Cùm enim vires omnes humanæ in interitum ſancti viri infirmæ & caſſæ prorſùs eſſe redditæ viderentur, ab infernis petitæ diabolicæ pertentantur, reperitur tanti ſceleris egregius architectus, Innocentius k quidam aruſpex & magus, qui execrandis carminibus ad ſtipendium Iuſtinæ euocat dæmonum legiones, quorum operâ imprimis coniuncta illa populi cum Ambroſio neceſſitudo ſoluatur, ſicque aditus ad expugnationem illius his artibus patefieret. Conſcendit noctu tectum impulſor infernorum ſpirituum, exercet magicas artes. praſto adſunt vocati dæmones ad omne malũ accincti: imperat ille quod ſponte eſſent acturi: mittit ſpiritus diſſenſionis; ſed vano labore: nexus enim erat quidam diuinus Chriſtianæ charitatis, quo Deus populum Sacerdoti deuinxerat, iſque mutuis inter ſe collatis officiis in dies L magis magiſque adſtrictus erat & ſolidatus. Quid adhuc magus? Suis excantationibus iterùm conuocat dæmones, quibus præcipit vt Ambroſium inuadentes occidant. Vſque adeò cæca mens furore agitabatur, vt hominem cuſtodiâ diuinâ munitum, Angelorum agminibus vallatum, dæmonum incurſui patere poſſe putaret. Inferni ſpiritus opus nefandum aggrediuntur. teſtati ſuam imbecillitatem, & diuinam potentiam, quòd nec ad domus illius limina appropinquare ſatis virium habuiſſent. Hæc quidem omnia idem aruſpex poſt Iuſtinæ obitum, cùm aliâ ex cauſâ torqueretur, patefacere, Ambroſij Angelo cogen- M te, actis publicis profeſſus eſt, vt Paulinus eſt auctor. Cùm autem ſemel ſuæ hæreſis arrepta furore fanatica mulier, nec poſt tot incaſſùm tentata ſcelera quieſceret; ſed maiores adhuc ſumens animos, non tantùm Mediolani; ſed & in omni Italiâ Arianam hæreſim propagare meditaretur: hæc ne fierent interuertit ille qui terribilis dicitur in conſiliis ſuper filios hominum: & terribilis ſuper reges terræ, dum aduersùs Valentinianum Auguſtum Maximum tyrannum excitat. Qui quidem cùm ſe egregium Catholicæ fidei cultorem & vindicem profiteretur (in Priſcillianum enim & Priſcillianiſtas hæreticos, vt vidimus

a Idem epiſt. 54. a Aug. l. de cura agen. pro mort. c. 17.

b Gregor. Tur. de glor. conf. c. 47.

c Aug. l. 22. de ciuit. Dei c. 8. & ſer. 39. de diuerſ.

d Paſſi-cale Rom. in Innoc.

e Paulin. Nolan. epi. 12. ad Seu.

f Paulin. in vitâ Ambr.

g l. 4. de fid. cath. in C. Theod.

AN. DO. 386.

h Ruff. li. 2. hiſt. cap. 15.

i Paulinus in vita Ambroſ.

k Paulinus in vita Ambroſ.

Pſal. 65. Pſal. 75.

duitus antè animaduerterat) graues ad eum litteras eá A Imperatorem cui etiam (vt e ait Theodoretus) alijs ſcri-
de reſcripſit, ſic rumpendi fœderis occaſionem quærens quà (vt tradunt a Rufinus atque b Sozomenus) tyranni nomen ablueret, dum pro fide Catholicâ & ſinceris dogmatibus conſeruandis certare videretur. Ipſas Maximi litteras ad Valentinianum quarum poſt c Rufinum meminit etiam d Theodoretus, ex antiquitatum promptuario; ex ipſa, inquam, Vaticanâ bibliothecâ accepta, hîc deſcribimus: ſunt autem huiuſmodi.

a Rufin. li. 2. hiſt. cap. 16. b Sozõ. l. 7 c. 17. c Rufin. vbi ſup. d Theod. l. 5. hiſt. cap. 14.

Niſi Clementiæ noſtræ circà Serenitatem tuam fides ſimplex eſſet, & gratia plena concordiæ: confido quòd cõmoda rationibus meis eſſe poſſent hæc quæ nunc agi B dicuntur in partibus Tráquillitatis tuæ Catholicæ legis turbatio atque conuulſio: Quid enim tam optandum eſſe poſſit ei (ſi quis eſſet inimicus) quàm aduersùs Eccleſias Dei, hoc eſt, aduersùs Deum ipſum te aliqua moliri: & vbi error excuſabilis non eſt, ibi velle peccare? Sed quoniam ſerenitatis noſtræ & in Deum religio maior eſt, quàm violari & ab inimiciſſimo quoque optabile nobis arbitremur circà ſereniſſimam iuuentutem tuam tam arcta noſtra cura, tam ſedula eſt, vt introſpectâ ratione numinis ſummi, & maieſtatis ipſius conſideratâ potentia, quid agere debeas, ſollicitâ mente perpendas: Audiui enim: nam fama non patitur occultari præſertim quod agitur in populos, Clementiæ tuæ C Eccleſijs Catholicis vim illatam fuiſſe, obſideri in Baſilicis Sacerdotes, mulctam eſſe propoſitam, capitis pœnam adiectam, & legem ſanctiſſimam, ſub nomine cuiuſdam legis euerti. Hoc quàm graue ſit poteris intueri, ſi Dei magnitudinem volueris cogitare. Erubeſco, ſi quam crediderit ſerenitas tua aſtruere velle rationem, & Dei cauſam agere: Quid enim ſi hoc ſolum eſſet? Sic enim per tot ſæcula condita & confirmata mutare, vanamne excitare diſcordiam videris? Ipſis enim humanis legibus in hac mortalitate habet noſtra reuerentiam conſuetudo, & in re tam vetuſtâ atque vſitatâ aliquid nouum feciſſe, reprehenſio eſt. Italia omnis atque Africa hoc ſacramento credunt, hac fide gloriatur Gallia, Aquitania, omnis Hiſpania, Ro- D ma ipſa venerabilis, cuius etiam in hac parte principatus eſt, quòd Deum, ſicut ſequi voluit, agnouit. Confitebor ipſe, quod non ſine mœrore dictum eſt, ſolum diſſentiebat Illyricus: vtinam quòd errasset, non extaret exemplum: vtinam illud incolume Arianæ legis Murſenſe oppidum permaneret, & non ad indicium quoddam erroris concidiſſet, vt quia ipſos erudiſſet auctores, præcipuâ irati numinis vltione procumberet. Periculosè (mihi crede) diuina tentantur. Venerabilis memoriæ diuus Valentinianus pater Clementiæ tuæ, hac fide fideliter imperauit: nihil ille attingere voluit quod bene conſtitutum videbat. Hi certè ſub eodem Epiſcopo fuerunt. Quæ tanta mutatio, vt qui anteà Sa- E cerdotes, nunc ſacrilegi iudicentur? Iiſdem certè præceptis, iiſdem ſacramentis dicati, eadem fide credunt, quâ anteà crediderunt. An putat venerabilis mihi Serenitas tua conceptam ſemel in animis religionem, quam Deus ipſe conſtituit, poſſe conuelli? Quantæ in hoc diſcordiæ excitabuntur! quanta contentio orietur! quàm crebræ & peſtilentes ſeditiones! quanta & quàm peruenientia ad Deum vota iuſtorum, cùm inter Chriſtianos (quod dictu ſit nefas) quædam perſecutionis imago naſcatur! Videris in quam partem hanc ſedulitatem noſtram interpreteris: nullo certè maiore genere curam meam circà Clementiam tuam probare F te poſſe, quam ſi te horter vt deſinas: Puto enim te cognoſcas quòd nemo hoc ſuadet inimicus. Hæc amabiliter à nobis dicta eſſe opto vt intelligas. Spero quòd credas vnde æquum admonendum ſit, ne ſancto numini dicata conuellas, Italiam omnem, & venerabilem Romam, ceteráſque prouincias ſuis Eccleſiis, ſuis Sacerdotibus reddas: neque te medium interſeras: cùm fas ſit iuſtius, eos qui à Catholicâ Eccleſiâ Arianorum interpellatione deſciuerint, errorem ſuum verâ religione mutare, quàm rectè ſentientibus ſummam immittere prauitatem. Hæc Maximus ad Valentinianum

Imperatorem cui etiam (vt e ait Theodoretus) alijs ſcriptis literis comminatus eſt bellum, niſi à cœptis deſiſteret.

e Theod. l. 5. hiſt. cap. 14.

Fertur intereà rumor, Maximum tyrannum parare copias, quibus tranſiens Alpes, infeſto agmine, deſcendat in Italiam. Hæc cùm ad Valentinianum perlata eſſent, mox omnis perſecutio in Catholicos concitata quieuit: quin etiam, poſthabitis Conſulibus ac ceteris magiſtratibus, vnius Ambroſij officium ab eodem Valentiniano atque Iuſtinâ requiritur: vna tantùm ad pacem ſtabiliendam atque firmandam ſpes ponitur in Ambroſio: qui vt olim Maximum notabili legatione B intrà Galliarum fines repreſſerat, nunc eumdem contineat in officiis. Rogatur denique ad Maximum proficiſci; ac rursùm legationis munus obire, quâ tum agat de pace iam actâ firmandâ, tum etiam de reſtitutione corporis Gratiani apud Lugdunum olim occiſi. Quid ad hæc ſanctus Dei Sacerdos? Iniuriæ immemor, memor officij, non exprobrat, aut improperat illorum peccata, quibus hæc iure viderent inferri; ſed paternis viſceribus flens vnà cum flentibus, aliena damna exiſtimans eſſe ſua, perdifficilis legationis munus ſuſcipit, ac continuò ſe ad iter accingit, ſuperatiſque Alpium iugis, deſcendens in Gallias, Treuerim ſe confert ad Maximum. Quid autem cum eo egerit, relatio f quam ſcripſit ad Valentinianum Imperatorem declarat: Eſt C enim huiuſmodi. Valentiniano Imperatori Ambroſ. Epiſc. Etſi ſuperioris legationis meæ fides ità approbata ſit tibi, vt ratio eius à me non quæreretur ([illegible] enim claruit eo ipſo quòd aliquot dies retentus [illegible]ntrà Gallias, me violentiam à Maximo non recep[illegible], neque iis adſtipulatum quæ ad voluntatem eius magis quàm ad pacem protenderent: denique non commiſiſſes ſecundam legationem, niſi primam probaſſes) quia tamen regredienti mihi decernendi ſecum impoſuit neceſſitatem, ideò hac Epiſtolâ expoſitionem legationis meæ inſinuandam putaui, ne cuiuſquam ſermo veris priùs varia intexeret, quàm reditus meus integra & ſinceræ veritatis expreſſâ ſignacula manife- D ſtaret. Cùm perueniſſem Treuiros, poſtridie proceſſi ad palatium. Egreſſus eſt ad me vir Gallicanus, præpoſitus cubiculi, eunuchus regius. Popoſci adeundi copiam, quæſiuit num reſcriptum haberem Clementiæ tuæ. Reſpondi, habere. Retulit non poſſe me niſi in conſiſtorio videri. Dixi non eſſe hunc morem ſacerdotalem. Certè eſſe aliqua de quibus ſecretò deberem cũ ſuo Principe confabulari. Quid plura? Conſuluit eum; ſed eadem referenda credidit, vt liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamen alienum id quidem à noſtro munere; ſed me recepto officio non defuturum: gratam mihi eſſe humilitatem in tuo præſertim, & quod verum eſt, fraternæ pietatis negotio. E Vbi ſedit in conſiſtorio, ingreſſus ſum: aſſurrexit vt oſculum daret. Ego inter conſiſtorianos ſteti. Hortari cœperunt alij vt aſcenderem: vocare ille. Reſpondi ego: Quid oſcularis eum quem non agnoueris? Si enim me agnouiſſes non hoc loco videres. Commotus es, inquit, Epiſcope! Non, inquam iniuriâ; ſed verecundiâ, quòd alieno conſiſto loco. Et primâ, inquit, legatione ingreſſus es Conſiſtorium. Nec illud, inquam mei erroris fuit: vocantis non ingredientis vitium eſt. Cur, inquit ingreſſus es? Quia, inquam, tunc vt inferiori pacem petebam, nunc vt æquali. Cuius, inquit, beneficio æquali? Reſpondi: Omnipotentis Dei, qui Va- F lentiniano regnum quod dederat, reſeruauit. Ad poſtremum erupit, dicens. Quoniam me luſiſti, & ille Bauto qui ſibi regnum ſub ſpecie pueri vindicare voluit; qui etiam barbaros mihi immiſit: quaſi ego non habeam quos poſſim adducere, cùm mihi tot millia barbarorum militent, & annonas à me accipiant. Quòd ſi ego tunc temporis quando veniſti, non fuiſſem retentus, quis mihi obſtitiſſet & virtuti meæ? Ad hæc ego leniter: Non opus eſt, inquam, vt commouearis, cùm cauſa nulla ſit commotionis; ſed patienter audias quæ referantur iſtis. Proptereà & ego veni, quia primâ legatione dum mihi credis, per me deceptum te eſſe

f Ambr. ep. 56. ad Val. imp. tom. 5.

aſſcrebas. Glorioſum mihi eſt & hoc pro ſalute pupilli G
Imperatoris. Quos enim Epiſcopi magis quàm pupillos
Eſaia 1. debemus tueri? Scriptum eſt enim: *Iudicate pupillo, &*
Pſ. 77. *iuſtificate viduam, & eruite iniuriam accipientem*: Et alibi:
Iudicis viduarum, & patris orphanorum. Tamen non ex-
probrabo beneficium meum Valentiniano. Vt verum
eloquar, vbi ego tuis legationibus obſtiti, quominùs
influeres in Italiam? quibus rupibus, quâ acie, quibus
numeris? An verò corpore meo clauſi tibi Alpes? Vti-
nam hoc meum eſſet; obiectionem non timerem, non
vererer criminationes tuas. Quibus promiſſis luſi te,
vt paci acquieſceres? Nonne intrà Gallias, iuxtà vrbem
Mogontiacum Comes Victor occurrit mihi, quem
direxiſti vt pacem rogaret? In quo ergò te fefellit Va- H
lentinianus, qui priùs pacem à te rogatus eſt, quàm
poſtularet? In quo te fefellit Bauto, qui deuotionem
Imperatori exhibuit ſuo? An quia principem ſuum non
prodidit? In quo ego te circumſcripſi? qui vbi primùm
veni, cùm diceres quòd Valentinianus ad te quaſi filius
ad patrem venire deberet, reſpóderim non eſſe æquum
vt aſpero hyemis puer cum matre viduâ penetraret Al-
pes: ſine matre autem tanto itineri, dubiis rebus com-
mitteretur. De pace legationem commiſſam, non de
aduentu eius promiſſionem: ſpondere nos id non po-
tuiſſe certum eſt, quod mandatum non erat: me certè
nihil ſpopondiſſe, adeò vt diceres: Expectemus quid
Victor reſponſi referat. Illum autem liquet, me reten- I
to, perueniſſe Mediolanum, negatúmque ei quod po-
ſtulabat. De pace tantùm conſpirare ſtudia, non de ad-
uentu Imperatoris quem moueri non oporteret. Præ-
ſens etiam vbi Victor rediit. Quomodò ergò reuo[cau]
Valentinianum? Legati iterùm miſſi ad Gallias, [qui]
eius aduentum negarent, apud Valentiam Gallorum
me repererunt: milites vtriuſque partis qui cuſtodirent
iuga montium, offendi reuertens. Quos ego tuos reuo-
caui exercitus? quas de Italiâ reflexi aquilas? quos im-
miſit barbaros Bauto Comes? Et quid mirum ſi hoc
Bauto feciſſet, Transrhenanus genere, cùm tu mini-
teris imperio Romano barbarorum auxilia, & turmas
transliminitanas, quibus commeatus prouinciarum tri- K
buta ſoluebant? Vide autem quid interſit inter tuas
minitationes, & Valentiniani Auguſti pueri manſue-
tudinem. Tu flagitabas quod barbarorum ſtipatus ag-
minibus Italiæ te infunderes: Valentinianus Hunnos
atque Alanos appropinquantes Galliæ per Alemanniæ
terras reflexit. Quid habet inuidiæ; ſi Bauto barbaros
cum barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu mili-
tem Romanum occupas, dum is aduersùm te ſe vtrin-
que prætendit, in medio Romani Imperij ſinu Iuthun-
gi populabantur Rhetias: & ideò aduersùs Iuthungum
Hunnus accitus eſt. Idem tamen quia de finitimo pro-
terebat Alemanniam, & iam vicinia mali vrgebat Gal-
lias, coactus eſt triumphos ſuos deſerere, ne tu time- L
res. Confer vtriuſque factum. Tu feciſti incurſari Rhe-
tias. Valentinianus ſuo tibi auro pacem redemit. Aſpi-
ce illum quoque qui tibi ad dexteram aſſiſtit, quem
Valentinianus cùm poſſet ſuum dolorem vlciſci, ho-
noratum ad te redire fecit. Tenebat eum in ſuis terris,
atque in ipſo nuntio necis fraternæ frænauit impetus:
nec tibi vicem, etſi non parilis dignitatis, eiuſdem ta-
men neceſſitudinis retulit. Confer ergò, te iudice, v-
triuſque factum ille tibi fratrem tuum viuentem re-
miſit, tu illi vel mortuum reddo. Quid illi reliquias
germani abnegas qui tibi aduersùm ſe auxilia non ne-
gauit? Sed vereris ne exuuiarum reditu renouetur mi-
litibus dolor: hoc enim allegas. Quem viuentem de- M
ſeruerunt, eum defendent peremptum? Quid eum
mortuum times, quem occidiſti, cùm poſſes ſeruare?
Hoſtem, inquis, meum peremi. Non ille tuus hoſtis;
ſed tu illius. Ille iam non ſentit defenſionem, tuam
cauſam conſidera. Si quis aduersùm te hodie Imperium
in his partibus vſurpandum putet, quæro vtrùm te ho-
ſtem illius dicas, an illum tibi? Niſi fallor, vſurpator
bellum infert. Imperator ius ſuum tuetur. Ergo quem
non debueras occidere, eius reliquias negas? Habeat
Valentinianus Imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ
obſides. Et quomodò allegabas quòd ei non inuideris
vitam, cui etiam ſepulturam inuides? Sed ad me re-
uertar. Audio te queri quòd ſe ad Theodoſium Impera-
torem potiùs contulerint qui ſunt cum Valentiniano
Imperatore. Quid igitur futurum ſperabas, cùm tu re-
fugientes eos ad pœnam poſceres, captos necares;
Theodoſius autem muneribus ditaret, donaret hono-
ribus? Quos, inquit, occidi? Reſpondi: Balionem.
At quem virum? qualem bellatorem? Hæccine fuit
iuſta cauſa exitij, quòd Imperatori ſuo fidem ſerua-
uit? Non ego, inquit, eum iuſſi occidi. Reſpondi:
Hoc audiuimus quòd occidi iuſſus ſit. Sed, inquit, ſi
ipſe ſibi vim non intuliſſet, iuſſeram eum deduci Ca-
billonem, & ibi viuum exuri. Reſpondi: Ergò propter-
eà & illud creditum eſt quòd eum occideris. Quis au-
tem ſibi parcendum putaret, cùm occiſus ſit bellator
ſtrenuus, miles fidelis, Comes vtilis? ita tum diſceſſi,
vt ſe tractaturum diceret. Poſteà cùm videret me ab-
ſtinere ab Epiſcopis qui communicabant ei, vel qui
aliquos, deuios licet à fide, ad necem petebant: com-
motus eis iuſſit me ſine morâ regredi. Ego verò li-
benter, etſi me plerique inſidias euaſurum non crede-
rent, ingreſſus ſum iter, hoc ſolo dolore percitus,
quod Hyginum Epiſcopum ſenem in exilium duci
comperi, cui nihil iam niſi extremus ſupereſſet ſpiritus.
Cùm de eo conuenirem comites eius, ne ſine veſte, ſi-
ne plumario paterentur extrudi ſenem, extruſus ipſe
ſum. Hæc eſt expoſitio legationis meæ. Vale, Impera-
tor! & eſto tutior aduersùs hominem pacis inuolucro
bellum gerentem. Vale.

Felix quidem Valentinianus ſi huic vltimo Sacerdo-
tis Dei conſilio, quo eum ab inſidiis Maximi cautum
reddidit, paruiſſet: Sed dum tyranno credidit, ſeipſum
perdidit: Poſt Ambroſium enim ad eumdem Maximum
miſit [a] Domninum: qui dum blanditiis agit, blanditiis a Zoſim. l. 4. hiſt.
& ipſe decipitur: nam dum ſe pacem firmaſſe putauit,
incautè nimis hoſtilem exercitum ad cladem Italiæ
neſciens ſecum adduxit. Non ſic Ambroſius qui peritiſ-
ſimum medicum imitatus, refertum ſaniè vlcus non
ampliùs fouendum oleo & ligaturis, ſed ferro inciden-
dum putauit: vt vel ſic latens venenum foràs educeret.
Felicior quidem & Maximus, ſi ſancti Epiſcopi obiur-
gationem vera loquentis ferre didiciſſet, ac perpetrati
ſceleris pœnituiſſet: non enim ad ſuum interitum con-
trà pacis fœdera cum exercitu in Italiam irrupiſſet.
Quàm conſtanti animo ſanctus Ambroſius tulerit illa-
tam ſibi à Maximo contrà ius gentium contumeliam,
ipſe oſtendit his [b] verbis: Quantò, inquit, mihi beatus b Ambr. concion. in funeb. Val. Im. t. 5. 89.
Maximus minabatur! In illius enim odio laus erat. Ad-
dit autem ad hæc Paulinus. [c] Maximum à S. Ambroſio c Paulin. in vitâ Ambr.
fuiſſe excommunicatum, admonitúmque vt effuſi ſan-
guinis ageret pœnitentiam. Planè conſtat ipſum dum
illic fuit, abſtinuiſſe à communione Maximi, dum
oblatum pacis oſculum recuſauit, ac etiam aliorum E-
piſcoporum qui illi inhærebant, vitaſſe conſortium,
eàque ex cauſâ (vt [d] ait) quòd aliquos, deuios licet à fi- d Ambr. epiſt. 56. ad Valent. 9.
de, petiiſſent ad necem. Hæc autem quemadmodùm
geſta ſint, pleniùs explicabimus.

Meminiſſe debemus, quæ ſuperiùs diximus de Priſ-
cilliano hæreſiarchâ vnà cum ſuis damnato in Concilio
Cæſarauguſtano, & Macedonij Magiſtri officiorum
operâ reſtituto, & à Maximo tyranno, id expoſcenti-
bus quibuſdam Epiſcopis neci tradito. Fuerunt hi [e] Ida- e Sulpit. Seuer. l. 2. hiſt. ſacr. circ. fin.
cius & Ithacius Epiſcopi in Hiſpaniis, qui fauore Ma-
ximi Priſcillianiſtas inſequentes, non ſatis habuerunt
eos ſuis ſedibus expuliſſe; ſed datis eidem Maximo li-
bellis, petierunt Priſcillianum & ſocios gladio percuti,
loci & officij ſui non valde memores, quod ab omni
crudelitatis ſpecie, & humani ſanguinis effuſione ab-
horrere debet: quamuis omninò illi ob magicam ſu-
perſtitionem, deteſtabilem hæreſim, actioneſque om-
ni obſcœnitate & impuritate contaminatas cædem
commeriti viderentur, ac planè digni eſſent in quos
Imperatorius gladius animaduerteret: tamen illud
ipſum à Catholicis Sacerdotibus poſtulari, manſuetu-
do Epiſcopalis non patiebatur: Non enim S. Ambr.

& alij orthodoxi hæreticos à Maximo occiſos eſſe damnabant; ſed Epiſcopis procurantibus, id actum horrebant, quòd ab omni ſanguinis effuſione remiſſi eſſe deberēt. Cæterum quòd prædicti hæretici à Maximo ſint occiſi, laudat etiam S.[a] Leo Papa vt opus egregium. Cùm enim inſania hæreticorum mitioribus canonicis vinculis cohiberi non poteſt, quid reliquum eſt, niſi, ne perdant cæteros, vt tenacioribus ſæcularium legum nexibus coarctentur? ſed ità tamen, vt Eccleſiaſticæ manſuetudini conſulatur, & citrà ſanguinem eorum punitio (vt etiam hodiernus vſus habet) à ſæcularibus Iudicibus poſtuletur. S. Aug. & alij complures veteres & recentiores Scriptores, doctrinâ inſignes, de iuſtâ punitione hæreticorum eruditiſſimos Commentarios ediderunt, ad quos reiicimus qui hæc pleniùs noſſe deſiderant: Sed iam ad rei geſtæ narrationem redeamus. Deteſtati ſunt Epiſcopi orthodoxi illorum communionem Epiſcoporum qui ſuo libello hæreticorum necem à Maximo popoſciſſent: ſed eos contrà omnes Epiſcopos orthodoxos Maximus defendebat, qui & vi adhibitâ, vel arte, alios Galliarum Epiſcopos ad illorum communionem compellebat, inter quos & ſanctiſſimum illum virum B. Martinum[b], Epiſcopum Turonenſem iuſtis quibuſdam (vt videbatur) prætextibus, ad id faciendum modico ſaltem temporis ſpatio, obtorto collo, nolentem licet adduxit: quod quidem vt graue piaculum, commonente Angelo, ille, donec vixit, amariſſimè fleuit: Tot itaque allectis ad illorum communionem Epiſcopis, iam facinus tranſire videbatur in hæreſim, quam propugnabat Maximus, qui orthodoxos Epiſcopos vitantes illorum conſortium mittebat in exilium, vt de Hygino[c] Epiſcopo in dicta relatione Ambroſius refert. Contigerunt eâ de nece hæreticorum (vt ſanctus Proſper[d] eſt auctor) Arcadio & Bautone Coſſ. eſt is annus Domini treceteſimus octogeſimus quintus; ſequenti verò anno, hoc, inquam, ipſo quo Ambroſius eâ quam diximus, legatione functus eſt, Honorio & Euodio Coſſ. prædicta de exilio Epiſcoporum ex Conciliabulo Treuerenſi & Maximi ſtudiis contigerunt. Sed iam cætera, quæ reſtant de Ambroſio, proſequamur.

Redit ex Galliis Mediolanum Ambroſius. Mittitur (vt diximus) ad Maximum[d] Domninus. Idem quaſi ſtabilitâ pace reuertitur. Secutus eſt poſt terga tacitè Maximus, & ex improuiſo, Alpibus ſuperatis, viſus eſt in Italiâ cum exercitu. Valentinianus & Iuſtina ſubito terrore perculſi maturâ fugâ ſaluti conſulunt: properant in Orientem ad Theodoſium. Id quidem hiſce temporibus, cùm Maximus inuaſit Italiam, contigit, & non (vt dicit[e] Socrates) quando occiſus eſt Gratianus: nam tunc Maximus (vt vidimus) compoſitâ pace, continuit ſe in Galliis, nec tetigit Alpes. Sunt hæc illa perditiſſima tempora quibus S. Ambroſius Mediolanenſem populum immenſo pauore concuſſum, ac iam fugam Principis exemplo molientem, crebris ſermonibus[f] ſtuduit intrà mœnia continere, ſalubriùs ac magis accommodatum remedium proponens, nimirùm pœnitentiam à peccatis. Quid (inquiens) fugis patriam? ſi vis ſaluus eſſe, tua potiùs peccata ſubterfuge. Si tu peccare deſieris, victus eſt inimicus. Et inferiùs: Dic mihi, quâ inter extraneos libertate victurus es? nonne cùm loqui cœperis, obiicietur tibi. Vnde iſte exul, vnde iſte fugitiuus aduenit? &c. Hæc & alia id genus Ambroſius dum parùm opportunam populi fugam cohibere, eúmque potiùs ad ſalutarem pœnitentiam prouocare ſtudet. Cùm itaque Maximus trans Alpes exercitum ex improuiſo duxiſſet, vaſtata eſt nobilis[g] pars Italiæ, Placentia, Claterna, Rhegium, Mutina, Bononia aliæque finitimæ ciuitates & caſtella barbarica clade ſunt afflictata, prædatæ diuitiæ, abductique homines in captiuitatem: quæ S. Ambroſius ſcribens[h] ad Fauſtinum deplorat. Meminit de iiſdem cladibus, ſcribens ad Seuerum[i] Neapolis in Campania Epiſcopum. Hæc illa ipſa exiſtimamus eſſe tempora, quibus Ambroſius totus fuit in redimendis captiuis, quando ad illud opus etiam[k] ſacra vaſa diſtraxit: quod

a Leo Papa epiſt. 93 ad Turib.
b Sulp. Seu. dia. 3.
c Ambr. ep. 56. ad Val. to. 5.
d Proſper. in Chron. An. Do. 385.
d Zoſim. l. 4. hiſt.
e Socr. l. 5. hiſt. c. 11.
f Ambr. ſermo in Iou. 4. 2. 438. & ſer. 1. & 2. de Eliſeo. 11. 431. ſer. 14. de SS. to. 5.
g Lat. Paca. in panegyr. Theo. Imp.
h Ambr. epiſt. 61.
i Idem epiſt. 52.
k Idem l. 2. Of-

A egregium facinus S. Auguſt.[l] non tantùm verbis laudauit, ſed & facto comprobauit, ſolis Arianis Sacerdotibus charitas & bonus Chriſti odor effuſus male olebat. ideircò dicebat[m] Ambroſius: Aurum Eccleſ. habet non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat neceſſitatibus, &c. Tunc etiam idem ſanctus Dei Sacerdos aduerſus auaros egregium illum habuit[n] ſermonem, quo illos redarguit, qui cùm cætera bona, tum etiam liberos homines, gentiles ſuos à barbaris in ſeruitutem redactos ab iiſdem ità emerent vt retinerent, non vt redimerent & liberarent. Pertranſiuit citò, velut quædam repentina procella, barbarica clades: nam Maximus cùm primo ingreſſu cunctos perterruiſſet, atque

B Valentinianum in fugam adegiſſet, cùm ſibi omnia tuta videret, nec eſſe aliquos qui ſibi aduerſarentur, collegit milites, atque contrariis ſtudijs cœpit omnium mulcere animos, blandiri, omnéſque beneficiis & officiis ſibi deuincire ſatagebat. Vtque tyranni nomen vitaret, perinde atque fidei Catholicæ tuendæ cauſa bellum illud ſuſcepiſſet, in hæreticos pugnam conuertit, atque Catholicos Sacerdotes quibus valuit honoribus & officiis eſt proſecutus. Ad Siricium tunc Romanum Pontificem humaniſſimas litteras dedit, in quibus hæc inter alia: Cæterùm id nobis animi & voluntatis eſſe profitetur, vt fides Catholica procul ab omni diſſenſione ſummota, concordantibus Sacerdotibus

C vniuerſis, & vnanimiter Deo ſeruientibus illæſa & inuiolabilis perſeueret: Nam noſter aduentus ità inquinata aliqua & ſceleratorum labe polluta deprehendit, & reperit, vt niſi noſtra prouiſio & medicina, quæ ex ſummi Dei timore veniebat, his opem celeriter attuliſſet, ingens profectò diuulſio atque perditio fuiſſet exorta, & vix ſedanda poſteà vitia concreuiſſent, &c. Hæc ex Epiſtolâ Maximi ad Siricium Papam, quam alibi integram exſcripſimus ex codice Vaticano. Hæc autem omnia quæ diximus, videntur fuiſſe in cauſâ cur Maximus olim in Ambroſium infenſiſſimus, iam potitus Italiâ nihil ei negotij fecerit. Scribere aggreſſus erat idem ſanctus Sacerdos Commentarios ſuper Lu-

D cam Euangeliſtam, cùm adhuc Arianorum perfidiâ Eccleſia Mediolanenſis infeſtaretur, de quorum ſtudiis hæc tunc ipſe iiſdem ſcriptionibus[o] loquitur: Poteſt nunc ante conſpectum ſæcularibus Arianos iudiciis intentos, qui ſocietatem potentiæ regalis affectant, vt armis militaribus impugnent Eccleſiæ veritatem, &c. At compreſſis mox Arianis, potentia Maximi. Hæc idem Ambroſius paulò inferiùs[p] de pace Eccleſiæ reſtitutâ: En, inquit, tempus acceptabile, quo non hiemalibus perfidiæ caligantis pruinis annus riget, nec altis nubibus informis cruſta blaſphemiæ gelu durante concreſcit; ſed procellis ſacrilegij liberata, nouos fructus terra iam parturit, veteres præterit. Diſſenſio-

E num quippe omnium procella deferbuit, cuncti ſæcularis cupiditatis ardores, æſtúſque omnes quibus Italiæ populus per Iudaicæ olim, Arianæ proximè ſæuitatis incendia coquebatur, ſereno iam ſpiramine temperantur. Sedata tempeſtas eſt, concordia nauigat, fides ſpirat, certatim nautæ repetunt fidei quos reliquêre portus, & dulcia patris oſcula littoribus figunt, liberatos ſe periculis, abſolutos erroribus gratulantes, &c. Licet autem S. Ambroſius his temporibus quieuerit ab Arianis, haud tamen diu frui licuit optatâ quiete; nam è portis inferni noua prodeunt monſtra hæreticorum: Iouinianus enim hæreſiarcha, adiunctis ſibi ſociis, altero Auxentio, Germinatore, Felice, Pro-

F tino, Geniali, Marciano, Ianuario, & Ingenioſo, ingens bellum in Dei Eccleſiam concitauit. Hi etenim omnes aliquando Mediolani in monaſterio vitam monaſticam exercentes, inter Sanctos in hypocriſi latuerunt: cùm tandem ruptis vinculis diſciplinæ per luxuriæ latos campos effrænatè vagantes, bis apoſtatæ, ſicut à monaſticâ inſtitutione; ità etiam à fide Catholicâ deſciuerunt, de quibus[q] hæc Ambr. Fuerunt nobiſcum; ſed non fuerunt ex nobis: neque enim pudet dicere quod dicit Euangeliſta Ioannes. Sed hic potiti ieiunabant, intrà monaſterium continebantur, nullus

fic. c. 28. to. 4.
l Poſſid. in vita Aug. c. 24. in fin.
m Amb. de Offic. vbi ſupr.
n Idem ſerm. 13. de SS. to. 5.
o Ambr. in Luc. c. 16. t. 3.
p Idem l. 9. in Luc. 20.
q Idem ep. 25 ad Verc. 3.

erat luxuriæ locus, interdiċta ludibrioſæ diſputationis G licentia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt: deinde volentes redire, non ſunt recepti: Pleraque enim audieram, quæ deberent cauere; monueram, nihil profeci. Efferueſcentes itaque diſſeminare illa cœperunt, quibus incentores eſſent vitiorum omnium, &c. Hi etenim omnium hominum ſordidiſſimi facti, Epicureorum ſeċtam pro religione in Eccleſiam Dei introducere conati ſunt, dum nullum eſſe continentiæ vel abſtinentiæ præmium turpiſſimè prædicarent, his etiam alia execranda dogmata addiderunt, quorum omnium S. Hieron. [a] meminit. Cùm autem beatus Ambroſius nebulones illos Mediolano fugaſſet, H timens ne iiſdem ſordibus inficerent propinquas Eccleſias, mox de his ad Vercellenſem [b] Eccleſiam ſcripſit: ei etenim plus timebat, ne viduata paſtore, diſſidiiſque agitata, cùm nec eſſet qui ſuper gregem excubias ageret, faciliorem aditum hæreſi præberet: Limenius enim, qui ſanċto Euſebio in ſede Vercellenſi ſucceſſerat, & qui vnà cum Ambroſio interfuit Concilio Aquileienſi, ea hac vitâ migrauerat: cùm iam decem & ſeptem ſediſſet annos. Cùm itaque è propinquioribus locis, Ambroſio inſequente, vndique fugarentur hæretici, eò audaciæ peruenère, vt non timerent ſeſe, vbi ſedes eſt Petri, in Vrbem conferre: ſed damno I ſuo: Nam (vt Hieronymus [c] eſt auċtor) vbi primùm illi audita ſunt ſibila illa venenoſi ſerpentis, ſtatim, procurante S. Pammachio, Siricius Papa, coaċto preſbyterio, hæreſim produċtam in medium, cognitam, ac diſputationibus agitatam Apoſtolicâ auċtoritate damnauit cum auċtoribus ſuis; deditque de his Apoſtolicas litteras ad Mediolanenſem Eccleſiam: quibus acceptis, Ambr. atque vicini Epiſcopi conuenientes, tam hæreſim, quàm illius auċtores atque patronos ſynodicè condemnarunt, dederúntque de his litteras ad eundem Siricium Romanum Pontificem. S. [d] Hieronymus etiam duobus diſertiſſimis libris, eandem hæreſim cum ſuis ſeċtatoribus profligauit: ac denique Honorius [e] Imperator auċtorem hæreſis Iouinianum K in inſulam relegauit.

Porrò [illegible] tantùm domeſtica damna cauere; ſed & aliarum [illegible]cleſiarum malis conſulere, & cùm poſſet, mederi [illegible] deſtitit: Eo etenim flagrabat charitatis ardore, vt ferè omnium Eccleſiarum [f] ſubiret ſollicitudinem. Vnde de conflato ſchiſmate in Eccleſiâ Antiochenâ inter Euagrium & Flauianum valde ſollicitus, [g] ad Theophilum Epiſcopum Alexandrinum, cui componendæ rei à Synodo Capuenſi, ità diċtâ, fuerat delegatum arbitrium, rogans eum vt inter vtrumque ità diſſenſionem componeret, vt in omnibus Romanæ Eccleſiæ ſatisfaceret. Scripſerat de eadem re Siricius [h] Papa ad Theodoſium Imperatorem L cuius præſidio fultus Flauianus Epiſcopale iudicium contemnere [i] videbatur: Quantum enim Theophilus & alij Orientales Epiſcopi Ambroſio deferre conſueuerint, vel ea eo ſaltem exiſtimât quòd cùm ex decreto eiuſdem ſynodi Capuenſis eidem Theophilo, atque Anyſio Epiſcopo Theſſalonicenſi Bonoſi hæretici cauſa delegata eſſet, re integrâ, antequàm ſententiam ferrent, explorandum putarunt quid de eâ re eſſet Ambroſij ſententia: quin etiam & ipſe Bonoſus hæreticus eumdem S. Epiſcopum in eadem causâ conſulere non erubuit. Extat de his omnibus epiſtola eiuſdem Ambroſij [k] ad diċtos Epiſc. ſcripta. At hæc quidem non ſolùm Ambroſius, dum viueret; ſed & M poſt illius obitum etiam præſtitiſſe videtur, dum ſacer Epiſcoporum conuentus [l] eumdem ſuis ſcriptis ſemper loquentem conſulere, atque eius arbitrio tamquàm viuentis cauſas definire ſunt ſoliti: Sed quod magis mirandum, non tantùm finitimarum regionum, aliique ſub Romano Imperio degentes remotiores Epiſcopi velut ſacrum quoddam oraculum, Ambroſium conſulebant; ſed (quod reginæ Sabæ excedere videtur exemplum) ex Perſide etiam homines vt eius audirent ſapientiam, Mediolanum ſe conferebant. An non iſte plus quàm Salomon Chriſti Sacerdos, qui ſal terræ, atque lux mundi veritatis teſtimonio comprobatur? Duo etenim (inquit [m] Paulinus) potentiſſimi ac ſapientiſſimi viri Perſarum ad famam Sacerdotis venere Mediolanum deferentes ſecum plurimas quæſtiones, vt ea illis probarent ſapientiam viri: cum quo ab horâ diei primâ, vſque ad horam ferè tertiam noċtis, per interpretem diſputauerunt: admirantéſque diſceſſerunt ab eo. Et vt ſe probarent non ob aliam cauſam veniſſe, niſi vt certo certiùs noſcerent virum, quem famâ conceperant, aliâ die vale facientes Imperatori, profeċti ſunt ad Vrbem Romam, illic volentes cognoſcere potentiam illuſtris viri probi: quâ cognitâ, ad propria reuertuntur. Hæc Paulinus. De cæteris autem legationibus ad eum miſſis ſuo loco dicemus inferiùs. Quod etiam ſpeċtat ad conſultationes Ambroſij, de quibus ſemel agere cœpimus: non tantùm viri Eccleſiaſtici, & Clericali adſcripti militiæ de rebus Eccleſiaſticis eum per litteras conſulebant, ſed & Præſides atque prouinciarum Reċtores quemadmodùm ſe in magiſtratu gererent, ab eo per litteras admoneri rogabant. Præſtitit id inter alios Studius Comes rerum publicarum, qui à ſanċto viro quæſiuit quid agere deberet in iudiciis capitalibus: ad cuius conſultationes Ambroſius, vt decuit Sacerdotem, [n] reſpondit. Quid de illis dicam, qui litibus implicati iam iudicum fores tribunaliáque triuiſſent, boniſque exhauſti & labore laſſati ad ipſum venientes, eadem cauſæ arbitrium deferebant? quos ille etſi publicis Eccleſiaſticis ſemper detineretur negotiis, nequaquàm tamen contempſit; ſed liberaliter, humanitérque ſuſcipiens, eâ prudentiâ quâ olim iudicii aſſueuerat, ſic cunċta definiebat, vt eius ſententiâ nemo vinci, omnes autem vincere [o] viderentur: Sed iam cætera ordine temporum proſequamur.

Inter hæc autem, Theodoſio, ſecundùm & Cynegio Coſſ. (numeratur hic annus Domini trecenteſimus oċtogeſimus oċtauus) idem Theodoſius Imperat. ex Oriente in Italiam ducens exercitum, paucorum dierum temporis ſpatio, terrâ [p] marique in Siciliâ, Siſciæ, atque Petauione, Maximi copias profligauit, ac deniq; apud Aquileiam Maximum ipſum comprehendit, necauitque, vlciſcente Deo obitum Gratiani. Tam ingenti, tam celeri atque incruentâ partâ viċtoriâ, optimi quique gauiſi ſunt vehementer: illi autem qui tyranno fauiſſent, ſibi timentes, magno pauore perculſi ad Ambroſij opem confugiunt, qui eis veniam ab Imperatore impetraret. S. Sacerdos, qui afflictos iuuandi causâ nullum vnquam charitatis officium prætermiſit, id nauiter impleuit, & (vt ipſe teſtatur) obtinuit cunċta quæ petiit, qui cùm aliquando aliâ ex causâ ad eundem Imperatorem litteras daret, de acceptis beneficiis gratias agens, hæc [q] ait: Debeo beneficiis tuis, quibus me petente, liberaſti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœnis, &c. Summoperè enim tunc effulſit clementia Theodoſij qui omni exercitus Maximi veniam poſtulanti humaniter indulſit, duobus tantum vel tribus ex tyranni laniſtis petitis ad pœnam. Porrò à Maximi propinquis non ſolùm abſtinuit; ſed & eis optimè meritus eſt, prout idem S. Ambroſius declarat his [q] verbis: Inimici tui filias reuocaſti, nutriendas apud affinem dediſti, matri hoſtis tui miſiſti de ærario ſumptus, &c. Hæc de Theod. idcircò referimus, quoniam ea omnia Ambr. de quo agimus, accepta feruntur. Trophæa ſunt hæc ſanċti viri, qui vincentem vicit, viċtúmq; ad ſublimioris viċtoriæ triumphum euexit. Non multò poſt hæc. Dum Theod. Mediolani conſiſteret, Comes Orientalis miſit ad eum relationem, quâ ſignificabat à quibuſdam monachis, impellente Epiſcopo, apud Callinicum caſtrũ Iudæorũ ſynagogam, ac etiam fanum quoddam Valentinianorum hæreticorum incenſum fuiſſe. Inſultarant illi priùs in monachos procedentes, pſalmóſque canentes, atque ad SS. Machabæorum ſolemnitatem pergentes itinere intercluſerant. Iudæi de incendio ſynagogæ aduersùs Monachos & Epiſcopum agentes, poſtulant eoſdem duplici iudicio; nam perinde ac ſi illata

a Hieron. l. 1. contr. Iouinia.
b Ambr. ep. 25. ad Vercell.
c Hieron. ep. 50.
d Idem l. cont. Iouinian.
e l. 53. tit. de hæret. in Cod. Theod.
f Paulin. in vitâ Ambr.
g Ambr. ep. 9. ad Theoph. tom. 5.
h Socr. l. 5. cap. 15. Sozom. l. 7. c. 15.
i Ambr. epiſt. ad Theoph.
k Idem epiſt. 5.
l Concil. Taurin. c. 5. Aug. cont. Iul. Pelag. & alij.
3. Reg. 10. Mat. 12.
Matt. 5.
m Paulin. in vitâ Amb.
n Idem ep. 49. ad Marcel.
An. Do. 388.
o Ambr. ep. 17. ad Theod. Imp. & alij.
p Idem ead. ep. 17.
q Idem vbi ſupr.

eſſet vis publica, eoſdem lege Iulia feriẽdos, & vt incendiarios pœnâ afficiendos eſſe inſtabat: nec tantùm apud Comitem Orientis; ſed etiam apud Theodoſium Imperatorem proſecuti ſunt cauſam. Quales autem ſolerent eſſe Iudæi in cauſis proſequendis, aliiſque in rebus agendis, idem Ambroſius[a] aliquando declarat his verbis: Hi etenim arte inſinuant ſe hominibus, domos penetrant, ingrediũtur prætoria, aures Iudicum & publica inquietant, & ideò magis præualent, quò magis ſunt impudentes; hoc autem non recens in ipſis, ſed inueteratum & originarium malum eſt, &c. Horũ igitur importunitatibus Theodoſius fatigatus, etſi non lege Iuliâ, vel quâ incendiarij plectuntur, in reos decernere firmũ, fixumq; habuit: ad reſtituendam tamen Iudæorum ſynagogã eos damnare in animũ induxit, quod & fecit. Hæc agebantur Mediolani, dum S. Ambr. quibuſdam ex cauſis detineretur[b] Aquileiæ. Qui perceptâ cauſâ Orientalis Epiſcopi, eamdem vt propriam arbitrans, compagine charitatis fecit ſuam: & primùm quidem litteratum internuntio apud Theodoſium egit, quando animi robore, quaſi ſacerdotali vigore id præſtitit, eius[c] verba declarant: ſunt enim huiuſmodi: Peto vt patienter ſermonem meum audias: nam ſi indignus ſum qui à te audiar, indignus ſum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipſe ergò non audies eum, quem pro te audiri velis? non audies pro ſe agentem, quem pro aliis audiſti? Nec vereris iudicium tuum: ne cùm indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur? Sed neque imperiale eſt libertatem dicendi denegare, neque ſacerdotem quod ſentiat non dicere, &c. Hæc & alia id genus; ſed & ex Chriſti perſonâ immenſa collata beneficia recenſet, pro quibus (quod eſt ſummæ ingratitudinis) illud rependat, vt à Catholico Epiſc. in Chriſti contumeliâ Iudæis ſynagoga erigatur, tandem his verbis ſermonem concludit: Ego certè quod honorificẽtius fieri potuit, feci: vt me magis audires in regiâ, ne ſi neceſſe eſſet, audires in Eccleſiâ. Hæc Ambroſius qui cùm nec his litteris ſe aliquid profeciſſe conſpiceret, vt præſens cauſam ageret, Aquileiâ recedens Mediolanum ſe contulit. Cumque Theod. ad Eccleſiam veniſſet, nactus S. Sacerdos eam dicẽdi opportunam occaſionem, antequàm ſacratiſſimam oblationẽ incruenti ſacrificij inchoaret, ambonem conſcendens concionatus ad populum, grauiſſimâ & diſertiſſimâ[d] oratione ex verbis Hieremiæ Prophetæ (ſecũdùm Septuaginta) de baculo nuceo ſumens exordium, aptatâ collatione, quàm ſalutaris eſſet obiurgatio atque correctio Sacerdotalis eleganter inſinuans, deliniẽſque Scripturarum oleo animum Imperatoris acerrimâ demùm apoſtrophe in eundem inuectus eſt. Quid tãdem? Cũ ſic peroraſſet, deſcendenti de exedrâ occurrit Theodoſius, qui humaniſſimè expoſtulans ait: Contrà nos propoſuiſti hodie Epiſcope! cui ille: Immò pro te ipſo, & non contrà te ipſũ. Tunc Imperator: Reuerà, inquit, dura præceperam contrà Epiſcopum de ſynagogâ reparanda. Hæc ille. Comites qui aderant, ſaltem in monachos vlciſcendum eſſe dicebant. Ad hos conuerſus Ambroſius: Ego, inquit, cum Imperatore nunc ago, vobiſcum mihi aliter agendum eſt: Siſtẽſque gradum, noluit ad ſacroſanctum ſacrificium celebrandum, accedere ad altare, niſi in omnibus tam Epiſcopo quàm monachis conſultum fuiſſet. Cumque adeò renitentem Dei ſacerdotem Imperator aſpiceret, annuit poſtulatis: cùmque nec ſic pergeret; ſed fidem Imperatoris exigeret: ſpopondit ille, ad quem Ambroſius: Ego ago fide tuâ & ille: Age, inquit, fide meâ. Sicque iteratâ ſponſione, ad perficiendas ſacras Miſſas ſecurus aſcendit.

Manſit poſt extinctum Maximum Theodoſius in Italiâ vltrà[e] triennium, donec ab hoſtibus vindicatum Imperium, idẽmque pacatum non ſibi retinuit; ſed Valentiniano reſtituit: quod quidem præclarum facinus Chriſtiano[f] dignum Imperatore, eſt mirificè commendatum. Fuit illud triennium admodũm vtile: nam eo tempore quæ Maximus perperàm ſtatuiſſet, irrita eſſe[g] voluit: honores ac magiſtratus collatos in immeritos

A abrogauit: & inter cætera decretum de arâ Victoriæ reſtituendâ, quod diu negatum Gentilibus Maximus[h] conceſſerat, agente apud Theodoſium[i] Ambroſio, & aduerſus Gentiles ſtrenuè decertante, omninò ſuſtulit atque abrogauit. Et licet Senatus nomine pro eadem cauſâ noua legatio ad eumdem Imperat. Mediolanum dirigeretur, ipſo tamen reſiſtente Ambroſio, irrito conatu dilapſa eſt: Id enim idem Sanctus in eâ epiſtolâ quam ſcripſit ad Eugenium, monſtrat his[k] verbis. Poſteà etiam clementiſſimo Imperatori Theodoſio coràm intimaui, atque in os dicere non dubitaui: qui intimatâ Senatus legatione huiuſmodi, licet non totus Senatus popoſceri, inſinuationi meæ aſſenſum detulit, &c. Sequenti autem anno B menſe Iunio, cùm Theodoſius Romam veniſſet, & Symmachus Patricius vir eloquentiſſimus in conſiſtorio orans, & admirabili quadam dicendi facundiâ eadem quæ aliàs ſæpe tentauerat, de reſtituendâ arâ Victoriæ ageret, Theodoſius, iuſtâ indignatione commotus, hominem ſuo aſpectu non tantùm iudicauit indignum; ſed etiam eodem die rhedæ non ſtratæ impoſitum, vltrà centeſimum lapidem exulare[l] iuſſit. Ad hanc tantam Theodoſij pietatem alludere videtur S. Ambroſius dum prædicans[m] eius laudes, hæc ait: Imitatus Iacob, ſupplantauit perfidiam tyrannorum, abſcondit ſimulacra Gentium: omnes enim C cultus idolorum fides eius abſcondit, omnes eorum cæremonias obliterauit, &c. Idem etenim Theodoſius eodem tempore[n] lege ſancitâ, pœnâ indictâ Gentiles omnes ab ingreſſu templorum iuſſit penitùs abſtinere. Eodem anno ad Kalend.[o] Septem. cùm Româ recedens Mediolanum rediiſſet, Ambroſio (vt creditur) ſuadente, aduerſus hæreticos eiuſmodi edidit[p] ſanctiõnem: Hi qui ſæui dogmatis retinent principatum, hoc eſt Epiſcopi, presbyteri, diaconi atque lectores, & qui Clericatus velamine religioni maculam conantur infligere, ſub cuiuſlibet hæreſis, ſiue erroris nomine conſtituti, è funeſtis Conciliabulis, ſeu intrà vrbem, ſeu in ſuburbanis eſſe videantur, omnimodè propel-D lantùr. Dat. vj. Kalend. Decemb. Mediolani, Timaſio & Promoto Coſſ. Et ipſe annus Domini trecenteſimus octogeſimus nonus.

Inter hæc autem peruenit Mediolanum relatio ex Oriente de nece[q] præfecti militum, quem ob aurigam quemdam detentum, in carcere aliqui ex Theſſalonicenſibus, concitatâ ſeditione, necauerant. His acceptis, Theodoſius vehemẽti indignatione commotus eſt. Habebat enim ille (inquit[r] Ambroſius) quemdam naturæ impetum, quem tamen ſi quis lenire vellet, citò in miſericordiam verteret. Cùm iam in Theſſalonicenſes facinus ſæuiſſimè vlturus eſſet, præuenit illum Ambroſius, ipſumque adiens pluribus veniam rogauit: flexiſſe E tandem eſt viſus, vt Paulinus[s] tradit ſimulque S. Auguſt.[t] affirmare videtur. Cùm itaque Theodoſij animus eſſet ad ignoſcendum propenſior: tamen Comitibus quibuſdam apud eum occultè agentibus, & ad vindictam incitantibus, ſic in tranſuerſum agitur, vt oblitus innatæ clementiæ in Theſſalonicenſes ſæuiſſimè vindicari præceperit. Furori ſemel laxatis habenis (inſcio Dei ſacerdote) crudele nimis datur de populi nece reſcriptum. Patrocinantur ferali mandato miniſtrorum inſidiæ; qui velut caueâ quadam includunt populum. Is erat publicus Circus, vbi publica ſpectacula celebrari ſolerent. Eò ciues inuitati confluunt, ſedent ſecuri, hilares ſpectant, & acclamationes Principis F ex more exultantes ingeminant: cùm ſubitò, datâ teſſerâ, è Circi carceribus non relaxantur equorum quadrigæ ad voluptatem ſpectantium; ſed truces milites, qui armatis cohortibus, exertis gladiis, quaſi cum barbaris congreſſuri, in proximiores graſſantur. Nulla erat ſpes fugæ miſeris, nulla ſpes veniæ: cæduntur ſinguli: at furor ſemel incenſus non continetur finibus Circi; ſed inſtar ignis forâs effuſus abſque delectu cuncta depaſcitur, & cæca rabies non diſcernit ciues ab aduenis; ſed æquè omnes obtruncat. Quid plura? ad trium[u] horarum ſpatium ſæuiſ-

a Ambr. ſer. 11. de Tem. t. 5.

b Idem. epiſt. 18. ad ſor. Mar. & Paulin. in vita Ambroſ.

c Idem. epiſt. 17 ad The. Imp.

d Ambr. ep. 12. ad ſor. Mar. & Paul. in vita Ambr.

e Marc. in Chron. f Aug. l. 5. de Ciuit. Dei. c. 26. g. li. 6. & 7. de inſcr. huan. 14

h 15. in C. Theod. h Socr. l. 5 cap. 14. i Ambr. epiſt. 15 ad Eugen.

k Idem ibidem.

ANN. D. 389.

l Proſper. lib. 3. de promiſ. cap. 38.

m Ambr. in conc. de obitu Theod.

n in prim. l. 5. tit. 1 de pagan. in C. Theod.

o Marc. in Chron.

p l. 19. de hæret. in C. Theod.

q Sozom. l. 7. hiſt. c. 24.

r Ambr. epiſt. 15. ad The. Imp. t. 5.

s Paulin. in vitâ Ambroſ.

t Aug. l. 5 de Ciu. Dei, c. 26

u Paul. in vita

Ambr. & Theodor. l. 5. hiſt. c. 17.

a Amb. ep. 59. ad Theod. Imper.

crudelitatis gladius, qui ad ſeptem millia hominum immani cæde conſumpſit. Infauſtæ cladis mox velox nuntius volat, ac Mediolani quàm primùm execrandum ſcelus auditur, perfertur [a] in ſacrum Epiſcoporum conuentū, vbi cum cæteris ſedebat Ambroſius. Id cum audirent omnes, nemo non luxit, omnes in Theodoſium commouentur; cùm ille ſerò pœnitens facti, memoriâ repetens Chriſtianam manſuetudinem, quam ſæpè ei inſtillabat Ambroſius, ſenſit acerrimos læſæ conſcientiæ ſtimulos, quos nec regale faſtigium valet effugere, nec tantùm ipſum Deum omnipotentem, qui terribilis eſt apud Reges terræ, ſed & eius ſacerd. Ambroſium diuinarum legum acerrimum vindicem pauere cœpit. Aberat tunc Mediolano, cùm hæc audiſſet: ſed illuc reuerſus, timens Ambroſij ſeueritatem, quam anteà leuioribus in cauſis expertus erat, ne ſe implacabilem præberet, præuijs quibuſdam nuntiis eius animum pertentare curauit, veritus nimirùm ne ab eo Eccleſiaſticâ cōmunione interdiceretur. Ambroſius autem apud eum litteris agens, nullâ verborum ambage diſtinuit Imperatorem; ſed apertè commonefecit ne quid niſi expletâ pœnitentiâ de ſacrâ communione ſibi polliceatur: pluribúſque hortatus eſt vt exemplum Dauid ſequatur, ſi ad Eccleſiam velit admitti: hæcque ex diuino quodam oraculo [b] inculcans, adiecit. Ego, inquam, cauſam in te contumaciæ nullam habeo; ſed habeo timoris, offerre non audeo ſacrificium, ſi volueris aſſiſtere. An quod in vnius innocentis ſanguine non licet, in multorum licet? Veniſſe quidem viſus es ad Eccleſiam; ſed mihi ſacrificium offerre non licuit. Alia præterea, vt potui cauere; ſed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum tranquillitate cedant. Multifariè Deus noſter admonet, ſignis cæleſtibus, Prophetarum præceptis, viſionibus etiam peccatorum vult nos intelligere, quo rogemus eum, vt perturbationes auferat, pacem vobis imperantibus ſeruet, fides Eccleſiæ & tranquillitas perſeueret, cui prodeſt Chriſtianos & pios eſſe Imperatores. Hæc Ambroſius.

Pſ. 75.

b Idem ad epiſ.

c Paulî. in vitâ Ambr. & Ruf. l. 2. c. 18.

d Theod. l. 5. c. 17.

Cùm tandem Theodoſius Mediolanum ſe [c] conferret, & ad Eccleſiam medelam accepturus accederet, extrà ſacra veſtibula Dei Sacerdos occurrit, occluſiſq; Baſilicæ ianuis, aditum negans, hiſce eum verbis [d] alloquitur: Etſi veriſimile, ô Imperator! te ignorare cædis abs te perpetratæ magnitudinem, neque poſt ſedatam iracundiam ratione admiſſum facinus peruidere; nam Imperatorius fortaſſe principatus peccatum agnoſcere non ſinit, ſed poteſtas offundit rationi caliginem. Verùm quæ ſit natura noſtra, & quàm fragilis ac fluxa conſiderandum eſt: & in auitum puluerem, ex quo orti ſumus, & in quem recaſuri, acies mentis intendenda: neque ipſe ſplendore purpuræ deceptus, corporis illâ operti imbecillitatem ignorare debes: quin etiam illis imperas, qui & eiuſdem ſunt naturæ participes, atque adeò conſerui: Vnus enim Dominus omnium & Rex, huius vniuerſitatis fabricator Deus. Quibus igitur oculis intueberis templum illius qui eſt Dominus omnium? quibus pedibus ſanctum illud ſolum calcabis? Quî, quæſo, manus iniuſtâ cæde & ſanguine reſperſas extendere audes, & eiſdem ſacroſanctum Domini corpus accipere? aut quomodò venerandum eius ſanguinem ori admouebis, qui, furore iræ iubente, tantum ſanguinis tam iniquè fudiſti? Recede igitur, & ne conare nouo ſcelere ſcelus ante editum augere: ſed capeſſe vinculum, quo vt ligeris, Dominus omnium ſententiam dat, quod quidem vinculum vim habet & morbum animi depellendi, & te ad ſanitatem reſtituendi. Hæc ad Theodoſium tunc Ambroſius. Ad quem Imperator reſpondens, [e] Dauid Regis peccantis ad ſui excuſationem prætexit exemplum, quòd ille adulterium perpetraſſet, addidiſſétque viri innoxij homicidium. Cui tunc Ambroſius: Quem, inquit, ſecutus es errantem, ſequere pœnitentem. Hæc cùm illo audiſſet, obſecutus ſancto Epiſcopo cum gemitu & lachrymis ad regiam ſe contulit, vbi præſcriptam ab Antiſtite pœnitentiam implere ſtudebat.

e Paulin. in vitâ Ambr.

2. Reg. 11.

f Theod. l. 5. hiſt. cap. 17.

Longum poſt temporis [f] ſpatium (octo enim menſes prætererant) annua Natalis Saluatoris recurrit ſolennitas: cùm Imperator altiùs ingemiſcens lachrymis dolorem ſignificabat. Rufinus vero aulæ præfectus, qui aderat, cùm cauſam fletus rogaret, acerbiùs flens ille, reſpondit: Tu, inquit, Rufine! ludis, & quantis ipſe in malis verſer, non ſentis. Ego verò gemo, & meam ipſius deploro calamitatem, dum mente complector, quàm facilis aditus ad ſacrum templum ſeruis & mendicis pateat, libérque illis ad precandum Dominum detur introitus: mihi verò tum ad locum illū, tum ad cælum eſt præcluſus acceſſus: Nam venit mihi in mentem ſententia illa à Domino pronuntiata, quâ dicitur: *Quæcumque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cælo.* Ad hæc Rufinus: Curram, inquit, ſi placet, ad Epiſcopum, eíque ſupplicabo vt tua ſoluat vincula. At ille: Non aſſentietur tibi Sacerdos: noui enim adeò iuſtam, æquámque Ambroſij ſententiam, vt non reſpectu Imperatoriæ dignitatis ſit tranſgreſſurus leges Eccleſiaſticas. Hæc ad Rufinum: Statutum namque fuerat Eccleſiaſticis [g] decretis, vt ob homicidium ſponte commiſſum non niſi in fine vitæ quis ad communionem admitteretur: ſi autem caſu contigiſſet, quinquennio deberet abſtinere. Inſtat [h] adhuc Rufinus, & quò ex animo Imperatoris omnem mœrorem exhauriat, pollicetur id ſe Ambroſio perſuaſurum. Abit ille: ipſéque certâ confiſus promiſſione Rufini, paulò poſt ſequitur: Vehementi enim tenebatur deſiderio agere cum Chriſtianis diem feſtum in Eccleſiâ. Cùm ad Ambroſium perueniſſet Rufinus, Dei ſacerdos nonnihil in eum commotus eſt, eò quòd ipſius impulſu de pœnâ in Theſſalonicenſes irroganda, eſſet mandatum: at illo pro Imperat. rogante, atque dicente, ipſum breuî in Eccleſiam adducturum: tunc Ambroſius diuino zelo incenſus: Ego, inquit, Rufine! pronuntio, me illum ab introitu ſacri veſtibuli prohibiturum: Quod ſi imperium mutârit in tyrannidem, cædem quidem lubens excipiam. Quibus auditis, Rufinus hæc ipſa Imperatori renuntianda curauit: monens ſimul, vt conſideat in palatio. Accepit hæc ille, cùm aduentus in Eccleſiam perueniſſet in forū: nec cœptum iter reflexit, ſed quadam accenſus fiduciâ. Ibo, inquit, nihilominùs illuc, quò de meis delictis iuſtas, debitáſque contumelias ſubeam. Cùm iam appropinquaſſet Eccleſiæ mox ad Epiſcopū qui foris in ædiculâ ſalutatoriâ conſidebat, acceſſit: ſimúlque obſecrat vt vincula ſibi ſoluat. At Ambroſius videns Imperatorem militum coronâ conſtipatum, aduentum eius non vt hominis pœnitentis; ſed potius tyrannidem præ ſe ferentis, qui vim veniat illaturus ſacerdotibus & Eccleſiæ arguit. Tum ille: Non, inquit, obſtinato animo leges ſancitas impugno, neque ad Eccleſiam irrumpere, vel vim inferre cupio: ſed oro vt quibus obligatus ſum, vincula ſoluas: Dominíque imiteris clementiam, qui ianuam miſericordiæ peccatoribus patefecit. Cui Ambroſius: Quam tu pœnitentiam poſt tam graue ſcelus oſtendis? quænam medicamenta tantis vulneribus adhibuiſti? Tuum eſt (inquit Theodoſius) medicamenta oſtendere & admouere, meum autem iuſſa perficere. Tum ille: Quoniam, inquit, non rationis imperio obſecutus ſententiam illam acerbitatis plenam pronuntiaſti, conſcribe legem quæ ſententias omnes animo perturbato pronuntiatas, inualidas atque irritas reddat, vtque quò his ſatis ſit cautum, ſententiæ ſanguinum, quæ vltima ſupplicia irrogant, vel aliter ſeueriùs puniunt, ad triginta dierum ſpatium ſuſpenſæ quieſcant. Annuit Imperator, móxque legem ſcribi iuſſit, quam & ſuâ ſubſcriptione firmauit. Hactenùs Theodoretus; eadémque & alij [i] profitentur. Sanctio autem hæc eſſe [k] putatur. Si vindicari in alios ſeueriùs contrà noſtram conſuetudinem pro cauſæ intuitu iuſſerimus, nolumus ſtatim eos ſubire pœnam, aut excipere ſententiam; ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorum ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſanè excipiat, vinciátque cuſtodia, & excubiis ſolertibus vigilanter obſeruet. Hactenùs ſanctio. Quod autem

Mat. 16.

g Concil. Ancyr. c. 21. & 22.

h Theod. l. 5. c. 17.

i Rufin. l. 2. c. 12. Sozom. l. 7. c. 24.

k L. ſi vindicari. C. de pœnis.

ſubiicitur: Data Veronæ, xv. Kalend. Septemb. Antonio & Syagrio Coſſ. aliunde irrepſiſſe videtur: nam longè diſcrepat à loci & temporis veritate: Mediolani etenim, & menſe Decemb. ipſo die Natalis Domini eam legem eſſe ſanciam, Theodoretus [a] conſtanter affirmat. Rurſus autem prædicti Conſules ante ſex annos quàm Theodoſius veniret in Italiam, geſſerunt conſulatum, cùm adhuc ſuperſtes eſſet Gratianus, atque in Occidente regnaret. Adhuc miramur quomodò hanc dilationem in reos damnatos ſententiæ exequendæ [b] Sidonius Apollinaris, cùm agit de Aruandi iudicio, tribuat Senatuiconſulto Tiberiano, cùm eam omnes Theodoſio acceptam ferant. Verùm (pace tanti viri dixerim) Sidonius errare cognoſcitur: nam S. C. Tiberianum non in dies triginta executionem prolatæ ſententiæ; ſed in decimum diem tantummodò differri præcipiebat, vt auctor eſt [c] Suetonius: Sed ad propoſita redeamus. Ea lege conſcriptâ, ſanctus Dei ſacerdos ſoluit vinculum anathematis. Itaque Imperator [d] fideliſſimus in S. templum ingreſſus, non ſtans Dominum precatus eſt, neque genibus flexis; ſed pronus, humique abiectus verſum illum Dauidis recitauit: *Adhæſit pauimento anima mea, viuifica me ſecundùm verbum tuum*: atque capillum manibus lacerans, frontem ferire, lachrymarum guttis ſolum rigare, veniamque ſupplex petere cœpit. Vbi autem tempus poſtulauit, vt dona ſacra menſæ offerret, ſurgit, atque non minorem lachrymarum vim quàm anteà effundens, in Sanctuarium ingreſſus eſt. Cùm verò dona, vti ſolebat, obtuliſſet, intùs prope cancellos manſit. At rurſùs magnus ille Ambroſius non conticuit quidem; ſed locorum differentiam eum docuit: ac primùm ſciſcitabatur: Ecquâ re egeret? Et cùm reſpondiſſet Imperator ſe expectare diuinorum myſteriorum perceptionem, ſignificauit illi per primarium diaconum qui ei miniſtrabat, ad loca interiora ſolis Sacerdotibus aditum patere. Eaque aliis omnibus inacceſſa, nec debere tangi. Iubet igitur vt exeat, & cùm reliquis Laicis conſiſtat: Nam purpura, inquit, Imperat. non Sacerd, efficit. Quam admonitionem itidem excepit lubens Imper. fideliſſimus, reſponditq; ſe non animi confidentiâ inductum manſiſſe intrà cancellos; ſed hanc conſuetudinem Conſtantinop. didiciſſe. Quare habeo, inquit, etiam pro hac medicinâ gratiam Idemq; eadem pietatis præcepta, quæ ab illuſtri illo Epiſc. didicerat, etiam cùm reuertiſſet Conſtãtinop. obſeruauit: Nam cum diuino quodam feſto die templum denuò veniret, ſtatim vt dona ſacræ menſæ obtulerat, exiuit. Atque cùm Nectarius, qui id temporis illius Eccleſiæ antiſtes fuit, rogaret cur non maneret intùs; gemens inquit: Ægrè tandem didici, quid inter Imperatorem interſit & Epiſcopum; ægrè tandem reperi veritatis magiſtrum: nam ſolum Ambroſium noui Epiſcopum dignum eo nomine. Hæc de Theod. Theodot. De eâ publicâ illis pœnitentiâ idem Ambroſius [e] in eâ oratione quâ laudum eius coronam texit, hæc ait: Strauit omne quo vtebatur inſigne regium, defleuit in Eccleſiâ publicè peccatum ſuum. quod ei aliorum fraude irrepſerat, gemitu & lachrymis inuenit veniam. Quod pauperes erubeſcunt, non erubuit Imperator, nec vllus poſteà dies fuit, quo illum non doleret errorem. Hæc Ambroſius. Idipſum tam præclarum Chriſtiani Imperatoris exemplum Auguſtinus [f] in Africâ poſitus prædicauit. Quid autem malorũ impulſori Rufino poſtmodùm in pœnã cõtigerit, & quomodò æquâ lance penſato iudicio, qui in multorum cædes milites immitendos curauit, ipſe à ſuorum militum, quibus vallabatur, exercitu immaniſſimè cæſus, & ignominioſiſſimè poſt necem habitus ſit, breuitati conſulentes referre omittimus; qui hæc ſcire cupiunt, habent plures [g] auctores, qui ea deſcribãt, Hæc autem omnia de clade Theſſalonicenſi & pœnitentiâ Theodoſij cùm Paulinus, Rufinus, & Theodoretus referant contigiſſe poſt debellatum Maximum, hîc poſuimus, maiorem fidem prædictis tribuentes, quàm Soxomeno [h] qui longè alio tempore, cùm videlicet Theodoſius aduersùs Eugenium tyrannum ſe contulit iterùm in Italiam, hæc facta eſſe teſtatur.

a Theod. l. 5. hiſt. c. 15.
b Sidon. l. 1 epiſt. 7. in fin.
c Sueton. in Tiber. cap. 75.
d Theod. l. 5. hiſt. cap. 17.
Pſ. 118.
e Ambr. in concion. de obitu Theod. t. 5.
f Aug. hom. 49.
g Claud. l. 2. adu. Rufin. Zozim. lib. 4. & alij.
h Sozom. l. 7. cap. 4.

Cùm adhuc Theodoſius ageret in Italiâ, ſicut ſanctos Sacerdotes omni honore dignatus eſt, ità nebulonibus quibuſdam eo gradu indignis infenſus fuit. Creuerat his temporibus numerus quorumdam Clericorũ, quos deteſtatus Apoſtolus his ſignat notis, ſcribens ad Timotheum, hæc inter alia dicens: *Qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis quæ ducũtur variis deſideriis, ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis peruenientes.* In quos etiam declamant S. Hieron. [i] Ambr. [k] ac demùm. Seuerus, [l] qui omnes his visêre temporibus · Illi enim quos diximus, ſpeciem quãdam pietatis præ ſe ferentes quibuſdam blanditiis ſic deuinciebant animos viduarum nobilium diuitum, vt bona earum quæ potiùs deberẽtur filiis vel propinquis, ſibi vindicarent, ac ex teſtamento obtinerent. Hos Theodoſius coërcere dum ſtudet, legem [m] tulit quâ interdixit viduis, ne pietatis obtentu, prætetquàm in filios bona ſua erogarent, nec eis liberum eſſet vllam Eccleſiam, vel Clericum pauperesve, heredes ſcribere. Hæc autem in odium prædictorum ſtatuit Imperator. De his agens S. [n] Hieron. huius legis meminiſſe videtur, dum ait: Pudet dicere, Sacerdotes idolorum, mimi, & aurigæ, & ſcorta hereditates capiunt: ſolis Clericis & monachis hoc lege prohibetur, & prohibetur non à perſecutoribus; ſed à principibus Chriſtianis. Hæc Hieron, dum auaritiam Clericorũ qui edictis cauſam dederant, deteſtatur. Data reperitur hæc lex Medinlani xj. Kal. Iulij Valentin. quartùm & Neo.-tio Coſſ. anno Domini trecenteſimo ac nonageſimo. Hæc quidem Imperator zelo quodam non ſecundùm ſcientiam. Quid autem Ambr. ante cuius oculos illa gerebantur? num paſſurus hæc, aut ſilentio diſſimulaturus erat? minimè gentium. Nimiùm ſibi ſumpſerat Imperator, dũ & cum zizaniis euulſit & triticum. Itaque ſanctus Dei Sacerdos coëgit Imper. editam ſanctionem antiquare, atque illi contrariam eodem anno legem ferre, quam hîc deſcribere [o] operæpretium duximus. Eſt autem huiuſmodi: Legem quæ de diaconiſſis vel viduis nuper promulgata eſt, ne quis videlicet clericus, neve ſub Eccleſiæ nomine mancipia, ſupellectilem, prædam velut infirmi ſexus diſpoliator inuaderet, & remotis affinibus ac propinquis, ipſe ſub prætextu Catholicæ diſciplinæ ſe ageret viuentis heredem, eatenùs animaduerterat eſſe reuocatam, vt de omniũ chartis (ſi iam nota eſt) auferatur, neque quiſquam aut litigator ea ſibi vtendum, aut iudex nouerit exequendum. Datum Mediolani x. Kal. Sept. Valent. quartum & Neoterio Coſſ.

Non ſemel contrà Imper. reſcripta, cum illa minùs æqua ſibi ſunt viſa, ſanctus Sacerdos pugnauit, atque reſcindenda curauit. Quid autem in hac ſententiâ ipſe ſcribat, in medium [p] adducamus: Meminiſtis, inquit, quoties aduersùs regales impetus pro viduarum, immò omnium depoſitis certamen ſubierimus Commune hoc vobiſcum mihi: recens exemplum Eccleſiæ Ticinenſis proferam, quæ viduæ depoſitum quod ſuſceperat, amittere periclitabatur. Interpellante enim eo qui ſibi illud Imperiali reſcripto vindicare cupiebat, Clerici non tenebant auctoritatem, honorati quoque & interceſſores dati non poſſe præceptis Imperatoris obuiari ferebant. Legebatur reſcripti forma, directio magiſtri, officiorum ſtatuta, Agens in rebus imminebat Quid plura? Traditum erat Tamen communicato mecum conſilio, obſedit ſanctus Epiſc. ea conclauia, atque tranſlatum illud depoſitum viduæ cognouerat, quod vbi non potuit auferri, receptum ſub chirographo eſt. Poſteà iterùm flagitabatur ex chirographo, præceptum Imperator iterauerat, vt ipſe per ſemetipſum nos conueniret. Negatum eſt, & expoſitâ diuinæ legis auctoritate & ſerie lectionis, & Heliodori periculo, vix tãdem rationem Imp. accepit. Hæc Ambr. Sub quonam autem Imper. hæc ſint geſta, non liquet.

Sequenti verò anno, Coſſ. Titiano & Symmacho, menſe Nouemb. Theod. Imp. [q] redit Conſtantinopolim. Valentin. à Theod. Imp. reſtitutus (extinctâ iam impiâ matre Iuſtinâ malorum omnium concinnatrice) illud ſanctè piéque adminiſtrauit, exemplóque Theod. eruditus, ſanctum Dei Sacerd. Ambr. quem, inſtigante

2. Tim. 3
i Hieron. ep. 18. ad Euſtoch.
k Ambr. ſerm. 66. de Temp. in fin.
l Sulp. Seuerus dial. 1. cap. 14.
m l. 27. de Epiſc. & cler. in Cod. Theod.
n Hier. ep. 2. ad Hepotian.
An. Do. cccxc.
o l. 28. de epiſc. & cler. in C. Theod.
p Ambr. l. 2 Offic. c. 29.
a. Mart.
An. Do. cccxci.
q Marc. in Chro. & Socr. l. 5. c. 19.

matre, diu fuerat inſecutus, facti pœnitens, vt parentem coluit, & vt Dei miniſtrum eſt veneratus: ſicq; vitam inſtituit, ac mores compoſuit, vt quæ illi grata ſciret, ea ſibi tamquàm legem præſcriberet. Quantùm autem tanto monitore profecerit, quamáve in ætate adhuc recenti ediderit virtutum exempla, ipſe Ambr. qui ea pro concione dixit, eſt locuples & fideliſſimus teſtis: & vt cætera prætereamus, illud ſaltem adducamus in medium, quod his diebus contigit, cùm Symmachus geſſit Conſulatum, & non Præfecturam prætorij, vt paulo incautè Paulinus ait: De munere enim Præfecturæ quam lõgè ante hæc tempora Symmachus geſſit, ſuo loco dictum eſt ſuperiùs, cùm de eius relatio-
H ne pro ara Victoriæ miſſa habita eſt mentio. Tempore itaque Symmachi conſulatus, iterùm Senatus nomine ad Valentin. Auguſt. in Galliis agentem relatio miſſa eſt pro reſtituendis templis Gentilium. Aberat Ambr. ſed quid tunc actum ſit, ipſe narrat a his verbis: Miſerat propter recuperanda templorũ iura Sacerdot. profana priuilegia, cultus ſacrorũ ſuorum Romà legatos, & (quod eſt grauius) Senatus nomine nitebantur. Et cùm vniuerſi qui in Conſiſtorio aderãt, Chriſtiani pariter atque Gentiles dicerent eſſe reddenda, ſolus velut Daniel, excitato in ſe Dei ſpiritu, arguebat perfidiæ Chriſtianos, Gentilib. obuiabat, dicens. Quod pius frater eripuit, quomodò à me putatis eſſe reddẽdum? cùm
I in eo & religio lædatur, & frater à quo ſe nollet pietate ſuperari. Et cum paterno conuenire tur exẽplo, quod ſub patre ſuo ea nullus abſtulerat, reſpondit: Patrem meũ laudatis, quia non abſtulit, nec ego abſtuli. Numquid pater meus reddidit, vt me debere reddere poſtuletis? Poſtremò etſi pater reddidiſſet, frater abſtulerat, imitatorem in eà parte fratris eſſe me mallem. Aut numquid meus pater Auguſtus fuit, & frater non fuit? Par vtriq; debetur reuerentia, & par vtriuſq; eſt circà Remp. gratia. Vtrumq; imitabor, vt & non reddam quod pater reddere non potuit; quia nullus abſtulerat, & ſeruem quod à fratre eſt conſtitutum. Poſtulet parens Roma alia quæcumq; deſiderat, debeo affectum
K parenti; ſed magis obſequium debeo ſalutis auctori. Et poſt alia idem Ambr. pro eodem Imper. ad Chriſtum conuerſus: Solue (inquit, Deum alloquens) ſeruo tuo munus gratiæ tuæ. quam ille nũquam negauit, qui ante diem mortis tẽplorum priuilegia denegauit, his vrgentibus quos reuereri poſſet; adſtabat enim virorum caterua Gentilium, ſupplicabat Senatus: non metuebat hominibus diſplicere, vt tibi ſoli placeret in Chriſto. Hæc Ambr. de his quæ facta ſunt ante eiuſdem Valentin. obitum. Qui tunc temporis, cùm adhuc eſſet Catechumenus, & ſacri baptiſmatis cuperet fieri particeps, accerſit Ambr. vt ab ipſo illud acciperet. Agebat tunc Imper. Viennæ, quò etiam ſanctum Epiſc. aduocat. Hæc
L dum agerentur, nuntiatur barbarorum motus, qui in Italiam ex Pannoniis irrupturi dicerentur: quibus paratus occurrere Valentin. in Italiam cum exercitu redire feſtinat, cùm & Ambr. ad eumdem Imper. legatus decernitur, vt periclitanti Italiæ ſubueniret. Cùmq; proximè diſceſſurus eſſet, rumor increbuit, ipſum Valentin. ſuâ ſponte aduentare: iam enim ad manſionem parandam regalis ſupellectilis vehebatur, quâ ex causâ factum eſt, vt Ambr. illum expectaturus, ſe Mediolani contineret. Audierat de legatione Ambr. Imp. opportunóque tempore illum affuturum gratulabatur: ſed cùm exoptatum aduentum differri conſpiceret, iterùm
M ad eum dat litteras, vt ad ipſum omni feſtinatione properaret. Ambr. his acceptis litteris è veſtigio iter aggreditur: & cùm iã cœpiſſet ſuperare Alpium iuga, ecce tibi acerbus & luctuoſus nuntius affertur de obitu Val. Dolo enim Argobaſtis b ducis exercitus, qui Eugenio machinabatur Imper. perfidiâ eunuchorum dormiens in cubiculo fuerat ſtrangulatus, eiúſque cadauer exanime. vt vtar verbis c Hieron. fuerat etiam ſuſpendio infamatum, quaſi ſibi ipſe Imper. mortem conſciuiſſet. Hæc autem ſunt facta poſt d Symmachi conſulatũ, Idibus Maij, die ſabbati pridie Pentecoſt. anno eius Imp. e 18. Arcadio iterùm & Ruf. Coſſ. anno Domini 392. Quonam animo tulerit Ambr. necem Valentin. ipſe

a Ambr. in conc. de obitu Valent. 10. 5. 87.
Dan. 13.
b Socrat. l. 5. c. 24. Sozom. l. 7. c. 22.
Sozg. l. 4
c Hiero. ep. 3. ad Heliod.
d Proſp. in Chro
Epiph. l de pond.
e Ambr. in obitum

G declarat his f verbis: Iam, inquit, ſuperabam Alpium iuga, & ecce nuncius amarus mihi & omnibus de tanti morte Imper. Reflexi, & iter fletibus meis laui. Quibus ego votis omnium proficiſcebar? quo gemitu omnium reuertebar? Non enim Imp. ſibi; ſed ſalutem ereptam putabant. Quanto ipſe angebar dolore? primum quòd tantus Princeps, quòd dulce pignus meum, quòd itá mihi cupidiſſimus occidiſſet, quos ego æſtus eius illo biduo fuiſſe comperi, quo litteris quas ad me miſerat, ſuperuixit. Veſperi profectus eſt ſilentiarius, tertio die manè quærebat iamne remeaſſet, iamne venirem. Ità ſibi ſalutem quandam venturam arbitrabatur. Hæc &
H alia Ambr. qui & in g epiſtolâ, quam eadem ea causâ ſcripſit ad Theodoſium, dolorem quem de obitu illius conceperat, magis exaggerat. Delatum fuit corpus exanime Valentin. Mediol. vbi ſanctus Sacerdos funus & ſepulturam eius curans, in eius depoſitione luculentam habuit panegyrim, quâ tum eius, tum etiam Gratiani fratris laudes egregias eſt proſecutus, obtulítque pro ipſorum ſalute animarum preces, atq; ſacras oblationes, quod & ſe facturum impoſterùm pro concione eſt conteſtatus his h verbis: Nulla nox non donatos aliquâ precum mearum contextione tranſcurret: omnibus vos oblationibus frequentabo. Hæc Ambroſius.

Inter hæc autem Eugenius, qui agente Arbogaſte
I proditore, vexillum extulerat tyrannidis, Imp. vſurpato, iámque potitus Galliis & Hiſpaniis, trans Alpes ducens exercitum, ſibi quoque Italiam vindicauit: cúmq; nullum qui aduerſaretur, inueniret, pacificè Summam rerum eſt conſecutus. Venturus autem Mediol. tantum abfuit vt ei S. Ambr. obuiaret, vt etiam nec viſu quidem ſuo perfidum tyrannum dignaretur: Nam inde recedens, Bononiam i contendit. Intenſiſſimo animo id accepit Eugenius, ſatis intelligens ſanctum Dei Sacerd. ſuum horrere conſpectum, nedum expectari cõmunionem. Ambr. verò ad eum k ſcribens, ſui receſſus, iuſtæque indignationis cauſam aperire non metuit: nimirũ quòd Gentilibus aram Victoriæ, ſumptúſq; ſacrorum, atque alia ipſorum iura à piis Principibus olim ſublata,
K & a Valentin. nuper negata, turpiſſimè reddidiſſet: nec fieri poſſe vt qui talia ſemel paganis cõceſſiſſet, ad Dei Eccleſ. haberet acceſſum, oblationes offerret, atque Sacerdot. qui pro ipſo rogaret, concordem haberet. Hæc verò Ambr. cum multis inculcare, exaggeraréq; etiam diuinæ Scripturæ firmiſſimis teſtimoniis confirmauit. Meminit eiuſdem epiſt. Paulinus, atque ex eâ fragmentum recitat. Porrò Ambr. Bononiam veniendi l non tantùm ea fuit causâ, vt communionem vitaret Eugenij; ſed etiam (vt ipſe teſtatur m) quòd ad S. Agricolæ martyris tranſlationem fuerat inuitatus. Hic etenim poſt S. Vitalem famulum ſuum martyno vitâ functum, elatus in crucem, plurimis clauis confixus, nobilem
L martyrij coronam accepit, ſepultúſq; fuit vnà cum ſeruo collegâ martyrij inter Iudæorum ſepulchra. Cùm tandem his temporibus ſe martyres prodidiſſent, ad tranſlat. Agricolæ Ambr. inuitatus acceſſit: ibiq; ſacris effoſſis pignoribus, clauos collegit, ſanguinem hauſit, & crucis trophæum eduxit, cæteriſque ſacris impletis officiis, donatus iiſdem ſacris muneribus, Florentiam profecturus, eadem ſecum detulit. Opportunè accidit vt Iuliana vidua illuſtris fœmina templum quod extruxerat, Deo dicandum pararet: id muneris per Ambr. impleri vehemẽter optauit: factáq; eſt voti compos. Dedicaturus Baſilicam Dei Sacerd. ipſas ſacras Reliquias,
M quas Bononiæ acceperat, eidem dono dedit, atq; more maiorũ, condidit ſub altari. Fuit ea Eccleſia S. Laurentij n nomine nuncupata; ſed & ob illũ qui eam dedicauit, dicta eſt à ciuibus Baſilica Ambr. Habuit tunc ibidem ſanctus Sacerd. luculentam o orationem, quâ religioſæ fœminæ pietatem, ob templum Domini extructum laudauit: tamen multò impenſiùs ſummis laudibus illius votũ & deſideriũ celebrauit, quòd nobilioris templi ſtructuram ex viuis lapidibus præparaſſet, dum filiũ & tres filias Iuliana Deo obtuliſſet: eadémq; Oratione ſanctam illam ſobolem Deo à matre oblatam ad ſanctæ virginitatis cultum eſt cohortatus. Cùm autem ibid. p S. Ambr. moraretur apud Decentem virũ clariſſimũ, filium

f Idem de obitu Val. 10. 5.
ANNO DO. CCC. XCII.
f Idem ibid 84.
g Idem ep. 5. ad Theod. Imper.
h Amb. in conc. de obitu Val. 10. 5.
i Paulin. in vita Ambr.
k Amb. ep. 15. ad Eugen. tyran. to. 5.
l Paulin in vita Ambr.
m Amb. in hort. ad Virg. to. 4.
n In vita S. Zenobij epiſ. Flor.
o Ambr. in hort. ad virg.
p Paulin. in vita Ambr.

filium eius paruulum, Panſophium nomine, energumenum ab obſidente dæmone liberauit, quem & defunctum matris precibus interpellatus (quod olim Eliſæus fecerat) ſtratus ſuprà corpus defuncti pueruli, precibus Deum obſecrando reuocauit ad vitam, ac matri reddidit, vtque optimis moribus imbueretur, ad eumdem erudiendum paræneticum libellum conſcripſit.

4. Reg. 4.

Magna intercedebat Ambr. cum Zenobio eius ciuitatis Epiſc. neceſſitudo, magnæque inter eos charitatis functio, & officiorum exhibitio, familiaritatis vſus, & morum conſenſio. Iure igitur amicitiæ, quo omnia communia ſunt inter amicos, quaſi pignus quoddam dilectionis Zenobius egregium virum Eugenium Ambr. B alumnum ſibi retinuit, eúmque diaconum ordinauit: qui quidem tanto educatore dignum ſpecimen edidit ſanctitatis, atque egregiis vitæ meritis, illam Eccl. per ſe nobilem illuſtrauit. Complura alia inter Ambr. & Zenob. interceſſêre pietatis officia, quæ omittimus recenſere: ea enim alij in rebus geſtis S. Zenobij ſunt vberiùs proſecuti. Erant omnium vota vt perpetuò, ſi poſſent, Ambr. Florentiæ retinerent: at cùm hoc minùs liceret, pollicitus eſt ſanctus Sacerd. eoſdem ſe ſæpius reuiſurum: quod quidem etſi dum vixit, ob Eccl. creberrimas occupationes ei præſtare non licuit, poſt C mortem ſaltem impleuit: Nam Paulinus qui hæc ſcribit, ſe à S. Zenobio accepiſſe teſtatur, B. Ambr. in Baſilicà Ambroſianâ quam dedicauerat orantem ſæpe à ſe viſum, &, quod maximum fuit omnium adiumentum, periclitanti ciuitati obſidione duriſſimâ Gothi tyranni nomine Radagaiſi, idem Ambr. præſto fuit, opem tulit, exercitúmq; ducentorum millium barbarorum abſque iacturâ ſaltem vnius militis penitùs profligauit.

Abſens fuit Mediol. S. Ambr. vſque ad biennium: nam (vt idem Paulinus eſt auctor) tunc rediit, cùm Eugenius tyrannus ducturus exercitum aduersùs Theod. Imper. inde receſſit, quod factum conſtat Arcadio 3. & Honorio 2. Coſſ. anno Dñi 394. Porrò illo temporis D ſpatio, quo Eugen. tyrannus Mediolani morabatur, ab eodem Dei Sacerd. interdictum eſt ſacris. Vnde non in Ambr. tantùm; ſed in Clericos omnes conflata eſt inuidia, & in ipſas etiam Eccleſias crebræ minæ tyranni ducum exercitus erant. Arbogaſtes Comes & Flauianus præfectus, ille proditor Domini ſui, hic Gentilis homo, & Chriſtianæ fidei perduellis, cùm Mediolano egrederentur cum exercitu ad pugnam, inſolenter ſunt conteſtati, ſe cùm redirent victores è prælio, Baſilicam conuerſuros in ſtabulũ, & Clericos probaturos ſub armis.

ANNO DO CCC. XCIV.

Pſal. 51 Sed quid tandem? Qui non poſuerunt Deum auxilium ſuum; ſed in ſacris Gentilium ſpem collocarunt, deorũ gentium oraculis fidem adhibentes, decepti ac decipiẽtes, ij cùm conſerrent manus cum hoſtibus, Theod. E religione, Ambr. oratione, votiſque Fidelium [a] victi, profligati, cæſi, atque penitùs ſunt conſumpti. Tunc apparuit quid Iupiter, quid Hercules, quid deniq; illis profuiſſet ara Victoriæ. Expertus eſt & Arbogaſtes quid olim amicus quid modò infenſus poſſet Ambr. Nam dum in amicitià eius contineretur (quod & hoſtes cõfeſſi ſunt) ſemper inuictus permanſit, & alios ſemper vicit: cùm autem illius offenſam incurrit, vi ventorum oppreſſus, cùm ſe fugæ cõmitteret, ab hoſtibus circumſeptus de ſalute deſperans, gladio ſibi ipſi mortem cõſciuit. Fuit ea victoria diuinitùs potius, quàm humanis viribus parta: Nam cùm noſtri ancipiti ac perdifficili F bello decernerent, iam iámq; in hoſtes victoriam inclinaturam timerent, ſtatim oborto valido ac hoſtibus aduerſo vento qui in illos tela retorquens, vimq; ipſorum infringens, aciémq; oculorũ obtundens, ad turpem primũ fugam, ac inde ad internecionem eoſdem adegit, admirabilem ſunt conſecuti victoriam, de quà cùm alij, tum etiam Claudianus agens, his verſibus [b] ſic ait:

a Ruf. l. 2. c. 33. Socrat. l. 5. c. 24. Sozom. l. 7. c. 24. Theod. l. 5. c. 24. Claudian. in Paneg. 3. & alij.

Te propter gelidis Aquilo de monte procellis
Obruit aduerſas acies, reuolutaque tela
Vertit in auctores, & turbine repulit haſtas.
O nimium dilecte Deo! confundit ab antris
Æolus armatas hiemes, tibi militat æther,
Et coniurati veniunt ad claſſica venti.

b Claud. in Panegyr. ad Honor. Imper.

Theodoſius Imp. tam ingenti atque admirabili partâ A victoriâ, totum id Deo optimo maximo acceptum referens, quo imparem ſe ad dignas gratias illi reddendas nouit, eò ſollicitiùs curat vt id muneris ſanctus Dei Sacerdos perſoluat, mox q; de eâ re ſcribit ad eũ litteras, quas cùm ille accepiſſet, ingenti gaudio affectus, immenſas Deo gratias referens, ad Theod. litteras reddidit officij plenas, quibus & quid egerit, his verbis [c] ſignificat: Gratias Dño Deo noſtro, qui fidei tuæ pietatique reſpondit, & formam veteris reſtituit ſanctitatis, vt videremus noſtro tempore quod in Scripturarum lectione miramur, tantam in præliis auxilij diuini fuiſſe præſentiam, vt nulli vertices montium aduentus tui B curſum retardarent, non hoſtilia arma impedimentum aliquod afferrẽt. Pro his me gratias agere cenſes oportere Dño Deo noſtro. Faciam libenter conſcius meriti tui. Certum eſt placitam eſſe Deo hoſtiam, quæ veſtro offertur nomine, & hoc quantæ deuotionis & fidei eſt? Alij Imper. in memoriam victoriæ arcus triumphales parari iubent, aut alia inſignia triumphorũ: clementia tua hoſtiam Deo parat, oblationem & gratiarũ actionem per Sacerdotes celebrari deſiderat. Etſi ego indignus atque impar tanto muneri & tantorum votorum celebritati; tamen quid fecerim ſcribo. Epiſt. pietatis tuæ mecũ ad altare detuli, ipſam altari impoſui, ipſam C geſtaui manu, cùm offerrem ſacrificium: vt fides tua in meâ voce loqueretur, & apices auguſti Sacerd. oblationis munere fungerentur. Verè Dominus propitius eſt Imp. Rom. quandoquidem talem Principem elegit; cuius virtus & poteſtas in tanto Imperij triumphalis conſtituta culmine, tantâ ſit humilitate ſubnixa, vt virtute Imper. humilitate vicerit Sacerd. Quid exoptem? quidve deſiderem? Omnia habes, & vt ſummam votorũ capeſſam, pius es, Imp. clementiam habes maximam: opto tamen tibi etiam atq; etiam incrementa pietatis, quâ nihil Dominus præſtantius dedit: vt per tuam clementiam Eccl. Dei ſicut innocentium pace & trãquillitate gratulatur, ità etiam de eorum abſolutione lætetur: D ignoſce maximè his qui non antè peccarunt. Hactenùs Ambr. ad Theod. qui poſt hæc ſe contulit Aquileiam, cuius aduentu omnes illos qui tyranni partes fouiſſent, ingens pauor inceſſit. Rurſùs Chriſti Eccl. tuta aſyla confugientiũ implentur agmine, rurſùm pro illorum ſalute agit ſanctus Sacerd. nec id tantùm litteris; ſed & legatione Felicis diaconi, vt idem Ambr. in eâ Epiſt. indicat, quam ad Theodoſ. [d] ſcripſit vbi hæc inter alia leguntur: ad perferendam Epiſt. meam Felicem diaconũ miſi, ſimul vt mei officij vicem præſtaret, meinqriam quoq; pro his qui ad matrem pietatis tuæ Eccl. petentes miſericordiam, confugerunt, quorum lachrymas E ſuſtinere non potui, qui aduentum Clementiæ tuæ meis obſecrationibus præueniret. Grande eſt quod petimus; ſed ab eo, cui Dominus inaudita & admiranda conceſſit, ab eo cuius clemẽtiam nouimus; & obſidem pietatem tenemus: Sed plus expectare nos confitemur: quoniam vt te virtute viciſti, ità etiam tua debeas pietate vincere: Victoria enim tua antiquo more vetuſtis miraculis, qualis S. Moyſi, & S. Ieſu Naue, Samueli atq; Dauidi, non humanâ æſtimatione; ſed cæleſtis gratiæ effuſione cenſetur. Huic pietatem æqualem poſcimus, cuius merito victoria ipſa quæſita eſt. Hæc Ambr. Mittitur eadem ex causâ pro his qui confugerant ad Eccl. Ioannes tribunus & notarius: quin etiam & ipſe Ambr. F lachrymis miſerorum commotus non ſatis habuit pro illis iteratis litteris rogaſſe idémque Felicis diaconi legatione feciſſe; ſed ipſe Mediol. proficiſcens, vt eadem coram efficaciùs ageret, ad Imp. ſe contulit. Quid demùm? Obtinuit cuncta quæ petiit. Sed & Theod. (vt ſcribit [e] Paulin.) prouolutus ad pedes eius, teſtatus eſt eius meritis & oratione ſe ſaluũ. Rediit poſt hæc Ambroſ. Mediol. vnâq; die præceſſit Imp. aduentum. Cùm Theod. illic moraretur, Arcadium & Honorium filios ad ſe Conſtãtinop. veniẽtes ſuſcepit in Eccl. eoſdémq; Ambr. tradidit, vt eos commendatos haberet vt filios; illi verò eumdem Dei Sacerd vt parentem colerent & obſeruarent: hiſq; in hunc modum peractis, ſacram cõmunionem accepit, quâ à tempore illatæ tyranno cladis, reuerentiâ quadam pia abſtinuerat, vt S. Ambroſ.

c Ambr. ep. 58. ad Theod. Imp. t. 5.

d Ambr. ep. 16. ad Theod. tom. 5.

Exod. 17 Ioſue 10. 1. Reg. 17

e Paulin. in vit. Ambr.

a Ambr. in oratio. de obitu Theod. to. 5. 98. b Baſil. ep. can. ad Amphil. c. 13 N. 51. c. Socrat. Marcel. Zozom. & aly.

declarat [a] his verbis: Præclaram adeptus victoriam, tamen quia hoſtes in acie ſtrati ſunt, abſtinuit à conſortio Sacramentorum, donec Dñi circà ſe gratiam, filiorum experiretur aduentu. Hæc Ambr. S. Baſilius [b] agens de his qui hoſtes occidiſſent in bello, quãuis (vt ait) cædes illæ non ſint habẽdæ pro cædibus: tamen eiuſmodi triũ annorum ſpatio voluit abſtinere: nec ignoramus filios Iſraël, licet diuinâ iuſſione homines occidiſſent; tamen diuino mandato indictam fuiſſe luſtrationem.

ANNO Do. ccc. xcv. d Ambr. in oratio. de obitu Theod.

Sequenti [c] anno, Olybrio & Probino Coſſ. ad xvi. Kal. Febr. Theod. Imp. ex hac vitâ feliciter migrat, cùm nuper ante obitum pientiſſimus Princeps de relaxandis annonarum tributis leges [d] indulgẽtiæ conſcripſiſſet, necnon & Imper. Arcadio & Honorio filiis diuiſiſ- H ſet. Cæterum ipſo obitus tempore non de ſuo egreſſu, non de filiis; ſed de ſtatu Eccl. tantummodò ſollicitus erat, vt S. Ambr. teſtatur his verbis: Dilexi virum, qui cùm iam corpore ſolueretur, magis de ſtatu Eccl. quàm de ſuis periculis angebatur. Hæc ipſe: qui cùm funus eius multis lachrymis proſecutus eſſet, quadrageſimâ die, quâ more maiorum eius commemoratio agebatur, luculentâ oratione eum pro concione laudauit.

e Paulin. in vita Ambr.

Paulò pòſt Theod. obitum idem ſanctus [e] Sacerd. ſacra corpora SS. martyrum Nazarij & Celſi in horto quodam extrà mœnia ciuitatis inuenta, ſolenni celebritate trãſtulit in Baſilicam Apoſtol. vbi cùm plura ederentur miracula, atq; inter alia arreptitij curarentur, cùm in vno I ipſorum exclamaret dæmon, ſe ab Ambr. vehementer torqueri, ad illũ ipſe cõuerſus: Obmuteſce, ait, diabole! quia non te torquet Ambr. ſed fides SS. & inuidia tua, quoniã illò vides aſcẽdere homines, vnde tu deiectus es: nam Ambr. non ſcit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat, obmutuit, atque humi proſtratus non eſt ampliùs auditus. Hæc Paulinus, qui omnibus his interfuit.

ANNO Do. ccc. xcvi. f Pauli. in vita Ambr.

Cùm autem ſequenti anno ab obitu Theod. Honorius 3. auſpicaretur conſulatũ, ac populo conſueta munera exhiberet in [f] Circo, illuc populo cõfluente, Creſconius quidam, qui metu pœnæ confugeret ad Eccl. vi abſtrahitur à militibus Stiliconis. Hi enim ſtipatum clericis hominem ante altare poſitum irrumpẽtes ho- K ſtiliter inuaſerunt: erant enim milites Ariani, qui velut de triumpho nobili exultantes, captiuum hominem ſecum ducentes ad carcerem, inde ad ludos ſpectandos in Circum ſe contulerunt, maximum luctum relinquẽtes Eccl. nam Ambr. ante altare proſtratus execrandum facinus lamentabatur. At quid Deus! Dum plorat Sacerdos, admirando quodam modo vlciſcitur de ſacrilegis. Conſidẽtibus enim illis in Circo, leopardi è caueâ dimittuntur: qui perinde ac non ad venationem, ſed ad illorũ internecionem eſſent dimiſſi, veloci ſaltu ſe proripientes, ac in eos inſilientes, illæſis cæteris, ipſos tantummodò ſæuiſſimè laniarunt. Stilico autem facinoris primus Auctor ſibi timens, facti pœnitẽs, non tantùm L captiuum reddidit Sacerdoti, verùm etiam ſe illi ſubiiciens, indictam ab eo ad multos dies pœnitentiam, piè religioſéq; exegit, inſuper & captiuum illum grauiſſimorum criminum reũ, quem Eccl. immunitas à morte liberauerat, ductũ in exiliũ reuocauit. Contigit aliquãdo, vt eiuſdem Stiliconis ſeruus, dæmone quo tenebatur oppreſſus, liberaretur; ſed miſer cũ quotidie ſeipſo deterior efficeretur, adeò vt & falſas ſcriberet Epiſtolas tribunatus, cum nec Dominus eius, nec alij magiſtratus in eum vindicarent, cùm alioqui cæteri delicti conſortes detinerentur in carcere. Ambr. auctorem ſceleris, ſeruum nequam tradidit ſpiritui Satanæ, qui ſtatim in eum inſiliens, crudeliter torquere ac diſcerpere cœ- M pit: quod cunctis qui aderant, vehementem terrorem incuſſit; cæteri autem qui ex eadem cauſâ detinebantur in carcere, operâ Dei Sacerd. ſunt liberati. Hæc ex Paulino, qui de eodem Sancto hæc ſubdit: Per idem tempus Nicetius quidam ex tribuno & notario, quodam pedum dolore tenebatur, vt rarò in publico videretur, cùm ad altare acceſſiſſet, vt ſacramenta perciperet, calcatúſq; caſu à Sacerdote, exclamaret, audiuimus: Vade, & amodò ſaluus eris, nec ſe ampliùs doluiſſe pedes, tẽpore quo ſanctus Sacerd. de hac luce migrauit, lachrymis teſtabatur. Hæc de Nicetio Paulin qui & de Theo- G dulo hæc narrat: Cum S. Ambr. ad Palatium pergeret, quem pro loco officij noſtri ſequeremur, Theodulo tũc notario (qui poſteè ſummâ cum laude Mutinenſem rexit Eccl. cùm caſu quidam pede eſſet lapſus, atque proſtratus iaceret in terrâ) ridente, conuerſus Sacerdos ait. *Et tu qui ſtas, vide ne cadas.* Quo dicto, ſtatim is qui alienum lapſum riſerat, ſuum doluit. *1. Cor. 10.* Per idem tempus (ſubdit Paulinus) Fritigil quædam regina Marcomannorũ cùm à quodam Chriſtiano viro, qui ad illam fortè de Italiæ partibus aduenerat, referente ſibi audiret famam viri, cuius illũ famulum recognouerat, miſſis muneribus ad Eccl. per legatos poſtulauit vt ſcriptis ſuis qualiter credere deberet informaretur: ad quam ille H Epiſt. fecit præclaram in modum Catechiſmi, in quã etiã admonet vt ſuaderet viro Romanis pacẽ ſeruare: quâ acceptâ Epiſt. mulier ſuaſit viro, & cum populo ſuo ſe Romanis tradidit. Quæ cùm Mediol. veniſſet, plurimùm doluit quòd ſanctum Sacerd. ad quem feſtinarat, minimè reperiſſet; iam enim ex hac luce migrarat. Hæc Paulinus.

g Ex vita San. Gaudentij Epiſc. Nouarie. Paulip. 1.

Accidit interdùm vt [g] S. Ambr. quò concitatas quaſdam diſcordias in Eccl. Vercell. ſedaret, illuc proficiſceretur: cúmq; firmâ concordiâ omnia ſtabiliſſet, Mediolan. reuerſurus, Nouariã tranſiens, quodam prodigio retineretur inuitus. Equus enim immobilis ſtetit, atque adeò, vt velut æneus nec calcaribus nec flagellis poſſet I vrgeri. Senſit mox ille quid per mutum iumẽtum moneret Deus, nimirùm vt beatum Gaudentium virum ſanctitate celebrẽ Nouariæ conſiſtentẽ inuiſeret. Cùm itaq; id animo cõcepiſſet, Nouariã versùs equũ dirigẽs, mobilem ſenſit: conuenturus amicum, ſibi diuino monitu obuiãtem lætus excepit, ac numine afflatus, illum futurum Epiſc. Nouarienſem prænunciauit, cui ille eodem prophetico ſpiritu reſpondens, ait: Vtique; ſed ero ſacrandus ab altero, ſignificans nimirùm Ambroſium breui migraturum ad ſupernam patriam.

h Pauli. in vita Ambr.

Iamiam appropinquabat ſanctiſſimi Sacerd. ad Dominum tranſitus: quem ipſe præſentiens, dicebat cum ſuis, ſe vſque ad venturũ Paſcha fore cum illis, indéque K è ſeculo migraturum: id etenim à Deo precibus impetrarat, cupiens vehementer carne diſſolui, & eſſe cum Chriſto. Ante autem paucos dies (ait Paulinus [h]) quàm lectulo detineretur, cum quadrageſimum tertium Pſalmũ dictaret (me excipiente & vidente) ſubitò in modum ſcuti breuis ignis caput eius cooperuit, atque paulatim per os ipſius, tãquam in domũ habitator ingreſſus eſt, poſt quod facta eſt facies eius ſicut nix, poſteà verò reuerſus eſt vultus eius in ſpeciem ſuam. Quod cùm fieret, ſtupore percuſſus obrigui, nec potui ſcribere quæ ab illo dicebantur, niſi poſtquàm viſio ipſa tranſiuit: Dicebat enim eo tempore teſtimoniũ Scripturæ diuinæ, quod ego optimè retinebam: nam ſcribendi & dictãdi L eo die finem fecit; ſiquidem ipſum Pſalm. explere non potuit. Ego verò id quod viſum à me fuerat, honorabili viro Caſto diacono, ſub cuius curâ degebam, ſtatim retuli. At ille repletus gratiâ Dei, Spiritus S. aduentum me in illo vidiſſe edocuit lectione Actuum Apoſt. Hæc Paulinus de his quæ tunc vidit, cùm apud eũ exceptoris fungeretur officio, cùm alioqui (vt idem [i] teſtatur) ipſe ſanctus Sacerd. nec laborem declinabat ſcribẽdi libros propriâ manu, niſi cum aliquâ infirmitate corpus eius attenueretur. *i Idem ibid.* Hæc eadem Ambr. ſcribens ad Sabinum Epiſc. Placentinum confirmat, ſuiq; inſtituti rationem reddit [k] his verbis: Non, inquit; dictamus omnia, & maximè noctibus, quibus nolumus aliis graues eſſe ac M moleſti: tum quia ea quæ dictantur, impetu quodam proruunt, & profluo curſu feruntur. Nobis autem, quibus curæ eſt ſenilem ſermonem familiari vſu ad vnguẽ diſtinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum noſtro affigere ſtylo, vt non tã declarare aliquid videamur, quàm abſcondere, neque alterum ſcribentem erubeſcamus; ſed ipſi nobis conſcij ſine vllo arbitro, non ſolùm auribus; ſed etiam oculis ea ponderemus quæ ſcribimus: velocior eſt enim lingua quàm manus. &c. *k Ambr. ep. 65 ad Sabin. 25* Hæc Ambr. ad Sabinum Placentinum Epiſc. quo cùm interfuit Concil Aquileienſi; viro quidem egregiâ ſanctitate & doctrinâ conſpicuo, cuius

& meminit S. Gregor. [a] in ſuis Dialogis. Hunc ipſum A idem S. Ambr. voluit ſuarum ſcriptionum eſſe cognitorem & arbitrum, ac illatū præſertim quæ eſſent maioris ponderis, cùm videlicet aliquid ſcriberet aduersùs hæreticos, prout idem Dei Sacerd. his verbis [b] perbelle ſignificat: Facile eſt, inquit, tibi de noſtris iudicare, & paulò pòſt: Vnūquemq; ſua ſcripta fallunt, & aurē prætereunt, atque vt filij etiam deformes delectant; ſic etiam ſcriptorem indecores ſermones ſui palpant. Hæc & alia plura id genus Ambr. qui licet in ſummâ quadā doctrinæ arce fuerit conſtitutus, tanta tamen prædirus fuit humilitate, vt non tantùm ſua ſcripta alieno ſubijcere iudicio nō erubuerit, vt etiam pro maximo duxerit B beneficio, ſi quando ab aliquo aliquid eſſet admonitus. Hinc ipſe [c] hæc ad eundem Sabinū Ego, inquit, beneficio adnumero, ſi quis mea legens ſcripta, dicat mihi quo videatur moueri: primum quia & in iis quæ ſcio, falli poſſum, multa etiam prætereūt, multa quibuſdam aliter ſonāt. Pulchrum eſt, ſi fieri poteſt, cauere omnia. Deinde quia non debeo moleſtè ferre, ſi cùm de Apoſt. & ipſis Euangelicis Dominicíſq; verbis pleriq; multas quæſt. ſerant, etiam in meis ſcriptis repertant de quo diſputandum putet. Hæc Ambr. de ſuis ſcriptionibus.

a Gregor. Papa l. 3 Dial. ca. 10.

b Ambr. ep. 63. ad Sabin.

c Idem ep. 8 ad Sabin.

Inter hæc autem [d] pergraui morbo corripitur, pluribus diebus detinetur in lectulo, vbi aſſiduis omnium C officiis inuiſitur, & obſequiis colitur. Inter alios Stilico Comes, ac præcipuus dux exercitus, penès quem erat ſumma rerum, doluit vehementer illius ægritudinem, nitendúmq; eſſe manibus pedibúſq; aiebat, ne tantus vir præriperetur, ratus ſi talem tantúmque conciliandæ diuinæ miſericordiæ cum populo ſuo auctorē & ſequeſtrem Deus è medio tolleret, omnia ſimul mala protinùs affutura, iámq; interitū Italiæ imminere, ſi ſanctus vir Deo acceptiſſimus decederet ex hac vitâ. Nec ſanè vaticinatus eſt falſa, vt exitus rerum probauit. Idem vt hæc caueret, ac ſi poſſet, anteuerteret, ciuitatis Optimates, eóſque quos ipſi præ ceteris ſciebat acceptos, ad ſe vocat, hoc monet, rogat, agitque blandiciis ac minis, D vt ſanctum Epiſc. conuenirent, modíſq; omnibus ſuaderent, vt quoniam poſſet, ſi vellet, ſui ad Deum tranſitus dilationem à Deo peteret. Præſtiterunt hæc illi officioſiſſimè, prorogationem vitæ ab eo enixiùs poſtulantes: quibus his verbis ille reſpondit: Non ità inter vos vixi, vt pudeat me viuere: nec mori timeo, quoniam Dominū bonum habemus. Sic re infectâ, illos dimiſit. Eiuſmodi Ambr. ſcitè dictum Auguſt. mirum in modū laudare conſueuit, vt Poſſidius [e] teſtatur. Sequitur Paulinus: Interdū autem, cùm Caſtus, Polemius, Venerius, & Felix diaconi eiuſdem cubiculi remotiori parte ſimul conſulerent, quiſnam poſt obitum eius eſſet ſubrogandus Epiſc. haberéntq; ſermonem ſecretiorem de S. Sim- E pliciano, ipſe Dei Sacerdos; ac ſi coràm eſſet, eum probans, tertiò clamat, dicens: Senex; ſed bonus: quo illi audito erubeſcentes, inde fugerunt exterriti. Erat autem Simplicianus æui maturioris, quem & ipſe Ambr. (vt diximus) patrem appellare conſueuit. Aſſidebat aliquādo ægrotanti Ambr. S. Baſſianus Laudenſis Epiſc. cúmq; vnà cum eo oraret, vidit venientem ad eū Dnm Ieſum Chriſtum, eique arridentem, idque ante obitum paucis diebus. Aderat dies magni Sabbati, quādo idem S. Ambr. iamiam acturus paſcha cum Chriſto, horâ eius diei vndecimâ, expanſis manibus in modum crucis, orabat ſilentio: nam cùm tantummodò labia moueren- F tur, vox autem nullatenùs audiebatur. Cùm interim S. Honoratus Epiſc. Vercell. qui in ſuperioribus eius domus manebat, tertiò eiuſmodi voce interpellatus: Surge, feſtina, quia modò es receſſurus, continuò affuit, obtulitq; ei ſacratiſſimum Chriſti corpus, eóque reuerentiſſimè accepto, cùm deglutiſſet, emiſit ſpiritum, horâ antelucanâ eius noctis, quæ S. Paſchatis præcedit diem. Móxque venerandum corpus eius ad Baſilicam maiorem defertur. Mira res! etſi exanime! erat cadauer, tamen velut viuens adhuc tunc viſus eſt recēter baptizatis: Alij enim eum vel ſedentem in cathedrâ, vel gradus aſcendentem aſpiciunt, ac indice monſtrant: alij rurſùs ſuprà corpus eius in feretro poſitum radiantem ſtellam viderunt. Viſus eſt etiam eadem quâ obiit die,

d Pauli. in vità Ambr.

e Poſſid. in vità Auguſt. cap. 27.

A in partibus Orientis cum ſanctis quibuſdam Monachis conuentus agere, cum illis orare, & manus imponere, quod quidem iidem ſancti viri teſtati ſunt litteris. Apparuit & aliàs ſæpius, iis præſertim qui eum viuentem coluiſſent, ac mortuum inuocaſſent. Luceſcente iam die ſacratiſſimo Paſchatis, defertur venerabile corpus celebri pompâ funeris ad Baſilicam Ambroſianam, in quâ poſitus, ità ibi dæmonum turba clamabat ſe ab illo torqueri, vt eiulatus eorum ferri non poſſet. Quæ gratia Sacerd. non ſolùm in illo loco, verùm etiam in plurimis prouinciis vſque in hodiernum diem manet. Iactabat etiam turba virorum ac mulierum oraria, vel ſe- B micinctia ſua, vt corpus Sancti aliquatenus ab ipſis contingeretur: Erat enim exequiarum turba innumerabilis totius dignitatis totiúſque ſexus, omniúmque penè ætatum, non ſolùm Chriſtianorum; ſed etiam Iudæorum & Paganorum: maiore autem gratiâ ordo præcedebat eorum qui fuerant baptizati. Hæc omnia Paulinus, qui præſens fuit.

Sicut enim viuens, ſic & poſt obitum fuit tyrannorum flagellum: Nam non tantùm corde tumidum nouum Sennacherib Radagaïſum, quem diximus, immani clade, abſque alicuius militis iacturâ proſtrauit; ſed (vt idem Paulinus [f] eſt auctor) Gildonem ſæuum in A- C fricâ tyrannum: cùm ſibi rerum ſummam vindicaſſet, aduerſæ partis ducis precibus inuocatus extinxit. Hæc autem & alia facta ſunt non longè poſt tempus migrationis ipſius: quæ autem conſequentibus ſæculis clariſſima id genus edita ſunt miracula, non eſt præſentis noſtri inſtituti referre: pergrande enim volumen exigit opus. Prædictis tantùm addimus quæ Paulinus de dignâ à Deo immiſſâ in eos vltione, qui in ſanctum Dei Sacerd. poſt eius obitum obloqui non ſunt veriti: Sic enim ait: Donatus quidam natione Afer, presbyter tamen Eccl. Mediol. cùm in conuiuio poſitus, in quo erāt nonnulli militares religioſi, detraheret memoriæ Sacerdotis, aſpernantibus illis & deſerentibus linguam D nequam, ſubitò vulnere percuſſus graui, de eodem loco in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectum poſitus eſt, atque inde ad ſepulchrum vſque perductus. In vrbe etiam Carthaginienſi, cùm apud Fortunatum diaconum fratrem venerabilis viri Aurelij Epiſc. ad conuiuium conueniſſem vnà cum Vincentio Coloſſitano Epiſc. Maurano etiam Epiſc. Bolitano; ſed & aliis Epiſc. & diaconibus, tunc Maurano Epiſc. detrahenti ſancto viro retuli exitum Presbyteri memorati: quod ille de alio dictum, de ſe oraculum maturo exitu comprobauit; nam de eo loco in quo iacebat, cùm ſubitò vulnere ingenti eſſet percuſſus, alienis manibus ad lectum portatus eſt, atque inde ad domum in qua hoſpitaba- E tur reductus, diem clauſit. Is finis virorum detrahentium fuit: quem videntes qui tunc aderant, admirati ſunt. Hactenùs Paulinus

f Pauli. in vita Ambr.

Iam reliquum eſt vt de anno quo obiit, & ætate eius paulò accuratiùs agamus: de die enim conſtat; nam (vt diximus auctore Paulino) ſacratiſſimâ nocte diei Paſchatis, pridie nonas Aprilis, vt quæque Martyrologia atteſtantur, obdormiuit in Domino. De anno autem idem Paulinus ait, eum poſt obitum Theod. vixiſſe fere triennium, videlicet duos integros, ac tertium inchoatum: nam ille ad xvj. Kal. Febr. obiit, Ambr. autem, vt diximus, pridie nonas Aprilis. Expreſſiùs autem F Marcellinus Comes in Chronico recenſet Ambr. obitū ſub Cæſarij & Attici Conſulatu; eſt is annus Dñi 397. Confirmant hæc ipſa acta ſynodica [g] Concilij Carthagin. ex quo eodem anno, iiſdémque Coſſ. menſe Sept. miſſa eſt conſultatio ad Siricium Papam & ad Simplicianum Epiſc. Ambr. ſucceſſorem, quibus ſanè percipitur iam S. Ambr. ex hac vita migraſſe. Nec eſt quòd quis eam conſultationem in ſequentem annum poſſit differre, vel aliquo modo cauſari codicem deprauatum: Nam cùm omnes antiqui codices manuſcripti eādem habeant lectionem, quod magnoperè ſuffragatur, eorúmq; lectionem corroborat atque confirmat, eſt illud, quòd anno ſequenti, Honorio tertiùm & Eutychiano Coſſ. menſe Sept. quo prædicta miſſa eſt conſultatio, Siricius Papa non erat ampliùs in humanis: iam enim

An. Do. cccxcvii

g Concil. Carth. 3. cap. 45.

deceſſerat eodem anno viij. Kal. Martij, & in locum A illius Anaſtaſius fuerat ſubrogatus. Ex tam exactâ temporum ratione erroris arguuntur ea quæ ſcripſit Gregor.[a] Turon. de S. Ambr. quòd raptus in ecſtaſim præſens fuerit funeri S. Martini, qui (ſi eidem Gregorio fidem adhibemus) eodem anno quo migrauit Ambr. Cæſario[b] & Attico Coſſ. ad tertium idus Nouembris quieuit in pace. Si itaque eodem anno, menſe Aprilis Ambr. iam vitâ deceſſerat, quomodò præſens eſſe potuit Martini funeri? At verò non, vt Gregorius affirmat, ſub prædictis Conſulibus S. Martinus vitâ deceſſit; ſed longè poſtea: Id enim ex Seuero exploratum habe- B mus. Nulla, puto, Gregorio fit iniuria, ſi de rebus S. Martini maior fides Seuero præſtetur, qui eiuſdem ſanctiſſimi viri fuit diſcipulus, ac factus tandem Epiſc. vſus eſt eo familiariſſimè, & quæ vidit, de eodem B. Martino conſcripſit. Ipſe, inquam, Seuerus in dialogo tertio de rebus geſtis S. Martini teſtatur eundem vixiſſe ſexdecim annos, poſt conuenticulum illorum Epiſcup. qui Priſcillianum hæreſiarcham Imperatorio gladio obtruncandum curarunt. Porrò (vt ſuperiùs dictum eſt) conſtat ex S. Proſperi Chronico, de Priſcilliano ſumptũ eſſe ſupplicium, Arcadio & Bautone Coſſ. ſequenti C verò anno ſub conſulatu Euodij[c] S. Martinus conuenit Maximum, quando inuitus licet interfuit prædicto Epiſcop. conuenticulo, vt idem Seuerus tradit in[d] dialogis: à quo tempore, ſi ex eiuſdem Seueri ſententiâ numeres annos ſexdecim, quibus ſuperuixit Martinus, inuenies ipſum perueniſſe ad conſulatum quintum Arcadij & Honorij Auguſtorum: is eſt annus Domini quadringenteſimus ſecundus, à conſulatu verò Cæſarij & Attici, quo conſtat S. Ambr. deceſſiſſe, annus quintus. Quonam autem potiſſimùm ætatis ſuæ anno idem S. Ambr. ex hac vitâ deceſſerit, cùm nullus ſit antiquorum vel recentiorum Auctorum qui id dicat, ex ipſius ſcriptionibus quoquomodo id expiſcari conati ſumus. Scribens etenim Epiſt. ad Seuerum,[e] teſtatur ſe vſque ad illud tempus perduxiſſe ætatem annorum quinquaginta trium. Porrò ea Epiſtola tunc ſcripta cognoſcitur, quando barbarorum procellis longè latéque ea prouincia vexabatur: quod quidem tunc accidit (vt ſuperiùs vidimus) cum dolo pacis decepto Valentin. Imper. Maximus tyrannus inopinato ingreſſu inuadens Galliam Ciſalpinam, complures nobiles eiuſdem prouinciæ ciuitates vaſtauit. Nec eſt quòd quis clades illas ab eodẽ Ambr. in dictâ ad Seuerum Epiſtolâ deſcriptas referre poſſit ad Eugenij tyranni tempora, quando, occiſo in Galliis Valente, inuaſit Imper. nam vniuerſo exercitu vnà cum Arbogaſte & Eugenio conſpirante, nulloq; relicto qui eorum ſtudiis ſe opponeret, pacificus & abſque ſanguine fuit illius aduentus in Italiam. Cùm itaq; dicta tempora cladis illatæ non niſi ad Maximum tyrannum referri poſſint, conſtétque eam factam eſſe Honorio & Euodio Coſſ. anno Dñi 386. quo tempore (vt ipſe de ſe teſtatur) erat Ambr. annum agens ætatis 53. ſi quis cæteros, quibus vixit, vſque ad conſulatum Cæſarij & Attici addat annos, dicere opus eſt ipſum perueniſſe vſque ad ſuæ ætatis annum 64. quorum annis 22. & menſibus quatuor minùs tribus diebus Mediolan. ſummâ cum laude gubernauit Eccleſ. ac tandem poſt innumeros pro fide Catholicâ & Eccleſiaſticâ diſciplinâ reſtituendâ exantlatos labores, relinquens ſui ingenij & ſanctitatis nobiliſſima monumenta, æterna præmia à Deo conſecuturus ex hac vitâ migrauit in cœlum, vbi cum cæteris beatis ſpiritibus æternâ gloriâ fruitur in ſecula ſeculorum. Amen.

[a] Greg. Turon. lib. 1. de mirac. S. Mart. cap. 5.
[b] Idem eod. l. c. 3. & lib. 1. hiſt. Francor. c. 48.
[c] Sulp. Seuer. in vita S. Martin. cap. 23.
[d] Idem in dial. 3
[e] Amb. ep. 32. ad Seuer. tom. 5.

DE PAVLINO QVI S. AMBROSII VITAM CONSCRIPSIT.

Explicatâ, quantum nobis licuit, ſanctiſſimi viri Ambroſij vitâ, haud alienum fortaſſe noſtro inſtituto erit, aliquid de Paulino, quem potiſſimùm ſecuti ſumus, non tam quis fuerit; ſed qui non fuerit, dicere. Exiſtimarunt nonnulli Auctorem vitæ ſancti Ambroſij ad beatum Auguſtinum conſcriptæ eſſe Paulinum Nolanum Epiſcopum, vt qui vtrique fuerit intimâ familiaritate coniunctus: Sed hos errare certiſſimum eſt. Si enim conferas vtriuſque in ſcribendo ſtylum, id perfacilè ſenties, atque velut ex diuersâ quadam partus effigie, cognoſces diuerſos eſſe parentes: Sed hæc erunt manifeſtiora, ſi ad rationem temporum, velut ad quemdam lapidem Lydium perducta examinentur. De Paulino illo, qui perpetuæ memoriæ tradidit res geſtas ſancti Ambroſij ex eius verbis ſatis liquet, fuiſſe Clericum Eccleſiæ Mediolanenſis inferioris ordinis, ſubiectumque (vt ait) Caſto diacono, eundemque Ambroſij in ſacris ſcriptionibus Amanuenſem, in cuius muneris functione permanſit vſque ad eiuſdem ſancti Antiſtitis obitum, vt ex his quæ idem ipſe ſcripſit in Ambroſij vitâ, manifeſtum apparet: At Paulinus ille Nolanus Epiſcopus, eodem ſanè tempore, quo Ambroſius viuebat, iam ad presbyterij munus erat aſſumptus: id enim ſcribens Alipio, ipſe teſtatur his[a] verbis: Ambroſij ſemper & dilectione ad fidem nutritus ſum, & nunc in ſacerdotij ordine confoueor; denique ſuo me clero vindicare voluit, vt etſi in diuerſis locis degam, ipſius presbyter cenſear. Hæc ipſe. Cùm itaque eo tempore quo Paulinus Nolanus Epiſcopus erat presbyter, ille alius Paulinus qui ſcripſit vitam Ambroſij, clericus erat ordinis inferioris, ſub curâ Caſti diaconi, nulla remanet dubitatio hunc eſſe diuerſum ab illo. Conſtat tamen eundem Paulinum Auctorem vitæ Ambroſij poſteà eſſe auctum presbyterio: nam Iſidorus[b] dum eius ſcriptiones recenſet, presbyterum appellat. Hæc cùm ſcribat Iſidorus, errore planè factum eſt, vt in quibuſdam codicibus idem Paulinus titulo inſcribatur Epiſcopus. Cùm itaque ille Paulinus poſteà presbyterio fuerit initiatus, fortaſſe idem ille eſt Paulinus presbyter, cui ſanctus Auguſtinus[c] ſcribens ad Paulinum Epiſcopum, ſalutem dicit his verbis: Compresbyterum Paulinum, & omnes, qui tuâ præſentiâ in Domino perfruuntur, germano ſalutamus affectu. Habes in eâ Epiſtolâ tres Paulinos expreſſos, quorum primus eſt Paulinus Epiſcopus, alius à Nolano, ad quem ſcribit, ſecundus eſt ſuus diſcipulus, quem appellat & filium, tertius verò, quem in fine eius Epiſtolæ compresbyterum dicit. Rurſus autem cùm Paulinus vitæ Ambroſij auctor eadem ſuâ ſcriptione ſe Carthagine verſatum[d] affirmet, in mentem venit, num hic ille fortaſſe Paulinus ſit famâ celebris, qui in Concilio Carthaginenſi aduersùs Cæleſtium Pelagij hæreſiarchæ collegam fortiter egit. Recitat Auguſtinus fragmentum[e] illorum Actorum, quibus oſtenditur Paulinum tunc diaconum acerrimum impugnatorem hæreſis Pelagianæ exiſtiſſe, vt Celeſtius qui ex Italiâ in Africam fugerat, primùm damnaretur[f] Carthagine: curæ etiam illi fuit, vt & Romæ poſteà anathemate feriretur: nam aduersùs eundem dedit[g] Zoſimo Papæ accuſationis libellum, ex quo ab eodem Pontifice iterùm damnatus eſt. Extat[h] eiuſdem Paulini libellus alter datus eidem Zoſimo pro gratiarum actione, quòd cauſam inter ſe & Celeſtium ſanctiſſimè iudicaſſet. Vixit eodem ferè ſeculo Paulinus alius, cuius Gennadius[i] meminit. Prædictorum itaque Paulinorum omnium, excepto Nolano Epiſcopo, & illo Gennadij, aliquem fuiſſe Auctorem vitæ ſancti Ambroſij, illumque ipſum quem Iſidorus presbyterum nominat, nulla eſt penès me dubitatio.

[a] Paulinus ad Alip. ep. 35. apud Auguſt. tom. 2. [b] Iſidor. de vir. il. luſtrib. cap. 4. [c] Aug. epiſt. 59. in fin. [d] Paul. in vita Ambr. in fin. [e] Aug. l. 2. cont. Pelag. & Cæleſt. c. 3. 4. & 7. [f] Epiſt. Concil. Carthag. ad Innoc. Papam, apud Auguſt. epiſt. 9. [g] Auguſt. lib. cont. Pelag. & Cæleſt. cap. 7. [h] Vatic. cod. mſc. [i] Gennad. de ſcript. Eccl. cap. 68.

VITA SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI.

A Paulino preſbytero ad beatum Auguſtinum conſcripta.

HORTARIS, venerabilis pater Auguſtine! vt ſicut beati viri Athanaſius Epiſcopus & Hieronymus preſbyter ſtylo proſecuti ſunt vitas ſanctorum Pauli & Antonij in eremo poſitorum, ſicut etiam Martini venerabilis Epiſcopi Turonenſis Eccleſiæ Seuerus ſeruus Dei ſermone contexuit; ſic etiam ego beatiſſimi Ambroſij Epiſcopi Mediolanenſis Eccleſiæ meo proſequar ſtylo: Sed ego vt meritis tantorum virorum, qui muri Eccleſiarum ſunt, & eloquentiæ fontes, ità etiam ſermone me imparem noui. Tamen quia abſurdum eſſe opinor quod præcipis declinare, ea quæ à probatiſſimis viris, qui illi ante me adſtiterūt, & maximè ab ſorore ipſius venerabili Marcellinâ didici, vel quæ ipſe vidi cum illi adſtarem, vel quæ ab iis cognoui B qui illum in diuerſis prouinciis poſt obitum ipſius ſe vidiſſe narrarunt, vel quæ ad illum ſcripta, cùm adhuc obiiſſe neſciretur, adiutus orationibus tuis, & meritis tanti viri, licet inculto ſermone, breuiter ſtrictimque deſcribam, vt Lectoris animum etſi ſermo offendat, breuitas tamen prouocet ad legendum, nec verborum fucis veritatem obducam, ne dum ſcriptor elegantiæ pompam requirit, Lector tantarum virtutum amittat ſcientiam, cùm non magis phaleras, pompáſque verborum, quàm virtutes rerum, gratiáque Spiritus ſancti ſpectare conueniat. Si quidem nouimus viatores gratiorem habere aquam breui venâ ſtillantem, fortè cum ſitiunt, quàm profluentes fontis riuos, quorum copiam ſitis tempore reperire non poſſunt. Et hordeaceus C panis dulcis ſolet eſſe etiam his qui centenis vicibus ferculorum quotidiani conuiuij copias ructare cōſueuerunt. Sed & hortorum amœna mirantibus herbæ agreſtes placere conſueuerunt. Quamobrem obſecro vos omnes, in quorum manibus liber iſte verſabitur, vt credatis vera eſſe quæ ſcripſimus: nec putet me quiſquam ſtudio amoris aliquid quod fide careat, poſuiſſe, quandoquidē melius ſit penitùs nihil dicere, quàm aliquid falſi proferre, cùm ſciamus nos omnium ſermonū noſtrorum reddituros eſſe rationem. Nec dubitem etſi nō ab omnibus omnia, tamen à diuerſis diuerſa ſcri-

Matt. 12.

bi, & ea cognita nonnullis eſſe, quæ etiam minùs ipſe aut audire aut videre potui. Vnde à die natiuitatis eius narrandi initium ſumam, vt gratia viri ab incunabulis quæ fuerit agnoſcatur. Igitur poſito in adminiſtratio- D ne præfecturæ Galliarum patre eius Ambroſio natus eſt Ambroſius. Qui infans in areâ prætorij in cunâ poſitus, cum dormiret aperto ore, ſubitò examen apum adueniens, faciem eius atque ora complerent, ità vt ingrediendi in os, egrediendique vices frequentarent. Quæ pater, qui propè cum matre vel filiâ deambulabat, ne abigerentur ab ancillâ quæ curam nutriendi infantis ſuſceperat, prohibens (ſollicita enim erat ne infanti nocerent) expectabat patrio affectu, quo fine illud miraculum clauderetur. At illæ poſt aliquandiu euolantes, in tantam aëris altitudinem ſubleuatæ ſunt, vt humanis oculis minimè viderentur. Quo facto territus pater ait: Si vixerit infantulus iſte, aliquid magni erit: Operabatur enim iam tunc Dominus in ſeruuli E ſui infantiâ, vt impleretur quod dictum eſt: *Faui mellis ſermones boni*: Illud enim examen apum, ſcriptorum

Prou. 16.

ipſius nobis generabat fauos, qui cœleſtia dona annuntiarent, & mentes hominum de terrenis ad cælum erigerent. Poſteà verò cùm adoleuiſſet, & eſſet in vrbe Romà conſtitutus cum matre viduâ & ſorore quæ virginitatem iam fuerat profeſſa, comite aliâ virgine, cu- A ius virginis ſoror Candida, & ipſa eiuſdem profeſſionis, quæ nunc Carthagine degit iam anus, cùm videret Sacerdotis à domeſticâ ſorore vel matre manus oſculari, ipſe ludens offerebat dexteram, dicens & ſibi id ab eis fieri oportere, ſiquidem Epiſcopum ſe futurum eſſe memorabat: Loquebatur enim in illo Spiritus Domini, qui illum ad Sacerdotium nutriebat. Illa verò vt adoleſcentem & neſcientem quid diceret reſpuebat. Sed poſtquàm edoctus liberalibus diſciplinis, vrbe egreſſus eſt, profeſſuſque in auditorio præfecturæ prætorij, ita ſplendide cauſas perorabat, vt eligeretur à viro illuſtri Probo, tunc præfecto prætorij, ad conſilium tribuendum. Poſt hæc Conſularitatis ſuſcepit inſignia, vt regeret Liguriam, Æmiliámque prouincias, B venitque Mediolanum. Per idem tempus, mortuo Auxentio Arianæ perfidiæ Epiſcopo (qui Dionyſio beatæ memoriæ Confeſſore ad exilium deſtinato, incubabat Eccleſiæ) cùm populus ad ſeditionem ſurgeret in petendo Epiſcopo, eſſetque illi cura ſedandæ ſeditionis, ne populus ciuitatis in periculum ſui verteretur, perrexit ad Eccleſiam: Ibique cùm alloqueretur plebem, ſubitò vox fertur infantis in populo ſonuiſſe, Ambroſium Epiſcopum. Ad cuius vocis ſonum totius populi ora conuerſa ſunt, acclamātis Ambroſium Epiſcopum: i. à vt qui anteà turbulentiſſimè diſſidebant, quia & Ariani ſibi & Catholici ſibi Epiſcopum cupiebant, ſuperatis alterutris, ordinari repentè hunc vnum mirabili & incredibili concordiâ conſenſerint. Quo ille cogni- C to, egreſſus Eccleſiam, tribunal ſibi parari fecit: quippe mox futurus Epiſcopus altiora conſcendit. Tunc contrà conſuetudinem ſuam tormenta iuſſit perſonis adhiberi. Quod cùm faceret, populus nihilominùs acclamabat: Peccatum tuum ſuper nos. Sed non ſimiliter is populus tunc clamauit, ſicut populus Iudæorum. Illi enim vocibus ſuis ſanguinem Dominicum effuderunt, dicentes: *Sanguis huius ſuper nos*: iſti verò Catechumenum ſcientes, fideli voce remiſſionem illi peccatorum omnium per baptiſmatis gratiam promittebant. Tunc ille turbatus reuertens domum, Philoſophiam profiteri voluit, futurus ſcilicet verus Philoſophus Chriſti, qui contemptis ſæcularibus pompis, piſcatorum ſecuturus eſſet veſtigia, qui Chriſto populos congregarunt non fucis verborum; ſed ſimplici ſer- D mone & veræ fidei ratione, miſſi ſine perâ, ſine virgâ, etiam ipſos Philoſophos conuerterunt. Quod vbi ne faceret reuocatus eſt, publicas mulieres publicè ad ſe ingredi fecit, ad hoc tantùm, vt viſis his, populi intentio reuocaretur. At verò populus magis magiſque clamabat: Peccatum tuum ſuper nos. At ille cùm videret nihil intentionem ſuam poſſe proficere, fugam parauit: egreſſúſque noctis medio ciuitatem, cùm Ticinum ſe pergere putaret, manè ad portam ciuitatis Mediolanenſis, quæ Romana dicitur, inuenitur; Deus enim qui Eccleſiæ ſuæ Catholicæ murum parabat aduerſùs inimicos ſuos, & turrem erigebat Dauid contrà faciem Damaſci, hoc eſt per fidiam hæreticorum, fugam illius impediuit. Qui inuentus, cùm cuſtodiretur E à populo, miſſa relatio eſt ad clementiſſimum Imperatorem tunc Valentinianum: qui ſummo gaudio accepit quòd iudex à ſe directus ad Sacerdotium peteretur. Lætabatur etiam Probus præfectus, quòd verbum eius impleretur in Ambroſio: Dixerat enim proficiſcenti, cùm mandata ab eodem darentur, vt moris eſt: Vade, age non vt iudex; ſed vt Epiſcopus. Pendente itaque relatione, iterùm fugam parauit, at-

Matt. 27. Luc. 10. Cantic. 7

que in poſſeſſione cuiuſdam Leontij clariſſimi viri aliquandiu delituit: Sed vbi relationi reſponſum eſt, ab eodem Leontio proditur: Præceptum enim erat vicario vt inſiſteret rebus perficiendis. Qui iniuncta ſibi cùm vellet implere, propoſito edicto, conuenit omnes, vt ſi vellent ſibi conſulere, rebúſque ſuis, proderent virum. Proditus itaque & adductus Mediolanum cùm intelligeret circa ſe Dei voluntatem, nec ſe diutius poſſe reſiſtere, poſtulauit ſe nonniſi à Catholico Epiſcopo baptizari: Sollicitè enim cauebat perfidiam Arianorum. Baptizatus itaque fertur omnia Eccleſiaſtica officia impleſſe, atque octauâ die Epiſc. ordinatus eſt ſummâ cum gratiâ & lætitiâ cunctorum. Igitur poſt annos aliquot Ordinationis ſuæ, ad vrbem Romam, hoc eſt ad proprium ſolum perrexit, ibique ſanctam puellam, de quâ ſuprà memorauimus, cui manum offerre ſolitus erat, in domo propriâ cum germanâ, ſicut reliquerat, inuenit, iam matre defunctâ. Atque cùm illa dexteram illius oſcularetur, ſubridens ait illi: Ecce vt dicebam tibi, ſacerdotis manum oſcularis. Per idem tempus cùm trans Tiberim apud quãdam clariſſimam inuitaretur, vt ſacrificium in domo offerret, quædam balneatrix quæ paralytica in lecto iacebat, cùm cognouiſſet ibidem eſſe Domini Sacerdotem, in cellula, ad eandem domum ad quam ille inuitatus venerat, portari ſe fecit, atque orantis & imponentis manus, veſtimenta attigit. Quæ cùm exoſcularetur, ſtatim ſanitate receptâ, ambulare cœpit, vt impleretur illud I Dominicum dictum ad Apoſtolos: Etiam maiora his facietis, credẽtes in nomine meo. Quod tamen ſignum ſanitatis vt mirabile fuit, ità etiam nec occultum: Nam ego hoc poſt annos plurimos ſanctis viris referentibus, poſitus in vrbe cognoui. Sirmium verò cùm ad ordinandum Epiſcopum Anemium perrexiſſet, ibique Iuſtinæ tunc temporis reginæ potentiâ & multitudine coadunatâ de Eccleſiâ pelleretur, vt non ab ipſo; ſed ab hæreticis Arianis Epiſcopus in eadem Eccleſiâ ordinaretur, eſſétque conſtitutus in tribunali, nihil curans eorum quæ à muliere excitabantur, vna de virginibus K Arianorum impudentior cæteris, tribunal conſcendens, apprehenſo veſtimento ſacerdotis, cùm illum attrahere vellet ad partem mulierum, vt ab ipſis cæſus de Eccleſiâ pelleretur, ait ei (vt ipſe ſolitus erat referre) Etſi ego indignus tanto Sacerdotio ſum, tamen te non conuenit vel profeſſionem tuam, in qualemcumque Sacerdotem manus iniicere, vnde debes vereri Dei iudicium, ne tibi aliquid mali eueniat. Quod dictum exitus confirmauit: Nam alio die mortuam ad ſepulchrum vſque deduxit gratiam pro contumeliâ rependens. Et hoc factum non leuem aduerſariis incuſſit metum, pacémque magnam Eccleſiæ Catholicæ in ordinando Epiſcopo tribuit. Ordinato itaque Catholico L Sacerdote, Mediol. reuertitur, ibique ſupradictæ Iuſtinæ mulieris innumeras inſidias ſuſtinuit, quæ muneribus atque honoribus aduerſùs ſanctum virum oblatis, populum excitabat: ſed infirmorum mentes talibus promiſſis decipiebantur: Promittebat enim tribunatus, & diuerſas alias dignitates, iis qui illum de Eccleſiâ raptùm ad exilium perduxiſſent. Quod cùm multi conarentur; ſed Deo præſule, perficere non valerent, vnus infelicior cæteris, nomine Euthymius, tanto furore exagitatus eſt, vt iuxtà Eccleſiam ſibi domum pararet, atque in eadem carrum conſtitueret, quò faciliùs

Pſal. 7. raptum ad exilium perduceret. *Sed iniquitas eius in verticem ipſius deſcendit.* Poſt annum etenim eodem die quo illum rapere ſe arbitrabatur, eodem carpento impoſitus, de eadem domo ipſe ad exilium deſtinatus eſt, reputans ſibi iuſto iudicio Dei id in ſe eſſe conuerſum, vt in eo carpento dirigeretur ad exilium, quod ipſe parauerat Sacerdoti. Cui non minimum ſolatij Sacerdos præbuit, dando ſumptus, vel alia quæ erant neceſſaria. Sed hæc confeſſio hominis nec mulieris furorem, nec veſanorum Arianorum dementiam repreſſit: Maiore enim accenſi amentiâ, Baſilicam Portianam inuadere nitebantur: Exercitus etiam armatus ad cuſtodiendas fores Eccleſiæ eſt directus, vt nemo auderet Catholi-

G cam Eccleſiam ingredi: Sed Dominus qui de aduerſariis ſuis Eccleſiæ ſuæ triumphos donare conſueuit, ad Eccleſiæ ſuæ munimen militum corda conuertit, vt auerſis ſcutis Eccleſiæ fores ſeruarent, nec egredi dimitterent; ſed ingredi Eccleſiam plebem Catholicam minimè prohiberent: Sed nec hoc ſatis erat miſſis militibus, niſi etiam pro Catholicâ fide cum plebe pariter acclamarent. Hoc in tempore primùm antiphonæ, S. Aug.
hymni ac vigiliæ in Eccleſiâ Mediolanenſi celebrari l. 9 Conf.
cœperunt. cap. 7. Cuius celebritatis deuotio vſque in hodiernum diem non ſolùm in eadem Eccleſiâ, verùm per omnes penè Occidentis prouincias manet. Per idem tempus ſancti martyres Protaſius & Geruaſius ſe Sa-

H cerdoti reuelauerunt: Erant enim in Baſilicâ poſiti, in Ambr.
quâ ſunt hodie corpora Naboris & Felicis martyrum: ſerm. 5. de
Sed ſancti martyres Nabor & Felix celeberrimè fre- SS. & ep.
quentabantur: 54. 10. 5. Protaſij verò & Geruaſij martyrum vt nomina, ità etiam ſepulchra incognita erant, in tantum vt ſuprà ipſorum ſepulchra ambularent omnes qui vellent ad cancellos peruenire, quibus ſanctorum Naboris & Felicis martyrum ab iniuriâ ſepulchra defendebantur. Sed vbi ſanctorum Martyrum corpora ſunt leuata, & in lecticis poſita, multorum ibi ſanatæ ægritudines perdocentur. Cæcus etiam Seuerus nomine, qui nunc vſque in eadem Baſilicâ quæ dicitur Ambroſiana, in quam Martyrum corpora ſunt tranſlata, religioſè ſeruit, vbi veſtem Martyrum attigit, ſtatim lumen recepit. Obſeſſa etiam corpora à ſpiritibus immundis curata, ſummâ cum gratiâ domum repetebant. Sed iis beneficiis Martyrum in quantum creſcebat fides Eccleſiæ Catholicæ, in tantum Arianorum perfidia minuebatur. Denique ex hoc tempore ſedari cœpit perſecutio quæ Iuſtinæ furore accendebatur, vt Sacerdos de Eccleſiâ pelleretur. Tamen intrà palatium multitudo Arianorum cum Iuſtinâ conſtituta deridebat tantam Dei gratiam, quam Eccleſiæ Catholicæ Dominus Ieſus meritis Martyrum ſuorum conferre dignatus eſt: venerabilémque virum Ambroſium narrabat pecuniâ comparaſſe homines qui ſe vexari ab immundis ſpiritibus, mentirentur; atque ità ab illo, ſicut & à martyribus ſe torqueri dicerent: Sed hoc Iudaico ore loquebantur Ariani, ſuppares ſcilicet eorum. Illi enim de Domino dicebant quoniam *in Beelzebub principe* Luc. 11.
dæmoniorum eiicit dæmonia: iſti de Martyribus, vel de Domini Sacerdote, loquebantur, quòd non Dei gratia quæ per ipſos operabatur, immundi ſpiritus pellerentur; ſed acceptâ pecuniâ ſe torqueri mentirentur. Clamabant enim dæmones: Scimus vos Martyres: & Ariani dicebant: Neſcimus eſſe martyres. Iam hoc & in Euangelio legimus, vbi dixerunt dæmones ad Dominum Ieſum: *Scimus te quia ſis Dei Filius*; & Iudæi dice- Marc. 1.
bant: *Hic autem vnde ſit neſcimus.* Sed non hic teſti- Ioan. 9.
monium accipitur dæmonum, ſed confeſſio. Vnde miſeriores Ariani vel Iudæi, vt quod confitentur dæmones, illi negent. Deus tamen qui gratiam Eccleſiæ ſuæ augere conſueuit, non paſſus eſt diu inſultare perfidos Sanctis ſuis. Vnus itaque ex ipsâ multitudine ſubitò arreptus à ſpiritu immundo, clamare cœpit, ità optare ſe torqueri eos vt ipſe torquebatur, qui negarent Martyres, vel qui non crederent in Trinitatis vnitatem quam docet Ambroſius. At illi hac voce confuſi, qui conuerti debuerant, & dignam tali confeſſione agere pœnitentiam, in piſcinam demerſum hominem necauerunt, perfidiæ homicidium adiungentes: Deduxit enim illos ad hunc finem digna neceſſitas. Sanctus ve-

M rò Ambroſius Epiſcopus maioris humilitatis vir factus, donatam ſibi à Domino gratiam reſeruabat, creſcebatque quotidie fide & amore coràm Deo & hominibus. Per idem tempus erat quidam vir de hæreſi Arianorum, acerrimus nimiùm diſputator, & durus atq; inconuertibilis ad fidem Catholicam. Is conſtitutus in Eccleſiâ, tractante Epiſcopo, vidit (vt ipſe poſtmodùm loquebatur) Angelum ad aures Epiſcopi tractantia loquentem, vt verba Angeli populo Epiſcopus nuntiare videretur. Quo viſo conuerſus, fidem quam expugnabat, cœpit ipſe defendere. Fuerunt etiam duo cubicu-

laij tunc temporis Gratiani Imperat. de hæreſi Arianorum, qui tractandam Epiſcopo quæſtionem proponerent. Ad quam audiendam altero die ad Baſilicam Portianam omnes ſe affuturos promiſerant. Erat enim quæſtio de Incarnatione Domini. Sed alio die miſerandi homines ſuperbiæ tumore completi, nec memores promiſſorum, contemnentes Deum in Sacerdote ipſius, nec plebis expectantis conſiderantes iniuriam, immemores etiam dictorum Dominicorum: Quoniam *qui ſcandalizauerit vnum ex minimis iſtis, oportet vt mola aſinaria collo eius alligetur, & demergatur in profundum maris*, conſcendentes in rhedam, quaſi gratiâ geſtandi, ciuitatem egreſſi ſunt, expectante Sacerdote & plebe in Eccleſiâ conſtitutâ: Sed huius contumaciæ qui finis fuerit, horreſco referens. Subitò enim præcipitati de rhedâ, animas emiſerunt, atque corpora illorum ſepulturæ ſunt tradita. Sanctus verò Ambroſius cùm ignoraret quid factum eſſet, nec diutius poſſet plebem tenere, aſcendens pro tribunali, de eadem quæſtione quæ fuerat propoſita, ſermonem adorſus eſt, dicens: Debitum, fratres! curo ſoluendum; ſed heſternos meos non inuenio creditores, & reliqua quæ ſcripta ſunt in libro qui de Incarnatione Domini intitulatur. Occiſo itaque Gratiano Imperatore, recipiendi corporis eius cauſâ ſecundam ad Maximum ſuſcepit legationem. Apud quem quàm conſtanter egerit, qui voluerit cognoſcere, ipſius legationis epiſtolam ad Valentinianum iuniorem datam cùm legerit, approbabit: Nobis enim alienum à promiſſione viſum eſt illam inſerere ne adiunctæ epiſtolæ prolixitas faſtidium legenti afferret. Ipſum verò Maximum à communionis conſortio ſegregauit, admonens vt effuſi ſanguinis domini ſui, & quod eſt grauius, innocentis, ageret pœnitentiam, ſi ſibi apud Deum vellet eſſe conſultum: Sed illo cùm pœnitentiam declinat ſuperbo ſpiritu, non ſolùm futuram; ſed etiam præſentem ſalutem amiſit, regnúmque quod malè arripuerat, fœmineo quodam timore depoſuit, vt procuratorem ſe reipublicæ nomine præfuiſſe confiteretur. Mortuâ verò Iuſtinâ quidam haruſpex Innocentius nomine, non opere, cùm in cauſâ maleficiorum à iudice torqueretur, aliud quàm interrogabatur, fateri cœpit: Clamabat enim, ab Angelo maiora tormenta ſibi adhiberi, eo qui cuſtodiret Ambroſium, quoniam temporibus Iuſtinæ ad excitanda odia populorum in Epiſcopum, cacumen tecti Eccleſiæ conſcendens medio noctis ſacrificauerit. Sed quantò inſtantiùs & ſollicitiùs opera maligna exercebat, tantò magis amor populi circà fidem Catholicam & Domini Sacerdotem conualeſcebat. Miſiſſe ſe etiam & dæmones qui illum necarent, fatebatur: ſed dæmones renuntiaſſe ſe non ſolum ad ipſum appropinquare minimè poſſe, verùm etiam nec ad fores domus in quâ manebat Epiſcopus, quia ignis inſuperabilis omne illud ædificium communiret, vt etiam longè poſiti vrerentur: atque ita ceſſaſſe artes ſuas, quibus aduersùs Domini Sacerdotem ſe aliquid poſſe arbitrabatur. Alius etiam gladium ferens ad cubiculum vſque peruenit, vt interficeret Sacerdotem; ſed cùm eleuaſſet manum, diſtricto gladio, dexterâ obrigente remanſit. Tunc ſe miſſum à Iuſtinâ poſtquàm confeſſus eſt, brachium quod inique cùm extenderetur, riguerat, ſanatum eſt confeſſione. Per idem tempus cùm vir illuſtris Probus puerum ſuum notarium, qui ſpiritu immundo grauiter vexabatur, duxiſſet ad Epiſcopum, egreſſum ex Vrbe dimiſit diabulus, timens ad virum ſanctum perduci. Atque ità puer quamdiu Mediolani apud Epiſcopum fuit, nulla in illo diaboli dominatio apparuit: Sed vbi egreſſus Mediolano eſt, & propè vrbem peruenit, idem ſpiritus qui illum anteà habuerat, vexare eum cœpit. Qui cùm interrogaretur ab exorciſtis, cur quamdiu Mediolani fuiſſet, non in illo apparuiſſet, confeſſus eſt diabolus timuiſſe ſe Ambroſium, & ideò receſſiſſe ad tempus, atque expectaſſe in illo loco vbi ab illo receſſerat, donec reuerteretur: quo reuertente, vas quod deſeruerat, repetiſſet. Extincto itaque Maximo, poſito Theodoſio Imp. Mediolani, Ambroſio verò Epiſcopo

Mat. 18.

Habetur tom. 4.

Epiſt. 56 ad Val. Imp. to. 5.

A conſtituto Aquileiæ, in partibus Orientis in quodam caſtello à Chriſtianis viris ſynagoga Iudæorum & lucus Valentinianorum incendio concremata ſunt, proptereà quòd Iudæi vel Valentiniani inſultarent monachis Chriſtianis: Valentinianorum enim hæreſis triginta deos colit: Sed de huiuſmodi facto Comes Orientis ad Imperatorem reuelationem direxit. Quâ acceptâ Imperator præceperat vt ſynagoga ab Epiſcopo loci reædificaretur, in monachos verò vindicaretur: Sed huius præcepti tenor cùm ad aures perueniſſet venerabilis viri Ambroſij Epiſcopi, direxit ad Imperatorem epiſtolam, quia ipſe in tempore excurrere non poterat; B quia illum conuenit vt id quod ab eodem ſtatutum fuerat, reuocaretur, ſeruarique ſibi debere ab eo audientiam: quoniam ſi dignus non eſſet qui ab illo audiretur, dignus etiam non eſſet qui pro illo à Domino audiretur, vel cui ſuas preces, cui ſua vota committeret. Paratum etiam ſe eſſe pro tali negotio mortem ſubire, ne diſſimulatione ſui præuaricatorem faceret Imperatorem, qui tam iniuſta contrà Eccleſiam præcepiſſet. Poſteà verò cùm Mediolanum reuerſus eſt, poſito Imperatore in Eccleſiâ, de eadem cauſa tractauit in populo. In quo tractatu introduxit Domini perſonam loquentis Imperatori: Ego te ex vltimo Imperatorem feci, ego tibi exercitum inimici tui tradidi, ego tibi copias quas ille aduersùm te exer- C citui ſuo præparauerat, dedi, ego inimicum tuum in poteſtatem tuam redegi, ego de ſemine tuo ſuprà ſolium regni conſtitui, ego te triumphare ſine labore feci, & tu de me inimicis meis donas triumphos? Cui deſcendenti de exhedrâ Imperator ait: Contra nos propoſuiſti hodie, Epiſcope! At ille reſpondit non ſe contrà ipſum, ſed pro ipſo fuiſſe locutum. Tunc Imperator: Re verâ, inquit, dura præceperam contrà Epiſcopum de ſynagogâ reparandâ. In monachos verò vindicandum eſſe, à Comitibus qui eo tempore aderant, dicebatur. Quibus Epiſcopus: Ego quidem cum Imperatore nunc ago, vobiſcum verò mihi aliter agendum eſt. Atque ità obtinuit vt illa quæ ſtatuta fuerant, D reuocarentur. Nec priùs ad altare accedere voluit, niſi fide ſuâ Imperator illum agere debere teſtaretur. Cui Epiſcopus: Ergò ago fide tuâ. Reſpondit Imperator: Age fide meâ. Quâ ſponſione iteratâ, iam ſecurus peregit Sacerdos diuina myſteria. Hæc autem ſcripta ſunt in epiſtolâ quam ad germanam ſuam fecit: in quam tractatum inſeruit, quem eodem die habuit de baculo nuceo, qui à Prophetâ Hieremiâ viſus eſſe deſcribitur. Per idem tempus cauſâ Theſſal. ciuitatis non minima ſucceſſit tribulatio Sacerdoti, cùm ciuitatem penè deletam comperiſſet: Promiſerat enim illi Imperator ſe veniam daturum ciuibus ſupradictæ ciuitatis; ſed agentibus Comitibus occultè, cùm Imper. ignorante Sa- E cerdote, vſque in horam tertiam gladio ciuitas eſt donata, atque plurimi interempti innocentes. Quod factum vbi comperiſſet Sacerdos copiam Imperatori ingrediendi Eccleſiam denegauit: nec priùs dignum iudicauit cœtu Eccleſiæ, vel ſacramentorum communione, quàm publicam ageret pœnitentiam. Cui Imperator contrà aſſerebat, Dauid adulterium ſimul & homicidium perpetraſſe. Sed reſponſum illicò eſt: Qui ſecutus es errantem, ſequere corrigentem. Quod vbi audiuit clementiſſimus Imperator, ità ſuſcepit animo, vt publicam pœnitentiam non abhorreret. Cuius correctionis profectus ſecundam illi parauit victoriam. F Per idem tempus duo potentiſſimi & ſapientiſſimi viri Perſarum ad famam Sacerdotis venere Mediolanum, deferentes ſecum plurimas quæſtiones, vt ex his probarent ſapientiam viri. Cum quo ab horâ diei primâ vſque ad horam ferè tertiam noctis per Interpretem diſputauerunt, admirantéſque diſceſſerunt ab eo. Et vt ſe probarent non ob aliam cauſam veniſſe, niſi vt certò certius noſſent virum quem famâ compererant, aliâ die valefacientes Imperatori, profecti ſunt ad vrbem Romam, illic volentes cognoſcere potentiam illuſtris viri Probi: quâ cognitâ, ad propria remearunt. Sed egreſſo Theod. de Italiâ & Conſtantinopoli conſtituto,

Epiſt. 17. ad Theod. Imper.

Epiſt. 8. ad ſoror. Marcel. Hier. 1.

Epiſt. 59. ad Theod. Imper.

2. Reg. 12

Valentiniano Auguſto intrà Gallias poſito, directa relatio eſt ſub nomine Senatus, à Symmacho tunc præfecto Vrbis de repetendâ arâ Victoriæ & ſumptibus cæremoniarum: Sed vbi comperit Sacerdos, miſſo libello ad Imperatorem, poſtulauit vt ad ſe relationis exemplaria dirigerentur, quibus ipſe pro partibus ſuis reſponſurus eſſet. Quâ relatione acceptâ, præclariſſimum libellum conſcripſit, vt contrà nihil vmquam auderet Symmachus vir eloquentiſſimus reſpondere: Sed poſtquàm auguſtæ memoriæ Valentin. in Vienneſi ciuitate (quæ eſt Galliarum ciuitas) vitam finiuit, Eugenius ſuſcepit imperium, qui vbi imperare cœpit, non multò pòſt, petentibus Flauiano tunc præfecto & Arbogaſte Comite, aram Victoriæ & ſumptus cæremoniarum, quod Valentinianus auguſtæ memoriæ adhuc in minoribus annis conſtitutus, petentibus denegauerat, oblitus fidei ſuæ conceſſit. Hoc vbi audiuit Sacerdos, relictâ ciuitate Mediolanenſi, ad quam ille feſtinatiò veniebat, ad Bononienſem ciuitatem ſe contulit, atque inde Fauentiam vſque pertexit. Vbi cùm aliquantis degeret diebus, inuitatus à Florentinis, ad Tuſciam vſque deſcendit, declinans ſacrilegi viri aſpectum, non formidans imperantis iniuriam: Nam & epiſtolam ad eumdem dedit in quâ conuenit conſcientiam illius, de quâ pauca de multis ponenda duxi. Etſi Imperatoria poteſtas magna ſit, tamen conſidera, Imperator! quantus ſit Deus qui corda hominum videt, conſcientiam interiorem interrogat: nouit omnia antequam fiant, nouit & interna pectoris tui. Ipſi falli vos non patimini, & Deum vultis celare? Non cecidit in animum tuum quidquam. Si illi agebant tam perſeueranter, nonne tuum fuit, Imperator! pro Dei ſummi & veri & viui veneratione perſeuerantiùs obſiſtere, & negare quod erat iniuria † ſacræ legis? Et iterùm: † Quoniam igitur meis vocibus & apud Deum & apud omnes homines teneor: aliud mihi non licere intellexi, aliud non oportere, niſi vt conſulerem mihi, quia non potui tibi. In ſupradictâ itaque ciuitate Florentinorum, cùm in domo clariſſimi quondam viri Decentis, & quod eſt ampliùs, Chriſtiani, maneret filius ipſius, Panſophius nomine admodùm paruulus, cùm ſpiritu immundo laboraret, frequenti oratione & impoſitione manus Sacerdotis ipſius eſt ſanatus: Sed poſt aliquantos dies ſubita infirmitate correptus infantulus exhalauit ſpiritum. Cuius mater valde religioſa, & plena fide ac timore Dei, ablato illo de ſuperiore parte domus, ad inferiora deſcendit, ac in lecto Sacerdotis, ipſo abſente, compoſuit. Quem cùm reuertens Sacerdos in lectulo inueniſſet (erat enim illo in tempore extrà domum poſitus) miſeratus matrem, & fidem ipſius contemplatus, Eliſæo ſimilis ſuprà corpus infantis ſe ipſe compoſuit, atque orando meruit viuum reddere matri quem mortuum inuenerat. Ad quem etiam infantulū libellum conſcripſit, vt quod ætatis infantiâ ſcire non poterat, legēdo cognoſceret. Verumtamen factum ſcriptis ſuis non commemorauit: ſed quo affectu declinauerit commemorare, non eſt noſtrum iudicare. In eadem etiam ciuitate Baſilicam conſtituit, in quâ depoſuit reliquias martyrum Vitalis & Agricolæ, quorum corpora in Bononienſi ciuitate leuauerat. Poſita enim erant corpora Martyrum inter corpora Iudæorum: nec erat cognitum populo Chriſtiano, niſi ſe ſancti Martyres ſacerdoti ipſi reuelaſſent. Quæ cùm deponerentur ſub altari quod eſt in eadem Baſilicâ conſtitutum, magna illic totius plebis ſanctæ lætitia atque exultatio fuit, pœnæ dæmonum confitentium Martyrum merita. Per idem tempus Arbogaſtes Comes aduersùm gentem ſuam, hoc eſt Francorum, bellum parauit atque pugnando non paruam multitudinem manu fudit, cum reſiduis verò pacem firmauit: Sed cùm in conuiuio à regibus gentis ſuæ interrogaretur, vtrùm ſciret Ambr. & reſpondiſſet noſſe ſe virum, & diligi ab eo, atque frequenter cum illo conuiuari ſolitum, audiuit: Ideò vincis, Comes! quia ab illo viro diligeris qui dicit ſoli: ſta, & ſtat. Quod ego ideò poſui, vt cuius famæ fuerit vir

Vid. ep. 11 & 12.

Ep. 15. ad Eug.

al. ſacrilegiis.

al. quomodò.

4. Reg. 4.

Non extat.

Vide hort. ad vir. to. 4.

G ſanctus etiam apud Barbaras gentes, legentes agnoſcant: Nam & nos, referente iuuene quodam Arbogaſtis admodum religioſo, cognouimus, qui tunc interfuit. Erat enim in tempore quo hæc loquebatur, viui miniſter. Profectus itaq; Sacerdos de Tuſciæ partibus, Mediolanum reuertitur, iam inde egreſſo Eugenio contrà Theod. Imp. ibique Chriſtiani Imper. præſtolabatur aduentum, ſecurus de Dei potentiâ quòd *non traderet credentem in ſe hominibus iniuſtis, nec relinqueret virgam peccatorum ſuper ſortem Iuſtorum, ne extenderent iuſti ad iniquitates manus ſuas*: Promiſerat enim Arbogaſtes tunc Comes, & Flauianus præfectus Mediolano egredientes, H cùm victores reuerterentur, ſtabulum ſe eſſe facturos in Baſilica Eccleſiæ Mediol. atque Clericos ſub armis probaturos: Sed miſerandi homines quum dæmonibus malè creduli ſunt, & aperiunt os ſuum in blaſphemiam contrà Deum, ſpem ſibi victoriæ ademerunt. Cauſa autem commotionis hæc fuit, quia munera Imper. qui ſe ſacrilegio commiſcuerat, ab Eccleſiâ reſpuebantur, nec orandi illi cum Eccleſiâ ſocietas tribuebatur: Sed Dominus qui Eccl. ſuam tueri conſueuit, de cælo iaculatus eſt iudicium, atque omnem victoriam ad religioſum Imper. tranſtulit Theod. Extincto itaque Eugen. à ſatellitibus ſuis, cum ſcripta acciperet Imper. non illi alia cura maior fuit quàm vt pro iis interueniret quos † reatus inuoluerat. Obſecrauit primò ſcriptis Imper. miſſo diacono: poſteà verò quam directus eſt Ioannes tunc tribunus & notarius, qui nunc præfectus eſt ad tuitionem eorum qui ad Eccl. confugerant, etiam ipſe Aquileiam pertexit, precaturus pro eis: quibus facilè venia impetrata eſt, quia Chriſtianiſſ. Imp. prouolutus pedibus Sacerd. teſtabatur meritis & orationibus eius ſe eſſe ſeruatum. Reuertens itaque de vrbe Aquileienſi, vno die præceſſit Imp. Nec diu clemētiſſimæ memoriæ Theod. Imp. ſuſceptis filiis in Eccl. & traditis Sacerd. in hac luce fuit. Poſt cuius obitum ferè triennium ſuperuixit. Quo in tempore ſancti Nazarij martyris corpus, quod erat in horto poſitum extra ciuitatem, leuatum ad Baſilicam Apoſtol. quæ eſt Romana, tranſtulit. K Vidimus autem in ſepulchro quo iacebat corpus Martyris (qui quando ſit paſſus, vſque in hodiernum ſcire non poſſumus) ſanguinem Martyris ità recentem, quaſi eodem die fuiſſet effuſus. Caput etiam ipſius, quod ab impiis fuerat abſciſſum ità integrum atque incorruptū cum capillis capitis atque barbâ, vt nobis videretur eodem tempore quo leuabatur, lotum atque compoſitum in ſepulchro. Et quid mirum, quandoquidem Dominus hoc in Euangelio antè promiſit, quod capillus de capite eorum non periret. Etiam odore tanto repleti ſumus, vt omnium aromatum vinceret ſuauitatem. Leuato corpore Martyris, & in lecticâ compoſito, ſtatim ad ſanctum Celſum martyrem, qui in eodem L horto poſitus eſt, cum ſancto Sacerdote ad orationem pertexìmus. Numquam tamen illum anteà oraſſe in eodem loco compertum habemus: Sed hoc erat ſignum reuelati Martyris, ſi ſanctus Sacerd. ad locum ad quem numquam antea fuerat, oratum iſſet. Cognouimus tamen à cuſtodibus loci ipſius, quod à parentibus illis traditum ſit, non diſcedere de loco illo per omnem generationem & progeniem ſuorum, eò quòd theſauri magni in eodem loco poſiti eſſent. Et verè magni theſauri, quos non ærugo: neque tinea exterminat, neque fures effodiunt & furantur, quia cuſtos eorum Chriſtus eſt, & locus eorum aula cæleſtis, quibus *Viuere Chriſtus* M *fuit, & mori lucrum*. Tranſlato itaque corpore Martyris ad Baſilicam Apoſtol. vbi pridem ſanct. Apoſtol. reliquiæ ſummâ omnium deuotione poſitæ fuerant, cùm tractaret Epiſc. quidam de populo repletus ſpiritu immundo, clamare cœpit ſe torqueri ab Ambr. At ille conuerſus ad eum ait: O! obmuteſce, diabole! quia non te torquet Ambr. ſed fides SS. & inuidia tua, quoniam illò vides aſcendere homines, vnde tu deiectus es: nam Ambr. neſcit inflari. Quo dicto, ille qui clamabat, obmutuit, proſtratúſque in terram eſt, nec amplius vocem quâ obſtrepere poſſet, emiſit. Per idem tempus cum Conſulatus ſui tempore, Imp. Honorius in vrbe

Pſal. 124.

al. rendatos inueneras.

Ambr. ſer. 14. de SS to. 5.

Luc. 21.

Matt. 6.

Philip. 1.

Medio-

Mediolanenſi Libycarum ferarum exhiberet munus, A populo illuc concurrente, data copia eſt militibus ab Stilicone Comite, hortatu Euſebij præfecti, vt Creſconius quidam de Eccleſiâ raperetur; quem confugientem ad altare Domini, ſanctus Epiſc. cum Clericis qui in tempore aderant, defendendum circumdedit: Sed multitudo militum, quæ duces ſuos habebat de perfidiâ Arianorum, præualuit aduerſum paucos: atque, ablato Creſconio, exultãtes ad amphitheatrum reuerſi ſunt, Eccleſiæ luctum non modicum relinquẽtes. Nam Sacerdos proſtratus ante altare Domini factum diu fleuit: Sed cum reuerſi eſſent, & renuntiaſſent iis à quibus fuerant deſtinati milites, dimiſſi leopardi ſaltu celeri B ad eundem locum, in quo ſederant qui de Eccleſiâ triũphabant aſcendentes, grauiter laniatos reliquerunt. Quod vbi vidit Stilico Comes, pœnitentiâ motus eſt, ita vt per multos dies ſatisfaceret Sacerdoti, & illæſum quidem illum qui ablatus fuerat, dimiſit. Sed quia grauiſſimorum criminum erat reus, & aliter emendari non poterat, ad exilium deſtinatur, non multò poſt indulgentiâ proſequẽte. Per idem tempus cùm ad palatium pergeret, eumque pro loco officij noſtri ſequeremur, Theodulo tunc notario, qui poſteà ſummâ cum gratiâ Mutinẽſem rexit Eccl. cum caſu quidã pede eſſet lapſus atque proſtratus iaceret in terrâ, ridente factum, 1.Cor.10 conuerſus Sacerdos ait: *Et tu qui ſtas, vide ne cadas.* Quo dicto, ſtatim is qui alienũ lapſum riſerat, ſuum doluit. C Per idem tempus Fritigil quædam regina Marcomannorum, cum à quodam Chriſtiano viro qui ad illam fortè de Italiæ partibus aduenerat, referente ſibi audiret famam, Chriſto credidit, cuius illum ſeruulum recognouerat, miſſiſque Mediolanum muneribus ad Eccleſiam per legatos poſtulauit vt ſcriptis ipſius qualiter credere deberet, informaretur. Ad quam ille epiſt. fecit præclaram in modum Catechiſmi, in quâ etiam admonuit vt ſuaderet viro Romanis pacem ſeruare. Quâ acceptâ epiſtolâ, mulier ſuaſit viro & cum populo ſuo ſe Romanis tradidit. Quę cum veniſſet Mediolanum, plurimùm doluit quod ſanctum Sacerd. ad quem feſtinarat, minimè reperiſſet; iam enim de hac D luce migrauerat. Temporibus verò Gratiani (vt retrò redeam) cùm ad prætorium Macedonij tunc magiſtri officiorum pro quodam intercedendum perrexiſſet, atque pręcepto ſupradicti viri fores inueniſſet clauſas, nec copiam ingrediendi adeptus eſſet, ait: Et tu quidem venies ad Eccl. quam nec tu ingrediere, ianuis licet non clauſis. Quod factum eſt, mortuo Gratiano: Confugiens etenim Macedonius ad Eccl. patentibus ianuis, aditum reperire non poterat. Erat autem venerabilis Epiſc. multæ abſtinentiæ, & vigiliarum multarum & laborum, quotidiano ieiunio macerans corpus. Cui prandendi numquam conſuetudo fuit, niſi die ſabbati, & Dominico, vel cùm natalitia celeberrimorum Martyrum eſſent. Orandi etiam aſſiduitas magna die ac nocte. Nec operam declinabat ſcribendi propria manu libros, niſi cùm aliqua infirmitate corpus eius attenuaretur. Erat in illo ſollicitudo omnium Eccleſ. interueniendi etiam magna aſſiduitas & conſtantia. In rebus etiam diuinis implendis fortiſſimus, in tantum vt quod ſolitus erat circà baptizandos ſolus implere, quinque poſteà Epiſc. tempore quo deceſſit, vix implerent. Sollicitus etiam nimiùm pro pauperibus & captiuis: Nam in tempore quo Epiſc. ordinatus eſt, aurum omne atq; argentum quod habere poterat, Eccleſiæ vel pauperibus contulit. Prædia etiam quæ habebat, reſeruato vſufructu germanæ ſuæ, donauit Eccleſiæ, nihil ſibi quod F hìc ſuum diceret, derelinquens, vt nudus atque expeditus miles Chriſtum Dominum ſequeretur: 2.Cor.8. *qui cum diues eſſet, propter nos pauper factus eſt, vt nos eius inopiâ ditaremur.* Rom.12. *Erat* enim *gaudens cum gaudentibus, & flens cum flentibus.* Siquidem quotieſcumque illi aliquis ob percipiendam pœnitentiam lapſus ſuos confeſſus eſſet, ità flebat, vt & illum flere cõpelleret: Videbatur enim ſibi cum iacente iacere. Cauſas autem criminum quas illi confitebantur, nulli niſi Domino ſoli, apud quem intercedebat, loquebatur: bonum relinquens exemplũ poſteris Sacerdotibus, vt interceſſores apud Deum magis ſint quàm accuſatores apud homines: nam & ſecundùm Apoſtolum, circà huiuſmodi hominem confirmanda charitas eſt; quia ipſe ſui accuſator eſt: nec exſpectat accuſatorem; ſed præuenit, vt confitendo ſuum alleuet ipſe delictum, nec habeat quod aduerſarius criminetur. Ideóque Scriptura dicit: *Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui.* Prov.18. Vocem enim eripit aduerſario, & quaſi dentes quoſdam paratos ad prædam criminationis infeſtæ peccatorum ſuorum confeſſione cõfringit, dans honorem Deo, cui nuda ſunt omnia, & qui vult vitam magis peccatoris quàm mortem: Nam & ipſi Hebr.4. pœnitenti non ſufficit ſola confeſſio, niſi ſubſequatur Ezec.18. & emendatio facti, vt pœnitens non faciat pœnitenda: humiliet etiam animam ſuam, ſicut Dauid ſanctus, qui poſtquàm audiuit à Prophetâ: *Dimiſſum eſt peccatum tuum:* 2.Reg.12 humilior factus eſt in emendatione peccati, ità Pſ.37. vt cinerem ſicut panem manducaret, & potum ſuum cum fletu miſceret. Flebat etiam amariſſimè quotieſcumque fortè nuntiatum illi fuerat de cuiuſcumq; ſancti obitu Sacerdotis, in tantum vt nos illum conſolari niteremur; ignorantes pium affectum viri, nec quâ ratione ità fleret intelligentes. Quibus ille huiuſmodi reſponſum reddebat: Non ſe flere; quia receſſerat qui fuerat mortuus nuntiatus; ſed quia præceſſerat, vel quia difficile eſſet inuenire virum qui ſummo ſacerdotio dignus haberetur. Ipſe autem de ſuâ morte antè prædixit quòd vſque ad Paſcha nobiſcum futurus eſſet: quod quidem meruit Dominum obſecrando, quò maturiùs hinc liberaretur: Ingemiſcebat enim vehementer cùm 1.Tim.6. videret radicem omnium malorum auaritiam pullulare, quæ neque copiâ neque inopiâ minui poteſt, magis magiſque creſcere in hominibus, & maximè in iis qui in poteſtatibus erant conſtituti, ità vt interueniendi illi apud illos grauiſſimus labor eſſet, qui omnia pretio diſtrahebant. Quæ res primò omne malum inuexit Italiæ, & exinde omnia vergunt in peius. Et quid dicam, ſi in huiuſmodi perſonis rabiem ſuam exercet, quæ ſulent aut filiorum aut propinquorum cauſas prætendere, *Ad excuſandas excuſationes in peccatis:* quandoquidem Pſ.140. pleroſque ceperit etiam cælibes Sacerdotes vel leuitas, quibus portio Deus eſt, vt etiam ipſi illam Deut.18. appetant? Et væ mihi miſero! quia nec in fine mundi prouocamur, vt tam graui iugo ſeruitutis liberari velimus, quo demergimur ad profundum inferni, *vt faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, qui nos recipiant* Luc.16. *in æterna tabernacula.* Attamen beatus ille qui quandoq; conuerſus, diruptis vinculis, atque proiecto iugo huiuſmodi dominationis, *tenebit & allidet paruulos eius ad* Pſ.136. *petram,* hoc eſt, omnes intentiones eius allidet ad Chriſtum, qui ſecundùm Apoſtolum petra eſt, quæ omnes 1.Cor.10 ad ſe alliſos interimit, ipſa inuiolabilis manens, nec Pſ.118. E reum faciens eum qui ad ſe alliſerit nequiſſimi vteri deteriores partus; ſed innocentem: ità vt ſecurus poſſit dicere: *Portio mea Dominus.* Quia cui nihil in ſæculo Mat.19. eſt, illi portio eſt Chriſtus. *Et qui contempſerit pauca, multa percipiet inſuper & vitam æternam poſſidebit.* Ante paucos verò dies quàm lectulo detineretur, cùm quadrageſimum tertium Pſalmum dictaret, me excipiente & vidente, ſubitò in modum ſcuti breuis, ignis caput eius cooperuit, atque paulatim per os ipſius tamquàm in domum habitator ingreſſus eſt: & facta eſt facies eius velut nix; poſteà verò reuerſus eſt vultus eius ad ſpeciem ſuam. Quod cùm fieret, ſtupore perculſus obrigui, nec potui ſcribere quæ ab illo dicebantur, niſi F poſteaquàm viſio ipſa tranſiuit: Dicebat enim in eo tempore teſtimonium Scripturæ diuinæ, quod ego optimè retinebam: Nam ſcribendi vel dictandi ipſo die finem fecit: ſiquidem ipſum Pſalmum explere non potuit. Ego verò id quod viſum à me fuerat, honorabili viro Caſto diacono, ſub cuius curâ degebam, ſtatim retuli. At ille repletus gratiâ Dei, Spiritus S. aduentum me in illo vidiſſe edocuit ex lectione Actuum Apoſtol. Act.2. Superioribus autem diebus cùm Stiliconis Comitis ſeruus, qui dæmonio laborauerat, in Ambroſianâ Baſilicâ iam ſanus maneret, commendatus à domino ſuo (ſe-

rebatur enim quòd libenter ab eodem haberetur) facere falſas epiſtolas tribunstus compertum eſt, in tantum vt tenerentur homines qui ad miniſtrandum pergebant: Sed vbi ad perſonam ſerui ſui peruenit Comes Stilico, noluit in eum vindicare. Homines etiam qui decepti fuerant, interuentu Sacerdotis dimiſit, de ipſo verò ſeruo Sacerdoti queſtus eſt. Quem vir ſanɛtus dum de Baſilicâ Ambroſianâ egrederetur, requiri fecit, atq; ad ſe perduci. Quẽ cùm interrogaſſet & deprehendiſſet

1. Cor. 5. auɛtorem tanti flagitij, ait: Oportet illum tradi Satanæ in interitum carnis, ne talia aliquis in poſterum audeat admittere. Quem eodem momento cùm adhuc ſermo eſſet in ore Sacerd. ſanɛti, ſpiritus immũdus arreptum diſcerpere cœpit. Quo viſo, non minimo timore repleti ſumus & admiratione. Multos etiam diebus illis imponente illo manus, & imperante ab ſpiritibus immundis vidimus eſſe purgatos. Per idem tẽpus Nicetius quidã ex tribuno & notario, qui ità pedum dolore tenebatur, vt raró in publico videretur, cùm ad altare acceſſiſſet vt ſacramenta perciperet, calcatúſque caſo à Sacerdote exclamaſſet, audiuit: Vade, & amodò ſaluus eris, nec ampliùs doluiſſe pedes, tempore quo ſanɛtus Sacerdos de hac luce migrauit, lachrymis teſtabatur. Sed poſt dies hos ordinato Sacerdote Eccleſiæ Ticinenſi, incidit in infirmitatem: quâ cum pluribus diebus detineretur in leɛtulo, Comes Stilico dixiſſe fertur quòd tanto viro recedente de corpore, interitus immineret Italiæ. Vnde conuocatis ad ſe nobilibus viris illius ciuitatis, quos diligi à ſanɛto Sacerdote cognouerat, partim interminatus eſt illis, partim blando ſermone perſuaſit vt pergerent ad ſanɛtum Sacerdotem, ſuaderent illi vt ſibi viuendi peteret à Domino commeatum. Quod ille vbi ab illis audiuit, reſpondit: Non ità inter vos vixi, vt pudeat me viuere: nec timeo mori: quia Dominum bonum habemus. Eodem tempore cùm in extremâ parte porticus in quâ iacebat, in vno poſiti Caſtus, Polemius, Venerius & Felix tunc diaconi ſecum traɛtarent, voce ità preſſâ vt via inuicem audirentur, quis poſt obitum illius Epiſcopus ordinandus eſſet, atque cùm de nomine ſanɛti loquerentur Simpliciani, tamquàm intereſſet traɛtatui, cùm longè poſitus ab ipſis iaceret, approbans exclamauit tertiò: Senex, ſed bonus. Erat enim Simplicianus æui maturior. Quâ voce auditâ, expaueſcẽtes fugerunt: Defunɛto tamen eo, non alius illi ſucceſſit in ſacerdotio, niſi is quem ille bonum ſenem trinâ voce ſignauerat. Cui Simpliciano Venerius, quem ſuprà memorauimus, ſucceſſit. Felix verò nunc vſque Bononienſem regit Eccleſiam. Caſtus autem & Polemius nutriti ab Ambroſio bonæ arboris boni fruɛtus, in Eccleſià Mediolanenſi diaconij funguntur officio. In eodem tamen loco in quo iacebat (ſicut referente S. Baſſiano Epiſc. Laudenſ. Eccleſiæ, qui ab eodem audierat, didicimus) cùm oraret vnà cum ſupradiɛto Sacerdote, viderat Dominum Ieſum aduenisse ad ſe, & arridentem ſibi. Nec multos poſt dies ablatus eſt. Sed & eodem tempore quo migrauit ad Dominum, ab horâ circiter vndecimâ diei, vſque ad illam horam quâ emiſit ſpiritum, expanſis manibus, in modum crucis orauit: nos verò labia illius moueri videbamus; vocem autem non audiebamus. Honoratus autem Sacerd. Eccl. Vercell. cùm in ſuperiore domus ſe ad quieſcendum compoſuiſſet, tertiò vocem vocantis ſe audiuit, dicentiſque ſibi: Surge feſtina, quia modò eſt receſſurus. Qui deſcendens, obtulit ſanɛto Domini corpus. Quod vbi accepit, emiſit ſpiritum, bonum viaticum ſecum ferens, vt in virtute eſcæ anima refeɛtior, Angelorum nunc conſortio, quorum vita viait in terris, & Eliæ ſocietate lætetur: quia vt Elias numquam regibus vel vllis poteſtatibus, ità nec iſte pro Dei timore loqui veritus eſt. Atque inde ad Eccleſiam maiorem anteculanâ horâ corpus ipſius portatum eſt: ibique eadem fuit noɛte qua vigilauimus in Paſcha: quem plurimi infantes baptizati cùm à fonte venirẽt, viderunt, ità vt aliqui ſedentem in cathedrâ & tribunali dicerent, alij verò ambulantem ſuis parentibus digito oſtenderent: ſed illi videntes videre non poterant,

G quia mundos oculos non habebant. Plurimi autem ſtellam ſupra corpus eius ſe videre narrabant: Sed luceſcente die Dominico, cùm corpus ipſius, peraɛtis ſacramentis diuinis, de Eccleſià leuaretur, portandum ad Baſilicam Ambroſianam, in quâ poſitus eſt, ità ibi dæmonum turba clamabat ſe ab illo torqueri, vt eiulatus eorum ferri non poſſet. Quæ gratia Sacerdotis non ſolùm in illo loco, verum etiam in plurimis prouinciis vſque in hodiernum manet, iaɛtabat etiam turba virorum ac mulierum oraria, vel ſemicinɛtia ſua, vt corpus ſanɛti aliquatenùs ab ipſis contingeretur. Erat enim eaequarum turba innumerabilis totius dignitatis, totiúſque ſexus, omniúmque pene ætatum non ſolùm

H Chriſtianorum; ſed etiam Iudæorum & paganorum: maiore tamen gratiâ ordo præcedebat eorum qui fuerant baptizati. Eodem verò quo obiit die (ſicut textus epiſtolæ loquitur quæ à ſucceſſore eius venerabili viro Simpliciano ſuſcepta eſt de partibus Orientis ad ipſum tamquàm adhuc nobiſcum viuentem direɛta, quæ nũc vſque Mediolani habetur in monaſterio) quibuſdam SS. viris apparuit, orans cum illis, & imponens illis manus: Habet enim diem epiſtola quo direɛta eſt, quâ leɛtâ, inuenimus illum diem eſſe quo ille defunɛtus eſt. Intrà Tuſciam verò ciuitate Florentia vbi nunc vir S. Zenobius nomine Epiſc. eſt, quia promiſerat illos ſe ſæpius viſitaturum, frequenter ad altare quod eſt in Baſilicà Ambroſianâ, quæ ibidem ab ipſo conſtituta

I eſt, viſus eſt orare, ſicut ipſo S. viro Sacerd. Zenobio referente didicimus. In eadem etiam domo, in qua declinans Eugenium manſit, tempore quo Radagaiſus ſupradiɛtam ciuitatem obſidebat, cùm iam penitùs deſperaſſent viri ciuitatis ipſius, per viſum cuidam apparuit, & promiſit alio die ſalutem illis affuturam. Quo referente, ciuium animi ſunt ereɛti. Nam altero die, aduenientе Stilicone Comite cum exercitu, faɛta eſt de hoſte viɛtoria. Hæc Panſophia religioſa fœmina, matre pueri Panſophij referente, cognouimus. Maſcezeli etiam deſperanti de ſalute ſua, vel exercitus quam

K ducebat contrà Gildonem, baculum tenens manu in viſu noɛtis apparuit, atque cùm prouolueretur ad pedes S. viri Maſcezel, percutiens terram ſenex baculo quo regebatur tertiò (hac enim illi ſpecie apparuerat) ait: Hic, hic, hic, ſignans locum: deditque intelleɛtum viro, quem viſitatione dignum fuerat arbitratus, vt agnoſceret ſe in ipſo loco in quo S. Domini viderat Sacerdotem, die tertiâ viɛtoriam adepturum: atque ità ſecutus bellum & inchoauit & conſummauit. Nos tamen ea Mediolani poſiti, ipſo Maſcezele referente cognouimus: Nam & in hac prouincia, in quâ nunc poſiti hæc ſcribimus, plurimis hoc ipſum retulit Sacerdotibus, quibus etiam referentibus, ſecuriùs antè nobis cognita huic libro adiungere arbitrati ſumus. Si-

L ſinnij etiam & Alexandri martyrum, qui noſtris temporibus, hoc eſt, poſt obitum S. Ambroſij in Ananiæ partibus, perſequentibus Gentilibus, veri martyrij coronam adepti ſunt, cùm reliquias Mediolani ſummâ cum deuotione ſuſciperemus, adueniente quodam cæco & referente cognouimus, qui eodem die taɛto loculo, in quo Sanɛtorum reliquiæ portabantur, lumen recepit, quod per viſum noɛtis vidiſſet nauem appropinquantem littori, in quâ erat multitudo † albatorum virorum. Quibus deſcendentibus ad terram, cùm vnus de turbâ precaretur vt ſciret qui eſſent ij viri, audierit, Ambroſium eiúſque conſortes. Quo audito nomine, cùm deprecaretur vt lumen reciperet, audiuit ab eo:

† al. ablatorum.

M Perge Mediolanum, & occurre fratribus meis qui illò venturi ſunt (deſignans diem) & recipies lumen. Erat enim vir (vt ipſe aſſerebat) de littore Dalmatino, nec ſe antè veniſſe in ciuitatem aſſerebat, priuſquàm recto itinere reliquiis Sanɛtorũ occurriſſet, nondum videns: ſed taɛto loculo videre cœpiſſe. His itaque decurſis, non arbitror graue videri, ſi paulolùm promiſſi noſtri metas exceſſerimus, vt Domini diɛtum quod per os ſanɛtorum Prophetarum locutus eſt, completum eſſe doceamus: *Sedentem aduerſùs fratrem ſuum & detrahentem occultè, perſequebar.* Et alibi: *Noli diligere detra-* Pſ. 49. Prou. 20

here, ne tradu... vt quicumque fortè huiuſmodi captus eſt conſuetudine, cùm legerit qualiter in iis qui ſancto viro detrahere auſi ſunt, fuerit vindicatum, ipſe etiam in aliis emendetur. Igitur Donatus quidam natione Afer, presbyter tamen Eccleſiæ Mediolanenſis, cùm in conuiuio poſitus in quo erant nonnulli religioſi viri, detraheret memoriæ Sacerdotis, aſpernantibus illis & deſerentibus linguam nequam, ſubitò vulnere percuſſus graui, de eodem loco in quo iacebat, alienis manibus ſubleuatus, in lectulum poſitus eſt, atque inde ad ſepulchrum vſque perductus. In vrbe etiam Carthagienſi, cùm apud Fortunatum diaconum fratrem venerabilis viri Aurelij Epiſcopi, ad conuiuium veniſſem vnà cum Vincentio Coloſitano Epiſcopo, Maurano etiam Epiſcopo Bolitano; ſed & aliis Epiſcopis & diaconibus Maurano Epiſcopo detrahenti ſancto viro, retuli exitum presbyteri ſuperiùs memorati: quod ille de alio dictum, de ſe oraculum maturo ſui exitu

A comprobauit: Nam de eodem *loco in quo iacebat*, cùm ſubitò vulnere ingenti eſſet percuſſus, alienis manibus ad lectum portatus eſt, atque inde ad domum in quâ hoſpitabatur deductus, diem clauſit extremum. Is finis virorum illi detrahentium fuit: quem videntes qui tunc aderant, admirati ſunt. Vnde hortor & obſecro omnem hominem qui hunc librum legerit, vt imitetur vitam ſancti viri, laudet Dei gratiam, declinet detrahentium linguas, ſi vult magis conſortium habere cum Ambroſio in reſurrectione vitæ, quàm cum detrahentibus illis ſubire ſupplicium, quod nullus ſapiens non declinat. Tuam etiam precor beatitudinem, pater Auguſtine! vt pro me humillimo peccatore Paulino cum omnibus ſanctis qui tecum inuocant nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti in veritate, orare digneris, vt qui in adipiſcendà gratià cum tanto viro non ſum dignus habere conſortium, adeptus meorum veniam peccatorum, ſit mihi præmium fugiſſe ſupplicium.

HYMNVS AD S. AMBROSIVM.

AMAROSI cuſtos venerande gentis
Inſubrum! voces populi precantis,
Et tuas laudes recolentis, æquis
Auribus audi.

Tu poteſtatis geminæ tuliſti
Nobilem palmam, modò conſularis,
Mox diu, quamuis fugiens, volente
Cæſare paſtor.

Tu reluctantes grauis Arianos
Vltor intentos ſtudio coërces,
Et lucem ſanis gregibus nocentem
Peruigil arces.

Te nec, Auguſti nece dum ſuperbit,
Maximus terret, ſceleriſque dum non
Pœnitet, ſacro malè contumacem,
Fulmine tangis.

Cæde ciuili prope adhuc madentem
Cæſarem templi foribus repellis,
Et minas, ſi non reſipit, ſupremam
Addis & iram.

Huc ades noſtri memor! & benigno
Numine, ô charos miſerate ciues,
Mater vt natos fouet æſtuanti
Saucia amore!

Nos pias aras tibi, nos decors
Templa cum multâ prece ſuſcitamus;
Caſta plebs ritè venerata trinum
Numen, & vnum.



In idem cap fragmentum Enarrationis. 1094
In cap. xxxi Prouerbiorum, ſeu de Muliere forti, enarratio. 1095

In Librum Eccleſiaſtes.

In cap. iiii. Libri Eccleſiaſtes ad Clericos Exhortatio. Col. 1107

In Librum Eccleſiaſtici.

In cap. iii. Libri Eccleſiaſtici, Sermones duo. Col. 1109

In Eſaiam Prophetam.

In cap. i. Eſaiæ Prophetæ, Sermo. Col. 1113
In cap. lii. Eſaiæ Prophetæ, Enarratio. 1115

In Hieremiam Prophetam.

In cap. xvii. Hieremiæ Prophetæ, Enarratio. Col. 1119

In Danielem Prophetam.

In c. xviii. Danielis Prophetæ, Sermones duo. Col. 1123

In Ionam Prophetam.

In cap. iii. & iiii. Ionæ Prophetæ, Enarrationes duæ. Col. 1157

In Michæam Prophetam.

In Michæam Prophetam, Obſeruationes duæ. Col. 1131

In Aggæum Prophetam.

In cap. i. & ii. Aggæi Prophetæ, Obſeruatio. Col. 1141

In Malachiam Prophetam.

In cap. i. Malachiæ Prophetæ, Sermo. Col. 1147

TOMVS TERTIVS.

Commentaria in Euangelium ſecundùm Lucam, decem Libris diuiſa. Col. 1. 2
In Epiſtolam B. Pauli Apoſtoli ad Rom. c. xvi. Col. 235
In priorem Beati Pauli ad Corinth. Epiſtolam, c. xvi. 337
In poſteriorem B. Pauli ad Corinth. Epiſtolam, c. xiii. 411
In Epiſtolam Beati Pauli ad Galatas, cap. vi. 461
In Epiſtolam Beati Pauli ad Epheſios, cap. vi. 491
In Epiſtolam B. Pauli ad Philippenſes, cap. iiii. 517
In Epiſtolam B. Pauli ad Coloſſenſes, cap. iiii. 533
In priorem Epiſtolam Beati Pauli ad Theſſalonicenſes, c. v. 551
In poſteriorem Epiſtolam B. Pauli ad Theſſalonicenſes. cap. iii. 563
In priorem Epiſtolam B. Pauli ad Timot. cap. vi. 569

In poſteriorem Epiſt. B. Pauli ad Timot cap. iv. 589
In Epiſtolam B. Pauli ad Titum, cap. iii. 601
In Epiſtolam B. Pauli ad Philemonem. 607
In Epiſtolam ad Hebræos, cap. x. 611

TOMVS QVARTVS.

De Officiis Libri tres. Col. 1.
In Symbolum Apoſtolorum tractatus. 87
De Fide ad Gratianum Auguſtum Libri quinque. 113
De Spiritu ſancto ad eundem Gratianum Aug Lib. 209
De filij diuinitate & conſubſtantialitate contra Arianos liber vnus. 275
De Incarnationis Dominicæ myſterio Liber vnus. 285
De myſterio Paſchæ libellus. 301
De Paſchalis celebritatis ratione Enarratio. 303
De Satyri fratris obitu Liber vnus. 307
De fide reſurrectionis Liber vnus. 321
De initiandis Liber vnus. 343
De Sacramentis Libri ſex. 351
De Sacerdotali dignitate Liber vnus. 377
De Pœnitentia contra Nouatianos Libri duo. 383
De Virginis inſtitutione Liber vnus. 415
Hortationis ad Virginitatem Tractatus. 433
De Virginis forma viuendi, ad virginem deuotam Tractatus. 445
De Virginis lapſu, ad Virginem lapſam Tractatus. 449
De Virginibus, ad Marcellinam ſororem Libri tres. 457
De viduis Liber vnus. 497
De vocatione omnium gentium Libri duo. 511

TOMVS QVINTVS.

Sermones de tempore. Col. 1
Conciones pro varijs actionibus. 97
Sermones de Sanctis. 127
Sermo de purificatione B. Mariæ virginis. Epiſtolarum Libri octo. 165
Precationes duæ. 335
Hymni diuerſis temporibus concinendi. 343
Libri & Tractatus ſancto Ambroſio adſcripti. 362
Notationes ex Petri Nannij & aliorum ſcholiis ſelectæ, ad huius Editionis vſum accommodatæ.

Summarium primi Libri Hexaemeron.

A Cap. I. vſque ad Cap. VIII. agit de rerum creatione in vniuerſali.
A Cap. IX. vſque ad finem Libri agit de creatione lucis, quod eſt opus primi diei.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. *Quò efficacius mundi creationem adſtruat, varios de eius principio, duratione ac vnitate Philoſophorum errores perſtringit.*
2. *Commendat Moyſen ex multis, eique aſſerenti Deum mundo, rerumque omnium principium & auctorem, credendum eſſe docet.*
3. *Quod cùm mundus habeat principium, non poteſt eſſe coæternus Deo.*
4. *Affert diſtinctionem principij, vt explicet quomodò Deus mundum fecerit in principio.*
5. *Ponit diſtinctionem artium, & adſtruit quomodò vniuerſa per Filium facta dicantur.*
6. *Credendum ad ſalutem, quòd in principio temporis factus eſt mundus, & quòd terra Dei voluntate ſubſiſtit: reiectis Philoſophorum opinionibus.*

Quomodò terra facta ſit inuiſibilis & incompoſita, & cur priùs ſit facta quàm ornata.

Quomodò terra erat incompoſita: quis ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquas: quòd malitia eſt ab homine, & quomodò tenebræ erant ſuper abyſſum.

De creatione lucis, per quam ornata ſunt priùs condita, & de diſtinctione inter lucem & tenebras, atque ità inter diem & noctem.

Quod non diei nox; ſed dies nocti ſecundùm Scripturam anteferatur, & de vnitate diei, in quo cælum & terra, cæteráque ſunt condita & creata.

OPERVM
SANCTI
AMBROSII
MEDIOLANENSIS
EPISCOPI.

Tomus Primus & Secundus.

SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAEMERON.

LIBER PRIMVS

AGENS DE OPERE PRIMI DIEI.

PROOEMIVM.

Quò efficaciùs mundi creationem adſtruat, varios de eius principio, duratione ac vnitate, Philoſophorum errores perſtringit.

CAPVT I.

TANTVMNE opinionis aſſumpſiſſe homines, vt aliqui eorum tria principia conſtituerent omnium, Deum, & exemplar, & materiam (ſicut Plato, diſcipuliq; eius) & ea incorrupta & increata, ac ſine initio eſſe aſſeuerarent: Deúmque non tanquàm Creatorem materiæ ſed tanquàm artificem ad exemplar, hoc eſt, ideam intendentem feciſſe Mundum de materiâ quam vocant hylen, quæ gignendi cauſas rebus omnibus dediſſe aſſeratur: ipſum quoque Mundum incorruptum, nec creatum aut factum exiſtimarent; alij quoque (vt Ariſtoteles cum ſuis diſputandum putauit) vt duo principia ponerent, materiam & ſpeciem, & tertium cum iis quod operatorium dicitur, cui ſuppeteret competenter efficere quod adoriundum putaſſet? Quid igitur tam conueniens quam vt æternitatem operis cum Dei omnipotentis æternitate coniungerent, vel ipſum opus Deum eſſe dicerent; vt cælum & terram & mare diuinis proſequerentur honoribus? Ex quo factum eſt vt partes Mundi Deos eſſe crederent: quamuis & de ipſo Mundo non mediocris inter eos quæſtio ſit: Nam Pythagoras vnum Mundū aſſerit; alij innumerabiles dicūt eſſe Mundos, vt ſcripſit Democritus, cui plurimum in Phyſicis vetuſtas auctoritatis detulit. Ipſum quoque Mundum ſemper fuiſſe & fore Ariſtoteles vſurpat dicere: contrà autem Plato non ſemper fuiſſe; ſed ſemper fore præſumit adſtruere: plurimi verò nec fuiſſe
D
ſemper, nec ſemper fore ſcriptis ſuis teſtificantur. Inter has eorum diſſenſiones, quæ poteſt eſſe veri æſtimatio, cùm alij Mundum ipſum Deum eſſe dicant, quod ei mens diuina, vt putant, ineſſe videatur, alij partes eius, alij vtrumq; in quo nec quæ figura ſit Deorum, nec qui numerus, nec qui locus, aut vita poſſit, aut cura comprehendi? Si quidem mundi æſtimatione volubilem, rotundum, ardentem, quibuſdam incitatum motibus, ſine ſenſu Deum conueniat intelligi, qui alieno, non ſuo motu feratur. Vnde diuino ſpiritu hos præui-

A dens ſanctus Moyſes fore hominum errores, & forte iam cœpiſſe in exordio ſermonis ſui ſic ait:

Geneſis Caput I.

IN principio fecit Deus cælum & terram. Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita, & tenebræ erant ſuper abyſſum: & Spiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas. Et dixit Deus: Fiat lux, & facta eſt lux. Et vidit Deus lucem, quia bona: & diſcreuit Deus inter lucem & tenebras. Et vocauit Deus lucem,
B diem; & tenebras vocauit noctem. Et factum eſt veſperè & manè dies vnus.

Commendat Moyſen ex multis, eiq; aſſerenti Deum Mundi rerùmque omnium principium & auctorem credendum eſſe docet.

CAP. II.

INITIVM rerum, Auctorem mundi, creationémque materiæ comprehendit, vt Deum cognoſceres ante initium Mundi eſſe, vel ipſum eſſe initium vniuer-
C ſorum; ſicut in Euangelio Dei Filius dicentibus ſibi:
Tu quis es? reſpondit, † Principium, quod & loquor Al. Initium.
vobis: & ipſum dediſſe gignendis rebus initium & ip-
ſum eſſe Creatorem mundi, non ideâ quadā duce imi- Ioan. 8.
tatorem materiæ, ex quâ non ad arbitrium ſuum; ſed ad ſpeciē propoſitam ſua opera formaret. Pulchrè quoque ait: *In principio fecit*; vt incomprehenſibilem celeritatem operis exprimeret, cùm affectum priùs operationis impletæ, quam indicium cœptæ explicuiſſet. Quis hoc dicat aduertere debemus. Moyſes vtique ille eruditus in omni ſapientiâ Ægyptiorum, quem de flumine collectum filia Pharaonis vt filiū dilexit, & ſub-
D ſidiis regalibus fultum, omnibus ſæcularis prudentiæ
diſciplinis informari atq; inſtrui deſiderauit. Qui cùm Act. 7.
de aquâ nomen acceperit, non putauit tamen dicendum quòd ex aquâ conſtarent omnia, vt Thales dixit: Et cùm eſſet in aulâ educatus regiâ; maluit tamen pro amore iuſtitiæ ſubire exilium voluntarium, quàm in tyrannidis faſtigio peccati perfunctionem delicias ac-
quirere. Denique priuſquam ad populi liberandi mu- Heb. 11.
nus vocaretur, naturali æquitatis ſtudio prouocatus,
accipientem iniuriam de popularibus ſuis vltus, mu- Exod. 2.
diæ ſeſe dedit, voluptatiſque eripuit, atque omnes regiæ

domus declinans tumultus, in ſecretum Æthiopiæ ſe G
contulit, ibique à cæteris negotiis remotus, totum di- *Ibidem.*
uinæ cognitioni animum intendit, vt gloriam Dei vi- *Deuter. 34.*
deret facie ad faciem. Cui teſtificatur Scriptura, quia
nemo ſurrexit amplius Propheta in Iſrael, ſicut Moy- *Num. 12.*
ſes, † *quem ſciuit Dominus facie ad faciem*. Non in vi- *Al. qui ſciuit Dñm.*
ſione, neque in ſomniis; ſed ore ad os cum Deo ſum-
mo locutus, neque in ſpecie, neque per ænigmata, ſed
clarâ atque perſpicuâ præſentiæ diuinæ cognitione di-
gnatus. Is itaque Moyſes aperuit os ſuum, & effudit
quæ in eo Dominus loquebatur. ſecundùm quod ei di-
xerat, cùm eum ad Pharaonem Regem dirigeret: *Vade* *Exod. 33.*
ergò, & ego aperiam os tuum, & inſtruam te quod de- H
beas loqui. Etenim ſi quod de populo dimittendo di-
ceret, à Deo acceperat, quantò magis quod de cœlo
loqueretur? Denique non in perſuaſione humanæ ſa-
pientiæ, nec in Philoſophiæ ſimulatoriis diſputationi-
bus; ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis, tanquam te-
ſtis diuini operis auſus eſt dicere: *In principio fecit Deus*
cælum & terram. Non ille vt atomorum concurſione *Exod. 4. 1. Cor. 2.*
Mundus coiret, ſerum atque otioſum expectauit ne-
gotium: neque diſciplinam quandam materiæ, quam *Al. poſſit eſſe cere.*
contemplando, Mundum † poſſet effingere; ſed aucto-
rem Deum exprimendum putauit. Aduertit enim vir
plenus prudentiæ, quòd viſibilium atque inuiſibilium I
ſubſtantias, origines & cauſas rerum mens ſola diuina
contineat, non vt Philoſophi diſputant, validiorem ato- *Eſa. 59.*
tomorũ complexionem perſeuerãtiæ iugis præſtare cau-
ſam; ſed iudicauit quòd telam araneæ texerent, qui ſic *Pſ. 103.*
minuta & inſubſtantiua principia cælo ac terris darent: *Act. 17.*
quæ vt fortuito coniungerentur, ità fortuitò ac temerè
diſſoluerentur, niſi in ſui gubernatoris diuinâ virtute
conſtarent. Nec immeritò gubernatorem neſciunt,
qui non nouerunt Deum, per quem omnia reguntur
& gubernantur. Sequamur ergò eum qui & auctorẽ no-
uit & gubernatorẽ, nec vanis abducamur opinionibus. K

Quòd cùm Mundus habeat principium, non poteſt eſſe coæternus Deo.

CAP. III.

IN *principio*, inquit. Quàm bonus ordo vt illud pri-
mùm aſſereret, quod negare homines conſueuerũt,
vt cognoſcerent principium eſſe Mundi, ne ſine prin-
cipio Mundum eſſe aliqui arbitrarentur: Vnde & Da-
uid cùm de cælo & terrâ & mari loqueretur, ait, *Omnia*
in ſapientiâ feciſti. Dedit ergò principium Mundo, dedit *Pſ. 103.*
etiam creaturæ informem materiam, ne anarchon, ne L
increatum. nec diuinæ conſortẽ ſubſtantiæ crederemus.
Et pulchrè addidit; de celeritate conditionis, *Fecit*, ne *Al. Æſtimaretur.*
mora in faciendo fuiſſe † exiſtimaretur: ſed vt vel ſic
intelligerent homines quam † incomparabilis operator *Al. incõprehenſib.*
eſſet, qui tantum opus breui, exiguóque momento ſuæ
voluntatis abſolueret, & operationis effectu ſenſum
tẽporis præueniſſet. Nemo operantẽ vidit; ſed agnouit
operatum. Vbi igitur mora, cùm legas: *Quia ipſe dixit,* *Pſ. 148*
& facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt? Nec artis *Rom. 4.*
igitur vſum, nec virtutis expendit, qui momento ſuæ
voluntatis maieſtatem tantæ operationis impleuit, vt
ea quæ non erant, eſſe faceret tam velociter, vt neque
voluntas operationi præcurreret, neque operatio vo- M
luntati. Miraris opus, quæris operatorem, quis prin-
cipium tanto operi dederit, quis tam citò id fecerit?
Subiecit ſtatim, dicens quia *Deus fecit cælum & terram*.
Audiſti auctorem, dubitare non debes. Hic eſt in quo
benedixit Melchiſedech Abraham patrem multarum
gentium, dicens: *Benedictus Abraham à Deo ſummo, qui* *Gen. 14*
fecit cælum & terrã, & credidit Abraham Deo, & ait:
Extendam manum meam ad Deum ſummum, qui fecit *Ibid.*
cælum & terram. Vides quia hoc non homo inuo-
nit; ſed Deus annunciauit: Deus eſt enim Melchiſe- *Heb. 7.*
dech, qui eſt rex pacis & iuſtitiæ, nec initium dierum
neque finem habens: Non mirum ergò ſi Deus qui eſt
ſine initio, initium omnibus dedit, vt quæ non erant,
eſſe inciperent. Non mirum ſi Deus qui omnia virtute
ſuâ continet, & incomprehenſibili maieſtate vniuerſa
complectitur, fecit hæc quæ videntur, cùm etiam illa
fecerit quæ non videntur. Inuiſibilia autem iis quæ vi-
dentur, potiora eſſe quis neget, cùm ea *quæ videntur,* *2. Cor. 4*
temporalia ſint; æterna autem quæ non videntur? Quis
dubitet quod Deus hæc fecerit, qui per Prophetam
locut⁹, ait: *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo,* *Eſa. 40*
& vniuerſam terrã clauſã manu? Quis ſtatuit montes in *Rom. 11*
librâ, & rupes in ſtaterâ, & nemora in iugo? Quis cogno- *Eſa. 40*
uit ſenſum Domini, aut quis eius conſiliari⁹ fuit? Vel quis *Ibidem.*
inſtruxit eum? De quo etiam alibi legimus: Quia tenet
circuitum terræ, & terram velut nihilum fecit. Et Hie-
remias ait: *Dij qui non fecerunt cælum & terram, peri-* *Hier. 10*
bunt à terrâ, & de ſub cælo iſto. Dominus qui fecit terrã
in virtute ſuâ, & correxit in ſapientiâ ſuâ orbem, & in
ſuâ prudentiâ extendit cælum, & multitudinem aquæ
in cælo. Et addidit: *Infatuatus eſt homo à ſcientiâ ſuâ.* *Ibidem.*
Qui enim corruptibilia mundi ſequitur, & ex his putat *1. Cor. 2.*
quòd diuinæ poſſit naturæ comprehendere veritatem, *1. Cor. 1.*
quomodò non infatuatur verſutæ diſputationis aſtutiâ?
Cùm ergo tot oracula audias quibus teſtificatur Deus
quòd fecerit Mundum, noli eum ſine principio eſſe
credere, quaſi quia ſphæra Mundus eſſe dicatur, vt
principium eius nullum videatur extare, & cùm into-
nat, quaſi in circuitu omnia moueantur; vt vnde in-
cipiant, vbi deſinant non facilè comprehẽdas: quia cir-
cuitus principium ſenſu colligere impoſſibile habetur:
Neq; enim ſphæræ potes initium reperire, vel vnde cœ-
perit globus Lunæ, vel vbi deſinat menſtrua Lunæ de-
fectio. Neque verò ſi ipſe non comprehendas, idcircò
non cœpit aut nequaquam deſinet. Si ipſe circuitum
vel atramento vel graphio ducas, vel centro exprimas,
vnde cœperis, aut vbi deſieris, interuallo poſito, non
facilè vel oculis colligis, vel mente reperis: & tamen &
cœpiſſe & deſiiſſe ipſe tibi teſtis es: Nam etſi ſenſum
ſubterfugit, veritatem non ſubtuit. Quæ autem initiũ
habent, & finem habent: & quibus finis datur, initium
datum conſtat. Finem autem mundi futurum ipſe Sal-
uator docet in Euangelio ſuo, dicens: *Cælum & terra*
præteribunt: Et infrà: *Ecce ego vobiſcũ ſum vſque ad con-*
ſummationẽ mũdi. Et Apoſtolus: *Præterit enim figura hu-*
ius Mũdi. Quomodò ergò coæternum Deo Mundum *Matth. 24.*
aſſerunt, & Creatori omnium ſociant atque æqualem *Matth. 28.*
diſputant creaturam, corpúſque materiale Mundi in-
uiſibili illi atque inacceſſibili naturæ diuinæ coniun- *1. Cor. 7*
gendum putant: cùm præſertim ſecundùm ſuam ſen-
tentiam non poſſint negare quoniam cuius partes cor-
ruptioni & mutabilitati ſubiacent, huius neceſſe eſt
vniuerſitatem iiſdem paſſionibus, quibus propriæ por-
tiones eius ſunt obnoxiæ, ſubiacere. Principiũ igitur
eſſe docet qui dicit: *In principio fecit Deus cælũ & terrã.*

Affert diſtinctionem principij, vt explicet quomodò Deus Mundum fecerit in principio.

CAP. IV.

QVia dixit: *In principio*, principium aut ad tem-
pus refertur, aut ad numerũ, aut ad fundamen-
tum; quomodò in ædificãda domo initiũ fundamentũ
eſt. Principiũ quoq; conuerſionis & † deprauationis *Al. peruerſionis.*
dici poſſe Scripturarũ cognoſcim⁹ auctoritate. Eſt &
principium artis ars ipſa, ex quâ artificũ diuerſorum
deinceps cœpit operatio. Eſt etiam principium bono-
rum operũ finis optimus, vt miſericordiæ principium
eſt, Deo placere quod facias. Eo enim ad conferendũ
hominibus ſubſidium maximè prouocamur. Eſt etiam
virtus diuina, quæ hac exprimitur appellatione. Ad
tẽpus refertur, ſi velis dicere in quo tẽpore Deus fecit
cælum & terram, id eſt, in exordio Mundi, quãdo fieri
cœpit, ſicut ait Sapientia: *Cùm pararet cælum, cum illo* *Prou. 8.*
eram. Ad numerum autem ſi referas, ità conuenit vt
accipias: In primis fecit Deus cælũ & terram: deinde
colles, regiones, fines inhabitabiles. Vel ſic: Ante re-
liquas

liquas viſibiles creaturas, diem, noctem, ligna fructifera, A animantium genera diuerſa, cœlum & terram fecit. Si vero ad fundamentum referas, principium terræ fundamenta eſſe legiſti, dicente Sapientiâ: (Ibidem.) *Quando fortia faciebat fundaméta terræ, eram penès illum cuncta componens.* Eſt etiam bonæ principium diſciplinæ, ſicut eſt illud: (Prou. 1.) *Initium ſapientiæ eſt timor Domini*: quoniam qui timet Dominum, declinat errorem, & ad virtutis ſemitam vias ſuas dirigit: Niſi enim quis timuerit Deum, non poteſt renunciare peccato. Quod æquè etiam de illo poſſumus accipere: (Exod. 12.) *Menſis hic initium menſium eſt vobis*: quamuis & de tempore iſtud accipiatur, quia de Paſcha Domini loquebatur, quod Veris initiu celebratur. In hoc ergo B principio menſium, Cœlum & terram fecit, quòd inde Mundi capi oportebat exordium, vbi erat opportuna omnibus verna temperies. Vnde & annus Mundi imaginem naſcentis expreſſit, vt poſt hybernas glacies atque hyemales caligines, ſerenior ſolito verni temporis ſplendor eluceat. Dedit ergo formam futuris annorum curriculis Mundi primus exortus, vt eâ lege annorum vices ſurgerent, atque initio cuiuſque anni produceret terra noua ſeminum germina, quo primùm Dominus Deus dixerat: *Germinet terra herbam fœni, ſeminans ſemen* (Gen. 1. in f.) *ſecundùm genus & ſecundùm ſimilitudinem, & lignum fructiferū faciens fructum.* Et ſtatim produxit terra her- C bam fœni, & lignum fructiferum, in quo nobis & moderationis perpetuæ diuina prouidentia, & celeritas terræ germinantis ad æſtimationem vernæ ſuffragatur ætatis. Nam etſi quocunque tempore & Deo iubere promptum fuit, & naturæ obedire, vt inter hybernas glacies & hyemales pruinas, cœleſtis imperij fotu germinans terra fœtum produceret; non erat tamen diſpoſitionis æternæ rigidu ſtricta gelu in virides ſubitò fructus arua laxari, atque horrentibus pruinis florulenta miſceri. Ergo vt oſtenderet Scriptura veris tempora in (Exod. 12.) cõſtitutione Mundi, ait: *Menſis hic vobis initiū menſium, primus eſt vobis in menſibus anni*, primum menſem, ver- D num tempus appellans. Decebat enim principium anni, principium eſſe generationis, & ipſam generationem mollioribus auris foueri: Neque enim poſſent tenera rerum exordia aut aſperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æſtus iniuriam ſuſtinere. Simul iſtud aduertere licet, quia iure concurrit, vt eo tempore videatur in hanc generationem atque in hos vſus tributus ingreſſus, quo tépore ex hac generatione in regenerationem eſt legitimus tranſitus. Siquidem verno tempore filij Iſraël Ægy- (Exod. 14.) ptum reliquerunt, & mare tranſierunt, baptizati in nube & in mari, vt Apoſtolus dixit: (1. Cor. 10.) & eo tempore Domini quotannis Ieſu Chriſti Paſcha celebratur, hoc eſt, animarum tranſitus à vitiis ad virtutem, a paſſionibus car- E nis ad gratiam, ſobrietatémque mentis, a malitiæ nequitiæque fermento, ad veritatem & ſinceritatem. (1. Cor. 5.) Regeneratis itaque dicitur: (Exod. 12.) *Menſis hic vobis initium menſium; primus eſt vobis in menſibus anni.* Derelinquit enim & deſerit qui abluitur, intelligibilem illum Pharaonem principem iſtius Mundi, dicens: *Abrenuntio, tibi, diabole, & Angelis tuis, & operibus tuis & imperijs tuis.* Nec iam ſeruiet ei, vel terrenis huius corporis paſſionibus, vel deprauatæ mentis erroribus, qui demersâ omni malitiâ, vice plumbi, bonis operibus dextrâ læuâque munitus inoffenſo ſæculi huius freta ſtudet tranſire veſtigio. In libro quoque, qui inſcribitur de Numer ait Scriptura: (Nu. 24.) *Initium nationum Amalech, & ſemen eius peribit.* Et F vtique non omnium nationum primus eſt Amalech; ſed (Iud. 14. Pſ. 36.) quia per interpretationem Amalech, Rex accipitur iniquorum; iniquæ autem gentes ſunt, vide ne principem Mundi huius accipere debeamus, qui imperat nationibus voluntatem ſuam facientibus, cuius ſemen peribit. Semen autem eius impij & Infideles ſunt, quibus ait (Ioan. 8.) Dominus: *Vos ex patre diabolo eſtis.* Eſt etiam princi- (Apoc. 1. & 22.) pium myſticum, vt illud eſt: *Ego ſum primus & nouiſſimus, principium & finis.* Et illud in Euangelio præcipuè, (Ioan. 8.) quod interrogatus Dominus, Quis eſſet, reſpondit: *Principium, quod & loquor vobis.* Qui verè & ſecundùm diuinitatem eſt principium omnium, quia nemo ante ipſum; & finis, quia nemo vltrà ipſum: & ſecundùm Sa- (Prou. 8.) lomonem, initium eſt viarum Domini in opera eius: vt per ipſum diſceret hominum genus vias Domini ſequi, & operari opera Dei. In hoc ergo principio, id eſt in (Ioan. 6. Ioan. 1. Coloſ. 1.) Chriſto, fecit Deus Cœlum & terram: quia *per ipſum omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quod factum eſt in ipſo, vita erat*, quia in ipſo conſtant omnia. Et (Exod. 13.) *ipſe eſt primogenitus omnis creaturæ*: ſiue quia ante omnem creaturam, ſiue quia ſanctus, quia primogeniti ſancti (Exod. 4.) ſunt, vt primogenitus Iſraël: non quia ante omnes; ſed quia ſanctior cæteris. Sanctus autem Dominus ſuprà omnem creaturam etiam ſecundùm corporis ſuſceptionem, quia ſolus ſine peccato, ſolus ſine vanitate. Omnis autem creatura ſubiecta vanitati eſt. Poſſumus etiam intelligere: (Rom. 8.) *In principio fecit Deus cælum & terram*, id eſt, ante tempus: ſicut initium viæ, nondum via; & initium domus, nondum domus. Denique alij traduxerunt, ἐν κεφαλαίῳ quaſi in capite, quo ſignificatur in breui & in exiguo mométo ſumma operationis impleta. Sunt ergo & qui principium non pro tempore accipiant; ſed ante tempus, ἢ κεφαλαῖον vel caput: vt dicamus Latinè, quaſi ſumma operis; quia rerum viſibilium ſumma Cœlum & terra eſt, quæ non ſolùm ad mundi huius ſpectare videntur ornatum, ſed etiam ad indicium rerum inuiſibilium, & quoddam argumentum eorum quæ non videntur, vt eſt iſtud propheticum: (Pſ. 18.) *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Quod ſecutus Apoſtolus aliis verbis, eadem concluſit ſententiâ, dicens: (Rom. 1.) *Quia inuiſibilia eius per ea quæ facta ſunt, intelliguntur.* Auctorem enim Angelorum & Dominantium & Poteſtatum facilè intelligimus eum qui momento imperij ſui hanc tantam pulchritudinem Mundi ex nihilo fecit eſſe, quæ non erat; & non de extantibus aut rebus aut cauſis donauit habere ſubſtantiam.

Ponit diſtinctionem artium, & adſtruit quomodò vniuerſa per Filium facta dicantur.

CAP. V.

EST ergo hic Mundus diuinæ ſpecimèn operationis: quia dum opus videtur, præfertur operator: Namq; vt iſtarū artium aliæ ſunt actuoſæ: aliquæ ſunt in corporis motu, aut ſono vocis, quarum vbi ceſſauit motus aut ſonus nihil ſuperfuit, nec remanſit ſpectatoribus vel audientibus: aliæ theoreticæ, quæ vigorem mētis exercent: aliæ huiuſmodi, vt ceſſante quoque operationis officiu, operis munus appareat, vt ędificatiu atque textura, quæ etiam tacente artifice, peritiam eius oſtendunt, vt operatori operis ſui teſtimonium ſuffragetur. Similiter hic Mundus diuinæ maieſtatis inſigne eſt, vt per ipſum Dei Sapientia manifeſtetur. Quem videns Propheta, ſimul & ad inuiſibilia oculos mentis attollens, ait: (Pſ. 103.) *Quàm magnificata ſunt opera tua, Domine!* omnia in ſapientiâ feciſti. Nec otioſè vtique factum legimus: quia Gentes pleræq; quæ coæternum Deo mundū volunt eſſe quaſi adumbrationem virtutis diuinæ, aſſerunt etiā ſua ſponte ſubſiſtere: & quamuis cauſam eius Deum eſſe fateantur; cauſam tamen factam volunt non ex volūtate & diſpoſitione ſuâ; ſed ita vt cauſa vmbræ corpus eſt. Adhæret enim vmbra corpori, & fulgor lumini, naturali magis ſocietate, quàm voluntate arbitrâ. Pulchrè ergo ait Moyſes, quia *fecit Deus cælum & terram.* Non dixit, quia ſubeſſe fecit; non dixit quia cauſam Mundu vt eſſet, præbuit: ſed, *fecit*, quaſi bonus quod foret vtile: quaſi ſapiens quod optimum iudicabat: quaſi omnipotens quod ampliſſimū pręuidebat. Quomodò autem quaſi vmbra eſſe poterat, vbi corpus non erat, cùm incorporei Dei corporea adumbratio eſſe non poſſit? Quomodò etiam incorporei luminis ſplendor poſſit eſſe corporeus? Sed ſi quæris ſplendorem Dei, Filius eſt imago Dei inuiſibilis. (Coloſ. 1.) Qualis ergo Deus eſt, talis imago. Inuiſibilis Deus, etiam imago inuiſibilis. Eſt enim ſplendor gloriæ paternæ, atque eius imago ſubſtantiæ. *In principio* (inquit) *fecit Deus cælum & terram.* Factus eſt ergo Mundus: & cœpit (Hebr. 1.)

Ioan. 1. eſſe, qui non erat, Verbum autem Dei in principio erat,
& erat ſemper. Sed etiam Angeli, Dominationes & Po-
teſtates, etſi aliquando cœperūt; erant tamen iam quan-
Coloſ. 1. do hic Mundus eſt factus: Omnia namq; creata & con-
dita ſunt, viſibilia & inuiſibilia, ſiue Sedes, ſiue Domi-
nationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates: Omnia, in-
quit, per ipſum facta ſunt, & in ipſo creata ſunt. Quid eſt
in ipſo creata? Quia ipſe eſt heres Patris, eò quòd a Patre
in ipſum tranſierit hereditas, ſicut Pater dicit: *Poſce à me,*
Pſal. 2. *& dabo tibi gentes hereditatem tuam.* Quæ tamen here-
ditas à Patre tranſit in Filium, & in Patrem reuertitur à
Filio. Egregiè itaque Apoſtolus & hoc loco Filium dixit
auctorem omnium, & maieſtate ſuâ continenté omnia.
Et ad Romanos de Patre ait: *Quoniam ex ipſo, & per*
Ro. 11. *ipſum, & in ipſo ſunt omnia.* Ex ipſo principium & origo
ſubſtantiæ vniuerſorum, id eſt, ex voluntate eius & po-
teſtate. Omnia enim ex eius voluntate cœperunt, quia
vnus Deus pater, ex quo omnia. Etenim tanquàm ex
1. Cor. 8. ſuo fecit; quia vnde voluit fecit. Per ipſum continuatio:
finis in ipſum. Ex ipſo ergo materia, per ipſum operatio
quâ ligauit atque conſtrinxit, vniuerſa: In ipſum, quia
quandiu vult, omnia eius virtute manent atque conſi-
ſtunt. Eſt finis eorum: Nam cuncta in Dei voluntatem
recurrunt, & eius arbitrio reſoluuntur.

*Credendum ad ſalutem, quòd in principio temporis factus
eſt Mundus, & quod terra Dei voluntate ſubſiſtit,
reiectis Philoſophorum opinionibus.*

CAP. VI.

IN principio itaque temporis, cœlum & terram Deus
fecit. Tempus enim ab hoc mundo, non ante Mun-
dum; dies autem temporis portio eſt, non principium. Et
quamquàm lectionis ſerie poſſimus adſtruere quòd pri-
mo die diem fecerit Dominus & noctem, quæ ſunt vices
temporum; & ſecundo die firmamentum fecerit quo
diſcreuit aquam quæ ſub cælo eſt, & aquam quæ ſuper
cælum: tamen ſatis eſt ad præſentem aſſertionem, quòd
in principio cælum fecerit, vnde prærogatiua generatio-
nis & cauſa; & terram, in qua eſſet generationis
ſubſtantia. In his enim illa elementa creata ſunt, ex qui-
bus generantur omnia iſta quæ Mundi ſunt. Elemen-
ta autem quatuor, aër, ignis, aqua & terra, quæ in
omnibus ſibi inuicem mixta ſunt: Si quidem & in terra
ignem reperies, qui ex lapidibus & ferro frequenter ex-
cutitur: & in cælo, cùm ſit ignitus & micans fulgentibus
ſtellis polus, aqua eſſe poſſit intelligi, quæ vel ſuprà cæ-
lum eſt, vel quæ de illo ſuperiore loco in terram largo
frequenter imbre demittitur. Quæ pluribus colligere
poſſemus, ſi quid ad ædificationem Eccleſiæ iſta profi-
cere videremus. Sed quia his occupari infructuoſum ne-
gotium eſt, ad illa magis intendamus animum in quibus
Eſa. 51. vitæ ſit profectus æternæ. De qualitate igitur & ſubſtan-
tia cæli ſatis eſt ea promere quę in Eſaiæ ſcriptis repe-
rimus, qui mediocribus & vſitatis ſermonibus qualita-
tem naturæ cæleſtis expreſſit, dicens quòd firmauerit
Eſa. 40. cælum ſicut fumum, ſubtilem eius naturam, nec ſolidam
cupiens declarare. Ad ſpeciem quoque eius abondat,
quòd ipſe de cæli firmamento locutus eſt, quia fecit
Deus cælum ſicut cameram; quòd intrà cæli ambitum
vniuerſa claudantur, quæ vel in mari † cernuntur, vel
al. ge-runtur. terris. Quod ſimiliter ſignificatur, cùm legitur: Quia
Ibidem. cælū Dominus extendit. Extenditur enim vel quaſi pel-
Eſa. 34. lis ad tabernacula, habitationéſque Sanctorū; vel quaſi
liber, vt plurimorum ſcribantur nomina, qui Chriſti
Luc. 10. gratiam fide & deuotione meruerunt, quibus dicitur:
Gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo. De ter-
ræ quoque vel qualitate vel poſitione tractare nihil pro-
deſt ad ſpem futuri, cùm ſatis ſit ad ſcientiam quòd
Iob. 26. Scripturarum diuinarum ſeries comprehendit, quia ſuſ-
pendit terram in nihilo. Quid nobis diſcutere, vtrùm in
aëre pendeat, an ſuper aquam, vt inde naſcatur contro-
uerſia, quomodo aëris natura tenuis & mollior molem
poſſit ſuſtentare terrenā? Aut quomodò, ſi ſuper aquas

G non demergatur in aquam grauis ruina terrarum? Aut
quomodò ei maris vnda non cedat, & in latera eius
ſeſe loco ſuo mota diffundat? Multi etiam in medio
aëris terram eſſe dixerunt, & mole ſuâ immobilem per-
manere, quòd æquali momēto hinc atque inde propen-
deat. De quo ſatis putamus dictū a Domino ad Iob ſer-
uum ſuum, quando locutus per nubem ait: *Vbi eras cùm*
fundarem terram? Indica mihi, ſi habes ſcientiam. Quis Iob. 38.
poſuit menſuras eius, ſi noſti? Aut quis eſt qui ſuperindu-
xit menſuram ſuper eam, aut ſuper quid circuli eius cōfixi
ſunt? Et infrà: *Concluſi mare portis, & dixi: Vſque huc* Ibidem.
venies, & non tranſibis; ſed in te cōminuentur fluctus tui.
H Nónne euidenter oſtendit Deus omnia maieſtate ſuâ
conſiſtere in numero, pondere atque menſura? Neque
enim creatura legem tribuit, ſed accepit, & ſeruat acce-
ptam. Non ergo quod in medio ſit terra, quaſi ęquâ lan- Sap. 11.
ce ſuſpenditur; ſed quia maieſtas Dei voluntatis ſuæ eam
lege conſtringit, vt ſuprà inſtabile atque inane ſtabilis
perſeueret, ſicut Dauid quoque Propheta teſtatur, dicēs:
Fundauit terram ſuper firmitatem eius: non inclinabitur Pſ. 92.
in ſæculum ſæculi. Non vtique hìc quaſi tantummodò
artifex Deus, ſed quaſi omnipotens prædicatur, qui non
centro quodam terram; ſed præcepti ſui ſuſpenderit fir-
mamento, nec eam inclinari patiatur: Non ergo menſu-
I ram centri, ſed iudicij diuini accipere debemus; quia non
artis menſura eſt, ſed poteſtatis, menſura iuſtitiæ, menſu-
ra cognitionis; quia omnia non tanquàm immenſa præ-
tereant eius ſcientiam; ſed cognitioni eius tanquàm di-
menſa ſubiaceant. Neque enim cùm legimus: *Ego con-* Pſ. 74.
firmaui columnas eius, verè columnis eam ſubnixam poſ-
ſumus æſtimare; ſed ea virtute quę ſoffulciat ſubſtantiam
terræ atque ſuſtineat. Denique quod in poteſtate Dei ſit
terræ conſtitutio, etiam hinc collige, quia ſcriptum eſt:
Qui aſpicit terram, & facit eam tremere Et alibi: *Adhuc* Pſ. 103.
ego ſemel concutio terram. Non ergo libramentis ſuis im- Agg. 2. & Heb.
mobilis manet; ſed frequēter Dei nutu & arbitrio com- 12.
K mouetur, ſicut & Iob dicit: *Quia Dominus cōmouet eam* Iob. 9.
à fundamentis: columnæ autem eius exagitantur. Et alibi:
Nuda inferna in conſpectu eius, & non eſt morti inuolu- Iob. 26.
crum, extendens Boream pro nihilo, ſuſpendens terram
in nihilum, alligans aquam in nubibus ſuis. Columnæ cæli
auolauerunt, & expauerunt ab increpatione eius: virtute
mitigauit mare, diſciplina ſtrauit cetum; clauſtra autem
cæli timent eum. Voluntate igitur Dei immobilis manet Eccl. 1.
& ſtat in ſæculum terra, ſecundùm Eccleſiaſtis ſenten-
tiam, & voluntate Dei mouetur, & nutat: Non ergo fun-
damentis ſuis nixa ſubſiſtit, nec fulcris ſuis ſtabilis per-
ſeuerat; ſed Dominus ſtatuit eam, & firmamento volun-
tatis ſuæ continet: *quia in manu eius ſunt omnes fines ter-* Pſ. 94.
L *ræ.* Et hæc fidei ſimplicitas argumentis omnibus ante-
cellit. Laudent alij quòd ideo nuſquam decidat terra:
quia ſecundùm naturam in medio regionem poſſideat
ſuam, eò quòd neceſſe ſit eam manere in regione ſuâ,
nec in partem alteram inclinari, quando contra naturam
non mouetur, ſed ſecundùm naturam: prędicent artifi-
cis diuini & operatoris æterni excellentiam (quis enim
artificum non ab illo accepit? aut quis dedit mulieribus Iob. 38.
texturæ ſapientiam, aut varietatis diſciplinam?) Ego ta-
men qui profundum maieſtatis eius, & artis excellen-
tiam non queo comprehendere, non † diſputationis me al. diſputatorijs.
libramentis committo atque menſuris; ſed omnia repo-
ſita in eius exiſtimo poteſtate, quòd voluntas eius fun-
M damentum ſit vniuerſorum, & propter eum adhuc
Mundus hic maneat. Quod Apoſtolicæ quoque licet
adſtruere auctoritatis exemplo: Scriptum eſt enim: *Quia*
vanitati creatura ſubiecta eſt, non ſponte; ſed propter Rom. 8.
eum qui ſubiecit eam in ſpe. Liberabitur autem & ipſa Ibidem.
creatura à ſeruitute corruptionis, cùm † gloria diuinæ al. gratia.
remunerationis affulſerit. De natura autem & qualitate
ſubſtantiæ cæli, quid enumerem ea quæ diſputationi-
bus ſuis Philoſophi texuerunt, cùm alij compoſitum
cælum ex quatuor elementis aſſerant: alij quintam
quandam naturam noui corporis ad conſtitutionem eius
inducant, atque affingant æthereum eſſe corpus, cui ne-
que ignis admixtus ſit, neque aër, neque aqua, neque
terra

terra: quòd huiuſmodi elementa ſuum quendam curſum A habeant atque vſum & motum naturæ, vt grauiora demergant & in pronum ferantur, vacua & leuia in ſuperiora ſe ſubrigant? Eſt enim proprius cuique motus. In ſphæræ autem circuitu iſta confundi, & vim ſui curſus amittere, quoniam ſphæra in orbem ſuum voluitur, & ſuperiora inferioribus, ſuperioribus quoq; inferiora mutantur. Quorum autem ſecundùm naturam motus mutati ſunt, horum neceſſariò ferunt mutari ſolere qualitates ſubſtantiarum ſuarum. Quid igitur defendimus æthereum corpus eſſe, ne videatur corruptioni obnoxium? Quod enim compoſitum ex corruptibilibus elementis eſt, neceſſe eſt reſoluatur. Nam hoc ipſo quod diuerſæ B eadem ſint elementa naturæ, ſimplicem & inuiolabilem motum habere non poſſunt, cùm ſe diuerſus elementorum motus impugnet. Vnus enim motus omnibus aptus eſſe non poteſt, & elementis diſtãtibus conuenire. Nam qui leuibus accommodus eſt, fit incommodus grauioribus elementis. Itaque quando ad ſuperiora motus cœli eſt neceſſarius, terrenus grauatur: quando ad inferiora decurſus expetitur, igneus vigor ille violenter attrahitur. Etenim contra naturæ ſuæ vſum deorſum cogitur. Omne autem quod in contrarium cogitur, non naturæ ſeruiens, ſed neceſſitati, cito ſoluitur, & in ea ſcinditur ex quibus videtur eſſe compoſitum, in ſuam quamque re- C gionem ſingulis recurrentibus. Hæc igitur alij conſiderantes ſtabilia eſſe non poſſe, æthereum corpus cœli ſtellarúmque eſſe arbitrati ſunt, quintam quandam naturam corporis introducentes, quò diuturnam cœli putarent menſuram eſſe ſubſtantiam. Sed non iſta opinio propheticæ potuit obuiare ſententiæ, quam diuina quoque Domini Ieſu Chriſti. Denique noſtri maieſtas in Euangelio comprobauit. Dixit enim Dauid, *Principio* Pſ. 101. *terram tu fundaſti Domine, & opera manuum tuarum* Heb. 1. *ſunt cœli. Ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnia ſicut veſtimentum veteraſcent, & tanquam amictum mutabis ea, & mutabuntur: tu verò ipſe es, & anni tui non* D *deficient.* Quod adeo probauit in Euangelio Dominus vt Matth. 24. diceret, *Cœlum & terra tranſibunt, mea autem verba non præteribunt.* Nihil igitur agunt qui propter cœli aſſerendam perpetuitatem, quintum corpus æthereum introducendum putarunt, cùm æquè videant diſſimilem cæteris adiunctam membri vnius portionem, labem corpori magis afferre conſueuiſſe. Simul illud aduerte, quia Pro- Pſ. 148. pheta Dauid cùm terram priori loco nominauit, & poſtea cœlum credidit opus eſſe Domini declarãdum: quan- Eccl. 14 do enim dixit & facta ſunt, nihil intereſt quid priùs exprimas, cùm ſimul vtrumque ſit factum, ſimul ne eo ſaltem prærogatiua cælo diuinæ videatur adiudicata ſub- E ſtantiæ, vt primogenitæ creaturæ priuilegio potior æſtimetur. Itaque illos ſuis relinquamus contentionibus, qui mutuis diſputationibus ſe refellunt. Nobis autem ſatis eſt ad ſalutem, non diſputationum controuerſia, ſed præceptorum veritas: nec argumentationis aſtutia, ſed fides mentis, vt ſeruiamus creatori potiùs quàm creaturæ, qui eſt Deus benedictus in ſæcula.
Rom. 1.

Quomodo terra facta ſit inuiſibilis & incompoſita: & cur priùs ſit facta, quàm ornata.

CAP. VII.

1. Cor. 3. TErra (inquit) *erat inuiſibilis & incompoſita.* Bonus F artifex priùs fundamentum ponit: poſtea, fundamento poſito ædificationis membra diſtinguit, adiungit ornatum. Poſito igitur fundamento terræ, & confirmata cœli ſubſtantia (duo enim iſta ſunt velut cardines rerum) ſubtexuit, *Terra autem erat inuiſibilis & incompoſita.* Quid eſt, *Erat*, niſi ne fortè in infinitum & ſine principio extendant opinionem ſuam, & dicant, Ecce quia materia (id eſt hyle, ſicut Philoſophi dicunt) etiam ſecundùm Scripturam diuinam non habuit initium? Verùm Gen. 4. hoc dicentibus reſpondebis quia ſcriptum eſt, *Erat au-* Ibid. *tem Cain operans terram.* Et de eo qui Iubal dictus eſt, habet Scriptura, *Hic erat pater qui demonſtrauit pſalterium & citharam.* Et, *Homo erat in Auſitide regione, cui* Iob 1. *nomen Iob.* Deſinant ergo de verbo quæſtionem mouere, cùm præmiſerit Moyſes, quia fecit Deus terram. Erat ergo, ex quo facta eſt. Nam ſi ſine principio eam dicunt eſſe, iam non ſolùm Deum, ſed etiam hylen ſine principio dicẽtes, definiant vbinam erat. Si in loco, ergo etiam locus ſine principio fuiſſe adſtruitur, in quo erat materia rerum, quæ principium non habebat. Quod ſi abſurdum videtur de loco credere, videte ne fortè volatilem terram debeãmus æſtimare, quæ non habens fundamentum, alarum remigiis ſuſpendebatur. Vnde ergo ei alas ſumemus, niſi fortè huc deriuemus prophetici ſermonis B interpretationem, *A pennis terræ prodigia audiuimus?* Eſa. 24. Et illud, *Væ terræ nauium pennæ?* Eſa. 19. Sed hoc ſi accipiamus, in quo aëre volabat terra? Sine aëre enim volare non poterat. Sed aër adhuc eſſe nõ poterat, quia non erat elementorum facta diſtinctio, cùm ipſa adhuc elementa facta non eſſent. Vbi ergo erat materia iſta alarum ſuffulta remigijs? In aëre non erat, quia aër corpus eſt mundi. Corpus autem eſſe aërem docet lectio, quia emiſſa Sap. 5. ſagitta in locum quem iaculator intendit, inciſus aër ſtatim in ſeipſum reſolutus eſt. Vbi ergo erat hyle, niſi fortè dicatur quadam dementi inuentione, quia in Deo erat? Ergo Deus qui eſt inuiſibilis naturæ atque inuio- C labilis, qui lucem habitat inacceſſibilem, incomprehenſibilis & puriſſimus ſpiritus, locus erat materiæ mundialis, & erat in Deo mundi portio, cùm de hoc mundo non ſit nec mens ſeruulorum eius, ſicut habemus ſcriptum, *De hoc mundo non ſunt, ſicut & ego non* 1. Timoth. 6. *ſum de mundo?* Quemadmodum ergo viſibilia inuiſibilibus, & ei qui ordinem ac decorem donauit omnibus, incompoſita copulabantur: niſi fortè quia dixit, *Terra* Ioan. 17 *autem erat inuiſibilis:* & inuiſibilem eam per ſubſtantiam credant: & ideo quia aquis operta, viſibilis corporeis oculis eſſe non poterat, quemadmodum plerá- D que in profundo aquarum ſita, viſum oculorum, aciémque prætereunt? Non enim Deo aliquid inuiſibile; ſed creatura mundi creaturæ vtique æſtimatione cenſetur. Inuiſibilis etiam terra, quia nondum lux quæ illuminaret mundum, nondum ſol: poſtea enim luminaria facta ſunt cœli. Quod ſi ſolis radius plerúmque etiam aquis Heb. 4. operta illuminat, & profundo merſa ſplendore luminis ſui prodit; quis dubitet Deo ea quæ in profundo ſunt, inuiſibilia eſſe non poſſe: niſi fortè ſic accipiamus inuiſibilem terram, quod nondum verbo Dei & protectione viſitabatur, quæ hominem non habebat propter quem Dominus reſpiceret in terram, ſicut ſcriptum eſt: *Domi-* Pſ. 13. *nus reſpexit ſuper filios hominum, vt diceret ſi eſt intelligens, aut requirens Deum?* Pſ. 75. Et alibi ait, *De cœlo iaculatus* E *eſt iudicium: terra tremuit, & quieuit.* Pſ. 148. Et meritò inuiſibilis, quia incompoſita, quæ figuram & ſpeciem congruentem adhuc non acceperat a proprio conditore. Et fortaſſe dicant: Cur enim Deus, ſicut dixit & facta ſunt: non ſimul ornatus congruos rebus aſſurgentibus, donauit elementis, quaſi non potuerit, cœlum inſignitum ſtellis ſubitò vt creatum eſt, refulgere, & floribus ac fructibus terra veſtiri? Potuit vtique; ſed ideo primò facta, poſtea compoſita declarantur, ne verè increata & ſine principio crederentur, ſi ſpecies rerum velut ingeneratæ ab initio, non poſteà additæ viderentur. Incompoſita terra legitur, & iiſdem a Philoſophis æternitatis quibus Deus priuilegiis honoratur: quid dicerent ſi ab ini- F tio eius pulchritudo vernaſſet? Demerſa aquis deſcribitur, velut cuidam principiorum ſuorum addicta naufragio, & adhuc à nonnullis facta non creditur: quid ſi decorem primogenitum vindicaret? Accedit illud, quod imitatores nos ſui Deus non eſſe voluit, vt primò faciamus aliqua, poſtea venuſtemus: ne dum ſimul vtrúmque adorimur, neutrum poſſimus implere. Fides autem noſtra quodam gradu creſcit. Ideo primò fecit Deus, poſtea venuſtauit, vt eundem credamus ornâſſe qui fecit, & feciſſe qui ornauit: ne alterum putemus ornaſſe, alterum creauiſſe; ſed eundem vtrumque eſſe operatum: vt primò faceret, poſtea componeret, ne alterum alteri deeſſe crederetur. Habes in Euangelio ha-

ius rei euidens teſtimonium. Nam ſuſcitaturus Lazarum G Dominus, iuſſit vt Iudæi remouerent lapidem de ſepulchro, vt mortuum videntes, poſtea reſuſcitatum crederent. Deinde vocauit Lazarum, & reſurrexit, & ligatis *Ioan. 11* manibus & pedibus, exijt foras. Nonne poterat remouere lapidem, qui poterat mortuum ſuſcitare? Et qui potuit defuncto vitam reddere, non potuit nexus ſoluere vinculorum? Cui vinctis pedibus greſſum dedit, huic non potuit ruptis vinculis inceſſum reddere? Sed vtique aduertimus quòd voluit primò demonſtrare mortuum, vt oculis ſuis crederent: deinde reſuſcitare; tertiò iubere vt ipſi vincula funeris ſoluerent, vt inter iſta fides infunderetur infidelibus, & per gradus quoſdam credu- H litas naſceretur.

Quando terra erat incompoſita: quis ſpiritus ſuperferebatur ſuper aquam: quòd malitia eſt ab homine: & quomodo tenebræ erant ſuper abyſſum.

CAP. VIII.

FEcit ergo Deus primò cœlum & terram, & ea tamen *al. corruptibiles creaturæ.* non quaſi perpetuas, ſed quaſi † corruptibiles creaturas conſummationi voluit ſubiacere. Vnde in Eſaiæ libro ait: *Tollite in cœlum oculos veſtros, & aſpicite terram* *Eſa. 51.* *deorſum, quia cœlum vt fumus ſolidatum eſt, terra autem,* I *vt veſtimentum veteraſcet.* Hæc terra eſt, quæ ante erat incompoſita. Nondum enim erant maria ſuo fine diſtincta, & ideo vago fluctu, & profundo gurgite terra mundabatur. Conſidera, quia etiam nunc paluſtri vligine terra inhorrere conſueuit, nec patiens eſt vomeris, vbi infuſus terris humor exundat. Erat ergo incompoſita, vtpote ſolertis agricolæ non arata culturis, quia adhuc deerat cultor. Erat incompoſita, quia nuda gignentium, nec thoris herboſa riparum, nec opaca nemoribus, nec læta ſegetibus, nec vmbroſa ſupercilijs montium, nec odora floribus, nec grata vinetis. Meritò incompoſita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant vitium ſerta gem- K mantium. Oſtendere enim voluit Deus, quia nec mundus ipſe haberet gratiam, niſi eum vario cultu operatur ornâſſet. Cœlum ipſum intextum nubibus, horrorem oculis, mœſtitiam animis excitare conſueuit. Terra imbribus madefacta, faſtidio eſt. Maria procellis turbata, quos non incutiunt metus? Pulcherrima eſt rerum ſpecies; ſed quid eſſet ſine lumine? quid ſine temperie? quid ſine aquarum congregatione, quibus antè dimenſa poli huius habebantur exordia? Tolle ſolem terris, tolle ſolis ſtellarum globos, omnia tenebris inhorreſcunt. Sic erant *Pſal. 17* antequam lumen huic mundo Dominus infunderet. Et ideo Scriptura ait, *quia tenebræ erant ſuper abyſſum.* Tenebræ erant, quia ſplendor deerat lucis. Tenebræ erant, L quia aer ipſe tenebroſus eſt. Aqua ipſa ſub nube tenebroſa eſt, quia tenebroſa aqua in nubibus aëris. Erant ergo tenebræ ſuper abyſſos aquarum. Non enim malas intelligendum arbitror poteſtates, quòd Dominus earum malitiam creauerit, cùm vtiq; non ſubſtantialis, ſed accidentalis ſit malitia, quæ à naturæ bonitate deflexit. Itaque in conſtitutione mundi opinio malitiæ interim ſequeſtretur, ne diuinæ operationi, & pulcherrimæ creaturæ, ea quæ decolora ſunt, admiſcere videamur, maximè cùm ſequatur: *Et ſpiritus Dei ſuperferebatur ſuper aquas.* Quem etſi aliqui pro aëre accipiant, aliqui pro ſpiritu quem ſpiramus & carpimus auræ huius vitalis ſpiritum: nos tamen cum ſanctorum & fidelium ſenten- M tia congruentes, Spiritum ſanctum accipimus, vt in conſtitutione mundi operatio Trinitatis eluceat. Præmiſſo enim, quòd *in principio fecit Deus cœlum & terram*, id eſt, in Chriſto fecit Deus, vel filius Dei Deus fecit, vel *Ioan. 1.* per filium Deus fecit: quia *omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil:* ſupererat plenitudo operationis in ſpiritu, ſicut ſcriptum eſt: *Verbo Domini cœli* *Pſal. 32* *firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Itaque quemadmodum in Pſalmo docemur operationem verbi, quod eſt verbum Dei, & virtutem quam dedit Spiritus ſanctus: ita hinc propheticum reſultauit oraculum, quia Deus dixit, & Deus fecit, ſpiritus quoque Dei ſuperferebatur ſuper aquas. Ornando enim polo cœli, germinaturis terris pulchrè ſpiritus ſuperferebatur, quia per ipſum habebant nouorum partuum ſemina germinare, ſecundùm quod dixit Propheta, *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* *Pſ. 103.* Denique Syrus, qui vicinus Hebræo eſt, & ſermone conſonat in pleriſque & congruit, ſic habet: *Et ſpiritus Dei fouebat aquas*, id eſt viuificabat, vt in nouas cogeret creaturas, & fotu ſuo animaret ad vitam. Nam etiam Spiritum ſanctum legimus creatorem, dicente Iob, *Spiritus* *Iob 33.* *diuinus qui fecit me.* Siue ergo Spiritus ſanctus ſuperferebatur ſuper aquas, tenebræ contrariarum virtutum ſuper eas eſſe non poterant, vbi locum ſibi tanta gratia vendicabat, ſiue, vt quidam volunt aërem accipiant, reſpondeant qua ratione ſpiritum Dei dixerit, cùm ſatis fuerit ſpiritum nuncupare. Hi ergo volunt à Domino Deo noſtro quatuor primùm elementa generata, cœlum, terram, mare, aërem, eo quòd cauſæ rerum, ignis & aër, terra & aqua ſint, ex quibus mundi ſpecies conſtat & forma. Vbi igitur tenebræ nequitiarum ſpiritalium locum habere potuerunt, cùm auguſtæ huius decorem figuræ mundus indueret? Nunquid ſimul malitiam Deus creauit? Sed ea ex nobis orta, non à creatore Deo condita, morum leuitate generatur, non vllam creaturæ habens prærogatiuam, nec auctoritatem ſubſtantiæ naturalis, ſed mutabilitatis vitium, & errorem prolapſionis. Eradicari hanc Deus vult de animis ſingulorum. Quomodo eam ipſe generaret, cùm clamet Propheta: *Deſinite à malitiis veſtris?* Et præcipuè ſanctus Dauid: *Deſine*, *Eſai. 1.* *Pſal. 33* inquit, *à malo, & fac bonum?* Quomodo ergo ei initium *& 36.* à Domino damus? Sed hæc opinio feralis eorum qui perturbandam Eccleſiam putauerunt. Hinc Marciones, hinc Valentini, hinc peſtes illæ Manichæorum funeſta Sanctorum mētibus tentauerunt inferre contagia. Quid nobis in ipſo lumine vitæ tenebras motus inquirimus? Scriptura diuina ſalutem ſuggerit, vitæ odorem fragrat, K vt ſuauitatem legens capias, non vt præcipitio diſcrimen incurras. Simpliciter in lege, ô homo! non tibi ipſe foueam prauus interpres effodias; ſimplex ſermo eſt, *quia fecit Deus cœlum & terram.* Fecit quod non erat, non quod erat. *Et terra erat inuiſibilis*, ex quo facta eſt, erat, & erat inuiſibilis, quia exundabat aqua, & operiebat eam, & erant ſuper eam tenebræ ſuperfuſæ, quia nondum erat lumen diei, nondum ſolis radius, qui ſolet & ſub aquis latentia declarare. Quid ergo dicunt quod Deus creauerit malum, cùm ex contrariis & aduerſis nequaquam ſibi aduerſa generentur? Nec enim vita mortem generat, nec lux tenebras. Non enim ſicut mutabilitates affectuum, ita etiam generationum progreſſiones L ſunt. Illæ ex contrariis in contraria propoſiti deflexione vertuntur: iſtæ non ex contrariis in aduerſa deflectuntur; ſed ex eiuſdem generis vel auctoribus, vel cauſis creaturæ, in ſimilitudinem ſui referuntur auctoris. Quid igitur deterius? Si enim neque ſine principio eſt quaſi increata, neque à Deo facta, vnde habet natura malitiam? nam mala eſſe in hoc mundo nullus ſapiens denegauit, cùm ſit tam frequens in hoc ſeculo lapſus ad mortem. Sed ex his quæ iam diximus, poſſumus colligere quia non eſt viua ſubſtantia, ſed mentis atque animi deprauatio, à tramite virtutis deuia, quæ incurioſorum animis quàm frequenter obrepit. Non igitur ab extraneis eſt nobis, quàm a nobiſipſis maius periculum. Intus eſt ad- M uerſarius, intus auctor erroris, intus, inquam, clauſus in nobiſmetipſis. Propoſitum tuum ſpeculare, habitum tuæ mentis explora, excubias obtende aduersùm menos tuæ cogitationes, & animi cupiditates. Tu ipſe tibi es cauſa improbitatis, tu ipſe dux flagitiorum tuorum, atque incentor criminum. Quid alienam naturam arceſſis ad excuſationem tuorum lapſuum? Vtinam te ipſe non impelleres, vtinam non præcipitares, vtinam non inuolueres aut ſtudiis immoderatioribus, aut indignatione, aut cupiditatibus, quæ nos innexos velut quibuſdam retibus tenent. Et certè in nobis eſt moderari ſtudia, cohibere iracundiam, coërcere cupiditates: in nobis eſt etiam indulgere luxuriæ, abolere libidines, inflammare iracun-

diam, vel infamanti autem accommodare, eleuari magis ſuperbia, effundi in ſæuitiam, quam reprimi humilitate, diligere manſuetudinem. Quid naturam accuſas, ô homo? Habet illa velut impedimenta quædam, ſenectutem & infirmitatem. Sed ſenectus ipſa in noſtris moribus dulcior, in conſilijs vtilior, ad conſtantiam ſubeundæ mortis paratior, ad reprimendas libidines firmior. Infirmitas quoque corporis, ſobrietas mentis eſt. Vnde ait Apoſto-
2.Cor. 12. lus. *Cùm infirmor, tunc potens ſum.* Itaque non in virtutibus, ſed infirmitatibus gloriabatur. Reſponſum quoque diuinum refulſit oraculo ſalutari: quia virtus infirmitate conſummatur. Illa cauenda quæ ex noſtra volun-
15. q. 1. c. illa c. non da. tate prodeunt delicta iuuentutis, & irrationabiles paſſiones corporis. Quorum igitur nos ſumus domini, horum principia extrinſecùs non requiramus, nec deriuemus in alios, ſed agnoſcamus ea quæ propriè noſtra ſunt. Quod enim poſſumus non facere ſi nolumus, huius electionem mali nobis potius deberemus quam alijs adſcribere. Ideo
Exod. 21. Deut. 4. & 19. Ioſue 20. 23. c. 91. etiam in iudicijs iſtis voluntarios reos, non ex neceſſitate compulſos, culpa conſtringit, pœna condemnat. Neque enim ſi per furorem aliquis innocentem peremerit, obnoxius morti eſt: quinetiam ipſius diuinæ legis oraculo, ſi quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis ſpem, refugij facultatem, vt poſſit euadere. Hoc igitur de eo quod propriè malum videtur, dictum ſit. Mala enim non ſunt niſi quæ crimine mentem implicant, & conſcientiam ligant. Cæterùm paupertatem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem nemo ſapiens mala dixerit, nec in malorum ſorte numerauerit: quia nec contraria iſtis in bonis habentur maximis, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur. Non otioſè nobis excurſus iſte proceſſit: vt probaremos tenebras & abyſſum ſimpliciter accipienda. Erant enim
Eſa. 40. tenebræ de obumbratione cœli: quia omne corpus vmbram facit: quia obumbrat vel finitima vel inferiora, & ea maximè quæ operire atque includere videtur. Includit autem cœli polos, quia cœlum ſicut camera extenditur, quemadmodum ſuprà demonſtrauimus. Non ergo principalis erat tenebroſa ſubſtantia: ſed quaſi vmbra ſecuta eſt mundi corpus caligo tenebrarum. Itaque momento diuinæ præceptionis mundus aſſurgens, intra ſe incluſit vmbram: vt ſi quis in campi medio, quem ſol meridianus illuminet, locum aliquem repente obſepiat, & denſis ramorum frondibus tegat, nónne quo ſplendidior foris ſpecies loci eius effulgeat, hoc horrenti deſuper ſcena gurguſtium eius intus obſcurius fit? Aut vnde antrum, clauſum vndique huiuſmodi locum vocarunt, niſi quod atro inhorreſcat ſitu, atque effuſione tenebrarum? Iſtæ ergo tenebræ ſuper aquarum abyſſos erant. Nam abyſſum multitudinem & profundum aquarum
Luc. 8. dici, lectio Euangelij docet, vbi rogabant Saluatorem dæmonia, ne iuberet illis vt in abyſſum irent. Sed qui docebat voluntates dæmoniorum non eſſe faciendas, præcepit illis vt irent in porcos. Porci autem ſe in ſtagnum aquarum præcipitarunt, vt quod recuſabant dæmonia, non euaderent, ſed digno præcipitio demergerentur. Erat ergo hæc mundi incompoſita ſpecies & forma.

De creatione lucis, per quam ornata ſunt priùs condita, & de diſtinctione inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem.

CAP. IX.

ET *ſpiritus* (inquit) *Dei ſuperferebatur ſuper aquas, & dixit Deus, Fiat lux.* Meritò præmiſſus eſt ſpiri-
1.Tim. 6. tus Dei, vbi diuina incipere habebat operatio. *Fiat* (inquit) *lux.* Vnde vox Dei in ſcriptura diuina debuit inchoare, niſi à lumine? Vnde mundi ornatus, niſi à luce exordium ſumere? Fruſtra enim eſſet, ſi non videretur.
Ioan. 1. Erat quidem Deus ipſe in lumine, quia *lucem habitat in-*
Ioan. 3. *acceſſibilem*, & erat lumen verum, quod *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*; ſed eam lucem fieri voluit, quæ oculis corporalibus comprehenderetur. Qui ædificium aliquod dignũ habitaculo patrisfamilias ſtruere deſiderat, antequam fundamenta ponat, vnde

A lucem ei infundat explorat, & ea prima eſt gratia: quæ ſi deſit, tota domus deformis horret incultu. Lux eſt quæ reliquos domus commendat ornatus. *Fiat* (inquit) *lux.* Plena vox luminis non diſpoſitionis apparatum ſignificat, ſed operationis reſplendet effectu. Naturæ opifex lucem locutus eſt, & creauit. Sermo Dei voluntas eſt, opus Dei natura eſt: lucem creauit, tenebras illuminauit. *Et dixit Deus, Fiat lux, & facta eſt lux.* Non ideo dixit, vt ſequeretur operatio, ſed dicto abſoluit negotium. Vnde Pſ. 148. pulchrè Dauidicum illud: *Dixit & facta ſunt*, quia dictum impleuit effectus. Auctor ergo lucis Deus: locus autem & cauſa tenebrarum mundus eſt. Sed bonus au-
B ctor ita lucem dilexit, vt mundum ipſum infuſo aperiret lumine, atq; eius ſpeciem venuſtaret. Reſplenduit igitur ſubitò aër, & expauerunt tenebræ noui luminis claritatem. Repreſſit eas, & quaſi in abyſſos demerſit repente per vniuerſa mundi fulgor lucis infuſus. Pulchrè itaque & propriè dixit: *Facta eſt lux.* Sicut enim citò lux cœlum, terras, maria illuminat, & momento temporis ſine vlla comprehenſione retectis ſurgentis diei ſplendore regionibus, noſtro ſe circumfundit aſpectui; ita ortus eius citò debuit explicari. Quid miramur ſi Deus locutus eſt lucem, & caliganti mundo lumen emicuit, quando ſi quis inter aquas merſus, oleum ore emiſerit, clariora
C faciat ea quæ profundi tegebantur occulos? Dixit Deus, non vt per vocis organa quidam ſonus ſermonis exiret, nec vt linguæ motus cœleſte formaret alloquium, atque aërem iſtum quidam verborum ſtrepitus verberaret; ſed vt voluntatis ſuæ † diſpoſitionem proderet operationis al. cognitionem. effectu. *Et vidit Deus lucem quia bona eſt: & diſcreuit inter lucem & tenebras.* Dixit, & ſonum vocis nullus audiuit: diſcreuit, & operationis molimina nemo deprehendit: vidit, & oculorum eius intentionem nullus aſpexit. *Et vidit* (inquit) *Deus lucem quia bona.* Nec quod ignorabat, vidit, nec id quod neſciebat ante, aut non viderat, comprobauit: ſed bonorum operum proprium
D eſt, vt externo commendatore non egeant, ſed gratiam ſuam, cùm videntur, ipſa teſtentur. Plus eſt quod probatur aſpectu, quam quod ſermone laudatur. Suo enim vtitur teſtimonio, non alieno ſuffragio. Quod ſi apud nos oculi iudicium remittitur, quibus ſimul & gratia venuſtatis, & rerum menſura comprehenditur: quantò magis Deus omnia quæ probat videt, & quæ videt probat, ſe-
Pſal. 33. cundùm quod ſcriptum eſt, Quia oculi Domini ſuper iuſtos? Lucis natura huiuſmodi eſt, vt non in numero, non in menſura, non in pondere, vt alia; ſed omnis eius in
Sap. 11. aſpectu gratia ſit. Proprijs itaque ſermonibus naturam locis expreſſit, quæ videndo complacet, quoniam ipſa videndi officium ſubminiſtrat. Nec immeritò tantum ſi-
E bi prædicatorem potuit inuenire, à quo iure prima laudatur, quoniam ipſa fecit vt etiam cætera mundi membra digna ſint laudibus. Vidit ergo Deus lucem, & vultu ſuo illuminauit: & vidit quia bona eſt. Non ex parte Dei, ſed ex generali iudicium eſt: itaque non in ſplendore tantummodo, ſed in omni vtilitate gratia lucis probatur. Vnde & diſcretio fit inter lucem & tenebras, vt ſeparata lucis natura atque tenebrarum, nihil videatur intra ſe habere confuſum. *Et vocauit Deus lucem, diem, & tenebras noctem vocauit.* vt & nomine ipſo diem noctemq; diſtingueret. Aduertimus itaque quod lucis ortus antequam ſol diem videatur aperire (principia enim diei, noctis exitum claudunt) finiſque & ſtatus limes noctis & diei vi-
F deatur eſſe præſcriptus, diem ſol clarificat, lux facit. Frequenter cœlum nubibus tegitur, vt ſol tegatur, ne vllus radius eius appareat: lux tamen diem demonſtrat, & tenebras abſcondit.

Quod non diei nox, ſed dies nocti ſecundùm Scripturam anteferatur, & de vnitate diei in quo cœlum & terra cæteraque ſunt condita & creata.

CAP. X.

ET *factum eſt veſpere, & manè dies vnus.* Quærunt aliqui, cur priùs veſperum, poſtea manè ſcriptura memorauerit, ne fortè noctem priùs quàm diem ſignificare videatur. Nec aduertunt, primò quòd

præmiſerit diem, dicendo, *Et vocauit Deus lucem diem,* G *& tenebras vocauit noctem.* deinde quòd veſper finis diei ſit, & mane finis noctis. Ergo vt prærogatiuam & primatus natiuitatis diei daret, priùs finem diei ſignificauit, vt ſecutura nox eſſet, deinde poſtea finem noctis adiunxit. Eouſque autem noctem diei Scriptura anteferre non potuit, vt & diei & noctis tempora, diei appellatione concluſerit, & tanquam principalis ſibi auctoritatem nominis vindicauerit. Et hanc Scripturæ eſſe conſuetudinem, vt potiori appellationem deputet, frequentibus exem- plis probamus. Si quidem & Iacob dixit: *Dies annorum vitæ meæ, pauci & mali.* Et iterum: *Omnes dies vitæ meæ.* Et Dauid poſuit: *Dies annorum noſtrorum*: non & no- H ctes. Vnde aduertimus ea quæ nunc in ſpecie hiſtoriæ traduntur, vim ſtatuiſſe legis in poſterum. Principium ergo diei, vox Dei eſt: *Fiat lux, & facta eſt lux.* Finis diei veſper eſt. Iam ſequens dies ex noctis fine ſuccedit. Sententia autem Dei euidens, quia diem primò vocauit lucem, & ſecundo vocauit tenebras noctem. Præclarè etiam vnum non primum diem dixit: nam ſecuturo ſecundo, & tertio die, & deinceps reliquis, primum potuit dicere: & hoc ordinis videbatur; ſed legem ſtatuit vt viginti quatuor horæ diurnæ atque nocturnæ, diei tantùm nomine definiantur, vt ſi diceret: Viginti quatuor hora- I rum menſura vnius diei tempus eſt. Sicut enim virorum generatio computatur, & intelligitur etiam fœminarum, quia nectuntur ſecunda prioribus: ita etiam dies numerantur, & noctes æſtimantur adiunctæ. Sicut igitur circuitus vnus, ita dies vnus. Nam plerique etiam hebdomadam vnam, vnum diem dicunt: quòd in ſe quaſi in vnum redeat diem, & quaſi ſepties in ſe recurrat. Eſt autem & circuitus figurarum à ſe incipere, & in ſe reuerti. Vnde & ſæculum vnum interdum Scriptura dicit. Nam etſi aliis locis ſæcula appellat, videtur magis diuerſitates ſtatuum publicorum vel negotiorum ſignificare, quam ſæculorum ſucceſſiones aliquas definire: *Quia dies Domini magnus & præclarus.* Et alibi, *Vt quid vo-* Ioel. 2. *bis quærere diem Domini?* Et hic tenebræ, & non lux. Amo. 5. Manifeſtum eſt enim quòd malè conſcijs & indignis dies ille tenebroſus ſit, quo fulgebit innocentia, & mens Eſa. 60. noxia cruciabitur. Cæterum quòd ſine interpolatione noctium, & ſucceſſione tenebrarum dies perpetuus ille remunerationis æternæ futurus ſit, Scriptura nos docet. Pulchrè autem vicem vtramque vnum dicturus diem, matutino eum fine concluſit, vt & a luce inchoare diem doceret, & in lucem deſinere. Non enim eſt integrum dies tempus, niſi & noctis fuerit expletum. *Vnde &* Rom. 13 *nos ſemper quaſi in die honeſtè ambulemus, & abijciamus opera tenebrarum.* Noctem enim ad quietem corporis datam eſſe cognoſcimus, non ad muneris alicuius vel operis functionem, quæ ſomno & obliuione tranſcurritur. Non ſit in nobis comeſſatio, ebrietas, cubile, impudicitia. Non dicamus: *Tenebræ & parietes operiunt* Ibidem. *nos, & quis ſcit ſi videbit Altiſsimus?* Sed ſit in no- Eccl. 23 bis amor lucis, & cura honeſtatis, vt tanquam in die ambulantes, opera noſtra coram Deo lucere cupiamus: Cui eſt honor, laus, gloria, poteſtas, cum Domino noſtro Ieſu Chriſto, & cum Spiritu ſancto, à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Ibidem. Gen. 47 Pſal. 89

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium ſecundi libri Hexaëmeron.

Agit per capita quinque de opere ſecundi diei & exponit eam textus partem quæ ad rem facit.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

1. *Annectit dicta dicendis, erigitque Auditorum mentes ad ea ſuſpicienda veluti Dei oracula.*
2. *De creatione Firmamenti, & diſcretione inter aquam & aquam: & vtrùm vnum tantùm ſit cœlum, an plures: ac de confutatione Philoſophorum aſſerentium orbes ſtellarum motu ſuo dulcem quendam & plenum ſuauitatis ſonum reddere.*
3. *De Firmamento, vtrùm ſit hoc quod in ſuperioribus cœlum appellatum eſt, an aliud, & quomodo aqua vera ſuper cœlos eſſe poſſit, cum reprobatione opinionis eorum qui hoc deſtruere conantur.*
4. *Quæ ſit inter cœlos & firmamentum differentia, & firmamentum vnde nuncupatum ſit: quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione.*
5. *Quòd opus Dei eſt opus & Patris & Filij: quid videre Dei, & probare: quid pulchritudo: & laudatur opus ſecundi diei.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. II.

AGENS DE OPERE SECVNDI DIEI.

ET dixit Deus, Fiat firmamentum inter medium aquæ: & ſit diſcernes inter aquam & aquam. Et fecit Deus firmamentum: & diſcreuit Deus inter medium aquæ quæ erat ſub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat ſuper firmamentum. Et factum eſt ſic. Et vocauit Deus firmamentum, cœlum. Et vidit Deus quia bonum, & factum eſt veſpere & manè dies ſecundus.

Annectit dicta dicendis, erigitque Auditorum mentes ad ea ſuſcipienda veluti Dei oracula.

CAPVT I.

DIEM primum, vel potiùs vnum (maneat enim & prophetici prærogatiua ſermonis) vt potui- L mus, abſoluimus: in quo conditum cœlum, terram creatam, aquarum exundantiam coërcitam, circumfuſum aërem, diſcretionem factam lucis atque tenebrarum, Dei omnipotentis, & Domini Ieſu Chriſti, Spiritus quoque ſancti operatione cognouimus. Quis ergo non miretur diſſimilibus membris diſparem mundum in corpus vnum aſſurgere, & inſolubili concordiæ charitatiſque lege in ſocietatem & connexionem ſui tam diſtantia conuenire, vt quæ diſcreta naturâ ſunt, in vnitatis & pacis M vinculum velut indiuidua compactione nectantur? Aut quis hæc videns, poſſibilitatem rationis infirmo ingenio rimetur? Quæ omnia vis diuina, incomprehenſibilis humanis mentibus, & ineffabilis ſermonibus noſtris, voluntatis ſuæ auctoritate connexuit. Fecit igitur Deus cœlum & terram, & ea quaſi auctor eſſe præcepit, non tanquam figuræ inuentor, ſed tanquam ope-

ratot naturæ: Nam quomodò ſibi conueniunt operatoria, impaſſibilis Dei virtus & paſſibilis materiæ natura, tanquàm altera ab alterà quo indiguerint, mutuantes? Nam ſi increata materia videtur: ergò Deo creandæ poteſtas materiæ defuiſſe, & ab ea operationi ſubiacentia mutuata. Si verò incompoſita, mirum admodùm coęternam Deo materiam decorem ſibi non potuiſſe conferre, quę ſubſtantiam non à Creatore acceperit; ſed ſine tempore ipſa poſſederit. Plus ergò inuenit operator omniũ, quàm contulit. Inuenit materiam, in quã poſſit operari: contulit autem figuram quę decorem inuentis rebus afferret. Vnde excipiendus à cæteris tanquàm dies vnus, non conferendus cum cæteris tanquàm dies primus eſt: vnde fundamenta rerum omnium poſita, & cauſæ eſſe cœperunt quibus mundi huius atque vniuerſæ viſibilis creaturæ fulta ſubſtantia eſt. Quare ad ſecundi diei admiranda opera ſermo nobis prodeat, quorum eminentia non ſecundùm tractatus noſtri poſſibilitatem; ſed ſecundùm † Scriptoris veritatẽ, ad laudem referenda eſt Creatoris. *al. Scripturæ.* Vos igitur quæſo vt naturaliter æſtimare, quæ dicimus probabiliter, ac ſimplici mentę & ſedulo ingenio penſare dignemini, non ſecundùm Philoſophiæ traditiones, & inanem ſeductionẽ ſuaſoriè veriſimilia colligentes; ſed ſecundùm regulam veritatis, quæ oraculis diuini ſermonis exprimitur, & contemplatione tantæ maieſtatis Fidelium pectoribus infunditur, quia ſcriptum eſt: *Confirma me in verbis tuis. Narrauerũt mihi iniuſti exercitationes, ſed non ſicut lex tua, Domine: omnia præcepta tua veritas.* Non ergo ſecundùm elementorum naturas, ſed ſecundùm Chriſtum, qui omnia quæ voluit fecit, abundans plenitudine diuinitatis ſuę, conſideremus quę facta ſunt, & naturæ poſſibilitatem interrogemus: Neque enim cùm in Euangelio Leproſos curaret, cæcis viſum refunderet, populus qui aderat & ſpectabat, illum medicinæ ordinem recognouit; ſed poteſtatem Domini miratus, *dedit* (vt ſcriptum eſt) *Deo laudem.* Neque ſecundùm numerũ Ægyptiorum & curſus ſiderum, menſuras elementorum, extendit manum ſuam Moyſes vt diuideretur mare Rubrum, ſed diuinæ imperio poteſtatis obtemperans. Vnde & ipſe ait: *Dextera manus tua, Domine! glorificata eſt in virtute: dextera manus tua, Domine! confregit inimicos.* Illũ igitur, ſancta plebs! eleua mentem tuam, & totum animum tuum eò confer. *Non ſic Deus videt, quemadmodùm homo. Deus in corde, homo in facie.* Nec ſic igitur homo videt, quẽadmodùm Deus. Audis quia Deus vidit, & laudauit. Noli igitur tuis oculis ęſtimare quæ facta ſunt, opinionibúſque † diſcutere: ſed quę Deus vidit & probauit, ea tu retractanda non putes.

Col. 2. — *Pſ. 118.* — *Pſ. 113.* — *Colo. 1.* — *Luc. 18.* — *Exod. 14.* — *Exod. 15.* — *Reg. 1. 6.* — *al. colligere.*

De creatione Firmamenti, & diſcretione inter aquam & aquam: & vtrùm vnum tantùm ſit Cælum, an plures: ac de confutatione Philoſophorum aſſerentium orbes ſtellarum motu ſuo dulcem quendam & plenum ſuauitatis ſonum reddere.

CAP. II.

ET dixit Deus: *Fiat Firmamentũ inter medium aquæ, & ſit diſcernens inter aquam & aquam; & factum eſt ſic.* Audi verba Dei: *Fiat*, dicit. Iubentis eſt, non æſtimantis: Imperat naturæ, non poſſibilitati obtemperat, non menſuras colligit, non pondus examinat. Voluntas eius menſura rerum eſt. Sermo eius finis eſt operis: *Fiat* (inquit) *Firmamentum inter medium aquæ.* Firmum eſt omne quod ſtatuit Deus. Et ſatis pulchrè præmiſit: *Fiat Firmamentũ*, antequàm ſubijceret: *Inter medium aquæ:* vt tu priùs crederes Firmamentum ex pręcepto Dei factum, quam de aquarum profluà qualitate dubitares. Si naturam elemẽtorum conſideres, quomodò inter aquas ſolidatum eſt Firmamentum? Illæ profluunt, illud conſtringitur: illæ currunt, hoc manet. *Et ſit* (inquit) *diſcernens inter aquam.* Sed aqua confundere, non diſcernere ſolet. Quomodo iubet quod ſcit ſecundùm elemẽtorum rationem eſſe contrarium? Sed cùm ſermo eius ortus naturæ ſit, iure vſurpat dare legẽ naturæ qui originem dedit. Sed priùs conſideremus quid ſit Firmamentum, vtrùm ipſum ſit quod in ſuperioribus Cælum appellauit, an aliud: & ſi duo Cæli an plures: Nam ſunt qui vnum Cælum eſſe dicant, nec alterius Cæli faciendi, cum eſſet vna hyle, vt ipſi aiunt, potuiſſe ſuppetere ſubſtantiam: quoniam cùm omnis ſuperiori Cælo eſſet expenſa, nihil reliqui fuit quod ad ædificationem ſecundi Cæli, tertiíve proficeret. Alij verò innumeros Cælos & Mundos eſſe aſſerunt, quos irrident ſui. Non enim nobiſcum illis maior quàm cum ſuis pugna eſt, qui geometricis numeris & neceſſitatibus cõtendunt probare quòd aliud Cælum eſſe non poſſit, nec pati naturam vt ſecundum aut tertium ſit, nec operatoris virtutem idoneam, vt multos Cælos faceret. Et quis nõ hanc eorum artificem facundiam irrideat, qui cùm ex vnà atque eadem cauſà plura eiuſdem generis ab hominibus fieri poſſe non abnuant, de Creatore omnium dubitent, vtrùm plures Cælos facere potuerit, de quo ſcriptum eſt: *Dominus autem Cælos fecit.* Et alibi: *Omnia quæcunque voluit fecit.* Quid enim difficile ei, cui velle feciſſe eſt? Fluitat igitur illis impoſſibilitatis ratio, cùm de Deo diſputant, cui verè dicitur: *Quia impoſſibile tibi nihil eſt.* Itaque nos nõ ſolùm ſecundum, ſed etiam tertium Cælum eſſe negare non poſſumus, cùm Apoſtolus raptum ſe ad tertium Cælum, ſcriptorum ſuorum teſtificatione cõfirmet. Dauid etiam Cælos Cælorum, in illo laudantium Dominum cõſtituit choro. Quem imitãtes Philoſophi, † quinque ſtellarum, Solis & Lunę, globorum conſonum motum introduxerunt, quorum orbibus vel potiùs globis cõnexa memorant omnia, quos ſibi innexos & velut inſertos verſari retrò, & contrario cęteris motu ferri arbitrantur, eóque impulſu & motu ipſorum orbium dulcem quendam & plenum ſuauitatis atque artis & gratiſſimi modulaminis ſonum reddi, quomodò ſciſſus aër tam artifici motu, & acuta cum grauibus temperante, ita varios ęquabiliter concentus efficiat, vt omnem ſupergrediatur muſici carminis ſuauitatem. Huius rei fidem ſi requiras atque expetas ſenſu nobis & auditu probari, hęſitant: Nam ſi vera ſurent, quomodò tanto motu orbium concrepante, cùm ille cæleſtis orbis cui affixos ferunt ſtellarũ curſus, qui ſine intermiſſione voluuntur, concitatiorem habeat conuerſionem atque acutum ſonum excitet; hic autem lunaris grauiſſimum, non audiretur à nobis, cùm leuiora audire ſoleamus? Fidem ergo eius diſputationis ſi teſtimonio noſtro & auditus munere exigamus probari, referunt obſurduiſſe aures noſtras, & hebetiorem nobis ſenſum audiendi factum, propter illam à principio noſtrę generationis concepti ſonitus conſuetudinem. Et exemplum afferunt, eò quòd Nilus fluuiorum maximus, eo videlicet loco vbi ſe ex altiſſimis montibus in Catadupa illa pręcipitat, magnitudine fragoris ſui aures accolarum obſtruat, vt audiendi munere carere dicantur. Sed facilè his ipſa reſpondet veritas: Nam qui tonitrua audimus nubium colliſione generata, tantorum orbium conuerſiones, qui maiori vtique ſicut motu ferri æſtimantur, ita vehementiores ſonitus excitarent, non audiremus? Addunt pręterea, ideò ſonum hunc non peruenire ad terras, ne capti homines per ſuauitatem eius atque dulcedinem quam † celerrimus ille cælorum efficit motus, ab orientalibus partibus vſque in occaſum, propria negotia atque opera derelinquerent, & omnia hic otioſa remanerent, quodam humanę ad cæleſtes ſonos mentis exceſſu. Sed ea quæ ſunt aliena à ſtudio noſtro, & à diuinę lectionis ſerie, ijs qui foris ſunt, relinquamus: nos inhæreamus Scripturarum cæleſtium magiſterio.

Pſ. 95. — *Pſ. 113.* — *Dan. 4. & Luc. 1.* — *Pſ. 148.* — *al. ſeptem.* — *al. celeberrimus.*

De Firmamento, vtrùm ſit hoc quod in ſuperioribus Cælum appellatum eſt, an aliud: & quomodò aqua vera ſuper Cælos eſſe poſſit, cum reprobatione opinionis eorum qui hoc deſtruere conantur.

CAP. III.

PRupoſitum igitur nobis eſt, quia dixit Deus: *Fiat Firmamentum inter medium aquæ, & ſit diſcernens inter aquã & aquam.* Et hinc tractatus, vtrùm hoc Firmamentũ appellet quod antè iam fecit, de quo ſcriptum eſt. *In principio fecit Deus Cælũ & terrã.* Nec fallit quod

aliqui ante nouita acceperint, eo quod ſuprà creatum au- G ctore Deo & conditum Cælum Scriptura expreſſerit, hîc expoſitionem operis, creationiſq; diffuderit: vt ibi quaſi ſumma operis breuiter comprehenſa ſit, hîc operationis qualitas per ipſas concurrentium rerũ digeſta ſit ſpecies. Sed mouet nos, quia & nomen aliud ſignificatur, & ſpecies ſolidior, & cauſa diſcernitur, & perſona cooperatoris adiungitur. Sic enim ſcriptum eſt: *Et diſcreuit Deus inter medium aquæ quæ erat ſub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat ſuper firmamentum.* Et primò volunt id deſtruere quod frequenti Scripturarũ lectione inolitum, noſtris & impreſſum eſt mentibus, quia aquæ ſuper Cælos eſſe non poſſint: dicentes rotundum eſſe orbem il- H lum Cæli, cuius in medio terra ſit, & in illo circuitu aquam ſtare non poſſe, quòd neceſſe eſt defluat & labatur, cùm de ſuperioribus ad inferiora decurſus eſt. Quomodo enim aqua ſuper orbẽ, vt aiunt, ſtare poteſt, cùm orbis ipſe voluatur? Hæc eſt illa verſutia Dialecticæ: Da mihi vnde tibi reſpondeam. Quod ſi non detur, nullum verbum refertur. Petunt ſibi cõcedi axem Cæli torqueri motu concito, orbem autem terræ eſſe immobilem: vt aſtruant aquas ſuper cælos eſſe non poſſe, quod omnes eas voluendo ſe axis effunderet: quaſi verò vt cõcedam illis quod poſtulant, & ſecundùm eorum opiniones illis reſpõdeam, negare poſſint in illa altitudine & profundo I & longitudinem eſſe & latitudinem, quam nemo poteſt comprehendere, niſi is qui impletur in omnem plenitu- Eph. 3. dinem Dei, vt Apoſtolus ait. *Quis enim poteſt facilè eſſe diuini operis æſtimator?* Eſt ergo latitudo in ipſa Cæli altitudine. Sunt etiam, vt de his dicamus quæ ſcire poſſumus, pleraque ædificia foris rotunda, intùs quadrata, & foris quadrata, intus rotunda, quibus ſuperiora ſunt plana, in quibus aqua hærere ſoleat. Quæ tamen ideo dicimus, vt aduertant opiniones ſuas opinionibus veriſimilioribus reuinci poſſe, & deſinant tantum opus Dei, humanæ operationis & noſtræ poſſibilitatis contẽplatione K metiri. Nos autem Scripturarum ſeriem atque ordinem ſequimur, & opus contemplatione æſtimamus auctoris, & quid dictũ ſit quærimus, & quis dixerit, & cui dixerit: *Fiat* (inquit) *firmamentũ in medio aquæ, & ſit diſcernens inter aquas.* Audio firmamẽtum fieri per præceptum quo diuideretur aqua, & ab inferiore ſuperior diſcerneretur. Quid hoc manifeſtius? Qui iuſſit diſcerni aquam interiecto & medio firmamento, prouidit quemadmodum diuiſa atque diſcreta manere poſſit. Sermo Dei virtus naturæ eſt, & diuturnitatis ſubſtantia, quoad vſque velit Pſ. 148. eam manere, qui ſtatuit, ſicut ſcriptum eſt: *Statuit ea in ſæculum ſæculi: præceptum poſuit, & non præteribit.* Et vt ſcias quia de iſtis aquis hoc dixit, quas tu negas poſſe in L Ibidem. ſuperioribus Cæli eſſe, audi ſuperiora: *Laudate eum Cæli Cælorum, & aquæ quæ ſuper Cælos ſunt, laudent nomen* Ibidem. *Domini.* Nonne quaſi aduerſanti tibi dixit: *Quoniam ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mãdauit & creata ſunt: Statuit ea in ſæculum ſæculi, præceptũ poſuit, & non præteribit?* An non videtur tibi auctor idoneus, qui legem ſuo operi daret? Deus eſt qui dicit, venerabilis natura, inæſtimabilis magnitudine, immenſus in remunerationibus, incomprehenſibilis in operibus, cuius altitudinẽ ſapientiæ quis inueſtigare facilis? Iſte dicit Filio, id eſt, dicit brachio 1. Cor. 1. ſuo, dicit virtuti ſuæ, dicit ſapientiæ ſuæ, dicit iuſtitiæ ſuæ. Et fecit Filius quaſi potens, fecit quaſi virtus Dei, fecit quaſi ſapientia Dei, fecit quaſi iuſtitia diuina. Cùm hæc M audis, quid miraris ſi ſuprà Firmamentum Cæli potuit Exod. 15 tantæ maieſtatis operatione vnda ſuſpendi? De aliis hæc collige, de iis quæ viderunt oculi hominum, quomodo ad Iudæorum tranſitum, ſi rationem quæris, quâ ſe vnda diuiſerit. Non ſolet hoc eſſe naturæ, vt aqua ſe diſcernat ab aquâ, & in profundo interfuſiones aquarum ſine medio ſeparentur. Gelauerunt enim fluctus, & firmamenti ſpecie curſum ſuum inſolito fine frenarunt. Nonne potuit etiam aliter Hebræum populum liberare? Sed tibi voluit oſtendere, vt eo ſpectaculo etiam illa quæ non vidiſti, æſtimares eſſe credenda. Iordanis quoque, reflexo amne, Ioſ. 3. in ſuum fontem reuertitur. Hærere aquam cum labitur, Pſ. 113. ſurſúmque redire in ſuperiora, ſine vllo repagulo, impoſſibile habetur. Sed quid impoſſibile ei qui dedit poſ- Phil. 4. ſe quibus voluit? Dedit poſſe infirmitatibus, vt infimus dicat: *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Dicant certè quemadmodùm aer cogatur in nubem, vtrùm pluuia nubibus generetur, an ſinu nubium colligatur. Videmus plerumque exire nubes de montibus. Quæro vtrùm de terrâ aſcendat aqua, an ea quæ ſuper cælos eſt, largo imbre deſcendat. Si aſcendit, vtique contrà naturam eſt vt aſcendat in ſuperiora quæ grauior eſt, & portetur aere, cùm aer ſubtilior ſit. Aut ſi concito orbis totius motu rapitur aqua, ſicut imo orbe rapitur, ita ſũmo orbe diffunditur. Si fundi, vt volunt, non deſinit, rapi vtique non de- H ſinit: quia ſicut axis Cæli ſemper mouetur, & aqua mouetur, & aqua ſemper hauritur. Si deſcendit, manet ergò iugiter ſupra Cælos quæ habet vnde deſcendat. Deinde quid obſtat ſi confiteantur quia aqua ſupra Cælos ſuſpenſa ſit? Nam quo verbo dicunt terram in medio eſſe ſuſpenſam, & immobilẽ manere, cùm vtique grauior ſit quam aqua: ea ratione poſſunt dicere non præcipitari aquam orbis illius cæleſtis conuerſione, quæ ſuper cælos eſt. Sicut enim terra inani ſuſpenditur, vel põdere librato vndiq; immobilis perſeuerat: ità & aqua aut grauioribus aut æquis cum terra ponderibus examinatur. Ideóq; non facilè ſuperfunditur mare terris, niſi cùm iubetur exire: I Deinde cùm ipſi dicant volui orbẽ cæli ſtellis ardentibus refulgentem, nónne diuina prouidentia neceſſariò proſpexit, vt intrà orbem Cæli, & ſupra orbem redundaret aqua, quæ illa feruentis axis incendia tẽperaret? Propterea quia exundat ignis & feruet, etiam aqua exundauit in terris, ne eas ſurgentis ſolis & ſtellarũ micantium ardor exureret, & tenera rerũ exordia inſolitus vapor læderet. Quanti fontes, fluuij, lacus irrigant terras, quàs eas internus quidam ignis vaporat? Vnde enim aut arbores germinarent, aut frumenta vel ſata prorumperent, vel orta coquerentur, niſi ea interior quoq; ignis animaret? Qui K etiam de ſaxis frequenter excutitur & de ipſo ſæpe dum ceditur, ligno exilit. Ergo ſicut neceſſaria ignis creatura, vt ordinata & diſpoſita permaneat, Cælique clementia temperaret aquarum rigorem: ita etiam aquarũ redundantia non ſuperflua, ne alterum ab altero conſumeretur: quia niſi conueniens vtriuſque menſura ſit, ſicut Sap. 11. ignis aquam exſiccat, ità & aqua extinguit ignem. Ideóque pondere & menſura examinauit vniuerſa: numerata Iob. 28. & 38. enim ſunt ei & ſtillicidia pluuiarum, ſicut in libro Iob legimus, ſciens vel rerum facilem defectum fore, vel ſolutionem vniuerſitatis, ſi alterum exſuperaretur ab altero. Itaque vtriuſque temperauit diſpendia, vt neque plus ignis excoqueret, neque exuberaret aqua: ſed imminutio L fieret vtriuſque moderata, quæ & ſuperfluum detraheret, & neceſſarium reſeruaret. Itaque cùm tanta de terris erumpant maximorum fluenta amnium: Nilus effuſo Ægyptum ſtagnans flumine: Danubius de occidẽtalibus partibus, Barbarorum atque Romanos interſecãs populos, donec Ponto ipſe condatur: Rhenus de iugo Alpium vſque in Oceani profunda curſus ſuos dirigens, Romani memorandus aduerſus feras gentes murus imperij, Padus maritimorum commeatuum Italicis ſubſidiis fidus inuector: Rhodanus rapido concitus curſu Tyrrheni æquoris freta ſcindens, in quo non mediocre fertur nauigantium periculum, dum inter ſe maris fluctus & amnis fluenta decertant: itemq; de Septemtrionali parte Phaſis M Caucaſeis mõtibus fuſus cum pluribus aliis in Euxinum ſe præcipitans mare. Prolixum eſt ſingulorum proſequi fluuiorum nomina, qui vel in noſtrum mare deriuantur, vel exinaniuntur Oceano. Cum tanta igitur vbertas aquarum ſit, tamen plerumque terra meridianæ plagæ torretur ardoribus, atque æſtu ſoluta fatiſcit in puluerem, miſerandi agricolæ labore conſumpto, vt frequenter ad potum ſiccatis puteis, arido gurgite ſubſidium vitale deficiat. Et erit quidem quando dicat abyſſo: *Deſerta eris,* Eſa. 44. *& omnes fluuios ſiccabo.* ſicut per Eſaiam futurum an- Act. 1. nunciauit. Sed etiam antequam ille dies aduenIat, diuino præſtitutus arbitrio, non minimum inter ſe ipſa elementorum natura decernit. Crebrò itaque aut inundationibus Mundus hic quatitur, aut nimio æſtu & aridita-

te ve-

te vexatur. Noli igitur incredibilem opinari aquarum A multitudinem;ſed reſpice ad vim caloris; & incredulus non eris. Multum eſt quod ignis abſorbet: quod vel ex illo nobis debet eſſe manifeſtum, cùm Medici vaſa quædam anguſta ore, planiora deſuper, intùs concaua, [cui] lucernæ concepto lumine affigunt corpori, quemadmodùm calor ille omnem in ſe rapiat humorem. Quis igitur dubitet quòd ignitus æther, & magno feruens vapore inflammaret atque exureret omnia, niſi lege quadã ſui

Al. prohiberetur. † cohiberetur Auctoris, vt nec flumina, nec lacus, nec ipſa maria vim eius poſſent reſtinguere? Et ideò deſuper aqua impetu quodam deſcendens, in tantos plerumq; imbres rumpitur, vt flumina, lacus repentè repleantur, B ipſa maria exundent. Vnde frequenter & Solem videm° madidum atque rorantem. In quo euidens dat indiciũ, quòd alimentum ſibi aquarũ ad temperiem ſui ſumpſerit. Tantum autem ineſt illis impugnandæ veritatis ſtudium, vt ſolem ipſum negent calidæ naturæ eſſe, eò quòd albus ſit, non rubicundus aut rutilus in ſpeciem ignis. Et ideò aiunt quòd nec ignitus naturã ſit, & ſi quid habet caloris, ferunt ex nimio motu conuerſionis accidere. Quod ideò dicendũ putant, vt nihil videatur humoris conſumere, quia calorem quo humor vel minuitur, vel plerumque exhauritur, non habeat naturalem. Sed nihil agunt, cùm iſta componunt: quia nihil inter- C eſt, vtrùm ex naturã calorem quis habeat, an ex paſſione, aut aliquã ex causã; quia ignis omnis cõſumptor humoris eſt, vel huiuſmodi materię quam flamma conſue-

Al. exurere. uit † exurere: Nam ſiue ex lignis haudquaquã ſemiuſtulatis; ſed inter ſe colliſis, ignis excuſſus excipiatur fohis, æquè flammã adolet, ac ſi de igne accendas facem. ſiue de flãmę lumine lumen accendas, eadem ſpecies & natura eſt luminis, ac ſi illud non naturalis ignis adoleuerit; ſed quem accidens cauſa generauerit. Vel hinc ſaltem contemplentur ſolis calorẽ quò diuerſa ei Deus conſtituit curſus ſui loca & tempora: ne ſi ſemper in iiſdem moraretur locis, quotidiano ea vapore exureret. Mare ip- D ſum ideò ferunt ipſi ſalſam atque amaram aquam habere, quod ea quæ fluuius in freta influat, calore abſumatur, tantúmque vapore diurno cõſumi quantùm quotidie ex diuerſis fluuiorũ curſibus inuehatur. Quod ex ſolis quadam diiudicatione fieri perhibetur. quia quod purum ac leue eſt, ſibi rapit: quod graue atque terrenũ, relinquit: ex quo remanet ſalſum illud atque aridum quod ſine vſu ac ſuauitate potandi ſit.

Quæ ſit inter Cælos & Firmamentũ differentia, & Firmamentum vnde nuncupatum ſit: quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione.

CAP. IV.

SEd reuertamur ad propoſitũ. *Fiat firmamentũ inter E medium aquæ*. Non moueat, ſicuti iam dixi, quia ſuprà Cœlum ait, hìc dicit: *Firmamentũ*, quoniam & Da-

Pſ. 18. uid dicit: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum*

Rom. 1. *eius annũciat Firmamentũ* hoc eſt, mundi opus cùm videtur, ſuum laudat auctorem. Inuiſibilis enim maieſtas eius per ea quæ videntur, agnoſcitur. Et videtur mihi nomẽ Cælorum commune eſſe. quia plurimos Cælos Scriptura teſtificatur: nomen autem eſſe ſpeciale, Firmamẽtum. Siquidẽ & hìc ità habetur: *Et vocauit Deus Firmamentũ, Cælum*, vt videatur ſuprà generaliter dixiſſe, in principio Cælum factum, vt omnem cæleſtis creaturæ fabricam cõprehenderet: hìc autem ſpecialẽ Firmamenti huius exterioris ſoliditatem, quod dicitur Cæli Firma- F mentũ, ſicut legimus in hymno prophetico: *Benedictus*

Dan. 3. *es in Firmamento cæli*: Nam cælum, quod οὐρανὸς Græcè dicitur, Latinè, quia impreſſa ſtellarũ lumina velut ſigna habeat, tanquam cælatum appellatur: ſicut argentum quod ſignis eminentibus refulget, cælatum dicimus.

Hexaëmeron. lib. 3. c. 22. οὐρανὸς autem ἀπὸ τοῦ ὁρᾶν ἄνω vel ὁρᾶσθαι dicitur, quòd videatur τὴν ὅλην ὁρᾶν ἄνωθεν γῆν. Igitur comparatione terræ quæ obſcurior eſt, οὐρανὸς nuncupatur, quia luci-

Gen. 1. Vnſ. dus eſt, tãquàm viſibilis. Vnde puto & illud dictum: Volatilia cæli & volantia ſuper terrã, ſecùs Firmamentum

3. Reg. 17. cæli, eò quòd poteſtate. quæ ſunt in illo viſibili loco, ſpectẽt hæc omnia, & ſubiecta ſuis habeant cõſpectib°.

Denique clauſum Cælum dictum eſt temporibus Eliæ, quando Achab & Ieſabel perfidia regnabat: cui populus regali ſacrilegio deſeruiret, eò quòd nemo ad Cælũ oculos erigebat, nemo eius auctorẽ venerabatur; ſed ligna & lapides adorabãt. Vnde hoc colligimus, quia in maledictionibus populi Iſrael dixit Deus: *Erit tibi Cælum ſu-* Leuit.

per caput tuũ æneum, & terra tua ferrea, quãdo pretium 26. perfidię luens populus Iudęorum, intemperie cęli, & terrę infœcunditate multabatur: De Cælo enim cauſa fertilitatis. Deniq; & Moyſes benedictiones tribui Ioſeph a Deut. 33 finib. Cęli & rore & abyſſis fontium deorsùm venientibus, & ſecundùm horam à ſolis curſu, & à conuenientibus menſibus, & a vertice montium & collium æternorum dedit, eò quòd moderatione cęleſti, terrarũ fœcunditas nutriatur. Ferreum ergo Cęlum quod nullum exudat homorẽ. quãdo † nullus nubibus imber erumpit. Eſt Al. nubibus. etiã ferreũ Cęlum, ſubobſcurſus aer, preſſus atque nubiloſus colore ferrugineo, quãdo rigore frigoris ſtringitur terra, tunc veluti ſuper caput noſtrum humor ſuſpenſus videtur, & per momenta imminere. Plerumque etiam glacialibus ventorũ flatibus rigẽtes aquæ cõſolidãtur in niuẽ, & rupto aere nix funditur: Neque enim Firmamẽtum hoc poteſt ſine aliquo rũpi fragore aut penetrari. Ideò & Firmamentum dicitur quod non ſit inualidum, nec remiſſum. Vnde & de tonitrubus quæ concepto intra ſinum nubium ſpiritu cùm ſe vehementer eruptura eliſerint, magno concrepant ſonitu ait Scriptura: *Firmãs tonitrua*: A firmitate ergo Firmamentũ eſt nuncupatum, vel quod diuinã virtute firmatum ſit ſicut Scriptura nos docet, dicens: *Laudate eum in Firmamento virtutis eius.* Amos 4.

Nec præterit retuliſſe aliquos, Cælos cælorum ad intelligibiles virtutes, Firmamentum ad operatorias: Et ideò Pſ. 150. laudare cælos, vel enarrare gloriã Dei, & opera manuũ eius annunciare Firmamentum; ſed non quaſi ſpiritalia; Pſ. 18. ſed quaſi opera mundi enarrant, quemadmodùm ſuprà diximus. Alij quoque purificatorias virtutes interpretati ſunt aquas, quæ ſuper cælos ſunt. Accipimus hæc quaſi ad tractatus decorem: nobis tamen non alienum vide- Pſ. 148. tur atque abſurdum, ſi aquas veras propter illam cauſam quam diximus, intelligamus: Nam & ros & gelu & frigus & æſtus, ſecundùm hymnum propheticum, *Benedicunt Dominum, benedicit & terra* & illa non ad in- Dan. 3. telligibiles naturas referimus, ſed ad veritatem. Laudant etiam dracones Dominum, quia natura eorum & ſpe- Pſ. 148. cies cum videtur, non minimum vel decoris offundit, vel ineſſe rationis oſtendit.

Quòd opus Dei, eſt opus Patris & Filij, quid videre Dei eſt probare, quid ſit pulchritudo. & laudatur opus ſecundi diei

CAP. V.

ET *vidit Deus quia bonũ*. Facit Filius, quod vult Pater: laudat Pater, quod facit Filius. Nihil in illo naturæ degeneris inuenitur, cuius opus à paternã non degenerat volũtate. Vidit vtique, non oculis corporalibus intendit; ſed definiuit plenitudini gratiæ cõuenire, vt mihi eius iudicium cognoſceretur: Nos enim ſolemus etiã de iis quæ diuina ſunt, diſputare. Et quid mirũ, ſi de opere retractare poſſint, qui de ipſius Operatoris generatione faciunt quęſtiones? Ipſum in iudicium vocant, ipſum inæqualem atque degenerem aſſerere conãtur. Ideò legis: *Et dixit Deus, & fecit Deus* Eodem Pater & Filius maieſtatis honorãtur nomine. *Et vidit Deus quia bonũ*. F Dixit tamquàm omnia quæ Pater vellet ſciens, & vidit tãquã omnia quæ Filius faceret ſciẽtiã tenẽs, & efficiẽs operatione conſorti. *Vidit quia bonũ*. Non vtiq; cognouit quod neſciebat: ſed probauit quod placebat. Non quaſi incognitum placuit opus, quia nec quaſi incognitus Pater qui complacuit in Filio, ſicut ſcriptum eſt, *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Scis au- Mat. 3. & 17. tem ſemper Filius voluntatem Patris, & Pater Filij: & audit Patrẽ Filius ſemper, & Pater Filium per vnitatem naturæ, voluntatis atque ſubſtantiæ. Denique teſtatur hoc in Euangelio ſuo Filius, dicens ad Patrem: *Sciebam* Ioa. 11. *quia ſemper me audis. Imago eſt enim inuiſibilis Dei Fi-* Coloſ. 1. *lius*: omnia Patris quaſi imago exprimit, omnia eius

quaſi ſplendor gloriæ illuminat, atque nobis manife- G
Hebr. 1. ſtat. Videt & Filius Patris opus, ſicut & Pater Filij, ſi-
Ioan. 5. cut & ipſe Dominus declarauit: *Non poteſt Filius facere*
à ſe quidquã, niſi quod viderit facientem Patrẽ. Vidit er-
gò facientem Patrem. & vidit per ſecretum inuiſibilis
naturæ. Et audit ſimiliter. Denique ait: *Sicut audio, iu-*
Ioan. 5. & 8. *dico. & iudicium meum verum eſt, quia non ſum ſolus: ſed*
ego, & qui miſit me Pater. Hoc myſticum eſt, illud mo-
rale. Vidit mihi, probauit mihi. Quod Deus probauit,
Act. 10. tu reprehenſibile ne dixeris: quoniã *quod Deus munda-*
uit, tu commune ne dixeris, ſcriptum tibi eſſe meminiſti; H
ergò bonum Dei nemo blaſphemet. Si Firmamentum
bonũ, quantò magis bonus eius Creator, etiamſi Aria-
ni nolint, Eunomiani reclament, radicis degeneris fru-
ɛtus deterior. *Vidit*, inquit, *Deus quia bonũ.* Solent arti-
fices ſingula priùs facere, & poſteà habili commiſſione
connectere: & qui vultus hominum vel corpora excu-
dunt de marmore, vel ære fingunt, vel ceris exprimunt,
non tamen ſejunt, quemadmodùm ſibi poſſint mẽbra
ſingula conuenire, & quid gratiæ adferat futura conne-
xio: & ideò aut laudare non audent, aut pro parte laudant: Deus verò tanquam æſtimator vniuerſitatis, præuidens quæ futura ſunt, quaſi perfecta iam laudat, quæ adhuc in primi operis exordio ſunt, finẽ operis cognitione præueniẽs. Nec mirum ſi apud quem rerum perfectio, non in conſummatione operis; ſed in ſuæ prædeſtinatione eſt voluntatis, laudat ſingula, quaſi conuenientia futuris, laudat plenitudinem ſingulorum venuſtate compoſitam: Illa eſt enim vera pulchritudo, & in ſingulis membris eſſe quod deceat, & in toto, vt in ſingulis gratia, in omnibus formæ conuenientis plenitudo laudetur. Sed iam etiam ſecundus nobis claudatur dies, ne dum opus adſtruimus Firmamẽti, infirmiores eos qui audiunt, dicendi prolixitate faciamus. dum in noctem ſermo producitur, quæ adhuc carens lunæ, ſtellarúmque lumine (nondum enim luminaria creata ſunt cæli) obſcuritatem poſſit afferre remeantibus: ſimul vt cibo, potúque curentur corpora, ne animis epulantibus, fragilitas carnis de nocturno quoque ieiunio conqueratur.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium tertij libri Hexaëmeron.

A cap. I. vſque ad IV. agit de collectione aquarum in locum vnum, & de terræ apparentiâ.
A cap. V. vſque ad XIII. agit de germine terræ, & quàm illud ſit varium, tam quoad modum naſcendi, quàm quoad modum nutriendi, differit.
A cap. XIV. vſque ad finem libri digreditur circà proprietates & mutationes aquarum, circà arborum & virgultorum germina, circà Dei magnam in illis virtutem ac proſpicientiam: ad hæc omnia accuratè obſeruanda hominem inuitat.

CAPITA TERTII LIBRI.

1. *Optat vt ſicut omnes aquæ ſub Cælo die tertio in vnam collectionem Dei imperio coierunt, ſic omnis populus in vnam Chriſti coëat Eccleſiam.*
2. *Firmat rationem ſuperiùs poſitam, quâ terra dicebatur inuiſibilis: & quod Dei imperio omnis aqua ſub Cælo in vnum coierit locum, vt limitem ſibi præfixum, oſtendit.*
3. *Soluuntur duæ dubitationes. Altera, cùm aqua per diuerſas adeò terræ partes diffuſa ſit, quomodò in vnam collectionẽ potuerit coire. Altera, cùm quælibet regio nomen dederit aquæ tranſeunti, quomodò ipſa aqua vnum ſortita fuerit nomen.*
4. *In contextu cur dictum ſit,* Appareat arida: *& non magis,* Appareat terra, *explicatur: & deſcribuntur propriæ cuiuſque elementi qualitates.*
5. *De eo quod à quibuſdam additum perhibetur:* Et congregata eſt aqua in collectiones ſuas, *&c. de vtilitate & ſingulari laude maris.*
6. *Quomodo conuenerit vt terræ daretur ſpecies & vis germinandi: ac de virtute & vtilitate huius vocis, quâ Deus dixit:* Germinet terra herbam virentem fœni, *&c. cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam adſcribunt ſoli.*
7. *Cur priùs pecori pabulum quàm cibus homini ſit creatus: ac de myſterio herbæ virentis, & floris fœni, cum exhortatione noſtri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi, aliorumque hæreticorum.*
8. *De germine ac ſeminariâ virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo: de laude quoque agri pleni, & ſalubritate ſucci herbarum, virgultorúmque ac foliorum remediis.*
9. *Quòd non ſine ratione cum vtilibus etiam lethalia & pernicioſa generentur: & de ordine productionis terræ.*
10. *Quomodò terra ſecundùm genus ſuum dicatur proferre ſemina, cùm plerumque ſemina iacta degenerent: ac de diuerſitate ſeminis diaboli, & ſeminis Chriſti, & quando homo verbum ſuum ſeminauerit ſuper terram.*
11. *De ortu arborum atque roſarum, & quomodò roſa humanæ vitæ ſpeculum præferat.*
12. *De vitis commendatione, & quomodò exemplum eius ad noſtræ vitæ inſtitutionem accerſendum ſit.*
13. *De arborum varietate, ac diuerſis earum vtilitatibus & ornatibus, fructuúmque ſuorum atque ſuccorum proprietatibus & medelis.*
14. *De ſimplicium pomorum differentiâ, foliorúmque diuerſitate.*
15. *Quòd non facile ſit ſingularum rerum exquirere proprietates: & de variâ mutatione aquæ, quæ omnium virgultorum nutrix eſt: de differentiâ quoque lachrymarum arborum: ac tandem de diffuſioris perſcrutationis excuſatione.*
16. *Quemadmodũ ad verbum Domini, aquarũ curſu ſubitò omnis virgultorum creatura effloruerit, & victũ atq; medullã miniſtrauerit: quomodò præterea vniuerſa gignẽtia aut ſemina habeant, aut aliqua, quæ cum virtute ſeminum videantur conuenire: ac de magnâ Dei virtute in ſingulis.*
17. *De reprehenſione ſurditatis humani cordis, & de incomprehenſibili admirandâque Dei etiam in paruis prouidentiâ: de primo quoque cultore vitium, & commendatione vini.*

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIB. II.

AGENS DE OPERE SECVNDI DIEI.

ET dixit Deus: Congregetur aqua quæ ſub A
cælo eſt, in congregationẽ vnam, & appa-
reat arida. Et factum eſt ſic. Et congregata eſt
aqua quæ ſub cælo eſt, in congregationes ſuas,
& apparuit arida. Et vocauit Deus aridã, terrã;
& cõgregationes aquarum, vocauit maria. Et
vidit Deus quia bonum, & dixit Deus; Germi-
net terra herbã fœni, ſeminãtem ſemen ſecun-
dùm genus & ſecundùm ſimilitudinẽ, & lignũ
pomiferum faciens fructũ, cuius ſemẽ eius in
ipſo ſit ſecundùm genus ſuper terrã. Et factũ
eſt ſic. Et germinauit terra herbã fœni ſemi- B
nantẽ ſemen ſecundùm genus, & ſecundùm
ſimilitudinẽ: & lignum pomiferum faciẽs fru-
ctum, cuius ſemen eius in ipſo ſecundùm genus,
ſuper terram. Et vidit Deus quia bonũ. Et factũ
eſt veſpere, & factum eſt mane dies tertius.

*Oſtat vt ſicut omnes aquæ ſub cælo die tertio in vnã colle-
ctionem Dei imperio coiuerunt, ſic omnis populus in vnã
Chriſti coeat Eccleſiam* CAP. I.

DIES tertius nobis hodie in ſermone
naſcatur qui ortus eſt in lectione.
Præclarus dies, qui terram à nau-
fragio liberauit, dicente Deo: *Con-
gregetur aqua quæ eſt ſub cælo, in cõ-* C
gregationẽ vnam. De quo præfatio-
nẽ adoriri placet. *Cõgregetur aqua,*
dictũm eſt, & congregata eſt; & frequẽter dicitur: cõ-
gregetur populus, & non congregatur. Non mediocris
pudor eſt imperio Dei inſenſibilia elemẽta parere, &
homines non obedire, quib⁹ ſenſus ab ipſo tributus eſt
Auctore. Et fortaſſe hic pudor fecerit vt hodie plures
conueniretis: ne quo die cõgregata eſt aqua in cõgre-
gationem vnam, eo die populus nequaquàm congre-
gatus in Eccleſiam Domini videretur. Nec hoc ſolum
obedientis aquæ exemplum habemus: nam & alibi
ſcriptũ eſt: *Viderunt te aquæ, Deus! viderunt te aquæ,*
Pſ. 76. *& timuerũt.* Neq; enim nõ veriſimile videtur de aquis
dictum, quando alibi quoq; idem Propheta ait: *Mare* D
vidit & fugit, Iordanis cõuerſus eſt retrorſum. Hoc enim
Pſ. 113. verè factum quis ignorat, quòd ad Hebræorum tran-
ſitum mare fugerit, quando ſe vnda diuiſit, tran-
ſiuit populus puluerulento veſtigio, periſſe mare
credens, fugiſſe fluctus? Denique redidit hoc Ægy-
Exod. ptios, & ingreſſus eſt: ſed † illa rediit vnda, quæ
14. fugerat. Nouit ergò aqua & congregari & timere &
al. illi. fugere, quando Deus præcipit. Hanc imitemur aquã
& vnam congregationem Domini, vnam Eccleſiam
nouerimus. Congregata eſt hic quondã aqua ex omni
valle, ex omni palude, ex omni laco. Vallis eſt Hæreſis, E
vallis eſt Gentilitas, quia Deus montium eſt, non val-
liũ. Denique in Eccleſiã exultatio eſt, in Hæreſi & Gẽ-
3. Reg. tilitate fletus & mœror. Vnde ait: *Diffoſus in conualle*
20. *fletus.* Ex omni igitur valle cõgregatus eſt populus Ca-
Pſ. 83. tholicus. Iam non multæ congregationes ſunt; ſed vna
eſt congregatio, vna Eccleſia. Dictum eſt & hîc: *Con-
gregetur aqua ex omni valle*, & facta eſt congregatio
ſpiritalis, & factus eſt vnus populus: ex hæreticis & gẽ-
tilib⁹ repleta Eccleſia eſt. Vallis eſt ſcena, vallis eſt cir-
al. hu- cus, vbi currit mordax equos ad ſalutem, vbi † vilis F
milis. & abjecta contentio, vbi litium fœda deformitas. Ex
his igitur qui circo inhærere conſueuerant, fides creuit
Pſal. 32. Eccleſiæ, quotidianus cœtus augetur. Palus eſt luxu-
ria, palus eſt intemperantia, palus eſt incontinentia: in
2. Pet. 2. quâ volubra libidinum ſunt, beſtiarum murmura, lati-
bola paſſionũ: vbi merſantur quicunque inciderint, &
nõ emergunt: vbi labuntur pedũ veſtigia, fluitant ſin-
gulorum inceſſus: vbi fulicæ ſe dum lauant, polluunt:
vbi flebiles deſuper gemitus columbarũ: vbi pigra te-
ſtudo cœnoſo hæret in gurgite; denique; aper in palude,
ceruus ad fõtes. Ex omni igitur palude, vbi quaſi ranæ
veterẽ querelã canebant, cõgregata eſt fides, cõgregata
eſt puritas animi, mentiſq; ſimplicitas. Cõgregata eſt Pſ. 41.
aqua ex omni lacu, & ex omni foueã, vt nemo fodiat fo-
ueã fratri ſuo, in quam ipſe incidat: ſed omnes ſe inui-
cem diligant, omnes ſe inuicẽ foueant, & quaſi vnum Prou. 6.
corpus diuerſa ſe membra ſuſtẽtent: quos nõ mortiferi
cantus, & acroamata ſcenicorũ quæ mẽtem emolliãt ad
amores; ſed concentus Eccleſiæ, & conſona circà Dei
laudes populi vox & pia vota delectent: quibus non
purpurea peripetaſmata, nõ aulæa pretioſa ſpectare vo-
luptati ſit; ſed hanc pulcherrimam mundi fabricã, hanc
diſtantium inter ſe elementorum copulã cælũ ſicut ca-
meram extenſum, vt inhabitantes in hoc mundo tegat,
terram ad operandum datã, diffuſum aërem, clauſa ma- Eſa. 40.
ria, populum hunc diuinæ operationis organum, in quo
diuini modulamen reſultet oraculi, & Dei Spiritus intus
operetur, templũ iſtud ſacrarium Trinitatis, ſanctitatis
domicilium, Eccleſiam ſanctam, in quã refulgent aulæa
cæleſtia, de quibus dictum eſt: *Dilata locum tabernacu-
lorum tuorum, & aulæorũ tuorum: fige, ne parcas: longio-* Eſa. 54.
*res fac funiculos tuos: & palos tuos cõfirma: adhuc in dex-
teram & ſiniſtram extende, & ſemen tuum gẽtes heredi-*
C *tate poſſidebit, & ciuitates deſertas inhabitabit.* Habet
ergo aulæa, quibus attollit vitam bonam, peccata te-
git, culpam obumbrat. Hæc eſt Eccleſia quæ ſuper ma- Pſ. 23.
ria fundata eſt, & ſuper flumina præparata. Suprà vos
enim cõfirmata eſt & præparata, qui ſicut flumina puro
in eam † vndique fonte decurritis, de quib⁹ dictum eſt: al. mũ-
Eleuauerunt flumina, Domine! eleuauerunt flumina vo- di.
cem ſuam à voce aquarum multarũ: Et addidit. *Mirabiles* Pſal. 92
elationes maris, mirabilis in excelſis Dominus. Bona flu- Ibidem.
mina; hauſiſtis enim ex illo perenni & pleno fonte, à Ioan. 7.
quo fluit is qui ait vobis: *Qui credit in me (ſicut dicit
Scriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Hoc
autem dicebat de ſpiritu, quem incipiebãt accipere qui
crediturι erant in eum: Sed jam quaſi boni Iordanes
D reuertimini mecum in originem.

Firmat rationem ſuperiùs poſitã, quã terra dicebatur in- Pſ. 113.
*uiſibilis, quòd Dei imperio omnis aqua ſub cælo in vnum
coierit locum, vt limitem ſibi præfixum oſtenderit.*

CAP. II.

CONgregetur (inquit) *aqua quæ ſub cælo eſt; in cõgre-
gationẽ vnam & appareat arida. Et factum eſt ſic.*
Fortaſſe parùm crediderit aliquis ſuperiorib⁹ ſermoni-
bus noſtris, quibus tractauimus inuiſibilem ideò fuiſſe
terram, quod aquis operta tegeretur, vt corporeis oculis
videri non poſſet. Ad ſe enim Propheta retulit, hoc eſt,
E ad noſtram conditionem, non ad diuinæ majeſtatem na-
turæ, quæ vtique omnia videt. Sed vt aduertatis quia
non quaſi noſtri ingenij probandi gratiã; ſed veſtræ cau-
ſã inſtructionis ſuſcepimus hunc tractandi laborem: ad-
ſtipulatore nobis lectionis ſerie, teſtificãtur ea quæ apertè
probant, poſt congregationẽ aquæ quæ erat ſuper terrã,
& poſt deriuationem eius in maria, apparuiſſe aridam.
Deſinãt ergo quæ nobis Dialecticis diſputationib⁹ mo-
uere negotia ſolent, dicentes: Quomodo terra inuiſibi-
lis: cùm omni corpori naturaliter & ſpecies & color in-
F ſit: omnis autem color ſit ſubjectus aſpectui? Clamat
Dei vox: *Congregetur aqua & appareat arida.* Et iterùm
Scriptura dicit: *Congregata eſt aqua in congregationẽ vnã,
& apparuit arida.* Quid opus fuit iterare, niſi, occur-
rendum quæſtionibus iudicaſſet Propheta? Nonne vi-
detur dicere? Non dixi inuiſibilem ſecundùm naturam,

ſed ſecundùm ſuperfuſionem aquarum? Denique addidit ſublato velamine apparuiſſe aridam, quæ antè non videbatur. Iterùm quoque quæſtiones alias † ſerunt dicentes; Si in congregationibus diuerſis aqua erat, quomodo ſi illæ congregationes in ſuperioribus erant, non defluebat aqua in eum locum ad quem poſteà Domini imperio deriuata eſt? Natura enim aquarum ſponte in inferiora prolabitur. Sin verò in inferioribus erant illæ congregationes, quomodò contra naturam tam aqua ad ſuperiora conſcendit? Itaque aut ſecundùm naturales curſus imperio non eguit: aut contra naturā imperio proficere non potuit. Cui quæſtioni facilè reſpondebo, ſi mihi ipſi antè reſpondeant, ante præceptum Domini B hanc aquæ fuiſſe naturā vt laberetur & flueret. Nō enim ex vſu hoc habet cæterorū elementorum, ſed ſpeciale & proprium: non ex quodam ordine; ſed magis ex voluntate & operatione Dei ſummi. Quid inferit Deus audiunt. Vox autē Dei, efficiēs naturæ eſt. Eam vocē effectus operationis impleuit. Cœpit labi aqua, & in vnam cōfluere congregationē, quæ antè erat diffuſa per terras, & plurimis receptaculis inhærebat. Curſum eius notā nō legi, motū eius antè non didici: nec oculus meus vidit, nec auris audiuit. Stabat aqua diuerſis locis, ad vocem Dei mota eſt. Nonne videtur quia naturā ei huiuſmodi vox Dei fecit, & ſecuta eſt creatura præceptum, & C vſum fecit ex lege? Primæ enim conſtitutionis lex, formam in poſteros dereliquit. Denique ſemel diem fecit & noctem: Ex illo manet vtriuſque ſucceſſio, & diuturna reparatio. Iuſſa eſt etiam aqua currere in congregationem: Ex illo currit, fontes labūtur in fluuios, in freta currunt flumina, lacus deriuantur in maria, ipſa ſe aqua præcedit, vrget & ſequitur. Vnus eſt ductus; vnum corpus. Et cùm ſit altitudo diuerſa; indiſcreta tamen totiſi eius æqualitas. Vnde & æquor appellatum arbitror, quòd ſuperficies eius æqualis ſit. Reſpondi ſecundùm illorum propoſitum; illi nunc reſpondeant mihi, ſi vnquam viderint fontes ex inferioribus ſcaturire, de pauimento aquam ſurgere, Quis eam cogit? Vnde prorumpit? Quemadmodùm non deficit? Quomodo fit vt ima ſolidiora vndam vomant? Hæc ſecundùm occultæ ſecreta naturæ. Cæterùm quis ignorat quòd rapido plerumque impetu in ima deſcendens, in ſuperiora ſe ſubrigat, atque in ſupercilium montis attollat? plerumque etiam in canalibus manu artificis deriuata, quantùm deſcēderit, tantùm rurſùs aſcendat? Itaq; ſi vel impetu ſuo fertur, vel artificis deriuata ingenio, contrà naturā Pſ. 32. ſuam ducitur & eleuatur, miramini ſi diuini operatione præcepti aliquid ad vſum naturæ eius acceſſit, quod in vſu antè non fuerit? Dicant nunc mihi quomodò tanquā in vtrē congregauerit aquas maris, vt ſcriptum eſt: E quomodò eduxerit de petra aquā. Qui potuit de petrâ Pſ. 77. educere aquam quæ non erat, non potuit aquam edu-
Pſ. 103. cere, quæ erat? *Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ,*
Mat. 8. clamat Dauid, *& torrentes inundauerunt.* Et alibi, *Super montes ſtabunt aquæ.* Habet in Euangelio, quod cùm grauis eſſet procella, & magnus in mari motus, ita vt trepidarent Apoſtoli naufragij periculum, excitauerunt dormientem in puppi Dominum Ieſum, & ſurgens imperauit vento & mari: ſedata eſt tempeſtas, refuſa tran-
Gen. 7. quillitas qui potuit imperio mare totum ſedare, non potuit aquas imperio mouere? Atqui in diluuio ſic acce-
Gen. 8. pimus, quòd eruperint abyſſi fontes, & quòd induxerit poſtea ſpiritum; & ſiccauerit aquam: ſi nolunt obediſſe F naturam, vſúmque elementi imperio Dei eſſe conuer-
Exod. 14 ſum, vel hoc concedant potuiſſe immiſſo vento aquas currere, quod quotidie videmus in mari, vt inde aquæ currant, vnde flauerit ventus. Si tempore Moyſi excitato Auſtro valido, ſiccatum eſt mare, eodem modo ſiccari
Num. 20. non potuit congregatio aquarum, & in mare profluere aqua, quæ poſtea diuiſa eſt in profundo? Sed diſcant na-
4. Reg. 6 turam poſſe conuerti, quando petra aquas fluxit, & ferrum aquæ ſupernatauit, quod vtique Eliſæus orando facere meruit, non operando. Si igitur Eliſæus ferrum leuauit cōtrà naturam, Chriſtus aquas mouere non po-
Ioā. 11. tuit? Sed mouit, qui potuit dicere: *Lazare veni foras:* &

A mortuum ſuſcitauit: Deus enim quod iubet, facit. Itaque in pari exēplo dictū accipe: *Cōgregetur aqua, & congregata eſt.* Dicēdo autem *congregetur*, non ſolùm mouit eam de loco; ſed etiā ſtatuit in loco, vt non præterflueret, ſed maneret. Hoc vtique maioris miraculi eſt, quomodò omnes congregationes in vnam congregationem confluxerint, & vna congregatio nō adimpleta ſit. Nam Eccl. 1. & Scriptura hoc inter miracula conſtituit, dicendo: *Omnes torrentes eunt in mare, & mare non adimpletur.* Vtrúmque igitur ex præcepto Dei, vt fluat aqua & non ſuperfluat. Circūſcripta igitur impoſito fine maria clauduntur, ne ſuperfuſa terris inundent omnia, & deſtituto B aruorum cultu, munus terrenæ fœcunditatis impediāt. Cognoſcant igitur diuini eſſe præcepti, operationiſque cæleſtis. Ait enim Dominus per nubem ad Iob inter Iob. 38. alia etiā de maris clauſtro: *Poſui ei fines, apponens clauſtra & portas. Dixi autem ei: Vſque huc venies, nec trāſgredieris; ſed in te ipſo cōterentur fluctus tui.* Nonne ipſi videmus mare frequenter vndoſum, ità vt in altum fluctus eius tamquam mons aquæ præruptus inſurgat, vbi impetum ſuum ad littus illiſerit, in ſpumas reſolui, repagulis quibuſdam arenæ humilis percuſſum: ſecundùm Hier. 5. quod ſcriptum eſt: *Aut non timebitis me, dicit Dominus, qui poſui arenam fines mari?* Infirmiſſimo itaque om- C nium vilis ſabuli puluere vis maris in tempeſtate cohibetur, & velut habenis quibuſdam cæleſtis imperij à præſcripto ſibi fine reuocatur, violentique æquoris motus in ſeſe frangitur, atq; in reductos ſinus ſuos ſcinditur. Cæterùm niſi vis ſtatuti cæleſtis inhiberet, quid obſtaret quin per plana Ægypti, quæ maximè humilioribus iacens vallibus cāpeſtris aſſeritur, mare Rubrum Ariſt. l. Ægyptio pelago miſceretur? Denique docent hoc qui Meteor. voluerunt hæc duo ſibi maria connectere, atque in ſe transfundere. Seſoſtris ſanè Ægyptius, qui antiquior fuit, & Darius Medus, qui maioris contuitu potentiæ, in effectum voluit producere quod ab indigenâ fuerat D antè tentatum. Quæ res indicio eſt, quòd ſuperius eſt mare Indicum, in quo mare Rubrum, quàm æquor Ægyptium quod inferiùs alluit. Et fortaſſe ne latiùs ſe mare effunderet, de ſuperioribus ad inferiora præcipitans, ideò molimina ſua rex vterque reuocauit.

Soluuntur duæ dubitationes: altera, cùm aqua per diuerſas adeo terræ partes diffuſa ſit, quomodò in vnam collectionem potuerit coire. Altera, cum quælibet regio nomen dederit aquæ tranſeunti, quomodò ipſa aqua vnum ſortita fuerit nomen.

CAP. III.

QVæro nunc, cùm dixerit: *Congregetur aqua in congregationē vnam*; quomodò diffuſa per lacus, E paludes, ſtagna, aquas & ſuperfuſas vallibus & campis omnibúſque planioribus locis, currentibus fontibus atque fluminibus, vna potuerit recipere collectio: aut quomodò vna collectio, cùm hodiéque diuerſa ſint maria? Nam & Oceanum mare dicimus, & Tyrrhenum, & Adriaticum, & Indicum, & Ægyptium, & Propontidem, & Helleſpontum, & Euxinum, Ægæum, Ionium, Atlanticum. Plerique etiam Balticum, & Septentrionale & Caſpium appellāt mare. Vnde cōſideremus Scripturæ verba, quæ librato ſunt trutinata exami- Plat. in ne. *Congregetur* (inquit) *aqua in congregationem vnam.* Timæo. Vna aquarū, iugiſq; & continua congregatio eſt; ſed diuerſi ſinus maris, vt quidā de Scriptoribus forenſib. ait: F Namq; maris noſtri ſinus portus ampliſſimus, meritóq; to diuerſis locis diuerſa ſunt nomina, quia vocabula aquis, ex regionum vocabulis adhæſerunt. Vna autem congregatio aquarum, eò quòd iugis vnda atque con- al. Indico, tinua † Pontico mari vſque ad Gaditani oram littoris, & inde in mare Rubrum, extremo circumfuſo orbem terrarum includit Oceano, interiùs quoque Tyrrheno Adria. Adriæ cætera maria miſcentur, nominib⁹ diſtincta non fluctibus. Vnde pulchrè habes, quia Deus congregationes aquarū vocauit maria. Ità & vna eſt generalis collectio, quæ dicitur mare, & multæ collectiones quæ maria pro regionibus nuncupantur. Sicut enim multæ terræ, vt Africa, Hiſpania, Thracia, Macedo-

nia, Syria, Ægyptus, Gallia, atq; Italia, pro regionum A appellantur vocabulis & vna eſt terra: ita multa dicuntur pro locorum appellationibus maria, & vnũ eſt mare, ſicut ait Propheta, dicens: *Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem terrarũ & plenitudinẽ eius tu fundaſti, Aquilonem & mare tu creaſti.* (Pſ. 88.) Et ad Iob ipſe Dominus ait: (Iob. 38.) *Concluſit autẽ mare portis.* Nunc quia de vnâ collectione diximus, illud occurrit, verùm cùm per omnẽ ferè terrã & ſuper terram fuerint aquæ per valles agrorum, concaua montiũ planitiémq; camporũ modo æquoris fuſæ, quomodò congregatio vna potuerit omnes illas aquas recipere atq; exinanire terras, quæ antè fuſo per vniuerſũ flumine ſtagnabant? Nam ſi tunc operta erãt omnia, B non diceret: viſa eſt terra, niſi retectam vellet locis omnibus demõſtrare. Si diluuiũ Noë tẽpore abſcondit, & (Gen. 7.) mõtes quãdo aquarum iã & ſuper cælos & infrà Firmamentũ fuerat facta diſcretio, quãtò magis dubitari non poteſt etiã montium vertices illã ſuperfuſione latuiſſe? Quò igitur illa omnis aquarum redundãtia deriuata eſt? Quæ receptacula eam tam continua atque connexa abſorbere potuerunt? De quo multus nobis poteſt ſermo ſuppetere. Primùm quia potuit Creator omniũ & ipſarum terrarũ ſpatia diffundere: quod aliqui ante nos confirmantes, propria poſuère ſententia Ego quid facere potuerit nunc prætermitto: quid fecerit quod apertè Scri- C pturarũ auctoritate nõ didici, quaſi ſecretũ prætereo, ne fortè etiã hinc alias ſibi quæſtiones requirãt Aſſero tamen ſecundùm Scripturas, quia potuit locorum humilia & campotum aperta diffundere, ſicut ipſe ait: *Ego ante te* (Eſa. 45.) *ambulabo, & montes planos faciam.* Potuit etiã ipſa aquarum vis profũdiora ea facere quæ inſederat, tãto fluctuũ motu, tantóq; æſtu cõcitatioris elementi, quæ quotidie ima pelagi torquère, & arenas vertere ſoleat de profũdo. Quis deinde ſciat, in quantum ſe illud magnum & inauſum nauigantibus atque intẽtatum Nautis fundat mare, quod Britãnias fremente includit æquore, atque in vlteriora & ipſis fabulis inacceſſa ſecreta ſe porrigit? Quis D deinde colligat quantum Lucrino & Auerno in Italia, Tiberiadi quoque in Palæſtina, & ei lacui qui inter Palæſtinam & Ægyptũ Arabiæ deſerta protendit, portubúſq; diuerſis Auguſti atq; Traiani cæteriſq; per vniuerſum orbẽ infuſũ addiderit mare? Si ſunt etiã nõ cõfuſi lacus, & ſtagna quæ nõ miſcẽtur fluctib vt Larius & Benacus, Albanus quoq; aliíq; plures, quomodò vna cõgregatio aquarũ? Sed quemadmodũ dicitur, quia fecit Deus duo luminaria id eſt ſolẽ & lunã, cùm ſint vtiq; & ſtellarũ lumina: ità & vna cõgregatio dicitur, cùm ſint plurimæ. Neq; enim annumerãtur, quæ nõ conferũtur.

Quid in contextu dictum ſit: Appareat arida; *& non* E *magis* Appareat terra, *explicatur: deſcribuntur propria cuiuſque elementi qualitates.*

CAP. IV.

SEd, vt videtur, quoniam de mari loquebamur aliquãtulum exundauimus; ad propoſitũ reuertamur, & conſideremus quid ſit quod ait Dominus: *Congregetur aqua in vnam congregationem, & appareat arida:* & non dixerit terra. Quod præclarè poſitum quis non aduertat? Terra enim poteſt & luto eſſe permixta, aquis madida, cuius ſpecies ſuperfuſis aquis nõ appareat. Arida autẽ non ſolùm ad genus; ſed etiã ad ſpeciem terrarum refertur, vt ſicca, vtilis, ſulcabilis ſit & apta cultu- F ris. Simul proſpectũ eſt ne videatur ſole magis quã Dei præcepto eſſe ſiccata, quia arida facta eſt, antequã ſol crearetur. Vnde & Dauid diſcernẽs mare & terrã, ait de (Pſ. 94.) Dño Deo: *Quoniam ipſius eſt mare, & ipſe fecit illud: & aridã manus eius fundauerũt.* Arida enim expreſſio naturæ eſt, Terra, appellatio quædam ſimplex negotij, quæ in ſe habeat proprietatẽ Sicut enim animal generis ſignificatio eſt, cui ineſt proprium aliquid & excellẽs; rationabile autẽ proprium eſt hominis: ita & terra poteſt (Pſ. 62.) cõmuniter dici vel ſcatens aquis, vel deſerta & inuia, & ſine aqua. Ergo & illi quæ ſcatet aquis, ineſt vt habeat ariditatem Remotã enim aquã, incipit eſſe arida, ſicut habes ſcriptũ: *Poſuit flumina in deſertũ, & exitus aquarum in ſitim,* hoc eſt de terrã aquoſã aridã fecit. Habet (Pſ. 106.) ergo terra propriam qualitatem ſuam, ſicut & ſingula elementa habent: Nam & aër humidam qualitatem, & aqua frigidam, & ignis calidã. Et hoc eſt principale propriũ elementis ſingulis, quod ratiõne colligimus Comprehendere autẽ ſenſibiliter & corporaliter, ſi velimus, velut connexa & compoſita reperimus; vt ſit terra arida & frigida, aqua frigida & humida, aër calidus & humidus, ignis calidus & ſiccus: & ſic ſibi per has iugales qualitates ſingula miſcentur elementa: Nam terra cùm ſit aridæ & frigidæ qualitatis, cõnectitur aquæ per cogna- B tionem qualitatis frigidæ, & aqua aëri, quia humidus eſt aër. Ergo aqua tanquàm brachiis quibuſdam duob, frigoris & humoris, altero terram, altero aërem videtur amplecti: frigido terram, aërem humido Aër quoque medius inter duo compugnantia per naturam, hoc eſt inter aquam & ignem, vtrumque illud elemẽtum cõciliat ſibi, quia & aquis humore, & igni calore cõiungitur. Ignis quoque cùm ſit calidus & ſiccus naturã, calore aëri annectitur; ſiccitate autẽ in cõmunionem terræ ac ſocietatẽ refunditur: atque ità ſibi per hunc circuitũ & chorum quendã concordiæ ſocietatiſque conueniunt. Vnde & Græcè στοιχεῖα dicuntur, quæ Latinè elemẽta C dicimus, quòd ſibi conueniant & concinant. Huc autẽ progreſſi ſumus, quia Scriptura ait quòd Deus vocauerit aridã terram, hoc eſt, quia quod principale eſt eius, nũcupauit proprietate naturæ. Naturalis enim proprietas ſiccitas eſt terræ: hæc ei prærogatiua ſeruata eſt. Principalis ergò ſiccitas ſubeſt etiã vt ſit frigida: ſed nõ præ- (al. Affinitati ſociatur.) feruntur ſecunda primis. Vt autem humida ſit, aquarum affinitatem ſortitur. Ergo illud ſuum, iſtud alienum. Suum, quòd arida: alienum, quòd humida. Auctor itaq; naturæ quòd primò donauit, hoc tenuit: quia iſtud ex naturã, illud ex cauſã. Ex principalib igitur, nõ ex accidẽtibus terræ debuit proprietas definiri, vt ſecundũ præ- D rogatiuã qualitatis eius, informaretur noſtra cognitio.

De eo quod à quibuſdam additum perhibetur: Et congregata eſt aqua in congregationes ſuas, &c. *de vtilitate & ſingulari laude maris.*

CAP. V.

ET *vidit Deus quia bonum.* Non prætermus autem quia aliqui nec in Hebræo putant eſſe, nec in cæte- (al. Interpretationibus.) ris† Interpretibus: *quia congregata eſt aqua in congregationes ſuas, & apparuit arida, & vocauit Deus aridam terram, & collectiones aquarũ vocauit maria.* Cùm enim dixerit, quia factum eſt, ſic ſatis eſſe putant vocẽ operatoris ad celebratæ operationis indicium: Sed quia in E aliis quoque creaturis habet & definitionẽ præceptionis, & repetitum operationis vel indicium, vel effectum, ideò nos nõ putamus abſurdum id quod perhibetur additum, etiamſi cæteris Interpretibus vel veritas doceatur ſuppetere, vel auctoritas Multa enim non otiosè à ſeptuaginta viris Hebraïcæ lectioni addita & adiuncta cõperimus. Vidit ergò Deus quia bonum mare. Etſi pulchra ſit ſpecies eius elemẽti, vel cùm ſurgentibus albeſcit cumulis ac verticib. vndarum, & cautes niueã rorãt aſpergine vel cùm æquore criſpãti, clementiorib. auris, & blando ſerenæ tranquillitatis purpuraſcentẽ præfert colorem. qui eminùs ſpectantibus frequenter offunditur, quando non violentis fluctibus vicina tundit littora; F ſed velut pacificis ambit & ſalutat amplexibus, quàm dulcis ſonus, quàm iucundus fragor, quàm grata & conſona reſultatio! Ego tamen non oculis æſtimatum creaturæ decorem arbitror; ſed ſecundùm rationem operationis iudicio Operatoris cõuenire & congruere definitum. Bonum igitur mare primùm, quia terras neceſſario ſuffulſit humore, quibus per venas quaſdam occultè ſuccum quendam haud inutilem ſubminiſtrat. Bonum mare, tanquàm hoſpitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio alluuionum, inuectio commeatuum: quo ſibi diſtantes populi copulantur, quo præliorum remouentur pericula, quo barbaricus furor clauditur, ſubſidium in neceſſitatibus, refugium in periculis,

gratia in voluptatibus, ſalubritas valetudinis, ſeparatorum conjunctio, itineris compendium, transfugium laborantium, ſubſidium vectigalium, ſterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur: Siquidem de mari aqua radiis ſolis hauritur, & quod ſubtile eius eſt, rapitur: deinde quantò altiùs eleuatur, tantò magis etiam nubium obumbratione frigeſcit, & imber fit, qui non ſolùm terrenam temperat ſiccitatem; ſed etiã ieiuna arua fœcundat. Quid enumerem inſulas, quas velut monilia plerumque prætexit, in quibus ij qui ſe abdicant intemperantiæ ſæcularis illecebris, fido continentiæ propoſito eligunt mundum latere, & vitæ huius declinare dubios anfractus? Mare eſt ergò ſecretum temperantiæ, exercitium continentiæ, grauitatis ſeceſſus, portus ſecuritatis, tranquillitas ſæculi, mundi huius ſobrietas, tum fidelibus viris atque deuotis incentiuum deuotionis, vt cùm vndarum leniter alluentium ſono certent cantus pſallentium, plaudant inſulæ tranquillo motu fluctuũ, ſanctorũ chori hymnis perſonent. Vnde mihi vt omnem pelagi pulchritudinem cõprehendam quam vidit operator? Et quid plura? Et quid aliud ille concentus vndarum, niſi quidam concentus eſt plebis? (Pſal. 23 & 79.) Vnde bene mari plerumque comparatur Eccleſia, quæ primo ingredientis populi agmine totis veſtibulis vndas vomit: deinde in oratione totius plebis tanquàm vndis refluentibus ſtridet: tum Reſpõſoriis pſalmorum, cantu virorum, mulierum, virginum, paruulorum, conſonus vndarum fragor reſultat: Nam illud quid dicam, quòd vnda peccatũ abluit & Sancti-Spiritus aura ſalutaris aſpirat? Det nobis Dominus illa ſucceſſuum flumina proſpero ligno currere, tuto portu conſiſtere, nequitiæ ſpiritalis grauiora quàm ferre poſſumus, tentamenta neſcire, fidei ignorare naufragia, habere pacem profundam: & ſi quando aliquid ſit, quod graues nobis ſæculi huius excitet fluctus, euigilantem pro nobis habere gubernatorem Dominum Ieſum, (Matt. 8.) qui verbo imperet, tempeſtatem mitiget, tranquillitatem maris refundat, cui eſt honor & gloria, laus, perpetuitas a ſeculis & nunc & ſemper, in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Quomodo cõuenerit vt terræ daretur ſpecies & vis germinãdi, ac de virtute & vtilitate huius vocis quã Deus dixit: Germinet terra herbam virentem fœni &c. *cum redargutione eorũ qui hãc prærogatiuã adſcribunt ſoli.*

CAP. VI.

DIſcedẽte aquâ, cõueniebat vt ſpecies terræ daretur & gratia, vt inuiſibilis & incõpoſita deſineret eſſe. Nam plerique etiã hoc dicunt eſſe inuiſibile, quod ſpeciem non habet: & ideò accipiunt terram inuiſibilem fuiſſe, non quia videri nõ poſſet à ſummo Deo vel Angelis eius (nam adhuc homines creati nõ erant, vel etiã pecudes) ſed quia ſine ſuâ ſpecie erat. Species autẽ terræ eſt germinatio & viriditas agri. Vnde vt & viſibilẽ eam & compoſitã faceret Deus, ait: *Germinet terra herbam fœni, ſeminans ſemen ſecundũ genus ſuũ, & ſecundũ ſimilitudinẽ, & lignum pomiferũ faciens fructum ſecundũ genus ſuum, cuius ſemẽ ſuũ ſit in ipſo.* Audiamus verba veritatis quorum ſeries, ſalus eſt audientiũ. Prima enim illa vox Dei ſingulis creaturis impertita gignẽdis, lex naturæ eſt, quæ terris in omne æuum remãſit, futuræ ſucceſſionis naturã præſcriptũ, quemadmodum vel generãdi vel fructificandi in reliquũ vſus adoleſceret. Prima itaque germinatio eſt, quãdo naſcẽtia videntur erumpere: deinde cùm erupent & profecerit germẽ, fit herba: herba quoq; vbi paululùm proceſſerit, fit fœnũ. Quàm vtilis, quàm vehemẽs vox! *Germinet terra herbam fœni*: hoc eſt, ipſa per ſe germinet terra, nullum alterius quærat auxilium, nõ cuiuſquã indigeat miniſterio. Solent enim plerique dicere: Niſi clementior ſolis calor tepefecerit terras, & quodammodò radiis ſuis fouerit, non poteſt germinare terra: & propterea gentes diuinum honorẽ deputant ſoli quod virtute caloris ſui terrarũ penetret ſinus, ſparſaque foueat ſemina, vel rigentes gelu venas arborum relaxet. Audi ergò Deũ velut hanc vocẽ emittentem: Conticeſcat ineptus ſermo hominum qui futurus eſt, ſaceſſat vana opinio. Antequàm ſolis fiat luminare, herba naſcatur: antiquior eius ſit prærogatiua quã ſolis? Ne error hominum conualeſcat, germinet priùs terra; quàm fotus ſolis accipiat. Sciant omnes ſolem auctorem non eſſe naſcentium. Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. Quomodo ſol viuendi vſum miniſtrat oriundis, quando illa priùs diuinæ operationis viuificatione ſunt edita, quàm ſol in hos viuendi vſus veniret? Iunior eſt herbis, iunior fœno.

G H I K L M

Cur priùs pecori pabulum quàm cibus homini ſit creatus, ac de myſterio herbæ virentis & floris fœni, cum exhortatione noſtri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi, aliorúmque Hæreticorum.

CAP. VII.

ET fortè mirentur aliqui quòd priùs pecori pabulũ quàm cib⁹ homini ſit creatus. In quo primùm profundum Dei conſilium debemus aduertere, quòd etiam minima quæque nõ negligat, ſicut in Euangelio Sapientia Dei dicit: (Matt. 6.) *Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neq; congregant in horrea, & Pater veſter cœleſtis paſcit illa: nónne vos pluris eſtis illis?* Cùm enim illa paſcuntur Dei gratiâ, nemo ſibi debet de ſuâ induſtriâ & virtute blandiri. Deinde quia ſimplicem victum & naturalẽ cibum reliquis cibis debuit anteferre. Hic enim ſobrietatis eſt cibus, reliqui deliciarũ atq; luxuriæ. Hic cõmunis omnibus animantibus cibus, ille paucorum. Exemplũ itaq; frugalitatis, magiſterium parſimoniæ eſt, herbæ ſimplicis victu oleriſque vilis aut pomis cõtentos eſſe omnes oportere quẽ natura obtulit quẽ liberalitas Dei prima donauit. Ille ſalubris, ille vtilis cibus, qui morbos repellat, qui reſecet cruditates, nullo hominum † partus labore; ſed diuino effuſus munere, (al. Paratus.) ſine ſatione frugis, ſine ſemine, tam dulcis, tam gratus, vt etiã repletis voluptati atque vſui ſit. Denique ad primas datus menſas, ad ſecundas remanſit. Quid autem creaturæ huius attexam miraculum, & Sapientiæ operatricis argumentum exprimam? In hac enim germinum ſpecie, & in illo virentis herbæ munere imago eſt vitæ humanæ, & naturæ conditioniſq; noſtræ inſigne quoddam ſpectatur, & ſpeculum elucet. Illa herba & flos fœni, figura eſt carnis humanæ, ſicut bonus diuinitatis Interpres organo ſuæ vocis expreſſit, dicens: *Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum: & omnis gloria hominis vt flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit: verbum autẽ Domini manet in æternũ.* (Eſa. 40.) Dei ſentẽtia vox humana eſt. Dicit Deus: Clama: ſed in ipſo Eſaia loquitur. Ille reſpõdit: Quid clamabo? Et tãquam quid loqueretur audiſſet, adjunxit: Omnis caro fœnum. Et verè: viret enim gloria hominis in carne quaſi fœnum: & quæ putatur eſſe ſublimis, exigua quaſi herba eſt, præmatura vt flos, caduca quaſi fœnũ germinat vitæ viriditatẽ in ſpecie, nõ in fructu ſoliditatẽ, hilarioris vitæ quaſi flos prætẽdens iucunditatẽ, breuiori ſpatio occaſura, ſicut herba fœni, quod priuſquã euellatur, areſcit. (Pſ. 128.) Quæ enim firmitudo in carne, quæ ſalubritas poteſt eſſe diuturna? Hodie videas adoleſcentẽ validũ, pubeſcẽtis ætatis viriditate florentem, gratâ ſpecie, ſuaui colore: craſtinâ die tibi facie & ore mutatus occurrit: & qui pridie tibi lautiſſimus decoræ formæ viſus eſt gratiâ, alio die miſerãdus apparet ægritudinis alicuius infirmitate reſolutus. Pleroſque aut labor frãgit, aut inopia macerat, aut cruditas vexat, aut vina corrumpũt, aut ſenectus debilitat, aut euiratos deliciæ reddũt, luxuria decolorat. Nónne verũ eſt, quia aruit fœnũ, & flos decidit? Alius ab auis atauiſq; nobilis, & majorũ honeſtatus infulis, proſapiæ veteris clarus inſignib. amicis abundãs, ſtipatus cliẽtib. & vtrũq; latus eĉt⁹, ſecũ producẽs maximã ac reducẽs familiã, repẽte aliqua accidẽtis periculi mole turbatur, deſtituitur ab omnibus, à ſodalib. derelinquitur, impugnatur à proximis. (Pſ. 128.) Ecce verũ eſt, quia ſicut fœnũ vita hominis, priuſquã euellatur, areſcit. Et etiã qui dudũ vbertate affluẽs copiarũ liberalitatis famâ per ora volitãs ſingulorum, clarus honoribus, præeminẽs poteſtatibus, tribunalibus

celſus, ſolio ſublimis, beatus populis æſtimatus, dum A præconum clamore deducitur, ſubitâ rerum conuerſione in eum carcerem rapitur, quò alios ipſe detruſerat, & inter reos ſuos imminentis pœnæ deflet ærumnam. Quantos pridie caterua plaudentium, & inuidioſa fauentis populi frequens domum pompa deduxit, & nox vna glorioſæ illum ſplendorem deductionis aboleuit ac repentinus lateris dolor, effuſis gaudiis, luctuoſam grauis ſucceſſionem mœroris admiſcuit! Huiuſmodi igitur eſt gloria hominis, ſicut flos fœni. Quæ etiam cùm defertur, nihil opis adjungit, in quâ nullus fructus acquiritur; & cùm amittitur, euaneſcit, omnem ſcenam hominis, & quam deſuper obumbrabat repentè deſtituēs, & quā intùs animabat. Atq; vtinā imitaremur hanc her- B bam, de qua ait Dominus: *Germinet terra herbam fœni, ſeminantem ſemen ſecūdùm genus, & ſecundùm ſimilitudinem* Seminemus igitur ſemē ſecundùm genus. Quod ſit genus, audi dicentem oportere nos quærere illud diuinum, ſi quomodò illud tractare poſſim⁹ aut inuenire:

Act. 17. *Quamuis non longè ſit ab vnoquoq; noſtrum. In ipſo enim viuimus, & ſumus, & mouemur: ſicut quidam veſtrûm,* inquit, *dixerunt: Cuius & genus ſumus.* Secundū hoc genus ſeminemus ſemē non in carne, ſed in ſpiritu: Non

Sap. 2. enim carnalia; ſed ſpiritualia ſeminare debemus, qui ad vitam peruenire volumus æternam. Quæ ſit autem ſimilitudo, nō ignoras, qui ad imaginem & ſimilitudinem C Dei factus es. Herba generi reſpūdet ſuo; tu nō reſpondes tuo generi? Tritici granum ſparſum terræ, generis

Ioh. 10. ſui gratiam reddit, & tu degeneras? Fruges non adulterant ſui ſinceritatē ſeminis, tu adulteras puritatem animæ, vigorem mentis, corporis caſtitatem? Non agnoſcis opus eſſe te Chriſti? Manibus ſuis, vt legimus, te ille formauit; & tu, Manichæe! alterum tibi adſciſcis

Gen. 1. auctorem; Pater Deus dicit ad Filium: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*: & tu Photiniane! dicis, quia in conſtitutione mundi adhuc non erat Chriſtus: Et tu Eunomiane dicis! quia diſſimilis eſt Patri Filius: Nam ſi imago, non diſſimilis vtique: ſed D

Heb. 1. Ioan. 5. Matth. 3. totum ex toto exprimens Patrem, quem Pater ſubſtantiæ ſuæ vnitate ſignauit. Pater dicit: *Faciamus*; & tu cooperatorem negas? Quod dixit Pater, Filius fecit; & tu æqualem negas, in quo complacuit Pater.

De germine, ac ſeminariâ virtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo, de laude quoq; agri pleni & ſalubritate ſucci herbarum, virgultorúmque ac foliorum remediis.

CAP. VIII.

GErminet (inquit) *terra herbam fœni ſecundùm genus.* In omnibus quæ dicuntur naſcentia terræ, pri- E mū germen eſt: vbi ſe paululùm ſuſtulerit, fit herba, poſtea fœnum, inde fit fructus. Sunt naſcentia quæ de radice germinant, vt arbores quæ non ſunt ſatæ, ex aliarum arborum radice naſcuntur. In arundine videmus quomodò in extremo eius velut quidam fit nodus è la-

al. ſeminarij tere, & inde alia arundo germinat. Eſt ergo in radice vis quædā † ſeminaria. Inſitiua quoq; in ſuperiorib. germinant. Aliis ergo à ſemine, aliis à radice, aliis diuerſo munere ſeries ſucceſſionis acquiritur. Ineſt enim naſcentibus ſingulis aut ſemen, aut virtus aliqua ſeminaria, & ea ſecundùm genus, vt quod naſcitur ex eâ, ſimile eo- F rum quæ ſata ſunt, vel quorum de radice ſit, germinet. De tritico triticum, de milio milium, de pyro pyrus albo flore prorumpit: caſtanea quoque ſurgit de radice caſtaneæ. *Germinet* (inquit) *terra herbam fœni ſecundùm genus.* Et continuò parturiens terra nouus ſe fudit in partus, & induit ſe amictum viriditatis, gratiā fœcūditatis aſſumpſit, diuerſiſque compta germinibus, proprios ſuſcepit ornatus. Miramur quòd tam citò germinauerit; quanto majora miracula ſunt, ſi ſpectes ſingula, quemadmodùm vel iacta in terram ſemina reſoluā-

Ioan. 12. 1. Cor. 15. tur, ac niſi mortua fuerint, nullum fructum afferant: ſi verò fuerint quadam ſui morte reſoluta, in vberiores fructus reſurgant. Suſcipit igitur granum tritici putris gleba, & ſparſum cohibet occiſio, ac velut materno

A terra gremio fouet & comprimit. Inde cùm ſe granum illud reſoluerit, herbam germinat, grata ipſa iam ſpecies herbeſcentis viriditatis, quæ ſtatim genus ſatum ſimilitudine ſui prodit; vt in ipſo ſuæ ſtirpis exordio cuius generis herba ſit recognoſcas, atque in herbis fructus appareat; paulatimque adoleſcit vt fœnum, culmóque pubeſcens erigitur & aſſurgit. Aſt vbi ſe geniculata iam ſpica ſuſtulerit, vaginæ quædam futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interius, ne tenera eius primordia aut frigus lędat, aut ſolis ęſtus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrium vis ſæua decutiat. Succedunt quidam ordines ſpicæ, mirabili arte formati, vel ad ſpeciem grati, vel ad tuta- B men nexu quodam inter ſe naturalis colligationis adſtricti, quam prouidentia diuina formauit. Et ne frugis numeroſioris pondere velut quędam cedat fultura culmorum, vaginis quibuſdam ipſe culmus includitur, vt geminatis viribus frugem poſſit multiplicem ſuſtinere, ne impar oneri curuetur in terram. Tum ſuprà ipſam ſpicam vallum ſtruitur ariſtarum, vt quaſi quadam in arce prætendat, ne auium minorum morſibus, ſuis exuatur fructibus, aut veſtigiis proteratur. Quid dicam quemadmodùm clementia Dei humanæ proſpexerit vtilitati? Fœneratum terra reſtituit quod accepit, & vſuratum cumulo multiplicatum. Homines ſæpe deci- C piunt, & ipſa fœneratorem ſuum ſorte defraudant: terra fidelis manet: Et ſi quando non ſoluerit, fortè aduerſata fuerit frigoris inclementia, aut nimia ſiccitas, aut immenſa vis imbriū, alio anno ſuperioris anni damna compenſat: ita vt, quando prouentus ſpem deſtituit agricolæ, nihil terra delinquat: & quando arridet vbertas fœcundæ matris ſe in partus effundat, vt nunquam vllum diſpendium ſuo inferat creditori. Quæ verò ſpecies pleni agri? qui odor? quæ ſuauitas? quæ voluptas agricolarum? quid dignè explicare poſſumus, ſi noſtro vtamur alloquio? Sed habemus Scripturæ teſtimonia, quibus agri ſuauitatem benedictioni & gra- D tiæ Sanctorum aduertimus comparatam, dicente ſancto Iſaac: *Odor filij mei ſicut odor agri pleni*. Quid deſcribam Gen 27 purpuraſcentes violas, candida lilia, rutilantes roſas? depicta rura nunc aureis, nunc variis, nunc luteis floribus, in quibus neſcias vtrùm ſpecies ampliùs florum, an vis odora delectet? Paſcuntur oculi grato ſpectaculo, longè latéque odor ſpargitur, cuius ſuauitate complemur. Vnde dignè Dn̄s ait: *Et ſpecies agri mecum eſt* Cum Pſ. 49. ipſo eſt enim quam ipſe formauit. Quis enim alius ar- Mat. 6. tifex poſſit tantam rerum ſingularum exprimere venuſtatem? *Conſiderate lilia agri*: quantus ſit candor in foliis, quemadmodùm ſtipata ipſa folia ab imo ad ſum- E mum videātur aſſurgere, vt ſcyphi exprimant formam, vt auri quædā ſpecies intùs effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu floris obſepta nulli pateat injuriæ. Si quis hunc florem decerpat, & ſua ſoluat in folia quæ tanti eſt artificis manus quæ poſſit lilij ſpeciem reformare? Quis tantus imitator naturæ, vt florem hunc redintegrare præſumat, cui Dominus tantum teſtimonium tulit, vt diceret: *Nec Salomon in omni gloriâ ſuâ veſtie-* Ibidem. *batur, ſicut vnum ex iſtis!* Rex opulentiſſimus & ſapientiſſimus inferior indicatur, quàm huius floris pulchritudo eſt. Quid enumerem ſuccos herbarum ſalubres? F quid virgultorum ac foliorum remedia? Ceruus æger ramuſculos oleæ mandit, & ſanus fit. Locuſtas quoque folia oleæ arroſa liberant ab ægritudine. Rubi folia ſuperiacta ſerpenti, interimunt eum. Culices non tangent te, ſi abſinthij herbam cum oleo coquas, & eo te perunxeris.

Quòd non ſine ratione cum vtilibus etiam lethalia & perniciosa generentur, & de ordine productionis terræ.

CAP. IX.

SEd fortè dicent aliqui: Quid quòd cum vtilib⁹ etiā lethalia & perniciosa generātur? Cū tritico coniū, quod inter alimenta vitæ noxium reperitur, & niſi præuiſum fuerit, conſueuit ſaluti nocere. Inter alia quoque

nutrimenta vitæ helleborum deprehenditur. Aconita quoque fallunt frequenter, & decipiunt colligentem. Sed hoc ità eſt, ac ſi reprehendas terram, quia non omnes homines boni. Sed quod plus eſt accipe, quia nõ omnes Boni angeli in cælo. Sol ipſe pẽ nimio calore ſpicas torret, adurit autem gignentium prima exordia. Luna quoque viantibus iter demonſtrat, latronum prodit inſidias: num igitur dignum eſt in his (quę vtilia ſunt poſthabentes) Cõditoris gratiam confiteri & vt propter aliqua alimẽtorum noxia, Creatoris proſpiciẽtiæ derogemus: quaſi verò omnia gulę cauſâ debuerint procreari, aut exigua ſint quæ ventri noſtro diuina indulgẽtia miniſtrauerit. Deſinunt nobis eſcæ ſoni, & notæ omnibus, quæ & voluptatem generent, & corporis ſalubritatem. Singula autem eorum quæ generantur è terris, ſpecialem quandã rationem habent, quæ pro virili portione cõplent vniuerſæ plenitudinẽ creaturæ. Alia ergo eſui, alia potui, alia alij naſcũtur vſui. Nihil vacat, nihil inane germinat terra. Quod tibi putas inutile, aliis vtile eſt; immò ipſum tibi frequenter alio eſt vſu vtile. Quod eſcã non adjuuat, medicinã ſuggerit: & ſępe eadem quæ tibi noxia ſunt, auibus aut feris innoxium miniſtrãt pabulum. Denique ſturni veſcuntur conio, nec fraudi eſt eis, quoniam qualitate ſui corporis venenũ ſucci lethalis euadunt. Frigido enim vis eius eſt ſucci, quam ſubtilibus poris in cordis ſui ſedem ducentibus, pręcoci digeſtione præueniunt, priuſquàm vitalia ipſa pertentet. Helleborum autem periti loquuntur eſcam eſſe & alimoniam coturnicum, eo quòd naturali quodã temperamento ſui corporis vim pabuli nocẽtis euitẽt. Etenim ſi ratione medicinæ plerumq; ad ſalubritatem humani quoque corporis temperatur, cui videtur eſſe contrarium: quantò magis proprietate naturæ ad cibum proficit, quod medicã manu conuertitur ad ſalutem? Per mandragoram quoque ſomnus frequenter accerſitur, vbi vigiliarum ęgri afflictantur incõmodo: Nã quid de opio loquar, quod etiam nobis quotidiano propè vſo innotuit, quoniã dolores eo grauiſſimi internorũ ſæpe viſcerũ ſopiuntur: Nec illud prætereo, quòd conio plerumque furores libidinum marcuerunt, & helleboro vetuſtæ paſſiones ægri corporis ſunt ſolutæ. Non ſolùm igitur nulla in his reprehenſio Creatoris; ſed etiã incrementum eſt gratiarum. Siquidem quod ad periculum putabas eſſe generatum, ad remedia tibi ſalutis operatur: Nam & id quod periculi eſt, per prouidentiam declinatur: & id quod ſalutis, per induſtriam non amittitur. Annon oues & capræ ea quæ ſibi noxia ſunt, declinare didicerunt, & ſolo odore per quoddã naturæ miniſterium, cùm ſint rationis expertes; rationem tamen euadendi periculi, vel tuendæ ſalutis agnoſcunt, noxiaque pariter ac profutura diſtinguunt; ità vt plerumque cùm armata venenis tela ſenſerint, notas petere herbas atque his remedium vulneri dicantur adhibere? Cibus illis ergo medicina eſt, vt reſilire ſagittas videas è vulnere, & fugere venena, non ſerpere. Deniq; ceruis cibus venenũ eſt. Coluber ceruum fugit, leonẽ interficit, Draco elephantem ligat, cuius ruina mors victoris eſt. Et ideò ſummè vtrinque certatur; ille vt pedem alliget, quo caſus vincti ſibi nocere non poſſit; iſte ne poſteriore extremus pede aut calle capiatur anguſto, vbi vel ipſe ſe non queat retorquere, & draconem graui proterere veſtigio, vel ſequentis elephanti auxilium non habere. Ergo ſi irrationalia animalia norunt quib. ſibi aut medicentur herbis, aut ſubſidiis opem afferant: homo neſcit cui rationalis ſenſus innaſcitur? Aut tam alienus à vero eſt, vt quæ cuique apta ſint vſui, minimè deprehendat: aut ita naturæ ingratus bonis, vt quoniã taurini hauſtus ſanguinis lethalis eſt homini, propterea putet laborioſum animal aut naſci non debuiſſe, aut ſine ſanguine debuiſſe generari, cuius virtus ad cultum agrorum vtilis, aut ad vſum plauſtrorum habilis, ad alimoniam ſuauis, diuerſo munere fulcit agricolas, quibus Deus, ſi bona ſua norint, vniuerſa donauit, dicens:

Ioh. 4. (margin, beside "nes Boni angeli in cælo")

Genes. *Germinet terra herbam fœni, ſpirans ſemen ſecundùm genus.* Non ſolùm enim ſpõtaneam alimoniã comprehen-

G dit quæ eſt in herbis & radicibus, atq; in arborum reliquis fructibus; ſed etiam eam quæ induſtria comparatur: & culm ruſticani laboris acquiritur. Quam decorũ autẽ quòd non ſtatim fundere terras ſemen iuſſit & fructus; ſed primùm germinare, deinde herbeſcere campos ſtatuit, poſtea ſecundùm proprietatem ſui generis ſemen adoleſcere, vt nunquam aruorum vacaret gratia, quæ grato primùm decore vernarent, poſteà fructuum ſuggererent vtilitatem?

Quomodò terra ſecundùm genus ſuum dicatur proferre ſemina, cùm plerumque ſemina iacta degenerent, ac de diuerſitate ſeminis diaboli, & ſeminis Chriſti, & quando homo verbum ſuum ſeminauerit ſuper terram.

H

CAP. X.

SEd fortè quis dicat? Quomodò ſecundùm genus terra profert ſemina, cùm plerumq; ſemina iacta degenerent, & cùm bonum triticum fuerit ſeminatũ, decolor eius ſpecies, & inferior forma reddatur? Sed hoc ſi quãdo accidit, non ad trãſlationem generis; ſed ad ægritudinem quandã & inæqualitatẽ ſeminis videtur eſſe referendum. Non enim deſinit eſſe triticum, ſi aut frigore aduratur, aut imbre madidetur; ſed ſpecie magis quã genere, colore quoque & corruptione mu-
I tatur. Deniq; frequenter madidata frumenta in ſui generis ſpeciem reuertuntur, ſi aut ſole, aut ignibus torreãtur, aut diligentibus commiſſa cultoris, aëris temperie, terrarũque feracium vbertate foueantur. Itaque reparatur in ſobole, quod degenerauerat in parente. Vnde non periclitamur ne præceptum illud Dei cuius vſus naturæ inoleuit, in reliquũ ſucceſſionis vitio deſtitutũ ſit, cùm hodiéque in ſeminib. generis ſui ſinceritas reſeruetur: Nam loliũ & reliqua adulterina ſemina quæ frugibus ſæpe miſcentur, zizania nuncupari Euangelij lectione cognouimus: ſed ea proprium quoddã genus habent, nõ ex tritici ſemine in aliud genus ſeminis de-
K colori mutatione tranſlata, degenerem traxere naturã. Denique hoc docet Dominus dicens: *Simile eſt regnum cælorum homini qui ſeminauit bonũ ſemẽ in agro ſuo: cùm autẽ dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania inter triticum.* Aduertimus vtiq; quòd zizania & triticũ vt nominibus, ità & genere videantur eſſe diſcreta. Deniq; & ſerui dixerunt ad patrẽfamiliàs: *Domine nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit.* Aliud enim eſt ſemen diaboli, aliud ſemen eſt Chriſti, quod ſeritur ad iuſtitiam. Deniq; aliud Filius hominis, aliud diabolus ſeminauit. Adeò diuerſa natura vtriuſq; ſeminis, vt cõtrarius ſeminator ſit. Quod ſeminat Chri-
L ſtus, regnũ eſt Dei: quod ſeminat diabolus, peccatum eſt. Quomodo igitur poteſt vnius generis eſſe regnum atq; peccatũ? Sic eſt, inquit, regnum Dei, quemadmodũ ſi homo iactet ſemen ſuper terram. Eſt & homo qui ſeminat verbum, de quo ſcriptũ eſt: *Qui ſeminat verbum, ſeminat.* Hic homo verbum ſeminauit ſuper terram, quãdo dixit: *Germinet terra herbam*; & ſubitò terrarũ germina pullularunt & diuerſæ rerũ ſpecies refulſerũt. Hinc pratorum virens gratia abundantiam pabuli miniſtrauit, inde camporum ſpica flaneſcens, imaginem pelagi fluctuantis, commotione ſegetis vberioris, expreſſit. Sponte omnes fructus terra ſuggeſſit: etſi arata
M ſine cultore eſſe non poterat (nõdum enim erat formatus agricola) inarata tamen opimis meſſibus redundabat, & haud dubium quin majore prouentu. Siquidem nec cultoris deſidia terrarum deſtituere poterat vbertatem. Nunc enim fœcunditas vnicuiq; pro merito laboris acquiritur, ubi cultus ſpectatur agrorum: & negligentia vel offenſa, aut diluuiis pluuiarum, aut terrarum ariditatibus, aut grandinis iactu, aut quacunq; ex cauſâ ſoli vberis ſterilitate multatur. Tunc autem prouentu ſpontaneo terra fructus locis omnibus inuehebat, quoniam is præceperat qui vniuerſorum eſt plenitudo, Verbũ enim Dei fructificabat in terris, nec vllo adhuc erat terra damnata maledicto. Antiquiora enim mundi naſcentis exordia, quàm noſtra peccata ſunt; & recen-

Matth. 13. (margin, beside "frugibus ſæpe miſcentur")

Ibidem. (margin, beside "Denique hoc docet Dominus")

Ibidem. (margin, beside "Domine nónne bonum ſemen")

Marc. 4. (margin, beside "ſeminat. Hic homo verbum")

Hier. 23. (margin, beside "tu ſpontaneo terra fructus")

ſine culpa propter quam condemnati ſumus in ſodore A vultus noſtri panem manducare, ſine dolore alimenta neſcire. [Geneſ. 3.] Denique hodiéque fœcunditas terræ veterem affluentiam ſpontaneo vſu fertilitatis operatur. Quàm multa ſunt enim quæ adhuc ſponte generantur? Sed etiam in his ipſis quæ manu quæruntur, magnâ ex parte manent nobis diuina beneficia, vt frumenta ipſa quieſcentibus inferantur. Quod propoſitæ docet lectionis exemplũ, dicente Dño: *Quia ſic eſt regnum Dei quemadmodum ſi homo iaciat ſemen ſuper terram, & obdormiat* [Marc. 4.] (inquit) *& exurgat nocte & die, & ſemen germinet, & increſcat, dum neſcit ille.* Vltrò enim terra fructificat, primò herbam, deinde ſpicam, deinde plenum triticum in B ſpica: Et cùm produxerit fructum, ſtatim mittit falcem, quoniam adeſt meſſis. Dormienti igitur tibi, ô homo! & neſcienti fructus ſuos vltrò terra producit. Dormis & ſurgis, & frumenti per noctem incrementa miraris.

De ortu arborum atque roſarum; & quomodo roſa humanæ vitæ ſpeculum præferat.

CAP. XI.

[al. fructuoſo.] Diximus de herbâ fœni, nunc dicamus de ligno † pomifero faciente fructum ſecundùm genus, cuius ſemẽ eius in ipſo ſit. *Dixit & facta ſunt*: & ſubitò, C vt ſuprà floribus herbarúmque viriditatibus, ita hic nemoribus terra veſtita eſt. [Pſal. 148.] Concurrerunt arbores, cõſorrexere ſiluæ, vertices repentè montium fronduerunt. Hinc pinus, hinc cupreſſus in alta ſe extulerunt cacumina, cedri & piceæ conuenerunt. Abies quoque non cõtenta terrenis radicibus atque aerio vertice, etiam caſus marinos tuto ſubitura remigio, nec ſolùm ventis; ſed etiam fluctibus certatura proceſſit. Nec non & laurus aſſurgens odorem ſuum dedit nunquã ſuo exuenda velamine. Vmbroſæ quoque ilices verticem protulerunt, inhorrentem comam hibernis quoque temporibus ſeruaturæ. Hoc enim in ſingulis priuilegium natura tenuit D in reliquum quod ſub ictu mundi ſurgentis accepit: & inde manet ſua ilicibus prærogatiua, manet cupreſſibus, vt nulli venti eas crinis ſui honore deſpolient. Surrexerat antè floribus immixta terenis ſine ſpinis roſa, & pulcherrimus flos ſine vllâ fraude vernabat: poſtea ſpina ſepſit gratiam floris, tamquàm humanæ ſpeculum præferens vitæ, quæ ſuauitatem perfunctionis ſuæ finitimis curarum ſtimulis ſæpe compungat. Vallata eſt enim elegantia vitæ noſtræ, & quibuſdam ſollicitudinibus obſepta, vt triſtitia adiuncta ſit gratiæ. Vnde cùm vnuſquiſque aut ſuauitate rationis, aut proſperioris curſus ſucceſſibus gratulatur, meminiſſe culpæ eum conuenit, per quam nobis in Paradiſi amœnitate florentibus, ſpinæ mentis, animíque ſentes iure condemnationis adſcripti ſunt. Irrutiles igitur, ô homo! licet aut ſplendore nobilitatis, aut faſtigio poteſtatis, aut fulgore virtutis, ſemper tibi ſpina proxima eſt, ſemper inferiora tua reſpice, ſuper ſpinas germinas, nec prolixa gratia manet: breui vnuſquiſque decurſo ætatis flore marceſcit.

De vitis commendatione, & quomodo exemplum eius ad noſtræ vitæ inſtitutionem arceſſendum ſit.

CAP. XII.

Sanè vt caduca tibi noueris communia eſſe cum floribus, ità etiam læta cum vitibus, quibus generatur F vinum quo cor hominis lætificatur. [Pſ. 103.] Atque vtinam, ô homo! huius generis imiteris in terris exemplũ, vt ipſe tibi lætitiam, iucunditatémq; fructifices. In te ipſo ſuauitatis tuæ gratia eſt, ex te pullulat, in te manet, intùs id eſt in te ipſo, quærenda iucunditas tuæ eſt cõſcientiæ. Ideo ait: *Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorũ fontibus.* [Prou. 5.] Primùm omnium nihil gratius florentis odore vitis. Si quidem de flore earum ſuccus expreſſus potuli genus conficit, quod & voluptati & ſaluti ſit. Deinde quis non miretur ex acino vinaceo vitẽ vſque in arboris ſummum cacumen prorumpere, quam velut quodam amplexu fouet, & quibuſdam brachiis ligat, & circumA dat lacertis, pampinis veſtit, ſertis vuarũ coronat? Quæ ad imitationem vitæ noſtræ primùm viuam defigit radicem, deinde quia naturâ flexibilis & caduca eſt, † clauiculis quaſi manibus quibuſdam quidquid apprehenderit, ſtringit, hiſque ſe erigit & attollit. [al. quaſi brachiis quibuſdam ita & clauiculis.] Huius eſt ſimilis plebs Eccleſiæ, quæ velut quadã fidei radice plãtatur, & reprimitur humilitatis propagine, de qua pulchrè ait Propheta: *Vineam ex Ægypto tranſtuliſti, &* [Pſ. 79.] *plantaſti radices eius & repleuit terram: operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei: extendit palmites ſuos vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines eius.* Et per Eſaiam ipſe Dominus locutus eſt, dicens: *Vinea* [Eſai. 5.] B *facta eſt dilecto, in cornu, in loco vberi: & maceriã circumdedi, & circumfodi vineam Sorech, & ædificaui turrim in medio eius.* Circũdedit enim eam velut vallo quodam cęleſtium Præceptorum, & Angelorum cuſtodiâ. *Immittet enim ſe Angelus Domini in circuitu timentium* [Pſ. 33.] *eum.* [Epheſ. 4.] Poſuit in Eccleſiâ velut turrim Apoſtolorũ & Prophetarum atq; Doctorum, qui ſolent pro Eccleſiæ pace prætendere. Circumfodit eam, quãdo exonerauit terrenarum mole curarum: Nihil enim magis mentẽ onerat, quàm iſtius mundi ſollicitudo & cupiditas, vel pecuniæ, vel potentiæ. Quod tibi demõſtratur in Euangelio, cùm [Luc. 13.] legis, quia illa mulier quę habebat ſpiritum infirmitatis, C inclinata erat, vt ſursũm reſpicere non poſſet. Curuata enim erat anima eius, quæ inclinabatur ad terrena compendia & cæleſtem gratiam non videbat. Reſpexit eam Ieſus, & vocauit, & ſtatim mulier onera terrena depoſuit. His cupiditatibus etiam illos oneratos fuiſſe demonſtrat, quibus ait: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* [Matth. 11.] Ergò illa anima mulieris quaſi circũfoſſa reſpirauit & erecta eſt. Sed eadem vitis vbi circumfoſſa fuerit, religatur & erigitur, ne reflectatur in terram. Reciduntur alia ſarmenta, alia propagantur: reciduntur quæ inani effuſione luxuriant, propagãtur ea quæ bonus agricola iudicauerit fructuoD ſa. Quid ego adminiculorum ordines, ligationiſq; deſcribam gratiam, quæ verè atq; manifeſtè ęqualitatem docent in Eccleſiâ eſſe ſeruandam, vt nemo ſe diues aut honoratus extollat, nemo pauper deiiciat, ignobiliſque deſperet? Omnibus ſit in Eccleſiâ par atque vna libertas, omnibus impertiatur iuſtitia cõmunis & gratia. Ideò turris in medio eſt, quæ exemplum de illis ruſticanis, de illis circumferat piſcatoribus, qui virtutum arcem tenere meruerunt: quorum exemplis noſter erigatur affectus, neque humilis & deſpicabilis iaceat; ſed vniuſcuiuſq; mens ad ſuperiora ſe ſubrigat, vt audeat dicere: *Noſtra autẽ conuerſatio in cælis eſt.* [Philip. 3.] Vnde ne aliquibus procellis ſæculi poſſit reflecti & tempeſtate deduci, E clauiculis illis & circulis quaſi amplexib. charitatis proximos quoſque complectitur, & in eorum cõiunctione requieſcit. Charitas eſt igitur quę nos ſuperiorib. nectit, cæloq; inſerit: *Qui enim manet in charitate, Deus in eo* [1. Ioan. 4.] *manet.* Vnde & Dominus ait: *Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt fructũ afferre à ſe, niſi manſerit in vite; ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Ego ſum* [Ioh. 15.] *vitis, vos palmites eſtis.* Euidenter igitur exemplum vitis ad noſtræ vitæ inſtitutionem arceſſendum eſſe ſignauit: quæ primùm veris tepefacta temperie gemmare perhibetur: deinde ex ipſis ſarmentorum articulis fructum emittere: de quibus oriẽs vua formatur, paulatimq; augeſcens immaturi partus retinet acerbitatem, nec poteſt F niſi matura iam & cocta dulceſcere. Veſtitur intereà viridantib. pampinis vinea, quib. & aduerſùm frigus, omnémque iniuriam non exiguo munitur ſubſidio, & a ſolis ardore defenditur. Quid autẽ eo vel ſpectaculo gratius, vel fructu eius dulcius videre ſerta pendentia velut quædã ſpecioſi ruris monilia, carpere vuas vel aureo colore, vel purpureo renitentes? Hyacinthos cæteraſque gemmas fulgere exiſtimes, coruſcare † Indicas, albarum emicare gratiã gemmarũ. [al. Indicos.] Nec aduertis ex his admoneri te, homo! ne immaturos fructus tuos dies ſupremus inueniat, aut plenæ tẽpus ætatis opera imparata deſeceſſit? Acerbus enim fructus amarior eſſe conſueuit: nec poteſt dulce eſſe, niſi quod ad maturitatis perfectionem

adoleuerit. Huic viro perfecto nec frigus horridæ mortis, nec ſol iniquitatis nocere conſueuit, quia obumbrat eum gratia ſpiritalis, & omnia mundanæ cupiditatis & corporeæ libidinis reſtinguit incendia, defendit ardores. Laudent te quicumque conſpiciunt, & agmina Eccleſiæ velut quædam palmitum ſerta mirentur, ſpectent ſinguli Fidelium pulchra animarum monilia, delectentur maturitate prudentiæ, ſplendore fidei, confeſſionis decore, iuſtitiæ pulchritudine, vbertate miſericordiæ. vt

Pſ. 127 dicatur tibi: *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ:* eò quòd redundantiam vitis fructiferæ, copioſæ munere liberalitatis imiteris.

De arborum varietate, ac diuerſis earum vtilitatibus & ornatibus, fructuúmque ſuorum atque ſuccorum proprietatibus & medelis.

CAP. XIII.

SEd quid ego in ſolâ vite immoror cùm omnia genera arborũ vtilia ſint alia ad fructũ nata, alia ad vſũ data? Nam & quibus non eſt fructus vberior, tamẽ vſus pretioſior eſt. Cedr⁹ ſuſpendẽdis tectorũ apta culminibus, eo quòd huiuſmodi materies & procera ſit ſpatiis, nec oneroſa parietibus. Lacunaribus quoque comãdiſque faſtigiis habilis eſt cupreſſus. Vnde & Eccleſia dicit

Cant. 1 in Cãticis: *Trabes domorum noſtrarum cedrinæ, lacunaria noſtra cupreſſina:* in his eſſe declarans decora ſui ornamenta faſtigij quæ quaſi trabes verticem Eccleſiæ ſuâ virtute ſuſtineant, & faſtigium eius exornent. Laurus & palma ad inſigne victoriæ. Lauro Victorũ capita coronantur, palma manus victricis ornatus eſt. Vnde & Ec-

Cant. 7 cleſia ait: *Dixit, aſcendam in palmam, tenebo altitudines eius.* Quæ eminentiã vidẽs verbi, & ſperãs quòd ad eius altitudinẽ poſſit aſcendere & ſcientiæ ſummitatẽ, dicit: *Aſcendam in palmam*, vt omnia inferiora relinquat, & ad ſuperiora contendat, ad brauium Chriſti, vt ſuaues eius fructus carpat & guſtet: Suauis enim virtutis eſt fructus. Populus quoque coronis arbor vmbroſa victricibus. & ſalix lenta vitibus habilis vinciendis, quid aliud myſticè declarant, niſi bona eſſe Chriſti vincula, quæ nocere non ſoleant, vincula gratiæ, vincula charitatis, vt vnuſquiſque ſuis vinculis glorietur, ſicut gloriabatur &

Philem. Paulus, dicens: *Paulus vinctus Ieſu Chriſti?* His ligatus

Rom. 8. vinculis dicebat: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* Vinculis nimirùm abſtinentiæ, vinculis charitatis. His

Pſ. 136. ligatus vinculis etiã Dauid ait: *In ſalicibus, in medio eius ſuſpendimus organa noſtra.* Buxus quoque elementorum apicibus vtilis exprimendis, leui materiâ vſum manus pueriIis informat. Vnde ait Scriptura: *Scribe in buxo.* Si-

Eſai. 30 mul vt admoneat te ipſa materia quæ ſemper viret, nec vnquam foliis exuitur ſuis, ne vnquam ſpei tuæ diſſimulatione nuderis; ſed ſemper ubi per fidem germinet ſpes ſalutis. Quid ego enumerem quanta varietas arborum, quam diuerſus in ſingulis & pulcher ornatus, quam patulæ fagi quàm proceræ abietes, quàm comãtes pinus, quam vmbroſę ilices, quàm populi bicolores, quàm nemoroſa & rediuiua caſtanea, quæ ſimul vt excisa fuerit, tanquã ſiluam ex ſe pullulare cõſueuit, quemadmodùm in arboribus ipſis ætas aut ſenilis, aut nouella deprehẽditur? Iunioribus enim exiliores rami, antiquioribus validiora & nodoſa ſunt brachia: Illis folia leuigata atque diffuſa, iſtis cõtra ſtrictiora & aſper. Sunt etiã arbores quæ ſenili atque emortuâ radice ſucceſſionẽ ſui, ſi fortè cædantur, reparare non nouerint: aliæ quibus aut iuuentus viret, aut natura fœcundior eſt, quibus excisio lucro potiùs quã detrimento ſit, vt per plures ſui rediuiuâ ſucceſſione renouentur heredes. Eſt etiam quod mireris, ipſis ſexus in pomis, eſt diſcretio ſexus in arboribus: Nam videas palmã quæ dactylos generat, plerúmque inclinantẽ ramos ſuos & ſubiicientẽ & cõcupiſcentiæ atq; amplexus ſpeciẽ prętẽdentem ei arbori quã marem palmã appellãt pueri ruſticorum. Illa ergo palma fœminea eſt, & ſexum ſuum ſubiectionis ſpecie confitetur. Vnde locorum cultores prætaciunt ramis eius dactylorum vel palmarum quædam velut ſemina maſculorum, quibus illi fœmineæ arbori velut quidam ſenſus perfunctionis

G infunditur, & experti concubitus gratia repræſentatur. Quo munere donata rurſùs erigitur, & eleuat ramos ſuos, & in veterem ſtatũ comã ſuã rurſùs attollit. De ficu quoq; eadem opinio eſt. Ideóq; pleriq; ſecundũ domeſticã & fructiferã ficũ, agreſtem ficulneã ferũtur iuſerere, eò quòd cito fructus fœcũdæ illius & domeſticæ ficus vel aurâ tẽtari aliquâ, vel æſtu, defluere ferantur in terrã. Vnde gnari huius remedij groſſis arboris agreſtis alligatis ad illã feracẽ arborẽ, medentur eius infirmitati; vt poſſit fructus proprios reſeruare, iãiamq; ſi deforent remedia, lapſuros. Quo admonemur velut quodã ænigmate naturæ non refugere eos qui à noſtrâ fide & con-

H ſortio ſeparati ſunt: eò quòd & gentilis qui fuerit acquiſitus, quò grauior fuerit aſſertor erroris, eò vehemẽtior poſſit fidei defenſor exiſtere. Et ſi quis de hæreticis conuertatur, velut cõfirmet eã partem in quã ſe cõmutatâ opinione cõtulerit, maximè ſi habeat aliquid naturæ directũ, vt viuida poſſit eſſe eius ſententia, ſi adminiculetur ei attentio ſobrietatis, obſeruãtia caſtitatis. Profundè ergò circa eum ſtudiũ tuum, vt ſimilitudine fructiferæ illius ficus de præſentiâ & coniunctione agreſtis illius arboris, tuã poſſis corroborare virtutẽ. Ita enim tua nec diſſoluetur intentio, & diligentiæ fructus & gratiæ reſeruabitur. Quàm multa ſunt autem quę doceãt naturalem

I duritiã poſſe diligentiæ ſtudio temperari, quibus affert cultus ruralis exemplum! Nam plerumque citò florent mala granata, & fructum afferre non poſſunt, niſi congruis peritorum remediis excolantur: plerumque ſuccus vaneſcit interior, & foris ſpecies eius pulchra prætenditur. Quæ non immeritò comparatur Eccleſiæ, vt habes in Canticis ad Eccleſiam dictũ: *Vt cortex mali punici genæ tuæ.* Et infra: *Floruit vitis, floruerũt mala granata.* Ec- Cant. 4 Cant. 7

cleſia enim bonum fidei fulgorem confeſſioniſque prætendit, tot martyrum ſanguine ſpecioſa, & (quod eſt amplius) Chriſti cruore dotata, ſimul plurimos intrà ſe fructus vſu iſtius pomi ſub vnâ munitione cõſeruãs; & virtutum negotia multa complectens. Sapiens enim ſpiritu celat negotia. Amygdalis quoque hoc genere medicari feruntur agricolæ, vt ex amaris dulces fiant fructus, vt & terebrent eius radicem arboris, & in medium inſerant Prou. 11

K ſurculum eius arboris quam Græci πεύκην, nos piceam dicimus: Quo facto ſucci amaritudo deponitur. Ergò ſi agricultura conuertit ſtirpium qualitates, nonne ſtudia doctrinæ, & diſciplinæ attentio mitigare poſſunt quaſlibet † animorum paſſiones? Nemo ergò poſitus vel in adoleſcentiæ vel intẽperantiæ paſſionũ lubrico, de ſui conuerſione deſperet. Ligna plerumquè in meliores vertuntur vſus; & non poſſunt hominũ corda mutari? Docuimus non ſolùm inter diuerſi generis arbores eſſe fru- al. aegritudines.

L ctuũ diuerſitates; ſed plerũq; in eadem ſpecie arborum cõpugnare ſibi fructus. Alia enim ſpecies maſculorum, alia fœmineorũ fructuũ, ſicut do dactylis ſuprà diximus. Quis autẽ poſſit cõprehendere varietatem, ſpeciẽ, gratiamq; pomorum, ſingularũ quoque vtilitatem arborũ, fructuum, ſuccorúmque proprietatem, quæ cuique rei apta videantur, quemadmodùm ægris viſceribus hominum amariora poma medicentur, & inflationem aſperitatemque interiorem temperent, quemadmodùm rurſus humorum aſpera, pomorum dulcibus temperentur? Denique ea medicina antiquior, quæ herbis curare conſueuit & ſuccis; nec vlla firmior ſanitas, quàm quæ ſalu-

M bribus reformatur alimentis. Vnde ſecundùm naturam docemur, quia ſola nobis eſca medicina eſt. Herbis certè vlcera aperta clauduntur, herbis curantur interna: Ideóque medicorum eſt opus, herbarum poteſtates noſcere. Hinc enim medendi vſus inoleuit.

De ſimplicium pomorũ differentia, foliorúmque diuerſitate

CAP. XIV.

SEd vt ad ſimplicia poma reuocemus ſtylum, alia ſunt quæ coquuntur ſole, alia quæ teſtis aut corticibus clauſa cõplentur. Mala & pyra, vuarum quoque genera omnia nuda obiecta ſunt ſoli: nucis autem pineæ nuculæque fructus & teſtâ opertus & cortice alitur; tamen & ipſe calore ſolis æquè nutritur, & quantùm pineâ dé-

ſitate nucleus abſconditur, tantùm ſolis calore † foue- A
al. Nutritur. tur. Quanta deinde Domini prouidentia, vt vbi mollior
fructus, ibi folij denſitudo validius tegumentum tuendo
deferat pomo; quod videmus in fructu ficulneæ. De-
licatiora itaque validioribus munienda ſunt, vt & ipſe
Hier. 24. quoque Dominus per Hieremiam docet, dicens: *Sicut*
ficus bonæ iſtæ, ſic recognoſcam tränslatus Iuda quos emiſi
de loco iſto in terram Chaldæorum in bona, & confirmabo
oculos meos ſuper illos in bona. Tanquàm delicatos enim
velut quodam miſericordiæ ſuæ validiori ſepſit tegmi-
Baruc. 4. ne, ne teneri fructus maturiùs interirent. Denique de
ipſis etiam in poſterioribus dicit: *Delicati mei ambulaue-*
Ibidem. *runt vias aſperas.* Quibus infrà ait: *Conſtantes eſtote filij,*
& clamate ad Deum. Hoc enim ſolum aduersùs omnes B
procellas atque injurias inuiolabile tegmen, impene-
trabile munimentum eſt. Vbi ergo teneri fructus, ibi
craſſiora tegmina & munimenta foliorum. Contrà au-
tem, vbi fructus validiores, ibi teneriora folia, vt ma-
lus arbor docet: Fructus enim validus non multo in-
diget protectionis auxilio: nam ipſa protectionis craſ-
ſioris vmbra pomo noſcere plus poſſet. Denique do-
ceat nos pampinus naturæ gratiam, & diuinæ ſapien-
tiæ interna myſteria. Videmus enim ita ſciſſum atque
diuiſum, vt trium foliorum ſpeciem videatur oſtẽdere,
ita pars media diſtincta eſt, vt niſi inferioribus hęreret,
ſeparata ſpectãtibus videretur. Ea autem ratio videtur C
ſeruata naturæ, vt & ſolem faciliùs admittat, & vm-
bram obtexat. Denique proceriùs media pars eius ex-
tenditur, & in ipſa ſummitate tenuatur vt plus pulchri-
tudinis quàm tegumenti præferat: Etenim brauij ſpeciẽ
videtur effingere, ſignificans quòd vua inter pendentes
cæteros fructus habeat principatum, cui tacito quodã
judicio naturæ; ſed euidenti indicio innaſcitur ſpecies
& prærogatiua victoriæ. Secum igitur habet brauium
ſuum, quo & munimen ſibi præbetur aduersùm inju-
rias aëris, patitérque imbrium violentiã, & impedimen-
tum non affertur ad recipiendum ſolis calorem, quo
tepefacta alitur, coloratur, augetur. Ficulneæ quoque D
folium, æque propè vt pampinus, quadrifidâ inter-
ſcinditur diuiſione: quòd eò clariùs videtur, quò ma-
ius eſt folium, ſanè non ità vt pampinus vel orã om-
ni, vel ſummitate criſpanti. Sicut enim in ficulneæ folio
craſſitudo validior, ità in pampino ſpecies elegantior.
Craſſitudo igitur folij proficit ad tempeſtatis injuriã re-
pellendam, interciſio ad fructus gratiam vaporandi. De-
nique hoc genus pomi grandinem non citò, maturita-
tem citò ſentit: quia & latere videtur aduersùm injurias,
& patere ad gratiam. Quid ego foliorum deſcribam di-
uerſitates quẽadmodũ alia rotunda, alia longiora, alia
flexibilia, alia rigidiora ſint, alia nullis facilè ventis la- E
bentia, alia quæ leui motu decutiantur aurarum?

Quòd non facile ſit ſingularum rerũ exquirere proprieta-
tes, & de varia mutatione aquæ, quæ omniũ virgultorũ
nutrix eſt: de differentia quoq; lacrymarum arborum,
ac tandem de diffuſioris perſcutationis excuſatione.

CAP. XV.

al. Exquirere. INexplicabile eſt, ſingularũ rerum † recenſere velle
proprietates, & vel diuerſitates earũ manifeſta teſti-
ficatione diſtinguere, vel latentes, occultaſq; cauſas in- F
deficientibus aperire documentis. Vna nempe atq; ea-
dem eſt aqua & in diuerſas plerumq; ſe mutat ſpecies:
vt inter arenas flaua, aut inter cautes ſpumea, aut inter
nemora viridantior, aut inter floruleta diſcolor, aut
inter lilia fulgentior, aut inter roſeta rutilentior, aut in
gramine liquidior, aut in palude turbidior, aut in fonte
perſpicacior, aut in mari obſcurior, aſſumpto locorum
quibus influit colore, decurrit. Rigorem quoque pati
ratione commutat, vt inter vaporãtia ferueat, inter vm-
broſa frigeſcat, ſole percuſſa exæſtuet, niuibus irriga-
ta glaciali humore caneſcat: quemadmodùm ſapor e-
ius ipſe conuertitur, vt nunc aſperior, nunc amarior,
nunc vehementior, nunc auſterior, nunc dulcior, pro
ſpecierum qualitate quibus infuſa fuerit, aqua varietur.
Aſperatur immaturioribus ſuccis, tunſo cortice nucis A
foliiſq; contritis, amarior fit abſinthio, vino vehemen-
tior, auſterior allio † graueſcit veneno, melle dulceſcit.
Si verò ei lentiſcũ, terebinti quoq; fructus, vel nucis
interior pars miſceatur, in oleoſam & mollem natu-
ram facilè transfunditur. Cùm ſit autem altrix omniũ al. Alat.
virgultorũ, diuerſos ſingulis vſus miniſtrat. Si radices †
alluat vel nubibus fuſa deſcendat, diſcretas dat omnib.
vires, radicem impinguat, caudicẽ prouehit, ramos dif-
fundit, folia vireſcere facit, fructuum alit ſemina, po-
mum augere conſueuit. Ergo cùm eadẽ ſit omnium nu-
trix; alia arborum genera triſtiores ferunt ſuccos, alia
dulciores, alia tardos, alia pręmaturos. Ipſæ quoq; inter
B ſe diſcrepant ſuauitate. Alia ſuauitas eſt in vinea, alia in
olea, alia in ceraſis, alia in ficu. diſcreta in malo, diſpar
in dactylo. Tactus ipſe aquæ alibi lenior, alibi aſperior,
plerumq; pinguior eſt. Põdere quoq; diſtat frequentes
vt ſpecie: Nam plerisq; locis grauior, plerisque leuior
æſtimatur. Non mirum igitur ſi cùm ipſa à ſe diſcrepet,
diſcrepant etiam inter ſe lacrymæ arborum, quæ eiuſdẽ
aquæ alluuione generãtur. Et cùm vna ſit omniũ cauſa,
diuerſus ſingulorum vſus, diuerſa natura eſt. Aliã vim
habet ceraſi arboris lacryma, aliam lentiſci. Diſparem
quoque balſami guttam odorata Orientis ligna ſudare
produntur diuerſum quoque lacrymarum genus virgul-
C ta ferularum in Ægypto ac Libyã quadã vi naturæ ſe-
cretioris illacrymant. Quid autem referam (clementem
liceat eſſe ſermonem) quòd electrum, lacryma virgulti
ſit in lapideæ naturæ ſoliditatem dureſcat? Nec leuibus
id aſſeritur teſtimonijs, quãdo folia aut ſurculorum mi-
nutiſſimæ portiones, aut exigua quædam animantium al. Decerno.
genera in electro ſæpe reperiantur, quæ videtur lacry-
ma, cùm adhuc eſſet mollior recepiſſe, & ſolidata te- al. Iſto ſermone hu-
nuiſſe. Sed quid ego vili ſermone † decerto cũ alta atq;
perſpicaci ratione naturæ, cùm † iſte ſermo humano a- mano alatur.
latur ingenio, naturã autem omniũ prouidentia diuina inge-
formauerit? Vnde velut habenis quibuſdã verborum co- nium.
D hibenda diffuſio eſt, ne (quod Salomoni ſpecialiter ſa-
pientiæ munere diuinitùs videtur eſſe collatũ) vſurpa- al. Improuiſa.
toriè videamur exponere differẽtias arborum, & virtu-
tes radicum, & quęcunq; ſunt abſcõdita & † perſpicua,
ſicut ſcriptum eſt: quæ nec ab ipſo tamen manifeſtata
produntur, vt mihi videatur potuiſſe eum diſputare de
virgultorum generibus: non potuiſſe tamen pleniùs
omni creaturæ explicare ratione ſecretum.

Quemadmodùm ad verbum Domini aquarũ curſu ſubito
omnis virgultorum creatura effloruerit, & victum
atque medullam miniſtrauerit: quomodò præterea vni-
E *uerſa gignentia aut ſemina habeant, aut aliqua, quæ*
cum virtute ſeminum videantur cõuenire: ac de magnã
Dei virtute in ſingulis.

CAP. XVI.

QVod ſi irriguis aquarum plerumque & ſegetes læ-
tiores ſunt, & virides fabæ, & hortorum multi-
plex ſuſcitatur gratia, ſi viridantibus thoris fluuiorum
exundantium ripa decoratur: quemadmodùm ad ver-
bum Domini, quod omni aquarum curſu eſt redun-
dantius, ſubitò creatura virgultorum omnis effloruit?
Feſtinãrunt campi non commiſſam ſibi frugem edere,
F ignorata horti olerũ genera, & florum miracula germi-
nare, ripæ fluminum ſe veſtire myrtetis: properauerunt
arbores citò ſurgere, citò ſe in florem induere, victum
hominibus, pecori pabulum miniſtrare. Fructus com-
munis eſt omnibus, vſus quoque eſt datus omnibus.
Simul vtrumque arbores germinãrunt: aliud quo veſ-
ceremur, aliud quo refrigerante vmbrã defendere-
mur à ſole. Cibus in fructibus, amœnitas in foliis: tamẽ
quia præſcierat prouidentia Creatoris, quòd fructum
ſibi maximè humana auiditas vendicaret, reliquis pro-
uidit animantibus, vt ſpecialem his donaret alimoniam.
Itaque eſca his nõ mediocris in foliis eſt, in corticibuſ-
que ſiluestribus: ea quoque quæ ad vſum medendi pro-
ficerent, id eſt ſucci, lacrymæ, ſurculi, pariter miniſtrata
ſunt. Itaque illa quæ poſt experimento, vſu, & exemplo

vtilia cognouimus; ea à principio Creator cui vſui apta G donaret præſcientiâ diuinæ majeſtatis & de ſinu terrarum iuſſit exire. Et quia iuſſit Dominus vt germinaret terra herbam fœni, & lignum fructiferum, faciens fructum ſecundùm genus ſuum, cuius ſemen eius in eo: ne forte quis dicat in multis arboribus neq; fructũ, neque ſemen videri, & poteſt diuinum in aliquo vacillare præceptum, vt à veritate ſit deuium, illud aduertat, quia nequaquam fieri poteſt vt non aut ſeminibus viuant vniuerſa gignentia, aut habeãt aliqua quæ videantur cum virtute ſeminum conueſtire. Idque ſi quis diligenter intendat, manifeſtâ teſtificatione poterit comprehẽdere. Nihil videntur ſeminis habere ſalices; H habent tamen in foliis granum quoddã quod habeat virtutem ſeminis, vt eo cõmiſſo terris, tanquàm poſito ſurgat arbor de ſurculo, & tanquàm de ſemine ſe reſuſcitet. De grano itaque illo radix primùm coaleſcit, de radice pullulat non ſolùm ſalicis; ſed etiam reliquarum ad ſimilitudinẽ hujuſmodi generis arborum ſilua. Habent autem & radices virtutem ſeminis; vnde

Ioel. 2. pleriquæ eâ ſatione incrementum ſui nemoris propagarunt. Magna Dei virtus in ſingulis. Nec miretur aliquis ſi in virgultis magnam dixi eſſe virtutem: Si I quidem magnam ſuam virtutem in locuſtis eſſe dixit & brucho, eò quòd diuinæ majeſtatis offenſa magno moderamine ſterilitatis Iudaicæ atque inopiæ ſolueretur. Magna enim virtus, ſapientia: magna virtus, prouidẽtia. Indigni etenim erant, qui vterentur fœcunditate terrenâ, qui terrarũ læſerãt Creatorẽ. Et verè magnus, qui miſerabili fame nefas tantæ impietatis vlciſcitur. Itaque ſi magnâ virtute Dei ſterilem bruchum terra generauit, quantò magis virtute magnâ quæ fœcunda ſunt, procreat? Quis pineam videns non ſtupeat tantã K diuino præcepto artem inditam, impreſſamq; naturæ: quemadmodùm ab ipſo centro diſtantibus licet menſuris pari reſurgat glutino, quo proprios fouet fructus? Itaque per circuitum eadẽ ſpecies & ordo ſeruatur, & quidam in ſingulis plagis nucleorum partus exuberat, atque in orbem redit fructus gratiâ. Itaque in pineâ iſtâ imaginem ſui natura videtur exprimere, quæ à primo illo diuino, cæleſtique mandato priuilegia accepta cuſtodit, & partus ſuos quadam annorum vice & ordine L refert, donec conſummatio temporis impleatur. Sed vt in hoc fructu gratam ſpeciem ſui ſignat; ità etiam in myricis, id eſt, humilibus virgultis figuram improbæ calliditatis expreſſit. Sicut enim duplici corde viri vbi-

Hier. 17. que præſto ſunt, & gratiam, ſimplicitatémq; apud homines prætendunt, & vitioſiſſimis glutinantur: ità etiam & in aquoſis & in deſertis contrario quodam vſu hæc virgulta naſcuntur. Vnde & Hieremias dubia morum atque inſincera myricis comparauit.

De reprehenſione ſurditatis humani cordis, & de incomprehenſibili, admirandáque Dei etiam in paruis prouidentiâ: de primo quoque cultore vitium, & commendatione vini.

CAP. XVII.

GErminet (inquit) *terra herbam virentem*; & ſtatim omni ſurgente germine terra completa eſt. Et homini dicitur: *Dilige Dominum Deum tuum*: & non eſt charitas Dei omnium infuſa viſceribus. Sur-

Deut. 7. diora corda hominum ſunt, quàm dura ſaxorum. Terra indebitos fructus nobis miniſtrat, dum obſecundat Auctori: nos debitum munus negamus, dum non veneramur Auctorem. Vide in paruis quæ prouidentia ſit Dei: & quia comprehendere non potes, mirare quomodò alia ſemper florentia reſeruauerit, alia mutationes habere voluerit expoliationis & amictus. Inter cana niuium, pruinas frigorum, viriditatem ſuam arua conſeruant: & cùm ipſa tecta ſint gelu; partus ſui tamen aut exiguam ſpeciem viriditatis obtexunt. In ipſis quoque generibus arborum, quæ diuturnis frondibus veſtiuntur, non mediocris diſtantia eſt. Seruat indumentum ſuum ſemper olea, vel pinus; Sed tamen folia ſua ſæpe cõmutant: nec ea quaſi diuturna; ſed quaſi ſuccedanea prætendunt ſuæ arboris pulchritudine, perpetui integritate veſtitus vice muneris obumbrantes. Palma autem virens ſemper manet, conſeruatione & diuturnitate, non immutatione foliorum: Nam quæ primò germinauerit folia, ea ſine vllâ ſubſtitutionis ſucceſſione conſeruat. Imitare ergò eam, ò homo! vt dicatur & tibi: *Statura tua ſimilis facta eſt* Cantic. *palmæ*. Serua viriditatem pueritiæ tuæ, & illius innocẽ- 7. tiæ naturalis quam à primordio recepiſti, vt plantatus ſecùs decurſus aquarum fructum tuum in tempore tuo habeas præparatum, & folium tuum non defluat. Hanc Pſal. 1. viriditatem gratiæ ſemper florentis in Chriſto ſecuta Eccleſia dicit: *In vmbra eius † concupiui & ſedi*. Hanc al. cenſugi. prærogatiuam doni virentis acceperunt & Apoſtoli, quorum nec folium vnquam potuit elabi, vt eorum etiam vmbra curaret ægrotos. Obumbrabat enim infir- Cantic. mitati corporis fides mentis, & florentia merita virtu- 2. tum. Mane ergo plãtatus in domo Domini, vt in atriis Act. 5. eius ſicut palma floreas, & aſcendat in te gratia Eccleſiæ, vt ſit odor narium tuarum ſicut mala, & fauces tuæ ſicut vinum optimum, vt inebrieris in Chriſto. Bene Pſ. 91. admonuit iſte verſiculus, repetere penè intermiſſum, Cantic. quia diximus præcepto Domini vitem etiam pullulãſſe, 7. quam poſt diluuium à Noë plantatã eſſe cognouimus. Sic enim habes, quia Noë agricola erat terræ, & plantauit vitem, & bibit de vino eius, & obdormiuit. Non ergo Noë auctor eſt vitis, ſed plantationis. Neque enim Gen. 9. niſi eam reperiſſet antè generatam, plantare potuiſſet. Cultor ergò, non auctor eſt vitium. Deus autem qui ſciret quòd vinum ſobriè potatum ſanitatem daret, augeret prudentiam, immodicè ſumptum ad vitia cauſas Eccl. 31. daret: creaturam dedit. Abundantiam humano arbitrio reſeruauit, vt parſimonia naturæ eſſet magiſterium ſobrietatis, abundantiæ noxium lapſúmque temulentiæ ſibi adſcriberet humana conditio. Denique & ipſe inebriatus eſt Noë, & obdormiuit conſopitus à vino. Itaque per vinum patuit deformitati, qui per diluuium excreuit ad gloriam: ſed Dominus & in eo creaturæ ſuæ Gen. 9. gratiam reſeruauit, vt eius fructum nobis conuerteret ad ſalutẽ, ac per eum nobis remiſſio peccatorum proueniret. Vnde piè Iſaac dixit: *Odor Iacob, odor agri ple-* M *ni, id eſt naturalis odor*. Quid enim pleno rure ſuauius? Gen. 27. quid vitis odore iucundius? quid fabæ flore gratius? Vnde quamuis ingenioſè quis ante nos dixerit: nõ viteum aut ficum Patriarcha olebat aut frugẽ; ſed virtutũ ſpirabat gratiam: ego tamen & odorem ipſum terræ ſimplicem atque ſincerum pro gratiâ benedictionis accipiam, quem fraus nulla compoſuit; ſed veritas indulgentiæ cæleſtis infudit. Deniq; inter benedictiones ſacratiſſimas computatur vt contribuat nobis Dominus à rore cœli vim vini, olei, atque frumenti: Cui eſt honor, laus, & gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI TERTII FINIS.

Summarium quarti libri Hexaëmeron.

A Ca. I. vſque ad Cap. III. inſtruit auditorem ad ritè intelligendum opus quarti diei.
A Cap. IV. vſque ad VI. explicat quomodò luminaria in quarto die creata ſint in ſigna, in tempora, in dies & in annos.
A Cap. VII. vſque ad finem libri, exponit quomodò dicta luminaria dicantur magna, diſputat de myſterio defectus lunæ, & arguit hominum errores circà diem quartum.

CAPITA QVARTI LIBRI.

1. *Auditorem inſtruit quò quarti opus diei ritè intelligat, & inde ad ſolem iuſtitiæ aciem mentis erigat: & cur quarto die ſol viſibilis creatus ſit, explicat.*
2. *Inchoatum ſermonem continuat, docètque terræ fœcunditatem non ei, ſed Deo adſcribendam: exponitque illud Pſalmi,* Fecit ſolem in poteſtatem diei, *&c.*
3. *De dubitatione quæ occurrere poſſet circà diſcretionem inter diem & noctem, ac lucem & tenebras & de ſolutione eiuſdem.*
4. *Quòd luminaria facta ſint in ſigna, non tamen natiuitatum, vt qualis futurus ſit vnuſquiſque qui natus ſit, ex iis diſcernatur.*
5. *Explicato ſenſu literali, quo luminaria in tempora, in dies & in annos dicantur facta, adducantur quidam ſenſus myſtici.*
6. *Quòd hæc luminaria in eorum naturâ ſunt magna, licet aſpectui noſtro exigua videantur: & circà hæc pulchrè digreditur.*
7. *Quod dicitur de magnitudine & effectibus ſolis, idem de magnitudine & pluribus effectibus lunæ dici poſſe declarat.*
8. *De myſterio defectus & minutionis lunæ: de eius quoque laude, ac deriſione eorum qui eam magicis carminibus deduci poſſe credunt.*
9. *Concluditur ſermo de die quarto: redarguuntur qui ipſum diem ſuperſtitioſè cauendum contendat.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, HEXAEMERON LIB. IV.

AGENS DE OPERE QVARTI DIEI.

ET dixit Deus: Fiant luminaria in firmamẽto cęli ad illuminationẽ terræ, quæ diſcernant intèr diem & inter noctẽ: & ſint in ſigna, & in tempora, & in dies, & in annos: & ſint ad illuminationẽ in firmamẽto cęli, & luceant ſuper terram. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus duo luminaria magna: luminare maius in principatũ diei, & luminare minus in principatũ noctis: & ſtellas. Et poſuit ea Deus in firmamẽto cęli, vt luceant ſuper terram, & principatũ habeant diei ac noctis, & diſcernant inter lucem & inter tenebras. Et vidit Deus quia bonum: & factum eſt veſperè & manè dies quartus.

Auditorem inſtruit quò quarti opus diei ritè intelligat, & inde Solem iuſtitiæ aciem mentis erigat: & cur quarto die Sol viſibilis creatus ſit, explicat.

CAPVT I.

QVI vindemiam colligit, vaſa priùs quibus vinum infunditur, mundare cõſueuit, ne ſordes aliquæ vini gratiam decolorẽt. Quid enim prodeſt ponere vitem ordine, fodere quotãnis, aut aratris ſulcos ducere, putare, ſubrigere, adjungere vlmis, & quodã cõnubio copulare, ſi tanto labore vina quæſita in vaſe coaceſcant? Matutinos quoq; Solis ortus ſi quis ſpectare deſiderat, emũdat oculos ſuos, ne quid pulueris, ne quid purgamentorũ oculis eius inſideat, quo intuentis hebetetur obtutus, néve aliqua caligo nebuloſa corporeos viſus ſpectantis obducat. Nobis in lectione exoriendus eſt Sol, qui antè non fuerat. Primum jam diem ſine Sole tranſiuimus: ſecundum ſine Sole tranſegimus: tertium ſine Sole confecim⁹: quarto die iubet Deus fieri

A luminaria, Solem, & Lunã, & ſtellas. Sol incipit, emũda oculos mentis, ô homo! animiq; interiores obtutus, ne qua feſtuca peccati aciem tui perſtringat ingenij, & puri cordis turbet aſpectum. Emũda autem, vt vaſe ſincero Scripturæ diuinæ nitida fluenta ſuſcipias, ne qua ingrediatur cõtagio. Procedit Sol, magno iubare diem, magno mundum complens lumine, vaporãs calore. Caue, ô homo! ſolã eius perpendere magnitudinẽ, ne nimius fulgor eius viſus tuæ mentis obcœcet; & qui è regione in radium eius intendit, repercuſſo lumine omnem ſubitò amittit aſpectum; ac niſi in cæteras partes vultum ſuum, oculóſq; conuertat, æſtimat ſe nihil videre, & in-

B tuendi munere eſſe fraudatum: ſi verò deflectat obtutũ, integrum ſibi officiũ perſeuerat. Caue igitur ne & tuum radius eius exoriens confundat aſpectum. Et ideò priùs firmamentum cæli aſpice, quod ante ſolem factum eſt: terram aſpice, quæ antè quam ſol prodiret, cœpit eſſe viſibilis atque compoſita: germina eius aſpice, anteriora Solis lumine. Anterior rubus quàm Sol, antiquior herba quàm luna. Noli ergo Deum credere, cui vides Dei munera eſſe prælata. Tres dies tranſacti ſunt, & Solem nemo quæſiuit, & luminis claritas abundauit: Habet enim & dies ſuam lucem, quæ præcurſor eſt Solis. Non igitur te tanto ſplendori Solis te-

C merè committas. Oculus eſt enim mundi, iucunditas diei, cæli pulchritudo, naturæ gratia, præſtantia creaturæ. Sed quando hunc vides, Auctorẽ eius conſidera, quando hunc miraris, lauda ipſius Creatorem. Si tam gratus eſt Sol, qui cõſors & particeps eſt creaturæ, quã *Malac.*
bonus eſt Sol ille iuſtitiæ! Si tã velox iſte, vt rapidis cur- *4.*
ſib⁹ die ac nocte luſtret omnia, quantus ille qui vbique
ſemper eſt, & majeſtate ſuâ complet omnia? Si admira- *Hier.*
bilis qui iubetur exire, quam ſuprà admirationẽ qui di- *23.*
cit Soli, & non exoritur, vt legimus? Si magn⁹ eſt qui per *Iob. 9.*
horarum vices locis aut accedit, aut decedit quotidie; *Eccleſ. 1.*
qualis ille, qui etiam cùm ſe exinaniret, vt nos eum poſ- *Philip.*
ſemus videre, erat lumẽ verum, quod illuminat omnem *2.*

Ioan. 1. hominem venientem in hunc mundum? Si prętanoſſimus, qui obiectu terræ patitur ſæpe defectus: quantæ maieſtatis qui ait: *Adhuc ſemel ego mouebo terram?* Agg. 2. Illum terra abſcondit, iſtius motum non poteſt ſuſtinere, niſi voluntatis eius ſubſtantiâ fulciatur. Si cæco damnum eſt, huius ſolis gratiam non videre; quantum peccatori damnum, veri luminis munere defraudato, perpetuæ noctis tenebras ſuſtinere? Ergo cùm vides Solẽ, attende terram, quæ ante fundata eſt; attende herbam fœni quæ præſtat ordinis priuilegio: attende ligna, quæ plaudunt quod priora luminibus cæli eſſe cœperunt. Nunquid merita fœni maiora quàm ſolis? aut nũquid potior ligni prærogatiua? Abſit vt inſenſibilia tãn muneris præferamus miniſtro. Rom. 11 Quid igitur præuidit altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, vt priùs inciperent ligna eſſe, quàm illa duo mundi luminaria, & quidem cæleſtis oculi firmamenti, niſi vt cognoſcerent omnes diuinæ teſtimonio lectionis terram ſine ſole poſſe eſſe fœcundam? Nam quæ potuit ſine ſole prima rerũ ſemina germinare, poteſt vtique ſemina accepta nutrire, & proprio ſotu ſine calore ſolis partus edere. Hac igitur voce quadam ſuorum monetũ clamat natura: Bonus quidẽ Sol, ſed miniſterio, non imperio: Bonus meæ fœcunditatis adiutor, ſed non creator: Bonus meorum altor fructuum, ſed non auctor. Interdum partus meos & ipſe adurit; frequenter mihi & ipſe damno eſt: pleriſque me locis indotatam relinquit. Non ſum ingrata conſeruo, mihi eſt in vſum datus, mecum labori eſt mancipatus, mecum ſubiectus eſt vanitati, mecum corruptionis ſubditus ſeruituti. Mecum congemiſcit & compartunt, vt veniat adoptio filiorum, & humani generis redemptio, quâ poſſimus & nos à ſeruitio liberari. Reg. 8. Mecum aſſiſtens laudat auctorem: mecum hymnum dicit Domino Deo noſtro. Vbi maior eſt gratia, ibi mecum eſt ei cõmune conſortium. Pſ. 148. Vbi Sol benedicit, ibi terra benedicit: Benedicunt ligna fructifera, benedicunt pecora, benedicunt volucres. In mari poſitus illum nauta accuſat, me deſiderat: in montibus illum paſtor declinat, ad mea germina, ad meas feſtinat arbores, quibus exæſtuans obumbretur, ad meos fontes ſitiens & laſſus accurrit.

Inchoatum ſermonem continuat docetq́; terræ fœcunditatem non ei, ſed Deo adſcribendam; exponítque illud Pſalmi: Fecit Solem in poteſtatem diei, *&c.*

CAP. II.

Sed nè oculorum tibi exiguum videatur eſſe teſtimonium, emunda aurem, admoue eam cæleſtibus oraculis. *Duob. enim & tribus teſtib. ſtat omne verbum.* Audi Deut. 17. & Matt. 18. dicentem: *Fiant luminaria in firmamento cæli ad illuminationem terræ.* Quis hoc dicit? Deus dicit: Et cui dicit niſi Filio? Deus ergo Pater dicit, Fiat Sol: & Filius fecit Solem. Dignum enim erat, vt Solem mundi faceret Sol iuſtitiæ. Mala. 4. Ipſe ergo eum in lumen adduxit, ipſe eum illuminauit, ipſe ei donauit fundendi luminis poteſtatẽ. Factus eſt ergò Sol: ideò & ipſi ſeruit, quoniam dictũ eſt: *Fundaſti terrã, & permanet: diſpoſitione tuâ permanet dies, quoniã vniuerſa ſeruiunt tibi.* Pſ. 118. Pſ. 135. Etenim cui dies ſeruit, quomodo non ſeruit Sol, qui factus eſt in poteſtatem diei? Quomodo non ſeruit luna & ſtellæ, quæ factæ ſunt in poteſtatem noctis? Etenim quantò maiorem his gratiam Creator donauit, vt aer ſolito ampliùs Solis claritate reſplendeat, dies ſerenus luceat, noctis illuminentur tenebræ, per lunæ, ſtellarúmque fulgorem cælum velut quibuſdam floribus coronatum; ita ignitis luminaribus micet, vt paradiſo putes vernãte depictũ, ſpirantium roſarum viuis monilibus renitere: quantò igitur amplius his decoris videtur eſſe collatum, tantò amplius debent. Cui enim plus committitur, plus debet. Luc. 12. Et ideò bene à pleriſque cælum ornamentum eſt nuncupatum, eò quòd ſit ſtellarum monile pretioſum. Atque vt ſciamus quia fertilitas terrarum non calori Solis adſcribitur, ſed diuinæ intelligentiæ deputatur, ait Pſ. 103. Propheta: *Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore: dante te illis, coll. gent ſibi, aperiente te manum, vniuerſa implebuntur vbertate.* Et infra, *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Ibidem. Et in

G Euangelio: *Conſiderate volatilia cæli, quia neque ſerunt, nec metunt, & Pater veſter cæleſtis paſcit illa.* Matt. 6 Non ergo Sol aut luna fœcunditatis auctores ſunt; ſed Deus propter Dominum Ieſum omnibus liberalitatem fertilitatis impertit. Pulchrè autem expoſuit nobis Propheta quid ſit quod ipſe ait: *Quia fecit Deus ſolem in poteſtatem diei, & lunam in poteſtatem noctis:* Pſ. 135. Nam & Pſ. 103. in Pſalmo, de quo ſuprà diximus, ſcripſit: *Fecit lunam in tempora, ſol cognouit occaſum ſuum.* Cùm etenim dies horas ſuas complere cœperit, Sol debitum ſibi cognoſcit occaſum. Eſt ergo in diei poteſtate Sol, & luna in poteſtate noctis, quæ temporum vicibus obedire compellitur, & nunc impletur lumine, nunc vacuatur: licet
H pleríque hunc locum myſticè de Chriſto & Eccleſia videantur accipere; quòd agnouerit Chriſtus proprij corporis paſſionem, qui ait: *Pater, venit hora, clarifica Filium tuum:* Ioan. 17 vt ille occaſu ſuo omnibus donaret vitam ęternam, qui perpetuæ mortis vrgebantur occaſu, & Eccleſia tempora ſua habeat perſecutionis & pacis: Nam videtur ſicut luna deficere; ſed non deficit: Obumbrari poteſt, deficere non poteſt: quia aliquorum quidem in perſecutionib. diſceſſione minuitur, vt martyrum Confeſſionibus impleatur: & effuſi pro Chriſto ſanguinis clarificata victoriis, maius deuotionis ſuæ &
I fide toto orbe lumen effundat: Namque luna luminis imminutionem habet, non corporis, quando per vices menſtruas deponere videtur lumen ſuũ quod mutuatur à Sole: quod facilè puto aere atque perſpicuo, quando nulla eam obducta nebula caligantem facit, colligi poteſt: Orbis enim lunæ integer manet, etſi non ſimiliter totus, vt pars eius effulgeat. Et qualis videri ſolet cùm plenus eſt luminis, talis eſt magnitudine; ſed per vmbrã quandam lumine ſuo viduatus apparet. Inde cornua eius refulgent, quia corpus eius in orbem diffunditur, & velut deficientis portionis luce ſinuatur.

De dubitatione quæ occurrere poſſet circà diſcretionem inter diem & noctem, ac lucem & tenebras: & de ſolutione einſdem.

CAP. III.

K Mouere autẽ poteſt quod ait: *Fiant luminaria ad illuminationẽ terræ, quæ diſcernant inter diem & noctem.* Quia & ſuprà iam vbi lumen fecit, dixerat: Separauit Deus inter lucem ac tenebras, & factum eſt veſperè & manè dies vnus. Gen. 1. ſup. Sed conſideremus quia aliud eſt lumen diei, aliud lumen Solis & lunæ, & lumen ſtellarum, eo quod Sol ipſe radiis ſuis fulgorem diuino lumini videatur adiungere, quod vel ortus diei poteſt prodere, vel occaſus: Nam ante Solem lucet quidem; ſed non refulget dies, quia amplius quoque meridiano
L Sole reſplendet. Quod oſtendit Propheta, dicens: *Et educet quaſi lucem iuſtitiam tuã, & iudicium tuum ſicut meridiem:* Pſ. 36. Non ſolùm enim lumini, ſed etiam meridiano lumini Sancti iuſtitiam comparauit. Deinde non ſolùm vnum ſignum; ſed etiam duo voluit eſſe diurnæ diſcretionis atque nocturnæ, vt & lux diſcretionem faciat & ſolis exortus, & iterùm lucis defectus, & ſtellarum ortus, inter occaſum diei diſtinguat & noctis exordium: Nam vbi occident Sol, manet tamẽ adhuc aliquid reliquiarum diei, donec tenebræ terram operiant: & tunc luna oritur, & ſtellæ. Et de nocte quidẽ apertè liquet, quia luna & ſtellarum illuminatio noctis ſpatia teſtãtur. Si quidem per diẽ fulgorem illum lunarem, ſtellarúm-
M que omnium, Sol exortus abſcondit. De die autem vel ipſa Solis flagrantia docere non poteſt, diuerſam diurni luminis & Solis eſſe naturam, & ipſam eſſe ſpeciem diſcolorem. Simplex eſt enim lucis ſpecies, vt lumen prębeat. At verò Sol non ſolùm virtutem illuminandi habet, ſed etiam vaporandi: igneus eſt enim. Ignis autem & illuminat & exurit. Vnde Dominus volens Moyſi oſtendere ſuæ operationis miraculum quo eum ad obediendi ſtudiũ prouocaret, atque ad fidem inflammaret Exod. 3. eius affectum; in igne viſus eſt in rubo, & rubus nõ exurebatur; ſed tantùm ſplendere ignis ſpecies videbatur. Alterum igitur munus ignis vacabat, alterum operabatur. Vacabat exuſtionis vis, operabatur illuminatio-

nis. Ideo ſtupebat Moyſes, quia contrà naturam ſuam ignis non exurebat rubum, qui etiam vehementiorem materiem cõſueuit exurere. Sed Domini ignis illuminare ſolet, exurere nõ ſolet. At fortè dicas; Quomodo ſcriptum eſt: Ego ſum ignis conſumens? Bene admonuiſti. Non ſolet conſumere, niſi ſola peccata. In retributionibus quoque meritorum colligimus diuidi ignis naturã; vt alios illuminet, alios exurat: illuminet iuſtos, exurat impios. Non eoſdem quos illuminat, exurit: & quos exurit, illuminat; ſed illuminatio eius inextinguibilis eſt ad perfunctionem bonorum, exuſtio vehemens ad ſupplicia peccatorum: Sed reuertamur ad diſcretionem diei ac noctis. Oriente diei lumine nox fugatur, decedente die nox infunditur. Non eſt enim luci ſocietas vlla cum tenebris; ſi quidem naturali lege hoc Dominus in primâ operatione ſuâ conſtituit. Etenim quando lumen fecit Deus, & diſcretionem fecit inter lucem ac tenebras. Denique in ipſo die, iam ſole terris infuſo, videmus vmbrã vel hominis vel virgulti alicuius à lumine ſeparari, vt manè ad occaſum dirigatur, veſperi retorqueatur in ortum, meridianis horis ad Septentrionem inclinet: lumini tamen non confunditur atque miſcetur; ſed cedit & refugit. Similiter & nox cedere videtur diei & ſe ab eius lumine declinare. Eſt enim, vt peritiores probarunt qui nobis vel ætate, vel munere præcurrerunt, vmbra terræ: Naturaliter enim vmbra corpori adhæret atque adiungitur, adeò vt etiã pictores vmbras corporum priuſquam pinxerint, nitantur exprimere, idque artis eſſe aſſerant, non intermittere vim naturæ: & quaſi naturalis iuris præuaricator habeatur, cuius pictura non etiã vmbram ſuam exprimat. Ergò ſicut in die cùm è regione ſolis aliquod corpus occurrit, ex eâ parte quâ lumen repercutitur, vmbra ſubſiſtit; ſic cum decedente die è regione luminis eius aut ſolis terræ obiectus occurrit, obumbratur aër. Vnde liquet quòd noctem faciat vmbra terrarum.

Deut. 4. Heb. 12. 1. Cor. 6. Baſil. hom. 6. in Hexaëmeron.

Quòd luminaria facta ſint in ſigna, non tamen natiuitatum, vt qualis futurus ſit vnuſquiſque qui natus ſit, ex iis diſcernatur.

CAP. IV.

FEcit ergò ſolem, & lunam, & ſtellas, & præſtituit illis menſuras temporum: ſoli diurnas, lunæ, ſtelliſque nocturnas, vt iſte augeat diei gratiam, illę vmbram, tenebraſque illuminent. *Et ſint in ſigna, & in tempora, & in dies, & in annos.* Diuiſa tempora habent, pareſque menſuras pro mẽſium vicibus ſol & luna cum ſtellis, & ſunt in ſigna. Non poſſumus negare quòd ex ſole & lunâ ſigna aliqua colligantur: nam & Dominus dixit: *Et erunt ſigna in ſole, & luna, & ſtellis.* Et quærẽtibus Apoſtolis ſignũ aduentus eius, reſpondit: *Sol obſcurabitur, & luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo.* Hæc dixi fore ſigna futuræ conſummationis: ſed conueniens debet curæ noſtræ menſura ſeruari. Denique nonnulli natiuitatum tentauerunt exprimere qualitates; qualis futurus ſit vnuſquiſque qui natus ſit: cùm hoc nõ ſolùm vanum; ſed etiam inutile ſit quærentibus, impoſſibile pollicẽtibus. Quid enim tam inutile, quàm vt vnuſquiſque perſuadeat ſibi hoc eſſe quod natus eſt? Nemo ergo debet vitam ſuam, ſtatum, moréſque mutare, neque eniti quò melior fiat. Sed in eâ perſuaſione neque probum potes laudare, nec condemnare improbum, cùm neceſſitati natiuitatis ſuæ reſpondere videatur. Et quomodò Dominus aut bonis præmia propoſuit, aut improbis pœnas, ſi facit neceſſitas diſciplinam, & conuerſationem ſtellarum curſus informat? Et quid eſt aliud quàm hominem de homine exuere, ſi nihil moribus, nihil inſtitutioni, nihil ſtudiis derelinquitur? Quàm multos videmus ereptos criminibus atque peccatis in meliorem ſtatũ eſſe conuerſos! Redempti ſunt Apoſtoli, & congregati ex peccatoribus: non vtique natiuitatis ſuæ hora; ſed Chriſti eos ſanctificauit aduentus, & hora Dominicæ paſſionis redemit à morte. Latro ille damnatus capitis, ille cum Domino crucifixus, non beneficio natiuitatis ſuæ; ſed fidei confeſſione ad paradiſi æterna tranſiuit. Ionam in mari non vis natiuitatis; ſed diſſimulatio diuinæ præceptionis præcipitauit & offenſa, eundémque cetus excipiens, ad indicium futuri myſterij poſt triduum reuomuit, & propheticæ merito gratiæ reſeruauit. Petrum de carcere imminenti morte perimendum Angelus Chriſti, non ſtellarum ſeries liberauit. Paulum cæcitas conuertit ad gratiam, & percuſſum à viperâ, turbatúmque naufragio, non remedia natiuitatis, ſed deuotionis merita ſeruauerunt. Quid de illis dicemus, qui eorum precibus, cùm fuiſſent mortui, reuixerunt? Vtrùm illos ſua natiuitas, an Apoſtolica gratia reſuſcitauit? Quid opus fuit, vt ſe ieiuniis periculiſque cõmitterent, ſi quò volebant natiuitatis beneficio poterãt peruenire? Quod ſi credidiſſent, dum expectant fatorum neceſſitatem, nunquàm ad tantam perueniſſent gratiam. Inutilis igitur iſta perſuaſio. Quid quòd etiam impoſſibilis? Nam vt de eorum aliquid diſputatione ſumamus redarguendi gratiâ non probandi, magnam vim dicunt eſſe natiuitatis, eamque minutis quibuſdam & certis colligi oportere momentis: ac niſi veriùs colligatur, ſummam eſſe diſtantiam; breui enim atomo, exiguóque momento diſtare natiuitatem inopis & potentis, egentis & diuitis, innocentis & noxij; & plerúmque eadem horâ generari longæuitati debitum, & primâ pueritiæ ætate moriturum, ſi reliqua diſparia ſint & aliquo puncto diſcreta. Hoc quemadmodùm poſſint colligere, reſpondeant. Conſtitue partum fœminæ; obſtetrix vtique eum primò recognoſcit, explorat vagitum, quo † nati vita colligitur: attendit vtrùm maſculus ſit, an fœmina. Quot vis inter has moras præterire momenta? Pone Mathematicum præparatum. Numquid poteſt vir intereſſe puerperio? Dum mandat obſtetrix, audit Chaldæus, ponit horoſcopum, in alterius ſortem iam nati fata migrarunt: de altero quæritur & alterius genitura proponitur. Pone veram eſſe eorum opinionem de natiuitatum neceſſitatibus, non poteſt vera eſſe collectio. Puncta tranſeunt, fugit tempus irreparabile. Non eſt dubium quod tẽpus in atomo & in momento oculi ſit: adducor vt credam, quando omnes in atomo, in momento, in ictu oculi reſuſcitamur, vt Apoſtolus proteſtatur dicens: *Ecce myſterium vobis dico. Omnes quidem reſurgemus; non omnes autem immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouiſſimâ tubâ: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Inter effuſionem & ſuſceptionem, depoſitionémque pignoris, inter fletum eius & nuntium, quot atomi tranſierunt? & hoc vt ſimpliciter iſta texuerim: Nam & ipſi vitalem illum ſignorum duodecim circuitum in duodecim partes diuidunt: & quia triginta diebus ſol duodecimam partem ſphæræ eius, quæ inerrabilis habetur, regreditur, quo gyrus ſolis anni circuitu compleatur, in triginta portiunculas, quas † *μοίρας* Græci vocant, vnamquamque duodecim illarum distribuunt portionem; ipſam quoque portiunculam in ſexagiota vices conſerunt. Rursùs vnumquodque de illis ſexaginta ſexagies ſecant. Quàm incomprehenſibile eſt, in quo ſexageſimo tot ſexageſimæ portiunculæ natiuitatis momenta conſiſtant: & quis ſingulorum ſignorum ſit aut motus, aut ſpecies in natiuitate naſcentis! Vnde cùm impoſſibile ſit tam ſubtiles minutias temporis comprehendere; exigua autem mutatio inflectat vniuerſitatis errorem, totum negotium plenũ eſt vanitatis. Diſputatores eorũ, quæ ſua ſunt neſciunt: quomodò aliena nouerũt? Quid ſibi immineat, ignorant: quomodò poſſunt aliis quę ſibi futura ſunt, denuntiare? Ridiculum eſt credere, quia ſi poſſent, ſibi potiùs prouiderẽt. Iam illud quàm ineptũ, vt ſi quis ſigno arietis ortũ eſſe ſe dicat, ex vſu pecudis æſtimetur præſtantiſſimus conſilio, quod in grege huiuſmodi emineat pecus: aut locupletior, eò quòd veſtitũ habeat aries naturalẽ, & quotannis lucrum capiat indumenti, eóque viro illi familiaria videantur quæſtuũ eſſe compendia? Similiter & de tauri & de piſcium ſignis argumentãtur, vt ex natura viliũ animãtium cæli motus, & ſignorum interpretandas exiſtiment poteſtates. Cibus ergò noſter viuendi nobis decreta cõſtituit, & alimẽta noſtra nobis id eſt, aries, taurus, & piſcis, morũ imprimunt diſciplinam. Quomodò igitur de cælo

Luc. 21. Mat. 24. Luc. 23. Ionæ 1. Mat. 12. Act. 12. Act. 9. 13. & 27. al. natiuitas. 1. Cor. 15. al. μοίρας. ζωδιακά.

A B C D E F

nobis cauſas rerum, & ſubſtãtiam vitæ huius accerſunt, G cùm ipſis cæleſtibus ſignis cauſas motus ſui ex qualitatibus eſcæ vilis impertiant? Liberalem aiunt ſigno ortum arietis, eò quòd lanam ſuam aries nuo inuitus deponat: & huiuſmodi virtutem vilis animantis malunt naturæ deputare, quàm cælo, vnde & ſerenitas nobis fulget, & pluuia ſæpe deſcendit. Laborioſos & patientes ſeruitij, quos naſcentes taurus aſpexerit, quia animal laborioſum & aſſuetum iugo ſpontaneæ ſeruituti colla ſubmittat. Percuſſorem quoque, cuius natiuitatem ſcorpius in ſuo parte complexus ſit, & malitiæ venena reuomentem, eò quòd animal venenatum ſit. Quid igitur auctoritatem viuendi daturum te ſignorum cæleſtium dignitate prætendis, & de nugis quibuſdã argumentum aſſertionis aſ- H ſumis? Nam ſi de animalibus aſſumptæ huiuſmodi morum proprietates, cæli motibus imprimuntur: & ipſum videtur beſtialis naturæ poteſtati eſſe ſubiectum, ex quo cauſas vitalis ſubſtantiæ quas hominibus impertiret, accepit. Quod ſi hoc abhorret à vero, multò magis illud ridiculum, veri eos ſubſidio deſtitutos, hinc fidem ſuæ diſputationis accerſire. Deinde illud conſideremus, quòd planetas illa ſigna appellant, quorum motibus formari aſſerunt vitæ noſtræ neceſſitates. Siue igitur, vt nomen ſonat, ſemper vagentur: ſiue, vt ipſi dicunt, quòd concito motu ferantur, & decies millies in die, aut ſi hoc incredibile videtur, multiplicem ſpeciem innumerã ſui conuerſione committent: fide caret quòd tam vago ſui errore, & tam celeri motu fixam nobis atque immobilem vi- I uendi ſubſtantiã, ſortéque decernant. Ferunt tamen non eſſe æquales omnium motus; ſed aliorum celeriores, aliorũ tardiores eſſe circuitus, vt in eâdem horâ & videant ſe frequenter, & frequenter abſcondant, dum aliud ab alio præteritur. Aiunt autem plurimùm referre, vtrum generati benefica ſigna videant, an malefica & noxia: & in eo natiuitatis eſſe diſtantiam, quòd benefici ſigni aſpectus plurimùm conferat, malefici & noxij plurimùm noceat: Sic eadem ſigna quæ venerantur appellare conſueuerunt: Neceſſe enim habeo eorum vti nominibus, quorũ vtor aſſertionibus, ne ignorata magis quàm vacuefacta atque deſtructa ſua argumenta cõmemorent. K Itaq; cùm illum vagum, celerémque motũ non queant cõprehendere, ſæpe fit vt per illã puncti & momenti incomprehenſibilis ſubtilitatem ponãt beneficij ſigni aſpectum, vbi grauis atque nocitura incurrat offenſio. Et quid mirum ſi ibi luduntur homines, vbi ſigna innoxia blaſphemantur? Quæ ſi naturâ noxia eſſe credũtur, Deus ergò ſummus arguitur, ſi fecit quòd malũ eſt, & fuit improbitatis operator. Si verò ex ſuâ voluntate putãtur aſſumpſiſſe quod noceat inſontibus, & nullius adhuc facinoris peſſimi ſibi conſciis, quibus pœna adſcribitur, antequàm culpa: quid tam irrationabile, quod etiam irrationabilium beſtiarum excedat immanitatem, vt viſus L fraudis aut gratiæ non meritis hominum deputetur; ſed ſignorum motibus deferatur? Nihil, inquit, ille deliquit; ſed noxia eũ ſtella conſpexit: Saturni ei ſidus occurrit: auertit ſe paululùm, & ærumnã abſtulit, & crimen aboleuit. Sed hæc eorũ ſapientia telæ araneæ comparatur, in quam ſi culex aut muſca inciderit, exuere ſe non poteſt: ſi verò validiorum animantium vllum genus incurriſſe viſum eſt, pertrãſiuit, & caſſes rupit infirmos, atq; inanes laqueos diſſipauit. Talia ſunt retia Chaldæorũ, vt in his infirmi hæreant, validiores ſenſu offenſionẽ habere non poſſint. Itaq; vos qui validiores eſtis, cùm videritis Ma- Eſai. 59 thematicos, dicite: Telam araneæ texunt, quæ nec vſum aliquem poteſt habere, nec vincula, ſi tu non quaſi culex M aut muſca lapſu tuæ infirmitatis incurras; ſed quaſi paſſer aut columba caſſes inualidos præpetis volatus celeritate diſſoluas. Etenim quis prudentium credat quòd ſignorum motus, qui ad diem ſæpe mutantur, & multipliciter in ſe recurrunt, inſignia deferant poteſtatum? Nam ſi ità eſſet, quantæ ad diem regalium natiuitatum exprimerentur figuræ? Quotidie ergò reges naſcerentur, nec regalis in filios tranſmitteretur ſucceſſio; ſed ſemper ex diuerſo ſtatu, qui ius imperialis acquirerent poteſtatis, orirentur. Quis igitur regum genituram filij ſui colligit, G ſi ei debeatur imperium, & non proprio ſucceſſionem regni in ſuos tranſcribit arbitrio? Legimus certè quod *Abia genuit Aſa, & Aſa genuit Joſaphat, & Joſaphat* Matt. 1. *genuit Ioram, & Ioram genuit Oziam*: & reliqua omnia vſque ad captiuitatem per reges generis pariter & honoris ducta ſucceſſiõ eſt. Numquid quia reges fuerunt, ſignis cæleſtibus formandos motus ſuos imperare potuerunt? Quis enim hominum poteſt habere in his dominatum? Deinde ſi ad neceſſitatem genitalem, non ad inſtituta morum actus noſtri, factaque referãtur, cur leges propoſitæ ſunt, iura etiã promulgata, quibus aut pœna improbis decernitur, aut ſecuritas defertur innoxiis? Cur non venia datur reis, cum vtique, vt ipſi aiunt, non H ſuâ voluntate; ſed ex neceſſitate deliquerint? Cur laborat agricola, & non magis ſpectat vt inelaboratos fructus priuilegio ſuæ natiuitatis inuehat receptaculis horreorum? Si ità natus eſt, vt ei diuitiæ atque opes affluant, vt ſibi ſpontaneos reditus ſine vllo ſemine atque opere terra parturiat: non vomerem artis imprimat, non curuæ manum falci admoueat, non legendæ vindemiæ ſubeat expenſam; ſed vltrò ei in omnes ſerias vina fundantur fluenta, ſponte ei oleum nullis inſerta caudicibus ſilueſtris oleæ bacca deſudet, nec diffuſi æquoris tranſfretaturus periculum, propriæ ſalutis ſollicitus mercator horreſcat; cui otioſo poteſt, vt aiunt, quadam ſorte genitali diuitiarum theſaurus illabi. Sed non hæc eſt vniuerſorũ ſententia. Denique impiger, depreſſo aratro, terram I ſcindit agricola, nudus arat, nudus ſerit, nudus ſole feruente toſtas æſtate colligit fruges: & negotiator impa- Virg. lib. 1. Georg. tiens flantibus Euris in tuto plerúmque nauigio ſulcat mare. Vnde importunitatem eorum, temeritatémque condemnans Propheta ait: *Erubeſce Sidon, dixit mare*: Eſa. 23. hoc eſt, ſi pericula vos non mouent, vel pudor comprimat, verecundia confundat. Erubeſce, Sidon, in quã nullus virtuti locus, nulla ſalutis cura, nulla iuuentus pro excubiis patriæ bello dedita, armiſque exercita; ſed omnis ſollicitudo de quæſtu, omne ſtudium mercaturæ. Semen, Ibid. inquit, mercatorum ſicut meſſis. Quæ autem merces homini Chriſtiano, ſi non ex voluntate, ſed ex neceſſita- K te curas ſuas & opera componit? Vbi enim directa neceſſitas, ibi inhonorata induſtria.

Explicato ſenſu literali, quo luminaria in tempora, in dies & in annos dicuntur facta, adducuntur quidam ſenſus myſtici.

CAP. V.

Mvlta diximus, plura nolumus, ne quis ea quæ à nobis de illorũ aſſertionibus vſurpãtur, ad refellendum, ad recognoſcendum aſſumpta arbitrentur: Nam quæ pueri riſimus, ea ſenes cõmemorare qui poſſumus? Nunc ad ea quæ ſecundùm lectionem ſuperſunt, dirigamus ſtylum. L *Sint, inquit, luminaria in ſigna, & in tempora, & in dies, & in annos*. De ſignis diximus; tempora autem quæ ſunt, niſi mutationum vices, hyems, ver, æſtas atque autumnus? In iſtis igitur temporibus aut velocior eſt tranſitus ſolis, aut tardior. Alia enim præſtringit radiis ſuis, alia inflammat caloribus ſuis. Itaque cùm ſol meridianis partibus immoratur, hyems nobis adeſt: Nam cùm ſol longiùs abeſt, terra rigeſcit gelu, ſtringitur frigore, & plurima noctis vmbra terras operit, vt multò prolixiora ſint noctis ſpatia quam diei. Hinc oritur cauſa, vt hybernis flatibus nimia vis niuium, pluuiarúmque fundatur. Cùm verò ex meridianis decedens partibus ſuprà terram redit, noctis ac diei M exæquat tempora: & quò magis moras ſuis adiungit curſibus, eò paulatim temperiem aëris huius reducit, & reuocat aurarum clementiam, quæ fouens omnia, repetendos cogit in partus, vt terra germinet, ac reſoluta ſulcis ſemina reuiuiſcant, vireſcant arbores, ad perpetuitatem quoque conſeruandi generis eorum quæ vel in terris ſunt, vel aquis gaudent, annuis fœtibus ſucceſſio propagetur. Aſt vbi ad æſtiuas conuerſiones in Septemtrionem ſe ſubrigit, ſpatia diurna producit, noctis verò arctat & adſtringit. Itaque quò magis vſu aſſiduo aëri huic copulatur atque miſcetur, eò amplius

& ipſum aërem vaporat, & terrarum exſiccat humorē, A adoleſcere facit ſemina, & tamquàm in ſuccos viriles maturеſcere poma ſiluarū. Tum quia flagrantior eſt, minores vmbras facit in meridiano, quoniam ex alto hunc illuminat locū. Vnde & Synagoga dicit in Canticis Canticorū: (Cantic. 1.) *Annuntia mihi quē dilexit anima mea, vbi paſcis, vbi manes in meridiano, ne fortè fiam circumamicta ſuper greges ſodalium tuorum.* hoc eſt, Annuntia mihi Chriſte, quem dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit? Sed Synagoga dilexit, Eccleſia diligit: nec vnquā circà Chriſtum ſuum mutat affectum. Vbi, inquit, paſcis, vbi manes in meridiano. Sequi te cupio quaſi alūna † quem (al. quæ.) quaſi copulata antè retinebam: & greges tuos quærere, B quia amiſi meos. In meridiano paſcis, hoc eſt in Eccleſiæ loco, vbi iuſtitia reſplendet, vbi fulget iudicium ſicut meridies, vbi vmbra non cernitur, vbi maiores ſunt dies, (Pſal. 36) quòd eis ſol iuſtitiæ tanquàm æſtiuis menſibus diutiùs immoretur. Denique dies Domini nō eſt breuis, ſed magnus; quia ſcriptum eſt: (Ioel. 2.) *Donec veniat dies Domini magnus.* (Gen. 47) Vnde & Iacob ait: *Omnes dies vitæ meæ quos ago, breues & maligni.* Eſt enim maligna lux, dubia. Ergò dies breues dubię lucis ſunt, & vmbroſi: dies magni ſine vmbrâ ſunt: vt plurimi in aliquibus loci feruentioribus vſu, exemploque cognouerunt. Synagoga itaque diebus breuibus & malignis, cuius typum plerúmq; Iacob in per- C ſonā ſuā, exprimit, vel populi eius, vmbrā habebat plurimam, quæ Solem iuſtitiæ non videbat, & videbat illum non ex alto ſuper caput ſuum; ſed ex meridiano illuminantem, quando illi hyems erat. Eccleſiæ autem dicitur: (Cant. 2.) *Hyems abiit, diſceſſit imber, flores viſi ſunt in terrā, tēpus meſſis aduenit.* Ante aduentum Chriſti hyems erat, poſt aduentum Chriſti flores ſunt veris, & meſſis æſtatis. Ex meridiano ergò & ex gentium conuerſione illum illuminantem videns obombratur. Populus autem gentium (Eſa. 9.) qui erat confuſionis, ac gentilis; *qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam; qui ſedebant in regione vmbræ mortis lux orta eſt illis.* Magna lux diuinitatis, quā nulla vm- D bra mortis interpolat. Ideóque ex alto illuminat, quia & (Luca 1.) hoc ſcriptum eſt, dicente Zachariâ: *In quibus viſitauit nos oriens ex alto: illuminare iis qui in tenebris & in vm-* (Pſal. 16) *brâ mortis ſedent.* Eſt ſanè & aliqua ſalutis vmbra non mortis, vt eſt illud: *Sub vmbra alarum tuarū protege me.* Vmbra quidem, quia corporis eſt: vmbra, quia crucis; ſed vmbra ſalutis, quia in eā erat peccatorum remiſſio, & reſuſcitatio mortuorum. Exemplum ergò poſſumus accipere, quia hyemales dies breues vmbras maiores habent: æſtiui dies maiores, ſed vmbras minores habēt. Medio quoque die minor vmbra, quàm vel in principio eſt diei vel fine: & hoc apud nos in parte Occidentis. Cæterum ſunt qui dicant quòd per duos totius anni E dies ſine vmbrâ fuerint in partibus meridianis, eo quòd habentes ſuper verticem ſuum ſolem, vndique per circuitum illuminetur vnde *ἄσκιοι* dicuntur Græcè? Plerique etiam ferunt ſic è regione ex alto fieri ſolem, vt per anguſta puteorum aquam quæ in profundo eſt, videtint refulgere. Eſſe autē dicuntur in meridiano qui *ἀμφίσκιοι* vocantur, eo quòd vmbram ex vtroque latere transmittant. Vmbra enim è regione ſolis ambulantibus poſt tergū eſt; vt puta ſi contrà Orientem pergas, matutinis horis: ſi cōtra meridianam plagam contendas, medio die: ſi contrà Occidentem, in occaſu diei. Ex tribus igitur partibus fit tibi ſol obuius, ex Oriente, ex Meridiano, ex Occidente. Manè & ſerò poſt tergum eſt, me- F ridie quoq; à latere: at verò à Septemtrione nunquā eſt Sol, & ideò vmbra, ſi contrà Septemtrionem dirigas, ſiue mane, ſiue ſerò, ſiue meridie, non poteſt eſſe poſt tergum. Soli ſunt enim in hoc quē nos incolimus orbe terrarum, circà meridiem poſiti, qui in Auſtralem plagam videantur vmbram tranſmittere. Hoc autem fieri dicitur ſummo æſtu, cùm ad Aquilonem ſol dirigit. Poſteà nos autumnus excipiens, infringit quidem æſtuum magnitudinem; ſed paulisper relaxato ac depoſito calore per temperiem medii moderaminis, ſine fraude nos atque vllâ noxā flatibus tradit hyemalibus. *Sint* (inquit) *etiam in dies.* Non vt faciant dies; ſed vt in eis habeant principatū, vt ortū diei vberiore ſol illuminet gratiā, vt per totū diē deſignandi habeat eius poteſtatē curſus ſui munere. Sic accipiunt nōnulli quod ait Propheta: *Solem in poteſtatē diei, lunam & ſtellas in poteſtatē noctis.* Circūferunt enim lumē. (Pſ. 135.) In annos quoque ordinati ſunt ſol & luna: luna per tricenos dies duodenis vicibus curſum conficiens, conſummat annū, ſecūdùm Hebræos, abquibus diebus adiectis ſecundùm Romanos biſſexto ſemel intrà quinquēnium vnius diei adiectione celebrato. Solſtitialis quoq; annus eſt, cū ſol expleto per omnia ſigna circuitu, in id vnde principium curſus ſui ſumpſit, recurrit. Annua enim fertur ei totius ſpatij eſſe perfunctio.

Quòd hæc luminaria in eorum naturā ſunt magna, licet aſpectui noſtro exigua videantur: & circà hæc pulchrè digreditur.

CAP. VI.

FEcit ergò Deus hæc duo luminaria, quæ magna poſſumus accipere, nō tam aliorum comparatione magnā, quam ſuo munere, vt eſt cælum magnum, & mare magnum: Nam & magnus ſol, qui complet orbem terrarum ſuo calore, vel luna ſuo lumine: nec ſolùm terras; ſed etiam aerem hunc & mare, cælique faciem. Quæ in quacumque parte fuerint cæli, illuminant omnia, & æ- C què ſpectantur a cunctis, vt ea tamquàm ſuis tantùm regionibus immorari, & ſibi tantùm adeſſe atque lucere ſinguli populi credant, cùm ſimiliter luceant vniuerſis, vt nemo his propiorem alium quàm ipſe eſt, arbitretur. Exemplū magnitudinis eorum euidens, quòd omnibus hominibus orbis lunæ idem videtur: Nā etſi interdum augeatur lumen eius atque minuatur, tamen eadem nocte qualis mihi apparet, talis & omnibus; nam ſi longè poſitis minor videretur, propiùs conſiſtentis maior refulgeret, & proderet anguſtiarum & exiguitatis indicium. Etenim reliqua alia longè poſita minora arbitramur, propiùs conuenientes maiora credimus: quò magis D finitimus fueris, eò tibi eius rei quam cernis, magnitudo cumulatur. Solis orbis nulli propior, nulli longinquior eſt: ſimiliter & lunæ globus æqualis eſt omnibus. Similis ſol & Indis & Britannis eodem momento videtur, cum oritur. Nec cum vergit in occaſum, minor apparet Orientalibus quàm Occidentalibus: nec Occidentalibus cùm oritur, inferior, quàm Oriētalibus æſtimatur. *Quantum diſtat,* inquit, *Oriens ab Occidente?* (Pſ. 102.) Hæc enim inuicē ſibi diſtant: Sed ſol à nullo diſtat, nulli præſentior, nulli abſentior eſt. Neque te moueat quòd tanquam cubitalis tibi orbis videatur ſolis, cùm oritur; ſed conſidera quantum intercīſit ſpatij inter ſolem & terras; quod aſpectus noſtri infirmitas ſine magno ſui non poteſt tran- E ſire diſpendio. Caligat aſpectus noſter, numquid ſol caligat, aut luna? Anguſtus noſter obtutus, nunquid ideò anguſtiora efficit quæ videntur? Species minuitur, non magnitudo detrahitur: Neque enim infirmitatis noſtræ paſſiones paſſioni luminarium debemus adſcribere. Mentitur noſter aſpectus. Noli ergò fidele æſtimare eius iudicium. Fit cæleſtium minor ſpectaculis figura, non ſui forma: De ſummo vertice montium ſi ſubiectum oculis tuis campum ſpectare deſideras, atque illic armenta paſcentia, nónne formicarum ſimilia corpora iudicabis? Si mare ſpectes è ſpeculâ aliquâ litorali, nónne tibi nauium maximæ inter cæruleos fluctus, & velis candentibus refulgentes velut columba- F rum voluantium ſpeciem eminùs poſito videntur obtexere? Quid ipſæ inſulæ, quæ mare diuidunt, terrarum arua † diffundunt, quàm anguſto æſtimantur ſine concludi? quemadmodùm rotunda apparent de aſperis, ſpiſſa de raris? (al. diffunditur.) Has ergò infirmitates viſus tui perpende: & eorum quæ adſtruimus fidem, ex teipſo arbiter iuſtus factus accerſi. Si vis magnitudinem ſolis non ſolùm oculo menſis; ſed etiam corporis æſtimare, conſidera quanti ſtellarum globi axem cæli videantur intexere, & innumeris inſignito luminibus; non queunt tamen tenebras noctis & cæli nubila detergere. Simul vt ſol ortûs ſui ſigna præmiſerit, omnes ſtellarum ignes ſub vnius luminaris fulgore vaneſcunt; apertius

aër, cæliqꝫ facies purpuraſcenti rubore perfunditur. G Adhuc ſpirans exordium, & iam momentaneâ celeritate pleni luminis micat ſplendor, & ſurgentis ſolis prauie area dulcis aſpirat. Dic mihi, quæſo, niſi magnus orbis eſſet, quomodò magnum poſſet orbem illuminare terrarum? Quid autem loquor de tanto temperamento & moderamine Conditoris, qui eam menſuram muneri ſolis attribuit, vt neque vapor eius igneus, vt videtur, terrarum venas, ſuccos, rerúmque ſpecies infuſus exureret: neque iterùm per tanta mundi ſpatia refrigeratus, nullum terris ſemen caloris inoleret; ſed ieiunam atque inopem fructuum derelinquens, ad nullam fertilitatis gratiam vaporaret?

Quod dicitur de magnitudine & effectibus ſolis, idem de magnitudine & pluribus effectibus lunæ dici poſſe declarat. H

CAP. VII.

SImilia de lunæ ratione conueniunt, quæ de conſorte eius ac fratre memorauimus. Si quidem in id ſe induit miniſteriũ, in quod & frater: vt illuminet tenebras, foueat ſemina, augeat fructus. Habet etiam pleráque à fratre diſtincta, vt quem toto die calor humorẽ terræ exſiccat, eundem exiguo noctis tempore, ros reponat: nam & ipſa luna larga roris aſſeritur. Denique cùm ſerenior nox eſt, & luna pernox, tunc largior ros fertur arua perfundere. Et plerique ſub aëre quieſcentes, quò magis ſub I lumine fuiſſent lunæ, eò plus humoris ſe capite collegiſſe ſenſerant. Vnde & in Canticis Canticorum Chriſtus dicit ad Eccleſiam: *Quoniam caput meũ repletũ eſt rore, & crines mei guttis noctis.* Tum deinde minuitur & augetur, vt minor ſit, cùm reſurgit noua: & cùm ſit imminuta, cumuletur. In quo grande myſterium: Nam & defectui eius compatiuntur elemẽta, & proceſſu eius, quæ fuerant exinanita, cumulantur, vt animantium cerebra, & maritimorũ humida. Si quidem pleniores oſtreæ reperiri feruntur, multáque alia, cùm globus lunaris adoleſcit. De arborum quoque interiis idem allegant qui hoc vſu proprio cõpererunt. Videmus ergò ortũ eius & defectũ K rationis eſſe, non infirmitatis. Numquã enim tantam rebus mutationẽ daret, niſi præſtãtem virtutem haberet & gratiam a Conditore collatam. Aërem quoque nonnulli etiam docti & Chriſtiani viri allegauerunt lunæ exortu ſolere mutari: ſed ſi id mutationis lunaris quâdam fieret violentiâ, ad omnes ortus eius obtegeretur nubibus cælum, pluuiæ funderentur. Deniq; cùm ante dies paucos eſſet ſermo de pluuiâ, quæ fore vtilis diceretur, ait quidam: Ecce neomenia dabit eã. Et quamuis cupidi eſſemus imbrium; tamẽ eiuſmodi aſſertiones veras eſſe nolebam. Denique delectatus ſum quòd nullus imber effuſus eſt, donec precibus Eccleſiæ datus, manifeſtaret L non de initiis lunæ ſperandũ eſſe, ſed de prouidentiâ & miſericordiâ Creatoris. Sanè Euripi cũ exundent vndiq; ſecundùm reliquas ſpecies lunæ, & acceptos fluctus refundant, vel etiam ipſi magno ferantur impetu: in ortu tamen eius ſtant placidi, quoadúſque luna ſine lumine eſt. At verò vbi eam dierũ acceſſus tetigerit, tunc in ſuos curſus refluos reuertuntur. Amporis quoque, quæ in Occeano eſſe perhibetur, cùm reliquis diebus ordinem ſuum ſeruare dicatur, lunari exortu euidens mutationis ſuæ fertur indiciũ dare: vt mare ipsũ Occidentale, in quo ſpectatur Amporis, ſolito ampliùs accedat ac recedat, & maiore æſtu feratur, tamquam lunæ quibuſdã aſpirationibus retrorſùm trahatur, & iterùm iiſdem impulſum M ac retractum in menſuram propriam refundatur.

Cantic. 5.

Baſilius hom. 6. in Hexaemeron.

De myſterio defectus & minutionis lunæ. de eius quoque laude, ac deriſione eorum qui eam magicis carminibus deduci poſſe credunt.

CAP. VIII.

VNde ſi miraris, quomodò defectum luna patiatur, cùm tantam vim mutationis habeat ſuæ: conſidera & in eo magnum eſſe myſterium, quòd eius exemplo cognoſcis, ô homo! nihil rerum humanarum, & mundanæ totius creaturæ eſſe poſſe, quod non aliquando reſoluatur: Nam ſi etiam luna, cui tantum Dominus commiſit miniſterium, vt illuminet orbem terrarum, & creſcit, & deficit, quia omnia ex nihilo orta vſque ad perfectionem venerunt, & iterùm perfecta minuuntur: *cælum* enim *& terra præteribunt*. cur non id moderationis aſſumimus; vt neque in aduerſis ebiiciamus animum (qui enim omnia fecit ex nihilo, facilè te quoque potens eſt ad ſumma & perfecta prouehere) & ruſsùm non extollemur in proſperis, neque in poteſtate aliquâ nos, diuitiiſque iactemus, neque in viribus corporis aut pulchritudine gloriemur, in quo eſt facilis corruptio, crebra mutatio; ſed manentem in futurum animi gratiam perſequamur: Nam ſi te lunæ contriſtat occaſus, quæ ſe ſemper reparat ac reformat, multò magis contriſtare te debet, ſi anima profectu virtutis impleta cùm fuerit, poſteà per inconſtantiam mentis atque incuriam a ſuo deflexa propoſito, ſtudia ſua ſæpe commutet, quod eſt inſipientiæ & inſcientiæ: Vnde & Scriptura ait. *Stultus vt luna mutatur* Et ideò Sapiens non cum lunâ mutatur; ſed permanebit cum ſole Vnde non luna eſt particeps ſtultitiæ, quia non luna mutatur vt ſtultus; ſed ſtultus vt luna. Denique: *ſemen iuſti ſicut luna perfecta in æternũ manet, & teſtis in cælo fidelis.* Aliud enim eſt fungi miniſterio, aliud circumferri ingenio, & ſenſus infirmitate fixam non habere ſententiam. Luna pro te laborat, & propter voluntatem Dei ſubdita eſt. *Vanitati* enim *creatura ſubiecta eſt, non ſponte; ſed propter eum qui ſubiecit eam in ſpe.* Illa ergò non ſponte mutatur, tu ſpontè mutaris. Illa congemiſcit & comparturit in ſuâ mutatione: tu non intelligis, & gratuleris frequenter. Illa tuam redemptionem expectat, vt à communi totius creaturæ ſeruitio liberetur: tu & tuæ redemptioni, & illius libertati offers impedimentum. Tuæ ergo, non ſuæ ſtultitiæ eſt, quòd dum tu expectaris, & nec ſerò conuerteris, adhuc & illa mutatur. Noli ergò lunam oculo tuo corporis æſtimare; ſed mentis viuacitate. Minuitur luna vt elementa repleat. Hoc eſt verè grande myſterium. Donauit hoc ei qui omnibus donauit gratiam. Exinaniuit eam vt repleat, qui etiam ſe exinaniuit vt omnes repleret. Exinaniuit etiam ſe vt deſcenderet nobis: deſcendit nobis; vt aſcenderet omnibus. *Aſcendit* enim, inquit, *ſuper omnes cælos, vt impleret omnia.* Itaque qui exinanitus aduenerat, de plenitudine ſuâ Apoſtolos adimpleuit. Vnde vnus ex his dicit: *Nam de plenitudine eius omnes nos accepimus.* Ergò annuntiauit luna myſterium Chriſti. Non mediocris, quæ typum dilectæ habet Eccleſiæ: quod ſignificat Propheta, dicens: *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec extollatur luna.* Et in Canticis Dominus de ſuâ ſponsâ ait: *Quænam eſt hæc proſpiciens tamquàm diluculum, ſpecioſa ſicut luna, electa vt ſol?* Et meritò ſpecioſa ſicut luna Eccleſia, quæ toto mundo refulſit, & tenebras ſæculi huius illuminans dicit: *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.* Pulchrè ait, Proſpiciens, quaſi ſuos de ſuperiora proſpectans, ſicut habes: *Dominus de cælo proſpexit ſuper filios hominum.* Proſpiciens ergò Eccleſia, ſicut luna defectus habet & ortus frequentes: ſed defectibus ſuis creuit, & his meruit ampliari, dum perſecutionibus minuitur, & Confeſſorum martyriis coronatur. Hæc eſt vera luna, quæ de fratris ſui luce perpetuâ lumen ſibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim Eccleſia non ſuo; ſed Chriſti lumine, & ſplendorem ſibi arceſſit de ſole iuſtitiæ, vt dicat: *Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus* Beata planè, quæ tantum inſigne meruiſti! Vnde te non tuis neomeniis; ſed typo Eccleſiæ beatam dixerim: In illis enim ſeruis, in hoc diligeris. Quàm ridiculum autem quòd te plerique credunt homines magicis carminibus poſſe deduci? Aniles iſtæ fabulæ, ac vulgi opiniones. Quis enim opus Dei tanto miniſterio deputatum arbitretur Chaldæis ſuperſtitionibus poſſe tentari? Lapſus ſit ille, qui ſe transfigurat in Angelum lucis, & deductus, voluntate propriâ, non carminum poteſtate. Sanè & in hoc quaſi Eccleſia putatis poſſe de loco tuo & ſtatione

Luc. 21.

Eccl. 27.

Pſ. 71.

Pſ. 88.

Rom. 8.

Phil. 2.

Epheſ. 4.

Ioan. 1.

Pſ. 71.

Cant. 6.

Rom. 13.

Cant. 2.

Pſ. 13.

Cant. 1.

Galat. 2.

2. Cor. 11.

Num. 21. Ioan. 3. Exod. 7. Act. 13. Hegeſip. l. 3. cap. 2.

deduci. Multi tentant Eccleſiã; ſed magicæ artis ei carmina nocere non poſſunt. Nihil incãtatores valent, vbi Chriſti canticum quotidie decantatur. Habet incantatorẽ ſuum Dominum Ieſum, per quem magorũ incantantiũ carmina, & ſerpentum venena euacuauit: & ipſa ſicut ſerpens exaltatus, deuorat colubros Ægyptiorum; ferale licet carmen immurmuret, hebetatur in Chriſti nomine. Sic & Elymam magum Paulus non ſolùm magicæ artis infirmitate; ſed etiam oculorũ amiſſione cæcauit. Sic Petrus Simonẽ alta cæli magico volatu petentem, diſſolutâ carminum poteſtate, deiecit & ſtrauit.

Concluditur ſermo de die quarto: redarguuntur qui ipſum diem ſuperſtitiosè cauendum contendunt.

CAP. IX.

PVlchrè igitur, vt arbitror, ceſſit dies quartus. Quomodò ergò quartũ pleriq; conſueuerunt cauere, & A inutile putãt hoc numero aliquid ordiri, quo totus nouâ luce mundus emicuit? An ſiniſtris ſol cœpit auſpicijs? Et quomodò alijs poteſt bona ſigna dare, qui ſibi eligere diem ſui neſciuit exortus? Aut quomodò ſigna eius probant? cuius ortum non probant? Quid etiam de lunâ dicimus: quæ & quarto die cœpit, & quartâ decimâ diem ſignat ſalutis? An diſplicet numerus quo celebratur myſterium redemptionis? Ideo dæmones declinandum fore perſuadẽt numerum eum, quo eorum deſtructa nequitia eſt. Ideo gentiles nihil adoriẽdum aſſerunt, quia ſciunt tunc primùm artes ſuas vacare cœpiſſe, &
B populos gentiles ad Eccleſiam demigraſſe. Lunam certè quartam, ſi pura fuerit, neque obtuſis cornibus, dare reliquis diebus vſque ad exactum menſem indicium ſerenitatis exiſtimãt. Nolunt ergò eiſdem exordiis inchoare, quibus ſerenitas inchoatur: Sed iam cauendum ne nobis in ſermone dies quartus occidat: Cadunt enim vmbræ maiores de montibus; lumen minuitur, vmbra cumulatur. Virg. l. 1. Georg.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI QVARTI FINIS.

Summarium quinti libri Hexaëmeron.

A cap. I. vſque ad cap. XI. agit de piſcibus & ex alius aquâ productis, & de eorum naturis & proprietatibus, & quædam ad ſenſus myſticos redigit.

A cap. XII. vſque ad cap. XXIV. agit de auibus, & earum generibus & proprietatibus, & refert multa ad mores hominum.

In cap. XXV. & vltimo, piâ ad Deum precatione claudit librum de opere quinti diei.

CAPITA QVINTI LIBRI.

1. *Continuat dictis præſentia: agit de obedientiâ aquarum ad producendum diuerſa animantium genera: redarguit hominem, qui ſibi datis nõ contentus, interdicta alimenta guſtauit: & reptilia quæ dicantur, exponit.*
2. *De virtute huius ſermonis:* Producãt aquæ reptilia *& quòd multò plura in mari quàm in terrâ ſint: de ſingulari quoque aquarum gratiâ, quæ ex viuentibus in ipſis declaratur.*
3. *De multis ac diuerſis piſcium generibus & vſibus: de pietate, puritate, & pudicitiâ ipſorum: ac redarguuntur homines hanc naturæ puritatem labefactantes.*
4. *De bonitate matris aquæ in piſces ſuos, ut ex hoc diſcatur quæ ſit parentis & filiorum neceſſitudo: quòdque propria natura ſpecialis vſus, ac ſeparata quædam à cæteris viuendi ſubſtantia ſit piſcium.*
5. *Piſcibus dentes cur denſi, & cur in eis minorem maior inuadit: & quòd ex eis humanæ vitæ præbetur exemplum.*
6. *Quòd homo ſit piſcis: vnde homines in Euangelio boni & mali piſces dicuntur: quòd bonus piſcis hamum, retia, ac ſinum Petri non timeat.*
7. *Quòd mare deſignat Euangelium, ſuper quod fundata eſt Eccleſia: quod coniuges mutuò ſe compati debent, exemplo viperæ: & circà id digreditur.*
8. *Deſcribit polypi & cancri naturam, quâ hominem inſtruit, vt propriis contentus, nec alios circumueniat, nec aliena inuadat.*
9. *De præſcientiâ echini maritimi, futuram tempeſtatem aut tranquillitatem nauigantibus prænuntiãtis: & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit: ac de indulgentia Dei Creatoris ingenti præconio.*
10. *Quòd vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi habeat domicilia, cum increpatione humanæ auiditatis, quâ ratione etiam quædam genera quandoque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium: de ſpecialibus quoque aliquorum piſcium virtutibus.*
11. *De piſcibus & aliis quæ in Atlantico mari naſcuntur aut fiunt: cũ concluſione ſermonis de piſcibus.*
12. *Expleto de piſcibus ſermone, de auibus negotium eleganter aggreditur.*
13. *Dicturus de auibus, vt aptiùs dicendis dicta connectat, de iis primò ſibi agendum putat, quæ verſantur circà aquas.*
14. *Reddit rationẽ cur poſt ſermonẽ de piſcibus, agat de auibus quæ verſantur circà aquas: & inde de pluribus earum generibus & differentiis diſſerit.*
15. *Exorditur ſermonẽ de gruibus, de quibus diſſerit quomodò ſollicitam exerceant cuſtodiam, & volantes ſeruent ordinem, exemplũmque exercendæ politiæ præbuerint hominibus: de ſtatu antiquæ reipublicæ, & de cauſâ humanæ incuriæ.*
16. *De ciconiis, quemadmodùm proficiſcantur quò pergendum putant: qualiter etiam à cornicibus deducantur, atque adiuuentur in bellis: & de earundem cornicum cõmendabili hoſpitalitate, humanæque negligentiæ increpatione: de illarum quoque ergà patres ſuos pietate, & noſtræ impietatis notatione.*
17. *De hirundinis maternæ ſedulitate, induſtriâ ac pietate in filios: de cõmendatione præterea paupertatis ipſius, & moleſtiâ atque improbitate noſtrâ, cùm pauperias, inopia vel indigentia nobis occurrerit.*
18. *Vt ex vſu & pietate cornicũ diſcãt homines ama-*

re filios: & de fœminarum noſtri generis, patrúmque in filios impietate: & hinc de excuſatione accipitrum & aquilarum, qui duram aduersùs fœtus ſuos feruntur habere inclementiam: de pietate quoque fulicæ, quæ abdicatum aquilæ pullum cum ſuâ prole connectit & nutrit.

19. *De turturis viduitate, exhortationéque mulierum, vt diſcant quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur.*

20. *De naturâ & proprietate vulturũ, quæ cũ abſq; maris concubitu generent, inſinuant non fuiſſe impoſſibile beatam Virginem ſine viro peperiſſe.*

21. *De naturâ & admirandâ induſtria ac diligentiâ apum, quæ velut quandam rempublicam curare videntur.*

22. *Redit ad explicationem textus: deſcribit aues iuxtà corporis ſpeciem: & agit de cygno, cicadi, & apibus.*

23. *Deſcribit, ad mores hominum inſtituendos, naturam vermis Indici, chamæleonis, leporis, locuſtæ, & ſeleucis.*

24. *De naturâ & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luſciniæ, noctuæ, veſpertilionis, & galli, quarum vſu & exemplis admonemur & inſtruimur.*

25. *Cum prece & gratiarum actione Deo claudit ſermonem de opere quinti diei.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, HEXAEMERON LIB. V.

AGENS DE OPERE QVINTI DIEI.

ET dixit Deus: Producant aquæ reptilia animarum viuentium ſecundùm genus ſuum, & volatilia volantia ſuper terrã ſecundùm genus ſuum, ſecùs firmamentum cæli. Et factum eſt ſic: Et fecit Deus cęte grandia, & omnem animam reptilium animalium, quæ produxerunt aquæ ſecundùm genus ſuum, & omne volatile pennarum ſecundùm genus ſuũ. Et vidit Deus quia bona: & benedixit eis Deus, dicens; Creſcite & multiplicamini & replete aquas quæ in mari: & volatilia multiplicentur ſuper terram. Et factum eſt veſperè & manè dies quintus.

Continuat dictis præſentia, agit de obedientia aquarum ad producendũ diuerſa animantium genera: redarguit hominem qui ſibi datis nõ contentus, interdicta alimẽta guſtauit: & reptilia quæ dicantur, exponit.

CAPVT I.

TERRA diuerſis veſtita germinibus virebat omnis, cælum quoq; ſole & lunâ geminis vultus ſui luminibus, ſtellarúmq; inſignitũ decore fulgebat. Supererat elementum tertium, mare ſcilicet, vt & ipſi gratia viuificationis diuino proueniret munere. Æthereo enim ſpiritu omnes terrarum fœtus aluntur. Terra quoque ſemina reſoluens, vniuerſa viuificat: & maximè tunc primùm verbo Dei iuſſa virideſcere, viuificationis ſuæ munere pullulabat. Vacabat aqua, & à diuinæ operationis feriata beneficio videbatur. Habet adhuc Creator quod illi conferat, quò munia terrarum poſſit æquare: reſeruabat ei, vt & ipſa proprium ſibi, & ſpeciale aliquid prærogatiuæ collati ſibi muneris vendicaret. Viuificabat prius terra; ſed ea quæ ſpirantem animam non habebant. Aqua iubetur ea producere quæ viuentis animæ vigorem, dignitatémque præferrent, & ſenſum tuendæ ſalutis, & fugiẽdæ mortis acciperẽt. Dixit itaque Deus: *Producant aquæ reptilia animarum viuentiũ ſecundùm genus ſuum, & volatilia volantia ſuper terram ſecùs firmamentum cæli.* Venit mandatũ & ſubitò aqua iuſſos fundebatur in partus: generare fluuij, viuificare lacus, mare ipſum cœpit diuerſa reptilium genera parturire & ſecundùm genus effundere quodcunq; formauerat. Non exigui gurgites, nõ cœnoſæ paludes vacabant, quin omnia datam ſibi creandi aſſumerent poteſtatem. Piſces exilibebant de flumine, delphines præludebant in fluctibus, cõchæ ſaxis, oſtreæ adhęrebãt profundis, adoleſcebant echini. Væ mihi! ante hominẽ cœ-

G pit illecebra, abundantia copiarum, noſtræ mater luxuriæ, Ante hominem deliciæ Prior ergo hominũ tentatio quàm natura. Sed nihil natura deliquit: alimenta dedit, nõ vitia præſcripſit. Hęc tibi cõmunia dedit, ne tibi aliqua velut propria vẽdicares. Tibi ſuos fructus terra prodocit, tibi ſcaros & accipẽſeres, & omnes fœtus ſuos generant aquæ & his non cõtentus, interdicta tibi alimẽta guſtaſti. Ad auiditatem tuam omnia congeruntur, vt pręuaricatio tuæ auiditatis oneretur. Sed neque quã multę ſpecies & nomina ſint, poſſumus enarrare, quæ omnia momento diuinæ præceptionis animata ſunt. Simul coïbat forma corporis, & operabatur anima, vitalis etiam

H vigor reliquę virtutis. Repleta erat terra geminib, mare impletum animãtibus. Ibi inſenſibilia pullulabant, hîc ſenſibilia verſantur. In terris quoq; aqua ſuas ſibi vendicat portiones. Lambunt terram piſces aquarum, & ex eâ ſibi prædam requirunt. Culices quoque ranunculi circà genitales ſtrepunt paludes, & ipſæ audierunt Domini mandatum, dicentis: *Producant aquæ reptilia animarum viuẽtium.* Scimus reptilia dici genera ſerpentũ, eò quòd ſuper terram repant; ſed multò magis omne quod natat, reptandi habet vel ſpeciem vel naturã. Nam etſi in profundum qui ſe demerſerint, aquam videantur

I findere: tamen cùm ſuprà innatant, repunt toto corpore, quod trahunt ſuper quædam dorſa aquarum. Vnde & Dauid ait: *Hoc mare magnũ & ſpatioſum, illic reptilia quorum non eſt numerus.* Quinetiam cùm pleraq; pedes habeant, & ambulãdi vſum, eò quòd ſint amphibia, quæ vel in aquis vel in terris viuant, vt ſunt phocæ, crocodili, equi fluuiales, quos hippopotamos vocant, eo quòd hi generentur Nilo in flumine: tamen cùm in alto aquarum ſunt, non ambulant; ſed natant: nec veſtigio vtuntur pedis ad incedendum; ſed tamquàm remo ad reptãdum. Siquidem & nauis acta remis labitur, & aquas ſulcat carina.

De virtute huius ſermonis: Producãt aquæ reptilia, *& quòd multò plura in mari quã in terra ſint: de ſingulari quoq; aquarum gratiâ, quæ ex viuentib. in ipſis declaratur.*

CAP. II.

K PRoducant aquæ reptilia, dixit Dominus. Breuis ſermo; ſed vehemens, & latè patens, communem minimis & maximis naturam infudit. Eodem momento producitur balena, quo rana: eiuſdem vi operationis naſcitur Non laborat in maximis Deus, non faſtidit in minimis Nec doluit natura parturiens delphinas, ſicut non doluit cùm exiguos murices cochleáſque produceret. Aduerte, ô homo! quãtò plura in mari quàm in terris ſint. Numera, ſi potes, omnia piſcium genera, vel minutorum, vel etiam maximorum: ſepias, polypos, lithoſtracos, carabos, cancros, & in his innumerabilia ſui

generis. Quid dicam genera ſerpentium, dracones, mú-
rænas, anguillas? Nec prætermittam ſcorpios, ranas, te-
ſtitudines, muſtellas quoque & canes; vitulos marinos,
cæte immania, delphinas, phocas, leones. Quid attexam
etiam merulas, turdos, pauos quoque, quorum etiam
colores in auibus videmus expreſſos: vt nigri merulæ,
paui diuerſo colore dorſa & colla depicti ſint, turdi aluo
varij, & cætera quorum ſibi terræ ſpecies & nomina
vendicarunt? Nam priùs in mari iſta cæperunt, diuerſiſ-
que fluminibus. Si quidem aqua prior animarum vi-
uentium reptilia diuino nutu imperata produxit. Adde
hanc gratiam quòd ea quæ timemus in terris, amamus
in aquis. Etenim noxia in terris, in aqua innoxia ſunt:
atque ipſi angues ſine veneno. Leo terribilis in terris,
dulcis in fluctibus. Muræna, quam ferunt aliquid habe-
re noxium, eſca pretioſior eſt. Rana horrens in paludi-
bus, decora in aquis, omnibus ferè præſtat alimentis.
Plura ſi quis vult cognoſcere, à diuerſis l[illegible]um piſca-
toribus quærat; nemo enim poteſt omnia comprehende-
re. Canes ſanè & in mari caue, quos & in Eccleſiâ mo-
Phil. 3. leſtos eſſe & cauendos Apoſtolus docet, dicens: *Cauete
canes, cauete malos operarios.* Muſtellæ grauis in terris
odor, in aquis ſuauis. Terrena ſe nouit vindictâ fœtoris
vlciſci: hæc non minorem habet gratiam capta, quàm
libera. Neque te inhonoratum noſtrâ proſecutione thy-
malle, dimittam, cui à flore nomen inoleuit: ſeu Ticini
vnda te fluminis, ſeu amœni Ateſis vnda nutrierit, flos
es. Denique ſermo teſtatior, quod de eo qui gratam ro-
dolet ſuauitatem, dictum facetè ſit: Aut piſcem olet aut
florem: ita idem pronuntiatus eſt piſcis odor eſſe qui
floris. Quid ſpecie tuâ gratius? Quid ſuauitate iucun-
dius? Quid odore fragrantius? Quod mella fragrant, hoc
tu corpore tuo ſpiras. Quid loquar coruorū, quid etiam
luporum teneritudines? Neſcit hos lupos agnus timere.
Tanta eſt aquarum gratia, quarum vituli iunguntur &
leones, vt his Propheticum illud dictum de Eccleſiæ ſan-
Esai. 65 ctitate iure conueniat: *Tunc lupi & agni ſimul paſcen-
tur, leo & bos ſimul paleas manducabunt.* Nec mirum,
quandoquidem etiam in Eccleſiâ aquæ illud operantur,
vt prædones ablutâ nequitiâ cum innocentibus compa-
rentur. Quid etiam purpuras memorem, quæ ornant re-
gum conuiuia, amictus imbuunt? Aquarum eſt igitur
quod in regibus adoratur; aquarum eſt ſpecies illa quæ
fulget. Adde porcos maris etiam Iudæis gratos: quia ni-
hil eſt commune quod non aqua abluat, & ideo commu-
nes eos ſicut in terra editos æſtimare non poſſunt.

*De multis ac diuerſis piſcium generibus & vſibus: de pie-
tate, puritate, & pudicitiâ ipſorum: ac redarguuntur
homines hanc naturæ puritatem labefactantes.*

CAP. III.

INnumeri itaque vſus, innumera genera piſcium. Alij
oua generant, vt ij quos tructas vocant, & aquis fo-
uenda cōmittunt. Aqua igitur animat & creat, & adhuc
mādati illius primi tāquam legis perpetuæ munus exe-
quitur, blanda quædam mater animantium. Alij viuos
fœtus edunt de ſuo corpore, vt muſtellæ, & caniculæ, &
cæte ingentia, delphines & phocæ, aliáque cetera huiuſ-
modi. Quæ cùm ediderint partus, ſi quid fortè inſidia-
rum, terroriſque præſenſerint circà catulos ſuos quem-
quam moliri, quò tueantur eos, vel teneræ ætatis pauo-
rem materno affectu comprimant, aperire ora, & inno-
xia partus ſuos dente ſuſpendere, interno quoque reci-
pere corpore, & genitali feruntur aluo abſcondere. Quis
humanus affectus hanc piſcium pietatem poſſit imitari?
Oſcula nobis ſatietati ſunt, illis non ſatis eſt aperire vi-
ſcera, natóſque recipere, ac reuocare integros, atque ite-
rùm fotu quodam eos ſui caloris animare, & ſpiritu ale-
re, duóſque in corpore vno viuere, donec aut ſecurita-
tem deferant, aut corporis ſui obiectu natos ſuis defen-
dant periculis. Quis hæc videns, etſi poſſit obtinere, non
tantæ piſcium pietati cedat? Quis non miretur & ſtu-
peat? Seruat natura in piſcibus, quod nō ſeruat in homi-
nibus. Pleræque ex ſuſpicione nouercalibus odiis appe-
titos ſuos occiderunt filios: aliæ in fame, vt legimus, par-
A tus proprios comederunt. Humanis pignoribus mater
ſepulchrū facta eſt, piſciū proli parentis eſt vterus ſicut
murus: vallo quodā internorū viſcerū pignora inoffenſa
conſeruat. Diuerſa igitur piſciū genera diuerſos vſus ha-
bent, alij oua generant, alij viuos pariunt atque forma-
tos. Et qui oua generāt, non nidos texūt vt aues: nō diu-
turni fotus laborem induunt, non cum moleſtiâ ſui nu-
triunt. Cecidit ouum, quod aqua gremio quodā naturæ
ſuæ quaſi nutrix blanda ſuſcepit, & animal celeri fotu
reddidit. Continuo enim tactu parentis animatū ouum
cecidit, & piſcis exiuit. Tū deinde quàm pura & inuiola-
ta ſucceſſio! Nullus alteri; ſed generi ſuo miſcetur: thy-
B mallus thymallo, lupus lupo. Scopena quoque caſtitatē
immaculati cōnubij generi ſuo ſeruat. Itaque habet pu-
dicitiā generis ſui; ſed venenū generis ſui non habet; non
enim percutit ſcorpena; ſed reficit. Neſciunt igitur alie-
nigenarū genera piſciū adulterina contagia, ſicut ſunt ea
quæ coëunt aſinorum, equarumque inter ſe genera, quæ
curâ hominū perpetrantur: vel rurſùs cùm equus aſinæ
miſcetur: quæ ſunt vera adulteria naturæ: Nam vtique
maius eſt quod in naturę colluuionem cōmittitur, quam
quod in perſonæ iniuriam. Et homo iſta procuras, inter-
pres adulterij iumentalis, & illud animal pretioſius pu-
tas, quod adulterinum, quam quod verum eſt? Ipſe ge-
C nera aliena confundis, diuerſaque miſces ſemina, atque
ad vetitos coitus plerúmque cogis inuitos, & hoc indu-
ſtriam vocas? Hoc quia de hominibus facere non potes,
vt diuerſi generis commixtio fœtum poſſit excudere;
tollis homini quod natus eſt, & virū de viro exuis: abſciſ-
ſaque corporis parte, ſexum negas, ſpadonem efficis: vt
quod negauit natura in hominibus, impleret audacia.

*De bonitate matris aquæ in piſces ſuos, vt ex hoc diſcatur,
quæ ſit parentis & filiorum neceſſitudo: quódque pro-
pria natura ſpecialis vſus, ac ſeparata quædam à cæte-
ris viuendi ſubſtantia ſit piſcium.*

D

CAP. IV.

QVàm bona autē mater ſit aqua, etiam hinc conſi-
dera. Tu, ô homo! docuiſti abdicationes patrum
in filios, ſeparationes, odia, offenſas: diſce quæ ſit paren-
tis & filiorum neceſſitudo. Viuere piſces ſine aquâ non
queunt, nec à ſui parentis conſortio ſeparati, neque à
ſuæ altricis diſcerni munere: & hoc fit naturâ quadam, vt
ſeparati moriantur illicò: Neque enim vt omnia huius
aëris viuunt ſpiramine, quia hauriendi ſpiritus & reſpi-
randi natura his non ſuppetit: alioquin ſub aquis ſemper
non poſſent viuere, non capientes ſpiritus infuſionem.
Quod eſt nobis ſpiritus, illis eſt aqua. Sicut nobis ſpiri-
tus, ita illis aqua viuendi miniſtrat ſubſtantiam: nos in-
E terclusō commeatu ſpiritus, quia ne breui quidem ſpa-
tio poſſumus exortes eſſe ſpiritus vitalis, ſtatim extin-
guimur: piſces quoque ſublati de aquâ, ſine ſubſtantia
ſui eſſe non poſſunt. Et cauſa manifeſta eſt, quoniam no-
bis pulmo per thoracis laxiora penetralia recipit ſpiri-
tum: & cùm ſit ipſe poris pleriſque penetrabilis, ſpiritus
infuſione interiorem calorem refrigerat: Thorax enim
vt ſuſcipit alimenta, ità ſuperflua ciborum, & ſuccos ſa-
lubres, ſanguinemque diſcernit. Fit pulmo peruius, vnde
faciliùs ad eum poteſt aſpiratio ſpiritus peruenire. Piſces
verò branchias habent, quas nunc plicant & colligunt,
nunc explicant atque aperiunt. In hac ergò collectione
& apertione dum ſuſcipitur aqua, & tranſmittitur ac pe-
F netrat, reſpirationis munus videtur implere. Propria igi-
tur natura eſt piſcium, nec communis cum cæteris; ſpe-
cialis vſus, & à cæteris viuendi quædam ſeparata & ſe-
creta ſubſtantia. Propterea non nutriuntur, neque vt ter-
rena animalia, manus humanæ tactu & delinimento ali-
quo delectantur; ſed etiam ſi ſeruentur, in viuariis ſuis
viuunt.

*Piſcibus dentes cur denſi, & cur in eis minorem maior in-
uadit, & quid ex eis humanæ vitæ prabetur exēplum.*

CAP. V.

QVid autem de denſitate dicam dētium? Non enim
vt bos aut ouis ex vnâ parte dentes habent, ſed

vtraque pars armata eſt dentibus: quia in aquâ ſunt; & ſi diutiùs cibum verſarent, & non citò tranſmitterent, aquarum alluuione de dentibus eorum eſca poſſet auferri ac dilui. Ideò denſos & acutos habent, vt citò incidant, citò conficiant, cibum facilè & ſine aliquâ morâ & dilatione tranſmittant. Denique non ruminant, ſolus tamen ſcarus in his ruminare perhibetur: vt ferunt quibus aut euentus, aut vſus fuit aut ſtudium talia comprehendere. Sanè nec ipſi à ſuis potentiæ euaſere violentiam, & auaritiæ potentiorum ſubiecti vbique inferiores ſunt. Quò quiſque infirmior, eò prædæ magis patet. Et plerique quidem herbis paſcũtur, ac minutis vermibus: Sunt tamen qui inuicem ſe deuorent, & ſuâ carne paſcantur. Minor apud illos eſca maioris eſt: rurſùs ipſe maior à validiore inuaditur, & fit eſca alterius, prædator alieni. Itaque vſu venit, vt cùm ipſe alium deuorauerit, ab alio deuoretur: & in vnum ventrem vterque veniat cum voratore proprio deuoratus, ſicque ſimul in vno viſcere prædæ vindictæque conſortium. Et ipſis ſponte hæc accreuit iniuria, ſicut in nobis non ex naturâ cœpit; ſed ex auaritiâ. Aut quia ad vſum hominum facti ſunt, aut quia in ſignum dati, vt in his noſtrorum morum vitia videremus, & caueremus exempla, ne quis potior inferiorem inuaderet, daturus in ſe potentiori exemplum iniuriæ. Itaque qui alterũ lędit, ſibi laqueum parat, in quem ipſe incidat. Et tu piſcis es, qui viſcera inuadis aliena, qui demergis infirmum, qui ſedentem perſequeris vſque in profundum. Caue ne dum illum ſequeris, incidas ipſe in validiorem: & deducat te in alienas inſidias, qui tuas vitat; priúſque tuam ſpectet ærumnã, qui te perſequente propria reformidabat. Quid intereſt inter diuitẽ improbæ cupiditatis ingluuie abſorbentem infirmiorum patrimonia, & ſilurum de minorum piſcium viſceribus aluum replentem? Defunctus eſt diues, & nihil ei ſua ſpolia profuerunt, immò magis eum rapinarum ſuarum deteſtabiliorem fecit infamia. Captus eſt ſilurus, & inutilis præda detecta eſt. Quanti in eo reperiuntur qui alios deuorauerunt? Et tu, diues, habes in ſinu tuo alterius prædatorẽ. Ille habebat facultates pauperis quas inuaſerat: tu eũ opprimens, duo patrimonia tuis facultatibus addidiſti & adhuc tanto non ſatiaris augmento: & dicis quòd alios vindicaueris, cùm eadem committas quæ vlciſceris, iniuſto iniuſtior, & iniquo iniquior, & auaro auarior. Vide ne idem te qui piſcem illum finis inueniat: hamum caue, caue retia: Sed præſumis de potentiâ, quòd nemo tibi poſſit reſiſtere: præſumebat & ſilurus quòd hamum nemo ſibi iaceret, nemo retia tenderet: & ſi incidiſſet, vniuerſa dirumperet: & tamen fuſcinam non euaſit, aut nexus vinculi validioris incurrit, quibus ſe non poſſet exuere. Sine dubio & hominum iniquitas quò grauiora commiſerit, eò magis ſcelere ſuo tuta eſſe non poterit, quin aliquando diſſoluat quod ſcelerum pretio conſtat difficilè poſſe vitari.

Plinius lib. 9. hiſt. nat. cap. 17.

Quòd homo ſit piſcis, vnde homines in Euangelio boni & mali piſces dicuntur: quòd bonus piſcis hamum, retia, ac ſinum Petri non timeat.

CAP. VI.

Mat. 13 PIſcis ergo es, ô homo! Audi quia piſcis es: *Simile eſt regnum cælorum reti miſſo in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. Cùm autem eſſet impletum, duxerunt id ad littus, & ſedẽtes elegerũt optimos in vaſis ſuis: malos autem forâs miſerunt. Sic erit in conſummatione ſæculi. Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis.* Sunt ergò boni & mali piſces, boni ſeruãtur ad pretium, mali ſtatim ardent. Bonum piſcem nec retia inuoluunt; ſed eleuant: nec hamus internecat atque interficit; ſed pretioſi vulneris perfundit ſanguine: in cuius oris confeſſione bonum pretium reperitur, quo tributum Apoſtolicum, & cenſus Chriſti *Mat. 17* poſſit exolui. Sic enim ſcriptum eſt, dicente Domino: *Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum? A filiis ſuis, an ab alienis? Et reſpõdenti Petro, ab alienis, ait Dominus: Vade ad mare, & mitte hamũ, & eum piſcem qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ibi ſtaterem; illum ſumens da eis pro me & te.* Noli igitur, ô bo-

G ne piſcis! Petri hamum timere: non occidit; ſed conſecrat. Noli quaſi vilem te contemnere, quia vides corpus infirmum, habes in ore tuo quod & pro Petro & pro Chriſto offeras. Noli timere Petri retia, cui dicit Ieſus: *Duc in altum & laxate retia.* Non enim in ſiniſtram partem mittit: ſed in dexteram, ſicut iuſſus à Chriſto eſt. Noli timere ſinum eius, quia dictum eſt ei: *Ex hoc eris homines viuificans*: Ideò miſit retia, & complexus eſt Stephanum, qui de Euangelio primus aſcendit, habens in ore ſuo ſtaterem iuſtitiæ. Vnde confeſſione conſtanti clamauit, dicens: *Ecce video cælos apertos, & filium hominis ſtantem ad dexteram Dei.* Pro hoc piſce ſtabat Dominus Ieſus: ſciebat enim eſſe in ore eius pretium ſui cenſus. H Denique glorioſo martyrio & Petri iudicium atque doctrinam, & Chriſti gratiam locuples aſſertor impleuit.

Luc. 5. Ibidem. Act. 7. Ibidem.

Quòd mare ſignat Euangelium, ſuper quod fundata eſt Eccleſia: quòd coniuges mutuò ſe compati debent, exemplo viperæ: & circà id digreditur.

CAP. VII.

NEc te moueat quòd pro mari Euangelium poſui. Euãgelium eſt, in quo Chriſtus ambulauit: Euangelium eſt, in quo licet turbauerit Petrus, non tamen ne- I gauit, quando per dexteram Chriſti fidæ munimentum ſtationis inuenit: Euangelium eſt, de quo martyr aſcendit: Euangelium eſt mare in quo piſcantur Apoſtoli, in quo mittitur rete, cui ſimile eſt regnum cælorum: Euangelium eſt mare, in quo Chriſti figurantur myſteria. Euangelium eſt mare in quo Hebræus euaſit Ægyptius interemptus eſt: Euangeliũ eſt mare in quo diuinæ gratiæ plenitudo eſt & ſponſa Chriſti Eccleſia, quæ ſuprà maria fundata eſt, ſicut dixit Propheta: *Ipſe ſuper maria fundauit eam.* Exili ſuper vndas, ô homo! quia piſcis es: non te opprimant ſæculi fluctus, ſi tempeſtas eſt, pete K altum & profundum: ſi ſerenitas, lude in fluctibus: ſi procella, caue à ſcopuloſo littore, ne te in rupem furens æſtus illidat. Scriptum eſt enim: *Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes.* Et quia de ſerpentibus aſtutis propoſitum exemplum eſt, ſimus aſtuti circà quærenda & ſeruanda coniugia, diligamus tributa nobis conſortia. Et ſi ij qui longinquis fuerant ortûs ſui tempore regionibus ſeparati inter ſe conuenerint, & ſi vir ad peregrina contenderit, nulla longinquitas, nulla abſentia complacitam minuat charitatem. Eadem lex præſentes abſenteſque connectat, idem naturæ vinculum inter diſtantes & cõſiſtentes coniugalis charitatis iura conſtringat: eodem iugo benedictionis vtriuſque colla ſocientur, etiãſi alter obeat ſeparatarum regionum longa diuortia: quia non L corporis ceruice; ſed mentis iugum gratiæ receperunt. Vipera nequiſſimum genus beſtiæ, & ſuper omne quod ſerpentini eſt generis, aſtutior, vbi coëundi cupiditatem aſſumpſerit, murænæ maritimæ notam ſibi requirit copulam, vel nouam præparat: progreſſaque ad littus, ſibilò teſtificata præſentiam ſui, ad coniugalem amplexum illam euocat. Murena autem inuitata non deeſt, & venenatæ ſerpenti expetitos vſus ſuæ impertit coniunctionis. Quid ſibi vult ſermo huiuſmodi, niſi ferendos eſſe mores coniugum: & ſi abſens eſt, eius operiendam præſentiam: ſit licet aſper, fallax, inconditus, lubricus, temulentus? Quid peius veneno quod in coniu- M ge muræna non refugit? Vocata non deeſt, & ſerpentis lubricum ſedulâ charitate complectitur. Ille tua mala portat, & leuitans fœmineæ facilitatem: tu vitium tuum non potes, ô mulier! ſuſtinere? Adam per Euã deceptus eſt, non Eua per Adam. Quem vocauit ad culpam mulier, iuſtum eſt vt eum gubernatorem aſſumat, ne iterum fœminea facilitate labatur: Sed horridus & incultus eſt. Semel placuit. Nunquid vir frequenter eſt eligendus? Comparem ſuum & bos requirit & equus diligit: & ſi mutetur alius, trahere iugum neſcit compar alterius, & ſe non totũ putat: tu iugalem repudias tuũ, & putas ſæpe mutandum: & ſi vno defuerit die, ſuſpicaris riualem: & ſtatim incognitam, quaſi cognitam pudoris exequeris iniuriam. Vipera abſentẽ requirit, abſentem

Matth. 14. Ibid. Exod. 14. Pſ. 23. Mat. 10. 33. q. 5. c. Adam per Euã. Iuo par. 8. cap. 91. 32. q. 5. c. horrendus. & Iuo par. 8. c. 232.

vocat, & blando proclamat ſibilo: atq; vbi aduentare A compertam ſenſerit, venenum euomit, reuerentiam marito deferens, verecundata nuptialem gratiam: tu mulier aduenientem de longinquo maritum contumeliis repellis. Vipera mare proſpectat, explorat iter conjugis: tu injuriis viam viro obſtruis: tu litiū moues venenum: non rejicis: tu conjugalis amplexus tempore dirum virus exæſtuas: nec erubeſcis nuptias, nec reuereris maritum. Sed etiam tu vir! (poſſumus enim etiam ſic accipere) depone tumorē cordis, aſperitatem morum, cùm tibi ſedula vxor occurrit: propelle indignationem, cùm blanda conjux ad charitatem prouocat. Non es dominus, ſed maritus: non ancillam ſortitus es, ſed vxorem. B Gubernatorem te Deus voluit eſſe ſexus inferioris, nō præpotentem. Redde ſtudio vicem, redde amori gratiam. Vipera venenum ſuum fundit: tu non potes duritiam mentis deponere? ſed habes naturalem rigorem: debes temperare cum contemplatione conjugij, reuerentiâ conjunctionis. Poteſt & ſic; Nolite quærere, viri! alienum torum, nolite inſidiari alienæ copulæ. Graue eſt adulterium, & naturæ injuria. Duos primùm Deus

Gen. 2. fecit, Adam & Euam: hoc eſt virum & vxorem. Et vxorem de viro, hoc eſt, de coſtâ Adam: & juſſit ambos eſſe in vno corpore, & in vno ſpiritu. Quòd vnum ſeparas corpus, vnum diuidis ſpiritum: naturæ adulterium C eſt. Sed hoc ducet murenæ & viperæ, non jure generis, ſed ardore libidinis expetitus amplexus. Diſcite, ô viri! qui alienam permolere quæris vxorem, cuius ſerpentis ſibi adſciſcere cupiat contubernium, cui etiam comparandus ipſe ſerpenti ſit. Feſtinat ad viperam, quæ ſe gremium viri non directo tramite veritatis; ſed lubrico deuij amoris infundit. Feſtinat ad eam, quæ venenum ſuum reſumit: vt vipera, quæ fertur, peracto conjunctionis munere, venenum quod euomuerat, rursùs

Prou. 23. haurire, adultera enim vipera eſt. Vnde & Salomon ait quod is qui fuerit temulentus, cùm per vinum libido feruere conſueuerit, tamquàm à colubri ictu extendi- D tur, & tamquàm à cornutâ diffunditur illi venenum.

Ibidem. Et vt ſcias quod de adulterâ dixit, adjecit: *Oculi tui cùm viderint alienam, os tuū loquitur peruerſa.* Nec quiſquā velut contraria poſuiſſe non credat, vt & ad bonum, & ad malum viperæ huius exemplo vteremur, cùm ad inſtitutionem vtrumque proficiat, ſi erubeſcamus aut fidem non exhibere dilecto, cui exhibet ſerpens; aut relinquentes ſancta conjugia, lubrica & nocitura ſalutaribus præferamus: quod facit qui cum ſerpente miſcetur.

Deſcribit polypi & cācri naturam, quâ hominem inſtruit vt propriis contentus, nec alios circumueniat, nec aliena inuadat. CAP. VIII.

ET quia de aſtutiâ cœpimus ſermonem ſubtexere, quâ vnuſquiſq; fratrem ſuum circumuenire & decipere nititur, & in nouas ſe fraudes cōponere: vt quem vi obtinere non poteſt, circūſcribat dolo, & fuco quodā artis obducat: fraudulentū illud polypi ingeniū nō prætereo, qui vadoſo in littore petram nactus, affigitur ei, atque eius nebuloſo ingenio colorē ſubit, & ſimili ſpecie terga obductus, plurimos piſciū ſine vllâ ſuſpicione fraudis allapſos, dum natando prætereunt, & ſaxum opinantur, caſſibus furtiuæ artis includit, & ſinu quodā ſuæ carnis intercipit. Sic ſpontanea venit præda, & talibus capitur argumentis, qualia ſunt eorū qui ingenium F ſuum ſæpe cōmutant, & diuerſas nocendi artes mouent, vt ſingulorum mentes ſenſúſque pertentent, cùm continentibus continentiam prędicantes, in cœtu intemperātium tāquam deuij ab ſtudio caſtitatis, & demerſi intemperantiæ volutabris: vt qui eos audiunt aut vident, incautâ facilitate ſe credant, eóq; citiùs labuntur, dum diſtinguere non norunt, nec cauere quod noceat: dum grauior ſit & magis noxia improbitas, benignitatis obūbrata velamine. Et ideò cauēdi ſunt qui crines ſuæ fraudis, & brachia longè latéq; diſpergunt, vel ſpeciem induūt multiformem. Et iſti enim polypi ſunt, nexus plurimos habentes, & callidorū ingeniorū veſtigia, quibus

irretire poſſint quidquid in ſcopulos ſuæ fraudis inciderit. Cancer quoque quas cibi gratiâ præſtigias ſtruit! Namque & ipſe oſtreo delectatur, & carnes eius epulum ſibi quærit. Sed quia vt appetens cibi, ita proſpiciēs eſt periculi: quoniam cùm difficilis eſt venatio, tum periculoſa: difficilis, quia teſtis validioribus eſca interior includitur; nam velut muris quibuſdam molliſiem carnis præcepti imperialis interpres natura muniuit; quam medio teſtarum quodā ſinu concauo nutrit ac fouet, & quaſi in quadam valle diffundit: & ideò caſſa omnia tentamēta ſunt cancri, quia aperire clauſum oſtreū nullâ vi poteſt, & periculoſum eſt ſi chelas eius includat; ad B argumēta confugit, & inſidias nouâ fraude molitur. Itaque quia omnia genera delectatione mulcentur, explorat ſi quando oſtreum remotis in locis ab omni vento contra ſolis radios diptychū illud ſuum aperiat, & reſeret clauſtra teſtarum, vt libero aëre viſceris ſui voluptatem quandam capiat: & tūc clanculò calculum immittens, impedit concluſionem oſtrei, ac ſic aperta clauſtra reperiens, tutò inſerit chelas, viſceráque interna depaſcitur. Sunt ergò homines qui cancri vſu in alienæ vſum circumſcriptionis irrepant, & infirmitatem propriæ virtutis aſtu quodam ſuffulciant, fratri dolum nectant, & alterius paſcantur ærumnâ. Tu autem propriis eſto C contētus, & aliena te damna nō paſcāt. Bonus cibus eſt ſimplicitas, innocentiæ ſuæ bona habēs: inſidiari neſcit alienis, nec auaritiæ facibus inardeſcit, cui lucrum omne ad virtutem diſpendiū eſt, ad cupiditatem incēdium. Et ideò beata eſt, ſi bona ſua nouerit cum veritate paupertas omnibus præferēda theſauris: quia melius eſt exi-

guum cū Dei timore, quam theſauri magni ſine timore Prou. 15. eius. Quantū eſt enim quod hominē alat? Aut ſi quæris quod etiā aliis abundet ad gratiam, id quoq; non multū eſt. Melior enim eſt hoſpitalitas in oleribus cum gratiâ, quam vitulorum pinguium præparatio cum diſcordiâ. Ibidem. Vtamur ergò ingenio ad quærendam gratiam, & ſalu- D tem tuendam: non ad alienam circumſcribendam innocentiam. Licet nobis vti exemplis marinis ad profectum noſtræ ſalutis, non ad alienum periculum.

De præſcientiâ echini maritimi futurā tempeſtatem aut tranquillitatem nauigantibus prænunciantis. & vnde tam exiguum animal hoc munus acceperit: ac de indulgentia Dei Creatoris ingenti præconio.

CAP. IX.

ECHinus animal exiguum, vile ac deſpicabile (marinum loquor) plerumque index futuræ tempeſtatis, aut tranquillitatis adnuntius ſolet eſſe nauigantibus. E Denique cùm procellam ventorum præſenſerit, calculum validum arripit; cúmque velut ſaburram vehit, & tanquam anchoram trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaque non ſuis ſe librat viribus; ſed alieno ſtabilit & regit pondere. Quo indicio nautæ velut ſignum futuræ perturbationis capeſſunt, vt ſibi præcaueant, ne eos imparatos turbo improuiſus inueniat. Quis mathematicus, quis Aſtrologus, quíve Chaldæus ſic poteſt ſiderum curſus, cæli motus & ſigna comprehendere? Quo ingenio iſta collegit, quo doctore percepit? quis ei fuit tanti interpres augurij? Sæpe homines confuſionem aëris vident, & ſæpe falluntur, quod plerumque eā ſine tempeſtate diſcutiatur. Echinus non fallitur, echinum F ſua nequaquam ſigna prætereunt. Vnde exiguo animali tanta ſcientia, vt futura prænuntiet? Quò magis in eo nihil eſt, quo tantam poſſit habere prudentiam, crede quòd per indulgētiam Domini rerum omnium id quoque præſcientiæ huius munus acceperit. Etenim ſi fœ- Luc. 12. num Deus ſic veſtit, vt miremur; ſi paſcit volatilia, ſi Iob. 38. parat coruis eſcam (pulli enim eius ad Dominū clamant) ſi mulieribus dedit texturæ ſapientiā, ſi araneam, quæ tam ſubtiliter ac doctè laxos caſſes ſuſpēdit in foribus, ſapientiæ non reliquit immunem; ſi ipſe virtu- Iob. 39. tem equo dedit, & ſoluit de ceruice eius formidinem, vt exultet in campo, & occurrens regibus irrideat, odoretur bellum eminùs, excitetur ſono tubæ: ſi hæc irra-

tionabilia pleraque, & alia inſenſibilia, vt fœnum & lilia, repleuit ſuæ diſpoſitione ſapientiæ, quid dubitamus, quòd etiam echino contulerit huius gratiam præſcientiæ? Nihil enim inexploratum, nihil diſſimulatum reliquit. (Pſ. 103.) Omnia videt, qui paſcit omnia; omnia replet ſapientiâ, qui omnia in ſapiētiâ fecit, vt ſcriptum eſt. Et ideò ſi echinum viſitationis ſuæ exortem non prætermiſit, ſi eum conſiderat, & futurorum informat indiciis, tua non conſiderat? Immò verò conſiderat, ſicut teſtatur eius diuina Sapientia, dicens: (Matth. 6.) *Si reſpicit volatilia, ſi paſcit illa, nonne vos pluris eſtis illis? Si fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in ignem mittetur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos modicæ fidei?*

Quòd vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi habeat domicilia, cū increpatione humanæ auiditatis: quâ ratione etiam quædam genera quandòque mutent loca, & vnde hoc habeant ingenium: de ſpecialibus quoque aliquorum piſcium virtutibus.

CAP. X.

AN verò ſine quadam dote naturæ manere piſcib⁹ etiam illam putamus gratiam, quòd vnumquodque genus piſcium præſcripta ſibi domicilia habet, quæ ſui generis nullus excedat, non incurſet alienus? Quis geometra his diuiſit habitacula, nullis rumpenda temporibus? Sed geometram audiuimus, thalaſſometram I numquam audiuimus, & tamen piſces menſuram ſuam nôrunt; non muris vrbium, portiſque præſcriptam, non ædificiis domorum, non agrorum finibus limitatam; ſed menſuram eius quod oporteat, vt tantùm ſatis ſit vnicuique quantùm ad vſum abundet, non quantùm auiditas quædam immoderata ſibi vendicet. Lex quædam naturæ eſt, tantùm quærere quantùm ſufficiat ad victum, & alimentorum modo ſortem cenſere patrimonij. Hoc genus piſcium in illo ſinu maris alitur & gignitur, illud in alio. Denique non reperies confuſa genera piſcium; ſed quod hic abundat, alibi deeſt. Et iterùm ille ſinus maris cephalos alit, lupos ille: ille ſaxanles, locuſtas alius. Non eſt libera vagandi poteſtas; nec tamen aut intercluſa montibus copia, aut fluuiis interlabentibus tranſitus impeditur; ſed K vſus naturæ impreſſus tamquàm patriæ finibus vnumquemque ſeſe tenere, & vltrà incolas prodire facit inſpectum. At nobis longè alia ſententia eſt; mutare exilio domos, incolatum faſtidio teneri, aduenarum captare gratiam, transferre terminos perpetuos quos poſuerunt patres noſtri, agrum ad agrum iungere, domum ad domum. (Prou. 22.) Deficit terra hominibus, ſternuntur & maria. (Eſai. 5) Rursùs pro ſingulorum libidine inciditur terra, mare infunditur, vt inſulas faciant, vt poſſideant freta, ſpatia maris ſibi vendicant iura mancipij, piſciúmque iura ſi- L cut vernaculorum cōditione ſibi ſeruitij ſubiecta commemorant. Iſte, inquit, ſinus maris meus, ille alterius. Diuidunt elementa ſibi potentes. His oſtreæ in fluctibus nutriuntur, his in viuario piſcis includitur. Luxuriæ nec mare ſufficit, niſi apothecas habeant oſtrearum. Itaque ætates earum numerant, & piſcium receptacula inſtruunt, ne conuiuia diuitis mare non poſſit implere: Nam vicini nomen quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur poſſeſſiones eorum? Quemadmodùm dies noctéſque excogitant vt aliquid proximi auferant? Numquid ſoli habitabitis ſuper terram? clamat Propheta. (Ibidem.) *Cognoſcit hæc Dominus, & vindictæ reſeruat.* Quantū aliena a piſcib. auiditatis rapina? Illi natu- M ralia captant ſecreta, & vltrà terminos orbis terrarum mare norunt, quod nullæ interpolāt inſulæ, nec terra aliqua interiacet, vel vlteriùs vlla ſit poſita. Illic igitur vbi diffuſum latè mare omnem ſpectādi vſum, vtilitatis gratiâ nauigandi intercludat audaciam, condere ſe feruntur cæte, illa immenſa genera piſcium, æqualia montibus corpora, vt tradiderunt nobis qui videre potuerūt: illic quietum æuum exiguunt, diſcreta ab inſulis, & ab omnibus maritimarum vrbium contagiis ſeparata. Habent ſuas regiones & habitacula diſtributa, manent in his, inoffenſo vicinorum limite, nec vago tranſitu mutationes quærunt locorum; ſed tamquàm patrium ſo- G lum diligunt, & in his immorari dulce arbitrantur. Quæ ideò elegerunt, vt ſolitariam vitam, remotà poſſint arbitrorum interpellatione tranſigere. Sunt tamen aliqua genera piſcium qui non ingenij facilitate loca mutent; ſed fouendi partus neceſſitate, quæ opportuno atque legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerſo ſinu maris innumeri velut communi cōſilio conuenientes coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud Septemtrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, ſi aſcendentes videas, rheuma quoddam eſſe, ità proruunt, fluctúſque interſecant, per Propontidem in Euxinum Pontum violen- H to impetu profluentes. Quis piſcibus hæc annuntiat loca, præcepta, tempora? Quis tribuit diſpoſitionem viandi, comitandi ordinem, metas & tempora reuertendi? Homines ſuum Imperatorem habent, cuius expectant imperium, procedit teſſera, proponuntur edicta prouincialibus, vt conueniant, tribunis militum literæ diriguntur, dies ſtatuitur, & plerique ad dies ſtatutos occurrere non queunt. Quis imperator piſcibus præceptum dedit? Quis doctor hanc tribuit diſciplinam? Qui metatores itinera diſponunt? Qui duces iter dirigunt, vt nullius deſit occurſus? Sed agnoſco quis ille ſit Imperator, qui ordinatione diuinâ ſenſibus vniuerſorum ſuum infundat imperium, qui tacitus mutis animantibus naturalis diſciplinæ ordinem tribuat: nec ſolùm magna penetret, ſed etiam per minima quæque ſe fundat. Diuinæ legi piſcis obſequitur, & omnes contradicunt? Piſcis ſolenniter obaudit mandata cęleſtia; & homines irrita faciunt Dei præcepta? An contemptibilis tibi videtur quia mutus eſt, rationiſque expers? Sed vide ne tu tibi magis incipias eſſe cōtemptui, ſi irrationabilior deprehendaris. Quid autem rationabilius hoc piſcium tranſitu, cuius rationem quidem verbis non explicant, ſed factis loquuntur? Pergunt enim æſtatis tempore ad fretum Ponti, eo quòd reliquo maris ſinu hic ſinus dulcior ſit. Non enim tandiu ſol eo freto, quandiu cæteris immoratur: eaq; fit cauſa vt non omnem aquam exhauriat quæ dulcis atq; potabilis eſt. Quis autē ignorat quòd etiam ea quæ maritima ſunt, aquis plerumque dulcibus delectentur? Deniq; dum flumina ſequuntur, & ad ſuperiora aſcendūt, frequenter alieni piſces generis capiuntur in fluuiis. Cùm hæc igitur cauſa Pontum illis faciat gratiorē, vel quòd æſt⁹ tēperet ſolennis illis flatus Aquilonis, tū opportuniorē cæteris iudicant, in quo generare & partus poſſint proprios enutrire, quòd teneri fœtus laborē alienæ regionis ferre vix poſſint, quos illic fouet aëris blāda clemētia. Itaq; peracto munere, omnes ſimul eo quo venerant agmine reuertuntur. Quænā iſta ſit ratio conſideremus. Obiectus eſt Ponti ſinus Boreæ, cæterorúmq; ventorū violētiſſimis flatibus: vnde grauis illic procella furit, & tēpeſtates mouentur, ita vt de profundo arena vertatur: cuius rei fluctus arenoſus indicio eſt, qui ventorū motu inſurgens altiùs, tum pōdere grauior, haud dubiè nō ſolùm nauigātibus; ſed etiā marinis, ipſis animantibus intolerabilis habetur. Accedit illud, quòd cùm plurima & maxima Ponto flumina miſceantur, cùm hiberno tēpore ſinus ipſe frigidiore torrentiū rigeſcat allapſu, proptereà piſces tāquam arbitri fluentorum, æſtate illic aſpirantis auræ clementiam captare conſueuerunt, cuius amœnitate perpotiti, rurſus hyemis aſpera declinare cōtendunt, & Septemtrionalis plagæ ſęua fugientes, in reliquos ſe ſinus conferunt, in quibus aut ventorum mollior ſit placiditas, aut ſolis ſoleat vernare temperies. Nouit igitur piſcis pariendi tempus, (Eccleſ. 3) quod pro magno myſterio dixit Salomon in Sapientiâ: nouit tempus eundi atque redeundi, nouit tempus perfunctionis & iactationis, & nouit vt non queat falli: quia non rationis æſtimatione, & diſputationis argumento vtitur; ſed inſpiratione naturæ, quæ vera eſt magiſtra pietatis. Denique omnia animantia præſcripta habent pariendi tempora, homo ſolus indiſcreta atque confuſa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres ſolæ partus ſuos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi va-

gam pariendi ætatem exhibet. Piſces tanta maria tranſmittunt, vt vtilitatem aliquam generi ſuo quærãt. Nos quoque diffuſa æquora transfretamus; ſed quantò honeſtius quod ſucceſſionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate ſuſcipitur? Denique illis ad pietatem, nobis ad quęſtũ tranſmiſſio deputatur. Illi ſobolem pręferunt omnibus mercibus chariorem, nos mercem longè imparem ad periculi vicem miſerâ lucri cupidine reportamus. Itaque illi patriam repetunt, nos derelinquimus. Illis nando incrementũ generis acquiritur, nobis minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitùs illis infuſum ingenium eſſe huiuſmodi atque virtutem? cùm videat iſtos in Aquilonem tã ſolemnem obeundæ fœcunditatis peregrinationem viuaci ingenio cõponere, alios in exiguo corpore tantũ validitatis aſſumere, vt maximas nauium plenis currentes velis in medijs fluctibus ſiſtant: ſicut breuis piſciculus echeneis tãtâ facilitate memoratur nauem ingentem ſiſtere, vt quaſi radicatam mari hærere videas, nec moueri. Aliquandiu enim immobilẽ ſeruat. An & huic putas ſine Creatoris munere tantum potuiſſe ſuppetere virtutis? Quid gladios loquar, aut ſerras, aut canes marinos, aut balenas, aut zygenas? Quid etiam turturis centrum, & hoc mortuæ? Sicut enim viperæ os ſi quis calcauerit, recens duntaxat, grauius quã venenum nocere perhibetur, & immedicabile vulnus ſerpere; ità etiã turtur aculeo ſuo mortua ampliùs quã viua periculi afferre memoratur. Lepuſculus quoque timidum animal in terris & in mari formidabile, citam, & quæ non facilè poſſit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te Creator nec in mari ſatis ab inſidiantib. eſſe ſecurum, vt propter pauca quæ noceant, quaſi in excubiis poſitus, armis fidei ſẽper & ſcuto deuotionis accinctus, à Domino tuo debeas ſalutis ſperare pręſidium.

De piſcibus & aliis quæ in Atlãtico mari naſcuntur, aut fiunt; cum concluſione ſermonis de piſcibus.

CAP. XI.

VEniamus ad Atlanticum mare. Quàm ingentia illic & infinitæ magnitudinis cęte! quæ ſi quãdo ſupernatant fluctibus, innare inſulas putes, montes altiſſimos ſummis ad cælum verticibus eminere. Quæ nõ in acta, nec in littoribus; ſed in Atlantici maris profũdo feruntur videri, vt eorum conſpectu nautæ à nauigandi in illis locis præſumptione reuocentur, nec ſecreta elementorum adire, ſupremæ terrore mortis vſurpent. Sed iam aſſurgamus ipſi de profundo maris, & aliquãtulùm ſermo noſter emergat, atq; ad ſuperiora ſe ſubrigat: ſpectemus ea quæ vſitata multis, & plena ſunt gratiæ, quomodò aqua in ſalis vertatur ſoliditatẽ, vt ferro ſępe cædatur: quod de Britannicis ſalibus nihil mirum, qui in ſpeciem marmoris validi, eiuſdẽ metalli niueo candore reſplendẽt, ſalubres corporis cibo & potui nimis grati. Quomodò etiam nõ indecorus lapis corallium in mari herba ſit, ſi in aërem trãsferatur, in lapidis firmitatem ſolidetur. Vnde etiam oſtreis pretioſiſſimam margaritã natura infixerit, quomodò eam maris aqua in tã molli carne ſolidauerit. Quæ difficile apud reges inueniũtur, ea in littoribus quaſi vilia iacẽt vulgò, & in ſaxis aſperis & cautibus colliguntur. Aureum etiã vellus aqua nutrit, & lanam in memorati ſpeciem metalli gignũt litora; cuius colorem nullus adhuc eorum qui fucis diuerſis obducunt vellera, imitari potuit: adeò naturæ maritimæ gratiam humanam implere neſcit induſtria. Scimus quã ſollicitudine vellera ouium etiam minùs pretioſa curentur: ſint licet optima, nequaquàm tamen his fucus innaſcitur. Hic naturalis color eſt, quem nullus adhuc fucus æquauit: hoc quoque † pinnis eſt vellus. (al. piscis.) Sed & ipſi murices qui inſigne dant regium, ſunt maritimi. Et quæ pratorum gratia, vel hortorum amœnitas poteſt cerulæi maris æquiparare picturam? Aurum licet in pratis flores refulgeant, auri quoque fulgorem in mari lana reſplendet: & illi citò marceſcunt, iſta diu doratura ſeruatur. Lilia in hortis eminùs nitẽt, vela in nauibus: hîc ventus, illic odor aſpirat. Quæ vtilitas in folio? In nauibus quanta commercia? Lilia ſuauitatem narium, vela hominum ſalutem inuehunt. Adde piſces ſalientes, & delphinas ludentes: adde rauco ſonantes fluctus murmure, adijce currentes naues ad litora, vel de litoribus exeuntes. Cùm è carceribus mittuntur quadrigæ, quanto ſtudio ſpectantium & amore certatur? Equus tamen in vanum currit, non in vanum nauigia. Ille in vanum, quia vacuus: iſta ad vtilitatem, quia plena frumenti. Quid iis gratius, quæ non verbere aguntur; ſed ventorum ſpiramine: vbi nemo reſtagatur; ſed omnes fautores ſunt: vbi nemo vincitur quicũq; peruenerit; ſed omnes puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur, vbi palma merces ſalutis, victoria pretiũ regreſſionis eſt. Quantũ etiã diſtat inter directos curſus ac reflexos? Iſti perpetuãtur, hi reſoluuntur. Adjunge remis contexta litora, quibus vexillum exeundi aura de cælo eſt. Itaque aurigæ plauſum inanem referunt; hi ſoluunt vota ſeruati. Quid de Ionâ dignum loquar, quem cętus excepit ad vitam, reddidit ad prophetandi gratiam? (Ionæ 2.) Emẽdauit aqua, quẽ terrena deflexerant: pſallebat in vtero ceti, qui mœrebat in terris. Et vt vtriuſque redemptio non prætereatur elementi, terrarũ ſalus in mari antè præceſſit, quia ſignũ filij hominis, ſignum Ionæ. Sicut iſte in vtero ceti, ſic Ieſus in corde terræ. In vtroque remedium; maius tamen in mari pietatis exemplum, quoniam exceperunt piſces, quem homines refutarũt, & quẽ homines crucifixerũt, piſces ſeruarunt. (Matth. 12.) Petrus quoq; in mari titubabat; ſed nõ labitur: & confeſſus in fluctibus, negauit in terris. Itaq; illic quaſi deuotus manu apprehẽditur, hîc quaſi oblitus, aſpectu cenſorio cõuenitur. (Matth. 14. Luc. 22.) Sed iam rogemus Dominũ, vt ſermo noſter quaſi Ionas eiiciatur in terram, ne diutius in ſalo fluctuet. Et benè iam exiuit cucurbita, quæ obumbret nos à malis noſtris; ſed & ipſa procedẽte ſole areſacta admonet requieſcendũ, ne interæſtuare incipiam⁹ ingenio, & nobis etiã verba deficiant. (Ionæ 4.) Certè plus nobis quã Niniuitis data eſt in aquis remiſſio peccatorũ.

Expleto de piſcibus ſermone, de auibus negotium eleganter aggreditur.

CAP. XII.

ET cùm paululùm conticuiſſem, iterùm ſermonem adorſus aio: Fugerat nos, fratres dilectiſſimi! neceſſaria de naturâ auiũ diſputatio & ſermo huiuſmodi nobis cum ipſis auibus euolauerat. Fit enim naturâ quadã, vt hi qui aliquid intuentur, vel dicendo exprimere volunt eorum qualitatẽ quæ vel intuentur vel loquuntur, aſſumant, vt cum pigrioribus immoremur, & cum velocibus celeri rapiamur aſpectu; ſtylo quoque aut tardiore vtamur, aut rapido. Itaq; dum caueo ne mari demerſa prætereiam, & aquis operta me lateant, effugit omne volatile: quia dum inclinatus imos aquarum gurgites ſcrutor, aërios non reſpexi volatus, nec vmbra ſaltem pennæ me præpetis reclinauit, quæ in aquis relucere potuit. Verùm vbi omne negotium expeditum putaui, & abſolutum me credidi, & diem quintum conſummatum arbitratus ſum, venit in mentem auium natura, quæ cùm eunt cubitum, quaſi peracto lætæ munere æthera cantu mulcere conſuẽrant: quod velut ſolenniter ſurgente & occidente die, inſtaurare conſuẽrunt, vt decurſi vel adoriendi nocturni iuata ac diurni temporis laudes ſuo referant Creatori. Magnum igitur incentiuum excitãdæ nobis deuotionis amiſeram. Quis enim ſenſum hominis gerens, non erubeſcat ſine pſalmorum celebritate diem claudere, cùm etiam minutiſſimæ aues ſolenni deuotione & dulci carmine ortus dierum ac noctium proſequantur? Redeat igitur nobis volaticus ſermo, qui penè fuerat elapſus ex oculis, & aquilæ modo alta petens, volatus ſuos obduxerat nubibus, niſi quia oculos abluit aquâ dum de gurgite leuamus ad cælum, ſpeculati vacuum aëris volatibus ferri, ad neceſſitatem ſtyli putauimus eſſe reuocandum. Eritis vos iudices, qui eſtis aucupes verbi, vtrùm conſultiùs euolaſſet, an vtiliter in noſtra retia ſit relapſus. Nec vereor ne faſtidium nobis obrepat in volatibus requirendis, quod non obrepſit in gurgitibus perſcrutandis: aut aliquis

nobis in diſputatiune obdormiat, cùm poſſit auiũ can- G tibus excitari. Sed profectò qui inter mutos piſces vigilauerit, non dubito quòd inter cauoras aues ſomnum ſentire non poſſit, quin tali ad vigilandum gratiâ prouocetur. Neque verò vile putetur quod potuit præterire, cùm ſit tertia pars in animantibus creaturæ. Tria enim genera animantiũ eſſe non dubiũ eſt, terrenũ, volatile, aquatile. Denique ſic ſcriptũ eſt: *Producant aquæ reptilia animarum viuentiũ ſecundũ genus ſuum, & volatilia volãtia ſuper terrã ſecùs firmamẽtum cæli ſecundũ genus ſuũ.* Reuocamus ad ſuperiora ſicut obliuioſi viatores, qui cũ incõſultò præterierint, in ſua reuertẽtes veſtigia, incuriæ ſuæ multũ repetito itineris labore ſuſcipiũt. H Eſt tamen etiam bonus viator qui diſpẽdium regreſſionis, reliqui itineris compendioſâ celeritate compenſet, vt mihi faciendum arbitror: maximè cùm de auib. ſermo ſit, quæ ſolent oculos hominum volatu properatiore perſtringere. Quid enim conuenit iis immorari, in quibus celeritas placere conſueuit? Auius igitur atque inuſitatus in tali genere ſcriptionis ſermo noſter canoris † auribus reſonet atque reſultet. Sed vnde mihi cygnea carmina, quæ etiam ſub graui mortis imminentis terrore delectãt? Vnde mihi illos naturalis modulos cãtilenæ, quib. etiã paludes ſonoræ cãtus edunt dulciſſimi ſuauitatẽ? Vnde mihi vocẽ pſitaci, dulcedinẽq; merularũ? Vtinã ſaltem luſcinia canat, quæ dormientẽ de I ſomno excitet! Ea enim auis ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum, & effuſiorẽ diluculò deferre lætitiam. Tamẽ ſi illorum ſuauitas deeſt, ſunt gemẽtes turtures, & raucæ columbæ, tum etiam cornix plenâ voce pluuiã vocat. Vnde rurale auiarium ſermone quo poſſumus, ſcientiâ quam nos Ruſticani docuerunt, perſequamur.

Al. alitibus.

Dicturus de auibus, vt aptiùs dicendis dicta connectat, de iis primò ſibi agendum putat, quæ verſantur circà aquas.

CAP. XIII.

Et quoniã de aquatilibus & reptilibus diximus, arduũ eſt vt ſubitò ad aues cæli ſermo noſter aſcẽdat. Et ideò de iis auibus priùs dicamus, quæ circà aquas K maris fluminũq; verſantur, cũ quibus poſſimus emergere. Itaq; ab halcyone ſermonẽ adoriamur. Ea eſt auis maritima, quæ in litoribus fœtus ſuos edere ſolet, itâ vt in arenis oua deponat, medio ferè hyemis: Nã id temporis fouendis habet deputatum partubus, quãdo maximè inſurgit mare, litoribúſque vehementior fluctus illiditur, quò magis repentinæ placiditatis ſolennitate auis huius eluceret gratia: Nãmque vbi vndoſum fuerit mare, poſitis ouis, ſubitò miteſcit, & omnes cadũt ventorum procellæ, flatúſque aurarum quieſcunt, ac L placidum ventis ſtat mare, donec oua foueat halcyon ſua. Septẽ autem dies fotus ſunt, quibus decurſis, educit pullos, fœtúſq; abſoluit; illicò alios quoque ſeptẽ dies adjungit, quibus enutriat partus ſuos, donec incipiant adoleſcere: Nec mireris tam exiguum nutrimenti tempus, cùm abſolutio fœtuum tam paucorum dierum ſit. Tantam autem gratiã minuſcula auis diuinitùs indultam habet, vt hos quatuordecim dies nautici præſumptæ ſerenitatis obſeruent, quos & halcyonidas vocant, quibus nullus motus procelloſæ tempeſtatis horreſcat. *Nonne vos paſſeribus pluris eſtis?* Dominus ait. Si igitur auis minuſculæ contemplatione & inſurgit mare, & repentè cõprimitur, atque aſpera hyemis inter ingruentes M procellas tempeſtatéſque ventorum detergit, cæli nubila, fluctúſque componit elementis omnibus ſubitò infuſa tranquillitas: quantum præſumere debeas, ô homo! ad imaginem Dei factus, agnoſcis; ſi tamen auiculæ iſtius fidem ſtudio deuotionis imiteris. Illa tempeſtates videns inſurgere, ſæuire vẽtos, inter hyberni ſæua non reuocatur, neq; reflectitur; ſed impellitur. Deniq; in litore ſua oua conſtituit, vbi eâ relabente fluctu malida adhuc arena ſuſcipiat: nec inſurgentes fluctus quos immurmurare atque allabi videt, reformidat. Et ne putes quòd ouorum videatur habere contemptum, continuò vbi depoſuerit oua, nidificat, & ſuo partus

Luc. 12.

corpore fouet, nec ſaluti propriæ alluuione littoris pertimeſcit; ſed ſecura de Dei gratiâ, ventis ſe committit & fluctibus. Parum eſt hoc. Adjungit totidem alios ad nutriendum dies, nec interim turbari tot diebus infidi maris tranquilitatẽ veretur, tentátq; meritũ ſuũ naturæ iã ſolemnitate fundatum, & teneros fœtus nõ latibulis aliquibus abſcõdit, aut tectis, nec includit cauernis; ſed nudo & rigenti committit ſolo, nec defendit à frigore; ſed diuino fotu quò magis cætera deſpiciat, tutiores fore exiſtimat. Quis noſtrũ paruulos ſuos non veſtimentis tegat, tectiſq; abſcondat? Quis non claudat eos ſeptis cubiculorũ? Quis non itâ diligenter vndique feneſtras obſtruat, ne qua poſſit aura vel leuiter penetrare? Meritò quos tam ſollicitè induimus ac fouemus, exuimus clementiæ cæleſtis inuolucro: halcyon verò quos nudos proiicit, eos diuino veſtit indutu. Nec vos prætéribo, mergi! quibus ab aſſiduitate mergẽdi nomen hoc hæſit, quomodò ſæpe mergẽtes aurarũ ſigna colligitis, & prævidentes tempeſtatem futurã, properè medio reuolatis ex æquore, & ad litorum tuta cũ clamore contenditis. Quomodò etiã fulicæ quæ marino delectamini profundo, refugiẽtes, poſteaquã præſenſeritis commotionem maris, in vado luditis. Ipſa ardea quæ paludibus inhærere conſueuit, notas deſerit ſedes, imbréſq; formidans, ſupra nubes volat, vt procellas nubiũ ſentire non poſſit. Cõſideremus diuerſas volucres maris, quẽadmodũ imminente ventorũ motu, ad tutiora & tunc temporis dulciora ſibi ſtagna ſe conferant, atq; in abſcondito terrarũ ſinu incognita ſibi alimenta rimentur. Nocturnas autẽ anſerum quis nõ miretur excubias, qui vigilias ſuas etiam cantus aſſiduitate teſtantur? Deniq; eo etiã Romana Capitolia à Gallo hoſte ſeruantur. Meritò illis debes, Roma! quod regnas. Dij tui dormiebant, & vigilabant anſeres. Ideò illis diebus anſeri ſacrificas, nõ Ioui. Cedũt enim dij veſtri anſeribus, à quibus ſe ſciũt eſſe defenſos, ne & ipſi ab hoſte caperentur.

Reddit rationem cur poſt ſermonem de piſcibus, agat de auibus quæ verſantur circà aquas, & inde de pluribus earum generibus & differentiis diſſerit.

CAP. XIV.

Pulchrè autem poſt deſcriptionem piſcium, de iis auib. quæ aſſuetæ ſunt aquis, ſermo ſucceſſit; quia & ipſæ ſimiliter & vſu natandi delectantur & munere. Vnde & prima cognatio videtur auibus iſtis eſſe cũ piſcibus, quoniã natãdi cõmunia quædã videntur vtrique generi eſſe conſortia. Secunda quoque cognatio omnibus auibus & piſcibus eſt, eò quòd volandi vſus, ſpecies ſit natandi. Sicut enim aquam natãdo piſcis incidit, itâ auis aërem volatu celeri ſecat. Atque vtrique generi ſimiliter cauda ſuppetit, alarúmque remigium, vt piſces ad priora ſe alis ſubrigãt, atq; ad vlteriora procedant: caudæ quoque gubernaculo vel quò velint, ſe facilè conuertant, vel impetu quodã è regione iter ſuum dirigant. Aues quoque aëri volatibus ſuis velut aquis innatant, & quaſi quædam extendunt brachia: cauda quoq; ſe vel ad ſuperiora ſubrigunt, vel ad inferiora demergunt. Vnde quoniam in nonnullis idem vſus & ſpecies, ideò de aquis vtriuſq; generis natiuitas diuina præceptione proceſſit. Dixit enim Deus: *Producant aquæ reptilia animarũ viuẽtiũ ſecundũ genus ſuũ & volatilia volãtia ſuper terram ſecùs firmamẽtum cæli, ſecundũ genus ſuũ.* Nõ immeritò igitur quia de aquis genus vtrũq; producitur, natãdi proprietas vtriſque ſuppeditat. Sanè cũ & coluber lubricus, omnéſque ſerpentes (ideò enim ſerpendi nomen eſt inditum, quia non poſſint ambulare; ſed ſerpere) dracones quoque ſimili modo vt piſces plerique ſine pedibus ſint: nullum auium genus pedum officio caret, quia omnibus victus è terris: & ideò pedum munere fulciuntur, quia huiuſmodi ad eſcam quærendam indigent miniſterio. Itaque aliæ volucres vnguibus armãtur ad raptum, vt accipitres & aquilæ quæ rapinam venationis exercent: aliæ vel ad incedendum, vel ad cibum ſibi parandum vſu miniſterióq; potiuntur accommodo. Vnum autem nomen auium;

Eſai. 5.

ſed

ſed genera diuerſa. Quæ quis poſſit memoriâ aut cogitatione cõprehendere? Sunt itaque aues quæ carne veſcuntur. Ideò his vngues aſperi, curuatum atque acutum os, velox volatus, quoniam raptu viount, vt poſſint facilè coercipere prædam quam ſequuntur, properè vel ore, vel vnguibus euiſcerare. Sunt etiam aues quæ reperto paſcũtur ſemine, aliæ diuerſo & fortuito cibo. Eſt etiam diuerſitas copolarũ, quarum gratiâ carent feræ quæ intendunt rapinis: Nam propter auiditatem prędandi, vel propter inſidias explorandi, nec ipſis inter ſe conuenit & ideò declinant ſui copulam. Refugit enim auaritia cooſortium plurimorũ. Deinde coniunctio plurimorũ facilè ipſa ſe proderet. His ergo auibus nihil eſt copulatorium pręter iugale conſortiũ. Ergo aquilis, accipitribúſque hic vſus eſt vitæ. Contrà verò palumbes, grues, ſturni, corui atque cornices, etiã turdi gaudent plurimorũ cõnexione. Alia quoque auiũ genera enchoria, quæ manent in locis ſemper: alia aduentitia, quæ obeunt regiones alias, & peractâ hyeme, reuertuntur. Sunt aliæ quæ hyeme redeunt, æſtate peregrinantur à nobis: ſiue quòd alia hyemis tẽpore ad calidiora ſe conferant, ſiue quòd pleraque rursùs æſtatem in iis locis exigant, quæ amœniora nouerunt. Turdi denique autumni fine, hyemis cõfinio, quaſi exactâ æſtate, ſe referunt. Quibus nos inhoſpitali immanitate molimur inſidias, & diuerſo genere nunc infida † ſede decipere, nunc viſco eos fallere, nunc laqueis capere contendimus. Ciconiæ reditus, vexillum veris attollit. Grues qui alta petunt, amant frequenter peregrinari. Aliæ aues ad manum ſe ſubiiciunt, & menſæ herili aſſueſcunt, tactúque mulcentur; aliæ formidant; aliæ iiſdem quibus homines domiciliis delectantur; aliæ ſecretam in deſertis vitam diligunt, quæ requirendi ſibi victus difficultatem, libertatis amore compenſant. Aliæ vocibus tantum ſtrepunt, aliæ canoro delectant ſuauique modulamine. Quædam ex natura, aliæ ex inſtitutione diuerſarum vocum obloquuntur † diſcrimina: vt hominem putes locutum, cùm locuta ſit auis. Quam dulcis merularum, quàm expreſſa vox pſittaci eſt! Sunt etiam aliæ ſimplices, vt columbæ; aliæ aſtutæ, vt perdices: gallus iactantior, pauus ſpecioſior. Sunt etiam vitæ in auibus & operum diuerſitates: vt aliæ ament in commune conſulere, & collatis viribus velut quandam curare rempublicam, & tamquàm ſub rege viuere: aliæ ſibi quęque proſpicere, imperium recuſare: & ſi capiantur, indigno velint exire ſeruitio.

ἐγχώρια. al. decipulâ. al. diſcrimine

Exorditur ſermonem de gruibus, de quibus diſſerit quomodò ſollicitam exerceant cuſtodiam, & volantes ſeruent ordinem; exemplúmque exercendæ politiæ præbuerint hominibus: de ſtatu antiquæ reipublicæ: & de causâ humanæ incuriæ.

CAP. XV.

AB iis igitur ordiamur, quæ noſtro vſui imitationẽ dederunt. In illis enim politia quædam & militia naturalis, in nobis coacta atque ſeruilis. Quàm iniuſſo & volũtario vſu grues in nocte ſollicitã exercent cuſtodiam! Diſpoſitos vigiles cernas, & cæteris conſortibus generis quieſcentibus, aliæ circumeunt, & explorant, ne quâ ex parte inſidiæ tendantur, atque omnem deferunt impigro ſui vigore tutelam. Poſt vbi vigiliarum fuerit tempus impletum, perfuncta munere, in ſomnũ ſe præmiſſo clangore componit vt excitet dormientem, cui vicem muneris traditura eſt. At illa volens ſuſcipit ſortem, nec vſu noſtro inuita & pigrior ſumno renuntiat; ſed impigrè ſuis excutitur ſtratis, vicem exequitur, & quam accepit gratiam, pari curâ atque officio repræſentat. Ideò nulla deſertio, quia deuotio naturalis: ideò tuta cuſtodia, quia voluntas libera. Hunc etiam volantes ordinem ſeruant, & hac moderatione omnem laborem alleuant, vt per vices fungantur ducatus ſui munere. Præcedit enim vna & præcurrit cæteris, præſtituto ſibi tẽpore, & quaſi ante ſigna pręcurrit, deinde conuertitur, & ſequenti ſortem ducendi agminis cedit. Quid hoc pulchrius? & laborem omnibus & honorem eſſe communem, nec paucis arrogari potentiam; ſed quadam in omnes voluntariâ A ſorte transſcribi. Antiquæ hoc reipublicæ munus, & inſtar liberæ ciuitatis eſt, ſic ab initio acceptam a naturâ exẽplo auium politiam homines exercere cœperunt, vt cõmunis eſſet labor, cõmunis dignitas per vices ſinguli partiri curas diſcerent, obſequia diuidere, imperiaque diuidere; nemo eſſet honoris exors, nullus immunis laboris. Hic erat pulcherrimus rerũ ſtatus, nec inſoleſcebat quiſquam perpetuâ poteſtate, nec diuturno ſeruitio frangebatur, quia & ſine inuidiâ erat ordine muneris & tẽporis moderatione delata promotio, & tolerabilior videbatur quæ communi cadebat ſorte cuſtodia. Nemo audebat alium ſeruitio premere, cuius ſibi ſucceſſuri in honorem mutua forent ſubeunda faſtidia: nemini labor grauis, B quem dignitas ſecutura releuaret. Sed poſtquam dominandi libido vendicare cœpit indebitas, & ſuſceptas † nollet deponere poteſtates, poſteaquàm militia, non ius al. nolle commune cœpit eſſe; ſed ſeruitus: poſteaquàm nõ ordo factus eſt ſuſcipiendæ potentiæ; ſed ſtudium vendicãdæ; cœpit etiam ipſa laboris functio duriùs ſuſtineri: & quæ non eſt voluntaria, citò locum relinquit incuriæ. Homines quàm inuiti ſubeunt vigiliarũ munia, quàm ægrè vnuſquiſque in caſtris periculum ſortitus excubat, quod tuendum ſibi regali præceptione committitur! Proponitur pœna deſidiæ: & tamen plerũmque obrepit incuria, non ſeruantur excubiæ: Neceſſitas enim quæ inuito imponit obſequium, affert plerumque faſtidium. Nihil eſt enim tam facile, quin habeat difficultatem quod fa- C cias inuitus. Ergò & iugis labor auertit affectũ, & continua, & diuturna potentia gignit inſolentiam. Quem inuenias hominũ qui ſponte deponat imperium, & ducatus ſui cedat inſigne, fiátque volens numero poſtremus ex primo? Nos autem non ſolùm de primo, ſed etiam de Matth. 23. medio ſępe cõtendimus & primos diſcubitus in cõuiuio vẽdicamus: ac ſi ſemel delatum fuerit, volumus eſſe perpetuum. Ideò inter grues æquanimitas in laboribus eſt, humilitas in poteſtatibus. Admonentur vt exerceant cuſtodiæ vices, non admonentur vt de poteſtate decedant, quia ibi naturalis quies ſomni interpellanda, hîc voluntariæ ſedulitatis gratia præſtanda eſt.

D *De Ciconiis, quemadmodum proficiſcantur quò pergendum putant: qualiter etiam à cornicibus deducantur, atque adiuuentur in bellis: & de earundem cornicum commendabili hoſpitalitate, humanaque negligentiæ increpatione: de illarum quoque ergà patres ſuos pietate, & noſtræ impietatis notatione.*

CAP. XVI.

CIconias ferunt collecto proficiſci agmine, ſi quò pergendum putant, & ſimul pleriſque circà Orientem locis inuehi, & quaſi teſſerâ militari pariter omnes moueri. Exercitum credas cum ſignis ſuis pergere, ſic E omnes viandi, comitandique & præeundi ordinem ſeruant. Cornices autem deducunt eas ac dirigunt, & velut quibuſdam turmis ſtipatricibus proſequuntur, adeò vt adiumenta quædam bellantibus aduersùs inimicas aues conferre credantur, & propriis periculis bella aliena ſuſcipere. Cuius rei indicium eſt, quia nullæ per interuallum aliquod temporis reſidere in iis locis reperiuntur: & quia cum vulneribus reuertentes, manifeſtâ quadam ſanguinis ſui voce, certíſque loquuntur indiciis, grauium ſe certaminum ſubiiſſe conflictum. Quis igitur illis pœnam deſertionis indixit? Quis derelictæ militiæ ſupplicia præſcripſit formidoloſa, vt nulla proſequendis hoſpitalibus turmis ſeſe ſubtrahere nitatur; ſed certatim om- F nes deductionis munere, officioque fungantur? Diſcant homines hoſpitalia ſeruare iura, & ex auibus cognoſcant quid religionis hoſpitibus ſit deferendum, quod obſequium deputandum, quibus cornices etiam pericula ſua negare non ſoleant. His igitur nos ianuas claudimus, quibus aues etiam animas ſuas conferunt; & quos illæ conſortio proſequuntur diſcriminis, eos tecti prohibemus hoſpitio; & quorum illæ bella ſuſcipiunt, his nos bella frequenter inferimus. Mentior, ſi non Sodomitanis hæc fuit cauſa ſupplicij: aut Gen. 19. 1. Ægyptius furor genti hoſpitæ dum bellum conatur Exod. 14. inferre, inhoſpitalitatis pœnas infidæ naufragio plebis

extolit. Quàm verò rationabilium excedat pietatem ac prudentiam auis huius clementia, cõſiderandum, quam nec poſt exemplum quidem irrationabilium quiſquam noſtrum imitari poterit: Nam depoſiti patris artus per longæuum ſenectutis plumarum tegmine, alarúmque remigio nudatos, circumſtans ſoboles pennis propriis fouet. Et quid dicam? collatitio cibo paſcit, quando etiam ipſa reparat naturæ diſpendia, vt hinc atque inde ſubleuantes ſenem fulcro alarum ſuarum ad volandum exerceant, & in priſtinos vſus deſueta iam reuocẽt pij membra parentis? Quis noſtrum læuare ægrum non faſtidiat patrem? Quis feſſum ſenem ſuis humeris imponat, quod in ipsâ hiſtoriâ vix credibile habetur? Quis vt pius ſit, non hoc ſeruulis mandat obſequium? At verò auibus non eſt graue, quod pietatis eſt plenũ: nõ eſt oneroſum, quod ſoluitur naturæ debito. Non recuſant aues paſcere patrem, quod etiam præſcriptâ neceſſitate ſub terrore pœnarum plerique hominum recuſarunt. Aues non ſcripta; ſed nata lex ſtringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt; ſed gratæ naturalis officio. Aues non erubeſcunt reuerendi ſenis membra portare: Eſt enim vectura pietatis: quod eouſque frequenti teſtificatione percrebuit, vt cõgruæ mercedem remunerationis inuenerit: Nam Romanorum vſu pia auis vocatur. Et quod vix vni Imperatori conſulto ſenatus delatum dicitur, hoc iſtæ aues in commune meruerunt. Habent ergò aues iſtæ decreta patrum ad propriæ inſigne clementiæ. Pios enim filios patrum prius oportuit iudicio prædicari. Habent etiam vniuerſorum ſuffragia: Nam retributio beneficiorum antipelargoſis nominatur: Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

ἀντιπελαργωσία.

De hirundinis maternæ ſedulitate, induſtriâ ac pietate in filios: de commendatione præterea paupertatis ipſius & moleſtiâ, atque improbitate noſtrâ, cùm paupertas, inopia, vel indigentia nobis occurrerit.

CAP. XVII.

HAbemus auiariæ ſobolis ergà cultus patrios pietatis exemplum: accipiamus nunc maternæ ſedulitatis in filios grande documentum. Hirundo minuſcula corpore; ſed egregiè pio ſublimis affectu, quæ indiga rerum omnium, pretioſiores auro nidos ſtruit, quia ſapienter nidificat. *Nidus enim ſapientiæ pretioſior eſt auro.*

Prou. 16 Quid enim ſapientius, quam vt & volandi vagâ libertate potiatur, & hominum domiciliis paruulos ſuos & tecta commendet, vbi ſobolem nullus incurſet? Nam & illud eſt pulchrum, vt à primo ortu pullos ſuos humanæ vſui conuerſationis aſſueſcat, & præſtet ab inimicarum auium inſidiis tutiores. Tum illud præclarum, quâ gratiâ domos ſibi ſine vllo adiutore tamquàm artis perita componat. Legit enim feſtucas ore, eáſque luto illinit, vt conglutinare poſſit: Sed quia lutum pedibus non poteſt deferre, ſummitatem pennarum aqua infundit, vt facilè his puluis adhæreat, & fiat limus, quo paulatim feſtucas vel minutos ſurculos ſibi colligat atque adhærere faciat: eo genere nidi totius fabricam ſtruit, vt quaſi pauimenti ſolo pulli eius intrà ædes ſuas ſine offenſione verſentur, nec pedem aliquis interſerat per rimulas texturarum, aut teneris frigus irrepat. Sed hoc induſtriæ officium propè commune multis auibus: illud verò ſingulare, in quo eſt præclara cura pietatis, & prudentis intellectus & cognitionis inſigne; tum quædam medicæ artis peritia; quod ſi qua pulli eius fuerint cæcitate ſuffuſi oculos, ſiue compuncti, habet quoddã medendi genus, quo poſſit eorum lumina intercepto vſui reformare. Nemo igitur de inopiâ queratur, quòd vacuas pecuniæ proprias ædes reliquerit. Pauperior eſt hirundo, quæ vacua æris, abundat induſtriâ. Ædificat, nec impendit: tectâ attollit, & nihil aufert proximi: nec indigentiâ & paupertate ad nocendum alij compellitur, nec in grani filiorum imbecillitate deſperat. Nos verò & paupertas afficit & inopiæ neceſſitas vexat, & pleroſque indigentia

Eccl. 27 cogit in flagitium, impellit in crimen. Lucri quoque ſtudio in fraudes verſamus ingenium, aptamus affectum, G atque in grauiſſimis iis paſſionibus ſpem deponimus, fractíque animo reſoluimur, improuidi & inertes iacemus: cum de diuinâ miſeratione tunc ſperandum amplius ſit, cùm præſidia humana defecerint.

Vt ex vſu & pietate cornicum diſcant homines amare filios: & de fœminarũ noſtri generis, patrúmque in filios impietate: & hinc de excuſatione accipitrum & aquilarum, qui duram aduerſus fœtus ſuos feruntur habere inclementiam: de pietate quoque fulicæ, quæ abdicatum aquilæ pullum cum ſuâ prole connectit & nutrit.

CAP. XVIII.

H DIſcant homines amare filios ex vſu & pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatu ſedulo proſequuntur, & ſollicitæ ne teneritudine deficiant, cibum ſuggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non relinquunt. At verò fœminæ noſtri generis citò ablactant etiam illos quos diligunt: aut ſi ditiores ſunt, lactare faſtidiunt. Pauperiores verò abiiciunt paruulos, & exponunt, & deprehenſos abnegant. Ipſæ quoque divites, ne per plures ſuum patrimonium diuidatur, in vtero proprios necant † fœtus, & parricidalibus ſuccis in ipſo genitali aluo pignora ſui ventris extinguunt, priúſque aufertur vita quàm traditur. Quis docuit niſi homo

al. partus.

I filios abdicari? Quis reperit tam immitia patrum iura? Quis inter naturæ fraterna conſortia fratres impares fecit? Vnius diuitis filij diuerſa ſorte cæduntur. Alios totius paternæ ſortis adſcriptionibus inũdatur, alius opulentæ hereditatis patriæ deplorat exhauſtam atque inopem portionem. Numquid natura diuiſit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit, quòd ad naſcendi atque viuendi poſſint habere ſubſtantiam. Ipſa vos doceat non diſcernere patrimonio, quos titulo germanitatis æquaſtis: Etenim quibus dediſtis communiter eſſe quod nati ſunt, non debetis his, vt id communiter ha-

K beant in quod à natura ſubſtituti ſunt, inuidere. Accipitres feruntur in eo duram aduerſùm proprios fœtus habere inclementiam, quòd vbi eos aduerterint tentare volatus primordia, nidis eiiciunt ſuis, continuóque eliminant, ac ſi moræ̃tur, propulſant pennis atque præcipitant, verberant alis, cogúntque audere quod trepidant; nec vllum poſteà deferunt his munus alimoniæ. Quid mirum tamen ſi rapere aſſueti, nutrire faſtidiunt? Conſideremus ad hoc eos eſſe generatos, vt etiam aues ad cauendum formido exerceat, ne paſſim curas relaxent; ſed pericula declinanda proſpiciant. Deinde cum his natura quoddam prædandi munus inoleuerit, magis à tenero pullos ſuos inſtituere vidẽtur ad prædã, quàm paſtus abdicare compendiis. Cauent ne in tenerâ ætate

L pigreſcant, ne ſoluantur deliciis, ne marceſcant otio, ne diſcant cibum magis expectare quàm quærere, ne naturæ ſuæ deponant vigorem: intermittunt ſtudia nutriendi, vt in vſus rapiendi audere compellant. Aquila quoque plurimo ſermone vſurpatur, quod ſuos abdicet fœtus; ſed non vtrumque, verùm vnum ex pullis duobus. Quod aliqui fieri putauerunt geminandorum alimentorum faſtidio: Sed id non arbitror facilè credendum, præſertim cum Moyſes tantum teſtimonium pietatis in pullos ſuos huic dederit aui, vt diceret: *Sicut aquila protegit nidum ſuum, & ſuper pullos ſuos concupiuit. Et expandit alas ſuas, & aſſumpſit eos, & ſuſcepit*

Deut. 32.

M *ſuper ſcapulas ſuas: Dominus ſolus ducebat eos.* Quomodò ergò expandit alas ſuas, ſi occiderit alterum? Vnde puto non auaritiâ nutriendi eum inclementem fieri; ſed examine iudicandi: Semper enim fertur probare quos genuit, ne generis ſui inter omnes aues quoddam regale faſtigiũ degeneris partus deformitas decoloret. Itaq; aſſeritur quòd pullos ſuos radiis ſolis obiiciat, atque in aëris medio piũ paruulos vngue ſuſpendat: ac ſi quis repercuſſus ſolis lumine, intrepidam oculorum aciem inoffenſo intuendi vigore ſeruauerit, is probatur, quòd veritatem naturæ ſinceri obtutus conſtantiâ demõſtrauerit: ſin verò lumina ſua præſtrictus radio ſolis inflexerit, quaſi degener & tanto indignus parente reiicitur: nec æſtimatur educatione dignus, qui ſuis

indignus ſuſceptione. Non ergò cum acerbitate naturæ, ſed iudicij integritate condemnat; nec quaſi ſuum abdicat; ſed quaſi alienum recuſat. Hanc tamen, vt quibuſdam videtur, regalis auis inclementiam, plebeiæ auis excuſat clementia. Auis enim cui fulica nomen eſt, quæ Græcè dicitur Phene, ſuſceptum illum ſiue abdicatum, ſiue non agnitum aquilæ pullum cum ſuâ prole connectit; atque intermiſcens ſuis, eodem quo proprios fœtus maternæ ſedulitatis officio, & pari nutrimentorum ſubminiſtratione paſcit & nutrit. Ergò Phene alienos nutrit; nos verò noſtros immiti crudelitate proiicimus: Aquila verò ſi proiicit, non quaſi ſuum proiicit; ſed quaſi degenerem non recognoſcit: nos, quod peius eſt, quos noſtros recognoſcimus, abdicamus.

De turturis viduitate, exhortationéque mulierum, vt diſcant quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur.

CAP. XIX.

Leuit. 12. Luc. 2. SEd veniamus ad turturem, quam lex Dei velut caſtæ hoſtiæ munus elegit. Quæ cùm Dominus circumcideretur, oblata eſt: quia ſcriptum eſt in lege Domini, vt darent hoſtiam, par turturum, aut duos pullos columbarum. Hoc eſt enim verum Chriſti ſacrificium, pudicitia corporalis, & gratia ſpiritalis. Pudicitia ad turturem refertur, ad columbam gratia. Fertur etenim turtur vbi iugalis proprij fuerit amiſſione viduata, pertæſum thalamos, quod nomẽ habet coniugij, eo quòd primus amor fefellerit, eam dilecti morte deceptam, quoniam & infidelis ad perpetuitatem fuit, & amarus ad gratiam, qui plus doloris ex morte quam ſuauitatis ex charitate generauerit. Itaque iterare cõiunctionem recuſat, nec pudoris iura aut complaciti viri reſoluit fœdera, illi ſoli ſuam charitatem reſeruat, illi cuſtodit nomen vxoris. Diſcite, mulieres! quanta ſit viduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur. Quis igitur has leges turturi dedit? Si hominem quæro, non inuenio. Homo enim nullus eſt auſus, quando nec Paulus auſus eſt leges tenendæ viduitatis preſcribere: Nam ipſe ait: *Volo ergò iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario.* Et alibi: *Bonum eſt illis ſi ſic permaneant: quòd ſi ſe non continent, nubant: Melius eſt enim nubere, quàm vri.* Optat Paulus in mulieribus, quòd in turturibus perſeuerat. Et alibi iuniores hortatur vt nubant, quia mulieres noſtræ turturum pudicitiam implere vix poſſunt. Ergò turturibus Deus hunc infudit affectum, hanc virtutem continentiæ dedit, qui ſolus poteſt præſcribere quod omnes ſequantur. Turtur non vritur flore iuuentutis, non tentatur occaſionis illecebrâ: turtur neſcit primam fidem irritam facere, quia nouit caſtimoniam ſeruare, primâ connubij ſorte promiſſam.

1 Tim. 5 1 Cor. 7

De naturâ & proprietate vulturis, quæ cum abſque maris concubitu generent, inſinuant non fuiſſe impoßibile beatam Virginem ſine viro peperiſſe.

CAP. XX.

DIximus de viduitate auiũ, eámque ab illis primùm exortam eſſe virtutẽ: nunc de integritate dicamus: quæ in pluribus quidem auibus ità eſſe aſſeueratur, vt poſſit etiam in vulturibus deprehendi: Negantur enim vultures indulgere concubitu, & coniugali quodam vſu, nuptialique copulæ ſorte miſceri, atq; ità ſine vllo maſculorum concipere ſemine, & ſine coniunctione generare, natóſque ex his in multá longæuitatem procedere; vt vſque ad centũ annos vitæ eorum ſeries producatur, nec facilè eos anguſti æui finis excipiat. Quid aiunt, qui ſolent noſtra ridere myſteria, cùm audiunt quòd Virgo generauit, & impoſſibilem innuptæ, cuius pudorẽ nulla viri conſuetudo temeraſſet, exiſtimant partum? Impoſſibile putatur in Dei matre, quod in vulturibus poſſibile non negatur? Auis ſine maſculo parit, & nullus refellit: & quia deſponſata viro Maria Virgo peperit, pudoris eius faciunt quæſtionem? Nónne aduertimus quòd Dominus ex ipsâ naturâ plurima exempla antè præmiſit, quibus ſuſceptæ incarnationis decorem probaret, & adſtrueret veritatem?

A *De naturâ & admirandâ induſtriâ ac diligentiâ apum, quâ velut quandam rempublicam curare videntur.*

CAP. XXI.

NVnc agè quæ aues velut quandam rempublicam curare videantur expediam atque vitæ huius ætates agere ſub legibus. Hic enim reipublicæ vſus eſt, leges omnibus eſſe communes, atque obſeruari eas deuotione communi: Vno omnes teneri vinculo, non alteri ius eſſe quod alius ſibi intelligat non licere: ſed quod liceat, licere omnibus: & quod non licet, omnibus non licere. Eſſe etiam communem reuerentiam † patrum, quorum conſilio reſpublica gubernetur, commune omnibus vrbis domicilium, communis conuerſationis officium, præſcriptum omnibus vnum eſſe conſilium. Magna hæc; ſed quantò in apibus præſtantiora, quæ ſolæ in omni genere animantium, communem omnibus ſobolem habent, vnam omnes incolunt manſionem, vnius patriæ clauduntur limine, in commune omnibus labor, communis cibus, communis operatio, communis vſus & fructus eſt, communis volatus. Quid plura? communis omnibus generatio, integritas quoque corporis virginalis omnibus communis, & partus, quoniam neque vllo concubitu miſcentur, nec libidine reſoluuntur, nec partus quatiuntur doloribus, & ſubitò maximum filiorum examen emittunt, è folijs & herbis ore ſuo prolem legentes. Ipſæ ſibi Regem ordinant, ipſæ ſibi populos creant; & licet poſitæ ſub rege, ſunt tamen liberæ: Nam & prærogatiuam iudicij tenent, & fidæ deuotionis affectum; quia & tamquam à ſe ſubſtitutum diligunt, & tanto honorant examine. Rex autem non ſorte ducitur, quia in ſorte euentus eſt: non iudicium; & ſæpe irrationabili caſu melioribus vltimus quiſque præfertur: neque imperitæ multitudinis vulgari clamore ſignatur, quæ non merita virtutis expendit, nec publicæ vtilitatis emolumenta rimatur; ſed mobilitatis nutat incerto: neque priuilegio ſucceſſionis & generis regalibus thronis inſidet; ſiquidem ignarus publicæ conuerſationis, cautus atque erudirus eſſe non poterit. Adde adulationes atque delicias, quæ teneris inolitæ ætatibus, vel acre ingenium eneruare conſueuerunt, tum inſtitutiones ſpadonum, quorum plerique ſuo magis quæſtui quam vſui publico animum regis inclinant. Apibus autem rex naturæ claris formatur inſignibus, vt magnitudine corporis præſtet & ſpecie: tum (quod in rege præcipuum eſt) morum manſuetudine: Nam etſi habet aculeum; tamen eo non vtitur ad vindicãdum: Sunt enim leges naturæ non ſcriptæ litteris; ſed impreſſæ moribus, vt leniores ſint ad puniendum, qui maximâ poteſtate potiuntur: ſed & apes illæ quæ non obtemperauerint legibus regis, pœnitenti ſe condemnatione ſe multant, vt immoriantur aculei ſui vulneri. Quod Perſarum populi hodiéque ſeruare dicuntur, vt pro commiſſi pretio, ipſi in ſe propriæ mortis exequantur ſententiam. Itaque nulli ſic regem, non Perſæ qui grauiſſimas in ſubditos habent leges; non Indi, non populi Sarmatarum, tantâ quantâ apes reuerentiâ deuotionis obſeruant, vt nullæ è domibus exire audeant, non in aliquos prodire paſtus, niſi rex fuerit primò egreſſus, & volatus ſibi vendicauerit principatum. Proceſſus autem eſt per rura redolentia, vbi inhalantes horti floribus, vbi fugiens riuus per gramina, vbi amœna riparum; illic ludus alacris iuuentutis, illic campeſtre exercitium, illic curarum remiſſio. Opus ipſum ſuaue de floribus, de herbis dulcibus fundamina caſtrorum prima ponuntur. Quid enim alius eſt fauus, niſi quædam caſtrorum ſpecies? Denique ab his præſepibus apum fucus arcetur. Quæ caſtra quadrata tantum poſſunt habere artis & gratiæ, quantum habent crates fauorum, in quibus minutæ ac rotundæ cellulæ connexione ſeui inuicem fulciuntur? Quis enim architectus eas docuit hexagonia illa cellarum indiſcretâ laterum æqualitate componere, ac tenues inter domorum ſuper ceras ſuſpendere, ſtipare mella, & intexta floribus horrea nectare quodam diſtendere? Cernat omnes certare de munere alias inuigilare quærendo victum, alias ſollicitam caſtris adhibere cuſtodiam, alias futuros explorare imbres & ſpeculari

al. Senatorũ.

concurſus nubium, alias de floribus curas fingere, alias rorem infuſum floribus ore colligere: nullam tamen alienis inſidiari laboribus & rapto vitam quærere: atque vtinam raptorum inſidias non timerent! Habent tamen ſpicula ſua, & inter mella fundunt venenum, ſi fuerint laceſſitæ, animaſque ponunt in vulnere, ardore vindictæ. Ergo mediis caſtrorum vallibus humor ille roris infunditur, paulatimque proceſſu temporis in mella cogitur, cùm fuerit liquidus ab exordio, & coalitu ceræ, florúmque odore fragrare mellis incipit ſuauitatem. Meritò quaſi bonam operariam Scriptura apem prædicat, dicens: *Vade ad apem, & vide quomodo operaria eſt.* Operationem quoque quàm venerabilem † operatur, cuius laborem reges & mediocres ad ſalutem ſumunt. H Appetibilis enim eſt omnibus & clara. Audis quid dicat Propheta? Mittit vtique te vt apiculæ illius ſequaris exemplum, imiteris operationem. Vides quàm laborioſa, quàm grata ſit. Fructus eius ab omnibus deſideratur, & quæritur, nec pro perſonarum diuerſitate diſcernitur; ſed indiſcreta ſui gratia regibus pariter ac mediocribus æquali ſuauitate dulceſcit. Nec ſolum voluptati, ſed etiã ſaluti eſt: fauces obdulcat, & curat vulnera, internis quoque medicamentum infundit, vlceribus. Itaque cùm ſit infirma robore apis, valida eſt vigore ſapientiæ, & amore virtutis. Denique regem ſuum ſummâ protectione defendunt, & perire pro eo pulchrum putant. Incolumi rege neſciunt mutare iudicium, mentem inflectere: amiſſo fidem ſeruandi muneris derelinquunt, atque ipſæ I ſua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris, interemptus eſt. Itaque cum aues aliæ vix in anno edant ſingulos fœtus, apes geminos creant, & duplici ceteris fœcunditate præponderant.

Prou. 6. † a. mercatur. Ibidem.

Redit ad explicationẽ textus: deſcribit aues iuxtà corporis ſpeciem: & agit de cygno, cycadâ, & apibus.

CAP. XXII.

CONſideremus nunc quid ſit quod ait: *Producant aquæ reptilia animarum viuentium ſecundùm genus ſuum, & volatilia volantia ſuper terram ſecundùm genus ſuum, ſecùs firmamentum cæli.* Cur *ſuper terram* dixerit, K certum eſt, quia victum de terra quærunt. Secùs firmamentum autem cęli quomodo, cùm aquilæ vltra ceteras aues volent, & tamen ipſæ non ſecùs firmamentum cæli? Sed quia Græcè οὐρανὸς dicitur quod Latinè cælũ appellamus: ὁρατὸς autem ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι, id eſt, à videndo, ideò quòd aër perſpicuus ſit, & ad videndum purior, in aëre volitantia genera dixit animantium. Et ne moueat quod ait: *ſecùs firmamentum cæli*: non propriè firmamentum hîc poſuit; ſed abuſiuè, eò quòd comparatione ætherei illius corporis etiam iſte aër quem poſſumus oculis comprehendere, quaſi craſſior & denſior vicem habeat L firmamenti. Nunc quia diximus, quæ volatilia quam naturam habeant & gratiam, & ea pauca de multis: neque enim vacat vniuerſa deſcribere, cùm ſint ſimilia atque eiuſdem generis: tamen aues ipſæ quam inter ſe diuerſitatem habeant conſideremus. Inuenimus enim cornicis pedes velut quibuſdam digitis diſtantibus ſeparatos atque diuiſos, coruorum quoque atque pullorum aliter etiam formatos à naturâ pedes: auium verò quæ carne veſcuntur, cernimus quaſi incuruos atque ſinuatos, ac velut ad prædam paratos. Eæ verò quæ natandi habent vſum & conſuetudinem, latos habent pedes, & membranâ quadam illos digitos pedum ſibi copulatos atque coniunctos. In quo admirabilis patet ratio naturæ, vt & M illæ ad volandum vel ad rapiendũ cibum vſu accõmodo fulciantur, & iſtæ ad natandũ adiumenta habeant competentia, quò melius aquis poſſint ſupernatare, & quaſi remis quibuſdam, ita pedibus ſuis membranæ illius extenſione latioribus aquarũ fluenta propulſent. Cygnus quoq; cur proceriore collo vtatur, in prõptu eſt, vt quia eſt paululùm ſegnior corpore, nec facilè poteſt aquarum inferiora penetrare, ceruicem extendat ad prædam, quæ quaſi præuia reliqui corporis eſcam quam inuenerit, rapiat, atque eruat è profundo. Adde & illud, quia ſuauior & magis canorus per procera modulus colla diſtinguitur, & longiore exercitatione purior longè reſultat. G

Hexaëmer. lib. 2. c. 4.

Quàm dulcis etiam in exiguo cicadis gutture cantilena, quarum cãtibus medio æſtu arbuſta rũpuntur, eo quòd magis canoræ meridianis caloribus, quò puriorẽ aerem id tẽporis attrahũt ſpiritu, eò cantus reſonant clariores. Nec apes ipſæ inſuaue quiddam canunt: Habent enim gratam in rauco illo vocis ſuæ murmure ſuauitatẽ quã nos fracto tubarum ſonitu lentiùs primũ videmur imitari, quo crepitu ad excitandos animos in vigorem nihil aptius æſtimatur. Et hæc illis gratia manet cùm pulmonem reſpirandíque munus atque vſum nequaquam habere prodantur; ſed aërio veſci ſpiramine. Denique ſi quis eas ſuperfundat oleo, properè necantur, eo quòd obſtructis poris, aerium ſpiramen illud haurire non poſſint: continuóque ſi quis acetum his ſuperfundat, illicò reuiuiſcunt, eò quòd vis aceti citò illos poros qui concretione olei obſtruuntur, humore feratur aperire.

Deſcribit ad mores hominum inſtituẽdos, naturam vermis Indici, chamæleontis, leporis, locuſtæ, & ſeleuc.

CAP. XXIII.

ET quia de volatilibus dicimus, non putamus aliená ea complecti quæ de verme Indico trahit hiſtoria, vel eorũ relatio qui videre potuerunt. Fertur hic corniger vermis conuerti primùm in ſpeciem erucæ, atque in eam mutari naturam, inde proceſſu quodam fieri habilius: nec eam tamen formam, figurámque cuſtodit: ſed laxis & latioribus foliis videtur pennas aſſumere. Ex huius filis mollia illa Seres depectunt vellera, quæ ad vſus ſibi proprios diuites vendicarunt. Vnde & Dominus ait: *Quid exiſtis in deſertum videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.* Chamæleon quoque diuerſas ſpecies fertur vario colore mentiri. Lepores certè (quod de proximo facilè cognouimus) hyeme albeſcere, æſtate in ſuum colorem redire non dubium eſt. Hæc ideò libaui, vt ad commutationis fidem quæ in reſurrectione futura eſt, etiam iſta exempla nos prouocent: ſed ità vt commutationem illam dicamus quam Apoſtolus euidenter expreſſit, dicẽs: *Omnes quidem reſurgemus, non omnes autem immutabimur.* Et infrà ait: *Et mortui reſurgẽt incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem.* Plerique enim cõmutationis genus & formas quas non acceperãt, interpretati, nequaquàm præſumptionis indebitæ incongruâ vſurpatione caruerunt. Phœnix quoque auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atque ea vſque ad annos quingentos longæuâ ætate procedere. Quæ cùm ſibi finem vitæ adeſſe aduerterit, facit ſibi thecam de thure & myrrhâ, & ceteris odoribus, in quam impleto vitæ ſuæ tempore, intrat, & moritur. De cuius humore carnis vermis exurgit; paulatimque adoleſcit, ac proceſſu ſtatuti temporis induit alarum remigia, atque in ſuperioris auis ſpeciem, formámque reparatur. Doceat igitur nos hæc auis vel exempla ſui reſurrectionem credere, quæ & ſine exemplo, & ſine rationis perceptione, ipſa ſibi inſignia reſurrectionis inſtaurat. Et vtique aues propter hominem ſunt, non homo propter aues. Sit igitur exemplo nobis, quia Auctor & Creator auium Sãctos ſuos in perpetuum perire non patitur, qui auem vnicam perire non paſſus, reſurgentem eam ſui ſemine voluit reparari. Quis igitur huic annuntiat diem mortis, vt faciat ſibi thecam, & impleat eam bonis odoribus, atque ingrediatur in eã & moriatur illic vbi odoribus gratis fœtor funeris poſſit aboleri? Fac & tu, ô homo! tibi thecã, exſpolians veterem hominem cum actibus ſuis, nouum indue. Theca tua, vagina tua, Chriſtus eſt, qui te protegat & abſcondat in die malo. Vis ſcire quia theca protectio eſt? *Pharetrâ*, inquit, *meâ protexi eum.* Theca ergo tua eſt fides: imple eam bonis virtutum tuarum odoribus, hoc eſt, caſtitatis, miſericordiæ, atque iuſtitiæ, & in ipſa penetralia fidei ſuaui factorum præſtantiũ odore redolentia totus ingredere: eã te amictum fide exitus vitæ huius inueniat, vt poſſint oſſa tua pingueſcere, & ſint ſicut hortus ebrius, cuius citò ſemina ſuſcitantur. Cognoſce ergo diem mortis tuæ, ſicut

Ariſtot. lib. 5. hiſtor. animal. cap. 19. — Luc. 7. Mat. 11 — 1. Cor. 15 — Ibidem. — Coloſſ. 3 — Pſal. 26 — Eſai. 49 — Eſai. 58

2. Tim. 4. cognouit & Paulus, qui ait: *Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.* Intrauit igitur in thecam ſuam quaſi bonus Phœnix, quam bono repleuit odore martyrij. Interrogabo te: tu autẽ reſponde mihi, vnde vultures
Iob. 38. mortem hominum ſignis quibuſdam annuntiare conſueuerint: quo indicio edocti atque inſtructi ſint, vt cùm bellum lachrymabile inter ſe aduerſæ acies inſtruant, multo prædictæ volucres ſequantur agmine, & eo ſignificent, quia multitudo hominum caſura ſit bello, & futura præda vulturibus? Quod vtique ex ſpecie inſtru-
Prou. 30 ctionis humanæ quadam videntur ratione colligere. Vſque ad locuſtam quoque gratia diuina penetrauit, quæ cùm agmine conferto regionis cuiuſque occupauerit latitudinem, innoxio primùm fertur habitaculo, nec fructus inhoſpitali incurſione depaſcitur, niſi diuinæ ſignũ
Exod. 10. præceptionis acceperit. Etenim ſicut in Exodo legimus, ea quoq; cæleſtis vltionẽ offenſionis exequitur, piæ miniſtra vindictæ. Hanc quoque auis deuorat ſeleucis (ſic enim Græco auis hæc nuncupatur nomine) data ad remedium malorũ quæ locuſta conſueuit inferre: cui creator inexplebilem dedit deuorãdi naturam, vt inſatiabili paſtu plagam quam ſupra diximus, poſſit extinguere.

De naturâ & proprietatibus auium nocturnarum, videlicet luſciniæ, noctuæ, veſpertilionis, & galli, quarum vſu & exemplis admonemur & inſtruimur.

CAP. XXIV.

Sed quid hoc eſt? Dum ſermonem producimus, ecce iam & nocturnæ aues circumuolant, & in eo ipſo in quo finiendum ſermonem admonent, ſui quoque aſſumendam commemorationem producunt. Repetunt diuerſæ aues auiaria ſua, quas veſper nocte cogit decedere, & ſe in latibulis ſuis abdunt, canoro occaſum diei carmine proſequentes, ne immunes abeant gratiarum qui-
Pſal. 148. bus Creatorem ſuum omnis creatura ſua collaudat. Habet etiam nox carmina ſua, quibus vigilias hominum mulcere conſueuit, habet & noctua ſuos cantus. Quid
D autem de luſciniâ dicam, quæ peruigil cuſtos cùm oua quodam ſinu corporis & gremio fouet, inſomnem longæ noctis laborem cantilenæ ſuauitate ſolatur: vt mihi videatur hæc ſumma eius eſſe intentio, quò poſſit non minùs dulcibus modulis, quam fotu corporis animare in fœtus oua quæ foueat. Hanc imitata tenuis illa mulier; ſed pudica in vſum molę lapidem brachio trahẽs, vt poſſit alimentum panis ſuis paruulis non deeſſe, nocturno cantu mœſtũ paupertatis mulcet affectũ. Et quãuis ſuauitatem luſciniæ non poſſit imitari; imitatur tamen eam ſedulitate pietatis. Noctua ipſa quemadmodum magnis & glaucis oculorum pupillis nocturnarum tenebrarum
E caligantem non ſentit horrorem: & quò fuerit nox obſcurior, eò contrà vſum auium cæterarum inoffenſos exercet volatus. Exorto autem die, & circumfuſo ſplendore ſolis, viſus eius hebetatur, quaſi quibuſdam erret in tenebris. Quo indicio ſui declarat eſſe aliquos qui cùm aliquos habeant ad videndum, videre non ſoleant: & viſus ſui officio ſolis fungantur in tenebris. De cordis oculis loquor, quos habent Sapientes mundi & non vident, in luce nihil cernunt, in tenebris ambulant, dum dæmoniorum tenebroſa rimantur. & cæli alta ſe videre credunt, deſcribentes radio mundum, menſuram aëris
F ipſius colligentes. Porrò autem à fide deuij, perpetuæ cæcitatis tenebris implicantur, habentes in proximo diem Chriſti, & lumen Eccleſiæ, & nihil videntes: aperiunt os quaſi ſcientes omnia, acuti ad vana, hebetes ad æterna, & longæ diſputationis anfractu prodentes inſcitiæ propriæ cæcitatem. Itaque dum cupiunt ſubtilibus euolare ſermonibus, quaſi noctuæ in lumine euanuerunt. Veſpertilio animal ignobile, à veſpere nomen accepit. Eſt autem volatilis, eadémque quadrupes, & dentibus vtitur, quos in aliis auibus reperire non ſoleas. Parit vt quadrupedia, non oua; ſed pullos viuentes. Volitat in aëre auium more; ſed creſpuculo veſpertino conſueuit offundi. Volitat autem non aliquo pennarum; ſed

A membranæ ſuæ fulta remigio, quo ſuſpenſa velut pennatum volatu circumfertur atque † vagatur: Habet & il- *al. vegetatur.*
lud hoc vile animal, quòd ſibi inuicem adhærent, & quaſi in ſpeciem botri ex aliquo loco pendent: ac ſi ſe vltima quæque laxauerit, omnes reſoluũtur. Quod fit quodam munere charitatis, quæ difficilè in hominibus huius mundi reperitur. Eſt etiam galli cantus ſuauis in noctibus: nec ſolum ſuauis; ſed etiam vtilis, qui quaſi bonus cohabitator, & dormientem excitat, & ſollicitum admonet, & viantem ſolatur, proceſſum noctis canorâ ſignificatione proteſtans. Hoc canente, latro ſuas relinquit inſidias, hoc ipſe Lucifer excitatus oritur, cælúmque illuminat; hoc canente, mœſtitiam trepidus nauta deponit,
B omniſque crebrò veſpertinis flatibus excitata tempeſtas & procella miteſcit; hoc canente, deuotus affectus exilit ad precandũ, legendi quoque munus inſtaurat; hoc poſtremo canente, ipſa Eccleſiæ petra culpam ſuam diluit, quam priuſquàm gallus cantaret, ter negando contraxerat. Iſtius cantu ſpes omnibus redit, ægris leuatur incommodum, minuitur dolor vulnerum, febrium flagrãtia mitigatur, reuertitur fides lapſis, Ieſus titubantes reſpicit, errantes corrigit. Denique reſpexit Petrum, & ſtatim error abſceſſit: pulſa eſt negatio, ſecuta confeſſio.
Quod non fortuitò accidiſſe; ſed ex ſententiâ Domini, Luc. 22
C lectio docet. Sic enim ſcriptum eſt, quia dixit Ieſus ad Simonem: *Non cantabit gallus, priuſquàm me ter abnegeſ.* Benè fortis in die Petrus, nocte turbatur: & ante Matth. 26.
galli cantum labitur, & labitur etiam tertiò: vt ſcias non inconſulta effuſione ſermonis eſſe prolapſum; ſed mentis quoque mutatione turbatum. Idem tamen poſt galli
cantum fit fortior, & iam dignus quem Chriſtus aſpi- Luc. 22
ciat: *Oculi Domini ſuper Iuſtos.* Agnouit veniſſe reme- Pſal. 33.
dium, poſt quod iam errare non poſſet: & in virtutem Luc. 22
ab errore mutatus, amariſſimè fleuit, vt lachrymis ſuis deleret errorem.

Cum prece & gratiarum actione Deo, claudit ſermonem de opere quinti diei.

D CAP. XXV.

Reſpice nos quoque, Domine Ieſu! vt & nos propria recognoſcamus errata, ſoluamus pijs fletibus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum. Ideò conſultò ſermonem protraximus, vt nobis quoque gallus cantaret, & loquentibus ſubueniret, quò ſi quod delictum obrepſiſſet in verbo, culpam Chriſte donares. Da, quæſo, lachrymas Petri, nolo lætitiam peccatoris. Fleuerunt Hebræi, & per mare ſunt dehiſcentibus vndis libe-
rati. Lætatus eſt Pharao quòd Hebræos tenebat inclu- Exod. 14.
ſos: & mari merſus cum populo ſuo occidit. Exultauit & Iudas in mercede proditionis ſuæ; ſed ipſius ſe mercedis
E laqueo ſtrangulauit. Fleuit errorem ſuum Petrus, & me- Matth. 27.
ruit vt aliorum aboleret errores. Sed iam tempus eſt quo Luc. 22
finire ſermonem & claudere debeamus. Tempus eſt quo meliùs aut tacetur aut fletur, tempus eſt quo celebratur indulgentia peccatorum. Nobis quoque gallus iſte myſticis in ſacris cantet, quoniam iam Petri gallus in noſtro ſermone cantauit. Fleat pro nobis Petrus qui pro ſe bene fleuit, & in nos pia Chriſti ora conuertat. Appro-
petet Ieſu Domini paſſio, quæ quotidie delicta noſtra Mat. 15
condonat, & munus remiſſionis operatur. Bonus Dominus dimittere ieiunos non vult, ne quis deficiat in viâ. Si
F ille dicit: *Miſereor huius turbæ, quia triduum eſt quod* Luc. 10.
perſeuerant mecum, & non habent eſcam, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in viâ: cuius intenta ſermoni Maria apparatus recuſabat epularum: quantò magis nos conſiderare debemus quia non multi ſunt qui in verbo Dei viuunt, & ideò refectio corporis deſideratur? Certè
illius triduo noſtrum hoc poſtridie laborioſius eſt. Et Matt. 24.
ideò qui cum auibus luſimus, cum gallo cantauimus,
iam Domini canamus myſteria, & ad corpus Ieſu con- Pſ. 102.
ueniant aquilæ peccatorum ablutione renouatæ. Iam Ion. 2.
enim cætus ille magnus verum nobis Ionam reddidit: & gratulemur quòd factus eſt nobis veſperè dies quintus; fiat nobis manè dies ſextus.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI QVINTI FINIS.

Summarium ſexti libri Hexaëmeron.

A cap. I. vſque ad cap. II. præparat Auditorem ad dicenda.
A cap. III. vſque ad cap. V. deſcribit formam quorundam animalium.
A cap. VI. vſque ad cap. VIII. agit de creatione hominis: & quòd factus ad imaginem Dei, intelligitur quoad animam.
A cap. IX. vſque ad finem libri, elimatiùs tractat quomodò homo Dei imago dicatur: & quomodo formato homine & conſummatâ eius creatione, Deus ceſſâſſe & requieuiſſe dicatur.

CAPITA SEXTI LIBRI.

1. *Præparat auditorem ad intelligendum ſexti diei myſterium, veluti ad ſpectaculum quoddam cæteris longè præclarius.*
2. *Proponit dicenda, & ea eleganter dictis coniungens excitat auditorem, cum ſui excuſatione.*
3. *Quomodò per Dei verbum in conſtitutione mundi animantium generibus præſcripta ſit lex generationis & ſucceſſionis: quòd præterea volens ad vſum hominis deriuare quæ genita ſunt, non debet veritatē propriæ naturæ vnicuique generi denegare: cum increpatiuâ admonitione, vt homo more pecudum viuere caueat: de quibuſdam quoque animalibus quorum proprietates vitare debemus.*
4. *De quadrupedibus quibuſdā animalibus, in quorum naturâ eſt aliquid quod imitari debemus.*
5. *Quâ ratione Dominus aliis beſtiis anguſtiora, aliis prolixiora colla formauerit: & elephantorum deſcriptio, quantum ad membra & proprietates eorum.*
6. *Dicturus de hominis creatione, commendat ipſius dignitatem, & eum ad ſui cognitionem hortatur.*
7. *Hominis creationem ab eius Auctore exorditur: & hominem à quo originem ducat, & cuius imaginem gerat, vt cognoſcat, monet.*
8. *Examinat quid ſit imago Dei in homine: explicat de quo intelligitur dictum,* Faciamus hominem, *& cetera, quòd iuſtificatio per animam contingit: vehementiùs excitat hominem, vt attendat ſibi.*
9. *De præſtantiâ, decore, & gratiâ humani corporis, ac ipſius membrorum.*
10. *Abſoluit ſextum diem, & eius opus: quomodò Deum requieuiſſe dicatur, explicat, & ei gratias agit.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, HEXAEMERON LIB. VI.

AGENS DE OPERE SEXTI DIEI.

ET dixit Deus: Producat terra animā viuentem ſecundùm genus, quadrupedes, & ſerpentes, & beſtias terræ ſecuodùm geous, & pecora ſecundùm geous, & repeotia terræ ſecundùm genus eorum. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus beſtias terræ ſecundùm genus, & omoia pecora ad genus, & omnia repentia terræ ad genus eorum. Et vidit Deus quia bona. Et dixit Deus: Faciamus hominem ad ooſtram imaginem, & ad ſimilitudinem noſtram; & principatum habeat piſcium maris, & volatilium cæli, & pecorum, & omnis terræ, & omnium repeotium ſuper terram. Et fecit Deus hominem ad imagioem ſuam, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos. Et benedixit eis Deus, dicens: Creſcite, & multiplicamini, & implete terram, & dominamini eius: & poteſtatem habete ſuper piſces maris, & ſuper volatilia cæli, iumenta & beſtias terræ, & omoia repeotia quæ repunt ſuper terram. Et dixit Deus: Ecce dedi vobis omoem herbam pabuli ſeminantem ſemen quod eſt ſuper terram, & omne lignum quod habet io ſe fructum ſeminis ſeminalis, vobis erit in eſcam, & omnibus beſtiis terræ, & omnibus, volatilibus cæli, & omnibus reptilibus quæ repunt ſuper terram, quæ habent in ſe animam vitæ; & omnem herbam viridem in eſcam. Et factum eſt ſic. Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valdè. Et factum eſt veſperè, & factum eſt manè dies ſextus.

Præparat auditorem ad intelligendum ſexti diei myſterium, veluti ad ſpectaculum quoddam cæteris longè præclarius.

CAP. I.

SExtus eſt iſte eſt dies, quo mundanæ creaturæ origo concluditur: & ideò etiam ſermonis noſtri, quem de rerum exordiis aſſumpſimus, finis paratur. Qui etſi per quinque iam dies non mediocri labore nobis proceſſerit: tamen hodierno die, maiore curarum accreſcit fœnore, quia in hoc & ſuperiorum dierum periculum eſt & totius ſumma certaminis. Etenim ſi in fidibus aut cantibus & Athletarum contentionibus crebris licet & maximis iudiciis; tamen ſuperiores dies ſine vllo coronæ tranſiguntur diſpendio; poſtremus autem dies habet ſortem coronæ, in quo & certandi periculum eſt, & cedendi opprobrium, & vincendi præmium: quantò magis in hoc tanto agone ſapientiæ, tanto non paucorum; ſed vniuerſorum iudicio, cùm hodiè nobis velut

quædam certaminis corona procedat, maior ſollicitudo angit, ne & ſuperiorum effundamus laborem dierum, & præſentis ſubeamus pudorem: Neque enim eadem dicendi conditio, quæ canendi atque luctandi, cùm in illis ludus offenſionis, in iſto lapſus ſit mortis. Illic ſi pecces, ſpectantium faſtidium eſt: hîc damnum eſt audiẽtium. Aſſiſtite igitur mihi tamquã coronæ, Iudices! & ingredimini mecum in hoc magnũ & admirabile totius viſibilis theatrum creaturæ: Etenim ſi is qui explorãs nouorum aduentus hoſpitum, toto eos circumducit vrbis ambitu, præſtantiora quæque opera demonſtrans, non mediocrem locat gratiam: quantò magis ſine faſtidio accipere debetis quòd velut quadã ſermonis manu per B hanc communem vos circumduco patriam, & ſingularum rerum ſpecies & genera demonſtro, ex omnibus colligere cupiens, quãtò vobis Creator vniuerſorũ gratiam vberiorem quam vniuerſis donauerit? Vobis igitur hæc corona proponitur, vos hodie cupio veſtro iudicio coronare: Non enim nos Athletarum modo marcẽtia ſerta depoſcimus; ſed viuidæ veſtræ ſanctitatis examen, quo decernatis per omnes quidem creaturas prouidentiam penetrare diuinam, & cum cæteris vobis cõmune corporeæ fragilitatis eſſe conſortium, præ cæteris tamen vos animi virtute conſtare, quæ ſola nihil habet commune cum cæteris.

Proponit dicenda, & ea eleganter dictis coniungens excitat auditorem, cum ſua excuſatione.

CAP. II.

NVnc agè, naturas beſtiarum dicamus, & hominis generationem. Audio enim iamdudũ aliquos inſuſurrare, dicentes: Quandiu aliena diſcimus, & noſtra neſcimus? Quandiu dẽ reliquis animantibus docemur, & noſmetipſos ignoramus? Illud dicat quod mihi proſit, vnde me ipſum nouerim. Et iuſta eſt quæſtio: ſed ordo ſeruandus eſt quem Scriptura contexuit; ſimúlque quia non poſſumus pleniùs nos cognoſcere, niſi priùs D quæ ſit omniũ natura animãtium, cognouerimus. *Producat* (inquit) *terra animã viuẽtem ſecundùm genus, quadrupedes, & ſerpentes, & beſtias terræ ſecundùm genus, & pecora ſecundùm genus, & reptilia terræ ſecundùm genus. Et factum eſt ſic. Et fecit Deus beſtias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia reptilia terræ ad genus eorũ. Et vidit Deus quia bona, & dixit Deus: Faciamus hominem, &c.* Hoc loco non ignoro quoſdã beſtiarũ & pecorum & ſerpentium terræ ſpecies aliò retuliſſe: vt hæc ad immanitates criminum, ſtultitiã peccatorũ, nequitiã cogitationũ referrẽt. Ego autẽ ſimplices naturas vniuſcuiuſq; generis accipio. Nec vereor ne quis me pauperis conuiuæ præſumptioni conferendum putet, qui ſtu- E dio humanitatis complures roget, nec his quidquã niſi viles & vſitatos apponat cibos, & tenui menſæ pauperis apparatu plus reprehenſionis incurrat ex faſtidio conui-
4. Reg. 4. uiuũ, quàm gratiæ referat ex hoſpitalitatis affectu. Nec enim Eliſæum amici quaſi malum conuiuã agreſtia ap-
al. varus. ponentem olera refutãrunt. Simile † variis relationibus exquiſitum illud & accuratum opiparè cõuiuium eſt, in quo phaſiani aut turturis ſpecies apponitur, & in iis pullus manducatur, aut pullus infertur, & oſtreis eſt fartus, aut ſpondylis: aut poculũ bibitur, quod diuerſo colore atq; odore in alienos mutetur ſapores: maritima terrenis, terrena maritimis farciuntur. Hoc eſt reprehendere prouidentiam Creatoris, qui nobis ad victum omnia F donauit, quòd non illa miſcuerit; ſed hæc dulcia primò videntur, & poſteà fiunt amara. Quò enim copioſior fuerit luxuries, eò pernicioſior intẽperantia eſt. Eliſæus autem amara appoſuit; ſed poſteà facta ſunt dulcia. Denique qui antè in illo cibo mortem putabant, poſteà in eo ſuauitatem & vitæ gratiam ſunt adepti. Neq; rursùs
Ibidem. formidini eſt, ne plures videar inuitaſſe, quàm poſſim paſcere, & vobis panes deficiant verborum meorum: quia & Eliſæus etſi meritò inimitabilis, nobis imitandus fide; non conſiderauit quantos panes haberet; ſed quos haberet: diuidere omnibus voluit, & ſufficere omnibus iudicauit. Itaque viginti panes hordeaceos diuidere in

A plebem iuſſit miniſtro. Et dixit miniſter: *Quid? dabo hoc in conſpectu centum virorum?* Et reſpõdit, *Da & manducent, quoniã hæc dicit Dominus: Manducabunt, & relinquent.* Fides igitur veſtra faciet abundare pauperis linguæ conuiuium. Nec vereor ne ieiunia vos edaciores faciant, quominùs repleti & eſurientes ac vacui reuer- Ibidem.
tamini, quia ſcriptum eſt: *Confirmat iuſtos Dominus & in diebus famis ſaturabitur.* Multò pulchrius eſt hordeaceos panes non erubeſcere, & apponere quod habeas, quam negare. Eliſæus qui ſibi nihil reliquit, populis abundauit. Eliſæus ergò hordeaceos panes non erubuit apponere, nos erubeſcimus ſimplices intelligere crea- Pſ. 18.
B turas; quæ ſimplicibus & ſuis declarantur vocabulis? Cælum legimus, cælum accipiamus: terram legimus, terram intelligamus frugiferam. Quid mihi quærere quæ ſit eius menſura circuitus, quam Geometræ centũ octoginta millibus ſtadiorũ æſtimauerunt? Libenter fateor me neſcire quod neſcio, immò quod ſcire nil prodeſt. Melius eſt genera terrarum ſcire quàm ſpatia, quæ circũfuſo mari, interiectis Barbarorũ regionibus, ſuffuſâ atq; inuia paludibus humo, quemadmodũ poſſumus comprehẽdere, quod impoſſibile eſſe hominibus Scriptura demonſtrat, dicente Deo: *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terram clauſã* Eſai. 40.
C *manu? Quis ſtatuit montes in librã, & rupes in ſtaterã, & nemora in iugo:* Et infrà. Qui *tenet gyrum terræ, & habitantes in eã ſicut locuſtas; qui ſtatuit cælum vt cameram.* Quis igitur æqualem ſibi cum Deo poteſtatem audeat & ſcientiam vendicare, vt quæ Deus maieſtatis Ibidem.
ſuæ eſſe proprio ſignauit oraculo, hæc ſibi homo ad cognitionem ſuppetere poſſe præſumat? Certè Moyſes eruditus erat in omni ſapiẽtiã Ægyptiorũ: ſed quia ſpiritum Dei accepit, quaſi miniſter Dei inanem illã & vſurpatoriam Philoſophiæ doctrinã veritatis rationi poſthabuit, & ea deſcripſit nobis quæ noſtræ ſpei accommoda iudicauit: quod terram fecerit Deus quod produxe- Act. 7.
D rit terra iuxtà Dei omnipotẽtis imperiũ. operationémque Domini Ieſu, virgulta de terris, & omnem animam viuentem ſecundùm genus. At non ille putauit dicendum, quãtum de ſpatio aëris occupet vmbra terræ, cùm ſol recedit à nobis, diémque abducit, inferiora axis illuminans; & quemadmodùm regionem vmbræ huius incidens lunæ globus eclypſim faciat: quando quæ nihil ad nos, quaſi nihil profutura præterit. Vidit enim in Sancto-Spiritu, non illas marceſcentis iam ſapientiæ vanitates ſequendas, quæ rebus inexplicabilibus mentẽ noſtram occupant, ludúntque operam: ſed ea potiùs deſcribenda, quæ ad virtutis ſpectarent profectum. Eccleſ. 7.

E *Quomodò per Dei verbum in conſtitutione mundi animãtiũ generibus præſcripta ſit lex generationis & ſucceſſionis: quòd præterea volens ad vſum hominis deriuare quæ genita ſunt, nõ debet veritatẽ propriæ naturæ vnicuiq; generi denegare, cum increpatiuã admonitione vt homo more pecudũ viuere caueat: de quibuſdam quoque animalibus quorum proprietates vitare debemus.*

CAP. III.

INhæreamus igitur Propheticis dictis, nec Spiritusſancti quaſi vilia deſpectui habeamus alloquia. *Producat, (inquit) terra animã viuentẽ ſecundùm genus, peco-*
F *ra & beſtias, & reptilia terræ, &c.* Quid argumẽtamur alia, vbi euidẽter creaturarũ terreſtrium natura formatur. Currit enim in conſtitutione mundi per omnẽ creaturã Dei Verbum, vt ſubitò de terris omnia quæ ſtatuit Deus, animantium genera producantur, & in futurum lege præſcriptâ, ſecundùm genus ſibi, ſimilitudinémque vniuerſa ſuccedant, vt leo leonem generet, tigris tigridem, bos bouem, cygnus cygnum, aquila aquilam. Semel præceptum in perpetuum inoleuit naturæ. Et ideò miniſterij ſui obſequium præbere terra non deſinit, vt priſcæ animantium ſpecies reparabili generis ſucceſſione in nouas reparentur ætates: Sed vis ad vſum hominis deriuare quæ genita ſunt? Noli veritatem vni-

cuiq; generi naturæ propriè denegare, & multò magis ea ad gratiam aptabis humanam. Primùm, quia omnia genera pecorum, beſtiarum, ac piſcium, ita aluum natura proſtrauit, vt alia ventre repant, alia quæ pedibus ſuſtêtêtur, demerſa magis quadrupede corporis greſſu, & velut affixa terris videas eſſe quàm libera. Si quidem erigendi ſe non habent facultatem, de terrâ victum requirunt, & ventris in quem deflectuntur, ſolas ſequuntur voluptates. Caue, ò homo! pecudũ more curuari. Caue ne in aluum te non tam corpore quàm cupiditate deflectas. Reſpice corporis tui formam, & ſpeciem congruentem celſi vigoris aſſume. Si ſola animalia prona paſcũtur, cur te in edendo ſternis ipſe, quem natura non ſtrauit? Cur eo delectaris, in quo naturæ injuria eſt? Cur noctes & dies cibo intentus, pecorum more terrena depaſceris? Cur illecebris corporalib. deditus, ipſum te inhonoras, dum ventri atque eius paſſionibus deſeruis? Cur intellectum tibi adimis, quem tibi Creator attribuit? Cur te iumentis comparas, à quibus te voluit

Pſal. 31. Deus ſegregari, dicens: *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus?* Aut ſi te edacitas equi intemperantiáque delectat, & adhinnire ad fœminas voluptati eſt, delectet in freno maxillas tuas chamóque conſtringi. Si crudelitas te paſcit (ferarum hæc rabies eſt, quæ propter ſæuitiam trucidãtur) vide ne in te quoque crudelitatis tuæ vertatur immanitas. Piger aſinus, &

al. ex poſitus ad prædam. † ad otius expoſitus, ſenſúque tardior, quid aliud docet, niſi nos viuaciores eſſe debere, nec deſidiâ corporis animique pigreſcere, confugere ad fidem, quæ onera grauia alleuare conſueuerit? Fraudulenta vulpes foueis ſe latibuliſque demergens, nónne indicio eſt infructuoſum eſſe animal, odióque dignum propter rapinam, deſpectu propter infirmitatẽ, & ideò ſuæ incautũm ſalutis dum inſidiatur alienæ? Perdicem aſtutam nouimus, quæ aliena oua diripiat, hoc eſt perdicis alterius & corpore foueat ſuo; ſed fraudis ſuæ fructum habere non poſſe, quia cùm eduxerit pullos ſuos, amittit eos: quia vbi vocẽ eius audierint quæ oua generauit, relictâ eâ, ad illã ſe naturali quodam munere & amore conferunt, quã veram ſibi matrem ouorum generatione cognouerint, ſignificantes hanc nutricis fungi officio, illam parentis. Sic itaque incaſſum proprios fundit labores, ac fraudis

Hier. 17 ſuæ pretio multatur. Vnde & Hieremias ait: *Clamauit perdix, & cõgregauit quæ non peperit*, id eſt, oua congregauit, & clamauit quaſi ouans ſuæ fraudis effectu: Sed ludit operam, quia impenſo labore alij educat, quos ipſa diuturnæ ſotu ſedulitatis animauerit. Huius imitator eſt diabolus, qui generationes Creatoris æterni rapere contendit, & ſi quos inſipientes & ſenſus proprij carẽtes vigore potuerit cõgregare, fouens eos illecebris corporalibus, vbi primùm vox Chriſti paruulis fuerit infuſa, diſcedunt, atque ad eam ſe conferunt matrem, quæ pullos ſuos ſicut auis materno amore cõplectitur, Congregauit enim diabolus gentiles, quos non creauerat: ſed vbi in Euangelio ſuam vocem Chriſtus emiſit, ad eum ſe potiſſimùm cõtulerunt, quos ſub vmbrâ alarum ſuarũ ipſe ſuſcepit, & matri dedit Eccleſiæ nutriendos. Leo naturæ ſuæ vi ſuperbus, ferocitatẽ ſui aliarum ferarum generibus miſcere ſe neſcit; ſed quaſi rex quidã plurimorũ dedignatur cõſortium. Quin etiã cibum faſtidit heſternum, & ipſas ſuæ eſcæ reliquias auerſatur. Quæ autẽ ſe ei ſociare fera audeat, cuius voci tãtus naturaliter ineſt terror, vt multa animantium quæ per celeritatem poſſent impetum eius euadere, rugientis eius ſonitu velut quadam vi attonita atq; icta deficiant? Nam de pardi ſpecie, nec Scriptura ſiluit, quòd varietate coloris, motus varios animæ ſuæ prodat. Dicit enim Hieremias: *Si mutabit Æthiops pellem ſuam, & pardus*

Hier. 13 *varietatem*: Non ſolùm enim de figurâ; ſed etiam de mobilitate furoris iſtud accipitur, eò quòd tenebroſis & inquietis ac mobilibus infidæ mentis atque animi mutationibus decoloratus populus Iudæorum, boni propoſiti gratiam iam tenere non poſſit, nec ad emendationem vllam, correctionémque remeare, qui ſemel feritatem induerit immanitatem.

G *De quadrupedibus quibuſdam animalibus, in quorum naturâ eſt aliquid quod imitari debemus.*

CAP. IV.

Eſt etiam in naturâ quadrupedum quòd imitari nos ſermo adhortatur propheticus, quo exemplo caueamus deſidiam, exiguitate vel infirmitate corporis à virtutis ſtudio non reflectamur, neque reuocemur ab vllius propoſiti magnitudine. Exigua eſt enim formica, quæ maiora ſuis audet viribus: neque ſeruitio ad operãdum cogitur; ſed ſpontaneæ propoſito proſpicientiæ futura alimentorum ſubſidia ſibi præſtruit. Cuius vt imiteris induſtriam, Scriptura commonet te, dicens: *Confer te* Prou. 6.
ad formicam, ô piger! & æmulare vias eius, & eſto illâ ſa-
H *pientior*. Illa enim nullam culturam poſſidet, neque eum qui ſe cogat habens, neque ſub domino † exiſtens quem- al. agẽs.
admodùm præparat eſcam, quæ de tuis laboribus ſibi meſſem recondit: & cùm tu plerúmque egeas, illa non indiget: Nulla ſunt ei clauſa horrea, nullæ impenetrabiles cuſtodiæ, nulli inuiolabiles acerui. Spectat cuſtos, furtaque prohibere non audet: aſpicit ſua damna poſſeſſor, nec vindicat. Nigro connectatur agmine præda per campos, feruẽt ſemitæ comitatu viantium, & quæ comprehendi anguſto ore non poſſunt, humeris grandia frumenta truduntur. Spectat hæc dominus meſſis, & erubeſcit tam parca piæ induſtriæ negare compendia. Quid autem de canibus loquar, quibus inſitũ eſt naturâ quadã referre gratiam, & ſollicitas excubias pro dominorum ſalute prætendere? Vnde ad immemores beneficij, & de-
I ſides atque ignauos clamat Scriptura: *Canes muti, neſciẽ-* Eſai. 5.
tes latrare: Sunt enim canes qui nouerint latrare pro dominis, nouerint ſua tecta defendere. Vnde & tu diſce vocem tuam exercere pro Chriſto, quando ouile Eccleſiæ incurſant lupi graues. Diſce in ore tuo verbum tenere, ne quaſi mutus canis commiſſam tibi fidei cuſtodiam quodam præuaricationis ſilentio deſeruiſſe videaris. Talis canis viator & comes Angeli eſt, quẽ Raphaël
K in libro prophetico non otioſè ſibi & Tobiæ filio adiungendum putauit, quando perrexit vt Aſmodæum fugaret, firmaret copulam coniugalem. Memoris enim affectus gratiâ pellitur dæmonium, ſtabilitur coniugium. Mutæ itaque ſpecie beſtiæ ſanctus Raphaël Angelus To- Tob. 6. & 11.
biæ iuuenis quem tuendũ receperat, ad relationẽ gratiæ erudiebat affectum. Quis enim non erubeſcat gratiam bene de ſe merẽtibus non referre, cùm videat etiam beſtias refugere crimẽ ingrati? & illæ impertitæ alimoniæ Thren. 3.
ſeruant memoriam, tu non ſeruas ſalutis acceptæ? Vrſa inſidians licet, vt Scriptura ait (eſt enim plena fraudis fera) tamen fertur informes vtero partus edere; ſed natos linguâ fingere, atque in ſpeciem ſui ſimilitudinémque formare. Non miraris in ferâ tam pij oris officia, cuius naturam pietas exprimit? Vrſa igitur partus ſuos ad ſui
L effingit ſimilitudinem, tu filios tuos inſtruere ſimiles tui non potes? Quid quòd etiam medendi induſtriam non prætermiſit? Siquidem graui affecta cæde, & cõnſauciata vulneribus mederi ſibi nouit herbæ cui nomen eſt phlomos, vt Græci appellant, vlcera ſubiiciens ſua, vt ſolo curentur attactu. Serpens quoque paſtu fœniculi cæcitatem repellit exceptam. Itaque vbi oculos obduci ſibi ſenſerit, nota remedia petit, nec fraudatur effectu. Teſtudo viſceribus paſta ſerpẽtis, cùm venenum aduerterit ſibi ſerpere, origano medicinam ſuæ ſalutis exercet.
M Et cùm ſit volutabris paluſtribus merſa; curare ſe tamẽ proprio nouit antidoto, certóque auxilio ſanitatis, poteſtates herbarum etiam ipſa ſcire ſe comprobat. Videas etiam vulpem lacrymulâ pinus medentem ſibi, & tali remedio imminentis mortis ſpatia proferentem. Clamat ipſe Dominus in Hieremiæ libro: *Turtur & hirun-* Hier. 6.
do, agri paſſeres cuſtodierunt tempora introitus ſui: populus autem meus non cognouit iudicia Domini. Nouit hirundo quãdo veniat, quando etiam reuertatur: nouit etiam pia auis annuntiare aduentus ſui teſtimonio veris indicium: nouit etiam formica explorare ſerenitatis tẽpora: Nam cùm aduerterit madidatos imbre fructus ſuos humeſcere, explorato diligentiùs aëre, quando iugem poſſit ſeruare temperiem, aceruos reſerat ſuos, & de cauernis

foras ſuis humeris exportat, vt iugi ſole propria frumenta ſiccentur. Deniq; haud quaquàm illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres videris, niſi cũ fruges ſuas horreis propriis formica reuocauerit. Boues impendẽte pluuiâ, ad præſepia ſe tenere nouerũt. Iidẽ vbi naturali ſenſu mutationẽ cęli collegerint, foras ſpectãi & vltrà præſepia ceruices extendunt ſuas vnâ omnes ſpecie, vt prodire ſe velle teſtentur. Ouis ſub aduentũ hyemis inexplebilis ad eſcam inſatiabiliter herbã rapit, eo quòd præſentiat aſperitatem hyemis futurã, vt ſe priùs herbæ pabulo ſarciat, quã gelu adurẽte, omnis herba deficiat. Echinus iſte terrenus, quem vulgò hericium vocant, ſi quid inſidiarũ præſẽſerit, ſpinis ſuis clauditur, atq; in ſua ſe arma colligit, vt quicunq; eum cõtingendũ putauerit, vulneretur. Idémq; echinus futuri prouidens, geminas ſibi reſpirandi vias munit, vt quando Boreã flaturum collegerit, Septemtrionalem obſtruat: quãdo Noto cognouerit detergi aeris nubila, ad Septemtrionalẽ ſe cõferat, vt flatus declinet obuios, & è regione nocinitros.

Pſ. 103. Vnde dignam Dño laudem Propheta detulit, dicens: *Quàm magnificata ſunt opera tua, Domine! omnia in ſa-* Sap. 7. *pientiá feciſti. Omnia penetrat diuina ſapiẽtia, implet omnia:* idq; locupletiùs ex irrationabilium ſenſibus, quàm ex rationabiliũ diſputatione colligitur. Validi' eſt enim naturæ teſtimoniũ, quàm doctrinæ argumentũ. Cuiq; animanti cognitum eſt quemadmodum ſuam tueatur ſalutem: ſi virtus ſuppetit, reſiſtendo: ſi velocitas, fugiendo: ſi aſtutia, præcauendo. Quis eas vſum medendi, herbarúmque docuit habere notitiam? Homines ſumus, & ſæpe ſpecie herbarum fallimur, & plerumque quas ſalubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibus lethalis irrepſit, & inter ipſas aulicorum excubias miniſtrorum, vitalia regum feralis eſca penetrauit? Feræ ſolo norunt odore noxia & profutura diſcernere: nullo prætio, nullo prægustatore carpitur herba, nec lædit. Melior enim magiſtra veritatis natura eſt. Hæc ſine vllius magiſterio ſuauitatem ſanitatis noſtris infundit ſenſibus, eadem doloris acerbitatem docet eſſe fugiendã. Hinc vita dulcior, mors amarior. Hæc cõmendat leænæ catulos ſuos, & immitem feram materno mollit affectu: hæc tigridis inrerpellat ferocitatem, & imminentem eam prædæ reflectit. Námque vbi vacuum raptæ ſobolis cubile repererit, illicò veſtigiis raptoris inſiſtit. At ille quamuis equo vectus fugaci; videns tamen velocitate feræ ſe poſſe præuerti, nec euadendi vllum ſuppetere ſibi poſſe ſubſidiũ, technam huiuſmodi fraude molitur: vbi ſe contiguum viderit, ſphæram de vitro proiicit: At illa imagine ſui luditur, & ſobolem putans, reuocat impetum, colligere fœtum deſiderans. Rursùs inani ſpecie retentâ, tons ſe ad comprehendendum equitem viribus fundit, & iracundiæ ſtimulo velocior fugienti imminet. Ille iterùm ſphæræ obiectu ſequentem retardat, nec tamen ſedulitatem matris memoria fraudis excludit; caſſam verſat imaginem, & quaſi lactatura fœtus reſidet. Sic pietatis ſuæ ſtudio decepta, & vindictam amittit & prolem.

Epheſ. 6. Coloſſ. 3. Quod nobis Scriptura affert, quæ dicit: *Filij diligite patres veſtros: parentes, nolite ad iracundiam prouocare filios veſtros!* Natura hoc beſtiis infundit, vt catulos proprios ament, fætus ſuos diligant. Neſciunt illæ odia nouercalia, nec mutato cõcubitu parentes à ſobole deprauãtur, neq; nouerunt præferre filios poſterioris copulæ; ſuperioris autẽ negligere norunt pignora ſua, neſciunt charitatis differentiam, odiorum incentiua, offenſionum diſcrimina. Simplex ferarum natura eſt, neſcit veritatis calumnias: Sic enim omnia temperauit Deus, vt quibus minus rationis daret, plus indulgeret affectus. Quę fera pro catulis ſuis non ipſa potiſſimùm ſe offerat morti? Quæ fera fœtus ſuos innumeris licet obſeſſa cuneis armatorum, non ſuis viſceribus tegat? Ingruat licet telorum ſeges; illa tamen paruulos ſuos muro ſui corporis ſeptos immunes præſtat periculi. Quid dicit homo, qui mandatum negligit, naturam obliterat, filius patrem deſpicit, pater abdicat filium; & hoc putant ius eſſe, vbi damnatur fœcunditas? Se potius pa-

A ter damnat, qui facit irritum eſſe quod genuit. Et hoc putatur auctoritatis eſſe, vbi ſterilitate natura multatur. Exortem rationis canem eſſe nemo dubitauerit: tamen ſi ſenſus eius vigorem conſideres, cenſeas eum ſentiendi ſagacitate vim ſibi rationis adſciſcere. Denique quòd pauci in gymnaſiis conſtituti, qui totam in diſcendo vitæ longæuitatem contriuerint, vix potuerunt cognoſcere, vt ſyllogiſmorum conjunctiones contexerent, hoc naturali canes eruditione comprehẽdere facilè poterit æſtimari: Nam vbi veſtigium leporis ceruive reperire, atq; diuerticulum ſemitæ venerit, & quoddam viarum compitum, quod partes in plurimas ſcinditur, obiens ſingu-
B larũ ſemitarũ exordia, tacitus ſecũ ipſe pertractat, velut ſyllogiſticam vocem ſagacitate colligendi odoris emittens: Aut in hanc partem, inquit, deflexit, aut in illam: aut certè in hunc ſe anfractum contulit: ſed nec iſtam, nec illam ingreſſus eſt: ſupereſt igitur vt in iſtam ſe partem ſine dubitatione contulerit. Quod homines vix prolixâ compoſitæ artis meditatione componunt, hoc canibus ex naturâ ſuppetit, vt antè mendacium deprehendant, & poſte à falſitate repudiatâ, inueniant veritatem. Nónne totos dies conterunt Philoſophi, propoſitiones ſibi in puluerem diuidentes, qui radio ſibi deſcribũt ſingulas, & ex tribus, cùm vnam earum veram eſſe neceſſe
C ſit, duas primò interficiunt tamquàm mendacio congruentes, & ſic in eã quæ relicta eſt, vim veritatis inhærere definiunt? Quis tam tenax poteſt eſſe beneficij, & memor gratiæ? quandoquidem pro domino etiã in latrones inſilire nouerunt, & extraneorũ acceſſus prohibere nocturnos, & mori pro dominis, & commori cum dominis ſint parati? Sæpe etiam necis illatæ euidentia canes ad redarguendos reos indicia prodiderũt, vt muto corũ teſtimonio plerumq; ſit creditum. Antiochiæ ferunt in remotiori parte vrbis ſub crepuſculo necatũ virum, qui canem ſibi adjunctum haberet. Miles quidam prædandi ſtudio miniſter cædis extiterat: tectus idem te-
D nebroſo adhuc diei exordio in alias partes conceſſerat; iacebat inhumatum cadauer, frequens ſpectantium vulgus adſtabat, canis queſtu lachrymabili domini deflebat ærumnam. Fortè is qui necem intulerat (vt ſe habet verſutia humani ingenij) quò conuerſandi in medio auctoritate præſumptâ fidem adſciſceret innocentiæ, ad illam circumſpectantis populi acceſſit coronam, & velut miſerans appropinquauit ad funus. Tum canis, ſequeſtrato paulisper queſtu doloris, arma vltionis aſſumpſit, atque apprehenſum tenuit, & velut epilogo quodam miſerabile carmen immurmurans, vniuerſos conuertit in lachrymas, fidémque probationi detulit, quòd ſolum tenuit ex plurimis, nec dimiſit. Denique perturbatus
E ille, quòd tam manifeſtum rei iudicem, neque odij, neque inimicitiarum, neque inuidiæ, aut injuriæ alicuius poterat objectione euacuare, crimen diutius nequiuit refellere. Itaque quod erat difficilius, vltionem perſecutus eſt, quia defenſionem præſtare nõ potuit. Quid nos dignum noſtro referimus Creatori, cuius cibo veſcimur, & diſſimulans injurias, & ſæpe inimicis Dei eas quas à Deo accepimus epulas exhibemus? Quid agniculis ſimplicius, quos minuſculæ paruulorum comparamus infantiæ? Sæpè ex his in magno grege agniculus per ouilia tota vagatus errat à matre, & cùm eam reperire non poſſit, balatu frequenti abſentem incitat, vt reſponſuræ vocem excitet, quo ab eius ſono errabun-
F da replicet veſtigia; multis licet verſetur in millibus ouiũ, recognoſcit vocem parentis, feſtinat ad matrem, lactis quoque materni notos ſibi fontes requirit; quamuis cibi deſiderio teneatur & potus; tranſcurrit tamen aliena vbera grauida, licet humore lactis exundent, ſolam matrem requirit, ſolus ſibi materni vberis pauperes ſuccos ſignificat abũdare. Illa quoque inter multa agniculorum millia ſolum filiũ nouit, vnus quãuis plurimorum balatus, eadem ſpecies; ſed illa tamen fœtum ſuum diſcernit à cæteris, & ſolum filium tacito pietatis teſtimonio recognoſcit. Paſtor errat in diſcretione ouiũ, agniculus in agnitione matris neſcit errare. Paſtor fallitur ſpecie; ſed ouis pietate non fallitur. Vnus odor om-

nibus; ſed tamẽ habet natura odorẽ ſuum domeſticum, quẽ ſoboles chara ſpeciali quadam videtur proprietate redolere. Habet ſuos vſus natura, & ſenſus domeſticos. Vix infantulo cœperunt dentes prorumpere, & iam nouit ſua arma tentare. Nondum catulo dentes, & tãquam habeat, ore proprio ſe quærit vlciſci. Nondum ceruo cornua, & tamen fronte præludit, atque ex eâ quæ nondũ expertus ſit, tela minitatur. Lupus ſi prior hominem viderit, vocem eripit, & deſpicit eum tamquàm victor vocis ablatæ. Idem ſi ſe præuiſum ſenſerit, deponit ferociam, nõ poteſt currere. Leo gallum, & maximè album veretur. Caprea vulnerata dyctamnũ petit, & de vulnere excludit ſagittas. Norunt & beſtiæ remedia ſua. H Leo æger ſimiam quęrit vt deuoret, quo poſſit ſanari. Leopardus capreæ agreſtis ſanguinem bibit, & vim languoris euitat. Omnis fera ægra canis hauſto curatur ſanguine. Vrſus æger formicas deuorat. Ceruus oleæ ramuſculos mandit. Ergo feræ norũt expetere ea quæ ſibi proſũt; tu ignoras, ô homo! remedia tua. Tu neſcis quomodò victorem eripias aduerſario, vt te tamquàm prçuẽtus lupus effugere non poſſit, vt oculo tuæ mentis eius perfidiam deprehendas, & prior curſum verborum eius impedias, impudentiã eius, & acumen diſputationis obtũdas. Quòd ſi te ille præuenerit, vocẽ tibi auſert: & ſi obmutueris, ſolue amictum tuũ vt ſermonem reſoluas. I Et ſi in te inſurrexerit lupus, petram cape, & fugit. *Petra* [1. Cor. 10.] *tua Chriſtus eſt.* Si ad Chriſtũ confugias, fugit lupus, nec terrere te poterit. Hanc petram quæſiuit Petrus cùm titubaret in fluctibus, & inuenit quod quæſiuit, quia [Matth. 14.] dexterã amplexus eſt Chriſti. Quid dicã allio homines delectari, & illud ad eſcam ſumere, quod & leopardus fugit? Deniq; ſicubi alliũ aliquis confricandũ putauerit, leopardus inde exilit, nec reſiſtit. Cuius venenata fera odorẽ nõ poteſt ſuſtinere, id tu pro cibo ſumis, & viſceribus infundis internis? Sed medicatur interdũ doloribus. Sumatur pro medicamento, non pro cibo: ſumatur ab ægrotãtibus, nõ ab epulantibus. Medicamentũ quæris, & ieiunium fugis, quaſi maius aliud remedium reperire poſſis. Ieiuni hominis ſputũ ſi ſerpẽs guſtauerit, moritur. Vides quãta vis ieiunij ſit, vt & ſputo ſuo homo terrenũ K ſerpentẽ interficiat, & merito ſpiritalem. Quãtam Dñs etiã minuſculis infudit prudẽtiam! Turtur nido ſuo, ne pullos ſuos incurſet lupus, ſquillæ folia ſuperjacit. Nouit enim quòd huiuſmodi folia lupi fugere cõſuerint. Nouit [al vulpecula.] † auicula quomodò poſteritatem foueat ſuã, & tu ignoras, tu negligis quomodò aduersùm lupos nequitiæ ſpiritalis poſteritatem vitæ huius habeas tutiorem!

Quâ ratione Dominus aliis beſtiis anguſtiora, aliis prolixiora colla formauerit: & elephantorum deſcriptio, quantùm ad membra, & proprietates eorum.

CAP. V.

Sed reuertamur ad ſeriem creaturæ, & conſideremus quâ ratione Dominus aliis beſtiis anguſtiora colla formauerit, vt leonibus atque tigridibus, vrſis quoque; aliis prolixiora, vt camelis & equis. Nónne euidens cauſa eſt, quia illis feris quæ carne veſcuntur, nõ erat opus prolixitate ceruicis? Nõ enim in terras paſcendi gratiã ceruicem atq; ora dejiciunt; ſed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouémque diſcerpunt. Camelus verò cùm ſit altior, quomodò herbis minutiſſimis paſceretur, niſi longiora vſque ad terrã colla ad vſum paſſionis extẽderet? M Itaque camelus pro ratione proceritatis ſuæ, prolixiora colla ſortitus eſt: equus pro ratione, bos quoque ſimili modo. Hi enim paſcuntur herbis. Elephãtus autẽ eosã præminentẽ promuſcidẽ habet, quia cùm ſit eminentior cunctis, ſe inclinare ad paſcendum nõ poteſt. Itaq; promuſcidis ad colligendum cibũ vtitur miniſterio. Ea immani beſtiæ largi potus infundit humorem, ideóq; cõcaua eſt, quoad reſtinguendã tantæ belluæ ſitim plenos lacus hauriat; aut collecto flumine, poſſit vndare potantẽ. Ceruix ſanè minor eſt quàm poſcat tãti corporis moles, ne ea quoque oneri magis eſſet quàm vſui. Ideóq; nec genua inflectit, quia rigidioribus opus G fuit cruribus, quò velut colũnis tanta poſſit membrorũ machina ſuſtineri. Calcaneũ leuiter incuruat, rigẽt cętera pedum à ſummo vſq; ad imũ. Nec ſicut in anchylas nos ſæpe deponimus, ita ſe etiam beſtia poteſt tanta deflectere, meritóque nõ voluendi ſe, neq; recubãdi vſum cũ cæteris animantibus poteſt habere cõmunẽ. Fulcitur hinc inde trabibus maximis, vt in ſomnũ aliquantulum ſine periculo reflectatur, quia pes eius nullâ artuum cõjunctione diſtinguitur. Manſuetis igitur veluti quædam fulcra eorum quibus hic vſus eſt, parantur ingenio: feris autẽ & agreſtibus quia nemo huiuſmodi quibus ſuſtentari queant fulcra ſubſternit, hinc venit vſus periculi: H Námque arbori innixi aut coſtas fricant, aut in ſomnũ ſeſe relaxãt. Hæc nonnunquam victa atque inflexa tanto corpore frangitur: ille verò qui ſeſe in eandem reſuderat corruit, nec erigere atq; eleuare ſe poteſt, ibíque iacens interit, aut gemitu ſuo proditus ſternitur, dum ventre cæteríſque iuxtà mollioribus ad vulnus patet: Nam dorſum eius cæteráque exteriora non vlla facile ſolent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis inſidias parent, vt arbores eas quibus ſe applicare cõſueuerint, ex alia parte quà infrequentior vſus eis ſit, aliquantulum recidãt, vt reflectente ſe elephanto, pondus membrorum eius ſuſtinere non poſſint, ruinamque I eius acceſſant. Sed ſi quis iſta reprehendit, reprehendat etiam altitudines ædificiorum, quæ citiùs grauem minantur ruinam, & difficiliùs lapſa reparantur. Verùm ſi illa aut propter pulchritudinem, aut propter ſpeculam frequenter attollimus, hæc quoque in elephantis probare debemus, qui magnum rebus bellicis vſum miniſtrant. Inde gens Perſarum ferox bellis, valida ſagittis, omniúmque telorum iactu, quia de ſuperioribus ad inferiora validiore niſu tela torquentur, acies eorum velut gradientibus turribus ſepta procedit. In mediis campis tamquàm de muro dimicant, & velut in arce quadã & ſpeculâ collocati, ſpectant magis bella quam ſubeũt. Ita alieni a periculo videntur, tuti molibus beſtiarum. Quis enim eos adire audeat, cùm deſuper iaculis facilè figatur, inferiùs elephantorum conteratur incurſu? De- K niqoe cedunt illis acies & armatorum cunei, & caſtra illa quadrata ſoluuntur: Intolerabili námque impetu in hoſtes ruunt, vt nullo agmine bellatorum, nullâ cõſtipatione militum, nullo clypeorum retardentur objectu: velut quidam mobiles montes verſantur in prçliis, & vt colles alto eminent vertice, mugitus fragore omnium perturbant confidentiam. Quid his faciat pedes, quamuis lacertis validus, & manu promptus, cùm ſibi ſeptus armatorum populis gradiens murus occurrat. Quid faciat eques, cùm equus eius perterrefactus tãtæ beſtiæ L immanitate diffugiat? Quid faciat ſagittarius, quum deſuper ferrata virorum corpora iaculi ictum ſentire non poſſint? beſtia quoque nec nuda facile penetrabilis ferro ſit, & munita loricis, obuias ſine ſui periculo acies ſecet & conterat turmas: itaq; vt immenſa ædificia, ità elephanti, fundamentis validioribus ſuſtinẽtur; alioquin imparibus fulti pedibus, intra breuem laberentur ætatem. Nunc autem & trecenis & ampliùs feruntur annis vitam producere, quia omnia ſibi ad magnitudinem membra conueniunt. Ideóque non diſtincti vt nobis; ſed compacti artus ſunt, quò ſint robuſtiores. Quàm ergò hominibus ſi diu ſteterint, aut velociùs cucurrerint, vel iugiter ambulauerint, genua vexãtur & plãtæ! M Coniuncta enim & articulata faciliùs quam concreta atq; ſolidata, aut doloris ſenſum, aut caſum offenſionis admittunt. Et quid miraris, ſi veſtiti armis timentur; quandoquidem dentibus ſuis tamquàm naturalibus ſpiculis ſemper armati ſunt? Promuſcide ſuâ quidquid inuoluerint, frangunt: pede quidquid compreſſerint, velut quodam lapſu ruinæ ingentis exanimant. Inuoluũt promuſcide nemora ad ſui eſcam & quaſi quidam altiſſimi dracones ſerpentinis quos ceperint ſpiris flagellant. Plerumq; eas in orbem colligunt, maximè cùm de terrã cibus legitur, aut potus hauritur. Documẽto itaq; nobis ſunt, quòd nihil ſuperfluum ſit creatũ, & tamẽ hęc tantæ molis beſtia ſubjecta nobis, imperiis ſeruit humanis.

Dictum de hominis creatione, commendat ipſius digni- A
tatem, cum ad ſui cognitionem hortatur.

CAP. VI.

ETenim quoniam de hominis creaturâ dicturi ſu-
mus, commendationem eius pręſtruere & prælibare
debemus. Videbatur nihil elephâtis creatura habere ro-
buſtius, nihil tam terribile vel procerũ, nihil tam ferum
quàm leones vel tigrides ſunt: & hæc ſeruiunt homini,
& naturam ſuam humanâ inſtitutione deponunt: obli-
uiſcuntur quòd nata ſunt, induunt quod iubentur. Quid
multa? Docentur vt paruuli, ſeruiunt vt infirmi, verbe-
rantur vt timidi, corriguntur vt ſubditi, in mores tranſ-
eunt noſtros, quoniam motus proprios perdiderunt. B
Mirabilis igitur natura in maximis (*Mirabilis* enim *in*
Pſal. 95 *excelſis Dominus*) mirabilis etiã in minimis. Sicut enim
non minùs plana camporum quàm montium alta mi-
ramur, nec plus altitudinẽ cedri ſtupemus, quàm vitis
aut oleæ breuis fœcunditatem: ità non ampliùs miror
elephantum, quia procerus eſt, quàm murem qui terri-
bilis elephanto eſt. Naturæ igitur hæc potentia eſt, vt
terribilia aliis, aliis meticuloſa ſint: Eſt enim donata prę-
rogatiua quædam ſingulis creaturis, vt quibuſdam pri-
uilegiis propriis fulciantur. Formidabilis tauris elephan-
tus murem timet. Leo quidem rex ferarum exiguo ſcor-
pionis aculeo exagitatur, & veneno ſerpentis occiditur. C
Eximia leonis pulchritudo comantes ceruice thoros ex-
cutit, vel ſublato corpore attollit ora. Sed quis non mi-
retur tam breui ſcorpionis aculeo, vt incorporeum pu-
tes, ingentium corporũ excire mortem? Nec hoc quiſ-
quam reprehẽdat quòd Creator ſerpentes creaturis ſuis,
aliaque vel animãtium vel herbarum genera venenata
miſcuerit. Nata ſunt enim hæc ad correptionem noſtrã,
non ad deformationem: Nam quæ ignauis, aut infirmis,
aut impiis plerumque offenſioni atque terrori ſunt, aliis
viui: Ità ſunt hæc vt pædagogi paruulis. Amari viden-
tur, acerbi & moleſti, formidabiles verbere, libertatem
laſciuiendi negant, neceſſitatẽ diſciplinæ exigunt, pueri- D
les animos ne luxu diffluant, terrore conſtringunt, ideó-
que horum auſteritate frugi euadunt, ſobrij, continen-
Eccl. 30 tes, laudi magis quàm ludo deditii. Vides quid terribilia
iſta flagella proficiant? Sic & ſerpentes flagella ſunt eo-
rum quibus infirma animi ætas, & quædã puerilis men-
tis eſt virtus: cæterùm fortioribus nocere non poſſunt.
Pſalm. 90 Deniq; confidenti in Domino dictum eſt: *Super aſpi-*
Act. 9. *dem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem &*
28. *draconem.* Paulum momordit vipera, & putabant eum
quaſi peccatorem vix de naufragio ſeruatum, veneno
eſſe moriturũ: ſed poſteaquã inuiolabilis mãſit, excuſsâ
in ignem viperâ, plus apud intuentes venerationis inue-
Marc. nit. Sed & ipſe Dominus ad omnes ait: *Qui crediderit &* E
16. *baptizatus fuerit, hic ſaluus erit: qui verò non crediderit,*
condemnabitur. Signa autem credentium hæc dixit fore,
vt ſerpentes manu mulceãt, venena his atq; omne mor-
tiferum, etiamſi biberint, nocere non poſſint. Tua igi-
tur tibi magis incredulitas, ô homo! quàm venena me-
tuenda ſerpentium ſunt. Time igitur illa, vt ſaltem dum
formidantur illa, ad fidem prouocare te pſſint. Quòd
ſi Deum non times, vel vitricia perfidiæ venena formi-
des. Nunc quoniam & elephantos vides tibi ſubditos,
& leones eſſe ſubjectos, noſce te ipſum, ô homo! quod
non (vt ferunt) Apollinis Pythij, ſed Salomonis ſancti
eſt, qui ait: *Niſi ſcias te formoſam in mulieribus*, quamquã
multò anteà Moyſes in Deuteronomio ſcripſerit: *At-* F
Cant. 1 *tende tibi, ô homo! Attende tibi, ait lex.* Et Propheta ait:
Deut. 4 *Niſi ſcias te.* Cui hoc dicit? *Formoſa*, inquit, *in mulieri-*
Cant. 1 *bus.* Quæ eſt pulchra in mulieribus, niſi anima, quæ in
vtroq; ſexu præſtãtiam poſſidet pulchritudinis? Et me-
ritò decora eſt, quæ non terrena; ſed cæleſtia, non cor-
ruptibilia; ſed incorrupta deſiderat, in quibus decus pe-
rire nõ ſoleat. Corporalia enim omnia proceſſu ætatis,
aut ægritudinis inæqualitate marceſcunt. Huic attende,
Matth. dicit Moyſes, in quã tu totus es, in quã melior tui por-
7. tio eſt. Denique interpretatus eſt Dñs qui ſi ſan, dicens:
Attendite vobis à falſis Prophetis. Illi enim animã de-
bilitant, mentem ſubruunt. Nõ igitur caro tu es. Quid
enim eſt caro ſine animæ gubernaculo, mentis vigore?
Caro hodie ſumitur, cras deponitur. Caro temporalis,
anima diuturna. Caro amictus eſt animæ, quæ ſe induit
quodam corporis veſtimento. Non igitur tu veſtimen- Coloſſ. 3
tum es; ſed qui veſtimento vteris. Ideò tibi dicitur, vt
expolians veterem hominem cum actibus eius, nouum
induas, qui non in corporis qualitate; ſed in ſpiritu men-
tis, agnitione renouatur. Non, inquam, caro es tu. Ne-
que enim carni dicitur: *Templum enim Dei ſanctum eſt,* 1. Cor. 3.
quod eſtis vos. Et alibi, *Templum Dei vos eſtis, & Spiritus*
ſanctus habitat in vobis: Sed renouatis dicitur, & Fide- Ibidem.
libus, in quibus permanet ſpiritus Dei. In carnalibus
B autem non permanet, quia ſcriptum eſt: *Non permane-* Geneſ. 6
bit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quoniam carnes ſunt.

Hominis creationẽ ab eius auctore exorditur: & hominem
à quo originem ducat, & cuius imaginem gerat,
vt cognoſcat, monet.

CAP. VII.

SEd jam ipſius creationis noſtræ ſeriem cõſideremus. Ioan. 4.
Faciamus, inquit, *hominem ad noſtram imaginem, &* 1. Tim.
ad ſimilitudinem noſtram. Quis hoc dicit? Nónne Deus 6.
qui te fecit? Quid eſt Deus, Caro, an Spiritus? Non Heb. 2.
C caro vtique; ſed ſpiritus. Cuius ſimilis caro eſſe nõ po-
teſt, quia ipſe incorporeus & inuiſibilis eſt; caro autẽ cõ-
prehẽditur & videtur. Cui dicit? Nõ ſibi vtiq; quia non
dicit, faciam, ſed *faciamus.* Non angelis, quia miniſtri
ſunt: ſerui autem cum domino, & opera cum auctore
nõ poſſunt operationis habere conſortiũ: ſed dicit Filio;
etiamſi Iudæi nolint, etiamſi Ariani repugnent. Sed &
Iudæi conticeſcãt, & Ariani cum ſuis patribus obmuteſ-
cant, qui dum vnum à conſortio diuinæ operationis ex-
cludunt, plures inſerunt: & prærogatiuã quam Filio ne-
gant, ſeruulis donant. Sed eſto, vt adminiculo ſeruulo-
rum ad operandum Deus vobis indiguiſſe videatur. Si
D operatio communis eſt cũ Angelis Deo, nunquid Deo
& Angelis imago communis eſt? Nunquid Angelis di-
ceret: *Faciamus hominem ad noſtram imaginem, & ad ſi-*
militudinẽ noſtram? Sed quis ſit imago Dei, audi dicentẽ:
Quis eripuit nos, inquit, *de poteſtate tenebrarum, & trãſ-* Coloſſ. 1
tulit in regnũ Filij charitatis ſuæ, in quo habem⁹ redẽptio- 13.
nem, remiſſionem peccatorum, qui eſt imago Dei inuiſibilis,
& primogenitus vniuerſæ creaturæ. Ipſe eſt imago Dei
Patris qui ſẽper eſt, & erat in principio. Deniq; imago
eſt qui dicit: *Philippe qui videt me, videt & patrem.* Et Ioan. 1.
quomodò tu cùm imaginẽ viuã Patris viuentis videas, Ioan. 14
dicis: *Oſtende nobis patrem? Non credis quia ego in patre,*
& pater in me eſt? Imago Dei virtus eſt, non infirmitas:
E imago Dei ſapientia eſt, & imago Dei iuſtitia eſt. Sed
ſapientia diuina eſt ſempiterna iuſtitia. Imago Dei eſt
ſolus ille qui dixit: *Ego & Pater vnum ſumus*: ità habẽs 1. Cor. 1.
ſimilitudinem Patris, vt diuinitatis & plenitudinis ha- Ioan. 10
beat vnitatem. Vbi dicit, *faciamus*: quomodò inæqua-
litas? cùm iterùm dicat: *ad ſimilitudinem noſtram*: vbi
eſt diſſimilitudo? Sic & in Euãgelio vbi dicit: *Ego &*
Pater, vtiq; nõ vna perſona eſt: vbi autẽ ait, *Vnum ſu-*
mus, nulla eſt diſcrepãtia diuinitatis aut operis. Non igi-
in vtroq; vna perſona; ſed vna ſubſtantia eſt. Et bene
addidit, *Sumus*: quia ſemper eſſe diuinum eſt, vt coæ-
ternum credas, quem putabas diſſimilem eſſe: Æternus
eſt enim, de quo dicit Moyſes: *Qui eſt, miſit me*. Pulchrè
F etiã illud pręmiſit: *Ego & Pater*: Nam ſi patrem præ- Exod. 3.
miſiſſet, tu minorem Filiũ indicares: ſed pręmiſit Filiũ, Ioã. 10.
quem non conuenit credi Patre ſuperiorem. Adjunxit
Patrem, vt aduertas Deum Patrem & Filium eius ordinis
præjudicio non teneri. *Attende*, inquit, *tibi ſoli.* Aliud
enim ſumus nos, aliud ſunt noſtra, aliud quæ circà nos
ſunt. Nos ſumus, hoc eſt, anima & mens, noſtra ſunt
corporis membra, & ſenſus eius: circà nos pecunia eſt, Deut.
ſerui ſunt, & vitæ iſtius apparatus. Tibi ergo attende, & 4.
te ipſum ſcito, hoc eſt, non quales lacertos habeas, non
quantam corporis fortitudinem, non quantas poſſeſ-
ſiones, quantam potentiam; ſed qualem animam ac
mentem, vnde omnia conſilia proficiſcuntur, ad quam

operum tuorum fructus refertur. Illa eſt enim plena ſapientiæ, plena pietatis atque iuſtitiæ, quoniam omnis Eſai. 49 virtus à Deo eſt. Cui dicit Deus: *Ecce ego Hieruſalem pinxi muros tuos.* Illa anima à Deo pingitur, quæ habet De par in ſe virtutum gratiã renitẽtem, ſplendorémq; pietatis. nit. diſt. Illa anima benè picta eſt, in quâ elucet diuinæ opera- 1. c. illa tionis effigies. Illa anima benè picta eſt, in quâ eſt ſplen- animo. Heb. 1. dor gloriæ & paternæ imago ſubſtantiæ. Secundùm hanc imaginem quæ refulget, pictura pretioſa eſt Adam ante peccatum: ſed vbi lapſus eſt, depoſuit imaginem cæleſtis, ſumpſit terreſtris effigiem. Sed fugiamus hanc 1. Cor. 15. imaginem quæ intrare ciuitatem Dei non poteſt, quia Pſal. 72 ſcriptum eſt: *Domine in ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges.* Et non intrat indigna imago, & quæ in- Apoc. 21. trauerit, excluditur: *quia nõ intrabit,* inquit, *in eam omne commune, & qui facit execrationẽ & mendacium; ſed ille* Apoc. 14. *intrabit in eam, cuius in frõte agni nomẽ ſcriptũ eſt.* Anima igitur noſtra ad imaginem Dei eſt. In hac totus es, homo! Gen. 3. quia ſine hac nihil es; ſed es terra, & in terrã reſolueris. Matt. 10. Deniq; vt ſcias quia ſine animâ caro nihil eſt. *Nolite,* inquit, *timere eos qui poſſunt corpus occidere, animam autẽ non poſſunt.* Quid igitur in carne præſumis, qui nihil a- Matt. 16. mittis, ſi carnem amiſeris? Sed illud time ne animæ tuæ defraudens auxilio. Quam enim dabit homo cõmutationem pro animâ ſuâ, in quâ non exigua ſui portio; ſed I totius humanæ vniuerſitatis ſubſtantia eſt? Hęc eſt per quam cæteris ferarum, auiúmque dominaris animantibus: hæc eſt ad imaginem Dei, corpus autem ad ſpeciem beſtiarum. In hac pium diuinæ imitationis inſigne, in illo cum feris ac belluis vile conſortium.

Geneſis Cap. II.

ET conſummata ſunt cælũ & terra, & omnis ornatus eorum. Et perfecit Deus in die ſexto opera ſua quæ fecit: & requieuit Deus in die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis quæ fecit. Et benedixit Deus diei ſeptimo, K & ſanctificauit eum: quia in ipſo requieuit ab omnibus operibus ſuis quæ inchoauit Deus facere. Hic liber creaturæ cæli & terræ, quando facta ſunt, quo die fecit Deus cælum & terram, & omne virgultum agri, antequàm eſſet ſuper terram, & omne fœnum agri, antequàm exortum eſſet. Non enim pluerat Deus ſuper terram, & homo non erat qui operaretur eam. Fons verò aſcendebat de terrâ, & irrigabat omnem faciem terræ, & finxit Deus hominem, puluerem accipiens de terrâ, & inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus L eſt homo in animam viuentem.

Examinat quid ſit imago Dei in homine: explicat de quo intelligitur dictum: Faciamus hominem. &c. *quòd iuſtificatio per animam contingit: vehementiùs excitat hominem vt attendat ſibi.* CAP. VIII.

SEd tractemus elimatiùs quid factum ſit ad imaginẽ Dei. Caro nunquid ad imaginem Dei facta eſt? Nõ. Alioquin ergò in Deo terra eſt, quia caro terra eſt? Ergò corporeus Deus? Ergò infirmus vt caro, paſſionibúſq; ſubiectus? Et fortè, caput tibi videatur ad ſimilitudinẽ Dei, quia eminet: aut oculi, quia intuẽtur: vel au- M res, quia audiunt. Verùm, ſi altitudinem ſpectes, num proceri videmur, quia paululũ vertice eminemus à terris? Sed id nõ pudet, eò nos ſimiles Dei dici, quia ſerpẽtibus, cęteriſq; repentibus, aut quia damulis atque ouibus & lupis celſiores ſumus? Et quãtò in hac parte cameli nobis atque elephanti proceriores ſunt? Obtutus eſt quidem præſtans, ſpectare elementa mũdi, cognoſcere quæ nullus annũtiet; ſed tuus deprehẽdat aſpectus: verùm hoc ipſum quantum eſt quod videmus, vt eo ad ſimilitudinem Dei nos eſſe dicamus, qui omnia videt, Heb. 4. ſpectat omnia, latentes deprehendit affectus, ſcrutatur Hier. 17 cordis occulta? Non pudet hoc dicere, cùm ipſe me totũ

G videre non poſſim? Quod ante pedes eſt, video: quod à tergo eſt, videre non poſſum. Ceruicem meam neſcio, non noui occipitium, renes meos videre non poſſum. Similiter quantũ eſt quod audiuimus, cùm id quod paululũ diſtet, videre & audire nõ poſſim? Si interjecti parietes ſint, impeditur aſpect⁹, impeditur auditus. Deinde corpus noſtrum vno in loco hæret, anguſto includitur ſpatio. Omnes feræ latiores ſunt homine, omnes etiam velociores. Non ergò caro poteſt eſſe ad imaginẽ Dei; ſed anima noſtra quę libera eſt, & diffuſis cogitationibus atq; conſiliis huc atq; illuc vagatur, quæ conſiderando ſpectat omnia. Ecce nũc ſumus in Italiâ, & cogitamus H ea quæ ad Orientales aut Occidentales partes ſpectare videntur; & cũ illis verſari videmur qui in Perſide ſunt conſtituti, & illos videmus qui degunt in Africa: ſi quos cognitos nobis ea terra ſuſceperit, ſequimur proficiſcentes, inhæremus peregrinantibus, copulamur abſentibus, alloquimur ſeparatos: defunctos quoque ad colloquiũ ſuſcitamus, eóſq; vt viuentes cõplectimur & tenemus, & vitæ officia his vſúmque deferimus. Ea igitur eſt ad imaginem Dei, quæ non corporeo æſtimatur; ſed mẽtis vigore: quæ abſentes videt, transmarina viſu † obit, percurrit aſpectu, ſcrutatur abdita, huc atque illuc vno mo- al. nouit. mẽto ſenſus ſuos per totius orbis fines & mundi ſecreta I circumfert: quæ Deo jungitur, Chriſto adhæret, deſcẽdit in infernũ, atq; aſcendit, libera verſatur in cælo. Deniq; audi dicentẽ: *Noſtra autẽ cõuerſatio in cælis eſt.* Non eſt Philip. 3. ergò ad imaginẽ Dei, in quâ Deus ſemper eſt? Sed audi quia ad imaginem eſt Dei. Dicit enim Apoſtolus: *Nos itaq; omnes reuelatâ facie gloriã Dei ſpeculãtes, ad eandẽ* 1. Cor. 3. *imaginem reformamur à gloriâ in gloriam, ſicut à Domini ſpiritu.* Quia igitur cognouimus animã eſſe ad imaginẽ Dei; nunc conſideremus verùm de animâ potuerit dici: *Faciamus hominem ad imaginem.* Sed audi & iſtud, quia Gen. 45 anima nomine hominis nuncupatur: Scriptum eſt enim Exod. 1. in Geneſi: *Filij autẽ Ioſeph qui facti ſunt ei in Ægypto, animæ nouem.* Omnes autẽ animæ quæ † intrauerint cũ al. egreſſæ ſunt ex Iacob. K Iacob in Ægyptum, ſeptuaginta quinque. Et multo aptiùs anima vel homo Latinè, vel Græcè ἄνθρωπος dicitur: alterum ab humanitate, alterum ab intuendi habens viuacitate, quæ magis animæ quàm corpori conuenire non dubium eſt. Cui rei etiam illud iure concurrit dictum in Threnis Hieremiæ: *Bonus eſt Dominus* Thren. 3 *ſuſtinentibus eum, animæ quæ quærit eum.* De hominibus dixit, & animam adjiciendã putauit. Melius enim quæret iſta ſi ſola ſit, abducens ſe à corporis cœno & à cupiditate carnali. Ipſa eſt ad imaginem Dei, conformis Domini Ieſu. Qui autem conformes filij Dei, ſancti ſunt. Sic enim legimus, dicente Paulo: *Scimus autẽ quoniam diligentibus Deum omnia concurrunt in bonũ, iis qui* Rom. 8. L *ſecundùm propoſitum vocati ſunt ſancti: quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autẽ prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos autem iuſtificauit, hos & clarificauit.* Verùm igitur ſecũdùm corpus, an ſecundùm animam iuſtificatio tibi conferri videatur, quæſo reſpondeas. Sed dubitare non potes, cùm iuſtitia, vnde iuſtificatio deriuata eſt, mẽtis tuæ vtique non corporis ſit. Pictus es ergo, ô homo! & pictus à Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam: non fuco; ſed veritate fulgentem: non cerâ expreſſam; ſed M gratiâ. Deles picturam mulier, ſi vultum tuum materiali candore oblinas, ſi acquiſitiuo rubore perfundas. Illa pictura vitij non decoris eſt: illa pictura fraudis, non ſimplicitatis eſt: illa pictura temporalis eſt, aut pluuiâ aut ſudore tergitur: illa pictura fallit & decipit, vt neque illi placeas cui placere deſideras, qui intelligit non tuum, ſed alienum eſſe quod placeas: & tuo diſpliceas auctori, qui videt opus ſuum eſſe deletum. Dic mihi, ſi ſuprà artificem aliquem inducas alterũ, qui opus illius ſuperioris nouis operibus obducat, nonne indignatur ille qui opus ſuum adulteratum eſſe cognouerit? Noli tollere picturam Dei, & picturam meretricis aſſumere, quia ſcriptum eſt: *Tollam ergo membra Chriſti,* 1. Cor. 6.

& faciam

& ſicuti mébra meretricis? Abſit. Quòd ſi quis adulterat A opus Dei, graue crimen admittit. Graue eſt enim crimé, vt putes quòd melius te homo quàm De⁹ pingat. Graue eſt vt dicat de te Deus: Non agnoſco colores meos, non agnoſco imaginem meá, non agnoſco vultum quem ipſe formaui, reiicio ego quod meú non eſt. Illum quære qui te pinxit, cum illo habeto conſortiú: ab illo ſume gratiá, cui mercedé dediſti. Quid reſpódebis? Quod ſi graue eſt adulterare opus Dei, quid de illis dicemus qui interficiút opus Dei, qui humanum ſanguinem fundunt, qui vitam

Sap. 2. quam Deus donauit, extorquét, qui dicút: *Tollamus Iuſtum, quia inutilis eſt nobis?* vnde bene lectum eſt hodie:

Matt. 8. *Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, vbi requieſcunt; Filius autē hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* B Vulpes ergò ſe abſcóndit in foueá, auis ſe tuetur in ni-

Prou. 22. do: homo non abſconditur in foueá, ſed decipitur. Fouea verò os hominis eſt, fouea alta pectus eſt hominis, vbi ſunt noxia & fraudulénta conſilia, malæ cogitationes. Tu

Eccl. 9. ambulas, & alius tibi foueá parat. In medio laqueorum ambulas, quos abſconderunt tibi in viá inimici tui. Omnia ergò circúſpice, vt effugias ſicut damula de retibus, & ſicut auis de laqueo. Damula retia aſpectus viuacitate declinat: auis deuitat laqueos, ſi ad ſuperiora ſe conferat, & terrena ſuperuolet. In ſuperioribus enim nemo tendit

Philip. 3. retia, laqueú nullus abſcondit. Ideò cuius conuerſatio in

Mat. 8. ſupernis eſt, huius non ſolet in prædá venire captura. Sed quid miraris ſi homo decipitur ab homine, quádo Filius hominis vbi requieſceret non habebat? Et ille quidé ta- C lem hominem fecit, in quo caput ſuum reclinaret. Sed poſteaquá in pectore noſtro non requies proximi cœpit eſſe; ſed fouea: poſteaquàm alter alteri nectere cœpit inſidias, quem iuuare deberet, caput ſuú Chriſtus auertit à nobis; ſed poſteà tamen maluit illud morti offerre pro nobis. Noli igitur eſſe fraudolentus, crudelis, immitis, vt in te Chriſtus caput reclinet. Denique cùm feciſſet piſciú belluas, cùm feciſſet ferarú genera & beſtiarum, non requieuit. Requieuit autem poſteaquàm hominem ad imaginem ſuam fecit, in quo requieſcat. Audi dicentem,

Eſaia 66. *Supra quem requieſcam, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem verba mea?* Eſto ergò humilis & quietus, D vt in tuo Deus requieſcat affectu. Qui non requieuit in beſtiis, multò magis non requieſcet in pectore beſtiali. Sunt enim animi beſtiales, ſunt feræ formá hominú indotæ, de quibus dicit Dominus: *Attendite vobis à falſis*

Matt. 7 *Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtitu ouium, intùs autē ſunt lupi rapaces.* In his ergò non requieuit Deus: ſed requieuit in moribus humanis, quos fecit Deus ad imaginem ſuam, & ſimilitudinem, quádo fecit maſculum, qui non debet velare caput ſuum, quoniam vir imago & glo-

1. Cor. 11. ria eſt Dei. Huius viri animæ dicit: *Ecce ego Hieruſalem!*

Eſa. 49. *pinxi muros tuos.* Non dixit, Pinxi ventrem tuum: non di- E xit: Pinxi inferiora tua: ſed dixit: Pinxi muros tuos: valida ſe aſſerens homini murorum dediſſe præſidia, vt ſi peruigil ſpeculator in portis ſit, obſidionis poſſit periculum, propulſare. Dicit itaque: non tibi voluptates dedi, non illecebras cupiditatum, non incentiua luxuriæ, non alieni decoris concupiſcentiá: ſed dedi tibi fundamenta muralia, dedi tibi turriú excelſa faſtigia, in quibus conſtitutus expugnari ab hoſte non metuas, nec ingruētium legionú terribilia licet tentamenta formides. Denique habes in Eſaiá, quia Iuſti anima dicit, vel Eccleſia: *Ego ci-*

Eſa. 27. *uitas munita, ego ciuitas obſeſſa:* Munita per Chriſtú, obſeſſa per diabolú: Sed non debet obſidionem vereri, cui Chriſtus adiutor eſt. Munitur enim gratiá ſpiritali, & ſe- F cularibus periculis obſidetur. Vnde & in Canticis ha-

Cant. 8. bes dictum: *Ego murus, & vbera mea turres.* Murus eſt Eccleſia, turres eius ſunt Sacerdotes, quibus abundat & de naturalibus verbum, & de moralibus diſciplina. Cognoſce ergò te decora anima, quia imago Dei es! Cognoſce te homo, qui gloria es Dei. Audi quomodò glo-

Cant. 1. Pſal. 13. ria Propheta dicit, *Mirabilis facta eſt cognitio tua ex me,* hoc eſt, in meo opere tua mirabilis eſt facta maieſtas: in conſilio hominis tua ſapientia prædicatur. Dum me intueor, quem tu in ipſis cogitationibus occultis & internis affectibus deprehendis, ſcientiæ tuæ agnoſco myſte-

A ria. Cognoſce ergò te, ô homo! qualis ſis, & attéde tibi: Eccleſ. 26. ne quádo laqueis implicatus diaboli fias præda venátus, ne fortè in fauces teterri illius leonis incurras, qui rugit & 1. Pet. 5. circuit quærens quem deuoret. Attende tibi, vt cóſideres Mat. 15 quid in te intret, quid ex te exeat. Non de cibo dico, qui abſorbetur & egeritur; ſed de cogitatione dico, de ſermone aſſero. Non in te intret alieni tori concupiſcentia, Prou. 6. non irrepat in tuam mentē: non rapiat oculus tranſeúntis fœminæ pulchritudiné, animus non includat: non ſermo tuus tentamētorú machinas nectat, nō in dolo prodeat, non maledico proximú aſpergat opprobrio. Venatorem Hier. 16 te fecit Deus, non expugnatorem, qui dixit: *Ecce ego mitto venatores multos:* Luc. 5. venatores non criminis, ſed abſolutio- B nis: venatores nō culpæ vtique: ſed gratiæ. Piſcator Chriſti es, cui dicit: *Amodò eris homines viuificans.* Sic mitte Eccle. retia tua, ſic mitte oculos tuos, ſic mitte ſermones tuos, vt nullú opprimas; ſed alleues fluctuantes. Attende, inquit, tibi. Sic ſta, ne cadas: ſic curre, vt ad brauium peruenias: ſic certa, vt ſæpe decernas, quia legitimo debetur corona certamini. Miles es, hoſtē diligenter explora, ne 1. Cor. 9 tibi nocturnus irrepat: Athleta es, manibus aduerſario propior eſto quàm vultu. Ne oculum feriat tuum, liber 2. Tim. 2. obtutus ſit, argutus inceſſus, vt irruentem effundas, cædentem occupes, vultus vigilanti aſpectu exeas, forti có- Deut. 15 greſſu repellas. Quòd ſi fueris vulneratus, attende tibi, curre ad medicum, quære remedium pœnitentiæ. Attende tibi, quia carnem habes quæ cito labitur, veniat tibi C bonus animarum medicus, ſermo diuinus, aſpergat tibi oracula Domini tánquam medicamenta ſalubria. Attende tibi, ne fiat verbum abſcóditum in corde tuo iniquú. Serpit enim ſicut venenú, quod & lethalia infert contagia. Attéde tibi, ne obliuiſcaris Deú, qui fecit te, ne nomé Exod. 20. eius in vanú accipias. Attende tibi, lex dicit, ne cùm mā- Deut. 8. ducaueris, & ſatiatus fueris, & domos ædificaueris, & habitare cœperis, & pecoribus tuis repletus fueris, & auro & argento abundaueris, & omnibus quæcúque tibi fuerint, in multitudine exaltes te corde, & obliuiſcaris Dominum Deum tuum. *Quid enim habes, homo! quod* 1. Cor. 4 *non accepiſti?* Nónne hæc omnia ſicut vmbra præter- Pſ. 143. D eunt? Nónne domus tua hæc puluis eſt & ruina? Nónne hæc omnia fabula? Nónne ſæculi theſaurus vanitas eſt? Nónne tu ipſe es cinis? Reſpice in ſepulchra hominum, & vide quid ex te niſi cinis & oſſa remanebunt, hoc eſt, ex corpore tuo: reſpice, inquam, & dic mihi quis ibi diues, quis pauper ſit? Diſcerne inopes ac potentes. Nudi omnes naſcimur, nudi morimur. Nulla diſcretio inter cadauera mortuorú, niſi fortè quòd grauiùs fœtent diuitú corpora diſtenta luxurie. Quem audiſti pauperem crudelitate defunctum? Prodeſt illi inopia ſua: exercet corpus, non opprimit: Nec tamen audiuimus iuſtum de- Pſal. 36 E relictum aut ſemen eius quærens panem: quoniam qui Prou. 12. & 28. bene operatur in terrá ſua, abundat alimentis. Attende ergo tibi, diues! quia & tu carnem portas ſicut pauper. Attēde tibi, pauper! quia anima tua pretioſa eſt: & ſi caro mortalis, diuturna anima: & ſi tibi deeſt pecunia, non deeſt gratia: & ſi non eſt domus ampla, nō diffuſa poſſeſſio: cælum patet, terra libera eſt. Omnibus in commune elementa donata ſunt, patent æquè diuitibus atque pauperibus ornamenta múdi. Núquid pulchriora pretioſiſſimarum domorum aurata laquearia, quam cæli facies, ſtellis inſignita fulgentibus? Numquid latiora diuitum rura quàm ſpacia terrarum? Vnde ad eos qui domum ad domum, & villam ad villam iungút, dictú eſt: *Numquid* Eſaie 5. Baruc. 3. F *ſoli habitabitis ſuper terram?* Maiorem domum tu habes, pauper! in quá clamas & exaudiris! O Iſrael, inquit Propheta, quàm magna eſt domus Dei, & ingens locus poſſeſſionis eius! magnus, & non habet finem, altus & immenſus. Domus Dei diuiti eſt communis, & pauperi: Mat. 19 difficile eſt tamen diuitem intrare in regnum Dei. Sed fortè doles quòd nullum tibi auratorum lychnorum lumen refulgeat; ſed multò illuſtrior tibi lumine circumfoſo luna reſplendet. De hyeme fortaſſis quereris, quòd nulla tibi hypocauſta anhelantibus ignibus vaporentur: ſed habes ſolis calorem qui tibi orbem terrarum tēperet, & hyberno te defendat à frigore. An illos bea-

eos putas, qui ſeruitiorum ſequentium ſtipantur cater-
uis? ſed qui alienos pedes requirunt, ſuis vti neſciunt.
Denique a paucis præceduntur, à plurimis portantur.
Niſi fortè illud miraris, quòd abundant auro, argento,
Luc. 16. pecuniâ. Quantis abundant vides, quantis egeant non
vides. Sed eburneis lectis accumbere pretioſum putas,
& non conſideras pretioſiorem eſſe terram, quæ paupe-
ri toros graminum ſternit, in quibus dulcis requies, ſua-
uis eſt ſomnus, quem ille aureâ compoſitus ſpondâ, totâ
peruigil nocte quærit, nec capit. O quantò te illo bea-
tiorem iudicat vigilans quieſcentem! Illud prætereo,
quod multò eſt præſtantius, quoniam Iuſtus qui hîc
Mat. 16 eguerit, illic abundabit: & qui hîc laborem tolerauerit,
illic conſolationem habebit. Qui autem hîc receperit
Prou. bona, illic mercedem eorum ſperare non poterit: Pau-
30. pertas enim mercedem ſuam reſeruat, cenſus abſumit.
Ibidem. Attende ergò tibi, pauper! attende, diues! quia in pau-
pertate & diuitijs tentamenta ſunt. Ideóque Sapiens di-
Ibidem. cit: *Diuitias & paupertatem ne dederis mihi.* Et quâ ra-
tione petierit hoc, dicit: Satis eſt enim homini habere
quod ſibi ſufficit. Quia diuitiæ vt epulis ventrem, ità
animum curis, ſollicitudinibúſque diſtendunt. Ideóque
petit conſtitui ſibi quæ opus ſunt & ſufficientia, ne re-
Deut. 6. pletus, inquit, mendax fiam, & dicam: *Quis me videt?*
aut factus pauper, furtum faciam, & iurem nomen Do-
mini. Fugienda igitur & cauenda ſunt tentamenta mun-
di, ne pauper deſperet, ne opulens inſoleſcat. Scriptum
Eſai. 5. eſt enim. *Cùm expuleris gentes, & ceperis vti terris eo-
rum, ne dicas: Virtus mea & manus mea hanc mihi poſ-
ſeſſionem parauit.* Sic eſt qui opes ſuas merito adſcribit
ſuo. Et ideò quaſi probatus proprium non agnoſcit er-
rorem; ſed longo trahit fune peccatum: Nam ſi credat
quòd acceſſio pecuniæ, aut fortuiti euentus, aut turpis
aſtutiæ ſit, non habet locum inſolentia, in quibus aut
nulla laus, & inanis labor, aut cupiditas inuerecunda ſit,
modum neſciens ponere voluptati.

*De præſtantiâ, decore, & gratiâ humani corporis, ac
ipſius membrorum.*

CAP. IX.

ET *finxit Deus hominem, &c.* Sed iam de ipſo etiam
hominis corpore aliqua dicenda ſunt, quod præſtan-
tius cæteris decore & gratia eſſe quis abnuat? Nam etſi
vna atque eadem omnium terrenorum corporum vi-
deatur eſſe ſubſtãtia, firmitudo & proceritas quibuſdam
maior in beſtijs; forma tamen humani corporis eſt ve-
nuſtior, ſtatus erectus & celſus, vt neque enormis pro-
al. pou- ceritas ſit, neque vilis & abiecta † puſillanimitas, tùm
ſillitas. ipſa habitudo corporis ſuauis & grata, vt neq; belluina
vaſtitas horrori ſit, nec gracilitas tenuis infirmitati. Ac
primùm omnium cognoſcamus humani corporis fabri-
cam inſtar eſſe mundi. Si quidem vt cælum eminet aëri,
terris maria quæ velut quædam membra ſunt mundi:
ità etiam caput ſuprà reliquos artus noſtri corporis cer-
nimus eminere, præſtantiſſimúmque eſſe omnium tam-
quam inter elementa cælum, tamquam arcem inter reli-
qua vrbis mœnia In arce autem hac regalem quandam
habitare ſapientiam, ſecundùm propheticum dictum:
Hebr. 2. Quia *oculi ſapientis in capite eius*: hanc eſſe cæteris tu-
al. pru- tiorem, & ex illâ omnibus membris vigorem † proui-
dentiã- dentiámque deferri: Quid enim robur & validitas lacer-
que. torum proficiat, quid velocitas pedum, niſi capitis velut
principis ſui imperialis quædam adminiculetur poteſtas?
Ex hoc enim aut deſtituuntur vniuerſa, aut omnia ful-
ciuntur. Quid agat fortitudo, niſi, oculo duce, vtatur in
prælium? Quid fuga, ſi deſit obtutus? Carcer eſt totum
corpus, tenebroſo inhorrens ſitu, niſi oculorum illumi-
netur aſpectu. Quòd ergo ſol & luna in cælo, hoc ſunt
oculi in homine. Sol & luna duo mundi lumina: oculi
autem quædam in carne ſidera fulgent deſuper, & infe-
riora claro illuſtrant lumine, nec patiuntur noctis qui-
buſdam nos tenebris implicari. Speculatores quidam
noſtri die ac nocte excubant: Nam ex ſopore membris
cæteris citiùs excitantur, & vigilantes circumſpectant
omnia; viciniores enim ſunt cerebro, vnde omnis ma-
nat viſus videndi. Neque verò præpoperè quiſquam huc

G deſcendiſſe me credat, quod relicto vertice oculos præ-
dicem, cùm alienũ non ſit ſummam rem in parte lauda-
re. Oculos enim certũ eſt eſſe capitis portionem. Caput
itaque oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur,
cognoſcit abſcõdita, audit quid alijs agatur in terris. Ipſe
autem vertex capitis quàm ſuauis & gratus! quam ſpe-
cioſa cæſaries! quàm reuerenda in ſenibus! quàm venerã-
da in Sacerdotibus! quàm terribilis in bellatoribus!
quàm decora in adoleſcẽtibus! quàm cõmpta in mulie-
ribus! quàm dulcis in pueris! Aliũ ſexũ crinita non decet,
alium tonſa nõ decet. Ex arboribus licet, quæ humani ſit
gratia capitis, æſtimare. In capite arboris omnis eſt fru-
ctus, ibi omnis eſt pulchritudo, illi* coma nos aut à plo-
H uijs tegit, aut defendit à ſole. Tolle arbori comã, tota ar-
bor ingrata eſt. Quantò igitur maior humani capitis or-
natus eſt qui cerebrũ noſtrũ, hoc eſt, ſedem, originémq;
noſtrorum ſenſuũ capillis capitis munit & veſtit, ne aut
frigore vexetur aut æſtu? Illic enim fons vniuerſorũ eſt:
& ideò vbi iniuria nocet, ibi gratia præeminet. Quid ſine
capite eſt homo, cùm totus in capite ſit? Cùm caput vi-
deris, hominẽ agnoſcis. Si caput deſit, nulla agnitio eſſe
poteſt: iacet truncus ignobilis, ſine honore, ſine nomine.
Sola ære fuſa Principũ capita, & ducti vultus de ære vel
de marmore, ab hominibus adorantur. Non immeritò Virg. lib.
I igitur huic quaſi conſultori ſuo cætera membra famu- 6. Æn.
lantur, & circumferunt illud ſeruili geſtamine ſicut nu-
men, atque in ſublime locatum vehunt. Vnde cenſoriâ
poteſtate quò vult dirigit quorumdã obſequia ſeruulo-
rum & præcepta ſingulis obeunda decernit. Videas Im-
peratori ſuo ſingula gratuito ſtipẽdio militare. Alia por-
tant, alia paſcunt, alia defendunt, & miniſterium ſuum
exhibent: parent vt Principi, ancillantur vt domino. In-
de velut quædam procedit teſſera, quam debeant pedes
obire regionem, quæ militiæ munia manus conſum-
mandis operibus exequantur, quam venter abſtinendi
vel edendi formam impoſitæ teneat diſciplinæ. Huic
K frons libera, nudis aperta temporibus, quæ mentis ha-
bitum ſpecie ſui prodat: nunc læta, nunc triſtior: nunc di-
recta ad ſeueritatem, nunc ad lenitatem remiſſior, quæ
ſignis forenſibus internam exprimat voluntatem. Ima-
go quædam animi loquitur in vultu, fidei baſis, in quâ
quotidie Domini nomen inſcribitur & tenetur. Eam ge-
minæ ſepes ſuperciliorum ſequuntur, quæ oculis muni-
menta prætendunt, prætexunt gratiam: vt & venuſtas
decoris arrideat, & diligentia protectionis aſſiſtat: Si
quid enim de capite ſordidum decidat, aut arenæ puluis,
aut ros nebulæ, aut humeſcentis verticis ſudor, excipi-
tur ſupercilio, ne teneras offensâ acie viſiones mollium
perturbet oculorum. Adhærent velut quibuſdam mon-
L tium ſupercilijs oculi, vt & protegente montis cacumi-
ne tutiores ſint, & tamquàm in ſummo locati, de quadã
ſcenâ ſuperiore vniuerſa proſpectent: Neque enim
oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſóſque
partium inferiores ſinus. Specula enim ſemper in alto
eſt, vt aduentantium cateruarum hoſtilium explorari
poſſit aduentus, ne improuiſò occupent otiantem vel
vrbis populum vel Imperatoris exercitũ. Sic latronum
quoque cauentur incurſus, ſi exploratores in muris aut
turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt de-
ſuper ſpectent plana regionum, in quibus inſidiæ latro-
num latere non poſſint. In mari quoque poſitus ſi quis
M terræ appropinquare ſe conijcit, in ipſa mali faſtigia, &
celſa antennarum cornua voti explorator aſcendit, &
adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus eminùs terram
ſalutat. At fortè dicas; Si ſpecula editior neceſſaria fuit,
cur non ſupra ſummum verticem capitis oculi conſti-
tuti ſunt, ſicut cancris vel ſcarabæis in ſummo ſunt,
quibus, licet nullum caput appareat; colla ac dorſa ta-
men cætero corpore celſiora ſunt? Sed illis teſta valida,
nec tam tenuis membrana ſicut nobis, quæ facilè poſſit
oſtendi, rubóque & cæteris interſcindi ſentibus. Alijs
quoque animantibus huiuſmodi ſpecies vt poſſint
oculos aut ad ceruicem conferre, vt equi ac boues,
ac propemodùm omnes feræ, aut ad alas ſuas; vt aues
quò tutâ quiete potiantur. Nobis autem in ſummâ pro-

pemodùm corporis parte conſtitui oculos oportuit, A tamquàm in arce, & ab omni vel minimâ offenſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbantur: Nam ſi in humili eſſent propter tutamen, munus impediretur: ſi in vertice, paterent ad iniuriam. Itaque ne vel viſui muneris aliquid detraheretur, vel ad propulſandam iniuriam non proſpiceretur, eo loci oculos conſtituit, cui ſupercilia deſuper non minimum protectionis impertiant; ſubter malæ aliquantulùm eleuatæ haud exiguum munitionis adiungant, interiorem partem ſepiant nares, exteriorem quoque frontis malarúmque gibbi extuberēt: & licet oſſium compage connexa, & æquata confinia circumuallare videantur, inter hæc medij ſunt oculorum orbes, & tuti ad cauendum, & ad intuendum liberi, & B decori ad gratiam, vtpote in cryſtalli ſpeciem refulgentes. In quorum medio pupillæ ſunt, quæ videndi munus operantur: ac ne quâ incidentis iniuriæ offenſione lædantur, pilis hinc inde conſertis velut quodam vallo per circuitum muniuntur. Vnde tutum auxilium poſtulans

Pſal. 16 Propheta ait, *Cuſtodi me Domine, vt pupillam oculi:* vt protectionis diuinæ fieret ei tam ſollicita & tuta cuſtodia, quàm pupillam oculi tutiſſimo quodam naturæ vallo munire dignatus eſt. Simul quia innocentia & integritas leui ſorde aſperſa violatur, & gratiæ ſuæ munus amittit. Et ideò proſpiciendũ ne quis eam puluis erroris oblimet, aut vlla vexet feſtuca peccati, quia ſcriptũ eſt: *Eijce*

Matt. 7 *primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui.* Itaque propter oculos ferunt C medendi periti cerebrum hominis in capite locatũ, alios autem noſtri corporis ſenſus propter cerebrum finitimo quodam eſſe domicilio conſtitutos. Initiũ enim neruorum & omnium ſenſuum voluntariæ commotionis cerebrum eſt, atque inde omnis eorum quæ diximus cauſa

Ariſtot. lib. 3. de part. anim. c. 7 Galen. lib. 5. de vsilit. par. c. 6. manat. Initium autem arteriarum & inſiti caloris, quo animátur & tepefiunt vitalia, cor eſſe plerique arbitrantur. Senſuum autem ſingulorum velut organum nerui ſunt, qui velut chordæ & fides quædã de cerebro oriuntur, & per partes corporis in ſingula quæque officia deriuantur. Ideóque mollius eſt cæteris cerebrũ, quia omnes ſuſcipit ſenſus: eò enim nerui referunt vniuerſa quæ D vel oculus viderit, vel auris audierit, vel odor inhalauerit, vel lingua increpuerit, vel os ſaporis acceperit. Quod quia molle, ad compaſſionem aptius: quod autem durum ex aliquo rigore neruorum, ad agendum efficacius. Præſtantiſſimum quoque audiendi munus eſt, & viſui ſuppar gratia. Ideò aures extantiores, vt & ornatus decorem præferant, & excipiant omne illud quiquid de vertice ſordium humoriſve defluxerit: ſimul vt in earum ſinibus vox repercuſſa ſine offenſione interiores ingrediatur anfractus: Nam niſi ità eſſet, quis non ad omnem ſonoris ſonum vocis attonitus redderetur, cùm inter E ipſa ſubſidia frequẽter improuiſo ictus clamore nos obſurdeſcere ſentiamus? Tum velut quædã propugnacula videas prætendere aduersùs frigoris aſperitatem, caloriſque flagrantium: vt neque frigus penetret ductus patentes, neque nimius adurat æſtus. Sinuatio autem interiorum aurium modulandi quendam numerum præſtat & diſciplinam: Si quidem per anfractus aurium quidam rythmus efficitur, & modulis quibuſdam ingreſſæ ſonus vocis exprimitur. Tenaces prætereà ſermonis accepti ipſos eſſe anfractus aurium, vſus ipſe nos docet. Siquidem velut in concauis montium, vel in receſſu rupium, vel in anfractu fluminum vox auditur dulcior, & reſponſa ſuauia referens Echo reſultat. Ipſæ quoque ſordes aurium F non inutiles, quæ ligant vocem, vt tenacior eius in nobis & memoria ſit, & gratia. De naribus autem quid loquar, quæ biuio & procero foramine antrum quoddam recipiendis odoribus prꝺſtant, vt non perfunctoriè odor tranſeat; ſed diutius inhæreat naribus, & earum ductu cerebrum, ſenſúſque depaſcat? ideò diutiùs odor fragrat acceptus, quàm ſermo reſonat, aut viſu apparet. Plerumque quod momento breui fueris odoratus, toto die tibi ſpirat in naribus. Per eas quòque purgamenta capitis defluunt, & ſine fraude atque offenſione aliquâ corporis deriuantur. Eſt etiam non mediocris ſenſus in tactu, at-

A quę in eo voluptas gratiſſima, ſincerúmque iudicium: Pleriſmque enim tactu probamus, quæ oculis probare non poſſumus. Poſtremum quoque officium eſt oris aut linguæ, quod tamen omnibus vires miniſtrat: Nam neque oculi vigorem videndi haberent, niſi virtutem ſubſtantiæ corporalis acciperent, quæ cibo defertur & potu: neque aures audiendi, aut nares odorandi, aut manus tangendi, niſi corpus omne conforteтur alimentis. Deficimus enim viribus, niſi eas cibi competentis aſſiduitate reparemus. Denique confecti fame, nullis oblectantur ſenſuum voluptatibus; ſed quaſi exortes eorum delinimenta non ſentiunt. Quid ego deſcribam dentium vallũ, quo cibus conficitur, & plenæ fit vocis expreſſio, quæ B ſine dentibus alimonia delectaret? Denique æui maturos plerúmque cernimus hoc ipſo citius ſeneſcere, quòd amiſſis dentibus nullam poſſint cibi virtutem validioris aſſumere: Ideò muta infantia, quia non habet adhuc organum vocis. Linguæ quoque non ſolùm in loquendo; ſed etiam in ędendo munus pretioſiſſimum eſt. Ea enim velut plectrum loquentis, & quędam edentis eſt manus, quæ defluentem cibum dentibus ſuggerit & miniſtrat. Nox quoque aëris quodã remigio vehitur, & per inane portatur, eadémque vis quæ aërem verberat, nunc commouet, nunc demulcet audiẽtis affectum, iratũ mitigat, fractum erigit, ſolatur dolentem. Sit igitur nobis canorũ commune cum auibus. Sed apud quem, quo ſono vocis vtatur quod eſt rationabile, non poteſt cum omnibus C animãtibus irrationabilibus ſol. eſſe commune: Nam & ipſi ſenſus communes nobis ſunt cum animantibus cęteris: ſed tamen non eadem his cæteri animantes induſtriâ vtuntur. Erigit bucula ad cælum oculos; ſed quid ſpectet ignorat. Erigunt feræ, erigunt aues: omnibus eſt liber aſpectus; ſed ſoli ineſt homini eorum quæ aſpicit affectus interpres. Spectat oculis ortus obitúſque ſignorũ, videt ornamentum cæli, miratur ſtellarũ orbes, fulgores quoque diuerſos intelligit aſtrorũ, quando Heſperus ſurgat, quando Lucifer: cur ille veſpertinus, hic matutinus irradiet: quos † ortus Orion habeat, quos luna defectus: *al. motus.* quemadmodum ſol ſuos norit occaſus, circuitus quoque D curſus ſui ſolemnitate cuſtodiat. Audiunt quoque animantes cæteræ; ſed quis præter hominem audiendo cognoſcit? Secreta ſapientiæ ſolus homo ex omnibus generibus quæ in terris ſunt, auditu & meditatione & pru- *Pſ. 84.* dentiâ colligit, qui poteſt dicere: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus.* Hoc eſt pretioſiſſimũ, quòd homo diuinę vocis ſit organum, & corporalibus labijs exprimit *Eſa. 40.* cæleſte oraculum: ſicut illud eſt: *Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum.* Accepit quod diceret, & clamauit. Sibi habeant prudentiam ſuam qui cæli terrarúmque ſpatia radio deſcribunt. Sibi habeant intellectum ſuum, de *Eſa. 33. & 1. Cor. 1.* E quo dicit Dominus: *Et intellectum prudentium reprobabo.* Neque numeros orationis, & modulos muſicæ ſapientiæ hoc conſtituam loco; ſed eam ſapientiam definio, de quâ dicit Propheta: *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* *Pſ. 50.* Quid autem loquar de oſculo oris, quod pietatis & charitatis eſt pignus? Oſculantur ſe & *Cant. 1.* columbæ; ſed quid ad humani oſculi venuſtatem, quo amicitiæ inſigne humanitatiſque præfulget, in quo plenæ charitatis fides exprimitur affectu? Vnde & Dominus velut prodigij genus in proditore condemnans ait: *Luc. 22.* *Iuda! oſculo Filium hominis tradis?* hoc eſt, Charitatis inſigne conuertis ad ſignum proditionis, & infidelitatis indicium? Pacis hoc pignore vteris ad officium crudeli- F tatis? Beſtiali igitur oris obſequio inferentem potiùs necem, quàm charitatis fœdera deferentem, diuinæ arguit vocis oraculo. Illud quoque præcipuum, quòd ſoli homines ore exprimimus, quæ corde ſentimus. Itaque cogitationes tacitæ mentis, oris ſermone ſignantur. Quid eſt igitur os hominis, niſi quoddam ſermonis adytum, fons diſputationis, aula verborum, promptuarium voluntatis? Abſoluimus velut quandam humani corporis regiam, in quo ſit licet quædam quantitas portionis; forma tamen vniuerſitatis eſt. Sequitur guttur, per quod toti corpori vitale commercium, & ſpiritus huius commeatus infunditur. Succedunt brachia, & validi

lacertorum tori, validæ ad operãdom manus, & procetioribus digitis habiles ad tenendum. Hinc aptior vſus operandi, hinc ſcribendi elegantia, & ille calamos ſcri- Pſ. 44. bæ velociter ſcribentis, quo diuinæ vocis exprimuntur oracula. Manus eſt quæ cibum ori miniſtrat, manus eſt quæ præclaris emtet factis, quæ conciliatrix diuinæ gratiæ ſacris infertur altaribus, per quam offerimus & ſumimus ſacramenta cœleſtia: manus eſt quæ operatur pariter atque diſpenſat diuina myſteria, cuius vocabulo non dedignatus eſt ſe Dei Filius declarari, dicente Da- Pſ. 117. uid: *Dextera Domini fecit virtutẽ, dextera Domini exaltauit me.* Manus eſt quæ fecit omnia, ſicut dixit Deus H Eſai. 66 omnipotens: *Omnia enim hæc fecit manus mea.* Manus eſt totius corporis propugnaculum, capitis defenſatrix. Quæ cùm ſit loco inferior, totum verticem comit, & honeſto venuſtat ornatu. Quis dignè explicet pectoris crates, ventriſque molliciem? Aliter enim viſcera molliora non poſſent foueri, & inteſtiniorum ſinus, duris haud dubiè oſſibus læderentur. Quid tam ſalutare, quàm vt pulmo cordi finitimo limite iungeretur, vt cum exarſerit cor irâ & indignatione, pulmonis ſãguine atque humore citiùs temperetur? Ideóque mollior pul- I mo eſt, quia madet ſemper ſimul vt rigorem indignationis emolliat. Hæc ideò ſtrictim percurrimus, vt tãquàm non indocti obuia perſtringere, non tamquàm medici plenius ſcrutari videamur & perſequi quæ naturæ latibulis abſcondita ſunt. Lien quoque cum iecore habet viciniam fructuoſam: qui dum adſomit quo ipſe paſcatur, abſtergit quidquid ſordium deprehenderit, vt per fibras iecoris muniriores, ciborum poſſint tenues atque ſubtiles reliquiæ tranſire, quæ vertantur in ſanguinem, viribúſque proficiant, & nõ cum fimo & ſordibus egerantur. Inteſtinorum verò circumplexi orbes, & ſine K aliquo licet nodo, ſibi tamen inuicem nexi, quid aliud niſi diuinam proſpicientiam Creatoris oſtẽdunt, vt non citò eſca pertranſeat, & ſtatim à ſtomacho decurrat? Quod ſi fieret, iugis fames & continua vorandi libido hominibus gigneretur. Exinanitis enim viſceribus & exhauſtis, dum momentariâ effuſione vacuarentur, neceſſe eſſet inexplebilem atque inſatiabilem cibi & potus generari cupiditatem, quam ſine dubio immatura mors ſequeretur. Ideóque prouidè coquitur primùm eſca in vtero ſuperiore, deinde in iecore coquitur, quouſque vapore digeſtus trãſfunditur ſuccus eius in reliquas L corporis partes, eaque ſubſtantiâ artus aluntur humani, quam iuuenes accipiunt ad incrementum, ſenes ad perſeuerantiam: reliquum autem velut ſuperfluum per inteſtina deducitur, & per illud ex tranſuerſo oſtium deriuatur. Denique etiam in Geneſi Arca Noë ad fabricam Gen. 6. humani corporis accipitur, de quâ dixit Deus: *Fac tibi Arcam ex lignis quadratis, nidos facies in ea, & illinies* Ibidem. *eam intùs & foris bitumine, & ſic facies Arcam.* Et infrà: *Oſtium verò facies ex tranſuerſo, inferiora autem Arcæ bicamerata & tricamerata facies.* Hoc ergò ſignificat M Dominus, quòd oſtium ex poſteriori ſit parte, per quod egerantur ciborum ſuperflua. Decore enim Creator noſter ductus reliquiarum à vultu hominis auertit, ne dum aluum purgamus, inquinaremus aſpectum. Simul illud conſidera, quòd ea quæ pudoris plena ſunt, eo loci conſtituta ſunt, vbi operta veſtibus dedecere non poſſint.

G Venarum pulſus, vel infirmitatis internuntius, vel ſalutis eſt. Eædem tamen cùm toto diffuſæ ſint corpore, ne- Eccleſ. 27. que nodæ atque intectæ ſunt, & ità lenibus operiuntur viſceribus vt explorandi copia ſit, & celeritas ſentiendi, quando nulla eſt viſcerum craſſitudo quæ pulſum poſſit obducere. Oſſa quoque omnia tenui operta ſunt viſcere, & reuincta neruis; præcipuè tamen capitis leui tecta ſunt corio. Vnde quò poſſint aliquod aduersùm imbres & frigora habere munimen, capillis denſioribus veſtiuntur. Quid de genitalibus loquar, quæ venis è regione ceruicis per renes, lumboſque deductis, ſuſcipiunt genitale ſemen ad munus & ad gratiam procreandi? Quid de officio pedum, qui totum corpus ſine vllâ ſuſtinent oneris iniuriâ? Flexibile genus, quo præ cæteris Domini mitigatur offenſa, ira mulcetur, gratia prouocatur. Hoc enim Patris ſummi erga Filium donum eſt: *Vt in nomi-* Philip. 2. *ne Jeſu omne genu curuetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnium lingua confiteatur, quoniam Dominus Ieſus in gloriâ eſt Dei Patris.* Duo enim ſunt quæ præ cæteris Deum mulcent, humilitas, & fides. Pes itaque exprimit humilitatis affectum, & ſedulæ ſeruitutis obſequium: Fides æquat Filium Patri, atque vtriuſque eandem gloriam confitetur. Rectè autem non plures; ſed duo ſunt homini pedes: quaterni enim pedes feris ac belluis ſunt, bini auibus. Et ideò vnus quaſi de volatilibus eſt homo, qui alta viſu petat, & quodam remigio volitet ſublimium cogitationum. Et ideo de eo dictum eſt: *Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua:* eò quòd pro- Pſ. 102. pior ſit cæleſtibus, & ſublimior aquilis, qui poſſit dicere: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Philip. 3

Abſoluit ſextum diem, & eius opus: quomodò Deum requieuiſſe dicatur, explicat, & ei gratias agit.

CAP. X.

SEd iam finis ſermoni noſtro fit, quoniã conſummatus eſt dies ſextus, & mundani operis ſumma concluſa eſt, perfecto videlicet homine, in quo principatus eſt animantium vniuerſorum, & ſumma quædam vniuerſitatis, & omnis mundanæ gratia creaturæ. Certè deferamus ſilentium, quoniam requieuit Deus ab omnibus mundi operibus, requieuit autem in receſſu hominis, requieuit in eius mente atque propoſito. Fecerat enim hominem rationis capacem, imitatorem ſui, virtutum æmulatorem, cupidum cæleſtium † gaudiorum. al. gratiarum. In his requieſcit Deus qui ait: *Super quem requieſcam, niſi ſuprà humilem & quietum, & trementem verba mea?* Eſa. 66. Gratias ergo Domino Deo noſtro, qui huiuſmodi opus fecit in quo requieſceret. Fecit cælum, non lego quòd requieuerit: fecit terram, non lego quòd requieuerit: fecit ſolem, lunam, & ſtellas, nec ibi lego quòd requieuerit: ſed lego quòd fecerit hominem, & tunc requieuit, habens cui peccata dimitteret. Aut fortè tunc iam futuræ Dominicæ paſſionis præceſſit myſterium, quo reuelatum eſt quia requieſceret Chriſtus in homine, qui requiem ſibi prædeſtinabat in corpore pro hominis redemptione, ſecundùm quod ipſe dixit: *Ego dormiui, & requieui, & exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Pſal. 3. Ipſe enim requieuit, qui fecit. Cui eſt honor, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII HEXAEMERON LIBRI SEXTI ET VLTIMI FINIS.

Summarium Libelli de dignitate Conditionis humanæ.

Agit de hominis præſtantiâ ſuper cæteras creaturas & ratione imaginis & ratione ſimilitudinis ſuper verbis lib. Gen. cap. 1. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem, &c.

CAPITA LIBELLI

1. *Quòd nedum verbo, vt aliæ creaturæ, ſed ſanctæ Trinitatis conſilio conditus eſt homo, & quare.*
2. *De diuinitate hominis ſũptâ ex ratione imaginis.*
3. *De dignitate hominis ex ratione ſimilitudinis ſumptâ.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE DIGNITATE CONDITIONIS HVMANÆ LIBELLVS.

Quòd nedum verbo, vt alia creatura; ſed ſanctæ Trinitatis conſilio conditus eſt homo, & quare.

CAP. I.

Gen. 1. FACIAMVS *hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*. Tanta itaque dignitas humanæ conditionis eſſe cognoſcitur, vt non ſolo iubentis ſermone, ſicut alia ſex dierum opera; ſed conſilio ſanctæ Trinitatis, & opere maieſtatis diuinæ creatus ſit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum deberet ſuo conditori, dum tantum in conditione mox dignitatis priuilegium præſtitit ei conditor, vt tantò ardentiùs amaret conditorem, quantò mirabiliùs ſe ab eo eſſe conditum intelligeret. Nec ob hoc ſolùm quòd conſilio ſanctæ Trinitatis ſic excellenter à conditore conditus eſt; ſed etiam quòd ad imaginem & ſimilitudinem ſuam ipſe Creator omnium eum creauit, quod nulli alij ex creaturis donauit.

De dignitate hominis ſumptâ ex ratione imaginis.

CAP. II.

QVæ imago diligentiùs ex interioris hominis nobilitate eſt conſideranda. Primò quidem, quòd ſicuti Deus vnus ſemper vbique totus eſt, omnia viuificans, mouens & gubernans, ſicut Apoſtolus confirmat, Act. 17. quòd *In eo viuimus, mouemur, & ſumus*: ſic anima in ſuo corpore vbique tota viget, viuificans illud, mouens, & gubernans: Nec enim in maioribus corporis ſui membris maior, & in minoribus minor; ſed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc eſt imago vnitatis omnipotentis Dei quam anima habet in ſe. Quæ quoque quandam ſanctæ Trinitatis habet imaginem. Primò in eo, quia ſicut Deus eſt, viuit, & ſapit: ità anima ſecundùm ſuum modum eſt, viuit & ſapit. Eſt quoque & alia Trinitas in ea, quâ ad imaginem ſui Conditoris perfectæ quidem & ſummæ Trinitatis, quæ ex Patre & Filio & Spiritu ſancto condita eſt Et licet vnius illa naturæ; tres tamen in ſe dignitates habet, id eſt, intellectum, voluntatem, & memoriam. Quod idem, licet alijs verbis, in Euangelio deſignatur, cùm dicitur: *Diliges Dominum* Matth. 22. *Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ mente tuâ.* id eſt, ex toto intellectu, & ex totâ voluntate, & ex totâ memoriâ: Nam ſicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre Filióque procedit Spiritus ſanctus: ita ex intellectu generatur voluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, ſicut facilè à ſapiente quolibet intelligi poteſt: Nec enim anima perfecta poteſt eſſe ſine his tribus, nec horum trium vnum aliquid quantùm ad ſuam pertinet beatitudinem, ſine aliis duobus integrum conſtat. Et ſicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus eſt, non tamen tres dij ſunt; ſed vnus Deus tres habens perſonas: ità & anima intellectus, anima voluntas, anima memoria: non tamen tres animæ in vno corpore, ſed vna anima tres habens dignitates. Atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in ſua natura noſter interior homo; ex quibus quaſi excellentioribus animæ dignitatibus iubemur diligere Conditorem, vt inquantùm intelligitur, diligatur, & quantùm diligitur, ſemper in memoriâ habeatur. Nec ſolus ſufficit de eo intellectus, niſi fiat in amore eius voluntas: immò nec hæc duo ſufficiunt, niſi memoria addatur, quâ ſemper in mente intelligentis & diligentis maneat Deus: vt ſicut non poteſt eſſe momentum quo homo non vtatur vel fruatur Dei bonitate & miſericordiâ; ità nullum debeat eſſe momentum quo præſentem eum non habeat memoria. Et ideò, iuſtè mihi videtur di-

A ctum, interiorem hominem imaginem eſſe Dei. Anima enim nominatur totus interior homo, quia viuificatur, regitur, continetur luteâ illâ maſsâ humectatâ ſuccis, ne areſacta diſſoluatur. Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter ſapiens, vt ſcriptum eſt: *Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ* Pſ. 146. *eius non eſt numerus*, & incomparabiliter ſuauis, vt alibi Pſ. 144. dicit; *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius*. Rom. 11. Ex quâ & per quam & in quâ ſunt omnia quæ ſunt; reguntur omnia quæ ſunt continentur omnia quæ ſunt. Omnia dico, ipſam vniuerſitatem, quæ eſt totum; quod aliud eſt quàm ipſe qui fecit: & non eſt factus; ſed ipſe eſt ex quo, † per quem, & in quo. al. Et qui ex eo, & quo. Quod Deus ex quo eſt, Pater dicitur à nobis pauperibus ſenſu, pauperioribus verbis: quod qui ex eo, Filius dicitur: quod quo, Spiritus ſanctus. Ideò autem dicitur Deus B Pater, quia ipſe eſt ex quo, & ſapientia eſt quâ ordinantur omnia, Sap. 7. & dilectio quâ ſe volunt omnia ità manere vt ordinata ſunt. Ex quo ergò, & qui ex eo, & quo ſe diligunt ipſa duo tria ſunt, & illa tria ideò vnum, quia ſic ſunt ex vno illa duo, vt tamen ab eo non ſint ſeparata; ſed ex ipſo ſunt, quia non à ſe; & in ipſo; quia non ſeparata & ipſum ipſa quod ipſe. & ipſum ipſe quod ipſa, & 1. Ioan. 5. non ipſum ipſa qui ipſe, & non ipſa quæ ipſa. † Iſta duo al. Vis Deus eſt, & ipſa Deus, &c. Deus eſt, & ipſe Deus tria eſt, & vnumquodque horum trium Deus eſt, & omnia tria illa non dij; ſed Deus eſt. Ad imaginem ergò ſuam Conditor, vt dictum eſt, fecit 1. Cor. 8 animam hominis, quæ tota dicitur anima. Non autem Gen. 1. aliud quàm hominis animã ſignifico cùm mentẽ dico; ſed propter aliud animam, & propter aliud mentẽ? Nam totum quod viuit, hominis anima eſt. Cùm autem ani- C ma in ſe agit ſe, & ex ſe, & per ſe ſola mens dici ſolet: ſenſus verò ad ſua miniſteria implens conſuetiùs anima dicitur. Mens ergò ſcire gignit, & amat ſcire quod ſcit. Non illud ſcire dico, quo repentè ſcitur res aliqua, quæ ante neſciri putabatur; ſed illud vnde & aliquid & omne quidquid ſcitur vel neſcitur, ſciri poteſt. Illud enim ſcire mens gignit, & cùm genitum eſt, ſcientia poteſt dici. Sunt ergo iam duo, mens, & quod ipſa mens ſcit, reſtat tertium vtriuſque commune. Omnes mens quidquid ſcit, amat ſcire. Amor non minùs quàm inter duos eſt, amantem, & quod amatur. Vnus eſt ergo amborum amor, qui & tertius eſt. Non autem poteſt negari hoc totum vnam eſſe animam, & vnam animam hæc tria eſſe. Sicut enim hæc tria verè vna anima ſunt; ſic nõ minùs D verè vna anima eſt hoc vnum & hoc alterum & hoc tertium. Comparet igitur ſe hæc creatura tam eminens Creatori ſuo ſupereminenti ſibi, excepto hoc, & multùm ſuprà ſe amoto, quòd omnis bonitas, & omne bonum, & omnis bonitatis & boni dulcedo Creatoris à ſeipſo eſt. Creatura verò non ſolùm quòd eſt; ſed etiam quòd talis eſt, ab alio eſt non à ſe: & ipſa quod eſt, ſemper eſt; licet & ipſa anima modo quodam ſuo incommutabilis eſt: Nam ſemper anima eſt poſtquam eſſe cœperit, & ſcit, & ſcire vult. Rom. 5. Rom. 8. Comparet ergò, vt dixi, ſe anima E eo modo quo poteſt, Creatori ſuo vt dicatur mẽs Pater, quia gignit ſcire: dicatur ſcire Filius, quia ex alio eſt, & non eſt aliud quàm ipſum quod ipſe eſt, ex quo eſt: dicatur amor Spiritus ſanctus, quia amborum eſt eorum qui ſe amant. Vnde in noſtris Scripturis ſæpius amor, id eſt, charitas, quæ in Deo eſt ergà nos & quæ à nobis in Deum, Spiritus ipſe appellatur: & hæc de imagine.

De dignitate hominis ex ratione ſimilitudinis ſumptâ.

CAP. III.

NVnc verò de ſimilitudine aliquâ intellige, quæ minoribus cernenda eſt; vt ſicut Deus Creator qui hominem ad ſimilitudinem ſuam creauit, eſt charitas, & bonus, & iuſtus, patiens atque mitis, mundus Gen. 1.

& miſericors, & cætera virtutum ſanctarum inſignia, quæ de eo leguntur: ità homo creatus eſt, vt charitatem haberet, vt bonus eſſet & iuſtus, vt patiens atque mitis, mundus & miſericors foret. Quas virtutes quantò plus quiſque in ſeipſo habet, tantò propiùs eſt Deo, & maiorem ſui Conditoris gerit ſimilitudinem. Si verò (quod abſit) aliquis per deuia vitiorum, & diuortia criminum ab hac nobiliſſimâ ſui Conditoris ſimilitudine degener oberrat, tunc fiet de eo quod ſcriptum eſt: *Et homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis quæ ſenſum non habent, & ſimilis factus eſt illis.* Quis maior honor potuit homini eſſe, quàm vt ad ſimilitudinem ſui factoris conderetur, & eiſdem virtutum veſtimentis ornaretur, quibus & Conditor? De quo legitur: *Dominus regnauit, decorem indutus eſt*: id eſt, omnium virtutum ſplendore, & totius bonitatis decore ornatus. Vel quod maius homini poteſt eſſe dedecus, aut infelicior miſeria, quàm vt hac ſimilitudinis gloriâ ſui conditoris amiſſâ, ad informem & irrationabilem brutorum iumentorum delabatur ſimilitudinem? Quapropter quiſque diligentiùs attendat primæ conditionis ſuæ excellentiam, & venerandam in ſeipſo ſanctæ Trinitatis imaginem agnoſcat, honorémque ſimilitudinis diuinæ ad quem creatus eſt, nobilitate morũ, exercitio virtutum, dignitate meritorum habere contendat, vt quando appareat qualis ſit, tunc ſimilis ei appareat, qui ſe mirabiliter ad ſimilitudinem ſuam in primo Adam condidit, mirabiliúſque in ſecundo reformauit.

(Margin: 1. Ioan. 4. — Pſal. 7. — Matt. 11. — Eccl. 7. — Pſ. 48. — G — Pſ. 92. — 1. Ioan. 3. — Rom. 5.)

S. AMBROSII DE DIGNITATE CONDITIONIS HVMANÆ LIBELLI FINIS.

Summarium Libri de Paradiſo.

A cap. I. vſque ad cap. III. agit de loco Paradiſi, de fonte & quatuor fluuiis ex eo procedentibus ad irrigandam terram, & de ligno ſcientiæ boni & mali.

A cap. IV. vſque ad cap. IX. quòd Deus poſuerit hominem in Paradiſo: quòd præceptum & pœnam ei ſtatuerit, & nonnulla circà ea emergentes quæſtiones ſoluuntur.

A cap. X. vſque ad cap. XI. quomodo mulierem formauerit, & beſtias agri, &c. creatáque ad Adam adduxerit, vt nomina imponeret eis: & dubitationes ſoluuntur.

A cap. XII. vſque ad finem Libri agit de ſerpentis aſtutiâ, mulieris deceptione, & vtriuſque condemnatione.

CAPITA LIBRI.

1. *Diſcutit quid, vbi, & qualis ſit Paradiſus, cum explicatione ſenſus myſtici.*
2. *Cur lignum ſcientiæ boni & mali productum fuerit in Paradiſo: cur ibidem ſerpens: & quid nonnulli per ſerpentem, per Adam & Euam intellexerint.*
3. *Quæ ſubſidia habeat anima ex fonte paradiſi, è quo quatuor dimanant flumina: quæ-ve per ea intelligenda ſint.*
4. *Quòd vir extrà paradiſum factus eſt, ſed in eo poſitus: cùm examine verborum, Operari & cuſtodire.*
5. *Examinat præceptum de non edendo de ligno ſcientiæ boni & mali: & circà id emergentes difficultates abſoluit.*
6. *Alias plures dubitationes circà idem præceptum Adæ datum, & Euæ præuaricationem excitat & diluit.*
7. *Mors vnde acciderit homini, an à Deo, vel à ligno, vel aliundè, pertractatur.*
8. *Refelluntur quæſtiones de præſcientia Dei circà præuaricationem Adæ & opinionẽ boni & mali.*
9. *Cur Deus in cibo præceptum dederit: & cur addiderit pœnam:* Morte moriemini.
10. *Agitur de formatione mulieris, & ſoluuntur dubia circà id emergentia.*
11. *Quomodò animantia adducta fuerint ad Adam: & ſoporis in eum immiſſi expoſitio myſtica.*
12. *De ſerpentis ſapientiâ, qualis fuerit: quomodò in mulierem inuaſerit: qualis eius reſponſio: & circà eam digreditur.*
13. *Quomodo tentamenta diaboli plena ſint mendacÿ: & de deceptione mulieris, & lapſu Adæ: quemadmodùm etiam cognouerint ſe eſſe nudos, & ſuccinctoria ſibi fecerint, & quid ſignificent.*
14. *De voce Domini deambulantis ad veſperam, & increpatione: Adam, Vbi es? cur prætereà antè increpetur Adam, cùm mulier antè guſtauerit: & quid mulier pro ſuâ excuſatione reſponderit: ac de myſteriis iſtorum.*
15. *Quâ ratione mulieris peccatum venia dignum fuerit æſtimatum, & ſerpens delectationis typus ſit: de eius condemnatione, & diſcretione trium harum condemnationum.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE PARADISO LIBER.

Ex Geneſis cap. II.

ET plantauit Deus paradiſum voluptatis in Eden ad Oriẽtem: & poſuit illic hominem quem plaſmauit. Et produxit Deus adhuc de terrâ lignum ſpecioſum ad viſum, & bonum ad eſcam: & lignum vitæ in medio paradiſi, & lignũ ſcientiæ boni & mali. Fons autem procedit ex Eden ad irrigandũ paradiſum, & inde diuiditur in quatuor initia. Nomen vni Phiſon: hic eſt qui circuit omnem terram Euilath, vbi eſt aurum. Terræ autem illius aurum bonum eſt: ibi eſt carbunculus, & lapis praſius. Et nomen ſecundi Geon: hic eſt qui circuit omnem Æthiopiam: Et flumen tertium Tygris: hic eſt qui vadit contra Aſſyrios. Et flumen quartum Euphrates.

Diſcutit quid, vbi, & qualis ſit paradiſus, cum explica-tione ſenſus myſtici.

CAPVT I.

E*T plantauit Deus paradiſum voluptatis in Eden ad Orientē, &c.* De paradiſo adoriundus ſermo nō mediocrem æſtum nobis videtur incutere, quidnam ſit paradiſus, & vbi, qualiſve ſit, inueſtigare & explanare cupiētibus: maximè cùm Apoſtolus *ſiue in* corpore, ſiue extrà corpus neſciat, raptum ſe tamen dicat vſq; ad tertium cælum. Et turſùs: *Scio*, inquit, *huiuſmodi hominē, ſiue in corpore, ſiue extrà corpus, neſcio, Deus ſcit, quoniam raptus eſt in paradiſum, & audiuit ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Pro huiuſmodi gloriabor, pro me autem non gloriabor, niſi in infirmitatibus meis, & ſi voluero gloriari, nō ero ſtultus; nam veritatem dico.* Ergò ſi huiuſmodi paradiſus eſt, vt eum ſolus Paulus, aut vir aliquis Pauli ſimilis, cùm in hac vitâ degeret, videre potuerit; idē tamen ſiue in corpore, ſiue extrà corpus viderit, meminiſſe nō poſſit; audierit tantùm verba, quibus prohibitus ſit vulgare quod viderat:* quo tandem modo paradiſi locū poterimus abſoluere, quem nec videre potuimus: & ſi potuiſſemus videre, prohiberemur tamen aliis intimare? Simul cùm Paulus extollere ſe reuelationū ſublimitatu ſit veritus, quantò magis nobis timendū eſt id ſollicitiùs indagare, cuius etiā reuelatio obnoxia ſit periculo. Nō igitur hylem hūc paradiſum* æſtimare debem*: & ideò relinquamus Pauli eſſe ſecretū: Tamē quoniā hîc legimus in Geneſi à Deo paradiſū eſſe plantatū ad Orientē, & ibi eſſe poſitum hominem, & productū eſſe omne lignum pulchrum ad viſum, & bonum ad eſcam: ipſius paradiſi auctorē iam poſſumus inuenire. Quis eſt enim qui potuit fingere paradiſum, niſi omnipotens Deus, qui dixit & facta ſunt, nunquam indigens eorum quæ generari vellet? Ipſe ergo plantauit paradiſū, de quo dicit Sapiētia: *Omnis plātatio quam nō plantauit Pater meus, eradicabitur.* Bona Angelorū plātatio, bona Sanctorum. Sancti enim ſub ficu & vite dicuntur requieſcere in illo pacis futuræ tempore, in quibus typus eſt Angelorum. Ergò paradiſus eſt plurima ligna habens; ſed ligna fructifera, ligna plena ſucci, atque virtutis, de quib* dictum eſt, *Exultabunt omnia ligna ſiluarum*: ligna ſemper florētia viriditate meritorū, ſicut illud lignū quod plantatum eſt ſecùs decurſus aquarū, cuius foliū non defluet quia totus in eo fructus exuberat. Hic ergo paradiſus eſt. Locus autē eius in quo eſt plantatus, dicitur Eden, hoc eſt voluptas. Vnde & ſanctus Dauid ait: *Et torrēte voluptatis tuæ potabis eos.* Legiſtis enim: Quia fons procedit ex Eden, qui rigat paradiſum. Hæc igitur ligna quæ plātata ſunt in paradiſo, quaſi profluo quodam torrēte Spiritus irrigantur. De quo alibi ait: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei.* Eſt autem ciuitas, illa quæ ſurſum eſt Hieruſalem libera, in quâ diuerſa Sanctorum merita pullulant. In hoc ergò paradiſo hominem Deus poſuit quem plaſmauit. Intellige etiam quòd non eum hominem, qui ſecundùm imaginem Dei eſt, poſuit; ſed eum qui ſecundùm corpus. Incorporalis enim in loco nō eſt. Poſuit autē eum in paradiſo ſicut ſolem in cælo, expectantem regnū cælorū, quemadmodùm creatura expectat reuelationem filiorum Dei. Ergò ſi paradiſus eſt in quo erant exorta virgulta, videtur paradiſus anima eſſe quæ multiplicat ſemen acceptū, in quâ virtus vnaquæque plantatur, in quâ erat etiam lignum vitæ, hoc eſt ſapientia, ſicut dixit Salomon: quia ſapiētia non de terra exorta eſt, ſed de Patre: Eſt enim ſplendor lucis æternæ, & emanatio omnipotentis gloriæ.

Marginal notes: 2. Cor. 12. — Ibidem. — * v. c. Quod audierat. — * c. Non vt cogitur hūc. — Pſ. 148. — Pſal. 25 — Matth. 15. — 3. Reg 4. & Michea 4 — Pſal. 95 — Pſal. 1. — Pſal. 35 — Pſal. 45 — Galat. 4. — Rom. 8. — Sap. 7.

Cur lignum ſcientiæ boni & mali productum fuerit in Paradiſo: cur ibidem ſerpens: & quid nōnulli per ſerpētē, per Adā, & per Euam intellexerint.

CAP. II.

ERat autem lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo. Sic enim habes: *Et produxit Deus lignum ſpecioſum ad viſum, & bonū ad eſcam; & lignū vitæ in medio paradiſi, & lignum ſcientiæ boni & mali.* Poſteà videmus vtrùm & hoc lignum ſpecioſum ad viſum, & bonū ad eſcam fuerit, ſicut cætera. Eo enim loci hoc opportuniùs diſputabitur, quo hominem ex hoc guſtantem ligno inuenimus eſſe deceptum. Interim nihil habemus quod nunc reprehendere debeamus, etſi rationem ſcire non poſſumus: Neque enim in hac creaturâ mundi ſi qua nobis difficilia intellectu videntur, & incomprehenſibilia ingenio noſtro temerario quodam debemus condemnare iudicio, vt creaturā ſerpentiū, venenatiq; alicuius animātis: quippe homines quâ ratione ſingula quæq; ſint facta, intelligere adhuc & ſcire nō poſſumus. Sic ergò & in Scripturis diuinis non facilè reprehendamus aliquid quod intelligere non poſſumus. Sunt enim plurima quæ nō noſtro ingenio metienda ſunt: ſed ex altitudine diuinæ diſpoſitionis & verbi ſunt æſtimāda. Pone enim, ſiue preiudicio tamē aſſertionis futuræ, ideò tibi hoc lignum ſcientiæ boni & mali diſplicere, quia poſteaquàm guſtauerunt ex eo homines, intellexerūt ſe nudos; attamen ad conſummationem diuinæ operationis, dicam tibi & hoc lignum in paradiſo exortum, & à Deo eſſe permiſſum, vt poſſimus ſupereminentiam boni ſcire. Quomodò enim ſi non eſſet ſcientia boni & mali, inter bonū & malum diſcretionē aliquam diſceremus? Nam neq; quod malum erat, malum iudicaremus eſſe, niſi eſſet ſcientia boni (malum enim diſcerni non poteſt, niſi per ſcientiam boni) neque rurſus quòd bonum erat, ſciremus bonum eſſe, niſi eſſet ſcientia mali. Cape exemplum de ipſa conditione humani corporis. Nempe habet & amaritudinem quandā fellis: quæ ſi in commune proſpicias, ad ſalutem hominis vtilis inuenitur. Ergò & quod malum putamus, plerumque non per omnia malum eſt; ſed in commune vtile: Nam ſicut ſal in parte eſt corporis, & tamen ad totius vtilitatem corporis prodeſt; ità vtilitati omnium profuturam ſciens Deus ſcientiam boni & mali, in parte conſtituit, vt in commune prodeſſet. Denique ſerpentem in paradiſo inuenis, vtique non ſine Dei voluntate generatum. In ſerpenti, autem figurâ diabolus eſt. Fuiſſe enim diabolum in paradiſo etiam Ezechiel Propheta docet, qui dicit ſuper principem Tyri: *In voluptate*, inquit, *paradiſi fuiſti es.* Principem autē Tyri in figurâ accipimus diaboli. Nūquid & hinc accuſabimus Deum quia theſauros eius altitudinis & ſcientiæ abſcōditos in Chriſto, & occultos comprehendere non poſſumus, niſi quos ipſo reuelare dignatus eſt! Reuelauit tamen, vt ſciremus etiam diaboli malitiā ad ſalutem prodeſſe hominibus. Non quòd diabolus prodeſſe velit; ſed quòd malitiam eius etiam repugnantis conuertit nobis Dominus ad ſalutem. Denique huius malitia Iob ſancti viri fecit eſſe virtutem & patientiam clariorem. Huius malitia iuſtitiam eius exercuit, vt certaret & vinceret, & victoriam corona ſequeretur: Nemo enim niſi qui legitimè certauerit, coronatur. Ioſeph quoque caſtimonia nunquam ad noſtri memoriā perueniſſet, niſi mulier domini eius contubernalis, ignitis diaboli ſpiculis incitata, tentaſſet eius affectum, & niſi poſtremò affectaſſet eius interitū, quò clarior eſſet caſtimonia viri, qui mortem pro caſtitate contempſerit. Vis ſcire conſilium Dei? nempe diabolo auctore, neces videntur iuſtis hominibus præparari, exerceri quoque parricidia filiorum; attamē Dominus etiā Abraham hac arte tentauit, vt immolari ſibi filium ab eodem poſtularet. Quâ tentatione Abraham fidelis eſt Domino comprobatus, quòd à deuotionis obſequio nec dilecti filij miſeratione reuocatus ſit. Ità ergò & lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo, quod erat ſpecioſum ad viſum, & bonum ad eſcam, ſpecie videbatur: Non enim vſu bonum ad eſcam erat, quoniā eſca eius videtur hominibus obfuiſſe. Ergò eſt quod ſingulis noceat, in commune proſit, vt Iudæ nocuit diabolus: ſed præter illum omnes Apoſtolos coronauit, qui malitiæ eius tentamenta vicerunt. Itaque neque dubitandum, neq; reprehendendū quòd in paradiſo diabolus erat, quādoquidem occludere Sāctis nō potuit iter,

Marginal notes: Ezech. 28. — Coloſ. 2 — Iob. 1. — Iacob. 5. — 1. Tim. 2. — Gen. 39 — Gen. 22 — Eccli. 24.

ne quis aſcenderet: Neque enim iuſtis habitationem G
incolatus tamquàm poſſeſſor eripuit. Eſto enim vt aliquos deſides atque vinoſos ab incolatu ſupernæ poſſeſſionis auerterit, illud multò auguſtius, multóque pulchrius quod Sanctorum orationibus excluditur, cùm
Luc.10. completum fuerit illud: *Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem.* Ergò non metuamus eum, qui eouſq; infirmus eſt, vt ipſe caſurus ſit in terram. Accepit quidem tentandi licentiam; ſed non accepit copiam ſubruendi: niſi ſuâ ſpôte labatur infirmus affectus, qui ſibi
al. accerſite. auxilium non norit † arceſſere. Et ideò quâ fraude tentauerit primũ hominem, quidve in homine putauerit
Origen. lib. 1 in Iob. eſſe tentandũ, quo ordine, quâ arte cognoſcere opus eſt, vt cauere poſſimus. Plerique tamen qui volunt in paradiſo diabolum nõ fuiſſe, licet in cælo adſtantem eũ An- H
gelis legemus, ne noſtro ſermone videãtur offendi, ſecundùm ſuam accipiant voluntatem interpretationem
Origen. hom. 1. in Gen. & lib. 2. in Iob. iſtius lectionis: Nam ante nos fuit, qui per voluptatẽ & ſenſum præuaricationem ab homine memoratam eſſe commiſſam in ſpecie ſerpentis figuram accipiens delectationis, in figurâ mulieris ſenſum animi, mentiſque
Philo in lib. de mundi opificio. conſtituens, quam αἴσθησιν vocant Græci: deceptam autem per ſenſum mentem præuaricatricem ſecundùm hiſtoriam, aſſeruit, quã Græci νοῦν, vocant. Rectè igitur
Matth. 25. in Græco νοῦς viri figuram accepit, αἴσθησις mulieris. I
Vnde & quidam Adam νοῦν terrenum interpretati ſunt. Dominus autem virgines illas in Euãgelio accenſis facibus vel extinctis expectantes ſponſi aduentũ, pro ſenſibus vel integris ſapientium, vel corruptis inſipiẽtium, poſuit: Nã ſi Eua, hoc eſt, ſenſus primæ mulieris, accẽſas habuiſſet faces, nunquàm præuaricationis ſuæ nos criniculis implicaſſet, neque ex illâ virtutis immortalitate cecidiſſet.

Quæ ſubſidia habet anima ex fõte paradiſi, à quo quatuor dimanant flumina quæ've per ea intelligẽda ſint.

CAP. III.

Eſt ergò paradiſus terra quædam fertilis, hoc eſt anima fœcũda, in Eden plantata, hoc eſt, in voluptate K
quadam vel exercitatâ terrâ, in quâ animæ ſit delectatio. Eſt etiam νοῦς tamquàm Adam: eſt & ſenſus, tamquàm Eua. Ac ne haberes quod ad infirmum retorqueres naturæ, velut ad obnoxiam in tolerandis periculis conditionem conſidera, quę habeat anima iſta ſubſidia. Erat fons qui irrigaret paradiſum. Qui fons, niſi Dominus Ieſus Chriſtus: fons vitæ æternæ, ſicut & Pater?
Pſal. 35 Ioan. 7. quia ſcriptum eſt: *Quoniam apud te fons vitæ*: & : *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Denique & fons legitur, & fluuius qui irrigat paradiſum, vbi eſt lignum fructuoſum, quod ferat fructum in vitam æternam. Hic ergo fons, ſicut legiſti, procedit ex Eden, id eſt, ex L
animâ tuâ. Vnde Salomon ait: *Bibe aquam de tuis vaſis:*
Prou. 5. *& de puteorũ tuorum fontibus.* Hic eſt fons qui procedit ex illâ exercitatâ & plenâ voluptatis animâ: hic fons qui irrigat paradiſum, hoc eſt, virtutes animæ eminẽtiſſimo merito pullulantis. *Et diuiditur,* inquit, *hic fons in quatuor initia. Nomen eſt vni Phiſon: hic eſt qui circuit omnẽ terram Euilath, vbi eſt aurum. Terræ autem illius aurum bonũ eſt: vbi eſt carbunculus, & lapis praſinus. Et nomẽ ſecundi Geon, hic eſt qui circuit omnem Æthiopiam. Et flumẽ tertiũ Tigris: hoc eſt qui vadit contrà Aſſyrios. Et flumen quartum eſt Euphrates.* Hæc igitur quatuor ſunt flumina, hoc eſt, Phiſon ſecundùm Hebræos, Ganges M
autẽ ſecundùm Græcos, qui fluit contra Indiam. Geon autem Nilus qui circuit terram Ægypti & Æthiopiam. Meſopotamia autem dicitur, quod Tigris & Euphrates incluſerint eam, eò quòd inter duo hæc flumina conſtituta ſit; quod etiã longè poſitis nomen ipſũ & opinio cõmunis expreſſit. Sed quemadmodũ fons dicitur ſapiẽtia Dei: (Fons enim eſt ſecundũ Euangelium, dicens: *Si quis ſitit, veniat ad me & bibat.* Fons eſt & ſecundũ Pro-
Ioan. 7. Prou. 9. phetam, qui ait: *Venite & edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſcui vobis.*) Sicut ergò fons vitæ eſt ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis: ità fons virtutum eſt cæterarum quæ nos ad æternæ curſum dirigunt vitæ. Ex hac igitur animâ quæ culta eſt, non ex eâ quæ

inculta, fons iſte procedit vt irriget paradiſum, hoc eſt quædam diuerſarum fruteta virtutum, quarum ſunt quatuor initia in quæ ſapientia iſta diuiditur. Quæ ſunt quatuor initia virtutum, niſi vnum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quartum iuſtitiæ?
Quæ etiam ſapientes iſtius mundi ex noſtris aſſumpta, Plato
in ſuorum ſcripta librorum tranſtulerunt. Itaque ſicut lib. 4. de
fons ſapientiæ, ita etiam flumina iſta quatuor quædam Repub.
ex illo fonte manantia ſunt fluenta virtutum. Phiſon igitur prudentia eſt, & ideò habet aurum optimum, ſplendidum carbunculum, & praſium lapidem. Aurum enim pro ingeniis prudentibus frequenter accipimus.
Vnde & Dominus per Prophetam ait. *Dedi illis aurum* Oſea 2.
& argentum. Et Dauid de prudentib' dicit: *Si dormiatis* Pſal 67
H *inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi in eius ſpecie auri:* eò quòd veteri & nouo qui inhæſerit Teſtamento, in ipſa ſecreta ſapientiæ Dei diſputationis poſſit vbertate procedere. Hoc ergò bonũ aurum dicit, non illud monetale quod corruptibile ac terrenum. Habet etiam ſplendidum carbunculum, in quo quidam animæ noſtræ viuit igniculus. Habet & praſium lapidem, qui viride quiddam atque vitale coloris ſui ſpecie oſtentare videtur. Virent enim arbuſta quæ viuunt, areſcunt contrà quæcumque moriun- Geneſ. 2.
I tur: viret terra dum floret, vireut & ſemina, dum pro- Ioſeph.
rumpunt. Et bene primo loco fluuius hic poſitus eſt, l. 1. An-
qui ſecundũ Hebræos Phiſon dicitur, hoc eſt, oris mu- tiq. c. 1.
tatio, quia non vnam gentem circumfluit, ſed vniuerſã ferè Indiam. Non enim anguſta quædam; ſed diues vtilitatũ prudentia eſt, quæ pluribus proſit. Ideò prima. Vt ſi quis de paradiſo fuerit egreſſus, velut quoddam eum prudentiæ flumen excipiat, ne citò poſſit areſcere; ſed per hãc ad paradiſum facilè reuertatur. Hic fluuius à multis hominibus frequentatur, pulchritudinémque & fertilitatem maximã habere perhibetur. Et ideò prudentia in ſpecie huius accipitur, quæ plurimos fructus attulit in Domini Saluatoris aduentu. Atque in extrema terrarũ fluit, quia per ſapientiam omnes homines
ſunt redempti. Vnde & dictũ eſt: *In omnem terram exi-* Pſal. 18
uit ſonus eorum, & in fines terræ verba eorum. Secundus Exod.
eſt fluuius Geon, iuxtà quem lex data eſt Iſraelitis, 12.
cùm eſſent in Ægypto conſtituti, vt ex Ægypto recederent, & ſuccincti lumbos ederent agnũ, quod inſigne eſt temperantiæ. Caſtos enim & ſanctificatos oportet Domini Paſcha celebrare. Et ideo iuxtà iſtum fluuium legitima primò obſeruantia conſtituta eſt, quia ſignificat nomen hoc quendam terræ hiatum. Sicut igitur terra, quæcumque vel purgamenta vel ſordes in eâ ſint, hiatu abſorbet, ità caſtitas omnes corporis paſſiones
L abolere conſueuit: Meritóque ibi primũ obſeruantiæ conſtitutio, quia per legem abſorbetur carnale peccatum. Benè ergò Geon, in quo figura eſt caſtitatis, circuire terram Æthiopicam dicitur, vt abluat corpus abjectum, & carnis viliſſimæ reſtinguat incendiũ. Æthiopia enim abjecta & vilis, Latinâ interpretatione ſignatur: Quid autem abjectius noſtro corpore? Quid tam Æthiopiæ ſimile, quod etiã nigrum eſt quibuſdam tenebris peccatorum? Tertius eſt fluuius Tigris, qui vadit
contrà Aſſyrios, ad quẽ præuaricator Iſrael captiuus eſt Dan. 10
ductus. Hic fluuius dicitur velocior eſſe omnibus; quẽ incolunt Aſſyrij, hoc eſt dirigentes: hoc enim ſignificat
M interpretatio. Ergo quicumque fortitudine animi præuaricantia corporis vitia captiuauerit, dirigẽs ad ſuperna, iſte huius fluminis ſimilis æſtimatur. Et ideò etiã fortitudo de illo qui eſt in paradiſo fonte emanat. Fortitudo autẽ quodã curſu rapido reſiſtẽtia quæq; trãſuerberat, nec aliquib' curſus eius impedimẽtorũ hęret obſtaculis. Quartus eſt, fluuius Euphrates, qui Latinè fœcũditas atq; abũdãtia fructuũ nũcupatur, pręferẽs quodda inſigne iuſtitiæ, quæ omnẽ paſcit animã. Nulla enim virt' lętiores videtur habere fruct', quã æquitas atq; iuſtitia, quæ magis aliis quã ſibi prodeſt, & vtilitates ſuas negligit, cõmunia emolumenta præponẽs. Pleriq; Euphratem ἀπὸ τῦ εὐφραίνεσθαι dictum putant, hoc eſt à lætãdo, eò quod hominum genus nullo magis quã iu-

ſtitiâ & æquitate lætetur. Cauſam autem cur cæteri A quà commeant fluuij, deſcribuntur regiones locorum, quà Euphrates commeat, non deſcribantur, illam accepimus, quia aqua eius vitalis aſſeritur, & quæ foueat atque augeat. (al. Aſſyriorum.) Vnde † Perath eum Hebræorũ & Aſſyriorum prudentes dixerunt, quod eſt *αὔξω* Græcè: contrà autem fertur eſſe aqua aliorum fluminum. Deinde quia vbi prudẽtia, ibi & malitia: vbi fortitudo, ibi iracundia: vbi temperantia, ibi intemperancia plerumque eſt, aut alia vitia ſunt: vbi autem iuſtitia, ibi concordia virtutũ eſt cæterarum; ideò non ex locis quà fluit, hoc eſt, non ex parte cognoſcitur: Nõ enim pars eſt iuſtitia; ſed quaſi mater eſt omnium. In his ergò fluminibus quatuor, vir- B tutes principales quatuor exprimuntur, quæ veloci mundi iſtius incluſerunt tempora. Primum igitur tempus ex mundi principio vſque ad diluuium prudentiæ fuit, quo in tempore Iuſti numerantur: (Matth. 23.) Abel à Deo iuſtus dictus; (Gen. 4.) & Enos, hoc eſt, homo ad imaginem Dei factus qui ſperauit, inuocare nomen Domini Dei: (Gen. 5.) & Enoch, qui dicitur Latinè Dei gratia, raptus ad cælum: (Gen. 6.) & Noë, qui & ipſe iuſtus, & quædam requiei directio. (Gen. 21) Secundum tempus eſt Abraham & Iſaac & Iacob, reliquorúmque numerus Patriarcharum, in quibus caſta & pura quædã temperãtia religionis effulſit. Immaculatus enim Iſaac per repromiſſionem Abrahæ datus C eſt filius, nõ tam corporalis partus quàm diuinæ munus præferens indulgentiæ, in quo vera immaculati figura præceſſit, vt Apoſtolus docet dicens: *Quia Abrahæ dictæ ſunt repromiſſiones, & ſemini eius. Non dicit, & ſeminibus, tamquàm in multis; ſed ſicut in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus.* (Gal 1.3) Tertium tẽpus eſt in Moyſi lege & cæteris Prophetis. (Heb. 11.) *Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Sampſon, Dauid, Samuel, & cæteris Prophetis, Ananiâ, Azariâ, Miſaël, & Daniel, Eliâ, Eliſæo qui per fidem deuicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam, perceperũt repromiſſiones, obſtruxerunt ora leonũ, extinxerunt virtutem ignis, effugarunt acies gladij, conualuerũt de infirmitate, fortes fuerunt in bello, caſtra ceperũt exterorum.* (Ibidem.) Non immeritò igitur in his ſpecies fortitudinis eſt. (Ibidem) *Secti enim ſunt*, ſicut ibi habes, *tentati, in maſtatione gladij mortui. Circumierunt in caprinis pellibus, egentes, anguſtiati, & doloribus afflicti, quorum meritis non erat dignus orbis. In ſolitudinibus errantes, in montibus, in ſpeluncis, & foueis terræ.* Rectè igitur in his ſpeciem fortitudinis collocamus. Secundùm autem Euangelium digna eſt figura iuſtitiæ, quia virtus eſt in ſalutem omni credenti. (Rom. 1.) Deniq; ipſe Dominus ait: *Sine modò: ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam:* (Matth. 3.) quæ quædam parens cæterarum eſt fœcunda virtutum. In quo enim aliqua harum, quas diximus principales, eſt virtus, in eo E etiam cæteræ præſtò ſunt: quia ipſæ ſibi ſunt connexæ, concretæque virtutes: (Matth. 23. Gen. 22 Act. 23. Heb. 11.) Nam vtique Abel iuſtus, fortiſſimus ac patientiſſimus Abraham, prudentiſſimi & Prophetæ; Moyſes verò eruditus in omni ſapiẽtiâ Ægyptiorum maiorem honeſtatem æſtimauit Ægypti theſauris opprobrium Chriſti. (Exod. 18. 3 Paral. 1.) Et quis ſapientior quam Daniel? Salomon quoque ſapientiã popoſcit, & meruit. Dictũ eſt ergò de quatuor virtutum fluminibus, quorũ potus eſt vtilis. Et quia Phiſon aurum bonũ terræ, & carbunculum & lapidem Praſium habere dictus eſt, hoc quoq; quale ſit conſideremus. (Gen. 4.) Videtur enim nobis tamquam aurum bonum Enos, (Gen 5.) qui prudenter Dei nomen ſcire deſiderauit. (Geneſ. 8) Enoch autem qui trãſlatus eſt, & mortem nõ F vidit, carbũnculus quidã eſt lapis boni odoris, quẽ operibus ſuis ſanctus Enoch Deo detulit, gratiam quandam factis & morib⁹ ſpirans. Noë verò tãquàm Praſius lapis vitalem colorem prætulit. Si quidem diluuij tempore ſolus ac veluti futuræ cõſtitutionis vitale ſemen in illã arcã eſt reſeruatus. Ergò bene paradiſus, qui pluribus fluminibus irrigatur, ſecundùm Orientem eſt, non cõtrà Orientem: hoc eſt, ſecundùm illum Orientem cui nomen eſt Oriens, (Zach. 6) id eſt ſecundùm Chriſtum, qui lumen quoddam æternæ lucis effudit, (Sap. 7.) & eſt in Eden, hoc eſt, in voluptate.

Et apprehendit Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo operari & cuſtodire eum. Et præcepit Dominus Deus Adæ, dicẽs: Ex omni ligno quod eſt in paradiſo ad eſcam, edes: de ligno autem quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis ex eo; quâ die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.

Quòd vir extrà paradiſum factus eſt; ſed in eo poſitus, cũ examine verborum, Operari & cuſtodire.

CAP. IV.

E*T apprehendit Deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo operari & cuſtodire eum.* Vides quoniã qui erat, apprehenditur? Erat autẽ in terrâ plaſmationis ſuæ. Apprehendit ergò eũ virtus Dei, inſpirãs proceſſus & incrementa virtutis: deniq; in paradiſo eũ collocauit, vt ſcias apprehenſum quaſi afflatum diuinã eſſe virtute. Quòd loci illud aduerte, quia extrà paradiſũ vir factus eſt, & mulier intrà paradiſum vt ſcias quòd non loci, non generis nobilitate; ſed virtute vnuſquiſq; gratiam ſibi comparat. (Diſt. 40 c. illud autem.) Deniq; extrà paradiſum factus, hoc eſt, in inferiore loco, vir melior inuenitur: & illa C quæ in meliore loco, hoc eſt, in paradiſo facta eſt, inferior reperitur: Mulier enim prior decepta eſt, & virum ipſa decipit. Vnde Apoſtolus Petrus ſubjectas fortiori (1. Pet. 3) vaſi mulieres ſanctas viris ſuis velut dominis obedire memorauit. Et Paulus ait: *Quia Adam non eſt ſeductus, mulier autem ſeducta in præuaricatione fuit.* (1. Tim. 2.) Deinde cõtuendum quis nemo debet ſibi facilè præſumere: Nam ecce illa quæ in adjumẽtum facta eſt viro, præſidio viri indiget, quia vir caput eſt mulieris: ille autem quia ad- (Ephe) jumentum vxoris habiturum ſe eſſe credebat, lapſus eſt per vxorẽ. Vnde nemo debet facilè alteri ſe credere, niſi cuius virtutem probarit, nec arrogare ſibi qui ſe pro au- D xilio putarit adſcitum: ſi magis ſe inuenerit fortiorem, cui ſe putabat eſſe præſidio, ab ipſo gratiam mutuetur, ſicut & viros mulieribus honorem impertiri Apoſtolus Petrus præcipit, dicens: *Viri ſimiliter cohabitãtes ſecundùm ſcientiã tamquã infirmiori vaſi muliebri impartiẽtes honorem, tamquàm cohæredi gratiæ vitæ, vt ne impediantur orationes veſtræ* (1. Pet. 3.) Ergò poſitus eſt in paradiſo vir, facta eſt in paradiſo mulier: (Geneſ. 2 inf. Epheſ. 5) Sed etiã tunc priuſquã à ſerpẽte mulier deciperetur, habuit viri gratiam, quoniã de viro ſumpta eſt: licet hoc ſacramentũ magnum ſit, ſicut Apoſtolus dixit. Et ideò cauſſam vitæ ex eo traxit. Ideóq; de viro tantùm Scriptura dixit: quia *poſuit eũ in paradiſo operari & cuſtodire eum*: Nõ idem eſt operari & cuſto- E dire: In opere enim quidã virtutis proceſſus eſt, in cuſtodiã quædã conſummatio operis deprehẽditur, eò quòd quaſi conſummata cuſtodiat. Hæc duo ab homine requiruntur, vt & operibus noua quærat, & parta cuſtodiat, quod generale. Philo autem, quoniam ſpiritalia Iudaico non capiebat affectu, intrà moralia ſe tenuit, vt diceret hæc duo quæri, opera in agro, cuſtodiam † in domo. (Philo. al. domus.) Et quamuis paradiſus operibus (inquit) ruralibus non egeret; tamen quia primus homo ſex poſteritatis futurus erat, ideò legitimi etiam in paradiſo ſpecimen ſuſcepit laboris, vt nos ad operationem & cuſtodiã debiti officij, & hereditariæ ſucceſſionis munus adſtringeret. Hæc duo ergò à te exigũtur, ſiue moraliter, ſiue ſpiritaliter. Quod etiam pſalmus te propheticus docet, quia ſcriptũ eſt: *Niſi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerũt qui ædificãt eam. Niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilãt qui cuſtodiunt eam.* (Pſ. 126.) Vides illos laborare qui in operis ſunt ædificationiſque proceſſu; iſtos verò vigilare qui iam cuſtodiam perfecti operis receperunt. Vnde & Dominus Apoſtolis quaſi iam perfectioribus: *Vigilate*, inquit, *& orate, ne intretis in tentationem*: docens perfectæ naturæ munus & plenæ virtutis gratiam eſſe ſeruandam, nec quemquam etiam eſſe perfectiorem, niſi vigilauerit, ſui debere eſſe ſecurum. (Matt. 26.)

Examinat præceptum de nõ edendo de ligno ſcientiæ boni & mali, & circà id emergentes difficultates abſoluit. G

CAP. V.

ET *præcepit Dominus Deus Adæ, dicẽs: ex omni ligno quod eſt in paradiſo ad eſcam, edes, &c.* Quâ ratione vbi præcepit ex omni ligno edendum, ſingulariter dixerit: *Edes*: vbi autem de ligno ſcientiæ boni & mali pluraliter: *Non edetis*, dixerit, nõ otioſa quæſtio. Verùm ſi diligenter intendas, Scripturarum auctoritate abſolui poteſt. Quod enim bonum, hoc eſt faciendum: quod autem bonum & faciendum, conſonans & adhærens: quod verò turpe, hoc diſſonans, incompoſitum atque
H diſcretum eſt. Et ideò Dñs vnitatem ſemper intendens,
Ephes. 2. ſecundùm vnitatem præcepit: Denique vnitatem ope-
Ephes. 4. ratur, qui fecit vtraque vnum. Nec ſolùm vtraque; ſed etiã omnes vnum fecit. Omnes enim vnum corpus & vnum ſpiritum eſſe nos iuſſit. Per omnia autem primogenitus, cùm ſit in vnitate cum Patre, coniunctiſſimus
Ioan. 1. Patri ſemper eſt, quia Verbum erat apud Deum. De-
Ioan. 10 nique ait: *Ego & Pater vnum ſumus*: vt vnitatem ſibi maieſtatis & diuinitatis cum Patre eſſe monſtraret. Sed & nos vnum eſſe præcipit, & ſuæ naturæ vnitatiſque ſimilitudinem in nos gratiæ adoptione transfudit, dicens:
Ioan. 17 *Pater ſicut ego & tu vnum ſumus, ita & iſti in nobis vnũ ſint.* Ergò vbi bonum præcipit, tamquam ad vnum præ- I
cipit, dicens: *Edes*: Vnitas enim præuaricari non poteſt. Vbi verò de ligno ſcientiæ boni & mali dicit non eſſe guſtandum, quaſi ad plures dicit: *Non edetis*. Quod enim prohibitorium eſt, tamquam pluribus imperatur. Ego tamen aliud puto, & quid futurum ſit, in ipſo iam Dei ſermone reperio. De omni ligno guſtandum Adæ ſoli præcepit, quem ſeruaturum ſciebat: de ligno autẽ ſcientiæ boni & mali non eſſe guſtandum, iam non ſingulariter, ſed pluraliter dicit: ſciebat enim præuaricaturam mulierem, & ideò per pluralitatem oſtendit non ſeruaturos, quia plurium diſcreta ſententia eſt. Et quantùm ad Septuaginta virorum ſententiam ſpectat, ſolu- K
tum eſt quod mouebat: Sed quia Symmachus vtrumque ſingulariter dixit, intelligimus id ſecutum, quia in lege quoque cùm populum alloquitur Deus, ſingulariter loquitur, ſicut habes: *Audi Iſrael! Dominus Deus*
Deut. 6. *tuus, Deus vnus eſt*: &, *Diliges Dominũ Deum tuum*. Nec
Ibidem. mihi præiudicat Symmachi interpretatio, qui vnitatem Patris & Filij videre non potuit, etſi aliquoties in ſermone & Aquila & ipſe confeſſi ſint. Nec quiſquam de eo quòd præuaricaturum populum diuina mandata ſingulariter alloquitur, putet ſuperiori noſtro obuium eſſe ſermoni, quia populus Iudæorum etiam ſingulari-
Rom. 7. ter data præſcripta violauit. Lex enim ſpiritualis eſt: &
ideò alterum in ſermone, alterum in prædeſtinatione, L
diuino populum Deus alloquebatur oraculo. Denique
Exod. 2. ait: *Non coques agnum in lacte matris ſuæ*. Facilis abhinc præceptorum cæleſtium ſeries videtur, niſi quæſtionẽ plurimi commouerent. Quibus reſponderi oportet à nobis, ne ſimplices mentes malitioſâ interpretatione traducant. Plerique enim, quorum auctor Apelles, ſicut habes in trigeſimo & octauo tomo eius, has quæſtiones proponunt: Quomodo lignum vitæ plus operari videtur ad vitã, quàm inſufflatio Dei? Deinde ſi hominem non perfectum fecit Deus; vnuſquiſque autem per induſtriam propriam perfectionem ſibi virtutis adſciſcit: nónne videtur plus ſibi homo acquirere, quàm ei Deus M
contulit? Tertiò obiciũt: etſi homo nõ guſtauerat mortẽ, vtiq; quam non guſtauerat, ſcire non poterat: ergò ſi nõ guſtauerat, neſciebat; ſi neſciebat, timere nõ poterat. Fruſtrà igitur Deus mortem pro terrore obiecit, quã homines nõ timebant. Diſcamus igitur quòd ibi lignũ vitæ vbi etiã lignũ ſciẽtiæ boni & mali produxerit Ds. Habes.n. quia produxit lignũ vitæ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, hoc eſt, in medio paradiſi. Apud nos. n. ἐν μέσῳ intelligitur quod in medio produxerit. Ergo in medio paradiſi, & vita erat, & cauſa mortis. Intellige quia non homo fecit vitã, ſed vel operãdo, vel cuſtodiẽdo mãda-
ta Dei, potuit inuenire. Erat autẽ *vita*, ſicut Apoſtolus Coloſ. 3
dixit, *abſcondita cum Chriſto in Deo*. Homo ergò ſiue in vmbrâ vitæ erat propter vitam futuram: quia vmbra eſt hæc quæ nunc noſtra vita in terrâ, ſiue in quodam pignore vitæ, quia habebat inſufflationẽ Dei. Habebat ergò pignus immortalitatis; ſed in vmbrâ vitæ poſitus, abſconditam vitam cum Chriſto in Deo vulgari quodã tactu & aſpectu videre & capere non poterat. Et ſi nondum peccator, nõ tamen incorruptæ, inuiolabiliſq; naturæ, vtpotè qui poſteà peccato lapſus eſt, nequaquàm autẽ adhuc peccator. Denique in vmbrâ vitæ erat. Qui autem peccatores ſunt, in vmbrâ mortis ſunt. Peccator Eſai. 9.
enim populus, ſicut Eſaias docet, ſedebat in vmbrâ mortis, cui lux orta per Dei gratiam, non per ſuæ virtutis eſt meritũ. Ergò inter inſufflationem Dei, & eſcã ligni vitæ nulla diſcretio. Nec hominem quis poteſt dicere plus ſibi poſſe acquirere, quàm diuinâ ei largitate collatum eſt. Vtinã acceptum tenere poſſemus. Labor etenim noſter eò proficit, vt quæ tributa ſunt, reſumamus. Tertium illud quod propoſitum eſt, quia qui mortem non guſtauerat, mortem timere non poterat, facilè ex cõmunis naturæ vſu abſolutionem habet: Eſt enim naturâ inſitum omnibus animantibus, vt etiã quæ nondũ ſibi nocere experta ſunt, quaſi noxia reformident. Vnde enim columbæ in ipſo ſui ortu viſi terror accipitris? Vnde lupi ouibus formidabiles? pullis milui? Quòd ſi in iis quæ irrationabilia ſunt animantia, quidam de aduerſo genere animãtium naturalis eſt terror, vt etiam irrationabilia ſenſum fugiendæ mortis accipiant; quantò magis in primo homine rationis vtique pleniſſimo, naturalis quædam opinio mortis debuit eſſe vitandæ?

Alias plures dubitationes circà idem præceptũ Adæ datum, & Euæ præuaricationem excitat & diluit.

CAP. VI.

RVrsùs faciunt aliam quæſtionem hoc modo: Non ſemper malum eſt, non obedire præcepto. Si enim 11. q. 3.
K bonum eſt præceptum, honeſta eſt obeditio: quòd ſi c. non ſemper.
improbum præceptum, non obedire vtile: ergò non ſemper malum eſt, non obedire præcepto; ſed bono præcepto non obedire improbum eſt. Bonum autem eſt, operatorium cognitionis boni & mali lignum, quandoquidem Deus & bonum & malum nouit. Ait enim: *Ecce Adam factus eſt tamquam vnus noſtrum ad ſciendum* Geneſ. 3
bonum & malum. Si igitur bonum eſt ſcientiam habere boni & mali; bona autem eſt, quia eam Deus habet, videtur qui interdicit eam hominibus, non rectè interdicere, idque proponunt: Sed ſi intelligant quid ſit cognoſcere, quam vim habeat hoc verbum, & ſi intelligant quemadmodùm oportet: *Cognouit enim Dominus qui*
L *ſunt ipſius*: cognouit vtique eos qui vnum ex pluribus facti ſunt, in quibus inhabitat, & in quibus perambulat: 2. Tim. 2.
Cognoſcere nãque non in ſolâ & perfunctoriâ ſcientiâ Ephes. 4
eſt; ſed in eorum operatione quæ oporteat fieri. Opor- 1. Cor. 6
tuit autem hominem obedire mandato, non obediendo autem præuaricatus eſt. Igitur qui non obediuit, errauit; quia præuaricatio peccatum eſt. Verumetiam ſi extenuare velint vim cognitionis, vt perfunctoriam ſcientiam boni & mali interdictam putent, in eo quoque præuaricationis culpa eſt, non obedituum eſſe mandato; quia etiam tumultuariam ſcientiam boni & mali Dominus Deus putauit inhibendam. Alia quæſtio: Qui non co-
M gnoſcit bonum & malum, nihil à paruulo diſtat. Paruuli autem apud iuſtum iudicem nulla eſt culpa. Iuſtus ergo operator mundi nunquàm paruulum vocâſſet in culpam, propter quod non cognouerat bonum & malum, quia paruulus ſine vllo eſt crimine præuaricationis & culpæ. Verùm cùm in ſuperioribus diximus duplicem eſſe intellectum ſcientiæ boni & mali, ſi perfunctoriam ſcientiam accipimus, vtique falſum eſt quod nihil diſtet à paruulo qui non cognoſcit bonum & malum. Si autem falſum eſt quod nihil diſtet à paruulo; ergò non paruulus Adam. Si non paruulus, adſcribitur vtique ei quaſi non paruulo peccatum. Si peccatum adſ-

ſcribitur, ſequitur pœna peccatum: quia dignus inuenitur pœna qui peccatum vitare nõ procurauit. Poteſt etiam fieri vt etiam qui ſcientiam nõ habet boni & mali, paruulus non ſit: quoniam priuſquam ſciuit puer bonum & malum, non credidit malitiæ. Et iterùm habes: Quia priuſquam ſciat puer vocare patrem & matrem, accipiat virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ. (Eſa. 8.) Perfectus ergò qui operatur bonum, etiamſi boni & mali ſcientiam non adeptus ſit: vt multi priuſquã ſciant legem, ipſi ſibi lex ſunt. (Rom. 2.) Quod Apoſtolus priuſquã diceret, *Non concupiſces*, malum eſſe concupiſcentiã neſciebat. (Rom. 7.) Denique ipſe ait: *Peccatum non cognoui niſi per legem: Nam concupiſcentiam neſciebã, niſi lex diceret: Nõ concupiſces*. Ad quam partem etiã puer poteſt eſſe perfectus iure naturæ, priuſquam ſciat concupiſcentiam crimen eſſe, vel concupiſcentiæ crimen admittat. Ergò ſecundùm perfunctoriam ſcientiam noluit Deus hominem ſcire quod malum eſt, ne quaſi imperfectus vitare non poſſet: Non obediendo autem mandato, incurrimus in culpam: ergo culpam fatemur. Rurſùs autem ſi altam & profundam ſcientiam dicimus boni & mali, quæ quidem profunda ſcientia perfectum facit, nõ ſtatim autem paruulus qui ad altam & profundam ſcientiam peruenire non potuit: rectè ergò ſicut non paruulos cõdemnatur. Iterùm quæſtiones ſerunt: Qui neſcit, inquiunt, bonum & malum, ne ipſum quidem nouit eſſe malum non ſeruare mandatum, nec ipſum bonũ nouit quod eſt obedire mandato. Et ideò qui nõ nouerat, veniã, inquiunt, dignus fuit, quia non obediuit, non cõdemnatione. Quæ quidẽ quæſtio de his abſolutionem habet quæ antè memorauimus: Cõſiderare enim potuit homo ex iis quæ Deus antè ei cõtulerat, quòd inſufflationem Dei accepit, quòd erat in paradiſo voluptatis locatus, ſummam auctori obedientiam deferendã Et ideò ſi vim neſciebat boni & mali; tamen quia tãtorum auctor dixerat de ligno ſcientiæ boni & mali non eſſe guſtandum, fidem præceptori ſeruare debuerat: Non enim ab eo peritia; ſed fides exigebatur. Intelligebat vtique Deum omnibus præeminere, ideòq; perſonam iubentis ſpectare debuerat: (Gen. 3.) & ſi nõ intelligebat vim qualitatémq; iuſſorum; ſciebat tamen præceptori deferendam eſſe reuerentiam: habebat in naturã hanc opinionem, etſi non habebat iudicium boni & mali. Deniq; & mulier ſerpẽti dixit: *Ex omni ligno paradiſi manducabimus; de fructu autẽ ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus: Non manducabitis ex eo.* Ità ergò ſciebat obediendũ eſſe mandato, vt diceret: Ex omni fructu manducabimus, quod Dñs imperauerat: de ligno autẽ quod eſt in medio paradiſo, imperatum à Deo dicit non eſſe guſtandũ, ne morte morerentur. Ergò qui ſciuit deferendũ non eſſe mandato, ſciuit vtiq; malũ eſſe præuaricari, & ideò iuſtè præuaricata damnatur. Accipe aliud: Si aſſumptio de ligno ſcientiæ boni & mali ità operatoria erat, vt bonum & malum agnoſceretur; quod videtur Scriptura oſtendere, dum dicit: (Ibidem.) *Quia vbi manducauerunt ambo, aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi eſſent*; hoc eſt, aperti ſunt oculi cordis, & cognouerunt turpe eſſe nudos ſe degere: ſine dubio vbi guſtauit muliẽr de ligno ſcientiæ boni & mali, peccauit, & ſe peccaſſe cognouit. Quæ igitur ſe peccâſſe cognouerat, vel virũ ad peccati cõmunionem inuitare nõ debuit. Illiciẽdo autẽ virum, & dando ei quod ipſa guſtauerat, nõ vitauit; ſed iterauit peccatum: Nã vtiq; ſi verè rationẽ ſpectes, eum quem diligebat, non trahere ad conſortium pœnæ; ſed magis ab eo quod cognouerat ipſa eſſe peccatũ, vel inſcientẽ reuocare debuerat, quamuis videatur hæc mulier ſciẽs quòd poſt culpã in paradiſo eſſe nõ poſſet, metuiſſe ne ſola de paradiſo eiiceretur. Denique abſcõderunt ſe ambo poſt culpam. Excludendam igitur ſe eſſe cognoſcens, conſortio viri quem diligebat, noluit defraudari. Iterùm accipe: Non cognitio mali malum eſt; ſed eſt actus implet malitiam: Non enim ſtatim qui nouit malum, quod malum eſt, facit: ſed quid quod malũ eſſe nouit, operatur. Incentiuum autem ad operandum quod malum eſt, aut iracundia, aut cupiditas eſſe cõſueuit. Nec ſtatim neceſſe eſt vt habens ſcientiam mali, faciat quod improbum nouit, niſi aut iracundia aut cupiditate vincatur. Vnde quod diximus incentiuum peccandi, vel ira, vel cupiditas eſt, vel plerumq; formido, licet ex formidine oriatur cupiditas, dum vnuſquiſquo vult vitare quod metuit. Et ideò rectè iracundiam & cupiditatem duorum reliquorum poſuimus incẽtiua vitiorum. Conſideremus igitur vtrùm Eua his ad vitium ſtimulis incitata ſit. Sed neq; iraſcebatur marito, neque cupiditate victa eſt: in ſecundo duntaxat errat, vt edendum viro daret quod iam ipſa guſtauerat. Primò fuerat cupiditas auctor erroris vt ipſa ederet, ſequentiſque fuit cauſſa peccati. Quod enim iam guſtauerat, deſiderare non poterat: & guſtando, mali fuerat ſcientiam conſecuta. Malum igitur quod aduerterat, in virum deriuare non debuit, neq; conjugem proprium præuaricatorem diuini facere mandati. Sciens igitur prudénſque peccauit & ſciens virum in ſuum traxit errorem. Alioquin inuenietur falſus eſſe de ligno ſcientiæ boni & mali ſermo, ſi etiam poſteaquàm de eã arbore manducauit, ſciẽtiam mali habere non potuit. Quòd ſi verus eſt ſermo, cupiditatis vtique cauſam habere non potuit: licet plerique ſic excuſandum putent, quòd diligens virum, ab eo timuerit ſeparari, & hanc cauſam cupiditatis prætendant, quòd eſſe voluerit cum marito.

Mors vnde acciderit homini, an à Deo, vel à ligno, vel aliunde, pertractatur.

CAP. VII.

ITerùm alia quæſtio ſubrepit, vnde mors acciderit Adæ, vtrùm à naturã ligni eiuſmodi, an verò à Deo. Si naturæ ligni hoc adſcribimus, videtur ligni huius fructus viuificandi inſufflationi Dei præſtare, ſiquidẽ quẽ viuificauerat inſufflatio, fructus huius ligni traxit ad mortem. Aut ſi Deum operatorem mortis eſſe memoramus, dicunt quòd geminã eum opinione accuſemus: quòd irã immittis, vt noluerit ignoſcere, cùm poſſet: aut ſi agnoſcere non potuerit, videatur infirmus. Videamus igitur quomodò diluendum ſit. Niſi fallor, mortis cauſa inobedientia fuit; & ideò homo ipſe ſibi mortis eſt cauſa, non habens Deum ſuæ mortis auctorem. (Rom. 5. Sap. 1.) Neque enim ſi Medicus præſcripſerit ægrotanti à quibus videatur cauendum, atque ille ab interdictis non putauerit abſtinendũ; cauſa ei mortis eſt medicus: ſed vtiq; ipſe ſibi reus mortis eſt propriæ. Itaq; Deus quaſi bonus medicus prohibuit ne Adam nocitura guſtaret. Iterùm accipe: Scire bonũ melius eſt, quàm neſcire: & ei qui bonum ſciat, pulchrum eſt ſcire etiã quod malum eſt, vt ſciat prauũ vitare, & vt prudẽs ſubeat cuſtodiæ cautionem. Rurſùs autem non ſatis eſt hoc ſolùm ſcire quod malum eſt, ne quomodò malum ſcias, ſcientia boni incipias defraudari. Pulchrius eſt igitur vt vtrumque norimus, vt & quia ſcimus bonum, fugiamus quod malum eſt: & ex eo quòd cognoſcimus malum, boni gratiã præferamus: Sed ità debes vtrumque ſcire, vt & profundè noueris, & quod noueris exequaris, actúſq; ſciẽtiæ cõgruat. (Matth. 10.) Alioquin tolerabiliorem Scriptura iudicat eum qui vtrumque neſciat, quàm qui perfunctoriè vtrumque cognouit: Grauat enim ſcire, quod vel exequi vel vitare non velis, & non poſſis. Grauat enim ſcire, ſine vſu atque opere cognitionis profundæ. Deniq; obeſt ad exiſtimationem Medico ſcire quid proſit, & quid noceat ægro, niſi cognitione eã quemadmodùm oportet, vtatur: & ideò non eſt cognitio bona, niſi eã vtaris vt oportet. Item accipe: Non fruſtrà lignum ſcientiæ boni & mali productum eſt in medio paradiſi: & ſi cuicunq; homini productum eſſet, ſuperflua interdictio: Sed neque fruſtrà factum eſt, neque alij, niſi homini factum eſt, qui mandatum accepit, vt non ſolo eo; ſed eo cum cæteris vteretur: Nam ſi multa diſcutias, complura reperies, & planè innumera, quæ ei qui vti neſciat, poſſint nocere. Nec ipſas diuitias inuenies fructuoſas, ſi habens diues ſubſidia largitatis, neget alimenta pauperibus, excludat inopem ſubſidio deſtitutum, aliena extorqueat, quia præualet poteſtate. Pulchritudo ipſa, & gratior corporis forma frequenter in vitium quàm de-

formiras trahit. Numquid igitur quiſquã deformiores quàm pulchriores filios habere deſiderat, & inopes potiùs liberos ſuos cupit eſſe quàm diuites? Plura ſunt huiuſmodi quæ non ad † imprudentiam largientis referenda ſunt; ſed ad malè vtentis errorem. Et ideò vtentem accuſandum potiùs quàm donantem.

G

al. impudentiam.

Refelluntur quæſtiones de præſcientiã Dei circà præuaricationem Adæ, & opinionem boni & mali.

CAP. VIII.

ITerùm quæſtio: Sciebat prçuaricaturũ Deus Adam mandata ſua, aut neſciebat? Si neſciebat, nõ eſt iſta diuinæ poteſtatis aſſertio: ſi autẽ ſciebat, & nihilominus ſciens negligenda mandauit, non eſt Dei aliquid ſuperfluum præcipere. Superfluum autẽ præcepit protoplaſto illi Adæ, quod eum nouerat minimè ſeruaturũ: nihil autẽ Deus ſuperfluũ facit; ergò nõ eſt Scriptura ex Deo. Hoc enim objiciunt qui vetus nõ recipiunt Teſtamentum, & has interſerũt quæſtiones. Verùm hi ſuã ſententiã & opinioɑe vincendi ſunt. Cùm enim noui teſtamẽti non refutãt fidem, exemplo ſunt arguendi vt vetus credant: quoniã cùm ſibi diuina præcepta & facta conueniant, vnius auctoris teſtamentum vtrumq; liquet eſſe credendum. Diſcant igitur non ſuperfluum, non injuſtũ etiã præuaricaturo præſcriptum eſſe mandatũ: Nam & ipſe Dñs Ieſus elegit Iudam, quem proditorem ſciebat. Quem ſi per imprudentiã electum putãt, diuinæ derogant poteſtati. Sed hoc æſtimare non poſſunt, cùm Scriptura dicat: *Quia ſciebat Ieſus quis eum proditurus eſſet.* Cõticeſcant igitur repugnatures iſti veteris Teſtamẽti: Sed quoniã etiam gentilibus, ſi fortè iſtud objecerint, reſpondendum videtur, qui exemplum non recipiunt, rationem exigunt: accipiant etiam ipſi quã ratione Dei Filius vel præuaricaturo mandauerit vel elegerit proditorẽ. Venerat Dominus Ieſus omnes ſaluos facere peccatores: etiam circà impios oſtendere ſuam debuit voluntatem: Et ideò nec proditurum debuit præterire, vt aduerterent omnes quod in electione etiam proditoris ſui, ſeruandorum omnium inſigne prætendit, nec in eo læſus eſt vel Adam, quia mandatum accepit, vel Iudas quia electus eſt: Non enim neceſſitatem Deus, vel illi præuaricationis, vel huic proditionis impoſuit, quia vterque ſi quod acceperat, cuſtodiſſet, à peccato abſtinere potuiſſet. Denique nec Iudæos omnes credituros ſciebat, & tamen ait: *Non veni niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Ergò non in mandante culpa eſt; ſed in præuaricante peccatum eſt. Et quod in Deo fuit, oſtendit omnibus quòd omnes voluit liberare: Nec tamẽ dico quia præuaricationẽ neſciebat futurã. Immò quia ſciebat aſſero; ſed non ideò pereuntis proditoris inuidiam in ſe debuit deriuare, vt adſcriberetur Deo quòd vterq; ſit lapſus. Nunc autem vterq; redarguitur, atq; reconuincitur: quia & ille mandatum ne laberetur accepit, & hic etiam in apoſtolatus munus adſcitus eſt, vt vel beneficio Dei reuocaretur à proditionis affectu: ſimul vt dũ alij reuincuntur, prodeſſet omnibus: Non enim cõſiſteret peccatum, ſi interdictio non fuiſſet. Non conſiſtente autem peccato, non ſolùm malitia; ſed etiam virtus fortaſſe non eſſet: quæ niſi aliqua malitiæ fuiſſent ſemina, vel ſubſiſtere, vel eminere non poſſet. Quid eſt enim peccatum, niſi præuaricatio legis diuinæ, & cæleſtium inobedientia præceptorum? Non enim auribus corporis de mandatis cæleſtibus iudicamus; ſed cùm eſſet Dei verbum, opiniones quædã nobis boni & mali pullularunt, dum id quod malum eſt, naturaliter intelligimus eſſe vitandum: & id quod bonũ eſt, naturaliter nobis intelligimus eſſe præceptum. In eo igitur vocem Domini videmur audire, quòd alia interdicat, alia præcipiat. Et ideò ſi quis nõ obedient illis quæ ſemel à Deo præcepta credimus, pœnæ obnoxius æſtimatur: Dei autem præceptum nõ quaſi in tabulis lapideis atramento legimus inſcriptum; ſed cordibus noſtris tenemus impreſſum, ſpiritu Dei viui. Ergò opinio noſtra ipſa ſibi legem facit: Si enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt; eiuſmodi legem nõ habentes ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcri-

H

Matth. 10. & Ioan. 6.

Ioan. 13

1. Tim. 2.

K

Matth. 15.

1. Tim. 2.

L

Lib. 2. ſſt. diſt. 35. §. poſt hæc vi- dítum.

M

2. Cor. 3.

Rom. 2.

ptum in cordibus ſuis. Opinio igitur humana ſibi tanquàm Dei lex eſt. Iterùm hinc aliam faciunt quæſtionẽ, vt ad inuicem mandati eius quod diximus in hominis opinione cõſiſtere, hanc ipſam opinionem impreſſam à Deo nobis tanquã præſcriptum diuinæ legis accuſent. Nouerat, inquiũt, hominẽ peccaturum qui creauit eũ, & has opiniones boni & mali impreſſit, an nõ nouerat? vt ſi dixeris quia non nouerat, alienum à maieſtate Dei ſentias; ſi autem dixeris quia ſciens Deus peccaturũ hominem; cõmunes tamen opiniones ei boni & mali impreſſit, vt propter admixtionem malorum vitæ perpetuitatem ſeruare non poſſet: ſicut in illo non præſagum futuri, ità in hoc non bonum Deum ſignificare videaris. Atque hinc argumentantur quia nõ eſt creatura hominis à Deo facta: Nam ſicut ſuprà oſtendimus eos dicere quod non eſt mandatum Dei, ſic & hic dicunt: Nõ ergò creatura hominis à Deo, quia Deus malum non fecit. Homo autẽ opinionem accepit mali, dum à malis præcipitur abſtinere. Hoc autem genere alium bonũ Deũ, alium operatorem hominis conantur aſſerere. Quibus reſpondendum eſt illicò ſecũdùm opinionem ſuam: Si enim hominem nolunt à Deo factum, quia peccator eſt homo, & hoc refugiunt, ne bonus Deus peccatorem feciſſe videatur, quia non putant bonũ qui fecerit peccatorem: dicant vtrùm operatorem hominis à Deo factũ putent. Si enim à Deo factus eſt ille (vt dicunt) operator hominis, quomodò bonus Deus operatorem mali fecit? Vtiq; non bonus: Nã qui peccatorem facit non bonus, cauendum ne grauius ſit operatorem peccatori feciſſe. Debuit enim bonus Deus prohibere natiuitatem eius, qui peccati ſubſtantiam habebat inducere. Quòd ſi dicunt non eſſe genitum operatorem mali, requirendũ vtrùm bonus Deos potuerit inhibere quoquo modo incipientem malitiam, an non potuerit? Si enim non potuit, infirmus: ſi potuit, & non fecit, non bonus. Ergò ſi ſibi iſta nnn congruunt, nec ſuæ ſibi hæreticorũ conueniũt opiniones, requiramus ne fortè rationis fuerit, quã causã Deus ſiue geniti ſiue non geniti illius operatoris † ſiuerit malitiam introire in hunc mundũ, cùm poſſit inhibere. Itaque ſeruantes vnum & eundẽ Deum bonum atque operatorem, id ſi poſſumus, adſtruamus, quod grauæ † vtrique conueniat, nec accuſationis eorum declinemus inuidiam, qui ità dicunt: Quomodo bonus Deus qui non ſolũ paſſus eſt intrare in hunc mundum malitiam; ſed etiam in tantam confuſionem venire permiſit. Verùm hæc accuſatio tunc locum haberet, ſi ità animæ vim & intima ſecreta mentis inficeret, vt nullo pacto poſſet aboleri, & immedicabilium vulnerum mẽtiatque animæ noſtræ virus inſideret: eſſet enim aptior huius querelæ locus, quòd cùm omnia poſſit Deus; hominem tamen perire ſit paſſus. Verùm cùm Deus noſtri miſericors reſpuẽdi erroris remedia reſeruauerit, abolẽdique omnis cõtagij nõ aboleuerit facultatem, quomodò irrationabile vel injuſtum eſt, ſi permiſit noſtrum materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ, vt fœneratior poſtea gratia per pœnitentiã delictorum in hominis rediret affectum, & fragilitatis ſuæ conſcius quod tam facilè à diuinorum mãdatorum ſerie deuiando trepidauerit, tamquàm clauum animæ fluctuanti mandata cæleſtia timeret amittere, diuinæ miſericordiæ plus tribuens quòd recepit amiſſum, & ſibi aliquid vſurpans gratiæ quod † reuertatur.

al. ſic velit.

al. vtrique.

al. reuertit.

Cur Deus in cibo præceptum dederit, & cur addiderit pœnam: Morte moriemini?

CAP. IX.

NVnc quæ ſit illa ratio conſideremus, quid ſit iſtud quòd cùm mandatum daret homini de illã admirabili beatique vita præſcribens, ne contrà faciens morte moreretur, de manducando & non manducando putauerit eſſe mandandum. Sunt enim qui putant nequaquàm mandatum iſtud conuenire cæli & terræ atque omnium Creatori: nequaquam dignum incolis paradiſi, eò quòd illa vita ſimilis angelorum ſit. Et ideò non terrenum & incorruptibilem hunc cibum eſui fuiſſe poſſumus æſtimare, quia qui non bibunt, neque mandu-

Matth. 22.

1. Cor. 8.

Matth. 25.

manducant, erunt ſicut Angeli in cælo Cùm igitur in cibo neque præmium ſit, qoia eſca nos non commendat Deo: neque magnom periculum ſit, quia oon qood intrat in os, coinquinat hominem; ſed quod exit de ore: videtur ſine dubio indignum à tanto Auctore præceptū, niſi hunc cibum ad illud propheticum reſeras, quod pro magno præmio Dominus Sanctis pollicetur ſuis: *Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt; vos autem eſurietis.* (Eſai. 65) Hic eſt enim cibus in quo vita definitur æterna, quo quiſquis fuerit defraudatus, morte morietur. Quandoquidem panis viuus atque cęleſtis ipſe Dominus eſt, qui vitam dat huic mundo. Vnde & ipſe ait: (Ioan. 6.) *Niſi manducaueritis carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, non habebitis vitam æternam.* Erat ergò panis aliqois de quo B præſcripſerat edendum paradiſi incolis. Quis ille? Accipe quem dicat: (Pſ. 77.) *Panem* (inquit) *Angelorum manducauit homo.* Eſt enim bonus panis, ſi facias voluntatem Dei. Vis ſcire quia bonus panis? Ipſe Filius manducat hunc panem, de quo ait: (Ioan. 4.) *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem Patris mei qui in cælis eſt.* Iterùm videamus quâ ratione Dominus Deus Adæ dixerit: *Morte moriemini:* (Exod. 21. Ezech. 18.) qoid interſit, vtrùm aliquis dicat, *Moriemini*, an addat: *Morte moriemini.* Oſtendere enim debemus nihil ſuperfluum in Dei eſſe mandato Itaque hoc arbitror, quòm duo ſibi ſint contraria, mors & vita; ſecundùm ſimplicem ſermonem à vitâ viuere dicimus, à morte C mori. Si autem geminare velis vtrumqoe, quia vita vitam facit, dicitur, Vita viuit: ſicut habes in lege Et quia mors mortem facit, dicitur: Morte morietor. Non eſt autem ſuperflua iſta geminaoo: eſt enim vita ad mortem, & eſt mors ad vitam: quia quis & dum viuit, moritur, & dum moritur, viuit. Fiunt ergo quatuor diſtinctiones vitâ viuere, morte mori, morti viuere, vitæ mori. Qoum igitur hæc ita ſe habeant, vſus & conſuetudinis præiudicium debemus excludere, quia vſus hoc habet: vt communiter dicatur viuere & qui vitæ viuit, & qui morti viuit: & cõmuniter dicatur mori vel ille qui morti moritur, vel ille qui vitæ moritur. Itaque ex quatuor illis D duo ſignificat, vt dicat viuentem viuere, nec meliùs deterũſque diſtinguat, & dicat morientem mori, nec inter malam & bonam mortem videatur eſſe diſcretio: Nam indiſcreta qoædã vita ſignificatur, qualis irrationabiliũ aut etiam paruulorum, & indiſcreta mors æquè ſequeſtratio. Igitur vſu communi qoid ſit vitâ viuere, & quid ſit morte mori, & quid ſit viuere morti, & mori vitæ, cõſideremus. Puto enim ſecundùm Scripturas, quia vitâ viuere admirabilem quandã illam vitam, beatámque ſignificet, & hunc viuendi vſum ſpirandique munus cum beatæ vitæ gratiâ veloti conionctum, & quadam participatione permixtum demonſtrare videatur: Hoc eſt enim vitâ viuere, virtute viuere, beatæ vitę actus habere E in iſtius corporis vitâ. Contrà autem morte mori, quid eſt aliud, niſi cum morte corporis deformitatem ſignificare morientis, cuios & caro communi viuendi munere defraudetur, & anima vitæ æternæ vſum habere non poſſit? Eſt etiam qui vitâ moritur, vt qui viuit corpore; ſed actu moritur ſuo: quales illi ſunt, de quibus ait (Pſal. 54.) Propheta: *Deſcendunt in infernum viuentes.* Et illa de (1. Tim. 5.) quâ Apoſtolus dicit: *Quoniam viuens mortua eſt.* Quartũ ſupereſt, quòd ſunt qui etiam morte viuũnt, vt martyres ſancti, qui vtique moriuntur vt viuant. Moritur caro; ſed viuit gratia mortuorum. Ergo abſit à nobis vt participes mortis viuamus; ſed contrà participes vitæ mo- F riamur. Sanctus enim nec vitæ iſtius ſe vult eſſe participem, qui ait; (Philip. 1) *Cupio diſſolui, & cum Chriſto eſſe:* multò enim melius. Et alius, (Pſ. 119.) *Heu me, quòd incolatus meus prolongatus eſt!* Dolens vtique cùm conſortia vitæ ſperet æternæ iſtius vitæ fragilitate ſe contineri. Et ideò poſſum econtrariò dicere, quia etſi vitâ viuere bonum eſt; vitæ tamen viuere ambiguum ſit: Poteſt enim dici quis vitæ viuere, hoc eſt, vitæ ęternæ iſtios vitâ corporis militare. Poſt etiam dici vitæ viuere, hoc eſt, vel quemcumqoe, vel ſanctum iſtius vitę habere deſiderium corporalis. Vt verbi gratiâ, ſi quis ideò honeſtè putet eſſe viuendum, vt is longæuitatem vitæ bonis actibus cõſequatur, quales pleriqoe infirmiores ſunt qoos hæc vita delectat. A Sicot ergò vitæ viuere quid ſit accepimus, quid ſit morti mori accipiamus, vel morti viuere: Poſſunt enim eſſe qui moriantur morti, & qui viuant vitæ: Nam qui non ità viuit, vt ſecundùm mortem animæ ſuæ viuat, is morti moritur, quia non eſt obnoxius morti, id eſt, nexus eum ærumnoſæ mortis amiſit, non conſtringitur vinculis mortis æternæ. Mortuus eſt morti, hoc eſt, mortuus eſt peccato, mortuus eſt pœnæ. Cui contrarium eſt pœnæ viuęre, hoc eſt, qoando quis viuit ad pœnam, viuit ad mortem. Qui autem moritur ad pœnam, moritur ad mortem. Eſt etiam qui in hac vitâ poſitus moriatur ad vitam, ſicut ille qui ait. (Galat. 2.) *Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Chriſtus.* B Peccato enim mortuus eſt, Deo viuit, hoc eſt, mors in eo mortua eſt; ſed vitâ viuit, qui eſt Dominus Ieſus. Ergò bona vita eorum qui Deo viuunt, mala vita eorum qui peccato viuunt. Eſt etiam media vita, vt animantium cæterorum, ſicut habes ſcriptum: *Producat terra animam viuentem ſecundùm genus.* (Gen. 1.) Eſt etiam vita mortuorum, vt Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, quia Deus mortuorum non eſt; ſed viuorum. (Luc. 20) Sunt etiam quibus communitas eſt quædam mortis & vitæ. de quibus ait Apoſtolus, dicens: *Si commortui eſtis, & conuiuetis.* Si enim complantati, inquit, ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus: C ſcientes quia vetus homo noſter ſimul confixus eſt cruci; vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato: Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato: Sicut aotem figuras multas vitæ dicimus, ità etiam mortis inuenimus. Dicitur enim mors mala, ſecundùm illud: *Anima quæ peccat, ipſa morietur.* Dicitur & mors cõmuniter, ſicut habes verbi gratiâ: *Abraham vixit tot annos, & mortuus eſt, & appoſitus eſt ad populũ ſuum.* (Ezech. 18. Gen. 25.) Dicitur etiã mors per baptiſmatis ſacramentũ, ſicut habes: *Conſepulti ſumus cum illo per baptiſmũ in mortem* Et alibi: *Si autem mortui ſumus cum Chriſto, credimus etiã quòd ſimul viuemus cum illo.* (Rom. 6. Ibidem.) Vides quia hæc mors D quidem appellaoone dicatur: ſed vita ſit noſtra.

Et dixit Dominus Deus: Non eſt bonum ſolum eſſe hominem: faciamus ei adiutorem ſimilem ſibi. Et finxit Deus adhuc de terrâ omnes beſtias agri, & omnia volatilia cęli, & adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Et omne quodcũque vocauit ipſum Adam animam viuã, hoc eſt nomen eius. Et impoſuit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus volatilibus cæli, & omnibus beſtiis agri. Adæ verò non eſt inuentus adiutor ſimilis illi. Et immiſit Deus ſo- E porem in Adam, & obdormiuit: & ſumpſit vnam coſtam de latere eius, & repleuit locum eius in carne. Et ædificauit Dominus Deus coſtam quam ſumpſit de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Et dixit Adam: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne meâ: hæc vocabitur mulier, quia de viro ſuo ſumpta eſt. Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhærebit vxori ſuæ: & erunt duo in carne vnâ. Et erant ambo nudi, Adam & mu- F lier eius: & non erubeſcebant.

Agitur de formatione mulieris: & ſoluuntur dubia circà id emergentia.

CAP. X.

ITem alia quæſtio, quia dixit Dominus: *Non eſt bonũ ſolum eſſe hominem.* Primò omniũ cognoſce, quia in ſuperioribus, vbi hominem finxit Deus de limo terræ non addidit. Et vidit Deus quia bonom eſt, quemadmodùm in ſingulis operibus ſuis: Nam ſi dixiſſet illic bonum eſſe, quia homo factus eſt, inueniretur hoc eſſe contrarium, vt hîc non eſſe bonum diceret, cùm in ſuperioribus bonum eſſe dixiſſet. Sed hoc ibi cognoſce, vbi ſolum Adam fecit. Cæterùm vbi communiter com-

prehendit & virum & mulierem factos, licet neque ibi G
Geneſ. 1 quidem dixerit ſpecialiter: tamen quia poſteà habes: Vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce erant bona valdè; euidenter declaratur bonum eſſe quòd & vir ſit factus, & mulier. Sed ex hac quæſtione alia quæſtio rurſùs emergit. Quomodò enim quando ſolus factus eſt Adam, non dictum eſt bonum eſſe factũ Adam: quando autẽ & mulier ex eo facta eſt, tunc eſſe bona omnia comprehenſum eſt? Licet illic omnem laudauerit creaturam, & vni-
al. Naturæ. uerſitatis creatio ſit probata, quoniã in homine † creaturæ prędicata communitas eſt: tamen non videtur otioſum, quà ratione vbi ſolus factus eſt Adam, non ſolùm nequaquàm prædicatio boni complacito operi adiecta ſit; ſed etiam dictum ſit non bonum eſſe ſolum homi- H nem, cùm ſciamus quòd antequam fieret mulier, non errauerit Adam: poſteà verò quam mulier eſt facta, prior diuinum præuaricata mandatum, etiam virum ſuũ traxerit in errorem, & incentiuum eius exiterit. Si igitur viro culpæ auctor eſt mulier, quemadmodùm pro bono
S. Aug. videtur adiecta? Verùm ſi conſideres quia Deo vniuer-
2. cõtrà ſitatis eſt cura, inuenies plus placere Domino debuiſſe
Iul. Pel. id io quo eſſet cauſa vniuerſitatis, quàm condemnandum fuiſſe illud, in quo eſſet cauſa peccati. Et ideò quia ex viro ſolo non poterat humani eſſe generis propagatio, pronuntiauit Dominus non eſſe bonum ſolum eſſe hominem: Maluit enim Deus plures eſſe quos ſaluos facere poſſet, & quibus donaret peccatum, quam vnum I ſolum Adam, qui liber eſſet à culpâ. Denique quia idem vtriúſque auctor eſt operis, venit in hunc mundum vt
1. Tim. 1 ſaluos faceret peccatores. Poſtremò nec Cain parricidij reum priuſquàm generaret filios, paſſus eſt interire. Ergò propter generationem ſucceſſionis humanæ debuit mulier aduci viro. Denique hoc ipſa verba declarant dicentis Dei, non bonum ſolum eſſe hominem: Nam etſi mulier prior peccatura erat; tamen redemptionem ſibi paritura, non debuit ab vſu diuinæ operationis excludi. Quamuis enim Adam non eſt ſeductus; mulier autem ſeducta & in præuaricatione fuerit: ſalua tamen, inquit, erit per filiorum generationem, inter quos generauit & K
1. Tim. 2. Chriſtum. Nec illud otioſum, quod non de eadem terrâ de quâ plaſmatus eſt Adam; ſed de ipſius Adæ coſtâ facta ſit mulier, vt ſciremus vnam in viro & muliere corporis eſſe naturam, vnum fontem generis humani, ideò non duo à principio facta vir & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres; ſed primum vir, deinde ex eo mulier: Vnam enim naturam volens hominum conſtituere Deus, ab vno principio creaturæ huius incipiens, multarum & diſparium naturarum eripuit facultatem. *Faciamus* (inquit) *ei adiutorem ſimilem ſibi*. Adiutorem ad generationem conſtitutionis humanæ intelligimus. Et
33. q. 5. c. nec illud. verè bonum adiutorium: Nam ſi pro meliore accipis adiutorium, maior quędam in cauſâ generationis operatio L mulieris reperitur: ſicut iſtius terræ, quæ ſemina primò accepta, cohibendo paulatim fotu ſuo adoleſcere facit, & producit in ſegetem. In eo igitur adiutorium bonum mulieris, quamquàm etiam inferior dicatur adiutor, vt & in vſu reperimus humano, quia dignitate potiores plerúmque adiutorem menti inferioris adſciſcunt.

Quomodò animantia adducta fuerint ad Adam: & ſoporis in eum immiſſi expoſitio myſtica.

CAP. XI.

SPecta nunc cur Deus adhuc finxerit de terrâ omnes beſtias agri, & omnia volatilia cæli, & adduxerit ea M ad Adam, vt videret quid vocaret ea. Quâ ratione hoc factum eſt, cùm tantummodò beſtias agri, & volatilia cæli ad Adam adduxerit Deus? Erant enim pecora ſecundùm genus ſuũ. Denique habes infrà: *Quia impoſuit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus beſtiis agri. Adæ autem non eſt inuentus adiutor ſimilis illi*. Quæ igitur abſolutio eſt, niſi quia indomitæ beſtiæ, & volatilia cæli diuinâ poteſtate ad hominem deducantur. De pecoribus autem domitis congregandis & homo habuit poteſtatem. Itaque illud diuinæ operationis fuerit, hoc humanæ diligẽtiæ. Simul accipe quâ cauſâ omnia deducta ſint ad Adam: vt in omnibus videret ex vtróque ſexu ſubſtantiam conſtare naturæ, id eſt, ex maſculo & fœminâ, & ipſe vſu exemplóque cognoſceret neceſſarium ſibi conſortium mulieris adiectum: *Et immiſit* (inquit) *Deus ſoporem in Adam, & obdormiuit*. Quis eſt iſte ſopor, niſi quia paulìſper ad coniugium copulandum cùm intendimus animũ, veluti intentos oculos ad Dei regnũ inclinare atque inflectere videmur ad quendam ſomnũ iſtius mundi, & paulìſper obdormire diuinis, dum in ſæcularibus, mundaníſque requieſcimus? Denique poſteaquàm ſoporem immiſit in Adã, dormiuit, tunc *ædificauit Dominus Deus coſtam quam ſumpſit de Adam in mulierem*. Bene *ædificauit* dixit, vbi de mulieris creatione loquebatur, quia in viro & muliere domûs videtur quædam plena eſſe perfectio: Qui ſine vxore eſt, quaſi ſine domo ſit, ſic † experimur: Sicut enim vir publicis offi- al. Habetur. ciis, ità mulier domeſticis miniſteriis habilior æſtimatur. Cõſidera quia ex corpore coſtã ſumpſit, non ex animâ portionem: hoc eſt, non animam ex animâ; ſed os de oſſibus, & carnem de carne. *Hæc vocabitur mulier*. Ergò cauſam humanæ generationis agnouimus: Sed quia pleróſque mouet qui diligentiùs intuentur, quomodò ſi vel primò magnũ munus Dei fuit circà homines, vt in para- Philo in libro de mundi opiſicio. diſo homines collocarentur, vel poſteà magnorũ remuneratio videretur eſſe meritorum, vt ad paradiſum iuſtus vnuſquiſque rapiatur, dicuntur etiam beſtiæ & pecora agri, & volatilia cæli in paradiſo fuiſſe. Vnde pleriq; paradiſum animã hominis eſſe voluerunt, in quâ virtutum quædam germina pullulauerint. Hominem autem & ad operandum, & ad cuſtodiendum paradiſum eſſe poſitũ, hoc eſt, mentem hominis cuius virtus animam videtur excolere, nec ſolum excolere; ſed etiam cum excoluerit, cuſtodire. Beſtiæ autẽ agri, & volatilia cæli quæ adducuntur ad Adã, noſtri irrationabiles motus ſunt, eò quod beſtiæ vel pecora quædam diuerſæ ſint corporis paſſiones, vel turbulentiores, vel etiam languidiores. Volatilia autẽ cæli quid aliud ęſtimamus, niſi inanes cogitationes, quæ velut volatilium more, noſtram circumuolant animã, & huc atque illuc vario motu ſæpe traducunt? Proptereà nullus inuentus eſt menti noſtræ ſimilis adiutor, niſi ſenſus, hoc eſt, [illegible]. Similem ſibi ſolam vẽs non potuit inuenire. Sed fortè arguas, quia hæc quoq; Deus in tali paradiſo locauit, hoc eſt, paſſiones corporis, & vanitatem quandam fluctuantium vel inanium cogitationum, quaſi ipſe noſtri fuerit auctor erroris. Conſidera quid dicat: *Habete*, inquit, *poteſtatem piſcium maris, & volatilium cæli, & omnium repentium quæ repunt ſuper* Gen. 1. *terram*. Vides quòd ille tibi tribuerit poteſtatem, vt de omnibus iudicare tu debeas, ſingulorum genera iudicij tui ſobriâ definitione diſcernere. Vocauit ad te omnia Deus, vt ſuprà omnia mentem tuam eſſe cognoſceres. Cur quæ tibi ſimilia minimè reperiſti, adſcribere tibi & copulare voluiſti? Dedit tibi certè ſenſum quo vniuerſa cognoſceres, & de cognitis iudicares: meritóque de illo fœcundo paradiſi agro electus es, quia non potuiſti ſeruare mandatum. Sciebat enim Deus eſſe te fragilem, ſciebat iudicare non poſſe; ideò dixit quaſi fragilioribus, *Nolite iudicare, vt non iudicemini*. Ergo quia ſciuit infir- Mat. 7. mum te eſſe ad iudicandum, voluit obedientem eſſe mandato, ideò præceptum poſuit. Quod ſi non præuaricatus eſſes, periculum incerti iudicij incidere nequiuiſſes. Itaque quoniam iudicare voluiſti, ideò addidit: *Ecce Adam factus eſt tanquàm vnus ex nobis, vt* Gen. 3. *ſciat bonum & malum*. Voluiſti tibi arrogare iudicium, ideò pœnam praui iudicij refutare non debes. Poſuit tamen te contra paradiſum, ne memoriam eius poſſis abolere. Denique iuſti in paradiſum ſæpe rapiuntur, 2. Cor. ſicut & Paulus raptus eſt in Paradiſum, & audiuit verba 12. ineffabilia. Et tu ſi à primo cælo ad ſecundum, à ſecundo ad tertium mentis tuæ vigore rapiaris, hoc eſt, quòd primum vnuſquiſque homo eſt corporalis, ſecundò animalis, tertiò ſpiritalis: ſi ità rapiaris ad tertium cælum, vt videas fulgorem gratiæ ſpiritalis. (*Animalis* enim 1. Cor. 2. *homo quæ ſunt ſpiritus Dei neſcit*: & ideò tertij cæli aſcenſio tibi eſt neceſſaria, vt rapiaris in paradiſum:)

ſapieris iam ſine periculo, vt poſſis diiudicare omnia, A quia ſpiritalis diiudicat omnia: ipſe autẽ à nemine diiu- *Ibidem.* dicatur. Et fortaſſe quaſi adhuc fragilis, audies verba ineffabilia quæ nõ licet homini loqui: & tunc quod acceperis reſeruato, & quod audieris cuſtodito. Paulus Apoſtolus cuſtodiebat ne laberetur, vel alios certè faceret errare. Aut fortaſſe ideò dicit Paulus, quæ non licet homini loqui, quia erat adhuc in corpore conſtitutus, hoc eſt, videbat iſtius corporis paſſiones, videbat legem car- *2. Cor. 12.* nis ſuæ repugnantem legi mentis ſuæ. Hoc enim malo intelligi, ne videamur quendam adhuc futuri periculi ia- *Rom. 7.* ctare errorem. † Si enim vel propter hanc vitam ſecu- *S. Aug. l. 2. contrà Iul. Pel. al. Sit.* ritas, vt nullos præuaricationis poſt hanc futuræ laqueos formidemus: ergò quicumque fuerit in paradiſo aſcen- B ſione virtutis, audiet myſteria Dei arcana illa atque ſecreta, audiet dicentem Dominum tamquam latroni illi à ſcelere ad confeſſionem, & ad fidem à latrocinio *Luc. 23.* reuertenti: *Hodie mecum eris in paradiſo.*

Geneſis Cap. III.

SErpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum quæ erant ſuper terram, quas fecit Dominus Deus. Et dixit ſerpens mulieri: Quid† *al. vtique.* itaque dixit Deus, ne edatis ab omni ligno quod eſt in paradiſo? Et dixit mulier ſerpenti: Ex omni ligno paradiſi manducabimus; de fructu autẽ ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus: Nõ C manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, vt non moriamini. Et dixit ſerpens mulieri: Non morte moriemini. Scit enim Deus quia quacunque die manducaueritis ex eo, adaperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Et vidit mulier quia bonum eſt lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & ſpecioſum ad intuendum: & accipiẽs mulier de fructu eius, manducauit, & dedit viro ſuo ſimul, & manducauerunt ambo. Et D aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt quòd nudi eſſent. Et aſſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi ſuccinctoria.

De ſerpentis ſapientiâ qualis fuerit: quomodò is mulierem inuaſerit: qualis eius reſpõſio: & circà eam digreditur.

CAP. XII.

S*Erpens autem erat ſapientior omnium beſtiarum quæ erant ſuper terram, quas fecit Dominus Deus.* Cum *S. Aug. lib. 2. contrà Iul. Pelag.* dicit ſapientiorem ſerpentem, intelligis quem loquatur, id eſt, illum aduerſarium noſtrum, qui tamen habet hu- E ius ſapientiam mundi: Sed & voluptas atque delectatio bene ſapiens dicitur, quia huius carnis appellatur ſa- *Rom. 8.* pientia, ſicut habes: *Quia ſapientia carnis inimica eſt Deo.* Et ad exquirẽda delectationum genera aſtuti ſunt, qui appetentes ſunt voluptatum. Siue ergò delectationem intelligas, quædam eſt diuino aduerſa mandato, & *Rom. 7.* inimica ſenſibus noſtris: Vnde ſanctus Paulus ait: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis meæ, & captiuantem me in lege peccati.* Si autem ad diabolum referas, verus inimicus eſt generis humani. Quæ autem *Sap. 2.* cauſa inimicitiarum niſi inuidia? Sicut Salomon ait. *Gen. 2.* *Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum.* Inuidiæ autem cauſa beatitudo hominis in paradiſo po- F ſiti, & ideò quoniam ipſe diabolus acceptam gratiam tenere non potuit, inuidit homini, eò quòd figuratus è limo, vt incola paradiſi eſſet, electus eſt: Conſiderabat enim diabolus quòd ipſe qui fuerat ſuperioris naturæ, in hæc ſæcularia & mundana ceciderat; homo autem inferioris naturæ ſperabat æterna. Hoc eſt ergò quod inuidet, dicens: Iſte inferior adipiſcetur quod ego ſeruare *Ezech. 28.* non potui? Iſte de terris migrabit ad cælum, cùm ego de *Eſai. 14* cælo lapſus in terram ſim? Multas vias habeo quibus ho- *Gen. 2.* minem decipere poſſim: de limo factus eſt, terra ei ma- *Sap. 7.* ter eſt, corruptibilibus inuolutus eſt. Et ſi anima ſuperio-

ris naturæ, tamen & ipſa lapſui poteſt eſſe poteſt obnoxia, in corporis carcere conſtituta, quando ego lapſum vitare non potui. Eſt igitur via prima, vt decipiatur, dum conditione ſuâ maiora deſiderat: Hic enim quidam conatus eſt induſtriæ. Deinde carnis eſt, quod non habeat, deſiderare. Poſtremò in quo videor ego omnibus eſſe ſapientior, niſi circumſcribam hominem & verſutiâ & fraude contendam? Itaque machinatus eſt vt non primo Adam adoriretur; ſed Adam per mulierem circumſcribere conaretur. Non adorſus eſt eum qui coràm acceperat cæleſte mandatũ; ſed eam adorſus eſt quæ à viro didicerat, non à Deo quid obſeruaret, acceperat. Neque enim habes quia mulieri dixit Deus: ſed quia Adæ dixit: & ideò per Adam cognouiſſe mulier æſtimanda eſt. Cognoſcens igitur hoc loco tentamenti genus, plurima etiã alijs locis tentamẽti genera reperies. Alia ſunt per prin- *Ioan. 14* cipem iſtius mundi, qui quædam venena ſapientiæ in hunc mundum euomuit, vt vera putarent homines eſſe *2. Cor. 11.* quæ falſa ſunt, & ſpecie quadam hominũ caperetur affectus: Non enim ſemper quaſi apertus hoſtis ingreditur; ſed ſunt quædam poteſtates quæ amorem ſimulent, gratiamque prætendant, vt paulatim cogitationibus noſtris venenũ ſuæ iniquitatis infundant, à quibus oriuntur illa peccata, quæ vel ex delectatione, vel ex quadam mentis facilitate naſcuntur: Sunt enim aliæ poteſtates quæ veluti colluctantur nobiſcũ. Vnde Apoſtolus ait: *Quia non* *Eph. 6.* *eſt nobis colluctatio aduersùs carnem & ſanguinem; ſed* C *aduersùs principes, & poteſtates, & rectores huius mundi tenebrarum harum, aduersùs nequitiam ſpiritalium, quæ ſunt in cæleſtibus.* Volunt enim hac quadam contentione nos frangere, & velut quoddam animæ noſtræ corpus eludere. Vnde & Paulus quaſi bonus athleta non ſo- *1. Cor. 9* lùm ictus aduerſantium poteſtatum vitare cognouerat; verũ etiã aduerſãtes [illegible]. Vnde & ait: *Percutio pugnis,* *Pſ. 77.* *non vt aëra cædens.* Et ideò quaſi bonus athleta ad coronam meruit peruenire. Ergò multiplicia tentamẽta ſunt diaboli. Et ideò bilinguis ſerpẽs habetur atq; lethalis, eò quòd diaboli miniſter aliud linguâ loquatur, aliud corde meditetur. Sũt & alij miniſtri, qui & cordis & vocis ſuæ D infectas veneno veluti verborum ſuorum iactant ſagittas, quibus Dñs ait: *Generatio viperarũ, quomodo poteſtis* *Mat. 12* *bona loqui, cũ ſitis mali? Et dixit ſerpẽs mulieri: Quid vtique dixit De⁹, ne edatis ex omni ligno quod eſt in paradiſo?* *Gen. 2.* *Et dixit mulier ſerpẽti: Ex omni ligno paradiſi mãducabimus: de fructu autẽ ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus: Nõ mãducabitis ex eo, neq; tangetis ex eo, vt non moriamini.* Cùm audieris ſapientiorẽ beſtiis omnibus eſſe ſerpentẽ, hîc eius iam quære verſutiã. Simulat ſe verba Dei dicere, & proprios intexit dolos. Cùm enim dixiſſet De⁹: *Ex omni ligno quod eſt in paradiſo, edetis ad eſcã: de* E *ligno autẽ quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis: quâ die autẽ mãducabitis ex eo, morte moriemini.* ſerpens quaſi interrogans mulierem, cùm dixiſſet Deus: Ex omni ligno quod eſt in paradiſo edetis: de ligno autem non edetis, inſeruit mendaciũ vt diceret: *Ab omni ligno non edetis* cùm de vno tantùm ligno ſcientiæ boni & mali præceperit Deus non eſſe guſtandum: Quâ ratione autẽ fefellerit, nihil mirũ, quia iis qui aliquem circumſcribere conantur, conſuetudo eſt fallere. Non eſt igitur interrogatio otioſa ſerpentis: Sed vt ſcias in mandato nullum vitium eſſe potuiſſe, reſpondit mulier, & ait: *Ex omni ligno paradiſi manducabimus: de fructu autem ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus: Non manducabitis ex eo,* F *neque tangetis ex eo, vt non moriamini.* In mandato quidem nullũ vitium eſt; ſed in relatione mandati. Etenim quãtũ præſens lectio docet, diſcimus nihil vel cautionis gratiâ iungere nos debere mandato: Si quid enim vel addas, vel detrahas, præuaricatio quædam videtur eſſe mandati. Pura enim & ſimplex mandati forma ſeruanda, vel teſtimonij ſeries intimanda eſt. Plerúmque te- *3. qu. 9. c. pura.* ſtis dum aliquid ad ſeriem geſtorum ex ſuo adiicit, totam teſtimonij fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur vel quod bonum videtur, addendum eſt: Namq; hîc quid offenſionis habet primâ ſpecie quod addidit mulier: *Neq; tangetis ex eo quicquã?* Nõ tangetis enim

Deus non dixerat;ſed non edetis: Sed tamen lapſus inci- G
pit eſſe principium : Nam quæ addidit, vel ſuperfluum
addidit, vel addendo de proprio, ſemiplenum intellexit
Dei eſſe mandatum. Docet igitur nos præſentis ſeries
lectionis, neque detrahere aliquid diuinis debere man-
datis neque addere: Nam ſi Ioannes hoc iudicauit de ſuis
Apoc. ſcriptis: *Si quis appoſuerit* (inquit) *ad hoc, adiiciet in il-*
22. *lum Deus plagas, quæ ſcriptæ ſunt in libro iſto : & qui*
dempſerit de verbis his Prophetiæ huius, delebit Deus
partem illius de libro vitæ: quantò nihil diuinis man-
datis eſt detrahendum ? Hinc ergò cœpit præuaricatio
prima eſſe mandati. Et plerique putant hoc vitium non
eſſe mulieris;ſed Adæ fuiſſe:ità Adam dixiſſe mulieri, dũ
eam vellet facere cautiorem vt adderet mandaſſe Deũ: H
Gen. 2. *Neque tangetis ex eo*. Habemus enim quia Adam, non
Eua mandatum acceperit à Deo. Nondum enim mulier
formata fuerat. Ipſa quidem verba Adæ quibus mulieri
dixit formam ſeriémque mandati, non prodit lectio:ſed
intelligimus per virum ad mulierem ſeriẽ tranſiſſe man-
dati. Viderint tamen alij quid ſentiant;mihi tamen vide-
Eccleſ. tur à muliere cœpiſſe vitium, inchoâſſe mendaciũ: Nam
25. etſi de duobus videatur incertum, tamen ſexus prodit
qui prius potuerit errare. Adde quia præiudicio illa præ-
ſtringitur, cuius & poſteà prior error inuentus eſt. Viro
enim mulier, non mulieri vir auctor erroris eſt. Vnde &
Paulus ait: *Adam*, inquit, *non eſt deceptus; mulier autem*
1. Tim. *ſeducta in præuaricatione fuit*. Nunc videamus vtrùm I
2. præter adiectionem quæ mandato eſt applicata, quod
additum eſt obfuiſſe videatur: Nam re verâ ſi bonum
eſt, *Neque tangetis ex eo*, & ad cautionem proficie-
bat, cur Deus hoc minimè interdixerit, immò non inter-
dicendo permiſiſſe videatur? Itaque vtrúmque quæren-
dum, quâ ratione nec permi[illegible] nec interdixerit: Sunt
enim qui dicant, quâ ratione quod fecit, videri, non iuſſit
& tangi? Verùm cùm in eo ligno audieris naturam fuiſſe
ſcientiæ boni & mali, poteſt æſtimari quia noluit te ma-
lum tangere. Satis eſt enim nobis videre Satanam ſicut
fulgur de cælo cadentem, ſecundùm vocem Domini, &
dantem eſcam non luminis;ſed noctis & tenebrarum fi- K
Luc. 10. lius, quia ſcriptum eſt: *Dedit eum in eſcam populis Æthio-*
pum. Hoc igitur de eo dictum eſt, quod non mandauerit
Pſ. 73. tangi. Quod autem non prohibuerit, quid intelligam,
accipe. Sunt multa quæ noceant; ſi antè voluerimus hau-
rire, quàm quæ ſint illa cognoſcere: Nam & de cibis &
potu plerúmq; vſu venit. Quippe ſi id quod amarũ eſt,
ante cognoſcas, indues patientiã: & ſi intelligas illa quæ
ſunt amara prodeſſe, indues tolerantiã, ne offendat ama-
ritudo te repẽtina, & incipias reiicere profutura. Prodeſt
ergò antè cognoſcere, vt ex eo quòd cognoueris profu-
turũ, nec amara faſtidias. Sed hęc minùs nocere poſſunt:
illud quod magis, niſi prouideatur, nocere poſſit, aduer-
te. Gentilis quidã eſt, ad fidem tendit: catechumenus eſt L
maiorẽ vult accipere doctrinæ & fidei plenitudinem, ca-
ueat ne dũ vult diſcere, malè diſcat, & diſcat à Photino,
diſcat ab Ario, diſcat à Sabellio: tradat ſe huiuſmodi ma-
giſtris quorũ quædã eum tenent auctoritas : & inductus
quadam magiſtrorum præſumptione, teneris ſenſibus
impreſſa diiudicare non nouerit. Priùs igitur oculis mẽ-
tis percipiat quid ſequatur, videat vbi vita ſit. Tangat
denique diuinarum vitalia lectionum, vt nullo prauo of-
Ioan. 14 fendatur interprete. Legit ille Sabellius, *Ego in Patre,*
1. Tim. *& Pater in me*, & dicit vnam eſſe perſonam. Legit Pho-
2. tinus: *Quia mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ie-*
ſus. Et alibi: *Quid me vultis occidere hominẽ?* Legit etiam M
Ioan. 7. Arius quia dixit: *Quoniam Pater maior me eſt*. Legitur
Ioan. 14 quidem manifeſtum ; ſed quâ ratione dictum ſit, debet
antè pertractare ſecum, vt rationem dictorum poſſit ad-
uertere. Ducitur quadam magiſtrorum auctoritate; ſed
profuiſſet ei non quæſiſſe, quàm talem inueniſſe docto-
rem: Sed etiam gentilis ſi quis Scripturas accipiat, legit,
Leu. 24 *Oculum pro oculo, dentem pro dente*. Legit etiam. *Si ſcan-*
Mat. 5 *dalizauerit te dextera tua, abſcinde illam*, non intelligit
ſenſum, non aduertit diuini arcana ſermonis: peiùs labi-
tur, quàm ſi non legiſſet. Et ideò docuit quemadmodùm
Dei verbum inueſtigare deberent, non perfunctoriè,

non improuidè; ſed diligenter atque ſollicitè: *Quod erat,* 1. Ioan.
inquit, *ab initio, quod audiuimus, & quod vidimus, oculis* 1.
noſtris perſpeximus, & manus noſtræ perſcrutatæ ſunt de
verbo vitæ : & vidimus & teſtamur, & annuntiamus
vobis. Vides quod antè velut manibus quibuſdã perſcru-
tatus ſit Dei verbũ; & poſteà annũtiauerit: & ideò nihil
Adæ & Euæ fortaſſe nocuiſſet verbũ, ſi pertractantibus
diligenter mentis quibuſdã manibus antè tetigiſſent. In-
firmi enim pertractando, & diligentiùs requirendo, v-
niuſcuiuſque rei quam non intelligunt, poſſunt inueſti-
gare naturam. Certè infirmi id lignum in quo † ſcientiã al. Sen-
mali eſſe cognouerant, antè, quemadmodùm tangerent, tẽtiam.
debuerant perſcrutari : Nam & mali ſæpe nobis poteſt
prodeſſe cognitio. Et ideò diaboli fraudes vel in hac le- Ezech.
gimus lectione, vel in prophetiâ, vt diſcamus quemad- 28.
modùm artes eius cauere poſſimus. Cognoſcenda ſunt
enim tentamenta eius, non vt ſequamur; ſed vt docti in-
ſtructíque caueamus. Sunt qui hoc loco dubitationem
habeant, cùm ex omni ligno dixerit Dominus Adæ: *Co-*
medes ex eo, vtrùm cum omni ligno etiam lignum ſcien-
tiæ boni & mali dixerit eſſe manducandum : an verò de
omni ligno; de ſolo autem ſcientiæ boni & mali dixerit
non eſſe guſtandum. Qui ne id quidem putant inutilis
eſſe rationis, quòd quamuis noxia eſca huius ligni ſuerit,
tamen ſi cum cæteris ederetur, noxia eſſe non poſſit :
quandoquidem etiam antidotum theriacum de corpore
ſerpentis confici ſolere dicatur, quod vtique virus cor-
puſque ſerpentis cùm ſolùm ſumitur, nocet; cùm admi-
ſcetur aliis, ſanitati eſt & ſaluti Scientia quoque boni &
mali, ſi quis ſapiẽter habeat, ſi quis vitæ ſemper intẽdat,
ſi quis cætera virtutum genera cõſequatur, nequaquam
inutilis æſtimatur. Hac igitur ratione plerique potaue-
runt poſſe etiam illud intelligi, vt videatur Deus id inhi-
buiſſe, ne abſque ceteris ſolum lignum ſcientiæ boni &
mali guſtaret, non prohibuiſſe cum cæteris. Et hoc ideò
putant dictũ, quia ait Deus ad Adam: *Quis tibi indicauit* Gen. 3.
quòd nudus es, niſi quia de ligno à quo præceperam tibi, inf.
ab hoc ſolo ne manducares, manducaſti? Quod videretur
dare aliquem interpretandi locum, niſi mulier in ſupe-
rioribus, dicente ſerpente: *Quid vtique dixit Deus, Ne*
edatis ab omni ligno quod eſt in paradiſo: Reſpondiſſet,
Ex omni ligno paradiſi, manducabimus: de fructu autem
ligni quod eſt in medio paradiſi, dixit Deus: Non mandu-
cabitis ex eo. In quo quamuis mulieris præuaricaturæ fi-
des videatur infirmior; tamen non omnibus Adam ſpo-
liabo virtutibus, vt videatur in paradiſo nullã aſſecutus
fuiſſe virtutẽ, nihil de cęteris guſtauiſſe lignis, priuſquã
in culpam incidiſſet, quam fructus eſſe aliquos conſe-
cutus. Non ſpoliabo ergo Adam, ne genus humanũ om-
ne diſpoliẽ: quod innocens eſt antequã ſenſum accipiat
ſcientiæ boni & mali. Neque enim otioſè dictum eſt :
Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, non Mat. 18
intrabitis in regnum cælorum. Puer enim cùm maledici-
tur, non remaledicit : cùm percutitur, non repercutit;
ambitionum & rapinarum tentamenta non nouit Ergò
verius puto, quòd ne cùm aliis quidẽ fructibus lignum
edendum hoc eſſe præcepit: Nam etſi bona ſcientia per-
fecto; imperfecto tamen inutilis eſt. Imperfectum au-
ſim omnem hominem dicere, quando ipſe Paulus quaſi
imperfectus dicat : *Non quod iam acceperim, aut iam* Philip. 3
perfectus ſim : ſequor autem ſi comprehendam. Et ideò
imperfectis dicit Dominus : *Nolite iudicare, vt non iu-* Mat. 7.
dicemini. Ergo imperfecto inutilis ſcientia. Denique
peccatum neſciebam, niſi lex diceret : Non concupiſces. Rom. 7.
Et infrà : *Sine lege enim peccatum mortuum eſt*. Quid
enim mihi proderat ſcire quod vitare non poteram ?
Quid mihi proderat ſcire quòd lex carnis meæ impu-
gnaret ? Impugnatur Paulus, & videt *legem carnis ſuæ* Ibidem.
repugnantem legi mentis ſuæ, & captiuantem ſe in lege S. Aug.
peccati: nec de conſcientia ſuâ præſumit; ſed per Chri- 2. contra
ſti gratiam confidit ſe à mortis corpore liberandum: & Iul. Pel.
tu quemquam opinaris ſcientem non poſſe peccare ?
Paulus dicit : *Non enim quod volo facio bonum; ſed quod* Rom. 7.
nolo malum hoc ago : & tu arbitraris homini prodeſſe
ſcientiam, quæ delicti augeat inuidiam ? Eſto tamen

vt perfectus peccare non poſſit. In Adam Deus omnes A homines prævidebat, & ideò promiſcuè generi non cõueniebat humano habere ſcientiam boni & mali, quam per carnis vitia, vt oportebat, exercere non poterat.

Quomodò tentamenta diaboli plena ſint mendacij, & de deceptione mulieris, & lapſu Adæ: quemadmodùm etiam cognouerint ſe eſſe nudos, & ſuccinctoria ſibi fecerint, & quid ſignificent.

CAP. XIII.

DIſcamus igitur tentamẽta diaboli plena eſſe mendacij; Vix enim vnum verum videtur ex iis quæ pollicitus eſt, reliqua falſa compoſuit: Sic enim habes, B *Et dixit ſerpens mulieri: Non morte moriemini.* Ecce vnum falſum: nam morte mortuus eſt homo, qui ſecutus eſt promiſſa ſerpentis. Deinde addidit: *Scit enim Deus quia quacumque die comederitis ex eo, adaperientur oculi veſtri.* Hoc ſolùm verum, quia infrà habes: *Quia manducauerunt ambo, & aperti ſunt oculi eorum:* Sed & hoc verum quod noceret. Denique non omnibus aperire oculos velle, quia ſcriptum eſt: Eſai. 6. *Videbunt, & non videbunt:* Sed ſtatim agglutinatum mendacium eſt, quia Pſal. 81 adiunxit: *Et eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum.* In quo licet aduertere idololatriæ auctorem eſſe ſerpentem, eò quòd plures Deos induxiſſe in hominum videa- C tur errorem, quadam ſerpentis aſtutiâ. Et fefellit, dicens: *Eritis ſicut dij.* Non ſolùm enim ſicut dij eſſe homines deſierunt, ſed etiam qui quaſi dij erant, quibus dictum eſt: *Ego dixi: dij eſtis,* ſui gratiam perdiderunt. *Et vidit mulier quia bonum eſt lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad videndum, & ſpecioſum eſt ad intuendum.* Infirma auctor iudicij, quæ de eo quod non guſtauerat, iudicabat. Et ideò non facilè, niſi id quod diligentiùs pertractauerimus, quod interiore probauerimus affectu, videtur ad opus aliquod eſſe ſumendum. De par. nit. diſt. 2. c. vt cognoueris. *Accipiens* (inquit) *de fructu eius manducauit, & dedit viro ſuo ſimul, & manducauerunt ambo.* Bene prætermiſſum eſt vbi decipitur Adam, quia non ſuâ culpâ; ſed vi- D tio lapſus vxoris eſt. *Et aperti ſunt* (inquit) *oculi eorum,* Gen. 3. *& cognouerunt quòd nudi eſſent.* Et antè quidem nudi erant; ſed non ſine virtutum integumentis. Nudi erant propter morum ſimplicitatem, & quòd amictum fraudis natura neſciret. Nunc autem multis ſimulationum inuolucris mens humana velatur. Ergò poſteaquàm ſpoliatos ſe illâ ſinceritate & ſimplicitate viderunt integræ incorruptæque naturæ, quærere mundana & manufacta cœperunt, quibus nuda ſuæ mentis operirent: delectationes delectationibus, & mundi huius vmbratiles voluptates velut folia foliis aſſuentes, quibus obumbrarent genitale ſecretum: Nam quomodò clauſos oculos corporis habuit Adam, qui omnia animantia ità vidit, vt his & nomen imponeret? Quomodò cognouerunt, id eſt in terrore & altiore ſcientiâ, non tunicam ſibi; ſed E virtutum deeſſe velamina? *Et aſſuerunt* (inquit) *folia ficus, & fecerunt ſibi ſuccinctoria.* Ficum hoc loco pro quâ ſpecie debeamus accipere, diuinarum nos docet ſeMich. 4 ries lectionum: quandoquidem Sanctos eſſe qui ſub vite & ficu requieſcunt, Scriptura memorauerit, & Salomon dixerit: *Qui plantat ficum,* † *comedet fructus eius.* Et Dominus ad ficum venerit; ſed ideò ſit offenſus, quòd non inuenerit fructum; ſed folia tantùm. Docet ergò me Adam quid ſint folia, qui poſteaquàm peccauit, de foliis ficus fecerit ſibi ſuccinctorium, qui de fructibus magis eius guſtare debuerit. Iuſtus fructum eligit, folia pecca- F tor. Quis eſt fructus? *Fructus,* inquit, *ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, modeſtia, continentia,* † *caſtitas.* Non habebat fructum, qui † gaudium non habebat. Non habebat fidẽ, qui præuaricatus erat mandatum Dei. Non habebat continentiam, qui de interdicto ſibi guſtauerat ligno. Ergò quicumque præuaricatur mãdatum Dei, ſpoliatur atque nudatur: & fit ipſe ſibi turpis, vult ſe operire quibuſdam ficus foliis, fortaſſe quibuſdam inanibus, vel vmbratilibus ſermonibus; quos cõpoſitus mendaciis aſſuens, & verbũ de verbo ſtruens, ad operiendam conſcientiam ſitæ mentis, factique vela-

Mich. 4 al. & de fructu eius nõ manducat. Prou. 27. Mat. 21 Galat. 5 al. dilectio. al. Spiritũ nõ habebat. Nõ habebat gaudiũ qui præuaricatus erat mãdatum Dei.

men peccator intexit, vt pudenda ſui cõtegat. Iacit enim ſuprà ſe folium, qui culpam velare deſiderans, aut diabolum delicti memorat auctorem; aut carnis prætendit illecebras, aut alium quempiam perſuaſorem prodit erroris. Et de Scripturis diuinis frequenter promit exempla, quibus Iuſtos in culpam perhibet incidiſſe, dicens: Si forte in ſtupris fuerit deprehenſus: Et Abraham cum an- Gen. 16. cillâ concubuit, & Dauid alienam adamauit, & ſibi ad- 2. Reg. 11. ſciuit vxorem. Aſſuit enim ſibi quædam folia, quædam exempla de Propheticarum ſerie Scripturarũ, fructum earum non reputat requirendum. Nonne ibi videntur etiam Iudæi folia aſſuere, dum legis ſpiritalis verba cor- Mat. 21 B poraliter interpretantur? Quorum interpretatio fructũ Mich. 4. omnem viriditatis amittit, damnata maledicto ariditatis æternæ. Bona igitur interpretatio, hoc eſt, ſpiritalis ficus eſt fructuoſa, ſub quâ iuſti, ſanctique requieſcũt. Quam qui plantauerit in animis ſingulorum, ſicut Paulus ait: *Ego plantaui; Apollo rigauit,* &c. manducabit ex eâ fru- 1. Cor. 3. ctum. Mala autem interpretatio fructum ferre, viriditatem ſeruare non poterit. Quòd igitur grauius eſt hac ſe S. Aug. Adam interpretatione ſuccinxit eo loco vbi fructu ma- 2. contra Iul. Pel. gis caſtitatis ſe ſuccingere debuiſſet: In lumbis enim quibus præcingimur, quædam ſemina generationis eſſe dicuntur. Et ideò malè ibi ſuccinctus eſt Adam foliis inuti- C libus, vbi futuræ generationis non fructum futurum; ſed quædam peccata ſignaret, quæ manſerunt vſque in aduentum Domini Saluatoris. Cæterùm poſteaquàm Dominus aduenit, ficum inuenit incultam: rogatus ne eam iuberet excidi, vt coleretur permiſit. Et ideò iam nõ foliis; ſed diuino ſermone ſuccingimur, quia ipſe Dominus ait: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes,* &c. Luc. 12. Vnde etiam pecuniam in zonis noſtris portare prohibet: Mat. 10 Nõ enim ſecularia, ſed æterna debet zona noſtra ſeruare.

Et audierunt vocem Domini Dei ambulantis in paradiſo ad veſperam, & abſconderunt ſe Adam & mulier eius à facie Domini Dei in medio D ligni paradiſi. Et vocauit Dominus Deus Adã, & dixit ei: Adam vbi es? Et dixit Adam: Vocem tuam audiui in paradiſo, & timui, quia nudus ſum, & abſcondi me. Et dixit illi: Quis tibi indicauit quòd nudus es, niſi quia de ligno à quo præceperam tibi, ab hoc ſolo ne manducares, manducâſti? Et dixit Adam: Mulier quam dediſti mecum: hæc mihi dedit de ligno; & manducaui. Et dixit Deus mulieri: Quid hoc feciſti? Et dixit mulier: Serpens decepit me, & manducaui.

De voce Domini deambulantis ad veſperam, & increpatione Adam, Vbi es? cur præterea ante increpatur Adam, cùm mulier antè guſtauerit: & quid mulier pro E ſuâ excuſatione reſponderit, ac de myſteriis iſtorum.

CAP. XIV.

ET audierunt (inquit) *vocem Domini Dei deambulantis in paradiſo, ad veſperam.* Quæ eſt de ambulatio Pſal. 33. Dei qui vbique ſemper eſt? Sed puto deambulationem quandam eſſe Dei per diuinarum ſeriem Scripturarum, in quibus Dei quædam verſatur præſentia, cùm audimus quia ipſe aſpicit omnia, & oculi Domini ſuper Iuſtos: cùm legimus quia Ieſus ſciebat cogitationes eorũ: cùm legimus: *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Mat. 6. F Ergò dum hæc recenſemus, quaſi deambulantem co- Mat. 9. gnoſcimus Deum. Fugerat ergò peccator, non quò Dei poſſet latere conſpectum; ſed intrà conſcientiam ſuam latere cupiebat, opere ſua lucere nolebat. Iuſti eſt enim facie ad faciem videre, quia Iuſti mens non ſolùm Deo præſens eſt: ſed etiam cum Deo diſputat, ſicut ſcriptũ eſt: *Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, & venite diſputemus, dicit Dominus.* Ergo cùm legit peccator has Scrip- 1. Cor. 15. Eſai. 1. turas diuinas, audit vocem Dei quaſi ambulantis ad veſperam. Quid eſt ad veſperam, niſi quia culpam ſuam ſerò cognoſcit; & ſerò venit quædam erroris præteriti verecundia, quæ errorem præuenire debuerat? Nam

dem culpa feruet in corpore, & anima exagitatur cor- G
poris paſſionibus, non cogitat Deum ſenſus errancis,
hoc eſt, non audit Deum ambulantem in Scripturis di-
uinis, ambulantem in mentibus ſingulorum: Dicit enim
Leuiti. 26. Deus: *Quoniam inhabitabo in illis, & inter eos ambula-*
bo, & ero illorum Deus. Ergo cùm in animæ ſenſum po-
teſtatis rediens formido diuinæ, tum erubeſcimus, tunc
nos geſtimus abſcondere: tunc in peccatorum noſtrorũ
poſiti cogitationibus, in medio ligni paradiſi vbi pecca-
uimus, deprehendimur, latere cupientes, & arbitrantes
Pſal. 93. quòd Deus non requirat occulta: Sed ſcrutator animo-
rum & cogitationum vſque ad diuiſionem animæ pene-
trans dicit: *Adam vbi es?* Quomodo loquitur Deus? oſ-
quid voce corporeâ? Non vtique; ſed virtute quadam
Hebr. 4. præſtantiore, quam vox corporis poteſt eſſe, fundit ora- H
cula Hanc vocem eius Prophetæ audierunt, hanc vocem
Fideles audiunt, impij non intelligunt. Vnde in Euange-
lio habes quòd audiuit Euangeliſta dicentem Patrem:
Ioan. 12 *Et clarificaui, & iterùm clarificabo:* ſed Iudæi non au-
Ibidem. dierunt. Dicebant enim: *Tonitruum factum eſt.* Illis
ergo, ſicut ſupra habes, quia ſentiebant deambulans
Deus, qui non deambulabat, ſic audiebat loquens Deus,
qui non loquebatur. Sed quid loquatur, conſideremus:
Adam vbi es? Adhuc in his remedium ſanitatis eſt qui
1. Cor. 3 audiunt Dei verbum Denique Iudęi, qui ſibi clauſerunt I
aures ne audirent, hodiéque non merentur audire. Dein-
de habent remedium, qui ſe abſconderunt: Nam qui
abſconditur, erubeſcit: qui erubeſcit, conuertitur; ſicut
Pſal. 6. ſcriptum eſt: *Confundantur, & conuertantur omnes val-*
dè velociter. Deinde hoc ipſum quod vocat, indicium
Rom. 9. ſanaturi eſt, quia Dominus quos miſeratur, & vocat.
Dicendo autem, *Vbi es?* non locum quęrit qui nouit ar-
canum: neque enim Deus clauſos habebat oculos, vt
non videret latentem. Et ideò dixit: *Factus eſt Adam*
Gen. 3. *tanquam vnus ex nobis*, quia aperuit oculos vt culpam
ſuam videret, quam vitare non potuit. Magis enim poſt K
quàm peccauimus, neſcio quomodo noſtra delicta co-
gnoſcimus: & tunc peccatum eſſe intelligimus, quod an-
tequàm peccaremus, non putabamus eſſe peccatum.
Certè non quaſi peccatum putabamus eſſe damnan-
dum: nam ſi damnaremus, non admitteremus. Deus
autem omnium videt culpas, & omnium delicta cogno-
ſcit: ſuper omnem animam, ſuper omnium occulta
oculos habet. Quid eſt ergò: *Adam vbi es?* Id eſt, non
in quo, ſed in quibus es? Non ergò interrogatio eſt; ſed
increpatio. De quibus (inquit) bonis, de quâ beatitudi-
ne, de quâ gratiâ, in quam miſeriam recidiſti? Dereliqui-
ſti vitam æternam, & attumulatus es morti, conſepultus
errori. Vbi eſt illa tua bene ſibi conſcia confidentia? Ti-
mor iſte culpam fatetur, latebra præuaricationem. Vbi L
ergo es? hoc eſt, non in quo loco quæro; ſed in quo ſta-
tu. Quò te perduxerunt peccata tua, vt fugias Deum
De pæ- tuum quem antè quærebas? Fortaſſe moueat cur antè
nit. diſt. increpatur Adam, cùm mulier antè guſtauerit? Sed à
1. c. ſer- præuaricatione ſexus infirmior cœperit à verecundia &
pens. & excuſatione fortior: vt fœmina erroris cauſa fuerit, vir
l. 4. ſent. pudoris. Et dixit mulier: *Serpens decepit me, & mandu-*
diſt 17. *caui.* Veniabilis culpa quam ſequitur profeſſio delicto-
§. hic o- rum: Ideò non deſperata mulier, quæ non reticuit Deo;
ritur ſed magis confeſſa peccatum eſt, quam† medicinali ſe-
quæſtio. cuta ſententia eſt. Bonum eſt condemnari in peccato, &
al. me- flagellari in delicto, vt cum hominibus flagellemur. De- M
dicabi- niquo Cain quia voluit crimen negare, indignus iudica-
lis. tus eſt qui puniretur in peccato; ſed remiſſus eſt ſine
Pſa. 72. præſcripto pœnæ, fortaſſe non tam maiori crimine par-
ricidij (illud enim commiſit in fratrem) quàm ſacrile-
gij, quod Deo credidit mentiendum, dicens, *Neſcio;*
Geneſ. 4 *nunquid ego cuſtos fratris mei ſum?* Et ideò accuſatori
diabolo eius accuſatio reſeruata eſt, vt cum eius angelis
Ibidem. flagelletur, qui cum hominibus noluit flagellari. Deni-
Pſ. 72. que de talibus dictum eſt: *Non eſt declinatio mortis eo-*
rum, & cum hominibus non flagellabuntur. Alia ergo ra-
tio mulieris, quæ licet in culpam præuaricationis incide-
rat, tamen de paradiſi lignis habebat adhuc virtutis eſ-
cam: & ideò dixit peccatum ſuum, & reputatum eſt ei

G ad veniam *Iuſtus enim accuſator eſt ſui in principio ſer-* Prou. 18
monis: Neque enim poteſt quiſquam iuſtificari à pecca-
to, niſi fuerit peccatum antè confeſſus. Vnde Dominus De pœ-
ait: *Dic iniquitates tuas vt iuſtificeris.* Ergò quia Eua ip- nit. diſt.
ſa confeſſa delictum eſt, mitior ſequitur & profutura 1. c. non
ſententia, quæ condemnaret errorem, & veniam non poteſt.
negaret, vt ad virum ſuum conuerſa ſeruiret. Primum, & lib.
† variam facilè delectaret errare; deinde vt ſub fortiore ſentent.
vaſe locata non traduceret virum, ſed magis viri conſilio diſt. 17.
& ipſa regeretur. In quo quidem myſterium Chriſti & hic ori-
Eccleſiæ euidenter agnoſco. Deſignatur enim Eccleſiæ tur quæ-
ad Chriſtum futura conuerſio, & religioſa ſeruitus ſub- ſtio.
dita Dei verbo, quæ multò ſit melior, quam ſęculi huius al. eam.
libertas. Denique ſcriptum eſt: *Dominum Deum tuum* Eſai. 43
H *adorabis, & ipſi ſoli ſeruies.* Hæc igitur ſeruitus Dei do- 1. Tim. 2.
num eſt. Denique inter benedictiones numeratur huius Epheſ. 5.
ſeruitutis obſequium; nam & Iſaac in loco benedictio- Deut 6. & Mat. 4.
nis eam dedit Eſaii filio ſuo, vt ſeruiret fratri ſuo. Deni- Gen. 27
que benedictionem ille poſcebat, etſi vnam ſibi cogno-
uiſſet eſſe præreptam, tamen aliam poſtulabat, dicens:
Nunquid vna benedictio tibi eſt, pater? Per hanc igitur Ibidem.
ſeruitutem ille qui per gulam primitias ſuas antè vendi- Gen. 25
derat, & ſtudio venationis agreſtis gratiam benedictio-
nis amiſerat, credidit eò futurũ eſſe meliorem, ſi typum
I Chriſti veneraretur in fratre. Hac enim ſeruitute pollet
populus Chriſtianus, ſicut & Domin⁹ ad diſcipulos ſuos
ait: *Qui vult inter vos primus eſſe, ſit omnium ſeruus.* De- Mat 20
nique hanc ſeruitutem operatur charitas, quæ & ſpe
maior & fide eſt. Vnde ſcriptum eſt: *Per charitatem ſer-* 1. Cor.
uite inuicem vobis. Hoc eſt ergo myſterium quod ait A- 13.
poſtolus eſſe in Chriſto & in Eccleſiâ. Hæc enim verè Galat. 5
in præuaricatione antè fuit; ſed ſalua erit per filiorum Epheſ. 5
generationem in fide, & charitate, & ſanctificatione,
cum caſtitate. Præuaricata vtique in patribus generatio
hominum, ſaluatur per filios: vt quod in Iudæis offen- 1. Tim.
K derat, in Chriſtianâ poſteritate corrigeret. 2.

Et dixit Dominus Deus ſerpenti, Quia feciſti
hoc, maledictus tu ab omnibus pecoribus, & ab
omnibus beſtiis quæ ſunt ſuper omnem terram:
ſuprà pectus tuum, & in vtero tuo ambulabis, &
terram manducabis omnibus diebus tuæ. Et ini-
micitias ponam inter te & inter mulierẽ, & inter
ſemen tuum & ſemẽ mulieris. Ipſa tuum obſer-
uabit caput, & tu illius calcaneũ. Et mulieri di-
xit: Multiplicans multiplicabo triſtitias tuas, &
gemitus tuos. In triſtitiis paries filios, & ad virũ
L tuum conuerſio tua, & ipſe tui dominabitur. A-
dæ autem dixit: Quia audiſti vocem mulieris
tuæ, & manducâſti de ligno paradiſi, à quo præ-
ceperam tibi ab eo ſolo non manducare: male-
dicta terra in operibus tuis. In triſtitiâ manduca-
bis eam omnes dies vitæ tuæ. Spinas & tribulos
germinabit tibi, & manducabis fœnum agri. In
ſudore vultus tui manducabis panem tuum, do-
nec reuertaris in terram ex quâ ſumptus es: quia
terra es, & in terram redibis. Et vocauit Adam
nomen mulieris ſuæ Vita; quoniam ipſa eſt ma-
M ter omnium viuentium Et fecit Dominus Deus
Adæ, & mulieri eius tunicas pelliceas, & induit
eos. Et dixit Deus: Ecce Adam factus eſt quaſi
vnus ex nobis, vt ſciat bonum & malum. Et tunc
ne quando extendat manum ſuam, & ſumat de
ligno vitæ & manducet, & viuat in æternum. Et
emiſit illum Dominus Deus de paradiſo volup-
tatis, vt operaretur terram ex quâ ſumptus eſt.
Et eiecit Adam, & collocauit eum contrà para-
diſum voluptatis: & ordinauit Cherubim, &
flammeam romphæam verſatilem ad cuſto-
diendam viam ligni vitæ.

Quâ ratione mulieris peccatũ veniâ dignũ fuerit æſtimatum & delectationis typus ſit: de eius condemnatione, & diſcretione trium harum condemnationum.

CAP. XV.

1. Cor. 11. SErpens, inquit, mihi ſuaſit: & hoc mulieris peccatum veniale Deo viſum, eo quòd noſſet multas ad decipiendũ vias eſſe ſerpentis, quia trãsfiguratur in Angelũ lucis, & miniſtri eius, ſicut miniſtri iuſtitiæ ſunt, falſa imponentes rebus ſingulis nomina, vt temeritatẽ dicãt eſſe virtutẽ, & auaritiæ nomẽ imponãt induſtriæ. B Serpens enim mulierem decepit, virum mulier ad præuaricationem de veritate deduxit. Serpentis typũ accepit delectatio corporalis: mulier ſymbolũ ſenſus eſt noſtri, vir mentis delectatio. (1. Tim. 2.) Itaque ſenſum mouet, ſenſus menti transfundit quã acceperit paſſionem. Delectatio igitur prima eſt origo peccati. Ideòq; non mireris cur antè ſerpens damnetur iudicio Dei, ſecundo mulier, tertiò vir. Secũdùm erroris ordinẽ, damnationis quoq; ordo ſeruatus eſt: Delectatio enim ſenſum, ſenſus autẽ mentem captiuam facere conſueuit. Vt ſcias autem quia C ſerpens typus eſt delectationis, damnationem eius aduerte. (Phil. 3.) *Suprà pectus* (inquit) *tuum & in vtero tuo ambulabis.* Qui ſunt qui in vtero ſuo ambulabant, niſi qui ventri & gulæ viuunt? quorũ deus venter eſt, & gloria in pudendis eorum, qui terrena ſapiunt, & cibo onerati ad terrena curuantur? Bene ergo delectationi, quæ cibis intenta, terram videtur manducare, ait: *Suprà pectus tuũ, & in vtero tuo ambulabis, & in terram manducabis omnibus diebus vitæ tuæ.* Tollenda eſt omnis excuſatio diaboli, ne fortè malitiæ ſuæ aliquid poſſit obtendere, vt dicat iniquitatem ſuã ex condemnatione veniſſe, & ideò D ad nocendũ hominibus pertinaciter obniti; quia ideò damnatus eſt vt noceret; quod videtur eſſe proximum opinioni, ſi tãquam damnationis accipimus iſtam ſententiã: Non enim Deus ad hoc ſerpentem damnauerat vt noceat; ſed quid futurus eſſet oſtendit. Et quidem tentatio illa quòd ampliùs hominibus proſit, ſuperiùs (1. Reg. 2.) demonſtrauimus, ſed tamen cùm legerimus quod ſcriptum eſt, dicente Deo: *Honorificantes me honorificabo, & contemptor mei honore priuabitur*: licet nobis ex his verbis aliquid æſtimare: Deus enim operatur quod bonum eſt, non quod malum. Ergò doceant te verba diuina, quia operatur gloriam, pœnam relinquit. *Honorificantes me*, inquit, *honorificabo*: honorem bonorum E operationis ſuæ eſſe declarans. Et contemptores, inquit, mei non dixit: Honore priuabo; ſed, Honore priuabuntur, non ſuæ operationi deputans eorum iniuriam; (1. Cor. 5.) ſed quid futurum eſſet oſtendens. Ergò hîc non dixit: Facio te ſuprà pectus tuum, & vtero tuo ambulare, & terram manducare omnes dies vitæ tuæ; ſed: *Ambulabis*, inquit, & *manducabis*: vt prædixiſſe magis de ſerpẽte, quæ futura ſunt videretur, quàm præſcripſiſſe quid faceret. Terra enim, inquit, tibi cibus erit non anima: nam & hoc peccatoribus prodeſt. Vnde & Apoſtolus tradidit huiuſmodi in interitũ carnis, vt ſpiri- F tus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu-Chriſti. Pectore autem & ventre ait reptare ſerpentem, non tam propter corporis figuram, quàm quòd propter terrenas cogitationes de illâ cæleſti beatitudine ſit lapſus. Pectus (Ioan. 13.) enim frequenter receſſus quidam accipitur ſapientiæ. Et ideò Apoſtolus ſuprà pectus Chriſti reclinat caput, (Phil. 3.) non ad terram deiicit. Ergò ſi ſapientia diaboli feris immaniſſimis comparatur, quibus intrà pedes pectus ſit: & etiam homines qui terrena ſapiunt, nec interiore affectu eriguntur ad cælum, vtero viden- A tur reptare per terram: vtique, ventrem animæ noſtræ non corruptibilibus ſæculi huius implere, ſed magis Dei verbo ſatiare, debemus. Bene igitur Dauid perſonam ſuſcipiens Adæ, dicit: *Humiliata eſt in puluere anima mea, adhæſit in terrâ venter meus.* (Pſal. 43.) Adhæſit enim, dum cõfiguratur ſerpenti, qui paſcitur in iniquitate terrenâ. Ideòq; nos Apoſtolus cõfigurari dicit oportere Chriſto, vt virtus Chriſti prætendat in nobis. Quæ ſententia non putatur in ſerpentem grauis, cùm etiam Adam, qui leuiùs peccauit, tali condemnatur ſententiâ. (Rom. 6.) Scriptum eſt enim: *Maledicta terra in operibus tuis. In triſtitiâ manducabis eam omnes dies vitæ tuæ.* B Videtur certè ſimilitudo quædam eſſe ſententiæ; ſed tamen in ipsâ ſimilitudine magna diſcretio. Intereſt enim vtrùm manducet aliquis terram, ſicut ſerpenti dictum eſt, quia terrã mãducabit: an verò ſicut homini dictum eſt: *In triſtitiâ manducabis.* Adiectio enim iſta: *In triſtitiâ*, diſcretionem facit. Diſcretio quam vim habeat, conſidera. Bonum eſt mihi in triſtitiâ magis terram mãducare, quàm in delectatione, hoc eſt, vt in actu quodã & ſenſu corporis cõtriſtari videar, quam delectari in peccato. Multi enim propter C nimias iniquitates non ſuſcipiunt peccati conſcientiam. At verò ille qui ait: *Caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo*: (1. Cor. 9.) contriſtatur in noſtrorum pœnitentiâ peccatorũ, quia ſua tanta delicta non habuit, vt in his cõtriſtari deberet. Deniq; & nobis ſuadet vtilem iſtã eſſe triſtitiam, quæ ſecundùm Deum, non ſecundùm ſæculũ eſt. Oportet, inquit, vos contriſtari in pœnitentiam ſecundùm (2. Cor. 7.) Deum; nam ſecundùm Deum triſtitia ſalutem operatur; ſæculi autem triſtitia mortem operatur. Sed & de veteri teſtamento accipe illos ad gratiam perueniſſe, qui contriſtabantur in operibus corporalibus; illos ve- D rò in ſupplicio remanſiſſe, qui delectabãtur huius mundi operibus. Denique Hebræi qui ingemiſcebant in laboribus Ægypti, iuſtorum gratiam conſequuti ſunt. (Exod. 2.) Et quia panem in triſtitiâ manducãrunt, eſcâ donati ſunt ſpiritali. (Exod. 16.) Ægyptij verò, qui talia opera cum exultatione celebrabant, regi deteſtabili ſeruientes, nullam veniam ſunt adepti. Sed & illa diſtinctio, quòd ſerpenti dicitur, quia terrã manducabit; Adæ autem: *In triſtitiâ*, inquit, *manducabis: & in ſudore mãducabis, & manducabis fœnum agri*: vt quendã intelligamus in his eſſe proceſſum, & quando terram manducamus, in quadam malitiâ eſſe videamur: quando fœnum, in quodam proceſſu: quãdo verò panem, cùm conſummata fuerit fortitudo. Ergò E & nos habeamus proceſſum vitæ huius, ſicut habuit & Paulus qui dicit: *Viuo ego iam non ego*, hoc eſt, non ego (Galat. 2.) qui terram antè manducabã: non ego qui fœnum, quia omnis caro fœnum: *Sed viuit in me Chriſtus*, hoc eſt, (Eſai. 40.) viuit panis ille viuus qui venit è cælo, viuit ſapientia, viuit gratia, viuit iuſtitia, viuit reſurrectio. (Ioan. 6.) Deinde conſidera quia non eſt maledictus homo; ſed maledictus eſt ſerpens, nec terra in ſe maledicta eſt; ſed *Maledicta*, inquit, *in operibus tuis*; Quod ad Adam dictum eſt. Tunc terra maledicta eſt, ſi habeas opera terrena, id eſt, opera ſæcularia. Et maledicta non in vniuer- F ſum; ſed vt ſpinas & tribulos generet, niſi fuerit humanæ ſtudio operationis exercitata. Quòd ſi etiam exercuerimus, in labore quidem & ſudore erimus; ſed (Rom. 7. 1. Cor. 9. Gal. 6.) tamen panem manducabimus. Repugnat enim lex carnis legi mentis. Et laborandum nobis eſt ne deſudandum, vt caſtigemus corpus, & ſeruituti redigamus, & quæ ſunt ſpiritalia ſeminemus. (S. Aug. l. 2. contra Iul. Pelag.) Si enim carnalia ſeminauerimus, quæ carnalia ſunt metemus: ſi verò ſpiritalia ſeminauerimus, metemus ea quæ ſunt ſpiritalia.

SANCTI AMBROSII DE PARADISO LIBRI FINIS.

Summarium libri primi de Abel & Cain.

A cap. I. vſque ad cap. VI. agit de ortu, officiis, & myſterio duorum fratrum Abel & Cain, & quomodò Abel prelatus ſit fratri.

A cap. VII. vſque ad finem libri, agit de oblationibus Deo faciendis: de duorum fratrum oblationum differentiis, & de reprobatione Cain.

CAPITA LIBRI.

1. *Continuans hunc librum cum præcedenti, agit de ortu Cain & Abel: & quid per hos duos fratres, & alios duos, Eſau ſcilicet & Iacob intelligatur, exponit.*
2. *Myſterium duorum fratrum ſequitur, interſerēs quædam de patribus, & præcipuè de ſepulturæ Moyſi latentia.*
3. *Agit de Abel: qui licet ortu ſit fratre poſterior, ei tamen dignitate præfertur, & id aptat ad hominum mores.*
4. *Malitia tēpore præcedit; virtus verò præſtātia: duæ mulieres voluptatem & virtutem deſignant: quod retibus hominem voluptas irretire conetur.*
5. *Voluptas ne tandem opprimat hominem, virtus occurrit: interponens Chriſtum tentatorem diabolum profligantem, docet quomodò tentationibus ſit reſiſtendum.*
6. *Quòd virtus ſtudio & laboribus paratur, Iacob exemplum, quo primatum adeptus eſt, adducitur, de Abraham, Moyſe, & duobus fratribus myſtica exponuntur.*
7. *Primus oblationis Cain defectus, quo mala eius oblatio conuincitur: & vnde ad illam Deus non reſpexit, exponitur: docet ex lege quomodo ritè vota Deo ſoluenda ſint.*
8. *Abrahæ, Zacchæi, & diuinæ teſtimonio Scripturæ monet nos vt citò & ſine mora Deo vota noſtra ſoluamus.*
9. *Inchoatum proſequitur ſermonem: redarguit Pharaonem de obeditionis procraſtinatione: & quomodò offerenda Deo ſit oratio vt ei placeat.*
10. *Alter oblationis Cain defectus explicatur, cum deſcriptione eorum quæ Domini offerenda ſunt: exponitur myſticè primitiuorum oblatiò.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ABEL ET CAIN.

LIBER PRIMVS.

Geneſis Cap. IV.

ADam verò cognouit Euam mulierem ſuam, quæ cōcepit & peperit Cain, & dixit, Acquiſiui hominem per Deū. Et adjecit parere Abel fratrē eius. Et factus eſt Abel paſtor ouium: Cain autem operabatur terram.

Continuans hunc librum cum præcedenti, agit de ortu Cain & Abel: & quod per hos duos fratres, & alios duos, Eſau ſcilicet & Iacob intelligatur, exponit.

CAPVT I.

DE Paradiſo in ſuperioribus pro capto noſtro, vt potuimus, quod Dominus infudit, ſenſus inuenit, digeſſimus, in quibus Adæ atque Euæ lapſus eſt comprehenſus. Nūc quoniā illa penès auctores nō ſtetit culpa; ſed quod peius eſt, deteriorem inuenit heredem, ſequentē adoriamur hiſtoriā, & ea quæ ſecundū Scripturas annexa ſunt diuinas, noſtro opere proſequamur. *Adam verò cognouit Euam mulierē ſuā, quæ cōcepit & peperit Cain, & dixit: Acquiſiui hominem per Deum.* Quæ acquirimus, ex quo, & à quo, & per quid acquiramus, cōſiderari ſolet. Ex quo, tanquā ex materiā: à quo, quis auctor: per quid tamquā per aliquod inſtrumentū. Nūquid hîc ſic dicit: *Acquiſiui hominem per Deū*; vt Deū intelligas inſtrumētum? Non vtique; ſed vt intelligas authorem & operatorē Deum. Vnde magis Deo detulit, cùm dixit: *Acquiſiui hominē per Deū*, vt & nos cùm aliquid acquirimus, vel omnes euentus ſecundos Deo magis deferre, quàm nobis arrogare debeamus. *Et adjecit parere Abel*, adjicitur aliquid, quòd priùs erat,

A tollitur. Idq; colligitur ex Arithmeticæ portionibus, & animæ cogitationibus, addito enim numero, alius numerus abolerur ſuperior: & cogitatio accedēs noua excludit ſuperiorem. Ergo cùm adiicitur Abel, auferrur Cain. Quod nominū interpretatione pleniùs deprehenditur. Cain etenim dictus eſt acquiſitiò, quòd omnia ſibi acquireret: Abel, qui omnia referret ad Deum piâ deuotus mentis † intentione, nihil ſibi arrogans vt ſuperior frater; ſed totū tribuens conditori quod accepiſſet ab eo. Duæ itaque ſectæ ſunt ſub duorū fratrū nomine B cōpugnantium inuicem, & contrariæ ſibi. Vna, quæ totum menti ſuæ deputat tamquā principali, & quaſi cundā cogitationis & ſenſus & motus omni auctori, hoc eſt, & quæ omnes inuentiones humano adſcribit ingenio. Altera quæ tamquā operatori & Creatori omniū Deo defert, & eius tāquā parētis atq; rectoris ſubdit omnia gubernaculo Illa prior per Cain ſignificatur, hæc poſterior per Abel. Has duas ſectas anima vna parturit: & ideò germanæ habētur; quòd vno funduntur vtero. Sed cōtrariæ ſunt: quia oportet eas, cùm quodā animæ partu C editæ fuerint, diuidi ac ſeparari. Cōpugnātibus enim hoſpitiū vnū perpetuò eſſe nō poteſt. Deniq; Rebecca cùm duas naturas humani ingenij parturiret, vnā mali, alterā boni eaſq; exſilire intrà vterū ſentiret ſuum (Eſaū enim typus erat malitię, Iacob figurā bonitatis gerebat) mirata quidē illud eſſet quòd diſcordiā quandā cōcepti cerneret fœtus, conſuluit Deum vt paſſionem proderet, medelā daret. Itaq; precanti eſt reſponſum redditum: *Duæ gētes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo exibunt*. Quòd ſi ad animā referas, eandē genitricē boD ni & mali intelliges, quia ex eodem fonte animæ vtrumque dimanat: Sed hoc ſobrij ſolet eſſe veríque iudicij, vt repudiato malo enutriat quod bonum eſt, atque confirmet. Priùs ergò quàm pariat, bonum eſt exhibere reuerentiā Deo debitā, vt ipſi totum deferat, ſua non præferat. Cùm verò genuerit confeſſionē quā defertur Deo

al. Attentione

Gen. 25

Ibidem.

deponit cordis ſui timorem. Adjiciens ergò Deus bonũ animæ dogma Abel, abſtulit improbum dogma Cain.

Myſterium duorum fratrum ſequitur interſerens quædã de Patribus, & præcipuè de ſepulturæ Moyſis latentiâ.

CAP. II.

EGo tamen hoc loco ſecundùm Scripturam myſte-
rium magis duorum populorum intelligo, quòd
Gen. 25 Deus adjiciendo Eccleſiæ ſuæ fidem piæ plebis, abſtulit
Rom. 9. perfidiam populi præuaricantis, quandoquidem verba
ipſa hoc ſignificare videantur, dicente Deo. *Duæ gen-
tes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo exibunt.*
Hæc figura ſynagogæ & Eccleſiæ in his duobus fratri-
bus antè præceſſit, Cain, & Abel. Per Cain parri-
cidalis populus intelligitur Iudæorum, qui Domini &
auctoris ſui, & ſecundùm Mariæ virginis partum fra-
tris, vt ita dicam, ſanguinem perſecutus eſt. Per Abel
autem intelligitur populus Chriſtianus adhærens Deo,
Pſal. 72 ſicut & Dauid ait: *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt,*
Pſ. 118. & vt cæleſtib⁹ ſe attexeret, & a terrenis ſepararet, & ali-
bi: *Defecit*, inquit, *anima mea in verbum tuum*: eò
quòd ordinẽ viuendi atq; vſum non in terrenis volupta-
3. Reg. 2 tibus; ſed in verbi agnitione poſuiſſet. Ex quo cognoſ-
& 11. citur, nec illud otioſè ſcriptum eſſe; ſed perpensè atque
examinatè, quod legimus in Regnorũ libris. Et appo-
ſitus eſt ad Patres ſuos. Intelligi enim datur quòd Patrũ
ſimilis fuerit fide. Vnde claret non ad ſepulturam cor-
Gen. 35. poris; ſed ad conſortium vitæ relatum. Denique de Iſaac
non perfunctoriè ſcriptum putatur, quòd requiẽs cor-
Deut. poris iſtius ſpeciem quæ animæ ſuę attexebatur, appoſi-
32. tus ſit ad genus ſuum, eo quòd Patris ſui moribus ad-
Gen. 25 hæſerit. Pulchrè autem ad genus ait, nõ ad populũ,
ſicut alibi: Nam legimus aliis locis appoſitos fuiſſe ad
populum ſuum: Sed iſti non tam præſtantes: præſtãtior
Gen. 22 autem qui paucorum ſimilis fuerit, & non plurimorũ.
Plures in populo ſuo quàm genere: & præſtãtiùs dici-
tur paucorum ſimilem eſſe, quàm plurimorum. Qui
ergò Dei erat generatus promiſſione, qui ad ſacrificium
probandæ pietatis electus, qui vnius vxoris, hoc eſt, ſo-
lius ſapientiæ ſocietate contentus ſuperni illius gene-
ris, quod eſt vnum, ſibique ſemper conueniens, non
plebeiæ vtilitatis imitator adſtruendus fuit Scripturæ
diuinæ teſtimonio. Etenim vbi labor doctrinæ medita-
tio, illic cum pluribus cõmune collegium, & quoddam
populare cõſortium eſt: Audiendo enim plerique pro-
Gen. 35. ficiunt quos nominauit populum. Vbi autem non hu-
manâ traditione; ſed ingenioſâ collectione ſine vſu la-
boris diſciplina percipitur, illic ſublimis generis incor-
rupta ſinceritas eſt. Et ideò Iſaac tamquàm Dei munus
ad genus ſuum magis quàm ad populum appoſitus le-
gitur, vt diuinarum potiùs quàm humanorum imitato-
Deut. 5. rem eſſe ſedulum recognoſcas. Beata & illa mens, quæ
ſpecies & ipſum genus ſupergrediens, mereretur audi-
re quod dictum eſt ad Moyſem, cùm ſepararetur à po-
pulo: *Tu autem hic ſta mecum:* Nam ſicut in Iſaac Do-
Galat. 3 minicæ incarnationis typus humanæ generationis ſu-
pergreſſus conſuetudinem, vicit priores, ità vt in eo nõ
vulgaris popularíſque gratia; ſed ſpecialis prærogatiua
præcelleret, ſicut lectio docet: *Abrahæ enim dictæ ſunt
promiſſiones & ſemini eius: non dicit: & ſeminibus, tam-
quàm in multis; ſed ſicut vni, hoc eſt, ſemini tuo, quod eſt
Chriſtus*: ità etiam in Moyſe venturi doctoris figurâ, qui
legem doceret, Euangelium prædicaret, impleret teſta-
mentum vetus, nouum conderet, cæleſte populis ali-
mentum daret, humanæ dignitatem conditionis exceſ-
ſit eò vſque, vt Dei donaretur nomine; ſicut habemus
ſcriptum, dicente Domino: *Poſui te Deum Pharaonis.*
Exod. 7 Etenim victor paſſionum omnium, nec vllis captus
ſæculi illecebris, qui omnem iſtam ſecundùm corpus
habitationem cæleſtis puritate conuerſationis obdu-
xerat, mentem regens, carnem ſubjiciens, & regiâ qua-
dam auctoritate caſtigans, nomine Dei vocatus eſt:
ad cuius ſimilitudinem ſe perfectæ virtutis vbertate for-
mauerat. Et ideò non legimus de eo, ſicut de cæteris,

A quia deficiẽs mortuus eſt; ſed per verbũ Dei mortuus
eſt. Deus enim neq; defectionem aut diminutionẽ pati- Deut.
tur, neque adjectionẽ capit. Vnde & addidit Scriptura: 34.
Quia nemo ſcit ſepulturã eius vſq; in hodiernum diẽ, vt Ibidem.
tranſlationem magis quàm interitum intelligas. Mors
enim ſeceſſio quædã eſt animæ & corporis. Mortuus
igitur eſt per verbũ Dei, vt ait Scriptura, nõ ſecundùm
verbum: vt aduertas, non nuntium mortis; ſed gratiæ
munus expreſſum, qui trãſlatus magis quàm derelictus
eſt, cuius nemo nouit ſepulturam. Quis enim in terris
reliquias eius potuit deprehendere, quẽ ſecum eſſe Dei
Filius in Euangelio demõſtrauit? Deniq; & Elias ſimul
B eſt à quibuſdã viſus, qui trãſlatus curru eſt, nõ ſepultus
nec mortuus legitur. Viuit enim, qui cum Dei Filio eſt.
Moyſes autẽ mortuus quidẽ legitur; ſed per verbũ Dei
mortuus; per quod facta ſunt omnia. *Verbo autẽ Dei* Matth.
cæli firmati ſunt. Per verbũ igitur Dei nõ lapſus operis; 17.
ſed firmamẽtum eſt. Nõ ergò tamquã relapſus in terrã
deprehenditur corporis ſolutione; ſed tamquàm verbi 4. Reg. 2.
cæleſtis operatione donatus & munere, vt quietem ma- Pſal. 32
gis caro eius quàm buſtum acceperit. Bene autem inter
Dominum & ſeruum ſeruatur diſtantia, vt prærogati-
uam Domini intelligas, ſerui gratiam. De Moyſe legi-
tur, quia ſepulturam eius nemo ſcit: de Chriſto autem, Deut.
C Sepultura eius de terrâ ſublata eſt: quia ille ſecundùm 34.
myſteriũ legis expectabat redemptionẽ, vt reſurgeret: Eſai. 53.
hic ſecundùm Euangelij donum, redemptionem non
expectabat, ſed donabat. Et ideò ſepultura eius ignorata
non eſt, ſed eleuata: quam diutiùs creatura tenere non Act. 2.
potuit, quia per ipſum omnis creatura properauit à cor-
ruptionis ſeruitute eleuari. Nemo ergò ſcit ſepulturam Rom. 8.
Moyſis, quia vitam eius omnes nouerunt. Chriſti autẽ
ſepulturam vidimus; ſed nunc iam nõ nouimus, qui re- Matth.
ſurrectionem eius agnouimus. Debuit enim cognoſci 28.
tumulus eius, vt reſurrectio manifeſtaretur. Et ideò Marc.
in Euangelio tumulus ſummâ expreſſione deſcribitur: 16
D in lege non quæritur; quia licet reſurrectionem eius lex Eſai. 11.
annuntiauerit, nobis tamen Euangelij ſeries pleniſſimè
comprobauit.

Agit de Abel, qui licet ortu ſit fratre poſterior; ei tamen dignitate præfertur: & id aptat ad hominum mores.

CAP. III.

ERgò vt quod propoſuimus, compleamus, *Adjecit*
(inquit) *parere Abel* hoc eſt meliorem Euæ, quæ
grauiter antè peccauerat, ex ſe generauit ſententiã, vt
ſuperioris ſententiæ aboleret errorem. Mẽtior niſi hoc
in vniuerſis cõprobatur. Ità enim naſcimur, vt antè in-
E firmus infãtiæ † ſenſus in nobis ſit, poſteà pueritiæ cor- al Sexius.
poris tantũmodò curam ſciens, nullum cultum, nullam
habens obſeruantiã diuinorum. Vnde & euidenti na-
turæ notitiæ ortum Ieſum-Chriſtũ ex Virgine vt pro-
baret Propheta, ait: *Ecce Virgo in vtero accipiet, & pa-* Eſaia. 7
riet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel: butyrum
& mel manducabit, & ideò priuſquàm ſciat malum aut Eſaia. 8
bonum, non credet malitiæ, vt eligat quod bonum eſt.
Et infrà: *Priuſquàm ſciat puer vocare patrem ac matrem,* Philipp.
accipiet virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ contrà regẽ 2.
Aſſyriorum. Solus enim fuit qui non eſt captus ſæculi
huius vanitate, & carnali tumore: vt pote, *qui ſe hu-* Coloſſ. 2
miliauit factus obediens vſque ad mortem: longè vni-
F cuique noſtrum diſſimilis, quia nos fruſtrà extolli- Iob. 14.
mur mente carnis inflati. Vnde & nemo ſine peccato,
nec vnius diei infans. Ille autem peccatum non fecit. Et 1. Pet. 2
ideò in nobis antè naſcitur Cain ſeipſum præferens: po-
ſteà Abel generatur, in quo ſit reuerentia diuinitatis.
Pri⁹ ergò irrepit quod malũ eſt, poſteà agnoſcitur quod
bonum eſt. Vbi autem bonũ, ibi iuſtum: vbi iuſtitia, ibi
ſanctitas: hoc eſt, Abel qui adhæret Deo. *Et factus eſt,*
(inquit) *Abel paſtor ouiũ, Cain autẽ operabatur terrã.* Nõ
eſt otioſum quòd cùm antè generatus ſit Cain, vt lectio
docet, prælatus ſit hoc loco Abel: nec idẽ ſit ordo nomi-
nũ, qui eſt ordo naturę. quid ſibi vult mutatio ordinis, vt
pri⁹ iunioris meminerit, vbi ſcribitur vtrę ſtat⁹, operiſq;

vſus? Officiorum interrogemus diſtãtiam, vt colliga- G
mus cauſam prælationis. Operari terram vſu prius eſt,
gratiâ inferius quàm oues paſcere. Hoc enim inſtar eſt
cuiuſdam doctoris & principis. Meritóque ſenior à ve-
tuſtioribus inchoauit, iunior recentiora prætulit, quæ
nullas ſpinas, nullos tribulos germinarent, nulli ſenten-
Gen. 3. tiæ eſſent obnoxia. Denique peccati reus Adam de para-
diſo dimiſſus eſt voluptatis, vt operaretur terram. Rectè
ergò vbi naſcuntur hi fratres, ſeruatur etiã in prædicã-
do ordo naturæ: vbi verò exprimitur diſciplina viuendi,
ſeniori iunior antefertur: quia etſi tempore iunior, vir-
tute præſtãtior eſt. Innocentia enim tempore poſterior
eſt quàm malitia, & quadam ſuppar ætate; ſed merito-
rũ nobilitate antiquior. Senectus enim venerabilis eſt,
Sap. 4. non annis cana; ſed moribus. Et ætas, inquit, ſenectutis H
vita immaculata. Vbi ergò generatio exprimitur, præ-
ueniat Cain: vbi diſciplinarum fit prædicatio, præcurrat
Abel. Adoleſcentiam igitur, & ipſam in exordiis iuuen-
tutem variarum illecebris paſſionum feruêre quis ab-
al. ſuc ceſſerit. nuat? Sed vbi maturior ætas † acceſſerit tamquàm pu-
beſcentis laſciuiæ tempeſtate diſcuſsâ, tranquillitatem
refundi; & in quoſdam portus quietos laſſæ animæ na-
uigium ſubducere. Itaque graues motus noſtræ adoleſ-
centiæ fidâ ſenectutis ſtatione placidantur.

Malitia tempore præcedit, virtus verò præſtantiâ: duæ mulieres voluptatem & virtutem deſignant: quòd retibus hominem voluptas irretire conetur. I

CAP. IV.

NE ergò dubites talibus naturæ admonitus exem-
plis, quòd malitia præcedat tempore, ſed iuueneſ-
cat infirmitate. Habet illa ætatis ſtipendium; virtus au-
tem prærogatiuam gloriæ, quâ plerumque iuſto cedit
iniquus. Cuius rei teſtis eſt fidelis diuina Scriptura,
quæ docet Eſaü cognomine ſtultitiæ virũ ceſſiſſe patiẽ-
Gen 25. ter primatus ſuos fratri ſuo Iacob; ità vt diceret: *Vt quid* K
mihi primatus? Sed quos iſte poſthabuit, hos vir cogno-
mento exercitationis præditus quæſiuit mereri. Nonne
tibi videtur Eſaü tamquàm in agone victus, & propriæ
mentis infirmitate imparem ſe exiſtimãs, ceſſiſſe victo-
ri coronam, quem [...]bat nullis paſſionum illecebris
inflecti, quarum ipſe puluerẽ ſuſtinere non poterat? Vt
quid mihi, inquit, primatus? Apud ignauos enim nulla
ſunt inſignia virtutis; apud ſapientes prima habentur:
ſtudia enim virtutis quædã inſtrumenta ſunt. Itaque ſi-
cut bellator ſine armis eſſe non poteſt, ità nec ſine exer-
Matth. 11. citatione virtus. Vnde & Dominus in Euangelio ait: *A
diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cœlorũ cogitur, & cogẽtes
Matth. 6. diripiunt illud.* Et alibi: *Quærite regnũ Dei, & ecce om-
nia præſto ſunt vobis.* Non dormientibus, neque otian- L
tibus; ſed vigilantibus & laborantibus pollicentur præ-
mia, & labori merces parata eſt. Qui licet non ſuauis
Deut. 20. ad gratiam; tamen fructuoſus ad præmium eſt. Docet
hoc ſermo legis, ſicut ſcriptum inuenimus: *Si fuerint,*
inquit, *vni homini duæ vxores, vna earum dilecta, altera
odibilis: & pepererint ei ambæ filios, dilecta & odibilis,
& primitiuus fuerit filius mulieris odibilis: quã die here-
des reliquerit filios in ſubſtantiâ ſuâ, non poterit primatũ
dare filio mulieris dilectæ, omittens filium odibilis: ſed pri-
al. do. tem. mitiuum filium odibilis cognoſcet, vt det illi † dupla ex om-
nibus quæ inueniũtur ei: quia ipſe initium filiorũ eius eſt.
& ipſi debentur primitiæ.* Quàm profunda latent my- M
ſteriorum ſecreta in litteris! Recognoſce, anima! par-
tus tuos, & odibilis iſtius mulieris quære myſterium.
Intra te ea inuenies, ſi requiras. Repete cogitationes, re-
lege ſenſus tuos, & cui primitiæ debeantur, agnoſces.
Duæ enim mulieres vnicuique noſtrum cohabitant, ini-
micitiis ac diſcordiis diſſidẽtes: velut quibuſdã zeloty-
piæ cõtentionibus noſtræ replentes animæ domũ. Vna
earum nobis ſuauitati & amori eſt blãdæ cõciliatrix gra-
tiæ, quę vocatur voluptas. Hãc nobis opinamur ſociam
ac domeſticam; illam alteram immitem, aſperam, ferã
credimus, cui nomen virtus eſt. Illa igitur meretricio
procax motu, infracto per delicias inceſſu, nutantibus
oculis, & ludentibus iaculans palpebris retia, quibus
pretioſas iuuenum animas capit (*Oculus enim meretricis,* Prou. 7.
laqueus eſt peccatoris) quemcũq; viderit ſenſu indignũ
prætereuntem in angulo, in tranſitu domus ſuæ, ſermo-
nibus adoritur gratioſis, faciens iuuenum volare corda,
domi inquieta, in planteis vaga, oſculis prodiga, pudore
vilis, amictu diues, genas picta. Etenim quia verum de-
corem naturæ habere non poteſt, adulterinis fucis affe-
ctatæ pulchritudinis lenocinatur ſpeciem, non verita-
tem. Vitiorum ſuccincta comitatu, & quodam nequi-
tiarum choro circumfuſa, dux criminum, talibus ver-
borum machinis murum mentis aggreditur humanæ:
Sacrificium pacis eſt mihi, hodie reddo vota mea: hac
ex causâ progreſſa ſum obuiam tibi, deſiderans faciem
tuam inuenire. Inſtitis texui lectum meum, & tapetis
ab Ægypto ſtraui. Aſperſi lectum meum croco, domum
autem meam cinnamomo. Veni, fruamur amicitiâ vſ-
que in diluculum: veni, & colluctemur cupidine. Hanc Ibidem.
enim per os Salomonis ſpeciem fornicariæ videmus ex-
preſſam: Nam quid tam meretriciom, quàm ſæcularis
voluptas quæ à feneſtrâ domus ſuæ intrat, oculis prima
tentamẽta pręludens: & penetrat citò ſi tu in plateam
proſpiciens, id eſt, in publicas tranſeuntium vias, non in
legis interna myſteria obtutũ mentis intendas. Ea pro-
fectò eſt, quæ validioribus vinculis velut cubile quod-
dam conſociatæ nobis communitatis intexit, vt qui re-
clinauerit ſe, ligetur: & opprobrioſæ fraudis velamine
operit corporis ſui ſtratum, ad ſollicitandos iuuenum
animos, abſentiam viri, hoc eſt, incuriã legis obtexens:
Lex enim abſens peccantibus eſt; Nam ſi adeſſet, non
delinqueretur. Et ideò ait: *Non enim adeſt vir meus in* Ibidem.
*domo; abiit autem viam longiſſimam, inuolucro pecu-
niæ accepto in manu.* Quid hoc eſſe dicam, niſi fortè
quia diuites putant nihil eſſe quod non cedat ſuæ pecu-
niæ, & in gratiam ſuì legem velint eſſe venalem? Spar-
git odores ſuos voluptas, quia Chriſti odorẽ non habet.
Theſauros demonſtrat, regna promittit, amores ſpon-
det continuos, inexploratos concubitus pollicetur, ſine
pædagogo diſciplinas, ſine monitore ſermones, vitam
ſine ſollicitudine, mollem ſomnum, inexplebilem cupi-
ditatem. Seducens eum, inquit, multo blandimento ſer-
monum, & laqueis labiorum ſuorum alligans, domum
aduſque attraxit. At ille ſecutus eam, circumuenitur.
Nitebat aula regio luxu ſplendida, cælatis parietibus & Ibidem.
humida natabant pauimenta vino. Fragrabat vnguen-
to humus, ſpinis cooperta piſcium. & marcentibus iam
floribus lubrica. Illic comeſſantium tumultus, concer- al. cœnantiũ.
tantium clamor, litigantium cædes, concentus † canen-
tium, ſaltantiũ ſtrepitus, ridentiũ cãchinnus, laſciuien-
tium plauſus, confuſa omnia, nihil naturæ ordine. Salta-
trices tonſæ, & criſpantes pueri comâ, epulantium cru-
ditas, edentiũ ructus, ebriorum ſitis, heſterna crapula,
hodierna temulentia, repleta vomitu bibentium pocu-
la, majore odore ebrietatis, quam ſi recentia tantùm
vina fragrarent. Ipſa in medio ſtans: *Bibite*, inquit, *&* Pſal. 40
inebriamini, vt cadat vnuſquiſque, & non reſurgat. Ille
apud me primus, qui omnium perditiſſimus. Ille meus
eſt, qui ſuus non eſt. Ille mihi gratior, qui ſibi nequior.
Calix aureus Babylonis in manu meâ inebrians omnem Hier. 51
terram à vino meo biberunt omnes gentes. Qui eſt ergò
inſipientior, diuertat ad me, & indigentibus ſapientiã Prou. 9
præcipio dicens: *Panibus abſconditis ſuauiter vtimini,* & ſeq.
& aquã furti dulciorẽ bibite. Manducemus & bibemus: 22.
*cras enim moriemur. Tranſiet vita noſtra tamquàm ve-
ſtigia nubis, & tamquàm nebula diſſipabitur. Venite* Sap. 2.
*ergo, fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creaturâ tam-
quàm in iuuentute celeriter. Vino pretioſo & vnguen-
tis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis.
Coronemus nos roſis, antequàm marceſcant. Nullum
pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra; vbique
relinquamus ſigna lætitiæ.* Hæc omnia relinquuntur,
nihil ſecum quis feret, niſi quod corporis voluptate
perceperit. Denique ego iſtam inſtitui Philoſophiam,
nec eſt alia verior, niſi ea quæ bonum aſſerit quod ſuaue
atque iucundum ſit. Ergò vel Philoſophiæ vel ſapien-
tiæ Salomonis credite.

Voluptas ne tandem opprimat hominem, virtus occurrit: interponens Chriſtum tentatorem diabolum profligantem, docet quomodò tentationibus ſit reſiſtendum.

CAP. V.

Prou. 7. HIs auditis, velut ceruus ſagittatus in iecore hęret ſaucius. Quem miſerans virtus, & caſurũ citò vidẽs, improuiſa occurrit, verita ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana. Esai. 65. *Palam*, inquit, *apparui tibi non quærenti me.* Ne fallat imprudentem, & circumueniat te mulier effrænata & luxurioſa, quæ non nouit pudorem: ſedet in foribus domus, in ſellà pa-
Prou. 9. làm in plateis aduocans prætereuntes: *Nunc igitur, fili*
Prou. 7. *audi me! intende verbis oris mei. Nõ declinet in vias eius cor tuũ. Multos enim vulnerãdo deiecit, & ſunt innumerabiles quos trucidauit. Viæ inferorum domus eius, deducentes in ſeceſſum mortis. Aufer igitur prauum os, &*
Prou. 4. *iniuſta labia longè à te propelle. Oculi tui recta videant:*
Prou. 5. *noli intendere fallaci mulieri.* Mella enim diſtillant à labiis mulieris fornicariæ, quæ ad tẽpus impinguat fauces tuas, poſteà verò amariorem felle inuenies. Dies me citiùs defecerit quàm vitia eius exponam, quæ tamẽ in
Prou. 6. Prouerbiis ore ſapientiæ deſcripta atque expreſſa ſunt. Nõ te vincat formæ concupiſcentia. Adulterina eſt, fucis illita, nequaquam vero ac ſincero fulgens decore.
Ibidem. Neque capiaris oculis: Circumfuſa enim retia ſunt. Eſto
Cant. 2. magis ſimilis illius & ſequere eum qui ſalit ſuper mõtes & tranſilit ſuper colles, proſpiciens per feneſtras, eminens ſuper tecta. Mala ſunt voluptatis vincula. Oculos delectat, demulcet aures; ſed mentem inquinat, multa mentitur, falſa adiungit, vera ſubducit, ſpondet pecu-
Prou. 8. niam, aurum aufert; ſed aufert diſciplinam. Tu autem
Prou. 3. accipe potiùs diſciplinam, quàm pecuniam, & ſcientiã ſuper aurum probatum. Melior eſt enim lapidibus pretioſis. Nõ te celabo quæ ſumma eius ferũtur, ne videar operire quæ diſplicent in voluptate, & obumbrare quæ placeant. Eleuat enim & extollit mentem ſuaſoriis verbis, oſtendit omnia regna terræ, dicens: *Hæc omnia*
Matth. 4. *tibi dabo, ſi procidẽs adoraueris me.* Ibi tu caue ne rapiaris à prętetlabentibus, & non manẽtibus, in quibus magna tentatio eſt. Docuit te certè Dñs Ieſus quemadmodũm aduerſus huiuſmodi tentationes reſiſtas. Tetẽderat diabolus primũ laqueum gulæ, dicens: *Si filius Dei es, dic*
Luc. 4. *huic lapidi vt panis fiat.* Reſpondit Dñs: *Non in pane ſolo viuit homo; ſed in omni verbo Dei.* Laqueum ſoluit hoc dicto. Poſuit iterùm diabolus ſecundum iactantiæ laqueum, qui etiam bonam mentem proſperis currentem ſemitis ſolet ſtrangulare: *Et duxit illum,*
Ibidem. inquit, *in Hieruſalem, & ſtatuit eum ſuper pinnam templi. Et dixit illi: Si filius Dei es, mitte te hinc: Scriptũ eſt enim quòd Angelis ſuis mãdauit de te, vt cõſeruent te, quia in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Itaque cùm poſſet ſine vllo periculo mittere ſe Dominus Ieſus, cui ſuppeterent ſpiritales volatus: tamen ne iactantiæ genus eſſet, reſpondit diabolo:
Ibidem. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Simul docuit nos cauere ne faciamus voluntatem diaboli: Si ergò
Ibidem. verè iactantia declinanda eſt, quantò magis nemo debet falſa iactare pro veris? Tertius ſupereſt laqueus auaritiæ atque ambitionis. Oſtendit in monte poſito omnia regna terræ in momento temporis. Bene in momento, quia diuturna eſſe nequeunt. Paululũm expecta, & citò tranſeunt. Itaq; qui ſequuntur ea, in mõte ſibi eſſe videntur; ſed non ſunt perpetui, ſicut habes
Pſal. 36 ſcriptum: *Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat.* Sed qui
Philipp. 3. ea maximè facit, adorare videtur diabolum, cui deus venter eſt, & in pudendis gloria. Tu autem in Deo glo-
Luc. 4. riam quære, qui tibi ait: *Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies,* à quo ęterna accipias, non temporalia. Tamen ſi quem etiam iſta delectent, ab eo moderatiùs petantur, qui verus omnium fons eſt: Nam & ipſa peculiaria quæ poſſidere ſibi videtur diabolus, alie-
Ibidem. na ſunt, ſicut ipſe dixit: *Tibi dabo poteſtatem hanc vniuerſam & gloriã eorum, quia mihi tradita ſunt.* Ab eo ergò ſpera, licet breuis vitæ non ſit longũ viaticum re-
1. Tim. 2. quirendum; tamen ab eo ſpera qui vniuerſam creaturã cõdidit, qui diabolo ea ad tẽpus tradidit: non vt poſſideat, ſed vt tẽtet. Nõ enim poterat corona eſſe ſine certamine. Probãdi erant dubii, vt iuſti coronarẽtur. Dedit itaq; diabolo ea, quia in his ipſis pœna accipientis eſt, ſi vti neſciat: Quid eſt enim theſaurus luxurioſo, niſi ſumptus luxuriæ? Vnde non luxurioſus, ſed frugi probatur. Et ideò vtere quaſi frugi iis quæ tibi apponũtur, vt nõ
Eccleſ. 31. cùm manducas multùm, odibilis ſias: *Vigiliæ* enim *& tormenta viro edaci.* Et infrà, *Si coactus fueris in edendo,*
Ibidem. *ſurge & vome, & refrigerabit te, & non adducet corpori tuo infirmitatẽ.* Plurimos itaque gula ſua occidit, nullũ frugalitas: innumeris vina nocuerunt, nulli parcimonia. Pleriſque inter epulas ſudẽre animas & menſas proprio repleuẽre ſanguine. Aliis cruditas vocem ſimul rapuit & ſenſum: & ſi aliquibus cruditas noxia non fuit, his ruinam fecit ebrietas: Alios enim in crimen egit ebrietas: etſi ipſa crimen non ſit, alios ad egeſtatem redegit. Poſtremò audi quos Chriſtus excludat: *Cùm intrauerit, inquit, paterfamilias, & clauſerit oſtiũ, incipietis foris ſtare,*
Luc. 13. *& pulſare oſtium dicẽtes: Aperi nobis: & reſpõdens dicet: Neſcio vos. vnde eſtis? receditę à me operarij iniquitatis! Tũc incipietis dicere: Manducauimus coràm te, & bi-*
Luc. 6. *bimus, & in plateis noſtris docuiſti. Et dicet vobis: Neſcio vnde eſtis.* Audiſti quid de manducantibus dixerit. Audi
Ibidem. nunc quid de ieiunantibus dicat: *Beati qui nunc eſuriũt & ſitiunt, quia ſaturabuntur.* Et infra: *Væ vobis qui ſaturati eſtis, quoniam eſurietis!* Sed vis manducare, vis bi-
Prou. 9. bere? Veni ad conuiuiũ ſapientiæ quæ inuitat omnes cũ magnâ prædicatione dicens: *Venite & edite panes meos,*
Cant. 5. *& bibite vinũ quod miſcui vobis.* Delectant cantica quæ
Eccleſ. 31. epulantem demulceant? Audi hortantem, audi cantãtem Eccleſiã, nõ ſolum in Canticis; ſed etiã in Canticis canticorũ: *Manducate proximi mei! & bibite, & inebriamini, fratres mei!* Sed hæc ebrietas ſobrios facit, hæc ebrietas gratiæ non temulentiæ eſt. Lętitiam generat non titubantiam. Nec verearis ne in cõuiuio Eccleſiæ aut grati odores tibi, aut dulces cibi, aut diuerſi potus, aut cõuiuæ nobiles deſint, aut decentes † miniſtri.
al. Magiſtri. Quid Chriſto nobilius, qui in conuiuio Eccleſiæ & miniſtrat & miniſtratur? Iſtius cõuiuæ recũbentis annecte te lateri, ac te Deo coniuge. Nec faſtidias menſam quã
Cant. 5. Chriſtus elegit, dicens: *Introiui in hortũ meũ, ſoror mea ſponſa! vindemiaui myrrham cũ aromatibus meis, manducaui panem meũ cum melle meo, & bibi vinum cum lacte meo.* In horto, hoc eſt, in paradiſo eſt conuiuium Eccleſiæ, vbi erat priùs Adam quam peccatum cõmitteret. Ibi recumbebat Eua priuſquam culpam crearet & pareret. Ibi vindemiabis myrrham, hoc eſt, Chriſti ſe-
Rom. 6. pulturam, vt conſepultus cum illo per baptiſmũ in mor-
Pſ. 103. *tem, quemadmodùm ille ſurrexit ex mortuis, & tu re-*
Prou. 24 *ſurgas.* Ibi manducabis panem qui cõfirmat cor hominis. Mel guſtabis, quo tuorũ dulceſcat meatus faucium. Vinum bibes cum lacte, hoc eſt, cum decore & ſinceritate; ſiue quod pura ſimplicitas ſit, ſiue quòd immaculata gratia, quę in remiſſionem ſumitur peccatorum, ſiue quod paruulos cõſolationis ſuæ lactet vberibus, vt ablactati in deliciis, in plenitudinem perfectæ ætatis
Esai. 25. adoleſcant. Succede ergò in hoc cõuiuium. An vereris ne anguſtior domus & breuis conuiuij locus te com-
Ephes. 4 primat. O Iſraël quam magna eſt domus Dei; & ingens
Baruc. 3. locus poſſeſſionis eius! magnus, & non habet finem, altus & immenſus. Ibi fuerunt gigantes illi qui ab initio fuerunt ſtaturâ magnâ, ſcientes pręliũ. Non hos elegit Deus. Et meritò non elegit, quia pręlium, non pacem ſciebant. Et ideò tu pacem diſce, vt eligaris à Deo. Sed
Prou. 9. ne fortè incomptam domus magnitudinem putes, & diuerſoria te columnata delectent: *Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſculpſit columnas ſeptem.* Ipſe etiam Dominus Ieſus multas manſiones apud Patrem ſuum
Ioã. 14. eſſe commemorat. In hac ergò domo epulaberis animæ cibo, potúque mentis, vt poſteà non eſurias, ne-
Ioan. 6. que ſitias vnquàm. Qui enim manducat, manducat vſque ad ſatietatem: & qui bibit, vſque ad ebrietatem

bibit. Sed hæc ebrietas pudicitiæ cuſtos eſt. Illa vini e- A
Epheſ. 5 brietas fomes libidinis, quo per canes vaporantur interna viſcera, animus igneſcit, anima exuritur. Sæuus criminum ſtimulus libido eſt, quæ nunquàm manere quietum patitur affectū. Nocte feruet, die anhelat, de ſomno excitat, à negotio abducit, à ratione reuocat, aufert conſilium, amantes inquietat, lapſos inclinat, caſtis inſidiatur, potiendo inflammat, vſúque accenditur. Nullus peccandi modus, & inexplebilis ſcelerum ſitis, niſi morte amantis extingui nō poteſt. Et ideò ait Apo-
1. Cor. 6. ſtolus: *Fugite fornicationem*, vt veloci fugâ tamquàm furioſæ dominæ declinate ſæuitiā, & tetro ſeruitio exire poſſumus: Nam quid de auaritiâ dicā, inſatiabili pe- B
cuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quò plura abſtulerit, eò magis inopem eſſe ſe credit? Omnibus inuida, ſibi vilis, in ſummis diuitiis inops, affectu extenuat quod cenſu abundat. Nullus rapiendi modus vbi nulla menſura cupiendi. Sic inflāmat animum, ſic igne ſuo paſcit eum, vt hoc loco diſtet, quòd illa formarum adultera ſit, iſta terrarum. Elementa concutit, mare ſulcat, terram effodit, cœlū votis fatigat, nec ſereno grata nec nubilo, condemnat prouentus annuos, fœtúſque terrarum arguit. Sed hæc ægritudo eſt animæ, non ſanitas. Denique Eccleſiaſtes dicit: *Eſt languor malus quem*
Eccleſ. 5 *vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malū poſſidentis eas.* Et C
Ibidem. ſupra, *Qui diligit argentum, non ſatiabitur argento.* &,
Baruc. *Nec eſt finis acquiſitionis eorum.* Si quærit theſauros, accipe inuiſibiles & occultos quos in cęli altiſſimis, nō quos in terrarum venis requiras. Eſto pauper ſpiritu, & eris diues qualicumque cenſu; quia non in abundantiâ di-
Matth. 5. uitiarum vita eſt hominis; ſed in virtute ac fide. Iſtæ te diuitiæ verum diuitem facient, ſi ſis in Deum diues.

Quòd virtus ſtudio & laboribus paratur; Iacob exemplū, quo primatum adeptus eſt, adducitur: de Abraham, Moyſe, & duobus fratribus myſtica exponuntur.

CAP. VI. D

AVdiſti voloptatis myſteria, audiſti etiam copiarū noſtrarū munera, quas ego non ſupellectili ope-
Gen 31. riendas; ſed Scripturæ nudis ſermonibus demōſtrandas putaui, vt ſuâ ipſa luce fulgerent, & vocem ex ſe ſibi inuicem emitterēt: Neque enim ſol & luna interprete indigent. Habent interpretem fulgorem ſui luminis, quo totus repletus orbis eſt. Illis illuminatio eſt fides ſine indice, quædam, vt ita dicam, inteſtata teſtis, quæ alieno non indiget teſtimonio, vt ſubitò ſe vniuerſorum oculis effundit. Non ergò nuntiantur opera noſtra; ſed clamant, & ſe ipſa nuntiant. Sanè vt & hoc, quod laborioſum in noſtris ducitur, non præterea, fides exigitur ſtu- E
Matth. 7. dium deſideratur, facta quæruntur: His enim tribus Dominus Ieſus deuotionis humanæ officia definit, dicens:
Ibidem *Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.* Et infrà: *Omnis ergò qui audit verba mea hæc, & facit ea, ſimilis eſt viro ſapiēti.* Hæc qui ſtu-
Gen. 25 dioſè fuerit proſecutus, primatus benedictionis accipiet,
Gen. 33. ſicut Patriarcha Iacob, qui continentiâ & fide humanarum ſupplantauit veſtigia paſſionum. Iſte ait: *Miſericordiam mei habuit Deus, & ſunt mihi omnia.* Hanc itaque miſericordiam nos fide, ſtudio, operibúſq; mereamur, quibus diſciplitus inuenit Iſrael gratiā Dei, &
Gen 25 per ipſam omnia: Non enim mundi huius copias; ſed virtutū diſciplinas ſibi ſuppetere gaudebat. Has nobis F ſubſtituamus heredes, quas ſanctos Abraham in Iſaac filio ſuo ſubſtituit ſibi, omnem operū ſuorum deputans hereditatem ſapienti & iuſto viro, nec vllum ius hereditarium ancillis vel ancillarū filiis derelinquens; ſed tantummodò donationis munera. Perfectæ enim virtutes totum accipiunt gloriæ patrimonium, vſitatis & mediocribus vile aliquid aſpergitur. Et ideò Agar, quæ aduena Latinè dicitur atque accola, & Cethura, quæ odorifera ſignificatur, heredes non ſunt. Qui enim mediis vtitur diſciplinis, accola, nō inhabitator eſt ſapiētiæ. Odore aſperſus, nō fructu expletur. Sanitatem autem cibus, non odor inuehit, quia odor fructuū nuntius eſt. Principales

A itaq; diſciplinas ſequentib⁹, & indigenas accolis agnoſcimus præferendas. Hoc ſecundùm ingenium. At verò ſecundùm myſterium, Abraham pater gentium ſemini
Galat. 3. ſuo legitimo, quod eſt Chriſtus, hereditatem omnem fidei ſuæ detulit, quia in hac terrâ velut aduena fuit, vt vi- Heb. 11.
tæ huius odorē magis quā fructum referret. Hæc cùm audit mens, auertit ſe à voluptate, virtutique adjungit, veri decoris admirans gratiā, purum affectū, ſimplicem ſententiam, mediocrem veſtem (hoc eſt, nō in per-
ſuaſione ſermonis; ſed in oſtenſione ſpiritus, qualis eſt 1. Cor 2.
Apoſtolicæ forma ſententiæ) amictum ſapientiæ atque Prou. 16.
pietatis omni pretioſiore auro refulgentem, tum cho- B
rum prudentiæ, temperātiæ, fortitudinis, ac iuſtitiæ ſuſcipiens, quæ fragrant odorem diſciplinarum, incutientes reuerentiam, infundentes gratiam. Itaque talibus mota, elegit ſtudia virtutis, quib. Iacob vir plenus exercitationis mentem intendit ſuam. Et ideò ouium pa- Gen. 32
ſtor inducitur, eò quòd imperitare corpori & ſenſibus Gen 30.
eius ac voluptatibus, vorique modum tenere, ne velut ouis vagetur incerta, præſtantius ęſtimatur quàm regere populos, vel præeſſe vrbibus. Difficiliùs enim quiſ- Rom 7.
piam ſe, quàm alterum regit. Animum vincere iracundiam cohibere, compugnantéſq; leges carnis, & mentis in vnum cogere, immortalis cuiuſdam eſt viri quem Exod 3.
C inferni porta non ceperit. Denique ipſe ſibi legiſlator vendicauit hoc munus, vt oues paſceret Iethro, qui dicitur ſuperfluus, & ageret in deſertum: eo quòd irrationabilem & ſuperflui vulgariſq; ſermonis loquacitatem in diſcreta quædam ſobriæ doctrinæ coëgit myſteria. Gen. 46
Ideóque Ægyptiis abominatiorū erāt paſtores ouium: Omnes enim qui corporis dediti paſſionibus huiuſmodi, & voluptatibus indulgent ſuis, diſceptatorem verbi, doctorémque virtutis quadam execratione declinant. Et ideò per ænigmata hæc docuit Moyſes apta Deo eſſe Geneſ. 4
ſacrificia, quæ refugit omnis inſipiens hoc eſt, opera & ſupr.
præcepta virtutis. Ideóque paſtor Abel; Cain autem
D operator terrę legitur, qui in fratre ſuo vir inſipiens formam ſpeciémque virtutis expreſſam ferre non potuit.

Et factum eſt, poſt dies obtulit Cain ex fructibus terræ ſacrificium Domino. Obtulit quoque Abel & ipſe de primitiuis ouium ſuarum, & de adipibus earum. Et reſpexit Deus in Abel & in munera eius: in Cain verò & in ſacrificia eius non reſpexit. Et contriſtatus eſt Cain valdè, & concidit vultus eius.

Primus oblationis Cain defectus, quo mala eius oblatio conuincitur: & vnde ad illā Deus non reſpexit, exponitur: docet ex lege quomodò ritè vota Deo ſoluēda ſint.

CAP. VII.

E*T factum eſt, poſt dies obtulit Cain ex fructibus terræ ſacrificium Domino.* Duplex culpa. vna quòd poſt dies obtulit, altera quòd nō ex primis fructibus. Sacrificium autem & celeritate cōmendatur & gratiâ. Vnde præceptū eſt: *Si voueris votū, non facias moram reddere illud. Melius eſt enim nō vouere votū, quàm vouere & non reddere.* Cùm enim moram facis, non reddis. Eccleſ. 5
Votum eſt autem poſtulatio bonorum à Deo, cum ſoluendi muneris promiſſione. Et ideò cùm impetraueris quod petiſti, ingrati eſt tardare promiſſum: Sed interdum aut negligentibus irrepit obliuio impetratorū, aut tumidis & elatis: arrogare euentus ſibi, & bonum quod agit, vel quod à Deo conſequitur, propriis virtutibus vendicare, nec auctoris reputare gratiæ; ſed ipſe ſuorum bonorum auctorem ducere, hebetis & elati cordis eſt. Tertium genus eſt peccati quidem minoris; ſed ſupparis arrogantiæ, eorum ſcilicet qui datorem bonorum Deum non negant; ſed quæ acciderunt, ea ſibi propter prudentiam ſuam, cęterarúmque merita virtutum iure delata arbitrantur. Propterea etiam diuinâ dignos habitos gratiâ, quòd nequaquàm viderentur indigni quibus talia diuinis beneficiis prouenirent.

tent. Ne quid ergò huiuſmodi accidat, vnde votũ tuum tibi in peccatum fiat, lex te informauit atque inſtruxit, Deut. 23 Deut 8. dicente Domino qui legem dedit: *Attende tibi ne obliuiſcaris beneficia Domini Dei tui, & non cuſtodias mandata & iudicia, & iuſtitias illius quæ ego præcipio tibi hodie; ne cum manducaueris, & repletus fueris, & cùm domos bonas ædificaueris, & habitare cœperis in eis, & oues tuæ & boues tui cùm repleti fuerint, & cùm ære, argento & auro completus fueris, & omnia poſſidere cœperis, & plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuum, & obliuiſcaris Dominum Deum tuum.* Tunc autem obliuiſceris Dominum, cùm oblitus fueris tui. Si autem cognoſcas infirmum te eſſe, cognoſces Deum eſſe ſuper omnia, & immemor eſſe non poteris vt ei reuerentiam debitam B ſoluas. Diſce nunc quemadmodũ vnuſquiſque moneatur, ne ſe ipſe auctorem ſuorum putet bonorum. *Ne dicas,* inquit, Ibidem. *in corde tuo: Virtus mea & potentia mea fecit mihi virtutem hanc magnam: ſed in mente tuâ habebis Dominum Deum tuum, quoniam ipſe dat vires vt facias* 1. Cor. 15 *virtutes.* Vnde bene Apoſtolus quaſi legis interpres non gloriabatur in virtute ſuâ; ſed minimum Apoſtolorum ſe eſſe dicebat, & quidquid eſſet gratiæ diuinæ eſſe, non meriti ſui, nihilque nos habere quod non acceperimus: 1. Cor. 4 *Quid enim,* inquit, *habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?* Didiciſti ergò humilitatem magis ſequi quàm arrogantiam, ſedulitatem affectare quàm poteſtatem. Accepiſti ſalutaria præ- C cepta, noli negligere vtilia inſtrumenta medicinæ, quibus fibra omnis lethalis vulneris exſecatur. Ille quoque qui ſe iuſtificat, ne inflatur cordis ſui tumore, & ipſe accepit ſalubre mandatum, in huiuſmodi ſententiam re- Deut. 9. ſultante oraculo: *Ne dicas in corde tuo, cùm conſumere cœperit Dominus Deus tuus gentes illas à conſpectu tuo, dicens: Propter iuſtitiam meam induxit me Dominus poſſidere terram iſtam: ſed propter iniquitates gentium iſtarum exſtirpabit illos Dominus à facie tuâ.* Non propter iuſtitiam tuam, non propter bonitatem tuam, nec propter æquitatem cordis tui intras poſſidere terram iſtam; ſed propter iniquitatem gentium diſperdet eos Domi- D nus à conſpectu tuo, & reſtituet teſtamentum quod iu- Deut. 32. rauit Patribus veſtris. Teſtamentum perfecta Dei gratia eſt. Nihil enim imperfectum dat Deus; perfecta autem virtus eſt, & opera virtutis. Teſtamentum autem dicitur quo defertur bonorum hereditas. Meritò & teſtamentum dicitur, & diuinum: cùm ea quæ verè bona ſunt, atteſtatione mandatorum cæleſtium conferuntur. Et teſtamentum dicitur, quoniam ſanguine dedicatum eſt: vetus in typo, nouum in veritate. Quo teſtamento diuinæ gratiæ pignus tenemus, quia *ſic dilexit Deus hunc* Hebr. 9. *mundum, vt vnigenitum Filium ſuum pro nobis omnibus* Ioan. 3 *daret.* Vnde perfectionem gratiæ prædicans Apoſtolus Rom. 8. ait: *Quomodò non etiam cum illo omnia nobis donauit?* E

Abrahæ, Zachæi & diuinæ teſtimonio Scripturæ monet nos, vt citò & ſine morâ Deo vota noſtra ſoluamus.

CAP. VIII.

Gen. 22 PRima igitur voti gratia eſt celeritas ſolutionis. Namque Abraham filium ſuum ad holocauſtum iuſſus offerre, non poſt dies, vt Cain, obtulit; ſed exurgẽs manè ſtrauit aſinam ſuam, & adhibuit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum, & concidens ligna ad holocauſtum, ſurgens abiit, & venit ad locum quem dixerat ei al. immolantis. Deus, die tertiâ. Primò aduerte † immolaturi ſtudium F mamrum atque feſtinum, vt mora expectationis non eſſet, niſi donec audiretur oraculum. Deinde vt ſterneret aſinam ſuam, obſequium omne ipſe ſuſciperet, & ſacrificio neceſſaria præpararet, duabus quoq; fide & ſpe virtutibus comitantibus, hoſtiam ſuam duceret: de poteſta- Mat. 13. te Dei certus, & de bonitate ſecurus. Quod autem ait: Die tertiâ; vel quòd continua eſſe debeat & perpetua deuotio (Tripartitum eſt enim tempus: præteritum, præſens, & futurum. Quo admonemur quod nec præteritorum beneficiorum Dei, vel præſentium, vel futurorum irrepere debet vlla obliuio; ſed tenax gratiæ me- A moria perſeuerare, & obedientia non deeſſe) vel quia is qui ſacrificat, in vnum ſplendorem, in vnam lucem debeat credere Trinitatis. Ei enim qui fideliter ſacrificat, dies lucet, nox nulla eſt. Sic & in Exodo Moyſes ait. *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Domino* Exod. 3. *Deo noſtro.* Sed etiam alibi cùm viſus eſſet Deus Abrahæ ad ilicem Mambre: *Reſpiciens,* inquit, *Abraham ocu-* Gen. 18. *lis ſuis vidit, & ecce tres viri ſtabant ſuper eum. Et videns occurrit obuiam illis ad oſtium tabernaculi ſui, & adorauit ſuper terram, & dixit: Domine, ſi inueni gratiam ante te.* Tres videt, vnum adorat. Tres menſuras offert Ibidem. ſimilaginis: Nam etſi immenſus Deus, tamen menſuram omnium tenet, ſicut ſcriptum eſt: *Quis menſus eſt manu* Eſai. 40 B *aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terram clausâ manu?* Perfectæ igitur in Perſonis ſingulis Trinitati, interiore mentis arcano, hoc eſt, ſimilaginis ſpiritalis, ſanctus Patriarcha ſacrificium offerebat. Hæc eſt ſimilago quam in Euangelio molit mulier illa quæ aſſumetur. *Vna enim,* inquit, *aſſumetur, altera relinquetur.* Aſſume- Mat. 24 tur Eccleſia, relinquetur ſynagoga. Vel mens bona aſſumitur, improba derelinquitur. Vt ſcias autem quia & Abraham in Chriſtum credidit: *Abraham,* inquit, *diem* Ioan. 8. *meum vidit, & gauiſus eſt. Et qui credit in Chriſtum, credit & in Patrem.* Et qui perfectè credit in Patrem; credit in Filium & Spiritum-ſanctum. Tres ergò menſuræ, vna ſimilago, hoc eſt, vnum erat ſacrificium quod C venerabili Trinitati pari quadam menſurâ deuotionis & congruâ plenitudine pietatis oblatum eſt. Adhuc cognoſce celeris ſtudia deuotionis. *Cucurrit,* inquit, *& ac-* Gen. 18. *cepit vitulum vnum tenerum & bonum, & dedit puero, & feſtinauit facere eum.* Vbique impigra deuotio, & ideò Deo fuit munus eius acceptum. Habes & alibi, vt ſolis ortum oratione præuenias: *Occurre,* inquit, *ad ſolis* Sap. 16. *ortum.* Habes in Euangelio dicentem Dominum Ieſum: Luc 19. *Zachæe, feſtinans deſcende.* Et ille quia impetrauerat quod volebat, vt Chriſtum videret, & ampliùs impetrauerat vt videretur & vocaretur à Chriſto, feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Et ideò probauit D Dominus eius affectum, & eum celeri remuneratione donauit dicens: *Quia hodie ſalus domui huic facta eſt.* Feſtinauit enim & Dominus ad beneficium, & non Ibid. expectauit vt promitteret, & poſteà impleret; ſed ante fecit, poſtea declarauit: Dixit enim, *Facta eſt ſalus:* quod vtique præuenientis fuit; non promitten- Eccl. 5. tis. Iuſtus ergò votum ſuum celeritate commendat. Et Exod. 12. Patres noſtri feſtinantes manducabant Paſcha ſuccincti lombos, tamquàm corporeum onus deponentes, & pedes ſuos calceamentorum induti vinculis, & baculos in manibus tenentes, vt eſſent parati ad tranſitum: Paſcha enim Domini tranſitus eſt à paſſionibus ad exercitia virtutis. Et ideò Paſcha Domini dicitur, quoniam & E tunc in typo illo agni veritas Dominicæ paſſionis annunciabatur, & nunc eius celebratur gratia. Citò ergò hoc quære, anima! vt citò etiam audias, ſicut audiuit & Iacob: *Quid eſt hoc quod tam citò inueniſti, fili?* Et ille ſecundùm dogma reſpondit: Quod tradidit Dominus Gen. 27 Deus tuus in manus meas. Citò dat Deus: *quia dixit, & facta ſunt mandauit, & creata ſunt:* Verbum enim Dei Pſ. 148. non ſicut quoddam opus eſt; ſed eſt operans; ſicut habes ſcriptum: *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor.* Præuenit omnia. Eſt enim ante omnia ſicut Pater, Ioan. 5. & in omnibus ſicut idem Pater penetrans omnia. Validum enim & acutũ, & omni gladio acutius eſt, penetrãs Coloſſ. 1. Coloſſ. 3 Hebr. 4. vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, artuúmque & medullarum. Præueniens omniũ cogitationes; de quo Num. 11 ait Pater Deus: Iam videbis ſi comprehendit te Verbũ meum, an non. Vbi enim Deus, & Verbum eſt; ſicut dixit: *Veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Et ſicut Ioan. 14 habes in aliis de Deo lectum: Ego ſteti hîc priuſquam Exod. 17. tu: ità & Verbum dicit: *Priuſquam ſtares ſub arbore fici,* Ioan. 1. *vidi.* Et de ipſo dictum eſt Verbo, hoc eſt, Filio Dei. *Medius autem veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.* Vbicùm- Ibidem. Mat. 18 que enim Sancti, ibi in eorum medio Dei Verbum; in ſingulorum præcordiis complens maria & terras. Et cùm hîc eſt, etiam alibi eſt; non mutato loco; ſed replo-

Coloſ. 3. in vbique ſui præſentiâ. Vbiq; enim eſt qui per omnia,
& in omnibus, nullum locum immunem ſui relinquẽs.
Et vbi adeſt, erat: & vbi erat, adeſt. Et ideò qui nouit ve-
lox eſſe verbum Dei, citò petit, & citò impetrat.

Inchoatum proſequitur ſermonem, redarguit Pharaonem de obeditionis procraſtinatione, & quomodò offerenda Deo ſit oratio vt ei placeat.

CAP. IX.

Exod. 8. AT verò Pharao qui opinionibus vanis & inanibus
ſtudium impendebat ſuum (ranis repletâ Ægy-
pto, ſonum inanem rerum & ſtrepitum vanum redden-
tibus) dicenti Moyſi: Conſtitue mihi quando pro te
orem, & pro famulis tuis, & pro populo tuo, vt exter- H
minet Dominus ranas: cùm debuerit in tantâ poſitus
neceſſitate rogare vt iam tiraret nec differret, reſpondit:
Coloſ. 1. Craſtina die; otioſus & negligens, moræ pœnam Ægyp-
ti ſoluturus excidio. Itaq; iſte vbi impetrabat, immemor
fiebat gratiæ, & exaltatus mente carnis ſuæ, obliuiſceba-
tur Deum. Humilitas autem commendat orationem. Si
quidem & Phariſæus ille reprehẽſus eſt, qui ieiunia ſua
velut beneficia enumerabat, & tamquam obiectabat
Deo, & ſe criminum memorabat exortem. Publicanus
Luc. 18. autem prædicatus eſt, *qui à longè ſtans nolebat oculos ad
cælum leuare: ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Domine
Ibidem. Deus propitiare mihi peccatori.* Et ideò diuina eum ſen-
Ibidem. tentia prætulit dicens: *Quia deſcendit hic iuſtificatus ma-
gis quàm Phariſæus*. Ille enim iuſtificatur qui peccatum I
proprium confitetur, ſicut locutus eſt ipſe Dominus, *Dic
Eſai. 43 iniquitates tuas vt iuſtificeris*. Et Dauid ait: *Sacrificium
Pſal. 50 Deo, ſpiritus contribulatus*. Et iterùm, *Cor contritum &
Ibidem. humiliatum Deus non ſpernit*. Hieremias quoque ait:
Baruch. 3. *Anima in anguſtiis, & ſpiritus anxiatus clamat ad te*. Er-
Exod 5. go & Pharao, & rex Aſſyrius qui dicebat: Quis deorum
gentium iſtarum liberabit terram ſuam de manu mea?
4. Reg. 18. Quomodo liberabit Dominus Deus tuus Hieruſalem
de manu mea? exaltatione ſuâ deiecti ſunt. Iuſtus au-
Exod. 54. & 4 tem, ſicut Iacob, ad auctorem Deum refert quæcumque
fuerit bona conſecutus, dicens de omnibus quę ſibi pro-
Reg. 19. ſpera cognouerit: *Quoniam tradidit ea Dominus Deus K
Gen. 27. in manus meas*. Hęc igitur melior votorũ ſuorum ſolutio
Pſal. 49 eſt, ſicut & Dauid ait: *Immola Deo ſacrificium laudis, &
redde Altiſſimo vota tua*. Laudare Deum, cõmendare eſt
Luc. 17. votũ, & ſoluere. Vnde & Samaritanus ille aliis anteſer-
tur, qui cum leproſis aliis nouem ſecundùm præceptum
Ibidem. Domini mundatus a leprâ, ſolus regreſſus ad Chriſtum,
magnificabat Deum, & agebat gratias. De quo Ieſus ait:
Gen. 28. *Non fuit ex illis qui rediret, & gratias ageret Deo, niſi
Exod. 12. hic alienigena*. Et ait illi: *Surge, & vade; quia fides tua te
ſaluum fecit*. Eſt etiam illa commendandæ orationis &
Luc. 13. voti diſciplina, vt non diuulgemus orationem; ſed abſ- L
condita teneamus myſteria, ſicut tenuit Abraham, qui
ſubcinericias fecit. Tenuerũt & Patres qui coxêre conſ-
perſum quod extulerant de Ægypto, ſubcinericia facien-
tes azyma, quæ Græcè ἐγκρυφίας dicuntur, eò quòd abſ-
condantur in cinere, ſignificantes per fermentum illud
quod abſcondit mulier illa Euangelica in farinæ menſo-
ris tribus, donec fermentaretur totum, myſteriorũ quo-
que innuentes premendam eſſe doctrinam. Quod aper-
tiùs Dominus in Euangelio docuit, ſic dicens: *Tu autem
Mat. 6. cùm orabis, intra in cubiculum tuũ, & clauſo oſtio Patrẽ
tuum ora in abſcondito, & Pater tuus qui videt in abſcon-
dito, reddet tibi: Orantes autem nolite multùm loqui*. Et
Ibidem. infrà: *Scit enim Pater veſter quid vobis opus ſit, antequàm M
petatis ab eo*. Cubiculum tuũ, mentis arcanum, animique
ſecretũ eſt. In hoc cubiculum tuum intra, hoc eſt, egre-
dere de corporis tui exteriore veſtibulo, & totus intra in
alta præcordia cordis tui, & claude oſtium tuum. Quid
Pſ. 140. ſit oſtium tuum, diſce: *Pone, Domine, cuſtodiam ori meo,
& oſtium circumſtantiæ labiis meis*. Et Paulus petit orari pro
Act. 9. ſe: *Vt aperiatur mihi*, inquit, *oſtium verbi, ad loquendum
myſterium Chriſti*. Sed ille, vt potè electus ad Euangelij
prædicationem, rectè ſibi oſtium verbi optabat aperiri;
quia de ore eius exibat ſalus gentiũ, de ore eius prodibat
vita populorum. Nos autem claudamus oſtiũ, ne culpa

G intret, ne lapſus aliquis ſermonis exeat. Intrat culpa, ſi
lapſus exierit. Audi quomodo intret culpa. *In multilo- Prouer.
quio*, inquit, *nõ effugies peccatum* Exuit multiloquium, 10.
peccatum ingreditur, quia in multiloquio nequaquàm
qui exit ſermo trutinatur, imprudenter labitur, licet
ipſum vltrà menſuram aliquid loqui grande peccatum
ſit. Et ideò caue ne imprudenter loquaris. Labia enim
imprudẽtis inducũt eum ad mala. Caue ne in oratione
te extollas. Oratio enim humiliantis ſe nubes penetra- Prouer.
uit. Caue ne incautè Symboli vel Dominicæ orationis 18.
diuulges myſteria. An neſcis quam graue ſit in oratione
contrahere peccatum, vbi ſperas remedium? Certè Do- Eccl. 35.
minus per Prophetam docuit hoc graue eſſe maledictũ Pſal.
H dicens: *Et oratio eius fiat in peccatum*. Niſi fortè medio- 108.
cre id tibi putas eſſe: Diffidere eſt enim de potentiâ
Dei, æſtimare quòd non audiaris, niſi clamaueris. Cla- Iacob. 1.
ment opera tua, clamet fides, clamet affectus, clament
paſſiones tuæ, clamet ſanguis tuus, ſicut ſancti Abel, de
quo dixit Deus ad Cain: *Vox ſanguinis fratris tui ad me Geneſ.
clamat*. Audit enim in occultis, qui mundat in occultis. 4. inf.
Nos niſi loquẽtem aliquem audire nõ poſſumus: apud
Deum loquũtur non verba, ſed cogitationes. Et vt hoc Matt.
verum ſcias, dicebat Dominus Ieſus ad Iudæos: *Quid* 9.
cogitatis mala in cordibus veſtris? Non interrogantis vox
iſta eſt; ſed ſcientis. Quod tibi manifeſtat Euangeliſta, Luc. 6.
dicẽs: *Ieſus autem ſciebat cogitationes eorum*. Sicut ergò
Filius nouit, nouit & Pater. Filium noſſe cognouiſti, pa-
I trem noſſe, audi conſiliarium & teſtẽ Patris dicentem:
*Scit enim Pater veſter quid vobis opus ſit, antequã petatis
ab eo*. Coque ergò ſubcinericiam tuam vapore Spiritus Matth.
ſancti: coque etiam animi paſſiones verbi calore. Et ſi 6.
crudiores ſunt paſſiones tuæ, nuper fortaſſe de Ægypto
egredientes, operito eas, & lento calore excoque, ne Exod.
fortiorem ignẽ dum ferre non poſſint, ſemiuſtulentur 12.
potiùs quàm coquantur: Sunt enim plurima quę cruda
diſpliceãt, cocta delectent. Foue igitur pectore tuo alta
myſteria, ne præmaturo ſermone & infidis auribus vel
infirmis quaſi incocta committas, atq; auditor auerta-
tur & cũ horrore faſtidiat: qui ſi coctiora guſtaret, ſpi- Luc 11.
K ritalis cibi perciperet ſuauitatem. Diuinè autem Domi- Luc. 18.
nus Ieſus & bonitatem te docuit Patris, qui bona noue-
rit dare, vt quæ bona ſunt, à bono poſcas: & impẽſè &
frequenter monuit orandũ, non vt faſtidioſa continue-
tur oratio; ſed vt aſſidua frequẽter effundatur. Plerúm-
que enim inanis gloria longę precationi, intermiſſæ au-
tẽ prorsùs obrepit incuria. Deinde monet vt cùm ipſe Matth.
veniam tibi poſcis, tum maximè largiendam aliis noue- 18.
ris, quo precem tuã operis tui voce commendes. Apo- 1. Tim.
ſtolus quoq; docet orandum ſine irâ & diſceptatione, 2.
vt non turbetur, non interpoletur oratio tua. Docet e-
L tiam orandum in omni loco, cùm Saluator dicat: *Intra Matth.
in cubiculum tuum*: Sed intellige cubiculum non inclu- 6.
ſum parietibus, quo tua mẽbra claudantur; ſed cubicu-
lum quod in te eſt, in quo includũtur cogitationes tuæ,
in quo verſantur ſenſus tui. Hoc orationis tuæ cubicu- Pſalm.
lum vbique tecum eſt, & vbiq; ſecretum eſt, cuius arbi- 41.
ter nullus eſt niſi ſolus Deus. Orãdum autem præcipuè 1. Tim.
& pro populo doceris, hoc eſt, pro toto corpore, pro 2.
membris omnibus matris tuæ in quo mutuæ charitatis
eſt inſigne. Si enim pro te roges tãtùm, ſolus pro te ro-
gabis. Et ſi pro ſe tantùm ſinguli orent, minor precato-
ris eſt gratia. Nunc autem quia ſinguli orãt pro omni-
bus, etiam omnes orant pro ſingulis. Ergò vt conclüda-
M mus, ſi pro te roges tãtùm ſolus, vt diximus, pro te ro- 1. Cor.
gabis. Si autem pro omnibus roges, omnes pro te roga- 12.
bunt. Si quidẽ & tu in omnibus es. Itá magna remune-
ratio eſt, vt orationibus ſingulorum acquirantur ſingu-
lis totius plebis ſuffragia. In quo arrogantia nulla; ſed
humilitas maior eſt, & fructus vberior.

Alter oblationis Cain defectus explicatur, cum deſcriptione eorum quæ Domino offerenda ſunt: exponitur myſticè primitiuorum oblatio.

CAP. X.

SEd iam eſt tempus aliò tranſire, quoniã de eo quod
poſt dies obtulit Cain, plenè diximus. Factus eſt

indicium reſupini, cùm ipſa poſtulatio voti matura eſſe *Sap.16.* debeat, ne videamur de humanis artibus, hoc eſt medendi peritiâ, herbarúmque ſuccis ſperâſſe magis remedium, quam de Deo ſubſidium popoſciſſe. Ad ipſum enim priùs eſt confugiendum, qui noſtræ curare poſſit animæ paſſiones. Verùm hominum quidam præpoſtero ordine antè ſibi ab hominibus opem arceſſunt: vbi autem humana ſubſidia defecerint, tunc opinantur diuini poſtulandam fauoris gratiam. Concluſo ergò illo & conuicto Caïn crimine, aliud oblationis vitium diſcutiamus: *Obtulit* (inquit) *ex fructibus terræ*, non à primis fructibus, primitias Deo. Hoc eſt primitias ſibi priùs vendicare, Deo autem ſequentia deferre. Itaque cùm verè anima corpori tamquàm ſeruo domina ſit præferẽda: vtiq; primitias eius, hoc eſt, animæ priùs quã corporis offerre debemus. Primitiæ animæ, primatus sũt bonarum diſciplinarum. Quæ licet tempore poſteriores ſint, quàm corporis primitiæ, quæ ſunt eſca, incrementum viſus, auditus, & tactus, odor, vox (mens autem & ſenſus pars animæ) pars corporis eſt: tamen priores ſunt diſciplinis. Quarum primitiua eſt, puro corde & ſimplici ſermone oblata Deo gratiarum actio. Hæc munera obtulit Abel, & ideò reſpexit Deus in munera eius, quoniam è primitiuis obtulit. Accedit ergò quia de primitiuis ouiũ, & de adipibus earum: conſidera quia non de inſenſibilibus; ſed de animantibus obtulit. Plus eſt enim animalis quàm terrenus, ſiquidem animalis proximus ſpiritali eſt: Non enim prius quod ſpiritale eſt; ſed quod animale, deinde quod ſpiritale. Quod ani- *1. Cor. 15.* male, ſpirat, habet vitalem ſpiritum: non ità quod de terrarum eſt fructibus. Deinde obtulit non ſecunda, ſed prima: non exigua, ſed pinguia; talia enim lex probauit, & iuſſit offerri, ſicut ſcriptum eſt: *Et erit*, inquit, *cùm inducet te Deus in terram Chananæorum, ſicut iurauit* *Exod. 13.* *Patribus tuis, & dabit tibi: tolles omne quod aperit vuluam maſculinum Domino. Omne quod aperit vuluam de armentis & pecoribus tuis, quæcunque nata fuerint tibi maſculina, ſanctifica Domino. Omne quod aperit vuluam aſinæ, mutabis illud oue: ſi autem non mutabis, redimes illud.* Quid tam profundi myſterij, tam altæ ſecretæque ſapientiæ, quàm vt in venis quibuſdam verborum ſimplicium deprahendas atque haurias vbertatem gratiæ ſpiritalis; Chananęi enim mobiles & inquieti ſunt. Cùm igitur in eorum terram fueris ingreſſus, quos aduertis propter leuitatem, inquietudinem, & inſtabilitatem morum, poſſeſſione deiectos, tu teneto conſtantiam. Non te vilis ratio, non leuis ſermo perturbet: Hoc eſt enim Chananæus, mobilis ſermo, affectus inſtabilis & inquieta contentio: Sed magis tranquillitatem cordis, & animi ſerenitatem placitus ſeruato, vt tamquàm in ſalo maris tutam nauibus ſtationem, portu quodam tuæ mentis exhibeas. Hanc poſſeſſionem tibi Dominus pollicetur, & quodam ſacramenti promittit vinculo, vt conſtantiam tuam firmet: Neque enim ideò Deus iurat, quòd *Hebr.6.* fide credentis indigeat, aut teſtimoniorum adſtipulationibus deſtitutus, ſuffragium ſacramenti requirat, ſicut homines qui fidem nobis adſciſcimus ſacramento, & ideò iuramus vt credamur vera dixiſſe. Deus autem & cùm loquitur, fidelis eſt, cuius ſermo ſacramentum eſt: *Exod.13* Non enim propter ſacramentum fidelis omnipotens Deus; ſed propter Deum etiam ſacramentum fidele eſt. Quâ ratione igitur Moyſes iurantem Deum inducit? Quia nos vſu quodam mortalium claudimur, & velut echini cortice quodam nos vulgaris opinionis inuolui- *al. capere.* mus aut velut cochleæ quæ niſi intra teſtæ operimentum ſint: ſpirare non poſſunt, nec aërem liberum libetum † carpere aut ſuſtinere: ſic nos non niſi intrà quædam humanæ conſuetudinis latibula terrena verſamur.

A Vnde quia illud veriùs ſolemus credere, quod iureiurando firmatur: ne noſtra claudicet fides, iurare deſcribitur Deus: Qui ipſe non iurat, ſed iurantium iudex, & vltor eſt periurantium. Denique ſcriptum eſt: *Iurauit* *Hebr.6.* *Dominus, & non pœnitebit eum: tu es ſacerdos in æternum.* *Pſ. 109.* Seruauit vtique quod iurauit, dedit nobis æternum principem Sacerdotum: vt & tu quod iuraueris, ita noueris eſſe ſeruandum, vt quia per eum iuras qui non *Hebr.6.* mentitur, ſcias eum futurum, ſi mentiaris, vltorem. Expulſis igitur inquietis & mobilibus cogitationibus, dabit tibi Deus vacuam poſſeſſionem cordis & mentis, vt B eã cultu quodam tranquillitatis exerceas, & fructum ex eà capias, nec ſuſtineas in eà Chananæos, hoc eſt, turbidos ſenſus recurrere, eradices gentilium vitiorum omnẽ *Exod. 34.* conceptũ: lucos eorum diruas quibus obumbratur veritas, & quidã cæleſtis liber viſus cogitationis, horrore tenebroſæ diſceptationis abſconditur: Sed hoc niſi diuino donatus munere efficere non potes; ideò ait: *Dabit tibi Deus*, *Exod.13. Ibidem.* hoc eſt, cogitationes optimas, placida conſilia, tranquillas inuentiones. Cùm dederit hæc, tolles omne quod aperit vuluam maſculinum, & ſanctificabis Domino. Non totum exigit à te Deus, qui totum donauit. Multa enim ad vſum ſubſtantiæ largitur humanæ, & hoc non poteſt eſſe diuinum ſacrificium, vbi eſt vſus naturæ. Edere, bibere, dormire, aliáque etiam miniſteria C corporis dono ſunt tibi collata, non à te relata Deo *Mat.15.* munera. Quidquid autem ſanctum cogitaueris, hoc Dei *1.Cor.7.* munus eſt, Dei inſpiratio, Dei gratia; ſicut econtrariò illa quæ cum in vſu naturæ humanæ ſint, non coinquinant hominem; ſed quod exit de ore, furta, falſa teſtimonia, ſacrilegia, hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Interiora ergò noſtra mundemus, vt poſſit oblatio non diſplicere. Ibi quæramus omne quod aperit vuluam, maſculinum, hoc eſt, iuſtum & principale, quod ſancti- *1. Cor.7* ficare Domino debeamus: Neque enim hi nos corporei coitus, conceptus, partúſque ſanctificant, quibus vulua fœminea deflorato pudore virginitatis aperitur. Nam etſi mulier ſanctificat virum, & vir mulierem, ta- D men plerúmque contingit, virginis vuluam etiam ſine coniugij ſanctitate reſerari. Neque rursùs ſola virilis eſt gratia; mulier autem ſanctificationis aliena eſt, aut vtriúſque ſexus confuſa natura eſt, vt vtérque corporeos fundatur in partus. Habent ſua munia viri, habent mulieres ſexus ſui officia diſcreta. Generatio iſta ſucceſſionis humanæ mulierem decet impoſſibilis eadem viro. Ergò ſi carnis vſui non quadrat hic ſenſus, officia animæ diſcutiamus: iſtam ſanè inuenio quæ nullo diſcreta ſit ſexu: & cùm ſexum non habeat, E vtriuſque ſexus munera repræſentat, nubit, concipit, parit. Et ſicut fœminis dedit vuluam natura, in quã vniuſcuiuſque animantis generatio per menſtruas formatur ætates, ità eſt quædam virtus animæ, quæ velut quodam vuluæ genitalis ſecreto cogitationum noſtrarum ſuſcipere ſemina, conceptus fouere, partus ſolet edere. Neque enim aliter diceret Eſaias: *In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis*: niſi vuluam *Eſai.26.* animæ nouiſſet. Harum generationum quædam fœmineæ ſunt, malitia, petulantia, luxuries, intempe- F rantia, impudicitia, aliáque huiuſmodi vitia, quibus animi noſtri quædam eneruatur virilitas. Maſculinæ ſunt caſtitas, patientia, prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia, quibus mens noſtra & caro ipſa firmatur, & ad obeunda impigrè munia virtutis erigitur. Hos partus aluus ille propheticus parturiuit. Et ideò ait: *In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis.* *Ibidem.* Maſculum igitur & parturiuit & peperit, qui ſpiritum ſalutis effudit.

SANCTI AMBROSII DE ABEL ET CAIN, LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium libri ſecundi de Abel & Cain.

A cap. I. vſque ad cap. V. agit de rebus Deo offerendis, & modo; & continuat inchoatum in priori libro ſermonem.

A cap. VI. vſque ad libri finem tractat de culpâ & pœnâ ipſius Caïn.

CAPITA LIBRI.

1. *Coniungit dicta dicendis: & quòd animæ potiora Deo ſunt offerenda: & quædam myſtica ad hominum inſtructionet aptantur.*
2. *Quæ ſit vis primitiarum, & vtrùm tempore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate: & quòd ante omnia fides nos debeat commendare Deo: quòdque ipſa cum operibus perfectis plenum & perfectum ſit ſacrificium, ſicut & ipſe Dominus docet, & verba legis ſignificant.*
3. *Authoritas Scripturæ confirmat dicta, & agit de myſteriis in lege recognoſcendis ex verbis Domini in Euangelio laborantes ad ſe vocantis: quomodò etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare, & quo pretio crimina noſtra redimere debeamus: de Redemptoris quoque noſtri per Leuiten ſignificati in nos miſericordiâ, cum morali & ædificatiuâ affectus inſtructione.*
4. *Quâ ratione Moyſes primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit: cur non ſit abſurdum quòd facinoroſi cohabitent piis: de duobus in Deo generibus virtutum, vno quo remittit, alio quo vindicat: quòdque ſemper egreſſus malitiæ virtutis operetur ingreſſum, ſicut & ingreſſus malitiæ virtutem excludit, vt Euangelicæ veritatis exempla comprobant.*
5. *De adipib⁹ & pinguedine ſacrificiorũ & hoſtiarũ.*
6. *Quid ſibi velit quod Dominus ait:* Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccaſti: quieſce. *Et de quatuor generibus quibus ſacrificia commendabantur, quorum ſi aliquid deſit, ſacrificium non probatur: cum pulcherrimâ iſtorum morali interpretatione.*
7. *Quod quia Caïn ordinem diuiſionis non ſeruauit, dictũ ſit ei: Peccaſti, quieſce: quemadmodùm Deus omnia docuerit, & quid moraliter illud ſignificet.*
8. *Quomodò Caïn admonitus vt quieſceret, auxerit inſolentiam, & flagitium acerbauerit: & quid ſibi velit quod ait:* Eamus in campum.
9. *Quâ ratione interrogauerit Deus Caïn, vbi eſſet frater ſuus, & de ipſius redargutione atque condẽnatione: cum moralis intellectus explanatione.*
10. *Quâ de causâ dixerit Deus:* Omnis qui occiderit Caïn, ſepties vindictam exoluet: *& quâ ratione ſignum ſuper eum poſitum fuerit, ne occideretur, cum morali interpretatione atque inſtructione.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ABEL ET CAIN.

LIBER SECVNDVS.

Coniungit dicta dicendis: & quòd animæ potiora Deo ſunt offerenda: & quædam myſtica ad hominum inſtructiones aptantur.

CAP. I.

HOs partus anima noſtra parturiat, nec ſolùm parturiat, ſecũdùm quòd legitur; ſed etiam pariat & diebus pariat impletis, ne immaturos partus dies iudicij deprehendat. De his enim partubus dixit Dominus Ieſus: *Væ prægnãtibus & nutrientibus in illis diebus!* Maturiùs igitur abſoluatur hic partus, & cogitationes noſtræ bonorũ operũ proceſſibus explicẽtur, vt nihil imperfectum finis noſter inueniat, nihil inexplicatũ terminus vitæ noſtræ offendat, nihil tãquam in incude poſitum vſus noſtri operis derelinquat. Feſtina igitur anima! formare partus tuos, properãtiùs abſoluere, celeriùs quos genueris enutrire. Quæ tanti forma ſit partus, demõſtrat Apoſtolus dicens: *Filioli mei, quos iterùm parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* In hanc formam tota mentis noſtræ coaleſcant viſcera, & in illo genitali aluo animæ noſtræ Chriſtus refulgeat. Partus noſter fides ſit, nutrimenta noſtra præcepta doctrinæ ſint. His quædã cordis noſtri imbuatur infantia, inſtituatur pueritia, iuuẽculeſcat adoleſcentia, ſenecta caneſcat. *Ætas enim ſenectutis vita eſt immaculata.* Itaq; ea demũ bona eſt animæ ſenectus, quam nulla perfidiæ inquinamenta maculauerint. Et ideò partus ſuos ab hac maculâ Paulus defendit: *Ego vos*, inquit, *genui in Euangelio*, ne cuius ſæua inſuſurratio rudis fidei tentaret infantiam. Maſculina igitur generabat, qui in virum perfectũ populos quos docebat, fidei geſtiebat vnitate concurrere & in agnitione Filij Dei perfectam plenitudinis Chriſti tenere menſuram. Hoc enim ſacrificiũ acceptabile Deo nouerat, de quo ſcriptũ eſt: *Separabis omne quod aperit vuluã maſculinũ, Domino.* Et, qui addidit: *Omne quod aperit vuluã de armentis & de pecoribus quæ ſunt tibi, maſculinũ ſanctifica Domino* ne quid obſcuritatis habeat, conſideremus. Dixerat de principalibus generationib⁹, hoc eſt, plenis capacibúſque rationis: addidit & de gregalibus; hoc eſt reliquis, velut plebeiis ſenſibus, qui irrationalibus comparantur iumentis. Quæ tamen cùm à rectore aliquo gubernantur, facilè manſueſcunt, & imperata exequi, & iugum ſubire, & ad vocem magiſtri accelerare gradum aut ſiſtere, aut deflectere, aut aliqua munia ſui operis quæ iubentur, humano quodam famulatu † obire conſueuerunt. Tantum valet inſtitutio, vt vincat naturam. Itaque illa quæ conſortium noſtræ ſubſtantiæ non habent; agnoſcunt tamen noſtræ vocis imperium: & cùm ſuæ naturæ nullã rationem habeant, noſtræ rationem capeſſunt, & quodammodò transfuſam acquirunt. Equos videmus popularibus incitati ſtudiis, gaudere plauſibus, blanditiis delectari magiſtri. Toruos leones cernimus naturalem feritatem imperatâ mutare manſuetudine, ſuam rabiem deponere, noſtros mores ſumere. Et cùm ſint ipſi terribiles, diſcunt timere. Cæditur canis vt paueſcat leo: & qui ſuâ iniuriâ exaſperatur, coërcetur alienâ, alteriúſque exemplo frangitur. Quoties paratâ prædâ & cibo obuio famem perpeti malunt, dum offenſam magiſtri verentur. Quoties repentino impulſi motu, aperta ad morſus ora iuſſi reſoluunt? Itâ dum noſtræ voluntati obſequuntur, ſuæ obliuiſcuntur.

Marginalia: Pſ. 66. — Luc. 21. — Galat. 4. — Sap. 4. — 1. Cor. 4 — Epheſ. 4 — Exod. 13. — Ibidem. — al. obedire. — Section letters: G, H, I.

Non ita illæ feræ, vel illa armenta equorum, vel genus A omne pecudum que ſine rectute vagantur vllo, & omni domito oris gubernaculo deſtituta exaſperantur. Et ideò appoſiti ſunt armentarij, opiliones, cæteríque paſtores magiſtri quodammodò gregum, officia ſua ſingulis animantium ſibi commiſſorum pro conditione formantes. Videtur ergò & ſenſuum noſtrorum quoddam genus aliud domitum & manſuetum; aliud indomitum, quod armentario quodam motu mentis velut deſide atque reſoluto, proruat ad irrationabiles delectationes corporis: manſuetum autem quod velut duci cuidam moderationi mentis ſe ſubiiciat & ſubdat. Quæcumque ergò eius naturâ reguntur, ea ſunt maſculina atque perfecta: quæcomque autem ſine duce vllo plebeiâ præſumptio- B ne quadam dominantur, velut ciuitatis alicuius, quæ regis optimatúmque conſilio priuata ſit, ità corporis ſui omnem ſtatum & virilem vigorem muliebri quadam diſſolutione effœminant. Ex his illa lex carnis eſt, quæ legem Apoſtolicæ mentis impugnans, captiuam trahebat eam quadam lege peccati. Et ideò vt de illo mortis corpore liberaretur, ſpem ſuam Paulus omnem non in Rom. 7. ſuâ virtute; ſed in Chriſti gratiâ reponebat. Vnde liquet quòd hæ commotiones quæ ſecundùm legem mentis ſunt, ex diuino fauore procedunt, alij autem ſenſus ex voluptate corporeâ. Illa igitur quæ ſancta ſunt, primitiæ ſunt noſtrorum ſenſuum: iſta velut de quodam grege ſunt, & vilitate plebeiâ: quod variis videtur Muyſes no- C minibus ſignificaſſe Iudæis. Hoc enim declarat etiam illa area legis myſtica, de quâ ait: *Initia areæ tuæ & lacus tui non moraberis facies.* Primitiua filiorum tuorum dabis mihi. Sanctæ commotiones ſenſuum noſtrorum, quæ ſecundùm virtutes ſunt, ipſę ſunt primitiæ areæ ſpiritalis: propterea etiam rurali areæ comparantur, in quâ ventilantur frumēta. Sicut enim in hac rurali areâ excutitur triticum atque hordeū, & dum ſæpius ventilatur, ſeparatur à paleis, quia paleæ cæteráque purgamenta meſſis in diuerſum leuis auræ ſpiramine diſſipantur; illa verò quæ ſolidiora ſunt, in locum eundem excuſſo puluere relabuntur: ità cogitationum noſtrarum fruges, D quæ ſunt ſolidæ atque optimæ, puram atque ſinceram exhibent virtutis alimoniam; ſicut ſcriptum eſt: *Quia non in ſolo pane viuit homo; ſed in omni verbo Dei:* quæ autem inutiles ſunt & vacuæ, diſperguntur vt fumus ac nebulæ: quia ſicut fumus oculis, ſic iniquitas vtentibus eâ. Et rectè fumo iniquitas comparatur, quæ velut quadam ſęculari caligine aciem mentis obducit. Et ideò Dominus dicit: *Cùm intraueritis in terram in quam induco vos, & cum manducare cœperitis de panibus terræ illius, offeretis oblationem ſeparatam Domino, primitias conſperſionis veſtræ, panem ſicut oblationem de areâ, ſic offeretis primitias † conſperſionum veſtrarum, & dabitis Domino.* Conſperſio nos ſumus, diuerſorum elementorum E quadam commixtione compoſiti. Siquidem frigidum calido, & humidum ſicco miſcetur in nobis: Hæc † conſperſio multas habet carnis illecebras, & plurimas delectationes; ſed non ſunt hi primitiui huius corporis ſenſus, quia ex animâ & corpore conſtamus & ſpiritu. Hæc eſt cōſperſio principalis, in quâ ſanctificari nos Apoſtolus cupit, ſicut ait: *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpiritus veſter & anima & corpus ſine querela in die Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.* Cuius conſperſionis primitiæ ſpiritales ſunt, hoc eſt, inuentiones & generationes ſenſuum qui ex vigore animæ procedunt: Sed non omnes primitiui ſenſus, niſi qui ma- F litiæ & improbitatis atque omnis erroris exortes ſunt. Sunt autem neceſſariæ corporis delectationes, vt dormiendi, edendi, bibendi, deambulandi, & cæteri ſenſus huiuſmodi; ſed non in his primitiæ. Et ideò non in his; ſed in illis Domini ſacramentum, vbi caſtitas, pietas, vbi fides atque deuotio. Cuius rei manifeſtum & euidens exemplum eſt oblatio Patriarchæ Iſaac, quam ſacrificij modo obtulit pater nullius motu paſſionis inflexus humanæ, mundam offerens Deo hoſtiam, vacuámque formidinis, & corporeæ cupiditatis immunem, cùm ipſâ pietas patris deuotioni cederet immolantis.

Deut. 33. Exod. 22. Mat. 3. Deut 8. Luc 4. Prou. 10. Num. 15. 1. Cor. 5. al. confuſionū. al. confuſio. 1. Theſſ. 5. Gen. 22

A *Quæ ſit vis primitiarum, & vtrùm tēpore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate: & quòd ante omnia fides nos debeat commendare Deo: quódque ipſa cum operibus perfectis plenum & perfectum ſit ſacrificium, ſicut & ipſe Dominus docet; & verba legis ſignificant.*

CAP. II.

NVnc cōſideremus quæ ſit vis primitiarū, & vtrùm tempore æſtimentur primitiæ, an ſanctitate, hoc eſt, vtrùm omnia primogenita ſanctificationem habeāt primitiarum. Primitiæ etenim fructuum ſanctæ ſecundùm legem, quia in his optimum feſtinæ fidei ſacrificiū eſt: ſed fiunt ſanctæ deuotione, non tempore; quia nō prouētus ſanctificat; ſed deuotio. Denique vbi celer pro- B uentus eſt, ſi deuotio moretur, offenſa contrahitur. Non ergò omnia primogenita ſancta; ſed omnia quæ ſancta ſunt, ſunt etiam primogenita. Denique Cain primogenitus; ſed non ſanctus. Sāctus quoque Iſraël Dei populus; ſed nō primus ætate, & tamen primogenitus appellatur, ſicut ſcriptum eſt in Prophetis: *Primogenitus meus Iſraël.* Et Leui ſanctus; ſed non primogenitus: Nam tertius Liæ filius legitur, & tamen Leuitæ primogeniti nūcupati, quibus ab eo nomen eſt deriuatum. Scriptum eſt enim in Numeris: *Ecce tuli Leuitas de medio filiorum Iſraël pro omni primogenito qui aperit uuluā à filiis Iſraël, & erunt mihi Leuitæ: Mihi enim in quâ die percuſſi omne primogenitum Ægypti, ſanctificaui omne primogenitum* C *Iſraël ab homine vſque ad pecus.* Ergò Leuitæ primogeniti nuncupati, qui ſanctificatione vtique cęteris filiis Iſraël antelati ſunt. Quâ ratione primogeniti ſint, audi Apoſtolum dicentem: *Sed appropinquaſtis Sion monti, & ciuitati Dei viui, Hieruſalem quæ in cælo eſt, & decem millibus lætantium Angelorum, & Eccleſiæ primitiuorum, qui ſcripti ſunt in cælo.* Quatuor ordines fecit, montis Sion, ciuitatis Hieruſalem, celebritatis Angelorum, & Eccleſiæ primitiuorum. Tulit ergò Dominus Deus de medio populi Iſraël Leuitas, quia non humanarum eos conſortes voluit eſſe curarum: ſed diuinæ religionis miniſtros. Et primogenitus ſibi fecit qui vul- D uam aperiunt ſpiritalem: & ideò non erant ab vtero naturæ, ſicut diuerſorum criminum peccatores; ſed † deſtitutis cultoribus ſęcularibus eliguntur. Vnde non habent cum plebeiâ poſſeſſione conſortiū, nec in medio populi computātur, quia verbum Dei in medio ſui poſſident, ſicut ſcriptum eſt in Euangelio: *Vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum.* Et alibi: *Medius veſtrum ſtetit quem vos neſcitis.* Hinc ergò cognoſcimus quòd ante omnia fides nos commēdare Deo debeat. Cùm fidem habuerimus, elaboremus vt opera noſtra perfecta ſint. Si quidem hoc plenum eſt & perfectum ſacrificium, ſicut ipſe Dominus docet, dicens: *De* E *donis & datis meis obſeruabitis offerre mihi in diebus feſtis meis, nihil detrahentes, neque † diſpertientes; ſed plena & integra & perfecta offerentes.* Feſtus autem dies Domini eſt, vbi perfectarum virtutum gratia eſt. Quæ tunc perfectæ ſunt, ſi ſollicitudinum ſæcularium, & corporalis illecebræ victor animus delinimenta voluptatis excludat, liber à ſæculo, Deo deditus, nihilque de tramite rectæ intentionis imminuens, nec affectus ſui tempora nunc luxuriæ diuidens, nunc labori. Solus itaque ſapiens hanc celebrat ſolemnitatem, nullus alius. Immunem enim huiuſmodi paſſionum animam reperire difficile eſt. Diuide ergo ſecundum rationem animæ principalia & obedientia, & tunc quid maſculinū quidve fœmininum ſit deprehendes. Nulla enim ſine F labore virtus, quia labor proceſſus virtutis eſt. Quod etiam legis ipſius verba ſignificant, quæ dicit: *Omne quod aperit vuluam aſinæ, mutabis oue:* Immūda enim animalia lex à ſacrificio ſeparauit, & pro his ad vicē mūda iuſſit offerri. Aſinæ ergò partū, hoc eſt immūdum, iubet mutari oue, quæ mūda & apta ſacrificio eſt: Hoc eſt ſecundū litterā. Cęterùm ſi quis ſenſum ſpiritalis intelligētiæ altiùs perſequatur, conſiderabit quòd aſina laborioſū ſit animal, ouis fructuoſum. Fructu ergò dicit mutandū laborem, vt finis operis ſui fructus ſit. Vel certè hoc modo omnē laborem tuum, omnem induſtriam puro & ſimplici cō-

Num. 18. Exod. 22. Exod. 4. Gen. 29 Num. 3. Hebr. 12. Num. 3. Pſ. 57. Num. 18. Deut. 18. Mat. 18 al. deſtructis. Ioan. 1. Num. 22. Leuitic. 22. al. deſpicietes Exod. 13. Num. 22. Leuitic. 27.

Exod. 13 mendabis affectu. *Si autem non mutabis*, inquit, *redimes.* Iubetur ergò ſecundùm litteram vt animal aliud pro immundo animali offeratur, aut pretium, ne inter decimas fructuum vel minus aliquid, vel immundum videatur offerri. Intellectus autem profundior liberandam animã tuam docet, vt deſiſtat ab iis quæ fructum non habent. Qui enim redimit ſe, liberat, & quodam exuit debito. Relinquenda ſunt opera quę verum fructum, bonoſque proceſſus habere non poſſunt, qualia ſunt iſta mundana, quorum vſus non poteſt eſſe diuturnus. In quibus ipſe nudus & veriti vacuus effectus eſt: & quamuis ſummo quæſitus fuerit labore, animam nihil iuuat. Ea enim quæ ſeruitutem animæ inferunt, inutilia ſunt omnia; etſi non deſit effectus. Magna videtur præliantium victoria, H triumphantium gloria; ſed frequenter ipſos videmus qui vicerint, rurſùs bellorũ ſubiacere incertis, & transferri ad hoſtem euentu prælij, & eò ipſo quo victores antè fuerint, fieri miſeriores. Opus eſt ergò vt opera tua ad Deum dirigas, & eius tibi aſpiret fauor. Athleta ipſe qui ſuis non alienis decertat viribus, quoties congreditur, dubios caſus ſubire ſe credit. Et cùm ad coronam peruenerit, intelligit citiùs hanc mundi gloriam tãquàm coronę ipſius folia marceſcere. Gubernator cùm in portus nauim ſubduxerit, vix finem impoſitum labori putat, & ſtatim quærit laboris exordium. Soluitur corpore anima, & poſt finem vitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij ambiguo ſuſpenditur. Ita finis nullus, vbi finis putatur. Vnde votis & purâ cõſcientiâ & ſpiritu charitatis I adhæreamus Deo noſtro, & diuinum nobis cõciliemus fauorem, precantes vt à ſęcularibus curis tamquàm ab immitibus & agreſtibus dominis poſſimus abſolui atque exui, mundanóque exire ſeruitio, in libertatem ſupernæ cognitionis, quæ vera & ſola eſt libertas, vocari.

Auctoritate Scripturæ confirmat dicta, & agit de myſteriis in lege recognoſcendis ex verbis Domini in Euangelio laborantes ad ſe vocantis: quomodò etiam inquinamenta delictorum noſtrorum lauare, & quo pretio crimina noſtra redimere debeamus: de Redemptoris quoque noſtri per Leuiten ſignificati in nos miſericordiâ, K *cùm morali & ædificatiuâ affectus inſtructione.*

CAP. III.

ET vt præceptũ legis exemplo adſtruamus, cùm deprimerent Ægyptij Iudæorum populum in operi- Exod. 1. bus variis, & luto ac lapide, ingemuerunt filij Iſraël & Domini prouocauerunt in ſe miſericordiam. Vnde dixit Exod. 3. ad Moyſen: *Ego exaudiui gemitum filiorum Iſrael quomodo Ægyptij in ſeruitutem depriment eos, & memor factus ſum teſtamenti mei. Vade, & dic filiis Iſrael: Ego Dominus, & educam vos de potentiâ Ægyptiorum, & eruam vos de ſeruitute eorum, & liberabo vos in brachio* L *excelſo, & iudicio magno: & ſumam vos mihi in plebem, & ero veſter Deus, & ſcietis quoniam ego ſum Dominus Deus veſter qui educam vos de potentiâ Ægyptiorum & inducam vos in terram in quam extendi manum meã.* Ecce quomodò populus Hebræorum fructu mutauit laborem, vt qui luto operabatur, ſpe regni operaretur ęterni. Et ideò Dominus in Euãgelio inanem populorum gentilium miſeratus laborem, qui lateres conſtruerent lutulentæ ſuperſtitioni, & voluptati corporis dediti, ſolidum fidei murum ædificare non poſſent, velut ad quoſ- Mat. 11 dam aſinæ fœtus locutus ait: *Venite ad me omnes qui laboratis, & ego vos reficiam. Tollite iugũ meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & in-* M *uenietis requiem animabus veſtris.* Quà vocatione pleniùs mihi videor verba legis & myſteria recognoſcere, quia aſinam aut commutandam oue docuit, aut redi- Exod. 13 mendam pecuniâ: vt non ſolùm aſinæ partum oue, hoc eſt, mundis immunda mutemus, ſed etiam redimamus. Quod videtur exprimi, ſi petiùs ſacrificio purificationis, & myſterio baptiſmatis delictorum noſtrorum inquinamenta lauemus, crimina quoque noſtra bonis operibus, fideique pretio, & miſeratione redimamus. Pretium noſtrum ſanguis eſt Chriſti. Vnde & Apoſtolus Petr. 1. Petrus ait: *Non auro vel argento redempti eſtis: ſed pre-* G *tioſo ſanguine.* Et Paulus dicit: *Pretio empti eſtis: nolite* 1. Cor. 7. *effici ſerui hominum.* Vnde nos otioſè in ſancto mira- Marc. 11. mur Euangelio quòd ſuper pullum aſinæ ſederit Dominus Ieſus; quia populus gentilis cœpit eſſe Chriſti hoſtia, qui ſecundùm legem habebatur immundus. Vnde Exod. 12. & de Leuitis ſcriptum eſt, quòd ſint redemptiones eo- Num. 3. rum, eò quòd & ſanctitate vitæ ſuæ & oratione peccata plebis leuarent. In quibus figuralis agni præceſſit myſterium, verum venturum Leuiten, qui proprij corporis paſſione tolleret peccatum mundi. Leuites ſignificatur ſuſceptus pro me, vel ipſe mihi leuis. Ipſe enim perfectę virtutis habet impertiendæ populo ſanitatis indicium. Ipſe ergò qui pro ſalute vniuerſorum expectatus aduenit, pro me eſt vtero editus virginali, pro me oblatus, pro me guſtauit mortem, pro me reſurrexit In quo omnium hominum ſuſcepta eſt redemptio, aſſumpta eſt reſurrectio. Ipſe eſt verus Leuites, vt nos Leuitas faceret adhærere Deo, ipſi continuas preces fundere, de ipſo ſalutem ſperare, fugere terrena negotia, in Dei poſſeſſione numerari, ſicut ſcriptum eſt: *Domine poſſide nos.* Ea eſt Exod. 34. enim ſola poſſeſſio, quæ nullis obnoxia tempeſtatibus perpetuæ gratiæ ferat fructus. Redemptor Leuites eſt, quia vir ſapiens redemptio inſipientis eſt. Qui tãquam medicus ęgrum inſipientis animum fouet, & quædam Eccleſ. 9 aſpergit ſolidiora menti prudentiæ medicamina, imitatus illum medicum qui de cælo venit, vt demonſtraret hominibus prudentiæ vias, & ſapientiæ ſemitas paruulis reuelaret. Videbat enim laborantes non poſſe ſine re- Mat. 11 medio ſaluari, & ideò medicinam tribuebat ægris. Ideò omnibus opem ſanitatis detulit, vt quicumque perierit, mortis ſuæ cauſas ſibi adſcribat, qui curari noluit cùm remedium haberet quo poſſet euadere. Chriſti autem manifeſta in omnes prædicetur miſericordia, eò quòd ij qui pereunt, ſuâ pereant negligentiâ: qui autem ſaluantur, ſecundùm Chriſti ſententiam liberentur: *qui* 1. Tim. 2. *omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Geu. 18. Denique & Sodoma ſi habuiſſet quinquaginta Iuſtos, non eſſet euerſa: & ſi decem habuiſſet, eſſet redempta, eò quòd ſermo remiſſionis peccatorum animam ſeruitute exuat, & diſciplinæ plenitudo perfectæ mentem non ſinat edaci libidinum vapore conſumi. Plurimùm tamen refert, & moralem ędificat affectum, ſi etiam numerum Iuſtorum ſimpliciter accipiamus prodeſſe populorum ſaluti: Comprimit & reſecat inuidiam, confundit improbitatem, virtutem incitat, auget gratiam: Nemo enim inuidere debet alteri laudem quæ ſibi proſit: atque improbus quiſque redemptorem ſuum dum ſuſcipit, frequenter imitatur. Certè veneratur, plerúmque etiã diligit. Ipſe etiam ſi aliis pro futurum ſciat, ſtudiis augetur. eâque gratiâ connectit populos, accumulat charitatem ciuium, vrbium gloriã. Quam beata Prou. 11 ciuitas quæ plurimos Iuſtos habet, quã celebrabilis ore omnium, quomodo benedicitur tota de parte, & beatus atque perpetuus eius ſtatus æſtimatur! Quàm gaudeo cùm aliquos mites ac ſapientes diu viuere video, cùm virgines caſtas, viduas graues aſpicio longæuas, velut quandam in canam Eccleſiæ curiam prætendant ipſo quodam vultu & ſpecie grauitatis, quod reuereantur, quod imitentur, quo ad omnem morum gratiam colorentur. Non enim ipſis gaudeo, cùm viuendo multa ſubeant tædia ſæculi huius; ſed quia proſunt pluribus. Similiter dum aliquis huiuſmodi decidit, quamuis longâ ſe- Eſai. 3. nectute depoſitus, afficior, quia deſtituitur grex iuuenum muro ſenili. Denique perituræ vrbis aut malorum Prou. 11. imminentium vel futuræ labis hoc primum indicium eſt, ſi † decedant viri conſultores, vel etiam grauiores al. deciſœminæ. Hinc primùm ingruentium porta aperitur ma- dant. lorum. Sicut ergò vrbs tota ſolidatur atque augetur cœtu ſapientium, vel obitu labefactatur: ita ſermo grauis, & quidem ſenilis, plenus prudentiæ ſtabilire vniuſcuiuſque animam, & confirmare mentem ſolet. Iam ſi accedat multarum lectionum vſus, plurimorum præceptorum & conſiliorum quidam ſenatus, velut perpetuum vrbis eius quæ in ſingulorum eſt præcordiis, ſtatum efficit.

Quâ ratione Moyſes primogenitos & redẽptores cæterorũ Leuitas appellauerit; cur non ſit abſurdum quod facinoroſi cohabitent piis: de duobus in Deo generibus virtutum, vno quo remittit, alio quo vindicat: quódq; ſemper egreſſus malitiæ virtutis operetur ingreſſum, ſicut & ingreſſus malitiæ virtutem excludit, vt Euangelicæ veritatis exempla comprobant. [G]

CAP. IV.

[Num. 3.] IDeò ergò primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas Moyſes appellauit, quòd maturioris & vtilis ſententiæ viri, altero ſenectutem quandam animæ præferant, altero redemptionem conferant. Vnde & ciuitates Leuitarum redemptrices ſignificauit Moyſes: [Num. 35.] quia is qui confugit ad eam animam, in quâ habitat Dei verbũ, [1. Cor. 3.] quæ vrbis modo munita atque vallata ſit, perpetuam libertatem acquirit ſibi. [H] [Num. 35.] Sicut in ciuitatibus Leuitarum erat pœnarum remiſſio, vt ſi quis ad eas confugeret, qui non voluntariam necem hominis admiſerat, nulli eum occidere liceret, intrà vrbes duntaxat poſitum Leuitarum: ità quem peccati proprij pœnitet, quod aut imprudenter aut inuitus admiſit, ſi Leuitarũ adhæreat incolatui, & ab illis præceptoribus qui Dei mãdata diſpẽſant, recedendum non putet, lex ipſa ab omni eum cõmiſſi flagitij pœnâ ſupplicióque liberat. [Ioan. 10.] Nec abſurdum putes quòd facinoroſi cohabitẽt piis, maculoſi ſacratis. [I] Opus enim habent purificari qui aliquo polluti ſunt delictorum contagio. Et quodammodò diuerſo genere cauſa concurrit. Sicut enim Leuites mundanis voluptatibus abdicatus, exul eſt culpæ: ità ſãguinis reus, fugitiuus eſt patriç: Sed hoc intereſt, quòd iſte neceſſitate ſuos deſerit propter metum legis; miniſter autem Dei humanarum conſortiis renunciat paſſionum, & quadam carnalis illecebræ ſe abdicat neceſſitudine propter ſtudia virtutis. Etiam illud non abhorret à vero, quod & iſto velut, quaſdã in ſe manus inicit, vt interficiat voluptates ſui corporis, & quendam ſuæ carnis operetur interitum. [K] [Exod. 2.] Interfecit nempe Moyſes Ægyptium, & fugax factus eſt de terrâ Ægypti, vt declinaret eius terræ tyrannum. Sed nõ antè illũ interfeciſſet Ægyptiõ hominẽ, niſi priùs in ſe nequitiæ ſpiritalis Ægyptiũ interemiſſet, & abdicâſſet regalium luxu honorum, maius patrimonium [Heb. 11.] æſtimans theſauris Ægypti opprobrium Chriſti. Quod ſtultis quidem videtur opprobrium; nobis autem illud [1. Cor. 1.] opprobrium Dominicæ crucis virtus Dei eſt atque ſapiẽtia. [1. lod. 2. 23. q. 5. cap. remittuntur, & di. pd. 1 ir. diſt. 1. cap. verbum Dei.] Accedit eò, quòd duo quædã in Deo principalia ſunt genera virtutum: vnum quo remittit, aliud quo vindicat. Remittuntur peccata per Dei verbum, cuius Leuites interpres & quidam executor eſt: remittuntur etiam per officium Sacerdotis, ſacrũmque miniſterium: [L] puniuntur quoque per homines, ſicut per iudices, qui poteſtate ad tempus vtuntur, ſicut Apoſtolus docet, dicens: [Rom. 13.] *Vis autem non timere poteſtatem? Bonũ fac, & habebis laudem ex illâ. Dei enim miniſter eſt tibi in bonũ. Si autem malum feceris, time. Non enim ſine cauſâ gladium* [Eſa. 13.] *portat: Dei enim miniſter eſt, vindex in iram ei qui malum agit.* Puniuntur peccata etiam per populos, ſicut legimus, quia ſæpe alienigenis Dei iuſſu excitatis, propter diuinæ maieſtatis offenſam ſubiectus factus eſt populus Iudæorum. Nec is quidem qui inuitus aliquod fecerit homicidium, extrà miniſterium eſt. Siquidem lex [15. q. 1. cap. nec is qui. Exod. 21.] ait de eo: *Quia Deus dedit eum in manus eius.* Manus [M] ergò eius inſtrumenti modo diuinæ vltioni miniſterium præbuerunt. Leuites igitur miniſter remiſſionis eſt. Percuſſor autem, qui tamen non ex diſpoſitione; ſed præter voluntatem fecerit homicidium, diuinæ miniſter eſt vltionis. Illud quoque ſpecta quia cùm interficitur impius, Chriſtus infunditur. [Ibidem.] Et vbi abominatio aboletur, [al. congregatur.] ſanctificatio † cumulatur, quia Dominus dixit: *In eâ die quâ interfeci omne primogenitũ Ægypti, ſanctificaui mihi omne primogenitũ Iſrael.* [Num. 3. 32. q. 1. ca. cùm renunciatur.] Quod non ad vnum diem afflictionis Ægypti referes; ſed ad omne tempus. Cùm enim renuntiatur improbitati, ſtatim adſciſcitur virtus. Egreſſus enim malitiæ, virtutis operatur ingreſſum: eodémque ſtudio quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Habes hoc in Euangelio; quia vbi Satanas im- [G] miſit ſe in cor Iudæ, Chriſtus receſſit ab eo, momentóq; [Ioan. 13.] eo quo illum recepit, hunc amiſit. Denique ſic ſcriptum eſt: *Et poſt buccellam introiuit in eũ Satanas.* Dixit ergò illi Ieſus: *Quod facis, fac celeriùs.* Quid illud? Vt quia [Ibidem.] introierat in illum Satanas, ipſe abiret à Chriſto. Eiicitur itaque & excluditur, eò quòd iam cum Domino Ieſu eſſe nõ poſſit; quia cœperat eſſe cũ diabolo: Nulla enim communicatio Chriſti ad Belial. [2. Cor. 6.] Vnde ſtatim imperio expulſus abſceſſit, ſicut legimus, dicente Euangeliſtâ: [Ioan. 13.] *Qui cùm accepiſſet buccellam, exiuit continuò*: erat enim nox. Nõ ſolùm exiuit; ſed continuò, & nocte exiuit. Nec mirum ſi noctis tenebras habebat, qui Chriſtum deſerebat. Verùm ſicut ipſe receptus à diabolo, excluſus à [H] Chriſto eſt: ita Zachæus renuntians auaritiæ, Chriſtum recepit: Meritóque videns ſtudium eius quòd in arborem aſcendiſſet, vt tranſeuntẽ Ieſum videret, dicit Dominus: [Luc. 19.] *Zachæe! feſtinans deſcende, quia hodie in domo tuâ manere me oportet. Et deſcendit feſtinans, & excepit illũ gaudens.* Sed excipiendo Chriſtũ, excluſit auaritiã, relegauit perfidiam, renuntiauit fraudibus. Aliter enim non ingreditur Chriſtus niſi vt vitia excludat; quia non cohabitat erroribus. Deníque de templo eiiciebat nummularios, quia ipſe volebat habitare. [Ioan. 2.] Vnde Zacchæus hoc intelligens, quia Chriſtum vetere ſuo ſuſcipere af- [I] fectu non poterat, ſuperiora vitia exire ſuo iuſſit hoſpitio, vt Chriſtus intraret. Meritò igitur Phariſæis obmurmurantibus quòd Dominus Ieſus ad hominem peccatorem diuertiſſet, dixit ad Dominum: *Ecce dimidium bonorum meorum omniũ do pauperibus: & ſi cui aliquid fraude abſtuli, reddo quadruplum.* [Luc. 19.] In quo illis reſpondit qui dicebant peccatorem Chriſto hoſpitium nõ debuiſſe præbere. Hoc eſt: iam non ſum publicanus, non ſum ille Zacchæus, non prædo, non fraudator. Reddo quæ ſuſtuli, reddo quæ auferre conſueueram. Iam dono pauperibus quos antè nudabam, iam mea [K] confero qui aliena rapiebam. Fugerunt crimina poſtquàm Chriſtus intrauit. Diſcuſſa eſt omnis carnalium cæcitas paſſionum, vbi æternæ vitæ lumen infuſum eſt. [Ioan. 8.]

De adipibus & pinguedine ſacrificiorum & hoſtiarum.

CAP. V.

DIximus de primogenitis, dicamus etiam de adipibus, de quibus ſatis docet Dauid, dicẽs: [Pſal. 62.] *Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea.* Et ſuprà ait: [Pſal. 19.] *Et holocauſtum tuũ pingue fiat.* Hoc docens acceptabile eſſe ſacrificium, quod pingue, quod nitidum, & quodam pabulo fidei ac deuotionis, verbique cæleſtis vberiora alimoniâ ſaginatum eſt. [Num. 18.] Frequenter pingue opus dicimus quod ſpiſſum & operoſum intelligi velimus: & [Num. 11.] opima hoſtia prædicatur, quæ non ſit tenuis, non ſit [L] exilis. Vnde & ſacrificium pingue rectè nuncupamus, [Pſal. 19.] quod optimum cupimus declarare: Sed etiam illud do- [Exod. 13.] cumento eſt quòd pingues vaccæ propheticâ interpretatione annis fertilibus comparatæ ſunt.

Et dixit Dominus Deus ad Cain: Quare triſtis factus es, & quare cõcidit vultus tuus? Nõ ſi rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccâſti? quieſce. Ad te conuerſio eius, & tu princeps es illius. Et dixit Cain ad Abel fratrem ſuum: Eamus in campum. Et factum eſt, cùm eſſent ipſi in campo, inſurrexit Cain in [M] Abel fratrem ſuum, & occidit eũ. Et dixit Deus ad Cain: Vbi eſt Abel frater tuus? Et dixit, Neſcio: nũquid cuſtos fratris mei ego ſũ? Et dixit Deus: Quid feciſti hoc? Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terrâ. Et nũc maledictus tu à terrâ quç operuit os ſuũ, & excepit ſanguinem fratris tui de manu tuâ: quoniam operaberis terrã, & non augebit virtutẽ ſuam dare tibi. Gemens & tremens eris ſuper terrã. Et dixit Cain ad Dominũ: Maior cauſa mea eſt, quàm vt dimittatur mihi. Si derelinques me hodie, à facie tuâ abſcondam me, &

ero gemens & tremens ſuper terram. Et erit, G omnis qui inueniet me, occidet me.

Quid ſibi velit quod Dominus ait, Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccaſti, quieſce: & de quatuor generibus quib' ſacrificia cõmendabantur, quorũ ſi aliquid deſit, ſacrificiũ non probatur, cum pulcherrimâ iſtorũ morali interpretatione.

CAP. VI.

Pſ. 49. NVnc cõſideremus quid ſit quod ait Dominus: *Si rectè offeras, nõ autẽ rectè diuidas, peccaſti, quieſce.* Quod indicium eſt, Deum non muneribus oblatis placari; ſed offerentis affectu. Denique condemnati oblatorH muneris Cain, quia pro conſcientiâ inſinceræ oblationis intellexit Deo ſacrificium ſuum non probatum, triſtis eſt factus: Quando enim mens ſibi recti eſt conſcia, gratulatur, & infuſione quadam ſpiritali, repletur animus gaudio, cum alicuius vel ſtudia, vel opera à Deo probantur. 1. Ioh. 2 Triſtitia igitur Cain, conſcientiæ teſtimonium repulſę iudiciũ eſt. Et quãuis obtulit munus; tamen quia nõ rectè & iure diuiſit, in culpã incidit: Quatuor enim genera ſunt quib' ſacrificia cõmẽdabãtur. Si aut noua nouorũ eſſẽt, aut frixa, aut diuiſa, aut cõtinua. Exod. 23. Noua nouorũ primo tẽpore anni, quę ſpecies in primogenitis fructibus æſtimabãtur: nunc autẽ reuelatum eſt Rom. 12 eos ſignificari, qui per baptiſmatis ſacramẽta renouãtur: I Hoc eſt enim verè ſacrificiũ primitiuũ, quãdo vnuſquiſque ſe offert hoſtiã, & à ſe incipit, vt poſteà munus ſuũ poſſit offerre. Noua igitur fides renouatorũ, valida, pubeſcẽs, incremẽtũ virtutis acquirẽs, nõ remiſſa, nõ feſſa, nõ ſenio quodã marcida, & vigore ignaua, apta ſacrificio eſt, quæ pullulet quodã virẽti germine ſapiẽtiæ, & iuuenili diuinæ cognitionis feruore pubeſcat. Habeat tamẽ ſuccũ doctrinæ veteris: Sicut enim noui, ita & veteris teſtamẽti debet doctrina cõcurrere, quia ſcriptũ eſt: Leuit. 25. *Mãducate vetera veterũ, & vetera à facie nouorũ auferte.* Cibus nobis ſit cognitio Patriarcharũ, epuletur animus in Prophetarũ oraculis: tali ſaginã mens paſcatur interior: K Sed iam nõ ſpecies agni ſit; at veritas corporis Chriſti. Exod. 12. Non vmbra legis perſtringat oculos; ſed apertè Dominicæ gratia paſſionis & ſplendor reſurrectionis aciem Leuit. 7 mentis illuminet. Si autem offeres ſacrificium de primitiuis ouibus, frixum in igne, frixum pingue, offeres ſacrificiũ primitiuorum, ſicut ſcriptum eſt, quod ſignificat fidem tuã velut igni probatã eſſe debere, & ſancto Gen. 25 feruere ſpiritu. Deniq; coxit lentem Iacob, & fratri primatus benedictionis eripuit, quos vtiq; ſolida cõſequeretur fides. Hic ergo robuſtus & viuidus augebatur; ille autẽ qui cibum ſuum cuquere neſciebat, fatigatus atq; deficiens defluebat. Vratur igitur verbo Dñi ſicut igne virtus animæ tuæ. Vide vſtũ Ioſeph, ſicut ſcriptum eſt: Pſ 104. *Eloquiũ Domini vſſit eum.* Torreatur fides tua ſicut ſpicæ meſſium: Tunc enim maturitatem fructuum præfeL runt, cùm eas primo ſolis proceſſu tempora æſtiua torruerint. Sermo igitur plurimus Scripturarum animam confirmat & quodam ſpiritalis gratiæ colorat vapore. Rationabilia quoque inuenta corroborãt diſſoluũtq; Gen. 22 omnem vim irrationabilium paſſionum. Ideóque Eſaü Exod. 12. laxatis virtutis ſuæ nexibus diſſolutus eſt. Illi autem qui Exod. 14. ſuccincti lumbos non crudum neque coctum aquâ: ſed aſſum agni caput agni edere iubebantur, ſicut habes in Exodo, forti ac fideli animo, pedeſtri itinere maria trãsfretãrunt. In Euangelio quoque aſſos piſces Dñs Ieſus Luc. 24 manducabat, ſicut ſcriptum eſt: *in quo plenitudo ſancti* Gen. 25 *Spiritus redundabat.* Et fortaſſe ideò deficiebat Eſaü, quia coctum in aquâ deſiderabat cibum, quem Iacob quaſi inhabilẽ ſibi donauit infirmo. Oblationem autẽ atque orationem oportet non confuſam eſſe, ſed competenti diuiſione diſtinctã. In omni enim re cõfuſione melior eſt diſtinctio, multò magis in oratione atque oblatione; quę niſi certas diuiſiones habeat, fit obſcurior. Leuit. 1. Ideóque hoſtiæ plerumque membra lex diuidi iubet, & holocauſta offerri, vt ſine admixtione & operimento aliquo nudum ſacrificium ſit, eò quòd nuda atque omnibus exuta inuolucris debet fides noſtra feruere, ne

G variis & fallacibus opinionibus induatur, ſed pura atq; ſincera ſimplicitas mentis appareat: deinde in partes diuidatur congruas: Virtus enim genus eſt, quæ diuiditur in plurimas ſpecies. Sed principales quatuor ſunt: prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia. Redoleat igitur oratio tua prudentiã ergà cognitionem Dei, & 1. Cor. 7 veritatem fidei, redoleat temperantiam, quam etiam à conjugibus exigendã putauit Apoſtolus, dicens: *Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt* Exod. 19. *vacetis orationi.* Et lex caſtigatos antè heſternum & nudiuſtertium diem ad ſacrificium accedere iubet. Forti- Pſ. 108. tudinem teneat oratio, vt nullo interpoletur metu, nullâ H laſſitudine deficiat. Tunc enim debet eſſe intentio ad precandum robuſtior, cùm vrgemur aduerſis. Iuſtitiam cuſtodiat precatio, quã ſi tenuiſſet Iudas, non in peccatum facta eſſet eius oratio: Quãdo enim magis ab iniuſtis operibus ac prauis ſtudiis abſtinere debemus, quàm tunc quando Dei iuſtitiam deprecamur? Et ideò Dominus, vt cordi nobis eſſet iuſtitia: *Beati*, inquit, *qui perſe-* Matth. 5. *cutionẽ patiuntur propter iuſtitiã: ipſorum eſt enim regnũ* Ioan. 18 *cælorũ.* Hæc enim defuit Iudæ: Nã ſi adfuiſſet, nõ tradidiſſet Dominum, non prodidiſſet magiſtrum. Defuit ſacrificio etiam Cain iſtius, qui ſi tenuiſſet iuſtitiã. Domino debuit primitiua munera, nõ poſteriora deferre. Defuit itaque ei diuiſio, ideóq; reſponſum ait: *Si rectè* I *offeras, non autẽ rectè diuidas, peccaſti, quieſce.* Vides quantũ ſit vitij, Vbi deeſt diuiſio, ibi totum ſacrificium refutatur. Supereſt vt de continuâ & iugi oratione dicamus, quòd immorari nos & vacare orationi oportet. Pernoctabat Dñs in oratione, nõ vt ſibimet prodeſſet; ſed vt nos doceret. Frequens enim oratio quandã operatur diſciplinã orãdi, quia ipſe vſus docibiles Dei facit, Luc. 6. indocibiles negligentia. Bona igitur exercitatio. Deniq; corporis virtus exercitatione augetur frequenti; at inexercitata minuitur & labitur. Plurimi enim exercitij diſſuetudo etiã naturalem cõſueuit diſſoluere virtutem. Similiter animæ fortitudo exercitationis aſſiduitate ſolidatur, vt labor ipſe diſciplinæ ſit nõ oneri futurus; ſed vK ſui. Hunc cibum menti noſtræ deferamus, qui multa attritus meditatione ac politus, cor hominis ſicut illud cæleſte manna cõfirmet. Quod nõ otioſè tritũ ac politũ Pſ. 103. accipimus, eò quòd cæleſtium Scripturarũ alloquia diu terere ac polire debemus, toto animo & corde verſãtes, vt ſuccus ille ſpiritalis cibi in omnes ſe venas animę diffundat. Ergò ſi tamquam pubeſcens adoleſcat fides, quę defectum ſeneſcentis deuotionis ableget, & ſpiritu ferueat, & cõgruâ diſtinctione teneatur menſura legitimæ diuiſionis, & aſſiduitas cõmendet gratiam: tunc ſit illud pingue, & tamquàm adipale precationis genus, de quo dicit Scriptura: *Impinguaſti in oleo caput meũ.* Sicut enim Pſ. 22. agni multo lacte pingueſcunt, & ſicut oues bene paſtæ adipe nitent; ita Apoſtolico ſucco paſta Fidelium pinL gueſcit oratio. Horum ſi deſit aliquid quæ ſuprà diximus, ſacrificium non probatur. Ideóque dictum eſt ad Cain: *Si rectè offeras, non autẽ rectè diuidas, peccaſti:* Namque mundus ipſe diſtinctè legitur factus, cùm eſſet antè incõpoſita pars eius, quia: *Terra erat inuiſibilis & incompoſita.* Nempe lux primùm facta eſt, & vocauit Gen. 1. Deus lucem, & ſeparauit Deus inter lucem & tenebras, & vocatæ ſunt tenebræ nox. Et per ordinem ſingula quòd facta ſint legimus, cælum, terra, ligna fructifera, animalia diuerſa. Diſtributa autem ſunt leuiora ſuperioribus, vt aër & ignis: grauiora inferioribus, hoc eſt, M terra & aqua. Vtique ſimul omnia fieri iubere potuit Deus; ſed diſtinctionem ſeruare maluit, quã nos in omnibus imitaremur negotiis, & maximè in viciſſitudinib' gratiarum, in quibus non ſatis eſt reddere quod acceperis; ſed commendare quod reddas: Nam ſi quis debitum ſoluat, & in referendo iniuriam faciat creditori, intolerabilius eſt vtique quàm non rediddiſſe quod debebat. Non ergò quantitas ſolutionis; ſed animus reddẽtis, & qualitas cõſideratur, & affectus. Rectè igitur Cain obtulit, quia oblatio inſigne deuotionis, & indicium gratiarum eſt: ſed non rectè diuiſit, quia antè omnia Deo debuit deferre primitias, vt à gratiâ inchoaret

auctoris: Etenim diuiſionis hic ordo eſt, vt prima ſecũdis, non primis ſecunda præcurrant: & cæleſtia terrenis, non terrena cæleſtibus præferantur.

Quod quia Cain ordinem diuiſionis non ſeruauit, dictum ſit ei: Peccaſti, quieſce, *& quemadmodum Deus omnia docuerit, & quid moraliter illud ſignificet.*

CAP. VII.

Geneſ. 4 SEd quia Cain confudit hunc ordinem, dicitur ei: *Peccaſti, quieſce.* Omnia docet Deus. Primùm ne pecces, vt in Adã monuit: ſecundò ſi peccaueris: quieſcas, vt in Cain doceris Erubeſcere enim debemus, & cõdemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defenſione cumulatur. Et ſilendo corri-
Prou. 18 gimur, contentione prolabimur. Sit ſaltem verecundia,
Eſai. 43 vbi non eſt abſolutio. Inde illud: *Iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt ſui.* Et iterùm ab ipſo Domino alibi dictum legimus: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* Quanta pudoris gratia, vt iuſtitiam teneat verecundia, quam culpæ reatus abſtulerit! Ideò autem ait: *Quieſce,* quoniam non habes quod excuſes. Culpæ ipſius ad te
al. adijcitur. conuerſio eſt. Non enim frater ei† addicitur; ſed error adſcribitur, cuius ipſe ſibi auctor eſt: In te, inquit, reuertitur crimen quod à te cœpit: Non habes in quo neceſſitatem magis quàm mentem tuam arguas. In te retorquetur improbitas tua, tu princeps es illius. Bene ait: *Tu princeps es illius*; Etenim impietas mater quædã eſt delictorum; & qui grauiora peccauerit, in cætera facilè prolabitur: Quomodò enim poteſt ab humanis temperare qui diuina violauit, & hominibus bonus eſſe qui Deum læſit? Atrociorem igitur ſcelerum reatum vitia reliqua ſequuntur, quoniam quò flagitioſa propenderint, eò inclinant cætera Tu ergò princeps operis tui, tu dux criminis. Non te inuitum, non imprudentem error attraxit; ſed voluntarius reus iudicio, non lapſu feciſti dolum, quo diuinæ iniuriæ reum ipſe conuincis.

Quomodò Cain admonitus vt quieſceret, auxerit inſolentiam, & flagitium acerbauerit: & quid ſibi velit quod ait: Eamus in campum.

CAP. VIII.

ADmonitus autem vt quieſceret, auget inſolentiam, acerbat flagitium. Quid igitur ſibi vult quod ait: *Eamus in campũ*: niſi quia locus nudus gignentium eligitur parricidio? Vbi enim frater habebat occidi, niſi vbi fructus deeſſet? Tãquã præſagiẽs natura tãti ſceleris loco germina denegauerat: quia non cõueniebat vt idem ſolũ & cõtagia parricidalis ſanguinis reciperet præter naturã, & fructus ſecundùm naturã germinaret Meritò ipſe dicit: *Eamus in cãpum.* Non dicit: Eamus in paradiſum vbi poma florent, nõ in aliquẽ cultum & fructiferum locum. Ipſi parricidæ indicant fructum ſe ſceleris habere nõ poſſe, nec penès eos fructum manere qui tantæ impietati præbuerint officium: Nam ipſam refugiunt elementorum benignitatem, vt iſte Cain qui videtur veritus ne largior boni terra prouentus triſte facinus impediret, & liberalitatis aſſuetudine genitalis quã facit ſibi fœtus & fructus varios germinaſcere, in hoc quoque criminis apparatu vel mutâ ſpecie ſui fraternũ reuocaret affectum. Latro diem refugit quaſi criminis teſtem, lucem adulter erubeſcit quaſi adulterij conſciam, parricida terrarum fœcunditatem fugit. Quomodò enim poterat communis partus videre conſortia, qui conſortem ſui ſanguinis trucidabat?
Gen. 37 Ioſeph in lacum mittitur ſiccũ, Ammon intra domum
2. Reg. 13 occiditur. Iuſtum igitur natura eſt impertita iudicium, ea loca in quibus erat futurum parricidium, muneris ſui dote priuando: vt ex innocentis ſoli quadam damnatione oſtenderet quantò forent noxiora futura ſupplicia. Propter ſcelus igitur hominum & ipſa elementa damnãtur. Denique Dauid montibus, in quibus Ionathas cum patre interemptus eſt, perpetuæ pœnã ſterilitatis optauit, dicẽs: *Montes qui eſtis in Gelboe,*
2. Reg. 1 *neque ros, neque pluuia cadat ſuper vos, montes mortis.*

A *Quã ratione interrogauerit Deus Cain vbi eſſet frater ſuus, & de ipſius redargutione atque condemnatione: cum moralis intellectus explanatione.*

CAP. IX.

NVnc cõſideremus quã ratione interrogauit Deus Cain vbi eſſet frater ſuus, quaſi neſciret occiſum: Sed quod ad ſcientiam Dei ſpectat, negantem arguit, & inficiãti quaſi ſciens reſpõdit: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terrã*; quod autẽ ad rationem profundã attinet, peccantes admonet ad pœnitentiam. Confeſſio enim pœnarum compendium eſt. Inde in iudicijs ſæcularibus impoſiti equuleo torquentur negantes, & quæ-
B dam tangit iudicem miſeratio confitentis. Eſt quædam in peccatis verecundia, & pœnitentiæ portio crimen fateri, nec declinare culpam; ſed recognoſcere. Mitigat iudicem pudor reorum; excitat autem pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitentiã Deus, vult de ſe ſperari indulgentiam, vult demonſtrare tuã confeſſione quòd non ſit auctor malitiæ: Nam qui peccatũ ſuum ad quandam referunt, vt gentiles aſſerunt, decreti aut operis ſui neceſſitatẽ, diuina arguere videntur, quaſi ipſorum vis cauſa peccati ſit: Qui enim neceſſitate aliquã coactus occiderit, quaſi inuitus occidit Ea verò quæ à nobis ſunt, excuſationem nõ habent: quæ autem præ-
C ter nos ſunt, excuſabilia ſunt: Sed quãtò grauius peccato ipſo ad Deum referre quod feceris, & reatus tui inuidiam transfundere in auctorem non criminis; ſed innocentiæ. Perpende autem parricidæ reſpõſionem. *Neſcio* (inquit) *nunquid cuſtos fratris mei ego ſum!* Et ſi contumaciam prodat hic ſermo; ſonat tamen quia ſi bonum fratrem cõſideraſſet, cuſtos debuit eſſe pietatis. Quem enim magis quàm fratrem ſeruare debuerat? Sed quomodò germanitatis ſeruaret officium, qui neceſſitudinis non agnouiſſet affectum? Aut quomodò fieri poſſet, vt naturæ obedientiam deferret, qui Deo reuerentiam nõ exhiberet? Negat primũ quaſi apud ignorantem, recu-
D ſat fraternæ munus cuſtodiæ, quaſi exors naturæ, declinat iudicem quaſi liber arbitrij Quid miraris ſi pietatẽ non agnouit, qui nõ agnouit auctorem: Et ideò doceris hac ſerie Scripturarum, fidem eſſe radicem virtutum omnium. Vnde & Apoſtolus ait: *Quia fundamentum Chriſtus eſt*: & quidquid ſuprà hoc fundamentũ ædifi- 1. Cor. 3.
caueris, hoc ſolum ad operis tui fructum, & ad virtutis proficere mercedem. Cõgruè igitur reſpõdit Dominus tam imprudenter neganti, dicens: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terrã.* Hoc eſt, cur neſcis vbi eſt frater tuus? Soli eratis cum duobus parentib⁹, inter paucos frater te latere nõ debuit. An quia parentes tui accuſatores eſſe nõ poſſunt? Nolo enim vt ea neceſſitudo quæ
E eſt auctor ſalutis, fiat auctor periculi In te ſolo leges ſuas natura amiſerit. Ideò ergò putas crimen latere, quia parentes accuſare non debent? Sed eò maior eſt condemnatio tua: Nam ſi cara neceſſitudinis nomina accuſare nõ debent, multò magis nõ debent occidere: Sed ſi me teſtem abnuis, & refugis arbitrũ, vox ſanguinis fratris tui teſtis eſt, quæ ad me clamat. Illa te maiore auctoritate arguit, quam ſi frater viueret Soli eratis, quis eũ potuit alter occidere? Si accuſas parentes, parricidam probas. Potuit fratrem occidere, qui nõ parcit parentibus. Potuit parricida eſſe, qui de parricidis ſe ortũ probare deſiderat. Et bene ait: *Vox ſanguinis fratris tui clamat,* nõ frater clamat. Hoc innocẽtia & gratia germanitatis
F etiã in ipſâ morte ſeruat. Nõ accuſat frater, ne videatur parricida. Nõ accuſat vox ipſius, nõ anima eius; ſed vox ſanguinis accuſat, quem ipſe fudiſti. Tuum te ergò facinus, non frater accuſat. Simul querela criminoſa adimitur. Non poteſt de alieno teſtimonio queri, qui crimen proprio facinore confitetur. Minor eſt ſermo quam factum. Eſt tamẽ etiã terra teſtis, quæ cepit ſanguinem. Et bene ait: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terrã,* nõ dixit, de fratris clamat corpore; ſed, *de terrã clamat.* Et ſi frater parcit, terra non parcit. Si frater tacet, terra cõdẽnat Ipſa eſt in te & teſtis & iudex Teſtis acrior, quę adhuc parricidij tui ſanguine madet: iudex aſperior, quę tãto ſcelere coinquinata eſt, vt aperiret os ſuum, & ex-

ciperet ſanguinē fratris tui de manu tuâ. Et illa quidem
aperuit os ſuum, quaſi exceptura de fratribus verba pie-
tatis, nihil timens cùm fratres videret, quæ ſciret ius ger-
manitatis amoris incentiuū eſſe, non odij: Nam quo-
modò poterat parricidium ſuſpectare, quæ adhuc noo
viderat homicidium? Sed tu effudiſti ſanguinem, cuius
dolens ipſa contagium: *Non augebis*, inquit, *virtutē ſuā
dare tibi*. Quàm innocēs vltio, vt quæ tàm grauiter vio-
lata fuerit, ſatis habens non prodeſſe, non quærat noce-
Matth. re! Non mediocre etiā dogma quòd ait: *Vox ſanguinis
24. fratris tui clamat ad me* quia Deus iuſtos ſuos audit eoā
Sap. 3. mortuos, quoniam Deo viuunt. Et meritò pro viuenti-
bus habentur, quia etiamſi corporis guſtauerint mor-
tem; vitam tamen incorpoream capiunt, & illuminan-
tur ſuorum ſplendore meritorum, luce quoque fruun-
tur æternâ. Iuſtorum ergò audit ſanguinem; auertit ſe
autem a precibus impiorum, quoniam etiamſi videan-
tur viuere; miſeriores tamen ſunt omnibus mortuis, car-
nem ſuam ſicut tumulū circumferentes, cui infelicem
Sap. 5. infoderunt animam ſuam. Quid enim aliud eſt qoam
ſepulta qoæ intrà humum voluitur, & terrenæ auaritiæ
cupiditatibus, cæteriſque vitiis includitur, vt gratiæ cæ-
leſtis auram ſpirare non poſſit? Huiuſmodi peccator à
terrâ maledictus eſt, quæ eſt infima & poſtrema pars
mundi. Superius vtique cælum, & quæ in cælo ſunt, ſol,
luna, & ſtellæ, throni, dominationes, priocipatus, &
poteſtates, Cherubim & Seraphim. Noo eſt ergò du-
bium quòd eum & ſuperiora damnauerint, quem infe-
riora damnarunt: Nam quomodò abſoluitur puræ illi
cæleſtique ſententiæ, quem nec terræ potuerunt abſol-
uere? Et ideò gemens & tremens iubetur eſſe ſuper ter-
ram. Euidens, generaliſque ratio, quia omni improbo
mala adſunt, & affutura ſunt Quæ adſunt, triſtitiā ope-
rantur: quæ futura, formidinē. Sed improbū plus præ-
ſentia, quā futura ſollicitāt. Vnde & Caio dixit ad Deū.
*Maior cauſa mea eſt, quā vt dimittatur mihi. Si dereliu-
ques me hodie, à facie tuâ abſcōdā me*. Nihil enim grauius
quā errantē à Deo deſeri, vt ſe reuocare nō poſſit. Mors
peccatoris finem peccandi affert; vita autem diuino gu-
bernaculo deſtituta præcipitatur, & in grauiora prola-
bitur, vt ſi gregem paſtor relinquat, incurſent beſtiæ: ità
cùm Deus deſerit hominē, ingruit diabolus. Graue eſt
præſertim inſipientibus, non habere rectorem. Serpit
malitia, vulnus augetur, vbi medicina defuerit. Abſcō-
Ioan. 3. dit ſe autem qui velare vult culpam, & tegere peccatū.
Qui enim malè agit, odit lucem, & amat tenebras, &
ſuorum quærit latibula delictorum. Iuſtus autem non
abſcondere à Domino Deo ſuo, ſed magis ſe offerre
Eſai. 6. conſueuit, dicens: *Ecce ſum ego, qui nō habeo criminoſam
conſcientiam quam timeam deprehendi*. Meritò ergò ſe
abſcōdit malè cōſcius, & ait: *Omnis qui inuenerit me, occi-
det me*. Anguſtæ mentis homo præſentē mortē veretur,
perpetuam negligit, & diuinum iudicium non reformi-
dat. Interitum ſolum corporis deprecatur. Sed à quo ti-
mebat occidi, qui ſolos parentes habebat in terris? Po-
tuit quidem & incurſus beſtiarum timere, qui legis di-
oinę iura violauerat; oec præſumere de ſubiectis anima-
libus cæteris, qui hominem docuerat occidi. Potuit &
parentes parricidas timere, qui docuerat parricidium
poſſe committi. Potuerunt enim & parentes de filio
diſcere, qood didicerunt poſteri de parente.

Et dixit Dominus Deus: Non ſic: omnis
qui occiderit Cain, ſepties vindictam exſol-
uet. Et poſuit Dominus Deus ſignum ſuper
Cain, ne qui eum inueniſſet, occideret eum.
Egreſſus eſt autem Cain à facie Dei, & habi-
tauit in terra Naid contra Eden. Et cognouit
Caio mulierem ſuam, & concipiens peperit
Enoch. Et cuodidit ciuitatem, & nominauit
ciuitatem de nomine filij ſui, Enoch. Natus
eſt autem Enoch, Gaidad, & Gaidad genuit
Mauiaël, & Mauiaël geouit Mathuſala, & Ma-
thuſala genuit Lamech. Et ſumpſit ſibi La-
G mech duas mulieres, nomen voi Adda, & no-
men ſecuodæ Sella. Et peperit Adda Iobel,
hic fuit pater habitantium in tabernaculis pa-
ſtorum. Et nomen fratris eius Iubal: hic fuit qui
oſtendit pſalterium & cytharam. Sella autem
peperit & ipſa Thobel, & fuit ærarius mallea-
tor æris & ferri. Soror autem Thobel, Noema
Dixit autem Lamech mulieribus ſuis Addæ &
Sellæ: Audite vocem meam mulieres Lamech,
auſculate ſermones meos: quooiā virum occidi
in vulous mihi, & adoleſcētem in liuorem mihi:
quia ſepties vindicatū eſt ex Caio: ex Lamech
H autem ſeptuagies ſepties. Cognouit autē Adam
Euam mulierem ſuam, & concipiens peperit
filium, & nominauit oomeo eius Seth, dicens:
Suſcitauit enim mihi Deus ſemeo aliud pro
Abel, quem occidit Cain. Et Seth natus eſt fi-
lius, oominauitque nomeo eius Enos; hic cæ-
pit inuocare oomeo Dominī Dei.

Quâ de cauſâ dixerit Deus: Omnis qui occiderit Cain,
ſepties vindictam exſoluet: *& quâ ratione ſignū ſuper
I eum poſitum fuerit ne occideretur, cum pulchrâ morali
interpretatione atque inſtructione.*

CAP. X.

NVnc cōſideremos quâ cauſâ dixerit Deus: *Omnis
qui occiderit Cain ſepties vindictā exſoluet*, & quâ
ratione ſignū ſuper eū ponitur, ne occidatur parricida,
cùm proſpectum non fuerit, ne innocens occideretur.
Octauus eſt homo, habet rationabile quo præſter cæte-
ris, habet & quinqoe corporis ſenſus, habet etiam vo-
cem, habet & generandi gratiam. Hæc ſeptem niſi illo
rationabili regantur, ſobiecta morti ſunt, & ideò ſtul-
tus in his habet omne periculum ſui. Qui ergò rationa-
K bile illod amiſerit, fruſtrà de iſtorum ſibi vſo ſeptem
carnalium munerum blandietur. Diſſoluuntur hæc om-
nia, niſi habenis quibuſdam rationis aſtricta ſint. Mors
itaque rationis, mortem operatur irrationabilium paſ-
ſionum. Sed illud melius, quòd ſeptimus oumerus qoie- Leuitic.
tis & remiſſionis eſt. Ergò qui alij non pepercit pecca- 25.
tori, & munus ei remiſſionis peccatorum inuiderit, ipſe
ſibi ſpem remiſſionis eripiet, & erit in eo pari menſurâ
vindicta de gratia. Quòd autem ſignom poſuit ſuper
Cain, ne quis eum occideret, reflectere voluit errantē,
& beneficio ſuo inuitare ad correctionem. Ipſis enim
nos faciliùs cōmittere ſolemus, quorum habemus gra-
tiam. Nec tamen magna concedit; ſed in eo ipſo im-
L prudentiam inſipientis vlciſcitur Qui cùm eſſet perpe-
tuis ſuppliciis obnoxius, nō remitti ſibi pœnā popo-
ſcit; ſed vitam corporis huius ſeruandam putauit, in quâ
plus ęrumnæ eſt quàm voluptatis. Mors enim vna eſt io
ſeceſſione animæ & corporis, & in fine iſtius vitæ: quæ
ſimul vt venit, omnes corporis dolores auferre, nō au-
gere conſueuit. Metus verò qui hanc vitam viuentibus
frequenter ingruunt, mœſtitiæ, dolores, gemitus, diuer-
ſique cruciatus grauitatum, & ægritudinum vulnera;
plurimas etiam mortes generi humano inferunt, vt iſta
mors remedium eſſe videatur, non pœna: Non enim
peremptoria eſt, per quā non adimitur vita; ſed ad me-
M liora transfertur: Nam ſi nocentes moriuntur, qui gra-
dum à peccatis reuocare noluerint vel inuiti: tamen fi-
nem noo naturæ; ſed culpæ adipiſcuntur, ne plora delin-
quant, quibus vita fœnus eſt delictorum. Si autē bonæ
ſpei compotes ſunt, migrare magis quàm deficere cre-
dendi ſunt. Inſerimus hoc loco dogma de incorruptio-
ne animæ, quòd ipſa vera & beata vita ſit, quam vnuſ-
quiſque bene cooſcius viuit multò puriùs ac beatiùs,
cùm huios carnis anima oostra depoſuerit inuolucrum,
& qoodam carcere iſto fuerit abſoluta corporeo, in il-
lum ſuperiorem reuolans locum, vnde noſtris infuſa vi-
ſceribus compaſſione corporis huius ingemuit, donec
commiſſi gubernaculi munus impleret, vt carnis huius 2. Cor. 5
irrationabiles motos, rationabili ductu regeret & coër-

ceret. Inde eſt quod poſteà Prophetæ in captiuitatem cum populo Iudæorum transferunt, ne reliqua plebs † Sanctorum deſtituta præſidio, conſilióque viduata, grauiorem ſubiret ærumnam; ſed magis frequentibus communita oraculis Prophetarum, ad Dominum Deum ſuum pio rediret affectu, ne aduerſis captiuitatis attrita, proruerет in perfidiæ peccatum, ſalutíſq; perpetuæ remedium deſperaret. Redarguuntur itaque hoc in loco qui vnicam hanc vitam putant eſſe quæ ſit in hoc ſæculo. (Omnia plena lapſus, plena mœroris ſunt) & redarguuntur ſimplici ſerie geſtorum. Ecce enim iuſtus, innocens, pius, propter gratiam deuotionis odia fratris incurrens, immaturus adhuc æui ſublatus eſt parricidio: & iniquus, ſceleratus, impius, etiam fraternâ cæde pollutus longæuam duxit ætatem, duxit vxorem, poſteritatem reliquit, vrbes condidit, & hoc meruit permiſſione diuinâ. Nónne in his apertè vox Dei clamat: Erratis, qui putatis hîc eſſe omnẽ viuendi gratiam? Non intelligitis, non aduertitis ſenectutem hanc miſeriarũ eſſe veteranam, proceſſionémq; ætatis, ærumnarum ſtipendia, & Scylleo quodam vſu circumſonari nos quotidianis naufragiis, tũdi fluctibus, in ſcopulosis habitaculis degere, & in his delectari, ſicut illud non tam æternum animal quam immortale malum? Ergò & iſti Cain longæuitas indulta vindicta eſt, eò quòd vixit in metu, & prolixum ſpatium multo cucurrit & infructuoſo labore, quâ pœnâ nihil grauius quam vt quis ipſe ſibi maiorum cauſa pœnarum ſit. Vide igitur quàm perpetua vita Iuſtorum, & nulla ſit improborum. Iuſti

al. ſuorum.

Sap 2.

A ſanguinis clamat & mortui, via autẽ peccatoris abſconditur. Tertium eſt, quoniam cùm parricidium eſſet admiſſum, hoc eſt, ſcelerum principatus; vbi peccatum obrepſit, ſtatim & lex diuinæ manſuetudinis prorogari debuit: ne ſi continuò vindicatum eſſet in reum, homines quoque in † vindicando nullam patientiæ moderationémque ſeruarent; ſed ſtatim reos ſupplicio darent. Diuinæ autem ſententiæ prouidentia huiuſmodi eſt, vt magnanimitatem & patientiam doceret iudices, ne quis præproperè raperetur ſtudio vindictæ, & ipſa deliberationis immaturitate puniret innoxium, aut pœnã acerB baret irati; nec tamen penitùs inultum eſſe pateretur in eo æui nullam pœnitentiâm ſceleris induiſſet. Repulit enim eum à facie ſuâ, & à parentibus abdicatum, ſeperatæ habitationis quodam relegauit exilio, eò quòd ab humanâ manſuetudine tranſiſſet ad ſæuitiam beſtiarum. Veruntamen non homicidio voluit homicidam vindicari qui mauult peccatoris correctionem quàm mortem. Vnde in Lamech ſeptuagies ſepties vindicatur, quia grauior culpa eius eſt, qui nec poſt damnationem ſe correxit alterius. Cain impetu quodam improuido C antè peccauerat: Lamech vtique quòd in altero reprehẽſum aduerterat, cauere debuerat. Suo quippe iudici ſententia debebatur, ne quis paſſim reum eſſe feriendum putaret. Et vt ad myſterium venias, non debuit interimere eum qui vſque ad naturalem terminum mortis ſuæ, agendæ habebat ſpatium pœnitentiæ. Excuſare poſſet quod ſe redemiſſet vel ſerâ actione pœnitentiæ, niſi eum præmatura pœna rapuiſſet.

al. indicando.

Ezech. 18

SANCTI AMBROSII DE ABEL ET CAIN LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium Libri de Noë & Arca.

A cap. I. vſque ad cap. II. agit de interpretatione nominis Noe, de oraculo parentum, & ſignificatione nominum filiorum eius.

A cap. III. vſq; ad cap. X. quòd circà diluuij tẽpus hominũ procreatio excreuerit: agit de gigantibus, de fabricâ arcæ: & quòd etiã animalia rationis expertia fuerint punita diluuio.

A cap. IX. vſque ad cap. XV. de animantibus in arcam introductis, de duratione diluuij, de animantium interitu extrà arcam repertorum meminit.

A cap. XVI. vſque ad cap. XXIII. de exſiccatione aquarum diluuij, de emiſſione corui & columbæ: de egreſſu Noe ex arcâ, & eius ſacrificio.

A cap. XXIV. vſque ad cap. XXXII. de creaturarũ poteſtate homini traditâ, de pacto quòd non erit vlteriùs diluuium terram corrumpens, de exercitio Noe, & myſterio filiorũ eius.

A cap. XXXIII. vſque ad finẽ, de filiis Iapheth, de generatione Nembroth ex familiâ Cham.

CAPITA LIBRI.

1. *Quod dignum ſit vt iuſtus Noe qui ad renouãdũ ſemen hominum reſeruatus fuit, ad imitationem omnium deſcribatur, vt & nos requieſcamus ab omni iſtius mundi ſollicitudine, operibúſque iniquitatis, ac terrenæ conuerſationis curâ.*
2. *De ſignificationibus nominum trium filiorum Noe, & de inſtructione aciei, ac munitionibus bonitatis naturæ, quæ nos ad huius mundi prælia generauit.*
3. *Quid ſignificet quòd ſecuturo diluuio non ſolùm Noe; ſed & vniuerſa generatio quàm maximè abundauerit filiorum procreatione: & quomodò beneficij gratiam ſequi debet ſobriæ diſciplinæ cenſura: quã etiã ratione Spiritus ſanctus hominibus detur, non autem permaneat.*
4. *Quòd gigãtibus qui fuerunt in terrã, ætate Noe, ſimiles ſint homines cultui carnis ſuæ ſtudentes: & qui dicantur filij Dei: & quo pacto Deus dicatur iraſci, aut moueri: quemadmodùm etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud Deum inuenerit.*
5. *Quomodò omnis terra dicatur fuiſſe corrupta, & tempus omnis hominis veniſſe ante Deum.*
6. *De ædificatione arcæ, & quemadmodùm in eâ deſcripta fuerit humani corporis figura: quòdque nidi iuſdem, quibus ſingula corporis noſtri membra ſignificantur, bitumine intùs & forìs liniendæ ſint, ne facilè corrumpantur.*
7. *De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis quoad materiam ligni, glutinis, & cõmotionis: quomodò etiam longitudo & latitudo arcæ ſingulos humani corporis ſenſus denotent ad vſum aliquem eſſe compoſitos.*
8. *Quid ſignificet oſtiũ ex aduerſo in arcâ factum: &*

quemadmodum qui retrò erant, priores facti ſint.

9. Quid ſit quòd inferiora arcæ bicamerata & tricamerata eſſe debeant: & quòd Deus per arcæ figurā voluerit nos edocere quemadmodū à diluuio intemperātiæ tuti eſſemus per remedium electionis iuſti.

10. De trib⁹ cauſis ob quas muta animātia, quæ peccandi ſenſum non habent, per diluuium ſubiecta ſint pœnæ: cū altiori myſticâ quadā interpretatione.

11. Quòd aſſumptis diluuio omnibus animantibus, ſolus Iuſtus ſe & domum ſuam ſeruat: & verba textus ad litteram, & myſticè explicantur.

12. Quà ratione de iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculus & fœmina iubeantur in arcam induci: de immundis autem duo & duo, ſecundùm naturalem atque moralem expoſitionem.

13. Quà de cauſa poſtquā ingreſſus eſt Noe in arcā, poſt ſeptem dies diluuiū factū fuerit: quare etiā cū ſatis fuiſſet 40. dieb. dixiſſe diluuiū fuiſſe, adiecerit, & 40. noctibus: & quà ratione 40. diebus durauerit. Quid præterea ſibi velit quod inquit Dominus: Et delebo omnē reſurrectionē carnis à facie terræ: quid poſtremò quod dicitur: Et fecit omnia Noē quæ mandauit ei Dn̄s Deus.

14. Qualiter ſit cōſiderandū quòd ſexcēteſimo anno Noe, vigeſimà & ſeptimà menſis factū ſit diluuiū: & quemadmodùm omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cœli apertæ, tam ſecundùm litteralem, quàm etiam altiorem intellectum.

15. Cur Domin⁹ à foris arcā clauſiſſe dicatur: & quomodò exūdāte aquà, arca ferebatur ſuper flumina aquarū quæ 15. cubitis, ſuper mōtes excelſos eminebat, iuxtà litteralem & allegoricam interpretationem: cū explicatione eius quod ſcribitur, Deleuit Deus omne quod erat ſuper faciē terrę.

16. Explicatur textus & examinatur, cur fecit potiùs mentionem beſtiarum & iumentorum, quàm militum animantiū: qualiſq; fuerit ſpiritus quem Dominus induxit ſuper terram vt ceſſarent aquæ.

17. Quid ſit quod ait Scriptura: Clauſi ſunt fōtes aquarū, & cataractæ cęli: & de explicatione loci illius vbi dicitur: Et ſedit arca ſeptimo mēſe, ſeptimà & vigeſima mēſis: & quid ſit oſtiū arcæ quod Iuſtus aperuit vt emitteret coruum non reuerſurū.

18. Quid ſibi portēdat, quòd poſt coruū nō reuerſum colūba dimiſſa dicitur, quoq; Noe extēdēs manū ſuſceperit eā, & ad ſe introduxerit: quòdve ſeptē aliis diebus tenuerit columbā, & iterū eā emiſerit.

19. Cur columba dicatur ad veſperum eſſe egreſſa cum ramo oliuæ in ore: & vnde cognouerit Noe aquas defeciſſe: & de columbà tertiò poſt dies ſeptem emiſſa quæ tamen non regrediebatur.

20. Quid ſibi velit illa adiectio, quod Scriptura alià die aquam minutam, alià ſiccatam terram cōmemorat: quomodò etiam Noe tectum arcæ denudauerit: & quod ait primum menſem, vel ſecundum.

21. Quare Noe non ſuà ſponte exiuerit arcā; ſed expectauerit oraculū diuinū, quo ſibi dicebatur: Exi de arcâ tu, & vxor tua, & filij tui. Et quare in ingreſſu, ordinis delectus fuerit habitus, vt primò ipſe & filij, deinde vxores ingrederētur: in egreſſu autē id cōmutatum, vt fœminæ cum viris exierint.

22. Quà ratione Noe circà arcam nihil fecerit, niſi iuſſus à Domino, & tamē poſt egreſſū ab arca nō monitus arā Deo ædificauerit: & quare dicatur Deo & non Domino. Cur etiā ſumpſerit è beſtiis & volatilibus mūdis vt offerret holocauſta: quidquid ſit quod ait Dominus: Recogitans, non adjiciam vltrà maledicere terræ.

23. De explanatione litterali & morali eius quod Dominus dixit: Semen & meſſis, hyems & æſtas, die & docte non requieſcent.

24. De prærogatiuà poteſtatis hominibus in cetera animalia attributa per id quod Dominus benedixit Noe & filijs eius dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram & dominamini eius: & quomodò intelligatur quod ſubditur: Omnia reptilia quæ ſunt vobis in eſcam: cùm tamen quædam reptilia ſint venenata.

25. An ſub iis verbis quib⁹ ait Dn̄s: Sicut olera pabuli dedi vobis omnia, olerib⁹ magis quā carnalibus epulis vti debeamus: & quēadmodū abſtinere debeamus à ſanguine, in quo eſt anima, ac de diuerſis Philoſophorū opinionibus circà naturā animæ.

26. Quod per hoc quod ait: Etenim veſtrum ſanguinē & animarū veſtrarū exquiram, de omnibus beſtiis, & de manu hominis fratris, &c. detur intelligi hominē grauiùs peccare qui fratri inſidiatur, & quis dicatur frater, quare etiā dixerit: Ad imaginē Dei feci hominē, & nō ad imaginē meā, cum reprobatione opinionis Philoſophorum, qui negant Deū habere curā ſuper homines.

27. Quomodò intelligēdū ſit quod inquit Dominus: Non vltrà erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem hominē; & quod ſubdit: Arcum meū ponam in nube: & qualis fuerit arcus ille.

28. Quà ratione cùm tres filios Noe, Sem, Cham & Iapheth, ſuprà computauerit, hoc loco medij filij, id eſt, Cham generationem priùs comprehenderit: & quomodò ille Chananæorum auctor fuerit.

29. Quomodò Noe egreſſus ab arcà, factus ſit agricola, & de differentia inter operatorem terræ, & agricolā: quid etiā ſit quòd Iuſtus primùm vineā plantauerit, & non triticū aut hordeum: & quid ſibi velit quòd ſubdidit: Bibit de vino, & inebriatus eſt, & de duplici ſpecie ebrietatis, & geminà nudatione ſapiētis: ac de operimētis animæ.

30. Quare non ſimpliciter dixerit: Vidit Cham nudationem patris: ſed, Vidit Cham pater Chanaam, & cur Cham nudatum patrem riſerit.

31. De euidenti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt: & quomodò mens ſapientis retrorſùm ambulet: quid etiā ſignificet quòd ſomno recedente, Noe ſobrius factus ſit à vino: & quare Scriptura Cham, quem primò medium inter filios poſuit, poſteà minorem appellauerit dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior.

32. De benedictione Sem filij, & quare Noe Dominum & Deum dixerit, & ſpecialiter Deū filij ſui Sem, & qua ratione, cùm Cham peccauerit, non ipſum; ſed filiū illius ſeruituti addixerit: & de benedictione filij Iaphet, & multiplici dilatatione bonorum: & de myſterio annorum Noe.

33. De poſteritate Iapheth: & quòd inſulæ maris, nō terra, ei datæ ſunt: & ſenſus myſticus explicatur.

34. Qua ratione Cham illius improbi filium ſeniorē Chus Scriptura fuiſſe memorauerit: & quòd Chus Nemroth gigantē genuerit, qui erat venator ante Deum: & de interpretatione nominis Nemroth: quòdque idem principium fuerit regni Babylonis.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE NOE ET ARCA. LIBER.

Geneſis Cap. V.

HIc liber generationis hominum, quâ die fecit Deus Adam, ad imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos & benedixit eis, & nominauit nomen eius Adam, quâ die fecit eos. Vixit autem Adam annos ducentos triginta, & genuit ad figuram & ad imaginem ſuam, filium, & nominauit nomen eius Seth. Facti ſunt autem dies Adam, quos vixit poſtquàm genuit ipſe Seth, anni ſeptingenti, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Adam quos vixit, anni nongenti triginta, & mortuus eſt. Vixit autem Seth, annos ducentos quinque, & genuit Enos. Et vixit Seth poſtquàm genuit ipſe Enos, annos ſeptingentos ſeptem, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Seth, anni nongenti duodecim, & mortuus eſt. Et vixit Enos annos centum nonaginta, & genuit Caïnam. Et vixit Enos poſtquàm genuit ipſe Caïnam, annos ſeptingentos quindecim, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Enos anni nongenti quinque, & mortuus eſt. Et vixit Caïnam annos centum ſeptuaginta, & genuit Malaleel. Et vixit Caïnam poſtquàm genuit ipſe Malaleel, annos ſeptingentos quadraginta, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Caïnam anni nongenti decem, & mortuus eſt. Et vixit Malaleel annos centum ſexaginta quinque, & genuit Iared. Et vixit Malaleel poſtquam genuit ipſe Iared, annos ſeptingentos triginta, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Malaleel anni octingenta nonaginta quinque, & mortuus eſt. Et vixit Iared annos centum ſexaginta duos, & genuit Enoch. Et vixit Iared poſtquàm genuit ipſe Enoch, annos octingentos, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Iared anni nongenti ſexaginta duo, & mortuus eſt. Et vixit Enoch annos centum ſexaginta quinque, & genuit Mathuſala. Placuit autem Enoch Deo. Et vixit Enoch poſtquam genuit ipſe Mathuſala, annos ducentos, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Enoch anni trecenti ſexaginta quinque. Et placuit Enoch Deo, & non inueniebatur, quia tranſtulit eum Deus. Et vixit Mathuſala annos centum ſexaginta quinque, & genuit Lamech. Et vixit Mathuſala poſtquàm genuit ipſe Lamech, annos octingentos duos, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Mathuſala quos vixit, anni nongenta ſexaginta nouem, & mortuus eſt. Et vixit Lamech annos centum octoginta octo, & genuit filium, & nominauit nomen eius Noe, dicens: Hic requieſcere faciet nos ab operibus noſtris, & à triſtitiâ manuum noſtrarum, & à terrâ cui maledixit Dominus Deus. Et vixit Lamech, poſtquam genuit ipſe Noe, annos quingentos ſexaginta quinque, & genuit filios & filias. Et facti ſunt omnes dies Lamech anni ſeptingenti quinquaginta tres, & mortuus eſt. Et Noe erat annorum quingentorum, & genuit ipſe Noe tres filios, Sem, Cham, & Iapheth.

A *Quòd dignum ſit vt iuſtus Noe qui ad renouandum ſemen hominum reſeruatus fuit, ad imitationem omnium deſcribatur, vt & nos requieſcamus ab omni iſtius mundi ſollicitudine, operibúſque iniquitatis, ac terrenæ conuerſationis curâ.*

CAP. I.

NOs ſancti adorimur vitam, mores, geſta, altitudinem quoque mentis explanare, ſi poſſumus: Nam cùm ipſa prophetia dixerit nihil difficilius quàm hominis interiora comprehendere; quantò magis viri iuſti mentem cognoſcere? Etenim quem Dominus Deus ad renouandum ſemen hominum reſeruauit, vt eſſet iuſtitiæ ſeminarium, dignum eſt vt nos quoque deſcribamus eum ad imitationem omnium, & requieſcamus in eo ab omni iſtius mundi ſollicitudine, quam quotidie diuerſis exagitationibus ſuſtinemus. Pudet filiis ſuperuiuere, tædet cùm tot aduerſa audiamus † clariſſimorum, lucem hanc carpere: ipſarum Eccleſiarum diuerſos fluctus tempeſtatéſque vel præſentes ſubire, vel animo recipere, quis tam fortis vt patienter ferat? Et ideò nobis quoque affectanda hæc requies fuit vt dum Noe ſanctum maiore intenſione conſideramus, reficiamus & nos, ſicut omne genus in illo requieuit ab operibus ſuis atque triſtitiâ. Vnde & Noe dicitur quod Latinè dicitur iuſtus vel requies. Denique & parentes eius dixerunt, quia *hic faciet nos requieſcere ab operibus noſtris, & à triſtitiâ manuum noſtrarum, & à terrâ cui maledixit Dominus Deus.* Quod vtique ſi ad ea quæ facta ſunt referendum putes; cùm diluuium ſub eo factum ſit, non requies hominibus; ſed interitus videatur illatus: nec remiſſio malorum; ſed cumulus miſeriarum. Verùm ſi iuſti viri mentem conſideres, aduertas iuſtitiam ſolam eſſe quæ aliis potiùs nata eſt, quàm ſibi: non quod vtile ſibi eſt quærat; ſed quod omnibus. Hæc nos requieſcere facit ab operibus iniquitatis, hæc reuocat à triſtitiâ: quia dum ea quæ iuſta ſunt gerimus, nihil timemus puræ conſcientiæ ſecuritate, non dolemus graui dolore: Nihil enim eſt quod maioris doloris ſit, quàm culpæ reatus. Requieſcamus igitur ab omni cura terrenæ conuerſationis, quæ corpus noſtrum atque animum frequentibus vexat doloribus, vitámq; atterit.

Hier. 7.
al. chariſſimorum.
1. Cor. 10.

De ſignificationibus nominum trium filiorum Noe, & de inſtructione aciei, ac munitionibus bonitatis naturæ, quæ nos ad huius mundi prælia generauit.

CAP. II.

HVic verò tres filij nati, Sem, Cham, Iaphet. Quæ nomina ſignificant bonum, & malum, & indifferens: vt & naturæ gratia bonitatem habuiſſe, & malorum tentamenta ei nequaquam defuiſſe, & indifferentibus, hoc eſt, velut ſupellectili virtutum abundâſſe videatur. Quâ ratione autem malum in medio poſuerit, ratio euidens eſt, quia naturæ bonum omnibus ineſt; nec quaſi naufragos in lucem proiicit; ſed & ſufficit viribus, vt non opprimantur tentamentis malitiæ, nec tamquàm inualidi ſuccumbant; ſed munit & veſtit velut quibuſdam tegumentis indifferentibus, quæ ſunt ſalus, valetudo bona, pulchritudo, impigritia, diuitiæ, generis claritudo, vt eâ dote muniri tueantur bonitatem naturæ, & malum illud includant, ne poſſit nocere, & quaſi clauſum ſtrangulent. Nonne cernimus velut aciem quandam virtutum ordinatam in prælium, vt inferiores in medio ſint, dexterâ, læuáque velut in cornibus validiores, per quos tota acies robur accipiat? Vnde quidam & poëta Græcus ait: κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν, hoc eſt: Malos autem in mediũ inſeruit. Ità ergò

Homer. Iliad 4.

& naturâ quaſi bonas duæ, imperante Deo, quæ nos ad huius mundi prælia generare nouerit, quæ bona habet, primo ordine conſtituit; quæ officiunt, ſecundo; quæ adiuuant, tertio, vt tamquàm in medio incluſus hoſtis, geminatis, quocúmque ſe contulerit, opprimatur viribus, ne ſingulæ earum velut æquaós fatigentur præliis, & euadendi de anguſtiis naturalibus ac ſerpendi latius facultatem habeant: Sed quia vbi generantur, hic ordo eſt; vbi autem generant, Iapheth primo loco ſcribitur, tertio Cham: ideò ne contraria nos poſterioribus dixiſſe quis arbitretur, etiam illios loci explananda ratio eſt. Bonom quidem, quod velot in quadam naturæ nobilitate eſt, præcedit: malum autem ſequitur ſuut enim cogitationes mentis contrariæ, quæ vtique oriuntur poſteà. Hæc quandiu velot intùs clauſa ſont, nec tamquàm in herbis germinant, quodam ſinu bonæ mentis fouentur ne prodeant: Nam quandio in voluntate eſt malum, non io entelechia, hoc eſt, in opere atque effectu, bonitas mentis gubernatoris velut aurigæ modo cohibet vel refrænat malitiam tentantem prorumpere: cùm verò efferbuerit, atque in vlcus eruperit, ne poſſit latiùs ſerpere, & finitima contaminare, tunc iuſta ſuccedit prouidentia, ne illud indifferens, quòd ſecundùm bonum dicunt, velut loco cedat, cùm iam feruenti malo non poſſit reſiſtere. Itaque ne laoùs fundat virus noxium, & plorimas inficiat generando corruptiones; illud primum bonum, quod naturâ bonum eſt, dum locum mutat, ordinem mutat, vt quaſi laboranti cornui opem ferat, & eam partem aciei ſuſcipiat quæ plos laborat: Virtus enim bellatoris difficilioribus locis eſt neceſſaria: ſicut etiam boni cuſtodis præſentia ibi frequentior, vbi muri fragiliores. At ne qua pars ſine defenſore ſit, dum illud bonum inclinaoora ſuſtentat, tunc illud indifferens locum ſuperiorem ſuſcipit, velut deputante ſibi eam partem perfectiori bono: Nihil enim virtute perfectius. Indifferentia autem non habent robur validæ virtutis; ſed eius augent & diffundunt gratiam. Vnde Iapheth dictus eſt, quod latitudo ſignificatur Laooè.

ἐνηλέχεια.

Geneſis Cap. VI.

ET factum eſt quando cœperunt homines multi fieri ſuper terram, & filiæ natæ ſunt eis, videntes filij Dei filias hominum quòd pulchræ ſunt, acceperunt ſibi vxores ex omnibus quas elegerant. Et dixit Dominus Deus: Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis in æternum, eo quòd ſunt ipſi carnes; erunt autem dies illorum centum viginti anni. At gigantes erant ſuper terram in diebus illis. Et poſt illud, poſteaquàm ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, & genuerunt illis, iſti fuerunt gigantes à ſæculo, homines nominati. Videns autem Dominus Deus quòd multiplicatæ ſunt malitiæ hominum ſuper terram, & omnis cogitat in corde ſuo diligenter ad mala omnibus diebus: & conſiderauit Deus quòd fecit hominem in terrâ, & cogitauit, & dixit Deus: Delebo hominem quem feci, à facie terræ, ab homine vſque ad pecus, & à reptilibus vſque ad vſque ad volatilia cæli delebo; quia conſideraui quòd feci ea. Noe autem inuenit gratiam coràm Domino Deo. Hæ autem generationes Noe. Noe homo iuſtus, perfectus exiſtens in generatione ſuâ: Deo placuit Noe. Genuit autem Noe tres filios, Sem, Cham, Iapheth. Corrupta eſt autem terra coràm Deo, & repleta eſt iniquitate. Et vidit Dominus Deus terram, & erat corrupta, quia corrupit omnis caro viam ſuam ſuper terram, & dixit Deus ad Noe: Tempus hominis venit coràm me, quia repleta eſt terra iniquitate ab eis: & ecce ego diſperdam eos & terram. Fac igitur tibi arcam de lignis quadratis: nidos facies in ea, & illinies eam intùs & foris bitumine, & ſic facies arcam: Trecentorum cubitorum longitudo arcæ, & quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo: colligens facies arcam, & in cubito conſummabis eam à ſummo: at oſtium ex aduerſo facies: inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies. Ego autem ecce inducã dilunium, aquam ſuper terram, vt interficiam omnem carnem in quâ eſt ſpiritus vitæ ſubter cælum; & quæcumque ſunt in terrâ morientur: & ſtatuam teſtamentum meum ad te. Ingredieris autem in arcam tu & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorum, tecum. Et ab omnibus iumentis, & ab omnibus beſtiis, & ab omni carne, bina, bina ab omnibus induces in arcam vt nutrias tecum. Maſculus & fœmina erunt ab omnibus auibus volatilibus cæli ſecundùm genus, & ab omnibus iumentis ſecundum genus, & ab omnibus reptilibus reptantibus ſuper terram ſecundùm genus eorum: bina, bina de omnibus ingredientur ad te, vt nutriantur tecum maſculus & fœmina. Tu autem accipies tecum ex omnibus eſcis quas comeditis, & congregabis apud te ipſum, & erunt tibi & illis ad manducandum. Et fecit Noe omnia quæcumque præcepit ei Deus, ſic fecit.

G H I K

Quid ſignificet quòd ſecuturo diluuio non ſolùm Noe; ſed & vniuerſa generatio quàm maximè abundauerit filiorum procreatione: & quomodo beneficij gratiam ſequi debet ſobriæ diſciplinæ cenſura: quâ etiam ratione Spiritus ſanctus hominibus detur, non autem permaneat.

CAP. III.

NEc ſolùm ſanctus Noë abundauit filiorum generatione; ſed etiam vniuerſa ſe effudit quàm maximè eo tempore generatio. Quòd non otioſum videtur: Secuturo enim diluuio non debuit æſtimari defuiſſe gratiam fœcunditatis illi generationi, quam diluuia abſorbuerunt: vt quod fuit humani generis abundantia, diuinæ deputetur gratiæ: quod diluuium ſecutum eſt, noſtris adſcribatur iniquitatibos, qui peccatis noſtris auertimus Dei miſericordiã. Sic & in poſterioribos inuenies quòd ſecutuam Ægypti ſterilitatem præceſſit totidem annorum fœcunditas. Principale eſt enim virtutis inchoare à beneficiis, & præſeminare gratiam. Vnde & Dauid ait: *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine.* Pręcedit beneficij gratia, ſequitur cenſura ſobriæ diſciplinæ. Diuinum eſt igitur quòd bona præmittuntur, noſtrum quòd mutantur. Ipſe hoc declarat Deus, dicens: *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus, eò quòd ſunt ipſi carnes.* Spiritus ſanctus, ſpiritus ſapientiæ eſt, ſpiritus cognitionis. Habet ergò ſapientiam, habet & diſciplinam: ſicut & de Beſeleel, qui ſacrum tabernaculum diuino oraculo iuſſus eſt facere, ait Scriptura: *Quia repletus eſt ſpiritu prudentiæ & diſciplinæ.* Hic ergo ſpiritus datur hominibus; ſed non permanet. Quâ autem ratione non permanet, cauſa proditur, quia caro ſunt: Carnis enim natura diſciplinæ repugnat, quia voluptati obtemperat. Denique de ſolo Domino Ieſu ſcriptum eſt. *Super quem videritis ſpiritum deſcendentem de cælo, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat Spiritu ſancto.* In eo manebat, quem nulla corruptelæ carnis impedimenta reuocabant, quò minùs incorruptæ & impermixtæ ordinem diſciplinæ teneret, cuius caro non vidit corruptionem.

L M

Gen. 41. Pſ. 100. Eſai. 18. Exod. 31. Ioan. 1. Act. 2.

Quòd gigãtibus, qui fuerunt in terrâ, ætate Noe, ſimiles ſint homines cultus carnis ſuæ ſtudentes: & qui dicantur filij Dei: & quo pacto Deus dicatur iraſci aut moueri: quemadmodùm etiam irrationabilibus propter hominis peccatũ deletis; Noe tamen gratiã apud Deum inuenerit.

A

CAP. IV.

A*T gigantes erant in terrâ in diebus illis.* Non Poëtarum more gigantes illos terræ filios vult videri diuinæ Scripturæ conditor; ſed ex Angelis & mulieribus generatos aſſerit, quos hoc appellat vocabulo, volens eorum exprimere corporis magnitudinem. Et conſideremus, ne fortè gigantum ſint ſimiles homines cultui ſtudentes carnis ſuæ; animæ autem nullam curam ha- B bentes: ſicut illi qui de terrâ ſecundùm Poëticam fabulam orti mole corporis ſui freti feruntur habuiſſe contemptum Superorum. An diſpares æſtimandi ſunt, qui cùm ex animâ conſtent & corpore, mentis vigori (quo nihil habet anima pretioſius) aduerſantur, & ſe carnis huius imitatores velut maternæ exhibent ſtoliditatis heredes? Itaque in vanum laborant, cælum votis vſurpantes ſuperbis, & terrenis operibus incubantes, qui electione inferioris, & contemptu ſuperioris conſortij tamquàm voluntariis obnuxij peccatis, grauiori condemnantur † ſeueritate. (al. ſecuritate.) Plerúmque Angelos filios Dei vocat Scriptura; quia ex nullo homine generantur. Itaque C viros fideles filios ſuos dicere non eſt aſpernatus Deus. (Iob. 1. Pſal. 81. Ioan. 10.) Sicut ergò viri probabilis vitæ filij Dei vocãtur, ità quorũ carnalia ſunt opera, hos filios dicimus carnis Scripturarum auctoritate. Dicit enim Ioannes Euangeliſta, (Ioan. 1.) Quia *quotquot Dominum Ieſum receperunt, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri; ſed ex Deo nati ſunt.* Ideò poſtea habes, quia iratus Dñs eſt, quoniam quamuis cogitaret, hoc eſt ſciret, quia homo poſitus in terræ regione, carnem portans, ſine peccato eſſe non poſſit (terra enim velut quidam tentationũ locus eſt, carôque corruptelæ illecebra) tamen cùm haberent mentem rationis capacem, virtutémque animæ D infuſam corpori, ſine conſideratione aliqua in lapſum ruerunt, ex quo reuocare ſe nollent: (Eſai. 55. Iacob. 1.) Neque enim Deus cogitat ſicut homines vt aliqua ei noua ſuccedat ſententia, neque iraſcitur quaſi mutabilis: ſed ideò hæc leguntur, vt exprimatur peccatorum noſtrorum acerbitas, quæ diuinam meruerit offenſam: tamquàm eò vſque increuerit culpa, vt etiam Deus, qui naturaliter non mouetur aut irâ, aut odio, aut paſſione vllâ, prouocatus videatur ad iracundiam. Minitatus eſt præterea quòd deleret hominem. *Ab homine*, inquit, *vſque ad pecus, & à reptilibus vſque ad volatilia cæli delebo.* Quid læſerant irrationabilia? Sed quia propter hominem illa facta erant, eo vtique deleto propter quem facta ſunt, conſequens erat vt etiam illa delerentur: quia non erat qui his vteretur. Senſu autem altiore illud manifeſtatur, quia homo E mens eſt, quæ eſt rationis capax: Homo enim definitur animal viuum, mortale, rationale. Principali igitur extincto, etiam ſenſus omnis extinguitur, eò quòd nihil reliqui ad ſalutem ſupersit, cùm ſalutis fundamentum virtus defecerit. Ad condemnationem autem cæterorum, & ad expreſſionem pietatis diuinæ, dicitur Noe apud Deum gratiam inueniſſe. Simul oſtenditur quòd hominem iuſtum non obumbret aliorum offenſio, quando ipſe ad totius generis reſeruatur ſeminarium, qui non generationis nobilitate: ſed iuſtitiæ & perfectionis merito laudatur. Probati enim viri genus, virtutis proſapia eſt: F quia ſicut hominum genus homines, ità animarum genus virtutes ſunt. Etenim familiæ hominum ſplendore generis nobilitantur; animarum autem clarificatur gratia ſplendore virtutis.

Quomodò omnis terra dicatur fuiſſe corrupta, & tempus omnis hominis veniſſe ante Deum.

CAP. V.

C*Orrupta eſt autem terra coràm Deo, & impleta eſt*, inquit, *iniquitate.* Cauſa terrenæ corruptelæ manifeſta eſt, eò quòd iniquitas hominum terram corrupe-

A rit. Vnde & Dominus Deus ait: *Tempus omnium hominum venit coràm me, quia repleta eſt terra iniquitate ab eis.* (Iob. 14.) Tempus quidem omnium hominum in conſpectu Dei, & in eius voluntate eſt. Non enim (vt vulgò aiunt) fatale decretum alligatur: Sed tamen ſpiritaliter hîc dictum puto; quia in Euãgelio Dominus redempturus hominum genus paſſione ſui corporis, & emundaturus ſanguine ſuo, ſacramẽtóque baptiſmatis, ait: *Pater venit hora, clarifica Filium tuum, vt & Filius tuus clarificet te.* (Ioan. 17.) Ergo quia in diluuio per arcam Noe ſeruatæ ſunt reliquiæ generis humani, ad ſeminarium reparationis & renouationis futuræ, ideò præmiſit hîc. *Tempus omnis hominis* B *venit coràm me; quia repleta eſt terra iniquitate ab eis.* Hoc in figurâ: In veritate autem ait: *Reliquiæ per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt.* (Rom. 11.) Ideóque exclamat Apoſtolus, dicens: *Superabundauit peccatum, vt ſuperabundaret & gratia.* (Rom. 5.) *Corrupit*, inquit, *omnis caro viam ſuam.* Carnem hîc poſuit pro homine terreno, in quo carnis illecebra viam eius corruperit. Qui ſi intellexiſſet quòd munus accepiſſet à Deo, non vtique paſſus eſſet vt caro obſtaret animæ virtutibus. Itaque caro cauſa fuit corrumpendæ etiam animæ, quæ velut origo & locus eſt quidam voluptatis: ex quâ velut à fonte prorumpunt concupiſcentiarum malarúmque paſſionum flumina, latéque exundant. C Quibus demergitur animæ quoddam, excuſſo gubernatore, remigium; cùm ipſa mens velut quibuſdam tempeſtatibus & procellis victa, loco ſuo cedit. Pulchrè autem ait: Quia homo viam naturæ ſuæ corrupit: Nam via ſua in paradiſo erat, in illo beatitudinum tramite, in illo virtutum flore, & in illâ incorruptibili gratiâ, quam viam terrenis inquinauit veſtigiis. Alij habent. *Viam ipſius*, hoc eſt Dei. Hoc ſolet verbo Domini declarari.

De ædificatione arcæ, & quemadmodùm in eâ deſcripta fuerit humani corporis figura: quódque nidi eiuſdem, quibus ſingula corporis noſtri membra ſignificantur, bitumine intùs & foris linienda ſint, ne facilè corrumpantur.

D

CAP. VI.

S*Ed iam de ipsâ Noe arcâ dicendum: quam ſi quis velit impenſiùs conſiderare, inueniet in eius ædificatione deſcriptam humani figuram corporis: Quid eſt enim quod ait Deus: *Fac igitur tibi arcam de lignis quadratis?* Quadratum certè hoc appellamus, quod omnibus benè conſiſtat partibus, & conueniat ſibi. Itaque & Deus auctor noſtri corporis naturæque fabricator adſtruitur, & opus ipſum perfectum eſſe iis ſermonibus ſignificatur. Quadrata autem hominis membra eſſe euidens ratio, ſi conſideres pectus hominis, conſideres ventrem parî menſurâ longitudinis & latitudinis, niſi cùm voluptatibus & epulis ventre diſtento, menſura naturalis exceditur. Iam pedes & manus, brachia, femora, & crura qua- E dripartita quis non ipſo vſu aduertat? Sunt autem pleráque eorum, etſi non eiuſdem longitudinis aut latitudinis, tamen quæ analogiam ita ſeruent, vt in iis quoque congrua menſura, ratióque concurrat: longitudo prolixior quàm latitudo ſit, latitudo quàm altitudo. Et ſicut ligni arcæ trina diſtantia eſt, ſi quidem trecentorũ cubitorum longitudinem, & quinquaginta cubitorum latitudinem, & triginta cubitorum altitudinem ſeruandam eſſe præſcripſit: ita & in noſtro corpore ſumma eſt, & media, & minima diſtantia. Summa ſecundùm longitudinem, media ſecundùm latitudinem, minima ſecundùm altitudi- F nem: totum tamen corpus attextum ex ſingulis membris quadratum videtur: Nam & in vſu ità eſt, vt eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate, & validos robuſti qualitate corporis æſtimamus. Quid etiam ſibi vult quod ait: *Nidos facies in arcâ*, nequaquàm ſilendum videtur: Naturaliter enim dictum arbitror, eò quòd omne corpus noſtrum attextum eſt ſicut nidus, vt ſpiritus vitalis omnes partes viſcerum penetret, atque de principali noſtro fundat ſe per artus ſingulos. Nidi quidam ſunt oculi noſtri, quibus ſe viſus inſerit. Nidi ſunt noſtrarum ſinus aurium, per quos auditus ſe infundit, & velut in foueam altam reiicit. Nidus eſt oarium, qui

ad ſe odorem attrahit. Nidus eſt quartus maior cæteris, hiatus oris, in quo nutritur, donec adoleſcat ſapor: & vnde vox euolat, in quo latet lingua, quæ velut organũ vocis ſonos eius artifici ſuauitate modulatur: Et cùm ſit ipſa irrationabilis, rationabilem vocem exprimit. Nidus eſt hemicranium. Nidus eſt membrana illa quæ cerebrum fouet, & intra cohibet. Nidi ſunt viſcera pulmonis & cordis. Spiritus quidem noſtri, hoc eſt, eius quem carpimus, & quo alimur in hac vitâ, nidus eſt pulmo: ſanguinis autem & ſpiritus nidus eſt cor. Duo ſunt enim eius vteri: vnus quo ſanguinem velut quodam ſinu ſuſcipit, & transfundit in venas: alter quo rigatus ex illo ſuperiori deducit in arterias, iugi meatu. Oſſa quoque validiora nidos habent. Sũt enim intùs cauata, in quibuſdam foraminibus eſt medulla. In viſceribus ipſis mollioribus nidi cupiditatis aut doloris ſunt. Et alia ſi quis conſideret, etiam plures nidos inueniet in hac fabricâ humani corporis. Vnde puto & illum in Pſalmo non ſolùm myſticè; ſed etiam

Pſal. 83. naturaliter dixiſſe: Etenim *paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum vbi reponat pullos ſuos.* Eſt enim iam in hoc corpore nidus pudicitiæ, in quo erat nidus irrationabilis concupiſcentiæ: Sed vbi antè partus deformes nutriebat libido, ibi nunc decoræ caſtitatis adoleſcit hæreditas. *Illinies*, inquit, *eam intùs & foris bitumine.* Ex multis oſſibus, neruiſque & cæteris aliis conſtat humanum corpus. Ex foris igitur & intùs apta compage connexum ſibi adhæret, & habitudine propriâ quam ἕξιν Græci dicunt: tenetur, vt intùs clauſus ſpiritus qui infunditur, vel ſpiritali ſubſtantia quæ intùs operatur, veluti geminis conſtricta vinculis non euagetur; ſed ad vnitatem aptam & continentem, connexionémque validam cohibetur. Ideò bitumine conſtringi arca iubetur; eſt enim bitumen vehementis ad conſtringendum naturæ. Vnde Græcè dicitur [illegible], quòd disiuncta connectat, nexúque conſtringat indiſſolubili, ità vt naturali vnitate ſibi credas conuenire. Ob hanc cauſam intùs & foris bitumine arca conſtringitur, ne connexio illa facilè rumpatur.

De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis, quoad materiam ligni, glutinis & commotionis: quomodò etiam longitudo & altitudo arcæ ſingulos humani corporis ſenſus denotent ad vſum aliquem eſſe compoſitos.

CAP. VII.

Exod. 25. ALibi autem, hoc eſt, in Exodo etiam deauratur foris & intùs arca illa, quæ in Sanctis eſt mũdi intelligibilis imitatrix imago. Sicut enim pretioſius aurũ bitumine, ità illa quæ in Sanctis eſt arca, quã iſta præſtãtior. Denique hic ſimpliciter ligna poſuit; ibi autẽ ligna quidẽ, ſed imputribilia comprehendit, declarans merita Sanctorum. Addidit enĩ illic ſupportatoria immobilia eſſe, quòd Sanctorũ ſtatio ſtabilis & firma ſit: quia vitæ probabilis tramitẽ virtutis ductu ſecuti ſunt, corruptelæ declinantes conſortia. Hæc autẽ arca, vtpote in diluuio huc atque illuc motu impellebatur incerto, eò quòd peccatorũ ſtatus mobilis ſit, & vitæ eorũ quodã redundãtium paſſionũ diluuio corruptioni obnoxiæ, errore inconſtanti vagentur. Nec illud prætereundũ, quòd cùm dixiſſet: *Et facies arcam trecentorum cubitorum longitudine, & quinquaginta cubitorum latitudine, & triginta cubitorum altitudine*: addidit: *Colligens facies arcam, & in cubito conſummabis eam à ſummo.* vt reliquo corpori menſuræ ſibi conuenientis ad gratiam decorè quadraret caput hominis, & tamquam regale arcæ adiungeret: ex quo cum ſenſus omnes ad cæteras partes corporis transfunderentur, tum maximè oculi, velut ſpeculatores & cuſtodes, naturæ appoſiti prouidentiâ; propè totũ orbis noſtri ſtatũ deſuper conuerentur. Ipsaque mens illic locata ſecundùm plurimorum ſententiam, & maximè Salomonis, qui ait: *Oculi ſapientis in capite eius*, quaſi in aulâ imperiali virtutum

Eccleſ. 2. concilium ſibi contrahat, quo ſtipata comitatu & ipſa muniuor ſit, & tamquam ex edito quodam loco, tuendi totius corporis regimen impertiat, reſponſa proferat; per quem poſſimus noſipſos non ſolùm retrò aſpicere, nec ſolùm quod ante pedes eſt videre; ſed etiam cæli ipſius ſecreta profundo obtutu ſpectare ſapientiæ. Ibi igitur ſumma noſtræ ſalutis, ibi gratia. Inde cuſtodia, inde etiam pulchritudo toti corpori acquiritur, quæ primùm in vultu vernat. Decet enim præſtantiorem eſſe aulæ regalis nitorem, in quâ ſicut vſus maior: ità ſplendor eſt: Namque ſi ſpectes ſingula quæ in hominis formâ ad vſum aliquem compoſita videntur, vt oculi ad videndum, aures ad audiendum, nares ad odorandum, os ad loquendum: ità vſus miniſtrant, vt præſtent decorem. Quam deformes ſunt vultus cæcorum! Et quid mirum ſi vultus hominis abſque oculis deformis eſt; quando ipſum cælum ſine ſole non habet ſuum decorem? Triſtes ſine ſole dies ducimus, noctes ſine lunâ non placent: Ipſi enim

H ſunt quidam mundi oculi. Detrahe ſtellarum lumina, & quædam eſt in cælo ipſo cæcitatis deformitas. Pili ipſi qui orbem oculorum prętexunt, & velut quamdam aciẽ prætendunt, ne ſorde aliquâ vel pulueris caligine pupilla lædatur: & ipſi excipiunt ſi quid fuerit illatum quod oculum poſſit lædere; ſi lippitudine intercidant, dedecet, ſi palpebra contractior fuerit; ſi radantur ſupercilia, quæ pretioſorum monilium ſpecie velut intexta gemmis refulgent. Aurium quoque vt neceſſarius vſus, ita decora ſpecies: quas ſi quis truncauerit, toti vultui infert deformitatem. In quibus ita elaborauit opus ſuum natura, vt ipſi anfractus cauernarum mirâ prouidentiâ ſinuati, plurimum vtilitatis afferant, ne repentè feriat ſecreta capitis ſonus. Denique ſæpe multos improuiſo clangore con-

I ſternari videmus, & attonitos, aut vocis alicuius aut tumultus ſono expaueſcere. Sordes ipſæ quæ inter eoſdem gignũtur anfractus, velut quodam glutino auditũ ligant. Simul ſi vehementior pulſus fuerit alicuius ſonus, infringitur ac retardatur, vt prænunciatus potiùs mulceat, quàm improuiſus interna concutiat. Vermiculi quoque (ſi aurem penetrare tentauerint) quodam ſordium viſco tenentur. Nares ſimæ contra naturam videntur: iam ſi inciſæ fuerint, quomodò poteſt vita ſubſiſtere, ſublato ſpirandi meatu, quemadmodùm pecudis magis facies quàm vultus hominis æſtimatur? Capilli capitis quàm grato amictu caput veſtiunt, velut quidam aulæ regiæ

K ſtipatores, ne cerebrum aura lædat, aut imber feriat, aut ſol adurat. Quos ita tamen dedit natura, vt pro ſexu aut prolixiores placeant, aut reciſi, & pro ætate, aut plerúmque pro temporis & anni qualitate. In ſenibus grata canities, in pueris prodigioſa æſtate † deſecta preſſiùs, hyeme indulgentiùs: mulieribus ornamento eſt coma, dedecori eſt viri. Denique Apoſtolus euidentiùs expreſſit hoc, dicens: *Nam ipſa natura docet vos quòd vir quidem ſi comam nutriat, ignominia eſt illi: mulier verò ſi capillos habeat, gloria eſt illi.* Quid de ipſa regia loquar, per quam aulici ſermones prodeunt, quidam mentis noſtræ indi-

† al. delectat. *1. Cor. 11.*

L ces, animique internuntij? Quid de ipſo dentium ordine, qui cùm ſuo opere toti quidem corpori vires miniſtrent, rum etiam modulatores ſunt vocis ipſius? De quibus ſi qui ceciderint, vox elaudicat. Hæc de capite prolixiùs diximus, quia oportuit ſenſus omnes in ſummo locari, vnde omnia per reliquas partes officia diuiderentur. Capiti autem noſtro à tergo ceruix proxima, dexterâ læuáque brachia ſunt, quæ arcem imperialem tamquàm fidâ tuentur cuſtodiâ. Denique hæc in nobis validiora, quæ † propria capiti, hæc præſtantiora. Pectus quoque velut quoddam ſacrarium ſapientiæ, & ſtomachus velut quidam teſtis (vt Medici aiunt) & conſcius ſecretorum capitis, compaſſioniſque conſors, cui ſua omnia vel ſalu-

† al. propiora.

M bria vel aduerſa transfundat. Latera, naticæ, femora, & crura, meoſuræ latitudinem ipsâ ſpecie ſignificant, pedúmque greſſus. Qui etſi exiliores videntur; ſiunt tamen lauiores, cùm incendimus.

Quid ſignificet oſtium ex aduerſo in arcâ factum: & quemadmodùm qui retrò erant, priores facti ſint.

CAP. VIII.

PVlchrè autem addidit: *Oſtium ex aduerſo facies*, eam partem declarans corporis, per quam cibos egerere conſueuimus: vt quæ putamus ignobiliora eſſe corporis, his honorem abundantiorem circumdaret. Quod mul-

tò gratiùs Scriptura expreſſit quàm Socrates in libro A Platonis dixiſſe legitur: Nam iſtud in Moyſi ſcriptis ſiue ipſe Socrates, ſiue Plato qui in Ægypto fuit, potuerit vel legere, vel ab aliis percipere qui legerant; decoro motus inuento, oſtium ſibi apertum putauit, vt operatoris noſtri conſilium prædicaret, laudans eò quòd id potiſſimùm decori conuenerit, vt ductus quoſdam vel exitus cuniculorum noſtrorum à tergo auerteret, ne in purgationibus ventris, conſpectus noſter offenderetur: At
1. Cor. 12. verò Apoſtolus. *Quæ videntur*, inquit, *membra corporis infirmiora neceſſaria ſunt*: vno ac ſimplici verbo deſcriptiones Philoſophiæ ſupergreſſus: & quæ putamus ignobiliora eſſe membra corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhoneſta ſunt noſtra, hone- B ſtatem abundantiorem habent. Sobrietatis enim noſtræ & temperantiæ indicium præcipuè illic cognoſcitur: Helluones enim aut diſtenduntur cruditate vſque ad periculum, aut plerumque ſoluũtur viſceribus exinani-
Ibidem. tis. Quod pulchrè etiam ad Eccleſiæ membra Apoſtolus retulit. Quæ enim inhoneſta ſunt noſtra ac ſuperflua, niſi luxuria, niſi laſciuia? Quibus ſi quis iuuentæ irretitus
Coloſ. 3. Rom. 6. tempore, cum ad maturiorem ætatem proceſſerit, veniat
Galat. 6 ad baptiſmum, renuntiet ſuperioribus, moréſque prio-
Philip. 3 res exuat, peccata deponat, conſepeliatur cum Domino
1. Cor. 15. Ieſu Chriſto, crucifigatur ei mundus, & ipſe mũdo: nonne is peccatorum remiſſione donatus, abundantiorem
Act. 9. 1. Tim. 2. honeſtatem, quàm ille catechumenus cuius vita innocentior, habere æſtimatur? Et vt Apoſtoli ipſius exem-
1. Tim. 1 plo vtamur, Iudæus erat, perſecutor erat: vocatus ad gratiam Chriſti, cœpit eſſe Apoſtolus. Et quia plus ei dimiſſum eſt, plus cœpit diligere, abundantiùs cæteris Apoſtolis laborare: vas electionis factus, doctor gentium miſſus. Nonne etiam Apoſtolorum ipſorum plurimis vberiorem & honeſtiorem conſequutus eſt gloriam, qui antè & inhoneſtus & inglorioſus fuit: cùm perſequeretur Eccleſiam Dei? Pauper iſte debilis in Eccleſiâ te redemit ſuis votis. Et (vt maiora aperiamus myſteria) quid tam ignobile quam gentilis populus? Pauper, vtpote D qui nulla haberet eloquia Dei, debilis & vtroque pede claudus, qui nec in legem, nec in Euangelium credidiſſet; vocatus tamen credidit ei, baptizatus accepit gratiam. Itaque quia plus ei dimiſſum eſt, plus diligit. Re-
Luc. 7. manſit Iudæorum populus, licet vno pede claudus:
Eſaia 3. quamquàm & in ipſâ lege claudicet. Itaque ille qui glorioſiſſimus habebatur, amiſit omnia, mirabilem conſiliarium & prudentem architectum, & ſapientem audi-
al. immobilis torem. Iſte qui † ignobilis erat, adeptus omnia, fidei titulo, trophæo martyrum, angelorum gloriatur conſortio. Ergò Plato quod potuit, ſermonis nitorem adhibuit. Apoſtolus autem qui habebat Dei ſpiritum, reuelauit myſterium. Satis dictum eſt de oſtio, quoniam qui re- E trò erant, priores facti ſunt.

Quid ſit quòd inferiora arcæ bicamerata, & tricamerata eſſe debeant: & quòd Deus per arcæ figuram voluerit nos edocere quemadmodùm à diluuio intemperantiæ tuti eſſemus per remedium electionis iuſti.

CAP. IX.

NVnc illud quæramus, quid ſit quod ait Dominus: *Inferiora arcæ bicamerata & tricamerata facies.* Inferiora quidem dicendo, aduertimus quòd pulchrè nos ſentire voluerit inferiori loco æſtimanda ciborum receptacula, hoc eſt, ea viſcera quæ acceptum conficiũt F cibum: Corruptibilis enim eſca eſt. Quod autem corruptibile, non ſuperioribus; ſed inferioribus comparandum: ſimul quia cibus deorsùm fertur, cuius exigua portio viribus corporis, alimoniæque proficit. Reliqua verò pars aluo purganda deducitur, quia inteſtina ſunt per quæ deſcendunt ciborum ſuperflua. Ita operator noſter inſtituit, vt non extento ſtomacho ad imum; ſed ſinuata ſint ac reflexa, quò vitæ noſtræ vſus propagaretur: Nam ſi extenderentur inteſtina hominis quæ ſuſcipiunt & deducunt cibum, ſtatim ſine vllâ pertranſiret morâ: & neceſſe eſſet iugiter eſurire nos, iugiter epulari: aut deficiente alimentorum ſubſtantiâ, deficere illicò. Nunc autẽ in illâ inteſtinorũ reflectione ac ſinuatione bipartitâ A ac tripartitâ adhæret cibus, & deſcẽdendo paulatim vires miniſtrat, ſuccũ infundit corpori, tenet ſatietatẽ, differt edendi appetentiam: nec ſubita effuſio, nec repentina euacuatio eſt, nec inexplebilis appetentia eſt, nec inſatiabilis epulandi libido. Primùm ergo indigentia eſt, & fames: deinde ex his ſequitur edendi ſine intermiſſione continuatio. Quid autem deformius, quàm ſemper ventri ſtudere? qui cum repletur, vacuandus eſt: cùm vacuatur, replendus. Tertium quid ſuperat, niſi mors inter ipſos cibos, epulaſque permixta? Quomodò enim poterant diutius vitam producere, ſimul edentes, & eſurientes, bibentes, ſitientéſque, & priuſquam replerentur, B exinanientes omne quod ſumpſerãt, ſtatimque eſurientes? Nunc autem, dum paulatim deſcendit eſca, famem & cruditatem naturalis temperat prouidentia. Primùm enim in ſtomacho, quem plerique ventrem appellãt ſuperiorem, cibus conficitur: deinde coquitur in iecore: atque eo digeritur vapore: Succus eius diuiditur ceteris viſcerum portionibus, ex quo omne corpus valeſcit. Quod ſatis iuniorum incremẽta, ſenum teſtificatur perſeuerantia. Reliquum cibi in ventrem deſ̃ıt, quem omnes ventrem appellamus ſine adiectione. Plerique dicũt ventrem inferiorem, ex quo fimus neceſſe eſt (qui plenus iam corruptionis deſcenderat) egeratur per illud ex tranſuerſo oſtium. Hæc cùm ita naturali inſtitutione ad C Dei præceptionem compoſita videantur; tamen ſi non edendi à nobis, agendique modus ſeruetur, tamquàm exuberantibus paſſionibus generatur diluuium: & quædam totius labes corporis. Intemperantia enim accendit libidinem, cruditatem generat, corruptelam creat. Itaque aut duritiâ internâ tenduntur, & quatiuntur doloribus, aut incocto ciborum humore & indigeſtionis aſperitate interior quidam inteſtinorum amictus raditur, quia velut chartæ ſpecie geminus eorum amictus aſſeritur: Vnus exterior, quem continuum aiunt periti, vel qui curioſiùs ſcrutati ſunt, à ſummo ad imum directus: Alius interior, tamquam lateribus attextus: vnde D aiunt non tutum ſolui cùm raditur: Nam ſi continuus eſſet interior, immedicabilis eius ſciſſura foret, illic per moram adiunctionum, adhærere ciborum reliquias. Quæ ſi adiunctiones ſoluantur, tranſire ſemeſos cibos, & potus defluos, hoc eſt hominis diluuium. Vnde mihi videtur per arcæ huius figurã voluiſſe Deum nos edoce-
re, quemadmodùm ab hoc † ſpiritali tuti ſimus diluuio: al. ſpeciali.
Corruptela enim diluuij cauſa eſt: ea vbi repſerit, aperiũtur aquæ, ebulliunt omnes fontes cupiditatũ, vt totũ corpus tanto & tam profundo vitiorũ fluuio mergatur: Nihil eſt enim quod tam miſeræ ſeruituti ſubiciat hominem, quàm libido, atque eiuſmodi cupiditates, quæ E iugo quodam criminum graui deprimunt miſeram conſcientiam, vt ſe nequeat attollere, vtpotè quæ libertatẽ innocentiæ amiſerit. Maximũ ergò in hoc diluuio eſt remedium, vt iuſtum præferas, eúmque mandati cæleſtis executorem eligas. Quis eſt iuſtus in nobis, niſi mentis vigor, qui intrà iſtam arcam includat omne animantium genus quod eſt ſuper terram? Cohibe ergò & tu omnes irrationabiles paſſiones tuas, omnéſque ſenſus tuos menti ſubiice, animique imperiis aſſueſce. Euolare foràs nõ ſinas cupiditates tuas, exire in vulgus libidinem: & per rationabilem mentem poteris etiam irrationabilia tua, & immunda peccata ab omni periculo diluuij liberare.

De tribus cauſis ob quas muta animantia, quæ peccandi ſenſum non habent, per diluuium ſubiecta ſint pœnæ; cum alteri myſticâ quadam interpretatione.

CAP. X.

QVæcumque (inquit) *ſunt in terrâ, morientur.* Quid utique muta deliquerant animantia, quia ſubiecta ſunt pœnæ, quæ peccandi ſenſum non habent? Sed quemadmodùm in bello cùm imperator ab hoſte occiditur, commoritur eius exercitus, atque omnis comminuitur virtus militaris: ſic nõ diſcrepare à iuſtitiâ viſum eſt, cùm interiret homo, cui regalem quandã Dominus Deus in omne animantium genus poteſtatẽ dedit, vt om-

nibus, volatilibus, feris, beſtiis imperialis præeſſet aucto- G ritate, quod etiam pecudes, & quæcumque erant irrationabilia, commorerentur animalia. Denique ſi quando eſt peſtilentia, corrupto cæli tractu, priùs ea quæ ſunt irrationabilia, lues dira contaminat, & maximè canes, equos, boues: atque ea inficit, quæ cum hominibus conuerſari videntur. Sic morbi vis genus humanum implicat. Hæc igitur prima cauſa, vt arbitror, iuſtæ aſſertionis. Secunda illa, quia nemo accuſat naturam cur reliqua corporis noſtri membra moriantur ſolo capite ſublato, cùm multos videamus amputatis manibus & pedibus ſuperuiuere: Sed non eadem cæterorum membrorum eſt prærogatiua, quæ capitis. Ideóque abſciſſo H eo, vnde ſenſus noſtri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra: nec in eo aut operatoris prouidentia deſeruit, aut ſubſtantia humana redarguitur. Similiter ergo nemo nũc arguat, quia caput & principale quoddam cæterorum animalium homo eſt: quo moriente non debet mirum videri, ſi cætera moriantur animalia. Tertium illud eſt, quia rationis expertia non propter ſe; ſed propter hominem generata ſunt animalia: hominis enim causâ eſſe præcepta ſunt, vt eorum ſubiectione, humana præſtaret conditio. Denique gra- *Pſal. 8.* tiæ hominis attribuit Propheta, dicens: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, insuper & pe-* I *cora campi, volucres cæli & piſces maris:* quia propter ipſum illa omnia: alia propter vtilitatem; alia delectationis gratiâ, alia voluptatis. Conſequens ergo erat vt cùm deleretur homo a facie terræ, propter quem facta ſunt, etiam ipſa pari delerentur occaſu. Hæc ſecundùm ſimplicem lectionis expoſitionem. Altior autem & profundior interpretatio illud attexit, quòd vbi anima mole paſſionum curuatur graui, & quaſi diuerſarum cupiditatum mergitur æſtu, terrenæ omnes cogitationes & concupiſcentiæ in præceps ruunt: quia peccator vnuſquiſque quò grauiora flagitia commiſerit, eò fit inſolentior: Namque vſu atque exercitatione improbitas augetur, & impunitate nutritur audacia. Recedit ita- K que ab omni reſpectu honeſtatis, & in eo terrena om- *Prou. 3. & 6.* nia moriuntur lethalis peccati acerbitate, quæ verâ morte peccatorem deleat: Nemo enim grauiùs moritur, quàm qui peccato viuit. Moriuntur in eo † actiones *al. paſſiones.* ſingulæ, moritur viſus, qui peccatum annuntiat, qui mulieri fallaci intendit, qui capitur alieni vultus decore; quem oculi meretricis ligauerint, qué aſpectus illaqueauerit fornicariæ. Annon videtur mori, qui ſibi libidinis telum impreſſerit, qui ſpontaneus in foueam mortis irruerit: moritur & auditus, cùm † infert crimina, cùm *al. refert.* ſollicitantis adulteri ſermonem annonciat, cùm inſerit animis verba meretricis quæ ſeducit iuuenem multo blandimento ſermonis; laqueis autem labiorum ſuorum illigat eum. Moritur vox ſilentio, ſi non confiteatur *Prou. 7.* Deo. Moritur multiloquio, quia ſcriptum eſt: *Ex mul-* L *Prou. 10* *tiloquio non effugies peccatum.* Moritur per iracundiam, cùm prætergreditur menſuram vltionis. Omnis namque poſtremò ſenſus moritur, ſi miniſter ſit iniquitatis. *Ibidem.* Et ideò quia terrena omnia moriuntur diluuio, ſolus autem iuſtus in æternum manet, ad ipſum dicitur: *Statuam teſtamentum meum ad te:* quia ipſe diuinæ eſt heres gratiæ, ipſe cæleſtis poſſeſſor hereditatis, beatiſſimorum conſors bonorum. Et homines quidem cùm moriuntur, *Hebr. 9.* patrimonium ſuum teſtamento transſcribere ſolent; nec cedit hereditas, donec viuit teſtator. Deus autem cùm ſit ſempiternus, transfundit iuſtis diuinæ hereditatem M ſubſtantiæ: & ipſe non indigens donat ſua ſine vllo donationis diſpendio, quem non grauant ſuorum conſortes *2. Cor. 8* bonorum, magiſque fruitur eo quo nos vtimur. Denique *Dominus Ieſus pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt nos illius inopiâ ditaremur.* Qui teſtamẽtum vtrúmque ſuo conſummauit ſanguine, vt nos vitæ ſuæ coheredes, & mortis faceret heredes: quò & vitæ haberemus conſortium, & mortis beneficium. Multum autem tribuit *Num. 18. & Deut. 18.* iuſto, dicendo: *Statuam teſtamentum meum ad te;* eò quod rationabilis & fidelis vir ſit teſtamentum Dei. Ipſe eſt enim hereditas, ipſe poſſeſſio, in quo virtus diuini teſtamenti eſt, in quo fructus iudicij, in quo hereditas promiſſionis; de quo Dauid dicit: *Ecce hereditas* *Pſ. 126.* *Domini, filij merces fructus ventris.* Sed iam ſaluâ expoſitione profundioris myſterij, ad reliqua pergamus.

Geneſis Cap. VII.

Et dixit Dominus Deus ad Noë: Intra tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iuſtum coràm me in generatione hac. Ex iumentis mundis introduc ad te ſeptem & ſeptẽ, maſculum & fæminam: ex immundis autem duo & H duo, maſculum & fæminam: & de volucribus cæli ſeptem & ſeptem, maſculum & fæminam; vt nutriatur ſemen in omnem terram. Adhuc enim diebus ſeptem ego inducã pluuiam ſuper terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem * reſurrectionem carnis quam feci, à facie terræ, ab homine vſque ad **ſubſtantiam.* pecus. Et fecit Noe omnia quæcumque præcepit ei Dominus Deus; Noe autem erat annorum ſexcentorum, & diluuium aquæ fuit ſuper terram. Ingreſſus eſt autem Noe & filij eius, & I vxor eius, & vxores filiorũ eius cum eo in arcã, propter aquam diluuij: & de iumentis mũdis, & de iumentis non mundis, & de volucribus, & de omnibus reptilibus reptantibus ſuper terram, duo & duo de omnibus ingreſſa ſunt ad Noe in arcam, maſculus & fæmina, ſicut præcepit Dominus Deus Noe. Et factum eſt poſt ſeptẽ dies, & aqua diluuij facta eſt ſuper terrã. In ſexcenteſimo anno in vita Noe, ſecundo menſe, ſeptimâ & vigeſimâ menſis, in die hac rupti ſunt omnes fontes abyſſi; & cataractæ cæli apertæ ſunt, K & facta eſt pluuia ſuper terrã quadraginta diebus & quadraginta noctibus. In die hac ingreſſus eſt Noe, Sem, Cham, Iapheth, filij Noe, & vxor Noe, & tres vxores filiorum eius cum eis in arcã, & omnes beſtiæ terræ ſecundùm genus, & omnia iumenta terræ ſecundùm genus, & omne volucre volatile ſecundùm genus, & omne reptile quod mouetur ſuper terram ſecundùm genus; ingreſſa ſunt ad Noë in arcam bina & bina ex omni carne, in quâ eſt ſpiritus vitæ. Et quæ ingreſſa ſunt maſculus & fæmina ex omni carne ingreſſa ſunt ad Noe in arcam, ſicut præcepit Dominus Deus Noe. Et clauſit Dominus Deus L à foris arcam, & factum eſt diluuium quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & multiplicata eſt aqua & eleuauit arcam & exaltata eſt à terrâ: & inualuit aqua, & multiplicata eſt valdè ſuper terram: & ferebatur arca ſuper aquam. At aqua inualuit nimis valdè ſuper terram: & cooperuit omnes montes excelſos, qui erant † ſubter cęlum. Quindecim cubitos deſuper exal- *al. ſub cælo.* tata eſt aqua, & cooperuit omnes montes: & M mortua eſt omnis caro quæ mouebatur ſuper terram, volatilium, & iumentorum, & beſtiarum, & omne reptile quod mouetur ſuper terram: & omnis homo, & omnia quæcumque habent ſpiritum vitæ, & omnis qui erat ſuper aridam, mortuus eſt. Et deleuit omne ſurgẽs quod erat ſuper faciem terræ, ab homine vſque ad pecus & reptilia, & volucres cæli. Et deleta ſunt de terrâ, & remanſit Noe ſolus, & qui cum eo erant in arca. Et exaltata eſt aqua ſuper terram diebus centum quinquaginta.

Quòd abſumptis diluuiò omnibus animantibus, ſolus Iuſtus ſe & domum ſuam ſeruat: & verba textus ad literam, & myſticè explicantur.

CAP. XI.

I*Ntra*, inquit, *tu & omnis domus tua in arcam, quia te vidi iuſtum coràm me in generatione hac.* Manifeſtè fides prohetice ſententiæ etiam hoc adſtruitur loco: quia ſtultus ſibi ſob ſtultus eſt; ſapiens autem ſibi & plurimis Prou. 9. ſapit. Itaque Noe iſti merito etiam domus eios in diluuio ſeruatur: ſic in mari nauigantes, & in bello exercitus, ſi illis non deſit gubernatoris peritia, iſtis Imperatoris prudentia, à periculo tuti ſunt alienâ ope. Sed quia boni Imperatoris bonus exercitus, ideò etiam laudem Iuſti in B eo intelligimus non prçteriri, qui talẽ inſtituit domum ſuam, vt virtutis fulgeret conſortio. Meritòque inuenit ſalutẽ cognatio: nec repognat, quia poſteà aut filius aut Gen. 9 vxor offendit. Dormiebat iuſtus, cùm erraret Filius. Gen. 19. Fœmina quoq; vt potè ſexus fragilioris, mole periculi turbata, quç totum orbem diuino incendio perire crederet, quid miraris ſi virũ non potuit ſequi, cùm ipſe iuſtos ab Angelis monitus vix euaſerit? Quid autem mirum ſi homini obrepit error, aut ſe relaxat intentio? Argue ergò quia & iuſtus inebriatus eſt: Sed hæc loco ſoo reſeruãda Infra c. 12. huius libri. arbitror: nunc quod ſupereſt, conſideremus. Pulchrè nunc dixit: *Quia vidi te iuſtum coràm me in generatione* C *iſta.* Multi hominibus iuſti videntur, pauci Deo: aliter hominibus, aliter Deo Hominibus ſecũdùm vitæ ſpeciem, 1. Reg. 16. Deo ſecundùm puritatẽ animi, virtutis veritatem. Homines quæ foris ſunt, probãt, Deus qoç intus, examinat. Perpensè autem addidit: *In generatione iſta*; vt neque ſuperiores condemnaret, neqũe poſteriores excluderet, rectèque diluuium factum aſtrueret interitu generationis eius quæ non haberet conſortium æqoitatis. Hæc ſecundùm literam. Altior autem ſenſus prouocat nos vt hoc putemus vigorem mentis in animâ eſſe, & animã in corpore, quod paterfamiliàs in domo ſua. Quod enim in animâ mens, hoc anima in corpore. Si mens tuta eſt, D tuta eſt domus, tuta eſt anima: ſi anima incolumis, incolumis caro. Mens enim ſobria paſſiones omnes cohibet, ſenſus gubernat, ſermonem regit. Ideòq; benedicit Dominus iuſto: *intra tu*, hoc eſt, intra teipſum, intra tuam mentem, in tuæ animæ principale, ibi ſalus eſt, ibi gubernaculum, foris diluuium, foris periculum. Si autem intus fueris, & foris tutus es, quia vbi mens ſui arbitra eſt, bonæ ſunt cogitationes, bonæ ſunt executiones: Si enim nihil vitij mentem obumbret, ſinceræ cogitationes ſunt. Si ſtudio ſit caſtitas, cordi ſit temperantia, nulla inardeſcit flamma libidinis, nulla vlcera proſerpuot ægritudinis: Subrietas enim mentis, medicina eſt corporis.

E

Quâ ratione de iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculus & fœmina iubeantur in arcam induci; de immundis autem duo & duo, ſecundùm naturalem atque moralem expoſitionem.

CAP. XII.

NVnc conſideremus quâ ratione induci in arcam iubet à iumentis mundis ſeptem & ſeptem, maſculum & fœminam: ab immundis autem duo & duo, vt nutriatur ſemen in omnem terram. Et, vt ego arbitror, Leuit. 25 inire mondam aſſerit hebdomadam, quia mundus & ſacer ſeptimus numerus: Nulli enim miſcetur, nec ab alio generatur. Ideóque virgo dicitur, qoia nihil ex ſe gene- F rat; meritòq; tamquàm materni exors immuniſque partus muliebris copulæ etſi hebdomas fœmineo nuncupetur nomine virilis habet ſanctificationis gratiam: *Omnis* Exod. 34. enim *maſculus adaperiens vluam, ſanctus Domino vocabitur.* Et in Prophetâ habes: *Effudit, & peperit maſculum*, Eſai. 66. id eſt ſanctum. Secundus autẽ numerus non eſt plenus, quia diuiſus. Quod autem non eſt plenum, vacuum habetur. Septimus autẽ numerus plenus, quia hebdomas, vt decas: & ſimilis illius primi, quia facta eſt ad ſimilitudinem illius qui eſt ſemper, à quo profluunt, & mouentur quæ ſunt in omni genere virtutes. Hæc naturalia. De moralibus autem vt dicamus, non eſt dubiũ quin ratio- A nabile animæ noſtræ in quinque ſenſus diuidatur, & vocem & generationem, quæ naturâ videtur eſſe fœminea, quia ſenſus noſtri in materialia & ſecularia citò repont. Vnde claret eos mollioris naturæ habere ſubſtantiam. Sed erudito & induſtrio viro mũda omnia, quia ſapien- 1. Tim. 6. tia exercitati viri & virtus, firmamentum his virili transfundit iudicio. Ergo prudentis & propoſitum gubernãtis eſt, infirmioris ſexus qualitatẽ in fortiorem ſubſtantiam Eccl. 27 transferre. Valida enim ſapientis & fixa ſententia eſt, non mutabilis, vt ſtulti & inſipientis, qui conſilio outat incerto: & improbi, qui non quod verum & iuſtum ſit eligit; ſed quod ſibi commodum velit, ſcindit ſe à vero, ſecernit à iuſto. Iuſtitia enim ſingulare eſt bonum, per ſeipſam ſuo tanti ſpectatur pretio. Iniquitas verò velut diuidua parit, nunc odio inflexa, nunc quæſtu ea quæ ſunt diuidenda confundit: *Stultus* enim *vt luna mutatur*: & verſi- Ibidem. color, aut humorum varietate difformis, animam ſuam in leproſi corporis ſpeciem turpi contagione commaculat, ſalubres cogitationes noxiis ſæpe permiſcẽs: Sed fortaſſe quiâ munda & immunda induci in arcam præcepit carnis animantia, iure mouere poſſit, qoia dixi honeſtis diſceptationibus indecoras non eſſe miſcendas. Nec ego abnuo irrationabilium quidem; mundorum tamen motuum aliqua eſſe ſemina & quaſi principia in animâ noſtrâ, & eorum qui mundi non ſint: Natura enim hominis C contrariorum capax eſt, vt & malitiæ in ea ſit vis, & virtutis ingreſſus. meritòque in principio libri huius qui eſt Geneſis, per arboris ſpeciem in paradiſi medio, legiſti Gen. 2. boni & mali ſcientiã. De quo ligno ſcientiæ boni & mali præceptum eſt noo eſſe guſtandum, eo quòd mens noſtra, in quâ eſt cognitio & diſciplina, boni & mali recepit notionem. Itaque naturæ opifex, ſicut ad propagandum, vel etiam reparãdum genus animantia reſeruauit, vt vniuerſæ terræ animantium ſemine replerentur: ità etiam corporis noſtri terrenam ſubſtãtiam vacuam non putauit paſſionum huiuſmodi, tamquàm immundorum D animalium relinquendam, quo cùm deliciis & luxurie tamquàm vice diluuij ingurgitatur, memoratis fluctuat paſſionibus. Vbi autem ſobrietate & continentiâ vnuſquiſq; inundantium vacuauerit diluuium paſſionum, & quandam animæ retexerit ſiccitatem, viuificare incipit ſuum corpus, & animæ puritatẽ, cui regnum ſapiẽtia eſt.

Quâ de causâ poſtquàm ingreſſus eſt Noe in arcã, poſt ſeptem dies diluuium factum fuerit: quare etiam cùm ſatis fuiſſet quadraginta diebus dixiſſe diluuiũ fuiſſe, adiecerit, & quadraginta noctibus: *& quâ ratione quadraginta diebus durauerit: quid præterea ſibi velit quod inquit Dominus*: Et delebo omnem reſurrectionem carnis à E facie terræ; *quid poſtremò quod dicitur*: Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus.

CAP. XIII.

ILlud qooq; ſtudio eſt qoçrere, quç cauſa eſt cur poſtquàm ingreſſus eſt Noe io arcam, & induxit animantia poſt ſeptem dies diluuium factum ſit: Non enim otioſum videtur quòd haud plures aut pauciores interpoſiti ſunt dies; ſed tot, quot in conſtitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus eſt mundus, ſeptimo die Gen. 2. requieuit Deus ab operibus ſuis. Quo declarauit indicio, ipſum eſſe auctorem mundi, atque diluuij. Mundum propter bonitatem ſuam condidit, diluuium fecit noſtrorum F merito delictorum. Admoniti ſunt igitur homines vel ex numero dierum quibus mundus eſt conditus, quòd conditorẽ ſuum non lacrymis ſolùm & precatione; ſed correctione morũ reconciliare debuerant. Ergò ſpatium dedit ad pœnitentiam Dominus, magis volens ignoſcere, quàm punire, vt imminentis diluuij terrore ſuſpenſos, ad veniam cogeret poſtulandam: quòd dum periculum futuræ mortis horreſcunt, impietati atque iniuſtitiæ renuntiarent. Secundum eſt, vt hinc quoque Domini ſuprà modum miſericordis clementiam colligamus; quia multorum annorum offenſionem à conſtitutione mundi, in finem vſque contractam paucis diebus, ſi pœnituiſſet eos, voluit relaxarẽ. Eſt enim Deus peccati immemor,

Eſai. 43 virtutis remunerator, ſicut ipſe ait in Prophetâ: *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur: dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* Cùm enim aduertẽrit veram animæ refuſam eſſe virtutem, tantùm ei honoris attribuit, vt non ſolùm veniam ſuperiorum indulgeat peccatorũ, verum etiam gratiam & iuſtificationem impertiat. Expectauit ergò & ſeptimo die ipſo quo ab operatione requieuit, vt ſi venia poſceretur, ſequeretur correctio, & ab indignatione requieſceret. Illud quoq; curæ fuit non prætermittere, eò quòd diluuiũ factum dixerit, *quadraginta diebus*, & addiderit, *quadraginta noctibus*. Scimus enim diem dici, quem ſol terras illuminans ſignat: noctem, quam circumfuſæ tenebræ à claritate diſterminant, & plerumque à nobis ità H diem ſignificari, vt noctem non comprehendamus, plerumque vt complectamur. Significantes enim menſem triginta dierum, ſignificamus & noctes. Vnde cùm ſatis fuiſſet Moyſi, dixiſſe diluuium fuiſſe quadraginta diebus, cur addiderit, *quadraginta noctibus*, quæritur. Et aliqui ità acceperunt qui ante nos fuerunt, vt & virorum & mulierũ factus interitus demõſtraretur, diem ad virum referentes: qui ſit purior, ſimilis lucis: noctem ad mulie-
Gen. 2 rem, quæ viro dormiente creata deſcribitur: ſimúlque quia vir prior quaſi auctor, qui virtutem moueat mulieris, atque in partus excitet; actu ille clarior publico, iſta obſcurior, tamquam domeſticis clauſa parietibus & nocti proxima, ſecundo orta loco, & creationis ſuæ forma-
Gen. 3. ta iam coſtæ viri debens gratiam: ſuperiori quoque potioris obnoxia priuilegio, & pariendi vſu materialibus comparanda. Conſonans in vtróque numerus periculi, quia peccata etiam conſonantia, meritóque non diſtant ſpatia temporum, quia non diſtant merita delictorum. Non mediocriter etiam ſcrutantur plerique quâ ratione quadraginta dies diluuiũ fuerit. Et poſſumus dicere materialem numerum triſtioribus, hoc eſt, delendæ creaturæ deputandum: hebdomadam autem conſtitutioni to- K tius mundi, hoc eſt lætioribus. Sed fortaſſe referatur,
Exod. 24. quid quòd etiã lex quadraginta diebus lata eſt, tot dies obſeruauit Moyſes in monte Sinâ, & demoratus eſt, cùm præſcripta legis acciperet? Rectè ergò eodem numero declinandorum peccatorum præcepta tribuuntur, quo pœnæ culpa eſt perſoluta, vt cognoſcamus quod de eodem vitæ tempore debeat ex correctione laus comparari, quo poteſt punienda culpa committi. Vnde nunc iam non pœnæ præſcripó ſunt dies quadraginta; ſed vitæ, vt hoc numero ieiuniis & orationibus crebrioribus noſtrorum leuemus ſupplicia peccatorum, atque ad decreta legis intenti, deuotione ac fide noſtrũ corrigamus
Act. 1. errorem. Itaque per Domini reſurrectionem quadrage- L ſimus dies iam non habetur nouiſſimus; ſed primus, atque indè vita numeratur, vbi antè mortis numerus ad conſummationem mundi & humani generis excidium computabatur. *Et delebo* (inquit Dominus) *omnem reſurrectionem carnis à facie terræ.* O cæleſtium pulchritudo verborũ, ſi quis ſe decoro intellectu piæ mentis examinet! Indignatur Deus peccatis noſtris; ſed non obliuiſcitur pietatis. Minatur ſupplicium, ſed non permittit excidium. Moderatur vindictam, reuocat ſeueritatem. Deleturum ſe dicit omnem carnem, non à terrâ; ſed à facie terræ. Florem decutit, radicem ſeruat, ſinit vt in profundo ſubſtantiæ virtus maneat humanæ, quæ in ſuperficie laboret, intùs impaſſibilis perſeueret, immuniſque M noxæ ad eorum ſubſtitutionem qui nõ ſint reatui obnoxij, reſeruetur: Pulchrè autem poſuit, *Delebo*, tamquàm litterarum apices, qui delentur ſine fraude librorum, & ſine immutatione tabularum. Atramentum deletur; ſed lignum manet. Delentur elementa, vt ſcribantur plerúmque meliora. Atramentum tollitur, ſubſtantia non exterminatur. Delebo, inquit, corruptelam carnis, vt ſcribam incorruptionem. Delebo reſurrectionem carnis à facie terræ, vt ſcribam in cæleſtibus reſurgentes. Delebo de libro terræ, vt ſcribam in libro vitæ. Deleantur, Domine meus, Domine! deleantur citò elementa ferri, vt ſcribantur elementa Chriſti. Aboleatur reſurrectio terrena, vt cæleſtis gratia redundet. Veni, Moyſes! præ- G para gremium, legem accipe, ſuſcipe apices, quos iam miſericordia diuina non deleat. Suſcipe tabulas quas Exod. 32. Dominus ſtatuat in æternum. Vtinam ipſe non frangas. Et ipſas mihi mea culpa ſuſtulerat, niſi Dominus reddidiſſet. Iure quidẽ Moyſes indignatus eſt, ne haberent diuina priuilegia, qui non deferrent obſequia. Sed puto quod non mihi eas; ſed Iudæis fregeris. Fregiſti Iudæis recepiſti mihi. Fractæ ſunt priores, vt poſteriores manerent. Fregiſti eas in pectoribus Iudæorum. Quid enim prodeſſet vt tabulas tenerent, quarum ſcripta tenere non poſſunt? Ecce ſecundas tabulas dicunt ſe tenere; ſed non tenent. Dicunt ſe legere diuina elemẽta; ſed non legunt. Deut. 9. Digito Dei ſcriptas eſſe tabulas Moyſes dicit: illi digitum Dei non legunt, ferrũ legunt. Atramentum vident, 2. Cor. 3 ſpiritum Dei non vident: Sed Eccleſia neſcit atramẽtum, ſpiritum nouit. Ideóq; Paulus nouit ſcribere, non atramento; ſed ſpiritu Dei viui. O ſacrilegum, ô ineptum populum Iudæorum! Homo ſpiritu Dei ſcribit, & homo ſub lege nutritus, & illi volunt Deum atramento ſcripſiſſe, non ſpiritu. Ergò, vt ad ſuperiora redeamus, delet Deus reſurrectionem carnis, tamquàm apicum ſcriptionem: quo declaratur quòd ſuperfluam hominum nouitatẽ propter impietatem eius delet in ſpecie litterarum; ſubſtantiam autem & conuerſationem generis ſeruare I humani voluit perpetuitate tabularũ, vt ex eâ ſemen reliquum pullularet. Cui ſententiæ conuenire etiam illud videtur quod ait: *Delebo*, inquit, *omnem reſurrectionem carnis.* Reſurrectioni autem communi vſu naturæ contraria videtur eſſe purgatio, quia purgatione reciditur & reprimitur reſurrectionis luxuria. Omne tamen quod purgatur, ſpeciem amittit, ſubſtantiam ſuam ſeruat, atque meliorat. Repreſſit igitur Dominus purgatione diluuij corporeum vſum, conuerſationémq; generationis eius quæ degenerauerat à decore naturæ, & accepti muneris venuſtate. Hæc ſecundùm litteram. Quod autem K ad altiorem pertinet ſenſum diluuij, ſpecies typus eſt purgationis animæ noſtræ. Itaque cùm mens noſtra ſe à corporalibus mundi huius illecebris, quibus antè delectabatur, abluerit: bonis quoque cogitationibus veteris colluuiem cupiditatis abſterget, tãquàm purioribus abſorbens aquis turbidorũ priùs amaritudinẽ fluentorum. *Et fecit*, inquit, *omnia Noe quæ mandauit ei Dominus Deus.* Iuſtus mandata accepit, ſeruus imperia. Hic amici cenſetur loco, qui fecerit quæcumque exequenda ſuſceperit: ille qui nutat obſequiis, oneri ſeruitutis addicitur. Deniq; & Dominus Ieſus dicit in Euãgelio: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis. Iam non dicam vos ſeruos.* Mandatur ergò vt amico, mandatur vt ei qui validâ Ioan. 15 charitate, ſobrio conſilio ea quæ mandata ſunt, exequa- L tur. Nec fefellit Dominum iudicium ſuum, impleuit Iuſtus vniuerſa, non partem; ſed vniuerſa quæ mãdata ſunt ei: & ideò Scripturæ diuinæ accepit teſtimoniũ. Nec ſuperfluum putes, quia ſimul poſuit Dñm & Deum: Nam & Deus in Domino, & Dominus in Deo; ſed vt Patris & Filij intelligas commune præceptum. Aliqui tamen ante nos ſic interpretati ſunt, eò quòd Dominum & Deum dicendo hoc loco, & vindicaturi & ignoſcituri geminã expreſſerit poteſtatem: Et qui hic vindicat priùs in peccatores, ideo antè Dominum dixerit: Quoniam verò poſteà, vt Iuſti ſeminarium propagaretur, indulget; ideò Deum poſteà nominauerit. Denique facturus mun- M dum Deus dicitur: *In principio fecit Deus cælum & ter-* Gen. 1. *ram. Et dixit Deus, Fiat lux.*

Qualiter ſit conſiderandum quod ſexcenteſimo anno Noe, vigeſimâ & ſeptimâ menſis factum ſit diluuium: & quemadmodùm omnes fontes rupti dicantur, ac cataractæ cæli apertæ, tam ſecundùm litteralem, quàm etiam altiorem intellectum.

CAP. XIV.

Eſt etiam illa non perfunctoria conſideratio, quòd ſexcenteſimo anno Noe, menſe ſecundo, vigeſimâ & ſeptimâ menſis fit diluuium. Secundum menſem veris eſſe temporis non ambigitur, quando augentur

naſcentia ager parturit, terrarum pariter atque animantium fœtura ſe fundit. Tunc ergò fecit diluuium, quando dolor eorum maior foret qui in ſuâ abundantiâ puniebantur, tunc vltio terribilior tamquàm diceretis Dei: Ecce omnia ſecundùm liberalitatis diuinæ prouidentiæ gratiâ diues natura generauit, omnia in vſum hominum germinauit terra fœcundior, ſegetes ſpectantur, tritico & hordeo campi replentur, comæ arborum venturi fructus floribus veſtiuntur: non deeſt terra obſequiis ſuis, non beſtię deſunt muneribus ſuis, quæ ſolemnes ſoluuntur in partus, vt homini nihil deſit: homo ſolus partibus ſuis deeſt, neſcit auctorem ſuum, à quo ei omnia miniſtrantur, negligit conditorem. Deſpicit homo remuneratorem ſuum, cùm Deus opus ſuum non deſpexerit. Pereant cum homine omnia, propter quem nata ſunt omnia. In ſuis diuitiis conſumatur homo, cum ſuâ dote moriatur. Nihil ante hominem terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine ſolo ſe degeneraſſe cognoſcit, ſpinas & tribulos pro fructibus ferens. Quod ſolum munus admirabile eſt, principale meritis interiit. Cur igitur omnia illa ſeruantor? Ideò non poſt collectos froctus infunditur aqua, ne beneficiû magis quàm diluuium terra ſentiret. Denique verno apud Ægyptios tempore, ſed menſe diuerſo, Nilus exundat, vt iaciendis ſeminibus terra molleſcat, & blandiore ſinu, clementiore gremio ſemina miſſa ſuſcipiat. Quod autem ſexteneſimo Noë anno fit diluuium, illud videtur oſtendere quia ſexto die Adam creatus eſt. Idem numerus par & in auctore & in reparatore ſeruatur, quia fons ſexageſimi & ſexcenteſimi, ſextus eſt numerus. Idem autem & primus & ſeptimus menſis dicitur: Sed magis primum obſeruare debemus: quòd poſt diluuium verno tempore colendorum cura reparetur agrorum, & placidi atque vberis ſoli incipiat fœtura procedere. Quo ſignificatur nunquàm Deum eo numero vel tempore interitum hominum fuiſſe facturum, quo fecit exordium, niſi immanibus delictis eſſet offenſus. Simul veniam temporis & numeri ratio promittit, quòd etiam iratus admoneatur tam præcedentibus cauſis beneficiorum ſuorum, vt non penitùs deleat eorum ſubſtantiam quos ipſe donauit. *Et rupti ſunt omnes fontes abyſſi, & cataractæ cæli apertæ ſunt.* Vim diluuij conuenienter Scriptura expreſſit, dicens, cælum & terram pariter eſſe commota: è quibus elementis conſtat iſtius mundi omne principium. Vndique ergò influentibus aquarum molibus conclusum genus hominum perurgetur. Hæc ſecundùm litteram. Quod autem ad altiorem pertinet ſenſum, cæli ſymbolo mens humana ſignificatur: terræ autem appellatione corpus & ſenſus. Magna igitur naufragia, quando mentis pariter & corporis ſenſuúmque omnium turbo & procella miſcentur. Diligenter dicta penſemus. Plerúmque fraus mentis & dolus ſuum exercent venenum: ſed tamen ſobrietas corporis & continentia obumbrant mentis improbitatem. Frequenter in incerto fidei atque opinionis ſuæ mens lubrica eſt: ſed tamen caro deliciis & luxuriæ vacat, vt fragilitas errorem mentis excuſet: ſicut multi ſunt hæreticorum qui prætendere volunt corporis continẽtiam, vt aſſertionis ſuæ fidem teſtimonio ſobriæ carnis acquirant: etſi ſenſu lubrici, tamen quò minus turpes † aliquando excuſabiliores habentur. Cùm autem venena mentis, & contagia corporeæ obſcœnitatis, ſenſum omnem, virorémque confundunt, atque animus incerto lubricus motu, malitiæ fœdus attramento, crudelitatis furore ſucceſus, etiam corporalibus flagitiis incitatur; auarus quoque affectus impatiens mediocrium facultatum luxuriæ cupiditate, effundendique libidine præcipitatur in facinus appetendæ ſalutis alienæ: tunc magnum eſt diluuium omnibus pariter ingruentibus paſſionibus: tunc ſe inſipientia, iniuſtitia, temeritas, improbitas, perfidia, de ſuperiori parte tãquàm cataractæ mentis videntur effundere. Inde erumpunt de corporis fonte terreni libido, temulentia, luxuria, poſtremò diuerſorum criminum prolapſiones, quæ penitùs & corporis robur & vigorem mentis effœminant.

† *al. aliquanto.*

A *Cur Dominum à foris arcam clauſiſſe dicatur: & quomodò exundante aquâ arca ferebatur ſuper flumina aquarum, quæ quindecim cubitis ſuper montes excelſos eminebant, iuxtà litteralem & allegoricam interpretationem: cùm explicatione eius quod ſcribitur:* Deleuit Deus omne quod erat ſuper faciem terræ.

CAP. XV.

ET *clauſit Dominus à foris arcam.* Sermo manifeſtus eſt ſecundùm litteram. Claudenda fuit arca, & tuto ſepienda munimine, ne eam vaga diluuij fluenta penetrarẽt. Altioris quoq; ſenſus nõ incongrua interpretatio, ſi corpus humanum (cui arca hęc quæ deſcribitur, figuratur) B ſeptũ corio, indicemus a frigore æſtúq; defendi, quod artifex Deus ad omnium membrorum protectionẽ naturalibus veſtiuit exuuijs, & quodam circumfuſo induit operimento, vt neque frigore congelaſcat, nec æſtiuo calore ſoluatur. Exundauit igitur aqua, & leuauit arcam, & ferebatur ſuper ſummum aquarum. Non immeritò exundauit aqua, quando cæli cataractæ apertę ſunt, & de terrâ rupti ſunt fontes aquarum & flumina. Quod magnâ emphaſi dictum eſt: Vbi enim eruptio, ibi irreuocabilis effuſio ſit neceſſe eſt. Nec retineri facilis ingentium prolapſio fluentorum: Manifeſtum eſt igitur quod ſcriptum eſt. Verum ſi altiùs ſpectandũ putes, caro noſtra diuerſis agitatur fluctibus, & freti modo fluctuat C paſſionibus, quibus huc atque illuc tamquàm ſuper vndas moleſtiarum ſuarũ nunc fame, nunc ſiti, nũc cupiditate, nunc gaudio, nunc dolore iactatur. Illud quoque non prætermittẽdum arbitror, quia Scriptura non prętermiſit, quantis numero cubitis aqua ſuper terram fuerit: Quindecim enim cubitis ſuper excelſos montes aquam fuiſſe dixit. Simplex itaque intellectus patet. Allegoria autem quinque ſenſus complectitur, qui ſunt in corpore noſtro velut excelſi montes, qui hanc carnem paſſionum obumbrant, & plerumque incurſantur beſtiis, & exagitantur condenſa & opaca eorum. Vnde Dominus per nationum credentium fidem veniens ad Eccleſiam D ſuam, venit à Libano, ſicut habent Cantica canticorum. Ita enim legimus, *Ades huc à Libano, ſponſa! ades huc à Libano.* Tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à cubilibus leonum, & montibus pardorum, quò gentiles populi, qui velut beſtialium paſſionũ graues patiebantur incurſus, nunc altitudine fidei, & ſublimitate deuotionis meant. Per hos igitur montes Chriſtus aduenit, comprimens, euangelicis diſputationibus feroces corporis motus, atque illam altitudinem cordis, & ſe extollentem ſuperbiam obedientiâ & humilitate ſui deſtruẽs: meritóque fructus manſuetudinis ferre cœperunt quos antè grauium diluuia paſſionum ſubruebant. De numero autem cubitorum ſic quidam ante nos æſtimauerunt, E quòd quinque ſenſus triplicem collectionem habeant, eò quòd viſus viſible videt, & auditus audibile audit, & odoratus odorabile odoratur, guſtus & guſtabile guſtat, & tactus quod tangibili ſubſtantiæ ſubiacet, tangit. Ideò quinque ſenſus tripliciter æſtimati ſunt, vbi ſecundùm illud: *Scribe tibi tripliciter.* Ego tamen commodius puto illud, vt ſenſus terreni hominis atque animalis & ſpiritalis accipiam, quos illa diluuij fluenta tranſcenderint. Meritò mortua eſt omnis caro quæ mouebatur. Quod & ſecundùm litteram liquet, & propriè ac naturaliter carnis corruptelam iudicio procelloſæ commotionis expreſſit. Commotio enim vitioſa non eſt, niſi F per affectus corruptionem: Mouet enim voluptates caro, & ipſa voluptatibus commouetur. Talis autem commotio corruptelam creat. Cauſa autem corruptelæ, commotio iſtius mundi eſt, per quam anima vniuſcuiuſque degenerat: Cùm enim vitioſæ paſſiones mentem mouent, corruptela generatur; cùm exiſtant ſtudia virtutum, diſciplinæ profectus eſt. Omnis igitur qui erat in aridâ, mortuus eſt: Nec enim poterant non mori quos tanti diluuij vnda demerſerat. Hoc ſecundùm ſcriptum ſeriémque verborum. Cæterùm ſi allegoriam quæras, non dubium eſt quia exemplum ligni aridioris, quod ſimul vt lambere cœperit ignis, exurit: ita anima niſi di-

Cant. 4. *2. Cor. 10.* *Prou. 22.*

uerſarum humeſcat rore virtutum, poculo quodam irri- A gata ſapientiæ, & fonte iuſtitiæ, atque irriguo caſtitatis, tamquàm areſacta radice vitali, cupiditatũ deflagrat incendio, vel profluuio carnis illiſa procumbit. Vnde ſemper epulari debet animus bonorũ operum cogitationes, vt prudentiæ ſucco mens inebriata pingueſcat, quòd non facilè diluuij corporalis cedat iniutiæ, atq; arida incuriæ (Baruc. 3) ſitu euirata moriatur. Ideóq; nos admonet Dominus, à fonte ſapiẽtiæ non recedere, pocula virtutis haurire, ne quis ſole iniquitatis areſcat, & procellam perſecutionis (Luc. 23.) ſuſtinere non poſſit. Scriptũ eſt enim: *Quod ſi in humido hoc faciunt, in arido quid fiet? Deleuit* (inquit) *Deus omne ſurgẽs quod erat ſuper faciem terræ.* Scripti euidens ex- B planatio. Allegoria autem expoſitam nobis declarat ſuperbiam, quæ ſe extollit in hac terrenâ fragiliq; ſubſtantiâ & immemor diuinorum, humana deſpiciens, ipſum arrogantis viri habitum, inceſſúmque deformat: quales deſcribit Eſaias Iudeæ filias oculorum micantes nutibus, (Eſai. 3.) & alta ſe ceruice iactãtes: Sunt enim huioſmodi erigentes ſupercilia, inflato corde, elato pectore, ceruice reſupinâ: qui ſolùm quidem veſtigiis pedum perſtringant; toto autem ſe librent corpore, & inani ſuſpendant examine: in priora greſſu procedant, ad poſteriora verticem reclinantes: cælum ſpectent, terrã autem faſtidiant, tamquàm ceruicis dolore ſuffixi, vt eam inclinare non poſ- C ſint. Hos igitur deleuit de libro vitæ Deus, dicens: *Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur:* nec inter merita Sanctorum commentis adhærere facit cæleſtibus. Omnibus igitur qui extrà arcam fuerunt, interẽptis, derelictus eſt Noë ſolus in arcâ cum iis qui cum ipſo erant. Non indiget interpretatione ſermo ſimplicior. Concurrit intelle- (Luc. 14.) ctus cum litterâ. Altior autem & interior ſignificatio demonſtrat iuſtũ virum, amatorémq; ſapientiæ, tamquàm arborem fructuoſam, internecatis quæ eſcam eius ſolebant arrodere, comam obumbrare, coartare proceſſus ramorum, velut exortẽ irrationabiliũ paſſionum ſolum remanſiſſe cum ſuis. Sui autẽ ſunt iuris, puræ animi diſce- D ptationes quæ virtuti adhæreant. Et bene addidit in arcâ remanſiſſe, quaſi vix credibile amputatis corporalibus paſſionibus, videretur eũ adhuc verſari in corpore: quod licet iam terrenis careret contagiis, incorruptã licet; corporis tamen adhuc ſubſtantiam reſeruabat, & velut incorporeus corpore ſuperferebatur diluuio, non abſorbebatur: corpus quidem gerens quaſi in arcæ poſitus interno; ſed qui corpus ipſum inſuperabilis paſſionibus quaſi incorporeus in medio tantorum motuum gubernaret.

Geneſis Cap. VIII.

ET memor fuit Dominus Noë, & omnium E beſtiarum & omnium iumentorum, & omnium volatilium, & omnium reptilium reptantium, quæcumque erant cum eo in arcâ, & induxit Dominus ſpiritum ſuper terram, & ceſſauit aqua: & clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractę cęli, & remiſſa eſt aqua vadens à terrâ, & imminuebatur aqua poſt centum quinquaginta dies. Et ſedit arca in ſeptimo menſe, ſeptimâ & vigeſimâ menſis ſuper montes Ararath. Aqua diminuebatur vſque ad decimum menſem. Apparuerunt autem capita montium in decimo F menſe, primâ menſis. Et factum eſt poſt quadraginta dies, & aperuit Noe feneſtrã arcæ quam fecit, & miſit coruum ad videndum ſi ceſſauit aqua: & exiens non eſt reuerſus, donec ſiccaretur aqua à facie terræ. Et emiſit columbam poſt eum, vt videret ſi ceſſauit aqua à facie terræ: & non inueniens columba requiem pedibus ſuis, regreſſa eſt ad eum in arcam, quia aqua erat ſuper omnem faciem terræ. Et extendens manum ſuam, ſuſcepit eam, & introduxit eã ad ſe, in ar-

A cam. Et expectatis vltrà ſeptem diebus aliis, iterùm emiſit columbam ex arcâ: At illa regreſſa eſt ad eum, ad veſperam, habens folium oleæ & ramum in ore ſuo. Et cognouit Noë quòd defecerit aqua à facie terræ: & expectans adhuc ſeptem alios dies, tenuit columbam, & iterùm emiſit eam, & non addidit reuerti ad eum vltrà. Et factum eſt in primo & ſexcenteſimo anno vitæ Noe, primo menſe, imminuta eſt aqua à facie terrę: & denudauit Noe tectum arcę quam fe- B cit, & vidit quòd defecit aqua à facie terrę. In ſecundo autẽ menſe, ſeptimâ & decimâ die arefacta eſt terra, & ſeptimâ & vigeſimâ menſis aperuit arcam; & dixit Dominus Deus ad Noe: Exi de arcâ tu & vxor tua, filij tui, & vxores filiorum tuorum tecum, & omnes beſtię quęcumque ſunt tecum, & omnis caro à volatilibus vſque ad iumenta, & omne reptile quod mouetur ſuper terram, educ tecum: & creſcite & multiplicamini, & replete terram. Et egreſſus eſt Noe & vxores eius, & filij eius, & vxores filiorũ eius C cum eo: & omnes beſtię, & omnia iumenta, & omne volatile, & omne reptile quod mouetur ſuper terram, egreſſa ſunt ex arcâ. Et ędificauit Noe altare Deo, & ſumpſit de cunctis beſtiis mundis, & de cũctis volatilibus mundis, & obtulit holocauſta ſuper altare. Et odoratus eſt Dominus Deus, odorem ſuauitatis, & dixit Dominus Deus: Recogitans non adiiciam vltrà maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter ſuper mala ex D adoleſcentiâ ſuâ. Non ergò adiiciam percutere omnem carnem viuentem, ſicut feci, omnibus diebus terrę ſemen & meſſis, frigus & ęſtus, ęſtas & hiems, & dies & nox non requieſcent.

Explicatur textus, & examinatur cur fecit potiùs mentionem beſtiarum & iumẽtorum, quàm aliarum animantium: qualiſque fuerit ſpiritus quem Dominus induxit ſuper terram, vt ceſſarent aquæ.

CAP. XVI.

M*Emor fuit Dominus Noe, & omnium beſtiarum, & omnium iumentorum, &c.* Mouentur pleriq; E quà cauſã non dixerit Scriptor quod etiã vxoris & filiorũ Noe memor fuit Dominus, cùm beſtiarum & iumẽtorum fuerit memor. Sed cùm dixerit quod Noe memor fuerit, in auctore & præſule domus neceſſitates eius reliquas comprehendit. Simul exprimi videtur quidam reliquarum cõſenſus neceſſitudinum. Etenim cùm omnes inuicẽ ſibi chari ſunt, vna eſt domus: cùm autẽ diſcrepãt, ſeparãtur & ſcinduntur in plures domos. Vbi ergò charitas, ibi ſenioris nomine de quo pendent cæteri, domus omnis ſignificatur: vt ſi quis arborem dicat, vtiq; cõprehendit & ramos: ſi quis ramos nominet, etiã fructus qui in eâ ſunt, pariter vno atque eodẽ ſermone cõplectitur. Nec illud otioſum quod primò dixit, quia memor fuit F Dñs Noe, deinde beſtiarũ, poſtea iumentorum; hoc eſt, cur nõ animantia quæ miora ſunt, poſt hominẽ nominauit, ſed † ferociora. In quo videtur illa eſſe ratio, vt ea (ab. fortiora.) quæ ferociora erant, vtriuſq; partis vicinitate mãſueſcerent. Quod videtur, etiã in illo verſu poetico declarari: (Homerus Iliad. 4) κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν: Hinc enim etiam poeta vſurpauit, vt diſpoſitionem dimicaturi ità ordinaret exercitus; quò inferiores collocaret in medio, quò magis hinc inde à fortioribus iuuarentur, & dimicationem vtriuſque partis aſſumerent. In his ſcripti ſeries manifeſtatur. Altiore autem ſenſu certum eſt quòd Iuſtus in medio habet, non in parte cogitationes cordis ſui: & quod carpit hanc vitam, habeat neceſſe eſt in corpore tamquàm in illâ ar-

câ beſtias graues: Nulla enim mens eſt nulla anima quæ
non recipiat etiam malarũ motus agreſtes cogitationũ.
Itaque inſipientis anima ferinos acuit motus, atque ado-
let venena ſerpentum; ſapientis autem vigor mitigat &
coërcet. *Et induxit Dominus Spiritum ſuper terram, & ceſſauit aqua.* Non puto hoc ità dictũ, vt ſpiritus nomi-
ne ventum accipiamus: Neque enim ventus poterat ſic-
care diluuiũ. Alioquin cùm mare ventis exagitetur quo-
tidie, exinaniretur profectò: Nam quomodò non eua-
cuaretur mare ventorum vi, cui ceſſiſſet toto diffuſum
orbe diluuium, vſque ad Herculis, vt aiunt, columnas, &
mare magnum tectis montium excelſorum verticibus
exæſtuans? Spiritus igitur virtute inuiſibili diluuium illud
repreſſum eſſe non dubium eſt, cæleſti operatione, non
Pſal. 103. flatu. Vnde ſcriptum eſt: *Omnia à te expectant vt des illis
cibum in tempore: aperiente te manum tuam, omnia imple-
buntur bonitate. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, &
in puluerem ſuum conuertentur. Emittes ſpiritum tuum,
& creabuntur, & renouabis faciem terræ.* Eſt ergò ſpiri-
Pſalm. 32. tus cuius operationi cedere vniuerſa videntur, in quo
cæli ipſius virtus ſit, ſicut ſcriptum eſt: *Verbo Domini*
Iob. 33. *cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum:*
qui ſpiritus eſt creator vniuerſorum, ſicut etiam Iob di-
cit: *Spiritus diuin[illegible] fecit me.*

Qui ſit quod ait Sc[illegible]ura, Clauſi ſunt fôtes aquarum, &
cataractæ cœli: *& de explicatione loci illius vbi dicitur.*
Et ſedit arca ſeptimo menſe, ſeptimâ & vigeſimâ men-
ſis: *& quid ſit oſtium arcæ quod Iuſtus aperuit, vt emit-
teret coruum non reuerſurum.*

CAP. XVII.

NVnc conſideremus quid ſit quod ait Scriptura di-
uina: *Clauſi ſunt fontes aquarum, & cataractæ cæ-
li.* Nec obſcurum arbitror. His enim cauſis minuitur di-
luuium, quibus creuit. Erupti erant fontes aquarum,
apertæ fuerant cataractæ cæli, vt vndique influentibus
aquis terra inundaretur. Debuerant claudi ea ex quibus
diluuij origo manauit, vt eius inciperet eſſe defectus.
Hoc littera ſonat. Subtilior autem interpretatio expri-
mit, eò quòd diuoiũ animæ vitio mentis & luxuriæ cor-
poralis influxerat, vt malitia paſſioni, paſſio malitiæ mi-
ſceretur: ingrediẽte medico Dei Verbo ad viſitationem
animæ quæ diutinâ ægritudine laborabat, diſceptationũ
improbitate, & paſſionum acerbitate, priùs debuerunt
cauſæ ægritudinis amputari. Principium enim medicinæ
eſt cauſas languoris incidere, ne diutius ea quæ nocent,
Leuit. 13. ad incrementũ ægritudinis miniſtrẽtur Quòd nos etiam
lex docet: Cùm enim ſteterit lepra vtiã non diffundatur,
tunc ait mundam eſſe lepræ ſtationem quandã & man-
ſionem Quidquid enim præter naturam mouetur, im-
mundũ eſt. Hæc igitur eſt animæ ſanitas, hæc ſalubritas
mentis, vt affluẽtia ceſſet erroris, ſiſtatur culpa, ne ſerpat.
Ceſſante incẽtiuo culpæ atq; delicti, ſalus tuta eſt, atque
inoffenſus vigor animæ ſe refundit. *Et ſedit* (inquit) *arca
ſeptimo menſe, ſeptimâ & vigeſimâ menſis.* Niſi diligenter
intendas, etiam ſecundũ literã difficilis loci iſtius cõpre-
henſio Et primũ omniũ cauendum, ne quẽ ſeptimi men-
ſis repetitio crebra perturbet Sic enim ſcriptum eſt, ſex-
centeſimo anno ſecundũ Hebraicã veritatẽ, menſe verò
al. ſeptimo. † ſecũdo, ſeptimâ & vigeſimâ die mẽſis cœpiſſe diluuiũ;
centum quinquaginta diebus fuiſſe infuſionẽ aquarum,
ſediſſe arcam in mõte ſeptimo menſe, ſeptimâ & vigeſi-
mâ menſis: poſtea minui cœpiſſe aquas miſericordiâ Dei
centũ quinquaginta diebus, diminutionẽ aquarũ factã,
poſteà apparuiſſe capita montium: deinde poſt quadra-
ginta die aperuiſſe oſtiũ arcæ ſanctũ Noe, dimiſſum cor-
uum non reuertiſſe, dimiſſam colombã reuertiſſe vacuã,
iterùm dimiſſam reuertiſſe cum ramo oliuæ, tertiò poſt
ſeptẽ dies dimiſſam non reuertiſſe, tunc aduertiſſe Noe
quòd aqua omnis receſſiſſet: Ac ſic annus concluſus o-
al. Anno. ſtenditur ſexenteſimo primo anno Noe, in ſecundo †
menſe ſeptimâ & vigeſimâ menſis. Quod igitur ad ex-
planationem apertam pertinet, eodẽ menſe atq; eodem
die reſtituitur æqualitas terræ poſt diluuiũ, quo corrupta
eſt incipiẽte infuſione diluuij: Veris enim tempore om-

A nis ager viret; & terra parturit fructus. Tunc incipiunt
germinare arbores, germinare fructus. Diuitem ergò re-
formauit Dominus & reſtituit qualitatem. Menſe igitur
ſecundo, hoc eſt Aprilis (primus enim menſis Martius
eſt quo habet Iuſtus natalem, quãdo noctium dierúmq;
æqualitas æſtimatur, hoc eſt octauo, vt Romani putant
vel vt alij, quinto Kal. April.) menſe, inquam, ſecundo,
hoc eſt April. ſeptimâ & vigeſimâ menſis cœpit dilu-
uium Ver igitur initium anni æſtimatur, non ſecundùm
vſum temporis; ſed ſecundùm naturæ prærogatiuam, vt
quia tunc ſpes anni inchoat, & incipit ſe fructus oſten-
dere, tunc videatur anni eſſe principium. Septimus au-
tem menſis ſecundùm numerum is qui September di-
B citur, computatur: quia etſi à Septembri menſe annus
videatur incipere, ſicut indictionum præſentium vſus
oſtendit (tunc enim ſeminum iactus) verè tamen ex
quo plenior gratia ſe incipit demonſtrare, ex eo anni
origo ſubducitur: & ideò quia alia ratione primus puta-
tur, diuerſâ æſtimatione ſeptimus habetur. Tunc ergò
ſedit arca hoc eſt, in menſe ſeptimo, ſeptimâ & vigeſimâ
menſis ſuper † montes Ararath. Ex illo minui diluuium al. mõtem quadrati.
cœpit. Simul conſidera quia eiſdem numeris quibus ali-
qua incipiunt, reſoluuntur: vt diluuium cœpit ſecundo
menſe anni, ſeptimâ & vigeſimâ menſis: centum quin-
quaginta diebus influxit diluuium, centum quinqua-
C ginta diebus aliis ceſſit diluuium: quadraginta diebus
nimia vis cæleſti imbre & fontium eruptione exæſtua-
uit quadraginta diebus aliis exactis, viſa ſunt capita
montium: vndecimo menſe, primo die menſis, dimiſit
coruum ſanctus Noë, ita conſtat eodem numero quo cu-
mulatum eſt, diluuium eſſe imminutum. Vnde docet
nos Scriptura ordinem eſſe ſeruandum. Quod autem
oſtium ſit arcæ quod aperuit Iuſtus, ſecundùm corporis
rationem ſuprà dictum eſt. Secundùm altiorem autem
interpretationem illud dicendum videtur, quod corpo-
ris ſenſus velut oſtiorum ſimiles habentur: Per hos enim
tamquàm per oſtia ingreditur in noſtram mentem velut
quædam ſenſibilium comprehenſio. Ergò mens noſtra
D per hos ſenſus reſpicere videtur, & maximè per viſionẽ,
quæ omnibus ſenſibus præſtabilior æſtimatur, quia do-
meſtica eſt luminis: & per eam aſpicientes cælum, ter-
ram, maria, ſolem quoque, lunam, & ſtellas, quibus axis
ornatur, intelligimus Deum eſſe operatorem mundi at-
que rectorum, nec ſine auctore Deo tantorúmque ope-
rum conditore hæc potuiſſe fieri credimus, aut poſſe
conſiſtere. Per hanc igitur feneſtram coruum primum
Iuſtus emiſit Quætenda cauſa nec tamen later quantùm
ad litteram pertinet: quia pleríque quaſi annuntium fu-
turorum coruum æſtimant, & voces eius obſeruant, vo-
latúſque rimantur. Senſus autem altior ſignificat quòd
E omnis Iuſtus quando mundare ſe incipit, quæ tenebro-
ſa ſunt & immunda & temeraria, primò à ſe repellit. Si-
quidem omnis impudentia atque culpa tenebroſa eſt,
& mortuis paſcitur ſicut coruus. Lumini autem vicina
virtus, quæ mentis puritate & ſimplicitate reſplendet;
Et ideò tanquàm emittitur & fugatur culpa, & ſepara-
tur ab innocentiâ, vt nihil remaneat in viri Iuſti mente
tenebroſum. Denique egreſſus coruus non reuertitur
ad Iuſtum, quia fugitans culpa omnis æquitatis, nec
probitati videtur & iuſtitiæ conuenire. Denique euaſiſ-
ſe ſe credit iniuſtus tamquàm de vinculis, cùm iuſtus ab
eius ſe conſortio ſeparauerit, diluuij cuiuſdam & cor-
F ruptelæ familiaris vt coruus, qui cùm ſiccitatem terræ
nuſquam inueniret, non reuerſus eſt; ſed remanſit, do-
nec ſiccaretur aqua Conſiderandum etiam quare non
regreſſum dixerit coruum, donec ſiccaretur aqua à facie
terræ, quaſi verò poſteà ſit regreſſus. Sed hæc locutio
familiaris eſt Scripturæ diuinæ. Siquidem & in Euange- Matth. 1.
lio habes ſcriptum de ſanctâ Mariâ, quòd non cogno-
uerit eam Ioſeph, donec peperit filium, cum vtique nec
poſteà cognouerit. Deinde quæ eſt locutio iſta vt dice-
ret, *donec ſiccaretur aqua à facie terræ*, nõ terra ab aqua?
Et quidem vſus loquendi etiam hoc habere conſueuit.
Tamen nonnulli ante nos æſtimauerunt, eò quòd im-
moderata quædam videatur vis exprimi paſſionum hac

locutione verborum, quia turbidis paſſionibus ac procelloſis conſummatur anima: deficientibus autem & velut areſcentibus virtutem reſumat. Non redit igitur culpæ ſpecies in animam Iuſti, quaſi ſiccam & mortuam derelinquens, & cui iam nocere non poſſit.

Quid ſibi portendat quòd poſt coruum non reuerſum columba dimiſſa dicitur, quódque Noe extendens manum ſuſceperit eam, & ad ſe introduxerit: quódque ſeptem aliis diebus tenuerit columbam, & iterùm eam emiſerit.

CAP. XVIII.

Nec illud vacuum, quòd poſtea columba dimittitur: Malitiam etenim ſimplicitas, & culpam virtus reſoluit. Malitia igitur amat diluuium, & conſortium iuſtæ mentis refugit, & quaſi deſolata, & ſine aliquâ ſtatione remanet, nullam habens cum virtute communionem. Virtus autem redit, amans iuſtorum conſortia, & largiendæ familiarior vtilitati, quæ conferat ſalutaria, & cauendo ea quæ ſunt nocitura, commoneat: ſicut columba dimiſſa cùm videret ceſſaſſe aquam, reuerſa eſt tamquàm plena iuſtitiæ, vt ei a quo miſſa fuerat, nuntiaret quid adhuc cauere deberet, atque expectando, fructu meliore poſteà poriretur. Quòd autem columba non inueniens requiem ſuam, regreditur ad eum, manifeſtum indicium dedit per huiuſmodi aues, quantùm interſit inter malitiam & virtutem exprimi. Siquidem coruus antè dimiſſus, cùm aliquantò videretur ampliùs exundare diluuium, viſus eſt locum inueniſſe reſidendi. Et certè non eſt huiuſmodi coruus vt aliæ aues quæ in aquis conuerſationem habere conſuêrunt. Cùm ergò coruus vbi remaneret inueniſſe videatur, columba autem non inuenerit, euidens ratio eſt altiore interpretatione ſignari, quia malitia inquietis paſſionibus & cupiditatibus, quibus corrumpitur anima, ſe miſcere conſueuit, & quaſi cognatis & domeſticis delectatur, ibique commorationem ſuam locat: virtus autem primâ ſtatim ſpecie viſionis offenſa, regredi feſtinauit ad mentem, animámque Iuſti, quod illic diuerſorium ſibi tutiſſimum ſit locatum: eò quòd alibi tamquàm columba, ità huiuſmodi virtus ſtationem tutiſſimam inuenire non poſſit. Tardè enim inter aſtutias iſtius mundi & ſæcularium fluctus cupiditatum portum ſolet inuenire ſimplicitas. Itaque ſicut inſtitia velut viſendi gratiâ progreſſa paulìſper, ad mentem optimam redire feſtinat, nec longiùs diſcedit à Iuſto: ità etiam Iuſtus & ſtudioſus virtutis vbi virtutem appropinquare cognouerit, gremium ſuæ mentis expandit: Quid enim ſibi vult quòd vir ſtudioſus virtutis Noe extendens manum ſuſcepit eam, & introduxit ad ſe? Quod etſi ſecundùm litteram planum videtur: non tamen facilè colligas, niſi viri ſapientis tibi nota ſit conſuetudo, qui velut ſpeculatrice virtute vtitur, & ei explorandorum negotiorum gerendorúmque prærogatiuam quandam videtur committere. Ea ergò virtus expendit naturas, vt ſi qua earum ſibi videtur committere profectum, ei poſſit adiungere. Communis enim quædam eſt bonitas ſapientiæ & liberalis & largæ vtilitatis; ità vt quas morigeras ſibi cernit, aſſociet: vbi autem propoſito ſuo viderit aliquorum recalcitrare naturam, velut ad hoſpitium familiare ſibi reuolat & recurrit: quàm ſapiens & induſtrius tamquàm manu quadam mentis feſtinat excipere, omnis cor aperiens ſuum, quo etiam eam abſentem tenebat: Nunquam enim poteſt Sapiens exors eſſe propriæ virtutis. Quid præterea ſibi velit quod tenuit ſeptem diebus aliis columbam, & iterùm emiſit eam, niſi vt aduertas quòd bonum Sapientis, optimúmque propoſitum ſemper ſibi etiam alios adiungere ſtudet, errantes emendare, corrigere vagantes? Si quem in principio reſilire conſpexerit, tamen commutandi eius & corrigendi non deſperet profectum: Sicut enim bonus medicus, etſi tempus medicinæ non ſit; tamen viſitationis ſpeculam antè præmittit, deinde non negligit iuſtæ expectationis excubias, & paulìſper paſſionibus cedens, operitur facultatem medendi, quæ cùm fuerit oblata, ſuum non intermittit officium: G ità ergò & Sapiens verbis ac diſputationibus, tamquàm medicus medicamentis contrarias curare deſiderat paſſiones. *Geneſ. 8.* Et quia in omnibus remedio diuini fauoris vtendum eſt, ideò ſeptem expectauit dies, quibus mundus omnis deſcribitur abſolutus, & operatori requies miniſtrata, vt ex illo auctore omnium ſumeretur diſciplina operationis humanæ.

Cur columba dicatur ad veſperam eſſe regreſſa cum ramo oliuæ in ore: & vnde cognouerit Noe aquas defeciſſe: & de columbâ tertiò poſt dies ſeptem emiſſa, quæ tamen non regrediebatur,

CAP. XIX.

H *Regreſſa eſt igitur columba ad veſperam habens folium oleæ & ramum in ore ſuo.* Non otioſè poſuit & veſperam, & regreſſaio, & habentem folium oleæ, & ramum in ore ſuo, vt non fugitantem virtutem arbitreris profectûs futuri, ſi quos poſſit acquirere; neque rurſus tamquàm ſine lumine eam fuiſſe cognoſcas, & quibuſdam tenebris occultatam; ſed diurno candore fulgentem expectâſſe vſque ad occaſum diei, & ſic ad eum regreſſam, apud quem etiam veſperi tenebras habere non poſſet. Folium quoque quod ſecum detulit, etſi breue illud folium detuliſſe videatur, ſpe[illegible]rum qoos ſui pœniteret erroris, etſi non magnam, [illegible]uam tamen ſignificauit. Folium enim ſine virgulto e[illegible]ion poterat. Ergò quaſi germinantis corruptionis, licet non magnum aliquod, I tamen vexit inſigne & folium oleæ, in quâ arbore oliua generatur, ex quâ oleum conficitur, quo materiale hoc lumen fouetur, & tenebrarum fugatur obſcuritas. Quid autem magis quàm lumen familiare virtuti eſt? Folium ergò & ramulus inſigne eſt correptionis; correptio autem quaſi radicem ſui pœnitentiam habet. quæ pœnitentia non poteſt in turbidis; ſed in iis qui ſpiritalem iam ſermonem acceperint, germinare. In ore quoque non fruſtrà ramulus oleæ videtur eſſe delatus, eò quòd virtus & ſapientia in ſermone ſui habeat claritatem, & ipsâ ſtatim ſpecie lumen eius effulgeat, maximè cùm pacifica loquitur, quoniam hunc quoque ramulum K pacem petentes præferre conſueuerunt. Tulit ramulũ, eò quod ſimplicitas puritate ac ſinceritate ſemina quædam auribus noſtris vtilitatis infundit, & bonæ doctrinam virtutis, aut ad induſtriam prouocat, & inuitat ad præmium bonæ ſibi commiſſum diſciplinæ, aut gerendæ pœnitentiæ, & ſequendæ † conuerſionis cupiditatem inijcit peccatori. *al. conuerſatio nis.* Vnde & præterea cognouerit ſanctus Noe quia defecerit aqua à terrâ, ſicut ſcriptum eſt, conſiderandum videtur. Primò omnium ſecundùm litteram, quia potuit intelligere vtrùm ſiccum an humidum folium eſſet allatum. Deinde quia non eſt huiuſmodi columba, vt poſſit fructus latentes ſub aquâ eruere. L Sed vtrũ illud folium ante diluuium fuerit exortum, an tempore diluuij, contuendum eſt tibi. Si ante diluuium, vir iuſtus gauiſus eſt fructum de veteri ſemine aliquem reſeruatum, & inde collegit miſericordiæ inſigne diuinæ, quòd iam diluuium remouiſſet, quæ fructum demonſtraret, cui non potuiſſent nocere diluuia. Si diluuij tempore natum eſt folium, aduertit vtique Iuſtus noua ſemina miſericordiæ fructificaſſe cœleſtis; vt radices arborum viuerent, & quaſi reſumptâ animâ, fœtus germinarent, in vetuſtos, atq; in aſſuetos partus redirent, quorum indiciũ præmiſſa folia demonſtrarent. Sed hoc altâ potius interpretatione collegit, quia Dominus Deus noſter quamuis M acerbis iniquitatis noſtræ offenſus ſit erroribus; tamen antiquæ nobis proſapiæ patriæque virtutis ſemẽ aliquod vel exiguum reſeruaret, ne penitùs operis & creaturæ ſuæ omne circà humanum genus amputaretur inſigne. Vnde & Eſaias ait: *Niſi Dominus Sabaoth reliquiſſet nobis ſemen, ſicut Sodoma facti eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiles eſſemus.* *Eſai. 1.* in alterius nomine ciuitatis exprimens cæcitatis indicium, in alterius ſterilitatem. Ità enim linguâ patriâ Chaldæi nuncuparunt Sodomam & Gomorrham, cæcitatem & ſterilitatem ſignificantes. Meritóque Dominus in huiuſmodi ſpecie ciuitatum amputauit magis humana vitia, quàm puniendos homines iudicauit.

Tertiò

Tertiò dimittitur columba poſt ſeptem dies, atque eadem non regreditur. Vnde conſideremus ne id quod ſuprà diximus, inueniatur eſſe contrariũ. Si verbo quidem columbâ; opere autem virtus non reuertitur ad Iuſtum: ergò deſtitutus eſt iuſtus, & defraudatus munere ſuo: Nequaquàm: Numquàm enim vir huiuſmodi à virtute diſiungitur, nec cùm ex ore emittit iuſtitiam, diſputationémque alterius virtutis inducit, virtute ſe exuit & imitandâ alius æquitate diſpoliat: ſed vice ſolis alios illuminat, cùm radios ſuæ lucis emittit. Ignis nempè calefacit appropinquantes, ità vt calorem natiuæ ſuæ ipſe poſſideat. Numquid deficit lux diei, cùm totum mundum illuminat claritate? Habet inoffenſum curſum ſuum, illibatámque naturam. Sic & iſta in columbæ ſpecie virtus, cùm adhuc ferueret diluuium; ſecundùm autem tamen in terris, ſecundùm virtutem in hominum paſſionibus, reuertitur ad Iuſtum, quia in iniquorum pectoribus virtus vt poſſet hærere, non poterat inuenire. Et ideò in illo ſecundo diuerſorio ſui regrediens, hæret atque requieſcit. At verò vbi deferbuerint diluuia paſſionum, & auditi verbi, compertæq; doctrinæ plurimi ſtuduerint eſſe conſortes, iam non vnius patrimonium; ſed commune bonum eſſe incipit diſciplina virtutis, & tamquã ſapientiæ poculum hauritur à plurimis, qui antè ſitientes bibere noluerunt; ſicut nunc feruent diluuia in pectoribus Iudæorum: & cùm aqua cæleſtis doctrinæ exundet, potúſque exuberet, non putant eſſe potandum. Euangelium legitur, virtus exit de ſermone cęleſti, tractat Sacerdos in Eccleſiâ. Sed ne fortè intrà arcam poſitus non ſolus poſſit audiri, interdum & egreſſus Eccleſiam, vbi Iudęus occurrerit, monet, exemplũ affert cæleſtium Scripturarum. Claudunt aures, ne vel inuitos fons abluat, & verbi Dominici humor aſpergat. Si qui verò crediderint, currunt ad fontem, doctrinam expetunt, inſinuari ſibi Euangelium concupiſcunt, nec ſatiantur aſſiduitate potandi. Ità fonte ſapientiæ certatim repleri deſiderant, quem antè

Ioan. 7. fugere geſtiebant. Quem fontem? Audi dicentem: *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.*

Quid ſibi velit illa adiectio, quod Scriptura aliâ die aquam minutam, aliâ ſiccatam terram commemorat: quomodò etiam Noe tectum arcæ denudauerit, & quod ait primum menſem, vel ſecundum.

CAP. XX.

IN primo & ſexcenteſimo anno Noe, primo menſe imminutã aquam dicit à facie terræ; in ſecũdo autem menſe, ſeptimâ, & decimâ die menſis ſiccatã terram eſſe commemorat; ſeptima & vigeſima menſis aperuit Noe arcam. Quid ſibi vult illa adiectio primi menſis de aquæ imminutione, cùm ſupputata ratio ſuperior annum concluſiſſe videatur, qui annus à ſecundo menſe incipit, & in ſecundum menſem anni alterius vſque progreditur? Niſi fortè hìc Iuſti formam declaratam velimus accipere, vt primus annus is fuerit quo cœpit diluuium, ſexcenteſimus ſcilicet annus; primus iterũ annus & primus menſis poſt ſexcenteſimum omnium, quãdo imminuta eſt aqua à facie terræ: eò quod Iuſtus in peccatorum generatione, quæ propter delicta deleta eſt, virtute primus erat, & in ſecunda generatione, quæ cœpit poſt diluuium eo ordine, quia primus ſecundæ generationis fuit, & meritò primus euaſerat. Rectè enim ei honor defertur qui & primus generationis fuit & poſterioris principium, qui meruerit & de illa euadere, & iſti ad ſeminarium propagari. Cùm enim alij deperiſſent, ſolus vitæ egregiæ merito, & prærogatiuâ virtutis apud Deum diues, non eſt expertus malitiæ corruptelam, per quem factum eſt ne totum

Suprà cap. 6. huius libri. corpus generis humani vel abolitum videretur in terris, vel à Dei abſciſſum gratiâ relinqueretur. *Et denudauit* (inquit) *Noe tectum arcæ.* Cùm arcam, ſicut ſuprà interpretati ſumus, pro ſpecie corporis acceperimus, quid ſit denudari corpus intelligamus, ſecundùm altiorem ſcilicet ſenſum. Cæterum liquet, quemadmodum arca potuerit aperiri ſecundùm litteram: Quid igitur tectum humani corporis ſit quod clauſum in diluuio fuit, niſi

A fortè delectationem accipiamus, quæ operiebat corpus noſtrum, & quaſi tegebat per illum Adæ errorem? Et eo maximè tectis ſimilis æſtimatur, quia ſenſus omnis in capite, inde delectatio, quæ corpus omne ſubiectum habebat: Sed vbi mens iuſti viri ſobria atque integra à corruptione diluuij, diuinæ cognitionis inflãmata deſiderio exilire atque euolare voluit in ſuperiora, detexit omnia quæ erãt impedimenta, & ſpeciem voluptatis, quæ quodam operimento cæteras tegebat partes corporis, redoperuit ac retexit, vt non ſolum corpus à ſeruitio dominatricis ignobilis liberaret, verũ etiam ea quæ erant incorporalia comprehenderet: *Quæ enim non videntur æterna* 2. Cor. 4

ſunt. Et ideò Iuſtus quem non videbat Dominũ requirebat,

B bat, corruptelæ exors, cupidus æternitatis. Quod autem ait primũ menſem vel ſecundum, eúmq; eſſe verni temporis diem, habes & alibi dictum, *Hic menſis primus erit* Exod. 12.

vobis in menſibus anni. Qui enim in gratiâ primus poſt periculũ, hic rectè prærogatiuã primi menſis accepit. Ne te autem moueat quod diximus ſuprà, foliũ in ramo repertum poſt diluuiũ potuiſſe generari: etſi ſub aquis plerumque herbæ ſoleant germinare; tamen vt ſcrupulus omnis tollatur, quid magnũ ſi, Deo iubente, vno die quo imminuta fuerit aqua, ſtatim germinauit & terra, cum idem ſit fructuũ reparator & conditor, atque operis ſui vſum non fuerit oblitus? Deniq; habes & in Geneſi, ſtatim quòd iuſſerit vt terra herbam pabuli germinaret, & lignum pomiferum cum fructu ſuo, & ſtatim eiecit terra

C herbam pabuli, habentem ſemen ſecundùm genus ſuum, & lignum fructiferum: & ille dies vnus fuerit, quo hæc Deus iuſſit aut fecit. Ergo beneficij ſui Deus non immemor, memor autem noſtræ iniquitatis, opus ſuum eiuſdem quâ cœpit temporis quantitate reparauit.

(Suprà cap. 19. huius libri. — Gen. 1.)

Quare Noe non ſuâ ſponte exiuerit arcam; ſed expectauerit oraculum diuinum, quo ſibi dicebatur: Exi de arcâ tu & vxor tua, & filij tui: *& quare in ingreſſu, ordinis delectus fuerit habitus, vt primò ipſe & filij, deinde vxores ingrederentur; in egreſſu autem id commutatum, vt fœmina cum viris exierint.*

D

CAP. XXI.

ET *dixit Dominus Deus ad Noe: Exi de arcâ tu & vxor tua, & filij tui.* Itaque recedente aquâ & ſiccatâ terrâ, exire potuit Noe de arcâ. Sed Iuſtus nihil ſibi arrogat; ſed totum ſe diuino committit imperio. Et maximè qui cęleſti fuerat ingreſſus oraculo, cęleſte debuit vt egrederetur expectare reſponſum. Verecunda enim iuſtitia eſt, quia inuerecunda iniquitas, quæ vſurpat indebita, nec reueretur Auctorem. Nunc quæramus quâ ratione quamdiu ingrediebantur in arcam, hic ordo fuit ingredientium, vt primò ipſe ingrederetur & filij eius, deinde

E eius vxor, & vxores filiorum eius: quando autem exierunt, commutatum fit: Nam ſcriptum eſt: *Exiuit ipſe & vxor eius, & filij & vxores filiorũ eius.* Et littera quidem ſignificat in ingreſſu abſtinentiam generationis, in egreſſu generationis vſum; Tunc enim pater cum filiis prius introiuit, & filij cum parente, & poſteà vxor eius, & filiorum eius vxores, id eſt, non commiſcetur ſexus in introitu, commiſcetur in egreſſu. Apertè igitur velut ordine ipſo ingreſſionis vocem quandam Iuſtus emittit, tempus illud non eſſe concubitus, neque deliciarum, quo omnibus immineret interitus. Vnde in Euangelio Dominus Luc. 17.

ait, reprehendens quòd temporibus Noe manducarent & biberent, vxores ducerent, & filias nuptum traderent:

F & ideò propter intemperantiam eorum ſuperueniſſe diluuium. Mœroris igitur tempus illud, non lætitiæ erat. Et indè Iuſtus conſortio non delectabatur vxoris, vel filij Iuſti petebant copulam coniugalem. Quàm enim indecorum, vt quo tempore viuentes morerentur, tunc perituri generarentur? Poſteà autem rectè ad ſeminarium cæterorum vſus & cura coniugij, cum diluuium receſſit. Itaque non viri cum viris; ſed fœminæ cum viris exeũt, vt virilis in ſe interdicta permixtio; permiſſa autẽ virilis & fœminei legitima ſorte cõiugij copula videretur. Senſus autem altior hoc habet: vbi periculũ eſt, viriles quædam & fortiores diſceptationes menti adhæreant, & cò

ſe mens quaſi quondam meatur ſobolem filiorum, quò A tempeſtatibus & grauioribus paſſionibus acies quædam virilis occurrit. Decurſo autem periculo, nihil obeſt ſi molliores cogitationes validioribus copulentur, non vt effœminentur a mollioribus fortiores; ſed vt molliores ſenſus velut quibuſdam viribus roborentur, cùm omnia conſilia noſtra ad virtutem, iuſtitiam, integritatem, fortitudinem dirigantur, & quodam vſu, ſeminarióque virtutum creari atque adoleſcere poſſint validiora conſilia. Non eſt igitur vtile cùm vitiorum aliqua confuſio eſt, quæ mentem occupet, ſerere aliquas cogitationes, atque generare & parturire mentem. Cùm autem compreſſæ fuerint cupiditates, & mens requieuerit, tunc ſe- B minario quodam diſceptationis accepto, virtutes poſſunt & bona opera germinari.

Quâ ratione Noe circa arcam nihil fecerit, niſi iuſſus à Domino, & tamen poſt egreſſum ab arcâ non monitus aram Deo ædificauerit: & quare dicatur Deo, & non Domino: cur etiam ſumpſerit à beſtiis & volatilibus mundis vt offerret holocauſta: quidque ſit quid quod ait Dominus: Recogitans non adiiciam vltrà maledicere terræ.

CAP. XXII.

ET *ædificauit*, inquit, *Noe altare Deo* Qua ratione ſuprà Dominus admonuit quæ faceret, & fecit Noe C omnia: hoc autem quod non admonitus eſt, an fecerit, fortaſſe requiratur: Sed vtique Dominus non debuit quaſi auarus mercedem gratiæ poſtulare, & Iuſtus eam intellexit veram actionem gratiarum eſſe quæ non iuberetur, ſed deferretur: itaque nec dilationem paſſus eſt: Etenim grata animi virtus paſſionem dubitationis excludit: qui autem debitum gratiæ vt à ſe exigatur expectat, ingratus eſt. Quod autem *ædificauit*, inquit, *Deo*, & non dixit Domino; ſed *Deo*, ſecundùm nominis interpretationem, non coacta videtur hæc actio eſſe gratiarum quaſi Domino; ſed virtus Iuſti morigera & grata quaſi Deo. Quod imperiale eſt, ſequeſtrauit; quod beneficij, nominauit. *Et ſumpſit à beſtiis & à volatilibus mundis,* D *& obtulit*, inquit, *holocauſta*. Littera euidens eſt, quòd ea quæ incontaminata ſunt, debemus offerre, in quibus affectus reluceat offerentis. Altior autem interpretatio hoc habet, quòd beſtiæ mundæ videntur ſenſus eſſe Sapientis; volatilia autem intellectus, qui ſunt longè ſubtiliores atque leuiores. Nunc verò conſideremus diligentiùs quid ſit quod ait: *Et dixit Dominus Deus, Recogitans non adiiciam vltrà maledicere terræ propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter ſuper mala ex adoleſcentiâ ſuâ. Non ergò adiiciam percutere omnem carnem, ſicut feci, omnibus diebus terræ.* Etſi vindicauerat in hominum genus, tamen cognouerat quia vindicta legis ad timorem proficit, & cognitionem doctrinæ magis quàm ad naturæ commutationem, quæ corrigi in aliquibus poteſt, in omnibus mutari non poteſt. Vindicauit er- E gò Dñs quod timeremus: pepercit, vt reſeruaremur. Et vindicauit ſemel ad exemplum timoris, pepercit in reliquum, ne dominaretur ſemper amaritudo peccati, ſimul quia ſi quis peccata cupiat ſæpius vindicare, aſper magis quam cenſorius habetur. Ideóque dicit Dominus: *Non adiiciam vltrà maledicere terræ, propter opera hominum*, id eſt, quia pietatem ſuam circà vniuerſitatem hominum voluit declarare, & tamen ſecuritatem & negligentiam quam mentibus humanis afferre non debuit, in paucos vindicat, plures reſeruat. Deinde cùm dicit: *Non adiiciam percutere omnem carnem*, oſtendit quod alleuet magis æ- F rumnas hominum quàm ingrauet, ſciens quòd penitùs peccata hominum auferri non queant. Tamquàm in prouerbio: Si quis reti ſubtili haurire cupiat aquam, ſic qui malitiam ex pectoribus hominum conatur auferre. *Non adiiciam*, inquit, *vltrà maledicere terræ propter* al. peccata. † *opera hominum, quia permanet* † *cor hominis diligenter propter mala ex adoleſcentiâ ſuâ*. Vide quomodò ſtudio- al. ſenſu. ſè nos delinquere Deus ſignificet, dicendo permanere al. ſenſum. ſuper mala † cor hominis diligenter: quo dicto ſignificante videtur diligenter cor hominis ad peccata propendere, & ineſſe principali noſtro lubricum delinquendi, & quod peius eſt, ſtudium non deeſſe. Ideò enim ait, *diligenter*, quaſi ſolliciti ſimus ne immunitas culpæ nobis poſſit obrepere. Deinde non in vnum malum dixit, ſed Iob. 14. *ſuper mala*. Et *ex adoleſcentiâ* addidit: ex illâ enim ætate creſcit malitia, licet alibi legerimus quòd non ſit ſine peccato nec vnius diei infans: ſed & infantia ſine peccato non ſit propter corporis infirmitatem, diligentia autem & ſtudiū peccandi incipiat à iuuētute; vt puer quaſi infirmus peccet, iuuenis tamquā improbus, qui ſtudioſè cupiat peccata committere, & in criminibus glorietur. Apud pleroſque enim innocentia pro ignauiâ, & culpa pro laude habetur. Ità ſe luxuria & deliciis & adulteriorum affectibus iuuenes iactare conſuêrunt. Creſcit ergò cum ætatibus culpa. Omne igitur genus hominum iam non conſumendum declarat, cùm dicit: *Non adiiciam percutere omnem carnem*: ſed in parte vindicta ſeruatur.

De explanatione litterali & morali eius quod Dominus dixit: Semen & meſſis, frigus & æſtus, hyems & æſtas, dies & nox non requieſcent.

CAP. XXIII.

QVid ſit etiam quod ait: *Semen & meſſis, frigus & æſtus, hyems & æſtas, dies & nox non requieſcent?* Secundùm litteram ſignificat permanſura manentibus ſecundùm inſtitutionem Domini & ſtatum ſuum incorrupta temporibus animalia, vel nemoroſa futura omnia: Nam cùm corrumpuntur tempora, corrumpuntur etiam illa quæ temporibus ſuis quæq; gignuntur. Si autem cōfuſio ſit temporum, quomodò poſſunt confuſione factâ, etiam ea quæ ſunt gignentia, permanere? Ergò tempora ſunt quæ aut corrumpūt, aut reſeruant, prout ipſa ſui habuerint qualitatem. Ideóque annus ex cōtrariis ducitur, vere, autumno, æſtate, hyeme, ſicut harmonia cantilenæ permixtis grauibus & acutis videtur conſiſtere. Sic ergò & mundus iſte ex cōtrariis continetur, aëre & terrâ, igni & aquâ. Noſtra quoque corpora frigore & calore, humore & ſiccitate, quendā naturæ ordinem ſeruant: Nam ſi naturalis ordo ac menſura confunditur; tūc neceſſe eſt ſequatur interitus. Ergò certū ordinem temporū Dominus, remotâ confuſione diluuij, ad perſeuerantiam mundi promittit futurum. Altior autem ſenſus hoc habet, vt per ſemen intelligamus principium, per meſſem intelligamus finem. In vtroque ſalutis eſt cauſa. Alterum ſine altero imperfectum eſt; quia vbi principium eſt, finis quæritur, nec poteſt eſſe, ſublato fine, principium, & finis in principium currit. Ergò ſemper in eadem recurſurū, dum in hoc mundo eſt, genus memorat humanū, vt cùm incipit annus, finiatur; cùm finitur, incipiat, nō medio mundus tempore reſoluatur. Ità & mens quando aliquid videtur incipere, ad finem vſq; contendat, & operis ſui terminū quærat. Quādo finit aliquod opus, non quaſi conſummato opere finiatur; ſed in alia recurrat opera, & ſemper incremēta virtutis exerceat; quandoquidē videt quod in fructus ſuos ſemper terra renouetur, qui diuerſi aut vere aut æſtate, vt in partibus orientis, aut æſtate, autumnóque naſcantur, vt in partibus occidentis. Alio tempore terrarū ſeminaria partus ſuos educūt; alio autem tēpore fructus arborū carpimus. Diuidui ergò fructus ſunt neceſſarij, & voluptarij: neceſſarij ex ſeminibus terrarū; at verò ex arboribus fructibus voluptuarij. Itaque corpus noſtrū tamquàm vere, hoc eſt aere, cibo paſcitur naturali. Aër autē Græco nomine, vel Latino dicitur. Ideò Scriptura de partibus orientis, & maximè Ægypti, per quam trāſiuit Hebręus, vel ex partibus Phœniciæ ſūpſit exemplū. Anima autē voluptariis, hoc eſt, ſapientiæ fructibus alitur: cui iterùm, vt corpori noſtro contrarium frigus & æſtus, ità timor & iracundia videntur aduerſa: Sed quia in corpore eſt, & iracundiam habet & timorē, nec poteſt ſine hac eſſe in corpore neceſſitate naturæ Et ideò mens Sapientis moderamina iuſta diſpenſat, ne irā & timorem permiſceat, & fiat cōfuſio quædam in animo illius atque diluuiū. Die quoq; & nocte quod ait, per diem intelligis illuminātem virtutē, per noctem recognoſcis tenebroſā inſipientiam. Itaque & in timore tamquàm in frigore poteſt eſſe illuminans virtus. Similiter & iracundiam poteſt reprimere temperantia, vt in timore aliqui non

penitùs reſoluantur,& magis timorem dirigant ad opera A virtutis. Verbi gratiâ,ſi perſecutor inſiſtat, vt plus Deum timeas,& perpetua magis ſupplicia,quàm præſentia putes eſſe vitanda, quæ dum times,accendaris ad gloriam, perfidiæ iratus & ſceleri. Rurſùs iracundiâ ſuccenſus,diuino commotionem timore modereris.

Geneſis Cap. IX.

ET benedixit Deus Noe & filiis eius, & dixit eis: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius: & timor veſtri & tremor erit ſuper omnes beſtias terræ, & ſuper omnia volatilia cęli, & ſuper omnia quę mouentur ſuper terram: & omnes piſces maris ſub manibus vobis dedi. B Et omne volatile quod eſt viuens, vobis erit in eſcam. Sicut olera pabuli dedi vobis omnia; verumtamen carnes in ſanguine animæ non comedetis: Etenim veſtrum ſanguinem animarum veſtrarum, de omnibus beſtiis requiram illum, & de manu hominis fratris eius requiram animam hominis. Qui effuderit ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis, eius effundetur: quia ad imaginem Dei feci hominem. Vos autem creſcite & multiplicamini, & replete terram, C & dominamini eius. Et ait Deus ad Noe, & filios eius cum eo, dicens: Ecce ego ſtatuo pactum meum vobis, & ſemini veſtro poſt vos, & omni animæ viuenti vobiſcum in ęternum, à volucribus & à iumentis, & omnibus beſtiis terræ, quæcumque ſunt vobiſcum, ab omnibus exeuntibus ex arcâ. Et ſtatuam pactum meum ad vos: & non morietur omnis caro vltrà ab aquâ diluuij, & non vltrà erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem terrã. Et dixit Dominus Deus Noe: Hoc ſignum fœderis, quod ego do inter me & D vos, & inter omnem animam quę eſt vobiſcum in generationes ſempiternas. Arcum meum ponam in nube, & erit ſignum teſtamenti ęterni inter me & inter terram, & erit cùm innubilauero nubes ſuper terram, apparebit arcus meus in nube, & memor ero teſtamenti mei, quod eſt inter me & vos, & inter omnem animam, in omni carne: & non erit aqua in diluuium ad delendam vniuerſam carnem. Et erit arcus meus in nube, & videbo illum, vt recorder fœderis ſempiterni inter me & vos, & inter animam viuentem in E omni carne quæ eſt ſuper terram. Et ait Dominus Deus Noe: Hoc ſignum fœderis quod conſtitui inter me & inter omnem carnem quæ eſt ſuper terram. Erant autem filij Noe qui egreſſi ſunt de arcâ, Sem, Cham, Iapheth. Cham autem pater erat Chanaan. Tres iſti ſunt filij Noe: ab iſtis diſſeminati ſunt ſuper omnem terram. Et cœpit Noe homo agricola eſſe terræ, & plantauit vineam, & bibit de vino, & inebriatus eſt, & nudatus eſt in domo ſuâ. Et vidit Cham pater F Chanaan nudationem patris ſui, & egreſſus nuntiauit duobus fratribus ſuis foris. Et accipientes Sem & Iapheth pallium, impoſuerunt ſuper humeros ſuos, & perrexerunt retrorsùm, & operuerunt nudatum patrem ſuum, & facies eorum nudationem patris ſui non viderunt. Euigilauit autem Noe, & ſobrius factus à vino, cognouit omnia quæ fecit ei filius ſuus iunior, & ait: Maledictus Chanaan, ſeruus domeſticus erit fratribus ſuis. Et ait: Benedictus Dominus Deus Sem: & erit Chanaan ſeruus domeſticus eius. Dilatet Deus Iapheth, & habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan ſeruus eius. Vixit autem Noe poſt diluuium annos trecentos quinquaginta. Et fuerunt omnes dies Noe nongenti quinquaginta anni, & mortuus eſt.

De prærogatiuâ poteſtatis hominibus in cætera animalia attributâ per id quòd Dominus benedixit Noe, & filiis eius, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. *Et quomodo intelligatur quod ſubditur:* Omnia reptilia quæ ſunt viua, ſint vobis in eſcam: *cùm tamen quædam reptilia ſint venenata.*

CAP. XXIV.

E*T benedixit Deus Noe & filios eius, & dixit eis: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius: & timor veſter & tremor erit ſuper omnes beſtias terræ, & ſuper omnia volatilia cæli, & ſuper omnia quæ mouentur ſuper terram, & omnes piſces maris, &c.* Hæc prærogatiua poteſtatis in cætera animalia videtur hominibus attributa & in ſuperioribus partibus: Sed eo loco vbi dixit quòd Deus hominẽ fecit, dicitur: Maſculum & fœminã fecit eos, & benedixit eis, dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & domi- *Gen. 1.* C naminì eius, & poteſtatem habete ſuper piſces maris, & volatilia, & beſtias terræ, & † repentia. Quod ego ad- *al. reptilia.* monui, vt intelligas geminam hominis generationem expreſſam: vnam ſecundùm imaginem Dei, alteram ſecundum figmentum de luto terræ. Denique illa creatio hominis de luto terrę, videtur eſſe facta poſt mundum, poſt- *Gen. 2.* quàm requieuit Deus ab operibus ſuis. Serò quodam modo terenæ ſtatuæ figmentum gignitur. Non erat pluuia ſuper terram, nec homo terram operabatur. Tunc de limo terræ finxit Deus hominem, & inſufflauit in faciem eius ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem. Ille autem ſexto die, quaſi perfecto numero quo D omnia concluſa ſunt opera Dei, quaſi perfecta operatione conſtitutus homo ſecundùm imaginem Dei eſt, cui etiam iſte comparatur qui in diluuio iuſtus inuentus eſt. Et ideò ſuprà terrena omnia eum conſtituit Deus, ſicut & illum ad imaginem Dei factum, quia vtrumque à vitiis terrenis temperabat. Ille qui ità generatus eſt, vt nihil terreno deberet contagio: iſte qui & in periculis fuerat approbatus, & examinatus in paſſionibus, & repertus quòd in confuſione non fuiſſet obnoxius paſſioni. Altior autem ſenſus habet quòd Iuſtus magnitudine & multitudine virtutis augetur, atque doctrinâ, & replet terram, quaſi cor quoddam, in quo ſit receptaculum intelligibilium. Ità nihil vacuum ſapientia eſſe patitur, E quod inſipientia poſſit inuadere. Dominis igitur non ſolùm terrenis omnibus paſſionibus, ſed etiam ſenſibus corporalibus, beſtias quoque ſibi quodam terrore ſubiicit & timore, in quibus ſpecies videtur ineſſe malitiæ atque feritatis. Immitis enim & agreſtis eſt omnis malitia, & inflatur aërio quodam tumore. Nec illud obſcurum, quòd reptilia quædam lethalium quandam habent ſpeciem paſſionum, à quibus venenum quoddam menti videtur infundi. Omnibus ergò his imperat Iuſtus; quibus non commiſcetur; ſed coërcet ea; ſi mens eius non delectatione, non cupiditate ducatur, non triſtitiâ & timore frangatur; non etiam luxuriâ atque deliciis tamquàm lubricum & caducum vitæ huius agat F curſum, & continentiâ & temperantiâ abigat à ſe vir ſapiens huiuſmodi paſſiones: Sed quia ſubdidit ſtatim, *Omnia reptilia quæ ſunt viua, erunt vobis in eſcam:* ne fortè te moueat quia antè de reptilibus diximus venenatis, cognoſce alia eſſe reptilia venenata, alia manſueta. De manſuetis igitur reptilibus accipe, quæ etſi non omnia ventre & pectore repunt, ſicut colubri, tam exiguos tamen pedes habent, vt repere magis quàm ambulare videantur. Ergò venenatorum reptilium ſimiles immundas in corpore accipe paſſiones, manſuetorum autem decoras. Omnis enim affectus

qui eſt præter deformis delectationis illecebram, paſſio G
quidem eſt; ſed bona paſſio. Cupiditas mollior eſt, &
ira, & timor, hæ noxiæ animæ paſſiones ſunt; affectus
autem innoxij, paſſiones bonæ ſunt. Et his viuendi qui-
dam nobis vſus miniſtratur, & cauſa; harum cibo vtimur
ad vitæ gratiam, harum epulis delectamur.

An ſub his verbis quibus ait Dominus, Sicut olera pabuli dedi vobis omnia; *oleribus magis quàm carnalibus epulis vti debeamus: & quemadmodùm abſtinere debeamus à ſanguine in quo eſt anima: ac de diuerſis Philoſophorum opinionibus circà naturam animæ.*

CAP. XXV.

QVid eſt etiam quod ait? *Sicut olera pabuli dedi vo-* H
bis omnia? In quo & ij qui ſimpliciter intelligunt,
vt non expendant ſermonis examen, non vtibis videntur
eſſe contrarij. Sunt enim qui putant, vt olera ad eſcam
nobis Dei nutu attributa videantur, quòd his magis quã
carnalibus epulis vti debeamus: Ego autem libenter his
acquieſcerem, vt generi hominum ad parcimoniam &
temperantiam olerum vſus inoleſceret, niſi viderem qui
ab his non libenter accipiunt, poſſe referri mihi, quia non
omnia olera eſcę hominũ inueniãtur accommoda. Dein-
de quia non omne hominum genus ſapientiæ & conti-
nentiæ amore ducitur, vt continentiam ſequi poſſit. Et
ideò quod generale præceptum eſt, ad portiũculam pau-
corum hominum deriuare nõ poſſumus: Omnibus enim
hominibus hoc præceptum datur. Ideóque conſidere- I
mus quid dixerit: *Sicut olera* (inquit) *pabuli dedi vobis*
omnia, non olera omnia dedi vobis ad eſcam: Vtantur
igitur qui vtuntur carne, tamquàm oleribus, non ad di-
ſtentionem, nec ad ruinam corporis, quam epulæ carnis
facere conſueuerunt. Sed quemadmodùm & olera non
omnia ad eſcæ vſum habilia ſunt: ità etiam non omne
viuum reptile accommodum ad vſum epulandi. Siqui-
dem ab omnibus venenatis debemus abſtinere: licet
huc quoque proceſſerit luxuria, vt magis delectationi
conſulat quam periculo, & in pleriſque reſecto quod di-
citur venenatum naturaliter ineſſe, reliquam partem ad
cibum vendicet; quæ etſi non plena periculi; tamen vi- K
cina periculo eſt, & corruptela aliqua neceſſe eſt in to-
tius ſuccum ſe carnis infuderit. Plerique etiam ſagittis
venenatis transfigunt ceruos, & huiuſmodi velocia ani-
malia, & poſteà reſectâ quadam parte membrorum, re-
liquo corpore ad cibum vtuntur. Quod autem ad altio-
rem ſenſum pertinet, eſt hoc, vnde dictum eſt quòd ir-
rationabiles paſſiones ità debeant menti Sapientis, vt
olera ruſtico, eſſe ſubiectæ, atque ità vtamur reptilibus
cogitationibus, vt agricola oleribus, quæ licet obeſſe non
poſſunt; cibi tamen non habent gratiam fortioris: Ge-
nerale enim omnibus & commune præceptum, non al- L
tiora indicit genera virtutum, quæ vtique paucorum
Gen. 2. ſunt. Sed & ſi quis virtutum epulas fortiores ſibi exhibe-
ſe non poſſit; huiuſmodi tamen habeat paſſiones, quæ
non noceant; ſed delectent. Ideò in principio ſanctus
Moyſes informauit nos atque inſtruxit de inſufflatione
Ariſtot. animæ, vt non laberemur opinionibus diuerſis Philoſo-
lib. 1. de phorum, qui ſibi conſtare non poſſunt. Plerique enim va-
anima, ria ſenſerunt, vt Critias, & eius diſcipuli, ſanguinem eſſe
text 32. animam dicentes, iſtam vtique animam quâ viuimus,
quæ eſt ſenſibilis, non illam animam quæ rationabilis &
intelligibilis interioris hominis æſtimatur. Hippocrates
autem etſi non Critiæ improbauit ingenium, nec diſpu-
tationem eius redarguit; tamen ſententiæ non acquieuit. M
Ariſtoteles entelechiam dixit. Ignem alij eſſe voluerunt.
Idem l. 2. Nos igitur huiuſmodi diuiſionem teneamus, vt ſepare-
de ani- mus quod eſt rationabile animæ, cuius ſubſtantia diui-
ma, tex. nus eſt ſpiritus; ſicut ait Scriptura: quia inſufflauit in fa-
6. l. 1. de ciem eius ſpiritum vitæ. Eſſe autem in eâ nutrimentum
anima, quoddam vitale, quo hoc corpus animatur, eſt etiam de-
tex. 29 lectabile. Illarum igitur & vitalis & delectabilis animæ
& 30. partium ſubſtantia, ſanguis appellatur à quibuſdam; licet
Gen. 2. etiam Scriptura dixerit: *Anima totius carnis, ſanguis eſt.*
Leuit. 17. Propriè igitur animam carnis ſanguinem appellauit. In
carne enim delectatio & paſſio eſt, non mens & ratioci-
natio. Tametſi diligenter intendas, hic locus illum ex-
planat: Cùm enim hoc loco animam ſanguinem dixerit,
vtique ſignificauit aliud eſſe animam, aliud ſanguinem,
vt ſit animæ ſubſtantia ſpiritus vitalis: ſed ipſum ſpiri-
tum vitalem non per ſe tantùm & ſine ſanguine vſum
afferre viuendi; ſed commiſceri ſanguini: quia ſunt quæ
vocantur arteriæ velut receptacula ſpiritus; quæ non ſo-
lùm aërem purum amplectuntur; ſed etiam ſanguinem;
ſed minorem longè ſanguinis portionem: Gemina enim
cùm vaſa ſint, aliud eſt venæ, quæ φλὲψ Græcè appella-
tur, aliud arteriæ. Vena plus habet ſanguinis, quàm ſpiri-
tus; arteria minus habet ſanguinis, multò amplius ſpiri-
tus. Iam temperatio pro diuerſitate naturæ eſt hominum
ſingulorum. Altior autem ſenſus delectare te debet, qui
ſignificat ſanguinem animam ideò dictum, quia ſanguis
calidus & ignitus eſt, ſicut eſt virtus. Quicúmque igitur Leuit.
ſtudio virtutis fuerit accenſus, & vaporem laudis aſ- 17.
ſumpſerit, omnes delicias ventris excludit. Ea igitur co-
gitationum quæ ſunt carnalia atque terrena, in virtutis,
inquit, ardore poſiti reiicieus, quaſi inhabilia ſpiritali ci-
bo: Non enim carnem manducabat, hoc eſt, terrenum
aliquid cogitabat, qui dixit: *Meus cibus eſt vt faciam* Ioan. 4.
voluntatem Patris mei qui in cælis eſt ſtudium hominibus
virtutis inſpirans, & cupiditatem diuinæ cogitationis in-
fundens. Ergò terrenæ cogitationes & infirmæ, quaſi eui-
ratæ & ſine vſu ſanguinis habentur. Et ille euiratus dici-
tur, qui ſanguinis plurimum amiſerit: etenim ſanguinis
amiſſione frigeſcit. Quiſquis igitur diligens virtutum eſt,
cibus ablegat & reiicit corporales, niſi quantum ſcit ſatis
eſſe naturæ. Quiſquis autem negligentior tamquàm lu-
bricum & aquoſum vitæ iſtius fuerit curſum ſecutus,
quaſi amiſſis veſtigiis in vterum decidit & ventrem. Ita-
que ea quæ ſunt terrena deſiderat, cibi cæleſtis alienus, &
qui non poſſit dicere: *Noſtra conuerſatio in cælis eſt.* Ideó-
que vt ad ſecretos prouocaret, ait idem: *Ne tetigeritis, ne* Philip. 3
attaminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt ad corruptelam Coloſ. 2
ipſo vſu, ſecundùm præcepta & doctrinas hominum, quæ
ſunt rationẽ quidem habentia ſapientiæ, in obſeruatione re-
ligionis, & humilitate cordis, non in indulgentiâ corporis,
non in honore aliquo ad ſaturitatem & diligentiam carnis.

Quòd per hoc quod ait: Etenim veſtrum ſanguinem & animarum veſtrarum, de omnibus beſtiis requiram illum, & de manu hominis fratris, &c. *detur intelligi hominem grauiùs peccare qui fratri inſidiatur: & quis dicatur frater: quare etiam dixerit:* Ad imaginem Dei feci hominem, *& non ad imaginem meam; cum reprobatione opinionis Philoſophorum qui negant Deum habere curam ſuper homines.*

CAP. XXVI.

DEnique hũc ſenſum eſſe, poſteriora approbant: Sic
enim ait: *Etenim veſtrum ſanguinem, & animarum*
veſtrarum, de omnibus beſtiis requiram illum, & de manu
hominis fratris, &c. Beſtiali malitiæ comparauit, immò
etiam acerbauit iniquitatem hominis vltra beſtiarum fe-
ritatem, dicendo: *De manu hominis fratris:* Etenim be-
ſtiæ nihil nobiſcum habent cõmune naturæ, nullo velut
fraterno iure deuinctæ ſunt. Si nocent hominibus, quaſi
extraneis nocent Naturæ iura non violant, germanitatis
non obliuiſcuntur affectum. Ideò grauiùs homo peccat
qui fratri inſidiatur, & Dominus ſeueriùs vindicaturum
ſe eſſe promiſit, dicẽs: *De manu hominis fratris eius requi-*
ram animam hominis. Annon frater eſt quem rationabilis
naturæ quidam vterus effudit, & eiuſdem matris nobis
generatio copulauit? Eadem enim natura omnium mater
eſt hominum, & ideò fratres ſumus omnes, vnâ atque ea-
dem matre generati, cognationiſque eodem iure deuin-
cti. Ideóque & Dominus fratrẽ appellauit & eum à quo
ſanguis fratris requiritur, ſignificans magis ab his pericu-
lum pertimeſcendum qui fraterno ſibi iure ſociantur.
Hinc etenim inſidiæ, hinc pericula frequentiora homi-
nibus comparantur. Et vt ſpecialia comprehendamus,
fratribus in hereditatis diuiſione frequenter odia ſuc-
creſcunt. Deinde ſi fratri amplius collatum fuerit à pa-
rentibus, fratres alij indignantur magis, & gratiam

à parentibus collatam parricidio auferre conantur. Iſta A magis bella ſuſpecta, bella non ſibi tantùm; ſed ſingularium donorum Illos ergò Dominus ad vltionis iudicium comprehendit, quos magis inſidiaturos ſibi eſſe cognouit. Tertium eſt quòd in eo fratrem dixit, non quòd dignus pietatis nomine parricida ſit; ſed quò magis pietatis grauetur vocabulo, atque inde fiat ſceleris incrementum, quò iuſtior ſit vindicta ſceleſti. Ergò Dominus Deus noſter vltionem promittit, vt vel ſic frangatur metu, quia pietatis eſt oblitus, & ſciat quòd etiamſi homines effugiat homicida, Dei tamen iudicium non poſſit euadere; ſed maiori & æterno ſupplicio reſeruetur. Altiore autem ſenſu per hoc intelligimus, non ſolùm ab ex- B traneorum, verùm etiam à noſtrorum, hoc eſt domeſticorum cogitationibus nobis cauendum. Deinde obſeruandum nobis nõ ſolùm à malitiâ mentis, verum etiã ab
Prou. 10. ipſis ſermonibus noſtris. Ideóque ait: *De multiloquio non effugies peccatum*. Ergò hoc ſignificari videtur non ſolùm operis noſtri; ſed etiam ſermonis qui eſt magis domeſticus, rationem Domino eſſe reddendam. Et ideò diligentiùs conſiderandum ne vel ſermone, vel opere contrahamus offenſam; quia ſicut ore confeſſio fit ad ſalutem,
Mat. 12. Rom. 10. ſic ore fit lapſus ad mortem. *Qui effuderit* (inquit) *ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis, eius effundetur*. Nõ errauit locutio; ſed emphaſis eſt, id eſt, exaggeratio facta C verborum, eo quòd is qui effuderit ſanguinem hominis,
al. hereditatis. ipſe quaſi ſanguis effundetur, quòd ſpem ei ꝓ poſteritatis eripiat: quia ſicut ſanguis effuſus in terram hac atque illac ſpargitur, ità impiorum anima corporeæ fragilitatis more ſoluatur: quia & de animâ dictum eſt mortem eius eſſe corruptionem, eò quòd gratiæ cæleſtis munere defraudetur, & velut colliſa malitiæ ſcopulis ſalubritatis ſuæ corpus imminuat. Mouet etiam pleroſque quòd
Iob. 33. dixerit: *Ad imaginem Dei feci hominem*: & non dixerit:
Ioan. 1. 1 Ad imaginem meam, cùm ipſe ſit Deus. Sed intellige & Patrem eſſe, & Filium eſſe. Et licet per Filium omnia facta ſunt, tamen legimus quia Pater fecerit omnia, & fe-
Pſ. 103. cerit per Filium, ſicut ſcriptum eſt: *Omnia in ſapientia* D *feciſti*. Siue ergò Pater dicit, ad imaginem verbi fecit: ſiue Filius dicit, ad imaginem Dei Patris fecit. Et ideò familiarem quamdam & domeſticam Deo demonſtrat hominis eſſe naturam, id eſt, rationabilis hominis ſecundùm quod ad imaginem Dei creati ſumus: eáque cauſâ inultum non eſſe apud Deum quòd in domeſticum animal ſibi videat crudeliter & impiè eſſe commiſſum: Cauſa ergò vindictæ addita facit vt primùm excludamus Philoſophorum quorundam opiniones, qui negant Deum habere curam ſuper homines: deinde ſcientes prærogatiuam noſtræ vltionis apud Deum manere, neque in alios committamus quod diuino iudicio vindicandum ſit, neque mortem ipſi vehementiùs pertimeſcamus, cùm ſciamus necati hominis innocentis apud E Deum nullum eſſe contemptum.

Quomodò intelligendum ſit quòd inquit Dominus: Non vltrà erit diluuium aquæ vt corrumpat omnem hominem, *& quod ſubdit:* Arcum meum ponam in nube, *& qualis fuerit arcus ille.*

CAP. XXVII.

N*On vltrà erit* (inquit) *diluuium aquæ vt corrumpat omnem terram*. Dubium videtur, vtrùm diluuium non erit intelligendum ſic quòd diluuium corrumpat terram (hoc enim diluuia facere conſuêrunt) an verò non erit tale diluuium quo terra omnis corrumpatur; F quod poſteriora aperiunt, cùm dicit omnem carnem non corrumpendam. Oſtendit enim diluuia quidem eſſe futura; ſed non talia quibus poſſit omnis terra corrumpi. Senſus autem hoc aliud habet, quòd iam prouidentia futura ſit Domini, ne tantum ſit diluuium corporalium paſſionum vt anima omnis intereat: Et quidem non audeo dicere, quia videtur Dominus ſtatuere, quòd nullius anima poſſit penitùs interire. Quid enim de parricidâ dicimus? quid etiã de homicidâ? quid de adultero? quid de præuaricatore? Quas eis partes animæ ad veniam reſeruamus? Vnde magis illud arbitror, quod prouocet Dñs Deus, ne ſi quis leuiores alias habeat paſſiones, penitùs diuinam deſperet gratiam, nec omnimodis victurum ſe eſſe diffidat: Sed etiam ſi eſt luxurioſus, nec poteſt ſtudium vitare luxuriæ, ab adulterio tamen ſtudeat temperare: ſit epulandi delectatio, non ſtuprandi. Etiam ſi neſcio quis auarus qui aliena diripuit, eiecit pupillos, eliminauit viduas, poſteà tamen in pœnitentiam regreſſus
reſtituat quod abſtulit. Denique Zachæus ideò veniam Luc. 19
meruit, quia non ſolùm reſtituturum ſe; ſed quadruplum promiſit, quibus aliqua ſubſtuliſſet, pauperibus quoque medietatem ſui patrimonij donaturum. Conſideremus etiam diligentiùs quid ſit quod ait. *Arcum meum ponam in nube: & erit ſignum teſtamenti æterni inter me & inter terram: & erit cùm innubilauero nubes ſuper terram, apparebit arcus meus in nube, & memor ero teſtamenti mei*: Non enim ſicut plerique arbitrantur, arcum iſtum dicit quem aiunt homines eſſe quo pluuiarum ſigna aliqua declarentur, in quo colores diuerſi tanquàm radiorum ſolis nunc rutilantium, nunc luminis lucentium clariore figurantur: vnde & pluuia futura ſignificatur, eò quòd inconſtantia quædam ſerenitatis verſicolorâ ſpecie demonſtretur. Arcum hunc Irim quidam appellant: Sed abſit vt hunc arcum Dei dicamus: Hic enim arcus qui Iris dicitur, per diem videri ſolet, per noctem non apparet. Etiam per ipſum diem, ſi obductus aër tetris nubibus fuerit, nec ſic quidem videtur, nî fortè cùm grauiores nubes ſe cœperint relaxare. Ergò videamus ne quia arcus quo ſagittæ iaciuntur, nunc tenditur, nunc reſoluitur, quãdam extenſionem & remiſſionem videatur Scriptura ſignificare, per quam neque penitùs per nimiam extenſionem vniuerſa rumpantur; ſed ſit quædam menſura, & quoddam diuinæ virtutis examen. Eſt ergò virtus inuiſibilis Dei, quæ & ſpecie iſtius arcus extendendi & remittendi moderatur pro diuinâ voluntate, miſericordiâ, poteſtate, quæ neque omnia confundi nimiâ ſolutione, neque dirumpi nimiâ irruptione patiatur. Quam ideò in nube dicit poni, quia tunc maximè opus eſt diuinæ auxilio prouidentiæ, quando agmina nubium in procellas, tempeſtatéſque coguntur. Idcóque dicit: *Arcum meum ponam in nube*, non ſagittam ponam: Arcus enim inſtrumentum iaculandæ ſagittæ eſt. Itaque non ipſe arcus vulnerat; ſed ſagitta. Et ideò Dominus in nube arcum magis quàm ſagittam ponit, id eſt, non illud quod vulneret; ſed quod habeat terroris indicium, vulneris effectum habere non ſoleat.

Quâ ratione cùm tres filios Noe, Sem, Cam, & Iapheth, ſuprà computauerit, hoc loco medij filij, id eſt, Cham generationem priùs comprehenderit: & quomodò ille Chananæorum auctor fuerit.

CAP. XXVIII.

Q*Vâ ratione autem cùm ſuprà tres filios Noe computauerit, Sem, Cham, & Iapheth, hoc loco comprehenderit medij filij tantùm generationem? Hoc eſt quod ait: *Cham autem pater erat Chanaan. Iſti tres erant filij Noe*. Et maximè cum illi duo iuſti, iſte medius iniuſtus. Iniuſti ergo priùs generatio quàm Iuſtorum comprehenditur. Neque enim poſſumus negare quod ſcriptum eſt; ſed ad coaceruandum delictum ipſius addita eius eſt generatio, quia cùm haberet filium, & pater eſſet, ſolus ipſe patrem non cognouit, qui magis cognoſcere debuiſſet. Et ideò improbum habere meruit filium, quia improbus fuerat patri. Simul ſignificat ex illo Chanaan Chananæos fuiſſe, qui poſt multas generationes à populo iuſto oppreſſi, ceſſerunt in eius poſſeſſionem. Auctorem ergò Chananæorum Chanaan fuiſſe manifeſtum eſt, qui fuit filius huius Cham, qui impius in patrem extitit. Altior autem ſenſus nominum interpretatione ſignatur? Cham enim calor eſt, Chanaan turbatio eorum: Qui enim calet, continuò mouetur & perturbatur: ideóque euidentiſſimè declaratur, non tam hominem patrem hominum fuiſſe; ſed paſſionem malam improbæ paſſionis generatricem, quæ eſſet à patris moribus, hoc eſt ab vſu virtutis aliena.

Quomodò Noe egreſſus ab arcâ, factus ſit agricola: & de
differentia inter operatorem terræ, & agricolam: quid
etiam ſit quòd Iuſtus primùm vineam plantauerit, &
non triticum aut hordeum: & quid ſibi velit quod ſub-
dit: Bibit de vino,& inebriatus eſt: *& de duplici ſpecie*
ebrietatis, & geminâ nudatione Sapientis: ac de ope-
rimentis animæ.

CAP. XXIX.

Gen.3. E*T cœpit Noe homo agricola eſſe terræ.* Videtur quidem
primâ ſpecie Adæ illi qui de terrâ factus eſt, compa-
rari Noe vir iuſtus, quia & de illo ſcriptum eſt quòd de
paradiſo eiectus cœperit operari terram: de iſto quoque
quoniam egreſſus ex arcâ factus ſit agricola. Et prope-
modùm in vtróque præceſſerat quædam forma diluuij,
quia & Noe poſt diluuium vixit, & Adam poſt mundi
conſtitutionem ſecundùm figmentum corporis forma-
Gen.1. tus eſt: Nam antequàm mundus fieret, congregata eſt
aqua in vnam congregationem, vt videretur terra, quæ
antè non poterat per aquarum confuſionem videri. Er-
gò ſicut ille primigenes magiſter terram videtur opera-
tus, ita etiam egreſſus ex arcâ Noe ſeminationis & cultu-
ræ Auctor eſt factus. Hæc putantur ſimilia: Sed ſi verba
conſideres, quæ iam vim ſenſus altioris exprimunt, aliud
eſt operatorem terræ eſſe, aliud agricolam. Alius enim
tamquàm mercenarij, alius tamquàm patrisfamilias lo-
co fungitur. Denique Cain qui fratrem occidit, erat ope-
Gen.4. ratius terræ. Et vt ſcias quia operari terram magis ſerui-
le quam liberum ſit, maledicto parricidalis eius operatio
comprehenditur. Vnde ſcriptum eſt: *Quoniam operabe-*
Ibidem. *ris terram, & non augebit virtutem ſuam dare tibi, gemens*
& tremens eris ſuper terram. Terra autem caro noſtra
eſt, quam improbus operatur, bonus autem excolit. Ille
quaſi mercedem quærit è terrâ, iſte quaſi boni fructus
capit gratiam diſciplinæ, vt magis fructiferum faciat
agrum ſuum, & qui Domini poſſit reſpondere culturis,
& indulgentiam cultoris oſtendat: Operator autem quid
aliud niſi eſcam tantummodò corporis ſui quærit, ven-
tris magis vſui ſtudens, atque id ſolùm explicare conten-
tus, quod ſibi prodeſſe poſſit ad victum. Ille verò aliis
fructuum vtilitate paſcitur. Quos fructus habeat Iuſtus,
Galat.5 agnoſcis. Fructus autem ſpiritus, charitas, gaudium, pax,
Gen.2. patientia, bonitas. Bonus ergò agricola habet conti-
nentiam, caſtitatem, vt ſi quæ arbores citò curuantur
in terram, & effuſiùs germinant, eas velut quadam tem-
perantiæ ſuæ falce ſuccidat, vt abiiciant quod infirmum
eſt, germinent quod decorum. Quid eſt quòd Iuſtus pri-
mùm vineam plantat, & non aut triticum aut hordeum?
Vnde autem vinea poſt diluuium corruptionémque ter-
ræ? Sed de hoc ſuprà diximus, quia veris tempore etiam
corruptarum radices vitium pullulare potuerunt. Vnde
& illud maiore ſollicitudine ſoluendum arbitror, quia
Iuſtus priùs quæ voluptuaria, quàm quæ neceſſaria ſunt
requirit. Neceſſarij enim fructus ſunt tritici & hordei,
ſine quibus non poſſumus viuere; vinum autem volo-
ptuarium, & causâ delectationis datũ. Quod quia iuſtus
eſt, ideò ſibi magis hoc quod ſecundũ erat, quàm quod
primũ eſt, vendicauit: Neceſſaria enim alimenta viuendi
Deo detulit quod erat Superfluum autem vinum homi-
nibus, & non neceſſarium: Sed fortè dicas, ità ſine po-
tu non poſſe homines viuere, quemadmodùm etiam ſine
cibo. Neceſſarius ergò potus ſicut cibus, non abnuo.
Siti vtique neceſſarius à Domino conſtitutus, non repu-
gno. Et ideò ad potum neceſſarium fontes & flumina
conuenit deriuare, quæ non vtique manu hominis effe-
cta; ſed Domini Dei noſtri iuſſu & operatione fluxe-
runt. At ne quia diximus operationem Domini, ad illud
retorqueas, quòd operatio Cain videtur maledictiones
habuiſſe: conſidera non operationem maledicti nomen
accipere; ſed quod ſcriptum eſt, operari terram. Qui
enim operatur terram, mercenarius eſt. Ille autem non
mercenarius; ſed Dominus, qui ait: *Pater meus vſque*
Ioan. 5. *modò operatur, & ego operor.* Quid operatur huiuſmodi
operator? Audi: *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem Pa-*
Ioan. 4. *tris mei qui in cælis eſt. Et bibit* (inquit) *de vino, & ine-*
briatus eſt, & nudatus eſt in domo ſuâ. Non dixit: Vinum

G bibit: neque Iuſtus vinũ bibit; ſed *de vino*, hoc eſt, de eius
portione libauit. Ebrioſi eſt omne abſorbere vinum, &
intemperantis euacuare quod ſumpſerit: Continentia
autem vtendi menſura legitima eſt. Ebrietatis itaque
ſpecies gemina eſt, vna quæ titubationem corpori affe-
rat, atque eius ſupplantet veſtigia, ſenſúmq; perturbet:
altera quæ mentem virtutis vaporet gratiâ, & omnem
infirmitatem videatur auertere. Vnde Apoſtolus ait: *Vi-*
no modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Sicut 1.Tim.5
enim iſto bibendi moderamine vinum non infirmitati
eſt; ſed ſaluti, atque omnem infirmitatem alleuat corpo-
ris; ità etiam ebrietas illa præclara omnem infirmitatem Pſ.22.
carnis excludit, de quâ ſcriptum eſt: *Et poculum inebrians*
quàm præclarum eſt! Quæ eſt iſta ebrietas? *Inebriamini* Epheſ.5.
H *non vino in quo eſt luxuria; ſed implemini Spiritu ſancto,*
Apoſtolus dixit. Et ſecundùm litterã igitur cautior eſt, &
ſecũdùm ſapientis altiorem ſenſum, laudatio eſt. Cautus
eſt qui etſi nudatur; in domo tamen nudatur ſuâ, vbi ope-
rimenta non deſint, & quædam tegmina ebrietatis, vt
vitia ſua norit abſcondere. Corporalia igitur nudum
corpus tegunt, vt parietes & tecta: animæ autem quæ
ſint operimenta, videamus. Sed tunc operimenta reperi-
mus, ſi nudationem eius diſcutimus. Gemina autem
nudatio Sapientis. Gemino igitur amictu mẽs noſtra ve-
I ſtitur, ſi aut peccatum imprudens amiſerit (hæc eſt enim
nudatio velut ebriæ mentis, vt neſciat quòd delinquat,
quaſi quæ temulentia quadam ignorantiæ in vitium de-
ducta labatur) aut rurſùs negligentiæ & ignorantiæ ſom-
no ſepulta errorem ſuum neſciat. In quæ cùm inciderí-
mus; immò cùm in peccata plura inciderimus etiam per
ſcientiam (eſt enim naturalis quædam etiam noſtræ in-
firmitatis ebrietas, vt impetu delectationis feramur in
vitium, ſicut plerique iuuenili accenſi calore, aut luxuriâ
& delectatione inflãmati, aut auaritiæ rapti cupiditate)
certè omnibus his medicina quæratur, vt aliquis tegat
huiuſmodi infirmitatem ſuam. primùm pudore quodam
& verecundiâ, vt etiamſi in lubrico ſit adhuc poſitus de-
linquendi, det tamen emendationis inſigne. Etenim plu-
K rimùm intereſt, verùm peccata ſua iactare deſideret. In
altero enim turpis impudentia, in altero tolerabilis ve-
recundia ſpem futuræ correctionis oſtendit. Alia eſt au-
tem denudatio animæ, quæ velut quandam ſarcinam
corporis abiicit atque exuit, ſicut ſepulchrum quoddam
carnis effugiens: Sepulchrum enim patens eſt guttur Pſal.13.
huiuſmodi hominum, in quo ſepulchro velut attumula-
tur anima delectationibus & cupiditatum paſſionibus
onerata diuerſis. Exuit igitur ſe à congeſtione terrena, &
quaſi retia quædam circumfuſa euadit atque effugit,
quæcumque ſe ab omni nudauerit paſſionum laqueo, &
omnem illam deformem ſpeciem terrenæ labis auerte-
rit, vt lucem videat decoris æterni.

L *Quare non ſimpliciter dixerit:* Vidit Cham nudationem
patris: *ſed*, Vidit Cham pater Chanaam: & cur
Cham nudatum patrem riſerit.

CAP. XXX.

Q*Væro nunc cur non ſimpliciter dixerit: Vidit Cham*
nudationem patris, ſed: *Vidit Cham pater Chanaan?*
Vtique Chanaan natus non erat: cur ergò nomen addidit
filij, niſi vt & vitio auctoris deformaretur hereditas, &
auctor filij nequitiâ grauaretur? Et pater igitur in filio, &
in patre filius redarguuntur, habentes ſtultitiæ, nequitiæ,
impietatis quoque commune conſortium. Nec poterat
fieri vt bonum generaret filium, qui bono patri ne-
M quam & filius, & naturę & eruditionis degener extitiſſet.
Hæc ſecundùm litteram. Quod autem ad altiorem ſen-
ſum pertinet, omnes mores peſſimi erroribus delectan-
tur alienis: nec ſolùm erroribus; ſed etiam iis quæ ipſis
videntur mala eſſe, etiamſi non ſint. Nudum enim
Noe ſe non ſentiebat, qui amictu erant indutus ſapien-
tiæ. Denique nec Adam in paradiſo poſitus nudum ſe Gen. 3
putabat, niſi poſteaquàm commiſit præuaricationis er-
rorem. Et reus, amictu ſapientiæ ac iuſtitiæ, manda-
torum cæleſtium præuaricatione nudatus, nudum ſe vi-
dit, & foliis operiendum putauit. Ridet igitur Cham
nudatum patrem videns: Omnis namque improbus

quoniam ipſe deuius diſciplinæ eſt, aliorum lapſus non A ſolùm pro ſui erroris ſolatio accipit, quòd conſortes inueneri culpæ, verumetiam improbo lætatur affectu, tamquàm ſua ipſe dicta correxerit. Mala mens ergò lætatur præter propoſitum aliquid accidiſſe Sapienti; cùm vtique corporis lapſus in vitio eſſe non debeant, etiamſi lapſus putetur, niſi animus quoq; inclinetur ad culpam. Poſtremò venialia iudicentur huiuſmodi errata, non odio proſequenda, non habenda ludibrio: Sed mens, vt dixi, improba cùm putat erraſſe Sapientem, inſultandum arbitratur ei, cuius ſibi putat mores eſſe cõtrarios, quòd peccatum ſuum velut tacito quodam Sapientis teſtimonio redarguatur; eóque lætandum ſibi, quòd iuſto viro nec eruditio profuerit, nec iuſtitia ſuffragata ſit, nec ea B quæ ſecundùm corpus ſunt, habuerint proſperos curſus: Hæc enim pro ſummis bonis apud improbos æſtimantur in diuitiis aut honore poſita, quæ tamen nullum fructum ad laudem virtutis conferunt. Propterea inſipientiæ defenſores vidẽtur, qui virtutis amatorem proſperorum munere eſſe fraudatum, qui omne bonum temporalibus magis quàm perpetuis æſtimandum putant.

De euidenti pietatis affectu in bonis filiis Sem & Iapheth, qui nudatum amictu patrem videre cauerunt: & quomodò mens ſapiens retrorſùm ambulet: quid etiam ſignificet quòd ſomno recedente, Noe ſobrius factus ſit à vino: & quare Scriptura Cham, quem primò mediũ inter filios po- C ſuit, poſteà minorem appellauerit. Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior.

CAP. XXXV.

QVid eſt quòd Sem & Iapheth impoſuerunt pallium ſuper humeros ſuos, & perrexerunt retrorſùm & operuerunt † nudatum patrem, & facies eorum non viderunt nudationem eius? *[al. nudum.]* Litera euidentem pietatis expreſſit affectum, quòd nudatum amictu patrem boni filij videre cauerunt, ne paterna reuerentia vel ipſo minueretur aſpectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. *[M. Cicero lib. 1. Off.]* Vnde etiam Romæ vetus D fuiſſe vſus dicitur, ne filij cum parentibus, & maximè puberes intrarent lauacrum. Senſus autem altior hoc habet, quia Inſipiens præſentia tantummodò videt quæ in oculis ſunt, futura non reſpicit, præterita non cogitat: Sapiens autem & præterita recordatur, & futura conſiderat. Omnis ergò mens ſapiens retorsùm ambulat, hoc eſt præterita ſpectat, nec naturæ quodam vſu impeditur, nihil vacuum, nihil nudum ſuorũ patitur eſſe geſtorum. Operit quæ aliter geſta ſunt, amictu quodã & gratiâ vel præſentis operis, vel futuri, vt nihil indecorum prætereat, nihil inornatum relinquat. *[Philip. 3.]* Vnde & Apoſtolus ſuperiora obliuiſcebatur, priora appetebat: ſed obliuiſcebatur, vt abſconderet perſecutionis errores, vt tegeret E ſuperiora delicta, boniſque operibus † obumbraret. *[al. abſcondaret.]* *Beati* enim & illi *quorum tecta ſunt peccata*; *[Pſalm. 31.]* id eſt, ſi tegantur bonis operibus, & operiantur virtutum ſequentibus diſciplinis. *Et ſobrius* (inquit) *factus Noe à vino.* Manifeſtum eſt ex ebrietate, intercedente ſomno, ſobrios fieri homines: Mens autem ſobria eſt, quando & præterita & futura cognoſcit. *[Pſalm. 22.]* Sobria ergò erat mens Iuſti, etiam quando ebria putabatur: Eſt enim præclarum poculum inebrians Iuſtos. Ille autem verè inebriatus erat, qui ridebat patrem. Qui enim neque præteritam generationis gratiam, neque præſentem reuerentiam patris, neque futuram pœnam paternæ iniuriæ conſide- F rabat, verè ebrius erat, & quod putabat videre ſe, non videbat. Erat in illo profunda cæcitas, qui patrem videre non poterat: Nam ſi vidiſſet patrẽ, non vtique riſiſſet. Neque enim ridendus; ſed verẽdus eſt pater. Multò autem amplius mentem Iuſti Inſipiens videre non poterat. Quomodò enim videbat, qui in eo putabat dubietatis errorem, vbi erat perfectus ſapientiæ cæterarũmq; virtutum vapor? *[Sap. 7.]* ſicut ſcriptum eſt: *Vapor eſt enim virtutis Dei:* Quando enim mens magis ſobria eſt, quàm tunc quando natura omnium rerum temporũmque præſentium & futurorum ità ſpectat negotia, vt nulla in eo

A temporalis titubantia ebrietatis appareat? Quæro etiam quâ ratione cùm antè medium dixerit inter filios Cham, nunc iuniorem conſtituat. Sic enim ſcriptum eſt: *Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior:* Numquid antè Scriptura in ordine generationis errauit? Non vtique. Quid ergo? Contraria nunc ſcripta ſunt? Non arbitror. Quomodo igitur ſoluitur, niſi iuniorem non ætate, non tempore accipias; ſed rudem ſenſu, & in quadam intellectus infantiâ conſtitutum, qui prouectioris doctrinam ætatis non hauſerit, nec perceperit ſenile cõſilium? Cani *[Sap. 4.]* enim quidem ſunt ſenſus hominum. Et ideo inquit: *Cùm veneris ad ſeniorum conciliũ, claude os tuum.* *[Eccleſ. 18.]* Et alibi habet ſententia: *Diſcendum priùs eſt quàm loquendum.* Aures B ergò paratas habe, vt aliquid de Sapientum conſiliis conſequaris. Lingua reprimenda eſt, auditio præparanda.

De benedictione Sem filij, & quare Noe Dominum & Deum dixerit, & ſpecialiter Deum filij ſui Sem, & quâ ratione cùm Cham peccauerit, non ipſum; ſed filium illius ſeruituti addixerit: & de benedictione filij Iapheth, & multiplici dilatatione bonorum; & de myſterio annorum Noe.

CAP. XXXII.

BEnedicens filium Sem, ait Noe: *Benedictus Dominus Deus Sem; & erit Chanaam ſeruus eius.* *[3. Reg. 10.]* Et Domi- C num & Deum dixit, & ſpecialiter Deum filij ſui, cuius nomen Sem eſt, eò quòd Deus Iuſtorum eſt, hoc eſt Deus montium, non vallium, qui gratiam habeant virtutis excelſæ. Denique quâ ratione cùm filius eius Cham peccauerit, non ipſum; ſed filium eius ſeruituti addixit? Et fortaſſe ideò quòd pater plus afficitur iniuriis filij ſui, maximè quarum ipſe reus & auctor exiſtat, & vehementiùs contriſtatur ſui peccati damnationem à filio perſolutam, qui non tam ſuo quàm patris merito punitetur. Deinde quia doctrinæ paternæ diſcipulus eſſet filius, & peſſimarum æmulus cogitationum, vno corpore vterque vteretur & mente, eadẽmque malitia. Indifferenter D igitur vel paternæ, vel ſuæ malitiæ filius pretium luit, quoniam improbitatis commune conſortium eſt. Quod igitur pro patris ſoluit improbitate, ſine dubio & pro ſuâ ſoluit, culpæ eius reus: vel certè diutius pœna producitur, cùm etiam ad filium vſque pertendit, & ſucceſſoria afflictio in tempora multa profertur. Hoc ſecundùm litteram. Cæterùm non tam hîc homines quàm mores comprehenduntur quorum in vtroque vna natura: Nam Cham calor, Chanaan commotio & inquietudo: Qui enim calidus eſt, vtique inquietus atque commotior eſt. In duobus igitur erat vna paſſio, & vnus affectus. Itaque cùm alter adiicitur, vterque damnatur. Cùm autem ſanctus Noe benedicent filium ſuum Ia- E pheph, ait: *Dilatet Deus Iapheth, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan ſeruus eius:* *[Suprà cap. 2. huius libri.]* diximus ſuprà in Iapheth quaſi indifferens bonum ſignificari. Indifferentia autem latitudinem habet, quæ eſt in ſalute, vigore, decore, fortitudine, diuitiis, gratiâ, nobilitate, amicis, poteſtatibus, & cæteris: Sed hæc licet indifferentia bona ſint; tamen pleriſque nocuerunt, qui ea non cum ſapientiâ & iuſtitiâ poſſederunt: Multos enim ebrios fecere diuitiæ, nobilitas & poteſtas ſuperbus, pulchritudo luxurioſus cuius ſuffragatio alienæ mentis corruperit caſtitatem. Ergò pro vtentis affectu horum quæ diximus indifferentiæ ſunt, quorum vſus aut virtutibus regitur, F aut certè ſine gubernatione virtutum fraudi eſſe incipiunt, quæ poſſunt eſſe vtilitati. Nunc quoniam poſt diluuium Noe dicitur vixiſſe trecentis & quinquaginta annis nequaquàm prætereundum putamus: Nam in trecentis crucem Chriſti ſignificari certum eſt, cuius typo *[Leuitic. 25. Act. 2.]* Iuſtus à diluuio liberatus eſt. In quinquaginta Iubilæus eſt numerus remiſſionis quo Spiritusſanctus miſſus à cælo eſt, gratiam humanis pectoribus infundens. Perfecto igitur numero remiſſionis & gratiæ Iuſtus curriculum vitæ huius impleuit.

Geneſis Cap. X.

HÆ generationes filiorũ Noe, Sem, Cham, Iapheth: & nati ſunt eis filij poſt diluuiũ. Filij Iapheth, & Gomer, & Magog, & Madai, & Iaynam, & Thobal, & Moſoch, & Thiras: Et filij H
Gomer, Aſchonez, & Riphath, & Thogorma. Et filij Iaynan, Eliſſa, & Tharſis, Citij, Rhodij. Ab iis diuiſæ ſunt inſulę nationũ in terrâ eorum, vnuſquiſque ſecundũ linguam in familiis ſuis, & gentibus ſuis. Filij autem Cham, Chus, & Meſraim Phuth, & Chanaan. Filij autem Chus, Saba, & Euila, & Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Filij autem Regma, Seba, & Dadam. Chus autem I
genuit Nemroth, hic cœpit eſſe gigas ſuper terram. Iſte erat gigas venator ante Deum: propter hoc dicunt quòd Nemroth gigas venator ante Deum. Et fuit principium regni eius Babylon, & Arach, & Achad, & Chalãne, in terrâ Sennaar. Ex terrâ illâ egreſſus eſt Aſſur, & ędificauit Niniuē, & Rhoboth ciuitatem, & Chalach, & Daſem inter Niniuem & inter Chalach, hæc ciuitas ma- K
gna. Et Meſraim genuit Ludim, & Anamiim, & Labiim, & Nephthuim, & Phetruſim & Celuim. Vnde egreſſi ſunt inde Philiſthiim & Caphturim. Chanaam autem genuit Sidonem primogenitum ſuum, & Cettæum; & Iebuſæum, & Amorrhæum, & Gergeſæum, & Euæum, & Arachæum, & Cynæum, & Aradium, & Samarium, & Amathæum. Et poſt hęc diſſeminatę ſunt tribus Chananęorum: & facti ſunt termi- L
ni Chananæorum à Sydone, donec veniatur in Gerara & Gazam, donec veniatur Sodomam & Gomorrham, Adama & Seboin vſque ad Laſa. Hi filij Cham in tribubus ſuis, ſecundùm linguas ſuas in regionibus ſuis, & in gentibus ſuis. Et Sem natus eſt & ipſi patri omnium filiorum Heber, & fratri Iapheth maiori. Filij Sem, Elam, & Aſſur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Cainam. Et filij Aram, Hus & Hul, & Gether, & Mes. Et Arphaxad genuit Cainam; Cainam autem genuit Sale; Sale autem genuit Heber: ex M
Heber nati ſunt duo filij, nomen vni Phalec, quia in diebus eius diuiſa eſt terra, & nomen Fratri eius Iectan, Iectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Aſarmoth, & Iared, & Adoram & Aizal, & Decla, & Ebal, & Abimael, & Sabam, & Vphir, & Euilat, & Iobab: omnes iſti filij Iectan. Et facta eſt habitatio eorum, de Meſſa vſque ad Sephar montem orientis. Iſti filij Sem in tribubus ſuis, ſecundum linguas ſuas, in regionibus ſuis, & in gentibus ſuis. Hæ tribus filiorum Noe ſecundum cognationes eorum: ſecundùm gentes eorum: ab iſtis diſſeminatę ſunt inſulę gentium in terrâ poſt diluuium.

De poſteritate Iapheth: & quòd inſulæ maris, ne dum terra, ei datæ ſunt: & ſenſus myſticus explicatur.

CAP. XXXIII.

DE generatione Iapheth loquens, inquit, *Rhodus & aliæ inſulæ nationum, &c.* Non immeritò latitudo dicitur, quando etiam in alteram partem naturæ, hoc eſt maritimam, generatio eius proceſſit. Verè enim tamquàm latitudo non fuit eo contenta, quod in vſum hominibus natura præſcripſerat, hoc eſt, terræ poſſeſſione; verumetiam introgreſſa eſt mare, & ad inſulas vſq; proceſſit. Hoc ſecundùm litteram. Secundùm altiorem autem ſenſum, ea quæ extrà ſunt, quæ dicuntur bona, diuitiæ, poteſtates, honores quaſi diffunduntur latiùs; nec tamen his contenti ſunt diuites quæ in manibus & in conſpectu ſunt; ſed longuè latéque diffundunt ſuas cupiditates, dum aut pecuniarum compendium de vlterioribus quæritur, aut honor à pluribus, aut poteſtas diffuſior, aut cupiditas.

Quâ ratione Cham illius improbi filium ſeniorem Chus Scriptura fuiſſe memorauerit: & quod Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante Deum: & de interpretatione nominis Nemroth: quódque idem principium fuerit regni Babylonis.

CAP. XXXIV.

NVnc quæro, quâ ratione Cham illius improbi filium ſeniorem Chus Scriptura fuiſſe memorauerit. Duo genera terræ vnum velut arenoſum & puluerulentum, imò vt expreſſiùs dicam, puluis: aliud genus terræ fructiferum atque fœcũdum, hoc eſt terra ſolidior & profunda. Quid igitur improbus niſi puluerem generat, ex quo generatio eſſe non poſſit? Ideòque Propheta *Pſal. 1.* puluerem impiis comparauit, dicens: *Non ſic impij, non ſic: ſed tamquàm puluis quem proiicit ventus à facie terræ.* Eò quòd etiam ſecundùm altiorem ſenſum infœcunda ſit impiorum anima, quæ fructus vtiles generare non poſſit. Quâ ratione etiam Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat venator ante Deum; Quid aliud puluis & arena generaret, niſi terrenum hominem, eò quòd impius cæleſtibus terrena præponat: Gigantes enim voluiſſe pugnare aduersùm ſuperna fabulæ inducunt, & terreno aſcenſu ſcandendum ad cæleſtia putauerunt. Altiore autem ſenſu illud ſignificatur quòd qui terrenas diligit voluptates, eas ſequitur, & putat his ſe poſſe ad Dei gratiam peruenire, & regnum cæleſte huiuſmodi erroribus deferendum: iſ aduersùm cæleſtia contumaci præliatur affectu. Propterea & in prouerbio eſt de eo qui deliquerit: *Sicut Nemroth gigas venator ante Deum:* Nemroth autem per interpretationem dicitur Æthiops. Color Æthiopis tenebras animæ ſqualorémque ſignificat, qui aduersùs lumen eſt claritatis exors, tenebris inuolutus, nocti ſimilior quàm diei. Venatoris quoque vſus in ſiluis, inter feras ac beſtias conuerſatio eius. Irrationabilis ergò miſcetur irrationabilibus paſſionibus, & ea quæ ſunt malitiæ, agreſtis atque prædurę, venator huiuſmodi explorare conſueuit, atque his pottri atque delectari. Denique Nemroth huius principium regni Babylon, hoc eſt confuſio, eò quòd malitia & poteſtas *al. confeſſio,* non in ſimplicitate & puritate, non in diſtinctione vir- *ne,* tutis; ſed in confuſione vitiorum eſt.

SANCTI AMBROSII DE NOE ET ARCA LIBRI FINIS.

Summarium Libri primi de Abraham.

A cap. I. vſque ad cap. VI. agitur de Abraham, præclariſque eius geſtis & virtutibus.

A cap. VII. vſque ad cap. VIII. de Saræ eius vxoris mirabili conceptu & partu.

A cap. VIII. vſque ad finem libri de Abrahæ probatione per oblationem filij, de Saræ obitu, & de nuptiis filij.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. De huius libri titulo, auctoris intentione, tractandi ordine, rationiſque propoſiti negotij expoſitione.

2. De fidei Abrahæ ſingulari deuotione, quam obedientiâ admirabili comprobauit.

De cæteris Abrahæ virtutibus, videlicet prudentiâ, iuſtitiâ, charitate atque parcimoniâ & quemadmodùm rixas inter ſeruulos ſuos ac nepotis ſui exortas, fibram diſcordiæ amputando ſedauerit.

4. De defenſione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancillâ filium ſuſcepit.

5. De hoſpitalitate Abrahæ hoſpitum explorantis aduentum, & Angelos hoſpitio ſuſcipientis: cum diligenti exhortatione ad hoſpitalitatis illius imitationem.

6. De aduentu Angelorum ad Sodomam ciuitatem: de Lot hoſpitalitate eis exhibitâ, Sodomorúmque nefando ſcelere, & hoſpitalitatis violatione.

7. De pudicitiâ Saræ vxoris Abrahæ ſæpius tētatâ, & tandem à Deo pulchrâ donatâ prole.

8. De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione.

9. De morte vxoris Abrahæ, fletúque eius, & ſepulturæ officio. Curat Abraham prouidere vxorem filio ſuo Iſaac: mittit ſeruum qui ducit Rebeccam, & datur Iſaac in vxorem.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ABRAHAM LIBER PRIMVS.

Geneſis Cap. XII.

ET dixit Dominus Abram: Exi de terrâ tuâ, & de cognatione tuâ, & de domo Patris tui & veni in terrā quam monſtrabo tibi: & faciam te in gentē magnam & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus: & benedicam benedicentes te, & maledicentes te maledicā: & benedicētur in te omnes tribus terrę. Et abiit Abrā, ſicut locutus eſt ei Dominus, & exiuit cum eo Lot. Abram autem erat annorum ſeptuaginta quinque, quando egreſſus eſt de Charrā. Et accepit Abrā Saram vxorē ſuam, & Lot filiū fratris ſui, & omnem ſubſtantiam eorum, quęcumque poſſidebāt, & omnē animam quam poſſederunt in Charrā. Et egreſſus eſt vt iret in terrā Chanaan: & perambulauit Abram terram vſque ad locū Sychem, ad quercum excelſam. At Chananæi tunc habitabāt terram: &
C apparuit Dominus Abrā & dixit ei: Semini tuo dabo terram hanc. Et ædificauit illic Abrā aram Domino, qui apparuit ei. Et receſſit inde in mōtē contrà orientem Bethel, & locauit tabernaculū ſibi in Bethel verſùs mare, & Hai ad orientem: & ędificauit ibi altare Domino, & inuocauit in nomine Domini. Et abiit Abram, & vadēs demoratus eſt in deſerto. Et facta eſt fames in terra: & deſcēdit Abrā in Ægyptū vt habitaret ibi, quia inualuit fames in terrā. Factū eſt autem quando appropinquauit Abrā vt ingrederetur in Ægyptū, dixit Abram Sarę vxori ſuę: Noui
D ego quòd mulier pulchra es: erit ergò cū viderint te Ægyptij, dicent quòd vxor illius eſt hęc, & interficient me, te autem vindicabūt. Dic ergò quòd ſoror illius ſum, vt benè mihi ſit propter te, & viuet anima mea propter te. Factum eſt autē, quando ingreſſus eſt Abrā in Ægyptū, videntes Ægyptij mulierem quòd ſpecioſa erat valdè: & viderunt eam principes Pharaonis, & laudauerūt eam ad Pharaonē, & induxerūt eam in domum Pharaonis: & cum Abram bene egerunt propter eam. Et fuerunt ei oues, & vituli, & aſini, & ſerui, & famulæ, & muli, & cameli. Et afflixit Dominus Pharaonem afflictioni-
A bus magnis & ſæuiſſimis, & domum eius propter Saram vxorem Abram: Vocans autem Pharao Abram, dixit: Quid hoc feciſti mihi? quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt? ſed dixiſti mihi, quòd ſoror tua eſt: & ſumpſeram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipiens recede. Et pręcepit Pharao viris de Abram qui deducerent eum, & vxorem eius, & omnia quęcumque erant ei, & Loth cum
B eo.

De huius libri titulo, Auctoris intentione, tractandi ordine, rationiſque propoſiti negotij expoſitione.

CAP. I.

ABRAHAM libri huius titulus eſt, quoniam huius quoque Patriarchæ geſta per ordinem conſiderare animum ſubiit. De
C quo nobis moralis primò erit tractatus & ſimplex: Nam etſi altiori diſputatione proceſſus quidam & forma virtutis, & ſpecies quædam exprimatur; tamen forenſia quoque actuum eius veſtigia ſpectare, virtutis profectus eſt: Etenim ſi ea quæ natura ad victum generauit hominum, non vnius; ſed geminæ aut etiam vberioris gratiæ ſunt: quantò magis ea quibus epulantur animi, non anguſti; ſed abundantioris vſus & multiplicis cibi eſſe æſtimari conuenit? Non mediocre autem aut otioſum negoti. Etenim cùm Dominus Deus noſter hunc locupleti benedictionis ſuæ dote donauerit, vt eius gratiâ prouocaret cæteros, inſtitutione corrigeret; Moyſes quoque imitādum eundem nobis deſcripſerit, vt corda hominum in vitium labentia, huius viri contuitu, velut è quodam terreno buſto
D reſuſcitaret: non perfunctorium debet videri ſi nos quoque ſcrupuloſiùs eiuſdem viri verſemus veſtigia: Nam ſi Sapientes huius mundi, & Plato ipſe princeps Philoſophorum, non veram aliquam; ſed fictam & adumbratam ſibi eam quam legimus πόλιν propoſuit ædificandam, vt doceret qualem rempublicam eſſe oporteret: atque ita quam nec audierat, nec viderat in aliquâ vrbe deſcribendā putauit, vt ij quibus hoc munus eſt, quemadmodùm rempublicam regerent, inſtitui poſſent: & ſi condiſcipulus Platonis Xenophon ille Socraticus fictis & ipſe rebus perſonam voluit informare Sapientis in eo libro quem Κύρου παιδείαν inſcribit, vt ex intimo philoſophiæ ſinu regis iuſti & ſapientis diſciplina procederet: quantò magis nos non compoſitam figuram ſapien-

Plato lib. 4. de Repub.

tis viri; ſed expreſſam virtutem & diuino inſtitutam magiſterio recenſere intentiùs & vias eius debemus perſequi quem Moyſes ita deſcripſerit, vt retrò quodammodò ſe ipſe reſpiceret?

De fidei Abrahæ ſingulari deuotione, quam obedientiâ admirabili comprobauit.

CAP. II.

MAgnus planè vir, & multarū virtutum clarus Inſignibus quem votis ſuis Philoſophia non potuit æquare. Denique minus eſt quod illa finxit, quàm quod iſte geſſit, maiorque ambitioſo eloquentiæ mendacio ſimplex veritatis fides. Itaque cuiuſmodi fuerit in eo viro deuotio, conſideremus: Ea enim virtus ordine prima eſt, quæ eſt fundamentum cæterarum: meritóque hanc ab eo primam exegit Deus, dicens: *Exi de terrâ tuâ, & de cognatione tuâ & de domo patris tui.* Satis fuerat dixiſſe, de terrâ tuâ: Ibi enim erat exire de cognatione, exire de paternâ domo: Sed ideò addidit ſingula, vt eius affectum probaret, ne fortè aut imprudenter cœpiſſe videretur, aut fraus aliqua mandatis cæleſtibus pararetur. Sed ſicut coaceruanda fuerunt præcepta, ne quid lateret: ità etiam proponenda præmia, ne fortè deſperaret. Tentatur vt fortis, incitatur vt fidelis, prouocatur vt iuſtus, meritóque exiuit, quemadmodùm locutus eſt illi Dominus: *Et exiuit cum eo Lot.* Hoc autem quod pro magno inter ſeptem Sapientium dicta celebratur, ἕπου θεῷ id eſt, ſequere Deum, perfecit Abraham, factóque Sapientium dicta præuenit, & ſecutus Deum, exiuit de terrâ ſuâ: Sed quia antè terra ei fuerat alia, hoc eſt regio Chaldæorum, de quâ exiuit Thare pater Abrahæ, & in Charran demigrauit, & quia ſecum eduxit nepotem

Geneſ. 11. ſuum, cui dictum fuerat: *Exi de cognatione tuâ:* conſideremus ne fortè hoc ſit exire de terrâ ſuâ, de huius terræ, hoc eſt, de corporis noſtri quadam commoratione egre-

Philip. 3. di de quâ exiuit Paulus qui dixit: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt:* & de illecebris & delectationibus corporalibus, quas velut cognatas animæ noſtræ dixit, quam cōpati neceſſe eſt corpori, donec eius colligata vinculo adhæreret. Ergò exire de cōuerſatione terrenâ, & à ſæcularibus oblectamentis & ſuperioris vitæ moribus atque actibus debemus, vt non ſolùm loca, ſed etiam noſmetipſos mutemus. Si cupimus adhærere Chriſto, deſeramus corruptibilia. Sunt autē corruptibilia in nobis caro, de-

al. corporalibus. lectatio, vox obnoxia paſſionibus † corruptibilibus. Per vocem autem paſſiones intelligimus. Vnde quoniam anima noſtra διμερὴς eſt, hoc eſt bipertita, & rationabile habens, & irrationabile, quod diuiditur per carnem & delectationis corporalis illecebras, cæteraſque paſſiones corporis: qui iuſtus eſt vir, rationabile animæ ſuæ ab irrationabili ſeiungere debet ac ſegregare: Hoc eſt enim exire de Charrâ, tamquàm de cauernis quibuſdam & cuniculis, latibuliſq; egredi: Latere enim criminoſæ conſcientiæ eſt. Et nos igitur ſequentes Abraham, exeamus de latibulis: Si enim filij Abrahæ ſumus, opera Abrahæ

Ioan. 8. Matth. 5. faciamus, vt luceant opera noſtra bona coràm Deo, & coràm hominibus. Iuſtus dicit opera ſua Regi, peccator

Pſal. 44. ſeipſum occultat, ſicut Adam ſe occultare cupiebat: ſed latere non poterat. Paruit itaq; mandato Abraham, nec

Gen. 3. vlla legitur mora interueniſſe: *Egreſſus perambulauit terram vſque ad locū Sychem, ad quercum excelſam.* Sychem interpretatione Latinâ dicitur humerus vel ceruix: per quæ executionem præſcripti operis intelligimus. Signi-

Geneſ. 49. dem & infra habemus ſcriptum: *Suppoſuit humerum ſuum ad laborandum.* Vnde per figuram locorum id expreſſum aduertimus, quòd deuotionem ſuam ſanctus Abraham non ſolùm ſtudio, ſed etiam efficaciâ probauerit fructuoſâ, quâ ad quercum vſq; peruenerit. Quo loco apparuit illi Dominus, & dixit: *Semini tuo dabo terram hanc.* Vide quomodò promiſſo frequenti tamquàm inualidū adhuc informet atque inſtituat: & ipſe immemor ſui totum Deo deputet, nihil ſibi vendicet. Ideò & *aram ædificauit Domino, qui apparuit ei; & receſſit inde in montem contrà orientem Bethel,* ſurgentem adhuc ſolem iuſtitiæ cupiens videre. Ideóque non in vallibus; ſed in

G monte tabernaculū ſibi locauit, quia Deus montium eſt, & non vallium: *Et inuocauit in nomine Domini.* Vbi Bæ- 3. Reg. 20.
thel, id eſt, domus Dei, ibi & ara: vbi ara, ibi & inuocatio Dei noſtri. Meritóq; proceſſus tantos habuit, quia Deum ſperabat ſibi auxilio fore. Exercetur athleta Dei & duratur aduerſis: in deſertum abiit, in famē incidit, in Ægyptum deſcendit. Comperer at in Ægypto laſciuā eſſe iuuenum luxuriam, petulantem cupiditatem, voluptatum intemperantiam. Aduertebat inter huiuſmodi viros intutam vxoris pudicitiam fore, ſibique coniugis pulchritudinem periculo futuram: monuit vxorem vt ſororem ſe diceret. Quo docetur non magnoperè decorē quærendum coniugis, quę viro necem plerūmq; gignere ſoleat:

H Non enim tam pulchritudo mulieris quàm virtus eius & grauitas delectat virum. Qui ſuauitatem quærit coniugij, non tam ſuperiorem cenſu ambiat, quàm neceſſitates non terreāt maritales: non monilibus ornatam; ſed moribus. Offendit plerúmque virum, ſi ſe vxor nobiliorem nouerit. Hæc proxima ſuperbiæ ſunt. Sara non facultatibus ditior, non genere ſplēdidior erat: ideò virum imparem non putabat, ideò quaſi parē gratiā diligebat; ideò non cenſu eſt retenta, non parentibus, non propinquis; ſed virum proprium quocumq; pergeret, ſequebatur: externa adiit, ſororem, ſe eius aſſeruit, contenta, ſi ita

I eſſet neceſſe, ſe periclitari pudore quàm virum ſalute. Vt tueretur maritum mentita eſt germanitatem, ne inſidiatores pudoris eius tāquàm æmulum & vindicem vxoris necarent. Denique ſimul vt viderunt illam Ægyptij, admirati quòd ſpecioſa eſſet valdè, induxerunt illam ad regem ſuū, & cum Abraham benè egerunt, tamquàm fratrem eius quæ placuiſſet regi, honorantes. *Afflixit autem Dominus Pharaonē afflictionibus magnis & ſæuiſſimis, & domum eius propter Saram vxorem Abraham.* Magnum teſtimoniū documentūmq; caſtitatis. Intuendus locus ità hortatorius, vt vnuſquiſq; ſe caſtum præbeat, alienum non affectet torum, nec latendi ſpe, aut faciendi impunitate, alienā vxorem inceſtet, non incu-

K riā aut ſtultitiā prouocetur mariti, aut abſentiā lōgiore. Adeſt præſul coniugij Deus, quem nihil lateat, nullus euadat, nemo irrideat, vicē abſentis mariti tuetur, ſeruat excubias, immò ſine excubiis deprehendit reum, antequàm faciat quod parauerit in animis ſingulorū, in mentibus vniuerſorum crimen agnoſcit. Et ſi maritum, adulter fefelleris, non falles Deum: & ſi maritum euaſeris, & ſi iudicē fori luſeris, non euades iudicem totius mundi. Ille grauiùs vleiſcitur iniuriam inopis, contumeliam imprudentis mariti: Maior eſt enim iniuria auctorem quàm cuſtodem thalami ſpretum eſſe, nec cōſideratum. Ipſe quoque Pharao, licet rex Ægyptiorum, quem & inſolentia regalis potētiæ ſupinaret, & Ægypti laſciuia atq; luxuries à ſtudio caſtitatis abduceret, vocauit Abraham,

L & arguit eum, dicens: *Quid hoc feciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt, ſed dixiſti mihi quia ſoror tua eſt, & ſumpſeram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te.* Et ſi natura ferus ac barbarus; tamē ſignificat etiam exteris ac barbaris moribus eſſe curam pudoris, & adulterij etiam ſibi crimen cauendum. Qui prætendit ignorantiam, condemnat intēperantiam. Nec mirum ſi barbarus ius nouit naturæ, cùm muta animalia licet nullis conſtringantur legibus; ſunt tamen aliqua quæ non ſolùm paribus ſuis copulæ ſeruent fidem; verumetiam coitus vnius caſtitatem cuſtodiant. Ità maior lex naturæ, quàm legum præſcriptio eſt. Non mirum ergò ſi & iſte

M Ægyptius rex Deum timuit qui hominem non timebat, & pœnam ſoluit adulterij, qui nullis reus tenebatur legibus, ſtatimque vt alienam eſſe cognouit vxorem, non ſolùm marito reddidit; verumetiam proſecutores dedit qui deducerent eum, ne quis de populo barbaro irrogaret violētiam vel peculio viri, vel vxoris pudori. Pulcherrimus eſt hic locus ad incitandum ſtudium deuotionis, quòd is qui Deum ſequitur, tutus ſemper eſt. Et ideò Deum præferre debemus omnibus, nec patriæ contuitu, nec parentum filiorúmque gratiâ, nec vxoris contemplatione reuocari debemus ab executione præceptorum cæleſtium: Quia Deus nobis omnia illa largitur;

& poteris eſt ſeruare quæ donat. Itaque magnum exemplum deuotionis Abrahæ, quòd cum vxore ſpecioſa deſcendit in Ægyptum. Erat quidem iuſto viro cura coniugalis pudicitiæ, ſed maius erat ſtudiũ maturandæ deuotionis, ne prætuliſſe cuſtodiam tori mandatis videretur cæleſtibus. Itaque quoniam propter Deum contempſit omnia, recepit à Deo multiplicata omnia; ſed primam Deus pudicitiæ tribuit remunerationem, quam gratam ſciebat coniugi: Nam quia ſtudio obeundi cæleſtis oraculi, vxorem quoque in periculum deduxit pudoris, etiam caſtimoniam coniugij defendit.

Geneſis Cap. XIII.

B AScendit Abram de Ægypto ipſe & vxor eius & omnia ſua, & Lot cũ eo in deſerto. Abrã autẽ erat diues valde pecoribus & argento & auro: & abiit vnde egreſſus eſt in deſertũ, vſque Bethel, vſque ad locum vbi fuit tentorium eius priùs, inter Bethel & inter Hai, in locum altaris quod fecit illic priùs; & inuocauit Abram nomen Domini. Et Lot qui ſimul ambulabat cum Abram, erant oues & boues & armenta: & non capiebat eos terra habitare ſimul, quoniam ſubſtantia eorum multa, & non poterãt habitare ſimul. C Et facta eſt rixa inter paſtores pecorũ Abram, & inter paſtores Lot. At Chananæi & Pherezæi tunc habitabant terram. Dixit autem Abrã Lot: Nõ ſit rixa inter me & inter te, inter paſtores meos, & inter paſtores tuos, quia homines nos fratres ſumus. Nõne ecce tota terra ante te eſt? Diſcede à me: ſi tu in ſiniſtram, ego in dexterã: ſi tu in dexterã, ego in ſiniſtrã. Et eleuauit oculos ſuos Lot, & aſpexit omnẽ circà regionẽ Iordanis, quia tota irrigabatur, antequã reuerteret Deus Sodomã & Gomorrhã, ſicut paradi- D ſus Dei, & ſicut terra Ægypti, donec veniatur in Segor. Et elegit Lot ſibi omnẽ circà regionem Iordanis: & receſſit Lot ab oriente, & diuiſi ſũt vnuſquiſq; à fratre ſuo. Abram autem habitauit in terrâ Chanaan: Lot autẽ habitauit in terrâ finitimorũ, & habitauit in Sodomis. At homines qui in Sodomis, ſæui erant & peccatores in cõſpectu Domini valde. Et dixit Deus ad Abram poſtquam receſſit Lot ab eo: Reſpice oculis tuis, vide à loco in quo tu es, ad Africum, & Aquilo- E nem, & Orientem, & mare: quia omnem terram quam tu vides, tibi dabo eam, & ſemini tuo vſq; in æternum. Et faciam ſemen tuũ ſicut arenam terræ. Si poteſt aliquis numerare arenam terræ, & ſemen tuum numerabit. Surge, & perambula terram in longitudinẽ ſuam, & in latitudinem, quia tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum. Et mouens tabernaculum Abram, veniens habitauit iuxtà quercum Mambre, quæ erat in Chebron; & ædificauit ibi altare Domino.

F *De cæteris Abrahæ virtutibus: videlicet prudentiâ, iuſtitiâ, charitate atque parcimoniâ, & quemadmodùm rixas inter ſeruulos ſuos, ac nepotis eius exortas fibram diſcordiæ amputando, ſedauerit.*

CAP. III.

PRimas igitur partes ſibi iuſto ordine vendicauit deuotio. Videamus & cæterarũ virtutum gratiã. Mulcebatur ſanctus Abraham nepotis præſentiâ cui patrium affectum exhibebat. Incidit rixa inter ſeruolos nepotis & patrui. Aduertit prudentior, ſeruulorum diſſenſionibus dominorum concordiam ſolui ſolere, amputauit fibram diſcordiæ, ne contagium ſerperet: Tolerabilius

A enim putauit vt copula ſequeſtraretur, quàm gratia dirimeretur. Quod te facere oportet, ſi fortè in huiuſmodi aliquid incideris, vt ſeminarium diſſentionis auferas. Neque enim tu fortior quàm Abraham. Ille declinanda cenſuit, non deſpicienda ſeruulorum iurgia. Et ſi tu fortior, caue ne alter infirmior, qui aurem præbeat ſeruulorũ ſuſurris. Frequenter indiuiſa ſeruitia inter parentes diſcordiam ſerunt. Diuide potiùs, vt maneat amicitia. Indiuiſa domus duos non ſuſtinet. Nonne melius eſt emigrare cum gratiâ, quàm cohabitare cum diſcordiâ? ipſa quoq; cuiuſmodi eſſe debeat diuiſio, Patriarcha edocet. Firmior diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod queratur. Electionis enim ſuæ partem non poteſt calũniari. Non B reſidet occaſio reſiliendi, cui datur optio eligendi, nec diuiſor grauatur: Nam quò prudentior, eò cautior, vt nec in diuiſione circumſcribatur, nec in electione fraudetur. Diuiſit Abram, *quia non capiebat* (inquit) *illos terra habitare ſimul*, quia nimiùm diuites erant. Seculare vitium, vt diuites terra non capiat: Nihil enim ſatis eſt diuitum cupiditati. Quantò ditior quis fuerit, tantò auidior ad poſſidendum eſt. Extendere agri terminos cupit, & vicinum excludere. Nunquid huiuſmodi Abraham? Minimè; quamuis in principio & ipſe imperfectior: Vnde enim perfectio ante aduentum Chriſti? Nondum venerat qui diceret: *Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me*; tamen vt minimè C auarus electionem offert, vt iuſtus diſſenſionem amputat. *Non ſit* (inquit) *rixa inter me & te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, quia homines nos fratres ſumus. Nonne ecce tota terra ante te eſt? Diſcede à me: ſi tu in ſiniſtram, ego in dexterã: ſi tu in dexterã, ego in ſiniſtrã. Et eleuauit oculos ſuos Lot, & elegit irrigua* (regionẽ ſcilicet Iordanis) *quia tota* (inquit) *rigabatur, antequã euerteret Deus Sodomam & Gomorrhã, ſicut paradiſus Dei.* Plerúmq; poſſeſſiones obueniũt hereditariæ aliæ vtiliores, aliæ amœniores. Non vtiq; in portione ſecundæ ſunt: Nam incipit minui ſingularum meritum: Sed ſi non queunt partes de vtilioribus cõuenire, conferantur amœnæ vtilioribus. Di- D uerſa hominũ ingenia sũt: alios vtilia, alios amœna delectãt. Infirmior amœniora elegit, vtiliora faſtidit. Villicus nonnũquàm vtilis eſt, vel actor agri cõfertur vrbano. Si inſipiens ſit elector, aut cocum eligit, aut focalem, quem venuſtioris gratiæ putat, refutat vtiliorem. Plerúmque etiã vbi fructus impares ſunt, prudentior amœniora declinat. Citò inuidiam mouent, citò in ſe excitãt mentem auari. Hic tamẽ nihil dixit Scriptura de eo quòd alia pars vtilior, alia amœnior fuerit, ne ſtudio Abraham cepiſſe oculos adoleſcentis videretur. Amœnã partẽ vnã deſcripſit, non addidit alteram vtiliorẽ. Neceſſe erat vt de totâ regione duas partes faceret; deinde præſentia, non ab- E ſentia diuidebat. Vna regio capere vtrúmq; non poterat. Quod potuit ſummæ eſſe iuſtitiæ, electionem obtulit.

Eſai. 5.

Matth. 19.

Geneſ. Cap. XIV.

FActum eſt autem in regno Amraphel regis Sẽnaar, Arioch rex Elaſar, Chodorlaomor rex Elam, & Thargal rex gentium, fecit bellum cum Bella rege Sodomorum, & cum Barſa rege Gomorrhæ, & Senar rege Adama, & Symor rege Seboin, & rege Balac: hæc eſt Segor. Omnes F hi conuenerunt in vallẽ Salsã, hoc eſt mare Salis. Duodecim annis ipſi ſeruierũt Chodorlaomor & tertiodecimo anno receſſerũt. In quartodecimo autẽ anno venit Chodorlaomor, & reges cum eo, & trucidauerunt gigantes in Aſtaroth-Carnain, & gentes fortes cum eis, & Emmæos in Sane ciuitate, & Chorræos in montibus Seir, vſque ad Therebinthum Pharan, quæ eſt in ſolitudine. Et reuerſi venerunt ad fontem iudicij, ipſa eſt Cades: & trucidauerunt omnes principes Amalec, & Amorrhæos, & habitantes in Aſaſõthamar. Egreſſus eſt autem rex Sodomorum, &

rexGomorrrhæ,& rex Adama,& rex Seboin,& rex Balac: hęc eſt Segor: & occurrerunt cũ acie eis in pręliũ, in valle Salſa aduersùs Chodorlaomor regem Elam,& Chargal regem gentium,& Amraphel regem Sennaar, & Arioch regẽ Elaſar,& quatuor reges aduersùs quinque. At vallis Salſa, putei bituminis. Fugit autem rex Sodomorum & rex Gomorrhę, & ceciderunt illic: at qui remanſerunt, fugerunt in montana. Abduxerunt autem equitatũ omnem Sodomorum & Gomorrhæ,& omnes cibos eorum, & abierunt. Ceperunt etiam Lot filium fratris Abram, & ſupellectilem eius,& abierunt (erat enim habitans in Sodomis.) Adueniens autem quidã ſaluatorũ,nuntiauit Abram tranſitori. Ipſe autem habitabat apud quercum Mambre Ammor fratris Eſchol, & fratris Aupam qui erant confœderati Abram. Audiẽs autem Abram quòd captiuatus eſt Lot nepos eius, numerauit proprios vernaculos ſuos trecentos decem & octo, & perſecutus eſt vſq; ad Dan: & irruit ſuper eos nocte, ipſe & pueri eius,& percuſſit eos,& perſequutus eſt vſque ad Chobal, quæ eſt ad dexterã Damaſci: & reuocauit omnem equitatum Sodomorum, & Lot nepotem ſuum reduxit, & ſubſtantiã ſuam, & mulieres, & populũ recepit. Exiuit autem rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ obuiàm Abræ, poſtquã reuerſus eſt à cæde Chodorlaomor, & regũ qui cũ eo in valle Sane. hic erat cãpus regis Melchiſedech. Et Melchiſedech rex Salẽ protulit ipſi panes & vinũ (erat enim ſacerdos Dei ſũmi) & benedixit ei Melchiſedech & dixit: Benedictus Abrã à Deo Altiſſimo,qui creauit cęlũ & terrã, & benedictus Dominus Deus altiſſimus, qui tradidit inimicos tuos captiuos tuos. Et dedit ei Abram decimam ex omnibus. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi homines, equos autẽ ſume tibi. Dixit autem Abrã ad regẽ Sodomorum. Extendam manũ meam ad Dominum altiſſimum,qui fecit cælum & terrã: ſi à filio vſque ad corrigiam calceamenti ſumam ex omnibus tuis, vt non dicas quòd ego ditaui Abram: præter ea quę comederunt iuuenes, & partem virorum qui venerunt mecum, Eſchol, Aner, Mambre: iſti accipient partem.

Lot amœnam elegit, quæ citò prædonum oculos incurrit. Hinc bellum inter reges, aduerſariorum victoria, incolarum captiuitas. Itaque etiam Lot infirmioris conſilij pretium luit, non terrarũ iufœcunditate; ſed amœnitatis inuidiâ deceptus, vt etiam ipſe captiuus abduceretur, quoniam vitio ſeruilis nequitiæ à † pudore deflexerat, & partem flagitioſorum elegerat: Sodoma enim luxuria atque laſciuia eſt. Ideóque declinans Latinâ interpretatione dicitur Lot, quòd is vitia eligit qui a virtute declinat, & ad iniquitatem deflectit. *Quo comperto Abraham, numerauit ſeruulos ſuos vernaculos, & cum trecentis decem & octo viris adeptus victoriam, liberauit nepotem.* Probauit diuiſionis affectus, quando ſic amabat nepotẽ, vt pro eo nec belli declinaret periculũ. Quid eſt, *numerauit*? Hoc eſt, elegit. Vnde illud non ſolùm ad ſcientiã Dei refertur; ſed etiam ad gratiã Iuſtorũ, quod in Euangelio dixit Dominus Ieſus: *Et capilli veſtri numerati ſunt. Cognouit autem Dominus qui ſunt ipſius*: eos autem qui non ſunt ipſius, non dignatur cognoſcere. Numerauit autẽ trecentos decẽ & octo, vt ſcias non quantitatem numeri; ſed meritum electionis expreſſum. Eos enim adſciſcit, quos dignos numero Fidelium iudicauit,

† al. prudentiore.

Luca 12. 2. Tim 2.

G qui in Domini noſtri Ieſu Chriſti paſſionem crederent. Trecentos enim τ Græca littera ſignificat, decem & octo autẽ ſummam ιη exprimit. Fidei ergo merito Abraham vicit, non populoſo exercitu. Denique eos quibus quinque regum arma ceſſerunt, cum paucis egreſſus vernaculis, triumphauit: Sed qui vincit, non debet ſibi arrogare victoriam; ſed referre Deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho humilior factus eſt, non ſuperbior. Sacrificium denique obtulit, decimas dedit; ideò que ei Melchiſedech (qui interpretatione Latinâ dicitur rex iuſtitiæ, rex pacis) benedixit: *Erat enim ſacerdos ſummi Dei*. Quis eſt rex iuſtitiæ ſacerdos Dei? niſi cui

H dicitur: *Tu es ſacerdos in æternũ ſecundùm ordinem Melchiſedech*, hoc eſt Dei Filius, ſacerdos Patris, qui ſui corporis ſacrificio Patrem noſtris repropitiauit delictis. Quantum autem illud quòd de prædâ victoriæ nihil voluit contingere, nec oblatum ſumere? Minuit enim fructum triumphi mercedis ſuſceptio, & beneficij arrodit gratiã. Plurimùm enim refert, vtrùm pecuniæ an gloriæ causâ dimicaueris. Alter mercenarij loco ducitur, alter dignus habetur conſeruatoris gloriâ. Iure ſanctus de prędâ vſurpare aliquid vel oblatum recuſat, ne dicat qui dedit: Quia ego diuitem feci eum: hoc ſolùm ſibi ſatis eſſe teſtatur, quod paſtui prælantium iuuenum profeciſſet. Dicet aliquis: Cùm ipſe vicerit, quomodo dicit ad regem Sodomorum: Nihil ſumam abs te: cùm præda

I vtique in poteſtate victoris fuerit? Docet militarem diſciplinam, vt regi ſeruentur omnia. Sanè iis qui ſecum fuiſſent in adiumentum fortaſſe ſociati, partem emolumenti tribuendam aſſerit, tamquàm mercedem laboris.

Heb. 7. Pſalm. 109. Heb. 5. 23. q. 1. c. dicat aliquis.

Geneſis Cap. XV.

POſt hæc autem verba factũ eſt verbum Domini ad Abram in viſu dicens: Noli timere, Abrã: ego protegã te: merces tua multa erit

K valde. Dicit autem Abram: Domine quid mihi dabis? ego autem dimittor ſine filiis: at filius Maſec vernaculæ meæ, hic Damaſcus Eliezer. Et ait Abram: Quoniã mihi ſemen non dediſti: vernaculus meus mihi heres erit. Et ſtatim vox Dei facta eſt ad eum dicens: Non erit herès tuus hic; ſed qui exierit de te, ille heres tuus erit. Eduxit autem eum foras & dixit ipſi: Reſpice in cælũ,& numera ſtellas, ſi poteris numerare ipſas,& dixit: Sic erit ſemen tuum. Et credidit Abram Deo, &

L reputatũ eſt illi ad iuſtitiam. Dixit autẽ ad eum: Ego Deus qui eduxi te de terrâ Chaldæorum, vt darem tibi terram hanc, vt heres eſſes eius. Ait autem: Dominator Domine Deus: quomodò intelligam quia heres eius ſum? Dixit autem illi Dominus Deus: Sume mihi vitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimũ, & turturem, & colũbam. Et accepit ipſe omnia hæc, & diuiſit ea media, & poſuit ea contraria ad inuicem: at aues non diuiſit: Deſcenderunt autem volucres ſuper corpora & diuiſiones eorum, & conſedit

M illic Abram. Circà ſolis autem occaſum exceſſus cecidit ſuper Abram, & ecce horror magnus & tenebroſus incubuit ſuper eum: & dictum eſt ad Abram: Sciendo ſcies quod peregrinum erit ſemen tuum in terrâ non ſuâ, & ſeruitio opprimentur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis quadringentis: & gentem cui ſeruient, iudicabo ego, dicit Dominus. Poſt hæc verò reuertentur huc cum ſupellectili multâ: tu autem ibis ad patres tuos cum pace, ſepultus in ſenectute bonâ. Quartâ autem generatione reuertentur

teorur huc. Nondum enim completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum vſque nunc. Poſtquàm autem iam fuit ſol ad occaſum, flamma facta eſt, & ecce fornax fumigabuoda, & lampades ignis quæ pertraoſierunt per media diuiſa illa. In die illâ diſpoſuit Dominus fœdus Abram, diceos: Semini tuo dabo terram haoc, à flumine Ægypti vſque ad flumen magnum Euphraten, Cenæos, & Cenebæos, & Cedmonæos, & Chettæos, & Phærezæos, & Raphaim, & Amorthęos, & Chananæos, & Gergeſæos, & Iebuſæos.

Ideóq; quoniam ſibl mercedem ab homine non quæſiuit, à Deo accepit, ſicut legimus ſcriptum, quia *poſt hæc verba, factum eſt verbum Domini ad Abram in viſu, dicens: Noli timere Abram, ego protegam te, merces tua multa erit valdè.* Non eſt ſerus ad remunerandum Dominus: & citò promittit, & multa largitur: ne infirmos animos per dilationem aliquam ſubeat pœnitentia, contempſiſſe præſentia: & velut quadam vſurariâ largitate compenſat, vt vberiora reſtituat ei qui captus nō fuerit oblatione preſentium. Ab ipſo quoque Domino mercedem quam poſtuler, conſideremus Non diuitias vt auarus expoſcit, non longæuitatem vitæ iſtius vt meticuloſus mortis, non potentiam; ſed dignum quærit ſui heredem laboris. *Quid mihi* (inquit) *dabis? ego autem dimittor ſine filiis.* Et infrà: *Quoniam mihi ſemen* (ait) *non dediſti, vernaculus meus mihi heres erit.* Diſcant ergò homines coniugia non ſpernere, nec ſibi ſociare impares, ne huiuſmodi ſuſcipiant liberos quos heredes habere non poſſint, vt vel transfundendæ hereditatis contemplatione, ſi nullo contuitu pudoris mouentur, digno ſtudeāt matrimonio: Sed ſi Abrahæ ſententia ad corrigendum minus proficit, accipe oraculum Dei huiuſmodi condemnantis heredi-

Gen. 16. tatem. *Non erit* (inquit) *heres tuus hic: ſed alter qui exierit de te, ille heres tuus erit.* Quem dicit alterum? Peperit enim & Agar filium Iſmael; ſed non ipſum dicit; ſed di-

Gen. 21. cit ſanctum Iſaac. Et ideò addidit: *Qui exierit de te.* Ille enim verè exiuit ex Abraham, qui legitimo coniugio procreatus eſt. Sed per Iſaac legitimum filium, illum verum legitimum poſſumus intelligere Dominum Ieſum

Matt. 1. Chriſtum, quem in principio Euangelii ſecundùm Matthæum Abrahæ filium legimus, qui verum ſe Abrahæ geſſit heredem, auctoris illuminans ſucceſſionem, per quem Abraham reſpexit in cælum, & ſplendorem poſteritatis ſuæ agnouit, non minùs illuſtrem, quàm ſtellarum

1. Cor. 15 cæleſtium fulget claritas. *Sicut enim ſtella differt à ſtellâ in claritate, ità & reſurrectio mortuorum,* Apoſtolus dicit, eo quòd reſurrectionis ſuæ donans conſortia, homines quos mors ſolebat terris abſcondere, regni cæleſtis fecit eſſe participes. Quomodò autem Abrahæ propago diffuſa eſt, niſi per hæreditatem fidei, per quam cælo comparamur, conſerimur Angelis, æquamur ſtellis?

Ioan. 8. Ideò ait: *Sic erit ſemen tuum. Et credidit* (inquit) *Abraham Deo.* Quid credidit? Chriſtum ſibi per ſucceſſionem corporis heredem futurum. Vt ſcias quia hoc credidit,

Rom. 4. Dominus ait, *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Ideò *reputatum eſt illi ad iuſtitiam,* quia rationem non quæſiuit; ſed promptiſſimâ fide credidit. Bonum eſt vt rationem præueniat fides, ne tamquàm ab homine, ità à Domino Deo rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum, vt humanis teſtimoniis de alio credamus, Dei oraculis de ſe non credamus? Imitemur ergò

Ibidem. Abraham, vt heredes ſimus terræ per iuſtitiam fidei, per quam ille mundi heres factus eſt.

Geneſis Cap. XVI.

SAra autem vxor Abram non peperit ei: Erat autē ipſi ancilla Ægyptia, cui nomen Agar; dixit autē Sara ad Abram: Ecce iam concluſit me Dominus vt non pariam: intra ergò ad ancillam meam, vt filium facias ex illâ. Audiuit autem Abram vocem Sarę, & accipiens Sara vxor Abram Agar Ægyptiam ſuam ancillam poſt decem annos habitationis Abram in terrâ Chanaan, & dedit eam Abram viro ſuo ipſi vxorem. Et ingreſſus eſt ad Agar, & concepit: & vidit quòd in ventre habet, & inhonorata fuit domina corâm ipſa. Dixit autem Sara ad Abram: Iniurias patior ex te, ego dedi ancillam meam in ſinum tuum: vbi autem vidit conceptum eſſe in vtero, ſpreta ſum corâm ab eâ, iudicet Deus inter me & te. Dixit autem Abram ad Saram: Ecce ancilla tua in manibus tuis, vtere eâ quomodò tibi placuerit. Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius. Inuenit autem eam Angelus Domini ſuper fontem aquæ, & dixit illi Angelus Domini: Agar ancilla Saræ vnde venis, & quò vadis? Et ait, à facie Saræ dominæ meæ ego fugio. Dixit autem ei Angelus: Reuertere ad dominam tuam, & humiliare ſub manibus eius. Et dixit ei Angelus Domini: Multiplicans multiplicabo ſemen tuum, & non numerabitur præ multitudine. Et ait ei Angelus Domini: Ecce tu in vtero habes, & paries filium, & vocabis nomen eius Iſmael: quia exàudiuit Deus humiliationem tuam. Hic erit ferus homo, manus eius contrà omnes, & manus omnium contrà eum: & ante faciem omnium fratrum ſuorum habitabit. Et vocauit nomen Domini loquentis ad eam: Tu es Deus qui vidiſti me, quia dixit: Etenim corâm vidi eum qui apparuit mihi, proptereà appellauit puteum, Puteum vbi corâm vidi, ecce inter Cades & inter Barad. Et peperit Agar Abram filium, & vocauit nomen filij ſui, quem peperit ipſi Agar, Iſmael. Abram autem erat annorum octoginta ſex, quando peperit Agar Iſmael Abram.

De defenſione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancillâ filium ſuſcepit.

CAP. IV.

SEd fortaſſe dicat aliquis. Quomodò Abraham nobis imitandum proponis, cùm de ancillâ ſuſceperit filiū? Aut quid ſibi vult hoc, vt tantus vir huic errori fuerit obnoxius, cuius tāta opera miramus? Et ideò ne quodam more nauigantium, locum hūc, quem plerique vadoſum putant, declinâſſe videamur, rationē eius explanare cordi eſt. Nō abnuo quòd Abraham de ancillâ ſuſceperit filiū, vt cognoſcas quòd non ſuperioris cuiuſdam naturæ ac ſubſtantiæ fuit Abrahā; ſed vnus è numero & fragilitate vniuerſorum hominū. Denique & de regione Chaldæorum vocatus eſt, quos ſuperſtitioni vanæ intentos eſſe magis quàm cæteros accepimus: & ideò maiorē inuenit gratiam apud Deum, quia poſterioribus renuntiauit, ad priora ſe extendit, vt ſequeretur Deum! propoſitus eſt enim ad imitandum tibi, vt & tu aduertas quòd ſi peccātes tenūeris, poſſis emereri Domini miſericordiam. Mouere tamen aliquos poteſt, quòd iam cum Deo loquebatur, & ad ancillam introiuit, ſicut ſcriptum eſt, quia *dixit Sara ad Abram: Ecce iam concluſit me Dominus vt non pariam, intra ergò ad ancillam meā, vt filium facias ex illâ.* Et ità factum eſt. Sed conſideremus primùm, quia Abraham ante legem Moyſis, & ante Euangeliū fuit: nondum interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tēpore legis eſt, quæ crimen inhibuit: nec ante legem vlla rei damnatio eſt; ſed ex lege Non ergò in legem cōmiſit Abram; ſed legem præuenit. Deus in paradiſo licet coniugium laudauerit, non adulterium damnauerat: Non vult enim mortem peccatoris: & ideò quod præmij eſt pollicetur: quod pœnæ, non exigit. Mauult enim mitibus prouocare, quàm ſeuerioribus terrere. Et tu peccâſti cùm gentilis eſſes, habes excuſationem: veniſti ad Eccle-

Philip. 3

22. q. 4. cap. de-xit Sa-ra. & l. 4. ſent. diſt. 33. §. quari-tur hic.

Rom. 5.

Gen. 2. Ezech. 18.

Exod. 20.

S. Ambr. tom. 1.

K

ſiam, audiſti legem, *Non adulterabis*, iam excuſationem delicti non habes. Tamen quoniam cum his mihi ſermo eſt, qui ad gratiam baptiſmatis nomen dederunt: ſi quis tantum crimen fecit, ſciat ſibi tribuendam veniam; ſed quaſi ei qui crimen commiſerit: in reliquum tamen abſtinendum nouerit. Denique illi adulteræ quam in Euangelio obtulerunt Scribæ & Phariſæi, ignouit quidem

Ioan. 8 Dominus ſuperiora; ſed ait, *Vade, & amodò vide ne pecces.* Quod eùm illi dicit, tibi dicit. Feciſti gentilis adulterium, feciſti catechumenus? ignoſcitur tibi, remittitur tibi per baptiſmum. Vade, & poſt hæc vide ne pecces. Habes vnam Abrahæ defenſionem. Secũda illa eſt, quòd non ardore aliquo vagæ ſuccenſus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalem poſthabuit torum; ſed ſtudio quærendæ poſteritatis, & propagandæ ſobolis. Adhuc poſt diluuium raritas erat generis humani: erat etiam religionis, ne quis non reddidiſſe debitum videretur naturæ. Denique & Lot

Gen. 19. ſancti filiæ hanc cauſam quærendæ poſteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideò publici muneris gratiâ priuatam culpam prætexuit. Nec otioſum eſt quòd vxor auctor facti inducitur, vt excuſetur maritus, ne vago raptus errore credatur. Simul vt diſcant mulieres diligere viros, nec agitari vanâ ſuſpicione pellicatus, aut inuidere priuignis, ſi ipſæ liberos non ſuſceperint. Vxori bonæ cordi erat excuſare apud virum ſterilitatem ſuam: & ne cauſa eſſet viro quòd liberos non haberet, ſuaſit vt intraret ad ancillam. Hoc fecit Lia, hoc

Gen. 30 Rachel poſteà. Diſce, mulier, zelum deponere, qui ſæpe mulieres in furorem incitat: Sed & vos moneo, viri, maximè qui ad gratiam Domini tenditis, non commiſceri adulterino corpori: qui enim ſe iungit meretrici, vnum corpus eſt: nec dare hanc occaſionem diuortij mulieribus. Nemo ſibi blandiatur de legibus hominum. Omne ſtuprum, adulterium eſt: nec viro licet quod mulieri non licet. Eadem à viro quæ ab vxore debetur caſtimonia. Quidquid in eam quæ non ſit legitima vxor, commiſſum fuerit, adulterij damnatur crimine. Ergo aduertiſtis quid debeatis cauere, ne quis ſacramentis ſe indignum præbeat. Accipite etiam aliud, quia huiuſmodi intemperantia ſoluit charitatem coniugij, ſuperbas ancillas facit, iracundas matronas, diſcordes coniuges, concubinas procaces, inuerecundos maritos. Simul vt & ex domino conceperit ancilla, ſpernit dominam ſuam, tamquàm ditior partu: domina ſe deſpici dolet, maritum auctorem iniuriarum ſuarum arguit. Denique Sara ipſa marito ancillæ ſuæ poteſtatem dederat, & poſteà dicit ad eum: *Iniurias patior ex te, ego dedi ancillam meam in ſinum tuum: vbi autem videt conceptum eſſe in vtero, ſpreta ſum* (inquit) *coràm ea: iudicet Deus inter me & te.* Quantus dolor, quàm grauis querela ſit fœminarum, hac lectione exponitur. Da improuidum & leuem maritum qui morigerari neſciat, & diuortij cauſas exhibet. Sed Abraham vir moderatus & prudens: *Ecce* (inquit) *ancilla tua in manibus tuis, vtere eâ quomodò tibi placuerit:* Maluit enim vxorem tenere, quàm famulam. Nec hoc tamen plenum remedium. Accepit poteſtatem irata vxor, & immoderatiùs vltione permiſsâ vtitur. Quòd ſi Sara moderationem non tenuit, quæ tenebit? Ideòque ſcriptum eſt: *Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius.* Duo ſunt quæ comprehendit Scriptura, vt & dominæ grauem indignationem exprimeret, & ancillæ tumorem ac ſuperbiam. Quòd afflixit eam Sara, ad iracundiam affligentis refertur: quòd Agar fugit, & contumeliam ſeruili patientiâ non ferebat, quæ ſibi herilis contubernij vendicabat faſtigium: indignata eſt iniuriam; quæ induerat inſolentiam. Denique interroganti Angelo quò iret, reſpondit: *A facie Saræ dominæ meæ ego fugio.* Et hoc tumoris immodici, vt priùs nomen diceret, poſteà dominam ſignificaret. Illud ad iniuriam præmiſſum, hoc ad expreſſionem perſonæ additum. Non placuit Angelo ancillæ inſolentia: Et ideò dixit illi: *Reuertere ad dominam tuam.* Vtique non latuiſſet Angelum, ſi vi ſuppliciorum victa fugiſſet, & magis reprehendiſſet verberantis ſæuitiam, quàm fugientis diſceſſionem: Sed vt oſtenderet quia tamquàm

G ſuperba fugiebat, ne ſubiecta eſſet dominæ, addidit: *Et humiliare ſub manibus eius.* Opto igitur vt in hoc vitium nullus incidat: ſed ſi quis inciderit, diſcat ancillam ſuam humiliare vxori ſuæ, nedum vult ancillam vindicare, excludat vxorem.

Geneſis Cap. XVII.

ERat autem Abraham annorum nonaginta, & apparuit Dominus Abram, & dixit ei: Ego ſum Deus tuus, emerere in conſpectu meo, & eſto ſine querela: & ponam fœdus meum inter me & inter te, & multiplicabo te valdè. Et cecidit Abram ſuper faciem ſuam, & loquutus

H eſt ei Deus, dicens: Et ecce fœdus meum tecum, & eris pater multitudinis gentium: & non vocabitur vltrà nomen tuum Abram, ſed erit nomen tuum Abraham: quia patrem multarum gentium poſui te. Et augebo te valdè, & ponam te in gentes, & reges ex te erunt. Et ſtatuam pactum meũ inter me & inter te, & inter ſemen tuum poſt te, in generationes ſuas, in fœdus ſempiternum, vt ſim tuus Deus, & ſeminis tui poſt te. Et dabo tibi & ſemini tuo poſt te, terram quam habitas,

I omnem terram Chanaan in poſſeſſionem æternam, & ero illis in Deum. Dixit Deus ad Abrahã: Tu autem pactum meum cuſtodies, & ſemen tuum poſt te, in generationes ſuas. Et hoc pactũ quod obſeruabis inter me & vos, & inter ſemen tuum poſt te. Circumcidatur omne maſculinum veſtrum, & circumcidatis carnem præputij veſtri, & erit in ſignum fœderis inter me & vos. Et puer octo dierum circumcidetur vobis, omne maſculinum in generationes veſtras. Vernaculus domus tuæ, & pretio emptus ex omni filio alieno, qui non eſt de ſemine tuo, circumciſione

K circumcidetur: & erit teſtamẽtum meum in carne veſtrâ, in fœdus æternum. Et qui non fuerit circumciſus maſculus, & qui non circumciderit carnem præputij ſui octauo die, peribit anima illa & exterminabitur de genere ſuo, quia teſtamentum meum interrupit. Et dixit Deus Abraham: Sara vxor tua nõ vocabitur nomen eius vltrà Sara, ſed Sarra erit nomen eius. Benedicam autem ei, & dabo tibi ex eâ filium, & benedicã ei, & erit in gentes, & reges gentium ex illo erunt. Et pro-

L cidit Abraham in faciem ſuã, & riſit, & dixit corde ſuo: Si mihi cẽtum annorum naſcetur filius, & ſi Sarra nonaginta annorum pariet? Dixit autem Abrahã ad Deum: Iſmael hic viuat in conſpectu tuo. Dixit autem Deus ad Abraham. Etiam, ecce Sarra vxor tua pariet tibi filiũ, & vocabis nomen eius Iſaac: & ponã pactum meum ad eum in fœdus ſempiternum, & ſemini eius poſt eum. De Iſmael autem ecce exaudiui te, ecce benedicã ei, & augebo eum, & multiplicabo eũ valdè. Duodecim gentes generabit, & dabo illum in gen-

M tem magnam. At pactum meum ſtatuã ad Iſaac, quem pariet tibi Sarra in tempore hoc, in anno altero. Perfecit autem loquens ad eum: & aſcendit Deus ab Abraham. Accepit autem Abraham Iſmael filium ſuum, & omnes vernaculos ſuos, & omnes qui empti ſunt, & omne maſculum virorum, qui in domo Abraham, & circumcidit præputia eorum in tempore diei illiùs, ſicut loquutus eſt ei Deus. Abraham autem erat annorum nonaginta nouem, quando circumcidit carnem præputij ſui. Iſmael autem filium eius annorum

1.Cor. 6 / 33. q. 4. cap. nomine. (margin)

tredecim erat quando circumciſus eſt carnem præputij ſui. In tempore diei illius circumciſus eſt Abraham, & Iſmael filius eius, & omnes viri domus eius, & vernaculi eius, & emptitij ex alienis gentibus.

Gen. 16. Ergo Abraham & vnus de populo erat gentili, & cauſâ poſteritatis introierat ad ancillam, quia vxor eius ſterilitatem ſuam obumbrare cupiens, auctor eius facti fuerat viro: & tamen non otioſum eſt quòd poſt hoc Deus ſtatim; quia alia eius opera probaret, pro huius facti pœnitentiâ dixit illi: *Ego ſum Deus tuus, emerere in conſpectu meo, & eſto ſine querelâ.* Quaſi adhuc plenè non emeruiſſet, qui deſperaret ſterilis partum vxoris, & de ancillâ B poſteritatem quæreret: *Eſto* (inquit) *ſine querelâ.* Hoc Gen. 15. eſt, irreprehenſibilis, vt de te vxor nõ queratur, nec quiſ- Gen. 16. quam tua facta reprehendat. Mutat ei nomen, litterâ ad- Gen. 17. ditâ, vt Abram vocaretur Abraham, hoc eſt de patre vano ſicut habet Latina interpretatio vocaretur pater ſublimis, pater electus: vel de patre fieret pater filij. Vanus erat cùm Deum neſciret: electus factus eſt poſtquam cognouit Deum. Pater erat cùm de ancillâ prolem haberet: ſed pater filij non erat, quia non erat ei filius, qui non erat legitimo ſusceptus coniugio. Peperit Sara, & factus eſt pater filij. Circumcidi iubetur, accepturus veri ſeminis hereditatem. Nónne euidenter circumciſio carnis, præceptum eſt caſtimoniæ, vt aliquis reſecet libidi- C nem carnis, & indomitas luxo ac laſciuiâ reſtrænet cupiditates? Etenim circumciſionis vocabulo id præſcribitur, vt omnis impuritatis fœtor abſtergatur, & incentiuum libidinis auferatur. Duabus vſi ſumus defenſionibus. Ter- Galat. 4. tia quoque eſt, quam nobis Apoſtoli Pauli tribuit auctoritas, qui ait: *Illa quæ geſſit Abraham vt de ancillâ ſuſciperet ſobolem, in figurâ facta ſunt, & ſecundùm allegoriam dicta.* Allegoria eſt cùm aliud geritur & aliud figuratur; ſicut etiam ipſe Apoſtolus docet dicens: *Sub lege volentes eſſe, legem non legiſtis? Scriptum eſt enim: Quoniam Abraham duos filios habuerit, vnum de ancillâ, & vnum de liberâ: ſed is quidem qui de ancillâ, ſecun-* D *dùm carnem natus eſt: qui autem de liberâ, per repromiſſionem, quæ ſunt per allegoriam dicta:* Nam hæc ſunt duo teſtamenta: vnum quidem à monte Sinâ in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar, duos populos oſtendens Ibidem. de Abrahæ generatione manare: vnum Iudæorum, qui Galat. 4. legis ſyllabis ſeruiat; eò quòd de ancillâ in ſeruitutem videatur eſſe generatus: alterum Chriſtianum, qui ad remiſſionem peccatorum cæleſtis gratiæ libertatem accepit: Quod ergò putas eſſe peccatum, aduertis eſſe myſterium, quo ea quæ poſterioribus erant futura tempori- Ibidem. bus, reuelabantur. Denique addidit: Vos autem, fratres, E ſecundùm Iſaac, promiſſionis filij eſtis. *Ideo nolite gloriari per opera legis, quoniam non iuſtificatur,* inquit, *homo ex* 1. Cor. 10. *operibus legis, niſi per fidem Ieſu Chriſti.* Et vt ſcias quia Chriſtianis dixit, ſubiunxit: *Et nos in Chriſtum Ieſum credimus, vt iuſtificemur ex fide Chriſti, & non ex operibus legis.* Agnoſcamus ergò quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant: nobis autem erunt, ſi ad correctionem noſtram ſcripta cauere nolimus: ſed magis id agamus, vt cùm ſimus liberæ filij, quæ Galat. 4. eſt Sarra, † a legis laqueis eruamur, cùm Abraham liberam tenuerit, ancillam eiecerit. Quo loci pleróſque mo- al. legis laqueis ſeruamur. neri ſcio: Si enim bona eſt circumciſio, hodiéque teneri debuit: ſi inutilis, mandari non debuit, diuino præſer- F Gen. 21. tim oraculo: Sed cum Apoſtolus dixerit Paulus: *Quia* Rom. 4. *Abraham ſignum accepit circumciſionis:* vtique ſignum non ipſa res; ſed alterius rei eſt: hoc eſt, non veritas; ſed Ibidem. indicium veritatis. Denique ipſe expoſuit & expreſſit, Galat. 3. dicens: *Signum accepit circumciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei.* Vnde non incongruè intelligimus quia circumciſio corporalis ſignum circumciſionis eſt ſpiritalis. Ergo ſi- Ioan. 14. gnum manſit, donec veniret veritas. Aduenit Dominus Ieſus, qui ait: *Ego ſum via, veritas & vita.* Qui non partem exiguam corporis in ſigno; ſed totum circumcidit hominem in veritate: ſignum deſtruxit, veritatem in-

A dixit: quia, *poſteaquàm venit quod perfectum eſt, quod ex* 1. Cor. 13. *parte erat, euacuatum eſt,* & ideò ceſſauit circumciſio partis, vbi refulſit circumciſio vniuerſitatis: Iam enim non ex parte; ſed totus homo ſaluatur, in corpore ſcilicet & animâ. Scriptum eſt enim: *Qui vult poſt me venire, ab-* Ioan. 7. *neget ſeipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me.* Hæc eſt perfectio circũciſionis; quia per corporis oblationem redimitur anima, de quâ ipſe Dominus ait: *Quoniam qui perdiderit animã ſuam propter me, inueniet eam.* Luc. 6. Supereſt illa nunc quæſtionis portio, verùm debuerit Ibidem. pars præmitti, quum eſſet ventura perfectio. Qui locus facilis eſt ad diluendum, vel ad diſcernendum, ſi conſideremus quibus pars mandata ſit, quibus ſeruata perfe- B ctio: Pars enim mandata eſt ſecundùm legem populo Deut. 31. Iudæorum, illi durâ ceruice, illi infirmo, illi qui Deum Eſai. 1. ſuum non cognouit. Quum ergò partem non potuerit ſuſtinere, quomodò perfectionem ſeruare potuiſſet? Vt ſi puerulum litteris imbuas, à ſingulis litterarum elementis inchoandum eſt tibi, vt a ſingulis apicibus ad ſyllabas, à ſyllabis eum per ordinem ad nomina, orationemque deducas. Nec poteſt mare quiſquam nauigare intrepidus, niſi qui antè in fluminibus nauigauerit. Denique ſi quid aut conficiendi itineris, aut leuandi oneris puero velis, prouectiorique mandare, nunquid æquanda onera ſunt, aut † æquandus labor? Ita igitur noueris his perfectionẽ al. conſeruatam. circumciſionis eſſe ſeruatam, qui à Chriſti inſtitutis validioribus idonei viderẽtur, vt fideles probarentur, quo- C rum multitudo innumera crucem ſuam tolleret, ſuamque pro Chriſto animam deuoueret: & increduli non poſſent reſiſtere, qui in totius corporis immolatione quæri ſalutem putarent, qui exiguum circumciſionis ſuæ ſanguinem ſalutarem arbitrarentur. Conſiderandum au- Rom. 4. tem quod in præputio poſitum vocauit Deus; in præputio adhuc manenti legitimi filij promiſſa eſt hereditas, vt non Iudæorum tantummodò patrem, vt ipſi aſſerunt; ſed omnium credentium auctorem per fidem credas. Sarra quoque ante circumciſionem viri in vnius litteræ adiectione non mediocri remuneratione benedicetur, vt principatum virtutis & gratiæ haberet, de quâ nationes D & reges gentium ſpondet futuros, vt in ipſâ typus non ſynagogæ; ſed Eccleſiæ conſtitueretur. Quòd autem promiſſo ex eâ filio, riſit Abraham, non incredulitatis; ſed exultationis indicium fuit. Denique procidit in faciem; qui adorauit & credidit, & adiecit: *Si mihi centum annorũ naſcetur filius, & ſi Sara nonaginta annorum pariet. Et dixit Abraham: Iſmael hic viuat in conſpectu tuo.* Non eſt incredulus in promiſſis, nec auarus in votis. Hoc eſt: Non dubito quin facias vt & centũ annorum ſeni dones filiũ, & naturæ Auctor, naturæ metas relaxes. Beatus cui iſta donantur: ſed tamen etiam hic Iſmael, quem habeo de E vernaculâ, viuat in conſpectu tuo, abundat mihi gratia. Denique Dominus & probauit eius affectum, & petitionem non abnuit, & ſua promiſſa firmauit.

Geneſis Cap. XVIII.

APparuit autem illi Deus ad quercum Mãbre, ſedente ipſo ante oſtium tabernaculi ſui in meridie. Et reſpiciens oculis ſuis vidit: & ecce tres viri ſtabant ſuprà illum. Et cum vidiſſet illos, cucurrit obuiàm illis de oſtio tabernaculi ſui, & adorauit ſuper terrâ, & dixit: Domine ſi F vtique inueni gratiã ante te, ne prætereas ſeruũ tuum: ſumatur aqua & lauentur pedes veſtri, & refrigerate ſub arbore: & ſumam panem, & mãducate, & poſt hæc tranſietis in viam veſtram, propter quod declinaſtis ad ſeruum veſtrum. Et dixit: Sic fac, ſicut dixiſti. Et feſtinauit Abraham in tabernaculum ad Sarram, & dixit ei: Feſtina & conſperge tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia. Et ad boues cucurrit Abraham, & vitulum tenerum & bonum ſumpſit, & de-

dit puero, & feſtinauit facere illum. Accepit autem butyrum & lac, & vitulum quem fecit, & appoſuit eis: & manducauerunt illi: Ipſe autem adſtabat eis ſub arbore. Dixit autem ad illum: Vbi eſt Sarra vxor tua? Qui reſpondit, & dixit: Ecce in tabernaculo. Dixit autem: Reuertẽs veniam ad te ſecũdùm tempus hoc in horas, & habebit filium Sarra vxor tua. Sarra autem audiuit oſtium tabernaculi exiſtens poſt eum. Abraham autem & Sarra prouecti erant diebus. Deſierant autem Sarræ fieri muliebria. Riſit autem Sarra in ſe ipſâ, dicens: Nondum quidem mihi fuit vſque nunc: at Dominus ſenex. Ait autem Dominus ad Abraham, dicens: Quare riſit Sarra in ſe ipſâ, dicens: Num verè pariam? ego conſenui. Numquid impoſſibile erit apud Dominum verbum? In tempus hoc, in horas reuertar ad te: & erit Sarræ filius. Negauit autem Sarra, dicens: Non riſi, timuit enim. Et ait illi: Non; ſed riſiſti. Exurgentes viri inde, conſpexerunt in faciem Sodomæ & Gomorrhæ. Abraham autem ſimul gradiebatur cum eis, comitans eos. At Dominus dixit: Non celabo Abrahæ puero meo quæ ego facio. Abraham autem futurus erit in gentem magnam & multam: & benedicentur in ipſo omnes gentes terræ. Scio enim quòd præcipiet filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, & cuſtodient vias Domini, vt faciant iuſtitiam & iudicium: vt adducat Dominus ſuper Abraham omnia quæcumque locutus eſt ad eum. Dixit autem Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ impletus eſt apud me, & peccata eorum magna valdè. Deſcendam itaque vt videam ſi ſecundùm clamorem illorum venientem ad me conſummant: ſin autem, vt ſciam. Et profecti viri inde petierunt Sodomam. Abraham autẽ erat ſtans coràm Domino. Et appropinquans Abraham ait: Numquid ſimul perdes Iuſtũ cum impio, & erit Iuſtus ſicut impius? Si fuerint quinquaginta Iuſti in ciuitate, perdes illos? Non remittes omni loco propter quinquaginta Iuſtos, ſi fuerint in eâ? Nequaquàm facies verbum hoc, occidere Iuſtum cùm impio, & erit Iuſtus ſicut impius. Nequaquàm, qui iudicas omnem terrã, non facies iudicium. Dixit autem Dominus: Si fuerint in Sodomis quinquaginta Iuſti, remittam omni ciuitati, & omni loco propter eos. Et reſpõdens Abraham, dixit: Nunc cœpi loqui ad Dominum; ego autem ſum terra & puluis: Si autem minùs fuerint quinquaginta Iuſti, in quadraginta quinque, perdes propter quadraginta quinque omnem ciuitatem? Et dixit: Non perdam, ſi inuenero illic quadraginta quinque. Et addidit vltrà loqui ad eum, & dixit: Si inuenti fuerint illic quadraginta? Et dixit: Non perdam propter quadraginta? Et ait: Numquid ſi locutus fuero, Domine? Si autem inuenti fuerint illic triginta? Et dixit: Non perdam propter triginta. Et dixit: Poſtquàm habeo loqui ad Dominum: Si autem inuenti fuerint illic viginti. Et dixit: Non perdam, ſi inuenero illic viginti. Et dixit: Numquid, Domine, ſi loquutus fuero adhuc ſemel: Si autem inuenti fuerint illic decem? Et dixit: Non perdam propter decem. Abiit autem Dominus vt ceſſauit loqui Abraham: Et Abraham reuerſus eſt in locum ſuum.

G *De hoſpitalitate Abrahæ, hoſpitum explorantis aduẽtum, & Angelos hoſpitio ſuſcipientis, cum diligenti exhortatione ad hoſpitalitatis illius imitationem,*

CAP. V.

Diximus de Abrahæ deuotione ac fide, prudentiâ, iuſtitiâ, charitate, parcimoniâ: nunc etiã de hoſpitalitate dicamus: Eſt enim non mediocris ea virtus. Vnde & Apoſtolus principaliter eam in Epiſcopo eſſe oportere geminæ ſcriptionis docuit auctoritate, vt præſto ſit 1. Tim. 3 Tit. 1
H aduenientibus, & occurrat obuiàm, & itinera exploret, & adſit non quærentibus, & rapiat prætergredientes. Ante oſtium ſedebat Abraham; ſedebat in meridie. Quando alij requieſcebant, iſte hoſpitium explorabat aduentus. Meritò illi Deus apparuit ad quercum Mambre, quia fructum hoſpitalitatis ſtudioſiſſimè requirebat. *Et reſpiciens* (inquit) *oculis vidit, & ecce tres viri ſtabant ſuprà illum. Et cùm vidiſſet illos, cucurrit obuiam illis.* Vide primò fidei myſterium. Deus illi apparuit, & tres aſpexit. Cui Deus refulget, Trinitatem videt, nec ſine Filio Patrem ſuſcipit, nec ſine Spirituſancto Filium confitetur. Hæc alibi plenius. Nunc moralis perſequendi propoſitum eſt loci. Non otioſus ſedet, qui longè aſpicit: In lib. de reſurrectione carnis.
I nec aſpexiſſe contentus, cucurrit obuiàm. Feſtinauit occurrere, quia non ſatis eſt rectè facere, niſi etiam matures quod facias: Feſtinanter enim manducare paſcha lex iubet: Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Diſce ergò quàm impiger eſſe debeas, vt poſſis præuenire hoſpitem, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet copia. Bona eſt hoſpitalitas, habet mercedem ſuam, primùm humanæ gratiæ, deinde (quod maius eſt) remunerationis diuinæ. Omnes in hoc incolatu hoſpites ſumus: Ad tempus enim habitandi habemus hoſpitium. Emigremus properè, caueamus ne ſi nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hoſpitibus, etiam nobis poſt vitæ iſtius curſum Sanctorum hoſpitia denegentur. Exod. 12. 2. Cor. 5 Hebr. 13
K Vnde in Euangelio Saluator dicit: *Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui vos recipiant in æterna tabernacula.* Deinde etiam in hoc corpore poſitis pleriſmque oboritur peregrinandi neceſſitas. Quod ergò aliis negaueris, id in te ipſe decernis, & quod aliis detuleris, eò te facis dignum videri. Si omnes eam ſententiam non ſuſcipiendi hoſpites ſequantur, vbi erit requies peregrinantibus? Relictis igitur humanis habitaculis, captabimus receſſus ferarum, cubilia beſtiarum: Sed paupertatem prætendis. Non opes à te hoſpes requirit; ſed gratiam: non ornatum conuiuium; ſed cibum oium. *Melior eſt*, inquit, *hoſpitalitas cum oleribus ad amicitiam & gratiam, quàm ſi vitulos occidas ad præſepia cum inimicitiis* Hæc eſt grata Luc. 16. Prou. 15
L ta hominibus, & accepta Deo. Vnde Dominus Ieſus in Euangelio eum quicumque dederit hoſpiti potum aquæ frigidæ, cæleſtium aſſerit præmiorum non exortem futurum. Denique Iacob oues adaquauit Rachel, & gratiam reperit, & vxorem acquiſiuit. Deinde qui ſcis an Deum ſuſcipias, cùm hoſpitem putas? Abraham dum peregrinantibus defert hoſpitium, Deum atque Angelos eius hoſpitio ſuſcepit: quamuis & cùm hoſpitem ſuſcipis, ſuſcipias Deum: Sic enim ſcriptum in Euangelio legis, dicente Domino Ieſu: *Hoſpes eram, & collegiſtis me. Quod enim vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis.* Vnius horæ hoſpitio vidua illa, quæ ſuſcepit Eliam, & exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis inuenit alimen- Mat. 10 Gen. 29 Mat. 25 3. Reg. 17.
M tum, & mercedem accepit mirabilem, vt numquàm de hydriâ farina deficeret. Eliſæus quoq; defuncti pignoris reſuſcitatione donata reſoluit hoſpitij penſionem. Non ſola tamen facilitas ſuſceptionis; ſed etiam ſedulitas ſuſcipientis & affectus quæritur, vtrúmque te Abraham docet. Cucurrit obuiàm, rogauit prior, dicens: *Domine, ſi vtique inueni gratiam ante te, ne præterieris ſeruum tuum: ſumatur aqua, & lauentur pedes veſtri, & refrigerate ſub arbore: & ſumam panem, & manducate, & poſt hæc, tranſietis in viam veſtram: propter quod declinaſtis ad ſeruũ veſtrum.* Trex videt, & vnum Deum appellat, ipſius ſolus ſe ſeruum fatetur. Deinde conuerſus ad duos 4. Reg. 4

quos miniſtros arbitrabatur, etiam ipſis deferre geſtit obſequium: iam non iure debito ſeruitutis adſtrictus; ſed blando ſedulitatis nomine vſuſque famulatur. *Et feſtinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, & dixit ei: Feſtina, & conſperge tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia.* Bonus maritus exortem religioſi muneris eſſe non patitur vxorem, nec auarè ſibi totum munus vſurpat: Rectè igitur & pietatis & verecũdiæ cauſa ſeruatur. Quod pietatis eſt, vult eſſe commune: quod pudoris eſt, integrum manet Sarræ. Ante tabernaculum vir hoſpitũ explorat aduentus: intrà tabernaculum Sarra tuetur fœminæ verecundiam, & opera muliebria tuto exercet pudore. Foris maritus inuitat, intùs Sarra conuiuium adornat. Nec ſolùm ipſe feſtinat Abraham; ſed etiam feſtinandum dicit vxori, ſociam deuotionis oſtendens, nec fide diſparem. *Conſperge* (inquit) *tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia.* Græcè ἐγκρύφια dicuntur, hoc eſt, abſcondita, eò quòd latere debet omne myſterium, & quaſi operiri fidei ſilentio, ne profanis temerè diuolgetur auribus. Hoc paſcitur diuina maieſtas, hunc epulatur affectum, qui parcus loquendi ſit, nec ſacra in medium ferat. Breuiter autem myſterium docet Sarra, vnius ſimilaginis tres menſuras faciens, quæ typum Eccleſiæ habet, cui dicitur: *Lætare ſterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis.* (*Eſai 54*) Hæc enim quæ intimo fidem ſpiritu fouet eiuſdem diuinitatis aſſerens Trinitatem, pari quadam menſurâ atque reuerentiâ Patrem, Filiumque, (*Galat. 4*) & Sanctum adorans Spiritum, & maieſtatis vnitate concelebrans, perſonarumque proprietate diſtinguens, hac deuotionem tuam fidei aſſertione conſpergit. Mulier ſimilaginem offert, hoc eſt, interiora ſpiritalis frumẽti vel grani illius de quo dictum eſt quòd niſi in terram ceciderit, nullum fructum affert. (*Ioan. 12*) Vnde & prima vidit Dominicæ reſurrectionis myſterium, & feſtinauit non paſſim omnibus; ſed ſolis Petro & Ioanni intimare ſacræ ſalutis nuntium. (*Ioan. 20.*) Vir currat ad boues, ſumat vitulum, & ſacramentũ Dominicæ paſſionis feſtinato impiger ſtudio, non lento otio remiſſus accipiat, tradat illud puero, qui innocentiam teneræ ſeruet ætatis, dolum neſciat, referire non nouerit, incorrupti corporis caſtimoniam cuſtodiat. De quo puero ait Dominus Ieſus: *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, non intrabitis in regnum cælorum.* (*Mat. 18*) Huic puero & ſimilibus eius etiã ſanctus Dauid diuinæ laudationis diſpenſat officiũ, dicẽs: *Laudate pueri Dominum.* (*Pſ. 112.*) Nec illud otioſum, quòd cucurrit ad boues, tenerum vitulum & bonum ſumpſit, & cum lacte appoſuit. Denique & in Exodo cùm paſcha Domini declararet, ait Moyſes: *Agnus ſine maculâ mundus, conſummatus anniculus, maſculus erit vobis ab ouibus & hædis.* (*Exod. 12.*) Sumetis & occidetis, inquit, illum tota multitudo ſynagogæ ad veſperam. Vnde & hîc meridies eſſe deſcribitur, quando Abraham Domino offert hoſpitium: Sed ad cœnam vitulus immolatur, & cum lacte manducatur, hoc eſt, non in ſanguine; ſed cum fidei puritate. Bonus vitulus, vtpote qui peccata dilueret. Tener, quia non durâ ceruice; ſed molli iugum legis agnouit, [illegible] patibulum non recuſauit. Et meritò tener, de cuius capite & pedibus & inteſtinis nihil relictum eſt, & os non eſt contritum ab eo; ſed totus epulantium cibo ceſſit. Talem nobis legis figurauit vmbra, talem veritas Euangelij demõſtrauit: *Manducauerunt* (inquit) *illi; Abraham autem adſtabat eis ſub arbore.* (*Ioan. 19*) Adocemus humilitatis officium commendare humilitatem. (*Mat. 23*) Abraham ſtabat, tu primam accubitionis partem occupas? Denique ea humilitas inuenit gratiam vt promitteretur ei filius. *Dixit autem ad illum: Vbi eſt Sarra vxor tua? Qui reſpondit, & dixit: Ecce in tabernaculo.* Nunquid ignorabat Dominus, qui in poſterioribus Sodomorum futura excidia denuntiat, vbi Sarra eſſet? Sed docere nos voluit, quantus pudor eſſe debeat fœminarum, ne procaci occurſu hoſpitum in ſe oculos inflectant, ſaluâ verecundiâ miniſterium ſuum exerceant. Abraham quoque auribus tuis ingerit in tabernaculo Sarrã degere; vt diſcas quid ab vxore exigas. Prouectior ætate iam Sarra iuuenilem cuſtodit verecundiam, ideò Dominus ſpopondit ei filiũ: *Defecerant* (inquit) *Sarræ fieri muliebria.* Non otioſè additum, ne putares fœmineæ adhuc poſſibilitatis fuiſſe vt pareret. *Riſit autem Sarra in ſeipſâ.* Quod indicium futuri magis, quàm incredulitatis arbitror. Riſit enim (licet adhuc neſciens quid rideret) quod publicam eſſet in Iſaac paritura lætitiam. Ideò negauit ſe riſiſſe, quia ignorauit: ideò riſit, quia prophetauit. *Exurgentes autem viri conſpexerunt in faciem Sodomæ & Gomorrhæ.* Sicut viſitatio Domini timentibus exhibetur, ità etiam impiis pœna peccati reponitur. Abraham deducebat hoſpites, ad humanitatis gratiam addebat obſequia. Sodomitæ pro pietatis officiis impuritatis augebant flagitia. *Non celabo* (inquit) *Abrahæ puero meo quæ ego facio.* (*Gen. 17*) Senſſis vtique ætatis Abraham ſuperiùs Scriptura ſignauit, quia nonaginta & nouem proceſſiſſet annos: quomodo nunc puerum dicit? Sed cum immemorem ſenectutis exploratorem indefeſſum, curſu impigrum, ſtandi patientiſſimum, deducendi ſtudioſiſſimum expreſſerit, nónne conuenire nomen pueri videtur? Officiis meritò puer dicitur, qui ſenile neſciebat faſtidium, pueritiæ innocentiam & obſequium deferebat. Datur itaque Iuſto benedictionis gratia, & poſteritatis hæreditas. Offenſa autèm peccatorum exponitur. *Clamor,* inquit, *Sodomorum & Gomorrhæ impletus eſt apud me.* Magna Domini patientia, vt non ſtatim peccatorem puniat, ſed diu differat, expectans correctionem: nec commoueatur ad vlciſcendum, niſi peccatõr menſuram excedas. Vnde & Dominus Ieſus in Euangelio ad Iudæos ait: *Implete menſuram patrum veſtrorum. Deſcendam itaque vt videam ſi ſecundùm clamorem illorum venientem ad me, conſummant: ſin autem, vt ſciam.* (*Mat. 23*) Non ignorabat Deus peccata Sodomorum; ſed propter te inſtruendum verba huiuſmodi loquebatur, vt tu propiùs ſcruteris eorum commiſſa in quos vindicandum arbitraris. *Deſcendam,* inquit, *vt videam,* hoc eſt, etiam tu deſcende curâ, deſcende indaginis ſtudio, ne quid ſit quod fallat aut lateat abſentem, vt oculis facinus deprehendas. Eminùs poſiti multa neſcire poſſunt. Quem clamorem autem ait, niſi fortè quia ei quem nihil latet, clamant omnia, clamare videntur ſingulorum crimina? Vnde ad Cain dicitur: *Sanguis fratris tui ad me clamat:* (*Gen. 4.*) hoc eſt, non latet; ſed clamat parricidium tuum. Itaque velut excitatur Deus flagitiorum noſtrorum clamoribus, vt aliquando vindicet, qui libenter ignoſcit. *Et profecti viri inde, petierunt Sodomam.* Quid ſibi autem vult quòd illi qui ad Abraham ſimul cum Domino venerant, Sodomam petierunt viri, niſi vt acerbaretur crimen eorum, ſi quos Iuſtus honorauerat, his maiore ſacrilegio impij vim conarentur inferre? Nam quòd viros dixit, euidens eſt ratio, quia ſpeciem præferebant virorum. Denique Abrahæ petenti ne ſimul perderet Iuſtos, tamquàm iniquos, & interroganti: *Si fuerint quinquaginta Iuſti in ciuitate, perdes illos?* reſpondit: *Non perdam ciuitatem, ſi fuerint in ea quinquaginta Iuſti, & totum locum ſeruabo.* Et ſic per ordinem interrogationum, & reſponſionum vicem, etiamſi decem Iuſtos inueneris in ciuitate, tamen propter paucorum iuſtitiam, impunitatem toti populo promittit. Vnde diſcimus quantus murus ſit patriæ vir iuſtus, quemadmodùm non debeamus inuidere viris ſanctis, (*Eccleſ. 9* *Iob 5.*) nec temerè derogare: Illorum etenim nos fides ſeruat, illorum iuſtitia ab excidio defendit. Sodoma quoque ſi habuiſſet viros decem iuſtos, potuit non perire.

Geneſis Cap. XIX.

VEnerũt autem duo Angeli Sodomam veſperi. Sedebat autem Lot ad portam Sodomorum. Videns autem Lot, exurrexit obuiàm illis, & adorauit in faciem ſuper terram, & dixit: Ecce Domini: declinate in domum pueri veſtri, & manete, & lauate pedes veſtros, & manicantes proficiſcemini viam veſtram. Dixerunt autem: Non; ſed in plateâ manebimus. Et coëgit eos, & declinauerunt ad eum, & ingreſſi ſunt in domum eius: & fecit illis conuiuiũ, & azymos coxit eis, &

comederunt. Antequàm autem dormirent viri
ciuitatis Sodomorum, circumdederunt domum
ab infante vſque ad ſenem tot⁹ populus pariter,
& vocauerunt Lot, & dixerunt ad eum: Vbi ſunt
viri qui ingreſſi ſunt ad te nocte? Educ illos ad
nos, vt coeamus cum eis. Egreſſus eſt autem Lot
ad veſtibulum: at oſtium adaperuit poſt ſe: ait ve-
rò eis: Nequaquàm, viri fratres; ne malum fece-
ritis. Sunt autem mihi duæ filiæ quæ non cogno-
uerunt virum: educā eas ad vos; vtimini eis, ſicut
placuerit vobis; ſolū in viros iſtos ne faciatis ini-
quum, cuius causâ ingreſſi ſunt ſub tegmine tra-
H bium mearum. Dixerūt autem illi. Recede illuc:
Ingreſſus eſt habitare, nunquid & iudicium iudi-
care? Nūc ergò te affligemus magis quā illos. Et
coegerūt virū Lot vebemēter: & appropinqua-
uerunt confringere oſtiū. Extendentes autē viri
manus, attraxerunt Lot ad ſe, in domum, & oſtiū
domus clauſerunt: At viros exiſtentes ad ianuam
percuſſerunt cæcitate, à minimo vſque ad ma-
gnum, & fatigati ſunt quærentes oſtiū. Dixerunt
autē viri ad Lot: Sunt tibi hîc generi, aut filij, aut
I filiæ, aut ſi quis tibi alius eſt in ciuitate? educ de
loco iſto, quia perdemus nos locū iſtū, quia exal-
tatus eſt clamor eorum coràm Domino, & miſit
nos Dn̄s delere eum. Egreſſus eſt autem Lot, &
loquutus eſt ad generos ſuos, qui acceperunt fi-
lias ſuas, & dixit: Surgite, & egredimini de loco
iſto, quia delebit Dn̄s ciuitatem; viſus eſt autem
derideri coràm generis ſuis. Vt autem diluculum
factum eſt, vrgebant Angeli Lot, dicentes: Sur-
gens accipe vxorem tuam, & filias quas habes, &
egredere, vt non pereas cum iniquitatibus ciuita-
K tis Et turbati ſunt, & tenuerūt Angeli manū eius,
& manum vxoris eius, & manus duarum filiarum
eius, eò quòd parceret Dn̄s illi. Et factum eſt,
quando eduxerunt eum foràs, dixerunt: Saluans
ſalua tuam ipſius animam: ne reſpexeris retror-
sùm, neq; ſteteris in totâ circum regione: in mō-
tem ſaluare, ne fortè ſimul comprehendaris. Di-
xit autem Lot ad eos: Quæſo, Domine: quia in-
uenit puer tuus gratiam corā te, & magnificaſti
iuſtitiam tuā, quòd facis ſuper me vt viuat anima
mea: ego autem non potero ſaluari in monte, ne
L apprehendant mala, & moriar. Ecce ciuitas hæc
iuxtà vt fugiam ego illuc, quæ eſt parua, & ſalua-
bor. Non parua eſt, & ſaluabitur anima mea pro-
pter te? Et dixit ei: Ecce admiratus ſum tuam fa-
ciem, & in verbo hoc ne euertam ciuitatē de quâ
locutus es. Feſtina ergò ſaluari illic: nō enim po-
tero facere rē, donec venias tu illuc. Propter hoc
vocauit nomen ciuitatis illius Segor. Sol egreſſus
eſt ſuper terram, & Lot ingreſſus eſt in Segor: &
Dn̄s pluit ſuper Sodomam & Gomorrham ſul-
phur & ignem à Domino de cælo, & ſubuertit
M ciuitates has, & omnē circà regionem, & omnes
habitantes in ciuitatibus, & germinantia ſuper
terram. Et reſpexit vxor eius retrorsùm, & facta
eſt ſtatua ſalis. Manicauit autem Abraham dilu-
culo in locum, vbi ſteterat coràm Domino, &
reſpexit ſuper faciem Sodomorum & Gomor-
rhæorum, & ſuper faciem circà regionis: & vidit,
& ecce flamma de terrâ, ſicut vapor fornacis. Et
factum eſt cum ſubuerteret Deus omnes ciuita-
tes regionis, vt recordaretur Deus Abrahā: & re-
G miſit Lot de medio ſubuerſionis, cùm ſubuerte-
ret ciuitates, in quibus habitauit in eis Lot: Egreſ-
ſus eſt autem Lot de Segor, & ſedit in monte ip-
ſe & duæ filiæ eius cum eo (timuit enim habitare
in Segor) & habitauit in ſpeluncâ ipſe & duæ fi-
liæ eius cum eo: Dixit autem ſenior ad iuniorem:
Pater noſter ſenior eſt, & nemo eſt ſuper terram
qui ingrediatur ad nos, ſicut conuenit vniuerſæ
terræ. Veni, & potemus patrem noſtrum vino,
& dormiamus cū eo, & ſuſcitemus ex patre no-
ſtro ſemen. Potauerunt autem patrem ſuum vi-
no in nocte illâ: & ingreſſa ſenior dormiuit cum
patre ſuo in nocte illâ, & non ſciuit cùm dormi-
ret ipſe & cùm reſurgeret. Factum eſt autem in
craſtinum, & dixit ſenior ad iuniorem: Ecce dor-
miui heri cum patre noſtro, potemus eum vino
& in nocte hac, ingreſſa dormi cum eo, & ſuſ-
citemus ex patre noſtro ſemen. Potauerunt au-
tem in nocte illa patrem ſuum vino, & ingreſſa
iunior dormiuit cum patre ſuo: & non ſciuit cum
dormiret ipſe, & reſurgeret. Et conceperunt ex
patre ſuo duæ filiæ Lot. Et peperit ſenior filium,
& vocauit nomen eius Moab, dicens, de patre
meo: hic pater Moabitarum vſque in hodiernum
diem. Peperit autem & iunior filium, & vocauit
nomen eius Ammon, filius generis mei: hic pater
Ammonitarum vſque in hodiernum diem.

De aduentu Angelorum ad Sodomam ciuitatem, de Lot hoſpitalitate eis exhibitâ, Sodomorúmque nefando ſcelere, & hoſpitalitatis violatione.

CAP. VI.

V*Enerunt autē duo Angeli Sodomā veſperi*. Sodomā
venerunt veſperi, meridie ad Abraham: quia Iuſto Gen. 18.
refulget Angelorum præſentia, impius tenebras affert:
Tamen poteſt referri etiam ad tempus Dominicæ Paſ-
ſionis, quòd veſperi venerunt ad eum, qui à Sodomitanis
contagionibus & totius vrbis excidio erat liberandus.
Veſper erat antequàm Chriſtus veniret: quia totus erat
mundus in tenebris. Veſper erat omnibus quos imma-
nium delictorum ſqualor tenebroſus vrgebat. Venit Do-
minus Ieſus redemit ſanguine ſuo mundum, lucem attu-
lit: *Venerūt autem Angeli duo Sodomam veſperi*. Vbi gra- Ioan. 1.
tia largienda eſt, Chriſtus adeſt: vbi exercenda ſeueritas,
ſoli adſunt miniſtri, deeſt Ieſus. *Sedebat autem Lot ad por-* Gen. 14.
tam. Emendauerant Lot ſanctum aduerſa captiuitatis, &
ſollicitiorem fecerant. Itaque proceſſu ætatis didicerat
imitari parentem. Ad portam itaque ſedebat, vt excipe-
ret aduenientes. Denique *exurrexit obuiàm illis*. Perfe-
ctior cucurrit obuiàm iſte *exurrexit, & adorauit in fa-* Gen. 15.
ciē ſuper terrā, & dixit: Ecce Domini! declinate in domum
pueri veſtri. Et coëgit illos diuertere. Qui dicebant, *Non;*
ſed in plateâ manebimus. Commendatur hic Iuſti ſancti-
tas, & Angelorū gratia. Illi nolebant aduentū ſuū hoſpiti
grauiorē videri: ille quidem inter quos habitaret, ſciebat;
tamen domum ſuā offerebat periculis, quibus auferret
hoſpites. Certè quo tardiùs acquieſcebant, diuiniùs ten-
tando pleniùs comprobabant. *Viri ciuitatis Sodomorum*
circumdederunt domum ab infante, vſque ad ſenem, totus
populus pariter. Præſtruitur iudicij diuini æquitas, ne fortè
quis diceret: Quid peccauerunt pueri, vt omnes excidio
inuoluerentur? Ita nullus illic iuſtus, nullus innocens fuit.
Audi Scripturam teſtificantem, quia *circumdederunt do-*
mum ab infante vſque ad ſenē, totus populus pariter. Nulla
ætas erat culpæ immunis, ideò nullus immunis exitij
fuit. Et qui poſſibilitatem perpetrandi criminis non ha-
buit, habuit affectū. Effœtæ vires ſeniū; ſed mens plena li-
bidinis: *Sunt autē mihi duæ filiæ quæ non cognouerunt vi-*
rū, educā eas ad vos, vtimini eis ſicut placuerit vobis: ſolùm
in viros iſtos ne faciatis iniquū. Offerebat ſanctus Lot fi-

32. q. 7. liarum pudorem: Nam etſi illa quoque flagitioſa impu- A
c. offero- ritas erat; tamen minus erat ſecundùm naturam, quàm
bat. aduerſum naturam delinquere. Præferebat domus ſuæ
verecundiæ hoſpitalem gratiam, etiam, apud barbaras
Im par. gentes inuiolabilem. *Et cogerunt virum Lot vehementer,*
9 cap. *& appropinquauerunt confringere oſtium. Extendentes*
15. *autem viri manus, attraxerũt Lot ad ſe in domũ, & oſtiũ*
domus clauſerunt. Monitur itã pietatis locus, vt inoffenſa
illic hoſpitalitas quoque foret, vbi nec germanitas ſatis
tuta fuit. Percuſſerunt quoque illos Angeli cæcitate, vt
etiam oſtium domus quod aperire cupiebant, non repe-
rirent. Vbi mirabilis quædã Angelorum declaratur po-
teſtas, vt offuſã impuris cæcitate, non reperirentur do-
mus oſtia. Simul etiã illud oſtenditur: quia cæca eſt om- B
nis libido, & quod eſt ante ſe, nõ videt. Quòd verò hoſ-
pitum manibus reuocatus es ſanctus Lot in domũ, de-
monſtrat quòd ille immemor periculi, memor fidei, non
eripuit ſe periculo; ſed obtulit. *Dixerũt autẽ viri ad Lot:*
Sunt tibi hîc generi, aut filij, aut filiæ? educ de loco iſto, quia
perdemus nos locũ iſtum. Quòd generos habere Lot ſan-
ctus inducitur & manifeſtatã ei totius regionis euerſio-
ne, illos monere vt fugerent, docetur ſimul ne deſerendo
eos, nec admonẽdo, minùs pius videretur circa filiarum
maritos: vel erroris earum cauſa ipſi aſſignaretur, quæ
deſtitutæ virili conſortio, concubitum inebriati expetiſ-
ſent patris. Non ergò indefenſum ſinit Scriptura virum
ſanctum relinqui; cùm & tradidiſſe maritis filias, & mo- C
nuiſſe generos inducit: Sed viſum eſt illis quòd derideret
eos, & tamen adhuc morabatur Lot vt perſuaderet gene-
ris ſuis: & penè non profectus non euaſiſſet, niſi vrgenti-
bus Angelis, & tenentibus manus eius, egredi coactus
eſſet. Inquit enim: *Et factum eſt, quando eduxerunt eum*
foras, dixerunt: Saluans ſalua tuã ipſius animam: ne reſpe-
xeris retrorſùm, neque ſtiteris in totã circum regione, &c.
Non ergò profectus; ſed eductus eſt, & mandatũ acce-
pit ne reſpiceret retrò, nec ſiſteret in totã regione illã; ſed
in montẽ aſcenderet. Hoc cùm illi dicitur, omnibus di-
Matth. citur. Si vis ergò & tu euadere, ne reſpicias retrò, ſed an-
16. tè. Aſpice vbi Chriſtus eſt, vt dicat tibi: *Vade retrò*, ſicut D
al. retrò Petro dicit: *Vade † poſt me:* vt Chriſtũ ſequeretur, Chri-
Coloſ. ſtum videret. Retrò Sodoma eſt plena flagitij, retrò Go-
2. morrha vitiis ſcatens criminũ regio. *Ne tetigeritis*, in-
quit Apoſtolus, *ne attaminaueritis, ne guſtaueritis, quæ*
ſunt omnia ad corruptelam. Fuge ergò Sodomam, relinq;
ocyùs, deſere elementa huius mundi, ne te imminẽtia in-
uoluãt pericula, non ſiſtas fugiens, nec in totã vitiorum
regione remoreris: *Et reſpexit vxor eius retrorſùm, &*
facta eſt ſtatua ſalis. Qui non reſpexit retrorſùm, euaſit:
quę reſpexit, nõ potuit euadere. *Dixit autẽ ſenior ad iu-*
niorem: Pater noſter ſenior eſt, & nemo eſt ſuper terrã qui
ingrediatur ad nos, ſicut conuenit vniuerſæ terræ. Veni, &
potemus patrẽ noſtrũ vino, & dormiamus cũ eo, & ſuſcite- E
mus ex patre noſtro ſemen. Excuſantur filiæ ſancti Lot,
quia putauerunt non vicinæ regionis; ſed totius orbis
illud excidiũ, & ſe ſolas cũ patre ſuperſtites ex omnibus
populis remãſiſſe. Et ideò, ne genus deficeret humanum,
paternum petiiſſe concubitũ, vt ſemen generationis hu-
manæ de patre ſuo ſuſcitarent. Non ergò libidinis vitiũ
fuit; ſed generationis remediũ, quòd non puto criminis
Gen. 2. duci loco: Nam & Eua à viro ſũpta, ſuprà cuius coſtam
ædificata eſt mulier os de oſſibus eius, & caro de carne
eius; tamen propter ſeriem ſucceſſionis humanæ viro
mixta eſt. Subducitur tamen huic admiſſo conſciẽtia viri
iuſti: Inebriatus enim vino, quid gereret neſciebat. Vnde F
non mirum ſi puellas decepit opinio, quæ putarent to-
15. q. 1. tius orbis populos periiſſe. Non eadem eſſet Lot ſancti
cap. ſa- excuſatio, qui audierat ab Angelis locum illum, non to-
nedicſi- tum mundum eſſe periturum. Sanè diſcimus vitandam
mus. ebrietatem, per quã crimina cauere nõ poſſumus: Nam
Epheſ. quæ ſobrij cauemus, per ebrietatem ignorantes commit-
5. timus. Parum eſt quod ea inflammat libidinem, accendit
Prou. cupiditates corporis: ipſam quoque mentem ſubruit, &
20. animum capit, ſenſum extorquet. Neſciunt quid loquan-
Eccleſ. tur qui nimio vino indolgent, iacent ſepulti. Ideòque ſi
32. qua per vinum deliquerint, apud ſapientes iudices, veniã
Eſaia.
28.

quidem factã donatur; ſed leuitatis notantur auctores. A
Quanta ipſa deformitas, vt ſoluantur vires, inceſſus va-
cillet? Multi ſe fortes putant, num fortiores quàm Lot?
num continentiores quàm Noe? Non vtique vitia Pa-
triarcharũ Scriptura expoſuit, quos victos vino legimus;
ſed vt tu diſceres quid caueres. Ille nudus iacuit, iſte fi-
liarũ errori patuit. Et Noe iuſtus deceptus eſt, quia vini
vis adhuc ignorabatur: ſed in illo inſtructus es, ne tu
ignorares. Lot filiabus ſe credidit, & per ſenecturem vi-
no ſolutus commiſit inceſtum ignorans; tu ſic bibe, ne
capiaris. Inſtruant Patriarchæ non ſolùm docentes; ſed
etiam errantes. Ideò iteratum eſt exemplum ebrietatis,
vt confirmetur magiſterium cautionis.

Geneſis Cap. XX.

ET mouit Abrabram illinc ad Auſtrum, & habitauit inter Cades, & inter Sur, & habitauit in Geraris. Dixit autem Abraham de Sarrâ vxore ſuâ, quia ſoror mea eſt: Timuit enim dicere quia vxor mea eſt, ne fortè interficerent illum viri ciuitatis propter illã. Miſit autem Abimelech rex Gerarum, & accepit Sarram. Et ingreſſus eſt Deus ad Abimelech nocte, & dixit: Ecce tu morieris propter mulierem quam accepiſti: hęc enim commoratur cum viro. Abime- C
lech autẽ non tetigit eam, & dixit: Domine: gentem ignorantem & iuſtam non interficies. Nonne ipſe mihi dixit: ſoror mea eſt? & ipſa mihi dixit: frater meus eſt? In puro corde, & iuſtitiâ manuum feci hoc. Dixit autem illi Deus per ſomnium: Et ego cognoui quoniam puro corde feciſti hoc, & peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non ſum paſſus te tangere illam. Nunc autem redde mulierẽ homini, quia Propheta eſt, & orabit pro te, & viues. Si autem non D
reddideris, ſcito quòd morieris tu & omnia tua: Et manicauit Abimelech diluculo, & vocauit omnes ſeruos ſuos, & locutus eſt ſecundùm omnia verba hęc in aures eorum. Timuerũt autem omnes viri valde. Et vocauit Abimelech Abraham, & dixit ei: Quid hoc feciſti mihi? numquid peccaui in te, qui feciſti ſuper me, & ſuper regnum meum peccatum grãde? Opus quod nullus fecit, feciſti mihi. Dixit autem Abimelech Abraham: Quid videns feciſti hoc? Dixit autem Abraham: Dixi enim; Forſitan non eſt cultus E
Dei in loco iſto, méque interficiẽt propter vxorem meam: etenim verè ſoror mea eſt ex patre; ſed non ex matre; facta eſt autem mihi in vxorem. Factum eſt quãdo eduxit me Deus de domo patris mei, & dixit ei: Hanc iuſtitiam facies in me: in omnem locum quocunque ingreſſi fuerimus illuc, dic de me: quia frater meus eſt. Accepit autem Abimelech mille didrachmas, & oues, & vitulos, & ſeruos, & ancillas, & dedit Abraham, & reddidit illi Sarram vxorem ſuam. Et dixit Abimelech Abraham: Ecce terra mea F
coràm te; vbicumque tibi placuerit, habita. Et Sarræ dixit: Ecce dedi fratri tuo mille didrachmas, hęc tibi erunt in pretium faciei tuæ, & omnibus quæ tecum: & omnia vere loquere. Orauit autem Abraham ad Deum; & ſanauit Deus Abimelech, & vxorem ſuam, & omnes ancillas eius, & omnia iumenta eorum, & pepererunt: quia concludens concludit Deus deforis omnem vuluam in domo Abimelech propter Sarram vxorem Abraham.

De pudicitiâ Sarræ vxoris Abrahæ ſæpius tentatâ, & tandem à Deo pulchrâ donatâ prole. G

CAP. VII.

M*Iſit autem Abimelech rex Geraræum, & accepit Sarram. Et ingreſſus eſt Deus ad Abimelech nocte,*
&c. Ideò tentatur Sarræ pudicitia, vt exigatur omnium:
Nam & Abimelech in vxorem ſibi eam ſumpſerat, &
dixit ei nocte Deus: *Ecce tu morieris propter mulierem*
quam accepiſti. Aduertimus adulterium diuino iudicio,
Deut. 22. morte puniri. Ideóq; addidit: *Hæc enim commoratur cum*
viro. Habent quidem omnes viri mulieriſq; concubitus
nullâ legitimi matrimonij ſorte celebrati ſuam culpam.
Diſcite etiā qui ad gratiā baptiſmatis tenditis, velut qui- H
dam fidei candidati, continentiæ diſciplinam ſobriam.
Tob. 4. Nulli licet ſcire mulierem præter vxorem. Ideóque con-
iugij tibi datum eſt ius, ne in laqueum incidas, & cum a-
1. Cor. 7. liena muliere delinquas. *Iunctus es vxori, noli quærere*
Matth. 19. *ſolutionem:* quia non licet tibi, vxore viuente, vxorem
ducere: nam & aliam quærere, cùm habeas tuā, crimen
eſt adulterij, hoc grauius, quòd putas peccato tuo aucto-
ritatem lege quærendam. Tolerabilior eſt ſi lateat cul-
pa, quàm ſi culpæ vſurpetur auctoritas. Nec hoc ſolùm
eſt adulterium, cum aliena peccare coniuge; ſed omno
quod non habet poteſtatem coniugij: tamen locus iſte
docet grauius crimen eſſe, vbi celebrati coniugij iura te- I
merantur, & vxorius pudor ſoluitur. Ideóque cùm præ-
tenderet Abimelech quòd vxorem alienam eſſe ignora-
uerit, quam ſororem eſſe vir ipſe ſuam dixerit, reſpondit
ei Dominus: *Et ego cognoui quoniā puro corde feciſti hoc,*
& peperci tibi, vt non peccares in me: propter hoc non ſum
paſſus te tangere illam. Cognoſcimus velut præſulem cu-
ſtodemq; coniugij eſſe Deum, qui non patiatur alienum
Geneſ. 12. torū pollui. Etſi qui fecerit, peccare eum in Deum, cuius
legem violet, gratiā ſoluat. Et quia in Deum peccat, ſa-
cramenti cæleſtis amittit cōſortium. Fortaſſe te moueat
quâ ratione Pharao quæſtionibus ab omnipotente Deo
grauiter afflictus ſit, vt ſuprà legimus, cùm & ipſe igno-
rauerit vxorem eſſe Abrahæ Sarram, quam ſororem au- K
dierat: Abimelech autē nullam pœnā exceperit. Verùm
cùm Ægypti regem noueris ducem fuiſſe vitiorum, qui
quò plus habuerit licētiæ, eò plus flagitij commiſerit:
Abimelech autē & fidelis æſtimatus ſit Deo, vt meruerit
audire: *Et ego cognoui quoniam puro corde feciſti hoc.* rex
al. munitionis. non afflictionis, vt Ægyptius: ſed † mooitionis, quod
Gerarum quibus præerat, docet interpretatio: non eſt
dubium cæteris operibus eius indignationem Domini
eſſe reuocatam, qui verè interioris arbiter eſt conſcien-
Hebr. 4. tiæ & animi ac mētis interpres. Deniq; non vt Pharao il-
Exod. 5. le cōuentus à Moyſe recuſauit & ſpreuit mandatū Dei:
nec obſequium diſtulit; ſed ſtatim vocauit Abraham, L
vxorem ſuam ei reddidit, pretio ſe ipſe multauit qood vi-
diſſet alienam, dotem pudoris exoluit. Hinc quoq; colli-
gi poteſt, Abimelech regem clementiora meruiſſe, quod
Abraham pro eo rogauit & impetrauit: Peperit enim &
vxor eius, & ancilla eius, quas antè concluſerat Deus pro-
pter Sarram vxorem Abrahæ quod æquè ad œconomiā
Geneſ. 22. pertinet, vt Sarræ partus Dei donatus promiſſione, e-
tiam hoc fulciretur teſtimonio, cùm aduertas, Dei offen-
ſione & fœcundas ſterileſcere, & rurſum Domini vo-
Pſal. 66. luntate ſteriles fœcundari, iuxtà quod ſcriptum eſt, *Non-*
ne ſterilem & parientem ego feci? dicit Dominus. Quam- M
uis ad ſynagogæ illud & Eccleſiæ myſterium dictom ac-
cipiatur; quia & ſynagoga partus habere deſinit, quæ
ſucceſſionis fraudata eſt poſteritate: & congregatio na-
tionū, quæ ſterilis erat, cùm Deum ignóraret, partus ha-
Eſa. 54. bere cœpit ęternos. Vnde lectum eſt: *Lætare ſterilis, quæ*
& Galat. 4. *non paris: erumpe & clama, quæ non parturis, quoniam*
plures filij deſertæ magis quàm eius quæ habet virum.

Geneſis Cap. XXI.

ET Dominus viſitauit Sarram, ſicut dixit: &
fecit Dominus Sarræ, ſicut loquutus eſt, &
concipiens peperit Abraham filium in ſenectu-
G te, in tempus, ſicut loquutus eſt ei Dominus. Et
vocauit nomen filij ſui qui fuit illi, quem peperit
illi Sarra, Iſaac. Circumcidit autem Abraham
Iſaac die octauâ, ſicut præcepit ei Dominus. Et
Abraham erat annorum centum, quando geni-
tus eſt ei Iſaac filius eius. Dixit autem Sarra: Ri-
ſum mihi fecit Dominus: Quicumque enim au-
diuerit, congratulabitur mihi. Et dixit: Quis
annuntiabit Abrahæ quoniam lactat infantem
Sarra, quia peperi filium in ſenectute meâ? Et
creuit puer, & ablactatus eſt: Fecit autem Abra-
H bam conuiuium magnum quâ die ablactatus eſt
Iſaac filius eius. Videns autem Sarra filium A-
gar Ægyptiæ, qui fuit ex Abraham, ludentem
cum filio ſuo Iſaac, dixit ad Abraham: Eiice an-
cillam, & filium eius: non enim heres erit filius
ancillæ cum filio meo Iſaac. Durum autem ap-
paruit verbum valdè coràm Abraham de filio
ſuo Iſmael. Dixit autem Deus Abraham: Non
durum ſit ante te de puero, & de ancillâ: Om-
nia quæcumque tibi dixerit Sarra, audi vocem
eius; quoniam in Iſaac vocabitur tibi ſemen; ſed
I & filium ancillæ in gentem magnam faciam
eum, quia ſemen tuum eſt. Surrexit autem A-
braham manè, & accepit panes & vtrem aquæ,
& dedit Agar, & impoſuit puerum ſuper hume-
ros eius, & dimiſit eam. Abiens autem errabat
per deſertum iuxtà puteum iuramenti. Defecit
autem aqua vtris, & proiecit puerum ſubter v-
nam abietem, & abiens ſedit è regione eius de
longè quaſi arcus iactum. Dixit enim: Non vi-
debo mortem filij mei, & ſedit contrà. Clamans
autem puer fleuit. Exaudiuit autem Deus pue-
K rum de loco vbi erat, & vocauit Angelus Domi-
ni Agar de cęlo, & dixit ei: Quid eſt Agar? ne
timeas: exaudiuit enim Deus vocem pueri de
loco vbi eſt. Surge, accipe puerum, & tene ma-
num eius: ingētem enim magnā faciam eum. Et
aperuit Deus oculos eius, & vidit puteum aquæ
viuæ, & abiit, & impleuit vtrem, & potauit pue-
rum ſuum. Et fuit Deus cum puero, & creuit, &
habitauit in deſerto. Factus eſt autem ſagitta-
rius, & habitauit in deſerto Pharan. Et accepit
illi mater eius vxorem de Ægypto. Et factum
L eſt in tempore illo, & dixit Abimelech & Ho-
chozad pronubus eius, & Phicol princeps exer-
citus eius ad Abraham, dicens: Deus tecum in
omnibus quæcumque feceris. Nunc ergò iura
mihi per Deum ne noceas mihi, neque ſemini
meo, neque nomini meo: ſed ſecundùm iuſti-
tiam quam feci tecum, facies mecum, & terræ
quam habitaſti in eâ. Et dixit Abraham: Ego iu-
ro. Et increpauit Abraham Abimelech pro pu-
teis aquę, quos abſtulerant ſerui Abimelech; &
M dixit ei: Non ſciui quis fecit verbum hoc, neque
tu mihi annuntiâſti, neque ego audiui, niſi ho-
die. Et accepit Abraham oues & vitulos, & de-
dit Abimelech, & diſpoſuerunt ambo teſta-
mentum. Et ſtatuit Abraham ſeptem agnas o-
uium ſolas. Et dixit Abimelech Abraham: Quid
ſunt ſeptem agnæ ouium harum, quas ſtatuiſti
ſolas? Et dixit: Quia ſeptem agnas accipies à
me, vt ſint mihi, in teſtimonium, quia ego fodi
puteum hunc. Propter hoc vocauit nomen loci
illius: Puteum iuramenti; quia illic iurauerunt

ambo: & poſuerunt fœdus ſuper puteum iura-menti. Surrexit autem Abimelech, & Hocho-zad pronubus eius, & Pichol princeps exercitus eius, & reuerſi ſunt in terram Philiſtim. Et plantauit Abraham agrum ſuper puteum iuramenti: & inuocauit ibi nomen Domini, Deus æternus. Habitauit autem Abraham in terrâ Philiſtum die multo.

Genitus eſt igitur Abrahæ filius Iſaac, cùm eſſet annorum centũ. Et tu ſi perfectus fueris, habebis poſteritatẽ lætitię, exultationis hereditatẽ. *Dixit autẽ Sarra: Riſum mihi fecit Dominus. Quicumq; enim audierit, cõgratulabitur mihi.* Non vtiq; hoc de generatione hac intelligitur quæ caſibus pluriſque obnoxia eſt, vt interdũ non generâſſe melius fuerit; ſed de generatione quâ vnoſquiſqoe peccator agens pœnitentiã, cùm redimitur à morte, Angelis ſolet
Luc. 15. exhibere lætitiã. *Et dixit Sara: Quis annũciabit Abrahæ quoniam lactet infantem Sarra?* Moralis locus. Prouocantur fœminæ meminiſſe dignitatis ſuæ, & lactare filios ſuos: Hæc enim matrũ gratia, hic honos, qoo ſe propius commendent viris. Deniq; eos plus amare filios ſolent, quos ipſæ matres lactauerint vberibus ſuis. *Fecit autem Abrahã conuiuium magnũ, quâ die ablactatus eſt Iſaac filius eius.* Nõ mediocre iſtud nec vſitatũ: Non enim quia à nutricis lacte ſubductus eſt puer, magnũ cõuiuiũ exhibuit Abrahã: ſed quia idoneus habitus eſt Iſaac fortioris gratiæ cibo, & virtutis alimẽto, non adhuc, vt Corinthij, lacte potandus; ſed epulis ſolidioribus mandatorũ cæle-
1. Cor. 3. ſtiũ mentis ſuæ lacertos firmans. *Videns autẽ Sarra filiũ*
Galat. 4. *Agar Ægyptiæ, qui fuit ex Abrahã, ludentẽ cum filio ſuo Iſaac, &c.* Proſperitatẽ citò ſequitur inuidia. Pepererat Sarra, ablactauerat filium: *Vidit ancillæ filiũ ludentẽ cum filio ſuo Iſaac, & dixit ad Abrahã: Eiice ancillam, & filiũ eius: nõ enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Durum valde hoc Abrahæ videbatur, vt eiiceret filium ſoum, licet eum quem ſoſceperat ex vernaculâ. Et tu noli te miſcere ancillæ, ne ſoſcipias ex illâ filium, & vxor tua non patiatur coheredem illum filio ſoo fieri: Vides enim hunc ſolui gratiã matrimonij. Certè ſi incidiſti, & habes filiũ, eiice ancillã, & filiũ eius: Melios eſt enim vt ancilla quam vxor recedat, & filius ancillæ quàm legitimus eiiciatur. Quòd ſi dubitaueris, ſi contẽpſeris vxoris tuæ ſententiã, & durum tibi viſũ fuerit, dicit tibi Deus quod dixit & Abrahæ (quod illi enim dixit, tibi dicit, & omnibus
Geneſ. 16. dicit) *Non ſit durũ ante te de puero, & de ancillâ: Omnia quæcumque dixerit tibi Sarra, audi vocẽ eius, quoniam in Iſaac vocabitur tibi ſemen.* Nuſquàm alibi dixit: Audi vocẽ vxoris tuæ, niſi hìc: id eſt, feciſti iniuriã vxori tuæ, & non mitigâſti affectũ eius, ſuſcepiſti ex aocillâ filium, & non honoraſti vxoris filiom. Nũquid poteſt in ancillæ filio ſemen tuum vocari? Non vtique; in legitimo enim filio vera ſucceſſio eſt: Sed vereris, quia filius tuus eſt, ne
Matt. 5 fortè eiectus intereat atque occidat. Non ei deerit mea
Gal. 4. gratia. Omnes alit Deus noſter, ſuffulcit vniuerſos, & iuſtos & ioiuſtos. Deniq; & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Sicut fecit Abraham, facito & tu. Eiice ancillã, vt ſecura vxor & inoffenſa maneat domi. Eiice & ancillæ filium, vt non habeat hereditatis conſortium, qoi non habet originis priuilegium.

Geneſ. Cap. XXII.

ET factum eſt poſt verba hęc, Deus tentauit Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. Et dixit: Ecce ego. Et dixit: Accipe filium tuum dilectiſſimum, quem dilexiſti Iſaac, & vade in terram excelſam, & offeres mihi illum in holocauſtum, in vno montium, quem tibi dixero. Exurgens autem Abraham diluculo, ſtrauit aſinum ſuum: & ſumpſit ſecum duos pueros, & Iſaac filium ſuum, & concidit ligna ad holocauſtum. Surgens autem abiit, & venit in locum

A quem dixit illi Deus, die tertiã. Et reſpiciens Abraham oculis ſuis, vidit locum à longe. Et dixit Abraham pueris ſuis: Sedete hìc cum aſino; ego autem & puer pertranſibimus vſque illuc, & cùm adorauerimus, reuertemur ad vos: Accepit autem Abraham ligna holocauſti, & impoſuit Iſaac filio ſuo. Accepit & ignem ipſe in manu, & machæram, & abierunt duo ſimul: Dixit autẽ Iſaac ad Abraham patrẽ ſuum: Pater: Cui dixit: Quid eſt, fili? Dixit autem: Ecce ignis &
B ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum? Dixit autem Abraham: Deus prouidebit ſibi ouem ad holocauſtum, fili. Pergentes autem vterque pariter, venerunt in locum quem dixit ei Deus: & ædificauit ibi Abrahã altare, & impoſuit ligna, & colligatis manibus ac pedibus Iſaac filij ſui, impoſuit eum in altare, ſuprà ligna. Et extendit Abraham manum ſuam ad accipiendum gladium, vt iugularet filium ſuum, & vocauit eum Angelus Domini de cælo, & dixit ei: Abrahã, Abraham. Ille autem dixit: Ecce ego. Et dixit: Non iniicias manum tuam in puerum, neque facias ei
C quidquam: Nunc enim cognoui quia timeas tu Deum, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me. Et reſpiciens Abraham oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cornibus in virgulo Sabec. Et abiit Abraham, & accepit arietem, & obtulit eum in holocauſtum pro Iſaac filio ſuo. Et vocauit Abraham nomen loci illius: Dominus vidit: vt dicant hodie: In monte Dominus apparuit. Et vocauit Angelus Domini Abraham ſecũdò de cælo, dicens: Per memetipſum iuraui, dicit Dominus: propterea quod
D feciſti verbũ hoc, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me: profectò benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam iuxtà labium maris: & hereditabit ſemen tuum ciuitates aduerſariorum: & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam. Reuerſus eſt autem Abraham ad pueros ſuos, & ſurgentes abierunt ſimul ad pu-
E teum iuramenti, & habitauit Abraham ſuper puteum iuramenti. Factum eſt autem poſt verba hęc, nuntiatum eſt Abraham, dicens: Ecce peperit Melcha & ipſa filios Nachor fratri tuo: Hus primogenitum, & Buz fratrem eius, & Camuel patrem Syrorum, & Cazal, & Azau, & Phalas, & Ieldath, & Bathuel genuit Rebeccam. Octo iſti filij, quos peperit Melcha Nachor fratri Abraham: & concubina illius cui nomen Rama, peperit & ipſa Tabee, & Gaon, & Thaas, & Maatha.

F *De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione.*

CAP. VIII.

E*T factum eſt poſt verba hæc, Deus tentauit Abraham.* Aliter Deus tentat, aliter diabolus. Diabolus tentat Matt. 4
vt ſubruat, Deus tentat vt coronet. Deniq; probatos ſibi tentat. Vnde & Dauid dicit: *Proba me Deus, & tenta me.* Et ſanctum Abraham probauit aotè, & ſic tẽtauit, ne ſi Pſalm. 138.
antè tentaret quam probâſſet, grauaret. Probaoit eũ cum Gen. 12
exire de Charrã iuſſit, & obedientiam reperit. Probauit Gen. 14
cùm fidei titulo fretus liberauit nepotem, cùm de prædâ Gen. 17
nihil attigit, cum promiſit ſeni filium, & cùm eſſet cen- Rom. 4.
tum annorũ, quamuis Sarræ genitalia cõſideraret emor- Gen. 18
tua; tamẽ credidit, nec fide hæſitauit, qui poſſet hæſitare,

ratione ſterilitatis aut ſenectutis: probauit eum hoſpitij A ſedulitate. Probatũ igitur, quaſi fortiorẽ tentandũ putauit maioribus, & quibuſdam imperiis durioribus. Et hoc quidem exẽplo docemur, quia veris probatur quis; tentatur autem cõpoſitis & fictis: *1. 2. q. 2. cap. ſi qualibet, §. non enim.* Non enim volebat Deus immolari à patrẽ filium, nec impleri hoc munus volebat, qui arietem pro filio immolandũ obtulit; ſed tẽtabat affectum patris, ſi Dei præcepta præferret filio, ſi paternæ pietatis contẽplatione, vim deuotionis inflecteret: *Et dixit ad eum: Abraham, Abraham!* Repetitione nominis mentem excitat, vt eſſet paratior. Deniq; reſpondit illi: *Ecce ego. Et dixit: Accipe filiũ tuum dilectiſſimũ, quem dilexiſti Iſaac, & vade in terrã excelſam, & afferes mihi illum in holocauſtũ, in vno montiũ quem tibi dixero.* Non B ſinit otioſum eſſe affectũ patris. A principio eum ſtimulat, & pungit pietatis aculeis, & filij nomen addidit ad nomen neceſſitudinis & vim amoris. Non ſatis putauit dixiſſe filium, adiungit: *Dilectiſſimum, quem dilexiſti Iſaac.* Quid eſt quod ait: *Quem dilexiſti*: & non dixit, quem diligis? Poſſumus quidem vti ad defenſionem Scripturæ cõſuetudine diuinæ, *Matth. 3.* quia præterita plerumq; ponit pro futuris vel præſentibus, vt in Euãgelio habes: *Hic eſt filius meus dilectiſſimus, in quo complacui*; cùm vtique ſemper in Filio placeat Pater. Et in Pſalmo habet: *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*; *Pſalm. 109.* cùm ſemper ſedeat: Poſſumus tamen & dilectiſſimum ad præſens accipere, & quem dilexiſti ad id, vt non recenti quodam im- C pulſu amoris; ſed inolito diu & probato amore ſignificaret dilectum! Quod enim ad tẽpus augetur, ad tempus reſoluitur; quod autẽ diu aut ſemper placuit, citò aboleri non poteſt. Poteſt & illud nõ abſurdum videri, quia *Gen. 18* morituros plus diligimus. Hoc eſt, quem antè dilexiſti: quaſi *Gen. 17* iam non diligat immolandum. Nec otioſè addit nomen ſancti Iſaac, hoc eſt, eum quem ſuſcepiſti de vxore vnicum, ſuſcepiſti in ſenectute, ſuſcepiſti tãquàm fidei tuæ præmium, remunerationem operum tuorum, ſuſcepiſti ex promiſſione Dei, non coniugis fœcunditate, ex quâ alium ſperare non poſſis. *Offeres mihi in holocauſtum*; ſed priùs vade in terram excelſam. Interponitur ſpatium, ne D præcipitati ſubitò videatur affectus, vt illâ dilatione obrepat pietatis gratia, deſiderium patris. Adiecit: *In vno montiũ, quem tibi dixero.* Et hìc ſimiliter, vt dũ aſcenderet ſenex, infringeretur impetus, laſſaretur dextera, deficeret intentio: dum quæreret montẽ diſcere, dediſceret apparatum. Exurgens autem non ſolum ſequenti die; ſed etiã diluculo, vt ambiiſſe nox moras ſtudio feſtinãtis patris videretur: *Strauit aſinũ ſuum, & ſumpſit ſecum duos pueros, & Iſaac filiũ ſuum, & cæcidit ligna ad holocauſtũ.* Docemur parata omnia ad ſacrificiũ Dei ferre; diſcimos etiã apparatum ſacrificij, & miniſterij munus ipſi nobis *Gen. 13* vendicare, non delegare aliis. Senex Abraham, & diues E *Gen. 14* pecoribus, atque abundans ſeruiorũ, non quæſiuit comitatus ſui agmina: ipſe quoque ligna concidit, & obſequia maiora viribus ſuis nõ intermiſit. *Surgens autem abiit, & venit ad locum quem dixit illi Deus, die tertiâ.* Et cum duobus ipſe tertius proficiſcitur, hoſtiam ſuam ſecum ducens, & die tertiâ ad locum ſacrificij venit. Salutaris hic numerus, & conueniens ſacrificatoris. Denique & in poſterioribus Moyſes dicit ad Pharaonem regem *Exod. 5.* Ægypti: *Viam trium dierum ibimus, & immolabimus* *Exod. 3.* *Deo noſtro, ſicut dixit nobis.* Et rectè tertiâ die celebratur Trinitatis ſacrificium. *Et reſpiciens Abraham oculis ſuis, vidit locum à longè.* Sollicitè explorat qui properat implere. Quamuis ſenilem ſtudio celeraret gradum; tamen F hoc ſerum putãs, præcedebat oculis: vigebant ſingulorum officia membrorum; licet ſenilia membra non poſſent vigere. Solet hebeſcere viſus ſenum, vt etiam propinqua non facilè conſpiciant. Hic non ſolùm vidit locum; ſed etiam longè poſitus aſpexit. Nec dubitauit vidiſſe; ſed ait pueris ſuis: *Sedete hìc cum aſino, ego autẽ & puer pertranſibimus vſq; illuc, & cùm adorauerimus, reuertemur ad vos.* Meritò typus in aſino, quia & veritas in pullo aſinæ: In hoc enim animante figuratur populus gentilium, antè oneri ſubiectus, nunc Chriſto ſubditus. Iſaac ergò Chriſti paſſuri eſt typus. Venit in aſino, vt A creditũtũ populũ nationum ſignificaret. Ideòque & Dominus cùm ad ſubeundã pro nobis paſſionẽ veniret, pullum aſinæ ſoluit, quẽ ipſe conſcientiã mitẽ atq; manſuetũ iam Chriſto ſuo terga credentẽ aſcenderat. Quod autẽ ait: *Ego & puer pertranſibimus vſque illuc*; demõſtrat *Ioan 11* quod non deficeret in tanto apparatu pater, non cederet filius: aut † quia pertranſirent pietatis remedio tanti facinoris auſteritatem, addidit, *Ad vos reuertemur.* *al. quo,* Prophetauit quod ignorabat: ipſe ſolus diſponebat redire, *1. 2 q. 1. cap. ſi qualibet, §. prophetauit.* immolato filio; ſed Dñs per os eius locutus eſt quod putabat. Captioſè autẽ loquebatur cũ ſeruulis, ne cognito negotio, impediret aliquis, aut gemitu obſtreperet aut fletu. *Accepit autem Abraham ligna holocauſti, & im-* B *poſuit Iſaac filio ſuo: accepit & ignẽ ipſe in manu & macheram.* Conſecratur ſacris hoſtia miniſterijs & com- *Ioan. 19* mendatur futura. Quæ pietatis hoſtia, pij antè miniſterij *Ioan 16* vectura eſt. Ligna Iſaac ſibi vexit, Chriſtus ſibi patibulum crucis portauit. Abraham comitabatur filium, Pater Chriſtum. Nec Iſaac ſolus, nec Ieſus ſolus. Denique ait: Solũ me relinquetis, & non ſum ſolus, quia Pater mecũ eſt. *Dixit autem Iſaac ad Abraham patrem ſuum, Pater! Qui dixit: Quid eſt, fili?* Pulſatur pietatis vocabulis patris affectus, & fluctibus quibuſdã hinc atq; inde tunditur. Filius vocat patrẽ; pater dicit, *Fili!* vt ipſo verborũ ſono ſe recognoſcat pater: quẽ impoſſibile eſt vt ferire poſſit, cuius ſe vulneri ſubiicere optaret. Hæc nomina vitæ ſo- C lent operari gratiam, non miniſteriũ necis; hæc vocabula incitare ad pietatẽ, non ad mortem ſolent. Addidit Iſaac, dicens: *Ecce ignis & ligna, vbi eſt ouis ad holocauſtum?* Et hìc prophetat ſermone, non ſcientiâ: Ouis enim à Domino ad ſacrificiũ parabatur. Reſpondit deniq; ſimiliter & Abraham: *Deus prouidebatur ſibi ouem ad holocauſtum, fili!* Inflexibilis à ſtudio deuotionis miniſter vocare filium frequenter non timet: ita erat intẽtionis ſoliditate fundatus: & hoc ſe meliorem patrem putabat, hoc ſibi in perenne manſurum indicabat filium, ſi eum immolaret Deo. Non ſolùm autem hoc prophetauit quod ſtatim accidit, quia Deus prouidit ſibi pro Iſaac hoſtiam, & D reddidit patri filium: verùm illud magis, quòd non hæc hoſtia diuinæ eſſet diſpoſitionis; ſed alia eſſet hoſtia quã Deus ſibi pararet, vt mundaret orbem terrarum: illa eſſet omnibus acceptior, per quam multi patres offerrent filios ſuos, & ſeparari in hoc ſæculo à filiis non timerent. Quotidie offerunt patres filios ſuos, vt moriantur in Chriſto, & conſepeliantur in Domino. *Matth. 10.* Quanti patres, occiſis martyrio filiis, lætiores ab eorũ tumulo reuerterunt! Venit Abraham ad locum ſacrificio prædeſtinatum; *Et ædificauit ibi Abraham altare, & impoſuit ligna.* Quanta molimina immolaturi, ne raptus ſubitò ad immolandum æſtimaretur? *Et colligatis manibus ac pedi-* E *bus Iſaac filij ſui, impoſuit eum in altare ſuprà ligna.* Nectit filio manibus ſuis vincula pater, ne refugiẽdo filius, & vi ignis exuſtus peccatũ incurreret. *Et dixit Angelus, Abraham Abraham!* Tenuit quodãmodò manũ eius diuina vox, & ictũ vibrantis occupauit dexteræ. Non ſemel vocauit, ne aut non plenè audiret, aut fortuitam vocem putaret. Sic reuocauit, quemadmodùm imperauit. Repetiuit vocem, tamquam veritus ne præueniretur ſtudio deuotionis, & vna vox impetum ferientis reuocare non poſſet. *Non iniicias* (inquit) *manũ tuam in puerũ, neq; facias ei quidquã: Nunc enim cognoui quia timeas tu Deum, & non pepercisti filio tuo dilectiſſimo propter me.* *1. 2. q. 1. cap. ſi qualibet, §. non enim.* Hoc eſt dicere: Affectum tuũ inquiſiui, hoc factum exegi. Ten- F taui mentem tuã, ſi etiam filio dilectiſſimo non parceres propter me. Non aufero quod donaui ipſe, nec heredem inuideo, quem largitus ſum non habenti. Nec otioſè hìc quoque ei dilectiſſimum filium dixit, vt illud quod ſuprà dixit, *Quem dilexiſti*, ita dictum oſtenderet, ne æſtimares quòd iam diligere deſiſſet. *Et reſpiciens Abrahã oculis ſuis, vidit, & ecce aries vnus ſuſpenſus cornibus in virgulto Sabec.* Quã ratione arietem? Quaſi præſtantem vtique cætero gregi. Quâ ratione ſuſpenſum? Vt aduerteres hoſtiam illam non eſſe terrenam. Quã cauſã *Eſaiæ 9.* cornibus ſuſpenſum, niſi quòd carnem ſuam virtute ſuperiore à terris leuaret? iuxta quod ſcriptum eſt: *Cuius*

principatus ſuper humeros eius. Quis vtique ſignificatur, A
Pſalm 148. niſi ille de quo ſcriptum eſt: *Exaltauit cornu populi ſui?*
Cornu noſtrũ Chriſtus eſt, qui præſtitit omnibus, ſicut
Pſal. 44. legimus: *Speciosus formâ præ filiis hominum.* Solus eleua-
tus & exaltatus à terris, quemadmodum ipſe nos docet,
cùm loquitur: *Ego non ſum de hoc mundo, ego de ſupernis*
Ioan 8 *ſum.* Hũc vidit Abrahã in iſto ſacrificio, huius paſſionem
aſpexit. Et ideò ipſe Dñs ait de eo: *Abraham diem meum*
Ibidem. *vidit, & gauiſus eſt.* Vnde ait Scriptura: *Vocauit Abrahã*
nomen loci illius, Dominus videt: vt dicant hodie: In monte
Dominus apparuit, hoc eſt, quòd apparuerit Abrahæ, re-
uelans futurã ſui paſſionẽ corporis, quã mundũ redemit:
demonſtrãs etiã genus paſſionis, cùm ſuſpenſum oſten- B
dit cornibus arietem: virgultum illud patibulum crucis
eſt. Et in hoc ligno præſtantiſſimus ductor gregis exalta-
tus omnia traxit ad ſe, vt ab omnibus cognoſceretur: vn-
de & ipſe ait: *Cùm exaltaueritis Filium hominis, tunc co-*
gnoſcetis quia ego ſum. Hinc quoq; promeruit Deũ Abra-
Ioan. 12. ham. Vnde ait: *Profectò benedicens benedicã tibi, & mul-*
Ioan 8 *tiplicans multiplicabo ſemen tuum.* Hæc eſt tertia benedi-
ctio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam
Gen. 15. poſt victoriam, qua liberauit nepotem, quando occurrit
illi Melchiſedec, quãdo dixit ei Dominus: *Reſpice in cæ-*
lũ, & numera ſtellas ſi poteris: ſic erit ſemen tuũ. Et cre-
didit Abraham Deo: & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. C
Gen. 17. Aliam quando iuſſus eſt Abraham nominari, & ſignacu-
lum accepit circũciſionis. Tertiam hic, quãdo dilectiſſi-
mum filium ſuum in holocauſtum Deo non dubitauit
offerre. Hæc iterùm benedictio præſtitit ſuperioribus.
In illis enim propagationem ſeminis Abrahæ promiſit
futuram: in hac autem ait. *Et benedicentur in ſemine tuo*
al. re- *omnes † gentes terræ, quoniam audiſti vocem meam.* Et nos
ges. ergò audiamus vocem Dei noſtri, & obediamus præce-
ptis eius, ſi volumus apud eum inuenire gratiam.

Geneſis Cap. XXIII.

FVit autem vita Sarræ anni centum viginti-ſeptem: & mortua eſt Sarra in ciuitate Ar- D bec, quæ eſt in conualle: hæc eſt Chebron in terrâ Chanaam. Venit autem Abraham plangere Sarram & flere. Et ſurrexit Abraham à mortuo, & dixit filiis Chet, dicens: Aduena & peregrinus ego ſum vobiſcum: date ergò mihi poſſeſſionem vobiſcum, & ſepeliam mortuum meum à me. Reſponderunt autem filij Chet ad Abraham, dicentes: Non, domine; audi autem nos: Rex à Deo es tu in nobis: in electis ſepulchris noſtris ſepeli mortuum tuum: nullus enim noſtrum non prohibebit ſepulchrum ſuum à te, vt ſepelias mortuum tuum illic. Surgens autem E Abraham adorauit populum terræ, filios Chet: & loquutus eſt ad eos Abraham, dicens: Si habetis in animâ veſtrâ vt ſepeliam mortuum meum à facie meâ, audite me: Loquimini pro me Ephron filio Saar, & det mihi ſpeluncam duplicem, quæ eſt eius, exiſtentem in parte agri ſui. Argento digno det mihi illam in vobis, in poſſeſſionẽ ſepulchri. Ephron autem ſedebat in medio filiorũ Chet. Reſpondẽs autem Ephron Chettæus ad Abraham dixit, audientibus filiis F Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem, dicens: Apud me eſto, domine; & audi me: Agrum & ſpeluncam quæ in eo, tibi do; coràm omnibus ciuibus meis dedi tibi, ſepeli mortuum tuum. Et adorauit Abraham coràm populo terræ. Et dixit Ephron in aures coràm populo terræ: Quoniam apud me es, audi me: Argentum agri accipe à me, & ſepeliam mortuum meum illic. Reſpondit autem Ephron Abraham: dicens: Nequaquàm, domine; audiui enim quadringentarum didrachmarum argenti: ſed quid vtique eſſet hoc inter me & te? Tu autem mortuum tuum ſepeli. Et audiuit Abraham Ephron, & reſtituit Abraham Ephron argentum, quod loquutus eſt in aures filiorũ Chet, quadringentas didrachmas argenti probati mercatoribus. Et ſtetit ager Ephrõ, qui erat in ſpeluncâ duplici, quæ eſt ſecundùm faciem Mambre, ager & ſpelunca quæ erat in eo, & omnis arbor quæ erat in agro, quæ eſt in terminis eius, in circuitu, Abraham in poſſeſſionem coràm filiis Chet, & omnibus ingredientibus in ciuitatem. Poſt hæc autem ſepeliuit Abraham Sarram vxorem ſuam in ſpeluncâ agri duplici, quæ eſt corã Mambre: hæc eſt Chebron in terrâ Chanaan. Et confirmatus eſt ager & ſpelunca quæ in eo, Abraham in poſſeſſionem ſepulchri, à filiis Chet.

De morte vxoris Abrahæ, fletúq; eius, & ſepulturæ officio.

CAP. IX.

LOcus qui legitur, habet mortem vxoris, fletũ mariti, ſepulturæ officium quibus maritalis affectus probatur. *Et ſurrexit* (inquit) *Abraham à mortuo.* Docemur vt non diutiùs inhæreamus mortuis; ſed quantùm ſatis eſt officij deferamus. Feſtinauit autem pro loco ſepulchri pretium ſoluere, cùm gratis daretur, vt non in alienis locis; ſed noſtris potius ædificemus tumulos parentum vel proximorum: Sæpè enim cum alienationibus poſſeſſionum venales fiunt quæ in iiſdem locis ſepultæ ſunt. Hoc autem ideò Abraham fecit, quia nondum erant huiuſmodi Dei templa, in quibus Fidelium in Domino reliquiæ conderentur.

Geneſis Cap. XXIV.

ET Abraham erat ſenior, prouectus diebus: & Dominus benedixit Abraham per omnia: Et dixit Abraham puero ſuo ſeniori domus ſuæ, principi ſuorum omnium: Pone manum tuam ſubter femur meum, & adiurabo te per Dominum Deum cæli & Deum terræ, vt non accipias vxorem Iſaac filio meo de filiabus Chananæorum, cum quibus ego habito inter ipſos: ſed in terram meam vbi ego natus ſum ibi, & in tribum meã, & accipies vxorem filio meo Iſaac inde. Dixit autem ad eum ſeruus: Si igitur non voluerit mulier venire mecum retrò in terram hanc, reducam filium tuum in terram, vnde E egreſſus es inde? Dixit autem ad eum Abraham: Attende tibi, ne reducas filium meum illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terrâ in quâ natus ſum, qui locutus eſt mihi; & iurauit dicens: Tibi dabo terram hanc & ſemini tuo, ipſe mittet Angelum ſuum ante te, & accipies vxorẽ filio meo inde. Quòd ſi noluerit mulier venire tecum in terram hanc, purus eris à iuramento meo hoc: F tantùm filium meum ne reducas illuc. Et poſuit puer manum ſuam ſub femore Abraham, domini ſui, & iurauit ei de verbo hoc. Et accepit puer decem camelos de camelis domini ſui, & de omnibus bonis domini ſui cum ipſo, & ſurgens profectus eſt in Meſopotamiam, in ciuitatem Nachor: Et fecit quieſcere camelos extrà ciuitatem apud puteum aquæ, ad veſperum, quando egrediuntur aquatrices, & dixit: Domine Deus domini mei Abraham, proſperum fac coràm me hodie, & fac miſericordiam cum do-

mino meo Abraham. Ecce ſteti in fonte aquæ: at filię hominum habitantium ciuitatem egrediuntur ad hauriendam aquam. Et erit virgo cui vtique ego dixero: Inclina hydriam tuam, vt bibam: & dixerit mihi: Bibe, & camelos tuos potabo, donec vtique ceſſent bibentes, hanc præparaſti ſeruo tuo Iſaac. Et in hoc cognoſcam quòd feciſti miſericordiam cum Domino meo Abraham. Et factum eſt, antequàm perficeret ipſe loquens in mente, & ecce Rebecca egrediebatur, genita Bathuel filio Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam ſuper humerum: & virgo erat ſpecioſa aſpectu valdè, quam vir non cognouerat. Deſcendit autem ad fontem, & impleuit hydriam, & aſcendit: Cucurrit autem puer in occurſum ipſi, & dixit ei: Pota me parum aquæ de hydriâ tuâ. Illa autem dixit: Bibe, domine. Et feſtinauit, & depoſuit hydriam ſuper brachium ſuum, & potauit eum, donec ceſſauit bibens. Et dixit: Et camelis tuis hauriam aquam, donec vtique omnes bibant. Et feſtinauit, & euacuauit hydriam in adaquatorium, & cucurrit iterùm ad puteum vt hauriret: & hauſit aquam omnibus camelis. Et homo conſiderabat eam, & tacebat vt cognoſceret, ſi proſperam fecit Dominus viam ſuam, an non. Factum eſt autem quando ceſſauerunt omnes cameli bibere, accepit homo duas inaures aureas vnius drachmæ ponderis: & duas virias in manibus eius, decem aureorum pondus earum: & interrogauit eam, & dixit: Filia cuius es? indica mihi: & ſi eſt apud patrem tuum locus nobis ad manendum. Et dixit ei: Filia Bathuel ſum Melcha quem peperit Nachor. Et dixit ei, Paleæ & pabula multa apud nos: & locus ad manendum. Et complacens homo, adorauit Dominum, & dixit: Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non reliquiſti iuſtitiam tuam & veritatem à Domino meo Abraham, méque proſperè duxit Dominus ad domum fratris domini mei, ad accipiendam vxorem filio ſuo. Et currens puella nuntiauit in domum matris ſuæ ſecundùm verba hæc. At Rebeccæ erat frater, cui nomen Laban: & cucurrit Laban ad hominem foras ad fontem. Et factum eſt quando vidit inaures & virias in duabus manibus ſororis ſuæ, & quando audiuit verba Rebeccę ſororis ſuæ dicentis: Sic loquutus eſt mihi homo: & venit ad hominem, ſtante ipſo iuxtà camelos prope fontem, & dixit ei: Huc ingredere, benedicte Domini, & cur ſtetiſti foris? Ego autem præparaui domum & locum camelis. Ingreſſus eſt autem homo in domum; & deſtrauit camelos, & dedit paleas & pabula camelis, & aquam pedibus ipſius, & pedibus virorum qui cum eo, & appoſuit illis panes ad comedendum, qui dixit: Non comedam, donec loquar ego verba mea. Et dixit: Loquere. Et dixit: Seruus Abraham ſum ego. Dominus autem benedixit domino meo valdè, & exaltatus eſt, & dedit ei oues & vitulos, aurum & argentum, & ſeruos, & ancillas, camelos & aſinos. Et peperit Sarra mulier domini mei filium vnum domino meo, poſt-

G quàm conſenuit ipſe, & dedit ipſi quęcumque erant ei. Et adiurauit me dominus meus, dicens: Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos ego habito, in terrâ eorum: ſed ad domum patris mei perges, & ad tribum meam, & accipies vxorem filio meo. Et dixi domino meo: Ne fortè non veniat mulier mecum? Et dixit mihi: Dominus Deus cui complacui coràm eo, ipſe mittet Angelum ſuum tecum, & proſperabit viam tuam, & accipies vxorem filio meo
H de tribu meâ, & de domo patris mei: tunc innocens eris à maledictione meâ: Quando enim veneris ad meam tribum, & nun tibi dederint, eris innocens à iuramento tuo. Et veniens hodie ad fontem, dixi: Domine Deus domini mei Abraham, ſi tu proſperam facies viam meam, in quâ nunc ego ambulo in eâ: ecce ſteti ſuprà fontem aquæ, & filiæ hominum ciuitatis egrediuntur ad hauriendam aquam. Et erit virgo, cui vtique ego dixero: Pota me parùm aquæ de hydriâ tuâ: &
I dixerit mihi: Bibe tu: & camelis tuis hauriam aquam: hæc mulier quam præparauit Dominus ſuo ſeruo Iſaac, & in hoc cognoſcam quòd feciſti miſericordiam domino meo Abraham. Et factum eſt antequàm ego perficerem loqui in mente meâ, & ecce ſtatim Rebecca egreſſa eſt, habens hydriam ſuper humerum: & deſcendit ad fontem, & hauſit aquam, & dixi ei: Pota me parùm aquæ, & feſtinans depoſuit hydriam ſuam à ſeipsâ, & dixit: Bibe tu, & camelis tuis potum dabo. Et bibi,
K & camelos meos adaquauit, & interrogaui eam, & dixi: Cuius filia es? nuntia mihi. Illa autem dixit: Filia Bathuel ſum ego, filij Nachor, quem peperit ei Melcha. Et circumpoſui ei inaures, & virias circà manus eius, & complacens adoraui Dominum, & benedixi Dominum Deum domini mei Abraham, qui proſperauit me in viâ veritatis, vt acciperem filiam fratris domini mei filio ſuo: Si ergò facitis vos miſericordiam & iuſtitiam cum domino meo,
L nuntiate mihi: ſi autem non, nunciate mihi, vt reuertar ad dexteram vel ad ſiniſtram. Reſpondentes autem Laban & Bathuel, dixerunt: A Domino egreſſa eſt res hæc, non poterimus tibi contradicere malum aut bonum. Ecce Rebecca coràm te, tollens reuertere, & ſit vxor filio domini tui, ſicut locutus eſt Dominus. Factum eſt autem cùm audiret puer Abraham verba eorum, adorauit ſuper terram Dominum. Et proferens ſeruus vaſa argentea & au-
M rea & veſtem, dedit Rebeccę: & dona dedit fratri eius, & matri eius: & comederunt, & biberunt ipſe & viri cum eo exiſtentes, & dormierunt. Et ſurgens puer manè, dixit: Dimittite me, vt vadam ad dominum meum. Dixerunt autem fratres eius & mater: Maneat virgo nobiſcum dies quaſi decem, & poſt hoc profiſciſcetur: Ille autem dixit ad eos: Ne detineatis me, & Dominus proſperauit viam meam: Dimittite me, vt pergam ad dominum meum. Dixerunt autem: Vocemus puellam, & interrogemus os eius. Et vocauerunt Rebeccam, &

dixerunt

dixerunt ei: Ibis cum homine iſto? Illa autem dixit: Vadam, & dimiſerunt Rebeccam ſororem ſuam, & ſubſtantiam eius, & puerum Abraham, & eos qui cum eo. Et benedixerunt Rebeccam ſororem ſuam, & dixerunt ei: Soror noſtra es, fias in millia millium, & ſemen tuum poſſideat ciuitates aduerſariorum. Surgens autem Rebecca, & ancillæ eius aſcenderunt ſuper camelos, & abierunt cum homine. Et accipiens puer Rebeccam, abiit. Iſaac autem ambulabat per deſertum, iuxtà puteum viſionis. Ipſe autem habitabat in terrâ ad Africum. Exiuit autem Iſaac exercere ſe in campum ad meridiem, & reſpiciens oculis vidit camelos venientes. Et reſpiciens Rebecca oculis vidit Iſaac, & deſiliit à camelo, & dixit puero: Quis eſt homo ille qui venit in agro, in occurſum noſtrum? Dixit autem puer: Hic dominus meus. At illa accipiens pallium, caput ſuum obnubere cœpit. Et narrauit puer Iſaac cuncta verba quæ fecit. Intrauit autem Iſaac in domum matris ſuæ, & accepit Rebeccam, & fuit illius vxor, & dilexit eam. Et conſolatus eſt Iſaac de Sarrâ matre ſuâ.

Curat Abraham prouidere vxorem filio ſuo Iſaac, mittit ſeruum, qui ducit Rebeccam, & datur Iſaac in vxorem.

CAP. X.

ET Abraham erat ſenior promotus diebus, &c. Senuerat itaque Abraham quod bòni eſt patris, debuit vxorem prouidere filio; ſed propter oraculum Dei non poterat redire eò, vnde iuſſus erat exire. Habitabat autem in terris Chananæorum, ex quorum genere legitimam ſucceſſionem ſibi quærere fugiebat. (Gen. 12.) *Et vocauit puerum ſeniorem domus ſuæ,* (Gen. 24.) & dixit ei vt iret in Charran, & de proximis ſuis vxorem peteret iuniori domino ſuo. Diſce hinc quòd etiam ſenioris ætatis ſeruuli pueri dicantur à dominis, vel à quibuſque potioribus. Vnde & quidam poeta hoc ſequendum putauit, ſiue in eorum vſu qui ſibi docti & ſapientes videntur, ipſe hoc reperit, ſiue de noſtris ipſe transtulit, ſiue tranſlatum inuenit:

Paſcite, vt antè boues, pueri! ſubmittite tauros. (Virg. in Bucol. Ecl. 1.)

Vnde & pueros dicimus, quando ſeruulos ſignificamus non ætatem exprimentes; ſed conditionem. Aduerte nũc virtutem boni patrisfamilias, & conſidera primùm, quod munus, & cui mandet, vt & tu ita inſtituas ſeruulos vt liberis tuis paternum affectum deferant, & officia exequantur. Inuentus eſt de ſeruulis ſenior; & tamen qui ad vxorem prouidendam domino iuniori eligeretur, & conſtrictus vt iuraret. & immitteret manum ſubter femur domini ſui. Per femur generationem intelligimus: generatio autem Abrahæ Chriſtus eſt. Vnde Apoſtolus ait: *Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius. Non dicit: Et ſeminibus, quaſi in multis; ſed ſicut in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus:* (Gen. 3. Gen. 9.) oſtendens per ipſum nobis ſanctum Sacramentum, per ipſum tutum auxilium fore. Conſtringit autem eum vt non de ſemine Chananæorum vxorem accerſeret domino ſuo, quorum generis auctor patrem non honorauerat, & ideò maledictionis hæreditatem tranſmiſit in ſuos: vt cognoſcamus fidem, & quandam hæreditatem de auctoris proſapiâ in iis requirendam, quos nobis velimus adiungere: *Cum ſancto enim ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris.* (Pſ. 17.) Si hoc in aliis, quantò magis in coniugio, vbi vna caro, & vnus ſpiritus eſt: (Gen. 2. 28. q. 1. c. caue & l. 4. ſent. di. 38. §. poſt hæc.) Quomodò autem poteſt congruere charitas, ſi diſcrepet fides? Et ideò caue, Chriſtiane! gentili aut Iudæo filiam tuam tradere. Caue, inquam, gentilem aut Iudæam atque alienigenam, hoc eſt hæreticam, & omnem alienam à fide tuâ vxorem accerſas tibi. Prima coniugij fides, caſtitatis gratia eſt. Si idola colat, quorum prædicantur adulteria, ſi Chriſtum neget, qui præceptor & remunerator eſt pudicitiæ: quomodò poteſt diligere pudicitiam? Si Chriſtiana ſit, non eſt ſatis, niſi ambo initiati ſitis Sacramento baptiſmatis. Simul ad orationem nocte vobis ſurgendum eſt, & coniunctis precibus obſecrandus Deus. (1. Cor. 7.) Accedit aliud inſigne caſtimoniæ, ſi credas à Deo tibi quod ſortitus eſt coniugium datum. Vnde & Salomon ait: *Deo præparatur viro vxor.* (Prou. 19.) Non poſſunt hoc diſpares fide credere, vt ab eo quem non colunt, putent ſibi connubij impertitam gratiam. Ratio docet, ſed ampliùs exempla mouent. Sæpe illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit diſcedere. Et ideò tu vel amori conſule, vel errorem caue. (3. Reg. 11.) Primùm ergò in coniugio religio quæritur. Ideò Abraham proximam quæſiuit dare vxorem filio ſuo. Et tu proximam quære. Quis eſt proximus? *Qui fecit,* inquit, *miſericordiam.* In Euangelio hoc dixit Dominus Ieſus. (Luc. 10.) Et tu proximam ſeminis Abrahæ require, & propinquam proximi tui. Semen Abrahæ Chriſtus ipſe eſt proximus omnium, qui ſuper omnes fecit miſericordiam, tollens peccatum mundi. (Ioan. 1.) Diſce deinde quid in vxore quęratur: non aurum, non argentum quæſiuit Abraham, non poſſeſſiones; ſed gratiam bonæ indolis. Deinde interrogatus, ſi nollet venire mulier, vtrumnam eò filium domini ſui duceret, ait: *Attende tibi ne reuoces filium meum illò. Dominus Deus cæli & Deus terræ, qui accepit me de domo patris mei, & de terrâ in quâ natus ſum, qui locutus eſt mihi, & iurauit dicens: Tibi dabo terram hanc, & ſemini tuo, ipſe mittet Angelum ſuum ante te, & accipies filio meo vxorem inde. Quòd ſi noluerit te cum venire mulier in terram hanc, purus eris à iuramento hoc.* Quò proficiat hoc, conſidera diligentiùs. Non licet tibi accipere alienigenam. Sanè ſi Chriſtianam ſe faciat, & laudem habebis ex eâ. Ne te quoque ſi recuſauerit Chriſtiana fieri, ſtudium nuptiarum à fide deflectat, inſtruit lectio. Abraham enim ſequentem deduci admonuit, reſidentem non expeti, nec eò filium pergere. Sanè domini ſui, qui ſe ab incolatu terræ in quâ habitabat, adduxerat, non deſituram miſericordiam, vt præiret ſtudio petitoris, & puellæ inclinaret animum. Quaſi Propheta hoc dixit in cauſâ filij, & quaſi moralis doctor docuit te ſperare de Domino, quòd iuuare dignetur incrementum fidei quærentem. *Et ſurgens puer profectus eſt in Meſopotamiam:* & iuxtà voti ſeriem quod proficiſcens ſeruulus vouerat, *occurrit ei Rebecca, habens hydriam ſuper humerum, virgo ſpecioſa aſpectu valdè, quam vir non cognouerat. Deſcendit autem ad fontem, & impleuit hydriam, dedit puero bibere, & adaquauit omnes camelos eius.* Vnde puer Abrahæ, accepit inaures aureas ſingularũ drachmarum, & duas virias dedit in manu eius, decem aureorũ pondus earum, & quæſiuit ab eâ ſi locus eſſet hoſpitio, & cuius eſſet filia. Simplicitas quidem moralis exprimitur, quòd nullus fuerit vel in coniugij petitione ambitioni locus; ſed Dominus præſul coniugij petitionem impleuerit. Tamen ſpectare licet Eccleſiæ myſteria. Vbi inuenitur Eccleſia, niſi in Meſopotamiâ? Inde quæritur, ibi accerſitur, ibi duobus ſtipatur fluminibus, lauacro gratiæ, & fletu pœnitentiæ. Etenim niſi peccata propria defleueris, niſi gratiam baptiſmatis acceperis, non tibi acquiritur Eccleſiæ fides, & quędam coniugalis copula. Muniunt eam Tygris, hoc eſt prudentia, & Euphrates, hoc eſt iuſtitia, & illuminatio fructuoſa, à barbaris ſeparans gentibus: *Virgo autem ſpecioſa aſpectu valdè,* cuius decorem nulla corrupit ętas. Specioſa valdè; quia ſpecioſus & ille præ filiis hominum qui eam acquiſiuit ſibi. (Pſal. 44.) *Quam vir non cognouerat.* nulli enim viro erat copulæ ius; ſed ſoli Chriſto debita. (1. Cor. 11.) *Habens hydriam ſuper humerum,* quâ lauat actus hominum. Et quia ex congregatione gentilium conſtat, quâ ſuos lauit: ideò legis, quia *deſcendit ad fontem, & impleuit hydriam & aſcendit.* Samaritana illa venit ad fontem, ſicut in Euangelio ſcriptum eſt; (Ioan. 4.) ſed non deſcendit: puteus enim ei videbatur altus, nec impleuit hydriam. Denique ait: Reliquit hydriam mulier. (Ibid.) Reliquit; vnde non habuit quo actus ſuos lauaret. Hæc ſola deſcendit, hęc ſola cognouit fontem verum: hoc eſt, non aquæ fontem; ſed vitæ ęternæ, ſicut dixit Dauid: *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lu-* (Pſ. 35.)

Ioan. 4. *mine tuo videbimus lumen* Ideòque habuit quod daret ſi-
tientibus, quia credidit: Nam quæ non credebat, ait fonti
Matt. 5. huic volenti ſibi potum dare: *Vnde mihi habes dare aquã
viuam*. Hæc autem habuit vnde non ſolùm puerum; ſed
etiam camelos adaquaret, quæ non ſolùm iuſtos rigare
conſueuit; ſed etiam iniuſtos replere. Ideò accepit inau-
res aureas, & virias quas miſit Abraham, tamquàm me-
ritorum ſuorum præmia. Fortaſſe audientes hæc filiæ,
quæ ad gratiam Domini tenditis, & vos prouocemini vt
habeatis inaures & virias, & dicatis: Quomodò prohi-
bes nos, Epiſcope! vt habeamus quod Rebecca accepit
pro munere, & hortaris vt ſimiles ſumus Rebeccæ? Sed
non has inaures Rebecca habebat & virias, quæ lites in
Eccleſiâ ſerere ſolent, quæ labuntur frequenter: alias in-
aures habebat, alias virias, quas vtinam vos habeatis. In-
aures Rebeccæ pij auditus inſignia, & viriæ Rebeccæ or-
namenta factorum ſunt. Has inaures habebat, quæ non H
grauarent aurem; ſed demulcerent: has virias, quæ ma-
num non materiali auro onerarent; ſed ſpiritali actu le-
uarent: Ideò & fratri & parentibus in hoc placuit ornatu.
Et tu ſume inaures quas tibi Abrahã reliquit: ſume quas
tranſmiſit virias. Audi verba Domini Dei tui, ſicut ipſe
audiebat: exequere iuſſa, ſicut ipſe properauit implere:
Rom. 9. Inquit enim: *Et appoſuit illis panes ad comedendum, qui
dixit: Non comedam donec loquar ego verba mea*. Pulcher-
rimus hic eſt locus ad inſtruendos eos quibus aliquid in-
iungitur, quòd non priùs mãducauit puer Abrahæ appo-
ſitũ ſibi panem, quàm mandatum domini exequeretur.
Quo impetrato, vaſa aurea & argentea & veſtem dedit
Rebeccæ. Vbi ſponſata eſt Eccleſia, accepit vaſa aurea &
2. Cor 4. argẽtea, in quibus eſſet theſaurus fidei: *Sunt etenim vaſa
in honorem ſunt, & in contumeliam*. Quæ ſint ea vaſa, au- I
di: *Habemus theſaurum in vaſis fictilibus*. Vaſa fictilia,
corpora noſtra ſunt: fides noſtra theſaurus eſt. Et fortaſſe
iam etiam ipſa corpora noſtra, quæ theſaurum habent,
aurea ſunt, quia ſunt plena prudentiæ: & argentea vaſa
32. q. c. ſunt, quæ videntur mandati cæleſtis alloquiis refulgere.
2 hono- Honorantur autem & parentes muneribus. Conſulitur
rantur. puella non de ſponſalibus (nam illa iudicium expectat
parentum: non eſt enim virginalis pudoris eligere ma-
ritum) ſed etiam deſponſata viro de profectionis conſu-
litur die. Nec immeritò dilationem non attulit: iure ete-
nim properare debuit ad maritum. Vnde illud Euripi-
deon, quod mirãtur plerique vnde tranſlatum ſit, mani-
feſtum eſt: Ait enim in perſonâ mulieris, quæ tamen ma-
G ritum volebat relinquere, & ad alias petebatur nuptias:

Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς Euripi-
Μέριμναν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε. des in

Hoc eſt, Sponſalium quidem meorum pater meus cu- Andro-
ram ſubibit: hoc enim non eſt meum. Ergò quod & ipſi macha.
Philoſophi mirati ſunt, ſeruate virgines. Mulier etiam
quæ amiſſo citò marito, adoleſcentula laqueum infirmi-
tatis ſuæ timet incidere, ſi vult, nubat tantùm in Domi- 1. Cor. 7
no, vt electionem mariti parentibus deferat, ne appe-
tentiæ procacioris æſtimetur auctor, ſi ipſa de nuptiis ſuis
electionem ſibi vendicet: Expetita enim magis debet vi-
deri à viro, quàm ipſa virum expetiſſe. Verecundiam
præmittat, antequàm nubat, quò ipſum coniugium plus
commendet verecundia: Sed illi verba imitantur, opera
imitari nequeunt. Ineſſe quoque in eo præclarum Eccle-
ſiæ myſterium liquet, eò quòd nemo auſus ſit eam ante Luc 14.
H Chriſtum vocare: Soli enim Chriſto hæc erat vocanda-
rum nationum repoſita prærogatiua. Vocata autem non
fecit moram, & ideò acceptior Domino, quia populus
Iudæorum, qui erat ad cœnam vocatus, dignus non fuit
venire: congregatio autem gentium ſimul vt accerſiri ſe
vidit, occurrit. Denique vt ſcias non ſine myſterio eſſe,
cùm veheretur camelo, venit ad ſponſum, eò quòd po-
pulus nationum belluinâ quadam horridus meritorum
deformitate, qui formæ ſuæ nullum haberet decorem, fi-
dem eſſet atque conſenſum Eccleſiæ recepturus. Nec
illud otioſum, quòd cùm veniret Rebecca, vidit Iſaac de- 30. 3 ſ.
ambulantem: & cùm interrogaſſet, quis eſſet, cognito e nos d.
quòd ipſe eſſet cui doceretur vxor, deſcendit, & caput Ind.
ſuum pallio obnubere cœpit, docens verecundiam nup-
I tiis præire debere: Inde enim & nuptiæ dictæ, quòd pu-
doris gratiâ puellæ ſe obnuberent. Diſcite ergò virgines,
quemadmodùm ſeruetis verecundiam, ne intecto capite
prodeatis ante extraneos, cùm Rebecca iam deſponſam
deſignatum maritum aperto capite non putauerit viden-
dum. Quis ille eſt ſeruulus qui prouidit has nuptias? V- Act 15.
nus vtique de Apoſtolis, & ille maximè qui ait: *Viri fra-* 1. Tim
tres! vos ſcitis quia à diebus antiquis in nobis Deus elegit 2.
ex ore meo audire nationes verbum Euangelij. Vel ille qui
doctor appellatus eſt gentium. Ipſi enim cùm audiuntur, Ioan. 1.
acquirunt Chriſto animam, vt credat quæ antè non cre- & 12.
didit: & cupientibus Chriſtum videre, vt ait Ioannes E-
uangeliſta, ſermonibus demonſtrant ſuis. Denique A- Gen. 25
braham celebratis filii nuptiis, longæuâ ætate, & bonâ
ſenectute compleuit diem.

S. AMBROSII DE ABRAHAM LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium Libri ſecundi de Abraham.

Agit de vitâ, geſtis & virtutibus Abrahæ, in quo ſanctus Doctor Ambroſius iuſtum & ſapientem Chriſtianum delineare & ad viuum formare videtur.

CAPITA LIBRI.

1. *De continuatione huius Libri ad præcedentem, cum profundioris intellectus apertione: & quã ratione menti dicatur, ſicuti & Abrahæ dictum eſt, vt exeat de terrâ, cognatione, & domo ſuâ, quomodò etiam volens perfectam purgationem conſequi, à tribus ſe debeat disiungere.*
2. *De exitu Abrahæ, quemadmodùm locutus eſt ei Dominus: & quòd proceſſus illius viri propoſitus ſit ad imitandum, & ſcriptus ad exprimendum: ac qualiter reformet ſe mens in Abraham, & per gradus & incrementa ſe colligat.*
3. *De perambulatione Abrahæ vſque ad locum vbi Dominum ſibi apparentem vidit: quem, quamdiu Chaldeus fuit, videre non poterat, & quòd etiam mens quamdiu Chaldaicis erroribus inflectitur, Deum non videt: de ædificatione quoque aræ per Abraham, & inuocatione nominis Domini.*
4. *De abitu Abrahæ, & de moratione in deſerto, deſcenſúque in Ægyptum; quòd etiam mens tunc probetur ac tentetur, quando eſt in deſerto: quid præterea ſignificet quòd Abraham deſcendens in Ægyptum dixit Sarræ, ne ſe vxorem, ſed ſororem eius appellaret: quin etiam increpatio Abrahæ per regem Ægypti, vxoriſque reſtitutio, & abeundi licentia.*
5. *Diſceſſus* Abrahæ *de Ægypto cum vxore ſuâ Sarrâ quid ſignificet: quid etiam quòd eò inducitur rediiſſe, vnde in Ægyptum deſcenderat, cur præterea diuitias eius Scriptura expreſſerit: & vtrùm Lot quoque nepos eius diues fuerit.*
6. *Quâ ratione ſcriptũ ſit:* Et Lot qui ambulabat cũ-

Abraham, cur etiam dictum ſit quòd non capiebat eos terra: qui prætereà ſint paſtores, & quorum animantium: quæ rixa inter paſtores Abrahæ, & inter paſtores Lot, & quomodò illam ſedare curauerit Abraham: quanta quoque præmiſerit, ne Lot diſcedere cogeretur: de inſolentià denique ipſius Lot, & electionis neſcientià: & quid nos eligere debeamus.

7\. *Quomodò ex locutione Domini ad Abraham, & oſtenſæ ſibi terræ promiſſione doceamur quantùm mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus exhauſtis proficiat: quemadmodùm etiam inſtruamur ex triumpho quatuor regum contrà quinque, quantum vitia vitiis adiuncta noceant.*

8\. *Quemadmodùm ex oblatione Melchiſedech admoneatur mens plena prudentiæ ac iuſtitia, vt deuotior ſit ergà Dei cultum: quódque expeditione regis Sodomorum, vbi ſe viciſſe putat, tentari ſe diſcat: & qualiter ex Abrahæ reſponſione contagium intemperantiæ declinare poſſit: cur prætereà poſt euentum belli mercedem Dominus ſpopóderit. Quid denique ſignificet quòd Abrahæ cura poſteritatis fuit: ac de myſticà interpretatione totius ſacrificij Abrahæ.*

9\. *Quid ſibi velit quòd poſt ſolis occaſum exceſſus cecidit ſuper Abraham: & quomodo ei non tam quæ futura erant, declarabantur, quàm præſcribebantur quæ facienda forent: quid prætereà ſingulariter per ſuperiora Auctor ſignificari arbitretur.*

10\. *Quid ſignificetur oraculo Domini ad Abraham dicentis:* Semini tuo dabo terram hanc: *ad quid etiam pertineat Sarra vxor Abrahæ, quæ ſterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar ſignificet, quà ratione prætereà Sarra concluſa fuerit, & Agar filios pepererit.*

11\. *Quid nos doceat oraculum quod dictũ eſt Abrahæ,* Circũcidatis omne maſculinum veſtrum, *&c. quomodò etiam plerique moueantur ex hoc quod Dominus dixit:* Quoniam qui non fuerit circũciſus maſculus, *&c. quà ratione prætereà Sarræ vna littera fuerit addita, ac de futuri filij promiſſione: quid denique ſignificet quòd Abraham in faciem ceciderit: & de promiſſi confirmatione, & reſponſione Domini ad Abrahæ petitionem.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE ABRAHAM.

LIBER SECVNDVS.

De continuatione huius Libri ad præcedentem, cum pulchrà profundioris intellectus apertione, & quà ratione menti dicatur, ſicuti & Abrahæ dictum eſt, vt exeat de terrà, cognatione, & domo ſuà, quomodò etiam volens perfectam purgationem conſequi, à tribus ſe debeat diſiungere.

CAP. I.

MOralem quidem locum proſecuti ſumus, quà potuimus intellectus ſimplicitate, vt qui legunt, morum poſſint ſibi haurire magiſteria: Sed quia ex vtráque parte acuta eſt acies gladij, ex vtraque parte præliaris: ſimiliter verbum Dei,
Hebr.4. quod eſt acutius omni gladio acutiſſimo penetrans vſque
Lib. de Parad. cap.2. ad diuiſionem animæ, quócumque conuerteris, paratum inuenies & opportunum vt animam legentis pertranſeat ad reuelandum propheticarum Scripturarum ænigmata. Vnde non abſurdum reor, referre ad altiorem ſenſum, & per hiſtoriam diuerſarum perſonarum, virtutis formæ quendam proceſſum explicare: maximè cùm iam in Adam intellectus profundioris exordia deguſtauerimus: Adam etenim mentem diximus, Euam ſenſum eſſe ſignificauimus, ſerpentis ſpecie delectationem expreſſimus: ſed ibi de ſummâ beatitudine, & quadam naturali virtutum amœnitate per † circumuentionem ſenſus &
al. circũſcriptionem delectationis illecebram, refluxus ad culpam eſt; hîc autem ad profectum mentis ſpeculari datur. Hoc enim Le-
Gen.3. giſlator prouidè egit, vt quemadmodùm lapſum mentis demonſtrauit, vt illas erroris caueremus ſemitas; ità etiã proceſſum mẽtis, & quendã ſuperiorem reditũ ſignifica-
Gen. 9. ret, vt quemadmodùm infracta mens reformare ſe poſſit, cognoſceremus: Purgauerat enim terrã Dominus in diluuij infuſione, lauerat humanæ colluuioné fragilitatis: ſed non ſatis erat ad virtutum profectum, niſi vt inſtitueretur
Gen.17. homo quemadmodùm ſe regeret & gubernaret. Abraham mentis loco inducitur. Denique Abraham tranſitus dicitur. Ergò vt mens quæ in Adam totam ſe delectationi & illecebris corporalibus dederat, in formam virtutis ſpeciémque tranſiret, vir ſapiens nobis ad imitandum propoſitus eſt. Denique Abraham ſecundùm Hebræos & ſecundùm Latinos pater dictus eſt, eò quòd mens paternâ quadam auctoritate, cenſione & ſollicitudine

A totum gubernet hominem. Hęc ergò mens erat in Charrà, id eſt, in cauernis, obnoxia variis paſſionibus. Idcóque dicitur ei: *Exi de terrà tuà*, id eſt, de corpore tuo. Exiuit de hac terrâ ille cuius conuerſatio in cælis. *Et de cogna-* Gen.12.
tione, inquit, *tuà*: Cognati ſunt animæ noſtræ corporis ſenſus. Diuiditur in duo anima noſtra: in id quod eſt rationabile, & in id quod eſt irrationabile. In eo autẽ quod eſt irrationabile, ſenſus ſunt: ergò cognati ſunt partis rationalis, hoc eſt mentis. Et de domo tuâ, inquit, exi. Do- Gen.12.
mus mentis, prolatum eſt verbum: Sicut enim paterfamilias habitat in domo ſuâ, & in poteſtate habet quemadmodùm regat dómum ſuam; ità etiam mens in ſermonibus noſtris habitat, & gubernat verba noſtra, & vis eius ac diſciplina in ſermone elucet. Et bonus paterfamilias à primo veſtibulo domus æſtimatur: ità etiam de ſermonibus noſtris mens noſtra perpenditur. Denique
B etiam modulum vocis pulſat & reuocat. Ergò qui vult perfectam purgationem conſequi, diſiungat ſe ab his tribus, à corpore, à ſenſibus corporalibus, à voce in quibus ſunt omnes corporis paſſiones, & circumſcriptiones ſenſuum, quibus decipimur & illudimur: In nullo enim horum trium bonum. Non in carne, quamuis Epicuri ſchola, plerique etiam voluptuarij diuumpantur corporis delectatione: Neque in ſenſibus qui ſæpe luduntur, neque in ſono vocis, quæ falſis plerúmque animam demulcet cantibus, eſt perfectum bonum hoc incorruptibile. Manifeſta autem fides: Mortuo etenim homine, caro corrumpitur, ſenſus pereunt, vox amittitur, remanet mens
C immortalis, incorpoream vitam recipiens. Vnde in alteram terram vocatur plenam beatitudine, vbi non falſa pro veris, ſicut in hac vitâ; ſed viuam rerum cernat ſubſtantiam, eò quòd excuſà corporis, & ſenſuum, & vocis nebuloſâ quadam imagine, corruptibilem caliginem deponat, & reuelatâ facie beatæ vitæ, gratiam luſtret ob- Philip.3
tutu. *Benedicam*, inquit, *te*, *& faciam te in gentem ma-* Gen.12
gnam. Immortalitatem ſpondet, cùm genus promittit.
Genus etiam immortale videtur eſſe, perſonæ mortales 1.Cor.3
ſunt ſingulorum, vt hominum, vt equorum, vt apum. De Gen.12
quibus ait quidam. Eccleſ.3

At genus immortale manet. Virg.l.4 Georg.

Tamen multò illud melius quòd gentem magnam dixit Eccleſiæ perpetuam poſteritatem, & generationem 1.Pet.2.

al. &c. illam ſupernam, quæ verè magna eſt. † Itaque peccato G
al. ideò moriamur † Deo renaſcamur.

De exitu Abrahæ, quemadmodùm locutus eſt ei Dominus: & quòd proceſſus illius viri propoſitus ſit nobis ad imitandum & ſcriptus ad experimentum: ac qualiter reformet ſe mens in Abraham, & per gradus & incrementa ſe colligat.

CAP. II.

EXiit Abraham quemadmodùm locutus eſt ei Dominus. Hùic ferunt gentiles ſeptem Sapientum ſententiam: Sequere Deum; quaſi inuentum ſuum: cùm
longè anterior, non dico, Abraham; ſed Moyſes fuerit, H
Deut.13 per quem lex data eſt, dicens: *Poſt Dominum Deum
tuum ambulabis*. Exiuit ergò Abraham in quo non tam
perfectio eius quàm animæ eius deuotio, & mentis libertas exiuit de corporis vinculis, de illecebris delecta-
Gen.12. tionis. Denique ſic habes: Exiuit Abraham, quemadmodùm locutus eſt illi Deus. Suprà habes, Exi, dixiſſe Deũ,
in quo apertum imperium iubentis expreſſum: hìc habes
quemadmodùm locutus eſt illi Deus. Quaſi quidam
confabulationis affectus comprehenditur: omnia enim
fecit quæ ſtatuta ſunt. Ante factum igitur Deus dicit quaſi obnoxio, poſt factum loquitur quaſi amico: Amicus
eſt enim Deo, qui facit quæ imperata ſunt. Vnde & in E- I
Ioan. 15 uangelio ſuo dicit Dominus Ieſus: *Vos amici mei eſtis, ſi
feceritis quæ ego præcipio vobis: Iam enim non dicam vos
ſeruos*. Sed (vt dixi) proceſſus viri ſapientis propoſitus
eſt nobis ad imitandum, ſcriptus ad experimentum: nec
perfectio. Adhuc enim reformat ſe mens in Abraham,
quæ in homine primo lapſa eſt. Et ideò per gradus & in-
Gen.12. crementa ſe colligit. Vnde & addidit: *Et exiuit cum eo
Lot*, hoc eſt, declinatio. Id enim nominis ſignificat interpretatio: eò quòd viantes incognitam carpentes viam,
ſemitis aliquibus ſæpe falluntur, vt à directo deflectant
tramite: & tamen ſi prudentes ſunt, non deuiant; ſed
cunctabundi licet regionis ipſius contuitu viam colligunt: ità & Abraham nutabundus quidem; tamen tra- K
mitem veri ſequebatur. Ducebatur plerumque falsâ ſpecie bonorum; ſed non penitùs inclinabatur: Perfecti eſt
enim non deflectere, prudentis non penitùs declinare.
Solus autem ille nunquàm deflectit, de quo ſcriptum eſt,
Matt.1. *Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet Filium, & voca-
Eſai. 7. bis nomen eius Emanuel: butyrum & mel manducabit,
priuſquàm ſciat aut proferat mala, eliget bonum*: quoniam priuſquàm ſciat puer bonum aut malum, non cre-
Gen. 12 det malitiæ, vt eligat quod bonum eſt. Hoc Abraham
facere non poterat, vt priùs bona eligeret quàm mala
ſciret: ſed præceptis inhærebat cæleſtibus, ne declinaret
à vero. Ideò etiam ſeptuaginta & quinque annorum de- L
ſcribitur exiſſe de Charrà, quòd ſeptuageſimo perfecto
remiſſionis numero ſenſus is ſit qui poſſit inflecti: Delectationes enim horum ſenſuum faciunt, vt non ſemper
erecta ſit mens noſtra; ſed aliquando ſe inflectat, vt non
intra cauernas corporis; aut intrà latibula voluptatis
abſcondat. Tamen etiam in his cuniculis poſitus ità euaſit vt ſumeret vxorem ſuam, & nepotem, & omnem animam quaſcumque poſſederat in Charran: Prudentes
enim & continentes virtutis atque animæ poſſeſſores
ſunt, decorem morum manſuetorum eligentes. Qui autem amatores corporis ſunt, delectationibus eius irretiuntur: quia irrationabilium in corporis habitudine omnis virtus eſt; rationabilium autem in virtutibus animæ M
ac diſciplinis. Propterea ſcriptum eſt, quia poſſidebat
animam ſuam, tamquàm liberam regens, & nulli ſerui-
Ibidem. tuti obnoxiam. Hoc ergò habet intentio doctoris, eò
quòd etiam in illis diuerticulis & anfractibus conſtitutus, vel adhuc æui recentioris, vel nondum perfectioris
diſciplinæ, locum patentem ad vitia, non eſt ità inflexus
ad culpam vt demigrare non poſſet. Denique mentem
ſuam ab illà lubricâ poſſeſſione defendit & tranſtulit.

De perambulatione Abrahæ vſque ad locum vbi Dominum ſibi apparentem vidit: quem, quamdiu Chaldæus fuit, videre non poterat; quòd etiam mens quamdiu Chaldaicis erroribus inflectitur, Deum non videt: de ædificatione quoque aræ per Abraham, & inuocatione nominis Domini.

CAP. III.

ET *perambulauit*, inquit, *Abraham vſque ad locum* Gen.12.
Sychem, ad quercum altam. Nonne videntur ſuperflua eſſe, niſi rationem requiras, cùm & altitudinem
quercus non prætermiſerit? Sed vbi ratio eſt, nihil ſu-
perfluum: Sychem enim vel humerus, vel ceruix ſigni- Gen.48
ficatur, quod eſt laboris vel exercitationis indicium. Vnde & Iacob vir exercitatus filio ſuo Ioſeph eam præcipuam dedit. Ergò quia neque ſine dote naturæ, exercitatio ipſa per ſe perfectionem conferre poteſt, & naturæ
gratiâ deſtituitur, ſi deſit exercitatio (eſt enim ingenioſi adminiculum diligentia) inducitur is vir, ad cuius
imitationem formaris, ad naturæ gratiam adiunctâ
exercitatione, ità fundatior & excelſior factus, vt vſque ad quercum altam tranſiret. Quæ arbor vt alta, ità
etiam robuſta, indicio eſt, non facilè animam Abrahæ
ſæculi huius procellis eſſe curuatam; ſed manſiſſe ſublimem, vt ſe æternis inquiſitionibus ad altitudinem diuinæ cognitionis eleuaret. Denique continuò apparuit
illi Deus. Nuſquàm ſuperiùs habes quòd viſus eſſet illi
Deus. Vnde liquet eò referendum, quia quamdiu Chal- Gen. 12
dæus fuit, hoc eſt, non ſolùm in regione; ſed etiam in
opinione Chaldæorum, non poterat Deum videre, quem
intrà mundum quærebat: Chaldæi enim mundum ſupe- Gen.11.
riorem Deum dicũt, & erraticarum motu ſtellarum &
fixarum curſu regi aſſerunt ea quæ terrena ſunt, & quodam vinculo coerceri. Vnde & deos ſtellas appellauerunt, eò quòd eas dominatum quendam habere ſupernum credant, quia quædam ſtellis ad terrena compaſſio
eſt. Oportuit autem eos æſtimare; quia quod compatitur,
non imperatorium ius, nec dominatum quaſi Deus poſ-
ſit habere in eis quorum ægreſcit compaſſione, cùm ſit &
ipſe mortalis & corruptibilis. Mundus quoque cùm ſit
factus, vtique ipſe Deus non eſt; ſed operator & conditor eius; Ergò mens quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, non videt Deum, quem in his quæ videntur, non
in his quæ non videntur, eſſe putant: *Quæ enim videntur,* 2.Cor.4
temporalia ſunt; quæ verò non videntur, æterna. Sed non
temporalis Deus. Non igitur videtur. Non ergò mens ea
videt Deum quæ diſciplinam Chaldæorum ſequitur.
Vnde nec Abraham primum vidit. Quomodò autem poterat videre eum, ſuprà quem alterum eſſe arbitrabatur?
Vbi verò ad aliam demigrauit, non regionem; ſed veram
religionem, paratâ humilitati (hoc enim ſignificat Cha- Gen. 12
naan) tunc Deum videre cœpit, & eum cognoſcere eſſe
Deum cuius inuiſibili virtute aduertit ea regi & gubernari. Hoc ergò Scriptura docet, quia Abraham ſtellarum obſeruatione migrans, Deum vidit. Confirmatio
teſtimonij adiungitur; quia in loco aram Domino ædi- Ibid.
ficauit ei qui ſibi apparuit: Impreſſus eſt enim typus iſte
validus in animâ eius, & manifeſtata fides veritatis: Sup-
petit enim grato viro memoria, ingrato irrepit obliuio.
Illi hærent a quibus adiuuatur, iſti labuntur omnia quæ
conferuntur. Statuit autem aram; ſed non ſacrificauit.
Poſſet mouere, niſi meminiſſet proceſſus mentis huius
Scripturæ ſerie ſeruari. Et ideò ſpectabat à Deo genus
diſcere ſacrificandi: Aduertebat enim irrationabilis animantis & mutuæ pecudis ſacrificiũ, dignam diuino cultu hoſtiam non videri. Nondum in Iſaac typum cogno- Gen.22
uerat paſſionis futuræ, nondum Melchiſedech dederat Gen.14.
ei benedictionis gratiam, vt iſta cognoſceret. *Receſſit,* Gen. 12
inquit, *inde in montem, contrà Orientem Bethel*. Incrementum deuotionis montis ſignificat eminentia:
eius aſcenſio, indicium eſt vberioris proceſſus. Contrà Orientem ideò, quia prophetabat venturum iuſti- Malac. 4.
tiæ ſolem: quòd illic Sapientia pararet ſibi domum, & Prou.9.
inde per virginem, ſuum prædeſtinaret exortum. Volebat enim cognoſcendorum iam myſteriorum lu-

men accipere . . . enim ſole mundus itá ſplendore ſa- A pientiæ tota mens illuminabitur. Meritóque poſuit contrà Orientem Bethel: Domus enim Dei dicitur Bethleē in quâ natus eſt Chriſtus. Vnde ait per Prophetá Deus: *Et tu Bethlehem! non es minima inter principes Iuda. ex te enim exiet princeps, qui regat populum meum.* Non dixit contra Bethel; ſed tabernaculum ipſum Bethel appellauit: Eccleſia enim Iuſtorum eſt tabernaculum. Iam illa quis non miretur myſteria, quòd Bethel iuxtà mare Galilææ eſt ab Oriente? Etenim anima quæ meretur templum Dei appellari, vel Eccleſia, tunditur ſecularium curarum fluctibus; ſed non ſubruitur: cæditur; ſed non labefactatur, commotiones fluctuum & inſurrectiones paſſionum corporalium facilis premere ac mitigare. Spe- B ctat aliorum naufragia ipſa immunis & exors periculi, parata ſemper vt illuceſcat ſibi Chriſtus, atque illuminatione iucunditatem acquirat ſibi: Sicut enim oculi paſcuntur primo diei lumine: itá etiam mens noſtra alitur intuentis ſapientiæ, & quibuſdam eius radiis videtur ſplendeſcere: Viſibilis enim ſolis radiis terræ vaporantur; inuiſibiles autem radij cordis noſtri penetrant interiores receſſus. Iterùm ædificauit aram, & inuocauit in nomine Domini. Proceſſus fidei, in Domini inuocatione ſignificauit. Hoc adiecit ſuperioribus.

Luc. 2. — Mich. 5. — 2. Petr. 1 — Gen. 13.

De habitu Abrahæ, & de moratione in deſerto, deſcenſuque in Ægyptum quòd etiam mens tunc probetur ac tentetur, quando eſt in deſerto: quid præterea ſignificet quòd Abraham deſcendens in Ægyptum, dixit Sarræ ne ſe vxorem, ſed ſororem eius appellaret: quid etiam increpatio Abrahæ per regem Ægypti, vxoriſque reſtitutio, & abeundi licentia.

CAP. IV.

Ibidem. ET abiit Abraham, & demoratus eſt in deſerto. Tunc probatur mens, quando in quodam deſerto eſt, vbi nulla cupiditatum laſciuia, nulla abundantia pecuniæ, nullus ſumptus luxuriæ. Vtinam in hoc deſerto eſſe poſſim, deſtitutus ab omni incentiuo cupiditatum, derelictus ab omni delinquendi ſtudio, expoliatus iactantiâ & tumore: Sed quia vel Deus nos tentari patitur, vel ten- D tator incurſat, cùm ſibi videtur in deſerto mens eſſe quieta ab omni terrenarum voluptatum appetentiâ: in Ægyptum impellitur, vbi compungi poſſit: Stimulus enim mentis, caro noſtra eſt, & paſſiones eius compunctiones ſunt noſtræ. Ipſa eſt Ægyptus noſtra, hoc eſt caro noſtra, ipſa eſt afflictio. In hanc deſcendit mens noſtra, quando cogitat quæ carnalia ſunt: Tunc autem aſcendit quando inuiſibilia deſiderat. Ideò & Abraham dicitur deſcendiſſe in Ægyptum, vt affligeretur. Paritur hoc mens noſtra, interdum ſeparat ſe à corpore, feceruit vt ſingulariter agat, in corporalibus intendere atque adhærere cupiens. E Interdum propter colligationem animæ & corporis inclinatur ad carnales voluptates, quibus infirma ſubiicitur, fortior non tenetur. Afflictiones igitur forti viro coronæ ſunt, inualido infirmitates ſunt. Vnde & ille non timebat afflictiones, quibus probaretur meritò, qui di-

1. Cor. 7 cit: *Nam & cùm veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra; ſed in omnibus ſumus afflicti: foris pugnæ, intùs timores.* Sed vt deſcenderet in Æ-

Gen. 12. gyptum fames coëgit. Exoritur ſæua mentis fames, quando appetentia carnis huius exundat, & expectatæ aquæ ſaluti aduerſæ ſunt. Redigunt nos in anguſtias corporis, cùm habendi cupiditas irrepit luxuriæ ſuauitate, & cordis iactantiâ tentantur omnes; inflectitur etiam ſobrius F animus, deſcendit in Ægyptum, hoc eſt in afflictionem corporis: Sic tamen deſcendit, vt quaſi aduena ad tempus incolere, non quaſi ciuis poſſidere videatur: Iuſtus

Pſ. 118. enim dixit: *Aduena ſum in terrâ hac.* Et alibi: *Heu me,*

Pſ. 119. *quòd incolatus meus prolongatus eſt.* Deſcendens autem

Gen 12. Abraham in Ægyptum, hoc eſt, ad feros & barbaros mores; qui virtuti deferre neſcirent: ne nocerent per inuidiam, dixit Sarræ, ne ſe vxorem eius diceret; ſed ſororem eius appellaret. Et hunc grande virtutis myſterium, cui citò inuidetur. Et ideò vt inuidiam reprimat, humiliorem ſe præſtare debet. Non ſibi principatum ſu-

A per omnes vendicet: non ſibi ſoli ſapientiam præcipuam arroget. Hæc eſt quam ſibi Salomon vxorem acquiſiuit: Vxor enim præcipuè eſt viro debita. Itaque omnes cupiunt tali ſe copulâ dignos videri, vt doleant aliquem ſibi præferri. Quis tantâ ſolus potiatur pulchritudine? Soror autem quodam vel iure germanitatis, vel nomine, pleriſque ſociatur. Et ideò verum amatorem ſuum integrum ab iniuriâ reſeruat. Vnde videntes eam Ægyptij qui non poſſent diſcernere, nec virtutis formam agnoſcere, vulgari æſtimantes iudicio, induxerunt ad tyrannum, hoc eſt, ad mentem ſuperbam, quæ pondus ſapientiæ non ſuſtinuit, & ideò afflicta eſt: Etenim cùm animam improbam virtutis irritauerit ſermo, redarguit B eam culpæ, erroriſque pudore afficit, & prolapſionis torquet dolore: Namque dum in quadam ſumus delinquendi libidine, nebulis quibuſdam inſipientiæ mens obducitur, & fumo quodam iniquitatis oculi eius caligant, ne videat eorum quæ concupiſcit, deformitatem. Sed cùm omnis nebula tranſierit, & ſapientiæ fulgor fulſerit, gratia tormenta exercētur in quodam malè conſcij ſecretario. Itaque grauior noſtra mens index eſt conſcientiæ reatu, & iudicio pœnitentiæ. Quòd ſi vel ægra per culpam, vel inualida per infirmitatem non potuerit ferre ac perpeti virtutis præſentiam, dimittit eam, à ſeque relegat, ne patiatur eam volui in ſe, & adhærere cogitationibus ſuis. Et vt infirmiores oculi lucem refugiunt, itá mens inualida ſapientiæ fulgorem non ſuſtinet. Tales

Sap. 8. — Gen. 12

Mat. 8. C erant Geraſeni, qui rogabant vt tranſiret de finibus eorum Dominus Ieſus. Denique & iſte rex Ægypti ait ad

Gen. 12 Abraham: *Quid hoc feciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt; ſed dixiſti quia ſoror tua eſt, & ſumpſeram eam mihi vxorem? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recede hinc.* Intueamur animo intemperantem aliquem, qui intuitus caſtitatis gratiam, quodam captus eius decore ſequendam putet. Deinde pediſſequas eius neſciens quibus colligata inſedit, & ſtipata aduenit, ſobrietatem ſcilicet, modeſtiam ac verecundiam, parcimoniam cibi, fugam laſciuiæ, procacitatis petulantiæque, cautiorem ſeriam, ſollicitam cuſtodiam, ſubitò D aut ebrietatis ſuccenſus calore, aut ipſius carnis æſtu, ad occurſum formæ decentioris nequaquàm ſe teneat, nec legi carnis repugnet; nonne dicit: Putaui rem faciliorem, caſtimoniam ſequi: ſuprà humeros meos, ſuprà vires meas eſt. Rarus cui iſta iungatur. Vale caſtitas, recede, recede de finibus ſenſuum meorum. Recurre citò eò vnde huc veniſti, non ſuſtineo præſentiam tuam, affligor grauibus quæſtionibus, dum tenendam te arbitror, quam tenere non poſſum. Conuerſus deinde ad aliquem monitorem ſui, qui ſtuduerit in eius mentem inducere aſſuetudinem caſtimoniæ, allegans non arduam fore, E nec impoſſibilem; ſed pluribus ſuciam, finitimam ſtudioſis, conuenientem voluntariis. Quid hoc, inquit, fe-

Ibidem. ciſti mihi? Quare non dixiſti mihi quia vxor tua eſt? Hoc eſt, quæ non perfunctoriè; ſed legitimo teneatur coniugio, ſecum maximam veheret dotem, quæ inueheret grauia onera matrimonij, & duræ fœnus coniunctionis? Sed dixiſti ſororem, nullis adſtrictam legibus & naturæ ſociam, non iure aliquo dotalis cenſus ſuperbam ac potentem. Itaque imprudens onerum eius copulandam eam mihi & tenendam putaueram: ſed intellexi quòd pondus ſit in eâ & ſarcina. Ecce mulier tua, id eſt, ecce perſuaſio tua ante te, accipe, & †recede. Nolo ante me ſit, nolo in meis cogitationibus. Tolle te hinc cum tuis F conſiliis, cum tuâ admonitione, citò tolle, citò recede, moras tuas non fero, afflictiones ſunt mihi: ſatis eſt, quòd antè deceptus ſum; & miſit alumnos ſuos quibus vagatur plerumque mens intemperantior, voluens animo cogitationes luxuriæ, ambitionis, auaritiæ, & diuerſas illecebras offerens, vt eliminarent, ac longè propellerent caſtimoniam, ne recurſum faceret in eos fines quibus fuerat expulſa, quò ſecura iam & arbitrij ſerioris libera, in peccatis ſuis redargui non formidaret.

al. certe

Diſceſſus Abrahæ de Ægypto cum vxore ſuâ Sarrâ quid ſignificet? quid etiam quod eò inducitur rediſſe, vnde in Ægyptum deſcenderat, cur prætereà diuitias eius Scriptura expreſſerit; & vtrùm Lot quoque nepos eius diues fuerit.

CAP. V.

Gen. 13. Gen. 21. DIſceſſit itaque Abraham inde, habens ſecum vxorem ſuam Sarram, hoc eſt principalem, non ſeruientem. Ideò & dicitur illi: Audi Sarram vxorem tuam. Quæ enim ſeruitio delictorum ſe exuit, principatum habet, non ſeruitium. Mens ergò validior principalem virtutem ſecum habet, hoc eſt, imperitantem corporis ſenſibus non obedientem. Quæ de Ægypto ſecum omnia retulit, nihil ibi diſciplinarum ſuarum amiſit. Non colorata eſt intemperantia, Gen. 13. inſolentia, flagitiorum immodeſtia, non expoliata eſt amictu ſedulæ ſobrietatis, non exuta veſtimento pudoris. Erat diues valdè, vtpote cui nihil bonorum deerat, qui non alieni erat appetens, qui Ibidem. nullius indigebat quod ſuum dici vellet: Hoc eſt enim eſſe diuitem, quod ſatis voluntati ſit: Menſuram enim frugalitas habet, cenſus non habet, cuius modus in arbitrio quærentis eſt: Erat enim diues pecoribus, argento & auro. Quid ſibi hoc vult? Non mihi videntur in homine iuſto ſeculares diuitiæ laudari. Vnde in pecoribus corporales ſenſus intelligo, quia & ipſi irrationabiles ſunt, in argento ſermonem, in auro mentem. Meritò diues erat Abraham, quia regebat ſenſus irrationabiles. Denique & domuit, & manſuetos fecit, vt fierent rationabiles. Habebat ſermonem fidei calore ſplendidum, purgatum ſpiritalis gratiâ diſciplinæ, habebat mentem plenam prudentiæ. Et ideò auro comparatur mens bona, quia ſicut cæteris illud præſtat metallis, ità mens bona in homine cæteris potior eſt humanæ ſubſtantiæ portionibus. In tribus igitur cenſus ſapientis: in ſenſu, in ſermone, in mente: gradus quidam per ordinem factus, ſicut etiam in 1. Cor. 13. Apoſtolo legimus: *Manet autem ſpes, fides, charitas, tria hæc: maior autem his eſt charitas.* Et mens igitur maior Luc. 17. eſt, quia ipſa eſt quæ molit ſpiritale frumentum, vt purgationem ſenſuum ſermonúmque proferat. Seruatur vbique perſona ſapientis viri. Denique eò inducitur re-Gen. 13. diſſe Abrahã, hoc eſt in Bethel, vnde in Ægyptum deſcenderat, vt agnoſcamus quòd etiam Iuſti in domo Dei poſiti, & verbo Dei intenti tentantur quidem ſecularibus afflictionibus; ſed non alienantur à domo Dei, & à cuſtodiâ præceptorum cæleſtium. Si vis contentus eſſe finibus, non extolli diuitiarum copiis, & rebus ſecũdum gratiam voluptatum fluentibus, hoc ſcias eſſe mentis optimæ, meditari ſemper principium & finem, eò procedere, & inde egredi, hoc eſt, bonum. Bonum autem ſapien-Marc. 10. tia eſt. *Nemo enim bonus, niſi vnus Deus.* Ab eo procedi-Philip. 1 mus, creati per ipſum, ad eum reuertimur, quia cum Chriſto eſſe multò melius. Et vt ſcias quia bonum eſt congruere principium & finem, ipſe ait bonus Ieſus: *Ego Apoc. 1. ſum α & ω, principium & finis.* Mens igitur noſtra cum Iosue 1. ipſo ſemper ſit: ab eius templo, ab eius verbo nunquàm recedat. Semper in lectione Scripturarum ſit, meditationibus, orationibus, vt ſermo eius qui eſt, ſemper operetur in nobis, & vt quotidie procedentes in Eccleſiam, vel domeſticis incumbentes orationibus, ab ipſo incipiamus, & in ipſo finiamus. Ità totus hic vitæ noſtræ dies, & curſus diei ab ſe ſumat principium, & in ſe deſinat: Sicut enim à principio vitæ credere, & imitari, ſalus eſt: ità Mat. 24. perſeuerantia vſque in finem neceſſaria eſt: Eſt autem mentis optimæ diligentia, vt verbo Dei intenta nihil faciat irrationabile, vnde triſtitiam ſubeat, vt iugiter actuũ ſuorum bene conſcia, lætitiam bonæ ſeruet conſcientiæ: Quod enim bonum, hoc ſine timore & ſine triſtitiâ eſt, id eſt, ſecuritatis & gratiæ plenum. Poſſeſſio enim Iuſti grata eſt Deo, inſipientium autem nullus gradus. Ideò Eſai 35. Eſaias, appropinquante bono, ait: *Fugiet dolor, & triſti-Apoc. 21. tia, & gemitus.* Ioannes quoque in Apocalypſi: *Et ille,* inquit, *Deus cum illis erit & delebit omnem lacrymam de oculis eorum, & mors non erit ampliùs, neque luctus, neque clamor, neque dolor vlteriùs.* In reſurrectione enim Iuſto-

G rum lætitia iugis erit & gratia, cùm illud bonum cœperit eſſe cum ſuis, quando requieſcent in ſinu Abrahæ, poſiti Matt. 8 in eius tabernaculo, quod inter domũ vel ſermonem Dei & gratiam fixum eſt: ſignificans innocentiam Fidelium agere gratias auctori ſuo, qui non habent vnde eos pœniteat in hoc mundo fuiſſe. Factis itaque ſimplicibus A-Sap. 5. brahæ magnarum inſtitutionum documenta explicantur. Meritò diues, qui etiam diſputationes Philoſophorum diuites facit, qui de eius actu præcepta formarent ſua. Eius ergò diuitias Scriptura expreſſerat; ſupererat cognoſcere, vtrùmnam Lot quoque nepos eius, & ipſe vt-H pote eiuſdem ſucceſſionis, diues fuerit: Sed Scriptura eum pecoris tantùm abundantem aſſerit. Vnde ſic habet: *Et Lot qui ſimul ambulabat cum Abraham, erant oues &* Gen. 13. *boues, & armenta.* Non habebat argentum, quia nõdum Prou. 10 Iuſtus: Etenim argentum ignitum lingua Iuſti. Non habebat aurum, quod habebat ille qui vidit Chriſti poſteriora, de quo ſcriptum eſt: *Et poſteriora eius in ſpecie auri.* Pſal. 67 Vidit illum Abraham, ſicut teſtatus eſt Dominus, dicẽns: *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Et ideò Ioan. 8. auri ſpeciem habere meruit & poſſidere.

Quâ ratione ſcriptum ſit: Et Lot qui ambulabat cum Abraham, cur etiam dictum ſit quod non capiebat eos terra: qui prætereà ſint paſtores, & quorum animantium: I *quæ rixa inter paſtores Abrahæ, & inter paſtores Lot: & quomodò illam ſedare curauerit Abraham. quanta quoque præmiſerit ne Lot diſcedere cogeretur: de inſolentiâ denique ipſius Lot, & electionis neſcientiâ: & quid nos eligere debeamus.*

CAP. VI.

NVnc illud quoque nequaquàm prætereundũ arbitror, quod videtur etiã doctiores mouiſſe; quâ ratione ſit ſcriptum: Et Lot qui ſimul ambulabat cũ Abraham; quaſi alter eſſet Lot, qui non ambularet cum eo, ſecũndùm quod accepimus. Et putant plerique non ſolui quæſtionem. Ergò vt illis ſatisfaciamus, & à regulâ Scri-K pturæ non recedamus, vnam perſonam dicimus, duo negotia, quòd in vno eodémque viro duæ res ſignificantur: numero vnus, officio duplex: Declinatio enim dicitur Lot, ſicut habet Latina interpretatio. Declinat autem quiſque ad bonum aut ad malum: Cùm ergo Lot decli-Eccl. 15. naret malum, hoc eſt, errorem, flagitium, crimen, iungebatur patruo: cum declinaret bonum, hoc eſt iuſtum, innocentem, ſanctum, religioſum, ſociabatur flagitio. Bene ergo dixit: Et Lot qui ambulabat cum Abraham, quia adhuc non elegerat Sodomam, non habitabat cum flagitiorum auctoribus. Poſteà enim cœpit habitare in Sodomis. Ideóque quaſi à ſeipſo mutatus velut alter accipitur, non ſolùm a iuſto viro; ſed à ſeipſo deciſcens. Deni-L que quia ſtudio iam deflecti cœperat à patruo, non capiebat eos terra: Nulla enim ſpatia poſſunt ſatis eſſe diſcordibus. Quietis & pacificis etiam anguſta abundant, Gen. 13. diſſonis moribus etiam ſpatioſa arctantur. Et quia à principio dixi mentem hic formari hominis quæ à princi-Suprà cap. 1. huius libri. pio perfecta fuerat; ſed per incrementa & gradus quoſdam proficit, ideò ait: *Non capiebat eos terra:* hoc eſt, vna anima motus diuerſos non recipiebat naturaliter ſi-Gen. 3 bi repugnantes. Poteſt tamen fieri vt interdum non omnia in vno eodémque perfecta ſint: poſſit tamen aliqua vitia ſua operire, vel motus ſuos temperare, aut ſi plura bona ſint quibus pauciora vitia operias, aut repentinam commotionem conſilio maturiore reflectat. Verùm ſi M ex vtraque plura concurrant diſſona ac repugnantia, habitatio diſcrepantium virtutum ac paſſionum in vnâ animâ ſoluatur neceſſe eſt. Figuratè ergò animam ſecundùm Philoſophos terram appellauit: Nam & Salomon Prou. 24. ait: *Tanquam agricultura homo imprudens*; quæ ſi fœcunda ſit, opimis ſegetum fructibus, abſcondere poteſt ſpinas: ſin verò ſpinæ concurrant ariſtis, ſecandi nulla Gen. 13. eſt copia. Qui igitur paſtores ſint, & quorum animantium, & quæ rixa inter paſtores Abrahæ & inter paſtores Lot, cõſideremus. Paſtores ſunt magiſtri gregum, vel diligentes & ſobrij, non ſinentes agrorum culta obteri pedis veſtigio, atque aduri ſentibus: vel negligentes &

remiſſi, & qui non reuocent pecus ſuum, quò herboſa A & non fructuoſa paſcatur; ſed liberè vagari per varios agri fructus ſinant. Iſtorum ergò paſtorum ſolers cuſtodia neceſſaria eſt, ne furtè adſcribatur diligentibus, quod euertit negligentiũ incuria: Sed quia non ſermo de viſibilibus, ideò cuius pecoris paſtores ſint, conſideremus. Paſtores hos definire poſſumus. Paſtores, inquit, pecorum. Pecora autem ſenſus corporis irrationabiles ſignificari accepimus. Qui ſunt ergò paſtores ſenſuũ, niſi præceptores, & quaſi quidam rectores gregũ, duces eorum, vel monitores alicuius ſermonis, vel mentis noſtræ cogitationes? Qui ſi paſtoralis diſciplinæ gnari & tenaces ſunt, non permittunt longiùs ſenſuum gregem vagari, & B inutilibus ac noxiis inhętere pabulis; ſed prouido doctore reuocant, & frænos rationis admouent, atq; obſiſtunt renitentibus. Mali autem præceptores, vel inutilis diſceptationis permittunt eos impetu ſuo ferri, & in præruptum ac periculum ruere, & culta obterere, fructuoſa depaſci, vt ſi qui ſunt in eadem animâ virtutum huiuſcemodi fructus, eos quoque diſſipent. Hinc ergò cogitationum noſtrarũ diſcordia, cùm caro repugnat aduersùs ſpiritũ, & ſpiritus aduersùs carnem, non mediocris pugna eſt, quando ipſe Apoſtolus vas electionis dominicæ dicit: *Video legem carnis meæ repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in mẽbris meis.* Sedare hanc pugnã ipſe nequiuerat, & ideò ad Chriſtũ refugit, dicens: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Hoc eſt, ne delectationi carnis adhæream. Quis igitur eſt, qui his me ſoluat vinculis, & liberũ faciat, ſenſúſq; ad ſobrietatem animæ magis detorqueat, quam ad corporis temulentiam? Sed quia inter homines tantũ non potuit rectorem inuenire, cõuerſus ad Deum: *Gratia* inquit, *Dei per Ieſum Chriſtum Dominum.* Si fortior non cõmiſit viribus, quòd corpus mortis euaderet; ſed auxiliũ quæſiuit a Chriſto: quid nos facere oportet infirmiores? Hanc pugnam grauem eſſe cognouit Abraham, & ideò in principio cauendã putauit: Sapienti enim pacis eſt ſtudium, imprudenti amica iurgia. *Non ſit*, inquit, *rixa inter me & inter te, & inter paſtores meos & paſtores tuos, quia homines nos fratres ſumus.* Patruum legimus Abraham, & Lot eius nepotem: quomodò eum fratrem appellabat? Sed aduerte quas cauſas concordiæ Sapiens adhibet. Vnde præmiſit. Homines nos ſumus. Omnes autem homines vnius naturæ partus ſunt, intrà eius concepti viſcera, & vno foti atque effuſi vtero. Vnde nobis iure quodam germanitatis velut fratres connectimur ab vno patre cõditi, & vnâ matre tamquàm fratres vterini editi. Et ideò cùm ſimus rationabilis naturæ ſoboles, tamquàm vterini nos diligere debemus amore mutuo, non impugnare ac perſequi. Multò autẽ vetiùs E ad vnã animam refertur, cuius rationabile cognatos habet, vt ſuprà diximus, ſenſus irrationabiles: quod autem rationabile virtutũ habet copulam. Vnde fraternâ quadam ſibi copulantur neceſſitudine vitia virtutéſq; hominis: quia illa carnalis, iſtæ rationabilis animæ ſunt. Caro autẽ atque anima veluti quadam lege ſociãtur coniugij, ex quibus homo conſtat. Homo igitur velut portiones ſuas fœderare debet, atq; ad pacem cogere: Sed quia nemo erat tãtus qui carnẽ vinceret; ideò, *Venit pax noſtra, quæ fecit vtraq; vnũ, & medium parietẽ maceriæ ſoluens, inimicitias in carne ſuâ, legem mandatorum decretis euacuans, vt duos conderet in ſemetipſo, in vno nouo homine faciens pacem, vt reconciliaret vtróſque in vno corpore* F *Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo.* Rectè igitur ſe vt hominem infelicem dixit Apoſtolus, qui tantum bellum intrà ſe pateretur, quod non poſſit reſtinguere. Deniq; cùm de vnâ portiunculâ paſſionum, hoc eſt iracundiâ, diceret Solomon: *Melior eſt*, inquit, *Sapiens Forti*: qui autem iracũdiam continet, melior eſt quàm qui vrbem capit. Beatus igitur qui hoc bellum euiſcerat etiam non aduena, nec peregrinus; ſed ciuis Sanctorum & domeſticus Dei, quem in terrâ poſitũ terrena non quatiunt. Hũc affectũ ſeruare cupiebat Abraham: itaq; vt vir pacificus ait, primò. Non ſit rixa inter me & inter te. Inde ait: Et inter paſtores meos, & paſtores tuos.

Galat. 5. Act. 9. Rom. 7. Ibid. m. Ibidem. Prou. 17. Gen. 13. Sap. 7. Cap. 1. huius libri. Ephes. 2. Rom. 7. Prou. 16. Ephes. 2. Gen. 13

A Tertium poſuit: Ecce, inquit, tota terra ante te, hoc eſt, ſi non poteſt conuenire, cedo omnibus, totum cape, ſi de loco aut poſſeſſione diſſenſio eſt. Quod ſi moribus non conuenit, diſcede a me. Quanta autem præmiſit ne cogeretur diſcedere? Sed etiam hoc virtutis ac diſciplinæ eſt: Dixit enim ante nos vir ex Philoſophiæ profeſſus diſciplinâ, quatuor hæc bono viro ineſſe. Vt elaboret primũ, vt omnes amicos faciat: Secundũ, vt ſi non poteſt amicos facere, certe nec inimicos: Tertium, vt ſi nec iſtud ſuppetit, ex ſentẽtiâ diſcedat: Quartum, ſi quis cedentem perſequitur, vindicet ſe, vt poteſt: Sed illa tria ſuperiora in Abrahæ non ſermonibus nudis; ſed veris B operibus agnoſcimus. Quartũ autem non ità eſt, quando etiam circã cadentem ſeruauit affectum parentis, vt eum non ſolùm non perſequeretur; ſed etiam captum erueret ac liberaret. Deníque Apoſtolus cùm tria illa doceat, quartum præceptis ſuis ſoluit quod addiderat Philoſophia: Ait enim cum pacificum populum Dei informare vellet: *Si fieri poteſt, quod ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes.* Deinde ſi hoc non poteſt, certè nec diſcordias nec inimicitias moueat. Ideò addidit: *Non vos vindicantes, chariſsimi!* in quo & tertium illud excluditur, vt vindicare nos nequaquam velimus. *Sed date locum iræ.* Habes & quartum, vt diſcedas magis, & vindictam Deo committas, quam tibi exigas, tamquàm & hoc ſecundùm legem magis dictũ voluit videri. Nam C ſecundùm Euangelium ſuprà habes: *Benedicite eos qui vos perſequuntur.* Habemus hæc præcepta ad Timotheũ in ſecundâ epiſtolâ: *Propter quam cauſam*, inquit, *admoneo te vt reſuſcites gratiam Dei, quæ eſt in te per impoſitionem manuum mearum: Non enim dedit nobis Deus ſpiritum timoris; ſed virtutis, & dilectionis, & ſobrietatis.* Et iterùm: *Tu autem, fili chariſsime! fortitudinem cape in gratiâ.* Habes ergò primæ præceptum ſententiæ, vt ergà omnes gratiam locet: deinde ſi non poteſt præceptis ſuis omnes acquirere, caueat ne verbis aliquos exaſperet, hoc eſt, ne inimicos faciat. Vnde ait infrà. *Hoc commoneo, teſtificans coràm Deo: Noli verbis contendere,* D *nihil vtile niſi ad ſubuerſionem audientium.* Seruum autem Domini non oportet litigare; ſed mitem eſſe ad omnes. Pulchrè poſt pauca ſubiecit, & cauſam præſtitit, quã Philoſophia non vidit: *Cum modeſtiâ*, inquit, *corrigentem eos qui reſiſtunt, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem.* Ad tertium quoque illud, vt diſcedamus ab eis cum quibus nobis conuenire non poteſt, habes additum, cum præcepit vt loquatur quæ decent ſanam doctrinam, deinde pugnas legis declinet, hoc eſt, primùm gratiam ſeminet, deinde nullum litigando auertat: tertium eſt vt *hæreticum hominem poſt* E *vnam correptionem deuitet, quia ſubuerſus eſt qui huiuſmodi eſt, & delinquit, cùm ſit à ſemetipſo damnatus.* Quàm argutè ſuo iudicio damnatum noſtræ vltioni ſubtrahit, quaſi indignum in quem vindicetur. Dauid autem euidẽter ſtudium vindictæ amouet, dicens: *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Ergò mens viri ſapientis: eiuſdem animæ vel lapſus, vel irrationabiles motus ſtudet corrigere, ſibiq; coniungere: Poteſt enim fieri vt quæ interdum diſplicent emendentur cum gratiâ. Effuſio patrimonij ſui recidatur, habet liberalitatem ſine diſpendio. Verecundia interdum remiſſior eſt: ſi confirmetur, habet & pudoris gratiam, & propoſiti conſtantiam. Commotio ſi temperetur, indignationis F horrorem deponit, aſſumit laudem vigoris. Quòd ſi emendare non poteſt, non exaſperat. Intemperantia reprehendit ardorem libidinis, quam coniugio coerceat: ne dùm quæritur continentia, obrepat impudicitia. Ideòque bonorum magiſter: *Dico*, inquit, *non nuptis & viduis: Bonum eſt illis ſi ſic permaneant, ſicut & ego. Quod ſi ſe non continent, nubant: Melius eſt enim nubere quàm vri.* Sunt aliquæ mulieres immaturo deſtitutæ maritorum obitu, & ſe continere nequeunt. *Volo*, inquit, *iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias eſſe, nullam occaſionem dare aduerſario.* Quod ſi aliquas liciæ delectent, luxuriari in Chriſto volunt, viduitatis affectantes gloriam; germanitatem autem non cuſto-

Gen. 14. Rom. 12. Ibidem. Deut. 32. Matt. 5 & Rom. 12. 2. Tim. 1. 2. Tim. 2. Ibidem. Ibidem. Tit. 3. Tit. 3. Pſal. 7. 1. Cor. 7. 1. Tim. 5.

dientes, eas deuitandas iudicat, vt habes ſcriptum: *Ado-* G
Ibidem. *leſcentiores viduas deuita.* Rectè igitur Abraham cum
bonâ veniâ voluit nepotem dimittere, quem deflecten-
tem à ſe tenere non poterat. Sic & mens bona à præci-
piti & diuerſo rationabilium lapſu ſecernat ſe ac ſeparet.
Gen. 13. *Si tu,* inquit, *in ſiniſtram, ego in dexterã. vel ſi tu in dex-*
teram, ego in ſiniſtram, hoc eſt, quæ tibi in dexterâ ſunt,
mihi in ſiniſtrâ ſunt: & quę tibi in ſiniſtrâ, mihi in dex-
terâ ſunt: Viro enim imprudenti in dexterâ ſunt quę ſunt
corporis, ea præfert, ea conſtituit in meliorem partem,
diuitias quoque & honores præponit: at verò immorta-
Prou. litatis ad ſpiſciendæ gratiam in ſiniſtrum habet, quæ ſa-
3. pienti ad dexteram eſt: Longitudo enim vitæ in dexterâ
eius. Omnéſq; animæ virtutes inſipiens vir in ſiniſtram H
Gen. 13 eiicit; prudens autem vir has ſibi ad dexteram locat: quę
autem corporis, in ſiniſtram. *Et eleuauit,* inquit, *Lot*
oculos, & aſpexit omnem circà regionem Iordanis. Defle-
ctentibus a vero, amica iactantia eſt. Deniq; vt Abrahã
humiliùs, qui electionem obtulit: ita Lot inſolentiùs:
qui electionem vſurpauit. Virtus ſe humiliat, extollit
autem ſe iniquitas: qui ſe debuit cõmittere maturiori, vt
eſſet tutior: denique eligere neſciuit: Nam primò ele-
uauit oculos. & aſpexit regionem, hoc eſt, illã rem quæ
non eſſet prima ordine; ſed tertia, hoc eſt nouiſſima.
Prima ſunt enim quæ ſunt animæ bona: Secunda, quæ
Ibidem. corporis, id eſt ſalus, virtus, pulchritudo, formæ gratia.
Tertia ſunt, quæ accidunt, hoc eſt, diuitiæ, poteſtates, I
patria, amici, gloria. Regio igitur tertio loco ponitur:
Eſt enim res habitationis. Vidit igitur regionem quia ir-
rigabatur, priuſquàm euerteret Deus Sodomam & Go-
morrham, ſicut paradiſus Dei, & terra Ægypti, donec
veniatur in Segor. In quo niſi diligenter intendis, nun-
quid in eo errâſſe eum dicere potes, quòd elegit fluenta
Iordanis, & ea quæ irrigabãtur ſicut paradiſus Dei? Non
vtique ſecundùm litteram. Sed cùm Iordanis deſcenſio
dicitur, deſcendit qui deſeruit virtutis conſortium: &
ſpeciem elegit, non veritatem. Paradiſus enim perfectæ
beatitudinis amœnitas, vel animæ fructuoſa fundamen-
ta, in quâ ſapientiæ ſint, iuſtitiæ, cæterarúmq; virtutum K
plantaria. Terra autem Ægypti corporalem ſubſtantiam
ſignificat, cuius plantaria ſunt ſenſus & paſſiones corpo-
ris: Sicut enim vireta virtutum fontem habent Chriſtũ,
& ſpiritalis vbertatem gratiæ, quo exuberẽt, ità intem-
Ibidem. perantia fons quidam eſt paſſionum corporalium, quo
Eccleſ. aluntur ſuperflua. Pulchrè autem ait Scriptura: elegit
15. ſibi Lot, hoc eſt, declinatio, quia poſuit Deus ante nos
bonum & malum, vt vnuſquiſq; eligat quod velit. Non
eligamus ergò quod ſpecie videatur iucundius; ſed quod
veritate præſtet, ne cùm ſit nobis tributa optio vt ſequa-
mur potiora, leuemus oculos inflexi falſo amœnitatis
decore; veritatem autem naturæ velut deflexis obtuti- L
bus obumbremus. Quod autem homines in Sodomis
ſæui erant, & peccatores in cõſpectu Domini valde, non
mediocris eſt hæc œconomia, vt aduertas mitem Deum
graui peccatorum moueri acerbitate ad vlciſcendum,
Gen. 18 nec meritò potuiſſe exorare Abraham Sodomitanis ve-
niam, quia ſuprà modum flagitioſi erant. Plerique ſunt
quò nequiores, eò tectiores, qui hominũ ſubterfugiunt
3. Reg. indaginem, vbi res ſine arbitrio geruntur, vt falſo teſti-
36. monio Iuſtus circũueniatur. Manet autem ante Deum
Iuſtus; etiamſi condemnetur ab hominibus, quia Deus
non iudiciorum exitus, ne cum intextis nequitiæ com-
mentis negotia; ſed nudã ſpectat negotiorum naturam.
Dan. 13 In examine autem hominum falſæ opinionis error ple- M
rúmque obducit vim veritatis. Manebat autem apud
Deum Suſanna pudica valdè, etiam cùm damnaretur
adulterij, quia Deus non aſſertionibus falſorum facti
examinabat fidem; ſed intimæ conſcientiam mentis in-
terrogabat.

Quomodò ex locutione Domini ad Abraham, & oſtenſa ſibi terræ promiſſione doceamur quantùm mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus exhauſtis proficiat: quemadmodùm etiam inſtruamur ex triumpho quatuor regum contrà quinque, quantùm vitia vitiis adiuncta noceant.

CAP. VII.

SEquitur locus, quo euidenter docemur quantum
mens ſuperfluis portionibus & irrationabilibus ex-
hauſtis proficiat, & quantum vitia vitiis adiuncta mali af-
ferant. Non enim ocioſè Scriptura poſuit: *Et dixit* Gen. 13
Deus ad Abraham, poſtquam receſſit Lot ab eo: Reſpice o-
culis tuis & vide à loco in quo nunc tu es, ad Africum, &
Aquilonem, & Orientem, & mare: quia omnem terram
quam tu vides, tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum.
Hinc tãquàm à fonte hauſerunt Stoici Philoſophi dog-
matis ſententiam, omnia Sapientis eſſe: Oriens enim &
Occidens, Septemtrio & Meridies, portiones ſunt vni- Diogen.
H uerſitatis: His enim totus mundus includitur. Hæc cùm Laer li.
promiſit Deus daturum ſe Abrahæ, quid aliud declarat, 7 in vi-
niſi Sapienti & fideli præſto omnia, deeſſe nihil? Vnde ta Ze-
& Salomon in Prouerbiis ait: *Eius qui fidelis ſit, totus* nonis.
mundus diuitiarum. Quantò prior Salomon quam Zeno Prou. 17.
Stoicorum magiſter, atque auctor ſectæ ipſius. Quantò
prior quàm ipſe pater Philoſophiæ Plato, vel eius in-
uentor nominis Pythagoras. Quis autẽ Sapiens niſi Fi-
delis? *Stultus enim ſicut luna immutatur: Sapiens autem* Eccleſ.
immobilis fide permanet. Sed fortè dicas: Quomodo ſa- 17.
pientis totus mundus? Quoniam ipſa natura dat illi ſor- Matth. 7.
tem omnium, etiamſi ipſe nihil poſſideat. Domina eſt & Sap. 7.
poſſeſſor ſapientia, quæ ſua putat naturæ munera, quo-
I niam in vſum hominũ data ſunt, nec vllis indiget, etiãſi
deſint ei ad victũ neceſſaria: Namq; ſi Muſicus organa,
aut Medicus medicamenta, aut Nauclerus quæ ad nauis
inſtrumentum neceſſaria ſunt, etiamſi quando non ha-
beat: habet tamen eò ipſo quo poſſit his vti, etiamſi ad
tempus vſus eorum non ſuppetat: quãtò magis Sapiens
ſuum iudicat quidquid naturæ eſt, qui viuit ſecundùm
naturam? Non enim amittit ius ſuum, qui meminit ſe ad
imaginem Dei factũ, & ad homines à Deo dictũ: *Creſci-* Gen. 1.
te, & multiplicamini, & replete terram, & dominamini
in eã, & imperate piſcibus maris, & volatilibus cæli, &
omnibus pecoribus, & omni terræ, & omnibus quæ repunt
K *ſuper terrã.* Et nouit quia Sapientia omniũ mater eſt, & Sap. 7.
ipſa orbẽ terrarum poſſidet. Deniq; Salomon qui ſapien- Sap. 9.
tiam popoſcit & accepit à Domino Deo noſtro: *Ipſe mi-* Sap. 7.
hi, inquit, dedit eorum quæ ſunt ſcientiam veram, vt ſciam
diſpoſitionem orbis terrarum, & virtutem elementorum,
initium & cõſummationem & medietatem omniũ rerum,
& diuiſiones temporum, & anni curſus, & ſtellarũ diſpo-
ſitiones, naturas animaliũ, & iras beſtiarũ, vim ventorum,
& cogitationes hominũ, differentias herbarũ, & virtutes
radicũ, & quæcumq; ſunt abſcondita & † perſpicua noui. al. improuiſa.
Sed hæc nulli niſi perfecto ſuppetunt. Denique Abra-
ham quamdiu adhærebat ei Lot, hoc eſt, deflectio mo-
L rum, ſortem horum non acceperat. Vbi verò deflexionis
ambiguo atque anfractu abſoluto, rectas virtutum ſe-
mitas continuis animæ ſuæ greſſibus cœpit carpere, in
omnem terram poſſeſſor mittitur, atque dicitur ei: *Sur-* Gen. 13.
ge, & perambula terram in longitudine & in latitudine:
quia tibi dabo eam, & ſemini tuo in æternum. Ergò qui
ſapiẽtiam meruerit, & non fuerit ancillæ filius, non pec-
cati ſeruus, non ſucceſſioni carnis obnoxius; ſed liberæ,
id eſt Saræ illius non ſeruientis; ſed principantis, bonæ
ſtirpis, bonæ indolis, perfectę titulo virtutis, hereditatem
acquiret vniuerſitatis. Dicitur ergò Abrahæ; Surge. Non Galat.
corporalem aſſurrectionem ſignificat; ſed ſpiritalem: 4.
hoc eſt: Surge qui dormis, ſurge à terrenis, ſurge à cor- Epheſ.
M poralibus, relinq; terrena, cælũ aſpice, & exurge à mor- 5.
tuis, hoc eſt operibus vanis, & diſputationibus Chaldæo-
rum. Intuere mundum, intuere etiam illum qui poteſt Gen. 13.
totum donare mundum. In poſſeſſionem, inquit, tibi
dabo mundum, quem Deum ante credebas. Perambu-
la terram in longitudinem & latitudinem eius. Vtiq; in-
trà momentum terram iſtam Perſarum incluſam impe-
riis, ab Indiæ quoq; littoribus, ad Herculis, vt aiũt, colũ-
nas, vel Britãniæ extrema confinia non potuit perambu-
lare. Et potuit quaſi indeuotus videri, qui cæleſti oracu-
lo non obediſſet, ſi obeundæ huius terræ mandatũ acce-
piſſet: Sed cùm ſit eius deuotio probata; quia ad quercũ

Ibidem. tantummodò Mambre tranſtulerat tabernaculum, vtique terram, hoc eſt, virtutem poſſumus perfectam intelligere, quæ bonos fructus daret, & fœcundas inuentiones, cogitationúmque primitias, meriorum vindemiam, Exod. 3. frumento, vino & oleo repleret interiorem domum, terram reſurrectionis quam promiſit Patribus noſtris fluentem lac & mel, ſuauitatem vitæ, iucunditatis granam, ſplendorem gloriæ, cuius heres primus factus eſt primogenitus à mortuis Dei Filius Ieſus Chriſtus. Et Apoc 1 Galat. 3. ideò non ſeminibus dixit; ſed ſemini, vt delararet illum qui hâc hereditatem humano generi primus acquireret. Cognouimus bonæ mentis profectum, quia vitio lubricæ deflexionis exurgens, quæſiuit ſtatû primum ſapien- B tiæ, hereditatem iuſtitiæ. Quantùm autem noceant leuitati vitia adiuncta, docet ſequentium ſeries lectionum: Nam illi quatuor reges de quinque regibus triumphauerunt, & abduxerunt equitatum Sodomorum omnem: ceperunt etiam Lot filium fratris Abrahæ, & diſceſſe- Gen. 14 runt. Quinque reges, quinq; ſenſus corporis noſtri ſunt, viſus, odoratus, guſtus, tactus, auditus: Quatuor reges: illecebræ corporales atque mundanæ ſunt, quoniam & caro hominis vt mundus, quatuor conſtat elementis. Meritò reges dicuntur, quia habet ſuum culpa dominatum, Rom. 6. habet regnum grande: Vnde Apoſtolus ait: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Senſus igitur noſtri facilè delectationibus ſæcularibus ſe dedunt: quadam eorum poteſtate capiuntur: Corporales enim de- C lectationes & illecebras huius ſæculi nô vincit niſi mens quæ fuerit ſpiritalis, adhærens Deo, & ſe totâ à terrenis Apoc. 8. ſeparâs. Deflexio omnis his capitur. Vnde Ioânes ait: *Væ habitantibus in terrâ!* Non vtique omnes homines comprehendit, qui tunc vitæ huius curſum conficerent (ſunt Philip. 3. enim & in terris poſiti quorum conuerſatio in cælis eſt) ſed eos quos terrenæ conuerſationis affectus ac huius ſæculi vicerit gratia. Ergò non habitatores; ſed accolæ ſumus terræ huius: Accola enim temporalis diuerſorij ſpem gerit. Habitator autem ſpem omnem atque vſum ſuæ illic ſubſtantiæ locare videtur, vbi habitandum putauerit. Itaque qui eſt terræ accola, habitator cæli eſt: qui D autem habitator terræ, poſſeſſor eſt mortis. Numerauit Abraham trecentos decem & octo vernaculos ſuos, & Gen. 14 percuſſit eos, & perſecutus eſt vſque Chobal, quæ eſt ad dextram Damaſci. Hic numerus vitalis eſt. In ipſo enim Lib. 1. de Abrahã. cap. 2. vita, ſi credamus, iu paſſione in nomine Domini Ieſo; nam hæc eſt nominis interpretatio huius quod diximus Chobal, id eſt vita. Ipſa ad dexteram Damaſci pulchrè eſſe dicitur: Agni enim ad dexteram, hœdi ad ſiniſtram. Matth. 25. Scit exercita mens quos ad prælium conſummandum ſibi adhiberet, quibus armis inſtrueret, quibus ducat vexillis. Non aquilarum præfert imagines, nec dracones; E ſed in cruce Chriſti & in Ieſu nomine progreditur ad prælium: hoc ſigno fortis, hoc vexillo fidelis. Meritò ergo mens exercitata, quæ recepit veram ſapientiam iuſti viri. Iuſtitia autem ſolers correctionis eſt, ac arguendo reuocat peccatores, & ſtringit paſſionum impetus. Ideò dicit Scriptura, quia reuocauit omnem equitatum Sodomorum, hoc eſt, habenas tenuit, fræna rationis impoſuit: Reuocauit culpam, ſtrauit errorem: Equus enim ſtare neſcit, velox ad impetum, ceruicem exaltans ſuam, hinniens ad libidinẽ. Quid tam ſimile peccati? Feruet enim Hier. 5. primo culpa impetu, & omnem recti cogitationẽ præuenit, motúque immaturo exilit, vt eam difficilè ratio Exod. 15. reuocare poſſit. Fertur in præceps, & aſcenſorem eius F proijcit in mare iſtud huius ſæculi, ceruice tumidâ recuſans iugum correctionis. Et ſpecialis quædam forma libidinis, quæ vocem mutet hominis, verba amantis cor- Hier. 13 rumpat, ſuíſque ſe prodat ſermonibus. Deniq; ad Iudam per Hieremiam dicit Dominus Deus: *Nunc videbitur ignominia tua, & adulterium tuũ, & hinnitus, & alienatio fornicationis tuæ ſuprà colles.* Hunc Iuſtus reuocauit equitatum, mores quoque declinantis conuertit, & ad ſe vocauit, vt imitatores ſui fierent qui deflexerant, quia ſenſus noſtri ad diſciplinam mentis recurrunt. Sub- 2. Cor. 3. ſtantiam quoque recepit. Non patrimonium vtique ſignificat; ſed vitalem animæ ſubſtantiam, in quâ ſit pre- A tioſus ſenſus, non ſtipula, non fœnum, in quâ fidelis ſit alloquij ſplendor, in quâ noſtræ ſenſus ſubſiſtat ſpei: Hæc eſt enim vera noſtra ſubſtantia, quæ eſt ſapientiæ diues copiis, hic immortalis ſubſtantia, corporis autem vel accedentium diurnus magis quàm diuturnus vſus. Vnde quidam rectè non putant patrimonium dici ſubſtantiam: Non enim ſubſiſtimus in eo, cùm & illi quibus deſit pecunia, vitæ tamen non deſit ſubſtantia.

Quemadmodum ex oblatione Melchiſedech admoneatur mens plena prudentia ac iuſtitia, vt deuotior ſit ergà Dei cultum, quodque expeditione regis Sodomorum, vbi ſe viciſſe putat, tentari ſe diſcat: & qualiter ex Abrahæ reſponſione contagium intemperantiæ declinare poſſit. Cur prætereà poſt euentum belli mercedem Dominus ſpoponderit: quid denique ſignificet quòd Abrahæ cura poſteritatis fuit: ac de myſticâ interpretatione totius ſacrificij Abrahæ.

CAP. VIII.

DE Melchiſedech in tractatu morali plenè diximus, in quo & myſterium nequaquàm prætereuntum ac Lib. 1. de Abrahã. cap. 3. prætermiſſum eſt. Hoc loco autem ſans eſt illud admonere ſolum, quòd mens plena prudentiæ iuſtitiæque, deuotior ſit erga Dei cultũ, & decimas terræ † giguentiũ † al. gignentia. in fructibus, iuxtà altiorem prudentiam in eo ſoluat, vt perfectionem omnium ſenſuum atque operum ſuorum C Deo deferat, nihil ſibi arroget, quę ſe regere non poteſt, diuino niſi fauore fulta ſit. Denique vbi ſe viciſſe putat, tentatur atque inceſſitur. Hoc exprimit & docet lectio, quia ſemper aduerſùm paſſiones corporis mens noſtra tamquàm in excubiis debet prætendere: Quid enim eſt quod ait: Rex (inquit) Sodomorum exiuit obuiàm Abra- Gen. 14 hæ, & dixit: Da mihi homines, equos autem ſume tibi: niſi quòd poſt has mihi luxuriæ victorias, vis quædã libidinis poteſt rationabili mẽtis ſubrepere, vt infundat ei irrationabiles paſſiones? Sed perfectæ mentis eſt, nihil de terrenis, nihil de corporalibus illecebris aſſumere, abſtinere à terrenis. Ideò Abraham dicit: *Nihil ſumam ab* Ibidem. D *omnibus tuis.* Quaſi contagium declinat intemperantiæ, quaſi labem refugit corporalium ſenſuum, delectationes mũdi reiicit, quærẽs quę ſuprà mundũ ſunt, hoc eſt, extendere manus ad Dominum. Manus, operaria virtus eſt animæ. Hãc non ad terrenę arboris pomum; ſed ad Dominum extendit: Qui fecit, inquit, cęlũ & terram; hoc eſt, intelligibilem & viſibilem ſubſtãtiam. Intelligibilis enim *ibi* cælum eſt: viſibilis vel ſenſibilis ſubſtantia Ibidem. terra eſt. Ergò ſignificat quòd virtutem animæ ſuæ ad ſuperiora extẽdat; vt ex illâ intelligibili ſubſtantiâ theoreticæ viię induat altitudinẽ ſpectãs non illa quæ viden- E tur; ſed quę non videntur, hoc eſt, non terrena, non corporalia, non præſentia; ſed incorporalia, æterna, cæleſtia. De iſtâ autem viſibili ſubſtantiâ operatorię atque ciuilis diſciplinę capeſſet gratiam. Subtexuit his oraculum 2. Cor. 4. Domini dicentis: *Noli timere Abraham! ego protegam te, merces tua multa erit valde.* Spondendæ mercedis locus nunc erat. Minùs enim mirabile faceret, ſi ſecutus promiſſum Dei, eſſet hoſtem adorſus. Victoriæ ſecurus Gen. 15. proceſſerat ad triumphum, magis iniuriæ quam promptus ad gloriam, vel ad vlciſcendum pietatis dolorem paratus. Propoſitum piæ mentis mercedem non expetit; ſed pro mercede habet boni facti conſcientiam, & iuſti operis affectum. Anguſtæ mentes inuitentur promiſſis, F erigantur ſperatis mercedibus: bona mens quæ ſine reſponſi cæleſtis ſyngraphâ certamen arripuit, geminæ laudis fructum acquirit ſibi: vt & confidentiſſimæ fortitudinis, & pleniſſimæ deuotionis gratiam locet. Quod Gen. 15. de ſancto Abraham æſtimari conuenit, quia & diuinum Gen. 14. fauorem non deſpici ſe iuſtis duxit erroribus, & hoſtem perculit deſpectu periculi, quod glorioſè ſibi pro vltione pietatis ſubcidium putauit. Dei quoque in eo prædicatur iuſtitia, qui remunerationem piis mentibus non ex neceſſitate promiſſi; ſed ex æquitatis ſuæ contemplatione largitur: iudicans dignum fore quòd hi qui militant ſine aliquâ mercedis humanæ remuneratione, repoſitum habeant premium in eius bonitate, cui deuo- Luc. 14

nendas animas ſuas æſtimauerint. Simúlq; adoreis belli- G
cis ex vſu ipſius victoriç, aut hominum gratiâ paratū eſt
præmium; pietatis autem & parcimoniç, puritatis, cæte-
rarúmq; velut priuatarum virtutū à Deo ſoluitur. Quæ
manifeſta ſunt hominibus, ipſi remunerātur. Non omnia
autem manifeſta; ſed alia manifeſta, alia incerta, & maxi-
Hier. 17 mè occulta cordiū. Vnc & ille ait: *incerta & occulta cor-
dis manifeſtaſti mihi*, quorū ſpectator & ſcrutator Deus
eſt. Non ergò magnā mercedē promiſiſſet Abrahæ, niſi
purā animā ab omni contagione delictorum iudicâſſet.
Sanctæ tamen & propheticç mentis cura maior poſteri-
tatis perpetuæ eſt: Partus enim ſapiētię & fidei heredita-
Gen. 15. tē deſiderat. Ideò ait: *Quid mihi dabis? Ego autē dimittor
ſine filiis*. Eccleſiæ ſobolē deſiderabat, eam ſucceſſionem H
petebat quę non eſſet ſeruilis; ſed libera: non ſecūdùm
Ibidem. carnē; ſed ſecundùm gratiā. Ideòq; huiuſmodi reſpōſum
diuinum reſultauit, quod electus audiuit: *Reſpice in cæ-
lum, & numera ſtellas, ſi potes numerare. Et dixit: Sic erit
ſemen tuum. Et credidit Abraham Deo, & reputatum eſt
ei ad iuſtitiā* Quid credidit? Hoc eſt, nō ſolùm multitu-
dinem populorū in Chriſtum credentiū; ſed etiā cæle-
ſtis gratiæ ſplendorem, & reſurrectionē vitę immortalis
Ibidem. ſoboli Eccleſiæ deferendā Quid eſt autē quod ait: *Edu-
xit eum foras?* Tāquàm foras educitur Propheta, vt exeat
1. Cor. 7 fores corporis, & anguſtias carnis operientis, ac Spiritus-
ſancti infuſionem, vt velut quādam deſcenſionē videat.
Oportet nos quoque exire ex his diuerſorij noſtri angu- I
Sap 1. ſtiis, mundare animæ noſtrę locū ab omni inquinamen-
Rom. 10. to, proiicere ſordes maleuolētiæ, ſi volumus ſpiritum re-
cipere ſapientiæ, quia in maleuolam animā non introibit
ſapientia. Credidit verò Abrahā, non auri, non argēti il-
lectus teſtimonio; ſed quia corde credidit ad iuſtitiam. In
quo probatum eſt eius meritum, in eo perſolutum eſt
præmiū. Denique ſtatim fidei eius teſtimoniū Dominus
Gen. 15. dedit, dicens: *Ego ſum Dominus Deus tuus qui eduxi te
de terrâ Chaldæorū, vt darem tibi terrā hanc, vt heres eſſes
Ibidem. eius*. Et quia depoſuerat Abraham ſtudiū Chaldæorum,
quærit nunc: Quomodò, inquit, intelligam quia heres
eius ſum? Hoc eſt, iam diuinationes magorū repudiaui, K
doce quomodò ſciam me futurum terrę eius heredem.
Qui quærit quomodò ſciat, non dubitat, manifeſtante
Deo, cognoſcere ſe poſſe; ſed formam vult acquirendæ
cognitionis aduertere: Nā & in Euāgelio Maria cùm au-
diſſet ab Angelo quò virgo paritura eſſet filiū, reſpōdit:
Lu. 1. *Quomodò fiet iſtud, quoniā virum non cognoui?* Et iure reſ-
pondit. Hoc eſt, cùm id quod naturæ eſt, non ſuppe-
tat, quia non ſolet parere virgo quæ viro non fuerit co-
pulata, quęro quomodò præter inſtituta naturæ poſſim
Gen. 15 generare. Dixit autē illi Dominus Deus: *Sume mihi vi-
tulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, &
turturem, & colūbam*. Præterirem huiuſmodi interpre- L
tationem ſacrificij, niſi quibuſdam hinc ſcrupulū naſci
aduerterē, eò quod aruſpicinæ quædam ſcribi videatur
ſolēnitas, quòd poſt immolationem diuiſa ſunt anima-
lia, & contra faciem alterutrum poſita, & conſedit illis
Abraham: Sed ſi vim interrogationis præmiſſæ & futu-
ræ reſponſionis conſideremus, aduertere poterimus,
ſpei noſtræ & fidei cōuenire huius ſacrificij diſciplinam:
Vitulus enim aratorium animal eſt, deditum terræ &
labori. Capra ad aquarum ſimilitudinem per ænigmata
figuratur, eo quod αἶξ Græcè παρὰ τὸ ἀΐσσειν nomen ac-
ceperit, ab eo quod eſt impetu ferri: Sic enim currit ſi-
cut & aqua. Poſſumus vel fluuiorum ſono, curſu, vel
maris violentis æſtimare fluctibus. Aeri comparatur a- M
ries, quia omnibus animantibus vtilius hoc animal
generi eſſe humano reperitur, quandoquidem & ve-
ſtis nobis vſum exhibet, ſicut aër, huius ſpiritus vita-
lem nobis miniſtrat ſubſtantiam. Vnde & hunc ordi-
nem factum puto, vt priùs diceret: Sume mihi vitulum
& capram, & tertio loco diceret arietem: eò quòd
prima illa, hoc eſt vitulus & capra, terris & mari, ma-
terialibus comparentur elementis, & quia fœminea
dicantur: at verò aries maſculinum quoddam animal
eſt, vehemens naturâ, & violentum cornibus. Simi-
liter autem aeris huius ſpiritus vitalis eſt, vt maſculus

auctor & cauſa gignentium, mouens terrarum genitalia,
& velut quadam ſe miſcens copulâ. Aliud ad terram,
aliud ad mare, aliud ad aërem vitalem, myſticè figuratur
horum trium animantium genus. Hæc traditio naturalis
eſt; ſed moralis etiam concurrit & ſuppetit: In omnibus
enim hominibus caro, ſenſus & verbum eſt. Caro no-
ſtra vitula eſt: laborat, vt ſerat; laborat, vt colligat: la-
borat, vt pariat: innumeris fatigatur laboribus. Vnde &
Græci δάμαλιν ἀπὸ τοῦ δαμάζεσθαι, eò quòd dometur † mi- al. imi-
nis. Maſculorum boum labore, aratro, & iugo fungi- ois.
tur, fœmineos partus repræſentat cum multo vbere. Ca-
ro quoque noſtra vitæ iſtius ſubiugatur neceſſitatibus,
crebris quatitur doloribus, & multarum ærumnarum
quodam curuata partu ſeneſcit. Iam illud quis ignorat,
quòd vehementior ſit virtus animæ, cui velut nupta ad-
hęret in iſtius vitæ curſu corporalis ſubſtantia? Senſus au-
tem noſtri caprarum modo velut ſaltu quodam, alius exi-
liunt, & paſcuntur præruptionibus, impetu ſuo ipſi com-
motiones excitantes animæ, & cōcutientes eam. Ad om-
nem occaſionem præſto ſunt, vel occurſu fœmineæ pul-
chritudinis, vel odore ſuauitatis alicuius. Auditu pariter
& tactu mouentur velociter, quibus etiam animæ infle-
ctunt conſtantiam, & velut à naturâ ſui alienant eam.
Vnde plerique ὁρμητικὴν dictam putant, quia ὁρμὴ impe-
tus dicitur, eò quòd ex quodam impetu ſenſuum infle-
xionis atque alienationis noſtræ cauſa naſcatur: fœminei
autem ſexus ſpeciem habet. Et etiam ſenſus noſtri αἰσθή-
σεις Græcè dicuntur fœminino vocabulo. Effœtarum mo-
do animarum citò vacuantur, vbi partus ſuæ generatio-
nis, delectationiſque effuderint, & iterùm excitatis cu-
piditatibus nouos referunt impetus. In ariete verò verbi
ac ſermonis noſtri habetur ſimilitudo, quòd ſit vehemēs,
ſicut & ſermo noſter efficax operationis, & quadam or-
natus noſtri & tegminis cauſa ſit. Aries per vſum veſtium
ordine quodam gregem ducens, ſicut ordo quidam vitæ
vſúſque noſtri verbo explicatur. Arbitror autem quòd
illud verbum magis intelligere debeamus quod eſt ver-
bum Dei, cum quo aries iſte habere videatur non medio-
crem cognationem. Quod verbū nos verè tegmine velle-
ris ſui veſtiuit, & in domū introduxit æternæ ſalutis. *Qui* Eſa. 53.
*ſe pro nobis immolandum obtulit, qui tanquàm ouis ad vi-
ctimam ductus eſt, & ſicut aries coràm tondente ſe ſine vo-
ce, ſic non aperuit os ſuū* Ex quo ordinem quendā ſubſtan-
tiæ habemus & ſacræ redemptionis, quod per ipſum con-
diti ac redempti ſumus Duplex igitur cauſa per verbum:
naturalis & moralis. Naturalis quâ condidit, moralis quâ
redemit. Philoſophia quoque geminam ſpeciem ſui con-
ſtituit in verbo, naturalem, & moralem: Rationalis enim
vtriúſque portio eſt. Naturalem ſecūdùm mundi creatio-
nem quam verbo aſſignat: moralem ſecundùm iuſtitiā,
& æqualitatem viuēdi, cuius vita & ratio de verbo. Quâ Luca 2.
causâ cum dies quadraginta complerentur ex Mariæ Vir-
ginis partu, tulerunt Dominū noſtrum Ieſum in Hieru-
ſalem, vt offerrent Domino ſecundùm legem, & vt da-
rent hoſtiam par turturum, aut duos pullos columba- Gen. 15.
rum, eò quòd in columba ſpiritalis gratia ſit, in turture
incorruptæ generationis natura, vel immaculati corpo-
ris caſtimonia. Meritò ergò ad ſacrificium iubentur poſt
arietem turtur & columba ſumi, vt verbo adhære-
re intelligas incorruptam caſtimoniam, & ſpiritalem
gratiam. Et hoc ipſo quidem quòd aues poſuit, intelli-
gere poſſumus, cæleſtium meritorum volatus: Sunt enim
volucres cæli quæ veniunt & habitant in ramis eius ar-
boris quæ de grano ſinapis ſurrexit, cui cælorum re- Mat. 13
gnum comparatur. Et Ezechiel apertos ſibi cœlos dicit, Ezech. 1
& vidiſſe inter alia etiam rotam vnam ſuper terram con-
iunctam animalibus quatuor. Et infrà: *Audiebam*, in-
quit, *vocem alarum eorum, cùm ambularent, ſicut vo-* Ibidem.
*cem aquarum multarum, & vocem ſublimis Dei: &
cùm irent, ipſa vox verbi, ſicut vox caſtrorum*. Vnde qui-
dam ad libros Philoſophiæ deriuarunt, eò quòd ipſum
cælum eis ſimile ſit. Denique Plato currum volucrem
dixit eſſe cælum, ex eo quod Propheta dixerat: Cùm Ibidem.
irent animalia, ibant & rotæ coniunctæ illis: & cum ele-
uarent ſe animalia à terrâ, eleuabantur rotæ. Sed Pro-

pheta non cœlum ipſum dixit, ſed aues eſſe in cælo. Deni- A que & Dauid ait: *Cœli enarrant gloriam Dei*, Psal. 18 hoc eſt poteſtates cæleſtes, velut cùm ſpectatur pulchrum elementum, prædicatur operator. Animam autem deſcribit Propheta, cuius motus ſunt quatuor, velut equi, λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικόν. Hæc animalia quatuor, id eſt, homo λογιστικὸν, leo θυμικὸν, vitulus ἐπιθυμητικὸν, aquila διορατικόν. Ideò ratio præmiſſa eſt, vt reliqua rationem ſequantur. Ideò cum homine ex dextris eſt leo, id eſt, cum ratione commotio à dextris eſt. Iſta animalia Ezech. 1. quando eleuantur, eleuantur etiam rotæ. Rota autem, Cant. 6 vita eſt ſuper terram quâ viuimus. Si animæ noſtræ mo- Ezech. 1 tus quatuor eleuantur, eleuatur & vita noſtra. Ideóque B addidit, *Quoniam ſpiritus vitæ*, inquit, *erat in rotis*. Anima ergò magis currus eſt, quæ ait in Canticis canticorum: *Poſuiſti me currus Aminadab*, id eſt, Domini noſtri. Non ergò Philoſophiæ traditioni deſcriptio currit Prophetica. Denique vocem alarum audiſſe ſe dicit Propheta. Iſtæ alæ, virtutes ſunt quæ de te poſcuntur. Matth. 5. Qui tales offert hoſtias, fidem & caſtimoniam mentis, ſimplicitatis gratiam, charitatis & pacis effectum, ipſe beatæ illius terræ agnoſcit heredem: ſicut etiã Dominus apertiùs in Euangelio declarauit, dicens: *Beati mundo corde; quoniam ipſi Deum videbunt*, vel, *Beati mites; quoniam ipſi poſſidebunt terram*. Accipe aliam diuiſio C nem. Caro quoque noſtra ipsâ Dei ordinatione diuiſa habet membra. Duo oculi ſunt, binæ aures, duæ genæ, nares diuiſæ, dentium geminatus ordo, vbera, ſcapulæ, manus, latera, femora, genua, crura, pedes, nonne bina omnia, vt ſubnixa geminatis ſubſidiis omnia noſtra obire videantur officia: Anima etiam diuiſionem ſuarum patitur portionum. Nam διορατικὸν, hoc eſt ſuperiora quaſi oculi quidam contrarij, rationabile eſt & irrationabile. Rationabile ipſum diuiditur circà mentem & ſermonem. Senſibile eius in auditum & viſum, quibus vitæ huius cumulatur gratia: Nam odor & guſtus vitalis vſus videntur neceſſarium præbere miniſterium. Nares iugi flatu aſpirationem recipiendo vita- D lem, continuato quodam ſubſtantiam hominis cibo paſcunt. Guſtus autem potu, epuliſque generatur. Quintus verò ſenſus, hoc eſt tactus, velut admixtus eſt illis quatuor. Odor & guſtus quædam magis alimenta ſunt corporis, quibus huius carnis militia ſubſiſtit. Viſus verò & auditus mentem adiuuant. Hæ ſunt diuiſiones quæ ſecundùm carnem noſtram, animamque à ſummo operatore diuiſæ ſunt. Vnde oportet nos colligere quia etiam iſte mundus velut per membra quædam gemina, & tamquam antiproſopa ſit diſtributus: Eſt enim terra in montes & in campos, vt ſunt partes noſtri corporis elatiores aliæ, aliæ planiores, eminent ſcapulæ, & pedum ſuperiora vel manuum: latera verò & inferiora ceruicis, velut valles terræ & concaua. Quod & de volâ manus intelligere licet: Nam in ipſo calcaneo pedis eminere alia, E media autem ſinuata quis neſciat? Aqua in mari ſalſa, in flumine, dulcis vel in fontibus. Eſt aër hyberno frigidus tempore, veris menſibus temperatus, calidus æſtate. Ergò iſta diuiſit operator. Mentem autem noſtram, quæ modo auium, virtutum diuerſarum & vigoris ſui vecta Ambr. l. de cælo. remigiis, ſuper cælũ euolat, non diuiſit, quia Trinitati adhæret diuidenti omnia ſoli indiuiſæ. Vnde & Philoſophi ſuperiorem mundi huius ſubſtantiam, quam æthera vocant, non ex cæterorum admixtione elementorum conſtare volunt: ſed ſplendidam, & multo refulgentem lumine, quæ non terræ ſordidum, nec aquarũ humidum, F nec aëris nebuloſum, nec ignis ipſius rutilum quidquam recipiat, ex quintâ quadam vſiâ eſſe aſſerunt & velut volucrem mundi huius mentem velociorem puriorémque eſſe cæteris partibus: nam aliæ mixtæ ſibi & concretæ ſunt: Nos autem nihil materialis compoſitionis immune atque alienum putamus, præter illam ſolam venerandæ Trinitatis ſubſtantiam, quæ verè pura & ſimplex ſinceræ impermixtæque naturæ eſt: quamuis aliqui putent de illâ quintâ vſiâ lucem eſſe clariorem, de quâ Psalm. 103. dixerit Dauid, quòd, *Deus circumdatus ſit lucem ſicut veſtimentum*. Et Apoſtolus ſcripſerit de ipſo omnipoten- A te, quod, *ſolus habeat immortalitatem, & lucem habitet inacceſſibilem*. 1. Tim. 6. Quâ autem ratione dixerit quòd aues Gen. 15. deſcenderint ſuprà diuiſa corpora vitulæ, capræ atque arietis, non facilè dicam, niſi quòd omnia terrena, marina, atque ipſa aëria plena ſunt inſidiarum ac perturbationum: Videntur enim aues iſtæ cibi causâ deſcendiſſe ſuprà corpora. Naturaliter autem violentiores potioréſque viribus ſuper infirmiores irruunt, & quaſi mortuis corporibus incumbunt, ex improuiſo frequentiùs irruentes: vel (quod verius puto) quia princeps mundi huius, & volucres cæli, ſpiritualium nequitiæ quæ ſunt, in eos qui mundana ſollicitudine curáque diuiſi ſunt, graui motu inceſſunt, & velut cadauera mortuorum dilacerant dente aſpero: De his enim dictum eſt: *Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos*: Ioan. 14. quia ſunt de regno diaboli Ephes. 6 qui in ſeipſum diuiſus eſt. Qui autem ſunt Dei, quibus dicit Ieſus: *Regnum Dei intrà vos eſt*, Matth. 8. hi non ſunt diuiſi, quia adhærent Deo: quoniam qui adhærẽs meretrici, Luc. 11. vnum corpus eſt. *Erunt enim*, inquit, *duo in carne vnâ*. Luc. 17. *Qui autem adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt*. 1. Cor. 6. Iſti ergò non ſunt mortua corpora, vt volucres cæli comedant eos; ſed ſunt ſpiritus: Gen. 2. *Facit* enim *Deus Angelos ſuos ſpiritus*. Psalm. 103. Denique ſuprà columbam & turturem non deſcenderunt, quia diuiſæ iſtæ aues non erant: Non ſunt C enim diuiſi Iuſti quibus dicitur vt ſint ſimplices ſicut co- Matth. 10. lumbæ. Ideóque dicit Dauid, quia & *paſſer inuenit ſibi domum, & turtur nidum ſibi vbi reponat pullos ſuos*. Psalm. 83. Hæc ſpectabat Abraham, hæc profundo & ſpiritali conſiderabat intuitu. Ideóque ſcriptum eſt: Conſedit illis, non quaſi aruſpicinæ; ſed quaſi cæleſtis reuelationis interpres, ſigna diuinæ operationis explorans: Gen. 15. Mens enim directa ad Chriſti gratiam videbat hunc mundum plenum eſſe iniquitatis, Luc. 8. quæ velut à ſummo cæli volaret, & opprimeret infirmos terræ: pudicitiam autem, fidem, ſinceritatem, nullis eſſe obnoxias paſſionibus: auaritiam verò & ſollicitudines ſæculi quibus ſuffocantur qui habent voluptates diuitiarum, dilacerari ac diuidi. Vnde D & diuitiæ dictæ ſunt, quòd mentem diuidant, atque in diuerſum ſcindant, & in partes trahant, nec ſinant incorruptam eſſe & integram. Vir ergò pacificæ mentis conſidebat, & conſiderabat, quatenùs prohibere cominùs poſſet ea mala quæ hominibus inſeruntur: Mens enim ſapiens viri ac iuſti mederi ſtudet humanis caſibus, & prohibere ac reſecare animarum noſtrarum labores.

Quid ſibi velit quòd poſt ſolis occaſum exceſſus cecidit ſuper Abraham, & quomodò ei non tam quæ futura erant, declarabantur; quàm præſcribebantur quæ facienda forent: quid præterea ſingulariter per ſuperiora auctor ſignificari arbitretur.

CAP. IX.

E DEnique quàm hoc Abraham ſpiritali & Prophetico affectu fecerit, ſequentia docent: Nam ſolis occaſu exceſſus cecidit ſuper eum: & ecce † horror magnus & tenebroſus incubuit ſuper eum. al. ſtimor. Gen. 15. Exceſſus Prophetis fieri ſolet, ſicut habes Prophetam dixiſſe: *Ego dixi in exceſſu meo, omnis homo mendax*: Psalm. 115. Excedit enim mens Prophetæ velut fines quoſdam humanæ prudentiæ, quando repletur Deo. Et ante euacuat ſe cogitationibus & diſceptationibus ſæculi huius, vt aduenienti gratiæ ſpiritali puram ſe & exinanitam præbeat, ſuperueniat F in eam Spiritus ſanctus magnâ ſe vi infundens, ità vt mens hominis ſubitò turbetur. Denique Angelus venit ad Mariam, & cum ſedulitate & gratiâ venit; & tamen Maria mota eſt in introitu eius. Vnde Angelus ait ad eam: *Ne timeas, Maria! inueniſti enim gratiam apud Deum, & ecce concipies in vtero, & paries filium*: Luc. 1. Ibidem. Cognoſcimus ergò quia quando venit gratia Dei ſuper propheticam mentẽ, ſubitò irruit, & inde incubuiſſe & cecidiſſe ſuper Prophetas Spiritum ſanctum legimus, quia exceſſum patitur, & turbatur, & timet, & quibuſdam ignorantiæ & imprudentiæ tenebris offunditur: ſicut & in Actibus Apoſtolorum legimus, quia circumfulſit lux Act. 9.

ſuper Saulum de cælo, & cecidit, & horrore animi tur- G
Ibidem. batos eſt, & audiuit vocem de cælo dicentem: *Saule,*
Gen. 15 *Saule, quid me perſequeris?* Deſinit enim videre ſæcula-
ria, qui incipit audire diuina. Vnde & timorem Abrahæ
& tenebras mirari non debes, quaſi præter virtutem aut
meritum eius acciderint, cùm Prophetarum conſuetu-
dinem congruere aduertas, quãdo cognoſcũt futura. Con-
tinuò autem dictum habes ad eum: Sciendo ſcies quod
Ibidem. peregrinum erit ſemen tuum in terrâ non ſuâ, & ſeruitio
opprimentur, & nocebunt eis, & humiliabunt eos annis
quadringentis. Meritò tenebroſus horror & magnos fa-
ctus eſt, quia magna oracula deferebantur, cùm de po-
pulo ſæculorũ dabatur præceptũ. Quomodò tam facilè
capere iſtud mens humana poterat, maximè quæ admo- H
nebatur vt in hac peregrinaretur terrâ? Non enim tam
quæ futura erant declarabantur, quàm præſcribebantur
quæ facienda forent: *Peregrinum* (inquit) *erit ſemen*
Ibidem *tuum* ſiue quia omnes homines peregrini eſſe debea-
mus in hac vitâ (omnium etenim pater eſt Abraham)
Gen. 21 ſiue quia verum ſemen Abrahæ peregrinatur in hoc
mundo: Illud enim verum ſemen eſt, de quo dictum
eſt: *In Iſaac erit ſemen tuum.* Denique qui ſe Abrahæ he-
Pſal. 38 redem agnoſceret, ait: *Aduena ego ſum in hac terrâ &*
peregrinus, ſicut omnes patres mei. Qui enim peregrinus
hîc fuerit, ciuis in cælo eſt: Qui autẽ in hac terrâ omnem
animæ ſuæ ſubſtantiam conſtituendam putauerit, here- I
ditatémque huius terræ acquirendam ſibi exiſtimauerit,
à Dei regno excludetur. Vnde Apoſtolus ad fideles vi-
ros, & ciues Hieruſalem illius quæ in cælo eſt, & Ec-
cleſiæ filios dicit: *Ergò iam non eſtis peregrini, ſed eſtis ci-*
Ephes. 2 *ues Sanctorum, & domeſtici Dei.* Non ergò hæc terra no-
ſtra eſt, de qua poteſt princeps mundi huius dicere, o-
Ioan. 14 ſtendens omnia regna orbis terræ: *Tibi dabo poteſtatem*
Matt. 4 *hanc vniuerſam, ſi procidens adoraueris me:* erunt omnia
Luc. 4. tua, quæ ſibi alieni vendicant, & ſeruitio opprimunt
populum Dei, vt ſeruis eius nocere, & humiliare conen-
tur Sanctos Dei. Denique ipſe Filius Dei nihil ſibi ex hoc
mundo vendicandum putauit: vnde ait: *Venit mundi*
Ioan 14 *huius princeps, & in me inueniet nihil.* Diuerſi ergò do- K
mini in ſeruitute nos volunt tenere, inceſſit diabolus,
infeſtant Angeli eius, paſſiones, motoſque corporis ve-
lut domeſtici atque inteſtini hoſtes inquietant. *Foris pu-*
gnæ, intùs timores: foris pugnæ, intùs cupiditates: Aliena
Matth. 10 eſt enim interni corporis ſubſtantia puritati cordis, &
ideò impugnat vel repugnat. Bellum ergò quotidianum
eſt, & inter eadem graue prælium, donec Deus miſeri-
2. Cor. 7. cors diabolum atque miniſtros eius iudicet, paſſiones
reſtinguat, ac ſubijciat menti ſedulæ: *Et gentem cui*
1. Cor. 15. *ſeruient, iudicabo ego, dicit Dominus.* Exquirat animas
noſtras de omnibus offenſis, & periculi noſtri auctori-
Gen. 15. bus, qui ait: *Sanguinem animarum veſtrarum exquiram* L
de manibus omnium beſtiarum. Et vt Ioannes dixit: *Quia*
mors & infernus miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Poſt hæc
verò reuertentur huc cum ſupellectili multâ. Itaque
exibunt Iuſti, vt nihil de ſuo dimittant in hac terrâ, ne
ſpolia eorum reſideant apud incolas & poſſeſſores
Gen. 9. Apoc. 20. iſtius terræ. Quæ etiamſi abibunt de terrâ Ægypti iſtâ,
vaſa quæ ſumpſerunt ab Ægyptiis mutuò vel aurea, in-
Gen. 15 quit, vel argentea, quibus ad tempus vtentur, ſecum au-
Exod. 12. ferant, & deprædentur Ægyptios. Hæc vaſa acceperunt
Exod 3 voluntate Domini, & ſecum ea auferunt, quia reſurre-
ctionis filij ſunt, quibus dicitur: *Non peribit capillus de*
capite veſtro. Vaſa hæc Ægyptij dederunt, quæ de terrâ
Luc. 21 afflictionis ſunt aſſumpta. Eſ ſunt alia aurea, alia argen- M
tea, quia omnis creatura Dei bona, & maximè hominis
1. Tim. 4. in terris præſtantiſſima, quem honorauit Deus, vt in-
ſpiraret in faciem eius ſpiritum vitæ, & omnibus præfi-
ceret animantibus. Hæc illa ſunt vaſa de quibus dicit
Gen. 2. Apoſtolus: *Habemus theſaurum in vaſis fictilibus.* Hæc
eſt veſtis Ægyptiorum quâ veſtitur anima noſtra, vt lo-
2. Cor. 4. cupletior hinc recedat, & quæ hîc vehementer labo-
Exod. 12. rat, liberetur: Non ſolùm enim *omnis creatura inge-*
miſcit, & parturit; ſed etiam nos, donec veniat redem-
Rom. 8 *ptio corporis noſtri.* Habet Dominus curam operis ſui,
habet naturæ propriæ in pleriſque rationem ac be-

G neuolentiam. Neque excidi & perire patimur arbo-
res, quarum circà primos fructus nobis futura prorum-
punt, ſi poſteriore ætate aut ventus decutiat, aut ſol a-
durat, aut ſuffulcienda & ſubminiſtranda virtute, ſic-
citatibus deficiat ſubſtantia; ſed melioribus auris diffe-
rimus examinandas. Et ideò Dominus Deus noſter bo-
næ voluntatis remunerator, etiam primæ futuræ indo-
lis contemplationem habens, omne colligi patitur ani-
mæ noſtræ patrimonium, & reſeruari futuri aduen-
tus illud probaturus tempore. Memor itaque ſui Gen. 3.
muneris, quod immortale voluit eſſe, ſi culpa non Gen.
obrepſiſſet, quæ fecit vt non expediret homines diu vi- Eccleſ. 12
uere. Patitur nos diſcedere ex hoc ſæculo, vt ſeceſſio-
H ne animæ hoc corpus reſoluatur in terram ſuam, & fi-
nis ſit peccati; deinde per reſurrectionem reformetur
diuinæ liberalitatis gratia. Ideò dicit ad Abraham: *Tu* Gen. 1
autem ibis ad patres tuos. Nonnulli putauerunt patres eſ-
ſe elementa, ex quibus conſtat caro noſtra, dum viui- Galat. 4
mus, & in quæ reſoluimur: Sed nos qui meminimus
matrem nobis eſſe Ieruſalem quæ ſurſùm eſt quæ libera
eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum, ſicut dicit Apoſto- Hebr. 11
lus, illos aſſerimus patres, qui vitæ merito & ordine
præceſſerunt. Erat illic Abel pia victima, erat prius &
ſanctus Enoch, erat Noë; ad eos promittitur Abraham Gen 15.
tranſitus. Tranſit enim qui de hac vitâ recedens, ad vi-
I tam demigrat alteram, quia viuit mens ſapientis & iu-
ſti viri qui nutritus eſt in pace: Nam inſipiens in bello
nutritur & in diſcordiis, iuſtus in ſenectute bonâ vi-
uit. Non dixit longâ; ſed bonâ: quia iuſtus bene ſene- Sap. 4
ſcit. Iniuſtorum autem nemo, quamuis cornicibus vi-
uacibus diuturniore vitâ vixerit: Nam diu viuere com-
mune ſapientibus atque inſipientibus eſt; bene autem
viuere ſpeciale ſapientis eſt, cuius ſenectus venerabi-
lis, & ætas ſenectutis vita immaculata: non diuturna,
inquit, neque numero annorum computata, nec ca- Gen. 15.
pillis canis in capite; ſed ſenſibus. Ille ergo bene ſene-
ſcit, qui bene ſenſerit. Quartâ autem generatione re-
uertentur huc. Hiſtoria quidem Iudæis videtur conue-
K nire, qui in Ægyptum tranſierunt, & de Ægypto re-
uerterunt. Quadringenti enim & triginta anni illic exa- Deut. 34.
cti ſunt; ſed non omnes centenos, & quot excurrit, an- Ioſue. 14.
nos vixerunt, ſicut Moyſes, aut Ieſus Naue, vt quartæ
generationis tempus conueniat: Vnde myſticum aliquid
magis requiramus, eò quòd trias omnibus numeris
apta ſit, & radix quædam decimæ ac fundamentum,
hebdomadis quoque media. Denique nonageſimus-
tertius Pſalmus ſcribitur, Quarta ſabbati, eò quòd hic Pſal 93
numerus medius ſit priorum & ſequentium; tres enim
præcedunt eum, primus, ſecundus, tertius; & tres ſe-
quuntur, quintus, ſextus, ſeptimus. Qui hunc Pſalmum
canit, velut aptis numeris vitam iſtius mundi tranſigit,
L quaſi tetragonus, & ſtabilis atque perfectus: In quatuor
enim libris plenum Euangelium atque perfectum eſt.
Quatuor animalia myſtica ſunt. Mundi quoque iſtius
partes quatuor ſunt, ex quibus congregati filij Eccleſiæ
regnum Chriſti ſacratiſſimum propagarunt, venientes
ab Oriente atque Occidente, Septentrione & meridie. Matt. 8
Quadripartito igitur latere ſancta ſurrexit Eccleſia. De-
cas quoque ex iſto numero aſſurgit: Si enim connectas
ab vno vſque ad quatuor, hoc modo decimam facies.
Computa vnum, adde illi duo, fiunt tres: adde tribus
tres, fiunt ſex: & ad ſex adde quatuor, fiunt decem. Te-
tras igitur decem implet, decas numerum omnem com-
M plectitur. Quatuor quoque ætates ſunt hominis, pueri-
tia, adoleſcentia, iuuentus, maturitas. Paulatim aſſurgit
& fundatur. Sapientia itaque ſumma prudentiæ quarto
ætatum ordine venit. Meritòque & ſi quis ante ſub te-
ge Ægypti fuit, maturioris tamen conſilij exit de pote- Exod. 12.
ſtate eius: & legem igitur agnoſcit ſequendam. Tunc Exod. 14.
fit iſtius vitæ mare peruium. Similis ratio his quæ gi-
gnuntur ſolo. Vbi ſemen ſparſũ fuerit, ſoluitur † humo. al. homo.
Et primò prorumpit in radicem, deinde germinat, for-
matur fructus, & poſteà matureſcit. Arbores quoque
ipſæ primum fructum ferunt, deinde adoleſcit fructus,
acceſſu temporis mutat colorem, quarto ordine con-
ſummatur,

ſummatur, hoc eſt nouiſſimo. Ità ergò & nos in terrâ hac A afflictionis fugiamus lateres formare; ſed lachrymis & gemitu vocemus Domini miſericordiam, vt mittat vo- *Exod.* 4 bis Moyſem & Aaron, hoc eſt legem & Sacerdotem: il- *Exod.* 4 lum verum Sacerdotem, & Sacerdotum principem, qui *Tren.* 4. licet inter homines verſaretur, de eo dicebatur: Ecce ſpi- *Exod.* 12 ritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus; & liberet nos de terrà Ægypti, vt paſcha Domini celebremus. Feramus etiam fructum fidei ab ipſâ pueritiâ, augeamus in adoleſcentiâ, coloremus in iuuentute, compleamus in *Matt.* 3 ſenectute. *Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt:* *Ioan.* 15 *vt qui facit, fructum ferat.* Adultam etiam maturamque ſegetem noſtram meſſor inueniat, vt maturos fructus in apothecis recondat, ne immaturos hyems deprehendat, B ventus decutiat, pluuia corrumpat. Ego tamen arbitror ſignificari magis, inter aduentum Domini priorem, & ſecundum qui futurus eſt iudicij dies, tempus medium. Ideò enim & ad ſolis occaſum viro huiuſmodi factus eſt horror magnus, quia occidente iam mundo, futurum ſacrificium declarabatur, quo mundus redimeretur, fides *Gen.* 15. eſſet hoſtia; quæ non diuideretur a filiis Abrahæ: Nam qui eam diuidunt, non ſunt Abrahæ filij. Fides compa- *Matt.* 13 ratur regno cælorum: *Simile eſt enim regnum cælorum* *Ibidem.* *grano ſinapis. Et ſimile eſt regnum cælorum negotiatori qui emit agrum, & inuenit in eo margaritam pretioſam.* Regnum cælorum indiuiſum eſt, quia regnum Trinitatis vnum eſt. Ideò perpetuum atque æternum, quia indiui- *Luc.* 11. ſum: *Omne* enim *regnum diuiſum facilè deſtruetur.* Ho- C *Gen.* 15. ſtia etiam foret pudicita Trinitati dicata, poſt illud ſacri- *Leuit.* 9 ficium, vituli pro laboribus, quia ſacerdotalis eſt victima: capræ autem, quia pro peccatis hoſtia: arietis, quia pro omni mundo, & pro ipſis arietibus vel cæleſtibus, non ſolùm pro hominibus: nec ſolùm pro agnis; ſed etiam pro hædis quos peccatricis generationis fœtore exuit. Teſtificatur oraculum futuros adhuc in terrâ afflictionis Abrahæ filios, vt in agone multorum & grauium certaminum ſe probent, & ità cum multâ ſuppellectili aureorum & argenteorum vaſorum ſpoliis opimis exeant & reuertantur animæ, atque exeat pretioſa poſſidentes corpora, diuerſarum virtutum, & præcipuè ca- D ſtimoniæ poſſeſſionum theſauro repleta, ſumpturę etiam Chriſti iudicio de diabolo & eius miniſtris, cæteriſque qui voluerint nocere, vindictam. Tunc erit horror ma- *1. Pet.* 4. gnus etiam Iuſtorum: Nemo enim ſine peccato. Om- *Iob* 14. nes habebunt quod timeant; quia impleta peccata erunt. *Rom.* 5. Et cùm ſuperabundauerit peccatum, ſuperabundabit *Gen.* 15. & gratia. Iterum cùm iam ſol eſſet ad occaſum, flamma facta eſt: Et ecce fornax fumigabunda, & lampades ignis, quæ pertranſierunt per media diuiſa illa. Etiamſi dubitaretur de ſuperioribus, confirmarent ſequentia, quando flammam factam ad occaſum legimus, quæ il- E luminaret veſpertina mundi tempora, & fulgeret in tenebris, ac reuelaret latentia. Denique continuò viſa eſt fornax fumigabunda. Cuius ſimilitudine exprimi videtur vita humana, quæ implicata iniquitatibus ſæculi iſtius atque inuoluta, non habens veri fulgoris claritudinem, & ſplendorem ſinceri luminis, intùs quaſi fornax æſtuat diuerſis cupiditatibus, & quibuſdam deſideriorum anhelat ignibus: foris velut quodam fumo ubtexitur, ne videat veritatis faciem. Obumbratur itaque & obducitur quadam caligine oculus animæ, vt confundatur globo quodam fumigantis nebulæ mentis aſpectus, ne pura poſſit ſpectare negotia, donec cæleſtes lampades dirigat Dominus Ieſus, hoc eſt, fulgorem gloriæ ſuæ. F *Apoc.* 22 Quando (inquit) non indigebunt luce lucernæ, & lumine ſolis, quorum ipſe Dominus erit lux omnibus, & ipſe illuminabit omnia mundi iſtius: quorum ſuprà cognita eſt diuiſio, omne manifeſtata in lumine; tunc per *1. Cor.* 13 ſpeculum in ænigmate, tunc nec in parte; ſed facie ad faciem veritatis ſoliditas, atque illud quod perfectum eſt, poſſit videri.

A *Quid ſignificatur oraculo Domini ad Abraham dicentis: Semini tuo dabo terram hanc: ad quod etiam pertineat Sarra vxor Abrahæ, quæ ſterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar ſignificet: quâ ratione præterea Sarra concluſa fuerit, & Agar filio pepererit.*

CAP. X.

Poſt hæc ſecutum eſt oraculum Dei dicentis: *Semini tuo dabo terram hanc, à flumine Ægypti vſque ad flumen magnum Euphraten.* *Gen.* 15. Qui futuram gloriam demonſtrauerat, debuit etiam conferenda virtutum merita polliceri: Ipſe enim & adiutor laborantium, & remunerator innocentium eſt. B Ægyptus hic nomen non regionis; ſed fluminis eſt: Sic enim veteres Nilum vocabant, ſiue quòd ipſe regioni nomen dediſſet; ſiue quòd regionis accepiſſet vocabulum. Denique & poëta Græcus teſtificatur ità eſſe, dicens: *Homer. Odyſ.* 14.

Στῆσα δ' ἐν Αἰγύπτῳ ποταμῷ νέας ἀμφιελίσσας.

Anguſtum autem & vile eſt, vt putemos quòd cęleſtibus ſignis terrena † ſpoponderit. *al. ſpoponderunt.* Itaque conſideremus ne fortè perfectam beatitudinem & conſummationem bonorum operum promiſerit: Perfecta enim beatitudo ex tribus iſtis videtur ſubſiſtere, corporis, atque animæ, & accidentibus bonis, quæ Græci ἐκτὸς dixerunt: vt ſit corporis caſtimonia, patientia, vel temperantia: ſit animæ prudentia atque iuſtitia. *Gen.* 2. Ægypti igitur flumen corpora- C lia videtur ſignificare. Vnde & Geon dictus eſt ipſe fluuius, quia de terrâ figuratus eſt homo. Euphrates autem quæ ſunt animæ eò quòd fons ſit iuſtitia cæterarum virtutum, quæ virtutes alias illuminet: Prudentia enim ſine iuſtitiâ nocet. Fortitudo quoque niſi eam iuſtitia temperet, intolerabilis inſolentia eſt, furori quàm rationi propior, dominationi quàm libertati. Sobrietas & temperantia priuata bona ſunt, nec vllius vis, niſi iuſta ergà Deum reuerentia, & fideli mente pietatem colas. Iuſtitia ſola eſt quæ virtutes omnes complectitur, & commendat omnes. Accidentia quoque ſunt negotiationes, mercaturæ, & agriculturæ competentia quæſtus, laborum ope- D rúmque ruralium. Sunt etiam corporis accidentia ſalubritas, & commoditas valetudinis, decus, fortitudo, quæ ex tempore accidunt, & cum ætate mutantur. Non mediocrem hanc triplicem gratiam putes: Habes enim perfectionem perfectam in Euangelio: Nam cùm dicit Do- *Mat.* 22 minus Ieſus Legiſperito illi: *Diliges Dominum Deum tuum,* *Eph.* 6. animæ iuſtitiam mandat tenendam. Etenim ſi honorari *Hebr.* 12 parentes iuſtum eſt, quantò magis parenti omnium fieri *Mat.* 19. debet honorificentia? Rursùs cùm dicit: *Non occides, non adulterium, non furtum facies, non falſum teſtimonium dices,* virtutes corporis ſeruandas admonet. In poſteriori- *Marc.* 10. E bus verò dicens: Nemo eſt qui relinquat domum, aut parentes, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & *al. ſeptuplum.* non recipiat † centies tantum nunc in hoc tempore; in futuro ſæculo autem futuro vitam æternam poſſidebit: nonne incrementa bonorum accidentium cum animæ corporiſque remuneratione promittit? Hæc quæ ſimplicibus verbis ſacra Scriptura exprimit, magno quodam co- *Ariſt. li. 1. Ethic. c.* 2. thurno Ariſtoteles & Peripatetici perſonant, atque extollunt. Pythagoricum quoque dogma eſſe teſtificantur ſui: Sed quis illorum æquauit Abraham tempore? Quis auctoritate & ſapientiâ Dominum, cuius oraculo triplicis huius gratiæ munus agnoſcit? Dantur autem ei tamquàm in diſciplinam alienigenæ nationes, vt mens F æqui obſeruantiſſima recidat vitia, emendet errata. Ma- *Rom.* 9. gis tamen euidens Eccleſiæ declaratur myſterium, quia per Apoſtolos qui ſunt Iſraelitæ, quorum patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, congreganda Eccleſia foret, crediturus populus nationum. Quos non otioſè decem numero ſignificauit, vt oſtenderet quòd illi antè perfidi, vbi menſuram pietatis impleſſent, *Gen.* 16 perfectæ eſſent fidei adepturi coronam. Denique ſe- *lib. de Abraham, c.* 3 quitur, quia Sarra vxor Abrahæ ſterilis fuerat, quod ad Eccleſiam pertinere in eâ expoſitione quam de moralibus ſcripſimus, Apoſtolicis docuimus exemplis. Eccleſia enim ſterilis videtur in hoc ſæculo; quia non

[2. Cor. 4] ſecularia parturit, oec præſentia; ſed futura: hoc eſt, noo ea quæ videntur; ſed quæ noo videntur. Huiꝯ ancilla eſt ſynagoga, vel omnes hęreſes, quæ ſeruos, non liberos creat. Ideóque Agar dicitur habitatio: Etenim temporalis ſpem fouet, oon perpetuæ poſſeſſionis gratiam tenet. Itaque vt non inſolens partu corporeo fiat ancilla eius, & ius Eccleſiæ ſibi vendicet, dicitur ibi: *Eiice ancillam & filium eius: non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* [Gen. 21. & Galat. 4] Sed etiam in ſingulis Sarra eſt, & in ſingulis Agar. Sarra virtus vera eſt, vera ſapientia: Agar autem eſt verſutia, tamquàm ancilla perfeƈtioris virtutis. [1. Cor. 2] Alia enim ſapientia ſpiritalis, alia ſapientia huius mundi. [Aƈt. 7.] Ideò etiam Ægyptia ſcribitur, qoia Philoſophica eruditio abundauit in Ægypto. Denique & Moyſes eruditus erat in omni ſapienoa Ægyptiorum; ſed abiecit eam, [Hebr. 11] præferens Ægypti theſauris opprobrium Chriſti: Nam ſi illam iudicaſſet alicuius momenti eſſe ſapientiam, non vtique dixiſſet: *Precor, Domine! non ſum eloquens ante heſternam & nudiuſtertiam diem, neque ex quo cœpiſti loqui ſeruo tuo: gracili enim locutione, & tardiore linguâ ego ſum* [Exod. 4] Denique quaſi inerudito, reſpondetur ei quod erudiretur à Domino: *Ego aperiam os tuum, & inſtruam te quod debeas loqui.* [Ibidem. Galat. 3] Pręclarum aotem myſterium, quòd lex non ſatis plena erat, vt perſuaderet populis, & gentes vocaret, vel quia clauſa foret vſque ad Chriſti adoentuoa. Qui exponens nobis Prophetica oracula, & proferens leƈtionis veteris teſtimonia, veluti quoddam os legis aperuit, vt fidei clamor in totum perueniret orbem: Vnde & myſticè ait Sarra: *Concluſit me Dominus vt non pariam; intrà ergò ad ancillam meam, vel filium facias ex illâ.* [Gen. 16.] Quo agnoſcas io prædeſtinatione fuiſſe ſemper Eccleſiam Dei, & paratam fidei fœcunditatem, quando iuberet Dominus prorumpere; ſed voluntate Domini certo reſeruatam tempori. Denique ſcriptum eſt: *Tempore accepto exaudiui te, & in die ſalutis adiuui te.* [Eſai 49 & 2. Cor. 6.] Aduertimus itaque quod feſtinabat fides Eccleſiæ; ſed concluſa erat eius fœcunditas. Quo verbo demonſtratur, quoniam expeƈtabat partus ſui tempora; quia quod concluſum eſt, aperiri ſolet. Quâ ratione concluſa fuerit, docet te Apoſtolus, dicens: *Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereretur: vt non volentis neque currentis, ſed miſerentis Dei* [Rom. 11. Rom. 9.] eſſet gratia; ne teipſum iuſtificares; ſed omnia tribueres Deo qui te vocauit. Nemo enim pigreſcat, & excuſationem prætendat, qoò ſeriùs credat, quia ſcriptum eſt: non volentis neque currentis eſſe. Conſideret enim quid additum ſit: Sed miſerentis, inquit, Dei. [Ibidem.] Talem te ergò præbe bonis ſtudiis & promptâ fide, vt Deus tui miſereatur, & vocet te ſicut Eccleſiam vocauit, dicens: *Palam factus ſum à non quærentibus me, apparui iis qui me non interrogabant.* [Eſai. 65 & Rom. 10.] Et reƈtè præmiſſa ſunt deteriora, vt meliora ſequerentur. Peperit ancilla ſeruos, vt eos Eccleſia liberos faceret, & de ſeruitute populos ad libertatem vocaret, de culpâ ad innocentiam, de offenſâ ad gratiam. [Galat. 4.] Singulorum quoque hominum ſi ſpeƈtes ordinem, noo omnes à perfeƈtis inchoauerunt, oec apud omnes tempore prima eſt; ſed merito antiquior perfeƈta virtus. Prudentis igitur mentis eſt conſiderare quamdiu imperfeƈta eſt anima, quæ ſunt ſecum deliberet, vt vel io poſterioribus ſe exerceat virtutum diſciplinis, donec exercitij vſu valeſcat. Dom verò ſe erroris inuolucris exuerit, & ab omni enodauerit offenſione, conſummatam ſui purgationem exhibens, tunc ſuo nitatur ordine magnos partus edere. Præterea dicitur Abrahæ: *Eſto ſine querela*: [Gen. 17.] cui dabatur ſpiritus ſapientiæ ſanƈtus, integer, mobilis, immaculatus. [Sap. 7.] Oportet igitur viri ſapientis aoimam die, noƈtúque in exercitio iugi ſpeculâ prætendere, numquàm ſomno indulgentem, perpetuis vigiliis intentam Deo, ad comprehenſionem rerum earum quæ ſunt, & ſingularum cauſarum cognitionem: Sed etiam futurorum interpres ſapientia eſt, ſcit præterita, & de futuris æſtimat. Scit verſutias ſermonom, & ſolutiones argumentorum. [Sap. 8.] Signa & moſtra ſcit, antequàm fiant, & euentus temporum & ſeculorum. Noo poteſt igitur boous atqoe perfeƈtus non eſſe qui hanc acquiſierit, qoia & omnem habet virtutem, & imago boottatis eſt. [Sap. 7] Vnde & ſeculi iſtius Sophiſtæ traxerunt definitionem huiuſmodi, quod Sapiens vir bonus eſt & peritus. Redeamus nunc ad donum Dei, quo nihil plenius: Quid enim melius ſapientiâ? Quid peius vanitate? Quid deterius ſuperſtitione? Ideóque tamquàm ei cui promiſerat plenitudinem perfeƈtioois, ait: *Augebo te valde, & ponam te in gentes, & reges de te erunt* [Gen. 17. Prou. 17] qoia ei qui eiuſmodi eſt, totus mundus diuitiarum eſt, & augetur, non minuitur vt ſtultus. Ponitur in gentes Abraham, hoc eſt, fides eius ad gentes transfertur, & reges ſeculi qui crediderunt, & ſe ſubiiciunt Domino Ieſu, cui dicitur: *Tibi offerent reges munera.* [Eccl. 17 Pſal. 67] Nec illud abſurdum, quia ex genere Abrahæ non ſolùm reges erunt dignitate, verùm etiam illi reges qui peccato non ſeruiant, nec vincat eos malitia, ſupra quos regnum mors non habeat. Mentis quoque bonæ cognouimus reges eſſe & principes inuentiones, quæ ſicut Abraham mediocris quidem generationis prouentus non habet; ſed abundat regalibus. Cui data eſt terra in poſſeſſiooem, vt dominetur corpori, nec ſit captiua carnalium voluptatum; ſed quaſi famulatu debito obnoxia caro menti ſeruiat. [Rom. 7 Rom. 4.] Secundùm perſonam aotem Abrahæ euidens myſterium Eccleſiæ, qoæ totum orbem fidei hæreditate poſſedit: bene pater eleƈtionis dicitur, pater fidei, pater piæ confeſſionis.

Quid nos doceat oraculum quo diƈtum eſt Abrahæ: Circumcidatis omne maſculinom veſtrum, &c. *quomodò etiam plerique moueantur ex hoc quod Dominus dixit*: Quoniam qui noo fuerit circumciſus maſculus, &c. *quâ ratione præterea Saræ vna littera fuerit addita, ac de futuri filii promiſſione: quid denique ſignificet quòd Abraham in faciem ceciderit, & de promiſſis confirmatione, & reſponſione Domini ad Abrahæ petitionem.*

CAP. XI.

Et quia ad perfeƈtum vocatur, oraculum perfeƈtionis accipit. *Circumcidatis*, inqoit, *omne maſculinum veſtrum, & circumcidatis carnem præputij veſtri*; [Gen. 17.] perfeƈta aotem circumciſio ſpiritalis eſt. Denique & leƈtio hoc docet, cùm dicit: *Circumcidite duritiam cordis veſtri.* [Deut. 10.] Et hic plerique ita accipiunt, vt ſit, Circumcidatis omne maſculinum veſtrum, hoc eſt, mentem veſtram; nihil eſt enim mente validius. Deinde quia maſculinum ſanƈtum dicitur: *Omnis maſculus adaperiens vuluam, ſanƈtus Domino vocabitur* [Exod. 13 Luc. 2.] Quid autem mente ſanƈtius, quæ dat bonarum ſemina cogitationum, quibus aperit vuluam animæ concluſam pariendi ſterilitate, vt poſſit illas inuiſibiles generationes edere vtero illo videlicet ſpiritali, de quo dicit Eſaias: *In vtero accepimus & parturiuimus ſpiritum ſalutis?* [Eſai. 26] Circumciſio ergo cordis intelligibilis, circumciſio etiam carnis mandatur ſenſibilis. Illa in veritate, iſta in ſignaculo. Gemina itaque circumciſio, quia & animi & corporis quæritur abſtinentia. Denique Ægyptij quartodecimo anno circumcidunt mares, & fœminæ apud eos eodem anno circumcidi feruntur, quòd ab eo videlicet anno incipiat flagrare paſſio virilis, & fœminarum menſtrua ſumant exordia. Legis autem lator æternæ ſignaculum circumciſionis carnalis in ſolis maribus exigit, eo quòd ad mixtionis vſum vir muliere vehementior ſit, & ideò ipſius impetum infringere voluit circumciſionis ſignaculo. Vel quia viri licitò ſe errare credunt, ſi ſolo ſe abſtineant adulterio: meretricios autem vſus tamquàm legi naturæ ſuppetere putant; cùm præter coniugium nec viro liceat, nec fœminæ miſceri alteri. Altiore autem interpretatione illud panditur, quòd ſi mens purgata & circumciſa ſit, exuta ſuperfluis voloptatibus & cogitationibus reſtringit animam ad ſui caſtimoniam, poriſque ſenſibus infuſam bonorum facit partuum genitricem. Oƈtauo autem die circumcidi puerum lex iobet, myſtico idqoe præce-

pio, quia ipſe eſt reſurrectionis dies: Dominicâ enim A
die reſurrexit Dominus Ieſus. Ergò ſi dies reſurrectionis
circumciſos nos & exutos inueniat delictorum ſuper-
fluis, ab omni ablutos ſorde, mundos à vitiis corporali-
bus, ſi hinc mundus exieris, mundus reſurges. Circum-
cide igitur te non carne; ſed vitio carnali. Et circumcide
tuum non ſolùm vernaculum; ſed etiam pretio emptum.
Si ad ſingulas referas, vernaculi ſunt motus naturales:
pretio empti, ratione & doctrinâ acquiſiti. Egent autem
& illi & hi, tamquàm virgulta, purgatione & inciſione
luxuriæ, ne vagentur vt ſterilia ſarmenta, & obumbrent
inutilia fructuoſis, velut quædam omni vitio diſtenta
multis incaſſùm laborat. Myſterij autem ratio dilucida.
1 Pet. 1. Vernaculi enim Iudæi, pretio empti ſunt gentes qui cre-
diderunt, quia pretio ſanguinis Chriſti redempta eſt Ec-
Rom. 6. cleſia. Ergò & Iudæus & Græcus, & quicumque cre-
Ioan. 3. diderit, debet ſcire ſe circumcidere à peccatis, vt poſſit
Ezec. 18. ſaluus fieri & domeſticus, & alienigena, & iuſtus, &
1 Cor. 7. peccator, circumcidatur remiſſione peccatorum, vt
Ioan. 8. peccatum non operetur ampliùs: quia nemo aſcendit in
regnum cælorum, niſi per ſacramentum baptiſmatis.
Nec proderit ſuperioris iuſtitia temporis, ſi in fine vitæ
iuſtitiam dereliquerit. Ideò Paulus ait: *Pretio empti
eſtis, nolite fieri ſerui hominum*: Sunt enim contraria,
quia ſeruitus peccato contrahitur, & pretio peccatum
remittitur. Hæc igitur ſimplici expoſitione abundare ad
intellectum opinamur. Ideóque nec cubos geometriæ,
nec tetragonum numerum Philoſophiæ, quaternionem
(vt aiunt) Pythagoricum, nec ſemper virgines (vt ap-
pellant) hebdomadis numeros curâ diſcutimus inani,
al. quæ-
rimus. nec ſolem radio formamus, nec cælum in puluere † ſcri-
bimus, nec intra anguſtos abacos orbem concludimus;
ſed vera aperimus myſteria, vnam ſalutem eſſe Chriſti
reſurrectionem. Complantemur ergò ſimilitudini mor-
tis eius, vt mereamur reſurrectionis conſortium. Et ve-
Rom. 6. tus homo noſter ſit crucifixus cruci, vt corpus deſtrua-
tur peccati. Egregiè autem infantiæ in primis vagitibus
circumcidi mares lex iubet, etiam vernaculos: quia ſi-
cut ab infantiâ morbus, ità & circumciſio. Nullum tem-
pus vacuum debet eſſe tutelæ, quia nullum eſt culpæ
vacuum. Et infans reuocandus à peccato eſt, ne idolo-
latriæ polluatur contagio, & ne adorare aſſueſcat ido-
lum, & exoſculari ſimulachrum, parentis violare ni-
dum, pietatem lædere. Simul ne quiſquam infletur,
quòd ſibi iuſtus videatur, ætatis maturæ proceſſu Abra-
ham circumcidi iubetur. Nec ſenex ergò proſelytus, nec
infans vernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato
obnoxia, & ideò omnis ætas ſacramento idonea. *Et erit*
Gen. 17. (inquit) *teſtamentum meum in carne veſtrâ*. Forſitan re-
feratur hoc loco, quomodò ſpiritalem dicis circumci-
ſionem, cùm oraculum dicat, *Erit teſtamentum* (ſcilicet
circumciſionis) *in carne veſtrâ*. Quaſi verò animæ ſo-
lius, & non paſſionum corporis exigatur temperantia:
al. odo-
ris. Nam & viſus, & auditus, & † odoratus, & guſtus, &
tactus, & vocis ipſius quæritur quædam caſtimonia:
quia & viſus procacior habet crimen; & ideò ſcriptum
Prou. 5. eſt: *Noli intendere fallaci mulieri, neque capiaris ocu-
lis, neque abripiaris palpebris*. Et in ipſo auditu crimen
eſt, ſi ſeducat meretrix, & multo blandimento ſermo-
nis & laqueis labiorum ſuorum te alliget. Et in ipſo ta-
ctu crimen eſt, ideò tibi dicitur: *Ne multus fueris in
Ibidem. alienam, neque continearis amplexibus non tuæ*. Et in
voce culpa eſt: Laqueus enim fortiſſimus eſt homini ſua
Prou. 15. labia, & abducitur à labiis ſui oris. Et mel ipſum noli
multum edere, ne euomas. Oportet ergò vt omnium
ſenſuum æqua ſit moderatio, ne aut impetus in vitium
trahat, aut nimietas lædat, aut mora offenſioni ſit:
Non otioſè autem nec ſuperfluè pleríque hoc qui ſe-
quitur loco moueri videntur: Ecquid ità dixerit Domi-
Gen. 17. nus: *Quoniam qui non fuerit circumciſus maſculus, &*
Num. 35. *qui non circumciderit carnem præputii ſui octauo die, peri-*
Deut. 19. *bit anima illa de genere ſuo, quia teſtamentum meum in-
terrupit*: Graue enim putatur quòd infanti octo die-
rum negligentia parentum fraudi eſſet futura, ità vt in-

S. Ambr. tom. 1.

A tereret anima eius, cùm ipſa lex etiam homicidæ (qui ta- Ioſue 20.
men non voluntarium facinus necandi hominis imple-
uerit) ciuitates præſcripſerit, ad quas confugiendo, me-
reatur ſanguinis impunitatem. Quomodò ergò aut il-
lic ratio habetur fortuitæ necis, aut hîc ratio infantiæ
non habetur, in quâ crimen non potuit eſſe aut diſſimu-
lationis, aut voluntatis; niſi fortè putent aliqui quoniam
morte filij grauiùs puniuntur parentes: Sed iniuſtum
putatur vt culpâ nocentium inferatur pœna innocenti,
vel propter pœnam nocentis innocens puniatur, aut
fiat conſors ſupplicij qui diſpar eſt merito. Vnde putant Ezec. 18.
quod de parente dicat exterminando, quod eius intereat
anima, non paruuli: Sed valde ambiguum eſt, licet ſuf-
B fragetur huic aſſertioni quod ait, quia teſtamentum
meum interrupit. Itaque hoc ad intelligentem magis
quàm ad infantem referendum videtur. Alij grauiora
parentibus vel ſilentio minitantem putant Dominum
Deum, quò plus timeant maiores, quando nec infanti
parcitur. Mihi autem ſatis liquidò patet dictum de vniuſ-
cuiuſque mente: Diuinus enim maſculi nomine men-
tem ſignificari, quòd ſit validus mentis vigor, & animam
in ſui copulam trahat, ſitque vehementior tamquàm ſe-
xu potior, & virili validitate. Ergò hæc ratio eſt, quòd
omnis mens quæ non fuerit circumciſa à ſuperfluis cor-
poralibus, & purgata ſolemni munere vt exuat ſe paſſio-
nibus & vitiis, peribit. Non caro, inquit, peribit, non ho-
C mo; ſed anima illa peribit, quia potuit ſalua fieri, ſi ha-
buiſſet purgationem. Nulla autem præſidij, & incircum-
ciſi cordis collutione infirmior, ſalutem generis ſui non
potuit ſeruare. Omne autem genus videtur immortale
vt homo genus eſt, vt vllus ſpecies eſt. Homo ſemper
dicitur, vllus non ſemper, immò non deficit vllus. De-
ficit qui fidem non habet, perſona deficit vnius, condi-
tio vel nomen hominum non deficit. Ex diuturno igitur
& innoxio in id quod temporale eſt & noxium pecca-
tor deducitur; qui ineptiis ſuæ adſcribere debet infan-
tiæ quòd incautus fuit & intemperans, vel remiſſionem
peccatorum non acquiſiuit: *Niſi enim quis renatus fue-* Ioan. 3.
D *rit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in re-
gnum Dei*. Vtique nullum excipit, non infantem, non
aliquâ præuentum neceſſitate: Habeant tamen illam
opertam pœnarum immunitatem, neſcio an habeant re-
gni honorem. Saræ quoque vna additur littera, ſcilicet,
vt vocaretur Sarra. Quod vtique par eſt, vt in ſupe-
rioribus, non vnius adiectione penſari litteræ. Non
enim † munus Dei eſt vna littera; ſed virtus litteræ, quæ al. mi-
exprimit mutatis diuini gratiam: Sarra enim dicitur nus.
ἀρχὴ μοῦ, hoc eſt, poteſtas mea, vel principatus mei Gen. 17.
initium, vel regis. Sarra Græcè dicitur ἄρχουσα, Lati- Lib. 1. de
nè quæ regat. Illa mortalis, iſta immortalis: illa ſpe- Abraham,
E cialis, iſta generalis. Eſt namque in me prudentia, in me cap. 4.
caſtimonia, in me virtus, in me iuſtitia, me ſolum re-
gunt & mihi dominantur, & ſunt mortales: Moriente
enim me, ſoluuntur & moriuntur etiam illa. Quæ au-
tem prudentia generaliter dicitur, quæ caſtimonia,
quæ fortitudo, cæteræque virtutes principales, gene-
raliter principales, & reginæ quædam immortales, in
his poteſtas eſt immortalis & principale, ſicut eſt regina
Eccleſia, quæ non me vnum; ſed vniuerſos regit. Ergò
ſpeciem in genus, partem in vniuerſitatem, corruptibili-
tatem in incorruptibilitatem conuerſam videmus: quæ
omnia Eccleſiæ conuenire certum eſt: Non enim ſpecia-
lis hæc; ſed generalis ratio eſt, nec partis, ſed vniuerſitatis
F ſalus. Ideóque his præcedentibus cùm vnumquemque
prudentiâ ſuâ ad hanc principalem & diffuſam per om-
nes ſalutem deduxerit, in quâ fons ſapientiæ, iuſtitiæque
eſt, requiritur generatio, & ille perfectus partus iucundi-
tatis, cuius nomen eſt Iſaac: Nulla enim melior eſt vo-
luptas quàm emendatæ gratia conſcientiæ. Hinc Epi-
curei traxerunt, ſummum bonum voluptatem eſſe; ſed
eam corporis magis inquinamento quàm ſobrietate
mentis æſtimauerunt. Quid eſt autem quod ait: *Et pro-
cidit in faciem Abraham, & riſit?* Et hîc reuerentia ſi- Gen. 17.
gnificatur, quò timuit Deum velut libero riſu lædere,

M ij

quamuis riſus lætitiam declaret viri iuſti, qui tantis gra- G
Pſ. 101 tulabatur promiſſis: Non enim dubitantis hic riſus: ſed
Hebr. 1 credentis fuit: Simulque cadunt ante Deum omnia, &
mutantur & tranſeunt, ſola illa immutabilis ſtat ſemper
ſubſtantia. Aut fortaſſe & in hoc myſterio prophetauit
Abraham Dominum Ieſum, quòd per ſuſceptionem cor-
poris & reſurrectionem tanti complenda oraculi gratia
foret. Adorat igitur non elementum terræ, de quo di-
Pſ. 98. ctum eſt: *Et adorate ſcabellum eius, quoniam ſanctum*
Mat. 24 *eſt: Vbi* enim *corpus, ibi & aquilæ*, quæ adorauerunt
verſantem in corpore. *Et dixit*, inquit, *in corde ſuo: Si*
Gen. 17. *mihi centum annorum naſcetur filius, & ſi Sarra nona-* H
ginta annorum pariet? Græcus ἐν τῇ διανοίᾳ poſuit, vt
poſſimus æſtimare quia cordi ſuo quaſi altercanti ſecum
Luc. 1. dixerit: Si centenario naſcetur filius, & nonagenaria pa-
riet? hoc eſt, ætas generandi præterit: ſed Deo omnia
ſunt poſſibilia. Et ideò facile iſtud, vt ſenibus reuocet
iuuentutis annos, vires refundat, ſterilibus det fœcundi-
tatem. Nec illud prætereundum, quòd promiſſâ ſibi ge-
neratione legitimâ reſpondit Abraham Deo: *Iſmael vi-*
Gen. 17. *uat in conſpectu tuo.* Iuſti eſt etiam pro peccatoribus in-
teruenire. Et ideò vel hoc credant Iudæi, quia & pro ip-
ſis interuenit: ſi tamen credant: Hoc eſt enim viuere in I
conſpectu Dei, digna Dei verbo negotia gerere. *Oculi*
Pſ. 33. *Domini ſuper iuſtos.* Vnde & Dominus ait: Etiam. *Ecce*
Gen. 17 *Sarra vxor tua pariet tibi filium. De Iſmael autem exau-*
diui te. Etiam, cùm dicit, confirmat promiſſa: confir-
matiuum etenim verbum eſt. Et ideò priùs generatio-
nem Eccleſiæ confirmat futuram, vt verum recogno-
Rom. 11. ſceret Propheta ſe audiſſe, quod de Iſmael dixit Deus,
præuidens quia cæcitas ex parte Iſrael haberet contin-

gere, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſ-
rael ſaluus fieret. Itaque ſicut teſtamenta hominum
priùs heredem ſcribunt, poſtea legatum exprimunt, me-
lioribus hereditatem, inferioribus legata: ita & Deum
in teſtamento † vſum, & nos hunc morem accepimus. al. Vſi
Heres ſcribitur naturâ bonus, nobilis, legitimo creatus
coniugio: legato donatur inferior. Promittitur autem
generatio ſequenti anno, vt aduertas quam generatio-
nem polliceatur Dominus, hoc eſt, non illam vteri cor-
poralis Sarræ; ſed iuſtum partum Eccleſiæ, qui eſſet fu- Gen. 1.
turus. Denique & infrà ait: *Reuertar ad te in tempus* Gen. 17.
hoc, in horas, & erit Sarræ filius. In quo vtrumque poſ-
ſumus accipere, & hunc conuentum Eccleſiæ, & Fide-
lium reſurrectionem. Tertiodecimo quoque anno quòd
circumciditur Iſmael, ratio euidens: quia is qui incipe-
re habet vti cognitione fœminæ, antè debet recidere in
ſe ardorem libidinis, vt ſuperfluis abſtineat commixtio-
nibus, coniunctioni tantùm legitimæ reſeruet. Mentem
quoque Sapientis hoſpitalem eſſe decet, vt etiam aliis
impertiat ſui gratiam, & prudentiæ ſuæ fructum aliis
quoque diuidat, atque epulentur bonis doctrinæ cibis,
epulúmque eius exhibeat deſiderantibus. Tunc præte-
rea neſciat niſi ſecundùm naturam viuere, in cuius inſti-
tuto & ordine Dei lex eſt. Nulli ſe tranſuerſali cupiditati
miſcere nouerit, ſolius ſapientiæ propter copulam: Man-
datis Dei, ſeculi iſtius gloriam, & quandam præſentis
laudis hereditatem præferre neſciat. Atque vt altaribus
Domini ſuas immolet vtilitates, ità iudicij ignem non
excipiat, neque reformidet; ſed magis etiam vt alios
eripiat elaboret.

S. AMBROSII DE ABRAHAM LIBRI SECVNDI FINIS.

Summarium Libri de Iſaac & Animâ.

A cap. I. vſque ad cap. III. deſcribit primum animæ iuſtæ progreſſum.
A cap. IV. vſque ad cap. V. deſcribit ſecundum & tertium eiuſdem progreſſum.
A cap. VI. vſque ad finem libri perficit quartum animæ progreſſum: & mutuam inter animam & ſponſum charitatem exaggerat.

CAPITA LIBRI.

1. *De commendatione ſancti Iſaac tam ex paternâ origine & gratia, quàm ex Dominicæ generationis & paſſionis præfiguratione, quæ & nomine ſuo ſignificatur: ac de apertione myſterij inter Chriſtum per Iſaac deſignatum, & animam repræſentatam per Rebeccam.*
2. *De admonitione hominis vt intueatur qui ſit, quò ſalutem ſuam vitámque tueatur, & quid ſit homo: quidve ac qualis ſit anima tam ſecundùm ſui naturam, quàm per irrationabilem ſui partem, quà obnoxia ſit corruptioni.*
3. *De perfectæ animæ primique proceſſus eius deſcriptione, quomodò charitatis impatiens, & verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur, & meruit deſideratum videre.*
4. *De ſecundo perfectæ animæ proceſſu, quo in ſponſi cubiculum introducta ſeipſam cognoſcat, & mereatur perfectiorem aſcendere gradum, Rebeccæ exemplo.*
5. *De tertio ipſius animæ proceſſu, quo cùm in cubili & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non reperiſſet, aliquando orationibus ſuis gratia quærentem reuocauit, adeò vt ab eius ſponſo propiùs vocaretur.*
6. *De ſummariâ dictorum perſtrictione: cum inductione & proſecutione quarti proceſſus perfectæ animæ, quo ipſa iam dormiens, quamuis corde vigilaret, à ſponſo excitatur, vt continuò vocem pulſantis audiret: ſed moram paſſa dum ſurgit (quia velocitatem Verbi non potuit comprehendere) dum aperit oſtium, tranſiuit Verbum, & ipſa exiuit, & per vulnera charitatis requiſitum vix tandem inuenit & tenuit, vt poſteà non amitteret.*
7. *De laudatione animæ à ſponſo, quòd tam bene & conſtanter requiſierit eum, & quòd tam fidelis, & verbo potens, & fructibus fœcunda diuerſis, quódque vna ſicut columba habens ſpiritus vnitatem in qua ſit pax, quæ fecit vtraque vnum.*
8. *Anima dum laudatur à ſponſo, verecundè refugiens coràm laudari, & reuocata à ſponſo, quid dicat: de præconiis quoque bonæ animæ, ſingularique laude charitatis.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ISAAC ET ANIMA LIBER.

Geneſis Cap. XXV.

ADiiciens autem Abraham accepit vxorem, cui nomen Cettura. Peperit autem illi Zambram, & Iectan, & Madai, & Madian, & Ieſboc, & Sobe. Iectan autem genuit Saba, & Dedan. Filij Dedan fuerunt Aſſurim, & Lattuſim, & Laomim. Filij autem Madian, Gepbar, & Apher, & Enoch, & Abida, & Raga. Omnes iſti fuerunt filij Cetturæ. Dedit autem Abraham omnem ſubſtantiam ſuam Iſaac filio ſuo: & filiis concubinarum ſuarum dedit Abraham munera, & miſit eos ab Iſaac filio ſuo, adhuc viuente ipſo, ad orientem, in terram orientis. Iſti autem anni dierum vitæ Abraham quos vixit centum ſeptuagintaquinque anni: & deficiens mortuus eſt Abraham, in ſenectute bonâ, ſenex, & plenus dierum. Et appoſitus eſt ad populum ſuum. Et ſepelierunt eum Iſaac & Iſmael filij eius in ſpeluncâ duplici, in agro Ephron Saar Ethæi, qui eſt è regione Mambre: agrum & ſpeluncam quam poſſedit Abraham à filiis Cbet. Illic ſepêliere Abraham, & Sarram vxorem ſuam. C Factum eſt autem poſtquàm mortuus eſt Abraham, benedixit Deus Iſaac filio eius: & habitauit Iſaac iuxtà puteum viſionis. Hæ autem generationes Iſmael filij Abraham, quem peperit Agar Ægyptia famula Sarræ Abraham: & hæc nomina filiorum Iſmael, & nomina generationum eius. Secundùm nomen generationum eius primogenitus Iſmaël, Nabiotb, & Cedar, & Nabdeel, & Maſſan, & Maſmam, & Iduma, & Maſſe, & Adad, & Theman, & Iatur, & Maphes, & Cedma, iſti ſunt filij Iſmaël: D & hæc nomina eorum in manſionibus eorum, & in tabernaculis eorum; duodecim principes ſecundùm gentes eorum. Et iſti anni vitæ Iſmaël, centum trigintaſeptem anni, & deficiens mortuus eſt, & appoſitus eſt ad genus ſuum. Habitauit autem ab Euila vſque ad Sur, quæ eſt ante faciem Ægypti, donec veniatur ad Aſſyrios: ante faciem omnium fratrum ſuorum habitauit. Et hæ generationes Iſaac filij Abraham. Abraham genuit Iſaac. Erat autem Iſaac annorum quadraginta: quando accepit Rebeccam filiam Bathuel E Syri ſibi vxorem. Deprecatus eſt autem Iſaac pro Rebeccâ vxore ſuâ Dominum, quia erat ſterilis. Exaudiuit autem eum Deus, & concepit Rebecca in vtero vxor eius. Exultabant autem infantes in eâ. Dixit autem; Si ſic mihi futurum eſt fieri, quare mihi hoc? Abiit autẽ interrogare Dominum, & ait Dominus illi: Duæ gentes in vtero tuo ſunt: & duo populi ex ventre tuo di- F uidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Et impleti ſunt dies vt pareret ipſa: & huic erant gemini in vtero eius. Egreſſus eſt autem primogenitus rufus totus, & ſicut pellis hiſpidus, vocauit autem nomen eius Eſaü. Et poſt hoc egreſſus eſt frater eius, & manus eius apprehendens calcaneum Eſaü: & vocauit nomen eius Iacob. Iſaac autem erat annorum ſexa-

A ginta, quando peperit eos Rebecca. Creuerunt autem iuuenes. Et fuit Eſaü homo ſciens venari, ruſticus: Iacob autem fuit homo ſimplex habitans domum. Dilexit autem Iſaac Eſaü, quia venatio illius cibus ei: Rebecca autem diligebat Iacob. Coxit autem Iacob coctionem lentis; venit autem Eſaü de agro deficiens. Dixit autem Eſaü Iacob: Ciba me decoctione tuâ rufâ hac, quia deficio. Propter hoc vocatum eſt nomen eius Edom. Dixit autem Iacob Eſaü: Vende mihi hodie primogenita tua. Dixit autem Eſaü: B Ecce ego vado mori, vt quid mihi iſta primogenita? Et dixit ei Iacob: Iura mihi hodie. Et iurauit ei. Vendidit autem Eſaü primogenita ſua. Iacob autem dedit Eſaü panem, & coctionem lentis, & comedit, & bibit, & ſurgens abiit: & vilipendit Eſaü primogenita ſua.

De commendatione ſancti Iſaac tam ex paternâ origine & gratiâ, quàm ex Dominicæ generationis & paſſionis præfiguratione quæ & nomine ſuo ſignificatur: ac de apertione myſterii inter Chriſtum per Iſaac deſignatum, & animam repræſentatam per Rebeccam.

CAP. I.

IN patre Abraham, ſancti Iſaac vel origo ſatis eſt nobis expreſſa, vel gratia: † cum ad omnem redundat gloriam, quod tanto & tã inimitabili viro natus ipſe in præmium fuerit; nec non & illud eſt mirabile, quòd in eo Dominicæ generationis & paſſionis figura præceſſerit. Siquidem & ſterilis anus ex promiſſione Dei † concepit eum, vt crederemus quòd potens eſt Deus facere vt poſſit & virgo generare: & oblatus vnicus ad immolandum, qui & pa- D tri non periret, & impleret ſacrificium. Itaque ipſo nomine figuram & gratiam ſignat: Iſaac etenim riſus Latinè ſignificatur. Riſus autem inſigne lætitiæ eſt. Quis autem ignorat quod is vniuerſorum lætitia ſit, qui mortis formidoloſæ vel pauore compreſſo, vel mœrore ſoblato, factus omnibus eſt remiſſio peccatorum? Itaque ille nominabatur, & iſte deſignabatur: ille exprimebatur, & iſte annuntiabatur. Ipſe eſt quem iam tunc perſequebatur ancilla, ipſe eſt propter quem iam tunc dicebatur: *Eiice ancillam & filium eius: non enim heres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac.* Ipſe eſt cui pater alienigenam acquiſiuit ſponſam. Ipſe eſt mitis, atque manſue- E tus, qui veniente Rebeccâ, hoc eſt patientiâ, exiuit in campum † ſe exercere: * Sapientis enim eſt ſegregare ſe à voluptatibus carnis, eleuare animam, atque a corpore abducere: hoc eſt enim ſe hominem agnoſcere. Qui Chaldæorum ſermone Enos dicitur, Latinè homo. Enos autẽ qui aſſumpſit & ſperauit inuocare nomen Domini Dei. & ideò dicitur eſſe tranſlatus. Non videtur itaque homo eſſe, niſi qui in Deum ſperat. Qui autem ſperat in Deum, placet Deo, mutatur in melius, nec videtur degere in terris; ſed quaſi tranſlatus adhærere Deo. F * Ideò & de Enoch dicitur quòd non eſt inuentus, quia tranſtulit eum Deus: quod manifeſtâ interpretatione ſignatur. Bonus igitur Iſaac verus, vtpote plenus gratiæ, & fons lætitiæ. Ad quem fontem veniebat Rebecca, vt impleret hydriam. Dicit enim Scriptura, *Quia deſcendens ad fontem, impleuit hydriam, & aſcendit.* Deſcendit itaque ad ſapientiæ fontem vel Eccleſia, vel anima, vt totum vas impleret ſuum, & hauriret puræ ſapientiæ diſciplinas, quas haurire Iudæi de fonte profluo noluerunt. Quis iſte fons ſit, audi dicen-

al. cui. — al. peperit. — Gen. 21 — Gen. 18. — Gen. 24 — * Infrà cap. 3. huius lib. — † claudebat animam ſuam ſicut Iſaac in campo, vel ambulabat. — † vel (vt alij habent) deambulabat. — al. abalienare. — Hebr. 11. & 5. — Gen. 4. — Gen. 5. — Ibidem. — * c. Adhærere Deo manifeſta veri ind interpretatione ſignatur. Bonus, &c. — Gen. 24 — Gen. 13. — Ioan. 2. — Gen. 24

Pſal. 41 tem: *Me dereliquerunt me fontem aquæ vitæ.* Ad hunc G
fontem currebat ſitiens anima Prophetarum, ſicut &
Dauid dicit: *Sitiuit anima mea ad Deum viuum*; vt ſitim
ſuam vbertate diuinæ cognitionis expleret, & inſipientiæ
ſanguinem ſpiritualium rigatu dilueret fluentorum. Hic
eſt enim fluxus ſanguinis, ſicut ſignificat lex, qui deope-
ritur, quando vir ſedenti in diebus ſanguinis ſui mulieri
Leuit. 20. miſcetur. Mulier eſt delectatio corporis & illecebræ. Ita-
al. coitu. que caue, ne vigor mentis tuæ † coitu quodam corporeæ
voluptatis inflexus emolliatur, atque in eius amplexus
omnis reſoluatur, & fontem eius aperiat, qui debet eſſe
clauſus & ſeptus intentionis ſtudio, & conſideratione H
Cant. 4 rationis: *Hortus enim clauſus, fons ſignatus*: Namque
mentis vigore reſoluto, ſenſim ſe corporales delectatio-
nes effundunt, perniciosę nimis, & in appetentiam ple-
nam grauis periculi prorumpentes: quas, ſi mentis viuidæ
conſiderata manſiſſet cuſtodia, refrenaſſet.

De admonitione hominis vt intueatur qui ſit, quo ſalutem ſuam, vitamque tueatur, & quid ſit homo: quidue ac qualis ſit anima tam ſecundùm ſui naturam, quàm per irrationabilem ſui partem, quã obnoxia ſit corruptioni.

CAP. II.

Intuere ergò, ô homo! qui ſis, quo ſalutem tuam, vi- I
támque tuearis: Quid eſt itaque homo? Vtrùm ani-
ma, an caro, an vtriuſque copula? Aliud enim nos ſu-
mus, aliud noſtrum: alius qui induitur, & aliud veſtimen-
Gen. 46 tum. Legimus in Geneſi: *Omnes animæ quæ deſcenderunt*
in Ægyptum; de hominibus dictum. Et alibi dictum
Gen. 6. eſt: *Non permanebit ſpiritus meus in hominibus iſtis, quo-*
niam carnes ſunt. De alterutro igitur legitur, quia homo
dicitur & de animâ & de carne: Sed illa diſcretio eſt,
quòd vbi anima pro homine ponitur, ſignificatur Deo
adhærens, non corpori, vt eſt illud: *Anima benedicta om-*
Prou. 11 *nis ſimplex.* Vbi autem caro pro homine nuncupatur, pec-
Rom. 7. cator exprimitur, vt eſt illud: *Ego autem carnalis ſum, ve-* K
numdatus ſub peccato: quod enim operor, non cognoſco: Non
enim quod volo ago; ſed quod odi, illud facio. Hoc iam
poſterius de vtroque: Alius eſt enim qui vult, alius qui
odit, alius qui facit. Denique addidit: *Si ergo quod odi hoc*
Ibidem. *facio, conſentio legi, quoniam bona eſt: nunc autem iam non*
ego illud operor; ſed quod habitat in me peccatum. Illud
Ibidem. quoque expreſſius: *Video legem carnis meæ repugnantem*
legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et ta-
men cùm vtrúmque in ſe concertantem hominem de-
claraſſet, hoc eſt, interiorem & exteriorem: in animæ
al. ſimu- magis quàm in carnis parte ſe † maluit conſtituere,
letur. quòd anima ſua traheretur captiua ad peccatum, in
Ibidem. quâ eſſe ſe mallet, & eſſe confirmat, dicens: *Infelix ego* L
homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? Tam-
quam ab extraneo hoſte, ità ſe deſiderat liberari à carne.
Non ergò ſanguis anima, quia carnis eſt ſanguis: neque
harmonia anima, quia & huiuſmodi harmonia carnis
eſt: neque aër anima, quia aliud eſt flatilis ſpiritus, aliud
Gen. 2. anima: neque ignis eſt anima, neque entelechia anima;
1. Cor. 15 ſed anima eſt viuens; quia factus eſt Adam in animam
Pſal. 8. viuentem; eò quòd inſenſibile atque exanime corpus
anima viuificet & gubernet. Eſt & præſtantior homo, de
quo dicitur: *Spiritalis autem diiudicat omnia, ipſe autem*
Pſ. 143. *à nemine iudicatur.* Hic eſt præſtantior cęteris. Vnde &
Dauid dicit: *Quid eſt homo quòd memor es eius, aut filius* M
hominis, quòd viſitas eum? Homo vanitati ſimilis factus
eſt. Non ille ſecundùm imaginem Dei homo vanitatis eſt;
ſed qui illud amiſit, & in peccatum decidit, & in mate-
rialia iſta dilapſus eſt, iſte homo eſt vanitatis. Anima igi-
al. & tur ſecundùm ſui naturam optima eſt; ſed plerumque per
impa- irrationabile ſui obnoxia fit corruptioni, vt inclinetur ad
tien- voluptates corporis † & appetentiam, dum menſuram
tiam rerum non tenet, aut fallitur opinione, atque inclinata
al. viſi- ad materiam agglutinatur corpori. Sic † rationabile eius
bile. impeditur, & malitiâ repletur: quia dum intendit mali-
næ, eius ſe vitiis replet, & fit defectu bonitatis intempe-
rantior.

De perfectæ animæ primique proceſſus eius deſcriptione, quomodo charitatis impatiens, & verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur, & meruit deſideratum videre.

CAP. III.

Perfecta autem anima aſpernatur materiam, omne im-
moderatum, mobile, malignum refugit ac reſpuit:
nec videt, nec appropinquat ad illius terrenæ labis cor-
ruptionem, diuinis intendit; terrenam autem materiam
fugit. Fuga autem eſt, non terrena relinquere; ſed eſſe in
terris, iuſtitiam & ſobrietatem tenere, renuntiare vitiis,
non vſibus elementorum. Fugiebat Dauid ſanctus à fa- 1. Reg. 21.
cie Saül, non vtique, vt terras relinqueret; ſed vt immi- De poenit. diſt. 2. c. vt cognouerunt,
tis, & inobſeruantis, & perfidi declinaret contagium. Fu- §. fugerat.
giebat autem adhærens Deo, ſicut & ipſe ait: *Adhæſit*
anima mea poſt te. abducebat ſe, & ableuabat vitiis ſæ-
culi huius, † exercebat animam ſuam ſicut Iſaac in cam-
po, vel abalienabat, vel (vt alij habent) deambulabat: al. eleuabat.
Nam hoc quoque oſtendit cum virtutibus familiare ha-
bere conſortium, vt deambulet vnuſquiſque in inno- Pſ. 61.
centiâ cordis ſui, nullo vſu terrenis vitiis miſceatur, atque Pſ. 100.
irreprehenſibilem viam inoffenſo mentis carpat veſti-
gio, nec vllum locum in ſe aperiat corruptioni: Talis erat Gen. 24
Iſaac cum Rebeccam aduenientem expectaret, præpa-
rans ſe copulæ ſpiritali: Veniebat enim iam cæleſtibus
dotata myſteriis, veniebat magna ſecum ornamenta au-
rium & manuum ferens, eò quòd auditu & operibus Ibidem
emineat Eccleſiæ pulchritudo, cui rectè dictum aduer-
timus: *Eſto in millia millium, & ſemen tuum poſsideat*
aduerſariorum ciuitates. Decora igitur Eccleſia, quæ ex
inimicis gentibus filios acquiſiuit: Sed poteſt hoc etiam
ad animam deputari, quæ paſſiones corporis ſubigit, &
ad virtutum officia conuertit, repugnantéſque motus
ſibi obedientes efficit: Ergo vel anima Patriarchæ vi-
dens myſterium Chriſti, videns Rebeccam venientem
cum vaſis aureis & argenteis, tamquàm Eccleſiam
cum populo nationum, mirata pulchritudinem verbi,
& ſacramentorum eius, dicit: *Oſculetur me ab oſculis* Cant. 1.
oris ſui. Vel Rebecca videns virum Iſaac verum illud
gaudium, veram lætitiam, deſiderat oſculari. Quid eſt
igitur: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui?* Conſidera vel
Eccleſiam iamdiu promiſſo ſibi per Prophetas Domini-
co aduentu, per tempora multa ſuſpenſam, vel ani-
mam quæ eleuans ſe à corpore, abdicatis luxuriæ deli-
ciis, voluptatibúſque carnalibus, exuta quoque ſollici-
tudine ſecularium vanitatum, iamdudùm infuſionem
ſibi diuinæ præſentiæ, & gratiam verbi ſalutaris exop-
tet commacerari quòd ſero veniat, & affligi. Ideóque
quaſi vulneratam charitate, cùm moras eius ferre non
poſſit, conuerſam ad Patrem rogare, vt mittat ſibi Deum
Verbum: & cauſam quâ ſit ita impatiens, declarare,
dicentem: *Oſculetur ab oſculis oris ſui.* Non vnum oſcu- Cant. 1.
lum quærit: ſed plura oſcula; vt deſiderium ſuum poſſit Cant. 1.
explere. Quæ enim diligit, non eſt vnius oſculi parci-
tate contenta; ſed plura exigit, plura vendicat, & ità
ſe & ampliùs dilecto commendare conſueuit. Deni-
que illa in Euangelio ſic probata eſt, quia *non ceſſa-* Luc. 7.
uit, inquit, *oſculari pedes meos: & ideò remiſſa ſunt ei*
peccata multa, quia dilexit multùm. Ergò & hæc ani-
ma oſcula Verbi multa deſiderat, vt illuminetur diuinæ
cognitionis lumine: Hoc eſt enim oſculum Verbi, lu-
men ſcilicet cognitionis ſacræ: Oſculatur enim nos Deus
Verbum, quando cor noſtrum, & ipſum principale ho-
minis ſpiritus diuinæ cognitionis illuminat, quo anima
† dotata charitatis pignore nuptiali, læta atque ouans di- al. donata.
cit: *Os meum aperui, & duxi ſpiritum*: Oſculum eſt enim Pſ. 118.
quo inuicem amantes ſibi adhærent, & velut gratiæ in-
terioris ſuauitate potiuntur. Per hoc oſculum adhæret
anima Deo Verbo, per quod ſibi transfunditur ſpiritus
oſculantis: ſicut etiam ij qui ſe oſculantur, non ſunt la-
biorum prælibatione contenti; ſed ſpiritum ſuum ſibi
inuicem videntur infundere. Oſtendens itaque non ſo-
lam ſpeciem Verbi, & vultum quendam, ſed omnia eius

Cant.1. interiora diligere, adiungit ab oſculorum gratiam: *Quia* A
bona, inquit, *vbera tua ſuper vinum, & odor vnguento-*
rum tuorum ſuper omnia aromata. Illa oſculum popoſcit.
Deus Verbum ſe ei totus infudit, & nudauit ei vbera
ſua; hoc eſt, dogmata ſua, & interioris ſapientiæ diſci-
plinas, & vnguentorum ſuorum dulci odore fragrauit.
Quibus capta, tam dicit vberiorem eſſe iucunditatem
diuinæ cognitionis, quàm lætitiam omnis corporeæ vo-
luptatis: Aſpirat enim in Verbo odor gratiæ, & remiſ-
ſio peccatorum, quæ in totum diffuſa mundum, omniâ
tamquàm exinanito repleuit vnguento; quia per vni-
Ibidem. uerſos grauis vitiorum colluuies deterſa eſt. *Propterea*,
inquit, *adoleſcentulæ dilexerunt te. Attrahe nos, poſt* B
Pſalm. *odorem vnguentorum tuorum, curremus.* Bona quidem
102. prudentia; ſed dulcis miſericordia: Illam enim pauci
Ibidem. aſſequuntur, hæc ad omnes peruenit. Propter hanc, in-
quit, indulgentiam tuam diligunt te animæ renouatæ
ſpiritu. Vnde & ad animam dicitur: *Renouabitur ſicut*
aquilæ iuuentus tua. Ad animam enim loquebatur, di-
cens: *Benedic, anima mea! Dominum.* Et ideò feſtinat
ad Verbum, & rogat vt attrahatur, nec fortè derelin-
2. Tim. quatur: quia *currit Dei Verbum, & non eſt alligatum.*
2. Deniique exultat tamquam gigas ad currendam viam.
Pſal. 18 *Et quia egreſſus eius à ſummo cælo, & occurſus eius vſ-*
Cant. 1. *que ad ſummum eius:* videns ſe imparem tantæ veloci-
tati, dicit: *Attrahe nos.* Bona anima, quæ non pro ſe
ſolâ; ſed pro omnibus rogat: *Attrahe*, inquit, *nos*: Ha- C
bemus enim cupiditatem ſequendi, quam vnguento-
rum tuorum inſpirat gratia: ſed quia curſus tuos æqua-
re non poſſumus, attrahe nos, vt auxilio tuo fultæ, veſti-
giis tuis poſſimus inſiſtere: Si enim tu attraxeris, curre-
mus & nos, & ſpiritalia velocitatis flabra capiemus: De-
ponitur enim ſarcinas quibus manus tua fulcro eſt: &
oleum tuum infunditur, quo curatus eſt ille qui à latro-
nibus vulneratus eſt. Ac ne impudens tibi videatur quòd
ait: Attrahe nos; audi dicentem: *Venite ad me omnes*
Luc. 10 *qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* Vides
Matth. quòd libenter nos attrahit, ne remaneamus ſequentes:
Sed qui vult attrahi, currat vt comprehendat: *& cur-* D
rat, ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ ſunt priora appe-
tens; ſic enim poterit Chriſtum comprehendere. Vnde
Philip & Apoſtolus ait: *Sic currite vt comprehendatis.* Vult &
3. 1. Cor. iſta ad brauium peruenire, quæ deſiderat comprehen-
9. dere. Prudenter ergò rogat vt attrahatur; quia non om-
nes ſequi poſſunt. Denique Petro dicenti: *Quò vadis?*
Ioan 13 reſpondit Verbum Dei: *Non potes me ſequi modò, ſeque-*
Matth. *ris autem poſtea.* Claues ei commiſerat regni cælorum
16. & ſequendo ſe imparem iudicauit. Hanc tamen animam
non diſtulit: quia non præſumebat; ſed rogabat. Deni-
que ait: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Beata ani E
Cant.1. ma, quæ Verbi ingreditur penetralia: Inſurgens nam-
que de corpore, ab omnibus fit remotior, quę intrà ſe-
metipſam diuinum illud ſi quo modo aſſequi poſſit,
ſcrutatur & quærit. Quod cùm potuerit comprehende-
re, ea quæ ſunt intelligibilia ſupergreſſa, in illo confir-
2. Cor. matur, atq; eo paſcitur. Talis erat Paulus, qui ſciebat ſe
12. raptum in paradiſum: ſed ſiue extrà corpus raptũ, ſiue
in corpore, neſciebat. Aſſurrexerat enim anima eius de
corpore, & ſe à viſceribus & vinculis carnis abduxerat
atque eleuauerat, factúſque à ſemetipſo alienus, intrà
ſemetipſum omnia tenuit verba ineffabilia quæ audiuit
Ibidem. & vulgare non potuit; quia aduertit ea loqui homini
non licere. Anima ergò bona contemnit viſibilia & ſen- F
ſibilia, nec conſiſtit in eis, nec in deſpiciendis his im-
moratur & reſidet; ſed adſcendit ad illa æterna & inui-
ſibilia, & plena miraculis, puro ſenſu ſe piæ mentis at-
tollens: Etenim perfectioni ſtudens, ſolum illud bonum
diuinitatis intendit, nec aliud quidquam requirendum
putat: quia tenet quod ſummum eſt. Itaque vir huiuſ-
modi, in quo eſt animæ pulchritudo, ſolus ſibi abundat,
quia ipſe ſibi eſt ſatis. Nec ſolus aliquando eſt, cui præ-
ſul Dominus adeſt.

De ſecundo perfectæ animæ proceſſu, quò in ſponſi cubicu-
lum introducta ſe ipſam cognoſcat, vt mereatur perfectio-
rem aſcendere gradum, Rebecca exemplo.

CAP. IV.

DEnique in illud diuini illius introducta ſecretum: Cant. 1.
Exultemus, inquit, *& lætemur in te & diligamus*
vbera tua ſuper vinum. Non enim in diuitiis auri, argẽti-
que theſauris, non in poſſeſſionum fructibus, non in
poteſtatibus non in conuiuiis; ſed in ſolo Deo exultat:
Eadem tamen anima cognoſcens ſe corporis ſocietate
fuſcatam, dicit ad alias animas, vel ad cæleſtes & appo- Ibidem.
ſitas ſacro miniſterio poteſtates: *Nolite aſpicere me quòd*
obfuſcata ſum: quoniã non eſt intuitus me ſol. Filij matris
meæ pugnauerũt aduersùm me. hoc eſt, impugnauerunt
me corporis paſſiones, carnis illecebræ decolorauerunt
me: ideò mihi ſol iuſtitiæ non refulſit. Quo viduata præ-
ſidio, deuotionem meam, & obſeruãtiam plenam ſerua-
re non potui: Hoc eſt enim: *Vineam meam non cuſtodiui,* Eſai. 5.
quia ſpinas & non vuam attulit: id eſt, faciens peccata
pro fructibus. Et cùm de Verbo loquitur, irradiante ſibi Cant. 1.
verbi ſplendore conuerſa ad ipſum dicit: *Vbi paſcis? vbi*
manes in meridiano? Rectè dicit; Vbi paſcis, quia rega- Gen. 34
le eſt Dei Verbum: vbi manes, quia morale: In meri-
diano, quia myſticum. Siquidem quia meridie Ioſeph Pſal. 36
cum fratribus ſuis in cõuiuio conſtitutus, futurorũ tem-
porum myſteria reuelabat: Sed etiam Dauid ait: *Reuela* Act. 9.
ad Dominũ viam tuam, & ſpera in eũ, & ipſe faciet. &
educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum tam-
quàm meridiem. Et ipſe Paulus circumfulſiſſe ſibi lumen
meridie aſſerit, quando a perſecutione eſt cõuerſus ad
gratiã: Queritur ergò quòd derelicta ſit, quòd deſtituta
ſit pauper ex diuite: Abundabat enim munere gratiarũ;
ſed egere cœpit vbi diuinæ præſentiæ ſibi copia denega-
ta eſt: & ideò vel quaſi mercenaria haberi poſtulat, quæ
antè ſibi pretioſioris copulæ gratiam vendicat. Cui reſ-
pondit Verbum Dei: *Niſi cognoſcas te, decora inter mu-* Cant. 1.
lieres, quæ quereris quod relicta ſit: niſi te cognoſcas, niſi
te pœniteat lapſus tui, niſi intentionem deuotionis ap-
probes, niſi fides tua & ſinceritas augeatur, querela ni-
hil proderit. Ac ſi: Niſi cognoſcas te quia decora es, niſi
pulchritudinem naturæ tuæ ſerues & corporis te illece-
bræ non demergãt, nec impedimenta detineãt, nihil tibi
naturæ melioris nobilitas ſuffragabitur. Cognoſce igitur
te, & naturæ tuæ decorem, & exi quaſi exuta vinculis pe-
dem, & nudo exerta veſtigio, vt carnalia integimenta
non ſentias, veſtigium mentis tuæ corporalia vincla Rom.
non implicent, vt pes tuus ſpecioſus appareat: Tales e- 10
nim ſunt qui ad regnum cęlorum annunciandum eligun- & Eſai.
tur à Domino, de quibus dictum eſt: *Quam ſpecioſi pedes* 52.
euangelizantium pacem! Talis Moyſes cui dicitur: *Solue* Exod. 3.
calceamentum pedum tuorum, vt vocaturus populum ad 1. Cor.
Dei regnum, priùs carnis exuuias deponeret, & nudo 9.
ſpiritu, veſtigióque mẽtis incederet: Hoc eſt ergò quòd
ait: *Exi tu in calcaneis regum, & paſce hœdos tuos in ta-*
bernaculis paſtorum: quia per greges regnũ intelligimus Luc 17.
eò quod poteſtatis ſit gregibus præſidere. Præſidet autẽ Cant. 1.
vnuſquiſque ſibi quadam poteſtate regali, ſi coërceat in Ibidem.
ſe corporis luxus, & ſeruituti redigat carnẽ ſuam. Ideò-
que dictum eſt: *Regnum Dei intrà vos eſt.* Vnde pulchrè
ait ad animam; Exi, id eſt, exi à ſeruitio, exi à carnis im-
perio atque dominatu & exi non in carne; ſed in ſpiritu,
exi ad regimen poteſtatis. Ideóque addidit. *Paſce hœdos*
tuos, hoc eſt, rege ea quæ in ſiniſtra tuâ ſunt: nam ſi non
regantur, facilè labuntur. Coërce petulantiam, laſci-
uiam tui corporis & luxuriam irrationabilem, edoma
leues motus, paſce eos non in corporeis tabernaculis;
ſed in tabernaculis paſtorum, qui regere gregem norſſe.
Sunt enim amabilia tabernacula Iſraël, ſicut nemora
obumbrantia ſuper flumen: in quibus anima tamquàm Num.
in procinctu bellico ſita bonam exercet militiam, incur- 24.
ſus explorat hoſtiles. Virtutis labor quærit victoriam,
vt poſſit equæ illæ quæ Salômonis eſt comparari, *velox* Cant. 1.
ad currendum, habilis ad partum: quoniam fœcunditas
animæ deſideratur & quæritur. Hæc ergò equa pre-
tioſa, & currus Pharaonis veloces: quod aliqui ad Ec-

cleſiam referunt & ad populum : Sed de hoc myſterio alibi ſæpius diximus, & maximè in Pſalmo centeſimo octauo decimo. Hoc autem loco de animâ dicendum ſuſcepimus. Huius equæ ſimilis æſtimatur hæc anima: hoc eſt, propheticæ vel Apoſtpolicæ virtutis: eo quòd in eorum annumeretur gregem, qui fœcunditate prædicationis ſuæ totius orbis terrarum ſpatia referſerunt, & quamuis in corpore conſtituti; nulla tamen curſus ſpiritalis ſenſere diſpendia. Ideòque laudatur, quòd cæleſti ſibi illuminante præcepto, iam ſpecioſa, iam pulchra ſit, quæ vultu præferat caſtitatis decorẽ, & redimicula ceruicis attollat, in quâ ſunt patientiæ & humilitatis inſignia. Talis animæ diligebat Iſaac verus decorem, humilitatem, patientiã: & ideò partus eius auidè requirebat. Concepit autem Rebecca, & patientiâ ſuâ nodum ſterilitatis abſoluit: Quid autem pariat Prophetica atque Apoſtolica anima, conſideremus, & quomodò pariat: *Abiit* (inquit) *interrogare Dominum*, quia exultabant infantes in vtero eius. Et reſponſum accepit: *Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi, &c.* eò quòd nihil ſponte præſumat; ſed in omnibus ſummum Deum præſulem poſcat ſuorum conſiliorum, ſimul plena pacis atque pietatis duos populos ſuâ fide & prædicatione connectat, & tamquàm vterò ſuo claudat.

Serm. 2 in Pſal. 118.

Geneſis Cap. XXVI.

FActa eſt autem fames ſuper terram, abſque fame priore quæ fuit in tempore Abraham. Et abiit Iſaac ad Abimelech regem Philiſtiim in Gerara. Apparuit autem ei Dominus, & dixit: Ne deſcendas in Ægyptum; habita autem in terrâ quam tibi dixero, & habita in terrâ hac, & ero tecum, & benedicam tibi: Tibi enim & ſemini tuo dabo terram hanc, & ſtatuam iuramentum meum, quod iuraui Abraham patri tuo. Et multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli: & dabo ſemini tuo omnem terram hanc, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, eò quòd obediuit Abraham pater tuus meæ voci, & cuſtodiuit omnia præcepta mea, & mandata mea, & iuſtificationes meas, & omnia legitima mea. Habitauit autem Iſaac in Geraris, & interrogauerunt viri loci de Rebeccâ vxore ſuâ; & dixit: Soror mea eſt: Timuit enim dicere quòd vxor mea eſt, ne fortè interficerent eum viri loci pro Rebeccâ, quia erat pulchra aſpectu. Fuit autem multo tempore illic. Proſpiciens autem Abimelech rex per feneſtram, vidit Iſaac ludentem cum Rebeccâ vxore ſuâ. Vocauit autem Abimelech Iſaac, & dixit ei: Vtique vxor tua eſt: cur dixiſti, quòd ſoror mea eſt? Dixit autem Iſaac: Dixi enim, ne fortè moriar propter illam. Dixit autem illi Abimelech: Quid hoc feciſti nobis? Ferè quis dormiuiſſet ex genere meo cum vxore tuâ, & induxiſſes ſuper nos ignorantiam. Præcepit autem Abimelech omni populo ſuo, dicens: Omnis qui tetigerit hominẽ hunc, & vxorẽ eius, mortis reus erit. Seminauit autem Iſaac in terrâ illâ, & inuenit in anno illo centuplicatum hordeum. Benedixit autem ei Dominus, & exaltatus eſt homo: & proficiens maior factus eſt, donec magnus factus eſt valdè. Fuerunt autem ei armenta ouium, & armenta boum, & agricolationes multę. Inuiderunt autem ei Philiſtiim, & omnes puteos quos foderant ſerui patris ſui, obſtruxerunt eos in tempore patris ſui Philiſtiim, & impleuerunt eos terrâ. Dixit autem Abimelech

G ad Iſaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valdè. Et diſceſſit Iſaac inde, & mãſit in valle Gerarorũ, & habitauit illic. Et rurſùs Iſaac fodit puteos aquæ, quos foderunt ſerui Abraham patris ſui, & obſtruxerant eos Philiſtiim, poſtquàm mortuus eſt Abrahã pater eius. Et poſuit eis omnia ſecundùm nomina quę nominauit pater eius. Et foderũt ſerui Iſaac in valle Gerarorum, & inuenit illic puteũ aquæ viuæ: & litem fecerunt paſtores Gerarorũ cum paſtoribus Iſaac, dicentes ſuam eſſe aquam. Et vocauerunt nomen laci illius, iniuſtitiam: Iniuſtitia

H enim affecerũt eum. Profectus autem inde, fodit puteum aliũ. Rixati ſunt autem & de illo: & vocauit nomen loci illius, Inimicitias. Profectus autem inde, fodit puteum alium, & non pugnauerunt pro eo: & vocauit nomen eius, Latitudinem, dicens: Quia nunc dilatauit Dominus nobis, & auxit nos ſuper terram. Aſcendit autem inde ad Puteum iuramenti, & apparuit illi Dominus in nocte illa, & dixit: Ego ſum Deus Abraham patris tui: ne timeas, tecũ enim ſũ, & bene-

I dicã tibi, & multiplicabo ſemen tuũ propter Abrahã patrem tuũ. Et ędificauit ibi altare, & inuocauit nomen Domini: & fixit illic tabernaculum ſuum. Foderunt autem ibi ſerui Iſaac puteũ in valle Gerarorũ. Et Albimelech iuit ad eum de Geraris, & Hochozath pronubus eius, & Phichol dux exercitus eius, & dixit eis Iſaac: Vt quid veniſtis ad me? vos autem odiſtis me, & expuliſtis me à vobis. Et dixerunt ei: Videntes vidimus quia Dominus erat tecum, & diximus: Sit imprecatio inter te & inter nos, & diſponemus te-

K cum fœdus, non facere nobiſcum malum, ſicut non abominati ſumus te nos, & quemadmodùm vſi ſumus te bene, & dimiſimus te cum pace: & nunc benedictus tu à Domino. Et fecit eius conuiuium, & comederunt & biberunt. Et ſurgentes manè, iurauit vnuſquiſque proximo: & dimiſit eos Iſaac. Et diſceſſerunt ab eo cum ſalute. Factum eſt autem in die illa, & veniẽtes ſerui Iſaac, nunciauerunt ei de puteo quem foderunt, & dixerũt ei: Inuenimus aquam & vocauit eum,

L Iuramentum. Propter hoc vocauit nomen ciuitati illi, Puteus iuramenti, vſque in hodiernum diem. Erat autem Eſaũ annorum quadraginta, & accepit vxorem Iudich filiam Beor Chetæi, & Baſemath filiam Elom Chetræi. Et erunt contendentes cum Iſaac & Rebeccâ.

Habitauit autẽ Iſaac in Geraris, & interrogauerũt viri loci de Rebeccâ vxore ſuâ, & dixit: Soror mea eſt. Rebecca non immeritò ſoror magis quàm vxor appellatur, eò quòd mitis atq; pacifica anima cõmunis magis pietatis quã ſpecialis copulę nomẽ accipiat: & quia vniuerſis ma-

M gis quàm vni ſe exiſtimet alligatã. *Et rurſùs Iſaac fodit puteos aquæ, quos foderunt ſerui Abrahã, &c.* Fodit autẽ puteos Iſaac, & plurimos quidem. nam quos foderat Abraham pater eius, obſtruxerunt, & impleuerunt terrâ poſt mortẽ Abrahæ patris eius, alienigenæ. Præ cæteris verò fodit hos puteos: vnum in valle Gerarorum, & inuenit ibi puteum aquæ viuæ: & litem fecerunt paſtores Gerarorum cum paſtoribus Iſaac, eò quòd aquã ſibi eius putei quaſi propriam vendicabant: & vocauit nomen eius, Iniuſtitiã. Et fodit alium, in quo orta eſt diſceptatio, & impoſuit illi nomen, Inimicitias. Et fodit tertium in quo lis nulla inter paſtores commiſſa eſt, & vocauit eum Latitudinẽ. Fodit & alium puteum: & nuntiantes*

a v. c. Fodit & Pu;

[Puteum iuramenti. Etenim inuenit in eo aquam, & vocauit eum puteum iuramenti.]

ſerui inueniſſe ſe in eo aquam, vocauit eum, Puteum iuramenti. Quis hæc legens, terrena magis quàm ſpiritalia opera eſſe arbitretur, quòd vel Abraham fodit puteos, vel Iſaac, tanti videlicet Patriarchæ, vel etiam Iacob, ſicut & in Euãgelio reperimus, velut fontes quidam generis humani, & ſpecialiter deuotionis ac fidei: Quid eſt enim puteus aquæ viuæ, niſi profundæ altitudo doctrinæ: Vnde & Agar ad puteum Angelum vidit, & Iacob ad puteum Rachel ſibi inuenit vxorem. Moyſes quoq; ſecùs puteum futuri locauit merita prima coniugij. [Ioan 4] [Gen 16] [Gen. 29] [Exod 2] A puteo igitur viſionis aperire Iſaac adorſus eſt puteos, & bono ordine, vt eius potu aqua primùm rationabile animæ, oculúmque eius dilueret & foueret, quò viſum eius faceret clariorem. Fodit etiã alios puteos plures. Vnde & ſcriptum eſt: [Prou. 5.] *Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorũ fontibus.* Quantò plures fuerint, tantò eſt vberior redundantia gratiarum. Fodit tamen puteum, quem foderat pater Abraham, de quo litem fecerũt paſtores Gerarorum, hoc eſt maceriæ. [Epheſ. 2.] Vbi enim maceria, ibi diuiſio inter repugnãtes, ibi iniuſtitia: & ideò vocauit Iniuſtitiam. Alium quoque fodit, & orta diſſenſione, vocauit eum, Inimicitias. In quibus videtur elucere doctrina moralis, eò quòd ſublato pariete maceriæ, ſolutæ ſint in carne hominis inimicitiæ, & facta ſint vtraque vnum in figurâ per Iſaac, in veritate per Chriſtũ: meritóque poſtea pura aqua in eo puteo ſit reperta, tãquàm doctrina moralis, vtilis ad hauriendum. Puteus quoque Latitudinis quid aliud ſignificat, niſi de naturalibus diſciplinam? Quâ cauſâ & latitudo dicitur, quia ſine contentione, ſine lite, iam quietus atque ſecurus eſt qui mundana hæc & ſenſibilia fuerit ſupergreſſus. Vnde ſuperatis iam aduerſantibus & alienigenis cogitationibus (quid enim tam alienum quam omnia ſecularia, quæ perpetua eſſe non poſſunt?) poteſt Sapiens dicere: *Dilatauit nunc Dominus nobis, & auxit nos ſuper terrã*, quia terrena tranſcendit. Vltimus eſt puteus Iuramenti, in quo ei viſus eſt Deus & ait: *Ego ſum Deus Abrahã patris tui: ne timeas, tecum enim ſum.* Et benedixit ei. Hæc doctrina iam myſtica eſt. Habes hæc in Salomone: quia Prouerbia eius moralia, Eccleſiaſtes naturalis in quo quaſi vanitates iſtius deſpicit mũdi: myſtica eius ſunt Cantica canticorũ. [Oſee 10] Habes & in Prophetâ. *Seminate vobis ad iuſtitiã, vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumẽ cognitionis:* Hoc eſt enim lumen cognitionis, habere charitatis perfectionem. Ideóque dictum eſt: [1. Ioan. 4.] *Ne timeas.* Charitas enim timorem excludit foràs. Vt cognoſcamus autem quia Salomon ità hos interpretatus eſt puteos, vt ad moralem doctrinã & naturalem referet, & myſticam: in ſingulis libris ſuis, quos de moralibus, vel naturalibus vel myſticis ſcripſit, poſuit hos puteos: Nam & in [Prou. 5.] Prouerbiis cũ declinandam ſpeciem diceret ſecularis illecebræ. ait: [Ibidem.] *Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorũ tuorum fontibus & ſuperffluant tibi aquæ de tuo fonte.* Et infra: *Fons aquæ tuæ ſit tibi proprius, & iucundare cum vxore quæ ab adoleſcentiâ tuâ*, eò quòd aduerſùs tentamenta mundi remedium nobis vera ſapientia ſit; moralis quoque doctrina, quæ imaginem mundanæ voluptatis meretricis quibuſdam illitã fucis irriguo ſuo diluat, & fluento ſui fontis abſtergat. De naturalibus quoque habes in Eccleſiaſte dictum: [Eccleſ. 2.] *Feci mihi piſcinas aquarum ad irrigandum ex his ſaltum germinantem.* Neque te moueat quòd pro puteo piſcinas poſuit quia & Moyſes puteum Latitudinis dixit, eò quòd à ſollicitudine omni & anguſtiis ſolutus qui mundum hũc piâ mente tranſcenderit: Non immeritò ergo piſcinas habet Eccleſiaſtes, qui vidit nullam abundantiam eſſe ſub ſole: ſed ſi quis abundare velit, in Chriſto abundet. Et de myſticis puteus ſupereſt nobis, quem etiã ipſum reperimus in Canticis canticorum, dicente Scripturâ: [Cant. 4] *Fons hortorum, puteus aquæ viuæ, & impetu deſcendens à Libano*: Etenim ſi myſteriorum altitudinem perſequeris, puteus tibi videtur, tamquam in profundo ſita myſtica eſſe ſapientia: ſi verò haurire velis affluentiam charitatis, quæ maior & vberior eſt quàm fides & ſpes, tunc tibi fons eſt. Exuberat enim charitas, vt & haurire eam cominùs, & rigare eius affluentia hortum tuum poſſis, ſpiritalibus fructibus redundantem: Et quia ipſe puteus latitudinis eſt, qui charitatem habet; [1. Cor. 13.] ideo dixit, quia vbi charitas eſt, ibi impetus magnus deſcendit à Libano. [Cant. 4] Ne quid autem moueat quòd & puteum & fontem eundem dixit: etiam Euangelium te inſtruat, in quo ſcriptum eſt: [Ioan. 4] *Quia venit Ieſus in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo.* Erat autẽ ibi fons Iacob. *Et fatigatus*, inquit, *ſedebat ſic ſuper puteum.* Vnde ad myſticam doctrinam hunc referri puteum etiam ibi cognoſcimus: quia ibi Samaritana illa, id eſt cuſtos (cuſtos autem cæleſtium præceptorum) hauſit de puteo illo diuina myſteria, cognoſcens quia Deus ſpiritus eſt, & non in loco adoratur; ſed in ſpiritu: & quia Meſſias venit, qui Chriſtus eſt. Et ideò qui adhuc expectatur à Iudæis, iam venit. [Ibidem.] Quibus auditis, mulier illa quæ ſpeciem Eccleſiæ gerit, legis ſacramẽta cognouit, & credidit. In ipſo quoque Canticorum libro Salomon hanc triplicem ſapientiam euidenter expreſſit, ſicut in Prouerbiis dixerat: [Prou. 22.] vt tripliciter ſibi ſcriberet qui ſapientiam eius vellet audire. Ait ergò in Canticis ſponſa de ſponſo: [Cant. 1.] *Ecce pulcher es conſobrinus meus, ecce pulcher es & decorus, acclinatio noſtra opaca, trabes domorum noſtrarum cedri, lacunaria noſtra cupreſſi.* Poſſumus hoc de moralibus accipere: Vbi enim requieſcit Chriſtus & Eccleſia, niſi in operibus ſuæ plebis? Denique vbi impudicitia, vbi ſuperbia, vbi iniquitas erat, ibi ait Dominus Ieſus: [Matth. 8.] *Filius autem hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* De naturalibus autem quid accipiamus: [Cant. 2] *In vmbrâ*, inquit, *eius concupiui & ſedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis.* Qui enim terrena ſupergreditur, & cui mundana moriũtur (quoniam crucifigitur ei mundus, & ipſe mundo) [Galat. 6.] omnia quæ ſunt ſub ſole, refugit & contẽnit. De myſticis quoque ait: *Introducite me in domũ vini, cõſtituite in me charitatẽ.* [Cant. 2] Etenim ſicut vineã ſuam viris, ità Dominus Ieſus populũ ſuum quaſi vitis æterna quibuſdã brachiis charitatis amplectitur. Conſidera ſingula. In moralibus flos eſt inter ſpinas liliũ, ſicut ipſe ait: [Ibidem.] *Ego flos cãpi, & lilium conuallium.* In moralibus ergò flos eſt, ſicut in naturalibus ſol iuſtitiæ, qui oriens & reſurgens illuminat, occidens obumbrat. Caue ne tibi occidat, quia ſcriptum eſt: *Sol non occidat ſuper iracundiã veſtram.* [Epheſ. 4] In myſticis charitas eſt, quia plenitudo legis eſt Chriſtus. [Rom. 10.] Et ideò Eccleſia quæ diligit Chriſtum, vulnerata eſt charitate. Hanc itaque charitatẽ [Cant. 2] ſuſcitat, & reſuſcitat, donec vocem eius accipiat, & præſentiam eius acceſſat: quia quæſitus non ſolùm venit, ſed etiam ſaliens venit. [Ibidem.] *Saliens ſuper montes, & tranſiliens ſuper colles.* Super maioris gratiæ animas ſalit, inferioris tranſilit. Vel ſic ſaliens quomodò venit? Saltu quodam venit in hunc mundum. Apud Patrem erat, in [Luc. 2.] Virginem venit, & ex Virgine in præſepe tranſiliuit. [Luc. 3.] In præſepi erat, & fulgebat in cælo: deſcendit in Iordanem, [Luc. 23.] aſcendit in crucem, deſcendit in tumulum, [Marc. 16.] ſurrexit è tumulo, & ſedet ad Patris dexteram. Inde quaſi hinnulus ceruorum, qui deſiderat ad fontes aquarum, deſcendit ad Paulum, & circumfulſit eum, & exiliuit ſuper [Pſalm. 41] Eccleſiam ſuam, quæ, eſt Bethel, quod dicitur domus Dei: [Act. 9.] Pauli enim vocatio, Eccleſiæ firmitudo eſt. Venit ergò, & primò poſt parietem eſt, [Epheſ. 2] vt inimicitias animæ [Cant. 2] & corporis ſoluat, ſublato pariete qui impedimentum concordiæ videbatur afferre. Deinde proſpicit per feneſtras. Quæ ſint feneſtræ, audi Prophetam dicentem: [Eſa. 24] *Feneſtræ apertæ ſunt è cælo.* Prophetas vtique ſignificat, per quos Dominus ad genus reſpexit humanum, priuſquam in terras ipſe deſcenderet, & locutus eſt. Et hodie ſi qua eum anima multùm requirat, multùm merebitur miſericordiæ: [Luc. 12.] quoniam qui multùm requirit, plurimùm debetur ei. Si qua ergo anima eum ſtudioſiùs quærat, longè audit vocem eius: & quamuis ab aliis requiratur, præ ipſis à quibus quæritur, audit vocẽ eius. Videt eum ſalientem ad ſe venire, id eſt, properantem atque currentem, & tranſilientem eos qui infirmo corde virtutem eius capere non poſſunt. Deinde proſpicientem per ænigmata Prophetarum, legendo eos & tenendo eorum ſermones, [Cant. 2] videt eum proſpicientem; ſed quaſi per feneſtram, non

adhuc quaſi præſentem. Videt eminentem ſuper retia. A
Quid eſt ergo, niſi fortè quia illa retia nobis ſunt, non illi:
Retia, eò quòd adhuc illa anima intra ſenſibilia &
mũdana ſit poſita, quæ mentẽ hominis capere, & quodã
ſinu proprio conſueuerunt inuoluere. Poſito ergò adhuc
in ſæcularibus; ſed tamen quærenti eum per retia ſe
Ibidem. oſtendit. Denique dicit ad animam eiuſmodi: *Surge: veni proxima mea:* id eſt ſurge à delectationibus mundi,
1. Cor. 7. ſurge à terrenis, & veni ad me, quæ adhuc laboras, &
onerata es: quia ſollicita es quæ ſunt mundi. Veni ſuprà
Ioan. 16 mundum, veni ad me: quia ergo vici mundum. Veni
Cant. 2 prope me, iam pulchra æternæ vitæ decore, iam columba,
id eſt, mitis atq; manſueta, iam tota plena gratiæ ſpiritalis. B
Iure ergò iam retia timere non debet anima, cùm
is vocet ad ſe animam, qui tentamentis & retibus mundi
non potuit capi: Nam cùm nos homines ambulemus in
medio laqueorum, per appetentiã eſcæ retibus ſimul &
Eccleſ. 9 laqueis obnoxij ſumus. Ille in corpore poſitus retia non
timebat; ſed eminebat ſuper retia, id eſt ſuper tẽtamenta
mundi, & corporis paſſiones; immò & alios eminere
faciebat. Ideóq; & hanc animam fundare volens, dicebat:
Cant. 2 *Surge, veni proxima mea, noli timere retia, iam præteriit hyems.* id eſt, venit paſcha, venit indulgentia, venit
remiſſio peccatorum, ceſſauit tentatio, imber abiit, pro-
Ibidem. cella abiit & quaſſatio. Ante aduentum Chriſti, hyems
eſt: poſt aduentum eius flores ſunt. Vnde ait: *Flores viſi ſunt in terrâ.* Vbi antè ſpinæ, ibi nunc flores. *Tempus,* C
inquit, *ſecandi aduenit.* Vbi antè deſertum, ibi meſſis
eſt. *Vox turturis audita eſt in terrâ noſtrâ.* Bene addidit
Propheta, *Noſtra,* quaſi admirans quòd vbi antè impu-
Luc 13. dicitia, ibi caſtitas. *Ficus protulit groſſos ſuos.* Quæ antè
Cant 2. quaſi infructuoſa iubebatur excidi, hæc fructus ferre
iam cœpit: Sed quid dubitas quia groſſos dixit? Priores
decutit fructus, vt poſteriores meliores afferat: groſſus
ſicut ſynagogæ fructus abiicitur; Eccleſiæ autẽ renouatur.
Et quãuis plena tranquillitas ſit, & adoleuerint my-
Ibidem. ſteria, iterùm tamẽ dicit *Surge ſecura in tegimento petræ,*
Deut. 32. id eſt, tuta præſidio paſſionis meæ, & fidei munimento:
Suxerunt enim mel de petrâ, & oleum de firmiſſimâ petrâ. D
Hoc integumento animæ piorum indutæ, iam nu-
Cant. 2 dæ non ſunt, & hæc illis eſt præmunitio. Ideóque & huic
animæ ait: *Et veni tu, columba mea! in tegimento petræ iuxta præmunitionem, oſtende mihi faciem tuam, & inſinua vocem tuam.* Hortatur ad confidentiam, vt non erubeſcat
crucem Chriſti, nec eius ſignaculum. Hortatur
ad confeſſionem, vult omnes inſidias dimoueri: vt bonus
odor fidei ſpiret, vt dies fulgeat, vt aduerſæ noctis vmbra
non noceat: quoniam qui iuxtà Chriſtum eſt, dicit: *Nox præceſſit, dies appropinquauit.* Eſt & vmbra ſecularium,
Rom. 13. quæ præteriit: & dies cæleſtium Chriſtus qui ſanctis ſuis
lucet. Accipit hæc anima bona pignora charitatis.

De tertio ipſius animæ proceſſu, quòd cum in cubili, & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non reperiſſet, aliquando orationibus ſuis gratia quærentem reuocauit, adeò vt ab eius ſponſo propiùs vocaretur.

CAP. V.

Cant 3 SEd quia ſemper ſolliciti eſſe debemus, ſemper intenti:
& quia verbũ Dei ſicut capreola exilit, aut ſicut hinnulus
ceruorũ, ſemper vigilet anima, & prætendat
Cant. 3. quæ requirit eum, & quæ tenere deſiderat. Ideò
quaſi ſublapſum ſibi in cubili, inquit, meo, in noctibus F
Ibidem. quæſiui quẽ dilexit anima mea. Qui bene quærit, in cubili
quærat, in noctibus quærat: nec die feriatus, neq; nocte
ſit. Nullum tempus vacet à pietatis officio: & ſi non
inuenerit primò, perſeueret in requirendo. Ideóq; dicit:
Exurgam itaque, & quærã in ciuitate, in foro, in plateis.
Et fortaſſe ideò non inuenit adhuc, quia in foro quæſiuit,
vbi lites ſunt: in plateis, vbi nundinæ rerum venaliũ:
Matth. 21. Non enim vllâ Chriſtus pecuniâ comparatur. Poſſumus
Pſal. 17 & ſic intelligere. In cubili quærit Chriſtum, qui quærit
eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quærit,
quoniam per parabolas loquebatur: *Poſuit enim tene-*
Pſal. 18 *bras latibulum ſuũ. & nox nocti indicat ſcientiam.* Deinde
quoniam quæ dicimus in corde noſtro, ea nos compungere A Pſal. 4.
in cubilibus debent: Sed tamen nec ſic inuenit,
& ideò dicit: Exurgam, id eſt, erigam & attollam intentionem
meam, vt quæram impigrè, quærã ſollicitè, introibo
in ciuitatem. Eſt & alia quæ dicit: *Ego ciuitas* Eſa. 27
munita, ego ciuitas obſeſſa. Eſt ciuitas munita per Chriſtum,
eſt ciuitas illa Hieruſalem in cælo, in quà abundãt
diuinæ legis interpretes, & diſciplinarũ periti, per quos Cant 3.
verbum Dei quæritur. Quæram, inquit, in foro illius ciuitatis, Matth. 25
in illo foro vbi tractant iura conſulti, vbi oleum
venditur, quod Euangelicæ virgines emunt, vt ſemper
faces ſuæ luceant, nec eas fumus iniquitatis extinguat.
B Quærã, inquit in plateis in quibus ſuperfluunt aquæ, de Prou. 5.
illis fontibus prorũpentes, de quibus Salomon dicit eſ- Cant 3
ſe potandum. Dum quærit igitur Chriſtum, inuenit cuſtodes
qui in miniſterio ſunt, ab his requirit: Sed anima
quæ Deum quærit, etiã cuſtodes tranſit: Sunt enim myſteria
quæ etiã Angeli concupiſcunt videre; vnde Petrus 1. Petr 1
ait. *Nuntiata ſunt* (inquit) *vobis per eos quibus Euangelizauerunt, Spiritu ſancto miſſo de cælo, in quẽ concupiſcunt*
Angeli proſpicere. Ergo cùm tranſierit cuſtodes, verbum Ioan 1.
inuenit. Tranſiuit Ioannes, qui Verbum apud Patrem
inuenit. Multi quoque ſunt qui in otio quærunt Chriſtum,
& non inueniunt: & quærunt eum in perſecutio- Cant 3
nibus, & citò inueniunt. Et ideò quaſi poſt tentationes,
quia periculis Fidelium ſuorũ adeſt. *Quàm modicum,* in- Matt 7
C quit, *cùm tranſiui ab eis, inueni eum, tenui eum, & non*
dimiſi eum: Omnis enim *qui quærit, inuenit.* & qui inuenerit,
adhærere debet, ne poſſit amittere. Et quoniam per
Euangelium in terris videmus cæleſtia myſteria figurata,
veniamus ad Magdalenam, veniamus & ad alteram
Mariam. Conſideremus quemadmodùm Chriſtum in
cubili corporis ſui, in quo defunctus iacebat, in noctibus
quæſiuerint, quando dixit illi Angelus: *Ieſum qui* Matth. 28.
crucifixus eſt quæritis: non eſt hic: ſurrexit enim. Quid Luc. 24.
igitur quæritis viuentem cum mortuis? Quid quæritis in
ſepulchro eum qui iam in cælo ſit. quid quæritis in vinculis
ſepulturæ vniuerſorum vincula ſoluentem? Non Ioan. 20.
D ſepulchrum huic ſedes; ſed cælum eſt. Ideò dixit vna ex Matth. 28.
his: *Quæſiui eum, & non inueni eum.* Tamen dum vadunt
Apoſtolis nuntiare, miſeratus quærentes, occurrit
eis Ieſus, dicens: Auete. Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt
pedes eius, & adorauerunt eum. Tenetur ergò
Ieſus, ſed delectatur ſic teneri, quia fide tenetur. Denique
delectauit eum & illa mulier quæ tetigit eum, & Luc. 8.
curata eſt ſanguinis fluxu, de quâ dixit: *Tetigit me aliquis;* Luc. 6.
nam ſentio virtutem de me exiſſe. Tange ergò, & Ioan. 20.
fide tene eum, & conſtringe fideliter pedes eius, vt virtus
de eo exeat, vt ſanet animam tuam. Et ſi dicat: *Noli*
E *me tangere:* tu tene. Semel dixit: Noli me tangere: quando
ſurrexit: & forte illi dixit quæ putabat furto eſſe ſublatum,
& non virtute propriâ reſuſcitatum. Denique
in alio libro habes, quia tenentibus a & adorantibus dixit: a v. c. tenentibus pedes & ador.
Nolite timere. Tene ergo & tu, anima! ſicut tenebat
& Maria, & dic: *Tenui eum, & non dimittam,* cùm dicebant
ambæ: *Teneamus te.* Vade ad Patrem; ſed non
relinquas Euam, ne iterùm labatur. Tecum eam ducito, Matth. 18.
iam non errantem, ſed arborem vitæ tenentem, tecum Gen. 3
ſæpe tuis pedibus inhærentem. Tecùm aſcendam, noli Cant. 3.
me dimittere, b ne iterùm ſerpens venena ſua fundat, ne b v. c. tuis pedibus inhærentem, vt tecum aſcẽdat. Noli eã dimittere, ne &c.
iterùm quærat fœmineum mordere veſtigium, vt ſupplãtet
Adam. Dicat ergò anima tua: *Teneo te, & inducam*
F *te in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ*
concepit me, vt cognoſcam myſteria tua, vt hauriam ſacramenta
tua. Suſcipe igitur Euam iam non ficulneæ ſolijs
adopertam; ſed Sancto amictam Spiritu, & nouâ gratiâ
glorioſam: quia iam non tamquàm nudata abſconditur;
ſed tamquàm circumdata veſtimenti ſplendore fulgentis
occurrit, quia veſtit eam gratia: Sed nec Adam Gen. 3.
primò nudus erat, quando eum innocentia veſtiebat. De pa. nit. di 2. c. ſed nec Adam.
Videntes itaque eam filiæ Hieruſalem Chriſto inhærentem,
& adhuc aſcendentem cum eo (dignatur enim quærentibus
frequenter occurrere, & condeſcendere vt eos
eleuet) dicunt: *Quæ hæc eſt quæ aſcendit à deſerto?* Deſertus
hic terræ locus & incultus videtur, ſenobus & Cant. 3.

Pſ. 15. ſpinis noſtrorum obſitus delictorum: mirantes videlicet A
Cant. 5. quomodò anima quæ antè in inferno derelinquebatur,
inhæreat Dei Verbo, & aſcendat ſicut vitis propago, in
ſuperiora ſe ſubrigens, velut fumus natus ex igne, atque
Pſ. 140. alta petens, tum præterea bonis operibus fragret. Odor
autem ille orationis piæ redolet ſuauitatem, quæ dirigi-
tur ſicut incenſum in conſpectu Dei. Et in Apocalypſi
legimus quòd, *aſcendit fumus incenſorum ex orationibus*
Apoc. 8. *Sanctorum*. quæ incenſa referuntur per Angelùm, San-
ctorum orationes ſcilicet, ſuper altare illud aureum
quod eſt ante ſedem; & tamquam piæ precationis ſuaue
fragrat vnguentum, quia de æternorum & inuiſibilium,
non de corporalium petitione compoſitum eſt: præci- B
puè tamen myrrham redolet & thus, eo quòd peccatis
Rom 6. mortua ſit, & Deo viuat: Hanc igitur aſcendentem &
non reſiſtentem videntes, & meritorum eius odoribus
delectatæ, agnoſcentes quoque Salomonis illius paci-
fici eſſe ſponſam, etiam comitatu ſedulo proſequuntur
Cant. 3. vſque ad lectum Salomonis, eò quòd ei vera requies in
Chriſto debeatur: Lectus enim Sanctorum Chriſtus eſt,
in quo vniuerſorum feſſa ſecularibus prælijs corda re-
quieſcunt. In hoc lecto requieuit Iſaac, & benedixit fi-
Gen. 27 lium iuniorem, dicens: *maior ſeruiet minori*. In hoc lecto
recubans Iacob benedixit duodecim Patriarchas. In hoc
lecto recubans Archiſynagogi filia ſurrexit à morte. In C
Gen. 49 Marc. 5 hoc lecto iacens viduæ defunctus mortis vincula Chriſti
Luc. 7. vocatus voce diſſoluit. Perductæ igitur ſponſæ vſque ad
ſponſi requiem, nuptiale canunt carmen, dicentes: fi-
Cant. 3. liabus Hieruſalem: *Egredimini, & videte regem Salo-
monem in coronâ quâ coronauit eum mater eius in die ſpon-
ſalium eius*. Canunt epithalamium, & vocant cæteras
poteſtates cælorum, vel animas, vt videant charitatem,
quam circa filias Hieruſalem habet Chriſtus. Vnde &
meruit coronari à matre quaſi filius charitatis, ſicut Pau-
Coloſ. 1 lus oſtendit dicens: *Quia Deus eripuit nos de poteſtate te-
nebrarum, & tranſtulit in regnum filij charitatis ſuæ*. Cha-
ritatis itaque filius & ipſe Charitas eſt non ex accidenti-
al. ſemper. bus habens charitatem; ſed habens † eam ſubſtantiâ ſuâ. D
Ioan. 18 ſicut regnum, de quo dicit: *Ego in hoc natus ſum*. Ideòque
Cant. 3. dicunt: Egredimini, id eſt, exite de ſollicitudinibus &
cogitationibus ſęculi, exite de anguſtijs corporalibus, exi-
te de vanitatibus mundi, & videte quam rex pacificus in
die ſponſalium ſuorum habeat charitatem, quàm glorio-
ſus ſit, quia corporibus reſurrectionem dedit, & animas
ſibi coniunxit. Hæc magni eſt corona certaminis, hoc
præclarum munus ſponſalium Chriſti ſanguis eius &
paſſio: Quid enim plus potuit dare, qui ſibi etiam non pe-
percit, & pro nobis in mortem animam ſuam obtulit? Ip-
ſe quoque Dominus Ieſus delectatus fide animæ huius,
confeſſionis gratiâ, & collaudatis eius meritis, propiùs
Eſa. 53. eam aduocat, dicens: *Ades huc à Libano ſponſa! ades
Cant. 4 huc à Libano, tranſibis & pertranſibis à principio fidei, à
capite Sanyr, & Hermon, à ſpeluncis leonum, à montibus* E
pardorum, hoc eſt. Egredere de corpore, & totam te exue:
Non potes enim mihi adeſſe, niſi antè peregrineris a cor-
pore: quoniam qui in carne ſunt, peregrinantur à Dei re-
gno. *Ades*, inquit, *ades*. Bene repetiuit: quia ſiue præſens,
ſiue abſens, adeſſe & placere Domino Deo tuo debes.
Adeſto præſens, adeſto abſens, etſi adhuc in corpore es:
Mihi enim omnes præſentes ſunt, quorum fides mecum
2. Cor. 5 eſt. Adeſt mihi, qui exit de ſæculo: adeſt mihi, qui me co-
Cant. 4 gitat, me intuetur, de me ſperat, cui ego portio ſum. Adeſt
mihi, qui abfuerit ſibi; adeſt mihi, qui ſe negauerit ſibi. Il-
le mecum eſt, qui intrà ſe non eſt: quoniam qui in carne F
Rom 8. eſt, non eſt in ſpiritu. Ille mecum eſt, qui ex ſeipſo egre-
Mat. 16 ditur: ille iuxta me, qui extrà ſe fuerit: ille mihi integer,
Cant. 4 qui propter me perdiderit animã ſuam. Et ideò ades deſ-
pŏſata, tranſibis & pertranſibis à principio fidei. Tranſit
& pertranſit cæteros, quæ ad Chriſtum peruenit. Tranſit
fidei merito, & operũ claritate, quæ lucet ſicut Sanyr &
Hermon, hoc eſt, viâ lucernæ tranſit deuictis tentatio-
nibus ſæculi, & ſuperatis nequitijs ſpiritalibus, legitimi
petens coronam certaminis; & ideò meruit Chriſto iudi-
cante laudari. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa: hortus
clauſus fons ſignatus, emiſsiones tuæ paradiſus malorum
granatorum cum fructu pomorum!* Laudatur ſponſa, eò Gen. 27
quod hortus ſit, habens in ſe odorem agri illius pleni, de
quo dicit Iſaac: *Odor filij mei tamquàm odor agri pleni*. Bo-
na ergò anima fragrat odore iuſtitiæ. Et fortaſſe ager eſt
Patriarcha, hortus eſt anima inferioris alicuius, quaſi
agri portio, & hortus clauſus, ne incurſetur à beſtijs: &
fons ſignatus, quæ integritate ſignaculi perſeuerante,
quæ fide propriâ peccata diluerit. Nam quæ de Eccleſiâ
accepit, habet quod ad virginitatis gratiam referat, eò
quòd in paradiſo delectationis poſita, ſine labore fructus
capiat ſpiritales, vt ei Patriarcharum animæ cum aliquo-
dam labore fructus ſuos conferant, quo iſta capere poſ-
ſit perpetuam ſuauitatem. Quæ meritò fons ſignatus di-
citur, eò quòd imago Dei inuiſibilis in illâ exprimatur. Cant. 4
Laudant etiam munera animæ quæ miſſa ſunt à ſponſo*: Coloſ. 1
quibus dotata veniebat: Dos autem piæ animæ boni * v. c. quæ miſſa ſunt ſponſæ.
odores ſunt, myrrha & aloë quibus ſpirat hortorum gra-
tia, & peccatorum fœtor aboletur. Itaque tanto ſecuta
præconio conquieſcere Aquilonem grauem ventum pe-
tit, ne flores decutiat, ſpirare Auſtrum: id eſt, vult hye-
mem præterire, & mollioris flatus vernare temperiem. Cant. 4.
Inuitat ſponſum in hortum ſuum. Deſcendit ſponſus, &
fructuum eius diuerſitate delectatus lætatur, quòd inue-
nerit fortiorem cibum, inuenerit etiam dulciorem: Eſt
C enim velut panis quidam verbi & mel, alius vehemen-
tior, alius ſuaſorius ſermo. Eſt & fides alia feruentior, vt
vinum: alia placidior, vt ſuccus eſt lactis. Hunc cibum
Chriſtus epulatur in nobis, hoc poculum bibit, & eius
potus ebrietate nos prouocat, vt ad meliora & optima
ab inferioribus faciamus exceſſum.

*De ſummariâ dictorum perſtrictione, cum inductione &
proſecutione quarti proceſſus perfectæ animæ, quo ipſa
iam dormiens, quamuis corde vigilaret, à ſponſo exci-
tatur, vt continuò vocem pulſantis audiret: ſed moram
paſſa dum ſurgit (quia velocitatem verbi non potuit
comprehendere) dum aperit oſtium, tranſijt Verbum,
& ipſa exiuit, & per vulnera charitatis requiſitum
vix tandem inuenit, & tenuit vt poſteà non amitteret.*

CAP. VI.

AVdiens hæc anima, hauſit myſteriorũ ebrietatem
cæleſtium, & velut ſopotata a vino, & quaſi in
exceſſu vel ſtupore poſita, dicit: *Ego dormio, & cor meum* Cant. 5.
vigilat. Cùm Verbi præſentis lumine percuſſa, oculis re-
quietem inflexis, excitatur à Verbo. Quartus autem hic
proceſſus eſt animæ. Primò etenim charitatis impatiens,
& Verbi moras non ferens, rogabat vt oſcula mereretur,
& meruit deſideratum videre. Secundò, introducta in Suprà
cubiculum regis, cùm mutua miſceret alloquia, in vmbrâ cap. 3.
eius requieuit, & ſubitò ei Verbum medio ſermone diſ- huius libri.
ceſſit: quærenti tamen non diu abfuit; ſed ſaliens ſuprà
E montes, & tranſiliens ſuper colles, aduenit. Nec multò
poſt quaſi capreolus aut ceruorum hinnulus, dum affa- Suprà
tur dilectam, exiliuit & reliquit. Tertiò cùm in cubili, & cap. 4.
noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæſitum non Suprà
reperiſſet, aliquando orationibus ſuis gratiâ quærentem c. 5.
reuocauit, adeò vt etiam propiùs vocaretur à ſponſo.
Quartò, ipſa iam ab eo, dormiens excitatur, quãuis corde
vigilaret, vt continuò vocem pulſantis audiret: Sed mo-
ram paſſa, dum ſurgit (quia velocitatem Verbi non po-
tuit comprehendere) dum aperit oſtium, tranſiuit Ver- Cant. 5.
bum & ipſa exiuit in verbo eius, & per vulnera requiſi-
F tũ; ſed vulnera charitatis, vix tandem inuenit, & tenuit,
vt poſteà non amitteret. Ad ſummam hęc compendio-
ſo ſermone peſtrinxi. Nunc diſcutiamus ſingula: Et ſi
dormias, ſi modò deuotiorem animæ tuæ nouerit Chri-
ſtus, venit & pulſat eius ianuã, & dicit: *Aperi mihi ſoror* Ibidem.
mea! Bene ſoror, quia nuptiæ ſpiritales ſunt Verbi atq;
animæ: Neque enim animæ norunt coniugiorum fœ-
dera, & vſus copulæ corporalis; ſed ſunt ſicut Angeli in
cælo. Aperi, inquit, mihi; ſed extraneis claude, ſæculo
claude; neque ipſa foràs ad illa materialia prodeas, neq;
tuum relinquens lumen, alienũ requiras; quia materia- Mat. 22
le lumen tenebroſam infundit caliginem, vt non videa-

Ephe/. 4. tur lumen vetæ gloriæ. Aperi ergò mihi, noli aperire ad- G
Pſalm. uerſario, neque locum des diabolo. Aperi ipſam te mihi:
80. noli coartari; ſed dilatare, & adimplebo te. Et quia de-
Luc. 9. curſo orbe terrarum, plus moleſtiarum & offenſionis
reperi, nec facilè habui vbi requieſcerem; ideò tu aperi,
Eſai. vt in te Filius hominis recliner caput, cui non eſt re-
66. quies niſi ſupra humilem & manſuerũ. Audiens anima:
Aperi mihi, & caput roris plenũ, hoc eſt tentationibus
Cant. 5. ſæcularibus ſubitò turbata, & quaſi ſurrectura quæ ſur-
gere iubebatur, ait, cùm aloem redoleret & myrrham
inſignia ſepulturæ: *Exui tunicam meã, quomodò induam
eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos?* Veretur e-
nim ne iterùm in tentationes reſurgat, ne iterùm in cul-
pam redeat atque peccatum, & egreſſus ſuos virtutúm- H
que proceſſus terrenis incipiat veſtigiis inquinare. Certè
etiam hoc modo perfectionem virtutis ſoræ indicat, quæ
tantam Chriſti meruerit charitatem, vt ad eam veniat,
& pulſet ianuam eius, & veniat cum Patre, & cœnet
cum eadem animâ, & ipſa cum eo; ſicut in Apocalypſi
Apoc. 3 dixit Ioannes: Etenim cùm in ſuperioribus audiſſet: *A-
Cant. 4 des huc à Libano*: & cùm aduerteret in carne ſe Chriſto
Rom. 8. adeſſe non poſſe; ſed tunc adeſſe, ſi adeſſet in ſpiritu, con-
formans ſe ad eius voluntatem, vt eſſet & ipſa confor-
mis imagini Chriſti; iam non ſentit carnis exuuias, iam
quaſi ſpiritus exuens ſe corporis cõiunctione, iam quaſi
oblita, & quæ, ſi velit, copulæ illius meminiſſe non I
Cant. 5. poſſit, ait: *Exui tunicam meam, quomodò induam eam?*
Gen 3. Exuit enim tunicam illam pelliceam, quam acceperunt
Adam & Eua poſt culpam, tunicam corruptelæ, tuni-
cam paſſionum. Quomodò induam eam? Non requirit
vt induat; ſed ita ſignificat abiectam, vt iam indumento
ſibi eſſe non poſſet: *Laui pedes meos, quomodò inquinabo
eos?* Hoc eſt, veſtigia mea laui, dum egrederer, ac me e-
leuarem de corporis contubernio, de illâ connexione &
familiaritate carnalis amplexus: quomodò inquinabo
1. Cor. eos, vt in corporis clauſtrũ & illum tenebroſum paſſio-
15. num eius carcerem reuertantur? Dum hæc illa dicit miſit
operationem ſuam Verbum tamquàm per cauernam,
Cant. 5 non adhuc facie ad faciem miſit, tamquàm manum: *Et* K
venter, inquit, *meus conturbatus eſt ſuper eum. Et ſurrexi
ego aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrhã,
digiti mei myrrhâ pleni ſunt ſuper manus clauſuræ*. Quid
Coloſſ. 2 hoc ſignificet, conſideremus. Primùm operibus ſuis vi-
detur, vt dixi, Deus Verbum tamquàm per cauernam, non
plenè atque perfectè: deinde augetur amor, & conce-
ptus adoleſcit, atque ex ſeminibus eius quæ quodam v-
tero intelligibilis ſuſceperit anima, totam plenitudi-
nem diuinitatis eius habitantẽ in eo corporaliter, vt legi-
mus, videre deſiderat. Surrexit, vt propiùs illud Dei Ver-
Luc. 1. bum videret. Et in hoc ipſo proceſſus eius ſignificatur,
quòd ſurrexit per vigorem atque virtutem. Præſentia L
enim Verbi hauſit anima virtutem, ſicut præſentia Ma-
riæ, cùm vtero grauis eſſet, erudiuit Ioannem in vtero
conſtitutum, adeò vt exiliret in vtero, & exultaret Do-
mini præſentiam recognoſcens. Surrexit aperire, & ope-
Rom. 6. ra eius & facta mortificata ſunt mundo: Talis enim de-
bet eſſe anima quæ Verbum eſt receptura, vt moriatur
mundo, & conſepeliatur in Chriſto: ſic enim Chriſtus
inuenitur, & tale ſibi quærit hoſpitium. Deinde ipſa
miniſteria operatiuum, id eſt, manus & digiti, quibus
comprehenditur Chriſtus, mortificantur: quos digitos
velut eminentia factorum noſtrorum opera poſſumus
æſtimare. Itaque velut è comple... ...ùm iam exten- M
deret intelligibiles manus ſuas ... digitos, vt compre-
henderet Verbum, tranſiſſe ſibi illud, non tamen adhuc
pertranſiſſe anima pia dicit. Et hunc proceſſum habet,
quando tranſit & pertranſit animam Verbum Dei; quia
Luc 2. ſcriptum eſt: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius
vt reuelentur multorum cordium cogitationes*. Hic adhuc
tranſitur, non pertranſitur: vt Maria in poſterioribus
fortè pertranſitur, vbi tamquàm ſignaculum ponitur in
medio eius Dominus Ieſus. Denique ſtatim alius profe-
ctus Verbi tranſeuntis; quia exiuit anima in Verbo eius:
hoc eſt, Verbum eius ſecuta exiuit de corpore, eleuans
ſe de eius habitaculo, & peregrinam ſe faciens ei, vt ad-
eſſet Deo, & eſſet ciuis Sanctorum. Simul enim & car- 1. Cor.
nis domeſtici, & Dei eſſe non poſſumus: Ergò in hoc lo- 5.
co exire ſignificatur, vt dixi, anima, quando abducit ſe a Ephe/
corporis voluptatibus. Denique ſcriptum eſt, *Exi de* 2.
Babylone, fugiens à Chaldæis. Non vtique vt regionem Eſa. 48.
Babylonis Hebræus fugiat; ſed mores, vt Prophetico ad-
monetur alloquio: ſiquidem ſint qui in Babylone ſunt,
Hebræi, & de Babylone exiſſe moribus doceant: Nam Pſalm
& illi, de quibus dicit Propheta quòd ſedebant ſuper flu- 136.
mina Babylonis, ſedebãt quidem in regione Babylonis,
ſed in eius non erant vitiis & confuſione. Nam quomo-
dò erãt in illâ confuſione vitiorũ, qui flebant ge- Cant 5.
rentes pœnitentiam quòd de arcâ deuotionis ac fidei &
virtutis paternæ meritis excidiſſent? Quæ autem in Ver-
bo exit anima, Verbum requirit. Vnde & iſta dum quæ-
rit, incidit in cuſtodes qui circumeũt ciuitatem: *Percuſ-* Gen. 24
ſerunt, inquit, *me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium
à me cuſtodes murorum*. Bene quidem quaſi ſponſa venie-
bat cum pallio, quo obnuberet caput ſuum, cùm ſponſus
occurreret: ſicut Rebecca, quæ cognito quòd Iſaac ſibi
veniret obuius, deſcendit de camelo, & pallio ſe operuit:
ità & hæc anima nuptialis veſtis præmittebat inſignia,
ne fortè reiceretur: quaſi veſtem non habẽs nuptialem;
velut caput velaret propter Angelos. Sed illi percuſſe-
runt eam, vt ampliùs probaretur: Exercentur enim ani- Matth.
mæ tentationibus. Tulerunt ei pallium, quærentes ſi ve- 22.
rum decorem nudæ virtutis afferret: vel quia ſine inte- 1. Cor.
gimento quis in illam cæleſtem ciuitatem debeat introi- 11.
re, nulla deferens ſecum operimenta fucorum. Sunt e-
tiam qui requirant ne qua anima exuuias ſecum vehat
carnalis illecebræ & concupiſcentiam corporalem. Nu-
datur pallio, cùm eius conſcientia manifeſtatur: Sed eſt Matth.
& quæ bene nudatur, cui licet imitari dicentem: *Venit* 12.
enim *princeps huius mundi, & in me inuenit nihil*: quia Ioan. 14
certè in illo ſolo nihil inuenit, qui peccatum non fecit 1. Pet. 2.
Beata & illa eſt in quâ non grauia aut multa inuenit; ſed
inuenit in eâ amictum fidei & ſapientiæ diſciplinam. Ita-
que ſine diſpendio ſui (quia etſi volet quis non poteſt ve-
K ram auferre ſapientiam: etiamſi aduerſarius obſtrepat,
ibi tamen vera innoxiæ conuerſationis elucet integritas)
tranſiuit cuſtodes, & filiabus illius cæleſtis ciuitatis ad-
mixta Verbum requirit, & quærendo eius in ſe excitat
charitatem, & vbi Verbum quærat, agnoſcit. Quòd in-
ter orationes Sanctorum moretur, & quòd ipſis inhæ- Cant. 6
reat, nouit, & quòd Eccleſiam ſuam, vel animas Iuſto- Luc. 6.
rum ſuorum inter lilia paſcat intelligit. Hoc myſterium
tibi in Euangelio Dominus demonſtrauit, cùm in ſabba-
to duceret per ſeminata diſcipulos. Moyſes per deſertum Deut.
duxit populum Iudæorum, Chriſtus per ſeminata ducit, 29.
Chriſtus per lilia ducit, quia per paſſionẽ eius deſertum Leuit.
L floret vt lilium; ſequamur ergò, vt in die ſabbati illius 25. Luc. 6.
magni, in quo requies magna eſt, fructus colligamus.
Nec vereatis ne Pharisæi accuſent ſeminata colligen-
tem. Et ſi illi accuſant, Chriſtus excuſat, & ſimiles facit 1. Reg.
quia vult animas ſe ſequentes, Dauid illius qui ſuprà le- 21.
gem panem propoſitionis manducabat, nouæ gratiæ ſa- Luc. 6.
cramenta Prophetica iam tunc mente proſpiciens.

*De laudatione animæ à ſponſo, quòd tam bene & conſtan-
te requiſierit eum, & quòd tam fidelis, & verbo potens,
& fructibus fœcũda diuerſis, quodque vna ſicut columba
habens ſpiritus vnitatem, in quâ ſit pax quæ fecit vtra-
M que vnum.*

CAP. VII.

LAudatur itaque à ſponſo quòd tã bene & conſtan-
ter requiſierit eum: ideóque iam non ſolùm ſoror Cant. 6
dicitur; ſed etiam beneplacita nominatur, quaſi ei com- Matt. 3.
placita, qui complacuit Patri, & ſpecioſa ſicut Hieruſa- Cant. 6
lem; ſicut admiratio ordinata. quòd ciuitatis æternæ vni-
uerſa habeat myſteria, & admirationi ſit omnibus vidẽ-
tibus eam: quia plena vt æquitas atq; perfecta eſt, & ful-
gorem de Verbi lumine mutuata, dũ id ſemper intendit,
ſit etiam terribilis ordine quodam ad ſummum pro-
uecta virtutum. Ideóque quaſi perfectæ dicit: *Auerte* Ibidem.
oculos tuos à me, noli contrà me intendere; deuotione nimiâ
ac fide

ac fide poſſibilitatem naturæ & conditionis propriæ ſu-
pergreſſa, quia lucem inacceſſibilem è regione intueri eſt
grauo. *Auerte, inquit, oculos tuos à me*, eò quòd plenitu-
dinem diuinitatis eius, & ſplendorem veri luminis ſu-
ſtinere non poſſit. Poſſumus tamē & ſic accipere: *Auer-*
Prou. 23 *te oculos tuos à me*: Et ſi tu perfecta es aliæ mihi adhuc
redimendæ ſunt animæ, aliæ fulciendæ. Eleuas enim me
videndo, ego autem ideò deſcendi, vt omnes eleuem. Et
ſurrexi, & habeo Patris ſedem, tamen orphanos non re-
linquam vos, paterno quaſi præſidio deſtitutos; ſed præ-
ſentia meâ vos confirmabo. Habes in Euangelio hoc
Ioan 14 ſcriptum: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummatio-*
Ioan 14 *nem mundi*. Auerte ergò oculos a me quia me eleuas.
Matth. 28. Quantò enim quis ad Dominum intendit tantò ampliùs
Dominum eleuat, & ipſe eleuatur. Vnde & ille ait: *Ex-*
Pſal. 29 *altabo te, Domine! quoniam ſuſcepiſti me*: Sanctus enim
exaltat Dominum, peccator humiliat: Vult ergò auer-
tere illam oculos, ne eam conſiderans, quòd iam ad ſupe-
riora ſequi poſſit, eleuetur. & cæteras animas derelin-
Matth. 17. quat. Ideo & in Euangelio non omnibus Diſcipulis; ſed
perfectioribus ſuam gloriam demonſtrauit. Conſtitue
nunc aliquem doctorem, qui rem obſcuram velit aperi-
re audientibus quemadmodùm etſi ipſe potens in ſer-
mone ſit & ſcientiâ, condeſcendat tamen ad cœtum inſci-
tum qui non intelligunt, & ſimplici & planiore atque
vſitato ſermone vtatur, vt poſſit intelligi. Si quis igitur
inter audientes viuacior ſenſu ſit, qui facilè ſequi poſſit,
eleuat eum atque excitat. Hunc videns doctor reuocat,
vt patiatur magis doctorem humilioribus & planioribus
immorari, quò & cæteri ſequi poſſint. Quod ait Aquila,
ſonans vt reuelata: ſonantem ad admirationem dignam
retulit quaſi magna & ſonora habentem opera; reuelata,
ad operum claritatem: vel quod eius animæ opera lu-
ceant coràm Patre qui in cælis eſt. Vnde non otioſè pal-
lium eius ſublatum intelligis, vt aperta mentis & nuda
Matth. 5. fulgeret. Laudatur præterea quòd fidelis, quòd verbo
potens, quòd fructibus fœcunda diuerſis, quòd vna ſi-
Cant. 5. cut columba habens ſpiritûs vnitatem, in quâ ſit pax,
Cant. 6. quæ fecit vtraque vnum: & quæ non ſit compoſita ex di-
uerſis elementis diſcretæ compugnantiſque naturæ:
Epheſ. 2 Quid enim tam diuerſum quàm ignis & aqua, aër &
terra, ex quibus corporis noſtri creatura conſiſtit? Ani-
ma autem benedicta omnis ſimplex, quæ imitatur dicen-
tem: *vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me & ego in te,*
Prou 11 *& ipſi in nobis vnum ſint*: Hæc eſt enim conſummatio
Ioan. 17 atque perfectio Vnde & addidit: *Vt ſint vnum, ſicut &*
nos vnum ſumus: ego in his, & tu in me, vt ſint conſumma-
Ibidem. *ti in vnum*. Hæc eſt ergò vna columba atque perfecta,
quæ ſimplex atque ſpiritualis neque huius turbatur cor-
poris paſſionibus, in quo foris pugnæ, intùs timores
Cant. 6 ſunt. Denique hoc verbo vnitatis concordiam & pacem
ſignificari Scriptura nos docet, dicens: *Multitudo au-*
2. Cor. 7 *tem credentium habebat cor vnum, & animam vnam, &*
Act. 4. *non erat ſeparatio in eis vlla*. Nec otioſè fœcunditatis
laudatur anima, non ſolùm quòd ſit fœcunda virtutibus;
ſed etiam quòd nihil habeat in ſe mali: Illud enim deco-
rum atque ſpecioſum eſt, in quo nihil ſit mali: Decorum
enim quod bonum: quod autem indecorum, hoc malū.
Specioſa fœcunditas eſt bonorum operum: Contraria
ergò ſpecioſitati ſterilitas: quoniam qui priuatur ſpecie
vel decore, in eo eſt malum: quod autem malū, hoc ſte-
Gen. 3. rile & infœcundum. Cuius rei quod euidentius indicium
quàm terra eſt? Terra enim quæ bona eſt, fertilis atque
fœcunda; quæ autem mala, ea ieiuna atque ſterilis: quæ
verò fertilis, hæc & decora. Quid enim pleno agro pul-
chrius, cùm ſeges fluctuat, cùm poma rutilant, vel cùm
vuarum ſerta dependent, aut baccis onuſta olea curue-
ſcit, vel viridant gramine montium vertices, vallium hu-
Gen. 27 milia veſtiuntur. Et vt Scripturæ vtamur teſtimonio, Ia-
cob decorus erat, & ideò erat odor agri pleni: Eſaū hi-
ſpidus erat & indecorus, & ideò agreſtis erat, qui fructus
illos habere non poſſet. De ipſo quoque Domino, poſt-
eaquàm Eccleſiæ fœcunditatem fecit aſſurgere, pulchrè
Pſal. 96 dictum eſt: *Dominus regnauit, decorem induit*. Et alibi:
Pſ. 103. *Confeſſionem & ſpeciem induiſti*. Liquet igitur decorum

A id eſſe, quod fœcundum: indecorum, quod infœcundū.
Similis eſt cauſa animæ ſoli, quia ea decora anima, quæ
fœcunda ſit meritis, fœcunda conſiliis: ea indecora quæ
ſterilis: Infirmitates etenim animæ ſunt ſterilitas & ina-
rtia namque eam ſterilitas fructu defraudat ſuo, inopiā
infert, timorem incutit, adolet cupiditates & vanas opi-
niones: ſic anima cadit. Quid ergò eſt malitia, niſi boni
indigentia? Suo enim defraudatur, atque alienis indiget, *S. Aug.*
exinanitur atque repletur ſine menſurâ & modo. Mate- *lib. 2.*
rialia autem vitia animæ obumbrant gratiam Ignorantia *contrà*
& concupiſcentia animæ ſunt ægritudines; ſed ad ſpeciē *Iul. Pe-*
magis quam ad materiam referuntur. Materia eſt caro, *lag. c. 9.*
ſpecies eſt ignorantia & concupiſcentia. Cur igitur caro
accuſatur, cùm tantæ ſint in ſpecie labes? Quia nihil ſpe-
cies poteſt ſine materiâ. Denique nihil ſpecies ſecum ſi-
B ne materiâ facit. Quid enim eſſet concupiſcentia, niſi *S. Aug.*
eam caro inflammaret? Friget in ſenibus, in pueris quo- *Ibidem.*
que, quia iis corpus infirmum eſt: ardet in adoleſcenti-
bus, quia his vis corporis feruet. Ex bonis igitur mala or-
ta ſunt: Non enim mala ſunt, niſi quæ priuantur bonis.
Per mala tamen factum eſt, vt bona eminerent. Ergò in-
digentia boni radix malitiæ eſt. Definitione boni malitia
deprehenditur, quoniam per diſciplinam boni malum
reperitur. Bonum autem nullius eget, ſibi abundat, men-
ſuram & perfectionem, finem quoque tribuit omnibus,
in quo vniuerſa conſtant, & de quo omnia pendent. Hæc
boni natura eſt, quæ mentem replet. Circa hoc verſatur
anima pura, hoc introſpicit, & in hoc Deum cernit, bonis
omnibus abundat. Vnde & ait: *Fauces eius dulcedines, &* *Cant. 5.*
C *totus deſiderium*: Omnium enim bonorum auctor eſt
Deus: & quæ ſunt eius, profectò omnia bona ſunt, &
nuſquàm illic malum & ſi in illo mens noſtra maneat,
malum neſcit. Anima igitur quæ in Deo non manet, ipſa *Ezech.*
ſibi auctor malorum eſt: itaque peccat: *Anima autem* *18.*
quæ peccat, ipſa morietur: Auratis enim vinculis ſoluta
virtutum, prona fertur præcipitio, & labitur ad inferiora.
Anima autem beata eſt, quam nulla aduerſa corporis
prælia expugnant. Hæc anima ſicut paſſer laqueo con- *Pſ. 123.*
trito, euolat: Eſcæ enim malorum ſunt voluptates corpo- *Cant. 6*
reæ. His quiſque intendit, laqueo innectit animam ſuā.
D Qui autem ab eſcis eius temperat, & de tenebris eius
exit, eius anima fulget, vt diluculum, de quâ dicitur: *Quæ-*
nam hæc eſt proſpiciens tamquàm diluculum, ſpecioſa ſicut
luna? Proſpicit enim tamquàm de domo libera. Nec di-
cit: *Tenebræ cooperiunt me, & parietes circumdant me, &*
quis ſcit ſi videt Altiſſimus? Sed ipſa magis lucem expetit *Eccleſ.*
tamquàm in ſuperioribus domus ſuæ id eſt, corporis ſui, *23.*
& ſupra mundum poſita diuina intuetur: & ad æterna ſe
eleuat, vt Deo adſit. iam lumen ſuorum operum ſicut lu-
na orbem ſuum toto orbe circumferens. Quod autem
Aquila ait, Sonans ſicut ſol: videtur illa axis cæleſtis con-
E uerſio, ſoliſque & lunæ & ſtellarum curſus, concentus
globorum exprimi. A quibuſdam etiam noſtris videtur;
qui quoniam non inuenit fidem, ſaltem propter gra-
tiam ſuauitatis non videtur alienus.

Anima dum laudatur à ſponſo, verecundè refugiens coràm laudari, & reuocata à ſponſo, quid dicat: de præconiis quoque bonæ animæ, ſingularíq. laude charitatis.

CAP. VIII.

DVm laudatur à ſponſo, verecundè refugiens co-
F ram laudari, deinde ſponſi amore reuocata, ait: *In* *Cant. 6*
hortum nucis deſcendi videre in natiuitate torrentis. Vbi *Num.*
enim eſt Eccleſia, niſi vbi virga & gratia floret ſacerdo- *17.*
talis? Ibi eſt frequenter, vt in amaritudinibus & tentatio-
nibus probetur. Per nucem amaritudines intelligimus,
per torrentem tentationes; ſed tamen tolerabiles, quia
ſcriptum eſt: *Torrentem pertranauit anima noſtra*. Itaque *Pſ 123.*
deſcendit in locum amaritudinis, vbi floret vitis, & ma-
lorum granatorum ſpecie diuerſus & multiplex fru-
ctus, qui velut vno tegmine totius corporis fide & cha-
ritate munitur. In illâ ergò amaritudine non cognouit *Sap. 9.*
ſe anima: *Corruptibile enim corpus aggrauat animam &*
terrenum habitaculum citò inclinatur. Cognoſcere autem

[Luc. 22.] ſe debet: Sed tentatus eſt & Petrus, & non ſe cognouit [G] & Petrus; nam ſi cognouiſſet, non negauiſſet auctorem: [2. Tim. 2.] Sed cognouit eum Chriſtus: (denique cognouit, quia eum reſpexit, *Cognoſcit enim Dominus qui ſunt eius*) & [Cant. 6.] tamquam ſuum miſericordiæ ſuæ frænis vt bonus rector reuocauit a lapſu. Rector ergò noſter Chriſtus eſt. Ideóque ait anima? *Poſuit me currus Aminadab*. Anima ergò currus, qui bonum rectorem ſuſtinet. Si currus eſt anima, habet equos vel bonos vel malos. [S. Aug. lib. 2. contrà Iul. Pelag. c. 5. & lib. . contrà eund.] Boni equi virtutes ſunt animæ: mali equi, paſſiones ſunt corporis. Bonus ergò rector malos equos reſtringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi ſunt quatuor: prudentia, temperantia, fortitudo, iuſtitia. [H] Mali equi, iracundia, concupiſcentia, timor, iniquitas. Interdum ipſi equi inter ſe diſſident, & aut iracundia protendit, aut timor, & ſe inuicem impediunt, & curſum retardant: [Matth. 11.] At verò boni equi volant, & à terris ad ſuperiora ſe ſubrigunt, animámque eleuant: maximè ſi iugum habeant ſuaue, & onus leue dicentis: *Tollite iugum meum ſuper vos: Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Ipſe rector eſt qui nouit equos proprios gubernare, vt æqualis omnium curſus ſit. Velociores prudentia tardat; iuſtitia admonet flagello proprio ſegniores; temperantia manſuetiores, fortitudo duriores reddit: nouit copulare diſcordes, ne fortè currum ſuum diſſipent. [I] Itaque licèt intelligibili ſpectaculo videre vnamquamque animam cum ſummo certamine ad cælum rapi, feſtinantes equos qui priores perueniát ad brauium Christi † [al. Quò] quorum priùs imponatur palma ceruicibus. Iſti ſunt equi ſubiecti fidei iugo, adſtricti vinculo charitatis, iuſtitiæ frænis, retinaculis ſobrietatis. Pulchrè [Cant. 6.] ergò ait: *Poſuit me currus Aminadab*, hoc eſt, pater populi. Ipſe autem qui pater populi, idem pater Naaſon, id eſt, ſerpentum. Iam tu recole quis ſicut ſerpens in cruce [Num. 4.] pependerit pro ſalute vniuerſorum, & intelligis illam [Ioan. 3.] animam eſſe pacificam, cui Pater Deus præſul ſit, Chriſtus agitator: quia ſcriptum eſt & hoc nomen in noſtris: *Pater pater! agitator Iſrael.* Hic ergò agitator dicit: *Conuertere* † [al. Sulamitis.] *Sunamitis! conuertere.* Bene & quaſi agitator, [K] & quaſi ad currum dicit, Conuertere Sunamitis, hoc eſt, [4 Reg. 2.] pacifica: Quæ enim pacifica eſt anima, citò ſe conuertit & corrigit, etiamſi antè peccauit, & magis eam Chriſtus [Cant. 6.] aſcendit, & regere dignatur, cui dicitur. [Habac. 3.] *Aſcende in equos tuos, & equitatus tuus ſanitas.* Et alibi: *Miſiſti equos tuos Tharſis.* [Ibidem.] Hi ſunt equi Chriſti. Aſcendit ergò equos ſuos Chriſtus, aſcendit verbum Dei animas pias. Vnde cognoſce quia & iſtam aſcendit, & perduxit eam ad lo- [Cant. 7.] cum palmæ, quando & dicit ad eam: *Quàm pulchra & ſuauis facta es, charitas in delicijs tuis! Statura tua ſimilis* [Rom 13.] *facta eſt palmæ*. Et ipſa ait: *Dixi, aſcendam in palmam.* [1. Cor. 9.] Sed etiam ipſa charitas palma eſt; ipſa eſt enim plenitudo victoriæ. Plenitudo enim legis, charitas eſt. Curramus [L] ergò, vt comprehendamus: curramus, vt vincamus. Qui vicit, aſcendit in palmam, & mandocat fructus eius. Qui [Apoc. 3.] vicit, iam non currit; ſed ſedet: ſicut ſcriptum eſt: *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in ſede meâ, ſicut & ego vici, & ſedeo cum Patre meo in ſede ipſius.* Hinc Philoſophi curulia illa animarum in ſuis libris expreſsêre certamina, nec tamen ad palmam peruenire potuerunt, quoniam ſummitatem verbi, & altitudinem illam animæ neſcierunt, quam cognouit hæc anima, in quâ erat verbi conuerſio: Sic enim ait: *Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius* [Cant. 7.] Hunc ſenſum tertiò repetiuit diuersè in Canticis canticorum. In principio ait: *Frater meus mihi, &* [Cant. 2.] [M] *ego ei, qui paſcitur in lilijs vſque dum aſpiret dies, & amoueantur vmbræ.* [Cant. 6.] Deinde ait: *Ego fratri meo, & frater meus mihi, qui paſcitur inter lilia.* [Cant. 7.] In fine ait: *Ego fratri meo, & ſuper me conuerſio eius.* [Cant. 6.] Primùm ad inſtitutionem animæ, ideo & præmiſit: Frater meus mihi; illo enim demonſtrante ſe, etiam adhærendi Deo ſumpſit affectũ, quod ſequitur ſecundùm profectum, tertium ſecundùm perfectionem. In primo quaſi in inſtitutione adhuc vmbras videt anima, necdum verbi appropinquantis reuelatione commotas, & ideò adhuc ei dies Euangelij non refulgebat. In ſecundo fine vmbrarum confuſione odores pios carpit. In tertio iam perfecta requiem in ſe

[G] verbo miniſtrat, vt conuertatur ſuper eam, & caput ſuum reclinet, atque requieſcat, meritóque iam tenens quem anteà quæſitum inuenire non poterat, inuitat ad agrum ſuum, dicens: *Veni, frater meus! exeamus in agrũ,* [Cant. 7.] *requieſcamus in caſtellis.* [Cant. 7.] Suprà ad hortum inuitabat, hîc [Cant. 6.] ad agrum habentem non ſolùm florum gratiam; ſed etiã triticum & hordeum: hoc eſt, ſolidiorum firmamenta virtutum, vt fructus eius aſpiciat. Requieſcamus, inquit, [Cant. 7.] in caſtellis, ad quæ Adam cùm de paradiſo eiectus eſſet, [Gen. 3.] fuerat legatus; in his requieſcebat; ſed terram operabatur. [Ezech. 34.] Quâ autem ratione exire eum in agrum vellet, in- [H] [Cant. 7.] tellectus manifeſtus eſt, vt quaſi bonus paſtor paſcat [Pſal. 118.] gregem ſuum, laſſos alleuet, reuocet errantes: Nam etſi iſta anima noua & vetera ſeruauit; tamen ſunt adhuc velut agni, qui lactis ſucco nutriendi ſunt. Ergò quaſi perfecta, non pro ſe; ſed pro alijs interuenit, vt de ſinu Patris exeat, vt procedat foràs tamquàm ſponſus de thalamo ſuo, egrediens currat viam, vt infirmos lucretur, non in illo ſecreto Patris ſolio, & in illâ luce immoretur, quò inualidi equi conſcendere non queunt [a]; ſed vt aſſumatur & inducatur in domum ſponſæ atque ſecretum. [a al. quò inualidi equi nõ queunt, &c.] Sit foris ibi, vt nobis intùs ſit medius noſtrum, etſi non videatur à nobis. Vnde ait: *Quis dabit te, frater! lactantem vbera matris meæ? Inueniens te foris, oſculabor* [I] *te.* Bona anima, quæ foris eſt, vt Verbum intùs ſit: illa extrà corpus, vt verbum habitet in nobis. [Ioan. 1.] [Cant. 4.] *Aſſumam te,* inquit, *& inducam te.* [Ibidem.] Rectè aſſumitur & inducitur verbũ Dei, quia pulſat animam vt aperiatur ſibi oſtium. [Apoc. 3.] Et niſi apertum ſibi oſtium inuenerit, non intrat? Si quis autem aperuerit ianuam, intrat & cœnat; Sic ſponſa verbum aſſumit, vt aſſumendo doceatur; vnde non immeritò aſcendit † adhuc ad ſuperiores manſiones, & ſemper proceſ- [al. Ad hanc.] ſum accipit. Quod ſignificant virtutes vel animæ, quæ dicunt: *Quæ eſt hæc quæ aſcendit candida innitens ſuper fratrem ſuum?* [Cant. 8.] Superiùs dixerunt: *Quænam eſt hæc, proſpiciẽs* [Cant. 6.] *tamquàm diluculum, ſpecioſa ſicut luna, electa ſicut ſol?* Hîc plus quod diceretur inuentum eſt, eò quòd verbo Dei innixa aſcenderat. Perfectiores enim ſupra Chriſtũ [Ioan. 13.] [K] recumbunt, ſicut & Ioannes in Chriſti pectore recumbebat. Ita ergò & hæc vel incumbebat in Chriſtum, vel ſuprà ipſum ſe reclinabat: aut certè quoniam de nuptiis loquimur, iam quaſi tradita in Chriſti dexterâ, in thalamum ducebatur ſponſo. Et quia iam copula charitatis eſt, blanditur ei ſponſus, & dicit: *Sub arbore mali eleuaui* [Cant. 8.] *te, illic parturiuit te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te.* Bona anima, quæ requieſcit ſub arbore fructuoſâ, & maximè boni odoris: Nam ſi Nathanael bonus, in quo [Ioan. 1.] dolus nullus erat, ſub arbore fici viſus eſt. vtique bona anima, quæ ſub arbore mali eleuata eſt à ſpõſo ſuo. Plus eſt enim eleuari quàm videri, plus etiam à ſponſo eleuari: Nam etſi Nathanaël videbatur ſub arbore; tamen anima [L] eius ſponſa non erat qui dubius † veniebat ad Chriſtum, [al. occultè.] quia venerabatur Iudæos. Non erat ſpecioſa ſicut luna, electa vt ſol, quæ erat in vmbrâ, quia ſponſo per diem [Cant. 6.] nubit, publicè confitetur. Ideò iſta ſub arbore mali, illa ſub ficu, quia hæc confeſſionis ſuæ odorem diffundebat longiùs; illa habebat puritatis innocentiæ ſuauitatem, fragrantiam ſpiritus non habebat. Illic, inquit, parturiuit [Cant. 8.] te mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te: Ibi enim naſcimur, ibi renaſcimur. Parturiuntur autem in quibus Chriſti imago formatur. Vnde & Paulus ait: *Filioli! quos* [Galat. 4.] *ego parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* Parturiuit enim qui in vtero accipit ſpiritum ſalutis, & alijs infun- [M] dit. Vnde quoniam iam formatus in hac erat Chriſtus, ait: *Pone me vt ſignaculum in cor tuum, vt ſigillum in brachium tuum.* [Cant. 8.] Signaculum Chriſtus in fronte eſt, ſignaculum in corde. In fronte, vt ſemper confiteamur: in corde, vt ſemper diligamus: ſignaculum in brachio, vt ſemper operemur. Luceat ergò imago eius in confeſſione noſtrâ, luceat in lectione, luceat in operibus & factis: vt ſi fieri poteſt, tota eius ſpecies exprimatur in nobis. Ipſe ſit caput noſtrum, quia caput viri Chriſtus: [Epheſ. 5.] ipſe oculus noſter, vt per illum videamus Patrem: ipſe vox noſtra, per quam loquamur ad Patrem: ipſe dextera, per quam Deo Patri ſacrificium noſtrum

offeramus: ipſe quoque eſt ſignaculum noſtrum, quod eſt perfectionis & charitatis inſigne, quia diligens Pater [Ioan. 6.] ſignauit Filium, ſicut legimus: *Quem pater ſignauit Deus.* Charitas itaque noſtra Chriſtus. Bona charitas, quando obtulit morti ſe pro dilectis: bona charitas, quæ peccatorum remiſit. Et ideò anima noſtra induat charitatem, & [Cant. 8.] charitatem huiuſmodi quæ ſit valida vt mors, quia ſicut mors finis peccatorum eſt, ità & charitas, quoniam qui [1. Cor. 13.] diligit Dominum, peccare deſinit: *Charitas enim non* [Ibidem.] *cogitat malum, neque gaudet ſuper iniquitate: ſed omnia ſuſtinet.* Nam qui ea quæ ſua ſunt non quærit, quomodò aliena quæret? Eſt & mors illa valida per lauacrum, per quod peccatum omne ſepelitur, & culpa dimittitur. Talis erat charitas quam deferebat Euangelica illa mulier, B de quâ Dominus ait: [Luc. 7.] *Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum.* Eſt & illa mors ſanctorum martyrum valida, quæ culpam abolet ſuperiorem, & ideò valida, cuius non impar eſt charitas, quæ adæquatur mar[Cant. 8.]tyrum paſſioni, vt auferat meritum delictorum. Zelus [Ibidem.] quoque vt inferi, quoniam qui zelum Dei habet, pro Chriſto nec ſuis parcit. Itaque & mortem habet charitas, & zelum habet charitas, & alas ignis habet charitas. Denique Chriſtus diligens Moyſen, in igne ei apparuit. [al. donum.] Et Hieremias habens in ſe † focum diuinæ charitatis, di[Exod. 3.]cebat: [Hier. 20.] *Et erat ignis inflammans in oſſibus meis: & diſſolutus ſum vndique, & ferre non poſſum.* Bona igitur C charitas habens alas ignis ardentis, quæ volitat per pectora & corda Sanctorum, & exurit quidquid materiale atque terrenum eſt, quidquid verò ſincerum eſt probat, [Luc. 12.] & quod contigerit, ſuo igne meliorat. Hunc ignem in terram miſit Dominus Ieſus, & refulſit fides, accenſa eſt deuotio, illuminata eſt charitas, iuſtitia reſplenduit. Hoc igne inflammauit corda Apoſtolorum ſuorum, ſicut te[Luc. 24.]ſtatur Cleophas, dicens: *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, cùm aperiret Scripturas?* Alæ igitur ignis in flamma, Scripturæ ſunt diuinæ. Denique aperiebat Scripturas, & ignis exibat, atque audientium corda penetrabat. Et ve[Pſal. 11.]rè alæ ignis, quia *eloquia Domini, eloquia caſta, argentum* [Act. 9.] *igne examinatum.* Cùm Paulus quoque aſſumeretur à D Chriſto, vidit circumfulſiſſe ſuper ſe lumen, & ſuper eos qui ſimul erant, cecidit pauore, & probatior reſurrexit: [Act. 2.] denique Apoſtolus factus eſt, qui perſecutor aduenerat. *Spiritus quoque ſanctus deſcendit, & repleuit totam domum in quâ erant plurimi ſedentes, & viſæ ſunt diſpertitæ linguæ tamquàm ignis.* Bonæ alæ charitatis, veræ alæ quæ volitabant per ora Apoſtolorum, & alæ ignis quæ purgatum ſermonem loquebantur: His alis euola[Gen. 5.]uit Enoch raptus ad cælum. [4. Reg. 2.] His alis euolauit Elias curru [Exod. 13.] igneo, & equis igneis ad ſuperna tranſlatus. His alis Dominus Deus per columnam ignis deducebat patrum E [Eſai. 6.] plebem. Has alas habuit Seraphim, quando ſumpſit carbones ignis de altari & tetigit os Prophetæ, & ini[Malac. 3.]quitates eius abſtulit, & peccata purgauit. Harum alarum igne purgati ſunt filij Leui, & baptizabantur populi nationum, ſicut teſtificatur Ioannes, dicens de Domi[Matt. 3.]no Ieſu: *Ipſe vos baptizabit in ſpiritu & igne.* Meritò vi[Pſal. 25.]renea ſuos volebat & cor ſuum Dauid, quia alas igneas charitatis ſciebat non eſſe metuendas. Meritò Hebræi [Dan. 3.] pueri in fornace ardenti non ſentiebant ignis incendia, quia charitatis eos flamma refrigerabat. Et vt pleniùs F cognoſcamus quia alas habet perfecta charitas, audiſti [Mat. 23.] dudum dicentem: *Quoties volui congregare filios tuos ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas ſuas?* Sumamus igitur has alas; quæ ſicut flammæ ad ſuperiora dirigunt. Exuat vnuſquiſque animam ſuam inuolucris ſordidioribus, & quaſi aurum igne approbet deterſam luto. Sic enim purgatur anima, velut aurum optimum. Pulchritudo autem animæ ſincera virtus & decor, verior cognitio ſuperiorum, vt videat illud bonum ex quo pendent om[Sap. 3.]nia, ipſum autem ex nullo. Eo igitur viuit, atque intellectum accipit. Vitæ enim fons eſt ſummum illud bo-

A num, cuius in nobis accenditur deſiderium, cui appropinquare & miſceri voluptas eſt: quod ei qui non videt, deſiderio eſt & ei qui videt, vita eſt: ideóque vniuerſa alia deſpicit, hoc vno mulcetur & delectatur. Hoc eſt quod ſubminiſtrat vniuerſam ſubſtantiam; ipſum autem in ſemetipſo manens dat alijs: nihil autem in ſe ex alijs ſuſcepit. De quo Propheta ait: *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* [Pſ. 15.] Hoc ſolùm videre deſiderauit, ſicut ipſe alibi ait: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes* [Pſ. 26.] *dies vitæ meæ, & videam delectationem Domini, & conſiderem templum eius.* Si quis igitur ſummum illud, purum & incorporeum videre meruerit, quid habeat aliud B quod deſideret? Denique Petrus in monte gloriam reſurrectionis Chriſti vidit, & nolebat deſcendere, dicens: *Domine, bonum eſt nos hic eſſe.* [Mat. 17.] Et quantò incomparabilior eſt illa diuinitatis gloria, & lux inacceſſibilis, quam ſi quis viderit, quid aliud concupiſcat? Non regna, non facultates, honores, gloriam, poteſtates: Illis enim vti nihil beatitudinis eſt, hoc vti beatū eſt, vt illa deſpiciēs ad hoc conuerſus maneat. Hanc igitur videns pulchram imaginem, ingrediatur intùs, foris relinquat vultum corporis. Nam qui intuetur corpora, non debet interiorùm intueri, ne more mergentis in gurgite rapiatur atq; abſorbeatur, & quaſi profundo demerſus nuſquàm appareat. Fu- C giamus ergò in patriam veriſſimam. Illic patria nobis, & illic Pater à quo creati ſumus, vbi eſt Hieruſalem ciuitas quæ eſt mater omnium. Sed quæ eſt fuga? Non vtique pedum, qui ſunt corporis: Iſti enim quocunque currunt, in terrà currunt & de ſolo ad ſolum tranſeunt. Nec nauibus fugiamus & curribus, aut equis qui obligantur & cadunt; ſed fugiamus animo & oculis, aut pedibus inte[Gala. 4.]rioribus. Aſſueſcamus oculos noſtros videre quæ dilucida & clara ſunt, ſpectare vultum continentiæ & temperantiæ, omnéſque virtutes, in quibus nihil ſcabrum, nihil [Pſ. 19.] obſcurum & tortuoſum ſit: & ſe ipſum ſpectet quis, & conſcientiam ſuam, illum oculum mundet, ne quid ſordidum habeat: Quod enim videtur, non debet diſſonare [Rom. 8.] ab eo qui videt, quoniam conformes nos Deus imaginis D voluit eſſe Filij ſui. Cognitum igitur nobis eſt illud bonum, nec longè eſt ab vnoquoque noſtrum: *In ipſo enim* [Act. 7.] *viuimus, & ſumus, & manemus. Ipſius enim & genus ſumus*, vt Apoſtolus gentiles voluit monere *. [* vel potius ſignificare.] Ipſum eſt bonum quod quærimus, & ſolum bonum. Nemo enim bonus, niſi vnus Deus. [Mat. 10.] Hic eſt oculus qui magnum illum & verum decorem intuetur. Solem niſi ſanus & valens oculus non aſpicit, nec bonum poteſt videre niſi anima bona. Fiat ergò bonus qui vult videre Dominum, & quod eſt bonum. Huius bonis ſimiles ſimus & ſecundùm id operemur quæ bona ſunt. Hoc eſt bonum quod [Coloſſ. 2.] E ſuprà omnem operationem eſt, ſuprà omnem mentem atque intellectum, ipſum eſt quod ſemper manet, ad ip[Coloſſ. 1.]ſum conuertuntur omnia, in quo habitat plenitudo diuinitatis, & per ipſum reconciliantur omnia in ipſum. Et vt pleniùs definiamus quid ſit bonum, vita eſt bonum, quia ſemper manet, dans viuere & eſſe omnibus, quia fons eſt omnium vitæ Chriſtus, de quo ait Propheta: *In* [Thre. 4.] *vmbra eius viuemus:* Nunc enim *Vita noſtra abſcondita* [Coloſſ. 3.] *in Chriſto eſt: cùm autem apparuerit Chriſtus vita noſtra, tunc & nos apparebimus in gloriâ.* Ergò non timeamus F mortem, quoniam requies eſt corporis, animæ autem [Mat. 10.] vel libertas, vel abſolutio. Nec vereamur eum qui poteſt corpus interficere; animam autem non poteſt: quia non timemus eum qui poteſt veſtimentum auferre, non timemus eum qui poteſt noſtra furari, nos autem non poteſt. Nos igitur animæ ſumus, ſi volumus eſſe Hebræi de ijs qui ſunt ſocij Iacob, id eſt, imitatores eius. Nos animæ ſumus; noſtra autem membra veſtimenta ſunt: ſeruanda ſunt quidem veſtimenta ne ſcindantur, ne inueteraſcant; ſed ille magis qui his vtitur, ſeruare ſe debet & cuſtodire.

S. AMBROSII DE ISAAC ET ANIMA LIBRI FINIS.

Summarium Libri de Bono mortis.

Agitur de multiplici genere mortis, declaratúrque quòd anima non interit; ſed corpore exuta viuit, maiorem expectans felicitatem, vel miſeriam.

CAPITA LIBRI.

1. *Connectit hunc librum cum præcedenti, & proponit dubium, quomodò mors non dicatur mala, licet ſit vitæ contraria.*
2. *Præmiſſa diſtinctione de triplici genere mortis, propoſitum ſoluit dubium.*
3. *Quid ſecundùm Scripturæ ſententiam ſit mors, quid vita, & quæ ſit mors ſpiritalis.*
4. *Mortem omninò, eſſe bonam: tum quòd ſit finis peccati, tum quòd ea mundum redemerit.*
5. *Mortem non eſſe timendam: & quà ratione vſum eius, dum in corpore ſumus, imitari debeamus.*
6. *Omnia hoc in mundo plena eſſe laqueorum.*
7. *Varias huius vitæ eſſe moleſtias.*
8. *Mortem ipſam non eſſe terribilem, ſed opinionem de morte.*
9. *Animam non interire cum corpore.*
10. *Animam non mori cum corpore, Scripturæ teſtimoniis comprobatur.*
11. *Quæ ſit animarum poſt hanc vitam futura lætitia.*
12. *De felicitate regni æterni, & quibus modis eò contendere debeamus.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE BONO MORTIS LIBER.

Connectit hunc librum cum præcedenti, & proponit dubiũ, quomodò mors non dicatur mala; licet ſit vitæ contraria.

CAP. I.

QVONIAM de Animâ ſuperiore libro ſermonem aliquem contexuimus, faciliorem viã putamus de Bono mortis conficere aliquid. Quæ ſi animæ noceat, malum videri poteſt: ſi nihil autem officiat animæ, ne malũ quidem Quod autem malum non eſt, id etiam bonum: qooniam quod vitioſum, id malum: quod autem vitio caret, id bonum: ideóque bona malis contraria ſunt, & mala bonis. Denique innocentia eſt, vbi non H eſt nocendi voluntas: & noxius dicitur, qui non ſit innoxius: miſericors, qui remittat: immiſericors, qui ignoſcere atqoe inflecti neſciat. Sed fortè aliquis aſſerit: Quid tam contrariũ, quàm vita morti? Si ergò vita putatur bonum, quomodò mors nõ eſt malum? Et ideò quid ſit vita, quid etiam mors, conſideremus. Vita eſt ſpirandi munere frui, mors priuari. Hoc autem ſpirandi munus apud pleroſq; in bonis ducitur. Hoc eſt ergò vita, frui bonis: mors contrà, bonis exui Et Scriptura dicit: *Ecce dedi ante faciem* Deut. 30. *tuam vitam & mortem*, bonum & malum; vitam bonum I appellans, mortem malum: & illa ſibi priora, & hæc ſibi Gen. 2. conferens. Denique vt lectionis diuinæ exemplo vtamur, in paradiſo eſt poſitus homo, vt ederet de ligno vitę, & cæteris paradiſi lignis; de ligno autem in qoo eſſet cognitio boni & mali, non ederet, quâ die autem ederet, morte moreretur. Non ſeruauit præceptum, & caruit Gen. 3. fructu, atque eiectus de paradiſo mortem guſtauit: Malum igitur mors, quia pretio damnationis infertur.

Præmiſſâ diſtinctione de triplici genere mortis, propoſitum ſoluit dubium. K

CAP. II.

SEd mortis tria ſunt genera. Vna mors peccati eſt, de Ezech. 18. quâ ſcriptum eſt: *Anima quæ peccat, ipſa morietur.* Rom. 6. Alia mors myſtica, quando quis peccato moritur & Deo viuit, de quâ ait Apoſtolus: *Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem.* Tertia mors eſt, quâ curſum vitæ huius & munus explemus, id eſt, animæ corporíſque ſeceſſio. Aduertimus igitur quòd vna mors ſit mala, ſi propter peccatum moriamur: alia mors bona ſit, quâ is qui fuerit mortuus, iuſtificatus eſt à peccato: tertia G mors media ſit: Nam & bona Iuſtis videtur, & pleriſque Ibidem. metuẽda, quæ cum abſoluat omnes, paucos delectat: Sed non hoc mortis eſt vitium; at noſtræ infirmitatis, qui voluptate corporis, & delectatione vitæ iſtius capimur, & curſum hunc conſummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quam voluptatis eſt. At non ſancti ac ſapientes Pſ. 119. viri, qui longæuitatem peregrinationis huius ingemiſce- Philip. 1 bant, diſſolui, & cum Chriſto eſſe pulchrius æſtimantes; denique diem generationis ſuæ exectabantur, ſicut ille qui ait: *Pereat dies illa in quâ natus ſum.* Quid enim eſt Iob. 3. quo hęc vita delectet, plena ęrumnarum & ſollicitudinũ? in quâ innumeræ calumniæ, & multæ moleſtiæ, & multæ lachrymæ eorum qui affligantur moleſtus, & non eſt, H inqoit, qui eos cõſoletur: Et ideò laudat Eccleſiaſtes defunctos magis quã viuẽtes. Et optimus, inquit, ſuprà hos Eccleſ. 4 duos, qui nondum natus eſt, qui non vidit hoc malum. Et Ibidem. alibi idẽ Eccleſiaſtes meliorẽ longæuo viro eum aſſeruit, Eccleſ. 6 quem ab ortu eiecit mater ſua, quia non vidit hæc mala quæ fiunt in hoc mundo, nec in has venit tenebras, nec in vanitate ambulauit ſęculi: & ideò requiem hîc magis habebit qui in hãc vitã nõ venit, quàm ille qui venit: Quid enim boni eſt homini in hac vitâ, qui in vmbrâ viuit, nec expleri poteſt cupiditatibus ſuis? Et ſi expleatur diuitiis, I fructũ quietis amittit, quia cogitur cuſtodire qood miſerâ auiditate quæſierit: vt miſeriùs eas poſſideat cui prodeſſe nõ poterunt: Quid enim miſerius quam vt cuſtodia torqueat, quarũ abundantia nihil proſit? Itaque ſi plena oneris vita, vtique finis eius alleuamentum eſt. Alleuamentum eſt bonum, mors autẽ finis: mors igitur bonum eſt: Neque enim aliter gauiſus eſt & Symeon qui reſponſum acceperat, nõ viſurum ſe mortem niſi priùs videret Chriſtum Domini: & cùm eum parentes in templum inducerent, ſuſcepit manibus ſuis, & dixit: *Nunc, Domine* Luc. 2. *dimitte ſeruum tuum in pace*; quaſi neceſſitate quadam K teneretur in hac vitâ, non voluntate. Ità dimitti petit, Ibidem quaſi à vinculis quibuſdã ad libertatem feſtinaret: Sunt enim velut vincula quædã corporis huius cogitationes, & (quod eſt grauius) vincula tentationum, quæ nos alligant, & ad iniuriam captiuitatis adſtringunt quadam lege peccati. Vnde in exitu ipſo videmus quemadmodùm anima decedentis paulatim ſoluat ſe vinculis carnis, & ore emiſſa euolet tamquàm carcereo corporis huius exuta gurguſtio. Denique feſtinabat etiam ſanctus Dauid de hoc loco peregrinationis exire, dicens: *Aduena ego* Pſal 38. *ſum apud te in terrâ & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* Et ideò tamquàm peregrinus ad illam Sanctorum communem omnium patriam feſtinabat, petens pro huius

cummotationis inquinamento remittit ſibi peccata,
1.Cor.7 priuſquam diſcederet è vitâ. Qui enim hic non acceperit
remiſſionem peccatorum, illic non erit: Non erit autem
qui ad vitam æternam non potuerit peruenire, quia vita
Pſal.38 æterna remiſſio peccatorum eſt. Ideòque dicit: *Remitte
mihi vt refrigerer, priuſquam eam, & amplius non ero.*
Quid igitur tantopere vitam iſtam deſideramus, in quâ
quantò diutius quis fuerit, tantò maiore oneratur ſarci-
a vett. nâ peccatorum ? Ipſe Dominus ait: *Sufficit diei mali-
cod. ab- tia ſua.* Et Iacob dixit: *Dies annorum vitæ meæ quos pere-
eſt vox, grinor, centum triginta, minimi & mali*, non quia dies
peccato- mali; ſed quia nobis acceſſu dierum malitiæ incrementa
rum.
Matt.6 cumulantur: Nullus enim dies ſine noſtro peccato præ-
Gen.47 terit. Vnde egregiè Apoſtolus ait: *Mihi viuere Chriſtus
Philip.1 eſt, & mors lucrum* aliud ad neceſſitatem vitæ referens,
Luc.2. aliud ad mortis vtilitatem: Chriſtus enim nobis viuere
eſt cui ſeruimus, cui oportet vt à Sanctis ſuis in Euange-
lij prædicatione deferatur obſequium. Denique & Sy-
meon qui ait: *Nunc dimitte ſeruum tuum*, propter Chri-
ſtum expectabat: Chriſtus enim rex noſter eſt, & ideò
quod rex iubet, deſerere non poſſumus & contemnere.
Quantos Imperator terræ huius in peregrinis locis aut
honoris ſpecie, aut muneris alicuius causâ iubet degere?
Nunquid hi inconſulto Imperatore diſcedunt? Et quan-
Act.4. tò amplius eſt diuinis parere quàm humanis? Viuere er-
gò ſeruo Dei Chriſtus eſt, & mors lucrum: Quaſi ſeruus
enim non refugit vitæ obſequium, & quaſi ſapiens lu-
Philip.1 crum mortis amplectitur. Lucrum eſt euaſiſſe incre-
menta peccati, lucrum fugiſſe deteriora, & ad meliora
Ibidem. tranſiſſe. Et addidit: *Diſſolui enim, & cum Chriſto eſſe,
multò melius. permanere autem in carne, magis neceſſa-
rium propter vos.* Aliud melius, aliud neceſſarium. Ne-
ceſſarium propter fructum operis, melius propter gra-
tiam & copulam Chriſti.

Quid ſecundùm Scripturarum ſententiam ſit mors, quid vita, & quæ ſit mors ſpiritalis.

CAP. III.

Ibidem. ERgò quoniam docuit Apoſtolus, eum qui euaſerit
ex hoc corpore, ſi meruerit tamen, cum Chriſto fu-
2.Cor.5 turum: quid ſit mors, quid etiam vita, conſideremus. Ita-
que Scripturâ docente, cognouimus quia mors abſolu-
tio eſt animæ & corporis, & quædam hominis ſeparatio:
Soluimur enim hoc nexu animæ & corporis, cùm rece-
Pſal.115 dimus. Vnde & Dauid ait: *Dirupiſti vincula mea, tibi ſa-
crificabo hoſtiam laudis.* Vincula autem vitæ huius, id eſt,
coniunctionis noſtræ, quæ ex animâ conſtat & corpore,
ſignificari docet ſuperior verſiculus Pſalmi huius: *Pretio-
Ibidem. ſa in conſpectu Domini mors Sanctorum eius.* Et ideò qua-
ſi Propheta præuidens ſe cum Sanctis, & qui pro deuo-
1.Reg.17. tione animas ſuas in Chriſto depoſuerunt, futurum læta-
tur, quia & ipſe obtulit ſe fideliter pro Dei populo aduer-
2.Reg.24. ſus Goliam ſingulari certamine dimicare, vt ſolus com-
mune periculum & crimen refelleret; vel cùm ſe morti
pro Domini placandâ offenſione promptus obiiceret,
vel cùm ſe pro ſalute populi laborantis diuinæ vltioni
paratus offerret: Sciebat enim glorioſius eſſe pro Chri-
ſto mori, quam regnare in hoc ſæculo. Quid enim præ-
ſtantius quàm fieri Chriſti hoſtiam? Itaque cùm fre-
quenter ab eo legamus, Domino oblata eſſe ſacrificia,
Pſ.115. hoc tamen loco addidit: *Tibi ſacrificabo hoſtiam laudis.*
Non ſacrifico, inquit, ſed ſacrificabo: ſignificans illud
perfectum eſſe ſacrificium, quando vnuſquiſque Do-
mino, corporis huius vinculis abſolutus adſiſteret, &
Eccl.11. offerret ſe hoſtiam laudis, quia ante mortem nulla eſt
perfecta laudatio. Neque quiſquam in hac vitâ poteſt
Philip.1 definito præconio prædicari, cùm poſteriora eius incerta
al. abſo- ſint. Mors igitur † ſolutio eſt animæ & corporis. Deni-
lutio. que & in Apoſtolo docuimus lectum: *Diſſolui, & cum
Chriſto eſſe, multò melius.* Solutio autem iſta quid aliud
agit, niſi vt corpus reſoluatur & quieſcat; anima autem
conuertatur in requiem ſuam, & ſit libera? quæ ſi pia
Pſ.114. eſt, cum Chriſto futura ſit. Quid igitur in hac vitâ aliud
Iuſti agunt, niſi vt exuant ſe huius corporis contagioni-
bus, quæ velut vincula nos ligant, & ſe ab his moleſtiis
S. Ambr. tom.1.

A ſeparare contendant, renuncient voluptatibus ſuis atque
luxuriæ, fugiant flammas libidinum? Nónne igitur vnuſ-
quiſque in hac vitâ poſitus ſpeciem mortis imitatur, qui
poteſt itâ ſe agere, vt ei moriantur omnes corporis de-
lectationes, & cupiditatibus omnibus, mundique ille-
cebris, etiam ipſe moriatur, ſicuti mortuus erat Pau-
lus dicens: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?* Gala.6.
Denique vt ſciamus quia eſt mors in hac vitâ, & bona
mors, hortatur nos vt mortem Ieſu in corpore noſtro
circumferamus: Qui enim habuerit in ſe mortem Ieſu, 2.Cor.4
is & vitam Domini Ieſu in corpore ſuo habebit. Opere-
tur igitur mors in nobis, vt operetur & vita Bona vita S. Aug.
poſt mortem, hoc eſt, bona vita poſt victoriam: bona lib. 4.
B vita, abſoluto certamine, vt iam lex carnis legi mentis contra
repugnare non nouerit, vt iam nobis nulla ſit cum cor- duas
pore mortis contentio: ſed ſit in corpore mortis victo- epiſtolas
ria. Atque haud ſcio ipſe, an maioris virtutis mors iſta Pelag.
quam vita ſit. Certè Apoſtoli moueor auctoritate dicen- c.11. Rom.7.
tis: *Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.* 2.Cor.4
Vnius mors quantorum populorum vitam ædificabat?
Itaque docet & iſtam mortem in hac vitâ poſitus expe-
tendam, vt mors Chriſti in corpore noſtro eluceat, &
illam beatam quâ corrumpitur exterior, vt renouetur
interior homo noſter, & terreſtris domus noſtra diſſol-
uatur, vt habitaculum nobis cæleſte referetur. Imitatur
igitur mortem qui ſe à communione carnis huius abdu- 2.Cor.5.
C cit, atque illis vinculis ſoluit, de quibus tibi dicit Do-
minus per Eſaiam: *Solue omnem colligationem iniuſtitiæ,* Eſa.58.
*diſſolue obligationes violentarum commutationum, dimitte
confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem ini-
quam dirumpe.* Imitatur & ille mortem qui ſe voluptati-
bus exuit, & à terrenis † cogitationibus attollit, atque al. dele-
ableuat, & in illo cæleſti habitaculo locat, in quo Pau- ctatio-
lus cùm adhuc viueret, conuerſabatur. Aliter enim non nibus
diceret: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*; quod ad Philip.3
præſumptionem meriti poteſt meditationémque con-
ferri: Illic enim erat eius meditatio, illic animæ eius con-
uerſatio, illic eius prudentia, quæ vtique intrà anguſtias
D carnis huius hærere non ſoleat: Sapiens enim cùm illud
diuinum inquirit, abſoluit animam ſuam corpore, &
eius ablegat contubernium, cùm illam veri tractat ſcien-
tiam, quam velut nudam ſibi & apertam deſiderat de-
monſtrari, & ideò retibus quibuſdam & nebulis huius
corporis ſe quærit exuere: Neque enim manibus iſtis aut 1.Cor.2
oculis, atque auribus comprehendere illam ſupernam
poſſumus veritatem: quoniam, *quæ videntur temporalia* 2.Cor.4
ſunt: quæ autem non videntur, æterna. Denique ſæpe fal-
limur viſu, & aliter quam ſunt pleraque videmus. Falli-
mur etiam auditu: & ideò contemplemur non illa quæ
videntur, ſi nolimus falli. Quando igitur anima noſtra
E non fallitur, quando ſolum veritatis attingit, niſi quan-
do ipſe ab iſto ſecernit corpore, neque ab ipſo decipi-
tur & illuditur? Illuditur enim viſu oculorum, illuditur
auditu aurium; & ideò relinquat illud & deſerat. Vnde
Apoſtolus clamat: *Ne tetigeritis, ne attaminaueritis,* Coloſſ.2
ne guſtaueritis, quæ omnia ſunt ad corruptelam: In cor-
ruptelam enim ſunt, quæ ſunt in corporis indulgen-
tiam. Et ideò oſtendens, non per corporis indulgen- Philip.3
tiam; ſed per animæ eleuationem, & cordis humilitatem
ſe inueniſſe quod verum eſt, addidit: *Noſtra autem con-* Rom.7.
uerſatio in cælis eſt. Ibi igitur quærat quod verum eſt,
quod eſt & manet, ſéque in ſe colligat, & congreget
omnem aciem virtutis ſuæ, neque aliis committat &
F credat; ſed ſeipſum cognoſcat & intelligat, & quod ſibi
videtur verum eſſe, hoc ſequendum nouerit: quod de-
lectatione carnali eligendum æſtimauerit, hoc ſciat
falſum, ab eo fugiat & recedat, quia fraudis eſt ple-
num. Meritò ergò depretiauit & dehoneſtauit hoc cor-
pus, corpus mortis appellans: Quis enim oculis po-
tuit videre virtutis ſplendorem? quis iuſtitiam mani-
bus comprehendere? quis ſapientiam oculorum obtu-
tibus intueri? Denique quando aliquid cogitamus, ne-
minem nobis occurrere, neminem volumus obſtrepe-
re auribus noſtris; atque itâ intendimus animo, vt ple-
rumque non videamus præſentia. Quinetiam in no-

ɛtibus ſincetiùs cogitamus,& tunc meliùs quæ mouent, G corde meditamur: Vnde & Propheta ait: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini.* Pſ. 4. Sæpe etiam aliqui claudunt oculos,ſi quid profundè volunt mſu cogitationis ernere,oculorum impedimenta vitantes. Sæpe etiam ſolitudines captamus,ne cuius ſermo noſtris auribus inſuſurrer,& quaſi ſemita quædam inhærentem cogitationi animam abducat à vero,atque ab intentione deflectat. Multas igitur occupationes nobis corporis Iob 10. huius neceſſitas gignit, atque vſus inuehit, quibus impeditur animæ vigor,ac reuocatur intentio. Vnde de ſe pulchrè dicit ſanɛtus Iob: *Memento quia lutum me finxiſti.* Ibidem. H Si ergo lutum eſt corpus, oblinit nos vtique, non diluit, & coinquinat animam inquinamento intemperantiæ. Corium & carnem me,inquit,induiſti,oſſibus & neruis Ibidem. intexuiſti. Ligatur itaque & diſtenditur anima noſtra iſtius corporis neruis,& ideò interdùm rigeſcit,ſæpe cur- Eccl. 9. uatur. Et addidit, *Ab iniquitate innocentem me non feciſti:* Si enim impius fuero,væ mihi: ſi autem ſim iuſtus, non al. me, potero † caput reclinare: Plenus enim confuſionis ſum. Induxiſti ſuper me tentationes. Quid enim eſt aliud hæc vita niſi plena laqueorum? Inter laqueos ambulamus, inter plurimas verſatur tentationes. Denique idem ſu- Iob. 7. prà ait: *Numquid non tentatio eſt vita hominis in terrâ?* Bene addidit in terrâ, quia eſt vita hominis & in I cælo. Sicut mercenarij,inquit,merces vita eius,in labore ſcilicet & tepore,leuior fabulis,& fluitans,& natans verbis:cuius habitatio in luteis domibus,& ipſa vita in luto. nulla firmitudo ſententiæ,nulla conſtantia In die nox de- Iob. 4. Iob. 7. ſideratur,in noɛte dies quæritur:ante eſcam geminis,inter cibos fletus, lachrymæ, dolores, timores, ſollicitudi- Iob. 3. nes, nulla requies à perturbationibus, nulla à laboribus reclinatio,iræ & indignationis motus horridior. Plerique cupiunt mortem,& non impetrant: ſi autem impetrauerint,gratulantur, quia ſola eſt mors requies viro.

Mortem omninò eſſe bonam, tum quòd ſit finis peccati, tum quòd ea mundum redemerit.

CAP. IV.

Sap. 1. Gen. 2 SEd dicet aliquis ſcriptum eſſe, quia Deus mortem non fecit. Vita erat in paradiſo, vbi lignum vitæ, & vita erat lux hominum. Mors igitur mala,quæ acceſſit & Ioan. 1. ſubintrauit. Sed quomodò mors mala, ſi aut ſecundùm Philip. 1 Gentiles ſenſu caret, aut ſecundùm Apoſtolum lucrum Chriſtus eſt,cum quo eſſe multò melius? Quomodo igitur mors nobis malum,ſi nullus poſt mortem ſenſus eſt? Vbi enim nullus ſenſus,nullus vtique iniuriæ dolor,quia dolor ſenſus eſt. Aut quia eſt poſt mortem ſenſus,eſt etiã vita poſt mortem,& ſuperſtes mortis eſt anima quæ ſenſu vtitur,& vitâ fungitur. Cùm autem manet poſt mor- L tem vita atque anima,manet bonum,nec morte amittitur;ſed augetur:nec vllo impedimento mortis retardatur anima; ſed operatur magis, quia operatur quæ ſua ſunt, ſine vllâ ſocietate corporis, quod animæ maiori oneri Sap. 9. quàm vſui eſt. Quid igitur mali eſt animæ, quæ puritatem ſuam cuſtodierit,& virtutum diſciplinam ſeruauerit? Aut ſi non ſeruauerit,non mors malum:ſed vita,quia vita non fuit. Quæ eſt enim vita vitiis peccatiſque obſita? Quid igitur accuſamus mortem, quæ aut vitæ pretium luit, aut abolet eius dolorem atque cruciatum? Itaque mors aut ſuæ quietis bono vtitur, aut malo alieno laborat. Nunc illud ſpecta:Si vita oneri,mors abſolutioni: ſi M vita ſupplicio, mors remedio: aut ſi iudicium poſt mortem,etiam vita poſt mortem. Mors igitur ea non eſt bona? Aut ſi hìc vita bona,quomodò mors illic non eſt bona,cùm ibi nullus ſit terribilis iudicij metus? Sed ipſa hæc vita bona ſi eſt,quibus rebus bona eſt? Virtute vtique,& bonis moribus. Non ergò ſecundùm animæ & corporis copulam bona eſt; ſed quia per virtutum quod malum eſt,ſuum repellit; quod autem bonum eſt mortis, adipiſcitur; vt quod animæ eſt,magis quàm id quod contubernij & coniunɛtionis operetur. Quòd ſi vita bona, quæ animæ ſe à corpore ſeparantis eſt ſpeculum, & ſi anima bona quæ ſe eleuat atque abducit à corporis cõtubernio:

& mors vtique eſt bonum,quæ animam à ſocietate carnis huius abſoluit & liberat. Omnifariam igitur mors eſt bonum:& quia compugnantia diuidit,ne ſe inuicem impugnent, & quia portus quidam eſt eorum qui magno vitæ iſtius iaɛtati ſalo, fidæ quietis ſtationem requirunt; & quia deteriorem ſtatum non efficit;ſed qualem in ſingulis inuenerit, talem iudicio futuro reſeruat, & quiete ipsâ fouet,& præſentium inuidiæ ſubducit,& futurorum expeɛtatione componit. Accedit eò,quòd fruſtrà homines mortem timent,quaſi finem naturæ: Nam ſi recola- Sap. 1 mus quòd Deus mortem non fecerit;ſed poſtquàm homo lapſus in flagitium eſt præuaricationis & fraudis,ſententia eum comprehenderit vt in terram ſuam terra te- Gen. 3. mearet, inueniemus mortem finem eſſe peccati:ne quò eſſet vita diuturnior, eò fieret culpa numeroſior. Paſſus eſt igitur Dominus ſubintrare mortem,vt culpa ceſſaret: Sed ne iterùm naturæ finis eſſet in morte, data eſt reſurreɛtio mortuorum:vt per mortem culpa deficere;per reſurreɛtionem autem perpetuaretur natura. Itaque mors hæc tranſitus vniuerſorum eſt. Opus eſt vt conſtanter tranſeas. Tranſitur autem à corruptione ad incorruptionem,à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitatem. Non igitur nomen te mortis offen- 1. Cor. 15 dat;ſed boni tranſitus beneficia deleɛtent: Quid eſt enim mors,niſi ſepultura vitiorum,virtutum ſuſcitatio? Vnde & ille ait: *Moriatur anima mea in animis Iuſtorum*, id Num. eſt,conſepeliatur,vt ſua vitia deponat, Iuſtorum aſſumat 23. gratiam qui mortificationem Chriſti in corpore ſuo atque animâ circumferunt. Mortificatio autem Chriſti,re- 2. Cor. 4 miſſio peccatorum, abolitio criminum, erroris obliuio, aſſumptio gratiarum eſt. Quid autem de bono mortis pleniùs poſſumus dicere,quam quòd mors eſt quæ mundum redemit?

Mortem non eſſe timendam: & quâ ratione vſum eius, dum in corpore ſumus, imitari debeamus.

CAP. V.

K SEd de communi omnium morte dicamus. Quid eam timeamus, quæ animæ nocere non ſoleat? Scriptum eſt enim: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam* Mat. 10 *autem non poſſunt occidere* Per mortem autem iſtam anima liberatur, dum à corporis contubernio ſecernitur, & inuolucris perturbationis exuitur. Vnde & nos dum in corpore ſumus, vſum mortis imitantes, ableuemus ani- 2. Cor. 5 mam noſtram ex iſto carnali cubili, & tamquàm de iſto exurgamus ſepulchro. Abducamus nos à corporis nexu, relinquamus omnia quæcunque terrena ſunt, vt cùm veneritaduerſarius,nihil in nobis inueniat ſuum. Contendamus ad illud æternũ,ad illud diuinum euolemus pennis dileɛtionis,& remigio charitatis. Surgamus hinc,hoc eſt,de ſęcularibus atque mundanis: Dixit enim Dñs: *Sur-* Ioan. 14 L *gite,eamus hinc*: pręcipiens vt vnuſquiſque ſurgat de terrenis,erigat animam humi iacẽtem, ad ſuperna attollat, excitet aquilam ſuam, & illam aquilam de quâ diɛtum eſt, *Renouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua.* Ad animam Pſ. 102. hoc diɛtum eſt. Anima ergò noſtra ſicut aquila alta petat, ſuprà nubes volet, renouatis ſplendeſcat exuuiis, cælo volatus inferat, vbi laqueos incurrere non poſſit: Auis enim quæ deſcendit ex alto,vel quæ in altum ſe extollere non poteſt,frequenter aut laqueis capitur, aut viſco fallitur, aut quibuſcumque irretitur inſidiis. Sic quoque & anima noſtra caueat ad hæc mundana deſcendere. Laqueus eſt in auro,viſcus in argento,nexus in prædio,cla- M uus eſt in amore. Dum aurum petimus,ſtrangulamur:dũ argentum quærimus, in viſco eius hæremus: dum prædium inuadimus, alligamur. Quid † inane quærimus lu- al. lucrũ crum, pretioſæ animæ detrimentum? Exiguus tibi eſt num- totus mundus pro vnius animæ diſpendio: *Quid enim prodeſt homini ſi hunc mundum lucretur, animæ verò ſuæ* Luc. 9. *detrimentum patiatur? Aut quam commutationem dabis pro anima tua?* Non auro redimitur, non argento, immò auro amittitur. Quin etiam mulieris decus dum tentat, aſtringit. Clauus eſt libido,clauus triſtitia,clauus iracundia, claui ſunt omnes paſſiones, quæ velut veru quodam animam noſtram penetrant,& infigũt corpori,

viſceribuſque eius annectunt. Fugiamus ergò hæc mala, [A] & transformemus animam noſtram ad illam imaginem [1. Cor. 3] Dei & ſimilitudinem. Fuga malorum, ſimilitudo Dei eſt, & virtutibus imago Dei acquiritur. Ideò qui nos pinxit quaſi auctor, pinxit virtutum coloribus: *Ecce ego*, inquit ad Hieruſalem, *Pinxi muros tuos* Non detergamus [Eſa. 49] penicillo negligentiæ depicta animæ noſtræ muralia. Ideò dixit: Muros pinxi, quibus hoſtem poſſimus arcere Habet anima muros ſuos, de quibus eminet, & de [Eſa. 27.] quibus ait: *Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſſa*. His munitur muris, his obſeſſa defenditur. Et verè murus [Cant. 8] anima, quæ prætenditur in caſtris. Vnde & ipſa ait in Canticis: *Ego murus, vbera mea vt turris*. Bonus murus [B] [Eſa. 49] quem pinxit Dominus, ſicut ipſe ait: *In manibus meis pinxi muros tuos, & in conſpectu meo es ſemper*. Bona anima quæ habet ſpeculatorem Deum, & in manibus eius eſt, ſicut anima prophetica, quæ in manu Domini commendatur vt ſpiritus, & quæ in conſpectu Dei eſt: *Oculi enim Domini ſuper Iuſtos*; ſicut & ipſa ait: *Ego eram in oculis eius tamquàm inueniens pacem* Bonas turres habet quæ habet & intelligibilius verbum, & de moralibus [Pſal. 30] [Pſal. 33.] diſciplinam. Ideóque hæc anima habens gratiam ſuorum vberum, ingreditur in hortos, & inueniens illic ſponſum ſedentem & diſputantem cum amicis, ait: *Qui ſedes in hortis, vocem tuam inſinua mihi*. Mihi, inquit non ami- [Cant. 8] cis. *Fuge frater meus*. Hortatur vt fugiat ſponſus, quia [Ibidem.] iam ſequi poteſt etiam ipſa terrena fugientem. Dicit autem vt ſimilis ſit damulæ, quæ euadit de retibus: Vult enim & ipſa fugere & euolare ſupra mũdum. Hinc hortum illum ſibi Plato compoſuit, [Plato in Sympoſio.] quem Iouis hortum alibi, alibi hortum mentis appellauit: Iouem enim & deum & mentem totius mundi dixit In hunc introiſſe animam, quam † Peniam nuncupat, [al. Veneſtem] vt ſe abundantiâ & diuitiis horti repleret, in quo repletus potu iaceret; potu, qui nectar effunderet Hoc igitur ex libro Canticorum compoſuit, eò quòd anima Deo adhærens in [Cant. 8] hortum mentis ingreſſa ſit, in quo eſſet abundantia diuerſarum virtutum, floréſque ſermonum. Quis autem [Gen. 2.] ignorat quòd ex paradiſo illo quem legimus in Geneſi habentem lignum vitæ, & lignum ſcientiæ boni & mali, & ligna cætera, abundantiam virtutũ putauerit transferendam & in hortum mentis eſſe plantandam? Quem in Canticis canticorum Salomon hortum animæ ſignificauit, vel ipſam animam. Sic enim ſcriptum eſt: [Cant. 4] *Hortus clauſus ſoror mea ſponſa, hortus clauſus, fons ſignatus, tranſmiſſiones tuæ paradiſus*. Et infra ait anima: *Exurge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meũ, & defluant vnguenta mea: Deſcendat frater meus in hortum ſuum*. Quantò hoc pulchrius quòd anima ornata virtutum flo- [Ibidem.] ribus hortus ſit, vel in ſe paradiſũ habeat germinantem! [E] In quem hortum inuitat verbum Dei deſcendere, vt Anima illa verbi imbre cæleſtis, & eius copia irrigata fructificet. Verbum autem Dei paſcitur animæ virtutibus, quoties obedientem ſibi & optimam inuenerit, & carpit fructus eius, atque his delectatur. Cum autem deſcenderit in eam Dei verbum, defluunt ex eâ ſalubrium vnguenta verborum, & diuerſarum fragrant longè latéque redolentia gratiarum ſpiramina. Vnde ait ſponſus (Sponſus autem animæ, Deus verbum eſt, cui anima legitimo quodam connubij fœdere copulatur:) *Ingreſſus ſum in hortum meum, ſoror mea ſponſa! vindemiaui myrrham meam cum vnguentis meis, manducaui panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. Edite,* [F] [Cant. 5.] *proximi mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei! Ego dormio, & cor meum vigilat*. Cognoſcamus quos fructus & cibos epuletur Deus, quibúſve delectetur. Delectatur eos, ſi quis mortificet peccatum ſuum, oblitteret culpam ſuam, ſepeliat atque aboleat iniquitates ſuas: Myrrha enim eſt ſepultura mortuorum: Mortua autem peccata ſunt quæ vitæ ſuauitatem habere non poſſunt Perfunduntur autem diuini ſermonis vnguentis, & fortiore cibo verbi velut pane, & ſuauiore ſermone velut melle curantur quædam vulnera delictorum. Sermones autem cibos eſſe docet & alibi Salomon dicẽs: *Faui mellis, ſermones boni*. In illo ergò horto [A] ſermones boni ſunt, alius qui culpam coërceat, alius [Prou. 16] qui iniquitatem corripiat, alius qui mori faciat inſolentiam, & velut ſepeliat eam, quando correptus aliquis erroribus ſuis renuntiat: Eſt etiam ſermo fortior qui con- [Pſalm. 103.] firmat cor hominis validioribus Scripturæ cæleſtis alimentis. Eſt etiam ſermo ſuaſorius, dulcis vt mel, & tamen peccatoris conſcientiam in ipsâ ſuauitate compungens. Eſt etiam feruentioris ſpiritus ſermo, qui inebriat [Ibidem.] ſicut vinum, & cor hominis lætificat. Eſt etiam lacteus ſermo, purus & candidus. Hoc cibos dulcium vultúmque ſermonum epulandos ſponſus proximis ſuis dicit: *Edite proximi mei, & bibite & inebriamini, fratres mei!* [Cant. 5.] [B] Proximi autem ſunt qui eum ſequuntur, & nuptiis eius [Prou. 5.] interſunt. Quo cibo & potu repleta anima (bibit enim vnuſquiſque aquam de ſuis vaſis, & de puteorum ſuorum fontibus) atque inebriata, ſæculo dormiebat, vigilabat Deo. Et ideò ſicut poſteriora docent, aperiri ſibi Deus Verbum eius ianuam poſtulabat. vt eam ſuo repleret ingreſſu Hinc ergò epulatores illi Platonici, hinc [M. Cicero. lib. 1. Tuſ. quæſt.] nectar illud ex vino & melle Prophetico, hinc † ſomnus ille tráſlatus eſt, hinc vita illa perpetua, quam deos ſuos [al. tonus.] dixit epulari quia Chriſtus vita eſt. Ideóque talium ſermonum ſeminibus animæ eius repletus eſt venter, atque ipſa exiuit in Verbo: Quæ autem exit anima à ſeruitio iſto, & eleuat ſe à corpore, Verbum ſequitur. [Cant. 5.]

Omnia hoc in mundo plena eſſe laqueorum.

CAP. VI.

[C] SEd ſunt principatus aërij, & poteſtates mundi, qui [Epheſ. 6] nos velut de muro deiícere animæ, vel impedire rectè gradientes, vel ad altiora tendentes quærunt deponere, & ad terrena reuocare: Sed nos multò magis ad ſublimia mentem erigamus, Verbum ſequentes Dei. Illi [Matth. 4] principatus ſæcularia offundunt, quibus tuam mentem incuruent, tu magis ad Chriſtum dirige greſſus tuos. Iniiciunt cupiditatem auri, argenti, vicinæ poſſeſſionis, vt acquirendæ eius gratiâ excuſes te a cœnâ illius qui ad nuptias Verbi te inuitauit. Tu caue ne excuſes; ſed ve- [Matth. 22.] ſtem te indue nuptialem, & vtere conuiuio diuitis, ne di- [D] ues qui te inuitauerat, cùm excuſaueris te, dum es ſæcularibus occupatus, alios inuitet, & tu excludaris. Iniiciunt etiam honoris appetentiam Poteſtates mundi, vt te extollas ſicut Adam, & dum vis adæquari Deo ſimilitu- [Gen. 3.] dine poteſtatis, diuina præcepta deſpicias, & quæ habebas, incipias amittere: *Qui enim non habet, & quod ha-* [Matth. 13.] *bet anferetur ab eo*. Quotiens in oratione nobis, quâ maximè Deo appropinquamus, offunduntur ea quæ plena ſunt opprobrij alicuius aut ſceleris, quò nos à ſtudio precationis auertant? Quotiens inimicus cordi noſtro conatur inſerere, quo nos reflectat à ſanctitatis propo- [E] ſito & piis votis? Quotiens corporeos inflammat ardores? Quotiens occurſare facit oculos meretricios, quibus caſtum luſti tentet affectum, vt improuiſo amoris ſpeculo, feriat imparatum? Quotiens inſerit animo tuo verbum iniquum, & cogitationes cordis abſconditas? de [Deut. 15.] quo tibi dicit lex: *Attende tibi ne fiat verbum abſconditum in corde tuo iniquum, & dicat tibi Dominus: Quid* [Matt. 9] *cogitas mala in corde tuo?* Néue cùm abundaueris auro [Deut. 8.] & argento, & opimis agrorum fructibus, vel honoribus dicas: Virtus mea dedit mihi hæc, & obliuiſcaris Dominum Deum tuum His ergò anima quæ cupit euolare, de- [2. Tim. 2.] ponitur. Sed tu oblectare quaſi bonus miles Chriſti Ieſu, & inferiora obliuiſcens, terrena deſpiciens, ad cæle- [F] ſtia & æterna contende. Attolle animam tuam, ne eam illiciat eſca laqueorum. Voluptates ſæculi, eſcæ quædam ſunt: & (quod peius eſt) eſcæ malorum, eſcæ tentatio- [Philip. 3.] num. Dum voluptatem quæris, laqueos incurris. *Oculus enim meretricis, laqueus amatoris eſt*. Oculus ergò [Prou. 5.] meretricis eſt laqueus Laqueus eſt etiam ſermo meretricis, qui obdulcat ad tempus fauces tuas, & poſteà exaſperat eas amaritudine conſcientiæ peccatricis. Laqueus eſt aliena poſſeſſio plena amœnitatis. Omne iter iſtius vitæ, plenum laqueorum eſt. Vnde Iuſtus dicit: *In* [Pſalm. 141.] *viâ hac quâ ambulabam, abſconderunt laqueos mihi*. In via, inquit, hac abſconderunt. Ideò tu illam viam ambu- [Ioan. 14.] la quæ dicit: *Ego ſum via & veritas & vita*: vt dicas,

Pſ. 22. *Animam meam conuertit, deduxit me ſuper ſemitas iuſti-* G
tiæ propter nomen ſuum. Moriatur igitur nobis hoc ſæcu-
lum, moriatur nobis carnis iſtius ſapientia, quæ inimica
eſt Deo. Subuciamus animam noſtram ſoli Chriſto, vt
Rom 8. dicat vnuſquiſque: *Nónne Deo ſubiecta eſt anima mea?*
Pſal. 61 Non ſæculo ſubdita, non mundo, inquit, ſubdita. Non
Luc 12 puteſt hoc pecunioſus, non poteſt auarus dicere; ſed di-
cit Iuſtus & continens. Auarus autem dicit: *Anima! ha-*
bes multa bona in annos multos poſita, requieſce, manduca,
bibe, epulare: quia auari anima ſubdita eſt luxuriæ cor-
poralı; Iuſti autem anima vtitur corpore vt inſtrumento
aut organo, quæ velut præclara artiſex quò vult obſe-
quium corporis duxit, & effingit de eo ſpeciem quam
elegerit, & eas quas voluerit, facit in eo reſonare virtu- H
tes, pangens nunc modulos caſtitatis, nunc modulos tem-
perantiæ, ſobrietatis carmen, integritatis dulcedinem,
virginitatis ſuauitatem, grauitatem viduitatis. Interdum
tamen modulator compatitur organo ſuo. Et ideò hone-
ſta modulare, vt ſit honeſta compaſſio: Nam & ille qui
videt, videndo plerumq; & audiens audiendo afficitur.
Prou. 4. Et ideò dicit Scriptura: *Oculi tui recta videant.* Et infrà:
Nè multus fueris ad alienam. Noli intendere in oculos
iuuenculæ, noli intendere in verba meretricis.

Varias huius vitæ eſſe moleſtias.

CAP. VII.

ET quid de extraneis laqueis loquor? Noſtri nobis
laquei ſunt cauendi. In ipſo hoc corpore noſtro la-
quei circumfuſi nobis ſunt, quos debemus vitare. Non
Eccleſ. 6 credamus nos huic corpori, non miſceamus cum eo ani-
mam noſtram. *Cum amico*, inquit, *miſce animam tuam, non*
Rom 7. *cum inimico.* Inimicum tibi eſt corpus tuum quod repu-
gnat mẽti tuæ, cuius opera inimicitiæ, diſſentiones, lites,
Galat. perturbationéſque ſunt. Noli cum eo miſcere animam
5. tuam, ne vtrúmque confundas: Nam ſi miſcetur; ergò
Sap. 9. melior fit caro quæ inferior eſt, quàm anima quæ ſupe-
rior: quia anima vitam corpori tradit; caro autẽ mortem
animæ transfundit. Confunditur ergò vtriúſq; operatio,
confunditur propè ipſa vtriúſque ſubſtantia. Igitur ſuſci- K
pit in ſe anima inſenſibilitate defuncti corporis, & cor-
pus omnibus animæ virtutib. fungitur. Ac ne fortè quia
infunditur anima corpori, etiam confundi putetur, exem-
plum nobis ſit huius luminis gratia. Siquidem & lumen
terreno loco infunditur, nec tamen confunditur. Non ſit
ergò confuſa operatio, quorum diſpar ſubſtantia eſt: ſed
ſit anima in corpore, vt viuificet corpus, hoc gubernet,
1. Cor. illuminet. Negare tamen non poſſumus quòd cõpatia-
12. tur corpori ſuo; nam & contriſtatur. Siquidem Ieſus ait:
Mat. 26 *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*, affectum hominis
Ioan. 12 in ſe exprimens. Et alibi: *Anima mea turbata eſt valde.* Si-
quidẽ & modulator modulis ſuis, aut tibiæ, aut citharæ, L
aut organi voce geſtu, affectúq; compatitur. In triſtibus
ſonis triſtior, in lætis lætior, in acutioribus excitatior, in
ipſis mitioribus mitior atque manſuetior, vt ſonos can-
tuum ipſe commendet, & quodãmodò moduletur affe-
ctus. Anima quoque in hoc corpore tamquàm in fidibus
muſicis, quæ ſobria eſt, cùm ſummis (vt ità dicam) digi-
tis velut neruorum ſonos ita pulſat carnis paſſiones, vt
conſonum reddat morum atque virtutum conſentien-
temque concentum, vt in omnibus cogitationibus ſuis,
in omnibus operibus id cuſtodiat, vt omnia conſilia &
facta ſibi concinant. Anima eſt ergò quæ vtitur, corpus
quod vſui eſt: ac per hoc aliud quod in imperio, aliud
quod in miniſterio: aliud quod ſumus, aliud quod noſtrũ M
eſt. Si quis animæ pulchritudinem diligit, nos diligit: ſi
quis corporis decorem diligit, non ipſum hominem, ſed
carnis diligit pulchritudinem, quæ tamen citò marceſcit
& defluit. Vnde illi intende, de quo dicit Propheta: *Qui*
Pſal. 23 *non accepit in vanum animam ſuam.* In vanum accepit
animam ſuam (vt iam de huius vitæ dicamus moleſtiis)
qui ſæcularia ſtruit, ædificat corporalia. Quotidie ad
edendum & bibendum ſurgimus, & nullus expletur, vt
non poſt momentum eſuriat ac ſitiat. Quotidie lucrum
Eccleſ. quærimus, & nullus cupiditati modus ponitur. *Non ſa-*
1. *tiabitur*, inquit, *oculus viſu, nec auris auditu.* Qui diligit
argentum, non ſatiatur argentu. Nullus finis laboris, &
nullus eſt fructus abundantiæ. Cupimus quotidie ſcire
noua: & quid eſt ipſa ſcientia, niſi quotidiani doloris ad-
iectio: Omnia quæ ſunt, iam fuerunt, & nihil ſub ſole eſt
nouum; ſed omnia vanitas. *Totam vitam odio habui*, di- Ibidem.
xit Eccleſiaſtes. Qui vitam odio habuit, mortem vtique Eccleſ. 2
prædicauit. Denique mortuos laudabit magis quam vi-
uentes: & illum iudicauit beatum, qui in hanc vitam non Eccleſ. 4
venit, nec inanem hunc ſuſcepit laborem. *Circuiuit*, in-
quit, *cor meum vt conſiderarem & quærerem ſapientiam* Eccleſ. 7
& numerũ, & vt ſcirem impij lætitiam & moleſtiam &
iactationem, & inueni ego eam amariorem morte. non
quia amata ſit mors; ſed quia impio amata, & tamen a-
marior vita quàm mors: Grauius eſt enim ad peccatum
viuere, quàm in peccato mori: quia impius quamdiu vi-
uit, peccatũ auget: ſi moriatur, peccare deſinit. Pleríque
criminum ſuorum abſolutione lætantur. Si emendandi
ſunt, rectè: ſi perſeueraturi in eis, ſtultè: quia longè illis
plus damnatio profuiſſet, ne incrementa facerent pecca-
torum. De quo ſublimis eſt ſententia Apoſtoli dicentis
quòd non ſolùm ij qui flagitioſa agunt; ſed etiam qui ea Rom. 1
approbant, digni morte ſunt: ſed & illos qui talia con-
demnant in aliis qualia ipſi agunt, inexcuſabiles haberi,
& ſuâ damnatos ſententiâ. Cùm enim alios condemnãt,
ſe ipſos condemnant. Nec ſibi eos blandiri oportere, Rom. 2.
I qui pœnarum ad tempus immunes videntur, & exortes
reatus, cùm grauiores pœnas intrà ſe luãt, & ſibi rei ſint,
quia aliis non videntur, atque in ſe intorqueant grauio-
rem conſcientiæ ſententiam, cùm de aliorum peccatis iu-
dicant. Sed noli, inquit, ô homo! diuinæ bonitatis & pa-
tientiæ theſauros contemnere: *Bonitas enim Dei ad pœ-* Ibidem.
nitentiam te prouocat, ad correctionem inuitat: duritia au-
tem tua, quâ in erroris pertinaciâ perſeueras, futuri iudi-
cij auget ſeueritatem, vt dignam retributionem tuorum
accipias delictorum. Non igitur mors malum: Nam ne-
que apud viuentes mors eſt, neque apud defunctos: A-
pud alios enim non eſt, quia adhuc viuunt, alij tranſie-
runt. Itaque neque apud eos mala eſt qui eam adhuc neſ-
K ciunt, hoc ipſo quia neſciunt, neque apud eos qui iam &
ſecundùm corpus nihil ſentiunt, & ſecundùm animam
liberati ſunt.

Mortem ipſam non eſſe terribilem; ſed opinionem de morte.

CAP. VIII.

QVòd ſi terribilis apud viuentes æſtimatur, non Ariſt. l. 4.
mors ipſa terribilis eſt. ſed opinio de morte, quam Ethic. c.
vnuſquiſq; pro ſuo interpretatur affectu, aut pro ſuâ con- 1.
ſcientiâ perhorreſcit. Suæ igitur vnuſquiſque conſcien- Rom. 2.
tiæ vulnus accuſet, non mortis acerbitatem. Denique
Iuſtis mors quietus eſt portus, nocentibus naufragium
L putatur. Certè iis quibus grauis eſt timor mortis, non eſt
graue mori; ſed graue eſt viuere ſub metu mortis. Non
ergò mors grauis; ſed metus mortis. Metus autẽ opinio-
nis eſt; opinio verò noſtræ infirmitatis, cõtraria veritati:
Nam per veritatẽ virtus, per opinionẽ infirmitas. Opi-
nio autem non mortis vtiq; ſed vitæ eſt. Ergò illud graue
vita magis inuenitur eſſe. Liquet igitur quia mortis me-
tus non ad mortem referendus eſt; ſed ad vitam: Non
enim habemus quod in morte metuamus, ſi nihil quod
timendum ſit vita noſtra cõmiſit. Etenim prudentibus
delictorũ ſupplicia terrori ſunt; delicta autem non mor-
tuorum actus ſunt; ſed viuentium. Vita igitur ad nos re-
fertur, cuius actus in noſtrâ poteſtate eſt; mors autem ni-
M hil ad nos: Eſt enim ſeparatio animæ & corporis. Anima
abſoluitur, corpus reſoluitur. Quæ abſoluitur, gaudet:
quod reſoluitur in terram ſuam, nihil ſentit: quod nihil
ſentit, nihil agnoſcit. a Tamẽ ſi mors malum, quomodò a v. c. Nihil
iuuenes non timent fieri ſenes, nec finitimam morti ve- ad aet.
rẽtur ætatem, patientiúſq; deficit qui præſumptâ morte
deficit, quam qui inopinatâ. His quoq; qui mortem ma-
lum putant, aptiſ reſponſum arbitror, quia per vitam ad
mortem eſt trãſitus; per mortem autẽ ad vitam reditus:
Neq; enim niſi qui mortui fuerunt poſſunt reſurgere. In-
ſipientes autem mortem quaſi ſummum malorũ refor- 1. Cor.
midant; Sapientes quaſi requiẽ poſt labores & finẽ ma- 15.

lorum expectant. Duabus autem ex cauſis mortem inſipientes verentur: Vna, quòd eam interitum appellant. Interitus autem hominis eſſe non poteſt, cùm anima ſuperſtes corpori ſit, ſaluo eo quòd ipſum corpus maneat reſurrectio. Altera autem cauſa, quòd pœnas reformident, poetarum videlicet fabulis territi, latratus canis *Virg. lib. 6 Æne.* infernalis Cerberi & Cocyti fluminis triſtem voraginem, & nautam inferni gurgitis Charontem triſtiorem, furiarum agmina, aut prærupta tartara, in quibus Hydra ſæuior ſedem habeat. Tityi quoque viſcera reparandis fœcunda ſupplicijs, quæ vultur immanis ſine vllo fine depaſcitur. Ixionij quoque orbis perpetuam ſub pœnæ atrocitate vertiginem, & ſaxi deſuper imminentis ſuper capita accubantium inter epulas impendentem ruinam. B Hæc plena ſunt fabularum: nec tamen negauerim pœnas eſſe poſt mortem: Sed quid ad mortem id quod poſt mortem eſt? Si autem quæ poſt mortem ſunt, referantur ad mortem: eadem etiam quæ poſt vitam ſunt, referantur ad vitam. Nulla ergò erunt ſupplicia quæ referantur ad mortem: Mors enim, vt ſupra diximus, abſo- *Suprà cap. 4 huius lib.* lutio eſt & ſeparatio animæ & corporis. Non eſt autem mala ſolutio, quia diſſolui & eſſe cum Chriſto, multò *Philip. 1* melius. Non igitur mala mors. Denique mors peccatorum peſſima. Non vtique mors peſſima generaliter; ſed *Pſal. 33.* peſſima ſpecialiter peccatorum. Denique pretioſa iuſto- *Pſ. 115.* rum. Vnde liquet acerbitatem non mortis eſſe; ſed culpæ. Pulchrè autem Græci à fine mortem appellauerunt: C τελευτὴν enim mortem appellant, eò quòd finis iſtius vitæ ſit. Sed etiam ſomnum Scriptura nuncupat mor- *Ioan. 11* tem, ſicut eſt illud: *Lazarus amicus noſter dormit: ſed vado vt à ſomno ſuſcitem eum.* Somnus autem bonus, quo- *Pſal. 3.* niam quies eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Ego dormiui, & ſomnum cepi, & ſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Dulcis *Ioan. 11.* igitur quies mortis. Denique Dominus ſuſcitat quieſcen- *Eccl. 11. 1. Tim. 5* tes, quia Dominus eſt reſurrectio. Illud quoque egregium, quod ait Scriptura: *Ante mortem non laudaueris quemquam.* Vnuſquiſque enim in nouiſſimis ſuis cognoſcitur, & in filiis ſuis æſtimatur, ſi bene filios ſuos inſtituit, D & diſciplinis competentibus erudiuit. Siquidem ad negligentiam patris refertur diſſolutio filiorum. Tum quia vnuſquiſque, quamdiu viuit, obnoxius eſt lapſui, nec ſe- *Gen. 25* nectus immunis à crimine: ideò legis quia Abraham mortuus eſt in ſenectute bonâ, eò quòd in bonitate propoſiti ſui permanſit. Mors igitur vitæ eſt teſtimonium: Nam ſi laudari antè gubernator non poteſt, quàm in portum nauem deduxerit: quomodò laudabis hominem priùs quàm in ſtationem mortis ſucceſſerit? Et ipſe ſui eſt gubernator & ipſe vitæ huius iactatur profundo. Quamdiu in ſalo iſto, tamdiu inter naufragia. Dux ipſe niſi confecto prælio non ſumit lauream, nec miles arma deponit, nec ſtipendij mercedem adipiſcitur, niſi hoſte E *Iob. 29* ſuperato. Mors igitur ſtipendiorum plenitudo, ſumma *Gen. 27.* mercedis, gratia miſſionis eſt. Quantum autem morti *Gen. 49* dedit ſanctus Iob, qui dixit: *Benedictio morituri in me veniat?* Nam etſi Iſaac benedixerit filios ſuos moriens, & Iacob benedixerit Patriarchas; tamē benedictionis illius gratia poterat ſolis benedicentium meritis deputari, vel pietati paternæ. Hic verò nulla prærogatiua meritorum eſt, nulla pietatis; ſed ſolius mortis priuilegium: cùm benedictio cuiuſque morituri tantum virtutis habeat, vt eam ſibi ſanctus Propheta optauerit. Ac per hoc cogitemus ſemper hunc verſiculum, & corde teneamus. Si quem viderimus pauperem moriturum, ſumptu iuue- *Iob. 29.* mus, & dicat vnuſquiſque noſtrum: *Benedictio morituri* F *in me veniat.* Si quem viderimus debilem, non deſeramus: ſi quem in extremis poſitum, non relinquamus: occurrat & nobis dicere, *Benedictio morituri in me veniat.* Laudet & te vnuſquiſque moriturus, vnuſquiſque depoſitus æuo, vnuſquiſque confectus vulnere graui, vnuſquiſque morbo abſumptus, & iam morti proximus. Hic verſiculus quantos benedici fecit? quotiens mihi pudorem incuſſit, ſi moriturum præterij, ſi non viſitaui grauiter ægrum, ſi faſtidiui inopem, ſi captiuum non redemi, ſi ſenem ſpreui? Sit ergò in corde id ſemper, vt ſtimulet duriores, vt admoneat promptiores. Reſonent te po-

A ſtrema verba morituri, & benedictionem tui egrediens *Prou. 24.* corpore animâ ſecum vehat. Eripe etiam eum qui ad mortem ducitur qui periturus erat, niſi tu ſubueniſſes, vt dicas: *Benedictio morituri veniat in me.* *Iob. 29.*

Animam non interire cum corpore.

CAP. IX.

QVis igitur dubitet de Bono mortis, cùm id quod inquietum, id quod erubeſcendum, id quod inimicum nobis eſt, id quod violentum, id quod proceloſum, & ad omnia vitia illecebroſum eſt, conquieſcat & iaceat, & quaſi fera claudatur caueâ ſepulchri, relinquatur rabies eius exanimis, & emortua compago viſ- B cerum in terram reſoluatur: id autem quod familiare virtutibus, amicum diſciplinis, ſtudioſum gloriæ, ſequax boni, Deo ſubditum eſt, ad illud ſublime euolet, & cum il- *Eccleſ. 12.* lo puro & perpetuo bono atque immortali maneat, ipſi adhæreat & cum ipſo ſit, de quo cognationem ducit, vt *Act. 17. ex Arato.* quidam ait: *Cuius & genus ſumus?* Non enim mori animam cum corpore manifeſtum eſt, quia non eſt de corpore. Non eſſe autem eam de corpore, Scriptura multis modis edocet: Nam & Adam à Domino Deo noſtro accepit ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam vi- *Gen. 2.* uentem. Et Dauid ait: *Conuertere anima mea in requiem* *Pſ. 114.* *tuam: quia Dominus benefecit † tibi.* Et in quo benefece- *al. mihi* rit, audi. *Quia liberauit* (inquit) *pedes meos à lapſu.* Vides *Ibidem.* C gratulari eum mortis huius remedio, quia finis factus eſt erroris, quia culpa, non natura defecit. Vnde quaſi exutus & liber, dicit: *Placebo Domino in regione viuorum.* Il- *Ibidem.* la eſt enim viuorum regio. Denique illam animarum requiem dicit terram eſſe viuentium, quò peccata non penetrant, vbi virtutum viuit gloria. Iſta autem regio plena eſt mortuorum, quia plena delictorum: meritòq; dictum eſt: *Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Sed & *Pſal. 26 Matt. 8.* Dauid alibi ait: *Anima eius in bonis demorabitur, & ſe-* *Pſ. 24* *men eius hereditabit terrā,* hoc eſt, anima timentis Deum habitabit in bonis, vt ſemper in eis ſit, & poſſideat ea: Quod poteſt etiam de eo accipi qui ſit in corpore, vt & D ipſe timeat Deum, in bonis habitet & in cæleſtibus ſit, & poſſideat corpus ſuum, & dominetur ei quaſi in ſeruitutem redacto, & poſſideat hereditatem gloriæ & cæleſtium promiſſorū. Vnde & nos ſi volumus poſt mortem corporis huius in bonis eſſe, caueamus ne agglutinetur anima noſtra huic corpori, ne cōmiſceatur, ne inhæreat, ne trahatur à corpore, & tamquàm ebria perturbationibus eius vacillet & fluitet, nec ſe ei credat atque eius delectationibus, vt committat ſe eius ſenſibus: Nam & oculus eius error & fraus eſt, quia fallitur viſus: & auris eius deceptio eſt; quia & auditus illuditur, & ſapor eius deceptio eſt. Ideò non otioſè dictum eſt: *Oculi tui recta* *Prou. 4* *videant, & lingua tua non loquatur peruerſa.* Quod non *& 10.* E eſſet dictum, niſi frequenter errarent. Vidiſti meretricem, captus es vultu eius, & formâ decoram putaſti: errauerunt oculi tui, peruerſa viderunt, aliena nuntiauerunt. Nam ſi vera vidiſſent, vidiſſent deformem meretricis affectum, † inhorrentem procaciam, indecentem *al. inhærentem* impudicitiam, marcentes libidines, tetram colluuionem, animæ vulnera, conſcientiæ cicatrices: *Qui viderit,* *Matt. 5.* inquit, *mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.* Vides quòd iſte falſum quæſiuit, qui non veritatem, ſed adulterium requiſiuit: Videre enim quæſiuit vt concupiſceret, non vt verum cognoſceret. Errat igitur oculus, vbi errat affectus. Affectus ergò deceptio F eſt; deceptio viſus. Et ideò tibi dicitur: *Ne capiaris oculis* *Prou. 6.* *tuis,* id eſt, non capiatur anima tua. Mulier enim virorum *Ibidem.* pretioſas animas capit. Deceptio eſt auditus. Denique *Prou. 5.* blandimento multo ſermonis mulier fornicaria ſæpè iuuenis cor ſeduxit, decepit, illuſit. Ergò non laqueis nos credamus & retibus iis quæ decipiunt & illudunt, quia corda tentantur, impediuntur cogitationes, quæ impediuntur viſu, impediuntur auditu, odore, tactu, ſapore. Non ſequamur illecebroſa & ſeductoria; ſed ſequamur illud quod bonum eſt: illi adhæreamus, illud imitemur, illius præſentia, illius communicatio nos meliores faciat: mores noſtros coloret, illius quædam nos

ſocieras informet : Qui enim bono adhæret, aſſumit in- G
Pſalm. 17. de quod bonum eſt; quia ſcriptum eſt : *Cum ſancto ſan-*
ctus eris, & cum perverſo perverſus eris, & cum innocente
Ibidem. *innocens eris:* Aſſiduitate enim atque imitatione quædam
ſimilitudinis imago formatur. Ideóq; addidit. *Quoniam*
1. Tim. 3. *tu illuminas lucernam meam, Domine!* Etenim qui ap-
propinquat lumini, citiùs illuminatur, & plus in eo
Ezech. 18. ſplēdor æterni luminis refulget è proximo. Ergo anima
illa quæ adhæret inuiſibili bono Deo atque immortali,
& ipſa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia dere-
linquit, fitque illius ſimilis quod deſiderat, in quo viuit
& paſcitur:& quia immortali intendit, non eſt ipſa mor-
talis; Quæ enim peccat, moritur; non vtique aliquâ ſui
diſſolutione; ſed merito moritur Deo, quia viuit pecca- H
to. Ergò quæ non peccat, non moritur: quia manet in
ſubſtantiâ ſui, manet in virtute & gloriâ : Nam quomo-
dò ſubſtantia eius interire poteſt, quàm vtique anima ſit
quæ vitam infundit? Et cui anima infunditur, vita infun-
ditur: à quo anima diſcedit, vita diſcedit. Anima ergò vi-
ta eſt : Quomodò enim poteſt mortem recipere, cùm
ſit contraria? Sicut enim nix calorem non recipit; nam
ſtatim ſoluitur, & lux non recipit tenebras; nam ſtatim
diſcutit (infuſo enim lumine, tenebrarum horror aufer-
tur, ſicut admoto igne, niuium rigor deſinit) ità & anima
quæ vitam creat, mortem non recipit, nec moritur.

Animam non mori cum corpore, Scripturæ teſtimoniis comprobatur. I

CAP. X.

HAbemus ergò rationem; ſed hæc humana, illud di-
uinum, quod ait Dominus : *Poteſtatem habeo po-*
Ioan. 10. *nendi animam meam, & poteſtatem habeo iterùm ſumendi*
eam. Vides igitur quia non moritur cum corpore, quæ &
ponitur & reſumitur, & in manus Dei Patris commen-
datur. Sed ne fortè dicas ſpeciale eſſe quod Chriſti eſt,
& quamuis ille quæ ſunt hominis ſuſceperit; tamen quia
altioris eſt cauſæ iſtud adſtruere, ne tempus craſtinetur,
a v. c. Ne té pus iteramus, &c. audi dicentem : *Quid ſcis an nocte hac à te tua anima*
repoſcatur? Numquid dixit · Moriatur in te anima tua? K
Non; ſed, repoſcatur à te Quæ data eſt, repoſcitur, vel
repetitur à te: Repetitur enim anima, non interimitur.
Luc. 13. Quod repetitur, manet : quod interimitur, non manet:
Luc 12. Quomodò enim interimitur, de quâ dixit Sapientia Dei,
non timendum quemquam qui poteſt corpus occidere;
Matth. 10. animam autem non poteſt? De quâ dicit Propheta: *Ani-*
ma mea in manibus tuis ſemper. Semper (inquit) non in
Pſalm. 118. tempore. Et tu commenda animam tuam in manus Do-
mini : non ſolùm cùm recedit è corpore; ſed etiam cùm
Pſa. 30. eſt in corpore, eſt in manibus Domini, quia non vides
Ioan. 3. eam vnde veniat, aut quò vadat : Eſt enim in te, & eſt
Prou. 20. cum Deo. Denique cor regis in manu Domini, & ab eo L
regitur & gubernatur. Cor repletur mente, & mens ani-
mæ principale eſt, & virtus animæ. Non eam virtutem
dico quæ in lacertis; ſed quæ in conſiliis, temperantiâ,
pietate, atque iuſtitiâ eſt. Si cor hominis in manu Domi-
ni, multò magis anima. Si anima in manu Dei eſt, non
vtiq; anima noſtra ſepulchro ſimul cum corpore inclu-
ditur: nec buſto tenetur; ſed quiete piâ fungitur. Et ideò
homines fruſtrà pretioſa ſtruunt ſepulchra, quaſi ea ani-
mæ, & non ſolius corporis receptacula ſint. Animarum
autem ſuperiora eſſe habitacula, Scripturæ teſtimoniis
4. Eſdr. 7. valde probatur. Siquidem & in Eſdræ libris legimus:
Quia cùm venerit iudicij dies, reddet terra defunctorū cor- M
pora, & puluis reddet eas quæ in tumulis requieſcunt, re-
liquias mortuorum. Et *promptuaria*, inquit, *reddent ani-*
Ibidem. *mas quæ his commendata ſunt, & reuelabitur Altiſſi-*
Ioan. 14 *mus ſuper ſedem iudicij.* Hæ ſunt habitationes de quibus
dicit Dominus multas manſiones eſſe apud Patrē ſuum,
quas ſuis, pergens ad Patrem, diſcipulis præpararet: Sed
Eſdræ viſus ſum ſcriptis, vt cognoſcant gentiles, ea quæ in
Plato in Phædone. & l. 10 de Repub. Philoſophiæ libris mirantur, tranſlata de noſtris. Atque
vtinam non ſuperflua his & inutilia miſcuiſſent; vt di-
cerent animas hominum pariter ac beſtiarum eſſe com-
munes, earúmque ſummum præmium, ſi magnorum
Philoſophorum animæ in apes aut luſcinias demigrarēt:

vt qui ante hominum genus ſermone pauiſſent, poſteà
mellis dulcedine, aut cantus ſuauitate mulcerent. Satis
fuerat dixiſſe illis quòd liberatæ animæ de corporibus
ᾅδην peterent, id eſt, locum qui non videtur, quem lo-
cum Latinè infernum dicimus. Deniq; & Scriptura ha- 4. Eſdr. 7.
bitacula illa animarum promptuaria nuncupauit, quæ
occurrens querelæ humanæ, eo quòd iuſti qui præceſ-
ſerunt, videantur vſque ad iudicij diem, per plurimum
ſcilicet temporis, debitâ ſibi remuneratione fraudari, mi-
rabiliter ait coronæ eſſe ſimilem illum iudicij diem, in 4. Eſdr. 5.
quo ſicut non nouiſſimorum tarditas, ſic nec priorum
velocitas: Coronæ enim dies expectatur ab omnibus, vt
intrà eum diem & victi erubeſcant, & victores palmam
H adipiſcantur victoriæ. Illud quoque non reliquit occul-
tum, eò quòd ſuperiores videãtur qui ante generati ſunt,
infirmiores qui poſteà : Comparauit enim vtero mulie- 4. Eſdr. 4.
ris partus huius ſæculi: quoniam fortiores ſunt qui in vir-
tute iuuentutis nati ſunt, infirmiores qui tempore ſene-
ctutis: Defecit enim multitudine generationis hoc ſæcu-
lum tamquàm vulua generantis, & tamquàm ſeneſcens
creatura robur iuuentutis ſuæ, velut marcenti iam viriū
ſuorum vigore deponit. Ergò dum expectatur plenitudo
temporis, expectant animæ remunerationem debitam.
Alias manet pœna, alias gloria : & tamen nec illæ inte-
rim ſine iniuriâ, nec iſtæ ſine fructu ſunt; Nam & illæ vi-
I dentes ſeruantibus legem Dei repoſitam eſſe mercedem
gloriæ conſeruari earum ab Angelis habitacula, ſibi au-
tem diſſimulationis & contumaciæ ſupplicia futura, &
pudorem & confuſionem, vt intuētes gloriam Altiſſimi,
erubeſcant in eius conſpectum venire, cuius mandatum
temerauerunt: Sicut enim præuaricatio Adæ, ità & con-
fuſio: quoniam ſicut ille per incuriam mandatorum cæ- Gen. 3.
leſtium lapſus eſt, & pudore ſe prolapſionis abſcondit,
fulgorem diuinæ præſentiæ verecundiâ peccatricis con-
ſcientiæ ſubire non auſus : ità & animæ peccatorum vi-
brantis luminis eius ſplendorem non ſuſtinebunt, quo
teſte ſe reminiſcentur erràſſe.

K *Quæ ſit animarum poſt hanc vitam futura lætitia.*

CAP. XI.

IVſtarum autem animarum per ordines quoſdam di- 4. Eſdr. 7.
geſta lætitia. Primùm, quòd vicerint carnem, nec ille- Sap. 5.
cebris eius inflexæ ſint. Deinde, quòd pretio ſedulitatis
& innocentiæ ſuæ ſecuritate potiantur, nec quibuſdam
ſicut impiorū animæ erroribus & perturbationibus im-
plicentur, atque vitiorum ſuorum memoriâ torquean-
tur, & exagitentur quibuſdam curarum æſtibus. Tertiò, Sap. 4.
quòd ſeruatæ à ſe legis diuino teſtimonio fulciantur, vt
factorum ſuorum incertum ſupremo iudicio non ve-
L reantur euentum. Quartò, quia incipiunt intelligere re- Sap. 11.
quiem ſuam & futuram ſui gloriam præuidere, eáque ſe
conſolatione mulcentes, in habitaculis ſuis cum magna
tranquillitate requieſcent ſtipatæ præſidiis Angelorum.
Quintus autem ordo, exultationis vberrimæ habet ſua-
uitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in
lucem libertatémque peruenerint, & repromiſſam ſibi
poſſideant hereditatem: Eſt enim ordo quietis, quia eſt
& reſurrectionis : *Sicut enim in Adam omnes moriuntur,* 1. Cor. 15.
ita & in Chriſto, inquit, *omnes viuificabuntur. Vnuſquiſ-* Ibidem.
que autem in ordine ſuo primitiæ Chriſtus; deinde qui ſunt
Chriſti, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis.
M Erit igitur ordo diuerſus claritatis & gloriæ, ſicut erit
ordo meritorum. Proceſſus quoque ordinum, proceſ- 4. Eſdr. 7.
ſum exprimit claritatis. Denique ſexto ordine demon- Matth. 13.
ſtrabitur iis, quòd vultus earum ſicut ſol incipiat reful-
gere, & ſtellarum luminibus comparari; qui tamen
fulgor earum corruptelam iam ſentire non poſſit:
Septimus verò ordo is erit, vt exultent cum fiduciâ, &
ſine vllâ cunctatione confidant, & ſine trepidatione læ-
tentur, feſtinantes vultum eius videre, cui ſedulæ ſer-
uitutis obſequia detulerunt : de quo innoxiæ conſcien-
tiæ recordatione præſumant glorioſam mercedem la-
boris exigui, quam incipientes recipere, cognoſcent in-
dignas eſſe huius temporis paſſiones, quibus remunera-

Rom. 8. tionis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit, A 4. Eſdr. 9. animarum, quæ ſunt Iuſtorum, quas etiam immortales non dubitauit dicere in quinto ordine; eò quòd ſpatium, inquit, incipiunt recipere fruentes & immortales. Hæc Ibidem. eſt, inquit, requies earum per ſeptem ordines & futuræ gloriæ prima perfunctio, priuſquàm in ſuis habitationibus quietæ congregationis munere perfruantur. Vnde 4. Eſdr. 9. ait Propheta ad Angelum: Ergo dabitur tempus animabus, poſtquàm ſeparatæ fuerint de corpore, vt videant de quo modo dixiſti: Et dixit Angelus: *Septem dies erit libertas earum, vt videāt in ſeptem diebus, qui prædicti ſunt ſermones, & poſteà congregabuntur in habitaculis ſuis.* Hæc ideò pleniùs de Iuſtorũ ordine expreſſa ſunt, quàm B de paſſionibus impiorum: quia melius eſt cognoſcere S. Aug. lib. 4. contra duas e piſt. Pelag. c. 11. quomodò innocentes, ſaluentur, quàm quomodò crucientur flagirioſi. Ergò quia Iuſti hanc remunerationem habent, vt videant faciem Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem, abhinc induamus huiuſmodi ſtudium, vt appropinquet anima noſtra Deo, appropinquet oratio, adhæreat illi noſtrum deſiderium, non ſe Ioan. 1. paremur ab eo. Et hîc quidem poſiti, meditando, legen 1. Cor. 13. do, quærendo copulemur Deo, cognoſcamus eum vt Ibidem poſſumus: Ex parte enim hîc cognoſcimus, quia hîc imperfecta, illic perfecta omnia: hic paruuli, illic robuſti. 1. Cor. 3. *Videmus*, inquit, *nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Tunc reuelatâ facie gloriam Domini ſpeculari licebit, quam nunc animæ corporis huius C concretis viſceribus inuolutæ, & quibuſdam carnis huius maculis & colluuionibus obumbratæ ſincerè videre Exod. 33. non poſſunt: *Quis enim*, inquit, *videbit vultum meum, & viuet* Et rectè: Nam ſi ſolis radios oculi noſtri ferre non poſſunt, & ſi quis diutius è regione in ſolem intenderit, cæcari ſolere perhibetur: ſi creatura creaturã ſine fraude atque offenſione ſui non poteſt intueri: quomodò poteſt ſine periculo ſui vibrantem cernere vultum Creatoris æterni, corporis huius opertus exuuiis? Quis enim Iob 14 Prou. 20. iuſtificatur in conſpectu Dei, cùm vnius quoque diei infans mundus à peccato eſſe non poſſit, & nemo poſſit de ſui cordis integritate & caſtimoniâ gloriari. Non timea- D mus igitur recipi ab hominibus, non vereamur illum 4. Eſdr. 14. debitum omnibus finem, in quo Eſdras remunerationem ſuæ deuotionis inuenit, dicente ei Domino: *Tu enim reciperis ab omnibus, & conuerſaberis reſiduus cum filio meo, & cum ſimilibus tuis.* Quòd ſi illi glorioſum & iucundum erat cum ſimilibus conuerſari? quantò nobis glorioſius erit & iucundius ad meliores pergere, & conuerſari cum iis, quorum facta miramur? Quis itaque Plato in Apolog. Socrat. prior. Eſdras, an Plato? Nam Paulus Eſdræ, non Platonis ſecutus eſt dicta. Eſdras reuelauit ſecundùm collatam in ſe reuelationem. Iuſtos cum Chriſto futuros & cum E al. ſuos Deos. Sanctis. Hinc & Socrates ille feſtinare ſe dicit, ad illos † ſemideos, ad illos optimos viros Noſtra ſunt vtique quæ in Philoſophorum litteris præſtant: & ille poſuit ea quorum proprium teſtimonium non habebat: nos diui Mat. 16 ni præcepti habemus auctoritatem. Moyſes & Elias cùm Gen. 18 Chriſto apparuerunt, Abraham duos alios cum Deo ſuo Gen. 32 ſuſcepit hoſpitio, Iacob Dei caſtra conſpexit, Daniel Iu Dan. 12. ſtos ſicut ſolem & ſtellas fulgere in cælo, reuelante ſibi Spiritu ſancto, declarauit.

De felicitate regni æterni, & quibus modis eò contendere debeamus.

CAP. XII.

HIs igitur freti, intrepidè pergamus ad Redemptorem noſtrum Ieſum, intrepidè ad Patriarcharum F concilium, intrepidè ad patrem noſtrum Abraham, cùm Hebr. 12. dies aduenerit, proficiſcamur: intrepidè pergamus ad illum Sanctorum cœtum, Iuſtorúmq; conuentũ. Ibimus enim ad patres noſtros, ibimus ad illos noſtræ fidei præceptores, vt etiamſi opera deſint, fides opituletur, defendat hereditas. Ibimus & vbi ſinum ſuum pater Abraham expandit, vt ſuſcipiat pauperes, ſicut ſuſcepit & Luc. 16 Lazarum: in quo ſinu requieſcunt, qui in hoc ſæculo grauia atque aſpera pertulerunt. Sed nunc, pater! etiam atque etiam rogo extende ad ſuſcipiendum hunc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande ſinus A tuos vt plures ſuſcipias, quia plurimi in Deum crediderunt: Sed tamen, quamuis fides creuerit, abundat iniquitas, refrigeſcit charitas. Ibimus ad eos, qui recumbunt in regno Dei cum Abraham, Iſaac & Iacob: qui rogati ad cœnam non ſe excuſauerunt. Ibimus eò vbi paradiſus eſt iucunditatis, vbi Adam, qui incidit in latrones, neſcit Matth. 14. iam vulnera ſua flere, vbi & latro ipſe regni cæleſtis con Matt. 8 ſortio gratulatur, vbi nullæ nubes, nulla tonitrua, nullæ Luc. 14. coruſcationes, nulla ventorum procella, neque tenebræ, neque veſper, neq; æſtas, neque hyems vices variabunt temporum. Non frigus, non grando, non pluuiæ, non ſolis iſtius erit vſus, aut lunæ, neque ſtellarum globi; ſed Luc. 10. B ſola Dei fulgebit claritas. Dominus enim erit lux om Luc. 23. nium, & illud lumen verum, quod illuminat omnem hominem, fulgebit omnibus. Ibimus eò vbi ſeruulis ſuis Dominus Ieſus manſiones parauit, vt vbi ille eſt, & nos ſimus Sic enim voluit. Quæ ſint illæ manſiones audi dicentem: *In domo Patris mei mãſiones multæ ſunt* Quæ ſit Apoc. 21. voluntas. Iterùm, inquit, *venio, & accerſam vos ad me ip Eſa. 60 ſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis:* Sed dices quia ſolis Diſci Ioan. 1. pulis loquebatur, quod ipſis ſolis ſpoponderit. Multas Ioan. 14 manſiones igitur vndecim tantũ Diſcipulis præparabat? Ibidem. Et vbi eſt illud quòd ex omnibus mũdi partibus venient Ibidem. & recumbent in Dei regno? Vnde voluntatis diuinæ dubitamus affectus? Sed Chriſti velle, feciſſe eſt. Denique Matth. 8. demonſtrauit & viam, demonſtrauit & locum, dicens? C *Et quò vado, vos ſcitis, & viã ſcitis.* Locus apud Patrem Ioan. 14. eſt, via Chriſtus eſt, ſicut ipſe ait: *Ego ſum via, & veritas* Ibidem. *& vita. Nemo venit ad Patrem niſi per me.* Ingrediamur hanc viam, teneamus veritatem, vitam ſequamur. Via eſt quæ perducit, veritas eſt quæ confirmat, vita quæ perſeuerantibus redditur. Et vt ſciamus veram voluntatem addidit in poſterioribus: *Pater! quos dediſti mihi, volo vt vbi ego ſum, & illi ſint mecum, vt videant claritatem meam, Pater iuſte!* Repetitio iſta confirmatio eſt, ſicut Ioan. 17 illud: *Abraham, Abraham!* Et alibi: *Ego ſum, ego ſum,* Gen. 22 *qui deleo iniquitates tuas.* Pulchrè *autem quòd ſuprà pro* Eſai. 43 *miſit, hîc popoſcit.* Et quia antè promiſit, & ſic popoſcit, D non antè popoſcit, & ſic promiſit: promiſit quaſi arbiter muneris, conſcius poteſtatis: popoſcit à Patre quaſi pietatis interpres. Et antè promiſit, vt poteſtatem cognoſcas: popoſcit poſteà, vt pietatem intelligas. Non popoſcit antè, & ſic promiſit, ne videretur promiſiſſe potiùs quod impetrauerat, quàm quod promiſerat, præſtitiſſe. Nec ſuperfluum putes quod popoſcit, cùm tibi exprimat paternæ voluntatis conſortium, in quo vnitatis indicium, non incrementum eſt poteſtatis. Sequimur te, Domine Ieſu! ſed vt ſequamur accerſi, quia ſine te nul Ioan. 14 lus aſcendit: Tu enim via es, veritas, vita, poſſibilitas, fi E des, præmium. Suſcipe nos quaſi via, confirma quaſi veritas, viuifica quaſi vita. Pande illud tuum bonum quod videre deſiderabat Dauid, inhabitans in domo Domini; Pſal. 4. ideóque dicebat: *Quis oſtendit nobis bona?* Et alibi: *Cre* Pſ. 26. *do videre bona Domini in terrâ viuentium:* Ibi enim ſunt Pſalm. 64. bona, vbi vita perpetua eſt, vita ſine crimine. Alibi quoque ait: *Replebimur in bonis domus tuæ* Quod ideò frequentauit, vt ſcires, hinc bonum illud Philoſophos tranſtuliſſe, quod ſummum aſſerunt. * Pande ergò illud ve * v. c. quod vnum aſſerũt. rè bonum tuũ, illud diuinum, in quo & viuimus, & ſumus & mouemur. Mouemur quaſi in viâ, ſumus quaſi in veritate, viuimus quaſi in vitâ æternâ. Demõſtra nobis Act 17. illud bonum, quod eſt ſimile ſui, ſemper indiſſolubile Ioan. 17. F atque immutabile, in quo ſimus æterni, in agnitione omnis boni; ſicut vas electionis tuæ Paulus teſtificatus eſt, dicens: *Forſitan enim ideò diſceſſit ad horam, vt æternum illum reciperes.* Æternum ergò miniſtrum Dei dixit, ſcribens ad Philemonem cuius fidem in agnitionem omnis boni, quod in Sanctis eſt, in Chriſtum Ieſum euidentiorem fieri poſtulabat. In quo bono eſt requies pura, lux immortalis, gratia perpetua, hereditas animarum pia, & ſecura tranquillitas, non morti ſubiecta; ſed erepta de morte, vbi nullæ lachrymæ, nullus eſt fletus: Vnde enim illic fletus, vbi nullus eſt lapſus? vbi ſunt Sancti tui erroribus & ſollicitudinibus, inſipientiâ atque ignorantiâ, timore ac metu, cupiditatibus atque Aſſe.

corporeis colluuionibus & paſſionibus abſoluti, vbi re- G
gio viuentium eſt. Et vt aſſertioni huic adiungamus au-
Pſalm. 114. ctoritatem, de quo Bono Propheta dicit: *Conuertere*
anima mea! in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi:
quoniam eripuit animam meam de morte, oculos meos à la-
chrymis, pedes meos à lapſu? Placebo Domino in regione
viuorum Placebo. dixit, non placeo: hoc eſt, de tempo-
re ſibi blanditur futuro. Contraria ſunt autem præſenti-
Eſa. 9. bus futura, & tẽporalibus æterna. Et ideò quoniam ibi
viuorum regio, hic vtique mortuorum. Annon mortuo-
rum hæc regio, vbi vmbra mortis, vbi porta mortis, vbi
Matth. 16. corpus eſt mortis? Denique donatur Petro, ne fortè por-
tæ inferi prænaleant ei. Portæ inferi iſtæ ſunt terrenæ. I
Pſal. 9. Vnde & ille ait: *Qui exaltas me de portis mortis:* Sicut e-
nim ſunt portæ iuſtitiæ, in quibus Sancti Domino con-
fitentur, ità ſunt criminum portæ in quibus impij Do-
Num. 19. minum negant. Audi quoniam regio iſta ſit mortuo-
rum. *Si quis igitur mortuum tetigerit, immundus erit.* Im-
1. Tim. 15. mundus autem in conſpectu Domini omnis iniquus. Si
quis igitur tetigerit iniquitatem, immundus: & ſi quis
in delicijs, mortuus, quoniam quæ in delicijs eſt, viuens
Pſal. 54 mortua eſt. Et qui infideles ſunt, deſcendunt in infer-
num viuentes: Etſi nobiſcum videntur viuere; ſed in in- H
14. q. 4. c. ſi quis vſurâ. ferno ſunt. Si quis vſuram accipit, rapinam facit, vitâ
non viuit, vt habes in Ezechiele: Si quis autem iuſtus iu-
ſtificationes Domini cuſtodit vt faciat eas, vitâ, inquit,
viuet, & viuet in eis. Ipſe eſt ergò in regione viuorum, in
Ezech. 33. illâ regione vbi vita non eſt abſcondita, ſed libera; vbi
non vmbra, ſed gloria. Hic enim nec ipſe Paulus viuebat
in gloriâ. Denique in corpore mortis ingemiſcebat: Au- Coloſſ.
di dicentem: *Nunc enim vita noſtra abſcondita eſt cum*
Chriſto in Deo: cum autem Chriſtus apparuerit vita no-
ſtra, tunc & nos cum illo apparebimus in gloriâ. Feſtine-
mus ergò ad vitam. Si quis vitam tangit, viuet. Deni-
que tetigit illa mulier, quæ tetigit fimbriam eius, & à
morte dimiſſa eſt, cui dicitur: *Fides tua te ſaluam fecit,* Luc. 8.
vade in pace. Si enim qui mortuum tangit, immundus eſt:
ſine dubio qui viuentem tangit, ſaluus eſt. Quæramus Num. 19.
ergò viuentem. Sed interim videamus ne rurſus quæra-
mus inter mortuos, & dicatur nobis ſicut & mulieribus Luc. 24.
illis: *Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non eſt hic,*
ſed ſurrexit: Ipſe quoque Dominus vbi ſe quæri vellet,
oſtendit, dicens: *Vade ad fratres meos? & dic eis: Aſ-* Ioan. 20.
cendo ad Patrem meum, & ad Patrem veſtrum, Deum
meum, & Deum veſtrum. Ibi ergò quæramus eum, vbi Ioan. 1.
quæſiuit Ioannes, & inuenit. Ille eum in principio quæ-
ſiuit, & inuenit viuentem apud viuentem, Filium apud 1. Cor. 10.
Patrem. Nos eum in temporum fine quæramus, & com-
plectamur pedes eius, & adoremus eum, vt dicat & no-
bis: *Nolite timere,* id eſt, nolite timere à peccatis ſæculi, Matth. 18.
nolite timere ab iniquitatibus mũdi, nolite timere à flu- Eſa. 43.
ctibus corporalium paſſionum; ego ſum peccatorum re- Ioan. 8.
miſſio: nolite timere a tenebris; ego ſum lux: nolite ti- Ioan. 11
mere à morte; ego ſum vita Quicumque ad me venit, Ioan. 5 Coloſſ. 2
mortem non videbit in æternum: quoniam ipſe eſt ple-
nitudo diuinitatis, & ipſi eſt gloria, decus, perpetuitas à
ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculo-
rum, Amen.

SANCTI AMBROSII DE BONO MORTIS LIBRI FINIS.

Summarium Libri primi de Iacob & Vitâ beatâ.

Quâ ratione ad perfectionem quiſpiam peruenire valeat, & qualis ſit vita perfecta, quam & beatam nuncupat ſanctus doctor, deſcribitur.

CAPITA PRIMI LIBRI.

1. *Quòd ad virtutum diſciplinã, paſſionéſque coercendas neceſſarius ſit ſermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta: quódque docibilis ſit virtus: & quòd licet ratio concupiſcentiam eradicare, & corporales motus auferre non poſſit; mens tamen ſobria refrænare atque reprimere valeat quamuis grauem paſſionem.*
2. *De ordine ac differentiâ paſſionum: & quâ ratione temperantia, quàm maximè iſtarum paſſionum reſtinguat ardorem, corporaliſque ferocitatis habenas: ac de magnis eiuſdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit & lex docet, vniuerſorũmque infundit affectibus.*
3. *Quòd ſapientiam & diſciplinam doceri Scriptura teſtetur: ac de exhortatione ad ſtudium, & eius commendatione: & quòd nulli noſtram adſcribere debeamus culpam, niſi noſtræ voluntati, quâ vel peccato vel iuſtitiæ ſeruimus, quòd præſertim carnem iniuſtè quaſi infirmam accuſemus, cùm affectus, non caro auctor ſit culpæ: quòd denique conſiderandum ſit in quâ parte, an peccati vel iuſtitiæ tolerabilior ſit ſeruitus, & fructus vberior.*
4. *Quantum Dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiæ adiunctionem: & quid lex operata ſit in homine, iuxtà ſententiam Apoſtolicam: ac de abſolutione duarum quæſtionum circà verba Apoſtoli incidentium.*
5. *Quâ ratione lex non ſuffecerit; ſed vltrà eam neceſſaria fuerit gratia per mortem Chriſti donata: quódque nos etiam cum illo mori, reſurgere, & verſari debeamus.*
6. *Quid profuerit legis promulgatio: quantum etiam vtilitatis atque conſolationis homini attulerit gratia, & pignus charitatis Chriſti, cum incitatione ad reprehenſionem obſequij pro tantis beneficiis debiti, eorumdémque beneficiorum conſolatiuâ inductione.*
7. *Qualis in nobis debeat eſſe Chriſti charitas & quòd nulla aduerſa corporis vitæ beatæ munus imminuunt: quódque in ſe habeat remunerationem ſuam qui Chriſtum ſic ſequitur, ac beatus ſit: quod etiam ſic beata vita ſit in hominibus, in quibus fuerit vita perfecta, & quæ ſit vita perfecta: quid denique vir perfectus quærat, ac illi conueniat.*
8. *Quod quamuis Sapiens delectetur ſanitate corporis aut liberis, non tamen minùs perfectus ſi illa amittat, & quòd nulla aduerſa intolerabiliter ferat: cum expoſitione eorum quæ ad formam iuſti viri requiruntur.*

SANCTI

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE IACOB ET VITA BEATA LIBER PRIMVS.

Quòd ad virtutum diſciplinam, paſſionéſque coercendas neceſſarius ſit ſermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta: quodque docibilis ſit virtus: & quòd licet ratio concupiſcentiam eradicare, & corporales motus auferre non poſſit; mens tamen ſobria refrænare, atque reprimere valeat quamuis grauem paſſionem.

CAP. I.

Prou. 1. NECESSARIVS ad diſciplinam bonus omnibus ſermo, pleuus prudentiæ, & mens rationi intenta præcurrit virtutibus, paſſiooes coercet: Docibilis enim virtus eſt: quæ ſtudio & diſcendo acquiritur, diſſimulando amittitur. Alioquin niſi ſermo bonus neceſſarios eſſet ad cotrectionem; nunquam lex diceret: *Non adulterabis*. (Exod. 20.) Sed quia nudus ſermo ad monendum vtilis, ad perſuadendum infirmus eſt, ideò adhibenda eſt rationis tecta conſideratio, vt quod ſermo bonus præſcripſerit, ratio planiùs tractata perſuadeat: Noo enim ſeruili ad obediendum conſtringimur oeceſſitate; ſed voluntate arbitrâ, ſiue ad virtutem propendimus, ſiue ad culpam inclinamur. Et ideò oos aut liber affectus ad errorem trahit, aut voluntas reuocat, (Rom. 7.) rationê ſecuta: grauiſſima verò cauſa culpę concupiſcentia, quam tamen ratio emollit & comprimit: Emollire enim poteſt, eradicare non poteſt: qooniam animus qui eſt rationis capax, non eſt ſuarum paſſionum dominus; ſed repreſſor: Neque enim fieri poteſt vt facilis ad iracundiam non iraſcatur; ſed vt ratione ſe temperet, indignationem cohibeat, ac puniendo ſe reuocet; ſicut & Propheta nos docet, dicens: *Iraſcimini, & nolite peccare*. (Pſal. 4.) Conceſſit, quod naturæ eſt: negauit, quod culpæ eſt. Omnis ergò temperantia a eſt de iis quæ negantur; ideóque ſeqoenda eſt: Nam aut de naturalibus ſuſcipitur, aut de moralibus: Aot enim naturalia temperat, aut moralia. Denique noo excidit concupiſcentiam; ſed facit ne coocupiſcentiæ ſeruiamus: Quis enim tantus, vt corporales motus poſſit auferre, niſi ſolus ille qui potuit de infructuosâ ficulneâ dicere †: *Ecce anni tres ſunt ex quo veni quærens fructum in ficulneâ hac: & non inuenio: ſuccide ergò illam. Cui reſpondit ſeruus: Remitte illam & hoc anno, vſque dum fodiam circà illam, & mittam cophinum ſtercoris: & ſiquidem fructum fecerit: ſin autem, in futurum ſuccides illam.* Meritò ad Dominum retulit, quia excidendæ temporalis prolapſionis poteſtatem ſibi ipſe vendicare non poterat; ſed Domino reſeruabat. Denique quem de hominibus meliorem & fortiorem aſſumemus quàm ſanctum Dauid, qui cupiditatem quâ concoperat aquam de lacu Bethlehem hoſtili interclusam exercitu, ſibi auferre non potuit, potuit mitigare? Nam cùm aliis vbique defuiſſe non inueniamus, id eſt, tanto exercitus numero, cùm vtique multò minus regi deeſſe potuerit ex cæteris fontibus aqua; irrationabilem quandam concupiſcentiam paſſus, deſiderauit eam quæ hoſtium erat circumfuſione vallata, vnde ſine maximo periculo non facilè potuiſſet deferri. Itaque ait: *Quis mihi dabit potum de lacu qui eſt in Bethlehem, ad portam?* (Luc. 13. 2. Reg. 23.) Et cùm eſſent reperti tres viri qui hoſtium caſtra præciderent, & deferrent aquam quam ſummo deſiderio deſiderabat, cognoſcens quòd periculo alieno aqua ſibi eadem conſtitiſſet, profudit illam Domino, ne ſanguinem illorum qui eam detulerant, bibere videretur. Quæ res indicio eſt quòd concupiſcentia quidem rationem præueniat; ſed ratio cupiditati reſiſtat. Humani itaque qoid paſſus eſt Dauid, vt irrationabiliter concupiſceret: (Ibidem.) ſed illud laudabile, quòd irrationabilem concupiſcentiam rationabiliter parato fraudauit remedio. Laudo viros qui erubuerunt deſiderium ſui regis, & maluerunt finem eius verecundiæ, vel periculo propriæ ſaluris afferre; ſed plus laudo eum qui erubuit in ſuo deſiderio alienum periculum, & aquam dubiæ ſortis pretio qoæſitam ſanguinis comparauit; ſimul quaſi repreſſâ victor cupiditate profudit aquam Domino, vt oſtenderet quòd concupiſcentiam ſuam verbi conſolatione reſtingueret. Poteſt igitur mens ſobria impreſſiones refrænare ac reprimere; quamuis grauem paſſionem, & feruorem omnem cupiditatis flagrantiſſimæ refrigerare, deriuare aliò motus, & rectæ rationis tractationis deſpuere paſſiones: Etenim cùm Deus hominem conſtitueret, & in eo mores ſenſúſque plantaret, tunc moobus eius impoſuit regale mentis imperium, vt omnes ſenſus motúſque hominis, eius vigore ac poteſtate regerentur. Adiunxit ad gratiam creaturæ, vt mentem ipſam diuinis informaret præceptis, & ſapientiæ inſtrueret diſciplinis, quibus & cauenda noſceret, & legenda cognoſceret. Mens igitur rectâ ratione tenet diſciplinam ſapientiæ, vt diuina ac humana cognoſcat, eruditus in lege, per quam diſcit quas ſibi ſubiicere debeat paſſiones.

Margin note a: Videtur locus, hic corruptus in ves. lib. ſic enim habent. al. hoc eſt malitiæ & ſtultitiæ, denique omnium itaque ex aliis, ab ex ſe originem ſumit: idemque ſecunda eſt. Nam aut de natur. ſuſcipitur, aut de vitiibus. Itaque aut naturalia temperat, aut vitia auferenda eſt.

De ordine ac differentiâ paſſionum: & quâ ratione temperantia quàm maximè iſtarum paſſionum reſtinguat ardorem, corporaliſque ferocitatis habenas: ac de magnis eiuſdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominibus tenendam Deus mandauit, & lex docet, vniuerſorúmque infundit affectibus.

CAP. II.

PAſſionum autem velut duces ſunt naturalis delectatio & dolor, quas ſequuntur cæteræ: Illæ enim complectuntur vniuerſas, quarum vtræque non ſolùm corporis; ſed etiam ſecundùm animam paſſiones ſunt. Et quia diximus ſubeſſe his alias paſſiones: ante delectationem concupiſcentia, poſt delectationem gratulatio eſt. Ante dolorem autem eſt timor, poſt dolorem triſtitia. Commotio autem animi communis paſſio, & delectationis & doloris eſt. Tranſcurram alias, id eſt, ſuperbiam, auaritiam, ambitionem, contentionem, inuidiam, quæ ſunt ſecundùm animam paſſiones: tranſcurram etiam inexplebilem vorandi libidinem, effuſionémque luxuriæ atque laſciuiæ, quæ vitia nexa ſunt corpori, & ſecundùm illud operantur. Meritóque temperantia qoàm maximè iſtarum paſſionum reſtinguit ardorem, quæ primùm ſobrietate atque moderamine animum temperat, mentem informat: deinde etiam deliciarum abſtinentia reſtinguit habenas corporalis ferocitatis. (Gen. 25.) Ideò Lex recidit ciborum licentiam, epularum copias, non ſolùm vt reſecaret luxuriam; verumetiam, vt inhibentis contemplatione præcepti viam tractatione rationis aperiret, quæ irritamenta gulæ cæteráſque recideret cupiditates, corporeas paſſiones motúſque cohiberet. Temperantia eſt igitur correctionis præuia, diſciplinæ magiſtra. Ab hac profectus Iacob ſanctus, primatus à fratre quos non habebat, accepit: (Gen. 39.) eiúſque prælatus aſſenſu, docuit in reliquum intemperantes proprio ſibi viles eſſe iudicio. Ab hac profectus Ioſeph, & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Denique quamuis fortis eſſet & validus; tamen tractatu rationis fulcire ſe maluit, dicens vxori domini ſui: *Si dominus meus non ſcit præter me aliquid in domo ſuâ;* (Ibidem.) *ſed omnia quæcumque habet, dedit in manus meas, neque ſubtractum eſt à me quidquam præter te, quæ vxor illius es: quomodò faciam verbum hoc malum, & peccabo coràm Deo?* Hæc eſt igitur rectæ rationis tractatio quam Græci λογισμόν nuncupant, quâ mens ſa-

pientiæ intenta ſolidatur: Pulchra enim ratio, quòd nec beneficiis Domini eſſe deberet ingratus, nec occultum poſſet eſſe peccatum, quod, Deo teſte, committeret, quē latere non poſſet: Bona igitur ratio; quæ & hoſtilē plerumque affectum exuit, & dolorem iniuriæ ſequeſtrat. Denique & in acie plerumque victorem victo mitigat, & ſeruituri mucronem retardat, & rogantem morti eripit: eò quòd ſubiectis parcere iuſta ratio perſuadet: Nam de excludendo vel mitigando iniuriæ dolore quis melior magiſter quàm Patriarcha Iacob, qui proprios coarguēs filios Simeon & Leui, ait: *Odioſum me fecistis, ità vt ſæuus videar.* Et vtique vlti fuerant ſororis iniuriam, quæ (Gen. 34) contrà inſtituta patria violato fuerat pudore temerata, nec potuit Iacob præceptor diſciplinæ, cuſtos pudoris ſtuprum probare commiſſum; ſed maluit inſolentes ratione cohiberi, ſciens quòd indignationē ratio temperare poſſet. Temperantia eſt igitur quæ reſecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit Deus dicens: *De* (Geneſ. 2.) *fructu autem ligni quod eſt in paradiſo, non edetis, neque tangetis illud, ne moriamini.* Et quia non eſt retenta, ideò tranſgreſſores virtutis egregiæ, paradiſi exules facti ſunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet, & vniuerſorum infundit affectibus. (Gen. 3.)

Quòd ſapientiam & diſciplinam doceri Scriptura teſtetur: ac de exhortatione ad ſtudium, & eius commendatione, & quòd nulli noſtram adſcribere debeamus culpam, niſi noſtræ voluntati, quā vel peccato vel iuſtitiæ ſeruimus: quòd prætereà carnem iniuſtè quaſi infirmā accuſemus, cùm affectus, non caro auctor ſit culpæ quòd deniq; conſiderandum ſit in quā parte, an peccati vel iuſtitiæ tolerabilior ſit ſeruitus, & fructus vberior.

CAP. III.

DOcere autem Dominum ſapientiam & diſciplinam Scriptura teſtatur De temperantiā in lege, de cæteris in libro Iob, in quo ſcriptū eſt: *Nonne Dominus eſt qui docet intellectū & diſciplinā?* Et in Euangelio Dominus ipſe ait: (Exod. 22. Iob. 21. Matt. 1.) *Diſcite à me quia mitis ſū & humilis corde.* Et alibi ad Diſcipulos ait: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.* Vnde autē Diſcipuli dicti? Aut quid aliud à Chriſto, niſi virtutū operū præcepta diſcebant? Denique Dauid ait: (Matth. 28.) *Venite filij! audite me, timorē Domini docebo vos.* Vtiq; timor Dei de numero virtutum eſt; quia *Initium ſapiētiæ* (Pſal. 33.) *timor Domini*, per quem adſciſcitur piæ forma doctrinæ, (Eccleſ. 1) de quā Paulus ait: *Gratias autē Deo quòd fuiſtis ſerui pec-* (Rom. 6.) *cati: ſed obedistis ex corde in eam formā doctrinæ in quā traditi eſtis: liberi autem à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ.* Doctrina igitur facit vt poſſimus peruenire ad iuſtitiam. Poteſt igitur acquiri iuſtitia, diſcendo. Intendamus igitur ſtudio in formā Euāgelicæ doctrinæ. Minimū ſtudij plerumque pro maximo habetur: In ſtudio enim ſunt omnia per quod adhibetur obedientia, quæ in vtrālibet partem propenderit, aut culpā adiungit, aut gratiā. Hæc nos in primo Adā traxit ad mortem, hæc nos in Adam ſecundo (15 q. c. 1. non eſt quod.) ad vitā vocauit. Non eſt quòd cuiquam noſtram adſcribamus † ærumnam, niſi noſtræ voluntati. Nemo tene- (al. culpā) tur ad culpam, niſi voluntate propriā deflexerit. Non habent crimen quæ inferuntur reluctantibus, voluntaria tantùm commiſſa ſequitur delictorum inuidia, quod in alios deriuemus. Voluntarium ſibi militem elegit Chriſtus, voluntarium ſeruum ſibi diabolus auctionatur. Neminem iugo ſeruitutis adſtrictum poſſidet, niſi ſe priùs peccatorum ære ei vendiderit. Quid carnem quaſi infirmam accuſamus? Membra noſtra arma ſunt iniquitatis, & arma iuſtitiæ. Vidiſti pauperem iniuriam accipientem, protexiſti eum, membra tua arma pietatis ſunt, quibus pauperem ab iniuriā vendicaſti. Vidiſti egenum, do- (Rom 6.) naſti eum muneribus, dexterā tuā mortem à tuo pectore repuliſti. Vidiſti eum qui † ducebatur ad mortem, eri- (al. damnatur.) puiſti eum, quia ſcriptū eſt: *Eripe eū qui ducitur ad mortem:* membra tua arma ſunt iuſtitiæ: ſi iniuſtè hominem (Prou. 24.) perire non paſſus es. Vidiſti mulierem, caſtigaſti corpus tuum, mortificaſti libidines, procacis meretricis oculos

G auerſatus deſeruiſti, membra tua arma ſunt caſtimoniæ. (Matt. 5) Contrà autem, ſi oculus tuus vidit mulierem ad concupiſcendum eam, aperuiſti vulnus, impreſſiſti telum corpori tuo, membra tua arma iniquitatis ſunt. Vidiſti poſſeſſionem pupillorum & paternis eos expuliſti ſedibus, tranſtuliſti terminos quos poſuerunt patres tui, (Rom. 6. Prou. 22.) membra tua arma iniquitatis ſunt. Affectus igitur, non caro auctor eſt culpæ, caro autem voluntatis miniſtra. Non ergò vendat nos voluntas noſtra. Clamat Apoſtolus: *Neſcitis quoniam cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius cui obediſtis, ſiue peccati in mortem, ſiue obeditionis in iuſtitiam?* (Rom. 6.) H Ergò ſi aut peccato ſeruimus, aut iuſtitiæ, conſideremus in quā parte ſeruitus tolerabilior, fructus vberior: Sed qui poteſt eſſe fructus in morte? *Peccati* enim *ſtipendium mors:* & ideò nullus (Ibidem.) in eo fructus eſt; ſed pudoris diſpendium: cùm ea quæ geſſimus, erubeſcimus. Seruire autem iuſtitiæ, libertas eſt. *Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus, libertus eſt* (1. Cor. 7.) *Domini. Similiter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti:* Vtraque conditio optima, eſſe ſub Chriſto, ſub quo & pretioſa ſeruitus, & glorioſa libertas. Pretioſa ſeruitus, quaſi tanti ſanguinis pretio comparata: glorioſa autem libertas, quam nulla ſeruitus culpæ, nulla peccatorum vincula conſtringunt, nulla flagitiorum onera, nulla criminum commercia degeneris nexui ſeruitutis addicunt. Diſce humilitatem, ô homo! Apoſtolici vim cognoſce magiſterij. Seruum te dicis? libertus es: liberum te iactas? ſeruus es: Nam & ille qui quaſi ſeruus redemptus eſt, libertatem habet: & iſte qui quaſi liber vocatus eſt, bonum eſt illi vt ſeruum Chriſti ſe eſſe cognoſcat, ſub quo ſeruitus tuta eſt, & libertas ſecura. Quis quaſi idiotam Paulum vel in ipſo iure aſſerit? Sciuit enim diſcernere inter libertum & liberum, & ideò non perfunctoriè; ſed propriè dixit: *Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus,* (Ibidem.) *libertus eſt Domini: ſimiliter qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti:* Reuerà enim omnes Chriſti liberti ſumus, nemo liber. Omnes enim in ſeruitute generati. Quid K ſeruili conditione arrogantiam libertatis aſſumis: Quid titulos nobilitatis vſurpas, ſeruilis hereditas! Neſcis quod te Adæ atque Euæ culpa mancipauerit ſeruituti. Neſcis quòd redemerit te Chriſtus, non emerit. *Non auro, non* (Gen. 3.) *auro, non argento redempti eſtis de vanā veſtrā conuerſatione; ſed pretioſo ſanguine agni*, clamat Apoſtolus Petrus. Ergò redemptus à Domino es, ſeruus es qui creatus (1. Pet. 1) es, ſeruus es qui redemptus es, & quaſi Domino ſeruitutem debes, & quaſi Redemptori. Nec inferiorem putes libertinitatem ſub Chriſto, quàm libertatem eſſe. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionem præſtantior eſt, ad gratiam par, aduersùs lapſum cautior, aduersùs ſuperbiam tutior. Ità libertatem accepiſti, vt meminiſſe manumiſſoris tui debeas, vt patrono tuo noueris legitimum obſequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius, qui ſub Domino regnas, & ſub patrono militas?

Quantum Dominus homini contulerit per dationem legis, & gratiæ adiunctionem: & quid lex operata ſit in homine, iuxtà ſententiam Apoſtolicam: ac de abſolutione duarum quæſtionum circà verba Apoſtoli incidentium.

CAP. IV.

M QVid autem eſt quod tibi non contulit Dominus? Legem dedit, peccatum prodidit, adiunxit gra- (Rom. 5.) tiam; Lex peccatum denuntiauit; ſed in conditione lubricā penitùs cohibere non potuit. Cognoui enim peccatum quod neſciebam. Cognoui concupiſcentiam eſſe (Rom. 7.) peccatum: & hac occaſione, peccati æra cumulata ſunt: quia peccatum quod antè per ignorantiam in me mortuum videbatur, reuixit; ego autem mortuus ſum peccati vulnere. Cognitio culpæ, quæ mihi profutura videbatur, hæc nocuit vt ſcirem quod vitare non poteram: Peccatum enim prodidit, & per bonum denuntiationis ſuæ peccati ipſius acceruauit inuidiam. Itaque ſuprà modum factum eſt peccatum mihi, quia cumulatum eſt (Ibidem.) denuntiatione mandati: Creſcit enim culpa, cùm pro-

ditur, nec cauetur. Quomodo ergò bonum mandatum A quod mihi mors eſt? Aut quomodò non eſt mihi mors, quod per bonum ſignificationis ſuæ demonſtrando peccatum, operatum eſt in me mortem? Nam certum eſt quòd mors mihi acceſſit, dum quod facio agnoſco peccatum, ſicut ipſe Dominus ait: *Si non veniſſem, & locutus non fuiſſem his, peccatum non haberent.* (*Ioan. 15. Luc. 2.*) Quid miraris igitur ſi lex quibuſdam mortì ſit, cùm mortu ſit & Domini ſalutaris aduentus, per quem redempti ſumus? Infidelis enim mortem ſibi quærit ex gratiâ; manet autem mandati gratia: Etenim ſicut cognitio venenatorum poculorum conſummatur ad diſciplinam medicinæ; ſic diuinum mandatum ad vitam æternam. Sicut autem ei B qui malè vtitur noxiis potionibus, cognitio earum in malum vertitur & periculum: & quò magis venena cognouerit, hoc ſe intelligit ampliùs periclitari: ſic forma mandati iis qui legem malè interpretantur, vel demonſtrata atque interdicta peccata vitare nō poſſunt, mortis auctor eſt. Sicut ergò bonum eſt antidotum, etiamſi imprudenti aut intemperanti non bonum: ſic bonum mandatum, etiamſi intemperanti non bonum eſt. Ergò bonum mandatum, quod alicui mors eſt. Reſponſum igitur habe primæ propoſitioni: quia poteſt eſſe bonum mandatum, quod mihi mors eſt: bonum per naturam ſalutaris præcepti, mors per intemperantiam carnis. Et quia didicimus eſſe bonum mandatum, quod mihi mors eſt, tunc diſcutiamus quomodò non ſit mihi mors, & C quomodò per bonum mihi operatum eſt mortem: Sic (*Rom. 7.*) enim propoſuit Apoſtolus: *Quòd ergo bonum eſt, mihi mors eſt: Abſit.* (*Ibidem.*) Sed peccatum, vt appareat peccatum, per bonum mihi operatum eſt mortem. Itaque ſpectemus ſingula. Mandatum vtique legis eſt; lex autem ſpiritalis eſt, cuius gratiam video, pulchritudinem laudo formam prædico, præceptum admiror: ſed quia carnalis ſum ego venundatus ſub peccato, trahor inuitus ad culpam: Etenim quaſi ſeruo culpa dominatur Itaque odi crimen, & facio. Mens odit, caro concupiſcit; ego tamen in vtraque, qui legi mente conſentio, & carne quod nolo hoc ago. Bonum ergò mandatum, cui conſentio: & mens D bona, quæ quod bonum eſt, elegit. Bona ad iudicandum; ſed infirma plerumque ad reſiſtendum: quia repugnat ei corporis appetentia, & captiuam eam trahit ad erroris illecebras. In quo periculo vnum eſt remedium, vt quem lex liberare non potuit, liberaret Dei gratia: Sic enim ſcriptum eſt: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* (*Ibidem.*) Itaque fit vt licet peccatum quod latebat, id eſt, concupiſcentia mea, quam non putabam eſſe peccatum, mortem mihi operata ſit, dum proditur, & ſupra modum facta ſit ipſum peccatum (erat enim pec- E catum, & ſi neſciebatur; ſed cognitione coaceruatum eſt, & quaſi incrementum erroris aſſumpſit. atque in naturam delicti ceſſit forma mandati) mihi tamen mors non ſit, cui promptum eſt ad Chriſtum confugere, per quem ſoluimur omni mortis periculo. Abſoluta igitur etiam ſecunda eſt propoſitio, quia mandatum mihi legis mors non eſt, etſi mortem operetur: Quòd enim conturbamur, fragilitatis eſt: quòd euadimus, Chriſti.

Quâ ratione lex non ſufficerit: ſed vlterà eum neceſſaria fuerit gratia per mortem Chriſti donata: quòdque nos etiam cum illo mori, reſurgere & verſari debeamus.

CAP. V.

(*Ibidem.*) ERgò vt ad exordia ſermonis huius reuertamur, mens bona eſt quæ habet tractationem rationis, & intendit ſapientiæ diſciplinis; ſed grauis lucta eſt ei cum mortis corpore, & plerumque rationem mentis vincit carnis illecebra. Et ideò Dominus primò legem dedit cui mens hominis ſeſe ad obtemperandum dedit, & ei ſeruire cœpit vt eſſet ſubdita: ſed caro ſubiecta non erat, quia ſapientia carnis non eſt legi ſubdita, & præceptis eius repugnabat: (*Rom. 8.*) Non enim poterat virtuti obedire, cupiditatibus dedita, & lenociniis carnalibus implicata. Ideò laborandum eſt vt teneamus Dei gratiam. Mens itaque A bona, ſi rationi intendat: ſed parùm perfecta, niſi habeat gubernacula Chriſti. Venit enim Dominus Ieſus, qui noſtras paſſiones Cruci ſuæ affigeret, peccata donaret: *in cuius morte iuſtificati ſumus, vt totus mundus eius mundaretur ſanguine.* (*Rom. 6*) Denique in morte ipſius baptizamur. Si igitur in ipſius morte dimittuntur nobis peccata, etiā peccatorum nobis paſſiones in illius morte moriantur, illius crucis clauis affixæ teneantur. Si in illius morte mortui ſumus, quid iterùm tamquàm viuentes ad ea quæ ſunt mundi reuocamur? Quid nobis cum elementis huius mundi? Quid cum cupiditatibus? Quid cum luxuriâ (*Coloſſ. 2*) atque laſciuiâ quibus cum Chriſto mortui ſumus? Quòd B ſi ſimus in Chriſto mortui, in Chriſto reſurreximus: cum (*Coloſſ. 3*) Chriſto igitur verſemur, cum Chriſto ſuperiora quæ ſunt, (*Coloſſ. 3*) non quæ corruptibilia & terrena quæramus. Chriſtus reſurgens à mortuis, veterē hominem affixum reliquit, nouum reſuſcitauit. Chriſtus mortuus eſt, vt & nos peccato moreremur, Deo reſurgeremus. Mortua eſt caro (*Rom. 6*) noſtra, quid iterùm peccato reuiuiſcit? quid iterùm pec- (*Galat. 6*) cato obedit? quid iterùm peccatum regnat in mortuis, (*Rom. 8*) cùm mors finis peccati ſit? Mortui ſumus carne, renouati ſumus ſpiritu. Spiritu ambulemus, qui ſpiritum Chriſti accepimus. Si autem ſpiritus Chriſti in nobis, ergò ſit nobis caro mortua propter peccatum; ſpiritus verò viuat propter iuſtificationem. Sic quod erat impoſſibile legi, (*Coloſſ. 2*) ſolutum eſt, ſi in ſpiritu ambulemus Si paſſiones ſepe- C liuimus, ſi crucem huius corporis non reſoluamus. Sic chirographum peccati quod deletum eſt in cruce Chriſti, non reſcribemus, ſi veteris hominis amictū quem exuimus, non induamus: Scriptum eſt enim in Canticis *Exui* (*Cant. 5*) *tunicam meam, quomodò induā eam? lani pedes meos, quomodò inquinabo eos?* Mortificata igitur nobis ſunt corporis membra? cur eius pullulant vitia? Ideò lex non præua- (*Hebr. 10.*) luit, quia carnem non mortificauit. Ideò quaſi vmbra præteriit, non colorauit. Ideò etiam obumbrauit nos à ſole iuſtitiæ, quia coacervauit crimina, † non deleuit. (*al. Ergo & obumbrat.*)

Quid profuerit Legis promulgatio: quantum etiam vtilitatis atque conſolationis homini attulerit gratia, & pignus charitatis Chriſti: cum incitatione ad repenſionem obſequij pro tantis beneficiis debiti, eorumdémque beneficiorum conſolatiuâ inductione.

CAP. VI.

D QVid igitur opus erat vt lex promulgaretur, ſi profutura non erat? Habebamus iam legē naturæ, erat (*Rom. 2.*) vnuſquiſque ſibi lex, qui opus legis ſcriptum habebat in corde ſuo. Illam non tenuimus: cur addebatur ei altera, E in cuius operibus caro non poſſet iuſtificari? Acceſſit (*Rom. 3*) vinculum, non ſolutio: addita eſt peccatorum agnitio, non remiſſio. Peccauimus omnes qui poteramus excuſationem prætendere per ignorantiam: os obſtructum eſt omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi confiteri quod (*Pſal. 31*) negabam, cœpi delictum meum *cognoſcere, & iniuſtitiam non operire, cœpi pronunciare aduersùs me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietates cordis mei: Sed & illud mihi prodeſt, quòd non iuſtificamur ex operibus legis. Non habeo igitur vnde gloriari in operibus meis poſſim, non habeo vnde me iactē, & ideò gloriabor in Chriſto. Nō gloriabor quia iuſtus ſum; ſed gloriabor quia redemptus ſum. Gloriabor non quia vacuus F peccati ſum; ſed quia mihi remiſſa ſunt peccata. Nō glo- (*Rom. 4*) riabor quia profui, neque quia profuit mihi quiſquā; ſed (*1. Ioan. 2.*) quia pro me aduocatus apud Patrē Chriſtus eſt; ſed quia (*Galat. 4.*) pro me Chriſti ſanguis effuſus eſt. Facta eſt mihi culpa mea merces redemptionis, per quam mihi Chriſtus aduenit. Propter me Chriſtus mortē guſtauit. Fructuoſior culpa quàm innocentia. Innocentia arrogantem me fecerat, culpa ſubiectū reddidit. Habes igitur quibus ratio profuit tibi legis: Sed dicis quia per legem ſuperabunda- (*Rom. 5*) uit peccatum. Sed vbi ſuperabundauit peccatum, ſuper- (*Rom. 6*) abundauit & gratia. Mortuus es peccato, homo? ergò lex iam non obeſt. Reſurgis per gratiā, ergò lex profuit; quia acquiſiuit gratiam Accepiſti etiam pignus Chriſti chari-

1\. Ioan. 2. tatis, quoniam qui pro te mortuus eſt, aduocatus eſt tibi, A
& ſanguinis ſui mercem † te ſeruat, & qui peccatorē re-
al. te-ſeruat. conciliauit Patri, multò magis commendat innocentem,
Rom. 5. & tuetur ſubditum, quia ſcis innoxiū. Tanti igitur bene-
ficij debitor non rependes obſequium? Heredem te fe-
Rom. 8. cit, coheredem te fecit, heredem Dei, coheredem Chri-
ſti: ſpiritum tibi adoptionis infudit. Nomera hæc, & ad-
iunge non tam ad debiti nexum, quàm ad muneris acce-
Ibidem. pti conſeruationem. Coheres Chriſti es, ſi compatiare, ſi
commoriare, ſi conſepeliare cum Chriſto. Suſcipe paſ-
ſiones eius, vt ſuprà paſſiones cum eodem eſſe merearis.
Vide quomodò tibi peccata ſuperiora donauit, vt nihil
faceret obeſſe quod peccâſti. Vide quomodò te hortatur
ne amittas quod accepiſti. Breuis huius laboris eſt meta, B
& corona fructus perpetui: tolerabilis paſſio, merces
inæſtimabilis: Quid enim te angit? An ignobilitatis ab-
iectio? Sed erit tibi in futurum glorioſa nobilitas deuo-
tionis ac fidei. Num cenſus tenuior, victus anguſtior? Sed
erunt tibi diuitiæ remunerationis æternæ, in quibus rei
vllius egere non poſſis. Num amiſſio filiorum? Recipies
perpetuos, quos ſuſceperas temporales, & dicetur de te:
Eſaia 31. *Beatus qui habet ſemen in Sion, & domeſticos in Hieru-*
Rom. 8. *ſalem? Indigna paſſiones ſunt huius temporis ad futuram*
gloriam. Scriptura tibi dicit. Adde quia vita beata his ad-
uerſis ſecularium moleſtiarum aut paſſionū corporalium
non minuitur; ſed magis probatur. Adde quòd vel patri-
monij damna non ſentit, vel neceſſitudinum forti mente C
abſcondit diſpendia, abſorbet dolorem. Adde quia neſ-
Ibidem. cit naufragia, qui ſēper in portu tranquillitatis eſt: Quid
illud, quòd labor tibi communis eſt cum omni creaturâ?
quia propter te mundus ipſe ſeruitutem tolerat corrup-
tionis? quia cum Sanctis tibi laboris huius & expecta-
Ibidem. tionis commune conſortium eſt? Sol occaſum ſuum re-
cognoſcit, luna defectum, errorem ſtellarum lumina,
dum totius corporis noſtri expectatur redemptio. Sed
vereris dubios vitæ anfractus, & aduerſarij inſidias, cùm
habeas auxilium Dei; habeas tantam eius dignationem,
vt Filio proprio pro te non pepercerit: Pulchro verbo vſa
a. v. c. qui morti ſe totum obtulit quod in plenitudine diuinitatis nihil ipſe amiſit & te redemit. eſt Scriptura, vt Dei Patris ergà te pium propoſitum D
declararet qui ſe morti pro te totum obtulit. Quod in
Patre fuit, nihil ſibi ipſe reliquit: totum pro te obtulit,
quod in plenitudine diuinitatis non amiſit, & ipſe te re-
demit. Conſidera affectum patrium. Quod pietatis eſt,
quaſi morituri Filij ſuſcepit periculum, quaſi orbitatis
hauſit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis.
Tantum fuit Domino ſtudium, tuæ ſalutis, vt propemo-
dùm de ſuo periclitaretur, dum te lucraretur. Ille pro-
pter te diſpendia noſtra ſuſcepit, vt te diuinis inſereret,
cæleſtibus conſecraret. Mirè etiam addidit: *Pro nobis*
Eſa. 53. *omnibus tradidit illum:* vt oſtenderet quòd ità omnes di-
ligat vt dilectiſſimum ſibi Filium pro ſingulis traderet. E
Pro quibus igitur quod ſuper omnia eſt dedit, poteſt fie-
ri vt non in illo vniuerſa donauerit? Nihil enim excepit,
qui omnium conceſſit auctorem. Nihil eſt igitur quod
negari poſſe nobis vereamur, nihil eſt in quo de munifi-
centiæ diuinæ diffidere perſeuerantiâ debeamus, cuius
fuit tam diuturna & iugis vbertas, vt primò prædeſtina-
Rom. 8. ret, deinde vocaret: & quos vocaret, hos & iuſtificaret:
& quos iuſtificaret, hos & clarificaret. Poterit deſerere
quos tantis beneficiis ſuis vſque ad præmia proſequutus
eſt? Inter tot beneficia Dei num metuendæ ſunt aliquæ
accuſatoris inſidiæ? Sed quis audeat accuſare quos ele-
ctos diuino cernit iudicio? Num Deus Pater ipſe qui
contulit, poteſt dona ſua reſcindere: & quos adoptione F
ſuſcepit, eos à paterni affectus gratiâ relegare? Sed me-
Ioan. 5. tus eſt ne iudex ſeuerior ſit. Conſidera quem iudicem
habeas. Nempe Chriſto dedit Pater omne iudicium. Po-
terit te ergò ille damnare, quem redemit à morte, pro
quo ſe obtulit, cuius vitam ſuæ mortis mercedem eſſe
Pſal. 29. cognoſcit? Nonne dicet: *Quæ vtilitatis in ſanguine meo,*
ſi damno quem ipſe ſaluaui? Deinde conſideras iudicem,
non conſideras aduocatum? Poteſt iſte ſæuiorem ferre
Rom. 8. ſententiam, qui interpellare non deſinit vt paternæ re-
conciliationis in nos conferatur gratia?

A *Qualis in nobis debeat eſſe Chriſti charitas, & quòd nulla*
aduerſa corporis vitæ beatæ munus imminuunt, quòd-
que in ſe habeat remunerationem ſuam qui Chriſtum ſic
ſequitur, ut beatus ſit: quòd etiam ſit beata vita in ho-
minibus, in quibus fuerit vita perfecta: & quæ ſit vita
perfecta: quid denique vir perfectus quærat, ac illi con-
ueniat.

CAP. VII.

SEd etſi qua imminerent grauia, nequaquàm nos à Ibidem.
Chriſto ſeparare deberent. Cur non pro illo non etiā
dura & acerba toleremus, qui pro nobis tam indigna ſuſ-
cepit? Ideòque debet in nobis eſſe charitas, vt nullis pe-
B riculis reuocemur à Chriſto: Scriptum eſt enim: *Aqua* Cant. 8.
multa non poterit extinguere charitatem, & flumina non Pſ. 124.
concludent eam, quia torrentem tranſit anima diligentis.
Nulla tempeſtas, nullum profundum periculum, nullus
terror mortis aut pœnæ vim charitatis imminuit: In his
enim probamur, in his beata vita eſt, etiamſi multis pe-
riculis inundetur. Non enim frangitur Sapiens doloribus
corporis, nec vexatur incōmodis; ſed etiam in ærumnis
beatus manet: Neque enim aduerſa corporis vitæ beatæ
munus imminuunt, neque de eius ſuauitate aliquid deli-
bant, quia nō in delectatione corporis vitæ beatitudo eſt;
ſed in conſcientiâ purâ ab omni labe peccati, & in eius
mente qui cognoſcit quia quod bonum eſt, hoc delectat;
C etiamſi aſperum ſit: quod autem indecorum etiamſi ſua-
ue, non mulcet. Ergò cauſa bene viuendi, non delectatio
corporalis; ſed mentis prudentia eſt: non caro, quæ ſub-
iecta eſt paſſioni; ſed mens, quę iudicat: quia nihil melius
delectat quàm conſiliorum honeſtas & operum pulchri-
tudo. Ea igitur beatæ interpres eſt vitæ: Melior eſt enim
prudentia vel ratio arbitra paſſionis, quàm paſſio; præ-
ſtantiúſque quod iudicat, quàm quod iudicio ſubiectum
eſt: Neque enim fieri poteſt vt ratione ſit melius, quod
eſt irrationabile. Habet ergò in ſe remunerationem ſuā
qui ſequitur Ieſum, & in ſuo affectu præmium; etiamſi
dura ſuſtineat. *b* beatus tamen eſt ſuis moribus, beatus b v. c. Pignorum & gratiam illudens fuit.
D ipſis periculis, ſicut Dominus definiuit, dicens: *Beati qui*
perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Eſt ergò beata
vita in hominibus; ſed in his ſcilicet in quibus fuerit per- Matt. 5.
fecta vita. Perfecta autem vita non ſenſibilis iſta; ſed il-
la rationabilis, ſecundùm tractationem rationis, & men-
tis viuacitatem: in quo non eſt portio hominis; ſed per-
fectio quæ non tam eſt in conditione hominis, quàm in
operatione: Ea enim beatū facit. Huic igitur viro quid eſt
bonum, niſi ipſe ſibi qui habent: Et adeſt ei hoc bonum,
& cauſa ei erit futurum bonorum. De hoc bono dixit Sa-
lomon: *Bibe aquam de tuis vaſis: & de puteorum tuo-* Prou. 5.
rum fontibus. Supereffluant tibi aquæ de tuo fonte, in tuas
autem plateas diſcurrant. Sint tibi ſoli conſtituta, & ne-
E *mo alienus particeps ſit tibi. Fons aquæ tuæ ſit tibi † pro-* al. propriùs.
prius. Vtere igitur interno bono tuo. Teſtimonium au-
tem boni huius maximum, quoniam qui habet, alia non
requirit. Quid enim requirat, qui inferiora deſpicit? Præ-
ſtantiſſimo autem inhæreat, ſicut ſcriptum eſt. *Ceruus* Ibidem.
amicitiæ & pullus equi gratiarum † conuerſetur tecum. al. confabuletur tibi.
Amicitia autem præcedat te, & vnà ſit tecum in omni
tempore: Bona enim virtutum amicitia, ſummi bona
boni charitas. Nihil itaque aliud quærit perfectus ille,
niſi ſolum & præclarum bonum. Vnde & dicit: *Vnam* Pſ. 26.
petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Do-
mini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationem Do-
F *mini.* Neque verò eum tamquàm anguſtum inopémque
faſtidias, quia vnius hominis velut ſolitariâ ſocietate con-
tentus ſit. Huius enim amicitiâ circumdatus plurimus
erit: Abundat enim huiuſmodi viro ad beatitudinem al. expectat.
& ad poſſeſſionem boni, & ideò nihil aliud deſiderat: c v. c. reconciliet interiorem Deo hominem atque exteriorē, et fiat, &c.
Nihil enim quaſi nouum † expetit, qui omnia habet:
Nihil eſt enim boni quod non habeat, nec de ſuper-
fluis delectatur; ſed neceſſariis, & eo ipſo neceſſario
quod non ſibi; ſed carni adhærenti ſibi neceſſarium ſit,
idque indulget quod ab interioris hominis propoſito
non diſcrepet, quod faciat vtraque vnum, & recon-
ciliet exteriorem hominem *c* iuxtà atque interiorem Epheſ. 2.

Deo, vt ſit in vtróque vnus ſpiritus. Huius igitur pro- A poſiti vir nec diſpendiis minuitur, nec aduerſis frangitur, nec repagulis inhibetur, nec ſuorum amiſſionibus mœſtificatur. Ad eorum informationem dicit Apoſtolus: 1. Theſ. 4. *Nolumus autem ignorare vos, fratres! de dormientibus, vt non triſtes ſitis, ſicut & cæteri qui ſpem non habent:* Solatur enim ſe reſurrectionis fide, & futuræ remunerationis gratiâ, nec recipit eâ mente mœſtitiam quâ adhæret 2. Cor. 7. Deo, & diuinæ præſentiæ voluptate lætatur. Qui autem contriſtatur his, non ſecundùm Deum contriſtatur. Quod autem non ſecundùm Deum, hoc plenum ſtultitiæ. A perfecto igitur abeſt huius mundi triſtitia, quæ non ſecundùm Deum, & omnis ſollicitudo corporalis ærumnæ. Huiuſmodi enim inductioni mentis atq; ſub- B ſtantiæ non annumeratur habitudo corporis, & quidā exterioris viua naturæ, cùm ſimul aduersùs delicias corporis fragilitatémque ipſam naturæ, orbitatis diſpendia, contumelias, inuictus animus vniformem debeat ſeruare conſtantiam, vt corpus ipſum ſcindat, ſenſúſque exuat carnis, qui beatitudinis palmam habere deſiderat, cuius fructus non in vnius portione ſit; ſed in plurimarum, &, ſi fieri poteſt, in omnium ſit virtutū conſortio. Neſcit igitur perfectus incommoda huius corporis, aut aduerſa mundi, neque ſentit, qui alienam ab huiuſmodi metu, ne occidant, animam gerit: Non e- C nim vita perfectior, ſi his careat, definitur; ſed ſi iſta cōtemnat. Nam ſi iſta definiretur, vt ea eſſet beata vita, quæ ab huiuſmodi caſibus expers vacuáque reperiri poſſet: vtique his accedētibus non poſſet beatus aliquis definiri. Ea igitur ſequeſtrata ſunt, & hoc ſolum in æſtimatione beatæ vitæ eſt requiſitum, vt non in aliis; ſed in poſſeſſione veri boni eius definitio teneretur, quoniam qui id habet, deſpuit cætera, nec requirit.

Quòd quamuis Sapiens delectetur ſanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus ſi illa amittat, & quòd nulla aduerſa intolerabiliter ferat: cum expoſitione eorum quæ ad formam iuſti viri requiruntur.

CAP. VIII.

QVæro nunc, vtrùm Sapiens delectetur ſanitate corporis? Negare non poſſumus quòd delectetur ſecundùm naturam, & libentiùs accipiat non dolere aliquid quàm dolere, niſi fortè pro Chriſto: pro quo, ſi cauſa poſcat, & debilitatē corporis promptè accipiat, & totum corpus ſuum morti offerat. Idem tamen etiam præter cauſam fidei atque iuſtitiæ, ſi deſit ſanitas, non afficiatur animo, neque frangatur dolore corporis, qui ſe poteſt virtutum perfectione ſolari. Quæro etiam, vtrùm delectetur liberis. Quis iſtud abnuat? Neq; enim durus & ferreus; ſed perfectus quæritur. Tamen & ſi amittat liberos, non ideò minùs beatus, qui non ideò E minùs perfectus: Quod enim perfectum, beatum. Quin etiam ſi aduerſa tolerer, quàm ſi ſecundis affluat, magis ſolet huiuſmodi videri perfectus: quamuis neque ſi deſint, neque ſi adſint externa commoda, aut læta corporis, decedere quidquā virtuti ſoleat, vel ſuccedere: Sed pleriſque tam laudi fuit toleraſſe aduerſa fortiter, quàm non incidiſſe. Verùm hæc ſpecie æſtimantur, non pondere. Illud profundum puto, virum iuſtum nihil velle, niſi illud ſolum & præclarum bonum, huic ſoli intendere, hoc vnum in bonis ducere, non aliud cum illo; ſed ſolum ipſum ſemper deſiderare, hoc delectari: cui ſi aliud adiungatur quod delectet eum, vt eſt filiorum ſuauitas, non illud amittitur; ſed iſtud adiungitur: Non e- F nim minuunt beatitudinem, quæ augere non poſſunt: quia plenum illud & inuiolabile manet, in quod anima al. induit. ſeſe † induit, & cui ſe inſerit & infudit. Manet ſemper inter aduerſa & delectabilia perfecta virtus; neque aduerſa de perfectione eius quidquā minuunt, neque delectabilia adiūgunt perfectioni: Quid enim eſt quod is qui ad ſummum aſcendit, aut damni de caducis ſentiat, aut commoditatis? Neque verò (quod grauiſſimū apud pleróſque habetur) ſe miſerum putabit, ſi in captiuitatem vel ipſe veniat, vel eius filij: Non enim intolerabiliter feret quod habet natura, vel quod videtur Domi-

A no. Denique Ioſias dixit: *Bonum verbum quod locutus eſt Dominus: Et, dixit: Fiat pax & fides in diebus meis.* Non 4. Reg. 20. vtique iuſtus iſte Ezechias in filios deflexiſſe ærumnā captiuitatis gratulabatur; ſed voluntati Domini obuiare non poterat, & ideò mandata eius æquanimiter ſuſcipiebat vt ſeruulus. Accedit illud, quòd æſtimare po- Hier. 40. terat poſſe & in captiuitate meritum eminere virtutis. Dan 1. Neque enim minùs beatus Hieremias in captiuitate, 1. Eſd. minùs etiam Daniel, minùs Eſdras, minùs beati Ana- Dan 3. nias, Azarias, & Miſael, quàm ſi in captiuitatem non incidiſſent: cùm ideò in captiuitatem ducti ſint, vt populo & præſentia in captiuitate ſolatia, & ſpem euadendæ captiuitatis afferrent: Perfecti enim eſt viri, com- B munitatem naturæ ſuſtentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec ſuccumbere iis quæ pleriſque terribilia, & formidoloſa videntur; ſed quaſi fortem nihil ē grauiſſimorum caſuum ſuſtinere incurſus, conflictus ſubiter & quaſi prouidū gubernatorem nauim in tempeſtate regere, atque occurrendo inſurgentibus fluctibus, magis vitare naufragium, ſulcando vndas, quàm declinando. Non iſte in perſecutione pauidus, non in tormentis mollior, ne torquentem exaſperet: ſed quaſi athleta fortis, qui repercutiat verberantē, ſi non cædis, certè ſermonis flagello: qui metuenda multis tormenta C deſpiciat, dicens: *Sagittæ infantium factæ ſunt plagæ eorū.* Pſal. 36 qui etiam grauiſſimo licet dolore luctetur, nec ſe miſerabilē præbeat; ſed oſtendat tanquàm in laternā lumen, etiam inter aſperas procellas & grauiſſimus flatus ſuā lucere, nec extingui poſſe animi virtutem. Non iſte in ſuorum iniuriis mollis, nec de ſepulchro ſollicitus ſui corporis, cui ſciat cœlum deberi, non in captiuitate eiusdē plebis abiectior; ſed ſicut Iudex ſeuerus, infideliū perfidiam erroréſque condemnās vt Daniel, qui ſacer- Dan. 14 dotum furta prodebat, & ſuperſtitiones eorum redarguebat, oſtendens nullā veritate ſubnixas; ſed fraudibus adumbratas. Talis vir poſtremò eſt perfectus, qui D omnes velit bene agere, nihilque cuiquā accidere mali: & ſi præter voluntatem eius acciderit; ipſa tamen de propriā virtute nihil amittit. Sed fortè aliquis putet ægritudinem atque imbecillitatem corporis impedimēto eſſe ad perfectionis munus implendum, eò quòd non poſſint ad opera manuum factaque procedere. Verùm ea ſibi Iuſtus impedimento eſſe non ſentiet, immò etiā eum qui ea miſerabiliter defleat, corripiet, & quaſi ignauum arguet, quòd plus in corporis vſu, quàm in animi virtute conſtituat, quòd ea quibus ſeruiat, deſideret, cùm habeat quod aliis magis poſſit iubere: quòd in paupertate ingemiſcat, qui poſſit ſuprà mundi opes eſſe (*Fidelis enim totus mundus diuitiarum eſt*) quòd igno- Prou. 17 bilitatem defleat, qui debeat deſpicere regias poteſta- E tes, diuitibus & potentibus imperare (hæc enim vita Iuſti) qui etiam quas habeat facultates, communes æſtimare debeat; immò etiam in opibus diuidere, diſpenſare pauperibus, recidere voluptates proprias, tenuare ſumptum, adhibere parſimoniam temperantiæ, ſobrietatem tenere in proſperis, patientiam in aduerſis, in dolore tolerantiam, magnanimitatem in periculis, ſanitatis perpetuæ vota neſcire, mortis imminentis terrore non concuti, neque eum præſtantiorem putare, cui ſecundùm naturam liberi, propinqui, ſalubritas, lætitia, affluentia redundauerit, quàm cui illa defuerint: neque exterius ſæculi; ſed virtutis domeſticæ merito penſare. Illam quoque formam Iuſti eſſe quis abnuat, vt nihil F metuat, nihil reformidet, niſi virtutis diſpendia, aliorúmque vanas formidines comprimat, quas habeant de periculorum ſollicitudine, mortis timore, corporis infirmitate, vt doceat diſſolui corpore, & eſſe cum Chri- Philip. 1. ſto multò melius, vt oſtēdat, quia operationes non impediuntur debilitatibus corporis; ſed augentur, neque ſplendore generis, aut propinquorum ſubſidiis, aut opibus; ſed bono commendantur affectu: Neque enim minus B. Helias quàm Moyſes, cùm alter ſibi indigus, melote vili, ſine filiis, ſine ſumptu ſine comite: alter populi ductor, lætus ſobole, ſuccinctus potentiā diuer- Matth. 17. ſu genere meritum æquale fundauerint, ſicut in Euan-

gelio declaratum eſt, quando cum Domino Ieſu in re- G ſurrectionis gloriâ refulſerunt: Videtur enim parê his quaſi paribus gloriæ ſuæ teſtibus dediſſe mercedem. Nec minus beatus Eliſæus quàm Dauid, cùm alter regibus ſubditus, alter regali poteſtate præditus, Propheticæ ſanctificationis haud diſparê ſint adepti gratiam: Quid enim deeſt ei qui illud bonû poſſidet, & habet ſibi ſemper comitem ſociámque virtutem? In quo ſtatu non potentiſſimus? In quâ paupertate non diues? In quâ generis ignobilitate non clarus? In quo otio non laborioſus? In quâ debilitate non vegetus? In quâ infirmitate non fortis? In quâ ſomni quiete non feriatus, quem etiam quieſcentem virtus propria non relinquit? In quâ ſolitudine non ſtipatus, quem vita beata circumdat, quem veſtit gratia, quem gloriæ amictus illuſtrat? Non minùs etiam otioſus quàm cùm operatur beatus, nec mi- H nùs dormiens, quàm vigilans glorioſus: quia non minùs dormiês, quàm cùm vigilat, incolumis & ſanus eſt.

Quando autem feriatus videri poteſt, cuius mens ſemper operatur? Quando autem ſolus qui cum illo ſemper bonus eſt, de quo ait Propheta: *Replebimur in bonis domus tuæ*? Quando abiectus, cuius conuerſatio eſt in cælo? Quando non decorus, qui ad illius decori & ſolius boni ſe conformat ſimilitudinem: qui etiamſi membris ſolutus ſit, tamen mente ſe erigat? Et tamquàm ille qui citharâ canere ſolitus, ſi eam diſſipatam reſolutis neruis & confractam viderit, & vſum eius interruptum, abiiciat eam, atque eius numeros non requirat; ſed voce ipſe ſe mulceat: ità & iſte citharam corporis ſui otioſam iacere patietur, corde ſe oblectabit, bonæ conſcientiæ recordatione mulcebit, diuinis oraculis & ſcriptis propheticis alleuiabit, ſuaue illud & iucundum animo tenens, mente complectens, cui nihil triſte poſſit accidere cùm ſemper ei diuinæ præſentiæ aſpiret gratia, & ipſe ſibi adſit ſumma animi tranquillitate perfuſus.

S. AMBROSII DE IACOB ET VITA BEATA LIBRI PRIMI FINIS.

Summarium ſecundi Libri de Iacob & Vitâ beatâ.

A cap. I. vſque ad cap. III. Iacob Patriarchæ explicantur geſta, quæ in cap. XXVII. Lib. Geneſ. continentur.

In cap. IV. notantur pauca quædam ex cap. XXVIII. XXIX. & XXX. Lib. Geneſ.

In cap. V. quædam alia ex cap. XXXI. eiuſdem Libri.

In cap. VI. obſeruantur nonnulla loca; ſed præcipua ex cap. XXXII. & XXXIII. eiuſdem Libri.

A cap. VII. vſque ad finem libri ſuper quibuſdam verbis cap. XXXIV. & XXXV. dicti Libri commendatur vita & finis Iacob Patriarchæ.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

1. *Poſt continuationem huius Libri ad ſuperiorem, docet quemadmodùm Iacob beatus fuerit, etiam cùm patriam relinqueret: ac de definitione Beati, & ex hoc quòd ſancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatudinis ſpectant, defuerit.*
2. *De excuſatione parentum ſancti Iacob quòd iuniorem filium ſeniori prætulerint, ſimúlque de cautelâ parentum circà filios obſeruandâ: & quali affectu Iſaac & Rebecca de filiis certauerint: quâ ratione etiam Iacob vicerit: ac de commendabili myſterio eorum quæ circà benedictionem ipſius facta ſunt.*
3. *Quid ſignificet quòd celebratâ benedictione, poſteà ſenior frater aduenerit, & vt ipſe benediceretur, cogendo elicuerit & impetrauerit: cur præterea eâ conditione, vt fratri ſuo ſeruiret. Comminatur Eſaü, vt Iacob fratrem ſuum occideret: ſed mater prouidit, ne parricidium ſequeretur.*
4. *De profectione Iacob in Meſopotamiam ad Laban: de Angelorum apparitione; & Iacob ditatione.*
5. *Iacob diuinâ iuſſione in terram ſuam reuertitur, ob inuidiam Laban, & filiorum eius; qualis prætereà vir iuſtus eſſe debeat, ſi inuidia fuerit exorta, indicatur: quid denique ſignificet inquiſitio Laban, & nihil ſui apud Iacob inuentio: & ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione.*
6. *Quid ſignificet quòd proficiſcenti Iacob Angeli Dei occurrerint: quid ſibi etiam velit quòd ipſe fratri occurrens ſepties in terrâ adorauerit: quid prætereà quòd petiturus à fratre concordiam, in caſtris dormiuerit: quid denique lucta, & eius claudicatio deſignent.*
7. *De vindictâ filiorum Iacob contrà alienigenas, ob Dinæ deflorationem, & ipſius Iacob manſuetudine: & de reſponſo diuino ei facto, vt exurgeret & aſcenderet Bethel.*
8. *De commendabili ſancti Iacob ſenectute, futurarúmque ac dubiarum rerum, finis quoque vitæ ſuæ prænidentiâ, atque agendorum diſpoſitione.*
9. *Quâ ratione ſanctus Iacob cùm in ipſis mortis eſſet diebus, meritò prædicandus fuerit beatus: ac de multiplici eius laude, præſertim in Patriarcharum benedictione: quòd prætereà neque Ioſeph, neque Eſaias, neque Hieremias, neque Daniel, neq; mater Machabæorum cum filiis negandi ſunt fuiſſe beati, licet grauia ſuſtinuerint ſupplicia.*
10. *Quantæ laudis fuerit Sacerdotum Sacerdos Eleazarus in ſuppliciorum conſtanti toleratione: quódque ideò non minùs; ſed magis fuerit beatus.*
11. *De admirabili patientia ac fortitudine ſeptem fratrum Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui ſuis ſuppliciis meritum beatæ vitæ acquiſierunt.*
12. *De ſingulari beatæ illius matris ſeptem filiorum commendatione.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE IACOB ET VITA BEATA, LIBER SECVNDVS.

Geneſis Cap. XXVII.

FActum eſt autem cùm ſenuiſſet Iſaac, hebetati ſunt oculi eius ad videndum: & vocauit Eſaü filium ſuum ſeniorem, & dixit: Fili? Et dixit: Ecce ego. Et dixit: Ecce conſenui, & non ſcio diem mortis meæ: nūc ergò ſume apparatū tuum, & pharetram, & arcū, & egredere in agrū: & venare mihi venationē, & fac mihi edulia, ſicut amo ego, & affer mihi vt comedā, & benedicat tibi anima mea, antequàm moriar ego. Rebecca autem audiuit loquētē Iſaac ad Eſaü filium ſuum. Abiit autem Eſaü in agrum, ad venandū venationem patri ſuo. Et Rebecca dixit ad Iacob filium ſuum iuniorē: Vide, ego audiui loquentē patrem tuum ad Eſaü fratrem tuum, & dicentem: Venare mihi venationem, & fac mihi edulia, & comedēs benedicam tibi coràm Domino. Nunc ergò, fili mi, audi me, ſicut ego tibi præcipio: & abiens ad oues, accipe mihi inde duos hœdos teneros & pulchros, vt faciā edulia patri tuo, ſicut amat: & inferes patri tuo, vt comedat, & benedicat tibi pater tuus, antequàm moriatur. Dixit autem Iacob ad Rebeccam matrē ſuam: Eſt frater meus vir piloſus; ego autem vir lenis: ne fortè ergò attrectet me pater meus, & ego coràm eo ſicut deſpiciens, & inducam ſuper me maledictionem, & non benedictionem. Dixit autem ei mater: Super me maledictio tua, fili: ſolùm exaudi vocem meam, & pergens, affer mihi. Abiens autem accepit, & attulit matri. Et fecit mater eius edulia, ſicut amabat pater eius. Et accipiens Rebecca ſtolam Eſaü filij ſui ſenioris pulchram, quæ erat apud ipſam in domo, induit eam Iacob filium ſuum iuniorem & pelles hœdorum circumpoſuit circùm brachia eius, & circà nuda colli eius: & dedit edulia & panes quos fecit, in manus Iacob filij ſui: & intulit patri ſuo & dixit: Pater? Ille autem dixit: Ecce ego. Qui es tu, fili? Et dixit Iacob patri ſuo: Ego Eſaü primogenitus tuus, feci ſicut locutus es mihi: ſurgens ſede, & comede de venatione meâ, vt benedicat mihi anima tua. Dixit autem Iſaac filio ſuo: Quid hoc, quod tam citò inueniſti? fili? Ille autem dixit: Quod tradidit Dominus Deus tuus coràm me. Dixit autem Iſaac Iacob: Accede ad me, & contrectabo te, fili: ſi tu es filius meus Eſaü, an non. Appropinquauit autem Iacob ad Iſaac patrem ſuum: & cōtrectauit eū & dixit: Ipſa quidem vox, vox Iacob: at manus, manus Eſaü. Et non cognouit eum: erāt enim manus eius ſicut manus Eſaü fratris eius, piloſæ. Et benedixit ei: & dixit: Tu es filius meus Eſaü? Ille autem dixit: Ego. Et dixit: Affer mihi, & comedam de venatione tuâ, fili, vt benedicat tibi anima mea. Et attulit ei, & comedit: & obtulit ei vinum, & bibit. Et dixit ei pater eius Iſaac: Accede ad me, & oſculare me, fili? Et appropinquans oſculatus eſt eum: &
A odoratus eſt odorem veſtimentorum eius, & benedixit ei, dicens: Ecce odor filij mei tamquàm odor agri pleni, cui benedixit Dominus: Det tibi Deus de rore cœli, & ab vbertate terræ abundantiam frumenti & vini. Et ſeruiant tibi gentes, & adorent te Principes: eſto dominus fratris tui, & adorent te filij patris tui. Qui maledixerit tibi, maledictus erit: at benedicens tibi, benedictus. Et factum eſt poſtquàm ceſſauit Iſaac benedicens Iacob filio ſuo: & vt egreſſus eſt Iacob à facie Iſaac patris ſui, Eſaü frater eius venit de venatione, & fecit & ipſe edulia, &
B obtulit patri ſuo, & dixit: Surgat pater meus, & comedat de venatione filij ſui, vt benedicat mihi anima tua. Et dixit illi Iſaac pater eius: Quis es tu? Ille autem dixit: Ego ſum filius tuus primogenitus Eſaü. Expauit autem Iſaac ſtupore magno valdè, & dixit: Quis igitur, qui venatus eſt mihi venationem, & intulit mihi, & comedi de omnibus, antequàm tu venires, & benedixi ei, & benedictus erit? Factum eſt autem quando audiuit Eſaü verba Iſaac patris ſui, & clamauit voce magnâ & amarâ valde, & ait: Benedic & mihi, pater? Ait autem illi Iſaac:
C Frater tuus veniens cum dolo, accepit benedictionem tuam. Et dixit: Iuſte vocatum eſt nomen eius Iacob: ſupplantauit enim me iam ſecundò, & primogenita mea tulit, & nunc accepit benedictionem meam; Et dixit Eſaü patri ſuo: Non relicta eſt mihi benedictio? pater? Reſpondens autem Iſaac, dixit Eſaü: Si dominum illum feci tuum, & omnes fratres eius ſeruos, frumento & vino ſtabiliui eum, tibi autem quid faciam? fili? Dixit autem Eſaü ad patrem ſuum: Num benedictio vna tibi eſt pater? Benedic & mihi, pater? Compuncto autem Iſaac,
D exclamauit voce Eſaü, & fleuit. Reſpondens autem Iſaac pater eius, dixit ei: Ecce de pinguedine terræ erit habitatio tua, & de rore cæli deſuper: ſuper gladium tuum viues, & fratri tuo ſeruies. Erit autem cùm depoſueris & ſolueris iugum illius à collo tuo. Et iratus eſt Eſaü Iacob pro benedictione, quâ benedixit ei pater eius. Dixit autem Eſaü in mente ſuâ: Appropinquent dies luctus patris mei, vt occidam Iacob fratrem meum. Nuntiata ſunt autem Rebeccæ verba Eſaü filij ſui ſenioris: & mittens vocauit Iacob filium ſuum iuniorem, & dixit ei: Ecce
E Eſaü frater tuus minitatur tibi occidere te: nunc ergò, ô fili, audi vocem meam, & ſurgens, fuge in Meſopotamiam, ad Laban fratrem meum, in Charran, & habita cum eo dies aliquot, donec auertatur furor & ira fratris tui à te, & obliuiſcatur quæ feciſti ei: & mittens accerſam te indè, ne fortè orber à duobus vobis in die vnâ. Dixit autem Rebecca ad Iſaac: Infenſa ſum vitæ meæ propter filiàs filiorum Het, ſi accepero Iacob vxorem de filiabus terræ huius, vt quid mihi viuere?

Poſt continuationẽ huius Libri ad ſuperiorem docet quemadmodum Iacob beatus fuerit, etiam cùm patriam relinqueret, ac de definitione beati, & ex hoc quod ſancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis ſpectant, defuerit.

CAPVT I.

SVPERIORA, Libro de virtutum præceptis diſputauimus: ſequenti clarorum virorum vtamur exemplis, qui in ſummis periculis poſiti, beatitudinem vitæ non amiſerunt; ſed potius acquiſierunt. An non beatus Iacob etiã cùm patriam relinqueret? Immò plane beatus, qui dura
Eccleſ. 31. exilij ſuſcepit, vt fratris mitigaret iracundiam: Nam ſi beatus eſt qui peccatum declinat, vtique negari beatus H eſſe non poteſt, qui alterius culpam leuat, crimen auer-
Gen. 28 tit. Paratum itaque parricidium declinauit exilio voluntario, eòque facto ſibi ſalutem quæſiuit, fratri innocentiam donauit. Meritò itaque cum diuina vbique comitata eſt gratia, vt & cùm dormiret, beatæ vitæ munus
Gen 29 acquireret: Videbat enim futurorum myſteria, & diui-
& 30. na audiebat oracula. Bonus in ſomno operatius, & in
Gen 32 paupertate diues, qui mercenariæ vitæ munere, & patrimonium & coniugium eodem parauit officio. Idem fraterni affectus reconciliator egregius, certauit muneribus & obſequiis, vt indignationem omnem excluderet, dolorem offenſionis auerteret, oſtendens ſe mino- I rem exilio non fuiſſe, qui poſſet largiri quæ non acceperat. Sed nimis ad inferiora propero, & vtiliora tranſeuro, cùm priùs definiendum ſit quid ſit beatus. Scri-
Pſ. 1. ptum eſt enim: *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorũ, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.* Hoc Scripturâ ſignificante, eum beatum eſſe, qui ſe à perfidorum conſortio temperauerit. (Ea eſt enim impietas auctorem vitæ & parentem quemdam ſalutis non recognoſcere) vel in peccato non manſerit, vel in luxuriâ atque laſciuiâ non perſeuerauerit. Ipſum quoque in lege Domini die ac nocte meditantem, fore tamquàm lignum quod dabit fructum in tempore ſuo. K Superiora merita ſunt præmiorum, hoc meritorum præ-
Ibidem. mium. Quid horum quæ ad meritum beatitudinis ſpectant, defuit ſancto Iacob, qui tantùm abfuit à perfidorũ conſortiis, vt ex eo fidelis populus nomen acceperit, Iſ-
Gen. 32 raël dictus, eò quòd Deum mentis internę oculis intueretur, peccati abſtinens, à luxuriç omnis ebrietate ſobrius, vt dura laborum ſubſtinuerit, otij ſecuta neglexerit? Nonnè pulchrè & verè de hoc dictum eſt, quod & fructum dabit in tempore ſuo, de quo hîc ſcriptum eſt:
Pſ. 1. *Ecce odor filij mei tamquàm odor agri pleni*: Erat enim perfectus in omni flore virtutum, & ſacrę benedictionis atque cęleſtis beatitudinis redolebat gratiam. Ipſe eſt enim ager quem benedixit Dominus; non iſte terrenus L aut horridus ſiluis, aut fragoſus torrentibus, aut paluſtris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut inu-
Gen. 4. tilis vitibus, aut infœcundâ glareâ ſaxoſus, aut hiulcus
Cãt. 2. & aridus ſiccitate, aut ſanguine madidus, aut ſentibus
a v.c. Sentibus incultus & ſpinis, ſed &c. incultus; a ſed ille ager, de quo dicit Eccleſia in Canticis: *Adiuraui vos filiæ Hieruſalem! in virtutibus & fortitudinibus agri.* Hic namq; eſt ager, de quo & Dominus ait: *Et ſpecies agri mecum eſt.* In hoc agro vna illa reperitur, quę expreſſa ſanguinem fudit, & mundum diluit. In hoc agro eſt ficus illa ſub quâ Sancti requieſcent, ſpiritalis gratię ſuauitate recreati. In hoc agro eſt oliua illa fructifera, Dominicæ fluens pacis vnguentum. In hoc M agro florent malogranata, quæ plurimos fructus vno fidei munimine tegunt, & quodam fouent charitatis am-
Pſ. 49. plexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui Deũ per
Gen. 49 pericula ſequebatur, & tutum ſe eius vbique deductione
Matth. 4 credebat: Nam licet dulcis & ſuauis odor ſit agri, quia
Eſai. 51. Cant. 7 eſt odor naturę; tamen in Sancto Patriarchâ virtutum ſpirabat gratia. Quàm cõtinens erat parcimonia, qui cibum ſibi paratũ non expetiuit; ſed petenti fratri ſine dilatione conceſſit, à quo primatus benedictionis accepit?
Gen. 25 Quàm pius ergà parentes, vt præferri germano ſeniori, materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis munere ſacraretur? Quàm religioſus, vt fratrem recuſa- G ret lædere? Quàm verecundus vt patrem timeret fallere? Quàm bonuiſicus, vt matri quod iubebat, non poſſet negare! b v.c. Vt matri non poſſet quod iubebatur negare.

De accuſatione parentum ſancti Iacob, quod iuniorem filium ſeniori prætulerint; ſimulq; de cautelà parentum circà filios obſeruandâ & quali affectu Iſaac & Rebecca de filiis certauerint: quâ ratione etiam Iacob vicerit, ac de commendabili myſterio eorum quæ circà benedictionem ipſius facta ſunt.

CAP. II.

SEd nec parentes nobis inexcuſati relinquendi ſunt, quòd iuniorem filium ſeniori prætulerint. Simul cauendum, ne quis dum eorum intendit exemplo, † iniquũ al. nunquam. inter filios habeat iudicium: vt alterum diligendum putet, alterum poſthabendum: Hinc enim excitantur odia fraterna, & de vilis incremento pecuniæ facinus parricidale componitur. Eadem foueat prolem menſura pietatis. Eſto tamen, vt ſi liquid ſibi amplius circa blandiorem aut ſimiliorem rapiat affectus, par debet circà omnes eſſe forma iuſtitiæ. Plus confertur dilecto, cui fratrum amor quæritur; plus autem adimitur ei qui prælationis iniuſtę oneratur inuidiâ. Minitabatur Eſau quòd fratrem ſuum occideret, nec fraterna cum germanitas, nec parentum reuerentia à parricidali furore reuocabat: & dolebat ſibi benedictionem eſſe præreptam, cuius vtique dignum ſe manſuetudine debebat probare, non ſcelere. Sed & Rebecca non quaſi filium filio; ſed quaſi Iuſtum præferebat iniuſto: Etenim apud matrem piam myſterium pignori præpõderabat: illum non tam fratri præferebat, quàm offerebat Domino, quem ſciebat collatum ſibi munus poſſe ſeruare: in quo & alteri conſulebat, quem diuinæ ſubducebat offenſæ, ne grauiore implicaretur reatu, ſi acceptæ gratiam benedictionis amitteret. Accipe tamen bonum certamen inter parentes. Mater deferat affectum, pater iudicium. Mater circà iuniorem tenerâ pietate propendeat, pater circà ſeniorem naturæ honorificentiam ſeruet. Hic magis honoret, illa plus diligat, dum ſinguli ſingulos foueãt, non in vnum vterque conſpirent, defraudent alterum. Fiat æquitas inter diuerſa certamina, & diſparibus ſtudiis par vtrique ac æqualis parentum amor & gratia conferatur: compenſet alter, quod alter imminuit. Sic pio affectu Iſaac Patriarcha & ſancta Rebecca certabant, vt neutrum inferiorem facerent; ſed vtrúmque æqualem. Vicit tamen ille qui præferebatur oraculo, vicit impigritia tarditatem, manſuetudo duritiam. Dum alter venatu aſpero prædam quærit agreſtem, hic mitium cibos morum, hic domeſticam gratiam, hic teneræ manſuetudinis atque pietatis pio patri dulces epulas miniſtrauit. plus placet in animis quidquid occurrerit, quàm quidquid affectarum putaueris deferendum. Acceſſit ad oues Iacob, & attulit innocentiæ partus, vel ſacræ prophetiæ munera: quia Patriarchæ cibum nullum credidit dulciorem eſſe quàm Chriſtum: *Qui ſicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus ad victimam.* Hunc cõ- Eſai. 53 Hebr. 11 muni parenti, vel populo, cuius typum gerebat, cibum vtilem iudicabat, quo futura erat remiſſio peccatorum. Ideò ſtolam accepit fratris ſui; quia ſenili præſtabat ſapientiâ: ideò iunior frater ſeniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit dignitate. Hanc ſtolam Eccleſiæ typo Rebecca protulit, & dedit filio iuniori ſtolam veteris Teſtamenti, ſtolam propheticam & ſacerdotalem, ſtolam illam regalem Dauidicam, ſtolam Salomonis, Ezechiæ & Ioſiæ regum, & dedit populo Chriſtiano, qui vti amictu ſciret accepto; quoniam populus Iudęorum eam ſine vſu habebat, & proprios neſciebat ornatus. Iacebat hæc ſtola in vmbrâ abiecta atque neglecta: Obſcurabatur enim tenebroſâ impietatis caligine, nec in anguſto corde populi Iudaïci latiùs poterat explicari. Induit eam Chriſtianus populus, & refulſit, illuminauit eam ſuæ fidei claritate, & piorum luce factorum. Agnouit Iſaac notum odorem generis ſui, recognouit ſtolam Scripturę veteris; ſed vocem plebis veteris non recognouit; & ideò cognouit eſſe mutatam:

Manet enim hodieq; eadẽ ſtola; ſed populi deuotioris ca- A
nora cœpit eſſe cõfeſſio. Meritò dixit: *Ipſa quidem vox, vox Iacob: ac manus, manus Eſau. Et odoratus eſt odorem veſtimentorum eius.* Et fortaſſe illud eſt, quia non operibus iuſtificamur; ſed fide: quoniam carnalis infirmitas
Rom. 3. operibus impedimento eſt; ſed fidei claritas factorum obumbrat errorem, quæ meretur veniam delictorum.

Quid ſignificet quòd celebratâ benedictione, poſteà ſenior frater aduenerit: & vt ipſe benediceretur, cogendo elicuerit, & impetrauerit: cur præterea eâ conditione, vt fratri ſuo ſeruiret? Cõminatur Eſau vt Iacob fratrem occideret: ſed mater prouidit ne parricidium ſequeretur.

CAP. III.

B

CElebratâ benedictione, poſteà ſenior frater aduenit. Quod declaratur, priùs Eccleſiæ regnũ, quàm ſyna-
Rom. 5. gogæ in prædeſtinatione delatũ; ſed ſubintráſſe ſynagogam, vt ſuperabũdaret peccatũ: & cùm ſuperabundáſſet peccatũ, ſuperabũdaret & gratia: ſimul clareret impigrũ militẽ regni cæleſtis candidatũ eſſe debere, vt præripiat benedictionẽ, & prærogatiuã ſuæ comẽdationis vſurpet.
Matth. 11 Vnde non eſt notatus à patre iunior filius; ſed laudatus: Ait enim Iſaac: *Frater tuus veniẽs cũ dolo, accepit benedi-*
Exod. 12. *ctionẽ tuam.* Bonus dolus, vbi irreprehẽſibilis eſt rapina. Irreprehenſibilis autẽ rapina pietatis: quia *à diebus Ioan-*
Gen. 44 *nis regnũ cælorũ cogitur, & cogẽtes diripiunt illud.* Feſti- C
a v. c. paſſer. nantes autẽ fratres a Paſcha celebrabãt, qui feſtinantes mandocabant agnum, non demorantes: & fratrẽ Benjamin ſanctus Ioſeph piæ cõmento fraudis accerſiuit & tenuit. Et ipſe tamen Eſaũ vt benediceretur, cogẽdo elicuit & impetrauit: ſed eam benedictionẽ quæ cum ſuperiore cõgrueret & cõueniret, vt ſeruiret fratri ſuo: Etenim qui imperare nõ poterat & alterũ regere, ſeruire debebat, vt
Gen. 25 à prudentiore regeretur: Neq; enim S. Patriarchæ mens fuit, vt filiũ ſuum degeneri conditioni ſeruitutis addiceret; ſed vt bonus pater, cùm duos haberet filios, vnum intemperantẽ, prudentẽ & ſobriũ alterũ, quò vtriq; conſuleret, intemperanti præfecit ſobriũ, & inſipiẽtem pru-
Eccleſ. 27. denti ſtatuit obedire: quia inſipiens non poteſt volunta- D
rius virtutis eſſe diſcipulus, nec perſeuerare in ſtudio, quia ſtultus ſicut Luna mutatur: meritóq; ei libertatem proprij negauit arbitrij, ne velut nauis in fluctibus ſine gubernatore fluitaret; ſed ſubdidit eum fratri, ſecũdùm
Prou. 11 quod ſcriptũ eſt: *Seruit enim imprudens prudenti.* Rectè ergò eũ ſubdidit, vt regentiſ imperio ſuũ melioraret af-
Ioan. 8. fectũ. Ideò ait: *Super gladiũ tuum viues, & ſerues fratri*
al. moribus. *tuo:* Domina enim eſt pietas crudelitatis, & manſuetudo duris † moribus præſtat. Seruit omnis qui auctoritatem puræ nõ habet conſcẽtiæ, ſeruit quicũq; vel metu frangitur, vel delectatione irretitur, vel cupiditatibus ducitur, vel indignatione exaſperatur, vel mœrore deiicitur: ſeruilis enim eſt omnis paſſio: quoniã qui facit peccatũ, ſeruus eſt peccati: & (quod peius eſt) multorũ ſeruus eſt; E
qui ſubiectus eſt vitiis, multis ſe dominis addixit, vt ſeruitio ei exire vix liceat. At verò ille qui voluntatis ſuæ arbiter eſt, iudex conſilij, interpres arbitrij, qui coërcet corporea appetentiam paſſionis, qui ea quæ agit, bene agit; benè autẽ agens rectè agit. & qui rectè agit, inculpatè & irreprehẽſibiliter agit, habens ſuorũ actuum poteſtatem:
Prou. 17 Prou. 11 is profectò liber eſt: Nam qui omnia prudenter agit, & ita viuit vt vult, is ſolus eſt liber. Non conditio fortuita ſeruum facit; ſed probroſa inſipientia. Denique famulus prudens regit dominos ſtultos, & probi, dominis ſerui
Deut. 15 fœnerabunt. Quid fœnerabunt? Non vtique pecuniam;
b v. c. Fœnerauit enim Iudæus, &c. ſed ſapientiã; ſicut & lex dicit *Fœnerabis gentibus multis,* F
tu autem mutuum non accipies. Fœnerabit b Iudæus proſelyto diuinæ legis oracula: Sed quia ipſe Legis myſteria videre non potuit, & quæ habebat neſciuit oracula: qui litteram fœnerabat gentibus, nunc ab his ſpiritalibus doctrinæ gratiam mutuatur, meritóq; ſubiectus eſt ſeruituti; quoniam qui mutuatur, ſeruus eſt, quaſi addictus fœ-
Ibidem. nori creditoris: qui autem piæ doctrinæ fœnus impartit, is eſt princeps, ſicut lex dicit: *Princeps eris gentium multarum; tibi autem princeps ex ipſis non erit:* Princeps enim eſt qui regit, qui & habet ſapientiæ principatum, quem habuit populus Iudæorũ: Sed quoniã quod docebat, ſer- A
uare non potuit: debet diſcere quod docere neſciuit. Hoc Galat. 4
eſt igitur quod ait Patriarcha Iſaac: *Seruies fratri tuo. Erit autem cùm depoſueris & ſolueris iugum illius à collo tuo,* ſignificans duos futuros populos, vnum ancillæ filium, alterum liberæ Seruit autem littera, libera eſt gratia, eúmque populum qui litteræ intendit, tamdiu ſeruũ fore, quamdiu ſpiritalis doctrinæ ſequatur Interpretem. Rom. 9
Tunc quoque illud futurum eſt quod Apoſtolus ait: *Vt reliquiæ ſaluæ fiant, ſecundùm electionem.* Seruies ergò fratri tuo; ſed tunc ſenties ſeruitutis profectum, cùm voluntarius potiùs quàm coactus obedire cœperis fratri: *Ecce Eſau frater tuus minitatur tibi occidere te, nunc ergo,*
B &c. Hinc orta eſt inuidia, & minitabatur Eſaũ quòd poſt a v. c. Sed ſi id acciderit, dicamus ad Rebeccam.
obitum patris, fratrem occideret a Sed ne id accideret, diſcamus à Rebeccâ quemadmodùm prouidendum ſit; ne inuidia iracundiam excitet, iracundia in parricidium prorupat. Veniat Rebecca, hoc eſt, induatur patientia, bona cuſtos innocentiæ, ſuadeat vt iræ locum demus Con- Rom. 12
cedamus aliquò longiùs, donec tempore indignatio molliatur, offenſionis ſubrepat obliuio Itaque patientia nec exilium reformidat; ſed impigrè ſuſcipit. non tam vt periculum ſalutis, quàm vt incentiuum ſceleris declinetur. Mater quoque pia abeſſe ſibi dilectiſſimum filium tolerat, plus ei collatura quem læſit; vtrique tamen conſu-
C lens; vt alterum immunem à periculo, alterum integrum præſtaret à crimine. Audiuimus quid corporeis ebria cupiditatibus intemperantia locuta ſit, conſideremus quid vera virtus agat. Nihil requirit niſi Dei gratiam, ſolum illud & ſummum bonum ſequitur, ſolo eo contenta eſt, à quo accepimus omnia; ipſi autem nihil conferimus, Act. 17.
quia nullo indiget, ſicut ait Dauid: *Dixi Domino, Deus meus es tu! quoniam bonorum meorum non indiges:* Quo Pſ. 15.
enim indiget qui abundat omnibus, & nobis largitur vniuerſa, omnia ſine defectu miniſtrat?

Geneſis Cap. XXVIII.

ADuocans autem Iſaac Iacob, benedixit ei, & præcepit ei, dicens: Non accipies vxorẽ de filiabus Chananæorum. Surgens fuge in Meſopotamiam, in domum Bathuël patris matris tuæ: & accipe tibi vxorem de filiabus Laban fratris matris tuæ. At Deus meus benedicat tibi, filii & multiplicet te: & eris in congregationem gentium. Et dabit tibi benedictionem Abraham patris mei; tibi, & ſemini tuo poſt te, ad hereditandum terram incolatus tui, quam dedit Deus Abraham. Et miſit Iſaac Iacob: & abiit in Meſopotamiam ad Laban filium Bathuël Syri, fratrem Rebeccæ matris Iacob & Eſaũ. Vidit autem Eſaũ quòd benedixit Iſaac Iacob, & miſit in Meſopotamiam Syriæ accipere ſibi vxorẽ inde, cùm benediceret ei & præcepit ei, dicens: Non accipies vxorem de filiabus Chananæorum, & audiuit Iacob patrem & matrem ſuam, & profectus eſt in Meſopotamiam, & vidit Eſaũ quòd malæ ſunt filiæ Chanaan coràm Iſaac patre ſuo: & abiit Eſaũ ad Iſmaël, & accepit Maëleth filiam Iſmaël filij Abraham ſororem Nabeoth, ad vxores ſuas vxorem. Et egreſſus eſt Iacob de Puteo iuramenti, & abiit in Charran; & occurrit loco, & dormiuit ibi; occiderat enim ſol. Et tulit de lapidibus loci, & poſuit ad caput ſuum, & dormiuit in loco illo, & ſomniauit. Et ecce ſcala firmata in terra, cuius caput perueniebat in cælum, & Angeli Dei aſcendebant & deſcendebant ſuper eã. At Dominus firmatus erat ſuper eam, & dixit: Ego Deus patris tui Abraham, & Deus Iſaac, ne timeas: terra in qua tu dormis ſuper eam, tibi dabo eam, & ſemini tuo. Et erit ſemen tuũ ſicut arena terræ, & dilatabitur ad mare & Auſtrum,

&c ad Aquilonem, & ad orientem: & benedicen-
tur in te omnes tribus terræ, & in ſemine tuo: Et
ecce ego tecũ cuſtodiens te in terra omni, quo-
cunque perrexeris, & reducam te in terram hãc:
quia non te derelinquam, donec faciã ego om-
nia quæcunq; locutus ſum tibi. Et ſurrexit Iacob
de ſomno ſuo, & dixit: Quia eſt Dominus in loco
iſto; ego autem non ſciebam. Et timuit, & dixit:
Quàm terribilis locus iſte: non eſt hoc niſi do-
mus Dei, & hæc porta cæli. Et ſurrexit Iacob ma-
nè, & tulit lapidem, quem ſuppoſuit illic ad caput
ſuum, & ſtatuit eum titulum, & effudit oleum ſu-
per ſummitatem eius, & vocauit nomen loci il-
lius, domus Dei. Et Lammaus erat nomen ciuita-
tis priùs. Et vouit Iacob votum, dicens: Si fuerit
Dominus Deus mecum, & cuſtodierit me in via
hac, quâ ego ambulabo, & dederit mihi panẽ ad
comedendum, & veſtimentum ad induendũ, &
reuerſus fuero cum ſalute in domum patris mei:
erit mihi Dominus in Deum: & lapis iſte, quem
ſtatui titulum, erit mihi domus Dei, & omnium
quæ mihi dederis, decimam decimabo ea tibi.

Geneſis Cap. XXIX.

ET eleuans Iacob pedes, abiit in terrã orien-
tis, ad Laban ex Batbuel Syro, fratrem Re-
beccæ matris Iacob & Eſaũ. Et vidit, & ecce pu-
teus in agro. Erant autem illic tres greges ouium
requieſcẽtes in eo; ex puteo enim illo adaquabãt
pecora: lapis autem erat magnus ſuper os putei;
& cõgregabantur illic omnia pecora & paſtores,
& reuoluebant lapidẽ ab ore putei, & adaquabãt
oues, & rursùs reponebant lapidem ſuper os pu-
tei in locum ſuum. Dixit autem illis Iacob: Fra-
tres, vnde eſtis vos? Illi autem dixerunt, ex Char-
ran. Ait autem illis: Numquid cognoſcitis La-
ban filium Nachor? Illi autem dixerunt: Cogno-
ſcimus. Ait autem illis: Sanus eſt? Illi autem dixe-
runt: Sanus eſt: & ecce Rachel filia eius venit
cum ouibus patris ſui. Et dixit eis Iacob. Adhuc
eſt dies multa, nondum vt congregentur greges
adaquantes oues, adeuntes paſcite. Illi autem
dixerunt: Non poſſumus, donec congregentur
omnes paſtores, & reuoluant lapidem à puteo,
& adaquemus oues. Adhuc eo loquente illis, &
ecce Rachel filia Laban veniebat cum ouibus
patris ſui; hæc enim paſcebat oues patris ſui. Fa-
ctum eſt autem vt vidit Iacob Rachel filiam La-
ban fratris matris ſuæ, & oues Laban fratris
matris ſuæ; & accedens Iacob reuoluit la-
pidem ab ore putei, & adaquauit oues La-
ban fratris matris ſuæ. Et oſculatus eſt Iacob Ra-
chel: quæ clamans voce ſuâ fleuit. Et indicauit
Rachel quòd frater patris ſui eſt, & quòd filius
Rebeccæ eſt. Et currens nuntiauit patri ſuo, ſe-
cundùm verba hæc. Factum eſt autem vt audi-
uit Laban nomen Iacob filij ſororis ſuæ, cucur-
rit in occurſum eius, & complexus eum oſcula-
tus eſt: & induxit illum in domum ſuam: & nar-
rauit Laban omnia verba eius. Et dixit ei La-
ban: Ex oſſibus meis, & ex carne mea es tu.
Et fuit cum eo menſem dierum. Dixit autem
Laban Iacob: Quia enim frater meus es, num
ſeruies mihi gratis? Nuntia mihi, quid tua
merces eſt? At Laban duæ filiæ erant, nomen

G maiori Lia, & nomen ſecundæ Rachel. At ocu-
li Liæ infirmi; Rachel autem pulchra aſpectu,
& decora facie valdè. Dilexit autem Rachel
Iacob, & dixit: Seruiam tibi ſeptem annos pro
Rachel filia tua iuniore. Dixit autem Laban:
Meliùs tibi dare me eam, quàm dare me eam
viro alteri: habita mecum. Et ſeruiuit Iacob
pro Rachel annos ſeptem: & erant coràm eo
quaſi dies pauci, eò quòd diligeret ipſe eam.
Dixit autem Iacob ad Laban: Da mihi vxorem
meam: impleti ſunt enim dies, vt ingrediar ad
H illam. Congregauit autem Laban omnes viros
loci, & fecit nuptias. Et facta eſt veſpera: & ac-
cipiens Liam filiam ſuam, introduxit ad Iacob:
& ingreſſus eſt ad eam Iacob. Dedit autem La-
ban filiæ ſuæ Zelphan ancillam ſuam, illi ancil-
lam. Factum eſt autem manè; & ecce erat Lia.
Dixit autem Iacob ad Laban: Quid hoc feciſti
mihi? Nónne pro Rachel ſeruiui tibi? & quare
decepiſti me? Dixit autem Laban: Non eſt ſic in
loco iſto dare iuniorem antequàm ſeniorem.
Imple ergò ſeptena huius, & dabo tibi & hanc
I pro opere quod operatus fueris apud me, annos
ſeptem alios. Fecit autem Iacob ſic, & impleuit
hebdomadam eius: & dedit illi Laban Rachel
filiam ſuam illi vxorem. Dedit autem Laban
Rachel filiæ ſuæ Ballam ancillam ſuam, illi an-
cillam. Et ingreſſus eſt ad Rachel. Dilexit autẽ
Rachel magis quàm Liam: & ſeruiuit ei ſeptem
annos alios. Videns autem Dominus, quòd odio
haberur Lia, aperuit vuluam eius: Rachel autem
erat ſterilis. Et concepit Lia, & peperit filium
Iacob, & vocauit nomen eius Ruben, dicens:
K Quia vidit Dominus humilitatem meam, nunc
me diliget vir meus. Et concepit rursùm Lia, &
peperit filium ſecundum Iacob, & dixit: Quia
audiuit Dominus quòd odio habeor, addidit mi-
hi & hunc. Vocauit autem nomen eius Symeon.
Et concepit adhuc, & peperit filium, & dixit: In
hoc tẽpore apud me erit vir meus; peperi enim
ei tres filios. Propter hoc vocauit nomen eius
Leui. Et concipiens adhuc peperit filium; & di-
xit: Nunc adhuc confitebor Domino. Propter
L hoc vocauit nomen eius Iudã, & ceſſauit parere.

Geneſ. Cap. XXX.

VIdens autem Rachel quòd non peperit
Iacob, inuidit ſorori ſuæ, & dixit Iacob:
Da mihi filium, alioqui moriar ego. Iratus eſt au-
tem Iacob Rachel, & dixit ei: Numquid pro Deo
ego ſum, qui priuauit te fructu ventris? Dixit
autem Rachel Iacob: Ecce ancilla mea Balla, in-
gredere ad illam, & pariet ſuper genua mea, &
M habebo filios ex illâ. Et dedit Ballam ancillam
ſuam illi vxorem. Ingreſſus eſt autem ad eam Ia-
cob: & concepit Balla ancilla Rachel, & peperit
Iacob filium. Et dixit Rachel: iudicauit mihi
Deus, & exaudiuit vocem meam, & dedit mihi
filium. Propter hoc vocauit nomen eius Dan. Et
concepit adhuc Balla ancilla Rachel, & pepe-
rit filium ſecundum Iacob, & dixit: Auxiliatus
eſt mihi Deus, & comparata ſum cum ſorore
mea, & inualui. Et vocauit nomen eius Neph-
talim. Vidit autem Lia quòd ceſſauit parere,
& accepit ancillam ſuam, & dedit eam Iacob

vxorem. Concepit autem Zelpha ancilla Liæ, & peperit Iacob filium, & dixit Lia: Felix facta ſum. Et vocauit nomen eius Gad. Et concepit adhuc Zelpha ancilla Liæ, & peperit Iacob filiũ ſecundum. Et dixit Lia: Beata ego, quia beatam dicunt me mulieres. Et vocauit nomen eius Aſer. Abiit autem Ruben in die meſſis tritici, & inuenit poma mandragoræ in agro, & tulit ea ad Liã matrem ſuam. Dixit autem Rachel Liæ ſorori ſuæ: Da mihi de mandragoris filij tui. Dixit autẽ Lia: Non ſatis tibi quòd accepiſti virum meum? numquid & mandragoras filij mei accipies? Dixit autem Rachel: Non ſic: dormiat tecum nocte iſtâ pro mandragoris filij tui. Regreſſus eſt autẽ Iacob ex agro veſperè, & egreſſa eſt Lia in occurſum ei, & ait: Ad me ingredieris hodie, quia mercede conduxi te pro mandragoris filij mei. Et dormiuit cum eâ, nocte illâ. Et exaudiuit Deus Liam: & concipiens peperit filium quintũ Iacob. Et ait Lia: Dedit mihi Deus mercedem meam, eò quòd dedi ancillam meam viro meo. Et vocauit nomen eius Iſſachar, quod eſt merces. Et concepit adhuc Lia, & peperit filiũ ſextum Iacob. Et dixit Lia: Donauit mihi Deus donum bonum in hoc tẽpore, eliget me vir meus: peperi enim illi ſex filios. Et vocauit nomen eius Zabulum. Et poſt hoc peperit filiam, & vocauit nomen eius Dina. Recordatus eſt autem Deus Rachel, & exaudiuit eam Deus, & aperuit eius vuluam; & concipiens peperit filium Iacob: Dixit autem Rachel: Abſtulit Deus opprobrium meum. Et vocauit nomen eius Ioſeph, dicens: Addidit mihi Deus filium alterum. Factum eſt autem vt peperit Rachel Ioſeph, dixit Iacob Laban: Dimitte me, vt reuertar in locum meum, & in terram meam, redde mihi vxores meas & filios meos, pro quibus ſeruiui tibi, & abibo: tu enim ſcis ſeruitutem quam ſeruiui tibi. Dixit autẽ ei Laban: Si inueni gratiã coràm te, augurater vtique: Benedixit me Deus tuo ingreſſu: diſtingue mercedem tuã ad me, & dabo. Dixit autem illi Iacob: Tu ſcis ſeruitutem quam ſeruiui tibi, & quanta erant pecora tua mecũ: Parua enim erãt, quæcumque tibi erant coràm me, & aucta ſunt in multitudinẽ, & benedixit te Dominus in pede meo, nunc ergò quando faciam & ego mihi ipſi domum? Et dixit Laban illi: Quid tibi dabo? Ait autem illi Iacob: Non dabis mihi nihil: ſi feceris mihi verbũ hoc, iterùm paſcam oues tuas, & cuſtodiam. Tranſeant omnes oues tuæ hodie, & ſepara inde omnem ouem fuſcã in agnis, & omne ſubalbum & ſparsũ in capris erit mihi merces: & exaudiet me iuſtitia mea in die craſtinâ, quia eſt merces mea in conſpectu tuo. Omne quod non fuerit ſparſum aut ſubalbum in capris, & fuſcum in agnis, furtũ erit apud me. Dixit autem illi Laban: Sit ſecundùm verbum tuum. Et diſtinxit in die illa hircos ſparſos & ſubalbos, & omnes capras ſparſas & ſubalbas, & omne fuſcum quod erat in agnis, & omne quod erat album in ipſis, & dedit per manum filiorum ſuorũ gregem ſingulariter. Et poſuit ſpatiũ viam triũ dierum inter eos, & inter Iacob: Iacob autem paſcebat oues Laban reliquas. Accepit autem ſibi Iacob virgam ſtyracinam viridem, & nuceam, & platani:

A & decorticauit eis Iacob cortices albas circumtrahens viride. Apparuit autem in virgis album, quod decorticauit varium: & appoſuit virgas quas decorticauit in canalibus conchatũ aquæ, vt cùm venirent oues ad bibendum, in conſpectu virgarum venientibus ipſis ad bibendum conciperent oues in virgas. Et pepererunt oues ſubalbas, & varias, & cineratas ſparſas. At agnos ſeparauit Iacob, & poſuit coràm ouibus arietum ſubalbum, & omne varium in agnis: & ſeparauit ſibi greges per ſeipſum, & non miſcuit eos ad oues Laban. Factum eſt autem in tempore B quo conceperunt oues, in vtero accipientes, poſuit Iacob virgas coràm ouibus in canalibus, vt conciperent ipſæ ſecundùm virgas: quando autem pariebant oues, non ponebat. Facta ſunt autem non ſignata Laban, at ſignata Iacob. Et ditatus eſt homo valdè nimis: & fuerunt ei pecora multa, & boues & ſerui, & ancillæ & cameli, & aſini & muli.

De profectione Iacob in Meſopotamiam, ad Laban, de Angelorum apparitione, & Iacob ditatione.

CAP. IV.

C *ET miſit Iſaac Iacob: & abiit in Meſopotamiam, ad Laban, &c.* Profectus eſt Iacob, & in itinere dormiuit, (quod eſt quieti animi indicium) & vidit Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes, hoc eſt, Chriſtum præuidit in terris, ad quem Angelorum caterua deſcendit atque aſcendit, & obſequium proprio Domino pio præbitura ſeruitio: *Et eleuans Iacob pedes abiit, &c. & vidit, & ecce puteus in agro.* Venit autem Iacob ad puteum, vt biberet de ſuis vaſis, & de puteorum ſuorum fontibus, & ſupereffluerent ei aquæ de ſuo fonte. *Fons enim vitæ eſt in manibus Iuſti.* Et venit ad Laban, & oues eius pauit. D Iniquitas incomitata reſidet, ſapientia tegendi officium non omittit; neſcit vel in alienis vacare, neſcit exul eſſe in peregrinis. Quomodò enim exul, quæ vbique ſuum ſeruat, & in ſe habet quod poſſidet? *Et dixit Laban illi: Quid tibi dabo, &c.* Quaſi mercenarius ingreditur Iuſtus, & rector eſt: qui ſibi gregem multarum præſtantiúmque virtutum ſplendore fulgentem, Euangelicæ prædicationis miniſterio colligebat, vt potaturis ouibus virgam ſtyracinam & nucinam & de platano proponeret † in canalibus, quo concupiſcentes beatiſſimæ Trinitatis præfigurata myſteria, haudquaquàm decolores E fœtus piæ mentis conceptione ſormarent: Bonæ oues, quæ bonorum partus operum fidei ſacræ non degeneres ediderunt. Per ſtyracem ſignificatur incenſum & ſacrificium veſpertinum, quod Deo Patri defertur in Pſalmo. Per nucinam virgam ſacerdotale Chriſto munus defertur. Hæc enim virga Aaron quæ repoſita floruit, quà ſacerdotalis gratia ſanctificationis emicuit. Per platanum ſpiritalis fructus ſignificatur vbertas, quia arbori huic vitis annectitur, vt eius læta conſortio, in partus ſeſe vberes fundat. Siquidem Dominicæ munera paſſionis, remiſſionémque omnium peccatorum adiuncta ſpiritus F gratia † dare conſueuit.

Gen. 28 · Matt. 4 · Gen. 29 · Prou. 5 · Prou. 12 · Gen. 29 · Gen. 30 · al. inuentus · Pſ. 140 · Num. 17. · al. fouere

Geneſis Cap. XXXI.

AVdiuit autem Iacob verba filiorum Labã, dicentium: Tulit Iacob omnia quæ patris noſtri, & de his quæ patris noſtri, fecit omnem gloriam hanc. Et vidit Iacob faciem Laban, & ecce non erat ad eũ ſicut heri & tertiâ die. Dixit autem Dominus ad Iacob: Reuertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero tecum. Mittens autẽ Iacob, vocauit Liam & Rachel in

agrum vbi eraut greges, & ait illis. Video ego faciem patris veſtri, quòd nõ eſt ergà me ſicut heri & tertiâ die : At Deus patris mei fuit mecum. Et ipſæ ſcitis quòd in omni fortitudine mea ſeruiui patri veſtro : at pater veſter decepit me, & mutauit mercedem meam decem agnorum, & non dedit illi Deus malefacere mihi. Si ſic diceret: Varia erunt tua merces, & parient omnes oues varia; ſi autem diceret: Alba erũt tua merces, & parient omnes oues alba. Et abſtulit Deus omnia pecora patris veſtri, & dedit mihi ea. Et factum eſt, quando concipiebant oues, in vtero accipientes: & vidi oculis meis eas in ſomnio, & ecce hirci & arietes aſcendentes ſuper oues & capras, ſubalbi & varij & cinerati ſparſi. Et dixit mihi Angelus Dei per ſomnium : Iacob, Iacob : Ego autem dixi: Quid eſt? Et dixit mihi: Reſpice oculis tuis, & vide hircos, & arietes aſcendentes ſuper oues & capras ſubalbas & varias, & cineratas ſparſas. Vidi enim quęcumque tibi Laban fecit. Ego ſum Deus qui apparui tui in loco Dei, vbi vnxiſti mihi illic titulum, & vouiſti mihi votum: Nunc ergò ſurge, & egredere de terrâ hac, & vade in terram natiuitatis tuæ. Et reſpondentes Lia & Rachel, dixerunt ei; Numquid eſt nobis adhuc pars hereditatis in iis quæ patris noſtri? non quaſi alienæ reputatæ ſumus ei? Vendidit enim nos, & deuorauit deuoratione argentum noſtrum. Omnes diuitias & gloriam, quam abſtulit Deus patris noſtri, nobis erit & filiis noſtris. Nunc ergò quæcumque tibi dixit Deus, fac. Surgens autem Iacob accepit vxores ſuas, & filios ſuos ſuper camelos : & abduxit omnem ſubſtantiam ſuam, & omnem ſupellectilem ſuam quam acquiſiuit in Meſopotamiâ, & omnia ſua, vt abiret ad Iſaac patrem ſuum, in terram Chanaã. Laban autem abiit ab tondendum oues ſuas. Furatą eſt autem Rachel idola patris ſui. Abſcondit autem Iacob Laban Syro, ne indicaret ei quòd ſugit. Et fugit ipſe, & ſua omnia, & tranſiuit flumen, & feſtinauit in montem Galaad. Nuntiatum eſt autem Laban Syro die tertiâ, quòd fugit Iacob. Et aſſumens filios ſuos & fratres ſuos cũ eo, perſequutus eſt poſt eum viã dierum ſeptem, & comprehendit eum in monte Galaad: Venit autem Deus ad Laban Syrum per ſomnum nocte, & dixit ei: Caue ne fortè loquaris ad Iacob mala. Et cõprehendit Labã Iacob. Iacob autem fixit tabernaculum ſuum in mõte. Labã autem ſtatuit fratres ſuos in mõte Galaad. Dixit autẽ Laban Iacob: Quid feciſti? quare fugiſti clàm, & furatus es me, & adduxiſti filias meas quaſi captiuas gladio: Et ſi annunciaſſes mihi, miſiſsẽ te cũ lætitiâ, & cum muſicis & tympanis & cithara. Non dignus habitus ſum oſculari filios meos, & filias meas? Nunc autem ſtultè egiſti. Et nunc valet manus mea malefacere tibi; at Deus patris tui heri ait ad me dicens: Cuſtodi te ipſum, ne fortè loquaris cum Iacob mala. Nunc ergò vade: deſiderio enim deſideraſti in domum patris tui abire : quare furatus es deos meos? Reſpondit Iacob, & dixit Laban: Dixi enim, ne forte auferas filias tuas à me, & omnia mea. Cognoſce ergò quod eſt tuorum apud me, & accipe. Et non cognouit apud eum nihil.

G Et dixit Iacob : Apud quem inuenti fuerint dij tui, non viuet coràm fratribus noſtris; neſciebat autem Iacob, quòd Rachel vxor eius furata eſt eos. Ingreſſus autem Laban ſcrutatus eſt domum Liæ, & non inuenit. Et egreſſus ex domo Lię, ſcrutatus eſt domũ Iacob, & in domo duarum ancillarum, & non inuenit. Ingreſſus eſt autem & in domum Rachel. Rachel autem accepit idola, & iniecit ea in ſtramentis cameli, & ſedit ſuper eis, & dixit patri ſuo: Non grauiter fer, Domine: non potero ſurgere coràm te, quia quæ ſecundùm conſuetudinem mulierum mihi ſunt.
H Scrutatus eſt autem Laban coràm ipſo in omni domo, & non inuenit idola. Iratus eſt autem Iacob, & rixatus eſt cum Laban. Et reſpondens Iacob, dixit Laban: Quæ iniquitas mea, & quod peccatũ meum quòd perſequutus eſt poſt me, & quòd ſcrutatus es omnia vaſa domus meæ? Quid inueniſti de omnibus vaſibus tuis? Pone hîc coràm fratribus tuis & fratribus meis, & arguant inter duos nos. Hi mihi viginti anni, ego ſum tecum : oues tuæ & capræ tuæ non fuerunt
I ſteriles: arietes ouium tuarum non comedi, à beſtiâ comeſtum non attuli tui: ego ſoluebam à me ipſo furta diei, & furta noctis: fui cõbuſtus æſtu diei, & glacie noctis: & fugiebat ſomnus ab oculis meis. Iſti viginti anni, ego ſum in domo tuâ: ſeruiui tibi quatuordecim annos pro filiabus tuis, & ſex annos in quibus tuis, & decepiſti mercedem meam decem agnis. Niſi Deus patris mei Abraham fuiſſet mihi, & timor Iſaac, nunc vacuum me miſiſſes. Humilitatem meam, & laborem manuum mearum vidit Deus, & redarguit
K te heri. Reſpondens autem Laban, dixit Iacob: Filiæ, filiæ meę: & filij, filij mei: & pecora, pecora mea : & omnia quęcumque tu vides, mea ſunt, & filiarum mearum: quid faciam iſtis hodie, aut filiis earum quos pepererunt? Nunc ergo veni, diſponamus fœdus ego & tu, & erit in teſtimonium inter me & te. Accipiens autem Iacob lapidem, ſtatuit eum titulum. Dixit tem Iacob fratribus ſuis : Colligite lapides; Et collegerunt lapides, & fecerunt collem : & comederunt illic ſuper collem, & biberunt,
L Et vocauit eum Laban, Collem teſtimonij. At Iacob vocauit eum, Collis teſtis. Dixit autem Laban : Tumulus iſte teſtis eſt inter me & te hodie : propter hoc vocatum eſt nomen loci, Collis teſtificatur. Et viſio quam dixit, Deſpiciat Deus inter me & te, quia diſcedemus alter ab altero; ſi humiliaueris filias meas, ſi acceperis vxores ſuper filias meas, vide nullus nobiſcum eſt, Deus teſtis inter me & te. Et dixit Laban Iacob: Ecce tumulus iſte & titulus quem
M ſtatui inter me & te, teſtis eſt. Tumulus iſte & titulus quem ſtatui, hic teſtis eſt : Si enim tranſgrediar ego ad te, neque tu tranſgrediaris ad me collem iuſtum, & titulum iſtum in malitiâ, Deus Abraham & Deus Nachor iudicabit inter nos. Et iurauit Iacob par timorem Iſaac patris ſui. Et ſacrificauit ſacrificium in monte, & vocauit fratres ſuos, & comederunt & biberunt, & dormierunt in monte. Surgens autem Laban manè, oſculatus eſt filios & filias ſuas : & benedixit eis, & reuerſus eſt Laban in locum ſuum.

Iacob diuinâ iuſſione in terram ſuã reuertitur ob inuidiã A *Laban & filiorũ eius: qualis præterea vir iuſtus eſſe debeat, ſi inuidia fuerit exorta, indicatur: quid denique ſignificet inquiſitio Laban, & nihil ſui apud Iacob inuentio: & ex hoc de beati Iacob excellenti cõmendatione.*

CAP. V.

DIxit autẽ Dominus ad Iacob: *Reuertere in terrã patris tui, & in gentẽ tuã, & ego ero tecũ.* Diues valdè factus erat Iacob bonũ gregẽ nutriens Chriſti, quẽ fidei titulo, & variarũ virtutũ nobilitabat inſignibus. B Itaq; nec ſibi videbatur anguſtior cenſu, fide opimus, & à Laban filius vt opulentiſſimus in inuidiã vocabatur, qui ſuũ gregem alterius gregis acceſſione cumulaſſet. Et dixit ei Deus: *Reuertere in terrã patris tui, & in gentẽ tuam, & ego ero tecum*, oſtendẽs nihil ei deeſſe, cui adeſſet omniũ plenitudo virtutũ: hoc ſolùm abundare perfectè, in hoc conſtare omnia, & omnia ad ipſum referri. Nihil ei nouum, ſuperfluum aut neceſſariũ, cui pax fida ſuppeteret, per quam reconciliaret quæ primũ fuerant diſcrepantia. Nec mirũ
Coloſ. 1 Gen. 28 1.Tim. 3 ſi pacem haberet qui columnã ſtatuerat & vnxerat Deo, quæ eſt Eccleſia: Colũna enim & firmamentũ dicta eſt veritatis. Eam vngit qui in Chriſtũ fidei, in pauperes miſericordiæ fundit vnguentũ. Nunc conſideremus qualis vir iuſtus eſſe debeat, ſi inuidia fuerit exorta. Primũ vt declinet eam: melius eſt enim ſine lite abire, quàm reſidere C cum iurgio. Deinde vt talia poſſideat, quæ ſecum auferre poſſit, vt in nullo teneri ab aduerſario poſſit obnoxius; ſed
Matt. 5 Gen. 31 dicat: *Cognoſce ſi quid tuorũ eſt apud me. Et quæſiuit Labã, & nihil ſuũ inuenit apud Iacob.* Magnus vir & verè beatus, qui nihil potuit ſuũ amittere, nihil alienũ habere: hoc eſt, nihil minus habere, nihil ſuperfluũ. Itaq; ille perfectus eſt, cui nihil deeſt: iuſtus, cui nihil ſupereſt: Hoc enim eſt
De paradiſ. 2. c. ſequens. iuſtitiæ tenere menſurã. Quanta virtus cui ſocietas lucrũ dabat, non irrogabat diſpendiũ? Hoc eſt perfectum eſſe, adhærentibus ſibi commodi plurimũ dare, nihil afferre incõmodi. Deniq; is qui nocere cupiebat, inanem eum non potuit dimittere: Sapiens enim nunquam inanis eſt, ſemper in ſe habẽs amictũ prudentiæ, qui poteſt dicere: D
Iob. 27. *Iuſtitiã induebã, & veſtiebam iudicium*, ſicut dixit Iob. Namq; hæc mentis ſunt interna velamina, quæ nemo alius poſſit auferre; niſi cùm aliquem ſuâ culpâ deſpoliat. Deniq; ſic deſpoliatus Adam, nudus inuentus eſt. At verò Ioſeph etiam veſtimento exteriore relicto, nudus non erat, qui ſalua habebat indumẽta virtutis. Numquã ergò
Gen. 3. Gen. 39 Ioan. 1. inanis Sapiens: Nam quomodò inanis, qui de plenitudine Chriſti accipit, & ſeruat acceptum? Quomodò inanis, cuius repleta eſt anima, quæ acceptæ gratiæ veſtimenta cuſtodit? Illud metuendũ eſt, ne quis innocentiæ velamẽ amittat, nec impij ſacrilegæ perſecutionis † impreſſione, terminos iuſtitiæ prætergreſſi, veſtimentũ animæ ac mẽtis eripiant. Quod non accidit, niſi priùs aliquem † nox
al. intẽtione. al. vox. ſuæ iniquitatis exuerit. Vnde & Dauid dicit: *Si eſt iniquitas in manibus meis, decidã meritò ab inimicis meis inanis;* E *perſequatur inimicus animã meã, & cõprehendat:* Nemo
Pſal. 7. ergò ex inimicis poteſt tuã animã comprehendere, niſi priùs inanis fuerit effecta. Noli igitur metuere eos qui poſſunt auri argentiq; compilare theſauros. Iſti tibi nihil auferunt. Hoc enim auferunt quod non habebas, hoc au-
Matt. 6 ferunt quod poſſidere nõ poteras, hoc auferũt quod non ornabat animã tuã; ſed onerabat, hoc auferunt quod non
Pſ. 108. locupletabat cor tuũ; ſed potiùs deprimebat: *Vbi enim fuerit theſaurus tuus, ibi erit cor tuũ*, ſicut legi, audiſti hodie. Multi ſeris portarũ ſuarũ includunt aurum ſuũ: ſed ij nec vectibus & clauſtris ſuis credũt. Multi vigiles adhi- F bent; ſed ipſi quoque plus ipſos ſolent timere cuſtodes. Multi defoſſo auro incubant, aurũ eorũ ſub terrâ, & cor eorum ſub terrâ. Caue ergò ne & tu cor tuũ terræ viuus infodias. Non ergò auri iſtius metuendi fures. Ille tibi cauendus eſt fœnerator, qui ſubſtantiã animæ tuæ ſcrutatur, ſi qua peccati grauioris æra contraxeris, qui cor tuũ includit ſolo, qui animã tuã eo ceſpite obruit quo aurum
al. theſauros. texeris, qui mentẽ tuam centeſimarũ incuruat † vſuris & graui condit ſepulchro, de quo nullus reſurgit. Sequere ſanctũ Iacob, qui neq; de alienis vitiis quidquã habebat, neq; ſuarũ virtutũ erat inanis & vacuus, qui erat iuſtitiæ

A fructu repletus. Sed hæc moralia. Illud myſticũ, quod venit ad eum Laban, hoc eſt, dealbatus (quia & Satanas transfigurat ſe in Angelũ lucis) & cœpit ab eo ſua requirere. Reſpondit ei Iacob: *Cognoſce ſi quid eſt tuorũ apud me*; hoc eſt, nihil tuorũ habeo. Quære ſi quid agnoſcis 1.Cor. 11 vitiorũ tuorum & criminũ. Nihil mecum abſtuli, fraudũ tuarum, † doliq; conſortia vlla nõ habeo, omnia tua tamquã contagiũ refugi. *Et quæſiuit Labã, & nihil ſuũ reperit.* Quàm beatus vir, in quo inimicus nihil inuenit
al. v. c. dereliqui, cõſortia illa non habeo.
B quod ſuum poſſet dicere: in quo diabolus nihil offendit, quod ſuum agnoſceret. Impoſſibile videbatur iſtud in homine; ſed typũ gerebat eius qui dixit in Euãgelio: *Venit huius mundi princeps, & in me inuenit nihil.* Nihil eſt enim quicquid eſt diaboli, quod nullã poteſt habere perpetuitatem atq; ſubſtantiã. Ipſe autẽ eſt qui præfigurabatur in Iacob, Dominus Ieſus, ſponſus duorũ coniugiorũ, Ioan 14 hoc eſt, legis & gratiæ, qui virginem Rachel antè dilexit, & prædeſtinatam ſibi in coniugium pio amabat affectu. Sed quoniam Lia tamquam lex ſubintrauit, & oculis infirmior obrepſit tamquam ſynagoga, quæ mentis cæcitate Chriſtũ videre non potuit, ſuperabundauit gratiã ſanctæ Rachel, quæ ſupra primũ illud eſt expetita coniugiũ, Gen. 29 quæ Eccleſiæ principatum futurum iam tunc nominis ſui interpretatione ſignabat. Beata Rachel, quæ abſtulit C opprobrium ſuo partu: beata Rachel, quæ abſcõdit cultus, errorẽſq; gentilium, quæ ſimulacra eorum plena eſſe Rom. 5 immunditiæ declarauit. Nemo credat paternæ pietatis Gen. 29 læſam eſſe reuerentiam, quòd ſtante patre ſedit, quoniã Gen. 30 ſcriptum eſt. *Qui plus diligit patrẽ aut matrem quàm me,* Gen. 31 *non eſt me dignus.* Vbi cauſa agebatur religionis, fides debuit habere ſedem iudicij, & quaſi rea ſtare perfidia. Mat. 10

Geneſis Cap. XXXII.

ET Iacob abiit viam ſuam, & reſpiciens vidit caſtra Dei caſtrametata, & obuiauerunt ei Angeli Dei. Dixit autem Iacob, quãdo vidit eos; Caſtra Dei hæc ſunt. Et vocauit nomen loci il- D lius, Caſtra. Miſit autem Iacob antè ad Eſaũ fratrem ſuũ in terrã Seir, in regionẽ Edom: & præcepit ei, dicens: Sic dicetis domino meo Eſaũ: Sic dicit ſeruus tuus Iacob: Cum Laban habitaui & moratus ſum vſq; nunc & fuerunt mihi boues, & aſini, & oues, & ſerui, & ancillæ, & miſi domino meo Eſaũ nuntiare, vt inueniat ſeruus tuus gratiã corãm te. Et reuerſi ſunt nuntij ad Iacob, dicentes: Venimus ad fratrem tuum Eſaũ, & ecce ipſe venit in occurſum tuum, & quadringenti viri cũ eo. Timuit autem Iacob valdè, & dubitauit: & diuiſit populum qui cũ eo, & boues & oues in duas turmas; & dixit Iacob: Si venerit Eſaũ ad turmã E vnam, & percuſſerit eam, erit turma ſecunda vt ſaluetur. Dixit autem Iacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Iſaac, Domine, qui dixiſti mihi: Reuertere in terrã natiuitatis tuæ: & bene tibi faciã, ſufficiat mihi ab omni iuſtitiâ, & ab omni veritate quam feciſti ſeruo tuo: In virgâ enim meâ hac tranſiui Iordanem hunc, nunc autem factus ſum in duas turmas. Erue me de manu fratris mei, de manu Eſaũ; quia timeo eum ego, F ne fortè veniens percutiat me, & matrem ſuper filios. Tu autem dixiſti: Bene tibi faciam, & ponã ſemen tuum ſicut arenam maris quæ non numerabitur præ multitudine. Et dormiuit illic nocte illâ: & accepit de quibus ferebat dona, & miſit Eſaũ fratri ſuo, capras ducentas, hircos viginti, oues ducentas, arietes viginti, camelos lactantes & filios eorum triginta, boues quadraginta, tauros viginti, aſinos viginti, & pullos decem: & dedit ea per manum ſeruis ſuis greges ſingulariter, & dixit pueris ſuis: Ite ante me, & ſpa-

tinm facite inter gregem & gregem. Et præcepit primo, dicens: Si tibi obuiauerit Eſaü frater meus, & interrogauerit te, dicens: Cuius es? & quò vadis? & cuius ea quæ vadunt ante te? dices: Serui tui Iacob dona miſit domino meo Eſaü, & ecce ipſe poſt nos. Et pręcepit primo, & ſecundo, & tertio, & omnibus antecedentibus poſt greges iſtos dicens: Secundùm verbum hoc loquimini Eſaü, cùm inueneritis eum vos, & dicetis: Ecce ſeruus tuus venit poſt nos: Dixit enim: Placabo faciem eius in donis præcedentibus, & poſt hoc videbo faciem eius: forſitan enim ſuſcipiet faciem meam. Et pręceſſerunt munera ante faciem ſuam. Ipſe autem dormiuit nocte illâ in caſtris. Surgens autem nocte illâ, accepit duas mulieres, & duas ancillas, & vndecim filios ſuos, & tranſiuit tranſitum Iaboch: & accepit eos, & tranſiuit torrentem, & traduxit omnia ſua. Relictus eſt autem Iacob ſolus: & luctabatur homo cum eo vſque ad mane: Vidit autem quòd non poteſt ad eum: & tetigit latitudinem femoris eius, & emarcuit latitudo femoris Iacob, cùm luctaretur ipſe cum eo. Et dixit ei: Dimitte me, aſcendit enim diluculum. Ille autem dixit: Non te dimittam, niſi mihi benedixeris. Dixit autem illi: Quod nomen tibi? Dixit autem Iacob. Dixit autem illi: Non vocabitur vlterà nomen tuum Iacob, ſed Iſraël erit nomen tuum: quoniam pręualuiſti cum Deo, & cum hominibus potens. Interrogauit autem Iacob, & dixit: Indica mihi nomen tuum. Et ait: Quare hoc interrogas tu nomen meum? Et benedixit ei illic. Et vocauit nomen loci illius, Facies Dei. Vidi enim Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Ortus eſt autem ei ſol, quando præteriit Facies Dei. Ipſe autem claudicabat femore ſuo. Propter hoc non manducant filij Iſraël neruum, qui emarcuit, qui eſt ſuper latitudinem femoris, vſq; ad diem hanc: quia tetigit latitudinem femoris Iacob nerui, qui emarcuit.

Geneſis Cap. XXX*III.*

RESpiciens autem Iacob, vidit, & ecce Eſaü frater eius veniens, & quadringenti viri cum eo. Et diuiſit Iacob filios ad Liam, & ad Rachel, & duas ancillas: & fecit duas ancillas & filios earum in primis, & Liam & filios eius poſt: Rachel autem & Ioſeph vltimos. Ipſe autem præceſſit ante eos, & adorauit ſuper terram ſepties, donec appropinquaret fratri ſuo. Et accurrit Eſaü in occurſum ei, & amplexatus eum, oſculatus eſt: & cecidit ſuper collũ eius, & fleuerunt ambo. Et reſpiciens Eſaü, vidit mulieres & puerulos, & dixit: Quid hæc tibi ſunt? Et ait: Paruuli, quibus miſertus eſt Deus ſerui tui. Et appropinquauerunt ancillæ & filij earum, & adorauerunt: & appropinquauit Lia & filij eius, & adorauerunt, & poſt hoc adpropinquauit Rachel & Ioſeph, & adorauerunt. Et ait: Quid hæc tibi ſunt? omnes turmæ iſtæ quibus obuiaui? Ille autem dixit: Vt inueniat ſeruus tuus gratiam coràm te, domine. Dixit autem Eſaü: Sunt mihi multa, frater: ſint tibi tua. Dixit autem Iacob: Si inueni gratiam coràm te, accipe

G dona per meas manus: propter hoc vidi faciem tuam, ſicut ſi quis videret faciem Dei: & benedices mihi, accipe benedictiones meas, quas attuli tibi: quia miſertus eſt mei Deus, & ſunt mihi omnia. Et compulit eum, & accepit, & dixit: Diſcedentes gradiamur in rectam. Dixit autem illi: Dominus meus ſcit quòd teneriores pueri, & oues & boues fœtæ ſunt apud me. Si ergò vrgeam eos diem vnum, morientur omnia pecora. Præcedat dominus meus ante ſeruum ſuum: ego autem fortis ero in via ſecundùm otium ambulationis, quę ante me,
H & ſecundùm pedem puerulorum meorum, donec veniam ad dominum meum in Seir. Dixit autem Eſaü: Relinquam tecum de populo qui mecum. Ille autem dixit: Ad quid hoc? Satis, quòd inueni gratiam coràm te, domine. Reuerſus eſt autem Eſaü in die illa in viam ſuam in Seir: & Iacob diſceſſit in tabernacula, & fecit ſibi domos, & pecoribus ſuis fecit tabernacula, propter hoc vocauit nomen loci illius, Tabernacula. Et venit Iacob in Salem
I ciuitatem Sicimorum, quæ eſt in terra Chanaan, quando venit de Meſopotamia Syriæ & caſtra metatus eſt ſecundùm faciem ciuitatis. Et acquiſiuit partem agri, vbi ſtatuit ibi tabernaculum ſuum, ab Hemor patre Sychem, centum agnis. Et ſtatuit illic altare, & inuocauit Deum Iſraël.

Quid ſignificet quòd proficiſcenti Iacob Angeli Dei occurrerint? quid ſibi etiam velit quòd ipſe fratri occurrens ſepties in terrâ adorauerit: quid præterea, quòd petiturus à fratre concordiam, in caſtris dormiuerit: quid denique lucta, & eius claudicatio deſignent.
K

CAP. VI.

E*T Iacob abiit viam ſuam: & reſpiciens vidit caſtra Dei caſtrametata, & obuiauerũt ei Angeli Dei.* Gen. 32 Proficiſcenti Iacob ſancto, Angeli Dei occurrerunt. Deniq; vidit caſtra Dei applicantia, & ait: *Caſtra Dei hæc ſunt:* Perfectis enim & fidelibus diuina ſolent adeſſe pręſidia. Perfectus autem, qui cogitabat de reconciliatione fraternâ, ità vt humilitate eam inuitaret, officiis acquireret, muneribus quoque emendam eam putaret? Dixit enim: *Placabo faciem eius in donis præcedentibus.* Occurrit
L itaque fratri cum muneribus, vxoribus & pignoribus ſuis, vt etiamſi ipſe indignaretur, neceſſitudinis obſequiis inflecteret. *Et adorauit ſepties in terrâ.* Quid ſibi iſtud Gen. 33 vult eſſe: Lex dicit: *Dominum Deum tuũ adorabis, & ipſi* Deut. 6 *ſoli ſerues:* & hic adorat intemperantem, iracundum, Gen. 25 Gen. 27 minantem parricidale flagitium. An terram adorauit; Geneſ. 4 illam humano cruore concretam, ſerpentium infuſam venenis, aut ieiunâ infelicem glareâ, aut duris atque aſperis inhorrentem cautibus? Quid ſibi etiam vult quòd ſepties adorauerit! Hæreret ſolutio, niſi illud occurreret quod Petro interroganti in Euangelio: *Si frater meus* Mat. 18 *in me peccauerit, quotiens dimittam ei, vſque ſepties? Reſpondit ei Dominus Ieſus: Non ſolùm ſepties ſed vſque*
M *ſeptuagies ſepties.* Hoc igitur prophetico Spiritu ſanctus Patriarcha ſignificat, in aduenientem reſpiciens, qui non ſolùm vſque ſepties; ſed etiam ſeptuagies ſepties veniam fratri laxari iuberet, vt eius contemplatione con- Gen. 33 uentus Eſaü, iniuriam quam ſe accepiſſe putabat, remitteret fratri; & quamuis læſus, in gratiam rediret: quia propterea carnem ſuſcepturus erat Dominus Ieſus & venturus in terras, vt multiplicatam nobis donaret veniam delictorum. Denique petiturus à fratre concordiam, dormiuit in caſtris. Perfecta virtus habet quietis tranquillitatem & ſtabilitatem. Ideò Dominus Ioan. 14 donum eius perfectioribus reſeruauit, dicens: *Pacem*

meam relinquo vobis, pacem meam do vobis: Perfectorum
eſt enim, non facilè mundanis moueri, non turbari me-
tu, non exagitari ſuſpicione, non terrore concuti, non do-
lore vexari; ſed quaſi in litore tutiſſimo aduersùm inſur-
gentes fluctus ſæcularium procellarum mentem immo-
bilem fidâ ſtatione placidare. Hoc firmamentum Chri-
Ibidem. ſtianis mentibus Chriſtus inuexit, pacem internam inue-
hens animis probatorum, vt non turbetur cor noſtrum,
al. pacē neque exagitetur animus Hanc pacem ſuper omnem †
mentem eſſe Apoſtolus doctor aſſerit, dicens: *Et pax
Dei quæ exuperat omnem mentē, cuſtodiat corda veſtra, &
ſenſus in Chriſto Ieſu*. Fructus itaque pacis eſt non per-
Philipp. 4. turbari in pectore. Denique vita Iuſti quieta eſt, iniuſtus
autem inquietudinis & perturbationis plenus eſt. Itaque
ampliùs ſuis ſuſpicionibus affligitur impius, quàm alie-
nis plerique verberibus: maioréſque vibices vulnerum
in eius animo ſunt, quam in eorum corpore qui ab aliis
verberantur. Grande eſt intrà ſe aliquem tranquillū eſſe,
& ſibi conuenire. Foris pax aut Imperatoris ſollicitâ pro-
uidentiâ, aut manu militum quæritur, aut bellorum pro-
Ephes. 6 ſpero cedit euentu, aut internecione aliquâ barbarorum,
ſi in ſe hoſtili motu arma conuertant. In eâ pace nulla
noſtra virtus; ſed euentus eſt Certè gloria pacis illius ad
Imperatorem refertur, iſtius pacis fructus in nobis eſt,
quæ eſt in mentibus ſingulorum, quæ tenetur affectibus.
Gen 32. Iſtius pacis maior eſt fructus, quo ſpiritalis nequitiæ ten-
tamenta, quam quo arma hoſtilia repelluntur. Iſta pax
ſublimior, quæ corporalium paſſionum excludit illece-
bras, perturbationéſque mitigat, quam ea quæ barbari-
cos ſedat incurſus Plus eſt enim clauſo intrà te hoſti re-
ſiſtere, quàm remoto. Itaque Iacob qui cor ſuum ab
omni ſimultate mundauerat, vt pacificum affectum ge-
al. præ- reret, poſtquàm † præmiſit omnia ſua, ſolus remanſit, &
cedunt. luctatus eſt cum Deo: Quicumque enim ſæcularia ne-
gligit, ad imaginem ſimilitudinémque Dei propiùs acce-
dit: Quid eſt enim luctari cum Deo, niſi virtutis ſuſcipe-
re certamen, & cum ſuperiore congredi, potioremq; cæ-
Ibidem. teris imitatorem fieri Dei: Et quia inſuperabilis erat fi-
des eius atque deuotio, ſecreta ei myſteria Dominus re-
uelabat, tangens latitudinem femoris eius, eò quòd ex
Philip. 2 eius erat generatione Dominus Ieſus oriundus ex Virgi-
ne, qui Deo nec impar, nec inæqualis eſſet, cuius crucem
obſtupeſcentis femoris latitudo ſignabat, eò quòd diffu-
ſa per vniuerſum mundum remiſſione peccati, ſalutaris
Luc 22. foret omnibus, qui ſtupore ſui corporis ac ſudore reſur-
Gen. 32 rectionem tribueret defunctorum. Vnde non immeritò
al. Sal- exortus eſt ſol ſancto Iacob, cuius generi crux Domini †
uatoris. ſalutaris illuxit: ſimul quia ſol ei oritur iuſtitiæ, qui Deū
Malac. 4. cernit, quia ipſe eſt lumen æternum. Claudicauit autem
Gen. 32 Iacob a femore ſuo: *Propter hoc non manducant filij Iſ-
rael neruum, vſque ad diem hanc*. Vtinam manducaſſent
& credidiſſent: Sed quia non erant facturi voluntatem
Dei, ideò non manducauerunt. Sunt & qui ità accipiant,
quòd ideò claudicauerit ab vno femore Iacob, quia duo-
bus populis ex eius generatione manantibus, vnius ſtu-
por etiam tunc circa fidei gratiam declarabatur futurus.
Ipſe eſt ergò populus qui ſtupore perfidiæ claudicauit.

Geneſis Cap. XXXIV.

EGreſſa eſt autem Dina filia Liç, quam pe-
perit Iacob, vt cognoſceret filias indigena-
rum: & vidit eam Sychem filius Hemor He-
uæus, princeps terræ, & accipiens eam, dormiuit F
cum illâ, & humiliauit eam: Et intendit animæ
Dinç filiæ Iacob, & dilexit virginem, & loquutus
eſt ſecundùm mentem virginis ei. Ait autem Sy-
chem ad Hemor patrem ſuum, dicens: Accipe
mihi puellam hanc in vxorem. Iacob autem au-
diuit quòd polluit Sychem filius Hemor Dinam
filiam ſuam. At filij ſui erant cum pecoribus in a-
gro. Tacuit autem Iacob, donec venirent ipſi. E-
greſſus eſt autem Hemor Pater Sychem ad Ia-
cob, vt loqueretur ei. At filij Iacob venerunt de

A agro. Vt autem audierunt, compuncti ſunt viri,
& triſte fuit illis valdè: quia turpe fecit in Iſraël
Sychem, dormiens cum filiâ Iacob Et non ſic e-
rit. Et loquutus eſt eis Hemor, dicens: Sychem fi-
lius meus elegit ex anima filiam veſtram: date eā
illi vxorem; & affinitatem contrahite nobiſcum:
filias veſtras date nobis, & filias noſtras accipite
filiis veſtris, & inter nos habitate, & terra ecce la-
ta coràm vobis: habitate & negotiamini in eâ, &
acquirite in eâ. Dixit autem Sychem ad patrem
eius, & ad fratres eius, dicens: Inueniam gratiam
coràm vobis, & quodcumque dixeritis, dabimus:
implete dotem valde; & dabo ſicut dixeritis mi-
B hi, & dabitis mihi puellam hanc in vxorem. Re-
ſponderunt autem filij Iacob Sychem & Hemor
patri ſuo cum dolo, & loquuti ſunt eis, quia pol-
luerant Dinam ſororem ſuā, & dixerunt eis Sy-
meon & Leui fratres Dinæ: Non poterimus fa-
cere verbum hoc, dare ſororem noſtram homini
habenti præputium: eſt enim opprobriū nobis.
Solū in hoc aſſimilabimur vobis, & habitabimus
inter vos, ſi fueritis ſicut nos, & vos in circumci-
dendo veſtrum omne maſculinum: & dabimus
C filias noſtras vobis, & de filiabus veſtris accipie-
mus nobis: & habitabimus apud vos, & erimus
genus vnum. Si autem non audieritis nos, & cir-
cumciſi fueritis, accipientes filiam noſtrā, abibi-
mus. Et placuerunt verba coràm Hemor, & corā
Sychem filio Hemor. Et non tardauit iuuenis fa-
cere verbum hoc: incubuerat enim filiæ Iacob.
Ipſe autem erat glorioſiſſimus omniū qui in do-
mo patris ſui. Venit autem Hemor & Sychem fi-
lius eius ad portam ciuitatis eorum, & loquuti
ſunt ad viros ciuitatis eorum, dicentes: Homines
iſti pacifici ſunt, nobiſcum habitent ſuper terrā,
D & negotientur in eâ. At terra ecce lata corā eis.
Filias eorum accipiemus nobis vxores, & filias
noſtras dabimus eis. Solum in hoc aſſimilabun-
tur nobis homines iſti, vt habitent nobiſcū, vt ſit
populus vnus, in circūcidendo noſtrū omne ma-
ſculinum, ſicut & ipſi circumciſi ſunt: Et pecora
eorum, & quadrupedia eorum & omnis ſubſtan-
tia non noſtra erunt? Solum in hoc aſſimilemur
eis, & habitabunt nobiſcum. Et audierunt He-
mor & Sychem filium eius omnes exeuntes por-
E tam ciuitatis eorum, & circumciderunt carnem
præputij eorum omne maſculum. Factum eſt au-
tem in die tertio, quando erāt in dolore, accipiē-
tes duo filij Iacob, Symeon & Leui fratres Dinç,
vnuſquiſque gladium ſuum, ingreſſi ſunt in ciui-
tatem confidenter, & interfecerunt omne ma-
ſculinum, & Hemor & Sychem filium eius oc-
ciderunt in ore gladij. Et tulerunt Dinam de do-
mo Sychem, & egreſſi ſunt. At filij Iacob ingreſſi
F ſunt ſuper vulneratos: & diripuerunt ciuitatem,
in quâ polluerunt Dinam ſororem ſuam. Et oues
eorum, & boues eorum, & aſinos eorum, & quæ-
cumque erant in vrbe, & quæcumque erant in
agro, tulerunt, & omnia corpora eorum & omnē
ſupellectilem eorum, & vxores eorum captiua-
uerunt, & diripuerunt quæcumque erant in ciui-
tate, & quæcumque erant in domibus Dixit au-
tem Iacob, Symeon & Leui: Odioſum me feci-
ſtis ità vt malus ego ſim omnibus habitanti-
bus terram, inque Chananæis, & in Phere-

zæis: Ego autem pauciſſimus ſum in numero: &
congregati ſuper me, percutient me, & delebor
ego, & domus mea. Illi autem dixerunt: Sed ſi-
cut ſcorto vtentur ſorore noſtrâ.

Geneſis Cap. XXXV.

DIxit autem Deus ad Iacob: Surgens aſcen-
de in locum Bethel, & habita ibi, & fac ibi
altare Deo qui apparuit tibi, cùm fugeres à facie
Eſaü fratris tui. Dixit autem Iacob domui ſuæ, &
omnibus qui cũ eo: Tollite deos alienos de me-
dio veſtrûm, & mundamini, & mutate veſtimen-
ta veſtra, & ſurgentes aſcendamus in Bethel, &
faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die
tribulationis, qui fuit mecum, & ſaluauit me in
viâ quâ ambulaui. Et dederunt Iacob deos alie-
nos, qui erant in manibus eorum, & inaures quę
in auribus eorum: & abſcondit ea Iacob ſub te-
rebintho, quæ in Sicimis; & perdidit ea vſque in
hodiernum diem. Et profectus eſt Iſraël de Sici-
mis. Et factus eſt timor Dei ſuper ciuitates quæ
in circuitu eorum: & non perſecuti ſunt poſt fi-
lios Iſraël. Venit autem Iacob in Luzâ, in terrâ
Chanaan, quæ eſt Bethel, ipſe & omnis populus
qui erat cum eo: & ædificauit ibi altare, & voca-
uit nomen loci, Bethel. Illic enim apparuit ei
Deus, cùm fugeret ipſe à facie Eſaü fratris ſui.
Mortua eſt autem Debora nutrix Rebeccæ, &
ſepulta eſt inferiùs Bethel ſub quercu: & vocauit
Iacob nomen eius: Quercus fletus. Apparuit au-
tem Deus Iacob adhuc in Luzâ, quando venit de
Meſopotamiâ Syriæ: & benedixit ei Deus, & di-
xit illi Deus: nomen tuum non vocabitur vltrà
Iacob; ſed Iſraël erit nomen tuum. Dixit autem
ei Deus: Ego Deus tuus: creſce, & multiplicare:
gentes, & congregationes gentium erunt ex te,
& Reges de lumbo tuo exibunt: & terram quam
dedi Abraham & Iſaac, tibi dedi eam, tibi erit, &
ſemini tuo poſt te, dabo terram hanc. Aſcendit
autem Deus ab eo, de loco, vbi loquutus eſt cum
eo. Et ſtatuit Iacob titulum in loco quo loquutus
eſt cum eo Deus, titulum lapideum: & fecit ſu-
per eum libamen, & effudit ſuper eum oleum: &
vocauit Iacob nomen loci in quo loquutus eſt
cum eo illic Deus, Bethel. Diſcedens autem Ia-
cob de Bethel, fixit tabernaculũ ſuum vltrà tur-
rim Gader. Factũ eſt autem, quando appropin-
quauit Chabrath, vt veniret in Ephrata, peperit
Rachel: & cùm pareret, difficilè peperit. Factũ
eſt autem cùm difficulter ipſa pareret, dixit ei
obſtetrix: Confide, etenim iſte tibi filius eſt. Fa-
ctum eſt autem cùm emitteret ipſa animã (mo-
riebatur enim) vocauit nomen eius filius doloris
mei. At pater vocauit nomẽ eius Benjamin. Mor-
tua eſt autem Rachel, & ſepulta eſt in viâ Ephra-
ta. Hæc eſt Bethleem. Et ſtatuit Iacob columnã
ſuprà monumentum eius, hæc eſt columna ſuper
monumento Rachel vſque in diem hunc. Factũ
eſt autem quando habitauit Iſraël in terrâ illâ,
abiit Ruben, & dormiuit cum Ballâ concubinâ
patris ſui Iacob. Et audiuit Iſraël, & malum ap-
paruit in conſpectu eius. Erant autem filij Iacob
duodecim. Filij Liæ, primogenitus Iacob Rubẽ,
& Simeon, Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon; filij
autem Rachel, Ioſeph & Benjamin. Filij autem
Ballæ ancillæ Rachel, Dan & Nephtalim. Filij

G autem Zelphæ ancillæ Liæ, Gad & Aſer. Iſti filij
Iacob, qui fuerunt ei in Meſopotamiâ Syriæ. Ve-
nit autem Iacob ad Iſaac patrem ſuum in Mam-
bre, in ciuitatem Agri, hæc eſt Chebron, in terra
Chanaan, vbi habitauit Abraham & Iſaac. Fue-
runt autem dies Iſaac quos vixit, anni centum
octoginta. Et deficiens Iſaac mortuus eſt, & ap-
poſitus eſt ad genus ſuum ſenior, & plenus die-
rum. Et ſepelierunt eum Eſaü & Iacob filij eius.

De vindicta filiorum Iacob contrà alienigenas ob Dinæ de-
florationem, & ipſius Iacob manſuetudine: & de reſpon-
H *ſo diuino ei facto vt exurgeret & aſcenderet Bethel.*

CAP. VII.

EGreſſa eſt autem Dina filia Liæ, quã peperit Iacob, vt Gen. 34
cognoſceret filias indigenarum: & vidit eam Sychem
filius Hemor Heuæus, princeps terræ, & accipiens eã, dor-
miuit cum illâ. Denique non multò poſt factã ſuprà re- Gen. 18
uelationẽ, cùm eſſet ab alienigenæ filio Dina filia Iacob
deflorato virginitatis pudore temerata, fratres eius qui
non intellexerunt myſterium, alienigenas qui ſocietatem
fidei per coniunctionem generis offerebant, vindictæ ſtu-
dio peremerunt. Iacob autem qui morali manſuetudine
clementiam diligebat, vel myſtico ſpiritu ſacramentũ † al. rege-
congregandæ ex gentibus præuidebat Eccleſiæ, inuitus nerandæ.
I & dolens ſcenam illã exactæ vltionis accepit. Vnde pro-
phetanti aduentum Domini Ieſu, reſponſum diuinũ eſt
datum: *Exurgens aſcende in locum Bethel*, hoc eſt in do- Gen. 35
mum panis, vbi natus eſt Chriſtus, ſicut Michæas Pro- Luc. 2
pheta teſtatus eſt, dicens: *Et tu Bethleem domus Ephra-* Mich. 5
ta! non es minima, vt ſis inter principes Iuda: Ex te enim Ioan. 6
exiet princeps Iſraël, & egreſſus eius ab initio, à die ſæculi.
Verè domus panis, quæ domus Chriſti eſt, qui nobis pa-
nis ſalutaris aduenit è cælo, vt iam nullus eſuriat cibum
ſibi immortalitatis acquirens. Ibi iubetur habitare Pa- Gen. 35
triarcha, ibi altare facere Deo qui apparuit ei. Ibi deos Ibidem.
accepit alienos, & abſcondit eos ſub † terebintho: ibi al. ſub lentiſco
K quoque ſepulta eſt Rachel in viâ Ephrata, hæc eſt Beth-
leem. Ibi etiam columnam ſtatuit Iacob ſuprà monu-
mentum eius. Quanta myſteria, quia ibi eſt Eccleſia Dei,
in quâ apparet Deus, & loquitur cum ſeruis ſuis! Ibi eri-
piuntur, & abſconduntur ſimulacra gentium: Fides enim
Eccleſiæ omnem obſeruantiam gentilitatis aboleuit: Sed
cur ſub terebintho? *Certè genus iſtud infructuoſum eſt. al. e. ſed cur ſub
Ibi ergò ſunt dij gentium, vbi nullus eſt fructus. Ibi in lentiſco
aures Gentilium infodiuntur quas dederunt Iacob, vt iam abſcon-
nouâ linguâ audire aſſueſcant, veterem perfidiæ ſonum dent
neſciant, obſurdeſcant aures eorum ſacrilegio, & mun- quærto.
dentur ad gratiam. Non immeritò ibi ſanctus Daniel fal- Sap. 14
L ſum aduersùs Suſannam teſtimonium deprehendit: Ibi Dan. 13
enim volebat adhuc radices ſuas locare perfidia; ſed la-
tere non potuit, quia prophetico ſpiritu deprehenſa eſt.
Congruus autem error presbyterij veræ confeſſionis, vt
ibi contaminatam diſceret caſtitatem, vbi gentium de-
foſſa ſimulacra ſunt: Sed veritas Eccleſiæ nõ detexit per-
fidiam; ſed abſcondit, & aures Gentilitatis obſtruxit. Cõ-
uenienter quoque ibi ſepulta eſt ſancta Rachel, quia Rom. 6
omnes qui baptizantur in Chriſto, conſepeliuntur cum
eo: Sic enim docemur, dicente Apoſtolo: *Conſepulti enim* Ibidem.
ſumus cum illo per baptiſmum in mortem, vt quemadmodũ
ille ſurrexit à mortuis propriâ virtute ſuſcitatus, ità &
M *nos per eius gratiam reſurgamus.* Tunc igitur verè abſcon-
ditur omnis error Gentilium, cùm quis fuerit ablutus à
vitiis, quia confixus cruci vetus homo noſter neſcit iam
veteri ſeruire peccato. Competenter etiam columna 1. Tim. 3
ſtatuitur ſuprà monumentum Rachel, quia Eccleſia eſt
columna & firmamentum veritatis.

De commendabili ſancti Iacob ſenectute futurarúmque ac
dubiarum rerum, finis quoque vitæ ſuæ prouidentia,
atque agendorum diſpoſitione.

CAP. VIII.

SEnuerat autem Iacob: ætate iam ſenuerat & mori-
bus; ſed certabant in eo impigra viuacitas iuuentutis,
& tranquillitas ſenectutis: Eſt enim & ſenectus virens,

gratia, & iuuentus cana conſiliis, de quâ dicit Scriptura: [A] [*Sap. 4.*] *Senectus enim venerabilis: &*, [*Ibidem.*] *Ætas ſenectutis vita immaculata.* Senuerat ergò Iacob, qui bonis operibus præuenit tempus longæuæ ſenectutis: vt & fructum eius ante tempus carperet, & poſtrema eius in tempore non timeret. Beatus quidem & iuuenis qui bene viuit; ſed magis beatus eſt ſenex qui bene vixit: Quod enim iuuenis ſperat, adeptus eſt ſenior: quod ſenex fuit, optat hoc eſſe qui iuuenis eſt. Certè hic qui inquieti maris longiore ſibi adhuc curſu manente, iactatur fluctibus; ſenex verò ſicut in portu, ità in ſtatione eſt ſenectutis. Erat itaque huiuſmodi Iacob, qui vix ſperanda iuuenibus bona, incolumi & tutâ gratiæ claue iam clauſa & obſignata tenebat. [B] Quod autem poſſideas, eo quod adhuc ſperes, præſtabilius eſt. Erat ergò ſenex Iacob, ad quem iuuenes aduerſâ temporis alicuius tempeſtate perculſi, tamquàm in portum ſeſe recipiebant: ipſe autem tamquàm in ſpeculâ vitæ huius poſitus ſollicito prætendebat affectu, & longè antè rebus dubiis præuidebat remedia. Denique fames erat in totâ terrâ & ſenex depoſitus quæ alacres iuuenes [*a v. c. videlicet primus audierit vidēre, lmetim primus admonuit, &c.*] ignorabant, primus audierat. primus admonuit *a* filios ſuos in Ægypto exuberare frumentum, & eò proficiſcendum vt emerent quæ ſibi ad vſum neceſſaria forent. Libenter etiam ipſe iuuenum conſiliis acquieſcebat, vt etiam filium iuniorem ſimul mitteret. Et renuntiantibus illis quod Ioſeph filius ſuus viueret, fracto licet cor- [C] pore; ſed viuidâ animi virtute, non expectauit vt filius ad ſe veniret; ſed ipſe magis pertexit ad filium: Pietati enim [*Gen. 41*] menſura ordinis non præponderat. Nulla itaque ſenſit [*Gen. 42*] impedimenta feſſæ ſenectutis, cùm pergeret: Pietas enim [*Gen. 43*] leuabat laborem. Verùm vbi recepti filij fructu potitus [*Gen. 44*] eſt, aliquanto exacto tempore, decem & ſeptem vide- [*Gen. 45*] licet annorum (quod ſecundùm illam Patriarchæ [*Gen. 46*] longæuitatem exiguæ portionis tempus eſt) finem vitæ ſibi [*Gen. 47.*] appropinquare cognouit: Vocauit itaque Ioſeph filium, [*Gen. 48*] & per generationis ſuæ futurum heredem, conſtrinxit [*Gen. 49*] eum, ne in Ægypto ſepeliretur. Acceptáque fide, cùm paulò poſt infirmaretur, & veniſſet ad eum filius Ioſeph, velut reſumptis viribus ſedit ſupra lectum ſuum, & be- [D] nedixit Patriarchas duodecim, & Prophetauit.

Quâ ratione ſanctus Iacob cùm in ipſis mortis eſſet diebus, meritò prædicandus fuerit beatus, ac de multiplici eius laude, præſertim in Patriarcharum benedictione: quod præterea neque Ioſeph, neque Eſaias, neque Hieremias, neque Daniel, neque mater Machabæorum cum filiis negandi ſunt fuiſſe beati; licet grauia ſuſtinuerint ſupp[illegible]ſa.

CAP. IX.

Dicat nunc aliquis, non beatum Iacob, cùm in ipſis mortis eſſet diebus, qui penè plura cum Deo quam [E] cum hominibus alloqoia miſcebat: non beatum cùm oculi eius grauarentur in ſenectute, & non poſſet videre: [*Gen. 48*] Videtur enim cæcitas quibuſdam eſſe grauis ærumna calamitatis: Sed tunc quoque beatus Iacob, qui diſcernebat ſpiritu quod oculis diſcernere, aſpectúque non poterat. Videbat futura, qui æſtimabatur non videre præſen- [*Ibidem.*] tia. Denique errauit & ipſe Ioſeph, vt quum ad dexteram eius filium ſuum ſeniorem, & ad ſiniſtram ipſius, hoc eſt Iacob, applicuiſſet filium iuniorem, vt ætatis ordo benedictionis ordinem ſeruaret, cùm extenderet dexteram ſuam ſuper nepotem iuniorem, & ſiniſtram ſuper [*Ibidem.*] ſeniorem nepotem, & volenti filio patriam dexteram ſuper Manaſſen ſeniorem conuertere, reſponderet: Scio, [F] fili! ſcio, & hic erit in populum, & hic exaltabitur; ſed frater eius iunior maior illo erit. Et cauſâ prælationis ad- [*Ibidem.*] iunxit, dicens: *Semen eius erit in multitudinem gentium.* Adeò, licet impedito corporis aſpectu: meliùs videbat, vt videntem doceret erraſſe. Quis enim meliùs videt, quàm qui videt Chriſtum? Aut quis poteſt dicere oculis impeditum eum qui videbat in Chriſto refulgentem Eccleſiam? Nonne igitur clarum eſt quòd debilitas beatudioem impedire non poſſit? Ille oculorum impeditus munere, ille defatigatis corporis viribus in lecto tamquàm in ſepulcro corpus relinquens aſſurrexit in ſe, & longè ab aliis, atque intrà ſemetipſum ſeſe colligēs, præ- ſentibus ſe rebus ſubduxerat, & nouiſſimis diebus futuræ miſcebatur ætati: Sic enim ſcriptum eſt: *Annuntiabo*, inquit, *vobis quæ occurſura ſunt vobis in nouiſſimis diebus.* [*Gen. 49*] Quid igitur ei deerat, cui Deus aderat, qui ei profecturo dixerat: *Deſcendam tecum in Ægyptum, & ego deducam te in perpetuum?* [*Gen. 46*] Nec defuit, quando in eo Spiritus ſanctus loquebatur. Quis tam potens in ſuo domicilio, quam iſte in alieno? Quis tam abundans in vbertate, quam iſte in fame? Quis tam fortis in iuuentute, quam iſte in ſenectute? Quis tam actuoſus in negotio, quam iſte in otio? Quis tam velox in curriculo, quàm iſte in lectulo? Quis tam lætus in flore adoleſcentiæ, [B] quàm iſte in mortis confinio? Quis tam diues in regno, quàm iſte in peregrino loco? Denique reges benedice- [*Gen. 49*] bat. Nec immeritò Pauper non erat, qui nullo indigebat. Pauper non erat, qui ſe pauperem non putabat. Et quis pauperem dicat, cuius conuerſatione dignus orbis terrarum non fuit? Et ideò conuerſatio eius erat in cælo. [*Hebr. 11*] [*Philipp. 3.*] Hic verò præ diues in diuitiis ſimplicitatis & ſinceritatis, decorus † magis vigore animæ, quàm corporis pulchritudine, quæ marceſcere non nouit, ætate impiger, cui liceret, [*al. maiori animæ.*] cùm vellet, corporeo iſto exire gurguſtio, & ſuperna paradiſi mentis vigore penetrare, exultans ſpiritu, cùm ſepulcri extrema mandaret: Non enim terreno ſe tumulo claudendum; ſed ſuperno recipiendum domicilio præſumebat, & ideò tamquàm alteri mandabat ſepulcrum; [C] ſui autem ſecurus, mortem illam immortalitatem putabat. Videbatur corporis implicatus impedimento, & vigilanti in futura tempora præcurrebat affectu, dicens de [*Gen. 49*] perſecutoribus Domini, qui de tribu Symeon & Leui auctores erant nequitiæ proceſſuri: In conſilio eorum non veniat anima mea, & in † conſeſſum eorum non [*al. occurrant.*] contendant viſcera mea. Quis autem tam validus in virtute, quàm fortis iſte in infirmitate, qui dicebat: [*Ibidem.*] *Maledictus furor eorum, quia pertinax: & ira illorum, quia indurata eſt. Diuidam eos in Iacob, & diſpergam illos in Iſrael.* Quis verò tam canorus cantibus, quàm iſte vocibus, qui toto auditus eſt mundo, qui per omnes populos, [D] per omnes auditur ætates? Quis tam ſuauibus numeris ſeptem vocum oblocutus diſcrimina, quàm iſte ſeptemplici Spiritus ſancti gratia reſultauit? Qui licet membris reſolutus; tamen attollens ſe animo, & erigens ſpiritu, corporis ſui tamquàm citharæ harmoniam, diſſolutâ membrorum compage deſtructam altâ mente deſpiciens non requirebat; ſed otioſam iacere humi patiebatur. [*Ibidem.*] Ipſe autem cantu ſe mulcebat interno, & Propheticο ſe modulamine delectabat dicens: *Iuda! te laudabunt fratres tui, manus tua ſuper dorſum inimicorum tuorum, adorabũt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda ex ger-* [E] *mine, fili mi! aſcendiſti: recumbens dormiſti vt leo! & tamquàm catulus leonis: Quis ſuſcitabit illũ?* [*Ibidem.*] Et infra. *Lauabit in vino ſtolã ſuam, & in ſanguine vuæ amboladium ſuũ. Hilares oculi eius à vino, & dentes cãdidiores lacte.* Quis cantus dulcior, quis ſonus ſuauior, quàm remiſſio peccatorum, & reſuſcitatio mortuorum? Hunc cantum ſanctus Dauid ille diuinæ organum vocis, & Dominici ſermonis interpres, citharâ cecinit ſpiritali. His modulis grauæ, ſublimem illum animum mentémque mulcebat. Hoc cantu mundi iſtius aſpera mitigauit; hoc ſonitu ſæculi dura molliuit, hoc pſalterio terrorem mortis infregit, hac ſuauitate chordarum, inferna calcauit. Sed audiamus etiam quæ ſanctus Iacob Patriarcha admira- [F] bili illo ſuæ organo mentis incœpuit. [*Ibidem.*] *Nephtalim vitis remiſſa, porrigens in germine ſuo decorem. Filius meus ampliatus Ioſeph, filius meus adampliatus, zelo appetitus filius meus adoleſcentior, ad me reuertere!* Et infrà: *Præualuit ſuper benedictiones montium manentiũ, & deſideria collium æternorum.* [*Ibidem.*] Quid dulcius benedictione? Quid gratius æternitate? Et ipſa verba ſunt cantus, & in verbis magna votorum ſunt præmia, meritorum faſtigia. Quid ſuauius ſancto Ioſeph qui nos liberauit ab opprobrio, crucis Dominicæ ſacramento? Sicut enim maledictum factus eſt Chriſtus, vt maledictum ſolueret legis: & peccatum factus eſt, vt mundi peccatum tolleret: ita opprobrium factus eſt, vt gentilitatis oppro-

[Pſal. 21. Hebr. 11. Exod. 2. Exod. 14.] brium auferret: Sed illud opprobrium Chriſti theſauris [A] Ægypti pretioſius æſtimatum eſt. Et ideò Moyſes Pharaonis regis aulam reliquit, & fidei elegit opprobrium, cui ſe opprobrio maria diuidebant. Ipſe ergo Nephthalim vitis totum remiſſa per mundum, vt omnibus populis vbertatem poculi ſpiritalis infunderet. Ipſe eſt ampliatus, habens nomen ſuper omne nomen, qui quoniam [Philip. 2.] ſe pro omnibus obtulit morti, ideò audiuit à Patre: *Ad me reuertere*. Loquebatur Iacob, & Deus audiebatur. Ille [Gen. 49] benedicebat, & Deus perſonabat, dicens Filio: *Ad me reuertere*: hoc eſt, poſt paſſionem reuertere. Reuertere ad ſedem tuam, reuertere cum trophæo, reuertere ad me, vt te reſurgentem defuncti ſequantur, & tuâ poteſtate pariter atque exemplo reſurgant, vt fias primoge- [B] nitus ex mortuis, vt ad dexteram ſedeas Patris. Vnde & Filius dixit: *Amodò videbitis Filium hominis ſedentem* [1. Cor. 15. Coloſ. 1. Matt. 26.] *ad dexteram virtutis Dei*. Neget quis beatum Iacob in ipſo mortis ſupremo, qui diuina fundebat oracula. Neget beatum Ioſeph in carcere, vbi ſapientiæ ſpiritu inter- [Gen. 49. Gen. 40.] pretabatur ſomniorum quæ audierat, veritatem, & futurorum ſeriem reuelabat. Neget beatum Eſaiam, cùm medius ſecaretur: Hieremiam, cùm mergeretur: Da- [Hier. 38. Dan. 14.] niel ſanctum, cùm inter leones ſtaret intrepidus, & prandium ei raptus ab Angelo Propheta deferret. Non vtique ideò beatus, quia alienum prandebas prandium; ſed quia meritis ſuis impaſta leonum ora claudebat. Quis autem non beatam dixerit matrem Machabæorum, quæ [C] [2. Machab. 7.] ſeptem filiorum funeribus octauam ſe addidit, ad laudem cæleſtis triumphi?

Quantæ laudis fuerit Sacerdotum Sacerdos Eleazarus in ſuppliciorum conſtanti toleratione: quódque ideò non minùs, ſed magis fuerit beatus.

CAP. X.

[2. Machab. 6.] NEc te, Eleazare! prætermittam, vtpote Sacerdotum Sacerdos; ſed tuis iuuandum oratis, qui genere Sa- [al. ſed tuis iuuandus oratis qui genere ſacerdos, &c.] cerdos, periturus in Lege, maturus æui, cùm oblatus eſſes Antiocho perſecutori, nec tentamentis potuiſti capi, nec [D] præmiis inflecti, nec ſuppliciorum acerbitatibus frangi. Denique à blandimentis cœpit, quia iudicabat tormenta ſua poſſe ſuperari. Erubeſco, inquit, canitiem tuam, reuereor ſenectutem, miror prudentiam, cur abſtinendum bonis epulis putes quas natura largitur. Relaxa iſtiuſmodi peruicaciam, expergiſcere aliquando, dum adhuc malo tibi perſuadere, quàm extorquere, ne victus ſuppliciis facias, quod ● putas ratione mutatus. Ad hæc reſpondit ſenex: Nos, Antioche! non intẽtione ducimur, ſed reuerentiâ legis tenemur, quæ à ſuillâ carne abſtinendum præcipit. Pulcherrimam iudicas creaturam; negare tamen non potes quòd potior ſit temperãtia, quàm voluptas, potior legis obedientia, quàm præuaricatio. [E] Quòd ſi hoc leue putas, vt carne veſcamur ſuillâ: qui in minimis legem contempſerit, quomodò in magnis tenebit? Aut ſi pretioſa eſt creatura huiuſmodi, vendicaris: cùm eo quod ſit pulcherrimum, defraudamur. Abſtinentia autem noſtra diſciplina eſt caſtimoniæ: Diſcimus enim reſecare luxuriam, cupiditates vincere, excludere concupiſcentias, delectationibus corporis obuiare. Fortitudinis quoque exercitium eſt, pœnis pro lege non cedere. Iuſtitiæ quoque inſigne atque prudentiæ, vt quod ſequendum elegimus timore Dei, morte propoſitâ reſeruemus. Quis eſcam imperet liberis? Quis autem ſe ri- [al. In hoc ſeruiat & non ridebit.] dendum præbeat? † Quis autem in hoc ſeruiat, & non [F] ridebitur? Non ſum ita ſenex, vt mihi non iuueneſcat animi fortitudo. Suſpenſus itaque cùm hinc atque inde grauiter verberaretur, nec iam ferrent ſenilia membra verberum pœnas, laſſatis carnificibus atque extenſoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. [Ibidem.] Et tunc quidam ſeu longæuâ miſeratus ætatem, ſeu tentamentis circumuenire deſiderans: Reſponde, inquit, [Ibidem.] tantummodò te manducaturum, nos te eſcæ eius immunem præſtabimus. At ille clamans: Nequaquàm, inquit, contingat mihi vt fiam ſenex incentiuum iuuenilis erroris, qui hucuſque eram forma ſalutaris inſtituti. His ego ludibriis vt paululùm vitam lucrabor, & totius vitæ labores addicam breui viatico ſenectutis? Senectus portus debet eſſe, nõ vitæ ſuperioris naufragiũ. Non te negabo, lex patria! nõ adiurabo vos, ſancta inſtituta maiorũ, non decolorabo vos infulæ ſacerdotales, non te perfidiæ puluere turpabo canicies! Quid multa? In moriendo tormentis factus eſt cæteris magiſterium perſeuerantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplum. Beatus igitur, in quo non potuerunt tormenta rationem vincere. An non beatus, qui potuit virtute animi victor eſſe pœnarum, pietatiſque remigio ſeruare integram in tantis flectibus paſſionem?

[B] *De admirabili patientiâ ac fortitudine ſeptem fratrum Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui ſuis ſuppliciis meritum beatæ vitæ acquiſierunt.*

CAP. XI.

POſt ipſum ſtatuti ſunt pueri ſeptem cum matre. In- [2. Machab. 7.] ſultare licet tyranno, qui dum callidè à ſene incipiendum putat, magiſtrum eligit quo diſcipulos faceret fortiores, quorum velut puerilem ætatem præmiis prouocabat ad culpam, vrgebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci reſpondent: Quid nos contemnis vel circumſcribis, vt pueros? Pueri ſumus; ſed fides cana eſt; ſed valida diſciplina. Experire certè, ſub- [C] uce quibus placet pœnis puerilia viſcera, non inuenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinæ, quàm legitimæ obſeruationis excubiæ. Quem vicit ſenectus, ſuperabit æmula ſenectutis pueritia. Sequimur patrem filij, diſcipuli doctorem. Collige ſuppliciorum inſtrumenta propoſita: meditationem patientiæ, non terrorem infantiæ afferunt, dum videntur. Iuſſit maximum natu eligi: At ille ridens. Rectè, inquit, naturæ ordinem ſeruas: Sed cur Dei legem temerandam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi ſumus; ſed tamen a me inchoatum gaudeo. Quod quæris, tyranne! confiteor nos ſummo Deo ſeruire, & doces quid agere [D] debeamus. Si tu tantâ pertinaciâ vis extorquere veritatem, cur non omni virtute nos eam tenendam putemus? Quid plura? Adhibentur variarum genera pœnarum: Sed vicit pietas immanitatis furorem, excluſa eſt anima, non religio. Secundus acceſſit, nec degener fratri munia piæ confeſſionis impleuit. Et cùm detraheretur membrana capitis, reſpondit: Aufertis quidem membranam; ſed habeo galeam ſpiritalem, quam non poteſtis auferre. Et verè hanc galeam nemo auferre poteſt, ſicut poſtea Apoſtolus docuit in Eccleſiâ Domini: *Quia caput viri Chriſtus eſt, & eius ſumus membra*. [1. Cor. 11.] Rectè puer iſtam diuino ſpiritu doctrinam Apoſtolicam præuidebat. [E] Exuebant immanes beſtiæ corium capitis, & pardalicis feritatibus ſæuiebant: at ille deficiens: Quàm dulce eſt, inquit, mori pro religione, quam ſuauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horum remuneratio laborum. Tua ſunt, rex! grauiora tormenta, tu tuis vehementiùs torqueris ſuppliciis, quia vides te vinci in poteſtate. Et hoc defuncto, tertiũ ſtatui ſibi iuſſit. Et cùm eum partim tentaret inſidiis, partim cuperet terrore percellere, reſpondit ad eum: Non faciã voluntatem tuam, non ſuccumbam imperio tuo. Per beatam illam fratrum meorũ paſſionem, & nobilem vitam, nõ negabo piam germanitatem. Quæuis adhibeto ſupplicia, quibus magis vrgeas: hoc proficies aſperitate pœnarum, vt maiora teſtimonia [F] noſtræ germanitatis accipias. Iuſſit itaq; ei linguam amputari. At ille exclamans: Victus es, inquit, Antioche! qui organũ vocis abſcindi iubes. Confeſſus es te reſpondere non poſſe rationi, maioraq; probas linguæ noſtræ flagella, quàm tua verbera: Nos enim tua verbera nõ timemus, tu noſtræ vocis flagella non potes ſuſtinere. Sed hæc pietatis flagella ſunt, tua flagella perfidiæ: Sed etiam lingua ſublata, grauius te ſuo cadens murmure flagellabit. Euadere te putas, Antioche! ſi vocẽ eripias? Et tacentes Deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meum, laxaui linguam meam, abſcinde linguam: ſed non abſcindes conſtantiam, non virtutem auferes, non rationem oblitera-

bis, non eripies teſtimonium veritatis, non eripies cordis A
clamorem. Si lingua amputatur, ſanguis clamabit, & di-
Gen. 4. cetur tibi: *Vox ſanguinis fratris tui clamat ad me.* Audit
enim ſanguinis vocem, qui audit internas cogitationes.
Tenebræ licèt operiant, & parietum ſepta circumdent,
Eccleſ. 23. non dicat impius, quia nullus ſibi teſtis adſiſtat: explorat
vniuerſa, videt omnia Deus, nec eſt aliquod facinus quod
Hebr. 4 Sap. 8. poſſit latere omnium iudicem Deum qui cognoſcit vni-
uerſa, antequàm fiant. Quid verba damus? Loquaciora
ſunt vulnera: etſi vulnera tegantur, etſi abſcondatur cica-
trix, non abſconditur fides. nec tamen plaudas quòd au-
ferendo linguam, confeſſionem laudis eripias: Satis iam
Deum ſermone laudaui, nunc paſſione laudemus. Et hoc B
perempto, iuſſit quartum vinciri ad rotam, vt eius verti-
gine membris omnibus ſolueretur. At ille cum torquere-
tur immaniter: Diſſoluis, inquit, corporis membra; ſed
adiungis gratiam paſſioni, nec eripis ſolatium morti: Eſt
Pſal. 76 enim vox tonitrui in rotâ, quia in bono & inoffenſo vitæ
iſtius curſu cæleſte reſultat oraculum, ſicut in Ioanne &
Marc. 3 Iacobo filiis tonitrui reſultabat. Itaque illud quod elegi,
* Ezech. 1 nunc manifeſtiùs recognoſco; quia rota intrà rotam cur-
rit, nec impeditur: Teres enim vita ſine vllâ offenſione lo-
quauis paſſione verſatur, & intrà hanc quoque rota cur-
rit. Currit lex intrà gratiam, & obſeruantia legis intrà di-
uinæ curriculum miſericordiæ eſt: Nam quò magis vol- C
uitur, plus probatur. Potius eſt hîc ab impiis aduerſa to-
lerare, vt tibi à Domino conſolationem inuenire poſſi-
mus: Et iſte conſummans curſum ſuum, abrupit ſpiritum,
animámque victor effudit. Quintus cùm ſiſteretur, cæſo
priùs, eidem iuſſit ignes admoueri, ſubfici incendia.
Manabat è vulneribus cruor, & effoſſis vlceribus, ſan-
guis effuſus ipſos flammarum exſtinguebat globos. At
ille inter ignium crepitus audiebatur dicens: Gratias ti-
Pſal. 65 Pſal. 16 & 65. bi, Domine! quòd dediſti nobis dicere: *Tranſibimus per*
ignem. Et ſicut alibi idem tuus dicit Propheta: *Igne nos*
examinaſti, ſicut examinatur argentum. Aſtabo tibi ſicut
aurum, purgatus incendio: & ſi quid fuit culpæ, ignis
exuſſit. Itaq; & iſte tranſlatus à corruptelâ ad incorru- D
2. Mac. 7. ptionem, vitam exhalauit. Sexto quoque admota tor-
menta ſunt. At ille: Noli, inquit, fruſtrà errare, & tuæ
hoc adſcribere poteſtati, quòd iſta aduersùm nos exer-
ceas. Noſtrotum hoc delictorum eſt pretium, vt pec-
catores puniamur. Et gratias Domino, quòd hîc à nobis
duplicia peccata exiguntur, vt ibi nobis conſolatio defe-
ratur. Gratias autem & tibi, quòd tam durus & immi-
tis es vt talibus noſtris ſuppliciis Dominus in quem pec-
cauimus, generi noſtræ propitius fiat. Nos quoque ab-
leuamus ærumnam, dum fidei paſſionibus delectamur.
Et iſte duris & aſperis dilaceratus ſuppliciis, appoſitus
eſt ad fratres ſuos. Supererat iunior ex fratribus, & iam
pudebat Antiochum immaturæ ætati ſe itâ fuiſſe ludi-
Eſa. 40 brio. Itaque dolis eum deſiderans circumſcribere, polli-
cebatur honores, diuitias, amicitiam ſuam, conſortium E
ſecretorum: At verò pia mater monebat filium ſuum,
2. Mac. 7. dicens & huic ſicut cæteris: *Neſcio quemadmodùm in*
vterum meum introiſtis, neque ego ſpiritum donaui vo-
bis, neque membra formaui; ſed hæc omnipotentis Dei
munera ſunt. Putauit Antiochus, videns matrem ſol-
licitam, quòd ſaluti eius timeret, ipſi quoque ſuadere
cœpit, vt filium ab intentione ſuâ reuocaret. At illa
voce patriâ dicebat filio; Tu ſolus ſuperes, fili! ſum-
ma votorum meorum: tu poſtremus clauſiſti partus
meos, tu poſtremus conclude gaudia mea. Miſerere
mei, quæ te in vtero tot menſium curriculo portaui, ne F
Ibidem. vno momento confundas ſenectutem meam, ne deco-
lores tot fratrum tuorum trophæa, nec ſacrum eorum
comitatum relinquas, nec conſortium deſeras. Te ad-
huc iſti expectant triumphi. Aſpice in cælum, vnde
hauſiſti ſpiritum, ad Patrem omnium: aſpice in terram,
quæ tibi antè alimoniam miniſtrauit: aſpice ad fratres,
qui collegam requirunt: aſpice ad matrem, quæ tibi lac
dedit: redde mercedem pij ſanguinis: noli à fratri-
bus, noli à matre diuelli. Temporales opes ſunt quas
promittit Antiochus, temporales honores: perpe-
tua corona quæ à Deo omnipotente defertur. Vos mi-
hi ſeptem dierum lumina dedit Dominus, ſextum iam Geneſ. 2
diem clauſi, & omnia opera bona valdè. Debes mihi,
fili! vt quæ in illis ſex laboraui, in te requieſcam ſeptimo,
tamquam à ſæculi operibus iam feriata. Itaque prorum-
piens ſe iuuenis ait: Quid ſuſtinetis? Et multa vociferans,
quòd nequaquam diuelli poſſet à fratrum conſortiis,
quorum multò beatiora eſſent funera quàm regis im-
peria, cùm vrgeret conuiciis regem, & ipſe acerbis ex-
cruciatus tormentorum generibus, vitæ huius munus ab-
ſoluit. Nouiſſima mater oblata eſt neci. Quis hanc bea-
tam neget, quæ quaſi ſeptem vallata muralibus, inter
corpora filiorum nullum ſenſit mortis incurſum? Quis,
inquam, dubitet de eius beatitudine, quæ ſeptem turri-
bus circumdata, in paradiſi ſedem caput extulit: quæ ſe-
ptem filiis cincta, ſacratiſſimum Deo chorum, non ſolùm
canorum vocibus; ſed etiam paſſionibus ad concinendas
Domini laudes cæleſtibus induxit altaribus? Quam bo-
nus fidei partus, quàm natus partus iſte pietatis, quàm
ſplendida lucerna Eccleſiæ, ſepteno fulgens lumine, & Eccleſ. 11.
octauo † vitæ, cunctis luminibus oleum ſubminiſtrans. al. vtero.
De quibus pulchrè dicitur: Date partem illis ſeptem, &
illis quidem octo, eò quòd in vtroque numero conſor-
tium gratiæ conſequantur, in lege nutriti, per gratiam
coronati, ſeptem tamquàm in ſabbato, octo tamquàm
in Euangelio. Pia mater ſupplemento paſſionis adiun-
cta: quæ in talibus filiis integram pietatis formam &
parturiuit & peperit.

De ſingulari beata illius matris ſeptem filiorum commendatione.

CAP. XII.

RECurrunt in memoriam ſermones ſanctæ fœminæ,
dicentis ad filios: Ego vos genui, ego vobis ſuc-
cum lactis infudi: nolite nobilitatem veſtram perdere.
Sic aliæ matres reuocare à martyrio ſolent filios, non
vocare. At iſta maternum in hoc ponebat affectum, ſi fi-
liis vitam magis perpetuam quàm temporalem ſua-
deret. Spectabat itaque pia mater filiorum certamina,
& quamuis maternorum viſcerum compaſſione qua-
teretur; tamen pietatis ſtudio premebat dolorem. Et
offerente Antiocho, cùm poſſet ſalutem eligere filio-
rum, malebat periculum: compreſſiſque naturæ gemi-
tibus, pœnas filiis optabat augeri, vt mors citiùs appro-
pinquaret. Videmus conuerſa vota matris in filios, ne
quem ſuperſtitem derelinqueret; ſed omnes piæ cohe-
redes mortis acquireret: Sed nec filij minores tali pa-
rente, qui ſe inuicem cohortabantur, qui dicebant vno
ſtudio, & quadam animorum acie: Mortis aduerſæ im-
petum petamus: Tunc enim viuemus, cùm fuerimus
mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo ſe
ſubtrahat prælio triumphali. Non homini; ſed Deo no-
ſtras deuouimus animas: non homini; ſed auctori om-
nium militamus. Talis hæc pugna eſt, vt ille glorioſiùs
vicerit, qui crudeliùs occiſus fuerit. Itaque nemo ti-
muit, nemo trepidauit, nullus ad mortem ex tot fra-
tribus pigrior fuit; ſed omnes tamquam ad immortali-
tatis viam; ità ad mortem per acerba ſupplicia concurre-
runt; & mater conſona cernens filiorum agmina, tam-
quàm pia anima ſui membra corporis in filiis offere-
bat, & per artus proprios videbatur ſibi ſubire tor-
menta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui ſu-
per mortuos aduoluebantur, corpora ſuper corpora vo-
lutabantur, capita ſuper capita exſecabantur. Refertus
erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non
lamentata eſt, non oculos cuiuſquam preſſit, aut ora
morientis clauſit, non lauit vulnera ſciens glorioſiores
eſſe, ſi euiſcerati & concreti pariter puluere & ſanguine
viderentur, quales ſolent de bello redire victores, qua-
lia ſolent trophæa ex hoſtibus reportare. Non ſuper-
iacienda velamina, non proſequendas exequias, niſi
ſuæ quoque comitatu mortis arbitrata eſt. Quæ citharæ
dulciores ederent cantus, quàm morientes filij in tam
grauibus ſuppliciis ediderunt? Erumpebant enim na-

turæ gemitus, etiam inuitis. Spectares per ordinem peremptorum cabaneta, ſicut fila chordarum, audires heptachordum pſalterium triumphalibus gemitibus reſultare. Non ſic illecebroſi, vt aiunt, cantus Sirenum attraherent audientem: illi enim ad naufragium trahunt, iſti ad ſacrificij victoriam. Nec ſic cygnea carmina aures animúmque mulcerent: Cygni enim naturæ ſorte moriuntur; iſti moriebantur amore pietatis. Non ſic rauca reſonant ſecreto in nemore columbæ murmura, vt vltima verba morientium cum ſummâ ſuauitate reſonabant. Nec ſic luna inter ſtellas refulget, vt inter filios mater: & cùm eos ad martyrium illuminatura deduceret, refulgebat: & cùm amplexata victores in medio filiorum iaceret. O vera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior! ô indiſſolubile pietatis vinculum! ô verè valida charitas ſicut mors, durus (Cant. 8.)

G ſicut inferi, zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarum diluuia paſſionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. (Gen. 7.) Sicut arca in illo mundi diluuio totius orbis ſpatiis innocua ferebatur, ità & tu aduerſus fluctus tam grauium paſſionum pietate immobilis reſtitiſti: & cùm poſſes ſalutem filiorum eligere, noluiſti. Quo affectu vos proſequar ſanctæ matris pia pignora? Quo penicillo ſermonis mei deſcribam formæ veſtræ & animarum ſimilitudinem? Stetiſtis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum ſubactus, quos India quoque in extremi
H maris ſecreta refugiens declinauit: & ſoli de rege ſuperbo ſine bellico conflictu victoriam reportaſtis. Vicerunt in vobis ſola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia vos non potuit vincere, & quia atroci peremptus eſt morte.

SANCTI AMBROSII DE IACOB ET VITA BEATA LIBRI II. FINIS.

Summarium Libri de Fugâ ſæculi.

Super verbis Rebeccæ matris Gen. cap. XXII. dicentis filio Iacob: Surge, fuge in Meſopotamiam, *agit ſanctus Doctor Ambroſius (myſticè locum interpretando) de Fugâ ſæculi, vt declaratur cap. IV. huius libri, in quo docet quomodò fugiendus ſit mundus & caro, vt perueniat quis ad gratiam.*

CAPITA LIBRI.

1. *Quâ ratione homo impediatur vt à terrenis ſe exuere, mentémque eleuare, & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poſſit: & quòd aſcendere volens, non læta ſæculi & amœna; ſed plena doloris & luctus ſequi debeat; quòd etiam ſaluus eſſe volens, à Chriſto doceatur vt ſuprà mundum aſcendat, & hoc ſæculum fugiat.*
2. *Quòd etiam lex doceat ſæculum eſſe fugiendum, & Deum ſequendum: & de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundùm myſticum intellectum, per adaptationem ad diuerſa genera virtutum, iuxtà quatuor quæ poſita ſunt in lege circà vrbes ad refugia diſpoſitas.*
3. *Quòd præmemorata virtutum genera etiam in Apoſtolo non adumbrata, ſed expreſſa habeantur, vt ex dictis ipſius apertè demonſtratur.*
4. *Quid ſit fugere ſæculum, cum exhortatione vt fidei ſuffragio ſubnixi accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſæculum & eius cogitationem fugientes, neque fugere erubeſcentes, cùm glorioſum ſit ità fugere; quemadmodùm ex fugâ Iacob & aliorum ſanctorum patrum demonſtratur: & quàm beata etiam ſit fuga quam Iacob ſuſcepit.*
5. *Cur hinc fugere debeamus, & quomodò tranſire cum Moyſe vt videamus Deum, calceamenta pedum ſoluendo: quomodò etiam relinquere vmbram huius vitæ, & cum ſancto Dauid euolare; etſi non vt aquila, ſaltem vt paſſer; etiamſi non ad cælum, ſaltem ad montes.*
6. *Quâ ratione volens fugere, velociter & diligenter fugere debeat: quò etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus.*
7. *Quòd non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus: quódque non impigrè malitia huius ſæculi fugienda ſit, & quid ſit hinc fugere, cur etiam malitia in terris verſetur & ſæuiat: quâ prætereà ratione dominus Ieſus vindictam diaboli auctoris malitiæ diſtulerit; neque eadem ſententia in ipſum & in hominem dicta ſit.*
8. *Quomodò hinc animo fugere poſſimus, etſi corpore retineamur; quòd etiam hinc, quia tempus breue eſt, fugiamus, ne cum prætereunte figurâ mundi, opera noſtra nóſque ipſi prætereamus; quòd ſi cauere velimus, mandata Dei non prætereamus, neque diſciplinæ alicuius profectum; quemadmodùm Ioſeph fecit, & in Sarrâ oſtenditur, & ſicut Iacob executus eſt.*
9. *De exhortatione quòd hinc fugiamus, ſicut fugit de patriâ ſanctus Iacob, & ſicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid ſitiebat: quis quoque ſit iſte fons; & quid hunc fontem deſiderans facere debeat, exemplo Suſannæ; quomodò etiam ſicut Paulus & Lot fugerunt, nos fugere debeamus; quibus prætereà modis quis bene fugere poſſit.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE FVGA SÆCVLI LIBER.

Quâ ratione homo impediatur vt à terrenis ſe exuere, mentémque eleuare, & ſemper aſcendere ſine diuino auxilio non poſſit, & quòd aſcendere volens, non læta ſæculi & amœna; ſed plena doloris & luctus ſequi debeat; quòd etiam ſaluus eſſe volens, à Chriſto doceatur vt ſuprà mundum aſcendat, & hoc ſæculum fugiat.

CAP. I.

FREQVENS nobis eſt de effugiendo ſæculo iſto ſermo, atque vtinam quam facilis ſermo, tam cautus & ſollicitus eſſet † effectus. Sed *al. aſpectus.* quod peius eſt, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, B *al. offuſa.* & vanitatum † effuſio mentem occupat, vt quod ſtudeas vitare, hoc cogites, animóque *S. Aug. lib. 2. con. Iul. Pe. c. 8. & lib. ce. duas Epiſt. Pel. c. 11* voluas; quod cauere difficile eſt homini; exuere autem impoſſibile. Denique voti eam magis eſſe ream quàm affectus, teſtatur Propheta dicendo: *Declina cor meum in teſtimonia tua, & non in auaritiam.* Non enim in poteſtate noſtra eſt cor noſtrum; ſed noſtræ cogitatio- *Pſ. 118.* nes, quæ improuisò offuſæ mentem animúmque con- *Rom. 7.* fundunt, atque aliò trahunt quàm tu propoſueris, ad ſæcularia reuocant, mundana inſerunt, voluptuaria ingerunt, illecebroſa intexunt; vnde ipſo in tempore quo eleuare mentem paramus, inſertis inanibus cogitationibus, ad terrena plerumque deiicimur. Quis autem tam C beatus, qui in corde ſuo ſemper aſcendat? ſed hoc ſine auxilio diuino quî fieri poteſt? Nullo profectò modo. *Gen. 8.* Denique ſuprà eadem Scriptura dicit: *Beatus vir cuius* *Pſal. 83.* *eſt ipſi auxilium abs te, Domine! aſcenſus in corde eius.* *Gen. 19.* Beatus planè quem delectatio non reuocat, quem non *Philipp. 3.* inclinat voluptas, qui ad inferiora non reſpicit. Quod *2. Tim. 4.* nec ipſius Lot vxor potuit euadere. Quo admonitus exemplo Apoſtolus, poſteriora obliuiſcens, & ea quæ *Galat. 2* ſunt priora appetens feſtinabat ad brauium: & peruenire metuit, qui ante ſe Chriſtum videbat, à quo ad iuſtitiæ vocabatur coronam. Et ideò peruenit ille qui ſeipſum ſibi abnegauit, vt Chriſtum lucraretur. Denique non ipſe viuebat; ſed viuebat in eo Chriſtus: Nam quis inter tot paſſiones huius corporis, inter tantas illecebras D huius ſæculi, tutum atque intemeratum ſeruare poteſt veſtigium? Reſpexit oculus, & ſenſum mentis auertit, *Hier. 9.* audiuit auris, & intentionem inflexit: inhalauit odor, & *Luc. 11.* cogitationem impediuit: os libauit, & crimen retulit: ta- *Matt. 3.* ctus contigit, & ignem adoleuit. *Intrauit mors per fe-* *Prou. 7.* *neſtram*, dixit Propheta. *Feneſtra tua eſt oculus tuus.* *Ecleſ. 7* *Si videas mulierem ad concupiſcendam, intrauit mors:* *Gen. 3.* *Pſal. 39.* *ſi audias ſermones meretricios, intrauit mors: ſi luxuria* *Ibidem.* *ſenſus tuos capiat, penetrauit mors.* Et ideò qui vult aſcendere, non læta ſæculi, non amœna, non delectabilia; ſed plena doloris & fletus ſequatur: *Melius eſt enim ire in domum luctus, quàm in domum conuiuij.* De- E nique nec Adam de paradiſo deſcendiſſet, niſi delectatione deceptus eſſet. Pulchrè igitur Dauid, qui periculoſos etiam ipſos aſpectus fuerat expertus, beatum illum dicit, cui ſpes omnis in Dei nomine eſt: Sic enim non reſpicit in vanitates, & inſanias falſas, ſi ſemper Chriſtum intendat, ſemper Chriſtum interioribus oculis a- *Pſ. 118.* ſpiciat. Vnde iterùm ad ipſum conuerſus ait: *Auerte* *Pſal. 33.* *oculos meos, ne videant vanitatem.* Vanitas curſus eſt, quia nihil prodeſt: vanitas eſt equorum velocitas, quia *Ecleſ. 1* mendax ad ſalutem eſt: Vanitas theatrum eſt, vani- *Ioan. 1.* tas ludus omnis. *Omnia vanitas*, inquit Eccleſiaſtes, *quæ* F *in hoc ſæculo ſunt.* Denique qui ſaluus eſſe vult, ſuprà mundum aſcendat, quærat verbum apud Deum, fugiat hunc mundum, terras relinquat. Non enim poteſt percipere illud quod eſt, & eſt ſemper, niſi priùs A hinc fugerit. Vnde & Dominus volens Patri Deo ap- *Ioan. 14* propinquare, ad Apoſtolos ait: *Surgite eamus hinc.*

Quòd etiam lex doceat ſæculum eſſe fugiendum, & Deum ſequendum: & de abſolutione quatuor quæſtionum ſecundùm myſticum intellectum per adaptationem ad diuerſa genera virtutum, iuxtà quatuor quæ poſita ſunt in lege, circà vrbes ad refugia diſpoſitas.

CAP. II.

DOcet etiam lex fugiendum ſæculum, Deum ſequendum: Quid enim aliud docet cùm dicit: *Diſ-* *Num. 35* *Ioſu. 20* B *ponetis vobis ciuitates ad refugium, & erunt vobis refugia, quò refugiat homicida omnis qui percuſſerit animam inuitus?* Et infrà: *Sex ciuitates ad refugia erunt vobis, tres ciuitates dabitis trans Iordanem, & tres ciuitates dabitis in terrâ Chanaan?* † Aptè quidem confugientibus ob crimẽ *al. aperte.* homicidij refugia propoſita ſunt: Sed ſi cõſideremus altiùs, quatuor ſunt quæ admonent profundiùs eſſe ſpectãda arcana lectionis iſtius. *Num. 35* Vnum, quâ ratione ex his ciuitatibus quæ Leuitis in portionem ſorte obuenerunt, ſex ciuitates ad refugium datæ ſint homicidij crimine laborantibus, cur non etiã aliarum tribuum ciuitates ad hoc munus deputatæ? Secundum, quâ ratione ſex numero; nõ enim otiosè numerus hic præſcriptus videtur, neq; plu- C rium neque pauciorum ciuitatum. Tertium, cur tres vltrà Iordanem ciuitates, & tres in regione Chananæâ diſpoſitæ ſint quæ refugio peccantibus forent. Quartum, cur dinumeratio & definitio temporis comprehenſa ſit, intrà quod habitet homicida in ciuitate refugij, quoad *Ibidem.* moriatur Sacerdos magnus, & poſt mortem Sacerdotis magni reuertatur homicida in ciuitatẽ habitationis ſuæ. De ſingulis ergò oportet dicere, atq; eo ordine quo propoſuimus, quæſita abſoluere. Competenter itaque Leuitarum ciuitates datas ad refugium, primò explicandũ eſt. Congruè autem prouiſum liquet, quia Leuitæ fugitanda *Deu. 18* ſunt mundi huius, vt placeant Deo, relinquunt patriam, parentes, filios, omnem cognationem, vt adhæreant vni Deo. Deniq; & Abrahæ dictum eſt: *Exi de terrâ tuâ, &* *Gen. 12* D *de cognatione tuâ, & de domo patris tui.* Sed fortè dicas: Leuita non erat. Sed habebat in lumbis ſuis Leui, vt legimus ad Hebræos ſcriptum. Et Dominus Leuitis dicit cum Diſcipulis ſuis, hoc eſt Apoſtolis: *Si quis vult* *Hebr. 7* *Luc. 9* *poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam,* *1. Petr. 2.* *& ſequatur me.* Quamquàm ad omnes iam dictum ſit: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus in adoptionem.* Venit plenitudo; reliquiç ceſſarunt: Chriſtus enim omnes vocat, omnibus paret, vt omnes ſequantur, omnibus regnum propoſitum, & vita *Galat. 4* æterna. Ergò cui Deus portió eſt, nihil debet curare niſi *Matt. 22* Deũ, ne alterius impediatur neceſſitatis munere: Quod *12. q. 1. c. cui portio.* E enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic noſtro officio decerpitur: Hæc enim vera eſt Sacerdotis fuga, abdicatio domeſticorum, & quædam alienatio chariſſimorum, vt ſuis etiam ſe abneget, qui ſeruire Deo geſtit. *Luc. 14* Rectè ergò fugaces fugacibus commendauit æternæ legis ſanctio, vt qui hunc mundum obliti ſunt, eos recipiant qui peccata ſua condemnantes atque opera, obliuionem vitæ ſuperioris exoptent, & ſecularia quæ geſſerint, abolere deſiderent. Fugitans igitur eſt ſuorum, ſacri altaris eius miniſter. Vnde Dominus *Matt. 12* quaſi Princeps Sacerdotum, formam Leuitis in Euange- F lio dans ſuo, dixit: *Quæ eſt mater mea, aut qui ſunt fratres mei?* Hoc eſt, non agnoſco matrem, non recognoſco fratres, ignoro proximos: *Mater mea & fratres mei* *Ibidem.* *ij ſunt, qui audiunt verbum Dei, & faciunt.* Solum ergò verbum Dei nouit miniſter, cùm eos nouit in quibus

operatut Dei verbum. Et ideò exul eſt mundi, fugitans G
3. Reg. corporis paſſionem, ablicat ſe omnibus, vt ſolus re-
19. maneat, ſicut Elias dixit: *Et ego relictus ſum ſolus*; ſed
non erat ſolus cum quo erat Dominus. Et ipſe Chri-
Ioan. ſtus relictus eſt ſolus: *Sed non ſum*, inqoit, *ſolus, quo-*
16. *niam pater mecum eſt*. Eſt etiam alia cauſa quia Leuitæ
Num. miniſtri ſunt Dei. Et ideò ipſorum cioitates ſugienti-
35. bus homicidis per legem deputantur: quia ipſis ius eſt
diuina mandata exequi circa eos qui cjimen mortale
admiſerint. Neſcit Eccleſia publicas leges, ſuas nouit.
Vt Dominico ſacerdos obediat imperio, audi Leuitam
1. Cor. 5. dicentem: *Tradidi huiuſmodi hominem Satanæ in in-* H
teritum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri
Num. *Ieſu Chriſti*. Percuſſus igitur Leuitico gladio, moriatur
35. ſenſus carnis in nobis, vt viuat anima noſtra: Niſi eoim
ſenſus carnis occiderit, nullus poteſt eſſe fructus vitæ
æternæ. Sex autem ciuitatum refugia ſont, ità vt prima
Ioan 5 ciuitas ſit cognitio verbi, & ad imaginem eius forma
viuendi. Quicumque eam cognitionem fuerit ingreſ-
Ioan. 17 ſus, tutus à pœnâ eſt: ſecundum qood & Dominus ait:
Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum
vobis. Et alibi: *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant*
te ſolum Deum verum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.
Hæc eſt igitur ciuitas velut metropolis, cui adiacent aliæ
quinque ciuitates Leuitarum. Secunda ciuitas, cooſide- I
ratio diuinæ operationis, quâ creatus eſt mundus. Ter-
tia ciuitas, contemplatio poteſtatis regiæ, & maieſtatis
æternæ. Quarta ciuitas, propitiationis diuinæ contui-
tus. Quinta cioitas, legis diuinæ contemplatio quæ præ-
cipit quid faciendum ſit. Sexta quoque ciuitas portio
legis, quæ præſcribit quid non faciendum ſit. Quanta
abundantia diuinæ miſericordiæ, quantæ diuitiæ pieta-
tis eius, vt ſingulorum ſtudia, fragilitatéſque humanæ
conditionis conſiderans, quibus & inuiti ac reluctantes
ad culpam ducimur, & non voluntaria delicta victi ille-
cebris frequenter committimus, diuerſa nobis refugia
Gen. 1. proponat, ſex videlicet vrbium: vt quo numero mundus
formatus eſt, eodem numero aduersùs mundana vitia K
& ſæculi huius naufragia remedium prouideretur. Pri-
mum igitur remedium eſt, vt ſi cui boni propoſiti viro
culpa irrepſerit, is ſine vllâ comperendinatione, ſi per-
fectam velit habere ſecuritatem, ad ipſam rerum om-
Ioan. 1. nium arcem properet, vbi Verbum eſt Dei, in illo ſinu
Eccl. 1. patrio, id eſt, arcano ac receſſu Dei, vbi eſt fons ſapien-
tiæ, vnde pro morte, vitæ æternæ hauriat potum immor-
talem. Secundum eſt remedium, vt qui non poteſt co-
gnitionem boni illius prælibare, & tardior vel ingenio
eſt, vel fidei comprehenſione, qooniam veloci mentis
Rom. 1. vigore atque ingenij acumine ad cognitionis ſummam
contenditur, ſaltem opera Domini conſideret, atque ex
his quæ facta ſunt, tanti contempletur operis auctorem;
quoniam ex his bonis quæ ſunt in conſtitutione iſtius L
creaturæ (*bona enim valde ſunt*, ſicut Dominus dixit)
Gen. 1 bonum illud ſummum atque æternum comprehenditur.
Hebr. 11 Qui ordo rerum? quæ diſciplina? quæ gratiâ? Nonne
his quamuis tardum ingenium diligere auctorem ſuum
prouocatur? Etenim ſi parentes quia nos genuerunt,
amamus: quantò magis diligere debemus Creatorem
parentum, auctorémque noſtrum? Ergò operatoris vir-
tus Dei etſi non videtur, tamen ex ſuis operibus æſti-
Ioan. 10 matur: operatorem que opera ſua produnt, vt intelliga-
tur qui non comprehenditur. Vnde & Dominus ait: *Si*
mihi non creditis, vel operibus credite. Bona igitur etiam
Rom. 13 hæc cioitas ad refugium, quæ ædificatoris ſui teſtificatur
gratiam, & affectum noſtrum excitat, vt eius ſimus cu-
pidiores, qui tantam nobis fabricæ huius videatur con-
tuliſſe pulchritudinem. Tertius ordo eſt regalis poteſta-
tis contemplatio, vt ſubiiciamur regi, ſi non deferimus
tamquàm parenti. Metu enim præſidentis plerumque
fit obediens poteſtati, qui eſt ſaluti ingratus, vt neceſſi-
tatem ſobrietatis agnoſcat, qui noluit ac nequiuit gra-
tiam pietatis agnoſcere. Corrigit ergò neceſſitas, quem
pietas prouocare debuerat. Hæ ſunt tres ciuitates trans
Iordanem, perfectiori prudentiæ ad refugium datæ: vt
Gen. 1. primò culpam fugiamus inductione animi conformis ad
G imaginem Dei. Ità enim creati ſumus, dicente Deo: *Fa-* Gen. 1.
ciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.
Hæc ergò primæ illius ciuitatis lex eſt. Deinde ſi per
fragilitatē carnis, & mundi illecebras, ità mentem noſtrā
formare non poſſumus, reuerentia paternæ generatio- 1. Petr.
nis, & ſedulitate prolis peccatum leuemus. *Charitas e-* 4.
nim multitudinem peccatorum operit. Qui ergò ad imagi-
nem Dei eſſe non potuerit, ſit ad plenitudinem charita-
tis. Illa ciuitas culpam excludit, hæc ſoluit: Hæc deniq;
lex ſecundæ ciuitatis: *Diliges Dominum Deum tuum ex* Deut. 6
toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ virtute
H *tuâ*: Sed ſi rursùs anguſti animi & minuti ſunt qui a-
bundantiam charitatis, & gratiam recipere non poſſunt,
habes tertiam ciuitatem, vt diuinæ poteſtatis formidate
ſobrium faciat, & inflectat metus. Et hæc lex tertia; *Do-* Ibidem.
minum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſeruies. Hæ igi-
tur præcipuæ virtutes, & ideò paucorum, non plurium,
ſuprà Iordanem poſitæ: vt exprimas quaſi imago arche-
typum, diligas quaſi filius patrem, adores quaſi ſubditus
regem. Qui autem Iordanem tranſierint (Iordanis enim
deſcenſio eorum dicitur) quique deſcenderint ex illis
ſuperioribus virtutibus ad hæc inferiora, id eſt, in quibus
integritas, charitas, humilitas vacillauerit, propriora ha-
bent homini refugia quæ petant, vt qui obnoxij delictis,
I & inflexi vitiis ſunt non voluntariis, ſperent Dominum
ſibi reconciliari poſſe, ſi veniam petant, ſperent poſſe ſe
corrigi, ſi præcepta ſequātur cæleſtium teſtamentorum: Num.
quibus aut informamur ad innocentiam, aut reuocamur 35.
à culpâ. Hæ igitur intrà Iordanem ciuitates ſequendæ
ſunt, vt propitiemus nobis Deum, ſequamur quæ iubet,
vitemus quæ prohibet: Sit ergò propitiandæ diuinitatis
ambitio, ſequendæ præceptionis obeditio, interdictæ
præuaricationis cautio, quibus propitiatoriam Dei miſe- Ioſue.
ricordiam & nomotheticen eius prouidentiam, vel inſti- 20.
tutorum obſequio, vel interdictorum declinatione vene-
remur. Quartum ſupereſt, quod ait: *Quia vſque ad illud*
tempus erit in ciuitate refugij homicida ille, donec moriatur
K *ſacerdos magnus*. In quo ſecundùm literam hæret inter-
pretatio. Primùm ipſa fuga ſorte magis quàm æquitate
alicuius examinis definita: deinde in cauſis paribus impar 1. Ioan.
euentus: Poterat enim fieri vt poſt homicidæ illius refu- 2.
gium ſequenti die obiret magnus Sacerdos. Quæ autem 1. Pet. 2.
ſub incerto ſententia? Ergo quia hæret littera, quæramus Coloſ. 1
ſpiritalia. Quis eſt iſte magnus Sacerdos, niſi Dei Filius,
Verbum Dei, cuius aduocationem pro nobis habemus Coloſ. 1
apud Patrē qui exors eſt omniū voluntariorum & acci-
dentium delictorum, in quo conſiſtunt omnia quæ in Ibidem.
terris ſunt, & quæ in cælo? Vinculo enim verbi conſtri-
cta ſunt omnia, & eius continentur potentiâ, & in ipſo
conſtant, quoniam in ipſo creata ſunt omnia, & in ipſo
habitat omnis plenitudo. Et ideò omnia manent, quia Rom. 1.
L diſſolui illa non ſinit, quæ ipſe conſtringit, quoniam in
eius voluntate conſiſtunt: Omnia enim, quoad vult, ſuo
imperio coercet & regit, & naturali concordiâ ligat: Vi-
uit igitur Verbum Dei, & maximè in animis viuit pio-
rum, nec vnquam moritur plenitudo diuinitatis: Num-
quam enim moritur ſempiterna diuinitas, & æterna Dei
virtus. Sanè moritur nobis, ſi à noſtrâ animâ ſeparatur:
non quò ipſe corrumpatur; ſed quò diſſoluatur atque
exuatur mens noſtra ab eius coniunctione: Mors enim
vera eſt Verbi & animę ſeparatio. Denique ſtatim incipit al. vo-
anima peccatis patere † inuoluntariis. luntatis

M *Quòd præmemorata virtutum genera etiam in Apoſtolo*
non adumbrata; ſed expreſſa habeantur, vt ex dictis
ipſius apertè demonſtratur.

CAP. III.

HAbemus hæc genera non adumbrata; ſed expreſ- Rom. 1.
ſa virtutum in Apoſtolo, dicente eo: *Ita quod in*
me eſt, promptus ſum & vobis qui Romæ eſtis, euangeli-
zare: Non enim erubeſco Euangelium: Virtus enim Dei Ibidem.
eſt in ſalutem omni credenti: Iudæo primùm, & Græco; Habac.
Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur, id eſt, in eo qui credit. 2.
Denique addidit: *Ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt: Iu-*
ſtus autem ex fide viuit. In quo igitur iuſtitia Dei reue-

latur, niſi in eo qui conformis eſt imaginis Dei? Habes A
primum præceptum ad imaginem. Secundum, quia in-
Rom. 1. uiſibilia illius per ea quæ facta ſunt, intelliguntur, id eſt,
ſempiterna virtus eius & diuinitas operibus eius cognoſ-
citur, hoc eſt, operatoria virtus. Tertium de imperiali
poteſtate, quia Verbum Dei regale eſt, & iudiciale, &
plenum iuſtitiæ ſacerdotalis, remunerationem bonorum
actuum, & retributionem malorum venturus in iudi-
Rom 2. cium ſuum ſeruans: de quibus ait Apoſtolus: *Scimus au-*
Rom. 2. *tem quoniam iudicium Dei eſt ſecundùm veritatem in eos*
Rom. 2. *qui talia agunt.* Itaque qui veritatem & iuſtitiam Dei
cognouit, non debet ea agere quæ morte digna ſunt. Se-
quitur bonitas Dei propitiatoria vtque, de quâ dicit: B
An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimi-
Sap. 11 *tatis contemnis? ignoras quoniam bonitas Dei ad pœniten-*
tiam te adducit? id eſt, prouocat te, vt quia bonus eſt
Deus, ſperare poſſis tuorum peccatorum indulgentiam.
Non vult enim vindicare, qui eſt paratus ignoſcere. Sub-
texuit etiam legiſlationem, id eſt, nomothetiken: vt ſi
quis contemplatione diuinæ bonitatis reſoluitur, & ma-
Rom 2. gis ad negligentiam quàm ad pœnitentiam prouocatur,
Ibidem. legem ſequatur: Quoniam *& quicunque,* inquit, *ſine le-*
Exod. *ge peccauerunt, ſine lege & peribunt: & quicunque in le-*
34. *gem peccauerunt, per legem iudicabuntur.* Lex autem ge-
Rom. 2. mina eſt, naturalis, & ſcripta. Naturalis in corde, ſcri-
pta in tabulis. Omnes ergò ſub lege; ſed naturali: Sed
non eſt omnium, vt vnuſquiſque ſibi ſit lex. Ille autem C
ſibi lex eſt, qui facit ſponte quæ legis ſunt, & in corde
Ibidem. ſuo ſcriptum opus legis oſtendit. Habes quæ bona legis
ſunt; quæ tamen non ſolùm ſcire vel audire perfuncto-
riè; ſed etiam facere debemus: *Non enim auditores legis*
iuſti ſunt apud Deum: ſed factores legis iuſtificabuntur.
Ibidem. Cognouiſti etiam quæ mala ſunt. Primùm natura ipſa
Exod. boni operis magiſtra eſt. Scis non furandum, & ſeruum
20. tuum, ſi furtum tibi fecerit, verberas; & ſi quis ad vxo-
Rom. 3. rem tuam affectauerit, perſequendum putas. Quod er-
gò in aliis reprehendis, ipſe committis? Qui prædicas
non furandum, furaris? Qui dicis non adulterandum,
Exod. adulteras? Secuta eſt etiam lex quæ data eſt per Moyſem. D
12. Per legem autem agnitio peccati. Accepiſti etiam quid
S. Aug. declinares, & ea agis quæ prohibita cognoſcis? Lex autẽ
l. 4. quid operatur, niſi vt omnis mũdus fieret ſubditus Deo,
cont. quia non ſolùm Hebræo lata eſt; verumetiam aduenam
duas vocauit, quæ non excluſit proſelytum; ſed quia & lex os
Ep. Pel. omnium potuit obſtruere, non potuit mentem conuer-
c. 11. tere: ideò vltimum remedium poſtremæ illius ciuitatis
Num. debebatur, in quo eſſet refugium ſalutare, vt mors Prin-
35. cipis ſacerdotum ab omni nos mortis liberaret formidi-
Ioan. 1. ne, atque exueret metu. Quis ille eſt, niſi de quo lectum
Rom 3. eſt: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi? Quem* E
Pſal. 109. *propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ip-*
Hebr. 7 *ſius, ad oſtentationem iuſtitiæ ſuæ.* Accipe autem quia ip-
ſe princeps eſt Sacerdotum. Pater iurauit de eo, dicens:
Tu es Sacerdos in æternum. Rectè in æternum, quia alij
temporales omnes ſub peccato: hic autem impræuari-
cabile habet ſacerdotium: Omnes ſub morte, hic autem
ſemper viuens: quoniam qui ſaluare alios poteſt, ipſe
Ibidem. perire quemadmodùm poſſet? *Talis enim,* inquit, *nobis*
decebat. Recta elocutio. Siquidem & apud eos qui ver-
Saluſtius l. 2. hiſt. borum & elocutionum delectum habuerunt, huiuſmodi
inuenitur, dicente eorum aliquo, Locum editiorem
quàm victoribus decebat capit. Quod ideò non præte-
rij, vt ſciamus quia Apoſtolus non naturalibus magis F
quàm vulgatis aut ſecundùm artem vtitur verbis. *Talis*
Heb 7. *ergò,* inquit, *nobis decebat, vt eſſet Sacerdos iuſtus, ſanctus*
Heb 1. *innocens, immaculatus, ſegregatus à peccatoribus, & ex-*
celſior cœlis factus. Hoc eſt igitur Verbum, quod ſuprà
cœlos habitans illuminat omnia. Vnde & vnctus natura-
Ioan. 1. liter legitur à Deo Patre: *quia lumen eſt verum, quod il-*
luminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hoc
eſt Verbum Dei, in quo eſt magnum ſacerdotium, cuius
Moyſes in illo veſtimento Principis ſacerdotum indu-
Exod. menta deſcribit intelligibilia, quod virtute ſuâ induit
29. mundum, & tanquàm commictus fulget in omnibus: In-
duit enim cognationem generis humani per huius cor-

A poris ſuſceptionem, & inenarrabilem charitatem, infun-
dens ſe omnibus ſpiritu & plenitudine diuinitatis ſuæ, de Ioan. 1
cuius plenitudine omnes accepimus: *vt ſciamus ſuper-* Eph. 3.
eminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, & impleamur in
omnem plenitudinem Dei. Caput eſt enim omnium Chri- Eph 4.
ſtus, ex quo totum corpus producitur, & mutuâ ſibi con-
nectione coniungitur, incrementum ſui in ædificatio- Exod.
nem charitatis accipiens. Hoc eſt igitur Verbum quod 25
ſupereminet, quod Moyſi in illius arcæ teſtimonij ædifi- Ibidem.
catione dicit: *Immittes in arcam teſtimonia quæcunque*
dabo tibi, & facies impoſitionem Propitiatorij. Et infra:
Impones propitiatorium ſuper arcam deſuper, & immittes
B *teſtimonia quæ dabo, & innoteſcam tibi inde, & loquar*
tibi deſuper, hoc eſt inde vbi ſuper cœlos eſt, vbi apud
Patrem eſt, inde tibi loquar.

Quid ſit fugere ſæculum, cum exhortatione vt fidei ſuffra-
gio ſubnixi accedamus ad ſedem gratiæ, hoc ſæculum &
eius contagionem fugientes: neque fugere erubeſcentes,
cùm glorioſum ſit ità fugere, quemadmodùm ex fugâ Ia-
cob & aliorum ſanctorum patrum demonſtratur. &
quàm beata etiam ſit fuga quam Iacob ſuſcepit.

CAP. IV.

C Accedamus itaque fidei ſuffragio ſubnixi, & eius re-
migijs ſubleuati, ad illam ſedem gratiæ, fugientes
hoc ſæculum, & eius contagionem. Hoc eſt autem fuge- Hebr. 4
re, abſtinere à peccatis, ad ſimilitudinem & imaginem
Dei formã virtutum aſſumere, extendere vires noſtras ad
imitationẽ Dei, ſecundùm menſuram noſtræ poſſibilita-
tis: Vir enim perfectus, imago & gloria eſt Dei. Vnde &
Dominus ait: *Perfecti eſtote, ſicut & Pater veſter cæleſtis* 1. Cor. 11.
perfectus eſt. Hoc eſt igitur ſimilẽ eſſe Dei, habere iuſti- Matt. 5
tiam, habere ſapientiã & in virtute eſſe perfectum: Deus De para-
enim eſt ſine peccato. Et ideò qui peccatum fugit, ad ima- di. 2. c.
ginem eſt Dei. Non eſt igitur dubium quòd is qui à pec- ſimil.
D cato abſtinet, fugit. Vnde & Apoſtolus clamat: *Fugite* 1. Cor. 8
fornicationem: Perſequuntur enim nos peccatorum ille-
cebræ, perſequitur libido: Sed tu fuge tamquàm furioſã
dominam. Quæ ſi comprehenderit, nec die nec nocte
requieſcere ſinit: exagitat, vrit, incendit. Fuge auaritiam,
ne te interiùs comprehendat. Fuge inuidiam, quæ non
ſolùm alienos, verùm multò magis eum quem poſſede-
rit, lacerare conſueuit. Fuge perfidiam, ne te ſuis inuol- Matth.
uat retibus. Vnde & Dominus ait: *Cum autè perſequen-* 10.
tur vos in ciuitate iſtâ, fugite in aliam. Quod ſi in aliâ per-
ſequentur vos, in aliam fugite. Amen dico vobis, non con-
E *ſummabitis ciuitates Iſraël, donec veniat Filius hominis.*
Etenim quamuis propter infirmitatem carnis fugam no-
bis ſuadere videatur: tamen meliùs fugit qui fugit illece-
bram ſæcularem, vt non teneatur diuitiarum ſuarum
ſollicitudine, non theſauri contemplatione, non vitæ
iſtius cupiditate; ſed directâ animi intentione feſtinet ad
gloriam regni cæleſtis, properet ad coronam, nec terre- Luc. 19
norum contuitu, à ſui corporis paſſione reuocetur. Fuga
ergò mors eſt vel celebrata, vel adumbrata. Et fortè illas Matt. 5
exprimit refugij legitimi ciuitates, vt confugiamus ad Eccleſ.
virtutum culmina quas pro præmiis bono fœneratori ali- 24.
bi diſpenſat, dicens: *Quia in modico fidelis fuiſti, eris po-*
teſtatem habens ſuper decem ciuitates. Lex nouit ſex ciui-
F tates; ſed qui legem impleuit, quia potuit dicere: *Non ve-*
ni ſoluere legem: ſed implere: perfectiorem numerum
remunerationis indulget. Non ergò erubeſcamus fuge-
re. Glorioſa enim hæc fuga eſt fugere à facie peccati.
Sic fugit Iacob, matre ſuadente. Dixit enim Rebecca:
Exurgens, fuge in Meſopotamiam. Sic fugit & Moyſes à Gen. 27
facie regis Pharaonis, ne eum aula regia coinquinaret, ne Exod. 2.
irretiret potentia. Denique pretioſiùs Ægypti diuitiis Heb. 11
æſtimauit opprobrium Chriſti. Sic fugit etiã Dauid à fa- 1. Reg. 24.
cie regis Saül, à facie Abſalon. Denique fugiens augebat 2. Reg. 18.
incrementa pietatis, qui & inſidiatori pepercit, & par- Exod.
ricidæ ſalutem rogauit. Sic fugit & populus Hebræo- 14.
rum, vt fides eius & vita inter fluctus ſibi aperiret viam. Iona. 2.

Matth. 12. Fuga illa erat trames innocentiæ, virtutis via, pietatis G
aſſumptio. Audeo dicere: Sic fugit Ionas in Tharſis, non
Iob. 3. corporis fugâ; ſed mentis aſcenſione, qui vſque ad Chri-
ſti aſcendit ſimilitudinem, vt fieret typus Chriſti. *Sicut*
Gen. 27 *enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus no-*
Gen. 28 *ctibus, ſic erit & Filius hominis in corde terræ tribus die-*
bus, & tribus noctibus. Nam ſi ſic non fugiſſet, nunquã
de ventre ceti eſſet auditus: Sed ſi dubitas, doceat te Re-
becca, quã beata ſit fuga quam ſuſcepit Iacob. Suaſit Re-
Gen. 28 becca; *Fuge*, inquit, *in Meſopotamiam*, & Iſaac dicit:
Surgens vade in Meſopotamiam, in domum Bathuel. In
hymnis vel oraculis à pleriſque (vt ante nos ſcriptum
eſt) Bathuel ſapientia dicitur, interpretatione autem La-
tinâ, filia Dei ſignificatur. In domũ ergo ſapientiæ mitti- H
tur Iacob, & accipere admonetur vxorem à filiabus La-
ban, qui habitabat in Charran, quod ſignificat cauernas,
Gen. 27 in quibus ſpecies eſt ſenſuum, qui ſunt tãquàm in cauer-
nis corporis, vt viſus in oculis, auditus in auribus, odora-
tus in naribus, in ore ſapor: Qui enim delectatur hoc
mundo & tripudiat in voluptatibus corporis, obnoxius
eſt ſenſuum paſſionibus, atque in his habitat & diuerſa-
tur. Vnde ei dicit Rebecca habitaturum paucos dies cum
Matt. 5. illo, non multo tempore, ne corporeis coloretur volu-
ptatibus, & ſæculi capiatur illecebris. Perſuadet autẽ ha-
Matt. 5. bitare, vt diſcat ſtudioſus diſciplinæ, virtutis ſenſum, &
velut ſitus quoſdam carnis atque regiones, vt ſe cognoſ-
cat, & nouerit vehementiam carnis, quis & quâ cauſâ
creatus ſit, & quemadmodùm vnuſquiſque ſenſus ope-
retur. *Qui viderit*, inquit, *mulierem ad concupiſcendũ eã.*
Malè ſic videt oculus. Videat ergò oculus, & fungatur
ſuo munere: non vt lubricæ mentis imperio dirigatur ad
Gen 27 lapſum, non vt vitium referat pro officio. Breue ergò tẽ-
pus ad cognoſcendos ſenſus, vel potiùs experiendos da-
tur, & fortaſſe tenerioris adoleſcentiæ prima exordia: ſta-
timque reuocatur, ne diutius titubet in lubrico, & diui-
duâ quadam inundatione corporis huius ſæculi mergan-
tur animi interiora veſtigia. Cùm autẽ vel expertus fue-
rit, vel ſteterit in inſtabili & incerto atque humido ſolo,
reuocatur à matre patientiâ vel perſeuerantiâ, quæ dicit: K
Gen. 28 *Mittam ad te, & accerſam te inde*: vt & illic in lubrico
Gen. 26 rerum portum inuenias ſapientiæ, quæ te non ſinat tam-
quã in naufragio fluctuare, & reuerſus perſeuerare circà
Dei noueris cultum. & ſis in conuentus gentium, ſignifi-
cans eius fide Eccleſiam gentium congregandã. His igi-
Gen. 30 tur patientiæ & perſeuerãtiæ inſtructus diſciplinis, pro-
fectus Iacob copulam ſibi acquiſiuit de ſapientiæ domo,
conſortem propoſiti, opimam dote prudentiæ, cum quâ
vitæ tempora ſine vllâ offenſione tranſcurreret. Addito
igitur theſauro ſapientiæ, variarum ſibi ouium inſtituit
Gen. 32 gregem: ſedulum, rationabilem, virtutum plurimarũ di-
uerſitate fulgentem. Vnde & iactantiam carnis eius reci- L
dit, quod ſignificat femoris ſtupor, ſaluâ ſacrâ interpreta-
tione myſterij. His ergò virtutibus veluti gradibus qui-
buſdam mens eius aſcendit in cælum, & Dei ſecreta co-
gnouit, & confirmatus eſt & repletus, vt Laban ſerutans
Gen. 31. domum eius, nihil apud eum inane, nihil vacuum reperi-
ret, nulla ſimulacra, nullam effigiem vanitatis: Non enim
apud eum erat imago; ſed veritas: non effigies ignauiæ;
ſed ſolida forma iuſtitiæ, & veræ virtutis expreſſio intel-
Gen. 19 ligibilis. Itaque Laban perſcrutatus eſt domum eius ſpi-
ritalem, & non inuenit effigiẽs: Plena enim erat non fi-
gurarum; ſed negotiorum. Potuiſſet autem inuenire M
Ioan 14 fundamenta virtutum & culmina, niſi cæcitatem cordis,
Coloſſ. 3. & perfidæ mentis caliginem depuliſſet. Denique eã im-
probitatis cæcitate ſuffuſi mentem Sodomitæ, oſtium
Luc. 6. nequaquàm ſancti Lot inuenire potuerunt: Vnde enim
Eſa. 1. mens impia videre potuit viri ſancti vel exitũ, vel ingreſ-
Ioan. 20. ſum? Ipſe quoque Dominus in Euangelio ait: *Venit enim
princeps mundi huius, & in me inuenit nihil.* Quomodò
nihil inuenire potuit in eo, in quo plenitudo diuinitatis
habitabat corporaliter, de quo virtus exibat, & ſanabat
omnes? Quomodò nihil inuenire potuit in ſoliditate vir-
tutis, vbertate ſapientiæ, integritate iuſtitiæ? Ipſe dixiſti:
Domine, Plenus ſum: ipſe dixiſti: *Mitte manum tuam in
latus meũ, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.* Miſit manũ

G qui non credebat, & Dominum te & Deum reperit. Non
ergò tu vacuus; ſed ille cæcus & inanis princeps iſtius Ioan 14
mundi, qui neſcit niſi ſua cernere, neſcit niſi ſua inuenire:
ea quæ Chriſti ſunt, neſcit agnoſcere. Aut ſi ſic, quemad-
modùm plerique habent: Non inueniet in me nihil: hoc
eſt, non inueniet in me malitiam, quia malitia nihil eſt:
non inueniet mortuum, quia mortuus non eſt. Sed quo-
modò eum mortuum inueniret, qui viuificat mortuos, &
vocat ea quæ non ſunt, tamquàm ea quæ ſunt? Non in-
ueniet, inquit peccatum in me, qui mundi peccatum ab-
ſtuli: Quomodò enim nihil habet, qui omnia habet? Et
(quod plus eſt) omnia habet quæ Pater habet, ſicut ipſe Rom. 4.
ait: *Omnia quæ Pater habet, mea ſunt.* Ioan. 1.
H Ioan. 16

*Cur hinc fugere debeamus, & quomodò tranſire cum Moy-
ſe, vt videamus Deum, calceamenta pedum ſoluendo:
quomodò etiam relinquere vmbram huius vitæ, & cum
ſancto Dauid euolare, etſi non vt aquila, ſaltem vt paſſer:
etiamſi non ad cælum, ſaltem ad montes.*

CAP. V.

FVgiamus ergo hinc, vbi nihil eſt, vbi inane eſt omne
quod magnificum putatur eſſe: vbi & qui ſe putat
quid eſſe, nihil eſt, & omninò non eſt. *Vidi*, inquit, *im-
pium ſuperexaltatũ & eleuatum, vltra cedros Libani, &
tranſiuit, & ecce non erat.* Et tu tranſi ſicut Dauid, tranſi
I ſicut bonus ſeruus, vt dicatur tibi: *Tranſi, recũbe.* Tranſi Galat. 6.
ſicut Moyſes, vt videas Deũ Abrahã, Iſaac, & Iacob, &
videas viſum magnũ, hoc eſt, viſũ myſteriorũ: Sed ſi vi- Pſal. 36
dere vis, ſolue calceamentũ pedũ tuorũ, ſolue omne vin- Luc. 17.
culum iniquitatis, ſolue vincula ſæculi, relinque calcea- Exod. 3.
mentũ quod terrenũ eſt. Ideò Ieſus ſine calceamento, au-
ro & argento Apoſtolos deſtinauit, ne ſecũ terrena por- Matth
tarent. Qui enim bonũ quærit, non in calceamento; ſed 10.
pedum velocitate & decore laudatur, dicente Scripturâ:
Quàm ſpecioſi pedes euangelizantiũ pacẽ, euangelizantium Eſa. 52.
bona! Solue ergò calceamentũ pedũ tuorum, vt ſpecioſi
ſint ad euangelizandũ. Solue, dixit, non liga. Solue vt trã-
K ſeas, & illum quem mirabaris in terrâ impium, nihil illic
eſſe, nihil poſſe reperias. Tranſi igitur, hoc eſt, fuge de
terris, vbi malitia eſt, vbi auaritia. Ideò dicit tibi Dauid:
Declina à malo, & fac bonum. Declinare fugere eſt vtiq;
Malum autẽ in terris, bonũ in cælo eſt. Vnde & addidit: Pſal. 33.
Inquire pacem, & ſequere eam. Pax in cælo eſt. Denique
de cælo veniens dicit: *Pacem meam do vobis, pacem relin-* Ioan. 14.
quo vobis. Ergò quia fugienda & declinanda ſunt mala;
mala autẽ in terris iniquitates: fugiamus terrena, ne nos Ibidem.
comprehendant iniquitates, quæ etiã ſanctum compre-
henderunt Dauid, ſicut ipſe teſtatur, dicens: *Comprehen-* Pſal. 39
derũt me iniquitates meæ, & non potui vt viderẽ: eò quòd
L fumo iniquitatis oculus animæ cæcatur, ne videat quæ
ſunt lucida. Sic ergò & Labã bona Iacob videre non po- Gen. 31.
tuit, & princeps huius mundi gloriam Chriſti: Sed fortè Ioan. 14.
dicas; Cur igitur Iacob ad Laban miſſus eſt, ſi Laban re- Gen 27
prehenſibilis? Si nomen conſideremus, candidus dicitur
Latinè. Ergo ad ſplendidiora iubetur egredi Iacob: Sed
quia carnalis erat, meliùs intelligimus ſplendidiora vitæ
huius. Quaſi nondũ perfectus, primò ad eum vadit, apud
quem ad horam exultaret in luce eius. Filios autem dete-
teriores habebat, id eſt, tolerabilius nomen quàm opera.
Et ideò & matris conſilio, & diuino oraculo, & ipſius Ia-
cob amatoris diſciplinæ voluntate citò deſeritur ac relin-
M quitur. Abſcondit autem ſimulacra ſancta Rachel, id eſt, Ioan 5.
Eccleſia, vel prudentia: quia Eccleſia inanes ideas & va-
nas neſcit ſimulacrorum figuras; ſed veram nouit Tri-
nitatis ſubſtantiam. Denique vmbram aboleuit, ſplendo- Gen. 31
rem gloriæ manifeſtauit. Relinquamus ergò vmbram,
qui ſolem quærimus: deſeramus fumum, qui lumen
ſequimur. Fumus iniquitas eſt, quia ſicut fumus ocu-
lis, ſic iniquitas vtentibus eâ: Vmbra etiam eſt noſtra hæc
vita in terrâ, ſicut Iob dixit: Quid inſuper hîc niſi ten- Prou. 10.
tationes? Omne tempus in ſollicitudine, omnis vita
in moleſtiis. *In medio*, inquit, *laqueorum ambulamus.* Iob. 8.
Et alius in viâ quâ ambulabat, extentos ſibi, ſed abſcon-
ditos laqueos querebatur, ne deprehenſus caderet. Eccli. 9.

Volebat

Pſ. 141. Volebat fugere ſicut paſſer; ſed adhuc laqueus contritus A
Pſ. 123. Pſ. 141. non erat. *Periit, inquit, fuga à me.* Grauatas habebat pē-
Pſal. 17 nas per illam tenebroſam aquam in nubibus aëris, & for-
taſſe euolare non poterat. Denique illas pennas quære-
Pſal. 54. bat accipere, vt euolaret & requieſceret; ſicut ſcriptum
Pſal. 67 eſt: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Vbi enim volatus, ibi requies. Denique alibi
dicit: *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ.* Sed fortaſſe dicas: Quomodò ergò hîc dicit fu-
gam à ſe periiſſe, qui ſuprà dixerat: *Si ſumpſero pennas*
Pſ. 141. *meas ante lucem?* Nunquid contrarium eſt? Abſit: Multa
Pſ. 138. enim Iuſtorum certamina: Nunquid ſemel athleta lu-
ctatur? Quotiens poſt coronas multas vincitur in alio B
certamine? Quotiens qui ſæpe vicerat, interdū fluctuat,
& in incerto hæret: Et ſæpè ſit vt fortibus fortis congre-
diatur, maioraque oriantur certamina, vbi maiora viriū
documenta. Ergò Dauid vbi fugam quærebat, vt eua-
deret aduerſarium, & non inueniebat pennas ſuas, anci-
Pſal 54. piti fluctuabat certamine. Siquidem vbi in poteſtate ha-
bet pennas ſuas, titulus Pſalmi in finem eſt, id eſt, perfe-
Pſ. 138. ctionem & conſummationem victoriæ. Denique quaſi
victor dicit: *Domine probaſti me, & cognouiſti me: tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.* Meri-
2. Reg. 24. tò habebat facultatem volandi, qui pennas reſurrectio-
nis acceperat. Hic autem adhuc in ſpeluncâ eſt, id eſt, in
Pſ. 141. carne, in antro quodam iſtius corporis, cum rege Saül fi-
al. decertans. lio duritiæ, & intelligibilis illius principis poteſtate † de- C
cernens, qui non videtur; ſed intelligitur. Vnde & Pſal-
mi titulus, intellectus eſt, quem tamen Dauid poſitus in
carne concluſit; ſed vt concluderet rogando meruit. De-
nique à voce precationis cœpit. Adde illud, quod ille ex
perſonâ Saluatoris Pſalmus dicitur, iſte ex perſonâ Da-
uid qui in poteſtate non habebat victoriam; ſed ſperabat
à Chriſto; & ipſe tamen poſteaquàm expandit ad Deum
manus ſuas, tamquàm pennas animæ ſuæ, & confugit ad
Dominum, & Spiritus ſancti deductionē popoſcit, quo
cognoſceret viam per quam poſſet aſcendere, inclinari
vidit cælos vt Chriſtus deſcenderet, & rogauit vt eū le-
Pſ. 142. uaret manu ſuâ. Aut fortè ideò pennas ſuas iam non quę- D
rebat, quia perfectior factus manum Chriſti deſiderabat.
Pſ. 143. Qui vult igitur manu Chriſti leuari, antè ipſe euolet, ha-
beat pennas ſuas. Qui fugit ſæculum, pennas habeat: &
ſi ſuas non habet (ne fortè ille ſolus non habeat ſuas qui
poteſtatem habet volandi) ſi ſuas, inquam, non habet, ab
eo qui habet, accipiat. Qui fugit ergò ſæculum, volat.
Ecce, inquit, elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.
Pſal. 54. Euolauit ergò Dauid, ſicut nycticorax in domicilio. Si
Pſ. 101. autem ad Chriſtum referas, euolauit in corporis paſſio-
ne, vt ſub vmbrâ alarum ſuarum protegeret populos na-
Eſai. 54 tionum. Euolauit diuinitate, manſit corpore, atque ha- E
bitauit in deſerto, vt plures fierent deſertæ filij, quàm
eius quæ habebat virum. Illud ergò corpus ſequamur, vt
& nos reſurgamus. *Vbi enim corpus, ibi & aquilæ.* Qui
Matth. 24. non poteſt vt aquila volare, voliter vt paſſer: Qui non
poteſt ad cælum volare, volet ad montes, fugiat aure val-
Gen. 19. leſtria, quæ citò corrumpuntur humore, & ad montes
tranſeat. Tranſiuit ad montem Segor nepos Abrahæ. &
Micha 2 ſaluus factus eſt: quæ autem non potuit aſcendere affe-
ctu fœmineo reclinata, ſalutem amiſit. Appropinquanti-
bus montibus æternis, Dominus dicit per Michæam
Luc. 21. Prophetam: *Surgite hinc, quia non eſt vobis hîc refrigeratio. Propter ſpurcitiam corrupti eſtis corruptione, perſecutionem paſſi eſtis.* Et Dominus dicit: *Tunc qui in Iudæâ* F
Heb. 12. *ſunt, fugiant ad montes, vbi* mons Sion, & ciuitas pacis
Gen. 4. Hieruſalem, non terrenis; ſed viuis conſtructa lapidibus
& decem millia Angelorum frequentia, primitiuorum
Eccleſia, perfectorum ſpiritus, iuſtorum Deus, qui in
ſanguine ſuo meliùs locutus eſt quàm Abel: Ille enim
vindictam clamauit, hic indulgentiam. Ille peccatum fra-
tris accuſauit, hic peccatum mundi remiſit. Ille prodidit
crimen, hic texit, ſecundùm quod ſcriptum eſt, *Beati*
Pſal. 31. *quorum tecta ſunt peccata.*

Quâ ratione volens fugere, velociter & diligenter fugere debeat: quò etiam fugiendum ſit, & ad quod bonum animas noſtras erigere debeamus.

CAP. VI.

SEd qui fugit, velociter fugiat, ne comprehendatur,
Velociter deprædetur hunc mundum, vt Hebræus Eſai. 2
Ægyptum. Qui parturit, pariat: ne onuſto & degrauato Exod. 12
iniquitatibus mentis vtero, fugere non poſſit: & fugiat
non quaſi lactantem ferens; ſed quaſi expeditum: non
B paruulum geſtans; ſed perfectum in Chriſto exhibens: Coloſſ. 1
fugiat non quaſi feriatus in ſabbato; ſed tamquàm ope-
rarius in negotio: nec tamquàm ſterilis in frigore; ſed tā-
quàm opimus in meſſe. Ideò enim dictum eſt: *Orate ne* Matth.
fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato. Fuga ergò hæc fœcun- 24.
da virtutum eſt, non effœta meritorum. Fuga hæc neſcit
frigus timoris, tremorem mortis, contractionem ſollici-
tudinis, diſſolutionis otium, laſciuiæ ferias, torporem
lentitudinis; ſed vitæ cęleſtis requirit impigrū viatorem,
regni ſuperioris cōpetitorem ſtrenuum, diuitem agrico-
lam, qui fructus ſuos cogat, & cogendo diripiat: Quid
enim aliud à te, ô homo! quæritur, niſi vt timeas Domi- Deut. 10
num, requiras eum, poſt ipſum ambules, comprehendas Deut. 13
vias eius? *In quo, inquit, comprehendam Dominum?* Com-
C prehendam eum in holocauſtis. Non in decem millibus Ibidem.
hœdorum non in millibus arietum, non in fructibus im-
pietatis reconciliatur Dominus, & peccata redimuntur;
ſed in bonâ vitâ Domini gratia comprehenditur. Renun-
tiatum eſt, inquit, tibi, homo! quid ſit bonum, aut quid Ioan. 14
Dominus requirat à te. Quid aliud, niſi vt facias iuſtitiā, Deut. 13
& diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum Domino Matt 3.
Deo tuo? Dicit ergò Euangelium: *Surgite, eamus hinc.*
Dicit tibi lex: *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis.* Di-
diciſti quomodò hinc fugias: quid moraris? Dicit tibi 3. Reg. 19.
Euangelium iterùm: *Progenies viperarum! quis vobis demonſtrauit fugere ab irâ venturâ?* Et dicit hoc illis qui ve-
D niebant ad baptiſmum pœnitentiæ. Ergò pœnitentia, fu- 3 Reg. 17
ga eſt bona. Gratia Dei fuga eſt bona, in quâ eſt aſſum-
ptio fugientis. Deſertum, fuga eſt bona, ad quod fugit
Elias, Eliſæus, Ioannes Baptiſta. Fugit Elias mulierē Ieza-
bel, id eſt, effuſionem vanitatis, & fugit ad montē Oreb,
quod ſignificat exſiccationem: vt ſiccaretur in eo carna- 3. Reg. 9
lis profluuium vanitatis, & cognoſceret pleniùs Deum:
Erat enim ad torrentem Chorrad, quod eſt cognitio, vbi
abundantiam profluentem diuinæ cognitionis hauriret,
ità fugiens ſæculum, vt nec cibum corporis huius exqui- Ibidem.
reret, niſi quem aues detuliſſent miniſtræ; quamquam
E eſca eius plerumque terrena non fuerit. Deniq; quadra
ginta diebus in virtute eſcæ quam acceperat, ambulabat. Prou. 7.
Vtique non mulierem fugiebat Propheta tantus; ſed ſæ-
culum. An mortem timebat, qui ſe obtulerat requirenti,
& qui dicebat ad Dominum: *Recipe animam meam, tædium vitæ iſtius ſuſtinens, non cupiditatem?* ſed fugiebat Prou. 21
ſæcularem illecebram, & conuerſationis maculoſæ con-
tagionē, & impiæ ac præuaricatricis nationis ſacrilegia.
Salomon quoque mulieris illius ſpecie corruptelam ſæ-
culi huius exponit, & meretricias artes declinandas edo-
cet. Hæc eſt mulier aliena & fornicaria, à quâ te vt custo-
dias adhortatur. Ne declines in vias ſęculi cor tuum; ſed Amos 5
colloces illud in manu Domini, in quâ eſt cor regis. Qui
F enim ſeipſum regit (quod pluris eſt quàm aliis imperare)
cor eius in manu Dei eſt, & quà Deus vult, conuertit il-
lud. Non mirum ſi conuertit in bonum, qui perfectæ
bonitatis eſt. In manu ergò Dei ſumus, vt bonum quęra- Pſal. 26
mus: illud bonum incorruptibile atque incommutabile,
de quo dicit Amos Propheta: *Exquirite bonum & non malignum, vt viuatis, & ſic erit vobiſcum Dominus Deus omnipotens.* Quomodò dixiſtis: Odio habuimus mala,
& dileximus bona? Vbi ergò bonus Deus, ibi bona ſunt
quæ deſiderauit videre Dauid, & viſurum ſe credidit;
ſicut ipſe ait: *Credo videre bona Domini in terrâ viuentium*: Illa enim bona ſunt quæ manent ſemper, quæ
non queunt temporis vel ætatis mutatione corrumpi.

Matt. 6 In illis bonis eſt qui Deum quæſiuerit & inuenerit. Vbi
enim cor hominis; ibi & theſaurus eius eſt: Non enim
Luc. 11 ſolet bonum datum deprecantibus Dominus denegare.
Thre. 3. Ergò quia bonus Dominus eſt, & maximè ſuſtinentibus
ſe, bonus eſt, ipſi adhęreamus, cum ipſo ſimus totâ ani-
mâ noſtrâ, toto corde, totâ virtute, vt ſimus in lumine
Deut. 10 eius, & videamus eius gloriam, & delectationis supernæ
fruamur gratiâ. Ad illud igitur bonum erigamus animas
noſtras, vt in illo ſimus, atque in ipſo viuamus, ipſi adhæ-
reamus, quod eſt ſuprà omnem mentem, & omnem con-
ſiderationem, & pace vtitur perpetuâ ac tranquillitate.
Philip 4 Pax autem ſuprà omnem mentem eſt, & ſuprà omnem
ſenſum. Hoc eſt bonum quod penetrat omnia & omnes
Act. 17 in ipſo viuimus, atque ex ipſo pendemus. Ipſum autem
Marc. 10. ſuprà ſe nihil habet, ſed eſt diuinum: *Nemo enim bonus,*
Pſ. 103. *niſi vnus Deus.* Quod ergò bonum, diuinum: & quod di-
uinum, bonum. Et ideò dicitur: *Aperiente te manum, im-*
Eſa. 1. *plebuntur omnia bonitate:* Per bonitatem enim Dei, nobis
vniuerſa tribuuntur, meritò bona, quibus nihil admixtū
eſt mali. Hæc bona promittit Scriptura Fidelibus, dicens:
Quæ bona ſunt terræ manducabitis. Boni ergò illius ſi-
miles ſimus, vt quæ bona ſunt adipiſcamur. Bonum quod
eſt, ſine iniquitate eſt, ſine dolo, ſine aſperitate, cum gra-
tiâ, cum pietate, cum ſinceritate & beneuolentiâ, chari-
tate & iuſtitiâ. Itaque omnes virtutes bonitas tamquàm
mater fœcunda amplectitur.

Quòd non mediocris ſit cauſa cur hinc fugere debeamus: quòdque non impigrè malitia huius ſæculi fugienda ſit: & quid ſit hinc fugere; cur etiam malitia in terris verſetur & ſæuiat; quâ prætereà ratione Dominus Ieſus vindictam diaboli auctoris malitiæ diſtulerit: neque eadem ſententia in ipſum & in hominem dicta ſit.

CAP. VII.

EST igitur non mediocris cauſa cur hinc fugere debea-
mus, vt perueniamus à malis ad bona, ab incertis ad
fidelia & plena veritatis, à morte ad vitam Ipſe quoque
Deut. 30 Dominus dicendo: *Poſui ante te bonum & malum, vitam*
& mortem: demonſtrauit quia bonum vita eſt; ſed æter-
na. Si hæc enim obnoxia ſæculo atque eius malignitati:
Epheſ. 5 vtiq; illa eſt bona, quæ non corrumpitur & mutatur, quæ
Eſa. 35. nullo vitio degenerat, quæ virtute acquiritur. Fugiamus
ergò malitiam ſæculi huius, in quo ipſi dies, inquit, mali
ſunt, & fugiamus impigrè. Ideòq; Eſaias clamat: *Conuale-*
ſcite manus remiſſæ, & genua diſſoluta: id eſt, non corpo-
ris; ſed animæ genua conualeſcite, vt directum ad cæli al-
tiſſima mentis veſtigium poſſit attolli, vt ſit doctrina ſo-
lidior, vita maturior, gratia plenior, prudentia circumſpe-
Coloſſ. 2 ctior: Hoc eſt enim fugere, ſcire quò tendas, ableuare ſe
Iob 9. à ſæculo, ableuare ſe à corpore, ne iterùm fruſtrà ſe ali-
quis extollat, & inflatus mente carnis ſuæ, non teneat ca-
Luc. 12 put. & dicatur de his: *Fugerunt, & non viderunt:* Sed hoc
eſt fugere hinc, mori elementis iſtius mundi, abſcondere
vitam in Deo, declinare corruptiones, non attaminare
cupiditates, neſcire quæ ſunt mundi iſtius, qui nobis va-
rios gignit dolores, exinanit cùm repleuerit, cùm exina-
niuerit, replet. Et hæc omnia inania & vacua, in quibus
nullus ſolidus eſt fructus. Mortuus eſt diues, & nihil ha-
bet; quia non eſt in Deum diues & ideò inſipiens; quia
ſapientia cultura eſt Dei; abſtinere autem à malis, & di-
Gen. 4. ſciplina eſt. Quis ergò non fugiat malitiæ locum, officinā
improbitatis, quæ interire neſciat? Deniq; non otioſè ſi-
gnum poſitum eſt ſuprà Cain, ne quis eum occideret, vt
ſignificaretur quòd non extinguatur & auferatur à terris
malitia. Timebat Cain ne occideretur, quia fugere neſcie-
bat. Augetur enim & cumulatur ipſo vſo malitia, & eſt
ſine moderatione, ſine fine, dolo & fraude decernēs, quæ
factis ſuis proditur & ſanguine peremptorū; ſicut & Cain
proditus eſt. Verſatur itaq; in terris malitia: & ideò roga-
Matt. 6 mus voluntatē Dei fieri in terris ſicut & in cælis, vt & hîc
Gen. 7. ſit innocentia. Itaq; malitia quoniam illic iam locum non
habet, hîc circuit, hîc ſæuit, ſeſéq; infundit, non mundano
illo merſa diluuio, non Sodomitano exuſta incendio. De-

G nique grauius poſteà in ſeminariis pullulauit, vſque in Gen. 19
ipſum parricidales ac ſacrilegas iniiciens manus vniuer- S. Aug.
ſorum auctorem ſalutis. Lex factum damnat, non auſert L. 4. cont.
malitiam. Ipſe Dominus Ieſus peccatum damnans, au- duas Ep.
ctorem eius diſtulit, vt eſſet per quem Iuſti probarentur: Pela. 11
Etenim quia malum Deus non fecit; ſed nequitia diaboli
inſeruit: vindictam Deus diſtulit, vt ab ipſis quos dece- Matt. 10
perat, diabolus vinceretur. Exercentur ergò decepti, vt &
pretium luant facilitatis, & ſumant ſtudia virtutis, indu-
ſtriam cautionis: Vnde ait: *Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes.*
Quare ſicut ſerpentes? Vt & ille ſpolietur ſuo, & qui alios Luc. 10
exuere voluit, amittat quæ ſunt ipſius, non venena; ſed
merita naturæ. Denique deiicitur ille cùm tu aſcenderis. Luc. 17
H Scriptum eſt enim. *Videbā Satanam ſicut fulgur, caden-*
tem de cælo. Non fulgur, inquit; ſed ſicut fulgur; quia ſuū
lumen amiſit, quod habebat antequam tibi tuum lumen
vellet auferre. Verùm fortè dicas quia & de Saluatore le-
gimus, quia ſicut fulgur coruſcans de ſub cælo, ità erit &
aduentus filij hominis. Bene & ille ſicut fulgur, quia hic
ſuprà fulgur. Deniq; fulgur de ſub cælo; lumen autem ſu-
prà cælum. Ergò Satanas ſicut fulgur, quia amiſit hoc
quod habuit; tu autem recepiſti quod amiſeras: Nō enim
ità circà illum ſicut circà te ſoluta eſt ſententia: Nam
Chriſti gratia quæ te reſoluit, illum adſtrinxit: Manet e- Gen. 3.
nim maledictio directa in ſepentem propter tuam dece-
I ptionem: Sic enim dictum eſt ad eum: *Maledictus tu ab* Gen. 3.
omnibus pecoribus terræ. Omnium enim cōmunis inimi-
cus eſt, qui fuit hoſtis bonorū, & pro iis damnatur quos
adhuc non læſerat: quoniam qui hominem læſit, cui illa
omnia ſubiecta ſunt, læſit omnia: Communem etenim
legem ſoluit, quâ & ipſe homini cum cæteris ſubditus Gen. 3.
eſt: ideò communi odio omnium atque execratione ma-
ledictio eius oneratur. Genus autem damnationis, non
mors; ſed pœna diuturna eſt. *Super pectus,* inquit, *tuū &*
ventrem ambulabis: Premenda enim fuit noxia conſcien-
tia, & proterenda malitia, fraudulentúmque ſecretum
tamquam à Dei facie relegandum: ſimul oſtēditur quòd
terrena malitia ſit, quæ in terram recuruet. Denique ad-
K didit: *Et terram edes omnes dies vitæ tuæ.* Deſcribi quidē Ibidem.
his natura ſerpentis videtur: ſed magis omne vas malitiæ
deſcribitur, omnis ſerpens improbitatis, qui in ventrem
ſe deiicit, atque intrà ſe venenum ſuum claudit, & intùs
in pectore ſuo voluit, cogitationibus ſuis lubriens, & ſu- Pſal. 57
per fraudes ſuas ambulans, ſuis dolis ſe ipſe implicans,
mouens ſemper atque exagitans ſua venena cùm cogitat,
ventrem quoque, hoc eſt, ſeminarium cordis ſui po- Hier. 4
tens. Vnde pulchrè Dauid ait: *Alienati ſunt peccatores*
ab vtero, errauerunt à ventre, locuti ſunt falſa. Furor illis
ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ &
L *obſtruentis aures ſuas, quæ non exaudiet vocem incantan-*
tium, & venefici, cùm incantatur à ſapiente. Propter hoc
etiam illud pulchrè dictum videtur, quod in libro pro-
phetico legimus: *Ventrem meum doleo, ventrem meum do-*
leo: quia ibi eſt malitia, vbi debet eſſe innocentia: & illud
plus laborat, quod in nobis debet eſſe tranquillius: atque
id nequitiæ veſtigiis proculcatur, ſtimulatur vnguibus,
proceſſu quodam improbitatis, incrementóque concuti-
tur, vbi eſt genitale ſeminariū poſteritatis æternæ Vide-
tur quidem hoc ad id eſſe referendum, quòd dolebat pe-
riſſe quos creauit filios & ſuſcepit; ſed vltrò magis quòd
in ventre ſuo verbi ſeminarium non habebant. Ideò
ventrem ſuum dicit, quaſi pretioſiſſimum. Pretioſus
enim mentis vterus eſt in quo fœcunda ſeges conſilio-
M rum verbi ſemine pullulare conſueuit, & vitæ totius ſo- Gen. 3
lent atque virtutum ac diſciplinarum quædam membra
formari; ſed vt reuertamur ad propoſitum, quòd mali-
tiam Deus reprimendam, interimque abolendam puta-
uerit, ait ad ſerpentem: *Et inimicitias ponam inter te &*
inter mulierem, & ſemen tuū & ſemen mulieris. Ipſa tuū
obſeruabit caput, & tu illius calcaneum. Vbi inimicitiæ
ſunt, ibi diſcordia eſt, nocendíque ſtudium: vbi nocendi
ſtudium, ibi malitia ponitur. Ergò diſcordiæ inter ſerpen-
tem & mulierem, diſcordiæ malitis ſubeſt. Non eſt er-
gò ſublata malitia. Denique ſeruatum eſt ſerpenti vt
calcaneum mulieris & ſeminis eius obſeruet, quò no-

ceat,& venenum ſuum infundat. Non ergò ambulemus
in terrenis,& ſerpens nobis nocere non poterit. Suma-
Epheſ. 6 mos Euangelicum calceamentum quo venenum ſerpen-
Marc. 6 tis excluditur , morſus eios bebetatur.vt ſimus calceati
Epheſ. 6 pedes in Euangelium. Et fortaſſe ideò Moyſes iubetur
Exod. 3 ſoluere calceamentum pedum ſuorum , vt ſumeter cal-
ceamentum Euangelij:vel quia non Moyſi , id eſt , non
Prophetis;ſed Apoſtolis prædicatio Euangelij debeatur.
Ea eſt,quam ſuprà diximus.dicta in ſerpentem ſenten-
tia.In hominem quoque cuiuſmodi dicta ſit , conſidere-
Galat. 3 mus. Maledictus ille qui auctor eſt culpæ:ſed non male-
dictus eſt iſte qui alienâ fraude deceptus eſt:tamen quia
non ſeruauit mandatum Dei,operum ſuorũ labore dam-
natur Maledicitur ſanè terra;ſed in operibus peccatoris,
& maledicitur, donec reſoluatur in terram. Ideò ergò
Deus ſuſcepit carnem,vt maledictum carnis peccatricis
aboleret:& factus eſt pro nobis maledictum, vt benedi-
ctio abſorberet maledictionem,integritas peccatum, in-
Coloſſ. 2 dulgentia ſententiam,vita mortem : Suſcepit enim &
mortem,vt impleretur ſententia,ſatisfieret iudicato per
maledictum carnis peccatricis vſque ad mortem. Ni-
hil ergò factum eſt contrà ſententiam Dei , cùm ſit di-
2.Cor. 4 uinæ conditio impleta ſententiæ: Maledictum enim vſ-
que ad mortem;poſt mortem autem gratia Mortui ergò
ſæculo ſumus,qui adhoc ſæculo deſeruimus Mortui ſu-
mus cum Chriſto , qui adhuc vitæ huius actus requiri-
mus ? Mortem enim Chriſti in corpore noſtro circum-
Rom. 6 ferimus , vt & vita Chriſti in nobis manifeſtetur. Non
ergò iam noſtram illam vitam ; ſed Chriſti vitam viui-
mus , vitam innocentiæ , vitam caſtimoniæ,vitam ſim-
plicitatis , omniúmque virtutum. Cum Chriſto reſurre-
ximus , in ipſo viuamus , in ipſo aſcendamus , vt ſerpens
calcaneum noſtrum quod vulneret,in terrenis reperire
non poſſit.

*Quomodò hinc animo fugere poſſimus , etſi corpore retinea-
mur,quod etiã hinc,quia tempus breue eſt , fugiamus, ne
cum prætereunte figurâ mundi opera noſtra,nóſq; ipſi præ-
tereamus ,quod ſi cauere velimus,mandata Dei non præ-
tereamus,neq; diſciplinæ alicuius profectũ, quemadmodũ
Ioſeph fecit, & in Sarrâ oſtenditur, & ſicut Iacob exe-
cutus eſt.*

CAP. VIII.

FVgiamus hinc Potes animo fugere,etſi retineris cor-
pore.Potes & hîc eſſe,& adeſſe ad Dominum, ſi illi
adhæreat anima tua; ſi poſt ipſum cogitationibus tuis
2. Cor. 5 ambules,ſi fide non ſpecie vias eius ſequaris, ſi ad ipſum
confugias:Eſt enim refugium & virtus,cui dicit Dauid :
Ad te confugi, & non ſum deceptus. Ergò quia Deus re-
Pſal. 45 fugium.Deus autem in cælo,& ſuprà cælos: vtique hinc
illò confugiendum eſt,vbi pax,vbi requies ab operibus,
Pſal. 76 vbi epulemur ſabbatum magnum;ſicut dixit Moyſes: *Et
Leuit. 25. erunt Sabbata terræ vobis eſca* Epulatorium enim & ple-
num iucunditatis & trãquillitatis eſt,requieſcere in Deo,
& eius delectationem videre. Qui ergò confugimus ad
Deum ,ad mundum reuertemur ? Qui peccato mortui
ſumus, peccata reperemus ? Qui renuntiauimus ſæculo
& vſui eius , iterùm in luto eius hærebimus ? Fugiamus
1.Cor. 7 hinc,quia tempus breue eſt. Audi quomodò fugias : *Et
qui habent vxores,ità ſint ac ſi non habeant: & qui flent,
tamquàm non flentes & qui gaudent , tamquàm non gau-
dentes: & qui emunt,tamquàm non poſſidentes: & qui hoc
mundo vtuntur,tamquàm non vtantur : Præterit enim fi-
gura huius mundi.* Non ergò cum prætereunte figurâ
mundi opera noſtra prætereãt,ne etiã ipſi prætereamus;
Pſ 128 ſed maneamus in veritate. Si maneamus in Chriſto , ma-
neamus in veritate,& cum eo manebimus , & non præ-
teribimus;ſed dicemus: *Benedictio Domini ſuper vos, be-
nediximus vobis in nomine Domini.* Qui enim prætereũt ,
non poſſunt dicere,quia non dixerunt prætereuntes viã :
Luc. 7. *Benedictio Domini ſuper vos , quemadmodùm dixit Pro-
pheta.* Itaq;ſi volumus non præterire opera noſtra , non
prætereamus mandata Dei , non prætereamus requi-
rendi Ieſu Domini diligentiam, emerendi eius gratiam.

A Non præteriuit eum illa mulier quæ vſque in Phariſæi
domum ingreſſa,in quâ Chriſtus recumbebat,in pedes e-
ius ſuperfudit vnguentum. Non prætereamus diſciplinæ Gen 37.
alicuius profectum,ſicut etiã Ioſeph adoleſcentulus non
præteriuit,quia fratres ſuos requirebat,& ad eum feſti-
nabat locum,in quo paſcebant oues,& cùm cognouiſſet
quia in Dothaim ſunt,perrexit eò. Significatur autem il-
lo verbo Dothaim,defectus idoneus,id eſt , vanarũ opi-
nionum defectus non mediocris;ſed perfectus & plenus,
in quo profectus eſt animæ : Sapiens enim quando mi-
nuit,addit Deficiunt enim ſæculares opiniones,quæ mu-
lieribus infirmis comparantur. Vnde pulchrè quò oſten-
deretur Sarra ad profectum veniſſe vt generaret riſum
& lætitiam: *Defecerunt*,inquit, *Sarræ fieri muliebria.* Bo- Gen. 18
B na ergò defectio cupiditatum.defectio vanitatis,quia va-
nitatis adiectio eſt. Vnde & ſanctus Dauid ait: *Defecit in* Pſ. 118
ſalutare tuum anima mea Paritura enim erat quæ conce-
perat,vt promiſerat Deus,paritura lætitiam , & ſobriam
illam iucunditatis ebrietatem paritura ante expectatum
partum,ingenij celeritate fœtum ſapientiæ . a Denique a v.c. expectatũ ingenij celeritate partus, fœta ſapientia.
& de aliis Hebræis mulieribus habes, quia Hebrææ priùs
pariunt quàm veniant obſtetrices,eò quòd animæ iuſto-
rum non expectent artes & diſciplinas propter inuen-
tionum genera , nec requirant adiumenta generandi ;
ſed ſponte partus ſuos fundant , expectationémque
præueniant. Nec minùs impiger ad inueniendum,quàm Exod. 1
C ad exequendum Iacob: cui cùm mater dixiſſet vt inſer-
ret patri eſcas , definitionum genera ſuppetiiſſe cerni-
mus : Nam & citò inuenit, & inuentorum ſuorum au-
ctorem teſtificatus eſt Deum , in quo & diligentiæ pal- Gen. 27
ma , & ingenij ſignificatur vbertas. Prima ergò defini-
tio in inuentione, Quod inuenitur, quæritur : & quod
quæritur , temporis eſt : quod temporis eſt vtique dili-
gentiæ eſt;quod autem præuenit vſum temporis , Deus
infundit , Deus dat : quod Deus dat, naturæ,non dili-
gentiæ eſt. Ingenium igitur diuini eſt muneris;quod au-
tem diuini muneris,hoc naturæ. Ingenium ergò naturæ
eſt inuentio diligentiæ:illud ſine tempore , hoc indiget
tempore. Ideòque illud in tempore præſto eſt , hoc in
ſpatio temporis inueſtigatur. Illud ſuprà nos , hoc ve-
D rò ad nos refertur. Quærenti igitur patri cibum verbi, Dan. 8
(*non* enim *in ſolo pane viuit homo: ſed in omni verbo Dei.* Gen. 27
Talem cibum quærebat Iſaac, talem cibum eſuriuit Pe- Act. 10 Gen. 27
trus , quando vidit creditum gentilis populi myſteria)
Eſaü præſto non habuit cibum ſpiritalis & velocioris
ingenij. Dum iſte venatur & quærit, & prędurum atque
agreſtem ſermonem ſuggerere parat , præuenit Iacob
celeri inuentione , & mitis , & propè domeſticâ reſpon-
ſione ſuaue verbum miniſtrans , quo eum mulceret ac
delectaret. Vnde miratus pater ait: *Quid eſt hoc, quòd tam* Ibidem.
*citò inuenire potuiſti ? fili mi ! Reſpondit Iacob: Quòd tra-
didit Dominus Deus tuus in manus meas.* Prima defini-
E tio in interrogatione eſt,ſecunda in reſponſo Plena igi-
tur omnia reperiens pater quæ erant vel ingenij.vel dili-
gentiæ , definitionis conſummationem concluſit,dicens:
Ecce odor filij mei tamquàm odor agri pleni , cui benedi- Ibidem.
xit Dominus. Ager enim & naturale habet fertilitatis
ingenium, & culturæ diligentiam temporalem : meritò-
que in eo eſt plenitudo , cui vtrumque non deeſt. Simul Ibidem.
cùm addidit : Quem benedixit Dominus , videtur na-
turæ gratiam prętuliſſe culonis labori. Et confirmauit
Eſaü , dicens: *Iuſtè vocatum eſt nomen illius Iacob. Sup-
F plantauit enim me iam bis , & primogenita mea accepit.*
Sed fortè dicas : In quo moram fecit,qui ad venationem
à patre miſſus eſt?Sed conſidera quia & pater pronun- Ibidem.
tiauit quia paratum habere non poſſet quod ſpiritaliter
petebatur;& ideò quia deficiebat ingenio , vel diligen-
tiæ ſubſidium vt adiungeret exigebat. Celeritatis quo-
que admonet, qui ait: *Cape arcum & ſagittam.* Accepit
tamen & diligentiæ fructum , qui agnouit ſuperius eſſe
ingenij munus. Nec immeritò domeſticos cibos detu-
lit,qui de domeſticis ſeminis ſui Sapientiæ ſibi acquiſi-
uit copulam. Bona autem diligentia cum Sapientia , &
inuentio cum ingenio naturali. Denique habens in
promptu Sapientiæ copulam ſanctus Iſaac,deambulabat

in campo, immò àbalienabatur. Et nos primò ſapientiæ G
copulemur, & ſic exeamus in campum quærere & inue-
Geneſ. 4 nire cupientes. Multi enim ſine ſapientiâ malè quærunt.
Et ideò Cain quia non acceperat à Deo prudentiam, ma-
lè quæſiuit, malè exiuit in campum: Abel bene, qui per-
fectum ſacrificij munus impleuit: Bonum enim Sapien-
Prou. 9 tiæ ſacrificium, bona eſt hoſtia fides, & omnis virtus. De-
nique Sapientia interfecit ſuas hoſtias, & miſcuit in cra-
tere vinum ſuum. Et ideò vt inſipientibus Gentilibus po-
tum fidei daret, ad craterem ſuum conuocauit eos, di-
cens: *Qui eſt inſipiens, diuertat ad me.* Et egentibus ſen-
Ibidem. ſu dixit: *Venite & edite de meis panibus, & bibite vi-
num quod miſcui vobis.* De hoc cratere Plato in ſuos Li-
bros transferendum putauit, ad cuius potum euocauit
animas; ſed eas explere neſciuit, qui potum non fidei; H
ſed perfidiæ miniſtrabat.

De exhortatione quòd hinc fugiamus, ſicut fugit de patriâ ſanctus Iacob, & ſicut ceruus fugiũt ad fontes aquarũ, quos & Dauid ſitiebat: quis quoque ſit iſte fons: & quid hunc fontem deſiderans facere debeat, exemplo Suſannæ: quomodò etiam ſicut Paulus & Lot fugerunt, nos fugere debeamus: quibus præterea modis quis bene fugere poſsit.

CAP. IX.

FVgiamus ergò hinc, ſicut fugit de patriâ ſanctus Ia-
Gen. 28 cob: Sciebat enim veram patriam eſſe ſuperiorem:
Fugiamus ſicut cerui ad fontes aquarum, quos ſitiebat I
Pſal. 41 Dauid. *Sitiat & anima noſtra.* Quis eſt ille fons? Audi
Pſal. 35 dicentem: *Quoniam apud te eſt fons vitæ.* Huic fonti di-
Pſal. 41 cat anima, quando veniam & parebo ante faciem tuam?
Fons enim Deus eſt: Sed qui hunc fontem deſiderat,
effundat ſuper ſe animam ſuam, vt nihil paſſioni carnis
relinquat; ſed vbique anima ſuperfluat. Pulchrè eam
Dan 13 effudit Suſanna, vt euaporare in eam non poſſent incen-
dia corporis, mortis formidines, vitæ cupiditates. Effu-
ſa ſuper ipſam anima, omne reſtinxit carnale deſide-
rium, ſæculare ſtudium. Quæ etiam prodigioſorum ſe-
num & impudentium presbyterorum non potuit flam-
mas reſtinguere, niſi in his libidinis profluuium redũdaſ-
ſet. A quibus cùm intenderetur calumnia, ſi aſſenſus ne- K
garetur adulterio, ingemuit Suſanna, & dixit: *Anguſtiæ
mihi adſunt vndique: Si enim hoc fecero, morte æternâ peri-
bo: ſin autem, non effugiam manus veſtras.* Melius tamen
Ibidem. iudicauit crimen fugere potiùs quàm periculum. Plora-
uit itaque cùm crimen obiiceretur; plorauit cùm ſibi de
pudicâ & caſtâ adulteri iudicium vendicarent: non mor-
tem deplorans; ſed caſtitatis calumniam. Religionis
iniuriam plorauit, & effudit ſuper ſe non corpus: ſed a-
nimam: Effudiſſet enim corpus, ſi carnalibus acquieuiſ-
ſet. Deniq; cùm morte damnaretur, exclamauit quaſi iu-
dex reorum, arbitra calumniantium: & innocentis con-
ſcientiæ auctoritate diuinam ſibi in iudicium accerſiuit
cognitionem: non timore mortis percita; ſed arguentis
cenſuræ poteſtate perculſa. Suſanna ergò fugit ſæculum,
& ſe Deo credidit, ad illam arcem ciuitatis æternæ fu-
giens, quæ totum mundum complectitur, quoniam in-
tra Deum ſunt omnia. Fugit & Paulus vt euaderet per *2. Cor. 11*
feneſtram in ſportâ demiſſus (ſportum enim triplex *Eccleſ. 4*
rumpi non poſſe nouerat) ſed fugit, vt Euangelium Do- *2. Cor.*
mini toto orbe prædicaret: & ideò in paradiſum raptus *12.*
eſt. Et nos fugiamus per feneſtram, audientes præcepta
Domini, & viſu ſobrio, atque oculorum caſtitate ſer- *Gen. 19.*
uantes. Fugiamus ſicut Lot, Sodomitana crimina am-
pliùs quàm ſupplicia formidans: Magis enim pius certa
ſcelerum fugit contagia, qui Sodomitis domum clauſit:
nec cohabitans, † nouerat eos, quorum flagitia neſcie- *al. non*
bat, & opprobria auerſabatur: nec fugiens reſpexit eos *cogitás*
quorum conuerſationes non deſiderabat. Fugit ergò ſi- *eos.*
cut Lot, qui renuntiat vitiis, abdicat ſe incolarum mo- *Num 35*
ribus, qui poſt ſe non reſpicit, qui ſuperiorem illam ci- *Ioan. 1*
uitatem ingreditur, introitu cogitationum ſuarum, nec *Rom. 6*
recedit ex eâ donec moriatur Princeps ſacerdotum, qui
tulit peccatum mundi: Mortuus quidem ſemel eſt; ſed *Prou. 23*
moritur vnicuique qui baptizatur in morte Chriſti: vt
conſepeliamur cum eo, & reſurgamus cum eo, & in no-
uitate vitæ illius ambulemus. Bene fugis, ſi cor tuum
non imitetur peccatorum conſilia, & cogitationes eo-
rum. Bene fugis, ſi oculus tuus fugit calices & phialas,
ne fiat libidinoſus, dum moratur in vino: ſi oculus tuus
aliena declinet, & lingua tua veritatem cuſtodiat. Bene *Prou. 26*
fugis, ſi non reſpondeas imprudenti ad imprudentiam
illius. Bene fugis, ſi auferas greſſum pedum tuorum ex
ore inſipientium. Citò enim malis ducibus erratur: Sed *Ibidem.*
ſi vis bene fugere, longè fac vias tuas ab eorum ſermo-
nibus. Mortuus eſt tibi Princeps ſacerdotum, tibi cruci-
fixus eſt, vt clauis eius adhæreas: Te enim in illâ carne & *Eſa. 53.*
tua peccata ſuſcepit: affixa ſunt illius patibulo tuorum *Coloſ. 2*
delictorum chirographa, vt iam mundo nihil debeas, cui *Galat 6*
ſemel renuntiâſti. Et rectè nihil debes, cui ſuppetit dice- *1. Cor 15* *Rom. 6*
re: *Mihi enim mundus crucifixus eſt, & ego mundo:* vt
iam mortem non timeas, ſi geras Chriſtum, in quo po-
tes dicere: *Vbi eſt mors victoria tua? vbi eſt mors aculeus
tuus?* Etenim cùm vetus ille homo noſter affixus eſt cru-
ci, deſtructum eſt peccatum, obtuſus aculeus, vacuata
culpa, vt vlteriùs ſeruire flagitiis deſinamus: Abiit enim *2. Cor. 5*
vetus homo. Nunc autem iam non vetus homo in nobis;
ſed noua eſt creatura, habens in ſe ſimilitudinem Chri- *Eſa. 60*
ſti, cuius mortis ſimilitudine conſepulti, imaginem vitæ *Eſa. 45*
eius aſſũpſimus, alas gratiæ ſpiritalis accepimus: Sic igi- *Pſ. 103*
tur volate, vt dicatur de vobis: *Qui ſunt iſti qui vt nubes
volant, & ſicut columbæ cum pullis ſuis?* vt nebulæ veſtræ
rorent iuſtitiam, & columbæ pariant ſimplicitatem. Sic
nauigare quaſi transfretantes mundum, non pererran- *Thren.*
tes, quaſi naues Tharſis, vt ad intelligibiles portus cur- *4.*
ſum dirigatis, & conuehatis diuitias maris. Sic feſtinate
vt dicatur de vobis: *Leues facti ſunt ſuper aquilas:* Ab
irâ enim venturâ fugiendum videtis, quam declinare
poterunt qui per pœnitentiam ſibi ſpem locauerint e-
uadendi, & reconciliationis futuræ fidem hauſerint; per
Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui regnum eſt à
ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæcu-
lorum, Amen.

SANCTI AMBROSII DE FVGA SÆCVLI LIBRI FINIS.

Summarium Libri de Ioſeph Patriarchâ.

A cap. I. vſque ad cap. III. explicatur quòd Ioſeph præ cæteris fratribus à patre magis erat dilectus: agitur de eius ſomnio, eiúſque venditione per fratres, vt in cap. XXXVII. Gen. habetur.

A cap. IV. vſque ad V. quòd Ioſeph in Ægyptum ductus, eunucho coquorum præfecto venditur; tentatur, accuſatúrque à fœminâ, ponitur in carcere, vt habetur Gen. cap. XXXIX.

In cap. VI. agitur de eunuchis, & ipſorum ſomnia interpretantur, vt habetur Gen. cap. XL.

In cap. VII. Ioſeph interpretatur regis ſomnium, quâ de re præ cæteris illuſtriùs honoratur, vt in Gen. cap. XLI.

In cap. VIII. mittit filios Iacob in Ægyptum ad emendum tritic, vt habetur Gen. cap. XLII.

In cap. IX. & X. agitur de iis quæ habentur Gen. cap. XLIII.

In cap. XI. ſcyphus argenteus reperitur in ſacco Benjamin, & quædam exponuntur myſticè, vt in Gen. cap. XLIV. habetur.

In cap. XII. & XIII. Ioſeph ſe fratribus declarat: qui ad propria reuertentes nuntiant patri illius gloriam in Ægypto, vt habetur Gen. cap. XLV.

In cap. XIV. Iacob cum vniuersâ familiâ ſuâ in Ægyptum deſcendenti Deus apparet & confirmat promiſſa, vt legitur Gen. cap. XLVI.

CAPITA LIBRI.

1. *Cur poſt tractatum de Abraham, Iſaac, & Iacob, hiſtoriam de ſancto Ioſeph Auctor proſequi curauerit: & quà ratione idem ſanctus nobis tamquàm ſpeculum caſtitatis propoſitus eſſe debeat: vnde etiam à parentibus plus quàm cæteri filij, fuerit dilectus, quódque ea res inuidiæ cauſa fuerit; cur etiam inuidiam Sanctorum diſcere debeamus.*
2. *Qualis eſſe debeat affectus parentum, filiorúmque gratia: & quà ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quòd cæteris hunc puerum præferebat, in quo & gratia diuina per viſum ſomniorum refulſit: quid prætereà ſomnia iſta, patriſque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, ſignificent.*
3. *Quòd tanto ſomnio non incredulus fuerit Iacob Patriarcha, qui futuræ Incarnationis myſteria vidẽs filium mittebat ad fratres: & de præuiſione ipſius Ioſeph à fratribus, antequã ad illos appropinquaret, eorumdémq; ad occidendũ ipſum conſilio: eiuſdem quoq; liberatione ac venditione, & de iſtorum aliorumque circà hæc occurrentium myſterio.*
4. *De venditi Ioſeph ductione in Ægyptum, atque eius emptione à præpoſito coquorum, quidque hic ſignificet; de ſeruitutis præterea ipſius myſticà atque morali interpretatione.*
5. *De ſingulari commendatione ſpecioſitatis & decoris, caſtitatis ac pudoris ſancti Ioſeph, eiúſq; impetitione à dominâ ſuâ ad concubitum, & eiuſdem adulteræ telis: ipſius quoque Ioſeph recuſatione, fugà, veſtis relictione, accuſatione, incarceratione, atque viſitatione diuinâ.*
6. *De ſpadonibus agit, quàm fragilis viliſque eorum ſit ſtatus: de eorum incarceratione, ſomniorum viſione, & interpretatione: quòd potentia & gloria huius ſæculi nihil aliud ſit quàm ſomnium.*
7. *Reprehenditur ſpado, quòd ſui interpretis memor non fuerit: miniſtrorum regalium faſtus quàm ſit fragilis oſtenditur: honoratur Ioſeph ob ſomniorũ Regis interpretationem: eius præmia & ornamenta declarantur: coniugio copulatur, habet filios, congregat triticum pro tempore famis.*
8. *De exhortatione Iacob ad filios vt deſcendant in Ægyptum, & emant eſcas: & de perrectione decem fratrum, iuniore domi retento, ac de myſteriis prædictorum.*
9. *De reuerſione filiorum Iacob in Ægyptum, poſtquàm fames inualeſcebat, cum deductione Beniamin, & ſumptione munerum Ioſeph deferendorum, eorúmque ad ipſum peruentione: & de myſtica ratione iſtorum & incidentium circà hæc.*
10. *De munerum paratione, & eorum illatione, inſtaurationéque conuiuij: cum morali atque myſticà ſingulorum expoſitione.*
11. *Ponitur ſcyphus argenteus in ſaccum Beniamin, inquiſitus reperitur: ducuntur fratres ad Ioſeph: & myſteria quædam explicantur.*
12. *Quemadmodùm ſanctus Ioſeph ſe manifeſtauerit vt à fratribus cognoſceretur, & de aduocatione eorum ad ſe, acceſſuque ipſorum ad illum: quomodò etiam eos conſolatus fuerit, cum myſtica dictorum interpretatione.*
13. *De gaudio Pharaonis, quòd Ioſeph agnouiſſet fratres ſuos, & de exhortatione eius vt Ioſeph inuitet fratres vt veniant cum patre: illorúmq; executione, & peruentione ad Iacob, narrationéq; ſingulorum, & quòd Ioſeph adhuc viueret: & de myſteriis circà hæc.*
14. *De Iſraël patris eleuatione, ac profectione, & hoſtiarum circà puteũ Iuramenti immolatione, eiúſque per Dominum conſolatione, ac deſcenſu in Ægyptum, cum animabus ſeptuaginta: & de myſteriis prædictorum, de ipſius denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad audiendum ea quæ occurſura ſint eis, in nouiſſimis diebus.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE IOSEPH PATRIARCHA LIBER.

Geneſis Cap. XXXVII.

IOſeph decem & ſeptem annorum erat, paſ-
cens cum fratribus ſuis oues patris ſui, exiſtẽs
iuuenis cum filiis Ballæ, & cum filiis Zelphæ, v-
xorum patris ſui. Attulit autem Ioſeph vituperiũ
malum ad Iſraël patrem ſum. Iacob autem ama-
bat Ioſeph pluſquàm cæteros filios eius, quia fi-
lius ſenectutis erat ei: Fecit autem ei tunicam
variam. Videntes autem fratres eius, quòd eũ
amat pater ex omnibus filiis ejus, oderunt eum
fratres eius, & non poterant loqui illi nihil pa-
cificum. Somnians autem Ioſeph ſomnium, nun-
tiauit illud fratribus ſuis, & ait illis: Audite ſom-
nium hoc quod ſomniaui. Putabam nos ligare
manipulos in medio agro, & ſurrexit meus ma-
nipulus, & ſtetit erectus: conuerſi autem mani-
puli veſtri adorauerunt meum manipulum. Di-
xerunt autem illi fratres eius: Numquid regnan-
do regnaturus es ſuper nos, aut dominando do-
minaturus es nobis? Et addiderunt adhuc odio
habere eum propter ſomnia eius & propter ver-
ba eius. Vidit autem aliud ſomnium, & narrauit
illud Patri ſuo & fratribus ſuis, & dixit: Ecce
ſomniaui ſomnium alterum, ſicut ſol & luna &
vndecim ſtellæ adorabant me. Et obiurgauit
eum pater eius, dicẽs: Quid erit hoc viſum quod
ſomniâſti? Numquid venientes veniemus ego
& mater tua, & fratres tui, & adorabimus te ſu-
per terram? Inuiderunt autem ei fratres eius: at
pater eius ſeruauit verbum. Abierunt autem fra-
tres eius paſcere oues patris ſui in Sychem. Et di-
xit Iſraël ad Ioſeph: Non fratres tui paſcunt in
Sychem? veni, mittam te ad eos. Dixit autem ei:
Ecce ego. Ait autem illi Iſraël: Vadens vide ſi ſa-
ni ſunt fratres tui, & oues, & nuntia mihi. Et mi-
ſit eum ex valle Chebron, & venit in Sychem:
& inuenit eum homo errantem in agro. Interro-
gauit autem eum homo: Quid quæris? Ille autem
dixit: Fratres meos quæro, nuntia mihi vbi paſ-
cunt. Dixit autem ei homo: Receſſerunt hinc,
audiui enim eos dicentes: Eamus in Dothaim.
Et abiit Ioſeph poſt fratres ſuos, & inuenit eos in
Dothaim. Præuiderunt autem eum de longè,
antequàm appropiaret ipſe ad illos, & inſæuie-
bant vt occiderent eum. Dixit autem vnuſquiſ-
que ad fratrem ſuum: Ecce ſomniator ille venit,
nunc ergò venite occidamus eum, & proiicia-
mus eum in vnum lacum, & dicemus: Beſtia
mala deuorauit eum: & videbimus quid prode-
runt ſomnia illius. Audiens autem Ruben abſtu-
lit eum de manibus eorum, & ait: Non percutia-
mus eum in animam. Dixit autem eis Ruben:
Ne effundatis ſanguinem: eiicite autem eum in
vnum lacum qui in ſolitudine, manus autem no-
lite inferre illi, vt eriperet eum de manibus eo-
rum, & redderet eum patri ſuo. Factum eſt autẽ
quando venit Ioſeph ad fratres ſuos, exuerunt
G Ioſeph tunicam variam quæ circa eum: & acci-
pientes eum, proiecerunt in lacum. Lacus autem
ſiccus erat, & aquã non habebat. Sederunt autẽ
manducare panem: & reſpicientes oculis, vide-
runt, & ecce viatores Iſmaëlitæ veniebant ex Ga-
laad, & cameli eorum pleni erant aromatibus, &
reſinâ, & ſtacte. Ibant autẽ deducere in Ægyptũ.
Dixit autem Iudas ad fratres ſuos: Quid vtile, ſi
occiderimus fratrem noſtrum, & abſconderimus
ſanguinem eius? Venite, vendamus eum Iſmaëli-
tis iſtis: at manus noſtræ non ſint iniectæ ſuper
eum, quia frater & caro noſtra eſt. Obedierunt
H autem fratres eius. Et præteribant homines Ma-
dianitæ mercatores, & extraxerunt, & aſcende-
re fecerunt Ioſeph ex lacu, & vendiderũt Ioſeph
Iſmaëlitis viginti aureis: & deduxerunt Ioſeph in
Ægyptum. Reuerſus eſt autem Ruben ad lacũ,
& non inuenit Ioſeph in lacu: & rupit veſtimen-
ta ſua, & reuerſus eſt ad fratres ſuos, & ait: Puer
non eſt in lacu; ego autem quò ibo adhuc? Acci-
pientes autem tunicam Ioſeph, iugulauerũt hœ-
dum caprarum, & reſperſerunt tunicã variam, &
attulerunt patri ſuo, & dixerunt: Hanc inueni-
I mus: noſce ſi tunica filij tui eſt, an non. Et cogno-
uit eam, & ait: Tunica filij mei eſt, beſtia mala de-
uorauit eum, beſtia rapuit Ioſeph. Scidit autem
Iacob veſtimenta ſua, & impoſuit cilicium ſuper
lumbum ſuum, & lugebat filium ſuũ dies multos.
Congregati ſunt autem omnes filij eius & filiæ, &
venerunt conſolari eum, & non voluit conſola-
tionem accipere, dicens: Quòd deſcendam ad fi-
lium meum lugens in infernum. Et fleuit eum pa-
ter eius. At Madianitæ vendiderunt Ioſeph in
Ægyptum Putiphari Eunucho Pharaonis præ-
poſito coquorum.

K *Cur poſt tractatum de Abraham, Iſaac, & Iacob, hiſtoriam
de ſancto Ioſeph auctor proſequi curauerit. & quâ ratio-
ne idem Sanctus nobis tamquàm ſpeculum caſtitatis pro-
poſitus eſſe debeat: vnde etiam à parentibus pluſquã ce-
teri filij fuerit dilectus: quodq; ea res inuidiæ cauſa fue-
rit? cur etiam inuidiam Sanctorum diſcere debeamus.*

CAP. I

SANCTORVM vita cæteris norma viuendi
eſt. Ideòque digeſtam pleniùs accepimus ſe-
riem Scripturarum, vt dum Abraham, Iſaac,
& Iacob, cæteróſque iuſtos legendo cog-
noſcimus, velut quendam nobis innocentiæ tramitem
virtute eorum reſeratum imitantibus veſtigiis perſequa-
L mur. De quibus mihi cùm frequẽs Tractatus fuerit, ho-
diè ſancti Ioſeph hiſtoria occurrit. In quo cùm plurima
fuerint genera virtutum; præcipuè tamen inſigne efful-
ſit caſtimoniæ. Iuſtum eſt igitur vt cùm in Abraham di-
diceritis impigram fidei deuotionem; in Iſaac ſinceræ
mentis puritatem, in Iacob ſingularem animi labo-
rúmque patientiam: ex illâ generalitate virtutum in
ipſas ſpecies diſciplinarum intendatis animum: Nam
licèt illa ſint diffuſiora; tamen iſta expreſſiora ſunt;
& quæ eò faciliùs mentem penetrent, quò magis

circumſcripta ac determinata ſunt. Sit igitur nobis pro-
poſitus ſanctus Ioſeph, tamquàm ſpeculum caſtitatis. In
eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, &
quidam ſplendet caſtimoniæ comes, ſitor gratiæ. Vnde
etiam à parentibus plus quàm cæteri filij, diligebatur:
Sed ea res inuidiæ fuit, quod ſilentio prætereundum non
fuit. Hinc enim argumentum totius hiſtoriæ proceſſit;
ſimul vt cognoſcamus perfectum virum non moueri vl-
Pſal. 7. ciſcendi doloris inuidiâ, nec malorum rependere vicem.
Vnde & Dauid ait: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*:
Quid autem eſſet quòd præferri Ioſeph mereretur cæ-
teris, ſi aut lædentes læſiſſet, aut diligentes dilexiſſet?
Hoc enim plerique faciunt Sed illud mirabile, ſi diliges
Matt. 5. inimicum tuum: quod Saluator docet. Iure ergo miran-
dus, qui hoc fecit ante Euangelium, vt læſus parceret,
appetitus ignoſceret, venditus non referret iniuriam; ſed
gratiam pro contumeliâ ſolueret: quod poſt Euangeliũ
omnes didicimus, & ſeruare non poſſumus. Diſcamus er-
gò & Sanctorum inuidiam, vt imitemur patientiam; &
cognoſcamus illos non naturæ præſtantioris fuiſſe; ſed
obſeruantioris: nec vitia neſciſſe; ſed emendâſſe. Quòd
ſi inuidia etiam Sanctos aduſſit, quantò magis cauen-
dum eſt ne inflammet peccatores?

Qualis eſſe debeat affectus parentum, filiorúmque gratia: & quâ ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quia cæteris hunc puerum præferebat, in quo & gratia diuina per viſum ſomniorum refulſit: quid præterea ſomnia iſta, patriſque obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, ſignificent.

CAP. II.

INſtruimur igitur qualis eſſe debeat affectus parentũ,
filiorúmque gratia. Amare liberos dulce; & impen-
ſiùs amare, prædulce: ſed frequenter amor ipſe patrius,
niſi moderationem teneat, nocet liberis; ſi aut nimia in-
dulgentia delictum reſoluat, aut prælatio vnius cæteros
ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio, cui
fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia
patrum, hæc ditior hereditas filiorum. Iungat liberos
æqualis gratia, quos iunxit æqualis natura. Lucrum pietas
neſcit pecuniæ, in quo pietatis diſpendium eſt. Quid mi-
raris ſi propter fundum aut domum oriuntur inter fratres
iurgia, quando propter tunicam inter Iacob ſancti filios
exarſit inuidia? Quid ergò? Reprehendendus Iacob quia
præferebat vnum cæteris? Sed nec libertatem poſſumus
auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credũt
mereri, nec filiis reſecare debemus ſtudium plùs placen-
di. Denique & Iacob illum plùs amabat, in quo maiora
virtutũ inſignia prævidebat: vt non tam filium pater præ-
tuliſſe videatur, quam Propheta myſterium: meritóque
variam tunicam fecit ei, quò ſignificaret eum diuerſarũ
virtutum amictu fratribus præferendum. Denique in
puero adhuc refulſit diuina gratia. Siquidem ſomniauit
quòd cùm alligaſſet, vt ſibi videbatur per viſum, mani-
pulos cum fratribus ſuis, ſurrexerit manipulus eius, &
ſteterit erectus: conuerſi autem fratrum manipuli, adora-
Matth. 28. uerint manipulũ ſuum. In quo vtique futura reſurrectio
Domini Ieſu reuelata eſt, quẽ & Hieroſolymis cùm vi-
diſſent, vndecim adorauere diſcipuli, & omnes Sancti cũ
Pſ. 125. reſurrexerint, adorabunt, fructus bonorum operũ profe-
tentes; ſicut ſcriptum eſt: *Venientes autem venient cum*
exultatione, portantes manipulos ſuos. Vnde fratres; licet
† ſomnio fidẽ per inuidiam derogarent, interpretationẽ
tamen eius propriis ſermonibus exprimentes reſponde-
runt ei: *Numquid regnando regnaturus es ſuper nos, aut*
dominando dominaturus es nobis? Regem enim venturum
viſio illa ſignabat, quẽ omnis caro generis humani flexo
adoraret genu Vidit autem aliud ſomnium & narrauit il-
lud patri ſuo & fratribus ſuis, eò quòd ſol & luna, & vn-
decim ſtellæ adorarent eum Vnde *obiurgauit illum pater*
eius, dicens: Quid erit hoc viſum quod ſomniaſti? Numquid
venientes veniemus ego & mater tua & fratres tui, &
adorabimus te ſuper terrã? Quis eſt ille quẽ parentes &
fratres adorauerunt ſuper terrã, niſi Chriſtus Ieſus, quan-
do eum Maria & Ioſeph cũ diſcipulis adorauerunt, Deũ

A verũ eſſe in illo corpore confitentes, de quo ſole dictum
eſt: *Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ &* Pſal.
lumen. Obiurgatio autem patris quid ſignificat, niſi duri- 148.
tiã populi Iſrael? Ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem, Marc. 10.
quẽ hodiéque Deum eſſe non credunt, nec volunt ado- Rom 9.
rare quaſi Dominum, quia ex ſe natum eſſe cognoſcunt.
Audiunt itaque reſponſa eius; ſed non intelligunt: legunt
ipſi quòd eum ſol & luna laudent; ſed nolunt credere de
Chriſto Ieſu dictum eſſe Itaque Iacob typo fallitur alie-
no; ſed ſuo amore non fallitur. Pietas in eo paterna non
errat; ſed erraturæ plebis affectus exprimitur.

Quòd tanto ſomnio non incredulus fuerit Iacob Patriarcha, qui futuræ Incarnationis myſteria videns, filium
B *mittebat ad fratres: & de præuiſione ipſius Ioſeph à fratribus, antequàm ad illos appropinquaret, eorumdémque ad occidendum ipſum conſilio; eiuſdem quoque liberatione ac venditione: & de iſtorum, aliorúmque circà hæc occurrentium myſterio.*

CAP. III.

NOn ergò tanto ſomnio Patriarcha non credidit,
qui vtrumque pariter gemino prophetabat oracu-
lo: vt & perſonam iuſti repræſentaret & populi, quòd
Dei Filius venturus eſſet in terras qui & diligeretur à Iu-
ſtis, & negaretur à perfidis. Videbat igitur futuræ Incar-
nationis myſteria: qui filium mittebat ad fratres, vt vi-
deret ſi rectum eſt fratribus & ouibus. Quas oues iam
tunc in illo Patriarchæ ſtudio requirebat, niſi eas de
C quibus ipſe Dominus in Euangelio dixit: *Non veni niſi* Matth. 15.
ad oues perditas domus Iſrael? Et venit, inquit, *in Sichem*;
quod interpretatione dicitur humerus, ſiue dorſum, hoc
eſt, ad eos qui non conuerterentur ad Dominum; ſed fu-
gientes, ſe à facie eius auerterent, quod eſt propriũ pec-
catoris: Exiit enim Cain à facie Dei Et Propheta dicit:
Pones eos dorſum. Iuſtus autem non ſe auertit à Domi- Gen. 4.
no; ſed occurrit, dicens: *Oculi mei ſemper ad Dominum.* Pſal. 10.
Et Eſaias, dicente Domino: *Quem mittam?* ſponte ſe ob- Pſal 24 Eſai. 6.
tulit dicens: *Ecce ego.* Et Symeon expectauit vt videret Luc. 2.
Chriſtũ Domini, & poſteaquàm vidit, quoniam Remiſ-
ſorem peccatorum, & totius mundi videbat Redempto-
D rẽ, quaſi leuiatus à peccato, popoſcit vſu carnis abſolui,
dicens: *Nunc, Domine! dimitte ſeruum tuum in pace, quo-* Ibidem.
niam viderunt oculi mei ſalutare tuum. Et Zachæus hinc
primùm ſuæ prærogatiuam cõmendationis inuenit, quòd Luc. 19
in arborem vt Chriſtum videret, aſcendit. Ergo Ioſeph à
Patre miſſus eſt ad fratres, ab illo magis Patre, qui pro-
prio Filio non pepercit; ſed pro nobis omnibus tradidit Rom. 8
illum: ab illo Patre, de quo ſcriptum eſt: *Deus Filium* Ibidem.
ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati. Et inuenit
eum homo errantem in agro. Errabat Ioſeph, quia fratres
ſuos inuenire non poterat. Non immeritò errabat, qui
quærebat errantes: *Eos enim agnoſcit Dominus, qui ſunt* 2. Tim. 2.
E *ipſius*, Denique & Ieſus fatigatus ex itinere, ſedebat ſu-
prà puteum. Fatigabatur, quia non inueniebat Dei po- Ioan. 4.
pulum quem quærebat: exierat namque a facie Domini:
Qui enim culpam ſequitur, exit à Chriſto. Peccator exit,
Iuſtus intrat. Denique Adam ſe peccator abſcondit; Iu-
ſtus autem dicit. *Intret oratio mea in conſpectu tuo.* Inue- Geneſ 3
nit autem Ioſeph fratres ſuos in Dothaim; quod ſignifi- Pſal. 87
cat defectionem: Vbi eſt enim niſi in defectione qui Deũ
deſerit? Nec mirum ſi deficiebant, qui non audiebant
dicentem: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati* Matt 11
eſtis! & ego vos reficiam. Venit igitur Ioſeph in Dothaim,
& præuiderunt eum de longè venientem, antequàm appro-
piaret ad illos, & inſaniebant vt occiderent eum. Meritò
F longè erant, qui erant in defectione, & ideò inſaniebãt,
quia non appropiauerat iis Chriſtus. Nam ſi appropiaſ-
ſet his typus Chriſti, fratrẽ vtique dilexiſſent: Sed propè
eſſe non poterant, qui parricidium cogitabant *Ecce*,
inquiunt, *ſomniator ille venit: nunc ergò venite, & occi-*
damus eum. Nonne hæc verba dicebant, qui de parri-
cidali ſacrilegio cogitabant? Sicut de ipſis Salomon ait:
Tollamus Iuſtum, quia inutilis eſt nobis. Et addiderant: Sap. 2.
Et videbimus quid proderunt ſomnia illius. Hoc ſcriptũ eſt
de Ioſeph, completum eſt in Chriſto, quando Iudæi in Matth. 27.
eius paſſione dicebant: *Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de*

cruce, & credimus ei. Confidit in Deum, liberet nunc eum, ſi G *vult.* Numquid & ipſi fratres tam impij, vt fratrem occiderent? Et vnde tantorum merita Patriarcharum, vt grex totius plebis eorum vocabulis deſignaretur? Quomodò conueniunt pietatis nomina, & ſceleris inſignia? Sed etiam iſti typo populi, non animi ſui vitio laborabant. Ideo omnis inuidia, † ideo parricidij meditatio: inuidia per figuram, pietas per affectum. Denique Ruben & Iudas germanitatis pia iura ſeruantes, de manibus cæterorum eum liberare cupiebant, meritóque Iudas paternâ benedictione præfertur; cùm ei dicitur: *Adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, & ipſe erit expectatio gentium.* H Quod vtique ſoli conuenit Christo, cui repoſitum fuit vt adoraretur à fratribus, & expectaretur à gentibus, lauaret in vino ſtolam ſuam, proprij corporis paſſione, quia carnẽ ſuam nullâ peccati labe maculauit. Aſer quoque non vtique ſibi conuenire credebat. Aſer pinguis panis eius, † & ipſe dabit eſcam Principibus. Quid verò ipſe Ioſeph, cui dictum eſt: *Filius meus ampliatus Ioſeph, filius ampliatus meus: zelatus filius meus adoleſcentior, ad me reuertere!* In quem conſilia conſerentes maledicebant, in quo benedictio præualuit ſuper benedictiones montium manentium, & deſideria collium æternorum. Quem ſignificari intelligebat in Ioſeph, niſi illum qui omnium merita ſupereminens, ſuprà omnium I deſideria Sanctorum immenſæ teneret apicẽ poteſtatis, quem voto nullus æquaret? Compenſatur ergò in Patriarchis inuidia per gratiam, qui & excuſantur à culpâ, & reuelationis munere conſecrantur: Non enim tam culpabile eſt dixiſſe quæ plebis ſunt, quàm beatum vidiſſe quæ Christi ſunt. Subierunt perſonam peccatoris populi, vt acciperent gratiam Domini Redemptoris. Certè culpam aboleuit gratia, gratiam culpa non minuit. Et vt cognoſcamus omne hoc de populo & Domino Ieſu myſterium eſſe: *Venite* (inquit) *vendamus eum Iſmaelitis.* Quid interpretationis habet nomen Ioſeph, niſi quòd diuinam gratiam ſignificet, & expreſſionem Dei ſummi. Quis igitur venditur, niſi ille *qui cùm in formâ Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem* K *Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens?* Neque enim nos eum emiſſemus, niſi vendidiſſent ſui. Malè vendiderunt, peiùs emerunt. Vendiderũt negotiatoribus boni odoris, emerunt à proditoribus. Vendidit eũ Iudas, emerunt Iſmaëlitæ, qui ſignificantur Latinâ interpretatione, odio habentes Deũ ſuum. Ideò alibi viginti, alibi viginti & quinque aureis, alibi triginta inuenimus emptum Ioſeph: quia non omnibus vnius æſtimatione pretij valet Christus. Aliis minùs, aliis ampliùs. Fides ementis, incrementũ eſt mercis, religioſiori pretioſior eſt Deus: peccatori pretioſior eſt redemptor. Pluris & illi valet qui plus habet gratiæ: ſed etiam cui multa donata ſunt, pluris valet: quia cui plus remiſſum eſt, plus di- L ligit, ſicut ipſe Dominus in Euangelio pronuntiauit de illâ muliere quæ ſuper eius pedes effudit vnguentum, & lachrymis lauit, & capillis ſuis terſit, & oſculis ſiccauit, de qua ait ad Simonem; Propter quod dico tibi, *Remiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit.* Interdũ diuerſitates pretii, non ſolùm quantitatis habent; ſed etiam numeri expreſſionem; ſicut habes de vnguento quod ad ſepeliendum ſe Dominus effuſum eſſe memorauit, dicente Iudâ, *Potuit hoc venundari denariis trecentis.* Quo numero nõ quantitas; ſed ſignificatio crucis videtur expreſſa. Ità hîc M quoque diuerſitas vel viginti vel triginta aureorum vel argenteorum, habet vel geminatæ vel triplicatæ perfectionis indicium. Nam viginti quinque aurei, Iubilæi, qui eſt remiſſionis numerus, ſignificant pretioſiſſimam portionem. Hic quoque (vt Dominicæ paſſionis figuram aduertas) ait Iudas Patriarcha: *Vendamus Ioſeph Iſmaelitis: at manus noſtræ non ſint iniectæ ſuper eum.* Et bene ſuperiùs Rubẽ dixerat: *Manus autem nolite inferre ei.* Quod Iudæi in Domini paſſione dixerunt: *Nobis non licet interficere quẽquam,* vt ſermo Ieſu impleretur, ſignificans quâ morte moriturus eſſet. Iam tunc ergò crucis præfigurabatur inſigne; ſimul & quòd exutus eſt tunicâ,

al. in Deo.

Gen. 49. Ibidem. al. & ipſe Aſer eum princ.

Philip. 2.

Luc. 7.

Ibidem.

Marc. 14.

Leuit. 25.

Ioan. 18.

G id eſt, carnẽ quam aſſumpſit, decorã diuerſitate virtutũ. Ergo tunica eius, id eſt, caro, non diuinitas cruentata eſt; & indumentũ ei carnis, non immortalitatem vitæ auferre potuerunt. Hanc tunicã Iudaicæ beſtiæ cruentauerunt, illæ de quibus dicit: *Ecce ego mitto vos ſicut agnos inter lupos.* Quod autẽ lacus ſiccus erat, quid mirũ ſi Iudæorum lacus aquam non habet, qui dereliquerunt fontem aquæ viuæ, fecerunt ſibi lacus contritos? Et vt ſcias verum hoc eſſe myſteriũ, ipſe de ſe Dominus ait: *Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebris, & in vmbrâ mortis.* Illi igitur emunt Christũ qui boni odoris deſeruiunt thymiama, quo H adolent altaria piæ mentis. Vnde & Dauid Græcè hoc modo ait: *Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου.* Reſinã quodq; quã marmora confracta ſociãtur, eſt reſina ſpiritalis quæ fracturas animæ tuæ ſolidet, & diuulſa cõnectat, & ſoluta conſtringat. Hæc enim ſpiritalis reſina corroborat, & quædã cõminuta animæ mẽbra cõponit, vt ſine offenſione ſociẽtur. Deniq; Hieremias hanc quærit reſinã, vt Babylonẽ curet ſanare, ſi poſſit, dicens. *Accipite reſinam corruptioni eius, ſi quo modo ſanabitur.* Curauimus Babylonẽ, & ſanata non eſt. Non eſt ſanata ſynagoga, quia reſina iſta migrauit ad Eccleſiã. Ideò ex Galaad veniebant negotiatores, hoc eſt de poſſeſſione vel incolatu teſtimonij, merces ſuas ad Eccleſiã transferẽtes, I vt gentiũ peccata reſina iſta curaret. De quibus dicitur. *Conualeſcite manus diſſolutæ, & genua diſſoluta.* Fides ſincera reſina eſt. Hanc habebat Petrus, cũ diceret claudo: *In nomine Ieſu Nazareni ſurge & ambula.* Meritóq; ſurrexit, & ambulauit. Hanc habebat cũ diceret paralytico Æneæ: *Sanet te Dominus Ieſus, ſurge & ſterne tibi. Et ſurrexit, & ſtrauit ſibi.* Hanc habebat cũ diceret mortuæ: *Surge in nomine Domini Ieſu. Et defuncta ſurrexit.* Huius reſinæ tẽperamento lapides illi de quibus potens eſt Dominus reſuſcitare filios Abrahæ, compaginantur. Huius reſinæ medicamento claudus erigitur, paralyticus reformatur, mortua reſuſcitatur. Illud quoque quòd hœdi ſanguine reſperſerunt tunicã eius, videtur ſignificare, K quoniã falſis teſtimoniis appetentes, in inuidiã deduxere peccati omniũ peccata donantem. Nobis agnus eſt, illis hœdus. Nobis agnus Dei occiſus eſt, quibus abſtulit peccatũ mundi: illis hœdus, quorum acerbauit errores, delicta cumulauit. Ideóque ait: *Implete menſurã Patrum veſtrorũ.* Meritóque Iacob poſteritatis ſuæ deplorans diſpendia; quaſi pater filiũ flebat amiſſum, quaſi Propheta flebat interitum Iudæorũ. Denique ſcidit etiã Iacob veſtimenta ſua: quod in paſſione Domini factum legimus à principe Sacerdotum, in quo eſſet non priuata perſona; ſed publici munus officii. Et velum templi ſciſſum eſt, & profanata myſteria; vt eſſe nudatum populum ſalutaribus indumentis, diuiſum regnum talibus manifeſtaretur inſignibus deſtruendum: quia omne regnum diuiſum fa- L cilè deſtruetur. Et verè diuiſum, quando hoc quod erat Christi, cœpit eſſe etiam diaboli: Neque enim poterant indiuiſi manere, qui à Patre filium ſeparabant.

Luc. 10. Hier. 2. Pſal. 87. Pſ. 140. Hier. 51. Eſai 35. Act. 3. Act. 9. Ibidem. Matt. 3. Ioan. 1. Matth. 23. Matth. 26. Matth. 27. Luc. 11.

Geneſis Cap. XXXIX.

IOſeph autem deductus eſt in Ægyptum, & emit eum Putiphar eunuchus Pharaonis, præpoſitus coquorum, vir Ægyptius, de manu Iſmaëlitarum qui deduxerunt eum illuc. Et fuit Dominus cum Ioſeph, & fuit vir fortunatus: & fuit in domo apud dominum ſuum M Ægyptium. Sciebat autem dominus eius, quòd Dominus erat cum eo, & quæcunque faceret, Dominus proſperaret in manibus eius: & inuenit gratiam Ioſeph coràm domino ſuo. Placuit autem ei, & conſtituit eum ſuper domum ſuam, & omnia quæcumque illi erant, dedit in manus Ioſeph. Factum eſt autem poſtquàm conſtitutus eſt ipſe ſuper domum eius, & ſuper omnia quæcumque erant ei: & benedixit Dominus domum Ægyptij propter Ioſeph, & facta eſt benedictio Domini in exi-

ſtentibus ei in domo, & in agro eius. Et commiſit omnia quæcumque erant ei, in manus Ioſeph: & non ſciebat eorum quæ apud ſe nihil, præter panem quo veſcebatur ipſe. Et erat Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valdè. Et factum eſt poſt verba hæc, immiſit oculos vxor domini eius in Ioſeph, & dixit; Dormi mecum. Ille autem non voluit. Et dixit vxori domini ſui; Si dominus meus non ſcit præter me in domo ſuâ, & omnia quæcumque ſunt ei, dedit in manus meas, & non eſt in domo hac, neque excipit à me nihil præter te, eò quòd tu vxor eius es: & quomodo faciam verbum malum hoc, & peccabo coràm Deo? Quando autem loquebatur Ioſeph diem ex die, & non obediuit ei dormire cum eâ, vt coïret cum eâ. Facta eſt autem talis quędam dies, & intrauit Ioſeph in domum facere opera ſua, & nemo erat in domo intùs: & apprehendit eum veſtimentis, dicens: Dormi mecum. Et relinquens veſtimenta ſua in manibus eius, fugit, & exiuit foràs. Et factum eſt vt vidit quòd relinquens veſtimenta ſua in manibus eius, fugit & egreſſus eſt foràs, vocauit exiſtentes in domo, & ait illis, dicens: Videte, introduxit nobis ſeruum Hebræum illudere nobis: intrauit ad me, dicens: Dormiam tecum, & clamaui voce magna. Cùm autem audiret ipſe quòd exaltaui vocem meam, & clamaui, relinquens veſtimenta ſua apud me, fugit, & exiuit foràs. Et reliquit veſtimenta apud ſe, donec venit dominus in domum ſuam: & loquuta eſt ei ſecundùm verba hæc, dicens: Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebręus, quem introduxiſti ad nos, illudere mihi, & dixit: Dormiam tecum. Vt autem audiuit quòd exaltaui vocem meam, & clamaui, relinquens veſtimenta ſua apud me, fugit, & egreſſus eſt. Factum eſt autem vt audiuit dominus eius verba vxoris ſuæ, quæcumque loquuta eſt ad eũ, dicens: Sic fecit mihi ſeruus tuus, iratus eſt irâ: & accipiens dominus Ioſeph, iniecit eum in carcerem, & in lacũ, in quo vincti regis detinentur, in munitione. Et fuit Dominus cum Ioſeph, & effudit ei miſericordiam: & dedit ei gratiã corã principe carceris. Et dedit princeps carceris carcerem per manum Ioſeph, & omnes adductos in carcere: & omnia quæcunque faciunt illic, ipſe erat faciẽs. Non erat princeps carceris ex carcere ſciens propter ipſum nihil. Omnia enim erant per manum Ioſeph, eò quòd Dominus cum illo erat: & quęcumque ipſe faciebat, Dominus proſperabat in manibus eius.

De venditi Ioſeph ductione in Ægyptum, atque eius emptione à præpoſito coquorum, quidque hoc ſignificet: de ſeruitutis prætereà ipſius myſticâ atque morali interpretatione.

CAP. IV.

I*oſeph autem deductus eſt in Ægyptum, & emit eum, &c.* Venditus eſt ergò Ioſeph, & ductus in Ægyptum, emptus a præpoſito coquorum. Non otioſa perſona, quæ cruda ciborum coqueret, vt epularentur animi fidei ſuauitate. Nullus enim cibus ſcientiâ & doctrinâ dulcior. Erat antè in Ægypto cruda perfidia, quã nullus diuinæ cognitionis ardor, & veræ ſciẽtiæ cupiditas nulla mollierat, non eloquia Domini ignita decoxerãt. Venditus eſt Ioſeph in Ægypto, quia Chriſtus venturus erat
Iſai. 50. ad eos quibus dictum eſt; *Peccatis veſtris venditi eſtis*. Ex

A ideò ſuo ſanguine redemit, quos propria peccata vendiderant: Sed venditus Chriſtus conditionis ſuſceptione, non culpæ, peccatique pretio tenetur, quia peccatum ipſe non fecit. Pretio igitur noſtro, non ſuo, æra contraxit, chirographum ſuſtulit, fœneratorem remouit, exuit debitorẽ: vnus exoluit quod ab omnibus debebatur. Nõ licebat nobis exire ſeruitio. Suſcepit hoc ille pro nobis, 1. Pet. 2.
vt ſeruitutem mundi repelleret, libertatem paradiſi re- Coloſ. 2.
ſtitueret, gratiã nouam conſortij ſui † honore donaret. al. honorem.
B Hoc de myſterio. Cæterùm quod ad moralem pertinet locum, quia omnes vult ſaluos fieri Dominus Deus noſter, dedit per Ioſeph etiam iis qui ſunt in ſeruitute, ſolatium, attribuit magiſterium, vt diſcerent etiam in vltimâ conditione poſſe mores eſſe ſuperiores: nec vllum ſtatũ immunem eſſe virtutis, ſi animus vniuſcuiuſque cognoſcat carnem ſeruituti ſubditam eſſe, non mentẽ, multòſq; 1. Tim. 2.
ſeruulos eſſe dominis liberiores, ſi in ſeruitute poſiti à ſeruilibus putent operibus abſtinendum. Seruile eſt omne peccatum, libera eſt innocentia. Vnde & Dominus ait: *Omnis qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati*. Quomodò enim non ſeruus omnis auarus, qui pro exiguo pecuniæ Rom. 7.
lucello ſeipſum auctionatur? Timet enim ne congeſta amittat, qui non vtenda congeſſit: maiore periculo ſeruaturus quò maiora quæſiuit. Quomodò non mendicus,
C cui ſunt parua quæ poſſidet? Nam etſi mihi diues videatur, ſibi eget: nec teſtimoniis ſua vota ſolatur qui quod optat, neſcit credere. Quomodò autẽ non & ille ſeruus, Ioan. 8.
qui ſubditus eſt libidini? Primùm ſuis ardet incendiis, & peccati ſui facibus exuritur. Quibus rectè dicit Propheta: *Ambulate in lumine ignis veſtri, & in flammâ quam accendiſtis*. Suſcipit omnes metus, inſidiatur ſomniis ſingulorum: vt vnius cupiditate potiatur, fit ſeruus omniũ. Esa. 50.
Seruit igitur, ac miſeram quidem ſeruitutem, qui ipſe ſibi dominos facit, ipſe vult habere quos timeat: Nihil enim tã ſpeciale ſeruitutis eſt, quàm ſemper timere. Ille verò in quauis conditione ſeruitij ſemper liber, qui mundi amore non capitur, auaritiæ vinculis non tenetur, me-
D tu criminis non alligatur: qui ſecurus ſpectat præſentia, quem futura non terrent. Nonne videtur tibi iſte in ſeruitute dominari, ille autem in libertate ſeruire? Seruiebat Ioſeph, regnabat Pharao: beatior huius ſeruitus, quã regnum illius. Denique tota Ægyptus collapſa eſſet fame, niſi regnum ſuũ conſilio ſeruuli ſubdidiſſet: Habent igitur vnde glorientur originales ſeruuli, ſeruiuit & Ioſeph. Habent vnde ſe conſolentur qui ex libertate in ſeruitutẽ aliquâ neceſſitate venerunt. Habent quod imitentur, vt diſcant conditionem ſe mutare poſſe, non mores: eſſe & in vernulis libertatem, & in ſeruitute conſtantiam. Habent quod etiam domini per ſeruulos bonos ſperent. Abraham filio per vernaculum inuenit vxorem. Benedixit Dominus domum Ægyptij propter Ioſeph, & facta
E eſt benedictio Domini in toto cenſu eius, & in domo, & in agris. *Et commiſit* (inquit) *omnia quæcumque illi erant, in manus Ioſeph*. Aduertimus quod ea quæ domini gubernare non poterant, ſeruuli gubernarunt: Sed quid de priuatâ domo diſpoſitionis eius ſeruuli adſtruam, qui re- Gen 24
xit imperium? Plus tamen eſt, quòd ipſe antè ſe rexit.

De ſingulari cõmendatione ſpecioſitatis & decoris, caſtitatis ac pudoris ſancti Ioſeph, eiuſque impetitione à dominâ ſuâ ad concubitum, & eiuſdem adulteræ telis: ipſius quoque Ioſeph recuſatione, fugâ, veſtis relictione, accuſatione, incarceratione, atque viſitatione diuinâ.

F

CAP. V.

E*T erat Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valdè.* Cùm eſſet Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valde, venuſtatem ſui vultus ad alienam non deriuauit iniuriam; ſed ad ſuam ſeruauit gratiam: hoc ſe pulchriorem ratus, ſi non diſpendio caſtitatis; ſed cultu pudoris ſpecioſior probaretur. Illum eſſe verum decorẽ, qui non alienos oculos caperet, nec fragiles mentes vulneraret; ſed iudicia acquireret vniuerſorum; fraudi nulli futurus, laudi ſibi. Iam ſi qua petulantibus aſpexit oculis, illius crimen ſolius eſt quæ malè vidit, non huius qui malè ſe nollet videri: nec in eo quòd viſus eſt, culpa

eſt. Non erat in poteſtate ſeruuli vt non videretur, mari- G
tus debuit cauere oculos vxoris. Sed quòd ille nihil time-
bat de coniuge, arbitrabatur iſte teſtimonium eſſe caſti-
moniæ, non remiſſionẽ curæ. Diſcant tamen viri cauere
etiam oculos fœminarum: Adamantur enim & qui no-
lunt adamari. Denique adamatus eſt Ioſeph, qui amantẽ
contempſerat. Et bene excuſauit eum Scriptura, dicens:
Immiſit oculos vxor domini eius in Ioſeph; hoc eſt, non ipſe
ſe oſtentauit, nec decepit incautam; ſed illa retia ſua mi-
ſit, & indagine ſui capta eſt. Laqueos ſuos ſparſit, & ſuis
hæſit vinculis. Dixit autem illi: *Dormi mecũ*. Prima adul-
teræ oculorũ tela ſunt, ſecunda verborũ: Sed qui nõ capi-
tur oculis, poteſt verbis reſiſtere. Suppetit defenſio, vbi
adhuc liber affectus eſt. Ideò ſcriptũ eſt quia ille non vo- H
luit. Primũ igitur congreſſione mentis ſuperauit, tãquàm
ſcuto animi irruentẽ repellens: deinde ſermonẽ tãquàm
haſtã vibrauit, vt ſe illa reuocaret: *Et dixit vxori domini
ſui*. Rectè vxor domini, non ipſa domina dicitur, quæ nõ
potuit extorquere quod voluit imperare: Nam quomodò
domina, quæ dominãdi nõ habebat effectũ, quæ diſcipli-
nã dominæ nõ tenebat, quæ ſeruulis libidinis incentiua
præſtabat? Ille dominus, qui amãtis nõ excepit faces: qui
lenocinãtis vincla nõ ſẽſit: quẽ nulla mortis formido per-
terruit: qui maluit liber criminis mori, quã potentiæ cri-
minoſæ eligere cõſortiũ. Ille liber, qui turpe credidit vi-
cẽ gratiæ nõ referre. Deniq; non vt meticuloſus excuſat,
nec tamquã periculi timidus cauet; ſed tamquã beneficij I
herilis & innocẽtiæ ſuæ debitor fugit crimẽ ingrati, pec-
catique labẽ, & culpæ contagium quaſi iuſtus horreſcit.
Tertiũ ſpiculũ adultera interpellãdi aſſiduitate vibrabat;
ſed Ioſeph nõ audiebat eã. Habes poſt prima verba quid
caueas. Non ſolùm lubrica; ſed etiã procax; importuna,
petulans eſt libido, nec habet quod vereatur adultera.
Quæ diſpendia pudoris prima non doluit, inſidiatur vt
capiat. Deniq; officij ſui & commiſſi muneris ingreſſum
gratiã remotis arbitris ac domeſticis, apprehendit eũ ve-
ſtimentis, dicens: *Dormi mecũ*. Excuſatur Ioſeph Scriptu-
ræ teſtimonio, quia cõmiſſum a domino nequibat deſe-
rere obſequiũ: Non enim ſatis eſt quòd ſecurus ſui do- K
mus interiora quaſi qui capi non poſſet, ingreſſus eſt: iu-
ſtus debuit præuidere ne furenti copiã daret, & eius illa
peccato periret: Sed qui aduerſari ſibi domini ſui videbat
vxorẽ, neglecti officij etiã à domino cauere debebat of-
fenſã: ſimul adhuc ſermonis, non comprehenſionis pu-
tabat audaciã. Excuſatur quòd ingreſſus eſt, prædicatur
quòd elapſus eſt. *Et relinquens veſtimenta ſua in mani-
bus eius, fugit*. Non pluris fecit veſtimenta corporis, quã
animi caſtimoniã. Reliquit tãquã non ſua, quæ adultera
ſuis manibus detinebat: & aliena iudicauit, quæ tactu im-
pudicæ potuerant comprehendi. Magnus quippe vir, qui
venditus, ſeruile tamen neſciuit ingeniũ: adamatus non L
redamauit, rogatus non acquieuit, comprehẽſus aufugit.
Qui cũ ab vxore domini conueniretur, teneri veſte po-
tuit animo capi nõ potuit, ac ne ipſa quidẽ verba diu paſ-
ſus eſt. Contagiũ enim iudicauit ſi diutius moraretur, ne
per manus adulteræ libidinis incentiua tranſirent. Itaque
veſtẽ exuit, crimen excuſſit, & relictis quibus tenebatur
exuuijs, ſpoliatus quidẽ; ſed non nudus aufugit, qui erat
Lib. de Parad. c. 13. tectior indumento pudoris: Non eſt enim nudus, niſi quẽ
culpa nudauerit. Deniq; in ſuperioribus habemus quòd
Adã poſteaquã Dei mandatũ præuaricatione deſeruit,
& peccati grauis æra contraxit, nudus erat. Vnde & ipſe
Genes. 3. ait: *Vocẽ tuã audiui in paradiſo, & timui, quia nudus ſũ,
& abſcondi me*: Intellexit enim ſe eſſe nudũ, qui infulas
diuinæ protectionis amiſerat. Et ideò latebat, quia veſtẽ
fidei non habebat, quã vtique præuaricando depoſuit.
Magnam rem vides. Ille nudus erat qui tunicã non ami-
ſit: iſte nudus nõ erat, qui veſtimẽtis ſe exuit, quæ in ma-
nibus adulteræ dereliquit. Eadẽ Scriptura illũ nudũ aſſe-
ruit, hũc abnuit. Et ideò iſte expoliauit ſe potiùs quã nu-
dauit qui incorrupta virtutũ veſtimenta ſeruabat, *expo-
lians ſe veterẽ hominẽ cum actibus ſuis, vt indueret nouum,
qui ſecundùm imaginẽ Creatoris in agnitione renouatur*.
Coloſſ. 3. Ille autẽ nudus remanſit, qui ſe iterũ veſtire non potuit,
Genes. 3. ſingulari ſpolio virtutis exutus. Vnde pelliceã accepit tu-

G nicã, quia peccator habere nõ poterat ſpiritalẽ. Reliquit
igitur veſtimenta Ioſeph & nudauit adulteræ inuerecũ-
diã, quæ poſteà latere non potuit. Deniq; exiuit foras, &
ipſa adulterij ſui tentamenta vulgauit, exaltans vocẽ ſuã,
eò quòd relictis veſtibus, Hebræus aufugerat. Ipſa igitur
quòd celare debuerat, prodebat, vt compoſito crimine
læderet innocentẽ. Iuſtus autẽ accuſare non nouit; ideò
impune hoc impudica faciebat. Illã igitur verè exutam
dixerim, etiã aliena veſtimenta ſeruantẽ, quæ omnia ami-
ſerat velamina caſtitatis: illũ ſatis ornatũ, ſatis defenſum
cuius vox nõ audiebatur, & innocentia loquebatur. Sic
Suſãna poſteàquã tacet in iudicio, meliùs locuta eſt ora- Dan. 13
culo: & ideò Prophetæ meruit defenſionẽ, quæ propriæ
H vocis non quæſiuit auxilium. Illum ergò beatiorem di-
xerim, cũ in carcerẽ mitteretur, quia ſubibat pro caſti-
ſtate martyrium: Bonum enim munus pudicitia; ſed
minoris meriti, cùm periculum abeſt: vbi verò cum ſalutis
periculo defenditur, ibi pleniùs coronatur. *Factum eſt
autem vt audiuit dominus eius verba vxoris ſuæ, &c.
accipiens Ioſeph, iniecit eum in carcerem*. Inauditâ cauſâ,
inexploratâ fide veri, tamquàm reus criminis in carcerẽ
Ioſeph mittitur: ſed eum Dominus nec in carcere deſere-
bat. Non turbentur innocentes, cũ falſis criminibus ap-
petuntur, cùm oppreſſâ iuſtitiâ, traduntur in carcerẽ. Vi-
ſitat Deus & in carcere ſuos: & ideò ibi eſt plus auxilij,
I vbi eſt plus periculi: Sed quid mirum ſi viſitat Deus in
carcere poſitos, qui ſeipſum in ſuis in carcere incluſum eſ-
ſe memorauit, ſicut habes ſcriptum: *In carcere erã, & nõ Matth. 25.
veniſtis ad me?* Quò non penetrat diuina miſericordia?
Inuenit Ioſeph huiuſmodi gratiã, vt qui fuerat clauſus in
carcere, ipſe potiùs carceris clauſtra ſeruaret, cederet
munere clauicularius, incluſos omnes in poteſtatem eius
committeret. Itaque Ioſeph non ſolùm carcerem non
ſentiebat; ſed etiam alios quoque carceris leuabat ærũ-
nâ. Huius tamen iniuriæ auctor mulier eſt; ſed mulier
Ægyptiorum, quæ procaces cum viris ſolita miſcere ſer-
mones, laceſſere verecundos, refugientes inſequi, puden-
tes perurgere, cùm viria ſua non poſſet defendere, inno-
K xios criminabatur, perfidiam miſcens perfidiæ, aliena te-
nens, & alios ipſa condemnans, modum nullum ponens
furori. Quæ enim cauſa crudelitatis, niſi quòd cupidita-
tibus ſuis obſiſti videbat, & deſideria ſua veritâ aſſenſio-
ne fraudari? En propter quod aperiatur carcer, vt ſuſci-
piat innocentes: ſoluantur catenæ reis, vt imponantur
Fidelibus: dimittantur veritatis adulteri, vt includatur
qui fidei adulterium recuſauit.

Geneſis Cap. XL.

FActum eſt autem poſt verba hæc, peccauit
præpoſitus pincernarũ regis Ægypti, & præ-
L poſitus piſtorũ domino ſuo regi Ægypti. Et ira-
tus eſt Pharao ſuper duobus ſpadonibus ſuis, ſu-
per præpoſito pincernarum, & ſuper præpoſito
piſtorum: & poſuit eos in cuſtodiam in carce-
re, in locum vbi Ioſeph iacebat ibi. Et com-
mendauit princeps carceris Ioſeph ipſos, &
adſtitit eis. Fuerant autem dies in carcere, &
viderunt ambo ſomnium in vnâ nocte vnum:
quorum viſiones inſomnij eorum pincerna
& piſtor erant regi Ægypti exiſtentes in car-
M cere. Intrauit autem ad eos Ioſeph manè, &
vidit eos, & erant turbati. Et interrogauit eu-
nuchos Pharaonis, qui erant cum eo dicens:
Quare facies veſtræ triſtes hodie? Illi autem di-
xerunt: Somniũ vidimus, & interpres illius non
eſt. Dixit autẽ eis Ioſeph: Nonne per Deũ in-
terpretatio ſomnij eſt? Narrate ergo mihi. Et
narrauit præpoſitus pincernarum ſomnium
ſuum Ioſeph, & ait illi ſic: In ſomnio meo erat
vitis in conſpectu meo; in vite autem tres ra-
dices: & ipſa florens ferebat germina, ma-
turos botryones vuarum, & calix Pharaonis

in manu meâ. Et ſumpſi vuam, & expreſſi eam in calice. & dedi calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph. Hæc interpretatio eius: Tres radices, tres dies ſunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharao principatus tui, & reſtituet te ad officium tuum priſtinum, & dabis calicem in manu Pharaonis, ſecundùm principatum tuum priorem, ſicut eras vinum fundens: Sed memor eſto mei per temetipſum, cùm benè tibi fuerit, & facies in me miſericordiam: & memor eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere iſto: quia furto ſurreptus ſum de terrâ Hebręorũ, & hîc nihil mali feci, & miſerũt me in lacũ carceris huius. Et vidit princeps piſtorum quòd rectè coniectauit, & ait Ioſeph: Et ego vidi ſomnium. Putabam tria caniſtra farinarum tollere ſuper caput meum: in caniſtro autem ſuperiore ab omnibus generibus comedit Pharao opere piſtoris, & aues cęli comederunt illa à caniſtro capitis mei. Reſpondens autem Ioſeph, ait illi: Hęc interpretatio eius: Tria caniſtra, tres dies ſunt. Adhuc tribus diebus, & auferet Pharao caput tuum à te, & ſuſpendet te in ligno, & comedent aues cæli carnes tuas à te. Factum eſt autem in die tertiâ natiuitatis dies erat Pharaonis, & faciebat conuiuium omnibus ſeruis ſuis: & recordatus eſt præpoſiti pincernarum, & prępoſiti piſtorum in medio ſeruorum ſuorum. Et reſtituit præpoſitum pincernarum in principatum ſuum, & dedit calicem in manu Pharaonis: at præpoſitum piſtorum ſuſpendit, ſicut coniectauit eis Ioſeph. Et non recordatus eſt præpoſitus pincernarum Ioſeph; ſed oblitus eſt eius.

De ſpadonibus agit, quàm fragilis viliſque ſit eorum ſtatus: de eorum carceratione, ſomniorum viſione, & interpretatione, quòd potentia & gloria eius ſæculi nihil aliud ſit quàm ſomnium.

CAP. VI.

IRatus eſt Pharao ſuper duobus ſpadonibus ſuis, ſuper Præpoſito pincernarũ, & ſuper Præpoſito piſtorum, & poſuit eos in cuſtodiam in carcere. De iſtis duobus ſpadonibus quid dicam? qui exemplo debent eſſe ſpadonibus cæteris, quòd ſtatus eorum fragilis ac tenuis, & in voluntate regiâ ſpes omnis, quibus leuis offenſa ſummum periculum ſit; ſecundæ autem res vile miniſterium Gloriabatur alter quòd eſſet vini præpoſitus, alter quòd eſſet piſtorum. Vterque offendit, miſſique in carcerem, & commendati ſancto Ioſeph ab ipſo carceris clauiculario, cùm eſſent illic dies complures, viderunt ſomnium: & cùm reuiſeret eos Ioſeph, triſtes turbatóſque animi offendit: quia turbabantur ſomnio, cuius interpretẽ non inuenirent. *Nónne per Deum*, inquit, *interpretatio ſomnij eſt? Narrate ergò mihi. Et narrauit præpoſitus pincernarum ſomnium ſuum Ioſeph. Et ait illi ſic: In ſomnio mei erat vitis in conſpectu meo, in vite autem tres radices: & ipſa florens ferebat germina, maturos botriones vuarum: & calix Pharaonis in manu meâ. Et ſumpſi vuã, & expreſſi eam in calice: & dedi calicẽ in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph: Hæc interpretatio eius: Tres radices, tres dies ſunt. Adhuc triduum, & memorabitur Pharao principatus tui, & reſtituet te ad officiũ tuũ priſtinũ, & dabis calicẽ in manu Pharaonis ſecundũ principatũ tuũ priorem, ſicut erat vinũ fundens: Sed memor eſto mei per temetipſũ, cùm bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiam & memor eris mei ad Pharaonẽ, & educes me de carcere iſto; quia furto ſurreptus ſum de terrâ Hebræorũ, & hîc nihil mali feci, & miſerunt me in lacũ carceris huius.* Alterius ſõniũ

A non libet dicere. Meminiſtis certè verborum meorum, quòd etiam tunc refugerim eius interpretationem in eo, cuius exitũ refugio, mortẽ perhorreſco. De iſto priùs dicamus, qui ſibi beatus videbatur, cum eſſet vini præpoſitus: & hunc ſummum credebat apicem omnis potentiæ, quòd regi calicẽ dabat. Hæc gloria illius, hæc magnificentia in hoc ſæculo? hoc defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur: Sed hoc ſomniũ eſt, & omnis potentia ſæculi, ſomnium, non veritas eſt. Deniq; per ſomniũ videt reddi ſibi principatum ſuum. Eſaias ita eſſe huiuſmodi homines, qui in hoc ſæculo delectantur ſecundis rebus. Sicut qui in ſomnis manducat & bibit, videtur ſibi cibo & potu, dum dormit, repleri; ſed cũ euigilauerit, B incipit eſurire ampliùs, & tunc intelligit quã inanis illé cibus & potus fuerit ſomniantis: ſic qui dormit in hoc ſæculo, nec oculos aperit ad myſteria diuina, qoſ diu ſõno grauatur corporis, putat alicuius momenti eſſe hanc ſæcularẽ potentiã: quaſi in ſomnis eam videt: vbi euigilauerit, deprehendit quàm inanis huius ſæculi voluptas ſit Conſidera nunc illũ verũ Hebræũ, illum non ſomnij; ſed veritatis & præclaræ viſionis interpretem, qui de diuinitatis illâ plenitudine ac † vbertate cæleſtis gratiæ in hunc corporeũ carcerem venerat, quem non potuit ſæculi huius illecebra mutare, nõ vlla corruptela mundanæ voluptatis euertere? qui tentatus non decidit, appetitus nõ appetiuit, poſtremò adulterinâ quadã ſynagogæ manu veſte corporis apprehenſus, carnẽ exuit, liber mortis aſ- C cendit. Calumniata eſt meretrix vbi eum tenere non potuit, quẽ carcer non terruit, non inferna tenuerunt; quin etiã quò veluti puniendus deſcenderat, inde alios liberauit: vbi ipſi ſtringebantur mortis vinculis, ibi laxauit ipſe vincula mortuorum. Conſidera ergò iuſtum Hebræũ dicentem illi præpoſito ſpadonum, qui contraxerat offenſam regiã, quem reſtituerat muneri ſuo: *Memor eſto mei per temetipſum, cùm bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiã & memor eris mei.* Ideò ſecundò repetitur: *Memor eris mei*: quia ſciebat non recordaturum quòd euaſiſſet iniuriam, cùm potentiam recepiſſet Ideò ſecun- D dò admonuit, quia ſecundò liberauit, vt ſi prioris beneficij eum memoria non teneret, vel poſterioris ſubiret, non deſpiceret auctorem ſalutis ſuæ, non perfidâ præuaricatione violaret: Sed quod peius eſt, cito beneficii irrepit obliuio, ſecundis rebus Inquit enim: *Et non recordatus eſt præpoſitus pincernarum Ioſeph. ſed oblitus eſt eius.* Redditus officio ſuo, non eſt memor factus interpretis; ſed oblitus eſt eum; Sed etſi ille obliuiſcebatur Chriſtum non obliuiſcebatur; ſed loquebatur ei, & per ſecretũ loquebatur dicens ad eum; *Memor eſto mei per temetipſum*, hoc eſt, vel officii tui contemplatione quid audieris, recordare. Sed etſi nunc oblitus es, memor eris mei, vt euadas periculum, qui oblitus es beneficium. Tamen elatus E potentiâ non recordabatur. Et quanta hæc potentia, vbi vini miniſterium? En vnde omnis iactantia, quia erat ſpadonum præpoſitus qui vinũ poculis regiis miniſtrabant.

Esai. 29 · Ioan. 16 · al. libertate. · Hebr. 4. · Act. 2. · Ephes. 4

Geneſis Cap. XLI.

FActum eſt autem poſt biennium, Pharao vidit ſomnium. Exiſtimabat ſe ſtare ſuper flumen, & ecce quaſi ex flumine aſcendebant ſeptem vaccæ pulchræ facie, & lectæ carnibus: & paſcebantur in Achi. Aliæ autem vaccę ſeptem aſcendebant poſt ipſas de flumine, tur- F pes facie, & graciles carnibus: & paſcebantur apud illas vaccas, apud labium fluminis. Et deuorauerunt ſeptem vaccæ turpes & graciles carnibus, ſeptem vaccas pulchras facie & electas. Excitatus eſt autem Pharao, & ſomniauit ſecundò. Et ecce ſeptem ſpicæ aſcendebant in propagine vnâ electæ & pulchræ: & ecce ſeptem ſpicæ tenues, & à vento corruptæ oriebantur poſt eas: & deuorabant ſeptem ſpicę tenues & à vento corruptæ, ſeptem ſpicas electas

&plenas. Excitatus eſt autem Pharao, & erat
ſomnium. Factum eſt autem manè, & contur-
bata eſt anima eius; & mittens vocauit omnes
expoſitores Ægypti, & omnes ſapientes eius,
& narrauit eis Pharao ſomnium ſuum, & non
erat indicans illud Pharaoni. Et loquutus eſt
præpoſitus pincernarum ad Pharaonem, dicens:
Peccatum meum recordor hodie. Pharao ira-
tus fuit ſeruis ſuis, & poſuit nos in cuſtodiâ, in
domo præpoſiti coquorum, méque & præpoſi-
tum piſtorum: & vidimus ſomnium in nocte
vnâ ego & ipſe, vnuſquiſque ſecundùm ſuum
ſomnium vidimus. Erat autem ibi nobiſcum iu-
uenis Hebræus ſeruus præpoſiti coquorum, &
narrauimus ei, & interpretatus eſt nobis. Factum
eſt autem, ſicut coniectauit nobis, ſic & accidit,
méque reſtitui ad principatum meum, illum au-
tem ſuſpendi. Mittens autem Pharao, vocauit
Ioſeph: & eduxerunt eum ex carcere, & toton-
derunt eum, & mutauerunt veſtimentum eius,
& venit ad Pharaonem. Dixit autem Pharao
Ioſeph: Somnium vidi, & interpres non eſt il-
lius: ego autem audiui de te dicentes, audiente
te ſomnia, coniectare ea. Reſpondens autem Io-
ſeph, dixit Pharaoni: Sine Deo non reſponde-
bitur ſalutare Pharaoni. Loquutus eſt autem
Pharao Ioſeph, dicens: In ſomnio meo puta-
bam ſtare iuxtà labium fluminis, & quaſi ex flu-
mine aſcendebant ſeptem vaccę electę carni-
bus, & pulchræ facie: & paſcebantur in Achi. Et
ecce ſeptem vaccę alię aſcendebant poſt eas ex
flumine, malę & deformes aſpectu, & graciles
carnibus, quales non vidi tales in omni terrâ
Ægypti turpiores. Et deuorauerunt ſeptem vac-
cæ graciles & turpes, ſeptem vaccas primas pul-
chras & electas: & ingreſſæ ſunt in ventres ea-
rum, & non manifeſtæ fuerunt quòd ingreſſę
ſunt in ventres earum: & aſpectus earum de-
formes, ſicut & priùs. Suſcitatus autem dormi-
ui, & vidi rurſùs in ſomno meo, & quaſi ſeptem
ſpicæ aſcendebant in propagine vnâ, plenæ &
pulchræ: aliæ autem ſpicæ tenues, & à vento
corruptę pullulabant, vicinę earum. Et de-
uorauerunt ſeptem ſpicę tenues, & à vento
corruptæ, ſeptem ſpicas pulchras & plenas. Di-
xi ergò expoſitoribus, & non fuit indicans mihi
illud. Et dixit Ioſeph Pharaoni: Somnium Pha-
raonis vnum eſt, & interpretatio huiuſmodi eſt:
quæcumque Deus faciet oſtendit Pharaoni. Se-
ptem vaccæ bonæ, ſeptem anni ſunt: & ſe-
ptem ſpicę bonę, ſeptem anni ſunt. Somnium
Pharaonis vnum eſt. Et ſeptem vaccæ macræ
quæ aſcendebant poſt illas, ſeptem anni ſunt: &
ſeptem ſpicæ macrę, & à vento corruptæ, ſeptem
anni ſunt. Erunt ſeptem anni famis. Verbum
autem quod dixi: Quæcumque Deus faciet,
oſtendit Pharaoni: Ecce ſeptem anni venient:
vbertatis magnę in totâ terrâ Ægypti. Venient
autem ſeptem anni famis poſt hæc, & obliuiſ-
centur vbertatem in totâ ægypto: & conſumet
fames totam terram, & non cognoſcetur vber-
tas terræ à fame futurâ poſt hæc: Valida enim
erit nimiùm. Quòd autem iterauit ſomnium
Pharao bis: quia verum erit verbum à Deo, &
feſtinabit Deus facere illud. Nunc ergò conſi-
G dera hominem prudentem & ſapientem, &
conſtitue eum ſuper terram ægypti: & faciat
Pharao, & conſtituat prępoſitos ſuper terram,
& quintent omnes fruges terrę ægypti ſeptem
annorum abundantię, & congregent omnes
eſcas ſeptem annorum venientium bonorum
horum, & congregetur frumentum ſub ma-
nu Pharaonis: eſcę in ciuitatibus cuſtodiantur,
& erunt eſcę cuſtoditę terrę in ſeptem annos
famis, qui erunt in terrâ ægypti, & non con-
teretur terra in fame. Placuerunt autem ver-
ba coràm Pharaone, & coràm omnibus ſeruis
H eius. Et ait Pharao ſeruis ſuis. Numquid inue-
niemus hominem talem, qui habet ſpiritum
Dei in ſeipſo? Ait autem Pharao Ioſeph: Quia
oſtendit tibi Deus omnia hęc, non eſt homo
prudentior & ſapientior te. Tu eris ſuper do-
mum meam; & in ore tuo obediet omnis po-
pulus meus: verumtamen throno ſuperabo te
ego. Dixit autem Pharao Ioſeph: Ecce con-
ſtituo te hodie ſuper omnem terram ægypti.
Et accipiens Pharao annulum de manu ſuâ,
inſeruit eum ſuper manum Ioſeph: & induit
I eum ſtolâ byſſinâ, & circumpoſuit torquem
auream circùm collum eius: & fecit aſcende-
re eum ſuper currum ſecundum eius, & præ-
dicauit ante eum præco. Et conſtituit eum
ſuper omnem terram ægypti. Dixit autem
Pharao Ioſeph: Ego Pharào, ſine te non
extollet quiſquam manum ſuam in omni
terrâ ægypti. Et vocauit Pharo nomen Io-
ſeph Pſonthonphanech. Et dedit ei Aſeneth
filiam Pethephris ſacerdotis Heliopoleos ip-
ſi vxorem. Ioſeph autem erat annorum tri-
ginta, quando ſtetit coràm Pharaone rege
ægypti. Egreſſus eſt autem Ioſeph à facie
K Pharaonis, & pertranſiit omnem terram
ægypti. Et fecit terra in ſeptem annis a-
bundantiæ manipulos: & congregauit om-
nes cibos ſeptem annorum in quibus erat
abundantia, in terrâ ægypti. Et poſuit eſcas
in ciuitatibus, eſcas agrorum ciuitatis, qui
in circuitu eius, poſuit in ipſa. Et congre-
gauit Ioſeph triticum quaſi arenam maris
multam valdè, donec non potuit numera-
re; neque enim erat numerus. At Ioſeph
fuerunt filij duo, antequàm venirent ſeptem
L anni famis, quos peperit ei Aſeneth filia
Petephris ſacerdotis Heliopoleos. Vocauit
autem Ioſeph nomen primogeniti Manaſ-
ſes, quia obliuiſci me fecit Deus omnium
dolorum meorum, omnium qui patris mei.
At nomen ſecundi vocauit Ephraim, quia
auxit me Deus in Terrâ humilitatis meæ.
Tranſierunt autem ſeptem anni abundantiæ,
qui fuerunt in terrâ Ægypti: & incœpe-
runt ſeptem anni famis venire, ſicut dixit Io-
M ſeph. Et facta eſt fames in omni terrâ: in om-
ni autem terra Ægypti erant panes. Et eſuriuit
omnis terra Ægypti. Clamauit autem populus
ad Pharaonem pro panibus. Dixit autem Pha-
rao omnibus Ægyptiis: Ite ad Ioſeph, & quod
dixerit vobis, facite. Et fames erat ſuper faciem
omnis terræ. Aperuit autem Ioſeph omnia hor-
rea, & vendebat omnibus Ægyptiis. Et om-
nes

nes regiones venerunt in Ægyptum ad Ioſeph, emere; inualuit enim fames in omni terrâ.

Reprehenditur ſpado, quòd ſui interpretis memor non fuerit: miniſtrorum regalium faſtus quàm ſit fragilis oſtenditur, honoratur Ioſeph ob ſomniorũ regis interpretationem: eius præmia & ornamenta declarantur coniugio copulatur, habet filios, congregat triticum pro tempore famis.

CAP. VII.

F*Actum eſt autem poſt biennium, Pharao vidit ſomnium*, &c. Mentio, de hoc noſtri ſpadonis tempore, non aliâ de causâ, niſi quia & dies conuenit: quia poſt biennium recepit officium, nec recordatus eſt; ſed [B] admonitus: Cognouit enim quòd etiam regnum ipſum in hoc ſæculo eſſet ſomnium, qui ſuo ſomnio non credidit: dicit etiam regna eſſe ſomnia, nec ipſorum poteſtates eſſe perpetuas. Sed citò hunc locum prætereat dolor, ne ipsâ commemoratione crudeſcat ne ipſius quidem ſermonis mei meminiſſe delectat, quem nunc temporis vel effuderit dolor, vel extorſerit Eccleſiæ contumelia. Admonitus ergò ſui per ſomnium regis ait: *Peccatum meum recordor hodie*. Sera quidem iſta eſt; ſed vtinam vera confeſſio. Poſt peccatum fateris, quod ante peccatum cauere debueras. Quàm citò oblitus fueras: *Memor eſto mei*. Scis nempe tunc temporis hunc fuiſſe ſermonem: ſed obtuſas aures habebas faſto potentiæ, & vini ebrius non audiebas verba ſobrietatis. Vel nunc memento mei, qui pec- [C] catum ſerò fateris. Qui rogas ſeruulum Chriſti, cur Dominum negas? Inebriare iam non vino; ſed Spiritu ſan- [Ephes. 5] cto. Recordare quid paſſus ſis, cum quo dormiſti ſomnium tuum, & ſomniaſti ſomnium. Et ipſe præpoſitus erat, & præpoſitus epularum regis, quæ ad opus piſtorium pertinebant. Sublimem ſe eſſe credebat, quia in poteſtate habebat panem regium, neſciebat multos anfractus eſſe huius potentiæ. Minabatur aliis, ipſe mox ſupplicio dedendus extremo; nec audiuit eum, qui licèt ſeruu- [Gen. 40] lus Domini; tamen loquebatur oraculum, quòd ipſius iuſſu regis, de quo ſibi plurimùm blandiebatur, caput amiſſurus eſſet, eſca auibus derelinquendus. Vel hoc te [1. Reg. 21. & 22] [D] exemplum reuocare debebat, vt perfidiæ non crederes. Sunt & alia exempla de faſtu & fragilitate miniſtrorum regalium, quæ poſterioris temporis hiſtoria habet. Et Doech præpoſitus erat, & præpoſitus regis animalium, adde ſi placet, mulorum, hoc eſt, ſpadonum animalium. Hic quoque ſacerdotem Domini detulit, & fraude regem commouit in ſacerdotis periculum, & hic Syrus erat. Num mentior, quando & patria & facta conueniunt? Aman quoque à cubiculo regis, & ipſe præpoſitus, dum [Esther. 7] inuadere Eccleſias Domini improbâ temeritate contendit, populúmque fidelem ſpoliare ac perſequi, grauibus [E] ſacrilegia ſuppliciis expendit: Sed reuertamur ad iſtum vini præpoſitum, qui quaſi multo ebrius mero beneficij auctorem oblitus eſt diu: aliquando tamen, vt regi prouideret interpretem, non quaſi gratus; ſed quaſi callidus intimauit ſeriem rei geſtæ. Quo cognito, rex quoque eum iuſſit accerſiri, eductúmque de carcere interrogauit ſi poſſet interpretari ſibi ſomnium. Cuius explanatione delectatus, remouit iniuriam, honorem detulit. Itaque videte ſi non præſentibus & iſta conueniunt. Iniuria illata eſt priùs quàm cognoſceretur à rege gratia relata, vbi regi eſt cognitus. Itaque rex vacat culpâ; quia & id quod recepit vir ſanctus iniuriæ, alienum fuit: & id quod recepit gratiæ, regis eſt proprium: *Et dixit Ioſeph* [F] *Pharaoni: Somnium Pharaonis vnum eſt, & interpretatio huiuſmodi eſt: quæcumque Deus faciet, oſtendit Pharaoni. Septem vaccæ bonæ, ſeptem anni ſunt: & ſeptem ſpicæ bonæ, ſeptem anni ſunt. Somnium Pharaonis vnum eſt. Et ſeptem vaccæ macræ, quæ aſcendebant poſt illas, ſeptem anni ſunt: & ſeptem ſpicæ macræ & à vento corruptæ, ſeptem anni ſunt. Erunt ſeptem anni famis. Verbum autem quod dixi: Quæcumque Deus faciet, oſtendit Pharaoni: Ecce ſeptem anni venient vbertatis magnæ in totâ terrâ Ægypti. Venient autem ſeptem anni famis poſt hæc, & obliuiſcentur vbertatem in totâ Ægypto: & conſumet fames totam terram, & non cognoſcetur vbertas terræ* [A] *à fame futura poſt hæc: Valida enim erit nimiùm. Quòd autem iterauit ſomnium Pharao bis: quia verum erit verbum à Deo, & feſtinabit Deus facere illud.* Vetus ſomnium, res recentes. Poſterioribus priora conſumpta ſunt: & vbi erat antè vbertatis copia, ibi rerum omnium facta eſt indigentia. Quòd ſi quis huiuſmodi regi conſilium dediſſet, vt aliquid de ſuperiori vbertate poſteriori principatus ſui ſeruaret ætati, reliquo quoque tempori larga donandi affluentia redundâſſet: Sed immodica æui ſuperioris effuſio etiam poſteriora deſtituit, & homines diripientes vniuerſa, aliquem Ioſeph ei adhibere nolebant. Etſi non ego Ioſeph † (quis enim ſum?) clamabant, ta- [al. Quis enim iſtud clamabat.] [B] men vaccas illas pingues non ſolùm laſciuiam; ſed etiam incuriam diuinæ ſignificare reuerentiæ. De perfidis enim dictum eſt: *Tauri pingues obſederunt me*. Et de Iudæorum populo ſcriptum eſt: *Impinguatus & incraſſatus & di-* [Pſal. 21] *latatus eſt, & dereliquit Deum factorem ſuum*. Et ideò [Deut. 32] ſomnium illud redundantiæ ſæcularis perpetuum eſſe non poſſe; ſed fore tempus quo his fames dura ſuccederet. Nec tamen hoc ſomnium vni aut duobus demonſtratum arbitror; ſed omnibus propoſitum, eò quòd ſeptem anni iſtius mundi qui pingues ſunt, & ſæculari vbertate opimi, abſorbeantur ab illis ſæculis quæ futura ſunt, in quibus perpetua quies & legis obſeruantia ſpiritalis, quem Ephraim illa tribus patrum Deo fructuoſa cuſtodit. Bona vacca, non illa corporeo diſtenta vbere; [Gen. 48] [C] ſed abundans ſpiritalis lactis & gratiæ, ſuper cuius decorem ceruicis Deus ſedere ſe dicit, vt ſcriptum eſt: Ephraim vacca docta diligere victoriam: Ego enim [Oſea 10] tranſiui ſuper decorem ceruicis eius. Non ergò impinguet caput noſtrum oleum peccatoris, nec falſi fructus delectare nos debent, ne dicatur & de nobis: *Seminaſtis impietatem, & iniquitates eius vindemiaſtis. Manducaſti fructũ falſum, quia ſperaſti in curribus tuis*. [Pſ. 140] [Oſea 10] Nec me mouet quòd habet ſpicas macras, & vẽto corruptas, quia & Dauid tunc melior erat, quando ſicut † arena tabeſcebat: & ſpiritus contribulatus ſacrificium Deo eſt: & illi [al. aranea.] præſtantiores euadunt, quos in hoc ſæculo grauibus in- [Pſ. 38.] [Pſal. 50] [D] iuriis ſpiritus malignus exercuit. Vnde magis myſtica meruiſſe præmia Ioſeph arbitror, quia de myſticis eſt locutus. *Et accipiens Pharao annulum de manu ſuâ, inſeruit eum ſuper manum Joſeph. & induit eum ſtolâ byſſinâ*, &c. Quid enim ſibi vult annulus digito eius inſertus, niſi vt intelligamus pontificatum ei fidei eſſe delatum, vt alios ipſe ſignaret? Quid ſtola, quæ amictus eſt ſapientiæ, niſi tributum ei ab illo rege cæleſti prudentiæ principatum? Torques aureus intellectum bonum videtur exprimere. Currus quoque ſignificat faſtigium ſublime meritorum. Quis autem eſt qui ex gentibus accepit v- [E] xorem, niſi qui Eccleſiam ex nationibus ſibi congregauit, & ſuſcepit ex eâ filium Manaſſen, per quem oblitus eſt omnium dolorum ſuorum quos habuit de ſacrilegiis Iudæorum? Suſcepit alium quoque filium Ephraim, per cuius profectum claruit. quòd ſuſcepta in carne humilitas & diuinitatem non humiliauit, & gloriam cumulauit. Denique quicumque famem patiebantur, ad Ioſeph mittebantur. Qui ſunt iſti, niſi de quibus dictum eſt: *Conuertentur ad veſperam, & famem patientur* [Philipp. 2.] *vt canes?* Erat autem fames non vnius loci; ſed totius [Pſal. 58] terræ, quia non erat qui faceret bonitatem. Ideò Dominus Ieſus ieiunia mundana miſeratus, aperuit horrea [Pſal. 13] ſua, & myſteriorum cæleſtium theſauros ſcientiæ ſa- [F] pientiæque patefecit abſconditos, vt nulli alimenta deeſſent: Dixit enim Sapientia: *Venite, edite panes meos*. Et ideò ab illo ſolo dicitur: *Dominus paſcit me, & nihil* [Coloſſ. 2] *mihi deerit, qui ſaturatur à Chriſto*. Aperuit ergò hor- [Prou. 9] rea ſua Chriſtus & vendebat, non æra pecuniæ; ſed [Pſal. 22] fidei pretium, & deuotionis ſtipendium quærens. Vendebat autem non paucis in Iudæâ; ſed vendebat omnibus, vt ab vniuerſis nationibus crederetur. *Et omnes regiones venerunt in Ægyptum ad Ioſeph emere*. Obtinuerat enim eos fames: Omnes enim eſurient, quos non pauerit Chriſtus. Emamus ergò alimenta, quibus famem poſſimus repellere. Nemo paupertatis ſuæ contemplatione reuocetur, nemo vereatur qui argentum

non habet. Non quæritur Chriſtus argento;ſed fide,quę
argento pretioſior eſt. Denique emit eam Petrus, qui
Act. 3. non habebat argentum. *Argentum*,inquit,*& aurum non
habeo; Sed quod habeo, do tibi: In nomine Jeſu Chriſti ſur-*
Eſa. 55. *ge & ambula*. Et Propheta Eſaias dicit: *Qui ſititis, ite ad
aquam: & quicunque non habetis argentum, ite, emite, &*
1. Pet. 1. *bibite & manducate; emite ſine argento & pretio vinum
& adipem*. Neque enim pretium quæſiuit à nobis, qui
pro nobis ſanguinis ſui pretium ſoluit: quia non auro &
argento; ſed pretioſo nos redemit ſanguine. Ergò id pre-
tium debes quo redemptus es: & ſi ille non ſemper exi-
gat; tu tamen debes. Eme igitur tibi Chriſtum non eo
Act. 17 quod pauci habent; ſed eo quod omnes habent. Omnes
Epheſ. 5 habent per naturam, pauci offerunt per timorem. Suum
eſt quod a te Chriſtus repoſcit. Ipſe vitam omnibus de-
dit, ipſe pro omnibus mortem ſuam obtulit. Solue pro
Matth. auctore quod ſoluturus es lege. Non mediocris iſte con-
25. tractus eſt Non omnes eum facilè emunt. Denique illæ
al vidět virgines in Euangelio quas veniens ſponſus excluſit, ideò
foris relictæ ſunt, quia venale oleum non emerunt. Vnde
Ibidem. dicitur eis: *Ite potiùs ad vendentes, & emite vobis*. Et ne-
Matth. gotiator non immeritò prædicatur, quia vendidit omnia
13. ſua, & emit margaritam.

Geneſis Cap. XLII.

VIdens autem Iacob quia eſt venditio triti-
ci in Ægypto, dixit ad filios ſuos: Vt quid
pigri eſtis? Ecce audiui quia frumentum eſt in
Ægypto, deſcendite illò, & emite nobis eſcas, vt
viuamus, & non moriamur. Deſcenderunt au-
tem fratres Ioſeph decem emere triticum in Æ-
gypto. At Benjamin fratrem Ioſeph non miſit
cum fratribus ſuis: Dixit enim, ne fortè contin-
gat eum infirmitas. Venerunt autem filij Iſraël in
Ægyptum emere triticum cum venientibus: e-
rat enim fames in terrâ Chanaan. Ioſeph autem
erat princeps terræ: hic vendebat omni populo
terræ. Venientes autem fratres Ioſeph, adoraue-
runt eum in faciem ſuper terram. Videns autem
Ioſeph fratres ſuos, cognouit eos, & alienatus eſt
in eis, & loquutus eſt eis dura; & ait illis: Vnde ve-
niſtis? Illi autem dixerunt: De terrâ Chanaan e-
mere eſcas. Cognouit autem Ioſeph fratres ſuos;
ipſi autem non cognouerunt eum. Et recordatus
eſt Ioſeph ſomniorum quæ vidit ipſe, & ait illis:
Exploratores eſtis, conſiderare veſtigia regionis
veniſtis. Illi autem dixerunt; Non domine: ſerui
tui venimus emere eſcas. Omnes ſumus filij v-
nius hominis: pacifici ſumus; non ſunt ſerui tui
exploratores. Ait autem illis: Non; ſed veſtigia
terrę veniſtis videre. Illi autem dixerunt: Duo-
decim ſumus ſerui tui fratres in terrâ Chanaan:
& ecce iunior cum patre noſtro hodie; at alter
non eſt. Ait autem illis Ioſeph: Hoc eſt quod di-
xi vobis, dicens quòd exploratores eſtis: in hoc
manifeſti eſtis. Per ſalutem Pharaonis non egre-
diemini hinc, ſi non frater veſter iunior venerit
huc. Mittite ex vobis vnum: & accipite fratrem
veſtrum. Vos autem abducemini, donec mani-
feſta fiant verba veſtra, ſi dicitis verum, an non:
ſi autem non, per ſalutem Pharaonis profectò
exploratores eſtis. Et poſuit eos in carcere dies
tres. Ait autem illis die tertiâ: Hoc facite, &
viuetis; etenim Deum ego timeo. Si pacifici
eſtis, frater veſter vnus detineatur in carcere:
ipſi autem ite, & adducite emptionem frumen-
tationis veſtræ: & fratrem veſtrum iuniorem
G ducite ad me, & credentur verba veſtra: ſi au-
tem non, moriemini. Fecerunt autem ſic. Et aiũt
vnuſquiſque ad fratrem ſuum: Certè; in peccatis
enim ſumus pro fratre noſtro, quia deſpeximus
tribulationem animæ eius, quando deprecaba-
tur nos, & non exaudiuimus eum: propter hoc
venit ſuper nos tribulatio hæc. Reſpondens au-
tem Ruben, ait illis: Num loquutus ſum vobis,
dicens: Ne iniuriâ afficiatis puerulum, & non
exaudiſtis me? Ecce ſanguis eius exquiritur. Ipſi
autem non ſciebant quòd audit Ioſeph: nam in-
terpres inter eos erat. Auerſus autem ab eis
H fleuit Ioſeph Et rursùs acceſſit ad eos, & lo-
quutus eſt illis. Et accepit Simeon ab eis, & li-
gauit eum coràm illis. Præcepit autem Ioſeph
implere vaſa eorum frumento, & reddere ar-
gentum vnicuique in ſaccum, & dare illis com-
meatum in viam. Et factum eſt illis ſic. Et im-
ponentes triticum ſuper aſinos ſuos, abierunt in-
de. Soluens autem vnus ſaccum ſuum vt daret
pabula aſinis ſuis vbi manſerunt, & vidit ligaturã
argenti ſui, & erat ſuper os ſacci; & ait fratribus
I ſuis: Redditum eſt mihi argentum, & ecce hoc
in ſacco meo. Et obſtupefactum eſt cor eorum,
& turbati ſunt ad inuicem, dicentes: Quid hoc
fecit Deus nobis? Venerunt autem ad Iacob pa-
trem ſuum in terram Chanaan, & nuntiauerunt
ei omnia quæ acciderant eis, dicentes: Loquutus
eſt homo dominus terræ ad nos dura, & poſuit
nos in carcerem, quaſi exploratores terram. Dixi-
mus autem illi: Pacifici ſumus, non ſumus explo-
ratores: duodecim fratres ſumus, filij patris no-
ſtri: vnus non eſt; at iunior cum patre noſtro ho-
K die eſt terrâ Chanaan. Dixit autem nobis homo
dominus terræ: In hoc ſciam quòd pacifici eſtis:
Fratrem veſtrum vnum relinquite hîc mecum;
at emptionem frumentationis domus veſtræ ac-
cipientes abite, & adducite ad me fratrem ve-
ſtrum iuniorem: & ſciam quòd non exploratores
eſtis; ſed quòd pacifici eſtis, & fratrem veſtrum
reddam vobis, & in terrâ negotiamini. Factum
eſt autem cùm euacuarent ipſi ſaccos ſuos, & e-
L rat vniuſcuiuſque ligatura argenti in ſacco ipſo-
rum. Et viderunt ligaturas argenti ſui ipſi & pa-
ter eorum, & timuerunt. Ait autem illis Iacob
pater eorum: Me ſine filiis feciſtis, Ioſeph non
eſt, Symeon non eſt, & Benjamin accipietis: ſu-
per me facta ſunt iſta omnia. Ait autem Ruben
patri ſuo, dicens: Duos filios meos interfice, ſi
non adduxero illum ad te. Da illum in manum
meam, & ego adducam illum ad te. Ille autem
dixit: Non deſcendet filius meus vobiſcum: quia
frater eius mortuus eſt, & ipſe ſolus relictus eſt:
& continget illum ægrotare in viâ quâ ibitis, &
M deducetis meam ſenectutem cum triſtitiâ ad
inferos.

De exhortatione Iacob ad filios vt deſcendant in Ægyptũ, & emant eſcas: & de perrectione decem fratrum, iuniorẽ domi retento: ac de myſteriis prædictorum.

CAP. VIII.

E*T Iacob dixit ad filios ſuos: Vt quid pigri eſtis, ecce audiui quia frumẽtũ eſt in Ægypto: deſcẽdite illò, & emite nobis eſcas:* Nõ ſemel hoc Iacob dixit, quotidie omnib' filiis ſuis dicit, qui ſerius veniũt ad gratiã Ch. *Vt quid pigri*

eſtis? Ecce audiui quia frumentum eſt in Ægypto. Ex hoc frumentu granum eſt quod reſurgit. Qoi igitur famem ſuſtinet, ſuæ ſegnitiei debet adſcribere. *Ecce audiui* (inquit) *quia frumentum eſt in Ægypto.* Citiùs vtique iuniores aliqui quàm ſeniores conſueuerunt audire, dum futuris poſiti multa circumeunt. Sed hanc negotiationem priùs ſenex audit; ſed ille ſenex in quo eſt fidei longæua canities. Prior ſenex intellexit; ſed ille ſenex in quo eſt Sap. 4. *venerabilis ſenectus, & ætas ſenectutis vita immaculata.* Nec omnes hanc negotiationem ſuſcipiunt, niſi filij Iacob, & ipſi prouectioris ætatis. Ideò decem pergunt, non pergit iunior. Non miſit eum Pater, *ne contingat* (inquit) *eum infirmitas.* Adhuc obnoxius erat infirmitati Benjamin iunior. Patriarcha quidem legitur Benjamin, & ex tribu Benjamin ille Paulus præfigurabatur. Meritò Iacob de eius infirmitate dubitabat; infirmatus eſt enim vt ſanaretur: cæcitatem paſſus eſt; ſed hæc infirmitas ad ſalutem. Denique illa cæcitas lucem attulit. Accepimus hiſtoriam, cognoſcamus myſteria. Sine Gen. 49 Benjamin Patriarchæ primo perrexerunt: ſine Paulo Philip. 3 Act. 9. Apoſtoli. Vterque non primus aduenit; ſed accerſitus à primis, vberiorem mercem priorum ſuo fecit aduentu. *Eſt* (inquit) *frumentum in Ægypto*; hoc eſt, vbi maior fames, ibi maior vbertas eſt. Magnum frumentum in Ægypto. Denique & Deus Pater dicit: Oſee 11. *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Ex iſto grano illa fœcunditas. Neque enim meſſis eſſe potuiſſet, niſi Ægyptij granum antè ſeuiſſent. Eſt ergò frumentum quod nemo antè eſſe credebat. In hoc frumento negotiantur Patriarchæ. Et illi quidem argentum detulerunt; ſed bonus Ioſeph frumentum dedit, argentum reddidit: Non enim pecuniâ emitur Chriſtus; ſed gratiâ. Pretium tuum fides eſt. Hac emuntur diuina myſteria. Portat autem frumentum hoc aſinus ille antè immundus in lege; ſed iam mundus per granum. Tenebatur Benjamin iunior domi, & patrio adhuc adhærebat affectu. Tenebant eum legis vincula, mos paternus.

Geneſis Cap. XLIII.

AT fames inualuit ſuper terram. Factum eſt autem quando conſummauerunt comedere triticum quod attulerunt ex Ægypto, & ait illis pater eorum: Iterùm euntes emite nobis paucas eſcas. Ait autem illi Iudas, dicens: Teſtimonio teſtatus eſt nobis homo, dicens: Nõ videbitis faciem meam, ſi non frater veſter iunior vobiſcum fuerit. Siquidem igitur miſeris fratrẽ noſtrum nobiſcum, deſcendemus, & ememus tibi eſcas: ſi autem non miſeris fratrem noſtrum E nobiſcum, non ibimus: etenim homo ait nobis, dicens: Non videbitis faciem meam, ſi non frater veſter iunior vobiſcum fuerit. Ait autem Iſraël; Quid malè feciſtis mihi, annuntiantes homini quòd eſt vobis frater? Illi autem dixerunt: Interrogans interrogauit nos homo & generationem noſtram dicens: Si adhuc pater veſter viuit, & ſi eſt vobis frater? Et indicauimus ei ſecundùm interrogationem hanc. Numquid ſciebamus quòd dicet nobis: Adducite fratrem veſtrum? Dixit F autem Iudas ad Iſraël patrem ſuum: Mitte puerum mecum, & ſurgentes ibimus, vt viuamus & non moriamur & nos & tu & ſubſtantia noſtra. Ego ſuſcipio eum, de manu meâ require illum: ſi non adduxero illum ad te, & ſtatuero eum coràm te, peccans ero in te omnibus diebus. Si non tardauiſſemus, iam reuerſi fuiſſemus bis. Ait autem illis Iſraël pater eorum: Si ſic eſt, hoc facite: accipite de fructibus terrę in vaſis veſtris, & deducite homini dona reſinæ & mellis, incenſum & guttam, ilicem & nuces: & argentum duplex accipite in manibus veſtris, & argentum quod reductum eſt in ſaccis veſtris, reducite vobiſcum, ne fortè ignorantia eſt: & fratrem veſtrum accipite, & ſurgentes deſcendite ad hominem. At Deus meus det vobis gratiam coràm homine, & remittat fratrem veſtrũ vnum, & Benjamin. Ego quidem ſicut liberis orbatus ſum, liberis orbatus ſum. Accipientes autem viri dona iſta, & argentum duplex acceperunt in manibus eorum, & Benjamin: & B ſurgentes deſcenderunt in Ægyptum, & ſteterunt coràm Ioſeph. Vidit autem Ioſeph eos, & Benjamin fratrem ſuum ex eadem matre: & dixit ei qui ſuper domum ſuam: Introduc homines in domum, & occide victimas, & para: Mecum enim comedent homines panes meridie. Fecit autem homo ſicut dixit Ioſeph: & introduxit homines in domum Ioſeph. Videntes autem viri quòd introducti ſunt in domum Ioſeph, dixerũt: Propter argentum quod redditum eſt in ſaccis noſtris priùs nos introducimur, vt calumnietur C nos, & imponat nobis, vt accipiat nos in ſeruos, & aſinos noſtros. Accedentes autem ad hominem qui ſuper domum Ioſeph, loquuti ſunt ei in porta domus dicentes: Oramus, Domine: deſcendimus priùs emere eſcas: factum eſt autem quando venimus ad manendum, & aperuimus ſaccos noſtros, & hoc argentum vniuſcuiuſque in ſacco eius: argentum noſtrum ad pondus retulimus nunc in manibus noſtris, & argentum aliud attulimus nobiſcum, emere eſcas: Non ſcimus quis iniecit argentum in ſaccos noD ſtros. Ait autem illis: Propitius ſit vobis Deus: nolite timere. Deus enim veſter & Deus patrum veſtrorum dedit vobis theſauros in ſacculis veſtris: at argentum veſtrum probatum habeo. Et eduxit ad eos Simeon & attulit aquam lauare pedes eorum, & dedit pabula aſinis eorum. Parauerunt autem dona, donec intraret Ioſeph meridie: Audierunt enim quòd illic debet prandere. Ingreſſus eſt autem Ioſeph in domum, & intulerunt ei munera quæ habebant in manibus ſuis in domum, & adorauerunt eum in faciem ſuper terram. Interrogauit autem eos: Quomodò habetis? Et ait: Sanus eſt pater veſter ſenior, quem dixiſtis? Adhuc viuit? Illi autem dixerunt: Sanus eſt pater noſter, puer tuus, & adhuc viuit. Et ait: Benedictus homo ille Deo. Et inclinantes adorauerunt eum. Reſpiciens autem oculis ſuis, vidit Benjamin fratrem ſuum ex eadem matre, & ait: Hic frater veſter eſt iunior quem dixiſtis ad me adducere? Et ait: Deus miſereatur tui, fili! Turbatus eſt autem Ioſeph, torquebantur autem viſcera eius ſuper fratre ſuo, & quæſiuit flere. Ingreſſus autem in promptuarium, plorauit, & lauit faciem ſuam, & egreſſus continuit ſe, & ait: Apponite panes. Et appoſuerunt ei ſoli, & ipſis per ſeipſos, & Ægyptiis ſimul veſcentibus cum eo per ſeipſos: Non enim poterant Ægyptij ſimul comedere cum Hebræis panes; abominatio enim eſt Ægyptiis. Diſcubuerunt autem coràm eo, primitiuus ſecundùm ætatem ſuam, & iunior ſecundùm iuuentutem ſuam. Stupefacti ſunt

autem homines, vnuſquiſque ad fratrem ſuum. G
Tulerunt autem partes ab eo ad illos. Magnifi-
cata eſt autem pars Benjamin præter partes om-
nium quintupliciter ad eas quæ illorum. Bibe-
runt autem & inebriati ſunt cum eo.

*De reuerſione filiorum Iacob in Ægyptum, poſtquam fa-
mes inualeſcebat, cum deductione Beniamin, & ſumptio-
ne munerum Ioſeph deferendorum, eorúmque ad ipſum
peruentione: & de myſticâ ratione geſtorum & inciden-
tium circà hæc.*

CAP. IX.

Gen. 42. A*T fames inualuit ſuper terram, &c.* Fames inua- H
Gen. 43 leſcebat, quia ſerò veniebat. Intercedunt pro eo
duo, Roben & Iudas, hoc eſt, humilitas atque confeſſio.
His vadibus apud patrem vtitur, his committitur, quo-
rum vnus primitiuus, alius reſuſcitatus. Lex primitiua,
Euangelium reſuſcitatum. His deducitur Benjamin iu-
nior, & bonis odoribus comitatus aduenit portans ſe-
cum reſinam, quâ lapides marmorum connectuntur: eò
quòd prædicatione propriâ tanquàm ſpiritali reſinâ viuos
lapides etiã ipſe connecteret: portans etiã mel, quo noxia
vulneris interiùs exeduntur ſine aliquâ acerbitate ſectio-
nis. Talis enim Pauli prædicatio, vt putrem aboleret af-
fectũ, corruptúmque euacuaret humorem, diſputationis I
ſuæ aculeo, vrere magis ægra mentis viſcera cupiẽs quã
Pſal. 44 ſecare. Incenſum orationis, & caſiam, & guttam ſepultu-
ræ inſignia eſſe Dauid Propheta nos docuit, dicẽs: *Myr-*
Num. *rha & gutta & caſia à veſtimentis*: Venit enim Paulus
17. crucem Domini prædicare, ilicem ſemper virentem, &
Hier. 1. nuces quarũ teſta durior, & fructus tenerior: meritóque
virga ſacerdotalis Aaron nucina, & Hieremiæ baculus
huiuſmodi. Argentũ quoque duplex, non otioſa munera
Pſal. 11. eſſe quis dubitet? cũ & Patriarchæ vita, & Apoſtoli ſer-
mo sẽper vireſcat in pectoribus ſingulorum, & eloquiũ
Sanctorũ, ſicut argentũ igne examinatum, præcepti ſalu-
bris fulgore reſplendeat. Nec immeritò duplex argentũ
referunt in quibus Pauli præfigurabatur aduentus, qui la-
1. Tim 5 borantes presbyteros in verbo atq; doctrinâ duplici ho- K
nore donabat. Vidit autem illos Ioſeph & Benjamin fra-
trem ſuum ex eadem matre. Iã videntur Hebræi; & vidẽ-
tur à Chriſto, qui verus Ioſeph eſt, quando cũ Pauli ve-
niunt typo: & loquitur illis mitia atque manſueta, vt pa-
Gen. 43 riter cibũ ſumant. Suprà autem quia ſine Benjamin ve-
nerunt, agnoſcebat quidem eos; ſed ab his ſe auertebat, vt
ſcriptũ eſt: & loquebatur his dura, quia ipſi non agnoſce-
bant eũ, à quo agnoſcebantur. Pauli igitur merito profe-
cerunt, quem Dominus Ieſus tamquã iuniorem fratrẽ ex
eadem matre generatũ ampliùs cæteris fratribus dilige-
Ioan. 19 bat. Aduertant Iudæi quem Dominum negauerunt, qui
Rom. 11 etiã crucifixus; ex ſynagogâ tamen tamquã ex eadem or-
tos parente plus diligit, ſi vel ſerò cognoſcant ſuæ ſalutis L
auctorem. Sed priorum conſcij delictorum, non credunt
tantam Chriſti eſſe miſericordiam, vt donet peccatũ, re-
mittat iniuriã. Ideóque præfigurabantur in Patriarchis
quales eſſent futuri. Inuitabantur ad gratiam, ad ſalutaris
menſæ vocabantur conuiuiũ, & calumniã ſibi parari, in-
ſidias fieri ſuſpicabantur, & cœperunt ad hominem qui
erat ſuprà domũ, in ianuâ domus cauſam ſuã agere velle.
Adhuc dubitãt introire, & ex operibus ſuis malunt iuſti-
ficari qui cauſam ſuã volunt adſtruere, quã gratiã accipe-
Rom. 10 re: & ideò in portis redarguuntur. Qui autẽ fructum vte-
Mich. 5. ri virginalis expectat, & hereditatem Domini filij mercẽ M
negotiatur, non erubeſcit in portâ; ſed in exitu vitæ huius
repellit inimicum, ne ad altiora properãti conſcios culpæ
Pſ. 126. grauioris obſiſtat. Vnde myſticè illis reſpõdit maior do-
mus. Et is qui ſit, intellige, cùm legeris Moyſen fidelem
in totâ domo eius. Maiores enim domus, Moyſes, Petrus
& Paulus, & cæteri Sancti eius ſunt: Chriſtus autẽ ſolus
eſt Dominus, ſicut ſcriptum eſt; Quia Moyſes fidelis in
Hebr 3. totâ domo eius tamquã famulus in teſtimonium eorum
quæ dicenda erant: Chriſtus autem tãquàm filius in do-
Ibidem. mo ſuâ, quæ domus nos ſumus, ſi libertatem & gloriam
ſpei tenuerimus. Hic ergò maior domus reſpondit illis:
Propitius ſit vobis Deus: nolite timere: Deus enim veſter &
Deus patrum veſtrorum dedit vobis theſauros in ſacculis
veſtris, at argentum veſtrum probatum habeo: Illi enim di-
xerunt. *Argentum vniuſcuiuſque in ſacculis noſtris inue-*
nimus: ad pondus argentum noſtrum retulimus. O magna 1. Cor. 4
myſteria, & euidenter expreſſa! Hoc eſt dicere: Cur in-
flamini? cur argentum vos habere veſtrum in ſacculis ſæ-
pius vſurpatis? *Quid enim habetis quod non accepiſtis? Si*
autem accepiſtis, quid gloriamini quaſi non acceperitis? Iam Act. 3.
ſaturati eſtis, diuites facti eſtis, quia argentũ habere vos
creditis; ſed argentum vobis Deus patrum veſtrorum
dedit. Ille Deus veſter, ille patrum veſtrorum Deus eſt,
quem negaſtis. Sed ignoſcit; ſed indulget; ſed reſpicit ſi
reuertamini. Ipſe eſt qui veſtrum non quærit argentum,
ſuum donat. Ipſe vobis dedit argentum in ſacculis ve-
ſtris. Iam ſacculi veſtri argentum habent, qui lutum ha-
bebant: & ideò veſter eſt qui dicit: *Conſcidiſti ſaccum* Pſal. 29
meũ, & induiſti me lætitiâ. Lætitiæ munus eſt Chriſtus,
ipſe eſt argentum veſtrum, ipſe pretium veſtrum. Non
exigit à vobis Dominus Ieſus frumenti ſui pretium, non
quærit veſtri pondus argenti. Argentum veſtrum repro-
batum eſt, argentum ſæculi non eſt bonum. *Argentum* Eſai 11
veſtrum probatum, acceptum habeo; hoc eſt non illud ma-
teriale argentum; ſed ſpiritale. *Argentum veſtrum habeo*
probatum, hoc eſt, quod fidâ deuotione quaſi Iacob filij
detuliſtis, quod ſine damno datur, & ſine vllo diſpendio
numeratur: quandoquidem tali pretio detrimentum
mortis excluditur, lucrum vitæ acquiritur.

*De munerum paratione, & eorum illatione, inſtauratio-
néque conuiuij, cum morali atque myſticâ ſingu-
lorum expoſitione.*

CAP. X.

P*Arauerunt autem dona, donec intraret Ioſeph me-* Act. 9.
ridie. Accelerauit meridiem fides Pauli. Antè cæ- Pſal. 36.
cus erat, poſteà cœpit videre lumen iuſtitiæ: quoniam Gen. 18
qui reuelat ad Dominum viam ſuam, & ſperat in eum,
Dominus quoque educit tamquam lumen iuſtitiam
eius, & iudicium eius ſicut meridiem. Et Abrahæ quan-
do Deus apparuit ad ilicem Mambre, meridies erat, cui
de præſentiâ Domini lux æterna fulgebat. Meridies eſt
quando Ioſeph verus in domum ſuam intrat vt pran-
deat: Tunc enim plus dies lucet, quando ſacramenta
celebramus. *Et intulerunt*, inquit, *ei munera*. Nos mu-
nera inferimus, ille inſtaurat conuiuium. Ille dicit: *Ap-
ponite panes*; quos ſoli Hebræi ſumunt, Ægyptij mandu-
care non poſſunt: Sed ante conuiuium quanta dignatio?
qui vſus iſtius ſedulitatis & gratiæ? Morale myſterium.
Adhuc de calumniâ quam ſibi à Ioſeph fieri putabant,
fratres ſuſpecti erant, ille inuitabat ad prandium: horum
nutabat affectus, illius perſeuerat gratia. Primus appel-
lat, primus interrogat: *Quomodò habetis?* Et iterùm ait:
Sanus eſt pater veſter ſenior? Superioris eſt inferiorem ad
colloquium prouocare, dare ſermonis fiduciam, quære-
re non ſolùm de ipſis; ſed etiam de parentibus. Reſpon-
dent illi: *Sanus eſt pater noſter, puer tuus*. Ille ſeniorem
dixit vt honoraret, illi puerum nominauerunt vt defer-
rent humilitatis obſequium: quòd ſenectus honoratæ ſit
dignitatis; pueritia autem ſubiecta videatur, & propior
verecundiæ quàm ſuperbiæ: *Reſpiciens autem oculis ſuis,
vidit Beniamin fratrem ſuum ex eadẽ matre*. Morale eſt,
vt quos diligimus, eos videamus præ cæteris: & quos ani-
mi intentio tenet priores, eos obtutus offendat oculo-
rum. Siquidem plerumque circà alia, mentis occupa-
tione diſtricti, quos habemus ante oculos, non videmus:
ita duce animo dirigitur noſter aſpectus. Vidit igitur
Benjamin fratrem ſuum ſanctus Ioſeph, quem tenebat
animo, quem oculis requirebat: quo abſente, fratres
penè non viderat: nec ſolùm vidiſſe contentus, qua-
ſi neſciret interrogauit: *Hic frater veſter, eſt iunior?*
Conſuetudo & gratia charitatis eſt vt dilectos nobis non
ſolum oculis; ſed etiam ſermone teneamus. Agnoue-
rat Ioſeph dilectum ſuum; ſed ideò interrogabat, vt
quem tenebat animo, vox ſonaret. Denique non ex-
pectauit vt reſponderetur; ſed continuò benedixit
eum, & turbatus eſt deſiderij ſui fructu: *Torquebantur*

autem viſcera eius, quia complectendi eius quem deſiderabat, libertas differebatur. Denique: *Ingreſſus in promptuarium plorauit, & lauit faciem ſuam, & egreſſus continuit ſe.* Grandis amoris aculei citò corda compungunt, niſi deſiderij fræna laxentur. Vincebatur affectu Ioſeph, differebatur conſilio, ratio cum amore certabat. Fleuit, vt amoris pij æſtus lacrymis temperaret. Hæc moraliter.

Act. 9. Myſticè autem: Vidit Dominus Ieſus Paulum (*oculi enim* Psal. 33. *Domini ſuper iuſtos*) & dixit: *Hic frater veſter eſt iunior!* Adhuc iunior dicitur, qui nondum maturam canæ fidei gerebat ætatem, nondum in virum perfectũ excreuerat, *in illam* (ſicut ipſe ait) *menſurã ætatis plenitudinis* Ephes. 4 *Chriſti.* Denique adoleſcens legitur tantum ibi vbi lapi- Act. 7. dantium Stephanum veſtimenta ſeruabat. Et ideò Phi- Tim. 5. lemonem non adoleſcentiæ ſuæ, ſed ſenectutis ſimilem eſſe cupit, vt ſcripſit: *Magis obſecro, cùm ſis talis vt Paulus ſenex.* Ideò adoleſcentiores viduas prædicat declinandas, non propter ætatem, ſed propter quandã pubeſcentium delictorum laſciuiam, immaturitatémque virtutis. Cæterum maior in iuuene, quàm in ſene laus caſtitatis eſt. Puto etiam quòd à vero non ſit alienum illud ſi intelligamus, quia cum hîc Paulus hæreret, & horrore correptus, quod cæcitas accidiſſet ei, inciperet tamen Act. 9. appropinquare dicẽdo: *Domine, quid me vis facere?* Ideò adoleſcentior dicebatur à Chriſto, vt qui vocabatur ad gratiam, excuſaretur à culpa, quòd ea lubricæ fuiſſet ætatis. Denique vidit eum Chriſtus, vbi lux circumfulſit eũ. Et quia adoleſcentes magis metu, quàm ratione reuocantur à vitio, adhibuit ſtimulum, & miſeratus admonuit, ne aduerſus ſtimulum calcitraret. Turbatus eſt autem, ſicut habes in Euãgelio, quia turbauit ſe ſpiritu, cum Lazarum reſuſcitaret, & ibi fleuit, vt prius lacrymis ſuis mortui delicta lauaret. Sed intrò fleuit, & lauit faciem ſuam. Cæcitas Pauli, fletus eſt Chriſti; lauit faciem ſuam, vbi lumen ei reparatur amiſſum. Lauit faciem ſuam Chriſtus, vbi baptizatus eſt Paulus, per quem à pluribus videretur. Ideò in conuiuio pars eius quintupliciter maior effecta eſt, quòd haberet ſuperioribus anteferri, non ſolum mentis prudentia; ſed etiam militia corporis & gratia caſtitatis. *Biberunt autem, & inebriati ſunt pariter cum eo.* A principio fidei maior Paulo prærogatiua defertur, de quo dictum eſt ad Ananiã: Act. 9. *Vade quoniam vas electionis eſt mihi, ad ſufferendum nomen meum coràm gentibus.* A principio inebriatur ebrie- Psal. 22 tate; ſed ſobria, vt & ipſe cum Sanctis diceret: *Et poculum tuum inebrians, quàm præclarum eſt!*

Geneſis Cap. XLIV.

Et præcepit Ioſeph ei qui ſuper domũ ſuam, dicens: Implete ſaccos hominum eſcis, quæcumque potuerint tollere, & iniicire vniuſcuiuſque argentum in ore ſacci: & ſcyphũ meum argenteum iniicite in ſaccum iunioris & pretiũ tritici eius. Factum eſt autem ſecundùm verbum Ioſeph, ſicut dixit. Manè illuxit, & homines miſſi ſunt ipſi & aſini eorum. Exeũtibus autem ipſis ciuitatem, non aberat longè, & Ioſeph dixit ei qui ſuper domum ſuam: Surgẽs perſequere poſt homines, & comprehendes eos, & dices illis: Quare reddidiſtis mala pro bonis? quare furati eſtis meũ ſcyphũ argenteum? non hîc eſt in quo bibit dominus meus? ipſe autem augurio auguratur in eo? mala perfeciſtis quæ feciſtis. Inueniens autem illos dixit eis ſecundùm verba hæc. Illi autem dixerunt ei: Quare loquitur dominus ſecundùm verba hæc? Abſit ſeruis tuis facere ſecundùm verbũ hoc. Siquidem argentum quod inuenimus in ſaccis noſtris, reduximus ad te de terrâ Chanaan: quomodò furaremur de domo domini tui argentum aut aurum? Apud quem inuentus fuerit ſcyphus ſeruorum tuorum, moriatur: & nos autem erimus domino noſtro ſerui. Ille autem dixit: Et nunc ſicut dicitis, ſic erit. Apud quem inuentus fuerit ſcyphus, erit meus ſeruus: vos autem eritis mundi. Et feſtinauerunt, & depoſuerunt vnuſquiſque ſaccum ſuum ſuper terram: & aperuit vnuſquiſque ſaccum ſuum. Scrutans eſt autem à ſeniore incipiens, donec venit ad iuniorem: & inuenit ſcyphum in ſacco Beniamin. Et ſciderunt ſua, & impoſuerũt vnuſquiſque ſaccum ſuum ſuper aſinum ſuum, & reuerſi ſunt retrò, in ciuitatem. Ingreſſus eſt autem Iudas & fratres eius ad Ioſeph, adhuc illo exiſtente illic: & ceciderunt coràm illo ſuper terrã. Dixit autem illis Ioſeph: Quid hanc rem feciſtis? non ſcitis, quòd augurio augurabitur homo qualis ego? Dixit autem Iudas: Quid reſpondebimus domino; aut quid loquemur; aut quid iuſtificabimur? At Deus inuenit iniquitatem ſeruorum tuorum: ecce ſumus ſerui domino noſtro & nos, & apud quem inuentus eſt ſcyphus. Dixit autem Ioſeph: Ne mihi ſit facere verbum iſtud: homo apud quem inuentus eſt ſcyphus, ille erit meus ſeruus: vos autem aſcendite cum ſalute ad patrem veſtrum. Appropinquans autem ei Iudas, dixit: Oro, domine, loquatur ſeruus tuus verba coràm te, & ne iraſcaris ſeruo tuo, quia tu es poſt Pharaonem, domine: Tu interrogaſti ſeruos tuos, dicens: Si habetis patrem aut fratrem. Et diximus domino: Eſt nobis pater ſenior, & puer ſenectutis iunior illi: & frater eius mortuus eſt; ipſe autem ſolus relictus eſt matri ſuæ: at pater eum dilexit. Dixiſti autem ſeruis tuis: Adducite eum ad me, & curam habebo illius. Et diximus domino meo: Non poterit puer relinquere patrem ſuum: ſi autem reliquerit patrem, morietur. Tu autem dixiſti ſeruis tuis: Si non deſcenderit frater veſter iunior vobiſcum, non adiicietis videre faciem meam. Factum eſt autem quando aſcendimus ad ſeruum tuum patrem noſtrum, nuntiauimus ei verba domini noſtri. Dixit autem pater noſter: Ite rursùm, emite nobis paucas eſcas. Nos autem diximus: Non poterimus deſcendere: ſed ſiquidem frater noſter iunior deſcenderit nobiſcum, deſcendemus: non enim poterimus videre faciem hominis, fratre noſtro non exiſtente nobiſcum. Dixit autem ſeruus tuus pater noſter ad nos: Vos ſcitis, quia duos peperit mihi vxor. Et egreſſus eſt vnus à me, & dixiſtis quòd à beſtiâ deuoratus eſt: & non vidi eum vſque nunc. Si ergò tuleritis & hunc ex facie meâ, & acciderit ei languor in viâ, deducetis meam ſenectutem cum mœrore ad inferos. Nunc ergò ſi intrauero ad ſeruum tuum, patrem autem noſtrum, & puer non fuerit nobiſcum: at anima illius pendet ex animâ huius: & erit cùm viderit ipſe non exiſtentem puerum nobiſcum, morietur: & deducent ſerui tui, ſenectutem ſerui tui, patris autem noſtri cum triſtitiâ ad inferos. Etenim ſeruus tuus ſuſcepit puerum à patre meo, dicens: Si non adduxero illum ad te, peccans ero ergà patrem omnibus diebus. Nunc ergò manebo tibi ſeruus pro puero, domeſticus domini mei: at puer aſcendat cum fratribus ſuis: Quomodò enim aſcendam ad patrem, puero non exiſtente nobiſcum? vt non videam mala, quæ inuenient patrem meum.

Ponitur ſcyphus argenteus in ſaccum Beniamin, inquiſitus reperitur, ducuntur fratres ad Ioſeph, & myſteria quædam explicantur.

CAP. IX.

I*Mplete ſaccis hominum eſcas, quæcumque potuerint tollere, & inicite vniuſcuiuſque argentum in ore ſacci: & ſcyphum meum argenteum inicite in ſaccum iunioris.* Scy-
phus argéteus ſolius ſacco Beniamin inſeritur. Neſcie-
Rom. 13 bat hoc Beniamin. Non fallebatur Paulus; ſed vocaba-
tur. Mittitur poſt eum manè. Nox enim præceſſerat ex-
citatis, dies fidei appropinquabat. Per ordinem ſingulo-
rum prius inſpiciũtur ſacculi. Docet te moralitaté Scri-
ptura diuina. Per ordinem antè diſcubuerunt in conui-
uio coràm eò, primitiuus ſecũdùm ætatem. Vides quòd
Gen 43. ſeniori locus ille ſit deferendus. Per ordinem iterùm re-
quiruntur ſacculi ſingulorum, vt ſcias electum Paulum
cæleſti iudicio. Diſcuſſit cæteros, hunc prætulit. In nul-
lius alterius ſacco ſcyphus argenteus inuentus eſt, ni-
ſi iſtius. Quid ſibi vult quòd inſertus eſt ſacculo? Io-
ſeph quidem inebriauit vt falleret, ſcyphum miſit, vt
fratrem quem diligebat, piâ fraude reuocaret: Sed reful-
gent myſteria diuina. Hoc inuenit in nobis Chriſtus ar-
gentum, quod ipſe donauerat. Habemus naturæ argen-
tum, habemus & gratię. Natura opus eſt Creatoris: gra-
tia munus eſt Redemptoris. Et ſi non poſſumus videre
dona Chriſti, ille tamen donat & operatur occultè, &
donat omnibus; ſed ſeruare paucorum eſt, & non amit-
tere. Non omnibus tamen donat omnia. Triticum mul-
tis datur, ſcyphus vni, qui Prophetico & ſacerdotali
donatur munere. Non enim omnes; ſed Propheta dicit:
Ps. 115. *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo.*
Act. 22. In corpore igitur Pauli iam doctrinæ cæleſtis eloquium
Act. 9. refulgebat, cùm eſſet eruditus in lege. Sed quia adhuc
iuſtitiæ Dei ſubiectus non erat, intrà ſaccũ erat ſcyphus,
doctrina intrà legem, lucerna intrà modium: Miſſus ta-
men Ananias, qui benedictionem daret, manum im-
poneret, ſaccum ſolueret: ſacco ſoluto, reluxit argentũ,
& decidentibus ſquammis, velut quibuſdam ſacci vin-
culis ſtatim vidit. Vinculum eius perfidia erat, abſolu-
tio eius fides facta eſt. Et ideò tamquàm ſoluto ſacco,
hoc eſt depoſito legis velamine, quod poſitum eſt ſuprà
cor Iudæorum, conuerſus ad Dominum, liberà uoce, a-
2.Cor. 3. deptus gratiam libertatis, ait: *Nos itàque reuelatâ facie*
Exod. 3. *gloriam Dei ſpeculantes, ad eandem imaginẽ reformamur:*
Soluto enim calceamento legis, nudo veſtigio liberi ſer-
monis Euangeliũ prædicabat: Tenebant enim eum Iu-
dæi, & impedire cupiebant: ſed vbi in eius ſacco argen-
tum reſplenduit, ſciderunt veſtimenta ſua, & reuerſi
al. pau-pere. ſunt retrò. Libera ergò pro Chriſto † Pauli prædicatio
nudauit populum Iudęorum, & omnem eorum reſcidit
gratiam. Ideóque retrò regreſſi ſunt, qui ante ſe videre
non poterant. Retrò redeunt, qui Chriſtũ amittunt. De-
nique & in Euangelio cùm corriperent ad mortem Do-
Ioan. 18 minum Ieſum, redeuntes retrò ceciderunt in terrã. Me-
ritò retrò reuertebantur, qui in terrenam labem ab illâ
cæleſti gratia recidebant. Nolebant igitur moraliter re-
dire ſine fratre, myſticè ſine Paulo reuerti: quo amiſſo,
aſſerebant in mœrorem deducendam parentis populi ſe-
nectutẽ. Et ideò Iudas apud Ioſeph remanere cupiebat,
ne videret mala quæ inuenirent patrem ſuum: hoc eſt,
iam præuidebat & cauere cupiebat mala quæ ventura e-
rant populo Iudæorum. Sed cùm adhuc hęc ipſa non eſ-
ſet in typo illo Principũ populi Iudæorum libera prę-
dicatio, fleuit Ioſeph, hoc eſt, in illo plorauit Ieſus.

Geneſis Cap. XLV.

ET non potuit Ioſeph tolerare omnes adſtã-
tes ei, ſed dixit: Emittite omnes à me. Et ne-
mo adſtitit ipſi Ioſeph, quando notus factus eſt
fratribus ſuis. Et emiſit vocem cum fletu. Au-
dierunt autem omnes Ægyptij: & audibile fuit
in domum Pharaonis. Dixit autem Ioſeph ad
fratres ſuos: Ego ſum Ioſeph, adhuc pater meus
G viuit? Et non poterant fratres eius reſpondere ei:
turbati ſunt enim. Dixit autem Ioſeph ad fratres
ſuos: Accedite ad me. Et acceſſerunt ad illum, &
ait: Ego ſum Ioſeph frater veſter, quem vos vẽ-
didiſtis in Ægyptum. Nunc ergò nolite mœſti
eſſe, neque vobis durum videatur, quoniam huc
me vendidiſtis: Ad vitam enim veſtram miſit me
Deus ante vos: Hic enim ſecundus annus famis
ſuper terram, & adhuc reliqui quinque anni, in
quibus non erit aratio, neque meſſis: Miſit enim
me Deus ante vos, vt relinquerentur vobis reli-
H quiæ ſuper terram, & enutrirem vobis reliquias
magnas. Nunc ergò non vos me miſiſtis huc; ſed
Deus: & fecit me quaſi patrem Pharaonis, &
dominum totius domus eius, & principem totius
terræ Ægypti. Feſtinantes igitur aſcendite ad
patrem meum, & dicite illi: Hæc dicit filius tuus
Ioſeph: Fecit me Deus dominum totius terræ
Aegypti: deſcende ergò ad me, & non moreris,
& habitabis in terrâ Geſſen: & eris propè me tu
& filij tui, & filij filiorum tuorum, oues tuæ, &
boues tui, & quæcumque tibi ſunt: & paſcam te
I ibi (adhuc enim quinque anni famis) vt non de-
learis tu, & filij tui, & omnis ſubſtantia tua. Ecce
oculi veſtri vident, & oculi Benjamin fratris mei,
quia os meum loquens ad vos. Nuntiate ergò
patri meo omnem gloriam meam in Aegypto, &
quæcúmque vidiſtis: & feſtinantes deducite pa-
trem meum huc. Et cadens ſuper collum Benia-
min fratris ſui, fleuit ſuper eum: & Beniamin fle-
uit ſuper collum eius. Et oſculatus omnes fratres
ſuos, fleuit ſuper eos: & poſt hæc loquuti ſunt
K fratres eius ad eum. Et diuulgata eſt vox in do-
mo Pharaonis, dicentes: Venerunt fratres Io-
ſeph: Et gauiſus eſt Pharao, & familia eius. Di-
xit autem Pharao Ioſeph: dic fratribus tuis: hoc
facite: Implete vehicula veſtra tritico, & abite
in terram Chanaan: & aſſumentes patrem ve-
ſtrum, & ſubſtantias veſtras, venite ad me: & da-
bo vobis ex omnibus bonis Aegypti, & comede-
tis medullam terræ. Tu autem præcipe hæc, ac-
cipere ipſos currus ex terrâ Aegypti filiis veſtris
& vxoribus: & aſſumentes patrem veſtrum, ad-
L uenite. Et ne parcatis oculis de ſupellectibus ve-
ſtris: nam omnia bona Aegypti vobis erunt. Fe-
cerunt autem ſic filij Iſraël. Dedit autem Ioſeph
eis currus ſecundùm dicta à Pharaone rege: &
dedit illis cibaria in viam, & omnibus dedit
duplices ſtolas. At Beniamin dedit trecentos
aureos, & quinque mutatorias ſtolas: & patri ſuo
miſit ſecundùm ipſa, & decem aſinos ferentes de
omnibus bonis Aegypti, & decem mulas feren-
tes panes patri ſuo in viam. Dimiſit autem fratres
M ſuos, & abierunt. Et dixit illis: Nolite iraſci in
viâ. Et aſcenderunt de Aegypto, & venerunt in
terram Chanaan, ad Iacob patrem ſuum: & nun-
tiauerunt illi, dicentes: Quia filius tuus Ioſeph
viuit, & ipſe eſt Princeps totius terræ Aegypti.
Et expauit mente Iacob: non enim credidit illis.
Loquuti ſunt autem ei omnia quę dicta ſunt à Io-
ſeph, quęcúmque dixit illis: Videns autem cur-
rus quos miſit Ioſeph, vt aſſumerent illum, re-
uixit ſpiritus Iacob patris eorum. Dixit autẽ Iſ-
raël, Magnũ mihi eſt, ſi adhuc filius meus Ioſeph
viuit: ibo, & videbo eum priuſquàm moriar.

Quemadmodum ſanctus Ioſeph ſe manifeſtauerit, vt à fratribus cognoſceretur, & de aduocatione eorum ad ſe, acceſſúque ipſorum ad illum: quomodo etiam eos conſolatus fuerit, cum myſticâ dictorum interpretatione.

CAP. XII.

Matth. 15. ET *non potuit Ioſeph tolerare omnes adinſtantes ei; ſed dixit: Emittite omnes à me.* Iuſſit Ioſeph omnes recedere, vt cognoſceretur à fratribus: Nõ venerat enim, ſicut ipſe ait, niſi ad oues quę perierunt domus Iſraël. *Et emiſit vocem cum fletu. Ego ſum, inquit, Ioſeph, adhuc pater meus viuit?* Hoc eſt, expandit manus ſuas ad populum non credentem & contradicentem: non legatum, neque nuntium quęrens; ſed ipſe Dominus ſaluũ B Eſai 65. facere volens populum ſuum: *Ego qui loquebar, ecce ad-* Eſai. 65. *ſum,* inquit, *& palàm factus non quærentibus me, appareo* Eſai 52. Eſai. 65. *eis qui me non interrogabant.* Quid igitur aliud tunc cla- Ioan. 18. mauit, niſi: *Ego ſum Ieſus,* cùm à principibus Iudæorũ interrogantibus: *Tu es filius Dei?* reſponderet: *vos dicitis quòd ego ſum,* cùm Pilato diceret: *Tu dicis quia rex ſum; ego in hoc natus ſum:* cùm Principi ſacerdotum dicenti: Matth. 26. *Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus Filius Dei,* referret: *Tu dixiſti. Amen dico vobis, amodò videbitis filium hominis ſedentem ad dexterã virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli?* Hoc eſt ergò quod ait: *E-* C *go ſum Ioſeph,* ego ſum diuinæ potentię. *Adhuc pater meus viuit?* Hoc eſt, ego patrem non nego, ego fratres agnoſco, ſi aut vos fratrem, aut pater filiũ recognoſcat. Adhuc ergò populus meus viuit, de cuius populi familiâ fratrẽ mihi elegi? *Accedite ad me,* quia ego ad vos appropinquaui, & eouſq; appropinquaui, vt per carnis ſuſceptionem facerem me veſtræ conſortem naturæ. Nolite vel participem fugere veſtrę ſocietatis, ſi non agnoſcitis Phil. 2. auctorem ſalutis. *Et acceſſerunt,* inquit, *ad illum, & dixit: Ego ſum Ioſeph frater veſter, quẽ vos vendidiſtis in Ægyptum. Nunc ergò nolite mœſti eſſe, neque vobis durũ videatur, quoniam huc me vendidiſtis: Ad vitam enim veſtram* D *miſit me Deus ante vos.* Quàm pia fraternitas, quàm dulcis germanitas! vt etiam parricidale excuſetur admiſsũ, dicens diuinæ illud prouidentiæ fuiſſe, non impietatis humanę: quandoquidem non ab hominibus oblatus ad Luc. 23. mortem; ſed à Domino miſſus ſit ad vitã. Quid aliud ha- Luc. 24. bet illa Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui fratres omnes pietate ſuperauit in cruce poſiti interceſſio illa pro plebe dicentis: *Pater ignoſce illis: non enim ſciunt quid faciunt!* Ibidem. Quid aliud illa appellatio ſanctitatis in medio diſcipulorum, dicentis: *Pax vobis, ego ſum, nolite timere?* Et cùm conturbati & conterriti exiſtimarent ſe ſpiritum videre, iterũ dixit ad illos: *Quid turbati eſtis? & quare cogitationes aſcendunt in corda veſtra? Videte, ecce manus meas, &* E *pedes meos, quia ego ſum ipſe: Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Hæc ergo iam tunc futura poſterioribus tẽporibus myſteria reuelata ſunt. Deniq; ea ipſis exprimuntur ſermonibus; vt ipſum eſſe intelligamus, & qui antè in Ioſeph, & poſteà in ſuo locutus eſt corpore, quandoquidem nec verba mutauit: Ait enim tunc: *Nolite mœſti eſſe.* Et infrà: *Aſcendite ad Patrem meum & dicite illi: Hæc dicit filius tuus Ioſeph: Fecit me Deus dominum totius terræ Ægypti.* Matth. 28. Et in Euangelio ait: *Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus* Ibidem. *meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.* Et infrà ait: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra:* hoc eſt dicere: Diuinę hoc fuit diſpenſationis vt acciperem pote- F ſtatem, non acerbitatis humanæ. Non obiicit ſcelus, qui Ibidem. enumerat præmium. Quod autem ſequitur: *Ad vitam enim veſtram miſit me Deus ante vos,* eſt quod docet in Euangelio dicens: *Docete omnes gentes, baptiſantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Hæc enim merces & vita Sanctorum, quòd etiam alios redemerunt. Illud quoque aduerte, non otioſè ſcriptum in Geneſi: *Et* Ibidem *eris propè me, tu, & filij tui, & filij filiorum tuorum.* Hoc eſt enim quod dixit in Euãgelio: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſæculi.* Quàm euidens quoque illud myſterium, quod veluti completo Act. 9. omni mandato, fratrem ſuum complectitur Beniamin,

A & cecidit ſuper collum eius, ſicut completo Euangelio Chriſtus Paulum amplectitur quibuſdam miſericordiæ ſuæ brachiis, & internâ opinione curuatum, velut à Philip. 3. collo in cœlum erigit. Vnde & ille erectus à Chriſto, ait: *Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt.*

De gaudio Pharaonis, quod Ioſeph agnouiſſet fratres ſuos, & de exhortatione eius, vt Ioſeph inuitet fratres vt veniant cum patre, illorúmque executione, & prauentione ad Iacob, narrationéque ſingulorum, & quòd Ioſeph adhuc viueret: & de myſteriis circa hæc.

CAP. XIII.

B ET gauiſus eſt Pharao, quòd Ioſeph agnouiſſet fratres ſuos. Vnde & diuulgata eſt vox in domo Pharaonis. Et hortatus eſt ſanctũ Ioſeph, vt fratres ſuos inuitet, vt veniant cum patre: & mandat impleri eorum ſarcinas tritico, & vehicula dari. Vnde hęc humanitas barbaro, niſi vt illud oſtẽderetur magnum myſterium; quoniam non inuidet Eccleſia, cùm redimuntur Iudęi, & populus Chriſtianus hac adiũctione lætatur, & quibus poteſt ſubſidiis iuuat, & mittit euangelizantes regnum Dei, quo maturiùs euocentur? Quibus dantur binæ ſtolæ. Et alligat Paulum, cum eius dicta depromit, cui trecenti aurei, & quinque ſtolæ diuerſi coloris con- C feruntur à Chriſto. Trecentos aureos habet, qui crucẽ prædicat Chriſti. Ideóque ait: *Neque enim iudicaui me* 1. Cor. 2. *ſcire aliquid inter vos, niſi Chriſtum Ieſum, & hunc cruci-* Ibidem. *fixum.* Et benè aureos accepit, quia non in ſuaſoriis humanæ ſapientiæ verbis; ſed in oſtenſione ſpiritus prædicabat. Quinque autem ſtolas accepit, vel ſapientiæ multiplices diſciplinas, vel quòd nullis ſenſuum corporalium captus illecebris, vbi alij periculum, ille teneret victoriam, qui omnes voluptates carnis ſingulari continentiâ & virtute ſuperaret, cuius ingenium, ſtudiúmque nulla corporis hebetaret infirmitas, qui cùm eſſet in corpore, corpus ſe habere neſciret. Deniquè raptus in 2. Cor. D paradiſum, ſiue in corpore, ſiue extrà corpus neſciens, 12. audiuit verba ineffabilia, quę loqui homini non liceret, qui poſtremùm nihil terrenum oleret in terris, ſicut ipſe docet, dicens: *Quia Chriſti bonus odor ſumus Deo in iis* 2. Cor. 2. *qui ſalui fiunt.* Pręcellit igitur Paulus, & eius exuberat portio: ſed tamen habent, & alij prędicatores gratiam ſuam, binas ſtolas accipiunt. Quas vtique illas? Dubi- Prou. 31. tare non debes, quia legiſti de ſapientiâ dictum: *Binas* 1. Cor. 2. *veſtes fecit viro ſuo.* Vna eſt myſtica, moralis altera. *Sed non omnes Apoſtoli, non omnes Prophetæ, non omnes Paſtores, non omnes Virtutes, non omnes habent gratiam curationum, non omnes linguis loquuntur.* Vbi diuerſa merita, diuerſa & præmia. Mittuntur & patri munera. Filius honorat patrem. Chriſtus populum ſuum inuitat E promiſſis, inuitat muneribus. Portant hæc munera aſini illi inutiles & laborioſi antè, nunc vtiles; portant in Matth. typo Chriſti munera, portaturi in Euangelio munerum 21. largitorem. *Dimiſit autem fratres ſuos, & abierunt. Et dixit illis Ioſeph: Nolite iraſci in viâ.* Quàm benè docet ab iracundiâ præcauendum, quòd ea poſſet etiam amantes ſui ſeparare germanos: & maximè in viâ fugiendam eſſe diſcordiam, vbi ipſe viandi comitatus debet eſſe inuiolabilis, & gratię habere conſortium. Quid autem aliud ait Dominus Ieſus ex hoc corpore receſſurus, cùm Diſcipulos dimitteret ſuos, niſi ne iraſcerẽtur in viâ, dicens: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis:* Vbi Ioan. 14 enim pax eſt, iracundia locum non habet, ablegatur diſ- F cordia, fugatur diſſentio. Hoc eſt ergò quod ait: *Pacem* 11. q. 3. *meam do vobis,* id eſt, *Nolite iraſci in viâ.* Et vide ne in circa hac viâ dicat, hoc eſt, in hoc curſu totius vitæ indigna- ſæpè. tionem cauendam, quòd ira ſæpè etiam innocentes in crimen abducat; quia dum iuſto amplius iraſcimur, & volumus alienum coërcere peccatum, grauiora peccata committimus. Ideò Apoſtolus ait: *Non vosipſos vindi-* Rom. 12. *cantes, chariſſimi! ſed date locum iræ,* hoc eſt, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Vnde Dominus Ieſus Matth. dimittens ad euangelizandum Diſcipulos, miſit eos ſine 10. auro, ſine argento, ſine pecuniâ, ſine virgâ, id eſt, vt & incentiua litis, & inſtrumenta eriperet vltionis. *Et aſ-*

cenderunt (inquit) *de Ægypto , & venerunt in terram*
Chanaam ad Iacob patrem ſuum : & nuntiauerunt illi di-
centes : Quia Ioſeph filius tuus viuit , & ipſe eſt princeps to-
tius terræ Ægypti. Quid eſt terra Chaoaã? Quę nutabat.
Quid igitur tam euidens, quàm Apoſtolorum tempora
deſignari ? Qui ingreſſi Iudæorum ſynagogas nutan-
tes, Domini Ieſu potentiam prædicabant, ſicut habemus
in Actis Apoſtolorum , dicente Petro : *Hunc ergo Ieſum*
Act. 2. *reſuſcitauit Deus, cuius nos teſtes ſumus. Dextera igitur Dei*
exaltatus , repromiſſione Spiritus ſancti acceptâ à Patre ,
effudit hoc donũ quod vos videtis. Aduertimus certè quo-
modò & viuere eum, & terræ totius principē dicat, qui
aperiens horrea ſua, ſpiritalis gratiæ donat omnibus
Act. 5. vbertatem. Hęc dicebant Apoſtoli; ſed Iudæi non crede-
bant ; ſed iniiciebant manus in eos ; ſed tradebant in cu-
ſtodiã Prędicatores ſalutis. Vnde & de Iacob ſcriptum
eſt: *Expauit mente*; non enim credebat eis. Expauit affe-
ctu plebis incredulæ ; ſed poſteaquàm Chriſti geſta co-
gnouit, tantis beneficiis & operibus delinitos reſumpſit
ſpiritum , dicens : *Magnum mihi eſt , ſi adhuc filius meus*
Ioſeph viuit: ibo , & videbo eum priuſquàm moriar. Primum
& maximum fidei fundamentũ, in reſurrectionem Chri-
ſti credere : Quicumque enim crediderit reſuſcitatum ,
al. acci- feſtinos requirit , deuotus † accedit , & intimâ Deum
pit. mente veneratur : Credit enim quod ipſe non moriatur,
Ioan. 11. ſi credat in reſurrectionis auctorem.

Geneſis Cap. XLVI.

ET eleuans ſe Iſraël & omnia ſua , venit ad
puteum Iuramenti : immolauitq; hoſtiam
Deo patris ſui Iſaac. Dixit autem Deus ad Iſ-
raël in viſu nocte , dicens : Iacob , Iacob ! Ille au-
tem dixit. Quid eſt ? Et Dominus ait : Ego ſum
Deus patrum tuorum : noli timere deſcendere
in Ægyptum : in gentem enim magnam faciam
te ibi , & ego deſcendam tecum in Ægyptum ,
& ego reducam te in finem : & Ioſeph mittet
manus ſuas ſuper oculos tuos. Surrexit autem
Iacob à puteo Iuramenti : & tulerunt filii Iſ-
rael Iacob patrem ſuum , & ſupellectilem , & v-
xores ſuas ſuper currus quos miſit Ioſeph tol-
lere ipſum , & tulerunt ſubſtantias eorum , &
omnem poſſeſſionem quam poſſederunt in ter-
râ Chanaam. Et ingreſſi ſunt in Ægyptum , Ia-
cob , & omne ſemen eius cum eo filii & filii fi-
liorum ſuorum cum eo , filiæ & filiæ filiarum ſua-
rum : & omne ſemen eius duxit in Ægyptum.
Hæc autem nomina filiorum Iſraël, qui ingreſſi
ſunt in Ægyptum cum Iacob patre eorum. Ia-
cob & filii eius. Primogenitus Iacob , Ruben.
Filii autem Ruben, Enncb , & Phallu , Aſron , &
Charmi. Filii autem Symeon, Iemuel , & Iamin,
& Aod , & Achin , & Saar , & Saül filius Chana-
nitidis. Filii autem Leui Gerſon & Caath &
Merari. Filii autem Iuda , Her , & Aunan , & Se-
lon , & Phares , & Zara. Mortuus eſt autem Her
& Aunan in terrâ Chanaan. Fuerunt autem
fi'ij Phares , Eſron , & Iemuel. Filii autem Iſſa-
char , Thola , & Phua , & Aſum , & Sambrã. Fi-
lii autem Zabulon , Sered , & Allon , & Achoel.
hi filii Liæ , quos peperit Iacob in Meſopota-
miâ Syriæ : & Dinam filiam eius. Omnes ani-
mæ filii & filiæ , triginta tres. Filii autem Gad,
Saphon , & Aggis , & Saunis , & Thaſabon , &
Ædis , & Aroedis , & Aroelis. Filii autem Aſer,
Ienna , & Eſſua , & Ieul , & Baria , & Sara ſoror
eorum. Filii autē Baria , & Chobor , & Melchiel.
G hi filii Zelphæ , quam dedit Laban Liæ filiæ
ſuæ , quę peperit hos Iacob , decem & ſex ani-
mas.. Filii autem Rachel vxoris Iacob Ioſeph , &
Beniamin. Fuerunt autem filii Ioſeph , in terrâ
Ægypti, quos peperit ei Aſeneth filia Petephris,
ſacerdotis Heliopoleos , Manaſſes , & Ephraim.
Fuerũt autem filii Manaſſe , quos peperit ei con-
cubina Syra , Machir ; Machir autem genuit Ga-
laad. Filii autem Ephraim fratris Manaſſe , Suta-
laam , & Taam. Filij autem Sutalaam Elem. Fi-
lij autem Beniamin Bala , Bobor , & Aſbi , Ge-
H ra , & Noemam , & Anchis , Ros , & Manphim,
& Ophimin. Gera autem genuit Arad. hi filii
Rachel , quos peperit Iacob , omnes animæ de-
cem & octo. Filii autem Dan , & Aſon. Et filii
Nephthalim , Aſiel , & Cunis , & Iſſaar , & Sel-
lem. hi filii Ballæ , quam dedit Laban Rachel fi-
liæ ſuę , quę peperit hos Iacob , omnes animæ
ſeptem. Omnes autem animæ quę ingreſſę ſunt
cum Iacob in Ægyptum, quæ egreſſę ſunt de fe-
moribus eius, abſq; vxoribus filiorum Iacob, om-
nes animæ ſexaginta ſex. Filii autem Ioſeph qui
I fuerunt ei in Ægypto, animę nouem. Omnes a-
nimæ domus Iacob quæ ingreſſę ſunt in Ægyp-
tum , ſeptuaginta quinque. At Iudam miſit an-
te ſe ad Ioſeph , vt occureret illi ad Heroum
ciuitatem , in terram Rameſſe. Iungens autem
Ioſeph currus ſuos , aſcendit in occurſum Iſraël
patri ſuo ad Heroum ciuitatem. Et viſus ei , ce-
cidit ſuper collum eius , & fleuit fletu multo. Et
ait Iſraël ad Ioſeph : Moriar ex nunc , quia vidi
faciem tuam : adhuc enim tu viuis. Dixit autem
K Ioſeph ad fratres ſuos : Aſcendens nuntiabo Pha-
raoni , & dicam illi : Fratres mei , & domus pa-
tris mei qui erant in terrâ Chanaan , venerunt
ad me : at viri ſunt paſtores (viri enim pecoris
nutritores ſunt) & pecora , & boues , & omnem
ſubſtantiam ſuam adduxerunt. Si ergò vocauerit
vos Pharao , & dixerit : Quod opus veſtrum eſt ?
dicetis : Viri pecorum nutritores ſumus ſerui tui
ab infantiâ vſque nunc , & nos , & patres noſtri:
vt habitetis in terrâ Geſſen Arabiæ. Abominatio
enim Ægyptiis omnis paſtor ouium.

L *De Iſrael patris eleuatione, ac profectione, & hoſtiarũ cir-*
cà puteum Iuramenti immolatione , eiuſque per Dominum
conſolatione , ac deſcenſu in Ægyptum cum animabus ſe-
ptuaginta quinque : & de myſteriis prædictorum ; de ipſius
denique Iacob ad filios adhortatione vt congregentur ad au-
diendum ea quæ occurſura ſint eis in nouiſſimis diebus.

CAP. XIV.

E*T eleuans ſe Iſraël , & omnia ſua , venit ad puteum*
Iuramenti , immolauitque hoſtiam Deo patris ſui
Iſaac. Meritò eleuatur qui feſtinat ad Chriſtum. Fi-
M des præcedit deuotionem. Prius ſe eleuauit , poſteà im-
molauit : Ille enim bene immolat , qui cognitionem di-
uinitatis inueſtigauerit. *Dixit autem Deus ad Iſraël in*
viſu nocte dicens : Iacob , Iacob ! Ille autem dixit : Quid
eſt ? Et Dominus ait : Ego ſum Deus patrum tuorum , noli
timere deſcendere in Ægyptũ: in gentem enim magnam fa-
ciam te ibi. Ego deſcendam tecum in Ægyptum , & ego re-
ducam te in finem. Quemadmodum quæ ipſi legunt , non
intelligunt: & Moyſen quem laudant, abnegant, cum e-
ius ſcripturis credere nolunt. Quid euidentius quam
quod hoc loco inuitantur, vt ad Eccleſiã Dei tranſeant,
& qui antè intrà Iudææ terminos coartabantur angu- Pſal. 18
ſtos, ad populum Dei migrent, qui ex toto orbe, ex om-

ribus nationibus congregatus in magnam factus eſt gen- A
tem? Denique *in omnem terram exiuit ſonus eorum*. Voca-
Pſal. 18 tus ergò a filiis ſuis Iacob, id eſt à Petro, Paulo, Ioanne,
populus Iudæorum inuitatur ad gratiam. Ipſe quoque
Deus noſter proprio eum hortatur oraculo; ſpondet ei
profectum fidei muneris ſui fructum, dicens ei: *Ioſeph
immittet manus ſuas ſuper oculos tuos*. Non vtique ſanctus
Patriarcha ſollicitus erat à quo ei oculi clauderentur; li-
cet etiã intellectu ſimplici moralis exprimatur affectus:
Rom. 11. Nam ſi eos quos diligimus, cupimus frequenter ample-
cti, quantò magis receſſuri ex hoc corpore, ipſo carorum
pignorum tactu delectamur extremo, & hoc mulcemur
viatico? Tamen myſticè licet nobis intelligere quòd po-
ſteà cogniturus Deum ſit popolos Iudæorum: Hoc eſt
enim myſterium, quòd verus Ioſeph immittet manus ſu- B
per oculos eius, vt qui non videbat antè, iam videat. Ve-
Ioan. 9. ni ad Euangelium, lege quemadmodùm cæcus ille ſana-
tus ſit, cui Ieſus manum impoſuit, & eius abſtulit cæci-
1. Cor. 15 tatem: Non enim morituris Chriſtus manum imponit;
ſed victuris: aut ſi morituris, rectè; quia prius morimur,
vt reuiuiſcamus: Non enim poſſumus Deo viuere, niſi
peccato antè moriamur: Deſcendunt igitur in Ægyptum

ſeptuaginta quinque animæ; ſicut ſcriptum eſt & hoc ex
myſticæ numero remiſſionis, quia poſt tantam duritiam,
poſt tanta peccata haberentur indigni, niſi donaretur his
remiſſio peccatorũ. Occurrit illi Iudas, hoc eſt, † confeſ- al. Confeſſor.
ſio erroris. Hunc ſui venturus Iudæorum popolus præ-
nuntiũ mittit. Ideò & Ioſeph verus, id eſt, arbiter & in-
terpres diuinitatis occurrit, quia præcedit iam confeſſio, Ioan. 1
quos antea perfidia poſſidebat: Interpres enim diuinita-
tis eſt Chriſtus, quia *Deum nemo vidit vnquam; ſed vni-* Rom 11.
genitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. Hic ſe- 2. Cor. 3
nilis iam ætatis, & feſſum ſuſcipiet vltimis tẽporibus po-
pulum Iudæorum, non ſecundùm illius merita, ſed ſecũ-
dùm electionem ſuæ gratiæ: & imponet manũ ſuper ocu-
los eius, vt cęcitatem auferat. Cuius ideò diſtulit ſanitatẽ, Rom. 11.
vt poſtremus crederet, qui antè non putauit eſſe creden-
dum, & prærogatiuã ſuperioris electionis amitteret. Vn-
de & Apoſtolus ait: *Quia cæcitas ex parte contigit in Iſ-
raël, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael
ſaluus fieret*. Geſta igitur Patriarcharũ, futurorum my-
ſteria ſont. Deniq; ipſe Iacob ait ad filios ſuos: *Congrega-
mini vt annuntiem vobis quæ occurſura ſunt vobis in nouiſ-* Gen. 49
ſimis diebus. Congregamini, & audite Iſrael patrẽ veſtrum.

SANCTI AMBROSII DE IOSEPH PATRIARCHA LIBRI FINIS.

Summarium Libri de Benedictionibus Patriarcharum.

In cap. I. agitur de Benedictione Ephraim & Manaſſe filiorum Ioſeph, & nepotum Iacob, vt legitur Gen. cap. XLVIII.

A cap. II. vſque ad finem Libri agitur de benedictionibus filiorum Iacob, & habetur Gen. cap. XLIX.

CAPITA LIBRI.

1. *Quòd filij diſcere debeant reuerentiam & honorem deferre patribus, vt benedictionibus eorum digni habeantur: & de commendatione paternæ benedictionis: quòdque ſanctus Ioſeph benedictionem ſumere feſtinauerit, & filios ſuos Manaſſen & Ephraim obtulerit, quos & Iacob benedixit: & de myſticâ huius benedictionis ratione.*
2. *De propheticâ benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia quàm benedictio eſt: & de errore Iudæorum, atque myſteriis circà eam.*
3. *De prophetiâ eorum quæ euentura erant filiis Symeon & Leui, quorum nominibus tribus deſignantur: & de confutatione opinionis Iudæorum circà myſticam iſtius benedictionis interpretationem.*
4. *De benedictione Iudæ, & myſticâ eiuſdem ſignificatione.*
5. *De benedictione Zabulon, & myſteriis illius.*
6. *De benedictione Iſſachar, & myſticâ eius expoſitione.*
7. *De propheticâ benedictione Dan, ac myſtico eiuſdem intellectu.*
8. *De benedictione Gad, & myſticâ eius interpretatione.*
9. *De benedictione Aſer, & de myſteriis eiuſdem.*
10. *De benedictione Nephtalim, & myſticâ illius declaratione.*
11. *De benedictione Ioſeph, & quâ ratione ſuper omnes filios, eum pater vberiùs proſecutus ſit: ac de myſticâ illius benedictionis expoſitione.*
12. *De benedictione Benjamin, & myſticâ repræſentatione eiuſdem.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE BENEDICTIONIBVS PATRIARCHARVM LIBER.

Geneſis Cap. *XLVIII.*

FActum eſt autem poſt verba hæc, nuntiatum eſt Ioſeph quòd pater ſuus turbatur: & aſſumens duos filios ſuos ſecum, Manaſſen & Ephraim, venit ad Iacob. Nuntiatum eſt autem Iacob, dicentes: Ecce filius tuus Ioſeph venit ad te. Et confortatus Iſraël ſedit ſuper lectum. Et ait Iacob ad Ioſeph: Deus apparuit mihi in Luzâ, in terrâ Chanaan, & benedixit mihi, & dixit: Ecce ego augebo te, & multiplicabo te, & faciam te in congregationes gentium, & dabo tibi terram hanc, & ſemini tuo poſt te, in poſſeſſionem ſempiternam. Nunc ergò duo filii tui qui nati ſunt tibi in terrâ Ægypti, antequàm ego venirem ad te in Ægyptum, mei ſunt, Ephraim & Manaſſes, ſicut Ruben & Symeon erunt mihi: at poſteri quos ge-

nueris poſt hæc, tui erunt. In nomine fratrum G ſuorum vocabuntur in illorum hereditatibus. Ego autem quando veniebam de Meſopotamiâ Syriæ, mortua eſt Rachel mater tua in terrâ Chanaan, & appropinquante me ſecũdùm hyppodromum Chalbrata terræ, antequàm venirẽ Ephrata, & ſepeliui eam illic in viâ hippodromi: ipſa eſt Bethleem. Videns autem Iſrael filios Ioſeph, dixit: Qui iſti? Dixit autem Ioſeph patri ſuo: Filij mei ſunt, quos dedit mihi Deus hîc. Et ait Iacob: Adduc mihi eos, vt benedicam eis: At oculi Iſrael grauati fuerant præ ſenectute, & non H poterat videre. Et applicuit illos ad eum, & oſculatus eſt eos, & circumplexus eſt eos. Et ait Iſrael ad Ioſeph: Ecce facie tuâ non ſum priuatus, & ecce oſtendit mihi Deus & ſemen tuum. Et eduxit eos Ioſeph à genibus eius, & adorauerunt eum in faciem ſuper terram. Accipiens autem Ioſeph duos filios ſuos, ipſũ quidẽ Ephraim in dextera ſua à ſiniſtris autem Iſraël, at Manaſsẽ in ſiniſtrâ, à dextris autem Iſraël, & applicuit illos ei. Extendens autem Iſraël manum dexteram, impoſuit ſuper caput Ephraim (hic autem I erat iunior) & ſiniſtram ſuper caput Manaſſe, commutans manus: & benedixit eis, & ait: Deus, cui placuerunt patres mei in conſpectu eius, Abraham & Iſaac, Deus qui paſcit me à iuuentute meâ vſque in diem hanc: Angelus qui liberauit me ex omnibus malis, benedicat pueros iſtos, & inuocabitur ſuper eos nomen meum & nomen patrum meorum Abraham & Iſaac, & multiplicentur in multitudinem multam ſuper terram. Videns autem Ioſeph quia iniecit pater K manũ ſuam dexterã ſuper caput Ephraim, graue illi viſum eſt: & apprehendit Ioſeph manum patris ſui, vt auferret eam de capite Ephraim, ſuper caput Manaſſe. Dixit autem Ioſeph patri ſuo: Non ſic pater, hic enim primitiuus eſt, impone dexteram tuã ſuper caput eius. Et non voluit, ſed dixit: Scio fili, ſcio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: ſed frater eius iunior maior illo erit, & ſemen illius erit in multitudinẽ gentiũ. Et benedixit eis in die illâ, dicẽs: in vobis benedicetur Iſraël, & dicetur: Faciat vobis Deus ſicut Ephraim L & ſicut Manaſſe. Et poſuit Ephraim ante Manaſſẽ. Dixit autẽ Iſrael ad Ioſeph: Ecce ego morior, & erit Deus vobiſcũ, & reducet vos in terram patrũ veſtrorũ. Ego do tibi Sichimam pręcipuã ſuper omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorrhæorum in machęrâ mea & arcu.

Quòd filij diſcere debeant reuerentiã & honorem deferre patribus, vt benedictionibus eorũ digni habeantur: & de commendatione paternæ benedictionis: quódque ſanctus Ioſeph benedictionem ſumere feſtinauerit, & filios ſuos M Manaſſen & Ephraim obtulerit, quos & Iacob benedixit: & de myſticâ huius benedictionis ratione.

CAP. I.

PRIMVM omnium dicimus, quantam parentibus reuerentiam deferre debeamus, cùm legimus, quoniam qui benedicebatur à patre, benedictus erat, & qui maledicebatur, maledi- Geneſ. 9 & 27. ctus erat. Ideò hanc parentibus gratiam donauit Deus, vt filiorum pietas prouocetur. Prærogatiua igitur parentum, diſciplina eſt filiorum. Honora ergò patrem, vt benedicat te. Honoret pius patrem G propter gratiam, ingratus propter timorem. Et ſi pauper eſt, & non habet diuitiarum copias quas relinquat filiis; Eccli. 10. habet tamen vltimæ benedictionis hereditatem, quæ ſanctificationis opes ſucceſſoribus largiatur. Et multò plus eſt beatum quàm diuitem fieri. Feſtinauit Ioſeph ſumere benedictionem. Denique & filios ſuos obtulit, Manaſſen & Ephraim, quos benedixit Iacob: vt quia duodecim habebat filios, & tertiuſdecimus erat futurus Apoſtolus Paulus, quaſi poſterior electus, tertiadecima tribus de Manaſſe & Ephraim nepotibus ſanctificaretur in vtrũque diuiſa, quo Paulus non extrà paternatũ numerum tribuũ inueniretur, qui veteris Teſtamenti & noui egregius prædicator, paternæ benedictionis heredita- H tem ſibi quoque facilè profeciſſe comprobaret. Quam præclara & in hoc myſteria, quòd ſumens Ioſeph filios ſuos quos ſuſceperat in Ægypto, Ephraim ad dexteram ſuam ſiniſtram autem Iſrael patris ſui: Manaſſen autem ad ſiniſtram ſuã, ad dexteram autem Iſraël, applicuit eos ante patrem. Extendens autem Iſrael manum dexteram, impoſuit ſuper caput Ephraim qui erat iunior & ſtabat à ſiniſtrâ aui: & ſiniſtrã ſuam poſuit ſuper caput Manaſſe, qui erat ad dexteram, & ità immotatis manibus, benedixit eos. In quo & Ioſeph naturæ ordinem ſeruauit, vt ſeniori filio plus deferret, ſicut Iſaac quoque in Eſaũ Gen. 27. priorem filiũ benedictione præferre cupiebat: Sed minorem filiũ in typo iunioris populi credidit præferendum, I ſicut erat ipſe à matre prælatus. Denique Manaſſes ex obliuione, Latinâ interpretatione, ſignificatur, eò quòd populus Iudæorum oblitus eſt Deum ſuum qui fecit eũ, Deut. 32. Et quicumque ex eâ plebe crediderit, tamquàm ex obliuione reuocatur. Ephraim autem fœcunditatem fidei, interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrem, ſicut ait ipſe Ioſeph, dicens: *Qui auxit me Deus in terrâ humilitatis meæ.* Quod proprium eſt populi iunioris, qui corpus eſt Chriſti, augens patrem, & Deum pro- Gen. 41. prium non relinquens. Denique ſpiritaliter de populis hoc eſſe myſterium ſenior declarauit: Nam cùm filius putaret eum erraſſe vitio hebetioris aſpectus, conuertere K voluit manus eius, dicens: *Non ſic pater, hic enim primitiuus eſt, impone dexteram tuam ſuper caput eius: Et non voluit: ſed dixit: Scio fili! ſcio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur: ſed frater eius iunior maior illo erit, & ſemen illius erit in multitudinem gentium.* Denique præferendum Ephraim ſeniori germano, etiam benedictionis ſerie prophetauit dicens: *In vobis benedicetur Iſrael, & dicetur: Faciat vobis Deus ſicut Ephraim & Manaſſe.* Et ideò cùm eſſent nepotes, in locum filiorum ſunt adoptati, vt non eſſent auitæ benedictionis expertes.

Geneſis Cap. XLIX.

L VOcauit autem Iacob filios ſuos, & ait: Congregamini, vt annuntiem vobis quæ occurſura ſunt vobis in nouiſſimis diebus. Congregamini & audite, filij Iacob: audite Iſrael patrem veſtrum. Ruben primogenitus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorum, durus portari, durus & temerarius, affeciſti me contumelia, ſicut aqua non efferueas: Aſcendiſti enim in cubile patris tui, tunc polluiſti torum quo aſcendiſti. Simeon & Leui fratres M conſummauerunt iniquitatem propoſiti ſui. In conſilium eorum non veniat anima mea, & in congregatione illorum non contendant viſcera mea: quoniam in ira ſua occiderunt homines, & in cupiditate ſua ſubneruauerunt taurũ. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & ira eorum, quia indurata eſt. Diuidam eos in Iacob, & diſpergam illos in Iſraël. Iuda: te laudabunt fratres tui: manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum: adorabunt te filij patris tui: Catulus leonis Iuda: ex germine fili mi, aſcendiſti, recũbens dormiſti vt leo, & tãquàm catulus leo-

nis quis ſuſcitabit eum? non deficiet princeps ex Iudâ, & dux de femoribus eius, donec veniat cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium, alligans ad vitem aſinā ſuam, & ad palmitem pullū aſinæ ſuę. Lauabit in vino ſtolā ſuam, & in ſanguine vuæ anaboladium ſuum. Hilares oculi eius præ vino, & dentes candidiores quā lac Zabulon iuxtà mare habitabit, & ipſe ſecùs acceſſus nauiū & pertendet vſq; ad Sidonē. Iſſachar bonū concupiuit, requieſcēs inter medias ſortes. Et videns requiē quia bona eſt, & terrā quia pinguis, ſuppoſuit humerū ſuum ad laborandū, & factus eſt vir agricola. Dan iudicabit populū ſuum tamquā & vna tribus in Iſraël. Fiat Dan ipſi ſerpēs in viâ, ſedens in ſemitâ, mordens calcaneū equi, & cadet eques retrorſùm: ſalutē expectans à Domino Gad, tentatio tētabit eū, & ipſe tētabit eū ſecùs pedes. Aſer, pinguis eius panis, & ipſe dabit eſcam principibus. Nephtalim vitis remiſſa, porrigēs in germine decorē. Filius meus ampliatus, Ioſeph filius ampliatus, zelo appetitus, filius meus adoleſcentior ad me reuertere, in quem conſilia conferentes maledicebant, & intendebant in eū domini arcuum: & contriti ſunt cum potentiâ arcus eorum, & diſſoluti ſunt nerui brachiorum manuū eorū per manum potentis Iacob, ille qui præualuit à Deo Iſraël pater tuus. Adiuuit te Deus meus: & benedixit tibi benedictione cæli à ſūmo, & benedictione terræ habentis omnia propter benedictionem vberū & vuluę, benedictionē patris tui & matris tuę, præualuit ſuper benedictiones montiū manentiū: & deſideria colliū æternorum erunt ſuper caput Ioſeph, & ſuper caput eorū quibus præfuit fratrū. Beniamin lupus rapax, manè comedet adhuc, & ad veſperā diuidet eſcā. Omnes hi filij Iacob duodecim. Et hęc loquutus eſt illis pater eorū, & benedixit eis ſingulis ſecundū benedictionē eius. Benedixit eis, & ait illis: Ego apponor ad populū meū: ſepelite me
Gen. 23. cum patribus meis in ſpeluncâ quę eſt in agro Ephrō Chettæi, in ſpelūcâ duplici quæ eſt cōtrà Mambre, in terrâ Chanaan, quā poſſedit Abrahā ſpeluncā ab Ephron Chettæo, in poſſeſſione ſepulchri. Illic ſepelierunt Abraham, & Sarrā vxorem eius: & illic ſepelierunt Iſaac & Rebeccam vxorem eius: & illic ſepelierunt Liam in poſſeſſione agri, & ſpeluncæ exiſtentis in eo, quam à
Gen. 25. Gen. 32. filijs Chet. Et ceſſauit Iacob præcipiens filiis ſuis, & colligens pedes ſuper lectum defecit, & appoſitus eſt ad populum ſuum.

De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia quàm benedictio eſt: & de errore Iudæorum, atque myſteriis circà eam.

CAP. II.

V*Ocauit autem Iacob filios ſuos, & ait: Congregamini, vt annunciem vobis quæ occurſura ſunt vobis, in nouiſſimis diebus.* Duorum nepotum benedictione cele-
Gen. 45 bratâ, vocauit Iacob etiam filios ſuos. Et qui antè iuniorem ſeniori prætulerat, cœpit à primo, vt in illo myſterij præferret gratiam, in hoc ordinem ſeruaret ætatis: ſimul qui antè in duobus benedixerat vniuerſos cum omni poſteritate & progenie futurorū, ne aut ſuperflua videretur plebis iterata benedictio, aut prior æſtimaretur infirma. Meritòque repetitam magis annuntiationem A eorum quæ poſterioribus eſſent ventura temporibus, quàm benedictionem conferre ſe dicit. Denique ſic cœpit: *Ruben primogenitus meus, tu virtus mea, & initium filiorum meorum, durus portari, durus & temerarius, affecisti me contumeliâ, ſicut aqua non efferueas: Aſcendiſti enim in cubile patris tui, tunc polluiſti torum quò aſcendiſti.* Nonne redargui magis quàm benedici videtur? Et ideò prophetia magis quàm benedictio eſt: Prophetia enim annunciatio futurorum eſt, benedictio autem ſanctificationis & gratiarum votiua collatio. Et Iudæi pu- Gen. 35.
tant quòd hæc ſenex ad Ruben filium dicat, quia cum Balâ concubinâ patris concubuit, & torum patrium polluit: ſed facilè refelluntur: Hoc enim erat antè geſtum B Iacob autem quæ ventura eſſent in nouiſſimis diebus, non ea quæ geſta erant, ſpondet ſe eſſe dicturū. Ergò Patriarchæ ſibi congruit & conſtat ſententia, qui vidēs perſequentibus Iudæis futuram Domini paſſionem, execratur immanē primogenitæ plebis audaciam, quæ incredula, nec Dei legi ſubdita, & iugū Chriſti durâ neſciēs portare ceruice, auctorem vitæ non ſolùm ſcelere necis; ſed Act. 3.
etiam ſacrilegę inſultationis affecit iniuriâ. *Non efferueas* (inquit) *ſicut aqua*, ne in maiorem prorumpat amentiā, & feruor furoris atque inſaniæ non ſinat reſipiſcere peccatores; ſed agat pœnitentiam peccatorum, quoniam durus aſcendit populus cubile patris, & totū polluit ſanctū, hoc eſt, carnem Domini Ieſu conditoris noſtri patibulo affigens crucis, in quâ velut in quodā cubili & patrio toC ro Sancti eius ſalutari refectione requieſcant. Quis igitur abnuat de populo dictum, cùm populo hæc vniuerſa conueniant? Ipſe enim dictus eſt primogenitus Iſrael, ipſe duræ eſſe ceruicis. De ipſo dixit Moyſes: *Vos autem* Exod.
populus duræ ceruicis eſtis. Et te verâ quis tam durus & te- 32. &
merarius & contumelioſus, quam populus Iudæorum, 33.
qui Dominum Ieſum, per quem viderant mortuos ſuſcitatos, cæcos illuminatos, flagellis verberauerunt, clauis confixerunt, cùm diuina eius opera negare non poſſent. Ioan. 10
Quod Scribis & Pontificibus authoribus, & principe ſa-
cerdotum Caiphâ pariter ſæuiente, commiſſum, Euan- Ioan 18 & 19.
gelij ſeries declarauit. Et ideò ſanctus Propheta refugit D tanti ſceleris participatum, ne per ſeceſſionem generis Ioan. 11.
auderent tanti Patriarchæ ſibi arrogare conſortium.

De Prophetiâ eorum quæ euentura erant filiis Symeon & Leui, quorum nominibus tribus deſignatur, & de confutatione opinionis Iudæorum circà myſticam iſtius benedictionis interpretationem.

CAP. III.

C*Onteſtatur Iuſtus, & abdicat poſteritatem quæ patrium non ſeruaret affectum: & quia præuidit flagitium, perhorteſcit conſilij contagium: *In conſilium* (inquit) *eorum non veniat anima mea, & in congregationem illorum non contendant viſcera mea: quoniam in irâ ſuâ occiderunt homines, & in cupiditate ſua ſubneruauerunt taurū.* Quod quidem de filiis dicit Symeon & Leui; ſed eorum nomine Tribus ſignatur, quæ appellatione ſimili Gen. 34
vocabatur. Quam interpretationem pulcherrimam deriuant Iudæi, vt arbitrātur, quia propterea arguat filios Iacob, quia propter ſtuprum ſororis, Sichimitas iſti duo præ cæteris fratribus vltum ire cupientes, ſimulauerunt cum ipſis inire velle ſe gratiam, & ideò oportere circumcidi eos, ſuaſerunt illis, vt religione concordi pax inter eos, & recipiendæ affinitatis ſocietas firmaretur: F ſed circumciſos adorſi recentibus adhuc vulneribus, & inualidis viribus quas dolor ſoluerat, fractos, die ſuperuenientes tertio necauerunt. Ideò & fortaſſe iſti duo vltores præ cæteris, quia Scribarum & Sacerdotum auctores ſunt: Nulli enim magis quàm ſapientes & ſacerdotes debent caſtimoniam vindicare: Sed in hoc quoque errant Iudæi: Iſti enim cauſas doloris ſui præſtiterant patri, aſſerentes ſe in illâ licet ætate iuuenili vindices læſæ fuiſſe pietatis, & violatæ caſtitatis vltores. Quod vtique ſanctus condemnare non poterat, quia non paſſi ſunt multam ſororem ſuam loco eſſe meretricis, quæ & virginitatem amiſerat, & vindictæ ſolatium non habe-

bat: maximè cùm ipſe ſic factum probauerit, vt Sichi-
Gen. 48 mam poſſideret in mortem vſque, donaretque eam filio
ſuo dilectiſſimo Ioſeph, dicens ad eum: Do tibi Sichimā
præcipuam ſuper omnes fratres tuus, quam accepi de
manibus Amorrhæorum in machærā meā & arcu. Quod
factum negari non poteſt; Interpretari tamen poſſumus
per Sichimam humeros ſignificari, per humeros opera.
Heredem ergò bonorum benedictionibus operum ſan-
ctum Ioſeph præ cæteris elegit, cuius opera fratres æ-
Coloſſ. 1 quare nō poterant: Quis enim facta Chriſti poterit adæ-
Epheſ. 4 quare? Tum præterea immaculatus & caſtus de hoc ter-
reno diuerſorio, & impuritatis auctoribus manubias re-
portauit, locum ſtupris & flagitiis vacantem ad incolatū
Sanctorum verbis cæleſtibus & gladio capiens ſpiritali:
vt vbi inhabitatores antè laſciuiæ & principes luxuriæ
verſabantur, vbi fuerant incentiua libidinis, & fomenta
nequitiæ, ibi nunc ſancti Sacerdotes magiſteria doceant
caſtitatis, & plurima virginalis integritatis exempla ve-
lut quodam ſupernæ lucis fulgore reſplendeant. Tribus
igitur ſunt quæ deſignantur nominibus Patriarcharum,
quia de tribu Symeon Scribæ ſunt, de tribu Leui prin-
cipes ſacerdotum. qui perfecerunt nequitiam ſuā in Do-
mini paſſione, menſuram omnē paternæ impietatis im-
plentes Ipſi conſilium cogitauerunt aduerſùs Dominum
Matth. 23. Ieſum, vt occiderent eum, ſicut Eſaias dicit: *Væ animæ*
ipſorum! quia cogitauerunt conſilium malum aduerſùm ſe
dicentes: Alligemus iuſtum, quia inutilis eſt nobis. Ipſi
occiderunt Prophetas, & Apoſtolos annontiantes Domi-
Ioan. 21. ni Saluatoris aduentum, Paſſionis eius & Reſurrectionis
Eſa. 5. gloriam prædicantes. Ipſi poſteà in ſuā cupiditate, qua
terrena flagitia deſiderabant, diuina conſortia refugien-
tes, corporis caſtimoniam, ſobrietatem mentis, contem-
ptum pecuniæ, lucrum gratiæ, ſubneruauerunt taurum,
Sap. 2. illum videlicet cornua producentem & vngulas, quem
Matth. 21. vident pauperes & lætantur; quoniam verbum Dei exal-
tauit cornu populi ſui, quo & inimicos repulit, & præ-
mium coronæ cæleſtis emeruit. Hic eſt tauros quo Ec-
cleſia figuratur in lunā, tunc plenior cùm velut corni-
bus nixa taurinis, ſpatium totius orbis includit. Tamen
Pſal. 68 prophetię huic videtur etiam gratiam benedictionis ad-
Pſ. 148 iungere: Nam ad primogenitum Ruben dicendo: *Non*
efferueas vt aqua, peccatum ſtatuit, quia aqua mundare
magis delicta, mentéſque noſtras ab omni ſolet vitiorū
fetore reuocare. Et iterùm dicendo de Symeon & Le-
ui: *Diuidam eos in Iacob, & diſpergam illos in Iſraël:*
Zach. 13 oſtendit gentium congregatione dirimendos. Percuſſo
Rom. 11. enim paſtore, grex ille diſperſus eſt, qui fuerat antè col-
lectus, vt qui non erat, introiret, & ſic omnis Iſtael ſaluus
fieret. Et maximè propter tribū Leui debemus hoc cre-
dere, quia ex eā tribu Dominus Ieſus videtur ſecundùm
corporis ſuſceptionem genus ducere. Ex quā tribo ſunt
Luc. 3. ſacerdotes Leui & Nathan, quos ſanctus Lucas in Euan-
gelii libro quem ipſe ſcripſit, inter maiores Domini com-
putauit. Sacerdos enim patris & princeps omnium ſa-
Pſ. 106. cerdotum, ſicut ſcriptum eſt: *Tu es ſacerdos in æternum*,
Deut. 33 ſacerdotalis originis ſucceſſionem debuit vindicare. Vn-
de Moyſes benedixit hanc tribum, dicens: *Date Leui ſor-*
Ibidem. *tem ſuffragii ſui, & veritates eius viro ſancto.* Benedixit
etiam Moyſes tribum Ruben, ſicut habes ſcriptum: *Vi-*
uat Ruben, & non moriatur, & Symeon ſit multus in nu-
mero. Neque enim benedixiſſet, ſi ſecundùm Patriarchæ
ſententiam benedictione ſciuiſſet indignos. Certè quod
ſtrictim ille præterit, iſte compleuit.

De benedictione Iuda: & myſticā eiuſdem ſignificatione.

CAP. IV.

ET quia per admixtionem generis Iuda & Leui tribus
Matt. 1. iunctę ſunt, ideò Matthæus ex tribu Iuda deſcripſit
Hebr. 7. eius familiam. Et Apoſtolus ait: *Quoniam de Iuda ortus*
eſt Dominus noſter. Vt ex tribu Leui ſacerdotalis & plena
ſanctitatis annumeraretur hereditas: ex tribu autem Iu-
da, ex quā Dauid & Salomon & reliqui reges fuerunt,
regalis ſucceſſionis ſplendor refulgeat, vt idem & Rex &
Matt. 1. Sacerdos Scripturarum teſtimonio demonſtretur. Me-
ritóque ſe circa gratiam Iudæ Iacob ſanctus effudit di-
cens: *Iuda! te laudabunt fratres tui: manus tua ſuper*

G *dorſum inimicorum tuorum: adorabunt te filij patris tui.*
Catulus leonis Iuda ex germine fili mi, aſcendiſti! recumbēs
dormiſti vt leo, & tamquàm catulus leonis, quis ſuſcitabit
eum? Non deficiet princeps ex Iuda, & dux de femoribus
eius, donec veniat cui repoſitum eſt: & ipſe erit expectatio
gentium, alligans ad vitem aſinam ſuam, & ad palmitem
pullum aſinæ ſuæ. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & in ſan-
guine vuæ anaboladium ſuum. Hilares oculi eius præ vino,
& dentes candidiores quàm lac. Ad Iudam quidem Pa-
triarcham dirigi videtur alloquium; ſed Iudas ille poſte-
rior verus Confeſſor exprimitur, qui ex ā tribu natus
H eſt, qui ſolus laudatur à fratribus: de quibus dicit *Nar-* Hebr. 7.
rabo nomen tuum fratribus meis. Dominus per naturam, Pſal. 21.
frater per gratiam, cuius manus quas expandit ad popu- Hebr 2.
lum non credentem, erunt ſuper dorſum inimicorum Eſa. 65.
ſuorum: Iiſdem enim manibus atque eadem paſſione
ſuos texit, & ſubiugauit aduerſarias poteſtates, omnéſ-
que fidei & pietatis exortes ſubditos ſibi fecit. De quibus
ait Pater ad Filium: *Et dominaberis inimicorum tuorum:* Pſ. 109.
quos inimicos ſua malitia fecit, non Chriſti voluntas.
In quo magna gratia Domini: Etenim ſpiritales nequi-
tiæ, quæ antè ceruicem noſtram iugo ſolebant captiui-
tatis inflectere; ità vt Dauid ipſe manus quodammodò Pſ. 118.
ſuper ſe triumphantium ſentire ſe ſcriberet, dicens: *Su-*
I *per dorſum meum fabricauerunt peccatores:* ipſæ nunc ſub-
ditæ triumpho Chriſti, & quibuſdam manibus eius, id
eſt factis operibúſque ſubiectæ perpetuæ ſubeunt capti-
uitatis ærumnam. Ipſe vtique adoratur à nobis, quibus
ipſe permiſit vt patrem vocemus, cuius ſeruum eſſe vir-
tutis eſt. *Catulus Leonis Iuda.* Nonne euidenter & Pa- Ioan. 10
trem expreſſit, & Filium declarauit? Quid tam euidens
quo vnius naturæ Filius Dei cum Patre eſſe doceatur?
Leo ille, hic catulus leonis. Quā comparatione, eiuſdem
naturæ ac potentiæ vnitas intelligitur. Rex ex rege pro-
ceſſit, fortis ex forte: quia futuros præuidebat qui fi-
liū aſſererent iunioris ætatis: occurrit his ſubiciens: *Ex* Apoc. 5.
germine, fili mi! aſcendiſti, recumbens dormiſti vt leo, &
tamquàm catulus leonis. Et alibi habes, *Quia ipſe eſt leo de*
K *tribu Iuda.* Ergò quia catulum dixerat, bene ſtatim leo-
nem poſuit, hoc eſt dicere: Non capiantur aures veſtræ,
quia catulum audierunt, filium expreſſi, non dixi mino-
rem. Et ipſe eſt leo ſicut pater. Audiant quia & leonem,
& catulum appellauit: leonem quaſi perfectæ plenæque
virtutis: catulum, quaſi filium; ne quis cùm audiret æqua-
lem Patri, non putaret Filium Non ſic laudatur Filius, vt
ſeparetur a Patre. Ille probat æqualem, qui Filium con-
fitetur. Mirificè autem & incarnationem eius expreſſit
dicens: *Ex germine, fili mi! aſcendiſti:* eò quòd tam-
quam frutex terræ in aluo Virginis germinauit, & vt
flos boni odoris ad redemptionem mundi totius mater-
nis viſceribus in ſplendore nouæ lucis emiſſus aſcende- Eſaia. 1.
L rit: ſicut Eſaias dicit: *Exiet virga de radice Ieſſe, & flos*
ex radice eius aſcendet. Radix familia Iudæorum, virga
Maria, flos Mariæ Chriſtus. Rectè virga, quia regalis eſt
generis, de domo & patriā Dauid, cuius flos Chriſtus eſt
qui fœtorem mundanæ colluuionis aboleuit, & vitæ
æternæ odorem infudit. Habes ergò Incarnationem, ac-
cipe Paſſionem *Recumbens* (inquit) *dormiſti vt leo:* quā-
do iacuit in ſepulchro, velut quodam corporis ſui ſomno
quietus; ſicut ipſe ait: *Ego dormiui, & requieui, & ſur-*
rexi, quoniam Dominus ſuſcepit me. Vnde & Iacob ait:
Quis ſuſcitabit eum? hoc eſt, quem Dominus ſuſcipiet.
M Quis eſt alius qui reſuſcitet, niſi ipſe ſe ſuā patriſque re-
ſuſcitet poteſtate? Video natum auctoritate propriā, vi- Pſal. 3.
deo mortuum propriā voluntate, video dormientem po-
teſtate propriā. Qui omnia ſuo fecit arbitrio, cuius al-
terius vt reſurgat egebit auxilio? Ipſe igitur reſurrectio-
nis ſuæ auctor eſt, qui mortis eſt arbiter, qui expecta-
tur à gentibus. Et ideò, *donec ille veniat, non deficiet dux*
ex Iuda, vt vſque ad eius ortum regalis ſucceſſionis fi-
des incorrupta ſeruetur. Poſteà enim (vt docuimus
tractatu habito in Euangelium) per Herodem adulte- Lib. 3. in Lucam.
rata ſucceſſio prærogatiuam dignitatis amiſit. Etenim Ioan. 19
quia verum regem negauerunt, falſos habere cœpe-
runt. Ergo hoc dicit Patriarcha: Seruabitur in iudicibus
vel

vel tenebris Iudæorum intemeratæ ſucceſſionis hereditas; A
Ioan. 14 *donec veniat cui repoſitum eſt*; vt Eccleſiam Dei congreget
ex conuentu nationum omnium, & genti iunctæ deuotione
populorum hoc eſt, ipſum manet, ipſi debitum ſeruatur,
ipſi tantæ gratiæ prærogatiua defertur: *Et ipſe eſt expe-*
ctatio gentium. Plus dixit quàm ſi dixiſſet · Ipſum expe-
ctant gentes: eò quòd omnis ſpes Eccleſiæ in ipſo re-
Exod. 3. cumbat. Ideò dicitur Moyſi: *Solue calceamentum pedum*
tuorum, ne ipſe ſponſus Eccleſiæ crederetur, qui dux ple-
bis eligebatur. Ideò ſoluit calceamentum ſuum Ieſus
Ioſue 5. Naue, vt venturo tanti muneris gratiam & ipſe ſeruaret.
Ioan. 1. Ideò dicit Ioannes: *Poſt me venit vir cuius non ſum di-*
gnus ſoluere corrigiam calceamentorum eius. Et idem dicit:
Qui habet ſponſam, ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui B
Ioan. 3. *ſtat & audit eum, & gaudio gaudet*, hoc eſt ipſe ſolus
vir eſt Eccleſiæ, hic eſt expectatio gentium. huic deferen-
tes copulæ gratiam nuptialis, calceamentum ſuum ſolue-
runt Prophetæ. Hic ſponſus eſt; ego amicus ſponſi: gau-
deo quia venit, quia vocem audio nuptialem, quia iam
non dura peccatorum ſupplicia, dura legis tormenta; ſed
remiſſionem criminum, vocem lætitiæ, ſonum iucundi-
tatis, exultationem feſti nuptialis audiuimus. Hic eſt ille
alligans ad vitem aſinam ſuam, & ad palmitem pullum a-
ſinæ ſuæ, vt feruorem Spiritus ſancti habeat congrega-
tio nationum antè remiſſa & negligens; ſed iam deuota
per Chriſtum & viti illi perpetuæ, hoc eſt Domino Ieſu,
Ioan. 15 qui ait: *Ego ſum vitis, & pater meus agricola*: velut fru-
ctuoſi palmites quibuſdam inexolubilibus vinculis fidei C
Mat. 21 alligentur. Hoc eſt illud myſterium, quod pullum aſinæ
Mich. 4 ſolui iuſſit in Euangelio, & ipſe Dominus Ieſus ſedit ſu-
Eſa. 55. per eum, vt alligatus ad vitem perpetuâ Sanctorum ſua-
uitate requieſceret. *Lauabit* (inquit) *in vino ſtolam ſuam*.
Bona ſtola eſt caro Chriſti, quæ omnium peccata ope-
ruit, omnium delicta ſuſcepit, omnium errores texit. Bo-
na ſtola, quæ vniuerſos induit veſte iucunditatis. Lauit
hanc ſtolam in vino, quando cùm baptizaretur in Iorda-
ne, deſcendit Spiritus ſanctus ſicut columba, & manſit
ſuper eum. Quo ſignificatur quòd plenitudo Spiritus
Marc. 1 ſancti indiuidua in eo fuerit, nec receſſerit. Vnde & Euan- D
Luc. 4. geliſta ait: *Quia plenus Spiritu ſancto Dominus Ieſus, re-*
greſſus eſt ab Iordane. Lauit ergò Ieſus ſtolam ſuam, non
vt ſuam quæ non erat; ſed vt noſtram quæ erat, ſordem
ablueret. Denique ait: *Et in ſanguine vuæ anaboladium*
ſuum: hoc eſt, in paſſione corporis ſui diluit gentes ſuo
ſanguine. Etenim verbi anaboladium gentes ſunt, ſicut
Eſa. 49. ſcriptum eſt: *Viuo ego dicit Dominus, niſi omnes eos indues*
Pſ. 101. *ſicut veſtimentum*. Et alibi: *Sicut amictum mutabis eos, &*
mutabuntur. Non ergò ſanguine proprio, ſua peccata, quę
non erant; ſed noſtra quæ fecimus delicta, mundauit. Et
bene vitem dixit; quia ſicut vua pependit in ligno. Ipſe eſt
Ioan. 15 vitis, ipſe vua. Vitis, ligno adhærens: vua, quia lanceâ mi-
Ioan. 19 litis apertum latus emiſit aquam & ſanguinem: Sic enim E
dixit Ioannes: Quia exiuit de eo aqua & ſanguis. Aqua
ad lauacrum, ſanguis ad pretiū. Aqua nos abluit, ſanguis
redemit. Et ideò ait Propheta: *Hilares oculi eius præ vi-*
no, & dentes candidiores quàm lac: ſignificans Prophetas
Ioan. 8 & Apoſtolos: Alij enim ſicut oculi Chriſti preuiderunt &
Eſai. 6. annuntiauerunt eius aduentū, de quibus ipſe dicit: *Abra-*
ham diē meū vidit, & gauiſus eſt. Et vnus de Prophetis di-
cit: *Vidi Dominum Sabaoth oculis meis, quem videntes ſpi-*
rituali lætitiâ complectebantur. Alij verò, hoc eſt Apoſtoli,
quos Dominus à peccatorum labe mundauit, ſuper lac
candidiores facti ſunt, quos macula nulla poſtea fuſca-
Pſ. 118. uit. Etenim lac temporale eſt; gratia autem Apoſtolorū F
perpetua manet, qui nobis ſpiritalia illa atque cæleſtia
1. Cor. 3 conficientes alimenta, mentis internæ viſcera ſaginarūt.
Sunt etiam qui mandata Domini lucida, quæ diuino ore
deprompta ſunt, ſicut lac nobis facta arbitrentur, quibus
nutriti ad panis cæleſtis peruenimus alimoniam. Vnde
Rom. 1. & Paulus ait: *Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum*
enim poteratis. Corinthios in principio fidei potu lactis
imbuit. Sancti illi quorum fides annuntiatur in vniuerſo
mundo, tamquàm ablactati, eſcâ ſolidiore firmantur.

De benedictione Zabulon, & myſterio illius.

CAP. V.

ZAbulon *iuxtà mare habitabit, & ipſe ſecùs acceſſum*
nauium, & pertendet vſque ad Sidonem. Ipſa nomi-
nis interpretatio meliora promittit, eò quòd Latina ex-
preſſio liberationem ſignificet à nocturnis. quod eſt vtri-
que bonum, & eius qui ſperat in pennis Domini, quem Pſ. 90.
circumdat veritas eius, ne timeat à timore nocturno, &
à negotio perambulante in tenebris. Hic ergò *Zabulon*
iuxtà mare (inquit) *habitabit*, vt videat aliorum naufra-
B gia, ipſe immunis periculi, & ſpectet alios fluctuantes in
freto iſtius mundi, qui circumferatur omni vento doctri-
næ. ipſe fidei radice immobilis perſeuerans, ſicut eſt ſa-
croſancta Eccleſia radicata atque fundata in fide, ſpectans
hæreticorum procellas, & naufragia Iudæorum, quoniā Eph. 4.
gubernatorem quem habuerant, abnegarunt. Circa flu- Eph. 3.
ctus itaque habitat, non fluctibus commouetur, magiſq;
ad ſubueniendum parata, quàm periculo obnoxia; vt ſi
qui tempeſtatibus acti grauibus confugere ad portum
velint, præſto ſit Eccleſia tamquàm portus ſalutis, quæ
expanſis brachiis in gremium tranquillitatis ſuæ vocet
periclitantes, locum fidæ ſtationis oſtendens. Eccleſiæ igi-
tur in hoc ſæculo tamquàm portus maritimi per litora
diffuſi occurrunt laborantibus, dicentes eſſe credentibus
C refugium præparatum, quo ventis quaſſata nauigia poſ-
ſint ſubducere. In his Eccleſiis ſunt Principes Zabulon, Pſ. 67.
& Principes Nephthalim, ſicut docet Pſalmus, quorum Rom. 13
alij liberatores ſunt à tempeſtate nocturnâ, clamantes:
Abiiciamus ergò opera tenebrarum, & induamur arma lu- 2. Cor. 6
cis. alij ſunt latitudinis Apoſtolicæ, qui poſſunt dicere:
Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij! cor noſtrum dilatatum
eſt. Ipſi ſunt iſti qui cùm eſſent in tenebris, lucem vide- Eſa. 9.
runt magnam, ſicut Propheta teſtatur dicens: *Regio Za-*
bulon & regio Nephthalim via maris trans Iordanem, po-
pulus qui ſedebat in tenebris, viderunt lucem magnam: qui
ſedebant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Explora-
D tores igitur ſecùs acceſſus nauium poſuit Dominus Deus
noſter Patriarchæ huius heredes, cuius cura peruigil & Gen. 10
ſpiritalis ſucceſſio pertendit vſque ad Sidonem, hoc eſt, Gen. 9
vſque ad gentes peruenit, vt Domini miſericordia pecca-
ta abluat nationum. Sidon enim primitiuus eſt filius Cha-
naan, illius vtique qui propter irreuerentiam paternæ
pietatis, maledictione damnatus eſt patris. Ergo liberatio
nocturna tamquam in excubiis poſita propugnaculi ſpi-
ritalis, ne quis ſcopuloſa vitæ huius itinera poſſit incide-
re, pertendit vſque ad grauiſſimorum criminum pecca-
tores, & Sidonios ipſos, qui ante ſuperſtitione vehemen-
ti venatores ſcelerum nuncupabantur, & (vt interpreta-
E tio docet) ſolutâ hereditate maledicti, donataque heredi- Rom. 5.
tate benedictionis abſoluat, vt vbi maior reatus erat, ibi
nunc vberior ſit gratia.

De benedictione Iſſachar, & myſtica eius expoſitione.

CAP. VI.

IſſAchar *bonū concupiuit, requieſcens inter medias ſortes,*
& videns requiē quia bona eſt, & terram quia pinguis,
ſuppoſuit humerū ſuum ad laborandū, & factus eſt vir a-
gricola. Iſſachar merces dicitur, & ideò refertur ad Chri-
ſtum, qui eſt merces noſtra, quòd eū nobis ad ſpē ſalutis
æternæ nō auro, nō argēto; ſed fide & deuotione merce-
F mur. Vnde & Dauid de ipſo dicit: *Ecce hereditas Domini* Pſ. 126.
filij, merces fructus ventris. Et ideò dicit Moyſes: *Merces* Deut. 33
circà mare inhabitantiū. Hic eſt qui bonū concupiuit ab
initio, & quod malū eſt, deſiderare neſciuit. De quo Eſaias
ait: *Priuſquā ſciat puer vocare patrē aut matrē, non credi-* Eſa. 8.
dit malitiæ, eligens quod bonū eſt. Requieuit inter medias Eſa. 7.
ſortes veteris vel noui Teſtamēti, vel in medio Prophe-
tarum. Ideóq; inter Moyſen & Eliam medius apparuit, vt Mat. 17
oſtenderet nobis quòd in eorū ſermonibus requiem ha- Act. 10
beat per quos pleriq; peccatis renunciantes credunt in
Deum viuū: vel quòd ipſi ſint teſtes reſurrectionis eius,
& beatæ quietis. Itaque vt ad reſurrectionis ſuæ gratiam

Mat. 13 vocaret gentes (ipſa eſt enim pinguis & fertilis terra, quæ G
1. Pet. 2 fructus generat æternos, fructus centeſimos & ſexageſimos) ubiecit humerum ſuum ad laborandum, ſubiiciens ſe cruci, vt noſtra peccata portaret. Ideóque dicit Pro-
Eſa. 9. pheta: *Cuius principium ſuper humerum eius*, hoc eſt, ſuper corporis paſſionem diuinitatis poteſtas, vel crux ſupereminens corpori. Suppoſuit ergò humerum incumbens aratro omnibus ſubeundis contumeliis patiens: ita ſubiectus ... vt vulneraretur propter iniquitates noſtras,
Eſa. 53 ... infirmaretur propter peccata noſtra. *Et factus eſt vir agricola*, ſciens terram ſuam bono ſeminare frumento, & fructiferas arbores altâ radice plantare.

De propheticâ benedictione Dan, ac myſtico eiuſdem intellectu.

CAP. VII.

Iudic. 13 **D**An *iudicabit populum ſuum tanquam & vna tribus in Iſraël. Et factus eſt Dan ipſi ſerpens in viâ, ſedens in ſemitâ, mordens calcaneum equi, & cadet eques*
Iudic. 16 *retrorſùm ſalutem expectans à Domino*. Simplex quidem intellectus hoc habet, quòd etiam Dan tribus iudicem dederit in Iſraël: Etenim poſt Ieſum Naue Iudices fuerunt plebis de diuerſis tribubus. Fuit autem & Samſon de tribu Dan, & iudicauit Iſrael viginti annis. Sed non hunc prophetia ſignificat, at Antichriſtum qui futurus eſt ex tribu Dan: ſæuus iudex, & tyrannus immanis, *indicabit populum ſuum. Tamquàm ſerpens in viâ, ſedens in ſemitâ*, deiicere tentabit eos qui viam ambulant veritatis, ſupplantare cupiens veritatem: Hoc eſt enim mordere equi calcaneum, vt veneni ſuffuſione equus ſaucius, &
Ioan. 13 vulneratus dente ſerpentis, leuet calcaneum ſuum: ſicut Iudas proditor tentatus à diabolo ſuper Dominum Ieſum leuauit calcaneum ſuum, vt deiiceret equitem, qui
Phil. 3. ſe deiiecit vt omnes leuaret. Cecidit igitur non proſtratus in faciem, quaſi dormitans; ſed retrorſùm, vt a ſuperioribus ad priora ſe extendens, à Domino expectaret ſalutem: Sciebat enim ſe reſuſcitandum, & ideò iacentem Adam expectabat erigere. Vnde nos cùm bene in viâ currimus, caueamus necubi ſerpens lateat in ſemitâ, K & ſubruat veſtigium equi, hoc eſt corporis noſtri, & deiiciat ſubitò equitem dormientem: Nam ſi vigilamus, cauere debemus aliquatenùs, & morſus declinare ſerpentis. Non ergò nos opprimat ſomnus negligentiæ, ſomnus ſæculi, non opprimat diuitiarum ſomnus, ne &
Pſal. 75. de nobis dicatur: *Obdormierunt ſomnum ſuum & nihil*
Ibidem. *inuenerunt omnes viri diuitiarum*: Sed ſunt & equites dormientes, de quibus ſcriptum eſt: *Dormierunt qui aſcenderunt equos*. Si auaritia pectus tuum vulneret, ſi libido inflammet, dormis eques, & ideo corpus tuum, hoc eſt, equum tuum non potes refrænare: Vigila ergò vt etiam ſi deiectus fueris, hoc eſt, mortuus fueris, non obdormias: Qui enim obdormiunt ſomnum ſuum, nihil inueniunt. Tu autem expecta ſalutem à Domino, venturã reſpice, vt gratiam reſurrectionis inuenias. Dormiebat
Ioan. 13. Iudas, vnde verba Chriſti non audiebat. Dormiebat Iudas, & quidem ſomnum diuitiarum, qui mercedem de proditione quærebat. Vidit eum dormientem diabolus, & oppreſſum auaritiæ ſomno graui: miſit ſe in cor eius, vulnerauit equum, deiecit equitem, quem ſeparauit à Chriſto. Hanc tribum benedixit Moyſes, dicens: *Dan ca-*
Deut. 33 *tulus leonis, & effugiet ex Baſan*, hoc eſt confuſione. M Vnde ſecundùm Græcum magis intelligere debemus, ex quo Latinus tranſtulit quòd Dan ipſe factus ſit ſerpens in viâ ſedens. Dan iudicium interpretatur. Et ideò graue iudicij periculum tribus iſta ſubiit, cui ſerpens illapſus Antichriſtus eſt, qui curreutem ſuis ſauciaret venenis. Sed tamen ipſa tribus liberabitur a confuſione, cùm fuerit confeſſa equitem reſurgentem, qui ait: *Qui me confeſ-*
Luc. 12. *ſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coràm Patre meo qui eſt in cælis qui autem me confuſus fuerit coràm hominibus, confundam & ego eum coràm Patre meo qui in cælis eſt.*

G *De Benedictione Gad, & myſticâ eius interpretatione.*

CAP. VIII.

GAd, *tentatio tentabit eum, & ipſe tentabit eum ſecùs pedes*. Tentatio eſt congregatio & aſtutia Scri- Mat. 14
barum & ſacerdotum qui Dominum de tributo Cæſaris, & de Ioannis baptiſmate (vt docuit Scriptura) tentabant, quibus Dominus Ieſus in ſuâ iuſtitiâ tentamentum retorſit. *Secùs pedes*, hoc eſt continuò ſine vllâ deliberatio- Mat. 21
ne referens, quo tentantes magis ipſe concluderet. Dicentibus enim: *In quâ poteſtate hæc facis*, non ad quæſita reſpondit; ſed etiam ipſe propoſuit, dicens: *Interrogabo & ego vos vnũ verbum quod ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam in quâ poteſtate hæc facio*. Iterùm dicentibus: *Licet* Mat. 22
H *tributum dare Cæſari, an non*, ait: *Quid me tentatis hypocritæ! Oſtendite mihi numiſma cenſus*. Et offerentes iterũ interrogauit: *Cuius eſt imago & ſuperſcriptio? Dicunt ei* Ibidem.
Cæſaris. Vbi igitur eos ligauit ipſorum ſermonibus, ipſorum obligatione conſtrinxit, tunc ait illis: *Reddite ergò quæ ſunt Cæſaris, Cæſari & quæ ſunt Dei, Deo*. vt contra verba ſua venire non poſſent. Denique mirati abierunt ab eo: Sed non eſt mirum ſi ſecùs pedes reſpondebat, qui ante pedes videbat. Expoſuit Moyſes euidenter hanc prophetiam Iacob ſancti eſſe de Chriſto. Sic enim ait: *Benedictus qui amplianit Gad*. Sicut leo requieuit con-
I fringens brachia & Principes, & vidit ab initio ſuo. quia ibi diuiſa eſt terra Principum collectorum ſimul cum Principibus populorum: *Iuſtitiam fecit Dominus iudiciũ* Deut. 33
cum Iſrael. Agnoſcamus itaq; quis requieuit ſicut leo, quis confregit brachia potentium. quis ab initio diuiſiones tentationum vidit. Ibi igitur hiatus eſt terræ, qui ab- Num. 16.
ſorbeat calumniantes, vbi tentatio perfidorum eſt.

De benedictione Aſer, & de myſterio eiuſdem.

CAP. IX.

ASer *pinguis eius panis, & ipſe dabit eſcam Principibus*. Aſer interpretatione Launã ſignificat diuitias. Quis igitur diues, niſi vbi altitudo diuitiarum eſt ſapientiæ & ſcientiæ Dei? Quis diues niſi Dominus Ieſus, Rom. 11
qui abundat ſemper, & nunquam deficit? Pauper venit
K in hunc mundum, & in omnibus abundauit, vniuerſos repleuit. Quantus eſt in diuitiis, qui paupertate ſuâ omnes diuites fecit: Sed pauper propter nos, diues cum Patre: Pauper ille, vt nos ab inopiâ vindicaret; ſicut Apoſto- 2. Cor. 8
lus docet, dicens: *Quia propter vos pauper eſt factus, cùm diues eſſet, vt illius inopiâ vos ditaremini*. Cuius inopia ditat, ſanat fimbria, fames ſatiat, mors viuificat, ſepultura reſuſcitat. Hic ergò diues eſt theſaurus, huius pinguis Ioan. 6
panis. Et bene pinguis quem qui manducauerit, eſurire Mat. 15
non poterit. Hunc panem dedit Apoſtolis, vt diuiderent populo Credentium, hodiéque dat nobis eum,
L quem ipſe quotidie Sacerdos conſecrat ſuis verbis. Hic ergò panis factus eſt eſca Sanctorum. Poſſumus & ipſũ Dominum accipere, qui ſuam carnem nobis dedit; ſicut ipſe ait: *Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt* Ioan. 6
manna in deſerto, & mortui ſunt: hic eſt autem panis qui de cælo deſcendit, vt ſi quis ex eo manducauerit, non moriatur. Et ne quis putaret quia de hac morte dicit quæ per animæ & corporis ſeceſſionem venit, & iure dubitet, cùm ſciat ſanctos Apoſtolos hac morte eſſe defunctos, addidit: *Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi. Si quis* Ibidem.
manducauerit ex hoc, viuet in æternum; hoc eſt, non de temporali vitâ dixi ſuprà, nec de morte iſtius vitæ, quã etiam ſi quis mortuus fuerit. tamen ſi panem meum acceperit, viuet in æternum: Ille enim accipit, qui ſeipſũ probat: qui autem accipit, non moritur peccatoris mor- 1. Cor. 11
te, quia panis hic remiſſio peccatorum eſt. Moyſes quoque pulcherrimè prophetauit in benedictionibus ſuis, dicens: Benedictus à filiis Aſer, & erit acceptus fratribus ſuis, & intinget in oleo pedem ſuum & ferrum, Deut. 33
& æs calceamentum eius erit. Et ſicut dies tui ſunt, ſic erit fortitudo tua. Non eſt quiſquam ſicut eſt Deus tuus al. protegens
in cælo, adiutor tuus, & magnus Dominus firmamenti: Deu.
& †proteget te Dei principatus, & per vires brachiorum

potentium eiecit à facie tuâ inimicum, dicens; Pereat Et habitabit Iſrael ſolus confidenter ſuper terram: Iacob in frumento & vino, & cælum ei cum nebulâ roris erit.

De benedictione Nephtalim: & myſticâ illius declaratione.

CAP. X.

a

NEphthalim vitis remiſſa, porrigens in germine decorem. Sarmentum vitis aliud amputatur, quod videtur inutile, ne caſſa vitis ſarmentorum exultatione luxuriet, & aliud paulìſper reciditur ac remittitur, vt fructum afferat, cuius decus in generatione porrigitur: quia dum ad ſuperna ſe ſubrigit, vitem amplectitur, & ad verticem aſcendens, iugi quædam colla vitium pretioſi palmitis

Ioan. 15 veſtit monili. Eſt & ille decorus in generatione, quia plenis palmitibus multus fructus exundat. Decorum hoc; ſed multò illud pulchrius, quod hærentem palmitem viti ſignificat ſpiritali, cuius nos ſarmentum ſumus, & fructū afferre poſſumus, ſi maneamus in vite: ſin autem, præcidimur. Sanctus Patriarcha Nephthalim erat palmes abū-

Deut. 33 dans. Vnde & Moyſes dicit: *Nephthalim ſatietas accipientium, replebitur benedictione à Domino, mare & Africum poſſidebit:* exponens hoc quod Iacob dixerat, quid ſit vitis remiſſa, hoc eſt, per fidei gratiam vinculis mortis exutus: in quo ſignificatur populus Dei ad libertatem fidei, & vbertatem vocatus gratiæ toto orbe diffuſus, qui iugum Chriſti bono fructu veſtiat, & ligna veræ illius vitis, hoc eſt, myſteria Dominicæ crucis ambiat, nec timeat confeſſionis eius periculum; ſed magis etiam in perſecutionibus poſitus Chriſti nomine glorietur. Hic eſt verè remiſſus à vinculis, qui nullo nexu formidinis alligetur. Vnde Propheta dicit: *Exibunt, & tripudiabunt*

Malac. 4 *ſicut vituli reſoluti vinculis.* Ideóque in germine ſuo de-

Pſal. 22 corem porrigit, quia in loco paſcuæ collocatus, & ſuper aquam refectionis educatus, per ſacramenta regenerationis ſuæ germinat bonum verbi decorem, & aſſumitur in illam pulcherrimam Chriſti gratiam qui poteſt venuſtatem tui decoris augere. Denique ſuper omnes decorus, quod habet, donat: quia nemo poteſt

Pſal. 92 donare quod non habet. Ideóq; dictum eſt: *Dominus re-*

Cant. 6 *gnabit, decorem induit.* Induit enim decorem Eccleſiæ gratiam, quæ in illo lauacro deponens fœditatem omnium delictorū, ſplendore gratiæ cæleſtis enituit. Ideóq; ſpon-

al. ornatus. ſus de eâ dicit: *Quænā eſt hæc proſpiciens tamquā diluculū, electa ſicut ſol, ſpecioſa ſicut luna, mirabilis ſicut † ordinatio?*

De benedictione Ioſeph, & quâ ratione ſuper omnes filios eum pater vberiùs proſecutus ſit: ac de myſticâ illius benedictionis expoſitione.

CAP. XI.

NVnc vt tamquàm epilogo quodam concludamus hiſtoriam; ſicut & Scriptura diuina concluſit, prophetiā ſancti Iacob de ſancti Ioſeph nomine digeramus:

al. amplificatus. *Filius meus † ampliatus, Ioſeph filius ampliatus zelo appetitus, filius meus, adoleſcentior ad me reuertere! In quem conſilia conferentes maledicebant & intendebant in eum domini arcuum, & contriti ſunt cum potentiâ arcus eorum, & diſſoluti ſunt nerui brachiorum manuum eorū per manum potentis Iacob, ille qui præualuit à Deo Iſrael pater tuus. Adiuuit te Deus meus, & benedixit te benedictione cæli à ſummo, & benedictione terræ habentis omnia. Propter benedictionem vberum & vuluæ, benedictionē patris tui & matris tuæ, præualuit ſuper benedictiones montium manentium: & deſideria colliū æternorum erunt ſuper caput Ioſeph, & ſuper caput eorum quibus præfuit, fratrum.* Quæ cauſa eſt quòd ſuper omnes filios, Ioſeph vberiùs proſecutus eſt pater, niſi quia præfigurata in eo iam Chriſti videbat myſteria? Vnde benedicens illum magis qui

Ioan. 3. expectabatur, quàm illum qui videbatur, ait: *Filius meus ampliatus Ioſeph:* Quis eſt ampliatus, niſi Chriſtus, cuius gratia ſemper augetur, & finem proceſſus ſui non habet gloria? De quo Ioannes dicit: *illum oportet creſcere, me autem minorari:* quia per illius illud ſalutare perfectúmque nomen cumulata eſt in hoc mundo & abundauit gratia:

A *Filius meus ampliatus:* Et ideò quia videbat eum creſcere fratres, & inuidere cœperunt. Intelligibilis autem Ioſeph Gen. 37 & zelum incidit ab iis quos magis fouebat. Denique dicebat: *Non veni niſi ad oues perditas domus Iſrael.* Et illi Mat. 15 dicebant: *Neſcimus vnde ſit.* Ille curabat eos, & illi negabant eum. *Filius,* inquit, *meus adoleſcentior.* Reuerâ ado- Ioan. 9 leſcentior, qui erat penultimus natu. Denique & Scri- Gen. 30 Gen. 37 ptura dicit: *Amabat eum Iacob, quia filius ſenectutis erat illi.* Quod etiam ad Chriſtum refertur. Seneſcenti enim mundo & iam occidenti illuceſcens Dei Filius per Mariæ virginis partum, ſerus aduenit, quaſi filius ſenectutis ſecundùm ſacramentum ſuſcepti corporis, qui erat ante

B ſæcula ſemper apud Patrem. Vnde dicit ad eum Pater: *Ad me reuertere,* vocans eum ad cælum de terris, quem Rom. 8 propter noſtram ſalutem miſerat. Itaq; reſuſcitans Filiū ſuum vnigenitum, euacuauit conſilium maledicentium. Vnde & Eſaias dicit: *Vanum conſilium ſpiritus veſtri.* Et Eſa. 19 conuitia quæ quaſi iaculantes ſagittas dirigebant, ſoluit omnia, contriuit eorum potentiam, qui in ſuis virtutibus, & non in Deo confidentes erant. *Ille,* inquit, *qui præualuit à Deo Iſraël pater tuus, adiuuit te Deus meus.* Quis eſt qui confortauit Iſrael, & adiuuit filium, niſi ſolus Deus Pater? qui dixit: *Iacob puer meus, ſuſcipiam* Eſa. 42 *eum: Iſrael electus meus, ſuſcipiat eum anima mea. Et benedixit eum benedictione cæli à ſummo, & benedictione terræ habentis omnia.* Omnia enim ſubiecit ei, cæleſtia 1. Pet. 3

C ſicut benedictionem cæli, & terrena ſicut benedictionem terræ, vt & hominibus & Angelis dominaretur. Itaque in illo velut contemptibili corpore; *Præualuiſti* (inquit) *propter benedictionem vberum & vuluæ, benedi-* Luc. 11 *ctionem patris tui & matris vbera:* Vel duo Teſtamenta dixit, quorum altero annuntiatus eſt, altero demonſtratus. Et bene vera, quoniam velut quodam nos ſpiritali lacte nutritos educauit, & obtulit Deo filios, vel Mariæ dicit vbera, quæ verè benedicta erant, quibus ſancta Virgo populo Domini potum lactis immulſit. Vnde & illa mulier in Euangelio ait: *Beatus venter qui te* Pſ. 44 *portauit, & vbera quæ ſuxiſti!* Quòd autem ait: *Et vuluæ*

D *benedictionem patris tui & matris,* ſi vuluam ſolam Mariæ velimus intelligere, cur vtrumq; benedictione coniunxerit, latebit cauſa: Potuit enim dicere de ſolâ vuluâ matris: Sed pulchrius arbitror, vt ſecundùm ſpiritale myſterium intelligamus, veramque generationem Domini Ieſu, & ſecundùm diuinitatem, & ſecundùm carnem: ſecundùm diuinitatem, quâ ante ſæcula eſt generatus ex Patre. Vnde & Pater ait: *Eructauit cor meum verbum cō* quòd ex illâ intimâ & incomprehenſibili Patris proceſſit ſubſtantiâ, & in ipſo eſt ſemper. Vnde & Euangeliſta Ioan. 1 ait: *Deum nemo vidit vnquam, niſi vnigenitus Filius qui*

E *eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Sicut ergò ſinus Patris ſpiritalis intelligitur intimum quoddam paternæ charitatis naturæq; ſecretum, in quo ſemper eſt filius: ità etiam patris ſpiritalis eſt vulua, interioris arcanū, de quo tamquam ex genitali aluo proceſſit filius. Deniq; diuerſe legimus nunc vuluam patris, nunc cor eius quo verbum eructauit, nūc os eius ex quo iuſtitia proceſſit, ex quo prodiuit ſapientia, ſicut ipſe ait: *Ex ore Altiſſimi prodiui.* Ita Eccli. 24. cùm vnum non definitur, & vnum omnia ſonant, ſpiritale magis myſterium generationis paternæ, quàm membrum aliquod corporale ſignificat: Sed ſicut illam ex Patre generationem intelligimus; ità etiam ad conſummationem fidei generationem Mariæ intelligamus, quan-

F do benedicitur vulua matris illa vtique Mariæ virginalis, quæ nobis edidit Dominum Ieſum. De quo partu dicit Dominus per Hieremiam Prophetam: *Priuſquam te* Hier. 1 *formarem in vtero, noui te: & priuſquàm exires de vuluâ matris, ſanctificaui te.* Geminam igitur Propheta in Chriſto ſubſtantiam declarauit, diuinitatis, & carnis: alteram ex Patre, alteram ex Virgine; ità tamen vt non exors ſuæ eſſet diuinitatis, cùm ex Virgine naſceretur, & eſſet in corpore: vnde & *præualuit ſuper omnes montes, & deſideria colliū æternorū.* Super omnes enim illos ſublimis meriti viros Patriarchas & Prophetas & Apoſtolos; ſed etiā Mal. 10 vltrà ſolem, lunam, Archangelos tamquàm cæli lumen emicuit; ſicut ipſe ait. *Non eſt diſcipulus ſuper magi-*

ſtrum, nec ſeruus ſuper dominum: Quis enim illutum fuit, cui ſubiecta eſſent omnia, quibus ipſe donauit quòd erant? In quo benedicuntur omnes Sancti eius, quia ipſe eſt ſuper capita omnium caput: Caput enim mulieris, vir: Caput viri, Chriſtus. *Et ſuper vertices montium*, quia ipſe eſt ſupereminens vertex vniuerſorum: Sed iuſtorũ eſt vertex altiſſimus. Quos fratres vocauit, acquiſitos [Pſal. 21] [Deut. 3] per gratiam, & quoddam regenerationis conſortium. Vnde ex fratribus Ioſeph illos magis fratres intelligimus, de quibus dicit in Pſalmo? *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ cantabo tibi.* Denique & Moyſes completurus vitæ iſtius curſum cùm benediceret tribum Ioſeph, non illum vtique defunctum Ioſeph; ſed Chriſtum benedicebat, ſicut habes ſcriptum de Ioſeph: H *A benedictione Domini terra eius, à fructibus cæli & rore, & ab abyſſorum fontibus deorſum, & ſecundùm horam à fructibus ſolis curſus, & à conuenientibus menſium, & à vertice montium, ab initio, & à vertice colliũ æternorum, & ad horam à terræ plenitudine, & ab eo qui viſus eſt in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph benedictio, & ſuper verticem honorificus ſit inter fratres. Primogenitus tauri decus eius, cornua vnicorni cornua eius. In ipſis gentes ventilabit ſimul vſque ad extremũ terræ:* † *ipſæ myriades Ephraim, & ipſæ chiliades Manaſſes.* [Exod. 3] [† al. Ipſe myſteria de ſe fremet, & ipſe chiliades Manaſſes.] Benedictio eadem eſt, quæ omnem habet & cæleſtium & terreſtrium plenitudinem, & ſpecialem Chriſti gratiam; qui viſus in rubo, dixit ad ipſum Moyſen: *Solue calceamentum pedum tuorum*, qui eſt ſuper omnia Deus, quia ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ: qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenens; quoniam in ipſo complacuit omnem plenitudinem [Bened.] [Rom. 9] [Coloſſ. 1] inhabitare. Et ideò ſoli benedictionis huius prærogatiua [Ibidem.] defertur, à ſummitate cæli vſque ad extremum terræ: Ipſe enim eſt ante omnes, in quo conſtant omnia: qui etiã per ſanguinem crucis ſuæ pacificauit omnia, ſiue quæ in cælo, ſiue quæ in terris ſunt. Cuius typum præferens pulchrè benedicitur ſanctus Ioſeph, vt honorificetur in- [Deut. 3] ter fratres. Primogenitus tauri decus eius, habens cornua vnicorni, in quibus gentes ventilabit. Et bene taurus, K [Lib. 2 de Abel & Cain c. 2.] quaſi hoſtia pro delictis, & totius mundi victima, vt pacificaret omnia. Cuius decus ſanctum: omne enim ſanctum primogenitum; ſicut alibi demonſtrauimus. Vnde [Num. 3] & Leui non ætatis ordine; ſed ſacræ ſucceſſionis præro- [Pſal. 44] [Coloſſ. 1.] gatiuâ primogenitus meruit nuncupari. Et verè ſanctum decus eius, de quo ſcriptum eſt reſurgente: *Speciosus formâ præ filiis hominum*: quia ipſe eſt primogenitus ex mortuis, habens cornua vnicornui: Sed cùm dixerit cornua, quomodò poſuit vnicornui, requirendum; cùm ipſe vnicornuus inter generationes ferarum, vt periti aiunt, non L inueniatur. Et ideò verbum vnicum magis æſtimare debemus, quia ſubſtantiuum verbum Dei vnum eſt, non multa verba. Vnde & Anna ait: *Dominus iudicat fines ter-* [1. Reg. 2] *ræ, & dabit virtutem regi, & exaltabit cornu Chriſti.* Et [Eſai. 5] Eſaias ait: *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in loco vberi*; quoniam in Dei Filio vnigenito floret Eccleſia, tenens vnicum Dei Verbum, in quo eſt virtutis atque ſapientiæ [Deut. 33] plenitudo, cuius vbertate ſeges fidei pullulauit. Quod verbum ſequuntur Sancti. Myriades, inquit, Ephraim & [Gen. 48] chiliades Manaſſes; id eſt, & Iudæorum & gentium dominetur, & ex vtroq; populo acquirat ſibi Eccleſiæ plenitudinem. Ideóq; dexteram ſuam ſuper Ephraim poſuit ſanctus Iacob, eo quòd legis, dicente Eccleſiâ in Canticis canticorum: *Frater meus candidus & rubeus, electus ex* [Cant. 5] [1. Reg. 18.] *decem millibus.* Deniq; etiam Dauid iuuenculæ, Mariæ M auctorem, ex cuius ſucceſſione Chriſtus eſt natus per Virginis partum, in decem millibus prædicabant. Saül autem in millibus, cùm reuerentiæ gratiam circa Regem magis præponere debuiſſent. Qui ergò cornu Chriſti exaltauerit confeſſus eius gloriam, ipſe quoque accipiet cornua. Vnde etiam Sancti vnicornui dicti ſunt in Pſalmi verſiculo; *Et dilectus quemadmodùm filius vnicornuorum*: [Pſal. 28] Etenim ſicut animal huiuſmodi, cum ei oriuntur cornua, proceſſum ſignificat plenioris ætatis: ità cùm è capite quædam noſtræ animæ cornua pullulare cœperint, proceſſum videntur perfectioris ſignificare virtutis, & tamdiu creſcunt, quamdiu compleantur. Hoc cornu Dominus Ieſus comminuit gentes, vt ſuperſtitionem obtereret, ſalutem redderet, ſicut ipſe ait: *Percutiam, & ſanabo.* [Deut. 32] Ideóq; tanquàm imitator tanti huius Propheta dicit: [Pſal. 43] *In te inimicos noſtros ventilabimus cornu*, id eſt altitudinem omnem eleuantem ſe aduerſùs Dei ſcientiã deſtruemus. Et ideò iuxta legem, animalia quæ habent cornua, dicun- [2. Cor. 10.] tur munda: *Lex enim ſpiritalis eſt.* Qui enim poſſunt ſæ- [Leuit. 11.] culi huius illecebras verbo Dei & virtutis obſeruantiâ propulſare, cornibus velut quibuſdam capitis ſui armis [Rom. 7] videntur eſſe muniti. Meritóque & tuba cornea dicitur [Pſal. 97] virtus ſermonis mirabilis, quæ bonos Chriſti milites accendit ad prælium, vt de hoſte diabolo manubias reportemus. In acie igitur ſumus, & plurimos ex nobis videmus in aduerſarij caſtris eſſe captiuos: hi nobis iugo grauiſſimo eruendi ſunt.

De benedictione Benjamin, & myſticâ repræſentatione eiuſdem.

CAP. XII.

1 PLurimos lupos habet diabolus, quos ad Chriſti oues dirigit, & ideò intelligibilis Ioſeph vt oues ſeruaret ſuas, ipſum inimicum venientem ad diripiendas oues rapuit lupum Paulum, faciens ex perſecutore doctorem. [Gen. 49] De quo dicit Iacob, ſicut ſcriptum eſt: *Benjamin lupus* [Act. 9] *rapax, manè comedet adhuc, & ad veſperam diuidet eſcã.* Lupus erat cùm diſpergeret & deuoraret oues Eccleſiæ. Sed qui lupus venerat, paſtor eſt factus. Lupus erat cùm Saulus erat, quando intrabat in domos, & viros ac mulieres trahebat in carcerem. Lupus erat quando ſpirans [Ibidem.] minas & homicidia in Diſcipulos Domini, petebat epiſtolas à Principe ſacerdotum, vt inuaderet ſeruos Chriſti. Quem tamquàm lupum nocturnis tenebris oberrantẽ K fuſus à Ieſus luce cæcauit. Ideò Rachel cùm pareret Benjamin, vocauit nomen eius, *Filius doloris mei*: futurum [Gen. 35] prophetans ex eâ tribu Paulum, qui affligeret filios Eccleſię perſecutionis ſuæ tempore & graui matrem dolore vexaret: Sed tamen idẽ poſtea Principibus eſcam poſteriore diuiſit tempore, euangelizans gentibus Dei verbũ, [Act. 9.] & plurimos ad fidem prouocans; quo diſputante, ſicut le- [Act. 13. & 28.] gimus, Paulus Proconſul, & Publius Princeps, Domini gratiam receperunt. Pulchrè etiã Moyſes cùm benedi- [Deut. 33] ceret Benjamin tribum, dixit: *Dilectus à Domino habitabit confidenter, & Deus obumbrabit ſuper eum omnibus* L *diebus, & inter humeros requieſcet dilectus à Domino*, quia etiam vas electionis eſt factus: Neque enim aliter niſi Domini eſt miſeratione & amore conuerſus. Vnde [Act. 9.] & ipſe nihil merito tribuens ſuo; ſed totum deferens Chriſto, ait: *Ego enim ſum minimus Apoſtolorum, qui non* [1. Cor. 15] *ſum dignus vocari Apoſtolus, quoniam perſecutus ſum Eccleſiam Dei. Gratiâ autem Dei ſum id quod ſum, & gratia eius egena in me non fuit.* Habitabit confidenter in domo quam antè vaſtabat, habitabit in tabernaculis Chriſti, qui antè ſicut lupus errabat in ſiluis. Et Deus obumbra- [Act. 9.] uit ſuper eum, quando viſus eſt ei Chriſtus. Qui licèt apertis oculis videret nihil, tamen Chriſtum videbat. Et meritò videbat præſentem, quem etiã audiebat loquen- [Luc. 1.] tem: Non cęcitatis eſt obũbratio iſta; ſed gratiæ. Deniq; M Mariæ dicitur: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & vir-* [Suprà c. 6. huius libri.] *tus Altiſſimi obũbrabit tibi.* Et inter humeros requieſcet, hoc eſt, inter bonos actus, & opera pretioſa: Nam & ſuprà habes quòd Iſſachar ſuppoſuit humerum ſuum ad [1. Cor. 3] laborandum, & factus eſt vir agricola. Quem Paulus imitatus, poſuit fidei nouella plantaria, ideóque quaſi bonus agricola dixit: *Ego plantaui, Apollo rigauit.*

S. AMBROSII DE BENEDICTIONIB. PATRIARCHAR. LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, AD HORONTIANVM ENARRATIONES DVÆ.

In quibus loca duo cap. I. Geneſis examinantur.

ENARRATIO PRIMA.

Primus locus, Cur homo cæteris creaturis prælatus, ac earum moderator (Vnde dictum eſt ei: Poteſtatem habeto ſuper piſces maris, ſuper volatilia cæli, *&c.) poſtremus omnium ſit creatus.*

AMBROSIVS HORONTIANO.

MOVERAT te inſinuâſti mihi lectu hexametro quod ipſe ſcripſi: quia cùm tantùm diuinæ Scripturæ ſerie vel ſtylo *Gen. 1.* ſermonis mei collatum aduerteres homini, quantum nulli in hac terrâ animantium, priùs omnia vel volatilia, vel terreſtria, vel quæ in aquis ſunt, produxerit terra vel aqua, quàm homo propter quem illa creata ſunt, generaretur, eiúſque rationem de me requireres, quam & Moyſes ſiluerit, & ego non auſerim attingere. Et fortè ille oraculi interpres diuini, conſilio conticuerit, ne cæleſtis diſpoſitionis arbitrum ſe & conſiliarium præſtare videretur: Aliud eſt enim loqui quod infundebatur à Dei ſpiritu, aliud voluntatem Dei interpretari: Nos autem non quaſi interpretes Dei; ſed quaſi ex vſu humano rationis ſeminaria colligentes, æſtimamus nos ex eo quod humano vſui in cæteris rebus ipſe *Mat. 22* Dominus infuderit, opinari, quoniam decuit hominem poſtremum creari: Etenim qui conuiuium parat, vt ille Euangelicus diues (oportet enim diuina diuinis conferamus, quò meliùs colligere poſſimus) vtique omnia priùs adornat, tauros & ſaginata occidit, & tunc amicos ad cœnam inuitat. Priùs ergò quæ leuiora ſunt, parantur, & tunc rogatur honoratior. Vnde & Dominus homini antè animalium cæterorum parauit epulas, tunc ipſum quaſi amicum ad ſuum vocauit conuiuium. *2. Pet. 1* Et verè amicum, quaſi charitatis diuinæ participem, & heredem gloriæ. *Mat 22.* Denique ipſi dicit: *Amice, quomodò huc veniſti ad nuptias?* Præcedentia ergò miniſteria ſunt, amicus qui poſtremus rogatur. Accipe aliud: Quid eſt mundus, niſi quidam agon plenus certaminum? Vnde & in Apocalypſi Dominus ait: *Vincenti dabo coronam vitæ.* *Apoc. 2.* Et Paulus ait: *Certamen bonum certaui.* Et alibi: *Nemo niſi* *2. Tim. 4.* *qui legitimè certauerit, coronabitur.* Huius agonis inſtaurator vtique omnipotens Deus eſt. *2. Tim. 2.* Qui igitur agonem ſuſcipit in hoc ſæculo, nonne omnia præparat quæ agoni ſunt neceſſaria, & tunc athletas vocat, paratis præmiorum inſulis certaturos ad coronam, ne moram patiatur qui vicerit; ſed præmio donatus recedat? Præmia ergò hominis, terrarum fructus ſunt, & cæli lumina. Illa ad vitæ præſentis vſum, hæc ad ſpem vitæ æternæ. Quaſi *Rom. 8.* athleta igitur poſtremus ingreditur in agonem, erigit ad cælum oculos, videt quia & cæleſtis creatura vanitati ſubiecta eſt non ſponte; ſed propter eum qui ſubiecit *Mat. 13. & Dan. 12.* eam in ſpe. Videt quia omnis creatura congemiſcit, expectans redemptionem. Videt quia omnis manet labor, erigit oculos, videt coronas luminum, lunæ & ſtellarum globos conſiderat: *Quoniam Iuſti qui vicerint, erunt* *1. Cor. 9* *ſicut ſtellæ in cælo.* Et caſtigat corpus ſuum, ne ſibi aduerſetur in certamine, vngit oleo miſericordiæ, exercet diurnâ virtutis palæſtrâ, puluere ſe oblinit ſtadij, currit non quaſi in incertum, ictus dirigit, lacertos excutit; ſed non in vacuum, percutit aduerſarium quem non videt; quia illum ſolum attendit, cui cedunt omnes etiam qui non videntur, in cuius nomine poteſtates aëriæ diuertebantur. Ille ergò ictum librat, & Chriſtus percutit: ille calcem leuat, & Chriſtus in vulnus dirigit. De-

A niq; etſi non videbat Paulus quos cæderet, non quaſi aëra tamen cædebat: quia in Chriſti prædicatione omnes ſpiritales nequitias quæ ſibi aduerſabantur, conuulnerabat. Non immeritò ergò poſtremus homo ingreſſus eſt ſtadium, cui parabatur corona, vt eum præcederet cælum, quaſi ſui præmium. Sed non ſolùm aduerſus nequitiæ *Eph. 6* ſpiritalia quæ ſunt in cæleſtibus; ſed etiam aduerſus carnem & ſanguinem lucta nobis. Lucta aduerſus ſanctitatem, lucta cum ipſis frugibus terræ, lucta cum vino, quo *Geneſ. 9* *Exod. 17* etiam vir iuſtus inebriatus eſt, quo etiam inter Iudæorum exercitus ſupplantatus eſt: lucta cum feris beſtiis, lucta cum volatilibus cæli, quibus caro ſaginata non redigitur in ſeruitutem: lucta cum periculis itinerum, periculis B fluminum, vt ait Paulus: lucta cum virgultis arborum, quibus cædebantur Apoſtoli. *2. Cor. 11* Vides quanta certamina. Terra ergò exercitium eſt hominis, cælum corona. Aut quaſi amicum igitur præcedere debuerunt miniſteria, *Act. 16* aut quaſi athletam corona & præmia. Specta aliud. In omnibus rebus præſtantiora ſunt principia & finis. Si domum conſideres, potiora omnibus fundamenta & culmina: ſi agrum; ſatio & meſſis, plantatio & vindemia. Quàm iucunda inſitiua arborum, quam fructus vouui! Ita ergò & cælum primò eſt conditum, nouiſſimus homo quaſi quædam cæleſtis in terris creatura: Nam etſi corpore cum beſtiis confertur; animo tamen cæleſtibus annumeratur: Sicut enim portauimus imaginem *1. Cor. 15* terreni, ita portamus & imaginem cæleſtis. *Gen. 1.* Quomodò non cæleſtis, qui ad imaginem & ſimilitudinem factus eſt Dei? Rectè ergò in conſtitutione mundi primum cælum, & nouiſſimum cælum, in quo quod vltrà cęlum eſt, Deus cęli eſt. Denique de eo magis accipitur: *Cælum mihi thronus:* *Eſa. 66* Non enim Deus ſupra elementum ſedet, ſed in corde hominis. Vnde & Dominus ait: *Veniemus ad eum, & manſionem apud eum faciemus.* *Ioan. 14* Principium ergò operis mundani cælum, finis homo. Cælum de mundo, homo ſuprà mundum: Illud enim mundi portio, iſte paradiſi incola, Chriſti poſſeſſio. Cælum incorruptibile putatur, & præterit *Mat. 24* homo corruptibilis habetur, & incorruptionem induit. *1. Cor. 15* Illius figura præterit, iſte quaſi immortalis reſurgit. Vtrumque tamen manus Do- D mini fecerunt, ſecundùm Scripturæ auctoritatem. Sicut *1. Cor. 7* enim de cælis legimus: *Et opera manuum tuarum ſunt* *Pſ. 101.* *cæli:* ita & homo dicit: *Manus tuæ fecerunt me, & † parauerunt me.* *al. plaſmauerunt.* Similiter quoque: *Cæli enarrant Dei gloriã:* & vt cælum ſtellarum fulget ſplendoribus, ità & homines *Pſ. 118* meritorum luminibus micant, quorum opera coram *Pſal. 18* Patre ſuo lucent, qui eſt in cælis. *Matt. 5* Firmamentum cæli ſupernum illud, hoc quoque non diſſimile firmamentum, de quo dictum eſt: *Super hanc Petram ædificabo Eccleſiã meam.* *Mat. 16* Illud firmamentum elementorum, hoc virtutũ. Iam illud præſtantius: Suxerunt oleum de firmà petrà: *Deut. 32* E Petra enim caro Chriſti, quæ cælum & totum mundum redemit. Quid illa attexam, & quaſi toto ſtadio te *1. Cor. 10.* vrgeam, quòd hominem Deus diuinę fecit conſortem naturæ, *2. Pet. 1* ſicut in epiſtolà Petri legimus? Vnde non immeritò quidam ait: *Act. 17. ex Arato* *Cuius & genus ſumus:* Dedit enim nobis de cognitione ſuâ, & rationabilis ſcilicet naturæ,

vt quæramus illud diuinum quod non longè eſt ab vno- G
Ibidem. quoque noſtrûm, in quo & viuimus & ſumus & moue-
mur. Cùm itaque contuliſſet homini quod eſt gratiarum
maximum, quaſi chariſſimo & domeſtico animanti con-
ceſſit ea quæ in hoc mundo ſunt omnia, vt nullius indi-
geret quod eſſet neceſſarium vel ad vitam, vel ad bonam
vitam. Quorum alia miniſtraret abundantia copiarum
terreſtrium ad voluptatis perfunctionem, alia cognitio
ſecretorum cæleſtium, quę mentem inflammaret homi-
nis amore & deſiderio diſciplinarum, per quas ad ſubli-
Geneſ. 1 me illud diuinorum penetralium poſſimus peruenire. V-
trumque igitur præſtantiſſimum, vt & ſubiectas haberet
omnes mundi opes, omnia volatilia, terreſtria, etiam piſ-
ces, & vſum maris, tamquàm rex elementorum, ac ſine H
labore, ſine indigentiâ ad imitationem & ſimilitudinem
venerandi auctoris abundaret omnibus, atque in ſummâ
degeret copiâ & vias ſibi aperiret, gradúſque admoue-
ret, per quos ad cæli aſcendat regiam. Cuius difficilis iti-
neris viatorem non facilè reperies, illum virum qui ita ſit
animi inductione formatus ac voluntate, vt minima ſibi
cum ſuo corpore ſit familiaritas, neque in vllum ingre-
diatur vitiorum contuberniû, nullis aſſentantium pungi
etur ſermonibus: neque in rotis ſecundorum temporû
poſitus humiles faſtidiat, mœſta fugiat, Sanctorû laudes
excutiat atque eleuet, neque gloriæ ardore aut pecuniæ
præſumptæ, ſpei omnem exuat cupiditatem. Cuius ani-
mum non inflectat mœſtitia, non frangat iniuria, nulla I
ſollicitet ſuſpicio, libido non exagitet, non expugnent
paſſiones corporis, non inquieret vanitatum appetentia,
voluptatum gratia. Iam ſi adiungas virtutes, caſtimoniã,
ſobrietatem, ac temperantiam, facilè refrænare potens ſit
immoderatos impetus leuium paſſionum, menſuram
quę imponat delectationibus ſuis & cupiditatibus, æqui
tate ambigua diſtinguat, tranquillitate mentis dubia
componat, & velut cõpoſitis omnibus corporis & men-
tis iurgiis, quaſi bonus arbiter inoffenſam teneat exterio-
ris hominis atque interioris concordiam, placidans eos
in ſemetipſo, ac ſi cauſa exigat, nullus eum malus conſi-
liarius reuocet metus à paſſionis coronâ: is planè non ſô- K
lùm quaſi amicus; ſed etiam quaſi filius aſſumetur à pa-
tre, vt diuitias gloriæ & hereditatis eius adipiſcatur. Me-
ritò ergò poſtremus quaſi finis naturæ formatus ad iu-
ſtitiam inter cætera animantia iuſti arbiter. Et ſi licet e-
xemplum arceſſere, ſicut inter homines finis legis eſt
Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, & nos tamquam iu-
Rom. 10 menta contemplatione Domini: Sic enim Propheta ait:
Κτηνώδης ἐγενήθην παρὰ σοί, id eſt, iumentum æſtimatus
ſum apud te. Et quæ tamen comparatio, cùm ille pereun-
Pſal. 72 tes redemerit, nos immolemus? ille ſeruos ad libertatem
Pſal. 88 vocauerit, nos liberis irrogemus captiuitatem? Sed quis
ſimilis Deo? Proceſſit tamen poſtremus creaturarum L
omnium homo, ſpecie gratus, mente ſublimis, vt omni
eſſet creaturæ miraculo. In quo ad ſimilitudinem æterni
Dei νοῦς eſſet inuiſibilis, humanâ ſpecie amictus. Hic eſt
νοῦς animæ vigor, principatum animæ & corporis ſibi
quaſi rector vendicans. Quem etiamſi non vident ani-
Geneſ. 1 malia cætera, tamen reformidant, ſicut nos, Deum:
quem quia non videmus, timemus, & eò plus metui-
mus, quia non videmus: Namque vt ad imaginem eius
& ſimilitudinem, ſicut ſcriptum eſt, præſumamus dice-
re, cùm ille ſe fundat maieſtatis ſuæ plenitudine, & vi-
deat omnia, cælum, aërem, terram, mare, complectens
vniuerſa, & penetrans per ſingula, vt eum nihil præter-
eat, & nihil ſit quod non conſiſtat in eo, atque ex ipſo
Hier. 23 pendeat, & ipſius plenum ſit, ſicut ipſe ait, *Cælum &
terrã ego compleo, dicit Dominus*: ità νοῦς hominis videt
omnia, & non videtur, habens ſui inuiſibilem ſubſtantiã,
diſciplinis & conſiliis ac ſenſibus comprehendit latentia,
penetrat occulta maris, atque omnium diffuſa terrarum
latibula, vtriuſque ſcrutator naturæ, ad ſimilitudinem
Dei ſummi, quem imitatur & ſequitur, cuius imago
pro exiguis portionibus in ſingulis figuratur; eleuans
quoque ſe in aërem, & eius nubiloſa prætergrediens, ad
cæli alta ſe dirigit ſtudio cognitionis, & ardore ſapien-
tiæ, vbi pauliſper ſtupefactus admiratione ſtellarum cæ-

G leſtium & luminum delectatus claritate, proſpiciens de-
ſuper mundana iſta, conferens quoque ſe ad Heſperum
atque Arcturum & cæteros illos ἀπλανεῖς πλανήτας, & vi-
dens quòd inoffenſus ille ſit error, quem ſine errore, quo
magis omnia obeant, intexere atque oberrare videan-
tur, maiore ſe cupiditate attollit ad ipſum gremium Pa-
tris, in quo eſt vnigenitus Dei Filius enarrans ſecreta
Dei, & facie ad faciem poſteà reuelanda. Nunc tamen Ioan. 1
quibus dignatur ex parte demonſtrat, atque in ænigma-
te, ſimúlque de Spiritu & vultu ſuo ſplendorem luminis,
more torrentis effundit, vt eo illuminatus, dicat: *Et erat* 1. Cor 13
*ignis flammigerans in oſſibus meis, & diſſolutus ſum vn-
dique, & ferre non poſſum* Et Dauid ait: *De vultu tuo* Hier 20
H *iudicium meum prodeat.* Hoc igitur mentis vigore (vt
reuertar vnde digreſſus ſum) quo & externa ſubigit, & Pſal 16
ſeparata & diſtantia videt, & validiora viribus animalia
ſubiicit, tantam cæteris venerationem ſui infundit, vt cer-
tatim quaſi Regi obediant, voci eius obſecundent. Et
cùm ſint irrationabilia, rationem agnoſcant, & diſcipli-
nam eam imperitant quam natura non tribuit. Deniqua
videntes feræ eius manſuetudinem, eius imperio man-
ſueſcunt. Sæpe ſuſpenderunt morſus ſuos, reuocante ſo-
no vocis humanæ. Videmus innoxio canum dente lepo-
res ſine vulnere capi: leones quoque ipſos, ſi vox homi-
nis reſultauerit, prædam dimittere: pardos atque vrſos
incitari ac reuocari vocibus: equos plauſu hominum fre-
I mere, ſilentio mollire curſum. Denique ſine ſæpe verbere
prætereunt verberatos, ità vehementiùs illos incitat lin-
guæ flagellum. Quid verò de muneribus loquar? Nutrit
aues vellera, vt placeat homini, atque in fluuio merſatur,
vt nitorem augeat. Oues quoque meliora pabula legunt,
vt vberiore ſucco lactis fœta diſtendant vbera; ſubeunt
partus dolores, vt homini ſua munera ferant. Tauri de-
preſſo ſulcis per totum diem aratro gemunt Cameli præ-
ter ſubeundi oneris obſequia, tondendos ſe exhibent vt
arietes, quo velut Regi diuerſa animalia tributum ſuum
conferant, pendantque vectigal annuum. Equus tanto
ſe iactans equite, glomerat greſſus ſuperbos, atque ad
K domini aſcenſum dorſa ſinuatus, herili terga ſubſternit
ſedili. Sed ne fortè adhuc moueat quòd nouiſſimus ho-
mo factus ſit, idem equus nos doceat, non ad contem-
ptionem referendum eſſe; ſed honorem. Portat poſterio-
rem ſuum, nec deſpicit; ſed reformidat, & per diuerſa
eum ſuo circumfert labore. Vno momento homo lon-
ginqua obit, circumerrat diſtantia, tum equis ſingulari-
bus, tum quadrigis triumphalibus. Et quoniam trium-
phales memoraui quadrigas, neceſſe eſt attexam iis cur-
rus Eliæ, quibus per aëra vectus eſt, elephantorum, qui-
bus homo victor aſſiſtens, cùm ſit poſtremus, priores
regit. Sic quoque gubernator nauis in puppi ſedet, & 4. Reg. 2
L totam nauem gubernat. Vnde puto illud non otioſum
eſſe in Euangelio quòd Dominus Ieſus in puppi dor- Matt. 8
miebat: denique excitatus imperauit vento & mari, &
ſedauit tempeſtatem, oſtendens ideò ſe nouiſſimum ve-
niſſe, quia gubernator veniret. Vnde Apoſtolus ait: *Fa-
ctus eſt primus homo Adam in animam viuentem, nouiſſi-* 1. Cor 15
*mus Adam in ſpiritum viuificantem: Sed non prius quod
ſpiritale eſt; ſed quod animale, deinde quod ſpiritale.* Et Ibidem.
addidit: *Primus homo de terrâ terrenus, ſecundus homo de
cælo cæleſtis.* Rectè ergò nouiſſimus quaſi totius ſumma
operis, quaſi ſumma mundi, propter quem facta ſunt 4. Eſdr.
omnia, quaſi omnium habitator elementorum inter fe- 6.
M ras viuit, cum piſcibus natat, ſuper aues volat, conuerſa-
tur cum Angelis, terram inhabitat, & cælo militat, ſul- Rom 8
cat mare, aëre paſcitur, cultor ſoli, viator profundi, piſca- Exod. 14.
tor in fluctibus, in aëre auceps, in cælo heres, Chriſti co- Ioan. 21
heres. Hæc ſecundùm induſtriam. Accipe etiam quod Dan. 14
ſuprà hominis ſubſtantiam. Moyſes in imo ambulauit 1. Reg. 17.
mari, in ſummo Apoſtoli. Habacuc ſine pennis volauit.
Elias in terrâ vicit, & in cælo triumphauit. Vale, fili! & 4. Reg 2
nos dilige, quia nos te diligimus.

ENARRATIO ALTERA.

Secundus locus. Quomodò inter auctorem & opificium poſuerit Moyſes diſtinctionem: & de ratione ſex dierum, deque ſeptenarij ac octonarij numeri myſterio diſſerit.

AMBROSIVS HORONTIANO.

Gen. 1. DIVISIONEM egregiè aduertiſti propheticam, vel potiùs diuinam: Non enim ſua Moyſes; ſed infuſa & reuelata ſibi ſcripſit, ea præcipuè quæ ſũt de conſtitutione mundi: quæ diuiſio operatorẽ atq; opera diſtinxit: Nam cùm aliud impaſſibile eſſet, aliud paſſionis receptibile: quod erat impaſſibile, ad Deum operatorem retulit: quod autem paſſibile, ſine animâ, ſine motu proprio: motum & animam & figuram à creatore accipiens ſuo, deputauit huic mundo. Quem factum non oportuit ſine gubernatore & quodam patre indeſenſum relinqui. Et ideò inuiſibilem Deum viſibilis huius mundi rectorem eſſe & quaſi tutorem, apertiſſimè deſcribit. (2. Cor. 4) Quod ergò inuiſibile, ſempiternum; quod autem videtur, temporale. Sex itaque diebus factum mundum exprimit, non quòd Deus tempore indiguerit ad conſtitutionem eius, cui intrà momentum ſuppetit facere quæ velit (*dixit enim, & facta ſunt*) (Pſal. 148) ſed quia ea quæ fiunt, ordinem quærunt. Ordo autem & tempus & numerũ pletúmque exigit. Illud quoque præcipuè, quoniam nobis ad operandum formam daturus, numerum dierum ſeruauit & tempora. (Pſ. 103.) Nos enim tempore indigemus vt aliquid maturius agamus, ne præcipitemus conſilia atque opera noſtra, ne ordinem prætermittamus. Cùm ergò Deum legimus, vt Scriptura oſtendit, cum ſapientia & quodam conſilio & diſpoſitione omnia feciſſe & ordine, conſentaneũ eſt rationi vt primò cælũ faceret, quod eſt pulcherrimum: oportet vt eò primùm oculos erigamus, illò nobis contendendum eſſe arbitremur, illam ſedem terrenis omnibus præferendã putemus. Sex itaq; diebus mundũ creauit, ſeptimo die requieuit ab operibus ſuis. (Gen. 2.) Bonus ſeptimus numerus, quẽ non Pythagorico & ceterorum Philoſophorũ more tractamus; ſed ſecundũ formam & diuiſiones gratiæ ſpiritalis: Septẽ enim virtutes principales ſancti Spiritus Propheta Eſaias cõplexus eſt. (Philo in lib. de opificio mundi. Eſai. 11.) Hæc hebdomas, ſicut ipſa Patris & Filij & Spiritus ſancti venerabilis Trinitas, ſine tempore, ſine ordine, auctor numeri, non ſub numeri lege deuincta. Itaque ſicut ad æternæ Trinitatis gratiam, cælũ, terrã, maria formata, & ſicut ſol, luna & ſtellæ: etiã ad illũ ſeptenariũ virtutũ ſpiritalium circuitum atque orbẽ operationis diuinæ vigore præſtantem, ſeptenarium quoddam miniſterium planetarum creatum aduertimus, quo hic mundus illuminatur. Quarũ concurrere fertur obliquia ad earũ numerum quas inerrabiles ferunt ſtellas, & vt Græci dicũt, ἀπλανεῖς. Septemtrio quoque inde Latinè nomen accepit, quòd ſeptẽ in eo fulgor ſtellarũ irradiet, in quẽ maximè gubernatores; quaſi ducem feruntur intendere. Deſcendit hæc de cælo in terras prærogatiua: Nam vt tranſeam ſeptiformẽ capitis noſtri gratiam, in oculis duobus, auribus & naribus binis, ore quoque per quod magnã ſuauitatẽ percipimus: quantum iſtud miraculi, quòd ſeptimo menſe in pleriſq; origo legitima formatur, & qui fuerit editus, vitalis generationis curricula ſortitur? octauo autem menſe interdicta naturali lege pariendi, ceruimus tempora, ac ſi fortè lethalis neceſſitas partus clauſtra laxauerit, periculum pariter generantis properetur & pignoris: Sed tamen ille ſeptimanus, etſi bene naſcatur, ad labores naſcitur: qui autem octauã die regenerationis ſortitur myſteria, conſecratur per gratiam, & ad hereditatẽ regni cæleſtis vocatur. Magna in virtutibus Spiritus ſancti hebdomadis gratia, eadem tamen hebdomadã ſonat, ogdoaden conſecrat. In illã ſonus, in iſtã fructus eſt: ideòque octauo die ſolum paradiſo reddidit Spiritus gratia, quos extorres ſua fecerat culpa. Nouit ogdoaden iſtã, quã octauam Latinè dicimus, vetus Teſtamentum. Si quidem ait Eccleſiaſtes: *Da partem illis ſeptem, & illis quidem octo.* (Eccleſ. 11) Hebdomas veteris Teſtamenti eſt, octaua noui, quando Chriſtus reſurrexit, & dies omnibus nouæ ſalutis illuxit. Ille dies de quo ait Propheta: *Hic dies quẽ fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo:* (Pſ. 117. Coloſſ. 2.) quo die ſe fulgor plenæ atque perfectæ Circumciſionis humanis pectoribus infudit. Propterea & vetus Teſtamentum dedit partem octauæ in Circumciſionis ſolemnitate: Sed illa adhuc in vmbrâ latebat. Venit ſol iuſtitiæ, & conſummatione Paſſionis propriæ reuelauit ſui luminis radios, (Mala. 4) quos retexit omnibus, & vitæ claritatem aperuit æternæ. Iſti ergò ſunt ſeptẽ & octo, de quibus & Oſee dicit quo numero conduxerit ſibi, & acquiſierit fidei plenitudinẽ. (Oſea. 3.) Sic enim habes: Et abij, & conduxi mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & ſemicoro hordei, & neuel vini. Conducendam autem ei meretricem Dominus præceperat. In ſuperioribus itaque manifeſtũ eſt quòd conduxit eam, qui etiam mercedis quantitatem expreſſit. Quindecim autem argentei ex ſeptem & octo conſtant; hebdomadam itaque & octauam ſignificant. Duorũ igitur Teſtamentorum, id eſt, plenæ fidei pretio Prophetia conſummationem accepit fidei, Eccleſia plenitudinem: Primo enim Teſtamento Iſrael acquiſitus eſt populus, ſecundo nationum & gentium. Fide ergò plena conducitur meretrix, vel ex gentibus copulam ſui quærens, vel ex adultero Iudæorum populo, qui Dominum ſuum & auctorẽ virginalis fidei dereliquerat conuentus ſuos totius orbis ſpatio diffundens. Quod autẽ dixit, in coro & in ſemicoro hordei: in coro menſuræ plenitudo eſt, in ſemicoro ſemiplena menſura. Plenitudo in Euangelio, ſemipletio in lege; ſicut legimus, dicente Domino: *Non veni legẽ ſoluere, ſed implere.* (Matt. 5.) Et alibi habemus dicente Domino per Michæã Prophetã: Quia tunc pax erit in terrã Iſrael, cùm venerit Aſſyrius in terrã eius, inſurrexerunt in eũ ſeptem paſtores, & octo morſus hominũ: (Mich. 5.) Tunc enim plena pax eſt fidei populo ab omnibus tentationibus & vanitatibus abſoluto, cũ mundi huius vanitatẽ excluſerint de cordibus noſtris pax & gratia. Pax veteris, gratia noui Teſtamẽti. Septẽ paſtores, præcepta legis ſunt, quibus grex adhuc quaſi irrationabilis in virgâ Moyſi per deſertũ doctus & gubernatus eſt. (Exod. 4.) Octo morſus hominũ mandata Euangelij & Dominici oris alloquia: *Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autẽ confeſſio fit ad ſalutem.* (Rom. 10.) Boni morſus, per quos vitæ æternæ munus guſtauimus, peccatorum remiſſionẽ in Chriſti corpore deuorantes. In veteri Teſtamento amarus morſus eſt mortis; propterea dictũ eſt: *Deuorauit mors præualens.* (Eſa. 25.) In nouo Teſtamento ſuauis morſus eſt vitæ quæ mortẽ abſorbuit. Propterea Apoſtolus ait: *Deuorata eſt mors in victoriâ ſuâ. Vbi eſt, mors, victoria tua? vbi eſt mors, aculeus tuus?* (1. Cor. 15) Atque vt Apoſtolicis vtamur teſtimoniis, vbi hominẽ fecit Deus, requieuit ab omnibus operibus ſuis in die ſeptimâ. (Hebr. 4.) Sed quia populus Iudæorum per contumaciam contempſit mandata Dei ſui, ait Dominus. *Si introibunt in requiem meam.* Et ideò aliam Deus præfiniuit diem, de quâ dicit. *Hodie ſi vocem meã audieritis:* (Gneſ. 2.) Duos enim dies cõprehendit Scriptura generales: heri & hodie. De quibus dicit: *Quorum imitamini fidem: Ieſus Chriſtus heri & hodie, ipſe eſt in ſæcula.* (Pſal. 94) In ſuperiore die promiſſio eſt, in conſequẽti ſolutio: Sed quia heſternâ die neque Moyſes, neque Ieſus Naue populum induxit in requiem; (Hebr. 4.) hodiernâ die Chriſtus induxit, cui dixit Pater: *Ego hodie genui te.* (Hebr. 13) Per ſuam enim reſurrectionem Ieſus populo requiem comparauit. Requies in cælo, non in terrâ eſt. Requies noſtra, Dominus eſt Ieſus, qui ait: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quid igitur opus eſt vt explorem ortus ſignorum atque obitus, quorum ad exortum duris inarata vomeribus ſcindantur noualia, vel ad occaſum læta meſſis recũbat? (Pſal. 2. Luc. 23.) Vna mihi ſtella abundat pro omnibus, ſtella ſplendida & matutina, cuius ad exortũ ſeminata eſt non frugũ; ſed martyrũ ſeges. (Apoc. 22) quando Rachel plorauit filios ſuos, vt lachrymis ablutos ſuis pro Chriſto offerret infantulos; (Hier. 31.) cuius ſtellæ obitus non cremtorũ ſenſibiliũ; ſed ſpirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis reſuſcitauit. (Matt. 2.) Celebretur itaque hebdomas, eo quòd per ſeptẽ ætatum curſus vita hominum vſque ad ſenectutẽ tranſcur-

ritur, ſicut Hippocrates medicinæ magiſter ſcriptis ex- G plicuit ſuis. Prima ætas infantia eſt, ſecunda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuentus, quinta virilis ætas, ſexta æui maturitas, ſeptima ſenectus. Eſt ergò infans, puer, adoleſcẽs, iuuenis, vir, veteranus, ſenex. Solon autem decem fecit ætatum ordines per annos ſeptenos, ità vt prima ætas infantia vſque ad emiſſionem ſit dentium, quibus conficiat cibum, ſermonẽmque diſtinguat, vt poſſit effabilis videri. Pueritia quoque vſque ad annos pubertatis procedit, & genitalia tentamenta. Adoleſcentia vſque ad bárbæ lanuginẽ. Iuuenta vſque ad perfectæ vir- H tutis proceſſum. Quinta ætas virilis eſt, apta copulis cõiugalibus per totam hebdomadã. Sexta quoque hebdomas virili deputatur ætati; & ad prudẽtiæ proceſſum habili, & ad agendum ſtrenuæ. Septima quoque hebdomas & octaua æui maturum, & ſenſu vigentẽ, ſermone, & nõ inſuauis alloquij gratiâ præditũ prodont. Nona hebdomas reliquias adhuc habet aliquas virium, linguâ ac ſapientiâ mollior. Decima verò hebdomas menſuram im- I plet, ad quã is qui peruenire potuerit, non immaturo rẽporũ curſu pulſabit mortis ſera veſtibula. Ergò Hippocrates & Solon vel ſeptẽ ætates, vel hebdomadas ætatũ norunt, in illis ſe hebdomas præferat. Octaua autẽ vnam & perpetuam ætatem inuehit, quã excreſcimus in virum perfectum, in agnitione Dei, fidei plenitudine, in quâ legitimæ ætatis menſura impletur. Eſt etiam in viſceribus nuſtris hebdomadis explorata gratia: Ferunt enim ſeptem K quoque eſſe in nobis interiora viſcera, ſtomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, renes duos. Septem quoque exteriora, caput, poſteriora, ventrem, binas manus, & binos pedes. Præſtantiſſima hæc; ſed obnoxia dolori. Quis autem dubitet maius eſſe octauæ munus quæ totum renouauit hominem, vt iam nihil poſſit dolere? Itaque ſeptima mundi ætas concluſa eſt, octauâ illuxit gratia, quæ fecit hominem iam non huius mundi eſſe; ſed ſupra mũdum: Iam enim non vitam noſtram; ſed Chriſtum viuimus: *Nobis enim viuere Chriſtus, & mori lucrum.* Et alibi: *Itaque iam non in carne; ſed in fide viuimus Chriſti*; Apoſtolus dicit: *Vnde colligimus, quia concluſus eſt mundi dies.* Denique nouiſſimâ horâ venit Dominus Ieſus, & pro nobis mortuus eſt, & omnes in illo mortui ſumus, vt viuamus Deo. Non ergò nos qui eramus, viuimus; ſed viuit Chriſtus in nobis. Abiit ergò hebdomas, venit octaua. Abiit heri, venit hodie; illud hodie quod promiſſum eſt, quo admoniti ſumus vocem Dei audien- H dam & ſequendam: Abiit ergò ille dies Teſtamenti veteris, venit dies nouus, quo Teſtamentum conſummatũ eſt nouum, de quo dicit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & conſummabo domus Iſrael & domuì Iuda Teſtamentum nouũ: non ſecundũ Teſtamentũ quod feci patribus illorũ in die quã apprehendi manum ipſorũ, vt educerẽ illos de terrâ Ægypti.* Ex quâ ratione mutatũ ſit Teſtamentũ adiicit: *Quoniã ipſi nõ manſerũt*, inquit, *in Teſtamẽto meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.* Abierũt ſacerdotes legis, I legis tribunalia. Accedamus ad Sacerdotẽ nouũ, ad ſedem gratiæ, viſitatorẽ animarum noſtrarũ, ſacerdotẽ non ſecundũ legem mandati carnalis creatũ; ſed ſecundũ virtutẽ inſolubilem electũ. Non enim ipſe ſibi honorẽ præripuit; ſed electus à Patre eſt, ſicut ipſe Pater ait: *Tu es Sacerdos in æternũ ſecundum ordinẽ Melchiſedech.* Nouus ergò Sacerdos videmus quid obtulerit. Alij ſacerdotes pro K ſe offerebãt, & pro populo ſuo: hic quia non habuit peccatum, vt pro ſe offerret, pro vniuerſo mundo ſe obtulit, & per ſanguinẽ ſuum intrauit in Sancta. Hic eſt ergò Sacerdos nouus, & noua hoſtia, non ex lege; ſed ſuprà legẽ: aduocatus mundi, lux ſæculi; qui dixit: Ecce venio, & venit. Ad quem accedamus in abundantiâ fidei adorantes & obſecrantes & ſperantes in eum, quem non videmus oculis; ſed affectu tenemus: cui eſt omnis honor ſemper & gloria. Vale fili & nos dilige, quia nos te diligimus.

Philo in lib. de opificio mundi. Epheſ. 4. Philip. 1. Galat. 2. 2. Ioan. 2. 2. Cor. 5. Pſal. 94. Hier. 31. Hebr. 8. Ibidem. Hebr. 4. Hebr. 7. Hebr. 5. Pſ. 109. Hebr. 7. Hebr. 9. Matt. 5. Apoc. 22. Hebr. 4.

S. AMBROSII AD HORONTIANVM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, AD SABINVM ENARRATIO.

In quâ ſuper cap. II. Geneſis, de Paradiſo, deque eius loco myſticè agitur.

AMBROSIVS SABINO.

LECTO hexameto, vtrùm Paradiſum ſubterxerim, requirendum putâſti, & quam de eo haberem ſententiam, ſignificandum, idque velle te ſtudioſè cognoſcere. Ego autem iam dudum de eo ſcripſi, nondum veteranus Sacerdos. Sententias autem de eo diuerſas eſſe plurimorum comperi: Nam Ioſephus, vt pote hiſtoriographus locum dicit refertum arboribus virgultíſque plurimis, irrigari etiam flumine qui diuidatur in quatuor fluuios. Collectâ etenim in vnum congregatione aquarum, non ſe penitùs exinaniuit terra, & fraudauit irriguis ſuis; ſed hodiéque in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminũ, quibus pignora ſua quaſi pia mater, plenis lactat vberibus. Alij alias; omnes tamen congruunt, in Paradiſo & lignum M vitæ radicatum, & lignum ſcientiæ quæ diſcernat bonũ & malum, cætera quoque ligna plena vigoris, plena viuificationis, ſpirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur, Paradiſũ in noſtro principali, quod animatur & viuificatur animæ virtutibus, & infuſione Spiritus, poſſe videri. Deniq; Salomon in Spiritu, Paradiſũ in homine eſſe euidenter declarauit. Et quia myſteria exprimit vel Animæ & Verbi, vel Chriſti & Eccleſiæ, ideo ait de virgine animâ, vel Eccleſiâ quam volebat virginem caſtam aſſignare Chriſto: *Paradiſus concluſus, ſoror mea ſponſa, Paradiſus concluſus, fons ſignatus.* Paradiſus Græcè, Latinè hortus dicitur. Denique Suſanna in Paradiſo erat, & ſic legitur Latinè. Et Adam in Paradiſo erat, & ſic legimus. Ergò non te moueat quòd alij codices Latini hortũ habent, alij Paradiſum. Ibi ergò eſt caſta vxor, vbi virgo. L Licet virgo excepta habeat clauſtra & ſignacula ſua; ſed vtraque in Paradiſo, vt aduerſũ æſtus corporis & carnis flagrantiam refrigeretur virtutum vmbraculis. Ergò paradiſus in principali noſtro eſt, ſilueſcens plurimarum opinionum plantariis, in quo principaliter lignum vitæ cõſtituit Deus, id eſt, pietatis radicem: Ea eſt enim vitæ noſtræ ſubſtantia, ſi Domino & Deo noſtro debitos cultus deferamus. Conſtituit etiam ſcientiæ & boni & mali ſeminarium: Homo enim ſolus in cæteris animantibus terrenis habet ſcientiam boni & mali. Alia quoque illic plantaria diuerſa, quorũ fructus virtutes ſunt: Sed quia ſcientiæ capax hominis affectus cognitus eſt Deo, quòd citiùs ad aſtutiam inclinaretur, quàm ad ſummum pru- M dentiæ (neque enim iudicẽ qui fines certos in animâ noſtrâ conſtituit, operis ſui qualitas latere poterat) eliminare voluit aſtutiam de Paradiſo, quaſi prouidus auctor noſtræ ſalutis, & vitæ ſtudium, & diſciplinam pietatis infundere, ideóque præcepit homini de omni ligno quod eſt in Paradiſo, eſſe guſtandũ, de ligno autem ſcientiæ boni & mali nõ eſſe guſtandũ: ſed quia creatura omnis paſſioni obnoxia, ideò delectatio, ſicut ſerpẽtino illapſu, humanis irrepſit affectibus. Itaque non immeritò ſanctus Moyſes delectationem ſerpentis figurauit ſimilitudine: Prona eſt enim in ventrem ſicut ſerpens, non pedibus incedens aut vllis eleuata cruribus; ſed ſinuoſo flexu totius velut corporis ſui lubrica. Et terra cibus eſt ſicut ſerpenti, quoniam eſcam neſcit cæleſtem: Corporalibus enim paſcitur, atque in varias mutatus ſpecies cupiditatum, & tortuoſis angulatur anfractibus. Venenum in dentibus

Ioſeph. lib. 1. antiquit. cap. 2. Gen. 2. 2. Cor. 11. Cant. 4. Dan. 13. Geneſ. 2. Geneſ. 2. Geneſ. 3. Ibidem.

habet, quibus vnuſquiſque ſe euiſcerat luxurioſus, helluo internecat, abliguritor perimit. Quantos rupetunt vina, diſſoluit ebrietas, diſtendit cruditas? *Eccli. 37.* Nunc intelligo quâ cauſâ Dominus Deus inſufflauit in faciem hominis: Ibi enim ſenſus omnis, ibi ſedes atque illecebra delectationis, in oculis, auribus, naribus, atque in ore, vt ſenſus noſtros aduerſùs delectationem fortiores faceret. *Gen. 2.* Hæc ergò nobis, ſicut ſerpens aſtutiam, infudit: *Gen. 3.* Non enim delectatio; ſed labor & diuturna meditatio cùm Dei gratiâ dat perfectam prudentiã. Tamen quia ſerpẽtis fraudibus inuoluta eſt humani generis hereditas, in eo aſtutiã ſerpentis ſequamur, vt caput noſtrum non proiiciamus in pericula; ſed præ cæteris integrum cuſtodiamus. B *Caput autem noſtrum Chriſtus eſt.* *1. Cor. 11.* Hoc maneat incolume, vt ſerpentis venena nobis non poſſint nocere: Bona eſt enim ſapientia cum hereditate, id eſt cum fide, quoniã eſt hereditas credentibus in Dominum. *Eccleſ. 7.* Quòd ſi primus ille homo qui cum Deo loquebatur in Paradiſo poſitus, labi tam facilè potuit, ex terrâ creatus virgine, quæ ad verbũ Dei formata & creata recenti fuerat exortu, nondum ea parricidali cædiúmque concreta ſanguine flagitiis & dedecore polluta, nondum carne noſtrâ damnatâ maledicto obnoxiæ hereditatis, quantò facilius poſteà lubricã ad peccandum viã maius aduexit humano generi præcipitium, cùm deterior tolerabiliori per vices generationis ſucceſſerit? *E/ai. 54. Gen. 2. Gen. 3. Philo in lib. de opificio mundi.* C Etenim ſi magnes lapis tantam naturæ vim habet vt ferrum ad ſe trahat, & transfundat ſe in alius ſpeciem, vt pleriſque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidem admouerint, omnes pari teneat modo: deinde ſi ei annulo cui adhæſerit lapis, alium admoueas annulum, & rurſùs per ordinem ſingulis ſubſtituas, licet in omnes penetret per ordinem, ex illo lapide vis naturæ, tamen priores nexu vehementiore conſtringit, poſteriores remiſſiore: quantò magis humani generis conditio atque natura ex puriore ſtatu in deteriorem lapſa eſt, quando nequiorem attigit? Nam ſi A per eas ſpecies minuitur natura quæ non ſunt culpæ capaces, quantò magis per animos atque artus labe pollutos ſcelerum, virtus eius hebetatur? Vnde quia excreuerat malitia, abolita innocentia fuerat, non erat qui faceret bonitatem, non erat vſque ad vnum: venit Dominus qui reformaret naturæ gratiam, immò augeret, vt vbi ſuperabundauit peccatum, ſuperabundaret gratia. *Pſal. 13.* *Ergo liquet & quia auctor hominis Deus, & quòd Deus vnus*: non multi dij; ſed vnus qui mundum operatus eſt, & vnum, non multos mundos, vt dicunt Philoſophi. *Rom. 15. 1. Cor. 8.* Primùm igitur mundum creauit, deinde habitatorem mundi cui totus mundus patria foret: Nam ſi hodie quocumque acceſſerit Sapiens, vbique ciuis eſt, vbique ſua omnia intelligit, nuſquam ſe peregrinum, nuſquam hoſpitem iudicat: quantò magis ille primus homo totius erat mundi incola, & vt Græci dicunt, κοσμοπολίτης, opus Dei recens, confabulator aſſiduus, ciuis Sanctorum, complantatus virtutibus, præpoſitus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum ſuam poſſeſſionem putabat, quem Dominus tuebatur vt opus ſuum, neque vt bonus parens atque auctor deſerebat? *De perenni. an. 2. cap. primus homo.* Denique eò vſque creatum fouit, vt abdicatum redimeret, eliminatum reciperet, mortuum paſſione Filii ſui vnigeniti reſuſcitaret. Eſt ergò hominis auctor Deus, & diligit opus ſuum operator bonus, nec derelinquit bonus Pater, quem etiam ſicut diues paterfamiliàs cenſu propriæ hæreditatis redemit. Caueamus ergò ne hominem iſtum, id eſt, *vide* mulier illa, id eſt, paſſio ſenſuum noſtrorum, delectatione & ipſa decepta atque illoſa effœminet, & circumſcriptum in leges ſuas & ſententiam trahat. *Geneſ. 3.* Fugiamus delectationem ſicut ſerpentem; multas enim artes habet, & maximè in hominem: Nam alia animantia cibi auiditate capiuntur, homo quantò plures ſenſus oculorum auriúmque habet, tanto maiora pericula. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

SANCTI AMBROSII AD SABINVM ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ARBORE, INTERDICTA ENARRATIO.

In quâ agitur ſuper cap. IV. Geneſis de præcepto homini dato ſuper fructus arboris ſcientiæ boni & mali, & eius tranſgreſſione, & pœna inflicta.

CAP. I.

LEGIMVS in Geneſi Deum Adæ dixiſſe: *Ex omni ligno quod eſt in Paradiſo ad eſcam, edes: de ligno autem quod eſt ſcientiæ boni & mali, non edetis ex eo: quâ die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.* *Geneſ. 2.* Multos ſcimus de hac arbore quæſtiones vanas mouiſſe, quibus dicunt Adam non voluntate; ſed neceſſitate peccaſſe, quia in illâ arbore ſcientiæ boni & mali erat mors. Qui dum hominis culpam excuſare nituntur, Deo conditori damnabiliter iniuriam faciunt. *Prou. 3.* Quibus ratio idcircò reddenda eſt, ne diutiùs vanas huiuſmodi moueant quæſtiones: aut adhuc cum animarum periculo, & æternæ ſalutis diſpendio in errore taliter ſentiendo iaceãnt: ſed ſi volunt veritatem noſſe, taceant & audiant (audiens enim ſapiens, ſapientior erit) ne ſtulta loquendo de Deo, eius bonitati conuicium inferant. *Geneſ. 2.* Vna arbor fuit in medio Paradiſi, explorans hominis voluntatem in eâ vita pendebat per obedientiam, in eâ & mors per tranſgreſſionem latebat: in eâ apparuit hominis tranſgreſſio, in quâ fuerat leuis* præceptio. *Ibidem. * v. l. legis.* Deus dixit: *Ex omni ligno quod eſt in Paradiſo ad eſcam, edes: de illâ verò arbore quæ eſt in medio Paradiſi, non manducabitis, ne fortè moriamini.* In hoc verbo lex fuit à Deo poſita homini, in eo fuit pœna Deum interminatione mortis conſtituta Vnde mulier ad ſerpentem reſpondit: *De fructu ligni quod eſt in medio Paradiſi, dixit Deus: Non manducabitis ex eo, neque tangetis ex eo, vt non moriamini.* Et diabolus dixit: *Non morte moriemini.* Stetit ergò homo inter Deum factorem, & diabolum deceptorem: Nam Deus mortem minatur, ſi arboris fructus tangatur: diabolus verò deos futuros eos eſſe promittit, ſi arbor illa violetur. Ideò inquit: *Scit enim Deus quia quacumque die manducaueritis ex eo, adaperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum.* E Appetita eſt tandem venenoſa dulcedo mortis, & contempta eſt ſalubritas perpetuæ vitæ: *Ibidem.* Sed dicit calumniator: Vides quia in illâ arbore fuit mors? Reſpondemus vanæ quæſtioni: Non fuit planè in eâ arbore mors; ſed per hominem inuenta. *Sap. 4.* Sapiens dicit: Deus mortem non fecit; ſed impij manibus & verbis acceſſierunt eam. Lex in arbore, probatio fuit hominis, nõ deceptio Saluatoris: Nam ſi Deus hominẽ non amâſſet, nec feciſſet eum; nec præmonuiſſet, ſi mortificare voluiſſet. Quod ſi homo antè nõ præmoneretur, non eſſet F miſericordia (dices) ſed ſæuitia: nec iuſtitia; ſed iniuſtitia. Verũ opinandum non eſt quòd Deus miſericorditer feciſſet hominem, & labefeciſſet iniuſtè, quod cùm nec de homine præſumatur, quantò minùs de Deo credendum eſt, qui fons pietatis & bonitatis eſt; & à quo omne datum optimum, ſicut dicit Apoſtolus, deſcendit: Denique quis hominum aliquando opus ſuum perire patitur, aut fabricam ſuam ruinæ tradit, aut filium quem genuit, in foueam mortis impingit? Si etiam in homine vix hoc reperitur, quomodo in Deũ fuiſſe credas, qui fabri-

Sap. 8. cam ſuam, id eſt hominem, benè diſpoſuit, & imminente G
* v. c. Immunē- eius ruinâ, in præcipitium ne caderet, ſuffulſit † ? Sed
tem eius adbuc ſtare nō potuit. Quare? Qoia audire noluit. Quid
ruinam velut de- ergò imputamus Deo ſi Adam cecidit, qui vt caderet,
ſtinata Dei præceptum contempſit? Dic mihi: Arbor ipſa ſcien-
præcepto ſuffulſit. tiæ boni & mali, bona fuit, an mala? Dicturus es, Mala
Geneſ. 3. vtique de quâ homo pomum rapiēdo, lapſus eſt in mor-
Geneſ. 2 tem. Ergò arbórne fuit mala, an tranſgreſſio mandati?
Gen. 1. Planè arbor, dices: Nam ſi mala non fuiſſet, homini
mortem non propinaſſet. Hoc dicis non intendens vir-
tutem Scripturarum, quoniam ſicut ſcriptum eſt: in illâ
arbore fuit d gnoſcentia honi & mali, non malum: Nam
ſcriptum eſt etiam: *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ec-
ce bona valde.* Illud credis quod te in errorem inducat, & H
hoc non credis quod te adducat ad ſalutem?

Cap. II. Vis noſſe qui calumniaris, qoia arbor illa non fuit ma-
la; ſed bona; nec in eâ facta eſt à Deo mors; ſed bomo
ſerpentem audiendo, ſibi mortē accerſiuit, ſicut Sapiens
teſtatur: *Deus, inquit, creauit hominem in integritate, &*
Sap. 1. *imaginem propriæ ſimilitudinis fecit eum: inuidiâ autem
diaboli mors introiuit in mundum?* Percunctor item: Fer-
rum bonum eſt, an malum? Sine dubio dicturus es, Ma-
lum. Quare malum, & non bonū, cùm omnia quæ Deus
Geneſ. 1 fecit, bona ſint valdè? Si dices, Bonum: quare bonum
dices eſſe ferrum, vnde homines perimuntur? Audi ergò
non ferrum eſſe malum; ſed qui ad facinus vtitur ferro, I
ipſe malus eſt. Vis autem noſſe quia bonum eſt ferrum?
Vnus eo vtitur ad putandam vineam, alius ad perpetran-
dum homicidium: alius ſe nutrit ferro, & alius innocen-
tem perimit gladio: vnus ferro agrum colit, alius acie
ferri ſanguinem fundit: vnus operatur ferro vt vitam ſu-
Rom. 13 ſtentet ſuam; alius autem vitam perimit alienam. Nam
iudex gladium portat, vt in reum animaduertat, inno-
centem abſoluat. Adhoc audi, ſi vacat, calumniator! Vi-
num bonom dicis eſſe, an malum? Puto quòd dicis bonū
1. Tim. eſſe, non malum. Et hoc ad ſobrietatis iudicium, non ad
4. ebrietatis præiudicium. Ergò bonum eſt vinum, bonom
valde. Benè quòd in vino confeſſus es, bonam Dei crea-
turā, & ego confiteor bonum eſſe. Quare ergò vnus ac- K
cipit ad ſobrietatem, alius ad ebrietatem? Numquid quia
vnos inebriatur, & turpis videtur, & aliquando inebria-
tus in foueam cadit, & mortem incurrit; ideò dicenda eſt
mala Dei creatura? Noo vtique: quandoquidem alius
ſobriè bibit, & Deum in ipsâ ſobrietate benedixit. Cibi
item quos nobis Dominus largitus eſt ad vtendum, non
ſunt mali; ſed boni: & tamen ſi ampliùs quàm conuenit
ſumantur, perniciosi ſunt. Ideò ſcriptum eſt: *In multis
eſcis erit infirmitas.* Nomquid ideò mala dicenda eſt Dei
creatura, quia aliquibus nocet? Nequaquā; ſed ſicut do-
cet Apoſtolos; *Omnis creatura Dei bona eſt.* Verò tui autē
Eccli. 37 in perniciem bona Dei creatura ex prauâ vtentis menſu- L
1. Tim. râ. Vnde quod eſt ſui naturâ bonum, fit vſu malum. Sci-
4. mus aliquos nimio vino & cibo eſſe præfocatos, & mor-
te præuentos: numquid in vino aut cibis fuit mors? Ab-
ſit; ſed intemperantia ciborum fecit eos in mortem ca-
dere; quia dictum eſt: *Exultatio cordis, & lætitia animæ*
Eccli. 31 *vinum epotum in tempore ſufficiens*; & econtrà: *Amari-
tudo animæ vinum potatum multum in irritatione & rui-
nâ.* Sic & ferrum non ideò malum, quia cū eo latro per-
petrat bomicidium; ſed ipſe malus eſt, qui eo vtitur ad
perimendum hominem: ità & arbor illa non fuit mala;
ſed bona; hoc verò planè malum, quòd homo Dei præ- M
ceptum tranſgreſſus eſt. Homo ergò eſt qui facit malū.
Ibidem. Ideò Sapiens ait; *Deus ab initio fecit hominem, & reliquit
illum in manu conſilij ſui.* Si volueris, conſeruabis man-
data, & fidem facies beneplaciti. *Appoſui tibi ignem &
aquam, & ad quodcumque volueris, extende manum tuā.*
Eccli. 15. *Ante hominem vita & mors,* &c. Malum eſt ergò homi-
ni ex malâ eius electione: bonum verò eſt quidquid Do-
minus ad hominis vſum tribuere dignatus eſt.

Cap. III. Ecce ex nouo Teſtamento profero teſtimonium, bona
eſſe omnia quæ Deus fecit. In Actibus quippe Apoſto-
Act. 10 lorum legimus, Petrum in mentis exceſſu vidiſſe cælum
apertum, & ſubmitti de cælo vas quoddam candidum
velut linteum magnū, in quo erant quadrupedia, vola-
tilia, & ſerpentia poſita. Et dixit ad eū vox: *Surge, macta
& manduca.* Et dixit Petrus: *Abſit, Domine! nūquā enim
manducaui commune quidquā & immundū.* Cui dixit vox
ſecundò: *Quod Deus ſanctificauit, tu ne commune dixeris.*
Quid ergò dices? calūniator! Ecce creaturæ non ſolùm
*bonæ; ſed & ſanctificatæ diuino ore dicuntur. Arbor igi-
tur hæc non fuit mala; ſed bona, nec in eâ aliquid mali
potuit reperiri; ſed homo factus eſt ſuâ voluntate malus,
quia malè vſus eſt bono quod fecerat Deus. In hoc mala Geneſ. 2
voluntas hominis cognoſcitur, dum ille, cui omnis para- Geneſ. 3
diſus ſubiacuit, ad arborem interdictam manum exten-
dens, ſententiam damnationis accepit. Nónne vniuerſo
etiam paradiſo interdicto, & vnius tantùm arboris copiâ
factâ, ſatis dediſſe Deum fateri, & cum gratiarū id actio-
ne percipere debebat homo quod diuina ei largitas do-
*naiſſet? Sed quia ampliùs quàm volontas largiens in-
dulſerit, appetiuit: & quod habuit amiſit, & mortem
nihilominùs incurrit. Peccatum Adæ cui ergò imputan-
dum eſt, Deo, an ei qui audire noluit? Vulneratus ſi tan-
dem mortem obiit, cui id imputatur? medico qui vulne-
rato obſeruandum præceptum dedit, an ipſi qui contrà
præceptū noxia poma guſtando in mādati tranſgreſſio-
nem lapſus eſt? Medicorum artis eſt, vt eis quos viderint
nimiâ ægritudine laborare, ea prohibeant quæ pernicio-
ſa ſaluti aut periculoſa ſunt. Quòd ſi ægroti contrà medi-
ci præceptum per intemperantiam contraria ſumentes,
mortem inciderint: vt quid cauſatur medicus, qui præui-
dens cauſam mali periculúmque, obſeruationem indixit?
Ita nec ſalutis Auctori, medicóque animarum Deo im- Hebr. 2.
putandum eſt quod accidit homini, qui diuinâ monitione
contemptâ, diuinum neglexit mandatū, & diabolo cre-
dendo, in æternum viuere appetiit, mortem incurrit.
Multa ſuperſunt *de huiuſmodi qoæſtionibus quæ ex- Geneſ. 3
plicanda forent: Sed quia hora præterit, & ſingula dicere
nequimus, ne longitudo ſermonis faſtidium faciat audi-
toribus, ſoluere cogimur. Verùm dum debitor dilatio-
nem petit, rogo ne debitor præcurrat, creditor abſentiā
procuret. Debitum ergò ſermonem ſoluere procuro; ſed
creditores abire vereor. Denique aliquos video, alios re-
quiro. O creditor piger! cùm veneris vt debitum exigas,
quid tuam abſentiam procuras? debitor ſatisfacere debi-
to cupit, & creditor deſidioſus abſentem ſe facit? Nouam
rem video. Inſtat debitor creditori vt debitum accipiat,
& creditor ſe excuſat? Sed quid intereſt? Si creditor ve-
nire noluit, reddat debitor quod promiſit.

* Planè certè huius loci ſimiliter ſtum debent quæ ſui hæc & narrationis ſubiecta tepescit.

Cap. IV Adhuc calumniator ille tot hactenùs probationibus
conuictus non acquieſcit; ſed dicit: Sciebat Deus homi-
nem poſſe peccare, an non? Reſpondeamus ei, ne ſibi vi-
deatur dixiſſe aliquid noui, quoniam ſcriptum eſt: *Re-
ſponde ſtulto ad eius ſtultitiam; ne videatur ſapiens apud* Prou.
L *ſeipſum.* Dico ergò: Sciebat planè. Tunc ſubinfert. Si 26.
ergò ſciebat eum poſſe peccare, quare non eum reuoca-
uit a peccato. Reſpondetur: Quia non victorem, nec
eum qui legitimè non certauerit, non decet coronari. 2. Tim. 2.
Quis, inquam, fratres! præmium non pugnanti dat? aut Ibidem.
quæ corona non dimicanti, aut quæ ſine conflictu victo- Geneſ. 3
ria? Audi Apoſtolum diuino ore loquentem: *Nemo coro-
nabitur, niſi qui legitimè certauerit.* Adam non pugnauit,
nec certamen com diabolo iniit; ſed ad vnam ſerpentis
ſuggeſtionem præmiom immortalitatis amiſit: victus
eſt, quia non pugnauit: ſuccubuit volūtate, non neceſſi-
tate. Vis noſſe, calumniator! quòd tu neſciens Deū ca-
M lumniaris, & quòd Adam voluntate peccauit? Iob nem- Iob. 2.
pè fuit homo ſimilis illi; quāta perpeſſus eſt & tolerauit?
Pugnauit fortiter, & vicit: a Deo in poteſtate diaboli
datus eſt, & filiorum amiſſionem, rerum omnium dire-
ptionem fortiter ſuſtinuit. Quem in diaboli poteſtate
dare voluit Deus, non quia eum ſuperari non poſſe pe-
nitùs intelligeret, non vtique: ſed eum ſic probare vo-
luit, vt nobis excuſationis & calumniæ articulum am-
putaret. Expoliatus diuitiis & cenſu vinci non potuit,
quia nec voluit: filios amiſit, & Dominum benedixit.
Parùm fuit hoc? Poſtea vlceribus plenus in ſtercore ia-
cuit, in cinere ſedit, teſtâ ſaniem radens, & nihil mali
aduerſùs Dominum, licet doloribus vrgeretur, loqui po-

tur. Et licet aduerſus vxorem excandeſcens, & indignatus eſt: *Tanquam vna ſtultarum mulierum locuta es*, dixerit: verba tamen non fuerunt improperij, ſed correptionis: quia vxor ei non iam adiutorium, ſed deceptio erat, adiutorium diaboli, & deceptio mariti: Mulier enim à diabolo ſeducta talia perſuadebat viro, dicens: *Dic verbum contrà Dominum, & morere*, quaſi dicat, vt indignetur tibi Dominus, & moriaris. O iniquus vxoris affectus! ô maligna ſocietas coniugalis! Quare non dixit: Confitere Deo, vt propitietur tibi, & viuas: ſed, Dic verbum contrà Dominum? Quaſi diceret: Blaſphema Deũ, vt indignetur tibi, & moriaris. O argumenta ſerpentis antiqui, qui etiam per vxorem conatus eſt eum decipere, cuius animum vlcere, ſanie & cinere agitatum ad blaſphemiam non valuerat irritare! Adam verò nihil tale pertulit: cum diabolo liberum certamen habuit. Sed dices: Quare diabolo potiùs quã Deo obediuit, niſi ſuâ electione? Sed adhuc calũniator dicit: Quare dixit Deus; Morte moriemini, niſi quia ipſe mortem fecit, ideòque hominem ea præmonuit? Reſpõdetur tibi & in hoc, ſtulte calumniator! Si tu cùm ſis homo, habens filios, admonies omnes, præcepto mandans vt te ſequantur & imitẽtur in omnibus; & ſi vnus eorum contemptor extiterit, & per malã conuerſationẽ in mortem inciderit, nũquid eius mors tibi imputanda eſt, & non potiùs ei qui tuam admonitionẽ contemnendo, præcipitatur in mortẽ? Sic nec Deo mors Adæ adſcribẽnda eſt, qui hominem ante tranſgreſſionem ne in mortem laberetur, præmonuit. Manifeſtum eſt autem Deũ noluiſſe hominẽ perire, nec feciſſe mortem. Adſtipulatur huic ſapientiſſimus Salomon, cùm dicit: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum*. Sed Adam Dei præceptum neglexit, & damnationem ſibi promeruit. Reuerà, fratres! Imperatoris ſanctiones nemo ſine periculo ſui ſanguinis contẽnit; ſed omnes ſuſcipiunt cum tremore, & cũ veneratione legunt viliſſimã chartulam atramento ſcriptam, & velut diuinos adorant apices. Scripturæ diuinæ leguntur, verba Dei ſonant, ipſe Dominus quodammodò præſens præſentibus loquitur. Aut faſtidiosè homines audiunt, aut (quod peius eſt) ſedentes fabulis operã nauant. Imperator longè poſitus in chartã loquitur, & timetur, & quaſi præſens in illã chartã adoratur: teſtimoniũ Domini cũ recitatur, ab aliquibus contẽnitur; Ipſum Prophetæ clamant, Apoſtoli prædicant, Euangeliſtæ loquuntur, per ſeipſum hominibus fabulatur, & non auditur. Audi præſentem Filiũ Dei loquentẽ: *Vbi fuerint*, inquit, *duo vel tres congregati in nomine meo; ibi ſum in medio eorum*.

Iob. 2. Ibidem. Geneſ. 3. Ibidem. Sap. 1. Matth. 18.

Cap. V. Sed vtique, inquiet calumniator, Deus non debuit hominem permittere vt peccaret: Sed ſtulti hoc dicunt, non conſiderantes quia Deus ſtatuam nõn fecit lapideam aut ligneã; ſed hominem perfectum condidit, & ſuæ mentis arbitrium, vt intelligeret quid boni †appareret, & quid mali contemneret. vt timeret quod minatus eſt Deus, & contemneret quod perſuaſerat diabolus: & vt propoſito ſibi immortalitatis præmio, aurem cordis pararet. Creatoriſque ſui ſeruaret præceptum, non exterminatoris conſilium. Nónne iuſtiùs hominem qui Dei præceptum

al. appeteret.

A contempſit, diaboli deceptionem ſecutus, culpamus, quam Deum qui hominem bonum valdè, & ad eius ſimilitudinem formauit. Homo ergò peccauit, Dei præceptum paruifaciendo, qui vtique debuit mortem timere, & ad interdictam arborem non accedere. Si quiſquam hominum Imperatoris ſæculi, vel iudicis præconem contempſerit, non rapitur ad ſupplicium? Dei præceptũ contempſit Adam; & ab aliquibus defenditur? Quare culpas Deum cum tuo periculo, & non hominem ſine tuo præiudicio? Quare incuſas artificem qui eius opificium ritè fundauit, ſapientérque ſuſtulit: & defendis B hominem qui ædificio ſuo adeſſe noluit, qui diuini præcepti immemor in vulnus tranſgreſſionis impegit? Væ qui Adam defendis, & Deo iniuriam facis! Nunc te interrogo, reſponde mihi: Adam fuit bonus, an malus? Dicturus es, Bonus; vt plena ſit tua defenſio. Si ergò bonus fuit, quare vnum filium bonum, & alium parricidam genuit? Debuit namque vt pote bonus, bonos ambos creare. Dices fortè: Deo faciente, fuit malus. Ergo ambos malos debuit generare. Quare ergò vnum innocentẽ, & alium effundentem innocentis ſanguinem procreauit? C Vnum qui initiauit martyrium, & alium qui patrauit parricidium? Quòd ſi Cain eum qui occidendus erat, occidit: reus ipſe non eſt; ſed genitor qui talem genuit, ſuſcipiet reatum, vt qui filium parricidam generauit. Si Adam inuitus peccauit, ergò Cain inuitus in iugulum fratris gladium fixit. Talem iuſtitiam tenent qui legi calumniantur, vt geniti ſint mali, & eorum genitores ipſorum reatu teneantur obſtricti. Ecce Adam qui genuit latronem, & ecce Cain qui interfecit fratrem: quis ex duobus eſt reus, pater qui genuit, aut filius qui germanum crudeli morte peremit? Ceſſauit calumniator, tacuit blaſ- D phemator, quamuis nunquam aliquid veri dicat qui veritati calumniam facit. Vbi es calumniator? Reſponde mihi pro ſuſcepto munere, defende quem vſque modò defendebas. Quare ceſſaſti? quid iam tacuiſti? Ecce pro filij reatu, reus tenetur Adam qui genuit parricidam. Dicit, non eſt reus. Exurrexit qui tacebat: Non taceo, inquit, reſpondeo planè & defendo: Nec filius pro patre, nec pater pro filio reus eſt, quia ſcriptum eſt: *Anima patris mea eſt, & anima filij mea eſt. Anima quæ peccauerit, E ipſa punietur*: quaſi è ſomno vigilans calumniator ille qui dormiebat; aperuit os, cœpit loqui; ſed modò tacebit. Dic ergo: Nec pater pro filio, nec filius pro patre reus eſt: reſponde pro ſuſceptã calumniã, * & ego pro Deo meo. Defende Adæ cauſam, & ego Domini mei iniuriam. Tu dicis non eſſe iuſtum vt reus ſit Adam pro filio, & ego conſentio. Ergò ſi patrem non inuoluit filij reatus, quare imputas Deo Adæ peccatum? Et ſicut non eſt iudicandus Adam pro Cain, ſic nec Deo quòd Adam F peccauit, imputemus. Deſine, ſtulte calumniator (ſi tamen calumniator, & non potius blaſphemator dicendus es) deſine talia de Deo loqui, & talia deliſare. Conſidera primùm qui ſis, qualis, à quo factus ſis, & vide vtrùm debeas de tuo Factore id blaſphemare quod non audeas conſeruo imputare. *Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris*. Amen.

Sap. 8. Gen. 4. Ibidem. Ezech. 18. * v. ca reſpõde pro ſuſcepto tuo, & ego pro Deo meo: ſuſcepitus pro dicente non ſit poſitus B. Auguſtini vſurpata. Rom. 1.

S. AMBROSII DE ARBORE INTERDICTA ENARRATIONIS FINIS.

In eandem Enarrationem de arbore interdictã, annotatio.

IN antiquis editionibus hic Tractatus tribuitur B. Auguſtino, inter cuius opera, ſed notha etiamnunc extat editus. Veteres autem manuſcripti codices nos docent conflatum fuiſſe ex duabus homiliis B. Auguſtino adſcriptis, quæ ità inter ſe coniunctæ ſunt, vt tamen facilè commiſſura appareat. Quæ enim ad finem 5. capitis huius tractatus habentur: *Multa ſuperſunt de huiuſmodi quæſtionibus quæ explicanda forent. Sed quia hora præterijt, & ſingula dicere nequiuimus, ne longitudo ſermonis faſtidium faciat auditoribus, ſoluere cogimur. Verùm quia debitor dilationem petit, rogo ne debitor procuret & ſuſtineat abſentiam, &c.* malè interpoſita eſſe apparent, nullumque ſenſum efficere. Ea autem in manuſc. codice ita leguntur: *Multa ſuperſunt, &c. ſoluere cogimur. Debitorem me ecce, dila tamen peto; ſed vereor ne debitor occurrat, & creditor abſentiam procuret.* SERMO S. AVGVSTINI DE ADAM ET FRVCTV ARBORIS EXPLICIT: INCIPIT ALIVS DE QVO SVPRA. *Debitum auro ſoluere ſermonem, ſed prædicas meas non rancentes creditores, aliquos video, aliquos requiro, creditor piger connumeres vt debitum exigas, quod tuam abſentiam procuraſti debitor ſatisfacere debet & cupit &c.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER QVIBVSDAM CAPITIBVS LIBRI EXODI ANNOTATIONES.

Exod. Cap. 8.

DIxit autem Dominus ad Moyſen: Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum: G Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, vt mihi ſeruiat. Si autem non volueris tu dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis: & eructabit fluuius ranas, & aſcendentes ingredientur in domos tuas, & in penetralia cubiculorum tuorum, & in lectos tuos, & in domos ſeruorum tuorum, & populi tui, & in maſſis tuis: & in furnis tuis: & in te, & in populum tuum, & in ſeruos tuos aſcendent ranæ. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Dic Aaron fratri H tuo: Extende manu tuâ virgam ſuper fluuios, & ſuper riuos, & ſuper paludes, & educ ranas. Et extendit Aaron manum ſuper aquas ægypti, & eduxit ranas. Et aſcendit rana: & operuit totam terram Ægypti. Fecerunt autem ſimiliter & incantatores Ægyptiorum incantationibus ſuis, & eduxerunt ranas ſuper terram Ægypti. Et vocauit Pharao Moyſen & Aaron, & dixit: Orate ad Dominum vt auferat ranas à me, & à populo meo: & dimittam populum: & I ſacrificabunt Domino. Dixit autem Moyſes ad Pharaonem: Conſtitue quando oraturus ſum pro te, & pro ſeruis tuis, & pro populo tuo ad delendum ranas à te, & à populo tuo, & à domibus veſtris; verumtamen in fluuio remanebunt. Ille autem dixit, Cras. Reſpondit Moyſes: Fiet vt dixi: vt ſcias quòd non eſt alius præter Dominum, & auferentur ranæ à te, & à domibus veſtris, & à ſeruis tuis, & à populo tuo: verumtamen in fluuio relinquentur. Egreſſus eſt autem Moyſes & Aaron à Pharaone; & exclamauit Moyſes ad Dominum pro finitione ranarum, ſicut K reſpondit Pharaoni. Fecit autem Dominus ſicut dixit Moyſes: Et mortuæ ſunt ranæ ex domibus, & ex habitationibus, & ex agris. Et congregauerunt illas cumulos & cumulos, & cõputruit terra. Videns autem Pharao quòd facta eſt requies, aggrauatum eſt cor eius, & non audiuit illos, ſicut loquutus eſt Dominus. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Dic Aaron, extende manu tuâ virgam, & percute puluerem terræ, & erunt cinipbes in tota terrâ ægypti. Ex L tendit igitur Aaron manu virgam, & percuſſit puluerem terræ: & facti ſunt ciniphes in hominibus, & in quadrupedibus & in omni puluere terræ facti ſunt ciniphes in totâ terrâ ægypti. Fecerunt autem ſimiliter & Incantatores incantationibus ſuis vt educerent ciniphem, & non potuerunt. Et facti ſunt ciniphes in hominibus, & in quadrupedibus. Dixerunt igitur Incantatores Pharaoni: Di- M gitus Dei eſt hoc. Et induratum eſt cor Pharaonis, & non audiuit illos, ſicut loquutus eſt Dominus. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Surge manè, & ſta coràm Pharaone, & ecce ipſe egredietur ad aquam, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, vt mihi ſeruiant in deſerto. Si autem non volueris dimittere populum meum, ecce ego mittam ſuper te, & ſuper ſeruos tuos, & ſuper populum tuum, & ſuper domos veſtras muſcam caninam: & implebuntur domus Ægyptiorum muſca canina, & terræ quæ ſunt in ipſa. Et glorificabo in die illa terram Geſſen, in qua populus meus eſt, in qua non erit vſquam muſca canina: vt videas quòd ego Dominus vniuerſæ terræ. Et dabo diuiſionem inter meum populum, & inter tuum populum: cras autem erit ſignum hoc in terra. Fecit verò Dominus ſic. Et venit muſca canina in multitudine, in domos Pharaonis, & in domos ſeruorum eius, & in omnem terram Ægypti: & deſtructa eſt terra à muſca canina. Vocauit autem Pharao Moyſen & Aaron dicens: Abeuntes ſacrificate Deo veſtro in terra. Et dixit Moyſes: Non poſſibile fieri ſic: nam abominationes Ægyptiorum ſacrificabimus Domino Deo noſtro. Si enim ſacrificauerimus abominationes Ægyptiorum coràm ipſis, lapidabimur. Viam trium dierum ambulabimus in deſerto, & ſacrificabimus Domino Deo noſtro, ſicut dixit nobis. Et dixit Pharao: Ego dimittam vos, & ſacrificate Domino Deo veſtro in deſerto: ſed non longè procedetis ire; orate igitur pro me ad Dominum. Dixit autem Moyſes: Ecce ego egrediar à te, & orabo ad Deum: & recedet muſca canina à te, & à ſeruis tuis, & à populo tuo cras. Non addas vltrà, Pharao, decipere, vt non dimittas populum ſacrificare Domino. Egreſſus eſt autem Moyſes à Pharaone, & orauit Dominum: Qui fecit iuxtà verbum illius, & abſtulit muſcas à Pharaone, & à ſeruis eius, & populo eius, & non relicta eſt neque vna. Et ingrauauit Pharao cor ſuum etiam in tempore hoc, & non voluit dimittere populum.

Quæ Ægyptiorum abominationes Domino Deo noſtro ſint immolandæ: quâ viâ perueniatur ad Chriſti Eccleſiam quidve in eâ ſit agendum.

AMBROSIVS IRENÆO.

MOVERIT te ſignificaſti mihi, eò quòd legeris: *Nam abominationes Ægyptiorum ſacrificabimus Domino Deo noſtro.* Gen. 46 Sed habuiſti quòd ſtudioſo ſolueres, quia in Geneſi ſcriptum eſt quòd Ægyptij paſtores pecorum abominabantur; non vtiq; propter hominē; ſed propter pecora. Illi enim aratro terrã inuertebant; Abraham autē, & Iacob, & poſtea Moyſes & Dauid, paſtores pecorũ fuerunt, regalē quandam in hoc munere diſciplinã intuentes. Oderant ergò Ægyptij immaculata ſacrificia, id eſt, perfecta ſtudia virtutum, & plena diſciplinæ. Quod ergò vitioſi oderant, hoc apud bonos ſincerum ac pium eſt. Opus virtutis deteſtatur luxurioſus helluo, refugit Ægyptius: ita corpus quod illecebras diligit, auerſatur animæ virtutes: abominatur imperium, refugit virtutum diſciplinas, & omnia

nia opera, quæ huiuſmodi ſunt. Quæ ergò Ægyptius refugit, Ægyptius ille & non homo, hæc tu amplectere, qui habes humanitatis ſcientiam. Illa autem declina quæ illi ſequuntur atque eligunt, quoniam duo ſibi iſta congruere non poſſunt, prudentia & inſipientia: Itaque ſicut iis quæ in quodam cenſu imprudentiæ atque intemperantiæ ſunt, abdicat ſe prudentia, abdicat continentia: ità eorum omnis exors inſipiens eſt atque incontinens, quæ Gen. 29 in bonis atque in hereditate ſapientis viri ſunt & continentis. Denique ſanctæ illæ tali coniugio Lia & Rachel, vna laborioſa, altera aſpiratio fortis refugientes non generis neceſſitudinem; ſed morum diſcrepantiam, cùm Iacob exerciti viri ſermone edoctæ eſſent quòd vellet diſcedere, vt Laban & filiorum eius inuidiam declinaret atque ignauiam, reſponderunt: *Numquid eſt nobis portio* Gen. 31 *aut hereditas in domo patris noſtri; nonne ſicut alienæ æſtimamur ei? Vendidit enim nos, & deuorauit pretium noſtrum.* Ecce primùm, quia ignauus & inuidus laborioſá & diſciplinæ tenacem alienat à ſe ac refugit, ſeſéque cupit ſeparare: quoniam eas oneri eſſe cernit ſibi, & putat ſe lucrum feciſſe quòd alienauit eas, & hoc eſſe ſuum preIbidem. tium iudicat, eúmque fructum voluptatis ſuæ Nunc audiamus quomodo quæ habet virtus, non habeat ignauia: Aiunt enim: *Omnes diuitiæ & gloria quam abſtulit Deus patri noſtro, nobis erit, & filiis noſtris.* Meritò Deo arbitro dicunt eſſe ſublata, quia ipſe eſt auctor bonorum, cuius gratiá ignaui exuuntur, quia decorem hereditatis diuinæ capere improbi atque infirmi non queunt; ſuccedit autem intùs, & ſpiritum in ſe fortis habens. Quis autem Gen. 31 fortis niſi ſolus Deus, qui omnia coërcet & regit? His ergò debetur hereditas Dei. Vnde & Eſaias dicit: *Eſt he-* Iſai. 54 *reditas ſeruientibus Domino.* Et pulchrè ait: *Eſt hereditas.* Ipſa enim ſola hereditas eſt, alia non eſt Neque enim cæcus theſaurus, hereditas eſt, neque caduca omnia hereditatis habent commodum. Sola eſt illa hereditas, in quibus eſt portio Deus. Vnde Dauid ſanctus dicit: *Por-* Pſ. 118. *tio mea Dominus.* Et alibi: *Heres factus ſum teſtimonio-* Ibidem. *rum tuorum.* Vides quæ poſſideat Iuſtus, mandata Dei, oracula eius, præcepta eius. In his diues eſt, in his paſciGen. 31 tur, in his delectatur, quaſi in omnibus diuitiis. Hæc ergò poſſidentes Lia & Rachel, opes patrias non requirebant, in quibus erat pecunia adultera, irrationabilis ſpecies, ſpiritalis expers vigoris. Denique quaſi diuites & liberæ non eum diuitem; ſed egentem arbitrabantur. Omnis enim bonarum & liberalium conſors diſciplinarum neminem inſipientem diuitem putat; ſed inopem atque egenum, abiectum quoque, etſi regalibus diuitiis affluat, & ſuperioribus auro ſuam iactet potentiam. Fugienda eſt igitur talium ſocietas, etiamſi aliquâ generis copuletur neceſſitudine. Noxiæ ſunt enim conuerſationes cum inſipientibus, & inficiunt ſobriam mentem ac decolorant: quia ſicut adhærens ſancto ſanctus eris; ita cum peruerſo peruerſus eris, ſicut ſcriptum eſt: FrequenPſal. 17 ter enim accidit vt quis contrà propoſitum ſuum intemperantem audiens, cùm velit ipſe continentiæ diſciplinā tenere, fuco inſipientiæ coloretur, meritóque contrariæ ſibi ſunt & repugnantes, diſciplina atque inſolentia Vnde cùm vir exercitatus earum ſententiam quæreret, vocem emittunt probatæ iam diuturno exercitio virtutis: Gen. 31 *Numquid eſt nobis portio aut hereditas in domo patris noſtri?* Id eſt, conſulis nos vtrùm velimus ab eo recedere? Quaſi verò non cognoueris quòd nullam habeamus cupiditatem eius ſocietatis, neque nos dulcis ſæcularium diuitiarum cupiditas teneat, aut luxuriæ lætitia. Hæc ſunt quæ nos miſera & nobis aliena duximus: hæc ſunt quæ plena inopiæ atque egeſtatis arbitramur. Adiiciunt ergò Ibidem. cauſam receſſionis, quia veram gloriam, & boni theſauri copias amiſit Laban, in quibus maximus vigor datus eſt mentis, & bona moneta imaginis Dei & ſimilitudinis; quia ſpiritalem monetam amiſit, quia ſplendida magis ſæculi elegit, quàm vera & vtilia vitæ ſuæ; quorum deIbidem. cor expectem diuinorum bonorum præterit: quoniam ille quæ putat pulchra, in iis ſe fallit ipſum & decipit. Vnde audi eius verba, & iudica. Secutus ſanctum Iacob & filias ſuas, ne fortè apud eas ſuorum vitiorum reperi-

ret aliquid, & reuocandi ad ſe haberet auctoritatem, coarguens Iuſtum, cùm ratione eſſet redargutus, & nihil reſpondere ac referre poſſet, quo eum deberet tenere: *Si* Ibidem. *annuntiaſſes*, inquit, *mihi, emiſiſſem te cum lætitiâ & tympanis.* In quo prodidit quid Iuſtus fugerit, ne eum proſequeretur, ne deduceret, ne tali comitatu ſtipatus procederet. Primùm quòd multorum dominorum mancipio ſe ſubiicere non debuit, vt ab eo tamquàm ſeruulus dimitteretur. Deinde quia vir exercitio intentus, & quærens veram viam ad virtutem perſequendam, non hominem deductorem; ſed oracula quæſiuit cæleſtia: Quæ me quaſi, inquit, hinc præceperunt abire, & nunc comitantur viantem. Sed quomodò me dimiſiſſes? An cum lætitiâ tuâ quæ plena eſt mœſtitudinis, cum tympanis ſcilicet atque organis immodulata modulantibus, & ſonis tibiarum ſuauibus, inſuauia reſultantibus ſonus diſſonis, crepitibus diſcrepantibus, vocibus mutis, cymbalis animam ferientibus? His me delectari poſſe credidiſti? his reuocari? Hæc ſunt quæ ego fugi: nec vereor verborum tuorum inuidiam. Fugi, ne me talia ſequerentur, ne quid de tuis accipiens abirem; non enim talibus deductoribus ad Eccleſiam Chriſti peruenitur; ad quam tendebat Iacob, vt eò deduceret populorum copias, inueheret nationum diuitias, poſteritatem infunderet, fugiens vmbras inanium rerum, præferens inſenſibilibus ſimulacris virtutum ſpirantem decorem, plauſibilibus præponens ſeria: Vides enim quemadmodùm conuiuia Gentiles adornent, feſta annuntient; ſed ea piis, mentibus infeſtiora ſunt; quia iis plerique decipiuntur, dulcibus capiuntur epulis, capiuntur ſaltantium choris, dum ieiunia noſtra fugiunt, dum ea ſibi aſpera putant, dum corpori noxia & moleſta arbitrantur. An opinatus es quia aurum tuum deſiderarem? Sed non habes aurum igne examinatum, quo Iuſti probantur An quia argentum cuPſal. 11 perem? Sed non habes argentum, quia ſplendorem alloquii cæleſtis abiecisti. Sed fortaſſe ſperaſti quòd adiiceres mihi ad obſequium ſeruulos tuos? Ego verò liberos quæro, fugio ſeruos peccati: Sed fortè comites itineris & duces viarum neceſſarii fuerunt? vtinam ſequi poſſent, ego illis monſtrarem Domini vias. Sed qui Deum neſcitis, vias eius quomodò nouiſtis? vias eius ingrediuntur electi à Domino. Non quicumque intrant eas; ſed tamen nemo excluditur. Sequatur qui paratus eſt, ingrediatur viam quæ ducit ad Meſopotamiam, vt qui eā petit, per aquas tranſeat, aquas Tigris atque Euphratis, Gen. 28 fortitudinis atque iuſtitię, per lachrymas pœnitentiæ, baptiſmum gratiæ In ea eſt virtus exercitus Dei: Omnes e- Gen. 32 nim qui ſunt in Eccleſiâ, Deo militant In eâ eſt grex ille Gen. 30 inſignis diuerſarum virtutum, quem Iacob ſibi elegit: Omnis enim ſine ſigno anima, indocta & ineruditâ eſt, diſciplinarum neſcia; quæ autem inſignita, eadem diues operum, & gratiarum opima. Ad eam qui venit, iratum Gen. 33 fratrem reconciliet priùs. Ad eam qui venit, Sichimam Gen. 34 pretioſam illam & actuoſam inhabitet virtutum officinam, vbi læſæ caſtitatis grauis eſt vltio. Ad eam qui venit, luctetur cum Deo; vt ad imitationem eius ſe exerceat, ad humilitatem Chriſti & paſſiones eius congrediatur. Tollat crucem ſuam, & Chriſtum ſequatur. Denique bonus congreſſor non æmulatur, non inflatur; immò etiā benedicit congredientem ſibi tali munere. Sequamur ergò ſanctum Iacob, & vias eius, vt perueniamus ad eas paſſiones, ad eas congreſſiones, perueniamus ad humerum, perueniamus ad patientiā matrem Fideliū, & ad patrem Iſaac, id eſt, iucunditatis capacem, lætitiæ redundantem; Vbi enim patientia, ibi lætitia quia poſt tribulationes patientia; patientia autem probationem operatur in quâ eſt ſpes, de quâ non confundimur: quoniam qui non fuerit confuſus crucem Chriſti, nec Chriſtus confundetur in eo. Vale, fili! & non erubeſcas patrem interrogare, qui non erubeſcis in paſſionibus Chriſti gloriari.

Marginal references (right column): Gen. 32 (at "Ad eam qui venit, Sichimam"), Luc. 9 (at "Deni-"), 1. Cor. 13 (at "immò"), Gen. 35 (at "Sequa-"), Rom. 5 (at "redun-"), Luc. 9 (at "Chriſtus").

T

Exod. Cap. XVI.

PRofecti ſunt autem ex Elim, & venit omnis congregatio filiorum Iſraël in deſertum Sin, quod eſt inter Elim, & inter Sina. At quintâ & decimâ die, menſe ſecundo, egreſſis ipſis ex terrâ Ægypti, murmurauit omnis congregatio filiorum Iſraël contra Moyſen & Aaron. Et dixerunt ad eos filij Iſraël: Vtinam mortui eſſemus percuſſi à Domino, in terrâ Ægypti, quando ſedimus ſuper ollas carnium, & comedebamus panes ad ſatietatem: quid eduxiſtis nos in
H deſertum hoc, vt occideretis omnem congregationem hanc in fame? Dixit autem Dominus ad Moyſen: Ecce ego pluam vobis panes ex cælo, & egredietur populus, & colligent quod diei in diem: vt tentem eos ſi ambulabunt in lege meâ, vel non. Et erit die ſexta, & præparabunt quod inferant: & erit duplum quod congregauerint quod per diem in diem: Dixit autem Moyſes & Aaron ad omnem cœtum filiorum Iſraël: Veſpere ſcietis quòd Dominus eduxit vos de terrâ
I Ægypti, & manè videbitis gloriam Domini, quoniam exaudiuit murmur veſtrum contrà Deum. Nos autem quid ſumus, quòd murmuratis contrà nos? Et dixit Moyſes: Dabit Dominus vobis veſpere carnes comedere, & panes mane in ſaturitatem: quoniam audiuit murmur veſtrum quod vos murmuratis contrà eum. Nos autem quid ſumus? Non enim contrà nos murmur veſtrum eſt; ſed contrà Deum. Dixit autem Moyſes ad Aaron: Dic omni cætui filiorum Iſraël: Accedite coràm Deo; audiuit enim veſtrum murmur. Quando autem loquutus eſt Aaron omni congregationi filiorum Iſraël, conuerſi ſunt
K in deſertum: & gloria Domini apparuit in nube. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Audiui murmur filiorum Iſraël: loquere ad eos, dicens: Ad veſperam comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus: & ſcietis quòd ego ſum Dominus Deus veſter. Factum eſt autem veſpere, & aſcendit coturnix, & cooperuit caſtra. Mane autem factum eſt, cùm ceſſaſſet ros in circuitu caſtrorum: & ecce ſuper ſuperficiem deſerti
L minutum vt coriandrum, album vt pruina ſuper terram. Videntes autem filij Iſraël, dixerunt alter alteri: Quid eſt hoc: Non enim ſciebant quid erat. Dixit autem Moyſes ad eos: Hic eſt panis quem dedit vobis Dominus manducare; hoc verbum quod ordinauit Deus: Congregate ex eo vnuſquiſque ad proximos gomor, ſecundùm caput, iuxtà numerum animarum veſtrarum, vnuſquiſque in tabernaculis veſtris colligite. Fecerunt autem ſic filij Iſraël, & collegerũt
M qui multùm, & qui minùs: & metientes gomor, non abundauit qui multùm, & qui minùs, non minùs habuit: vnuſquiſque ad proximos apud ſe collegerunt. Dixit autem Moyſes ad eos: Nullus relinquat ex eo in mane. Et non audiuerunt Moyſen; ſed reliquerunt quidam ex eo in mane. Et efferbuit vermis, & computruit, & indignatus eſt contrà eos Moyſes. Et collegerunt illud mane mane, vnuſquiſque ſufficiens ſibi; quando autem incalebat Sol, lique-
G fiebat. Factum eſt autem die ſexta, collegerunt neceſſaria dupla, duo gomor vni. Ingreſſi ſunt autem omnes principes congregationis, & narrauerunt Moyſi. Dixit autem ad eos: Hoc verbum eſt quod loquutus eſt Dominus: Sabbata requies ſancta Domino: cras quæcumque coxeritis, coquite, & quæcumque elixaueritis, elixate: & omne ſuperfluum relinquite illud in repoſitionem in mane. Et reliquerunt ex eo in mane, ſicut præcepit eis Moyſes: & non computruit, neque vermis factus eſt in eo. Dixit autem Moyſes: Comedite hodie, illud eſt enim ſabbatum Domino: hodie non inuenietur in a-
H gro. Sex dies colligetis, at die ſeptimâ ſabbatum, quod non erit in eo. Factum eſt autem in die ſeptima, egreſſi ſunt quidam ex populo ad colligendum, & non inuenerunt. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Vſquequò non vultis audire mandata mea, & legem meam? Videte, etenim: Dominus dedit vobis diem hanc ſabbata, propter hoc ipſe dedit vobis die ſexto panes duorum dierum, ſedete vnuſquiſque in domibus veſtris apud ſemetipſum: nullus veſtrûm e-
I grediatur ex loco ſuo, die ſeptima. Et ſabbatizauit populus die ſeptima: & vocauerunt illud filij Iſraël nomen eius, Man. Erat autem quaſi ſemen coriandri album: at guſtus eius vt ſimila in melle. Dixit autem Moyſes: Hoc verbum quod præcepit Dominus: Implete gomor Man, ad repoſitionem in generationes veſtras, vt videant panem quem comediſtis vos in deſerto, quando eduxit vos Dominus de terra Ægypti. Et dixit Moyſes ad Aaron: Accipe vas aureum vnum, & immitte in illud plenum gomor Man: & repones illud coràm Deo, in cuſtodiam, in gene-
K rationes veſtras, quemadmodùm præcepit Dominus Moyſi. Et repoſuit illud Aaron coràm teſtimonio in cuſtodiam. At filij Iſraël comederunt man annos quadraginta, donec venerunt in terram habitabilem. Man comederunt donec venerunt in partem Phœniciæ. At gomor decima trium menſurarum erat.

Dominus Deus manna cur pluerit populo patrum, & non pluat nobis?

L

AMBROSIVS IRENÆO.

QVÆRIS à me cur Dominus Deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat. Si cognoſcis, pluit & quotidie pluit de cælo manna ſeruientibus ſibi. Et corporeum quidem illud manna hodie pleriſque in locis inuenitur; ſed nunc
M non eſt tanti res miraculi; quia venit quod perfectum eſt. Perfectum autem panis de cælo, corpus ex Virgine, de quo ſatis Euangelium te docet. Quantò præſtantiora hæc ſuperioribus? Illud enim manna, hoc eſt, panem illum qui manducauerunt, mortui ſunt: hunc autem panem qui manducauerit, viuet in æternum: Sed eſt ſpiritale manna, hoc eſt, pluuia ſpiritalis ſapientiæ, quæ ingenioſis & quærentibus de cælo infunditur, & irrorat mentes piorum, & obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexerit infuſionem diuinæ ſapientiæ, delectatur, nec aliũ cibum quærit, nec in ſolo pane viuit, ſed in omni verbo Dei. Qui glorioſior

De ſacr. lib. 5. c. corporeum. 1. Cor. 13

Ioan 6.

Matt. 4

fuerit, quærit quid ſit iſtud quod melle dulcius ſit. Reſ- A
pondet illi miniſter Dei: *Hic eſt panis quem dedit vobis*
Dominus manducare. Quid ſit iſte panis, audi. *Verbum*
(inquit) *quod ordinauit Deus.* Hæc ergò ordinatio Dei,
hæc alimonia alit animam Sapientis, & illuminat atque
obdulcat, reſplendens veritatis coruſco, & mulcens tam-
quam fauo quodam diuerſarum virtutum ſuauitate &
ſermone ſapientiæ. Faui enim mellis ſermones ſunt bo-
Prou. 16 ni, ſicut ſcriptum eſt in Prouerbiis: *Ecce ſuper ſuperficië*
deſerti minutum vt coriandrum. Cur autem minutum ſit,
Luc. 13 cauſam accipe: quia & granum ſinapis minutum eſt, cui
Luc. 17 comparatur regnum cælorum: & fides quæ ſicut granum
Luc. 13. eſt ſinapis, poteſt montes tollere, & iactare in mare. *Et*
fermento ſimile eſt regnum cælorum, quod abſcondit mulier
Exod. 32 *in farinæ menſuris tribus, donec fermentetur totum.* Et B
Moyſes caput vituli aurei comminuit ſicut puluerem, &
Mat. 24 miſit in aquā, & dedit populo bibere: Incraſſatum enim
erat cor eorum perfidiæ immanitate, vt emolliretur, & fi-
dei ſumeret ſubtilitatem. Denique illa mulier, quæ benè
emoluerit, aſſumetur: ea autem quæ malè emoluerit, de-
relinquetur. Emole ergò & tu fidem tuam, vt ſis ſicut il-
la anima quæ Chriſti in ſe charitatem excitat, quam mi-
rantur aſcendentem virtutes cælorum, quòd ſine offen-
ſione aſcendat, & ex hoc mundo aſcendat cum lætitiâ
& iucunditate, ſicut vitis propago, & ſicut fumus ſe ad ſu-
perna ſubrigat, fragrans odorem reſurrectionis piæ, & C
ſuauitatem fidei, ſicut habes ſcriptum: *Quæ eſt hæc quæ*
Cant. 3. *aſcendit à deſerto ſicut vitis propago, fumo incenſa, odori-*
ficata mirrhâ & thure ab omnibus pulueribus vnguenti?
Pulchrè ſubtilitatem eius expreſſit pulueris comparatio-
Exod. ne & vnguenti commemoratione; quia in Exodo legi-
30. mus compoſitum ſubtile thymiama: illud verò eſt in-
Apoc. 5. cenſum Propheticum, quod eſt Sanctorum oratio, vt diri-
gatur in conſpectu Domini, ſicut & Dauid dicit: *Diriga-*
Pſ. 140. *tur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Denique
Græcus Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου
Apoc. 8 dixit. Et in Apocalypſi Ioannis legimus, *quia ſtetit An-*
gelus ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt
ei thymiamata multa de orationibus Sanctorum omnium.
Et aſcendit, inquit, *fumus thymiamatum orationum San-* D
ctorum de manu Angeli in conſpectu Dei. Et vmbilicus
animæ ac venter ſubtilis eſt illius quæ aſcendit ad Chri-
Cant. 7 ſtum. Ideòque laudatur voce ſponſi dicentis: *Vmbilicus*
tuus crater tornatilis, non deficiens mixto, venter tuus acer-
uus tritici muniti inter lilia. Eſt enim in omni doctrinâ
tornatus, & potus ſpiritalis non deficiens plenitudine, &
Pſ. 101. cæleſtiuoi ſecretorum cognitione. Venter quoque ani-
Exod 32 mæ myſticus, ſicut vmbilicus, quo ventre non ſolùm for-
3. Reg. 19 tem cibum ſumit, quo corda firmantur; ſed etiam ſua-
uem ac floſculentum quo delectantur. Et fortaſſe hoc do- E
cuit Moyſes multis orationibus & piis illud mitigandum
ſacrilegium. In libro quoque Regum cùm ſe Dominus
ſancto reuelaret Eliæ, vox auræ tenuis præceſſit, & ſtatim
ſe ei Dominus reuelauit, vt cognoſcamus ea quæ corpo-
rea ſunt, craſſa eſſe & pinguia: & quæ ſpiritalia, mollia &
ſubtilia, vt non poſſint comprehendi oculis. Denique &
Spiritus ſapientiæ ſubtilis & mobilis legitur in libro Sa-
pientiæ: quia eſt in illâ ſpiritus intelligentiæ, ſanctus,
vnicus, multiplex, ſubtilis, & mobilis, qui ſermones ſuos
Sap. 7. molat priùs, ne quid offendat vel in ſenſu, vel in allo-
quio. Denique Babyloni illi quæ deſtruetur, dicitur: Et
vox molæ non audietur in te ampliùs. Hoc igitur man-
na ſubtile erat, & ad diem colligebatur, in diem alterum
non ſeruabatur, eò quòd inuenta ſapientiæ in tempore F
Apoc. 18 ſint grati ora, nec tam miranda quæ ſpatio temporis re-
periuntur, quam illa quæ præſentis funduntur ingenij
viuacitate: ſiue quia futura reuelantur myſteria, eò quòd
ſeruatum manna vſque ad ſolis exortum, eſui iam eſſe
Malac. non poſſet, id eſt, vſque ad Chriſti aduentum habere
4. gratiam. Oriente autem iuſtitiæ ſole, & ſplendidio-
ribus Chriſti corporis & ſanguinis ſacramentis refulgen-
tibus, ceſſarent inferiora, & perfecta illa ſumenda popu-
lis forent. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te dilig-
mus.

Exod. Cap. XXIV.

ET Moyſi dixit: Aſcende ad Dominum tu &
Aaron, & Nadab & Abiud, & ſeptuaginta
ſeniores Iſraël, & adorabunt à longè Dominũ:
& appropinquabit Moyſes ſolus ad Deum; ipſi
autem non appropinquabunt: at populus non
ſimul aſcendet cum eis. Ingreſſus eſt autẽ Moy-
ſes, & narrauit populo omnia verba Dei & iudi-
cia. Reſpondit autem omnis populus voce vnâ,
dicentes: Omnes ſermones quos loquutus eſt
B Dominus, faciemus & audiemus. Et ſcripſit
Moyſes omnia verba. Surgens autem Moyſes
manè, ædificauit altare ſub monte, & duodecim
lapides in duodecim tribus Iſraël. Et miſit iuue-
nes filiorum Iſraël, & obtulerunt holocauſta, &
ſacrificauerunt hoſtias ſalutares Domino, vitu-
los. Accipiens autem Moyſes dimidium ſangui-
nis, infudit in craterem: at dimidium ſanguinis
effudit ſuper altare. Et accipiens librum Teſta-
menti, legit in aures populi, & dixit: Omnia quæ
C loquutus eſt Dominus, faciemus, & audiemus.
Accipiens autem Moyſes ſanguinem, reſperſit
populum, & dixit: Ecce ſanguis Teſtamẽti quod
diſpoſuit Dominus ad vos de omnibus ſermoni-
bus his. Et aſcendit Moyſes & Aaron, & Nadab
& Abiud, & ſeptuaginta ſeniores Iſraël, & vide-
runt locum vbi ſtetit Deus Iſraël, & quæ ſub pe-
des eius quaſi opus lateris ſapphiri, & ſicut ſpe-
cies firmamenti cæli puritate. Et electorum Iſ-
raël non diſſonuit neque vnus. Et apparuerunt
in loco Dei, & comederunt & biberunt. Et dixit
Dominus ad Moyſen: Aſcende ad me in mon-
D tem, & ſta illic: & dabo tibi tabulas lapideas, le-
gem & mandata quæ ſcripſi vt darem legẽ eis.
Et ſurgens Moyſes, & Ioſuë qui adſtabat ei, aſ-
cenderunt in montem Dei, & ſenioribus dixe-
runt: Manete hîc quouſque reuertamur ad vos,
& ecce Aaron & Hur vobiſcum: ſi alicui conti-
gerit quæſtio, accedant eis. Et aſcendit Moyſes
in montem, & cooperuit nubes montem: & de-
E ſcendit gloria Dei in montem Sinai, & coope-
ruit illum nubes, ſex dies. Et vocauit Dominus
Moyſen die ſeptimâ de medio nubis. At ſpecies
gloriæ Domini quaſi ignis ardens in vertice
montis coràm filiis Iſraël. Et ingreſſus eſt Moy-
ſes in medium nubis, & aſcendit in montem: &
fuit illic in monte quadraginta dies & quadra-
ginta noctes.

Examinatur cur Moyſes poſt oblatũ ſacrificiũ, poſtq; immo-
latas Domino ſalutares hoſtias, miſerit dimidiã ſanguinis
partem in craterem, dimidiam autem fuderit ſuper altare.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

F MOTVM te cùm legeres ſignificaſti mi-
hi, quid ſibi velit quòd Moyſes
poſt oblatum ſacrificium, & immo-
latas Domino ſalutares hoſtias, dimi-
diam partem ſanguinis in craterẽ mi-
ſerit, dimidiam autem ad altare effu-
derit: Sed quid eſt quòd ipſe dubites, & à nobis requiras,
cùm fidei & acquirendæ cognitionis diuinæ gratiâ totũ
orbem peragraueris, & quotidianæ lectionis nocturnis
ac diurnis vicibus omne vitæ huius tempus deputaueris,
acri præſertim ingenio etiam intelligibilia complectens?
Vtpote qui etiam philoſophiæ libros quam à vero ſint

deuij demonſtrare ſoleas,& pleroſque tam inanes eſſe, G vt prius ſcribentium in ſuis ſcriptis ſermo quàm vita defecerit. Tamen quia collatio ſermonis, vt pecuniæ, magno eſt vſui, atque eâ maximus in commone emolumentum negotiationis profectus paratur, quòd mirabilis ſit iſta ſanguinis diuiſio, reticere non queo. Pars enim eius moralem ſapientiæ diſciplinam videtur ſignificare, pars myſticam. Illa quæ in crateras mittitur, moralis eſt: hæc quæ ad altare effunditur, myſtica: eò quòd diuino munere & aſpiratione qoadam humanis infundatur mentibus, 2.Pet.3. vt conuenientia & fidei plena de Deo ſentiant. Deniqoe qui locuti ſunt de eius maieſtate, & de cæleſtibus, vel Apoſtoli, vel ſancti Prophetæ, nonniſi ex reuelatione demonſtrata ſibi loqui auſi ſont. H Vnde Paolus & raptum ſe in paradiſum, & audiſſe ſe verba quæ oon licet homini 2 Cor 12 loqui, in epiſtolâ ſuâ teſtificatus eſt. Stephanus quoque Act. 7. vidit cælos apertos, & Ieſum ad dexteram Dei ſtantem. Eſai. 6. Et Eſaias Propheta vidit ſedentem: Nam de Moyſe quid Deut. 34. loquar, de quo dicit Scriptura, quòd non ſurrexit amplius Propheta io Iſraël, ſicut Moyſes, qui oouit Domioum faciead faciem, in omnibus ſignis & prodigiis quæ fecit io terrâ Ægypti. Myſtica ergò Deo libantur, qui ſplendore 1 Cor.1. diuinæ ſapientiæ, cuius pater & genitor eſt, inflammat a-Ioan.13 nimæ vigorem ae mentem illuminat. Sapientia autē Dei Chriſtus, in cuius pectore recumbebat Ioannes, vt de I principali illo ſecretóque ſapientiæ hauſiſſe diuina proderetur myſteria. Denique ipſe conſcius muneris hoc ſcripſit, qui ſibi quod acceperat vendicare, & ſuo aſſignare ingenio reformidabat: Sed & ipſe Dominus dicebat Apoſtolis, os ſuum aperiens: *Accipite Spiritum ſan-*Ioan.20 *ctum*: quo declarauit ſe eſſe qui Moyſi dixerat: *Ego ape-*Exod 4 *riam os tuum, & inſtruam te quid debeas loqui*. Ergò hæc Sap. 7. Sapieotia diuina inenarrabilis, impermixta atque incorrupta Sanctorum animis ſui infundit gratiam, & cognitionem reuelat, vt ſpeculentur eius gloriam. Illa autem moralis ſapientiæ diſciplina eſt, quæ mittitur in crateras, & ex illis percipitur atque hauritur. Crateræ igitur ſenſuum receptacula. Crateræ oculi ſunt duo, aures ſunt, K nares ſunt, os quoqoe & aliæ partes conuenientes munerı: Oculi enim viſum recipiuot & miniſtrant, auditū aures, odorem nares, ora guſtatum, & cætera. In iſtas crateras verbum illud in quo eſt principatus ſacerdotij vel Prophetiæ, effundit ſanguinis ſui partes, vt viuificet atque animet irrationabiles portiones, & faciat rationabi-Exod. 25. les. Denique vbi legis præeepta enumerauit atqoe annuntiauit populo, theoriam poſteà intelligibilis illius arcæ teſtimonij, vel candelabri, vel thymiamaterij locutus, immolauit hoſtias & libauit, ſanguinis partem affundens altaribus ſacris, partem aotem infundens crateris. Fit ergò diuiſio myſticę illius, hoc eſt diuinę moraliſq; Hebr.4. ſapientiæ. λόγος enim diuiſor eſt animarum atqoe virtu-Galat.3 tum. λόγος aotem verbum Dei validum & acutum, quod L pertranſit ac penetrat vſq; ad diuiſionem animæ; virtutes quoque diſtinguit & diuidit, cuius miniſter Moyſes diuiſione ſanguinis virtutum genera diſtinxit. Et quia nihil præ cæteris in lege, niſi Chriſti adoentus annuntiatur, atqoe eius præfiguratur paſſio, vide ne iſta ſit hoſtia ſalutaris, quam verbum Deus in ſemetipſo obtulit, atque in ſuo immolauit corpore, quod primò moralem in Euangelio; ſed etiam in lege docuit diſciplinam, & in ſuâ patientiâ atque in ipſo actu & opere mooſtrauit, tamqoam in crateras, ità in mores noſtros ſenſúſque transfundens velut ſubſtantiam quandam & vitalia ipſa ſapientiæ, M quibus mentes hominum viuificauit ad virtutis ſeminarium, & inſtituta pietaos: deinde accedens ad altare, effudit hoſtię ſuæ ſanguinem. Itaque ſiue ita hæc accipias, pius (vt arbitror) ſenſus eſt: ſioe ſecundùm Salomonē velis, concurrit ęquè, vt quia ſangoinem miſit in crateras Moyſes Propheta, cognoſcas ipſum eſſe ſanguinem, de Prou. 9 quo ſcriptum eſt: *Quia ſapientia miſcuit in craterâ vinū ſuū, dicens vt relinquerent inſipientiā, & quærerent ſapiētiam*. Hauritur ergò de cratere ſapiētia, hauritur diſciplina, hauritur intellectus, hauritur correctio, hauritur vitæ ēmendatio, hauritur morū & conſiliorū tēperatio, pietatis gratia, virtutis incrementū, fons vbertatis. Quod verò ad altare effundit ſanguinē, intelligere licet ablutionem mundi, remiſſionem omnium peccatorum. Etenim ſanguinem illum ad altare quaſi hoſtiam effundit, ad multorum exhaurienda peccata: Hebr 9 Agnus enim hoſtia eſt; ſed agnus non irrationabilis naturæ; ſed diuinæ potentiæ, de quo dictum eſt: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi*: Ioan. 1 Non ſolùm enim mundauit ſanguine delicta vniuerſorum; ſed etiam diuinâ poteſtate donauit. An non Ioan.19 tibi videtur effudiſſe ſanguinem ſuum, de cuius latere ſuprà ipſum paſſionis altare aqua eucurrit & ſanguis? Vale, & nos parentis affectu dilige, vt facis.

Exod. Cap. XXX.

ET facies altare thymiamatis, ex lignis imputribilibus facies illud: cubiti longitudo, & cubiti latitudo, quadrangulum erit, & duorum cubitorum altitudo: ex ipſo erunt cornua eius: & deaurabis illud auro puro, craticulā eius, & parietes eius in circuitu, & cornua eius: & facies ei vertibilem coronam auream in circuitu, & duos annulos aureos puros facies ei ſub coronam vertibilem eius per ſingula latera. Et erunt anſulæ I vectibus ad portandum illud in ipſis. Et facies vectes ex lignis imputribilibus, & deaurabis eos auro: & pones illud coràm velo exiſtente in arcâ Teſtimonij, in quibus cognoſcar tibi illic. Et adolebit in eo Aaron incenſum compoſitum ſubtile manè manè. Quando componet lucernas adolebit in eo: & quando accenderit Aaron lucernas ſerò, adolebit in eo incensū aſſiduitatis, ſemper coràm Domino in generationes veſtras. Et non offeretis in eo incenſum aliud, oblationē & ſacrificium, & libationem non libabitis in eo. Et K propitiabitur Aarō in cornibus eius ſemel in anno, à ſanguine purgationis peccatorum propitiationis ſemel in anno purgabit illud in generationes veſtras. Sanctum ſanctorum eſt Domino. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicēs: Cùm acceperis computationem filiorum Iſraël in viſitatione ipſorum, dabunt ſinguli pretium redemptionis animæ ſuæ Domino, & non erit in ipſis plaga, in viſitatione eorū. Et hoc eſt quod dabūt quotquot perambulant viſitationem, dimidiam partem didrachmi, quod eſt iuxtà didrachmum ſanctū. Viginti oboli didrachmum, dimidia au-L tem pars didrachmi oblatio Domino. Omnis qui intrauerit viſitationem, à viginti annis & ſuprà, dabunt oblationem Domino: qui diues eſt, non adiiciet: & qui pauper eſt, non minorabit à dimidiâ parte didrachmi, cùm cœperint dare oblationē Domino, exorare pro animabus ſuis. Et accipies pecuniā oblationis à filiis Iſraël, & dabis illā in opus Tabernaculi Teſtimonij: & erit filiis Iſraël memoriale in conſpectu Domini ad propitiandum pro animabus veſtris. Et loquutus eſt M Dominus ad Moyſen, dicens: Fac peluim æneā, & baſim illi æneā ad lauandū: & pones eam inter Tabernaculum Teſtimonij, & inter altare. Et effundes in illā aquā, & lauabit Aaron & filij eius ex eâ manus ſuas & pedes ſuos, quando ingrediētur in Tabernaculum Teſtimonij, lauabunt aquâ, & non morientur: vel quando acceſſerint ad altare, ad adminiſtrandum & offerendū holocauſta Domino, lauabunt manus & pedes ſuos aquâ, vt non moriantur. Et erit eis legitimum ſempiternum; ei, & generationibus eius poſt eum.

Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Et tu cape aromata, florem myrrhæ electæ quingentos ſiclos, & cinamomi odoriferi, dimidium huius ducentos & quinquaginta ſiclos, & calami odoriferi ducentos quinquaginta, & caſiæ quingentos ſiclos Sanctuarij, & oleum ex oliuis vnũ: & facies illud oleum chriſma ſanctum, vnguentũ vnguentarium arte vnguentarij. Oleum chriſma ſanctum erit. Et vnges ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtimonij, & omnia vaſa eius, & lucernam & vaſa eius, & altare thymiamatis, & altare holocauſtorum, & omnia vaſa eius: & menſam, & omnia vaſa eius: & peluim & baſim eius: & ſanctificabis ea, & erunt ſancta ſanctorũ. Omnis tangens illa, ſanctificabitur. Et Aaron, & filios eius vnges, & ſanctificabis eos vt ſacerdotio fungantur mihi. Et filiis Iſraël loqueris, dicens: Oleum, vnguentum vnctionis, ſanctum erit hoc vobis in generationes veſtras: in carnem hominis non vngetur, & iuxtà compoſitionem hanc non facietis vobis ipſis eodem modo: ſanctum eſt, & ſanctificatio erit vobis. Quicumque fecerit eodem modo, & qui dederit ex eo alienigenę, exterminabitur ex populo ſuo. Et dixit Dominus ad Moyſen: Accipe tibi ipſi aromata, ſtacten, onychem, & galbanum boni odoris: & thus lucidiſſimum: æquale æquali erit; & facient illud thymiama vnguentarium, opus vnguentarij, mixtum, purum, opus ſanctum. Et conteres ex his ſubtile: & pones coràm teſtimonio, in tabernaculo teſtimonij, vnde cognoſcar tibi illic. Sanctum ſanctorum erit vobis thymiama. Iuxtà compoſitionem hanc non facietis vobis ipſis: ſanctificatio erit vobis Domino. Quicumque fecerit eodem modo vt olfaciat in eo, peribit de populo ſuo.

Exponit quid ſignificet didrachmum, cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animæ ſuæ, addens aliquid de Elatere & libertate.

AMBROSIVS IVSTO.

PVLCHRA admones, frater! vt epiſtolares fabulas, & ſermonem abſentium ad interpretationem conferamus oraculi cæleſtis, interrogans me quid ſignificet illud didrachmum, cuius dimidium Hebræus præcipitur offerre pro redemptione animæ ſuæ. Quid enim tam conſociabile, quàm de diuinis rebus ſermonem contexere? Eſt autem dimidiũ didrachmi, drachma. Redemptio autem animæ, fides. Fides ergò drachma, quam illa mulier in Euangelio, vt legimus, amiſſam diligenter requirit, lucernam accendens, & mundans domum ſuam: & ſi inuenerit, conuocat amicas & vicinas petens congratulari eas ſecum, quòd inuenerit drachmam quam perdiderat: Magnum enim damnum animæ, ſi quis fidem amiſerit, vel gratiam quam fidei pretio acquiſiuit ſibi. Et tu ergò accende lucernam tuam. *Lucerna tua oculus tuus eſt*, ille ſcilicet interior oculus mentis. Iſtam lucernam accende, quæ accipit oleum ſpiritale, & lucet in totâ domo tuâ. Quære drachmam, redemptionem animæ tuæ: quam qui amiſerit, turbatur: qui inuenerit, exultat. Eſt & redemptio & animæ miſericordia: Redemptio enim animæ hominis, diuitiæ eius ſunt, quibus vtique fit miſericordia, quæ ſumptu pauperes iuuat. Fides igitur gratia, gratia miſericordia, miſericordia redemptio eſt animæ, quæ drachma, id eſt, integro pretio ſummæ plenioris expenditur: Sic enim ſcriptum eſt, dicente Domino ad Moyſen: *Cùm acceperis computationem filiorum Iſrael in viſitatione ipſorum, dabunt ſinguli pretium redemptionis animæ ſuæ Domino, & non erit in ipſis plaga, in viſitatione eorum. Et hoc eſt quod dabunt quotquot perambulant viſitationẽ, didrachmi dimidiam partem, quod eſt iuxtà didrachmum ſanctũ. Viginti oboli didrachmum: Dimidia autem pars didrachmi oblatio Domino. Omnis qui intrauerit viſitationem à viginti annis & ſuprà, dabit oblationem Domino. Qui diues eſt, non adiiciet: & qui pauper eſt, non minorabit à dimidiâ parte didrachmi, cùm ceperint dare oblationem Domino, exorare pro animabus ſuis. Et accipies pecuniam oblationis à filiis Iſrael, & dabis illam in opus Tabernaculi teſtimonij, & erit filiis Iſrael memoriale in conſpectu Domini, ad propitiandum pro animabus veſtris.* Ita ergò deerat vel diues qui plus offerret, vel pauper qui minùs haberet, ſi in pecuniâ dimidium didrachmum iſtud, non in virtute eſſet. Vnde aduertendum quòd non materialis iſta; ſed intelligibilis drachma ſit, quæ ex æquo ab omnibus conferenda æſtimatur. Denique etiam de illâ cæleſti eſcâ, eſca autẽ & delectatio alimenti cæleſtis ſapientia eſt, quâ veſcebantur in Paradiſo locati, qui erat indeficiẽs animi cibus, quem vocauit manna diuinus ſermo, ità legimus diſtributionem ſumptã per ſingulas animas, vt æqualis fieret diuiſio. Et collegerunt ſecundùm diſpoſitionem Moyſi, is qui plurimùm, & qui minimùm, & menſuram fecerunt gomor: & non abundauit, neq; ſuperfuit ei qui multùm, & ei qui minùs, non defuit. Vnuſquiſq; enim pro numero animarum quæ apud ſe erant in tabernaculis, collegerunt per ſingula capita gomor, id eſt menſuram, ſeu conſummationẽ, ſicut habet interpretatio. Eſt autẽ menſura ſapientiæ, quæ ſi ſuprà menſuram ſit, nocet, quia ſcriptum eſt: *Noli eſſe multùm ſapiens.* Et Paulus docuit ſecundùm menſurã dari diuiſionem gratiarũ, cùm dicit: *Quia vnicuiq; datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ, alij ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundùm eundẽ ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alij gratia ſanitatum in vno ſpiritu*, & diuidi eam gratiam ſecundùm voluntatem Spiritus. Quòd diuidit, æquitatis eſt: quòd autem ſecundùm voluntatem ſuam diuidit, poteſtatis. Vel quia id velit vnicuique conferre quod profuturum nouerit. Gomor ergò menſura eſt, & menſura vini, quod lætificat cor hominis. Quid autem niſi ſapientiæ potus, iocunditas cordis eſt? Hoc eſt illud vinum quod miſcuit in cratere Sapientia, & offert bibendum, vt ſumamus nobis ſobrietatem & prudentiam, quod æqualiter transfundi oportet ſenſibus & cogitationibus noſtris, & omnibus motibus qui intra hanc noſtram ſunt domum, vt ſciamus poſſe abundare omnibus, deficere nulli. Plenius autem de ſanguine Chriſti intelligitur, cuius ad gratiam nihil minuitur, nihil adiungitur. Et ſi parum ſumas, & ſi plurimùm haurias, eadem perfecta eſt omnibus menſura redemptionis. Paſcha quoque Domini, hoc eſt agnum, ità patres epulari iubentur, vt ſecundùm numerum animarum epulentur ſuarum, neque plures, neq; pauciores, neque aliis plus dari, aliis minùs; ſed ſecundùm animas ſingulorum: ne aut fortiores ampliùs ſumant, aut infirmiores minùs. Gratia enim æqualis ſingulis diuiditur, redemptio diuiditur, donum diuiditur. Neque plures oportet eſſe, ne quis vacuus ſpei & redemptionis recedat. Plures ſunt quando aliqui extrà numerum ſunt; Sancti autem numerati ſunt omnes, & capilli eorum. Cognouit enim Dominus qui ſunt ipſius. Neq; pauciores, ne magnitudine gratiæ ſit ad recipiendum infirmior. Et ideò omnes æqualitatem deuotionis & fidei deferre præcepit ad paſcha Domini, id eſt, ad tranſitum. Paſcha autem eſt quando anima irrationabilem deponit paſſionem; ſumit autem bonam compaſſionem, vt compatiatur Chriſto, & tranſitum eius in ſe ſuſcipiat, vt inhabitet in eâ, & deambulet, & fiat eius Deus. Gratia itaque æqualis per omnes; virtus autem diuerſa in ſingulis. Vnuſquiſque ergò portionem competentem ſuis viribus ſumat, aut ne fortior indigeat, aut oneretur infirmior. Habes hoc in Euangelio, quia merces æqualis omnibus ſoluitur in vineâ laborantibus; ſed pauci ad brauium, pauci ad coronam perueniunt, pauci dicunt: *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ*: Alia eſt enim merces

Marginal notes: Luc. 15. — Matt. 6 — Prou. 13 — Exod. 16 — Philo in li. de congreſ. quærend. erud. gratia. — Eccleſ. 7 — 1. Cor. 12 — Pſ. 103 — Prou. 9 — Exod. 12 — Mat. 10 — 2 Tim. 2 — 1. Cor. 6 — Mat. 20 — 1. Cor. 9 — 2. Tim. 4

liberalitatis & gratiæ, aliud virtutis ſtipendium, alia labo-
ris remuneratio. Ergò didrachmum redemptio eſt, immò
dimidium didrachmi. Redemit autem nos Chriſtus à
morte, redemit à ſeruitute peccati, ne ſubiecti ſimus
Mat 17 mundo, cui renuntiauimus. Vnde Dominus in Euange-
lio dicit ad Petrum vt vadat ad mare, mittat hamum, &
in ore piſcis inuentum ſtaterem ſumat, & det pro Domi-
no & pro ſe, exigentibus didrachmum. Hoc eſt igitur di-
drachmum quod exigebatur ſecundùm legem; ſed non
Ibidem. debebat illud filius regis; ſed alienus. Quid enim ſe
Chriſtus redimeret ab hoc mundo, qui venerat vt tolle-
Ioan. 1. ret peccatum mundi? Quid ſe à peccato redimeret, qui
Philip. 2. deſcenderat, vt omnibus peccatum dimitteret? Quid ſe
redimeret à ſeruitute, qui ſe exinaniuerat, vt vniuerſis li-
bertatem daret? Quid ſe redimeret à morte, qui carnem
ſuſceperat, vt morte ſuâ omnibus reſurrectionem acqui-
reret? Non vtique opus habuit redemptione Redemptor
Luc. 2. vniuerſorum: ſed ſicut circumciſionem accepit vt legem
impleret, & ad baptiſmum venit vt impleret omnem iu-
Mat. 3 ſtitiam: ità etiam didrachmum exigentibus, ſolutionem
non recuſauit; ſed ſtatim ſtaterem pro didrachmo iuſſit
Mat. 17 pro ſe & Petro dari. Maluit enim ſuprà legem ſoluere,
Ibidem. quàm id quod erat legis negare. Oſtendit autem contrà
legem Iudæos facere, qui ab vno didrachmum exigerẽt,
cùm dimidium didrachmi exigendum Moyſes præſcri-
pſerit. Et ideò & pro ſe & pro Petro tamquàm ſingulas
drachmas in ſtatere ſolui mandauit. Bonus autem cenſus
Rom 10 Chriſti, qui ſtatere ſoluitur, quia ſtatera iuſtitia eſt; iuſti-
tia autem ſuprà legem. Denique finis legis Chriſtus eſt
Matt. 4 ad iuſtitiam omni credenti. Hic ſtater in ore piſcis inue-
nitur: illius piſcis quem capiunt piſcatores hominum, il-
lius piſcis qui ſtaterà ponderat ſermones ſuos, vt igne e-
Eccleſ. 21. xaminatos proferat. Hunc ſtaterem neſcierunt Iudæi
quem proditori dederunt. Lex autem dimidium didrach-
Pſal. 11. mi pro redemptione animæ exigit, quam drachmã Deo
Mat 26 deputat, quia totum didrachmum vendicare non pote-
rat. Vix enim in Iudæo vel portio deuotionis poterat in-
ueſtigari. Qui autem verus eſt liber, verus Hebræus, to-
tus eſt Dei totum quod habet, libertatis eſt. Nihil habet
Exod. 21 illius qui libertatem recuſat, dicens: *Dilexi Dominum
meum, & vxorem & infantes: non abibo liber.* Quod
non ſolùm ad dominum; ſed etiam ad eius refertur in-
firmitatẽ qui ſe ſubiecerit mundo, quòd diligat mundũ,
vel νοῦν, id eſt mentem ſuam, huius auctorem voluntatis.
Ibidem. Nec ſolùm ad vxorem; ſed etiam ad delectationem re-
fertur, quæ domeſticã, non illam æternam curam ſuſcipit.
Huic ergò ad limen & oſtium ſuum dominus ſuus aurem
pertundit, vt meminerit ſermonis ſui quo ſeruitutem e-
legit: Et ideò tu, Chriſtiane! iſtum ne imiteris, quia tibi
Mat. 19 ſcriptum eſt, non vt didrachmi dimidium (ſi tamen vis
perfectus eſſe) Deo offeras; ſed vt omnia tua vendas, &
Mat. 16 des pauperibus. Nec vt portionem ſeruitutis modò reſer-
ues; ſed vt totum te abneges, & Domini crucem tollas, &
ſequaris eum. Cognouimus itaque ideò dimidium di-
drachmi lege poſtulari, quia dimidiũ generi huius mun-
di, id eſt, conuerſationi ſæculari, & vſui domeſtico & po-
ſteritati reſeruabatur, quibus neceſſe erat & ſortem ex
Leuit. 25 ſorte, id eſt, tranſmiſſionis deputari. Vnde & Dominus
Mat. 22 tentantibus ſe Phariſæis ſubdolâ interrogatione vtrùm
ſuaderet cenſum dari Cæſari, reſpondit: *Quid me tenta-
tis, hypocritæ! oſtendite mihi numiſma cenſus.* At illi ob-
tulerunt ei denarium, in quo erat imago Cæſaris. Ait il-
lis: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei,
Deo:* oſtendens illos eſſe ità imperfectos, qui ſibi perfe-
cti viderentur, vt priùs Cæſari quàm Deo ſoluerent:
Quibus enim prior eſſet cura mundi, ab iis priùs ſoluen-
dum foret quod erat mundi. Vnde & ait: Reddite, id eſt,
Ibidem. vos reddite, quæ ſunt Cæſaris, apud quos figura & ima-
Dan. 3. go inuenitur Cæſaris. Illi ergò Hebræi Pueri Ananias,
Dan. 3. Azarias, Miſaël, ille Daniel ſapientior, qui non adoraue-
Dan. 1. runt imaginem Regis, qui non receperunt eam, qui nihil
de illâ menſâ Regis accipiebant, non tenebantur ad ſo-
Deut. 18 lutionem tributi: Nihil enim eorum quæ ſub Rege ter-
reno erant, poſſidebant. Ergò eorum imitatores non ſol-
uunt tributum, quibus portio Deus eſt. Ideò Dominus

G ait: Reddite, id eſt, vos reddite qui protuliſtis imaginem
Cæſaris, apud quos inuenitur; ego autem nihil debeo Cæ- Mat. 22
ſari, quia nihil huius mundi habeo: Venit enim huius
mundi princeps, & in me inuenit nihil. Nihil debet Pe- Ioan. 14
trus, nihil Apoſtoli mei: quia non ſunt de hoc mundo. Et
ſi in hoc mundo ſunt, ego miſi eos in hunc mundum:
Sed iam non ſunt de hoc mundo, quia mecum ſunt ſuprà Ioan. 17
mundum. Ergò quod diuinæ legis eſt, ſolui iubetur, non
quod Cæſaris: Et tamen & ipſum perfectus, id eſt, prædi-
cator Euangelij iam non debebat, qui plus prædicabat.
Non debebat Filius Dei, non debebat & Petrus in ad-
optionem à Patre adſcitus per gratiam: ſed *ne ſcandali-* Mat. 17
zentur, inquit, *vade ad mare, & mitte hamum, & eum
piſcem qui primus aſcenderit, tolle, & aperto ore eius, in-
H ueniens ibi ſtaterem, illum ſumens da eis pro me & te.* O
magna myſteria! dat dimidium didrachmi quod lex iu-
bebat, & non negat quod legis eſt, quaſi factus ex mu- Galat. 4
liere, factus ſub lege: ſecundùm Incarnationem locutus
ſum. Ex muliere ſecundùm ſexum: mulier ſexus eſt, virgo
ſpecies: ſexus generis, virgo integritatis. In quo ergò ve-
nit ſub lege, in eo factus eſt ex muliere, id eſt, in corpore.
Et ideò didrachmum ſolui iubet pro ſe & Petro, quia v-
terque ſub lege generati. Iubet ergò ſecundùm legem
ſolui, vt eos qui ſub lege erant, redimeret. Et tamen ſta- Mat. 17
terem dari iubet, quò vectes imponerent ori ſuo, ne ex Galat. 4
multiloquio peccatum admitterent. Et iubet dari in ore Eccleſ.
I piſcis repertum, vt agnoſcerent verbum: Qui enim quod 28.
legis eſt, exigebant, cur quod legis eſt, neſciebant? Verbũ Prou 18
enim Dei ignorare non debebant; quia ſcriptum eſt: *Pro-
pè eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Totum igitur di-
drachmum Deo ſoluit, qui ſæculo nihil reſeruauit. Deo Deut. 30
enim iuſtitia ſoluitur, quæ eſt mentis ſobrietas: Deo ſol-
uitur ſermonis cuſtodia, quæ eſt ſermonis ſobrietas. *Cor-
de enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſa-
lutem.* Poteſt autem & dragma pro veteri Teſtamento Rom 10
accipi, didrachmum pro vtriuſque Teſtamenti pretio,
quia ſecundùm legem vnoſquiſque per legem redime-
batur: Qui autem ſecundùm Euangelium redimitur, ſol-
uit drachmam ſecundùm legem, ſanguine redimitur
K Chriſti ſecundùm gratiam, geminam habens redemptio-
nem, & deuotionis & ſanguinis: Nec enim fides ſola ad
perfectionem ſatis eſt, niſi etiam baptiſmatis adipiſca-
tur gratiam, & ſanguine Chriſti redemptus crucem acci-
piat: Bona ergò drachma quæ Deo ſoluitur. Non eſt
drachma denarius; ſed diuerſum eſt. Denique in denario
imago Cæſaris eſt, in drachma imago Dei, quia vnius eſt
Dei, ad imitationem ipſius. Ab vno incipit: & in infini- Mat. 22
tum diffunditur: & iterùm de infinito numero in vnum,
quaſi in finem omnia reuertuntur; quia Deus & princi- Apoc 1
L pium & finis omnium eſt. Vnde nec numerum monada; Ibidem.
ſed elementum numeri quibus ea cura eſt, appellaue- Deut. 6
runt. Et hoc propterea diximus, quia ſcriptum eſt, *Ego
ſum a & primus, & nouiſſimus*; &: *Audi Iſraël: Domi-
nus Deus tuus Deus vnus eſt.* Et tu ergò ad ſimilitudinem
Domini vnus eſto atque idem. Non hodie ſobrius, cras
ebrioſus: hodie pacificus, craſtinâ die litigioſus: hodie fru-
gi, craſtinâ die incontinens: Mutatur enim vnuſquiſque
morum varietate, & fit alter, in quo non agnoſcitur quod
fuit, & incipit eſſe quod non fuit, ſui degener eſt: Graue
enim mutari in peius; ſed eſto ſicut imago in drachmâ,
immutabilis, eundem habitum ſeruans quotidie. Videns
drachmam, attende imaginem; hoc eſt, videns legem, at-
tende in lege imaginem Dei Chriſtum: Quia ipſe ima- Coloſ. 1
M go Dei inuiſibilis & incorruptibilis, luceat tibi velut in
ſpeculo legis. Confitere eum in lege, vt eum in Euangelio
recognoſcas. Si cognouiſti in mandatis, recognoſce in o-
peribus. Vale, & ſi non infructuosè didrachmum iſtud
commiſſum mihi arbitraris, iterùm ſi quid habes, com-
mittere ne dubitaueris.

Exod. Cap. XXXII.

ET videns populus quòd tardauit Moyſes deſcendere de monte, congregatus eſt populus ad Aaron, & dicunt ei: Surge, & fac nobis deos qui præcedant nos: Nam Moyſes hic homo, qui eduxit nos de terrâ Ægypti, non ſcimus quid factum eſt illi. Et dicit illis Aaron: Deponite inaures aureas, quæ ſunt mulierum veſtrarum & filiarum, & afferte ad me. Et abſtulerunt omnis populus inaures aureas, quæ in auribus eorũ, & attulerunt ad Aaron. Et accepit de manibus illorum, & formauit eas in ſtylo, & fecit illud vitulũ conflatilem. Et dixerunt: Iſti dij tui, Iſrael! qui eduxerũt te de terrâ Ægypti. Et videns Aarõ, ædificauit altare coràm eo, & prędicauit Aaron, dicens: Feſtum Domini cras. Et manè ſurgens in craſtinum, deduci fecit holocauſta, & obtulit ſacrificiũ ſalutaris: & ſedit populus ad cumedendũ & bibendum, & ſurrexerunt ludere. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Vade, celeriter C deſcende; peccauit enim populus tuus quos eduxiſti de terrâ Ægypti: egreſſi ſunt citò de viâ quam præcepi eis. Fecerunt ſibi ipſis vitulum, & adorauerunt eum, & ſacrificauerunt illi, & dixerunt: Iſti dij tui, Iſrael! qui eduxerunt te de terrâ Ægypti. Et nunc dimitte me, & iratus furore cõtrà eos, delebo eos, & faciam te in gentem magnam. Et orauit Moyſes corã Domino Deo, & dixit: Vt quid, Domine! iraſceris furore in populũ tuum, quos eduxiſti de terrâ Ægypti in fortitudine magnâ, & in brachio excelſo? Ne fortè D loquãtur Ægyptij, dicentes, cũ malignitate eduxit illos ad interficiendũ in montibus, & delendũ eos de terrâ. Ceſſa ab ira furoris tui, & placabilis eſto pro nequitiâ populi tui memor Abraham & Iſaac & Iacob tuorum ſeruorum, quibus iuraſti eis per temetipſum, & loquutus es ad eos, dicẽs: Multiplicabo ſemen veſtrum, ſicut ſtellas cæli multitudine: & omnem terram hanc, quã dixiſti dare ſemini eorũ, & poſſidebunt eã in ſæculum. Et placatus eſt Dominus de malo quod dixit ſe facturum contrà populũ ſuum. Et reuerſus Moy- E ſes, deſcendit de monte, & duæ tabulę Teſtimonij in manibus eius, tabulæ lapideę ſcriptæ ex vtriſque partibus earũ, hinc & hinc erãt ſcriptæ: & tabulę opus Dei erant, & ſcriptura, ſcriptura Dei fuit ſculpta in tabulis. Et audiens Ioſue vocẽ populi clamantium, dicit ad Moyſen: Vox belli in caſtris. Et dicit: Non eſt vox præcinentiũ pugnam, neque vox præcinentium fugam; ſed vocẽ pręcinentium vinum, ego audio. Et quando appropinquauit caſtris, vidit vitulum & choros: F & iratus irâ Moyſes, proiecit de manibus ſuis duas tabulas, & confregit eas ſub monte. Et accipiens vitulũ quẽ fecerant, combuſſit illum igne, & cõtriuit illũ minutum, & diſperſit illum in aquã, & dedit bibere illum filiis Iſrael. Et dixit Moyſes Aaron: Quid fecit tibi populus hic, quòd induxiſti ſuper illos peccatũ magnũ? Et dixit Aaron ad Moyſen: Ne iraſcaris, Domine: tu ſcis impetũ populi huius: dicunt enim mihi: Fac nobis deos, qui pręcedant nos: nam Moyſes hic homo qui eduxit nos ex Ægypto, non ſcimus quid factum eſt illi. Et dixi eis? Cui eſt aurum, offerte. Et dederunt mihi, & conieci in ignem, & exiit vitulus hic. Et videns Moyſes populum, quòd diſperſus erat (diſperſit enim eos Aaron ludibriũ aduerſariis ſuis) ſtetit Moyſes in porta caſtrorum, & dixit: Si quis à Domino, veniat ad me. Congregati ſunt igitur ad eum omnes filii Leui: & dixit illis: Hęc dicit Dominus Deus Iſrael: Imponite vnuſquiſque gladium ſuum in femore ſuo, & pertranſite, & redite à portâ in portam B per caſtra, & occidite vnuſquiſque fratrẽ ſuum, & vnuſquiſque proximum ſuum, & vnuſquiſque amicum ſuum. Et fecerunt filij Leui ſecundùm quod loquutus eſt eis Moyſes: & ceciderunt ex populo in die illa tria millia virorum: Et dixit eis Moyſes: Impleuiſtis manus veſtras hodie Domino, vnuſquiſque in filio, & in fratre, vt detur ſuper vos benedictio. Et factum eſt poſt craſtinum, dixit Moyſes ad populum: Vos peccaſtis peccatum magnum: & nunc aſcendam ad Deũ, vt deprecer pro peccato veſtro. Reuerſus eſt C autem Moyſes ad Dominum, & dixit: Rogo, Domine! peccauit populus hic peccatum magnum, & fecerunt ſibi ipſis deos aureos: & nunc ſi quidem dimittis eis peccatum eorum, dimitte: ſi autem non, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti. Et dixit Dominus ad Moyſen: Si quis peccauit coràm me, delebo eum de libro meo: nunc autem vade, & duc populum hunc in locum quem dixi tibi: ecce Angelus meus præibit ante faciem tuã. Quâ autem die viſitauero, & hoc inducam ſuper eos peccatum eorum. Et percuſſit Dominus populum D pro factura vituli quem fecit Aaron.

Quid deſignet quòd ex auro à populo deos ſibi poſcenti Aaron collato, caput vituli ſit figuratum: & cur Moyſes tam durè indignatus fuerit, vt vnumquemque in proximi necem inſurgere iuſſerit.

AMBROSIVS ROMVLO.

EPISTOLARVM genus propterea repertum, vt quidam nobis cum abſentibus ſermo ſit, in dubium non venit: Sed hoc vſu exemplóque pulchrius ſi inter parentem ac filios crebra & iucunda alloquia conferan- E tur, vt verè inter diſiunctos corpore quædam imago referatur præſentiæ: His enim adoleſcit officiis amor, ſicut tuis ad me, aut meis ad te augetur litteris: Sed hoc multò locupletiùs proximis tuæ dilectionis experiri cœpi affatibus, quibus me conſulendum putâſti quid ſibi vellet quòd Aaron aurum detraxerit populo poſcenti ſibi fieri deos, & quòd ex auro figuratum ſit vituli caput, vel quòd Moyſes tam durè indignatus ſit, vt iuberet proximum quemque inſurgere gladiis in necem proximi ſui. Magnum eſt enim, nullum pati abſentibus damnum irrepere, non ſolùm ſuauitatis; ſed etiam collationis & li- F beralis ſcientiæ. Quid igitur de eo ſentiam, quoniam expoſcis, conferendi magis quàm exponendi ſtudio loquar. Cùm Moyſes in monte Sina legem acciperet, populus erat cum Aaron ſacerdote. *Exod. 24.* Et quamuis frequenter in culpam lubricus; tamen quandiu lex dabatur, ſacrilegio erràſſe non proditur. Verùm vbi diuinum conticuit oraculum, peccatum irrepſit, vt peterent ſibi fieri deos. Sic enim dicunt: *Surge, & fac nobis deos qui præcedant nos.* Coactus ergò Aaron petiit annulos eorum, & inaures mulierum: quæ tradita in ignem miſit, & conflatum eſt vituli caput. Neque excuſare tantùm Sacerdotem poſſumus, neque condemnare audemus: Non imprudens tamen qui annulos Iudæis & inaures abſtulit: Etenim qui ſacrilegium moliebantur

tur,nec fidei ſignaculum habere poterant,nec ornamen-
Gen. 35 ta aurium. Denique & Patriarcha Iacob abſcondit inau-
aures cum ſimulachris gentium, quæ in Siclumis abſcon-
dit vt nullus audiret ſuperſtitiones Gentilium. Pulchrè
autem dixit. *Deponite annulos & inaures aureas, quæ ſunt*
Gen. 3. *in auribus mulierum veſtrarum.* Non quòd virorum in-
aures relinqueret; ſed quòd viros non habere manifeſta-
ret. Congruè quoque inaures auferuntur mulieribus, ne
iterùm Eua vocem ſerpentis audiret. Et ideò quia ſacri-
legium audierant, conflatis earum inauribus, conflata eſt
imago ſacrilegij Qui enim malè audit, conflare ſacrilegiũ
3. Reg. 12 ſolet; Cor autem caput vituli exierit, ſequentia docent,
quia ſignificabatur futurum quòd Hieroboam poſterio-
re tempore, hoc genus ſacrilegij induceret, vt populus
Hebræorum adoraret vitulos aureos: ſiue quòd omnis
perfidia ſimilis immanitatis atque inſipientiæ beſtialis
ſit. Cuius rei indignitate percitus fregit tabulas Moyſes,
& comminuit vituli caput, atque in puluerem redegit, vt
omnia impietatis aboleret veſtigia. Dicit enim: *Iratus*
irâ Moyſes proiecit de manibus ſuis duas tabulas, & con-
fregit eas ſub monte: & accipiens vitulum quem fecerant,
2. Cor. *combuſſit illum igne, & contriuit*, &c. Fractæ ſunt ergò
12 primæ tabulæ, vt repararentur ſecundæ, quibus per E-
uangelij prædicationem perfidia comminuta euanuit Sic
Moyſes typhum illum diſſipauit Ægyptium, & altitudinẽ
extollentem ſe compreſſit æternæ legis auctoritate. Vn-
Pſ. 28. de & Dauid ait: *Et confringet Dominus cedros Libani, &*
comminuet eas tamquàm vitulum Libani. Itaque abſor-
buit populus omnem perfidiam ac ſuperbiam, ne eum
abſorberet impietas & arrogantia: Melius eſt enim vt v-
nuſquiſque præualeat carni & vitiis eius, ne dicatur de
Eſai. 25 eo quia deuorauit eum mors præualens; ſed dicatur ma-
1. Cor. 15 gis: *Deuorata eſt mors in victoriâ. Vbi eſt, mors! victoria*
Pſ. 109. *tua? Vbi eſt, mors! aculeus tuus?* Et de Domino dictum:
Ioan. 19 *De torrente in viâ bibet.* Qui acetum accepit, vt abſorbe-
ret vniuerſorum tentationes. Quòd autem occidit, ſecit
a proximis proximos, filios à parentibus, à fratribus fra-
tres, præceptum euidẽns, quia præferenda eſt religio ne-
ceſſitudini, pietas propinquitati: Ea eſt enim vera pietas
Luc. 14. quæ proponit diuina humanis, perpetua temporalibus.
Vnde & ipſe Moyſes dixit: *Si quis à Domino, veniat*
G *ad me. Et congregati ſunt ad eum omnes filij Leui, & di-*
xit illis: Hæc dixit dominus Deus Iſraël: Imponite vnuſ-
quiſque gladium ſuum in femore ſuo, & pertranſite, &
redite à portâ in portam per caſtra: & occidite vnuſquiſq;
fratrem ſuum, & vnuſquiſque proximum ſuum, &c. Vt
contemplatione atq; amore reuerentiæ diuinæ perime-
retur omnis affectus neceſſitudinis. Et occiſa quidẽ ſcri-
buntur tria millia hominum. Nec numeri multitudinẽ mo-
uemur, quia melius eſt paucorum ſupplicio vniuerſos e-
rui, quàm in omnes vindicari. Neque verò aliquid durũ
videtur pro vindictâ iniuriæ cæleſtis. Denique ſanctiora
H cæteris ad hoc munus eliguntur miniſteria Leuitarum,
quorum portio Deus: Neſciunt enim ſuis parcere, qui ni- Num.
hil ſuum norunt: quoniam Sanctis omnia Deus eſt Eſt e- 18.
nim ille Leuita verus vltor & vindex, qui carnem interi- 1. Cor. 9
mit, vt ſeruet ſpiritum, qualis erat ille qui ait: *Caſtigo cor-* 1. Cor. 9
pus meũ, & ſeruituti redigo. Quid autem tam proximũ
quàm caro animæ? Quid tam proximum, quàm ſunt Hebr. 4
paſſiones corporis? Eas in ſe Leuita bonus interimit ſpi-
ritali gladio, qui eſt verbum Dei, bis acutum & validum.
Eſt & gladius ſpiritus, qui pertranſit animam, ſicut ad Luc. 2
Mariam dictum eſt: *Tuam ipſius animam pertranſibit*
I *gladius, vt reuelentur multorũ cordium cogitationes.* Non-
ne caro animæ fraterno quodam copulatur conſortio?
Nonne etiam menti noſtræ affinis & propinquus ſermo Prou. 10.
eſt? Cùm igitur comprimimus ſermonem ne multilo-
quio in peccatum incidamus, ius germanitatis abrumpi-
mus, & fraternæ vinculum propinquitatis diſſoluimus;
irrationabile quoque ſuum anima tamquàm cognatum
rationabili vigore diſſociat. Sic ergò Moyſes docuit po-
pulum inſurgere in proximos ſuos, per quos fides reuo-
caretur, virtus impediretur, vt deſecaretur in nobis quid-
quid à virtute deuium foret, confuſum erroribus, vitiis
innexum. Hac inſtitutione populi meruit vt non ſolùm
deliniret indignationem diuinam, atque offenſam auer-
K teret, verùm etiam conciliaret gratiam. Pro captu itaq;
noſtro quid ſentiremus, quoniam conſuluiſtis, expreſſi-
mus. Ipſe ſi quid melius habes, nobis comparticipato,
vt ex te, & ex nobis diſcamus quid potiùs diligendum
& ſequendum ſit. Vale, & vt filius nos dilige, quoniam
& nos te diligimus.

SANCTI AMBROSII IN EXODVM ANNOTATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER QVIBVSDAM CAPITIBVS LIBRI LEVITICI ANNOTATIONES.

Leuitici Cap. X.

ET accipientes duo filij Aaron, Nadab & Abiud, vnuſquiſque thuribulum ſuum, impoſuerunt in eis ignem, & iniecerunt ſuper ea thymiama; & obtulerunt coràm Domino ignem alienum, quem non præceperat Dominus eis. Et egreſſus eſt ignis à Domino, & deuorauit eos, & mortui ſunt coràm Domino. Et dixit Moyſes ad Aaron: Hoc eſt quod loquutus eſt Dominus, dicens: In appropinquantibus mihi ſanctificabor, & in omni congregatione glorificabor. Et compunctus eſt Aaron. Et vocauit Moyſes Miſael & Eliſapham filios Oziel, fratris patris Aaron & dixit eis: Accedite, & tollite fratres veſtros de facie Sanctuarij extrà caſtra. Et acceſſerunt & tulerunt eos in tunicis ſuis extrà caſtra, quemadmodùm loquutus eſt Moyſes. Et dixit Moyſes ad Aaron, & Eleazar & Itamar filios eius relictos: Capita veſtra cidarâ non denudabitis, &
L veſtes veſtras non ſcindetis, vt non moriamini, & ſuper omnem cœtum erit furor. Fratres veſtri, & omnis domus Iſrael lugebunt incendium quod incendit Dominus: & ab oſtio tabernaculi Teſtimonij non egrediemini, vt non moriamini: Oleum enim vnctionis, quod à Domino, in vobis eſt. Et fecerunt ſecundũ verbum Moyſi. Et loquutus eſt Dominus Aaron, dicens: Vinum & ſicerã non bibetis tu & filij tui tecum, quando ingreſſi fueritis in tabernaculũ Teſtimonij, vel accedentibus vobis ad altare, ne pe-
M reatis. Legitimum ſempiternum in generationes veſtras, ad diſcernendum inter ſancta & profana, & inter munda & immunda, & ad docendũ filios Iſrael omnia legitima quę loquutus eſt Dominus ad eos per manũ Moyſi. Et dixit Moyſes ad Aarõ & ad Eleazar & ad Ithamar filios eius relictos: Accipite ſacrificiũ relictũ oblationibus Domini, & comedite illud azyma iuxtà altare; quoniam

ſancta ſanctorum eſt. Et comedite illud in loco ſancto: legitimum enim tibi eſt, & legitimũ filiis tuis, hoc eſt oblationibus Domini: Sic enim præceptum eſt mihi. Et pectuſculum ſegregationis, & brachiũ ſeparationis comedetis in loco ſancto tu & filij tui, & domus tua tecum. Legitimũ tibi, & legitimũ filiis tuis datũ eſt de ſacrificiis ſalutaribus filiorũ Iſraël: brachiũ ſeparationis & pectuſculũ ſegregationis in oblationibus adipũ offerent ſegregare ſegregationem coràm Domino: & erit tibi, & filiis tuis, & filiabus tuis tecum legitimum æternũ, quemadmodùm præcepit Dominus Moyſi. Et hircum qui pro peccato, quærens quæſiuit Moyſes, & cõbuſtus fuerat: & iratus eſt Moyſes aduersùs Eleazar & Ithamar filios Aarõ, qui ſuperfuerant, dicens: Quare nõ manducâſtis quod pro peccato immolatũ eſt, in loco ſancto? Quoniam quidẽ ſancta ſanctorũ eſt: hęc vobis dedit mãducare, vt auferatis peccatum ſynagogæ, & propitietis pro eis coràm Domino: non enim illatum eſt de ſanguine eius in Sanctuariũ: iuxtà faciem intùs manducandũ eſt in loco ſancto, ſicut mihi præceptum eſt. Et loquutus eſt Aaron ad Moyſen, dicens: Si hodie obtulerũt pro peccato ſuo, & holocauſta ſua coràm Domino, & acciderunt mihi talia, manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie? numquid placebit Domino? Et audiuit Moyſes: & placuit illi.

Agit de reſponſione Moyſi datâ ab Aaron pro filiis eius ſuperſtitibus, & à Moyſe probata: & cur tam difficile idemq; rarum ſit hominem peccati pœnitentiam gerere.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

Num. 12. Deut. 34. QVANTVS ſit vnuſquiſque in ſuo munere, exemplo debet eſſe lectio, quæ iure te mouit, quòd Moyſes ille quo nemo præſentiùs Deum vidit, neque ſurrexit ampliùs in Iſraël Propheta, qui Deum facie ad faciẽ, ſicut Moyſes noſſet; ille qui quadraginta diebus & noctibus iugiter cum Domino fuit, cùm legem acciperet in mõte; (Exod. 34.) ille, inquam, cui Deus dabat quos loqueretur ſermones, (Exod. 4) inuenitur magis Aaron fratris conſilium quàm ſuum probâſſe. Fuit ergò quiſquam hominum Moyſe prudentior & inſtructior? Atque ipſum Aaron poſteà cum Maria circà Æthiopiſſæ perſonam legimus errâſſe: Sed hoc (Num. 12.) ipſum diligenter diſcute, vbi Moyſes ſcientiâ præponderet, vbi Aaron conſilio. Moyſes magnus Propheta, qui de Chriſto dixit: *Sicut me, ipſum audietis*. Et de quo ipſe (Deut. 18) Dominus ait: *Si Moyſen & Prophetas non audiunt, nec ſi quis ex mortuis ad illos abierit, credent*. (Luc. 16) Ergò in causâ Prophetiæ præfertur Moyſes ſicut Propheta: vbi autem cauſa, & munus, & officium ſacerdotij eſt, præfertur Aaron ſicut Sacerdos. Tractemus ergò ipſum locum. (Leuit. 9) Immolatus erat hircus pro peccato, & oblatus in holocauſtum. Quæſiuit eum poſteà Moyſes, & combuſtus fuerat. *Et iratus eſt Moyſes aduersùs Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui ſuperfuerant, dicens: Quare non manducâſtis quod pro peccato immolatũ eſt, in loco ſancto? quoniam quidem ſancta ſanctorum eſt: hæc vobis dedi mãducare, vt auferatis peccatum ſynagogæ, & intùs manducandum eſt in loco ſancto, ſicut mihi præceptum eſt*, ait. Cùm ergò iratum eum vidiſſet Aaron placidè reſpondit ei: *Si hodie obtulerunt pro peccato ſuo holocauſta ſua coràm Domino, & acciderunt mihi talia: manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie? numquid placebit Domino? Et audiuit Moyſes: & placuit illi*. Quid iſta ſignificent, conſideremus. Nihil peccare, ſolius eſt Dei; emendare autem, corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati, Sapientis eſt.

A Id tamen difficile in hac vitâ hominum: Quid enim tam rarum, quàm vt inuenias virum qui ſeipſum coarguat, & factum condemnet ſuum? Rara itaque confeſſio de (Rom. 5) peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi eius (Rom. 7) aſſertio: Repugnat enim natura, repugnat verecundia. Natura, quia omnes ſub peccato: & qui carnem gerit, culpæ obnoxius eſt. Ergò repugnat natura carnis & illecebra ſæculi innocentiæ integritatique. Repugnat etiam verecundia, quia erubeſcit vnuſquiſque propriam culpam fateri, dum præſentia magis quàm futura cogitat. Studebat Moyſes peccati vacuam reperire animam, vt B exuuias erroris deponeret, & nuda culpę ſine vllo ſui pudore diſcederet: Sed non inuenit; quia citò impetus irrationabilis præuenit, & flamma quædam celerrimi motus animam depaſcitur, atque exurit eius innocentiam: præponderant enim futuris præſentia, & violenta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda ſeriis, & aſperis mollia, & triſtibus læta, & illecebroſa rigidioribus, & prępropera tardioribus: Velox enim eſt iniquitas, quæ ad nocendum occaſiones ſuggerit; *quia veloces pedes eius ad effundendum ſanguinem*. (Pſal. 13) Lenta autem virtus omnis & diuturna cunctatrix antè iudicat, & adorienda inſpicit. Ità mens Boni, ſpeculatrix conſiliorum ſuorũ eſt, priùſque examinat quid decorum atque honeſtum: iniquitas verò opere cogitationem anteuertit. Pigra igitur & vere- C cunda eſt pœnitentia; quia premitur, & reuocatur præſentium pudore: Solis enim intendit futuris, quorum ſpes ſera, tardior fructus, & ideò petitio ipſa tardior. Inter hæc ſpei & virtutis molimina præcurrit impudentia, & ſpecie præſentium pœnitentia excluditur, & tamquàm exuritur affectus eius, & huiuſmodi aboletur intuitus. Quærit eam lex, & non inuenit: Ambuſta eſt enim feruore & fumo iniquitatis, & indignatio quædam legis mouetur: Dicit Moyſes deuorandam fuiſſe pœnitentiam in Sancta ſanctorum, Sacerdotes quaſi ſegniores increpat. Reſpondit Aaron, prouidum debere eſſe iudicium ſacerdotale, nec facilè maleſanæ conſcientiæ committendum D id muneris, ne fiat error priore deterior. Vaſa enim fœndo vel oleum vel vinum facilè corrumpitur ac deterioratur. Quomodò autem poterat vbi ignis alienus erat, peccatum exuri: & hoc ſub conſpectu Domini, cui & occulta ſunt cognita? (Dan 13) Numquid poteſt placere Domino, ſi quis cùm adhuc verſetur in iniquitatibus, & iniuſtitiam corde incluſam teneat, dicat ſe agere pœnitentiam? Simile eſt, ac ſi quis æger ſe ſanum ſimulet; magis ægrotabit; quia nihil ei prodeſſe poteſt ſimulatio ſanitatis, cùm verbo adumbretur, nec vllo fulciatur virtutis ſubſidio. Ignis itaque alienus eſt libido. Ignis alienus eſt omne iniuſtæ incendium cupiditatis. Ignis alienus eſt omnis ardor auaritiæ. Hoc igni nemo mundatur; ſed exuritur: Nam vbi E iſte ignis alienus eſt, ſi quis in conſpectu ſe offerat Domini, ignis eum cæleſtis abſumit; ſicut Abiud & Nadab, quos exuſſit ignis cæleſtis pariter cum iis quæ pro peccato ſacris fuêrant oblata altaribus. Qui ergò vult mundare peccatum ſuum, ignem à ſe remoueat alienum. Illi ſoli igni ſe offerat qui culpam, non hominem exurit. Qui ſit iſte ignis, audi dicentem: Quia *Ieſus baptizat in Spiritu ſancto & igni*: (Mat. 3) Hoc eſt ignis qui ſiccauit hæmorrhoiſſæ (Mat. 9) per duodecim annos ſanguinem profluentem. Hic eſt (Luc. 19) qui peccatum Zachæi abſtulit dicentis quòd dimidium bonorum ſuorum daret pauperibus, & ſi cui quicquam F abſtulit, redderet quadruplum. Hic eſt ignis qui abſterſit culpam latronis: Ignis enim conſumens eſt qui dixit (Luc. 23) ei: *Hodie mecum eris in paradiſo*. (Deut. 4) Illos itaque ſanauit, in quibus ſimplicem & puram reperit confeſſionem, nihil (Luc. 23) malignum, nihil fraudulentum. Denique Iudas ad remedium peruenire non potuit, cùm diceret: *Peccaui quòd tradiderim ſanguinem iuſtum*: (Mat. 27) quia alienum ignem voluebat in pectore, qui eum inflammauit ad laqueum: Indignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis conuerſus ingemuit, nec ſedulò geſſit pœnitentiam: Tantæ enim pietatis eſt Dominus Ieſus, vt & ipſi donaret veniã, ſi Chriſti expectâſſet miſericordiam. Hanc ergò culpam Sacerdotes non auferunt; neque peccatum eius qui in

dolo ſe offert, & adhuc in ſtudio delinquendi eſt: Non G
enim poſſunt epulari in eo quòd plenum fraudis, & ſer-
pentis interiùs cicatricis eſt: Cibus enim Sacerdotis eſt
Ioan. 4. in peccatorum remiſſione. Vnde ait Princeps Sacerdo-
Iſa. 30. tum Chriſtus: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius,
qui miſit me* Quæ eſt voluntas Dei, niſi ea: *cùm conuerſus
ingemueris tunc ſaluus eris*? In illo ergò ſubdolo cibus
nullus eſt. Denique nec ipſe epulandi ſuauitatem cape-
re poteſt, in quo non ſincera & pura conſcientia eſt: A-
maritudo enim fraudis epulandi ſuauitatem obducit:
nec permittit mala conſcientia vt reficiat & paſcat ob-
noxium animum pœnitentia. Ideò ergò talis affectus,
talis pentio, talis pœnitentia non eſt vſui aut voluptati
Leuit. Sacerdotibus. Meritóque hircus ille qui pro peccato H
16. oblatus eſt in holocauſtum, quia non fuit ſincera hoſtia,
exuſtus eſt, quia in eius ſacrificio ignis alienus repertus
eſt. Non eſt itaque complacitum & acceptum ſacrifi-
cium Deo: Non eſt enim acceptum, niſi quod fuerit in
diuitiis ſinceritatis & veritatis probatum. Ideò & alibi
legis duos hircos, vnum in quo ſors Domini, alterum
1 Cor. 5. trāſmiſſionis. Illum in quo ſors Domini, offerri atque
Leuit. immolari pro peccato; illum verò in quo ſors tranſmiſ-
16. ſionis, dimitti in deſertum, vt accipiat populi iniquita-
tes, vel alicuius peccatoris: Sicut enim duo ſunt in agro,
& vnus eorum aſſumitur, alius derelinquitur: ità ſunt
duo hirci, vnus qui ad ſacrificium eſt vtilis, alius qui in
deſertum dimittitur. Hic nulli vſui, neque edendus, ne-
Matth. que epulandus à Sacerdotum filiis: Sicut enim ex iis
24. quæ alimentorum ſunt, quod bonum eſt, editur, quod
inutile aut malum, proiicitur: ità & bona opera epu-
latoria dicimus, quia ſunt vſui. Non placebit ergò Do-
mino ſi manducet Sacerdos ſacrificium, in quo fraus ſit
Leuit. oblationis, non ſedulæ confeſſionis ſinceritas. Et ideò
16. hircus iſte in deſertum dimittendus eſt, vbi errauerunt
Pſ. 106. patres noſtri, errauerunt in eo, & non potuerunt ad re-
Pſ. 108 ſurrectionis terram peruenire; ſed interiit à terrâ memo-
Num. 14. ria eorum. Denique quæ ſint epulatoria opera, audi: *Et
Leuit. 25. erunt ſabbata terræ vobis eſca*. Epulatoria enim & refe-
ctoria requies in Deo, quæ facit animi tranquillitatem. K
Vnde & nos etiam in ſermone requieſcamus. Vale, &
nos, vt diligis, dilige, quia nos te diligimus.

Exod. Cap. XII.

ET loquutus eſt Dominus ad Moyſen, di-
cens: Loquere filiis Iſraël, & dices ad eos:
Mulier quæ ſemen ſuſceperit, & pepererit maſ-
culum, immunda erit ſeptem dies: iuxtà dies ſe-
parationis menſtrui eius immunda erit. Et die
octauo circumcidet carnem præputij infantis e- L
ius, & triginta & tres dies ſedebit in ſanguine
purificationis ſuæ. Omne ſanctum non tanget,
& in Sanctuarium non ingredietur, vſquequò
impleantur dies purgationis eius. Si autem fœ-
minam peperit, immunda erit bis ſeptem dies,
ſecundùm menſtruum eius: & ſexaginta dies,
& ſex manebit in ſanguine immundo eius. Et
quando impleti fuerint dies purgationis eius in
filio vel in filiâ, offeret agnum anniculum in ho-
locauſtum, & pullũ columbæ vel turturem pro M
peccato, ad oſtium tabernaculi Teſtimonij, ad
Sacerdotem, qui offeret illum coràm Domino:
& propitiabit pro eâ Sacerdos, & purgabit eam
à fonte ſanguinis eius. Hæc lex parientis maſ-
culum vel fœminam. Si autem non inuenerit
manus eius quod ſatis eſt ad agnum, accipiat
duos turtures, vel duos pullos columbarum, v-
num in holocauſtum, & vnum pro peccato: &
propitiabit pro eâ Sacerdos, & purgabitur.

*Explicatur cauſa cur circumciſio, quæ in veteri lege vt
vtilis cuſtodiebatur, & vt neceſſaria præcipiebatur,
nunc in Euangelio, vt inutilis & perniciosa repudie-
tur; & ſoluuntur quædam dubia.*

AMBROSIVS CONSTANTIO.

NOn mediocris pleroſque mouet quæſtio,
quâ causâ circumciſio & Veteris Teſta-
menti auctoritate quaſi vtilis imperetur,
& noui Teſtamenti magiſterio quaſi inu-
tilis repudietur, cùm præſertim Abrahã
primus oraculum circumciſionis cele-
brandæ acceperit, qui diem Domini Ieſu vidit, & gau-
ſus eſt Quod vtique in euidenti eſt, quia non corpora- Act. 15.
libus; ſed ſpiritalibus legis diuinæ intenderit: & ideò ve- Gen. 15.
ram Dominici corporis paſſionem in arietis conſpexerit Ioan. 8.
immolatione. Quid ergò dicemus ſecutum patrem no-
ſtrum Abraham vt id primus inſtitueret, quod eius non
ſequeretur hereditas? aut quâ ratione circũciduntur in- Gen. 22
fantulorum corpora, & in ipſo ortu ſubiiciuntur pericu- Rom. 4.
lis, & hoc imperati oraculo, vt diſcrimen ſalutis fiat de
myſterio religionis. Quid hoc ſignificat? Latet enim
cauſa veri, & oportuit, aut aperto aliquid myſterio ſigni-
ficari, aut non periculoſo myſteriorum indicio mandari:
I Cur verò ſignum Teſtamenti diuini in eâ datur parte
membrorum quæ viſu inhoneſtior æſtimatur? Aut quâ Gen. 17
gratiâ ipſe operator corporis noſtri in ipſo noſtræ gene- Sap. 8.
rationis exordio circũcidi opus voluit ſuum, & vulnera-
ri, & cruentari, & abſcindi partem quam velut neceſſa-
riam (quia omnia diſpoſuit ordinatè) cum cæteris mẽbris
faciendam putauit? Aut enim præter naturam eſt hæc
portio corporis noſtri, & non oportuit habere omnes ho-
mines quod eſſent præter naturam: aut ſecundùm natu-
ram eſt, & non decuit amputari, quod ſecundùm naturæ
perfectionem creatum foret, cùm præſertim alieni à
portione Domini Dei noſtri, id præcipuè irridere ſoliti
ſint Deinde cùm propoſitum ſit Deo, vt frequenter ipſe
teſtificatus eſt, plures ad ſacræ obſeruantiam prouocare
religionis, quantò magis inuitarentur, ſi non aliqui cir-
cumciſionis ipſius, aut periculo, aut opprobrio reuoca-
rentur? Ergò vt ad prima redeamus, & propoſitum per-
ſequamur ordinem, de ipsâ circumciſionis qualitate di-
cendum videtur. Cuius gemina debet eſſe defenſio; quia
duplex eſt accuſatio. Vna quæ irrogatur à Gẽtilibus, alte-
ra quæ ab iis qui de populo Dei ſunt, æſtimatur. Vehe-
mentior autem Gentilium, qui viros circũciſione ſigna-
tos etiam opprobrio & illuſione dignos arbitrantur: Sed
etiam ipſorum ſapientiſſimi quique ità circumciſionem
L approbant, vt electos ſuos ergà cognoſcenda & celebrã-
da myſteria circumcidendos putent. Denique Ægyptij,
qui & geometriæ & colligẽdis ſiderum curſibus operam
impendunt ſuam, impium iudicant Sacerdotem, qui ne-
quaquàm habeat circumciſionis inſigne: Nam neq; ma-
gici carminis ſapientiam, nec geometriam, nec aſtrono-
miam iudicant vim ſuam obtinere ſine circumciſionis ſi-
gnaculo. Et ideò vt impetrandi vim operationi adhibeãt
ſuæ, purgationem quamdam vatum ſuorum circumci-
ſionis arcano celebrandam exiſtimant. Reperimus au-
tem in hiſtoriâ veterum, non ſolos Ægyptios; ſed etiam Herodo-
Æthiopum, & Arabum, & Phœnicum aliquos circum tus lib. 2
M ciſione ergà ſuos vſos Et hanc putant ſe adhuc probãdæ hiſt. &
viam ſeruare rationis, eò quòd ſui corporis primitiis & Ioſeph. l.
ſanguinis initiati, inſidias dæmonũ quas illi generi noſtro 1. Anti-
moliuntur, exiguæ partis arbitrentur conſecrationibus quit. c.
deſtruendas: vt qui totius hominis ſaluti nituntur noce- 20 1 8.
re, infirmari operationem ſuam putent circumciſionis c. 10.
ſacræ, vel lege, vel ſpecie: Arbitror enim quòd in præte-
ritũ ipſe dæmonũ Princeps ceſſare ſuas artes ergà noxiæ
operationis affectum æſtimauerit, ſi ei nocere conare-
tur, quem ſignaculo circumciſionis ſacræ initiatum ad-
uerteret, aut ei qui videretur in hoc ſaltem munere legi
diuinæ obtemperare. Iam qui ſingulorum membrorum
officia diligenter expendit, non otioſam cauſam in hac

membri huius portiunculæ æſtimare poterit; quâ ratione A
non ſolùm circumcidatur puer, verumetiàm octauo cir-
Gen. 17. cumcidatur die: quando incipit mater pignoris nati in
ſanguine eſſe puro, quæ ante octauũ diem fertur in ſan-
guine immundo ſedere. Hęc aduersùm eos dicta ſint, qui
nullâ nobis vnitate fidei ſociantur, & ideò tamquàm ad-
uersùm diſſidentes difficilior diſputandi locus. Reſpon-
ſum autem ſibi huiuſmodi habeãt, qui credunt in Domi-
num Ieſum, quod nodare noluimus, cùm aduersùm o-
piniones Gentilium diſputaremus: Nam ſi redempti ſu-
mus non corruptibilibus argento & auro; ſed pretioſo
ſanguine Domini noſtri Ieſu Chriſti, quo vtique venden-
1. Pet. 1. te, niſi eo qui noſtro iam peccatricis ſucceſſionis ære
quæſitum ſeruitiũ poſſidebat; ſine dubio ipſe flagitabat B
pretium, vt ſeruitio exueret quos tenebat obſtrictos.
Eſai. 30 Pretium autem noſtræ liberationis erat ſanguis Domi-
ni Ieſu, quod neceſſariò ſoluendum erat ei, cui peccatis
noſtris venditi eramus. Donec igitur hoc pretiũ pro om-
nibus ſolueretur hominibus, quod Dominici ſanguinis
effuſione pro omnium fuit ſoluendum abſolutione, opus
fuit ſingulorum ſanguine, qui lege & conſuetudinis ritu,
ſacræ præcepta ſequerentur religionis: Sed quia pretium
Rom. 6. pro omnibus ſolutum eſt, poſteaquàm paſſus eſt Chri-
ſtus Dominus, iam non opus eſt, vt viritim ſanguis ſin-
gulorum circumciſione fundatur, cùm in ſanguine Chri-
ſti circumciſio vniuerſorum celebrata ſit, & in illius cru-
ce omnes ſimul crucifixi ſimus cum eo, & conſepulti in
eius ſepulchro, complantati ſimilitudini mortis eius, vt C
vltrà non ſeruiamus peccato: Qui enim mortuus eſt, iu-
ſtificatus eſt à peccato. Quod ſi quis, vt Marcion & Ma-
nichæus, reprehendendum Dei putat eſſe iudicium, qui a
vel oraculum de circumciſione celebrandâ edendum pu-
tauit eſſe, vel legem quâ ſanguinis effuſio mandatur; ne-
ceſſe eſt vt is etiam Dominum Ieſum reprehendendum
arbitretur, qui non exiguum; ſed multum ſanguinẽ pro
huius mundi effudit redemptione, hodiéque nos fundere
iubet ſanguinem noſtrum pro tanto religionis certami-
Mat. 16 ne dicens. *Qui vult me ſequi; tollat crucem ſuam, & ſe-
quatur me.* Si autem nequaquàm iuſta eſt accuſatio, D
cùm aliquis totum ſe pro pietate offerat, & multi ſan-
guinis ſe mundet effuſione; quomodò legem poſſumus
reprehendere exigui ſtillam exigentem ſanguinis, cùm
prædicemus Dominum Ieſum multi effuſionem ſangui-
Rom. 4. nis, & totius corporis mortem imperantem? Nec ipſum
circumciſionis ſignaculum & ſpecies ferebatur, quo po-
pulus Dei velut quodam ſigillo ſignatus corporis diſcer-
nebatur à cæteris nationibus. Nunc autem Chriſti dona-
tus nomine ſignum corporis nequaquàm requirit, qui
prærogatiuã diuinæ meruit nuncupationis. Quid autem
abſurdum ſi propter pietatem aliquid doloris vel laboris
inferri videbatur, quò plus deuotio per hæc certamina
probaretur? Pulchrum etiam vt ab ipſis vitæ incunabulis E
inſigne religionis adoleſceret, & puderet vnumquem-
que ætatis prouectioris, vel labori, vel dolori cedere,
quorum vtrumque tenera infantia viciſſet: Sed iam leui
circumciſionis dolore non opus eſt Chriſtiano populo,
qui mortem Domini circumferens, per momenta ſingu-
la fronti propriæ mortis contemptum inſcribit, vtpotè
qui ſciat ſine cruce Domini ſalutem ſe habere non poſ-
2. Cor. 4. ſe: Quis enim acu vtatur ad præliandum, cum telis in-
ſtructus ſit validioribus? Iam illud cuiuis facilè refellen-
dum aduertit; quia propoſitum eſt pleroſque potuiſſe ad
ſacræ religionis prouocari obſequium, niſi eſſent dolo-
ris timore, vel laboris contuitu reuocati. Et potuit hoc F
terrere maiorem, quod infantuli plerique ſuſtinebant
ſine periculo? Eſto tamen aliquos infantulos Iudæorum,
cùm dolorem circumciſi corporis plagæque feruentis
ſuſtinere non potuerint, defunctos fuiſſe: ſed hoc nec
cæteros deterrebat prouectiori ætate robuſtos, & lau-
dabiliorem faciebat eum, qui præceptis obediſſet cæle-
ſtibus. Quòd ſi hoc in exiguo dolore arbitrantur Con-
feſſionis fuiſſe obſtaculum, quid de martyrio dicunt?
Nam ſi reprehendunt circumciſionis dolorem, repre-
hendant & martyrum mortem, per quos cumulata non
minuta religio eſt. In tantum autem abeſt nocuiſſe fidei

A circumciſionis dolorem, vt probabiliorem fidem faciat
dolor: Maior enim fidei gratia, ſi quis pro religione con-
temnat dolorem. Et hic magis habet præmium quàm
ille, qui ideò dolorem voluit circumciſione ſubire, vt
gloriaretur in lege, & laudem ex hominibus magis quàm
ex Deo quæreret. Oportuit igitur circumciſionem ex Rom. 2.
parte fieri antè eius aduentum, qui totum circumcideret
hominem. Ex parte enim debuit aſſueſcere humana con- 1. Cor.
ditio, quemadmodùm in id quod perfectum eſt credere- 13.
tur. Si autem oportuit circumcidi, in quâ magis parte
membrorum oportuit circumciſionem fieri quàm in eâ
quæ quibuſdam videretur inhoneſtior? *vt iis quæ puta-* 1. Cor.
rentur ignobiliora eſſe membra corporis noſtri, honeſta- 12.
B *tem abundantiorem circumdarent: & quæ inhoneſta ſunt
noſtra, honeſtatem abundantiorem haberent*: Vbi enim
magis vir ſanguinis ſui admoneri debuit, quàm in eâ par-
te quâ miniſterium exhibetur erroris? Nunc tempus eſt,
vt & illis reſpondeamus, qui dicunt: Si ea pars corpo-
ris noſtri ſecundùm naturam eſt, nequaquam eam am-
putari oportuiſſe: ſi non eſt ſecundùm naturam, non
debuiſſe ſimul naſci. Qui quoniam tam arguti ſunt, &
ipſi mihi reſpondeant, vtrùm ſecundùm naturam ſucceſ-
ſio humana ſit, quæ generationibus adoleſcit, an contrà
naturam: Si enim ſecundùm naturam, numquam igitur 1. Cor. 7
intermittenda eſt. Et quomodò integritas virorum, vir-
ginitas puellarum, abſtinentia viduarum, continentia
coniugum prædicatur? Nullum ergò ſtudium quæren-
C dæ ſucceſſionis feriari debuit: Sed ipſe auctor naturæ
non vtique generationi obſecutus eſt, qui de ſe, cùm eſ-
ſet in corpore conſtitutus, præbuit magiſterium, & hor-
tatus eſt diſcipulos ad integritatem, dicens: *Sunt ſpado-* Mat. 19
*nes qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum: qui poteſt
capere, capiat.* Cùm ſit autem homo compoſitus ex cor-
pore & animâ (ſatis eſt enim interim hoc dicere, & ſi-
lere de ſpiritu) non eſt idem vtrique ſecundùm naturam;
ſed quod eſt corpori ſecundùm naturam, id contrà na-
turam eſt animæ; & quod ſecundùm naturam eſt ani-
mæ, id contrà naturam eſt corpori, vt ſi dicam, quod ſe-
cundùm naturam eſt viſibili, id contrà naturam eſt ei
D quod non videtur: & quod ſecundùm naturam eſt ei
quod non videtur, id contrà naturam eſt viſibili. Nihil
ergò incongruum in operibus Dei ſi fiant aliqua contrà
naturam corpori, quæ ſint animæ ſecundùm naturam.
Qui autem dicunt quoniam plures credidiſſent, ſi cir-
cumciſio non fuiſſet, ij ſibi reſponſum hoc habeant, quo-
niam plures crederent, ſi martyria non eſſent: ſed præ-
ſtantior eſt fortitudo paucorum, quàm remiſſio pluri-
morum. Sicut autem plurima baptiſmatum genera præ-
miſſa ſunt, quia ſecuturum erat verum illud vnum in ſpi-
ritu & aquâ ſacramentum baptiſmatis, quo totus redi- Ioan. 3.
mitur homo: ità plurimorum circumciſio † prætermit- al. præ-
E da fuit; quia ſecutura erat circumciſio Dominicæ paſſio- mitten-
nis, quam pertulit Ieſus quaſi Agnus Dei, vt tolleret da.
peccatum mundi. Hæc ideò ſcripſimus, vt oſtẽderemus Ioan. 1.
quia & debuit prætermitti circumciſio quæ foris eſt, vt Rom. 2.
& ea iam poſt aduentum Domini iure videatur excluſa.
Nunc autẽ circumciſio eſt neceſſaria quæ in occulto eſt,
ſicut Iudæus præſtantior, qui in occulto, in ſpiritu, non
littera: quoniam cùm ſint in vno homine duo homines,
de quibus dictum eſt: *Et ſi is qui foris eſt homo noſter cor-* 2. Cor. 4
rumpitur ſecundùm deſideria erroris; ſed qui intùs eſt, re- Rom. 7.
nouatur de die in diem. Et alibi. *Condelector enim legi Dei
ſecundùm interiorem hominem* Interior eſt homo noſter,
F qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus, exte-
rior qui figuratus è limo: Sic denique & in Geneſi duas Gen. 1.
tibi creaturas hominis oſtendit, ſecundò creatum homi- Gen. 2.
nem ſignificans. Sicut ergo duo homines, ita & gemina
conuerſatio eſt: vna interioris hominis, altera exterio-
ris. Et quidem plerique actus interioris hominis perue-
niunt ad exteriorem hominem, quemadmodùm caſti-
monia interioris hominis tranſit etiam ad caſtitatem cor-
poris: qui enim adulterium cordis ignorat, idem vtique
neſcit corporis adulterium. Non tamen etiam illud eſt
conſequens, vt qui non adulterauit corpore, non adulte-
rauerit etiam corde: ſecundùm illud: *Quoniã qui viderit* Matt. 5

mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulteauit eam in corde ſuo: Nam etſi adbuc non ſit adulter corpore, ta-
Rom. 2 men iam affectu adulter eſt. Ergò eſt interioris hominis
circumciſio: Nam qui circumciditur, totius carnis illece-
bras tamquàm præputium exuit, vt ſit in ſpiritu, non in
carne, & ſpiritu, mortificet corporis ſui actus. Et hæc
eſt, quæ in occulto eſt circumciſio, ſicut Abrahã antè in
Rom. 4. præputio erat, poſteà factus eſt in circũciſione. Sic inte-
rior homo noſter, quando eſt in carne, tamquàm in præ-
putio eſt: quando autem iam non eſt in carne; ſed in ſpi-
ritu, incipit eſſe in circumciſione, non in præputio. Sicut
autem qui circũciditur, non totam carnem exuit; ſed ſo-
lum præputium vbi corruptela frequentior: ita qui in
occulto circumciditur, carnem illam exuit, de quâ ſcri-
Eſaia 40. ptũ eſt: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius decidit: verbũ Domini manet in æternum.* Et remanet caro, quæ videbit ſalutare
Luc. 3. Dei, ſicut ſcriptum eſt: *Et videbit omnes caro ſalutare Dei.* Quæ ſit iſta caro, munda aures, vt intelligas. Talis
ergò debet eſſe in occulto circumciſio, vt nullam habeat
comparationem cum eâ, quæ foris eſt circumciſione. Et
ideò qui in occulto Iudæus eſt, ipſe præſtat, qui eſt a Iu-
da, cuius manus ſuprà ceruicem inimicorũ eius, qui re-
cubans requieuit vt leo, & vt catulus leonis, quem lau-
Gen. 49 dant fratres eius. Ab hoc Iuda non deficit Princeps, quia
ſermo eius Principes facit, qui non ſubiiciãtur illecebris
ſæcularibus, & captiuentur voluptatibus iſtius mundi.
Et quia ipſe Iudas in hanc generationem venit, ideò plu-
rimi qui poſtea generati ſunt, præferuntur vt virtutum
Rom. 2 principatu gaudeant: Habeamus itaque circumciſionẽ
in occulto, & in occulto Iudæum qui eſt ſpiritalis. Spiri-
talis autem, vtpote Princeps, diiudicat omnia, ipſe autẽ
1. Cor. 2 à nemine diiudicatur. Debuit ergò legis mandato præ-
ſcripta Circumciſio quæ ex parte erat, ceſſare, poſteaquã
venit qui circumciſionem faceret totius hominis, & im-
Mat. 5. pleret Circumciſionem legis. Quis autem eſt iſte niſi qui
dixit? *Non veni legem ſoluere; ſed implere.* Quamquàm ſi
diligenter intendas, & illa ſit ratio, quâ iam ceſſare de-
buerit præputii circumciſio, quia plenitudo gentium ve-
Rom 11 nit. Non enim gentibus circumciſio mandata eſt; ſed ſe-
Gen. 17 mini Abraham: Sic enim habes in primo oraculo: *Et dixit Deus ad Abraham: Tu autem Teſtamentum meum obſeruabis, tu & ſemen tuum poſt te, in progenies eorum. Et hoc eſt Teſtamentum meum quod obſeruabis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te, in progenies eorum. Circumcidetur veſtrum omne maſculum, & circumcidetis carnem præputij veſtri, & erit in ſignũ teſtamenti inter me & vos. Infans octo dierum circũcidetur vobis, omne maſculum in progenies veſtras. Vernaculus domus tuæ & pecuniâ emptus ab omni filio alterius, qui non eſt ex ſemine tuo, circũciſione circumcidetur: & erit pactum meum in carne veſtrâ, in Teſtamentum æternum. Et incircumciſus maſculus, qui nõ circumciderit carnem præputij ſui octauâ die, exterminabitur anima illa de generatione illâ; quia Teſtamentum meũ tranſgreſſus eſt:* Hebræus quidem negatur habetur de o-
ctaua die, ſicut Aquila ſignificat. Sed non Aquila omnis
auctoritas, qui quaſi Iudæus in litterâ prætereiit, nec po-
ſuit octauũ diem. Inuenim & octauum diem, & in ſigno
datam Circumciſionem audiſti. Signum autem rei maio-
ris indicium eſt, indiciũ veritatis futuræ, & datum teſta-
mentum Abrahæ & ſemini eius, cui dictum eſt: *In Iſaac*
Gen. 21. *erit ſemen tuum.* Ergò circumcidi licuit Iudæum, vel do-
Gen. 17 mi eius natum, vel pecuniâ eius emptum. Non poſſumus
deriuare hoc ad alienigenam, aut proſelytum, niſi fuerint
in domo Abrahæ nati, aut pecuniâ eius empti, vel ſeminis
eius. Denique nihil dixit de proſelytis, de quibus quan-
Leuit. 17. do voluit dicere, nominauit eos; ſicut habes: *Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens: loquere ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnes filios Iſraël: & dices ad eos: Homo homo à filiis Iſraël, & à proſelytis qui ſunt appoſiti vobis, quicumque fecerit holocauſtum.* Vbi ergò comprehendit
eos, ibi lex eos tenet. Vbi oraculo non ſignificãtur, quo-
modò aſtringi videntur? Sic habes denique: Dic filiis Aa-
ron, quando de Sacerdotibus dicit. Habes quando & de
Leuitis dicit. Ergò omnifariam claret etiam ſecundũ lit-

G teram legis, quamquàm lex ſpiritalis ſit, ſecundùm ipſam
tamen litteram ad Circumciſionem teneri non potuiſſe
nationum populos; ſed ipſam circumciſionem in ſigno Rom. 2
fuiſſe, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſ- Rom. 11
raël ſaluus fieret, circumciſus corde, non exiguâ membri
vnius parte. Ergò ſatis & excuſata à nobis, & excluſa eſt
Iudæorum manens hodiéque Circumciſio. Quòd autem
reprehenſioni eam dicunt fuiſſe, vel eſſe Gentilibus, pri-
mùm non habent reprehendere ipſi, vel irridere, quod
alii conſortes faciunt ſui. Eſto tamen, fuerit quod irride-
rent. Quid hoc nos mouere debet, cùm ipſa crux Do-
H mini Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia, nobis autem 1. Cor. 1
virtus Dei ſit, atque ſapientia? Et ipſe Dominus dixerit: Luc. 9.
Qui me confuſus fuerit coràm hominibus, confundar & ego eum coràm Patre meo qui eſt in cælis, docens nos iis,
quæ ridentur ab hominibus, non commouendos, ſi qua
pro religionis obſequio deferuntur.

Leuitici Cap. XXXVI.

ET ego Dominus Deus veſter: non facietis
vobis ipſis manufacta, neque ſculptilia, ne-
que ſtatuam erigetis vobis, neque lapidem inſi-
gnem erigetis in terrâ veſtrâ, ad adorandũ eum,
I ego Dominus Deus veſter. Sabbata mea ſerua-
bitis, & à Sanctuario meo timebitis, ego Domi-
nus. Si in præceptis meis ambulaueritis, & man-
data mea obſeruaueritis, & feceritis ea, dabo plu-
uiam vobis in tempore ſuo, & terra dabit ger-
mina ſua, & ligna camporum reddent fructum
ſuum. Et apprehendet vobis tritura vindemiam,
& vindemia apprehendet ſementem: & come-
detis panem veſtrum ad ſaturitatem, & habitabi-
tis cum ſecuritate in terrâ veſtrâ. Et dabo pacem
in terrâ veſtrâ, & dormietis, & non erit vos ex-
terrens. Et perdam beſtias malas ex terra veſtra,
K & bellum non tranſibit per terram veſtram. Et
perſequemini inimicos veſtros, & cadent coràm
vobis in cęde. Et perſequentur ex vobis quinque
centum, & centum ex vobis perſequentur decẽ
millia, & cadent inimici veſtri coràm vobis gla-
dio. Et reſpiciam ſuper vos, & creſcere faciã vos,
& multiplicabo vos, & ſtatuam pactum meum
vobiſcum. Et comedetis antiqua antiquorum,
& antiqua ex conſpectu nouorum efferetis. Et
ponam tabernaculum meum in vobis, & non a-
bominabitur anima mea vos. Et ambulabo in-
L ter vos, & ero veſter Deus, & vos eritis mihi in
populum. Ego ſum Dominus Deus veſter, qui
eduxi vos de terra Ægypti, cùm eſſetis vos
ſerui: & confregi vinculum iugi veſtri, & duxi
vos cum fiducia. Si autem non obedieritis mihi,
neque feceritis pręcepta mea hæc: ſed inobe-
dientes fueritis ipſis, & iudicia mea ſpreuerit
anima veſtra, ità vt vos non faciatis omnia man-
data mea, ità vt diſſipetis vos pactum meum:
& ego faciam ſic vobis: & obfirmabo ſuper vos
M feſtinationem, & egeſtatem, & ſcabiem, &
icterum, conſumentes oculos veſtros, & ani-
mam veſtram liquefacientes. Et ſeminabitis
in vanum ſemina veſtra, & comedent ea ad-
uerſarij veſtri. Et obfirmabo faciem meam con-
trà vos; & cadetis coràm inimicis veſtris: &
perſequentur vos odientes vos, & fugietis, nul-
lo perſequente vos. Etſi vſque ad hoc non obe-
dieritis mihi, addam caſtigare vos plagis ſepties
pro peccatis veſtris, & confringam ſuperbiam
arrogantiæ veſtræ. Et ponam vobis cælum ſicut
æneum

æneum, & terram veſtram ſicut ferream. Et erit in vanum vis veſtra: & non dabit terra veſtra ſemen ſuum, & lignum agri non dabit fructum ſuum. Et ſi poſt hæc ambulaueritis obliqui, & non volueritis obedire mihi, addam vobis plagas ſeptem, iuxtà peccata veſtra: & mittam ſuper vos agreſtes beſtias terræ, & comedent vos, & conſument iumenta veſtra & paucos facient vos, & ſolitariæ erunt viæ veſtræ. Et ſi poſt hæc non correcti fueritis; ſed ambulaueritis contrà me obliqui, ambulabo & ego vobiſcum furore obliquo, & percutiam vos & ego ſepties pro peccatis veſtris, & inducam ſuper vos gladium vlciſcentem vltionem pacti. Et confugietis in vrbes veſtras, & mittam mortem contrà vos, & ttrademini in manibus inimicorum, cùm tribulauero vos penuriâ panum. Coquent decem mulieres panes veſtros in clibano vno, & reddent panes vobis in pondere, & comedetis, & non ſaturabimini. Si autem poſt hæc non obedieritis mihi; ſed ambulaueritis contrà me obliqui, & ego ambulabo vobiſcum in furore obliquo, & corripiã vos ego ſepties iuxtà peccata veſtra: & comedetis carnes filiorum veſtrorum, & carnes filiarum veſtrarum comedetis: & deſolabo ſtatuas veſtras, & deſtruam lignea ſimulacbra veſtra. Et ponam cadauera veſtra ſuper cadauera idolorum veſtrorum, & grauis erit anima mea vobis. Et ponam vrbes veſtras ſolitarias, & deſolabo ſancta veſtra, & non olfaciam odorem ſacrificiorum veſtrorum. Et deſolabo ego terram veſtram, & admirabuntur ſuper illam inimici veſtri, habitantes in illâ: & diſpergam vos in Gentes, & conſumet vos penetrans gladius: & erit terra veſtra deſerta, & vrbes veſtræ erunt ſolitariæ. Tunc complacebunt terræ ſabbata ſua, omnibus diebus deſolationis ſuæ, & vos eritis in terrâ inimicorum veſtrorum. Tunc ſabbatizabit terra, & complacebunt ſabbata ſua omnibus diebus deſolationis ſuæ: ſabbatizabit qui non ſabbatizauit in ſabbatis veſtris, quando habitabitis ipſam. Et relictis ex vobis inducam pauorem in corde illorum, in terrâ inimicorum ſuorum, & perſequetur eos ſonitus ſolij volantis, & fugient vt fugientes à bello, & cadent, nullo perſequente. Et contemnet frater fratrem ſuum ſicut in bello, nullo incurrente. Et non poteritis reſiſtere inimicis veſtris, & peribitis in Gentibus, & comedet vos terra inimicorum veſtrorum. Et relicti ex vobis tabeſcent propter peccata ſua in terra inimicorum ſuorum, propter peccata patrum ſuorum, tabeſcent. Et confitebũtur peccata ſua,

A & peccata patrum ſuorum, quoniam tranſgreſſi ſunt & contempſerunt me: & quoniam ambulauerunt coràm me obliqui, & ego ambulaui cum illis in furore obliquo, & perdam illos in terrâ inimicorum ſuorum. Tunc erubeſcet cor illorum incircumciſum, & tunc complacebunt ſcelera ſua. Et recordabor fœderis Iacob, & fœderis Iſaac, & fœderis Abraham recordabor, & terræ recordabor, & derelinquetur terra ab iis. Tunc expectabit terra ſabbata ſua, cùm deſerta
B fuerit ab illa propter eos. Et ipſi expectabunt ſua peccata, eò quòd iudicia mea ſpreuerunt, & præcepta mea deſpexerunt animâ ſua. Et ſic exiſtentibus ipſis in terrâ inimicorum ſuorum, non contempſi eos, neque deſpexi eos, ità vt perderem illos, vt annihilarem pactum meum quod ad eos: Ego enim ſum Dominus Deus illorum. Et recordabor pacti illorum prioris, quando eduxi illos de terra Ægypti, de domo ſeruitutis coràm gentibus, vt eſſem illorum Deus, ego Dominus. Hæc iudicia & præcepta, & lex quam
C dedit Dominus inter ſe; & inter filios Iſraël, in monte Sinai, in manu Moyſi.

Examinatur cur Deus Iudæis interminatus fuerit, dicens: Ponam vobis cælum ſicut æneum, & terram veſtram ſicut ferream.

AMBROSIVS ROMVLO.

CVM ſis in agro, miror quâ ratione de me quærendum putaueris cur dixerit Deus: *Ponam vobis cælum ſicut æneum, & terram veſtram ſicut ferream.* Nam ſpecies ipſa a- *Deut.*
gri & præſens fertilitas docere nos poteſt *15.*
D quanta clementia ſit aëris, & cæli indulgentia, quando dignatur Deus vbertatem dare: quando autem ſterilitas, quemadmodùm clauſa omnia, ſpiſſus aër, vt in rigorem æris ſolidatus poteſt. Vnde alibi habes quia in diebus Heliæ clauſum eſt cælum annis tribus & menſibus ſex.
Significatur igitur clauſum cælum æneum eſſe, vſum ſui *Luc. 4.*
terris negare. Terra quoque ferrea eſt, cum prouentus abnuit, & iacta ſibi ſemina tamquàm hoſtili durinâ genitali excludit aluo, quæ gremio ſolet blandæ matris fouere. Quando enim ferrum fructificat? Quando æs imbres relaxat? His igitur miſerandam famem minatur impiis, vt qui pietatem filiorũ communi omnium Domino & Patri exhibere neſciunt, careant nutrimento paternæ indul-
E gentiæ. ſit illis cælum æneum, concreto aëre, & ſolidato in metalli rigorem, ſit illi terra ferrea, partus ſuos neſciẽs, & quod plerumque inopia habet, diſcordias ſerens: Rapto enim vtuntur qui victu indigent, vt alienis diſpendiis famem ſuam ableuent. Iam ſi & offenſa inhabitantium huiuſmodi ſit, vt diuinâ commotione iis inferantur prælia, verè terra eſt ferrea, telorum ſegetibus inhorrens, & ſuis nuda fructibus, fœcunda ad pœnam, ſterilis ad alimo-
niam. Vbi autem abundantia? *Ecce ego pluo vobis panes,* *Exod. 16*
dicit Dominus. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

SANCTI AMBROSII ANNOTATIONVM IN LEVITICVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. XXIII. LIBRI NVMERORVM ANNOTATIO.

Numeri, Cap. XXIII.

ET dixit Balaam Balac: Ædifica mihi hîc ſeptem altaria, & para mihi hîc ſeptem vitulos, & ſeptem arietes. Et fecit Balac quemadmodùm dixit ei Balaam, & obtulit vitulum & arietem ſuper altare. Et dixit Balaam ad Balac: Sta ſuper ſacrificium tuum, & ibo, ſi apparuerit mihi Deus in occurſu, & verbum quodcumque mihi oſtendet, annuntiabo tibi. Et abiit rectà, & apparuit Deus Balaam. Et dixit ad eum Balaam: Septem altaria paraui, & impoſui vitulum & arietem ſuper altare. Et immiſit Deus verbũ in os Balaam, & dixit: Conuerſus ad Balac, ſic loquêris. Et reuerſus eſt ad eum, & ille ſteterat ſuper holocauſtis ſuis & omnes Principes Moab cum illo. Et aſſumens parabolam ſuam, dixit: Ex Meſopotamiâ accerſiuit me Balac Rex Moab, de montibus Orientis, dicens: Veni, maledic mihi Iacob, & veni, maledic mihi Iſraël. Quid maledicam cui non maledicit Dominus? Quid maledicam cui non maledicit Deus? A ſummis montibus conſpiciam eum, & de collibus conſiderabo eum: Ecce populus ſolus habitabit, & in gentibus non reputabitur. Quis dinumerauit ſemen Iacob? & quis numerabit populos Iſraël? Moriatur anima mea in animis Iuſtorum, & fiat ſemen meum vt ſemen hoc. Et dixit Balac ad Balaam: Quid feciſti mihi? Ad maledictionẽ inimicorum meorum vocaui te, & ecce benedixiſti benedictione. Et dixit Balaam ad Balac: Nonne quodcumque immiſerit Deus in os meum, hoc cuſtodiam ad loquendum? Et dixit ad eum Balac: Veni adhuc mecum in alium locum, ex quo non videbis eum inde: ſed partem aliquam eius videbis, omnes autem non videbis, & maledices mihi ei inde. Et aſſumpſit eum in agri ſpeculam, ſuper verticem excisi montis, & ædificauit ibi ſeptem altaria, & impoſuit vitulum & arietem ſuper altare. Et dixit Balaam ad Balac: Sta ſuper ſacrificium tuum, ego autem ibo interrogare Deum. Et occurrit Deus Balaam, & immiſit verbum in os eius, & dixit: Reuertere ad Balac, & hæc loquêris. Et reuerſus ad eum, & ille ſteterat ſuper holocauſtum ſuum, & Principes Moab cum eo. Et dixit ei Balac: Quid loquutus eſt Dominus: Et aſſumens parabolam ſuam, dixit: Surge Balac: & audi, auribus percipe teſtis filius Sepphor. Non vt homo Deus, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur. Ipſe dixiſti: Non faciet, loquetur, & non manebit: Ecce ad benedicendum aſſumptus ſum: benedicam, & non conuertar. Non erit labor in Iacob, neque apparebit dolor in Iſraël. Dominus Deus eius cum eo, glorioſa Principum in eo. Deus qui eduxit eum ex Ægypto, gloria eius ſicut vnicornis: Non enim eſt augurium in Iacob, neque diuinatio in Iſraël: & ſecundùm tempus dicetur Iacob & Iſraël quid G perficiet Deus? Ecce populus ſicut catulus leonis conſurget, & ſicut leo ſuperbiet. Non dormiet quoad deuoret prædam, & ſanguinem vulneratorum bibat. Et dixit Balac ad Balaam: Neque maledictionibus maledices ei, neque benedicens benedices ei. Et reſpondens Balaam dixit Balac: Non loquutus ſum tibi, dicens: Verbum quodcumque loquutus fuerit Deus, hoc faciam? Et dixit Balac ad Balaam: Veni, aſſumam te in locum alium: ſi placuerit Deo, & maledic mihi illi inde. Et aſſumpſit Balac Balaam ſuper verticem Phogor, qui ſpectat in deſertum, & dixit Balaam H ad Balac: Ædifica mihi hîc ſeptem altaria, & para mihi hîc ſeptem vitulos & ſeptem arietes. Et fecit Balac ſicut dixit ei Balaam: & impoſuit vitulum & arietem ſuper altare.

Super verbis Balaam, eiuſque in Iſrael benedictione, excitantur quædam dubia, & explicantur.

AMBROSIVS CHROMATIO.

I DICTVM eſt: *Non vt homo Deus, vt mentiatur: neque vt filius hominis vt mutetur.* Nũquidnam mẽtitur Deus? Sed non mentitur, quia impoſſibile eſt mentiri Deum. Impoſſibile autẽ iſtud numquidnam infirmitatis eſt? Non vtique. Nam quomodò omnia poteſt, ſi aliquid efficere non poteſt? quid ergò ei impoſſibile? Illud vtique quod naturæ eius contrarium eſt, non quod virtuti arduum. Impoſſibile, inquit, eſt ei mentiri: & impoſſibile iſtud non infirmitatis eſt; ſed virtutis & maieſtatis, quia veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus leuitatis errorem. Ideóque ſit Deus verax, omnis autem homo mendax. Veritas itaque ſemper in eo eſt, fidelis manet, mutare ſe & negare non poteſt. Si enim verum ſe negat, mentitur. mentiri autem non virtutis; ſed infirmitatis eſt. Nec mutare ſe poteſt, quia natura eius nõ recipit infirmitatem. Hoc igitur impoſſibile eius, plenitudinis eſt, quæ minuere ſe & augere non poteſt: non infirmitas, quæ in eo quòd ſe auget, imbecilla eſt. Ex quo colligitur impoſſibile Dei potentiſſimum eſſe: Quid enim potentius quàm neſcire quidquid infirmitatis eſt? Eſt tamen & aliud infirmum Dei, quod fortius eſt hominibus: & ſtultum Dei, quod ſapientius eſt hominibus: ſed hoc crucis, illud diuinitatis: Si ergò quod infirmum eius potentia eſt: quod potentiæ, quomodò infirmum eſt? Sit igitur nobis poſitum, quia non mentitur Deus: Sed nec augurator augurij in Iſrael, ſecundùm legem Dei. Quomodò ergò Balaam prohibitum ſe oraculo Dei dicit ne vadat ad maledicendum populo Iſraël, & tamen iuit, & occurrit ei Angelus Domini qui eum L prohiberet pergere, ità vt obſiſteret aſinæ eius quæ vehebat eum, & nihilominùs & ipſe dixit ei vt iret; ſed hoc diceret quod ſibi infunderetur? Si diuinatio non eſt in Iſraël, vnde iſti oraculum Dei quod futura manifeſtauit, qui augur erat? Si oraculum Dei loquebatur, vnde meritum diuinæ aſpirationis aſſumpſerat? Sed non mireris infuſum auguri à Domino, quod loqueretur, quando infuſum legis in Euangelio etiam principali ſacerdotum, vni ex perſequentibus Chriſtum: quia oportet vnum hominem mori pro populo. In quo non prophetiæ

Tit. 1. Heb. 6. Rom. 3. Tit. 1. 1. Cor. 1. Tit 1. Deut. 18. Num. 22. Ioan. 11.

meritum;ſed aſſertio veritatis eſt, vt aduerſariorum teſtimonio manifeſtaretur, quo perfidia non credentium vocibus ſuorum augurum redargueretur. Ideò Balaam *Num. 22.* ille Chaldæus accitur ad fidem, vt Chaldæorum ſuperſtitio conticeſceret. Non igitur confitentis meritum; ſed vocantis oraculum eſt, reuelante Dei gratiâ. Quid igitur contraxit offenſionis, niſi quia aliud loquebatur, aliud machinabatur. Deus enim vas mundum requirit, non *Sap. 1.* immunditiâ inquinatum & ſordibus. Tentabatur igitur Balaam, non probabatur: Erat enim plenus fallaciæ ac doli. Denique cùm primò conſoluiſſet vtrùm ad illum *Num. 22.* vanitatis populum deberet pergere, & prohibitus eſſet, excuſauit: poſteà miſſis legatis honoratioribus, promiſſis vberioribus, muneribus cumulatioribus illectus, qui renuntiare debuerat, iterùm conſulendum putauit, quaſi B Deos aut pretio aut muneribus inflecteretur. Reſpõſum eſt quaſi auaro, non quaſi ei qui verum quæreret: vt illu*Ibidem.*deretur potiùs, quàm informaretur. Cœpit ire, occurrit ei Angelus in anguſto, demonſtrauit ſe aſinæ, non demonſtrauit auguri. Illi ſe reuelauit, illum obtriuit: tamẽ vt aliquando & ipſe cognoſceret, aperuit oculos eius: vidit, & adhuc tamen non credidit euidenti oraculo: & qui vel oculis credere debuiſſet, inuoluta & ambigua re*Ibidem.*ſpondit. Tunc indignatus Dominus, per Angelum dixit: *Vade, & quæcumque tibi inſpirauero, hæc dices.* id eſt, non quæ vis; ſed quæ cogêris loqui. *Quaſi organum ina-* C *ne ſonum meis præbebis ſermonibus. Ego ſum qui loquor, non tu; qui ea quæ audieris, reſultabis, & quæ non intelliges. Nihil proficies eundo, quia ſine mercede remeabis pecuniæ, & ſine profectu gratiæ.* Denique ea prima vox eius eſt: *Quid maledicam cui non maledicit Dominus?* vt oſtenderet non in ſuâ voluntate eſſe benedictionem Hebræi populi, ſed in Dei gratiâ. *A ſummis* (inquit) *montibus conſpiciam eum:* quoniam non oculis comprehendere poſſum hunc populum qui habitabit ſolus fines ſuos, non locorum poſſeſſione diſterminans; ſed virtutis incolatu, & morum ſingularium proprietate, in æterna diffundens ſæcula: Quis enim annumerabitur ei de nationibus aliis, qui finitimorum populorum excedit con- D ſortia, iuſtitiæ ſublimitate? quis conſtitutionem generationis eius colliget? Corpora quidem eorum humanis ſeminibus concreta & figurata aduertimus; ſed de ſuperioribus & mirabilibus ſeminariis animæ eorum pullularunt. *Moriatur anima mea in animis Iuſtorum*, moriatur hanc corporalem vitam, vt in animis Iuſtorum illius æternæ vitæ adipiſcatur gratiam. In quo iam tunc ſacramenti huius cæleſtis & ſacri baptiſmatis reuelata eſt magnificentia, per cuius operationem moriuntur homines culpæ veteri, & iniquorum operibus, vt nouitate vitæ in E *Rom. 6.* conſortiâ Iuſtorum transfigurati, in eorum mores reſur*Ibidem.*gant. Et quid mirum de hominibus, cum moriantur peccato, vt Deo viuant? Hæc audiens Balac, indignatus eſt, dicens: *Quid feciſti mihi? Ad maledictionem inimicorum meorum vocaui te: & ecce benedixiſti benedictione.* Reſpõdit ille: *Calumniam patior de eo quod neſcio: Ego enim ni-* *1. Cor. 13* *hil mecum loquor; ſed quaſi cymbalum tinniens ſonum reddo.* Iterùm aliò atque aliò tranſductus, cùm vellet maledicere, benedicebat: *Non erit labor in Iacob; neque dolor in Iſrael. Dominus Deus eius cum eo.* Et infrà iubet parari aras ſeptem & ſacrificia. Vtique debuit diſcedere; ſed per infirmitatem mentis, & mutabilitatem ſententiæ potabat quòd auertere poſſet Dei voluntatem. Ipſe autem per exceſſum mentis aliud cupiebat, & aliud loquebaF *Num. 24.* tur. *Quàm ſpecioſa*, inquit, *habitacula tua, Iacob! Tabernacula tua, Iſraël! ſicut nemora obumbrantia, ſicut paradiſus ſuper flumium, & ſicut cedrus ſecùs aquas.* Exibit homo ex Iacob, & obtinebit multas gentes, & attolletur

A regnum eius in altum: in terris quoq; extendet principatum ſuum in Ægyptum. *Qui benedixerint eum benedicen-* *Hebr. 4* *tur: & qui maledixerint ei, maledicti erunt.* Quem igitur niſi Chriſti populum ſignificat quem benedicit Deus? in cuius medullas verbum Dei deſcendit vſque ad diuiſionem animæ, artuum quoque & medullarum, in quo habuiſſet Balaam gratiam Domini, ſi id ex ſententiâ & affectus ſui propoſito feciſſet: Sed quia reuincitur mala mens conſiliis ſuis, & occulta animi produntur exitu, ideò ſequentibus inſidiis animus eius aperitur. Vnde & dignam mercedem ſuæ inuenit maleuolentiæ: Nam cùm aduerteret quòd non poſſet in exceſſo mentis poſitus maledicere, dat conſilium Regi, dicens: Illa ſunt oraculorum quæ Deus præcepit, accipe conſilium aduerſus oracula Dei. Populus iſte iuſtus eſt, habet protectionem Dei, quia non diuinationibus & auguriis ſeſe dedit; ſed ſoli æterno Deo: ideò cæteris fide præſtat. Interdum tamen & fideles mentes corporis labuntur illecebrâ, & formæ lenocinio. Sunt tibi mulieres plurimæ, & pleræque non indecores pulchritudine. Virilis autem ſexus nullo magis lubricus quàm muliebri decore citò capitur, & maximè ſi ardor mentium alloquiis inflammetur frequentibus, & quaſi facibus inardeſcat, ſi ſpem potiundi hauriat, affectum differat. Iaciant igitur mulieres tuę vocibus ſuis hamos, nec difficiles primos congreſſus ſuos præbeant; ſed & viſu faciles, & C dictu affabiles circumerrent, & toto circumfundant exercitui, atque hos arte tractent viros, vt concubitui non indulgeant, niſi amoris mutui fidem conſortio ſacrilegij comprobauerint: Sic enim poterunt cæleſti protectione deſtitui, ſi ipſi à Domino Deo ſuo ſacrilegiis deuiauerint. Non igitur iuſtus Balaam, vtpote conſiliarius fornicationis & ſacrilegij, ſicut euidenter etiam in Apocalypſi ſcriptum eſt Ioannis Euangeliſtæ, dicente *Apoc. 2* Domino Ieſu ad Angelum Eccleſiæ Pergami: Habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere ſcandalum coràm filiis Iſrael, manducare immolata, & fornicari: ità habes & tu tenentes doctrinam D Nicolaitarum. Quo apparet inde Manichæorum ſacrilegia manaſſe, qui miſcent atque adiungunt ſacrilegiũ turpitudini. Ergò nec Deus iniuſtus, nec mutabilis eius ſententia: Deprehendit enim mentem eius, & occulta cordis, & ideò tentauit eum quaſi diuinum, non elegit quaſi Prophetam. Et vtique vel tantorum oraculorum gratiâ & reuelationum ſublimitate conuerti debuit: ſed animus nequitiæ plenus verba prompſit, non fidem detulit, conſiliis infirmare cupiens quod annuntiabat futurum. Et quia oracula fraudare non poterat, conſilia fraudulenta ſubminiſtrabat, quiE bus leues populi Iudæorum tentati quidem ſunt; ſed non expugnati: Vnius enim viri ſacerdotis iuſtitiâ ſolutum *Num. 25.* eſt omne facinoroſi hominis conſilium, multóque mirabilius per vnum hominem potuiſſe liberari exercitum patrum, quàm potuiſſe decipi. Hoc munuſculum ſanctæ menti tuæ tranſmiſi, quia vis me aliquid de veterum Scriptorum interpretationibus paginare. Ego autem aſſumpſi epiſtolas familiari ſermone attexere, redolentes aliquid de patrum moribus: quarum guſtum ſi probaueris, poſt hæc huiuſmodi mittere non verecundabor: Malo enim ſenilibus verbis de ſupernis rebus hallucinari tecum, quod Græci dicunt ἀδολεσχεῖν, vt Iſaac veniente Rebeccâ futuræ Eccleſiæ animo *Gen. 24* videns myſteria: malo, inquam, hallucinari tecum F verbis ſenilibus, ne videar artem deſiſſe, quàm concitationibus deſlare aliquid nec ſtudiis noſtris aptum nec viribus. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

S. AMBROSII SVPER CAP. XXIII. LIBRI NVM. ANNOTAT. FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE XLII FILIORVM ISRAEL MANSIONIBVS SVPER CAP. XXXIII. LIBRI NVMERI, TRACTATVS.

Numeri, Cap. XXXIII.

ET hæ manſiones Filiorum Iſraël, vt exierũt de Ægypro cum exercitu ſno, in manu Moyſi & Aaron, & ſenpſit Moyſes profectiones eorum & manſiones eorum per verbum Domini. Et hæ manſiones itineris eorum. Profecti ſunt ex Rameſſe, menſe primo, quintâ & decimâ die menſis primi: poſtridie Paſchæ egreſſi ſunt filij Iſraël in manu excelsâ, coràm omnibus Ægyptiis. Et Ægyptij ſepeliebant ex ipſis mortuos omnes quotquot percuſſit Dominus, omne primogenitum in terrâ Ægypti. Et in diis eorum fecit vltionem Dominus. Profecti autem filij Iſraël ex Rameſſe, caſtrametati ſunt in Socoth. Et profecti ex Socoth, caſtrametati ſunt in Ethan, qui eſt pars deſerti. Et profecti ex Ethan, caſtrametati ſunt ad Os Eroth, quæ eſt contrà Beelſephon, & contrà Magdalum. Et profecti ex Os Eroth, tranſierunt per medium maris, in deſertum: & ambulauerunt viam trium dierum per deſertum ipſi, & caſtramerati ſunt in Marah. Et profecti ex Marah, venerunt in Elim. Erant Elim duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta arbores palmarum, & caſtrametati ſunt illic apud aquas. Et profecti ex Elim, caſtrametati ſunt ſuper mare Rubrum. Et profecti à mari Rubro, caſtrametati ſunt in deſertum Sin. Et profecti de deſerto Sin, caſtrametati ſunt in Dephchâ. Et profecti de Dephchâ, caſtrametati ſunt in Halus. Et profecti ex Halus, caſtrametati ſunt in Raphidim: & non erat illic aqua ad bibendum. Et profecti ex Raphidim, caſtrametati ſunt in deſerto Sinai. Et profecti de deſerto Sinai, caſtrametati ſunt in Sepulchris concupiſcentiæ. Et profecti ex Sepulchris concupiſcentiæ, caſtrametati ſunt in Aſeroth. Et profecti ex Aſeroth, caſtrametati ſunt in Rethma. Et profecti ex Rethma, caſtrametati ſunt in Remon Phares. Et profecti ex Remon Phares, caſtrametati ſunt in Lebnâ. Et profecti de Lebnâ, caſtrametati ſunt in Reſſâ. Et profecti de Reſſâ, caſtrametati ſunt in Calatha. Et profecti de Calatha, caſtrametati ſunt in Arſaphar. Et profecti ex Arſaphar, caſtrametati ſunt in Arada. Et profecti ex Arada, caſtrametati ſunt in Maceloth. Et profecti de Maceloth, caſtrametati ſunt in Thaath. Et profecti de Thaath, caſtrametati ſunt in Thare. Et profecti de Thara, caſtrametati ſunt in Methcha. Et profecti ex Methcha: caſtramerati ſunt in Eſmona. Et profecti ex Eſmona, caſtrametati ſunt in Moſeroth. Et profecti de Moſeroth, caſtrametati ſunt in Banejachan. Et profecti de Banejachan, caſtrametati ſunt in monte Gadgad. Et profecti de monte Gadgad, caſtrametati ſunt in Ieibebara. Et profecti de Iethebata, caſtrametati ſunt in Ebrona. Et profecti de Ebrona,

G caſtrametati ſunt in Aſiongaber. Et profecti de Aſiongaber, caſtramerati ſunt in deſerto Sin. Et profecti ex deſerto Sin (hęc eſt Cades) caſtrametati ſunt in Hor monte propè terram Edom: Et aſcendit Aaron ſacerdos in montem propter iuſſum Domini, & mortuus eſt illic in quadrageſimo anno exitus filiorum Iſraël de terra Ægypti, menſe quinto, vna menſis. Et Aaron erat trium & viginti & centum annorum, quando mortuus fuit in Hor monte. Et andiuit Chananęus Rex Arad, & hic habitabat in terra Chanáan, quando ingrediebantur filij Iſraël. Et profecti ex Hor
H monte, caſtramerati ſunt in Salmona. Et profecti de Salmona, caſtrametati ſunt in Phinon. Et profecti de Phinon, caſtramerati ſunt in Oboth. Et profecti ex Oboth, caſtrametati ſunt in Ieabarim, in eo quod vltrà in finibus Moab. Et profecti ex Ieabarim, caſtrametati ſunt in Dibon Gad. Et profecti ex Dibon Gad, caſtrametati ſunt in Elmon-deblathaim. Et profecti de Elmon deblatbaim, caſtrametati ſunt ſuper montes Abarim contrà Nabo. Et profecti de finibus Abarim, caſtrametati ſunt in Occidente Moab, ſuprà Iordanem, iuxtà Hiericho: ibíque caſtramerati ſunt inter Betbſimon, vſque ad Belſathim;
I in Occidente Moab. Et loquutus eſt Dominus ad Moyſen in Occidente Moab apud Iordanẽ contrà Hiericho, dicens: Loqnere filiis Iſraël, & dices ad illos: Vos tranſite Iordanẽ in terra Chanaan, & perdetis omnes habitantes in terra ante faciem veſtram, & auferetis ſpecies eorum, & omnia idola conflata eorum perderis & omnes ſtatuas eorum auferetis, & perdetis habitantes terram, & habitabitis in ea: Vobis enim dedi terram eorum in ſorte, & poſſidebitis terram in ſorte, per tribus veſtras. Pluribus multiplicabitis
K poſſeſſionem eorum, & paucioribus minuetis poſſeſſionẽ eorum. In quod exierit nomen eius, illic eius erit: per tribus familiarum veſtrarũ poſſidebitis. Si verò non perdideritis babitantes in terra de facie veſtra, & erit, quoſcumque reliqueritis ex eis, aculei in oculis veſtris, & iacula in lateribus veſtris, & aduerſabuntur vobis in terra, in quam vos habitabitis. Et erit, quemadmodùm decreueram facere eis, faciam vobis.

L NVMERORVM liber, de quo nunc nobis eſt ſermo, vnus eſt ex quinque Moyſi Libris. Eo verò nomine legimus appellari, quoniam Iſraeliticæ plebis ex Ægypto egreſſæ virorum perfectorum numerum & cõputationem Dei præcepto cootinet: Sic enim Moyſi loquutus eſt Deus: *Accipe ſummam vniuerſa congeregationis filiorum Iſrael à viginti annis & ſuprà, per domos familiarũ ipſorum, omnis egrediens ad prælianũ in Iſrael.* Itaq; Dominus cũ homines à viginti annis & ſuprà, & ad prælian-

dum idoneos numerari præceperit, manifeſtum quòd viros perfectos intellexerit. A quâ ſummâ mulieres fœmineę infirmitatis obſtaculo, ſerui, vtpotè, vitâ moribúſq; degeneres, Ægyptij, vt alienigenæ & barbari excluduntur. Soli numerantur Iſraelitæ; nec ij omnes; ſed robore tantùm & virtute præſtantes. Sic enim ſcriptum eſt: Num. 1 *Numeratio filiorum Iſrael cum exercitu eorum à viginti annis & ſuprà, omnes egrediens ad prœliandum in Iſrael*, &c. Nec id myſterio vacat: Nam dum puerilis & lubricus ſenſus, vel fœminea & reſoluta ſegnities nobis ineſt, vel dum Ægyptios, barbaróſque gerimus mores, ſancto Dei calculo numerari non meremur. In eodem deinde libro filiorũ Iſrael itinera, profectiones, manſionéſq; a finibus Ægypti vſque ad tempus & locũ quo Moyſes defunctus eſt, mãdato Dei recẽſentur. Inquit enim: Exod. 12 *Et ſcripſit Moyſes profectiones eorum & manſiones eorum, per verbum Domini*. Nec verò ſine causâ Moyſi hoc ſcribere à Domino Deut. 34. præceptum eſt; quia propter inſtructionem noſtrã. (Inquit enim Apoſtolus: 1. Cor. 10 *Omnia in figurã contingebant illis: ſcripta ſunt autem hæc ad correctionem noſtram*) vt legentes & probantes quanta nobis in hac ad terram viuentiũ profectione immineant diſcrimina, quantæ hoſtium inſidiæ, Epheſ. 6 bellorum conflictationes ſpiritalium, marium & fluminum, mundi & voluptatum pericula; iter noſtrum non ſegniter neq; remiſsè carpamus, quo labente die, in medio deficiamus itinere, noctis tenebris obruti. Nocte enim Ægypti primogenita ab Exterminatore percutiuntur: Exod. 12 Luc. 12. nocte auari anima diuitis a dæmonibus repoſcitur: Sed prudenter itineri nos accingentes, fortitérq; ad bella præparari, de virtute ad virtutem tranſeamus. & Dominus Deus noſter præcedat nos ante faciem noſtram, Deut. 1 debellans inimicos noſtros, portanſq; nos vt mater filium ſuum, ac ducens nos in die per nubem, & nocte per ignẽ, Exod. 13 vt tandem ſuperatis quibuſque itineris difficultatibus, aduerſariorúmque incurſibus poteſtatum, profectionẽ noſtram glorioſè perficiamus: Manſiones verò filiorum Iſrael quadraginta & duæ numero cõputantur. Quæ denarij, quaternarij, & binarij ratione numeri quem continent, multa nos myſteria docent. Volenter autem id vobis, fratres! explicare, intuemini, obſecro, & figite memoriæ, ne verbi contemptores inueniamini, nec fiat anima veſtra via, vbi grana iactata non germinent: & veniãt, inquit, volatilia cæli, & rapiant ea Percipite ergò hæc, & recondite in cordibus veſtris. Denarius numerus myſticus eſt, & non mediocriter a Moyſe commendatus: Luc. 8. Ad eum namque primitias, oblationéſque & vota refert. Inquit enim: Leuit. 27. *Omnis decima terræ, & à fructu ligneo, Domino eſt: & omnis decima boum & ouium, & omne quod venerit in numero, ſub virgâ, decima erit ſancta Domino.* Denique Iacob, Deo ſibi dum ad Laban auunculum Gen. 28 ſuum in Meſopotamiam proficiſceretur, in itinere apparenti pollicitus eſt, dicens: Gen. 6. Gen. 5. *Omnium quæ mihi dederis, decimam decimabo tibi*. Hanc ob cauſam Noë ille qui primus in veteri Scripturâ Iuſtus pronunciatus eſt, decimus à protoplaſto inducitur, non ad oſtendendam viuentium tunc ætatem, vel ad præſcribendum numerum hominum: ſed vt apertè doceretur quòd ſicut denarius, numerorum qui vnitatem ſequuntur, perfectiſſimus eſt, ita tranquillitas in animâ, finis eſt rerum actionum vitæ: Gen. 14. Ternio enim per ſeipſum multiplicatus nouenariũ complet, & lites, diſſidia, belláque diuinis indicat oraculis: Ibidem. vt patet in quatuor & quinque Regibus diſſidentibus, ſeſéque mutuo impugnantibus. Vnitas verò nouenario ſuperueniens, denarium perficit, & pacem, amicitiamque deſignat: Nouem enim certantibus Regibus ſapiens Abraham quaſi decimus ſuperueniens pro tempeſtate trãquillitatem, pro bello pacem, pro morte victoriam, Deo fauente, attulit. Vnde & Melchiſedech ſummi Dei ſacerdoti decimas exoluit. Gen. 1 Denarius ergò numerus perfectus eſt, & vnitatem deſignat. Quaternarius quoque & ipſe myſticus eſt, & in Scripturâ commendatur: Nam ſpecioſam illam lucem quæ ſeipſam & cætera manifeſtat, luminíſque genitores ſolem & lunam, ac præfulgidum ſtellarum chorum quæ noctem, diémque, menſes, annóſque oriendo & occidendo terminant, die quarto creata eſſe ſermo propheticus declarat. Mundi radices quatuor numerantur, terra, aqua, ignis & aer. Et annuæ temporum vices ſunt totidem, hyems, æſtas, ver & autumnus. Denique de terræ fructibus Deo oblationes ante annũ quartum fieri prohibentur: Sic enim ſcriptum eſt: *Fructus terræ tres annos erit vobis immundus, non comedetis ex eo: anno quarto erit omnis fructus eius ſanctus & laudabilis Domino*. Nec immeritò: quaternioni enim inſunt omnia, punctum, linea, ſuperficies, & ſoliditas, menſuræ vniuerſorum. Inſunt etiam potiſſimæ ſymphoniæ muſicæ. Deinde quadranguli latera oportet eſſe æqualia Æqualitas verò mater eſt Iuſtitiæ, quæ cæterarum virtutum dux eſt & magiſtra. Iuſtitiam ergò quaternarius inſinuat. Luc. 21 Binarius demùm nec ipſe expers eſt myſterij. Legimus enim viduam illam inſigni laude à Domino commendari, quæ æra duo in gazophylacium miſit. Luc. 10 Ioan. 14 Samaritanus pro curatione ſauciati binos erogauit nummos. Apud Samaritanos biduum tranſegit Saluator Chriſtus: Bipartitam namque ſignificat charitatem; Dei nempe, & proximi: Matth. 22. *In his duobus* (dicit Dominus) *vniuerſa Lex pendet & Prophetæ*. Manſiones igitur filiorum Iſrael ab Ægypti finibus, vſque ad repromiſſionis terram quadraginta duæ à Moyſe recenſentur. Sic & ſanctus Matthæus Chriſti generationem deſcribens, quadraginta duas enumerat. Inquit enim; Matth. 1. *Ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim: à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis generationes quatuordecim; & à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim*: vt oſtenderet quòd verus Iſraelita qui de ſæculi huius Ægypto ad cælum, veram viuentium terram, per tot rerum diſcrimina & inimicorum tentamenta, peruenire feſtinat, pace per denarium, iuſtitiâ per quaternarium, charitate per binarium, armari oportet. Pace, quia ſcriptum eſt: Pſal. 26 *In pace vocauit nos Deus* Iuſtitiâ; quia dicit idem Apoſtolus: 1 Cor. 7 *State induti loricam iuſtitiæ*. Charitate; Epheſ. 6 *quia charitas operit multitudinem peccatorum*. 1. Pet. 4 Chriſtus ergò ad Virginem, Iſrael ad Iordanem, Chriſtianus ad cælum pari manſionum numero deueniunt: Sed iam ipſas Iſraelis profectiones ſigillatim conſideremus.

Prima manſio Rameſſes.

Profectionum ordo, manſionúmque diſtinctio Filiorum Iſrael ex Ægypto exeuntium ad terram vſque patribus repromiſſam, iis qui poſt Deum ambulare contendunt, ad virtutúmque profectus aſpirant, propter myſteria quæ includuntur in illis, ſcitu valdè neceſſaria ſunt. Ea enim quæ in populo patrum corporaliter geſta ſunt, nedum hiſtoriam, rerúmque geſtarum ſeriem nobis oſtendunt; ſed inſtructioni noſtræ ſpiritaliter intellecta maximè proficiunt. Huc ſpectabat Apoſtolus, dum in epiſtolâ ad Romanos dicebat: *Quæcumque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt*. Et ad Timotheum: Rom. 15 *Omnis Scriptura diuinitùs inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & ad erudiendum, in iuſtitiâ: vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus*. 1. Tim. 3 Legimus ergò quòd filij Iſrael, poſtquàm Ægyptus vniuerſa tantis plagis percuſſa eſt, Exod. 12. tempore cæleſti oraculo deſignato, vt ad immolandum Gen. 47 Domino Deo in ſolitudinem proficiſcerentur, terram Geſſen, quam ad incolendum acceperant, deſerentes, in Rameſſes vrbem primò conuenerunt; ibi ſubſtiterunt, ibique primam fixerunt manſionem. Rameſſe Ægypti ciuitas eſt, ab Hebræis munita, quando ſæuiente in eos Pharaone, luto, latere & paleis opprimebantur: Exod. 1. Sic enim ſcriptum eſt: *Et ædificauerunt ciuitates munitas Pharaoni, Phiton Rameſſem & On*. Eſt deniq; in extremis illius regni finibus ſita, vt habetur in libro Exodi. Exod. 12 In hac mãſione populus patrũ, mactato agno, eiúſque ſanguine domorum liminibus, ac vtriſque poſtibus illitis, Exterminatoris euaſerunt plagam: in hac Ægyptus primogenita ſua vidit extincta: in hac farinam non fermentatam, vaſáque argentea & aurea ab Ægyptiis

mutuò accepta, verbo Dei, ſibi populus congregarunt. G
Orig. hom. 7. in Num. Horum quæ dicta ſunt, fratres! ſingula myſterus referta
ſunt, & noſtræ proficiunt diſciplinæ. In primis quia Ra-
meſſes ſecúdùm aliquos interpretatur commotio turbu-
lenta, quæ ſignificat pœnitentiam: Per ipſa enim turbo-
lenta fit in peccatore commotio, vt aboleatur vetuſtas
1. Cor. 4 peccati, & inducatur nouitas gratiæ: vt homo vetus affi-
Rom. 7. gatur cruci, & nouus homo reſurgat: vt vetere tandem
depoſita conuerſatione carnis, nouitas inducatur ſpiritus.
Rom. 6. Pœnitentia ergò magnam commotionem tribulationem-
Hier. 31 que gignit. Ideò Propheta: *Poſtquàm cognoui, ego inge-
mui.* Qui ergò ad repromiſſam æternæ hereditatis pa-
Rom. 12 triam proficiſci deſiderat, ac Domino Deo ſeipſum vt
hoſtiam viuentem, ſanctam, Patri placentem immola- H
3. Reg. 21 turus accedit, debet primò adire Rameſſen, hoc eſt com-
Ion. 3. motionem, quæ fit per pœnitentiam, ibique ſuam figere
manſionem. Ibi ſuam manſionem fixit Achab, quando
ſciſſâ veſte ſuâ, induto cilicio, ieiunauit, dormiuit in ſac-
co, & demiſſo ambulauit capite. Ibi Niniue Rex fixit
2. Cor. 7 manſionem, quando ſurgens de throno ſuo, abſtulit ſto-
lam propriam, & ſacco indutus ſedit in cinere. Ibi Co-
rinthij manſionem fixerunt, quando contriſtati ſunt ſe-
Ibidem. cundùm Deum: quæ triſtitia, vt ſcribit Apoſtolus, *Pœni-
Hier. 18 tentiam in ſalutem ſtabilem operatur.* Deinde agni macta-
tio quid aliud eſt quàm paſſio Chriſti; qui, vt Propheta
dicit, *tamquàm agnus innocens adductus eſt vt ſacrifica-
tur?* Cuius ſanguine ſuper domorum poſtes effuſo, libe- I
ramur ab Exterminatore; quia Chriſti paſſione per ſa-
cramenta nobis participatâ, liberamur ab eo qui habe-
Hebr. 2. bat mortis imperium, id eſt, diabolo, vt ad Hebræos ſcri-
Hebr. 13 bit Apoſtolus. Ideò in alio loco dicit: *Chriſtus vt per
Exod. 12 1. Pet. 1. ſuum ſanguinem ſanctificaret populum, extrà portam
Rom. 13 paſſus eſt.* In hac etiam manſione Ægypti primogenita
extinguuntur; hoc eſt, praui carnis affectus, & deſideria
mala quæ militant aduersùs animam. Extinguuntur verò
Rom. 8. Ægyptij, dum non agis opera tenebrarum: extinguun-
tur Ægyptij dum non carnaliter, ſed ſpiritaliter viuis: ex-
tinguuntur Ægyptij, dum impuras ſordidaſque cogita-
Matt. 9 tiones vel depellis è corde, vel omninò non recipis. Ideò K
Rom. 7 quærenti: *Quis me liberabit de corpore mortis huius?* re-
ſpondit Apoſtolus: *Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Do-
minum noſtrum.* In hac manſione farina, argentum & au-
Exod. 12 rum cumulantur. Farina, ex quâ panis conficitur, do-
ctrina Chriſti eſt; quia panis Chriſtus eſt, dicente Ioan-
Ioan. 6 ne: *Ego ſum panis viuus.* Argentum, diuinum deſignat
Pſal. 11 eloquium: *Eloquia enim Domini, eloquia caſta, argentum
igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.*
Aurum, mens bona eſt: quæ non immeritò comparatur
auro: Nam ſicut aurum cæteris præſtat metallis, ita mens
bona in homine cæteris ponor eſt humanæ ſubſtantiæ
Exod. 12 portionibus. Tria ergò in Rameſſe coaceruantur, farina, L
Exod. 3 argentum & aurum: doctrina, eloquium, & mens bona:
Matt. 3 in quibus cenſus Sapientis conſiſtit: Sed interim pretio-
Luc. 13 ſam commotationem conſideremus. Filij Iſraël dede-
Pſal. 17 runt paleas quæ inextinguibili comburuntur igne, & re-
ceperunt farinam, in quâ ſapiens illa mulier fermentum
abſcondit. Dederunt lutum, quod deletur, quia ſcriptum
eſt: *Vt lutum platearum delebo eos:* & receperunt argen-
Prou. 10 tum, quod eſt Sermo Iuſti. Scriptum eſt enim: *Argentum
igne examinatum, lingua Iuſti.* Dederunt lateres, qui ca-
Eſai. 9. dunt; quia ſcriptum eſt: *Lateres ceciderunt, & receperunt
Rom. 7. aurum, quod eſt mens bona quâ ſeruimus legi Dei.* Bona
ergò commutatio: vnde dicit Apoſtolus: *Iam ſaturati eſtis,* M
iam diuites facti eſtis. Has nos diuitias comparemus no-
bis, quibus intelligibiles animæ noſtræ theſauros replea-
mus: ſed ipſe Dominus dat nobis gratiam, vt ab Ægy-
1. Cor. 4 ptiis illas eripere poſſimus: Ideò bene dicit Apoſtolus ad
Exod. 12 Hebr. 13 Hebræos: *Optimum eſt gratiâ ſtabilire cor.* Bona igitur
manſio Rameſſe.

Secunda manſio Socoth.

Exod. 12 Secunda filiorum Iſraël profectio fuit in Socoth: ibi-
que tentoria, Ægypto relictâ, figentes, ſecundam man-
ſionem habuerunt. Ideò dicit: *Profecti autem filij Iſrael*
G *ex Rameſſe, caſtrametati ſunt in Socoth.* Intentio ſancti
Prophetæ Moyſi, qui Dei mandato populi proceſſum ex
Ægypto vſque ad Iordanē deſcripſit, non fuit ſingula no-
tare loca, ad quæ ei in vniuerſo itinere diuertere contige-
rit; ſed illa tantùm in quibus aliqua myſteria facta ſunt.
Socoth vrbs eſt in montanis, extra terram Ægypti; ei ta-
men finitima, vt legitur in libro Ieſu Naue. Denique So- Ioſue 15
coth interpretatur tabernacula. Vnde Iacob quando ab
Eſaü qui ei à Meſopotamiâ reuertenti occurrit, ſe diuiſit.
Reuerſus eſt, inquit Scriptura, *in tabernacula.* Vbi alia
tranſlatio habet: *Reuerſus eſt Socoth.* Et ſubiungit ibi: Gen 33.
*Et fecit Iacob ſibi domos, & pecoribus ſuis fecit taberna-
cula: propter hoc vocauit nomen loci illius Tabernacula.* Et
H ibi alia tranſlatio dicit: *Appellauit nomen loci illius So-* Ibidem.
coth, id eſt, tabernacula. In hac quoque manſione coxe-
runt farinam: Dicitur enim in libro Exodi: *Et fecerunt ex
farinâ ſubcinericios azymos:* Non enim fermentata fuit: e- Exod. 12
iecerunt namque eos Ægyptij. In hac fit inſuper anno-
rum computatio quibus Iſraël fuit in Ægypto. Inquit e- Ibidem.
nim: *At habitatio filiorum Iſrael, quam habitauerunt ipſi
& Patres eorum in terrâ Ægypti,* &c. In hac tandem
præcipitur vt huius ex Ægypto liberationis perpetuum
extet apud eos memoriale: Inquit enim: *Dixit Moyſes* Exod. 13
*ad populum: Recordamini diei huius, in quâ egreſſi eſtis
ex Ægypto, ex domo ſeruitutis: in manu enim forti edu-
I xit vos hinc Dominus.* In hac demum ſolemnitas azymo-
rum, ritúſque azyma comedendi præſcribitur: Nam in- Ibidem.
quit: *Sex dies comedetis azyma; at die ſeptimâ feſtum Do-
mino: non apparebit ibi fermentatum.* Hæc quoad literam.
Quoad myſteria verò, dicimus quòd profectus filiorum
Iſraël in Socoth, quod interpretatur Tabernacula, deſi-
gnat quòd qui manſionem habuit in Rameſſe, hoc eſt in
commotione pœnitentiæ, debet proficiſci in Socoth, hoc
eſt, in tabernacula quaſi per conſiderationem ambulare.
Quòd ſicut ille qui aliò tendit, nec firmam habet do-
mum, moratur in tabernaculis. Vnde quid aliud eſt in
tabernaculis habitare, quàm peregrinari? ſicut Apoſto-
lus ad Hebræos de patribus loquens teſtatur: Inquit e-
K nim: *Confitentes quòd peregrini & hoſpites eſſent ſuper* Hebr. 11
terram & videns ſe peregrinum in terrâ, dicat cum Pro-
phetâ *Aduena ego ſum in terrâ.* Conſideret item Apo- Pſ. 118
ſtoli dictum: *Non habemus hîc manentem ciuitatem.* Co- Hebr. 13
gnoſcat denique quòd quamdiu eſt in corpore, peregri- 2. Cor. 5
natur à Domino: vnde reiiciat ea quæ in mundo ſunt; 1. Ioan. 5
quia concupiſcentia carnis eſt; quia concupiſcentia ocu- Coloſſ. 2.
lorum; & quia ſuperbia vitæ. Sequantur Apoſtoli con- 2. Cor. 5
ſilium: *Ne tetigeritis, ne guſtaueritis, neque attaminaue-
ritis, quæ ſunt omnia in interitum, ipſo vſu: Sed ingemi-
ſcat habitationem quæ de cælo eſt, ſemper contendens pla-
cere Deo.* Subcinericiorum coctio azymorum docet, 1. Cor. 5
L quòd expurgato eis veteri Philoſophorum nequitiæ &
Iudæorum malitię fermento, epuletur in azymis ſinceri-
tatis & veritatis. Memoria iugiter vnuſquiſque noſtrûm
teneat illud Domini præceptum dicentis: *Intuemini &* Mat. 16
cauete à fermento Phariſæorum, & Apoſtoli ne oblui-
ſcatur cautionem: *Videte ne quis vos deprædetur per Phi-* Coloſſ. 2
loſophiam & inanem fallaciam. Deinde in Socoth indi- Exod. 12
citur computatio annorum quibus populus fuit in Ægy- Eſai. 38
pto: quia pœnitenti dicitur quòd debeat ſicut hirundo Eccleſ. 5
clamare, & ſicut columba meditari annos eius in amari-
tudine animæ ſuæ: nec de propitiatione peccati eſſe ſine
timore, ſed dolere, & cum Prophetâ dicere: *Et peccatum* Pſal. 50
M *meum contrà me eſt ſemper.* Quòd non retrò aſpiciat, Gen. 19
priſtinas appetendo vanitates, vt vxor Lot, & vt canis
reuertens ad vomitum. Quin potiùs ſicut ſemetipſum
immunditiæ & iniquitati proſtituit, ita exhibeat mem- 2. Pet. 2
bra ſua ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem, vt quantùm Rom 6
ſe glorificauerit & in delicijs fuerit, tantùm errata ſua
corrigens & in ſe vendicans, ſentiat tormentum & lu-
ctum. Demùm feſtum & perpetua azymorum ſolemni-
tas præſcribitur, hoc eſt, meditationis & operum perſe-
uerantia indicitur: *quia qui perſeuerauerit vſque in finem,* Apoc 18
hic ſaluus erit. Vnde Apoſtolus: *In diſciplinâ perſeuerate,* Exod 13
filij! Profectio igitur ex Rameſſe ad Socoth eſt ad me- Num 10
liora. Hebr. 12

Tertia manſio Ethan.

Tertia manſio eſt Ethan. Nàm à Socoth recedentes
Filij Iſrael, peruenerunt in Ethan: ibique tentoria figeo-
tes, tertiam ſtationem peregerunt. Inquit enim: *Et pro-*
Iud 6.15 *feċti à Socoth, caſtrametati ſunt in Ethan.* Ethan regio eſt
Ioſeph. l. inter Ægyptum & ſolitudinem in quâ eſt Petra oppidū,
5 Antiquit. in cuius ſpeluncâ habitauit Samſon cùm ab Allophylis
cap. 13. infeſtaretur: *Et ſedit*, inquit, *in ſpeluncâ Petræ Ethan*,
qui locus erat valde munitus, vt teſtatur Ioſephus. Erat
autem hæc regio in principio ſolitudinis. Ideò dicit: *Et*
B *eſt pars deſerti.* Regionis huius meminit Dauid Prophe-
Pſal. 73 ta, dicens: *Tu ſiccaſti fluuios Ethan.* In hac manſione pri-
mùm apparuit Dominus nocte in columnâ ignis, & die
Exod. 13 in columnâ nubis, oſtendens iter populo, ad terram vſ-
que ſucceſſionis eorum: *Et non defecit*, inquit, *columna*
nubis in die, & columna ignis in noċte, coràm omni popu-
lo. Verùm quia Ethan nobis ſonat fortitudo (vnde ad-
2. Paral. 11. uerſùs Ieroboam parans ſe Roboā defendere: *Ædifica-*
Pſal. 67 *uit*, inquit, *ciuitates munitas, Ethan & Thecuæ*, hoc eſt
ciuitates fortitudinis) docemur quod vbi in Socoth hu-
ius peregrinationis, in meditatione & exercitio bonorū
Philipp. 4 operum vſque in finem perſeuerare quis ſtatuerit, aſ-
Pſal. 26 cendit ad Ethan, hoc eſt, ad fortitudinem: quia ipſe Do-
C minus dat virtutem & fortitudinem plebi ſuæ. Hinc di-
1. Petr. 5 cebat Apoſtolus: *Omnia poſſum in eo qui me confortat*
Chriſtus Ieſus, immò per nubem & ignem aperit ei viā,
& fit dux itineris eius, donec videat bona Domini in ter-
râ viuentium. Aſcendamus igitur & nos in Ethan, vt
diabolo reſiſtamus fortes in fide.

Quarta manſio Os Eroth.

Quarta manſio dicitur Os Eroth. Vnde ſequitur: *Et*
profeċti ex Ethan, caſtrametati ſunt ad Os Eroth, quæ eſt
Exod. 14. *contrà Beelſephon, & contrà Magdalon.* Os Eroth aliâ
D tranſlatione dicitur Phairoth, vicus eſt & ſuburbiū Mag-
dali, verſùs mare Rubrum, vt habetur in libro Exodi.
In hac manſione indignatus Pharao quòd Iſrael Ægyptū
deſereret, comparato exercitu grandi, eos inſequitur, di-
Ibidem. cens: *Quid fecimus, vt dimitteremus filios Iſrael, vt non*
ſeruirent nobis? Et ſubiunxit: *Iunxit ergò Pharao currus*
ſuos, &c. Quò verò ad morale: Per Os Eroth, quos os
nobilium interpretatur, oſtenditur quòd aſſumptâ for-
titudine in Ethan, aſcendimus in Os Eroth, quia nobili-
tamur in Domino. Quod verò Os Eroth ſit vicus, non
caret myſterio: vt primò parua quæque capiantur: eſt
enim ordo vt à paruis ad magna veniatur: Periculoſa
E nāq; ſemper fuit in initiis immoderata proſperitas æquè
ac aduerſitas. Sicut ergò per ſuburbium ad vrbem pro-
gredimur, ità per ima ad ſumma aſcendimus. Denique
Beelſephon, quod eſt interpretatum, Dominus Aqui-
lonis, quod diabolum deſignat: quia dixit, vt teſtatur
Eſaias Propheta: *Sedebo in monte ſublimi, ſuper montes*
excelſos, ad Aquilonem. Eſt igitur os Eroth contrà Beel-
ſephon, id eſt, contra diabolum, qui ſtat ſemper vt ad-
Eſa. 14. uerſetur euntibus in Hieruſalem, quæ in cælo eſt. Ideò
Zach. 3. dicebat Apoſtolus: *Induite vos armaturam Dei vt poſſitis*
Hebr. 12 Ephes. 6 *ſtare aduerſùs inſidias diaboli.* Idem quoque deſignatur
per Pharaonem populum inſequentem.

Quinta manſio Marah.

Marah quinta eſt manſio: Sic enim dicit: *Et profeċti*
contra Os Eroth, tranſierunt per medium maris in deſer-
tum, & ambulauerunt viam trium dierum per deſertum
ipſi, & caſtrametati ſunt in Marah. Marah locus eſt in
Exod 15 deſerto Sur, tali vocatus nomine ob aquarum amaritudi-
nem: Sic enim ſcribitur in libro Exodi: *Venerunt autem*
in Marah, & non potuerunt bibere aquam de Marah.
Amara enim erat; propter hoc vocatum eſt nomen loci
illius, Amaritudo. Circà hanc manſionem tria ſunt con-
ſideranda, profeċtio, manſio, & operatio. Profeċtio,
quia in huius itinere filij Iſrael Rubrum mare ſicco ve-
A ſtigio tranſierunt: Nam dicit Scriptura: *At Filij Iſrael*
perrexerunt per ſiccū in medio maris: & aqua erat eis mu- Exod. 14
rus à dextris, & murus à ſiniſtris, Pharao verò cum ſuo
exercitu ſubmerſus eſt in aquis vehementibus: Sic enim de Ibidem.
eo ſcribitur: *Et reuerſa aqua operuit currus & aſcenſo-*
res, & omnem exercitum Pharaonis, qui ingreſſi fuerant
poſt eos in mare, & non relictus eſt ex eis vllus. Manſio; Exod. 15
quia inuenerunt aquas amaras, quarum amaritudinem
ſentientes, bibere nequiuerunt, licet magnâ vexarentur
ſiti. Operatio; quia mandato Domini Moyſes ligno te-
tigit aquas: & quæ priùs erant amaræ, in dulcedinē ver-
B ſæ potabiles effeċtæ ſunt, vnde ſitim extinguere potue-
runt. Per quæ primò ſignificabatur nobis quod ad gra-
tiā properantibus occurrit Pharao cum exercitu ſuo, hoc Iacob. 41.
eſt, diabolus cum poteſtate tam forti, vt, ſicut ſcriptum
eſt, non ſit quidquā in terrâ ſimile factū illi: Sed tandem Exod 15
vt Pharao cum exercitu ſubmergitur in aquis vehemen- Apoc. 20.
tibus, ità & diabolus mittitur in ſtagnū ignis & ſulphu-
ris. Vnde nec ideò terreamur, vt deſertionem faciamus. Exod. 15
Deinde in manſione aquæ guſtantur amaræ, quoniam
adhuc exiſtentes in gratiâ multiplices manent tribula- Apoc. 1.
tionum amaritudines. Vnde Ioannes Apoſtolus dicebat:
Ego Ioannes frater veſter & particeps in tribulatione. Im-
mò Apoſtolus Paulus dicebat: *Si extrà diſciplinam eſtis,* Hebr. 12
adulterini & non filij eſtis. Denique in operatione, ſicut Exod. 15
C verbo ſuo adeſt Dominus, vt dulceſcant aquę, ità præ-
ſtat in tribulationibus ſuā nobis præſentiā, dicente Pro- Pſal. 60
phetâ: *Cum ipſo ſum in tribulatione, vt afflictiones meteſ-* Eſa. 43.
cant. Hinc Eſaias proclamat Propheta: *Si tranſieris per*
aquā, tecū ſum, flumina non cooperient te: & ſi trāſieris per Act. 7.
ignē, non combureris. Ideò Stephano in dulcedinē fuerunt Rom. 5.
torrentis lapides: & Laurentio in refrigeriū prunæ. Me-
ritò igitur dicit Apoſtolus: *Gloriamur in tribulationibus.*

Sexta manſio Elim.

D Manſio ſexta vocatur Elim: A Marah enim recedē-
tes filij Iſrael, venerunt in Elim: ibi ſubſtiterunt, & ibi
tabernacula erexerunt. Vnde dicit: *Et profeċti ex Ma-* Exod. 15
rah, venerunt in Elim. In Elim verò erant duodecim fon-
tes aquarum, & ſeptuaginta arbores palmarum: & caſtra-
metati ſunt illic apud aquas. Idem legitur in libro Exodi:
Sed pulcher ordo, felixque virtutis progreſſus, qui ſem-
per tendit ad optima: ex tenebris ad lucem, ex ærumnis
ad felicitatem. Ecce filij Iſrael, poſt Pharaonis & Ægyp-
tiorum ſæuitias, poſt maris deſertique diſcrimina, poſt
triduanæ ſitis ardorem, & Marah, amaritudines, vene-
runt tandem ad palmas, venerunt ad fontes. Per quod
inſtruimur quòd qui aſperitatibus prægrauantur, eos
E tandem læta & amœna loca ſuſcipiunt: quoniam ad re-
quiem non niſi per laborem, & ad gaudia, non niſi per
triſtitia peruenitur. Venit populus ad palmas: ſed priùs
Ægyptiorum plurimas ſuſtinuit anguſtias. Venit ad fon-
tes; ſed priùs trium dierum ſitim, & aquarum amaritu-
dines paſſus eſt. Nec tamen in his adhuc finis eſt iti-
neris, nec vltima laborum requies; quia & grauiora ma-
nent: Sed cunctorum diſpenſator Deus, qui omnia ſua-
uiter diſponit, interſerit in ipſo etiam itinere refrigeria
quædam, vt iis refota, vtque reparata anima promptior Sap. 8.
ad reliquos redeat labores. Denique obſeruandum eſt
F quod Elim interpretatur Arietes. Arietes verò duces Orig.
ſunt ouium. Ideò duodecim fontes, & ſeptuaginta pal- hom. 27 in lib.
mæ deſignant Chriſtiani gregis ductores: nempe duo- Num.
decim Apoſtolos, de quibus ità ſcribit Lucas: *Elegit*
duodecim ex ipſis, quos Apoſtolos nominauit, & ſeptua- Luc. 6.
ginta Diſcipulos quos ſanctus Lucas alibi meminit, Luc. 10.
dicens: *Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta, &*
miſit illos binos ante faciem ſuam. Quorum diſtinctio-
nem innuit Apoſtolus, agens de Domini poſt eius re-
ſurrectionem apparitionibus: Inquit enim ad Corin- 1. Cor. 15.
thios: *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim, & de-*
inde viſus eſt Apoſtolis omnibus. Qui tamen omnes Ibidem.
duces & magiſtri ſunt gregis Dominici. Quare de iis Matth. 10.
ſcriptum eſt: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſper-*

nit, me ſpernit. Hauriamus igitur nos de vberrimis huiuſmodi fontibus, & bibamus: carpamus quoque de ſolidis harum victoriæ palmarum fructibus, & manducemus alacriter, vt talibus cibo potúque refecti, validiores ad reliquas manſiones peragendas inueniamur.

Septima manſio mare Rubrum.

Exod. 14. Septima manſio eſt iuxtà mare Rubrum: Nam tranſito mari Rubro, & Marah & Elim manſionibus peragratis, Exod. 15 occurrit iterùm filiis Iſrael ſinus quidam ipſius maris. Et quia ibi applicuerunt, tentoriaque erexerunt, ideò nunc ad mare caſtrametati dicuntur. Dicit enim: *Et profecti ex Elim, caſtrametati ſunt ſuper mare rubrū.* Sed obſerua quòd vident mare, non tamen illud intrant (nā ſufficit ſemel tantùm intrâſſe & pertranſiſſe) quoniam illud mare baptiſmi noſtri figura fuit, vt Apoſtolus ad Corinthios ſcribit dicens: 1. Cor. 10. *Quia patres noſtri omnes baptizati ſunt in nube & in mari*: Ephes. 4 Sed baptiſmus eorum in figurâ fuit, noſtrum autem in veritate. Et quia baptiſmus iterandus non eſt (cùm ſcriptum ſit: *Vnus Deus, vna fides, vnum baptiſma*) ſicut ſemel baptizari oportuit, ità & ſemel Ioan. 5. mare intrâſſe ſatis fuit. Nunc igitur pergenti ad promiſſam hereditatem populo iterùm mare occurrit, vt illud videns, illiuſque vndas aſpiciens, cautiùs incedat, ne deterius aliquid ei contingat.

Octaua manſio deſertum Sin.

Octauo manſio eſt deſertum Sin. Ideò dicit: *Et profecti à mari Rubro, caſtrametati ſunt in deſerto Sin*: Sed obſeruandum quòd tota hæc ſolitudo à mari Rubro, vſque ad montem Sinai appellatur Sin. In quâ Filij Iſrael quinque habuerunt manſiones: nempe mare Rubrum, vt ſuprà, hanc de quâ agimus, & tres ſequentes. Hæc autem ſpecialis eſt; licet communi nomine appelletur deſertum Sin, ex nomine totius deſerti: ſicut & Moab nomen eſt ciuitatis & prouinciæ. Verùm quia Sin interpre- Exod. 3. tatur Rubus, ſignificat nobis quòd ſicut octauâ manſione venimus ad Sin, hoc eſt ad rubum, in quo actum eſt Rom. 8. de liberatione Filiorum Iſrael à ſeruitute Ægypti: ità in Philip. 3 reſurrectione, quæ per octauā intelligitur, veniemus ad rubum, in quo agetur de liberatione noſtrâ à ſeruitute corruptionis: quā expectamus, vt Apoſtolus dicit: *Et ipſi intrà nos gemimus, adoptionem filiorum expectantes, redē-* Exod. 3 *ptionem corporis noſtri.* Et alibi: *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritudinis ſuæ.* Et tunc videbimus rubum ardere & non comburi; quia corpus humanitatis noſtræ morietur; ſed non conſumetur: immò reſurget ad maiorem claritatem. Dicit Apoſtolus: 1. Cor. 15 *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloriâ: ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute.* Oremus igitur Deum vt ad octauam manſionem venire valeamus, vel potiùs ipſa ad nos citò veniat.

Nona manſio Dephcha.

Nona manſio dicitur Dephcha: quæ in manſionibus deſerti Sin tertia computatur: Recedentes enim Filij Iſrael à manſione quæ à communi nomine, Deſertum ap- Exod. 17 pellatur, venerunt ad hanc. Quare ſubiungit: *Et profecti de deſerto Sin, caſtrametati ſunt in Dephcha.* Hæc manſio in Exodo non habetur: ſed à Deſerto ad Raphidim tantùm profectio ſcribitur. Sub ſilentio igitur præteritur hæc & ſequens manſio; quia non ille erat locus in quo per verbum Dei profectiones ſeriatim Moyſes recenſeret. Denique Dephcha ſanitas interpretatur. Perfecta autem animæ ſanitas eſt quâ non poteſt peccare, ſicut perfecta corporis ſanitas eſt quâ non contingit ægrotare: quod non niſi in reſurrectione ſuccedit: Tunc enim, Eſai. 51. ſicut dicit Eſaias Propheta: *In capite eorum laus & lætitia apprehendet eos: fugiet dolor mæror & gemitus.* Vides igitur ordinem profectuū. Filij Iſrael de octauâ manſione. aſſequuntur Dephcha: & nos a reſurrectione perfectam

G animæ & corporis adipiſcimur ſanitatem, vt Ioannes Apoſtolus in Apocalypſi teſtatur, dicens: *Et abſterget* Apoc. 21 *Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà.* Sed quia animæ languor peccatum eſt (vnde dixit Pro- Pſal. 40 pheta: *Sana animam meam, quia peccaui tibi*) languor Pſ. 102. animæ noſtræ ſuperbia eſt, auaritia eſt: ideò vnuſquiſ- Hier. 7 que noſtrum cordis & corporis genua flectens oret Do- Pſal. 6. minum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui ſanat omnes infirmitates noſtras: & cum Prophetâ dicat: *Sana me, Domine! & ſanabor: ſalua me, & ſaluabor.* Dicat & cum Dauid: *Sana me, Domine! quoniam conturbata ſunt omnia oſſa mea.*

H

Decima manſio Halus.

Decima manſio Halus eſt: ad quam à Dephcha profecti ſunt filii Iſrael. Ideo dicit: *Et profecti Dephcha, caſtrametati ſunt in Halus:* In Exodo nec iſta manſio diſtinctè Exod. 17 nominatur; ſed comprehenditur ſub manſionibus a deſerto Sin vſque ad Raphidim. Dum enim dicit: *Et profecta eſt omnis congregatio Filiorum Iſrael ex deſerto Sin per caſtra ſua, ſecundùm verbū Domini*; innuit quòd plures fuerint caſtrametationes & hoſpitia. Tria in hac manſione geruntur. Primò populus Dei gloriam intuetur: nā ſcriptum eſt in Exodo: *Et gloria Domini apparuit in nu-*

I *be.* Deinde paſcitur carnibus: *Factum eſt veſpere* (vt ibi Exod. legitur) *& aſcendit coturnix, & cooperuit caſtra.* Tertiò 16. cibatur manna de cælo: Sic enim Moyſes populum allo- Ibidem. quitur: *Hic eſt panis quem dedit vobis Dominus ad man-* Ibidem. *ducandū*: hoc eſt verbum quod conſtituit Dominus. Per quæ monemur quòd qui in decimâ quieſcit manſione, Exod. id eſt in obſeruatione legis (per denarium enim numerū 34. lex ſignificatur, quæ in decem verbis conſiſtit, vt ſcriptū eſt: *Et ſcripſit Moyſes verba hæc decem in tabulis fœderis*; Pſal. 14. Dei gloriam conſpicit. Quare ſciſcitanti Prophetæ, quis habitaturus in Dei tabernaculo, & quis in monte ſancto Ibidem. eius requieturus eſſet, reſpondetur quòd ſedulus obſeruator legis, dum dicitur: *Qui ingreditur ſine maculâ, & operatur iuſtitiam: qui loquitur veritatē in corde ſuo, &c.*

K Et idem carne & manna cæleſti paſcitur, hoc eſt, pretioſo Domini noſtri Ieſu Chriſti corpore. Cuius corpus eſt vera caro, dicente Ioanne Apoſtolo: *Caro mea verè eſt cibus*: & verum eſt manna, non in typo; ſed in veritate: *Ego ſum*, inquit, *panis viuus qui de cælo deſcendi.* Eſt vera caro propter veram humanitatem: eſt panis viuus propter Ioan. 6. diuinitatem. Cùm igitur Chriſti corpus manducamus, Ibidem. diuinitatem & humanitatem participamus, vt Apoſtolus ad Corinthios ſcribit. Meritò autem beneficia hæc ponota in hoc loco præſtantur: Nam Halus interpretatur labor. Laboranti autem congruum eſt vt Domini appa- 1. Cor. 11

L reat gloria, quò præmij viſione alacriùs labores ſuſtineat. Congruum eſt etiam vt ſubminiſtretur cibus, quo refectus inchoatum fortius proſequatur iter.

Vndecima manſio Raphidim.

Vndecima manſio peragitur in Raphidim: Ibi enim populus duro fatigatus itinere, refrigerium ſumpſit. Ideò ſequitur: *Et profecti ex Halus, caſtrametati ſunt in Ra-* Exod. 17 *phidim: & non erat illic aqua ad bibendūm.* Eadē manſio ſcribitur etiam in Exodo: *Et caſtrametati ſunt*, inquit, *in*

M *Raphidim, non erat autem aqua populo ad bibendum.* Hæc manſio trium admirabilium operum prærogatiuâ maximè decoratur. Primò, mirabili eductione aquæ è petrâ: Nā populus montiū aſperitate & longitudine viæ feſſus, magno ſitis ardore flagrabat. Veniens autem Raphidim, viſóque loco arido, aquiſque carente, aduerſùs Moyſen Ibidem. iratus tumultuari cœpit. Vnde locus iurgij in Scripturâ nuncupatus eſt. At ille acceptâ virgâ, petrā Domini mandato percuſſit: illa verò percuſſa tā largā aquarū effudit copiam, vt populus ac iumenta omnem ſitim extinguere poſſent. Quod admirans Dauid Propheta, in hæc prorupit verba: *Quoniā percuſſit petram, & fluxerunt aquæ* Pſal. 77 *& torrentes inundauerunt.* Secundò, memoranda contrà

Amalechitas victoria: Nam populo ſuam hic ſtationem A
Exod. 17 agente, Amalechitarum gentes ei obſiſtere, eum vexare,
eúmque valido comparato exercitu oppugnare cœperũt.
At Moyſes, conſideratis populi viribus longi itineris de-
fatigatione iam fractis, & ad repellendam hoſtium auda-
ciam non ſatis aptis ad diuinum confugere decreuit au-
xilium. Vnde & reſiſtendi hoſti, & belli gerendi toto
negotio penès Ioſue relicto, ipſe Deum oraturus in col-
lem ſeceſſit. Sed (ô mira orationis potentia!) dum Moy-
ſes palmas tendebat ad cælum, prævalebat Iſraël: dum
verò remittebat, ſuccumbebat. Aaron autem & Hur
manus eius vſque ad ſolis occaſum ſuſtentantibus, adep-
Ibidem. tus eſt Ioſue victoriã, vt Scriptura dicit: *Fugauit Ama-* B
lech & omnem populũ eius in occiſione gladii. Tertiò, pru-
denti conſilio in moderandis rebus publicis Iethro: Nam
cernens Iethro Moyſen eius generum in audiendis vulgi
cauſis diutius quàm par eſſet occupari, & à diluculo vſ-
Exod. 18 que ad veſperum in his tempus omne conſumi: conſu-
luit vt iudices, tribunos, & alios belli pacíſque præfe-
ctos inſtitueret, qui populum iudicarent, cauſas audirẽt,
lites dirimerent, & breuiter leuia cuncta abſoluerent, re-
bus tantùm grauibus eius iudicio reſeruatis. Cui Moyſes
Ibidem. aſſenſit. Ideò ſcriptum eſt: *Audiuit autem Moyſes vocẽ*
ſoceri ſui, & fecit quæcumque dixit ei. Et quia Raphidim
1. Cor. 10 laus iudicii interpretatur, meritò in eius manſione petra
Pſ. 105. exhibet aquam: quia petra Chriſtus cuſtodienti iudiciũ
Ioan. 12 ſuæ aquam gratiæ exhibet. Nam ſcriptum eſt: *Beati qui*
Eccl. 10 *cuſtodiunt iudicium!* vincitur Amalech; quia iudicio
1. Cor. 2. damnatur diabolus: docetur recta populi adminiſtratio;
quia ſcriptum eſt: *Iudex ſapiens docet populum ſuum:* hic
eſt qui iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur.

Duodecima manſio, deſertum Sinai.

Duodecima manſio habita eſt in deſerto Sinai. Ideò
Exod. 19. ſubiungit: *Et profecti ex Raphidim, caſtrametati ſunt in*
deſerto Sinai. Celebratiſſima eſt manſio hæc vbi Deus
Exod. 20. deſcendit in igne, in montem, & Moyſes purificato po-
Exod. 26. pulo, Dei mandato in verticem montis aſcendit, & cum
eo loquutus eſt, & accepit præcepta decalogi. Ibi oſten-
Exod. 28. 29. & 39. ditur exẽplar fabricæ Tabernaculi, ibi præcipitur victi-
marum multiplicatio, vaſorum diſtinctio, indumenta
Pontificis, Sacerdotum & Leuitarum cæremoniæ. Ibi
numeros populorum Leuitarúmque, & per ſingulas tri-
Num. 10 bus populi diſtributio: oblationes quoque Principum
in hac manſione deſcriptæ ſunt. Duæ quoque argenteæ,
Num. 9. tubæ ad promouenda caſtra ibidem fieri iubentur; ibíq;
præcipitur immundis ſuper animã hominibus, qui primo
menſe Paſchæ intereſſe non potuiſſent, vt menſe ſecun-
do conuenirent: & qui longiùs habitabant, vel immun- E
di fuerant, in ſecundo menſe Paſcha iuſſi ſunt facere.
Num. 6. Quod nimirùm in typum intelligitur populi gentium,
quæ cum dæmoniis fornicatæ fuerint, immundæ vide-
bantur in animã: ſalubri verò fidei confeſſione in ſecun-
dã natiuitate, quaſi in ſecundo menſe purificari præci-
piuntur. Iubetur quoque in hac manſione Nazaræis, vt
vinum & ſiceram non bibant, nec acetum quidem è
vino vel ſicerã: nec vuam recentem comedant, nec
Prou. 31 vuas quidem paſſas; quod & in Prouerbiis præcipitur:
Principes qui iracundi ſunt, vinum non bibant; ne cùm
1. Tim. 3. *biberint, obliuiſcantur ſapientiæ.* Quid ergò Nazaræo-
rum nomine, niſi abſtinentium continentiúmque vita
ſignificatur; quibus in vino luxoria prohibetur, in ſi- F
Matth. 6 cerã omnis voluptas terrena? Sicera enim ex diuerſo
1. Cor. 5. conficitur genere, ſicut voluptas ex diuerſa vitiorum
oritur colluuie. Vnde illi vinum bibere dicuntur, qui
ad decipiendos homines vmbras quaſdam & imagines ſe
ſimulant habere virtutum. Vuã paſſã illi veſcuntur, qui
propter humanos oculos abſtinentiæ pallore inficiuntur,
vt gloriam capiant ab hominibus. Acetum autem hi
bibunt, qui poſt vitæ ſanctitatem in præteritis relabun-
tur vitiis, & corruptione veteris nequitiæ delectantur.
Præcipit itaque Deus, vt qui ſanctitatis induerint titu-
lum, cunctis careant vitiis, nullámque huiuſmodi per-
turbationem quæ ſtatum mentis euertat, appetant. In
hac manſione ſeparantur de caſtris leproſi, ſeminiflui, &
immundi: leproſi doctrinã, ſeminiflui cogitatione, im- Num. 5
mundi opere: id eſt, hæretici, ſchiſmatici & luxurioſi: hi
tamquàm contagioſi & morbidi à caſtris eiiciuntur, ne
contagione perfidiæ vel morum ſuorum, vitam polluant Num. 1.
innocentum. Denique ab anno vigeſimo & ſuprà annu-
merantur populi qui ad prælium apti inueniuntur: Sed
cur ab anno vigeſimo, niſi quia hac ætate contrà vnum-
quemque vitiorum bella naſcuntur. Ideóque ad pugnam Num. 8.
eliguntur, vt habeant contra libidinem conflictum, nec
luxuriã ſuperentur. Hic etiam ab anno vigeſimo & quin-
to Leuitis in Tabernaculo ſeruire mandatur, & à quin-
quagenario cuſtodes vaſorum conſtituuntur: Quid enim Leuit. 25.
per annum quintum ac vigeſimũ, in quo flos iuuentutis
oboritur, niſi ipſa contrà vnumquemque vitiorum bella
ſignificantur: Et quid per quinquagenarium, in quo Iu-
bilæi ratione, etiam terra quieſcit, niſi æterna requies
edomita bello mentis exprimitur? Quid per vaſa taber-
naculi, niſi Fidelium animæ figurantur. Leuitæ ergò ab an-
no vigeſimo & quinto tabernaculo ſeruiũt, & à quinqua- Num. 8.
genario cuſtodes vaſorum fiunt, vt videlicet qui adhuc
impugnantium vitiorum certamina per conſenſum dele-
ctationis admittunt, aliorũ curam ſuſcipere non præſu-
mant. Cũ autem tentantium bella ſubegerint, cùm apud Rom. 7.
ſe iam de intimã tranquillitate ſecuri probabiliter æſti-
mantur, tunc animatum cuſtodiæ deputari poterunt: Sed
C quis hæc prælia ſibi perfectè ſuperare poteſt, cùm Paulus
dicat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem le-* 2. Cor. 12.
gi mentis meæ? Sed aliud eſt bella fortiter perpeti, aliud
bellis eneruiter expugnari. In illis exercitatur virtus, ne Num. 8
quis extolli debeat, in his omninò extinguitur, ne ſubſi-
ſtat. Præcepit dehinc Lex Leuitas omnes pilos carnis ra-
dere: quia hi qui obſequiis diuinis aſſumuntur, debent
ante Dei oculos à cunctis carnis cogitationibus mundi
apparere, ne illicitas cogitationes mens proferat; & pul-
chram animæ ſpeciem quaſi pilis excreſcentibus defor-
mem reddant. Poſt hæc iubentur etiam fieri duæ tubæ,
quarum clangore populi mouerentur ad prælium. Sic
D etiam ſcriptum eſt de his ad Moyſen: *Fac tibi duas tubas* Num. 10
argenteas ductiles: & paulò poſt: *Et cum conciſus clangor*
increpuerit, mouebuntur caſtra. Per duas enim tubas exer- Ibidem.
citus ducitur, quia per duo Teſtamenta, ſiue per duo præ-
cepta charitatis ad prælium fidei populus vocatur, quæ
idcircò argenteæ fieri præcipiuntur, vt Prædicatorum
verba eloquii nitore refulgeant, & auditorum mentes
nulla ſui obſcuratione confundant; idcircò autem ducti-
les, quia neceſſe eſt vt hi qui venturam vitam prædicant,
tribulationum præſentium tunſione creſcant. Bene au-
tem dicitur: *Cùm conciſus clangor increpuerit, mouebuntur* Ibidem.
E *caſtra;* quia nimirùm cùm ſubtilior ac minutior prædica-
tionis ſermo tractatur, auditorum mentes contra tenta-
tionum certamina ardentiùs excitantur. Iam abhinc pro-
mouentur Filij Iſrael de monte Sinai, & tranſeunt in Se-
pulchra concupiſcentiæ.

Decima tertia manſio, Sepulchra concupiſcẽtiæ.

Decimatertia manſio habetur in Sepulchris concu-
piſcentiæ. Ideò inquit: *Et profecti de deſerto Sinai, caſtra-* Num. 11
metati ſunt in Sepulchris concupiſcentiæ. Hæc manſio ab
euentu nomen accepit: Nam populus mannã pertæſus,
carnes, piſces, pepones, & alia quæ apud Ægyptios erant
F gulæ incitamenta concupiuit, & aduerſùs Moyſen tu-
multum excitauit. Quare iratus Dominus, miſit cotur-
nicum prope terram volantium innumerabilem copiã,
quibus eorum gulam poſſent explere: Sed dicit Scriptu- Ibidem.
ra: *Carnes adhuc erant in dentibus eorum:* hoc eſt, ante-
quam digererentur, percuſſit Dominus populum pla-
gã magnã valde: *Et hinc,* inquit, *vocatum eſt nomen*
loci illius, Sepulchra concupiſcentiæ: quia ibi ſepeli- Ibidem.
erunt populum deſideratorem. Ex quibus docemur, vt qui
conuerſationem reliquimus ſæculi, & Ægyptias ollas
id eſt carnalium deſideriorum feruorem contempſimus,
non debere murmurare contrà cæleſtem panem, nec
virulenta Ægyptiorum appetere, quæ ſunt magnarum

carnium; ſed ſimplicem mannæ cibum, id eſt, puram & G
cæleſtem vitam quærere. Alioquin ſi poſt præcepta, An-
gelicam eſcam, mannáque cæleſtis vitæ, ſiue doctrinæ
rurſus carnes Ægyptias, quæ ſuos carnales, huius ſæculi
voluptates, & vetuſtorum concupiſcentias vitiorum ap-
petere voluerimus, ſtatim irâ Domini percuſſi torque-
bimur, deſideria noſtra vertentur in tumulos, vt ſimus
ſepulchra dealbata, quæ foris apparent hominibus ſpe-
Matth. 23. cioſa, intùs verò plena ſunt omni ſpurcitiâ. In hac man-
ſione Moyſes mandato Dei ſeptuaginta viros ſeniores
ex populo delegit, qui ad regendam plebem ei adiutores
Num. 11 forent: *Et ſuſtinebunt*, inquit, *tecum impetum populi, & H*
non feres illos tu ſolus. Super quos poſtea Spiritus deſcē-
Act. 2. dit, & prophetauerunt. Quod in typo factum eſt: quoniā
Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes Apoſtolis ſe infudit,
vt & ad fundandam Eccleſiam ſapientes eſſent, & ad re-
1.Cor. 3 gendam fortes: *Attendite*, inquit (vt in actibus Apo-
Act. 10. ſtolorum legitur) *vobis & vniuerſo gregi, in quo poſuit*
vos Spiritus ſanctus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. Do-
Act. 3. num itaque virtutis cæleſtis quod olim in Moyſe & in
Prophetis extitit, ſuper Apoſtolos viſibiliter apparuit.

Decima quarta manſio Aſeroth.

Decima quarta manſio in Aſeroth conſummatur: Nam I
Num. 11 ſubiungit: *Et profecti ex Sepulchris concupiſcentiæ, caſtra-*
metati ſunt in Aſeroth. De eadem manſione alibi ſic quo-
que legitur. *A Sepulchris concupiſcentiæ profectus eſt po-*
Num. 12. *pulus in Aſeroth*. Hic Aarun & Maria ſoror, eo quòd
Moyſes Æthiopiſſam alienigenam duxerat vxorem, la-
tis ei procaciter obtrectarunt. Vnde illâ contagione le-
præ illicò perfuſa ab aliorum conſortio, ad ſanitatis vſ-
que tempus eiecta fuit. Quod noui figuram myſterij
prætulit euidenté: nempe quòd ſacerdotalis illa plebs
patrum, zelo Chriſti Saluatoris noſtri aduerſùs Eccleſiā
ex gentibus congregatam inſurrectura foret. Quo perfi-
Rom. 11 diæ impura liuore in Dei tabernacula non admittenda
veniret, donec præfinitum claruerit tempus, quo pleni- K
tudo gentium conſummaretur, vt ad Romanos ſcripſit
Eſai. 11. Apoſtolus: Nam tunc tantùm priſtinam poterit recupe-
rare ſanitatem. cùm ſeptiformis ei Spiritus gratia ad ve-
niam fuerit ſuffragata. Verùm quia Aſeroth beatitudo
interpretatur; meritò à Sepulchris concupiſcentiæ in
hanc ſtationem venitur: quoniam niſi carnis concupiſ-
centias quis ſepelierit, ad æternam beatitudinem per-
1.Cor. 15 uenire non poterit. Idcircò inquit Apoſtolus: *Caro &*
ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt.

Decima quinta manſio Rethma.

Decima quinta manſio dicitur Rethma. Ideò ſequi- L
Num. 13 tur: *Et profecti ex Aſeroth, caſtrametati ſunt in Rethma*.
Verùm quia alibi legitur. *Et poſt hæc profectus eſt popu-*
lus de Aſeroth, & caſtrametatus eſt in deſerto Pharan: ne
Scripturæ loca contrariari videantur, attendendum eſt
quod hinc vſque ad Aſiongaber, manſiones omnes, quæ
decem & octo enumerantur, omnes, inquam, ſequentes
ad trigeſimam vſque ſecundam, ſub deſerti Pharan no-
mine continentur. Appellatur ergò manſio hæc alibi
Pharan, communi nomine ſolitudinis cum cæteris mul-
Habac. 3 tis; ſed Rethma voce propriâ. Scriptura in alio loco Pha-
ran commendat, dicens: *Deus ab auſtro veniet, & ſan-* M
ctus de monte vmbroſo Pharan. Sub hoc deſerto viros
duodecim ad terram explorandam mandato Dei Moy-
Num. 13 ſes deſtinauit, qui botrum vuæ, mala punica, & ficus ter-
ræ retulerunt. Sub hoc deſerto Dathan, Abiron & Core
Num. 16. filij cum eorum familiis hiatu terræ, ob ſeditionem ſor-
Ibidem. bentur. Sub hoc deſerto Aaron ſacerdos inter viuentes
mortuóſque medius conſtitutus, incenſi oblatione Deū
indignantem placauit, plagam cohibuit. Sub hoc deſer-
Num. 17. to Aaron virga in tabernaculo arens poſita, miraculo &
germinauit & floruit: & alia plurima, prout in libro
Num. 18 & 19 Numerorum legitur, geſta ſunt, non tamen per ſin-
gulas diſtributa manſiones. Per quæ myſticè docemur

quòd viri ad explorandam vberem terram miſſi, & qui
populum à promiſſâ Domini hereditate deſperarunt,
Scribarum & Phariſæorum prætulerunt imaginem: Sicut
enim illi à Moyſe miſſi ſunt vt fœcunditatem ſoli conſi-
deratione ſollicitâ tractantes, populum ad eius adeptio-
nem animarent: itá & iſti per legem & Prophetas, vt
Scripturarum inueſtigatione Dominicum ſpecularentur
aduentum, in quo vitam æternam conſequi poſſent, cō-
ſtituti ſunt: Sed ſicut illi à ſpe poſſidendæ hereditatis re-
traxerunt, vel ipſe populus eorum reuelatione à Dei pro-
miſſione ſe alienauit: itá & iſti ne in Chriſtum Dominū
crederent, plebi fallacius diſſuaſerunt. Ideò in eos dici- Luc. 11.
tur: *Væ vobis qui tuliſtis clauē ſcientiæ ipſi non introiſtis,*
& eos qui introibant, prohibuiſtis! Botrus verò quem
retulerunt, Chriſtus eſt. Ideò in Canticis Canticorum
dicit Eccleſia de Chriſto: *Botrus Cypri frater meus mihi*
in vineis Engaddi. Malum punicum ob eius ruborem Cant. 1
ſanguis Chriſti eſt. Vnde Eſaias: *Vnde fulgor veſtium de*
Boſra? Ficus ob eius ſuauitatem lex Euangelica: ideò *iu-* Eſa. 63.
gum meum ſuaue eſt. Per Dathan & Abiron, quid aliud
quam qui hæreſes & ſchiſmata in Eccleſiā introducunt, Matt 11
ſignificantur? ij ſacerdotis auctoritate contemptâ, ab eo
& Dei Eccleſia ſe ſegregantes, alias Eccleſias, aliud altá-
re, alios mores, vt Apollinaris, Nouatianus, & ſimiles Pſal 9.
ſomniant: & Dei ordinatione reiectâ, proprias conan-
tur ſtatuere vanitates: Hæreticis tandem Schiſmaticiſq;
terræ deglutitis voragine, Aaron Sacerdos, id eſt, Chri-
ſtus Dominus Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Hebr 5.
Melchiſedech conſtituitur medius ad placandum Deum:
quia *ipſe ſempiternum habet ſacerdotium, ſemper viuens ad* Hebr. 7
interpellandum pro nobis. Arida virga Aaron quæ poſteà
miraculo germinauit, Chriſti caro eſt, quæ virga dicitur Eſa. 11
à Prophetâ: *Egredietur virga de radice Ieſſe*. Hæc arida Matth. 28.
floruit, quia mortua reſurrexit.

Decima ſexta manſio, Remon-phares.

Decima ſexta manſio Remon-phares appellatur. Se-
K quitur enim: *Et profecti ex Rethmâ, caſtrametati ſunt in*
Remon-phares. Hæc eſt manſio ſecunda in deſerto Pha-
ran, quæ in noſtrâ linguâ diuiſio ſublimis interpretatur:
quia vbi quis in Rethmâ, quod eſt os videntis, commo-
ratus eſt, hoc eſt, perfectam rerum adeptus eſt intelli-
gentiam, venit ad Remon-phares, hoc eſt, ad ſublimem
diuiſionem, quâ à terrenis cæleſtia, & ab infimis ſubli-
mia ſeparare poteſt. Nec immeritò: nam vigorato intel-
lectu, creſcentéque rerum notitiâ, infunditur iudicium,
quo à temporalibus æterna, & à caducis perpetua diſ-
cernuntur: Ideò per Prophetam dicitur: *Si eduxeris pre-* Hier. 15
tioſum à vili, quaſi os meum eris.

Decima ſeptima manſio Lebna.

Manſio decima ſeptima in Lebnâ agitur, quare ſubiun-
git: *Et profecti ex Remon-phares, caſtrametati ſunt in*
Lebnâ. Hac manſione myſticè docemur, quòd in ione-
re huius vitæ abluti corpore & mundi corde eſſe debe-
mus, vt Apoſtolus ad Hebræos ſcribit dicens: *Acceda-* Heb. 10
mus cum vero corde in plenitudine fidei, aſperſi corda à cō-
ſcientiâ mala, & abluti corpus aqua munda. Idipſum nā-
que Lebna vocis interpretatio indicat: Sonat enim La-
tinè Lebna idem quod dealbatio. Non eſt autem deal- Act. 23
M batio, quâ culpabiliter dicitur & paries dealbatus, & ſe- Matth. 24.
pulchra dealbata; ſed quam Propheta precatur, dicens.
Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor, quam Dominus
per Prophetam pollicetur, dicens: *Si fuerint peccata ve-*
ſtra ſicut phœnicium, quaſi niuem dealbabo: & ſi fuerint Pſal. 50
ſicut coccinum, velut lanam candida efficiam. Hæc dealba-
tio ex candore iudicij de Remon-phares, & claritate vi-
ſionum de Rethmâ, vbi verus Iſraelita ſuas peragit man- Eſai. 1
ſiones, potenter exurgit.

Decima octaua manſio Reſſa.

Manſio decima octaua in Reſſâ peragitur. Vnde ſub-

iungit; *Et profecti ex Lobna, caſtrametati ſunt in Reſſa.* A Myſtice hac manſione docemur quod quamuis profeciſſe quis pluſimum videatur, grandeſque profectus fuerit conſequutus, eum tamen tentationes non deſerunt: Tantum enim iam profecerat Paulus Apoſtolus, vt & vſque
2. Cor. 12 ad tertium cælum raptus fuerit, audieritque arcana ineffabilia; nihilominus prodigioſis adhuc tentationibus vrgeri ſentiebat. Vnde queribatur: *Datus eſt mihi ſtimulus carnis, Angelus Satanæ, vt me colaphizet.* Tentationes
Ibidem. tamen huiuſmodi laudabiles eſſe Iacobus Apoſtolus teſtatur, dicens: *Omne gaudium exiſtimate, fratres, cùm in varias tentationes incideritis, hæ namq; velut cuſtodia quædã* B *homini adhibentur*: Sicut enim caro quãuis præcipua ſit,
Iacob. 1. niſi ſale aſpergatur, corrumpitur: ità & anima, quantumuis perfecta, niſi aſſiduis ſaliatur tẽtationibus, relaxatur. Hoc autem, quia Reſſa laudabilis tentatio interpretatur.

Decima nona manſio Calatha.

Decima nona manſio Calatha dicitur: ad quam Filij Iſrael Reſſã abeuntes peruenerunt. Vnde ſequitur: *Et*
Hebr. 1. *profecti de Reſſa, caſtrametati ſunt in Calatha.* Calatha ſonat Latinè virgam, & dominum ſignificat. Iuxta illud:
Galat. 6 *Virga æquitatis, virga regni tui.* Meritò autem poſt Reſſa ſequitur Calatha: quoniam vbi anima in Reſſa tenta- C tiones ſuperauit, ità fortis euadit vt aſcẽdat Calatha, hoc
Galat. 5 eſt, vt dominium acquirat nedum inferiorum ſuarũ virtutum; ſed & totius mundi. Huc aſcenderat Apoſtolus, quando dixit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo.*
Rom. 8. Caſtrametemur igitur & nos in hac manſione, vt carnem cum vitiis & concupiſcentiis crucifigentes, & facta eius mortificantes, dicamus cum Apoſtolo: *Quod autem vi-*
Galat. 2 *uo in carne, in fide viuo Filij Dei.*

Vigeſima manſio Arſaphar.

Manſio vigeſima eſt in Arſaphar. Ideò dicit: *Et profecti de Calatha, caſtrametati ſunt in Arſaphar.* Animoſa D
Epheſ. 6 ſtatio iſta eſt; ad ardua quippe nos inuitat, nempe ad bella, & bella aſperrima, & contrà fortiſſimos & ſæuiſſimos hoſtes. De quibus dicebat Apoſtolus: *Non eſt nobis lucta*
Rom. 7. *aduerſus carnem & ſanguinem; ſed aduerſus principatus & poteſtates huius mundi, aduerſus tenebrarum harũ rectores, &c.* A quibus vrgeri, vimque ſibi inferri idẽ Apoſtolus ſentiebat; vnde dixit: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius?* Hoc autẽ, quia Arſaphar tubæ clangor, ſiue tubicinatio eſt, quod eſt belli ſignũ. Nec immeritò: quoniam Anima ſuperioribus manſionibus, tot tantiſque virtutibus ſe cernens armatã, contineri non poteſt, quin procedat in medium, & ſe ad certamina E nedum offerat, ſed paratam ſe præferat: quin & tubarũ clangore reliquos etiam cum Prophetã prouocet, dicens:
Hier. 46 *Aſſumite arma, ſcuta adducite in prælium, ſternite equos, aſcendite equites, proiicite lanceas.* Immò cum alio Pro-
Iosl. 3. phetã dicat: *Prædicate hoc in gentibus, ſanctificate bellum, ſuſcitate pugnatores, accedite viri bellatores.* Hoc bellum tractarunt & vicerunt patres, vt refert Apoſtolus ad He-
Hebr. 11 bræos: *Obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladii, fortes facti ſunt in bello.* Plena igitur roboris ac ſpiritus hæc manſio eſt.

Vigeſima prima manſio Arada.

Vigeſima prima manſio Arada eſt. Ideò dicit: *Et profecti ex Aſaphar, caſtrametati ſunt in Arada.* Hæc quoque manſio longis eſt præconiis recolenda. Arada namq; idoneum affectum indicat. Adeſt pulcher ordo; ſed obſeruandi ſunt proficientium gradus, & ſeries profectuum inſpicienda eſt: Nam vbi anima tentationes ſuperauit, vires inferiores premere audet: & vbi ſuper eis imperiũ habere ſe conſpicit, aduerſariis poteſtatibus inſultat, earumque potentias nedum non timet; ſed ad certamen prouocat. Nunc autem de victoriã ſecura aſcendit in Arada, id eſt, gloriatur in Domino ſe idoneam affectam, & dicit cum Apoſtolo: *Sufficientia noſtra ex Deo eſt, qui* 2. Cor. 3 *& idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti.* Oremus igitur Deum vt & nos ad Arada peruenire, & ibi ſtationem habere valeamus.

Vigeſima ſecunda manſio Maceloth.

Manſio vigeſima ſecunda dicitur Maceloth. Idcircò ſubiungit: *Et profecti de Arada, caſtrametati ſunt in Maceloth.* Maceloth interpretatur ab initio: per quod innuitur quòd qui tendit ad perfectionem, vel eam aliquo modo aſſequutum ſe ſentit, ad rerum initium, à quo vniuerſa dependent, reſpicere, ad ipſumque cuncta referre debet, nec ab eo vnquam recedere. Deus eſt principium & finis, vt in Apocalypſi ſcribitur: *Ego ſum prin-* Apoc. 1. *cipium & finis, dicit Dominus Deus qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt omnipotens.* Ideò ad Deum reducenda ſunt omnia. Hunc vt principium recognoſcebat Pro- Haba. 1. pheta, dum dixit: *Nunquid tu à principio, Domine Deus meus ſancte!* Hunc recognoſcebat Apoſtolus dicens: *Flecto ge-* Eph. 3. *nua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis † familia in cælis & in terra nominatur.* al. Paternitas.

Vigeſima tertia manſio Thaath.

C Manſio vigeſima tertia eſt Thaath. Ideò ſequitur: *Et profecti de Maceloth, caſtrametati ſunt in Thaath.* Verùm quia Thaath longanimitatem ſeu tolerantiam Latinè ſignificat, per ipſam indicatur nobis, quòd qui in viã Dei proficere, aliiſque prodeſſe contendit, multa pati, multa æquanimiter perferre neceſſe eſt. Idcircò Apoſtolis dicitur: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Ad Luc. 21. tolerantiam nos inuitat Apoſtolus, præcedentium patrum, Chriſtique exemplum proponens. Inquit enim: *Ideòque & nos tantam habentes impoſitam nubem te-* Hebr. 12 *ſtium, deponentes omne pondus & circumſtans peccatum, per patientiam curramus ad propoſitum nobis certamen,* D *aſpicientes in auctorem fidei & conſummatorem Ieſum Chriſtum*: Dominus enim noſter Ieſus Chriſtus multa ergà homines manſuetudinis, tolerantiæ malorum, pro- 1. Pet. 2 ut dilucidè recenſentur in Euangeliis, exempla, quo eius ſequeremur veſtigia, vt Petrus Apoſtolus dicit, nobis exhibuit.

Vigeſima quarta manſio Thare.

Manſio vigeſima quarta dicitur Thare. Sequitur namque: *Et profecti de Thaath, caſtrametati ſunt in Thare.* Thare Latinè interpretatur ſtupor, græcè ἔκστασις, quæ eſt, vehementis cuiuſdam admirationis ſpecies, ex arduarũ E & inſolitarum rerum viſione proueniens. Nam cùm aliqua inſolita, naturæ verò impoſſibilia humano ſe offerunt obtutui; quia in inueſtigatione huiuſmodi cauſæ ſenſus deficiunt, & ratio ſuccumbit, mens ſtupet. Quod Daniel clariùs expreſſit, dicens: *Stupebam viſionem, &* Dan. 8. *non erat intelligens.* Vnde cùm paralyticum qui portabatur à quatuor, ad ſolam Domini vocem ſurrexiſſe, lectum in quo iacebat, tuliſſe, & in domum ſuam abiiſſe Luc 5. intuitus eſſet populus, quia hoc ſupra facultatem erat hominis, obſtupuit. Ideò dicit ſanctus Lucas: *Et ſtupor apprehendit omnes.* De hoc agens Hieremias Propheta, ait: Ibidem. F *Stupor & horribilia facta ſunt in terrã.* Et quia in iis manſionibus multa præclara & admirabilia edita ſunt opera, quorum cauſas non poteſt humana mens ratione Hier. 5. comprehendere, ideò tandem venitur in Thare, hoc eſt in ſtupore: ſic enim interpretatur. Vnde ſcriptum eſt; Luc. 9. *Stupebant autem omnes ſuper magnalia Dei.*

Vigeſima quinta manſio Metcha.

Manſio vigeſima quinta agitur in Metchã. Ideò dicit: *Et profecti de Thare, caſtrametati ſunt in Metcha.* Metcha Latinè dicitur noua mors. Vt autem intelligatur quæ ſit noua mors, eſt obſeruandum quòd triplicem mortem legimus in Scripturis. Vna eſt mors corporis, quã

terreſtris domus noſtra huius habitationis, vt Apoſtoli 2.Cor. 5 vtar verbis, diſſoluitur, & à corporis tabernaculo anima Hebr. 9 recedit. De hac ſcribit Apoſtolus: *Statutum eſt hominibus ſemel mori.* Hac Abraham & Prophetæ mortui ſunt, hac morte omnes moriemur, & ſicut aqua effuſa ſuper terram, Ioan. 8 non congregabimur. Alia mors eſt animæ, quâ peccati contagio anima confecta moritur, non quidem in 2 Reg. 14. ſui ſubſtantiâ, quæ mori neſcit; ſed in Dei viuificatrice gratiâ. Nam demerito peccati, Deo recedente, ſpiritalē 1.Tim. 5 anima vitam amittit. Vnde dicit Apoſtolus: *Quæ viuens mortua eſt.* Mori autem tunc per peccatum dicitur; quia Ezech. 18. *anima quæ peccauerit, ipſa morietur.* Moritur autem Domino non naturæ infirmitate; ſed demerito culpæ, Rom. 6 quæ non eſt ab hac vitâ receſſus; ſed lapſus erroris. Tertia eſt culpæ; quia carnis concupiſcētia moritur, vt mens Deo viuat, de quâ Apoſtolus: *Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, vt vltrà non ſeruiamus peccato.* Nec id immeritò: nam ſicut mortuus Coloſſ. 3 vitâ non eſt amplius obnoxius culpæ; ſic renatus per gratiam non debet vlteriùs ſeruire peccato. De quâ morte Coloſſ. 2 loquitur Apoſtolus, dicens: *Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* Huiuſmodi mortuos redarguens idem Apoſtolus, dicit: *Si mortui eſtis cum Chriſto ab elementis mundi, quid tamquàm viuentes in mundo decernimini?* Vna igitur mors eſt natu- 1.Cor. 5. ralis, alia pœnalis, tertia ſpiritalis. Hanc poſtremam de- 2. Pet. 1 ſignat Metcha, quæ noua mors dicitur; quia veterem innouat hominem, & nouam facit creaturam, dicente Apoſtolo: *Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua.* Itaque & nos hîc manſionem faciamus, vt peccatis mortui, iuſtitiæ perpetuò viuamus.

Vigeſimaſexta manſio Eſmona.

Manſio vigeſimaſexta Eſmona nuncupatur: Nam dicit: *Et profecti ex Metchâ, caſtrametati ſunt in Eſmonâ.* Eſmona Latinè dicitur acceleratio: quod congruè huic manſioni aptatur: Nam vbi anima morte peccati per ſu- Exod 12 periorem ſtationem in nouam euaſit creaturam, ſiſtere Luc. 10 animo non poteſt, non otio torpere: ſed vlteriùs progredi, & accelerare iter contendit. Viatoribus autem celeritas aptiſſima eſt: eapropter populo paſcham manducare 4.Reg 4 paſchâ præcipitur, & feſtinanter. Hinc Apoſtolis mandatum eſt: *Neminem per viam ſalutaueris.* Sic Eliſæum Hier. 48 in Regnorum libro Giezi iniunxiſſe legitur: *Accinge*, inquit, *lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tuâ, & vade: & ſi inueneris aliquem, non benedicas ei, & ſi bene-* Ioan. 10 *dixerit tibi quiſpiam, non reſpondeas ei:* Nam opus Dei Zach. 3 præproperam etiam feſtinationem exigit. *Maledictus*, inquit, Propheta, *qui facit opus Dei negligenter.* Ideò Diſcipulus ille qui citiùs Petro ad monumentum præ- 1. Pet. 1 currit, immodicè commendatur. In viâ Dei vel feſtinam oportet progreſſionem eſſe, vt diabolo, qui ſtat ſemper à Philip. 3 dextris quò Sanctis aduerſetur, cœptum iter impediendi ſpatium non relinquatur. Nos igitur qui peccatis mor- Hebr 12 tui, iuſtitiæ per Metcha viuimus, non ſequamur modò ad palmam ſupernę vocationis; ſed in Eſmonâ curramus Luc. 2. feſtinantes ad propoſitum nobis certamen. *Feſtinantes* namque *paſtores venerunt, & inuenerunt puerum Ieſum.*

Vigeſimaſeptima manſio Moſeroth.

Manſio vigeſimaſeptima appellatur Moſeroth. Dicit enim: *Et profecti ex Eſmonâ, caſtrametati ſunt in Moſeroth.* Congruè tunc Moſeroth ſuccedit. Significat enim diſciplinas. Vt qui feſtinationem in Eſmona ſibi adſciuit, eam modò ad comparandas diſciplinas ſapienter accer- Iacob. 1 ſat. *Et ſit*, quod Iacobus Apoſtolus docet, *omnis homo velox quidem ad audiendum.* Deus diſciplinæ huius auctor Baruch. 3. eſt: Dicitur enim per Prophetā: *Quis aſcendit in cælum, & accepit eam, & eduxit eam è nubibus? Quis tranſiuit trans mare, & inuenit eam, & afferet eam ſuper auro electo?* Non eſt cognoſcens viam eius, neque qui conſideret ſemitas eius: ſed ſciens omnia cognoſcit eam, G & adinuenit eam prudentiâ ſuâ. Ideò ab ipſo expetenda eſt, dicente Iacobo Apoſtolo: *Si quis veſtrûm indiget ſa-* Iacob. 1 *pientiâ, poſtulet à Deo qui dat omnibus affluenter.* Hæc Deum, eiúſque opera reuelat. Doctrix, inquit Salomon, Sap. 8 eſt Dei diſciplinæ, & electrix operum illius, eius cuſtodia, virga correctionis eſt. Scriptum eſt enim: *Plagæ & cor-* Prou. 9 *reptiones dant ſapientiam.* Legitur in Numeris hominem Num. 15 quemdam in die ſabbati ligna colligentem comprehenſum fuiſſe, coràm Moyſe & ſenioribus ſiſti mandatū, & tandem iuſſu Dei morte punitum, lapidibus obrutum: *Morte*, inquit, *moriatur homo, lapidabit eum lapidibus* Ibidem. *omnis congregatio extrà caſtra. Quod in hac manſione aliqui factum putant.* Hinc Apoſtolus quoq; dicebat: *Pec-* 1. Tim. 5 H *cantem coràm omnibus argue, vt cæteri timorem habeant.* Habeamus igitur ſtationem in Moſeroth: id eſt, corruptionum mortificatione in diſciplinâ Dei contineamur.

Vigeſima octaua manſio Banejacham.

Vigeſima octaua manſio in Banejacham peragitur: Inquit enim: *Et profecti de Moſeroth, caſtrametati ſunt in Banejacham.* Qui in Dei diſciplinâ ſtationem habet, ſtudium omne, omnémq; operam, vt ne minimum quidem ex ipſa Dei lege violatum intercidat, ſedulò impendere debet: & vt Saluator ait, *ne iota vnum, aut vnus apex à* I *lege prætereat:* Debet enim illud Euangelij mente perpe- Matt. 5 tuò retinere: quo dicitur: *Dico tibi: non exies inde, donec etiam minimum quadrantem reddas:* Nam ſicut non Luc. 12 priùs fœnoris debitum euacuatur, quàm totius ſortis ad minimum vſque nummulum quocumque ſolutionis genere quantitas vniuerſa ſoluatur: ſic nec peccati pœna, niſi charitatis reliquarúmque compenſatione virtutum, vel ſtrictâ ſatisfactione diſſoluitur. Non eluitur peccatum, fratres! niſi pœnis tamdiu noxius exerceatur, vt cōmiſſi ſupplicia erroris expendat. Dicebat Iacobus Apoſtolus: *Qui totam legem ſeruauerit, offendat autem in vno,* Iacob. 2 *factus eſt omnium reus.* Ponderanda eſt quoque illa Dei ſententia, quæ in lege ſcripta eſt: *Ego ſum Dominus Deus* Exod. 20. K *tuus, Deus zelotes.* Lex igitur Dei exactiſſimâ quaque cenſurâ examinanda, & omni quâ poteſt maiori ſedulitate ſeruanda, ne ab eâ fortè excidamus. Hoc nos præſens manſio docet: Banejacham enim excolationem deſignat. Qui autem legem Dei percolat, ne minima quidem vel ſyllaba vel apex negligenter labatur, diligenter obſeruat.

Vigeſima nona manſio Gadgad.

Vigeſimanona manſio habetur in monte Gadgad: Dicit namque: *Et profecti de Banejacham, caſtrametati ſunt* L *in monte Gadgad.* Tentatio animæ fideli cuſtodia, fortitudo & virtutis augmentum eſt: Nam anima Iuſti, niſi tentationibus interdùm ſe vrgeri ſentiret, nedum in cuſtodiâ maneret; quin potiùs, tamquàm gratiarum copiâ diffluens relaxaretur. A Moyſe ſancto documentum hoc clarè habetur. Dum populus lampades & montem fumigantem cerneret, vocéſque audiret, & territus à Domino fugeret, dixit Moyſes: *Confidite: cauſâ enim* Exod. 20. *tentandi vos, venit Deus ad vos, vt ſit timor eius in vobis, & non peccetis.* Dicitur quoque fortitudo: nam anima à multiplicibus ſe tentamentis ſeptam agnoſcens, cautiùs incedit, & maiorem à Domino virtutem po- M ſtulat, dicens cum Prophetâ: *Miſerere mei, Deus! quo-* Pſal. 55 *niam multi bellantes aduerſùm me.* Virtutis verò augmentum, quatenùs anima tentationibus exercita purior Prou. 17 egreditur. Ideò Salomon in Prouerbiis dicit: *Sicut probatur in camino argentum & aurum, ſic electa corda apud Dominum.* Tentationibus animam proficere ſanctus quoque Iacobus Apoſtolus teſtatur, dicens: *Bea-* Iacob. 1 *tus vir qui ſuffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ:* Sunt igitur non fugiendæ; ſed expetendæ tentationes: Vnde Dauid Propheta di- Pſal. 25 cit: *Proba me, Domine! & tenta me.* Progredientibus ergò in viâ Domini tentamenta frequentiùs ingeruntur, vt cautiùs, fructuoſiúſque incedant. Hoc nobis manſio

hæc

hæc inſinuat: nam Gadgad tentamentum interpretatur.
Ne igitur tantarum copia virtutum ſuperiorum manſio-
num viator difflueret vel laberetur, ſuperiori iſta man-
ſio ſuccedit.

Trigeſima manſio Iethebatha.

Manſio trigeſima celebratur in Iethebatha. Vnde ſe-
quitur: *Et profecti de monte Gadgad, caſtrametati ſunt
in Iethebatha.* Tentationum experimento virtus Iuſti,
vt in ſuperiori manſione dictum eſt, magis conſpicua,
clarióꝗ; eluceſcit. Hinc etiam Petrus Apoſtolus: *Exul-*
1. Pet. 1 *tabitis nunc*, inquit, *ſi oportet contriſtari variis tentationi-
bus, vt probatio veſtræ fidei multò pretioſior auro quod per
ignem probatur, inueniatur.* Maiorem etiam per illud
acquirit gratiam: ideò in libro Sapientiæ ſcriptum eſt:
Sap. 1. *Probata autem virtus corripit inſipientes.* Per illud in me-
Philip. 2 dio etiam nationis prauæ latens exerit ſe virtus & lucet.
1. Cor. 11 Ideò Apoſtolus Paulus ad Corinthios inquit: *Oportet hæ-
reſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis.* Sin-
cerior bonitas è tentationibus prodit: ſicut purius argen-
Eccleſ. 2 tum è camino ignis: Inquit enim Scriptura: *Quoniam in
igne probatur argentum, & homines receptibiles in camino
humilitatis.* Cùm igitur purior è tentamento bonitas
veluti è camino exeat, meritò nunc Iethebata, quæ boni-
tas interpretatur, ſuccedit.

Vigeſimaptima manſio Ebrona.

Manſio trigeſimaprima agitur in Ebrona. Ideò dicit,
Et profecti de Iethebatha, caſtrametati ſũt in Ebronâ. Iu-
ſtus quamuis in hac vitâ ad bonitatem etiam perfectam
deuenerit, haud tamen animo ſiſtit, nec præſenti conten-
tatur ſtatu: quin potiùs cuncta pertranſiens, flagranti e-
Pſal. 52. tiam deſiderio ad meliora contendit: Hinc Dauid Pro-
pheta dixit: *Hæc recordatus ſum, & effudi in me animã
meam: quoniam tranſibo in locum tabernaculi admirabilis,*
Pſ. 16. *vſque ad Domum Dei.* Ibi verò quieſcet, ibi implebitur
omne eius deſiderium. Ideò alio in loco idem Propheta
dixit: *Satiabor, Domine! cùm apparuerit mihi gloria tua.*
In hac vitâ non quies; ſed perennis eſt tranſitus. Quare
Cant. 2 ſponſus in Canticis Canticorum ob curſus pernicitatem
capræ hinnulóque ceruorum aſſimilatur: vnde & ſalit ſu-
per montes, & tranſilit ſuper colles. Hoc nos docet man-
ſio iſta, quoniam Ebrona tranſitus eſt: vt quamuis ad
bonitatem per ſuperiorem manſionem perueneris, om-
nia tamen ſunt prætereunda; oportet te ad meliora trans-
ire, quouſque venias ad illud bonum, quod eſt ſummum,
& quod omne ſatiat deſiderium, & in quo perpetuò per-
manere debeas.

Trigeſima ſecunda manſio Aſiongaber.

Manſio trigeſima ſecunda dicitur Aſiongaber quò filij
Iſraël applicuerunt. Vnde ſequitur: *Et profecti de Ebro-
nâ, caſtrametati ſunt in Aſiongaber.* Poſtrema filiorum
Iſrael in deſerto Pharan ſtatio hæc eſt: Nam vt in ſupe-
rioribus diximus, plurimas ambiens manſiones illa ſoli-
tudo huc uſque protenditur: interpretatur verò conſilia
viri. Et rectè intentioni quadrat: quoniam qui tantas per-
egit manſiones, tot virtutum penetrauit ſinus, tot chariſ-
matum ſpiramina ſenſit, tot ſe ſtudiis perfectionum exer-
cuit, iam deſiit eſſe puer ſenſibus, iam ad menſuram æta-
tis plenitudinis Chriſti peruenit, iam creuit in virum
perfectum, & ideò viri conſilia adeptus eſt; vt cum Apo-
1. Cor. 14 ſtolo dicat: *Cùm autem factus ſum vir, quæ paruuli erant,
depoſui.* Quin potiùs altum adeptus eſt conſilium, quia
Epheſ. 4 Salomon in Prouerbiis dicit: *Aqua profunda conſilium in*
1. Cor. 13 *corde viri.* De conſilio iſto Sapiens dicebat: *Sine conſilio*
Prou. 10 *nihil facias, & in faciendo ne te pœniteat:* Quod non eſt
illud, de quo queritur Dominus per Prophetam, dicens:
Eccl. 32. *Væ filij apoſtatæ! hæc dicit Dominus: Feciſtis conſilium
non per me, & pactum non per Spiritum meum.* Sed illud,
Eſai. 30. de quo Sapiens: *Cognitio ſapientis tamquàm inundatio*
Eccli. 21 *abundabit, & conſilium illius ſicut fons puræ vitæ, quod*

A *cuſtodit à malo*: quia conſilium bonum cuſtodiet te; co-
gitatio autem ſancta ſeruabit te. Huc ergò incunctanter Prou. 2
pergamus, & noſtra hic alacres tentoria erigamus, vt
Deo in toto corde noſtro, ſicut Dauid in concilio Iuſto- Pſal. 110
rum, & congregatione, confiteri valeamus.

Trigeſimatertia manſio Sin.

Manſio trigeſimatertia eſt in deſerto Sin. Quare ſub-
iungit: *Et profecti de Aſiongaber, caſtrametati ſunt in de-
ſerto Sin.* Octaua manſio ſuprà eodem quoque nomi-
ne nuncupatur. Inquit enim: *Et profecti à mari Rubro,
caſtrametati ſunt in deſerto Sin.* Sed attendendum quòd
B hic locus alius ab illo eſt. Ideò infrà ſubiungitur: *De de-
ſerto Sin, hæc eſt Cades.* Et ibi, dum populus in hac mo-
raretur manſione, mittens nuntios Moyſes ad Regem
Edom: *Et nunc ſumus*, inquit, *in Cades ciuitate, ex parte fi-
nium tuorum.* Hanc meminit Dauid Propheta, dicens: Num. 20
Et commouebit Dominus deſertum Cades. Hîc Maria Pſal. 28
Moyſi ſoror diem ſuum obiuit, mortua & ſepulta eſt, vt Num. 20.
ſupra legitur. Quod Ioſephus quoꝗ; deſcribit dicẽs: *The-* Ioſeph l. 4 Antiquit. c. 3
*itaque ſororem eius Mariam finis vitæ accepit, cùm qua-
drageſimum compleſſet annum ex quo Ægyptum derelí-
quit: ſepelierúntque eam publicè nimis ſplendidè.* Hîc de-
nique penuriâ aquæ laborat populus. Quare iratus tu-
multuatur in Moyſen: à quo petra iuſſu Dei mirabili vir-
gâ percuſſa, aquâ manauit copioſâ. Vnde bibentibus
C cunctis cupiditas ſitis ablata eſt.

Trigeſima quarta manſio Hor.

Manſio trigeſima quarta eſt in monte Hor. Dicit enim:
*Et profecti de deſerto Sin (hæc eſt Cades) caſtrametati ſunt
in Hor monte propè terram Edom.* Stationem apud Cades
in deſerto Sin filiis Iſrael agentibus, Moyſes ad Idumæo-
rum Regem, vt per illius fines viam ſibi vnà cum ſuo po-
pulo concederet, legatos miſit; certiorem tamen eum fa-
cturos, vt nec aquam ſine pretio ſibi exhiberi poſceret.
Ille verò petitioni non conſentiens, nec tranſitum cedẽs,
D reſpondit: *Non tranſibis per me, alioquin bello in occurſum
tibi exibo.* Quare populus mandato Dei, vt in Deutero- Num. 20.
nomio habetur, ab eo declinauit: & de Cades egreſſus ad
Hor montem peruenit, & hanc quam legimus, habuit Deut. 2
manſionem. Vbi iuxtà Domini præceptum, Aaron cum
Moyſe fratre & Eleazar filio in Hor montem aſcendit:
vbi Moyſes verbo Dei Pontificalibus Aaron indumentis
nudato, Eleazar filium cui propter ætatem Pontificatus
obueniebat, vniuerſo vel mirante populo, qui ex aduerſo
ſtabat, protinùs veſtiuit. Ibique Aaron vitâ functo, ad
ſuúmque populum appoſito, Eleazar filius Sacerdos pro Num.
Aaron patre ſuo declaratus eſt. Memorabilis eſt igitur 20.
E iſta manſio.

Trigeſima quinta manſio.

Manſio trigeſimaquinta habetur in Salmonâ. Nam ſe-
quitur: *Et profecti ex Hor monte, caſtrametati ſunt in Sal-
monâ.* Egreſſus ex Hor monte populus, non rectam quã Num. 21.
cœperat, proſecutus eſt viam; ſed Edom terram cir-
cumiens, mare Rubrum verſùs iter arripuit: vt iuxtà Deut. 2
verbum Domini, fratres ſuos bello non inceſſeret, nec Num. 21.
prorsùs læderet: Inquit enim: *Ne moueatis contrà ipſos
bellum.* Tot igitur viarum fatigatus anfractibus, man-
na pertæſus, locutus eſt, inquit, contra Deum &
F Moyſen: Quare iratus Dominus virulentos lethiferóſ-
que ſerpentes qui morſu internecabant, in populum im-
miſit: vnde periit populus multus nimis. De quibus me-
minit etiam Apoſtolus, dicens: *Neque tentemus Chri-* 1 Cor. 10
*ſtum, ſicut quidam eorum tentauerunt, & à ſerpentibus
perierunt.* Tunc orauit Moyſi pro ſerpentum extinctio-
ne, reſpondit Deus: *Fac tibi ſerpentem æneum, &
pone illum pro ſigno: & omnis morſus videns illum, viuet.*
Fecit Moyſes iuxtà mandatum Domini, & populus Num.
à plagâ liberatus eſt. Verùm quia Salmona interpre- 21.
tatur vmbra, factum iſtud manſioni rectè aptatur: Ser-

pens namque ligno ſuſpenſus, typus & vmbra Chriſti fuit pro ſalute noſtra in cruce pendentis, *Ioan. 3.* ſicut ipſe expoſuit in Euangelio, dicens: *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto; ità exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat; ſed habeat vitam æternam.* Frequentemus igitur nos ſtationem iſtam, vt aſpiciamus Chriſtum pro mundi ſalute in cruce pendentem: quoniam ſalutaris eſt.

Trigeſimaſexta manſio Phinon.

Manſio trigeſima ſexta Phinon nuncupatur: Dicit namque: *Et profecti de Salmona, caſtrametati ſunt in Phinon.* Linguæ moderationem inter ea quæ homini non minùs neceſſaria quàm difficilia ſunt, ſanctus Iacobus Apoſtolus fuſo enumerat ſermone, dicens: *Iacob. 3.* *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus eſt vir, potens fræno circumducere etiam totum corpus.* Ecce equis fræna in ora mittimus, ad conſentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus. Ecce & naues, cùm tam magnæ ſint, & a ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo, quocumque impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum membrum eſt, & magna iactat. *Ecce paruus ignis quàm magnam ſiluam incendit. Et lingua ignis eſt, vniuerſitas iniquitatis:* & cætera quæ ibi ſanctus Apoſtolus diſſerit ad propoſitum facientia. Si tot mala homini è lingua imminent, quis illam moderatione non indigere, dicere audebit? Ideò Sapiens id præcipit, dum dicit: *Eccl. 28* *Circumualla poſſeſſionem tuam ſpinis, & ori tuo fac ianuas & ſeras: argentum tuum & aurum tuum confla, & ſermonis tui fac ſtateram, & ori tuo fac portam & ſeram.* Verùm cùm ſtatera, porta & ſera pro lingua non facilè ei occurreret, dicebat idem Sapiẽs: *Eccl. 22* *Quis dabit mihi ſuper os meum cuſtodiam, & ſuper labia mea ſignaculũ.* *Pſ. 140.* Dauid verò Propheta à Domino hæc dona præſtari agnoſcens, Dominum his precabatur verbis: *Pone, Domine! cuſtodiam ori meo, & oſtium circumſtantiæ circùm labia mea.* Linguæ moderatio in hac manſione ſuam habet ſedem. Nam Phinon oris parcimonia interpretatur. *Pſal. 36* Curemus igitur & nos noſtram hîc ſtationem habere, vt quæ, quando, quomodò & quibus loqui deceat, ſcire valeamus, & os noſtrum meditetur ſapientiam, & lingua noſtra iudicium loquatur.

Trigeſimaſeptima manſio Oboth.

Manſio trigeſimaſeptima dicitur Oboth, quò demum filij Iſrael applicuerunt. *Num. 21.* Sequitur ergò: *Et profecti de Phinon, caſtrametati ſunt in Oboth.* De hac manſione alibi legitur: *Et profecti filij Iſrael, caſtrametati ſunt in Oboth.* Verùm attendendum quòd maiora pernicioſioráque tentamenta quibus anima in hac vitâ impugnatur, dæmonum illuſiones, magorúmque ac Pythonum præſtigia omnium conſenſu æſtimantur. Ij namque maleficiis magiciſque artibus, vt diuinitatis culturam ab hominum cordibus eliminent, ea efficere proteſtantur quæ diuinæ tantùm naturæ ſunt poſſibilia. Vnde eius poteſtati perpetuò reſiſtere audent: Sed tandem vanitatibus eorum detectis, artibúſque profligatis, virtus ſemper diuina ſupereminet. Magi coram Pharaone Moyſi reſiſtere audebant: ſuaſque virgas fieri dracones contendebant. *Exod. 7* Sed tandem, Moyſi virga Dei prouidentiâ & virtute in colubrum verſa, in magorum dracones inſiliens, eos illicò deuorauit. Nam a Moyſe non errore, non præſtigiis; ſed veritate iſta fiebant, ideò mirabili potentiâ ſubſiſtebant. *Act. 13* Legitur etiam in Actibus Apoſtolorum, quòd *Ibidem.* dum prędicaret Paulus Apoſtolus coram Sergio Proconſule, qui verbum Dei audire cupiebat. reſiſtebat, inquit, Elymas magus, quærens auertere Proconſulem à fide. *Ibidem.* Denique dum ab Apoſtolo argueretur, cæcus effectus eſt, ita vt circumiens, inquit, quæreret qui ei daret manus. Ideò in lege eorum commercium caueri præcipuè iubetur. *Leuit. 20.* Inquit enim: *Anima quæ ſecuta fuerit ventriloquos, vel incantatores vt fornicetur poſt eos, obfirmabo faciem meam contrà animam illam, & perdam illam de populo ſuo.* Hæc ſtatio ad magos perdendos colitur: Nam Oboth in magos interpretatur. Adeamus igitur & nos ad Oboth, erigamus ibi tabernacula noſtra, vt *in protectione Dei cæli commorantes, non timeamus à timore nocturno, nec à ſagitta volante in die, non à negotio perambulante in tenebris, nec ab incurſu & dæmonio meridiano.* *Pſal. 91*

Trigeſimaoctaua manſio Ieabarim.

Manſio trigeſimaoctaua vocatur Ieabarim: Sic enim habetur: *Et profecti ex Oboth, caſtrametati ſunt in Ieabarim, in eo quod vltrà, in finibus Moab.* De hac manſione in alio loco clariùs legitur: *Et deſcendentes*, inquit, *ex Oboth, caſtrametati ſunt in Ieabarim, in deſerto quod eſt in conſpectu Moab, ad orientem ſolis.* *Num. 21.* Propter quod meminiſſe oportet quòd Idumæi, vt in ſuperioribus diximus, per eorum terras tranſitum filiis Iſrael præſtare hoſtiliter recuſarunt. Vnde diuertentes ab eis, Moabitarum fines circumire coacti fuerunt. Hinc dicitur quòd in finibus Moab ad orientem venerunt. Ieabarim verò aceruum lapidum tranſeuntium ſonat: quod eſt Eccleſia Iuſtorum. Lapides enim tranſeuntes Iuſti ſunt. Ij namque propter eorum firmitatem lapides appellantur: de quibus Petrus Apoſtolus ſcribit, dicens: *Et ipſi tamquàm lapides viui ſuperædificamini domus ſpiritalis.* *1. Pet. 2* Iuſtis verò firmitas rectè adſcribitur, eò quòd ipſi nec fluctuent, nec circumferantur omni vento doctrinæ: *Epheſ. 4* vnde in Euangelio *Matt. 7* domui ſuprà firmam petram fundatæ, in quam *deſcendit pluuia, venerunt flumina, flauerunt venti, & non cecidit,* comparantur. Tranſeuntes etiam dicuntur: quia ſecundùm Apoſtolum, confitentur quòd *hoſpites & aduenæ ſunt ſuper terram.* *Heb. 11* Denique meritò Eccleſia dicitur aceruus lapidum: quia *ipſa eſt columna & firmamentum veritatis.* *1. Tim. 3* Habeamus igitur & nos ſtationem in Ieabarim, vt ſecundùm Apoſtolum Paulum, *teneamus propoſitam ſpem, ſicut ancoram animæ tutam ac firmam, & incedentem vſque ad interiora velaminis;* *Hebr. 6* vt iuxtà Apoſtolũ quoque Petrum, *præſcientes caueamus, ne errore inſipientium abducti excidamus à propriâ firmitate.* *2. Pet. 3*

Trigeſimanona manſio Dibongad.

Manſio trigeſimanona habetur in Dibongad. Sic enim legitur: *Et profecti ex Ieabarim, caſtrametati ſunt in Dibongad.* *Num. 21.* Verùm de hac manſione longè diuerſum in alio loco legi videtur: Nam ſcriptum eſt: *Et deſcendentes ex Oboth, caſtrametati ſunt in Ieabarim, in deſerto quod eſt in conſpectu Moab, ad orientem ſolis.* Inde diſceſſerunt, & caſtrametati ſunt in valle Zared, hac ibi. Si ergò in valle Zared caſtrametati ſunt, dices: Quomodò in Dibongad? Verùm ibi locus communis, hic verò proprius exprimitur. Eſt enim Dibongad circà vallem Zared, quæ eſt inter fines Amorrhæorum & Moabitarum. Myſticè verò Dibongad apiarium tentationum ſignificat. Quo docemur quòd quamuis Iuſtus perfectionis vel ſummę proximus exiſtat, haud tamen ei tentationes deſunt. Quod eſt diuinæ cautela prouidentiæ, ne à recto deflectendi bonis ſucceſſibus anſam arripiamus. Hinc Iob dicebat: *Iob. 5.* *Beatus homo quem corripuit Dominus: increpationem omnipotentis ne renuas.* Quòd & ſi dum in carne ſumus, tentationes nobis amaræ videntur, mirificè nihilominùs ad futuram nobis vitam proficiunt, dicente Apoſtolo: *Omnis quidem diſciplina in præſenti videtur non eſſe gaudij; ſed mœroris: poſteà autem fructum pacatiſſimum exercitatis per eam reddet iuſtitiæ.* *Hebr. 12* Accedamus ergò nos, & in hanc manſionem ingredi feſtinemus: ſcientes quòd à Domino interdùm corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. *Certam quoque ſpem habeamus quòd non patietur nos Deus ſuprà id quod poſſumus, tentari; ſed faciet cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere.* *1. Cor. 11* *1. Cor. 10*

Quadrageſima manſio Elmon deblathaim.

Manſio quadrageſima in Elmou deblathaim à filiis Iſrael peragitur: Sic enim ſcribitur: *Et profecti ex Dibongad, caſtrametati ſunt in Elmon deblathaim.* Vox hæc Elmon deblathaim ſicut eſt duplex, ita & duo indicat, nempe contemptum ficuum, hoc eſt, contemptum terrenæ dulcedinis: Ficus namque dulcedinem oſtendunt. (Hier. 24. Mat. 21.) Vnde Hieremias Propheta vidit ficus bonas, bonas valdè. Et Saluator noſter eſuriens, Scribarum Phariſæorúmque amaritudines deſerens, acceſſit ad arborem fici, vt ſaltem in plebe aliquam inueniret dulcedinem; & cùm non inueniſſet niſi folia tantùm, maledixit ei, dicens: (Ibidem.) *Nunquam ex te fructus naſcatur.* Contemptus ergò terrenarum delectationum ad cælum properanti apprimè neceſſarius eſt. Nam niſi voluptatum illecebras, & ea quæ in terris delectare videntur, neglexerimus, ad cæleſtia nos ipſos erigere non poſſumus. Ideò Apoſtolus admonet, dicens: (Coloſſ. 3.) *Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* (Philip. 3.) Immò ſapere terrena, confuſio eſt. Ita ſcribit Apoſtolus: (Ibidem.) *Gloria in pudendis ipſorum qui terrena ſapiunt.* Verùm quia *noſtra conuerſatio in cælis eſt, qui cum Chriſto ſurreximus,* omni cordis alacritate calcatis mundi illecebris, in eius manſionis tabernacula ingrediamur, *quæ ſurſum ſunt quærentes, vbi Chriſtus eſt in dexterâ Dei ſedens:* (Coloſſ. 3. 2. Cor. 5.) contendamúſque ſiue abſentes ſiue præſentes placere Domino Deo noſtro.

Quadrageſimaprima manſio Abarim.

Manſio quadrageſimaprima fit à filiis Iſrael in montibus Abarim. Nam ſequitur: *Et profecti ex Elmon deblathaim, caſtrametati ſunt ſuper montes Abarim contrà Nebo.* Verùm longè alienum videtur huic, quod alio in loco de hac manſione legitur: Nam inquit: *Caſtrametati ſunt in valle Zared: inde deſcendentes, caſtrametati ſunt trans Arnon in deſerto quod eminet à finibus Amorrhæorum.* (Num. 21.) Ex quibus verbis videtur quòd filij Iſraël non in montibus Abarim, ſed in deſerto trans Arnon manſionem poſt Elmon habuerint: (Ibid.) Sed nulla eſt diuerſitas, quoniam Abarim in deſerto eſt trans Arnon. Quod ergò alibi ſub communi, hic ſub proprio nomine Scriptura expreſſit. Vnde ſubiungit: Eſt enim Arnon ad fines Moab inter Amorrhæos: & ibi habetur mons Abarim, ad cuius radices iuxtà Amorrhæos Arnon labitur amnis. Dicitur verò mons Abarim trans Arnon, non ad tranſitum Hebræorum, ſed ad ſitum Terræ ſanctæ, ſicut mos eſt Moyſi in hac deſcriptione: Nam in libro Deuteronomij legitur; (Deut. 1.) *Hæc verba quæ locutus eſt Moyſes omni Iſrael trans Iordanem in deſerto ad occidentem.* Moyſes tamen Iordanem nullatenùs trãſiuit: erat ergò citra ad Hebræorum viam, trans verò ad Terræ ſanctæ ſitum: (Num. 21.) Sub hac manſione ad Seon Amorrhæorum Regem legatos Moyſes deſtinauit, vt ei cum populo per ſuas terras commeatum præberet, abſque omni ſuorum prorsùs læſione: (Ibidem.) *Tranſibimus,* inquiunt, *per terram tuam, non declinabimus neque ad agrum neque ad vineam, neque bibemus aquam de puteo; viâ regiâ tranſibimus.* Seon verò id omninò recuſans dura reſpõdit: immò valido exercitu armato, ad fluuium Arnon, quà Iſraël tranſiturus erat, vt viam impediret, oppugnantíque reſiſteret; protinùs deſcendit: Sed diuinâ factum eſt virtute, vt Rege in prælio extincto, Hebræi Amorrhæorum populum in occiſione gladij percuſſerint, eorúmque terras vaſtantes depopularint. Interim Og Rex Baſan vt auxilium Amorrhæo præberet amico, ingentes copias armat, quibus Iſraël hoſtiliter impugnaturus aggreditur. Sed Iſrael ſupernâ dimicans ope, & ipſum in bello Regem peremit, (Ioſeph. l. 4. Antiq. c. 4.) exercitum omnem extinxit: vniuerſam denique terram eorum ſubegit: vnde cum inſigni victoriâ grandes diuitiarum copias reportauit. Quæ omnia Ioſephus fuſo ſermone perſcripſit.

Quadrageſimaſecunda manſio apud Iordanem.

Manſio quadrageſimaſecunda habetur in campeſtribus Moab apud Iordanem. Ideò dicit: *Et profecti de finibus Abarim, venerunt ad occidentem Moab, ſuprà Iordanem iuxtà Hiericho: ibique caſtrametati ſunt apud Iordanem inter Bethſimon, vſque Belſachin, in occidẽte Moab.* Alio in loco manſionem eandem meminit Scriptura, (Num. 22.) dicens: *Et deſcendentes filij Iſrael, caſtrametati ſunt ad occidentem Moab, apud Iordanem, iuxtà Hiericho.* Deniq; poſtrema huius laborioſi diuturnique filiorum Iſraël itineris à Moyſe per verbum Dei deſcripta manſio hæc eſt. In quâ licèt plurima dicta geſtaque ſint memoratu digna, pauca tamen hęc enarrabimus. Primùm Balac Moabitarum Rex cernens filios Iſrael tanto proficere incremento, támque ſecundis eorum res proſperari ſucceſſibus, magnam rerum ſuarum formidinem concepit, (Ibid.) vt in iis quæ ad populum Madian prælocutus eſt, apparet. Inquit enim: *Nunc linget congregatio hæc omnes qui in circuitu noſtro ſunt, ſicut lingit vitulus virentia ex campo.* Quare armis haud eos palam inuadere auſus, deliberauit, ne ſaltem potentiores efficerentur, ad occultas artes confugere. Vnde Balaam magum ad ſe accerſitum rogauit, vt imprecationibus, maleficiſque eius artibus populum malediceret, perderétque. (Num. 23.) Quod ab illo nec ſuaſionibus, nec muneribus, diuinâ obſiſtente prouidentiâ, obtinere vnquam potuit: quin immò ipſe magus, Domino os eius aperiente, bona precatus eſt populo, feliceſque prædixerit ſucceſſus: (Num. 24.) *Quàm pulchra,* inquit, *tua domus, Iacob! tabernacula tua, Iſrael! tamquàm valles obumbrantes, tamquàm horti ſuper fluuium, & velut tabernacula quæ fixit Dominus:* Et infra: *Benedicentes te, benedicti ſint, & maledicentes te, maledicti ſint.* (Ibidem) Item: *Orietur ſtella ex Iacob, & exurget homo ex Iſrael.* (Ibidem.) Denique quia Madianitarum amore mulierum populus, deſerto vero Deo, ad idola diuerterat, Phinees Eleazar filius, Aarónque nepos zelo zelatus pro Domino exercituum, antequàm per licentiam fortiùs graſſaretur iniquitas, Hebræum & Madianitidem fœminam in fornicatione cõprehenſos, & coràm Moyſe adductos publicè euaginato pugione peremit, (Num. 25.) cuius exemplo prouocati pleriq; arreptis in fornicarios armis inſurrexerunt, & ad internecionem cæſa ſunt die illâ viginti quatuor hominũ millia. (Ibidem.) Quare peremptis fornicariis, reconciliatus eſt cum populo Deus: *Et ceſſauit,* inquit, *plaga à filiis Iſrael.* Inſuper quia Chananæorum terra, ad quam filij Iſrael poſſidendam per verbum Dei tendebant, è vicino iam prominebat, ipsique Terræ ſanctæ per quadraginta & plures annos fugientis ferè iam oras prendebant: (Num. 26.) & quia non niſi armatâ manu, viribúſque infractis illam capere ipſis præſtabatur: idcircò Eleazar ſacerdos nouam populi ad bellum apti computationem facere Dei mandato decreuit, (Ibidem.) in quâ præter tribum Leui, ad ſpecialem Dei cultum deſtinatam, & mulieres, ſexcenta millia & mille ſeptingenti triginta viri, à viginti annis & ſuprà, ad bella parati, vt Scriptura inquit, numerati ſunt. Alia verò quamplurima ad religionem Deique cultum, necnon ad rem publicam bello pacéque moderandam ſpectãtia, Moyſes Eleazarq; ſacerdos in hac manſione, in ordinem redegerunt, quæ ne in nimis longum noſtram protraherent lectionem, vel quia ſæpius aliis in locis ea digeſſimus, nunc omittenda cenſemus. Silentio tamen prætereundum non duximus, quòd Moyſes extremum ſibi tandem per verbum Dei inſtare diem agnoſcens, (Deut. 31.) declarato ſibi ſucceſſore, (Deut. 18.) populíque duce, mandato Dei, Ieſu Naue, (Deut. 33.) præſcriptíſque benedictionibus ac maledictionibus, (Deut. 34.) quibus obſeruatores præuaricatoréſve diuinæ legis incurrerent, necnon prænuntiatis ſingulis tribubus quæ in illos ſingillatim ſuperuentura forent, (Hebr. 11.) ſuper montem Nebo conſcendit, indéque amplam, optimámque Chananæorum regionem, terram vtique lacte & melle manantem, patribus repetitis etiam oraculis repromiſſam, monti Nebo ex aduerſo poſitam, & oculis perluſtrauit, & animo conſiderauit, & vt Apoſtoli verbis vtar, è

longè ſalutauit. Quo denique peracto, dixit illi Dominus: *Oſtendi terram hanc oculis tuis; ſed illuc non ingredieris.* Deut. 34. Et confeſtim per verbum Dei mortuus eſt, & ſepultus in valle. Et ſepulchrum eius nemo nouit vſque in hodiernum diem. Hic finis Moyſi, manſionúmque populi iuſſu Dei in ordinem recenſitarum. Cæterùm nonnulla myſtica nunc explicanda forent, niſi horum pleraque per Tractatum præſentem ſparſiſſemus; alia verò in aliis locis explicaſſemus Illud denique obſeruandum operæpretium iudicauimus, quòd vniuerſus hic tranſitus ideò commemoratur, proptereáque omnis hic G curſus conſummandus proponitur, vt ad Iordanem Dei fluuium demum peruenientes, diuinæ vndis ſapientiæ irrigemur; vt per omnia purificati, promiſſionis terram, Deo tandem miſerante, intrare, & cum Apoſtolo dicere valeamus: *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: & iuſtitiæ corona quam Dominus iuſtus iudex reddet in illâ Die iis qui diligunt aduentum eius,* 1. Tim. 4. reponatur nobis per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto omnis eſt honor, gloria, & perpetuitas in ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII DE XLII. FILIORVM ISRAEL MANSIONIBVS TRACTATVS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. XXII. DEVTERONOMII ANNOTATIO.

Deut. Cap. XXII.

NE videns vitulum fratris tui, aut auem eius errantia in via, contemnas ea, reductione reduces ea fratri tuo, & reddes ea. Si autem non appropinquat ad te frater tuus, neque noſti eum, duces ea intrò in domum tuam, & erunt tecum, quoad quęrat ea frater tuus, & reddes ea illi. Sic facies aſino eius, & ſic facies veſtimento eius, & ſic facies in omni amiſſa re fratris tui, quæcumque perierint ab eo, & inueniens ea non poteris negligere. Si videbis aſinum fratris tui, aut vitulum eius qui ceciderit in viâ, non deſpicies ea, I ſubleuans ſubleuabis cum eo. Non erit veſtitus viri ſuper mulierem, neque induetur vir ſtola muliebri: quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc. Si autem obuiaueris nido auium ante faciem tuam in via, vel in omni arbore, vel in terra pullis, vel ouis, & mater incubat ſuper pullos aut ſuper oua, non capies matrem cum filiis, dimiſſione dimittes matrem; at filios tenebis K tibi: vt bene tibi ſit, & longæuus eris. Si ædificaueris domum nouam, facies coronam domui tuæ, ne facias cædem, ſi ceciderit cadens ab ea. Non ſeminabis vineam tuam diuerſo ſemine, ne ſanctificetur fructus & ſemen quod ſeminaueris cum vinea tua. Non arabis in boue & aſino in idipſum. Non indueris adulterata veſte, lana & lino in idipſum. Funiculos facies tibi in quatuor fimbriis veſtium tuarum, quibus operiris in ipſis. Si autem quis duxerit L vxorem, & cohabitauerit cum ea, & odio habuerit eam, & impoſuerit illi occaſionarios ſermones, & obiecerit ei nomen malum, & dixerit: Vxorem hanc accepi, & ingreſſus ad eam, non inueni eius virginitatem: & tollens pater puellæ & mater, ferent virginitatem puellæ ad ſenatum, ad portam, & dicet pater puellæ ſenatui: Filiam meam hanc dedi homini huic vxorem, & odio habens eam, ipſe nunc impoſuit ei occaſionarios ſermones, dicens: Non inueni filiæ tuę virginitatem, en hęc virginitas filiæ meæ. Et expandent veſtem H coràm ſenatu ciuitatis: & apprehendet ſenatus vrbis illius hominem illum & corripient illum, & condemnabunt illum centum ſiclis, & dabunt patri puellæ, quoniam diffamauit nomen malum ſuper virginem Iſraeliticam: & illius erit vxor, nec poterit dimittere eam omni tempore. Si autem in veritate fuerit ſermo hic, & non inuenta ſit virginitas puellæ, eiicient puellam ad fores domus patris eius, & lapidabunt eam viri ciuitatis illius in lapidibus, & morietur: quoniam fecit nefas in filiis Iſraël, vt fornicariam faceret domum patris ſui, & auferetis malum ex vobis ipſis. Si autem inuentus fuerit homo dormiens cum muliere maritata viro, occidetis vtrumque, virum dormientem cum vxore, & vxorem: & auferetis malum ex Iſraël. Si autem fuerit puella virgo deſponſata viro, & inueniens eam homo in ciuitate, dormierit cum ea, educetis vtrumque ad portam ciuitatis eorum, & lapidabuntur in lapidibus, & morientur: puellam, quia non clamauit in ciuitate: & hominem, quia humiliauit vxorem proximi ſui, & auferetis malum ex vobis ipſis. Si autem in agro repererit homo puellam deſponſatam, & vim inferens dormierit cum ea, occidetis hominem dormientem cum ea ſolùm; at puellæ facietis nihil: non eſt puellæ peccatum mortis, quoniam ſicut ſi quis inſurgat homo contrà proximum ſuum, & occiderit eius animam, ſic res hæc, quoniam in agro inuenit eam: clamauit puella deſponſata, & qui auxiliaretur non erat illi. Si autem quis inuenerit puellam virginem quę non deſponſata eſt, & vim faciens illi dormierit cum ea, & inuentus fuerit, dabit homo qui dormiuit cum ea, patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, & eius erit vxor, quia humiliauit eam: non poterit dimittere eam omni tempore. Non accipiet homo vxorem patris ſui, & non reuelabit operimentum patris ſui.

Examinatur cauſa, cur lex prohibuerit mulieres vti veſte virili, atque viros muliebri indui ſtolâ.

AMBROSIVS IRENÆO.

PERTVLISTI ad me quaſi filius, quæſiuiſſe aliquos à te, quid ſibi velit quòd tam ſeuerè lex immundos eos dixerit, qui alieni ſexus vterentur veſtibus, vel viros ſcilicet vel mulieres: Sic enim ſcriptum eſt: *Non erit veſti-* B *tus viri ſuper mulierem, neque induetur vir ſtolâ muliebri: quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc.* Et ſi verè diſcutias, incongruũ eſt quod ipſa etiam abhorret natura: Cur enim homo non vis videri eſſe quod natus es? Cur alienam tibi aſſumis ſpeciem? Cur mentiris fœminam, vel tu, fœmina, virum? Suis vnumquemq; ſexum induit natura indumentis. Denique diuerſus vſus, diuerſus color, motus, inceſſus, diuerſæ vires, diuerſa vox eſt in viro & fœminâ: Sed etiã in reliqui generis animantibus, alia ſpecies leonis, alia leænæ, alia vis, alius ſonus: alia tauri, alia vitulæ. In ceruis quoq; quantùm diſtat ſexus, tantùm diſcrepat ſpe- C cies, vt eos etiam eminùs poſſis diſcernere. In auibus verò etiam propria ad veſtitum eſt inter eos & homines comparatio: In illis enim ſexum naturalia ipſa indumenta diſcernunt. Paui mares ſpecioſi, fœminæ non item pennarum vario pinguntur decore. Faſianis quoque diuerſus color, qui diſtinguat ſexus diſcretionem. Quid in pullis? Quàm canora vox galli, nocturniſque vicibus ſolemne munus ad excitandum & canendum? Numquid illa mutant ſpeciem ſuam? Cur nos mutare deſideramus? Et quidem Græco more influxit vt fœminæ virilibus qua- A ſi ſuccinctioribus tunicis vtantur. Eſto tamen vt illæ imitari videantur melioris ſexus naturam: quid viri inferioris ſexus mentiri ſpeciem volunt? Mendacium & in verbo turpe eſt, nedum in habitu. Denique in templis, vbi mendacium fidei, ibi mendacium naturæ. Illic aſſumere viros muliebrem veſtem, geſtúmque fœmineum, ſacrum putatur. Vnde Lex dicit: *Quoniam immundus eſt Domino Deo tuo omnis qui fecerit hæc:* hoc eſt, vir qui ſtolam muliebrem induerit. Arbitror autem quòd non tam de veſte, quàm de moribus dixerit, vel de vſibus noſtris atque actibus, quo alius virum, alius fœminam deceat actus. Vnde & Apoſtolus ait, quaſi interpres legis: *Mulieres veſtræ in Eccleſiâ taceant.* Non enim permittitur eis loqui; ſed ſubditas eſſe, ſicut lex dicit. *Si quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent.* Et ad Timotheum: *Mulier in ſilentio diſcat cum omni ſubiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum.* Quàm deforme autem virum facere opera muliebria? Ergò & pariant, ergò parturiant qui criſpant comam ſicut fœminæ. Et tamen illæ velantur, iſti bellantur. Verùm habeant excuſationem qui patrios vſus ſequuntur; ſed tamen barbaros, vt Perſæ, vt Gothi, vt Armenij. Maior quidem eſt natura quàm patria. Quid de aliis dicemus, qui hoc ad luxuriam deriuandum putant, vt calamiſtratos & torquatos habeant in miniſterio, ipſi promiſsâ barbâ, illos remiſsâ comâ? Meritò illic non ſeruatur caſtimonia, vbi non tenetur ſexus diſtinctio. In qua euidentia naturæ magiſteria ſunt, dicente Apoſtolo: *Decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipſa natura docet vos. Quod vir quidem ſi comam habeat, ignominia eſt illi: mulier verò ſi capillos habeat, gloria eſt illi, quoniam quidem capilli pro velamine ei ſunt.* Hæc ſunt quæ referas requirentibus. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

1. Cor. 4
Gen. 3
1. Tim. 2.
1. Cor. 15
Herod. lib. 5. hiſt.
1. Cor. 11

S AMBROSII IN CAP. XXII. DEVTERONOMII ANNOTATIONIS FINIS.

Summarium Prioris Apologiæ Dauid.

In Cap. I. examinatur apparatus adulterij & homicidij à Dauid perpetrati, vt habetur lib. II. Regum cap. XI. circà quæ nonnulla diſcutiuntur dubia.

A Cap. II. vſque ad cap. VII. agitur de lapſu ipſo, & pœnitentiâ Dauid, vt habetur lib. II. Reg. cap. XII.

Capita prioris Apologiæ Dauid.

1. *Quâ ratione Prophetæ Dauid apologiam arripuerit auctor ſtylo ſcribere: cum recitatione hiſtoriæ de adulterio & homicidio per eum commiſſis, excuſatione quoque ipſius ex eo quòd iudicari non debeat quem Deus iuſtificauit.*
2. *De confeſſione peccati ipſius Dauid, & de excuſatione eiuſdem, quemadmodùm etiam lapſus in peccatum ſæpius profit: & quâ ratione diuinâ prouidentiâ curatum ſit, vt Sancti aliquando laberentur.*
3. *Quâ ratione Deus ſuos athletas in variis certaminum generibus exercitet & experiatur: & quomodò talia nobis facta ſint in figuram, cùm multarum allegoriarum adductione.*
4. *Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia: quemadmodùm etiam multi fortiſſimi viri in errorem prolapſi ſint.*
5. *Quomodò Dauid lapſus proprium peccatum deplorans, Domini miſericordiam non deſperauerit: & de requiſitione ouis abductæ.*
6. *Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum: & quomodò Iuſtos peccata ſequantur, malos autem præcedant.*
7. *De pugnâ Dauid contrà progeniem Gigantum: & quemadmodùm aquam ſitiuerit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, PRIORIS APOLOGIÆ DAVID LIBER.

II. Reg. Cap. XI.

ET factum eſt vertente anno, in tempore egreſſus Regum, miſit Dauid Ioab & ſeruos ſuos cum eo, & vniuerſum Iſraël, & vaſtauit filios Ammon, & obſederunt contrà Rabbath: & Dauid habitabat in Hieruſalē. Factum eſt autem in tempore poſt meridiem, & ſurrexit Dauid à lecto ſuo, & deambulabat in ſolario domus regię: & vidit è ſolario mulierem lauantem ſe, & mulier pulchra aſpectu valde. Et miſit Dauid & requiſiuit mulierem, & dixerunt: Nonne hæc eſt H Bethſabee filia Eliam, vxor Vriæ Chettæi? Et miſit Dauid nuncios, & tulit eam: & ingreſſus eſt ad eam, & dormiuit cum ea, & hæc erat ſanctificata ab immunditia ſua. Et reuerſa eſt in domum ſuā, & concepit mulier: & miſit & nuntiauit Dauid, & dixit: Concepi ego. Et miſit Dauid ad Ioab, & dixit: Mitte mihi Vriam Chettęum. Et miſit Ioab Vriam ad eum. Et venit Vrias ad Dauid. Et interrogauit eum Dauid, ſi valeret Ioab, & ſi valeret I populus, & ſi valeret bellum. Et dixit Dauid Vrię: Deſcende in domū tuam, & laua pedes tuos. Et egreſſus eſt Vrias à facie Regis, & egreſſa eſt poſt eum portio Regis. Et dormiuit Vrias in veſtibulo domus Regis cum omnibus ſeruis domini ſui: & non deſcendit ad domum ſuam. Et annuntiauerunt Dauid, dicentes quòd non deſcēdit Vrias in domum ſuam. Et ait Dauid ad Vriam: Nonne de via veniſti tu? quare non deſcendiſti K in domum tuam? Et ait Vrias ad Dauid: Arca & Iſrael & Iudas habitant in papilionibus, & dominus meus Ioab & ſerui domini mei ſuper faciem campi caſtrametati: & quomodò ego ingrediar in domum meam, vt comedam, & bibā, & dormiam cum vxore mea? Per vitam tuam, & per vitam animæ tuę non faciam rem hanc, & dixit Dauid ad Vriam: Mane hîc & hodie, & L cras te dimittam. Et manſit Vrias in Hieruſalem in die illa, & craſtina: vocauit autem eum Dauid, & comedit coràm ſe & bibit, & inebriatus eſt: & egreſſus eſt veſpere, & dormiuit Vrias in cubili cum ſeruis domini ſui, in domum autem ſuam non deſcendit. Et factum eſt mane, & ſcripſit Dauid epiſtolam ad Ioab, & miſit in manu Vrię. Scripſit autem in epiſtola, dicens: Trado Vriam in prælium forte, & reuertimini à tergo eius, & M percutietur & morietur. Et factum eſt cùm obſideret Ioab vrbem, & dedit Vriam in locum vbi ſciebat quoniam viri fortitudinis erant ibi. Et egreſſi ſunt viri ciuitatis, & bellabant aduerſùm Ioab: & ceciderunt de populo de ſeruis Dauid, & mortuus eſt Vrias Chetteus. Et miſit Ioab, & nuntiauit Dauid omnia verba prælij. Et præcepit Ioab nuncio, dicens: Cùm compleueris tu vniuerſos ſermones belli loquens ad Regem, & erit ſi aſcenderit ira Regis, & dixerit tibi: Quare G acceſſiſtis ad vrbem vt præliaremini? nonne ſciebatis quòd percutiemini de muro? Quis percuſſit Abimelech filium Hieroboal? nonne mulier proiecit ſuper eum fragmen molæ de muro, & mortuus eſt in Thabes? quare acceſſiſtis ad murum? & dices: Et ſeruus tuus Vrias Chettæus mortuus eſt. Et venit nuntius Ioab ad Regem in Hieruſalem, & nuntiauit Dauid omnia quæ loquutus eſt Ioab. Et dixit nuntius ad Dauid quòd præualuerunt viri aduerſùm nos, & egreſſi ſunt viri ad nos in agrum, & venimus contrà eos vſq; ad portas veſtibuli: & ſagittauerunt ſagittarij ad ſeruos tuos ex muro, & mortui ſunt de ſeruis Regis, & ſeruus tuus Vrias Chettæus mortuus eſt. Et dixit Dauid ad nuntium: Hæc dices ad Ioab: Non malum ſit in oculis tuis de verbo hoc, quoniam quandoque quidem ſic, quandoque autem ſic conſumet gladius: conforta bellum tuum aduerſùs vrbem, & deſtrue eam, & fortifica eam. Et audiuit vxor Vriæ quòd mortuus eſſet vir ſuus Vrias, & planxit ſuper virū ſuum. Et tranſit luctus, & miſit Dauid, & accepit Bethſabee in domum ſuam, & facta eſt ei in vxorem, & peperit ei filium.

Quâ ratione Prophetæ Dauid apologiam arripuerit auctor ſtylo ſcribere, cum recitatione hiſtoriæ de adulterio & homicidio per eum commiſſis, excuſatione quoque ipſius, ex eo quòd iudicari non debeat quem Deus iuſtificauit.

CAP. I.

APOLOGIAM Prophetæ Dauid præſenti arripuimus ſtylo ſcribere, non quòd ille indigeat hoc munere, qui tantis meritis enituit, virtutibúſque effloruit; ſed quia pleriqoe geſtorum eius lectâ ſerie, non introſpicientes vim Scripturarum, vel occulta myſteriorum, mirantur quomodo tantus Propheta adulterij primò, deinde homicidij contagia non declinauerit. Ideò nobis ſtudio fuit ipſam recenſere hiſtoriam, quâ patuiſſe peccato videtur: Namq; in ſecundo regnorum libro legimus, vt audiſtis, quòd deambulans Dauid in ſolario domus ſuæ regiæ, proſpexit lauantem ſe mulierem (nomen illi Bethſabee) formæ gratiâ, & vultus decore præſtanti admodùm, quibus illecebris delinitum, potentiæ eius M ſumpſiſſe affectum. Erat autem mulier viro nupta, Vriæ nomine cui mādatis regis compoſita eſt ſcena necis: Nā etſi nihil ad impedimentum cupiditatis, plurimùm tamē ad verecundiam adulterij obſtare vita eius æſtimabatur. Itaque vt à planioribus exordiamur, quem Deus iuſtificauit, tu diiudicas? *Pro minimo mihi eſt*, inquit Paulus, *vt à vobis diiudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum diiudico.* Et adhuc erat in corpore ſitus, adhuc tentationi obnoxius: Sed ideò ſe non diiudicabat, quia ſpiritalis à nemine diiudicatur, niſi à ſolo Deo. Denique ſubdidit: *Qui diiudicat me Dominus eſt. Itaque nolite ante tempus iudicare:* Sed Dauid iam tempus impleuit,

Vetuſtus codex capitalibus literis ſcriptus hunc titulum præfert. TRACTATVS S. AMBROSII DE APOLOGIA DAVID AD THEODOSIVM AVGVSTVM.

Rom. 8

1. Cor. 4

1. Cor. 2

1. Cor. 4

Mat. 10

& gratiam meruit, & iuſtificatus à Chriſto eſt, quandoquidem Dauid ie dici filium ipſe Dominus gratulabatur, & qui eum ita confitebantur, illuminabantur. Cur hominem Dei a præmio in iudicium vocas? Iudicauit iam de eo Dominus, de quo dixit ad Salomonem: *Si ambulaueris in conſpectu meo, ſicut ambulauit pater tuus in ſan-*
3 Reg. 9 *ctitate cordis & iuſtitiâ, vt faceret ſecundùm omnia quæ mandaui ei.* Hic ergo iudicio Dei dignus an præmio eſt, qui fecit ſecundùm omnia mandata cæleſtia ambulans in iuſtitiâ & ſanctitate cordis? Vbi aliorum vitia & peccata deliteſcens, ibi Dauid virtutis & gloriæ ſuæ diuinum accepit teſtimonium. Et de eius peccato diſputamus otioſi, pro cuius merito & gratiâ aliorum peccata reuelata ſunt: Nam cùm offendiſſet Salomon quòd non cuſtodiſſet B mandata Domini, & regnû eius diſpoſuiſſet Deus ſcindere in plurimas partes, ait ad eum: *Veruntamen in diebus tuis non faciâ hoc propter Dauid patrē tuum. De manu*
3.Reg.11 *filii tui accipiam illud. Veruntamen non totum regnum accipiam, ſceptrum vnum dabo filio tuo propter Dauid ſeruū meum.* Iuſtificante igitur Domino, quis eſt qui tantum diiudicet virum? *Quod Deus*, inquit, *mundauit, tu commu-*
Rom. 5. *ne ne dixeris.* Saluo tamen iudicio cæleſti, quo etiam ip-
Act. 10. ſe tantum honorificat Prophetam, in eius actus moreſq; ingredere. Non miraris hominem, & Angelis adæquandum iudicas, plurimùm vitæ ſuæ, immò a pueritiâ in diuitiis, honoribus, impetiis demorantem, in multis tentationibus poſitum, ſemel tantùm locum errori dediſſe,
2.Pet.2. & ei errori quo etiam Angeli cælorum, vt Scriptura cō- C memorat, de ſuâ virtute & gratiâ deiecti ſunt.

II. Reg. Cap. XII.

ET viſa eſt mala res quam fecit Dauid coràm Domino: & miſit Dominus Nathan Prophetam ad Dauid, & ingreſſus eſt Nathan ad Dauid, & dixit ei: Indica iam mihi iudiciū hoc: Duo viri erant in vna ciuitate, vnus diues, & alter pauper: & erant diuiti greges ouium, & armenta D boum multa valdè: & pauperi non erat quidpiā aliud quàm ouis vna parua, quam poſſedit & fouit, & nutriuit eā, & nutrita fuit cum eo, & cum filiis eius pariter, de pane eius manducabat, de calice eius bibebat, & in ſinu eius dormiebat, & erat ei ſicut filia ſua. Venit autem viator ad virum diuitem, & pepercit vt ſumeret de grege ouium ſuo, & de armento boum ſuo, vt faceret viro peregrino veniēti ad ſe: & tulit ouem viri pauperis, & immolauit eam, & fecit epulas viro qui venerat ad ſe. Et iratus eſt Dauid nimis indignatione E aduerſùm virū, & dixit ad Nathan: Viuit Dominus, quoniā filius mortis eſt vir qui fecit hoc: & ouē reſtituet in quadruplum, eò quòd fecit rem hanc, & quia non pepercit. Et dixit Nathan ad Dauid: Tu es vir qui feciſti hoc. Hęc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego vnxi te in Regē ſuper Iſraël, & ego erui te de manu Saül, & dedi tibi domum domini tui, & vxores eius in ſinu tuo, & dedi tibi domum Iſraël & Iuda: & ſi parua tibi ſunt, addam tibi ſicut hęc. Et quare contempſiſti verbum Domini vt faceres malum coràm eo? F Vriā Chettæum percuſſiſti in gladio, & vxorem illius accepiſti tibi ipſi in vxorem, & eum interfeciſti in gladio filiorum Ammon. Et nunc non auferetur gladius de domo tuâ in ſempiternum, cauſâ huius, quia contempſiſti me, & accepiſti vxorem Vriæ Chetthæi tibi ipſi vxorem. Hæc dicit Dominus: Ecce ego ſuſcitabo ſuper te mala de domo tuâ, & tollam vxores tuas coràm te, &

A dabo eas proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis coràm ſole hoc: quoniam tu hoc feciſti in occulto, & ego faciam hoc verbum coràm omni Iſraël, & in conſpectu ſolis huius. Et dixit Dauid ad Nathan: Peccaui Domino. Et dixit Nathan ad Dauid: Dominus abſtulit peccatum tuū, & tu non morieris; veruntamen quia irritans irritaſti inimicos Dominum in verbo hoc, & filius tuus qui natus eſt tibi, morte morietur. Et reuerſus eſt Nathan in domum ſuam. Et percuſſit Deus puerum quem peperit vxor Vriæ Dauid, & ęgrotabat. Et deprecatus eſt Dauid Do- B minum pro puero, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingreſſus eſt & manſit ſuper terram: Et ſurrexerunt ſeniores domus eius ad eum, vt eleuarent eum de terrâ, & non voluit, neque cœnauit panem cum eis. Factum eſt autem in die ſeptimâ, & mortuus eſt puer: & timuerunt ſerui Dauid nuntiare ei quòd mortuus eſſet puer, dicentes: Quòd adhuc puero viuente loquebamur ad eū & non audiebat vocem noſtram: & quomodò dicemus ad eum quòd mortuus eſt puer? & faciet mala. Et vidit Dauid ſeruos ſuos quòd muſ- C ſitant, & ſenſit Dauid quòd mortuus eſſet puer. Et dixit Dauid ad ſeruos ſuos: Si mortuus eſt puer? Et dixerunt: Mortuus eſt. Et ſurrexit Dauid de terrâ, & lauit ſe, vnxit ſe, & mutauit veſtem ſuam: & ingreſſus eſt in domum Dei, & adorauit eum: & egreſſus eſt in domum ſuam, & petiuit panem vt comederet. Et dixerunt ei ſerui ſui: Quis ſermo iſte quem feciſti? Adhuc enim infante viuente ieiunaſti & flebas, & vt mortuus eſt puer, ſurrexiſti & comediſti panem, D & bibiſti vinum? Et dixit Dauid: Adhuc puero viuente, ieiunaui & fleui: quia dixi: Quis nouit ſi miſerebitur mei Dominus, & viuet infans? Nunc autem mortuus eſt infans: quare igitur ieiunabo ego? Numquid potero vt reducam eū? Ego vadam ad eum, ipſe autem non reuertetur ad me. Et conſolatus eſt Dauid vxorem ſuam Bethſabée, & ingreſſus eſt ad eam, & dormiuit cum eâ: & concepit & peperit filium, & vocauit nomen eius Salomon. Et Dominus dilexit eum, & miſit in manu Nathan Prophetæ, & vocauit E nomen eius Ieddidia in verbo Domini. Et expugnauit Ioab Rabbath filiorum Ammon, & cepit vrbem regni. Et miſit Ioab nuntios ad Dauid dicens: Expugnaui Rabbath, & cepi vrbem aquarum: & nunc congrega reliquam partem populi, & caſtrametare contrà ciuitatem, & cape eam tu, ne præoccupem eam ego vrbem, & vocetur nomen meum ſuper eam. Et congregauit Dauid omnem populum, & profectus eſt aduerſùm Rabbath: & expugnauit eam, & cepit eam. Et tulit diadema Regis eorum de capite F eius, & pondus eius talentum auri, & lapidis pretioſi: & erat ſuper caput Dauid. Et ſpolia ciuitatis aſportauit multa valdè. Et populum qui erat in eâ, eduxit, & poſuit in ſerrâ & in tribulis ferreis, & aſciis ferreis, & circumegit eos per aciem: & ſic faciebat vniuerſis ciuitatibus filiorum Ammon. Et reuerſus eſt Dauid, & omnis populus in Hieruſalem.

G

De confeßione peccati ipſius Dauid, & de excuſatione eiuſdem quemadmodùm etiam lapſus in peccatum ſæpius proſit: & quâ ratione diuina prouidentiâ curatum ſit vt Sancti aliquando laberentur.

CAP. II.

SAnè & alter legitur error ipſius Dauid, quòd numerati fecerit populum. Vnuſquiſque noſtrum per ſingulas horas quàm multa delinquit, nec tamen vnuſquiſq;
De pæn. li. 3. c. ille rex. de plebe peccatum ſuum confitendum putat. Ille Rex
tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere
penès ſe delicti paſſus eſt conſcientiam; ſed præmaturâ
confeſſione atque immenſo dolore, reddidit peccatum
H ſuum Domino. Quem mihi nunc facilè reperias honoratum ac diuitem, qui ſi arguatur alicuius culpæ reus, non
moleſtè ferat? At ille regio clarus imperio, tot diuinis
probatus oraculis, cùm à priuato homine corriperetur
Ibidem. §. denique Dominum. quòd grauiter deliquiſſet, non indignatus infremuit; ſed
confeſſus ingemuit culpæ dolore. Denique Dominum
dolor intimi mouit affectus, vt Nathan diceret: *Quoniã pœnituit te, & Dominus tranſtulit peccatũ tuum.* Maturitas itaque veniæ, profundam Regis fuiſſe pœnitentiam
declarauit, quæ tanti erroris offenſam traduxerit. Alii ho-
Ibidem. § ſancti mines cùm a Sacerdotibus corripiuntur, peccatum ſuũ
I ingrauant, dum negare cupiunt aut defendere, ibique
eorum lapſus eſt maior, vbi ſperatur correctio. Sancti
autem Domini qui conſummare pium certamen geſtiũt,
& currere curſum ſaluus, ſicubi fortè vt homines corruerint naturæ magis fragilitate quàm peccandi libidine,
acriores ad currendum reſurgunt, pudoris ſtimulo maiora reparantes certamina, vt non ſolùm nullum attuliſſe æſtimetur lapſus impedimentum; ſed etiã velocitatis
incentiua cumulâſſe. Ergò ſi currentium non ſoluitur
curſus, cùm fortè aliqui ceciderint, non luctantiũ contentio, ſed inoffenſa manent certamina; quin etiam plerique poſt vnum aut alterum lapſum, gratiâ maiore vicerunt: quantò magis agonem pietatis ingreſſi non debent vnius prolapſionis offenſione cenſeri, cùm beatus
K ſit qui ſe potuerit reparare poſt lapſum, quoniam poſt
mortem quoque reſurgere, munus beatorum eſt. Aliàs
quoque prodeſſe peccatum poſſumus comprehendere,
& prouidentiâ Domini Sanctis obrepſiſſe delicta. Propoſiti enim ad imitandum nobis ſunt, & ideò curatum
eſt, vt & ipſi aliquando laberentur. Nam ſi inoffenſum
à viris inter tot lubrica huius ſæculi curriculum peregiſſent, dediſſent nobis occaſionem infirmioribus æſtimandi, cuiuſdam ſuperioris eos naturæ ac diuinæ fuiſſe, vt
delictum recipere, & culpæ conſortium non habere poſſent. Quæ opinio vtique, vt exortes nos illius ſubſtãtiæ,
L ab impoſſibili imitatione reuocaret. Præterit igitur pau-
Hebr. 10 liſper illos Dei gratia, vt nobis ad imitationem vita eorũ
fieret diſciplina, & ſicut innocentiæ, ità & pœnitentiæ
magiſterium de eorum actibus ſumeremus. Ergò dum
lapſus eorum lego, conſortes etiã illos infirmitatis agnoſco: dum credo conſortes, imitandos eſſe præſumo. Admonet etiam Apoſtolus Paulus proſpexiſſe Dominũ ocũ
2. Cor. 12. noſtrum, ne vel reuelationum ſublimitate, vel ſecundo
operum continuante proceſſu, humanus etiam in Sanctis extolleretur affectus, nec ſibi deputarent, virtutiq;
attribuerent ſuæ, quòd diuinâ ſibi operatione foret col-
M latum. Ergò ne in tantum præiudicium ruerent, atque
in perfidiæ foueam deciderent, paſſus eſt Dominus illis
ſubintrare culpam, vt & ipſi aduerterent diuinis ſe auxiliis indigere, ducémque ſalutis ſuæ quærendum eſſe cognoſcerent. Denique Paulus infirmitatem ſibi profuiſſe
teſtatur, dicente Domino roganti ſibi, vt à ſe ſtimulus
Ibidem. carnis ſuæ diſcederet: *Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate conſummatur.* Meritòque gloriatur in infirmitatibus; ſciebat enim virtutis abundantiâ plurimos
etiam ſanctos ſine remedio corruiſſe. Quantò igitur cõmodius vni aut duabus reprehenſionibus locum dediſſe,
quàm traxiſſe in perpetuum diuinitatis offenſam?

Quâ ratione Deus ſuos athletas in variis certaminum generibus exerceat & experiatur: & quomodò talia nobis facta ſint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione.

CAP. III.

QVid etiam illa adiiciam quæ ex ipſo vſu conîicere
poſſumus, quia pleroſque cùm probauerimus in
aliquo officio, eoſdẽ quaſi induſtrios atque impigros in
alio munere volumus experiri? Quàm multi athletæ cũ
in iſto certandi genere præualuerint, ad aliud genus vocantur certaminis? Quid ſi & te Dominus Deus tuus cũ
aliquod ſpecimen virtutis dederis tuæ, in alio virtutum
genere vult probare? Iob ſanctum currentem inoffensè,
tentari, cùm filiorum etiam interitu, & corporis totius
vlceribus paſſus eſt, vt in hoc quoque eius virtutem pro- *Iob 1. & 2.*
baret, ſi nec iniuriis, nec acerbitatibus coactus deuotionẽ
ſui minueret affectus. Nam liquet quòd etiam ſanctum
Dauid fide nobilem, præſtantiſſimũ manſuetudine, manu fortem probare voluerit, quemadmodùm vitium tegeret, lapſum emendaret, vt nos doceret quemadmodũ
amiſſum poſſimus operire peccatum? Niſi fortè vilis
cauſa alicui videtur, vt propter noſtram correctionem
tantus erraret Propheta, cùm propter omnium redemptionẽ infirmitates noſtras Chriſtus ſuſceperit, qui peccatum pro nobis factus eſt, cùm peccatum non cognouerit. Et indignum æſtimatur, nec veriſimile creditur, quòd *Eſai. 53.*
Dauid propter poſteritatis profectum in vnius lapſus op- *2. Cor. 5.*
probrium inciderit, cùm ipſe Dominus ſit pro nobis fa- *Pſal. 21*
ctus opprobrium, ſicut ipſe ait: *Ego autem ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis.* Et *Pſal. 68*
alibi: *Et opprobria exprobrantiũ tibi ceciderunt ſuper me?*
Ergo futuræ diſpenſationis myſterium in ſuis antè præmiſit. Et ſeruuli quidem conditionis ſuæ peccata portârunt, ideò non potuerunt etiam & ipſi exortes eſſe peccati. Dominus autem onus ſuſcepit alienum, ideò ſolus
fuit ſine conſortio delictorum. Ad ſummam, Apoſtolo *1. Cor. 10*
quoque docente, cognouimus in figurâ geſta eſſe cõmplura, quæ tẽporibus geſta ſuperioribus ſunt: Nam cum *Num. 21*
dixiſſet in deſerto patres à ſerpentibus vulneratos non
aliter potuiſſe ſanari, niſi Moyſes ſerpentẽ ſuſpendiſſet
æneum, quo viſo, lethales illi morſus infuſiones̀que veneni noxiæ curabantur, ſubiecit: *Hæc autem in figura facta ſunt illis ad noſtram correctionem.* In figurâ æneus ſer- *1. Cor. 10*
pens tamquàm confixus cruci, quia vetus ſerpens crucifigendus generi annuntiabatur humano, qui ſerpentis
diaboli venena vacuaret, in figurâ maledictus, in verita- *Galat. 3*
te autem qui totius mundi maledicta deleret. Alibi quo- *Galat. 4*
que, id eſt, ad Galatas ait: *Quia duos filios habuit Abra-* *Ibidem.*
ham, vnum de ancilla, & vnum de libera. Et ſubdidit: *Sed
is quidem qui de ancilla, ſecundùm carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſſionem: quæ ſunt per allegoriam dicta:* Quid ſit per allegoriam, ſequentibus expoſuit euidenter, dicens duas illas generationes, vnam de
ancillâ, alteram de liberâ, duo eſſe Teſtamenta. Vnum
quidem à monte Sina, in ſeruitutẽ generans, in quo mõ- *Exod. 24.*
te legem Moyſes accepit à Domino. Alterum autem ab
Hieruſalem, quæ eſt libera, quæ in Iſaac filios, hoc eſt, in
libertate gratiæ, non in litteræ ſeruitute generauit: Seruis
enim pœna decernitur, libertis confertur gratia. Nonne *Gen. 29*
in typo geminæ plebis Iacob duas accepit vxores, ex
quibus diuerſam ſobolem procreauit? Cur Patriarcha *Gen. 38*
Iudas propriæ nurus poſt filii ſui mortem legitur expetiſſe concubitum, quo geminorum partus eſt editus, niſi
vt figura Domini Ieſu vtroque præcederet Teſtamento:
quorum alterum in typo futuræ mortis eius eſt conditũ,
alterum in Euangelii veritate, duos populos eſſe generandos, quorum poſterior in crucis ſigno ſepem omnem
ac munitionem populi ſuperioris incideret? Hic eſt populus manu prior, ortu poſterior. Vel quia ipſe Dominus Ieſus natus ex tribu Iuda opera ſua antè præmiſit, *Hebr. 7*
quàm nobis ex Virgine naſceretur. Quid de Ioſeph loquar, qui à fratribus appetitus, exutus patrio veſtimento, in lacum miſſus, in ſeruitutem venditus euidens *Gen. 37*

[Philip. 2] Dominicæ Incarnationis expreſſit indicium, eò quòd ille dilectus Patri *cùm eſſet in Dei forma, non rapinam arbitraretur eſſe ſe æqualem Deo; ſed ipſe ſe exinaniret, & formam ſerui accipiens veniret, & ſe vſque ad mortem crucis humiliaret*: cuius pretio & emptus & venditus à [1. Reg. 16.] ſuis fratribus, genus redemit humanum? In cuius typo Dauid minor electus ex fratribus, vnctus in Regẽ, ſolus [1. Reg. 17.] belli grauis periculo, ſingulari certamine vniuerſum populum liberauit, triumphauit in decem millibus; ita vt [1. Reg. 18.] puellæ cum tympanis pſallerent: *Saul triumphauit in millibus, Dauid in decem millibus*. Quæ figura in illis iuuenculis, niſi animarum quæ triumphalem Pſalmum concinunt Chriſto? genuit euam ex ſe duos filios. vnum inceſtum, alium parricidam, eò quòd inceſtus & parricidalis populus affixam patibulo crucis carnem proprii [† v. c. Violaturus &c.] iugolaturus † eſſet Auctoris. Denique in tertio Pſalmo Abeſſalon titulus prænotatur, & Paſſio Domini prophetatur. Quid de Salomone ſancto loquar, cuius poſteriora cùm graui errore non careant, vulgus tamen Iudaicũ [2. Reg. 15.] ipſum exiſtimat veniſſe pro Chriſto? Et quam multos [2. Reg. 15.] grauis erroris offenſa reuocauit? Maior itaque culpa plus profuit, ne ſuprà hominem crederetur qui vitio cecidiſſet [Pſal. 3.] humano. Fuit igitur in eo inuidioſa ſapientia, & culpæ [3. Reg. 11] ſuaſoria, quæ hominem comprobaret. Quid igitur obſtat quominus Bethſabee ſancto Dauid in figurà ſociata [2. Reg. 11] fuiſſe credatur, vt ſignificaretur congregatio nationum, quæ non erat Chriſto legitimo quodam fidei copulata coniugio, quòd tranſueſtitus quibuſdam foret veſtibulis in eius gratiam præter legis ingreſſura præſcriptum, in quâ nuda mentis ſinceritas, & aperta ſimplicitas lauacri iuſtificãte myſterio, veri Dauid & Regis æterni mentem traduceret, laceſſeret charitatem? Meritò venit occultos, & qui falleret principem mundi, tamquàm Vriam illum qui interpretatione dicitur lumen meum, transfigurantem ſe in Angelum lucis. *Venit*, inquam, *in hunc mun-* [2. Cor. 11] *dum, & venit occultus, tamquàm adulter intrauit, vt eam legitimum vendicaret.*

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia: quemadmodùm etiam multi fortiſſimi viri in errorem prolapſi ſint.

CAP. IV.

DIſtinximus allegorias validas, vt arbitramur, & in figurà fuiſſe textum huius hiſtoriæ comprobauimus; nunc ſuperiora repetamus, & tamquàm exutum ſpiritalibus indumentis introſpiciamus errorem. Pecca- [2. Reg. 12.] uit Dauid, quod ſolent Reges: ſed pœnitentiam geſſit; fleuit, ingemuit; quod non ſolent Reges. Confeſſus eſt culpam, obſecrauit indulgentiam, humi ſtratus deplorauit ærumnam, ieiunauit, orauit, confeſſionis ſuæ teſtimonium in perpetua ſecula volgato dolore tranſmiſit. Quod erubeſcunt facere priuati, Rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent ſuum negare pecca- [Depœn. diſt. 3 c. ille rex §. quod peccauit.] tum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quod peccauit, conditionis eſt: quod ſupplicauit, correctionis. Lapſus communis; ſed ſpecialis confeſſio. Culpam itaque inci- diſſe, naturæ eſt: diluiſſe, virtutis. *Quis gloriatur*, inquit, [Prou. 20] *caſtum ſe habere cor?* Nec vnius diei infans mundus eſſe [Iob 14.] Scripturæ teſtimonio declaratur. Da mihi aliquem ſine [Iudic. 14] [Iudic. 15] prolapſione delicti. Validiſſimus omnium Samſon legitur, qui leonem etiam ſuis manibus ſtrangulauit; ſed vti- [Iudic. 11] nam amorem ſuum ſuffocare potuiſſet. Meſſes incendit Allophylorũ, & ipſe mulieris vnius arſit igniculo. Iephthe victor ab hoſte remeauit; ſed vexilla referens triumphalia, ſuo victus eſt ſacramento, vt pietatem occurrentis filiæ parricidio remunerandam putaret. Primùm omnium quid opus fuit tam facilè iurare, & incerta vouere pro certis, quorum neſciret euentum? Deinde ad quid [Exod. 29] ſacramenta triſtia Domino Deo reddidit, vt cruentis ſol- [Exod. 14] [Exod. 32] ueret ſua vota funeribus? Nec de Sacerdotibus ſilendum arbitror, ne noſtra videar diſſimulare delicta. Aaron ipſe ſummus Sacerdos (quo duce pariter ac Moyſe, Rubrum pede mare tranſiuit populus Hebræorum) rogatus à plebe vt deos ſibi faceret quos adorarent, aurum popoſcit, in ignem miſit, & caput vituli figuratum eſt, [Num. 12] cui ſunt oblata ſacrificia. Quo indicio claruit auri cupiditatem materiam eſſe perfidiæ, & auaritiæ ſtudio ſacrilegia ſolere generari. Iterùm tantus Sacerdos locum in- [Ibidem.] cidit offenſionis cum ſorore ſuâ Mariâ: Nam dum fratri vterque obtrectat quòd alienigenam duxiſſet vxorem illicò Maria contagio maculoſæ carnis effloruit. Quo loci euidentis fuit figura myſterii, quòd ſacerdotalis ille populus patrum fraterno populo poſterioribus temporibus derogaret, Æthiopiſſæ illius neſciens ſacramentum. Nam [Act. 10.] ſi cognouiſſet, non reprehendiſſet, quod cum veteri myſterio conueniret. Itaque cùm Iudæus eum qui ex Gentibus credidit, dicit eſſe communem, & vult à lege ſecernere, lepram habet, quam non poterit euadere, niſi ſpiritalis ei legis agnitio ad veniam fuerit ſuffragata.

Quomodò Dauid lapſus proprium peccatum deplorans, Domini miſericordiam non deſperauit, & de requiſitione ouis abductæ.

CAP. V.

ERgò & Dauid qui ſciebat hominem ſe eſſe, natum lapſui, veniam poſtulauit, Domini autem non de- [Luc. 19.] ſperauit miſericordiam. Nec parabola à myſterio videtur diſcrepare: Quis enim diues, niſi Dominus noſter Ieſus, qui de ſe ait, vt hodie lectum eſt, quòd *homo quidam cùm diues eſſet, abiit in regionem longinquam accipere regnum & reuerti*: Et verè diues erat maieſtatis ſuæ [Ioan. 1.] opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui Angeli & [Coloſſ. 1] [Luc. 15] Archangeli, Virtutes & Poteſtates & Principatus, Throni & Dominationes, Cherubim & Seraphim indefeſſo obſequio ſeruiebant. [Ioan 14] Sed tamen cùm diues eſſet, reliquit nonaginta & nouem in montibus oues, & vnam ouem quæ laſſa remanſerat, requiſiuit. Hanc princeps iſtius mundi, contemplatione illius diuitis egenus & pauper, quaſi filiam alimentis propriis nutriebat. Merito itaque defecerat, cui ſubſtantia erat cibus ſæculi. Errauerat hæc ouis in Adam, inſidiis ſollicitata ſerpentis. Et non mala ouis, quæ erat verbis plena, vt pote ratio- [2. Reg. 12.] nabilis hebdomadis filia, & ſancti munus Auctoris; tamen non pretioſis aliquibus; ſed vilibus pauperis diu [Pſal. 72] opibus alebatur. Denique *de pane eius* (inquit) *mandu-* [Hier. 51] *cabat, & de calice eius bibebat, & in ſinu eius dormie-* [Pſal. 78] *bat*. Non bona eſca Æthiopum, noxius calix aureus Babylonis, qui gentes inebriat. Non vtilis ſomnus eſt dormientibus, malo vigilare. Denique *turbati ſunt omnes inſipientes corde, obdormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt*. Hoſpitis igitur gratiâ, quia ſuſceperat hoſpitem, vt ei epulas exhiberet, illam pauperis ouem abſtulit: De ſuis enim vel gregibus vel armentis ſi quod ani- [Eſaiæ 53.] mal immolaret, nobis prodeſſe non poterat; quòd, niſi immolâſſet, non redemiſſet. Infirmitates igitur noſtræ fragilitatis in ſuâ carne hoſpitali quodam ſuſcepit affectu, cuius leuandæ causâ vel potiùs reficiendæ, carnem [Ioan. 6.] ſuam ſalutari illi obtulit paſſioni, vt & cibum nobis vitæ præberet æternæ. Et bene ouem dixit Scriptura, quia erat Virginis partus. Bene dignus morte pronuntiatur diues iſte iudicio prophetico; quia & Caiphas pro- [Ioan. 11.] phetauit, dicens: *Expedit vnum hominem mori pro populo.* Solus autem Dominus Ieſus tali dignus electus eſt mor- [Ioan. 1.] te, qui tolleret peccatum mundi. Pulchrè quoque addidit: *Ouem reſtituet*; quia carnem propriam reſuſcitauit, carnem illam virginalis integritatis reddidit. Nec illud otioſum quod ait: *In quadruplum*: Quadruplatur enim reſurrectio mortuorum, ſicut docet Apoſtolus, dicens: *Seminatur in corruptione, ſurgit in incorruptione: ſemi-* [1 Cor. 15] *natur in ignobilitate, ſurgit in gloriâ: ſeminatur in infirmitate, ſurgit in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpiritale.* Reſtituet planè in quadruplum quem etiam illo modo quo poteſt homo dicere: *Si cui aliquid* [Luc. 19] *abſtuli, reddo quadruplum.* Conuenienter etiam illud adiecit: *Quia nõ pepercit*: Nõ enim pepercit ſibi Chriſtus, vt

omnibus ſubueniret. Ideòque dictum eſt à Domino Ie-
ſu Chriſto ad ſeruum ſuum Dauid, vt myſterium decla-
raret: *Quoniam tu hoc feciſti in occulto, & ego faciam hoc verbum coràm omni Iſrael, & in conſpectu ſolis huius.* Et
primò quidem neſciens ſacramentum, cõmotus eſt Da-
uid indignatione; ſed non errauit affectu. Poſteà verò
Ephes.5. vbi cognouit myſterium magnum (magnum enim ſacra-
mentum Chriſti & Eccleſiæ) videns remiſſionem futurã
omnium peccatorum, præuidens fulgorem gratiæ per
lauacrum regenerationis, & infuſionem Spiritus ſancti,
ait ſecutus veniæ: *Peccaui Domino*: vt & ipſo in eorum
veniret conſortium, quibus culpæ remiſſio perueniret.

Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum, & quomodò Iuſtos peccata ſequantur, malos autem præcedant.

CAP. VI.

ADuertis quemadmodùm peccatum proprium de-
plorauerit? Quis igitur miretur ei eſſe dimiſſum?
Nunc conſideremus opera eius quibus potuit tegere
peccatum: Etenim quia non poteſt ſine peccato eſſe
humana fragilitas, cauendum ne plura peccata ſint
quam opera virtutum. Quod magna vi ſapientiæ ſuæ
ſanctus Paulus expreſſit, dicens; *Quorumdam hominum*
1.Tim.5 *peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, quorumdam autem & ſubſequuntur.* Hoc eſt, non inuenitur quiſ-
quam illibatus à culpâ: habet quis bona merita, habet
& vitia atque peccata. Omnia itaque noſtra quaſi in
trutinâ ponderantur. Si bonis igitur factis peccata præ-
ponderant, præcedunt ad iudicium: Vergunt enim pec-
cata quaſi in profundum; vergunt quia & manifeſta
Ibidem. ſunt vel pondere atque acerbitate, vel multitudine.
Quorumdam autem, inquit, & ſubſequuntur, hoc eſt,
eorum qui ſe egerint ſobriè; ſed fragilitate conditionis
dederint aliquando etiam errori locum; bona facta præ-
cedunt, mala ſequuntur. Hi honeſtiores; ſed tamen
vt homines lapſi ſunt leuioribus vitiis & erratis. Ergò
Iuſtos ſequuntur peccata, non præeunt: iniuſtos præce-
dunt, & præponderant peccata quæ vergunt; ſequun-
tur autem ſi quæ rectè facta ſunt, quaſi quodam præiu-
dicio peccatorum præeuntium prægrauata. Similiter &
Matt.5. facta bona manifeſta ſunt: lucent enim opere virtutum,
& ſplendore meritorum: & quæ aliter ſe habent, ab-
ſcondi non poſſunt. Ergò talia non teguntur, non
1.Petr.4 obumbrat ea charitas, quæ operit multitudinem pecca-
torum, non operit bonorum operum gratia, non ab-
ſcondit virtutum multitudo, quia nuda & intecta pro-
duntur: Non enim eſt in iis qui dicat: *Sub vmbrâ alarum tuarum protege me*: Crux enim Domini omnes abo-
Pſal.16. let atque abſcondit errores. Quis igitur magis operuit &
texit quàm ſanctus Dauid, qui & alibi ait: *Et in vmbrâ*
Pſal.56. *alarum tuarum ſperaui, donec tranſeat iniquitas.* Et ſic di-
lexit Dominum, vt nimiâ charitate peccatum omne te-
geret atque abſconderet: Etenim ſi Apoſtolus Petrus
lapſum ſuum confeſſione charitatis aboleuit, & ille in-
terrogatus à Domino dicente ei tertiò: *Simon Ioannis*
Ioan. 1. *amas me?* vt quem tertiò negauerat, tertiò fateretur, at-
Luc.22. que ita trino quodam dilectionis velamine lapſum trinæ
negationis abſconderet: ſi quia ſemel Petrus fleuit, ve-
niam reportauit; quantò magis Dauid, qui lauabat per
Pſal. 6. ſingulas noctes lectum ſuum, & lachrymis ſtratum ſuũ
Pſal 41. rigabat: cui erant lachrymæ ſuæ panes die ac nocte: qui
Pſal.101 cinerem tamquàm panem manducabat, & potum ſuum
cum fletu miſcebat? Etenim ſi eius qui conuerſos inge-
Ezech. 18. muerit, miſeretur Ieſus: ſi Petrum aſpexit, & ille fleuit:
Luc.22. quantò magis qui diu fleuit, à cõſpectu Domini non re-
ceſſit? Negauit Petrus, & non fleuit: quia non reſpexerat
Ieſus. Negauit ſecundò, & non fleuit: quia non reſpexe-
rat Dominus. Negauit tertiò, reſpexit Ieſus, & ſtatim fle-
uit, & fleuit amare. Ideò Dauid qui ſemper fleuit, dice-
Pſal.24 bat: *Oculi mei ſemper ad Dominum.* Quia ſemper videba-
Pſ.118. tur à Chriſto, dicebat: *Per exitus aquarum deſcenderunt*
1.Reg.16 *oculi mei.* Sed iam etiam facta eius conſideremus. Quis
tantarum laude virtutum vnius criminis obumbraret in-

G uidiam? Diuino electus examine, ſtatim probauit indi-
gnum ſe tanto non eſſe iudicio. Proceſſit in prælium, &
trepidantibus cæteris, ſolus Allophylũ Goliam verborũ 1.Reg.17
iactantiâ, & immanis corporis mole terribilẽ, concur-
renti ſimul fide ac virtute proſtrauit. Vnius fortitudo fa-
cta eſt vniuerſorum victoria. Conferatur, ſi placet, pri-
uatũ crimen, & triumphus omnium: mors vnius, & tan-
torum quos liberauit à morte, vita populorum. Venia- 1.Reg.18
mus ad alia. Inſidias patiebatur à Rege, vitã eius quære-
bat extinguere; ſed diſpoſitione diuinâ in eius Rex pote-
ſtatẽ traditus, cũ totus pateret ad vulnus, † ferituris ſociis al. ſeparatim à ſociis.
H Dauid ſanctus occurrit, & à corpore perituri vulnus le-
thale retorſit, dicens: *Nolite tangere Chriſtum Domini.*
Quinetiã inimici illius vltus eſt mortẽ; flebiliter ſatis de- 1.Reg.
plorauit interitũ, & debitũ ſibi imperiũ diu diſtulit, quod 16.
ſciebat Deo auctore deberi. Quo ſolo docuit omnes ho- 2.Reg.5
mines non præripiendum regnũ, etiãſi debeatur; ſed ex- 1.Reg.21
pectandũ vt ſuo tempore deferatur. Vtinã hunc virum
imitati eſſent poſteri! non tantas bellorum pertuliſſe-
mus acerbitates. Arguis quòd vnũ occiderit, non conſide-
ras quòd docuerit quemadmodũ pax orbi Romano per-
petua ſeruaretur. Quã graui adhuc luimus vaſtitate, quã
publico quodã totius orbis funere appetiti necem Regis
exoluimus? Heu dira ſupplicia! Inde adhuc nobis barba-
rus hoſtis inſultat, dum parata aduerſum ſe in nos arma
I vertuntur. Sic vires ceciderunt publicæ, ſic Romana vir-
tus ſuis moribus fracta conſenuit, dum publico rapitur
parricidio quod paternæ ſollicitudinis religione ſuſcipi-
tur. Ideòque eò vſque præcauit, vt cùm Adoniam filium 3.Reg.1
regnũ ſibi vſurpare comperiſſet, & ſerere conuentus, nõ
eum qui præripere geſtiebat, ſed eũ qui expectaret, eli-
geret. Saltabat autẽ ante arcam potentiſſimus regum, &
cũ à propriâ reprehenderetur vxore quòd denudatus eſ-
ſet ante faciem puellarum, reſpondit: *Coràm Domino nudabor adhuc, & ero nugax ante oculos tuos, vt honorificetur*, inquit, *Dominus qui me pro patre tuo adſciuit in regnum*, docens contuitum regalis potentiæ non habendũ, 2.Reg.6
K vbi religioni exhibetur obſequium: Honeſtum eſt enim
pro religione facere, & ſi id incõgruum poteſtati non ſit.
Specta aliud memorabile. Parricida filius regnũ patrium
violenter inuaſerat, cedebat primo pater eius furori, & 2.Reg.15
locũ prælii declinabat, vt vel ſic impius à furore reſipiſ- 2.Reg.16
ceret. Bello quoque intereſſe noluit, rogauit ad prælium 2.Reg.18
profecturos vt parcerent filio. Securus erat victoriæ qui
rogabat vt parcerent. Nec pietatis alienus, qui perire de-
bere etiam impiũ filiũ non putabat. Fleuit, & magno lu-
ctu deplorauit exitũ parricidæ, dicens: *Filius meus Abeſſalon, quis dabit mihi mortem pro te? filius meus Abeſſalon!*
Vindicandũ putabat eum qui pro paternæ vindictâ pie-
tatis occiderat. Quam verò iniuriæ patiens & doloris!
L Cedebat, vt dixi, filii ſui Abeſſalon furori, vallatus dexte-
râ leuâq; validis bellatoribus. Maledicebat ei vir cui no- 2.Reg.16
men Semei, cruentum appellans, & virum ſanguinis, di-
gnòque iudicio Domini deiectum eſſe de regno. Sed ne
talibus quidem mouebatur conuiciis; mouebantur au-
tem comites eius. Denique vnus ex ſociis († Abeſſa no-
men viro) minatus eſt quòd iniuriæ pretium caput eius Abiſai.
offerret; ſed Rex conuerſus ad Abeſſã: *Quid mihi, ait, & tibi eſt filii Saruiæ! Ideò maledicit mihi, quoniã Dominus dixit illi vt maledicat.* Quã moraliter docuit quod iniu- Ibidem.
tiarum vel periculorum noſtrorum tempora, tentationũ
M certamina, & examina probationum ſint, & ideò non ſi-
ne diuino ea irrogari ſolere iudicio? Exercetur bonus
athleta conuiciis, exercetur laboribus & periculis, vt di-
gnus ſit cui deferatur corona iuſtitiæ: & ideò ferenda pa- 2.Tim.
tienter ſunt quæ putantur aduerſa. Deniq; & alibi te do- 4.
cet Scriptura diuina, dicente Iuſto: *Si bona accepimus de* Iob. 2.
manu Domini, quæ mala ſunt cur non ſuſtineamus? Et ad-
didit ſanctus Propheta dicens: *Ecce filius meus qui exiuit* 2. Reg.
de ventre meo, quærit animam meam. Si autem Iemineus 16.
maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quoniam dixit illi Dominus, vt videat humilitatem meam, & retribuat mihi Dominus pro maledicto hoc. O altitudo pru-
dentiæ! ô inſigne patientiæ! ô deuorandæ contumeliæ Ibidem.
grande inuentum! Moueris, inquit, Abeſſa! quòd mihi

maledicat extraneus, quem parricidio petit filius : Dominus dixit ei vt maledicat mihi : Sed non eſt maledicus Dominus, nec delectatur contumelus. Vide quàm ſingula diligenter cuſtodiat. Non accuſat Dominum quaſi auctorem iniuriæ; ſed magis laudat quòd patiatur nos minora perpeti, vt maiorum veniam peccatorum adipiſcamur. Ecce verborum contumelia parricidii leuauit ærumnam, abſoluit procacem, cuius maledicta plus proſint, quæ diuinâ remuneratione donantur. Quis ſecum talem non compenſet iniuriam, vt quem homo læſit, B eum Deus meliori retributione ſoletur?

De pugnâ Dauid contrà progeniem gigantum, & quemadmodùm aquam ſitierit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit.

CAP. VII.

2. Reg. 5 ALia quoque eius geſta conſideremus. Pugnauit aduersùs progeniem gigantum, quando vnus ex illis verſantem in prælio Regem penè percuſſerat, quos auſos tamē aduerſarius exceptæ pretio mortis exoluit. Hoc quoque percepto gentis victæ ferocis triumpho, iterùm in valle Titanum bellum immane ſuſcepit, non minùs 2. Reg. 23. aduersùs hoſtem, quàm aduersùs naturam: Sitiens enim C cùm verſaretur in bello, quod biberet non habebat: *Quis mihi potum,* inquit, *dabit de lacu qui eſt in Bethleem ad portam?* Erat autem inter lacum & ſanctum Dauid interfuſus hoſtis, & media hoſtilium ſepta caſtrorum. Præciderunt tres viri multitudinem aduerſariorum, & impleuerunt aquam de lacu qui erat in Bethleem, & obtulerunt Regi bibendam: ſed Rex noluit bibere, & libauit illam Domino: Dignum etenim tanto munere fuit, vt quæ erat diuinæ virtutis inſigne, fieret pietatis ſacrificium. Dixitque dignam prophetico ſpiritu ſententiam: *Non contingat mihi hoc facere à Domino, ne ſanguinem vi-* Ibidem. *rorum qui abierunt ex animis illorum, bibam.* Vicit ergò D naturam, vt ſitiens non biberet & exemplum de ſe præbuit, quo omnis exercitus tolerare ſitim diſceret. Exercuit etiam ſubditos ad virtutis officium, vt etiam per pericula regali imperio voluntarii milites obtemperarent. Quòd autem noluit bibere, declarauit probandorum militum ſe imperaſſe gratiâ, non ſitis victum neceſſitate; proſpexiſſe etiam ne cui Regum bibendi vſus alienis periculis quæreretur. Poſtremò piæ vulnus conſcientiæ deprecatum, eò quòd aqua tot virorum quæſita ſanguine ſuauitatem bibendi habere non poſſet, quæ propoſitæ mortis horrore conſtaret. Quòd ſi altius velis ſpectare, & introſpicere myſterium, ſitiebat Dauid non aquā de lacu qui eſt in Bethleem; ſed oriundum ex Virgine Chriſtum in ſpiritu præuidebat. Volebat ergò bibere non E aquam fluminis; ſed potum gratiæ ſpiritalis : hoc eſt, non aquarum ſitiebat elementum; ſed ſanguinem Chriſti. Denique non bibit oblatam aquam; ſed Domino libauit, ſignificans ſitire ſe Chriſti ſacrificium, non naturæ fluentum : illud ſacrificium in quo eſſet remiſſio peccatorū, illum ſitire ſe fontem æternum, non qui periculis quæreretur alienis; ſed pericula aliena depelleret. Tot igitur operibus, tam mirandis, vnius ſanguinem tectum non credimus? Meritò vox ſanguinis Abel iuſti clamauit ad Dominū, quia nullis Cain impius bonis operibus Geneſ. 4 tegebatur; quia parricidalis erat; quia non confitebatur flagitium; ſed negabat. Dauid verò occiderat quidem 2. Reg. 11 virum minimè reum; ſed occiderat non ſtudio crudelitatis impulſus; ſed vt obombraret pudorem, tegeret verecundiam conſcientiæ. Non audeo dicere quòd vi criminis fuerit oppreſſus (neque enim oppreſſus eſt, qui ſciuit quemadmodùm à ruinâ illâ peccati ſe poſſet leuare) dico tamen quòd vi tentationis inflexus ſit. Dixerat enim ſuprà: *Proba me, Domine! & tenta me, vre renes* Pſal. 25 *meos & cor meum.* Et alibi : *Ego autem dixi in meâ abun-* Pſal. 29 *a dantiâ, non mouebor in æternum,* &c : *Igne me examinaſti,* Pſal. 16. *& non eſt inuenta in me iniquitas.* Voluit enim eum ſubiacere Dominus tentationi, ne ſuprà hominem ſibi aliquid arrogaret: *Nam virtus in infirmitate conſummatur:* Neque enim cruento fecit affectu : nihil minus ſancto Prophetæ adſcribi poteſt, qui etiam vitâ decedens ſu- 2. Cor. 12. premâ voce conuenit Salomonem filium, vt innocentem ſanguinem à ſe tolleret, quem fuderat dux eius exercitus Ioab, quando Abner, eùm de ineundâ ſocietate tractaret, dux licet aduerſarii agminis, inſidijs appetitus occubuit, quem fleuit, & poſt luctum eius ambulans, depoſi- 3. Reg. 2 tis inſulis poteſtatis, exequiarum iuſta curauit. Quo facto, docuit, etiam aduerſariis fidem promiſſam eſſe ſeruandam, honorandam quoque & in hoſte virtutē. Nonne tam mitis ſuæ hereditare pietatis, etiam huius næuum deterſit erroris? Quàm præclarum autem, quòd tribus 2. Reg. 24. oblatis ſibi conditionibus quam vellet eligeret, quando numerato populo contraxit offenſam, cùm propoſitum eſſet vtrùm triennio famem ſuper terram fieri vellet, aut tribus menſibus fugere à facie inimicorum ſuorum perſequentium ſe, aut triduo fieri mortem in terrâ, tertium elegit, quod Domini ſe mallet quàm hominū cōmittere poteſtati! Dominus enim citò miſeratus ignoſceret. Ita; ſic ait: *Anguſtiæ ſunt mihi valdè in his tribus; ſed magis in-* Ibidem. *cidā in manus Domini (quoniā miſericordia Domini magna eſt valde) quàm in manus hominū incidam.* Hæc humilitate, prudentiâ, manſuetudine fecit (vt verbis Scripturæ vtar) habere Dominum propriæ commotionis pœnitentiam. Denique ſic ſcriptum eſt: *Quia pœnitentiam* Hier. 18 *habuit Dominus ſuper malitiam.* Quàm verò illud etiam De pœn. diſt. 3 c. illud vero. admirabile, quòd Angelo ferienti plebem, ſe obtulit dicens: *Grex iſte quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Quo facto ſtatim dignus ſacrificio iudicatus eſt, qui abſolutione æſtimabatur indignus. Nec Lib. 4. ſent. diſtinct. 14 §. quod vero. mirū tali ſi ſuâ oblatione pro populo peccati ſui adeptus eſt veniam, cùm Moyſes offerens ſe Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit. Texit igitur peccata, ſua an non? Sed quis hoc neget, cùm hic ipſe docuerit Propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur 2. Reg. 24. peccata, non imputentur à Domino : Peccatum remiſ- Exod. 32 ſum ſibi eſſe docuit: ſicut ſcriptum eſt : *Delictum meum* Deut. 9. *agnoſco, & iniuſtitiam meam non operui. Dixi, Pronun-* Pſal. 31. *tiabo aduersùm me iniuſtitiā meam Domino, & tu remi-* E *ſiſti impietatem cordis mei.* Si dixit: Pronuntiabo, & veniam meruit antequàm pronuntiaret : quantò magis vbi de ſe pronuntiauit, dicens : *Iniquitatem meam ego agnoſ-* Pſal. 50 *co,* remiſſum eſt ei omne peccatum. Licet ſpecialiter de hoc & Nathan reſponderit : *Et Dominus abſtulit peccatum tuum.* Ergò remiſſionem meruit iniquitatis, & texit charitate atque operuit peccata ſua, & texit operibus bonis. Nec imputatum eſt ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ; ſed lapſus erroris. Deniq; quia nō fuit improbitatis æſtus; ſed vmbra myſterii. Et tamen confeſſus eſt delictum ſuum, agnouit iniquitatem, vidit la- Luca 7. uacrum, & vidit, & credidit. Dilexit multùm, vt nimiâ charitate tegere quemuis poſſet errorem.

SANCTI AMBROSII RPIORIS APOLOGIÆ DAVID FINIS.

a Poſſet errorem. *Vet. omnes Libri & editi interpretationem Pſalmi. 50. quæ pag. 835. Tomi ſequentis inter Pſalmorum enarrationes habetur, huic apologiæ adnectunt : adnectendámque oſtendunt hæc verba quæ in iis habentur.* Sed iam ſe ipſe defendat. Nam quinquageſimum Pſalmum ad eam ſcripſit hiſtoriam. Et cum priorum geſtorum ſuorum hiſtoriam ſubiecerit, vt de proditione Core &c. *Quæ hic neſcio quo conſilio partim omiſſa, partim interpolata ſunt.*

Summarium Poſterioris Apologiæ Dauid.

A cap. I. vſque ad cap. III. excuſat ſanctus Doctor ipſum Dauid apud Gentiles, & eos hortatur vt reſipiſcant & conuertantur.

In cap. IV. redarguit Iudæos & hæreticos ſacram Scripturam de Filio Dei perperàm interpretantes.

A cap. V. vſque ad finem libri docet Chriſtianos myſteria quæ ſub Dauid peccato latent: & partem Pſalmi quinquageſimi myſticè exponit.

Capita poſterioris Apologiæ Dauid.

1. *Dicendorum occaſionem proponit, & ad ea rectè intelligenda præparat Auditorem.*
2. *Quo ordine, & apud quos homines Dauid errantis cauſam ſanctus* Doctor *ſit defenſurus, explicat.*
3. *Gentiles monet, ne tam errantem, quàm pœnitentem Dauid reſpiciant: quia ſicut illud eſt hominibus peculiare, ità hoc rarum in Regibus.*
4. *Iudæos perperàm credentes, Dauid qui obnoxius fuit peccato, eſſe Filium Dei, redarguit: & prauam quorundam hæreticorum de Filio Dei interpretationem explodit.*
5. *Corroborat rationes aduersùs Iudæos adductas, & ſermonem ad Eccleſiam conuertit.*
6. *Eccleſiam docet, cur Dauid ac plerique alij Dominici generis auctores in errorem labi permiſſi ſint: & vt inde faciliùs myſteria eruat, hiſtoriam homicidij & adulterij ipſius Dauid recenſet.*
7. *Diuino inuocato Spiritu, incipit detegere myſteria quæ ſub Dauid & Bethſabee adulterio, & ipſius partu latent.*
8. *Quid domus regia, in quâ deambulabat Dauid: quid nudatio & lauatio Bethſabee: quidve quòd ſtatim nuda viſa, amata, ſit, ſignificet, declarat.*
9. *Quòd melius eſt detegi ac nudari cum Eccleſiâ, quàm veſtiri & velari cum ſynagogâ.*
10. *Captatâ rurſus attentione, altius myſterium in adulterio Dauidico latens, nimirùm Incarnationis verbi diuini, ſcrutatur.*
11. *Ex parabolâ Nathan de oue, diuite & paupere, elicit allegoriam.*
12. *Rex Dauid ante tribunal diuinæ maieſtatis confidenter peccatum fatetur, & diuinam implorat miſericordiam, ob beneficium Incarnationis, ac merita paſsionis Chriſti.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, POSTERIORIS APOLOGIÆ DAVID LIBER.

Titulus Pſalmi quinquageſimi.

Cùm ingrederetur Nathan Propheta ad Dauid, quando ipſe intrauit ad Bethſabee vxorem Vriæ.

Dicendorum occaſionem proponit, & ad ea rectè intelligenda præparat auditorem.

CAP. I.

Ioan. 8. PLEROSQVE Pſalmi titulus, quem audiſtis legi, fortaſſe offendit: quòd venerit ad Dauid Nathan Propheta, cùm intrauit ad Bethſabee: ſimúlque non mediocrem ſcrupulum mouere etiam potuit Euangelii lectio, quæ decurſa eſt, in quo aduertiſtis adulteram Chriſto oblatam, eamdémque ſine dãnatione dimiſſam: Nam profectò ſi quis ea auribus accipiat otioſis, incentiuum erroris incurrit, cùm legerit ſancti viri adulterium, & adulteræ abſolutionẽ: humano propemodùm diuinóque lapſus exemplo, quòd & homo putauerit adulterium eſſe faciendum, & Deus cenſuerit adulterium non eſſe damnandum. Lubrica igitur ad lapſum via vel veniæ, vel concupiſcentiæ. Accedit illud, quod ipſas faces iuuenilis laſciuiæ videtur accendere: quia adulterium

G ſuum non erubuerit, non celauerit; ſed quadam diuini carminis prædicatione vulgarit. Quid ergò tam impudens, tam improuidus ſanctus Dauid fuit, vt ipſe ſuum cantaret opprobrium: maximè cùm ipſe in alio Pſal. 93 quoque qui hodie decurſus eſt Pſalmus, dixerit: *Vſquequo peccatores, Domine! vſquequò peccatores gloriabuntur?* Alios de peccato gloriari prohibet, & ipſe etiam ſacrato carmine gloriatur: Quomodò iſta diſtinguimus? Eſto tamen, Dauid petulanter errauit: numquid & Chriſtus errauit, vt putemus eum non rectum habuiſſe iudicium? Bene ergò quaſi ad eos Dauid hodie propheta- Ibidem.
H uit, dicens: *Intelligite inſipientes, & ſtulti aliquando ſapite!* Quomodò enim Chriſtus potuit errare? Fas non eſt vt hoc veniat in ſenſus noſtros. *Qui plantauit aurem non audit? aut qui finxit oculum, non conſiderat: Qui corripit gentes, non arguet, qui docet hominem ſcientiam.* Chriſtus ergò interrogare culpam, & accuſationem iuſtam audire neſciuit? Chriſtus petulantiam potuit ap- 1. Cor. 4.
probare? Chriſtus qui corripit gentes, arguendam adulteram non putauit? Chriſtus qui nouit vniuſcuiuſque cordis interna, & ſcientiam docet legis, aut falli potuit errato, aut contrà legis ſeriem iudicare? Et quomodò

[Matt. 5] dò ipſe dixit: *Non veni legem ſoluere, ſed adimplere?* Chri- [Rom. 2] ſtus qui condemnat occulta, potuit diſſimulare vulgata? Chriſtus qui fecit tempora, poteſt neſcire tempora? Qui nouit cogitationes hominum vanas, non nouit etiam [Iob 24.] criminoſas? Et ideò ſatis illis reſponſum ſit, qui cùm [Pſal. 93.] Creatorem negare non poſſint, negant tamen potentiam Creatoris: qui cùm ſapientiam fateantur, inſipientiam aſſerunt, obijciendo ei imprudentiam futurorum. De quo poſſemus latiùs dicere; ſed alius propoſitus nobis videtur eſſe tractatus. Et licèt diuerſarum ſeries decurſa ſit lectionum, in eamdem tamen aſſertionem proficiunt, & maximè Pſalmi titulus & Euangelica lectio: Sed quamuis conueniat vna aſſertio, tamen iuxtà ordinem lectionum ſit ordo tractatus: & ideò de titulo Pſalmi priùs tractandum videtur.

Quo ordine, & apud quos homines Dauid errantis cauſam ſanctus Doctor ſit defenſurus, explicat.

CAP. II.

[2. Reg. 11] PRopoſita eſt hiſtoria, quæ adulterium habeat & homicidium: Nam ità reperimus in libro ſcriptum eſſe Regnorum; quia Dauid Rex, cùm deambularet in domo ſuâ, lauantem ſe Vriæ vidit vxorem, amauitque illicò, & iuſſit accerſiri. Deinde virum eius innocentem (vt Scriptura inducit) bellatoribus obijci iuſſit acerrimis, vt vi opprimeretur hoſtili. Hæc facta ſunt, nec negantur: quomodò igitur defenduntur? Bene admonet Euangelica lectio, etiam cùm peccatum appareat; ſobrium tamen debere eſſe iudicis iudicium: ac memorem vnumquemque eſſe oportere ſuæ conditionis & meriti: Sæpe enim etiam in iudicando maius peccatum iudicij eſt, quam peccati ipſius de quo fuerit iudicatum. Nam ſi præſcriptum eſt à [Deut. 25] quibuſdam ſapientibus mundi, vt in iudicando caueatur, [Rom. 2] ne maior pœna quàm culpa ſit, idq; ſeruatur: quantò magis id ſeruandum videtur, vt vnuſquiſque de alio iudicaturus, de ſeipſo priùs iudicet, ne minora in alio errata [Matt. 7] condemnet, cùm ipſe grauiora commiſerit? Quis es igitur tu, qui Dauid ſanctum virum iudicas? Gentili dico, Iudæo dico, Chriſtiano dico: & ideò tripertitò mihi diſtinguendus eſſe videtur Tractatus, vnus aduersùs Gentiles, alius aduersùs Iudæos, tertius apud Chriſtianos.

Gentiles monet, ne tam errantem, quàm pœnitentem Dauid reſpiciant, quia ſicut illud eſt hominibus peculiare, ita hoc rarum in Regibus.

CAP. III.

PRimus ergò aduersùs Gentiles mihi ſermo eſt, qui plerumque obiectare conſueuerunt: Ecce quomodò [Rom. 2] Chriſtiani innocentiam ſequuntur, fidem præferunt, religionem venerantur, caſtitatem docent, quorum Principes & homicidia & adulteria feciſſe produntur. Ipſe Dauid, de cuius ſemine, vt dicitis, naſci Chriſtus elegit, homicidia ſua & adulteria decantauit. Et quales poſſunt eſſe [2. Para. 6.] Diſcipuli, quorum tales Magiſtri ſunt? Quid igitur? Negemus factum, an repudiemus Magiſtrum? Nihil horum: Sed qui ſpeciem obijcit, communitatem conſideret: Species facti eſt, communitas naturæ. Nihil ergò mirum ſi intrà generalitatem ſpecies eſt: Agnoſco enim hominem [2. Reg. 11] fuiſſe Dauid, & nihil mirum: agnoſco commune, vt homo peccet: Nec enim noua infirmitas conditionis humanæ; immò magis mirum videtur ſi homo peccato careat, quàm ſi in peccatum incidat. Fecit igitur peccatum ſan- [2. Reg. 12] ctus Dauid, nullo ambiguo vos tenebo, fecit adulterium, commentus eſt homicidium, & commentus eſt & peregit. Peccauit, quod ſolent Reges; ſed pœnitentiam geſſit & fleuit, quod non ſolent Reges. Rogauit veniam, non arrogans poteſtatis; ſed infirmitatis ſuæ conſcius: [Rom. 2] proſtratus in terram cilicio ſe operuit, oblitus imperij, memor culpæ. Quem mihi tu huiuſcemodi reperias virum, qui in poteſtate conſtitutus non magis peccata ſua diligat, culpam prædicet, crimina defendat? Qui putet ſibi quod non decet, non licere, qui ſe legibus obſtringat ſuis, & quod per iuſtitiam non licet, nec per poteſtatem licere agnoſcat? Non enim ſoluit poteſtas iuſtitiam; ſed iuſtitia poteſtatem. Nec legibus Rex ſolutus eſt: ſed ſi peccat, leges ſuo ſoluit exemplo. An fieri poteſt, vt qui de alijs iudicat, ſuo ipſe ſit liber iudicio, & in ſe ſuſcipiat, in quo & alios adſtringat? Bonus ergò Dauid, & multò admirabilior qui poteſtatem vicit, quam qui amorẽ: Caſtitas enim corpori nonnunquàm defertur, frequenter errori: poteſtas Deo ſubditur: & faciliùs reperias qui ſe in amore cohibeat, quàm in poteſtate moderetur. Non ergò ignoſcis quod minus eſt, in quo maiora miraris? Lu- [Gen. 8.] brica in omnibus hominibus & prona natura peccandi: lubrica etiam in bonis moribus licentia poteſtatis, & oblatio facultatis. *Non* enim *diſtat ira Regis ab irâ leonis:* [Prou. 19] *& qui ſtimulat illum & admiſcetur, peccat in animam* [Prou. 20] *ſuam.* Caue ergò ne ſtimulet aliquis poteſtatem, ne caſſibus anima irretita corporeis, vitio ſe non poſſit exuere. Non ergò mirum ſi etiam Dauid ſpecie lapſus eſt poteſtatis: ſed multò ampliùs admirandum, quòd fidei contemplatione reuocatur. Videtis igitur quòd poteſtas hæc ſæcularis frequenter nihil proſit, & plerumque obſit: Sæpe enim culpæ exitus in auctoritate eſt poteſtatis. Noli igitur quicumque es Rex, de potentiâ & facultate præſumere: *Cor* enim *Regis in manu Domini.* Noli tibi de po- [Prou. 21] pulorum ſubiectione blandiri: *quia non ſaluabitur Rex per multam virtutem, nec gigas ſaluus erit in multitudine virtutis ſuæ:* Non enim in altis tabernaculorum faſti- [Pſal. 32] giis, pretioſóque tectorum culmine; ſed ſuper timentibus eum beneplacitum eſt Domino, & in eis qui ſpe- [Ibidem.] rant ſuper miſericordiâ eius. Lubricam igitur videmus ad vitia poteſtatem, nec tamen ſemper inflexam dixerim; quoniam regali poteſtate ſublimem & Dauid legimus cultus auxiſſe diuinos, & Salomonem Templum Deo conſecrâſſe. Nunc illud quod perſtrinximus, afferamus: facultatem imperandi, incentiuum eſſe peccandi: & ſecundùm hiſtoriæ ſeriem proſequamur. Non adul- [1. Para. 21.] teràſſet Dauid alieni ius tori, fœderati pacta coniugij, niſi nudam & lauantem mulierem de domus ſuæ inte- [2. Para. 6.] rioribus vidiſſet. Et ideò bene ſcriptum eſt: *Non intendas in mulieris ſpeciem: & non concupiſcas mulierem.* [2. Reg. 11] Et alibi: *Ad omnes irreuerentes oculos caue: nihil* [Eccl. 15.] *de continentiâ tuâ & virtute præſumas.* Etenim for- [Eccl. 26] nicatio mulieris in extollentiâ oculorum, & in palpe- [Ibidem.] bris illius agnoſcetur, & ideò cauſam primò peccati fuge. *Nemo* enim *diu fortis eſt.* Neque fragili tantùm; ſed omni homini dicitur: Non te vincat concupiſcentia formæ: ſi non vis vinci, non congrediare peccaris, ne [Prou. 6] de te vitia coronentur: neque capiaris oculis, neque [Ibidem.] abripiaris palpebris. Vilis tibi mulier videtur ad pretium; ſed fortis ad virium; quia virorum pretioſas ani- [Ibidem.] mas capit. Difficile eſt itaque vt quiſquam libidinis irretitus illecebris, immunis euadat: Nec meâ tantùm hoc ſententiâ difficile iudicatur; ſed etiam ſancti Salomonis Prouerbiis impoſſibile iudicatum eſt, qui ſuo ductus exemplo, ait: *Ligabit quis ignem in ſinu, &* [Ibidem.] *veſtimenta non comburet? vel ambulabit quis ſuper carbones ignis, pedes autem non comburet?* Caue ergò & tu, ne intrà ſinum tuæ mentis ignem libidinis & amorem accendas: ne corporeum veſtimentum illo animi conſumatur incendio, ac perpetuitatem reſurrectionis amittas: vel certè veſtigium tuæ mentis vratur, ſi per libidinum faces tibi putaueris eſſe gradiendum: Nam qui vritur corde, comburitur corpore: Omnibus igitur modis laſciuæ mulieris vitandus occurſus eſt. Et ideò prudentiam, inquit, adquire tibi [Prou. 7.] amicam, vt te cuſtodiat ab vxore alienâ & fornicariâ, ne te laqueis labiorum ſuorum teneat obligatum, & criniculis erroris inuoluat. Itaque vnde debeas cauere meretricem, Propheta te docuit: vt à feneſtrâ caueas huius ingreſſus: A feneſtrâ enim domus ſuæ intrat. Feneſtra eius, eſt oculus: & ideò ad omnes irreuerentes oculos caue, ne per feneſtram introeat amor, li- [Hier. 9] bido penetret: Etenim mulier fornicaria inlicit viſu amatorem: & niſi petulantem obtutum mentis animi-

Prou. 26 que compeſcas, mors ingreditur per feneſtram. Non eſt G
Hier. 19 deſidioſa petulantia meretricis, non otioſa laſciuia: quæ
Prou. 7 facit iuuenum volare corda, vt propriæ mentis nequeant
Ibidem. tenere conſtantiam, & huc atq; illuc feruido amore ra-
piantur. Caue ergò huiuſcemodi mulierem, quæ pedibus
non quieſcit, foris errat, inſidiatur per angulos, oculis li-
gat, verbis inlicit, ioſtitis lectum intexit ſuum, & tapetis
1. *Cor.* 7 ab Ægypto ſtratis: Neque enim de cogitatione diuinâ;
ſed de ſæculari illecebrâ aſſumit ornatū: quæ meritò virū
ſuum dicit abſentem; quoniam non poteſt adultera om-
Eccl. 47 nis Chriſtum habere præſentem. Vides igitur quantis re-
tibus etiam Sanctorum corda capiantur? & ideò ne mi- H
reris, ſi etiam ſanctus Dauid captus eſt. Vir quidem ma-
gnus, & qui allophylum immanem corpore, armis quo-
que bellicis inhorrentem, fide vicerit: ſed vtinam ſe ipſe
viciſſet, vtinam ſicut illum aduerſarium ſtrauit, ſic inte-
riorem aduerſarium ſuum ſternere ac ſuperare potuiſſet!
Grauior eſt pugna eius qui intùs, quàm illius qui foris di-
Iudic 14 micat: Sed quid de ſolo Dauid loquor? Acceerſamus etiam
Iudic. 16 alios ad tractatum huiuſmodi, ne imbecillitatem Dauid
Iudic. 15 magis, vnius ſcilicet hominis putemus, quàm naturæ
conditionis fuiſſe infirmitatem. Samſon validus & for-
3 *Reg* 8 tis leonem ſuffocauit: ſed amorem ſuum ſuffocare non
potuit. Vincula ſoluit hoſtium: ſed ſuarum non ſoluit
nexus cupiditatum. Meſſes incendit alienas: & vnius ip-
ſe mulieris accenſus igniculo, meſſem ſuæ virtutis amiſit. I
3. *Reg.* 8 Salomon Templum Deo condidit; ſed vtinam corporis
ſui Templum ipſe ſeruâſſet. Verùm ad ipſum à quo diſ-
ceſſit, reuertatur oratio: triumphauit Dauid in decem
millibus; ſed errauit in viginti & ampliùs millibus: &
quia errauit, hominem ſe eſſe cognouit, confeſſus eſt cul-
pam, veniam deprecatus eſt, dicens ad Dominum: *Domi-*
Pſal. 6 *ne! ne in irâ tuâ arguas me, neque in furore tuo corripias*
me. Miſere mei, Domine! quoniam infirmus ſum. Si Dauid
3. *Reg* 11 infirmus, tu fortis? Si Salomon lapſus eſt, tu immobilis?
1. *Tim.* 1 Si Paulus primus peccatorum, tu potes primus eſſe San-
ctorum? Ergò ſi errauerunt iuſti, errauerunt tanquā ho-
mines: ſed peccatum ſuum tamquàm iuſti agnouerunt. Si K
iuſti pœnæ atrocioris exceperunt ſententiam, tu quem-
1. *Pet.* 4 admodùm tibi ſpem impunitatis proponis, cùm Scriptu-
ra dicat: *Si iuſtus vix ſaluus ſit, peccator & impius vbi*
parebit? Aduertis ergò, quàm plerumque etiam bonum
propoſitum ſubruat cauſa peccandi: & ideò cauſas ipſas
primò fugere & vitare debetis. Non vis amore capi? *noli*
in ſpeciem mulieris intendere: quia oculi tui cùm viderint
Prou. 5. *alienam, os tuum loquetur peruerſa, & iacebis tamquàm*
Prou. 23 *in corde maris, & ſicut gubernator in magno turbine*: Ma-
gnam enim faciunt tempeſtatē multitudines cupiditatū,
quæ velut quodā in freto corporis nauigantē hinc atque
inde perturbant, vt gubernator ſui animus eſſe non poſ-
ſit, die ac nocte caliginem amoris ignorans. Oculis igitur L
excitatur libido; ſed ebrietate ſuccenditur. *Omnis enim*
ebrioſus & fornicator, pauper fiet. Nec tibi de potentiâ
Ibidem blandiaris potandi. Noë ebriatus eſt, & qui non inebria-
Gen. 9. tus eſt diluuio, inebriatus eſt vino: Sed ille naturam vini
ignorabat (non enim antè potauerat) tu in illo didiciſti
cauere quid debeas. Lot per ſomnum deceptus eſt: & tu
ſi non vis decipi, ſomnum mentis tuæ diſcute, ne ebrio
illudat filius aut filia dormienti non pietas illic; ſed ebrie-
tas ridetur: nec pater illic, ſed dormiens circumſcribitur.
Vis non aduri? noli ad ignem accedere. Vis non præcipi-
tari? nutantia fuge, prærupta euita, caue caduca, declina M
labantia. Vides igitur in illis qui iuſti eſſe meruerunt, non
alteram fuiſſe naturam; ſed alteram diſciplinam. Poſt
primi namque hominis lapſum, iuſtàmque ſententiam,
cùm in vno carnis damnatus ſit appetitus, vitium traxit
conditio, infecit culpa naturam; ſed naturæ ipſius vitium
fides temperauit, & deuotionis intentio mitigauit offen-
Gen. 3. ſam. Conuertimini igitur ad Dominum gentes, *ſcitote*
Pſ. 99. *quoniam Dominus ipſe eſt Deus: ipſe fecit nos, & non*
Gen. 3 *ipſi nos.* Scitote quoniam caro ſumus & puluis. Relin-
quamus ergò quæ fecimus, & ipſum noſtri veneremur
auctorem, qui vitam dedit, peccata donauit, qui ſolus
Eſai. 43 poteſt dicere: *Ego ſum, ego ſum, qui deleo iniquitates ve-*
ſtras, & memor non ero. Magnus planè & miſericors

G Deus, qui beneficium confert, nec beneficij munus ex-
probrat. Miramini quòd Dauid Regem fecit, victo-
rémque multarum gentium? Sic ſeruulos ſuos conſue-
uit euehere. Non auarus munerum, nec beneficij par-
cus, nec gratiæ anguſtus & frugi; ſed opulens largitatis,
quod redemit à peccato, auget in præmio. Hæc aduer-
sùm Gentiles.

Iudæos perperàm credentes Dauid qui obnoxius fuit pec-
cato, eſſe Filium Dei, redarguit: & prauam quorundā
hæreticorum de Filio Dei interpretationem explodit.

H

CAP. IV.

ET quoniam tripartitam diuiſionem Tractatus hu-
ius polliciti ſumus, vnam aduerſùs Gentiles, aliam
aduerſùs Iudæos, tertiam apud Eccleſiam: nunc contra
Iudæos videtur eſſe tractandum. Quid igitur nobis pro-
poſitum ſit recenſeamus. Titulus, *In finem Pſalmus* *Pſ.* 50.
Dauid, cùm ingrederetur ad eum Nathan Propheta:
quando intrauit ad Bethſabee. Nempe hiſtoria hæc &
adulterum Dauid inducit & homicidam, & hunc vos, *Pſ.* 73.
Iudæi, dicitis eſſe Dei Filium? Sed Deus, Deus virtutum *Pſ.* 88.
eſt, non criminum. Et de hoc dicit Deus Pater: *Thronus*
I *eius ſicut dies cæli.* Qui dolum fecerit, peccata non vice- *Luc.* 18
rit, quomodò dicitur Filius Dei, quia ſcriptum eſt: *Ne-*
mo ſine peccato niſi vnus Deus? Si igitur non poteſt non
eſſe Deus qui Dei Filius eſt, vtique Dei Filius, arbiter
iuſtitiæ, non obnoxius culpæ. Quâ autem opinione vel
Dauid Dei Filium iudicatis, vel Salomonem putatis? An
quia ſcriptum eſt: *Deus! iudicium tuum Regi da, & iu-* *Pſ.* 71.
ſtitiam tuam filio Regis? & quia titulus Pſalmi ſeptuage-
ſimiprimi in Salomonem dicitur eſſe compoſitus? Sed 1. *Paral.* 22.
quem Salomonem dicat, aduertite: Salomon enim paci-
ficus eſt, hoc habet interpretatio. Pſalmus in eum dici-
tur, quem verè ſcimus eſſe pacis auctorem: Quomodò
K autem Salomon pacificus? Non hoc Ioab ſanguis oſten- 3. *Reg.* 2
dit, quem inter altaria Templi iuſſit occidi: non Ado-
niæ pœna quem affectatæ affinitatis regiæ reum percuſ-
ſit, nec matris obſecratione ab indignatione reuocatus.
Quomodò autem in Salomonem Dauid filium exiſtima-
ns conuenire quod ſcriptum eſt: *Quia permanebit cum* *Pſ.* 71.
Sole & ante Lunam, in ſæcula ſæculorum? cùm ille breuis *Ibidem.*
vitæ adeptus vſuram, anguſtis terminis viuendi ſpatium
tranſegerit: Quomodò autem de eo dicitur? *Dominabitur*
à mari vſque ad mare, cùm ille intrà Syriam conſtitutus,
hoc eſt, intrà vnius regionis prouinciam, circumſcriptos
fines habuerit imperij: ſolus autem Chriſtus vſque in *Luc.* 1.
orbis totius terminos ſuum propagarit imperium? Solus
L enim iſte eſt, de quo bene Pſalmi ſeries prophetauit, quia *Pſ.* 71.
Reges Arabum & Saba dona adducent: & adorabunt
eum omnes Reges terræ, omnes gentes ſeruient ei: Hunc
enim nouimus gentibus vniuerſis & nationibus impe-
rantem, incircumſcripto imperio, interminâ poteſtate.
Non ergò Salomon Dei Filius. Sed quâ ratione eum Dei 3. *Reg.* 3 1. *Chr.* 11
Filium putauiſtis? An quia ſapiens fuit? Sed hic ſapien- *Sap.* 7.
tiam poſtulauit, vt quam non habebat, acciperet: Chri-
ſtus ipſe ſapientia eſt, naturaliter in vniuerſum habens,
quod in rebus humanis Salomon accipit per gratiam.
Denique quod accipitur ex tempore, in tempore poſſi-
M detur: Salomon enim ſapientiam, nec in principio ſui
habuit, nec in fine poſſedit: neque enim habere ſe cre-
didit quod popoſcit: & poſteà auerſus à Dei cultu, non
quaſi ſapiens; ſed quaſi inſipiens lapſus eſt vt offenderet.
Offendit in tantum, vt etiam quod meruerat, amit- 3. *Reg.* 11
teret. Cur igitur hunc Dei Filium crediditis; An quia 3. *Reg.* 8
Templum Deo condidit? Sed hunc omnium & Deum
non eſſe credere debuiſtis, quia ſcriptum eſt: *Niſi Do-* *Pſ.* 126
minus ædificauerit ſibi domum, in vanum laborauerunt
qui ædificant eam. In vanum laborauit, qui ædificauit
id templum, quod ſubiectus ignis exuſſit. An quia Da- 4. *Reg.* 25 &
uid patri ipſius dictum eſt: *Non tu ædificabis mihi do-*
mum: ſed cùm tu dormieris, excitabo ſemen tuum poſt te. *Par.* 36
Verùm ibi quoque templum non corporale, non ma- 2. *Reg.* 7

Act. 17. teriale promittitur (neque enim Deus in manufactis ha-
bitat) ſed templum eſt ſancta Eccleſia, quæ vtique non
humanâ, ſed cæleſti virtute fundatur: Nam ſi præſtantio-
ris licèt, ſed humanæ tamen virtutis opera miremur, mul-
tos huiuſcemodi reperiemus, quos cum Dauid & Salo-
Ioſue 10 mone comparare poſſimus. Et ideò vbi operis æqualitas
Eccl. 46 eſt, non eſt excellentia poteſtatis. nec plures poſſumus
Deut 4. dicere Dei filios. cùm vnum Dei filium legerimus; ſed
Ioſue 10 non ex beneficiis ſuis quæ in parentes noſtros contulit,
facienda eſt iniuria Dei Filio: Multi enim præclari viri:
ſed per vnum Ieſum Naue, ſtetit Sol contra Gabaon. Vi-
detis eum vltrà Dauid Regis proceſſiſſe virtutem: Ter-
renis enim Dauid, non ſideribus imperauit. Videtis etiã
Solem miniſtrum eſſe, non Dominum, qui etiam voci B
ſeruierit humanæ. Stetit tamen; quia in Ieſu & ty-
pum futuri agnoſcebat, & nomen. Neque enim in ſuà
virtute Ieſus Naue, ſed in Chriſti myſterio cæleſtibus lu-
minibus imperabat. Deſignabatur enim Dei Filium in
hoc ſæculum eſſe venturum, qui mundani luminis conci-
dentis & iam vergentis tenebras, virtute diuinâ differret
occaſum, lucem redderet, iouehceret claritatem. Enoch
Gen. 5. quoque raptus eſt ad cælum. ſed tamen ille raptus eſt, hic
& Eccl. egreſſus. *Raptus eſt ille, ne malitia mutaret cor eius*: ipſam
44. malitiam ſæculi hic aboleuit. Elias curru atque equis aſ-
Sap. 4. cendit ad cælum; Chriſtus autem deſcendit è cælo: nec
curru & equis, vt ille conſcendit; quia ille aliter nequiuit,
4. Reg. 2 hic autem propriâ virtute remeauit. Heliſæus in Iordane
& Eccl. leproſum lauare præcepit, vt ab omni contagio munda-
44. retur: hic in Iordane totum diluit mundum. Moyſes ipſe C
4. Reg 5 cui crediti ſunt populi Iudæorum, aquam diuiſit: & ille
quidem diuiſit elementa; quia non diuiſit potentiã Tri-
nitatis. Separauit moles aquarum, quia Patrem non ſepa-
Exod. rauit à Filio. Videtis quanti viri, & qualium documenta
14. operum dereliquerint. Quemadmodùm igitur quos pa-
res Dauid Regi vel Salomoni virtute cognoſcitis, condi-
tione impares iudicatis, vt Salomonem Dauid filium pu-
tetis ad Dei ſedere dexteram? præſertim cùm ipſe Dauid
euidenter de quo dictum eſſet, expreſſerit: Neque enim
Pſ 109 de filio ſuo diceret: *Dixit Dominus Domino meo: ſede ad*
Mat. 22 *dexteram meam*: Quomodò enim filium ſuum dominum
nominaret? Lex prohibet, repugnat religio, abhorret fi- D
des, vt ad dexteram Dei omnipotentis mortalem homi-
nem loces. Alius eſt ille qui ſedet ad dexteram, qui cor-
pus ſuſcepit, non qui cœpit à corpore: qui ante Luciferũ
genitus eſt, id eſt, ante omnium luminum claritatem:
Ibidem. quoniam ipſe creauit variorum luminum dignitates: Nã
Salomon vtique poſt Luciferum eſt; Salomon ſacerdos
non fuit: & ideò dici ei à Domino omnipotente non po-
tuit: *Ex vtero ante Luciferum genui te*. Dici ei non potuit:
Hebr. 7. *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſe-*
Leuit. *dech*. maximè cùm illo tempore quo Salomon fuit, ſe-
16, cundùm ordinem Aaron, non ſecundùm ordinẽ Melchi- E
ſedech, fuerint Sacerdotes: Adhuc enim Sacerdotes ſan-
guinem hircorum atque taurorum pro peccatis plebis &
Hebr. 9 erroribus offerebant. Poſtcà verò quàm Chriſtus adue-
nit, qui ſemetipſum pro ſalute obtulit mũdi (vt quos tau-
rorum ſanguis lauare non poterat, Chriſti ſanguis ablue-
ret) ſemetipſos cœperunt offerre pro hoſtiis Sacerdotes.
Itaque vnâ quæſtione Dominus noſter Ieſus Chriſtus
omnium hæreticorum ora ſepſit, ſacrilegia concluſit:
Non ſolùm enim Iudæos; ſed etiam Photinianos, & Aria-
nos, & Sabellianos hac redarguit quæſtione: & ideò no-
bis (quoniam Iudæos defeciſſe iam cernimus, & illam e-
xecrabilem perfidiam imminutam) iam de Arianis, qui
non multùm à Iudæis differunt, Photinianiſq; & Sabel- F
lianis, aliqua in iſtius Quæſtionis Tractatu perſtringenda
ſunt. Taceat ergò Photinus, qui Chriſtum Dauid filium,
non Dei dicit: & taceat, damnatus voce cæleſti: Quomo-
dò enim dicit Chriſtum filium Dauid eſſe, cùm ipſe Da-
Pſ. 109 uid dixerit in libro Pſalmorum: *Dixit Dominus Domino*
Luc. 20 *meo: ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabel-*
lum pedum tuorum? Si Dauid, inquit, *Dominum illum vo-*
cat, quomodò filius eſt? Non ergò Dauid filius; ſed Dei Fi-
lius Chriſtus. Taceat etiam Sabellianus; & cùm legit
Dominum Domino dixiſſe, intelligat non eundem & ip-

A ſum eſſe, qui dicat, & cui dicitur: Nec enim ſibi Pater di-
xit: *Sede à dextris meis*; nec ſibi dixit: *Ponã inimicos tuos*: Pſ. 109
vt aliquando intelligant omnes, Filium eſſe qui à dextris
ſedet: & hanc diſtinctionem inter Patrem Filiúmq; cu-
ſtodiant, vt ſit diſtinctio Patris & Filii, quod alius Pater,
alius Filius: quia vnâ in ſede, vnâ maieſtate potiuntur: &
ſedent, non pro diſcerniculo dignitatis, nec pro ordine
poteſtatis; ſed pro copulâ charitatis: in quo vnam Patris
& Filii intelligant poteſtatem, in quo & Arius contice-
ſcat, qui contraria Sabellio erroris vrget veſtigia. Audiat
Dominum Domino dicere, audiat ad dexteram Patris Fi-
lium ſedere: & deſinat de ſermone atque ordine homi-
num diuinitati facere quæſtionẽ. Nec argumentetur hic,
B quia Pater dicit, *Sede*: legimus enim & alibi, etiam ſine Marc.
Patris dicto, ſedere Filium: ſicut ſcriptum eſt: *Et ſedet à* 16.
dextris Dei. Et alibi: *Amodò videbitis filium hominis ſe-* Mat. 26
dentem ad dexteram Dei. Ipſe eſt enim cui dicitur, *Sede*.
Qui filius hominis nominatur, audit quaſi homo, *Sede*: Epheſ. 1
ſedet verò quaſi Dei Filius. Quid hac poteſt dici præcel- Ioan. 1
lentius poteſtate, quæ etiam carnem hominis ad dex-
teram Dei collocauit? & infirmum illud conditionis hu-
manæ (poſtquàm tamen Verbum caro factum eſt) diui-
nitati copulauit æternæ? Sed quid hoc eſt? Poſteaquàm
Photinus obmutuit, Arius conticuit, Sabellius vocẽ per-
didit; adhuc tamen hæreſes diuerſa contrà Eccleſiam e-
xerentes ora conſpicio: Nam ecce Manichæus & Valen-
tinianus, & omnis deriuatio Manichæorum eo telo niti-
tur, quo alij ſunt perempti: & fidei præiudicium, fidei te-
C ſtificatione molitur: Ait enim deteſtanda hæreſis: Ecce Luc. 22
negauit Chriſtus Filium ſe eſſe Dauid: & ideò, inquit,
credendum eſt quòd non ſuſceperit carnem. Quibus a-
pertiſſimè, in ipſo principio Euangelij, Scriptura reſpon-
det, cùm dicit: *Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid*. Matt. 1
Cur igitur aut alibi Dauid filius dicitur, aut alibi Dauid
filius negatur: niſi vt intelligas aliud eſſe ſecundùm ſub-
ſtantiam diuinam eſſe Filium, aliud ſecundùm carnis ſuſ-
ceptionem? Nam ſecundùm ſubſtantiam diuinam, Dei Rom. 1
Filius eſt ſecundùm carnem, filius Dauid. Itaque vbi ge- Hebr. 1
neratio ſecundùm carnem deſcribitur Saluatoris, Dauid
filius nominatur: vbi verò plenitudo confeſſionis exigitur
(cùm deſignatur generatio Saluatoris) non vult ſe Dauid
D filium; ſed Dei nominari. Deſignatio enim maieſtatis e-
ius naturam interpretatur: Sed iam redarguitis ſæuis in-
terpretationibus, ad Eccleſiam ſermo vertendus eſt.

Corroborat rationes aduerſùs Iudæos adductas, & ſermo-
nem ad Eccleſiam conuertit.

CAP. V.

E VErùm quòd ſæpe titulum quinquageſimi Pſalmi
repetimus, non præſumptionis; ſed infirmitatis
exemplum eſt: Vno enim die vel per anguſtias ingenij,
vel per fragilitatem vocis omnem ſeriem non poſſum
explere Tractatus. Et ideò die ſuperiori aduerſùs Iudæos Lib. de
noſter ſermo directus eſt, quos quidem eouſque docu- Sacra. c.
menta fidei ſubegerunt, vt Chriſtus in cæleſti ſolio loca- vlt.
retur: quod vtique in hominem non poteſt conuenire: S. Aug.
Neque enim alium niſi Dei Filium ad dexteram Dei ſe- lib. 6.
dere credendum eſt. Non alius vtique nobis ſedere ad Confeſſ.
dexteram Patris niſi Dei Filius (remotis omnibus ambi- cap. 4.
guis) æſtimandus eſt. Rursùs quoniam Scriptura ha- Epheſ. 1
bet; *Ex fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*; Hebr. 1,
idem vtique Dei Filius carnem ex Mariâ ſuſcepiſſe cre- Pſ. 131.
F dendus eſt, in quâ prophetici fructus eſt ventris: vt verè
ſucceſſionem originis recognoſcas, illúmque Dei Filium
(factum poſteà Filium hominis per ſuſceptionẽ carnis)
in Patris throno cæleſtis ſedere non dubites: Neque Ioan. 1
enim Chriſtus ſedem aliquam regalem hoc habuit in ſæ- Epheſ. 1
culo, vt putares aliam ſedem Dauid ſemini eſſe promiſ-
ſam, cùm ipſe maximè dixerit Dominus: *Regnum meum*
non eſt de hoc mundo. Concluſi itaque vndique, eò per-
fidiæ ſuæ tentamenta deriuant, vt incredibile eſſe aſſe- Ioan. 18
rant, quòd Deus ſuſceperit carnem. Quâ ratione autem
non potuerit ſuſcipere, explicare non poſſunt. Quæro.

enim, verùm impoſſibilitatis an iniuriç cauſâ exiſtiment, Pſ. 134. carnem à Deo ſuſcipi nequiuiſſe. Si impoſſibilitatis, aliquid ergò impoſſibile Deo. Nihil verò eſt quod facere Eſai. 65 voluerit, & facere nequiuerit. Supereſt ergò vt aut vo- Rom. 10 luiſſe, aut noluiſſe doceatur. Quod autem maius indiciũ Num. 23. voluntatis, quàm quod ipſe dixit: *Palàm apparui non quærentibus me, expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem*? Si ergò voluit & potuit, an putamus euro cauſâ iniuriæ noluiſſe? Et quam diuinitas ſui ſentit iniuriam? Expers enim eſt contumeliæ, neque ſubiecta noſtris eſt paſſionibus: Neque enim caro vel detrimentum diuinitati afferre potuit, vel augmentũ. Qui tamen hoc obiiciunt, quòd Dei Filius carnem ſuſcipere non potuerit. Si Gentiles, cur deos ſuos humanâ ſpecie H Geneſ. 2 viſos eſſe teſtantur? An Rex eorum, quem illi ſuis diis omnibus anteponunt, prodigales formas potuit pro amore ſuſcipere Chriſtus carnem hominis, quem ad imaginem ſui fecit, atque illud præſtantiſſimum opus ſuum ſuſcipere pro mundi ſalute non potuit? & pulchrius illis Eſai. 7. videtur, propter adulterium alieni tori, quàm propter re- Matt. 1. demptionem omnium ſpeciem carnis aſſumptam? Quòd ſi Iudæus hoc obiicit, quomodò legit: *Ecce Virgo accipiet in vtero, & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emmanuel*: quod eſt interpretatum, Nobiſcum Deus? Quomodò legit: *Ecce qui loquebar adſum*? Quomodò autem le- Eſai 53. ctum aſſerit; *Ecce ſicut panthera & ſicut vrſus aporiatus* Oſee. 13 *occurram ei*? I Dei ergò Filius carnem ſuſcipere non potuit pro redemptione omnium, cùm ipſi negare non poſſint quòd pro noſtrorum ſupplicio peccatorum, affectũ quemdam Deus ferinæ crudelitatis induerit: vt qui naturâ pius eſt & miſericors; noſtrorum tamen ſcelerum atrocitate commotus, aſſumat etiam quamdam ſæuitiâ beſtiarum? Sed iam quia & ſuperiore die & hodie Iudæis ſatis reſponſum arbitror: apud vos mihi, fratres dilectiſſimi! prophetici facti ratio præſtanda eſt: Etenim cùm primùm legeretur hic Pſalmi titulus, quòd venerit Nathan ad Dauid, cùm intrauit ad Bethſabee, diximus plurimos ſerie hiſtoriæ huius offendi; & ideò Tractatum eius aſſumpſimus tripertitum; diuiſionémq; Tractatus ità K putauimus eſſe faciendam, vt apud Gentiles lapſus conditionis non negaretur, correctio erroris adſtrueretur: apud Iudæos autem ideò lapſum eſſe ſanctum Dauid doceremus, ne ampliùs perfidiâ claudicarent, eúmque vel Dei Filium deſinerent credere, quem viderent communi conditione obnoxium fuiſſe peccato: Chriſtiani verò, ſurgentis Eccleſiæ myſteria poſſint aduertere. Tripertita ergò diuiſio facta eſt: vna ſecundùm naturam, alia ſecundùm fidem, tertia ſecundùm gratiam: nec infirmitas excludit à veniâ, & fides excuſat à culpâ: gratiam quoque promiſſam iam dudum ſacramenta conciliant.

L

Eccleſiam docet, cur Dauid ac plerique alij Dominici generis auctores in errorem labi permiſſi ſint: & vt inde faciliùs myſteria eruat, hiſtoriam homicidij & adulterij ipſius Dauid recenſet.

CAP. VI.

PEccauit Dauid, ne totus mundus erraret: peccauit ſibi, vt nobis omnibus emendaret: poſtremò peccauit 1. Cor. 6. in corpus ſuum: *qui enim fornicatur, in corpus ſuum peccat*. peccauit in corpus ſuum, vt in Chriſti corpore redimeretur. Ecce quem vix defendendum putabamus, iam cernimus prædicandum: Quis enim eſt qui nolit diuina Rom. 3. in ſe magis munera, quàm humana opera prædicari? Arbitramur enim ſecundùm Apoſtolum iuſtificari hominẽ per fidem, ſine operibus legis. Iuſtificetur ergò ex fide Dauid, qui per legem peccatum agnouit; ſed peccati ve- 2. Reg. 12. niam ex fide credidit. Iuſtificetur Dauid, quia in peccato eius ſurrectura Eccleſiæ myſteria refulſerunt. Dicit aliquis, quâ ratione & adulterium & parricidium commiſerit. Dominici generis auctor electus à Deo? At ego aliud dico: Talis auctor Dominici fuit corporis eligendus: Matt. 1. Quid eſt enim corporatio, niſi remiſſio peccatorum? Et ideò exſors peccati eſſe non potuit, vt diuinam gratiam & exemplo præferret & nuntio. Denique eâ diſpoſitio- G ne Bethſabee & Thamar inter auctores Dominici gene- 2. Reg. 11. neris computantur: quarum altera adulterium fecit, altera commiſit inceſtum. Eâ diſpoſitione & Achab & Ie- Gen. 38 chonias (ſicut Matthæus Euangeliſta deſcripſit) adnume- Matt. 1 rantur Maioribus Chriſti, vt omnes homines redemptu- Philip. 2 rus, beneficium à ſuis Maioribus inchoaret: ſimul ne qui Ioan. 3 ſe ſubiecit vſque ad corporis paſſionem, nobilitatem capiâſſe immaculatæ originis videretur: Hominum enim iſta iactantia eſt, non alienam gloriam; ſed ſuam quærere: & tamen inter ipſos homines maior virtutis quàm nobilitatis eſt gratia. Simul edendum exemplum fuit, vt intelligerent omnes, Maiorum probra non poſſe poſteris eſſe dedecori: quòq; vnuſquiſque ſucceſſionis maculam H propriæ merito poſſet abolere virtutis. Vides quantos & quàm grauiter criminoſos Dominicæ generationis ſeries comprehendat, de quorum origine propter te naſci Chriſtus non erubuit? & hæc ſi credas, diuinæ miſericordiæ munera ſunt. & hoc cæleſtis inſigne eſt poteſtatis: *Superabundauit enim peccatum, vt ſuperabundaret gratia*. Non Rom. 5 fuit igitur Dauid exceptus à culpâ, vt eſſet electus ad gratiam. Sed iam myſteria ipſius recenſeamus hiſtoriæ, & ex ipſis Scripturarum fontibus hauriamus atque vt omnem ſeriem myſteriorum introſpicere poſſimus, textum ipſius repetamus hiſtoriæ: Sic nempe in libro Regnorum meminimus expreſſum, quòd Dauid cùm lauantem vi- 2. Reg. 11. I diſſet Bethſabee Vriæ vxorem, adamauerit: deinde domũ venire præceperit, cùm abſens eſſet vir mulieris. Non multò pòſt maritum eius regreſſum eſſe, nuntiantem euentum belli, religioſum ſanè & deuotum virum, qui belli tempore non putauerit ſibi ingrediendam domum, cùm ſocios bello videret intentos, nec domeſticis in tabernaculis; ſed in prçliaribus tentoriis excubantes. Poſteà iuſſu Dauid in bella reuocatum, ſub eâ præceptione, vt obiiceretur aduerſariis bellatoribus, quò morte viri liberam copiam potiendæ mulieris Rex haberet. Et hîc nonnulla eſt peccati verecundia, & pudor culpæ, quòd latebram quæſiuit erroris: & iniuſtæ necis nec auctoritatem ſibi iure regiæ poteſtatis aſſumpſit; ſed inuidiam de- K clinauit. Culpam fateor: ſed tolerabilior eſt quæ premitur verecundiâ, quàm quæ inſolentiâ prædicatur. Mortuus eſt igitur Vrias, bellatoribus obiectus; ſed poſteà iidem qui eum peremerant, iuſſu Dauid (expugnatâ vrbe) ſunt perempti. Hæc eſt hiſtoriæ ſeries, in quâ profunda licet ſpectare myſteria.

Diuino inuocato Spiritu, incipit detegere myſteria, quæ ſub Dauid & Bethſabee adulterio, & ipſius partu latent.

CAP. VII.

L ET quoniam Dauid non defendendum (neque enim meo eget auxilio) ſed excuſandum recipimus, vel potiùs prædicandum, ne in tanto myſteriorum profundo vacillem, iuſtum eſt vt eius ore vtar, cuius vtor hiſtoriâ. Vtor reſponſorio prophetico, dicens: *Cor mundum* Pſal. 50 *crea in me, Deus! & ſpiritum rectum innoua in viſceribus* 1. Cor. 2 *meis*. Nemo enim ſine Spiritus ſancti infuſione, tanta diuini receſſus poteſt ſpectare myſteria: Etenim ſi ille tantus Propheta, Spiritus ſancti petit ſibi munus infundi, quid facere infirmus debeo, quum præſertim Apoſtolus ſanctus populi quoque ſe putet precibus adiuuari, vt aperiatur ei oſtium ad loquendum my- Coloſſ. 4 M ſterium verbi. O ſi mihi oſtium illud Chriſtus dignetur aperire! Pulſemus tamen: Solet enim exaudire pulſantes, quia ipſe dixit: *Pulſate, & aperietur vobis*. O ſi mihi ipſe ſe reſeret, quia Chriſtus eſt ianua: ipſe intùs, ipſe extrà, ipſe via quæ ducit, ipſe vita ad Luc. 11 quam contendimus peruenire. Veni ergò, Domine Ieſu! Ioan. 14 & aperi nobis fontes tuos, vbi bibamus de aquâ quam qui bibit, non ſitiet in æternum. Vel ſi de fonte adhuc Ioan. 4 tuo haurire non poſſumus, dignare concedere vt de Ibidem. Ioan. 7 puteo ſaltem haurire poſſimus, vnde potum Samari- Ioan. 4 tanæ illi adhuc dubitanti polliceris. Et tu quidem de fonte omnibus pollicetis; ſed dubitantibus, vt illi Samaritanæ, fons tuus adhuc altus eſt puteus. Bibamus, &

noraquam cæleſtium ſecretorum Et quoniam ad fonté A tuum meruimus peruenire, liceat nobis imaginem ſalté myſteriorum videre cæleſtium. Itaque, niſi ſallor, per Prophetam Spiritum ſanctum intelligimus: per adulteram autem licet ſynagogæ fornicationes varias æſtimare Et ideò multò antè cernimus reuelatum ex Spiritu ſancto, ex familiâ Iudæorum (*quorum patres, & ex quibus* Gen. 49 Rom. 9. *Chriſtus ſecundùm carnem*) Dominum Ieſum eſſe generandum, qui quidem quaſi Iudæus ex adulterâ familiâ natus eſt; ſed quaſi immaculatus ex Virgine. Erat ſub le- Rom. 7 ge, erat quaſi ſub viro familia Iudæorum. Abolenda fuit legis obſeruantia, vt veritas ſubſtitueretur & gratia. Habemus vnum myſterium, accipite & aliud ita tamen, vt B 2. Reg 11 memineritis ex primâ conceptione Bethſabee natum eſſe 2. Reg. 12 paruulum qui mortuus eſt, poſteà natum eſſe Salomo- Ibidem. nem. Illum paruulum, ex conceptione furtiuâ: iſtum verò Salomonem, iam ex profeſſione coniugij Liquet igi- 2. Reg. 12 tur per Dauid intelligi Prophetam, per Prophetam populum propheticum, ex quo & ſynagoga. Primus ille qui natus eſt (quoniam degenerauerat à maioribus ſuis per Ephes. 4 flagitia formatus, & per vitia concretus populus Iudæorum) ad reſurrectionis æternitatem peruenire non potuit, nec in virum perfectum creſcere; ſed in exiguâ ſenſuum prauitate, & quadam virtutis defecit infantiâ. At verò ille qui poſteà ex legitimâ conceptus eſt copulâ, po- 1. Para. 22. pulus Chriſtianus, ille ſapiens atque pacificus hoc enim Salomonis interpretatione reſeratur) ad incanam longæ C uæ reſurrectionis ætatem, atque ad regnum illud cæleſte peruenit. Per illum autem populum lex ſoluta, per iſtum gratia reformata eſt. Accipite etiam tertium myſterium. Quod Dauid Hebræi dicunt, Latini humilitatem interpretantur. Quis eſt autem verè humiliatus, niſi ille, *qui* Philip. 2 *non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: ſed formã ſerui accipiens humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſq; ad mortem?* Hic igitur eſt qui ſignificatur Dauid excelſus per naturam; ſed humiliatus per miſericordiam: ſublimis in diuinitate; ſed mitis in corpore Itaque vbi humiliatus, ibi obediens: Ex eo enim naſcitur obedientia, ex quo Ibidem. humilitas, & in eo deſinit: Quum enim obediens dicitur D factus vſque ad mortem (mors autem non diuinitatis; ſed corporis fuit) non vtique obedientia diuinitatis fuit illa; ſed corporis; nec humilitas maieſtatis illa; ſed carnis. Itaq; quantùm ad ſuſceptionem corporis ſpectat, Apoſtolica lectio, in quo Chriſti fuerit humilitas declarauit: quod verò ad naturam ſpectat diuinitatis, Euangelica lectio reſerauit: quam pio proſequuti eſtis aſſenſu, cùm audiretis Ioan. 12 legi, dicente Dei Filio: *Ego & Pater vnum ſumus.* Vnũ enim diuinitate ſunt Filius & Pater; ſed non vnum ſunt, corporis ſacramentum, & diuinitatis æternitas. Nec ſolus tamen Apoſtolus humiliatum dixit eſſe Dominum; E ſed ipſe quoque ſe humilem eſſe memorauit, dicens: Matt. 11 *Quoniam mitis ſum & humilis corde.* Et tamen non ſolâ interpretatione; ſed etiam manifeſtâ appellatione ſignatum eſt; quia ſcriptum eſt: *Inueni Dauid ſeruum meum, in* Pſal. 88 *oleo ſancto meo vnxi eum.* Et infrà dicit: *Pater meus es tu,* Ibidem. &: *Ego primogenitum ponam illum, excelſum præ Regibus terræ.* Ergò Dauid quem quærebamus, inuenimus: ſeruum quidem ſpecie, ſed Dominum in veritate.

Quid domus regia, in quâ deambulat Dauid; quid nudatio & lauatio Bethſabee; quidve quòd ſtatim nuda viſa amata ſit ſignificet, declarat.

CAP. VIII.

2. Reg 11 Ioan. 14 Hic ergò Dauid intrà domum deambulauit ſuam. Quæ vtique domus eſt Chriſti, niſi illa de quâ dicit: *Quia apud Patrem manſiones multæ ſunt?* In illâ ergò regiâ ſitus humanam conditionem nudari vidit, & miſeratus adamauit: Erat enim adhuc nuda virtutum, quia per inſidias ſerpentis, genitalibus erat naturæ ſuæ Gen. 3. exuuiis deſtituta. Vidit ergò Dauid mulierem nudam 2. Reg. 11 Sap. 7. lauantem ſe. Quæramus quæ ſit iſta nuda: eſt videlicet humana conditio, omnibus veſtimentis exuta, naturæ carens amictu, immortalitatis & innocentiæ ſpoliata velamine. Nudus eſt enim qui peccato nudatur & culpæ. Geneſ. 2 Denique ille primus noſtri generis peccator (atque vti- Geneſ. 3 nam ſolus) antequam peccaret, nudum ſe eſſe non ſenſit, poſteaquàm peccauit, nudum ſe eſſe vidit: & ideò tegendum ſolis putauit, quia nudum ſe eſſe cognouit. Factus eſt igitur ſibi nudus, poſteaquàm factus eſt reus culpæ In illo nudata eſt omnis humana conditio, per ſuc- Rom. 5 ceſſionem naturæ, non ſolùm culpæ, ſed etiam ærumnę obnoxia. Ergo ille ſe nudum ſenſit & vidit. Vnde ità eſt omnis noſtra conditio, vt qui ſe nudum putauerit, nudum ſe videat & ſentiat. Denique qui diuitias concupiſcit, nudus eſt: qui contemnit, opulentus eſt Adcò B quòd ſuus cuique ſenſus ærumna eſt, & ſua cuique virtus expers iniuriæ eſt: Ergò humanam conditionem primò per legem ſibi Chriſtus in coniugium vendicauit, quam repudiauit poſtea. Vnde & ait: *Quis liber repudij matris veſtræ, quo dimiſi eam?* Hoc igitur genere Chri- Eſai. 50 ſtus familiam ſuam nudam vidit, & amauit: Amat enim ſanctam Chriſtus animam. Denique amabat Ieſus Lazarum & Mariam. Amabat Chriſtus Eccleſiam ſuam, quamuis nudam, quamuis nullo adhuc virtutum decore veſtitam. Denique vt ſciamus propoſitæ diſputationi Ioan. 11 Scripturarum ſeriem conuenire, diſcamus Eccleſiam nu- Ephes. 5 dam, diſcamus quærentem, feſtinantem, & lauantem ſe ante domum Chriſti, quando baptizabat Ioannes in Iordane, dicens: *Ego quidem baptizo vos aquâ, in pœ-* Matt. 3 C *nitentiam; qui autem venit poſt me, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos baptizabit Spiritu ſancto.* Ergò quando baptizabatur plebs in pœnitentiam, Chriſtum vtique domui eius iam vicina quærebat, vt perueniret ad gratiam. Quærebat ergò in Ioanne Chriſtum Eccleſia dicens: *Annuntia mihi quem* Cant. 1 *dilexit anima mea*: ipſum cauſam deſiderij, ipſum cauſam lauacri ſibi eſſe commemorans, ſicut habes: *Fuſ-* Ibidem. *ca ſum & decora, filia Hieruſalem! vt tabernaculum Cedar, vt pellis Salomonis.* Habes cauſam quâ ratione ſe lauare geſtiat, quæ fuſcam ſe eſſe commemorat: Nam quaſi interroganti Ioanni, quâ ratione plebs multa concurrens geſtiret lauari, reſpondit: *Fuſca ſum &* Lib. de Iſaac & anima. cap. 4. D *decora, filia Hieruſalem!* Quia fuſca eſt, lauari deſiderat: quia decora eſt, videri nuda non metuit. Nolite, inquit, aſpicere me, quia offuſcata ſum, quia non eſt intuitus me ſol Ergò fuſcamur, quando non videmur à Chriſto: ſed quando videmur, albeſcimus. Vidit ergò eam ille cui nuda ſunt omnia, & interna pectoris occulta eſſe non poſſunt, quia ſcrutator eſt renum & cordis. Nihil huic tectum, nihil eſt inuolutum. Vidit Eccleſiam ſuam nudam, & vt vidit, adama- Hebr. 4 uit. Vidit nudam dilectam, & quaſi filius charitatis ada- Pſal. 7 E mauit. Videte quemadmodùm inuitet, videte quemadmodùm vocet. Non hîc adulterij opprobria; ſed myſteria caſtitatis ſunt. *Tota es,* inquit, *formoſa amica mea, proxima mea! & reprehenſio non eſt in te. Ades huc à Libano ſponſa, ades huc à Libano, tranſibis & pertranſibis à principio fidei.* Et bene à principio fidei. Ergò vbi fidẽ habes, Cant 4 adulterium timere non debes: Fides enim coniugij eſt, frans adulterij: Sed vt adeſſe poſſit à Libano, antè præmiſit, dicens: *Exurge, veni proxima mea, formoſa mea; columba mea, perfecta mea!* Proxima, vtique fidei deſi- Cant. 2 derio, formoſa, decore virtutis: columba, gratiâ ſpiritali. Pennæ enim columbæ deargentatæ æternam illam ſignificant poteſtatem: & columbæ volatus ſancti Spiritus F præſentiam declarauit. Vocat igitur ad ſe eam Chriſtus, Eſa. 67 Matt. 2 vt veniat, quoniam ſpiritalibus iam pretiis dotata veniebat *Quia ecce,* inquit, *hyems præteriit, imber abiit, diſceſ-* Cant. 2 *ſit ſibi, flores viſi ſunt in terrâ.* Videte quemadmodùm ſancta inuitetur Eccleſia. Hyems, inquit, diſceſſit ſibi, ne hyemem nuda formidet: hyemem non temporis; ſed infirmitatis, quæ agrum animæ fœcundũ omni flore diſpoliat: Eſt enim hyems non terreni ſolis, eſt hyems mentis, quando animo frigus inlabitur, quando vapor animi euaneſcit, quando ſoluitur vigor ſenſus, quando nimius humor exundat & mentem grauat, quando interior caligat aſpectus. Et ideò ait Dominus: *Videte ne fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbato:* Bonum enim Mat. 24

vt tunc dies iudicij vel mortis adueniat, quum viget animi blanda temperies, quum cæleſte myſterium ſerenâ luce reſplendet, quum cor noſtrum ardet in nobis: Tunc enim Chriſtus eſt præſens, ſicut teſtantur in Euangelio *Luc. 24* Ammaon & Cleophas, dicentes: *Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, quum in viâ aperiret nobis Scripturas?* Viget autem animus, quando etiam flos videtur in terris. Quis eſt iſte flos boni odoris, niſi ille qui dixit: *Ego flos campi, & lilium conuallium?* *Cant. 2.* De quo & in Eſaiâ ſcriptum *Eſai. 11.* eſt: *Exiet virga de radice Ieſſè, & flos de radice eius aſcendet.* Radix vtique familia Iudæorum eſt, virga Maria, flos Mariæ Chriſtus, qui quando noſtrâ reſplēdet in terrâ, & in agro animæ redolet, vel in Eccleſiâ ſuâ vernat, nec frigus poſſumus timere, nec pluuiam vereri; ſed expectare iudicij diem. Et ideò Eccleſia vt hunc florem videret, omni ſtudio feſtinabat, ſicut ipſa teſtatur dicens: *Cant. 3.* *In cubili, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea: quæſiui eum, & non inueni: vocaui eum, & non exaudiuit me.* *Cant. 5.* *Exurgam itaq. & circumibo ciuitatē, in forū & plateas, & quæram quem dilexit anima mea. Quæſiui, & non inueni eum. Inuenerunt me cuſtodes qui circumeunt ciuitatē, & me percuſſerunt, tulerunt pallium meum.* Videtis quemadmodùm quærat quæ deſiderat inuenire, vt non timeat *Ibidem.* vulnerari. Sed hæc vulnera non metuenda ſunt; ſed optāda: *Prou. 7* quia vulnera charitatis ſunt; ſicut ipſa dicit: *Vulnerata charitate ego ſum.* Bona charitatis vulnera. Denique vtiliora vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici.

Quid melius eſt detegi ac nudari cum Eccleſiâ, quàm veſtiri & velari cum ſynagogâ.

CAP. IX.

Meritò ergò nuda, quia pallium perdidit: aut fortaſſis ideò nuda, quia nonnunquam vulneris eſt, opertum non habere pectus, cor non habere velatum. *2. Cor. 3.* Denique velatam illam, hoc eſt ſynagogam, quæ habebat *Ibidem* velamen in lectione Veteris Teſtamenti, quod modò re- K uelatur, quoniam in Chriſto euacuatur: velatam, inquā, ſynagogam Chriſtus deſpexit & ſpreuit: vnde hodiéque velamen ſuper cor Iudæorum eſt poſitum. At verò ea quæ totâ ad Dominum mente conuertitur, nuda eſt atq; *Ibidem* perſpicua: Cùm enim quis conuerſus fuerit ad Dominū, *Cant. 5.* velamen auferetur, vt gloriā Dei ſpeculantes videre poſſimus. Deniq; etiā alibi nudam eſſe, virtutis indiciū eſt, quia ſcriptum eſt: *Exui tunicam meam, quomodò induam eam? Laui pedes meos, quomodò inquinabo illos?* Quam igitur tunicam exuerit, & non inuenerit quemadmodùm induat eam, de Scripturis, ſi poſſumus, reuelemus: Eſt enim quædam tunica corporalis, ſunt cupiditatum quædā intexta velamina: & ideò interdùm melius eſt nudum eſſe corpore, quàm corde velatum. Vnde etiam Paulus nos admonet, expoliari multò eſſe melius quàm ſuperueſtiri, *2. Cor. 5* dicens alibi: *Expoliantes vos veterem hominem cum* *Coloſſ. 3* *actibus ſuis, induite nouum qui renouatur in agnitione, ſecundùm imaginem eius qui creauit eum.* Ergó quæ exſpoliata eſt, & pedes lotos habet, neſcit quemadmodùm inquinari non poſſit. Obliuiſcitur enim per gratiam, quod hauſerat per naturam. Magnus igitur hic & iuſtus amor mulieris, ante Dauid regiam ſe lauantis. Verùm non ſolùm lauit; ſed etiam vocauit, vt in eodē accepimus libro, *Cant. 5* dicente ſanctâ Eccleſiâ: *Veni, frater mi! exeamus in agrū,* M *Cant. 7* *requieſcamus in caſtellis, diluculò ſurgamus in vineas, vi-* *Ibidem.* *deamus ſi floruit vitis.* Non ſolùm igitur lauat; ſed etiam Chriſtum ad ſe venire prouocat & inuitat, dicens: *Tibi dabo vbera mea.* Nec ſua tantùm; ſed etiam noua ac vete- *Ibidem.* ra pollicetur, ſicut habes: *Noua & vetera, frater mi! ſeruaui tibi.* Et quaſi amoris impatiens quærit adminiculū alicuius, à quo Chriſtus rogetur vt veniat. Videte æſtuātem, videte deſiderantem. *Quis dabit, inquit, te, frater mi!* *Cant. 8* *lactantem vbera matris meæ?* Et quâ ratione quærat, & quâ gratiâ inuitet, & quemadmodùm poſſit tenere demonſtrat, quemadmodùm foris morantem expectet, oſtendit, & vt domum ſuam ingrediatur, implorat dicens: *Ibidem.* *Inueniens te foris oſculabor te, aſſumam te, & adducam te* G *in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me.* Vides quemadmodùm nuda ſit, quæ non poteſt tectum habere ſecretum intemeratæ vtique naturæ, ſecretum intimæ conſcientiæ, non reſignatum aliquâ temeritate vitiorum: Hortus enim clauſus eſt Eccleſia ſancta, & immaculata virginitas, quæ ideò hanc gratiam meretur à *Cant. 4* Chriſto; quia verbum Dei quæſiuit, deſiderauit, inuenit, *Prou. 8* aduigilans ante oſtia ſapientiæ, ſicut ipſa dicit: *Beatus vir* *Sap. 8.* *qui audierit me, & homo qui vias meas cuſtodierit, adui-* *Rom. 7* *gilans meis oſtiis quotidie, cuſtodiens poſtes mei introitus. Exitus mei, exitus ſunt vitæ.* Sic Eccleſiæ ſuæ Chriſtus H ſpeciem concupiuit, & parauit ſibi eam vxorē adſciſcere: Sed quia erat ſub lege (ſub lege enim Petrus, Ioannes, cæ- *2. Reg. 11* terique Apoſtolici viri) priùs nos obſeruantiæ corporalis vinculis relaxandos putauit: Quamuis enim lex religioſa, lex iuſta, ſicut Vriæ perſona inducitur, (qui tam religioſus & caſtus fuit, vt regreſſus è bello vxorem non recognoſceret, nec intraret ad eam) tamen quia Vrias in Dauid, *Matt. 11* hoc eſt viro humili, copulam cognouit Eccleſiæ, a ſynagogæ coniunctione diſcedens, locum futuris nuptiis præ- *Ioan. 3* parauit. Vnde & Ioannes typum accepit legis, qui quam- *Matt. 6* uis eſſet ex patribus, parari vias Domini nuntiauit & Ec- *Luc. 10* cleſiæ copulam prophetabat: & ideò occiſus inducitur, vt defectum legitimæ obſeruationis oſtenderet: Lex enim & Prophetæ vſque ad Ioannem. Ergò iam Vrias oc- I ciſus eſt in typo legis, vt ſynagoga legis laqueis ſolueretur: *Rom. 7* quoniam quæ ſub viro eſt mulier, viuente viro ligàta eſt legi: ſi autem mortuus fuerit vir, ſoluta eſt à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera, ſi iuncta fuerit alteri viro. Si autem mortuus fuerit vir eius, liberata eſt à lege viri, ità vt non ſit adultera ſi fuerit cum alio vi- *Rom. 5* ro. Ergò non adultera humana conditio, quæ licèt ſub lege fuerit, tamen abolitâ quodammodò obſeruantiâ legis, *2. Reg. 11.* in gratiam vindicata eſt. Legis autem obſeruantiam non Chriſtus aboleuit: Vnde & Vriam non Dauid occidit; ſed occidi a bellatoribus paſſus eſt: hoc eſt, profanari ritum obſeruantiæ ex lege venientis, per incurſionem barbarorum & captiuitatem Iudæorum paſſus eſt Chriſtus. Denique Vrias, lux mea dicitur. Quæ autem Chriſti lux, niſi *Ioan. 5* lex & Euangelium? *Si enim crederetis Moyſi, crederetis &* *Ioan. 1* *mihi: de me enim ille ſcripſit.* Quia lux Chriſti in lege præceſſit; cuius poſtea in Euangelij gratiâ quaſi in heptamyxo ſpiritu vniuerſa mundi huius impleuit. Huic ergò legi carnem ſuſtulit, Eccleſiam ſibi iunxit: cuius legis lumen populus hoſtilis imminuit, quando legis ſancta violauit. Imminuta ergò lux Dei eſt in populo Iudæorum, *quia* *Rom. 11* *cæcitas ex parte in Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis Iſrael ſaluus fieret.*

L *Captatâ rursùs attentione, altius myſterium in adulterio Dauidico latens, nimirùm Incarnationis Verbi diuini ſcrutatur.*

CAP. X.

Superest adhuc & quartum myſterium, quod, quæſo, placidis accipiatis auribus, & mentem noſtram, non verba pendatis; non enim in verbo eſt regnum Dei; ſed in virtute. Adulterium factum eſt, & homicidium factū. Hoc eſt quod dictum eſt ad Prophetam: *Sume tibi bacu-* *1. Cor. 4* *lum nucinum.* Et alibi virgam nucinam legimus, per quam *Num. 17.* intelligimus ius quoddam & ſummam Prophetiæ, quæ more nucis foris amara, dura in medio, tenera intùs eſt & fructuoſa. Et ſi igitur in hiſtoriâ amariora auditis, in typo dura cognoſcitis, ſperate tamen in myſterio fructuo- *Hier. 1* ſa. Adulterium, inquam, in typo ſalutis eſt factum: non enim adulterium omne damnādum eſt. Denique ad Prophetam dictum eſt: *Vade, accipe tibi vxorem fornicariā.* Dominus iubet cum eâ quæ fornicaria fuerit, eſſe coniugium: cuius coniugij (vt ſuprà diximus) fructus eſt Chri- *Oſee 1.* ſtus. Namq; filio qui ex fornicatione eſt natus, à Domino nomen impoſitum eſt Iezrahel, quod diuina eſt generatio. Si ergò pia illa copula fornicariæ, etiam iſta vtiq; pia ſocietas adulteræ copula eſt. Sed illa de Iudæis. De diui- *Suprà c. 9. huius libri.* nis autem non audeo, licet pium adulterium nominare, ne quem vel ſonus ſermonis offendat, licèt ſenſus vene-

ratior in promptu ſit: quod poteſt tamen cautiùs dici, etſi non expreſſiùs, ex diſparibus copulis contubernium piũ
Ioan. 1. factum eſt, quando ſcilicet *Verbum caro factum eſt*. Non ſunt legitima conſortia diuinitatis & carnis: nec vt quodam fœdere conueniente naturæ, caro animæ & anima carni; ità etiam diuinitas & caro Iuſti ſeruant quodam-
1. Cor. 15 modo toti legem. Suſcepit carnem Deus, aſſumpſit animam, per inuſitatam nec legitimam incarnationem conſortium fecit eſſe legitimum, vt ſit Deus omnia in omnibus. Denique vt ſcias eſſe myſterium, interpretare vocabula: Dauid enim accipis in typo Chriſti, Bethſabee filia ſabbati, aut filia plena, vel puteus dicitur iuramen-
Galat. 4 ti. Quid igitur expreſſius, quàm quòd filia ſabbati caro Chriſti eſt? quia *miſit Deus Filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege*. Eadem plena, quia in paſſione eius legis eſt plenitudo, vel quia plena Spiritus ſancti: Ieſus
Luc. 4. enim plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane. Ea-
Ioan. 7. dem etiam puteus iuramenti, hoc eſt, religionis & fidei. Et bene puteus; quia *flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ*. Hanc ergò aſſumens ſibi Deus Verbum, copulam
Cant. 1. fecit eſſe legitimam: quod myſterium etiam illæ nuptiæ
Cant. 2. declarantur, quæ ſunt in Canticis canticorum, quibus Chriſto Eccleſia, & ſpiritui caro nubit. Et ideò circumcurſabat & quærebat vbique uei Verbũ, quia vulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus (etſi immaculata in Chriſto) quærebat caro miſera Redemptorem. Hanc ſi-
Epheſ. 5. bi Chriſtus iunxit, vt immaculatã redderet: hanc ſociauit, vt auferret adulterium. Et quia ſub lege erat, moriendum fuit, vt liberaretur à lege, vt per illam mortem velut quoddam legis & carnis matrimonium ſolueretur.
Rom. 7. Mortua eſt igitur in Chriſto caro, vt nos mortificati legi
Rom. 8. per corpus Chriſti (ſicut Apoſtolus dixit) eſſemus alterius qui ex mortuis reſurrexit, &, paſſiones cupiditatéſq; carnis, & cogitationes peccatorum, quæ per legem erant in mẽbris noſtris, & in illâ morte morerentur: nos autẽ ſoluti à lege mortis, quaſi nouâ Chriſti copulâ, in nouitate ſpiritus reſurgeremus. Et tamen qui legem in Chriſti carne ſoluerunt, eámque putauerunt eſſe violandam, omnes iuſſu Dauid à bellatoribus interempti ſunt. Quo indicio oſtenditur id quod poſteriora docuerunt, eſſe ſignatum, quòd eorum qui Chriſtum interfecerunt, nullus euaſerit. idque euidentiſſimè reuelatur, eos quos ante mortem aſſumpſerat Ieſus, ſicut Iudæos, periſſe paruulos & infirmos: eos verò quos poſt mortem adſciuit in numerum filiorum, regno eſſe ſeruatos. Vnde iuxtà hoc myſterium conuenit quòd primus in Iudæis fuerit partus infirmus, vt poſteà in Chriſtianis fieret fructus æternus. Sed iam ad nuntium transeamus.

Ex parabolâ Nathan de oue, diuite & paupere, elicit allegoriam.

CAP. XI.

IN ſuperioribus Tractatus nobis de illo inuidioſo adulterio & homicidio Dauid Prophetæ fuit, decurſiſque myſteriis non ſolùm nihil quod condẽnaretur; ſed etiam
Pſal. 50. quod laudaretur inuenimus. Nunc Tractatus incipit eſſe de nuntio: quem decurſi Pſalmi titulus iam ſæpè repetitus oſtendit. Sic enim eſt: *Pſalmus Dauid in finem, cùm veniſſet ad eũ Nathan Propheta, cùm intraſſet ad Bethſabee*. Itaq; & hæc pars hiſtoriæ retexenda eſt, quæ huiuſmodi eſt. Diues, inquit, & pauper intra vnã erant ciuita-
2. Reg. 12 tem. Diuiti multa armenta, multæ oues; pauperi vna ouis, quæ de pane & vino pauperis alebatur, & in ſinu eius dormiebat. Venit hoſpes ad diuitem, diues neque de armẽto ſuo, nec de gregibus ſuis aliquid abſtulit; ſed vnã ouem pauperis occidit. Hoc vbi cognouit Dauid: Morietur, inquit, vir ille, & reſtituet in quadruplũ. Reſpondit Nathan: Tu es. Deinde aperuit ei cæleſte mandatum dicens mandâſſe Dominum, quòd multa illi bona ſublato de paſtorum numero contuliſſet, quódque in eũ ſuam miſericordiam profudiſſet; & ideò, quoniam peccato exaſperâſſet Dominum, abducenda eius omnia, rapienda ab hoſtibus, depopulanda domus. Tunc ait ille: *Peccaui*. Et reſpondit Nathan: Quoniam peccâſſe te confiteris, remittet tibi Dominus peccatũ; ſed filius tuus qui natus

A eſt ex Bethſabee, morietur. Hoc filio ægrotante, Dauid fleuit, humi iacuit, cilicio ſe operuit, ieiunauit: vbi mortuum cognouit, ſurrexit, lauit, cœnauit, alios conſolatus eſt. Videte quàm multa. Primò omnium, quod Deus pius & miſericors eſt, & quæ nobis aduerſa contingunt, pro pretio noſtri erroris excipimus. Didicimus igitur captiuitatem pretium eſſe peccati: hæc enim decernitur pœna pro crimine. Deinde illud aduertimus quòd Regum lapſus, pœna populorum ſit. Sicut enim eorum virtute ſeruamur, ità etiã errore periclitamur. Vnde optandum eſt nobis, vt Regem glorioſum atque perfectum habere poſſimus. Nos ergò qui Regem volumus habere perfectum, Deum nolumus habere perfectum? An verò
B illi poſſunt velle hominem eſſe perfectum, qui Deum nolunt eſſe perfectum? Illud etiam breuiter textus operatur hiſtoriæ, vt aduertamus quã citò veniæ ſpes ſequuta ſit. Non mediocre autem, quòd Nathan denuntiauit ei: hoc eſt, inferior Propheta: Grauis enim verecundia pudórque delicti, ab inferiore reprehendi. Videtis quòd culpa gratiam minuat? Sciebat Nathan, quod Dauid neſciebat: adeo caligat animus, obumbratus quadam nube vitiorum. Deinde hic eſt Nathan, qui in ſuperioribus Dauid acceptum Domino prophetauit, vt doleret eodẽ redargutum eſſe peccatum, quo prophetante, meritum fuerat prædicatum. Sed iam myſteriũ requiramus. *Duo,* 2. Reg. 7
inquit, *viri erant in vna ciuitate, vnus diues, & alter pauper*. Quis eſt hic diues aut pauper, niſi fortè vnus po- 2. Reg. 12
C pulus Iudæorum, & alter populus Chriſtianus? ille diues in lege, diues eloquiis Dei ſibi creditis, diues prophetiis, diues oraculis: hic verò pauper: Sed nolite hanc refugere paupertatem, quam ſequitur regnum cœlorum: Scriptũ Rom. 3.
eſt enim: *Beati pauperes ſpiritu; quoniam ipſorum eſt regnum cælorum*. Bona paupertas, quæ quod habuerit, non Matt. 5
amittit. Bona paupertas, quæ ſi theſaurum non habet pecuniæ, habet tamen theſauros ſcientiæ atque ſapientiæ.
Nolite, filii! quaſi vilem deſpicere paupertatẽ. *Iſte pau-* Pſal. 33
per clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Nolite quaſi magnis inuidere diuitiis. *Diuites eguerunt & eſurierunt*. Ibidem.
Sed ſi vultis habere bona, Dominũ quærite: *Inquirentes enim Dominum, non deficient omni bono*. Ergò nolite re-
D cuſare omnem paupertatem. Pauper erat Petrus, & quẽ donaret, nummulum non habebat: ſed pretioſiorem omni pecuniâ donabat ſalutem. Pauper ille erat Lazarus in Euangelio: ſed ille qui antè in oſtro diues iacebat & purpurâ, optabat poſt exitum vitæ, ſtillante digito pauperis refrigerari. Quamuis ille oſtro ſuperbus regio & purpuratis veſtibus, vulnera pauperis diues faſtidioſus horruerit, tamen in inferis locatus optabat eo loci fuiſſe quo Act. 3.
Lazarus. Quo loco lectio non videtur pecuniarum diuitem pauperémque deſcribere; ſed eum pauperem, qui pro Luc. 16.
fide & deuotione vulnera corporis non horruerit, famẽ
E ieiuniúmque tolerauerit. Dum igitur haberet populus Iudæorum, in ſuis gregibus plurimas copias hoſtiarum, tamen vnam ouiculam quam populus ille pauper habebat, eripuit, glorioſæ illi ſubiiciens paſſioni. Vis ſcire quam ouem? *Sicut ouis ad victimam ductus eſt*. Qui pane Eſaia. 53
pauperis alebatur; & potu pauperis vtebatur, & in ſinu pauperis dormiebat: Noſtris enim alebatur alimentis, in noſtri pectoris gremio quieſcebat: Nam in Iudæorum ſinu quieſcere ſe non poſſe memorauit, dicens: *Filius ho-* Luc. 9
minis non habet vbi caput reclinet. Et venit hoſpes, inquit, 2. Reg. 12
ad virum illum diuitem. Quis eſt iſte hoſpes, niſi miſerabile peccatum? Etenim culpa in hunc mundum tamquã hoſpes intrauit, aliena noſtræ & peregrina naturæ. Ita-
F queno non de ſuis gregibus hoſtiam obtulit; ſed accepit ouiculam pauperis, & occidit. Cuius quidem paſſio licet ad ſacrificium ſalutare profecerit; tamen videtur ille ſibi fuiſſe furoris augmentum, & cibus culpæ, incentiuúmque peccati. Denique Iudas panem accepit à Chri- Ioan. 13
ſto, & tunc magis repletus eſt diabolo; quia non accepit ex fide, qui tam hoſpitali Domino proditionem parabat. Et iratus eſt Dauid ad virum illum. Diximus quòd per Prophetam Iudæorum populus declaratur, & ideò ſub hac figurâ ſe ipſe condemnat. Dignus eſt morte vir ille qui fecit hoc, & ouiculam reſtituet in quadruplum.

hoc eſt, periturum populum Iudæorum; ſed cumulatio- G ribus bonis fruiturum populum Chriſtianum: quia præſtabilior eſt præſentibus ſtatus qui ex reſurrectione debetur. Propoſitum mihi fuit (vt meminiſſe dignamini) aduerſus eos qui homicidiũ adulteriúmq; ſancti Dauid arguendum putant, qualicumque meo reſpondere ſermone: & ita fauore veſtræ vnanimitatis Tractatus noſtri curſus euaſit, vt prædicandus ore omnium videretur quẽ putabamus non poſſe defendi. Sed quoniam noſtro vir ſanctus auxilio non indiget, iam ipſe vobis pro ſe loquatur, & factum ſuum ipſius oratio defendat.

Rex Dauid ante tribunal diuinæ maieſtatis confidenter peccatũ fatetur, & diuinam implorat miſericordiam ob beneficium Incarnationis, ac merita paßionis Chriſti.

CAP. XII.

M*Iſerere* (inquit) *mei ſecundùm magnam miſericordiam tuam.* Noua, niſi fallor, coniunctio iſta ſermonis, vt magna miſericordia diceretur, & non facilè
Hier. 32 alibi lectum memini; & ideò, quæ ſit magna miſericordia debemus aduertere: Nam etſi magnam miſericordiã non facilè legerimus, legimus tamen magnam Dei virtutem. Et ideò conſiderantes quæ magna ſit virtus, conijce-
Gen. 1. re poterimus, quam miſericordiam magnam voluerit de-
1. Cor. 1. ſignare: Legimus enim in ſancto Hieremiâ: *Quis es Domine? Tu feciſti cælum & terram, in magna virtute tuâ, & brachio excelſo.* Virtus ergò magna cælum fecit. Quæ eſt virtus magna? Patris, an Filij? Magna vtique Patris virtus eſt: ipſe enim per Filiũ cælũ fecit & terram, ſicut habes; *In principio Deus creauit cælum & terram:* Sed tamen & Filius magna virtus eſt; Nam cũ virtutem Patris Filium legeris, ſicut habes Chriſtum Dei Sapientiam atque virtutem, vtique cùm virtus Patris Filius ſit, magna virtus eſt Filius. Quemadmodùm igitur omnipotẽs denegatur, quem fatemur magnã Dei eſſe virtutem? Hæc igitur magna virtus cælũ fecit, quia cælum fecit & Filius, ſicut ha-
Ioan. 1. bes. *Omnia per ipſum facta ſunt.* Ergò ſi & Pater fecit & Filius, vtique facti vnitas operationis indicat vnitatem. Non ergò operatio Patris & Filij diſcrepat. Si autem vna K opera, vna vtique operationis poteſtas, & maieſtas vna factorum eſt. Hæc de Patre & Filio. Quid ergò ſilemus & de Spiritu, præſertim cũ Scriptura nos diuina non patiatur ſilere? Dat enim locus opportuniſſimũ teſtimoniũ, ad ſanctũ Spiritus vnitatẽ cũ Patre, & Filio comprobandam, vt eius quoque operationem ab opere Patris & Filij diſſociare nequeamus: Legimus enim magnam virtutẽ Patris eſſe, quòd cælũ fecit, magnam virtutem etiam Filium eſſe, quoniam cælum fecit, nec ſolũ fecit; ſed etiam firmauit: *Verbo enim Domini cæli firmati ſunt.* Ergò ſi &
Pſal. 32 feciſſe & firmâſſe cælũ, magnę virtutis eſt, etiam Spiritũ L
Ibidem. ſanctum à maieſtate magnæ virtutis ſeparare non poſſumus; quia ſcriptũ eſt: *Et ſpiritu oris eius omnis virtus eo-*
Geneſ. 1 *rum.* Namque cùm cælũ fieret & terra, ſuperferebatur Spiritus. De quo alibi ait Propheta Dauid: *Emittes Spi-*
Pſ. 103. *ritum tuum & creabuntur.* De quo etiã alibi dixit: *Quo-*
Pſal. 8. *niam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum:* Non enim corporalibus digitis Deus cælũ fecit; ſed Spiritus gratia ſeptiformis: illo videlicet digito de quo habes in Euange-
Luc. 11. lio: *Quòd ſi in digito Dei eijcio dæmonia:* Hunc enim di-
Mat. 12 gitum, alibi ſpiritum dixit, ſicut habes: *Quòd ſi in Spiritu Dei dæmonia eiicio.* Si igitur digitus Dei Spiritus eſt, quo- M niam brachiũ Dei Filius eſt, vtique Spiritus cooperatus Patri & Filio per vnitatẽ operationis cælũ fecit & terrã: Ideò enim digitũ Filius nuncupauit, vt tamquàm vnius corporis, ità diuinitatis exprimeret vnitatem. Itaque ſi magna virtus cælum condidit, vtique magna Sapientia
Pſal. 103 cælum condidit; quia ſcriptum eſt: *Omnia in Sapientiâ feciſti.* Didicimus igitur quæ magna ſit virtus, colliga-
Pſal. 87 mus nunc quæ magna ſit miſericordia. Si magna virtus
Ioan. 1. cælos fecit, & magna miſericordia debet eſſe de cælo, &
Pſal. 17 magna iuſtitia debet eſſe de cælo: Iuſtitia enim de cælo proſpexit, & miſericordia venit è cælo. Magna ergò facta miſericordia; quia *Verbum caro factum eſt, & habitauit*

G *in nobis.* Ergò magna virtus cælos fecit, magna virtus cælos inclinauit, ſicut legimus: *Et inclinauit cælos & deſcẽ-* Ibidem.
dit: Quo oſtenditur nunquã diuinitatis ſuæ exors fuiſſe Matt. 3
Dei Filius, nec cũ inter homines verſaretur: quoniã etſi Matt. 4
ſuſcepit quod non erat, non deſtitit tamen eſſe quod erat. Itaque cũ dicitur: *Et inclinauit cælos, & deſcendit:* non tam videtur cælos inclinâſſe, quã ipſe de cælo deſcendiſſe: Nam cũ Pater Filium alloqueretur in terris ſitũ, Angeli miniſtrarent, non tam mutaſſe videretur ſedem Dei Filius, quã tranſtuliſſe. Ergo didicimus magnam eſſe miſericordiã. Itaque ſi magna miſericordia eſt deſcendiſſe de cælo, quæ ſit multitudo miſerationũ diſtinguere atque intelligere debemus: Sequitur enim: *Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam:*
H Non enim idẽ ſignificat vterque verſiculus; ſed illud ad Incarnationem refertur, hoc verò quod ſequitur ad eas referendum videtur quas Deus in carne ſuſcepit iniurias; 1. Cor. 15
quia ieiunauit, quia eſuriit, quia fleuit, quia vapulauit, quia crucifixus, quia mortuus, quia ſepultus eſt: Hæc enim carnis, non diuinitatis inſignia ſunt. Et neceſſarium fuit, vt ærumnarum multitudinẽ miſerationũ multitudo depelleret, profuturo nobis Dominicæ certamine paſ- 1. Pet. 2
ſionis: Non enim ſua peccata delebat; quia peccatũ nul- 2. Cor. 5
lũ fecerat: ſed quia peccatũ factus eſt, noſtra erant de- Eſai. 43
lenda peccata; ſicut Dauid dixit: *Dele iniquitatem meam.* Quid eſt dele? Videamus hoc verbum: non enim otioſũ
I eſt. Denique & alibi ait: *Ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero.* Sunt profectò altè impreſſa quædã conſcientiæ noſtræ vlcera delictorũ, & quædã mentiũ noſtrarum animorũmq; vibices, quæ errorum noſtrorũ obducũtur vlceribus. Habet ergò culpa characteres ſuos & apices, quibus proditur: quod non ingenio noſtro affingimus; ſed propheticã auctoritate ſignamus. Scripta eſt ergò, & vbi ſcripta ſit vide. *In tabulis*, inquit, *cordis tui.* Hoc eſt, ibi ſcripta eſt culpæ ſeries, vbi etiam forma 2. Cor. 3
virtutis: non in tabulis lapideis; ſed in tabulis cordis car- Hier. 17
nalibus. Sed quæ bona ſunt non atramento ſcribuntur; ſed ſpiritu Dei viui: quæ autem vitioſa, graphio ferreo & vngue adamantino. Talis propemodùm Scriptura, qualis eſt pœna peccati. Scribitur illa graphio ferreo, hoc
K virgâ ferreâ coercetur, ſicut ſcriptum eſt: *Reges eos in virgâ ferreâ.* Alia eſt illa virga recta, virga regni tui: hæc Pſal. 2.
ſupplicio coercet noxios, illa innoxios gubernat imperio. Ergò ſcripta eſt culpa, videamus vbi. Non foris; ſed Pſal. 44
intùs in corde tuo & in pectore tuo: Sicut enim prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo, ſic infidelibus in ipſo corde exprimitur figura peccati, & erroris effigies. Intùs igitur eſt culpa, intùs & virtus. Et ideò Dominus: *Sentio*, inquit, *de me virtutem exiſſe:* vt oſtenderet quæ bona ſũt Deut. 30
de interiore procedere, & contrà quæ mala ſunt, de exteriore prodire. *Non enim quod intrat*, inquit, *in os, coin-* Luc. 8.
L *quinat hominem; ſed quod exit de ore:* De corde enim tuo cogitationes procedunt, & ideò caue ne de corde tuo malæ cogitationes prodeant, quæ te poſteriore tempore arguant & accuſent. Non enim Deus teſtimoniis ad reuin- Matt 15
cendum te argumentiſque indiget, tua te ipſa culpa accuſat & prodit. Deinde bene in hoc pſalmo Dauid dicit: *In* Rom
multum laua me ab iniuſtitiâ meâ, & à delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & delictum meum contrà me eſt ſemper. Væ enim mihi quòd latere cupio & latere nõ poſſum! Quomodò enim latebo, qui inſcripta in pectore meo gero meorũ iudicia delicto-
M rum? Nudabitur in illo iudicij die vniuſcuiuſque pectus, teſtimoniũ reddente omnibus conſcientiã ſuã, & inuicẽ accuſantibus cogitationibus, aut etiã defendentibus, in Nahum
die quã iudicabit Dominus occulta hominũ. Quis pudor 3.
ille, cũ prodi omnibus cœperit quod putabamus occul- Rom. 2.
tũ? cùm aperire ſe cœperit vniuſcuiuſque imago delicti, vt vnuſquiſque ſui criminis ſerie reuincatur? Quis pudor cùm illum quem deſpicabilem in hoc ſæculo iudicabas, Sap. 5.
videris eſſe prælatum? illum ſeruum tuum, illum quem iuxtà ſæculi huius aſtutias ineptum & inhabilem arbi- 2. Cor. 1
traharis, ſimplicitatis ſuæ diuitiis cognoueris honora- Hebr. 4
tum? Ergò dum viuimus, confugiamus ad eum qui po- Hier. 17
teſt delere peccatum. Nec verearis quòd graphio ferreo

ſcriptum eſt, & vngue adamantino: hic enim portas fer- *Eſai. 45* reas adamantinaſque confregit. Nec timeas culpam fateri. Confeſſus eſt Dauid, agnouit iniquitatē ſuam, agnouit errorem, & ideò ait: *Quoniam iniquitatem meam ego* *1. Cor. 15* *agnoſco.* Dauid agnoſcit, & tu nō agnoſcis? Dauid fatetur, & tu negas? Paulus ſe nocentem clamat, & tu innocentē te aſſeris? Non eſt igitur maximus erubeſcendi locus, quando cum plurimis peccati mixta conſortia ſunt. Sequamur tamen ſtudium corrigendi. Neq; rurſùs paueas, ne culpæ confeſſio teneatur ad pœnam: Bonus enim & miſericors Deus non ſolùm culpas ignoſcere confitentibus; ſed etiam præmia corrigentibus impertire cōſueuit: ſi tamen vnuſquiſque ſibi donari petat, quod intelligit *Eſaie. 43.* non latere. *Dic ergò iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* Dei vox iſta eſt volentis ignoſcere: Dei vox iſta eſt promittētis quo tuū velit delere peccatū. *Tibi peccaui* (Dauid dicit) *& malum coràm te feci.* Hoc eſt, etſi homines non vident, tu vides: etſi homines me diiudicare non poſſunt, *1. Cor. 4* qui participes delictorum ſunt; tu tamen iudex es ſingulorum qui expers es delictorum. Quamlibet in corde intimo cogitationes noxiæ lateant, coràm tamen ſunt, qui *Matt. 9* potes dicere: *Quid cogitatis mala in cordibus veſtris?* Nēpe Chriſtus hoc dicit. Qui ergò nouit quid in corde ſit ſcriptū, poteſt delere quidquid in corde conſcriptū eſt. Cui ſe fatetur noſter Dauid non ſolū in ſeipſo; ſed etiā in primo homine peccâſſe, dū præcepta diuina temerantur. Quo licet aduertere quemadmodùm omnes hæreſes, dū ſe impugnant, in ſe recurrant. Itaque Ariani dum Patris & Filij ſeparant poteſtatem in eum furioſè exitū diſputationis incurrunt, vt cum Manichæis eorum concurrat *1. Cor. 8* aſſertio: Illi enim dicunt alterum Deum eſſe veteris, alterum noui Teſtamenti. Quam profanā aſſertionem Eccleſia ſancta condēnat, quæ vnū Deum legit; quia *vnus Deus Pater, ex quo omnia; & nos in ipſū: & vnus Dominus Ieſus, per quē omnia, & nos per ipſum.* Vtique omnipotens poteſtas & vna Patris & Filij declaratur, vt nec *Rom. 5* Patrē a noui Teſtamenti gratiâ ſecernamus, nec rurſùs ab inſtauratione mundi Filium ſeparemus. Deniq; conſideremus vtrùm idem Deus vtriuſque ſit conditor Teſtamenti? Nēpe omnes in primo homine peccauimus, & per naturæ ſucceſſionem, culpæ quoq; ab vno in omnes transfuſa ſucceſſio eſt. In quem ergò peccaui? in Patrem, an in Filium? Vtique in eum qui mihi credidit, quod non A ſeruando peccaui. Mandatū eſt homini, vt ab omnibus guſtaret quæ erant in paradiſo; ſed lignū ſcientiæ boni & mali non tangeret. Adā ergò in ſingulis nobis eſt: In illo enim conditio humana deliquit, quia per vnū in omnes *Geneſ.* pertranſiuit peccatum. Video ſummam mihi creditam; video quæ præuaricationis æra contraxerim, dum vetita & interdicta deguſto. Hinc debeo commiſſæ ſortis vſu- *Rom. 5* ram; quia creditum mandatorum cæleſtium fœnus intemerata fides ſeruare non potuit. Agnouimus creditum, agnoſcamus etiam creditorem. Creditoris nempe ius eſt vt exigat & relaxet: & ideò idem relaxat, qui ius habet exigendi. Cùm igitur in Euangelio Chriſtus dixerit mihi: B *Remiſſa ſunt tibi peccata tua*: nónne eundem intelligo dominum ſortis, quem arbitrum veniæ recognoſco? Aut ſi Pater credidit, & Filius relaxauit, non per vnitatem, *Luc. 5.* vt nos didicimus; ſed vt Ariani aſſerunt, per diſtantiam poteſtatis, alius Deus credidit, alius relaxauit? Vnde incurrunt, vt Manichæorum perfidiam non euadant. Deinde vnum dicendo bonum Deum, aduertant in quos laqueos dementiæ ſuæ incidant. Si bonus eſt qui credidit, quomodò non eſt bonus qui relaxauit? Ergò cum illis partem habeant Ariani, cum quorum aſſertione conueniunt. Nec mirum ſi is qui ſemel deuiare cœpit à vero, nexibus ſe alieni erroris inuoluat. Et ideò vna eſt ſententia, quæ hæreticorum omnium machinas deſtruat, vt vnius poteſtatis, maieſtatis, atque virtutis Trinitatem eſſe credamus, & ideò quod Filius fecit, non ſeparemus à Patre, ne ab eo quod mandauit, Filium ſegregemus. Ità C enim fiet, vt alterum Deum veteris, alterum noui Teſtamenti inducamus; ſed per vnitatem poteſtatis & Filius in Patre, & Pater intelligatur in Filio; & Filius fœneretur in Patre, & Pater relaxet in Filio: Nam & Pater dimittit peccatum, Filiúmque dimiſiſſe iam diximus. Accipite quia dimittit & Pater. *Dimitte*, inquit, *nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Vtique ex *Ioan. 14* perſonâ noſtrâ hoc Filius Patri dicit. Nec ideò dicit, qua- *Matt. 6* ſi dimittere ipſe non poſſit: ſed ideò dicit, vt tu vnitatem poteſtatis intelligas. Denique ſi auctoritatem quæris in Filio: *Iam vos*, inquit, *mundi eſtis propter ſermonem quem* *Ioan. 15* *locutus ſum vobis.* Dimittit ſermone, dimittit imperio: ſed cum ratione dimittit, dicens: *Vade & poſt hàc vide ne pecces.* Habes auctoritatem, quia vetera donauit; habes *Ioan. 5.* iudicium, quia futura præſcripſit.

SANCTI AMBROSII POSTERIORIS APOLOGIÆ DAVID FINIS.

Summarium Libri de Eliâ & ieiunio.

A cap. I. vſque ad cap. XI. agit de eſſentiâ & virtute, origine & vtilitate ieiunij; Eliæ & aliorum patrum exempla inſerendo.

A cap. XII. vſque ad cap. XIX. de ebrietate & eius malignitate, & de vini potatoribus, & eorum prauitatis deteſtatione.

A cap. XX. vſque ad finem Libri, de ſobrietate & abſtinentiâ, & earum virtute, & quomodò illæ, vt curratur ad brauium, & vt feſtinetur ad gratiam, ſint neceſſariæ.

Capita Libri.

1. *Quà ratione diuinum ad patres reſultauerit oraculum, vt egredientes ad bellum, tubà canerent: & cur nos etiam tubà canere debeamus.*
2. *Quàm magna virtus ſit ieiunij, quámque ſpecioſa ac valida eius militia, exemplo Chriſti, atque ſancti Eliæ comprobata.*
3. *Quid ſit ieiunium: & de ieiunio ſancti Ioannis, & qualis eſca à nobis quærenda ſit.*
4. *De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus vſus mundi cœpit, quòd in paradiſo pro primâ lege conſtitutum fuit: quódque ieiunium operiat id quod gula denudauerit.*
5. *Quòd ebrietas Noe abdormire fecerit, & per ignorantiam nudauerit: quódque ebrietas ſeruitutem & inceſtum induxerit: & quomodò Abraham non miniſtrauerit vinum in ſuo conuiuio, neque Ioannes eo vſus fuerit, neque Moyſes amaritudines aquarum vino temperauerit.*
6. *De lege ieiunij à Moyſe data, & de ieiunio eiuſdē: & quod ſterilitatem matrum Samſon & Samuelis abſtinentia vini fœcundauerit: quibúſque cibis Eliſeus filios Prophetarum aluerit.*
7. *Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis intrantes, non ſolùm non læſi, ſed & illis*

refrigerati fuerint: & quòd Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit.

8. *De vtilitatibus ieiunii, & de eſcarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum.*

9. *Quâ ratione potentes prohibentur vina bibere, & de ieiunio Iudith: quòdque Heſter pulchrior facta ſit ieiunio, Aman autem ſuæ ebrietatis pœnam exſoluerit: ac de multis excellentibúſque ieiunii præconiis.*

10. *Quemadmodũ myſtica menſa ieiunio cõparetur: & quæ fames faciat acceptabile ieiunium, quidque ſit quod dicitur:* Cùm ieiunatis, vngite capita veſtra, *& de duplici capite, ac de vnguento ſobrietatis, & oleo lætitiæ.*

11. *Quòd amariora optabiliora ſint dulcioribus: & quomodò eſca ad horam dulcis, impoſterùm exemplo Eſaũ amarior efficiatur: & quòd nihil proſit ieiunium ad iactantiam factum.*

12. *Quemadmodùm ebrietas in omne facinus præcipitet: & de conuiuiis lubricorum hominum.*

13. *De conuiuiis prælatorum & fortiſſimorum adoleſcentum, & de potu ad æquales calices: & de furoris poculo.*

14. *De reprehenſione eorũ qui conuiuia illicita præparant: & quòd maior ſit vis vini, quàm veneni.*

15. *Quid de ebrietate Eſaias loquatur: & quòd non ſolùm vinum, ſed etiam ſicera inebriet: & quid ſignificent, calix aureus Babylon in manu Domini: & quomodò vas Apoſtolorum fictile ſit.*

16. *De magnâ ebrietatis deteſtatione.*

17. *De obteſtationibus & ſacramentis potantiũ, quæ violare nefas arbitrantur: & quomodò ſæpe vino ſecretiora hominis extorqueantur: quódq; frequẽs ingurgitatio interiora hominis abſumat.*

18. *Quomodò etiam fœminæ vſque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium ducant choros: & quid boni ſit ſobrietas, quid mali intemperantia.*

19. *Quid ſibi ſperare debeant bene paſti & luxurioſi: & de viſione Tyri: quódq; mare nulla neceſſitate, ſed & ſola humana intẽperantia inquietatũ fuerit: & quomodò luxurioſi nauibus aſſimilentur.*

20. *Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Eſaia:* Eritque poſt annos ſeptuaginta Tyrus vt canticum meretricis: *& de miſericordia medici, & Saluatoris gratia, & quibus modis quærenda ſit.*

21. *Quomodò intelligendum ſit illud Prophetæ:* Ecce venit Dominus diſperdere orbem terrarum: *& quomodò athletæ ſimus, quibus multis certaminibus in ſtadio currendum eſt pro brauio: & ideò ſobrietate, & abſtinentiæ exercitio nobis opus ſit.*

22. *Qua ratione corpus noſtrum ieiunijs caſtigandum ſit, comeſſationéſque indecoræ fugiendæ, ne ſuccumbentes in ſtadio, exortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus: & de ablutione aquæ baptiſmatis: quódque feſtinandum ſit ad gratiam.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE ELIA ET IEIVNIO LIBER.

III. Reg. Cap. XVII.

ET dixit Elias Theſbites, qui de habitatoribus Galaad ad Achab: Viuit Dominus Deus Iſraël, cui adſtiti coràm eo, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi per verbum oris mei. Et factum eſt verbum Domini ad Eliam: Vade hinc contrà orientem, & abſcondere in torrente Cherith, qui eſt contrà faciem Iordanis. Et erit, de torrente bibes aquam, & coruis præcipiam vt paſcant te ibi. Et abiit & fecit Helias iuxtà verbum Domini, & ſedit in torrente Cherith, qui eſt contrà faciem Iordanis. Et corui deferebant ei panes & carnem manè, & panes & carnem veſperi, & de torrente bibebat aquam. Et factum eſt poſt dies, & ſiccatus eſt torrens, quia non facta eſt pluuia ſuper terram. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam, dicens: Surge, & vade in Sareptam Sidonis, & habitabis ibi: ecce præcepi ibi mulieri viduę vt paſcat te. Et ſurrexit Elias, & abiit in Sareptam Sidonis, in portam ciuitatis: & ecce mulier ibi vidua colligebat ligna, & clamauit poſt eam Elias, & dixit ei: Accipe iam mihi paululùm aquæ in vaſe, & bibam. Et perrexit vt acciperet: & clamauit poſt ipſam Elias, & dixit ei: Accipies iam mihi & buccellam panis in manu tuâ, & comedam. Et dixit mulier: Viuit Dominus Deus tuus, ſi eſt mihi ſubcinericius, niſi quantùm pugillus farinæ in hydriâ, & parùm olei in lecytho: & ecce ego colligo duo ligna, & ingrediar, & faciam illud mihi, &
G filiis meis, & comedemus & moriemur. Et dixit
ei Elias: Confide, ingredere & fac ſecundùm
verbum tuum: ſed fac mihi inde ſubcinericium
paruum imprimis, & afferes mihi: tibi autem fa-
cies & filiis tuis in vltimo. Quia hæc dicit Domi-
nus Deus Iſraël: Hydria farinę non deficiet, &
lecythus olei non minuetur vſque in diem quâ
dabit Dominus pluuiam ſuper terram. Et abiit
mulier, & fecit iuxtà verbum Elię: & dedit ei, &
comedit ipſe, & ipſa, & filii eius. Et hydria fari-
næ non defecit, & lecythus olei non imminutus
H eſt, iuxtà verbum Domini quod loquutus eſt in
manu Eliæ. Et factum eſt poſt hęc, & ægrotauit
filius mulieris dominæ domus, & erat languor
eius fortis valde, donec non relictus eſt in eo an-
helitus vitæ. Et dixit mulier ad Eliam: Quid mi-
hi & tibi? homo Dei! Ingreſſus es ad me vt re-
memorares iniquitates meas, & interficeres fi-
lium meum? Et ait Elias ad mulierem: Da mihi
filium tuum. Et accepit eum de ſinu eius, & por-
tauit eum in cœnaculum in quo ipſe ſedebat ibi;
I & collocauit eum ſuper lectum ſuum. Et excla-
mauit Elias ad Dominum, & dixit: Domine
Deus meus: etiámne viduam cum quâ ego ha-
bito cum ea, tu afflixiſti vt interficeres filium
eius? Et inſufflauit puero ter, & inuocauit
Dominum, & dixit: Domine Deus meus:
reuertatur iam anima pueri huius in eum. Et
factum eſt ſic: & reuerſa eſt anima pueri in

eum. Et exclamauit puer, & tulit eum de cœnaculo in domum, & dedit eum matri ſuæ. Et ait Elias: Vide, viuit filius tuus. Et dixit mulier ad Eliam: Ecce cognoui quoniam homo Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum.

III. Reg. Cap. XVIII.

ET factum eſt poſt dies multos, & verbum Domini factum eſt ad Eliam in anno tertio dicens: Vade, & oſtende te Achab: & dabo pluuiam ſuper faciem terræ. Et iuit Elias vt appareret Achab: & erat fames vehemens in Samariâ. Et vocauit Achab Abdiam diſpẽſatorem domus, & Abdias erat timens Dominum valdè. Et factum eſt cùm percuteret Iezabel Prophetas Domini, & tulit Abdias centum Prophetas, & abſcondit eos per quinquagenos in duabus ſpeluncis, & aluit eos in pane & aquâ. Et dixit Achab ad Abdiam: Age & tranſeamus in terrâ, ad fontes aquarum, & in cunctos torrentes, ſi fortè inueniamus herbam, & ſuſtentabimus equos & mulos, & non interibunt à nobis iumenta. Et diuiſerunt ſibi viam vt irent in ea: Achab iuit in via vnâ, & Abdias iuit in via alterâ ſolus. Et erat Abdias in via ſolus: & ecce Elias in occurſum ei. Et feſtinauit Abdias, & cecidit ſuper faciem ſuam, & ait: Si tu es domine mi Elia? Et dixit Elias ad Abdiam: Ego ſum, vade, dic domino tuo: Ecce Elias. Et dixit Abdias: Quid peccaui quòd tu tradis ſeruum tuum in manus Achab, vt interficiat me? Viuit Dominus Deus tuus, ſi eſt gens aut regnum, quò non miſit me dominus meus ad quærendum te, & dixerunt: Non eſt. Et adiurauit regnum & regiones eius, & non inuenit te, & nunc tu dicis: Vade, & nuntia domino tuo: Ecce Elias. Et erit ſi ego receſſero à te, Spiritus Domini aſportabit te in terram quam non noui, & tecedam vt nuntiem Achab, & non inueniet te, & interficiet me: & ſeruus tuus eſt timens Dominum ab infantia ſua. Numquid non nuntiatum tibi quę feci, domine mi: cum interficeret Iezabel Prophetas Domini, & accepi de Prophetis Domini centum viros, & abſcondi eos per quinquagenos in ſpeluncis, & alui eos in panibus & aquis? Et nunc tu dicis: Vade & dic Domino tuo: Ecce Elias: & interficiet me. Et dixit Elias: viuit Dominus exercituum, cui adſui in conſpectu eius, quia hodie apparebo ei. Et abiit Abdias in occurſum Achab, & nuntiauit ei. Et cucurrit Achab, & abiit in occurſum Eliæ. Et factum eſt vt vidit Achab Eliam, & ait Achab ad Eliam: Si tu es ipſe peruertens Iſraël. Et dixit Elias: Non peruerto ego Iſraël, ſed tu & domus patris tui, cùm dereliquiſtis vos Dominum Deum veſtrum, & abiiſtis poſt Baalim. Et nunc mitte & congrega ad me vniuerſum Iſraël in monte Carmeli, & Prophetas Baal quadringentos quinquaginta, & Prophetas lucorum quadringentos, qui comedunt menſam Iezabel. Et miſit Achab ad omnem Iſraël, & congregauit omnes Prophetas in monte Carmeli. Et acceſſit Elias ad omnem populum, & ait ad eos: Vſquequò vos claudicabitis in

A ambobus poplitibus veſtris? Si eſt Dominus Deus, ite poſt eum: ſi autem Baal eſt, ite poſt eum. Et non reſpondit populus verbum. Et ait Elias ad populum: Ego remanſi Propheta Domini ſolus, & Prophetæ Baal quadringenti & quinquaginta viri. Dent igitur nobis duos boues, & eligant ſibi vnum, & in fruſta cædant, & imponant ſuper ligna, & ignem non apponant. & ego faciam bouem alium, & ignem non apponam: & clamate in nomine deorum veſtrorum, & ego inuocabo in nomine Domini Dei mei. Et erit Deus qui exaudierit in igne, iſte eſt

B Deus. Et reſpondit omnis populus, & ait: Bonus ſermo quem locutus es. Et dixit Elias Prophetis Baal: Eligite vobis bouem vnum, & facite primi, quia vos multi: & inuocate in nomine deorum veſtrorum, & ignem non ſupponatis. Et acceperunt bouem, & fecerunt: & inuocabant in nomine Baal, de manè vſque ad meridiem, & dixerunt: Audi nos, Baal: audi nos. Et non erat vox, & non erat auditus: & tranſiliebant in altare quod fecerunt. Et facta eſt meri-

C dies, & ſubſannauit eos Elias Theſbites, & dixit: Inuocate in voce magna, ne fortè exercitium aliquod ſit ei, & ſimul ne fortè det reſponſum ipſe, vel ne fortè dormit, & excitabitur. Et inuocabant in voce magna, & incidebant ſe iuxtà ritum ſuum in cultris & in lanceis vſque ad effuſionem ſanguinis ſuper eos, & prophetauerũt vſquequò tranſiit meridies. Et factum eſt vt tempus meridiei, vt aſcenderet ſacrificium, & non erat vox, & non erat auſcultatio, & dixit Elias ad populum: Accedite ad me. Et acceſſit omnis

D populus ad eum, & curauit altare deſtructum. Et accepit Elias duodecim lapides iuxtà numerum tribuum Iſraël, ſicut locutus eſt Dominus ad eum, dicens: Iſraël erit nomen tuum. Et ędificauit lapides in nomine Domini, & curauit altare Domini dirutum. Et fecit aquęductum qui capiebat duas metretas ſeminis in circuitu altaris, & poſuit ligna ſuper altare quod fecit: & diuiſit in membra holocauſtum, & poſuit ſuper

E ligna, & conſtruxit ſuper altare. Et dixit Elias: Accipite mihi quatuor hydrias aquæ, & fundite ſuper holocauſtum, & ſuper ligna. Et dixit ſecundò: Facite, & ſecundò fecerunt. Et dixit tertiò: Facite, & tertiò fecerunt. Et ibat aqua in circuitu altaris, & aquæductum impleuit aqua. Et cùm eſſet tempus vt offerretur ſacrificium, acceſſit Elias Propheta, & dixit: Domine Deus Abraham & Iſaac & Iſraël! hodie cognoſcat omnis populus iſte quia tu ſolus Dominus Deus Iſraël, & ego ſeruus tuus: & propter te feci hæc omnia. Exau-

F di me, Domine: exaudi me, & cognoſcat populus iſte quia tu Dominus Deus, & tu conuertiſti cor populi poſt te. Et cecidit ignis à Domino de cælo, & deuorauit holocauſtum, & ligna, & aquam quæ erat ſuper ipſum, & aquã quæ erat in aquæductu, & lapides & puluerem linxit ignis. Et vidit omnis populus, & cecidit ſuper faciem ſuam, & dixerunt: Verè Dominus eſt Deus, Dominus ipſe eſt Deus. Et dixit Elias ad populum: Apprehendite Prophetas Baal, nullus ſaluetur ex eis. Et apprehenderunt

eos, & duxit eos Elias in torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi. Et ait Elias Achab: Surge & comede & bibe, quia vox ſoni pluuiæ. Et ſurrexit Achab vt comederet & biberet. Et Elias aſcendit in Carmelum, & inclinauit ſe ſuper terram, & poſuit faciem ſuam inter genua ſua, & dixit puero ſuo: Aſcende & proſpice viam maris. Et aſcendit, & contemplatus eſt puer, & ait: Non eſt quidquam. Et ait Elias: Reuertere, & aſpice ſeptem vicibus. Et factum eſt in ſeptima, & ecce nubes parua quaſi veſtigium viri, adducens aquã de mari. Et dixit: Aſcende, & dic Achab: Iunge currum tuum, & deſcende, ne occupet te pluuia. Et factum eſt vſque hîc, & hîc, & cælum contenebratum eſt in nubibus & vento, & facta eſt pluuia grandis. Et equitauit Achab, & abijt in Iezrahel: & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, & adſtrinxit lumbum ſuum, & currebat ante Achab vſque ad Iezrahel.

III. Reg. Cap. XIX.

ET nuntiauit Achab Iezabel omnia quę fecerat Elias, & quomodò occidit Prophetas in gladio. Et miſit Iezabel ad Eliam, & dixit: Hæc faciant mihi dij, & hæc addant, quòd hac hora cras ponam animam tuam ſicut animam vnius ex illis. Et timuit Elias, & ſurrexit, & abijt iuxtà animam ſuam, & venit in Berſabee quæ eſt Iuda. Et dimiſit puerum ſuũ ibi, & ipſe perrexit in deſerto viam diei, & venit & ſedit ſubter iuniperum, & petiuit animæ ſuæ vt moreretur, & ait: Sufficiat nunc, Domine: tolle iam animam meam à me, quia non melior ſum ego ſuper patres meos. Et dormiuit, & obdormiuit ſub planta ibi, & ecce quidam Angelus tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Et reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis ſiligineus, & lecythus aquæ. Et ſurrexit Elias, & comedit & bibit, & reuerſus dormiuit. Et reuerſus eſt Angelus Domini ſecũdò, & tetigit eum, & dixit ei: Surge, & comede, quia multa à te via. Et ſurrexit, & comedit & bibit: & abijt in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vſque ad montẽ Choreb. Et ingreſſus eſt illuc in ſpeluncã, & manſit ibi. Et ecce verbum Domini ad eum, & dixit: Quid tibi hîc, Elia? Et dixit Elias: Zelans zelatus ſum Domino omnipotenti, quia dereliquerũt te filij Iſraël: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt in gladio: & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meã vt auferant eã. Et ait: Egredieris, & ſtabis coràm Domino in monte: & ecce Dominus tranſibit, & ſpiritus grandis fortis diſſoluẽs mõtes, & conterẽs petras corã Domino: non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in cõmotione Dominus, & poſt commotionem, ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem vox auræ tenuis, & ibi Dominus. Et factum eſt vt audiuit Elias, operuit vultũ ſuũ in pallio ſuo, & egreſſus eſt, & ſtetit iuxtà ſpeluncã: & ecce ad eum vox, & dixit: Quid tibi hîc Elia? Et dixit Elias: Zelans zelatus ſum Domino Deo omnipotenti, quia dereliquerunt pactũ tuũ filij Iſraël: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt in gladio: & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam vt auferant eam. Et ait Dominus ad eum: Vade & reuertere in viam tuam, & venies in viã deſerti Damaſci: & vnges Azael in Regem ſuper Syriam, & Iehu filium Nameſſi vnges in Regem ſuper Iſraël, & Eliſæum filium Saphat de Abelmeula vnges in Prophetam pro te. Et erit qui ſaluatus fuerit de gladio Azael, occidet Iehu: & qui ſaluatus fuerit de gladio Iehu, interficiet Eliſæus. Et derelinquam de Iſraël ſeptem millia virorum, & omnia genua quę non incuruauerũt genu Baal, & omne os quod non adorauit eũ. Et profectus eſt Elias inde: & reperit ibi Eliſæum filium Saphat, & ipſe erat arans in bobus. Duodecim iuga boum erant coràm eo, & ipſe in duodecim. Et abijt ad Eliſæum Elias, & proiecit ſuper eum pallium ſuum: & reliquit Eliſæus boues, & cucurrit poſt Eliam, & ait: Deoſculabor patrem meum, & matrem meã: & ſequar te poſt te. Et dixit ei: Vade, reuertere: quid feci tibi? Et reuerſus eſt à tergo eius, & tulit iuga boum, & mactauit & coxit ea in inſtrumentis boum, & dedit populo, & comederunt. Et ſurrexit & abijt poſt Eliam, & miniſtrabat ei.

Quâ ratione diuinum ad patres reſultauerit oraculum, vt egredientes ad bellum tubâ canerent: & cur nos etiam tubâ canere debeamus.

CAP. I.

DIVINVM ad patres reſultauit oraculum, vt cùm ipſi egrederentur ad bellum, tubâ canerent: quòd foret ſignum †, vt reminiſceretur Dominus populi ſui, & petitum conferret auxilium: inſuper & vt diuinæ prouocaret populus incentiua miſericordiæ: in diebus lætitiæ ſuæ, in neomenijs & feſtis diebus concinerent tubarum ſono. Vnde & Dauid dicit: *Canite in initio menſis tubâ, in die inſigni ſolemnitatis veſtræ.* Veniet igitur nobis dies ſolemnitatis, & iam appropinquat. Canamus tubâ tamquam in prælium progredientes. Canamus tubâ, vt annuntiemus ſolemnitatis diẽ, ſimul nobis & certamẽ imminet. & victoria repromittitur. Victoria noſtra, crux Chriſti eſt: trophæum noſtrum, paſcha eſt Domini Ieſu: Sed ille antè eſt præliatus, vt vinceret, non quòd ipſe egeret certamine; ſed vt nobis formam debellandi præſcriberet, & poſteà daret gratiam triumphandi. Certamen noſtrum, ieiunium eſt. Denique ieiunauit Saluator, & ſic Tentator ad eum acceſſit. Et primum gulæ direxit ſpiculum, dicens: *Si Filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat.* Ille cibum velut eſcam laquei prætendit, vt ſic illaquearet appetentiam corporalem: Dominus ieiunium prætulit, vt laqueos Tentatoris ſui & vincula diſſolueret. Denique ſic habes ſcriptum: *Non in ſolo pane viuit homo; ſed in omni verbo Dei.* Illo laqueo Adam fuerat ſtrangulatus, hac abſolutione diabolicæ quæſtionis omnis homo eſt liberatus.

Num. 10. Pſal. 80. Luc. 4. Ibidem. Gen. 3.

Quàm magna virtus ſit ieiunij, quàmque ſpecioſa ac valida eius militia, exemplo Chriſti atque ſancti Eliæ comprobatur.

CAP. II.

MAgna virtus eſt ieiunij, & tam ſpecioſa eius militia eſt, vt ieiunare delectaret & Chriſtum: tã valida, vt ad cælum homines eleuaret. Et vt humanis magis quã diuinis vtar exemplis, Eliæ ieiuno ore vox emiſſa cælum clauſit ſacrilego populo Iudæorum: Etenim cùm à rege Achab altare eſſet idolo Baal conſtitutum, ad verbum Prophetæ tribus annis & ſex menſibus ros & pluuia non cecidit ſuper terram. Digna pœna, quæ intemperantiam dignè coerceret, vt cælum impijs clauderetur,

Matt. 4. Luc. 4. 3. Reg. 16. 3. Reg. 17.

tur, qui terrena polluerant. Dignum etiam, vt ad con- A
Ibidem. demnationem Regis ſacrilegi Propheta ad viduā in Sa-
reptam Sidoniæ mitteretur: quæ quoniam deuotionem
cibo prætulit, meruit vt ariditatis publicæ ſola non ſenti-
ret ærumnam. Itaque non defecit hydria farinæ, cùm
torrentis fluenta deficerent. Quid eius reliqua contexā?
Ibidem. Ieiunus filium viduæ ab inferis ſuſcitauit, ieiunus pluuias
3. Reg. 18 ore depoſuit, ieiunus ignes de cælo eduxit, ieiunus curru
4. Reg. 1 raptus eſt ad cælum & quadraginta dierum ieiunio diui-
4. Reg. 2 nam acquiſiuit præſentiam. Tunc denique plus meruit,
3. Reg. 9 quando plus ieiunauit. Ieiuno ore ſtatuit fluenta Iorda-
4. Reg. 2 nis, & redundantem fluminis alueum repentè ſiccatum,
puluerulento tranſmigrauit veſtigio. Meritò illum di-
gnum cælo diuina iudicauit ſententia, vt cum ipſo rapere-
tur corpore, quoniam cæleſtem vitam viuebat in corpo- B
re, ac ſupernæ vſum conuerſationis exhibebat in terris.

Quid ſit ieiunium: & de ieiunio ſancti Ioannis, & qualis eſca à nobis quærenda ſit.

CAP. III.

QVid eſt enim ieiunium, niſi vitæ imago cæleſtis Ie-
iunium refectio animæ, cibus mentis eſt ieiunium,
Ibidem. vita eſt Angelorum ieiunium, culpæ mors, excidium de-
3. Reg. 19 lictorum, remedium ſalutis, radix gratiæ, fundamentum C
eſt caſtitatis Hoc ad Deum gradu citiùs peruenitur: hoc
gradu Elias aſcendit, antequam curru. Hanc hereditatē
al. abſtinentiæ. ſobrietatis † & abſtinentiæ ad cælum abiens Diſcipulo
dereliquit. In hac virtute & ſpiritu Eliæ venit Ioannes.
Luc. 1 Denique in deſerto & ille vacauit ieiunus. Eſca autem e-
Matt. 3 ius erat locuſta, & mel ſilueſtre. Et ideò quia vitæ huma-
Matt. 11 næ poſſibilitatem continentiā ſupergreſſus fuerat, non
homo; ſed Angelus æſtimatus eſt. De ipſo legimus: *Et à plus quàm Propheta. Hic eſt de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam ante te.* Quis humanâ virtute eqoos igneos, currus igneos
potuiſſet aſcendere, regere currus aëreos, niſi qui naturā
humani corporis, incorruptibilis ieiunij virtute mutaſſet?
4. Reg. 2 Sed de Eliæ geſtis plurima iam frequenti diuerſorum li- D
Libro de Elia. brorum ſermone digeſſimus: & cauendum arbitror ne in
eadem recurramus, cùm præſertim in opere ſuo ipſe lau-
detur. Imitemur ergò illum, & eam eſcam quæramus, cu-
ius virtute quadraginta diebus ac noctibus progredien-
tes, ad ſupernorum poſſimus cognitionem venire: Non
3. Reg. 19 enim omnis eſca materialis, nec omnis cibus corporalis,
eſt cibus mentis, vt diximus, quo epulatur anima, de quo
Ioan. 4 ait Dominus: *Meus cibus eſt vt faciam voluntatem Patris mei qui in cælis eſt.* Hic cibus Angelorum eſt, vt diuino
famulentur imperio. Nulla illis cura menſarum, nullus E
conuiuiorū vſus, nullæ repoſitæ epulæ, nullus vini potus
aut ſiceræ, nulla diſtentio corporis, nulla ventris offenſio.

De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus vſus mundi cœpit, quòd in Paradiſo pro primâ lege conſtitutū fuit: quódque ieiunium operiat id quod gula denudauerit.

CAP. IV.

ITaque ne terrenum quis aut nouellum putet eſſe ie-
iunium, primus vſus mundi à ieiunio cœpit, quando
lux clara reſplenduit Secundus dies in ieiunio, quādo cæ-
Geneſ. 1 li factum eſt firmamentū. Tertio die pabulum terra ger-
minauit, natura obſequium præbuit, ieiunium tamen cæ- F
leſtis diſciplina ſeruauit. Quarto die luminaria facta sūt
Ibidem. ſolis & lunæ, & adhuc ieiunium: Quinto die produxerūt
aquæ reptilia animarum viuentium, & volatilia volantia
ſuper terram ſecùs firmamentū cæli: & vidit Deus quia
bona, & benedixit eis, dicens: *Creſcite & multiplicamini, & replete aquas quæ ſunt in mari: & volatilia multiplicentur ſuper terram:* Et adhuc ieiunium. Deniq; benedi-
xit eis, ſicut ſcriptum eſt, & dixit: *Creſcite*, & non dixit: E-
Diſt. 35. c. ſexto die. dite & manducate. Sexto die beſtiæ ſunt creatæ, & cum
beſtiis orta edendi poteſtas eſt, & vſus eſcarum. Vbi ci-
bus cœpit, ibi finis factus eſt mundi. Vbi cœpit ſua in-

A crementa neſcire, ibi cœperunt diuina circa eum opera
feriari Quo indicio declaratum eſt quòd per cibos mun-
dus haberet imminui, per quos deſiit augeri. Nemo deli-
ctum ſciebat, nemo pœnam timebat, nemo nouerat † al. timorē.
mortem. Plantauit Dominus Paradiſum ad gratiam Bea- Geneſ. 2
torum, poſuit ibi hominem operari, & cuſtodire eum. Et
vt ſciamus non eſſe nouum ieiunium, primam illic legem
conſtituit de ieiunio: Sciebat enim quòd per eſcam cul-
pa haberet intrare. Prima pœna de ieiunij præuaricatione
intrauerat, dicente mandato Dei: *De ligno quod eſt ſcientiæ boni & mali non comedetis quâ die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.* Eouſq; autem nemo præuari- Diſt. & c. eiſdem §. vt ſciamus.
cari nouerat, vt adhuc orta non eſſet quæ prima eſt præ-
uaricata edictum Abſtinentiæ lex à Domino Deo, præua- Geneſ. 2
B ricatio legis à diabolo culpa per cibum, latebra poſt ci- Diſt. & c. eiſdem §. eouſque.
bum. Cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in ie-
iunio. Denique quandiu interdictis abſtinuere, neſciebāt
eſſe ſe nudos: poſteaquam manducauerunt de interdictâ
arbore, nudos eſſe ſe cognouerunt. Meritò ergo mulier Geneſ. 3
vbi culpæ agnouit auctorem, interrogata reſpondit: *Serpens decepit me, & manducaui.* Serpens gulæ perſuadet. Gen. 3.
Dominus ieiunare decernit. Denique ipſe ait: *Ieiunate & orate, ne intretis in tentationem.* Itaque gula de Paradiſo
regnantem expulit, abſtinentia ad Paradiſum reuocauit
errantem. Et dixit Deus: *Ecce Adam factus eſt quaſi vnus ex nobis.* Irridens vtique Deus, non approbans dicit, hoc
C eſt: Putabas te ſimilem fore noſtri? Sed quia voluiſti eſſe Mat. 26
quod non eras, deſiiſti eſſe quod eras: intrà te eras; ſed dū Gen. 3.
ſuprà te eſſe affectas, infrà te eſſe cœpiſti Denique veſti-
uit eum tunicâ pelliceâ priùs, & ſic ait: *Ecce Adam*, qua- Ibidem.
ſi dicat: Ecce amictus tuus, ecce dignum te indumentum,
hic te veſtitus decet Qui diuina affectant, tali digni ha-
bentur ornatu. Ecce quò te tua culpa deduxit, ecce nunc
in hac tunicâ pelliceâ tamquam vnus ex nobis aperuiſti
oculos Circumſpice diligenter, nudum te aſpicis, quem
veſtitum putabas. Gula ergò nudos facit, ieiunia operiūt
etiam exutos. Vnde Dauid ait: *Operui in ieiunio animam meam.* Bonum operimentum, quod animam tegit, ne à Pſal. 68
Tentatore deprehendatur, ne à Tentatore noceatur. Bonū
D velamen, quod tegit culpam, tegit abſtinentia, tegit gra-
tia. *Beati* enim *quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorū tecta ſunt peccata.* Tegit gratia, dum remittit, & omnem Pſal. 31.
abolet errorem: tegit abſtinentia, dum † obumbrat vi- al. abluit.
tium, & mœſto abſcondit affectu; atque extenuat pœni-
tēdo Etenim *ieiunium & eleemoſyna à peccato liberant.* Tob. 12
Opertus erat Adam virtutum velamine priuſquam præ-
uaricaretur; ſed tamquam exutus a præuaricatione, vidit
ſe eſſe nudum; quia indumentum quod habebat, amiſe-
rat: In diebus enim ieiuniorum veſtrorum erumpet, in- Eſai. 58
E quit, tibi matutinum lumen tuum, & ſanitas tua maturè
orietur, & præcedet ante te iuſtitia, & circumdabit te ma-
ieſtas Domini. Bonum veſtimentum lux. Scriptum eſt e-
nim: *Circumdatus luce ſicut veſtimento.* Bonum veſtimen- Pſ. 103.
tum, quo circumdat Dominus & operit ieiunantes.

Quòd ebrietas Noë obdormire fecerit & per ignorantiam nudauerit: quódque ebrietas ſeruitutem & inceſtum induxerit: & quomodò Abraham non miniſtrauerit vinum in ſuo conuiuio: neque Ioannes eo vſus fuerit, neque Moyſes amaritudines aquarum vino temperauerit.

CAP. V.

F NVdatus erat Noë quando inebriatus eſt, texit enim
pietas filiorum: Sed nudatus erat per ignorantiam, Geneſ. 9
non per intemperantiam: Adhuc enim vinum neſcieba- Diſt. 35.
tur. In principio generis humani ignorabatur ebrietas. c. ſexto
Primus ipſe plantauit vineam, † vidit naturam; ſed igno- die §. in
rauit potentiam. Itaque vinum nec ſuo pepercit aucto- principio.
ri. Quid mirum ſi cùm Dominus ipſe creaturas ſuas lau- al. dedit
dauerit, & iſte miratus eſt? Itaque cùm eum delectaret
reperti muneris gratia, tentauit vehementior creatura
inſuetos ſenis artus, turbauit noua potio. *Dormitauerunt*, inquit, *qui aſcenderunt equos.* Aſcendit corporis Pſal. 75

voluptates Iuſtus, & obdormiuit: Sed illius ebrietas nobis G
ſuadet ſobrietatem: Semel enim inebriatus eſt Noë. Vbi
enim malum ebrietatis agnouit, inuentum ſuum ad re-
medium temperauit, non effudit ad vitium. Vnde & Apo-
1.Tim.5 ſtolus ait: *Modico vino vtere propter frequentes tuas infir-
mitates. Manebat antequàm vinũ inueniretur, omnibus
inconcuſſa libertas, nemo ſciebat à conſorte naturæ ſuæ
obſequia ſeruitutis exigere. Non eſſet hodie ſeruitus, ſi e-
brietas nõ fuiſſet. Obrepſerat quidem iam fraternæ præ-
lationis inuidia; manebat tamen adhuc paternæ pietatis
Gen. 4. reuerentia. Læſa pietas eſt, dum ridetur ebrietas. Non illis
itaque ſolis nocent vina quos tentant; ſed & illis ampliùs
quorum oculis temulenta ebrioſorum membra nudantur.
Hinc riſus irreuerens naſcitur, hinc libido inflammatur, H
vt multò maiore temulentiã eos vina perturbent, quorũ
oculos ac mentes inebriauerint, quàm quorum membra
Gen.19. proſtrauerint. Legimus etiam quòd patrem Lot inebria-
Diſt. & uerint filiæ in monte, ad quem timentes incendium So-
eiuſdem domitarum confugerant, & habitabant in ſpeluncã. Con-
§. legi- uenit ebrietati atq; concurrit ætas, ſexus, ſolitudinis lo-
mus. cus, ferarum laribulis, quàm humanis aptior domiciliis.
Gen. 18 Fuit itaque ebrietas origo inceſti, peſſimæ generatricis
partus deterior. At non Abraham vina in ſuo cõuiuio mi-
niſtrabat; ſed immolabat vitulum, butyrum & lac etiam
Luc. 7. Angelis hoſpitibus exhibebat. Cæli dominum mundi ag-
noſcebat auctorem: vinum tamen exhibere non poterat:
Sed rectè illic deerat materia peccati, vbi erat remiſſio I
peccatorum. Denique annuntiauit eum Ioannes neque
manducãs panem, neque bibens vinum: Qui enim Chri-
ſtum annuntiat, ab omni vitiorum incentiuo præſtare ſe
Exod.15 debet alienum. Vicit igitur ſanctum Noë, vel etiam Lot
Abrahæ nepotum ebrietas, quorum alter cùm ieiunaret,
Exod.17 diluuio ſuperſtes fuit, alter incendio. Moyſen quoque co-
gnouimus ſitienti populo amaritudines aquarum tempe-
raſſe, non vina. Cui petra aquam vomuit, potuit & vini
3.Eſdr.3 abundantia non deeſſe. Denique dixit Deus: *Percutiens
petram, exiet aqua ex eâ, & bibet populus.* Non dixit:
Exiet vinum populo. Periculoſum enim erat vinum po-
pulo miniſtrare, quod fortiores ferre vix poſſent. K

De lege ieiunij à Moyſe datâ, & de ieiunio eiuſdem: & quòd ſterilitatem matrum Samſon & Samuelis, abſtinentia vini fœcundauerit: quibuſque cibis Eliſæus filios Prophetarum aluerit.

CAP. VI.

DEnique Moyſes de ieiunio legem dedit, de vino non
dedit. Ipſum quoque ieiunantẽ non voces magnæ,
Exod.19 non fulgura & nubes nimboſa, non fumigans Sina per-
terruit. Neque verò introiſſet in nubem; & vocem Dei
Exod. loquentis de medio ignis ſine periculo ſalutis audiſſet, ni- L
34. ſi munitus armis ieiunij fuiſſet. Quadraginta enim diebus
ieiunauit in monte, cùm legem acciperet a Domino Deo
noſtro. Et in ſuperioribus quidem montis lex dabatur
Moyſi ieiunanti in inferioribus populo manducãti præ-
uaricatio ſacrilega luxu accendebatur epulantium. Quo
Exod 32 ſpectaculo motus fregit tabulas Moyſes, indignum iu-
dicans vt ebrio populo lex daretur. Itaque tabulas legis,
quas accepit abſtinentia, conteri fecit ebrietas. Quid ve-
Iudic.13 rò alia dicam? Non ſterilitatem matris Samſon, vini ab-
ſtinentia fœcundauit, & parientem fecit ex ſterili? Quo-
1. Reg.1 niam iuxtà præceptum Domini vinum non bibit. Nónne
Annam non manducantem exaudiuit Dominus, & infœ- M
cunditatem eius ſoluêre ieiunia? Ex quibus duo generati,
vnus fortiſſimus, alius obſeruantiſſimus, dignos ſe præ-
buerunt qui ieiuno gremio diu foti, & quodam abſtinẽti
effuſi vtero viderentur. Idem itaque Samſon, qui matris
ſobrietate generatus eſt, Allophylorũ inſultantium ſibi e-
† v.c. E- brietate periit. † Eliſæus vates à magiſtro quidem didice-
brietate rat parcimoniam, cùm filios aleret Prophetarum, viris a-
eſt vin- greſtis grumulis mẽſas onerabat & inemptis ſilueſtribus
dicatus. Iudic.16 oleribus, hoſpitalis humanitatis implebat officium. Quo-
4.Reg 4 rum offenſi amaritudine, cùm manducare non poſſent,
leuis farinæ aſperſione omnẽ iſtam amaritudinẽ tempe-
rauit, abſtinentiæ propheticæ munere veneni vires eua-
cuans.

Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminũ ignis intrantes, non ſolùm non læſi; ſed & illic refrigerati fuerint & quòd Daniel ieiunium etiã leones ieiunare docuerit.

CAP. VII.

ESt quędam creaturæ natura, quam amiantum vo-
cant, nullo facilis igni conſumi: quæ impoſita focis Plinius l. 36.
igneſcit, illicò ſublata de flamma tamquàm aquarum in-
fuſione mundata reſplendet. Talia erant Hebræorũ cor- Daniel
pora puerorum, quæ ieiunio in amianti transformata na-
turam, vapore ignis non ad diſpendium ſui; ſed ad gratiã cap. 3
vtebantur. Denique cùm furerent fornacis incendia, vt
vltrà quadraginta cubitos flamma per circuitum funde-
retur, conſumens plurimos quos repererat Chaldæorũ,
qui naphthâ, pice & ſtuppâ atque Sarmento alimenta Dan. 1
ignibus miniſtrabant: vbi, quia ieiuni ingreſſi ſunt, diſ- Idem.
cuſſo ardore flammarum, in medio fornacis † flatum ro- al. ca-
ris refrigerantis ſpiritu hauſere, ità vt eorum nullus ca- pere ſu-
pillus capitis exureretur; quia illam quoque ieiunia co- cum ro-
mam pauerant. Daniel vir deſideriorum, triumi hebdo- ris
madarum ieiunio leones quoque docuit ieiunare, miſſus
in lacum, & in adamantis rigorem abſtinentiæ ſoliditate
membra durata non patuerunt vulneri. Sic eum conſtrin- Dan. 9
xerant ieiunia, vt in eius corpore ferarum morſibus locus Dan. 14
eſſe non poſſet. Clauſa tenebant feri leones ora, quæ ab-
ſtinentia Prophetæ ſancti comprimebat, vt ea aperire nõ
poſſent veluti quibuſdam vinculis alligata. Ieiunium ita-
que virtutem ignis extinxit, ieiunium ora obſtruxit leo- Exod. 15
num, ieiunium maris fluenta ſolidauit, ieiunium petram
ſoluit in fontes aquarum, virtute ieiunij contra ſuam
mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

De vtilitatibus ieiunij: & de eſcarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum.

CAP. VIII.

SEd quid vetuſtis vtar exemplis, cùm abundet ieiu-
nium etiam præſentium muneribus gratiarum? Quis
deteriorauit domum ſuam ieiunio? Quis imminuit facul-
tates? Cui non ſuſpecta luxuries? Cui non venerabilis ab-
ſtinentia? Cuius torum appetiuit parcimonia? Cuius pu-
dorem non læſit ebrietas? Ieiunium continentiæ magiſte-
rium eſt, pudicitiæ diſciplina, humilitas mentis, caſtigatio
carnis, forma ſobrietatis, norma virtutis, purificatio ani-
mæ, miſerationis expenſa, lenitatis inſtitutio, charitatis
illecebra, ſenilis gratia, cuſtodia iuuentutis. Ieiunium eſt
infirmitatis leuamen, alimentum ſalutis. Nemo cruditatẽ
L ieiunando incidit, nullus per continentiam ictum ſangui- Act. 13
nis ſenſit, immò nullus non repreſſit & repulit. Bonũ
itineris viaticum, bonum totius vitæ. In mari, ſedat nau-
fragia, cibum ſeruat. Qui graue dicunt ieiunium eſſe, re-
ſpondeant quis ieiunio defecerit. Multi in prandio, pleri-
que dum vomunt epulum, fudêre animam. Quod poſtre-
mò animal ieiunium ſibi cauſam fuiſſe mortis ingemuit? Tob. 6
Per eſcam laqueus non cauetur, in eſcâ hamus latet, & ci- † v.c. le-
bus inducit in retia; cibus viſco etiam aues illigat, cibus ſum, om
volantes deponit ad mortem. Quæ non propter ventrem ſerit, la-
pericula? Muta animalia crimen neſciunt, & in hoc ſolo xus ne-
tamquam pro crimine puniuntur. Ieiunium ſobrietas gotia ſe
M mentis eſt, hoc vigent ſenſus, in hoc iudicia tractantur, netur
in conuiuio pocula. Ieiunium cuſtodit diſciplinam, lu- coquo-
xuriam ſequitur inopia. Luxuria mater eſt famis, ſecun- rum ve-
dùm propheticum dictum. *Ieiunium quietem diligit, lu-* ſtigiorũ
xuria inquietudinem. Ieiunium otia quærit, † luxus ſe- machi-
ctatur negotia. Obſonator antequàm luceat, fores pul- na. re-
ſat alienas, & tamquàm bellum aliquod immineat, ex- quiſitæ
citat dormientes. Turbatum vides, anhelantem aduer- obſona-
tis, interrogas quæ cauſa perturbationis ſit. Poſcit, in- tor. re-
quit dominus meus, vbi vinum melius væneat, quæ- ab ſer-
rit vbi durior vulua eruetur, vbi iecur mollius, vbi pha- uiſſe ſi
ſianus pinguior, vbi piſcis recentior. Curſitat per di- veſtro-
uerſa: & cùm inuenerit, ſummo curſu properat. rum le-
gatur pro ve-
ſtigiorũ Exod. 32

Inquietat dominum ſomnolentum, auctionatur pretia: ſi pretium mouerit piſcis, nuſquam meliorem aſſerit inueniri, immo deeſſe. Heu, inquit, tempeſtas, hodie procella, vix iſtum potuit latentem deprehendere. Multi concurſant in macellum: ſi tu reddideris, alter plus dabit & quid exhibebis in prandio? Iſtius vini ille natalis eſt, hæc ex illo (al. lacu lectam.) lacu lecta oſtrea: talis fit de ſingulis † licitatio. Haſta quædam agitatur inter obſonatorem & paſtorem. Turbatus addicit patrimonium, rogat adhuc per quos ſuorũ bonorum iura minuantur. Curritur ad coquinam, fit ingens ſtrepitus, fit tumultus. Tota exagitatur familia, maledicunt omnes, quo nulla his requies detur. Tandem aliquando da requiem coquo. Iuſtas ſtatuæ pincernæ dextera ſummo gelu riget. Ille in frigidâ exercet manus, illi

A tem dum ſe regali iactat cõuiuio, inter ipſa vina pœnam ſuæ ebrietatis exoluit. Eſt ergò ieiunium recõciliationis ſacrificium, virtutis incremẽtum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmẽto gratiæ. Ieiunium neſcit fœneratorem, non ſortem fœnoris nouit, non redolet vſuras menſa ieiunãtium: non ſtrangulant filium cõtinentis viri paternæ centeſimæ: nõ vexant viduam oppignorata ſobrij viri defuncti: nõ deſœnerata excludit heredem aula ieiunij. Etiam ipſis ieiunium cõuiuiis dat gratiã. Dulciores poſt famem epulæ fiunt, quæ aſſiduitate faſtidio ſunt, & diuturnâ cõtinuatione vileſcunt. Cõdimentum cibi ieiunium eſt. Quantò auidior appetẽtia, tantò eſca iucũdior. Commendat ſitis poculũ, neſcit vini vetuſtates quærere.

mora lauaoi. Mundant pauimenta vino madida, & ſpinis cooperta piſcium: & quanti dum ambulant, vulnerantur: In ipſo conuiuio clamor epulantium, gemitus vapulantium. Si quis fortè diſplicuit amicis, illi rident, tu indignaris. Sileat aliquando domus à multis perturbationibus huc atque illuc diſcurrentium, à ſono ionnolatorũ animalium, vacet fumo, & ſemiuſtulorum nidore. Non coquinam; ſed carnificinam putes: prælium geri, nõ prandium curari, ità ſanguine omnia natant. Malè domini ſeruiunt gulæ, quæ ſemper expetit, numquã expletur. Quid enim inſatiabilius ventre? Hodie ſuſcipit, & cras exigit. Cùm impletus fuerit, diſputat de continentiâ: cùm digeſſerit, vale virtutibus dicit, quærit luxuriam. Inter pocula Philoſophia prædicatur, inter Philoſophos vina laudantur. Vigiliæ, inquit, & cholera, & tortura homini inſatiabili: (Eccli. 31) manducat, & paulò pòſt pœnitet: non illum diutiùs ſua intemperantia delectauit. Attẽde diuitem qui induebatur purpurà & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendidè, cuius ad ianuas mendicus ille Lazarus iacebat plenus vl(Luc. 16)ceribus, cupiens ſaturari ex his quæ de menſa cadebant diuitis. Paulò pòſt cùm eſſet mortuus, cœpit rogare poſitus in inferno, vt extremum digiti ſui pauper ille in aquã intingeret, & refrigeraret linguam eius, quæ ardebat incendio. Vbi illæ copiæ? Vbi illæ ebrietates? Sitit, qui inebriabatur: abundat qui mendicabat. In ipſo conuiuio dũ bibunt, ſitiunt: & cùm inebriati fuerint, ampliùs bibunt. Quaſi aperto gurgite vinum iam non bibitur; ſed infunditur: poculum non libatur; ſed exinanitur.

B Ieiunus quidquid hauſerit, trãſmittit ad ſatietatem, non ad iudicium nati ſuſpẽdit. Vſu etiam pretioſa degenerãt: quorum autem difficilis poſſeſſio, eorum grata perſunctio. Ipſe ſol poſt noctem gratior, ipſa lux poſt tenebras ſplẽdidior: & poſt vigilias ſopor dulcior, ipſa ſalus poſt ægritudinis tentamẽta iucũdior. Ab ipſo mundi cõditore didicimus ſæpe diuerſitatibus cumulari gratiã. Patrocinatur ergò & cõuiuio fames, vt gratior fiat mẽſa ieiunis.

Quã ratione potentes prohibeantur vina bibere, & de ieiunio Iudith; quódque Heſter pulchrior facta ſit ieiunio, Aman autem ſuæ ebrietatis pœnam exoluerit. ac de multis excellentibúſque ieiunij præconiis.

CAP. IX.

SPinæ, inquit, naſcuntur in manu ebrioſi, & ipſe ſe vulnerat, & vlcera ſibi in pectus adigit. His ſpinis ſcidit veſtimentum fidei quod accepit, & theſaurum ſuum E ſeruare non poterit: Omnis enim ebrioſus & fornicator egebit, & induet ſe ſciſſa veſtimenta inſipientiæ. Et ideò potentes vinum prohibentur bibere: ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapientiam. Denique bibebant vinum in (Prov. 16) ebrietate potentes, qui Holoferni Principi militiæ Regis (Prov. 13) Aſſyriorum ſe tradere geſtiebant: ſed non bibebat fœ(Prov. 15)mina Iudith, (Iudi. 18) ieiunans omnibus diebus viduitatis ſuæ, præter feſtorum dierum ſolemnitates. His armis munita proceſſit, & omnem Aſſyriorum circumuenit exercitum. Sobrij vigore conſilij abſtulit Holofernis caput, ſeruauit pudicitiam, victoriam reportauit: Hæc enim ſuccincta ieiunio in caſtris prætendebat alienis: ille vino ſepultus iacebat, vt ictum vulneris ſentire non poſſet. Itaque F vnius mulieris ieiunium innumeros ſtrauit exercitus Aſſyriorum † (al. ebriorum.): Heſter quoque pulchrior facta eſt ieiunio: (Iudit. 13) Dominus enim gratiam ſobriæ mentis augebat. Omne (Heſt. 4) genus ſuum, id eſt, totum populum Iudæorum à perſe(Heſter. 3)cutionis acerbitate liberauit, ità vt Regem ſibi faceret eſſe ſubiectum, non libidinis ardore flammatum; ſed cæleſti miſeratione conuerſum; ità vt & pœna retorqueretur in impium, & honor ſacris redderetur altaribus. Itaque illa quæ triduo ieiunauit continuo, & corpus ſuum (Heſt. 7) aquâ lauit, plus placuit, & vindictam retulit. Aman au-

Quemadmodùm myſtica menſa ieiunio comparetur & quæ fames faciat acceptabile ieiunium? quidque ſit quod dicitur Cùm ieiunatis, vngite capita veſtra: *& de duplici capite, ac de vnguento ſobrietatis, & oleo lætitiæ.*

C

CAP. X.

MYſtica quoque menſa ieiunio comparatur. Illa menſa, de quâ dicit Dauid: *Paraſti in conſpectu meo menſam aduersùs eos qui tribulant me.* (Pſ. 22) Menſa iſta famis acquiritur pretio: & poculum illud inebrians ſobrietate cæleſtium ſacramentorum, ſiti quæritur: Dixit (Eſai. 55) enim Dominus: *Qui ſititis, ite ad aquam, & quicumque non habetis argentum, ite & emite, bibite & manducate.* Et alibi ait: (Eſa. 65) *Ecce qui ſeruiunt mihi, manducabunt? vos verò eſurietis. Ecce qui ſeruiunt mihi, bibent: vos autem ſitietis.* Qui vos niſi qui antè potaſtis? De quibus ſuprà dixit: *Paraſtis dæmoniis menſam, & impleſtis Fortunæ poculum.* (Ibidem.) Ergò ſi ad menſam illam ve D nerabilem ieiunia ſancta nos perducunt, ſi hac fame illa quæ ſunt æterna mercamur; quid de iis dubitamus quæ in vſu humano ſunt, quod etiam ſuauiora hæc nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiunium facit; ſed fames quæ Dei timore ſuſcipitur. Conſidera: Quadrageſima totis præter ſabbatum & Dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium Domini Paſcha concludit. Venit iam dies Reſurrectionis, baptizantur Electi, veniunt ad altare, accipiunt ſacramenta, ſitientes totis hauriunt venis. Me(Pſ. 22)ritò dicunt ſinguli refecti ſpiritali cibo, & ſpiritali potu: *Paraſti in conſpectu meo menſam: & poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt!* Non ſola autem fames quæ(Eſ ai. 58)ritur; ſed planè diſciplina ieiunij. Denique aliis dicitur: *In diebus ieiuniorum veſtrorum inuenitis voluntates veſtras, & omnes ſubditos veſtros ſtimulatis. Ad iudicia & rixas ieiunatis & pulſatis pugnis. Vt quid mihi tale ieiunium, ità vt audiatur in clamore vox veſtra? Non hoc ieiunium ego elegi, & diem ad humiliandam animam ſuam hominem: nec ſi flectas vt circulum collum tuum, cinerem etiam & cilicium ſubſternas, nec ſic vocabitis ieiunium acceptum. Non tale ieiuniũ ego elegi, dicit Dominus.* Quod ieiunium improbetur, audiuimus: nunc audiamus quod ſit probabile. *Sed ſolue omnem colligationem iniuſtitiæ tuæ: diſſolue obligationes violentarum commutationum, dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam dirumpe: Frange eſurienti panem tuum, & egenos non habentes tectum, induc in domum tuam: & ſi videris nudum, cooperi eum: & domeſticos ſeminis tui non deſpicias.* Vides quæ ſpecies ſit & forma ieiunij, † quis mentis habitus? (al. quia mentes abditas probat.) vt orationi vaces, & in lege Dei die ac nocte mediteris. Ipſa figura corporis plena iuſtitiæ grauitate, nullus rubor ebrietatis circumfuſus genas intuentium offendat aſpectus; ſed (Pſ. 1.)

vultus caſto micet pallore reuerendus, ſermo grauior, oculus verecundior, greſſus ſtabilior atque moderatior: Plerumq; enim in perturbatiore inceſſu proditur motus *Matt. 6* animorum. Vultus intentior, & quidam cogitationis ſuæ arbiter, & tacitus cordis interpres, vt neque triſtitiam prætexat, neque ſoluatur riſu incontinenti. Non enim ſuperfluum hoc putes noſtræ commonitionis; cùm Sapien- *Ibidem.* tia dicat in Euangelio: *Cùm autem ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes.* Ideò dixit hypocritas, eò quòd ſimulatione alienam perſonam induant, ſicut in ſcenâ qui tragœdias canunt, pro eorum dictis quorum perſonas gerunt, motus ſuos excitant, vt aut iraſcantur, aut mœreãt, vel exultent: Affectãt enim iſti, vt ieiunare videãtur, ho- *Sap. 2.* minibus magis quã Deo cupiẽtes probari, quod faciebãt H Iudæi. Ideò nobis dicitur: *Vos autem cùm ieiunatis, vngite capita veſtra, & faciem veſtram lauate, ne pareatis hominibus quia ieiunatis; ſed Patri veſtro qui eſt in abſcondito: & Pater veſter qui videt in abſcõdito, reddet vobis.* Quid eſt, Vngite caput veſtrum? Sed & luxurioſi dicunt: Vino *Cant. 1* & vnguentis nos repleamus: Vnguento enim ſe vngunt, qui corpori odoris gratiam quærunt: Sed & illa vnguenta libidinis illecebras mouere conſuêrunt. Aliud eſt ſobrietatis vnguentum, de quo dicit Eccleſia ad ſponſum *Pſal. 22 Pſ. 44. & Heb. 1.* ſuum: *Vnguentum exinanitum nomen tuum*: aliud oleum quo artus animæ & quædam membra pingueſcunt. Vnde & Dauid dicit: *Impinguaſti in oleo caput meum.* Et hoc eſt oleum lætitiæ, quo vnctus eſt Chriſtus à Deo Patre, vt præ omnibus ſuis emineret cõſortibus. Hoc iubet vn- I gere caput noſtrum, vt oleo lætitiæ obducatur omnis ſimulata triſtitia, ne videaris ieiunium tuum vendere hominibus, ne videaris contriſtari in animæ ſuæ ſalute: Nemo enim triſtis coronatur, nemo mœſtus triumphat. Vnde ergò caput tuum, vbi ſenſus ſapientis ſunt: *Oculi enim* *Eccl. 2.* *ſapientis in capite eius.* Ad myſteria vocaris, & neſcis: di- *Pſal. 132* ſcis cùm veneris. Et reminiſcere illud: *Sicut vnguentũ in* *Matt. 6* *capite, quod deſcendit in barbam Aaron*, tunc cognoſces quid ſit: Vngite caput veſtrum, quando placueris Deo, vt tibi ſua patefaciat ſacramenta, & det gratiam ſpiritalem. Eſt & aliud caput myſticum. Quod eſt illud? Audi: *1. Cor. 11* *Ibidem.* K *Caput mulieris vir, caput autem viri Chriſtus.* Mitte in Chriſtum, mitte etiam in caput eius vnguentum: Caput eius Deus eſt. Illa mulier Eccleſiæ typum gerens, quæ in *Mat. 26* caput eius miſit vnguentum, confeſſa eſt eius diuinitatẽ: & quæ in pedes eius miſit, confeſſa eſt eius paſſionem. Vtraque laudatur. Et tu fac quo lauderis, quo remiſſionẽ *Luc. 7.* accipias peccatorum. Laua faciem tuam, emunda animã tuam peccatricem, laua illam, & omnem conſcientiam tuam. Index enim facies plerumque eſt conſcientiæ, & quidam tacitus ſermo mentis, cùm aut peccato compũgimur aut integritate lætamur. Noli hanc exterminare faciem, laua illam, & omnem ſordem cõſcientiæ tuæ dilue. Exterminat faciem ſuam qui aliud corde gerit, aliud L foris prætendit. Non vos velut quodam peripetaſmate operiamus: quod intùs eſt, foris luceat: quod foris eſt, intùs operetur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium enim culpæ interfector eſt.

Quòd amariora optabiliora ſint dulcioribus: & quomodò eſca ad horam dulcis, in poſterum exemplo Eſau amarior efficiatur: & quòd nihil proſit ieiunium ad iactantiam factum.

CAP. XI.

NEmo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis volu- M ptas videtur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipſis plus prodeſſe corporibus: Sicut enim cùm in intimis puerorum viſceribus vermes ex cibi indigeſtione naſcuntur, extingui non queunt, niſi cùm amarior potus infunditur, aut medicamentorum vis inoleſcit aſperior, quorum odore moriãtur: ita profundum animæ vermis ingreſſa ieiunij culpam latentem interficit. Quid Eſaũ ſeruum fratri ſuo fecit? Nónne eſca ad horam dulcis, amara in poſterum? Quid *Gen. 25.* Iacob dominum fratri dedit? nónne contemptus cibi, ad G tempus amarior; ſed ſalubris in reliquum? Ipſa corpora dulcibus frequenter inflantur, & melle iecur tenditur, idem tamen eſcæ amaritudine temperatur. Ideò nõ mediocris; ſed laudata quæſtio: De manducante exiuit eſca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de triſti dulce: Græci *Iudic. 14* codices maximè: Sed & forte laborioſum eſt: Exit enim dulcedo triſtitiã vel labore. Noli ergò te iactare cùm ieiunas, noli glorari, nihil tibi prodeſt ieiuniũ: Quæ enim ad oſtentationem fiunt, nõ in futurum fructum extendũt ſuum; ſed præſentium mercede conſumuntur. Elias in de- *3. Reg. 17* ſerto erat, ne quis eum ieiunãtem videret, niſi ſoli corui *4. Reg. 4* *Matt. 3* qui eum paſcerent. Eliſæus in deſerto erat, vbi nõ inueniretur eſca, niſi amara. Ioannes in deſerto erat, vbi ſolas H locuſtas & mel ſilueſtre inueniret. Ieiunantibus epulæ *Dan. 14* pio Angelorũ miniſterio deferebantur. Prandebat Daniel inter ieiunantes leones. Ille prãdebat alienum prandium, feræ non tangebant ſuum. Ieiunantibus epulæ volant, *Exod. 16* prandentibus pedes vacillant. Ieiunantibus manna de cælo deſcendit, epulãtibus culpa præuaricationis aſcendit. *Exod. 32.*

Quemadmodùm ebrietas in omne facinus præcipitet: & de conuiuiis lubricorum hominum.

CAP. XII.

SEd quid eſt hoc? Dum de ieiunio diſputo, ſtrepitus audio conuiuorum. Niſi fallor, dum in ſermone meo diſputo, meum redoluit prãdium. Sonus ergò litterarum I inuitat, impatiẽtiæ exempla non terrent. Etenim qui ie- *Ibidem.* iunantem, & ea quæ legis ſunt ferẽtem, expectare non paſſus eſt populus, vtique ſedit mãducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere. Videmus ſacrilegium ebrietati fuiſſe cõiunctum: nam ſicut mater fidei, cõtinentia: ita perfidiæ mater ebrietas eſt. In quod facinus non iſta præcipitat? Sedentes in foribus tabernarum homines tunicam non habentes, nec ſumptum ſequentis diei, de Imperatoribus & Poteſtatibus iudicant; immò regnare ſibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites qui ſunt in veritate inopes. Aurum donant, diſpenſant K pecunias populis, ciuitates ædificant, qui non habent vnde cauponi potus ſui pretium ſoluant: Feruet enim vinum in his, & neſciunt quid loquãtur. Diuites ſunt dum inebriantur: mox vbi vinum digeſſerint, cernunt ſe eſſe mẽdicos. Vno die bibunt multorum dierum labores. De ebrietate ad arma conſurgunt, calicibus tela ſuccedunt. Pro vino ſanguis effunditur, & ipſum ſanguinem vina fuderunt. Quam fortes ſibi homines videntur in vino, quàm ſapientes, quam diſerti, quàm etiam pulchri ac decori, cùm ſtare nõ poſſint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor exãguis ora ſuffundit; fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, vulgus in rixas. Si quis eorum pugno fuerit percuſſus: videas ora ſauciorum vini L lachrymas fundere, miſerabiles epilogos decãtare: Habet enim hoc temulentia, vt & molliat & reſoluat corda temulentorum: Sicut enim ignis emollit ferrum durum, ità & vini incendio etiam ſuperborum hominum cor liqueſcit. Omnes ſibi vino æquales videntur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, vtpote quia pauperem ſe eſſe neſcit. Non infirmus valido, cui omnis in bibendo eſt fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: ſed cùm bibunt, illum regem habent qui bibendo ſuperauerit cæteros; meritóque ſcriptum eſt: *Æqualis vita hominibus, vinum in ebrietate.* *Eccli. 31* Sed vtinam & quod ſequitur audires: *Bibas illud moderatè, vt ſis ſobrius.* Non habes quòd accuſes vinum, in *Ibidem.* M iocunditatem creatum eſt, non in ebrietatem ab initio. Exultatio animæ & cordis eſt, ſi moderatè bibas: immoderatio autem potus iracundiam concitat, & ruinas *Pſal. 103* multas efficit. Sed fortè dicant has eſſe potationes vulgarium & leuiſſimorum hominum. Veniamus ergò ad horum potentium & fortiſſimorum conuiuia. Non ego hîc vnguentatos adoleſcentulos aut coronatos roſis *Diogen. Laert. l. 4. in Polemone.* proferam, qualem ferunt illum fuiſſe qui delibutus vnguentis, redimitus floribus, ſobrixus meretricibus antelucano potu ebrius, & diurno cereorum comitatus lumine, Philoſophi auditorium diſputantis ingreſſus ſit

Quo audito, coronas, vt auos, ſenſim detraxerit, vnguenta deterſerit, ſcortis vale dixerit. Philoſophus poſtea tantus euaſerit, vt eſſet ſobrietatis exemplum, qui fuerat antè ebrietatis ludibrium. Non emendatum illis inuideo; doceam tamen genus eorum luxuriæ a me non eſſe ſimulatum. Certè ille ſi reſipuit à vino; fuit tamen ſemper temulentus ſacrilegio.

De conuiuiis prælıatorum & fortiſſimorum adoleſcentum; & de potu ad æquales calices: & de furoris poculo.

CAP. XIII.

IGitur hinc ad adoleſcentes lubricos, & ad conuiuia præliatorum veniamus. Inter arma prandendum eſt, B Sopatores hi ſunt bellici, qui miniſtrant, ſuccincti auro, & Babylonicis lumbos ſuffulti baltheis: aureis torquibus nitent colla, infantium aureis bullis zonam tegunt; aureis thecis cultros includunt ſuos; quibus diuident cum epulis diuidendis. Aſſiſtunt pueri comâ nitentes, ex gente barbaricâ ad hos vſus electi, per ſingularum diſtincti ætatum vices. Cernas poculorum diuerſorum ordines, aciem ordinatam, putes vaſa expoſita aurea & argentea, pompam arbitreris, cornu in medio vini plenum, non epularis; ſed præliaris inſtrumentum buccinæ, quod diſcumbentes in certamen accendat. Primò minoribus po- C culis velut velitari pugnâ præluditur. Verùm hæc nō ſobrietatis eſt ſpecies; ſed bibendi eſt diſciplina. Etenim vt tragœdiarum auctores primò ſenſim vocem excitāt, donec viuæ vocis aperiant iter, vt poſtea magnis poſſint clamoribus perſonare: ita iſti quoque in principio præluſoriis ſe exercent poculis, vt irritent ſitim, ne fortè reſtinguant eam, ſatiari poſteà bibere non poſſint. Ergò vbi res calere cœperit, poſcunt maioribus poculis: feruor inardeſcit. Aridus cibus ſitı exæſtuat, & vbi imminui vaſa cœperint, potu meraciore reparantur. Certant pocula cū ferculis, & totet moras ſæpe geminantur. Deinde procedēte potu longiùs, contentiones diuerſæ, & magna certamina quis bibendo præcellat. Nota grauis, ſi quis ſe excuſet, ſi quis temperandum fortè vinum puret. Et hæc donec ad D menſas perueniatur ſecundas. At vbi conſummatæ fuerint epulæ, & putes iam eſſe ſurgendum, tunc de integro potum inſtaurant ſuum: & cùm conſummauerint, tunc inchoare ſe dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quaſi inſtrumenta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitreris, menſura proponitur, certatur ſub iudice, ſub lege decernitur. Agonothetes illic furor eſt, ſtipendium debilitas, victoriæ præmium culpa, pendet anceps diu & dubius belli euentus: Furor enim illic eſt præliaris. Cedunt pincernarum manus vina fundentium, & E coquorum labores calida miniſtrantiū, cedunt qui menſuras ipſas bonas ſuperfluentes diligenti librant examine ne quid effundant: non cedunt bibentes. Sola illa ſunt ſine excuſatione certamina. In bello ſi quis ſe inferiorē viderit, arma conuertit, & meretur veniam: hic ſi quis calicem conuertat, vrgetur ad potū. In ſcammate ſi quis te manu leuat, exors quidem palmæ; ſed immunis iniuriæ: in conuiuiis etſi manum reuocet à vino, ori eius infūditur. Omnes inebriantur, victores victique omnes ebrij iacent, plerique ſopiti. Nec portari eos ad ſepulchrum licet, priuſquàm qui paſcit, de omnibus vindictam viderit, vt vlciſcatur diſpendium. Qui autem damna non ſentit, hanc menſæ ſuæ gloriam putat, ſi ex eâ vulnerati omnes ac ſaucij tamquàm de arenâ exeant. Spectaculum triſte F Chriſtianorum oculis, & miſerabilis ſpecies. Cernas iuuenes terribiles viſu hoſtibus de conuiuio portari foras, & inde ad conuiuium reportari, repleri vt exhauriant, & exhauriri vt bibant. Si quis verecundior fuerit, vt erubeſcat ſurgere, cùm iam immoderatos potus tenere non poſſit, anhelare vehementiùs, ſudare, gemere, ſignis prodere quod pudet confiteri Ibi vnuſquiſque pugnas enarrat ſuas, ibi fortia facta prædicat, narrat trophæa. Vino madidi & ſomnolenti neſciunt mente quid lingua proferat. Vnuſquiſque ſtertit & potat, dormit & dimicat: & ſi quando conſurrectū fuerit, viri præliatores ſtare non A poſſunt, greſſu vacillant. Rident ſeruuli dominorum opprobria, manibus ſuis portant militem bellatorem, imponunt equo Itaque hac atque illac tamquàm nauigia ſine gubernatore fluctuant, & tamquàm vulnere icti in terram defluunt, niſi excipiantur a ſeruulis. Alij referuntur in ſcutis, fit pompa ludibrij. Quos manè inſignes armis ſpectaueras, vultu minaces, eoſdem veſperi cernas etiam a pueruli s rideri, ſine ferro vulneratos, ſine pugnâ interfectos, ſine hoſte turbatos, ſine ſenectute tremulos, in ipſo iuuentutis flore † marcentes. *al. arentes.*

De reprehenſione eorum qui conuiuia illicita præparant & quòd maior ſit vis vini, quàm veneni.

CAP. XIV.

QVis tale miſcuit furoris poculum? Quis tantum infudit mentibus venenum? Periclitatur homo vltrà eſſe de corpore, & ipſe ſibi reus eſt inſaniæ voluntariæ, corruptelæ ſpontaneæ: & tamen nec vos excuſamini qui vocatis vt amicos, & emittitis vt inimicos. Quantò meliùs in terram ſua vina fudiſſes? Sed & terra inebriat, & aſperiores etiam ipſas feras reddit, ſi vini cōtigerit odor. Deniq; vindemiæ tempore ſi vineam intrare voluerint, ſolent ebrietate ſuccendi Quid te delectant damna ſine gratiâ? Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem: inuitas C ad prandium, efferre vis ad ſepolchrū. Cibos promittis, tormenta irrogas: vina prætendis, venena ſuffundis: Omne enim quidquid nocet, venenum eſt. Tollit ſenſus, viſcera exurit, ſomnium infeſtat, caput vexat. Etiam maior vis vini quam veneni eſt. Denique venenum vino excluditur, non vinum veneno. Meritò Deus per Moyſen nō ſolùm veneno; ſed etiam draconum veneno, vinū comparauit, dicens: *Furor draconum vinum eorum, & ira aſpidum inſanabilis.* Et pulchrè additur, Inſanabilis: Multi enim reliquorum ſerpentium veneno curantur, nemo ebrietate. Certè veneno caro vulneratur, vino mens. Noxia eſt ebrietas ad corporis ſanitatem, menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ venenum, vini D declaratum nomine. Ait enim ſupra de alienigenis, qui neſcirent Deum: *De vineâ enim Sodomorum vinum eorum, & vitis eorum vitis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, botrus amaritudinis in ipſis.* *Deut. 32* *Ibidem.*

Quid de ebrietate Eſaias loquatur: & quòd non ſolùm vinum; ſed etiam ſicera inebriet: & quid ſignificet: Calix aureus Babylon in manu Domini: *& quomodò vas Apoſtolorum fictile ſit.*

CAP. XV.

PVtatis me tamquàm vino crapulatum, intemperantiùs ieiunij prædicatione † hunc miſcuiſſe ſermonē, *al. miſiſſe.* & adhuc ſecundùm Prophetas fortiſſimos viros quanta præterij, quātò minora dixi, quam Dominus locutus eſt? Audiſtis quid per Moyſen dixerit, audite quid in libro ſermonum Eſaiæ ſcriptum ſit: Inuenitur enim Dominus *Eſai. 5.* huiuſmodi verbis vſus, & ait: væ iis qui conſurgūt manè, & ſectantur ſiceram, qui ebrij ſunt veſpertina, vinū eos comburet: Cum citharâ enim & pſalterio & tympanis vinum bibunt: opera autem Domini non reſpiciūt, & opera manuum eius non conſiderant. Cui væ, inquit, cui iudicia, cui tumultus? Diuerſa ſingulis, temulētis omnia. Væ enim iis qui ebrij ſunt veſperi! Quid ergò illis qui & F ante veſperam, & frequenter in luce madent? Ergò væ ſibi debitum. Habent concertationes, conſerunt lites, in cædem proſiliunt, & veniunt ad iudicia vel vocantur. Habent ergò & iudicia tamquam rei. Fit nonnumquàm grauior tumultus, quia vino mens peruertitur ebrioſi, & non tremit ꝯ Regis, nec Magiſtratus, vt ſcriptum eſt: *Et omnia aperta facit loqui, & non meminerunt cùm biberent, amicitiæ, nec fraternæ neceſſitudinis:* Sed non poſt multum ſumunt gladios: & cùm à vino merſi fuerint, & ſurrexerint, non meminerunt ipſi quæ geſſerint. Habent ergò etiam dignam mercedem tumultus. Prætereamus certè ego citharam, pſalteria, tympana quæ cognouimus conuiuiis *Prou. 23* *Eſai. 5.* *3. Eſd. 4*

huiuſmodi frequenter adhiberi, vt vino & cantu exci- tentur libidines. Plerique etiam Perſico more, mulieres dignas temulentorum conſortio induci iubent, & ab his phialas accipiunt, atque illis ſe ſubſternunt ſedentibos. Et bonæ ritum ſacratæ habent obſeruationes in ebrietatis miniſterium. Habent ergò vinum & barbari: libenter his Romanus indulget, vt & ipſi ſoluantur in potus, & eternam ebrietate vincantur. Nec ſolùm vinum ebrietatē facit; ſed ſicera. [1. Reg. 1] Denique Hebræi omnem potum qui inebriat, ſiceræ nomine vocant. Non immeritò ergò væ illis qui manè ebrietatis potum requirunt, quos conueniebat Deo laudes referre, præuenire lucem, & vacare orationi, occurrere † ſoli iuſtitiæ, qui nos viſitat, & exurgit nobis, ſi nos Chriſto non vino & ſiceræ ſurgamus. [Sap. 16. † v. c. Præuenire lucem, occurrere oratione ſoli iuſtitiæ, &c.] Hymni dicuntur, & tu citharam tenes? Pſalmi canuntur, & tu pſalterium ſonas aut tympanum. Meritò væ, qui ſalutem relinquis, mortem eligis. Vix diluculum, & iam curſatur per tabernas, vinum quæritur, excutiuntur tapetes, accubitum feſtinant ſternere, lagenas argenteas, aureos calices exponunt. Væ, inquit, iſta quærentibus! Calix aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram. [Hier. 51] *A vino eius biberunt omnes gentes, ideò commotæ ſunt. Et ſubitò cecidit Babylon, & contrita eſt.* Calix ergò aureus contritus eſt; quia Babylon contrita eſt, quæ eſt calix aureus: Sed quamuis auro ſe iactet & pretio, in Domini & ipſa eſt poteſtate. Denique diuinâ indignatione conteritur. Quâ ratione calix aureus? Quoniam qui a veritare deficit, quærit illecebram, vt ſpecie ſaltem pretioſâ ad bibendum aliquos poſſit illicere. Conſtitue ante oculos tuos pompam huius ſæculi, vide ſpecioſam illecebrā; ſed inanem gratiam. Non ſeducant te aurea vaſa & argētea. [2. Cor. 4.] *Habemus & nos theſaurum in vaſis fictilibus.* Vas Apoſtolorum fictile eſt; ſed in eo theſaurus eſt Chriſti. Væ ſiceram manè ſectantibus! [Eſai. 5.] Aureum eſt hoc vas, pocolum eſt, & in eo poculo venenum mortis, venenum libidinis, venenum ebrietatis. Hoc qui biberit, commouetur & cadit Commouetur non ſolùm corpore; ſed etiam corde turbatur: Commoueri enim peccati eſt.

De magnâ ebrietatis deteſtatione.

CAP. XVI.

Denique Cain exiens à conſpectu Dei, habitauit in terrâ Naid, quod per ioterpretationem ſignificat commotionē. [Gen. 4.] Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato mouetur. [Ibidem.] Quid te ſub maledicto conſtituis Cain illius parricidæ, vt tremens atque profugus mouearis? Sed & perſecutores Domini tranſeuntes mouebant capita ſua: [Mat. 27] Exagitabat enim eos ſpiritus nequā, qui repleta a ſe corpora mouere conſueuit. Et ille cùm defuerit, tremor deſinit: ebrietas autem perpetuum dat tremorem. Sudant vino corpora temulentorum: ſi leuiùs ea tetigeris, exprimis vinum. Ebrietas fomentum libidinis, ebrietas incentiuum inſaniæ, ebrietas venenum ſapientiæ. [Epheſ. 5] Hæc ſenſus hominum mutat & formas, per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes. Siquidē naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere ſe non queunt, & in beſtiales libidines excitantur, vt nullū tempus præſcriptum habeant quod doceat indulgere cōcubitui. Vocem amittunt, colore variantur, oculis igneſcunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furorem ardeſcunt, ſenſu † exciduot. [al. excedunt.] Hinc phreneſis periculoſa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens ſemeſas epulas cum internorum viſcerū cruore ſondentium. Mentior niſi eadem Dominus per Hieremiam locutus eſt, dicens: *Bibite & inebriamini, & vomite, & cadete, & non conſurgetis* [Hier. 25] Hinc etiam vanæ imagines, incerti viſus, inſtabilis greſſus, vmbras ſæpe tranſiliunt ſicut foueas. Nutat his cum facie terra, ſubitò erigi & inclinari videtur, & quaſi vertatur, timentes in faciem ruunt, & ſolum manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus ſibi videntur includi. Murmur in auribus tamquàm maris fluctuantis fragor, & reſonantia fluctu littora. Canes ſi viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij riſu ſoluuntur incondito, alij inconſolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilātes

[G] ſomniant, dormientes litigant. Vita his ſomniū eſt, ſomnus his mors eſt: excitari nullis vocibus poſſunt, quantolibet ſtimulando impulſo petas, niſi reſipuerint, euigilari non poſſunt. Vnde bene Hieremias huiuſmodi hominē tamquàm ſuperfluam creaturam, deflendum putat. Quid eſt homo ebrius, niſi ſuperflua creatura? Itaque ſic ait: *Sicut fletum Iazer defleo te, vinea Sabama! quia deſerta eſt ciuitas Iazer.* [Hier. 48 Ibidem.] Et infrà: *Vinum in torcularibus tuis manè non calcauerunt, neque veſperè fecerunt celeuma.* Iazer, Moab, Sabama & Segor factura ſuperflua eſt: Moderatio enim naturalis eſt: ſuprà menſuram quidquid eſt, ſuperfluum habetur, ità eſt ebrietas, quæ fletu prophetico deploratur. Vnde ait Apoſtolus: *Nolite inebriari vino in* [Epheſ. 5.] [H] *quo eſt luxuria, ſed inebriamini ſpiritu.* [Gen. 1.] Eſt ergò ebrietas culpæ, eſt & gratiæ. Et forte hæc naturæ, quæ gratię, qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti, Spiritu ſancto repleti eſſe debemus.

Manè quia erat, meridie autem non fecerunt Iazer ΠΟΙΗΣΙΣ ΠΕΡΙΣΣΟΣ factura ſuperflua eſt. *Ex quibus Græcis litteris capitalibus ſcriptis qui veteres editiones curarunt, Græcas literas pro Latinis accipientes* Mohi, Ticine Piccor, *nihili vocabula effecerunt, quorum loco editio Romana quæ habentur in textu repoſuit, ſignificantia quidē aliquid; ſed à veteri ſcriptura toto cælo diſſita. Germana igitur hæc eſt lectio.* Iazer *noinnc ncnosis*, factura ſuperflua eſt.

De obteſtationibus & ſacramentis potantium, quæ violare nefas arbitrantur: & quomodò ſæpe vino ſecretiora hominis extorqueantur: quódque frequens ingurgitatio [I] *interiora hominis abſumat.*

CAP. XVII.

Qvid autem obteſtationes potantium loquar? Quid memorem ſacramenta, quæ violare nefas arbitrātur? Bibamus, inquiunt, pro ſalute Imperatoris, & qui non biberit, hic ſit reus indeuotionis: Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro eius ſalute non biberit. O piæ deuotionis obſequium! Bibamus pro ſalute exercituum, pro Comitum virtute, pro filiorum ſanitate. Et hæc vota ad Deum peruenire iudicant, ſicut illi qui calices ad ſepulchra martyrum deferunt, atque illic in veſperam bibunt, & aliter ſe exaudiri poſſe non credunt. O [K] ſtultitiam hominum, qui ebrietatem ſacrificium putant: qui æſtimant illos ebrietate placari, qui ieiunio paſſiones ſuſtinere didicerunt! Quot de intemperantiâ conuiuij nouimus ad tormenta veniſſe? Dum per ebrietatem de imperio ſuo certant, & ſibi regna promittunt, aliis honores pollicentur, infelices ad pœnam ducti ſunt, qui quid dicerent neſciebant. Vnde plerique boni iudices ea quæ per ebrietatem dicta ſunt, eſſe tenenda ad crimen non putauerunt. Plerique etiam vino vtuntur vt equuleo: & quibus tormenta non eliciunt vocem proditionis, [L] eos tentant bibendo, vt patriæ ſtatum, ſalutem ciuium, defenſionis ſuæ prodant conſilia: Virtus enim plerumque vincit dolorem; fidem autem potus excludit. Cognoui pleroſque fidiculis exulceratos nomen ſuum negâſſe. Quis inter cyathos texit, quod latere cupiebat? Quid referam audita? Mihi non poculi; ſed profluuij genus eſſe videtur, quod in ora hominum tamquàm per fiſtulas aut canales vina funduntur. Hos homines an vtres veriùs æſtimauerim? Et tamen ipſi vtres, ſi immoderata transfuſio ſit, ſæpe rumpuntur. Per cornu etiam fluentia in fauces hominum vina decurrunt, & ſi quis reſpirauerit, commiſſum flagitium, ſoluta acies loco motus habetur. Aqua decurrens à Libano cautes rumpit & [M] ſoluit, quomodò mollibus putant nequaquàm nocere viſceribus vinolentorum impetus fluentorum? Elephantos quoque ferunt promuſcide haurire aquæ plurimūm; eoſdem tamen ad ſedandam ſitim moderato potu eſſe contentos: Sed ſi fortè ab aliquo caupone fuerint mercede fraudari, indignantes replere concauum promuſcidis, non vt bibant; ſed effundant, atque ità momentariis inundationibus irrigare eius tabernam, de quo ſe putarint vindicandos. Siccatur ad potum ſubitò lacus, ac repentè fundūtur, natant omnia. Cui non mirum, tam immania belluarum corpora ſuperfluum nil tenere?

Quomodò etiam fœminæ vſque ad ebrietatem bibant, & inde in plateis inuerecundos ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium ducant choros: & quid boni ſit ſobrietas, quid mali intemperantia.

CAP. XVIII.

SEd quid de viris loquamur, quando etiam fœminæ, quas oportet ſollicitiorem caſtitatis, ſobrietatiſque adhibere cuſtodiam, vſque ad ebrietatem bibunt? Deinde ſurgentes, quas etiam inter ſecreta domus vel audiri ab alienis non conuenit, vel videri, prodire audent in publicum, non velato capite, vultu procaci. 1.Cor. 4 Apoſtolus mulieres tacere etiam in Eccleſiâ iubet, domi viros ſuos præcipit interrogare. Illæ in plateis inuerecundos † ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantiū choros ducunt, (v.c. etiā viris.) iactantes comam, trahentes tunicas, ſciſſæ amictus, nudæ lacertos, plaudentes manibus, ſaltantes pedibus, perſonantes vocibus, irritantes in ſe iuuenum libidines motu hiſtrionico, petulanti oculo, dedecoroſo ludibrio. Eccli. 19. Spectat corona adoleſcentū, & fit miſerabile theatrum. Inter ſaltantium ruinas & ſpectantium lapſus, cælum impuro contaminatur aſpectu, terra turpi ſaltatione polluitur quæ obſcænis † cantibus verberatur. (al. ſaltantibus.) Quomodò patienter loquar, piè præteream, conuenienter defleam? Vinū nobis tantarum animarum damna intulit. Etenim ſi vinum & mulieres diſcedere à Deo faciūt, quod vel ebrietas vel libido præuaricationis illecebræ ſint, ſi ſingula ac ſeparata hęc faciant, quid facient vnita? Vnde non immeritò, ait Sapiens ante nos: Eccli. 16 *Mulier ebrioſa, ira magna, turpitudinem ſuam non celabit.* Pſ. 104. Quid autem mirum ſi vino decipiuntur animæ fœminarum, cùm omnes illæ tribus patrum, cùm de petrâ biberent aquam, manna manducarent, gentes validiſſimas vincerent, & non erat in his vllus infirmus: vbi verò carnes deſiderare cœperunt & deſideriis in Ægyptum conuertebantur, Deut. 1. nequaquam ex tot millibus hominum in terram promiſſionis præter duos peruenire † potuerunt? (al. meruerunt.) Itaque quid boni ſit ſobrietas, quid mali intemperantia, hinc colligi datur, quando qui murmurabant, requirentes Ægypti delicias, à ſerpentibus mordebantur: Num. 21 quando per maris Rubri tranſibant ſemitam, aquam bibebant. Exod. 15 Nos ergò vereamur exemplum, nos fugiamus delicias, ne nos futurorum bonorum adeptione defraudent.

Quid ſibi ſperare debeant bene paſti & luxurioſi: & de viſione Tyri: quòdque mare nullâ neceſſitate, ſed ſolâ humanâ intemperantiâ inquietatum fuerit: & quomodò luxurioſi nauibus aſſimilentur.

CAP. XIX.

ET quid aliorum vtar exemplis? Ipſi bene paſti ac luxurioſi quid ſibi ſperent, audiamus: Inducit enim eos Eſaias Propheta dicentes: *Manducemus & bibamus; cras enim moriemur.* Eſai. 22 Meritòque exclamat: *Vlulate naues Carthaginis, quia perierunt, & non amplius erunt.* Eſai. 23 Quod eſt dictum de viſione Tyri, quam luxurioſam vrbem cognouimus. Ideòque nona viſio eſt, non ſeptima aut octaua, quòd ea neque legem cuſtodiat, neque Euangelii gratiam: cùm & ſabbato legitimo ignes libidinis adolere ſit vetitum, & Euangelii ſerie octauus dies reſurrectionis illuceat. Idem autem dies primus atque octauus, quia Dominica dies in ſe recurrit. Luxuria ergò nec finem habet, nec obſeruantiam diſciplinæ, 1.Tim. 6 luxuria ſeminarium & origo vitiorum eſt. Nec arbitremini me aduersùs Apoſtolum dixiſſe, quia ille ait auaritiam radicem eſſe vitiorum omniū; quoniam luxuria ipſius eſt mater auaritiæ. Etenim cùm exhauſerit quis luxuriando proprias facultates, quærit poſteà auara compendia. Audiſtis hodie quid lectum ſit: Eſai. 23. *Mercatores,* inquit, *Phœnicū tranſmeantes mare in aquâ multâ: ſemen mercatorum ſicut meſſis quæ defertur.* Vicinæ ſunt iſtæ ciuitates, Tyrus, Phœnice, Sidon: vicinæ vt locis, ità & vitiis. Mercaturis ac negotiationibus periculoſa transfretatio maris. Lucella quærens ſollicita vita hominum, inquieta conuerſatio, & quodam ſemper in turbine, ventis ipſis mobilior quibus voluitur, huc atque illuc ſæpe iactatur. Et vtique accuſaris crebra naufragia, quis vos nauigare cōpellit? Quaſi non inopiâ opum & terras faciatis intutas, & ad latrocinium pluriſmos excitetis. Mare non ad nauigandum fecit Deus; ſed propter elemēti pulchritudinē. Latiòs pelagi fudit æquora, certè vt frem includeret terras, ne longiùs tu vagus & exul errares: Sed tempeſtate iactatur mare. Temerè ergò non vſurpare debetis. Elementum innocens nihil deliquit, temeritas humana ſibi eſt ipſa diſcrimini. Denique qui non nauigat, neſcit timere naufragium. Dominus dixit: *Dominamini piſcium maris,* non dixit: Nauigate in fluctibus. Geneſ. 1. Denique & Propheta Ionas, qui miſſus eſt in Niniuem, Iona. 1. vt pœnitentiam prædicaret; quia voluit nauigare vt fugeret à facie Dei, tempeſtate turbatur, & ſorte ductus & iactatus in mare & exceptus à ceto eſt. Iona 2. Propheta quoque Dauid ait, cùm Dei circa hominem commemoraret gratiam: *Omnia ſubiecisti ſub pedibus eius, oues & boues vniuerſas, inſuper & pecora campi: volucres cæli, & piſces maris, qui perambulant ſemitas maris.* Pſal. 8. Piſcibus dedit, non hominibus, perambulare ſemitas maris. Ad eſcā tibi mare datum eſt, non ad periculū: ad cibum, non ad mercatū vtere. Cur tibi periculum generas de voluptate? Cur ſeparationis elementi profunda rimaris? Cur inquietas mundi altiora ſecreta? Cur poſtremò ſæpius ſulcare atque exarare fluctus impatiens nauta contendis? Cur tentas frequenter innoxia æquora, irritas procellas? O inexplebilis auaritia mercatorum! † Cedit tibi pelagus, (al. Cedo tu, vbi & pelagus.) & mare inquietudinem tuam ferre non poteſt totiens recurrentibus mercatoribus exaratū. *Erubeſce, Sidon! dixit mare.* Eſai. 23 Tāquàm fatigati elementi vox iſta dicētis eſt: *Erubeſce Sidon!* hoc eſt, meos fluctus negotiator arguis, cùm ſis ipſe fluctibus inquietior: & erubeſce vel pudore, quoniā periculo non moueris. Verecūdiores venti ſunt, quā veſtræ cupiditates. Illi habent ocia ſua, numquam veſtra quærendi ſtudia feriantur. Et cùm otioſa tempeſtas eſt, numquam veſtra otioſa ſunt nauigia. Verſatur vnda ſub remige, quæ quandoque quieſcit a flamine. *Non parturiui,* inquit, *nec peperi, nec enutriui iuuenes, quid me inquietant quos neſcio, quos non agnoſco? Ite in Carthaginem, vlulate qui inhabitatis inſulas.* Ibidem. Suprà dixit: *Vlulate naues Carthaginis:* Carthaginē etenim Tyrii condiderunt, & ideò Ibidem. Carthaginenſes ſequuntur luxuriā conditorū, transfuſâ in ſe decolorâ ſucceſſione nequitiæ, peſſimorū vitiorum deteriores heredes. Et bene luxurioſos, naues dixit: Sicut enim hæ vento, ità illi cibo iactantur & vino. In inſulas repleta potu nauigant corpora, naufragiis circumſonant, tunduntur fluctibus ebrietatis, nec per diem nec per noctem quieſcunt. Horum igitur mercatorū ſemen in aqua, † meſſis in fluctibus eſt: In aquâ enim labores ſuos ſeminant, (al. Mercēs.) vt pericula metant. In aqua eis ſeges pullulat, in aqua meſſis exuberat. Fructus ipſis in aquâ eſt, numquam tutus & ſolidus. Vnde rectè ait: *Qui ſeminabat in terra, non introiuit in negotiationem:* Eſai. 14 Ezech. 28. immò qui ſeminabat in cælo: Sed eſt & bona terra, in quâ quicunque ſeminauerit, fructus ei cæleſtis orietur.

Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Eſaiâ: Eritque poſt annos ſeptuaginta Tyrus vt canticum meretricis: *& de miſericordia medici, & Saluatoris gratiâ, & quibus modis quærenda ſit.*

CAP. XX.

VLulate, inquit, *iterùm, naues Carthaginis! quoniam periit munitio veſtra: & erit in illâ die, relinquetur Tyrus.* Eſai. 23. Et infrà: *Eritque poſt ſeptuaginta annos Tyrus vt canticum meretricis.* Videte quibus verbis vtatur Propheta, nec refugiat verborum iſtiuſmodi vilitatē. Nos interdum refugimus, non quòd nobis quàm illis lingua ſit caſtior; ſed auctoritas inferior. Maior enim vis rerum in talium expreſſione ſermonum eſt: vt qui delicta non erubeſcunt, erubeſcant vel nomina delictorum. *Eritque Tyrus,* inquit, *vt canticum meretricis.* Videte

ne cùm aliquis illos choros viderit pia verba cantare, dicat: *Ecce Tyrus facta eſt vt canticum meretricis.* (Ibidem.) Oraculũ propheticæ annuntiationis impletum eſt. Et ſubiecit: *Accipe citharam, & vagare ciuitatem meretrix oblita, bene citharizà, plurimùm canta, vt fiat memoria tui. Et poſt ſeptuaginta annos erit Tyrus canticum meretricis & viſitationem faciet Deus Tyri.* (Ioſue 2.) Vnde poſſumus & in bonum (Luc. 7.) canticum Rahab illius meretricis accipere, quæ exploratores (Pſ. 95.) Ieſu fideli mente ſuſcepit: Nam & Dominus ait: *Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis.* Et Dauid ait: *Cantate Domino canticum nouũ, cantate Domino omnis terra.* Hoc eſt canticum meretricis, quod antè illa meretrix in Adam & Euâ terrâ cantauit, meretrix in populo nationum. Hæc meretrix bona plurimas fecit meretrices: de quibus dictum eſt à Domino Ieſu, ad illum electum & ſeniorem populum Dei: *Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei.* (Matt. 21) Ergò quoniam tam miſericordem habemus Dominum, qui etiam grani ignoſcat errori, conuertamur nos à vitiis, non recedamus à lege, præceptum Domini quaſi ſerui ſedulis ſtudiis exequamur. Quid nobis cum impuritatibus & impudicitiis? Quid cum operibus diaboli? Audiſtis hodie in lectione decurſâ qoid legio dixerit: (Luc. 8.) *Quid mihi & tibi eſt? Ieſu fili Dauid!* Et tu dicito: ſi fortè vides pugnare aduerſùm te diaboli tentamenta: Quid mihi & tibi eſt Belial? Ego Chriſti ſeruus ſum, illius redemptus ſanguine, illi me totum mancipaui. Quid mihi & tibi eſt? Non noui opera tua: nihil tuum quæro, nihil tuum poſſideo, nihil tuum deſidero. Quantò magis nos oportet ſeparare à diabolo, ſi ſe ille diſcernit à Chriſto? Et ſi fuimus ei aliquando obnoxii, iam non ſimus: confugiamus ad medicum qui vulnera ſuperiora curauit. Et ſi qoid ſupereſt acerbitatis, medela non deerit. Et (De pœn. diſt. 1. c. medicina.) ſi quid iniuriæ fecimus, memor non erit, qui ſemel donauit. Et ſi grauia deliquimus, magnum medicum inuenimus, magnam medicinam gratiæ eius accepimus: Magna enim medicina tollit peccata magna. Habemus etiam plura ſubſidia, quibus peccata noſtra redimamus. Pecuniam habes, redime peccatum tuum. Non venalis eſt (Eccl. 10) Dominus; ſed tu ipſe venalis es. Peccatis tuis venundatus es, (Eſaiæ 50.) redime te operibus tuis, redime te pecuniâ tuâ Vilis pecunia; (Tob. 12.) ſed pretioſa eſt miſericordia. *Eleemoſyna*, inquit, (Prou. 13) *à peccato liberat.* Et alibi dicit: *Redemptio viri, diuitiæ eius.* (Luca. 16) Et in Euangelio Dominus dicit *Facite vobis amicos de mammonâ iniquitatis.* Et veneno frequenter antidotũ temperatur, hoc eſt, venenum veneno excluditur. Veneno mors repellitur, vita ſeruatur. Fac & tu quaſi bonus diſpenſator de inſtrumento auaritiæ ſubſidiũ miſericordiæ, ſinceritatis gratiam de corruptionis illecebrâ.

Quomodò intelligendum ſit illud Prophetæ, Ecce venit Dominus diſperdere orbem terrarum: *& quomodo athletæ ſimus, quibus multis certaminibus in ſtadio currendum eſt pro brauio: & ideò ſobrietate & abſtinentiæ exercitio nobis opus ſit.*

CAP. XXI.

(Eſai. 13.) AVdiſti quid lectum ſit hodie: *Ecce dies venit, & diſperdet Dominus orbem terrarum*, Quaſi manu ſanctus Propheta demonſtret, quaſi oculis aduenientem videat iudicii diem, ità dicit: *Ecce dies venit, & diſperdet Dominus orbem terrarum.* Immò quia in ſpiritu Prophetis etiam quæ futura ſunt tamquàm præſentia reuelantur, ideò quæ videbant, nobis quoque demonſtrare cupiebant, vt nos ad conuerſionem ab errore reuocarent. Nec tamen quiſquam frangi debet, cùm audit quia diſperdet Domious orbem terrarũ. Ne fortè dicat: Eſto, nos grauia peccata commiſimus: quid orbis deliquit, quid cælum, quid terra, vt & illam diſperdat? cur peribit tã pulcher ornatus? Sed anguſti eſt animi iſtiuſmodi opinio. Cæterùm ſi altiùs ſpectes, inuenies hoc eſſe pro nobis, quod putas eſſe contrà nos: iudicabis hoc eſſe pro mundo, quod aduerſùm mundum arbitraris. Non ſemper ſtadium plenum repertum eſt ſpectatoribus, non ſemper certaminibus inquietum, non ſemper concretũ

G puluere: ſed quando certamina, tunc populus in ſpectaculo, luctator in ſcammate, puluis in ſtadio. Vbi decurſa certamina: conuentus ſoluitur, diſcedit vnuſquiſque aut victor ad gratiam, aut victus ad opprobrium: euehit corona victorem, victum premit verecundia, angit iniuria. Si quis ergò poſteà ingrediatur ſtadium, videat vacuum celebritatis, dicat agonothetæ: Cur vacat ſtadium? cur ſilent certamina? cur ſolemnia feriantur? Reſpondebit qui agoni præeſt: Oportet feriari athletas, oportet ſpectatores requieſcere: Quis enim laboris eſt fructus, niſi requies poſt laborem? Similiter & orbis terrarum aliquando ſoluendus eſt, vt ſit requies fatigatis. Athletæ ſumus, in quodam ſtadio decertamus ſpiritali. Denique H bonus athleta dicebat: *Facti ſumus ſpectaculum huius mundi.* (1. Cor. 4.) Et alibi: *Sic curro, non vt in incertum: ſic certor, non vt aërem cædens; ſed caſtigo corpus meum.* (1. Cor. 9.) Et alibi: *Superiora obliuiſcens, & quæ ſunt priora appetens, ad deſtinatum ſequor brauium.* (Philip. 3) Athletæ ergò ſumus, legitimè certandum eſt. Multa certamina ſunt: & qui hodie victus eſt, cras ſe reparet. Antè ad brauium contenditur, poſteà ad coronam. Numquid athleta otio vacat, cũ ſemel dederit certamini nomen ſuum? Exercetur quotidie, vngitur quotidie. Ipſe cibus ei agoniſticus datur, diſciplina exigitur, caſtimonia cuſtoditur. Et tu dediſti nomen tuũ ad agonem Chriſti, ſubſcripſiſti ad competitionem coronæ, meditare, exercere, vngere oleo † iuſtitiæ, vnguento exinanito. (al. lætitiæ.) I Cibus tuus, cibus ſobrietatis ſit, nihil habeat intemperantiæ, nihil luxoriæ. Potus tuus parcior, ne qoid ebrietatis obrepat: cuſtodi corporis caſtimoniam, vt poſſis eſſe habilis ad coronam, ne exiſtimatio tua offendat (Pſ. 44. Cant. 1.) ſpectatoris affectũ, ne te fautores tui negligentẽ videant & deſerant. Spectant te Archãgeli, & Poteſtates, & Dominationes, & illa Angelorum multa militia. Sub tantis ſpectatoribus erubeſcere, conſidera quàm dedecoroſum ſit. Ingreſſos ſtadium, puluere rigorem animæ tuæ excita, (Hebr. 12.) lacertos excute. Progreſſus in ſcamma, neceſſe eſt vt excipias puluerẽ, ſubeas æſtiui ſolis flagrantiam. Grauis æſtus; ſed dulcis victoria. Moleſta caligo pulueris; ſed ſpecioſa tolerantia. K Nemo ſtadiũ puluerulentus ingreditur; ſed puluerulentũ reddunt certamina. Ibi colligitur puluis vbi palma proponitur. Nemo iterùm nitidus coronatur: puluerulentum decet victoria. Veni ergò, Domine Ieſu: exeat corona tua, admitte victores in requiẽ, victos ad compunctionẽ Etſi diſperdideris orbẽ terrarũ, plura ſunt inuiſibilia opera tua, quàm quæ vidimus. Qui anguſtioris eſt animi, illa non cernit: dolet qood diſperdas orbẽ terrarũ: Sed qui nouit ſpectare quæ inuiſibilia ſunt, gaudet vt venias, & omnes liberes. Gaudent athletæ qui poſſunt dicere: *Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua ſicut in cælo & in terrâ.* Gaudebit creatura mũdi, vt à vanitate (Matt. 6) L mundi iſtius liberetur, quæ nunc congemiſcit & parturit; (Rom. 8.) quia vanitati etiam illa creatura ſubiecta eſt, donec multiplicetur adoptio filiorum, & totius corporis redemptio compleatur. In bono ergò diſperdet orbem terrarum: *Erit* etenim *cælum nouum, & nox non erit ampliùs.* (Apoc. 21) Denique reuelabit, inquit, faciem eius, vt reuelata facie (Apoc. 22. 2. Cor. 3) ſpectemus gloriam Chriſti.

Qua ratione corpus noſtrum ieiuniis caſtigandum ſit, commeſſationéſque indecoræ fugiendæ, ne ſuccumbentes in ſtadio, exortes veniæ, multis fautoribus mœrorem afferamus: & de ablutione aquæ baptiſmatis: quódque feſtinandum ſit ad gratiam. M

CAP. XXII.

ADuertamos ergò in ſtadio conſtituti, quantis aut delectationi aut dolori erimus, qoi nunc fautores oobis ſunt, ne pro nobis incipiant erubeſcere: Sicut enim *erit gaudium in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente*, (Luc. 15) ità erit mœſtitia ſuper vno peccatore, ſi exors veniæ, curſum huius vitæ confecerit. Caſtigemus ergò corpus noſtrum ieiuniis, fugiamus indecoras comeſſationes. Caueamus ne nobis dicatur: *Vlulate à vino.* (Oſeæ 7.) No veniat Moyſes, & Leuitas aduocet: & quicumque paratus ad Dominum armatam dexteram getas, ſeparet (Exod. 32)

ſe ab his qui manducando & bibendo grauia contraxere
1. Theſſ. 5. peccata. Et hodie Moyſes venit, cùm lex recenſetur:
Epheſ. 6 Moyſes vocat, cùm lex præcipit. Apoſtolus docet vt ſe-
paremus nos ab omni fratre inquietè agente. Percutia-
mus eum gladio ſpirituali, qui eſt verbum Dei. non fra-
tris, non propinqui accipiamus perſonam; ſed omnem
immundum à Chriſti ſecernamus altaribus, vt emundet
& corrigat lapſus ſuos, quo ad ſacramenta Chriſti redire
mereatur. Si quis autem non eſt baptizatus, ſecurior
conuertatur, & remiſſionem accipiat peccatorũ. Siquidẽ
Matt. 3 baptiſmus velut ignis quidam peccata conſumit; quia
3. Reg 18 Chriſtus in igne & ſpiritu baptizat. denique hunc typum
legis in Regnorum libris inuenies, vbi Elias ſuper altare
ligna impoſuit, & dixit vt mitterẽt ſuper de hydriis aquã
& dixit: Iterate, & iterauerunt, & dixit: Iterate tertiò: & B
iterauerunt tertiò: & cùm manaret aqua, precatus eſt
Elias, & ignis deſcendit de cælo. Tu es homo ſuper altare
qui ablueris aquâ, cuius exuritur culpa, vt vita renoue-
tur: Lignum enim & ſtipulam conſumit ignis. noli time-
re ignem per quem illuminaris. Ideò tibi dicitur: *Acce-
dite ad Deum, & illuminamini.* Suſcipite iugum Chriſti.
Nolite timere quia iugum eſt: feſtinate, quia leue eſt. nõ
1. Cor. 3. conterit colla; ſed honeſtat. Quid dubitatis? quid procra-
Pſal. 33. ſtinatis? Non alligat ceruicem vinculis; ſed mentem gra-
Matt. 11 tia copulat, non neceſſitate conſtringit; ſed voluntatem
boni operis dirigit. Quid negas adhuc eſſe temporis?
Omne tempus opportunum ad indulgentiam. Si aurum
tibi offeram, non mihi dicis: *Cras veniam*; ſed iam exi-
gis. Aurum accipere nemo differt, nullus excuſat: re-

A demptio animæ promittitur, & nemo feſtinat. Ioannes Matt. 3
in pœnitentiam baptizabat, & omnis Iudæa conuenie-
bat: Chriſtus baptizat in ſpiritu, Chriſtus gratiam diſ-
penſat, & cum faſtidio conuenitur. Typum baptiſmatis 3. Reg. 18.
demonſtrauit Elias, & cælum aperuit quod fuit clauſum
tribus annis & ſex menſibus. Quantò maiora munera
veritatis ſunt? Aperuit itaque cælum non pluuia deſcen- Ioan. 3.
dens; ſed aſcendens gratia: Nemo enim niſi per aquam
& ſpiritum aſcendit in regnum cœlorum. Clauſerat cæ- Geneſ. 5
lum hominibus perfidia; ſed aperuit fides. Patebat &
antehac cælum hominibus. Denique Enoch raptus ad 4. Reg. 2.
cælum eſt. Iterùm clauſum eſt: ſed aperuit Elias quia ra-
ptus eſt curru igneo. Et vos poteſtis aſcendere, ſi ſacra-
menti gratiam conſequamini. Quouſque ad delectatio-
nes? Quouſque ad comeſſationes? Inſtat iudicii dies: dum
differs gratiam, mors appropinquat. Quid dicat: nunc
mihi non vacat, occupatus ſum, non mihi demonſtres lu-
men, nolo tam citò me redimas, non mihi adhuc opus
eſt regno cæleſti? Nonne hoc dicit qui excuſat ſe a baptiſ-
mate? Ad quantam gratiam vocaris, ô homo! Purgaris,
& non exueris: ſanaris, & non doles: reformaris; ſed
non diſſolueris: ictum mortis non excipis, & reſurgis. Et
adhuc diſſimulas, adhuc expectas vt viuas ſæculo: poſteà
te reſeruas Deo: An ignoras quòd Cain propterea diſpli- Geneſ. 4
cuerit ſacrificium, quoniam non primitiua obtulit; ſed Hebr. 11
primitiuis ipſe perfunctus eſt, de ſequentibus munus
Deo sentauit offerre: Abel autem primitiarum ſuarum al. inſi-
oblatione prælatus, meruit † inſigni pietatis laudari ora- gne.
culo.

SANCTI AMBROSII DE ELIA ET IEIVNIO LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE IEIVNIO
ELIÆ SERMO.

In quo quadragenarius ieiunij numerus commendatur ex Eliæ ieiunio, & tanguntur aliqua ex cap. XXVII. XVIII. *&* XIX. *lib.* III. *Regum.*

PROPITIA diuinitate, fratres! ec-
ce iam penè tranſegimus Quadrage-
ſimæ indicta ieiunia, & præcepta
Chriſti Domini abſtinentiæ deuotio-
ne compleuimus. Supereſt nunc vt
quemadmodùm famulus eius Elias
hunc ſacratiſſimum numerum obſer-
3. Reg. 17 uando, gratiam meruit: ità & nos hoc ipſum tempus
cuſtodiendo mereamur, ſitque ſimilis remuneratio in
3. Reg. 15 perceptione præmii, quorum ſimilis labor eſt in obſer-
uatione ieiunii: Elias enim, cùm eſſet clauſum hu-
manis iniquitatibus cælum, & nulla mundanis rebus
deſuper pluuiarum ſtillaret vbertas, atque omnia lon-
gæ ſiccitatis ſqualore languerent, & eſſet fames ma-
gna vniuerſo generi humano (quoniam enim cælum
pluuiam non dabat, nec terra pabulum germinabat)
tunc Elias ſanctus reſerauit ieiuniis ſuis cælum, ter-
ram orationibus fœcundauit: Illius enim ſiccitatem
conuertit in pluuiam, huius ſterilitatem reſoluit in
partum. Tanta enim eius precibus orbem terrarum
imbrium largitas irrigauit, vt arida reuiteſcerent, mor-
tua reſurgerent, languentia ſanarentur. Et ità rebus cun-
ctis fontium quidam meatus infuſus eſt, vt purificatione
facta per pluuiam, omnia creaturarum vitia lauarentur,
1. Reg. 19. atque inundationis illius beneficio, totius mundi ſpecies
innouata conſurgeret. Igitur & nos eadem quæ Elias
obſeruantes ieiunia, adhibitis precibus clauſum cælum
noſtris competentibus reſeremus, quatenùs illos lauacri

C ſalutaris imber illuminet: Clauſum enim illis eſt cælum,
quamdiu nondum cælo Spiritus ſanctus adueniens eo-
rum corda viuificat: ſiccitatem quodammodò patiuntur,
quia nondum gratiâ baptiſmatis irrigantur. Laborant
etiam fame magnâ, quoniam velut eſurientes cæleſtia ſa-
cramenta deſiderant. Reſeremus ergò illis cælum, vt ad-
ueniente deſuper ſpiritali pluuiâ, eorum terra lauacri ir-
riguo ſatietur: & delictorum ſterilitate depoſitâ, inci-
piant fructus germinare virtutum: Etenim cæleſtis im-
ber vitia peccatorum diluit, iuſtitiæ incrementa produ-
cit, diſcutit aridam concupiſcentiæ puluerem, lætificat
vtilem caſtimoniæ puritatem, obruit auaritiæ ſordidam
fæcem, nutrit æternam miſericordiæ largitatem: Sicut
D enim ſuperueniente Eliæ pluuiâ, omne pabulum terra
produxit; ità & ſuperueniente Chriſti lauacro, om-
nem iuſtitiam anima germinauit. Et ſicut illic pluuia- 3. Reg.
rum fontes irrigauerunt orbem, vt viuificarentur herba- 18.
rum mortificata iam ſemina: ità & fons baptiſmatis irri-
gat genus hominum, vt animarum mortificata corda vi-
uificet. Hoc ergò obſeruantium iſta ieiunia eſt meritum,
vt orationibus eorum aut innouetur mundus, aut fra-
tres denuò renaſcantur. Reſerandum igitur compe-
tentibus noſtris eſt cælum, quoniam adhuc clauſum eſt
apud illos: Clauſum eſt enim cælum illis, quoniam my-
ſterium nondum peruident Trinitatis: Clauſo enim ſibi
cælo, ſuper cælum quid agatur ignorant: nec ſcire poſ-
ſent quæ ſit Filij Patriſque ſubſtantia; niſi priùs mundi
elementa tranſcenderint: Tunc enim poterit quis Tri-

nitatis aſpicere diuina myſteria, cùm cælos ſuâ virtute habuerit apertos, ſicut beatus Stephanus martyr reſerauit ſibi martyrio ſuo cælos, & ſtantem vidit ad Patris
Act. 7. dexteram Saluatorem, ſecundùm quod ipſe ait: *Ecce video cælos apertos, & ſtantem Ieſum ad dexteram Dei.* Ergò cui clauſi ſunt cæli, agendum eſt vt aperiantur illi, quatenùs ſuper cælos Chriſtum poſſit aſpicere: Nam quamdiu clauſi ſunt homini, Chriſtum non poteſt videre regnantem. Quemadmodùm autem clauſi cæli aperiendi ſont, inquirere nos oportet. Puto autem aliter eos aperiri nõ poſſe, niſi claues Petri Apoſtoli ſumpſerimus, quas Domino largiente ſuſcepit, ſicut ipſe dixit: *Tibi dabo claues regni cælorum.* Immò rogemus Petrum, vt ip-
Matth. 16. ſe nobis tamquàm bonus ianitor regiæ cæleſtis aperiat. Quæ autem iſta clauis ſit, diligentiùs requiramus. Clauem Petri, fidem eſſe dixerim Petri, per quam cælos G aperuit, penetrauit inferna ſecurus, maria calcauit intrepidus: Tanta enim Apoſtolicæ fidei virtus eſt, vt cuncta illi elementa pateant, hoc eſt, non illi Angelicæ claudantur ianuæ, non portæ præualeant tartari, non aquarum fluenta ſubſidant. Iſta autem ipſa clauis quam fidem dicimus, videamus quemadmodùm conſtet, & quemadmodùm ſolida ſit: Arbitror illam duodecim artificum operatione conflatam: Duodecim enim Apoſtolorum Symbolo fides ſancta cõcepta eſt, qui velut periti artifices in vnũ conuenientes, clauem ſuo conſilio conflauerunt: Clauẽ enim quandam ipſum ſymbolũ dixerim, per quod reſerãtur diaboli tenebræ, vt lux Chriſti adueniat: aperiuntur conſcientiæ clauſa peccata, vt iuſtitiæ fulgeãt opera manifeſta. Igitur hæc clauis oſtendenda eſt fratribus noſtris, vt & ipſi tamquàm diſcipuli Petri inferna ſibi reſerare, cælos aperire conſueſcant.

S. AMBROSII DE IEIVNIO ELIÆ SERMONIS FINIS.

Summarium Libri de Nabuthe Iezraelitâ.

A cap. I. vſque ad cap. VI. oſtendit quòd pauperes diues opprimit: quantum autem malum hoc ſit, oſtenditur, & diuites redarguuntur.

A cap. VII. vſque ad cap. XIII. oſtendit quòd diuites bona cumulare debent, vt pauperibus erogent: & explicantur quædam verba textus.

A cap. XIV. vſque in finem libri, quòd diuites diuitiarum cuſtodes ſunt, & exponuntur quædam Scripturæ loca ad rem ipſam facientia.

Capita Libri de Nabuthe.

1. *Quomodò exemplo Nabuthe & Achab regis Iſrael pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cùm tamen natura omnes æquales produxerit.*
2. *Quòd homines quantò ditiores cenſu, tantò pauperiores affectu, & quot inſatiabilis auaritia gradus habeat: & quid hæc vox:* Da mihi, *præ ſe ferat.*
3. *Quòd omnia animantia ſotialia ſint, & commercium viuendi quærant: ſolus autem homo conſortem excludat, ſoluſque omnia poſſidere contendat: & quàm turpe ſit, agrum paternum pro vili vſu alienare.*
4. *De reprehenſione diuitum, qui magis alienum quàm ſuum panem manducant: & quòd ideò miseræ luant paupertatis ærumnas.*
5. *Quòd menſa diuitum, multorum pauperum inſtruitur ſanguine: & de patre qui cogebatur à diuite, cuius menſæ vinum defuit, vt filium venderet: & quomodò ſæpe mulieres incitamenta ſint extortionis à pauperibus.*
6. *Quòd nullæ diuitiæ aliquid conferre poſſint contrà imminentem fati neceſſitatem: & vnde diuites appellentur: quódque diues dormire non poſſit, nec ipſe ſe quietum eſſe patiatur.*
7. *Quòd diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent ſanctum Ioſeph, potiùs de bonis faciãt mala, quàm de malis bona acquirant: & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant.*
8. *De admonitione diuitis vt timeat, & ſpe vanâ non fallatur: ac reprehenſione eorum qui dicunt nihil dandum pauperibus, quia Deus eos maledixit, vt egerent.*
9. *Quomodò Iezabel, quæ eſt auaritia, promittat diuitibus contrà iuſtitiam poſſeſſionem quam deſiderant.*
10. *De conſuetudine diuitum qui contriſtantur ſi aliena rapere non poſſunt: & quid facere debeant vt Deus vel eorum preces exaudiat, vel eorum ieiunium reſpiciat.*
11. *Quid eſt quòd duo falſi teſtes atteſtati ſunt Nabuthe Deum benedixiſſe & regem: & quomodò diuites cùm calumniati nocuerint, ſimulent ſe dolere: & quid ſibi velit quòd meretrices lauerunt ſe in ſanguine Achab.*
12. *Quòd omnis auarus pauperiorẽ ſe iudicet, eò quòd ſibi deeſſe arbitretur quidquid ab aliis poſſidetur; & quomodò Elias Achab inueniſſe dicatur: quomodò etiam diues puteum ſuum exundantem vſu aliquo exercere: non otio corrumpi ſinere debeat.*
13. *Quàm ſtulta ſit ſuperbia diuitum gloriantium de nobilitatis proſapiâ: & quod meritum heredum non in auro, ſed in virtute conſiſtat.*
14. *Quomodò diuites cuſtodes ſint & ſerui diuitiarum: & ideò illas potiùs pauperibus erogare debent pro melioribus rebus acquirendis, & de pauperibus abundantibus, & diuitibus egentibus.*
15. *Quod omnes viri diuitiarum inſipientes dicantur, & corde turbati, & quomodò dormiant ſomnum ſuum: quomodò etiam dormitarint qui aſcenderunt equos.*
16. *Quomodò diuites quieſcere & feriari debeant à flagitiis, & confiteri Domino in fide, humilitate, & deuotâ oratione: & quòd multi diuites propter perfidiam perierint.*
17. *Quemadmodùm Achab dicatur commotus ante faciem Dei, vt in diebus eius non inducerentur ſuper eum mala: & quòd Dominus etiam circà indignos promiſſa ſua ſeruet.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE NABVTHE IEZRAELITA LIBER.

III. Reg. Cap. XXI.

ET factum eſt poſt verba hæc, erat vinea Nabuthe Iezraelitæ iuxtà domum Achab regis Samariæ. Et locutus eſt Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortũ olerum, quoniam propinquat domui meæ: & dabo tibi pro eâ vineam aliã bonam magis quàm eam: ſi verò placuerit tibi, dabo pecuniam pretium pro vineâ iſta tua. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non mihi fiat hoc à Domino, vt dem tibi hereditatem patrum meorum. Et venit Achab ad domum ſuam confuſus & contriſtatus ſuper verbo quod loquutus eſt ad eum Nabuthe Iezraelites, & dixit: Non dabo tibi hereditatem patrum meorum. Et ſpiritus Achab turbatus eſt, & dormiuit ſuper lectum ſuum, & velauit faciem ſuam, & non manducauit panẽ. Et egreſſa eſt ad eum Iezabel vxor ſua, & dixit ad eum: Quid ſpiritus tuus turbatus eſt, & non es tu comedens panem? Et dixit ad eam: Quoniam loquutus ſum ad Nabuthe Iezraelitem, dicens: Da mihi vineam tuam argento: ſi autem non vis, dabo tibi vineâm pro eâ. Et dixit: Non dabo tibi hereditatem patrem meorum. Et dixit ad eum Iezabel vxor eius: Tu nunc ſic facis regnum ſuper Iſrael? Surge & manduca panem & redi ad te: ego dabo tibi vineam Nabuthe Iezraelitæ. Et ſcripſit Iezabel litteras in nomine Achab, & ſignauit annulo illius: & miſit illas ad ſeniores, & ad liberos eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat ſcriptum in litteris, dicens: Ieiunate ieiunium, & conſtituite Nabuthe in principio populi, & conſtituite duos viros filios iniquitatis ex aduerſo eius, vt falſum teſtimonium perhibeant aduerſùs eum, dicentes: Benedixit Deum & regem, & educite illum extrà, & lapidate eum vt moriatur. Et fecerunt viri ciuitatis maiores natu, & liberi habitantes in vrbe eius, ſicut miſit ad eos Iezabel, & ſcriptum erat in litteris. Et præceperunt ieiunium, & ſedere fecerunt Nabuthe in principio populi: & venerunt duo viri filii iniquorum, & ſedere fecerunt ex aduerſo eius, & teſtificati ſunt contrà eũ viri rebellionis Nabuthe coràm populo, dicentes: Benedixit Deum & regem. Et eduxerunt eum extrà ciuitatẽ & lapidauerunt eum in lapidibus, & mortuus eſt. Et miſerunt ad Iezabel dicẽtes: Lapidatus eſt Nabuthe, & mortuus eſt. Et factum eſt, vt audiuit Iezabel dicentes: Lapidatus eſt Nabuthe, & mortuus eſt, dixit Iezabel ad Achab: Surge, & poſſide vineã Nabuthe Iezraelitæ, quia non dedit tibi argentũ; quia non eſt Nabuthe viuens, ſed mortuus eſt. Et factum eſt, cùm audiſſet Achab quia mortuus eſt Nabuthe, conſcidit veſtimenta ſua: & poſt hæc ſurrexit Achab, & deſcendit ad vineã Nabuthe Iezraelitæ, vt poſſideret eam. Et dixit Dominus ad Eliam Theſbitem, dicens: Surge, & deſcende in occurſum Achab regis Iſrael, qui eſt in Samaria: ecce ipſe in vinea Nabuthe, quia deſ- A cendit ibi vt poſſideat eã: & dices ad eum. Hæc dicit Dominus: Occidiſti, & poſſediſti: Propter hoc hæc dicit Dominus: In loco in quo linxerũt canes ſanguinẽ Nabuthe, in eo lingent canes ſanguinẽ tuum: & meretrices lauabunt ſe in ſanguine tuo. Et abiit Elias ad Achab. Et dixit Achab ad Eliam: Si inueniſti me inimicum? Et dixit Elias: Inueni, quia venundatus es fruſtrà, vt faceres malũ in conſpectu Domini, vt irritares eum. Hęc dicit Dominus: Ecce ego induco ſuper te mala: & accendam poſt te, & deſtruam Achab mingentem ad parietem, & clauſum, & relictum in B Iſrael: & dabo domum tuam ſicut domum Hieroboam filii Nabat, & ſicut domum Baſaa filii Achia, pro irritationibus quibus irritâſti & peccare feciſti Iſrael. Et Iezabel loquutus eſt Dominus dicens: Canes comedent eam in antemurali Iſrael. Mortuum Achab in ciuitate comedẽt canes, & mortuum eius in agro comedent volucres cęli. Verumtamen non fuit ſicut Achab, qui venundatus eſt vt faceret malum coràm Domino, quemadmodum mutauit Iezabel vxor ſua, & abominabilis factus eſt valdè, vt ambularet poſt abominationes ſecundũ omnia quæ fecit Amor- C rhæus, quem deſtruxit Dominus à facie filiorum Iſrael. Et factum eſt, vt audiuit Achab ſermones iſtos, conſcidit veſtimenta ſua, & operuit ſe cilicio, & ieiunauit, & dormiuit in ſacco, & ambulabat demiſſo capite. Et factus eſt ſermo Domini ad Eliam Theſbitem, & dixit: Vidiſti quemadmodùm commotus eſt Achab à facie meâ? Eò quòd compunctus eſt à facie meâ, non inducam in diebus eius mala, ſed in diebus filii ſui inducam mala ſuper domum eius.

D *Quomodò exemplo Nabuthe & Achab Regis Iſrael pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cùm tamen natura omnes æquales produxerit.*

CAP. I.

NABVTHE hiſtoria tempore vetus eſt, vſu quotidiana: Quis enim diuitum non quotidie concupiſcit aliena? Quis opulentiſſimorum non exturbare contendit agellulo ſuo pauperem, atque inopem auiti ruris eliminare finibus? Quis contentus eſt ſuo? Cuius non inflammat diuitis animum vicini poſſeſſio? Non igitur vnus Achab natus eſt; ſed, quod peius eſt, quotidie Achab naſcitur, & numquàm huic ſæculo moritur. Si E vnus occidat, aſſurgunt plurimi: plures qui rapiant, quàm qui amittant. Non vnus Nabuthe pauper occiſus eſt: quotidie Nabuthe ſternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitum humanum genus cedit iam ſuis terris, migrat cum paruulis pauper onuſtus pignore ſuo, ſequitur vxor illachrymans, tamquàm ad buſtum proſequatur maritum. Minùs tamen deplorat illa, quæ deflet ſuorum funera: quia etſi amiſit coniugis præſidium, ſepulchrum habet: & ſi filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit grauiora funeribus tenere prolis ieiunia. Quouſque exten-

ditis, diuites! inſanas cupiditates? numquid ſoli habitabitis ſuper terram? Cor eicitis conſortem naturæ, & ven- Eſai. 5.
dicatis poſſeſſionem? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata eſt, cur vobis ius proprium ſoli diuites arrogatis? Neſcit natura diuites, quæ omnes pauperes generat: Neque enim cum veſtimentis
Iob. 1. naſcimur, nec cum auro, argentóque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo: nudos recipit terra quos edidit, neſcit fines poſſeſſionum ſepulchro includere. Ceſpes anguſtus æquè & pauperi abundat & diuiti: & terra quæ viuentis non cœpit affectum, totum iam diuitem capit. Neſcit ergo natura diſcernere quando naſcimur, neſcit quando deficimus. Omnes ſimiles creat, omnes ſimul claudit gremio ſepulchri. Quis diſcernat ſpecies mortuorum? Redoperi terram, & ſi potes, diuitem deprehende. Erudera tumulum, & ſi cognoſcis egentem, argue: niſi fortè hoc ſolùm quod cum diuite plura pereunt. Sericæ veſtes, & auro intexta velamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna viuentium, non ſubſidia defunctorum ſunt. Vnguentum accipis diues, mortuus, & fœtidus es: perdis alienam gratiã, nec acquiris tuam. Heredes relinquis qui litigẽt cum heredibus, relinquis depoſitum magis hereditarium quàm commodum voluntarium, qui quod relictum eſt minuere ac violare formident. Si frugi heredes ſunt, cuſtodiunt: ſi luxurioſi, exhauriunt. Itaque aut bonos heredes perpetuâ condemnas ſollicitudine, aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

Quòd homines quantò ditiores cenſu, tantò pauperiores affectu: & quot inſatiabilis auaritia gradus habeat & quid hæc vox: Da mihi, *præ ſe ferat.*

CAP. II.

SEd quid arbitraris quòd dum viuis, abundas omnibus? O diues! neſcis quàm pauper ſis, quam inops tibi ipſi videaris, qui te diuitẽ dicis? Quantò plus habueris, plus requiris: & quamquam acquiſieris, tamen tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, nõ reſtinguitur. Quaſi gradus quoſdam cupiditas habet: quò plures
K aſcendent, eò ad altiora feſtinat, vnde ſit grauior ruina lapſuro. Tolerabiſius tamen iſte cùm minus haberet, cenſus cõtemplatione mediocria requirebat: acceſſione patrimonii acceſſit cupiditatis augmentum. Non vult eſſe degener votis, pauper in deſideriis. Ita duo intolerabilia ſimul iungit, vt ambitioſam ſpem diuitis augeat, & non deponat mendicitatis affectum. Denique docet nos Scriptura diuina quàm miſere egeat, mendicet abiectè. Rex Achab in Iſrael erat, & pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat, † iſte anguſti ſoli ceſpitem poſſidebat.
al. & tamẽ ceſpitem pauperis flagitabat. Nihil pauper de poſſeſſionibus diuitis concupiuit, Rex
L ſibi egere viſus eſt, quia vineam habebat pauper vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur? qui contentus eſt ſuo, an qui concupiſcit alienum? Alter certè pauper cenſu videtur, alter eſt pauper affectu. Affectus diues egere nõ nouit, cenſus abundans nequit auari pectus explere. Ideòq; diues cupidus in inuidiâ poſſeſſionis, & pauperrans querela eſt: Sed iã Scripturæ verba conſideremus. *Et factũ eſt* (inquit) *poſt hæc verba, erat vinea Nabuthe Iezraelitæ iuxtà domum Achab Regis Samariæ. Et locutus eſt Achab ad Nabuthe, dicens: Da mihi vineam tuam, & erit mihi in hortum olerum, quoniam propinquat domui meæ: & da-*
M *bo tibi pro eâ aliam vineam bonam: ſi verò placuerit tibi, dabo pecuniã pretium pro vineâ iſtâ. Et dixit Nabuthe ad Achab: Non mihi fiat hoc à Domino, vt dem tibi heredi-*
3. Reg. 19 *tatẽ patrũ meorũ. Et turbatus eſt ſpiritus Achab, & dormiuit ſuper lectũ ſuum, & velauit faciẽ ſuã, & non manducauit panem.* Expoſuerat ſuprà Scriptura diuina, quia Eliſæus cùm eſſet pauper, reliquit boues ſuos, & cucurrit ad Eliam, & occidit eos, & erogauit populo, & adhæſit Prophetæ. Ad condemnationem igitur præmiſſa ſunt di-
3. Reg. 16 uitis, qui in iſto Rege deſcribitur, eò quòd habẽs bene-
3. Reg. 18 ficia Dei, ſicut iſte Achab, cui Dominus & regnũ donauit, & pluuiam Eliæ vatis oratione conceſſit, diuina mã-
G data violauerit. Audiamus ergò quid dicat: *Da mihi* inquit. Quæ alia vox egentis eſt? Quæ vox alia ſtipẽ publicè poſtulãtis, niſi, *Da mihi*: hoc eſt: Da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud viuendi ſubſidiũ habere non poſſum. Da mihi, quia non eſt mihi panis ad victum, nummus ad potum, ſumptus ad alimentum, ad indumentum ſubſtãtia. Da mihi, quia tibi Dominus dedit vnde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi: niſi tu dederis, habere non potero. Da mihi, quia ſcriptum eſt: *Date eleemoſynam* Hæc Luc. 11.
quam abiecta, quàm vilia! Non habent enim humilitatis affectum; ſed cupiditatis incendium. In ipſâ autem deiectione quanta impudentia! *Da mihi* (inquit) *vineam tuam*. Confitetur alienam, vt poſcat indebitam. *Et dabo* (inquit) *tibi pro eâ aliam vineam.* Diues quod ſuum
H eſt quaſi vile faſtidit: quod alienum eſt quaſi pretioſiſſimum concupiſcit. *Si verò placuerit tibi, dabo pecuniam.* Citò reprehendit errorem ſuum, pecuniam offerendo pro vineâ: Nihil enim vult alienum poſſidere qui totum deſiderat ſuis poſſeſſionibus occupare.

Quòd omnia animantia ſocialia ſint, & commercium viuendi quærant: ſolus autem homo conſortem excludat ſoliũ; que omnia poſſidere contendat: & quàm turpe ſit agrum paternum pro vili vſu alienare.

CAP. III.

I ET *erit mihi* (inquit) *in hortum olerum.* Hæc erat igitur omnis inſania, hic omnis furor, vt ſpatium vilibus oleribus quæreretur. Non tam ergò ipſi cupitis quaſi vtile poſſidere; ſed alios vultus excludere. Maior vobis cura de pauperum ſpoliis, quàm de veſtris emolumentis eſt. Iniuriam veſtram putatis, ſi quid pauper habeat quod dignum poſſeſſione diuitis æſtimetur. Damnum veſtrum creditis, quidquid alienum eſt. Quid vos delectant naturæ diſpendia? Vniuerſis creatus eſt mundus, quem pauci diuites vobis defendere conamini: non enim terrena tantùm poſſeſſio; ſed cælum ipſum, aer, mare, in vſum paucorum diuitum vendicatur. Hic ager, quem tu diffuſis includis poſſeſſionibus, quantos alere populos poteſt? numquid Angeli diuiſa cæli ſpatia habent, vt tu terram poſitis diſtinguas terminis? Cla- Eſai. 5.
mat Propheta: *Væ iis qui iungunt domum ad domum, & villam ad villam!* Arguit eos inefficacis auaritiæ. Fugiunt enim cohabitare hominibus, & ideò excludunt vicinos: Sed fugere non poſſunt: quia cùm hos excluſerint, alios ruſſùm inueniunt: & cùm illos propulſauerint, ad aliorum neceſſe eſt eos viciniam peruenire: Soli enim ſuper terram habitare non poſſunt. Auis auibus ſe aſſociat: denique ingentis plerumque agminis volatu cælum obtexitur: pecus pecori adiungitur, piſcis piſcibus: nec damnum ducunt; ſed commercium viuendi, cùm plurimum comitatum capeſſunt, & quoddam munimentum ſolatio frequentioris ſocietatis affectant. Solus
L tu, homo! conſortem excludis: includis feras, ſtruis habitacula beſtiarum, deſtruis hominum. Inducis mare intrà prædia tua, ne deſint belluæ: producis fines terræ, ne poſſis habere finitimum. Audiuimus vocem diuitis aliena quærentis: audiamus vocem pauperis propria vindicantis. *Non fiat* (inquit) *hoc mihi à Domino, vt dem tibi hereditatẽ patrum meorum.* Quaſi quandam contagionem Act. 8.
ſui, pecuniam eſſe diuitis arbitretur; quaſi dicat: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*; ego autem hereditatem patrum meorum non poſſum vendere. Habes quod ſo-
M quaris diues, ſi ſapias, vt non vendas agrum tuum pro nocte meretricis, non transfundas ius tuum pro ſumptu comeſſationis, deliciarúmque impenſis, non adiudices domum tuam ad ludum aleæ, ne ius hereditariæ pietatis amittas. His auditis, *turbatus eſt ſpiritus auari Regis: & dormiuit ſuper lectum ſuum, & velauit faciem ſuam, & non manducauit panẽ.* Lugent diuites, ſi nõ potuerint aliena diripere: ſi ſuis pauper non ceſſerit facultatibus, vim mœroris tegere nõ poſſunt. Dormire deſiderãt, velãt faciem ſuam, ne quidquam in orbe terrarum alienum videant, ne quidquam in hoc mundo non eſſe ſuum nouerint, ne audiant vicinum iuxtà ſe aliquid poſſidere, ne audiant pauperẽ ſibi contradicentẽ. Horum ſunt ani-

mæ

Eſai. 32 mæ ſũt, quibus dicit Propheta: *Mulieres diuites exurgite!*

De reprehenſione diuitum qui magis alienum quàm ſuum panem manducant, & quod ideò miſeræ luant paupertatis ærumnas.

CAP. IV.

ET *tibi non manducauit* (inquit) *panem ſuum* quoniam quærebat alienum. Etenim diuites magis alienum panem quam ſuum manducant, qui raptu viuunt, & rapinis ſumptum exercent ſuum. Aut certè non manducauit panẽ ſuum, volens ſe morte multare; quòd ei aliquid B negaretur. Compara nunc affectum pauperis. Nihil habet, & ieiunare voluntarius niſi Deo neſcit, ieiunare niſi ex neceſſitate non nouit. Diuites! eripitis quidem pauperibus vniuerſa, aufertis omnia, nihil relinquitis: pœnam tamen pauperum vos potiùs, diuites! ſuſtinetis. Illi ieiunant, cùm non habeãt, vos cùm habetis. A vobis igitur priùs pœnam exigitis, quam pauperibus erogetis. Vos igitur veſtro affectu luitis miſeræ paupertatis ærumnas, & pauperes quidem non habent quo vtantur: vos autem nec ipſi vtimini, nec alios vti ſinitis. Eruitis aurum de metalli venis; ſed rurſùm abſconditis. Quantorum vitas in
Pſal. 38 illo infoditis auro? Cur illa ſeruantur, cùm legeritis de auaro diuite: *Theſauros condit, & ignorat cui congregat eos?* Heres otioſus expectat, heres faſtidioſus increpat, quòd C ſerò moriamini. Odit incrementa hereditatis ſuæ, ad dãna feſtinat. Quid igitur miſerius, quando nec apud illum cui laboratis, gratias derelinquitis? Propter illum totis mœſtam diebus toleratis famem, quotidiana menſæ ve-
al. adamatis. ſtræ damna metuentes: propter illum diurna † aggeratis ieiunia. Noui ego diuitem in agrũ proficiſcentem, panes breuiores vrbe delatos numerare ſolere, vt pro numero panis æſtimaretur quoties in agro futurus eſſet. Nolebat obſignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis vnus ſingulis diebus deputabatur, qui tenacem vix ſatiare poſſet. Comperi etiam viri fidem, ſi quando ei ouum eſſet appoſitum, queri quòd pullus eſſet D occiſus. Hoc ideò ſcribo, vt cognoſcatis vindicẽ eſſe Dei iuſtitiã, quæ lachrymas pauperũ veſtro vlciſcatur ieiunio.

Quòd menſa diuitum, multorum pauperum inſtruitur ſanguine: & de patre qui cogebatur à diuite, cuius menſæ vinum defuit, vt filium venderet: & quomodò ſæpe mulieres incitamenta ſint extorſionis à pauperibus.

CAP. V.

QVàm religioſum eſſet ieiunium, ſi ſumptum conE uiuij tui deputares pauperibus! Tolerabilior iam diues ille, cuius de menſâ ea quæ cadebant, pauper Lazarus colligebat, ſaturari cupiens: ſed etiam ipſius menſa multorum pauperum conſtabat ſanguine, & ipſius pocu-
al. rubebant. la multorum quos ad laqueũ coegerat, † rorabant cruore. Quanti necantur vt vobis quod delectat, paretur? Funeſta fames veſtra, funeſta luxuries. Ille de ſummis culminibus ruit, vt frumentis ampla veſtris receptacula præpararet. Ille de ſublimi arboris cacumine decidit, dũ genera vuarum explorat quæ deferat, quibus digna conui-
Marc. 6 uio tuo vina fundantur. Ille mari merſus, dum veretur ne piſcis menſæ tuæ deſit, aut oſtrea. Ille brumali frigore dũ lepores inueſtigare, aut laqueis ſtudet aues captare, diriF guit. Ille ante oculos tuos, ſi quid fortè diſplicuit, verberatur ad mortem, atque ipſas epulas ſuſo reſpergit cruore. Denique diues erat qui ſibi ad mẽſam caput Prophetæ pauperis iuſſit afferri, & aliud vnde ſaltatrici præmiũ ſolueret, non inuenerat, niſi vt pauperem iuberet occidi. Vidi ego pauperem duci, dum cogeretur ſoluere quod non habebat, trahi ad carcerem; quia vinum deeſſet ad menſam potentis, deducere in auctionem filios ſuos, vt ad tempus pœnam differre poſſet, inuentum fortè aliquẽ qui in illâ neceſſitate ſubueniret. Redit ad hoſpitiũ cum ſuis pauper direpta ſpectans omnia, nihil ſibi ad cibum relictum, ingemiſcens filiorum famem, dolens quòd eos A non potiùs ei qui poſſit paſcere, vendidiſſet. Redit ad conſilium, vendendi ſumit arbitrium. Compugnabant tamen inopiæ iniuria, & paternæ pietatis gratia, fames vrgebat ad pretium, natura ad officium, commori filiis paratus, quam a filiis ſeparari, ſæpe gradum protulit, ſæpe reuocauit. Vicit tamen in eo neceſſitas, non voluntas, & ipſa conceſſit pietas neceſſitati. Conſideremus nunc patriæ mentis procellas exæſtuantis quẽ de liberis priùs traderet. Quem, inquit, vẽdam priorem? Scio enim quòd non ſatis eſt vnius pretium ad paſtum reliquorum. Hoc ſolo diues fœcunditas ad ærumnam. Quem offeram? Quem frumenti auctionator libenter aſpiciat? Primoge-
B nitum offeram. Sed primus me patrem vocauit. Hic eſt maior ex filiis, quem congruè honoro ſeniorem: Sed iuniorem dabo: At iſtum teneriore amore complector. Illum erubeſco, huius miſereor. Illius gradum ſuſpiro, huius ætatem. Ille iam ſentit ærumnam, iſte ignorat. Flectit me illius dolor, huius inſcitia. Ad alia me conferam. Ille mihi plus blanditur, iſte plus verecundatur. Ille parenti ſimilior, hic vtilior. In illo imaginem meam vendo, in iſto ſpem meam prodo. Me miſerum! non inuenio quid faciam, non habeo quid eligam. Circumuallant me facies calamitatum, ærumnarum chorus. Ferina hæc rabies eſt, eligere quẽ tradas. Feræ ipſæ cùm pericula imminere proli ac ſibi ſentiunt, ſolent eligere quos liberent, non quos offerant. Quomodò igitur diſcernam affectũ
C naturæ? Quomodò obliuiſcar, quomodò exuam patris mentem? Quomodò filij auctionem conſtituam? Quo ſermone paciſcar pretium? Quibus tradam manibus in ſeruitutem filium? Quibus oculis aſpiciam ſeruientem? Quibus labiis diſcedenti vale dicam? Quibus factum excuſem ſermonibus? Fili! ego te pro meo cibo vendidi. Funeſtior ergò iam pauperis menſa quàm diuitis. Ille addicit alienos, ego meum vendo. Ille neceſſitatem im- *Gen. 37*
ponit, ego affero voluntatem. Vt ſit excuſabilior cauſa, adiiciam: Fili! pro fratribus tuis ſerui es, vt illis quærantur alimenta. Et Ioſeph a fratribus ſuis in ſeruitutem ve- *Gen. 42*
nundatus eſt, poſteà & ipſos & patrem pauit. Reſpon-
D debit & ille: Sed non eum vendidit pater, at ſicut amiſſum: Sed poſteà etiam ipſi in poteſtatem diuitis venerunt, & vix potuerunt liberari. Poſteà genus eius diuitiis Ægypti multâ ætate ſeruiuit. Vende me poſtremò, pater! eâ conditione, ne diuites emant. Hæſi, fateor: verùm quid faciam: Nullum vendam: Sed dum vnum conſidero, omnes videbo fame pereuntes. Si vnum tradam, quibus oculis videbo cæteros de orcâ *Pſ. 127*
impietate ſuſpectos, ne alios quoque vendam? Quo pudore regrediar domum? Quomodò intrabo? Quo habitabo affectu, qui mihi ablegaui filium, quem non
E morbus abſumpſit, non mors abſtulit: Quâ conſcientiâ conſiderabo menſam meam, quam ſicut nouellæ oliuarum in circuitu tot filij veſtiebant: Hæc pauper, te præſente deplorat, & tibi auarina aurem obſtruxit, nec mens tua facti miſerabilis horrore mollitur. Totus po- *Eccl. 29*
pulus ingemiſcit, & ſolus diues non flecteris, nec audis Scripturam dicentem: *Perde pecuniam propter fratrem,* *Eccli 5*
& amicum, & non abſcondas eam ſub lapide in perditionem. Et quia non audis, ideò exclamat Eccleſiaſtes, dicens: *Eſt languor malus, quem vidi ſub ſole, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas.* Sed fortaſſe redeas domum, cum vxore conferas: illa te hortetur vt redimas venundatum. Immò magis hortabitur vt mundum muliebrem
F conferas, vnde potes vel † paruo tempore pauperem li- *al. pauper pauperem.*
berare. Illa tibi imponit ſumptuum neceſſitatem, vt gemmâ bibat, in oſtro dormiat, in argenteâ ſpondâ recumbat, auro oneret manus, ceruicem monilibus. Delectantur & compedibus mulieres, dummodò auro ligentur. Non putant onera eſſe, ſi pretioſa ſint: non putant vincula eſſe, ſi in his theſauri coruſcent. Delectant & vulnera; vt aurum auribus inſeratur, & margaritæ dependeant. Habeor & gemmæ pondera ſua; habent & veſtimenta frigora ſua. Sudatur in gemmis, algetur in ſericis: tamen pretia iuuant: & quæ natura auerſatur, commendat auaritia. Smaragdos, & hyacinthos, beryllum, achatem, topazyon, amethyſtum

iaſpin, ſardion, ſummo quærunt furore: vel ſi dimidium G
patrimonij petatur, non parcunt diſpendio, dum indul-
gent cupiditati. non abnuo gratiam quamdam lapidum
iſtorum eſſe fulgorem, ſed tamen lapidum. Et ipſi admo-
nent, contrà naturam expoliri, vt ſaxorum deponerent
aſperitatem, rigorem magis mentis eſſe expoliendum
quàm lapidum.

*Quòd nulla diuitiæ aliquid conferre poſſint contrà immi-
nentem fati neceſsitatem: & vnde diuites appellentur:
quódque diues dormire non poſſit, nec ipſe ſe quietum eſ-
ſe patiatur.*

CAP. VI.

Luc. 12. Prou. 10 QVis artifex vnum diem vitæ hominis potuit adiun-
gere? Quem diuitiæ eius ab inferis redemerunt? H
Cuius ægritudinem pecunia mitigauit? *Non in abundan-
tiâ diuitiarũ*, inquit, *vita eius* Et alibi: *Nihil proſunt the-
ſauri iniuſtis; iuſtitia autem liberat à morte.* Meritò cla-
Pſ. 61. mat Propheta: *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere:*
Quid enim mihi proſunt, ſi me a morte liberare non
1. Tim. 6 poſſunt? Quid mihi proſunt ſi mecum poſt mortem eſſe
non poſſunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somniũ
igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait idem
Pſ. 75. Propheta de diuitibus: *Dormierunt ſomnum ſuum, &
nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus ſuis.*
Hoc eſt dicere: Nihil inuenerunt in operibus ſuis diuites, I
qui nihil pauperibus contulerunt. nullius iuuerunt ino-
piam, nihil ad vtilitatem ſuam proficientes reperire po-
tuerunt. Ipſum nomen conſidera. Ditem dicunt Genti-
les inferorum præſulem, arbitrum mortis ditem appel-
lant & diuitem, quòd niſi mortem diues inferre non no-
uerit, cui regnum de mortuis, cui ſedes inferi ſint. Quid
eſt enim diues, niſi quidam inexplebilis gurges diuitia-
rum, inexplebilis auri fames ac ſitis? Quò plus hauſerit,
plus inardeſcit. Sic Propheta admonet: *Qui diligit argen-
Eccle. 5. tum, non ſatiabitur argento.* Et inſtà idem: *Et quidem hic
Ibidem. peſſimus languor:* Sicut enim fuit, ità & abit, & abundan-
tia eius laborat in ventum. Et quidem omnes dies eius in
tenebris & luctu, & iracundiâ multâ & languore, & irâ.
Tolerabilior conditio ſeruulorum: Illi enim hominibus K
Rom. 6. ſeruiunt, iſte peccato. Sic inquit Apoſtolus: *Qui enim fa-
Ioan. 8. cit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Semper in laqueis, ſem-
per in vinculis eſt: numquam liber a compedibus, quia
Eccle. 5. ſemper in criminibus. Quàm miſera ſeruitus, ſeruire
peccans! naturæ ipſius neſcit munia, nec ſomni ipſius
nouit vices, aut cibi fungitur ſuauitate, cuius nullum eſt
immune ſeruitium. Dulcis enim ſomnus ſerui, etſi mo-
al. ſatia- tio. dicum vel multum edat at † ſanatio diuitis, non eſt quæ
eum ſinat dormire Excitat eum cupiditas, exagitat cura
peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, ſte-
rilitas prouentuum infœcunda perturbat, ſollicitat abun- L
dantia. Vnde illi diuiti, cuius poſſeſſio vberes fructus at-
Luc. 12. tulit, qui cogitauit intra ſe dicens Quid faciam, quòd nõ
habeo quò congregem fructus meos? & dixit: *Hoc faciã,
deſtruam horrea mea, & maiora faciam: illò congregabo
omnia quæ nata ſunt mihi, & dicam animæ meæ: Anima!
habes multa bona in annos multos poſita: requieſce, mãduca,
bibe, epulare.* Reſpondit Deus: *Stulte! hac nocte animã
tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cuius erunt?* Ne ip-
ſe quidem Deus eum dormire permittit. Interpellat cogi-
tantem, excitat dormientem: Sed nec ipſe ſe quietum eſ-
ſe patitur, qui de abundantiâ diuitiarum ſuarum ſollici- M
tatur, & in vbertate fructus vocem egentis emittit. Quid
faciam, inquit? Nonne hæc pauperis vox eſt, non haben-
tis ſubſidia viuendi? Egens omnium huc atq; illuc reſpi-
cit, ſcrutatur hoſpitium, nihil inuenit ad vſum alimenti,
conſiderat nihil miſerius quam fame confici, & cibi in-
digentiâ mori. Quærit mortis compendia, & tolerabilio-
ra abeundi ſupplicia rimatur. Arripit gladium, ſuſpendit
laqueum, ignem adolet, explorat venenum: & inter hæc
quid eligat, dubius dicit: Quid faciam? Deinde vitæ huius
ſuauitate reuocatus, cupit reuocare ſententiam, ſi poſſit
viuendi ſubſtantiam reperire. Aſpicit nuda omnia, vacua
omnia, & ait: Quid faciam? Vnde mihi alimenta? vnde

G veſtitus? Volo viuere, ſi habeam quomodò poſſim vitam
hanc ſuſtinere: Sed quibus cibis, quibus ſubſidiis? Quid
faciam, inquit, quod non habeo? Clamat ſe diues non
habere. Paupertatis hic ſermo eſt, de inopiâ quæritur a-
bundans fructibus. *Non habeo*, inquit, *quò congregem* Ibidem.
fructus meos. Putares illum dicere: Non habeo fructus;
vnde viuendum eſt mihi: Beatus qui in abundantiâ ſuâ
periclitatur immò miſerior iſte fœcũditatibus ſuis, quàm
pauper, cui periculum de egeſtate eſt. Habet ille vnde
excuſet ærumnam, habet certè iniuriam, non habet cul-
pam: iſte non habet quem præter ſe arguat. Et dixit:
Hoc faciam, horrea mea deſtruam. Putes adhuc dicere il-
lum: Aperiam horrea mea, ingrediantur qui tolerare fa-
mem non queunt, veniant inopes, intrent pauperes, re-
H pleant ſinus ſuos † Extruant parietes qui excludunt e- al. de-
ſurientes. Vt quid ego abſcondam, cui Deus facit abun- ſtruunt.
dare quod largiar: Vt quid repagulis portarum claudam
frumenta, quibus Deus totum repleuit camporum am-
bitum, quæ ſine cuſtode naſcuntur & abundant.

*Quòd diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberẽt
ſanctũ Ioſeph, potiùs de bonis faciant mala, quàm de ma-
lis bona acquirant. & in quæ horrea diuites frumenta con-
dere debeant.*

CAP. VII.

I VIcta eſt ſpes auari. Rumpuntur vetuſta horrea meſ-
ſibus nouis. Minùs, inquit, habui, & fruſtrà ſerua-
ui: plus natum eſt, cui congregabo? Dum incrementa pre-
tiorum aucupor, amiſi vſum beneficiorum. Quantas an-
ni ſuperioris frumento animas pauperum reſeruare poſ-
ſem? Hæc me magis delectarent pretia, quæ non num-
mo æſtimantur; ſed gratiâ. Imitabor ſanctum Ioſeph hu-
manitatis prædicatione, clamabo voce magnâ: Venite
pauperes, edite panes meos, expandite gremium, ſuſci- Ibidem.
pite frumentum. Fœcunditas diuitis, totius orbis abũdã-
tia omnium debet eſſe fertilitas. Tu verò non hoc dicis;
ſed ais: *Deſtruam horrea mea.* Rectè deſtrues ea, quibus
nullus pauper onuſtus reuertitur Horrea iniquitatis ſunt
receptacula, non pietatis ſubſidia. Rectè deſtruet qui ſa-
K pienter ædificare non nouit. Deſtruet ſua diues, qui neſcit
æterna. Deſtruet horrea, qui non nouit ſua frumenta di-
uidere; ſed claudere. Et maiora, inquit, faciam. Infelix! Ibidem.
vel id diſpenſato pauperibus, quod pro ſumptu ædifica-
tionis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, dam-
na ædificationis reſoluis. Et addit: Illò congregabo omnia Ibidem.
quæ nata ſunt mihi, & dicam animæ meæ: Anima! habes
multa bona. Confitetur auarus ſemper vbertatem pro-
uentuum, dum vtilitatem alimoniæ calumniatur †: Fœ- † v. c. cõ- ficitur auarus ſemper vberta- te pro- uentuũ, dum vi- bratem annonæ calcula- tur.
cunditas enim vniuerſorum eſt, ſterilitas ſoli auaro eſt
quæſtuoſa. Delectatur magis enormitate pretiorum,
quàm abundantiâ copiarum: & mauult habere quod ſo-
L lus, quàm quod cum omnibus vendat. Vide timentem ne
ſuperfluat cumulus frumentorum, ne ſuper horrea re-
dundans transfundatur in pauperes, & boni alicuius oc-
caſio indigentibus acquiratur. Soli ſibi partus terrarum
vendicat diues, non quòd vti ipſe velit; ſed aliis denega-
re. *Habes*, inquit, *multa bona.* Neſcit auarus bona, niſi ea Ibidem.
quæ quæſtuoſa ſunt, nominare: Sed acquieſco ei, vt bona
dicantur quæ ſunt pecuniaria. Cur ergò de bonis facitis
mala, cùm de malis bona facere debeatis? Scriptum eſt
enim: *Facite vobis amicos de mammonâ iniquitatis.* Et Luc. 16
M ergò qui vti ſciat, multa bona ſunt: ei qui vti neſciat, re-
ctè mala. *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet
in æternum.* Quid hoc melius bono, † ſi pauperibus lar- v. c. bo- na ſunt,
giaris, in quo tibi debitorem Deum quadam pietatis fœ-
neratione conſtituas. Bona ſunt ſi aperias horrea iuſtitiæ
tuæ, vt ſis panis pauperum, vita egentium, oculus cæco-
rum, orbatorum infantium pater. Habes vnde facias, Iob. 29
quid vereris? Tuâ te voce conuenio. Habes multa bona Luc. 12
in annos multos poſita, potes & tibi & aliis abunda-
re. Habes fœcunditatem publicam, quid deſtruis horrea
tua? Oſtendo tibi vbi meliùs tua frumenta cuſtodias, Matt. 6
vbi bene ſepias, vbi fures ea tibi auferre non poſſint. In-
clude ea in corde pauperum, vbi nulla tinea, nullus gur-

gulio ea conſumat, nulla corrumpat vetuſtas. Habes a- A
pothecas, inopum ſinus: habes apothecas, viduarum do-
mos: habes apothecas, ora infantium orphanorum, vt di-
Pſ. 8. catur tibi: *Ex ore infantium & lactentium perfeciſti lau-*
dem. Iſtę ſint tibi apothecæ, quæ maneant in æternum:
iſta ſiot tua horrea, quæ fœcunditas futura non deſtruat:
Nam quid iterùm facias, ſi tibi plus natum fuerit anno
ſequeno? Iterùm ergò & illa deſtrues, quæ nunc facere
paras, & maiora facies. Dat enim tibi fœcunditatẽ Deus,
vt aut vincat aut condemnet auaritiam tuam, quò excu-
ſationem habere non poſſis. Tu verò quod per te multis
naſci voluit, tibi ſoli reſeruas, immò & tibi ipſi adimis.
Magis enim ſeruares tibi, ſi diſpertires aliis: Bonorum e-
nim fructus munerum in eos ipſos qui contulerint, re-
uertuntur, & gratia liberalitatis in auctorem boni operis B
Oſee 10 redit. Denique ſcriptum eſt: *Seminate vobis ad iuſtitiam.*
Eſto ſpiritalis agricola, ſere quod tibi proſit. Bona ſatio in
corde viduarum. Si terra tibi reddit fructus vberiores
quàm acceperit, quantò magis miſericordiæ remunera-
tio reddet multipliciora quæ dederis?

De admonitione diuitis vt timeat, & ſpe vanâ non falla-
tur, ac reprehenſione eorum qui dicunt nihil dandum pau-
peribus, quia Deus eos maledixerit vt egerent.

CAP. VIII.

DEinde, homo! neſcis quia terræ partum præuenit
dies mortis, miſericordia autem incurſum mortis
excludit? Aſſiſtunt iam qui repoſcunt animam tuam, &
Luc. 12 tu adhuc differs operum fructus tuorum: Adhuc tu tibi
Ibidem. tempora viuendi longa promittis? *Stulte! hac nocte repe-*
Prou. 13 *tunt animam tuam à te* Bene ait nocte: nocte enim ani-
Luc. 23 ma auari repoſcitur, quæ a tenebris incipit, & in tenebris
Eccl. 27 perſeuerat. Auaro ſemper nox eſt, dies Iuſto, cui dicitur:
Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. Stul-
Mat. 13 *tus ſicut luna mutatur: Iuſti autem fulgebunt ſicut ſol in*
regno Patris eorum. Rectè arguitur ſtultitiæ, qui in man-
Eſai. 22 ducando & bibendo locant ſpem ſuam. Et ideò ei tem-
pus mortis vrgetur, ſecundùm quod dictum eſt ab ipſis D
qui gulæ ſeruiunt: *Manducemus & bibamus: cras enim*
Luc. 12 *moriemur* Rectè ſtultus, quia animæ ſuæ corporalia ſub-
miniſtrat: quia recondit quæ cui ſeruet ignorat. Et ideò
ei dicitur: *Quæ autem paraſti, cuius erunt?* Quid quotidie
metiris, & numeras, & obſignas? Quid aurum trutinas,
argentum ponderas? Quantò melius eſt liberalem eſſe
diſpenſatorem, quam ſollicitum cuſtodem: Quantum ti-
bi prodeſſet ad gratiam, multorum pupillorum patrem
nominari, quàm innumeros ſtateres in ſacculo obſigna-
tos habere? Pecunia enim hìc relinquitur: gratia autem E
operum bonorum nobiſcum ad iudicem meriti defertur.
Sed fortaſſe dicas, quòd vulgò ſoletis dicere: non debe-
mus ei donare, cui Deus ità maledixit, vt eum egere vel-
let: Sed non pauperes ſpiritu maledicti, cùm dictum ſit à
Matt. 5. Deo: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum*
Prou. 11 *cælorum:* Non de paupere; ſed de diuite Scriptura dicit:
Capiens pretia frumenti, maledictus erit. Deinde non
requiras quid vnuſquiſque mereatur. Miſericordia non
de meritis iudicare conſueuit; ſed neceſſitatibus ſubueni-
re: iuuare pauperem, non examinare iuſtitiam: Scriptum
Pſ. 40. eſt enim: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem:*
Quis eſt qui intelligit, qui compatitur ei, qui aduertit
conſortem eſſe naturæ, qui cognoſcit quòd & diuitem
& pauperem fecit Dominus, qui ſcit quòd ſanctificet fru- F
ctus ſuos, ſi de his delibet aliquam pauperibus portionẽ:
Prou. 3 Ergò cùm habeas vnde largiaris, vide ne differas, dicẽs:
Cras dabo; ne largiendi amittas copiam. Periculoſa eſt de
alterius ſalute dilatio. Poteſt fieri vt dum tu differs illum,
ille moriatur. Magis autem mortem præcurre, ne fortè
auaritia te, & cras impediat, & promiſſa fraudentur.

A *Quomodò Iezabel, quæ eſt auaritia, promittat diuitibus*
contrà iuſtitiam, poſſeſſionem quam deſiderant.

CAP. IX.

SEd quid dico, ne differas liberalitatem: Vtinam non
appropères rapinam; vtinam quod cupieris, non ex-
torqueas; vtinam alienum non petas, negatum præter-
mittas, excuſatum patienter feras, non audias illam Ieza-
bel, quæ eſt quoddam profluuium vanitatis, dicentẽ: *Ego*
tibi dabo vineam quam deſideras. Tu triſtis es, quia vis
menſuram conſiderare iuſtitiæ, vt alienum non eripias. e-
go habeo mea iura, meas leges, calumniabor vt ſpoliem:
& vt poſſeſſio pauperi eripiatur, vita pulſabitur: Quid
B enim aliud in illâ hiſtoriâ, niſi diuitum auaritia deſcribi-
tur, quæ eſt vanum profluuium, quod omnia fluuij more
rapit, & nulli vſui profutura traducit: Hæc eſt Iezabel il-
la, non vna; ſed multiplex: non vnius temporis; ſed tem-
porum plurimorum: hæc omnibus dicit, ſicut illa dixit
viro ſuo Achab: *Surge, & manduca panem, & redi ad te:*
ego dabo tibi vineam Nabuthe Jezraelitæ. Et ſcripſit lit-
teras nomine Achab, & ſignauit annulo illius, & miſit il-
las ad ſeniores, & ad liberos eos qui morabantur cum Na-
buthe. Et erat ſcriptum in litteris, dicens: Ieiunate ieiuniũ,
& conſtituite Nabuthe in principio populi, & conſtituite
C *duos viros filios iniquitatis ex aduerſo eius, vt falſum teſti-*
monium perhibeant aduersùs eum, dicentes: Benedixit
Deum & Regem; educite illum, & lapidate.

De conſuetudine diuitum, qui contriſtantur ſi aliena rape-
re non poſſunt: & quid facere debeant vt Deus vel eorum
preces exaudiat, vel eorum ieiunium reſpiciat.

CAP. X.

QVàm euidenter expreſſa eſt diuitum conſuetudo!
Contriſtantur ſi aliena non rapiant, renuntiant ci-
bo, ieiunant, non vt peccatum minuant; ſed vt crimen ad-
mittant Videas illos tunc conuenientes ad Eccleſiam of-
ficioſos, humiles, aſſiduos, vt effectum ſceleris impetrare
mereantur: Sed dicit illis Deus: *Non hoc ieiunium elegi, nec* Eſai. 58
D *ſi flectas vt circulum collum tuum, cinerem etiam & cilic.ũ*
ſubſternas, nec ſic vocabitis ieiunium acceptum. Non tale
ieiunium elegi, dicit Dominus: ſed ſolue omnem colligationẽ
iniuſtitiæ, diſſolue obligationes violentarum commutationũ,
dimitte confractos in remiſſionem, & omnem conſcriptionẽ
iniquam dirumpe: frange panem tuum eſurienti, egenos non
habentes tectum, induc in domum tuam ſi videris nudum,
cooperi, & domeſticos ſeminis tui non deſpicias, tunc orietur
tibi matutinum lumen tuum, & ſanitas tua matutina orie-
tur, & præcedet ante te iuſtitia, & maieſtas Dei circum-
E *dabit te; tunc clamabis, & Deus exaudiet te, adhuc te lo-*
quente, dicet: Ecce adſum. Audis, diues! quid Dominus
Deus dicat & tu ad Eccleſiam venis, non vt conuiuij ali-
quid pauperibus largiaris; ſed vt offeras: ieiunas, non vt
conuiuij tui ſumptus proficiat egenis; ſed vt ſpolium de
egentibus adipiſcaris. Quid tibi vis cum libro, & chartâ,
& ſignaculo, & conſcriptione, & vinculo iuris? Non audi-
ſti: *Solue omnem colligationem iniuſtitiæ, diſſolue obliga-* Ibidem.
tionem violentarum commutationum, dimitte confractos in
remiſſionem, & omnem conſcriptionem iniquam dirumpe:
Tu mihi tabulas offers, ego tibi recito Dei legem: Tu a-
tramento ſcribis, ego Spiritu Dei inſcripta refero oracu-
la Prophetarum. Tu teſtimonia falſa componis, ego teſti-
monium conſcientiæ tuæ poſco; quia iudicem tuum effu-
F gere & declinare non poteris, cuius teſtimonium non po-
teris recuſare *in die quâ reuelabit Dominus occulta homi-* 1. Cor. 3
num. Tu dicis: *Deſtruam horrea mea,* & Dominus dicit: Si- Rom. 5.
ne magis, quid intrà horreum eſt, pauperibus deputari, ſi- Luc. 12.
ne cellas iſtas pauperibus prodeſſe. Tu dicis: *Maiora fa-* Ibidem.
ciam, & illò congregabo omnia quæ nata ſunt mihi: Domi-
nus dicit: *Frange eſurienti panem tuum.* Tu dicis: Tollam Eſai. 58
pauperi domum ſuam: Dominus autem dicit: *Egenos &* Ibidem.
non habentes tectum induc in domum tuam. Quomodò vis,
diues! vt Deus te exaudiat, cùm tu Deum non putes au-
diendum: Si non acquieſcatur arbitrio diuitis, ſcena com-
ponitur: Dei æſtimatur iniuria, ſi diuitis petitio refutetur.

Quid eſt quòd duo falſi teſtes atteſtati ſunt Nabuthe Deum benedixiſſe & Regem: & quomodò diuites cùm calumniati nocuerint, ſimulent ſe dolere: & quid ſibi velit quòd meretrices lauerint ſe in ſanguine Achab.

CAP. XI.

DEum (inquit) *benedixit & Regem.* Æqualis videlicet perſona, vt ſit æqualis contumelia: *Benedixit* (inquit) *Deum & Regem.* Ne diuitem maledicti nomen offendat, & ſermonis ipſo lædatur ſono, benedictum pro maledicto vocatur. Quæſiuit duo teſtes iniquitatis: duo- H bus enim teſtibus & Suſanna eſt appetita: duos teſtes &
Dan 13 ſynagoga inuenit, qui aduerſum Chriſtum falſa iactarēt:
Mat 26 duobus teſtibus pauper occiditur. *Eduxerunt igitur Nabuthe foràs, & lapidauerunt eum.* Vtinam vel in ſois ei liceret mori. Pauperi ipſam diues inuidet ſepulturam. *Et factum eſt* (inquit) *cùm audiſſet Achab quia mortuus eſt Nabuthe, conſcidit veſtimenta ſua: & operuit ſe cilicio, & poſt hæc ſurrexit, & deſcendit Achab ad vineam Nabuthe Iezraelitæ vt poſſideret eam.* Iraſcuntur diuites & calumniantur vt noceant, ſi non obtineant quod deſiderauerint. Cùm autem calumniati nocuerint, dolere ſe ſimulant: triſtes tamen & tamquàm mœſti, non corde; ſed vultu, in poſſeſſionis direptæ locum prodeunt, & impreſſionis ſuæ iniquitate potiuntur. Hinc diuina mouetur iuſtitia, & auarum dignâ ſeueritate condemnat, dicens: *Occidiſti, & poſſediſti hereditatem? Propter hoc hæc dicit Dominus: in loco in quo linxerunt canes ſanguinem Nabuthe, in eo lingent canes ſanguinem tuum: & meretrices lauabunt ſe in ſanguine tuo.* Quàm iuſta, quam ſeuera ſententia, vt quam intulit alteri mortis acerbitatem, eam ipſe mortis ſuæ horrore diſſoluere proderetur. Inhumatum pauperem Deus aſpicit, & ideo inſepultum diuitem iacere decernit: vt & mortuus luat ſuæ iniquitatis ærumnam, qui nec mortuo putauit eſſe parcendum. Itaq; vulneris ſui cruore perfuſum cadauer, ſpecie funeris vitæ ſuæ prodidit crudelitatem. Hæc cùm pertulit pauper, diues arguebatur: cùm diues accepit pœnam, pauper vendicabatur. Quid ſibi autem volt quòd meretrices lauerunt ſe in
3 Reg 21 ſanguine eius, niſi fortè vt meretricia quædam in illâ feritate fuiſſe Regis perfidia proderetur, vel cruenta luxuries, qui ſic fuit luxurioſus, vt olus deſideraret: ſic cruentus, vt propter olus hominem occideret? Digna auarum, digna auaritiam pœna conſumit. Denique & Iezabel ipſam comederunt canes, & volucres cæli: vt oſtenderetur quòd ſpiritalis nequitiæ ſit præda diuitis ſepultura. Fuge
4 Reg 9 ergò, diues! huiuſmodi exitū: Sed fugies huiuſmodi exitum, ſi fugeris huiuſmodi flagitium. Noli eſſe Achab, vt poſſeſſionem finitimam concupiſcas. Non tibi cohabitet Iezabel illa feralis auaritia, quæ tibi cruenta perſuadeat, quæ cupiditates tuas non reuocet; ſed impellat: quæ te faciat triſtiorem, etiam cùm deſiderata poſſederis; quæ te faciat nudum, cùm diues fueris.

Quòd omnis auarus pauperiorem ſe iudicet, eò quòd ſibi deeſſe arbitretur quidquid ab aliis poſſidetur, & quomodò Elias Achab inueniſſe dicatur: quomodò etiam diues puteum ſuum exundantem vſu aliquo exercere, non otio corrumpi ſinere debeat.

CAP. XII.

Prou. 13 PAuperiorem enim ſe iudicat omnis abundans; quia M ſibi deeſſe arbitratur quidquid ab aliis poſſidetur. Toto mundo eget, cuius non capit mundus cupiditates: eius autem qui fidelis eſt, totus mundus diuitiarum eſt.
Prou 17 Toto mundo fugit, qui conſiderans conſcientiam ſuam, metuit deprehendi. Et ideò Achab ad Eliam ſecundùm hiſtoriam ait, ſecundùm ænigmata autem diues ad pauperem: *Inueniſti me, inimicus meus!* Quam miſera conſcientia, quæ ſe proditam doluit. Et dixit Elias ad eum: *Inueni, quoniam feciſti malum in conſpectu Domini.* Rex erat ille, & Rex Samariæ Achab. Elias pauper, & indigens pane, cui victus defeciſſet ſubſtantia, niſi corui alimoniam mi-
3 Reg. 17. niſtraſſent. Adeò deiecta erat conſcientia peccatoris, vt nec Regalis potentiæ faſtu attolleretur. Itaq; quaſi vilis

G & degener: *Inueniſti me* (inquit) *inimicus meus!* deprehēdiſti in me quæ latere putabam. Nulla mentis meæ occulta te fallunt. Inueniſti me, patent tibi vulnera mea, captiuitas præſto eſt. Inuenitur peccator, cùm iniquitas eius proditur. Iuſtus autem dicit: *Igne me examinaſti, & nō eſt inuenta in me iniquitas.* Adam cùm lateret, inuentus eſt: Moyſi autem nequaquàm inuenta eſt ſepultura. Inuentus eſt Achab, non eſt inuentus Elias. Et Sapientia Dei dixit: *Quærent me mali, & non inuenient.* Vnde & in Euangelio Dominus noſter Ieſus quærebatur, & non inueniebatur. Culpa igitur auctorem ſuum prodit. Vnde & Theſbytes ait: *Inueni, quoniam feciſti malum in conſpectu Domini;* quia culpæ reos tradit Dominus; innocentes autem non tradit in poteſtatem inimicorum ſuorum. Denique Saül quærebat ſanctum Dauid, & inuenire non poterat: Dauid verò ſanctus Regem Saül quem non quærebat, inuenit; quoniam tradidit eum Dominus in poteſtatem ipſius. Captiua igitur eſt opulentia, paupertas libera. Seruitis, diuites! ac miſeram quidem ſeruitutem qui ſeruitis errori, ſeruitis cupiditati, ſeruitis auaritiæ, quæ expleri non poteſt, gurges quidem inſatiabilis, rapidior eſt, cùm illata demergit, & putei modo cùm exundat, cœno inquinatur, terram rodit nihil ſibi profuturam. Vel hoc exemplo vos admoneri conuenit: Puteus enim, ſi nihil haurias, inerti otio & degeneri ſitu facilè corrumpitur:
I Exercitatus autem niteſcit ad ſpeciem, dulceſcit ad potū. Ita & aceruus diuitiarum, cumulo arenoſus, ſpecioſus eſt vſu, otio autem inutilis habetur. Deriuato igitur aliquid de hoc puteo: *Ignem enim ardentem reſtinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Aqua autē ſtagna cuò vermes facit. Non eſt theſaurus tuus, ne ignis tuus ſtet. Stabit in te, niſi eum operibus tuæ miſerationis auerteris. in quantis verò ſis diues incendiis, conſidera. Tua vox eſt iſta dicentis: *Pater Abraham! dic Lazaro vt extremum digiti ſui intingat in aquâ, & refrigeret linguam meam.* Tibi igitur proficit quidquid inopi contuleris; tibi creſcit quidquid in pauperes erogaueris. † Scriptū eſt: *Qui miſeretur pau-*
K *peri, fœnerat Deo.* Te illo quem pauperi dederis cibo paſcis, & fructus iam in his eſt miſericordiæ. Seminatur in terrâ, germinat in cælo. Plantatur in pauperes, apud Deū pullulat. *Ne dixeris,* inquit, *redi cras, dabo.* Qui non patitur te dicere, Cras dabo: quomodò patitur dicere: Non dabo? nō de tuo largiris pauperi; ſed de ſuo reddis: Quod enim commune eſt in omnium vſum datum, tu ſolus vſurpas. Omnium eſt terra, nō diuitum; ſed pauciores qui non vtuntur ſuo, quàm qui vtuntur. Debitum igitur reddis, non largiris indebitum. Ideóque tibi dicit Scriptura: *Declina pauperi animam tuam, & redde debitum tuum, & reſponde pacifica in manſuetudine.*

Pſal. 16 · Gen 3. · Deut. 34. · 4 Reg 2 · Prou 1. · Ioan. 8 · 1 Reg. 23 · 1 Reg. 26. · Eccli. 3. · Luc. 16 · Prou 86 · † v. c. tibi creſcit quidquid mi nueris. · Prou. 3 · Eccl. 4

L *Quàm ſtulta ſit ſuperbia diuitum glorianti um de nobilitatis proſapiâ: & quòd meritum heredum non in auro; ſed in virtute conſiſtat.*

CAP. XIII.

QVid enim ſuperbis diues? Quid dicis pauperi: Noli me tangere? Nónne ſic conceptus & natus es ex vtero quemadmodùm & pauper eſt natus? Quid te iactas ex nobilitatis proſapiâ? Soletis & canum veſtrorum origines ſicut diuitum recenſere, ſoletis & equorum veſtrorum nobilitatem ſicut Conſulum prædicare. Ille ex illo patre generatus eſt, & illâ matre editus: ille auo illo gaudet, illis ſe proauis attollit: Sed nihil iſtud currentē iuuat, non datur nobilitati palma; ſed curſui deformior eſt victus, in quo & nobilitas generis periclitatur. Caue igitur, diues, ne in te erubeſcant tuorum merita maiorū, ne fortè & illis dicatur: Cur talem inſtituiſtis? cur talē elegiſtis heredem? Non in auratis laquearibus, nec in porphyreticis orbibus heredis eſt meritum. Laus iſta non hominū; ſed metallorum eſt, in quibus homines† depingūtur. Per egentes aurum quæritur, & egentibus denegatur. Laborant vt quærant, laborant vt inueniant quod habere non nōrunt. Miror tamen cur eò vos diuites iactandos potetis, cùm aurum materia magis offenſionis quàm cōmendationis gratiâ ſit: Lignum enim offenſionis eſt aurum.

† al. puniuntur.

& væ iis qui ſectantur illud! Denique benedicitur diues *qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abiit,* Ibidem *nec ſperauitin pecunia & theſauris.* Sed quaſi is cognitus eſſe non poſſit, cum ſibi deſiderans demonſtrari: *Quis eſt hic,* inquit, *& laudabimus eum?* fecit enim quod mirari magis quaſi nouum, quam quod quaſi vſitatum recognoſcere debeamus. Ibidem. Itaque qui in diuitiis poterit comprobari, is verè perfectus & dignus eſt gloriâ. *Qui potuit,* inquit, *tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, & facere mala, & non fecit.* Aurum ergò vobis, in quo tanta illecebra erroris eſt, non tam ſua gratia, quam hominũ pœna commendat. An vos ampla extollunt atria? Quæ magis debent compungere, quia cùm populos captant, vocem excludunt pauperis: quamquam nihil proſit audiri eam, B quæ etiam audita nihil proficit. Deinde non ipſa vos pudoris aula admonet, quia ædificando veſtras vultis ædificare diuitias, nec tamen vincitis. Parietes veſtitis auro, homines veſte nudatis. Clamat ante domum tuam nudus, & negligis: clamat homo nudus, & tu ſollicitus es quibus marmoribus pauimenta veſtias. Pecuniam pauper quærit, & non habet: panem poſtulat homo, & equus tuus aurum ſub dentibus mandit. Sed delectant te ornamenta pretioſa, cùm alij frumenta non habeant. Quantum ô diues! ſumis tibi iudicium? Populus eſurit, & tu horrea tua claudis: populus deplorat, & tu gemmam tuã verſas. Infelix! cuius in poteſtate eſt tantorum animas à morte defendere, & non eſt voluntas. Totius vitam populi poterat annuli tui gemma ſeruare. Audi planè qualis C diuitem deceat prædicatio: Iob. 29. *Liberaui,* inquit, *pauperem de manu potentis & orphanum, cui non erat adiutor, adiuui. Benedictio pereuntis ſuper me venit; os autem viduæ me benedixit. Iuſtitiam induebar, oculus eram cæcorum, pes autẽ* Iob. 31. *claudorum, ego eram pater orphanorum.* Et infrà: *Extrà fores meas non habitauit hoſpes, oſtium autem meum omni venienti patuit. Si autem peccaui imprudens, non celaui culpam meam, neq; reueritus ſum multitudinem plebis, vt non annuntiarem præſentibus eis: ſi paſſus ſum infirmum exire oſtium meum vacuo ſinu. Cautionem quoque ſi quam habui debitoris, ſciſſam ſine debiti recuperatione reddidi ſine mora:* Nam quid etiam illud repetam, quod in omni infirmo fleuiſſe ſe dixit, & ingemuiſſe ſe, cùm videret virum D in neceſſitate, ſe autem in bonis? Sed & tunc ſibi magis fuiſſe dies malorum, cùm ſe habere cerneret, alios indigere. Si hoc ille dicit, qui numquam viduæ oculum fecit tabeſcere, qui numquam panem ſuum ſolus manducauit, & non orphano tradidit, quem à iuuentute ſuâ nutriuit, aluit, inſtituit parentis affectu: qui numquàm nudum deſpexit, qui morientem operuit, qui velleribus ouium ſuarum infirmiorum calefecit humeros, non oppreſſit pupillum, numquàm diuitiis oblectatus eſt, numquàm gratulatus eſt lapſu inimicorum ſuorum; ſi quis fecit hæc, de al. egredi. ſummis cœpit † egere diuitiis, ſi nihil ex patrimonio tan- E to, niſi ſolum fructum miſericordiæ reportauit: quid de te futurum eſt, qui tuo neſcis vti patrimonio, qui in ſummis diuitiis dies ſuſtines mendicitatis; quia nulli largiris, nulli ſubuenis?

Quomodò diuites cuſtodes ſint & ſerui diuitiarum: & ideò illas potiùs pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis: & de pauperibus abundantibus & diuitibus egentibus.

CAP. XIV.

CVſtos ergò es tuarum, non dominus facultatum, qui aurum terræ infodis, miniſter vtique eius, non arbi- Matt. 6 ter. Sed *vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* Ergò in illo auro cor tuum infodiſti terræ. Vende potiùs aurum, & eme ſalutem: vende lapidem, & eme regnum Dei: vende agrum, & eme tibi vitam æternam. Vera allego, quia ver- Mat. 19 ba adſtruo veritatis. *Si vis perfectus eſſe,* inquit, *omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Et noli contriſtari, cum hæc audis, ne dicatur & tibi, ſicut & illi adoleſcenti diuiti dictum eſt: *Quàm difficile qui poſſeſſiones habent, in regnum Dei in-*

A *trabunt:* magis cùm hæc legis, conſidera quia iſta tibi po- Ibidem. teſt mors eripere, poteſtas Superioris tollere. Denique quia poteris parua pro magnis, caduca pro æternis, theſauros pecuniæ pro theſauris gratiæ vendere. Iſti corrumpuntur, illi permanent. Conſidera quia hos ſolus non poſſides, poſſidet tecum tinea, poſſidet ærugo, quæ conſumit pecuniam. Has tibi conſortes auaritia dedit. Vide Iacob. 5 autem quos tibi det gratia debitores. Splendidum in pa- Eccl. 31 nibus benedicent labia iuſtorum, & teſtimonium illius fiet. Facit tibi patrem debitorem Deum, qui pro munere, quo pauper adiutus eſt, fœnus exoluit quaſi boni debitor Prou. 19 creditoris. Facit tibi debitorem Filium Dei, qui ait: *Eſuriui, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi* Mat. 25 B *bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me.* Quod enim vnicuique minimorum collatum fuerit, ſibi dicit eſſe collatum. Neſcis, ô homo! ſtruere diuitias. Si vis diues eſſe, eſto pauper ſæculo, vt ſis diues Deo. Diues fidei, diues eſt Deo. Qui diues eſt in miſericordiâ, hic eſt diues Deo. Diues in ſimplicitate, diues Deo eſt. Diues ſapientiæ & ſcientiæ, diues eſt Deo. 2. Cor. 8 Pſal. 33 Sunt qui in paupertate abundent, & qui in diuitiis egeant. Abundant pauperes, quorum profunda paupertas abundauit in diuitiis ſimplicitatis ſuæ; diuites autem eguerunt & eſurierunt. Neque enim otioſè ſcriptum eſt: *Diuitum pauperes præpoſiti erunt, & proprijs ſerui dominis fœnerabunt;* Prou. 22 quia diuites & domini ſuperuacua & mala ſeminant, ex quibus non fructum colligant; ſed ſpinas Luc. 16 C metant. Ideò pauperibus diuites erunt ſubditi, & ſerui dominis ſpiritualia fœnerabunt; quemadmodùm diues rogabat vt ſibi ſtillam aquæ pauper Lazarus fœneraret. Potes & tu, diues! iſtam implere ſententiam: ſi largiaris pauperi, Domino fœnerauiſtis. *Qui enim largitur pauperi, Domino fœnerat.* Prou. 19 Pulchrè autem ſanctus Dauid in Pſal. 75 Pſalmo 75. hymnum Deo concinens ad Aſſyrium ſcriptum, hoc eſt, aduersùs nequitias ſpiritales (Aſſyrius enim inanem ac vanum iſtius mundi Principem ſonat) ità cœpit: *Notus in Iudæâ Deus, in Iſrael magnum nomen eius:* hoc eſt, non in diuitibus, non in nobilibus, vel in potentibus: ſed in pœnitentibus, & in animâ confitentu Deo: non in Principibus & Conſulibus; ſed in eo qui D Deum videt: ipſe eſt enim Iſrael, in quo profunda fides ad cognitionem Dei potuit peruenire. *Et factus eſt in pace locus eius, & habitatio eius in Sion,* Gen. 35 Pſal. 75 vbi quietus affectos nullis diuerſarum cupiditatum exagitatur fluctibus, nullis auaritiæ turbatur procellis, nullis quærendarum diuitiarum igneſcit incendiis. Ipſe eſt qui ſpeculatur æterna, & habitat in Sion, confringens omnia ſpiritualium inſtrumenta bellorum, conterens arcus quibus diabolus ignita dirigens iacula, graues pectoribus hominum ſolet inurere paſſiones: Sed illa iacula Iuſto nocere non poſſunt, cui Deus lux eſt, tantùmque abeſt à caligantium E horrore tenebrarum, vt aduerſarius in eo locum habere non poſſit, qui etiam Principibus ſe conſueuit infundere, Ioan. 13 ſicut infudit Iudæ proditori, concidens tamquàm in ſilua lignorum fidei ianuas, vt in cor eius haberet ingreſſum, & æterni nominis tabernaculum poſſideret. Ergò Princeps huius mundi quaſi improbus vſurpator concidit ianuas, vt violentus introeat. Dominus autem quaſi pius illuſtrat ſeruulos, & eorum fulgentibus meritis, & claritate virtutum tenebras mundi huius illuminat. Hanc pacifici atque manſueti habent apud Deum gratiam, ſobriâ mentis ſuæ tranquillitate fundati: inſipientes autem corde turbantur, & ipſi ſibi ſunt propriæ exagitationis auctores; quia deſideriorum ſuorum æſtu voluuntur, & F quodam ſalo fluctuant. Qui autem ſint iſti, Propheta ſignificauit dicendo: *Omnes viri diuitiarum.* Pſal. 75 Omnes dixit, nullum excepit. Et bene viros diuitiarum appellauit, non diuitias virorum, vt oſtenderet eos non poſſeſſores diuitiarum eſſe; ſed à ſuis diuitiis poſſideri: Poſſeſſio enim poſſeſſoris debet eſſe, non poſſeſſor poſſeſſionis.

Quòd omnes viri diuitiarum inſipientes dicantur, & corde turbati, & quomodò dormiant ſomnum ſuum: quomodò etiam dormitarint qui aſcenderunt equos.

CAP. XV.

QVicumque igitur patrimonio ſuo tamquàm poſ-
ſeſſione non vtitur, qui largiri pauperi & diſpen-
ſare non nouit; is ſuarum ſeruulus eſt, non dominus fa-
cultatum: quia aliena cuſtodit vt famulus, non tamquàm
dominus ſuis vtitur. In huiuſmodi ergò affectu dicimus
Pſ. 110. quòd vir diuitiarum ſit, non diuitiæ viri: *Intellectus enim
bonus volentibus eo*; qui autem non intelligit, is vtique in-
tellectus ſibi gratiam non poteſt vindicare: & ideò ſom-
Prou. 1. no temulentiæ conſopitus obdormit. Huiuſmodi igitur
viri ſomnum ſuum dormiunt, non Chriſti dormiunt ſom-
num. Et qui ſomnum Chriſti non dormiunt, non habent
Chriſti quietem, non ſurgunt Chriſti reſurrectione; quia
ipſe ait: *Ego dormiui, & quieui, & ſurrexi, quoniam Do-
minus ſuſcepit me.* In hoc qui ſæculo dormitant, digni ha-
biti increpatione cælaſti, quia aſcenderunt equos, quos
refrænare non poterant. Legimus alibi dicentem Eccle-
Pſal. 3. ſiam ſiue animam: *Poſuit me currus Aminadab.* Si ergò
Pſal. 75. anima currus eſt, vide ne equus caro ſit: agitator autem
Cant. 6 vigor mentis, qui regit carnem, & motus eius velut quoſ-
Pſal. 75 dam equos prudentiæ habenis coërcet. *Dormitauerunt
ergò qui aſcenderunt equos*, corporis voluptates, nullo eas
moderamine gubernantes. Vnde & aſcenſores eos quàm
equites vel agitatores maluit nuncupare: Agitator enim
cum diſciplinâ & arte pro arbitrio ſuo equos agitat, vel
currentes incitat, vel reflectit indomitos, vel reuocat fa-
tigatos, vel manſuetos pro ſuâ voluntate conuertit. Vnde
cùm reciperetur Elias, & curru quaſi ad cælum ferretur,
4. Reg. 2 clamauit ad eum Eliſæus: *Pater! pater agitator Iſrael, &
eques eius*, hoc eſt, qui populum Domini bono ductu re-
gebas, conſtantiæ meritò hos accepiſti currus, hos equos
ad diuina currentes, quia moderatorem te humanarum
mentium Dominus comprobauit; ideò tamquàm boni
auriga certaminis victor æterno præmio coronaris. In
Habacuc quoque Prophetâ lectum eſt, ad ipſum Domi-
Haba. 3 num dictum: *Aſcende ſuper equos tuos, & equitatus tuus
Marc. 16 ſalus.* Agitauit enim Apoſtolos ſuos, quos per diuerſa
mundi direxit, vt toti orbi Euangelium prædicarent. Aſ-
cende, ait, quaſi rector equorum, non quaſi aſcenſor: Aſ-
cendit enim eques non tantummodò vt ſedeat; ſed vt re-
gat: eò quòd deſidioſos, piger & ſomnolentus perferre
non poſſit mentis inceſſum. De equite autem lectum eſt:
Haba. 3 *Et eques cadet retrorsùm, expectans ſalutem à Domino*: Et-
enim quia nemo ſine lapſu eſt: etiam ſi quis ceciderit, &
terrenis aliquibus vitiis fuerit implexus; ſi tamen non ab-
iiciat ſpem reſurgendi, fretus miſeratione diuinâ, perue-
niet ad ſalutem. De aſcenſore verò manifeſtum eſt indi-
Gen. 49 cium, quòd reprehenſibilis habeatur, quando Moyſes ip-
Exod. 15 ſe ait in cantico Exodi: *Equum & aſcenſorem proiecit in
mare.* Et in Zachariâ locutus eſt Dominus, dicens: *Percu-
Zach. 12 tiam omnem equum in amentiâ, & aſcenſorem eius in inſi-
pientiâ.* Non dixit ſolum equum; ſed & aſcenſorem, quo-
Exod. 15 modò & in Exodo habes: *Equum & aſcenſorem*: Vbi eſt
enim aſcenſor, qui non poteſt equum proprium guber-
nare, equus fertur in præceps, & indomito furore in præ-
rupta & periculoſa raptatur. Quid igitur vos in equis
Pſ. 32. confiditis diuites! Mendax eſt equus ad ſalutem. Quid
Pſal 19 in curribus vobis plauditis? *Hi in curribus, & hi in equis,
nos autem in nomine Dei magnificabimur. Ipſi obligati ſunt,
& ceciderunt: nos autem ſurreximus & erecti ſumus.* Nolite
amare adhinnientes, nolite fremitu libidinis excitari.
Terribilis eſt Dominus, & cui nemo poſſit potens & di-
ues reſiſtere, iudicium cæleſte iaculatur.

Quomodò diuites quieſcere & feriari debeant à flagitiis, & confiteri Domino in fide, humilitate, & deuotâ oratione, & quòd multi diuites propter perfidiam perierint.

CAP. XVI.

BOnum eſt vt iam quieſcatis, & à flagitiis feriantes
reuereamini Domini poteſtatem. Ideò dictum eſt

G parricidæ Cain: *Peccaſti, quieſce*, vt modum peccato ſuo
poneret. Cogitationes veſtræ confiteantur Domino. Gen. 4
Non dicatis: Non peccauimus. Dixit ſanctus Paulus: *Etſi* 1. Cor. 4
nihil mihi conſcius ſum, addidit tamen: *Sed non in hoc iu-
ſtificatus ſum.* Et vos etiamſi nihil eſtis conſcij, confitea-
mini tamen Domino, ne quid ſit quod vos prætereat:
Qui enim confitetur Domino; etſi reliquias cogitationis Pſ. 75.
adhibuerit ad confeſſionem, diem feſtum mentis cele-
brabit arcano, & epulabitur *non in fermento malitiæ &* 1. Cor. 5
nequitiæ: ſed in azymis ſinceritatis & veritatis Itaque in
concluſione conuerſus ad vos Propheta dicit: *Orate, &* Pſ. 75.
reddite Domino Deo veſtro, id eſt: Nolite diſſimulare, di-
uites! dies inſtat, orate pro peccatis veſtris, reddite pro
H beneficiis quæ habetis munera. Ab ipſo accepiſtis quod
offeratis: ipſius eſt quod ei ſoluitis. *Dona*, inquit, *mea &* 1. Par.
data mea: hoc eſt, quæ offertis mihi dona, data ſunt mea: 29.
ego ea dedi vobis atque donaui. Denique Propheta ait: Num.
Quoniam bonorum meorum non eges, tua tibi offero, quo- 18.
niam non habeo quod non dediſti. Fides eſt quæ dona
conciliat, humilitas eſt quæ oblata commendat. Fide A- Pſ. 15.
bel plurimam hoſtiam obtulit Deo. Ideò ſuper Cain fra-
tris munera placuit munus Abel, quia fide vicit: Nam Hebr. 11
vnde pauperis hoſtia magis, quàm diuitis placet? quia
pauper fide ditior eſt, ſobrietate locupletior: & cùm ſit
pauper, ex illis eſt de quibus dicitur: *Tibi offerent Reges* Pſ. 67.
munera: Non enim purpuratis offerentibus; ſed motus
proprios regentibus Dominus Ieſus delectatur, qui cor-
I porali laſciuiæ mentis dominentur imperio. Orate ergò,
diuites! non enim habetis in operibus quod placeat. Ora-
te pro peccatis veſtris atque flagitiis, & reddite Domino
Deo veſtro munera. Reddite in paupere, in egeno, ſol-
uite in inope, fœnerate* quæ placare poſſint Deum pro- *v. c. in
pter veſtra flagitia: aliter enim non poteſtis. Ergò quem inope
vltorem timetis, facite vobis eum debitorem. *Non acci-* fœner.
piam, inquit, *de domo tuâ vitulos, neq; de gregibus tuis hir-* quę pla-
cos, quoniam meæ ſunt omnes feræ ſiluarum. Quidquid ob- care pro
tuleritis, meum eſt; quia totus orbis meus eſt: non exigo pter ve-
quod meum eſt, eſt quod de veſtro mihi poſſitis offerre. ſtra fla-
Studio deuotionis & fidei, non ſacrificiorum ambitione gitia nõ
K delector. Tantummodò, ô homo! *Immola Deo ſacrificiũ* poteſtis
laudis, & redde Altiſſimo vota tua. Aut certè, ſi placet, Pſ. 49.
ſic accipiamus. Quoniam dixit obdormiſſe ſomnũ ſuum Ibidem.
diuites, increpationes præmiſit Domini in eos, terrorem
ſubtexuit, potentiam prædicauit, cui nec diuites reſiſtent:
& conuerſus ad vniuerſos, ait: *Diuites dormitent, diuites* Pſ. 75.
*increpentur. Vos orate, & reddite Domino Deo veſtro om-
nes qui in circuitu eius affertis munera*, id eſt, gratias agi-
te, pauperes! quia non eſt perſonarum acceptor Deus. Act. 10
Illi diuitias ſtruant, condant pecuniam, auri aggerent &
argenti theſauros: vos orate, qui aliud non habetis: vos o-
rate, qui hoc ſolum habetis, quod eſt auro pretioſius &
L argento. Vos reddite munera qui à Domino non receditis,
qui eſtis in circuitu: quoniam qui eratis longè, facti e-
ſtis propè. Qui autem propè ſibi videntur eſſe per diui-
tias ac potentiam, longè facti ſunt propter auaritiam. Ne-
mo enim foris eſt, niſi quem culpa excluſerit, ſicut eiecit Ephoſ. 2
Adam de Paradiſo, & Euam excluſit. Nemo longè, niſi
quem flagitia propria relegauerint. Ergò vos propè poſiti Gen. 3
orate & reddite munera terribili Deo, *& ei qui aufert* Pſ. 75.
Principum ſpiritum, terribili apud Reges terræ, eò quòd
nullo redimatur diuitis pretio, nullo inflectatur poten-
tium ſupercilio, qui culpæ pretia diſcriminat, qui quò
plus alicui contulerit, eò plus exigit ab eo. Saül priuato
contulit regnum; ſed quia mandatum non cuſtodiuit, & 1. Reg. 15
M regnum amiſit & ſpiritum. Multos Reges gentium pro-
pter perfidiam populo patrum Dominus fecit eſſe capti-
uos. Et vt iam de propoſitâ loquamur hiſtoriâ, Achab
Regem cæleſtibus ingratum beneficiis irâ iuſſit occidi,
vt canes eius vulnera lamberent: Etenim quia pauperis
vineam concupierat, nequaquàm tantis opibus expletus
imperij, infrà omnem inopiam redactus eſt à Domino:
non qui vulnera eius lauaret, inuentus eſt, non qui corpus
operiret. Defecit circà eum hominum humanitas, canum
ſucceſſit aſperitas. Dignos planè ſui miniſtros funeris
auarus inuenit.

Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem Dei, vt in diebus eius non inducerentur ſuper eum mala: & quòd Dominus etiam circà indignos promiſſa ſua ſeruet.

CAP. XVII.

Decret. 2. pa. c. 33. q. 3. ... de pœn. c. 29. ſi ... Achab. ... ex dictis S. Gregorij, ... ſub. ... Amb. ... ſentētia. HOc loco oritur illud quæſtionis, quomodò legimus dixiſſe Dominum ad Eliam: *Vidiſti quemadmodum commotus eſt Achab à facie mea? Non inducam in diebus eius mala; ſed in diebus filii eius inducam mala ſuper domum eius.* Aut quomodò dicimus quia valet apud Dominum pœnitentia? Ecce Rex commotus eſt à facie Dei, & ibat plorans, & conſcidit veſtimenta ſua, & operuit ſe cilicio: & erat indutus ſacco ex illo die quo interfecit Nabuthe Iezraelitam, ità vt Deum miſericordia commoueret, & mutaret ſententiam. Ergò aut pœnitentia non valuit, nec inflexit Dominum miſericordem, aut oraculum falſum eſt: Nam Achab & victus eſt & occiſus: Sed conſidera quia Iezabel habuit vxorem, cuius ducebatur arbitrio, quæ auertit cor eius, & nimiis ſacrilegiis execrabilem fecit: & hunc eius pœnitentiæ reuocauit affectum. Dominus autem non poteſt mutabilis æſtimari, ſi confeſſionis immemori non putabat eſſe ſeruandum quod promiſerat confitenti. Accipe & aliud ve- 3. Reg. 22.

A rius: Dominus etiam indigno ſeruauit tenorem ſententiæ ſuæ; ſed beneficia circà ſe diuina ipſe non tenuit. Intulerat ei bellum Rex Syriæ, qui & ab eo victus eſt, captiuus quoque libertate donatus, & remiſſus ad regnum eſt, quod fuit diuinæ ſententiæ. Nam primo congreſſu Achab vicit & fugauit hoſtem. ſecundo vicit & captum imperio ſuo reddidit: Quòd Achab non ſolùm euaſerit; ſed triumphauerit, diuinæ fuit ſententiæ; dicente Prophetâ: *Ecce ego trado omnem hanc turbam hodie in manus tuas.* Quod autem poſteà vinceretur, ſuæ fuit culpæ, dicente vno ex filiis Prophetarum ad proximum ſuum: Occide me. Et noluit homo occidere eum. Et dixit: Eò quod non obediſti verbo Domini, ecce tu recedes à me, & interficiet te leo. Et receſſit ab eo, & inuenit eum B leo, & interfecit eum. Et poſt hoc alius Propheta adſtitit ante Regem Iſraël, & dixit ad eum: Hæc dicit Dominus, quoniam dimiſiſti tu virum exterminationis de manu tuâ; ecce anima tua pro animâ illius, & populus tuus pro populo illius. Liquet igitur his oraculis quòd Dominus etiam circà indignos promiſſa ſua ſeruet: ſed impios aut ſtultitiâ ſuâ opprimi, aut aliâ præuaricatione damnari; etiamſi primæ præuaricationis laqueos euaſerint. Sed oportet nos taliter agere, vt digni bono opere, omnipotentis Dei promiſſa accipere mereamur. 3. Reg. 16. 3. Reg. 21. 3. Reg. 20. Ibidem.

SANCTI AMBROSII DE NABVTHE IEZRAELITA LIBRI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. VI. LIBRI IV. REGVM, SERMONES.

IV. Reg. Cap. VI.

ET dixerunt filii Prophetarum ad Eliſæum: Ecce iam locus in quo nos habitamus coram te, anguſtus eſt nobis. Eamus iam vſque ad Iordanem, & tollamus inde, vir i trabem vnam, & faciamus nobis tegmen vt habitemus ibi. Et dixit Eliſæus: Ite. Et dixit vnus manſuetè: Veni cum ſeruis tuis. Et dixit Eliſæus: Ego ibo vobiſcum. Et abiit cum eis: & veniunt ad Iordanem, & cędunt ligna. Et factum eſt, cùm vnus ſuccideret trabem, cecidit ex manubrio D ferrum in aquam: & clamauit vir, & dixit: Heu iam, Domine! & ipſum mutuò acceptum. Et dixit homo Dei: Vbi cecidit? Et indicauit ei locum. Et fregit Eliſæus lignum, & miſit illuc: & ſupernatauit ferrum. Et dixit Eliſæus: Attolle, & accipe tibi. Et extendit manum ſuam, & accepit illud. Et Rex Syriæ erat pugnans contrà Iſrael, & conſuluit ſeruis ſuis, dicens: In loco illo & illo faciemus inſidias. Et miſit homo E Dei ad Regem Iſrael, dicens: Attende vt non tranſeamus locum illum, quia ibi Syri inſidiantur. Et miſit Rex Iſraël in locum quem dixit ei homo Dei, & obſeruauit inde, non ſemel neque bis. Et obſtupuit cor Regis Syriæ de verbo hoc, & vocauit ſeruos ſuos, & dixit ad eos: Non nuntiatis mi- C hi quis tradidit me Regi Iſraël? Et dixit vnus de ſeruis eius: Nequaquàm, domine mi Rex: ſed Eliſæus Propheta qui in Iſraël, indicat Regi Iſraël omnia quæcumque loquutus fueris in conclaui cubilis tui. Et dixit Rex: Ite & videte vbi eſt iſte, & mittens capiam eum. Et annuntiauerunt ei dicentes: Ecce in Dothaim. Et miſit equos & currus, & exercitum grauem: & venerunt nocte, & circumdederunt ciuitatem. Et conſurrexit miniſter hominis Dei vt ſurgeret manè, & egreſſus eſt: & ecce exercitus circumiens ciuitatem, & equi & currus. Et dixit puer eius ad eum: O Domine! quid faciemus? Et dixit Eliſæus: Non timeas, quia qui nobiſcum, plures ſunt ſuper eos qui ſunt cum eis. Et orauit Eliſæus, & dixit: Domine aperi oculos eius, & videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons totus plenus equorum, & currus ignis in circuitu Eliſæi: & deſcenderunt ad eum. Et orauit Eliſæus ad Dominum, & dixit: Percute iam gentem hanc cæcitate. Et percuſſit eos Dominus cæcitate, iuxtà verbum Eliſæi. Et dixit Eliſæus ad eos: Non hæc via, & non iſta ciuitas: venite poſt me, & ducam

vos ad virum quem quæritis. Et duxit eos in Samariam. Et factum eſt, vt ingreſſi ſunt in Samariam, dixit Eliſæus: Domine! aperi oculos iſtorum, & videant. Et aperuit Dominus ocnlos eorum, & viderunt, & ecce ipſi in medio Samariæ. Et dixit Rex Iſraël ad Eliſæum vt vidit eos. Si percutiens percutiam? pater! Et dixit Eliſæus: Non percuties: quos captiuos cepiſti in gladio tuo & arcu tuo, tu percuties. Appone eis panes & aquam, & comedant, & bibant, & vadant ad dominum ſuum. Et appoſuit eis præparationem magnam, & comederunt & biberunt, & miſit eos, & abierunt ad Dominum ſuum: & non addiderunt vltrà accincti Syriæ venire in terram Iſraël. Et factum eſt poſt hæc, & congregauit filius Ader Rex Syriæ vniuerſa caſtra ſua, & aſcendit, & obſederunt contrà Samariam. Et facta eſt fames magna in Samariâ. Et ecce obſidebat contrà eam, donec fieret caput aſini octoginta ſiclis argenti, & quarta pars cabi ſtercoris columbarum quinque ſiclis argenti. Et erat Rex Iſraël tranſiens per murum, & mulier clamauit ad eum, dicens: Salua me, Domine Rex! Et dixit ei Rex: Non, ſaluet te Dominus: vnde te ſaluabo? de areâ, vel de torculari? Et dixit ei Rex; Quid eſt tibi? Et dixit ei mulier: Mulier hæc dixit mihi: Da filium tuum, & comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras. Et coximus filium meum, & comedimus eum: & dixi ei in die aliâ: Da filium tuum, & comedamus eum: & abſcondit filium ſuum. Et factum eſt, vt audiuit Rex verba mulieris, ſcidit veſtimenta ſua, & ipſe tranſibat per murum. Et vidit populus, & ecce ſaccus in carne eius intrinſecùs, & ait: Hæc faciat mihi Deus & hæc addat, ſi ſtabit caput Eliſæi filij Saphat ſuper ipſum hodie. Et Eliſæus ſedebat in domo ſuâ, & ſeniores ſedebant cum eo. Et miſit Rex virum de facie ſuâ ad eum, & antequàm veniret nuntius ad eum, Eliſæus dixit ad ſeniores: Vidiſtis quòd miſit filius homicidæ iſte vt auferat caput meum? Videte vt venerit nuntius, claudite oſtium, & illidite eum in oſtio; nonne vox pedum Domini eius poſt eum? Adhuc ipſo loqnente cum eis, ecce Angelus deſcendit ad eum, & ait: Ecce hoc malum à Domino, quid deprecabor Dominum amplius?

De ſancto Elizæo Prophetâ, Sermo primus.

SÆPE me dixiſſe memini, quòd hoſtium tumultus bellicoſos timere minimè debeamus, nec quamlibet copioſam hoſtium multitudinem formi-
1. Ioan. 4. dare: *quoniam* ſicut ait Apoſtolus, *maior eſt qui in nobis eſt, quàm qui in mundo*, hoc eſt, potentior eſt ad protegendos famulos ſuos Chriſtus, quam diabolus ad inſtigandos inimicos: Quamuis enim idem diabolus colligat ſibi turbas, & crudelitas armet inſania, tamen facilè deſtruuntur; quia melioribus populum ſuum
Pſal. 33. Saluator circumdat auxiliis: Ait enim Prophetа: *Immit-*
G *tet Angelum Dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Quòd ſi Angelus Domini timentes eum de periculis eripit, non poteſt timere barbarum, qui timuerit Saluatorem; nec poteſt metuere hoſtis impetum qui Chriſti præcepta ſeruauerit: Præcepta enim Chriſti, arma ſunt Chriſtiani, & diuinus timor terrorem à nobis expellit hoſtilem. Arma autem hæc noſtra ſunt quibus nos Saluator inſtruxit, oratio, miſericordia, atque ieiunium: Ieiunium enim melius quàm murus tuetur. miſericordia faciliùs liberat quam rapina, oratio longiùs vulnerat quàm ſagitta. Sagitta enim nonniſi proximè conſpectum perimit aduerſarium, oratio autem etiam longiùs poſitum vulnerat inimicum. Sic namque Eliſæus
H Propheta cùm eũ vellet Rex Syriæ captiuare, ac ſuæ ſubdere ditioni, multique eum armatorum cinxiſſet agminibus, non eſt territus, non turbatus; ſed annuntianti puero ait: *Noli timere; plures enim nobiſcum ſunt, quàm cum illis.* O fides ſancti Prophetæ! non timet aduerſarios quos proſpicit, quoniam ſcit Angelos ſecum eſſe quos credit. Non metuit terrenas inſidias, quia cæleſtia adeſſe ſibi nouit auxilia. *Plures* (inquit) *nobiſcum ſunt, quàm cum illis.* Mira res, plures è cælo defenſores meretur ſanctitas, quam in terris oppugnatores adduxit improbitas. *Plures nobiſcum ſunt quàm cum illis.* Videte beatitudinis meritũ: Propheta nuntiat etiam de multitudine, cùm puer adhuc incertus ſit de ſalute. Spiritales oculi carnali-
I bus quantò plus cernunt. Hîc perſpicit armatorum numerum, & ille non cernit defenſionis indiciũ. Quanta eſt diuina miſericordia! Defertur hominibus beneficiũ, nec videtur auxilium: periclitantem conſequuntur, & neſciunt: Hæc eſt enim pietas Saluatoris, vt interueniat ſaluti, ac non ſe prodat aſpectu: ſentiatur beneficiis, & non cernatur obtutibus. Vnde errat qui putat, cùm proſperè aliquid geſſerit, propriâ ſe fortitudine ſuperaſſe: Scire enim debet quòd aduerſarij meritis magis quàm virtute vincuntur, & non tam virtute quàm ſanctitate ſuperantur, ſicut ſanctus Eliſæus hoſtes ſuos non armis ſuperabat; ſed oratione vincebat: Nam cùm idem mi-
K niſtro ſuo ad depellendum eius timorem plures adeſſe diceret defenſores, nec metus ab illo poſſet auferri, tunc orauit ad Dominum dicens: *Domine! aperi oculos eius vt videat: & aperti ſunt oculi eius, & vidit, & ecce mons totus plenus equitatu*; & reliqua. Oratio ergò Prophetæ aperuit oculos pueri. Non mirum ſi oratio aperuit oculos, vt videret exercitus. Non mirum, inquam, ſi nouos inſerit oculos, qui noua prometetur auxilia. Aut cur non ariei prodocat obtutum, qui acies inſtruxerat Angelorum: cur inquam, non oratione ſuâ hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis ſuis caliginem nubiũ penetrauit? Neceſſario ergò ſanctus Eliſæus, hoc facto, mi-
L niſtro formidoloſo præſtitit ſecuritatem, cui iam refuderat claritatem: diſpulit formidinem cordis à quo remouerat viſionis cæcitatem, geminóque eum remunerans beneficio, abſoluit eius metum, abſoluit obtutum. minùs timere cœpit poſtquàm plus videre promeruit; nam & pacem pariter promeruit, & viſum. In montibus ergò cernuntur armati, apparet eos verè deſcendiſſe de cælo, quorum aduentus primùm in montibus reperitur: Ipſa enim locorum proximitas hoc demonſtrat, quòd deſcendentes de cælo non niſi iuga collium ſibi vicina calcauerunt. Tunc igitur orauit Eliſæus, & omnem hoſtilem exercitum cæcitate percuſſit. Non mirum ſi aduerſariis
M cæcitatem intulit, qui famulo largitus eſt claritatem: & ſi hoſtibus aufert viſum, qui miniſtro præſtat aſpectum. Vbi ſunt qui dicunt, plus quàm preces ſanctorum hominum arma poſſe? Ecce vna oratio Eliſæi totum exercitum vulnerauit, & vnius Prophetæ meritis omnis eſt hoſtium numerus captiuatus. Quæ cateruæ Regum, quæ turba militum talem victoriam perpetrarunt, vt ita hoſtes proſternerent, vt de illis nullus occumberet? Hæc eſt vera, hæc incruenta victoria, vbi ſic aduerſarius vincitur, vt de vincentibus nemo lædatur.

De eodem Sermo alter.

4 Reg. 6 MIRVM forſitan videtur, quòd ante dies aliquot ſancti Eliſæi gratiam deſcribentes diximus in defenſionem ipſius de cælis auxilia deſcendiſſe, & armatos equites ſiue quadrigas ei diuinitùs aſſuiſſe, adſtitiſſe etiam circà ipſum quadrigam igneam. Magna quidem res; ſed in viro ſancto miranda non eſt: Quid enim mirû ſi is auxilia meretur è cælo, cuius animus ſemper in cælis eſt? ſicut ait Apoſtolus: *Noſtra autem conuerſatio* B Philip. 3 *in cælis eſt.* Ergò ſi noſtra conuerſatio in cælis eſt, & cæleſtium conuerſatio poteſt eſſe nobiſcum: hoc eſt, vt qui vitâ viuimus, Angelorum rectè conſortium mereamur. Eſt ergò ſanctè viuentibus quædam inter ſe cognatio, coniunctio atque ſocietas: nec intereſt vtrùm in cælis maneant, an in terris: Angelici ſint habitus vel humani, dummodò in iis ſit eadem vita vel ſanctitas: Conuerſatio enim connectit quos ſeparat elementum, & diuerſis licet corporibus diuidantur, iiſdem tamen actibus coniunguntur. Atque ideò fit vt Sancti ſibi quodam conſortio cohærentes, à ſe inuicem non diſcedant: & modò Angeli ad terras veniant, modò homines ad cæleſtia transferantur; ac profectu meliore quibus vita commu- C nis eſt, incipiunt illis viuendi etiam elementa eſſe communia; Sed dicit aliquis: Frequenter audiuimus Angelos ad homines deſcendiſſe, audire etiam cupimus, quando homines ad cæleſtia tranſmigrarint. Manifeſta res eſt, & in promptu poſita. Elias magiſter Eliſæi nonne Ange- 4 Reg. 2 lis ducentibus raptus ad cælum eſt, & quadrigâ igneâ impoſitus quaſi in quodam triumpho victor aſcendit? Victor enim extiterat non gentium barbararum; ſed ſæcularium voluptatum. Siquidem grauiores inimici 4 Reg. 6 ſunt praui mores, quàm hoſtes infeſti: vt faciliùs intelligamus hoc tempore malignitatem hoſtium vinci poſſe quàm morum. Ergò Eliam Angeli ad cælum perferunt, Eliſæum Angeli in terris cuſtodiunt: Sed quid mirum, ſi Angeli qui magiſtrum portauerant, diſcipulum tuebantur, & noua quædam obſequia quæ patri exhibuerant, D etiam filio deferebant? Ipſe enim Eliæ ſpiritalis eſt filius, ipſe eius heres eſt ſanctitatis. Rectè autem Eliſæus Eliæ ſpiritalis filius dicitur, qui aſcendens ad cælum ſpiritum 4 Reg. 2 duplicem ei ſuæ gratiæ dereliquit: Cùm enim data eſſet facultas Eliſæo vt peteret quid vellet priùs, quam ab eo reciperetur Elias, petiuit vt duplex ſpiritus Eliæ fieret in ipſo. Tunc dicit Elias: *Dure petiſti, ſed fiet tibi.* O hereditas pretioſa, in qua plus heredi relinquitur quàm habetur! plus conſequitur qui accipit, quàm poſſideret qui Ibidem largitur. Pretioſa planè hereditas, quæ dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur. Igitur Elias cum ſimplicem ſanctitatis ipſe haberet ſpiritum, Eliſæo duplicem dereliquit. Mirum ergò in modum plus Elias gratię dimiſit in terris, quàm ſecum portauit ad cælos: & licet ipſe ad altiora totus transfertur corpore, apud filium tamen maiore manet ſanctita- A te. De Eliſæi autem meritis quid dicamus, cuius hæc prima laus eſt quòd patrem voluit gratiâ ſuperare, dum dante ſibi amplius poſtulat, quàm ſcit apud eû eſſe qui poſſidet? auarus quidam eſt in petendo; ſed idoneos in promerendo: Dum enim a patre plus exigit quàm habebat, Ibidem. facit eum meritis ſuis plus præſtare quàm poterat: Nam cùm idem Eliſæus poſt aſcenſum ſui magiſtri, veniſſet Hiericho, & rogaretur à ciuibus vt in eadem conſiſteret Ibidem. ciuitate, dixerunt. *Commoratio oppidi bona eſt; ſed aquæ malæ & ſteriles ſunt.* Tunc præcepit ſibi dari vas fictile, & recondito in eo ſale, veniens ad exitus aquarum, proiecit in aquas, dicens: *Hæc dicit Dominus: Sanaui aquas iſtas, non erit ex eis moriens neque ſterilis; & ſanatæ ſunt aquæ vſque in hunc diem.* Videte ergò Eliſæi quanta ſint merita, cuius prima in ciuitate hoſpitalitas, filiorum eſt magna fœcunditas: Dum enim ſterilitatê auertit aquarum, ſucceſſionem largitur heredum. Non enim hoc facto vnum Eliſæus ſanauit hominem, aut vnius domus præſtitit medicinam; ſed totius ciuitatis populum reparauit: Si enim tardiùs hoc feciſſet, interueniente ſterilitate, ſeneſcentibus cunctis, ciuitas ſine habitatore remanſiſſet. Igitur Eliſæus dum curauit aquam, curauit & plebem, & dum fontem benedixit vndarum, fontem quemdam indulſit animarum: Nam ſicut ſanctificatione eius de occultis terræ venis, aqua ſana prodiuit, ita de occul- C tis vuluæ viſceribus ſoboles ſana proceſſit: Non enim ſola tantùm fluenta benedixit Eliſæus, quæ fontium iam gremio tenebantur; ſed & illa quæ humido terræ ſolo adhuc indiſcreta paulatim erant in poſterum defluxura. Vnde ait Scriptura, ad exitus aquarum benedixiſſe Eli- Ibidem. ſæum, vt ſtillantem aquam priùs ſanctificatio ſuſciperet, quàm ſinus fontis includeret. Igitur quoniam dicit Apoſtolus Paulus: *Hæc in figurâ contingebant illis:* videamus 1 Cor 10 ergò, ipſa figura quam habeat veritatem, hoc eſt, requiramus quæ ſit iſta ciuitas quæ ſterilitate laborabat, vel quid ſibi velit vas fictile, quid etiam vt aſperſi ſales afferant ſuauitatem. Legimus in eodem Apoſtolo dictum eſſe de Eccleſiâ: *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe &* Galat. 4 *clama quæ non parturis!* Ergò Eccleſia eſt illa ſterilis ciuitas, quę ante aduentum Chriſti aquarum vitio, hoc eſt, D ſacrilegio Gentilium populorum ſterilitatem ſuſtinens, Ibidem, ex Deo filios procreare non potuit: at vbi venit Chriſtus, Eſai. 54 velut vas fictile aſſumens corpus humanû, ſanauit aquarum vitia, hoc eſt, reſecauit ſacrilegia populorum: & ſtatim Eccleſia quę erat ſterilis, cœpit eſſe fœcunda. Vnde & Apoſtolus dicit: *Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis! quia multi filii deſertæ magis quàm eius quæ habet virum.* Plures enim filios ex eâ Eccleſiâ quæ erat ſterilis, procreauit, quàm ſynagoga quæ erat fœcunda, ſuſceperit. Aſperſi autem ſales qui ſint qui attulerint medicinam, facilè cognoſcemus. Dicit Dominus ad Apoſtolos: *Vos eſtis ſal terræ.* Ergò ſi Apoſtoli Matt. 5 ſalibus comparati ſunt, rectè figura completur; Sicut 4 Reg. 2 tunc effuſi de vaſculo ſales condierunt aquas, ità & nunc miſſi à Saluatore Apoſtoli populos condiunt vniuerſos, vt ablatâ ſterilitate vitiorum, prolem incipiant germinare virtutum.

OPERVM SANCTI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI
TOMI PRIMI FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, OPERVM.
TOMVS SECVNDVS.

Varios Tractatus ſiue Libros, Enarrationes, Sermones & Obſeruationes continens.

Summarium Libri de Tobiâ.

Pietas, patientia, & ceteræ beati Tobiæ virtutes deſcribuntur: vſuraria prauitas multis reprobatur argumentis: fœneratorum fraudes & eorum pœna & mala explicantur.

Capita Libri de Tobiâ.

1. *Quòd humiliter ac patienter vir iſte iuſtus, miſericors & hoſpitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob virtutes quibus præditus fuerat, ſubiit, communem magis iniuriam quàm priuatam dolens: quódque nullum humanitatis officium illo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur.*
2. *De commendatione ſancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit: & quòd diligenter cauebat ne quid furtiuum domum ſuam intraret: quòd etiam pecuniam quam proximo ſuo commodauerat, in tantâ indigentiâ non popoſcerit: quòd præterea in hoc, quòd pecuniam commodauit, & non fœnerauit, Iuſti ſeruauerit officium: & de duplici fœnore, cum deteſtatione execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni.*
3. *De deteſtatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum.*
4. *Quâ ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur: & quid ſignificetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & ſortis.*
5. *Quomodò pecunia fœneratorum numquàm quieſcat: quomodò etiam imprudenter recipientes ſub vſuris mutuò ſtatim multos acquirant amicos, cum quibus opiparè & ſplendidè conuiuentur, qui tamen exhauſtâ pecuniâ, ſoli fœneratori dilacerandi relinquuntur, & de illorum ſerâ pœnitentiâ.*
6. *De nequitiâ fœneratorum, qui aliena damna arbitrantur ſua lucra, & quomodò ſibi fingant tectoriolum ſuæ iniuſtitiæ.*
7. *De increpatione adoleſcentum, qui ſub vſuris pecuniam mutuò recipiunt, & de vulnere remedium quærunt: & quàm triſtis his ſit facies creditoris occurſantis: & de induciis per eos poſtulatis, parùm tamen profuturis.*
8. *Quòd pro paterno debito nonnunquàm liberi in auctionem deducantur, & publicè ſub haſtâ vendantur: & quomodò obligatus fœneratori venditus dicatur.*
9. *Quòd fœnerator peccati noſtri diabolus ſit, & de comparatione ipſius ad vſurarium: & quod idem ſit exactor qui ſe creditorem appellat.*
10. *Quòd à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur: & quòd nihil interſit inter funus & fœnus, inter mortem & ſortem.*
11. *De vſura ab aleatoribus exorta, & de inuiolabili lege aleæ, cui ſubiciuntur etiam ferociſſimi homines.*
12. *De odibili fœneratorum exactione, & de variis vocabulis ab eis ſub honeſtatis ſpecie excogitatis: & quod fœneratoris pecunia ſit echidna, & imitetur naturam ſerpentum.*
13. *Vnde dicatur vſura: & quemadmodùm ſimul naſcatur & enutriatur, & iam nata parturiat, ſempérque inexplebilis atque inſatiabilis ſit.*
14. *De vſura diuina lege prohibita: & quòd ſecundùm Catonem fœnerare ſit hominem occidere: quódque omne quod præter ſortem accipitur, ſit vſura, quocumque vocabulo appelletur.*
15. *Quomodò intelligatur illud Deuteronomii:* Ab alienigena vſuram exiges, non autem à fratre: *& de maledictione vſurarii ſecundùm Ezechielem.*
16. *Quibus* Dominus *in Euangelio doceat fœnerandum: & quòd fœneratores à Deo peccatores appellentur: & quis poſſit eſſe bonus fœnerator, & quærere bonas vſuras.*
17. *An liceat mutuum danti recipere pignora.*
18. *Quid fœnerandum, & quibus ſecundùm legis ſtatuta, & quod etiam Iuſtus & pauper hoc facere valeant.*
19. *Quomodò patres noſtri gentibus fœnerarint: & quomodò hodie ſacerdotes fœnerare debeant.*
20. *Quod ſit illud pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum: & de triplici pignore.*
21. *De reprehenſione debitorum mutuum recipientium, & poſtmodùm commodantibus ingratorum in redditione facienda: & de obligatione molæ & lapidis ſupermolaris prohibita.*
22. *Quem fœneratorem imitari debeamus.*
23. *An fœneratores excuſet, quòd etiam ſuperiores noſtri id fecerint, & quod antiquum ſit vſurarum exercitium: & quomodò Tobias neque pignus neque fideiuſſorem receperit: quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat.*
24. *De aliis virtutibus Tobiæ: & quomodò mercenario merces ſit ſoluenda.*

SANCTI AMBROSII.

EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE TOBIA LIBER.

TOBIAS Cap. I.

LIBER ſermonum Tobię, filij Tobiel, filij Ananiel, filij Adui, filij Gabael de ſemine Aſael, ex tribu Nephtalim, qui captus eſt in diebus Enemeſſari Regis Aſſyriorum è Thiſbe, quę à dextris prope Nephtalim in Galilæâ ſuprà Aſer. Ego Tobias viis veritatis ambulaui & iuſtitiæ omnibus diebus vitæ meę. Et eleemoſynas multas faciebam fratribus meis & genti meæ, qui ambulauerunt mecum in regionem Aſſyriorum, in Niniuen. Et quando eram in regione meâ, in terrâ Iſraël, iuniore me exiſtente, omnis tribus Nephtalim patris mei receſſit à domo Hieroſolymorum, quę electa eſt ab omnibus tribubus Iſrael, vt ſacrificarent omnes tribus. Et ſanctificatum eſt templum tabernaculi Altiſſimi, & ædificatum eſt in omnes generationes ſæculi. Et omnes tribus quæ receſſerant, ſacrificabant Baal poteſtati, & domus Nephthalim patris mei: & ego Deut. 16 ſolus ibam multoties in Hieruſalem, in feſtiuitatibus, ſicut ſcriptum eſt omni populo Iſraël in præcepto ſempiterno, primitias & decimas fœtuum, & primitiua habens, & dabam illa ſacerdotibus filiis Aaron ad altare omnium fœtuum. Primam decimam dabam filiis Aaron miniſtrantibus in Hieruſalem: at ſecundam decimam vendebam, & ibam, & expendebam illam in Hieruſalem per ſingulos annos: & tertiam dabam quibus conueniebat, ſicut pręceperat Debbora mater patris mei, quia orphanus relictus ſum à patre meo. Et cùm factus eſſem vir, accepi Annam vxorem de ſemine familiæ noſtræ, & genui ex eâ Tobiam. Et quando captiuus ductus fui in Niniuem, omnes fratres mei, & qui de genere meo, edebant de panibus Gentilium: ego verò cuſtodiui animā meam ne manducarē, quia memor fui Dei in totâ anima mea: & dedit Altiſſimus gratiā & formā in conſpectu Enemeſſari, & fui eius emptor. Et profectus ſum in Madian: & tradidi Gabelo fratri Gabriæ in Rages Mediæ argenti talenta decē. Et cùm mortuus eſſet Enemeſſarius, regnauit Sennacherib filius eius pro eo: & vię eius ceſſauerunt, & non amplius potui ire in Madian. Et in diebus Enemeſſari eleemoſynas multas faciebam fratribus meis. Panes meos A dabā eſurientibus, & veſtimenta mea nudis. Et ſi quempiā de genere meo videbā mortuū & proiectum in muro, in Niniue, ſepeliebam eum: & ſi quępiam occidit Sennàcherib Rex, quando venit fugiens de Iudęa, ſepeliui eū furatus: multos enim perdidit in furore ſuo, & quæſita ſunt à rege corpora, & non ſunt inuenta. 2. Par. 32. Pergens autem vnus Niniuitarū, manifeſtauit Regi de me quòd ſepeliebam eos & abſconditus ſum. Cognoſceos autem quòd quęror vt moriar, timens receſſi. Et direptę ſunt omnes ſubſtantiæ meæ, & non eſt B relictum mihi quidquam, præter Annam vxorē meā & Tobiam filiū meum. Et non tranſierunt dies quinquaginta quinque vſquequò occiderūt eum duo filij eius, & fugerunt in montes Ararath. Et regnauit Aſaradam filius eius pro eo. Et conſtituit Achiacharum Anael filium fratris mei 4. Reg. 19. ſuper omnem computationē patris ſui, & ſuper omnem gubernationem. Eſai. 37 Et orauit Achiacharus pro me, & veni in Niniuen. Achiacharus autem erat pincerna, & ab annulo, & gubernator, & computator. Et conſtituit eum Aſaradam ſecun- C dò: erat autem patruelis meus. Cùm autem redij in domum meam, & reſtituta eſt mihi Anna vxor mea, & Tobias filius meus.

Cap. II.

IN quinquageſimo feſto, quod eſt ſanctum ſeptem hebdomadarum, factum eſt prandium bonum mihi: & accubui vt manducarem. Et vidi cibaria multa, & dixi filio meo: Vade adhuc, quemcumque inueneris de fratribus noſtris indigentem, qui memor eſt Domini: & eccę expecto te. Et veniens dixit: Pater, vnus de genere noſtro ſtrangulatus proiectus eſt in platea. Et D ego antequàm guſtarem, exiliens tuli eum in quamdam domum, quoúſque occideret ſol. Et reuerſus lotus ſum, & manducaui panem meum in triſtitia: & memor fui propheriæ Amos, ſicut dixit: Conuertentur feſtiuitates veſtrę in luctū, Amos 5. & omnes lætitię veſtrę in lamentationem. Et fleui, eum occidit ſol, abii & effodiens ſepeliui eū. Et propinqui deridebant, dicentes: Non adhuc timet hic interfici pro negotio iſto, & fugit, & ecce iterùm ſepelit mortuos. Et in eadem nocte dormiui fœdatus iuxtà parietem aulæ: & facies mea diſcooperta erat, & non ſciebam quòd paſ-

ſerculi in pariete erant. Et oculis meis apertis, G immiſerunt ſtercus paſſerculi calidum in oculos meos: & factæ ſunt albugines in oculis meis. Et abij ad medicos, & non profuerunt mihi. Achiacharus autem nutriebat me, quouſque profectus ſum in Elymaida. Et vxor mea Anna ſeruiebat in muliebribus, & mittebat dominis: & retribuerunt ei & ipſi mercedem, addentes etiam hœdum. Cùm autem veniſſet ad me, cœpit balare. Et dixi ei: Vnde hœdulus? numquid furtiuus eſt? Redde illum dominis, non enim licitum eſt manducare furtiuum. Ipſa autem dixit: Dono datus H eſt mihi ſuprà mercedem. Et non credebam illi, & dicebam: Redde illum dominis, & erubeſcebam ad eam: Illa autem reſpondens mihi dixit: Vbi ſunt eleemoſynæ tuæ & iuſtitiæ tuę? ecce cognita omnia tecum.

Cap. III.

ET triſtatus fleui, & oraui cum dolore, dicẽs: Iuſtus es, Domine! & omnia opera tua & omnes vię tuæ miſericordia & veritas: & iudiciũ verum & iuſtum tu iudicas in æternum. Memor eſto mei, & reſpice in me. Ne me vlciſcaris ob peccata mea & ignorantias meas, & patrũ meo- I rum qui peccauerunt corã te: Non obedierunt enim præceptis tuis: & dediſti nos in direptionẽ & captiuitatẽ & mortem & parabolã improperij omnibus in quibus diſperſi ſumus. Et nunc multa iudicia tua ſunt & vera. De me fac pro peccatis meis & patrum meorum, quoniam non fecimus præcepta tua: Non enim ambulauimus in veritate coràm te: & nunc ſecundùm placitum coràm te fac mecum. Præcipe recipere ſpiritum meum, vt peream & fiam terra, quoniam vtilius K mihi mori, quã viuere, quia opprobria mendoſa audiui, & triſtitia eſt multa in me. Præcipe abſolui me de neceſſitate iam in ęternum locum, ne auertas faciem tuam à me. In eadem die contigit filiæ Raguelis Sarræ in Ecbatanis Medię, & hanc opprobrari ab ancillis patris ſui, quoniam erat tradita viris ſeptem, & Aſmodęus nequã dęmonium occidit eos, antequàm eſſent ipſi cum eâ, vt in mulieribus, & dixerunt ei: Non intelligis quòd ſuffocaueris viros tuos? iam ſeptem viros habuiſti, & vnius eorum non es nominata. Qua- L re nos verberas pro eis? Si mortui ſunt, vade cum illis, ne videamus ex te filium aut filiam in ęternum. Hæc cùm audiſſet, triſtata eſt valdè, vt ſuffocaretur, & dixit. Vna quidem ſum patri meo, ſi fecero hoc, improperium ipſi eſt, & ſenectam eius deducam cum dolore in infernum. Et deprecata eſt ad feneſtram, & dixit: Benedictus es, Domine Deus meus, & benedictum nomen glorię tuæ ſanctum & honorabile in ſęcula! Benedicant te omnia opera tua in ſæculum: & nunc, Domine! oculos meos & faciem meam in M te dedi. Dixi vt abſoluas me de terra, & vt non audiam ego ampliùs improperium. Tu cognoſcis, Domine! quòd munda ſum ab omni peccato viri, & non coinquinaui nomen meum, neque nomen patris mei in terra captiuitatis meę. Vnigenita ſum patri meo, & non eſt ei filius qui ſit heres ei, neque frater propinquus, neque exiſtens ei filius, vt ſeruem me ei vxorem. Iam perierunt mihi ſeptem, ad quid mihi reliquum viuere? Et niſi videtur tibi interficere me, pręcipe reſpicere in me & miſerere mei, & non audire me amplius improperiũ. Et audita eſt oratio amborum in conſpectu gloriæ ſummi Dei: & miſſus eſt Raphael vt curaret duos, Tobiæ vt decorticaret albugines, & Sarram filiã Raguel, vt daret Tobiæ filio Tobię vxorem, & ligaret Aſmodæũ nequam dæmonium, quoniam ad Tobiam attinet hereditare eam. Eodem temporẽ reuerſus Tobias, introiuit in domum ſuam, & Sarra filia Raguelis deſcendit de ſuperiori cubiculo ſuo.

Cap. IV.

IN die illâ recordatus eſt Tobias de argento quod tradidit Gabelo in Rages Medię, & dixit intrà ſe: Ego petij mortem, cur non voco Tobiam filium meum, vt ei oſtendam, antequàm moriar ego? Et vocans eum, dixit: Fili! ſi mortuus fuero, ſepeli me, & ne deſpexeris matrem tuam, honora eam omnibus diebus vitę tuę: & fac quod placitum eſt ei, & ne triſtitiâ afficias eam. Memento, fili! quòd multa pericula vidit propter te in vtero. Cùm mortua fuerit, ſepeli eam apud me in vno ſepulchro. Omnibus diebus, fili! Domini Dei noſtri memor eſto, & ne velis peccare & tranſgredi præcepta eius: & iuſtitiam fac omnibus diebus vitę tuæ. Et ne ambules in viis iniquitatis; quia faciente te veritatem, proſperitates erunt in operibus tuis, & omnibus facientibus iuſtitiam. De facultatibus tuis fac eleemoſynam, & ne inuideat tuus oculus in faciendo eleemoſynam. Ne auertas faciem tuam ab omni paupere, & à te non auertetur facies Dei. Quemadmodùm tibi fuerit ſecundùm multitudinem, fac eis eleemoſynam: ſi paucum tibi fuerit, iuxtà paucum ne timeas facere eleemoſynam: Præmium enim bonum theſaurizas tibi in diem neceſſitatis, quoniam eleemoſyna à morte liberat, & non ſinit intrare in tenebras: Donum enim bonum eſt eleemoſyna omnibus facientibus eam coràm Altiſſimo. Attende tibi, fili! ab omni fornicationẽ: & vxorem primùm accipe de ſemine patrum tuorum, & ne accipias vxorem extraneam, quæ non eſt de tribu patris tui, quoniam filij Prophetarum ſumus: Noë, Abraham, Iſaac, & Iacob, patres noſtri ab æterno. Memor eſto, fili! quòd omnes iſti acceperunt vxores de fratribus ſuis, & benedicti ſunt in filiis ſuis, & ſemen eorum hereditabit terram. Et nunc, fili! diliges fratres tuos: & non ſuperbias in corde tuo de fratribus tuis & filiis & filiabus populi tui accipere tibi ex eis vxorem, quoniam in ſuperbiâ perditio, & non ſtabilitas multa, & in inutilitate diminutio & indigentia magna: nam inutilitas mater eſt famis. Merces omnis hominis, quicumque operatus fuerit tibi, apud te non remaneat; ſed redde ei ſtatim. Etſi ſeruieris Deo, reddetur tibi. Attende tibi, fili! in omnibus operibus tuis, & eſto eruditus in omni conuerſatione tuâ, & quod oderis, nemini facias. Vinũ ad ebrietatẽ ne bibas, & ne ambulet tecũ ebrietas in via tua. De pane tuo da eſurienti: & de veſtimentis tuis, nudis. De omni quod ſuperfuerit tibi, fac eleemoſynam

ſynam: & ne inuideat tuus oculus, dum feceris eleemoſynam. Effunde panes tuos ſuper ſepulturam Iuſtorum, & ne des peccatoribus. Conſiliũ ab omni ſapiente require, & ne deſpicias omninò conſilium vtile, & in omni tempore benedic Dominum, & ab eo pete vt viæ tuæ rectæ fiant, & omnes ſemitæ tuæ & conſilia tua proſperentur: quoniam omnis gens non habet conſilium; ſed ipſe Dominus dat omnia bona: & quem vult humiliat, ſicut vult. Et nunc, fili, memor eſto præceptorum meorum, & ne deleantur de corde tuo. Et nunc indico tibi decem talenta argenti, quæ dedi Gabelo fratri Gabriæ in Rages Mediæ. Et ne timeas, fili, quòd mendici facti ſumus. Sunt tibi multa, ſi timueris Deum, & receſſeris ab omni peccato, & feceris quod placitum eſt coràm eo.

Cap. V.

ET reſpondens Tobias dixit: Pater, faciam omnia quæcumque præcepiſti mihi: ſed quomodò potero accipere pecuniam, non cognoſcens eum? Et dedit ei chirographum, & dixit ei: Inquire tibi hominem qui eat tecum, & dabo ei mercedem, dum viuo, & recipe vadens pecuniam. Et iuit ad quærendum hominem: & inuenit Raphaëlem qui erat Angelus, & non cognouit, & dixit ei: Si potes ire mecum in Rages Mediæ, & ſi expertus es locorum? Et dixit ei Angelus: Ibo tecum, & apud Gabelum fratrem noſtrum moratus ſum. Et dixit ei Tobias: Suſtine me, & dicam patri meo. Et dixit ei: Vade, & ne moreris. Et ingreſſus dixit patri: Ecce inueni qui ibit mecum. Ille autem dixit: Voca eum ad me, vt cognoſcam cuius tribus eſt, & ſi fidelis eſt ad eundum tecum. Et vocauit eum, & ingreſſus eſt, & ſalutauerunt ſe inuicem. Et dixit ei Tobias: Frater, de quâ tribu & de quâ familiâ tu es? oſtende mihi. Et dixit ei: Tribum & familiam tu requiris, an mercenarium qui eat cum filio tuo? Et dixit ei Tobias: Volo, frater, cognoſcere genus tuum & nomen. Ille autem dixit: Ego de genere Azariæ & Ananiæ magni & fratris tui. Et dixit Tobias: Sanus venias, frater, & ne mihi iraſcaris quia quæſiui tribum tuam & familiam tuam cognoſcere: & tu es frater meus de bonâ & bonâ generatione: cognoſco enim Ananiam & Ionathan filios Samiæ magni: quoniam iuimus ſimul in Hieruſalem ad adorandum, offerentes primitiua & decimas fœtuum, & non errauerunt errore fratrum noſtrorum; è radice magnâ es, frater. Sed dic, quam tibi ero mercedem daturus? drachmam in die, & neceſſaria ſicut filio meo? Et inſuper addam tibi ſuprà mercedem, ſi ſani reuerſi fueritis. Et complacuit eis ſic, & dixit ad Tobiam: Paratus ſis in viam, & proſperemini. Et parauit filius eius quæ ad viam. Et dixit ei pater eius: Vade cum homine hoc, & in cælo habitans Deus proſperet viam veſtram, & Angelus Dei eat vobiſcum. Et exierunt ambo vt proficiſcerentur, & canis pueri cum eis. Fleuit autem Anna mater eius, & dixit ad Tobiam: Quid miſiſti puerulum noſtrum? nónne baculus manus noſtræ eſt? dum ingreditur ipſe & egreditur coràm vobis? Argentum, argentum vtinam

A non præceſſiſſet, ſed reliquiæ filij noſtri fiant. Sicot enim datum eſt nobis viuere à Domino, hoc ſufficiens nobis eſt. Et dixit ei Tobias: Ne curam habeas, ſoror, ſaluus perueniet, & oculi tui videbunt eum: Angelus enim bonus ibit cum eo, & proſperabitur via eius, & reuertetur ſaluus. Et ceſſauit flere.

Cap. VI.

ILli autem euntes viam, venerunt veſperè ad Tigrim fluuium, & manſerunt ibi. At puer deſcendit vt lauaretur, & ſaltauit piſcis de fluuio,
B & voluit deuorare puerum. At Angelus dixit ei: Apprehende piſcem. Et tenuit piſcem puer, & proiecit eũ in terram. Et dixit ei Angelus: Incide piſcem, & accipiens cor & iecur & fel, repone ſecurè. Et fecit puer ſicut dixit ei Angelus: piſcẽ autem aſſantes comederunt. Et pergebant ambo quouſque appropinquauerunt Ecbatanis. Et dixit puer Angelo: Azaria frater, quid eſt cor & iecur & fel piſcis? Et dixit ei: Cor & iecur ſi aliquem perturbat dæmonium aut ſpiritus ne-
C quam, fac fumigare hęc coràm viro aut muliere, & non perturbabitur ampliùs. Felle vnge hominem qui habet albugines in oculis, & ſanabitur. Cùm autem appropinquaſſent Rages, dixit Angelus puero: Frater, hodie manebimus apud Raguel, & ipſe cognatus tuus eſt: & eſt ei filia vnigenita nomine Sarra, loquar pro eâ vt detur tibi ipſa in vxorem: quia ad te attinet hereditas eius, & tu ſolus es de genere eius, & puella formoſa & prudens eſt. Et nunc audi me, & loquar patri eius. Et quando reuerſi fuerimus de Rages, faciemus nuptias: quia ſcio Raguelem,
D quòd non dabit eam viro alteri ſecundùm legẽ Moyſi, vel reus erit mortis: quia hereditatem te oportet accipere, aut omnem hominem. Tunc dixit puer Angelo: Azaria frater, audiui ego puellam datam fuiſſe ſeptem viris, & omnes in cubiculo mortuos eſſe: & nunc ego ſolus ſum patri, & timeo ne ingreſſus moriar, ſicut & qui priùs, quoniam dæmonium amat ipſam, quod non iniuriâ afficit quemquam præter acceden-
E tes ad eam. Et nunc ego timeo ne moriar, & deducam vitam patris mei & matris meę cum dolore ſuper me, in ſepulchrum eorum: & filius alius non eſt eis, qui ſepeliat eos. Dixit autem ei Angelus: Non es memor ſermonum quos præcepit tibi pater tuus ſuper accipiendâ tibi vxore de genere tuo? Et nunc audi me, frater, quia tibi erit in vxorem, & dęmonij nullam rationem habe, quia nocte hac dabitur tibi ipſa in vxorem: & ſi ingreſſus fueris ad cubi-
F culum, ſumes cineres incenſuum, & impones de corde piſcis & iecore, & facies fumigare: & odorabit dæmonium, & fugiet, & non ampliùs redibit in ſæculum ſęculi. Quum autem acceſſeris ad eam, ſurgite ambo & clamate ad miſericordem Deum, & ſaluabit vos & miſerebitur. Ne timeas quoniam tibi hæc parata erat à ſæculo: & tu eam ſaluabis, & ibit tecum, & exiſtimo quòd tibi erunt ex eâ filij. Et vt audiuit Tobias hæc, dilexit eam, & anima eius adhæſit ei valdè. Et venerunt in Ecbatana.

Cap. VII.

ET venerunt in domum Raguelis: Sarra ve-
rò obuiàm exiit eis, & ſalutauit eos, & ipſi
illam. Et introduxit eos in domum, & dixit Ra-
guel Ednæ vxori ſuæ: Quàm ſimilis iuuenis To-
biç conſobrino meo! Et interrogauit eos Ra-
guel: vnde eſtis? fratres! Et dixerunt ei: Ex filiis
Nephtalim captiuis in Niniue. Et dixit eis: No-
ſtis Tobiam fratrem noſtrum? Illi autem dixe-
runt: Nouimus. Et dixit eis: Sanus eſt? Illi verò
dixerunt: Et viuit, & ſanus eſt. Et dixit Tobias:
Pater meus eſt. Et exiliit Raguel, & oſculatus
eſt eum, & fleuit, & benedixit eum, &
dixit ei: Honeſti mei & boni hominis filius.
Et audiens quòd Tobias perdidit oculos ſuos,
contriſtatus eſt, & fleuit. Et Edna vxor eius,
& Sarra filia eius lachrymatæ ſunt. Et ſuſceperũt
eos alacriter, & occiderunt arietem ouium, &
parauerunt cibaria multa. Dixit autem Tobias
Raphaëli: Azaria frater! loquere de iis quę dice-
bas in via, & perficiatur negotium. Et communi-
cauit ſermonem Raguëli, & dixit Raguel ad To-
biam: Manduca & bibe, & hilaris ſis: te oportet
filiam meam accipere: verumtamen oſtendam
tibi veritatem. Dedi filiam meam ſeptem viris,
Num. 16. & quum ingreſſi ſunt ad eam, mortui ſunt in no-
cte: ſed in præſenti hilaris ſis. Et dixit Tobias: Nõ
guſtabo quidquam hîc, quouſque ſtetis & ſta-
tuatis ante me. Et dixit Raguel: Curam habe eius
ex nunc ſecundùm iudicium; tu frater es ipſius,
& ipſa tui: at miſericors Deus proſperet vobis
bona. Et vocauit Sarram filiam ſuam: & venit
ad patrem ſuum, & accipiens manum eius, tra- K
didit eam Tobię vxorem, & dixit. Ecce ſecun-
dùm legem Moyſi curam habe illius, & duc ad
patrem tuum. Et benedixit eos, & vocauit Ed-
nam vxorem ſuam, & accipiens libellum, ſcripſit
conſcriptionem, & ſignauit, & cœperunt man-
ducare. Et vocauit Raguel Ednam vxorem ſuam.
Et dixit ei: Soror! prępara alterum cubiculum,
& introduc eam. Et fecit ſicut dixit, & introduxit
eam illuc, & lachrymata eſt. Et ſuſcepit lachry-
mas filiæ ſuæ, & dixit ei: Forti animo eſto, filia!
Dominus cęli & terræ det tibi gaudium pro tri-
ſtitia hac: forti animo eſto, filia!

Cap. VIII.

POſtquàm verò perfecerunt cœnare, intro-
duxerunt Tobiam ad eam. Ille autem va-
dens recordatus eſt ſermonum Raphaëlis, & ac-
cepit cinerem incenſum, & impoſuit cor piſcis
& iecur, & fecit fumigare. Quando autem olfe-
cit dęmonium odorem, fugit in ſuperiora Ægy-
pti, & ligauit illud Angelus. Vt autem concluſi
fuerunt ambo, aſcendit Tobias ſuper lectum, &
dixit: Surge, ſoror! & orabimus vt miſereatur
noſtri Dominus. Et cœpit Tobias dicere: Bene-
dictus es Dominus Deus patrum noſtrorum, &
benedictum nomen tuum ſanctum & glorioſum
in ſæcula. Benedicant te cæli & omnes creaturę
tuę. Tu feciſti Adam, & dediſti ei adiutorium E-
Gen. 1. uam firmamentum vxorem eius. Ex iſtis factum
eſt hominum ſemen. Tu dixiſti: Non bonum
G eſt hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium
ſimile ei. Et nunc, Domine! non propter forni-
cationem ego accipio ſororem meam hanc; ſed
in veritate. Præcipe, miſerere mei, & cum hac ſe-
neſcere. Et dixit ſecum: Amen. Et dormierunt
ambo nocte. Et ſurgens Raguel, abiit, & effodit
ſepulchrum, dicens: Num & hic morietur? Et
venit Raguel in domum ſuam, & dixit Ednæ v-
xori ſuæ: Mitte vnam ancillarum, & videat ſi vi-
uit: ſi autem non, vt ſepeliam eum, & nemo ſciat.
Et introiuit ancilla aperiens ianuam, & inuenit
H duos dormientes: & egreſſa nuntiauit eis quòd
viueret. Et benedixit Raguel Deum, dicens: Be-
nedictus es, Deus! in omni benedictione mundâ
& ſanctâ: & benedicant te Sancti tui, & omnes
creaturæ tuæ, & omnes Angeli tui, & Electi tui
benedicant te in omnia ſæcula. Benedictus es
quòd lętificaſti me, & non eſt factum mihi quę-
admodùm putabam; ſed ſecundùm magnam
miſericordiam tuam feciſti nobiſcum. Benedi-
ctus; quoniam miſertus es duobus vnigenitis, fac
eis, Domine! miſericordiam: perfice vitam eo-
I rum in ſanitate cum lętitiâ & miſericordiâ. Iuſ-
ſit autem ſeruis replere terrâ ſepulchrum. Et fe-
cit eis nuptias dierum quatuordecim: & dixit ei
Raguel, antequàm complerentur dies nuptia-
rum, cum iureiurando ne exiret ipſe, vſquequò
implerentur quatuordecim dies nuptiarum. Et
nunc accipiens medietatem ſubſtantiæ ſuæ, vt
iret cum ſalute ad patrem, & reliqua, quando
moriar & vxor mea.

Cap. IX.

ET vocauit Tobias Raphaëlem, & dixit ei:
Azaria frater! accipe tecum puerum, &
duos camelos, & vade in Rages Mediæ ad Ga-
belum, & porta mihi argentum, & eum adduc
ad nuptias, quoniam iurauit Raguel non exitu-
rum me. Et pater meus numerat dies, & ſi tarda-
uero multùm, triſtabitur valde. Et abiit Raphaël,
& manſit apud Gabelum, & dedit ei chirogra-
phum. Ille autem obtulit theculas in ſigillis, &
L dedit ei. Et manè ſurrexerunt ſimul & venerunt
ad nuptias. Et benedixit Tobias vxorem ſuam.

Cap. X.

ET pater eius Tobias computabat vnum-
quemque diem. Et vt impleti ſunt dies
viæ, & non veniebant, dixit Tobias: Num-
quid confuſi ſunt, numquid mortuus eſt Ga-
belus, & nemo ei dat pecuniam? Et triſtaba-
M tur valde. Dixit autem ei vxor: Periit puer,
quoniam moratus eſt. Et cœpit flere eum, & di-
xit: Non curæ eſt mihi fili; quoniam dimi-
ſi te, lumen oculorum meorum! Et To-
bias dicit ei: Tace, ne verbum habeas, ſanus
eſt. Et dixit ei: Tace ne ſeducas me, periit
puer meus. Et ibat quotidie in viam extrà,
quà profecti ſunt. Per dies autem panem non
manducabat; at noctes omnes non ceſſabat fle-
re Tobiam filium ſuum, quouſque completi
ſunt quatuordecim dies nuptiarum, quas iura-
uit Raguel facere eum. Dixit autem Tobias

Raguelí: Dimitte me, quoniam parer meus & A
mater mea iam non ſperant videre me. Dixit
antem ei ſocer eius: Mane apud me, & ego
mittam ad patrem tuum, & manifeſtabunt ei
quæ de te. Et Tobias dicit: Non; ſed mitte
me ad patrem meum. Surgens autem Raguel,
dedit ei Sarram vxorem eius, & dimidium
bonorum, corpora & iumenta, & argentum,
& benedicens eos miſit, dicens: Proſperet vos
Deus, filij! Deus, cæli antequàm ego moriar. Et
dixit filię ſuæ: Honora ſoceros tuos: ipſi nunc
parentes tui ſunt, vtinam audiam tuam famam
bonam. Et oſculatus eſt eam. Et Edna dixit ad B
Tobiam: Frater dilecte; reſtituat te Dominus
cæli: & det mihi videre tuos filios è Sarra filia
mea, vt lętificer coràm Domino. Et ecce trado
tibi filiam meam in depoſitum, & ne triſtitiam
inferas ei.. Poſt hæc proficiſcebatur & Tobias
benedicens Deum. Et proſperam fecit viam e-
ius: & benedicebat Raguelem & Ednam vxo-
rem eius.

Cap. XI.

ET profectus eſt, quouſque appropioqua- C
rent ipſi in Niniuem. Et dixit Raphaël ad
Tobiam: Cognoſcis, frater; quomodò reliqui-
ſti patrem tuum: pręcurramus ante vxorem
tuam, & præparemus domum: accipe iam ad
manum fel piſcis. Et abierunt, & iuit canis
poſt ipſos. Et Anna ſedebat circumſpiciens fi-
lium ſuum in via, & præcognouit eum venien-
tem, & dixit patri ſuo: Ecce filius tuus venit,
& homo qui iuit cum illo. Et Raphaël dixit:
Scio ego, Tobia; quòd aperiet oculos pater
tuus. Tu igitur lini fel ſuper oculos eius, & D
compunctus deteret & abiiciet albugines, &
videbit te. Et currens Anna cecidit ſuper col-
lum filij ſui, & dixit ei: Vidi te, fili; abhinc mo-
riar, & fleuerunt ambo. Et Tobias exiit ad ia-
nuam, & offendit. At filius eius cucurrit ad
eum, & apprehendit patrem ſuum, & ſparſit
fel ſuper oculos patris ſui, dicens: Confide, pa-
ter; Vt autem compuncti ſunt, aperuit oculos
ſuos, & decorticatæ ſunt ab angulis oculorum E
eius albugines, & videns filium ſuum, cecidit ſu-
per collum eius, & fleuit, & dixit: Benedictus
Deus, & benedictum nomen tuum in ſæcula:
& benedicti omnes ſancti tui Angeli, quia fla-
gellaſti, & miſertus es: & ecce video Tobiam
filium meum. Et introiuit filius eius gaudens, &
annuntiauit patri ſuo magnalia quæ facta fue-
rant in Media. Et exiit Tobias in occurſum nu-
rus ſuę; gaudens & benedicens Deum ad por-
tam Niniues. Et mirabantur videntes ipſum am-
bulantem; quia & vidit. Et Tobias confiteba-
tur coràm eis, quòd miſertus fuiſſet eius Deus. F
Et vt appropinquauit Tobias ad Sarram nurum
ſuam, benedixit eam dicens: Venias ſana, filia;
Benedictus Deus qui duxit te ad nos, & pater
tuus & mater tua. Et factum eſt gaudium omni-
bus iis qui in Niniue fratribus ſuis. Et venit A-
chiacharus, & Naſbas conſobrinus eius: & fa-
ctæ ſunt nuptiæ Tobię cum lætitia, per dies ſe-
ptem.

Cap. XII.

ET vocauit Tobias Tobiam filium ſuum, &
dixit ei: Vide, fili; vt des mercedem homini
qui venit tecum, & addere ei oportet. Et dixit
ei Tobias: Pater; non lędor dans ei dimidium
eorum quæ attuli, quoniam me adduxit tibi ſa-
num, & vxorem meam curauit, & argentum
meum attulit, & te ſimiliter curauit. Et dixit ſe-
nex: Iuſtè fit ei. Et vocauit Angelum, & dixit ei:
Accipe dimidium omnium quę attuliſti, & abduc
ſaluus. Tunc vocans ambos occultè, dixit eis: Be-
nedicite Deum, & ipſi confitemini, & magnifi-
centiam date ei, & confitemini coràm omnibus
viuentibus pro iis quæ fecit vobiſcum. Bonum
benedicere Deum, & exaltare nomen eius, ſer-
mones Dei honorificè oſtendentes, & ne cun-
ctemini confiteri ei: Myſterium enim Regis, bo-
num abſcondere; at opera Dei reuelare, honori-
ficum. Bonum facite & malum non inueniet vos.
Bonum oratio cum ieiunio & eleemoſyna, & iu-
ſtitia. Bonum parum cum iuſtitia, quàm multum
cum iniuſtitia. Bonum facere eleemoſynam,
C quàm theſaurizare aurum: Eleemoſyna enim à
morte liberat, & ipſa emundat omne peccatum.
Facientes eleemoſynas & iuſtitias, replebuntur
vitâ: at peccantes, hoſtes ſunt ſuæ vitæ. Non
abſcondam à vobis omne verbum. Dixi autem
myſterium Regis abſcondere, bonum: at opera
Dei reuelare honorificum. Et nunc, quando orâ-
ſti tu & nurus tua Sarra, ego induxi memoriam
orationis veſtræ coràm Sancto. Et quando ſepe-
liebas mortuos, ſimiliter aderam tibi. Et quan-
do non cunctatus fuiſti ſurgere & relinquere
D prandium tuum: vt abiens cooperires mor-
tuum, non latuiſti me benefaciens; ſed te-
cum eram. Et nunc miſit me Deus ad ſanan-
dum te, & nurum tuam Sarram. Ego ſum Ra-
phaël, vnus de ſeptem Angelis ſanctis, qui offe-
runt orationes Sanctorum, & ambulant ante
maieſtatem Sancti. Et turbati ſunt duo, & ce-
ciderunt in faciem; quia timuerunt. Et dixit
eis: Ne timeatis; quia pax vobis erit. At Deum
E benedicite; quia non meâ gratiâ, ſed voluntate
Dei noſtri veni, vnde benedicite eum in ſæ-
cula. Omnibus diebus apparebam vobis, &
non manducaui neque bibi: ſed viſionem vos
videtis. Et nunc confitemini Deo, quoniam
aſcendo ad eum qui miſit me: & ſcribite om-
nia quę conſummata ſunt in libro. Et ſurrê-
xerunt, & non ampliùs viderunt eum, &
confitebantur opera magna & mirabilia Dei.

Cap. XIII.

F
ET apparuit eis Angelus Domini, & To-
bias ſcripſit orationem in exultationem, &
dixit: Benedictus Deus viuens in ſæcula, & re-
gnum eius: quia ipſe flagellat & miſeretur, de-
ducit ad inferos & reducit: & non eſt qui effu-
giat manum eius. Confitemini ei Iſraël in con-
ſpectu gentium, quoniam ipſe diſperſit nos in-
ter eos. Ibi oſtendite magnificentiam eius, &
exaltate eum in conſpectu omnis viuentis: quo-

niam ipſe Dominus noſter, & Deus ipſe Pater G noſter in omnia ſæcula. Et flagellabit nos in iniquitatibus noſtris, & iterùm miſerebitur. Et congregabit nos ex omnibus gentibus, vbi diſperſit nos inter eas. Si conuerſi fueritis ad eum in toto corde veſtro, & in totâ animâ veſtrâ, vt faciatis ante eum veritatem, tunc conuertetur ad vos, & non abſcondet faciem ſuam à vobis, & videbitis quæ faciet vobiſcum. Et confitemini ei in toto ore veſtro, & benedicite Dominum poteſtatis, & exaltate Regem ſeculorum. Ego in terrâ captiuitatis meę confiteor illi, & oſtendo for- H titudinem & magnificentiam eius genti peccatrici. Quis cognoſcit ſi volet vos, & faciet miſericordiam vobis? Deum meum exalto, & anima mea Regem cæli, & exaltabit magnificentiam eius. Dicant omnes, & confiteantur ei in iuſtitiâ. Hieruſalem ciuitas ſancta flagellabit te in operibus filiorum tuorum, & rurſùm miſerebitur filios Iuſtorum. Confitere Domino, quoniam bonus: & benedic Regem ſæculorum, vt iterùm tabernaculum eius ædificetur in te cum gaudio, & lætificet in te captiuos tuos, & diligat in te miſeros in omnes generationes ſæculi. Gentes mul- I tæ à longè venient ad nomen Domini Dei, munera in manibus habentes, munera Regi cæli. Generationes generationum laudabunt te, & dabunt exaltationem. Maledicti omnes qui oderunt te: benedicti erunt omnes qui diligunt te in ſæculum. Lætare & exulta in filiis Iuſtorum, quoniam congregabuntur & benedicent Dominum Iuſtorum. O beati qui diligunt te, gaudebunt ſuper pace tua! Beati qui triſtati fuerunt in omnibus flagellis tuis, quoniam in te gaude- K bunt videntes omnem gloriam tuam, & lętabuntur in æternum! Anima mea benedicat Deum Regem magnum, quia ędificabitur Hieruſalem ſapphiro & ſmaragdo, & lapide pretioſo, muri tui & turres & propugnacula in auro mundo: & plateę Hieruſalem beryllo & carbunculo & lapide e Suphir ſternentur. Et dicent omnes vici eius: Alleluiha, & laudabunt dicentes: Benedictus Deus qui exaltauit omnia ſæcula.

Cap. XIV.

L ET ceſſauit confiteri Tobias. Et erat annorum quinquaginta octo, quando perdidit viſum, & poſt annos octo reſpexit. Et faciebat eleemoſynas: & appoſuit timere Dominum Deũ, & confiteri ei, maximè autem ſenuit. Et vocauit filium ſuum, & ſex filios filij ſui, & dixit ei: Fili, accipe filios tuos, ecce ſenui, & ad diſcędendum à vita ſum. Vade in mediam, fili: quia credidi quæcumque loquutus eſt Ionas Propheta de

Ionæ 3. Niniue, quòd ſubuerteretur. In Media autem magis erit pax vſque ad tempus: & quòd fratres M noſtri in terra diſpergentur à bona terra. Et Hieruſalem erit deſerta, & domus Dei in ea comburetur, & deſerta erit vſque ad tempus. Et iterùm miſerebitur eorum Deus, & conuertet eos in terram. Et ędificabunt domum non qualis prior, vſquequò compleantur tempora ſæculi. Et poſt hæc reuertentur de captiuitatibus, & ædificabunt Hieruſalem honorificè: & domus Dei in ea ędificabitur. Et in omnes generationes ſæ G culi ædificatio glorioſa, ſicut loquuti ſunt de ea Prophetæ. Et omnes gentes conuertentur verè ad timendum Dominum Deum, & confodient idola ſua. Et benedicent omnes Gentes Dominum, & populus eius confitebitur Deo. Et exaltabit Dominus populum ſuum: & gaudebunt omnes qui diligunt Dominum Deum in veritate & iuſtitia, facientes miſericordiam fratribus noſtris. Et nunc, fili, abi à Niniue, quoniam omninò erunt quæ loquutus eſt Propheta Ionas. Tu autem ſerua legem & pręcepta, & H eſto amator eleemoſynarum, & iuſtus: vt tibi bene ſit, & ſepeli me bene, & matrem tuam mecum: & non vltrà maneas in Niniue. Fili! vide quid fecit Aman Achiacharo, qui nutriuit eum, vt è luce duxit eum in tenebras, & quanta retribuit ei. Et Achiacharus quidem ſaluatus eſt; illi verò retributio data ęſt, & ipſe deſcendit in tenebras. Manaſſes in eleemoſyna erat, & ſaluatus eſt de laqueo mortis quem fixerunt ei: Aman autem incidit in laqueum, & periit. Et nunc, fili, vide quid eleemoſyna *Heſter 7.* facit, & quomodò iuſtitia liberat. Et hęc ipſo I dicente, defecit anima eius in lecto (erat autem annorum centum quinquaginta octo) & ſepeliuit eum honorificè. Et quando obiit Anna mater eius, ſepeliuit eam cum patre ſuo. Abiit autem Tobias cum vxore ſua & filiis in Ecbatanâ, ad Raguelem ſocerum ſuum: & ſenuit honorificè, & mortuos ſoceros ſuos ſepeliuit glorioſè: & hereditate acquiſiuit ſubſtantiam eorum, & Tobię patris ſui. Obiit autem & ipſe annorum centum, viginti ſeptem K in Ecbatanis Medię. Et audiuit antequàm moreretur ipſe, deſtructionem Niniues, quam in captiuitatem cepit Nabuchodonoſor & Aſſuerus. Et gauiſus eſt, antequàm moreretur, ſuper Niniue.

Quàm humiliter ac patienter vir iſte Iuſtus, miſericors & hoſpitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob virtutes quibus præditus fuerat, ſubiit, communem magis iniuriam quàm priuatã dolens: quódq; nullum humanitatis officiũ illo ſit præſtantius quod defunctis corporibus confertur.

L

CAP. I.

LECTO prophetico Libro qui inſcribitur Tobias, quamuis plenè vobis virtutes S. Prophetæ Scriptura inſinuauerit, tamen compendiario mihi ſermone de eius meritis recenſendis & operibus apud vos vtendũ arbitror, vt ea quæ Scriptura hiſtorico more digeſſit latiùs, nos ſtrictiùs comprehẽdamus, virtutum eius genera velut quodam breuiario colligentes. Fuit Tobias vir iuſtus, miſericors, hoſpitalis, & ob *Tob. 2.* virtutes quibus præditus fuerat, ſubiit ærumnam capti- M uitatis: quam ferebat humiliter atque patienter, communem magis iniuriam quàm priuatam dolens. Nec ſibi virtutum ſuffragia nihil profuiſſe deplorans; ſed magis eam ſibi contumeliam minorem peccatorum ſuorum pretio illatam arbitratus, meruit edictum, *Tob. 5.* ne quem ex filiis captiuitatis mortuum ſepulturæ da- *Tob. 1.* ret. At ille interdicto non reuocabatur; ſed magis incitabâtur, ne deſerere officium pietatis, mortis metu videretur: Erat enim miſericordiæ pretium, mortis pœna. Talis flagitij deprehenſus reus, vix tandem per amicum potuit direpto patrimonio egenus & exul reſtitui

ſuis. Iterùm in his verſabatur officiis: & ſi quid alimenti A foret, peregrinum cum quo cibum ſumeret, quærebat. [Tob. 2.] Itaque cùm a ſepulturâ feſſus reuertiſſet vnâ die, appoſitis ſibi edendi ſubſidiis, miſſo filio, quærebat conſortem conuiuij. Dum conuiua accerſitur, nũtiatus inſepulti cor- [Eſai. 58] poris reliquiis, cibum deſeruit: nec putauit pium vt ipſe cibum ſumeret, cùm in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidem. Nam ſi viuẽtes operire nudos Lex præcepit, quantò magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora in domum deducere ſolemus, quantò magis in illam æternam domũ profectos, vnde iã non reuertẽtur? *Ego*, inquit Iob, *ſuper* [Iob. 10] [Iob. 30.] *omnem infirmum fleui*. Quis infirmior defuncto, de quo dicit Scriptura alibi: *Super mortuum plora?* Eccleſiaſtes [Eccl. 22] autem ait: *Cor Sapientum in domo luctus, cor autem ſtul-* B [Eccl. 7.] *torum in domo epularum.* Nihil hoc officio præſtantius, [Luc. 14] ei conferre qui tibi iam non poſſit reddere, vindicare a volatilibus, vindicare a beſtiis conſortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detuliſſe produntur, homines denegabunt.

De commendatione ſancti viri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit: & quòd diligenter cauebat ne quid furtiuũ domum ſuam intraret: quod etiã pecuniam quam proximo ſuo commodauerat, in tantâ indigentiâ non popoſcerit: quòd præterea in hoc quòd pecuniam commodauit & non fœnerauit, Iuſti ſeruauerit officium: & de duplici fœnore, cum deteſtatione execrabilis ac mali fœnoris, & commendatione boni. C

CAP. II.

[Tob. 2.] TAm ſancto feſſus officio Propheta dum requieſcit [al. in cubiculo ſuo.] †iuxta parietem aulæ, cadente de paſſerum nido ſtercore, albugine cæcitatem incidit, nec cõqueſtus ingemuit: nec dixit. Hæc merces laborum meorum. Fraudari magis ſe doluit obſequiorum quam oculorum munere: nec cæcitatem pœnam; ſed impedimentum putabat † Et [vel Et cũ victum mercede leuaret coniugis ne quid furtiuum domum ſuam in tantâ vrbe vsus hoc dedit pro mercede accepetat. Al. illis plus bonesta ei &c.] ne quid furtiuum domum ſuam intraret, cauebat: ſed victum mercede coniugis leuabat. Denique plus honeſtati D quàm neceſſitati conſulens, cui ſua deerant, alimoniam commodauerat proximo ſuo, quam toto vitæ ſuæ tempore in tantâ indigentiâ non repoſcit. Vix vbi ſe feſſum vidit, & depoſitum ſenectute, inſinuauit filio: non tam cupiens cõmodatum repoſcere, quàm ſollicitus ne fraudaret heredem. Quòd igitur commodauit pecuniam, & non fœnerauit, Iuſti ſeruauit officium. Malum eſt enim fœnus, quo quæruntur vſuræ: ſed non illud fœnus malũ, de quo ſcriptum eſt: *Fœnera proximo tuo in tempore neceſſitatis illius.* Nam Dauid ait: *Iuſtus miſeretur & com-* E [Eccl. 29] *modat.* Aliud illud fœnus iure execrabile, dare in vſuram [Pſ. 36.] pecuniam, quod Lex prohibet: Sed Tobias hoc refu- [Deut. 23] giebat, qui monebat filium ne præceptum Domini præ- [Tob. 4.] teriret, vt ex ſubſtantiâ ſuâ eleemoſynam faceret, non pecuniam fœneraret, non auerteret faciem ſuam ab vllo paupere. Hæc qui monet, condemnat vſuras fœnoris, ex quo multi quæſtum fecerunt, & multis commodare pecunias negotiatio fuit. Et quidem eam prohibuerũt Sancti. Quò grauius malum fœnus eſt, eò laudabilior qui illud refugit. Da pecuniam ſi habes, prosit alij quæ tibi otioſa eſt. Da quaſi non recepturus, vt lucro cedat ſi red- [Pſ. 111.] dita fuerit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam: ſi fraudans pecuniâ, acquires iuſtitiam. Iuſtus eſt enim qui miſeretur & commodat. Si amittitur pecunia, compara- F [Eccl. 29] tur miſericordia. Scriptum eſt enim: *Qui facit miſericordiam, fœnerat proximo.*

De deteſtatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum.

CAP. III.

MVlti diſpendij metu non fœnerant, dum fraudem verentur. Et hoc eſt quod petentibus conſueuerunt referre. Horum vnicuique dicitur: *Perde pecuniam* [Ibidem.] *propter fratrem & amicum, & non abſcondas illam ſub lapide in perditionem. Pone theſaurum tuum in præceptis*

A *Altiſſimi, & proderit tibi magis quàm aurum.* Sed obſurduerunt aures hominum ad tam ſalutaria præcepta, & maximè diuites ære illo ſuæ pecuniæ aures clauſas habent. Dum pecuniam numerant, reſponſa non audiunt. Simul vt aliquis neceſſitate conſtrictus, aut pro ſuorum redemptione ſollicitus quos captiuos Barbarus vendit, rogare cœperit, ſtatim diues vultum auertit, naturam nõ recognoſcit, humilitatem ſupplicis non miſeretur, neceſſitatem non ſubleuat, fragilitatem communem non conſiderat, ſtat inflexibilis, reſupinus, non precibus inclinatur, non lachrymis mouetur, non eiulatibus frangitur, iurans quòd non habeat: imò & ipſe fœneratorem requirat, vt neceſſitatibus ſubueniat ſuis. Quid addis duritiæ & auaritiæ tuæ † iuramentum? Non abſolueris periurio; ſed [al. ſacramentũ] B ligaris. At vbi vſurarum mentio facta fuerit, aut pignoris, tunc abiecto ſupercilio fœnerator arridet, & quem antè ſibi cognitum denegabat, eundem tamquàm paternam amicitiam recordatus oſculo excipit, hereditariæ pignus charitatis appellat, flere prohibet. Quæremus, inquit, domi ſi quid nobis pecuniæ eſt, frangam propter te argentum paternum quod fabrefactum eſt, plurimum damni erit, quæ vſuræ compenſabunt pretia emblematum? Sed pro amico diſpendium non reformidabo, cùm reddideris, reficiam. Itaque antequàm det, reficere feſtinat: & qui in ſummâ ſubuenire ſe dicit, vſuras exigit. Kalendis, inquit, vſuras dabis; fœnus interim, ſi non habueris vnde C reſtituas, non requiro. Ità vt ſemel det, frequenter exigit, & ſemper ſibi debere efficit. Hac arte tractat virum. Itaque priùs eum chirographis ligat, & adſtringit vocis ſuæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas, abſoluitur miſer minore debito, maiore ligatur. Talia ſunt veſtra, diuites! beneficia. Minùs datis, & plùs exigitis. Talis humanitas, vt ſpolietis etiam dum ſubuenitis. Fœcundus vobis etiam pauper eſt ad quæſtum. Vſurarius eſt egenus, cogentibus vobis, habet quod reddat: quod impendat, non habet. Miſericordes planè viri. Quem alij abſoluitis, vobis addicitis. Vſuras ſoluit, qui victu indiget. An quidquam grauius? Ille medicamentum quærit, vos offertis venenum. Panem implorat, gladium porri- D gitis. Libertatem obſecrat, ſeruitutem irrogatis. Abſolutionem precatur, informis laquei nodum ſtringitis.

Quâ ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur: & quid ſignificetur nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & ſortis.

CAP. IV.

HAnc præcipuè iniuſtitiam deplorat ſanctus Dauid, dicens: *Vidi iniquitatem & contradictionem in ci-* [Pſ. 54.] E *uitate, & non defecit de plateis eius vſura & dolus.* Itaq; cùm proditionem Iudæ ſubiiceret, hoc præmiſit: ſiue quòd vltra ſacrilegij inuidiam, cumuratis Dominicæ ne- [Ibidem.] cis fœnoris crimen acceſſerit, ſiue quòd tantum ſacrilegium ſatis abundéq; vſura fœnoris vltum iret. Mali fœneratores qui dederunt pecuniam vt interficerent auctorem ſalutis: mali & iſti, qui dant vt interficiant inno- [Mat. 26] centem. Et iſte quoq; qui pecuniam acceperit, vt proditor Iudas, laqueo ſe & ipſe ſuſpendit. Ipſum Iudam hoc male- [Mat. 27] dicto putauit eſſe damnandum, vt ſcrutaretur fœnerator eius ſubſtantiam; quia quod proſcriptio tyrannorum, [Pſ. 108] aut latronum manus operari ſolet, hoc ſola fœneratoris nequitia conſueuit inferre. Doctiores autem ipſi fœneratori putant diabolum comparandum, qui vires animæ, F & pretioſæ mentis patrimonium fœnerat, quoſdam vſurariæ iniquitatis ſic ſumptu capit, ſic auro illicit, ſic reatu inuoluit, ſic caput pro theſauro repoſcit. Quid vobis iniquius, qui nec ſic capitis ſolutione eſtis contenti? Quid vobis iniquius, qui pecuniam datis, & vitam obligatis & patrimonium? Accipitis aurum argentúmque pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui vobis plus reddit, quam accepit? Vos creditores aſſeritis, qui am- [Inſtit. 23. c. 1. ſ. 5. fœneratorem.] pliùs debetis. Vos, inquam, dicitis creditores, qui non homini; ſed pignori creditis. Bene fœnus appellatur quod datis: ità vile ac fœnum eſt. Sortem dicitis quod debetur: Etenim velut vrnâ ferali miſera ſors voluitur,

petituri debitoris luenda ſupplicio. Stant pallentes rei ad ſortis euentum. non ſic trepidant de quorum damnatione ſors ducitur: non ſic deiecti ac ſuſpenſi pauitant, de quorum captiuitate expectatur ſortis euentus: Illic enim vnius captiuitas, hîc plurimorum addicitur. Et fortaſſe ideò ſors, quia in euentu ſunt patrimonia quæ ſub hac arte voluuntur. Magnū & memorabile beneficium Dei! Hoc ſpecialiter ore prophetico prædicatur quod in patres contulit, quia ex vſuris & iniquitate liberauit eos. Et

Pſ. 78. propriè ait: *Ex vſuris liberauit eos*; quia vſuræ inferūt ſeruitutem. Quaſi diceret: Ex ſeruitutis vinculo ereptos reddidit libertati. Graue vocabulum debitorū. Debita, peccata dicuntur. Debitores quoq; criminoſi appellantur: Sic enim & iſti ſicut & illi de capite decernunt. Culpæ tamen habent nominū ſuorum, vt factorum diuerſitatem. Debita quamuis diuerſæ quantitatis, vnū habent nomen, vnum onus, vnum periculum. Neſcit ergò quid poſcat infelix, qui pecuniam petit mutuam: quid accipiat, ignorat.

Quomodò pecunia fœneratorū numquàm quieſcat: quomodò etiam imprudenter recipientes ſub vſuris mutuò ſtatim multos acquirant amicos, cum quibus oppiparè & ſplendidè conuiuentur: qui tamen exhauſta pecuniâ ſoli fœneratori dilacerādi relinquuntur: & de illorū ſerâ pœnitētiâ.

CAP. V.

NOn nouit pecunia fœneratoris vno diutiùs loco ſtare, ſolita tranſire per plurimos. Vno teneri ſacculo neſcit, verſari ac numerari expetit: vſum requirit, vt acquirat vſuram. Fluctus eſt quidem maris, non fructus. Pecunia numquàm quieſcit. Labitur: velut ſcopulò illiſa, ità gremium debitoris percutit, & continuò relabitur eò vnde proceſſit. Cum murmure venit, cum gemitu reuertitur: Frequenter tamen placidum ſtat ventis mare, ſemper fœnoris vnda iactatur. Mergit naufragos, expuit nudos, veſtitos exuit, inſepultos relinquit. Nummum ergò petis, & naufragium ſuſcipis. Hinc Charybdis

Homer. in 12. Odyſſ. circumſtrepit, hinc Syrenæ quæ voluptatis ſpecie, & canoræ dulcedinis ſuauitate in vada deductos cæca, repetendæ domus (vt ferunt fabulæ) ſpe & cupiditate fraudabant.

Eſai. 5. Statim venditores vnguenti & diuerſarum ſpecierum irruunt velut quidam canes ſagaci prædæ vagantis odore perſtricti, venatores, piſcatores, aucupes, caupones quoque miſcentes mero aquam, qui nobilitatem vetuſti generis & patriæ, & natalem diem vini circumſonent: circumſtantes repentè paraſiti quem antè ſolebant ſpernere, ſalutant, deducunt, ad lætitiam prouocant, ad

Sap. 2. ſumptum incitant, dicentes: *Venite, & fruamur bonis quæ ſunt, & vtamur creaturâ tamquàm in iuuentute celeriter; vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequàm marceſcant, nullum pratum ſit quod non pertranſeat luxuria noſtra, vbique relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hæc eſt pars & hæc eſt ſors noſtra.* Et verè ſors omnis illorum facta eſt, tu autem remanes exors bonorum. Non tales ſortes tibi Scriptura monſtrauit. Non inter tales ſortes David memorat dormiendum, dicens: *Si dormiatis inter*

Pſ. 67. *medias ſortes:* Nam ſi in medio illarum dormiſſes ſortiū, id eſt, veteris & noui Teſtamenti, non te pecuniæ cupiditas in voraginem teterrimi fœnoris demerſiſſet, gratia

Ibidem. ſpiritalis fidei tibi dediſſet argentum, & in ſpeciem auri diuinæ ſapientiæ inſtitutione formâſſet: Etenim ſi nos vnum teſtimonium diuinæ Scripturæ poſuimus, & luxurioſum illud conuiuium declinauimus, vtique potuit & iſte ſaluari, ſi oraculis cæleſtibus inhæſiſſet. Reuertamur tamen ad conuiuium, non vt eius deguſtemus epulas; ſed cauendas aliis demonſtremus. Oneratur menſa peregrinis & exquiſitis cibis, adhibentur nitentes miniſtri, magno empti pretio, ſumptu paſcendi maiori, bibitur in noctem, dies conuiuio clauditur, ebrietati deficit. Surgit ille vini plenus, vacuus opum, dormit in lucem, vigilans ſomnium putat: Etenim vt in ſomnis ſibi videtur ſubitò diues ex paupere; ſic etiam egenus ex diuite. Dum defluit interim pecunia, vſura ſuperfluit, tempus minuitur, fœnus augetur, theſaurus exinanitur, ſors accumulatur, paulatim conuiuæ ſe ſubtrahunt, ſponſores conueniunt, manè fœnerator pulſat ad ianuas, queritur dies ſolutioni tranſiſſe præſcriptos, iurgiis vigilantem adoritur, in ſomnis dormientem excitat. Non noctes quietæ, non dies ſuauis eſt, non ſol iucundus. Diſtrahuntur paulatim deauratæ ac ſericæ veſtes, & væneunt dimidio minoris. Ponit cum lachrymis ornamenta coniunx iam triſtior, empta cariùs, vendenda viliùs. In auctione pueri conſtituūtur menſæ miniſtri, & malè aſſueti emptorem auertunt. Offertur pecunia creditori. Vix, inquit, hæc ſoluit vſuram: caput debes. Reddit exhauſto patrimonio capitis reus, & imminuto fœnore, accipit inducias, triſtiores bellicis, quaſi poſt biduum præliaturus. In bello enim incerta victoria, hîc certa inopia. Illic ſe clypeo tegit, hîc nudus occurrit. Illic lorica pectus includit, hîc totus carcere includitur. Illic manus telis onerat, armat ſagittis: hîc ære vacuas offert vinculis alligandas. Ducitur plerumque vterque captiuus. Ille habet quem accuſet aduerſum belli euentum, hic præter ſe quem accuſet, non habet. Nihil eſt intolerabilius hac miſeriâ, quæ excuſari non poteſt. Acerbat conſcientia pondus iniuriæ. Tunc ſecum reputat, tunc Scripturas recordatur, tunc dicit: Nónne mihi ſcriptum eſt: *Bibe aquam de tuis vaſis & de tuorum puteorum fontibus*? Prou. 5
Quid mihi cum puteo fœneratoris, vbi & aqua includitur? Suauiora erant olera cum ſecuritate, quàm alienæ epulæ paſtæ cum ſollicitudine. Non oportuit aliena quærere. Si incideram debita, de meis oportuit fontibus remediū quærere. Erant domi vaſa minutiora. Melius erat miniſterium deeſſe quàm cibum: melius veſtem vænalem proponere, quàm libertatem addicere. Prou. 15
Quid profuit quòd publicare paupertatem meam verecundatus ſum? Ecce alius publicauit. Ego nolui nutritores vendere, ecce alius adiudicat. Sera hæc conſideratio. Tunc decuit metuiſſe tuis, quum acciperes aliena: tunc decuit ſuccurrere, quum vulnera prima proſerperent. Melius fuerat in principio tenuare ſumptum, & neceſſitatem debiti, rei familiaris anguſtiis alleuare, quàm vt ad horam ditatus alienis, poſtea exuereris & propriis.

De nequitiâ fœneratorum qui aliena damna arbitrantur ſua lucra: & quomodò ſibi fingant ſectatores ſuæ iniuſtitiæ.

CAP. VI.

ACcuſamus debitorem, quòd imprudentiùs ſe geſſerit: Sed tamen nihil æquius fœneratoribus, qui aliena damna lucra ſua arbitrantur: & diſpendio ſuo deputant quidquid ab aliis poſſidetur. Aucupantur heredes nouos, adoleſcentulos diuites explorant per ſuos, adiungunt ſe, ſimulantes paternam & auitam amicitiam, volunt domeſticas eorum cognoſcere neceſſitates. Si quam cauſam inuenerint, accuſant verecundiam, pudorem arguunt, quod non ante de ſe ſperatum atque præſumptū. Sin verò nullos laqueos alicuius neceſſitudinis offenderint, inferunt tabulas, aiunt nobile prædium eſſe vænale, amplam domum, accumulant prouentus fructuum, annuos reditus exaggerant, hortantur vt coemant. Similiter faciunt pretioſas veſtes, & monilia nobilia prædicantes. Neganti ſe habere pecuniam, ingerunt ſuam, dicentes: Vtere vt tuâ: de fructibus emptæ poſſeſſionis pretium multiplicabis, debitum reddes. Prætendunt alienos fundos adoleſcenti, vt eum ſuis expolient, tendunt retia. Simul vt indagine cincta ſpatia fuerit ingreſſus, cogunt eū in retia cautionum, laqueos vſurarum, petunt obligari ſibi auitum prætorium, paternum ſepulchrum: præſtituitur dies ſolutioni, diſſimulatur conuentio, quando poteſt ſolutio ſuſtineri; vbi ſatis ſecurum reddiderint, repentè ingruunt, & inſtant vehementiùs, cauſanti incumbunt dicentes: Tu poſſides tua prædia, nos noſtram pecuniam non habemus. Aurum dedimus, lignum tenemus. Tibi fructuum emolumenta proceduot, nobis nihil accreſcunt pecuniæ. Otioſa cauſatio eſt, ſaltem renouetur chirographum.

De increpatione adoleſcentum qui ſub vſuris pecuniam mutuò recipiunt, & de vulnere remedium quærunt: & quàm triſtis his ſit facies creditoris occurſantis: & de induciis per eos poſtulatis, parùm tamen profuturis.

CAP. VII.

ITaque dum primùm adoleſcens nihil putat de veſtibus ſuis aut poſſeſſionibus eſſe vendendum, ad hæc facienda poſcit dilationem. Vſuræ applicantur ad ſortem, accumulantur † centeſimæ Iam ſuſpirare incipit, iam malum ſuum agnoſcere. Die ac nocte vſuram cogitat: quidquid occurrerit, fœneratorem putat. quidquid crepuerit, vocem ſibi videtur fœneratoris audire. Si habes, cur non ſoluis? ſi non habes, cur malum malo adiungis, & de vulnere remedium quæris? Cor quotidie obſidionem pateris fœneratoris, expugnationem times? Vetus ſententia eſt: Fœneratoris & debitoris inuicem ſibi occurrentium, proſpectum amborum facit Dominus. Alter quaſi canis prædam requirit, alter quaſi fera prædonem declinat. Ille quaſi leo quærit quem deuoret, iſte quaſi bos iuuenculus prædonis impetum reformidat. Ille quaſi accipiter vnguibus olorem quærit inuadere, iſte quaſi anſer aut fulica, mauult ſe vel in prærupta deiicere, vel in profunda demergere, quàm iſtum humani corporis accipitrem ſuſtinere. Quid quotidie fugis? Et ſi non occurrat fœnerator, occurrit tibi inopia tamquàm bonus curſor. Ambos ergò videt Dominus, fœneratorem, & debitorem. Occurrentes ſibi ſpectat ambos: teſtis alterius iniquitatis, alterius iniuriæ. Illius auaritiam condemnat, huius ſtultitiam. Ille greſſus debitoris ſingulos numerat, aucupatur deflexus: iſte continuò poſt columnas caput obumbrat: Nullam enim habet debitor auctoritatem. Ambobus in digitis vſurarum repetitur ſæpius calculatio Par cura; ſed diſpar affectus. Alter lætatur incremento fœnoris, alter cumulo debitionis affligitur. Ille quæſtus numerat, hic ærumnas. Quid fugis hominem quem poteras & non timere? Quid fugis, aut quouſque fugies? Si quis pulſauerit nocte, fœneratorem putas, ſub lecto illicò: ſi quem ſubitò intrare ſenſeris, tu ſons exilis. Canis latrat, & cor tuum palpitat. Sudor effunditur, anhelitus quatit artus, quæris quid mentiaris vt fœneratorem differas: & cùm dilationem impetraueris, gaudes. Fœnore tuo ſimulat ſe fœnerator grauari: ſed libenter impertit, quaſi venator qui feram cinxerit, ſecurus prædæ. Tu oſcularis caput, amplecteris genua, & quaſi ceruus ſagittà toxicatâ ictus paulùlum procedens tamquam victus veneno procumbis: aut quaſi piſcis qui fuſcinâ fuerit infixus, quocumque fugerit, vulnus vehit. Et verè piſcis ille in eſca mortem deuorat, ille hamum glutit, dum cibum quærit. Sed tamen hamum non vidit, quem tegit præda, tu hamum cernis, & glutis. Hamus tuus fœnus eſt creditoris: hamum voras; ſed vermis te ſemper obrodit. Ipſe eſt eſca quæ decipit Itaque & tibi fœnoris nec cibus vſui eſt, & hamus vulneri. An ignoras quia ſemel illaqueatus nodo, ſe magis, ſi fugiat, ipſe cōſtringit, & intrà retia poſitus fugiendo magis deiicit ſuper ſe retia? In plateas fugis, cùm intrà parietes tutus eſſe non poſſis. Inueniet te cùm volueris fœnerator. Denique vbi tempus impleueris, ſicut lupus nocte irruit, dormire non ſinit, ex lecto ad publicum trahit, aut tabulis venditionis cogit ſubſcribere. Vt fureris pudoris diſpendium, ſubſcribis illicò, venditurus autē ſepulchrū. Paternæ ſanè † vt parcatur aliquid verecundiæ, emitur ieiunum ſolum, iactatur quòd infœcunda vendiderit, diſpendiis onerauerit emptorem & ſuperioris temporis adſcribuntur diſpendiis damna præſentis. Mox & laudata venduntur, & inferuntur iam non inſtrumenta; ſed vincula. Tamen adhuc quærendi fideiuſſores. Tribuuntur induciæ non vt prædam libertatis inueniat; ſed vt conſortem ſeruitutis adiungat, qui ſe ſociet ærumnoſo. At quid iuuare poteſt alienæ calamitatis acceſſio? Iam & amici fugiunt, cominæ non recognoſcunt. Ipſe quoque conſpectus omnium refugit, & vt pugil ictus varios concertantium, ità iſte honeſtorum vitat occurſus, & ſollicitus, vbi in aliquem offenderit, vigilāti exit obtutu. Redit paratus ad vincula, redit mortem optans, cogitans eam ſibi, ſi moreretur, quietem inferre. Redit miſerè ſe ipſe condemnans, quòd alienam pecuniam non refugerit, & fœneratoris ſe æri deuinxerit. O quantos miſeros aliena fecerunt bona! Quid, inquit, tibi vt bibas aquam Geon? Quid, inquam, tibi vt biberes calicem fœneratoris? Multi, inquit, mutati ad tempus, & neceſſitatibus conſuluerunt ſuis, & pecuniam reddiderunt. Et quanti ſe propter fœnus ſtrangulauerunt. Illos conſideras, hos non enumeras: Reminiſceris euaſiſſe aliquos, non reminiſceris oppetiiſſe: Nummos redditos imputas, laqueos appetitos non computas: Quos deformitati tam dedecoroſæ conuentionis plerique verecundiores ad contumeliam, fragiliores ad iniuriam, expetito interitu prætulerunt, opprobrium vitæ ampliùs quàm mortis ſupplicium pertimeſcentes.

Quòd pro paterno debito nonnumquàm liberi in auctionem deducantur, & publicè ſub haſtâ vendantur: & quomodò obligatus fœneratori venditus dicatur.

CAP. VIII.

VIdi ego miſerabile ſpectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci, & teneri calamitatis heredes, qui non eſſent participes ſucceſſionis: & hoc tam immane flagitium non erubeſcere creditorem. Inſtat, vrget, addicit. Meâ, inquit, nutriti pecuniâ, pro alimoniâ ſeruitutem recognoſcant, pro ſumptu licitationē ſubeant. Agitetur haſta de pretiis ſingulorum. Non immeritò haſta agitatur, vbi caput quæritur; non immeritò ad auctionem peruenitur, vbi ſors poſcitur. Hæc eſt fœneratoris inhumanitas, hęc debitoris ſtultitia, vt filiis quibus non reliquit pecuniā, libertatem auferat, pro teſtamento chirographum dimittat; pro emolumento hereditatis, ſyngrapham obligationis. Quid ſibi vult paterni in liberos ſcriptura maledicti, vbi nulla eſt impii offenſa peccati? An poteſt durius aliquod eſſe maledictum, grauiúſque quam ſeruitus? Et illa ſæpè poſt mortem habet defunctis compendia, quod non ſpectat miſerias filiorū. Vendit plerumque & pater liberos auctoritate generationis; ſed non voce pietatis ad auctionem † pudibundo vultu miſeros trahit, dicens: Soluite filii gulæ meæ ſumptum, ſoluite paternæ menſæ pretium. Vomite quod nō deuorâſtis, reddite quod non accepiſtis. Hoc meliores, quòd veſtro pretio redimitis patrem, veſtrâ ſeruitute paternam emitis libertatem. Eſto vt aliquis qui ſubuenire poſſit, accedat. Quis tantam expleat Charybdim? quis rationes fœneratoris agnoſcat? quis auaritiam ſatiet? quæ non iſte pretia exaggeret, cùm viderit redemptores? Non enim ſuo magis lucro quā alieno detrimēto paſcitur. Vera profectò eſt, vt pote Dei, diuina ſententia, qui cū iratus eſſet propter impietatē populi Iudæorum, quòd poſt deos alienos abirent: *Cui*, inquit, *vendidi vos fœneratori?* Venditur enim qui obligatus fœneratori fuerit, & venditur non vno pretio; ſed quotidiano: venditur non cū definitione; ſed cū acceſſione diurnâ. Noua vſurarū auctio per menſes ſingulos, noua ſub quotidianâ licitatione vēditio. Qui plus obtulerit, trahit ſemper, venalis addicitur, numquā quaſi venditus æſtimatur Magna igitur vis cæleſtis ſententiæ. Non ſatis iudicauit Dominus dicere: Cui vendidi vos; ſed addidit, fœneratori? Offenſus nihil potuit grauius inuenire, quo vendicaret in perfidos. Derelictos expoſtulat, cur ità fugerint ſalutis auctorē, quaſi fœneratori eos alicui Dominus vendidiſſet, dignâ pœnâ. Dominum relinquentes habent ſerui quod ampliùs quā carceris pœnas & vincula reformident, habent liberi quod paueant pro libertatis incuriâ. Simul illud aduerte, quòd fœneratio præuaricationis materia indicata ſit: quod is facilè recedat à Domino, qui fœneratori ſe potuerit obligare: Fœnus enim radix mendacii, cauſa perfidię eſt. *Ego*, inquit, *vos non vendidi; ſed peccatis veſtris venditi eſtis*. Ergò qui ſe fœneratori obligat, ipſe ſe vendit; & quod peius eſt, vendit ſe non ære; ſed culpâ.

Marginal notes: al. Centeſimæ. — Prou. 19 — 1. Petr. 5. — Prou. 6. — Prou. 7. — Eccleſ. 9 — al. pulſatur. — Hier. 2. — al. Fortè, bibulo. — Eſai. 50 — Ibidem.

*Quòd fœnerator peccati noſtri diabolus ſit: & de compara-
tione ipſius ad vſurarium: & quòd idem ſit exactor qui ſe
creditorem appellat.*

CAP. IX.

S. Auguſt. lib. 3. contrà Iul. Pelag. cap. 2. QVis iſte peccati eſt fœnerator, niſi diabolus, à quo
Eua mutuata peccatum obnoxiæ ſucceſſionis, vſu-
ris defœnerauit omne genus humanum? Denique quaſi
malus fœnerator chirographum tenuit, quod poſteà Do-
Coloſſ. 2 minus ſuo cruore deleuit: Etenim quod mortis erat ſcri-
ptum apicibus, debuit morte diſſolui. Fœnerator ergò
diabolus. Denique oſtendebat Saluatori diuitias ſuas,
Matt. 4 dicens: *Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraueris me.* At
verò Dominus æris ſolutor alieni, nihil ipſe debebat, qui
Ioan. 14 poterat dicere: *Ecce venit huius mundi princeps, & in
me ſuum nihil inuenit.* nihil debebat; ſed ſoluebat pro
Pſal. 68 omnibus; ſicut ipſe teſtatur, dicens: *Quæ non rapui, tunc
exoluebam.* Quid diſtat malitia huius, & principis mun-
di? Fœnerator pecuniæ caput obligat, manum tenet, ſor-
Luc. 15. te ducit. O nomen triſte de dulci! Dominus ouem cen-
Luc. 8. teſimam liberauit. Illa centeſima ſalutis, hæc mortis eſt:
Eſaia. 5. & terra bona centuplum fructum reddit. *Væ iis qui di-
cunt quod amarum eſt, dulce; & quod dulce amarum!*
Quid amarius vſurâ? quid dulcius gratiâ? Nonne hoc ip-
ſo ſermone quo centeſimam appellant, reuocare debe-
rent in memoriam Redemptorem, qui venit centeſimam
ouem ſaluare, non perdere? Quid grauior exactor eſt? Et
Eſaia 3. hoc triſte nomen. Denique Dominus ait: *Populus meus,
exactores veſtri circumſcribunt vos.* Et in Euangelio habes:
*Dum vadis cum aduerſario tuo ad magiſtratum, da operā
Luc. 12. liberari ab illo, ne forte perducat te ad iudicē, & iudex tra-
dat te exactori & exactor mittat te in carcerē.* Quis iſte ſit
exactor agnoſce, qui etiam nouiſſimū quadrantē exigit,
& idem ſe creditorem vocat, atque in hoc etiam nomine
Matt. 5. fraudem facit: vt qui veneni pocula melle illinit, vt ſub
gtato odore mors lateat, atque illita calicis ora vim frau-
dis abſcondat. Creditor prætexitur, quaſi fidelis: & quaſi
incredulus, ad quem Fidelis oppignorat.

*Quòd à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando
teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur: & quòd
nihil interſit inter funus & fœnus, inter mortem & ſor-
tem.*

CAP. X.

QVotiens vidi à fœneratoribus teneri defunctos pro
pignore, & negari tumulum, dum fœnus expoſci-
tur? Quibus ego acquieui libenter, vt ſuum coſtringe-
rent debitorem, vt electo eo, fideiuſſor euaderet. Hæ ſūt
fœneratoris leges. Dixi itaque: Tenete reum veſtrum. &
ne vobis poſſit elabi, domum ducite, claudite in cubicu-
lo veſtro, carnificibus duriores: quoniam quem vos te-
netis, carcer non ſuſcipit, exactor abſoluit. Peccatorum
reos poſt mortem carcer emittit, vos clauditis. Legum
ſeueritate defunctus abſoluitur, vobis tenetur: certè hic
ſortem ſuam iam memoratur impleſſe. Non inuideo ta-
men, pignus veſtrum reſeruate. nihil intereſt inter fu-
nus & fœnus, nihil inter mortem diſtat & ſortem. Per-
ſonat funebrem vlulatum fœnoris vſura. Nunc verò ca-
pite-minutus eſt quem conuenitis, vehementioribus ta-
men nexibus alligate, ne vincula veſtra non ſentiat, du-
rus & rigidus eſt debitor, & qui non iam nouerit eru-
beſcere. Vnum ſanè eſt quod non timere poſſitis: quia
poſcere non nouit alimenta. Iuſſi igitur leuari corpus, &
ad fœneratoris domum exequiarum ordinem duci: ſed
al. plauſorum. etiam inde † clauſorum mugitus ad alta perſonabant. Ibi
quoque funus eſſe crederes, ibi mortuos plangi putares.
nec fallebat ſententia, niſi quod plures conſtabat illic
eſſe morituros. Victus religionis conſuetudine fœnera-
tor (nam alibi ſuſcipi pignora etiam iſta dicuntur) co-
gat vt ad tumuli locum etiam reliquiæ deferantur, tunc
tantùm vidi humanos fœneratores, grauari me; tamen
G ego eorum humanitatem memorabat proficere, ne po-
ſteà ſe quererentur fraudatos eſſe, donec rectro colla
ſubiecti, ipſi defunctum ad ſepulchra deducerent, gra-
uiori mœrore deflentes pecuniæ ſuæ funus.

*De vſurâ ab aleatoribus extortâ: & de inuiolabili lege
aleæ, cui ſubiiciuntur etiam ferociſſimi homines.*

CAP. XI.

ALiud non minoris acerbitatis accipite. Obſeruant
H iſti aleatorum conuenticula: & perdentis ærum-
nam, commoditatem ſuam iudicant: reſpondent pro ſin-
gulis. Varios primo ſors ludit euentus, ad diuerſos ſæpe
transfertur victoria, ſtipendiáque eius viciſſim atque æ-
rumna mutantur. Omnes vincuntur & vincunt, fœnera-
tor ſolus acquirit. Penès alios inane manet nomen quod
vicerint, penes fœneratorem ſolùm fructus eſt, non an-
nuus; ſed momentarius: illi ſoli faciunt lucrum in om-
nium detrimento, illis ſolis eſt vſuræ victoria. Videas re-
liquos ſubitò egentes, repentè diuites, deinde nudos, ſin-
gulis iactibus ſtatum mutantes: verſatur enim eorum
vita, vt teſſera. Voluitur cenſus in tabulā, fit ludus de pe-
riculo, & de ludo periculum; quot propoſitiones, tot
proſcriptiones. Clamor plaudentium, fletus deſpolia-
I torum, gemitus deplorantium: Sed & hos creditor vt
tyrannus damnat, vnumquemque ſorte capitali, agitat
haſtas, feralem inſtituit de ſingulorum exuuiis auctio-
nem. Alios proſcriptioni addicit, alios ſeruituti, non
tanti occiſi ſub tyrannis ſunt. Vitæ igitur hanc aleam re-
ctiùs dixerim quàm pecuniæ; ſub momento fertur, quod
valeat in æternum. Ebrietas iudicat, & nullus appellat.
Habet & alea ſuas leges, quas fori iura non ſoluant. No-
tatur (ſi credi poteſt) infamiâ qui putauerit retinendum,
& infamium ſententia grauiùs quàm cenſura iudicialis
inurit opprobrium: quoniam qui apud iudicem dam-
nantur, apud illos glorioſi ſunt: qui apud illos damnan-
K tur, apud iudicem crimino ſi ſunt. Nobile conſtituit
Moyſes ſeniorum iudicium: hi tam de leuioribus iudica- Exod. 18
bant, † verbum graue, hoc eſt, de potioribus negotiis al. Verum.
Moyſi iudicio reſeruare conſueuerant. Hic dicitur: A-
leonum conſilium iudicauit, & plus eorum timetur po-
tentia, quam † dæmonum. Inter has feras viuis fœnera- al. Leonum.
tor atque verſaris! His beſtiis cibū eripis, his terrior æſti-
maris, his crudelior plus timeris. Ferunt Hunnorum po-
pulos omnibus bellum inferre nationibus, fœneratori-
bus tamen eſſe ſubiectos: & cùm ſine legibus viuant,
aleæ ſolius legibus obedire, in procinctu ludere, teſſeras
ſimul & arma portare, & plures ſuis quā hoſtilibus icti-
bus interire. In victoriâ ſuâ captiuos fieri, & ſpolia ſuo-
L rum perpeti, quæ pati ab hoſte non nouerint. Ideò num-
quam belli ſtudia deponere, quòd victi aleæ ludo, cùm
totius prædæ munus amiſerint, ludendi ſubſidia requi-
runt, bellandi periculo. Frequenter autem tanto ardore
rapi, vt cùm ea (quæ ſola magni æſtimant) victus arma
tradiderit, ad vnum aleæ iactum vitam ſuam poteſtati
vel victoris vel fœneratoris addicat. Denique conſtitit,
quòd quidam eorum & Imperatori Romano cognitus
in fide pretium ſeruitutis quam ſibi tali ſorte ſuperatus
intulerat, ſuppliciis imperatæ mortis exoluerit. Premit
ergò fœnerator etiam colla Hunnorum, & eos vrget in
M ferrum, premit Barbaros ſuæ terrore ſæuitiæ.

*De odibili fœneratorum exactione: & de variis vocabulis
ab eis ſub honeſtatis ſpecie excogitatis: & quod fœ-
neratoris pecunia ſit echidna, & imitetur naturam ſer-
pentum.*

CAP. XII.

QVid etiam terrius eo qui hodie fœnerat, & cras exi-
git? Eſt odibilis, inquam, homo huiuſmodi. Obla-
tio quidem blanda; ſed immanis exactio. Verùm ipſa
oblationis humanitas facit ad exactionis ſæuitiā: protu-
lit pecuniam, hypothecas exigit, & in ſuis apothecis re-

condit. Vna pecunia à fœneratoribus datur, & quàm multa à debitoribus exiguntur? Quanta ſibi fecerunt vocabula? nummus datur, & fœnus appellatur. Sors dicitur, caput vocatur. Æs alienum ſcribitur multorum hoc capitum immane prodigium, numerоſam exactionem efficit. Syngrapham nuncupat, chirographum nominat, hypothecas flagitat, pignus vſurpat. Fiducias vocat, obligationem aſſerit. Vſuras prædicat, centeſimas laudat. Echidna quædam eſt fœneratoris pecunia quæ tanta mala parturit. Echidna tamen fœcunda pœnis viſcera trahens, partu ſuo rumpitur. † Et morte materna docet ſobolem non eſſe degenerem in matrem. Igitur ibi primùm incipiunt eſſe ſerpentes, illam morſibus ſuis ſcindunt. Illic ergò vbi naſcitur venenum, primùm probatur. Pecunia autem fœneratoris omnia mala ſua concipit, parit, nutrit, atque ipſa magis in ſubole ſuâ creſcit, triſti prole numeroſior. Non minus flexuoſa quam ſerpens, atque in orbem ſe totam colligens vt caput ſeruet. Reliquo flagellat corpore, illud ſolùm producit ad vulnera, ſpiris ingentibus quos comprehenderit, ligat, ſolo capite interficit: ſaluo capite; etiam ſi reliqua pars eius dilapidata fuerit, reuiuiſcit. Diuerſa quoque ſerpentibus ſunt conueniendi & parturiendi tẽpora. pecunia fœnebris à die initæ conuentionis creſcentibus ſerpit vſuris, quæ parturire non nouit, quia dolores magis ipſa in alios transfundit. *Ibi dolores vt parturientis.* Vnde etiam τόκους Græci appellauerunt vſuras, eò quòd dolores partus animæ debitoris excitare videantur. Veniunt kalendæ, parit ſors centeſimam. Veniunt menſes ſinguli, generantur vſuræ. Malorum parentum mala proles. Hæc eſt generatio viperarum. Creuit centeſima: petitur nec ſoluitur, applicatur ad ſortem. Fit maledictum propheticum, dolus in dolo, vſura improbi ſeminis fœturâ deterior. Itaque non iam centeſima incipit eſſe; ſed ſumma: hoc eſt: non fœnoris centeſima; ſed fœnus centeſimæ.

[Ambroſ. li. 5. hiſt. anim. 14. vlt. Plinius lib. 10. hiſt. natur. cap. 91. — al. Et ſobolem parit nõ ſui degenerẽ, matrem eorum illi morſibus ſuis ſcindit. — Pſal. 47 — Matt. 3 Pſal. 54]

Vnde dicatur vſura: & quemadmodum ſimul naſcatur & enutriatur, & iam nata parturiat, ſempérque inexplebilis atque inſatiabilis ſit.

CAP. XIII.

VSuram quoque ab vſu arbitror dictam, quòd vt veſtes vſu, ita vſuris patrimonia ſcindantur. τόκος Græcè lugubre ſonat: partum enim qui vox doloris eſt, ſignificat. Quid tibi poteſt eſſe boni, quòd à dolore incipit, & ab obligatione? Lepores ferunt generare ſimul & educare, & continuò parturire. Iſtis quoque tocoglyphis generatur & ſupergeneratur vſura, enutritur ac naſcitur, & nata iam parturit. Radices quoque arborum primò plantantur vt prendant: cùm prenderint, tunc vireſcere incipiunt, poſteà pullulare. At verò pecunia fœnebris vix plantata iam pullulat. Semina tempore erumpunt, animalia tempore pariunt. (*Tempus enim pariendi, & tempus moriendi: tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatum eſt: tempus occidendi, & tempus ſanandi.* Et infrà: *Tempus acquirendi, & tempus reddendi: tempus cuſtodiendi, & tempus expellendi*, vt Eccleſiaſtes ait;) pecunia fœnebris hodie ſeminatur, cras fructificat: ſemper parit, & nũquam interit: ſemper plantatur, vix euellitur. Vult ſemper fœnerator acquirere, numquã perdere; nũquàm cuſtodire, pecuniam ſuam ſemper fundere, numquàm ſanare, ſemper occidere. Et quia bonus ad omnia magiſter Eccleſiaſtes liber eſt, Salomoni ipſi paulìſper inhæreamus. *Non ſatiabitur oculus*, inquit, *videndo, & non ſatiabitur auris auditu, nec fœnerator explebitur accipiendo, nec affectus eius quotidiano numerandi æris ſatiabitur auditu.* Et iterũ: *Omne quod fuit, ipſum eſt quod erit.* Creſcit ſemper pecunia, otium neſcit auaritia, neſcit vſura ferias. *Omnes*, inquit, *torrentes vadunt in mare, & mare non adimpletur.* Mare iſtud fœnerator eſt. Omnium patrimonia tamquã fluctus abſorbet, & ipſe neſcit expleri. Mari tamen plerique vtuntur ad quæſtum, fœneratore nemo vtitur niſi ad diſpendiũ. Illic multorũ commodum eſt, hîc vniuerſorum naufragium. Multa

[Ambroſ. l. 6. hiſt. anim. cap. 33. Plin. lib. 8. ca. 55. — Eccl. 3 — Ibidem. — Eccleſ. 1 — Ibidem. — Ibidem.]

A ſunt animantia quæ citò generare incipiunt, ſed citò etiã generare deſiſtunt. Sors citò generat, & numquàm deſinit: imò, cùm exordium creſcendi acceperit, in infinitũ extendit augmentum. Omne deinde quod creſcit, cũ ad naturæ ſuæ formam atque menſurã, magnitudinemq; peruenit, vacat incremento: ſed fœneratorum pecunia tempore ſemper augetur, & vltrà formam maternæ ſortis ſe extendens, modum non tenet. Pleraque etiam animantium cùm cœperint ea quæ ex his orta ſunt generare, tamquam effœtis viribus vſum generationis amittunt: ſors autem fœnoris cùm fuerit creſcentibus exæquata centeſimis, & vetuſtatem ſui renouat, & partus ſolitos adiunctione multiplicat.

B *De vſura diuinâ lege prohibita: & quid ſecundùm Catonem fœnerare ſit hominem occidere, quodque omne quod præter ſortem accipitur, ſit vſura, quocumque vocabulo appelletur.*

CAP. XIV.

NOn nouum nec perfunctorium hoc malum eſt, quod veteris atque diuinæ præſcripto legis inhibetur. Populus qui deſpoliauerat Ægyptum, qui pede tranſierat mare, monetur à fœnoris pecuniâ cauere naufragia. Et cùm de aliis peccatis ſemel aut multùm iteratâ admonitione præſcripſerit, de fœnore ſæpius intimauit. Habes in Exodo: *Quòd ſi pecuniam fœnerauerіs pupillo, orphano, pauperi, apud te non ſuffocabis eum, non impones*
C *illi vſuram.* Oſtendit quid ſit ſuffocare, id eſt vſuram imponere: Strangulat enim, & quod peius eſt, animã laqueat creditoris. Quo ſermone & prædonis violentiam, & deformis nodum mortis expreſſit: Quòd ſi pignus acceperis veſtimentum proximi tui, ante ſolis occaſum reſtitues: Illud eſt enim opertorium eius tantùm, hoc veſtimentum turpitudinis eius in quo dormiet. *Quòd ſi proclamauerit ad me, exaudiam eum.* Audiſtis fœneratores! quid lex dicat, de quâ dixit Dominus: *Non veni legem ſoluere, ſed adimplere?* Quam Dominus non ſoluit, vos ſoluitis? *Vſuram*, inquit, *petere, ſuffocare eſt.* Hoc quoque foris ſerò eſt dictum à quibuſdam eorum prudentibus. *Quid eſt*, inquit, *fœnerare? Hominem*, inquit, *occidere.* Sed vtique non Cato prior quam Moyſes qui legẽ
D accepit. Multò ille poſterior. *Si pignus acceperis veſtimentum propinqui tui, ante ſolis occaſum reſtitues illud, ne nudati appareat turpitudo.* Vos autem exuitis atque nudatis, & non redditis. Videte ne ſol occidat ſuper auaritiã veſtram, ne ſol iuſtitiæ vobis occidat, quia iuſtitiam non tenetis, aut ſol iniquitatis ſuper flagitia veſtra condatur. Dies quoque perit inuito, nox ruit ſicut Iudę: qui cùm diabolus miſiſſet in cor eius, ſurrexit ad proditionem, & facta eſt nox; ſol enim iuſtitiæ occiderat ei, & recubuerat ſuper eũ. Qui in cor eius intrauit, fecit illi tenebras vt lucis non videret Auctorẽ. Ibi miſer periit in illo conuiuio
E in quo alij ſaluantur. *Reddite igitur veſtimentum debitori, in quo dormiat, & quietus ſit. Si nolueritis reddere, exaudiam*, inquit, *eum: quia miſericors ſum.* Si vos non exauditis, ego exaudiã, ego miſerebor, ego non deſpiciã inopis precẽ. In Deuteronomio quoque ſcriptũ eſt: *Non exiges à fratre tuo vſuram pecuniæ, & vſuram eſcarum, & vſuram omnium rerum quaſcumque fœnerauerіs fratri tuo. Si alienigenæ credideris, vſuram exiges ab eo; à fratre autem tuo non exiges.* Vides quantum pondus in verbis ſit. Noli, inquit, exigere vſuram à fratre tuo: hoc eſt, cùm quo habere debes omnia communia, ab eo tu vſu-
F ram exigis? Frater tuus conſors naturæ, & coheres gratiæ. Noli ab eo exigere ampliùs, à quo datum eſt repetere quod dederis, niſi cùm habuerit vnde ſoluat. Et quia plerique refugientes præcepta legis, cùm dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecuniâ vſuras exigunt; ſed de mercibus eorum tamquàm vſuram emolumenta percipiunt; ideò audiant quid lex dicat: Neque vſuram, inquit, eſcarum accipies, neque omnium rerum quas fœnerauerіs fratri tuo: Fraus enim iſta & circumſcriptio legis eſt, non cuſtodia. Et putas te piè facere quia à negotiatore velut mutuum ſuſcipis? Inde ipſe fraudem facit in mercium pretio; vnde tibi ſoluit vſuram. Fraudis illius tu Auctor, tu particeps, tibi proficit

[Exod. 16 — Exod. 15 — Exod. 22. — Ibidem. — Matt. 5 — Exod. 22. Cicero lib. 2. Offic. in fine. — Exod. 22 — Ioan. 13 — Exod. 22 — Deut. 23 — Ibidem. — 14. q. 3. c. plerique. Ime par. 13. cap. 26. §. plerique. — Deut. 23]

Ibi. §. eſca. Iuo ibi. §. eſca. quidquid ille fraudauerit. Et eſca vſura eſt, & veſtis vſura eſt, & quodcumque ſorti accedit, vſura eſt. Quod velis ei nomen imponas, vſura eſt. Si licitum eſt, cur vocabulum refugis? cur velamen obtexis? Si illicitum eſt cur incrementum requiris? Quod peius eſt, hoc vitium plurimorum eſt, & maximè diuitũ, quibus hoc nomine ſtruuntur Ibid. §. ſi quis. Ibid. §. ſi quis. cellaria. Si quis inſtaurandum conuiuium putat, ad negotiatorem mittit, vt abſynthiaci † cupellam ſibi gratis † v. c. abſynthiati. deferat: ad cauponem dirigit, vt Picenum vinum aut Tyriacum requirat: ad lanium, vt vuluam ſibi procuret: ad alium, vt poma ſibi aduehet. Itaque humanitatẽ iudicant quæ alieno periculo conſtant. Tu bibis, & alius diffluit Matt. 7 lachrymis: Tu epularis, & alios cibo tuo ſtrangulas: Tu ſymphoniâ delectaris, & alius miſerabili deplorat vlulatu: Tu poma deguſtas, & alius ſpinam vorat: *Numquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus?* Spina vſura eſt, ſpina cẽteſima eſt, tribulus eſt fœnus, malè vrit Quomodò potes fructum habere de ſpinis: Si iſtic fructus de ſpinis non naſcitur, illic naſcetur æternus? De ærumnis ditaris, de lachrymis lucrum quæris, de fame alienâ paſceris, de exuuiis deſpoliatorum hominum cudis argen-Luc. 6. tum, & iudicas te diuitem, qui ſtipem poſcis à paupere? Sed audi quid dicat Saluator: *Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram!*

Quomodò intelligatur illud Deuteronomij: Ab alienigenâ vſuram exiges, non autem à fratre, *& de maledictione Vſurarij ſecundùm Ezechielem.*

CAP. XV.

SEd fortè dices quia ſcriptum eſt: Alienigenæ fœnerabis, & non conſideras quid Euãgelium dicat, quod Deut. 23 eſt plenius. Sed hoc interim ſequeſtremus, legis ipſius Ibidem. verba conſidera: *Fratri tuo*, inquit, *non fœnerabis ad vſuram: ſed ab alienigenâ exiges.* Quis erat tunc alienigena, niſi Amalech, niſi Amorrhæus, niſi hoſtes? Ibi inquit vſurã exige. Cui meritò nocere deſideras, cui iure inferun-Iuo part. 11. cap. 27 tur arma, huic legitimè indicantur vſuræ. Quem bello non potes facilè vincere, de hoc citò potes, centeſimâ vindicare te. Ab hoc vſurã exige quem non ſit crimẽ occidere. Sine ferro dimicat qui vſurã flagitat: ſine gladio & de hoſte vleiſcitur qui fuerit vſurarius & exactor inimici. Ergò vbi ius belli, ibi etiam ius vſuræ. Frater autẽ 14. q. 4. c. ab illo. tuus omnis, fidei primùm, deinde Romani iuris eſt populus. *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te.* Deniq; in Leuitico præſcripſit etiam lex vſuram à fratre non eſſe poſcendam. Sic enim habes: *Et* Pſal. 21 *viuet frater tuus ſecum, pecuniam tuã non dabis illi in vſuram, & in amplius recipiendum non dabis illi eſcas tuas* Generaliter hæc ſententia Dei omne ſortis excludit augmentũ. Vnde & Dauid & benedictũ æſtimauit, & dignũ Leuit. 25 Pſal. 14 habitatione cæleſti, qui pecuniam non dedit in vſurã. Si ergò qui non dedit, benedictus: ſine dubio maledictus qui ad vſuram dedit. Cur ergò maledictionem potiùs eligis quã benedictionem? Poteſtis enim benedicti eſſe, Ezech. 18. ſi velitis poteſtis iuſti eſſe: Homo enim iuſtus, ſecundùm Ezechielem, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam ſuam in vſuram non dederit, & ſuperabundantiam non acceperit, & ab iniuſtitiâ auerterit manum ſuam. *Iuſtus* Ibidem. *eſt*, inquit, *iſte vita viuet, dicit Dominus* Qui autẽ pignus non reddidit, & in ſimulachra appoſuit oculos ſuos, iniquitatem fecit, cũ vſurã dedit, & ſuperabundantiam accepit, hic vitâ non viuet. Omnes iniquitates iſtas fecit, morte morietur: ſanguis eius ſuper ipſum manet. Vide quomodò fœneratorẽ cum idololatrâ copulauit, quaſi crimẽ æquaret. Elige ergò quod dulcius eſt. Cur ſemper triſtes? cur ſemper amariſſimi? cur ſemper ſolliciti? Procedat aliquando à vobis miſericordia, procedat veritas. Obligetur mendaciũ, fraus odio ſit. Docuiſtis periuriũ. Fœneratoriũ ſacramentum dicitis, vbi paratur periuriũ. Periuràſtis frequenter cùm reddita fuerit pecunia, quòd ſyngrapha non appareat: peieraſtis poſteà quòd non recepteritis pecuniam. Nolite ergò ſemper miſeri eſſe, ſem-Iudic. 14. per auari, ſemper mœſti. Leones ſunt, & feritatem ſuam G mutant: *De manducante*, inquit, *exiuit eſca, & de forti exiuit dulce.* Græcus: & de triſti habet. Sic inuenimus. Tamen de forti hoc intelligitur; quia leo fortis eſt feritate: & qui ferus, triſtis. Et de vobis qui pecuniam deuoràſtis & auaritiam, exeat miſericordia. Hæc eſt enim eſca egenorum. Et de triſti exeat dulce, vt dimittatis ei Eſai. 5 qui non habet vnde ſoluat. *Quid trahitis peccata vt fune longo, & iugi loro vitulæ.* Quod fit vtique, cùm fœnus producitis. Tenetis pauperem debitorem, velut ibi ſit aliqua gratia, vbi nulla ſpes commodi. Et hoc ſecundùm auaritiam veſtram loquor.

H *Quibus Dominus in Euangelio doceat fœnerandum: & quod fœneratores à Deo peccatores appellentur: & quis poſſit eſſe bonus fœnerator, & quærere bonas vſuras.*

CAP. XVI.

CÆterùm Dominus in Euangelio talibus magis exiſtimat fœnerandum, a quibus redhibitio non ſperetur. Sic enim ait: *Et ſi mutuum dederitis à quibus ſperatis recipere, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores* Luca 6. *peccatoribus fœnerantur, vt recipiant; verumtamen amate inimicos veſtros, & benefacite eis, & mutuum date, nihil ſperantes, & erit merces veſtra multa in cælo, & eritis filii Altiſſimi, quia ipſe benignus ſuper ingratos* I *& malos. Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* Aduertitis quod nomen fœnerator à Domino acceperit, quod nomen etiam qui fœnori veſtro fuerit obligatus. Peccatores, inquit, peccatoribus fœne-Ibidem rantur, vt recipiant. Vterque peccator, & fœnerator, & debitor. Vos autem, inquit, amate inimicos veſtros. Non diſcutiatis quid mereantur inimici; ſed quid vos facere oporteat. Date mutuum iis, à quibus non ſperatis vos quod datum fuerit, recepturos. Nullum hîc damnum eſt, ſed compendium. Minimum datis, multum recipietis. In terra datis, & id vobis ſoluetur in cælo. Fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis. K Fœneratores eſſe deſinitis, filii eritis Altiſſimi. Eritis miſericordes, † quò vos Patris æterni probetis here-al. qui. des. Sed fœneratorum vos delectat & vſurarum vocabulum. Id quoque non inuideo. Docebo quomodò boni fœneratores eſſe poſſitis, quomodò bonas quæratis vſuras. Dicit Salomon: *Fœnerat Domino qui miſeretur pauperi, ſecundùm datum autem eius retribuet ei.* Ecce bonum fœnus de malo factum eſt. Ecce irreprehenſibi-Prou. 19 lis fœnerator, ecce vſura laudabilis. Nolite ergò iam inuidentem me veſtris commodis æſtimare. Putatis quòd hominem ſubtraham vobis debitorem? Deum prouideo, L Chriſtum ſubrogo, illum demonſtro qui vos fraudare non poſſit. Fœnerate ergò Domino pecuniam veſtram in manu pauperis. Ille adſtringitur & tenetur: ille ſcribit quidquid egenus acceperit. Euangelium eius cautio eſt. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem; quid dubitatis dare? Si quis vobis diues huius ſæculi offeratur, qui fide promittat ſua pro aliquo debitore, ſtatim numeratis pecuniam. Pauper eſt vobis Dominus cæli, & conditor mundi huius; & adhuc deliberatis quem ditiorem quæratis fideiuſſorem? Sed allegatis: Quare pauper factus eſt, cùm diues eſſet? Vidiſtis ergò quia fides eius diues eſt, fides eius idonea eſt: pauper factus eſt, cùm pro nobis ſolueret, & adhuc paupertas ipM ſius non decipit: nos enim diuites fecit, quos pauperes putatis: Dicit enim Apoſtolus: *Pauper factus eſt cùm* 2. Cor. 8 *diues eſſet, vt illius inopiâ vos ditaremini.* Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergò paupertatem timere, vt ſitis diuites. Date otioſam pecuniam, & recipietis fructuoſam gratiam; & pauperum ſubuenietis neceſſitatibus, & vobis cuſtodiæ ſollicitudo minuetur. Non peribit quod pauper acceperit: & vobis quod dederitis inopi, ſine cuſtode ſeruabitur. Quòd ſi incrementum vſurarũ quæritis, in lege benedictio, in Euãgelio cæleſtis eſt merces. Quid ſuauius benedictione? quid maius eſt cælo? Si eſcarũ deſideratur vſura, ea quoque præſto eſt, ſicut legimus: *Is enim qui miſeretur pauperis, ipſe paſcetur.* Prou. 22

An liceat mutuum danti recipere pignora.

CAP. XVII.

REddite ergò pignora quæ tenetis, quoniam fideiuſ-
ſorem idoneum reperiſtis: Sed obmurmurant ad-
huc, dicentes, quia licet tenere pignora, & ſe lege defen-
dunt. Aiunt enim: Scriptum eſt in Deuteronomio: *Si
fuerit tibi debitum à proximo tuo quodcúmque, non introi-
Deut. *bis in domum ipſius pignerare pignus; ſed foris ſtabis, &*
24. *homo apud quem eſt debitum tuum, proferet tibi pignus fo-
ràs. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pi-
gnore ipſius; ſed redditione reddes ei pignus ipſius ad occa-
ſum ſolis, & dormiet in veſtimento ſuo, & benedicet tibi,
& erit in te miſericordia coram Domino Deo tuo.* Et alibi,
inquiunt, ſcriptum eſt: *Non pignerabis molam, neque lapi-
Ibidem. dem ſuperiorem molæ: quoniam hic pignerat,*&c. Et alibi:
Non accipies pignus veſtimentum viduæ. Vnde argumen-
Ibidem. tantur, pignora interdicta, non omnia; ſed ſpecialiter
pauperis & viduæ. Molam quoque & lapidem ſuperio-
rem molæ prohibitum pignerari: Sed cùm per Ezechie-
lem Prophetam dicat Dominus, iuſtum eſſe qui pignus
Ezech. reddidit, iniuſtũ qui tenuit; vtique non ſpeciale aliquod;
18. ſed generaliter omne pignus ſuadet reddendum eſſe, cùm
Iob. 31. dicat Iob: *Conſcriptionem quam habui aduerſus aliquem
iuramento conceptam, imponens coronam, legebam, & ſi non
ſcindens eam reddidi, nihil accipiens à debitore.* Cùm Do-
minus nihil ab his quibus mutuum dederimus, ſperan-
Luc. 6. dum eſſe præcipiat, quomodò pignus ſecundùm legem
putant retinendum eſſe?

*Quòd fœnerandum, & quibus, ſecundùm legis ſtatuta; &
quòd etiam Iuſtus & pauper hoc facere valeant.*

CAP. XVIII.

AT ne pareter erubeſcant modò, & dicant etiam ſe
ad fœnerandum incitari legis oraculo; quia ſcri-
ptum eſt: *Fœnerabis gentibus multis, tu autem non mutua-
Deut. beris:* tempus eſt pleniùs & expreſſiùs diſputare & doce-
28. re quid fœnerandum, & quibus legis ſtatuta præſcri-
bunt: Præcedit enim fœnoris cauſa pignoris cauſam.
Pſal. 36 *Mutuabitur,* inquit, *peccator, & non ſoluet: Iuſtus au-
tem miſeretur, & tribuet.* Audis, debitor! quid debeas
Ibidem. declinare, audis, creditor! quid debeas imitari. Et infra:
*Iuuenis fui, & ſenui, & non vidi Iuſtum derelictum, nec
ſemen eius quærens panem: tota die miſeretur & fœnerat.*
Vnde huic Iuſto quòd tota die fœnerat? Ergò diues iuſtus
eſt: & quantò ditior vnuſquiſque fuerit, tantò iuſtior.
Qui plus habet vnde fœneret, ipſe erit iuſtior: *Sed diffi-
Matth. cilè diues intrat in regnum cælorum.* Quid ergò fœne-
19. rat? dic mihi ſancte Dauid! Contrà me protuli teſti-
Pſal. 111 monium, niſi mihi ſubuenis. Petrus dicebat: *Argentum
& aurum non habeo,* numquid non erat iuſtus? Tu mihi
ergò expone quid fœneret. Dixiſti enim: *Beatus qui mi-
ſeretur & commodat, diſponit ſermones ſuos in iudicio.*
Inueni quid fœneret Iuſtus. Petrus quoque doceat me &
Act. 3. ipſe quid fœneret, qui dixit inopi attendenti ad ſe & ad
Ioannem: *Argentum & aurum non habeo.* Nihil ergò
dabis pauperi? Apoſtole! Das tamen, & plùs das quàm
alij. Das inopi, quod alii dare non poſſunt. Das inopi,
quòd egere non poſſit. Das inopi, quòd etiam diuites
accipere concupiſcunt. Das inopi, quòd ii qui iſtud ar-
gentum & aurum habent, conferre non norunt; quia
auaritia eos impedit. Das inopi, quòd eum diuitibus fa-
Act. 3. ciat ditiorem. Incitâſti animum meum, concupiſco hoc
donum tuum. Dic citò, rogo, quid des. Noli me diu
ſuſpenſum reddere, cupio petere ſi citò ſolues. Sed ſol-
uiſti citò: non diſtuliſti inopem, non deſpexiſti precem
pauperis, non diutius eum deſperare feciſti, non vacuus
ad templum aſcendiſti, dicens: *Argentum & aurum
Ibidem. non habeo* Non illi ſoli plenis manibus aſcendunt qui ar-
gentum & aurum habent. Aſcendit & pauper non va-
cuus; aſcendit & ille non vacuus qui aurum & argentum
A non habet. Audiamus quid det iſte pauper: *Sed quod ha-
beo,* inquit, *do tibi: In nomine Ieſu Nazareni ſurge &* Ibidem.
ambula. O optanda paupertas! ô ditior inopia! Claudica-
bat, cùm diuites dabant. Vnus pauper dedit & ſtatim qui
claudus erat, ſanus eſt factus. Habet ergò Iuſtus quod
fœneret, ſermones ſuos fœnerat. Hoc eſt iuſti argentum:
Eloquia enim Domini, eloquia caſta, argentum igne exa- Pſal. 11
minatũ, probatum terræ, purgatum ſeptuplum Hoc fœne-
rat qui legem accipit, qui legem meditatur, qui legem
exercet. Hoc fœnerauit Petrus, hoc fœnerauit Paulus,
quibus dicitur vt ad viros nationum pergerent. Ad Cor- Act. 10.
nelium Centurionem Petrus, cui dicitur: *Surge, vade ni-
hil dubitans, quoniam ego miſi illos, & ſurrexit & iuit,* Ibidem.
Et infrà dixit: *Numquid vetare poteſt quis ne aqua ba-
B ptizentur ii qui Spiritum ſanctum acceperunt?* Iuſſitque Deut. 28
eos baptizari. Hoc eſt: Fœnerabis gentibus, vt peccata Pſ. 36.
dimittas, debita auferas: tu autem non mutuaberis: Mu- Act. 9.
tuatur enim peccator, & non ſoluet peccata ſua; quia Mat. 28
peccator eſt. Paulo dicitur: Fœnerabis gentibus qui miſ-
ſus es ad Gentes, Ioanni dicitur: Fœnerabis gentibus.
Iacobo, & cæteris dicitur: Fœnerabitis gentibus quibus
dictum eſt: *Ite, baptizate Gentes.* Dicitur populo patrũ: Deut 28
*Si cuſtodieris mandata Dei, benedictus eris, & fœnerabis
Gentibus multis.* Denique non de pecuniâ dici ſignifi-
cant ſequentia: *Princeps eris Gentibus multis; tibi autem* Ibidem.
C *nemo dominabitur. Conſtituet te Dominus Deus tuus in ca-
put, & non in caudam, & eris tunc ſuprà, & non ſubter,
ſi audieris vocem Domini Dei tui.* Et ſequitur: *Si autem* Ibidem.
non audieris, maledictus tu in ciuitate, & maledictus in Ibidem.
agro. Et infra: *Maledicta progenies ventris tui.* Non pecu-
nia vtique benedictum facit; ſed cognitio Dei, prædica-
tio verbi, ſi gratiam Domini fœneremus, ſi indigentibus
eloquia Domini conferamus, ſi obſeruemus mandata
cæleſtia. Et è contrà maledictum non facit, ſi deſit pecu-
nia quæ fœneretur: ſed ſi deſit ſtudium, ſi deſit obſerua-
tio cæleſtium ſtatutorum, maledictus eris.

*Quomodò Patres noſtri Gentibus fœnerarint, & quomodò
D hodie Sacerdotes fœnerare debeant.*

CAP. XIX.

DEnique myſterium Eccleſiæ euidenter exprimitur.
Primùm enim dixit ad diſcipulum legis: *Si audie-* Deut. 15
ris legem, & cuſtodieris, fœnerabis Gentibus; quod fa-
ctum eſt à patribus noſtris. Fœnerauit Moyſes Genti-
bus, qui proſelytos acquiſiuit, fœnerauit Ieſus Naue, fœ-
nerauit Gedeon, fœnerauit Samuel, Dauid, Salomon,
Elias, Eliſæus: & ſi quis volebat verbum cognoſcere,
E pergebat ad eos. *Regina Auſtri veniebat audire ſapien-* 3. Reg.
tiam Salomonis. Vbi cœpit populus Iudæorum non cu- 10.
ſtodire legem, cœperunt aduenæ, hoc eſt, ex populo na-
tionum qui in Dominum Ieſum crediderunt, interpreta-
tionem Scripturarum fœnerare illi vetuſto populo. Fœ-
nerauit Timotheus patre græco ortus verbum Iudæis, Act. 16
cùm ſacerdotium recepiſſet. Fœneramus hodiéque Sa-
cerdotes in Eccleſiâ verbum Iudæis, qui de ſynagogâ ad
Eccleſiam tranſierunt. Fœneramus & nouam & vetu- Pſ. 113.
ſtam pecuniam. Etenim quam habuerunt, iam non ha-
bent. *Oculos habent, & non vident: aures habent, & non
audiunt.* Pecuniã habent, & non habent, quia vſũ eius
ignorant, pretiũ eius neſciunt, figuram eius & formam
non cognouerunt, nã ſi cognouiſſent, nũquàm Auctorẽ
F pecuniæ denegâſſent, dicentes: *Nolumus hunc regnare ſu-* Luc. 19
per nos. Qui quidem rediens, accepto regno, iuſſit voca-
ri ſeruos ſuos quibus dedit pecuniam, & eos qui fœne-
raſſent pecuniam, prædicauit; ei autem qui pecuniam te- Ibidem.
nuit otioſam domini ſui, reſpondit: *Sciebas quòd ego ho-
mo auſterus ſum, tollo quod non poſui, meto quod non* Matt. 6
*ſeminaui: & quare non dediſti pecuniam meam ad men-
ſam, & ego veniens vtique cum vſuris exegiſſem illam?* Au-
diſtis quæ pecunia boni fœneratoris ſit, quæ pecunia bo-
nas acquirat vſuras, quæ pecunia non infamet fœnerato-
rem, non opprimat debitorem, quam pecuniam non
ærugo poſſit obducere, non tinea demoliri quæ pecunia

non de terreno ſit; ſed de æterno: quæ pecunia diuitem [G] faciat accipientem, nec aliquid imminuat fœneranti. [Mat. 13. Luc. 8.] Hæc pecunia vſuram habet: non vt centeſimam eius quod dederis portionem; ſed centuplum ferat fructum. Expande igitur ſinum mentis, vt huius pecuniæ numeratam tibi ſuſcipias quantitatem. Intende cordis obrutum, vt agnoſcas pecuniæ huius imaginem & inſcriptionem. [Mat. 22] Certè hanc pecuniam excute, tabulam ſuprà menſam animæ tuæ, quæ ſtabilis virtutibus ſit, quadratam conſtitue, [Mat. 13] conde in theſauro pectoris tui, de quo doctus ſcriba depromit noua & vetera. Vides qualis hæc pecunia ſit, quemadmodùm creditorem, debitorémque inuiſa in ſe [H] coniungit nomina. Qui inuehebar in fœneratores, iam prouoco debitorẽ. Huius ergò fœneratores pecuniæ vos eſſe deſidero, vt ad vos qui mutuum ſumant, ſponte feſtinent: per quam non nummũ; ſed regnum poſſitis acquirere, per quam non maledicta quæratis; ſed benedictionis gratiam. Hanc pecuniam fœnerat populus nationum, qui ſcit accipere fœneratum, qui ſcit cernere, qui ſcit excutere. [Pſ. 36.] Recusâſti indicta fœnoris ſpiritalis, egere cœpiſti. [Deut. 28] De te ergò dictum eſt: *Mutuabitur peccator, & non ſoluet.* Tibi dicitur: *Aduena qui eſt in te, aſcendet ſuper te; tu autem deſcendes in imum.* Neſcit ſummum, qui Chriſtum ignorat. In inferno ſemper eſt, qui non aſcendit ad Chriſtum. In ſummo autem populus qui verbum recipit, [Ibidem. Eſai. 9. & 19.] [I] hic habet fidei patrimonium omne. De hoc dicit lex: *Hic tibi fœnerabit, tu autem non fœnerabis ei. Hic tibi erit caput; tu autem eris cauda,* hoc eſt, ille erit primus, tu vltimus & abiectus. Auferam à Iudæa caput & caudam, initium & finem. [Ioan. 8.] Initium Chriſtum, qui interrogatus quis eſſet, reſpondit: *Initium quod & loquor vobis.* [Rom 10] Finem quoque Chriſtum dicit: *Ipſe eſt enim finis legis ad iuſtitiam omni credenti.* Ergò qui non credit ad iuſtitiam, nec initium, nec finẽ habet; ſed ipſe finis ſui eſt.

Quod ſit illud pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum: & de triplici pignore.

CAP. XX.

COgnouimus fœnus legitimum, cognoſcamus & pignus quod lex reddi iubet ante ſolis occaſum. [Deut. 24. 2. Cor. 1] Quid ſit iſtud, audi dicentem Apoſtolum: *Dedit Deus pignus ſpiritum in cordibus noſtris.* Tripliciter & pignus, & commendatum, & depoſitum dicitur. Pignus dicunt quod pro mutuo ære ſuſceptum eſt: commendatum autem & depoſitum quod † cuſtodiæ cauſâ alicui commiſimus. [al. cuſtodiatur cauſâ alicuius cõmiſſi.] Vnde ait Apoſtolus: *Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt commendatum meum ſeruare in illum diem.* Depoſitum quoque idem docuit quod eſſet, dicens. [2. Tim. 1. Ibidem.] *Bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum ſanctum qui habitat in nobis.* Nũquid Spiritus cõmendati auri argentique cuſtos eſt, aut per Spiritũ ſanctũ pecunia cuſtoditur? Spiritale igitur pignus cuſtoditur ab ſpiritu, ne aues cæli veniant, & auferant illud de cordibus noſtris. Petamus ergò vt cuſtodiat in nobis Chriſtus hoc pignus, quod ipſe donauit, & depoſitũ ſuum, commendatúmque conſeruet. Nihil enim accepit à nobis; ſed ipſe nobis credidit quod noſtrũ non erat. Et ideò detrimento honeſtatis afficitur, qui depoſitum violarit alienum. Si cõmendatũ hominis nullâ debemus fraude violare, quantò magis diuinum & ſpiritale depoſitum bonâ fide ſeruare nos [M] congruit, ne exiſtimationis grauia damna ſubeamus. Hoc igitur pignus eſt quod lex prohibet pignerari, & violenter auferre: [Deut. 24.] Sic enim habet Scriptura: *Si debitum tibi fuerit à proximo quodcumque, non introibis in domum ipſius pignerare pignus: & homo apud quem eſt debitũ tuũ, proferat tibi forâs pignus. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipſius; ſed redditione reddes ei pignus ipſius ad occaſũ ſolis, & dormiet in veſtimento ſuo, & benedicet te, & erit in te miſericordia.* Dices itaque mihi: Ecce lex auferri pignus prohibuit, non ſuſcipi: pauperi autem iuſſit reddi, non omnibus. At de corporalibus quidem pignoribus ſanctus etiã Eſdras docuit nos, quòd iam, fœneratores! aduersùs patrũ veſtrorũ non poſſitis

[G] venire profeſſionem: nam cùm iuberentur qui fœnerauerant & acceperant aliena pignora, vt reſtituerent ea, [Nehem. 5.] dixerunt: *Reddemus, & ab ipſis nihil quæremus.* Boni patres, qui ſtatuerunt pignora debitorũ eſſe reddenda: boni etiam fœneratores qui reſponderunt quod & pignora redderent, & pecuniam non requirerent quã dediſſent. Et ſententia uos paternæ cenſionis his adſtringit, & profeſſio creditorem. [Deut. 24.] Eſt autẽ & aliud pignus quod Lex ſpiritalis prohibet auferri: & ſi datum fuerit, reddi iubet ante ſolis occaſum, quod homo debitum reddit, & ipſe protulit. Debitor eſt autẽ omnis qui audit verbum regni [Matt. 13] [H] & non intelligit, venit malus, & rapit quod ſeminatum eſt in corde ipſius. Noli ergò introire in domum eius, vt illud pignus accipias. *Væ enim qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis!* [Mat. 18] Si ſuâ ſtultitiâ amiſerit pignus ſuum, tu non habebis delictum. Si autem pauper fuerit, redde pignus ante ſolis occaſum. Pignus autem, veſtimentũ eſt. Si ſibi dıues videtur, ipſe ſe decipit ſi pignus tradiderit ſuum. Si autem pauper, qui non habeat diuitias ſpiritus, redde illi veſtimentum ſuum ante ſolis occaſum. Si de corporali ageretur pignore, vtique magis per diẽ reddendum fuit, ne turpitudo nudi corporis diurno lumine proderetur; tenebræ enim nudum non produnt. At ſi hoc moueret quòd non haberet pauper quo dormiens tegi poſſet, vtique aut ſtragulum aut amictũ diceret eſſe red- [I] dendum. Nunc autem dicendo veſtimentum, tunicam magis ſignificat quâ induimur atque veſtimur. Redde ergò pauperi tunicam ſuam, vt dormiat in eâ noctu. Nònne tibi videtur illum pauperem ſignificare, qui cum tunicâ vnâ iubetur pergere, alteram non requirere, emiſſus à Chriſto ad Euangelium prædicandũ? [Mat 10 Matt 5. Eccl. 5. Luc. 8 Pſal. 3.] Ipſe eſt enim pauper ſpiritu, qui dormire poſſit: nam ſatiato diuitiis, non eſt qui ſinat eum dormire. Dormit enim pauper ſomnũ reſurrectionis, quẽ diues dormire non poteſt, quia à diuitiis & voluptatibus ſuffocatur. Dormit Chriſti quietẽ dicentis: *Ego dormiui & quieui, & ſurrexi.* Hæc eſt tunica illa deſuper texta, quâ erat indutus Chriſtus, quam [Ioan. 19] [K] ſcindere non potuerunt illi milites quos agnoſcis: Nullus enim eorum veſtimentum Chriſti ſcindit; ſed diuidit: ſicut ſcriptum eſt: *Diuiſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* [Pſal. 21] Diuiſerunt ſibi Euangeliſtæ veſtimenta eius, & ſuper veſtem eius, hoc eſt ſuper prædicationem Euangelii, quâ veſtitur hodiéque Dominus Ieſus, miſerunt ſortem. Illam vtique ſortem, quæ cecidit ſuper Mathiam, vt Apoſtolorum duodecimus numero, excluſo nomine proditoris, adiungeretur. [Act. 1.] Bene autẽ de Euangeliſtis dictũ eſt quia miſerunt ſortem. [2. Petr. 1] Sors enim veluti diuino pendet examine. Et ideò quia non in poteſtate propriâ ſunt locuti, neque omnes eadẽ omnia; ſed plerique dixerunt diuerſa, quæ alius non dixerat, ſan- [L] cti Spiritus gratiam velut ſortitò illis ea tribuiſſe cognoſcimus, quæ loquerentur ſinguli de operibus Domini Ieſu, vt eius geſta ſibi deſcribenda pro eius nutu diuiderent. Eſt & alia tunica quã demonſtrat Apoſtolus, dicẽs: [Rom. 13] *Induite Dominum Ieſum.* Hæc eſt tunica quæ inhoneſta [1. Cor. 12] operit noſtra, & in iis abundantiorem honeſtatem cir- [Coloſſ. 3] cumdat in Chriſto. [1. Cor. 1] Induimus viſcera miſericordiæ, in Chriſto, induimus crucis gloriã, quæ Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia videbatur. Illi erubeſcant, quæ eã erubeſcendã putant: nobis autẽ abſit gloriari, niſi in cruce Domini Ieſu. [Galat 6] Hæc ignobilia noſtra honorem abundantio- [M] rẽ habent, quia per paſſionem Domini regnũ nobis paratur æternũ. Quò enim quis plus peccauerit, eò plùs diligit: [Rom. 6. Coloſſ. 3] Conſepeliamur igitur Domino Ieſu, vt participes reſurrectionis eius eſſe mereamur. Expoliemus veterem hominem cum actibus ſuis, induamus nouum, in quo remiſſio peccatorum eſt. Bonus ergò amictus atque veſtitus, verbum Dei. [Geneſ. 9] Hoc veſtitu filii Noè pudenda patris operuerunt, accipientes ſuper humeros veſtimentũ, & retrorſùm pergentes, ne viderent virilia patris, hoc eſt, corporea quæ habent pudorem quendam generationis humanæ. Et ideò qui videre voluit, anguſtioris [Ioan. 8] animi dignam mercedem recepit, vt ſeruus fieret. *Omnis enim qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* Vnde ille terrenus remanſit. Hoc pauperi nemo tollat veſtimentum,

Deut. 14. mentum, aut ſi tulerit, ſol non occidat ſuper deſpoliatum. Eum autem reſtituat, ne peccatum pauperis fœneratori poſſit adſcribi, & non ſolùm ſuo; ſed etiam alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac ſæculi nocte reddatur, hoc veſtimento in his mundi tenebris induatur. Hoc Leuit. 16. pignus illius Dominicæ ſortis eſt, non illius contrariæ: Legimus enim duas ſortes in Leuitico, de quibus dictum eſt. *Vnam Domino facies, alteram tranſmiſſori*. Tranſmiſſor Num. 16. ſortem ſuam ad fœneratores tranſmiſit. Serui Domini in ſorte ſunt Chriſti. In hac ſorte conſtitutus Aaron, contrariæ ſortis excluſit ærumnam, cùm inter duas partes populi conſtitutus, mortem à defunctis ſerpere in ſortem viuorum, ſui corporis non permiſit † obiectu. Hu- al. obiectu huius. ius ſortis bonum pignus eſt, verbi amictus. Hanc vobis tunicam nemo auferat, debitores! hanc tunicam nulli oppignoretis, ſi vultis numquam turpitudinem ſuſtinere, vt dormiatis inter medios cleros, ſicut Aaron, dormia- Pſ. 67 tis inter duo Teſtamenta, vt dormiatis ſomnum Reſurrectionis, & vos reparare poſſitis. Hoc eſt veſtimentum Prou. 27 quod etiamſi oppigneraueritis, recipiendum in Prouer- Prou. 31 bus ſanctus Salomon præcipit dicens: *Aufer veſtimentum tuum: præteriit enim iniurioſus*. Sapientiæ veſtimentum eſt ex illis veſtimentis quæ ex byſſo & purpurâ ſapientia ſibi fecit: hoc eſt, indumentum fidei conſtat ex prædicatione cæleſtium, & Dominicæ ſanguine paſſionis. Byſſo Prou. 27 æthereа figurantur, purpuræ ſpecie myſterium ſacri ſan- Ibidem. guinis declaratur, quo regnum cæleſte confertur. Denique veſtimentum ſapientiæ ſignificari ſuperiora indicāt: Præmiſit enim, dicens: *Sapiens eſto, fili! vt lætetur cor meum*. Et intrà duos verſus ait: *Imprudentes autem ſuperuenientes damnum † pendent*. Aufer veſtimentum tuum. al. penduntur. Aufer igitur, ne damnum recipias impudentiæ, & ne exutum te proprio veſtimento nequiſſimus ille communis fœnerator agnoſcens, confuſionem tui detegere conetur opprobrij, & perſuadeat tibi vt te ſoliis tegas, & Gen. 3 nudum te eſſe conſpiciens, in Dei verearis venire conſpe- Eccl. 29 ctum. *Redde*, inquit, *proximo in tempore, coangusta verbum, & fideliter age cum illo, & in tempore inuenies quod tibi neceſſarium ſit*. Non amat multis innocentia ſe defendere. Suſanna vocis aſſertione non eguit. Verbum Dan. 13 coangustauit ad Dominum, & ſtatim adipiſci meruit caſtitatis propriæ teſtimonium. Plurima presbyteri loquebantur, qui laborabant verborum fuco obducere veritatem: ſed nunc filia Iuda tacuit apud homines, locuta eſt Deo. Erubeſcenda erat in plebe ipsâ defenſio muliebris: & dum pudor defenditur, impudentia prætendebatur. Ibidem. Coangustauit verbum, dicens ad Dominum: *Tu ſcis quia falſa dixerunt ad me*. Et Dominus ſpiritum Danielis pueri caſtitatis excitauit vltorem. Coangusta verbum ergò, vt redhibito creditori, non lingua reſpondeat. Siue myſticè: Coangusta verbum, hoc eſt, conſumma: *Ver-* Eſai. 10 *bum enim conſummans & breuians faciet Dominus ſuper terram*: hoc eſt, ex multis ratiociniis abbreuiata tibi ſumma conueniat. Deducito quod expenſis diuerſis eſt erogatum, vt ſaluum habeas quod ſuperſit: quomodò Do- Rom. 11. minus de multis diſpenſationibus Iudæorum ex multo illo ratiocinio peccatorum conſummauit tandem atque breuiauit, vt reliquiæ ſaluæ fierent per electionem gratiæ, & ſeruarentur ad ſemen, per quos intermortuam ſpem ſynagogæ reſuſcitaret.

De reprehenſione debitorum mutuum recipientium, & poſtmodùm commodantibus ingratorum in redditione faciendâ: & de obligatione molæ & lapidis ſupermolaris prohibitâ.

CAP. XXI.

QVàm deforme eſt vt pro beneficio ei qui te adiuuit, rependas moleſtiam, cùm iſtum fraudaueris cui debes, poſteà in tempore neceſſitatis tuæ non inuenies creditorem! Quàm indignum, vt cùm victum tuum ſuſtentare non queas, cùm adhuc nihil debeas, putes quòd & victum tuum poſſis & debitum ſuſtinere! Antè cogita vnde diſſoluas, & ſic mutuum ſume. Fructus, in-

A quit, agrorum capio: Sed qui non abundât vſui, quomodò abundabunt contracti fœnoris incremento? Sed poſſeſſionem meam vendo. Et vnde fructus, quibus vtaris ad ſumptum? Fœnus non pecuniâ ſuâ ſoluitur; ſed augetur: numerando coaceruatur & creſcit. Deinde non cogitas humilitatem & verecundiam poſtulantis? Donec acci- Eccl. 19. pias, oſculatis manus fœneratoris ſuperbi, humilias vocē tuam, ne clarior ſonitus vocis tuæ aures eius offendat, ne plures te audiant deprecantem. Paupertas non habet crimen, nulla indigentiæ infamia eſt; ſed debere verecundū eſt: non reddere, verecundius. Poſtulabis dilationem, cùm cœperis conueniri in tempore præſcriptæ ſolutionis: pro perennià afferes tædia, cauſaberis de tempore, excuſa- B tiones ſtrues. Et cùm totum promiſeris, ne in vniuerſum fraudare videaris, vix dimidium reſtitues. De amico inimicum facies, pro honore referes contumeliam, pro benedictione maledictum. Quam hæc opinionem lædant conſidera, quàm à viro bono diſcrepent, recognoſce. Ergò dum liber es à vinculis, ipſe te reuoca à iugo & onere ſeruitutis. Diues es? non ſumas mutuum. Pauper es? non ſumas mutuum. Diues es? nullam pateris petendi neceſſitatem. Pauper es? conſidera ſoluendi difficultatem. Opulentia vſuris minuitur, paupertas vſuris non leuatur: Numquam enim malum malo corrigitur, nec vulnus curatur vulnere; ſed exaſperatur vlcere. Hoc vide, ne dum Deut. 24. pecuniam petis, molam tuam obliges, aut lapidem ſupermolarem. Mola eſt enim quâ ſimilago conficitur, quâ C molit ſimilagineo; vna mulier quæ aſſumitur, & altera Mat. 24 relinquitur. Fortaſſe illa aſſumitur quæ ſemper molit verbum Dei, vt habeat ſimilaginem, & ſpiritalem facit farinam. *Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua con-* 1. Cor. 5 *ſperſio*. Cuſtodit molam ſuam, interpretatur Scripturas, ſeruat ſibi lapidem ſupermolarem. Illa autem relinquitur quæ oppignerat molam ſuam. Cùm autem aliquid euo- Pſ. 117. luerit perfunctoriè, oppignerat lapidem qui eſt ſuper molam. Quis iſte ſit lapis, quæro? Legiſti: *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli*. Quare ſuper molam? Quia ipſe eſt qui molentes iuuat. Ipſe eſt qui dicit: *Scrutamini Scripturas, in quibus puta-* Ioan. 5. *tis vos vitam æternam habere*. Noli, fœnerator, hunc la- D pidem ſupermolarem oppignerare, ne cadas ſuper illum: *Omnis enim qui ceciderit ſuper hunc lapidem, conquaſſabi-* Luc. 20 *tur: ſuper quem autem ceciderit, comminuet illum*. Nec vi- Deut. 24. duæ pignus ſuſcipias. Graue etiam ſecundùm litteram ſi vſum, inſtrumentúmque viuendi egeno auferas, aut viduæ pignus detrahas: ſed grauius, ſi animæ quæ verbi vidua eſt, verbum teneas, vt ei ſterilitatem viduitatis inducas.

Quem fœneratorem imitari debeamus.

E

CAP. XXII.

ATque vt ſciatis quòd hæc amantis affectu ſuadeam, vt ſciatis quòd liceat bene fœnerare, oſtendam vobis quem fœneratorem debeatis imitari. *Duo*, Luc 7. inquit, *debitores erant vni fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergò eum plus diligit? Reſpondens Simon Phariſæus dixit: Æſtimo quia is cui plus donauit*. Et laudata eſt ſententia eius, dicente Domino: *Rectè iudicaſti*. Rectè iudicauit Phariſæus, qui malè cogitauit: putans quòd ignoraret magis Dominus peccata mulieris, quam donaret. Sed lau- F datur eius ſententia, vt excuſatio ei omnis adimatur. Plus remiſſum eſt Eccleſiæ, quæ congregata eſt ex populo nationum, quoniam plus debeat, ſed & ipſa plus ſoluit, non exigenti; ſed donanti. Dedit aquam pedibus Chriſti quâ ſua peccata mundauit. Oſculata eſt pedes, ferens pacis inſignia. Miſit oleum in pedes eius, miſericordiam & ipſa in pauperes conferendo. Iſti ſunt pedes Chriſti, in his innocens ambulat Chriſtus. *Et capillis capitis ſui terſit*: Chriſto enim humiliatur, quicumque habet humilitatis affectum. *Et ideò*, Ibidem. inquit, *dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit*

mulctùm. Aduerte quòd Dominus & miſericordiam im- G pertit vt liberalis, & iudicium cum miſeratione diſpenſat. Antè donauit per gratiam; ſed quibus donaret ſciebat. Non habet quod excuſet Iudæus. Mihi quaſi peccatori plura donauit, illi quaſi ingrato minora conceſſit. Seruit tamen quòd & ille quaſi ingratus non poſſit ſoluere quod accepiſſet, & Eccleſia memor gratiæ eò plura ſoluerit, quò plura meruiſſet.

An fœneratores excuſet, quòd etiam ſuperiores noſtri id fecerint, & quòd antiquum ſit vſurarum exercitiũ: & quomodò Tobias neq; pignus, neq. fideiuſſorem receperit: quo H *pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat.*

CAP. XXIII.

HAbetis ergò quem ſequamini fœneratorem, ſi vultis laudi donari, ſi vultis non eſſe quod reprehendatur à nobis. Nos enim non perſonæ obtrectamus; ſed auaritiæ. Nec fallit, dixiſſe aliquos, cùm ante biduum tractatus noſter eorum compunxiſſet affectum: Quid ſibi voluit Epiſcopus aduersùs fœneratores tractare, quaſi nouum aliquid admiſſum ſit, quaſi id non etiam ſuperiores fecerint, quaſi non vetus ſit fœnerare? Verum eſt, non I

Rom. 5. ego abnuo: ſed & culpa vetus eſt. Denique peccatum ab Adam ex illo culpa, ex quo & Eua: ex illo præuaricatio, ex quo & humana conditio. Sed ideò Chriſtus venit, vt inueterata aboleret, noua conderet: & quæ inueterauerat culpa, renouaret gratia. Ideò ſe paſſioni obtulit, vt renouaretur ſpiritu, & abſolueret vniuerſos. Diabolus Euam

Aug. l. 1. contrà Iulian. Pelag. c. 5. decepit, vt ſupplantaret virum, obligaret hereditatem. Quid fœneratores faciunt. Decipiunt defœneratos, obligant fideiuſſores (ſed non Tobias pignus quæſiuit, aut fi-

Tob. 1. & 4. deiuſſorem popoſcit) Curandum eſt igitur, vt fideiuſſorem requiras, vt eum tuis nominibus adſtringas. Ecce paratur alter inimicus: Nam cùm non habueris vnde debitum ſoluas, ille pro te tenebitur. Inueneris in eo circumuentor & fallax, qui amicum deceperis. Ille nudabitur, il- K

Prov. 6. Eccli. 29 le pro te in vincula ducetur. Illum grauiorem exactorem creditore patieris qui allegat, Somola ciuem meum quem ſpopondiſti. Ità fiet vt ipſe quoque eſſe incipias ingratus, & prætereas illud quod ſcriptum eſt: *Gratiam repromiſſoris ne obliuiſcaris: dedit enim pro te animam bonam.* neceſſe eſt dicas: Quis enim te quærebat fidem dicere? Nam ſi tu fidem dixiſſes, ego non accepiſſem pecuniam. Adulterinam accepi pecuniam, æs auro admixto mihi dedit: vtinam te non obtuliſſes. Fortaſſe creditor te ſubornauit, vel tu illum. Ergò caue ne alieno te obliges debito, ne hoc quoque vendidiſſe dicaris: ne ſi quod tibi (vt habet vſus amicitiæ) debetur, aut debitor dederit gratiæ, vt à te

al. noueris. videatur emiſſe. Aut ſi vis interuenire, † moueris amici obſecratus oratis, erubeſces negare: ità interueni, vt ſi debitor ſoluendo non fuerit, de tuo noueris eſſe ſoluendũ. Eccli. 8

In hæc paratus accede. Legiſti enim: *Non ſpondeas ſuper virtutem tuam: ſi enim ſpoponderis, quaſi reſtituens cogita.* Eccli. 29

Et infrà: *Recipe proximum tuum ſecundùm virtutem tuam, & attende tibi ne cadas.* id eſt, ne maiore te obliges † numiſmatis quantitate quàm ferre poſſunt & exoluere tuarum copiæ facultatum: Si enim quod habes tradas, amiſiſti opes, non amiſiſti fidem. Famæ tuæ damna non ſentis, redemiſti amicum ſine tui fraude. Alibi quoq; id te monent Prouerbia Salomonis dicentis: *Spondens ſponde amico tuo, quemadmodùm qui obligat ſe ſponſorem amicorũ ſuorum.* Si autẽ non habes, audi quid Salomõ dicat: *Noli te dare in ſponſionẽ, erubeſcens perſonã: ſi enim nõ habueris vnde ſoluas, auferẽt ſtramentũ deſub lateribus tuis.* Bonus ergò fœnerator acquiret gratiã, improbus execrationem. al. nomisma. Prov. 17 Prov. 22

De aliis virtutibus Tobiæ: & quomodò mercenaria merces ſit ſoluenda.

CAP. XXIV.

SEd non his tantùm virtutum finibus contentus fuit S. Tobias: mercenario quoque ſciuit ſoluendam eſſe mercedem, dimidium vſque obtulit, meritòque pro mercenario Angelum inuenit. Et tu vnde ſcis ne forte iuſtum aliquem mercede fraudes, puniſve infirmum*? Væ enim illi qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis! qui ſcis an in eo Angelus ſit: neq; enim dubitare debes quòd in mercenario poſſit eſſe Angelus, cùm ipſe Chriſtus poſſit, qui in minimo quoque eſſe conſueuit. Redde ergò mercenario mercedẽ ſuam, nec eum laboris ſui mercede fraudes; quia & tu mercenarius Chriſti es, & te conduxit ad vineam ſuam, & tibi merces repoſita eſt cæleſtis. Non ergò lædas ſeruulum operantem in veritate, neque mercenarium dantem animam ſuam. Non deſpicias inopem qui vitam ſuam ſuo exercet labore, & mercede ſuſtentat: Hoc eſt enim interficere hominẽ, vitæ ſuæ ei debita negare ſubſidia. Et tu mercenarius es in hac terrã. Da mercedem mercenario, vt & tu poſſis dicere Domino, cùm precaris: *Da mercedem, Domine! ſuſtinentibus te.* Tobias tibi dicit: *Luxuria mater eſt famis.* Dicit etiam: *Mercedem omni homini qui penes te operatus fuerit, redde eadẽ die, & non maneat apud te merces hominis: & merces tua non minorabitur.* Dicit tibi: *Noli vinum bibere in ebrietatem.* Dicit tibi: *De pane tuo communica eſurientibus.* Vide quid te fœnerare cupiat: *Et de veſtimentis tuis nudos tege ex omnibus quæ abundauerint tibi, fac eleemoſynam. Omni tempore benedic Dominum.* In his itaque fœnus æternum eſt, & vſura perpetua.

Tob 4. Tob. 5. & 6. * v. c. mercede fraudes! Peius ſi infirmũ. Væ &c. Mat. 18 Mat. 25 Mat. 21 Eccl. 7 Eccl. 36 Tob. 4 Ibidem. Ibidem.

SANCTI AMBROSII DE TOBIA LIBRI FINIS.

Summarium Libri primi de Interpellatione ſancti Iob.

A cap. I. vſque ad cap. IV. quàm fragilis atque imbecilla hominis vita ſit, deſcribitur, & quòd perturbationibus & incommodis, Dei fauore, Iuſtis conſolationes ſuccedunt, enarrando ſancti Iob vitam vſque ad cap. VII.

A cap. VII. vſque in finem Libri exaggerantur humanæ conditionis miſeriæ ex beati Iob vitâ, per ea quæ habentur vſque ad cap. XVII.

Capita Libri primi de Interpellatione.

1. De approbatione per Scripturam & exempla Sanctorum, quòd conſolationes, præcipuè quæ ex ſpe futurorum habentur, omnibus præſentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita ſunt, incomparabiliter præponderent.

2. Quomodò beatus Iob, amiſſis omnibus præter vxorem, tamquàm bonus athleta, perturbationibus non ceſſerit, nec certare recuſauerit.

3. Quòd miſera conditio hominis & quaſi mercenaria ſit, & ſe niſi ex aliena miſericordia ſuſtentare non poſſit, quòdque vana ſomni delectatio pœna potiùs quàm requies ſit dicenda.

4. *Quomodo & amici Iob ad conſolandum eum venerint & quàd optimum ſolamen in aduerſitatibus ſit culpa vacare.*

5. *Quomodò intelligatur illud:* qui facit montes inueteraſcere, &c. *& de commotione columnarum: quomodò etiam ſol iuſſus non oriebatur, & quomodò Dominus ſuprà mare tamquàm pauimentum ambulet: & agit de multiplici hominis tribulatione, & veloci humanæ vitæ curſu.*

6. *Deplorat vir ſanctus ſuas & communes hominum calamitates.*

7. *Quid ſignificet illud:* Quare obſcripſiſti aduerſùm me mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata? *ſimiliter & illud:* Mortalis filius mulieris, breuis vitæ eſt, *&c. prætereà etiam iſtud:* Cùm autem dormierit homo, non reſurget vſque dum cælum aſſuatur, *&c.*

8. *De intelligentia illius:* Vtinam in inferno me conſeruares, abſconderes autem me, donec deſinat ira tua, &c.

9. *De reprehenſione eorum qui curioſiùs inquirunt ſecreta altitudinis ſapientiæ Dei: quámque beatus ſit ille qui ſapientiam inuenerit, & quæ ſit vera ſapientia.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE INTERPELLATIONE S. IOB LIBER PRIMVS.

IOB Cap. I.

IN LIBROS DE INTERPELLATIONE IOB ANNOTATIO.

In vet. cod. antiquiſſimo litteris capitalib. ſcripto, quod vnum horum librorum de interpellatione Iob vidi exemplar, longè aliter inſcribuntur hi libri atque diſtribuuntur, quàm in hac editione, vel aliis præcedentibus. Inſcribuntur, *De interpellatione ſanctorum Iob & Dauid.* Diſtribuuntur autem vt hic in duos libros, ſed vnuſquiſque eorum duos Tractatus complectitur. Qui hic primus liber eſt, primum Tractatum efficit, in cuius fine hæc epigraphe minoris litteris habetur. *Explicit tractatus de interpellatione Iob, Incipit tractatus de interpellatione Dauid*, qui quidem tractatus de interpellatione Dauid enarrationes 41. & 42. Pſalmi quæ infra habentur inter Pſalmos, continet. Similiter etiam qui hic eſt liber ſecundus, primum tractatum libri ſecundi abſoluit: alterum verò enarratio Pſalmi 72. Et ſanè hæc in cod. inſcriptio atque diſtinctio vera & germana ipſius ſanctiſſimi Doctoris eſſe videtur: Nam ſtatim initio libri 2. disertè ſcribit ſuperiore libro ſe de interpellatione Sanctorum diſputaſſe, & lib. 1. c. 1. de interpellatione Iob & Dauid, ſe ordine tractaturum proponit: probat etiam id connexio tractatuum inter ſe, qui licet quibuſdam locis vt diuerſi viderentur, probabili minùs exemplo interpolati ſint, non tamen hoc adeò accuratè fieri potuit, vt non apertè manifeſta veſtigia connexionis adhuc remaneant, quæ fidem veteris codicis etiam comprobent. Quin Bartholomæus Vrbinas qui circa annum Domini 1340. milleloquium ex omnibus B. Ambroſij quos potuit libris collegit, contexuit, quæ ſuo inſeruit operi ex enarratione Pſalmorum 41 & 42. tractatui de interpellatione Dauid adſcribit. Quare totum hoc opus DE INTERPELLATIONE SANCTORVM IOB ET DAVID, ET HOMINIS INFIRMITATE, vt vetus codex habet (vocabulum enim interpellationis in hoc loco querelam & expoſtulationem ſignificat) inſcribi debet. Horum autem Sanctorum interpellationes, eodem quo propoſuerat ordine, auctor exequitur. Primo libro beati Iob, ex libri eiuſdem conſtantiſſimi viri primâ parte. Deinde Dauid ex eiuſdem Prophetæ 41. & 42. Pſalmo, pariter ſecundo libro ex poſteriori parte libri iſtius, & ex Pſalmo 72.

HOMO quidam fuit in terra Hus, Iob nomen ei: & erat homo ille verax, immaculatus, vir ſimplex & rectus, & timens Deū, abſtinens ab omni mala re. Fuerunt autem ei filij ſeptē, & filiæ tres. Et fuerunt pecora eius oues ſeptem mille, camelorum tria millia, iuga boū quingenta, aſinæ fœminę quæ paſcebantur, quingentæ, & famulatus multus nimis, & opera magna erant ei in terra: & erat homo ille magnus eorum quæ à ſolis ortu. B Conuenientes autem filij eius ad inuicem, faciebant conuiuium vnuſquiſq; ſua die, aſſumentes ſimul & tres ſorores ſuas, vt comederent & biberent cum eis. Et cùm conſummati eſſent dies conuiuij, mittebat Iob, & purificabat eos conſurgens diluculo, & offerens prò eis ſacrificia ſecundùm numerum eorum: Dicebat enim Iob, Ne quando peccauerint, & benedixerint Deum in corde ſuo filij mei. Sic igitur faciebat Iob cunctis diebus eorum. Et fuit ſicut dies hæc & ecce venerunt filij Dei vt aſſiſterent coràm Domino, & C diabolus venit in medio eorum. Et dixit Dominus diabolo: Vnde venis? Et reſpondēs diabolus Domino, dixit: Poſtquàm circuiui terrā, & deambulaui eam quæ ſub cælo eſt, adſum. Et dixit ei Dominus: Conſideraſti igitur mente tua contrà ſeruum meum Iob, quoniā non eſt ei ſimilis ex his qui ſunt in terra, homo ſine defectu, vir ſimplex & rectus, & timens Deū, continens ab omni mala re: Reſpondit autem diabolus & dixit coràm Domino: Nūquid fruſtrà Iob timet Deū: nonne tu circumuallaſti exteriora eius, & A interiora domus eius, & omnium quæ ſunt ei in circuitu: operibus manuum eius benedixiſti, & pecora eius multa feciſti in terra? Sed mitte manum tuā, & tange omnia quæ habet, niſi in faciē tuam benedixerit tibi. Tunc dixit Dominus diabolo: Ecce omnia quęcūque ſunt ei, do in manu tua; ſed eum ne tetigeris. Et egreſſus eſt diabolus à Domino. Et fuit ſicut dies hæc: filij Iob, & filiæ eius bibebant vinū in domo fratris ſui ſenioris, & ecce nuntius venit ad Iob, & dixit ei: Iuga boum arabant & fœminæ aſinæ paſcebantur adhærentes eis, & irruit Saba, & captiuas duxerūt eas, & pueros interfecerunt in gladiis: ſaluatus autē ego ſolus veni vt nuntiarem tibi. Adhuc hoc loquente, venit alius, & dixit ad Iob: Ignis à Deo cecidit de cælo, & combuſſit oues, & paſtores conſūpſit ſimiliter: & ſaluatus ego ſolus veni vt nuntiarē tibi. Adhuc hoc loquente, venit alius nuntius, & dixit ad Iob: Chaldęi impoſuerunt tres turmas, & circuierunt camelos, & captiuos tulerunt eos, & pueros interfecerunt in gladiis: euaſi autem ego ſolus, & veni vt nuntiarem tibi. Adhuc hoc loquente, alius nuntius venit, dicens Iob: Filiis tuis & filiabus veſcentibus & bibentibus apud fratrem ſuum ſeniorem, repentè ventus magnus irruit ex deſerto, & tetigit quatuor angulos domus, & corruit domus ſuper filios tuos, & mortui ſunt: euaſi autem ego ſolus, & veni vt nuntiarem tibi. Sic ſurgens Iob ſcidit veſtimenta ſua, & totondit comam capitis ſui, & cadens humi adorauit, & dixit: Ipſe nudus egreſſus ſum de vtero matris meę, nudus & reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus ab-

ſtultis: ſicut Domino placuit, ſic & factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labiis coràm Domino, & non dedit ſtultitiam Deo.

Cap. II.

FVit autem ſicut dies hæc, & venerunt filij Dei vt adſtarent coràm Domino, & diabolus venit in medio eorum, vt adſtaret coràm Domino. Et dixit Dominus diabolo: Vnde tu venis? Tunc dixit diabolus coràm Domino. Poſtquàm diſcurri terram quæ ſub cęlo, & deambulaui vniuerſam, adſum. Dixit autem Dominus ad diabolum: Conſideràſti igitur ſeruum meũ Iob, quòd non eſt ſecundùm eum ex his qui in terra, homo innocens, verax, ſine defectu, pius, abſtinens ab omni malo, adhùcque adhæret innocentiæ? Tu autem dixiſti, ſubſtantiam eius fruſtrà perdere. Suſcipiens autem diabolus dixit Domino: Pellẽ pro pelle, & omnia quæcumque ſunt homini pro anima ſua dabit: quin imò autem mitte manum tuam, & tange oſſa eius & carnes eius, ſi non in faciem tibi benedicet. Dixit autẽ Dominus diabolo: Ecce trado tibi eum, tantùm animã illius ſerua. Et egreſſus eſt diabolus à Domino, & percuſſit Iob vlcere malo, à pedibus vſque ad caput. Et accepit ſibi teſtam, vt ſaniem raderet, & ipſe ſedebat intùs in cinere. Et dixit ei vxor ſua. Vſquequò tolerabis? Sed dic quoddam verbũ contrà Deum, & morere. Ille autẽ inſpiciens eam, dixit: Vt quid tamquàm vna ſtultarũ mulierum loquuta es? Si bona ſuſcepimus de manu Domini, mala non ſuſtinebimus? In his omnibus quæ acciderunt ei, nihil peccauit Iob labiis corã Deo. Cùm audiſſent autẽ tres amici eius mala omnia quæ superueniſſent ei, venerunt vnuſquiſque de propria regione ad conſolandum eum, Eliphaz Themanorum Rex, Baldad Sauchæorum tyrannus, Sophar Minæorũ Rex. Et venerunt ad eum vnanimiter vt conſolarentur & viſitarent eum. Cùm autem vidiſſent eum procul, non cognouerunt. Et exclamantes voce magna plorauerunt, ſcindentes vnuſquiſque ſuã veſtẽ, & ſpargentes terram, aſſederunt iuxtà eum ſeptem dies & ſeptem noctes: & nemo eorum loquutus eſt ad eum verbum; videbant enim plagam grauem exiſtentem, & magnam valdè.

Cap. III.

ET poſt hoc aperuit Iob os ſuum, & maledixit diei ſuo, dicens: Pereat dies in quâ natus ſum, & nox in qua dixerunt: Ecce maſculus. Nox illa ſit tenebræ, & non requirat eam Dominus deſuper, neq; veniat in eam lumen: capiant autẽ eam tenebræ & vmbra mortis, ſuperueniat in eã caligo, & turbetur dies illa & nox illa. Auferant eam tenebræ, non ſit inter dies anni, neque numeretur inter dies menſium. Sed nox illa ſit dolor, & non veniat ſuper eam lætitia, neque gaudium: ſed maledicat ei qui maledicit diei illi, qui futuri ſunt ſuſcitare Leuiathan. Obtenebrentur ſtellæ noctis illius, & non maneant, & in illuminationem non veniant, & non videant luciferum orientem: quia non concluſit oſtia ventris matris meæ: abſtulit enim laborem ab oculis meis. Quare enim in ventre non mortuus ſum, ex ve-

G ro autem egreſſus ſum & non ſtatim perij? Quare autem obuiauerunt mihi genua, cur autem vbera ſuxi? Nunc vtique dormiens ſilerem; ſomnians autem quieſcerem cum Regibus conſiliaris terrę, qui gloriabantur in gladiis: aut cum Principibus, quorum multum aurum, qui impleuerunt domos ſuas argento: aut ſicut abortiuum exiens de matrice matris; aut ſicut infantes qui non viderunt lucẽ. Illic impij ſedauerunt furorẽ iræ, illic quieuerunt defeſſi corpore, vnanimiter
H autem vincti non audierunt vocem exactoris. Paruus & magnus illic eſt, & ſeruus non timens dominum ſuum: Quare enim data eſt his qui ſunt in amaritudine lux, vita autem quę ſunt in doloribus animabus? Qui deſiderant mortem, & non conſequuntur, effodientes quaſi theſauros, gaudentes autem fuerunt, ſi repererint. Mors viro requies, cuius via abſcondita eſt: concluſit enim Deus contrà eum. Ante enim cibos meos ſuſpirium venit mihi, & funduntur quaſi aquæ rugitus; timor enim quem cogitaui, venit mihi, & quem timueram, occurrit mihi: neque pacem
I egi, neque ſilui, neque quieui; venit autem mihi indignatio.

Cap. IV.

REſpondens autem Eliphaz Themanites dicit: Si cœperimus loqui ad te, moleſtè accipies? Vim autem verborum tuorum quis feret? Si enim tu admonuiſti multos, & manus debiles conſolatus es, languentes erexiſti verbis, genibúſque impotentibus fiduciam circumpoſuiſti: Nunc autem venit ſuper te dolor, & tetigit te, tu autem acceleraſti: Numquid non timor tuus
K eſt in ſtultitia, & ſpes tua, & malitia vię tuæ? Recordare igitur, quis exiſtens mundus periit, aut quando veraces radicitùs perierunt: quemadmodùm vidi arantes abſurda: qui autem ſeminauerint ea, dolores metent ſibi. Mandato Dei peribunt, & ſpiritu vię eius interibunt. Rugitus leonis, vox autem leænæ, ſuperbia autem draconum extincta eſt. Myrmicoleo periit, eò quòd non haberet prædam: catuli leonum deſecerunt ad inuicem. Ad me autem dictum eſt: Abſcon-
L dite in furto, vtrùm non ſuſcipiet mea auris indecentia ab eo? In horrore ab viſione mea nocturna incidens timor ſuper homines: horror autem mihi occurrit & tremor, & valdè mea oſſa concuſſit: & ſpiritus in faciem meam aruit, horruerunt autem mei pili & carnes. Surrexi & non cognoui, vidi, & non erat forma ante oculos meos; ſed auram & vocem audiui: Quid enim, numquid mundus erit mortalis coràm Domino? aut ab operibus ſuis inculpabilis vir? Si contrà pueros ſuos non credit, contrà autem Angelos
M ſuos obliquum quid excogitauit. Eos autem qui habitant domos luteas, ex quibus & ipſi ex eodẽ luto ſumus, percuſſit eos tineæ in modum, & à manè vſque ad veſperam non ampliùs ſunt, eò quòd non potuerunt ipſi ſe adiuuare, perierunt: abſtulit reliquum eorum in eis: perierunt eò quòd non habuerunt eis ſapientiam.

Cap. V.

VOca autem ſi quiſpiam te audiet, aut ſi aliquem Angelorũ ſanctorũ videbis. Etenim

ſtultum interficit iracundia, deceptum autem occidit inuidia. Ego autem vidi ſtultos radices iacientes, & maledixi pulchritudini eorum ſtatim. Longè fiant filij eorum à ſalute, conterentur in portis minorum, & non erit qui eruat: Quæ enim illi meſſuerunt, fameſcens comedet, ipſi autem ab armatis tollentur. Abſorbeatur eorum fortitudo: non enim egredietur de terra labor, neque de montibus germinabit dolor; ſed homo naſcitur labori, pulli autem aquilarum in ſublimia volant. Verumtamen & ego deprecabor Dominum: Dominum autem omnium inuocabo: Qui facit magna & inueſtigabilia, glorioſáq; & mirabilia, quorum non eſt numerus. Qui dat pluuiam ſuper terram, qui mittit aquam ſuper eam quæ ſub cælo. Qui facit humiles in ſublime, & perditos erigit. Qui cogitationes deſtituet verſutorum, & non facient manus eorum veritatem. Qui apprehendit ſapientes in prudentiâ; conſilium autem peruerſorum abſtulit. Per diẽ occurrent eis tenebræ; at in meridie palpent quaſi in nocte. Pereant in bello; impotens autem egrediatur de manu potentis. Sit pauperi ſpes; iniuſti autem os obſtruatur. Beatus homo quem corripuit Dominus; increpationem autem omnipotentis ne renuas: Ipſe enim dolere facit, & rurſùs reſtituit: percuſſit, & manus eius ſanauerunt. Sexies de neceſſitatibus te eruet, in ſeptimâ verò non tanget te malum. In fame eruet te de morte, in bello autem de manu ferri ſoluet te. A flagello linguæ te abſcondet, & non timebis à malis venientibus. Iniuſtos & iniquos deridebis; à beſtiis autem feris non timebis: Beſtiæ enim feræ pacificæ erunt tibi: poſteà ſcies quòd pacifica erit tua domus, viſitabis ſpeciem tuam, & non peccabis. Scies quoque quòd multum ſemen tuum: at genimina tua erunt tamquàm omnis herba agri. Ingredieris in ſepulchrum, ſicut triticum maturum in tempore meſſis, aut ſicut aceruus areæ ad tempus comportatus. Ecce hæc ſic inueſtigauimus, hæc ſunt quæ audiuimus. Tu autem cognoſce tibi, ſi quid feciſti.

Cap. VI.

RESpondens autem Iob, dicit: Vtinam quidem quiſpiam appendens appenderet meã iram, ac dolores meos tolleret in ſtaterâ vnanimiter. Et iam arena marina grauior erit, in hoc verba mea conculcata ſunt: Sagittæ enim omnipotentis in corpore meo ſunt, quarum indignatio ipſarum ebibit meum ſanguinem, cùm incœperim loqui, pungunt me. Quid enim: Nónne fruſtrà rudet aſinus agreſtis, † ſed cibos quærẽs? ſi & rumpet vocem bos in præſepi habens eſcã? ſi comedetur panis ſine ſale? ſi eſt guſtus in verbis vanis? non poteſt enim mea quieſcere anima: Fœtorem namque video cibaria mea ſicut odorem leonis. Vtinam det & veniat mea petitio, & ſpem meam det Dominus. Incipiens Dominus vulneret, in fine autem non me perimat. Sit mea ciuitas ſepulchrum, in quâ ſuper muros ſaltabã, in eâ non abſtineam: non enim fefelli verba ſancta Dei mei. Quæ enim mea virtus quia ſuſtinebo? aut quod meum tempus, vt ſufferat anima mea? Numquid fortitudo lapidum fortitudo mea, aut carnes meæ ſunt æneæ? Numquid non

† fenū ſibi.

A in ipſo confidebam? Adiutorium autem à me receſſit, negauit me miſericordia, viſitatio autem Domini deſpexit me. Non aſpexerunt me fratres mei, ſicut torrens deficiens, aut ſicut fluctus præterierunt me. Qui me verebantur, nunc irruerunt in me ſicut nix aut gelu concretũ. Quemadmodùm liquefactũ calore exiſtente, non cognitum eſt vbi erat, ſic & ego derelictus ſum ab omnibus. Perij autẽ, & exul factus ſum. Videre vias Themanorũ, ſemitas Sabæorũ, qui deſpiciũt & confuſionẽ debebunt, qui in ciuitatibus & pecuniis confiderunt. Cæterùm quia & vos veniſtis B ad me immiſerabiliter, itaque videntes meum vulnus timete. Quid enim? Nũquid aliquid vos poſtulaui, aut à vobis fortitudine egeo, vt ſaluetis me de inimicis, aut de manu potentiũ liberetis me? Docete me, ego autem obmuteſcã. Si quid erraui, dicite mihi; ſed vt videtur, inania veracis verba: Non enim à vobis fortitudinẽ peto, neq; increpatio veſtra verbis me ſedabit: neq; enim veſtrũ ſermonẽ verbi feram, niſi quòd in pupillũ irruitis, inſultatis autem in amicum veſtrũ. Nunc ergò inſpiciens in facies veſtras non mentiar; ſe- C dete iam & non ſit iniuſtum, & rurſùs iuſto conuenite: Non enim eſt in linguâ meâ iniuſtitia; aut non guttur meum meditatur intellectum.

Cap. *VII.*

NOnne piraterũ eſt vita hominis ſuper terram? & ſicut mercenarij quotidiani vita eius: aut ſicut famulus timens dominũ ſuũ, qui ſe ſub illius vmbra obtegat? aut ſicut mercenarius expectans mercedẽ ſuã? Sic & ego expectaui mẽſes vacuos, noctes autẽ dolorũ datæ mihi ſunt. Si dormierim, dico: Quando dies? ſi autẽ ſurgã iterùm: Quando veſper? Plenus ſum doloribus à ve- D ſpera vſq; ad manè. Fermentatur mihi corpus in putredine vermiũ, liquefacio autẽ glebas terræ, saniẽ radens vlcerũ: vita autem mea eſt leuior fabula: in ſpe autem vacua periit. Memento igitur quia ventus vita mea, & non ampliùs reuertetur oculus meus ad videndũ bonum. Non circumſpiciet oculus videntis me, oculi tui in me, & non ampliùs ſũ, ſicut nubes purgata de cælo. Si enim homo deſcenderit in infernũ, nõ ampliùs vnquã aſcendet, neque cognoſcet eum ampliùs E locus ſuus, neque reuertetur vltrà in propriã domum. Verùm igitur nec ego parcã ori meo, loquar in neceſſitate exiſtens ſpiritus mei, aperiam amaritudine animæ meæ compreſſus. Numquid mare ſũ aut draco, quia conſtituiſti in me cuſtodiam? Dixi quòd conſolabitur me lectulus meus, referã autem ad meipſum priuatè ſermonẽ ſtratui meo: Terres me inſomniis, & in viſionibus me pertellis. Liberabis à ſpiritu meo animam meã, F à morte autem oſſa mea. Non enim in ſæculum viuam vt patiens ſim: recede à me: inanis enim mea vita. Quid enim eſt homo, quia magnificaſti eum: aut quia apponis mentem in eum? aut ſpeculationem eius facies vſque ad manè, & in requiem eum iudicabis? Vſquequò non ſinis, me neque dimittis? vſquequò deglutiã ſaliuam meã in dolore? Si ego peccaui, quid poſſum tibi facere qui ſcis mentẽ hominum? Quare poſuiſti me contrariũ tuum, ſum autem in te onus? & cur non feciſti iniquitatis meæ obliuionem, & pu-

rificationem peccati mei? Nunc quidem in terra reuertar, manè autem ſurgens non ampliùs ſum.

Cap. VIII.

Reſpondens autem Baldad Sauchites dicit: Vſquequò loqueris hęc? ſpiritus multiloquus oris tui. Numquid Dominus iniuriam faciet iudicans: aut qui omnia facit, turbabit iuſtitiam? Si filij tui peccauerunt coràm eo, dimiſit in manu iniquitates eorum: tu autem diluculò ſurge ad Dominum omnipotentem deprecans: ſi mundus es & verax, deprecationem exaudiet tuam, reſtituet enim tibi habitaculum iuſtitiæ. Erunt quidem prima tua pauca, at nouiſſima tua indicibilia. Interroga generationem primam, inueſtiga ſecundum genus patrum (heſterni quippe ſumus, & non ſcimus: vmbra enim noſtra eſt vita ſuper terram) numquid non hi te docebunt & non renuntiabunt, & ex corde educent verba? Numquid viret ſcirpus abſque aquâ: aut erigetur pratum ſine potu adhuc exiſtens in radice, & non metitum fuerit: antequàm bibat, omnis herba non areſcet? Sic igitur erunt vltima omnium qui obliuiſcuntur Domini: Spes enim impij peribit, inhabitabilis enim erit eius domus: ſicut tela aranei, eius eueniet tabernaculum. Si fulſerit domum ſuam, non ſtabit: apprehendente autem ipſo, non permanebit: humidus enim eſt ſub ſole: & de ſterquilinio ſuo ramus eius egredietur. Super aceruum petrarum dormit: in medio autem ſilicum viuet. Si verò abſorbuerit, locus mentietur eum. Non vidiſti talia, quoniam ſubuerſio impij talis, ex terra verò alium germinabit: nam Dominus non proiiciet innocentem. Omne donum impij non accipiet, veracium autem os implebit riſu, & labia eorum confeſſione. At inimici eorum induentur confuſione, habitaculum autem impij non erit.

Cap. IX.

Reſpondens autem Iob dicit: In veritate noui quia ita eſt, quomodò enim erit iuſtus mortalis apud Dominum? Si enim voluerit iudicio contendere cum eo, non audiet illum, vt non contradicat ad vnum verbum eius ex mille. Sapiens namque eſt intellectu, fortíſq; & magnus. Quis tam durus, vt in conſpectu eius poſſit ſubſiſtere? Qui facit montes inueteraſcere, & neſciunt, & euertit eos iracundia. Qui commouet orbem terrarum à fundamentis, & columnæ eius quatiuntur. Qui dicit ſoli, & non oritur, aduerſùs autem ſidera conſignat. Qui extendit cælum ſolus, & qui ambulat ſicut in pauimento, ſuprà mare. Qui facit vergilias, & heſperum, & ſeptentrionem, & auſtri miniſterium. Qui facit magna & inueſtigabilia, glorioſáque & immenſa, quorum non eſt numerus. Si præterierit me, non videbo: & ſi me prætergreſſus fuerit, neque ſic ſciam. Si diſceſſerit, quis reducet, aut quis dicet ei: Quid feciſti? Deus cuius inflexibilis ira, ab ipſo autem curuata ſunt cete quæ ſub cælo. Si autem me audierit, diſcernit verba mea. Si enim iuſtus fuero, non exaudiet me, iudicium eius deprecabor. Si autem vocauero, & audierit, non credo quòd exaudiuit me, ne caligine

G me conterat: multas autem contritiones fecit mihi in vanum. Reſpirare me non ſinit: repleuit autem me amaritudine. Et quia virtute eſt potens, nemo poteſt iudicio eius reſiſtere. Si fuero iuſtus, lingua mea errat: ſi autem fuero irreprehenſibilis, prauus euadam. Si impius fui, non nocui animę, niſi quòd ablata eſt à me vita. Quapropter dixi, magnum & potentem diſperdit ira, quoniam impij in morte graui: Iuſti autem irridentur: Dati ſunt enim in manus impij, vultus iudicium eius operit. Si autem non ipſe, quis eſt?

H At vita mea eſt velocior curſore: tranſiuit, & nihil vidit, tamquàm nauis veſtigium, aut aquilæ volantis & quærentis eſcam. Si enim dixero: Obliuiſcar loquens, cùm inclinauero vultu, gemã. Concutior omnibus membris, noui enim quòd non inſontem me ſines. Poſtquàm autem ſum impius, ad quid fruſtrà laboro? Si enim lauero niue, & mundauero manibus puris, abunde, in ſorde me intinxiſti, abominata eſt autem me veſtis: Non enim eſt homo ſicut ego, cui contrà iudicabor, vt eamus vnanimiter in iudicium. Si quidem eſſet mediator noſter, & arguens & diudi-
I cans in medio vtriuſque auferat à me virgam, at timor eius non me circumagat, & non timebo, ſed loquar: non enim ſic conſcius ſum.

Cap. X.

Laborans anima mea, gemens dimittam in me verba mea: loquar amaritudine animæ preſſus, & dicam ad Dominum: Ne me impium eſſe doceas, quare me ità iudicas? An bonum tibi
K & ſi iniuſtus ego ſim, quoniam repuliſti opera manuum tuarum, & conſilio impiorum intendiſti: Numquid ſicut mortalis videt, ſic vides: aut vita tua ſicut hominis, aut anni tui ſicut viri: quia exquiſiſti iniquitates meas, & peccata mea inueſtigaſti? Noſti quia impiè non geſſi: ſed quis eſt qui de manibus tuis eruatur? Manus tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me, poſteà conuertiſti, & percuſſiſti me. Memento quia lutum me feciſti, & in terram me reſolues. Numquid vt lac me mulſiſti, & confeciſti me ſicut caſeum? Corio &
L carne me induiſti, oſſibus & neruis me inſeruiſti. Vitam autem & miſericordiam in me poſuiſti, & viſitatio tua protexit ſpiritum meum. Hæc habens in te, noui quia omnia potes, impoſſibile autem tibi nihil. Si enim peccauero, cuſtodies me: ab iniquitate autem immaculatum me non feciſti. Si impius fuero, væ mihi! ſi ſim iuſtus, non poſſum me erigere, plenus ſum enim confuſionis. Inueſtigor ſicut leo ad necem: rurſùs autem tranſmutans grauiter me perdis, inſtaurans in me examen meum: Ira in me magna vſus es:
M induxiſti enim in me tentationes. Quare de vtero me eduxiſti, & non mortuus ſum: vt oculus me non videret, & ſicut non exiſtens fuiſſem: Cur de vtero in tumulum non tranſlatus ſum? Numquid non paucum eſt tempus vitę meæ? Dimitte me requieſcere parùm, antequàm ego vadam vnde non reuertar, in terram tenebroſam & caliginoſam, in terram tenebrarum ſempiternarum, vbi non eſt lumen, neque videre vitam mortalium.

Cap. XI.

REſpondens autem Sophar Minæus, dicit:
Qui multa dicit, & reaudiet, aut & verbo-
ſus putat iuſtus eſſe? Benedictus genitus à mulie-
re, qui breuis vię eſt. Ne multus in verbis ſis;
non enim eſt qui reſpondeat tibi. Ne quidem di-
cas: Quoniam purus ſum operibus, & irrepre-
henſibilis coràm eo. Sed quomodò vtique Do-
minus loquatur ad te, & aperiat labia ſua tecum?
Poſteà renuntiabit tibi ſecreta ſapientiæ, quod
duplex erit ad id quod ſecundùm te: & tunc ſcies
quòd digna tibi euenerunt à Domino eorũ quæ
peccâſti. Numquid veſtigium Domini inuenies,
aut ad vltima veniſti quæ fecit omnipotens? Ex-
celſum cælum, & quid facies? profundiora autẽ
his quæ in inferno; quid noſti? aut longiora mẽ-
ſurâ terræ, aut latitudine maris? Si autem ſubuer-
terit omnia, quis dicet ei: Quid feciſti? Ipſe enim
nouit opera impiorum, videns autem indecen-
tia, non diſſimulabit: homo autem incaſſum ani-
matur verbis. Mortalis autẽ genitus de muliere,
ſicut aſinus ſolitarius: Si enim tu mundum poſui-
ſti cor tuum, expandis autem manus ad eum. Si
iniquũ quid eſt in manibus tuis, procul fac illud:
iniuſtitia autem in habitaculo tuo non habitet.
Sic enim ſplendebit tua facies, ſicut aqua pura,
exues autem ſordem, & non timebis Et laboris
obliuiſceris, tanquã vndã quæ pręterit, & non
timebis. At oratio tua ſicut lucifer, de meridie
autẽ orietur tibi vita. Confidénſque eris quoniã
eſt tibi ſpes, de cogitatione verò & cura appare-
bit tibi pax: Requieſces enim, & non erit qui
bellũ moueat in te. Transmutati multi te depre-
cabuntur, ſalus antẽ eos relinquet. Nam ſpes eo-
rũ perditio, oculi autem impiorum tabeſcent.

Cap. XII.

REſpondens autẽ Iob, dicit: Ergò vos eſtis
homines: aut vobiſcum morietur ſapientia?
Et mihi quidem cor ſicut vobis eſt: iuſtus enim
vir & integer factus eſt in ſubſannationem: In
tempus enim ſtatutum paratus fuerat cadere ab
alio, domúſque eius deſtrui ab iniquis. Verumta-
men nullus conſiſtat prauus exiſtens innocentem
futurum, qui prouocant Dominum. Quomodò
non & ſcrutatio eorũ erit? Sed interroga qua-
drupedia, ſi tibi dicant: aut volatilia cæli, ſi tibi
renuntient: narra autem terræ, ſi tibi dixerit, &
exponent tibi piſces maris. Quis non nouit in
omnibus his, quòd manus Domini fecit hæc? ſi
non in manu eius anima omnium viuentium, &
ſpiritus omnis hominis. Auris quidem verba diſ-
cernit, guttur autem cibos guſtat. In multo tẽ-
pore ſapientia; in multa autem vitâ ſapientia.
Apud ipſum ſapientia & potentia, ipſi conſilium
& intellectus. Si deſtruxerit, quis ædificabit? ſi
clauſerit contrà homines, quis aperiet? Si prohi-
buerit aquam, ſiccabit terram: ſi autem immi-
ſerit, perdidit eam ſubuertens. Apud ipſum po-
tentia & fortitudo, ipſi ſcientia & intellectus.
Adducens conſiliarios captiuos, iudices autem
terrę ſtupidos fecit. Collocans Reges ſuper
thronos, & circumligauit zonâ lumbos eorum.
Emittens Sacerdotes captiuos, Potentes terræ
ſubuertit. Commutans labia fidelium, intelle-
ctum ſenum tollit. Effundens ignominiã ſuper
A Principes, humiles ſanauit. Reuelans profunda
de tenebris, eduxit in lucem vmbram mortis.
Decipiens Gentes, & perdens eas: proſternens
Gentes, & reducens eas; immutans corda Prin-
cipum terræ, decepit autem eos via quam non
nouerant: palpent tenebras & non lucem, er-
rent autem ſicut ebrius.

Cap. XIII.

ECce hęc contemplatus eſt meus oculus, &
audiuit auris mea: & noui quæcumque, &
vos ſcitis, & non imprudentior ſum vobis. Verũ-
B tamen ego ad Dominum loquar: arguam autem
corã eò, ſi voluerit; Vos ergò eſtis medici iniuſti,
& ſanatores malorũ omnes. Sit autem vobis ob-
muteſcere, & euadet vobis in ſapientiam, audite
increpationem oris mei; iudiciũ autem labiorũ
meorum attendite. Numquid non coràm Do-
mino loquimini, coràm eo autem dicitis dolum?
Nũquid verebimini? vos ipſi iudices eſtis. Bonũ
ſi inueſtigauerit vos; ſi enim omnia facientes ad-
deris ei, nihilominus redarguet vos. Si autem &
latenter vultus mirabimini, numquid non reuo-
lutio eius verſabit vos: Timor ab eo irruet in
vos, recedet autẽ à vobis elatio tamquã cinis, ac
C corpus luteũ. Obmuteſcite, vt loquar, & quieſ-
çam à furore: accipiens carnes meas dentibus,
animã autem meam ponam in manu meâ. Si me
ceperit potens, quoniã & Princeps eſt, profectò
loquar & redarguã corã ipſo, & hoc mihi euadet
in ſalutem, non enim corã eo dolus ingredietur.
Audite, audite verba mea: renuntiabo enim vo-
bis audientibus. Ecce ego propè ſum iudicio
meo, noui ego quòd iuſtus apparebo. Quis enim
eſt qui iudicabitur mihi, quoniam nunc obmu-
teſcam & deficiam? Duobus autem ne vteris, tũc
D à facie tua non abſcondar. Manum à me abſtine,
& timor tuus non me terreat. Poſteà vocabis;
ego autẽ tibi obediam: aut loqueris; ego autem
tibi dabo reſponſum. Quot ſint peccata & ini-
quitates meæ, doce me quę ſunt? cur à me abſcõ-
deris? Putâſti autem me contrariũ tibi: aut tam-
quàm folium quod mouetur à vento, vereberis,
aut ſicut fœno quod fertur à ſpiritu, contrapoſi-
tus es mibi Quare obſcripſiſti aduersùm me ma-
E la, & apposuiſti mihi adoleſcentię peccata? Po-
ſuiſti meum pedem in impedimento, obſeruâſti
autem mea omnia opera in radices pedum meo-
rum veniſti, quod veteraſcit ſicut vter, aut ſicut
veſtimentum quod comeditur à tineâ.

Cap. XIV.

MOrtalis filius mulieris breuis vitæ eſt, &
plenus iracundiæ. Qui ſicut flos floruit,
& decidit: diſcedit autem vt vmbra, & non re-
ſiſtit. Nonne & ab hoc oratio quæritur: & hunc
feciſti intrare in iudicium ſub conſpectu tuo?
F Quis enim mundus eſt à ſorde; ſed nemo: etiamſi
vnius diei ſit vita eius ſuper terram. Numera-
biles autem menſes eius apud te. In tempus
poſuiſti, & non tranſgrediatur. Recede ab eo,
vt quieſcat, & lætificabit vitam ſicut merce-
narius. Eſt verò arbori ſpes: ſi enim fuerit ex-
ciſa, adhuc videſcet, & ramus eius non defi-
ciet. Si autem ſenuerit in terrâ radix eius, vel
in petrâ mortua fuerit, truncus eius ab odore
aquæ germinabit; faciet autem meſſem ſicut

nouella planta. Vir autem defunctus abiuit: &
cadens mortalis homo non vltrà eſt. Tempore
ratefcit mare, fluuius autem deſolatus aruit: cùm
autem dormierit homo, non reſurget vſq; dum
cœlum aſſuatur, & nõ excitabitur de ſomno ſuo.
Vtinam in inferno me conſeruares, abſconderes
autem me, donec deſinat ira tua, & ſtatuas mihi
tempus in quo memoriã mei facias: Si enim mor-
tuus fuerit homo, viuet conſummans dies vitæ
ipſius. Suſtinebo donec iterũ fiam; donec voca-
bis me, ego autem te obaudiam; at opera ma-
nuum tuarum ne deſpicias. Numeraſti autem
meas adinuentiones, nec præteribit te quidquã
ex peccatis meis. Signâſti autem meas iniquita-
tes in ſacculo, & notâſti ſi quid inſcius præteriui.
Et verumtamen mons cadens decidet, & petra
ſeneſcet de loco ſuo. Lapides cauauerunt aquæ,
& demerſerunt aquæ ſupina cumuli terræ: &
expectationem hominis perdidiſti. Expuliſti eũ
in finem, & abiuit: impoſuiſti ei faciem, & emi-
ſiſti. Multis autem exiſtentibus filiis eius, non
nouit: ſique pauci fuerint, non ſcit: ſed carnes
eius doluerunt, at anima eius plorauit.

Cap. XV.

RESpondens autem Eliphaz Themanites,
dicit: Numquid ſapiens reſponſum dabit
intellectus ſpiritus, & implebit laborem ventris,
arguens in verbis quibus non oportet? In ſermo-
nibus quibus nulla vtilitas, non & tu expuliſti
timorem? conſummâſti enim verba talia coràm
Domino. Reus es verbis oris tui, non diſcreuiſti
verba potentum. Redarguat te tuum os, & non
ego; at labia tua teſtimonium dent contrà me.
Quid enim? numquid primus hominũ natus es?
aut ante colles inductus es? ordinem Domini au-
diſti, in te autem venit ſapientia? Quid enim no-
ſti, quod nõ nouimus? aut quid intelligeos, quod
non & nos? Et ſenex & antiquus in nobis, gra-
uior patre tuo diebus. Pauca quę peccâſti, ver-
beratus es, valdè ſuprà modũ loquutus es. Quid
auſum eſt cor tuum: aut quid tulerunt oculi
tui, quoniam iram rupiſti corã Domino? protu-
liſti autem ex ore verba talia: quis enim exiſtens
homo, quoniam erit irreprehenſibilis? aut vt fu-
turus iuſtus natus de muliere? Si in Sanctis non
credit, cęlum autem non mundum corã eo: ſiue
autem abominatus & impurus vir bibens iniu-
ſtitiam quaſi potionem: Renuntiabo autem ti-
bi, audi me: quæ vtique vidi, renuntiabo tibi
quę ſapientes dicent, & non abſconderunt pa-
tres eorum. Ipſis ſolis data eſt terra, & non venit
alienus in eos. Omnis vita impii in curâ; anni au-
tem numerabiles dati potenti. At timor ipſius in
auribus ſuis, cùm viſus fuerit iam in pace agere,
veniet eius ſubuerſio. Non credat aduerſum eſſe
à tenebris: deſtinatus eſt enim iam in manus fer-
ri, ordinatus eſt in cibos vulturibus. Nouit autẽ
in ſe quod manet in ruinam. Dies tenebroſa ip-
ſum verſabit, neceſſitas autem & tribulatio ip-
ſum comprehendet, ſicut dux præfectus cadens:
quoniam ſuſtulit manus corã Domino, & contrà
omnipotentem ceruicem indurauit. Cucurrit
autem contrà eum in iniuriâ, in craſſitudine ter-
gi ſcuti eius, quoniam abſcondit vultum ſuum in
adipe ſuo: & fecit fœmorale in cruribus. Habi-
G tet ciuitates deſertas, ingrediatur autem domos
inhabitatas. Quæ verò illi præparauerunt, alii
auferent, neque ditetur, neque maneant eius fa-
cultates. Non mittat in terra vmbram, neque
fugiat tenebras. Germen eius tabefaciat ventus,
decidat autem eius flos. Non credat quòd per-
manebit: inania enim euadent ei. Inciſio eius an-
te tempus corrumpetur, & ramus eius non flo-
rear. Comedatur tamquàm agreſte tempus, de-
cidat autem ſicut flos oliuæ: Teſtimonium enim
impii mors: ignis autem comburet domos mu-
H nera accipientium. In ventre capiet dolores,
euenient autem ei vana; at venter eius feret do-
lum.

Cap. XVI.

RESpondens autem Iob, dicit: Audiui talia
multa, conſolatores malorum omnes: quid
enim, numquid ordo eſt verbis venti? aut quid
moleſtum erit tibi, quoniam reſpondes? Et ego
ſecundùm vos loquar. Vtinã ſupponeretur ani-
ma veſtra pro meâ: poſteà inſultabo vobis ver-
I bis: & mouiſſem vtique ſuper vos cum planctu
caput meum. Sit fortitudo in ore meo, motui au-
tem labiorum non parcam: Si enim loquar, non
delebo vulnus: ſi autem & tacuero, quid minus
vulnerabor? Nunc vero laceratum me fecit fa-
tuum putridum, & adhęſit mihi: in teſtimonium
factus ſum, & ſurrexit in me mendacium meum,
ſecundùm faciem meã reſpondit. Irâ vſus deiecit
me, fremuit in me dentibus, ſagittæ piratarum
eius in me inciderunt. Telis oculorum inſultauit
acuto, percuſſit me in † genibus, vnanimiter au- *al. genitibus.*
K tem decurrerunt in me: Tradidit enim me Do-
minus in manus iniuſtorum, in impiis proiecit
me, pacificum diſperſit me. Accipiens me capil-
lis euulſit, conſtituit me tamquàm ſignum. Cir-
cumdederunt me lanceis percutientes in renes
meos, non parcentes effuderunt in terram bilem
meam. Iniecerunt mihi ruinam ſuper ruinã, cu-
currerunt ad me potentes. Saccũ conſuerunt ſu-
per cutem meã. at robur meum in terrâ extinctũ
eſt. Venter meus combuſtus eſt fletu, in palpe-
L bris meis vmbra mortis. Iniuſtũ autem nihil fuit
in manibus meis, oratio autem mea munda. Ter-
ra! non cooperias in ſanguine † carnis meę, ne- *al. cauernas meas.*
que ſit locus clamori meo. Et nunc ecce in cęlis
teſtis meus; at conſcius mei in excelſis. Veniat
mea oratio ad Dominum; coràm eo autem ſtillet
meus oculus. Sit redargutio viro coràm Domi-
no, & filio hominis proximo ſuo. Anni autem nu-
merabiles venerunt, via autem per quam non
reuertar, ambulo.

M *Cap.* XVII.

PEreo, & ſpiritu circũferor: oro autem ſepul-
turã, & non impetro: precor laborã, & quid
faciam? furati ſunt autem meas facultates alieni.
Quis eſt hic, manu meâ ligetur, quoniam cor eo-
rũ abſconderunt à prudentiâ, propter hoc non
exaltabis eos. Parti nuntiabit mala; oculi autem
mei in filiis contabuerũt. Poſuiſti me fabulam in
gentibus, riſus autem eis euaſi. Cæci facti ſunt ab
irâ oculi mei, obſeſſus ſum valdè ab omnibus.
Stupor tenuit veraces ſuper his; Iuſtus autem
ſuper iniquum ſuſcitetur. Teneat fidelis ſuam

viam, mundis autē manibus recipiat audaciam. Quinimo omnes nitimini, & venite iā: non enim inuenio in vobis verū. Dies mei tranſierunt in horrore, dirupti ſunt articuli cordis mei. Noctem in diem poſui, lumen propè à facie tenebrarum: Si enim ſuſtinuero, infernus mea domus: in caligine autem ſtratus eſt meus lectus. Mortem inuocaui patrem meum eſſe; matrem autem meā eſſe & ſororem putredinem. Vbi igitur mea eſt ſpes, aut bona mea videbo? Aut mecum in infernum deſcendent, aut vnanimiter in ſepulchrum deſcendemus.

De approbatione per Scripturam & exempla Sanctorum, quòd conſolationes, præcipuè quæ ex ſpe futurorum habentur, omnibus præſentibus incommodis & perturbationibus quæ in hac vita ſunt, incōparabiliter præponderent.

CAP. I.

MVLTAS nobis perturbationes in hac vitā eſſe ſubeundas, Scriptura diuina freqoentibus demonſtrat locis: multaſque ſuppetere conſolationes, quibus animus capax vigoris, & recti conſcius abſorbere debeat, quæ præſentium incommodorum ſunt, ſpectare quæ habeant perpetem iucunditatem: C Præponderant enim conſolationes perturbationibus: quia & præſentium ſedationem afferunt, & ſpem futurorum. Vnde & Apoſtolus Paolus: *Indignæ ſunt*, inquit, *paſſiones huius* Rom. 8 *temporis ad ſuperuenturam gloriam.* Indignæ vtique ad conſolationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ eſt tam præclara cuiuſquam vita in terrā, vt adæquare cæleſtem gloriam poſſit? Quid ſublimius 2.Cor.11 Paulo, qui tantum periculorum ſubiit, tantum dolorum atque infirmitatum abſorbuit? In iis quas Chriſti nomine ſubiit paſſionibus, quotidie, vt ipſe dicit, moriebatur, & nihil indignum perpeti ſe in hoc tempore pro tantæ D 1.Cor.15 gloriæ ſpe atque exſpectatione cenſebat. Elias famē, inſidias, mortiſque terrores, laborum acerba tolerabat: & tamen ſolus ille igneis curribus, equis igneis de cælo de- 3.Reg 19 ductis ad terras, & de terris reuectis ad cælū, omne me- 4.Reg.2 ritum huius militiæ abſcondit, atque vltra Romana omnia gratiam pii aſcenſoris euexit: nam de Petro quid loquar, qui crucem ſuam futurā remuneratione indignam arbitratus, inuerſo ſuſpendi popoſcit veſtigio, vt aliquid al. acerbare. paſſioni ſuæ adderet, cuius † aceruare ipſe ſibi ſupplicia non timeret? Vnde non immeritò ſanctus Dauid ad illā gloriam, cùm in cætero opere, tum maximè in quadrageſimo primo Pſalmo ſe feſtinare teſtatur, dicens: *Quando* Pſal.42 *veniam, & apparebo ante faciem Dei?* E In quo Pſalmo & perturbationes humanæ fragilitatis, & conſolationes à Domino euidenter expreſſit. In quo etiam interpellat pro nobis Deum, quòd oblitus operis ſui, oblitus collatæ in hominem liberalitatis & gratiæ, quem tuendum atque ornandum ſuſceperat, dereliquerit, & infirmum ac naufragum diuerſis infirmitatibus reiecerit atterendum. Quòd idem ante ipſum fecerat ſanctus Iob: Sed iſte moralius, ille vehementiùs. Vtrioſque igitur interpellationes conſiderare cordi eſt quòd in his vitæ humanæ forma exprimitur, cauſa agitur, prærogatiua formatur. Suo igitur ordine ſpectandæ nobis ſunt.

F *Quomodò beatus Iob, amiſſis omnibus præter vxorem, tamquàm bonus athleta perturbationibus non ceſſerit, nec certare recuſauerit.*

CAP. II.

AMiſſis itaque liberis Iob atque omnibus ſuis præ- Iob. 2. ter vxorem, quæ ei ſola ad tentationem fuerat reſeruata, perfoſſus etiā vlcere graui, cùm videret amicos ſuos non ad conſolandum veniſſe; ſed ad exaggerandum & acerbandum dolorē, aduertit à Domino datā in ſe aduerſario tentandi ſui poteſtatem. Et quāuis ſagittas Domini in corpore ſuo ſentiret eſſe, à quibus cōpungi ſe di- Iob. 6. ceret, tamen quaſi bonus athleta, qui dolori non cederet, Ibidem. nec dura certaminis recuſaret, addidit: *Incipiens Dominus vulneret, in fine autem non me perimat: Sit mea ciuitas ſepulchrum, in quā ſuper muros ſaltabam, in eā non abſtinui: non enim fefelli verba ſancti Dei mei: Quæ enim mea virtus, quia ſuſtinebo, aut quod meū tēpus, vt ſufferat anima mea? Numquid fortitudo lapidū, fortitudo mea, aut carnes meæ ſunt æneæ? Numquid non in ipſo confidebā, adiutor. ū autem à me receſſit? Viſitatio autem eius deſpexit me. Non-* Iob. 7. *ne piraterium ſiue tentamentum eſt vita hominis ſuper terrā, & ſicut mercenarii quotidiani vita eius? aut ſicut fa-* B *mulus timens dominum ſuum, qui ſe ſub illius vmbrā obtegat, aut ſicut mercenarius expectans mercedem ſuam? ſic & ego menſes expectaui vacuos, noctes autē dolorum datæ ſunt mihi. Si dormierim, dico: Quando dies? ſi autem ſurgam, iterùm: Quando veſper? Plenus ſum doloribus à veſperā* Ibidem. *vſque ad mane. Fermentatur mihi corpus in putredine vermium; liquefacio autem glebas terræ, ſaniem eadens vlceris. Vita autem mea leuior eſt fabula, in ſpe autem vacua periit. Dixi quod conſolabitur me lectulus meus: referam autem ad meipſum priuatè ſermonem ſtratui meo: Terres me in ſomniis, & in viſionibus me percellis.*

Quòd miſera conditio hominis & quaſi mercenaria ſit, & ſe niſi ex alienā miſericordiā ſuſtentare non poſſit: quódque C *vana ſomni delectatio, pœna potius quàm requies ſit dicenda.*

CAP. III.

QVàm miſera hominis conditio, quæ quaſi merce- Ibidem. naria aliis laborat, ſibi indiget, & niſi aliena miſericordia ſuſtentare ſe nequit? Quotidie ſub formidine, ſub timore grauē tolerans ſeruitutem, & ne deprehendatur a Domino, erratica atque fugitiua, ſub vmbrā quadam ſæ- Eccl. 13 culi huius putat ſe poſſe delitеſcere. Conſidera illum de quo ait in Eccleſiaſtico Syrach: *Omnis homo transgrediens in lecto ſuo contemnens & dicens in animā ſuā: Quis me* D *videt? Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, quem vereor?* Nonne tibi videtur iſte verè eſſe mercenarius qui ſua prodegerit, vt ille adoleſcens in Euāgelio, qui Luc. 15. legitur accepiſſe a patre ſubſtantiæ portionem, & egens atque inops, quo famem leuaret, paſcere greges cœpit alienos, vt mercede ſumptum exerceret ſuum? Sed ille Pſal. 93 tandem aliquando conuerſus eſt; quia reuertit ad patrē, & peccata ſua non repreſſit, ſed prodidit. Hic autem qui ſe exiſtimat ab eo qui omnia videt, non videri, & tenebris putat commiſſa ſua poſſe celari, vmbram prætendit; ſed fruſtra latere ſe credit, cum oculus Domini lucidior Sole, occulta omnia deprehendat, tenebroſa illuminet, & Eccl. 23 Ioan. 1. E intimi cordis penetret conſcientiā, atque in alta & profunda deſcendat. Vanus ergò qui putat tenebris eſſe ſe tutū, cùm lucē vitare non poſſit, quæ lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehendunt. Quaſi fugitiuus itaque & malus mercenarius deprehenditur, & antequā ſe occultet, agnoſcitur; quia Domino omnia antequam Sap. 8. erant, cognita ſunt: non ſolū quæ facta; ſed etiam quæ Eccl 23 futura ſunt. Perit igitur in vacuā ſpe qui putat quòd ſuū Eccl. 21. crimen abſcondat: fabula eſt iſtud, non veritas. Denique fabula peccantium otioſa, non habens fructum; ſed gemitum: Narratio enim fatui ſarcina in viā. Quid enim aliud eſt peccatum, niſi ſarcina? quæ huius ſæculi onerat Mat. 11. viatorem graui depreſſum faſce delicti: qui ſi nollet one- F ri ſubiacere, debuit audire dicentem: *Venite ad me omnes* Iob 7. *qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* Quid autem ærumnoſius, cùm ipſe lectus ad communé quietem datus, graue vulnus infligat? Tunc enim ſolemus Pſal. 4. quæ fecimus recordari: tunc factorum ſuorum ſtimulis cōpungitur interior conſcientia. Vnde Scriptura ait his: Iob 7. *Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini?* Pſal.75. Remedium quidem dedit: ſed tamen conſcientiam vulnerauit: Sed eſto vt aliquādo feſſo ſomnus obrepat, terremur inſomniis, exagitamur viſionibus, vt al. habeo. ut. non iam requies; ſed pœna ſit: Ita enim † abeunt diuitiæ

ſęculi, veluti ſomnium exurgentis. Surrexit aliquis ex
iſtius corporis ſomno, & nihil inuenit in manibus ſuis,
Pſal. 48 idque ipſum quod ſe credebat habere, amiſit. Conſtitui-
te mihi nunc diuitem illũ, qui quotidiana lucra, & quæ-
al. conſiderſte quæſtũ. ſtus varios cõgerebat, & exagitabatur cupiditatibus ſuis,
ſubitò reſipiſcentem, conſiderantémq; ſecum, quia mo-
rietur, non accipiet omnia, neque deſcendet cum eo glo-
ria domus eius: & quòd ea quę poſſidet in hac vitâ, & ſi
habeant aliquid voluptatis: non etiam in futurum, ape-
rientē oculos ad cæleſtia. Nonne tibi videtur ſicut qui in
ſomnis bibebat, bibiſſe, & qui in ſomnis epulabatur, epu-
Eſaia. 29. latum, aperuiſſe oculos, & cognouiſſe quòd anima eius
inane ſperauit, & adhuc eſuriat, adhuc ſitiat; quia mo-
dum non habet auaritia, nec rapiendo expletur; ſed in-
citatur, eò egentior, quò plura quæſierit? Et hic ergò
ſurrexit, & vanum eſt ſomnium.

Quomodò amici Iob ad conſolandum eũ venerint, & quod optimum ſolamen in aduerſitatibus ſit, culpa vacare.

CAP. IV.

Iob. 9. SEd iterùm ipſum audiamus dicentem: *In veritate no-
uit quòd ita eſt: quomodò enim erit iuſtus mortalis; &c.*
Incumbebant illi amici qui ad conſolandum venerant, &
quaſi inimici amaris eum perurgebant ſermonibus. Vnũ
Iob. 19. enim ſolatii genus eſt in ærumnâ & in amaritudine con-
ſtitutis, culpâ vacare: vt ea quæ perpetiuntur aduerſa,
Iob. 4. non pro delicti pretio ſuſtinere videantur. Hoc quoque
Iob. 5 ſancto viro adimere geſtiebant, vt videretur ipſe ſuæ au-
Iob. 4 ctor ærumnæ, qui peccatis grauibus Domini contraxiſ-
Iob. 5. ſet offenſam, & pro impietatibus ſuis illa toleraret, de-
ſcribentes impiorũ ſupplicia, vt qui vitia ſeminaſſēt, me-
terent ſibi dolores, quòd mandato perirēt Dei, & ſpiritu
Iob. 9. iræ ipſius interirent, qui inſufflaret domos luteas inhabi-
tantibus, & areſcerent, cogitationes deſtitueret verſuto-
rũ, os obſtrueret iniuſti. Quæ vera quidē de Domini po-
teſtate; ſed non conuenientia tanti viri meritis aſſerebāt.
Is ergò reſpondit: *In veritate noui quia ita eſt: quomodò
enim erit iuſtus mortalis apud Dominum? Si enim voluerit
iudicio contendere cum eo, non audiet illum, vt non ad vnũ*
*verbum eius ex mille ſermonibus contradicat: Sapiens eſt
enim intellectu, & fortis, & magnus: quis tã durus, vt in
conſpectu eius poſſit ſubſiſtere? Qui facit mõtes inueteraſce-
re, & neſciunt, & euertit eos iracundia. Qui commouet or-
bem terrarum à fundamentis, & columnæ eius quatiuntur.
Qui dicit ſoli, & non oritur; aduersùs autem ſidera conſi-
gnat. Qui extendit cælum ſolus, & ambulat ſicut in paui-
mento ſuprà mare. Qui facit vergilias, & heſperum, &
ſeptemtrionem, & auſtri miniſterium, qui facit magna &
inueſtigabilia, glorioſáque & immenſa, quorũ non eſt nu-
merus. Si præterierit me, non videbo: & ſi me prætergreſſus
fuerit, nec ſic ſciam.* Quantò vehementiore tubâ iſte cre-
puit de Domini poteſtate? Sed in eâ iuſtorum auxilium,
non ruina eſt. Denique videtur exprimi potentia; ſed ma-
gis Redemptionis noſtræ myſteria declarantur.

Quomodò intelligatur illud: Qui facit montes inueteraſ-
cere, *& de commotione columnarum: quomodò etiam ſol
iuſſus non oriebatur, & quomodò Dominus ſuprà mare
tamquàm pauimentum ambulet: & agit de multiplici
hominis tribulatione, & veloci humanæ vitæ curſu.*

CAP. V.

QVi ſunt enim montes quos inueteraſcere facit, ni-
ſi Moyſes, Aaron, & Elias, Ieſus Naue, Gedeon,
Prophetæ, omnes Libri Veteris Teſtamenti? Venit Do-
minus Ieſus: Nouum detulit Teſtamentum, & illud
quod erat vetus, factum eſt nouum. Innouatus eſt Chri-
ſtianus, inueterauit Iudæus. Renouata eſt gratia, inuete-
rauit littera. Euertit montes, & conuertit. Euertit enim
& ſubruit intellectum ſecundùm litteram, & ſtatuit in-
telligentiam ſpiritalem. Intellectus ergò ille legis eua-
nuit carnalis, & factus eſt ſpiritalis. Vnde Apoſtolus ait:
Rom. 7. *Scimus autem quia lex ſpiritalis eſt; ego autem carnalis*
1. Cor. 7 *ſum*: Sed & ipſe qui carnalis erat, factus eſt ſpiritalis, ſi-
G cut ipſe aſſeruit, dicens: *Puto enim & ego me Spiritum* 1. Cor. 6
Dei habere. Hos ergò montes inueterauit Ieſus, & Iu-
dæi neſciunt. *Si enim cognouiſſent, numquam Dominum
maieſtatis crucifixiſſent*; numquam adhuc Iudaica delira- Luc. 23
menta ſequerentur. Ipſi ſunt ergò qui neſciunt. Vnde &
in Euangelio dicit Dominus Ieſus: *Dimitte illis Pater!*
quia neſciunt quid faciunt: Sed non excuſantur quod Act. 3.
neſciunt, cùm neſcire nolunt quod debuerint cognoſce-
re. Certè non illis inuidemus, ſi Domini ſequantur ſen-
tentiam. Sententia enim ſuperiora ſolet abſoluere, non
futura: Sed nec ille immunis à ſcelere qui crucifixit ſuæ
Auctorem ſalutis, & poſteà veniam non popoſcit. Eſto Mat. 27
vt antè ignorauerit quem perſequebatur; in cruce tamen
poſitum debuit recognoſcere vniuerſorum eſſe Domi- Ibidem.
H num elementorum, ſub quo omnia elementa tremue-
runt, cælum obſcuratum eſt, ſol refugit, terra diſſiluit, Luca 10
defunctorum ſepulcbra patuerunt, mortui viuentium
receperunt conſortia. Vnde & Centurio ait: *Verè Dei* Mat. 27
Filius erat iſte. Centurio agnoſcit alienum, Leuita non Iob. 9.
recognoſcit ſuum: Gentilis veneratur, Hebræus abiurat.
Non immeritò ergò columnæ orbis terrarum concuſſæ Pſal. 74
ſunt, quando non crediderunt Principes ſacerdotum. Sed Galat. 2
concuſſæ ſunt veteres, vt nouæ confirmarentur, ſicut ipſe
dignatus eſt dicere: *Ego confirmaui columnas eius.* Audi
quas columnas cõfirmauerit: Petrus & Iacobus & Ioan- Mat. 17
nes, qui videbantur colũnæ eſſe, dexteras dederunt mihi
I & Barnabæ communionis. Quomodò ergò excuſant ſe
neſciſſe, quorum alii viderunt, alii cognouerunt ſolem
non expleto diei curriculo, † receſſiſſe, & rursùs ante al. ſe
peractum ſpatiũ noctis egreſſum, noctem in die feciſſe, recepiſ-
in nocte diem: Vtiq; intelligere debuerunt quia ſol iuſ- ſe.
ſus ſe recepit, & iuſſus exiuit: Prędixerat enim Dominus, Matt. 12
quia tribus diebus futurus erat in corde terræ, & tribus
noctibus. Didicerat hoc ſol, ſeruabat præceptum. Dubi-
tabat ergò, dicens: Quid facio? Orior, & dies eſt: occido, Eſai. 65
& nox eſt. Si curſum meum ſeruauero, demorabor mun- Malac.
di ſalutem. Feſtinemus etiam ad Redemptionem noſtrã. 4.
Feſtinare etiam debeo ipſe ad nouam vitam: Erit enim Mat. 27
beneficio crucis quâ renouantur vniuerſa, & ſol nouus,
K & cælum nouum. Feſtino ergò vt illum poſſim videre
ſolem iuſtitiæ, illuminantem animas vniuerſorum: Sed
quid faciam? Ipſe vult poſt triduum fieri reſurrectionē.
Inueni quid faciam, vt & moras non faciam, & numerũ
dierum meorum cuſtodiam. Non faciam integrum diem
& integram noctem. Abbreuiabo horas, vt tribus quidē
diebus ac noctibus ſit inter mortuos Dominus Ieſus: ci-
tiùs tamen quam trium dierum & noctium interualla
patiuntur, reſurgat à mortuis. Abbreuiabo igitur horas Luc. 23.
vbi aſcenderit crucē. A ſextâ horâ ſtatim fiat nox, ne vi-
L deã Domini paſſionem; ſed fugiam parricidalis perſecu-
tionis ſpectaculum. Occidam, & erit nox horarum triũ:
egrediar, & innouabo diem, vt ſit horarum trium. Per-
cuſſus eſt primus dies, ſequetur nox ſecunda ſpatio ſuo;
ſequetur ſimiliter dies; incipiet nox tertia; reſurget Do- Pſ. 138
minus in nocte, & erit dies in lumine reſurgentis, vt cõ- Ioan. 8
pleatur illud: *Et nox ſicut dies illuminabitur.* Hic eſt dies
ille magnus quem vidit Abraham, & gauiſus eſt: de quo
& Dauid ait: *Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus
& lætemur in eo.* Cui non miniſterio laboris; ſed fructu
exultationis interero. Ipſe ergò Dominus diem docit,
& ante mundi conſummationem videbitur lumen,
quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mun- Ioan. 1.
dum. Ipſe eſt Dominus, *qui ſignat & numerat mul-* Pſ. 146
M *titudinem ſtellarum.* Ipſe eſt Dominus, *qui cælum ſo-* Pſ. 103
lus extendit, qui ambulat tamquàm in pauimento ſu-
per mare, quando Petrus vidit eum ambulantem, & di- Mat. 14
xit: *Domine! iube me venire ad te ſuper aquas.* Et iuſſit no-
minus: ſed ille titubauit: & niſi porrexiſſet ei Dominus
dexteram, demerſus fluctibus occidiſſet. Titubauit caro, Ibidem.
ſaluauit dextera. Et ait illi: *Modicæ fidei! quare dubi-
taſti?* Fides ergò ambulauit in Apoſtolo, non caro. De-
nique fides titubauit, & caro ſentire cœpit naufragium.
Quod non impropriè dictum eſt; quia caro nauis eſt
animæ, ſicut ſcriptum eſt: *Qui deſcendunt mare in na-* Pſ. 106
uibus. Et alibi. *Ibi dolores vt parturientis, in ſpiritu ve-* Pſal. 47

Iona.16 *bementi conteres naues Tharſis:* Animæ enim noſtræ cùm A verbum parturiunt, edunt dolores. Quæ autem peperit, 3. Reg. 10. iam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt illi homo qui mundum redemit. Naues Tharſis, id eſt intelligibiles, quæ Salomoni aurum ferebant atque ar- 2.Cor.4. gentum, id eſt corpora noſtra, quæ habent theſaurum in vaſis fictilibus, vt Apoſtolus dicit. Vel quòd etiam hîc partus dubio conteruntur, iuxtà quod dictum eſt: *Væ* Luc. 21 *prægnantibus & nutrientibus!* Nam cùm anima quatitur, caro fluctuat. Vel ſpiritu vehementi agitabuntur infuſo, cùm expleto tempore fuerit reſurgendum ſecundùm Ezech. 37. quod ſcriptum eſt: *Veni ſpiritus, & inſufla in mortuos iſtos, & viuent.* Vnde & ipſe Iob in poſterioribus dicit: Iob. 19. *Noui enim quia æternus & potens eſt qui ſoluturus eſt me in terrâ, & reſuſcitaturus pellem meam quæ portauit* B *hæc.* Conteruntur autem qui ſuſcitantur ad iudicium. Eſt autem bona contritio. *Cor enim contritum & humiliatũ* Pſ. 50. *Deus non ſpernit.* Et alibi: *Sana contritiones eius:* Sed & Pſ. 59. ad Ioſaphat dictum eſt: *Contritæ ſunt naues in Tharſis:* eò quòd de ſacrilegio miſcuiſſet. Vtrumque igitur contritio 2. Par. 20. ſignificat; quia vtrumque eſt in die iudicij, *quando omnes* Ioan. 5. *qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei: & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ; qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Quod etiam Dauid Propheta ſignificat, dicens: *Ibi dolores vt parturien-* Pſ. 47. *tis: ſicut audiuimus, ità & vidimus in ciuitate Domini* Iob. 9. *virtutum, in ciuitate Dei noſtri.* Namque & dolorem fu- C turum, & lætitiam comprehendit: dolorem de iudicio, & de abſolutione lætitiam: Sed ad propoſitæ nobis interpellationis ſeriem reuertamur: *Multas* (inquit) *contritiones fecit mihi, reſpirare me non ſinit; repleuit autem me amaritudine. Et quia virtute eſt potens, nemo poteſt iudicio eius reſiſtere. Si iuſtus fuero, lingua mea errat. Magnum & potentem diſperdit ira. Improbi in morte graui; Iuſti autem irridentur. Dati ſunt enim in manus impij,* &c. Potentibus ira ſua grauis eſt, improbis nequitia, Iuſtis conditionis infirmitas. Ità nihil periculo vacat. Fortitudo & magnitudo viri ſuâ poteſtate decipitur, improbitas affligitur, virtus ridetur. Ille quia plus poteſt, labitur: iſte quia nihil poteſt, affligitur. Conditionis eſt vitium, quia *vita mea velocior eſt curſore. Tranſiuit, & nihil vidit. Tã-* D Ibidem. *quàm nauis veſtigiũ, aut aquilæ volantis & quærentis eſ-* Ibidem. *cam;* ità præterit & vita hominis. Quod loquimur, obliuiſcimur, nec vllum tranſitus noſtri inſigne deprehenditur, niſi quod ſit plenum mœroris & gemitus. *Concutior* (inquit) *omnibus membris.* Vtinam ſit mediator noſter arguens & diiudicans inter vtrumque noſtrûm.

Deplorat vir ſanctus ſuas & cõmunes hominũ calamitates.

CAP. VI.

Iob. 10. **D***Icam ad Dominum: Quare ſic me iudicas? An bonum tibi eſt ſi iniuſtus ego ſim, quia repuliſti opera manuũ tuarũ, & conſilio impiorũ intendiſti? Nũquid ſicut mortalis videt, ſic vides? aut vita tua ſicut hominis, aut anni tui ſicut viri, quia exquiſiſti iniquitates meas, & peccata mea inueſtigaſti? Noſti quia impiè non geſsi: ſed quis eſt qui de manibus tuis eruatur?* Magna fides, magna auctoritas cõſcientiæ, Deũ teſtem mentis ſuæ acceſſere. Quod conditionis eſt, non negat: quod impietatis eſt, repellit: quod infirmitatis eſt, fatetur. Peccâſſe conditionis eſt, quia nemo immunis lapſus eſt. Impiè agere non conditionis eſt; ſed perfidiæ & nequiſſimæ mentis venenũ. Lapſus ſuos agnoſcit Iuſtus; ſed abſolutio hominis in Dei miſeratione, nõ in hominis poteſtate eſt. *Manus* (inquit) *tuæ plaſmauerunt me, & fecerunt me: poſteà conuertiſti & percuſ-* Ibidem. *ſiſti me. Memento quia lutũ me feciſti, & in terrã me reſolues. Numquid non vt lac mulſiſti me, confeciſti me ſicut caſeũ? Corio & carne me induiſti, oſſibus & neruis me inſeruiſti. Vitam & miſericordiam in me poſuiſti, & viſitatio tua protexit ſpiritum meum.* Quanta deploratio ſancti viri pro communi infirmitate, quanta contentionis auctoritas, quòd Deus hominem manibus ſuis fecerit? Excuſatur culpa infirmitatis obtentu, commendatur gratia

A priuilegio operationis æternæ, & protectione dignationis cæleſtis. De quo loco etiam Dauid pulcherrimè locutus eſt, dicens: *Quid eſt homo quòd memor es eius, aut filius ho-* Pſ. 8. *minis quia viſitas eum? Hæc* (inquit) *habens in te, noui quia omnia potes: impoſſibile autẽ tibi nihil. Si enim peccauero, cuſtodies me, ab iniquitate autem immaculatũ me non feci-* Iob. 10 *ſti. Si impius fuero, væ mihi! ſi ſim iuſtus, non poſſum me erigere. Plenus ſum enim confuſionis, innectigor ſicut leo ad necẽ.* Vide tria: *Si peccauero* (inquit) *cuſtodies me.* Et ideò ô homo! fatere peccatũ, vt veniam conſequaris: *dic iniquitates, vt iuſtificeris.* Quid erubeſcis fateri eas in quibus natus es? negantis, non fatentis crimen eſt, negare quod Eſai. 43 natus ſis. Quod accepiſti, vtinã ſerues. Cur putas te habere quod nõ acceperis? Ergò peccator fateatur, impius ingemiſcat. Iuſtus non ſe erigat & extollat, ne per arrogan- B tiam fructũ iuſtitiæ amittat. Et pulchrè ait: *Si iuſtus ſum, non poſſũ me erigere: plenus enim ſum confuſionis.* Iuſtus enim aduertit magis fragilitatem ſuam, quam iniuſtus: & Iob. 10. lapſus ſuos ſapiens agnoſcit, nõ agnoſcit inſipiens. Denique lapſibus ſuis ſapiens compungitur, inſipiens delectatur: *Iuſtus accuſator eſt ſui;* iniuſtus aſſertor. Iuſtus præue- Prou. 18 nire vult accuſatorem cõfeſſione peccati, iniuſtus pecca- Prou. 10 tum ſuum occultare deſiderat. Ille in principio ſermonis occurrit vt prodat errorem, iſte multiloquio ſermonis ſui ſonum excuſationis inuoluit, ne prodat errorem.

Quid ſignificet illud: Quare obſcripſiſti aduersùm me C mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata? *ſimiliter & illud:* Mortalis filius mulieris breuis vitæ eſt, &c. *præterea etiam illud* Cùm autem dormierit homo, non reſurget vſquedum cælum aſluatur.

CAP. VII.

ITerùm adiiciens dicit: *Quare obſcripſiſti aduersùm me* Iob. 13. *mala, & appoſuiſti mihi adoleſcentiæ peccata?* Pulchrè id ætatis arripuit ad querelam, quę magis ad vitium lubrica eſſe conſueuit: Habet enim pueritia innocentiam, ſenectus prudentiam, ipſa vicina adoleſcentiæ iuuentus bonę exiſtimationis intuitum, & verecundiam delinquẽdi. Adoleſcentia ſola eſt inualida viribus, infirma conſiliis, vitio calens, faſtidioſa monitoribus, illecebroſa delicijs. In tanto igitur confragoſo & procelloſo mundi hu- D ius turbine, cur tam crebra naufragia improuidæ adſcribuntur ætati? Vnde præclarè Dauid totius temporis eius veniam ſibi à Domino poſtulauit, dicens: *Delicta iuuen-* Pſ. 24. *tutis meæ & ignorantiæ ne memineris, Domine!* quia tunc maximè calor corporis feruet, & æſtu ſanguinis vaporantis igneſcit. Sed iterùm ipſum audiamus: *Mortalis* (inquit) *filius mulieris breuis vitæ eſt & plenus iracũdiæ,* Iob. 14. *qui ſicut flos floruit, & decidit, diſcedit autem vt vmbra, & non reſiſtit. Nonne & ab hoc ratio quæritur? Et hunc feciſti intrare in iudicium ſub conſpectu tuo. Quis enim mũdus eſt à ſorde? Sed nemo, etiamſi vnius diei ſit vita eius ſuper* E *terram.* Verè miſerabilis conditio, vt homo peccati ſui quod vitare non poſſit, rationem præſtare cogatur, intrare in conſpectu Domini, & iudicium ſubire omnipotentis compellatur, edere cauſas geſtorum ſuorum, quæ tot vitæ ſuæ ætatibus percurrerit, cùm mundus à peccato quiuis eſſe non poſſit, vt ab ipſis cunabulis priùs obrepat infantiæ culpa, quàm ſit vllus ſenſus erroris. Quinimq; illud miſerabile, vt breuis ſit vita eius, dulcis illecebra, multiplex ærumna, iracũdia quotidiana. Itaq; in exiguâ dele- Ibidem. ctatione amaritudo perpetua eſt. *Eſt* (inquit) *arbori ſpes:* F *Si enim fuerit excisa, adhuc viridescet & ramus eius non deficiet: & ſi in terrâ mortua radix eius fuerit, truncus eius adhuc ab odore aquæ † germinabit, faciet autem meſſẽ ſicut nouella planta. Vir autem defunctus abiit, & cadens mor-* al. flore- *talis homo non vltrà eſt. Tempore autem fluctuant mare.* bit. Spectauimus prophetici ſermonis ſeriem ex duobus inferioribus elementis, terrâ ac mari, quæ omni iniuriæ, crebriſque tempeſtatibus ſubiacent, quàm validum argumentũ noſtræ expreſſit ærumnæ? Terrena enim virgulta, nemoroſaq; arborum, etiam cùm fuerint mortua, in vſus vitales reſurgunt. Mare quoq; ipſum temporum vicibus ſolet fluctuare. At verò caro noſtra ſemper exæſtuat, ſibiq; ipſa tempeſtas eſt, nec vnquàm à motibus procella-

Ibidem. tum miſerandiſquè naufragiis feriatur. *Cùm autem dor-* G
Apoc.21 *mierit homo, non reſurget vſque dum cæli aſſuatur.* Quod
Eſai. 65 videtur declarare, donec cælum moueatur: Erit enim no-
uum cælum, & terra noua, ſicut ſcriptum eſt. *Nam quod*
aſſuitur, vetus eſt: quod vetus, mutabitur. Denique audi
Pſ. 101. Dauid dicentem: *Initio terram tu fundaſti, Domine! &*
opera manuum tuarum ſunt cæli. Ipſi peribunt, tu autem
Hebr. 1. *permanes: & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent, & ſi-*
cut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Poſſumus etiā
Matt.11 illud attexere, quoniam quod vetus eſt, aſſuitur; quod
nouum, cogitur. A diebus autem Ioannis Baptiſtæ re-
gnum cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Aſ-
ſuebat ergò illud ſynagoga in paucis, Eccleſia cogit in
Apoc.12 multis. Vel quia nunc cælum aſſui videtur nebulis & ca-
ligine, nocturniſque tenebris, & croceo diei ſurgentis
rubore diuerſâ & diſcolori ſpecie ſæpe contexitur. Tunc
autem nox non erit ampliùs, & non indigebunt luce lu-
cernæ, & lumine ſolis; quia Dominus illuminabit ſuper
Ezech. eos, ſicut dicit Ioannes. Vel quia: *Væ iis qui aſſumunt*
13. *ceruicalia ad euertendas animas populi:* Deploranti Pro-
Matt. 9 phetæ miſeriam noſtræ fragilitatis, quæ & in hac vitâ re-
quiem non haberet, & vniuerſa ſubito incurſu mortis
amitteret, Spiritus ſanctus infudit tamdiu non reſurre-
cturos homines, donec veniret qui non aſſueret vetera
Eſai. 43 nouis, nec veſtimentum nouum committeret in veſti-
Ioan.11. mentum vetus; ſed omnia faceret noua; ſicut ipſe dixit: I
Apoc. 1. *Ecce facio omnia noua*: Ipſe eſt enim reſurrectio, ipſe primo-
genitus ex mortuis in quo omnes quidem prærogatiuam
Rom. 6. futuræ Reſurrectionis accepimus. ſolus tamen ipſe ad-
huc Reſurrectione perpetuâ reſurrexit.

De intelligentia illius: Vtinam in inferno me conſerua-
res, abſconderes autem me; donec deſinat ira tua, &c.

CAP. VIII.

Iob. 14. AVdito igitur quid locutus eſſet in eo Deus, & co-
gnito per Spiritum ſanctum quòd Filius Dei non K
ſolùm veniret in terram ſed etiam deſcenſurus eſſet ad
inferos, vt mortuos reſuſcitaret (quod tunc quidem fa-
al. præ- ctum eſt ad teſtimonium † præcedentium, & exemplum
ſentiū. futurorum) conuerſus ad Dominum ait: *Vtinam in in-*
ferno me conſeruares, abſconderes autem me, donec deſinat
ira tua, & ſtatuas mihi tempus in quo memoriā mei facias:
Si enim mortuus fuerit homo, viuet conſummans dies vitæ
ipſius. Suſtinebo donec iterū fiam, donec vocabis me, ego au-
tē te obaudiam: at opera manuū tuarum ne deſpicias. Nu-
meraſti autē meas adinuentiones, nec præteribit te quidquā
ex peccatis meis. Signaſti autē iniquitates meas in ſacculo,
Luc. 23 *& notaſti ſi quid inſcius præterii.* Quā ſuauis locus, qui
Prou. 11 nos de Reſurrectione confirmat, & quàm videtur voci L
1.Petr 4 Dominicæ conuenire, quæ in Euangelio legitur, vbi ait:
Tunc incipient dicere montibus: Cadite ſuper nos: & colli-
Iob. 19. *bus, Operite nos:* Erit enim in conſummatione ſæculi ira
Domini. Rectè ergò Sanctus in iudicium mauult reſurge-
re, quàm in tempus diuinæ iracūdiæ, quæ terribilis etiā
innocentibus eſt. Simul etiam illud prophetare intelli-
gitur, dicendo: *Statuas mihi tempus in quo memoriam mei*
facias, quòd in paſſione Domini reſuſcitandus foret, ſi-
cut in fine huius Libri teſtatur: nec tamen deplorare de-
ſinit: & quo magis intelligit ſibi Reſurrectionē eſſe pro-
poſitā, vitam hanc fugere deſiderat, videns ſe in manus M
Iob. 16. traditum aduerſariorum, proiectum ſe in poteſtatē im-
Pſ. 140. piorū, cui etiam amici in inimicos conuerſi ſunt, qui cùm
debuerint conſulari, ruinam ſuper ruinā inferant: memor
tamen conſcientiæ ſuæ puræ, & mundæ orationis, ait.
al car- *Terra non cooperias in ſanguine † carnis meæ*: vt oratio
nes eius ſicut incenſum dirigatur ad Dominum, non in terrā
meas. diuerſetur: Sancti enim oratio nubes penetrat; peccato-
Eccleſ. ris orationē, ſicut à Deo Cain dictum eſt parricidæ, ape-
35. riens os ſuum terra in ſanguine carnis abſcondit. Male-
dictus, inquit, à terrâ, quæ aperuit os ſuum accipere ſan-
Geneſ.4 guinem fratris tui de manu tuâ; quoniam operaberis ter-
ram, & non addet virtutem ſuam dare tibi.

G *De reprehenſione eorum qui curioſiùs inquirunt ſecreta al-*
titudinis ſapientiæ Dei: quàmque beatus ſit ille qui ſa-
pientiam inuenerit, & quæ ſit vera ſapientia.

CAP. IX.

FLebiliter igitur Sanctus deplorat vitæ iſtius tēpora:
Pereo (inquit) *& ſpiritu circumferor, oro autem ſe-* Iob. 17.
pulturam, & non impetro: precor laborans. Et quid faciā?
Dies mei tranſierunt in horrore, dirupti ſunt articuli cordis
mei. Nec tamen vſquam derogat iudicio Dei: Scit enim
profundam eſſe altitudinem ſapientiæ & ſcientiæ Dei, &
H inſcrutabilia iudicia eius, atque inueſtigabiles vias eius.
Non calcauerunt (inquit) *eam filii ſe glorificantium, nec*
tranſiuit per eam leo: Quis enim potuit vias eius compre- Rom. 11
hendere, quæ abditè occulta penetrat? *Vnde* (inquit) Iob. 28
inuenta eſt ſapientia? aut quis locus diſciplinæ? Neſcit Ibidem.
mortalis homo viā eius, nec inuenta eſt in hominibus. Abyſ-
ſus dixit, Non eſt in me: & mare dixit, Non eſt mecum.
Non tibi licet ſcire, ô homo! alta ſapientiæ; ideò tibi ſcri- Rom. 11
ptum eſt: Noli altū ſapere; ſed time. Quid curioſè quæ-
ris inueſtigare quod tibi non expedit ſcire, nec cognoſce-
re datur? Paulus audiuit aliqua ſecreta ſapiētiæ, quæ pro- 2.Cor.12
hibitus eſt aliis intimare; & ideò raptus eſt in paradiſum,
raptus vſque ad tertiū cælum, vt audiret ea quæ in terris
audire non poterat. Si quæ audiuit homo, non licuit ei
I loqui, quemadmodū quod non audiuit, inquirit? Impera-
toris huius in terris non licet tibi ſcire conſilia & vis ſcire
diuina? Non licet tibi curioſiùs inueſtigare quæ in terris
gerūtur, & curioſiùs requiris quid ſuprà cælū agatur? Cur
tu diſputas vnde nata ſit ſapientia? *Neſcit homo viā eius,*
nec in hominibus inuenta eſt perfecta ſapientia. Non in
Muyſe, nō in Aaron, non in Ieſu Naue fuit, non in ipſo
Dauid qui ait: *Incerta & occulta ſapiētiæ tuæ manifeſta-* Pſal 50
ſti mihi: vnde ipſe dixit in poſterioribus: *Velut iumentum* Pſal.72
factus ſū apud te. Suprà te eſt ſcire, ô homo! altitudinem
ſapiētiæ, ſatis eſt tibi vt credas. *Si enim non credideritis,*
inquit, *nec intelligetis.* Abyſsū ſcire non potes, abyſſum Eſaiæ.7
K non potes cōprehendere, quomodò altitudinē ſapientiæ
comprehendes? Abyſſus dixit: Non eſt in me, & tu potes
dicere quia in te eſt ſapientia? Abyſſus ergò dixit: Non eſt
in me, quia ipſe Dominus dixit: *Non derelinques animam* Pſal. 15.
meam in inferno. Et Apoſtolus dixit: *Quis deſcendet in* Rom. 10
abyſſum? hoc eſt Chriſtum ex mortuis deducere. Ergò ſi Iob. 28
interrogatur abyſſus. Vbi eſt ſapientia? reſpondet: Non
eſt in me, quia ſurrexit. Interrogatur mare: Vbi eſt ſa- Matt.
pientia? dicit: Mecum non eſt: quia calcauit me, nec flu- 14.
ctus mei eam turbare potuerunt. Et tu ergò in hoc ſæcu-
li iſtius poſitus freto noli perfectam illam Dei ſapientiā
in hoc mundo quærere: quia mundus eam non cognouit: Ioan. 1
Sed ſi vis eam inuenire, calca fluctus huius mundi, ſicut Mat.14
L calcauit Petrus, & ambula ſuper aquas huius ſæculi, &
porriget tibi dexteram Sapientia, ſicut porrexit & Petro; Exod.
quia nemo fuit quem non ſæculi huius vnda turbauerit. 14.
Turbauit Abraham, turbauit & Muyſen, turbauit & Pe- Mat.14
trum. Moyſes per mare tranſiuit, & per mare peditum
duxit exercitum; ſed antè & ipſe turbatus eſt. Petrus ſu-
per aquas calcauit; ſed merſus fuerat corpore, quia infir-
mioris fidei veſtigio claudicauit. Ergò noli ſapientiam in
mari quærere, quia non dixit cum mari ſe futurum Do-
minus Ieſus; ſed cū diſcipulis ſuis, vt aliquā ex parte eum
cognoſcerent, quibus ait: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad* Mat.28
M *conſummationem ſæculi.* Beati cum quibus eſt, vtinam &
nobiſcum ſit. Sed nobiſcum mare eſt, Petrus cum Chri-
ſto, quia & ipſe calcauit mare. Nobis aurum cordi atque
argentum eſt, ſapientia autem ſupra aurum, non in auro
eſt. Ideò qui ſapientiam habere cupiebat: *Argentum* Act. 3.
(ait) *& aurum non habeo: ſed quod habeo, do tibi: in nomi-*
ne Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula. Quia aurum
non habebat, in nomine Chriſti habebat piæ operatio- Iob. 28.
nis gratiam. Ideò & vbi dicitur. *Et trahe ſapientiam in*
interiora, & infrà: *Latuit* (inquit) *omnem hominem, &*
à volatilibus cæli abſcondita eſt. Nec homines ſciebant
vbi erat; nec Angeli, quia ipſi ſunt aues cæli, de quibus
dictum eſt: *Et vidi, Angelum volantem per cælum.* Ne-
mo potuit noſcere ſapientiam, *quia nemo nouit filium* Ibidem.
niſi

Apoc. 1. Mat. 11. *niſi Pater, & nemo nouit Patrem niſi Filius, & cui volue-re Filius reuelare.* Ipſe ergò reuelauit Ioanni cum quo eſſet Sapientia: Et ideò dixit ille, non quod ſuum erat; ſed Ioan. 1. 1. Cor. 15. quod Sapiẽtia infudit ei: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum. Neſcit ſapientiam interitus, ne-* † v. c eam. *ſcit malitia.* Interitus enim tenere eum non potuit, qui Prou. 1. dixit: *Vbi eſt mors? victoria tua? vbi mors? aculeus tuus?* Eccl. 1. neſcit etiam † malitia, quia dixit: *Quærent me mali, & non inuenient.* Poſſunt dicere: *Audiuimus gloriam eius.* Solus eſt Deus qui nouit eam; *quia Deus* (inquit) *bene conſtituit viam eius. Ipſe enim nouit locum eius*, quòd ſit A receptaculum ſapientiæ, audi diſcipulum eius dicentem: *Vnigenitus Filius qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Agnouit enim Patrem Filius; quia ipſe ait: *Sicut agnouit me Pater, & ego agnoſco Patrem.* Ioan. 1. Æqua menſura eſt cognitionis, vbi vnitas poteſtatis eſt. Pater ergò qui Ioan. 10 omnia fecit, nouit ventorum libram, aquarum men- Iob. 28 ſuram: ipſe vidit Sapientiam, cùm præparauit eam, & enarrauit eam per Prophetas ſuos, ſicut & Filius Patrem enarrauit, quem nihil præterit, & dixit: O homo! quid vis profunda ſcire Sapientiæ quæ ſuprà te ſunt? *Timere Deum ſapientia eſt, abſtinere à malo diſciplina eſt.*

SANCTI AMBROSII DE INTERPELLATIONE S. IOB LIBRI PRIMI FINIS.†

† v. c. Explicit tractatus de interpellatione Iob. Incipit tractatus de interpellatione David. *Multi quidem deplorauerunt*, &c. Vt infrà habetur col. 765

Summarium Libri ſecundi de Interpellatione ſancti Iob.

A cap. I. vſque ad cap. IV. vulgarem hominum quæſtionem examinat, cur Iuſti affligantur, impij verò bonis affluant, continuando enarrationem ſuper alia quædam capita libri S. Iob. In cap. V. concludit, cùm Iuſtos in hoc ſæculo affligi ſit bonum, nedum non timendas; ſed optandas eſſe afflictiones.

Capita Libri ſecundi de Interpellatione Iob.

1. *Quòd plerique etiam prudentes moueantur cùm viderint iniuſtos affluere rebus ſecundis; Iuſtos autem frequenter in hoc ſæculo affligi.*
2. *Quomodò ſanctus Iob in aduerſis fortior factus ſit: & tacendo irridendòque ſuos conuiciatores redarguerit, oſtendens quòd à Domino Deo ſua tentatio venerit.*
3. *Quantum bonum ſit taciturnitas, & quòd multi per ſermonem decepti ſint: quàm pulchrum etiam ſit ridere, cùm nobis maledicitur, ex eo quòd iniuriarum cumulus bonæ conſcientiæ non præiudicet.*
4. *Quà ratione ſi propter peccata hominibus eueniant mala, impij tanta bonorum copia abundent.*
5. *Quòd orandum potiùs nobis hic ſit, ſubire laborem, quàm rerum temporalium abundantià affluere, propter diuerſum & contrarium vtriuſque finem, eò quòd ſic vera ſapientia inueniatur.*

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE INTERPELLATIONE S. IOB LIBER SECVNDVS.

IOB. Cap. XVIII.

RESPONDENS autem Baldad Sauchites, dicit: Vſquequò non ceſſabis? Mane, vt & ipſi loquamur. Quare vt quadrupedes tacuimus coràm te? interfecit te ira: Quid enim, ſi tu mortuus fueris, inhabitabis quæ ſub cælo? aut ſubuertentur montes à fundamentis? & lumen impiorum extinguetur, & non eueniet eorum flamma? Lumen eis tenebræ in tabernaculo; at lucerna in eo extinguetur. Venentur minimi facultates eius, erret autem eius conſilium. Immittatur pes eius in laqueo, in rete inuoluatur. Veniant ſuper eum laquei, roborabit in eum ſitientes. Abſconditus eſt autem in terrâ funiculus eius, & decipula illius in ſemitis. In circuitu perdant eum dolores, multi circùm pedẽ eius veniant in fame anguſta; ruina autem ei pręparata eſt indecens. Comedantur eius rami pedum, comedat autem eius pulchra mors. Scindatur de tabernaculo eius ſanitas, teneat autem eum neceſſitas accuſatione regiâ. Habitabit in habitaculo eius in nocte eius, diſpergentur decentia eius in ſulphure. Deorsùm radices eius ſiccabuntur, & ſursùm corruet meſſis eius. Memoria eius pereat de terrâ, & erit nomen ei in B faciem extraneo. Expellat eum de luce in tenebras, & ab orbe terrarum tranſtulerunt eum. Non erit notus in populo eius, neque ſaluatus in ſubcæleſti domus eius: Sed in rebus eius viuent alij, ſuper eum gemuerunt vltimi, primos autem tenuit ſtupor. Hę ſunt domus iniuſtorum, hic autem locus ignorantium Dominum.

Cap. XIX.

RESpondens Iob dicit: Vſquequò afflictam facietis animam meam, & occidetis me ſermonibus? Cognoſcite ſolùm quòd Dominus fe- C cit me ſic, loquimini contrà me. Non reuerentes incumbitis mihi, nempe iam in veritate ego erraui, & apud me inhabitat error. Loquutum eſſe verbum quod non oportet, & verba mea errant & non in tempore. Sine autem, quoniam in me magnificamini, inſultatis verò mihi opprobrio. Cognoſcite igitur quòd Dominus eſt qui turbauit; munitionem autem eius in me exaltauit. Ecce rideor opprobrio, & non loquar? clamabo & nondum iudicium. In circuitu circùm ædificatus ſum, & non tranſibo, in facie mea tenebras poſuit. At gloriam meam à me exuit, abſtulit coro-

nam de capite meo. Dilaniauit me in circuitu, &
abiui: excidit autem ſicut arborem ſpem meam.
Grauiter mihi ira vſus eſt; reputauit autem me
ſicut inimicum. Simul ac venerunt tentationes
eius in me, viis meis circumdederunt me inſi-
diatores. A me quidem fratres mei receſſerunt,
cugnouerunt alienos plus quàm me. Amici mei
immiſericordes facti ſunt, neque adiunxerunt
me proximi. Et qui nouerunt meum nomen, o-
bliti ſunt mei. Vicini domus, ancillæque meæ, a-
lienus fui coràm eis. Seruum meum vocaui, &
non obediuit: os autem meum deprecabatur, &
ſupplicabam vxori meę. Aduocabam adulans
filios concubinarum mearum, ipſi autem in ſæ-
culum me auerſati ſunt: quando reſurgo, contrà
me loquuntur. Abominati ſunt me qui cogno-
uerunt me: quos autem amaueram, inſurrexe-
runt mihi. In pelle mea putruerunt carnes meæ;
at oſſa mea in dentibus habentur. Miſeremini
mei, miſeremini mei, ô amici: manus enim Do-
mini eſt quæ tetigit me. Cur autem me perſe-
quimini ſicut & Dominus, & de carnibus meis
non ſaturamini? Quis vtique det vt ſcripta ſint I
verba mea, vt poſita ſint ea in libro in ſęculum,
in ſtilo ferreo, & plumbeo, aut in petris inſcul-
pta eſſe? Noui enim quia æternus & potens eſt
qui ſoluturus eſt me in terram, & ſuſcitaturus
pellem meã quæ portauit hæc. A Domino enim
hęc mihi confecta ſunt, quæ ego mihi conſcius
ſum, quę oculus meus vidit, & non alius: om-
nia autem mihi conſummata ſunt in ſinu. Si
verò diceris: Quid dicemus coràm eo, & ra-
dicem ſermonis inuenimus in eo? Cauete &
vos à tegmine: furor enim in iniquos ſuper-
ueniet, & tunc cognoſcent vbi eſt eorum ma-
teria.

Cap. XX.

RESpondens autem Sophar Minæus, dicit:
Non ſic putabam contradicere te hæc, &
& non intelligitis magis quàm ego. Diſciplinam
confuſionis meæ audiam, & ſpiritus ex intelligẽ-
tiâ reſpondet mihi. Nónne hæc noſti à princi-
pio, ex quo poſitus eſt homo ſuper terram? Gau-
dium impiorum ruina grauior, lætitia autem ini-
quorum perditio. Si aſcenderint in cęlum eius
dona, & ſacrificium eius nubes attigerit. Quan-
do enim videatur iam firmatum eſſe, tunc in fi-
nem peribit. At qui cognouerant eum, dicent:
Vbi eſt? Sicut inſomnium quod auolauit, non in-
uenietur; volauit autem ſicut viſio nocturna. O-
culus aſpexit, & non addet, & non ampliùs ad-
uertet eum locus ſuus. Filios eius perdant mino-
res, manus eius vrant dolores. Oſſa eius repleta
ſunt adoleſcentia eius, & cum eo in tumulo ter-
ræ dormient. Si dulcis fuerit in ore eius malitia,
abſcondet eam ſub lingua ſua. Non parcet ei, &
non derelinquet eã: & congregabit eam in me-
dio gutturis ſui, & non poterit adiuuare eum. Fel
aſpidis in vtero eius, diuitię iniuſtè congregatæ
euomentur, de domo eius extrahat eum Ange-
lus. Furorem autem draconum ſugat, occidat
verò eum lingua ſerpentis. Non videat mul-
ſionem paſtorum, neque paſcua mellis & buty-
G ri. In vana & inania laborauit, diuitias de quibus
non guſtabit. Sicut caro neruoſa quæ non man-
ditur, quæ non bibitur: Multorum enim impo-
tentum domos fregit: tabernaculum autem ra-
puit, & non extruxit. Non eſt eius ſalus faculta-
tibus, in deſiderio ſuo non ſaluabitur. Non ſunt
reliquiæ cibis eius, propter hoc non florebunt e-
ius bona. Cùm autem videatur iam ſaturatus eſ-
ſe, arctabitur: omnis verò neceſſitas ſuper eum
veniet. Si quo modo impleuerit ventrem ſuum,
immittat in eum furorem iræ, lauet in eum dolo-
H res, & non ſaluetur de manu ferri, vulneret eum
arcus ęneus. Pręteseat per os eius ſagitta, ſtellæ
autem in tabernaculis eius. Deambulent in eo
timores, omnes autem tenebræ ei permaneant.
Deuoret eum ignis qui non incenditur, vexet au-
tem eius aduena domum. Reuelet eius cælum
iniquitates, terra autem inſurgat ei. Inundet do-
mum eius perditio in finem, dies irę ſuperueniat
ei. Hęc pars hominis impij à Domino & poſſeſ-
ſio eorum quæ ſunt ei à ſpeculatore.

Cap. XXI.

RESpondens autem Iob dicit: Auditę, audite
verba mea, vt ſit mihi à vobis hæc conſola-
tio. Portate me, ego autem loquar; poſteà non
deridebitis me. Quid enim? numquid hominis
mea redargutio? aut cur non iraſcar? cùm inſpe-
xeritis in me ſtuporem habente, manum ponen-
tes in maxilla. Si recordatus fuero, ſtupui; ha-
bent autem meas carnes dolores. Quare impij vi-
uunt, inueterauerunt autem & in diuitiis? Semẽ
K eorum ſecundùm animam; at filij eorum in ocu-
lis. Domus eorum rectè ſtant, non eſt illis timor,
non eſt in eis flagellum à Domino. Bos eorum
non fecit abortiuum: ſaluata eſt autem eorum in
ventre habens, & non offendit. Manent ſicut o-
ues perpetuæ; at pueri eorum ludunt accipien-
tes pſalterium & citharam, & delectantur voce
pſalmi. Conſummarunt in bonis vitam ſuam, in
requie autem inferni dormierunt. Dicit autem
Domino: Diſcede à me, vias tuas ſcire nolo.
L Quid omnipotens, quoniam ſeruiemus ei? aut
quæ vtilitas, quoniam obuiabimus ei? In mani-
bus enim non fuerunt ei bona? opera autem im-
piorum non aſpicit. Verumtamen & impiorum
lucerna extinguetur, ſuperueniet eis ſubuerſio,
dolores autem eos habebunt à furore. Erunt ſi-
cut paleæ ante ventum, aut ſicut puluis quem
abſtulit turbo. Deficiant filios facultates eius: &
retribuet ad eum & cognoſcet. Videant oculi
eius ſuam interfectionem; à Domino autem
M non ſaluetur: Quoniam voluntas eius in domo
eius cum eo, & numeri menſium eius diuiſi
ſunt. Numquid non Dominus eſt qui docet
intellectum & ſcientiam, ipſe autem ſapientes
diſcernet. Hic moritur in potentia ſtultitiæ
ſuæ, totus in abundantia & gratia. Interiora au-
tem eius plena adipe, medulla verò eius ſuper-
effluit. Ille autem conficit in amaritudine ani-
mę ſuæ curſum vitæ; nihílque boni epulatus
finem accipit. Simul quidem in terra dormiunt;
putredo autem eos operuit. Itaque noui vos,
quoniam audacia incumbitis mihi, quoniam di-

citis: Vbi eſt domus Principis, & vbi tegmen tabernaculorum impiorum? Interrogate prætereuntes viam, & ſigna eorũ non alienabitis. Quoniam in diem perditionis ſubleuatur malus, in diem furoris eius ducetur. Quis renunciabit in faciem eius viam eius? & ipſe fecit: quis retribuet ei? Et ipſe ad ſepulchra ductus eſt, & in aceruo vigilauit. Dulces fuerunt ei lapides torrentis, & poſt eum omnis homo abibit, & ante illum innumerabiles. quomodò autem mihi adiicietis inania? at me quieſcere à vobis nihil.

Cap. XXII.

Reſpondens autem Eliphaz Themanites dicit: Numquid non Dominus eſt, docens intellectum & ſcientiam? quid enim curæ eſt Domino, ſi tu fuiſti operibus irreprehẽſibilis? Numquid vtilitas, quoniam ſimplicem facies viam tuam, aut rationem tui faciens redarguet te, & ſimul veniet tecum in iudicium? Numquid non malitia tua eſt multa, innumerabilia verò tua ſunt peccata; Pignerabas quidem à fratribus tuis fruſtrà, veſtimentum autem nudorum abſtuliſti. Neque aqua ſitientes potaſti; ſed eſurientium ſubtraxiſti fruſtum panis. Miratus es quorundam vultus; habitare autem feciſti pauperes in terra. Viduas dimiſiſti vanas, pupillos autem afflixiſti. Igitur circumdederunt te laquei, & vrſit te bellum indecens. Lumen tibi tenebræ euaſit, dormientem autem aqua te operuit. Numquid non excelſa habitans aſpicit? at iniuria latos humiliauit. Et dixiſti: quid nouit fortis? numquid per caliginem iudicabit? Nubes latibulum eius, & non videbitur, & gyrum cęli perambulat. Numquid ſemitam ęternam cuſtodies, quam calcaoerunt viri iniuſti, qui comprehenſi ſunt immaturi? Fluuius fluens fundamenta eorum, dicentes: Dominus quid faciet nobis? aut quid induet nobis omnipotens? qui impleuit domos eorum bonis? conſilium autem impiorum longè ab eo. Videntes Iuſti riſerunt, irreprehenſibilis autem ſubſannauit eos: niſi deſtructa eſt ſubſiſtentia eorum, & reliquias eorum deuorat ignis. Eſto autem durus, ſi ſuſtinueris poſteà fructus tuus erit in bonis. Suſcipe de ore illius interpretationem, & recipe verba eius in corde tuo. Si autem reuerſus fueris & humiliaueris te ipſum coràm Domino, longè feciſti à tabernaculo tuo iniquitatem. Sedebis ſuper aggerem in petrâ, vt petrâ torrentis Ophir. Erit igitur tuus omnipotens adiutor ab inimicis, purum autem reddet te ſicut argentum igne probatum. Poſteà cum audaciâ loqueris coràm Domino, cùm reſpexeris in cælum hilariter: Cùm oraueris autem tu ad eum, exaudiet te, dabit verò tibi reddere vota. Reſtituet tibi tabernaculum iuſtitiæ: in viis autem tuis erit lux. Quoniam humiliauit ſeipſum, & dices: Superbiuit, & inclinatum oculis ſaluabit. Saluabit innocentem, & ſaluus eſto immundis manibus tuis.

Cap. XXIII.

Reſpondens autem Iob ait: Et iam noui quòd ex manu mea redargutio mea eſt, & A manus eius grauis facta eſt ſuper meum gemitũ. Quis igitur nouerit quò d inueniam illum, & veniam in terminum? Dicam autem meum iudicium; at os meum replebo redargutionibus. Sciã verò ſanitatem, quæ mihi dicet, ſententiam autẽ quæ mihi renuntiabit. Si in multa fortitudine ſuperueniet mihi, poſteà in minis me vtetur. Veritas enim & redargutio ab eo, educat autem in finem meum iudicium. In primâ enim ambulabo, & non ampliùs ſum: quæ autẽ in nouiſſimis, quid noui? Siniſtra quę fecit ipſius non reſtiti, circum- B iaciet dextera, & non videbo: Nouit enim iam viam meam, probauit autem me ſicut aurum. Egrediar in præceptis eius: vias enim eius cuſtodiui: & non declino à præceptis eius, & non prætercam, in ſinu autem meo abſcondi verba eius. Si autem & ipſe iudicauit ſic, quis eſt reſiſtens ei? Nam ipſe voluit & fecit, propter hoc ſuper eũ ſtudui. Admonens autem curam habui eius ſuper hoc, à facie eius celer ero, conſiderabo & perterritus ero ex eo. Dominus emolliuit cor meum, & omnipotens vrſit me: Non enim noueram C quòd ſuperuenient mihi tenebræ; ante faciem autem meam operuit caligo.

Cap. XXIV.

Cur autem Dominum non latuerunt horæ, impij autem confinia tranſgreſſi ſunt? Gregem cum paſtore diripuerunt: ſubiunctorium pupilli abduxerunt, bouem viduę pignerauerũt. Deiecerunt impotentes de via iuſta, pariter abſconditi ſunt manſueti terræ. Euaſerunt autem ſicut aſini in agro, ſuper me egreſſi ſuam actionem. Dulcis fuit eorum panis in iuniores. Agrum ante tempus non ſuum demeſſuerunt, infirmi D autem in vineis impiorum abſque mercede & cibo operati ſunt. Detractis veſtimentis nudos fecerunt dormire multos: plerique quorum animæ operimentum ademerunt, ſtillicidiis humeſcebant montium: & quia tegumentum deerat, petrâ ſeſe operiebant. Rapuerunt pupillum ab vbere; eum autem qui cecidit, humiliauerunt. Nudos ſopierunt iniuſtè, eſurientium autem fruſtum panis abſtulerunt. In tenebroſis iniuſtè inſidiati ſunt, viam autem iuſtam non nouerunt, qui de ciuitate & domibus propriis e- E iecerunt. Anima puerorum gemuit valde, ipſe autem cur horum ſpeculationem non fecit? Super terra exiſtentibus illis & non cognouerunt, viam autem iuſtitiæ non nouerũt, neque ſemitas eius ambulauerũt. Cùm cognouit eorũ opera, tradidit eos in in tenebras, & nocte erit ſicut fur. Et oculus adulteri obſeruauit tenebras, dicens: Non conſiderabit me oculus, & operimentũ vultus poſuit. Perfodit in tenebris domos, interdiu ſigillauerũt ſeipſos, non cognouerunt lucẽ, quo- F niam ſimul eis in aurora vmbra mortis, quoniam cognoſcet tumultus vmbræ mortis. Leuis eſt ſuper faciem aquæ, maledicta ſit pars eorum ſuper terram, appareant autem plantæ eorum in terra aridę. Vtinam pupillorum rapuerunt, poſteà ad memoriam ductum eſt eorũ peccatum. Sicut nebula roris non apparens factus eſt, reddantur autem ei quę fecit: conteratur verò omnis iniuſtus ſicut lignũ immedicabile: Sterili enim non benefecit, & mulieris non miſertus eſt. Furore

ſubuertit impotentes . cùm ſteterit igitur, non credat in ſnam vitam. Debilitatus non ſperet ſanum eſſe;ſed cadet morbo : Multis enim nocuit ſoblimitas eius,marcuit autem ſicut malua in ardore,aut ſicut ſpica à calamo ſponte decidens. Si autem non, quis eſt qui dicit mendacia me dicere,& ponet in nihil verba mea?

Cap. XXV.

RESpondens autem Baldad Sauebites, ait: Quid enim procemium aut timor ab eo qui facit vniuerſum in Altiſſimo? Non enim aliquis putet quòd eſt dilatio prædonibus: ſuper quos autem non veniet inſidiatio ab eo ? Quomodò enim erit iuſtus homo coràm Domino? aut quis mundauerit ſe natus de muliere? Si luna ordinat,& non illucet; ſtellæ autem non mundæ eoràm eo. Sine autem homo putredo , & filius hominis vermis.

Cap. XXVI.

RESpondens verò Iob, dixit : Cui appoſitus es,aut cui auxiliaturus es? nũquid non cui multa fortitudo,& cui brachium robuſtum eſt? Cui dediſti conſilium? nonne cui omnis ſapientia? Aut quem inſequeris? nonne cui maxima potentia? Cui renuntiâſti verba? ſpiritus autem cuius eſt egreſſus ex te? Numquid gigantes nutrientur ſub aqua & vicinis eius? Nuda inferna in conſpectu eius, & non eſt amictus nequiſſimis. Qui extendit Boream in nihilum , ſuſpendit terram ſuper nihilum. Alligat aquam in nubibus ſuis, & non eſt rupta nubes ſub pedibus eius. Qui tenet vultum ſolij,qui expandit ſuper illud nebulam ſuam Præceptum circumdedit in faciem aquæ, vſque ad conſummationem lucis cum tenebris. Columnę cæli diſſiluerunt , & timuerunt ab increpatione eius. Virtute compeſcuit mare;diſciplina autem ſtrauit cetum. Clauſtra cæli formidant eum: pręcepto mortificauit draconẽ prævaricatorem. Ecce hæ partes vię eius,&ſuper humorem ſermonis audiemus in eo: virtutem tonitrui eius, quis intelligit,quando faciet?

Cap. XXVII.

ADhuc autem addens Iob dixit procemio: Viuit Dominus qui ſic me iudicauit,& omnipotens qui amaram facit meam animam. Siquidem adhuc halitu meo exiſtente, ſpiritus autem diuinus circumexiſtens mihi in naribus. Nõ loquentur labia mea iniqua , neque anima mea meditabitur iniuſta. Ne mihi ſit iuſtos vos oſtẽdere,donec moriar : non enim amouebo innocentiam meam. Iuſtitiæ autem attendens non tradam;non enim conſcius ſum mihi quòd illicita fecerim. Verumtamen ſint inimici mei ſicut ſubuerſio impiorum.&in me inſurgentes ſicut perditio iniquorum: Et quæ enim eſt ſpes impio , quoniam continet? Numquid ſi confidit in Domino , ſaluabitur ? aut deprecationem eius exaudiet Dominus: aut cùm venerit ei neceſſitas,num habet aliquam ſermonis audaciam coràm illo? aut ſicut cùm inuocauerit, ipſe exaudiet eum?

G Sed iam renuntiabo vobis quid eſt in manu Domini : quę ſunt apud omnipotentem non mentiar. Ecce iam omnes noſtis , quòd vana vanis iniicitis. Hæc pars hominis impij à Domino; poſſeſſio autem potentium ſuperueniet ab omnipotente ſuper eos. Si autem multi fuerint filij eius, in occiſionem erunt: ſi verò viri euaſerint, mendicabunt. At ſuperſtites eius morte morientur, viduas autem eorum nemo miſerabitur. Si congregauerit ſicut terram argentum , ſicut lutum
H autem præparauerit aurum. Hæc omnia Iuſti vendieabunt;at pecunias eius veraces habebunt. Euaſit autem domus eius ſicut tineæ , & ſicut tela araneæ. Dormiet diues,& nihil adiiciet:aperuit oculos ſuos,& iam non eſt. Occurrerunt ei ſicut aqua dolores,nocte autem abſtulit eum caligo. Tollet eum ventus vrens , & abibit , & ventilabit eum de loco ſuo. Et iniicient ſuper eum, & non parcet , de manu eius fugâ fugiet. Pulſabit ſuper eum manus ſuas , & exſibilabit eum de loco ſuo.

I *Cap.* XXVIII.

ESt enim argento locus vnde fit:locus autem auro vnde conflatur. Ferrum quidem enim de terra fit, ęs autem ſicut lapis inciditur. Ordinem poſuit tenebris , & omnem terminum ipſe ſcrutatur, lapis tenebræ, & vmbra mortis Inciſio torrentis à calce;at qui obliuiſcentes vitæ iuſtę , infirmati ſunt ex mortalibus. Terra ex ea exibit panis, ſubtùs eam verſa eſt ſicut igni. Locus ſaphiri lapides eius, & tumulus aureus eius ſemi-
K ta. Non nouit eam volatile , & non intuitus eſt eam oculus vulturis. Non calcauerunt eam filij ſe glorificantium , nec tranſiuit per eam leo. In rupe extendit manum ſuam , ſubuertit autem à radicibus montes. Ripas fluuiorum excidit, omne autem pretioſum vidit meus oculus. Profunda fluuiorum reuelauit; oſtendit autem ſuam potentiam in lucem. At ſapientia vnde inuenta eſt? aut quis locus diſciplinę? Neſcit homo viam e-
L ius , neque inuenta eſt in hominibus. Abyſſus dixit : Non eſt in me: & mare dixit : Non eſt mecum. Non dabit concluſum aurum pro ea , & non appendetur argentum commutatio eius. Et non comportabitur auro Opbir in onyebe pretioſo & ſapphyto. Non adæquabitur ei aurum & vitrum: & commutatio eius ſuppellectilia aurea. Excelſa & ſublimia non commemorabuntur : & trahe ſapientiam in interiora. Non adęquabitur ei topazium Æthiopiæ , auro puro non comportabitur. At ſapientia vnde inuenta eſt? qualis autem locus eſt intellectus? Latuit
M omnem hominem , & à volatilibus cęli abſcondita eſt. Interitus & malitia dixerunt: Audiuimus gloriam eius. Deus bene conſtituit viam eius : ipſe enim nouit locum eius. Ipſe quę ſub cęlum totum intuetur , videns quæ in terra, omnia quæ fecit, ventorum libram , & aquarum menſuram quando fecit. Hic videns numerauit , & viam in concuſſione vocis. Tunc vidit illam , & enarrauit eam , cùm pręparâſſet, inueſtigauit: Dixit autem homini: Timere Deum, ſapientia eſt : abſtinere à malo diſciplina eſt.

Cap. XXIX.

ADhuc autem adiens Iob dixit procemio: Quis me ponat iuxtà menſem antè dierum quibus me Deus cuſtodiuit: vt quando ſplendebat lucerna eius ſuper caput meum, quando lumine eius ambulabam in tenebris? Quando fuì in diebus iuuentutis meæ, quando Dominus ſpeculationem faciebat domus meæ. Quando fui diues valdè, in circuitu autem mei pueri. Quando fluebant vię meę butyro, aut mõtes mei fluebant lacte. Quando exibam diluculò in ciuitatem, in plateis quidem ponebatur mea cathedra. Videntes me iuuenes abſconſi ſunt; ſenes autem omnes ſteterunt. Adulti ceſſauerunt loquentes, digitum imponentes ſuper os. At qui audierunt, beatum dixerunt me: & lingua eorum gutturi ſuo adhæſit. Quoniam auris audiuit, & beatum dixit me: oculus autem videns me declinauit: Liberaui enim pauperem de manu potentis: & pupillo, cui non erat adiutor, auxiliatus ſum. Benedictio pereuntis ſuper me veniat, os autem viduæ mihi benedixit. Iuſtitiam indutus ſum, veſtiius ſum autem iudicium ſicut diploidem. Oculus fui cæcorum, pes autem claudorum. Ego fui pater impotentum: cauſam autem quam non ſciebam, inueſtigaui. Contriui molas iniquorum, de medijs autem dentibus eorum prædam euulſi. Dixi: Ætas mea ſeneſcet ſicut truncus palmæ, multum tempus viuam. Radix mea aperta eſt in aquâ, & ros morabitur in meſſione meâ. Gloria mea noua mecum, & arcus meus in manu eius ambulabit. Qui me audierunt, attendebant: tacuerunt autem in meo conſilio. Super meum verbum non addiderunt, læti autem erant, quãdo illis loquebar. Sicut terra ſitiens ſuſcipiens imbrem, ſic iſti meum ſermonem. Si riſeram ad eos, non crediderant, & lux vultus mei non cadebat. Elegi viam eorum, & ſedi imperans, & in tabernaculo eram ſicut Rex in ſatellitibus: Quemadmodùm paſſionibus affectos conſolabar.

Cap. XXX.

NVnc verò deriſerunt me minimi, nunc hortantur me in patre, quorum contemnebam patres eorum, quos non putaui eſſe dignos canibus eorum gregum. Et fortitudo manuum ipſorum ad quid mihi? Super ipſos periit conſummatio, in egeſtate & ſame ſterilis, fugientes inaquoſam heri preſſuram & miſeriam Frangentes auronem in ſonante, qui auro erant eorũ cibaria. Inhonorati & viles habiti, indigentes omnis boni: & qui radices lignorum mandebant præ ſame magnâ, inſurrexerunt mihi fures. Quorum domus eorum erant foramina petrarum, in mediu bene ſonantium clamabunt, qui ſub ſarmentis agreſtibus viuebant. Stultorum filij & ignobilium nomen & gloria extincta à terrâ: nunc autem cithara ego ſum eorum, & me prouerbium habent. Abominati ſunt me recedentes longè, à facie autem meâ non abſtinuerunt ſputum: Cùm aperuiſſet enim pharetram ſuam, afflixit me, & frænum faciei meæ emiſit. Ad dexteram germinis inſurrexerunt, pedes eius extendit, & viam fecit in me ſemitas perditionis eo-

A rum. Attritæ ſunt ſemitæ meę: exuit enim meam ſtolam, ſagittis ſuis iaculatus eſt me. Vſus eſt me, vt vult, in doloribus compactus ſum. Reuertuntur mei dolores, abiit mea ſpes quaſi ventus, & ſicut nebula ſalus mea. Et nunc in me effundetur anima mea; habent autem me dies dolorum. Nocte oſſa mea combuſta ſunt: at nerui mei diſſoluti ſunt. In multâ fortitudine apprehendit meum veſtimentum, ſicut circumorale tunicę meæ circumdederunt me. Reputâſti autem me ſicut lutum, in terrâ & cinere mea pars. Clamaui ad te, & non audis me, ſteterunt & conſiderauerunt

B me. Inſultaſti mihi crudeliter, manu potenti me verberâſti. Ordinaſti autem mihi in doloribus, & eiecisti me à ſalute: Noui enim quòd mors me conteret: domus enim omni mortali, terra. Vtinam enim poſſem me ipſum capere, aut deprecatus ſaltem alium, & faciet mihi hoc. Ego autem ſuper omni impotente fleui, gemui verò videns hominem in neceſſitatibus. Ego expectans bona, ecce occurrerunt mihi magis dies malorũ. Venter meus efferbuit & non tacebit, præuenerunt

C me dies paupertatis. Gemens ambulo ſine furore, ſteti autem in congregatione clamans. Frater fui Sirenum, amicus autem ſtruthionum. Cutis mea obtenebrata eſt valdè; at oſſa mea præ ardore. Euaſit in luctum mea cithara; at pſalmus meus in fletum mihi.

Cap. XXXI.

FOedus poſui oculis meis, & non intelligam ſuper virginem. Et quid diuiſit Deus deſuper, & hereditas ſufficienti ex altiſſimis? Væ perditio iniquo, & abalienatio facientibus iniquita-

D tem: Nonne ipſe videbit viam meam & omnes greſſus meos enumerabit? Si autem fui ambulãs cum ſcurris, ſi & feſtinauit pes meus in dolũ: Appenſus ſum enim in ſtaterâ iuſtâ; ſciuit autẽ Dominus iniuſtitiam meam. Si declinauit pes meus de viâ, ſi oculum ſequutum eſt cor meum, ſi autẽ & manibus meis tetigi dona Seram igitur, & alij comedant, eradicatus etiam ſim ſuper terram. Si ſequutum eſt cor meum mulierem viri alterius, ſi

E & inſidiator fui ad oſtia eius. Placeat igitur & vxor mea alij; at paruuli mei humilientur: Furor iræ irretentibilis, contaminare viri vxorẽ: Ignis enim eſt comburens in omnibus membris: cui vtique ſuperuenerit, à radicibus perdidit. Si autem & vile habui iudicium ſerui mei aut ancillæ, diſceptantibus illis aduersùm me. quid faciam, cùm inquiſitionem mei faciet Dominus? ſi autem & ſpeculationem, quod reſponſum faciam? Numquid non vt & ego factus ſum in v-

F tero, & illi facti ſunt? Impotentes vſu quem quandoque habuerunt, non fruſtrati ſunt, viduæ autem oculũ non tabefeci. Si & buccellam meã comedi ſolus, & non pupillum participem feci ex ea Quoniam ab adoleſcentia mea enutriui vt pater: & de vtero matris deduxi: Si & deſpexi nudum pereuntem, & non veſtiui; impotentes autem ſi non benedixerunt mihi. Ab tonſura agnorum meorum calefacti ſunt humeri eorum. Si leuaui pupillo manum, confidens quoniã multa mihi auxiliatio adeſt. Rece-

dat igitur humerus meus à iunctura; at brachiũ meum à cubito meo confringatur: Timor enim Domini continuit me, & à captione eius non feram. Si ordinaui aurum fortitudinem meam, ſi autem & in lapide pretioſo fiduciam habui. Si & lætatus ſum multis diuitiis mihi exiſtentibus, ſi & in innumerabilibus poſui manum meam. Aut nõ video quidem ſolem lucentem deficientem, lunam autem deficientem: Non enim in eis eſt, & ſi deceptum eſt latenter cor meum, ſi autem & manum meam imponens in ore meo oſculatus ſum. Et hoc mihi igitur iniquitas maxima computetur, quoniam mentitus ſum coràm Domino altiſſimo. Si autem & gaudens factus ſum ruina inimicorum meorum: & dixit cor meum: Euge. Audiat igitur auris mea maledictionem meam: diuulger igitur à populo meo malè affectus. Si autem & ſæpe dixerunt ancillæ meæ: Quis daret nobis de carnibus eius ſaturari? valde me vtili exiſtente, foris autem non morabatur peregrinus; at oſtium meum omni venienti patuit. Si autem & cùm peccauerim inuitè abſcondi peccatum meum; non enim auerti multitudinem turbæ: vt non eloquerer coràm eis. Si autem & permiſi impotentem exire oſtium meum ſine vacuo. Quis det audientem me, manum autem Domini ſi non timueram? Syngraphum autem quod habui contrà quempiam in humeris circumponens coram legebam: & ſi non ſcindens illud reddidi, nihil accipiens à debitore. Si in me aliquando terra gemuit, ſi autem & ſulci eius fleuerunt vnà. Si & fortitudinem eius comedi ſolus ſine pretio, ſi autem & animam Domini terræ apprehendens afflixi. Pro tritico igitur egrediatur mihi vrtica, pro hordeo autem ſpina. Et ceſſauit Iob verbis.

Cap. XXXII.

TAcuerunt verò & tres amici eius ampliùs contradicere Iob: erat enim Iob iuſtus coram eis. Iratus eſt autem Eliu filius Barachiel Buzites de cognatione Aram, Auſitidis regionis: Iratus eſt verò aduersùm Iob valdè, eò quòd oſtendit ſe iuſtum coràm Domino. Et contrà tres amicos iratus eſt valdè, quoniam non potuerunt reſpondere contraria Iob, & poſuerunt ipſum eſſe impium. Eliu quidem expectauit dare reſponſionem Iob, quoniam ſeniores eo ſunt diebus. Et vidit Eliu quòd non eſt reſponſum in ore trium virorum, iratus eſt furor eius. Reſpondens igitur Eliu filius Barachiel Buzites, dixit: Iunior quidem ſum tempore, vos autem eſtis ſeniores. Idcirco tacui, timens vobis renuntiare meam ſcientiam. Dixi autem, non tempus eſt loquens; in multis enim annis non nouerunt ſapientiam: Sed ſpiritus eſt in hominibus: inſpiratio autem omnipotentis quæ docet. Non longæui ſunt ſapientes neque ſenes nôrunt iudicium. Ideò dixit: Audite me, & nuntiabo vobis quę noui. Auribus percipite mea verba; dicam enim vobis audientibus, vſquequò ſcrutemini ſermones? Et vſque ad vos intelligam, & ecce non fuit. Ipſe Iob redarguens, reſpondens eius verba ex vobis. Ne di-

G catis: Inuenimus ſapientiam Domino addentes,
homini autem commiſiſtis loqui talia verba. Ti-
muerunt, non reſponderunt ampliùs, antiquos
fecerunt ex ipſis ſermones. Expectaui; non enim
loquuti ſunt, quoniam ſteterunt, non reſponde-
runt. Reſpondens itaque Eliu dicit: Rursùs lo-
quar: plenus enim ſum verbis, perdit me ſpiritus
vteri: at venter meus ſicut vter meus muſti fér-
uens ligatus, & ſicut follis fabri ferrarij ruptus.
Loquar, vt requieſcam cùm aperuerim labia· ho-
minem enim non verebor, quinetiam neq; mor-
H talem non reuerebor: non enim ſcio mirari per-
ſonam. Si autem non, & me tineæ comedant.

Cap. XXXIII.

VErumtamen audi, Iob, verba mea, & ſer-
monem auribus percipe meũ: Ecce enim
aperui os meum, & loquuta eſt lingua mea. Mun-
dum meum cor verbis, intellectus autem labio-
rum meorum munda cogitabit. Spiritus diuinus
qui fecit me, ſpiraculum autem omnipotentis eſt
docens me. Si potueris, da mihi reſponſum, ad
hæc expecta, ante me, & ego ante te. De luto
I confectus es tu, ſicut & ego, de eodem perfecti
ſumus. Non timor mei te ſtupefaciet, neque ma-
nus mea grauis erit in te; ſed dixiſti in auribus
meis: Vocem verborum tuorum audiui, quoniã
dicis: Mundus ſum, cùm non peccauerim: im-
maculatus enim ſum: nam iniquitatem non feci;
accuſationem autem contrà me inuenit. Arbitra-
tus eſt autem me ſicut aduerſarium: poſuit in li-
gno meum pedem, cuſtodiuit autem vias meas
omnes. Quomodò enim dicis: Iuſtus ſum, &
non exaudiuit me: æternus enim eſt ſuperior ho-
K minibus. Dicis autem: Cur iuſtitiæ meæ non
exaudiuit omne verbum? Semel loquutus eſt
Dominus; ſecundò autem in ſomnium aut in
meditatione nocturnâ, aut ſicut cùm incidat
grauis timor ſuper homines. In dormitationi-
bus in cubili, tunc reuelat mentem hominum,
in ſpeciebus timoris talibus illis exterruit. A-
uertat hominem de iniuſtitia; at corpus eius à
ruina liberauit. Pepercit autem animę eius à
morte, & non cadere ipſum in bello. Rursùs
L autem increpauit illum in mollitie, in cubili,
& multitudinem oſſium eius debilitauit. Om-
ne autem comeſtibile frumenti non poſſit ac-
cipere, & anima eius cibum deſiderabit: quouſ-
que putreſcant eius carnes, & oſtendant oſſa
eius vacua. Appropinquauit in mortem eius a-
nima; at vita eius in inferno. Si fuerint mille
Angeli mortiferi, vnus eorum non vulnerabit
eum. Si cogitauerit corde reuerti ad Dominum,
renuntiet autem homini ſuam accuſationem:
M at iniquitatem eius oſtendat, reſiſtet vt non
cadat ipſe in mortem. Reiuueneſcere faciet e-
ius corpus ſicut vnctionem in pariete; at oſſa
eius implebit medulla. Mollificabit eius car-
nes ſicut paruuli, reſtituet autem eum virum fa-
ctum in hominibus. Deprecatus Dominum &
accepta ei erunt, ingredietur autem vultu puro
cum enarratione. Reddet hominibus iuſtitiam,
poſteà accuſabit homo ipſe ſeipſum, dicens:
Qualia conficiebam, & non digna ſcrutatus eſt
me qui peccaui? Libera animam meã, ne pergat
in interitũ: & vita mea lucem videbit. Ecce hæc

omnia operatur fortis vias tres cum viro; ſed liberauit animam meam de morte, vt vita mea in luce laudet eum. Auribus percipe, Iob & audi me, obmuteſce, & ego ſum, loquar. Si eſt tibi ſermo, reſponde mihi, loquere: volo enim iuſtum eſſe te. Si autem non, tu audi me: obmuteſce, & docebo te ſapientiam.

Cap. XXXIV.

RESpondens autem Eliu, ait: Audite me ſapientes, eruditi auribus percipite bonum: B Quoniam auris ſermones probat, & guttur guſtat eſcam. Iudicium eligimus ipſi, cognoſcamus in medio ipſorum quod bonum. Quoniam dixit Iob: Iuſtus ſum: Dominus amouit meum iudiciũ. Mentitus eſt autem iudicio meo, violenta ſagitta mea ſine iuſtitiã. Quis vir vt Iob, bibens ſubſannationem ſicut aquam, qui non peccauit, neque impius fuit, neque omninò cõmunicauit cũ facientibus iniqua, vt ambularet cum impiis? Non enim dicas: Quoniam non erit ſpeculatio ipſi à Domino. Ideò prudens corde audi, ne mihi ſit C corãm Domino impium eſſe, & corãm omnipotente turbaſſe iuſtitiam. Sed reddat homini ſecundùm quod facit vnuſquiſque eorum, & in ſemita viri inueniet eum. Putas autem Dominum abſurda facturum? aut omnipotens conturbabit iudicium, qui fecit terram? quis autem eſt faciens ſubcæleſtem, & quæ inſunt omnia? Si enim voluerit continere: & ſpiritum apud eum detinere, finietur omnis caro ſimul: Omnis enim homo in terram redibit, vnde & formatus eſt. Si autem non admonitus es, audi hæc auribus, percipe vocem verborum. Vide tu facientem iniqua, D & perdentem malos, exiſtentem æternum iuſtum, impium facis? dicens Regi: Iniquus es, impiiſſimus principibus. Qui non veritus eſt perſonam honorabilis, neque nouit honorem ponere adultis, mirari perſonas eorum, vnà autem ipſis euenient clamãſſe & orãſſe virum: vſus eſt enim iniquè, excluſis impotentibus; ipſe enim conſpector eſt operum hominum, lãtuit autem illum nihil eorum quæ faciunt. Neque eſt locus vt abſcondantur facientes iniqua, quoniam non in virum ponet adhuc. Nam Dominus omnes E inſpicit, qui comprehendit inueſtigabilia, glorioſáque & excellentia, quorum non eſt numerus. Cognoſcent eorum opera, & vertent noctem & humiliabuntur. Extinxit impios, conſpicui autem corãm eo, quòd declinauerunt à lege Dei, iuſtificationes eius non cognouerunt. Vt adducerent ad eum clamorem pauperis, & clamorem egenorum exaudiet. Et ipſe ſilentium præbebit, & quis condemnabit? Et abſcondet faciem, & quis videbit eum? Et ſuper F gentem & ſuper hominem ſimul qui regnare facit hominem hypocritam ob difficultatem populi, quoniam ad ſorrem dicens: Accepi, non alienabo: ſine me ipſo videbo, tu oſtende mihi: ſi iniuſtitiam operatus ſum, non addam, numquid à te ſoluet eam, quoniam tu expuliſti? quoniam tu eliges, & non ego, & quid noſti, loquere. Ideò prudentes corde dicent hæc; vir autem ſapiens audiuit meum verbum. Iob verò non intellectu locutus eſt; at verba eius non in ſcientiã. Verumtamen diſce, Iob, ne dederis ampliùs reſponſionem, quemadmodùm ſtulti. Ne addamus ſuper peccatis noſtris, iniquitas autem in nobis computetur multa loquentibus verba corãm Domino.

Cap. XXXV.

REſpondens autem Eliu, ait: Quid hoc putaſti in iudicio? Tu quis es, quoniam dixiſti: Iuſtus ſum corãm Domino? Quoniã dices: Quid faciam cùm peccauerim? Ego autem tibi dabo reſponſum & tribus amicis. Suſpice in cælum, & vide, contemplare nebulas, quòd altæ à te. Si peccãſti, quid facies? ſi autem & multa deliquiſti, quid potes facere? Quoniam iuſtus es quid dabis ei, aut quid de manu tua accipiet? viro ſimili tui impietas tua, & filio hominis iuſtitia tua. A multitudine calumniati clamabunt, vociferabuntur à brachio multorum. Et non dixit: Vbi eſt Deus qui fecit me, ordinans cuſtodias nocturnas, diuidens me à quadrupedibus terræ, & à volucribus cæli? Illi clamabunt, & non exaudiet, & ab iniuria malorum. Indecentia enim videre non vult Dominus, ipſe enim omnipotens conſpector eſt perficientiũ iniqua, & ſaluabit me. Iudicare autẽ corãm eo, potes laudare eum vt eſt. Et nunc quoniam non eſt qui conſideret iram eius, & non nouit in delicto valdè. Et Iob fruſtrà aperit os ſuum, in ignorantiã verba ponderat.

Cap. XXXVI.

ADdens autem Eliu adhuc ait: Expecta me paululum ampliùs, vt doceam te: adhuc enim in me eſt ſermo, repetens ſcientiam meam longam, operibus autem meis iuſta dicam in veritate, & non iniuſta verba iniuſtè intelligens. Cognoſce verò quoniam Dominus non repellet innocentem. Potens fortitudine cor impiorum non viuificabit, & pecunias mendicorum dabit. Non auferet à iuſto oculos ſuos, & cũ Regibus in ſolio collocabit eos in victoriã, & exaltabuntur. Et vincti in manicis comprehendentur, in fune paupertatis. Et renuntiabit eis opera eorũ & delicta eorum, quoniam fortes erunt: Sed iuſtum exaudiet, & dixit: Quoniam reuertentur ex iniquitate. Si audierint & ſeruierint, complebunt dies ſuos in bonis, & annos ſuos in gaudiis. Impios non ſaluat propter non velle ipſos ſcire Dominum, & quoniam admoniti inaudientes fuerunt. Et hypocritæ corde ordinabunt furorem; non clamabunt, quoniam ligauit eos. Moriatur igitur in iuuentute anima eorum & vita eorum vulnerata ab Angelis: eò quòd compreſſerunt debilem & impotentem, iudicium autem manſuetorum exponet. Et præterea quoniam decepit ex ore inimici, immenſa confuſio ſub eã, & deſcendit menſa tua plena pinguedine. Non deficiet à iuſtis iudicium; furor autem in impios erit, propter impietatem donorum quæ ſuſceperunt in iniuſtitiis. Ne te declinet voluntaria mens, deprecationis in neceſſitate exiſtentium impotentum, &

omnes robuſtos fortitudine. Ne protrahas noctẽ, G
vt aſcendant alij pro eis; ſed caue ne facias inde-
centia: ab his enim liberatus es à paupertate.
Ecce fortis confirmabit in fortitudine ſuâ; quis
enim eſt ſecundùm eum potens? quis autem eſt
ſcrutans eius opera? aut quis quod dixiſti, fecit
iniuſta? Memento quòd magna opera eius ſunt,
quorum dominati ſunt viri. Omnis homo nouit
in eo, quicumque vulnerati ſunt mortales. Ecce
fortis multus, & non cognoſcemus, numerus an-
norum eius eſt infinitus. Numerabiles autem ei H
ſtillæ pluuiæ, & infundetur pluuia in nubem.
Fluent antiquitates, inumbrauerunt autem nu-
bila in indicibilibus tonitruis. Et ſi compoſuerit
extenſiones nubis, æqualitatem tabernaculi ſui,
ecce extendit ſuper illud nubem ſuam, & funda-
menta maris abſcondit: in eis enim iudicabit po-
pulos, dabit eſcã forti. In manibus abſcondit lu-
men & præcepit de eâ in occurrenti. Renuntia-
bit de eo amico eius poſſeſſio, & de iniuſtitiâ.

Cap. XXXVII.

ET propter hanc turbatum eſt cor meum, &
defluxit de loco ſuo. Audi auditionem in
ira furoris Domini, & meditatio de ore eius egre-
dietur. Sub toto cælo principatus eius, & lumen
illius ſuper alas terræ. Poſt eum clamabit voce,
tonabit in voce iniuriæ ſuæ, & non commutabit
eos, quoniam audiet vocem eius. Tonabit fortis
in voce ſua mirabili, horam poſuit beſtiis: norunt
autem cubilis ordinem. In his omnibus non
exurgit tua ſententia, neque mutabitur tuum
cor à corpore: Fecit enim magna quæ non noui- K
mus, diſponens niui. Eſto ſuper terram, & tem-
peſtas pluuiarum potentiæ ſuæ. In manu omnis
hominis ſubſignat, vt ſciat omnis homo ſuam in-
firmitatem. Ingreſſæ ſunt feræ ſub tectum, quie-
uerunt autem in cubili. De penetralibus ve-
niunt dolores: à promontoriis autem frigus,
& à vento forti dabit glaciem. Gubernat aquam
ſicut voluerit, & electum format nubes. Diſper-
get nubilum lumen eius, & ipſe circuitus per- L
uertit in gubernaculis opera eorũ. Omnia quæ-
cumque vtique præceperit eis, hæc coordinata
ſunt ab eo ſuper terram, ſiue in diſciplinam, ſiue
in terram eius, ſiue in miſericordiam inuenerit
eũ. Auribus percipe, hæc Iob! ſta admonere po-
tentiam Domini. Nouimus quoniam Dominus
poſuit opera eius, lumen qui fecit è tenebris.
Scit diſcretionem nubilorum; magnæ autem rui-
næ malorum. Tua veſtis calida, quieſcit autem
ſuper terram à noto. Firmabit cum eo in anti-
quitates, fortes vt inſpectiones infuſionis, cur
doce me, quid dicemus ei? & ceſſabimus multa M
dicentes: Numquid liber aut ſcriba mihi adfuit,
vt hominem cùm ſteterim, ſilere faciam? Omni-
bus autem non viſibile lumen, lucidum eſt in an-
tiquitatibus, ſicut ab eo in nebulis. Ab aquilone
nubes ſplendentes, in his magna gloria & honor
ab omnipotente, & non inuenimus alium ſimi-
lem fortitudini eius? Qui iuxtà iudicat non putas
exaudire eum? ideò timebunt eum homines, ti-
mebunt autem eum & ſapientes corde.

Cap. XXXVIII.

POſtquàm autem ceſſauit Eliu à ſermone,
dixit Dominus Iob per turbinem & nubem:
Quis iſte abſcondens conſilium, continens ver-
ba in corde, me autem putat abſcondere? Cinge
ſicut vir lumbum tuum, interrogabo autem te,
tu verò mihi reſponde. Vbi eras, in fundando me
terram? nuntia autẽ mihi, ſi ſcis intellectũ? Quis
poſuit menſuras eius ſi noſti? aut quis eſt qui in-
duxit funem ſuper eã? ſuper quo annuli eius con-
fixi ſunt? Quis eſt qui miſit lapidẽ angularem in
eâ, quando facta ſunt aſtra? Laudauerunt me vo-
ce magnâ omnes Angeli mei. Concluſi autẽ ma-
re portis, quando fluctuabat de ventre matris
ſuæ procedens. Poſui ei nebulam veſtimentum,
caligine autem eam quaſi pannis inuolui. Poſui
ei terminos, circumponens clauſtra & portas.
Dixi autem ei: Vſque huc venies, & non tranſ-
gredieris; ſed in ipſo conterẽtur tibi fluctus. Aut
in te ordinaui lucem matutinam, lucifer autem
I ſciuit ſuum ordinem? Apprehendere alas terræ,
excutere impios ex eâ. Et tu accipiens terræ lutũ,
formâſti animal, & loqui potens ipſum poſuiſti
ſuper terram? Abſtuliſti ab impiis lumen, brachiũ
autem ſuperborum confregiſti? Veniſti in terrã
maris, in veſtigiis autem abyſſi deambulaſti? Ape-
riuntur tibi timore ianuæ mortis: ianitores autẽ
inferni videntes te ſtupuerunt? Admonitus fuiſti
latitudinem ſubcæleſtis: nuntia ergò mihi quan-
ta eſt: Quali autem terra habitat lux, tenebra-
rum quoque qualis locus: Si duxeris me in termi-
nos eorum, ſi autem & ſcis ſemitas eorũ? Noui
igitur quoniam tunc natus es, numerus autẽ an-
norum tuorum multus. Veniſti in theſauros ni-
uis, theſauros autem grandinis vidiſti? Repoſi-
tum eſt tibi in horam inimicorum, in diem belli
& pugnæ. Vnde autem egreditur pruina, aut diſ-
pergitur auſter in ſubcæleſtem? Quis præparauit
pluuiæ impetuoſæ fluxum, viam autem tumulti?
vt plueret ſuper terram vbi non vir, deſertam,
vbi non eſt homo in ea. Vt ſaturaret inuiã & in-
habitabilem, & vt produceret exitum herbæ vi-
rentis. Quis eſt pluuiæ pater? Quis autem eſt
qui genuit guttas roris: ex vẽtre cuius egreditur
gelu? Glaciem autem in cælo quis peperit? quæ
deſcendit ſicut aqua fluens. Vultum abyſſi quis
tabefecit? compoſuiſti autem vinculum Pleia-
dis, & ſeptum Orionis aperuiſti? aut aperies Ma-
zuroth in tempore ſuo, & veſperum cum coma
ſua duces eum? Scis verſiones cæli, aut quæ ſub
cælum ſimul facta? Vocabis nebulam voce, &
tremore aquæ impetuoſæ obediet tibi: Mittes
fulmina, & ibunt; dicent autem tibi. Quid eſt?
Quis dedit mulieribus texturæ ſapientiam, aut
variegatiuam ſcientiam? Quis numerat nebulas
ſapientia, cælum autem in terrã declinauit? Ful-
ſum eſt ſicut in terra puluis, conglutinaui autem
ipſum, ſicut lapide cubum? Capies leonibus ci-
bum, animas autem draconum implebis? timue-
runt enim in cubilibus ſuis, ſedent in ſiluis inſi-
diantes? Quis autem præparauit coruo eſcam?
pulli enim eorum ad Dominum clamauerunt,
vagantes, cibos quærentes.

Cap. XXXIX.

SI noſti tempus partus capræ ſilueſtris in petra: obſeruâſti autem dolores partus ceruarum? Numeraſti menſes earum plenos partus: dolores autem earum ſoluiſti? Enutriuiſti earum fœtus extrà timorem: dolores aotem earũ emittes? Abrumpent filij earum, implebantur in genimine, egredientur & non reflectent ipſis. Quis eſt qui dimiſit aſinum agreſtem liberum, vincula autem eius quis ſoluit? Poſui habitaculum eius deſertum, & tabernacula eius terram ſalſam. Deridens tumultum ciuitatis, accuſationem autem exactoris non audiens. Conſiderabit montes paſcuum ſuum, & poſt omne viride quęrit? Volet tibi vnicornuus ſeruire, aut dormire in præſepi tuo: Ligabis in loris iugum eius, aut trahet tuos ſulcos in agro? Fiduciam habuiſti in illo, quoniã multa fortitudo eius, derelinques autem ei opera tua? Credes quòd reddet tibi ſemen, inducet autem tibi aream? Ala eorum quę delectantur glorioſa, ſi comprehenderit ciconia & accipiter? Quoniam relinquet in terram oua ſua, & in puluerem calefaciet. Et oblita eſt quoniam pes ſparget, & beſtiæ agri conculcabunt. Indurauit filios ſuos vt non ſe: in vanum laborauit ſine timore. Quoniam tacuit ei Deus ſapientiam, & non diuiſit ei in intellectu. Secundùm tempus in altitudine extollet, deridet equum & aſcenſorem eius. Aut tu circumpoſuiſti equo potentiam, induiſti autem collum eius timorem? Circumpoſuiſti ei armaturam, gloria autem pectorum eius audacia? Effodiens in pede ſuperbit, egreditur autem in campum in fortitudine, occurrens iaculo. Deridet, & non auertetur à ferteo. In eo autem gloriatur arcus & gladius, & ira deſolabit terram, non crediderit quouſque ſignum det tuba. Tubâ autem ſignificante dicit: Euge: à longè autem olfacit bellum cum ſaltu & clamore. Ex tua ſcientia ſtetit accipiter, expandens alas immotus, aſpiciens quę ad auſtrum? In tuo pręcepto exaltatur aquila, vultur autem in nidis ſuis ſedens habitat? In eminentiâ petræ & abſcondito, illic exiſtens quærit cibos, de longè oculi eius ſpeculantur. Pulli eius polluuntur in ſanguine, vbicumque autem fuerint mortui, ſtatim inueniuntur. Et reſpondit Dominus Iob, & dixit: Numquid iudicium cum idoneo iudicas? arguens Deum reſpondebit ei. Reſpondens autem Iob, ait Domino: Quid adhuc ego iudicor admonitus & redarguens Dominum, audiens hęc nihil exiſtens? Ego verò quam reſponſionem dederim ad hęc? Manum ponam in ore meo, ſemel loquutus ſum, in ſecundo autem non addam.

Cap. XL.

AMplius autem reſpondens Dominus, dixit Iob de nebula: Minimè; ſed accinge ſicut vir lumbum tuum, interrogabo autem te, tu verò mihi reſponde. Numquid repelles meum iudicium? putas autem me aliter tibi reſpondiſſe? aut vt appareas iuſtus? Numquid brachium tibi eſt contrà Dominum? aut voce ſecundùm eum tonas? Reſume altitudinem & potentiam, glo-
A riam autem & honorem induere. Mitte Angelos irâ, omnem contumelioſum humilia, ſuperbum quidem extingue; putrefac autem impios ſtatim. Abſconde in terram ſimul extrà; at facies eorum ignominiâ imple. Et egò confitebor vtique, quod poteſt dextera tua ſaluare: Sed enim ecce beſtias apud te, fœnum ſicut boues comedit. Ecce autem fortitudo eius in lumbo; at potentia eius in vmbilico ventris. Erexit caudam vt cupreſſum; at nerui eius complicati ſunt. Latera eius, latera ęnea; at tergum eius, ferrum fuſile. Hoc eſt principium fictionis Domini factum, vt eluderetur ab Angelis eius; accedens autem
B ad montem præruptum, fecit gaudium quadrupedibus in tartaro. Sub omnigenas arbores dormit, iuxtà papyrum & calamum & ſiluam. Obũbrant autem ei arbores cum ramis, & tanti plantæ. Si fuerit inundatio, non ſenſerint, confidit quoniam offendet Iordanis in os eius. In oculo eius accipiet eum, intortus perforabit narem. Duces draconem in hamo: circumpones autem circulum circùm naſum eius, aut ligabis annulum in nare: armillâ terebrabis labium eius? Lo-
C quetur autem tibi deprecationes ſupplicationis molliter? Ponet tecum pactum, accipies autem eum ſeruum ſempiternum? Illudes in eum ſicut auem, aut ligabis eum tamquàm paſſerem puero? Paſcuntur autem in eo gentes, diuidunt eum Phœnicum generationes? Omne nauigabile conueniens non ferant: pellem vnam caudæ eius, & in nauigiis piſcatorum caput eius? Impones ei manum, memor belli facti in corpore eius, & non vltrà fiat, non vidiſti eum.

Cap. XLI.

D NEque in dictis miratus es? neque timuiſti quoniam præparatum eſt mihi? Quis enim eſt mihi reſiſtens? aut quis reſiſtet mihi, & ſuſtinebit? Si omnis res ſubcæleſtis mea eſt, non tacebo propter eum, & ſermonibus potentiæ miſerabitur æqualem ei. Quis reuelabit faciem indumenti eius? in rugam pectoris eius quis vtique ingrediatur? Portas vultus eius quis ape-
E riet? in circulo dentium eius timor. Interiora eius ſcuta ænea, coniunctio quidem eius ſicut ſmirites lapis. Vnus vni agglutinantur, ſpiritus autem non ingrediatur eum. Sicut vir fratri ſuo agglutinabuntur: conueniunt & non auellentur. Io ſternutatione eius ſplendet lumen; at oculi eius ſpecies luciferi. De ore eius procedunt lampades accenſę, & iaciuntur craticulæ ignis. De naribus eius procedit fumus camini accenſi igne carbonum. Anima eius carbones;
F flamina autem de ore eius procedit. In collo eius habitat potentia, ante eum currit perditio. Carnes corporis eius cohærentes ſunt, effundit in eum, non commouebitur. Cor eius induratum eſt vt lapis, ſtetit autem ſicut incus impulſata. Cùm verſus fuerit ipſe, timor beſtiis quadrupedibus in terrâ ſaltantibus. Si occurrerint ei lanceæ, non timebunt haſtam ſublatam & thoracem. Reputauit quidem ferrum paleas, æs autem vt lignum putridum. Reputauit apium quidem fœnum, non vulnerabit eum arcus æ-

neus. Vt calamus reputati ſunt mallei, deridet G autem concuſſionem igniferam. Lectus eius obeliſci acuti, omne autem aurum maris in illum ſicut lutum. Indicibilis feruere facit abyſſum tamquàm officina ferrarij. Reputauit autem mare tamquàm ſpongiam; at tartarum abyſſi ſicut captiuum, æſtimauit abyſſum in deambulationem. Non eſt quidquam in terrâ ſimile illi factum, vt illudatur ab Angelis meis. Omne ſublime videt; ipſe autem Rex omnium qui in aquis.

Cap. XLII.

RESpondens autem Iob Domino ait: Noui quòd omnia potes, impoſſibile eſt autem tibi nihil: Quis enim eſt qui celat à te conſilium? parcens autem verbis, & te putat abſcondere. Quis renuntiabit mihi, quæ non noueram, magna & mirabilia quæ non noram: Audi autem me, Domine, vt & ego loquar. Interrogabo te, tu autem me doce. Auditionem quidem auris audiui tuæ priùs, nunc autem oculus meus vidit te. Idcircò vilipendi me ipſum, & liquefactus ſum; reputaui autem me ipſum terram & cinerem. Factum eſt verò poſtquam loquutus eſt Dominus omnia verba hæc Iob, dixit Dominus Eliphaz Themanitę: Peccâſti tu & duo amici tui: non enim loquuti eſtis coràm me verum vllum, ſicut ſeruus meus Iob. Nunc autem accipite ſeptem vitulos, & ſeptem arietes, & ite ad ſeruum meum Iob, & faciet libationem pro vobis. Quoniam ſi non faciem eius accipiam: nam ſi non propter eum, perdidiſſem vtique vos: non enim loquuti eſtis verum contrà ſeruum meum K Iob. Abiit autem Eliphaz Themanites, & Baldad Sauchites, & Sophar Minæus: & fecerunt ſicut præcepit eis Dominus, & ſoluit peccatum eis propter Iob. At Dominus auxit Iob. Cùm oràſſet autem ipſe & pro amicis ſuis, dimiſit illis peccatum. Dedit autem Dominus dupla, quæcumque erant priùs Iob in duplicationem. Audierunt autem omnes fratres eius & ſorores eius omnia quę acciderunt ei & venerunt ad eum, & omnes quicumque viderant eum à primo. Cùm L comediſſent verò & bibiſſent apud eum, conſolati ſunt eum, & mirati ſunt in omnibus quæ induxit in eum Dominus. Et dedit ei vnuſquiſque agnam vnam, & quadridrachmium aureum ſine ſigno. At Dominus benedixit nouiſſimis Iob magis quàm prioribus. Fuerunt autem pecora eius, oues decem & quatuor mille, cameli ſex mille, iuga boum mille, aſinæ fœminæ paſcentes mille. Naſcuntur quoque ei filii ſeptem & filiæ tres, & vocauit quidem primam Diem & ſecundam Caſiam; at tertiam Amaltheæ cornu: & non in- M uentę ſunt ſecundùm filias Iob meliores eis in ſubcæleſti: deditque eis pater hereditatem inter fratres. Vixit autem Iob poſt plagam, annos centum quadraginta. Et vidit Iob filios ſuos & filios filiorum ſuorum, quartam generationem. Et mortuus eſt Iob ſenior, & plenus dierum.

Quòd plerique etiam prudentes mouentur, cùm viderint iniuſtos affluere rebus ſecundis, iuſtos autem frequenter in hoc ſeculo affligi.

CAP. I.

SVPERIOR nobis diſputatio fuit de interpellatione Sanctorum quam fragilis & imbecilla conditio ſit humana, quæ nuſquam ſui habeat firmitatem, niſi in protectione cæleſti: ea vero nobis hodie ſumenda eſt, quâ vulgus hominum, plerique etiam prudentium, H valdè mouentur, cùm vident iniuſtos affluere rebus ſecundis, iuſtos autem frequenter † afflictari in hoc ſæculo. *al. affligi.* Et verè lubricus hic locus, in quo etiam Sancti vix potuerunt veræ opinionis tenere veſtigium. Denique turbatus eſt & ipſe Dauid, qui in ſuperioribus dixerat: *Occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* *Pſal. 50* Verumtamen confirmauit ſe ipſe poſtea, & perfectæ rationis viâ inueſtigauit. *Iob. 2.* Iob quoque ſanctus cũ tribus illis veteribus amicis qui ad conſolandũ venerant, de eâ opinione in ſermone luctatus eſt. Vtriuſque igitur diſputationes in mediũ proferamus. Digni enim ſunt qui nobis magiſterium viuendi afferant, quandoquidem in aduerſis poſiti, plùs I Deo placere meruerunt. Audiamus igitur vtrumque ſuo ordine. Increpuerant vehementer ſanctum Iob Eliphaz Themanorum Rex, & Baldad † Sauchæorum tyrannus, *al. Suitheorũ.* & Sophar † Minæorum Rex, eò quòd propter peccata ſua tantùm ſupplicia ſuſtineret. *al. Naamatheorum.* Infirmo etenim ingenio non aduertebant quòd Dominus eum tentandum dediſſet, vt athleta Dei tentationibus eruditus ad maioris gloriæ coronã perueniret. *Iacob. 5.* Non videntes itaque tantũ ſapientiæ ſacramentũ, anguſti cordis timore ne viderentur iniuſtitiæ Deum arguere, qui pœnis affici innoxium perpeteretur, in ſanctum Iob pœnarum merita retorquebant, dicentes quia omnis vita impij in ſollicitudine, & diui- K tię iniuſte congregatæ euomentur: omnia quæ patitur homo grauia in terrâ, propter peccata ſua eum perpeti. *Iob. 20* Qui etiam ſi in rebus proſperis ſit, perpetuari ei ſecunda non poſſe & tanquam ſomnium citò euaneſcere, vt non inueniatur locus eius, lætitiam autem impiorũ eſſe grauiorem ruinam. *Ibidem.* Ideòque etiam ſanctum Iob a proſperis in aduerſa mutatum, delictorum ſuorum pretio a ſummis in vltima corruiſſe: labi eum qui ſe aſſereret innocentem, cùm portio impij huiuſmodi ſit, vt ſuperueniens in eum à Domino indignatio iungat ei dolores, & interitus domum eius inuoluat.

L *Quomodo ſanctus Iob in aduerſis fortior factus ſit. & tacendo irridendóque ſuos conuiciatores redarguerit, oſtendens quòd à Domino Deo ſua tentatio venerit.*

CAP. II.

AVdiebat hæc ſanctus Iob, & quaſi athleta fortis in ſtercore ſedẽs, in tantis † vibicibus & ſæui doloribus vulneris, totum corpus diris perfuſus vlceribus, myſteria loquebatur. *Iob. 2.* *al. indicibus.* nec aequirendis propriæ remediis ægritudinis; ſed ſacris vacabat ſermonibus: Fortiores itaque ſermones ægri hominis quàm illorum qui non ægrotabant. *Rom. 10* Illi enim loquebantur iuſtitias; ſed non ſecũdùm ſcientiam, prędicabant diuina iudicia, pœnas reorum, præmia Sanctorum; ſed reũ à iuſto diſcernere ne- M ſciebãt: Quẽ enim Dominus Ieſus iuſtum pronuntiauit, eum condemnabant iniuſtitiæ, arceſſebant iniquitatis. *Iob. 16* Ignorabant ergò quid vnicuique conueniret. At vir ſanctus Iob diſcernebat ſpiritu quomodò vnicuique oporteret loqui: fortior ſanè quã ij qui ſani & incolumes videbantur. Et quid dicam fortiorem inuentum cæteris? Fortior ſeipſo inuentus eſt. Fortior æger, quàm cùm ſanus fuerat, ſecundùm quòd ſcriptum eſt: *Virtus in infirmitate conſummatur.* *Iob. 2. 2.Cor. 12* Ergò & Iob cùm infirmaretur, tunc validior erat: Non enim ęgrotabat animo, etſi doleret corpore: quia non erat in carne eius anima, cuius paſſionibus non adhærebat; ſed in ſpiritu, cuius virtute ſe texerat. Ideò ergò non carnis gemitus & corporis

infirmitates, ſed voces ſpiritus loquebatur, quibus vrge-
Iob 7. ret, non quibus cederet. Et primò quidem leniùs, vt illis
pudorem incuteret; quia vrgebant Iuſtum iniuſtè, dicen-
tes quòd minora peccatis ſuis ſupplicia ſoſtineret: & non
erubeſcebant ipſi peccatores falſis accuſare innocentem.
Iob. 19. Eſto, inquit, ego errauerim, & apud me † deuius ille in-
al. Deus ille inh. qui mẽ tes oſtẽdit. habitet, qui mẽtibus hominũ offundit errores: & loquar
verbum quod non oportet, ſicut vos dicitis, & errent
verba mea, nec opportunè ſermo meus promatur: cùm
vos in me inſilitis & conuiciamini non cõſiderantes quia
à Domino mihi venit iſta tentatio, qui me vallo quodam
perturbationum arbitratus eſt ſepiendum: Exerceor ad-
Ibidem. uerſis, circumuallatus vndique laboribus & periculis, &
1. Cor. 4. inſultatis adhuc volentes opprimere quẽ deberetis leua-
Rom. 12 re. Ecce rideo in opprobriis, & non loquar, nec reſponde-
bo conuiciis veſtris: non enim vos eſtis qui iudicatis; ſed
qui iudicat me, Dominus eſt, & ipſius tamen iudicii tem-
pus nondum aduenit. Quid opus clamare ante iudicium?
Bonum eſt tacere dum expectatur qui iudicat. Bonũ eſt
conuicium conuicio non referre, ne & nos inter detra-
hentes adnumeremur. Imitemur ergo hunc virum, qui
ſilentio ſuo redarguebat conuiciantes. Oſtendebat enim
virtutem animi ſui, quem contumeliæ non mouerent: &
conſcientiæ innocentiam manifeſtabat, qui obiecta non
recognoſceret; ſed quaſi aliena rideret. At verò ſi nobis
aliquid obiciatur: dum hoc purgare volumus, acerba-
Prou. 27 mus: dum vlciſci cupimus, confitemur: cùm dicat Scri-
Ibidem. ptura vt auertas dedecoris ſermonẽ, & auferas veſtimen-
tum tuum: Preterit enim iniurioſus. Taceamus ergò, vt
Eccli. 8. prætereat, ne veſtimentum noſtrum prouocatus exurat:
Scriptum eſt enim: *Noli incendere carbones peccatoris, ne
fortè exuraris in igne flammæ eius*. Propterea ergò ſan-
ctus tacet & ſi ſeruus proteruit, & ſi pauper conuiciatur,
3. Reg 16 tacet Iuſtus: & ſi peccator opprobria iacit, Iuſtus ridet;
Iob. 19. & ſi infirmus maledicit, Iuſtus benedicit. Tacebat Da-
1. Cor. 4 uid cùm Semei filius Gera malediceret, Iob ridebat, Pau-
Matt. 5 lus benedicebat, ſicut ipſe ait: *Maledicimur, & benedi-
cimus*. Magiſterio quippe diuino proceſſus humanæ vir-
Luc. 23 tutis excreuit; quia iam venerat qui ex infirmis faceret
fortiores, & audierat dicentem: *Benedicite maledicentes
Iob. 19. vobis, & orate pro calumniantibus vos.* Quod verbo di-
xit, exemplo probauit. denique & in cruce poſitus de
perſecutoribus ſuis conuiciantibus ſibi ait: *Pater! dimit-
te illos, quia neſciunt quid faciunt*: vt oraret pro calum-
niantibus, quibus poterat ipſe dimittere. Iob ergò ride-
bat; quia nondum venerat Chriſtus, cui ſoli ſeruabatur
magnarum prærogatiua virtutum; quia ipſe eſt virtutum
Prou. 8. principium, ſicut dixit: *Dominus creauit me principium
viarum ſuarum.*

*Quantum bonum ſit taciturnitas, quòd multi per ſermonem
decepti ſint: quàm pulchrum etiam ſit ridere, cùm nobis
maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bonæ con-
ſcientiæ non præiudicet.*

CAP. III.

Iob 19. ET ridens tacebat. Quâ ratione tacendum ſit, docet:
Clamabo, & nondum iudiciũ. Ipſe (inquit) *Dominus
turbauit me:* hoc eſt, ipſe Dominus voluit hæc me perpe-
ti. Tamquàm muralibus tentationis clauſus non poſſum
effugere, donec placeat Deo deſtruere altitudines tenta-
tionũ mearum: nunc enim ſi clamo, nondum iudicium.
2. Tim. 2 Adhuc in agone ſum, adhuc luctor, adhuc certamen ſu-
Iob. 1. pereſt mihi, nondum enim exiuit corona. Nemo autem
niſi qui legitimè certauerit, coronatur. Debebatur illi
certamen tertium, amiſerat omnia ſua, id eſt patrimoniũ
Iob. 2. cum filiis. Patiebatur vulnera caro eius, manebat vt ten-
tationes verborum vinceret. Non mediocre certamen.
Gen. 3. Sermone deceptus eſt Adam, verbo victus Samſon: Ni-
hil enim ſic penetrat animam ſicut ſermo fucatus: nihil
Iudic. 16 iterùm ſic mordet, vt durior ſermo. Multi cùm vicerint
adhibita tormenta, ſermonum duritiã non ſuſtinuerunt.
Laborabat Iob; ſed ſuſtinebat, & verborum ictus iuxtà
Iob. 38. & 40. vulnerũ onera portabat. Vidit eum agonotheta ſuus, de
nube & turbine manum laboranti dedit, & obluctantes
graui lapſu cecidiſſe pronuntiauit, victorem aſſeruit, co-

A ronam detulit. Quid autem pulchrius, quã ridere cũ ma-
ledicitur nobis? Gaudere enim debemus ſi aliena dican-
tur. Primum quidem, quia volens inimicus aliquid di-
cere aduerſùm nos, quò crimen adfingeret, non inuenit
quod verum eſt; ſed falſa pro veris compoſuit: Deinde,
quia dixit ipſe Dominus in Euangelio de huiuſmodi cri- Matt. 5
minatione quæ innocentibus falsò irrogaretur propter
iuſtitiam: *Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra
multa eſt in cælo.* Tacere ergò debet qui recognoſcit ob-
iectum, ne vulnus exaſperet, & ſcindatur cicatrix, tacere
& qui non recognoſcit; audit enim alterius non ſuum
crimen. Quòd ſi referat, ſuum facit: ſi tacet, retorquet, &
conuiciantem vulnerat. Tacere debet etiam ille qui de
B memoratà mercede præſumit: Non enim paritur præiu-
dicium cui non eſt iudicium. Et ſi fuerit præiudicium in
ſæculo, nõ erit in iudicio Dei. Deinde vt cognoſcas, quia
non præiudicat contumelia bonæ conſcientiæ, audi ſan-
ctum Iob dicentem, locupletiorem vtique teſtem quàm
ſi imperio orbis Romani potitus eſſet: *Nunc obmuteſcam
& deficiam: ſi nunc mihi præiudicium eſt, tunc à facie tuâ* Iob. 13
non abſcondar. Hæc ergò parciùs in exordio reſpondit, vt
admoneret illos iudicii Dei atque ab inſolentiâ & furore
reuocatos quaſi bonus medicus faceret reſipiſcere. Sed
poſteaquàm eos aduertit perſeuerare in contumeliis,
plura & fortiora repetiuit, & tamquàm pugno eos vali-
diore percuſſit, qui verborum ſuorum ſaxis lapidabant
innoxium. *Audite* (inquit) *audite verba mea, vt ſit mihi à* Iob. 21
C *vobis hæc conſolatio: portate me, quia fortiora loquar, graue
erit pondus verborum meorum.* Dicã & egò ſecundũ opi-
nionem veſtram; eò quòd multi abundant in hoc ſæculo
rerum ſecundarum ſucceſſibus, & alii grauantur ære. In
ærumnâ poſiti ſunt, & videntur ſecundùm hoc ſæculum
peccatorum merito deſeri. Quod & ſi dicam, nolite redi-
re quaſi vobis acquieuero: & ſi peccator ſum, non ſum
homini reus, quia ſub peccato eſt & ipſe qui iudicat, &
ſibi poteſtatem vendicat. Aut ſi iudicor quaſi homo,
commune eſt iſtud, increpari non debeo. Infirmitas con-
ditionis eſt, non ſpecialis improbitas.

*Quâ ratione ſi propter peccata hominibus eueniant mala,
impij tanta bonorum copiâ abundent.*

CAP. IV.

D SEd dicite mihi: Si propter peccatum meum hoc pa-
tior, ſicut obiicitis, quare impii viuunt? nec ſolũ vi- Ibidem.
uunt; ſed enĩ repleti ſunt diuitiis, & fructus multiplicãt;
ſed etiam filiis potiuntur, abundant domus eorum? Hæc
euidenter ſpecie bona; ſed altiori myſterio inuenies; quo-
niam quæ putantur bona, non ſunt bona: & quæ putan-
tur mala, non ſunt mala, & potiora illis æſtimantur. *In-
ueterauerunt autem, & in diuitiis* πεπαλαίωνται dixit, Iob. 21
vt non tam diuturna diuitiarum poſſeſſio, quàm inuete-
rata copiarum moleſtia ſignificata videatur; ſicut vidit Eccles.
E Eccleſiaſtes, diuitias cuſtodiri in malum poſſidenti eas
quæ pereunt in ſummâ diſtrictione ac ſollicitudine. Per-
eunt enim quæ hîc relinquũtur, & mortuo prodeſſe non
poſſunt. Habuit igitur defunctus ex illis ſollicitudinem,
requiem inuenire non potuit, qui reliquit quod erubeſ-
ceret, nec ſecum abſtulit quod teneret: longè diſpar ab
eo de quo ſcriptum eſt: *Beatus homo qui repleuit deſide-* Pſ. 126
*rium ex his: non confundetur cum loquetur inimicis ſuis
in porta.* Cui hereditas Domini eſt, & merces ex Mariæ Prou. 1.
Virginis † fructu: hic in exitu ſapientiæ laudibus prædi- al. partu.
catur, quoniã nõ habuit quod erubeſceret, qui nihil eo-
rum quæ ſunt ſæculi concupiuit; ſed aduerſarium depoſi-
tis veteris hominis exuuiis, telo continentiæ vulnerauit,
F vt obſtrepere ei in huius vitæ fine non poſſet vulnere
clauſus, & virtutũ admiratione cõfuſus. Habes ergò nõ
eſſe laudabilẽ qui inueteratus in pecuniæ cupiditatibus
ſit, non † reuocatus in perceptione gratiæ. Videamus al. renouatus.
aliud. *Semen eorũ* (inquit) *ſecundũ animã*: id eſt, non in-
ter Iuſtos habetur. *Iuſti enim in ſpiritu ſeminant, & de* Iob. 21
ſpiritu metent vitã æternam. Illi verò qui ſecundùm ani-
mam ſeminant, ſpiritalia metere non poſſunt; *quia ani-
malis homo non percipit ea quæ ſunt Spiritus Dei*: ſtultitia Galat. 6
enim illi eſt, & non poteſt ſcire quæ ſunt ſpiritus: & ideò 1. Cor. 2
non repletur ſpiritalibus, ſed iudicatur. *Filii eorũ in occ-* Iob. 21

lis, id eſt, quæ faciant, ideò faciunt, vt videantur ab homi-
nibus, non quia boni conſulant vt hoc eligant quod fu-
Mat. 23 turo iudicio cõprobetur. Filios ergò Scriptura pro ope-
ribus frequenter vſurpat, eò quòd locupletior in bonis
Eſai. 38 factis quã in filiis ſit noſtra poſteritas. Vnde & Ezechias
de graui ægritudine liberatus: Ex hodierno, inquit, filios
faciam qui nuntiabunt iuſtitiam tuam, Domine Deus ſa-
lutis meæ! & non ceſſabo te benedicens cũ pſalterio om-
nes dies vitæ meæ: Bona enim poſteritas deuotionis &
fidei, quæ captiuitati neſciunt ſuccũbere, quam filij Eze-
Eſai. 39 Iob. 21. chiæ pertulerunt. Et addidit, dicens: *Non eſt illis timor,*
Pſ. 72. *non eſt in eis flagellum à Domino.* Iuſtus autem dicit: *Quo-*
niam flagellatus ſum tota die, & optat flagellari, vt reci-
Eccli. 1. piatur à Domino: & vult timere Dominũ; *quia timor*
Iob. 21. *Domini initium ſapientiæ eſt.* nec beatitudinem putat ſi
non abortit bucula ſua, ſicut putant ſtulti. Per bouẽ enim
quid ſignificatur, niſi ruralis culturæ labor? qui ſemper
redit in orbem, & nũquam deſinit: ſed cùm expleri vi-
detur, reuocatur in exordium. Iſti ſunt qui colunt Sodo-
Gen. 13. mam & Gomorrham. Ergò qui colunt Ægyptum, gle-
báſque terrarum aratro quodam mentis ſolidæ inuertũt,
laborem ſibi pariunt, & dolorem metunt. Ideò bucula
eorum non abortit; ſed parit, vt augeatur labor eorum,
& quæ conceperunt omnia, generant ſine timore Dei.
Eſai. 26 Iuſti autem longè aliter gloriantur: non enim in abundã-
tiã diuitiarum, nec in partu pecorũ; ſed in Domino glo-
riantur, dicẽtes: *De timore tuo in vtero accepimus, & par-*
turiuimus ſpiritũ ſalutis. De Iuſtis ergò dicitur; quia ſpi-
Pſal. 7. ritũ ſalutis generauerũt, quem acceperũt de timore Dei,
non de malitiã huius ſæculi; de quã legimus: *Ecce partu-*
riuit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.
Eccli. 6 Melior ergò abortus quam partus ſæcularium. Denique
de homine qui in hoc ſæculo venit, & vanitatem mundi
huius & tenebras pertulit; longæuitate diuturnã, Eccleſia-
ſtes pronuntiauit quia melior illo abortiuus: Huic enim
requies magis quàm illi, qui non expertus varietatem
ſæculi, in qua etſi mille annos quis vixerit, quod bonum
eſt videre non potuit. Fuiſſe ergò hæc magis eſt gratiæ,
Iob 21 quàm ſubiiſſe. Et fortaſſe moueat illud quod adiunxit:
Quia manent ſicut oues perpetuæ; pueri autem eorũ ludunt
accipientes pſalterium & citharam, & delectantur voce
1. Cor. 2. *pſalmi. Conſummarunt autem in bonis vitã ſuam, in requie*
autem inferni dormierunt. Diſtingue hæc, & quia ſpiritua-
lis es, diiudica. Impij autem ſicut æterni ſunt, non æterni,
2. Cor. 11 quia non poſſunt æternitatem accipere ab eo qui non ſit
æternus. Non ergò poteſt dare quod non habet, nec po-
teſt illuminare, qui non poſſidet lucẽ; ſed transfigurat ſe
in Angelum lucis, vt decipiat incredulos. Transfigurat
autem ſe ſimulatione falſæ lucis, non ſplendore perpetuæ
Luc. 10. claritatis. Vnde & Saluator ait: *Videbam Satanam ſicut*
fulgur cadentem de cælo. Nec fulgur eſt; ſed ſicut fulgur.
Conſidera hæreticũ aliquem intentum abſtinentiæ cor-
al. cognitioni. poris, & † contemplationi cæleſtiũ ſacramentorũ, ſicut
æternus putatur, non habet æternæ vitæ ſtipendium,
quia falſam habet imitationem, qui fidei non habet veri-
tatem. Huius paruuli ludunt: ſicut illa quæ cùm luxoria-
1. Tim. 5 ta fuerit, nubere vult. Luxuriata eſt in pſalterio & cytha-
Eſaia 23. rã, id eſt, in ſono vocis, non in Sacramentorum profun-
do, vt labiis reſonaret, non in corde conferret.

Quòd orandum potius nobis hîc ſit, ſubire laborem, quàm rerum temporalium abundantiã affluere, propter diuerſum & contrarium vtriuſque finem, eò quòd ſic vera ſapientia inueniatur.

CAP. V.

HVíuſmodi itaque in bonis ſæculi conſummauerunt
vitam ſuam, hanc vtique quã viuebant, non illam
Iob. 21. cuius mercedem ſperabant, & ideò in requie inferni
dormierunt, non in requie cæleſti. Nos autem oremus
hic potiùs laborem ſubire, vt in regno cælorum conſola-
tionem quietis æternæ mereamur adipiſci. Magna enim
al. ſecũdarum. illecebra delinquendi eſt rerum affluentia † ſæcularium:
In ſuperbiam enim extollit, obliuionem Auctoris infun-
Matt. 5. dit. Conſidera illum diuitem in Euangelio ſuper oſtrum
G & purpuram recumbentem, cuius de menſa micas in- Luc. 16
ſtus ille pauper Lazarus colligebat. Nõnne tibi videtur
diues ille ad Deum dicere: *Deſiſte à me, vias tuas ſcire*
nolo. Et verè ſcire noluit huiuſmodi vias Domini: Si enim
voluiſſet, cognouiſſet: Sed quia plenæ ſunt laboris, fu-
giuntur & declinantur à perditis. Quaſi ebrius itaque
non recognoſcit ſalutis Auctorem. Denique conuerſus Sap. 2.
ad compotatores ſuos: *Manducemus,* inquit, *& biba-* Iob. 21.
mus: quid enim prodeſt ſi ſeruiamus ei? aut quæ vtilitas ſi al. obſeruemus ei.
† obuiemus illi? Hæc itaque dicit ſæcularium abundan-
tiã rerum temulentus: quia non continuò in ſæculo ſce-
H lerum merita rependuntur. Supinabatur enim; quia in
manibus ei ad voluptatem omnia ſuppetebant, & con-
ſcius impietatis ſuæ, cuius pœna ſequeſtrabatur, putabat
quòd Deus impiorum ſcelera non videret. Huius ergò
ſtultitiæ reſpondet ſanctus Iob. *Noli eſſe ſecurus ac diſſo-*
lutus, æſtimans quòd ad te in hoc ſæculo Domini flagella Ibidem.
non veniant. *Veruntamen & lucerna impiorum extinguen-* Ioan 14
tur: ad tempus lucent, non habent lucem æternam, & ip-
ſis quamuis ſæculum fauet (quia eius qui principatum Iob. 21.
habet in hoc ſæculo, faciunt voluntatem) ſolet venire
rerum ſubuerſio, & dolores ab irã & indignatione cæle- Matt. 3
ſti, vt ventilentur ſicut paleæ à vento. Iniuſti ſicut paleæ
ventilantur, Iuſti ſicut triticum. Denique audi dicentem Luc. 22
Petro Dominum: *Ecce Satanas expetiuit vos vt ventilet*
I *ſicut triticum, ego autem rogaui* pro te, *vt non deficiat fides*
tua. Deficiunt illi qui ſicut paleæ ventilantur, non deficit
qui ad ſimilitudinem illius grani eſt quod cecidit, & re- Ioan. 12
ſurrexit plurimorum fructuum acceſſione cumulatum.
Ideò dicit Propheta: *Heu me! quia factus ſum ſicut qui*
colligit ſtipulam in meſſe. Stipulæ igitur quæ citò exuritur, Micha. 7.
impietas comparatur & pulueri. Ideò poſtquam dixit:
Erunt ſicut paleæ ante ventum, ſubtexuit verſiculum ſta-
tim, dicens: *Aut ſicut puluis quem abſtulit turbo.* Denique Iob. 21.
vt cognoſcas quia impius ſicut puluis citò fatiſcit, atque Ibidem.
euaneſcit, habes in primo Pſalmo dictum: *Non ſic im-*
pij, non ſic; ſed tanquam puluis quem proiicit ventus à fa- Pſal. 1
K *cie terræ.* Et facit diſcretiones inter iuſtum & impium. Iob. 21
Hic (inquit) *moritur in ſtultitia ſua potentiã totus in*
abundãtiã & gratiã: interiora autẽ eius plena ſunt adipe:
medulla verò eius ſupereffluit. Ille autẽ conficit in amaritu-
dine animæ ſuæ curſum vitæ, nihilque boni epulatus finem
accipit: Cui pro meritis ſuis quid poteſt dignũ repræſen-
tari? In ſepulchra inducitur, & in tumulo vigilat ſuo. Ne
hæc quidem pœna mediocris mortis, requiẽ non habere
deferri eũ non ad terram viuentiũ; ſed ad tumulos mor-
tuorũ. Qui viuit enim, nõ inter mortuos quæritur; ſed in
Abrahæ ſinu vitã carpit æternã. Ideò viri illi duo in veſte Pſ. 141
fulgenti dicebant ad mulieres: *Quid quæritis viuentẽ cum* Luc. 16
mortuis? Non eſt hic. Deinde enumerat ſcelera impiorũ, Luc. 24.
L quòd confinia tranſcenderent, & cũ paſtore diripuerint Iob. 24
gregẽ, ſubiunctorium pupilli abduxerint, pigneraueriut
bouẽ viduæ, agrũ demeſſuerint non ſuum, infimi autem
in vineis eorũ ſine mercede & cibo operati ſint, detractis
veſtimentis nudos fecerint dormire: Plerique quorũ ani-
mæ operimentũ ademerint, ſtillicidiis humeſcebãt mon-
tium: & quia tegumentum deerat, petra ſeſe operiebant.
Rapiebantur pupilli ab vberibus matrum ſuarũ, lapſi op-
primebantur, qui magis erigi debuiſſent. Eſurientes frau-
dabantur cibo, & anima infantulorũ grauiter ingemiſce-
bat. Nũquid hæc ignorare potuit, quẽ nihil præterit? *Nu-*
M *da infernus in conſpectu eius, & non eſt amictus nequiſſi-*
mis: quia latere non poſſunt: *Extendit Boream in nihilũ:* Iob. 26
ſuſpendit terram ſuper nihilum alligans aquam in nubibus
ſuis, & non eſt rupta nubes ſub pedibus eius, columnæ cæli
diſſiluerunt, & timuerunt ab increpatione eius. Virtute
compeſcuit mare, diſciplina autẽ ſtrauit cetũ. Clauſtra cæli
formidant eũ, præcepto mortificauit draconẽ præuaricatorẽ.
Virtutẽ tonitrui eius quis intelliget? In tãtis ergò flagitiis,
quæ ſpes impio eſt? Numquid ſi confidit in Domino ſal-
uabitur? Dicam (inquit) *vobis quid ſit in manu Do-* Iob. 27.
mini: & deſinite inanibus inania addere. Et deſcribit
quàm miſerabilis impiorum portio ſit. Quòd etſi plures
habeant filios, ſine poſteritate ſunt, quibus deeſt bono-
rum meritorum ſucceſſio: Illa enim vera poſteritas, quæ
non

non in terris;ſed in cælo eſt. Huiuſmodi ergò viris hereditas inopia eſt, & mors ſucceſſio. Cùm diuitias coaceruauerint, mendicabunt: quia cùm ſuperſtites fuerint, indigebunt, & morientur qui requiem inuenire non poſſunt. *Viduas eorum nemo miſerabitur*; ſed manebunt deſertæ, atque omnis copulæ ſolatio deſtitutæ. Etſi congregent pecunia ſicut terra, atque vt lutum præparatum fuerit aurum, inanis erit ſicut aranea ſubſtantia eorum, & omne patrimonium eorum tamquàm à tineis conſummabitur. *Dormiens diues nihil adiciet, aperit oculos ſuos, & iam non eſt.* Permanet in doloribus: Nihil enim ſunt omnia quę in hoc mundo ſunt. Aurum in metallis, argentum in metallis. De metallo eruitur, & in metallum reuertitur: Quid enim aliud niſi metallum eſt mens auari? quæ tamquam defoſſum tenet quidquid receperit, & in venis terræ ac latibulis abſcondit; eò quòd vti neſciat. Quotidie aurum de metallis promitur: de auro

Iob. 28.

A † proficere quis potuit? Cùm igitur nihil proſit: vane fames auri; quia qui congregauerint, labitur. Miſerandi profectò qui deſeruerunt viam iuſtam, & obliti ſunt eam, cui pretioſi lapides haudquaquàm ſunt comparandi, difficilis inueſtigatu, impetuia ſuperbis, interclusa iactantibus; humilioribus plana, aperta ſapientibus. Et idcò ſapientiam debemus quærere, vt ambulemus in viâ iuſtâ, per quam aduerſarius ille ſicut leo rapiens & rugiens, qui percurrit hunc mundum, tranſire non potuit: Sed qui ſapientiam vult inueſtigare, non in abyſſo eam quærat, ſicut Philoſophi, qui arbitrantur quòd ipſi ſua ſponte, ſuo ingenio, profunda eius poſſint cognoſcere. Non in mari eam requirat: Etenim vbi tempeſtas, vbi procella venti eſt, non poteſt ibi eſſe ſapientia. Sed ibi quærat, vbi eſt tranquillitas mentis, & pax quæ ſuper omnem intellectum eſt. Decurſa eſt igitur Interpellatio ſancti Iob †.

al. ſua. 10. — 1. Pet. 5. — Iob. 28. — Philip. 4

SANCTI AMBROSII DE INTERPELLATIONE S. IOB
LIBRI SECVNDI FINIS.

† Decurſa eſt, &c. Vetus codex & præcedentes editiones ab his verbis incipiunt Tractatum. De interpellatione Dauid ex Pſal. 73. cuius initium ità ſe habet: Decurſa eſt interpellatio S. Iob, nunc aggrediamur eam quam reperimus in Pſalm. ipſe quidē Dauid, &c.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. VII. IOB SERMO.

In quo humanæ vitæ miſerias docet: quòd propter Chriſti aſſiſtentiam hoſtes humanæ ſalutis non ſunt timendi: quòd, ſumpto cibo, Deo largitori gratiæ ſunt agendæ.

FRSQVENTER admonui vos, fratres! vt dum licet & tempus in ſpatio eſt, ſaluti veſtræ omnibus modis conſuleretis, & in hac vitâ breui, vitam vobis prouideretis æternam: Sapiens enim quiſque intelligit quòd hæc vita homini non ad quietem data ſit; ſed ad laborem: hoc eſt, vt hîc laboret, & in poſterum requieſcat. Hîc autem requies nulla eſt: Tantis enim malis hęc vita repleta eſt, vt comparatione eius mors remedium putetur eſſe, non pœna: Nam ideò breuem illam Deus fecit, vt moleſtiæ eius quia proſperare non poterant, temporis exiguitate finirentur. Denique ſanctus Iob dicit: *Piraterium eſt vita hominis ſuper terram*: hoc eſt, ſiue quòd homines in hac vitâ omnia expetiantur mala. Piraterium enim Latinè tentamentum dici poteſt. Seu certè piraterium, quòd in hac vitâ circà homines diabolus tamquàm pirata deſęuiat: Piraterium enim habitaculum piratarum eſt. Tamdiu ergò in piraterio ſumus, quamdiu in hac carne poſiti prædonum ſpiritalium tentationibus ſubiacemus: quamuis in hac ipsâ vitâ etiam carnales nobis piratæ non deſunt, minùs tamen eos timeo, qui etſi auferunt patrimonia, non poſſunt auferre iuſtitiam: ſi aurum tollunt, Chriſtum tollere certè non poſſunt: ſi diripiunt argentum, non poſſunt diripere Saluatorem. Quis igitur non feſtinet habere ſibi Chriſtum, quem non poſſit ab eo nec prædo diripere, nec hoſtis auferre, nec captiuitas ſeparare? Qui enim habet Chriſtum, hominem non veretur inimicum: Quid enim facturus ſapienti? Pecora eius abducet? hoc etiam morbi lues facere conſueuit. Armenta diripiet? iſtud damnum ab abactores tolerando, iam didicit. Ipſum fortaſſis occidet: non illi admouet tædia: ſed remouet: hoc enim illi intulit, quod maiore cum moleſtiâ febris afferret; præſertim cū dicat Dominus: *Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere.* Illi igitur ſpiritales plus metuendi piratæ ſunt, qui non ſolùm corpora hominum; ſed & animas ſpoliare conſueuerunt: qui non tam aurum mundi, quàm aurum fidei auferre nituntur: qui non tam ſæculi ſubſtantiam, quàm Chriſti ſapientiam deprædantur: Nam ipſi ſpiritales hoſtes nobis carnales immittunt,

Iob. 14. — Iob. 7. — Mat. 10.

B vt probemus in tribulatione poſiti, quàm ſimus confidentes in Domino, quam de ſolo ipſo remedium poſtulemus: Sunt enim quidam qui in tribulatione poſiti diſcāt malis artibus hoſtes vincere, iiſdem eos artibus debere ſuperari, deſperantes à Deo, à dæmonibus victoriam flagitantes. Miſeri homines, neſciunt quid faciant, quid loquantur: Dum enim rebus ſuis metuunt, obliti ſunt religionis ac fidei. Qui res quidem ſuas fortè non perdent; ſed quod eſt amplius, ſuas animas perdiderunt. Dicit ſanctus Iob: *Si bona excepimus de manu Domini, quare non & mala tolerabimus*: hoc eſt, ſi bonis ſuperuenientibus iucundamur, quare non aduerſis accidentibus confortemur? Aduerſa tolerare, ſapienti virtutis exercitium, C inſipienti præuaricationis eſt occaſio. Dixi ergò frequenter, vt in hac vitâ breui, vitam vobis prouideatis ęternā: quod doleo cur hoc facere contemnatis. Cùm enim ieiunandum dicimus, præter paucos nemo ieiunat. Cùm eleemoſynas faciendum, maior auaritia vos conſtringit. Orare autem, & gratias Deo agere quid ſit, pleroſque de vobis etiam arbitror ignorare, qui ſurgentes primo diluculo non niſi de prandio cogitent: cùm pranderint, ſomno ſe tradant, numquàm diuinitati gratias referentes, quæ illis & prandium ad reſectionem, ſomnum dederit ad quietem. Vtique tu, Chriſtiane, ſi es vtilis, meminiſſe debes cuius panem comedis & ei laudem dicere. Dic mihi, nónne ſi aliquid de tuo cuicumque largiris, expectas vt tibi gratias agat, vt benedicat domum de quâ ei humanitas ſit tributa? Qui ſi fortè gratias non agit, D quemadmodùm à te denotatur ingratus? Ità ergò & à nobis expectat qui nos paſcit Deus, vt pro præſtitis ab eo eſcis, illi gratias referamus, & ſaturati donis ipſius, laudes ei dicamus. Hæc enim beneficiorum eſt retributio diuinorū, vt cùm refecti fuerimus, bene nos confiteamur acceptos. Cæterum accipientes diuina munera, ſi taciti & immemores fuerimus: tamquàm ingrati & indigni eorū ſubminiſtratione fraudabimur: vt Deum quem beneficiis non cognouimus, malis ingruentibus requiramus, & aduerſis ſtimulemur ad rogandum, qui proſperis gratias non egimus ad fruendum? ſicut nūc contingit, vt qui in pace pigri fuimus ad laudes referendas, modò in tribulatione trepidi exiſtamus ad pericula deploranda.

Iob. 2. — Iob. 14. — Pſa. 51.

S. AMBROSII IN CAP. VII. IOB SERMONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII

EPISCOPI MEDIOLANENSIS IN VNVM ET VIGINTI PSALMOS DAVID ENARRATIONES.

IN LIBRVM PSALMORVM DAVID.

ARGVMENTVM.

Gen. 2. Gen. 3 QVONIAM *ſummum virtutis incentiuum propoſuit Deus futuræ beatitudinis*
delectationem: idcircò vehemens quoque calcar erroris, delectationem diabo-
lus excogitauit. Vtriuſque ſententiæ pręſtat indicium primus humani generis
Adam à Domino Deo in Paradiſo voluptatis poſitus, vt ęternâ delectatione
Gen. 2. *frueretur, ad virtutem futuræ ſobolis prouocandam: Neque enim erat inco-*
Gen. 3 Rom. 7 *gnitum Deo locum eum errori daturum, & cęteris propoſitam ſpem ſalutis eſſe debere, quâ in*
pręreptam humano ſedem generi contenderent reformari. Et idem per ſpeciem ſerpentis præfi-
gurauit delectationis illecebram, vxoriâ perſuaſione deceptus. Occaſione igitur acceptâ, aduer-
Gen. 3 *ſarius per delectationem mihi operatus eſt mortem. Itaque quod diuinâ gratiâ tributum erat,*
Eſai. 6 *ad vitam, factum eſt mihi in mortem: eóque faciliorem inimicus aſſenſum hominis habuit ad*
Apoc. 4 *lapſum, quò ſpeciem prætendit naturæ: Delectarunt enim opera ſua Dominum: delectarunt*
& 19. *prima naturæ exordia. Quæ videns Dominus ait: Bona valde. Laudant Angeli Dominum,*
pſallunt ei Poteſtates cælorum, & ante ipſum initium mundi Cherubim & Seraphim cum ſua-
uitate canoræ vocis ſuæ dicunt: Sanctus, ſanctus, ſanctus. *Innumera Angelorum millia aſſi-*
ſtunt, ſeniores & turba magna ſicut voces aquarum multarum concinunt: Alleluia. *Ipſum*
axem cæli fert quorumdam ſermo, quadam perpetui concentus ſuauitate verſari: vt ſi aſſuetu-
do permitteret, ſonus eius extremis terrarum partibus audiretur, vbi ſunt quædam ſecreta na-
turæ. Nec id ab ipſius naturæ vſu alienum videtur: quandoquidem vox amiſſa gratiore plau-
ſu in nemoribus reſultet, aut montibus, & ſuauiore ſono ipſi reddant quod acceperint. In ſco-
pulis quoque ipſis & lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum ſpecula, aliorum vſus
delectat aut gratia. Feræ ipſæ atque aues, loci amœnioris aut modulatioris vocis delectatione
mulcentur. Lactantibus quoque paruulis aut ſeueritas terrori eſt, aut blanditiæ voluptati.
Naturalis igitur delectatio eſt. Vnde & David *ſanctus, qui aduerterat vnde homo & quâ eſ-*
ſet fraude deiectus (nam ſi tenuiſſet infuſam ſibi à Domino ęternę illius cęleſtiſque delectationis
gratiam, nec ſecularibus captus amiſiſſet illecebris, numquàm tam miſerabilis ęrumnę ſubiiſſet
iniurias) reparare eam ſtudens ac reformare pſallendi munus cęleſtis nobis inſtar conuerſatio-
nis inſtituit: Etenim licet omnis Scriptura diuina Dei gratiam ſpiret, pręcipue tamen dulcis
2. Tim. 3. *pſalmorum liber: quandoquidem ipſe Moyſes qui plano geſta maiorum ſermone deſcripſit, vbi*
Exod. 14 *tamen per mare Rubrum populum patrum memorabili admiratione tranſduxit, demerſum*
aſpiciens Regem Pharaonem cum ſuis copiis, in maiora ingenium attollens ſuum (quia ma-
iora viribus ſuis fuerat aſſecutus) canticum Domino cecinit triumphale. Maria quoque tym-
Exod. 15 *panum ſumens, cęteras hortabatur, dicens:* Cantemus Domino; glorioſè enim honorifi-
catus eſt: equum & aſcenſorem proiecit in mare. *Ipſe etiam Moyſes cùm legem Domini le-*
giſſet, quò eius memoriam pectoribus affigeret audientium, per canticum locutus eſt, dicens:

Deut. 32 Audi cælum! & loquar: Expectetur ſicut pluuia eloquium meum: & deſcendant ſicut
Deut. 32 ros verba mea, ſicut imber ſuper gramen, ſicut nix ſuper fœnum. *Delectatur igitur cantico Deus non ſolùm laudari, ſed etiam reconciliari. Inde & Moyſes tunc maximè cantico vſus eſt, quando cælum teſtificabatur & terram, vt ſalutem ſuam cęleſtis ſono gratiæ concinentem auidius mundus audiret, & ſacræ ſuauitate dulcedinis in æternum Legis obſeruantiam menti-*
Exod. 32 *bus inoleret humanis. Denique Legis tabulæ priuſquàm cantico firmarentur, per indignatio-*
Deut. 32 *nem Moyſis fractæ & comminutæ ſunt. Vbi verò tali ſignaculo conſecratæ ſunt, humanæ locum ira non habuit; quia ſanctificatio eam ſacræ ſuauitatis excluſit. Canticum itaque Domini ſicut ros mollior deſcendit è cælo, & fidem hominum ſicut gramen imbre quodam gratiæ ſpiritalis infudit. Duo igitur hæc cantica in libris Moyſis tamquàm duo mundi oculi, cælique lumina, totum corpus operis eius illuſtrant. At verò Dauid principaliter à Domino ad hoc munus electus eſt: vt quod in aliis rarum prçeminere reliquo in opere videtur, in hoc iuge & continuum refulgeret. Vnum canticum legimus in libro Iudicum, reliqua, hiſtoriæ more, decurſa, quibus expreſſa*
Iudic. 5. *ſunt geſta maiorum. Vnum Eſaias canticum ſcripſit, quo legentium corda mulceret: in reliquis*
Esa. 12 *terribili tubâ correptionis infremuit. Canticum ei ne ipſi quidem inimici obiicere potuerunt, qui eum propter alia dicta vſque ad necem ſunt perſequuti. Vnum Daniel, vnum Habacuc.*
Dan. 3. *Salomon ipſe Dauid filius licèt innumera cantica ceciniſſe dicatur; vnum tamen quod Eccleſia*
Habac. 3 *receperit, Canticorum canticum dereliquit. In aliis igitur ſingula aduertere licet. Hiſtoria inſtruit, Lex docet, Prophetia annuntiat, correptio caſtigat, moralitas ſuadet.*

In libro Pſalmorum profectus eſt omnium, & medicina quædam ſalutis humanæ. Quicunque elegerit, habet quo propriæ vulnera paſſionis ſpeciali poſſit curare remedio. Quicunq; certare voluerit, tamquàm in communi animorum gymnaſio, & quodam ſtadio virtutum diuerſa genera certaminum reperiens præparata, id ſibi eligat, cui ſe intelligit aptiorem, quò faciliùs perueniat ad coronam. Si quis geſta recenſere maiorum ſtudeat, atque imitari velit, intrà vnum Pſalmum totam paternæ hiſtoriæ ſeriem accipit comprehenſam, vt theſaurũ memoriæ compen-
Psal. 77 *dio lectionis acquirat. Faciliòra quoque videntur quæ breuiùs explicantur. Illud etiam quan-*
Rom. 11 *tæ altitudinis, quòd breui interuallo offenſionum aduerſa diſtinxit, & reconciliationis ſecunda ſubtexuit? vt ſimul cognoſceres, quid incredulitatis obeſſet offenſa, quid fides prompta conferret. Si quis vim Legis explorat, quæ tota in vinculo charitatis eſt (qui enim diligit proximum, Legem impleuit) in Pſalmis legat quanto dilectionis affectu pro totius plebis opprobrio repellendo, periculis ſe grauibus ſolus obiecerit: in quo non imparem charitatis gloriam trium-*
Psal. 6. *pho virtutis agnoſcet. Si quis correptionum ſęua formidat, audiat dicentem:* Domine! ne in irâ tuâ arguas me, neque in furore tuo corripias me; *& diſcat quemadmodùm debeat irati iudicis temperare cenſuram. Si quis patientiæ cognoſcere geſtit exemplum, legat in Pſalmis:* Si reddidi retribuentibus mihi mala; *& aduertat quia præceptum Euangelicum ſpiritu prę-*
Psal. 7 *uidit, virtute præuenit. Habes itaque illud prouerbiale:* Quia manſuetus homo, cordis eſt
Prou. 14 Ephes. 6 medicus. *Si quis præterea aduersùs nequitiæ ſpiritalis incurſus vult eſſe munitus, quid magis quàm pſallendum ſibi eſſe nouerit? Pſallebat Dauid adoleſcentior; & Saülis nequam ſpiritus*
1. Reg. 16. *fugabatur, qui eum antè adſtringebat. De virtute autem Prophetię quid loquar? Quod alij annuntiauerunt per ænigmata, huic ſoli palàm atque apertè videtur eſſe promiſſum, vt Dominus*
Psal. 131 *Ieſus ex eius ſemine naſceretur, ſicut dixit ad eum Dominus:* De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. *In Pſalmis itaque nobis non ſolùm naſcitur Ieſus; ſed etiam ſalutarẽ illam ſuſcepit corporis paſſionem, quieſcit, reſurgit, aſcendit ad cælum, ſedet ad dexteram Patris. Id quod nemo præſumpſerat hominum dicere, hoc ſolus hic Propheta annuntiauit: poſteà ipſe Do-*
Luc. 24. *minus in Euangelio prædicauit. Omnes prçtereà Scriptores in ſuis ſcriptis exempla poſuerunt,*
Ps. 146 *aut aliqua dicta ſuperiorum: Pſalmi nihil prçter quod ſuum eſt, habent. Quid igitur Pſalmo gratius? Vnde pulchrè ipſe Dauid:* Laudate, *inquit*, quoniam bonus eſt Pſalmus: Deo noſtro ſit iucunda, decoráque laudatio. *Et verè: Pſalmus enim benedictio populi eſt, Dei laus, plebis laudatio, plauſus omniũ, ſermo vniuerſorũ, vox Eccleſię, fidei canora confeſſio, auctoritatis plena deuotio, libertatis lætitia, clamor iucunditatis, lętitiæ reſultatio. Iracundiã mitigat, ſollicitudinẽ abdicat, mærorem alleuat. Nocturna arma, diurna magiſteria; ſcutum in timore, feſtum in ſanctitate, imago tranquillitatis, pignus pacis atque concordię, citharę modus ex diuerſis & diſparibus vocibus vnam exprimens cantilenam. Diei ortus Pſalmum reſultat,*

1. Cor. 14 Pſalmum reſonas occaſus. Mulieres Apoſtolus in Eccleſiâ tacere iubet: Pſalmum etiam bene
clamant. Hic omni dulcis ætati, hic vtrique aptus eſt ſexui. Hunc ſenes rigore ſenectutis depo-
ſito, canunt, hunc veterani triſtes in cordis ſui iucunditate reſpondent. Hunc iuuenes ſine inui-
diâ cantant laſciuia, hunc adoleſcentes ſine lubricæ ætatis periculo & tentamento concinunt vo-
luptatis, iuuenculæ ipſæ ſine diſpendio matronalis pſallunt pudoris, puellulæ ſine prolapſione
verecundiæ, cum ſobrietate grauitatis hymnum Deo inflexæ vocis ſuauitate modulantur.
Hunc tenera geſtit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia declinat ediſcere. Ludus
quidam eſt iſte doctrinæ, maioris profectus, quàm cùm ſeria traditur diſciplina. Quantùm
laboratur in Eccleſiâ vt fiat ſilentium, cùm lectiones leguntur? Si vnus loquatur, obſtrepunt
vniuerſi. Cùm Pſalmus legitur, ipſe ſibi eſt effector ſilentij. Omnes loquuntur, & nullus ob-
2. Reg. 6 ſtrepit. Pſalmum Reges ſine poteſtatis ſupercilio reſultant. In hoc ſe miniſterio Dauid gaude-
bat videri. Pſalmus cantatur ab Imperatoribus, iubilatur à populis. Certant clamare ſinguli,
quod omnibus proficit. Domi Pſalmus canitur, foris recenſetur. Sine labore percipitur, cum
voluptate ſeruatur, Pſalmus diſſidentes copulat, diſcordes ſociat, offenſos reconciliat: Quis
enim non remittat ei, cum quo vnam ad Deum vocem emiſerit? Magnum planè vnitatis vin-
culum, in vnum chorum totius numerum plebis coire. Diſpares citharæ nerui ſunt; ſed vna
ſymphonia. In pauciſſimis chordis ſæpe errant digiti artificis; ſed in populo ſpiritus artifex
neſcit errare. Pſalmus nocturni pauoris ſolatium, diurni laboris requies, Inſtitutio inſipien-
tium, perfectorum confirmatio. Angelorum miniſterium, militia cæleſtis, hoſtia ſpiritalis.
Pſalmum & ſaxa reſpondent. Pſalmus canitur, & ipſa etiam ſaxoſa pectora molliuntur. Vi-
demus flere prædures, flecti immiſericordes. Certat in Pſalmo doctrina cum gratia ſimul.
Cantatur ad delectationem, dicitur ad eruditionem: Nam violentiora præcepta non perma-
nent: quod autem cum ſuauitate perceperis, id infuſum ſemel præcordiis non conſueuit elabi.
Pſ. 44. Quid eſt quod non tibi occurrat Pſalmos legenti? In his lego Canticum pro dilecto, & ſacræ
Pſ. 8. 80 & 83 deſiderio charitatis inflammor: in his torcularia diuini myſterij recognoſco: in his reuelationum
Pſ. 50. gratiam, reſurrectionis recenſeo teſtimonia, repromiſſionis munera: in his diſco vitare pecca-
tum, dediſco erubeſcere pœnitentiam delictorum. Tantus Rex, tantus Propheta ſuo me pro-
uocauit exemplo, vt aut commiſſum ſtudeam extenuare peccatum, aut non commiſſum cauere.
Quid igitur Pſalmus, niſi virtutum eſt organum? Quod ſancti Spiritus plectro pangens Pro-
pheta venerabilis, cæleſtis ſonitus fecit in terris dulcedinem reſultare. Simul cùm ille in fi-
dibus & chordis, hoc eſt, in reliquis mortuis diuerſarum vocum modulatus diſcrimina, diuinæ
laudationis ad cæleſtia dirigeret cantilenam, docuit vtique, priùs nobis peccato eſſe morien-
dum, & tunc demum in hoc corpore diuerſa opera diſcriminanda virtutum, quibus ad Domi-
num deuotionis noſtræ gratia perueniret, vt occupatis intentione cæleſtium nulla irreperet ter-
Act. 13. renorum libido vitiorum, ſimul animus cæleſtis gratiæ ſuauitate niteſceret. Meritò igitur tan-
M. T. Cicero actione 2. in Verrem ti miniſtrum muneris Dominus laudans ait: Inueni Dauid ſecundùm cor meum. Aiunt
etiam, eorum qui citharâ canunt peritiores intùs canere, vt ferunt fabulæ de Aſpendio citha-
riſtâ: cauſas quoque modulaminum, & quædam clauſtra rhythmorum in ſuperiore parte
eſſe pſalterij. Docuit ergò Dauid intùs nos canere oportere, intùs pſallere: quemadmodùm
1. Cor. 14 canebat & Paulus, dicens: Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam &
mente; & ad ſuperiorum intuitum vitam noſtram actúſque formare, ne delectatio dulce-
dinis excitet corporis paſſiones, quibus non redimitur noſtra anima, ſed grauatur: cum ad re-
demptionem animæ ſuæ pſallere ſe ſanctus Propheta memorauerit, dicens: Pſallam tibi in
Pſ. 70. citharâ ſanctus Iſraël! gaudebunt labia mea cùm cantauero tibi; & anima mea, quam
redemiſti. Sed iam Pſalmi iſtius qui propoſitus eſt nobis, ingrediamur exordia.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM PRIMVM DAVID

PRÆFATIO.

BEATVS *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* Quàm aptum, quàm opportunum principium! Namque vt ij qui agonis aliquam ſolemnitatem receperint exhibendam, proponere præmium ſolent, iactare coronæ nobilitatem, quo certaturi ſtudio maiore conueniant, animóque propenſiore decertent: ità Dominus noſter Ieſus regni cœleſtis gloriam, perpetuæ quietis gratiam: vitæ æternæ beatitudinem, ad virtutis humanæ incentiua propoſuit. Imperator quoque cùm progreditur ad bellum, donatiuum militi, & promotiones dignitatum numeris militaribus pollicetur, vt ſpes commodi furetur labores & metum abſcondat periculi. Velut præco igitur magni Imperatoris ſanctus Dauid hortatur milites, athletas vocat, præmium exprimit dicens: *Beatus vir qui non abiit in conſilio impiorum.* A præmio cœpit, vt pondus futuri certaminis eleuaret: mercedem præmiſit, vt vnuſquiſque præſentium rerum ſollicitudines ac labores corde tranſiliens, ad emerendam beatitudinem futurorum auidâ feſtinatione contenderet. *Beatus* (inquit) *vir.* Quid plus potuit homini donari, quàm quo nihil amplius potuit Deo Apoſtolicâ auctoritate deferri? (1.Tim. 6) Beatus enim, & ſolus potens, & Rex Regum, & Dominus Dominantium Deus dictus eſt. Ille ſolus potens, ille Rex Regum, ille Dominus Dominantium, beatitudinis tamen non ſupergreditur poteſtatem. Donauit nobis appellationis eius commune conſortium, quæ digna æſtimata eſt honore diuino. Conſideremus nunc qua ratione, *beatus vir,* dixerit: & non magis, beati homines: cùm vterque ſexus vocetur ad gratiam. Numquid à conſortio beatitudinis excluſit mulieres, quia virum ſolum beatum nuncupauit? Abſit; Quia nec à conſortio creaturæ excluſit Deus fœminas, quia priùs virum condidit. Dixit enim Deus: *Faciamus hominem ſecundùm imaginem noſtram, & ſecundùm ſimilitudinem noſtram.* (Geneſ. 1) *Et fecit,* inquit, *Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum: maſculum & fœminam fecit eos.* (Gen. 2) In homine vterque ſignatur, in viro ſexus exprimitur: Sed quemadmodùm cùm homo dicitur, vterque comprehenditur: ità cùm vir hominatur, & mulier cuius vir ille ſit, intelligitur. Deniq; *hæc vocabitur,* inquit, *mulier, quoniam de viro ſuo ſumpta eſt.* (Ibidem.) Accedit illud, quoniam quorum natura eadem, eorum operationes vtique non poſſunt eſſe diſcretæ: & quorum opus æquale, eorum vtique æqualis & merces. Virum igitur Scriptura dicendo, conſortem copulæ non prætermiſit: quia & hominem dicendo, conſortem non tacuit naturæ. Itaque quemadmodùm illic hominem factum legimus, & cùm ſit vna natura, tamen principalem ſexū priùs creatum negare non poſſumus: ità & hîc cùm legimus virum, de principali portione ſexum quoq; ſuparem recognoſcimus. Paria igitur ſtudia virtutis, quia par prærogatiua eſt creaturæ. Quid autem ſexum diſcutias, vbi non corporis à te; ſed animæ certamina poſtulantur, quæ ſexum non habet? Non ergò illic diſcernas honorem, mercedem diuidas, vbi non diſcernitur ſexus. Non incaſsè tamen, ſi prior vocetur ad exercitium, qui fuit poſterior ad lapſum. Quæ malè cœpit, ſequi debet, non præcedere: vt vel poſt experimentum ſit verecundior. Malè Eua naturæ ordinem prætermiſit; expectare debuit præcedentem. Aſtutè ſerpens à poſteriore cœpit; ideò Propheta ad ſuperiorem reuertitur: eum vtique qui lapſus non eſſet, niſi eſſet poſteriorem ſecutus. Denique priùs nos reuocauit à lapſo, quàm ad palmam victoriæ prouocauit. *Beatus* (inquit) *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* Vide vbi beatus appelleris, ô homo! Non in diuitiis, non in poteſtatibus & hono-

A ribus, non in nobilitate generis, aut decore & pulchritudine, non in corporis ſalubritate: in quibus nihil naturæ eſt bonum. Denique non ſolùm facilem commutationem habent in contraria, verumetiam miniſterium ad culpam exhibent ei qui vti his neſciat. Quis enim iuſtus propter pecuniam? Quis humilis in poteſtatibus? Quis miſericors propter nobilitatem? Quis caſtus propter decorem? Illecebroſa hæc magis ſunt ad peccatum, quàm virtuoſa ad virtutis profectum. Quid ſibi deinde vult quod maluit dicere: *Non abiit, & non ſtetit*; quaſi de prætexto, cùm potuerit dicere: Beatus vir qui non abit in conſilio impiorum, & in viâ peccatorum non ſtat, & in cathedrâ peſti- B lentiæ non ſedet? Vide dogma. Non enim ſtatim beatus, qui non eſt impius aut peccator, propter incerta exitus: Non enim otioſè ſcriptum eſt: *Ante mortem ne laudaueris aliquem.* (Eccl. 18) Ergò dum in hac vitâ quiſquam eſt, non poteſt definitâ prædicatione laudari, qui patere adhuc poſſit errori. Ille autem qui vitam ſine offenſione concluſerit, iure Beati appellatione cenſetur, quia vritur conſortio Beatorum. Sed fortè dicas: Quâ ratione ergò alibi dixit: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperē?* (Pſal. 40) non enim dixit beatū qui intellexerit; ſed eum qui intelligit: quoniam qui bonum operantur, in ipſo opere & quo prohibentur, inueniunt, remunerationem ſui in ipſo C opere conſequentes. Siquidem beatus fructus eſt conſcientiæ, bonum ſactum. Qui autem à malo temperant, non ſi ſemel aut bis declinauerint culpam, ſtatim beati. (Eccl. 31) ſed ſi potuerint culpæ contagium per omne vitæ ſuæ tēpus euadere. Nunc illud occurrit, cur beatum dicere maluerit, non eum qui pietatis aliquo ſit functus officio; ſed eum qui ab impiorum conſilio temperauerit. Videtur enim magis laudandus qui virtutis munus impleuerit, quàm qui peccatum euaſerit. Siquidem nec bos, nec equus, nec lapis in peccato eſſe conſueuit, aut ſedere in cathedrâ peſtilentiæ: Sed illa beatitudinis non habent D fructum, quæ virtutis non habent ſenſum: Nam quomodò perueniunt ad legis præmiū, quæ non habent ſequendæ legis affectum? De rationabilibus ergò propoſitū eſt, hoc eſt de nobis. Nobis autem initium bonorum, abſtinentia peccatorum eſt: quoniam legimus: *Declina à malo, & fac bonum:* (Pſ. 36.) Hic enim ordo eſt diſciplinæ, vt ab inferioribus ad perfectiora contendas, ne terrearis mole malorum, qui leuiorum exordio debeas prouocari. Scalarum enim ſimilem eſſe Scriptura nos docet pietatis aſcenſum, per quas vidit Angelos Domini aſcendentes & deſcendentes ſanctus Iacob, vir exercitationis, qui nobis propoſitus eſt, vt per illum cognoſcere- E mus gradum virtutis paulatim nos proferre debere, & ità poſſe ab imis ad ſumma contendere, ſi per proceſſus gradiamur exiguos ad ea quæ videntur humanæ altiora naturæ. (Gen. 28) Has tibi ſcalas ſemper habeto propoſitas. Ne timeas, ô homo! gradus hos aſcendere diſciplinæ. Primus gradus vicinus eſt terræ, ſequens ſimilis eſt priori. Sic per æquales gradus ad ſumma conſcenditur. Ne faſtidias, ô homo! primum illum velut viliſſimum gradum. Ille primus aſcenſus te à terris ſeparat. Aërem calcas, vbi ab humo eleuaueris veſtigium. In vir- F tute poſitus ſurgendo liquiſti terram. Terram relinquis, ſi culpam declinas. Exordium ergò proceſſionis ad virtutem, eſt abſtinere à peccato. Vt ſciamus autem hanc diſciplinam eſſe doctrinæ, audi legem dicentem: *Non adulterabis, non homicidium facies:* (Exod. 20) Imperfectis enim iſta præcepta conuenientia videbantur. Denique ipſe Dominus Ieſus ſciens imperfectum à quo interrogabatur quibus ad vitam æternam operibus perueniret, reſpondit ei: *Non adulterabis, non homi-* (Mat. 19)

Ibidem *cidium facies, non furtum facies*, &c. Deinde dicenti quòd feciſſet illa omnia, adiecit perfectiora, dicens: *Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo.* Tantúmque abeſſe docuit inter malorum declinationem, & imitationem bonorum, vt nec abnueret, quia illa ſibi facilia iudicabat: Sed quia nec illa aſcenderat, ideò ad hæc ſe aptare non potuit. Nam ſi dilexiſſet proximum, potuiſſet pauperibus ſubſidia ſui patrimonij non negare. Ideóque gradum primum Legis aſcende, vt poſſis ad Euangelij cæleſte faſtigium peruenire. Vnde arbitror quòd quaſi ſub lege poſitus, morem Legis in primo Pſalmo ſecutus, ex ſuâ perſonâ ſanctus Propheta (Pſal. 40) magis cauenda denuntiet, quàm ſequenda proponat. In quadrageſimo autem Pſalmo, qui ex perſonâ dicitur Saluatoris, adhortatio magis virtutis fiat, quàm erroris depreſſio: De paſſione enim Saluatoris loquitur, & ideò Euangelij diſpenſator etiam, ſicut poſſumus æſtimare, cùm audiamus dicentem: (Matt. 5.) *Beati miſericordes!* Et in Pſalmo itaque propriæ paſſionis & in Euangelio miſericordiam coronauit. Sed adoriamur iam Pſalmi explanationem, & virtutem inſpiciamus propheticam.

Pſalmus primus Dauid.

BEatus vir qui non abiit in conſilio impiorum, & in viâ peccatorum non ſtetit, & in cathedrâ peſtilentiæ non ſedit.

BEatus, inquit, *vir qui non abiit in conſilio impiorum.* Poſſumus dicere tres eſſe ſpecies peccatorum, quas hic putamus expreſſas: cogitationis, operationis, permanſionis: beatúmque eum ſignificari, qui & non cogitauerit quod malum eſt: (Rom. 2.) nam quomodò poteſt beatus eſſe, qui ſuis cogitationibus accuſantibus, in die iudicij reuincendus eſt? Etiamſi hominem feſellit, teſtem refugit, accuſatorem euaſit: ſe tamen ſui accuſatorem vitare non poterit. quem maximè debet timere, quia & accuſatorem habebit, & confitentem reum. Beatus ergò eſt & qui non cogitauerit quod malum eſt, & non operatus fuerit peccatum (quia interdum & ſine cogitatione delinquimus: (Prou. 10) *Ex multiloquio enim non effugimus peccatum*) & non perſeuerauerit in peccato. Vel ſic: Qui & non cogitauerit quòd fuit erroris; vel in eâ cogitatione non ſteterit: vel certè non perſeuerauerit in iis cogitationibus quas plenas erroris aduerterit: Sed hæc vtrùm rectè conueniant, qui legerit, æſtimabit: nam qui ſemel malè cogitauit, nec ſtare in eo debuit, nec perſeuerare: Sed etſi perſeuerauerit, beatus eſſe non potuit: quia ſtetit in eo quod improbè cogitauit. Et ſi non ſtetit; tamen eo ipſo quod cogitauit malè, vtrùm habeat beatitudinis fructum, clementem aliquem quærere debet interpretem. Poſtremò quia nemo poteſt dicere mundum ſe habere cor: eſto, vt veniabilis cogitatio ſit, numquid veniabilis operatio peccatorum? (Prou. 10) Poſtremò ſi veniabilis ſtatio, numquid etiam plena beatitudinis, eò quod non perſeuerat in crimine? Deinde qui non cogitauit quæ improba ſunt, quomodò in peccato ſtare potuit, aut perſeuerare? vt beatus ſit, qui tria hæc iure ſeruauerit. Certè ordo diuiſus eſt: Primum eſt enim, vt non perſeuerauerit in peccato: ſecundum, vt non ſteterit in eo: tertium, vt non cogitauerit quod eſſet erroris: Qui enim non perſeuerauerit, potuit tamen ſtare qui non ſtetit, potuit cogitare: qui autem nec cogitauit, verè beatus eſt. Vnde alteram quoque traditionem non prætermittendam putaui, quo tres gradus rectò ordine factos afferamus: vt qui beatus vult eſſe, non abeat in conſilio impiorum; hoc eſt in eorum cogitationibus non ambulet: deinde non ſtet in viâ peccatorum: tertiò, non ſedeat in cathedrâ peſtilentiæ. Factus ergò Chriſtianus vel ad gratiã tendis, abſtine ab impiorum conſiliis, vt poſſis dicere: (Pſal. 25) *Ne perdas cum impiis, Deus! animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam.* Nec cogites quæ ſunt impia. Quæ ſunt illa, niſi quæ in Dei excogitantur iniuriam? Pietas enim prima in Deum, ſecunda in parentes. Et qui-

G dem inimicus inſerit frequenter diuerſa mentibus noſtris: & ideò cautè Propheta cogitationes magis quàm infuſiones improuiſas putauit ad crimen tenendas. Abſtinuiſti ergò ab impiorum conſiliis? Rectè: non tamen ſtatim beatus. Caue etiam ne in viâ peccatorum ſteteris. (1. Ioan. 1) Quanto examine Scripturæ diuinæ verba ponuntur? Etenim quia omnes ſub peccato ſumus, non à te exigit quod vltrà naturam eſt, vt peccatum non facias: quia nec vnius diei infans ſine peccato; ſed vt non maneas in peccato quadam ſtatione diuturnâ. (Iob. 14.) Non omnes impii: ideò reuocaris ab omnibus cogitationibus & coniurationibus impiorum; ſed omnes peccatores, ideò admoneris vt deſinas peccare. Si fueris adoleſcentioris lapſus ætatis, de-

H bet te maturitatis emendare proceſſus. Ergò in grauiora non abeas, in leuioribus non ſtes. Habes hoc & in Eſaiâ dictum à Domino: *Exi à Babylone, fugiens à Chaldæis.* (Eſai. 48) Hoc eſt: Et ſi intrâſti in confuſionem virorum, dixi: non oportuit intrare: Sed ingreſſus es, carnis lege cogente, & captiuante te in lege peccati. Exi, egredere vel ſerum, exue te ſeruitio graui. Non potuiſti non introire in peccatum per fragilitatem: datur tibi exire peccato per ſobrietatem. (Rom. 7) Exi ergò de Babylone, fugiens a Chaldæis, Babylon confuſio eſt, quæ virtutum ordinem non tenet. Confuſâ enim illecebris mente, delinquimus. Chaldæi ſunt qui ſiderum curſus vanæ ſtudio ſuperſtitionis explorant, & impiæ ferunt Gentilitatis errores. Ab his fuge, (Gen. 15) ne te capiant, ne te graui laqueo captiuitatis innectant.

I Abraham Chaldæus fuit; ſed fugit à Chaldæis, & ante legem: tu ſub lege iam dãnatus es, fuge ab impiis. Ille here- (Gen. 15) ditatem patrum reſpuit, vt fidei poſſideret: tu ſucceſſionẽ corporis derelinque, hereditatem deuotionis acquire. Si autem in peccato non ſteteris, nec ſic beatus: adhuc habes quo cauere debeas. Multæ ſunt illecebræ, multi a virtute deflexus. Grauia irritamenta ſunt voluptatum, grauis fomes auaritiæ, cupiditas poteſtatum, honoris ambitio, quæ velut veneno quodam mentes hominũ, (Mat. 23) & quadam animas peſtilenti vitiorum tabe contaminant. (Mich. 11) Hæc eſt cathedra peſtilentiæ, ſuper quam ſederunt Scribæ & Phariſæi, qui imponunt hominibus onera grauia; ipſi autem digito nolunt ea mouere. Has cathe-

K dras de templo Saluator eiecit eorum qui ſe de honore iactarent, primatus quærerent dignitatum: eorum qui ſacerdotio vel primatu honoris vterentur ad quæſtum: eorum qui indulgentes gulæ, nequaquam debitam continentiæ præſtarent cuſtodiam. Hæc vera eſt peſtilentia. (1. Reg. 2) Denique Heli filii, erant filii peſtilentiæ. In hac quadam ſede vitiorum prohibet Scriptura nos ceruicem inflectere, viréſque totius corporis reclinare. Aduerte igitur proprietates.

Et in viâ peccatorum non ſtetit. Viam dicit vitæ huius curſum, in dubium non venit; cùm ipſa Scriptura di-

L cat: *In viâ hac quâ ambulabam, abſconderunt laqueum mihi*; (Pſ. 141) & : *Eſto conſentiens aduerſario tuo citò, dum es cum illo in viâ.* (Mat. 5) Etenim quoniam curſum vitæ huius currimus, habemus ſemitam per quam ambulemus quotidie, donec perueniamus ad finem. Etſi non videmur corporaliter ire, progredimur. Nam ſicut in nauibus dormientes ventis aguntur in portus; etſi nullus quieſcentibus ſenſus eſt nauigandi, tamen curſus eos vrget ad finem, & impellit ignaros: ſic vitæ noſtræ ſpatio defluente, ad proprium vnuſquiſque finem, curſu latente, deducitur. Vnde dicitur: *Surge qui dormis!* (Epheſ. 5) Tu enim dormis, & tempus tuum ambulat. Et vide ne dum diu dormis, prætereat tempus. Ideò etſi dormis, cor tuum vigilet, cor (Cant. 5)

M tuum non ferietur. Si cor otioſum non ſit, nõ ſunt otioſa tempora tua. In viâ es, ô homo! ambula vt peruenias, ne te nox in viâ occupet, ne conſumatur dies vitæ, antequàm progreſſum virtutis acceleres. Viatores vitæ huius: omnia tranſeunt, omnia poſt te fiunt. Omnia in hac viâ cernis & tranſis. Vidiſti amœnitatem arborum, herbarum viriditatem, puritatem fontium, & quodcumque huiuſmodi quo delectãtur oculi. Iuuit ſpectare, delectauit parumper attendere. Dum attendis, pertranſiſti. Iterùm dum ambulas, incidiſti ſcopuloſum & confragoſũ iter, concaua rupium, prærupta montium, denſa ſyluarũ.

Tædiaſti parùm, iterùm tranſiſti. Talis hæc vita eſt, cu-
ius nec proſpera permanent, nec aduerſa diuturna ſunt.
Ergò quaſi in viâ locatum neque ſecunda extollant, neq;
aduerſa te frangant: nec plauſibilia remorentur, nec mœ-
ſta detineant. Feſtina ſemper ad finem, feſtina vt perue-
nias. Elige tamen viam antequàm curras. Duæ viæ ſunt:
vna Iuſtorum, altera peccatorum. Vna æquitatis, altera
Pſ. 138. iniquitatis, de quâ dixit Propheta: *Et vide ſi via iniquita-
tis in me eſt.* Non ſolùm ergo vita noſtra via eſt, ſed etiam
Mat. 7 in ipsâ vitâ noſtrâ aut virtutis via eſt, aut iniquitatis. Ca-
ue igitur ne in te greſſus ſuos collocet auaritia, & ſis via
criminis: ne improbitas, ne libido, & ſis via iniquitatis B
itinerantibus detrita flagitiis. Licet tibi eligere quos ſe-
quaris: aut Iuſtos, aut iniuſtos. Iuſtorum via anguſtior
eſt, iniuſtorum latior. Illa ſobrietatis anguſtior, hæc e-
brietatis latior, vt poſſit capere fluctuantes. Hæc habet
ſæculi huius illecebras, illa habet futurorum præmia. In
iſtis fructus præſentior, in illis ſpes tardior: Quæ enim
ſuauia ſunt, non differunt diuturnam expectatione per-
functionem; ſed habent præſentem. Quod autem ſerum
eſt, labore quæritur, quod à beatâ cogitatione vix capi-
tur; quia *oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præpara-*
1 Cor. 2. *uit Deus diligentibus ſe.* Difficilè ſolemus credere quę
non videmus: & ideò anima æſtuat, & huc atque illuc ve-
lut oculos quoſdam circumfert cogitationes ſuas. Tunc
illi occurrunt diuerſæ rerum ſpecies, ſéque offundunt. Si C
ad ſempiterna intendat, virtutem eligit: ſi ad præſentia,
voluptatem præponit. Graue & iniquum certamen ad-
uerſus delectationes præſentium. Hîc libertas eſt cupidi-
tatum, illic ſeruitutis iniuria, facere quæ non vis, & ab iis
quę deſideraueris, abſtinere. Hîc conuiuium, illic ieiuniū.
Hîc intemperantia gaudiorum, illic perſeuerantia lacry-
Eccl. 7 marum. Hîc ſaltatio, illic oratio. Hîc cantus dulces, illic
Ibidem. gemitus graues. Scriptum eſt quidem: *Cor ſapientium in
domo luctus, & cor ſtultorum in domo epularum.* Melius eſt
audire increpationem ſapientis magis, quàm virum au-
dientem canticum ſtultorum. Sed pauci hæc audiunt;
pauciores ſequuntur. Allicit homines magis dulce pecca- D
ti, quod ad præſens influit & impinguat audientis affe-
ctum, quam triſte virtutis, quæ fidei ſpem velut quodam
cortice amari laboris inuoluit. Beatus ergò atque mirabi-
lis, qui talium viarum poſitus in electione, non fuerit ille-
Prou. 22 cebris voluptatis inflexus, vt gradum ſuum ſuper vadoſa
& praua conſtituat. Non dicitur ei: *Væ quid dereliquiſti*
Eccl. 8. *ſemitas directas, abeundo in vias tenebrarum!* Cognoui-
mus igitur quæ ſit via peccatorum, in quâ ſtandum non
Pſ. 121. eſſe Propheta nos admonet; ſed & Eccleſiaſtes docet, qui
ait: *Noli ſtare in ſermone malo,* hoc eſt, noli perſiſtere in
ſermonibus malis, ſimiliter & operibus improbandis.
Quomodò in bonis ſit ſtandum, ſanctus idem Propheta E
præcipit, dicens: *Stantes erant pedes noſtri in atriis tuis
Hieruſalem.* In Hieruſalem ſtandum eſt, de Babylone
Deut. 5 fugiendum. Et Moyſi dicitur: *Tu autem hîc ſta mecum,* qui
Mat. 20 de Ægypto fugit, & cum Domino ſtans perſeuerabat. Et
in Euangelio, qui ſteterunt vſque ad horam vndecimam,
Mat. 25 æqualem mercedem operantibus acceperũt. Et quæ ſte-
terunt virgines vſque ad aduentum ſponſi, ad nuptias ſi-
mul introire meruerunt. Quæ autem diſceſſerunt, &
poſtea reuerterunt, Dominicę excluduntur auctoritate
ſententiæ. Didicimus ergò non ſtare in viâ peccatorum;
Rom. 11. ſtare autem in virtutis officio; quia ſcriptum eſt: *Tu au-
tem fide ſta.* Nunc conſideremus quid ſit:

Et in cathedrâ peſtilentiæ non ſedit. Et quidem præmi-
Pſ. 100. ſimus, quòd non ſimplex conſeſſus in huiuſmodi quod
in vſu eſt ſolio, reprehendatur. Quid enim inuidiæ ha-
beret ad culpam? Sed cùm oculi Domini ſemper ſuper
Fideles terræ ſint, tamquàm ſub conſpectu Imperatoris
locati, & veluti in miniſterio quodam poſiti, ſtare debe-
mos. Miles in procinctu ſtat, non ſedet: Miles in armis
Pſ. 134. non ſe reflectit; ſed excitat atque erigit. Idcòque militi-
Zach. 5. bus Chriſti dicitur: *Ecce nunc benedicite Dominum omnes
ſerui Domini, qui ſtatis in domo Domini!* At contrà iniqui-
tas in talento plombeo ſedet, eò quòd fixa in peccato, ſe
Pſ. 136. ab eo ſeparare non poſſit. Etenim inueterati in errore,
& ſtudioſè flagitiis inhærentes, ſedere dicuntur, qui

A nolunt aſſurgere, nec audire dicentem: *Surgite poſtquàm* Pſ. 118
ſederitis! Denique hic ipſe Propheta alibi ait: *Sederunt
Principes, & aduerſùm me detrahebant.* An ignoramus
quòd tantam vim habeat inueterata conſuetudo peccan-
di, vt excludat naturam? Quæ cùm ſit medicabilis ad ſalu-
tem, diuturno tamen tempore paſſionibus deprauata, im-
medicabilis inuenitur. Non ergò permaneamus in vitiis;
ſed vnuſquiſque etiamſi aliquando fuerit, exiliat à culpâ,
ſicut ſcriptum eſt de muliere meretrice: *Ne intendas in* Prou. 7
eam oculum tuum; ſed exili, ne moreris: exili, antequàm te
anni iuuentutis inueniant: Sed (quod grauius eſt) pleri-
que luxuriam corporis nec albentis erubuere canitie, &
vſque ad ſenectutis ætatem vitam produxere maculosã:
intimis enim concepta viſceribus lues culpæ, proceſſu
temporis coaceruatur. Caue igitur ab impiorum conſi-
liis, non penetrent huiuſmodi conſilia mentem tuam: ne
dicatur de te: *Alligauit quis ignem in ſinu, veſtimenta au-* Prou. 6
tem non combureret? Etenim qui ſemel in ſinu mentis flagi-
tij flammam ſæuientis adoleuerit, citò corporis ſui veſti-
menta comburet. Et vt in ſtipulam ignis exiliens, inhæ-
ret ac permanet, donec omne quod corripuit, abſumat:
ità vel exigua ſcintilla peccati, ſi quo vitiorum fomite
fuerit excitata, incendium grande excitat. Noli ergò ſta-
re in peccato. Poſtremò poſuiſti veſtigium ſuprà voragi-
nem culpæ, citò aufer pedem: ne ſuprà plantã ubi aſcen-
C dat pollutio, & lapſu faciliore deceptus, ſuprà lutum reſi-
deas. Cauenda ergò prima ſunt vitia, ne in plura deinde
grauiora proſerpant: Etenim ſicutì qui ſe in luto ver-
ſant, quò magis volutantur, eò ampliùs inquinantur: ità
qui ſemel ſe luto improbitatis aſperſerit, niſi ab eo velo-
citer exiliat, grauius ſibi dedecoris ſui cœnum per ſingu-
los dies lutulentæ conuerſationis obducit. Itaque graui
odore tetræ illius ac flagitioſæ voraginis contrahitur
quædam animarum peſtilentia, corruptóque ſalubrium
cogitationum ſpiramine, lues æſtuantium paſſionum mi-
ſeranda graſſatur: Hinc lethale ſe mentibus virus infun-
dit, hinc ſubrepit ægritudo corporibus, languores ani-
D mis. Etenim malus languor, erroris languor, auaritiæ lan-
guor, inexplebilis cupiditatis languor. Iſtæ diuitiæ ſunt,
vt dicit Eccleſiaſtes: *Eſt languor malus quem vidi ſub ſo-* Eccl. 5
le, diuitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas. Dic mihi, ô
Eccleſiaſtes! quâ causâ malus hic languor ſit. Reſponde-
bit, quia multos auara ſpes deuorat. Inſatiabilis edacitas
cupiditatis eſt. Neſcit ſatiari argento qui concupiſcit ar-
gentum. Diſtendunt diuitiæ, non explent. Et ſi quis ſatia-
tus fuerit diuitiis, non eſt, inquit, qui ſinat eum dormire.
Et quidem omnes dies eius in tenebris, & luctu & ira-
cundiâ multâ, & languore, & irâ. Quomodò enim po-
teſt dormire, qui ſollicitam auri exercet cuſtodiam, qui Ibidem.
E damna formidat, qui lucra cogitat, qui vſuras compu-
tat, qui hypothecas numerat? Malus ergò languor qui
bonam aufert mentis quietem. Eſt languor malus lu-
xuria, libido, concupiſcentia, delectatio, ſæcularis am-
bitio, quæ citò corrumpit ſalutem ſobrietatis. Omnis
poſtremò mundi huius corruptela, peſtilentia eſt. Ne Coloſſ. 2
ergò tetigeritis, ne attaminaueritis eam. Lues eſt, con-
taminat: morbus eſt, polluit: *Ne guſtaueritis quæ ſunt* Ibidem.
omnia ad corruptelam ipſo vſu, vt Apoſtolus dixit, qui 1. Tim. 6.
& alibi clamat: *Radix omnium malorũ eſt auaritia.* Mor- Ibidem.
bos excitat, dolores inſerit. Denique qui eam appetie-
runt, *inſeruerunt ſe multis doloribus.* Iſta eſt peſtilen-
F tia quæ plerumque neque calidos, neque frigidos; ſed
(quod & calidis eſt deterius & frigidis) tepidos fa- Apoc. 3
cit, vt euomantur ex ore Domini Ieſu, quos propter
grauia peccata receperit. Illa eſt quæ non paucorum;
ſed omnium excitat ægritudines. Omne caput in dolo-
re, omne cor in mœſtitia. A pedibus vſque ad caput pec- Eſai. 1
catorum vlcera. Omne caput in dolore, quando qui ſa-
pientes æſtimantur, dolore cruciantur auaritiæ. *Senſus
enim ſapientis in capite eius:* quod referri poteſt etiam
ad Eccleſiæ præeminentes. Omne cor in mœſtitiâ, quan-
do ſapimus quæ ſunt carnalia, & corporeis voluptati-
bus aciem noſtri cordis effundimus. Vnde ait Dominus
ad huiuſmodi, quòd dederit illis cor carneum. A pedi- Ezec. 11
bus tamen vſque ad caput ſerpit lues dira morborum,

quando laborat contagio, quando compatiuntur alij, ſi G quis affectu libidinis defraudetur, viduæ pudorem expugnare non potuit, agrum inuadere: & ægrè cuncti inuicem languores transferunt. Quotiens ingemiſcunt ſeniores quod diu potare non poſſint? quotiés dolent quòd ſcortari deſierint, cùm ſcortandi habeant volontatẽ? quotiens inter fabulas ebriorum virtutes probro ſunt, peccata laudi, honeſtas ludibrio, continentia riſui, miſericordia vanitati. Iſti ſunt morbi, quia mala ſua in multos transferunt. A paucis corruptela ad omnes peruenit. Sedent in conſilijs derogantes ſobriis, tuctantes crapulam: ſedent in tabernis de ebrietate certantes. Inter hos meretrix plena vino, hinc arridens, illum adurens, & omnes ardore inflammans libidinis. Verecundus ſi tranſeat, erubeſcit, à ſingulis carpitur: ſi flagitioſus, omnium ore laudatur, & tamquam morbus tranſit in animas ſingulorũ: Qui enim in flagitiis celebris, plurimos ad imitationem adducit erroris. Itaque dum peccatum imitantur alienũ, ſuum faciunt malum. Non ſedeas inter eos, quos ſanctus
Pſal. 25. Propheta fugiebat. Illum imitare, fugientem vtique, non ſedentem, qui ait: *Non ſedi in conſilio malignantium, & cum iniqua gerentibus non introibo.* Quà ratione eos fu-
Pſal. 13. giebas, Dauid! explica nobis. Demonſtra has partes, vt & nos eas fugere poſſimus, ne inficiamur earum contagio. *Corrupti ſunt*, inquit, *& abominabiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonitatem, non eſt vſque ad vnum.* Generaliter ergò ad omnes flagitioſos poteſt referri, deinde ſpecialiter ad irriſores bonorum quos Aquila χλευαστὰς dixit, quòd iſti morbi ſunt, qui irridendo bonos, plurimum animis operantur errorem, mentéſque corrumpunt. Quanta dixit à quibus beatus vir debeat abſtinere! Et adhuc adiicit alia.

Sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.

Hoc eſt, beatus ille qui hæc facit conſilio, ratione prudentiâ. Poteſt enim & paruulus non per virtutem ſed per impoſſibilitatem & inſcientiam delinquendi, ab iis quæ dicta ſunt, abſtinere. Poteſt & irrationabili pecudi conuenire, cui nulla vis conſilij, nullus ſenſus erroris eſt. Hoc eſt ergò quartum quòd ſequitur, in quo definitio beati viri à pecude diſcernitur: quia vir ſapiens ſubditus legi eſt, voluntate, non neceſſitate: Plurimùm enim refert: quia in voluntate, mercedis eſt fructus, in neceſſitate, diſpenſationis obſequium. Ità enim docuit nos A-
1. Cor. 9 poſtolus, dicens: *Si volens hoc ago, mercedem habeo: ſi inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.* Ordo autẽ conueniẽs, vt primò diligas legem, ſecundò vt mediteris. Qui dili-
Deut. 6 git, ex voluntate facit mandata legis: qui timet, inuitus
Ibidem. obſeruat. Hanc diſciplinam docendi etiam Dei inſtitutã in lege accepimus. Sic enim ſcriptum eſt. *Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt*, &: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ virtute tuâ. Et erunt verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo & in animâ tuâ: & demonſtrabis ea filiis tuis, & loquêris ea ſedens in domo, & ambulans in itinere, & in quiete, & in vigiliâ. Et alligabis ea in ſignũ, in manu tua, & erunt immobilia ante oculos tuos: & ſcribes*
Deut. 10 *ea ſuper limina in domicilijs tuis, & in ianuis tuis.* Et infra: *Et nunc, Iſrael! quid abs te poſtulat Dominus Deus tuus,*
Cap. 6. *niſi vt diligas Dominum Deum tuum, & ambules in omnibus viis eius?* Sapientia quoque dicit. *Concupiſcite ergò ſermones meos, diligite illos, & habebitis diſciplinam.* Clara eſt, & quæ numquam marceſcit ſapientia, & facilè vi- M detur ab iis qui diligunt illam, & inuenitur ab iis qui quærunt illam. Legitimè ergò docemur à ſancto Prophetâ voluntatem in lege habere, meditationem ſecundùm legem. Voluntas in lege non ſolùm in ſtudio; ſed etiam in facto eſt. Prior voluntas, ſecunda operatio. Denique & Dominus dicenti ſibi: *Si vis, potes me mundare:*
Matt. 8 *reſpondit: Volo, mundare.* Quo oſtenderet operationi-
Pſ. 18. bus noſtris voluntatem præuiam eſſe debere. Denique Lex voluntarios quærit: quia *Lex Domini irreprehenſibilis eſt, conuertens animam.* Nemo autem conuertitur, niſi qui voluntate conuertitur. Voluntarius autem ab-

ſcondit, & non ſenſum furatur laboris. Ideòque die & nocte in lege meditatur: in quo non tam continua legendi poſtulatur intentio, quam ſeruandæ legis affectus: Ille enim plenè meditatur, qui ſibi ipſe Lex eſt, ſcriptum in Rom. 2 corde ſuo opus Legis intendens. Aquila tamen, diem tantummodò poſuit, non etiam noctem. Quod non tam à cæteris diſcrepans, quàm aliò referens poſuit: quoniã qui Legem meditatur, ſemper in luce eſt, noctem non Philip. 2 habet. Etenim cuius lucent opera, non poteſt vtique in tenebris ambulare: quia iuſtitia eius ſicut lumen effulget. Meditetur ergò legem vita noſtra, meditetur conuerſatio, meditetur actus, meditetur intellectus myſteriorũ cæleſtiũ: Lex enim exẽplar eſt & vmbra cæleſtiũ, vm- Hebr. 10 bra futurorum bonorum, quæ is qui credit in Lege, in H Euangelio recognoſcit. Meditatur in tenebris & die, id eſt, & in aduerſis poſitus, & in proſperis: Lex enim præcipit vt diligamus Dominũ. Qui diligit, in omni ſtatu ſuo, debet ſeruare diuturnæ charitatis affectum. Pater diligit Hebr. 12 filiũ, diligit etiã cũ arguit, diligit etiã cùm verberat baculo. Qui enim parcit baculo ſuo, odit filiũ ſuum. Nos quoque Dominus caſtigat, & diligit. Itaque etiam cũ digna † coercitione cõmittimus, ille tamen diligit, qui etiam al. correctione. recipit offenſum: Caſtigat enim Dominus omnẽ filium quem recipit. Et tu cũ caſtigaris, dilige: quia ideò caſti- Prou. 13 garis, vt recipiaris: Nã quid grande eſt, ſi tunc diligas Dominum Deum tuum, cùm tibi abundant omnia, cùm Prou. 3 I frueris optatis, cùm honoribus, facultatibus, liberis gaudes. Et hominũ, à quo acceperimus beneficiũ gratiã referre cõſueuimus. Deniq; cùm laudaretur Iob iudicio cæleſti, hoc retulit diabolus, minimè mirũ ſi gratus eſſet Deo, Iob. 2 cui tanta ſuppeteret affluentia proſperorum. Sed tunc probandũ, ſi illa amittat vniuerſa, & pij cultoris præſtet officium. Hæc igitur prima virtus, vt non frangaris aduerſis, non extollaris ſecundis. Id te Lex docet, vt in afflictione non relaxes intentionem, nec deſperationẽ induas. Victor non dicas: *Virtus mea & fortitudo mea hæc tribuit mihi*: ſed omnia noueris diuinæ miſericordiæ deputanda. Clamat Eſaias: *Non confundetur qui in anguſtiâ eſt vſque in tempus.* Hoc primum bibe. Quid eſt, hoc pri- K mùm bibe? Sequeſtremus myſtica, perſequamur mora- Deut. 8 lia, quæ docet litera. Propter errorum grauia, graues contritiones & vexationes populi dicit futuras. Et opor- Eſai. 8 tuit eas præcedere, vt ſequeretur miſericordia. Bibe ergò Eſai. 9 primùm tribulationem: Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Bibe, vt ſenſus tribulationis pectoris tui infundatur internis. Bibe cum Act. 14 patientis affectu mœrentis dolorem: Dum enim conuerſus ingemueris, tunc Dominum tibi reconciliabis offen- Ezech. 33. ſum. Hoc ergò primum bibe, vt ſis in dolore & angu- L ſtus. Cuò lætitia infundit errorem. Pinguis factus & incraſſatus populus ſurrexit ludere, & receſſit à Domino. Deut. 32 Prodeſt tibi cor habere contritum. Hoc primùm bibe, vt ſacrificium tuum accipiatur à Domino. Doceat te A- 1. Cor. 10 poſtolus quid ſit: Hoc primùm bibe: hoc eſt, tribulationis poculum: *Tribulatio enim patientiam operatur.* Non Rom. 5 poteſt eſſe patientia, niſi ante fuerit tribulatio. *Tribulatio*, inquit, *patientiam operatur, patientia autẽ probationẽ, probatio verò ſpem: ſpes autem non confundit.* Bibe primũ tribulationẽ, vt poſteà tibi tot virtutũ pocula miniſtrentur. Et vt ſcias quia bibitur tribulatio, audiſti dicentẽ ho- Pſal. 56 die Prophetam: *Potâſti nos vino compunctionis.* Et in poſterioribus ait: *Et potũ dabis nobis in lachrymis, in menſurâ.* In menſurâ petit potum, non ſupra menſurã: ne ferre Pſal. 69 M non poſſit. Denique quam bono hoc precaretur affectu, ſuo probabat exemplo, qui potum ſuum cum fletu miſcebat, vt Domini in ſe inclinaret miſericordiã. Bibe ergò Pſ. 102 hoc primũ, vt bibas & ſecundum. Nunc iam tempus eſt vt inſeramus myſtica. Bibe primùm vetus Teſtamentũ, vt bibas nouum Teſtamentum. Niſi primum biberis, ſecundum bibere non poteris. Bibe primum, vt ſitim mitiges: bibe ſecundum, vt bibendi ſatietatem haurias. In veteri Teſtamento compunctio, in nouo lætitia eſt. Vide quemadmodùm Dominus artibus diaboli pro ſuis ſeruulis obuiauerit. Ille cibo fraudis decepit vnum, vt in vno omnes circumueniret: Ieſus autem cibo ſalu- Geneſ. 3

tis omnes redemit, vt in omnibus & illum qui deceptus
fuerat, reformaret. Ille calicem aureum Babylonis exco-
Hier. 51. gitauit, vt qui plus biberent, plus ſitirent: & quia potuit
placere non poterat, aut pretio illiceret ad bibendum.
Num. Propinauit de vino ſuo, cui metalli ſuffragia requiſiuit.
20 At verò Dominus Ieſus aquam de petrâ effudit, & om-
Eſai. 48 nes biberunt. Qui biberunt in typo, ſatiati ſunt: qui bi-
berunt in veritate, inebriati ſunt. Bona ebrietas, quæ in-
Pſ. 22. funderet lætitiam, non afferret confuſionẽ. Bona ebrie-
tas, quæ ſobriæ ſtabiliret mentis inceſſum. Bona ebrie-
Prou. 8. tas, quæ vitæ munus rigaret æternæ. Hoc ergo poculũ
bibe, de quo dixit Propheta: *Et poculum tuum inebrians,*
quàm præclarum eſt! Nec te moueat quòd Babylonis au-
Ioan 15 reum poculũ eſt, quia & tu bibis poculũ ſapientiæ, quæ
1. Cor. 10 ſit auro argentóque pretioſior. Vtrumque ergò poculũ
bibe, veteris & noui Teſtamenti: quia in vtroque Chri-
Ioan. 4. ſtum bibis. Bibe Chriſtum, quia vitis eſt. Bibe Chriſtũ,
quia petrâ eſt, quæ vomuit aquam. Bibe Chriſtum, quia
fons vitæ eſt. Bibe Chriſtum, quia flumen eſt: *cuius im-*
Pſal. 45 *petus lætificat ciuitatem Dei.* Bibe Chriſtum, quia pax eſt.
Ephes. 2 Bibe Chriſtũ, quia *flumina de ventre eius fluent aquæ vi-*
uæ. Bibe Chriſtum, vt bibas ſanguinem quo redemptus
es. Bibe Chriſtum, vt bibas ſermones eius. Sermo eius
Teſtamentum eſt vetus: ſermo eius Teſtamentum eſt
nouum. Bibitur Scriptura diuina, & deuoratur Scriptura
Ioan. 7. diuina, cùm in venas mentis ac vires animæ ſuccus verbi
Eccl. 24 deſcendit æterni. Denique *non in ſolo pane viuit homo; ſed* C
in omni verbo Dei. Hoc verbum bibe; ſed ordine ſuo bi-
Apoc. 10 be. Primùm bibe in veteri Teſtamento: inde fac citò vt
Matt. 4 bibas & in nouo Teſtamento. Vnde & tamquàm feſti-
net, dicit: *Regio Zabulon, & terra Nephtalim, & cæteri*
Eſai. 9 *Paraliam inhabitantes, & trans Iordanem Galilææ gen-*
tium: populus qui ambulabat in tenebris, videte lucem
magnam: qui habitatis in regione vmbræ mortis, lux ful-
gebit ſuper vos. Bibe ergò citò, vt lux tibi effulgeat ma-
gna. Lux non quotidiana, non diei, non ſolis, non lunæ;
ſed lux illa quæ vmbrã mortis excludat: nam qui in vm-
bra mortis ſunt, lucem vtique ſolis aut diei videre non
poſſunt. Et quaſi requirenti tibi vnde tantus ſplendor,
Ibidem. tanta gratia ſit, reſpondet. *Quoniam puer natus eſt nobis;*
filius datus eſt nobis. Puer: quia ortus ex Virgine eſt filius; D
quia ex Deo natus tantæ auctor eſt lucis. *Puer nobis na-*
tus eſt. Nobis, qui credimus: nõ Iudæis, qui non credide-
runt. Nobis, nõ hæreticis; nobis, non Manichæis. Nobis
Ioan. 1. natus eſt: *quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in*
nobis. Nobis natus eſt, quia carnem ſuſcepit ex Virgine,
quia homo natus eſt ex Mariâ. Caro naſcitur nobis, Ver-
Rom. 8 bum datur. Quod noſtrum eſt, inter nos natum eſt: quod
ſuprà nos eſt, nobis donatum eſt. Satis excurrimus, vt
putamus: ſed non otioſè, vt doceremus quia & in tribu-
lationibus diligere Dominum debemus, nec recedere ab
Tob. 13. eo, quoniam & lætitiæ tribulatio ſæpe ſuccedit, & læti-
tia tribulationi. Denique qui tribulatione non frangitur,
& legem ſequitur, beatus eſt. E

Et erit tamquàm lignum quod plantatum eſt
ſecùs decurſus aquarum: quod fructum ſuum
dabit in tempore ſuo, &c.

Quæ iſta beatitudo eſt, quæ ligno arboris compara-
tur, niſi intelligamus in paradiſo, illo beatorum loco, li-
gnum vitæ in medio lignorum aliorum de terrâ prodo-
Gen. 2. ctorum? Inter multa enim ligna quæ erant ſpecioſa ad
aſpectum, & bona ad eſcam, etiam hoc lignum terra
produxit & in medio paradiſi erat, vt cætera ligna eius F
viriditate florerent. Quid eſſe hoc lignum dicimus, niſi
per quod nobis ſalus venit? Et rectè lignum hoc terra
produxit, quia eum Virgo generauit, quæ erat terra ſe-
cundùm Auctoris ſententiam, quæ in hominem dicta
Gen. 3. eſt: *Terra es, & in terram ibis.* Pulchrè quoque in medio
legitur lignorum aliorum; quia erat in medio diſcentiũ.
Luc. 22 Vel quia in medio erat mentis & cordis, ſicut ipſe ait.
Ioan. 1 *Medius veſtrum ſtat, quem vos neſcitis.* Et alibi ait: *Ego*
Luc. 22. *autem in medio veſtrum ſum.* Denique & de ipſo Salomõ
Prou. 3 dixit: *Lignum vitæ eſt omnibus percipientibus eum.* Qui

A ergò beatus eſt, imitator erit Domini Ieſu, qui eſt lignum
vitæ, lignum ſapientiæ, plantatum in vtero Virginis,
voluntate Patris: a quo in perpetuum manſurum planta-
tur, vt fructum daret in tempore ſuo: Non enim potuit
areſcere iſta plantatio, quæ habebat vbertatem in ſe ma-
nentem gratiæ ſpiritalis. *Denique plenus Spiritu ſancto*
Ieſus regreſſus eſt ab Iordane. Hi ſunt decurſus aquarum, Luc. 4
de quibus dicit Euangelium: *Flumina de ventre eius fluent*
aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu quem incipiebant Ioan. 7
accipere qui credituri erant in eum. Eſt & alia traditio:
quia ſunt aquæ de quibus prohibet nos bibere Hiere-
mias, dicens: *Quid tibi & viæ Ægypti, vt bibas aquam*
Geon? Eſt & Tygris fluuius Aſſyrios præterfluens. Eſt & Hier. 2
B Euphrates in Babyloniam tendens. Eſt & Phiſon, qui Gen. 2
Latinâ interpretatione oris dicitur cõmotatio, *circumiẽs*
terram Euilath, vbi eſt aurum, & aurum terræ illius bo-
num, & lapis carbunculus, & lapis praſinus. Meritò os il-
lic commutatur, vt non teneatur promiſſorum fides; ſed
ſit in ore dolus, vbi eſt aurum bonum: Auaritia eorum fi-
dem frangit, nec tenet verborum ſimplicitatem. Orna-
menta quoque pretioſa mentem animúmque commu-
tant: vt aliud in pectore, aliud in ſermone ſit. In illis
ergò regionibus fluminum fuerunt Iudæi, vt captiui ab-
ducti in Ægyptum, & ad Aſſyrios, & ad Babylonios, Pſ. 136
vbi ſuper flumina Babylonis ſedebant, & flebant ſuæ
calamitatis ærumnam; vt idem ipſe Propheta teſtatur.
C Illic ſuſpenderunt organa ſua, & omnem depoſuere 4. Reg.
lætitiam, vbi grauiora tolerarunt. Denique reliquæ de- 17.
cem tribus ad Aſſyrios ductæ ſunt: duæ autem Iuda &
Beniamin tamquàm grauioris reæ flagitij in Babylonem
tranſierunt: Atrociùs enim ſacerdotis filia adultera 4. Reg. 24.
quàm cæteræ puniuntur: quia ſacerdotalis generis gra- Leuit 21
tiam turpi opprobrio decolorauit. Sicut illi ergò in ten-
tationibus grauiſſimis fuerunt, ita multis tentationibus Hebr. 4.
ſe Saluator noſter obiecit, vt nulla tentationis noſtræ
certamina præteriret. Plantatus ergò rectè dicitur
ſecùs decurſus horum fluminum, non in ipſis decur-
ſibus: vt finitimum, non demerſum intelligas. Fuit
illi congreſſio prima carnis & ſanguinis. Denique ait:
Pater! transfer à me calicem iſtum: ſed non quod ego volo; Mat. 26
D *ſed quod tu vis.* Fuit diuitiarum obiecta tentatio, cùm
omnia regna terræ ei inimicus offerret, ſi procidens Matt. 8
Dominus adoraret eum. Habes duorum fluminum de- Ioan. 14
curſus Geon & Phiſon. Fuit illi colluctatio aduerſùs
principes mundi: fuit in ipſa paſſione certamen ad-
uerſùs tẽtatores, quos Perſas Hebræa appellat interpre-
tatio: qui falſa teſtimonia deferebant. Aduerſùs eos
qui dicebant: *Deſcendat nunc de cruce, & credimus ei:*
quæ diabolus ſuggerebat: Habes Tigrim & Euphratem Matt. 15
flumina. Quadripartitum autem nobis certamen eſſe
etiam Apoſtolus comprehendit, dicens: *Quia non eſt*
nobis luctatio aduerſus carnem & ſanguinem; ſed ad- Ephеſ. 6
uerſus principatus & poteſtates, aduerſus mundi huius
E *rectores & tenebrarum, aduerſus ſpiritualia nequitiæ*
quæ ſunt in cæleſtibus. Hi ſunt fluuij qui de paradiſo Gen. 2
exeunt. Vnde puto quòd is qui in paradiſum geſtit re-
dire, hos debeat tranſire decurſus aquarum. Quod
non otioſè expreſſit idem ipſe ſanctus Propheta, de- Pſ. 118
monſtrans quòd qui tentationes omnes ſubegerit, de- Geneſ 3
beri ſibi iam paradiſi requies ſperet. Itaque ſic ait:
Per decurſus aquarum deſcenderunt oculi mei. Sicut
enim romphæa eſt in ingreſſu paradiſi ignea, vt qui re- 1. Pet. 1
dit, per ignem reuertatur, vtat peccata ſua, probet au- Pſal. 65
rum ſuum; ita qui redit, per hos decurſus redit. Me-
F ritóque dicunt Sancti: *Tranſiuimus per ignem & a-*
quam. De iſtis decurſibus & Eſaias dicit: *Si tranſeas* Eſai. 43
per aquam, flumina non te concludent. Quæ flumina?
Audi dicentem Dauid de iis qui feſtinabant ad para- Pſ. 123
diſum: *Forſitan pertranſiſſet anima noſtra aquam in-*
tolerabilem. Quamuis nonnulli de iſtis quatuor ten-
tationibus etiam illud accipiunt: *Super aſpidem &* Pſal. 90
baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & dra-
conem. Vt ambulauerit in Incarnatione, conculcaue-
rit in Paſſione, vel in traditione regni conculcet, quod
Patri tradet, *Cùm omnem euacuauerit principatum.* 1. Cor. 15

Pulchrè autem Aquila τὸ μεταπεφυτευμένον dixit, hoc G eſt tranſplantatum, eò quòd primò ſit plantatus in Virgine, (Luc. 23.) poſteà tranſplantatus in paradiſum: ſicut dixit ad latronem: *Amen amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiſo.* Hoc lignum igitur fructum dabit in tempore ſuo. Ligna terrena fructum non dare, ſed ferre dicuntur. Sed lignum vitæ ac ſapientiæ dat fructum, hoc eſt, largitur & donat. Ruſus illud occurrit: Si lignum eſt ſapientiæ, cur in tempore dabit, & non ſemper? ne fortè graue ſit nobis hoc ſentire de Chriſto: ſed tu qui legiſti; quia *diſpenſatorem fidelem & prudentem conſtituet Dominus ſuprà familiam ſuam, vt det illis in tempore tritici menſuram,* (Luc. 12) in tempore vtique, non ſemper, turbari vtique non debes. Poteſt ſapientia ſemper fructum dare; ſed quia ſapientia eſt, debet ſapienter dare, diſpenſare prudẽter, ſi quãdo nos plenam menſuram aut mereamur, aut poſſimus H accipere. Sicut hìc exteriorum tempus fructum, ità & illic dabit fructum † bonum in Gentibus, vt reſurrectionis eius conſortium capere, ac ſeruare poſſimus. (al. pomis innocentibus.) Nunc non poſſumus, in hoc ſæculo non ſuſtinemus: Hoc enim corruptela eſt, & cauendum fuit ne corrumperemus bonos fructus, quos lignum vitæ daret: quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: *quando & mortui,* inquit, *reſurgent incorrupti, & nos immutabimur*? (1. Cor. 15) *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem.* Quid ergò prodeſſet morituro accipere, quod ei mors habebat auferre? Nouit ergò Sapientia quibus quando dare debeat, quæ nec folium amittat ligni ſui. Et ideò qui fructus ſit ſapientiæ, quod folium conſideremus.

Et folium eius non deſluet: & omnia quæcunque faciet, proſperabuntur.

Fructus interior eſt folium, quo fructus vel à ſole torrenti, vel à frigore defenditur. Fructus videtur eſſe fides, pax, doctrina, excellentia veræ cognitionis, intentio myſteriorum, tamen hos fructus bona vita cuſtodit: mala (Pſal 49) etiam ſi percepit, amittit. Peccatori autem dixit Deus: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* In myſticis fructus eſt, K in moralibus folium contemplatione myſteriorum cæleſtium: Nam virtutes ſine fide, folia ſunt: videntur virere; ſed prodeſſe non poſſunt. Agitantur vento; quia non habent fundamentum. Quanti Gentiles habent miſericordiam, habent ſobrietatem; ſed fructum non habent; quia fidem non habent? Labuntur citò folia, vbi ventus flauerit. Et aliqui Iudæi habent caſtimoniam, ſedulitatem lectionis multam, & diligentiam; ſed ſine fructu ſunt, & verſantur vt folia. Hæc fortè ſunt folia quæ (Mat. 21) Saluator in illâ ficu reperit; ſed fructum non inuenit. Myſtica ſaluant, & à morte liberant: moralia autem or- L namenta decoris ſunt, non ſubſidia redemptionis. Præſtare autem myſtica moralibus etiam ipſe Dominus docet in Euangelio ſuo, dicens de Mariâ quæ ſedens ſecùs pedes Domini, audiebat verbum illius, cùm Martha circà miniſterium feſtinaret, & quereretur quòd ſoror eam (Luc. 10.) circà menſæ miniſterium non iuuaret: *Martha, Martha! Maria optimam partem ſibi elegit, quæ non auferetur illi.* Si quæ Chriſto miniſtrabat ad menſam, non cõferebatur ei quæ verbum cupiebat audire: quem operantem ſtudioſo cognitionis æternæ conferre poterimus? Ità tamen, vt nec illius operationi fides, nec huius cognitioni, ſicut Mariæ, deſit operatio: ne vel folia ſine fructu M ſint, vel fructus ſine munimentis naturalibus ſit intectus, & pateat iniuriæ. (Gen. 3.) Poſſumus etiam illud intelligere: quia (Pſal. 15) foliis ſe texerunt Adam atque Eua, corporea veſtimenta quærentes, eò quòd reſurrectio Dominici corporis prophetaretur: quia nec caro, quæ anteà vice foliorum integere conſueuerat, peritura eſſet in Chriſto: Iuſtorúmque omnium, qui ſecundùm Euangelium ad imitationem ligni ſapientiæ nati ex Virgine, vitam ſuam actúſque formarent: Nam græcus ità dixit: ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει; quod poteſt ad beatum referri, μακάριος καρπὸν δώσει. Græcè: Latinè autem ſic dicitur, vt ſit: *Beatus qui dabit fructum*: in reſurrectione ſcilicet ſuâ, quando poteſt perpetuum dare. Poteſt & ſic, τὸν καρπὸν αὐτοῦ, τοῦ ξύλου, vt referatur ad lignum, cuius facta omnia proſperabuntur. In quo euidens teſtificatio eſt, quia de Saluatore dictum eſt: Cuius enim niſi ipſius facta poſſunt vniuerſa laudari, & proſperos habere exitus? Aquila autem, Dirigentur, ait: quod & ad quemcumque hominem referendum videtur, quem dirigit Dominus fauore cæleſti: A Domino enim diriguntur greſſus viri & orationem ſuam in conſpectu Dei Dauid Propheta dirigi poſtulauit: Sed (Prou. 20) & ipſe Dominus direxit opera ſua, vt nullo erroris curuarentur anfractu. Sequitur: (Pſ. 140)

Non ſic impij, non ſic: ſed tamquàm puluis quem proijcit ventus à facie terræ.

Hoc eſt, non ſic vt beatus vir qui ideò beatus, quia non abiit in conſilio impiorum, quia in peccato non ſtetit, in conſilio peſtilentium non ſedit, volentium vel credentes piè vel viuentes peruertere: qui voluntatem habuit in lege, & meditabitur in eâ. Aut (ſicut Aquila (Pſal 18) poſuit) reſonabit in lege: vt præcepta legis reſonet vita (1. Cor. 13) eius, mores reſultent ſicut illorum quorum in omnem terram exiuit ſonus. Fortè hìc ſonus doctrinæ hominum exeat, illic autem vbi facie ad faciem dabitur videre, plenior quædam verbi fieri videatur expreſſio. Non ergò I ſicut beatus iſte qui hæc fecerit, qui erit tamquam lignum plantatum, cuius geſta omnia proſperabuntur, ità erit & impius. Ideò repetiuit vel qui ſcripſit, vel qui poſteà addidit (vt quidam putant) quò confirmatior fieret repetita ſententia, ità dicendo: *Non ſic impij, non ſic*: qui erunt tamquàm puluis: Sunt enim terrenia & ſicut puluis proiicitur à facie venti, ità & iſti proijcientur & diſſipabuntur à Spiritu ſancto, qui terræ fertili atque fœcundæ animæ ſalutaris ſicut ventus Auſter aſpirare conſueuit. Huic vento dicitur in Canticis: *Veni Auſter!* vt clementia aëris mollioris cordis noſtri (Cant. 4) arua laxentur, quæ brumali gelu ſtricta recipiendis germinum ſeminibus denegabant. Bonum eſt nobis vt hic ventus aſpiret, qui naues Tharſis ferentes vero Salomoni quæ ad templum eius neceſſaria videntur, tutos deducat in portus: (3. Par. 9) Sed tunc iſte ventus aſpirat, ſi Boreas ille grauis ventus flare deſierit. Ideò vel Eccleſia, vel anima pia dicit: *Exurge Borea! & veni Auſter!* hoc eſt: (Prou. 27) (Cant. 4) Tu Borea! recede, & veni Auſter! aſpira hortum meum, vt flores non decutias; ſed reſerues. Anima igitur plena floribus pietatis hortum habet, vel ipſa hortus eſt, qui fructus ferat. Anima quæ impietati patet, puluerẽ habet, qui eſt infœcundus ad fructum. Fructiferam quidem illam fecit Dominus; ſed ipſa ſibi collegit impietatis puluerem. Quid te iactas, ô plene impietatis! An quia honoribus es potens, & abundas diuitiis? Non aduertis quia puluis es, & tu diſpergeris & diſſipaberis. *Vidi,* inquit, *impium ſuperexaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani: & tranſiui, & ecce non erat.* (Apoc. 5) (Pſal. 36) Quid gloriaris; quia multa te ſeruitia ambiunt, multi amici tegũt latera tua, plurimi te equi ſequuntur: Quorum nobis enarras proſapiam, & tamquam maiorum tuorum genus? Præfers diuitias, quia conuiuiis paſcis ſodales. Vtinam egenos paſceres: vtinam non iocorum miniſtros; ſed votorum adiutores. Iactas quia prodeunti illicò ceditur, & homines te tamquam feram declinant aut beſtiam, num hæc eſſe aliquid putas? Non audis quia ea omnia tamquàm vmbra prætereant: Quid iuuant conſulares prætextæ, aut nitentes auro triumphales palmæ: nudus exibis: nemo illic conſulem cognoſcet. (Pſ. 141) (Pſal 48) Quid proſunt innumeræ poſſeſſiones? publicæ ſunt, non tuæ. Hodie tu tenes, cras alius. Cum tu exieris, alius intrat. Vix mouiſti pedem, alius greſſum intulit. (Iob. 4.) Quanti ante te illic fuerunt, quanti poſt te dominabuntur, & hoc putas eſſe priuatum? Quẽ vmquam à morte diuitię redemerunt? Immò quem non ad mortem diuitiæ coegerunt? Quem ab (Prou. 11) inferis ſuæ reuocarunt opes? Quem potentia excuſauit à pœna? Puluis eſt impietas, ſicut puluis eſt impiorum potentia. Caliginem infert, dare ſalutem non poteſt.

b

Simul vt vehemens flare cœperit ſpiritus, ſpargit eam atque diſſoluit. Aerem turbat, ſolum nudat, vt puluis [Pſal. 67] proiectus, deficit vt fumus, liqueſcit vt cera. Hinc plerique non mediocrem mouerunt quæſtionem, vtrùm peritutam naturam videatur aſſerere Scriptura diuina, maximè quia alibi dicit: [Pſal. 17] [Eſaiæ 41] *Comminuam eos vt puluerem ante faciem venti, & vt lutum platearum delebo eos*: Et alibi. *Ecce confundentur & reuerebuntur omnes aduerſarij: erunt enim tamquàm non ſint.* Primùm ergò interrogo, vtrùm impietatem ſecundùm naturam putent eſſe, an præter naturam. Si ſecundùm naturam aſſerant, errare eorum opinionem certum eſt. Denique dicam, vtrùm naturæ B peccatum conueniat, an non: Sed certum eſt peccare, deuiare eſſe ab eo quod eſt ſecundùm naturam. Quid igitur tam ineptum, quàm vt dicant minus videri, impium eſſe, quam † peccatorem: [al. peccare.] cum omnium acerbiſſimum ſit, quidquid in Dei fieri videtur iniuriam? Quòd ſi impiè agere, non eſt præter naturam; viuere ergò impiè, ſecundùm naturam eſt, nec peccati loco habendum; nec dignum reprehenſione exiſtimandum: Nemo enim reprehenditur, qui operatur ſecundùm naturam. Vnde concluditur, quia impietas præter naturam eſt. Quomodò igitur cum perditione conſuetudinis, ἀπολλυμένας [2. Cor. 4] [1 Cor. 15] φύσεις hoc eſt peritutas naturas inducit Scriptura, cùm impietas non vtique naturalis ſit; ſed præter naturam? Quod enim non habes, non amittis: nec poteſt ea ſub- C [Pſal. 17] ſtantia perire, quæ non fuit: nam & puluis commotus, [Eſai. 41] aut in aquæ ſubſtantiam transfertur, aut in aërem, aut in ignem, hoc eſt, in aliam videtur ſæpe tranſire naturam. Non ergò in nihilum deficit; ſed in aliud tranſit. Quid obſtat igitur quin & ille qui verbi virtute & ratione comminuitur vt puluis, non in nihilum diſſipetur; ſed commutetur in melius, vt ex terreno fiat ſpiritalis homo, & vt lutum platearum ſic deleatur, vt tollatur quidquid aſperum ac ſordidum videtur, remaneat quidquid planum ac mundum eſt? Et quod, ait de aduerſariis Hieruſalem: [Micha. 7.] *Erunt ſicut qui non ſunt*: vtique potuit dicere: Non erunt: Sed cùm dixerit: *Confundentur & reuerebuntur*: vtique D [Malac. 3.] intelligis quia erunt per ſubſtantiam, & profectum con- [Mich. 7] uerſionis; ſed non erunt quaſi aduerſarii, quod fuerunt. Itaque per improbitatis defectum, non erunt, erunt fido ac deuotione mutati. Denique & alibi ex peccatoris perſonâ dicitur: *Et iram Dei ſuſtinebo, quia peccaui, do-* [Sap. 3.] *nec iuſtificet iudicium meum*: Conuertere enim Deus cupiens peccatorem, punit eum & vrit, vt purget. Vnde ait: *Et educet me in lucem*. Nam & ceram vrit ignis, & li- [Num. 13] queſcit vt purgetur. Et nos per ignem probamur. Et fumus conſumpto omni materiali expurgatur, & neque in naturâ tranſit. Itaque & anima purgata ab omni labe, in id quod eſt deficit, non in id quod non eſt; vt ait Balaã: [Sap. 1.] *Moriatur anima mea in animis Iuſtorum*: vt moreretur [Sap. 2.] lapſus eius, & quidam improbitatis vſus; tranſiret autem [Gen. 1] in conſuetudinem, vitamque Iuſtorum: Omnia enim E Deus ſalua vult eſſe. Vnde & Salomon ait: *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum.* Fecit animam vt ſit: creauit hominem in corruptionem, quem ad ima- [Cap. 13] ginem ſui fecit; ſed homines à naturæ munere deuiantes, obnoxios fecere ſe morti, vt quaſi terreni corrumpantur: Sed Deus per tribulationes ad pœnitentiam cogit, vt per pœnitentiam vratur & conſumatur illud accidens malum improbitatis, & pereat: & locus ille animæ, qui erat accidentis impietatis poſſeſſio, pateat ad receptio- F nem virtutis & gratiæ. Certum eſt autem animæ naturam eſſe pretioſam, quæ ad ſimilitudinem Dei facta receptionem omnis virtutis admittit: vt pote quæ cognitionis ſupernæ non ſit fraudata conſortio. Nunc illud ſupereſſe arbitramur, quod in multorum ore verſatur; quâ ratione Deus, cuius ſine voluntate nec paſſer viliſſimus cadit, & apud quem capilli capitis numerati ſunt, dixerit [Mat 10] [Luc 12] per Eſaiam: *Sic omnes gentes, vt ſtillicidium de vrceo, &* [Eſai. 40] *ſicut momentum ſtateræ æſtimata ſunt, & vt ſputum æſtimabuntur.* Ità ergò peribunt omnes gentes ſicut ſtillicidium de vrceo, & vt ſputum perit, & ad nullos vſus proficit: Sed tu qui noſti quia Gentes non eò vſque pro nihilo habuit Deus noſter, vt & Abrahæ dixerit: *Benedi-* A *centur in te omnes gentes*: & per Dauid locutus ſit ad Fi- [Gen. 12] lium, dicens: *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam*; & infrà: [Pſal. 2.] [Pſ. 72.] *Omnes gentes ſeruient ei*, qui legiſti: *Quia obtulit Deus* [Eſai. 45] *Filium ſuum pro omni gente, vt ſaluos faceret peccatores*: [1. Tim. 1] debes hoc loco vim diuinæ ſententiæ conſiderare: Con- [Coloſ. 1.] templatione etenim creaturarum cæleſtium, quæ multæ [Pſal. 67] ſunt, nempe Angelorum, Archangelorũ, Principatuum, [Dan. 7] [Hier. 23] Poteſtatũ, Thronorũ, Dominationũ, milliũ, & decẽ milliũ & innumerabiliũ milliũ, gentes vt ſtillicidium de vrceo æſtimatæ ſunt: Nam ſicut cælũ adeò maius eſt quã terra, vt à pleriſque comparatione cæli, terra vt punctum ſit æſtimata; ità & eius plenitudo. Ex illâ igitur plenitudine cæleſti tamquàm gutta cadens æſtimatæ ſunt Gentes: Quomodò enim poterant maximæ videri, cùm ipſa terra in qua ſunt gentes, minima mundi portio ſit, & omnium quę operatus eſt Deus, tamquàm ſtateræ exigua inclinatio Gentes ſint? Simul cognoſce per hanc [Eſai 40] ſtateram omnia Deum cum iuſtitiâ condidiſſe, & in ip- [Sap. 11] ſis gentibus ineſſe quiddam naturaliter, in quo iuſtitiæ videretur vel exiguum eſſe momentum, & ſputum ipſũ tamquàm ex vniuerſitate totius corporis interiorem exiſtere portionem. Magis ergò hic miſericordia prædicatur: quoniam qui venit quærere quod perierat, nec ſtillicidium illud quaſi vile contempſit; ſed alleuauit momentum ſtateræ, & ſputo illi ſubſtantiam boni corporis do- C nans, dignatus eſt omnes gentes in vnum corpus Eccleſiæ congregare. Inter gentes autem & Iſraël annumerari poteſt nequaquàm expers diuinæ iuſtitiæ: quia ipſe Moyſes dixit de Iſraël: *Ecce populus ſapiens, & diſciplina* [Luc. 19] *tenax, gens magna.* Et vt ſcias quia ſuprà meritum no- [Ioan. 11] ſtrum Dei bonitas redundauit, Apoſtolus hunc propheticum locum interpretatus, ait: *Concluſit Deus omnia in* [Deut. 4] *incredulitate, vt omnium miſereatur*; & ſubiunxit: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum Domini: aut quis cõſiliarius eius fuit: aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Hunc autem [Rom. 11] D locum præmittens Propheta, ait. *Sicut omnes Gentes vt* [Ibidem.] *ſtillicidiũ de vrceo æſtimata ſunt*, & reliqua: vt agnoſcas intellectum iſtũ cum interpretatione Apoſtolicâ conue- [Eſai. 40] nire: Sed quia euidentiùs eo quòd perituras naturas non videatur inducere, cùm ipſe ſubiecerit ſanctus Propheta.

Ideò non reſurgunt impij in iudicio: neque peccatores in concilio Iuſtorum.

Non dixit: *Non reſurgunt*, quia reſurgunt quidem; ſed non reſurgunt in iudicio. Qui autem reſurgit, eſt [Ioan. 3] vtique, & manet: ſed quia non credit in Chriſtum, iam E iudicatus eſt: & ideò non venit in iudicium, quem perfectũ iam manet pœna iudicij. Et de reſurrectione quidem plurima diuinarum Scripturarum ſunt teſtimonia, quæ non prætermiſimus in libris conſolationis & reſurrectionis. De eo autem quod ait: *Non reſurgunt impij in iudicio*: ſecundùm Euangelium abſoluta ſententia eſt; [Ibidem.] quia non omnes iudicabuntur. Apoſtolus autem ait: *Omnes enim oportet nos ſtare ante tribunal Chriſti, vt recipiat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonũ,* [2. Cor. 5] *ſiue malum.* Et putant plerique eſſe contraria: nec aduertunt quia Saluator de perfidis dixit atque impiis, qui F non crediderunt in Dominum Ieſum: Sic enim ait: *Qui credit in me, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine vnigeniti Filii Dei.* [Ioan. 3] Hoc autem eſt iudicium; quia *venit lux in hunc mundum, & dilexerunt magis homines tenebras quàm lucem; erant enim mala ipſorum opera.* Liquet igitur de quibus dictum ſit: hoc eſt, de iis qui non crediderunt in Dominum Ieſum. Apoſtolus quoque etſi dixit omnes, de iis vtique dixit qui crediderunt; ſed actuum ſuorum rationem in die iudicii reddituri ſunt. Denique ipſe alibi ait: Quia teſtimonium conſcientiæ [Rom. 2] noſtræ in die iudicii reuelabitur, cùm inuicem cogitationes noſtræ aut accuſabunt ſe, vt ſcriptum eſt, aut defendent, & patebunt cordis occulta. Quid autem hoc

euidentius quod ait alibi: *Omnes quidem reſurgemus; ſed*
1.Cor.15 *non omnes immutabimur?* Immutabuntur enim iuſti in in-
corruptionem, manente corporis veritate. Daniel quo-
que dicit: *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Oſtendit
ergò iudicium futurum, maximè cùm alibi idem dicat:
Dan. 7 Dan 12 *Multi qui ſedent in tumulo terra, exurgent; iſti in vitam
æternam, & iſti in opprobrium & confuſionem æternam: &
intelligentes ſplendebunt ſicut ſplendor cæli, & de Iuſtis
multi ſicut ſtellæ lucebunt.* Quod iſtod eſt iudicium ſe-
dentium iudicũ, & qui libri aperti, niſi conſcientiæ no-
ſtræ, velut libri peccatoruio ooſtrorum ſeriem continen-
tes? Quamquàm hoc ipſom vile ſit æſtimare quaſi hu-
mani ſimile iudicij. Aliud eſt Chriſti iudicium, vbi con-
ſcientia ipſa ſe prodit, quæ latere ooo poteſt oculorum
arbitrium: vbi cogitationes lucent apud eum, qui adhuc
cogitonnbus dicebat: *Quid cogitatis mala in cordibus ve-
ſtris?* Cùm Iudæis diceret, dicebat omnibus: oe quis pu-
taret quòd occulta poſſent eſſe quæ faceret: ne quis pu-
taret quòd parietibus clauſit teſtem occulti erroris effu-
geret. Ideóque & Euangeliſta teſtatur, dicens: *Ieſus au-*
1.Cor.5. Matt. 9 *tem ſciebat cogitationes eorum.* Quomodò ergò ait: *Libri
aperti ſunt?* non vtique atramento ſcripti; ſed veſtigiis
deliĉtorũ, & flagitiorũ inquinamento. Aperietur liber
conſcientiæ tuæ, aperietur liber cordis tui, culpa noſtra
Eccleſ. recitabitur. Eſt ibi liber, vbi eſt tabula. Immò ſunt libri
23. inſcripti, vbi ſunt inſcriptæ tabulę, quas inſcribit Spiritu
Luc. 6 ſancto Apoſtolica doĉtrina, ſicut legimus, dicente Pau-
Dan. 7 lo: *Epiſtola noſtra vos eſtis, inſcripta non atramento; ſed
Spiritu Dei viui: non in tabulis lapideis; ſed in tabulis cor-
dis carnalibus.* Sunt ergò tabulæ cordis inſcriptæ Spiritu
ſanĉto: iſtæ recitabuntur. Si bene egeris, manebit Scri-
2.Cor. 3 ptura. Vide ne tollas Spiritus ſanĉti gratiam: vide ne de-
leas, & ſcribas atramento flagitio tuo, ne veniat dies iu-
dicij, & dicat iudex: Recitentur libri, recitentur tabulæ
geſtorum eius, & dicat tibi: Ego ſcripſi tabulas tuas, cur
delêſti apices meos? Ego ſcripſi dona mea, quomodò
delâſti munera mea, & ſcripſiſti opprobria tua? Non le-
giſti quia ſcribo: non tibi dixi per os Prophetæ mei:
Pſal. 44 *Lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribentis:* Iudicium
autem verbi eſt. *Multi ergò dormientium in tumulo ter-
ra ſurgent, qui bene egerunt, in reſurrectionem vitæ: qui
malè egerunt, in reſurrectionem iudicij:* Quod Daniel ait:
in vitam æternam, hoc Saluator in reſurrectionem vitæ
Dan. 2. dixit: Item quod ait Daniel: *In opprobrium & confuſio-*
Ioan. 5. *nem:* Saluotor dixit *in reſurrectionem iudicij.* Vnde non
expedit nobis od iudicium venire? immò expedit ooo ve-
nire: ne aut prædamnati videamur, aut in hac labe vitio-
rum ſubeamus tanti pondus iudicij. Propheta rogat ne
intret Dominus in iudicium cum ſeruo ſuo: quanto ma-
gis nos iudicium Domini timere debemus? Pone quia
miſericors Dominus ignoſcet. Quanta prodentur quæ
latere credebam? Qui pudor, quæ confuſio erit, cùm
ipſe qui alios profitebar docere, ipſe io eo deprehendar
Pſal. 4 in qoo alios arguebam? Et ideò quoniam & Saluator duo
genera reſurrectionis poſuit, & Ioannes in Apocalypſi,
1.Cor. 9 Rom. 2. dicens: *Beatus qui habet partem in primâ reſurrectione:*
iſti enim ſine iudicio veniunt od gratiam; qui autem noo
Ioan. 5. veniunt ad primam reſurrectionem; ſed ad ſecundam
Apoc. 20 reſeruantur, iſti vrentur, donec impleant tempora inter
primam & ſecundam reſurrectionem: aut ſi noo imple-
uerint, diutius in ſupplicio permanebunt: ideò ergò ro-
gemus vt in primâ reſurrectione partem habere merea-
mur. Sunt qui reſurrexerunt io paſſione Chriſti: & iſti
Mat. 27 planè beati, quia acceperunt Chriſti gratiam, & audie-
Ioan. 5. runt vocem eius, de quâ ſcriptum eſt: *Venit hora quan-*
Mat 27 Hebr. 11 *do audient mortui vocem Filii Dei, & qui audierint, vi-*
Mat. 23 *uent, & ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem.* Puto quod
magis illam ſignificet ſupernam quam iſtam Hieruſalẽ,
G quam reliquit, quam incuſauit, quòd in iſtam pedibus.
in illam autem ſupernam meritis intrauerint: Sed & il-
lud caueamus, vt hîc poſiti ſurgamus de tumulo terræ.
Sunt qui viuentes ſepulchro ſunt circumdati & repleti Pſal. 5
mortuis, quorum guttur ſepulchrum eſt, non loquen-
tiũ verba vitæ; ſed mortis. Si hîc reſurrexerimus a mor-
tuis, & illic reſurgemus. Si hîc non fuerimus oſſa arida;
ſed acceperimus rorem verbi, humorem Spiritus ſanĉti,
& illic viuemus. Si hîc nos excitauerit Ieſus voce ſuâ ma-
gnâ, vt excitauit Lazarum, & per Diſcipulos ſuos ſolue- Ezec. 37
rit à vinculis mortis, & induxerit in Bethaniam, vbi erat
Lazarus, hoc eſt in domum obeditionis, & adhibuerit hic
conuiuio ſuo: & illic cum eodem recumbemus, & illic Ioan. 11
cum eo ſemper epulabimur, & illic nobis redolebit vn- Ioan. 12
H guentum, quod ſolus proditor dolebat effuſum. Ergò
impii non reſurgunt in iudicio: hoc eſt, in portionem eo-
rum qui iudicium ſubituri ſunt: *nec peccatores reſurgunt
in conſilio Iuſtorum.* Vides quia ſurgunt impij, & ooo Ioan. 3.
ſurgunt in iudicio Iuſtorum, quia peccatores etſi non re-
ſurgunt in concilio Iuſtorum: reſurgunt tamen in iudi-
cio. Vode videntur qui bene crediderunt, & fidem ſuam
etiam, operibus executi ſunt ipſi non iudicari; ſed ſurge-
re in concilio iuſtorum. Peccatores autem qui non poſ-
ſunt inter Iuſtos ſurgere, ſurgent in iudicio. Habes duos
ordines. Tertius ſupereſt impiorum, qui quoniam non
crediderunt, iam iudicati ſunt: & ideò non reſurgunt in
I iudicio; ſed ad pœnam. *Dilexerunt enim magis tenebras
quàm lucem:* Et ideò iudicium eorum pœna eſt, & fortè
pœna tenebrarum. Et poterat quidem intelligi quòd ij
qui mala opera habent credentes tamen in Chriſtum,
volentes quidem rectè viuere; ſed victi illecebris pecca-
torum, dilexerunt plus tenebras quàm lucem: id eſt,
vtrumque dilexerunt; ſed magis tenebras: Sed quia de
illis præmiſit qui non crediderunt: ſic accipiendum puto
quòd dilexerunt tenebras, & non lucem: Lux enim Chri-
ſtus. Qui ergò non crediderunt luci, abſurdum eſt vt lu- Pſal. 81
cem vel dilexiſſe credantur, quam neſcierunt: Neſcie-
runt enim, neque intellexerunt, in tenebris ambulant:
K ſicut ſcriptum. Sequitur.

Quoniam nouit Dominus viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.

Aduerte ſenſum: *Non reſurgunt impii in iudicio: quo-
niam nouit Dominus viam Iuſtorum.* Vias eorum vtique Pſal. 36
nouit quorum dirigit greſſus: Sunt enim greſſus homi- Prou. 20
num, qui à Domino diriguntur. Diriguntur à Domino Ioan. 14
& viæ viri. Has oouit Dominus vias, quæ ſont rectæ,
quæ od illam vitam tendunt dicentis: *Ego ſum via, veri-*
L *tas, & vita.* Hæc bona eſt via. Tortuoſa autem eſt via
ſæculi. Non dignatur illam viam noſſe: Illos enim agno-
ſcit, qui ſunt ipſius, qui operantur opera eius. Qui autẽ
operantur iniquitatem, his dicit Dominus: *Diſcedite à* 2. Tim. 2
à me omnes operarii iniquitatis! non noui vos. non per Luc. 13
ignorantiam; ſed per id quòd indigni ſint ſcientiâ Dei,
neſciuntur. Pulchrè autem ait: *Et iter impiorum peribit.*
Separauit Latinus, vt iter diceret, & tamquàm diſcreuit
iter à via: Græcus autem in vtroque viam dixit. non
M otioſè tamen Latinus: quia & Dominus, *Ego ſum via,* Ioan. 14
dixit: Non dixit: Ego ſum iter. Perire autem iter impio-
rum dixit, non impios. Seruat eorum ſubſtantiam: qui ſi
conuertantur, ſolum iter impietatis amittent: quòd, nec
ab initio fuit, nec erit. Quod accidens igitur eſt perit:
quod ſubſtantiuũ, manet. Pereunt autem ità impij, quo-
modo dicitur: *Anima quæ peccat, ipſa morietur:* vt pec- Ezec. 18
cati oculeo, non omni ſubſtantiæ ſuæ diſſolutione mo-
riantur.

S. AMBROSII IN PSALMVM I. DAVID ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID. VIGESIMVM PRIMVM ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XXI.

In finem, pro ſuſceptione matutinâ, Pſalmus ipſi Dauid.

Pſalmus XXI.

Deus, Deus meus: reſpice in me, quare me dereliquiſti? longè à ſalute mea verba delictorum meorum.
Deus meus, clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad inſipientiam mihi.
Tu autem in ſancto habitas: laus Iſraël.
In te ſperauerunt patres noſtri: ſperauerunt, & liberâſti eos.
Ad te clamauerunt, & ſalui facti ſunt: in te ſperauerunt, & non ſunt confuſi.
Ego autem ſum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis.
Omnes videntes me deriſerunt me, loquuti ſunt labiis, mouerunt caput.
Sperauit in Domino, eripiat eum: ſaluum faciat eum, quoniam vult eum.
Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero.
De ventre matris meæ Deus meus es tu: ne diſceſſeris à me.
Quoniam tribulatio proxima: quoniam non eſt qui adiuuet me.
Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obſederunt me.
Aperuerunt ſuper me os ſuum: ſicut leo rapiens & rugiens.
Sicut aqua effuſa ſunt, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.
Factum eſt cor meum tamquàm cera liqueſcens in medio ventris mei.
Aruit tamquàm teſta virtus mea, & lingua mea adhæſit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxiſti me.
Quoniam circumdederunt me canes multi, conſilium malignantium obſederunt me.
Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea: ipſi verò conſide-

A rauerunt & inſpexerunt me.
Diuiſerunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.
Tu autem, Domine, ne elongaueris auxilium tuum à me, ad defenſionem meam conſpice.
Erue à frameâ, Deus, animam meam, & de manu canis vnicam meam.
Salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem meam.
Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te.
Qui timetis Dominum, laudate eum: vniuerſum ſemen Iacob glorificate eum.
B Timeat iam eum omne ſemen Iſraël, quoniam non ſpreuit neque deſpexit deprecationem pauperis.
Neque auertit faciem ſuam à me, & cùm clamarem ad eum, exaudiuit me.
A te laus mea, in Eccleſiâ magnâ: confitebor tibi, vota mea reddam in conſpectu timentium eum.
Edent pauperes & ſaturabuntur, & laudabunt Dominum qui requirunt eum, viuent corda eorum in ſæculum ſæculi.
Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum,
C vniuerſi fines terræ.
Et adorabunt in conſpectu eius vniuerſæ familiæ Gentium.
Quoniam Domini eſt regnum: & ipſe dominabitur Gentium.
Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ, in conſpectu eius cadent omnes qui deſcendunt in terram.
Et anima mea illi viuet, & ſemen meum ſeruiet ipſi.
Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabit iuſtitiam eius populo qui naſcetur, quem fecit Dominus.

PSALMI qui lectus eſt, ſeriem decurſuri, diligenter priùs debemus intendere quid in ſuperſcriptione contineat: vt cognitâ eius origine, intelligentiam ipſius faciliùs conſequamur, & manifeſtato capite, poſſint rectiùs membra diſtribui. Inſcribitur enim ità: *In finem, pro ſuſceptione matutinâ, Pſalmus ipſi Dauid.* Niſi fallor, ſuſceptio matutina ſolis ortum ſemper anteuenit, & priùs quàm orbem radiorum clarus ſplendor illuminet, matutinum noctium tenebris terminum ponit, ac reſolutâ ſenſim caliginum cæcitate, rebus cunctis facies quędam ac lumen infunditur: & cùm veluti ſub vnâ materie tenebrarum mundus in confuſione iacuerit, interueniente matutino, diuerſâ ſpecierum varietate diſtinguitur, hoc eſt, cùm omnia cęca fuerint, oculi omnium reparantur: Nox enim quodammodó aufert oculos mundo, aurora reſtituit: atque ità antè matutinâ ſuſceptione perfruimur, vt glorioſiùs poſt-
D modùm ſolis ſplendore potiamur: Sed quoniam ſicut dicit Apoſtolus: *Lex ſpiritalis eſt*, & ſpiritalibus ſpiritalia comparanda ſunt: ſolem hîc iuſtitiæ arbitror deſignari, hoc eſt, Chriſtum Dominum, qui nobis ignorantiæ tenebris, & peccatorum cæcitate ſubmerſis, cæleſtis doctrinæ ſuæ lumen infudit, & quos non habebamus oculos cordis inſeruit, & velut radios quoſdam Apoſtolos ſuos miſit, qui nos de nocte teterrimâ delinquentiæ liberarent, & paulatim reſolutos in nobis tenebris peccatorum, matutinâ ſuſceptione conſueſcerent, vt perfecti faciliùs poſſimus tolerare ſolis ardorē, hoc eſt, primum nos præceptis ſimplicioribus erudirent, quo capaciores efficerent cæleſtium ſecretorum. Huius itaque ſolis iuſtitiæ matutino, peccatorum caligo tota perimitur: ſicut ipſe Propheta ait ex perſona Domini: *In matutinis interficiebam omnes peccatores terræ*: hoc eſt, oriēte in nobis ſole iuſtitiæ, qui habitaculum Domini ſumus, omnis cogitatio iniqua ſubuertitur. Cuius ſolis

Rom. 7.
1. Cor. 2.
Malac. 4.
Pſ. 100.

etiam beatus Salomon meminit ex perſona reputantiũ ſibi ac dicentium peccatorum: [Sap. 5.] *Sol non ortus eſt nobis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis.* Hanc quoque matutinam ſuſceptionem in Euangelio ſanƈto poſſumus adſcribere [Ioan 20.] Mariæ Magdalenæ, quæ maturè ac diluculo ad monumentum vigilans, Saluatoris Reſurreƈtionẽ Domini prima ſuſcepit: & clareſcente mundi ſole, ſolis iuſtitiæ ortum præ omnibus ſola cognouit, ac ſuſceptione quidem matutinâ gauiſa eſt diem redditum; ſed magis gauiſa Chriſtum à mortuis ſuſcitatum: atque in ipſâ completa eſt prophetia: [Pſal. 29] *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Totus autem hic Pſalmus digeſtus eſt ex perſonâ Domini Saluatoris: quippe cùm plura de eo in nouo ſint poſita Teſtamento: Dicit itaque: [1. Cor. 9] *Deus Deus meus! reſpice in me:* & reliqua. Quare aſſumpti hominis agit cauſam, & interrogare quodammodò videtur dicens: Deus omnium, qui es Deus meus, quare me dereliquiſti? nihil enim mihi conſcius ſum. Secundum Prophetam enim neſciebat peccatum, nec [Pſal. 31] erat dolus in ore eius. Hæc autem dicit, vt manifeſtaret [1. Pet. 2.] propter nos ſe eſſe dereliƈtum, quorum peccata portabat: ac vidẽtes diſceremus pro ipſo Sanƈto & Iuſto mori, cùm pro peccatoribus ille moreretur. Denique hac voce in paſſione vſus eſt, ſicut in Euangelio legimus: [Matt. 27.] *Eli eli, lãma ſabaƈthani? hoc eſt, Deus, Deus meus! quare me dereliquiſti?* Hac, inquã, voce vſus eſt, vt quod propheticâ annuntiauerat, rei exitus approbaret. Et quoniam ſequentia penè manifeſtata ſunt, illum inſpiciamus verſiculum, in quo ait: *Ego autem ſum vermis, & non homo:* Cur totius Dominus creaturæ vermiculo ſe voluerit comparari: Poſſumus hoc quidem humilitati primitùs aſſignare, quæ Sanƈtorum virtus eſt maxima, ſicut ſanƈtus Moyſes ante Deum mutum ſe animal profitetur: [Exod 4] David pulicem ſe ſæpe commemorat: [1. Reg. 26.] Sed magis illud accipiendum puto, quoniam vermis nullâ extrinſecùs admixtione alieni corporis; ſed de ſolâ & purâ terrâ procreatur; ideò, illum comparatum Domino; quoniam & ipſe Saluator de ſolâ & purâ Mariâ generatur. [Exod. 16.] Legimus etiam in libris Moyſis de manna vermiculos procreatos. Digna planè & iuſta comparatio. Siquidem de manna vermiculus gignitur, & Dominus Chriſtus de virgine procreatur. Quin potiùs ipſam Mariam manna dixerim: quia eſt ſubtilis & ſplendida, ſuauis & virgo, quæ velut & cælitùs veniens cunƈtis Eccleſiarum populis cibum dulciorem melle defluxit. Quem qui e-

G dere aut manducare neglexerit, vitam in ſemetipſo habere non poterit, ſicut ipſe Dominus ait: *Niſi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum ſanguinem, non habebit vitam in ſemeipſo:* [Ioan. 6.] ſed potiùs ipſe cibus in iudicium conuertetur; ſicut Apoſtolus dicit: *Qui manducat & bibit indignè, iudicium ſibi manducat.* [1. Cor. 11.] Quod filiis Iſraël ſubtiliter prophetatum eſt in veteri Teſtamento; Manna enim illis contrà diuina præcepta traƈtantibus [Exod. 16.] vermes effeƈti ſunt, id eſt, contumaciæ vltores & iudices. Quæ ſimilitudo Chriſtum indicat Dominũ: quem qui ſuauem cibum & dulcem potũ haurire neglexerit, H iudicem patietur; ſicut ipſe ait: *Neque enim ipſe Pater iudicat quemquam; ſed omne iudicium dedit Filio:* Nam quòd idem ſit vermis & iudex, alibi Propheta teſtatur, [Ioan. 5.] de peccatoribus dicens: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur,* vſque in hodiernum diem. Quod autem ait: *Diuiſerũt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem:* [Eſai. 66] hoc factum in Euangelio [Ioan. 19] reperimus, quòd milites qui crucifixerunt Saluatorem, in quatuor partes eius ſibi diuiſerunt veſtimenta; veſtem verò eius quæ aſſuta non erat; ſed erat deſuper contexta, ſorte perceperunt. Quæ igitur iſta veſtimenta ſint, videamus, qui milites, quodve etiam veſtimentum. I Veſtimenta eſſe puto prophetias, vel Scripturarũ cæleſtium leƈtiones, quibus Chriſti Domini annuntiatũ eſt Sacramentum: quas prophetias vnum canentes, & vnum per omnia nuntiantes, aduerſarij Saluatoris, hoc eſt peruerſi hæretici, qui quotidie in illum tamquã milites, manus impias ingerunt, hoc eſt, pro ſua diuidunt ſibi voluntate, & vnius corporis veſtimenta per varia membra diſtribuunt, atque ſpoliantes Dominum, ſua falſa dogmata veſtierunt. Veſtem autem eius quæ non erat conſuta, ſapientiam eius cæleſtem poſſumus approbare; quia erat deſuper contexta. K Noſtra enim ſapientia, hoc eſt humana conſuitur: Aſſuitur enim cùm liberos damus ad ſtudia Grammaticis, tradimus Philoſophis, erudimus eos, vt ſapientia in illis quæ non erat, acquiratur. Domini autem ſapientia non aſſuta eſt, non quæſita: Non enim didicit à magiſtro, ſicut ipſi Iudæi dicunt: *Quomodò hic litteras nouit, cùm non didicerit?* [Ioan. 7] Et ipſe dicat: *Mea autem doƈtrina non eſt mea; ſed eius qui me miſit:* [Ibidem] hoc eſt quod ait, deſuper contexta; quo veſtimento, vel quibus omnibus veſtimentis Eccleſia Catholica ſemper amiƈta eſt; [Pſ. 44.] ſicut Propheta ait: *Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato.*

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XXI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXV.

PRÆFATIO.

DICTVRVS Propheta in Pſalmo trigeſimo quinto quæ eſſet forma Iuſti, antè formam expreſſit iniuſti: Neque enim poſſumus cognoſcere quæ ſit forma iuſtitiæ, L niſi cognoſcamus quæ ſit iniquitatis effigies: Sunt enim ſibi aduerſæ atque contrariæ: Namque in altera ſimplex habitudo naturæ, in altera fallax verſutia nequitiæ. Alia virtutum imagines præfert, alia vitiorum commercia prætẽdit. Conuenire autem hunc ordinem & ipſa ratio docet: & ſi de contrariis ſumenda ſunt teſtimonia, ipſi Doƈtores philoſophiæ confeſſi ſunt, dum ſequuntur. Quis autem dubitat longè anteriorem Dauidem Platonis fuiſſe temporibus? quem non ſolum magiſter eius; ſed nec aui quidem auorum eius videre potuerunt: cùm ille in principio regni fuerit Iudæorum (quod per innumera annorum curricula [1 Reg. 16] propagatum eſt.) iſte poſt tempora captiuitatis quibus [4 Reg. 25.] regnum Gentis eius iam fuerat diſſolutum. Ergò ipſe qui tenet inter omnes ſæcularis ſapientiæ principatum, cùm diceret non poſſe formam iuſtitiæ comprehendi, niſi antè diſcutiendam iniuſtitiæ ſeriem putauiſſet, exẽplum attulit quòd ij qui velint aurum quærere, priùs ſe luto oblinant. Aurum itaque iuſtitia, iniquitas lutum eſt. Quod à noſtris quoque priùs diƈtum eſſe non dubium eſt, cùm ſcriptum ſit: *Vt lutum platearum delebo eos.* [Pſal. 17] Et verè lutum: quia eos inquinat qui ſibi appropinquauerint. Fugiamus ergo iniuſtitiam, ne luteis ſordibus inquinemur, atque in eius voraginem non pes noſter exterior, ſed (quod eſt grauius) mens noſtra mergatur. Et philoſophia quidem aurum ſe quærere dicit; ſed lutum verſat, quæ diuinitatem quærit in ſtatuis: ſed vaſa figuli virga confringet. [Pſal 2.] Nos aurum quærimus, quo corpora noſtra mundemus, mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circumferentes, [2. Cor. 4.] vt & vita Ieſu Chriſti in corpore noſtro manifeſtetur. Bonum aurum, ſanguis eſt Chriſti, diues ad pretium, profluus ad lauandum omne peccatum. [Apoc. 1.] Ordinem diximus, titulum conſideremus.

Titulus Pſalmi XXXV.

In finem ſeruo Domini per Dauid.

IN toto Pſalterij corpore ſolus hic titulus eſt, quo Pſalmum ſeruo Domini ſe ſcripſiſſe teſtatur. Quis iſte eſt ſeruus Domini, videamus: quid Pſalmi ſeries ſignificet, cui dictus hic Pſalmus ſit audiamus, ad quem loquatur. *Domine*, inquit, *in cœlo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes. Iuſtitia tua ſicut montes Dei, iudicia tua ſicut abyſſus multa.* Cui hoc, niſi Filio Dei dicitur? Hæc enim non humanæ; ſed diuinæ ſunt poteſtatis: Sed quid ſibi vult quòd ſeruo Domini dici Pſalmum hunc titulus declarauit, cùm orationẽ Moyſi hominis Dei maluerit, quàm ſerui Domini in poſteriore titulo nuncupare? Quod ergò conſilium Prophetæ fuerit non intelligo, vel potiùs ipſius Domini Saluatoris, qui locutus eſt in Prophetâ. Verè iudicia eius ſicut abyſſus multa, vt ſeruo honorificentiam reſeruaret, ſibi conditionem ſeruitutis adſcriberet. Videor mihi intelligere, videor hauſiſſe aliquid de gratiâ ſpiritali, Aduersùs iuſtitiam, vt diximus, Pſalmus hic ſcriptus eſt: & ideò plus grauatur iniuſtitiâ perfidorum, qui Chriſtũ Ieſum Dominum recipere noluerunt: cùm ille propter ipſos ſuſceperit ſeruitutem: Quid enim tam iniquum, quàm ingratos fuiſſe tantis beneficiis: vt quibus ille ſalutem daret, hi ſanguinem eius effunderent? Denique alibi cùm de ſuâ paſſione loqueretur, ad aceruandam Iudaicæ impietatis inuidiam, ſic ait: *Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Pauper & dolens ego ſum.* Veni, Paule! interpretare nobis quâ ratione Dominus cæli atque terrarum ſe pauperem dixerit, quæ ſit iſta paupertas. Tu certè illum diuitem dixiſti. Quomodò idem diues & pauper eſt? Audiamus teſtimonium Pauli. *Scitis*, inquit, *gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti: quia propter vos pauper factus eſt, cũ diues eſſet: vt vos eius inopiâ ditaremini.* Veni & tu, Iſaia! interpretare nobis quomodò ſe dolentem dixerit Chriſtus, qui dolores vulnerũ ſanare conſueuit. *Medicus venit vt ſanaret ægrotos.* Quid ipſe habuit quod doleret? Audiamus etiam Eſaiæ teſtimonium. *Pro nobis*, inquit, *dolet*: & nos æſtimauimus eum eſſe in doloribus. Expreſſit medici affectum: qui etiamſi ipſe nullum vulnus habuit quod doleret, tamen compaſſus eſt vulneratis. Hoc igitur in Pſalmo Dominus exprobrat Iudæis: *Ego propter vos pauper, ego pro vobis dolens, & vos mihi manus impias intuliſtis, dicentes: Tollamus Iuſtum: quia inutilis eſt nobis. Iniiciamus lignum in panem eius.* Bene panem dixit pro carne eius. Ille alimentum detulit, iſti pro beneficio retulere ſupplicium. Non mirum ergò ſi eſuriunt, qui ſibi vitæ æternæ alimoniam denegârunt. Pulchrè etiam duo iſta iunxerunt: *Iniiciamus lignum in panem eius.* Neſciebant quid loquerentur Iudæi, & myſterium loquebantur. Paradiſum nobis Crux reddidit Chriſti. Hoc eſt lignum quod Adæ Dominus demonſtrauit, dicens de ligno vitæ, quod eſſet in medio paradiſi, edendum: de ligno autem ſcientiæ boni & mali, non edendum. Errauit Adam, mandata non tenuit, interdictum guſtauit. Per lignum cœpimus eſurire; quia ſuum caro accepit alimentum. Ideò Dominus in Chriſto carnem iunxit & lignum, vt fames antiqua ceſſaret, vitæ gratia redderetur. Beatum lignum Domini, quod omnium peccata crucifixit: beata caro Domini, quæ victum omnibus miniſtrauit. De paupertate igitur & dolore Domini idonea, vt arbitror, Sanctorum protulimus teſtimonia, quorum alter vidit & dixit, alter eſt electus vt diceret. Ipſorum igitur qui probati ſunt, de ſeruitute Domini, teſtimonia iterùm proferamus, immò ſua quæ de ſe ipſe locutus eſt in vtroque. Audiamus ergo quid dicat: *Sic dicit Dominus, qui finxit me ex vtero ſeruum ſibi ad congregandum Iacob & Iſraël ad eum.* Aduertimus ergo quod præter congregationem populi, formam ſuſceperit ſeruitutis. Audis, Iudæe! & pro gratiâ contumeliam refers: & hoc ad perfidiam deriuas, propter quod magis credere debuiſti. Ad te vocandum venit, & conuiciaris? Ex vtero ſeruum ſe dixit. Audi, Ariane! Ex quo vtero? Paululùm ſuprà recurre. *Ex vtero*, inquit, *matris meæ vocauit Dominus nomen meum.* Quod nomen eius ſit, audiamus, quo eum Pater vocauit. *Ecce virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*: quod interpretatur, *Nobiſcum Deus.* Quod nomen Chriſti quid aliud eſt niſi Filius Dei? Accipe aliud. Dixerat quidem & Gabriel ad Ioſeph de Mariâ: *Paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum.* Accipe Dei vocem. *Et tu Bethleem terra Iuda, non es minima inter Principes Iuda: ex te enim exiet Princeps qui regat populum meum.* Aduerte myſterium. Ex vtero Virginis idem & ſeruus exiuit & dominus. Seruus ad operandum, Dominus ad imperandum: vt regnum Deo in hominum mentibus radicaret. † Vterque vnus non alter ex Patre, & alter ex Virgine; ſed idem qui ante ſæcula ex Patre, ipſe poſteà carnem ſuſcepit ex Virgine. Ideò ergo & ſeruus vocatur, & dominus. Propter nos ſeruus; ſed in vnitate diuinæ ſubſtantiæ Deus ex Deo, Princeps ex Principe, æqualis ex æquali: Neque enim degenerem genuit, in quo ſe ipſe complacere memorauit. Magnum inquit, tibi eſt vocari puerum meum, vt ſtatuas tribus Iacob. Seruat vbique ſuæ vocabula dignitatis. Magnus Deus, & magnus puer: nec in carne magnitudinis ſuæ nomen amittit, cuius magnitudinis nullus eſt finis. Meritóque ſecurus, *cùm in formâ Dei eſſet*, vt Apoſtolus dicit, *non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & ſpecie inuentus vt homo: humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem; mortem autem crucis.* Hic eſt ergo æqualis quaſi Dei Filius. Hic ſerui formam in carne ſuſcepit, hic mortem guſtauit; cuius magnitudo non habet finem; quia *finis Legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti*: vt in ipſum omnes credamus, hunc intimo adoremus affectu. Bona ſeruitus, quæ omnes liberos fecit. Bona ſeruitus, quæ nomen ſuper omne nomen adquiſiuit. Bona humilitas, quæ fecit, *vt in nomine eius omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur quoniam Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris.* In hunc ergo finem dirigitur hic Pſalmus, vt & nos ſerui ſimus ad iuſtitiam, non ſuperbi ad arrogantiam: Seruitutis enim ſtipendium, libertas eſt: ſtipendium autem arrogantiæ mors eſt. Sed iam ipſam Pſalmi ſeriem adoriamur.

Pſalmus Dauid trigeſimus quintus.

DIxit iniuſtus vt delinquat ſibi: Non eſt timor Dei ante oculos eius.

Dixit iniuſtus, &c. Sed quid dixerit, non expreſſit, & ideo ſic intelligendum arbitror, quia quidquid dicit iniuſtus, peccatum eſt. Omnis enim iniuſtitia, peccatum: quoniam vbi organum vitioſum, quomodo poteſt cantus non eſſe vitioſus? Degeneris materiæ decolor partus eſt. Quidquid ergo loquitur iniuſtus, iniquitas eſt, quæ in ſuum refertur auctorem, ſicut viperę partus, qui primo ſuam ſcindit parentem, vt frequens ſermo eſt. Sibi ergo delinquit. Nihil hac ſententiâ ſublimius dictum arbitror. In illis qui ſibi ſapientiam ſæculi vendicârunt, nihil tale legi, nihil tale cognoui. Nec mirum quandoquidem illi humano ingenio locuti ſunt, hoc infudit Spiritus Dei, Spiritus veritatis; quia iniuſtus ſibi delinquat, ſibi generet vulnera, ſe ipſe confodiat. Nã ſicut ſpinæ naſcuntur in manu ebrioſi, vt Scriptura aſſerit: ità & iniuſti ſermone naſcuntur, quæ compungant loquentem. Loquitur iniuſtus, & interior eius conſcientia vulneratur: quia in omni ſermone quem loquitur, non eſt fraudis immunis: Cuius enim grauior eſt pœna, quam propria, cùm pro omni ſermone det pœnas? Serpens aliis infundit venenum, iniuſtus ſibi; In eum enim refunditur quidquid effuderit.

Iniuſtus igitur & aliis inutilis, & ſibi noxius: Iuſti au-
tem vita fructuoſa aliis, & ſibi dulcis: Dicit enim Salo-
Pro. 9. mon: *Fili! ſi ſapiens eris, tibi ſapiens eris, & proximis: ſi*
autē malus euaſeris, ſolus hauries mala. Aduertimus er-
gò quod iuſtitia aliis eſt potiùs nata, quàm ſibi. Commu-
ne commodum, non ſuum expectat, & alienum bonum
1. Reg. pro ſuo ducit emolumento. Beata & præclara iuſtitia,
24. cuius bonum omnibus proficit. Ex vno plerumque pro-
ficiſcitur, atque ad omnes peruenit. Iuſtus Dauid, qui
parcebat inimico, & malebat innocentiam ſuam, quam
vitam tueri, ne malo publico vindicaretur, atque appe-
tendi Principis in malis quoque cauſis aliis exemplum
ederet, ſi ipſe vindictam de inſidiatore ſumpſiſſet. Iu-
Gen. 4. ſtus Abel, qui de ouibus ſuis quas ei Dominus dederat,
Hebr. 11 primitias Domino putauerit offerendas: & ideò plus
1. Ioan. placuit Deo; quia moram non fecit, deuotionem pro-
3. bauit: Sed hoc impius ferre non potuit, iuſtitiæ præua-
ricator, radix iniquitatis; & ideò fratrem occidit; quia
hoſtia eius Deo magis quam oblatio ſua fuerat cōpro-
Gen. 4. bata: Sed ille occiſus Deo loquebatur in voce ſanguinis
ſui, hic viuus à facie Domini repellebatur: & cùm ad-
huc à Domino pœna ceſſaret, torquebat eum ſuorum
conſcientia peccatorum. Latebat miſer tremens & ti-
mens: & cùm adhuc percuſſor deeſſet, ipſa ſeſe iniuſti
vita cruciabat. Acceperat ſignum, ne eum aliquis occi-
deret: non vt vitæ ſuauitate frueretur; ſed ne mors au-
Ibidem ferret ærumnam, vt percuſſorem ſuum quotidie timen-
do pateretur. Meruerat quidem vt percuſſor inhibere-
tur: ſed ſine vllâ intermiſſione ipſe ſibi ſuus carnifex e-
rat, ipſe percuſſor. Quæ pœna maior, quam timere
quod vitare non poſſis, nec quod timueris, euadere?
Vnde præclarè Dauid exprimens conuentionem gra-
Pſal. 50 uiſſimam conſcientiæ peccatricis, ait: *Quoniam iniqui-*
tatem meam ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt
ſemper: Oſtenditur enim nobis vltrix noſtri imago pec-
cati: nec quietum reum ſuum eſſe permittit, inſerens
miſeram ſeruitutem: atque in ſua vincula trahit; vt eno-
dare ſe non queat, quoniam volens ipſe ſe vendidit, cui
liberum erat delictorum æra non capere, & libertatem
innocentiæ reſeruare. Itaque dum oramus, peccatum
offunditur: vbi ſomnus ſenſum corporis relaxauerit,
peccatum recurrit. Semper nobis error noſter tanquā
malus exactor occurrit, vel tanquàm improbus fœne-
Ioan. 8. rator conueniens debitorem. Vnde Dominus ait. *Qui*
facit peccatum, ſeruus eſt peccati: Sed Iuſtus nouit quem-
admodùm peccatorum ſuorum vincula diſſoluat, nec
expectat accuſatorem; ſed præuenit vt confitendo ſuum
alleuet omne delictum: ne habeat quod aduerſarius
Pro. 18 criminetur. Ideóque Scriptura tibi dicit: *Iuſtus in prin-*
cipio ſermonis accuſator eſt ſui. Vocem enim eripit ad-
uerſario, & quaſi dentes quoſdam paratos ad prædam
criminationis infeſtæ, peccatorum ſuorum confeſſio-
ne conſtringit. Dixit Iudas Iſcariotes vt delinqueret ſi-
Matt. bi. Quid dixit? *Quem oſculatus fuero, ipſe eſt: tenete eum.*
26. Hoc dixit, & ſe ipſe proprio ore egit in mortem. Quā-
tos putamus in ipſo fuiſſe tortores, vt ſibi ipſe tam gra-
uis pœnæ exactor incumberet, & ſemetipſe laqueo
2 Reg. ſtrangularet? *Dixit iniuſtus vt delinquat ſibi.* Locutus
24. eſt Iuſtus: *Ecce ego paſtor malè feci, & grex iſte quid fecit?*
Et remiſſum eſt omne peccatum. Dixit ergò Iuſtus, &
Geneſ. 4 ſibi profuit. Dixit Cain: *Numquid ego cuſtos ſum fratris*
Act. 5. *mei?* Et ſibi ipſe mentitus eſt. Dixit Ananias omne ſe
vendito ſui ruris pretium pertuliſſe, & mentitus eſt ſibi,
qui potuit minùs offerre ſine fraude. Ideóque præclarè
Pſal. 26 ait: *Et mentita eſt iniquitas ſibi:* Sibi enim antè menti-
tur, qui in ſuum mentitur exitium: ſibi delinquit, qui
ſibi innocentiæ eripit ſuauitatem. Quis enim puritate
& ſimplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus ſua-
uior, quàm is quem animus benè ſibi conſcij; & mens
innocentis epulatur? At verò iniquitas velut quodam
Zach. 5. plumbeo talento (vt Scriptura teſtificatur) conſcientiā
Pſal. 37 grauat. Meritóque Dauid ait: *Sicut onus graue grauatæ*
Prou. 10 *ſunt ſuper me.* Et Salomon: *Sicut vua acerba dentibus, &*
fumus oculis: ſic iniquitas omnibus vtentibus ea. Grauis
pœna quæ cibum impedit, aſpectum obducit, & (quod
eſt ampliùs) oculis mentis internæ tenebroſam offun-

G dit caliginem, vt quod verum eſt, videre non poſſit in-
iuſtus: Ideóque delinquit ſibi qui ſibi quæ precioſa
ſunt, eripit. *Dixit ergo iniuſtus vt delinquat ſibi.* Iuſtus Rom. 10
autem loquitur, vt aliis & ſibi proſit. Ille loquitur ad
perniciem, hic loquitur ad ſalutem. De Iuſtis verò &
Fidelibus dictum eſt. *Corde creditur ad iuſtitiam, ore* Pro. 12.
autem confeſſio fit ad ſalutem. Illius lingua vulnerat, lin-
gua autem prudentum ſanat. Vnde cùm expoſtularet
Dauid cum Rege Saül, quòd oblitus beneficij, ſalutis 1. Reg.
ingratus eum perſequeretur ad mortem, à quo toties 24.
iam videret ſe eſſe ſeruatum, & vitam eius appeteret,
qui vitā ſuam pro Regis ſalute periculis obtuliſſet, ait
H ſibi fructum non perire iuſtitiæ, qui inſidiatorem ſuum
in manus ſuas à Domino ſibi traditum non permiſſet. Pro. 13.
Ab iniuſtis iniquitas prodiunt, venenum à ſerpentibus
effuſum eſt, venenū & iniquitatis arma perierunt. Ideò
ſcriptum eſt: *Dixit iniuſtus, vt delinquat ſibi.* Quid di- Eſai. 14
xit? *Ponam thronum meum ſuper nubes, & ero ſimilis Al-*
tiſſimo. Effectum non habent verba; ſed peccatum ha-
bent. Inanis quidem pompa iactantiæ; ſed ſuperbiæ ſpi-
ritu criminoſus, non timet conuicio maieſtatem viola-
te diuinam: Etenim ſi vllus Dei timor eius ineſſet affe- Sap 1.
ctui, non in conſpectu Dei plena doli gerenda ſibi auſu Dan. 13
temerario crediſſet, quaſi Deus nō poſſit occulta co- Hebr. 4
I gnoſcere, qui ſcrutator eſt internorum. Spectat omnia
Deus: nihil eſt quod eum prætereat, nemo qui fallat: cui
omnia præſentia quæ futura ſunt, & manifeſta quæ la-
tent: Etenim ſi ſol iſte mundanus clauſis plerumq; do- Iob 42.
miciliorum habitaculis ſuum lumen interierit; quantò
magis Deus ſummus, æternus, etiam ſecreta penetra-
lia mentis humanæ, atque omne Angelorum conſilium
ſcientiâ ſuâ ſcrutatur, & præuenit? Quid ergò aliud
agit iniuſtus, niſi vt iniquitatem ſibi quærat & odium?
Sic enim ſcriptum eſt:

Quoniam dolosè egit in conſpectu eius, vt in-
K uenirct iniquitatem ſuam, & odium.

Quid eſt, inueniret? Omnis enim qui quærit, inuenit.
Ergo ſi malum quæritur, agitur vt inueniatur: Sed quē- Matt. 6
admodùm laudabilis eſt ille qui bonum quod quæſiuit,
inuenit: ita inueniabilis qui laborauit vt malum quod
quæſierat, inueniret: Bonis enim rebus, non flagitiis at-
que criminibus laborem noſtrum nos oportet impen-
dere. Quid igitur niſi ſummæ ſtultitię atque dementiæ
eſt, odium quærere, iniquitatem malis artibus inueni-
re, quam bonus nemo quæſiuit: Quomodò igitur im- Ioſeph.
L probi iniquitatem ſuam & odium quærant, conſidere- lib. 18.
mus. Nempe Herodias erat Tetrarchæ Philippi legiti- Ant. c.
mo nexa coniugio, regiæ abundans opibus poteſtatis: 117.
quæ Herodem Romam adusque tendentem quaſi ger-
manum mariti, hoſpitij & affinitatis iure ſuſcepit: cum Marc. 6
quo deſpecta ſuam copulam, non multò poſt relicto vi-
ro, conſortii ſui iura mutauit. Nónne ea quęſiuit iniqui-
tatem & odium, quæ coniugium deſeruit, vt inueniret
adulterium? Et quia ſanctus Baptiſta nuptias illicitas
conſtanter increpuit, dicens Herodi: *Non licet tibi eam*
vxorem habere: quæ maritum contrà Legem reliquit, &
fratri mariti quaſi ex Lege cōuenit: commota eſt adul- Ibidem.
tera, vt eum vellet occidere: Sed cognito quòd Hero-
M dem ad necem Iuſti non facilè poſſet inflectere, excogi-
tauit quā viâ iſtud efficeret. Natalis erat Herodis, quē
luxu nimio (vt pleriſque Regibus mos eſt) celebrare
conſueuerat. Adornauit filiam, vt in conuiuio Regis pi-
gnus regale ſaltaret. Et cùm placuiſſet Herodi, quod
diſplicere debuit patruo, obtulit ei, vt quod vellet præ-
mium pro ſaltationis opprobrio poſtularet. Matrem
illa conſuluit: cuius impulſu caput Baptiſtæ popoſcit.
Victus Herodes, quia ſacramento ſe cōſtrinxerat datu-
rum quidquid neptis propria petiſſet, iuſſit occidi Ioan-
nem, & caput eius afferri. Quod allatū puellę dedit, &
illa matri ſuę pertulit. Verum eſt ergò quod iniquitas &
odium requirantur: quandoquidem ea mulier, quod fa-
cili petitione impetrare non poterat, prauis artibus ex-
cogitatę fraudis elicuit. Quid de Iudâ proditore loquar

qui quæſiuit auaritiam, & inuenit ſacrilegium, dicens: *Matt. 26.* *Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Nec expletus pauperum ſpoliis, ad plenitudinem criminum grauiſſimorum crimina ſerendo peruenit, pia miſcens *Ibidem.* charitatis ſacramenta flagitiis, cùm diceret: *Quem oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum*, vt verè de eo dictum dubitare non queat:

Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere vt bene ageret.

Verba oris eius, &c. Oſcula labiis ferebat, offundebat venena pectoribus. Meditabatur acerba ſupplicia, gratiæ pignus afferebat. Benè ergò de eo Propheta addi fecit: *Noluit intelligere, vt bene ageret*: Non enim per naturam *Matt. 10.* deliquit, ſed per voluntatem. Denique Apoſtolus erat, audiebat quotidie diuina mandata, diſcebat cæleſte myſterium: potuit intelligere vt bene ageret, ſi voluiſſet. *Ioan. 13.* Videbat ſanari paralyticos, cæcis refundi lumen, *Matt. 11.* mortuos reſuſcitari: num debuit intelligere quòd Deus eſſet, qui talia poſſet operari? Sed intelligere noluit; *Ioan. 3.* quia auarus homo & pecuniæ intentus à cognitione diuinitatis vigorem ſuæ mentis auertit: Vnuſquiſque e- *Ioan. 12.* nim qui ſe flagitiis ingurgitauerit, non vult intelligere quæ cæleſtium mandatorum ſunt, ne reuocetur à vitiis. *Prou. 18.* Vide illum fugientem intelligere, qui ait: *Tenebræ operiũt me, & circũdant parietes: quis ſcit an videat Dominus?* *Eccleſ. 23.* Non vult enim quærere & inuenire, quòd Deus omnia videat atque cognoſcat: ne metu retrahatur à crimine. Vide regem Achab petentem à Nabuthe vineam eius: *3 Reg. 21.* cognoſce reſpondentem illum: *Abſit vt cedam hereditatem patrum meorum.* Non debuit intelligere quòd iuſta *Luc. 4. Iacob. 5.* referebat? Sed, *noluit intelligere vt bene ageret*, & aliena nõn quæreret. Non debuit intelligere quòd vero Elias Deo ſeruiebat, cùm videret in verbo Eliæ clauſum cælum tribus annis & ſex menſibus, & ad preces eius pluuias eſſe demiſſas, vt arida omnia rigarentur? Sed noluit intelligere, ne perfidiam condemnaret, ſequeretur fidem. Quinetiam, inquit:

Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo: adſtitit omni viæ non bonæ, malitiam autem odio non habuit.

Iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo, vbi verũ quærere debuiſſet. In cubilibus enim compungere nos debent noſtra peccata, non in ipſis delinquendo committi, *Pſal. 4.* dicente Propheta: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Adſtitit*, inquit, *omni viæ non bonæ: malitiam autem odio non habuit.* Non immeritò iniuſta meditatur, qui in viâ erroris aſſiſtit, & malitiam diligit, quã odiſſe deberet. Plus dixit, *adſtitit*, quaſi iamdudùm in viâ nequitiæ, diuturnâ ſtatione per- *Pſal. 1.* maneat. Ille enim beatus, qui in viâ peccatorum non ſtetit, non is qui in eâ ſtare non deſinat. Et ideò prima præcepta ſunt ſancti Prophetæ Dauid, impietatem fugere, in peccato non ſtare, in Lege meditari: vt intelligas quæ bona ſunt, & iuſta atque iniuſta ſecernas. In omnibus igitur radix eſt ſpectanda gignendis, ne eam inutilis ab exordio ſuccus inficiat: grauioráque multò ſunt animorum vitia, quàm virgultorum. Cauendum ergò præ cæteris, ne humano ingenio malitiæ vſus inoleſcat, atque omnis ætas ſecutura degeneret. Arbor e- *Matt 7. Rom. 7.* nim mala fructus malos facit: Nam ſi plerúmque quod nolumus hoc agimus, & vitare non poſſumus: & quod odio habemus, hoc facimus, victi quadam aut delectatione flagitij, aut obreptione peccati, quomodò poſſumus vitare quod amamus? Adſtringimur & inuiti, quomodò poſſumus voluntarij non teneri? Vix ſe exſoluit Paulus erroribus quotidianâ decertatione luctando, vt vinculis captiuitatis exutus, per Chriſti gratiam ſeruaretur: & tu putas quòd aſſiſtendo delictis poſſis ad cæleſtium repromiſſionum merita peruenire? Luctando corona quæritur, non reluctando: ſtudio, non refragio *2 Tim. 2.* comparatur. Certantibus quoque diuinæ miſericordiæ ſuffragia poſtulanda ſunt, vt corona iuſtitiæ pro labo- A rum meritis deferatur. Denique quid ſequatur conſideremus. *2. Tim. 4.*

Domine, in cælo miſericordia tua: & veritas tua vſque ad nubes.

Iuſtitia tua ſicut montes Dei: iudicia tua ſicut abyſſus multa.

Nónne hunc locum ſecutus eſt Paulus vt diceret: *Infelix ego homo! quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.* *Rom. 7.* Vbi enim mens humana turbatur, & certaminum dura atque B aſpera nos fatigant, Domini auxilium poſtulandũ eſt. Ideòque conuerſus ad Dominum, ipſum inuocat & implorat, vt laborantibus adiutor aſſiſtat. Miſericordia ergò petenda de cælo eſt, & veritas Dei ex Prophetarum oraculis colligẽda, qui quaſi nubes myſteria diuinæ cognitionis obtexunt. Poſuit enim tenebras Deus *Eccli 19.* latibulum ſuum; vt primò pluuiam myſticæ fertilitatis *Pſal 17.* accipias, & tunc infuſus rore cæleſti fulgorem reſeratæ *Ioan. 1.* lucis agnoſcas, vt poſſis dicere: *Ex plenitudine eius accepimus*: Quis enim poteſt ſecreta Dei facilè cõprehendere, cuius iuſtitia ſicut montes Dei, vel (ſicut Aquila poſuit) vt montes validi? eo quòd validæ virtutis plena præcepta ſunt. Vnde & Apoſtolus videns eſſe ſublimia C quæ audiuit, dicit: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum Domi-* *1. Cor. 11.* *ni? aut quis conſiliarius eius fuit?* Altitudinem itaque *Rom. 11.* diuitiarum ſapientiæ retulit ad altitudinem montium. Audi quorum montium: Ipſe enim Dei Filius mons magnus eſt: & ideò aſcende in hunc montem qui euange- *Eſai. 40.* lizas Sion, vt ſtes radicatus & plantatus in Chriſto. Eſt mons quaſi ſapientia Dei, eſt mons quaſi iuſtitia, eſt mons quaſi ſcientia Dei, eſt mons quaſi ſanctificatio, eſt mons quaſi redemptio, eſt mons quaſi reſurrectio. Demonſtrauit nobis hos montes Scriptura; quæ dixit: *In ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt ſapientia nobis à Deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redempcio.* D Vel quia Angelis Angelus factus eſt Dei Filius, *1. Cor. 1.* Prophetis Propheta: cuius iudicia ſicut abyſſus multa. Audi bona: *Abyſſus abyſſum inuocat in voce cataractarum tuarum.* *Pſal. 41.* Id eſt, Scriptura veteris Teſtamenti, noui aduocat ſeriem Teſtamenti ad conſummationem ſanctificationis & plenitudinem gratiæ, ſonitu quodam atque profluuio redundantiæ ſpiritalis.

Homines & iumenta ſaluos facies, Domine: ſicut multiplicâſti miſericordiam tuam, Deus.

Filij autem hominum in protectione alarum tuarum ſperabunt.

E Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

Homines & iumenta ſaluos facies, &c. Quid eſt, *homines & iumenta?* Rationabiles vtique, & irrationabiles. Rationabilibus iudicia, irrationabilibus miſericordia. Alij reguntur, alij nutriuntur. Ideòque addidit: *Filij* *Matt. 3.* *autem hominum in protectione alarum tuarum ſperabunt.* *Eſai. 95.* Id eſt, non generatio viperarum; ſed filij hominum, *1. Cor. 3.* qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei viuunt, non in paſcuis; ſed in conuiuiis collocantur: Alij enim in loco paſcuorum, alij in priuilegio Sacramentorum. Imperfectis ſuccus lactis, perfectis menſa refectionis, de quâ F dixit: *Paraſti in conſpectu meo menſam.* In quâ panis vi- *Pſ. 22.* uus, id eſt, verbum Dei: in quâ oleum ſanctificationis, *Ioan 6.* quo impinguatur caput Iuſti, & ſenſus firmatur inte- *Pſ 88.* rior, vt aboleatur oleum peccatoris: in quâ etiã pocu- *Pſ. 140.* lum inebrians, quàm præclarum, vel quàm validum. *Pſ. 22.* κράτιστον enim dixit Græcus: Validum enim, quo abluuntur flagitia vel delentur. Bona ergò ebrietas poculi ſalutaris. Sed eſt alia ebrietas de redundantia Scripturarum: Eſt & alia ebrietas per infuſionem Spiritus ſancti. Denique illi qui diuerſis linguis in Apoſtolorum Acti- *Act. 2.* bus loquebantur, muſto pleni audientibus videbantur.

Domus ergò Eccleſia eſt : vbertas domus , redundantia A
gratiarum : torrens voluptatis , Spiritus ſanctus. Nec
te nomen aut mos torrentis offendat , quòd aliquando
aridior aut exilior ſit , vt eius ſoleant fluenta ceſſare.
Ceſſauit & hic noſter , ceſſauit aliquando torrens pro-
fluuij ſpiritalis in populo Iudæorum. Quid dicam , tor-
rens ceſſauit ; cùm mare ceſſauerit , ſicut lectio hodier-
Eſai. 50 na nos docuit , dicente Deo : *Ecce ego increpatione meâ*
deſolabo mare , & ponam flumina deſerta , & areſcent
piſces eorum , vtique Iudæorum ſuæ ariditate perfidiæ ,
vt enatare non poſſint ? Ceſſauit ergò torrens propter
ſynagogæ ſacrilegia ; quia erat illa plebs fide arida , ſte-
rilis operibus , captiua peccatis : Quid enim flueret , H
non bibentibus , vel contaminantibus ſacros meatus ,
cùm ipſum fontem necarint ? Bonus torrens , qui illis
ceſſauit, vt nobis abundaret , & ſitim humanæ cupidita-
tis auerteret, ſicut torrens in Auſtro. Vnde & Scriptura
Pſ. 125. dicit : *Surge Aquilo , & veni Auſter , qui arbuſculas pa-*
Cant. 4 *radiſi perflare conſueuit.* Diximus ſenſum ; etiam elocu-
tionem conſideremus, cur torrentem voluptatis dixerit
potabis eos , & non torrente , quaſi de torrente ? niſi
quia auiditatem bibentium voluit exprimere , quaſi
torrentem ipſum vellent ebibere , ſi poſſent. Hic eſt
forſitan torrens voluptatis quem in Geneſi legimus ,
Gen. 2. fontem qui abluit paradiſum , & diuiditur in quatuor I
flumina , quæ circumeunt totam terram : Ex hoc enim
fonte virtutes profluunt ſpiritales : prudentia , tempe-
rantia , fortitudo , iuſtitia. Bonus fons , gratiæ & ſplen-
doris eiuſdem atque naturæ , cuius & illud flumen , de
Pſal. 45 quo in poſterioribus dicitur : *Fluminis impetus lætificat*
ciuitatem Dei. Aptiſſimè itaque ſubdidit :

Quoniam apud te eſt fons vitæ : & in lumine tuo videbimus lumen.

Etenim poſt commemorationem cæleſtium benefi-
Ioan. 7. ciorum , iure gratiæ referuntur auctori Domino noſtro K
Hebr. 1. Ieſu Chriſto , qui vt fons vitæ irriguus æternæ deſcendit
in terras, quo ariditatem noſtri pectoris irrigaret : idem
Ioan. 11 eſt ſplendor gloriæ Dei Patris , & imago ſubſtantiæ
1. Ioan. eius; & ideò in lumine eius vero, quod illuminat omnē
1. hominem venientem in hunc mundum , videbimus ,
inquit, Patrem ; quia Deus lux eſt. Rectè etiam dicitur:
Ioan. 14 *In lumine tuo videbimus lumen* : ſecundùm illud : *Qui me*
Ioan. 1. *videt , videt & Patrem meum.* Apud te ergo fons vitæ!
præſentem videbimus Patrem : Sicut enim tu apud
Patrem eras in principio Deus Verbum : ità apud te
Ioan 14 ſemper eſt Pater , quia in te eſt. Eſt enim apud ipſum ,
Ioan. 10 in quo eſt. Prophetatur autem aduentus Domini Salua- L
toris , qui venturus in terram diceret : *Ego & Pater*
vnum ſumus Id eſt , vnum ſumus lumen, ſicut vnum no-
men. Per luminis & nominis vnitatem ambo vnum
ſumus ; immo Trinitas vnum in vnitate ſubſtantiæ ; ſed
diſtinctione vniuſcuiuſque perſonæ. Trinitas diſtinctio-
nem ſignificat perſonarum , vnitas poteſtatem. Poteſt
& ad Patrem dici : *Quoniam apud te eſt fons vitæ* , id eſt ,
ex quo vita proceſſit , quod erat Verbum , & ſemper
Ioan. 1. erat ; quia apud te erat. *Omnia per ipſum & in ipſo facta*
ſunt : & ipſe eſt vita vniuerſorum : & ipſe te nobis mani-
feſtauit , vt corda hominum ad cognitionem tuæ maie-
ſtatis illuminaret !

Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & iuſtitiam tuam iis qui recto ſunt corde.

Prærogatiua prætenditur, vt mereantur miſericordiam
quibus cognitionis tuæ meritum ſuffragatur. Denique
in poſterioribus etiā viliotibus perſonis ſtudium ſcien-
Pſ. 86 tiæ agnouimus ſuffragatum , dicente Domino : *Memor*
Ioſue 2. *ero Rahab & Babylonis ſcientibus me.* Id eſt , meretricis
illius Rahab , & confuſionis illius memor ero apud
ſcientes me , vel inter ipſos ; quia meretrix illa me
Eſai. 1. agnouit quem populus non agnouit. Inter illos ergo qui
me ſciuerunt , commemorabitur Rahab , vt dignum
Matt. fidei præmium adipiſcatur. Vnde & in Euangelio dictū
21. aduertimus : *Meretrices & publicani præcedent vos in re-*
gno cælorum : Sed quia inualidi ſumus ad exequendum;
licet deuoti ad credendum : tu prætende miſericordiam
tuam in te credētibus, quo deuotioni & fidei facta quo-
que noſtra conueniant : nec ſtudium mentis noſtræ de-
ſtituat corporis huius infirmitas ; ſed in ipſis tentatio-
nibus & infirmitatibus gloriemur, in quibus gloriaba-
tur Apoſtolus, dicens : *Libentiſſimè itaque gloriabor in* 2. Cor.
infirmitatibus meis , vt prætendat in me virtus Chriſti. 12.
Pulcherrimè itaque addidit :

Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatorum non moueat me, &c.

Superiùs quidam accipiunt torrentem voluptatis , in
tentationibus fortitudinem, ſicut eſt martyrum : in qui-
bus placuit Deo exhibere ſibi ſuauis , & grati certami-
nis voluptatem. Etenim ſi hiemes pro tentationibus ac- Matt.
cipiuntur: vnde & orandum Dominus admonet, ne fiat 24.
fuga noſtra hyeme aut ſabbato, hoc eſt, vel in tentatio-
ne, vel otio: hyeme autem creſcit torrens, & adimple-
tur, atque intumeſcit: torrens vtique pro grauiore ten-
tatione poteſt accipi , quæ eſt in perſecutionibus. Et
ideo bene torrens voluptatis dicitur; quia vbi ſupera-
bundauit peccatum perſecutionis , ſuperabundauit &
gratia confeſſionis. Vide virtutem propheticæ diſtin-
ctionis. Primò iniuſtum expoſuit, qui vel in corde ſuo,
vel in ſermone dicit , vt ſibi delinquat, vel in ſe delin-
quat : habet enim Græcus codex, ἐν ἑαυτῷ, id eſt , in ſe-
ipſo: ſed non omnes. Et fortè ideò ; quia inſipiens in
corde ſuo dixit: *Quia non eſt Deus.* Ne fortè & iniuſtus Pſ. 13.
intrà ſe dicat, & intrà ſe delinquat, licet Deum palam
negare dementis ſit: iniuſtitiā autem plerique pro lau-
de profitentur: Rapere enim nocere etiam iis qui non Prou. 2.
læſerint , & circumuenire plerique ſibi exiſtimant glo-
rioſum. Ergò primò iniuſti vitam expoſuit , poſteà Sa-
cramentum diuinæ cognitionis adiunxit , vt timentes
Deum, iniquitatem & iniuſtitiam declinemus. Precem
addidit, vt ab iniuſtorum conſortio Iuſtos ſuos libera-
re dignetur : vt in iis quoque qui mundo ſunt corde, iu-
ſtitia diuina prætendat, quaſi ſpeculatrix pia , ne nobis
peccatorum velut hoſtium incurſus obrepat, & capiat
dormientes. Ideò vigilandum eſt, ſemper caſtra Domi-
ni munienda ſunt ; quia nocte aduenit inimicus & ad-
uerſarius , quando ſomno ſenſus tenetur , cibo cor-
pus diſtenditur. Orandum vt iuſtitia Dei prætendat in Matt.
nobis, quę in infirmitate poſitos faciat fortiores, vt poſ- 13.
ſit vnuſquiſque noſtrûm dicere: *Cùm infirmor, tunc potens* 2. Cor.
ſum. Deinde etiā ſpecialiter pro ſe orat : vt nos doceat, 12.
quemadmodùm orare debeamus ad Dominum. *Non*
veniat, inquit, *mihi pes ſuperbiæ* , id eſt, non in ſuperbiā
incidam. Denique & alibi meminit ſui dicens : *Neque*
ambulaui in magnis Hîc orauit, ibi impleuit. Non im- Pſ. 130
pleſſet , niſi oraſſet. Cauenda ſuperbia , quæ etiam in
proſperis ſupplantat. Denique grauiùs Adam in para-
diſo cecidit , quàm ſi cecidiſſet in terrâ. De altiſſimis
cadere, præcipitium eſt: in planis lapſus vocatur. Ideò
pes erat ſuperbi, quia caput non tenet. Oculi enim Sa- Eccl. 2.
pientis in capite eius. Non mirum ergò ſi errat veſti-
gium, vbi oculus non habetur. Præcedat oculus, vt pes
ſequatur: Quomodò enim in tenebris viator incederet?
Citò pes offendit in nocte, ſi quaſi quidam mundi ocu- Ioan.
M lus viam luna non monſtret? Et tu in nocte es ſæculi , 11.
monſtret tibi Eccleſia viam : ex alto te iuſtitiæ ſol illu-
minet, vt lapſum timere non poſſis. Et quia pedem di-
xerat ſuperbiæ, addidit : *Et manus peccatorum non mo-*
ueat me: Etenim ſicut Sancti membra ſunt Chriſti , ità
impij membra ſunt diaboli. *Manus peccatorū non moueat* 1. Cor. 6
me, id eſt, actus eorum qui peccant , non me de iuſtitiæ
ſtatione dimoueant. Plerúmque enim , dum videmus Pſal. 72
peccatores proſperis abundare ſucceſſibus , nutamus
affectu, & quaſi quadam peccatorum manu de radice
virtutis auellimur. Cauendum ergò ne quos in domo
Dei manus diuina plantauit, manus aduerſa ſupplantet.
Pulchrè tamen hoc dicit , qui a perſecutoribus verbe-
ratur. Qui autem mouentur de radice ſuâ , quâ iam
Chriſto inhæſerant , cadunt. Vnde addidit :

Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.

Quid eſt: *Ibi ceciderunt:* Verùm vbi eſt ſuperbia, vbi eſt manus peccatorum? An vbi ſtabant, vbi erant antè plantati, ibi ceciderunt? An in† cœno, an (al. vi- cino.) in continenti, quaſi in ipſo tempore, in ipſo loco? Et videtur ambiguum: Sed alibi docemur quid ſit *Ibi,* (Pſal. 47) vbi dicitur: *Ibi dolores ſicut parturientis.* Bonus dolor ei cui partus eſt fidei, quo Chriſtus in Eccleſia (Galat. 4.) formatur, & naſcitur. Et alibi dicit: *Memor ero Rahab,* (Pſal. 86) *& Babylonis ſcientibus me. Etenim alienigenæ, & Tyrus & populus Æthiopum, hi fuerunt ibi.* (Ibidem.) Id eſt, vbi ſcientes me, vbi fundamenta in montibus ſanctis, ibi & alienigenæ; quia & ipſi in me putauerunt eſſe credendum. Ibi ergò ceciderunt, vbi magis ſtare debuerunt; quia & in paradiſo cecidit Adam, & Chriſtus in ruinam venit, & in reſurrectionem: vt ruina ſit perfi- (Gen. 3. Luc. 2.) dorum, Iuſtorum autem & Fidelium reſurrectio. Denique *expulſi ſunt;* quia iniuſti viri in loco ſancto ſtare non poterant. Vnde & Apoſtolus dixit: *Et tu qui* B A *ſtas, vide ne cadas.* Et vtique ei dixit qui non corpore; (1. Cor. 10.) ſed fide ſtabat. Poſſumus & in futurum intelligere. *Ibi,* vt eſt: *Ibi erit fletus, & ſtridor dentium:* &: *Nudus ibi pergam.* (Matt. 13. Iob. 1.) Quam breuis in exitu & quanta concluſio! *Non ſim,* inquit, *ſuperbus, vt peccem: non peccem, ne mouear:* non mouear, ne cadam; non cadam, ne expellar, ſicut Adam de paradiſo expulſus eſt; quia in ipſo primùm princeps ſuperbiæ ſtare non potuit. Neſ- (Gen. 3.) cit ſtare ſuperbia; & ſi ceciderit, nõn nouit reſurgere. Et ideo pulchrè iſte, & in ſuperioribus locutus eſt de ſuperbis: *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem* (Pſal. 19) *in nomine Dei noſtri magnificabimur:* Hoc etiam ſtabi- (al. infirmum.) le, illud † infirmum. Et ſubiecit. *Ipſi obligati ſunt,* (Ibidem.) *& ceciderunt: nos verò ſurreximus: & erecti ſumus.* Et in Libro Michææ Prophetæ ſcriptum eſt: *Noli ſupergaudere mihi, inimica mea! quia cecidi; ſed reſurgam:* (Michæ. 7.) Cecidimus enim in hoc mundo: ſed in Chriſto reſurreximus. Cui eſt honor, gloria, virtus, perpetuitas (Rom 6.) & à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XXXV. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVI. ENARRATIO.

Præfatio in Pſalmum Dauid. XXXVI.

OMNIS Scriptura diuina, vel naturalis, vel myſtica, vel moralis eſt. Naturalis in Geneſi, in quâ (Gen. 1. Leuit. 17.) exprimitur quomodo facta ſunt cælum, mare, terra, & quemadmodùm mundus iſte ſit conſtitutus. Myſtica in Leuitico, in quo comprehenditur ſacerdotale myſterium. Moralis in Deuteronomio, in quo ſecundùm legis præceptum vita humana formatur. Vnde & Salomonis tres Libri ex plurimis videntur electi: Eccleſiaſtes de naturalibus, Cantica canticorum de myſticis, Prouerbia de moralibus: Sed quia omnium Pſalmorum corpus vnum eſt, idcirco nihil in his diuiſum eſt atque diſtinctum; ſed prout ſe obtulit ratio, nulla D (Pſal. 32 & 148.) intermiſſa doctrinæ iſtiuſmodi diſciplina eſt: Namque & naturalem euidentiſſimè comprehendit, dicendo de Angelis atque Virtutibus, & ſole, & lunâ, & ſtellis, & lumine cæli cælorum, & aquâ quæ ſuper cælos eſt: *Quia ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit ea in ſæculum ſæculi, præceptum poſuit, & non præteribit.* (Pſal. 9. & 45.) Et de myſticis locutus eſt, cùm de occultis, & ſacræ vnctionis vnguento, & de conſummatione (Pſal. 26) ſcripſerit Tabernaculi. Quorũ multiplex gratia: quoniam *multifariàm & multis modis locutus eſt Dominus in* (Pſa. 18 Hebr. 1.) *Prophetis:* Nam & venturum præfatus eſt Dei Filium Principem Sacerdotum, & paſſurum eſſe pro nobis, & (Pſal 8. 80. 83.) ſanguine ſuo mundaturum noſtra peccata, tituli Pro torcularibus declararunt: & reſurrecturum Pſalmus reſurrectionis expreſſit: & alius poſteà titulus indicauit, E (Pſ 95.) in quo terra eius eſt reſtituta, commendationem (Pſal. 65) quoque vniuerſorum futuram fidei ſacramentis. Et de moralibus plura contexuit, diuerſáque virtutum genera demonſtrauit: & dedit præcepta viuendi, quibus (Pſal 59 & 68) vlcera noſtrorum ſanauit errorum; moreſque renouauit humanos, atque intimos mutauit affectus; ſicut docet Pſalmus trigeſimus tertius, quem etiam Petrus ſanctus in Epiſtolâ ſuâ tamquàm medicamentum noſtris pectoribus affixit: atque iſte qui nobis hodiernâ lectione propoſitus eſt: (1. Pet. 3.) Nam iſti præ cæteris ethici reperiuntur: ſed iſte diffuſior, qui trigeſimus ſextus inſcri- C bitur: Nam etſi ille prædulcis & lucidus eſt: iſte tamen dulcior: quoniam ille me docuit cohibere linguam à malo: iſte deſinere ab irâ, indignationem relinquere. Ille præcepit ſine dolo loqui: iſte inſtruit eſſe manſuetũ, qui præmia manſuetudinis demonſtrauit. (Pſal. 33) Quæ maiora fomenta ſunt cordis humani, quàm manſuetudo atque ſimplicitas: quibus & dolor omnis acceptæ leuatur iniuriæ, & labes criminis omnis excluditur? Ad hæc igitur manum medicamenta mittamus, vt vulnera noſtra curemus: ne ſi velimus dicere quod alios curare poſſimus, dicatur nobis: *Medice! cura teipſum.* (Luc. 4.) Ergo quod etiam non medicis; ſed vulgo quoque ſolet eſſe commune, vt medicinam pauci profiteantur, plurimi tamen remedia eius aliqua ſcire ſe dicant; vel quod medicorum pueri faciunt, nos quoque alieno medicamento remedium indigentibus deferamus. Diues magiſtrum adhibeat, pauper miniſtrum. Qui perfecti altitudinem capit, ſumat ex ipſo: qui planiora deſiderat, in valle paſcatur, vt paruulus. Qui fluuium metuit, de riuulo bibat: & qui profundum pauet, ad litus enatet. Pulchrè autem ſanctus Dauid in ſuperiore Pſalmo In- (Pſal. 35) iuſti vitam deſcribit, hîc Iuſti. Ibi Iniuſtus exponitur, hic Iuſtus inſtituitur. Ille ſibi delinquit, hic tollit etiam aliena peccata. Et ideo quod primum medicamentum ſit iuſtitiæ conſideremus.

Pſalmus Dauid trigeſimus ſextus.

NOli ſubæmulari inter malignantes.

Primùm diſcamus quid ſit *ſubæmulari*: licet minor vis ſermonis huius ſit in Latino quàm in Græco: Nam & in bono æmulationem legimus, & in malo. Denique Apoſtolus dicit: *Bonum eſt æmulari in bono ſemper.* (Galat. 4.) Et ſuprà ipſe dixit: *Æmulantur vos non benè; ſed excludere vos volunt, vt illos æmulemini.* (Ibidem.) Et iterùm ipſe ait: *Æmulamini meliora chariſmata.* (1. Cor. 12.) Et ad Romanos habes. *Dico ergò numquid ſic offenderunt, vt caderent? Abſit; ſed illorum* (Rom.)

Ibidem. *delicto ſalus eſt Gentibus, vt illos æmulentur.* Et infrà: *Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu ego ſum gentium Apoſtolus, miniſterium meum illuſtrabo, ſi quo modo æmuler carnem meam, & ſalvos faciam aliquos ex ipſis.* hoc eſt, afficiam carnem meam. Denique παραζηλῶσαι Græcus habet. Nam & hic: μὴ παραζήλου ἐν πονηρευομένοις habet: μηδὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν, hoc eſt: Noli malignos in æmulationem excitare: quoniam nonnulli non de bono; ſed de malo certant. Quid eſt, in æmulationem excitare: Exemplo ſi poſſumus aperiamus. Intemperantes mulieres quædam ſunt, quæ aliorum coniugum corda ſollicitāt: quos cùm conſuetudini ſuæ probróque ſubdiderunt, non contentę erroris ſui habere ſecretum, ſtudent cōràm iugalibus eorum ſuum iactare H flagitium, vt eas in zelum ſui excitent & inflamment, triumphum quendam de dolore proborum mentium & commotione captantes. Quę æmulatione fœmineâ tori proprij contumeliam non ferentes, ſoluunt complaciti vincla coniugij, aut quotidianâ rixâ decertant. Fitque ex æmulatione diſcordia, ex diſſenſione diſſidium, quo domus tota turbetur. Exemplo igitur proteruæ mulieris cognoſce qui legis, partes eſſe nequiſſimæ deteſtabiliſque verſutiæ, improbâ æmulatione alterius animam commouere: aliúdque eſſe zelum, aliud parazelum: Hæc eſt enim praua ęmulatio, quę bonorum ſubintrat affectum: quâ etiam Iudæus errauit qui à vero & bono

al. deuia legis Euangelicæ diſciplinæ † deuius, legis æmulatione de- I flexit; ſicut de ſe Apoſtolus ait, quod ſecundùm æmulationem Legis perſequebatur Eccleſiam Chriſti. Ergò

Act. 13. Philip. 3 Rom. 11 Oſee 12 quamuis Deus noſter ingratis Iudęorum offenderetur frequenter affectibus & querelis; tamen aſſumptum ſemel & electum ſibi populum minimè relinquebat: ſed ſynagoga vt meretrix procax irritare eum cœpit in æmulationis amaritudinem, præuaricationis ſe miſcendo ſacrilegijs. Denique dixit ad ſacerdotem Aaron: *Fac nobis deos quos adoremus*: & vituli caput adorare cœperunt. Vnde per Canticum magnum Moyſi Dominus

Exod. 32. in ore ipſius reſultauit, dicens: *Ipſi excitauerunt me in æmulationem in non Deo: irritauerunt me in ſimulachris*

Deut. 32. *ſuis. Ego autem excitabo eos in æmulationem in non gente:* K *in natione inſipiente irritabo eos.* Quomodò Dominus

Hier. 3. condemnauit ſynagogam propter meretricios mores, quod ipſorū in eos verſutiam retorqueret, vt ſuo afficerentur ingenio, qui Dominum Deum ſuum à quo aſſumpti fuerant, grauibus ſacrilegijs refutarunt deos ſibi quos colerent eligentes, aſſumeos ę contrà ſibi Eccle-

Matt. 21. ſiā de profanis; quos prælatos ſibi ſine lege, ſine gratiâ, Iudæorum populus ingemiſceret: atque eò ampliùs in ęmulationem illorū excitaretur affectus, quò viliorum

Deut. 32 Act. 13. facta eſſet electio: Nam antè quo afficeretur ille populus non habebat, cùm ſolum ſe à Domino conſideraret electum. Vbi verò aduertit adſcitam ex nationibus conuenam plebem quę ſibi legem Domini, Prophetarum oracula, Teſtamentum nouum, Deum vendicaret, tunc demum excruciari nimio cœpit affectu, poſteaquàm ſe repudiatum eſſe cognouit. Denique ſi videat gentilium cęremonias, non mouetur, ſi audiat profectum Eccleſię miſerâ torquetur inuidiâ. Completur ergò in Iudęâ,

Deut. 32 *Ego in æmulationem eos excitabo in non Gente.* Accedit ad cruciatus grauioris ærumnam, quod ex Gentibus peccatores ſibi videntur eſſe prælati, qui ne gentis quidem, alicuiuſve nationis nomen attollant: Nam omnis congregatio cuiuſque regionis nomen ſibi vendicare conſueuit, vt Ægyptij, Æthiopès, Syri, Iudæi, Arabes, prouinciæ ſuæ terrarum que ſuarum vocabulum præ- M

1. Cor. 1. ferunt. Nos de diuerſis populis congregati, vocabulum nobis vnius gentis non poſſumus vſurpare: & ideò quia nomen non habebamus in terris, de cęlo accepimus, vt

Eccli. 10. Deut. 33. Exod. 9 Chriſti populus diceremur. Sed hoc Gentilis ſtultitiam putat, Iudæus opprobrium. Verum eſt ergò quod ſcriptum eſt, quia vltus eſt Deus propriam contumeliam, Eccleſiam ſibi ex non gente quærendo, & eam ex gente inſipiente, vetuſto illi atque regali populo pręferendo. Quæ ſit gens inſipiens quæ prælata ſit, audi dicentem:

1. Cor. 1 *Quoniam ſtulta mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes:* Et iterùm: *Si quis videtur inter vos ſapiens eſſe in hoc* G *ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens.* Reddidit ergò non 1. Cor. 3. intulit Dominus æmulationis commotionem, vt eſſet non in formâ imitationis; ſed in pœnâ iniquitatis. Denique Latinus interpres volens diſtinctionem facere inter æmulationem virtutis, & æmulationem offenſionis, ait: *Numquid æmulamur Domino?* hoc 1. Cor. 10. eſt: Numquid Domino offenſionem æmulationis inferimus, vt de iis edamus, quæ immolata ſimulachris Deut. 32. ſunt? ſicut Iudæi, cum ſacrificando ſimulachris exaſperauerunt? Quòd ſi inter homines excitandæ æmulationis offendit intentio, & frequenter ſi perſona exaſperati ſuperior inuenitur, † incentori æmulationis al. incētoria. fraudi eſſe conſueuit: cuius ſtultitiæ eſt maieſtatem irritare diuinam, & offendiculo æmulationis increſcere, vbi nulla vltionis eſt difficultas? Non debemus igitur malignis æmulandi aduersùm nos aculeos miniſtrare, qui etiam nōn laceſſiti, inuidiæ ſtimulis excitantur, vt noceant, ſicut Cain fratrem occidit; quia magis illius ſacrificium acceptum eſſet, quàm quod ipſe putauerat offerendum. In quo non æmulatus Abel; ſed inuidus Cain prælationis gratiā ſceleſto parricidio perſecutus eſt. Non enim ille fratris voluit obumbrare ſacrifi- Gen. 4. cium; ſed ſeruare ſacrificij diſciplinam: vt primitias nulla deſidia moraretur, nec aliqua in vſus proprios deriuatâ vſurpatione violaret. Saül quoque triumpha- 1. Ioan. 3. torum Palæſtinorum Dauid Prophetam, & propriæ 1 Reg. 18. conſeruatorem ſalutis, iuuencularum ſibi ſermone prælatum tentauit inſidiis, teli iaculo parauit occide- 1. Reg. 19. re. Ac penè ſanguinem generi fuderat innocentis, niſi vulnus ille æmulati corporis inflectione eluſiſſet. Quæ ibi malitia, ſi iuuenculæ dixerunt: *Saül in millibus, Dauid in decem millibus?* Quàm atrox autem inuidia 1. Reg. 18. regis Saül, qui ſermonis errorem in innocentis exitium deriuauit.

Neque æmulatus fueris facientes iniquitatem.

Non repetiuit quod dixerat; ſed mutauit. Aliud eſt enim ſubæmulari; aliud æmulari. Subæmulatio aſtutiam habet, æmulatio ſimplicitatem: Sed tamen etiam ipſa cauta debet eſſe ſimplicitas & prouida, vt nouerit quid cauendum ſit: Neque enim otioſè dictum eſt. *Eſtote ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Spiri- Matt. 10. talis ergò debet eſſe aſtutia quæ ſeruet ſalutem, dolum neſciat. Spiritalis debet eſſe ſimplicitas. Videtur autem etiā alio loco diſtinctionem ſubæmulationis Scriptura feciſſe, cùm dicit: *Et auferetur zelus Ephrem,* Eſaia 11. *& inimici Iudæ peribunt. Non erit æmulus Ephrem Iudæ, & Iudas non vexabit Ephrem.* Alibi autem habes; *Sic & vos, quoniam æmulatores eſtis ſpiritalium, ad ædi-* 1. Cor. 14. *ficationem Eccleſiæ, quærite vt abundetis.* Æmulatores L pro bonis, & bonæ rei imitatoribus poſuit æmulum pro obliquo & inuido. Primum eſt ergò, ne malignos ad æmulationis malignitatem laceſſas: ſecundùm, vt non æmuleris iniquitatem facientes. Plerúmque enim videntes pij fraude aliquos & aſtutia quæſiſſe diuitias, & perueniſſe ad honores, æmulatione deformi, vias eorum ſequi geſtiunt, vt ad diuitias & honores ſimili arte perueniant, vel in contrahendo coniugio circumſcribant adoleſcentulas.

Quoniam tamquam fœnum velociter areſcent, & tamquam olera herbarum cito decident.

Quid enim prodeſt, cùm ipſæ diuitiæ & omnis gloria ſæcularis tamquam fœnum citò areſcat, & tamquā olera herbarum in ipſa ſpecie ſui floris intercidāt? *Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis vt flos fœni.* Eſaia 40 Noli ergò magnoperè affectare quod perpetuum eſſe non poſſit. Noli eſſe æmulus & obliquus: noli eſſe contentioſus & decertator in zelo. Vnde & Aquila dixit: *Noli concertare in malignantibus.* Symmachus: Matt. 10. noli contendere. Noli etiam eſſe imitator iniquitatis 1 Cor. 11. & fraudis; ſed eſto Apoſtolicæ doctrinæ, Propheticæ

grare, Sanctorúmque virtutis imitator, vt fructum ferat, & meſſem bonitatis recondat, ſicut Ioſeph, qui *Gen. 41.* multitudine frumenti famem diuturnæ ſterilitatis ex- *Dan. 14.* cluſit: vt Habacuc, qui prandium meſſoribus deferendo, eleuatus ab Angelo aerij itineris iter carpſit, & reddirus terris, inter fauos leonum ſtrepitus pio Prophetæ dulce cotimuum miniſtrauit. Rectè ergò dicit Propheta.

Spera in Domino, & fac bonitatem: & inhabita terram, & paſceris in diuitiis eius.

Quæ eſt terra quam ſuadet inhabitandam, niſi anima ſua, quam bene debes excolere, freqoenter ſpiritalibus B inarrare vomeribus, ne lõgo inhorreſcat ſitu? Bonus e- *Pſal. 79.* nim agricola quotidianâ operatione & peruigili ſollici- *Luc. 8.* tudine exercet agrum ſuum, & propria tura cuſtodit, ne deuaſtet ea aper de ſiluâ, & fructus maturos raptor eripiat. Ara ergò terram tuam, vt cùm venerit, qui ſeminat verbum, animam tuam inueniat præparatam: ne ſuprà inculta cordis tui decidat ſemen, & veniãt aues cæ- *Ibidem.* li, & diripiant quod fuerit ſeminatum. Quæ ſit ergò terra, audi dicentem: *Ecce exiit qui ſeminat, ſeminare ſemen ſuum: & dum ſeminat, aliud cecidit ſecùs viam, aliud ſuprà petram, aliud ſuprà terram bonam. Quod autem ſuprà terram bonam, ij ſunt qui in corde bono audientes verbum retinent, & fructum afferunt per patientiam.* Mundum C ſit ergò cor tuum, monda ſit anima tua, vt fructum bonitatis poſſis afferre, hoc eſt, gratiæ ſpiritalis: Bonitas *Galat. 5.* enim fructus eſt Spiritus ſancti; ſicut ſcriptum eſt: *Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia,* *Gen. 9.* *benignitas, bonitas, fides, modeſtia, continentia.* Hi ſunt fructus, quorum diuitiis paſcimur, & vbertate ſatiamur. In hac terrâ vitem illam fructiferam iuſtus Noë plantauit, & de fructu eius bibit, atque intimo corde ſolutus eſt, quãdo eum laudabili pietatis amictu induit virtutum ſuarum geminata poſteritas. Alio quoque loco nobis iſtas Propheta ſanctus diuitias demonſtrauit, quibus erat diues in Chriſto, & omnibus quæ ad vitam æternam conducerent, abundabat. Et reuerà quis di- D tior, quàm qui diues in Domino eſt, vt poſſit dicere: *Pſ. 118.* *In viâ teſtimoniorum tuorum delectatus ſum quaſi in omnibus diuitiis?* Quid enim poterat deeſſe viro, qui cæleſtibus ditabatur oracolis? Etideò ſuadet hoc Pſalmo, vt theſaurum illum nobis quæramus æternum, & delectationem eius acqoiſitione capiamus. Ideóque ait:

Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Quare non dixit tuas; ſed *cordis tui*? Petitiones exte- E rioris hominis interioriſque communes ſunt: nec om- *Rom. 7.* nes probantur à Chriſto; qoia Lex carnis legi mentis *2. Cor. 4.* frequenter repugnat. Quæ autem interioris ſunt homi- *Pſal. 19.* nis, qui renouatus eſt Spiritu, illas petitiones Dominus petito donat affectu. Vnde & alibi ait. *Tribuat tibi Dominus ſecundùm cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet.* Secundùm cor, ait, noo ſecundùm appetentiam carnis: & illas petitiones, inquit, quæ prodeunt ex intimo corde, confirmet, non quæ ex carnis huius illecebrâ & voluptatibus diriguntur.

Reuela ad Dominum viam tuam, & ſpera in F eum, & ipſe faciet.

Et educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum ſicut meridiem.

Reuela ad Dominum viam tuam. Hoc ſolo verſiculo qualis eſſe debeas, declaraoit: Quis enim reuelat viam ſuam, niſi qoi Deo occultorum ſoorum arbitro interna ſui pectoris confitetur? Bene ait, *reuela*: hoc eſt, aperi conſcientiam tuam, ne eam ſæculi iſtius grauet vmbra vel carnis. Prorumpẽntia ſemina ſi fuerint obumbrata, tenuantur: ſoli obiecta pingueſcunt. Quid de ſeminibus A loquor? ipſas arbuſculas, quominùs ſe in altum ſublimant, vmbra ſilueſtris intercecat, & prohibet brachia ramoſa diffundere. Pulchrè autem dixit: *Reuela ad Do-* *Gen. 8.* *minum viam tuam*; quia natura hominũ prona peccato *Hier. 30.* velut quoddam menti noſtræ velamen obducit: ne noſtra Domino peccata fateamur, qui poteſt vulnera noſtra ſanare: vt erubeſcat quis ore proprio poſtulare medicinã, ne corãm hominibus ſua prodantur opprobria. Premit igitur ſe intra hominem conſcientia, cùm latere oon poſſit: & tamdiu differt, quoad vulnus efferueat: vt iam non fidei ſalubritate; ſed immedicabili atrocitate *Gen. 4.* vlceris detegatur. *Reuela*, inquit, *ad Dominũ viam tuam*: *Ioan. 3.* hoc eſt, aperi viam tuam, noli abſcondere, ſicut abſcon- *Pſal. 44.* debat Cain, qui latere cupiebat. *Omnis enim qui malè* *2. Cor. 4.* *agit, odit lucem*: reuelabat Dauid viam ſuam, qui ait: *Di-* *Matt. 5.* *co ego opera mea Regi.* Aperi ſenſum tuum, vt nihil ſit quod timeas reprehendi. Reuelauit & Paulus, qui præ- *Hier. 10.* ſumpſit dicere: *Nihil mihi conſcius ſum.* Is actus, ea via ſit, vt via tua corã Patre tuo luceat, qui in cælis eſt: Sed quia obnoxia fragilitati omnis humana conditio eſt, & non noſtræ eſt poteſtatis iter noſtrum ex voluntate dirigere: ideò tibi dicit: *Spera in eum, & ipſe faciet*, hoc *Eccl. 23.* eſt: vt aperiat viam tuam, nec talem te eſſe permittat, vt fugias lucem, dum times prodi: & diligas tenebras, vt poſſis tua occultare flagitia, dicens: *Tenebræ operiunt me, quis ſcit ſi videt Altiſſimus?* Quomodò enim poteſt qui adulterium molitur, non noctem ſuis accommodam quærere tentamentis? Qui falſum cogitat teſtem ſuæ fraudi adhibere, qui corruptelam iudicis captat, vt opprimat innocentem, iniquitatis non explorare ſecretũ? Latro ſolitudines obſidet, noctis tenebris operitur, vt ſceleri cedat effectus. Iniquitatis ergò tenebræ ſunt: *Deus lux eſt.* Et ſi tu velis tuam occultare iuſtitiam, *1. Ioan. 1.* Deus eam educit in lucem: nec patitur latere iudicium quo ea quæ bona ſunt, elegiſti: quæ improba refutâſti. Nec ſolùm facit tuum lucere iudicium; ſed lucere ſicut meridiem, quando ſe ſol iſte in ſplendorem totus effundit. Meridies erat quando Ioſeph cum fratribus e- *Gen. 43.* pulabatur, non vltus iniuriam; ſed oblitus.

Subditus eſto Deo, & obſecra Dominum.

Non ſolùm vt ſubiectus ſis Deo moneris; ſed etiam vt obſecres Dominum, quo poſſis tuæ ſtudium ſubiectionis implere: ſicut & ſuprà non ſolùm reuelare viam tuã te conuenit; ſed etiam ſperare in Dominum. Bona aotem ſubiectio, non abiecta, non vilis; ſed glorioſa atque ſublimis: Ille enim Deo eſt ſubditus, qui facit Domini voluotatem. Denique quis ignorat quòd ſapientia mẽtis præſtantior quàm carnis ſapientia ſit: Sapientia autem mentis ſubiecta eſt Dei Legi: ſapientia autẽ carnis non eſt ſubdita. Et addidit Apoſtolus: *Nec enim poteſt.* *Rom. 8.* Eſto ergò ſubditus, hoc eſt, proximus Chriſto, vt Legẽ impleas. Deniq; Chriſtus faciendo voluntatem Patris, *Ibidem.* Legem impleuit. Et ideò finis eſt legis, & plenitudo eſt charitatis; quia diligens Patrem, affectum omnem eius adhibuit voluntati. Vnde pro gloriâ Apoſtolus dixit: *Cùm autem ſubiecta illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſubie-* *Ioan. 6.* *ctus erit illi, qui ſibi ſubiicit omnia: vt ſit Deus omnia in om-* *Rom. 10.* *nibus.* Et ipſe de ſe ait: *Nõnne Deo ſubdita eſt anima mea?* *1. Cor. 15.* *ab ipſo enim ſalutare meum.* Denique pro pietate erat, non pro infirmitate, Ioſeph & Mariæ parentibus ſubditus. Gloria autem Chriſti maxima, vt ſe vniuerſorum *Pſal. 61.* hominũ pectoribus infundat, & omnes reuocet ab impietate perfidiæ, & gentilitatis affectu, vt ſibi faciat eſſe *Luc. 2.* ſubiectos. Cùm autem ſibi ſubiecerit omnia, cùm intrauerit plenitudo gentium, & ſaluus factus fuerit omnis Iſraël, & toto orbe vnum fuerit corpus in Chriſto: tunc erit & ipſe ſubiectus, munus ſuum Deo Patri of- *1. Cor. 15.* ferens, & quaſi Princeps omnium Sacerdotum, & cæleſtibus compos altaribus, vt ſit ſacrificium fides omniũ. *Rom. 12.* Pietatis ergo eſt iſta ſubiectio, quòd erit ſubiectus in *1. Cor. 15.* corpore Domious Ieſus, cuius nos ſumus corpus & *1. Cor. 12.* membra. Eſt ergò homo ſubiectus Chriſto, hoc eſt, ſobditus ſapientiæ Dei, ſubditus verbo, ſubditus iuſtitiæ, ſubditus virtuti; quia hæc omnia Chriſtus eſt. Om-

nis homo Deo ſe ſubijciat: Non enim vnū; ſed omnes
docet vt ſubijciant cor ſuum, ſubijciant animam ſuam,
ſubijciant carnem ſuam, quo ſit Deus omnia in omni-
1.Cor. 15. bus. Subiectus ergò eſt qui plenus eſt gratiæ, & ſuſci-
pit iugum Chriſti, & mandata Domini ſtrenuè & in-
Coloſſ.2 cunctanter exequitur. Sine ſubiectione autem, qui ſe
fruſtrà extollit; ſenſu propriæ carnis inflatus, inſolens
deuotionis & piæ declinans obſeruantiam ſeruitutis,
1.Cor.7 quam ipſo iure naturæ Auctori debemus æterno. Po-
Ioan.8. ſtremò qui ſine peccato eſt, ſubiectus eſt Chriſto; quo-
niam redemptus à Domino eſt. Qui autem in peccato
eſt, non poteſt dici liber; ſed ſeruus, quem grauia te-
nent vincula peccati, Sequitur:

Ne æmulatus fueris eum, qui proſpere dirigitur in via ſua, faciens iniquitatem.

Euidenter hîc quid ſuperiùs ſenſerit, intimauit: non
excitandos malignos æmulatione ad malignitatem, ne-
que imitandos faciētes iniquitatem: Non enim iniqui-
tas; ſed proſperæ res quæ proueniunt iniqua gerenti-
bus, nos ſæpè ſollicitant vt eos putemus imitandos, quo
Pſal.72 ad eorum poſſimus peruenire ſucceſſus, dicentes: *Ecce
ipſi peccatores, & abundātes in ſæculo, obtinuerunt diuitias.*
Et dixi: *Ergò ſine cauſâ iuſtificaui cor meum, & laui inter
innocentes manus meas: & fui flagellatus totâ die.* Si igi-
tur flagellatus eſt Dauid, cauere debemus ne & nos fla- I
Ibidem. gellemur: & dicatur nobis quia diuitiæ, honores, potē-
tiæ, generationi huic videantur eſſe diſpoſita, quaſi va-
ga & incerta pecuniæ opera, iniquitatiſque compēdia,
non quaſi præmia vlla virtutis: ideòque velut ſomnium
veniant, & cum ſomno reſurgente deficiant. Ipſos ath-
letas, cùm vicerint, certum eſt coronari, non antequàm
vincant. Nobis lucta cum ſæculo eſt. Vince antè ſæcu-
lum vt coronam petas. Nemo antè coronatur, niſi cer-
2. Tim. 2. tamen impleuerit. Qui ſtadium currunt, numquid antè
brauium accipiunt, quàm ſtadium percurrerint? Quan-
1.Cor. 9 ti priores in exitu cadunt, & curſus ſui celeritate frau-
Act. 9. dantur? Numquid tu Deo quàm Paulus acceptior? Ille
vas electionis, ille Gentium Doctor numquā ſibi in hoc K
ſæculo coronam auſus eſt poſtulare. Denique audi di-
1. Tim. 2. centem: *Certamen bonum certaui, curſum conſummaui, fi-
dem ſeruaui. Quod reliquum eſt, repoſita eſt mihi corona iu-
2. Tim. 4. ſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illâ die.* Paulus ille
2. Cor. 12. raptus in tertium cælum, qui audiuit arcana, quæ non
licet homini loqui: vtrùm corpore eſſet raptus, an ſine
2. Tim. 4. corpore, neſcit: ſicut ipſe teſtatus eſt. Paulus ergò di-
cit, in illa die coronam ſibi eſſe reddendam, tu hîc tibi
vt reddatur inſiſtis? Imple ergò certaminis tui tempus.
Non ſemel athleta luctatur, nec ſemel præliatur mi-
les, vt ſtipendia ſua poſſit implere: & tibi non cum v-
nâ paſſione luctamen eſt. Superiores ſi euaſeris paſſio-
nes, ira ſuccedit: & ideò tibi dicit Scriptura.

Deſine ab irâ, & relinque indignationem: ne æmuleris, vt nequiter agas.

Sunt multa vitia quæ obrepunt inſipientibus. Ira gra-
uis paſſio eſt, ſpletúmque accendit inuitum: & volentē
minùs vendicare, in furorem rapit; vt perimat quem
putauerit coërcendum. Commotus, gladio ſæpe tranſ-
uerberat innocentem. Amicos & fratres per indigna-
Prou.14 tionem plurimi peremerūt. Ideò Sapiens dicit: *Ira per-
dit etiam Sapientes.* Salomonis dictum eſt; quia non ſo-
lùm quoſcúmque de medio homines; ſed etiam ipſos M
perdat ira ſapientes. Et Dauid ſapiētem monet, dicens:
Deſine ab irâ: ne cùm accenderis eam, illa non deſinat
priuſquàm te eius flamma conſumat. *Relinque*, inquit,
indignationem, hoc eſt: Natura te rapit, mouet affectus
culpa te alicuius excitat vel offenſa, vt indigneris; ſed
non vſquequaque, vt modum neſcias. Relinque eam,
finem impone, ne te in peccatum trahat. Hoc eſt,
Pſal. 4. quod ſuprà dixit: *Iraſcimini, & nolite peccare*: Non e-
nim hortatur vt iraſcaris; ſed ad tempus cedit affectui.
Dat tamen medicamentū, ne diutiùs vis vlceris ſerpat.
Iraſcimini quod ait, tuæ eſt paſſionis: Medicus enim
G non ſtatim adhibet medicamenta languori. Si dolor
feruet, fomenta adhibet, vt miteſcat dolor. Si febris
exæſtuat, remedij tempus expectat, ipſum potum ſi-
tientibus negare conſueuit. Non dicit: Nolite febrire,
cùm vapor feruet ægroti; ſed dicit: Expecta, deſinat fe-
bris, digeratur commotio. Sic & Propheta non potuit
dicere homini, cuius caro vt variis morborum, ita cō-
motionum paſſionibus excitatur: Non iraſcere; ſed di-
cit: *Deſine ab irâ, & indignationem relinque, ne pecces.* Epheſ 4
Ira enim grauis eſt magiſtra peccati. Alius quoq; me-
dicus dicit: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram*: ne
dum diu differs, veniat ille qui calefactum corporis
ſomno excitare conſueuit, & ſtimulet te, inferat tibi
H cogitationes, & in ſecreta tui cordis immergat, di-
cens: Vindica iniuriam tuam, virum te eſſe cognoſce.
Fœmineæ infirmitatis eſt, non capere vindictam. Ergò
contemnere te debuit ſeruus? frater decipere? amicus
illudere? & tu adhuc tuam non vlciſceris contumeliā?
Proſcribas neceſſe eſt, gladio oportet inſurgas, & dolo-
rem tuum aduerſarij morte ſoluas. Vir fuit ille qui
ſuum occidit inimicum, meritò prædicatur; quia ità ſe
vindicauit, vt alius irrogare ei non auderet iniuriam.
His ſtimulis plus accenditur, plus mouetur, vt com-
pleatur quod ſcriptum eſt. *Ira perdit etiam ſapientes.* Er- Prou 14
gò tu ne audias eum, *ne æmuleris vt nequiter facias.*

Quoniam qui nequiter agunt, exterminabuntur: ſuſtinentes autem Dominum, hereditate poſſidebunt terram.

Exterminantur qui radices non habent, ſicut olera Rom.14
vel fœnum. Olera infirmus māducet. Tu autem vitem
inſere in agro tuo, vineam inſtitue. Etſi venerit Achab,
qui tibi dicat: *Da mihi vineam tuam, vt olera mihi feram*: 3.Reg. 21.
noli ei adquieſcere, ne ex conſēſu tuo caduca ferat, ab-
ſcindat æterna. Ideò Nabuthe inter ſanctos habetur,
quia maiorum ſuorum hereditatem, ne regi quidē pu-
tauit eſſe cedendam: & lapidari maluit, vt vineam ſuam
non daret in direptionem. Hereditas maiorū, fides vera
eſt. Extiterunt Ariani regali ſubnixi potentiâ, qui tem-
plum Domini putarent ſibi eſſe tradendum, ſupplicia
acerba minitantes: Sed abſit, vt apud mentem Domino
ſeruientē præponderârit magis pœnæ formido, quàm
forma pietatis. Non præualuit perfidia; quia fides reſti- Eſai. 5.
tit: Eſt etiam quædam vinea in pectoribus Fidelium, de
quâ dicit Eſaias: *Vinea facta eſt dilecto in cornu, in* Hier 2.
loco vberi Hanc vineam Dominus plantauit in cordibus Pſal. 4 Prou. 5.
noſtris: & ideò legimus dicentē Deum: *Ego te plantaui* Eſai. 5.
vitem fructiferam, totam veram. Nemo ergò de agro ani- Pſal.12
mæ noſtræ hanc auferat vitem; quia benedicta eſt ea
vitis. Idcóque dictum eſt de Sanctis: *A fructu frumenti,
vini, & olei, multiplicati ſunt.* Bonum eſt ergò habere Eſai. 42
L intrà te torcularia vino redundantia, vt fluat tibi vinum
in vas tuum de vineâ Sorech, poculum illud inebrians
quàm præclarum! Sorech enim vinea, noui principij,
noua eſt æquitas. Vnde & dicitur nobis: *Cantate Domi-* Eſai. 5.
*no canticum nouum, magnificate nomen eius ab extremo
terræ* Hæc ergò vinea vuas faciat, non iniquitatē. Ideò Ioan. 15
relicta eſt vinea Iudæorum; quia iniquitatem fecit, vt
ſcriptum eſt, & non iudicium. Nos ergò fructum fera-
mus in Chriſto, vt perpetui eſſe mereamur: *Suſtinentes* Pſal 26
enim Dominum hereditate poſſidebunt terram. Illam vti- Geneſ 3
que viuentium terram. Eſt quædam terra cæleſtis, quæ
fructum cæleſtibus ferat, de quâ ait: *Credo videre bona
M Domini in terrâ viuentium.* Hæc terra multo hominum
ſudore ventri miniſtrat alimēta: illa terra bona Domini
ſine vllo labore fructificat, in quâ Iuſtorum diuturna
poſſeſſio, & piæ mentis hereditas eſt. Et benè ait: *Suſti-* Matt. 24.
nentes autem Dominum, hereditate poſſidebunt terram. Hæc
eſt enim terra quæ non præterit: *Nam cælum & terra
præteribunt verba autem Domini non præteribunt.* Et ideo
nec illa intelligibilis terra poterit præterire paradiſi, in
quâ ſunt qui Domini verba conſeruant. In hac terrâ
collocatus eſt Adam, vt fructum æternæ caperet vitæ:
ſed quia verba Domini ſeruare non voluit, ideo in poſ- Gen. 2.
ſeſſione quam acceperat, manere non meruit. Qui

adtem verba Domini cuſtodit, confidenter dicit: *Ex-* *Pſal. 39* *pectans expectaui Dominum, & reſpexit me* Adam autem *Gen. 3.* quoniam non expectauit Dominum (quomodò enim expectauit qui refugit) & offerre ſe timuit: ideò nec *Pſal. 33.* Dominus eum videre dignatus eſt: *Oculi enim Domini ſuper Iuſtos*. Hunc autem coúſque videre nolebat, vt quæreret, dicens: *Adam, vbi es?* *Gen. 3.* Qui quæritur, pro abſente habetur. Fides eſt quæ nos repræſentat Deo, perfidia quæ facit impios exulare. Nullus itaque abſens eſt Deo, niſi qui ſe abſentem fecerit. Et ideò dicit: *Matt. 6* *Fiat tibi ſecundùm fidem tuam*: Qui enim ignorat, ig- *1. Cor. 4* norabitur. Ergò Adam quaſi peccator locum ſuum ſeruare non potuit. De paradiſo eiectus, in caſtellum eſt *Gen. 3.* relegatus, vt ageret pœnitentiam. Accepit dilationem, B *1. Tim. 2* ne continuò penitùs interiret, vt ſalua fieret Eua per generationem filiorum, fidem ſancti Abel, Prophetarum gratiam, Eccleſiæ poſteritatem: Sed quia per hæc redimi noluerit, & in peccato perſeuerandum duxerit, de eo dicit Propheta:

Et adhuc puſillum, & non erit peccator: quæres locum eius, & non inuenies.

Quomodò enim peccator eſſe poterit in futurũ, cùm peccantis locus diuturnus eſſe non poſſit? Hæc eſt enim terra quæ aperuit os ſuum, vt ſanguinem ſuſciperet in- *Gen. 4.* nocentis. Et ideò in hac terra locus eſt peccatorũ. Præ- C terit terra, quomodò peccatoris locus poterit inueniri? *Gen. 1.* Ego arbitror quòd ideò firmamentum inter aquam & *Pſ. 148.* aquam Deus eſſe præceperit, vt à virtutibus peccata diſcerneret, & ſuperior aqua quæ laudat Dominũ, vacua eſſet erroris, inferior peccato eſſet obnoxia. Denique illa Deum videt; hæc non videt. Quæ ſuper cælos, videt; quæ in abyſſo, non videt. Vnde etiam dictũ eſt: *Pſal. 76* *Viderunt te aquæ, Deus! viderunt te aquæ, & timuerunt;* *Gen. 1.* *turbatæ ſunt abyſſi, multitudo ſonitus aquarum.* Meritò *Luc. 8* turbantur abyſſi ſuper quas tenebræ ſunt deformes, & ideo pacem habere nõ poſſunt. Vnde rogauit legio dæmoniorum vt in abyſſum mitteretur, & ſe cum magno tumultu præcipitauit in fluctus, vt porcorum gregem D *2. Pet. 2.* quem repererat, ſtrangularet. Peccatores itaque abyſſum petunt, vbi caligo tenebrarum reſeruata eſt.

Manſueti autem poſſidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Meritò terram poſſident, in quibus Deus ipſe requieſcit: ſicut diuino per Eſaiam reſultauit oraculo, dicens: *Eſai. 66* *Suprà quem requieſcam, niſi ſuprà humilem & quietum, & trementem verba mea?* Qui ſunt manſueti, niſi quos nullus ſtimulus diſſenſionis exagitat, non ira perturbat, non ſæuitia exaſperat, non rabies crudelitatis inflammat? Et ideo quia non vina, non epulas, non diuitias; ſed pacem Domini dilexerũt in corpore conſtituti, pro illa delectatione corporalium voluptatum quâ ſe putarunt eſſe fraudandos, vt gratiam adipiſcerentur æternam, *delectabuntur in multitudine pacis*, quam Dominus noſter Ieſus in diebus ſuis generi donauit humano; ſicut prophetia quæ non mentita eſt, comprehendit, *Pſal. 71* aſſerens: *Orietur in diebus eius iuſtitia, & multitudo pacis, donec extollatur luna.* Quæ igitur eſt pax quâ cunctæ Eccleſiæ multiplicatus eſt populus, niſi illa de quâ Do- *Ioan. 14.* minus dixit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis?* Dedit pacem, qui animorum bella ſedauit. Sequitur:

Inſidiabitur peccator Iuſto, & fremet ſuper eum dentibus ſuis.

Dominus autem irridebit eum: quoniam proſpicit quòd venit dies eius.

Et fremet ſuper eum dentibus ſuis. Indignantis quidem & efferueſcentis in iracundiam conſuetudo eſt, dentibus fremere. Sed habet etiam cor maligni dentes ſuos, qui non reſonare; ſed lacerare conſueuerunt. Inſidiæ, commenta, nequitiæ, dentes ſunt peccatoris. Inſidiatur ergo peccator Iuſto; quia inuidet. Iuſti enim vita re- A darguit peccatorem, quem tacita maiore auctoritate condamnat, quàm ſi clara voce loqueretur. Sed Iuſtus timere non debet fremitum peccatoris; quia improbitas non poteſt eſſe perpetua. Inſidiæ temporales ſunt: munimenta autem virtutis æterna. Mors peccatoris omnem eius potentiam fraudémque diſſoluit. Plus adiicit:

Gladium euaginauerunt peccatores, extenderunt arcum ſuum vt deiiciant pauperem & inopem, vt vulnerent rectos corde.

Gladium euaginauerunt peccatores, &c. Quis eſt gladius peccatoris, niſi contrarius gladio Spiritus ſancti? Docuit hunc Scriptura me gladium, docuit Apoſtolus, *Ephes. 6* dicens: *Quia habemus loricam iuſtitiæ, & ſcutum fidei, & galeam ſalutis, & gladium Spiritus, quod eſt verbum* *Act. 5,* *Dei*. Econtrario vtique gladius ſpiritus nequiſſimi, *Act. 13.* verbum eſt malum. Hoc Petrus Apoſtolus Ananiam & Sapphirum ſermonis ſui quodam enſe percuſſit. Hoc gladio Paulus Elimæ aduerſanti diſputationibus ſuis, oculorum lumen eripuit, & noctem cæcitatis infudit. Conſidera nunc mihi iurgantes peccatores, atque acerba iactantes inſolentiæ, & criminationum opprobria proferentes: nónne ſi eos audias, dices: *Gladium euaginauerunt peccatores*: quando ſermo C turpis tamquàm de vagina petulanti ex ore profertur, quem cohiberi par fuit & recondi? Similiter vt gladius verbum Dei dicitur, & idem ſermo eſt peccatoris: ità & arcus quem extendunt peccatores, mens eorum eſt: & ſagitta quam iaciunt, ſermo eſt venenatus: Sicut enim ſagitta eſt Chriſtus, qui eſt Verbum *Eſai. 49* Dei, cui dicitur: *Poſui te ſicut ſagittam electam, quæ profertur ex pharetra Dei*: ità ſagittæ ſunt perfidorum, quæ arcu quodam iniquitatis emiſſæ, incautum vulnerant innocentem, niſi ignita eorum iacula ſcuto *Ephes. 6* fidei repellantur. Et ideo ſollicitus eſſe debet miles in *Ibidem.* prælio; quia pugna tibi non ſolùm aduersùs carnem & ſanguinem eſt; ſed aduersùs ipſas quoque nequi- D tias ſpiritales quæ non videntur. Abundent tibi arma fortia Deo, vt facile poſſis quæ volueris tela depro- *2. Cor. 10.* mere: ne pauperem te & inermem hoſtis poſſit opprimere. Eſto Deo fortis, Deo diues, vt dicatur de te: *Pro. 13.* *Redemptio animæ viri, diuitiæ eius.* Abundato theſauro ſapientiæ, eſto diues in operibus bonis, vt poſſis eſſe munitus. Fuge diuitias peccatoris, ne inueniat v- *Pſal. 36* bi vulnerare te poſſit. Eſto miſericors, vt inuulnera- *infr.* bilis maneas: vel curare te poſſis, ſi fueris vulneratus. Eſt & pauper quem volunt aduerſarij vulnerare, ex illo numero, de quo Saluator dixit: *Matt. 5.* *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Et E ideo

Framea peccatorum intret in corda ipſorum, & arcum eorum confringat Dominus.

Vt quemadmodùm reuertitur pax in Dei ſeruulos *Matt. 10.* ab eis qui non receperint benedicentium pacem: ità etiam malitia peccatorum, qua Iuſto nocere conantur, in eorum perniciem reuertatur, quo ſuis telis & *Socrates &* vulneribus trucidentur. Sæpè enim iacula in ipſos qui *Theodoretus* ea iecerint, refunduntur. Quod etiam proximo acci- *l. 5. hiſt.* dit bello, cùm infideles & ſacrilegi laceſſerent ali- *Eccl. c.* quem in Domino confidentem, & regnum eius e- *14.* F ripere contenderent, Eccleſiis Domini perſecutionum ſæua minitantes, vt ſubito ventus oriretur, qui *S. Aug.* infidelibus excuteret ſcuta de manibus, ac tela om- *lib. 5. de* nium, atque miſſilia in peccatoris exercitum retorque- *Ciuit.* ret. Adhuc hoſtis deerat, & iam illi ventorum prælia *Dei c. 26.* ferre non poterant, ſuiſque ſpiculis ſternebantur. Et *Oroſius* quod peius eſt, non erant corporum grauiora vulne- *l. 7. hiſt.* ra illa, quam mentium: Deficiebant enim corde, cùm *c. 35. &* Deum aduersùm ſe pugnare cognoſcerent. Exierant *alij.* itaque prouocantes, & de pharetra cordis ſui aduersùs populum Chriſtianum venenata perfidiæ iacula proferebant: ſed in caput eorum ſua reuertebatur impietas,

Denique ipſi inter ſe ſuâ perfidiâ ſunt ſoluti, paratâſq; G
Fidelibus inſidias diſſipauit Dominus: vt nō ſolùm piis
nocere non poſſent; ſed propriis auxiliis nudarentur,
atque ad hoſtem arma ſua tranſirent. Quantò meliùs
non protuliſſent gladium de vaginâ: hoc eſt, impia ne-
Matt. quaquàm verba prompſiſſent? Nam ſi pro otioſo ſer-
12. mone redditurus eſt vnuſquiſque rationem, quantò
Pſal. 65 magis verba ſacrilega grauibus ſuppliciis expiabit? *Igne
nos examinaſti*, dicit Dauid. Ergò omnes igne examina-
Malac. bimur. Et Malachias dicit: *Ecce venit Dominus omnipo-
3. tens:* & quis ſuſtinebit diem introitus eius? aut quis ſu-
ſtinebit cùm apparuerit nobis? Quoniam ipſe introibit
ſicut ignis conflatorij, & ſicut herba lauantium: & ſe-
debit conflans & purgans ſicut aurum & argentum: & H
purgabit filios Leui, & effundet eos ſicut aurum, & ſi-
cut argentum, & erunt Dominō offerentes ſacrificiū
Pſal. 65 in æquitate. Igne ergò purgabuntur filij Leui, igne E-
Dan. 3 zechiel, igne Daniel. Sed hi etſi per ignem examinabū-
tur, dicent tamen: *Tranſiuimus per ignem & aquam.* A-
lij in igne remanebunt: illis rorabit ignis, vt Hebræis
pueris, qui incendio fornacis ardentis obiecti ſunt: mi-
niſtros autem impietatis vltor ignis exuret. Væ mihi ſi
opus meum arſerit, & laboris huius patiar detrimentū!
Etſi ſaluos faciet Dominus ſeruos ſuos, ſalui erimus per
1. Cor. 3. fidem, ſic tamen ſalui quaſi per ignem. Et ſi non exuri-
Exod. mur, tamen vremur. Quomodò tamen alij remaneant
14. in igne, alij pertranſeant, alio loco nos docet Scriptura
diuina. Nempe in Mare Rubrum demerſus populus eſt I
Ægyptiorum, tranſiuit autem populus Hebræorum.
Apoc. Moyſes pertranſiuit, præcipitatus eſt Pharao, quoniam
19. grauiora eum peccata merſerunt. Eo modo præcipita-
Exod. buntur ſacrilegi in lacum ignis ardentis, qui ſuperba in
13. Deum iactauere conuicia. Sequamur ergò hîc poſiti
columnam ignis, quæ nos in hoc corpore poſitos illu-
minet, & viam monſtret, vt in futurum nobis nebula
refrigeret noctis: quo ſæua incendia releuare poſſimus.
Gen. 9. Vide autem Scriptura quid dicat: *Arcum peccatorum
Dominus confringet.* Arcum autem ſuum poſuit in nube,
quo diluuia ceſſarent, tranquillitas refunderetur. Vn-
de credendum, quia aduerſarius & malignus arcum ex-
tendit ſuum, vt quietis animis moueat tempeſtates, ex- K
Pſal. 71 citet flatus. Oremus ergò vt arcum malignitatis diſſol-
uat Dominus Deus noſter: adſit pauperi ſuo & inopi,
qui propter Dei timorem duxit non affectandas eſſe di-
uitias, non occupanda minorum prædia, non viduas re-
lictis maiorum hereditatibus, exuendas.

Melius eſt parùm Iuſto, ſuper diuitias peccatorum multas.

Non ergò diuitiæ accuſentur; ſed diuitiæ peccatorū,
Luc. 4 niſi fortè quia peccator dixit: *Omnia hæc mihi tradita
ſunt, & cui volo, do illa.* Deinde quoniam diuitiæ ma-
gis facem cupiditatis inflammant: & vnuſquiſque dum L
maiora deſiderat, non declinat diuerticula peccatorū.
Luc. 16. Vnde & Saluator dixit: *Facite vobis amicos de mammonâ
iniquitatis.* Iniquitatis enim cenſus eſt, qui in diaboli
poteſtate eſt, vt cui ille voluerit, conferatur. Poteſt &
illud intelligi: *Melius eſt parùm Iuſto, ſuper diuitias pec-
catorum multas*; quia eſt quidem diues in verbis, vt ſunt
Sap. 13. Philoſophi iſtius mundi, ſubtilia diſputâtes de motu ſi-
derū, de ſtella Iouis ac Saturni, de generationibus ho-
minum, de ſimulacrorum cultu, de Geometriâ, de Dia-
lecticâ. Philoſophi ergo in ſermone diuites ſunt, fidei
inopes, veritatis exortes. Et ſunt pleriq; ſimplices Do-
mini Sacerdotes, in ſermone pauperes, abſtinentiâ & M
virtute ſublimes. Illi multi loquuntur perfidiā, iſti pau-
cis fidem aſſerunt. Illi ſuos amittunt quotidie Sacerdo-
tes: hic pauper populos acquirit Eccleſiæ, numeróque
Credentium. Qui ergo hos audierit, & viderit operum
Prou. qualitatem, dicit. *Melius eſt parùm Iuſto, ſuper diuitias
30. peccatorum multas.* Hinc Salomon deriuauit illud, quod
quaſi ſuum ipſe poſuit: *Ex multiloquio non effugies pec-
catum.* Dialectica ergo diuitiis verborum fluit, pietas ti-
morem Dei ſeruat. Ideo hic parcus in verbis, diues in
Spiritu, magis vult timere, quā vana veri verba iactare:
Timor enim diſciplina ſapientiæ eſt. loquacitas innocen- Prou. 15
tiæ virtutiſque naufragium, atque incentiuum prolap-
ſionis & culpæ.

Quoniam brachia peccatorum conterentur; confirmat autem Iuſtos Dominus.

Brachia peccatorum conteruntur: vt actus eorum in-
ſto impedimentum afferre non poſſint, ne derelinqua-
tur virga peccatorum ſuper ſortem Iuſtorum. Et Paulus Pſ. 124.
ait: *Conterat Deus Satanam ſub pedibus veſtris.* Si enim Rom. 16
brachium eius contritum fuerit, totus ipſe conteretur,
vt conculcentur eius commenta, ſicut venena ſerpētis.
Confirmat autem Iuſtos Dominus. brachio aduerſarij diſ- Pſal. 90
ſoluto. Et ideò Iuſtus dicit: *Et confirmâſti ſuper me ma-* Pſal. 37
num tuam. Et Iob ait: *Manus Domini tetigit me.* Miſit er- Iob. 19.
go Dominus manum ſuam in ſeruum ſuum: & manum
peccatoris quā in eum accepta miſerat poteſtate, bra-
chiúmq; contriuit. Itâ diabolus ſuo ſermone deceptus
eſt, qui dixit: *Mitte manum tuam in eum, & videamus ſi* Iob 2.
in faciem te non benedicat: Non enim auſus eſt dicere,
maledicat; ſed hoc intelligendum reliquit. Miſit Deus
manum ſuam, & confirmatus eſt Iob. Cœpit benedice-
re, qui maledicere credebatur: Sanat enim Iuſtos, cùm Matt. 8
tangit manus diuina, non vulnerat. Miſit manum ſuam, Matt. 9
& leproſi macula omnis abſceſſit. Tetigit cæcorum o-
culos, & cæcitate depulsâ lumen refulſit oculorum.
Pete ergo ſemper vt confirmeris, quoniam & tu qui
ſtas, vide ne cadas. Nos ſtare debemus, vt confirme- 1. Cor.
mur à Domino. Lubricum eſt ſæculum, citò labimur. 10.
Ideo rogemus vt nos Dominus ſtabilire & confirmare
dignetur. Noli putare quia viam tuam neſciat Domi-
nus. Si iuſtus es, nouit. Crede dicenti Prophetæ.

Nouit Dominus vias immaculatorum: & hereditas eorum in æternum erit.

Nouit Dominus vias, &c. Qui nouit Dominum,
ſcitur à Domino. Nouit iuſtos, neſcit iniuſtos; ideo in-
iuſtis dicet: *Diſcedite à me omnes qui operamini iniqui-* Matt. 7
tatem: neſcio vos; hoc eſt, quia eſtis indigni cognitio-
ne diuinâ. Neſcio vos; quia me ipſi neſcire voluiſtis.
Opera veſtra me neſciunt: facta veſtra me neſciunt.
Et ſi dicatis, quia me neſcitis, redarguunt vos peccata 1. Ioan.
veſtra. Omne peccatum à malo eſt; qui autem non 3.
peccat, in me manet. Hoc ſcripſit Ioannes. Quid de
Domino dicam, qui dedignatur impium ſcire? Paulus
dedignatur, qui dixit: *Si quis in vobis Propheta eſt, aut* 1. Cor.
ſpiritalis, cognoſcet quæ ſcribo vobis. Qui autem ignorat, ig- 14.
norabitur Et alibi ſcriptū eſt: *Cognouit Dominus qui ſunt* 2. Tim.
eius Simus ergo Domini, vt cognoſcat nos Dominus, & 2. Ibidem.
diſcedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Do-
mini. Græcus habet: *Nouit Dominus dies immaculatorū*:
Sunt enim dies Eliæ, ſunt dies Nabuchodonoſor. Ideo Luc 4.
Euangelium habet: In diebus Eliæ, quando clauſum eſt 3. Reg.
cælum. Nox erat perfidis; ſed Eliæ lumen erat. Clauſū 17.
erat perfidis cælum; ſed Eliæ patebat. Fames erat perfi- 3. Reg.
dis; ſed Eliæ vbertas: Neque enim eſurire poterat, cui 19.
cibum cæleſtia miniſtrabant. Nec eſuriebat, qui alios
ipſe paſcebat. Ergo ſibi dies eſt Iuſtus in tenebris; quia Ioan. 1.
& lux in tenebris lucet. Et Ioſeph in Ægypto erat, & lu- Gen. 41
cebat ei meridies: ſicut ſuprà dixit. *Peccatori autem di-* Pſal. 49
xit Deus: Quare enarras iuſtitias meas? Iuſtitia lumen Pſal. 36 ſup.
eſt, qui ſuprà habes: *Et educet ſicut lumen iuſtitiam* Pſ. 138.
tuam. Habes ergo quod in te luceat, ſi iuſtitiam ſequa- Ioan. 1.
M ris. Splendet tibi dies, lucet tibi nox; quiâ Fideli *& nox* Hier. 3.
ſicut dies illuminabitur. Dies igitur Iuſti nouit Dominus;
*quia ipſe illuminat omnem hominem venientem in hunc
mundum*, hoc eſt, illum qui ad imaginem & ſimilitudi-
nem Dei viuit: Illum qui ſe hominem eſſe cognoſcit,
vt refugiat equorum libidinem adhinnientem, fera-
rum rabiem, lepuſculorum formidinem, vulpium
fraudem, rapinam luporum. Illum hominem qui ſic
agit, quaſi in hunc mundum ſuperuenerit: qui non Ioan. 1.
ex ſanguine, neque ex voluntate carnis; ſed ex Deo
natus ſit. Veniſti ergo, noli remanere, noli adhærere

terrenis

Ioan. 8 terrenis. Vt ſcias autem quia dies boni ſunt, audi dicen-
Epheſ. 5 tem: *Abraham diem meum vidit, & gauiſus eſt.* Bonum
1. Ioa 3. habet diem, qui Dei Filium bonum Deum nouit, & Do-
1. Ioan. 5 minum confitetur. Et rurſùs ipſe nos admonet cauere de-
bere, quia dies mali ſunt. Qui mali ſunt dies? In quibus
vtique malum cognoſcitur, quod eſt à malo. Aut fortè
Pſal. 40 dies ſæculi mali ſunt; quia ſæculum in maligno poſitum
eſt: Sed legimus etiam poſt ſæculum diem malum: *In die
malâ liberabit eum Dominus*, hoc eſt, in die iudicij propter
Luc. 15 multorum ſupplicia: Neceſſe eſt enim vt torqueantur
iniuſti, compatiantur Iuſti; quia & Angeli gaudent, cùm
peccator à morte ſeruatur vnus. Compatiuntur igitur cũ
punitur; etſi alibi legerimus: *Lætabitur Iuſtus, cùm vide-
Pſal. 57 rit vindictam impiorum*: quod ſuo loco reſeruo: etſi fre-
quenter audieris cur lætetur: ſed occupationes occupa-
tionibus non inſeramus. *Nouit Dominus dies immacula-
torum*; quia immaculatæ innocentiæ gratia eius & pleni-
tudo miſeretur, non miſeretur errantibus. Iſti non habent
diem; quia lucem fugiunt, de quibus pulchrè dictum eſt:
Pſ. 143. *Dies eorum ſicut vmbra prætereunt.* Cognitio ergò Dei,
dignationis eſt, non viſionis. Oculi eius lux ſunt. Quos
aſpicit, illuminat, & ideò oculi eius, dies Iuſtorum ſunt.
Vnde *& hereditas eorum in æternum erit*; quia æterna
bona, non temporalis hereditatis compendia quæſierũt.

Non confundentur in tempore malo: & in diebus famis ſaturabuntur; quia peccatores peribunt.

Non confundentur, hoc eſt, non habebunt de quo erube-
ſcant, *in tempore malo*: id eſt, iudicij cæleſtis, *& in die-
Mat 4. bus famis ſaturabuntur*: quia *non in ſolo pane viuit homo;
2. Cor. 12 ſed in omni verbo Dei.* Sed quis homo? *Scio hominem in
Chriſto ante annos quatuor (ſiue in corpore, ſiue extrà cor-
pus, neſcio, Deus ſcit) raptum eiuſmodi vſque ad tertium
Rom. 8 cælum.* Ille ergò homo qui in Chriſto eſt, qui ſe in carne
2. Cor. 12 eſſe non nouit, qui non in carne ambulat; ſed in ſpiritu;
ille qui rapitur non ſolùm ad cælum; ſed etiam ad tertiũ
cælum, rapitur ad paradiſum, & audit arcana verba quæ
non licet homini loqui: qui non in virtutibus ſuis; ſed in
infirmitatibus gloriatur: ipſe non in ſolo pane; ſed in om-
ni verbo Dei viuit: Verbum enim Dei vita eſt: quia *Ver-
Matt. 4 bum caro factum eſt.* Vnde præclarè dixit Euangeliſta:
Ioan. 1 *Quod factum eſt in ipſo, vita eſt.* Alexandrini quidem &
Ægyptij legunt: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ip-
ſo factum eſt nihil quod factum eſt*, & interpoſitâ diſtin-
ctione ſubiciunt: *In ipſo vita eſt.* Salua ſit fidelibus illa
diſtinctio: ego non vereor legere: Quod factum eſt, in
ipſo, vita eſt, & nihil habet quod teneat Arianus; quia non
illius venena conſidero; ſed lectionis ſacræ conſuetudi-
nem recognoſco: Non enim dixit: Factum eſt Verbum
ante omne principium. Non dixit: Factum eſt Verbum;
Ibidem. ſed ſi quod dixerit audire deſideratis: *Verbum*, inquit,
Coloſſ. 2 *erat apud Deum.* Et erat apud Deum, quod cum ipſo o-
perabatur, cum ipſo dominabatur. Non dixit: Factum
Ioan. 1. eſt Verbum; ſed dixit: Deus erat Verbum. Deus autem
non factura; ſed factor eſt & Creator Aperi aures, & au-
di: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt ni-
hil.* Diſcis eſſe Filium, in quo diuinitatis eſt plenitudo. A-
peri aures adhuc pauliſſum, & audi dicentem: *Quod fa-
Ioan. 3. ctum eſt in ipſo, vita eſt* In ipſo, inquit, factum eſt: non
Dei Verbum factum eſt. Aut ſi hoc mouet te ad calum-
niam; quia dixit: In ipſo factum eſt: numquid & Deo Pa-
tri calumniaris; quia Dei Filius dixit: qui autem facit ve-
ritatem, venit ad lucem, vt manifeſtentur opera eius; quia
Pſ. 117 in Deo ſunt facta? Aut quia Dauid dixit: *Confitebor tibi,
Domine! quoniam exaudiſti me, & factus es mihi in ſalu-
tem*, hoc eſt, conuerſus es mihi in ſalutem? Poſſem aliis
vti; ſed nolo mihi credas, ne putes argumenta eſſe inge-
nij, non teſtimonia veritatis. Ipſe tonitrui filius, ipſe qui
in Chriſti pectore recumbebat, ipſe cui ſecreta ſua Do-
Marc. 3. minus non tacebat: cui Petrus innuit vt Dominum inter-
Ioan. 13 rogaret, & ille interrogauit, & Dominus reuelauit ipſe

A exponat quid ſenſerit de eo quod ait: *Quod factum eſt in* Ioan. 1.
ipſo, vita eſt. Audi ergò interpretationem; quia tuas, A-
riane! calumnias iam cauebat. *Quod erat ab initio: &
quod audiuimus, & vidimus oculis noſtris; quod perſpexi-
mus, & manus noſtræ ſcrutatæ ſunt de Verbo vitæ, & vi-* 1. Ioan. 1
ta apparuit. Caro ergò eſt quæ in Chriſto apparuit, vel
Chriſtus in carne: ipſe noſtra in omnibus vita eſt. Ipſius
diuinitas, vita eſt ipſius æternitas, vita eſt: ipſius caro, vi-
ta eſt: ipſius paſſio, vita eſt. Vnde & Hieremias ait: *In* Thren. 4
vmbra eius viuemus. Vmbra alarum, vmbra crucis, vm-
bra eſt paſſionis. Ipſius mors, vita eſt: ipſius vulnus, vita
eſt: ipſius ſanguis, vita eſt. ipſius ſepultura, vita eſt ipſius Rom. 6.
reſurrectio vita eſt vniuerſorum. Vis ſcire quoniam mors
B ipſius vita eſt? *In morte*, inquit, *ipſius baptizati ſumus, vt* Ioan. 12
cũ ipſo in nouitate vitæ ambulemus. Et ipſe ait: *Amen, A-
men dico vobis, niſi granũ frumenti cadens in terrã moriatur,
ipſum ſolum manet. Si autem mortuũ fuerit, multum fru-
ctum affert.* Ipſe granum pro nobis corpore ſolutus &
mortuus eſt· vt fructum multum afferret in nobis. Mors
itaque eius fructus eſt vitæ. Quod factum eſt ergò in ip-
ſo, vita eſt. Caro facta eſt in ipſo, vita eſt. Infantia facta
eſt in ipſo, vita eſt. Iudicium factum eſt in ipſo, vita eſt.
Mors facta eſt in ipſo, vita eſt. Remiſſio peccatorum fa-
cta eſt in ipſo, vita eſt. Vulnus factum eſt in ipſo, vita eſt.
Illuſio facta eſt in ipſo, vita eſt. Diuiſio facta eſt in ipſo,
vita eſt. Sepultura facta eſt in ipſo, vita eſt. Reſurrectio
C facta eſt in ipſo, vita eſt. Vide quanta in ipſo facta ſunt,
quibus vitæ noſtræ facta conuerſio eſt, vt quæ perierat,
redderetur. Ad poſtremum venditio facta eſt in ipſo, vita
eſt. Redemptio facta eſt in ipſo, vita eſt Ad mortem ven- Luc. 22
ditus eſt à Iudâ, emptus à Iudæis ad mortem, vt pretioſo 1. Pet. 1
eius ſanguine nos redimeremur ad vitam. Hæc eſt vita 1. Ioan. 1
quæ facta eſt, hæc eſt vita quæ apparuit, hæc eſt vita quã
audiuimus, hæc eſt vita quæ erat apud Patrem; quia ipſe
qui erat in principio, ipſe poſteà eſt natus ex Virgine, vt
eſſet vita morituris. Ipſum hunc propoſitum nobis lo-
cum interrogemus? Quid eſt, hominem in Chriſto? hoc 2. Cor. 12
eſt, factum in Chriſto, *in quo facta ſunt omnia, ſiue Se-* Coloſſ. 1
*des, ſiue Dominationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates,
omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante
D omnes, & omnia in ipſo conſtant*; hoc eſt, in virtute eius.
Homo ergò in Chriſto, qui factus eſt ad imaginẽ eius &
ſimilitudinem Homo in Chriſto, qui totus in Chriſto ſit:
Sicut enim Deus per vnitatem & plenitudinem diuini-
tatis Pater Deus totus in Filio eſt. & Filius in Patre: ità
per intentionem & pietatis affectum (vt exempli vice,
non comparationis vtamur) homo totus in Chriſto eſt:
Qui enim adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt. Homo ergò
in Chriſto, nòn ille terrenus, non ille peccans; ſed homo 1. Cor. 6
Chriſti. Quid ergò mouet: *Quod factũ eſt in ipſo, vita eſt.* 1. Cor 15
ſi & homo præcipuè interior, in ipſo factus eſt, in ipſo 2. Theſ.
crucifixus, in ipſo renouatus, in ipſo ſepultus, & cum ipſo 4.
cõſepultus, in ipſo reſuſcitatus? quid mouet (vt dixi) quia Ioan. 1.
E ſcriptum eſt: *Quod factum eſt in ipſo, vita eſt*· Cùm homo 2. Cor. 2
dixerit: *In Deo faciemus virtutem*? Si quæris quæ vita ſit,
nouerit quod factum ſit in ipſo, accipe. nempe vita. Ec-
cleſia eſt. In ipſo facta eſt, in eius coſtâ, in ipſo reſuſcita- Gen. 2.
ta Eua: Eua autem vita, hoc eſt quod factum eſt; quia E- Pſal. 17
ua quæ perierat, ſalua facta eſt per Eccleſiam. hoc eſt, per
filiorum ſuorum generationem, ſicut ſcriptum eſt; quia 1. Tim. 2
delictum ſuperioris ſobria emendauit hereditas. Vnde &
ipſe Paulus raptus eſt ad vitam, qui antè erat perſecutor
ad mortem. Prolixiùs euagati ſumus, vt de eo homine 2. Cor 12
qui non in ſolo pane; ſed in omni verbo Deo viueret, di- Act. 9.
F ceremus. Reuertamur ad Pſalmum. Et ideò immaculati Mat. 4
non confundentur in die iudicij, & in diebus famis ſatu-
rabuntur.

Inimici verò Domini, mox vt honorati fuerint & exaltati, deficientes ſicut fumus deficient.

Deficientes ſicut fumus deficient. Græcus ἐξέλιπον habet,
hoc eſt, defecerunt. Vides ſubitò aliquem ad poteſtatem

veniſſe, & honoris inſignia: ſublimem iudica. Vides illi G
eſſe ſucceſſum: nónne dicis de eo: Vbi honoratus & exal-
tatus eſt iſte? Defecit. Ideò plus dixit Græcus: quia vbi
honorari & exaltari quis creditur, ibi defectu proprio
præuenitur, vt meatus fluminum præteriſſe citiùs quam
veniſſe comprehendas: & dum ventura opperiris fluenta,
Sap. 5. te adhuc expectante, fluxerunt. Contra, humiles atque
manſueti dum ſubiiciuntur à diuitibus & opprimuntur,
exaltati ſunt à ſuâ humilitate, & ſubitò refulſerunt. Ideó-
que Paulus in infirmitatibus ſibi placuit, non in virtuti-
bus: Sed conſideremus, ne quis putet eum in reuelatio-
nibus gloriatum, & repetamus ea, vt ſe ipſe defendat hu-
militatis magiſtrum. *Scio*, inquit, *hominem in Chriſto an-*
2. Cor. 12 *te annos quatuordecim, ſiue in corpore, ſiue extrà corpus,*
neſcio, Deus ſcit, raptum eiuſmodi vſque ad tertium cæ-
Ibidem. *lum*. Ante annos quatuordecim reuelatum ſibi dicit, &
tamen reuelationem tamdiu apud ſe tenuit & repreſſit:
nec dixiſſet, niſi vtile nobis iudicâſſet vt diceret ne nos
reuelationibus extolleremur: Si enim in tantâ gratiâ non
eſt gloriatus Paulus, nec nos gloriari oportet. Iuuenis ip-
ſe non gloriatus eſt, ſenex gloriaretur? Deinde raptum ſe
vſque ad tertium cælum negare non potuit: & tamen v-
trùm in corpore, an extrà corpus raptus eſſet, ſe ignorare
teſtatus eſt. Non ergò de ſcientiâ; ſed de ignorantiâ glo-
riatur, & Dei circà ſe gratiam prædicat. Quod ſcientiæ
eſt, negat: quod charitatis eſt, confitetur: Scientia enim
inflat, charitas verò ædificat. Et iterùm, raptum eiuſmo-
di hominem dixit: quemadmodùm raptus eſſet, vtrùm in
corpore, an extrà corpus, incertum ſibi eſſe memorauc-
rit. Vide ſtateram ſapientiæ. Conſtituit vnum in Chri-
1. Cor. 8 ſto, & ſe alterum, qui ait: Neſcio. Quod alienum eſt, at-
2. Cor 12 tollit: quod ſuum, humiliat. Et audiuit, inquit, verba in-
effabilia. Non dixit, Audiui: ſed quod alter audierit, non
negauit. Verecundè itaque teſtem ſe maluit ſignificare
Ibidem. quàm vatem, & refugit videri cæleſtium arbiter ſecreto-
rum: Teſtimonium enim dicere, veritatis eſt: meritum e-
lationis nõ refugere, gloriantis. Ideóq; ait. *Pro huiuſmodi*
gloriabor; pro me autem non gloriabor. Quid eſt autẽ quod
Ibidem ait, audiſſe hominem illum in Chriſto, quæ non licet ho-
mini loqui? Quomodò hoc conuenit, vt non licuerit ho- K
mini loqui, quæ licuerit homini audire? Si ipſi homini
qui audiuit, non licet loqui, quomodò ei creditum eſt au-
dire quod non permiſſum eſt loqui? quæ iſta diſtantia
eſt? Si alteri homini qui eſſet exterior, quomodò potuit
homo cognoſcere quod homini non licebat audire? Vn-
de videtur non gratia loquendi illi homini defuiſſe qui
eſſet in Chriſto, cui non defuit; ſed eis qui audirent, lo-
cum, tempus, meritum defuiſſe; Ille enim in cælo audi-
uit: & ideò non competere iudicatum eſt, vt id loque-
retur in terris quod audiſſet in cælo, cùm in ipsâ terrâ ſit
iſta diſcretio, vt quod in alterâ regione canitur, in alterâ
Pſal 136 non canatur, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Quomodò can-* L
tabimus Canticum Domini *in terrâ alienâ*? Denique He-
bræi non canebant in terrâ captiuitatis, quod in ſuâ pa-
triâ canere conſueuerant. Hæc terra captiuitatis eſt, alia
terra libertatis eſt. Iſta peccati, illa quietis æternæ: val-
leſtris iſta, illa cæleſtis. Ergò in cælo illa nunc prædica-
1. Cor. 2 bat Paulus, quæ terris antè prædicare non poterat: Inter
perfectos enim ſecreta ſapientiæ ſunt loquenda. Attamẽ
quid commemoratio iſtius reuelationis operatur, niſi vt
doceat quòd in reuelationibus minimè gloriandum ſit;
ſed in infirmitatibus; quia infirmitas, & remedium reue-
lationis, & virtutis exercitium eſt. Contrà autem reuela-
tio, elationis lubricum eſt. Namque ne reuelationis ſu- M
2. Cor. 12. blimitate extolleretur ipſe Paulus, qui raptus in tertium
cælum eſt, ſtimulum carnis accepit. Subuenit ergò infir-
mitas, ne gratia in periculum verteretur. Vtilior ergò in-
firmitas quàm gratia. Eadem quoque infirmitas officina
Ibidem. virtutis eſt; ſicut ipſi Apoſtolo teſtificatus eſt Dominus;
quia virtus in infirmitatibus conſummatur. Deniq; iſte
poſt reuelationem rogauit remedium ſanitatis, & non
2. Tim. 4 impetrauit. In infirmitate autem remedium non quæſi-
uit; ſed curſum conſummauit, & coronam inuenit.

Mutuatur peccator, & non ſoluit: Iuſtus autem miſeretur, & tribuit.

Hoc quoque conuenit perſonæ Pauli: quia *Iuſtus mi-*
ſeretur & tribuit. Vide illum Domini eloquia diuiden-
tem; vide argentum Domini fœnerantem. Vnam mnam
accepit, duas reddidit. Duas accepit, quatuor reddidit. Luc. 19
Quinque accepit, decem reddidit. Non ligauit in ſuda-
rio quod acceperat; ſed nummulariis erogauit: & quod
erogauerat, cum vſuris recepit. Ità & accipientem à pec-
cato maximo liberauit, ne apud eum pecunia Domini de-
periret: & ipſe vt decem ciuitatibus præficeretur, eme-
H ruit. Quæ ſint decem ciuitates, in epiſtolis recognoſce
quas ſcripſit: etſi Apoſtoli præſcripto numero non tene-
tur, quibus dictum eſt: *Ite per orbem vniuerſum, & præ-* Ibidem.
dicate Euangelium vniuerſæ creaturæ. Hic ergò ab Hie-
ruſalem per Orientem & Illyricum & Italiam Domini
pecuniam diſpenſauit. Et ne quis putaret quòd ſuam fœ- Marc. 16.
neraret, Domini eſſe pecuniam teſtabatur, dicens: *His*
autem qui matrimonio iuncti ſunt, denuntio non ego; ſed Rom. 15
Dominus, vxorem à viro non diſcedere. Et alibi: *Quid ex-* 1. Cor. 7
perimentum quæritis eius qui in me loquitur Chriſtus. De-
nique ipſe Rex ità dixit, in quo figura eſt Domini: *Opor-*
tuit te pecuniam meam committere nummulariis. Meam, 2. Cor 13
I inquit, non tuam. *Iuſtus ergò miſeretur & tribuit*. Quo-
modò tribuat, audi dicentem: Per omnes Eccleſias doceo.
Peccator autem mutuatur, & non ſoluit. Vide diuitem
mutuantem, & non reddentem: pauperem accipientem, Mat. 25
& continuò remunerantem, ne diutiùs in ære alieno ſit.
Hæc moralia. Vide nunc pauperem myſticum, id eſt, ſim- 1. Cor. 14
plicem & timentem Dei nomen, audientem verbum de
caſtitate, & ſoluentem: audientem de miſericordiâ, & ſol-
uentem: audientem de placiditate, & non iraſcentem. Di-
uitem verò illum arrogantem & ſuperbum, audientem
quidem; ſed poſt ſe reiicientem ſermones Dei: audien-
tem de condemnatione luxuriæ, & magis luxuriantem.
Denique Eccleſia ſoluit quod accepit, ſynagoga non ſol-
K uit. Cognoſce Eccleſiam ſoluere: *Tui*, inquit, *erant, &* Ioan. 17
mihi eos dediſti, & verbum tuum ſeruauerunt: Et alibi: *Ip-*
ſe enim Pater diligit vos; quia vos me diligitis. Reddidit Ioan. 16
ergò Eccleſia quam accepit à Domino pecuniam charita-
tis; ſed ſynagoga non reddidit. Ideóque de Iudæis dicitur:
Si non veniſſem, & locutus non fuiſſem his, peccatum non Ioan. 15
haberent. Nunc autem excuſationem non habent de peccato
ſuo: quia audierunt vtique, & non crediderunt. Probatum
eſt ergò quia mutuati ſunt peccatores, & non ſoluerunt.
Peccator igitur eget ſemper: Iuſtus autem abundat & tri- Pſal. 33
buit, cuius diues eſt conſcientia. Ideóque Iudæi in ſuis
diuitiis eguerunt: *Diuites eguerunt & eſurierunt*: Chri-
L ſtiani autem in diuitiis ſimplicitatis ſuæ non defecerunt. 2. Cor. 8
Bonus ergò Iuſtus. Et ideò addit Scriptura:

Quoniam benedicentes eum, poſſidebunt terram: maledicentes autem eum, diſperibunt.

Quomodò Iuſtus poſſidet terram, aut quam terram,
cùm Scriptura dicat: *Numquid ſoli habitabitis ſuper*
terram? & alibi: *Væ habitantibus ſuper terram*, quod
increpationis eſt atque maledicti. Cuius ergò terræ be- Eſai. 5
nedicta poſſeſſio eſt? Non iſtius quæ tenebris abſcondi- Apoc. 8
M tur & amaritudinibus impletur; ſed illius quæ fluit mel
& lac, id eſt, habent gratiam ſuauitatis, & fulgorem Eſai. 45
lucis æternæ. Accipe mellis boni ſuauitatem; immò Eſai. 35
ſuprà mel. *Fugiet dolor & gemitus & triſtitia; quia ſua-*
uitas gratiæ amaritudinem humanæ fragilitatis excludit. Apoc. 21
Et alibi: *Et delebit omnem lachrymam de oculis eorum: &*
mors non erit ampliùs, neque luctus. Accipe etiam lactis
nitorem. *Et non indigebunt lucernâ, & lumine ſolis. Ipſe* Apoc. 22
enim Dominus illuminabit ſuper illos, & regnabunt in ſæ-
cula ſæculorum, Amen. Eſt etiam myſticus Iuſtus, qui
miſeretur & tribuit, qui omnia verba quæ accepit à Pa-

Ioan. 15 tre dedit nobis, & peccatorum noſtrorum nobis æra dimiſit, & ſanguinem ſuum pro noſtris debitis ſoluit, vt non in fœnore eſſemus alieno; ſed in ſuo ære bonus creditor nos haberet. Apoc. 5. Eſt & peccator ille qui congregauit quæ non peperit, & mutuatus eſt quod non tenebat, nec vult reſtituere quod accepit. Audi quia mutuatus eſt diabolus: *Tibi*, inquit, *dabo poteſtatem hanc vniuerſam* Hier 17 *& gloriam illorum* (quia mihi tradita ſunt, & cui volo, Luc. 4 do illa) *ſi procidens adoraueris me*. Nequiſſime! accepiſti ad tentationem, non ad mortem, hoc eſt: Accepiſti vt probarentur Dei ſerui, non vt extinguerentur. Accepiſti vt Deus adoraretur, non vt negaretur. Accepiſti ſæcularia, cur eripis quæ æterna ſunt? Accepiſti quæ mundi ſunt, cur vis auferre quæ Chriſti ſunt? Da illa cui vis: non inuidemus. Cur nobis à te quæ nos volumus, inuidentur? Tu adorari vis, qui omnibus nequior, ipſa quoque indignus es ſeruitute?

A Domino greſſus viri dirigentur: & viam eius cupiet.

Greſſus viri dirigentur. Greſſus, Græcus *διαβήματα* dixit, hoc eſt, tranſitus. Et ideò dicitur ubi: *Si tranſeas* Eſai. 43 *per aquam, flumina te non concludent.* Tranſi ergò, noli ceſſare: ſicut bonus viator cùm venerit ad aliquod viæ ſignum, non ſtat; ſed pertranſit, & tu in viâ es, quamdiu in hoc curſu es conſtitutus. Paulus ſi ſteuſſet, curſum ſuum non conſummaſſet. Vide ne ideò dicat. Et tu qui 1. Cor. 9 ſtas, vide ne cadas: Non enim qui tranſiuit, poteſt ti- 1 Cor 10 mere ne cadat. *Vidi*, inquit, *impium ſuperexaltatum*, Pſ. 36. *& eleuatum ſuper cedros Libani: & tranſiui, & ecce non* infrà. *erat.* Videns ergò impium ſuperexaltatum, qui non ſtetit, non offendit. Si ſteuſſet, & miratus illum fuiſſet, & ſecutus eſſet, offendiſſet, & cecidiſſet ſicut impius. Ideò Moyſes videns rubum relucere & non ardere, ait: Exod. 3. *Tranſiens videbo hoc viſum magnum.* Qui tranſit de hoc ſæculo, magnum viſum videt. Qui ſoluit vincula iſtius nexus quo ligamur huic corpori, magnum viſum videt. Moyſes in Exodo legitur, multa videt miracula in Exodo. Non tanta alius videt qui non eſt in Exodo. Idem Moyſes tranſiuit: tranſiuit & populus patrum: qui de Exo. 14. terrâ captiuitatis exibat. Dirigebantur itaque à Domino greſſus eorum, quibus per noctem ignis columna luce- Exo. 13. bat, per diem nubis: vt nec diei ardor afficeret commeantes, nec impedimentum viantibus tenebræ noctis afferrent. Et tu merere factis, votiſque depoſce vt greſſus tui à Domino dirigantur, ne moueantur pedes tui; quia ſcri- Pſal. 72 ptum eſt: *Mei autem penè moti ſunt pedes; paulominus ef-* Prou. 2. *fuſi ſunt greſſus mei.* Cauendum eſt quoque ne rectam ſemitam derelinquas; & diuerticula te viarum tortuoſarum decipiant. Ideò dicitur: *Parate viam Domino: re-* Eſai. 40 *ctas facite ſemitas eius.* Paremus ergò viam Domino Deo noſtro in mentibus noſtris. Rectas faciamus animo- Gen. 19 rum ſemitas, ne labamur. Non effundantur greſſus noſtri ſicut vxoris Lot, quæ poſt ſe reſpexit, & greſſus tenere non potuit; ſed effuſi ſunt, cùm in ſalem eſſet repentè conuerſa. Non effundantur ſicut Ægyptiorum, quorum greſſum maris fluctus effudit. Ipſis Hebræis qui cum Moyſe erant, quia peccauerunt in deſerto, ceciderunt ve- Exo. 14 ſtigia pedum, ne in Terram promiſſionis intrarent. Non- Num. 26. ne etiam de his pulchrè dicitur quia effuſi ſunt proceſſus eorum, quorum ſpes lapſæ, in vanum effuſus labor, vota ſunt deſtituta? Conſidera enim aliquem per aliquot annos habuiſſe ſtudium probitatis, caſtitatis cuſtodiam, vitæ attentioris affectum, piæ propoſitum ſeruitutis, ſedulæ obſeruationis officium, ſubitóque eum eſſe mutatum, diſceſſiſſe de monaſterio, vale dixiſſe ieiuniis, continentiæ renuntiàſſe, indulgere delitiis, ſtudere luxuriæ. Dudum de monaſteriis exierunt, & nunc luxuriæ ſunt magiſtri, diſſeminatores incontinentiæ, incentores petulantiæ, obtrectatores pudoris. Nonne de his pulchrè dixeris: Effuſi ſunt greſſus eorum, quos bene vixiſſe pœni- 1. Ioa. 2. tuit? Egerunt itaque noui generis pœnitentiam pro virtutibus, & non agunt pro delictis: *Sed hi ex nobis exierunt*, dicit Ioannes: *Sed non erant ex nobis; Si enim* A *ex nobis fuiſſent, nobiſcum perſeueraſſent.* Hi ergò viam ſuam condemnauerunt, quibus conuenit dici: O qui dereliquiſtis ſemitas rectas, abeundo in vias tenebrarum! Prou. 2 ô qui lætamini in malis, & gaudetis in euerſione malà, quorum ſemitæ prauæ, & flexuoſi curſus eorum, ſicut lubricus & flexuoſus auctor ipſorum, cur odiſſe cœpiſtis viam rectam, & iuſtum conſilium deſeruiſtis? Non vos direxit Dominus. Quem autem dirigit Dominus, viam eius cupiet, ſicut ſcriptum eſt, & ipſius ſemitas delectabitur. Vtrumque tamen intelligi poteſt: & quòd ipſe qui à Domino dirigitur, viam Domini cupiet; quia duce ipſo, omnis leuatur labor, omnia impedimenta remouentur, incentiua ſubminiſtrantur: & ipſe Dominus non aſpernatur; ſed libenter accipit viam viri quem ad virtutem B ipſe direxerit. Pulchrè autem viri greſſus diriguntur à Domino; quia *non volentis neque currentis; ſed miſerentis* Rom. 9 *eſt Dei*, ſine offenſione ſeruate veſtigium: *Qui enim* 1. Cor 3 *plantat & rigat, nihil ſunt; ſed qui dat incrementum Deus.* Ipſi ſoli gloria virtutum iure defertur.

Cùm ceciderit, non conturbabitur: quia Dominus confirmat manum eius.

Iuſtus etiam cadit interdum; ſed ſi iuſtus eſt, *cùm ceciderit, non conturbabitur.* Quod conditionis eſt, cadit: quod C iuſtitiæ, reſurgit; quoniam Iuſtum Deus non derelinquit; ſed *confirmat manum eius.* Quâ ratione non pedem; ſed manum dixit? Niſi fortè ea, quoniam qui cadit, non magis pede labitur; ſed infirmus lubrico ſæpe decipitur, vel offendit in Petrà. Hîc autem iuſti caſum intellige, id eſt, fortioris. Denique de populo qui luctator, ſi genu fixerit, vel pede lapſus fuerit: pro victo habetur. Athleta quis luctandi peritiam habet, & ad coronam luctatur, etiam volens genu figit, vt vincat. Et ſi lapſus fuerit, non excluditur: & ſi ab eo qui ſuperior ſit, prematur, manibus tamen ſe ſuſtinens, iure decertat: nec aufertur brauium, niſi fuerit fuſus in ventrem, aut diſtentus vinculo lacertorum. Inde oriuntur crebra certamina; quia multa & incognita pleriſque ſunt genera ruinarum: Nam caſus eos D propriè appellant ruinam, Græcè enim *πτώματα* nuncupantur. Ergò quum ſtringitur & vrgetur, ſæpe ſe voluit, & fit ſupra qui inferior habebatur, ſuperioremque dum ſurgit, elidit: quod videtur Scriptura ſignificare, cùm dicit: *Vniuerſum ſtratum verſaſti in infirmitate eius.* Itaque de eo dicitur: *Cùm ceciderit bonus athleta, non conturbabitur.* Pſ. 40 Plerique enim volunt teneri, quò maturiùs vincant, qui de arte præſumunt: Sed etiamſi aſſignatus, vt ipſo verbo vtar, & primò & ſecundò fuerit, non excluditur: licet ei interdum reparare luctamen: & vincere ſæpe contingit, & cedere eum qui ſecunda contentione E ſuperauerit. Ità ergò etiam Iuſtus etſi offendiculum incurrerit & ceciderit, non relinquit tamen ſtudium deuotionis & fidei, ſobrietatem teneat, pœnitentiam gerat, ſæpe ſe reparet. Ideò interrogat Petrus: *Si peccauerit in* Mat. 18 *me frater meus, quotiens remittam ei? vſque ſepties?* Et reſpondit Dominus: *Non ſolùm ſepties; ſed etiam ſeptuagies ſepties.* Vt ſcias autem quia athletæ ſumus & impellimur, Pſ. 144 & alij ruunt, & pleriq; eliduntur audi dicentem: *Suffulſit Dominus omnes qui ruunt, & erigit omnes eliſos.* Vnde & ipſe de ſe dicit Dauid, vel ille qui locutus eſt in Prophetà: Pſ. 117 *Impulſus ſubuerſus ſum vt caderem, & Dominus ſuſcepit* F *me.* Ieſus enim non cecidit; ſed impulſus eſt. Etenim cùm ipſe conuertat eliſos, quomodò ipſe potuit elidi? Iuſtum autem, cùm ceciderit, poſſe reſurgere teſtatur Scriptura, quæ dicit: *Numquid qui cadit, non adiiciet vt reſurgat? aut qui auerſus fuerit, non reuertetur? Væ iis qui a-* Hier. 8 Ibidem. *uertuntur auerſione impudenti! dicit Dominus.* Vtinam Rom. 8 quidem ineluctabilis & inſuperabilis ſit Chriſti athleta, & in omni ætate, in omni virtutum genere glorioſus, ſicut ille ait: Sed in omnibus ſuperamus propter eum qui nos dilexit. Quid eſt in omnibus? Sunt athletæ qui vocentur pueri, ephebi, viri, hoc eſt, *παῖδες, ἔφηβοι, ἄνδρες*. Etiam Scriptura has in luctatoribus nouit ætates, dicente Dauid: *Ne auertas faciem* Pſ. 68

Pſal. 36 cùm à puero tuo; &c: *Iuuenis fui, & ſenui.* Vnde & Ioan-
nes ait: Scribo vobis, pueri! quia cognouiſtis patrem.
Scribo vobis, iuuenes! quia viciſtis malum. Scribo vobis,
1.Ioa.2. patres! quia cognooiſtis eum qui eſt ab initio. Maturior
itaque ad patres ſcribens, maturos deſignat fidei deuo-
tioniſque proceſſu. Virtutum ergò iſtæ, non infirmitatis
ætates ſunt: Neque enim ſine virtute puer eſt, qui cogno-
Pſal. 8. uit Patrem Deum virtutum. Ex illo puero iſti ſunt pueri,
qui priùs quàm ſciret vocare patrem aut matrem, *accepit
virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ. Ipſe eſt puer qui na-
Eſai. 9. tus eſt nobis: filius qui datus eſt nobis*, cuius † principiũ ſu-
† al. principatus. per humeros eius. Ipſe nos docuit pueritiã eſſe virtutem,
dicens: *Sinite pueros, & nolite eos prohibere ad me venire.*
Et alibi: *Amen amen, dico vobis, niſi conuerſi fueritis, &* H
Luc. 18 Mat. 18 *efficiamini ſicut puer iſte, nõ intrabitis in regnũ cælorũ.* Ipsâ
quoq; corporis fortitudine pueri plerumque viros vin-
cunt. Et vtique ſi ætatem pueritiæ conſideremus, non po-
teſt puer aut vſum omnem ſcire, aut vim ſubire luctandi.
Nouimus tamen quòd frequenter pueri quos non po-
terant portare, vicerunt. Adeò vigor animi infirmitatem
excludit ætatis. Quales autem pueri tales & ephebi, hoc
Act. 7. eſt ſpiritales. Nouit Scriptura adoleſcentem Paulum iam
Act. 20 proximum conuerſioni. Nouit & Euthycum adoleſcen-
tem, qui cùm ſermonibus Pauli intentus hæreret, ſomno
Ioan. 13 victus de triſtecto cecidit & reſurrexit. Nouit & Ioannẽ
adoleſcentem in Christi pectore recumbentem, qui tam
fortis fuit, vt perſecutionem non timeret, malum vince- I
Mat. 4 ret. Hic eſt puer qui patrem genitalem reliquit, & ſequu-
tus eſt Patrem eum quem cognouit æternum. Adole-
Marc. 14. ſcens amictus ſindone, Dominum ſequebatur tempore
Ioan. 1 paſſionis, qui ſua omnia dereliquerat. Maturior, Deum
Verbum in principio ipſo ſemper fuiſſe atque eſſe cog-
nouit, & manere in ſe probauit. Viros quoque Scriptura
nos docuit ſpiritales, Agabo Propheta dicente: *Virum
hunc, cuius eſt zona hæc, ſic alligabunt Iudæi in Hieruſa-
Act. 21. lem* Et Feſtus ait: *Vir quidam eſt relictus à Felice in cu-
Act. 25. ſtodiâ.* Ante paſſionem ſuam Paulus adoleſcens dicitur,
in paſſione vir ſignificatur: qui curſu conſummato, eſſet
2Tim. 4 iam proximus ad coronam Cognouimus ętates pro fide K
& deuotione certantes, cognoſcamus etiam genera cer-
taminum ſingulorum. Hæc quoque Scripturę nos do-
ceat tenor. In hoc itaque ſæculari agone alij ſunt qui ſim-
plici quodam & legitimo genere luctantur, & ligaturis
tantùm corporis certant, verberare non norunt, qui pale-
ſtritæ vocantur. Alij qui cædem & pulueris iactum mem-
brorum nexibus miſcent, omni ſibi verberandi iure per-
miſſo: quos παμμάχους vocant, eò quòd omnis litis & pu-
gnæ aduersùm ſe habeant poteſtatem. Alij qui cæſtibus
aduersùm ſe decernunt, & dilaceratis capitibus, cruen-
tantur. Hi πύκται feruntur. Hęc omnia certamina ſubiit
Ephes. 6 Paulus Apoſtolus: ſicut ipſe demonſtrat; cùm dicit: *Quo-* L
*niam non eſt nobis pale aduersùs carnem & ſanguinem; ſed
aduersùs Principes & Poteſtates, &* (vt compendio v-
tar) *aduersùs nequitias ſpiritales.* In Latinis plerìſque
colluctatio reperitur, in Græcis omnibus πάλη ſcribitur:
πάλη enim Græcorum, lucta eſt Latinorum. Et verè pale;
quia caro & ſanguis, & nequitiæ ſpiritales patientiâ &
continentiâ corporis & animi moderatione ſuperantur.
Ità furor, cędes, arma ſunt diaboli. Alibi quoque plagis
2.Cor. 11 ſuprà modum cæſum ſe eſſe ſignificat, dicens: *In plagis
ſuprà modum, in mortibus frequenter.* Hieroſolymis au-
tem pugnis ſe eſſe percoſſum: vbi cùm interuenientibus
militibus, aliquando ceſſaſſent Iudæi percutere Paulum, M
ipſe Pontifex Ananias circumſtantibus iuſſit percutere
os eius: cui reſpondit Apoſtolus: *Percutere te incipiet
Act. 23. Deus, paries dealbate! Et tu ſedens iudicas me ſecundùm
Legem, & contrà Legem iubes me percuti?* Sciuit profectò
referire, qui grauiore pugno Pontificem repercuſſit: Ipſe
enim corporaliter cæſus eſt: illi retulit quod in animam
percuteretur à Christo. In primâ quoque epiſtolâ ad Co-
rinthios ſcribens ait: *Ego igitur ſic curro, vt non in incertũ:
1.Cor. 9 ſic certo non vt aëra cædens.* Quod Latinè dixit, certo:
Græcè ait, πυκτεύω. Et verè quaſi bonus pycta, non aë-
rem; ſed aerias poteſtates & Iudæorum capita verbera-
bat; quia caput omnium Ieſum Dominum non habe-
G bant. In omni itaque certamine Apoſtolus eſt proba- Philip. 4
tus, qui etiam coronam curſu conſummato accepit. Vn-
de & ipſe ait: *Omnia poſſum in eo qui me confortat.* Habet Dan. 13
& Christus, qui in pueritiâ ſuâ æui maturos vicerit:
vt Daniel puer ſpiritu valido ſeniores illos redarguit Iu-
dæorum, & de victoriæ iure deiecit in mortem. Habet
& alios, qui priuſquàm naſcerentur, in matris ventre lu- Gen. 25.
ctati ſunt. Denique Iacob fratrem ſupplantauit Eſaü, &
malum vicit; atque ità de vtero matris exiuit, vt victoriæ
inſigne monſtraret, & pedem ſenioris degeneris victor
inuerteret. Hieremias in voluâ matris ſanctificatus eſt Hier. 1.
& probatus. Ioannes Baptiſta Principem agonis huma-
ni, præmiatorémque luctantium, necdum natus veniſſe Luc. 1
cognouit, atque in vtero matris exiliens piè brauium
confeſſionis emeruit. Rectè iam tunc deſignatus eſt ad
coronam, qui ante omnes ad Christi agonem fidei teſtis
& præco virtutis ſuum nomen obtulerat. Bonus præco,
qui ad certamen alios excitabat. Et verè bonus præco, Ioan. 1
qui tam magnâ voce clamauit, vt ad eius ſonum ſecreta Eſai. 40
cæleſtia reſultarent. Quid multa? Terram mouit, cælum Ioan. 1
impleuit. Ideóque vocis nomen accepit; quia Verbum
Dei vox ſacrata præceſſit: quemadmodùm ipſe nos do-
cuit, dicens: *Ego vox clamantis in deſerto.* Dixit hoc E-
ſaias Propheta: de ſe dictum iſtu firmauit. Audiuimus
quid dixit præco: *Parate viam Domini, rectas facite ſe-
mitas eius.* Hæc eſt vox ſingularis & ſola, tam ſonora, vt
ab omnibus audiretur: tam dulcis, vt vniuerſorum corda
mulceret. Iſtos ergò athletas ſuos Dominus confirmauit
vt vincerent: numquàm enim ſuos deſerit, & relinquit.
Et ideò addidit Propheta.

Iuuenis fui, & ſenui: & non vidi Iu-
ſtum derelictum, nec ſemen eius quærens
panem.

Iuuenis fui, & ſenui: ſic Latini. Aliqui autem iuxtà
K Græcos habent: *Iuuenis fui, etenim ſenui.* Simpliciter
qui vult intelligere, patet ſenſus, quòd vitæ ſuæ tempo-
re, Dauid non viderit Iuſtum derelictum. Sed hoc & bre-
uis temporis eſt, & incredibile. Siquidem multos vide-
mus in ſæculo Iuſtos ab hominibus derelinqui, quando
eos aliqui potentium perſequuntur: & nullus ad eos au- Iob. 19
det accedere, cùm in timore aut in iniuriâ viderit conſti-
tutos. Vnde Iob dicit: *Fratres mei diſceſſerunt, agnoue-* Pſal. 34
*runt extraneos magis quàm me. Amici mei immiſericordes
facti ſunt: & qui me nouerant, obliti ſunt nomen meum.*
Dauid quoque non ſolùm deſtitutum; ſed etiam impu-
gnatum ſe ab amicis & proximis clamat: *Amici*, in- Iob. 1.
L quit, *mei & proximi mei aduersùm me appropinquaue-* Iob 1.
runt. Ergò ſi in hoc ſæculo reperiuntur Iuſti derelicti, Iob 42
quomodò ſibi contraria dixit Dauid? niſi intelligas quòd Iob. 2.
Iuſtus etſi in ſæculo derelinquitur; à Domino tamen non 3.Reg 5
derelinquitur; neque enim Iob cùm eſſet in ſtercore, à 2.Reg. 9
Domino derelictus eſt, quem in Angelorum concilio Heb. 11
Dominus ipſe ſuâ voce laudabat: quem tentari paſſus
eſt, vt coronaret. Tentationem autem in corpus de-
dit, in animam denegauit. Nec derelictus Dauid cui
regnum dedit, vt populo imperaret electo: quem parri-
cidalibus prœliis appetitum, regni ſui depulſum finibus,
victoriæ iure reſtituit. Ipſi quoque Iacob, Elias & Eli-
M ſæus, & Ioannes Baptiſta, & cæteri qui in caprinis pelli-
bus circumeuntes errabant in ſolitudinibus & monti-
bus & ſpeluncis & foueis terræ, licèt ludibria multa &
acerba ſupplicia toleràſſe videantur; tamen non dere-
licti ſunt. Siquidem cùm fratrem fugeret Iacob, & per
deſerta incomitatus erraret, obdormiuit, & ſurgens vi-
dit ibi multitudinem cæleſtis militiæ, & ait: *Hic locus* Gen. 25
vocatur caſtra Angelorum. Non ſatis fuit caſtrum vocare;
ſed caſtra, quæ tantæ multitudini conuenirent. Vides
ergò quia ſolum ſe putabat, & caſtra eum cæleſtis exer-
citus ſequebantur? Sicut & patres noſtros Moyſis tem-
pore, cùm in deſerto ſitirent, petra (vt ſcriptum eſt) ſe-
quebatur. Nam cùm in Exodo legerimus quòd ſitiente

Exod. 17 populo, percuſſit Moyſes virgâ petram, & aqua fluxit, & A
bibit populus Dei: Iterùm in Leuitico legimus, vel in
Num. Numeris quòd rurſus Moyſes tetigerit petram virgâ, &
20. ſcaturiuerit aqua patribus ad bibendum; præclarè Apo-
ſtolus hoc interpretatus eſt, dicens: *Bibebant autem de*
1. Cor. 10 *conſequenti eos petrâ: petra autem erat Chriſtus.* Illos igi-
tur querulos, illos murmurantes, illos præuaricantes, ta-
men non deſerebat Dominus; ſed ſequebatur. Quid de
4. Reg. 2 Eliâ & Eliſæo dicam, quibus per deſerta gradientibus e-
qui de cælo, & igneus currus occurrit? Quomodò dere-
Mat. 17 lictus Elias, qui eſt inuitatus à Christo? quomodò dereli-
4. Reg. 2. Ibidem. ctus in terris, qui raptus ad cælum? quomodò egens & B
nudus & inanis, qui geminati ſpiritus hereditatem diſci-
pulo dereliquit, vt vnâ melotide heres donatus fluuios ſi-
ſteret, Iordanem reuocaret in fontem, Regum exercitus
paſceret in deſerto, & potum ſitientibus miniſtraret? Ad
3. Reg. 19 eius arbitrium de cælo profluebant pocula, in terris mor-
tui reſurgebant. Quomodò derelictus Eliſæus, qui cùm
Syrorum vallatus eſſet exercitu, vt captiuus raperetur ad
Regem, dicente Giezi ſeruo: *Domine! quid faciemus?* ait:
4. Reg. 6 *Noli timere: quoniam plures nobiſcum ſunt, quàm cum illis.*
Et dixit: Domine! aperi oculos eius, vt videat. Et aperti
ſunt oculi eius, & vidit montem & omnia in circuitu equis
innumeris & cæleſtibus repleta legionibus. Paulus quoq;
2. Cor. 11 qui dixit, periculis in mari, periculis in deſerto ſe eſſe ia-
ctatum, tamen ipſe teſtificatus eſt, dicens: *Si Deus pro* C
Rom. 8. *nobis, quis contra nos?* Ergò ſi ille derelictus, & deſtitutus
ab hominibus, apud Deum abundat & profluit: Nam &
3. Reg. 19 Elias deſtitutus erat, ità vt diceret: *Domine! accipe animã*
meam; & tamen vigebat apud Deum, vt ipſis eſſet Regi-
bus virtute terribilis. Quomodò iuuenis hoc Dauid po-
tuit comprehendere? Iuuenis enim magis temporalia
quàm æterna conſiderat: quia ætas ea propendet ad vi-
tia. Sed ſunt quidam in iuuentute ſenes, & alij iuuenes in
Sap. 4. ſenectute. Sunt, inquam, viri quorum animi ſenilium
grauitate cenſentur, in quibus ætas ſenectutis ſit vita im-
maculata, in quibus vigeat incana prudentia: qualis erat
Hieremias, qui cùm ſe iuuenem contuitu memoraret æ- D
tatis, & per iuuentutem excuſaret quòd prædicandi im-
Hier. 1. par officio videretur, ait illi Dominus: *Noli dicere: Quia*
Pſ. 102. *iuuenis ego ſum: quoniam ad omnes ad quoſcumque miſero*
te, abibis. Ità iuuenem non putauit, quem aptum pro-
pheticæ gratiæ iudicabat. Talis ergò iuuenis fuit Dauid,
cùm renouatus eſſet, & refloruiſſet (vt ipſe dixit) velut a-
quilæ iuuentus ſua. Sic ergò intelligi oportet: *Iuuenis fui;*
ſed ſanctificatus; ſed Propheta in Gentibus poſitus, qui
iam poſſem regni cæleſtis Sacramenta cognoſcere, & ve-
ta præmia conſiderare iuſtitiæ: ſed *non vidi Iuſtum dere-*
lictum. Poſteà quoque ſenui, id eſt, & vſu roboratus &
munere adquiſiui incrementa ſapientiæ Eadem circà Iu- E
ſtum viſa eſt mihi gratia permanere. Explanauimus vt
potuimus, quomodò dixerit: *Iuuenis fui*: ſed quomodò
addiderit: *Etenim ſenui*, conſideremus. Bona iuuentus;
ſed melior ſenectus. Qui enim vſque in finem perſeue-
Mat. 10 rauerit, *hic ſaluus erit.* Vnde non perfunctoriè de Pa-
Gen. 25 triarchâ Abraham dictum eſt quòd nutritus eſſet in ſene-
ctute bonâ. Et Ioannes ſenex cœpit ſcribere Euangeliũ,
& Epiſtolas: qui cùm refugeret Apoſtolum ſe ſcribere,
Seniorem ſcripſit. Nec minor eſt æſtimatus, cui cygnea
Act. 9. quædam ſuppeteret gratia ſenectutis. Ipſe Vas electionis
Dominicæ ſcribens ad Philemonem ait: *Cùm ſis talis, vt*
Paulus ſenex, nunc autem & vinctus Chriſti Ieſu, obſecro F
te pro meo filio quem genui in vinculis, Oneſimo. Volens ita-
que illi plurimùm deferre, ſeniori Paulo eum, non iuueni
comparauit: & ibi ſe ſenem eſſe gloriatus eſt, vbi iam in
Act. 7. vinculis tenebatur. Et vide ra diſtantiam. Adoleſcens ſi-
gnificatus eſt in alterius paſſione, ſenex in ſuâ. Ibi vt ado-
leſcens; quia Iudæorum veſtimenta ſeruabat: hic ſenex,
vbi ſui corporis exuuias exuebat. Denique & Petrus ibi
ſenex dicitur, vbi certamen eſt paſſionis: *Cùm iunior*, in-
Ioan. 21 quit, eſſes, *cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cùm autẽ*
ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet
quò tu non vis. Hoc autem dixit, ſignificans quâ morte cla-
rificaturus eſſet Deum. Ante certamen iunior dicitur, in
certamine ſenex, qui omne certamen impleuit. Hoc ergò

A dicit Dauid ille in iuuentute bellator, in ſenectute pacifi-
cus: *Iuuenis*, inquit, *fui*; ſed nolo me adhuc iuuenem pu-
tes: *Etenim ſenui, & non vidi Iuſtum derelictum, nec ſe-*
men eius quærens panem. Quod eſt ſemen Iuſti? *Abrahæ*
dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius, non dicit: Et ſemi-
nibus, tamquam in multis: ſed ſicut in vno: Et ſemini tuo, Galat. 3
quod eſt Chriſtus. Audi Iuſti ſemen: *Filioli mei! quos ego* Galat. 4
parturio donec formetur Chriſtus in vobis. Et nunc ſi quis
ex Gentibus veniens, ſermonem audiat noſtrum, & Do-
minus iuuare dignetur vt formetur Chriſtus in animo e-
ius, quo partus fidei feratur: ſemen ei Chriſtus erit. Illic in
B vtroque. Abraham itaque & generationis pater erat ſe-
cundùm carnem, & is qui verbum Domini in pectoribus
Iuſtorum primus infudere. Et ideò hoc ſemen Abrahæ
panes iſtos quibus præbeatur corporalis alimonia, non
requirit: quia habet panem iuſtitiæ, qui deſcendit de cæ-
lo: Sicut enim negantur filij Abrahæ qui opera Abrahæ Ioan. 6
non fecerint: ita ſemen Abrahæ ſunt, & inter filios reci-
piuntur, qui opus eius effecerint. Verum Abrahæ ſemen Ioan. 8
Elias, cui Angelus alimenta præbebat, & in virtute eſcæ
illius quadraginta dierum curriculis ambulabat. Non
requirebat iſtam corporis huius alimoniam verum ſe- 3. Reg. 19
men Abrahæ, cui panes deferebantur de cælo; denique
corui ei quotidianum conuiuium miniſtrabant. Ità indi-
gus erat omnium, vt nihil haberet ſuum, & mittebatur
C vt victum alijs largiretur. Verum ſemen Daniel, cui in- Dan. 14
ter leones poſito aeria fercula per Habacuc Prophetam 3. Reg. 17
referta meſſorum epulis vehebantur. Eſt ergò panis An-
gelorum, quem manducauit homo. Sic enim ſcriptum
eſt: *Panem Angelorum manducauit homo.* Hic eſt panis,
de quo dixit Dauid: *Dominus paſcit me, & nihil mihi de-* Pſal. 77
erit: in loco viridi ibi me collocauit. Super aquam refectio- Pſal. 22
nis educauit me. Bonus Dauid docuit me panem Angelo-
rum, & ipſe me docuit aquam refectionis. Hæc refectio
ſpiritalis eſt, hæc refectio requies eſt mentis internæ. Bo-
na aqua, quæ peccatorum lauat, mundat interna. Quæ ſit
aqua hæc, audiamus: *Si quis*, inquit, *ſitit, veniat ad me, &* Ioan. 7
D *bibat. Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de*
ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spi-
ritu quem incipiebant accipere qui credituri erant in
eum. Ergò nec hoc pane, nec aquâ refectionis indiget
Iuſtus, cui Spiritus ſanctus eſt requies & refectio.

Totâ die miſeretur & fœnerat: & ſemen eius
in benedictione erit.

E Quomodò poterit indigere, qui *totâ die miſeretur &* Pſal. 36
fœnerat? Quid eſt quod fœnerat Iuſtus? Non æs, non fer-
rum, non plumbũ: ſed argentum igni examinatum. Hoc Luc. 19
defert ad menſam Domini, & diuidit requirentibus: cui
vnam, cui duas, cui quinque mnas quotidie diuidit, & nũ-
quàm deficit. Sed fœnerationem audiuimus in lege re-
prehenſam, dicente Moyſe: *Non fœnerabis.* Duplex eſt
fœneratio: vna pecuniæ, altera gratiæ. Diuide vtramque:
quia ſcriptum eſt: *Si rectè offeras, non rectè diuidas, pecca-* Deut. 23
ſti: quieſce. Et tu rectè diuide, ne pecces. Ipſe Moyſes do-
ceat te diuidere, qui admonuit rectè diuidendum: vt ſe-
quaris, quod Abel egit, qui rectè diuiſit: fugias quod Cain Geneſ. 4
F parricida fecit, qui rectè diuidere neſciebat. Diuidit ergò
Spiritus ſanctus diuiſiones qui operatur omnia diuidens
ſingulis prout vult. Ille prout vult, tu prout potes, prout 1. Cor. 12
ingenio vales, diuide quando Lex de pecuniâ dicat, quan-
do de gratiâ. Dixit enim tibi: *Fœnerabis Gentibus; cuius*
Dominus vſuras exigit, tu autem non mutuaberis. Eſt & Deut. 15
pecunia fœnoris, eſt & gratia, cuius Dominus vſuras exi-
git. Pecunia fœnoris, æs habet: gratia fidem confert. Fœ-
nerato ergò fidem Gentibus, vt tibi abundet gratia: Tu
autem noli mutuari quaſi indigus: ſed quaſi diues & lo-
cuples fœnerato. Fœnerauit Petrus, fœnerauit Paulus,
fœnerauit Ioannes Euangeliſta vel vterque, & non indi-
guit: hoc eſt, fœnerarunt pecuniam Chriſti, non fœnera-
runt pecunias ad vſurã. Fœnera ergò & noli deſiſtere fœ-

netare. Audis quid dicat Scriptura: *Tota die miſeretur & fœnerat*. Iuſtus per diem fœnerat, auaros in nocte: Gratia enim lucis eſt, auaritia autem vſura tenebrarum eſt. Et ideò ſemen fœnerantis fidem in benedictione erit, habens vtique præmium benedictionis.

Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in ſæculum ſæculi.

Quoniam Dominus amat iudicium, & non derelinquet Sanctos ſuos: in æternum conſeruabuntur.

Iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit.

Iuſti autem hereditate poſſidebunt terram: & honorificabunt Deum in ſæcula ſæculorum.

Heb. 4 His verſiculis demonſtrat Propheta quòd pertineamus
ad Dominum, & ipſe arbiter cogitationum, operatio-
Rom. 2 númque noſtrarum ſit, ſpectans merita ſingulorum, qui
nihil ſine iudicio agit; ſed malos & bonos actus iudicio
diſcernit. Declinandum ergò eſt à malo, & faciendum
bonum. Ne bona maláque confundas, prius eſt vt crimi-
ne careas; poſteà vt innocentiæ fructum deferas, quo
Pſal. 31 poſſis eſſe perpetuus. Noli putare quòd Deum tua pec-
cata prætereant: Sic enim plerique labuntur. Ipſe vni-
uerſa cernit & damnat, & impiorum ſemen exterminat;
ſemen vtique non corporalis generationis; ſed mentis in-
ternæ & impietatis ſucceſſionem: nam vtique Iob de ſe-
mine Eſaü genitus Scripturæ teſtificatione ſignatur.
Gen. 38 Quomodò ergò ſemen Eſaü periit in Iob, cùm tantus
iſte vir fuerit vt venturum in terras Dominum præuide-
Iob. 26 ret, qui cetum iſtius ſæculi diabolum ſubiugaret. Ergò
hoc quæritur, ne malitia transfundatur in poſteros. Hoc
Epheſ. 4 per baptiſmatis Sacramentum Chriſtus operatus, vt
Galat. 4 exuat vnuſquiſque quod natus eſt, induat quod renatus:
fiat non famulæ heres; ſed gratiæ, vt perpetuum domici-
lium habitationis æternæ ſibi poſſit adquirere. Qui autẽ
habitare meruerit in ſæculum ſæculi, & ipſe honorifica-
bit Deum in ſæcula ſæculorum. Vbi moralibus Iuſtum
inſtituit diſciplinis, vt qualis deberet eſſe, te doceret, quę-
ve eſſet perfectæ forma iuſtitiæ, ad ſapientiam & theo-
remata mentem vult eius aſſurgere: & excitat eius inten-
Ioſue 1. tionem, vt ſpectet intento corde cæleſtia, & diuina intrà
ſe voluat oracula, atque ad ea quæ complaceant Deo,
ſuum informet affectum: ſit meditatus in lege, nec vlla
Psal. mo eum Domini mandata prætereant. † Motus diuini Sacra-
dos. menti cognoſce. Denique abhinc vide in præceptis ſan-
ctum Prophetam aſſurgere.

Os Iuſti meditabitur ſapientiam, & lingua eius loquetur iudicium, &c.

2. Cor. 4 Superiora moralia, hæc intelligibilia. Quod eſt Iuſti os
quod meditabitur ſapientiã, niſi interior homo? Duo ſunt
Epheſ. 2 enim homines in ſingulis: vnus interior, alter exterior. In-
terior cogitat quæ mentis ſunt, quæ mentis ſunt loqui-
tur: exterior quæ ſunt corporis. Tamen adueniens Do-
minus vtrumque coniunxit, & duos in vno homine con-
didit, ne diuerſis ſeſe impugnent motibus; ſed inuicem ſi-
bi voluntatum ſuarum vnitate ſocientur. Ideò *os Iuſti
meditabitur ſapientiam*. Iam enim & ipſe exterior homo
Iuſti in interioris hominis transfuſus eſt diſciplinam: &
in eius conformatus naturam, ipſius exercet officia, vt ca-
ro meditetur quod mentis internæ eſt: Sed ne hoc incre-
Philip. 3 dibile tibi videatur, audi Apoſtolum dicentem quia *Do-
minus Ieſus transfigurauit corpus humilitatis noſtræ, vt
Luc. 1. conforme fieret corpori gloriæ ſuæ*. Quis audeat dicere car-
nem ſine peccato, carnem aſſumptam ex Virgine, carnẽ
Spiritu Dei in Mariam ſuperueniente generatam, quæ
in nullo diſcrepauit à ſapientiæ diſciplinis, interioris ho-
minis exortem fuiſſe virtutum, nec in vſus eius tranſire
Mat. 12 potuiſſe, cùm ſuprà hominem fuerit quòd tactu eius ſa-

G nabantur ægroti, cæcis refundebatur aſpectus, mortui re- 1. Cor. 15
ſurgebant? Competenter ergò ſcriptum eſt: *Os Iuſti me-
ditabitur ſapientiam*: eò quòd totus homo ſit ſpiritalis,
non vtique terrenus: *Qualis* enim *terrenus, tales & ter-
reni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes*. Abiit ergò terre-
nus, remanſit cæleſtis. Ideóq; in tempora Redemptoris
referens Propheta, *meditabitur*, dixit: licèt vnus è pluri- Eccl. 17
bus, meditatur, ſcripſerit. Nec abhorret à ſenſu; quia Pro-
phetarum ſpiritui futura pro præſentibus ſunt. Alij pu-
tant os pro mente dictum. Pulchrè autem iſtud expoſuit
nobis Salomon, dicens: *Narratio Iuſti ſemper ſapientia:
Stultus autem ſicut Luna mutatur*, id eſt, quòd ſæpe varie- Deut. 6
tur, nec in ſuâ perſeueret ſententiâ, & tamquàm in tene-
H bris lumen videatur offundere, nec tenere. Sit ergò tibi
ſemper in corde & ore meditatio ſapientiæ, & lingua tua
loquatur iudicium, lex Dei tui in corde tuo ſit. Ideò tibi 1. Cor. 1
dicit Scriptura: Loqueris in illis ſedens in domo, ambu- Ioan. 1
lans in viâ, dormitans, reſurgens. Loquamur ergò Domi- Prou. 31
num Ieſum; quia ipſe eſt Sapientia, ipſe eſt Verbum & 1. Cor. 1
Verbum Dei. Nam & hoc ſcriptum eſt: *Aperi os tuũ ver- Epheſ. 2
bo Dei*. Ipſum ſpiras, qui ſermones eius reſonat, & ver- Ioan. 14
ba meditatur. Ipſum ſemper loquamur. Cùm de ſapien-
tiâ loquimur, ipſe eſt. Cùm de virtute loquimur, ipſe eſt. Prou. 31
Cùm de iuſtitiâ loquimur, ipſe eſt. Cùm de pace loqui-
mur, ipſe eſt. Cùm de veritate & vitâ & redemptione lo- Pſal. 84
quimur, ipſe eſt. Aperi os tuum Dei verbo. Scriptum eſt: Pſal. 80
Tu aperi, ille loquetur: Ideò dixit Dauid: *Audiam quid lo- 3. Reg. 3
quatur in me Dominus*. Et ipſe Dei Filius dicit: *Aperi os
I tuum, & adimplebo illud*. Sed non omnes vt Salomõ poſ-
ſunt percipere ſapientiæ perfectionẽ: non omnes vt Da- Dan. 12
niel. Omnibus tamen pro poſſibilitate infunditur Spiri-
tus ſapientiæ; ſed omnibus qui fideles ſunt. Si credas, ha-
bes ſpiritũ ſapientiæ. Ideò Pſaltes dicit: *Credidi propter Pſ. 115.
quod locutus ſum*. Cùm credideris, accipies loquendi gra-
tiam. Et qui credit, redimitur; & qui orat, redimitur, ſi piè
intendat orationibus, & in oratione aſſiduus ſit. Diẽ præ-
ueniat, noctẽ frequentet, ſoli matutinus occurrat, vt antè
ipſe illuminetur à Chriſto, quàm terra ſolis exortu. Et qui
pſallit redimitur: & qui cõpungitur, redimitur. Ideò ſem-
per meditare, ſemper loquere quæ Dei ſunt, ſedens in do-
mo. Domum poſſumus accipere Eccleſiã, poſſumus ac- Pſal. 121
K cipere domũ interiorem in nobis: vt intrà nos loquamur:
Sedent iudices in Hieruſalem: ſederunt ſedes in iudicio.
Sedit etiam iudicum cõcilium, & libri aperti ſunt. Pro- Dan. 7
pheta dicit: *Et tu cum conſilio omnia fac* Cum conſilio de Prou. 31
factis tuis iudica, cum conſilio vinum bibe: cum conſilio Prou. 10
loquere, vt effugias peccatũ, ne incidas per multiloquiũ.
Sedens loquere tecum, quaſi qui iudices, in viâ loquere,
ne vnquàm vaces. In viâ loqueris, ſi in Chriſto loquaris,
quia via Chriſtus eſt. In viâ loquere, ibi loquere Chriſto. Ioan. 14
Audi quomodò illi loquaris: *Volo*, inquit, *viros in omni lo- 1. Tim. 2
L co orare, leuantes puras manus ſine irâ & diſceptatione*.
Loquere, ô homo dormitans! ne tibi ſomnus mortis ob-
repat. Audi quomodò dormitans loquaris. *Si dedero
ſomnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, do- Pſal. 131
nec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob*.
Vince naturam diligentiâ, exclude corporis ſomnum.
Naturam nobis formare non poſſumus, poſſumus dili-
gentiam. Homo erat Dauid: indulgebat aliquid ſomno
per noctem; ſed excludebat ſomnum, lauans per ſin- Pſal. 6
gulas noctes lectum ſuum, & lachrymis irrigans ſtra- Pſal. 62
tum ſuum. Ideò memor erat in ſtratu ſuo ſemper Do- Pſal. 118
mini ſui, & in ipſo meditabatur, vt diluculum præueni- Epheſ. 5
ret, & in tenebris ei illuceſceret Chriſtus, dicens: *Surge
M qui dormis*: Nam in omnibus hæc gratia eſt; ſed poteſt
eſſe & in pluribus diligentia. Ne igitur expectes vt
excitet te Chriſtus; ſed potiùs Chriſtum excita. Excitat
eum qui de ipſo dormitans cogitat. Si tu illum excita-
ueris, & ipſe te excitabit à ſomno, reſuſcitabit à morte, Ibidem.
dicens tibi: *Exurge à mortuis*. Cùm ſurges ergò vel re-
ſurges, ipſum loquere, vt impleas quod iuberis. Au-
di quomodò te Chriſtus excitet. Anima tua dicis: *Vox Cant. 5
fratris mei pulſat ad ianuam*. Et Chriſtus ait: *Aperi Cant. 2.
mihi, ſoror mea ſponſa*! Audi quomodò tu exſuſcites & 3.
Chriſtum. Anima dicit: *Adiuraui vos, filiæ Hieruſa-*

[1. Ioan. 4.] *lem! ſi ſuſcitaueritis & reſuſcitaueritis charitatem.* Charitas Chriſtus eſt. Audi etiam quomodò dormiens loquatur. [Cant. 5.] *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Hæc communiter. Attolle nunc paulò altiùs mentem tuam. Loquere ſedens [Deut. 6] in domo, in hac terreſtri domo huius habitationis, quæ diſſoluitur, in quâ peregrinamur a Domino. In corpore [2. Cor. 5.] enim iſto poſiti, dum ſuperueſtiri magis quam expoliari [Ibidem.] volumus, exulamus à Chriſto, & grauiter ingemiſcimus. In hac ſedens ergò confitere peccata tua: quia ſediſti, & non ſtetiſti, & non dixiſti: *Stantes erant pedes noſtri in* [Pſ. 121] *atriis tuis Hieruſalem.* Loquere magis, & noli occultare delicta. Loquere ſedens, vt audias dicentē: *Surgite poſt-* [Pſ. 126.] *quàm ſederitis qui manducatis panem doloris.* Loquere in viâ ambulans, id eſt carpens vitæ iſtius curſum. Hîc loquere, ne illic obmuteſcas: [Luc. 1.] ſicut ille obmutuit qui Angelo Chriſti antè non credidit: poſteà tamen cùm credidiſſet, vocem recepit. [Rom. 6] Loquere dormiens & quieſcens, conſepultus in Chriſto, vt cum ipſo in nouitate vitæ reſurgas. Loquere etiam ſepultus in tumulo: ſicut loquebantur animæ Sanctorum, petentes de mortis auctore vindictam: [Apoc. 6] *Vſquequò, Domine! ſanctus & verus non iudicas & vindicas ſanguinem noſtrum?* Loquere poſtremò cùm ſurgis, ſicut docuit ille qui dixit: *Ego dormiui, & quieui,* [Pſal. 3] *& reſurrexi: quoniam Dominus ſuſcipiet me.* Et illic ergò: *Os Iuſti meditabitur ſapientiam,* donec ad ſublimiora Ta- [Pſal. 41] bernaculi ſecreta cæleſtis, ac ſacræ plena iucunditatis atque lætitiæ ipſe perueniat: quemadmodùm Scriptura nos docuit, dicente Dauid: *Hæc recordatus ſum, & effudi ſuper me animam meam: quoniam ingrediar in locum Tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei in voce exultationis & confeſſionis ſonus epulantis.* [1. Theſ. 4.] Ergò & ſedentes in hac corporeà domo, & egreſſi hinc, atque ambulantes [Prou. 3.] in viâ, cùm rapiemur, ſi meremur, obuiam Chriſto: & dormientes loquemur. Accipe tertiam ἀναγωγὴν, quâ ſe anima eleuat Iuſti. Eſt enim quidam ſpiritalis ſomnus intelligendus, de quo Salomon ait: *Si enim ſedeas, ſine timore ſedebis: ſi dormias, ſuauiter requieſces, & non timebis pauorem qui ſuperueniat tibi, neque impetus impiorum ſuperuenientes tibi. Cum ſuauitate requieſce, & pauorem, & ſuperuenientes impiorum impetus non timebis, ſi lingua tua loquatur iudicium Dei, & ſemper illud ante oculos habeas, vt peccatis locum nullum relinquas: & noueris quòd delicti pretium ſupplicii retributione ſoluetur.* Ipſe enim hoc in nonageſimo interpretatus eſt Pſalmo, di- [Pſal. 90] cens: *Non timebis à timore nocturno, & à ſagittâ volante per diem: à negotio perambulante in tenebris, ab occurſu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te non appropinquabit. Verumtamen oculis tuis conſiderabis, & retributionem peccatorum videbis:* Iuſtus enim cùm loquitur iudicium Dei, vel cùm loquitur ipſe quæ iuſta ſunt, & veri plena iudicii, non cum iracundiâ loquitur, non ex animi mœrentis afflictione, non ex dolore, non ex aliquâ paſſione; ſed loquitur ex veritate, loquitur ex æquitate: vt non propendat affectu; ſed quæ loquitur, vero pendat examine: Iudicat enim quæ dicenda ſint, vel non promenda. Cui ſi- [Prou. 25] mile eſt illud: *Labia ſapientium alligata ſunt ſenſu*: eò quòd omnia quæ loquuntur, verò ſenſui conuenire videantur, & ſenſus ſui prudentia intelligant quæ loqui debeant vel tacere: vt quæ ſilenda ſunt, cohibeant clauſtro quodam nexúque labiorum: in iis autem quæ oporteat dici, labiorū vincula reſoluantur. Meritò ergò præ- [Eccli. 21.] miſit: *Os iuſti meditabitur ſapientiam*: meditatio enim diuturna plenum poterit habere iudicium: quod loquetur Iuſtus in tempore, cùm ea quæ perfecta ſunt, facie ad [1 Cor. 13] faciem, viderit. Nunc enim de iis quæ non comprehen- [2 Cor. 12] [Rom. 11] dimus, loqui vera non poſſumus. Denique nec Paulus præſumpſit dicere, qui raptus in paradiſum, audiuit ſecreta cæleſtia: ſed volens non in iis errare quæ diceret: ait: *Quàm inſcrutabilia ſunt iudicia Dei, & inueſtigabiles viæ eius!* Nunc autem abſolutus corpore, forſitan in- [Pſal. 35] ueſtigabilium viarum genera, & iudicia eius, quæ ſicut abyſſus multa ſunt, comprehendit. Adhuc iuſtitiæ forma deſcribitur & augetur, dicente Scripturâ:

Lex Dei eius in corde ipſius: & non ſupplantabuntur greſſus eius.

In corde Iuſti lex Dei eſt. Quæ Lex? non ſcripta; ſed [Rom. 2] naturalis. Iuſto enim non eſt Lex poſita, ſed iniuſto. In [1. Tim. 1] corde eius Lex eſt, nō perfunctoriè, ſicut in labiis Iudæorum. [Rom. 10] *Corde enim creditur ad iuſtitiam.* Qui credit, & loquitur: qui autem loquitur, non continuò credit. Denique non credidit populus, de quo dictum eſt: [Eſai. 29] *Populus* [Rom. 2] *hic labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.* Si igitur gentes cùm ea quæ Legis ſunt faciunt, ipſi ſibi ſunt Lex, cognoſcentes quæ ſequi debeant vel cauere: quantò magis fidelis & iuſtus, qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei viuit, decora nouit & honeſta decernere, & vti [Gen. 25.] legitimo quodam naturalis ſapientiæ gubernaculo, ne [Gen. 27] eius ſupplantentur veſtigia, ſicut Eſaü, quem propter gulæ auiditatem frater ſupplantauit vt caderet, atque in mortem veſtigia eius effudit? Quò magis iuſtus eſt quiſque, eò magis illi inſidiatur inimicus: & ideò ait Scriptura.

Conſiderat peccator Iuſtum, & quærit perdere eum.

Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius: nec damnabit eum, cùm iudicabitur illi.

Conſiderat peccator Iuſtum. Videns peccator quia Iuſtus in ore ſuo loquitur, & in corde meditatur ſapientiam; quia in linguâ ſuâ iudicium loquitur, & in corde ſuo Legem Domini cuſtodit: mortem peccati ei conatur inferre: ſed Dominus tuetur eum. Et ideò non timea- [Rom. 8] mus inſidias peccatoris: quoniam Deus pro nobis eſt. *Si* [Heb. 12.] *ergo Deus pro nobis; quis contrà nos?* Propterea non derelinquet Iuſtum ſuum Deus, nec damnabit eum, cùm habuerit de ipſo iudicium: Verus enim iudex eſt; & ideò iuſtitia non poteſt periclitari. Vnde & Aquila dixit: *Nec damnabit eum in iudicando eum.* Symmachus: *Nec damnabit cùm iudicabitur Iuſtus*: Sed quia Septuaginta viri ſic [Eſaia. 3.] poſuerunt: *Cùm iudicabitur illi*: putamus quòd ad illud [Pſal. 50] reſpexerint quod ſcriptū eſt: *Quoniam ipſe Dominus venit in iudicium*: Sed in quod iudicium? Audi dicentem: *Tibi ſoli peccaui, & malum coràm te feci, vt iuſtificeris in* [Mich. 6] *ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.* Ideò ergò præbet ſe Dominus audiendum, vt de ſe iudicetur: quò magis vincat: Quomodò ſe præbeat, audi: *Populus meus, quid feci tibi? aut in quo contriſtaui te? aut quid moleſtus* [Eſai. 43] *tibi fui? Reſponde mihi: Quia ex Ægypto eduxi te: & de domo ſeruitutis liberaui te.* Et alibi: *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas: et memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur.* Graue hoc iudiciū, cùm Dominus de ſe poſtulat contrà hominem iudicari: Quid enim reſpon- [Gen. 1.] deas ei qui vniuerſa tibi contulit, omnibus te præfecit? [Exod. 14] Subiecit tibi Ægyptios, ad quos hoſpes aduenerás, inſe- [Gen. 47] ctantes poſteà mari merſit. Ille tuos deleuit hoſtes, at- [Deut. 32] [Apoc. 5] que ſubuertit. Ille te creauit & condidit, ille ſuo ſanguine [Pſ. 142] te redemit: & tu tradis te vt ſeruias eius inimico? ille tibi omnia peccata dimiſit, & tu grauiora cōmittis? Vocabit te, in iudicium venies, quid reſponſurus es ei, qui niſi rurſùm tibi donet, periiſti? Ideòq. videns ſanctus Dauid hac [Ibidem.] quadam mortalitate Dei ampliùs ſe grauari, iudicium refugit, miſericordiam poſcit, dicens: *Et ne intres in iudiciū cum ſeruo tuo: quoniā non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* Confitetur ſe in tenebris ſicut mortuum ſæculi collocatum. Cautè ſicut mortuum ſæculi dixit, non mortuum: Non enim mortui ſæculi ſunt qui moriuntur in Chriſto. Illi autem ſunt mortui ſæculi, qui omnem vitam ſuam quâ vixerunt in ſæculo, in interitu & [Ibidem.] morte conſtituunt. Et ideò quaſi deſperatus ad remediū confugit dicens: *Citò exaudi me, Domine! quia defecit ſpiritus meus.* Talis enim iudicii propoſitâ ſibi oblatione defecit, in quo examinanda veritas foret potiùs quā miſeri-

cordia conferenda. Tamen tam pius eſt Dominus, vt etſi G
nemo iuſtificetur in conſpectu eius viuens (quis enim
quamuis iuſtus non obnoxius eſt peccato? aut cuius ta-
Eccli 17 lis eſt vita, vt digna iudicetur Dei ſimilitudine ?) vtique
Iob. 25 ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus, debet, ſicut
Deus ſine peccato eſt; ità & is qui ad imaginem eius eſt,
Geneſ. 1 ſine peccato eſſe. Quâ ergò dignus eſt pœnâ qui gratiam
Ioel. 2. tantam Dominicæ operationis, & ſimilitudinem diuini
decoris amiſit? Sed quia miſericors eſt: etiamſi ipſe ſe
iudicio ſubiiciat, iuſtum tamen non iudicat; ſed iniuſtum.
Iuſto parcit, quaſi conditionis fragilitate peccanti: iniu-
ſtum punit, quaſi qui deteſtetur ingratum. Deinde etiamſi
multa habeas opera iuſtitiæ, noli eſſe impatiens atque
arrogans, quò præmia tibi iuſtitiæ in hoc ſæculo exiſti-
mes flagitanda, aut indignè tibi aduerſa accidiſſe aliqua H
conqueraris. Quamdiu enim viuis, certamen tibi debe-
tur, non præmium.

Expecta Dominum, & cuſtodi vias eius: &
exaltabit te, vt hereditate poſſideas terram: cùm
perierint peccatores, videbis.

Expecta Dominum; nempe vel auxiliatorem vel remu-
neratorem Dominum: *& cuſtodi vias eius*, hoc eſt, expe-
cta, & eius quem expectandum putas, mandata conſer-
ua. Etſi contereris, etſi affligaris, etſi ægritudine deficias, I
tamen expecta Dominum, non te confundet ſpes. Veniet
Dominus, *& exaltabit te, vt hereditate poſſideas terram.*
Rom. 5. Liquet ſuperiorem eſſe terram, non iſtam in valle terre-
Pſal. 26 nam: ſed illam quæ eſt repromiſſionis æternæ: in quâ
quicúque conſtituitur, exaltatur à Domino. *Videbis autē
cùm perierint peccatores.* Tunc enim Iuſtorum remunera-
tio erit, cùm iudicium fuerit de meritis impiorum. Sed
Pſ. 72. non vno genere pereunt peccatores. Antè tibi pereunt,
ſi eorum potentiam & diuitias non mireris: ſi non te
moueat cū eos honoribus, liberis, amicis abūdare cogno-
Ioan. 14 ueris. Hæc enim ſæculi ſunt, & ſæculū ſæculari ſubiacet
Matt. 4 malignitati: & princeps mundi iis qui ſibi ſeruiunt, fa-
uet; ſecundùm illud. *Omnia tibi dabo, ſi procidens adora-* K
ueris me. Quid quæris vt ea tibi dentur, cùm ipſe impius
qui dat, in eis diutiùs eſſe non poſſit? Tranſit etiam ipſe:
quomodò poſſunt non tranſire quæ contulit? Tu modò
conſtanté animū gere, iuſtitiam tene, nemo te moueat,
& videbis nihil eſſe impium. Denique audi dicentem:

Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſu-
per cedros Libani.

Et tranſiui, & ecce non erat: quæſiui eum, &
non eſt inuentus locus eius.

Vidi impium. Vidi eum in ſæculo hoc, vidi oculis cor- L
poris. Vidi etiam eleuantem ſe, & ſuperexaltantem ſer-
monibus ſuis, æſtimantem ſe aliquid eſſe, qui nihil eſt.
Galat. 6 Quomodò ſe ſuperexaltat? *Ponam*, inquit, *thronum meū*
Eſai 14 *ſuper nubes: & ero ſimilis Altiſſimo.* Exaltat ſe, vt videas
Amos 2. eum ſicut cedros Libani ſuperexaltatum. Cedri & ipſæ
altæ ſunt, & in monte ſunt altiſſimo. Meritò ergò ſuper-
exaltatæ ſunt, & ſuperexaltatos videtur impius, qui ſe in
illo monte conſtituit, de quo ſcriptum eſt: *Si habueritis*
Mat. 17 *fidem ſicut granum ſinapis, diceris huic monti: Tollere, &*
Ibidem. *iactare in mare.* Huic: Cui? Dæmonio, inquit, a quo iſte
inuaſus fuerat & oppreſſus, quem miramini eſſe ſanatū.
Ideò charitatem magis habet in Chriſto, quàm poteſta- M
Zach. 11 tem in diabolo. Vides cedrum in monte altiſſimo ſuper-
exaltatam; ſed vento frangitur; ſed igni exuritur; ſed ve-
tuſtate diſſoluitur. Ità eſt diues in ſæculo. Fulget quidem
ſplendore quodam gratiæ ſæcularis vt Libanus, nixus eſt
mundi potentiâ, opibus & diuitiis exultat. Videtur tibi
aliquid eſſe; antequàm dicas: *Tranſiens videbo*: Sicut
enim Moyſes animo & mente tranſiuit materialia, &
Deum vidit: ità & tu ſi tranſeas hinc, ad Dei gratiam
veſtigium tuæ mentis attollens; videbis eum nihil eſſe
Exod. 3 qui in hac terrâ ſibi potentiſſimus videbatur. Ideò ani-
mæ tuæ dicit, menti tuæ dicit Deus Verbum: *Ades huc*
G *à Libano ſponſa, ades huc à Libano: tranſibis & pertran-* Cant. 4
ſibis. Si tranſeas ſæcularia, pertranſibis ad paradiſum.
Audi tranſeuntem. *Memento mei, Domine! cùm veneris* Luc. 23
in regnum tuum. Audi iterùm pertranſeuntem: *Amen
amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiſo.* Quid eſt:
Ecce non erat: In principio vtique Verbum erat. Et qui Ibidem.
Verbum videt, qui particeps Verbi eſt, vtique & ipſe eſt; Ioan. 1.
quia Verbum Dei ſemper eſt. Et ſermo qui de ipſo eſt,
non eſt: eſt & non, ſed eſt: & manet in eo qui ſequitur Eſai. 40
Deum. Qui autem neſcit Verbum, non eſt: quia non
adhæret ei qui dixit: *Ego ſum qui ſum.* Qui autem adhæ- 1. Cor. 1
ret ei, vnus Spiritus eſt. Vbi autem Spiritus, ibi & vita. Exod. 3
Ideo tibi dicit Scriptura de Deo: *Qui viuificat mortuos,
& vocat ea quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt*: hoc eſt, 1. Cor. 6
H vocat Gentes quæ non erant, tamquàm populum ſuum Rom. 4.
qui erat: Erant enim patres noſtri, qui erant Electi Dei.
Et alibi dicitur: *Cognouit Dominus qui ſunt ipſius, non co-
gnoſcit eos qui non ſunt.* Et Eſther ait: *Non des virgam re-* 2 Tim. 2
gni tui iis qui non ſunt. Rectè ergò Iuſtus dicit: *Et tranſi-* Heſt. 14
ui, & ecce non erat, hoc eſt, vidi eum ſuperexaltatum in
ſæculo, antequàm conſiderarem quia nihil eſt ſæculum.
Vbi autem tranſiui mente ſuprà mundum, vidi quia iam
non erat qui antè erat ſuperexaltatus in hoc mundo. Et
tu, ſi iuſtus es, tranſi à præſentibus ad ea quæ futura ſunt,
& tranſibunt tibi præſentia. *Cælum & terra tranſibunt:
verba autem mea non præteribunt.* Iuſto ergò omnia tranſ-
I eunt. Tranſit impius, ſimilis vanitati eſt, & dies eius ſi- Mat 24
cut vmbra prætereunt. nec ſolùm prætereunt Iuſto præ- Pſ. 143
ſentia; ſed etiam cùm ad ea quæ ſunt futura intenderit,
iam iſta prætereunt. Vide quomodò Iuſto præſentia præ-
terière. Vtique temporibus Dauid Prophetæ ſynagoga
erat, Eccleſia ex gentibus non erat: & tamen futuris qua-
ſi præſentibus dicit: *Benedicite Gentes Deum noſtrum.*
Deinde ſuprà ait: *Aſcendit Deus in iubilatione.* Tranſiuit Pſal 65
perfidiæ ventura tempora, non ætate; ſed mente: & re- Pſal. 46
ſurrectionem Domini multo poſt ſæculo futuram, pia
fidei deuotione celebrauit, dicens: *Pſallite Deo noſtro,
pſallite, pſallite Regi noſtro, pſallite ſapienter.* Quaſi inter-
eſſet ipſis Chriſti & Eccleſiæ nuptialis copulæ Sacramen- Ibidem.
K tis, ità tripudiat & gaudet. Cauſam quoque celebritatis
expreſſit, dicens: *Regnauit Dominus ſuper omnem terram.*
Ergò ſi nos prætereamus, & illa præteriiſſe quæ futura Ibidem.
ſunt, nobis videntur: vt ſi in nauigando terrā prætereas,
illā quoque videas præterire, & quaſi à te diſcedere. Sæ-
pe nautæ, maximè in tempeſtate, fugiunt terram. Et ta-
men cùm ea fugiunt nauigantes, ipſa potiùs fugere vide-
tur à nauigantibus. Et tu ſi fugias mundum hunc, & ipſe
te effugiet: ſi prætereas terram hanc, & ipſa te præter-
ibit. Et tu in mari hoc nauigas, & in hoc ſæculo flu-
ctuas. Fuge terram, ſaxa habet, lapides habet; ſicut ſcri-
ptum eſt: *Lapides de viâ proiicite.* Si feſtines per aërium
L hoc profundum ad portum diuinæ voluntatis, videbis ti-
bi hæc omnia præteriiſſe: Quid enim intereſt vtrū præ- Eſai 62
terierint, an tibi ea iudices præteriiſſe? Eſt & alius impius
qui videtur exaltatus & eleuatus ſuper cedros Libani: &
ſi tranſeas, non erit, nec locum eius inuenies. Vide mihi
Scribam Iudaicum reddentem ſeriem veterum Scriptu-
rarum; ſed non ſequentem. Audis quia labiis reddidit,
miraris vt doctum. Interrogas quid ſentiat: reſpondet
ſecundùm litteram, percurrit hiſtoriam. Superexaltatus
videtur tibi & eleuatus, ſi litteram cogites. Tranſi ad in-
telligentiam ſpiritalem; quia Lex ſpiritalis eſt; vides illum
nihil eſſe, tum dicis: *Vidi impium ſuperexaltatū: & tranſ-* Rom. 7.
M *iui, & ecce non erat: & quæſiui eum, & non eſt inuentus lo-
cus eius.* Quæſiui eum vbi eſſe debuerat: vbi vita eſt, non
illū inueni. Non erat ibi vbi vita erat; quia mortuus e-
rat, & ideò nec locus eius inuentus eſt: Qui enim mortui
locus, qui non erat, nec fuit vnquam? Non enim fuit, qui
in litterâ erat: *Littera enim occidit; ſpiritus autē viuificat.*
Quæſiui ergò eum, vt inuenirem: ille ſe non præbuit,
vt inueniretur: hoc eſt, ego eum volui conuertere, ille
ſe mihi præbere noluit vt conuerteretur. Feci quæ erant 2 Cor. 3
quærentis: ille refugit ea quæ eſſe debuerant reuertentis.
Denique anima quæ conuerti vult, Verbum requirit:
& cùm inuenerit, dicit: *Tenui eum, & non dimittam eum.* Cant. 3

hoc eſt Dei Filium, Dei Verbum. Iniuſtum autem qui ſanari noluit, quæſiui eum, & non inueni, & ideò non illum imiteris.

Cuſtodi innocentiam, & vide æquitatem: quia ſunt reliquię homini pacifico.

Iniuſti autem diſperibunt: ſimul reliquiæ impiorum interibunt.

Matt. 5 Pſal. 44 *Cuſtodi innocentiam, &c.* Qui cuſtodit innocentiam, æquitatem videt: quoniam qui mundus eſt, Deum videt; cuius virga recta eſt, & recta iuſtitia, vt auerſetur eos qui declinauerunt ad ſtudia prauitatis. Bona innocentia, quæ Deum videt. Denique alij poſuerunt: Cuſtodi perfectionem: Perfectus eſt enim qui malitiam neſcit, nec dolum nouit. Ideò, inquit, cuſtodi perfectionem; *quia ſunt reliquiæ homini pacifico.* Reliquiæ dicuntur hominis de corpore mortui, de eius exuuiis. Ideò reliquiæ; quia poſt mortem hominis videntur ſupereſſe: Superſunt 1. Cor. 15 enim quæ ſeruantur ad reſurrectionem: *Oportet enim hoc corruptibile induere incorruptionem, & hoc mortale induere immortalitatem.* Ergò magis reliquię ſunt hominis ſpes reſurrectionis, & fides conuerſionis, & gratia dilectionis: Pſal. 1. *quoniam impij non reſurgunt in iudicium.* Vita autem Iuſtorum nota eſt Deo, & iudicio Domini comprobatur.

A Huic loco pulchrè illud conuenit. Reliquię ſecundùm Rom. 11 electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. *Iniuſti autem diſperibunt ſimul: reliquiæ impiorum interibunt.* Iuſtorum reliquiæ virtutes ſunt: impiorum reliquiæ, improbitas, atque perfidiæ peccatum. Ea delebuntur, vt non ſint. Eſaia 41.

Salus autem Iuſtorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.

Et adiuuabit eos Dominus; & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus: & ſaluabit eos; quia ſperauerunt in eum.

B *Salus autem Iuſtorum à Domino.* Non à ſæculo, non ab elemento. *Cælum & terra præteribunt.* Non committo Mat. 24 ſalutem meam cælo; quia & ipſum præterit; quia de pluribus cęlis dictum eſt: *Ipſi peribunt, tu autem permanes.* Pſ. 101 Deo ſoli committo, qui permanet, qui poteſt peccata Hebr. 1 donare, vt protector meus ſit in tempore tribulationis, & adiuuet me, & liberet me, & eripiat me à peccatoribus, iudicii ſui tempore: & ſaluum me faciat, quoniam ſperaui in eum. In ipſum ſolum ſperaui: Non vult enim nos & ſibi & alij ſeruire. Qui ipſi ſoli ſeruit, liberatur: quoniam ipſi eſt laus, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXVI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVII. ENARRATIO.

Præfatio in Pſalmum XXXVII.

DE Pœnitentiâ duos iam dudùm ſcripſi libellos: & iterùm ſcribendum arbitror. Primùm, quia vtile eſt vel quotidie veniam delictorum precari: deinde quoniam in illis duobus libellis adhortatio pœnitentiæ vel profectus eſt, ſi geratur: nunc autem quemadmodùm agi pœnitentia debeat, exprimendum eſt: nihil enim prodeſt agere, niſi ità agatur vt oportet. In quo ſanctus Dauid ſequendum nobis propoſuit magiſterium, qui ideò mihi videtur guſtâſſe peccatum, vt doceret quemadmodùm peccatum poſſet aboleri: Vnde D enim medicina, niſi de vulnere ſumpſit exordium? Dum prima ætas generis humani docet alios quod ſibi profuit, & quemadmodùm vulnus ſuum ſanauerit, aliis oſtendit, vſus artem fecit, & ægritudo magiſterium: Ipſa eſt enim prima & valida ſecta medicinæ, quam experientia, non coniectura formauit: Ideóque ab experientia ἐμπειρικοὶ primò medici ſunt vocati, & ex eâ ſectâ cæteræ deriuatæ ſunt, atque ab eâ vſum quemdam ſuæ ſumpſere virtutis. Quid autē eſt ad cohortationem pœnitentiæ validius, quàm quod ſanctus Propheta Dauid peccatorum noſtrorum nos docuit pœnitere? Quis E enim dedignetur humiliare ſe Deo, cùm Rex ſe humiliauerit? Aut quis dubitet affligere animam ſuam, cùm Propheta tantus afflixerit, ſoluens pretium lachrymarum pro redemptione peccati? Et quamuis toto ſcriptorum ſuorum corpore gerendæ pœnitentiæ præcepta diffuderit (quis enim eius Pſalmus non medicamentum eſt conſcientiæ peccatricis? cùm alibi quemadmodùm impulſus ſit, alibi quemadmodùm conturbatus oſtenderit, vt non ſolùm quemadmodùm ſint ſananda; ſed Pſ. 117 Pſal. 29 etiam quemadmodùm cauenda vulnera, demonſtraret, & ſuo nos doceret exemplo: quis autem ſtare ſe credat, vbi lapſus eſt etiam fortior?) tamen in trigeſimo ſeptimo

C Pſalmo maiorem vim doloris interni, & lamentabilis deplorationis expreſſit. Denique in exordio ipſe nos titulus admonet huiuſmodi præcepta formari: Sic enim legimus.

Titulus Pſalmi XXXVII.

In commemorationem diei ſabbati, Pſalmus Dauid.

D Plena pœnitentiæ definitio, commemoratio eſt delictorum, vt vnuſquisque peccata ſua velut quodam quotidiani ſermonis caſtiget flagello, & commiſſa ſibi flagitia condemnet: Sic enim docemur, dicente Domino: *Dic iniquitates tuas vt iuſtificeris.* Et Apoſtolus ait: *Ore confeſſio fit ad ſalutem.* Sed fortè moueat, quia non dixit, Peccatorum commemorationem; ſed diei ſabbati, aut (ſicut alius habet) ſabbatorum. Quid eſt autem ſabbatum, niſi requies futurorum, leuamen præſentium, quo lex iubet hominum opera feriari, onera deponi? Quæ ſunt grauiora onera, niſi noſtra peccata? Hęc deponuntur in ſabbatorum die- E bus, hoc eſt, in hoc vitæ iſtius tempore: Septem enim diebus hebdomas omnis concluditur, ſex diebus mundus ille formatus eſt, ſeptimo die requieuit Dominus ab opere ſuo: qui in noſtra manſuetudine requieſcit, ſicut ipſe dixit: *Super quem requieſcam, niſi ſuprà humilem & manſuetum?* Abſolue te ergò omni ſabbato & alleua pondus errorum, vt ſecurus ad illius futuri ſabbati requiem peruenire merearis: Nam ſi hinc peccata grauia portaueris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuam mentē, reiice omnia quibus conſcientia grauatur & premitur, *ne fiat fuga tua hyeme vel ſabbato.* Vita hæc in labore eſt, illa in requie. Leuiorem te ſæculi huius

Eſai. 43 Rom. 10 Exod. 20 Hebr. 4 Hier. 17 Exod. 20 Eſai. 66

Mat.24 reperiat conſummatio, nõ oneratus peccatis fugere non poſſis. Antè fuge, vt præuenias. Fugit ſæculum, qui ſæculi illecebris non tenetur, qui ſe omni curâ eius abſoluit. Fuge iram futuram, hoc eſt, iudicij diem. Fugit eam qui egerit pœnitentiam: Sic enim definiuit Baptiſta Ioannes, dicens: *Generatio viperarum! quis vobis demonſtrauit fugere ab irâ venturâ? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ.* Audiſtis hodie legi quia Ioannes baptizabat in
Matt.3. Ænon, iuxta Salim. Ænon dicitur oculus ſuppliciorum. Salim ipſe aſcendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergò baptizari eligit, ſupplicia præuidet. Et ideò confugit
Ioan. 3 ad baptiſmatis ſacramentum, vt peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat eſſe ſupplicijs. Et fortè ſuppli-
Matt. 3 cia præuidet qui baptizatur baptiſmo pœnitentiæ: at verò ille gratiam ſpectat, qui baptizatur in Chriſto. Baptiſmus ergò Ioannis, oculus ſuppliciorum eſt: baptiſ-
Ioan. 3. mus Chriſti, oculus gratiarum. Tametſi in Ænon baptizabat Ioannes, iuxtà aſcendentem baptizabat: Hoc enim & iſta habet interpretatio, vt Salim dicatur ipſe aſcendens. Proximus ergò erat Chriſto, qui eius nuntiabat aduentum. *Etenim Filius hominis qui deſcendit de*
Epheſ. 4 *cælo, ipſe eſt, & qui aſcendit in cælum, vt impleret omnia:*
1.Cor.15 Sed quia qualis cæleſtis, tales & cæleſtes: & ille aſcendit in cælum, qui terrena deponens, conſepelitur in
Rom 6. Chriſto, vt cum Chriſto reſurgat à morte peccati, ad nouitatem vitæ, hæreditatiſque conſortium, vt fiat, ſicut
Rom 8 ſcriptum eſt; *Dei heres, Chriſti coheres.* Vera ergò medicina eſt gerere pœnitentiam: quæ tunc legitimè prædicata eſt, quando medicus venit è cælo, qui non exaſperaret vulnera; ſed ſanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodũ in hac terrâ corporis noſtri remedia quæreremus, cùm flos nobis herbæ ſalutaris oriretur, qui de
Ibidem. peccato damnauit peccatum in carne. Antidotum ergò facta eſt caro, quæ erat venenum antè peccati; quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodùm antidotum caro. Dei Verbum factum eſt caro: miſit manum in ca-
Ioan. 1. uernam aſpidum; venenum euacuauit, peccatum abſtu-
Eſai.11 lit: id eſt, de peccato damnauit peccatum in carne. Et vt hoc poſſit pleniùs conſiderari, ipſum Apoſtoli capitulum
Rom. 8 recenſeamus: Namque ità ſcriptum eſt: *Deus mittens*
Ibidem. *Filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, vt iuſtificatio legis impleretur in nobis, vt non ſecundùm carnem ambulemus; ſed ſecundùm ſpiritum.* Venit ergò Dei Filius in ſimilitudine carnis peccati. non vtique in ſimilitudine carnis venit, qui veram carnem ſuſcepit; ſed in ſimilitudine carnis peccati, id eſt, carnis peccatricis: Facta enim erat fraude & veneno infuſa ſerpentis caro noſtra caro peccati. Poſtquàm eſt obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis; quia erat morti debita. Huius carnis iam reæ, iam præiudicatæ ſimilitudinem Chriſtus in ſuâ carne ſuſcepit: quia etſi naturalem ſubſtantiam carnis huius ſuſceperat, non tamen contagia vlla ſuſceperat, nec in iniquitatibus conceptus, & natus eſt in delictis, qui non ex ſanguinibus; neque ex voluntate carnis; neque ex voluntate viri; ſed
Pſal.50. de Spiritu ſancto natus ex Virgine eſt. Quid ergò eſt: *De*
Ioan. *peccato damnauit peccatum in carne?* Vtrùm de ſimilitudine carnis peccati? an quia peccata noſtra Chriſtus non
Matt. 1. vſu; ſed qualitate ſuſcepit: non crimine; ſed ſuæ miſeri-
Rom. 8 cordiæ Sacramento, & peccatum pro nobis factus eſt, qui peccatum ipſe non fecit? An verò quia etiam de iſtâ
2. Cor.5. carne peccati, hoc eſt, noſtrâ hac obnoxiâ & præiudica-
1.Petr.2 tâ damnauit peccatum in carne, docendo, quemadmodũ in carne poſiti non ſecundùm carnem ambulemus; ſed
Rom. 8. ſecundùm ſpiritum? Peccatum quippe eſt ſecundùm carnem ambulare; quia luxui, & voluptatibus, & laſciuiis, & carnis cupiditatibus viuit, qui ſecundũ carnis ſapien-
Ibidem. tiam conuerſatur: *Sapientia* enim *carnis inimica eſt* Deo. Vnde *qui in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Ideóque peccatum dãnat de peccato: qui ſe à carnis vitiis abluẽdo, ſecundùm ſpiritum viuit, totus Deo deditus, & cæleſtibus intentus oraculis, propter quod Chriſtus adue-
Ioan. 6 nit, vt non ſuam, id eſt carnis; ſed Dei faceret volun-
Galat. 5 tatem. Si quis ergò illum ſequatur, vt faciat quæ placent Deo, & carnis ſuæ comprimat appetentiam, imi-

G tator eſt Chriſti. Quid ſenſerimus, expreſſimus. Qui legis, elige quid ſequaris. Nullus error, vbi ſimplex pietatis affectus, atque omnis fidelis eſt ſenſus. Damnauit peccatum Chriſtus, ſuſcipiendo ſimilitudinem carnis peccati, vt delicta noſtræ carnis aboleret. Damnauit Rom 8. peccatum, vt peccata noſtra in ſuâ carne crucifigeret, 2.Cor. 5 factus pro nobis ipſe peccatum: vt nos in ipſo eſſemus iuſtitia Dei, qui eramus captiuitas mortis, & præda ſerpentis. Ergo pietatis eſt ſuſceptio peccatorum iſta, non criminis. Per hoc peccatum nos Deus æternus ab- Rom. 8. ſoluit, *qui Filio ſuo proprio non pepercit; ſed peccatum* 2.Cor. 5 *eum fecit eſſe pro nobis.* Deinde damnauit peccatum

H Chriſtus in carne de ipſa carne peccati; quæ iudiciali quodam vigore & auctoritate cenſoriâ, odit vitia quæ amare conſueuerat, & horret impudicitiam, quam voluptatem putabat. Segregat ſe à laſciuiis, abdicat à cupiditatibus, renuntiat criminibus atque flagitiis, propulſat auaritiam, quæ virilitatem quandam carnis effœminat. En tibi illum Chriſti imitatorem, & ipſum de 1. Cor.9 peccato peccatum in carne damnantem. *Sic curro*, inquit, *non vt in incertum: ſic luctor, non vt aera cædens; ſed caſtigo corpus meum, & ſeruituti redigo: ne cum aliis prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Non ſuperfluè (vt arbitror) euagati ſumus; quia & hoc ad medi- Eccli.38 cinam hominis pertinebat: cui medicinæ proſpiciens Deus ſicut terram iſtam ſalubres herbarum atque arbo-

I rum ſuccos ferre præcepit, quibus carnis vulnera curarentur; ità etiam præceptis ſalutaribus repleuit diuinarum ſeriem Scripturarum quibus infirmitas animæ ſanaretur. Itaque quàm graue eſt vt muta animalia medicari ſibi nouerint, & vulneribus ſuis herbas ſalubres requirant, deligere non refutent: & hominum induſtria non requirat, quibus etiam medicus eſt miſſus, qui medicinæ ſalutaris in veteribus Scripturis ſemina demonſtraret, & noua ipſe deferret? Quàm multa itaque ſalubria ſunt, quæ noxia perfunctoriè iudicantur? De ipſâ terrâ ſumamus exempla. Serpens alit venenum, morſus noxios habet, vulnerat carnem: ſed in ipſo quoque

K eius veneno antidotum reperies, ſi requiras. Denique caro eius exuritur, cuius puluere theriaca conficitur: quia veneni vis conſueuit hebetari vt nocere non poſſit. Non terra ergo in vitio, quæ ſerpentem generat; ſed ille qui neſcit cauere ſerpentem. Ipſe ſerpens poteſt tibi prodeſſe, ſi intelligas: immò ſi medici præcepta non Mat.10 ſpernas: imitandum diſce quem putas eſſe ſugiendum, *Eſtote*, inquit, *aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Serua caput tuum ſicut ſerpens: & ſi laceratus toto corpore fueris, reuiuiſces. Caput tuum Chriſtus eſt, quia caput ipſe eſt viri. Si ſeruaueris fidem, et-

L ſi mortuus fueris ſicut ſerpens, & tu reſurges. Imitare 1.Cor.11 ſerpentem, qui exteriorem ſuum exuit, vt renouetur interior. Imitare ſerpentem, qui venenum ſuum euomit. Beatus ſi & tu cogitationes tuas malas euomas, & malitiæ tuæ venena deponas. Celebris ſermo eſt, & Scriptorum auctoritate robuſtus, ſerpentem aquis appropinquantem ſibilo ſibi fœminę anguis ſponſare concubitus: illam propriæ conſulentem ſaluti, eâ ſpondere lege petitos coitus ſui vſus, ſi ſerpens venenum euomat, captúmque obedire iuſſis, arma deponere, ac proprij more conuentus caput ori eius inſerere: atque, vbi caleſcere cœperit conſuetudo, ſeu naturæ quadam violentiâ, ſeu libidinis ardore fœminam ſtringere ora mor-

M ſúſque libidinis oculis premere, atque ità caput ſerpentis abſcindi. Nonne in naturâ ſerpentis myſterium fidei Gen. 3. recognoſces? Serpens ille paradiſi prior fœminam ad culpæ adulterium prouocauit: ſed vbi venenum eius effuſum eſt in hunc mundum, ſoboles illius fœminæ cir- 1.Cor.15 cumuentione parentis, & fraude multâ ſerpentis, armis eum ſuis exuit, & caput illius amputauit. Quòd ſi venena præualuerint: & peccatum in quo eſt aculeus mortis irrepſerit: vtere medicorum exemplo, vt tibi ſerpens vel ſerò moriatur. Conteras eius venenum, corpúſque comminuas, & admixtum ſalutaribus ſuccis noueris temperandum, vt non ſolùm vim ſuam & virus amittat; ſed etiam fiat remedium de veneno. Mo-

ritur autem, tibi ſerpens ille intelligibilis, ſi tu moriaris
peccato, & tibi tua peccata moriantur. Sic conteritur
eius venenum, ſi te tua facta compungant: ſic omne vi-
rus eius abolerur, ſi bonis operibus tegas, & fideli con-
feſſione temperes crimen admiſſum. Audi quemadmo-
dùm virtus draconis ipſius conteratur. *Conterat*, inquit,
Rom. 16 *Deus Satanam ſub pedibus veſtris.* Contere primo cor
tuum, in quo erat draconis cubile, vt non inoeniat vbi
poſſit habitare. Contere draconis carnes. Carnes eius
peccata noſtra ſunt. Ideò tibi dicit Deus: *Epulantur in eo*
Hier. 9. *Gentes.* Et infrà ait: *Præcurrit mors ei*; carnes aotem
corporis eius ſunt adhærentes ei: Sicut enim Sancti, cor- B
Iob. 40 pus & membra ſunt Chriſti; ità peccatores qui pecca-
Iob. 41. 1.Cor. 12 tum non deſerunt; ſed peccato inhærent, corpus draco-
nis & membra ſunt. Ideò nos Chriſti corpus epulamur;
illi autem corpus epulantur draconis. nos epulamur qui
Chriſto adhærere contendimus, remiſſionem quotidia-
Iob. 40 nam & veniam peccatorum. Illi autem qui peccatis quo-
tidie peccata connectunt, continuationem flagitiorum
epulantur & criminum. Contere igitur has carnes, &
ſuper eas contritionem tui cordis aſperge. Deinde mitte
al. ea ſuper † os eius Iordanis aquam. Iordanis enim deſcen-
omnia, ſio & aſcenſio eſt: qnoniam qui in fontem ſacrum deſ-
Coloſ. 3 cenderit, & aſcendit, vt quæ ſuperiora ſunt quærat:
Rom. 6. Deſcendit enim in mortem Chriſti, qui baptizatur in
Chriſto, & in reſurrectionem eius aſcendit. Si autem C
Pſ. 129 iam baptizatus erràſti, mitte aquam lachrymarum, non
Hier. 31 mendacem; ſed veram, vt de profundo clames ad Do-
minum Deum tuum, vt dicatur de te: *Vox audita eſt*
3 Reg. 8 *in Rama, fletus & vlulatus multus, Rachel plorans fi-
lios ſuos, & noluit conſolari, quia non ſunt.* Rachel Ec-
cleſia eſt, in quâ benedicitur plebs Dei. Ipſa pro te fleat,
ipſa tua peccata deploret, & fleat plurimùm, vt conſo-
lationem facilè non admittat, quemadmodùm qui plu-
Luc. 15. rimùm dolent. Ideò conſolari ſe noluit; quoniam qui
eras, eſſe deſiſti. Sed hac perſeuerantiâ doloris & fletus
emereatur vt dicat. *Filius meus mortuus erat, & reuixit:
perierat, & inuentus eſt.* Aut fortè conſolari ſe noluit D
Matt. 2 Rachel in filiis Iudæorum; qoia non ſunt: quos vtique
Mat. 13. ideò genuerat, vt eſſent: & ideò non admiſit conſola-
tionem, occiſis paruulis ab Herode; quia nec in aduen-
tum Ieſu crediderunt, menſuram ſceleris adimplentes,
vt & paruulos interficerent, vt inter eos & Filius Virgi-
nis necaretur. Ergò Eccleſia Domini in Iudæis conſolari
noluit, quia non ſunt: in Chriſtianis antem qui ex natio-
nibus congregati ſunt, epulatur & gaudet: quoniam
cœperunt eſſe, qui non erant. Miſiſti ergò aquam Ior-
Osei 9. danis, aquam gratiæ, hoc primùm bibe. Miſiſti aquam
Prou. 9 lachrymarum, aquam pœnitentiæ, hoc ſecundum eſt
poculum, vt primum repares. Bibe aquam de tuis va-
ſis, bibe aquam de tuis fletibus, vt dicas: *Et potum meum* E
Pſ. 101. *fletu temperabam.* Fletus ergo tuus, potus eſt tuus & la-
chrymæ tuæ cibus eſt tuus: *Fuerunt*, inquit, *mihi lachry-*
Pſal. 41 *mæ meæ panes.* Si lachrymæ panes, habes ex peccato ini-
quitatis cibum conuerſionis. ſecundùm illud quod legis
Luc. 7 in Euangelio: *Quoniam cui plus dimittitur, plus diligit.*
Vnde ſæpe videmus aliquos qui antè negligentes fuerunt
Chriſtiani, peccato aliquo commiſſo, fieri diligentiores,
& ex illo per pœnitentiam euadere ſolere perfectos. Si-
cut igitur ex peccato conuerſio; ità remedium de veneno.
Prou. 18 Audi hoc remedium. *Iuſtus in principio ſermonis accuſa-
tor eſt ſui.* Venenum, peccatum eſt: remedium, accuſa- F
tio ſui criminis. Venenum, iniquitas eſt: confeſſio, reme-
dium prolapſionis. Et ideo verè remedium de veneno
eſt, ſi dicas iniquitates tuas, vt iuſtificeris: Sed iam Pſal-
Eſai. 43 mum adoriamur, vt ipſe nos doceat quemadmodùm a-
genda pœnitentia ſit. Itaque ſic incipit.

Pſalmus trigeſimus ſeptimus.

DOmine ne in irâ tuâ arguas me: neque in furore tuo corripias me.

Qui pœnitentiam agit, paratus eſſe debet ad oppro-
bria perferenda, iniuriáſque ſubeundas, nec commoue-
A ri, ſi quis ei peccati ſui crimen obiiciat: Cum enim ipſe
accuſare ſe debeat, quemadmodùm alium non ſuſtinet Heb. 12.
arguentem? Quòd ſi ab homine argui timere non debet,
quantò magis à Domino Deo ſuo, cui omnes etiã in iis
quæ ſunt occulta, peccamus? cùm præſertim condem- Pſal. 72
natio præſentium, abſolutio futurorum ſit. Qui autẽ non
condemnantur in ſæculo, cum hominibus non flagella-
buntur. Væ mihi! ſi de me dicatur: *Recepit mercedem* Matt. 6
ſuam. Si bonum factum hac condemnatur ſententiâ;
quantò magis crimen grauatur? Nam ſi miſericordia fa-
cili iactata ſermone, fructu fraudatur æterno: quantò 1. Pet. 3
B magis iniquitatis pœna acerbi fœnoris acceſſione differ- 2. Reg.
tur? Ergò qui pœnitentiam agit, offerre ſe debet ad pœ- 24.
nã vt hic puniatur à Domino non ad ſupplicia æterna
ſeruetur. nec expectare tempus; ſed occurrere diuinæ in-
dignationi. Vide facta Dauid eius precibus conuenire.
Offenderat Dominum; quia numerari iuſſerat populũ.
Confeſſione præuenit Dei nuntium, peccàſſe ſe valdè, &
nimis ſtultè feciſſe commemorans: non quaſi admone-
ret oblitum; ſed quaſi vrgeret morantem, ne diutiùs
commotionem differret offenſæ. *Peccaui*, inquit, *valdè* 1 Par. 21
quoniam verbum hoc feci. Et nunc Domine! dele iniqui-
tatem ſerui tui. Quomodò autem deleantur peccata, audi Eſai 40
dicentem: *Solutum eſt peccatum eius; quia recepit de ma-
nu Domini duplicia peccata ſua.* Non ergò penitùs ſibi
C peccatum remitti poſtulat; ſed moderatâ ſolutione dele-
ri: hoc eſt, vt in futurum eius memoria deleatur. Deni-
que quaſi interpellantis voce conuentus Dominus, ne
vindicta commiſſi protelaretur erroris, miſit ad eum
Gad Prophetam: & ille venit ad Regem, & dixit ei:
Quid fieri velis, elige: trienny famem ſuper terram, aut 1. Par.
tribus menſibus fugere te à facie inimicorum tuorum, & 21.
*illos perſequentes: aut triduo fieri mortem in terrâ. Et
nunc ſcito, & vide quid reſpondeam illi qui miſit me.*
Vide docentem Deum quâ moderatione eius indignatio
leniatur, ſi non penitùs verbera recuſemus; ſed quali-
tatem leuandi, non euitandi ſupplicii poſtulemus. Tria
D propoſuit, vt quod moderatius putaret, eligeret. Vide Rom. 2.
etiam quemadmodùm ad pœnitentiam prouocat, vt
nos offeramus iniuriæ: eligere pœnam mandans, vt in
ipſâ pœnâ electionis quædam prærogatiua ſeruetur, & 1. Par.
reo ſuo blandiatur hoc verbo. Et dixit Dauid ad Gad: 21.
*Anguſtiæ mihi ſunt in his tribus: ſed magis incidam in
manus Domini (quoniam magna eſt miſericordia illius)
quàm in hominum manus.* numquid donari ſibi pœnam
popoſcit erroris? Quod ſi feciſſet, impudentiæ notare-
tur, qui moderationi diuinæ fuiſſet ingratus: nam plu-
rimùm ſuffragatur reo verecunda confeſſio: & pœnam
quam defenſione euitare non poſſumus, pudore leua-
E mus. Elegit non quòd à flagello eſſet immune; ſed quod
moderatius indicauit: vt Dei lenitati magis, qui noſſet
ignoſcere, quàm hominum ſe committeret poteſtati,
qui menſuram vltionis frequenter excederent. Miſe-
retur itaque, qui neſcit errare: non miſeretur, qui erro-
ris eſt particeps. Nec feſellit ſanctum Dauid fides ſua;
ſed in ipſâ quoque offenſione gratiam diuinæ miſeratio- 2. Reg.
nis emeruit: nam qui propoſuerat mortem triduò exer- 24.
cere in terrâ: ne vnum quidem diem paſſus eſt præ-
terire; ſed ad horam prandij libenter indulſit, & (vt
verbo Scripturæ vtar) habuit pœnitentiam ſuper mali-
tiam. Vide quomodò te Scriptura hortatur vt & tu pœ-
F nitentiam non refugias, ſi ſequaris Deum, quem ſe-
qui debes. Bene addidit: *Super malitiam*: quia vi- Pſal. 40
deretur omnis dura eſſe vindicta. Ideò & dies iudicii, 2. Reg.
dies dicitur mala, de quâ beatus eſt qui per Deum libe- 24.
ratur; vt ſcriptum eſt: *In die malâ liberabit eum Domi-
nus.* Et dixit, inquit, angelo Dominus vt remitteret ma-
num ſuam. Vide autem quia quando vult Dominus i-
gnoſcere, dat gratiam & fiduciam deprecandi. Et vidit
Dauid ferientem Angelum, & dixit: *Ego ſum, ego pec-* 1. Par.
caui. & ego paſtor malè feci, & iſtæ oues quid fecerunt? Fiat 21.
manus tua in me & in domum patris mei. Si mandauerat
Dominus Angelo vt parceret, quomodò feriebat adhuc
Angelus: niſi quia Dominus etſi vult ignoſcere, vult ro-
gari, & vt rogetur, hortatur? Nec vidiſſet homo Angelũ

ferientem, niſi Dominus eius oculis Angelum reuelâſſet. G
4. Reg. 6 Vnde & Eliſæus dicit: *Domine aperi nunc oculos pueri hu-*
ius, vt videat. Et aperti ſunt oculi pueri eius, & vidit
montem equis repletum & curribus in circuitu Prophetæ.
Nec te moueat quòd perſona vilior ſeruuli quàm Pro-
Pſ. 131. phetæ vel Regis; quia vilior & equorũ & curruum ſpe-
cies quàm ſanɫtitas Angelorum. Et fortaſſe aliquibus
2. Reg. perfunɫtoriè legentibus durum videatur quòd Dauid il-
26. le humilis corde atque manſuetus, qui parcebat inimi-
cis, mortem magis populi elegit, quàm ſuam fugam, aut
famem ſuper terram. Famem populi vitauit: quia gra-
uior morte & omnibus ſuppliciis habetur, quam ſequi-
tur etiam peſtilentia, quæ cælum contaminat, mortem
acceruat. Suam fugam non popoſcit, propter illud; quia H
Propheta pro populo deprecari poterat, ſicut factum eſt,
populus pro Propheta interuenire non poterat: Scriptũ
1. Reg. 2 eſt enim: *Si populus errauerit, Sacerdos orabit pro eo: ſi*
2. Reg. *Sacerdos errauerit, quis rogabit pro eo?* Et tamen vbi
24. vidit occidi populum, ipſe ſe Angelo ferienti obtulit, vt
ipſe potiùs pro populo feriretur. Plus eſt quòd nec ipſâ
perterritus ſpecie mortuorum gladio ſe obtulit, quàm ſi
ſermonem propoſitæ conditionis optâſſet. In eleɫtione
itaque rationem ſecutus eſt, in dolore pietatem. Vide
autem Domini gratiam, quòd & ipſe à propoſitâ con-
ditione deflexit. Numquid aliquod miſerationis eſt cri-
men; quia plus minatur, & minùs exigit; qui in remu- I
neratione præmiorum ſua promiſſa cuſtodit, in exaɫtio-
ne pœnarum præſcriptum remordet? Cùm iraſcitur in
reum, differt; cùm miſeretur, properat, vt abſoluat: ter-
ret, vt corrigat: admonet vt emendet: præuenit vt i-
Pſal. 74 gnoſcat. Vnde & alibi ait Propheta de Domino: *Calix*
in manu Domini vini meri plenus eſt mixto; veruntamen
fæx eius non eſt exinanita. Ad terrendum plenus eſt ca-
2. Reg. lix, ad feriendum non eſt exinanitus. Plenus erat calix,
24. cùm mors per triduum mandaretur: ſed occurrit miſeri-
cordia Dei, tenuit manum Angeli priuſquàm calicem
Hier. 25. iuſtum exinaniret. Vt ſcias autem quia calix pœna vel
gladius eſt, audi dicentem: *Accipe calicem vini meri hu-*
ius de manu meâ, & potabis omnes Gentes ad quas ego K
mittam te, & voment, & inſanient à facie gladij. Et ad
Eſaiæ 51 Hieruſalem dicitur: *Bibiſti calicem iræ de manu Do-*
mini: calicem enim ruinæ bibiſti, et exinaniſti, nec
erat qui te conſolaretur. Hieruſalem ſuprà menſu-
Cant. 1 ram bibit, quia ſuprà menſuram peccauit; Eccle-
Philip. 2 ſia Chriſtianorum calicem iræ exinanire non nouit;
ſed exinanitum vnguentum, propter quam ſe Chriſtus
exinaniuit, vt vbique fragraret. De manu Domini hoc
munus accepit: poculum autem mortis ignorat. Duos
Pſ. 115. Mat. 26 calices lego, vnum mortis, alterum vitæ. Mortis cali-
cem ſuo Chriſtus exinaniuit in ſanguine: & nouum ca-
licem miniſtrauit, vt dicamus: *Calicem ſalutaris acci-* L
piam. Noui calix eſt Teſtamenti, qui in remiſſionem
effunditur peccatorum. Effunditur hic calix, & fæx
al. inue- eius non † inanitur, quia mundat omne deliɫtum. Dixi-
nitur. mus quemadmodùm in vlciſcendo infleɫtat Dominus
commotionem ſuam: dicamus quemadmodùm in remu-
nerandò præueniat noſtram precationem, & doceamus
exemplo. Audi illum ex duobus latronem dicentem Do-
Luc. 23. mino: *Memento mei, Domine! cùm veneris in regnum*
tuum. Reſpondit Dominus: *Amen dico tibi, hodie mecũ*
eris in paradiſo. Ille adhuc rogabat vt meminiſſet ſui, cùm
veniſſet in regnum: & Dominus cùm nondum veniſſet, M
ei iam regnum cæleſte tribuebat. Quam velox miſericor-
dia! Tardius votum precantis, quam remunerantis eſt
præmium. Ideò ergò Dauid moderationem tenuit, non
remiſſionem orauit, dicens: *Domine! ne in irâ tuâ arguas*
me, neque in furore tuo corripias me. Furor græcè θυμὸς
dicitur, & iræ impetus. Hoc ergò Latinus voluit expri-
mere. Neque in irâ, neque in ipſo impetu iræ arguas me,
aut corripias. Correptio autem, eruditio eſt. Ipſa Græ-
cè dicitur *παίδευσις*, de qua dicitur: *Beatus homo quem*
tu erudieris, Domine! Non enim Deus paſſioni patet, vt
iraſcatur, cùm ſit impaſſibilis; ſed quia vindicat, vide-
Pſal. 93 tur iraſci. Nobis hoc videtur; quia ipſi cum commotio-
ne vindicare conſueuimus. Plerumque tamen & homi-

nes inueniuntur cùm vindicant, non moueri; ſed ſummâ
patientiâ celebrare vindiɫtam, exercere tormenta. Cur
ergò mireris in Deo, ſi hoc interdum in homine reco-
gnoſcas? Vindiɫtam autem iram eſſe ſuprà diximus. De-
nique vſus habet vt dicamus de quoquam punito, quia Pſal. 77
iram incidit legum. Non quia legum iram, ſed quia le-
gum ſeueritatem incidit. Sic & alibi de decem plagis Æ-
gyptiorum ait: *Miſit in eos iram per Angelos malos*, id
eſt vindiɫtam: Lex enim neſcit iraſci; ſed ſcit legum mi-
niſter. Neſcit ergò iraſci qui Auɫtor eſt legum: cui ter-
rendi eſt voluntas, non puniendi. Imitamini ergò, Im-
peratores! exemplum diuinum, vt ſitis in ſtatuendis le-
gibus ſeueriores, in exigendis ſuppliciis miſericordes.
H Seueritas legum inſolentem reſtringat audaciam, miſeri-
cordia Principum reos ſubtrahat pœnæ. Recognoſcit
igitur Propheta culpam ſuam, videt vulnera, curari po-
ſtulat. Qui ſanari vult, argui non reformidat: ſed non Pſ. 106
vult argui in furore; ſed in verbo Dei. Verbum Dei, ſa-
nitas eſt: Sic enim legimus: *Miſit Verbum ſuum, & ſa-*
nauit eos. Non vult erudiri in irâ; ſed in doɫtrinâ: vt ſi
medicum roges ne ſecet vulnus tuum; ſed medicamen-
tum apponat, vrget medicamento; ſed non ſecat. Deni-
que eſt dolor, ſed non ſuprà menſuram doloris. Mordet;
ſed non cruentat. Et addidit.

I **Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi: & con-**
firmâſti ſuper me manum tuam.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi. Eadem videtur
dicere, quæ ſanɫtus Iob; ſed diuerſa ſunt: Nam & ille Iob. 6.
ait: *Sagittæ enim Domini in corpore meo ſunt, quarum fu-*
ror bibit ſanguinem meum; cùm incipio loqui, compungunt
me. Ille de vulnere ſui corporis queritur: hic deplorat
animæ ſuæ vulnera. Et fortè hic agit pœnitentiam de pec-
cato, ille cauſam agit infirmitatis humanæ: & quaſi no-
ſtræ imbecillitatis aſſertor, ad remedium operis auxi-
lium Creatoris expoſcit. Hic igitur precatur, ille patro-
K cinatur. Ideóque vehementior huius eſt dolor; quia ani-
mæ vulnera grauiora quàm carnis ſunt. Ille dicit ſagit-
tas Domini in ſuo eſſe corpore, iſte deplorat infixas. Il-
lius ſanguis bibitur, huius effunditur. Ille compungitur, Iob. 19
hic vulneratur. Illum manus Dei tetigit, ſuper hunc gra-
ui pondere confirmata eſt. Hic animam ſuam deflet il-
luſionibus eſſe completam, ille ſuum corpus vlceribus. Gen. 20
Manum autem Dei, virtutem intelligimus puniendi. Hæc
manus regem Ægyptiorum propter Abrahæ iniuriam ob Exod. 14
tentatam Sarræ pudicitiam flagellauit. Hæc manus Æ-
gyptiorum currus, equos & populos Rubri maris de- 1. Reg. 31
merſit profundo. Hæc manus mentem grauauit regis
L Saül, vt gratiam ſui conſeruatoris odiſſet: & pro præuari-
catione cæleſtis imperij deſertus à ſociis, interemptis
quoque filiis deſtitutus, viɫtus ab hoſtibus (quo ſpeɫta-
culo nihil eſt deformius Regi) gladium in ſe ſuum ipſe
conuerteret, ne captiuus ſenex viueret filiis & regno ſu-
perſtes. Hanc manũ Dauid in ſeipſo expertus & liberis, 2. Reg. 13
alterius inceſtum, alterius parricidium deplorauit, &
(quod pio patri grauius eſt ſalutis ſuæ exitiis) ſimul ſibi
opprobria ſobolis, & pietatis defleuit excidia: quorum
alter ad inceſtum accenſus de germanitatis affeɫtu, alter
ad parricidium armatus eſt ſtudio caſtitatis. Vide quem- 2. Reg. 15
M admodùm illos in grauiſſimis criminibus confinia luſere
virtutum. Vtinam aut ille ſororem non amaſſet, aut hic
non vindicaſſet. Ad poſtremum & ipſe patriæ finibus
pulſus à filio, fugiebat hoſtem, quem optabat he-
redem: metuebat vincere, ne pietatis diſpendio vince-
retur. Sed fortè aliquis dicat: Quomodò in parricidio,
vel in inceſtu manus fuerit Dei, cùm opus illud inimici
ſit? Cognoſcamus igitur quoniam & vbi diabolus vul-
nerat, ſagittæ Domini vulnerare dicantur. Nempe ſic Iob. 1.
legimus, quòd cùm in Concilio Angelorum ſanɫtum
Iob ſeruulum ſuum Dominus conuerſus ad diabolum
prædicaret; vt vreretur inuidus, & humani generis ad-
uerſarius (laus enim inferioris, condemnatio eius eſt
qui de ſtatu ſuperiore deieɫtus eſt) reſponderit diabo-
lus, quia

lus; quia non gratis Iob Dominum veneraretur; qui nutu Dei omnibus abundaret: *Sed mitte*, inquit, *manum tuam, & tange omnia quæ habet: videamus ſi non in faciem te benedicat.* [Iob. 2.] Et Deus poteſtatem dedit diabolo vt mitteret manum ſuam in omnia quæ haberet Iob. Quibus geſtis, cùm ſanctus Iob immobilis in ſuâ fortitudine permaneret; quia non eſt motus Iob aut interitu filiorum, aut diſpendio facultatum: iterùm Dominus ad diabolum dixit, illudens ei, quòd diſſipaſſet omnia quæ habuerat Iob, filios eius intereniſſet, ipſum tamen nequaquam mouere de virtutis ſtatione potuiſſet. Et ille reſpondit: *Quæcumque habet homo, pro animâ ſuâ dabit. Sed mitte*, inquit, *manum tuam, & tange carnem & oſſa eius* [Ibidem.] Et accepit iterùm poteſtatem vt mitteret manum ſuam in corpus eius: tamen vt animam ipſius cuſtodiret. Et perfudit vlceribus ſanctum Iob, vbi eſt egreſſus a Domino. Aduertimus ergò quòd manus Domini dicatur, vbi eſt hominis, diabolo infeſtante, tentatio. [Iob. 19] [Iob. 16] Siquidem & Iob manum Domini dixit eſſe quæ ſe tetigit, & ſagittas Domini eſſe memorauit ſagittas piratarum: [Ibidem.] *Et tradidit*, inquit, *me in manus iniuſti.* Ipſe itaque abſoluit; quia cùm diabolus vulnerat, Domini ſunt ſagittæ, qui vulnerandi permiſit diabolo poteſtatem. Denique ſi mandes vt tuus ſeruulus verberetur, nónne etiamſi ab aſtante alio cędatur, a te dicitur verberatus? [Hebr. 4] Eſt & illa ratio; quia Dominus ideò dat tentatori poteſtatem, vt hominum in tentationibus probetur affectus. Ideò fit perſecutio, vt † fides luceat, virtus excellat, mens interna omnibus manifeſtetur. [al. Fidelis.] Ergò tentatio quaſi ſagitta penetrat interiora hominis, & quaſi gladius Dei, qui ſcrutatur interna. Gladius autem verbum eſt Dei, validum, & acutius omni gladio acutiſſimo: de quo gladio audi dicentem Mariæ Symeonem: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes.* [Luc. 2.] Verbo enim Dei omnia reuelantur, in cuius conſpectu nuda & aperta ſunt omnia. Anima ipſa videtur, medullæ interiores, cogitationéſque manifeſtæ ſunt: nec vlla poſtremò eſt [illegible] [Heb. 4.] (vt Scriptura dicit) [illegible] [Ibidem.] Ergò vendamus omnia, vt verbum emamus, ipſumque in noſtris viſceribus recondamus. [Mat. 13] Ipſe poſtremò diabolus teſtificatur. [Iob. 2.] Quia omnia dat homo quæ habet, pro animâ ſuâ, nec dignum illud pretium totius patrimonij pro redemptione vnius animæ confitetur. Quid parcimus patrimonio, quod & ipſe diabolus vile iudicat pro ſalute: [Matt. 4] Parùm dixi pro ſalute: parùm eſſe & pro errore teſtatur. Denique, *hæc omnia*, inquit, *tibi dabo ſi procidens adoraueris me.* [Luc. 16] Nec ſolùm diuitias mundi; ſed etiam honores & regna monſtrauit. Si tanto conſtat vt diabolus adoretur, quantùm Chriſtianus debet offerre, vt cum Chriſto reſuſcitetur? [1. Cor. 15] Sed diabolum dimittamus quaſi hircum emiſſionis in deſertum. Neque enim fidelis aſſertor eſt veritatis, etſi aliquando transfiguret ſe in Angelum lucis. [Mat. 16] [Gen. 12.] Abundant nobis diuinarum teſtimonia Scripturarum, quibus inſtruimur nihil eſſe in homine pretioſius fide, nullum tantum eſſe patrimonium quod ſalutis noſtræ atque animæ pretio conferatur. [Hebr. 11] Fide Abraham patriam ſuam reliquit & terram, & proximos etiam quos videbat: & eum quem non videbat, tamquàm aſpiciens ſequebatur. [Ibidem.] [Ioſue 2.] Moyſes quoque animæ ſuæ pretium maius omnibus Ægypti diuiti[illegible]ſtimauit. Quid de viris ſublimibus loquar? Rahab meretrix alienigena illa de ſęculo, tamen animam ſuam non ſolùm contemptu omnium quæ habebat; ſed etiam vitæ periculis potauit eſſe redimendam: quæ exploratores Ieſu Naue ciuibus ſuis quærentibus denegauit, & hoſtes patriæ; legatos tamen fidei, maluit occultare quàm prodere. Non eam minæ ciuium, non bellorum pericula, non incendia patriæ, non ſuorum diſcrimina terruerunt. Diſce vir, diſce Chriſtiane! quomodò verum Ieſum ſequi debeas, quando fœmina contempſit omnia ſua, & Ieſum in figurâ propter ſimilitudinem nominis eſt ſecuta. [Prou. 13] Vnde præclarè Salomon dixit: *Diuitiæ viri, redemptio animæ eius*, Redime ergò animam tuam. Vilis eſt pecunia; ſed fit pretioſa per fidem. Vilis eſt cùm conditur, pretioſa cùm diſpergitur. Sic enim

A ſcriptum eſt: *Diſperſit, dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi.* [Pſ. 111.] Si igitur talis fueris, vt poſſis contemnere non ſolùm omnia tua; ſed etiam ipſam carnem tuam pro iuſtitiâ contemnes; quia nulla poteſt locupletior eſſe poſſeſſio (poſſeſſio enim pretioſa, homo mundus) & ſi flumina te ſuperiura concluſerint, tranſibis: [Prou. 12] [Eſa. 43] nam etſi dederit tentandi tui Dominus poteſtatem, mandat tamen diabolo vt animam tuam ipſe cuſtodiat, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Vt deſtruat inimicum & defenſorem:* Tentat enim vt aduerſarius; defendit vt ſeruus: Scriptum eſt enim: *Et volet tibi vnicornis ſeruire.* [Iob. 2.] [Pſal. 8.] [Iob. 39] Seruit enim, qui non ex voluntate ſuâ quod optat, exequitur, ſed ex neceſſitate mandatis imperialibus inuitus obtemperat. Vide B altitudinem Chriſti, quemadmodùm retorſit in diabolum malitiæ ſuæ pretium. Ille nos cogit, quod odio habemus, hoc facere. *Non enim quod volo, hoc ago*, vt Apoſtolus dixit; *ſed quod odi, illud facio.* Retorſit in illum Dominus; vt & ipſe plerumque non faciat quod vult: ſed quod odit, hoc faciat. [Rom. 7] Denique animam quam vult expugnare, cuſtodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, & ſequimur: vt illa vidua quæ promiſſam marito fidem irritam facit, & poſteà nubere vult: quod antè fugiebat. Ille inimicus eſt Sanctis, & defenſor adhibetur, [1. Tim. 5] quò ampliùs puniatur: vt nocere non audeat, qui nocere deſiderat. Et quantò tolerabilius eſt amare virtutes, etſi implere non poſſis, quàm odiſſe virtutes, quibus nocere non poſſis.

C

Non eſt ſanitas in carne meâ à vultu iræ tuæ: non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum.

Non eſt, inquit, *ſanitas in carne meâ à vultu iræ tuæ:* [Eſa. 64] Expoſuit nobis hunc locum E[illegible] *& tu iratus es nobis.* Quis eſt tamen iræ Domini vultus? ne fortè ille, quia *Oculi Domini ſuper facientes mala*: Si enim oculi Domini ſuper Iuſtos, quomodò à vultu iræ Dei infirmatur Propheta? Vnde & illud conſidera, quod ipſe Dauid in poſterioribus dixit: *Quoniam ex omnibus tribulationibus eripuiſti me, & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus:* [Ibidem.] D [Pſal. 53] Sicut enim bona Iuſtorum reſpicit; ità & peccatorum occulta deprehendit. Niſi fortè ad Chriſtum hoc referas, qui ab omnibus, à quibus conterebatur, ereptus eſt, quando ſe exuit à populo Iudæorum, qui eum frequentibus ſacrilegiis & quotidianis impietatibus conterebant: & inimicos ſuos vocauit ad gratiam, quos oculus Dei vidit & amauit. Ergò quia pius eſt Deus, nequaquàm eſt deſperandum Et ſi iraſcitur, ignoſcit: & ſi percutit, ſanat: & ſi tradit in interitum carnem, ſpiritum ſaluat. [Habe. 3.] Noli ergò timere carnis infirmitatem; quia Sanctus cùm infirmatur, potentior eſt [1. Cor. 5] E Quid autem eſt quod ait: *Non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum?* [2. Cor. 12] Quæ ſunt iſta oſſa? Vtrùm animæ, an corporis? Sed non tanta eſſet doloris cura corporei, vbi & anima laborat: cùm Sancti ſit velle carnem propter animam flagellari: ſicut ſe flagellabat & Paulus, ne eius reprobaretur aſſertio. [Galat. 5] Sunt quædam interioris oſſa hominis; ſicut & membra ſunt cætera, oculi mentis, & nares: ſicut Iob dixit: *Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis.* [1. Cor. 9] Sunt ergò & oſſa, quibus charitatis quædam compage formatur. Vnde & Adam dixit de conſorte charitatis, & coherede gratiæ vitæ: *Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne meâ.* [Iob. 27] [Gen. 2] Quod Apoſtolus interpretatus ait: *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſiâ.* [Epheſ. 5] F Chriſti autem & Eccleſiæ Sacramentum non carnale; ſed ſpiritale eſſe quis dubitet: cùm bonus quiſque in ipſo coniugio non carnis; ſed virtutis decore teneatur, & mores diligat in vxore, non viſus? Denique audi quia non ſecundùm carnem loquitur; ſed ſecundùm virtutem interiorem: *Non eſt abſconditum os meum, quod feciſti in occulto.* Virtus itaque non caro eſt, quæ Dei Patris nouit abſcondita. [Pſ. 138] Ergò non eſt pax animæ virtutibus, quando ante oculos nobis

al. offen dunt. noſtra peccata concurrant, & † oſtendont ſe mentibus G
noſtris. Et hoc bene interpretatus eſt Gentium Doctor
electus, in Epiſtolâ ſecundâ ad Corinthios, dicens: *Nam*
2. Cor. 7 *& cùm veniſſemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro noſtra; ſed in omnibus ſumus afflicti: foris pugnæ, intùs timores.* Illum Macedonum peccata vexabant:
quantò magis propria vnomquemque noſtrûm peccata
perturbant, vt requies nobis eſſe non poſſit? Grauior
aduerſarius nobis culpa eſt noſtra, quæ ſollicitat otioſos,
affligit ſanos, contriſtat lætos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei ſumus ſine accuſante, ſine tortore cruciamur, ſine vinculis adſtringimur, ſine venditore vendimur. Vnde & Scriptura dicit: *Pecca-* H
Eſai. 50 *tis veſtris venditi eſtis.* Hæc igitur peccata ſunt quæ contra nos ſemper ſunt, vt dixit Propheta: *Vendiderunt nos,*
Eſai. 3. *& dominantur nobis.* Seruus qui venditur, ſuperiore ſeruitio exit, vt ad Dominum alterum migret. Nos nec ſuperiorum iugum deponimus, & ad noua peccata curuamur. Vnde & ingemuit Sanctus, dicens:

Quoniam iniquitates meæ ſuperpoſuerunt ſuper caput meum: & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.

Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ: à facie inſipientiæ meæ.

Eccl. 2. *Quoniam iniquitates meæ ſuperpoſuerunt, &c.* Hoc eſt, iniquitates meæ ſupertranſierunt caput meum, & ſupereminent mihi, vt ſenſus meos deprimant: *Oculi enim Sa-*
1. Reg. 25 *pientis in capite eius.* Et ideò Nabal malus erat & durus; quia ſenſus eius malitia & iniquitas obſtruebant. Vnde
Coloſſ. 2. 1. Cor. 11. Epheſ. 4. & Abigææ verbum ferre non potuit; ſed obduruit cor eius, & quaſi infirmus occubuit. Aut vide ne hoc ſit caput, de quo ait Apoſtolus: *Quia non tenet illud, mente carnis inflatus.* Hoc autem caput Chriſtus eſt; quia omnis viri
Zach. 6. Eſai. 2. caput Chriſtus. Hoc eſt caput quod per compaginationes & colligationes totius plebis creſcit in incrementum Dei: quia in omnibus nobis per ſingula membra ſua Chriſtus aſſurgit. Ergò quando nos ingrauant noſtra peccata, & talento quodam iniquitatis plumbeo ad terrena
Mat. 11 deprimunt, *dirumpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipſorum:* vt poſſimus oculos noſtræ mentis attollere, & audire dicentem: *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam.* Denique Ægyptum auaritia onerabat, pecunia vexabat, mercatus
Eſai. 45 Ibidem. Æthiopum, ſicut ſcriptum eſt: *Labor Ægypti, mercatus Æthiopum, & Sabaim viri excelſi ad te tranſibunt.* Laborauit Ægyptus, antequàm cognoſceret veritatem: ſed iam non laborat poſtquam tranſiuit ad Chriſtum. Sequuntur volentes Sabæi viri, qui antè fugiebant; quia tenent eos vincula charitatis, quæ adamante fortiora ſunt. Pulchrè & illud Eſaiæ huic loco aptatur: *Omne caput in*
Eſai. 1. *dolore, & omne cor in mœſtitiâ: à pedibus vſque ad caput eſt vulnus, cicatrix, ac plaga, cum feruore:* Feruet enim iniquitas, cùm dominatur, ſuper caput noſtrum ſeſe extollens, & locum occupans, ne eum Chriſtus magiſter teneat pœnitentiæ. Non mediocrem vim habent iſtæ iniquitates, ſi conſideres hominem illum iniquitatis qui venturus eſt ſecundùm opera Satanæ in omni virtute, &
2. Theſ. 2. ſignis, & prodigiis mendacibus, & omni ſeductione iniquitatis: quem cauendum nobis Apoſtolus demonſtrauit, quia operationem erroris accipiet, vt probentur fideles, M iudicentur infidi. Meritò ergò ſub iniquitatibus poſitus, & (quod peius eſt) ſuis corruptas eſſe & computruiſſe dicit cicatrices ſuas à facie inſipientiæ ſuæ: quia leuantem onera iniquitatum tardius remedium ſequebatur. Ta-
Iob. 2. men & Iob ſancto qui ſaniem radebat ſuorum vlcerum, perfuſus vlceribus à pedibus vſque ad caput, ſanitas eſt
Luc. 16. refuſa: & Lazarus pauper qui iacebat ad ianuam diuitis, lambentibus vlcera eius canibus, de cicatricum ſuarũ fœtore ſublatus, ab Angelis in Abrahæ ſinu eſt collocatus. Eſt ergò in ſancto Dauid ſpes & remedium ſanitatis; quia non vnguentum redolent; ſed fœtorem ſuorum vulnera G peccatorum; & quia affligitur his atque curuatur, & non
delectatur. Specta nunc ephebornm aliquem laſciuum, Ibidem.
& egregiè libidinoſum, qui in ſtupris vitam ſuam exigat,
more illius diuitis in byſſo & oſtro iacentem, atque epulantem quotidie ſplendidè, cui natent pauimenta vino, tegatur humus floribus & ſpinis cooperta piſcium, incenſis diuerſorum thymiamatum odoribus triclinia compleantur, quemadmodùm ſe beatum putet, & bene ſe olere iudicet: cùmque grauia atque diuturna animæ ſuæ vulnera gerat, & corruptum ſanguinem fluat, nullum tamen fœtorem ſuæ cicatricis accipiat: obſtructas enim cœno nares habet, nec poteſt dicere: *Spiritus diuinus,* Iob. 27. Luc. 16
H *qui eſt in naribus meis.* Ideò diues ille remedium ſalutis inuenire non potuit, pauper inuenit. Denique alter apud inferos in ſupplicio, alter in requie. Inuenit ergò perpetuæ ſalutis remedium etiam ſanctus Propheta Dauid, qui fœtere ſibi animæ ſuæ vulnera fatebatur, & à facie inſipientiæ ſuæ computruiſſe ſibi cicatrices proprias loquebatur. Sed eſt & inſipientia quæ per ſtultitiam prædicationis Credentibus ſalutem afferat. Refugit ergò
Propheta Euangelico iam ſpiritu ſapientiam iſtius mun- 1. Cor. 1
di, quâ non cognoſcitur Deus: quæ tegit ſua vulnera, non reuelat ad Dominum. Melior igitur inſipientia, quæ
oculos habet vt videat vlcera ſua, quàm ſapientia quæ Pſal. 36
non habet. Et ideò inſipientiæ ſuæ obtutu admonitus ſpiritali tantus Rex, afflictum ſe miſeriis proteſtatur, vt
I remedium poſſit pœnitentiæ reperire, quod Iudas qui a- Act. 1.
grum de iniquitatis mercede poſſedit, reperire nõ potuit.

Miſeriis afflictus, & curuatus ſum vſque in finem: totâ die contriſtatus ingrediebar.

Curuatus ſum vſque in finem. Vſque in quem finem?
In finem ſcilicet pœnitentiæ. Vel vt ampliùs & myſticè
intelligas, *vſque in finem*, hoc eſt, vſque ad Chriſtum, qui Rom. 10
[illegible] paſſus eſt corpus
K ſuum mortuum vulnerari. ſed nullum fœtorem pœnitentiæ, odorem verò omnem gratiæ vulnera illa redolebant. Deniq; non tabes mortis de vulnere eius, ſicut hominum cæterorũ; ſed fons vitę ſcaturiuit ęternę, vt Scriptura nos
edocet, dicens: *Et salies aqua cum delectatione de fontibus* Eſai. 12
Saluatoris. Exiliunt ergò de vulnere aqua, vt nos bibere- Ioan. 19
mus ſalutem. Bibent omnes peccatores terræ, vt peccata Pſal. 74
deponant. Vide ſingula: Miſeriis afflictus eſt Chriſtus, vt beatos faceret homines, qui erant in miſeriis conſtituti.
Nemo miſerum eum qui ſit iuſtus, appellet; quia ipſe di- Eſai. 35
xit: *Vos nemo facit miſeros.* Curuatus eſt ille, vt nos eri-
L geremur: contriſtatus eſt ille, vt nos lætificaret, ſecun-
dùm quod ſcriptum eſt: *Si enim ego contriſto vos, & quis* 2. Cor. 2.
eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me? Qui contriſtatur ergò ex Domino Ieſu Chriſto, ipſe lætificat Chriſtum, & ipſe lætificatur à Chriſto. Ideò ergò & nos non perfunctoriè ſatisfaciendum à nobis eſſe cognoſcimus. Curuemur vſque in finem, id eſt, non ſolùm Chriſto fidem; ſed etiam paſſionum noſtrarum perſeuerantiam deferentes, & gaudeamus in paſſionibus noſtris; ſicut & Chriſtus gaudebat in paſſionibus ſuis: quas ille ſu-
ſcipiebat pro ſeruulis, nos ſubeamus pro Domino. Hic Rom. 5
ergò finis. *Vt adimpleam*, inquit, *quæ deſunt tribulatio-*
num Chriſti in carne meâ pro corpore eius, quæ eſt Eccleſia, Coloſſ. 1
M *cuius ſum factus miniſter.* Videmus quid nobis ſuſcipiendum ſit, qui miniſterium ſacerdotale ſuſcepimus: vt non ſolùm pro nobis; ſed etiam pro Eccleſiâ Domini ſuſtinere fortiter paſſiones corporis debeamus. Dauid autem addidit & animæ paſſiones. Denique ipſe ait:

Quoniam anima mea completa eſt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne meâ.

Incuruatus ſum & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

Quoniam anima mea completa eſt illuſionibus. Aduertimus hinc laborem animæ maiorem eſſe quàm carnis. Denique quibus anima illuſionibus compleatur, intellige, eò quòd in tentationibus diabolus ei videatur illudere & inſultare quaſi grauiter laboranti. Symmachus tamen ait lumbos, in quibus ſeminaria ſunt generationis humanæ. Vnde præcinctos lumbos habere te præcipit
Luc. 12 Sapientia Dei, ne tua caſtimonia reſoluatur. Denique vt ſcias quia in lumbis ſunt libidinis commotiones, quæ plerumque excitantur à diabolo, quando contendit diſſipare membra Chriſti, & facere membra meretricis: *Ecce,* inquit, *fortitudo eius in lumbis, & virtus eius in vtero.*
1.Cor.6. Iob 40. In lumbis viri ſemina ſunt: in vtero autē fœminæ. Illudit ergò diabolus in his, vt faciat adulteriū, inceſtū, fornicationem. Et ideò qui fornicatur, in corpus ſuū peccat, non extrà corpus. Primùm, quia infirmatur caro quæ in libidinibus diffluit, & non ſeruat moderamina caſtitatis: de-
1.Cor.6. inde, quoniam ſeminaria quæ debent ſoboli proficere procreandæ, inquinamentum corporis non fructum poſteritatis operantur. Illæ itaque dicuntur illuſiones fortaſſe, quòd in his corporis æſtus ſine coitus celebritate frequenter illudat. Vnde bene Septuaginta viri animæ illuſiones dixerunt, eò quòd diabolus afflictis aliquibus illudens, in vanum ſtudeat vires eius effundere, virtutem vacuare, reſoluere fortitudinem. Ideóque alibi ait: *Et re-*
Pſ. 72. *nes mei reſoluti ſunt.* In quo nos etiam beatus confirmat Apoſtolus, quòd non illuſiones animæ, non carnis infirmitatem metuere debeamus; quia & animæ & corporis noſtri Chriſtus eſt virtus, qui curat ægrotos, quaſi medicus; confirmat inualidos, quaſi omnium fortitudo. Deni-
Ezec.14 2.Cor.4 que *etſi foris homo noſter corrumpitur; ſed renouatur interior de die in diem.* His itaque animæ illuſionibus fatigatus incuruauerat & humiliauerat ſe nimis ſanctus Dauid, non quò iniquitatibus ſuperponentibus ſe ſuprà caput eius (vt diximus) locum daret, aut inimico cederet, qui in
Pſ. 73. poſterioribus docet ei non eſſe cedendum, dicens: *Quanta malignè operatus eſt inimicus in Sanctis tuis, & gloriati ſunt qui oderant te, in medio feſti tui? Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoui ſicut in via ſuprà ſummum.* Quaſi in ſilua lignorum ſecuribus conſciderunt ianuas eius Inimicis meis, inquit, ſigna iniquitatis ſuæ ſuprà ſummum ponentibus. Quid eſt ſummum, niſi caput tuum, vbi ſenſus ſunt, vbi Chriſtus eſt Sapientia? Ego non cognoui, id eſt, non acquieui, non his conſenſi, & meæ ſen-
Pſ. 70. Pſ. 100. tentiam cogitationis adiunxi. Vnde & alibi habes: *Non cognoui verbum nequam,* &: *Declinantes à me malignos non cognoſcebam.* Denique cùm omnia nouerit Chriſtus,
2.Cor.5 2.Tim.2 peccatum non cognouit: Cognoſcit enim quæ ſua ſunt, id eſt quæ virtutum ſunt, non quæ flagitiorum. Ideóque
Luc. 13 Scriptura tibi dicit: *Cognouit Dominus qui ſunt ipſius.* Iniquis autem dicit: *Diſcedite à me, quia non noui vos.*
Hier.11. Et per Hieremiam locutus eſt, dicens: *Sicut agnus ductus ſum ad immolandum, & neſciui.* Quomodò neſciebat quod futurum antè prædixerat? Sed neſciui, inquit,
Pſal. 15. cogitationes eorum, id eſt, malitiam eorum. Nolo ſcire
Eſai. 43 quæ ſanguinis ſunt. Denique *non congregabo conuenticula eorum de ſanguinibus,* &: *Deleo iniquitates eorum;*
1.Cor. 3 *& memor non ſum.* Nolo ſcire quæ remiſſurus adueni. Non cognoui ligna quæ ardeant, nec quæ in aceruo li-
Ioan.15. gnorum ſunt poſita; vel ſtipulam, vel fœnum, vt citiùs ea nutrimentis ſuis flamma conſumat. Illa volo ſcire quæ manent, vt fructum ſuæ mercedis accipiant. Illa volo ſcire quæ ſuprà fundamentum ædificata ſunt, vt meliorentur: non quæ in viâ, vbi ea diripiunt tranſeuntes. Illa volo ſcire quæ vitis ſunt, illa certè ligna quæ ferant fructum, non ea quæ in faſces collecta ad incendium præparantur. Id eſt, non ſum illis arbiter & ſocius, quæ caduca ſunt. Non ergò ſocietas alicuius rei; ſed ſocietas criminoſa in culpâ eſt. Quâ ratione autem non cognouit in infructuoſis & fragilibus gloriantes? Quia malis operibus & iniquitatis ſuæ ſecuribus euertunt animæ fidelis ingreſſus, & crudelibus factis ſcindunt piæ mentis veſtibula, ne per ea poſſit Chriſtus intrare. Debet au-
Pſ. 72 tem vnuſquiſque portas ſuas & ianuas cuſtodire, vt cùm venerit Chriſtus & pulſauerit, dicant miniſtræ poteſtates

A quæ præeunt & præcurrunt: *Tollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales.* Verè principes qui ſe Pſ. 23.
bene rexerint, vt in animas eorum Chriſto ingreſſus ſit. Simile quoque illud eſt Salomonis: *Si ſpiritus habentis poteſtatem aſcenderint aduerſùm te, locum tuum non relinquas: quia curâ mitigabit delicta magna.* Diligentia enim Eccl. 10
& fides ſuperiorem locum tenent, inferiorem perfidia. Ideò aſcendat ad te bona diligentia, quæ inſidias excludit inimici, & auſert peccatum, ne malitia poteſtatem habentis nocere poſſit. Hanc vidit Eccleſiaſtes in Canticis malitiam ſub ſole, hoc eſt, in hoc mundo: vnde & ſubſolanum locum hunc Scriptura memorauit. Sub ſole Eccl. 8
ergò vidit, non ſuprà ſolem, vbi pax Angelorum eſt, vel
B ſanctitas cæleſtium poteſtatum. Aut fortè ſub ſole iniquitatis dixit: Malitiæ enim diabolus præſidet, virtutibus Chriſtus. Itaque vt vinceret ſpiritum poteſtatem habentem, quam ad tempus accepit, incuruabat ſe in oratione Dauid, ceruicem ſicut circulum flectens, & humiliabat in precibus: Oratio enim ſe humiliantis, nubes penetrat, & elementorum alta tranſcendit, vt Chriſto ap- Eccl. 35
propinquet. Et rugiebat à gemitu cordis ſui. Rugit, qui gemitum ſolum, non verba exprimit. Hæc eſt ergò illa præclara oratio, quando *interpellat pro nobis Spiritus gemitibus inenarrabilibus,* vt Vas electionis aſſeruit. Hic eſt Rom. 8
gemitus quem non deſpicit Deus qui non deſpicit ſeruum luniorem orbatum patre, nec viduam ſi effundat lo-
C quelam † gemitu. Ergò ante omnia ſignum quod inimicus ponit, non recipiamus: quale ſignum Antichriſtus ponet, vt legimus. Deinde cuſtodiamus animæ noſtræ ianuas, ne multiloquiis quaſi ſecuribus ſcindatur noſtræ Cōfeſſionis ingreſſus. Nihil inſolens & ſuperbum noſtro ex ore procedat, ne ſecurim leuemus aut malleum, quæ non intrant in Eccleſiam Domini. Claude ianuam, cùm oras, ne ſe ingerat ſpiritus nequam; vt ibi peccatum extorqueat, vbi lucrum volumus pietatis acquirere. Qui ſic orat, non eſt à Domino gemitus eius abſconditus. Denique ſic ſancti Petri gemitus & cognitus, & exauditus eſt, quando fleuit amariſſimè. Vtique non lachrymæ amaræ; ſed amarus, qui eas fundebat affectus. In ipſo perfido
D Achab gemitus inueniſſet gratiam, niſi manens inuidia cumulaſſet offenſam: Non enim perfunctorius gemitus prædicatur; ſed qui habet conuerſionem. Scriptum eſt enim: *Si conuerſus ingemueris, ſaluus eris.*

[al. Gemitum ergò ante omnia ſignum Spiritus S. Apoſtolus ponit, vt legimus, &c.] Matt. 6 Luc. 22 3.Reg.21 Ezec.18 & 33.

Domine! ante te omne deſiderium meum: & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Conſtituamus etiam ante Dominum omne deſiderium noſtrum. Quid eſt deſiderium? Bonæ enim rei legi deſiderium: *Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum.* Et: *Ceruus deſiderat ad fontes aquarum.* Puto Luc. 22 Pſal. 41
E autem quòd is qui pœnitentiam gerit, qui ſe affligit, non bona ſua debeat; ſed commiſſa ſibi enumerare peccata. Denique verſiculis illis (vt arbitror) hoc docemur, quibus ait: *Deus! vitam meam nuntiaui tibi: poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo:* Non enim quaſi innocentem Pſ. 55.
vitam annuntiat, vbi lachrymæ funduntur, quæ ſolent legationem ſuſcipere pro delictis. Niſi fortè ſic intelligamus quòd etſi innocens quiſque ſit, ſecurus eſſe non poſſit, cui ſint aduersùs grauiſſimos hoſtes quotidiana certamina. Et ideò hæc licet læta ſit conſcientia, tamen pugna lachrymabilis. Iuxtà hos ergò verſiculos concupiſcentiam poſſumus accipere magis quàm deſiderium:
F ἐπιθυμίας enim Græcus poſuit. Concupiſcentia autem & deſiderium ἐπιθυμία dicitur. Sed concupiſcentia & Ephes.6
de bono & de malo dicitur: *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini,* pro bono. In Lege autem Pſ. 83. Rom. 7
aliter: *Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces,* vtique pro malo. Denique ſubiecta nos Exo. 20 Rom. 7
doceant: Quia occaſione acceptâ, peccatum per mandatum operatur omnem concupiſcentiam in hominis affectu. Poſſumus tamen ſic accipere: *Ante te omne deſiderium pono:* hoc eſt, tibi manifeſto quæ impetrare deſidero: vt ad ſcitem petitionum, non ad iactantiam

referendum videatur eſſe vitiatum: Iactantia enim inſo- G
lens etiam in integro, deprecatio autem in peccatore lau-
dabilis. Addidit etiam Propheta:

Cor meum conturbatum eſt, dereliquit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum, & ipſum non eſt mecum.

Rom. 10 Quia cor ſuum conturbatum ſit, deſeruerit ſe fortitudo
ſua. Magnum periculum ſi cor exagitetur, quo credimus
ad iuſtitiam: Sed tamen vt in magnis periculis ægritudi-
num ſi dolor ſentitur, & ſenſus eius exprimitur, remediũ
ſalutis oſtenditur (dolere enim tolerabilius eſt, quàm nõ H
dolere: aliud enim viuificationis adhuc manentis inſigne,
ſi doleas; aliud ſupremæ mortis indicium, ſi nullus ſenſus
doloris ſit) ità & cor ſalutis ſigna demonſtrat, quando
1 Reg 25 cauſas ſuæ perturbationis agnoſcit. Deniq; turbatum eſt
cor Dauid aduersùs Nabal hominem peſtilentem, &
gratiam reperit, dum occurrit Abigæa, quæ mitigaret
commotionem indignationis, & ſanctificationem be-
nedictionis acciperet. At verò Nabal duro & rigido corde
verbum vxoris ferre non potuit, & obſtupefactus obri-
guit, & in mortem incidit. Quæ autem Prophetam de-
ſeruit fortitudo? vtrùm carnis, an mentis? Si carnis, non v-
2. Cor. 12 tique deſperanda ſanitas: Nam *virtus in infirmitate per-
ficitur*. De quo non mediocriter diſputauit Arbiter &
Breuiator, qui luctam mentis & corporis ſciens, tempe- I
rabat vtriuſque certamen, vt reſtringeret carnem, ſi cer-
neret fortiorem, ne in legem peccati captiuam duceret
Rom. 7 mentem. Reuocabat itaque carnem, virtutem autem
mentis iungebat: ſic ad coronam meruit peruenire. Ergò
hoc dicit Propheta: Si carnis fortitudo deſeruit, mentis
2 Tim. 4 fortitudo præualuit. Quòd ſi fortitudinem mentis acci-
pimus deſeruiſſe, non mirum ſi in grauiſſimis tentationi-
bus corde turbato, putat ſe homo mentis ſuæ fortitudine
deſeri. Ipſe te doceat, dicens: *Fortitudo mea & lauda-*
Pſ. 117 *tio mea Dominus*. Dominum ergò quærebat: & ideò ne
deſeri mereretur, ſæpius putabat eſſe quærendum: & ſic-
Matt. 8 ubi fluctuabat, putabat ſe eſſe deſertum. Sic Apoſtoli ex-
citabant dormientem, ne obdormiret ſibi; non quia eum K
obdormiſſe credebant. Sic Eliſæus (vt ſuperiorum vta-
4. Reg 2 mur exemplis) *Vbi eſt*, inquit, *Deus Eliæ*? non quòd pu-
tares abſentem; ſed quia præſentiam eius in beneficiis re-
Hier. 17 quirebat. Sic Hieremias eum ſequebatur vt medicum,
dicens: *Sana me, Domine! & ſanabor: ſalua me, & ſal-*
Cant. 3. *uabor*. Non laboraui ſequens poſt te. Sic Eccleſia requi-
rebat eum in Canticis Canticorum, & rogabat filias Hie-
ruſalem, ſi ſuſcitarent dilectionem. Quærebat vt inue-
niret, quem ſuâ dilectione retinebat; nec vnquam ſentie-
bat abſentem. Sic ergò & Dauid non querebatur à
Chriſto ſe eſſe deſertum; ſed iudicabat illo præſente, ſe L
non poſſe turbari. Denique vt ſcias de Chriſto magis in-
telligendum, addidit: *Et lumen oculorum meorum, & ip-
ſum non eſt mecum*. Quod eſt verum lumen omnium, niſi
Chriſtus Ieſus? de quo Ioannes dicit: *Erat verum lumen,*
Ioan. 1. *quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mun-
dum*; quia ipſe eſt qui illuminat & corporis oculos, &
mentis obtutum. Rogemus ergò vt ſemper nobis ſuum
lumen infundat, & ſemper nobiſcum ſit, ſicut erat cum
Pſal. 35. Dauid, & ideò audebat dicere: *Quoniam apud te eſt fons
vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*. Ille certè quaſi
Propheta magnum viderat lumen: nobis lucerna eius lu-
ceat, ne poſſimus errare. Et lucerna Verbum eſt, ſicut ve-
rum lumen eſt Verbum, quod totum illuminat mundum. M
Pſ. 118. Denique *lucerna pedibus meis, verbum tuum, Domine!* Et
lucernam illam etiam Propheta quærebat, non laternam.
Lucernam autem illam Ioannes inuenit, & demonſtra-
Ioan. 5. uit. Cùm laternâ perſecutor aduenit & demonſtrauit. La-
Ioan. 18 terna enim clauſum habet, non liberum lumen. Lumen
Mat 5. Iudæorum quaſi lucerna ſub modio, vel fax ſub vela-
2. Cor. 3 mine, poteſt videri; ſed non videt. Nos autem reuelatâ
Ioan. 18. facie, gloriam Domini ſpeculamur æternam, vt ad eius
imaginem a gloriâ in gloriam per Spiritum ſanctum re-
formemur. Venit ergò perſecutorum turba cum laternis:

G & ideò incluſam in eis lucem videre eorum oculi nequi-
uerunt. Venit cum facibus, quæ plus habent in fumo cali-
ginis, quàm ſplendoris in lumine. Denique facibus mor-
tuorum cadauera ardere conſueuerunt. Sibi ergò Iudæi Luc. 19
iam ferebant incendia, qui perſequebantur ſalutis Au-
ctorem. Venere cum armis, ſignificantes armis ſe perituros
eſſe Romanis vſque ad excidium, totius ciuitatis &
templi, qui pacem Domini recuſarunt.

Amici mei & proximi mei aduersùm me appropinquauerunt, & ſteterunt.

H Et qui iuxtà me erant, à longè ſteterunt, & vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitatem: & dolum totâ die meditabantur.

Amici mei & proximi mei, &c. Video qui ſint qui ar-
gutè iſta diſcutiant. Mihi in primo præcipuè iſto verſicu-
lo Domini videtur tenenda ſententia; quia in tentationi- Mat. 10
bus inimici fiunt hominis etiam domeſtici eius. Hoc er- Mich. 7
gò ſanctus Dauid purè atque ſincerè & dolenter fatetur:
Verus enim dolor eſt & interioris cordis confeſſio, quan-
do enumerantur omnia quibus ſecreta mentis viſcera a-
mariſſimo compunguntur affectu, & domeſtico felle ex-
acerbantur. Deplorat igitur Propheta ab amicis ſe &
I proximis impugnatum, à quibus vtique non impugnari
debuit; ſed iuuari. Quod vtique cum ſancti Iob querimo- Iob. 16
niâ concurrit; quia & ipſe arguebat tres illos Reges con-
ſolatores malorum, qui maiora ei inferebant certamina,
cùm ad conſolandum eum amicitiæ gratiâ conueniſſent:
quod vtique cauendum eſt nobis: Conſolatio enim mi-
tis eſſe debet, non aſpera, quæ magis dolorem leniat, fer-
uorem mitiget, quam commotionem excitet. Certè ip-
ſius corporis medicina nos doceat, quę feruentibus vul-
neribus molliora medicamenta conſueuit adhibere, qui-
bus dolorem alleuet. Ideóque fouentur primò vulnera,
poſt ſecantur, ne offendat ipſa durities, & inciſio vulnus
exaſperet. Quantò igitur magis cauere nos conuenit, vt Iob. 2.
K cùm venerimus ad conſolandum, non facilè, non perfun- Iob. 3.
ctoriè loquamur? Septem diebus tacuit Iob, tacuerunt
amici, nec locuti eſſent, niſi Iob dolore prorupiſſet in vo-
cem: Quærendum eſt enim vnde incipias: ne in ipſo ſer-
mone offendat conſolatio tua. Etiam taciturnitas ipſa
medicina eſt: & velox in ſermonibus magis vulnerat,
Quid miraris ſi alterum vulnerat, cùm frequenter ipſo Prou. 10
ſeſe vulneret? quia *ex multiloquio peccatum non effugit*.
Etenim ſi medicus medendi tempus expectat, vt digeſtis
ægritudinibus, medicinæ ſubſidia deferantur, ne acerba
adhuc & immatura (vt aſſerunt) ægritudo curationis re-
L mediis reluctetur, & beneficium ſentire non poſſit: quan-
tò magis explorare nos conuenit vt opportunè à nobis
medicinalis ſermo procedat, qui non accendere luctum;
ſed lenire videatur? Vis vrget doloris: premitur cor mu-
lieris afflictæ, quæ immaturo obitu maritum amiſit,
aut filios. Quid properas, cùm te illa non audiat, niſi de-
ferueſcat dolor? Sæpe lites de conſolationibus vidimus
excitatas. Veniſti vt doleas, non vt litiges. Ordo ſermo-
nis ipſe quærendus eſt: ne peccatum apud Deum incur-
tas, dum deſideras hominem conſolari: & ne dicatur tibi: Iob. 16.
Audiui talia multa, conſolatores malorũ! Ne in luctu alte-
rius certamen garrulæ diſputationis inducas: ne non ac-
cedas cùm oporteat: ne accedas, & durior ſit tuus ſer-
M mo. Denique quid dicatur de talibus, doceat te ſanctus
Iob: *Simul mihi venerunt tentationes eius, viis meis cir-* Iob. 19
*cumdederunt me inſidiantes: fratres mei diſceſſerunt à me,
cognouerunt extraneos magis quàm me. Amici mei immiſe-
ricordes facti ſunt*. Hic ergò naturalis eſt ſenſus etiam ſan-
cti Prophetæ Dauid, vt queratur ſe ab amicis impugna-
tum, à proximis deſtitutum: Sed ne myſticus quidem
abhorreat pietatis affectus, vt pro Angelis dixerit, qui Pſal. 33
prætenduntur timentibus Dominum, vt eripiant eos Hebr. 1
de tentationibus quas ferre non poſſunt. Quomodò
ergò longè ſtant, qui ad adiumentum ſunt attributi?

Sed non illi ſe ſeparant; ſed qui vrgetur tentationibus, putat eos longè abeſſe, quos propiùs ſibi adeſſe deſiderat. & arbitratur diſſimulare, cùm illi iuuandi tempus nutu ſui Imperatoris expectent, qui athletam ſuum quò glorioſiùs vinceret, diutiùs certare præcepit. Et videtur hoc magis ſequentibus conuenire; quia Angelis protectionis excubias relaxantibus, inſidiantur inimici, quærentes in a-
3.Reg.21 nimâ eius inuenire quod noceat. Tunc enim poteſtas illis grauioris tentationis permittitur, cùm culpa animæ grauior reperitur. Vnde habes illud in Libro Regnorum Regis Achab ad Eliam dictum, quando eum Propheta vehementer increpauit, & mortem ei denuntiauit: *Inueniſti quid in me?* Et reſpondit Elias: *Inueni; quia feciſti malignum in conſpectu Domini.* Vides ergò quia Regibus non temerè vel a Prophetis Dei, vel à Sacerdotibus facienda iniuria ſit, ſi nulla ſint grauiora peccata, in quibus debeat argui. Vbi autem peccata grauiora ſunt, ibi non videtur à Sacerdote parcendum, vt iuſtis increpationibus corrigantur. Tamen Dauid in hoc loco dicit quòd nihil inueniſſe videantur: & ideò inimici eius vanitatem locuti ſunt, quoniam nihil quod pro veritate loquerentur, inuenerint. Aut certè, quia etſi peccaui, tamen peccata mea pœnitenti dolore purgabam. In quo illi cum dolo mecum loquebantur, vt me obiurgatione confunderent, & à conuerſione reuocarent. Et vide ne hoc magis ſenſerit, quæſiſſe illos mala eius: ſed cùm vellent accuſare, præuentos: quoniam vulnera ſua ipſe patefecerat, ſui accuſator exiſtens: & ideò vim accuſationis eorum eſſe annullatam: locutos autem fuiſſe vana, quæ confeſſo culpam nocere iam non poſſent. Excluſi igitur à criminationis inuidiâ, dolum adhibebant, vt inſurgerent, inquit, & mihi inſultarent, quò me ſtimularent ad aliquam commotionem.

Ego autem velut ſurdus non audiebam: & ſicut mutus non aperiens os ſuum.

Et factus ſum ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones.

Velut ſurdus non audiebam. Hoc eſt, malorum ego dolum videns, *velut ſurdus non audiebam.* Conſidera vim ſermonis. Non dixit, quia ſimulabam non me audire quæ dicerent; ſed *non audiebam*, dixit, & quòd intentione mentis vocem loquentis excluderet; nec aperiret os ſuū, ſicut mutus. Beatus qui poteſt tantam habere virtutem, vt laceſſitus non iraſcatur, commotus ſe nolit vlciſci: inimici hoc agunt vt prouocent ad iracundiam. Maledicunt vt maledicamus: criminantur, vt crimen retorqueamus: conuiciantur vt excitent nos ad viciſſitudinem contumeliæ. Vnde præclarè Petrus de Domino Ieſu in epiſtolâ ſuâ
1.Pet.2 poſuit: *Quia cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pa-*
Eſai.53 *teretur, non comminabatur.* Ad eius ergò ſimilitudinem atque imaginem Iuſtus ſuæ vitæ cupiens inſtituta forma-
Hier.52 re, accuſatus tacet, læſos remittit, diſſimulat laceſſitus, & non aperit os ſuum: vt illum imitetur, qui ſicut agnus ad victimam ductus eſt, & non aperit os ſuum. Et cùm poſſit habere quod referat, magis vult ſilere quàm dicere.
Ioan.18 Ipſe enim Dominus Ieſus cùm accuſaretur, tacebat: & cùm percuteretur, non repercutiebat. Denique percuſſus reſpondit: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi bene, quid me cædis?* Vide quemadmodùm quaſi verè infirmus, & quaſi is qui ſe vendicare non poſſet,
Eſai.50 puerili quodam loquebatur affectu. Ità ergò & tu ſi habeas quo redarguas arguentem, meliùs tacebis: ne redarguendi viciſſitudine commotionem tuam prodas: Melius eſt enim diſſimulare iniuriam, quàm cùm redarguis, vindicare. Bonus mutus, qui loqui malè neſcit: cuius ex ore crimen exire non nouit. Hic eſt mutus verè beatus, qui cùm tacet, intrà ſe loquitur. Dominus dat mihi linguam eruditionis, vt ſciam quando oporteat me dicere ſermo-
Luc.1 nem. Talia loquebatur intrà ſe Zacharias, cùm obmutuiſſet. Et verè quia loqui ei non profuerat, ne loqueretur, obmutuit: & vt loqueretur, exauditus à Chriſto eſt. Denique ſcripſit quod Chriſtus exaudiret: & vocem re-

A cepit, quam Chriſtus indulſit, & gratiam adiunxit, quam antè non habuit, vt prophetaret eum, cuius mandatis an- Pſal.25
tè non credidit. Quid de Domino omnium virtutum lo- Dan.13
quor, cùm mulier Suſanna nec ſexus infirmitate turbata, cùm ſe ad periculum mortis cognouit addictam, vocem emiſerit? Accuſabatur, & tacebat. Ducebatur ad mortem, & ſilentio ſe tegebat, ne nudaret pudorem. Intrà ſe tamen loquebatur Deo, qui eam magis audiuit tacentem. Quæ ſi voluiſſet loqui, forſitan non eſſet audita. Et tu ergò qui propoſuiſti ſatisfacere pro delictis Domino Deo tuo, illi ſoli interiore corde te purga, illum conuerte
B qui poteſt peccata diluere. Adiuuat te, qui putauit arguendum. Deniq; cùm malediceretur Dauid, & eius dux Abeſſa iniuriam Regis vellet vlciſci, dixit ad eum Dauid: *Dimitte illum, vt maledicat; quoniam dixit illi Dominus, ſi* 2.Reg.16
fortè videat humilitatem meam, & retribuat mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Vides igitur quòd a conuiciantibus adiuueris vt Dominus audiat te, & peccatum tuum remittat? Nam cùm ipſe accuſator tui eſſe debeas Eſai.43
& coaceruare flagitia, teq; ipſum offerre ſupplicio: quomodò negare obiecta deſideras? Pœnitentia patientiam quærit, patientia mitigat delicta magna. Quomodò iraſceris aliis, tuæ ipſe reos conſcientiæ? Quomodò commoueris, cùm debeas eſſe miſerabilis? Qui arguitur, & (quod eſt ampliùs) à ſemetipſo, curare debet ſua vulne-
C ra, non alterum vulnerare. Nemo alium vulnerando ſe ſanat. *Medice! cura te ipſum.* Si medicus, quantò magis Luc.4
reus potiùs curare ſe debet? Confiteris peccatum tuum, & medicū te profiteris alienū, & ſi veritatis eſt quod retorques, temporis nō eſt. Peccatori enim dixit Deus: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* Vſurpâſti tibi vt de Lege arguas, qui contrà Legem ipſe feciſti: Quid lacbrymarum tempus amittis? Quid concertando vanos ſermones aut Pſal.49
audis aut loqueris, cùm tibi ſcriptum ſit: Non accipias auditum vanum; cùm legeris in Euangelio pro omni ſer- Exo.23, Mat.12
mone otioſo iudicium eſſe ſubeundum. Et ſi alius loquitur, tace: & ſi alius conuiciatur, aurem tuam obſtrue.
D Dauid tacēdo vicit aduerſarios ſuos: & quia ſicut mutus factus eſt, vocem recepit; quia conuerſus ad Dominum loquebatur, dicens:

Quoniam in te, Domine! ſperaui: tu exaudies me, Domine Deus meus.

Quia dixi, ne aliquando exultent in me inimici mei: & dum commouentur pedes mei, in me magna locuti ſunt.

Quoniam ego in flagella paratus ſum, & dolor meus in conſpectu meo ſemper.

Quoniam iniquitatem meam annunciabo, &
E cogitabo pro peccato meo.

Quoniam in te, Domine! ſperaui, &c. Tacebat Dauid, loquebantur inimici, prouocabant vt aliquid & ipſe loqueretur. Dicebant: Audiamus vocem tuam. Intra ſe ille tacitus loquebatur. Quid opus eſt vt iſta audiant quibus prodeſſe non poſſunt? *In te, Domine! ſperaui*: tibi ſoli loquor: tu audis qui exaudire potes. A te ſemper popoſci, *ne aliquando exultent in me inimici mei*; quia etſi peccaui, tu peccatum dimittis: etſi ego cecidi, tu reſuſcitas:
ne habeant vnde exultare poſſint qui peccatis lætantur
F alienis. Plus enim acquiſiuimus, qui plus peccauimus: quia beatiores facit tua gratia, quàm noſtra innocentia. Habemus hunc ſenſum & in libro Michææ Prophetæ, Mich.7
Noli gaudere ſuper me, inimica mea! quia cecidi, ſed reſurgam. Non eſt grauis infirmitatis ruina, ſi non ſit etiam voluntatis ſtudium ab eâ non reſurgendi. Habe voluntatem ſurgendi, præſto eſt qui faciat vt reſurgas. Dixit ergò Dauid in corde ſuo, petens vt exaudiretur à Domino, & vt non exultarent in eum eius inimici, petens etiam vt in conuerſionis ſuæ propoſito permaneret, ne dum propoſiti ſui greſſus quaſi quidam pedes ſuæ animæ commouentur, in eum aduerſarij ſuperba & magniloquentiæ plena loquerentur, vt faciunt qui inſultare deſiderant. Tametſi moueatur vt homo, paratum ad fla-

gella ſe dicit, vt vel ſupplicio ſoluat errorem. Et ſi ceſſent G
flagella Domini; ſe tamen dolore proprio memorat fla-
gellari, vt non inueniat culpa quod damnet, quam † bo-
al. Pœna. na confeſſio præuenerit. Hoc eſt ergò quod ait: *Et dum*
commouentur pedes mei, in me magna locuti ſunt. Eò quòd
Pſ. 72 tam prompti ſunt ad inſultationis ludibria, vt in com-
motione pedum meorum paratam habuerint magnilo-
quentiam; vel certè ſic: *Dum commouentur pedes mei*, pu-
tantes quòd caderem, ſuperba iam & magniloqua ſunt
locuti. Sed quia ipſe in poſterioribus penè motos pedes
ſuos dixit: ne quid oriatur hinc ſcrupuli, conſidera hîc do-
ceri nos affectum pœnitentiæ, ibi opinionem eius erro-
ris excludi, quòd diuitiæ & ſucceſſus proſperior flagitio- H
ſorum nos mouere non debeant. Conſuetudo autem lo-
cutionis in Scripturis diuinis huiuſmodi reperitur. Sic
Pſ. 125. enim & alibi: *Dum conuerteret Dominus captiuitatem*
1. Cor. 2. *Sion, facti ſumus ſicut conſolati.* Quamquàm Sanctus nõ
oſtenſione verborum; ſed in virtute Spiritus probari ſe
velit. Senſus ergò nobis ſpectandus eſt ſemper, quem e-
tiam ipſum frequens tranſlatio ex Hebræo in Græcum,
ex Græco in Latinum attenuare conſueuit. Ad omnia ita-
que ſuperiora pulchrum remedium, quòd in flagella pa-
ratus eſt, & offert ſe Domino, vt quæ placuerint Deo, fla-
gella ſuſtineat. Elegiſſe quidem lego ſanctum Dauid, fla-
1. Par. 21 gelli genus, quod æquanimiter ſuſtineret: Sed elegit; quia
de tribus conditionibus eligendæ vnius neceſſitas man-
dabatur. Vbi autem non mandatur, ad omnia paratus eſt I
Dei ſeruulus, ſeu corporalem ægritudinem ſubeat, ſeu
fugam à facie inimici, ſiue obitum filiorum, quos non
timet præmittere; quia recipere poteſt imperterri-
tus: Nam & ſciens quòd ſi hîc fuerit punitus ſup-
plicio temporali, leuare in futurum perpetuæ poſſit
pœnam ærumnæ. Rogat ergò vt recipiatur petitio
ſua, & caſtigetur ipſe, vt recipiatur. *Caſtigat e-*
Heb. 12 *nim Dominus omnem filium quem recipit.* Si ſeruulum
tuum videas peccata propria confitentem, vltrò of-
ferre ſe pœnæ, inflecteris, ignoſcis; & de Domini miſera-
tione diffidis. Iudex ipſe cui non licet in plurimis cauſis
à gladio temperare; quia Legibus ſeruit; poteſt tamen lu-
ctum donare pœnarum: & tu adhuc trepidas quid à Le-
gum Domino & miſericordiæ Auctore depoſcas, cui lex
voluntas eſt, & donandi ius? ſi tamen tu petas tibi tua
peccata donari, nec conſideres honores tuos, aut eru-
beſcas amicos tuos, ne dignitatem tuam defleſiſſe videa-
2. Reg. 16 ris. Amicus Dei, Propheta Dei, Rex ab ipſo electus Deo,
& vnctus in regnum, flagellis ſe ſpontaneus offerebat,
nec erubeſcebat: & tu erubeſcis? Non multùm iſta vere-
cundia tibi opitulabitur cùm ad iudicium Dei veneris:
ſed pudoris te iſtius pœnitebit, cùm in conſpectu non ſo-
lùm hominum; ſed etiam Angelorum & omnium Pote-
ſtatum cæleſtium conſtitutus cœperis peccata propria
Iob. 14 non negare. Quomodò excuſabis, cùm tanta commiſe-
ris. Prætendes conditionis infirmitatem, quia nemo ſine
peccato? Reſpondebitur tibi: Debuiſti ergò agere pœni-
tentiam, dederam remedium: cur refutâſti? Subtexes pu-
dorem, quòd honores tuos erubueris? Dicet: *Si tu eru-*
buiſti me coràm amicis tuis: & ego te erubeſcam coràm Pa-
Luc. 9. *tre meo qui eſt in cœlis.* Diſce verum eſſe quod ſcriptum
Eccl. 4. eſt, quia eſt verecundia adducens peccatum. Dauid in
conſpectu ſuo dolorem ſuum ponebat, ne vnquam obli-
Pſ. 31. uiſceretur: Dauid iniquitatem ſuam ipſe pronuntiabat:
Dauid de peccato ſuo, non de opibus cogitabat: Dauid
non erubeſcebat ſua recenſere peccata, ne de iis erube- M
Iob 42 ſceret in medio iudicio conſtitutus: & tu erubeſcebas?
Non eſſet hodie in requie ſeruulus meus Iob, ſi erubuiſ-
ſet tres illos Reges amicos ſuos: nec ipſe Dauid, ſi eru-
buiſſet delicta propria confiteri. Ergò quia non erubuit
mihi ſua aperire peccata: nec ego erubeſcam ei mea ſe-
creta reſerare. Et quia vterque eorum non erubuit facto-
rum ſuorum pretium in meâ ponere poteſtate, meo ſe
iudicio voluntatique committere: nec ego de talibus
ſeruulis erubeſcam, vt appellem amicos, qui meam ſtu-
Ioan. 16 duerint facere voluntatem. Ideóq; quoniam illi antè in
Luc. 16 mœrore, nunc in conſolatione: tu quia in deliciis, nunc
in ſuppliciis. Chaos inter vos magnum eſt: vt neque ille
illorum ad te gratia, nec tua ad illos poſſit pœna tranſire.
Audis ergò quid dicat Dauid. Audi, dum tibi corrigere
& emendare permittitur. Si hîc emendaueris, illic re-
quieſces. Non te dulcia mundi & ſæculi huius amœna
delectent: graue enim fel vomere conſuerunt. Non ille
iucunda quærebat poſitus in regno, qui potiùs eligebat
mortem Sanctorum, quàm vitam flagitioſorum.

Inimici mei viuunt, & confirmati ſunt ſu-
per me: & multiplicati ſunt qui oderunt me
iniquè.

Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant
mihi: quoniam ſubſecutus ſum iuſtitiam.

Inimici mei viuunt, &c. Quantò illuſtrior ille, qui quo-
tidie moriebatur, vt populum ſuum viuificaret, & corpus
ſuum mortis vulneribus offerebat? ſicut ipſe ait: *In mor-* 1. Cor. 15
tibus frequenter. Mors enim honeſta, redemptio vitæ eſt
etiam decoloris, aut innoxiæ firmamentum. Exitus au-
tem mortis in manu vitæ. Et ideò malebat Apoſtolus
quotidie mori, vt vitæ ſuæ meritum comprobaret. Scri- 2. Cor. 11
ptum eſt enim: *Non laudes hominem in vitâ ſuâ.* Qui e-
nim viuunt, morientur: qui moriuntur, reſurgent. Propior 1. Cor. 15
ergò ſaluti eſt qui moritur vt reſurgat, quàm ille qui viuit
vt moriatur. Quis eſt autem qui quotidie moritur, niſi Eccl. 11
I qui mortem Domini Ieſu in ſuâ carne circumfert, vt om-
nia ei peccata moriantur? Confirmati autem & multi- 1. Cor. 15 2. Cor. 4
plicati ſunt inimici Dauid in hoc ſæculo; ſed non ido-
neum firmamentum, niſi eius qui confirmatur a Chriſto.
Denique illi confirmantur in ſæculo, qui oderunt Iuſtũ
iniquè. Non ergò iuſtum odium; ſed iniuſtum cùm o-
diſſent iniquè. Sed vide diſtantiam. In poſterioribus ait:
Qui oderunt me gratis; hîc habet: *Qui oderunt me iniquè.* Pſ. 68.
Sed ibi ex perſonâ Chriſti, hîc ex perſonâ ſuâ. Vbi ex per-
ſonâ Chriſti loquitur, gratis odio habetur: vbi ex ſuâ,
iniquè: Homo enim poteſt vni alicui vulneri non patere,
vtpote iniuſtitiæ, intemperantiæ, impudicitiæ: aliis au- Ioan. 8
K tem vulneribus patet. In Chriſto autem nulla cauſa eſſe
potuit quâ peccati alicuius potuerit vulnus accipere, im-
munis à culpâ, & integer à delicto, atque immaculatus Hebr. 7
à vitio. Sunt autem qui putant vtrumque Pſalmum ex
perſonâ Chriſti eſſe decurſum, qui pro noſtris peccatis
ſatisfaciebat Patri. Hîc ergò dicebat ſe appetitum con-
trà iuſtitiam, illic contrà gratiam. Et bene addit, vt pro-
baret ſe iniuſtè appetitum: *Quoniam ſubſecutus ſum iu-*
ſtitiam. Quanta vis verbi in vnius ſyllabæ adiectione, vt
ſubſecutum ſe diceret iuſtitiam, non ſecutum! Propior eſt
enim qui ſubſequitur, quàm ille qui ſequitur: & ſuppar
L quàm par: & ſucceſſio heredis magis quàm acceſſio nun-
cupatur. Et tamen quamuis ſubſequatur iuſtitiam, non
ſuæ virtutis putat eſſe; ſed gratiæ cæleſtis, ſi non deſera-
tur à Chriſto; eóque orat impenſiùs, dicens:

Ne derelinquas me, Domine Deus meus;
ne diſceſſeris à me.

Intende in adiutorium meum, Domine
Deus ſalutis meæ!

Ne derelinquas me, Domine! Hoc eſt, homines me de-
reliquerunt, amici mei impugnauerunt dilectũ ſibi pro-
M ximum: non appropinquauerũt. Fugiebãt me quaſi mor-
tuum, & abominati ſunt; quia peccata mea tibi aperire de-
ſideraui, & confiteri; quia flagellis tuis me obtuli vulne-
randum; quia elegi cicatrices vulnerum ſuper epulas Re-
gum, & iactantiam Poteſtatum. Tu ſolus me non dereli-
quas, in hæreas ſeruulo tuo, qui de terrâ ſuſcitas inopem,
& de ſtercore erigis pauperẽ. Tuo comitatu fretus, fre- Pſ. 112
quentiorem me ambiẽtibus populis æſtimabo. Compu-
truerunt quidem cicatrices meæ: ſed adhuc tuorũ ver-
berum deſidero cicatrices, quæ † ſanans vulneribus ob- al. ſanitatis.
ducuntur, vt poſteà nullum vlcus appareat. Bonæ trium- Hier. 30
phalium vulnerum cicatrices, quibus victores huius ter-
reni prælij gloriãtur. Quantò illuſtriora vulnera, quæ pro

fide & nominis tui gloriâ videntur excepta? Iſta eſt cica-
Apoc. 22 trix quæ cælum aperit, regnum acquirit, immortalitatem
inuenit. Hæc ergò, fratres! eſt cicatrix beata; quoniam
Rom. 7. *Beati qui lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni.* Sic cœpit
ſtola eſſe gloriæ, caro mortis: in quâ & Paulus antè pe-
riclitabatur electus Dei, niſi petiſſet ſe liberari de corpo-
re mortis huius, vt legimus. Et ideò qui ſumus in hoc
corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus Dei me-
dicus nos derelinquat, quem Patriarcha Dauid ne à ſe
diſcederet, precabatur. Ipſi nos committamus, parati
quo velit curari medicamento. Nemo dicit medico cor-
poris ſui, quemadmodùm ſit curandus. Nouit medicus
quæ ſingulis vulneribus medicamenta conueniant, cuius
vlceris putredo ferro ſit amputanda, ne in totius corpo- B
ris ſerpat exitium. Si dixerit medicus medicinæ genus
quo curari æger debeat, & ille faſtidiat, diſcedit medicus
& ægrum relinquit. Vide eum qui curari velit, omni ge-
nere medico acquieſcentem. Attende ordinem. Aperit
Heb. 12 primò vulnera ſua medico, & dicit: Cura me; ſed rogo
2. Tim. 4. ne in irâ tuâ; quia non ſuſtinent duram medicinam in-
firmitates meæ. Medicina Chriſti, correptio eſt: Corri-
pit enim Deus quem vult conuertere. Ideò & Paulus ad
medicum dicit: *Argue, obſecra, increpa.* Non ergò re-
cuſat curari, qui petit argui; ſed leuare vult pœnam, ne
in irâ arguatur, & impetu iræ corripiatur. Et vide pro-
ceſſum. Primò petit argui: poſteà (quod maius eſt) cor-
ripi. Deinde non ſolùm confitetur peccata ſua: ſed etiam
numerat & accuſat: non vult enim latere ſua delicta: C
Nam vt febres in alto ſitæ non queunt mitigari; cùm fo-
ras eruperint, ſpem afferunt deſinendi: ità peccatorum
morbus dum tegitur, inardeſcit; ſi confeſſionibus pro-
Prou. 18 ditur, euaporat. Et ideò *Iuſtus accuſator eſt ſui in principio
ſermonis*, priuſquàm contagio vlceris ſerpat introrſecùs:
grauat enim conſcientiam memoria delictorum, niſi
medicina poſcatur: Et ſi differt medicus, æger offerre ſe
Pſal. 37 debet, vt citiùs ſecetur: ſicut offerebat ſe Dauid in flagel-
Ibidem. la Domini, dicens: *Ego in flagella paratus ſum*: & alibi:
1. Par. 21. *Fiat manus tua in me.* Hoc eſt: Redde mihi duplicia pec-
cata, dummodò hîc vindices. Noli me deſerere, noli
Eſai 40 auertere faciem tuam à me: noli dedignari atque horreſ-
Iob. 2.
cere fœtorem vulnerum meorum. Et Iob ſeruus tuus
percuſſus erat vlcere a pedibus vſque ad caput, & reme-
dium ſuæ ſanitatis inuenit: licet illud vulnus virtutis fue-
rit, iſtud erroris. Fœtebant vulnera, quæ medici curare
non poſſent. Locutus es, Domine! myſteria Sacramen-
torum tuorum, manifeſtâſti venena ſerpentis, & ſolius
ſermonis tui medicamento ſerui tui curata ſunt vulnera;
quia tu eum non deſeruiſti: *& non derelinquas me, Domi-
ne Deus meus! ne diſceſſeris à me.* Homines me dereli-
querunt; quia ſordent illis vulnera mea, quæ pietati tuæ
putaui eſſe reſeranda. Illi dicunt: Exi a nobis, quia pec-
cator es tu: diſcede, ne nos polluas. Tu autem Domine!
curas, & non pollueris: adiuuas, & non contaminaris; Iob. 5.
quia *Deus ſalutis meæ es*, & manus tua non perdere; ſed
ſanare conſueuit. Compleuimus Pſalmum etiam cum Pſ. 142.
eius interpretatione verſiculi quem Græci nonnulli co-
dices habent; ſed omnes Latini: nam ante reſponſorium
proximum verſiculus eſt: *Et proiecerunt me ſicut mor-* Pſal. 54
tuum abominatum; hoc eſt; illi qui reddebant mihi ma-
la pro bonis. Sed tu, *ne derelinquas me Domine Deus
meus! ne diſceſſeris à me.* Hoc enim ſequitur: id eſt, Tu
ne derelinquas, qui mortuum fœtentem curare conſue-
ſti. Deniq; habemus hoc in Euangelio: nam cum veniſſet Ioan. 11
ad monumentum Lazari, & dixiſſet: *Tollite lapidem; ait
Martha: Iam fœtet, quatriduanus eſt enim; reſpondit ei:
Non dixi tibi, quia ſi credideris, videbis gloriam Dei?*
Et clamauit Lazarum, & ſanus exiuit. Credamus ergò
& nos, vt de vulneribus noſtris acquiramus medicinam
ſalutis, & futuram gloriam. In orationibus igitur & obſe-
crationibus, cum dolore & lachrymis exigenda pœni-
tentia eſt, vt illam gloriam Dei videre mereamur. Neq; Rom. 8
te moueat quòd luctus, dolor, commaceratio corporis,
grauiſſimæ paſſiones ſunt: Et ſi grauiſſimæ videntur, ta-
men indignæ ſunt huiuſmodi paſſiones ad ſuperuenturã
gloriam: ſicut teſtis tibi eſt Apoſtolus Paulus: Non pi-
geat ergò nos hîc leuiora deſerere, vt ibi plena laudis &
gloriæ poſſimus adipiſci, pro temporalibus laboribus
perpetua præmia reportantes, per Dominum Ieſum: 2. Cor. 4
cui eſt laus, honor, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc,
& ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XXXVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXVIII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XXXVIII.

In finem pro Idithum Canticum ipſi Dauid.

Pſal. 37.
1. Par. 25.
IN ſuperiore Pſalmo expreſſa forma pœ-
nitentiæ eſt, in hoc ſequenti patientiæ
forma ſignatur. Quem Pſalmum Da-
uid ſcripſit, & Idithum viro diſciplinis
Leuiticis & ſacerdotalibus erudito canen-
dum dedit: qui ante arcam Domini Pſalmorum ſeriem
pangendi ſolertiſſimus præcinebat. Ergò quia non Idi-
thum ſcripſit hunc pſalmum, ſed Propheta Dauid, & Idi-
thum viro canendi perito pſallendum dedit: ideò ſic in-
ſcriptus eſt titulus. Denique etiam in ſæcularibus ſcri-
ptis alij erant qui ſcribebant, alij qui in ſcenâ vel cantica
vel comœdias vel tragœdias canere conſueuerant. Et il-
1. Cor. 9. li quidem coronam Olympicam poſtulabant: vnde &
1. Petr. 1 ἐπινίκιον hymnum eorum ſcripta in fine teſtantur. Dauid
autem qui non hæc ſerta coronarum marcentium requi-
rebat; ſed illam incorruptibilem & incontaminatam re-
munerationum cæleſtium hereditatem pio deſiderabat
affectu, hymnum non victoriæ ἐπινίκιον; ſed ei ſcripſit,
qui victoriam in ſe credentibus impertiebat, qui finis eſt
omnium quæ piâ mente depoſcimus: Siue enim ſapien-
tiam quæras, ſiue virtuti ſtudeas, ſiue veritati, ſiue viæ
atque iuſtitiæ, ſiue reſurrectioni, in omnibus tibi ſe-
quendus eſt Chriſtus, qui eſt virtus Dei atque ſapientia,
veritas, via, iuſtitia, reſurrectio. Ad quem igitur conten- 1. Cor. 1
das, niſi ad perfectionẽ omniũ, ſummáq; virtutũ? Et ideò Ioan. 14
tibi dicit: *Veni, ſequere me*, hoc eſt, vt ad conſummationẽ
virtutũ peruenire merearis. Ergò qui ſequitur Chriſtum,
ipſũ, pro poſſibilitate ſuâ debet imitari, vt præcepta eius Ioan. 11
ſecum ipſe meditetur & diuinorũ exẽpla factorũ. Et ideò Mar. 10
E Dauid ſecũ ipſe meditabatur, quòd Chriſtũ in ſe locutũ
eſſe retinebat: vt cũ aliqui ei eſſent moleſti, & eũ ad con- Pſal. 84
tentionẽ laceſſere conarentur, patientiam indueret, cer- Pſal. 34
tandi ſtudia declinaret, ex quibus inanis ſtrepitus & iur-
gia frequenter oriuntur. Ideóque cùm ſancto Dauid ple-
rique eius virtutibus inuidentes, qui eum de propoſito
manſuetudinis, & humilitatis affectu crederent dedu-
cendum, frequenter ingruerent, ipſæ quoque præcipuè
nequitiæ ſpiritales in cæleſtibus, aduerſùs quas graue Ephes. 6

luctamen eſt Iuſtis ad commouendum, cùm miniſtros G ſuæ improbitatis impellerent: ne inter obſtrepentiũ crebra certamina, & diſceptationum tumultus ſermo aliquis ſibi offenſionis excideret, tacere ſanctus Propheta propoſuit! O validum ſcutum circumſpectæ munitionis ſilentium! O fidiſſimum ſtabilitatis fundamentum: in quo ſi quis potuerit ſtare, lubricum verbi timere non Prou. 19 poſſit! Multi enim etiam ſtabili corde firmati, incauti tamen, ſermonis fluctuantis errore ſæpe ceciderunt. Videns igitur huiuſmodi inſidiis & vano concertantium ſtrepitu ſe Propheta tentari, intrà ſe ipſe tacitus conferebat, legem ſibi taciturnitatis imponens: & cùm taceret, inſultantibus ſibi, & vt loqueretur aliquid prouocantibus, qualia ſolent inſolentium eſſe certamina atque ſermones: Reſponde nobis ſi de æqualitate præſumis. Vides H & tu eſſe te victum, & nihil habere quod referas? cùm ſe prope ad vocem conuicijs videret impelli, ſe ipſe reuocabat, vt loqueretur in corde.

Pſalmus trigeſimus octauus.

DIxi: Cuſtodiam vias meas: vt non delinquam in linguâ meâ.

Dixi: hoc eſt, propoſui, confirmaui, imperaui mihi, locutus ſum cordi meo: *Cuſtodiam vias meas.* Si alijs I dixiſſem, ſermo meus ſtare deberet: quantò magis ſtabile debet eſſe quod mihi ipſe conſtitui? Si quis alienum fallat, indecorum eſt: ſi quis proximum, graue: quantò igitur grauius, ſi quis ſe ipſum eo quod ſibi promiſerit, putet eſſe fraudandum, vt ipſe ſibi infidelis ſuo iudicio & deſpicabilis æſtimetur; Cui enim idoneus videri poteſt, qui ſibi vilis eſt? Teneamus igitur animæ conſtantiam noſtræ, ne in offenſionem labia loquendi feſtina prorũ-
Iob. 2 pant. Et Iob plagam ſuam ſilentio vicit, & tolerantiam ſuam taciturnitate ſuperauit. Non benè creditur carni.
Gen. 3. Viciſſemus, ſi Eua tacuiſſet. Ergò primum illud proceſſit ex voce peccatum, & ſerpens ille nequiſſimus atque verſutus per vocem nos antè tentauit. Atque vtinam aut K Adam ſurdus fuiſſet, aut Eua obmutuiſſet. Ille, ne vocem ſuæ vxoris audiret: iſta, ne loqueretur marito, & lubricæ vocis miniſterio ſerpentis in virum venena transfunde-
Gen. 4. ret. Cain quoque etſi parricidio naturam violauit humanam, & obliterauit impius iura pietatis, tamen per vocem ſacrilegium ſceleri ſuo addidit, vt negaret Deo ne-
Exod. 14 cati fratris interitum. Quid de ſingulis dicam? Populus
Exod. 16 ipſe electus à Domino, cui tacitus Moyſes aperuit mare,
Exod. 32 ingratus cæleſtibus beneficijs obmurmurabat, quo diuinam contraxit offenſam. Deinde ipſum ducem inuij illius atque inuſitati itineris Moyſen reſpuit, & à fratre eius Aaron deos ſibi fieri quos coleret, poſtulauit. Vnde etiam ipſe conſiderans tanta vocis pericula: *Dixi* (inquit) *Cuſtodiam vias meas.* Quæ ſint autem iſtæ viæ hominis, quæ & magnopere præcauendæ, ne quid grauioris offenſionis incurrant, admonet nos tantus Propheta diligentiùs conſiderare. Admonet etiam Salomon eius filius paternæ mentis interpres perſpicaciùs examinare, qui ſcripſit: *Tria mihi ſunt impoſſibilia intelligere, &*
Prou. 30 *quartum quod non agnoſco: Veſtigium aquilæ volantis, & viam ſerpentis in petrâ, & ſemitas nauis in pelago nauigantis, & viam viri in iuuentute.* Talis via mulieris adulteræ, quæ poſtquàm egit, abluta, nihil egiſſe ſe dicit iniquum. Tria ergò impoſſibilia ſibi eſſe dixit ad intelligendum, & quartum, quod ille habens inter homines M ſapientiæ ſignaculum, non agnoſceret: viatum videlicet viri in iuuentute proceſſum. Quartum igitur eſt vel inexplicabilis, vel difficilis agnitio, poteſt facilis earum eſſe cuſtodia? Vnde non immeritò ipſe Dauid delictorum iuuentutis ſuæ non defenſionem obtulit; ſed obliuionem rogauit: *Delicta*, inquit, *iuuentutis meæ, & ignorantias*
Pſal. 24 *meas ne memineris.* Non immeritò igitur Salomon dixit ſe non agnoſcere quod pater eius (in quo maior Dei gratia fuit) ſe ignoraſſe teſtatus eſt. Et fortaſſe delicta iuuentutis ad feruorem retulit carnis, ignorantiam autem ad verborum prolapſionẽ: quæ non ex ſententiâ noſtrâ;

G ſed impetu quodam & curſu loquendi plerumque funduntur, quod periculoſum eſſe Propheta cognoſcens, ait: Pſal. 115
Credidi propter quod loquutus ſum. Suprà fundamentum ergò virtutis vox tuta eſt, ſine fundamento, lubrica. Ideò quaſi quodam tubæ ſono Scripturæ diuinæ electus interpres increpuit: *Corde creditur ad iuſtitiam; ore autem con-* Rom. 10
feſſio fit ad ſalutem. Fides Credentium principalis eſt, confeſſio executionis. Quomodò igitur propoſuerit ſanctus Propheta Dauid, aut propter quid cuſtodire vias ſuas, audiamus: *Vt non*, inquit, *delinquam in linguâ meâ.* Si hoc cauet Propheta, tu non caues? Si hoc metuit, in quo Dei gratia loquebatur, tu non metuis, qui erroris verba non refugis, & theatralibus ſermonibus delectaris? Tu non reformidas, cui ſcriptum eſt in Euangelio, quia pro H omni otioſo verbo rationem es redditurus? Si pro otioſo Mat. 12
verbo periculum eſt, quantò magis pro criminoſo? Non omne quod otioſum, eſt criminoſum: ſed omne quod non fructuoſum, periculoſum atque eradicabile. *Omnis enim arbor non faciens fructum, excidetur, & in ignem mittetur.* Cùm mouetur animus & exagitatur ſtimulantibus Matt. 3.
aduerſarijs, obſtrepentibus, illudentibus, criminantibus, excidit verbum commotionis. Ideò ſilentium & tutum eſt, & decorum, quod ſeruat cum grauitate cautelam: Quid enim labia noſtra, niſi quædam noſtra vincula ſunt? Denique vinculis labiorum ſuorum vnuſquiſque Prou. 5.
I conſtringitur. Ideò ſapiens in tempore tacet, & ſecum Eccl. 20.
ipſe conſiderat quo tempore loqui debeat. De quo præclarè ipſe Salomon. *Labia Sapientis alligata ſunt intelle-* Prou. 15
ctu. Quando ergò vides illudentibus proteruis, ſapientem tacere, dic: Ligauit iſte intellectu labia ſua: hoc eſt prudenter tacet, ac labiorum ſuorum vinculis alligetur. Eccl. 28
Poſuit ori ſuo cuſtodiam: ſepſit aures ſuas ſpinis, vectem adhibuit foribus oris ſui, ſeruat theſaurum cordis ſui & Pſ. 11.
argentum eloquij ſui, vt examinatum & purgatum, quando oportet, proferat, ne quiſquam priùs fur in eos eius aut perturbator irrumpat, & ad eos captiuum trahat, quibus flagitia ſua vendat. Meditabatur Iudas Chriſtum vendere: ſed reuocabat eum tanta Domini gratia, & Ioan. 13
K quædam paternę delinimenta pietatis, quibus furor eius molliebatur: nec erupiſſet in ſcelus, niſi ſe in cor eius; quia Chriſtum fallere ſe putabat, aduerſarius demerſiſſet. Non ergò dubites quando aliqui tibi moleſti ſunt volenti ſeruare iuſtitiam, miniſtros eſſe illius nequiſſimi peccatoris, qui omnium auctor eſt flagitiorum. Videbat Dauid propheticis oculis, agnoſcebat eius figuram: ideò tacebat, ne illius faceret voluntatẽ, qui turbare geſtit affectũ. Premebat vocẽ, claudebat portas ſuas ſilẽtio, prætendebat in eo patientia, & taciturnitatis vigilabat cuſtodia, ne inimicus obreperet, ne de clauſtris oris vagus aliquis ſermo & incautus exiret. Ideò fortior eſt patiens, qui ſeipſum continet? quàm qui vrbes capit. Iuſtus ipſe ſibi
L clauſtrum eſt, ipſe ſibi peruigil cuſtos. Cùm ſibi ergò ip- Prou. 16
ſe prætenderet, loquebatur in ſuo corde.

Poſui ori meo cuſtodiam, dum conſiſtit peccator aduerſùm me.

Adeſt ſemper inimicus, qui ſemper inſidiatur. Etſi illum non vides, adeſt: etſi illum non ſentis, incurſat. Si non vides, videnti crede. *Conſiſtit*, inquit, *peccator aduerſùm me.* Qui videt peccatum ſuum, videt etiam peccatorem ſibi in ijs quæ geſſerit illudentem. Qui autem peccatorem præuiderit, poteſt vitare peccatum. Videbat M Dauid conſiſtere aduerſùm ſe peccatorem, quando Semei maledicebat & lapidabat Regem ſuum, & clamabat: *Exi vir ſanguinum*: neque enim tam præruptus foret, vt nec tanti Regis reuerentiâ moueretur, nec armatum eius timeret exercitum, cùm vnus de exercitu eius conuiciantem potuiſſet occidere: ſed amentem diabo- 2. Reg. 16.
lus fecerat qui eum impellebat ad mortem. Ideò Dauid aduerſùs auctorem magis prœliabatur, quàm miniſtrum perſequebatur: Quid enim magnum, de homine inualido vindicari, quem ad furorem alter vrgebat, in cuius nece peccator habuiſſet voluntatis effectum? non gladio diabolus; ſed verbo Dei vincitur. Ideò taceat lin- Ephes. 6

Epheſ. 6 guo hominis, Dei Verbum loquatur. Denique & Chri-
ſtus tacebat ante Pilati iudicium conſtitutus, vt nobis
Mat. 27 daret formam tacendi; quia lingua corporis facilis eſt ad
Iacob 3. errorem, proclivis ad lapſum. Sunt autem & qui tacen-
tes loquuntur, ſicut Moyſes qui ſtabat attonitus, & ta-
Exod. 14 cebat: cui dixit tacenti Deus: *Quid clamas ad me?* Vt
Dan. 13 Suſanna, quæ tacuit in periculis ſuis, & Dominus exau-
diuit eam. Ergò etiã ſi in te Verbum Dei ſit: & tacebis
in Dei verbo, & tacitus clamabis, vt audiaris à Chriſto.
Meditate ergò quæ Chriſti ſunt, quæ ſecum meditaba-
tur Propheta Dauid, in quo ea quæ ſecum in hoc Pſalmo
meditatum eſſe ſe dicit, antè in eo locutus eſt Chriſtus:
Pſal. 34 Sic enim ſcriptum eſt: *Ego autem cùm in aliquo mihi mo-
leſti eſſent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio
animam meam, & oratio mea in ſinu meo conuertebatur.*
Quid eſt: *In aliquo?* Quia tunc maximè aut ſermo im-
portunus elabitur, aut affectus mouetur, quando vel in
ardore aliquo & triſtitiâ ſumus, vel indignatione animus
ægreſcit, vel aliquibus ſollicitudinibus impeditur, aut
diſceptationibus occupatur. Qui igitur moleſti? Primùm
de ipſo auctore peccati & Angelis ſuis intellige: deinde
de iis qui malunt ſequaces eius eſſe quàm Chriſti. Im-
pellitur vxor, vt ſancti Iob: amicus, quod in illo ipſo Li-
Iob. 2 bro manifeſtatur: filius, vt Abeſſalon: ſeruus. libertus,
2. Reg. 15 domeſticus; *quia inimici hominis etiam domeſtici eius*, vt
exagitent eum ſinguli. Quod igitur remedium aduersùs
huiuſmodi animorum ægritudines, niſi patientia, niſi ſi-
Mich. 7 lentium? Et (quod eſt grauius) ille te magis laceſſit qui
beneficiis tuis vſus ſit: & inter ipſos ampliùs ille exaſpe-
rat, qui plus tibi debeat: quò magis ingrati hominis acer-
bitate, aut vilis alicuius perſonæ indignitate moueatis.
Ergò Iuſtus, etſi amicus ei eſt inſolens, dolet pro amico:
quia idcircò amicus ſuus labitur; quia a tentatore impel-
litur. Si pro amico dolet, multò magis pro vxore, pro
filio, ſi eos quoque ſibi inſolentes experiatur. Et ſi frater
Gen. 27 exagitat, vt Eſaü ſanctum Iacob, dolet & quærit ſibi fra-
trem reconciliare, vel fugere à facie eius, vt Rebecca
ſuadebat, ne iracundia fratris occaſionem nocendi aliquã
reperiret. Et ſi proximus aut domeſticus, dolet: & ſi mi-
niſter. aut libertus, aut ſeruus, fert patienter, & in his
omnibus tacet, ne ei reſpondeat à quo eum cernit im-
pelli. Conuicietur ergò ex domeſticis aliquis? dolet &
tacet. Conuicietur libertus? tacet. Conuicietur ſeruus?
tacet. Sic vincitur qui laqueum eius animæ per eſcam
vocis extendit. Tace ergò & tu cùm tibi indignus con-
uiciatur. Tace cùm tibi ſeruus, & maximè tuus, contu-
meliam facit, & dic in corde tuo: Ego taceo: *Tu autem
Pſal. 34 ne taceas, Domine!* & adde; *Ne diſcedas à me*; vt Da-
uid Propheta dicebat; hoc eſt, ne ſolum me impugnan-
tibus derelinquas: non eſt enim ſolus, cui Deus præſens
eſt. Accipe teſtimonium. *Ecce*, inquit, *venit hora vt diſ-
Ioan. 16 pergamini vnuſquiſque in ſua, & me ſolum relinquatis: ſed
non ſum ſolus, quoniam Pater mecum eſt.* Iuſtus ergò ad-
uersùs inſultantes ſibi taceat, Iuſtus oret. Audi Iuſtum
Pſ. 108 orantem: *Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego
autem orabam.* Iuſtus maledicentibus ſibi benedicit: vt
faciebant Apoſtoli, ſicut Paulus aſſerit, dicens: *Male-
1. Cor. 4. dicimur; & benedicimus.* Iuſtus diligit inimicos ſuos. Vi-
de quemadmodùm paulatim per gradus ſingulos aſcen-
dere docetur ad incrementa virtutum, dicente Domino,
Diligite inimicos veſtros. Iuſtus orat pro calumnianti-
bus: quia & hoc præcipit Dominus, adiungens: *Bene-
Matt. 5. facite iis qui oderunt vos, orate pro calumniantibus & per-
Ibidem ſequentibus vos.* Ipſe eſt per omnia iuſtus, qui hæc custo-
dit & ſeruat. Primùm, quia tacet, & non reſpondet ini-
micis. Deinde quia orat, hoc eſt, non eſt otioſus affectu.
Et qui orat, bona orat, non ea quæ cuique poſſint ſuo
inimico nocere. Plus eſt ergò orare, quàm tacere. Iuſtus
maledicentibus ſibi benedicit. Plus eſt & hoc quàm ora-
re pro ſe. Securus enim ſui benedicit et quem non timet,
aut etiam ei quem antè metuebat. Iuſtus diligit inimicũ.
Plus eſt diligere, quàm benedicere; quia maior eſt men-
tis dilectio, quàm ſermonis gratia. Iuſtus benefacit ei
cuius odiis appetitus eſt. Iuſtus orat pro calumniantibus.
Bona charitas, & pietas bona, vtrumque Dei, & vtrũque

A eſt Deus; quia charitas eſt Deus, vt dixit Ioannes in Epi-
ſtolâ. Ideò vtrũq; coniunctũ eſt. *Diligite inimicos veſtros,* 1. Ioan 4.
& orate pro calumniantibus & perſequentibus vos. Pleni- Matt. 5
tudo legis eſt charitas: ſed etiã hæc Euangelii plenitudo, Rom. 13
pro calũniantibus & perſequentibus nos iubet orare, vt
peccatis eorũ veniã poſtulemus: ſicut diuino iudicio Iob
ſanctus electus eſt, cuius oratio Regum illorũ calumniã- Iob. 42
tium Iuſto aboleret offenſam. Ergo etſi infirmus es, ora:
etſi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, fortis pro inimico
tuo oras. Bonum ſcutum infirmitatis, oratio. Tu oras, &
Dominus te protegit. Bonum ſcutum etiam triumphan- Rom. 12
tis, vt inimicũ tuum quem poſſis ferire, defendas, ne ab Pſal. 34.
aliquo trucidetur, & (quod eſt maius) à Chriſto, qui
dixit: *Mihi vindictam, ego retribuam.* Hæc eſt oratio
B quæ in ſinum conuertitur deprecantis, fructũ referens
eorum quæ voluit impetrare, vt dona eius ad animam
ac mentem recurrant, quæ popoſcit à Domino: ſicut in Pſ. 62.
poſterioribus hic idem Propheta te docuit, dicens: *Sic
benedicam te in vitâ meâ, & in nomine tuo leuabo manus
meas. Tamquàm adipe & pinguedine repleatur anima
mea.* Ipſe eſt ſinus animæ, ſecretum orationis eius, pe-
netralia voluntatis, & quædam recurrentium votorum
intima receptacula. Vnde & Iuſti in Abrahæ ſinu re- Luc. 16.
quieſcere leguntur: quòd in eius gratiâ, in eius requie,
in eius placiditate requieſcant, qui conformem ei induce-
rint fidem, & eamdem in bonis operibus fecerint volun-
C tatẽ. Sed fortè miretur aliquis, quum Dominus dixerit
per os Dauid quòd humiliabat in ieiunio animam ſuam; Pſal. 34
quomodò ipſe Dauid ait in poſterioribus: *Si non humili-* Pſ. 130
ter ſentiebam; ſed exaltaui animam meã. Verũ ex his cõ-
ſidera aliud eſſe quod ad ſapientiam mentis refertur, aliud
quod ad humilitatẽ cordis. Sapientia mentis ſublimis eſt, Pſal. 34
ſapientia autem carnis non debet inflari. Humiliabat Pſ. 130
ergò Dauid in ieiunio animã ſuam, vt caſtigandũ noſtræ
carnis tumorẽ doceret. Exaltabat animã Propheta, per
ſublimẽ Dei gratiam: *quoniam & qui ſe exaltat, humilia-* Luc 14
bitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur. Nec ſolùm ſuper-
bus retũditur, & humilis attollitur dignâ remuneratione Hebr. 4
meritorum, ſicut primũ eſt intelligendũ: ſed (quia ver-
bum Dei ex omni parte acutum eſt, velut gladius qui ex
D duabus acutus eſt partibus) ego arbitror poſſe intelligi
quia & qui ſe exaltat, nouit ſe humiliare: & qui ſe humi-
liare nouit, etiam exaltare ſe nouit. Quod Paulus oſten-
dit, dicens: *Ego autem didici in quibus ſciam ſufficiens eſſe.* Philip.
Scio & humiliari, ſcio & abundare. Ergò & Dauid non 4.
humiliret ſentiendo de Chriſto (quem humiliant & de-
iiciunt Ariani) exaltabat animam ſuam, hoc eſt, ſenſus
vigorem, fidei gratiam, virtutem humilitatis pio repræ-
ſentabat affectu. Ideò ergò dicebat;

E **Obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui à bonis; & dolor meus renouatus eſt.**

Obmutui. Quia nouerat quando ſe humiliare deberet,
& nouerat quando ſilere deberet. Obmutuit, ne ipſa
litigioſâ cum obiurgantibus contentione perſtreperet:
humiliatus eſt, vt tumorem deiiceret ſuperborum, vel 1. Cor. 4.
vt ipſos quomodò humiliare ſe deberent, ſuo doceret
exemplo. Siluit à bonis; quia bona conſcientia non eget
defenſione verborum, quæ ſuo nixa eſt teſtimonio, ipſa
ſui iudex. Ideóque Iuſtus dicit. *Quis contradicat, aut quis* Eſai. 50
reſiſtat mihi? Et Paulus dicit: *Mihi enim pro minimo eſt vt* 1. Cor. 4
à vobis diiudicer, aut ab humano die. Aduerſùs calũnian-
tes & peccatores Iuſtus ſuo iudicio contentus eſt: meri-
F torum autem futurum iudicium Chriſto reſeruat. Ideò-
que addidit: *Qui diiudicat me, Dominus eſt*: Pulcherrimè
eum iudicem elegit, qui nullà fraude fallatur, vt eum nec Ibidem.
occulta prætereant, nec infirmæ conditionis lapſus Pſ. 102
offendat: qui fragilitati nôrit ignoſcere. Ad omnia
igitur vtile ſilentium. Si peccatum agnoſcis, tace, ne
negando exaggeres; ſi non agnoſcis, tace ſecurus de
innocentiâ. Non poſſunt aliena verba crimen effugere
quod propria non recepit conſcientia. Sequitur: *Et do-
lor meus renouatus eſt:* Adhuc in inferiore virtutis gradu
poſitus hæc verba depromit, quòd dolor ſibi peccato-

Pſ. 108. rum veterum obiectione renouatus ſit, quæ deleta iam obduxiſſe videbatur obliuio, vel bonorum operum reſerat compenſatio. Denique in poſterioribus quaſi Ibidem. fortior dicit. *Viderunt me, & mouerunt capita ſua*: eo quòd minarentur, & nocere non poſſent. Et addidit: *Maledicent illi, & tu benedices*. Et quod quaſi validior loquitur, negligens iniuriæ, vel pudoris, cui benedictio Domini pro omnibus abundaret. Ergò in iſto Pſalmo trigeſimo octauo quaſi in quadam Meditatione, nondum tamen in omni locatus perfectione virtutis, dicit ſibi dolorem eſſe renouatum: Validiſſimus enim cicatricis offenſionem ſentire non nouit, nec plagam poteſt timere qui fortior eſt. In ipſo pugilum certamine ſolet plerumque qui fortior eſt expectare vt inferioris ictu aliquo laceſſatur, quò acrius offenſus inſurgat: ità exercitatione nimiâ atque patientiâ roborans, vt tamquàm inſenſibilis ad dolorẽ, Iob. 19 plagam ſentire non poſſit; percuſſus ridet, laceſſitus minatur. At verò inferior ſi fortè ictum ferientis ſuprà obductam cicatricem veteris vulneris exceperit, renouatum ſentit dolorem. Sic eſt cui obiciuntur peccata ſuperiora, quæ competenter doluit atque defleuit vt ſatisfactione congruâ vulneri peccatorũ ſuorum obduceret cicatricẽ. Si perfectus eſt, tacet conuiciantibus, nullo ſibi dolore renouato; quia etſi peccauit, ſecurus eſt: quia ſine pœniRom. 11. tentiâ ſunt Dei dona: & ideò quæ ſemel donauit, reſoluere ac renouare non ſolet; cùm ipſe dixerit: *Ego ſum,* Eſai. 43 *ego ſum, qui deleo iniquitates, & memor non ero.* Si autem imperfectus & immemor cæleſtium præceptorum, dolor ei tamquàm reſciſſâ cicatrice reparatur.

Concaluit cor meum intrà me, & in meditatione meâ exardeſcet ignis.

Grauiora vulnera, ſicut nouimus, cauſtico medicamento vel admoto igne curantur. Ergò vir ſapiens ipſe medicus eſt ſibi: & ſi medicus eſt, vulnus ſuum curat. Ideóque ſi non plenè conſummatus eſt ad inoffenſæ habitudinem ſanitatis, vaporatur eius cor, habet febrem, igneſcit ad obiecta conuicia. Et ſi tacet, vel intra ſe teritur. Lapis ſi ad lapidem teratur, ignem excutit; ità etiam bona conſcientia pudore ſuccenditur, ſi renouetur ei ſuorum recordatio delictorum. *Et in ipſa meditatione ignis exardeſcit.* Non malus ignis, qui adurat; ſed non Exod. 3 exurat. Talis ignis quem Moyſes in rubo vidit, quando rubus vrebatur; ſed non exurebatur. Eſt ergò ignis qui peccatum minuit, & ſuo culpam ardore depaſcit. Eſt & ignis qui cæleſtium Scripturarum meditationibus excitaHier. 20 tur, velut ille de quo dicit Hieremias: *Et erat ignis flammigerans in oſſibus meis.* Aut ille de quo Cleophas, & qui ſimul iter agebat, quando poſt reſurrectionẽ eis ſe Chriſtus adiunxit, ſermone mutuo conferebant, dicentes: Luc. 24 *Nónne cor noſtrum ardens erat in nobis, cùm aperiret nobis* Luc. 12. *Scripturas?* Ideò & Dominus venit, vt ignem hunc in terram mitteret, quo illuminaret animas vniuerſorum, ſtudium accenderet, crimen exureret.

Loquutus ſum in linguâ meâ: notum fac mihi, Domine, finem meum:

Et numerum dierum meorum, qui eſt, vt ſciam quid deſit mihi.

Loquutus ſum in linguâ meâ. Bonus ignis, qui fecit vt Propheta loqueretur. Et vide ne ipſe ſit ignis qui viſus eſt, quando in die Pentecoſtes in vnum locũ Diſcipulis congregatis, decidit cum vi magnâ ſuper eos Spiritus Act. 2. ſanctus, & linguis variis loquebantur: Sic enim ſcriptum eſt: *Quia viſa ſunt linguæ eorum diſpertitæ tamquàm ignis.* Ibidem. Hic eſt ergò qui dixit ad Hieremiam, Ecce dedi in os tuũ verba mea ignem. Hanc ergò & Dauid linguam ignis accepit, vt diuinæ cognitionis ſuccenſus ardore loqueHier. 5. retur: *Notum fac mihi, Domine, finem meum.* Non de morte ſuâ quærit (neque enim hic finis reſurrecturo) ſed de eo fine quærit, de quo Apoſtolus dixit: *Quia ille finis, quando Dominus Ieſus tradet regnum Deo Patri, & euacuabit omnes Principatus & Poteſtates, & quando mors*

G *nouiſſima omnium deſtruetur, vt mala deficiant, & bona æterna ſuccedant.* Et ideò dictum eſt. *Fugit dolor, triſtitia, & gemitus.* Eſai. 35 Hunc finem in hominibus optabatur 2. Cor. 2 & Paulus, dicens: *Et quis eſt qui lætificat me, niſi qui contriſtatur ex me?* Obiurgando enim dolorem, triſtitiam, gemitus excitabat vt agerent pœnitentiam quâ irreuocabilem veniam & ſalutem, cuius Deum non pœniteret, mererentur. Ille igitur qui verus eſt finis, non vnius erit finis; ſed omnium. Quomodo ergo finem meum dixit? Sed conſidera quis loquatur. Vtique homo, vel vnus ex hominibus vſus communitate ſubſtantiæ, vel qui ad formam vniuerſorum deſcribitur, & ad perfectionem conſummati hominis eruditur. Vnde & addidit notum ſibi H fieri numerum dierum qui eſt, vt ſciat quid deſit ſibi. Ad perfectionem vtique quid deſit, non ad iſtius corporis vitam, de quo Propheta Dauid cupiebat abſolui, dicens: *Heu me! quia incolatus meus prolongatus eſt, & habitaui cum habitantibus Cedar.* Pſal. 119 Denique dierum numerum cognoſcere volebat, non etiam noctium. Hîc enim dies & Mat. 24 noctes ſunt. Ibi ergò dies ſolis, ibi lumen perpetuum atque diuturnum. Et ideò addidit. *Qui eſt.* Qui eſt, inquit, Hebr. 13 non qui tranſeat: Cælum enim & terra prætéribunt, fiIoan. 14 des autem permanet, & dies Chriſti; quia *heri & hodie* 1. Cor. 15 *ipſe eſt, & in ſæcula.* Quem autem numerum quærat, accipe. *In domo,* inquit, *Patris mei manſiones multæ ſunt.* I Dat ergò vnicuique locum Dominus Ieſus, hoc eſt, aptã pro vniuſcuiuſque meritis manſionem: Vnuſquiſque Ioan. 14 enim in ſuo ordine. Præceſſit ergò, vt pararet in ſe credentibus locum. Vnde etiam & dixit. *Si abiero, & parauero vobis locum, iterùm venio ad vos, & accerſam vos ad me ipſum: vt vbi ego ſum, & vos ſitis: & quò vado ſcitis, & viam ſcitis.* Eſt ergò via per quam reſurgens Chriſtus aſcendit. Et ille quidem aſcendit ſuper omnes cælos ad Epheſ. 4 Dei ſedem: homines autem à primo cælo ad ſecundum, & deinceps à ſecundo ad tertium, & ab illo per diſtinctiones ferè ad ſeptimum cælum, atque in ipſam apſida & ſummitatem cælorũ qui merentur, aſcendunt. Si ergò numerus viarũ eſt, & numerus manſionũ, vtique numeK rus dierum eſt, per quos ad cæli altitudinem peruenitur.

Ecce veteres poſuiſti dies meos: & ſubſtantia mea tamquàm nihilum ante te.

Ecce veteres poſuiſti dies meos. Alius habet: *Paleſtras poſuiſti dies meos.* Si ſecundùm Septuaginta viros veteres accipimus dies, hoc eſt, ſecundùm veterem homiRom. 6 nem, intelligimus exactos: Sed vetus homo noſter affixus eſt cruci. Ergò & vetus dies præteriit, nouus venit: Ioan. 8 L Alius enim dies hominis, alius dies Chriſti, quem Abraham vidit, & gauiſus eſt, de quo & Dauid ait: *Hic eſt* Pſal. 117 *dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo.* SanIbidem. ctus ergò in die Domini exultat in die nouo, in quõ Deus Dominus illuxit nobis, & dedit nouam lucẽ in innoxiam vitã & integrã reformaris. Ideò vir iuſtus ſecurus Eſaia 65 nouæ lucis & gratiæ Dei dicit: Erit mihi cælum nouum, Apoc. 21 & terra noua, & nouum lumen. Non enim lucerna, & Eſai. 60 lumen ſolis illic lucebit, aut lunæ: ſed Dominus illumiHier. 17 nabit ſuper populum ſuum. Illa ergò deſideraui, illa exoptaui: & ideò diem hominis non requiſiui. Quòd ſi palæſtas accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos M certaminis & laboris: quoniam palæſtæ luctatores in agone dicuntur, qui luctantur ad coronam. Ergo quia & 1. Cor. 9. *nobis lucta non ſolùm aduerſus carnem & ſanguinem eſt;* Epheſ. 6 *ſed & aduerſus ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus*: dies noſtri, hoc eſt vitæ iſtius, in labore ſunt & dolore. Vnde & in poſterioribus ait. *Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur: dies annorum noſtrorum, in ipſis ſeptuaginta anni. Si autem in potentatibus, octoginta anni: & plurimum eorum labor & dolor.* Pſal. 89 Vnde & Apoſtolus Paulus abundantiùs cæteris Apoſtolis laborauit, vt legiti1. Cor. 15 mè certando ad coronam quam cuperet, perueniret. 2. Tim. 2. Sed tamen quia & architectorum menſuræ paleſtræ dici feruntur, quibus ad ſtructuræ numerum vel modum ſpatij colligendum, ædificia metiuntur, locúmque eum

Eſai. 40 in quo ædificia ſunt locanda; & per Eſaiam locutus eſt Deus: *Quis menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terram clauſâ manu? quis ſtatuit montes in pondere, & rupes in ſtaterâ?* videamus ne fortè hic ſenſus hoc ſermone ſit colligendus, eò quòd cognitos dies omnium habeat Deus: cui nihil immenſum ſit, qui omnia menſurâ quadam ſuæ ſcientiæ comprehendat, nihilque ei ſit inæſtimabile, nihil inexaminatum atque innumerabile, qui ait: *Luc. 12.* *Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.* *Pſal. 5.* Hoc ergò dicit Propheta: *Ecce noniſti dies meos: non te prætereunt quotidiani actus mei: peccata mea ante oculos tuos poſuiſti*: & ideo *ſubſtantia mea tamquàm nihilum ante te.* *Pſ. 143.* *Quid enim eſt homo, quia memor eius es?* *Gen. 1.* *Homo vanitati ſimilis factus eſt.* Homo in peccato, & ſi aliquid habeat probitatis atque virtutis, rectè cæteris terrenis animantibus antefertur, & in conſpectu animalium quibus eſt præpoſitus, antecellit: *Pſ. 142.* in conſpectu autem Dei tamquam nihil eſt eius ſubſtantia. Vnde & alibi ait: *Quoniam non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis homo viuens.* Quod Symmachus manifeſtiùs expreſſit, dicens: *Et vita mea tamquàm nihilum ante te*: Sunt autē qui breues putant dies dictos, quia Symmachus παλαιστὰς *Eſaia. 40.* poſuit. παλαιστὴ autem palmus eſt: & quia palmo menſus dicitur Deus cælum (palmus autem portio manus eſt metientis, & aliquid comprehendentis) ideò tamquàm breues dies æſtimant nuncupatos, cùm cognitio Dei per menſuram (vt ſuprà diximus) poſſit intelligi. Cæleſtis autem iſta cognitio, vt ad menſuram facta ſint omnia. Non ergò breues; ſed magni dies Prophetæ poſſunt intelligi, quos Deus menſus eſt palmo, quo menſus eſt cælum. Neque enim breues ſuæ vitæ dies diceret, qui poſteà ait: *Pſ. 119* *Heu me! quia incolatus meus prolongatus eſt*: *Gen. 5.* niſi fortè quia propter peccata hominum breuiores vitæ *Eccl. 18.* iſtius dies fecit Deus, quæ antè & nongentis & ſeptingentis annis extendebatur, vt nunc intra centum annorum curricula claudatur. Sic ergò intelligendum eſt: *Ecce peccato obnoxios dies meos noſti.* Dies enim vitæ huius, quæ peccato eſt obnoxia, breues ſunt: dies autem vitæ æternæ, ſine fine. Aut certè ſic (noſtrum eſt enim argumentis quærere veritatem, tuum eſt eligere quid ſequaris:) *Iob. 14.* Ne peccatum, inquit, creſce[illegible] abbreui[illegible] vitę humanæ quâ viuimus in his terris & tamen cùm maturior in hoc breui curſu iſtius [illegible] ſi peccatorum, mortis celeritate. *ſubſtantia mea tamquàm nihilum ante te*; quia etſi ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti ſumus; grauat tamen nos in hoc corpore conſtitutos quædam terrena contagio, quæ non grauaret, ſi nos exuere magis veterem hominem, cùm induimus gratiam, quàm ſuperueſtire mallemus minorem etiam laborem nobis *Geneſ. 3* expoliatus homo vetus quam ſuperueſtitus afferret: nam quod *Sap. 2.* expoliamus, abiicimus: quod ſuperueſtimus, induimus. *2. Cor. 5* Et ideò ingemiſcimus & laboramus, donec mortale hoc *Epheſ. 4* veteris hominis indumentum, & errori effectum obnoxium, nouitate ſuæ vitæ ſpiritualis abſorbeat: vt ſi ſupra *1. Cor. 5* venenum plurima mella fundantur, ægrè ac nimis ſerò veneni virus aboletur. Aqua etiam multa diu cum veneni ſelle luctatur, ſi non illud expuat; ſed abſorbeat. Ideò laborioſa pœnitentia, ſuauis gratia; quia peccatum exſpoliatur, vbi gratia [illegible]: abſorbetur, vbi pœnitentia: ibi remittitur, hîc abſconditur. Et ideò ſcriptum eſt: *Pſal 31* *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Et quieuit pauliſper ingemiſcens humanæ conditionis ærumnam; quia dixerat.

Verumtamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens.

Et quamquàm in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur.

Theſaurizat, & ignorat cui congregat ea.

Verumtamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens. Et poſt diapſalma, reſumpto ſpiritu, ait. *Quamquàm in imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur. theſaurizat, & ignorat cui congregat ea.* Vide quomodò antè aſperitatem ſuæ ſententiæ temperauit; poſteà rationem ſuæ vocis abſoluit. Temperauit dicendo: *Quia in imagine Dei ambulas homo.* beatus homo, qui ad ſimilitudinem Dei per fidem ambulas. Beatus, qui in te fidem habes: beatior ſi auaritiam non haberes! Aliud bonum mentis eſt æternum, aliud vanum, carnalis cupiditatis incendium: Fides enim Deo militat, auaritia tentatori. Iſta congerit quod ſibi proſit; illa quod proficiat alienis. Quid igitur tam vanum, quàm neſcire cui laboret heredi? Quis enim ſcit ſi ſibi filius aut nepos proprius ſuperuiuat? Sæpe † aut in tabulis teſtamenti ſcriptus heres ſuneſto ambitu teſtatorem præcedit ad tumulum, aut hereditatem ſuperſtes abſorbet, aut luxurioſus diſſipat, aut ſtultiſſimus non tuetur, aut proſcriptus amittit. *al. Conditis tabulis, teſtamentis ſcriptus.* Si quem ergò videris ſtudioſè diuitias congregantem, dic & tu: *1. Tim. 6* *Vanè conturbatur: theſaurizat, & ignorat cui congregat ea*: *Pſal. 48* Neque enim ſecum poteſt auferre quæ poſſidet: & cùm morietur, relinquet alienis diuitias ſuas, ſuccedit frequenter inimicus & ingratus, & deceſſori ſucceſſor inſultat. Quos ille dilexit, iſte perſequitur: quos ille nutriuit, hic vendit. Græcus tamen non habet: *In imagine Dei*: ſed tantummodò, *In imagine.* In quâ ergò imagine ambulat homo? In eâ vtique ambulat ad cuius ſimilitudinem factus eſt: id eſt, ad imaginem Dei. *Gen. 1. Hebr. 1 Hebr. 2* Imago autem Dei Chriſtus: *qui ſplendor gloriæ, & imago ſubſtantiæ eius.* Chriſtus ergò imago Dei venit ad terras, vt iam non in vmbrâ ambularemus; ſed in imagine. In † imagine autem ambulat, qui ſequitur Euangelium. *al. Chriſto.* Ideò Diſcipulo ſuo dicit: *Marc. 8* *Vade retrò poſt me, vt me ſequaris.* Ideò errabat populus Iudæorum; quia in vmbrâ ambulauit. Ideò non errat populus Chriſtianus; quia in imagine ambulat, habens ſolem ſibi iuſtitię refulgentem. *Coloſſ. 2* Bona imago, non ceris picturæ fucata radiantis; ſed plenitudine diuinitatis expreſſa. *Malach. 4* In quâ imagine & Pater ſimul videtur & Filius; quia per vtrumque eorum vnitas operationis effulget. *Coloſſ. 2* Etſi iam reſurrexit Chriſtus, tamen in Euangelio nobis adhuc eius imago monſtratur. *Ioan. 14* Lego quòd Lazarum ſuſcitauerit: & Patris opus & Filij credo. *Ioan. 11* Filius vocauit, Pater audiuit, & Lazarus ambulauit. Lego quia eum dæmones fatebantur & Patrem, qui Dei Filiū [illegible] bantur? *Mat. 12* Scriptum eſt enim: *Quod ſi in Beelzebub eiicio* [illegible]: Primum igitur vmbra præceſſit, ſecuta eſt imago, erit veritas. *Ioan. 1* Vmbra in Lege, imago vera in Euangelio, veritas in cæleſtibus. Vmbra Euangelij & Eccleſiæ in Lege, imago futuræ veritatis in Euangelio, veritas in iudicio Dei. Ergò quæ nunc celebrantur in Eccleſiâ, eorum vmbra erat in ſermonibus Prophetarum, vmbra in diluuio, vmbra in Rubro mari, *1 Cor. 10* quando baptizati ſunt patres noſtri in nube, & in mari: vmbra in petrâ quæ aquam fluxit, & populum ſequebatur. Nónne illud in vmbrâ erat ſacroſancti huius myſterij ſacramentum? *Exod. 17* Nónne vmbra erat aqua de petrâ, quaſi ſanguis ex Chriſto, quæ fugientes ſe populos ſequebatur vt biberent, & non ſitirent: redimerentur, & non perirent? Sed iam diſceſſit vmbra noctis & caliginis Iudæorum, dies appropinquauit Eccleſiæ. *Rom. 13* Videmus nunc per imaginem bona, & tenemus imaginis bona. *Hebr. 4* Vidimus Principem Sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis ſanguinem ſuum: ſequamur, vt poſſumus Sacerdotes, vt offeramus pro populo ſacrificium: *Hebr. 5* etſi infirmi merito, tamen honorabiles ſacrificio; quia etſi nunc Chriſtus non videtur offerre, tamen ipſe offertur in terris, quando Chriſti corpus offertur. Immò ipſe offerre manifeſtatur in nobis, *Hebr. 13* cuius ſermo ſanctificat ſacrificium quod offertur. Et ipſe quidem nobis apud Patrem aduocatus adſiſtit: *1. Ioan. 2* ſed nunc eum non videmus, tunc videbimus, cùm imago tranſierit, veritas venerit. Tunc iam non per ſpeculum; ſed facie ad faciem ea quæ ſunt perfecta videbuntur. *1. Ioan. 13. 1. Cor. 13* Aſcende ergò, homo! in cęlum, & videbis illa quorum vmbra hîc erat vel imago. *1. Cor. 3* Videbis non ex parte, non in ænigmate; ſed in conſummatione: non in velamine; ſed in luce. *Hebr. 7* Videbis verum † lumen æternum atque perpetuum Sacerdotem, cuius hîc imagines videbas, Petrum, *al. illū.*

Paulum, Ioannem, Iacobum, Matthæum, Thomam. G Videbis perfectum hominem iam non in imagine; ſed
1. Cor. 15. in veritate. *Qualis enim caleſtis, tales & caleſtes.* Vtique & ipſi iam in gloriâ vel decore, iam in reſurrectionis gratiâ, non in corpore mortis & corruptionis deformitate. Vide necò deferas imaginem terreſtris, vbi lux celeſtium eſt. Hic ſi quis tyranni imagines habeat, qui iam victus interiit, iure damnetur. Quomodò tu hoſtis & aduerſarij imaginem in ciuitatem veri Imperatoris inducis, niſi vt ipſe te damnes? Et ſi volueris
Ioan. 14 imaginem terreſtris inferre, contradicet tibi princeps iſtius mundi, & dicet: Mea eſt imago hæc, & quæ offers, mea ſunt. Quid facies deprehenſos, cùm tibi dixerit: Mea eſt auaritia, mea eſt ambitio, meæ diuitię, quarum
2. Cor. 11 imaginem in te recognoſco? Ipſe eſt enim aduer- H
Gen. 31 ſarius & defenſor. Quòd ſi fueris qualis Iacob, dices Labe qui ſe transfigurat in Angelum lucis: *Recognoſce ſi quid tuorum in me inuenis.* Tunc ille requiret, & non inueniens confutatus abſcedet; quia abſcondiſti atque obliteraſti omnia ſimulachra vitiorum. Beatus qui po-
Ioan. 14 teſt dicere: *Veniet huius mundi princeps, & in me ſuum*
Philip. 1 *inueniet nihil.* Quæ ſua ſunt enim, quærit ille, non illa quæ Chriſti. Si ergò quę ſunt Chriſti ſequeris, noli quæ
Luc. 12. non habeas affectare diuitias, augere quas habeas: &
Eſai. 58 diuitem te ſibi ſentiat pauper. *Induc in domum tuam inopem, frange panem eſurienti, & nudum operi, vt tibi the-*
Luc. 12. *ſaurus condatur in calo qui tecum tranſeat.* Pauper Chriſtus
2. Cor. 8 *eſt factus, cùm diues eſſet, vt nos ſuâ inopiâ diuites faceret.*
Luc. 12 Noli ergò propter diuitias vane conturbari, excitari de ſomno, cogitare quemadmodùm pecuniam tuam ſerues, opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad iudicis domum vt aliena diripias, litem moueas pauperi, verearis exactorem tributi: vana eſt iſta conturbatio: & ideò Iuſtus dixit.

Et nunc quæ eſt expectatio mea? nonne Dominus: & ſubſtantia mea ante te eſt.

Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me: opprobrium inſipienti dediſti me.

[illegible] *quæ eſt expectatio* [illegible] ſpes & patientia noſtra Chriſtus eſt: ipſe factus eſt redemptio noſtra, ipſe [illegible]
Pſ. 118. *expectans Dominum, & reſpexit me.* Reſpice ergò nos
Ioh. 12. in iudicio tuo. Reſpiciat ſuper nos miſericordia tua: vt qui de merito diffidimus noſtro, per tuam miſericordiam liberemur, in cuius poteſtate eſt animæ noſtræ vi-
Luc. 12. tæque ſubſtantia. Et ideò non timeamus corporis mortem; ſed eum qui poteſt animam noſtram vel ſeruare, vel perdere, cuius ſubſtantia virtus eſt, quam Deus ad ſimilitudinem ſui pectoribus infudit humanis. Quiſquis igitur habet iſtam ſubſtantiam animæ ſuæ, dicit: *Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.* Non vnius criminis lapſum fatetur, qui ab omnibus ſe iniquitatibus ſolui precatur: Scit enim quod niſi Dominus ignoſcat, nemo ſaluus eſſe poſſit, quicumque natus eſt ſub peccato, quem ipſa noxiæ conditionis hereditas adſtrinxit ad
Apoc. 22 culpam. *Opprobrium* (inquit) *inſipienti dediſti me.* Quis eſt inſipiens, niſi qui peccatum facit, & eligit mala pro
Hebr. 13 bonis? Ergò qui auctor eſt peccatorum, ipſe inſipiens magis quam eius miniſter. Cùm peccamus igitur, in
Heb. 11 opprobrium tradimur aduerſario, vt ille nos quaſi inimicus in die iudicij accuſet & prodat. Suſcipiamus ergò opprobrium crucis Chriſti, quod ſuſcepit Moyſes, & Ægypti theſauris regalibus prætulit: & ideò non eſt inſipienti in opprobrium traditus. Alij habent codices: *Opprobrium inſipienti ne tradas me.* Sed magis Dauid eam conſuetudinem habet, vt ſua magis opprobria & peccata fateatur, ne de peccatis ſuis erubeſcat & opprobriis, qui ſcit in confeſſione eſſe veniam, & in peccati ſui condemnatione iuſtitiam. Denique ex his quæ ſequuntur, manifeſtatus hic ſenſus; quia ſubiecit.

Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu feciſti me: amoue à me plagas tuas.

Obmutui, & non aperui os meum. Hoc eſt, dediſti me in opprobrium inſipienti: ideò obmutui, & non aperui os meum, ne peccata maiora contraherem. Agnoui voluntatem tuam, vt ad tempus erubeſcerem, & poſteà ſaluus fierem, veniam poſtulando. Prodeſt ergò interdum & opprobrium. Siquidem etiam ipſe prodeſt carnis interitus, vt teſtificatur Apoſtolus, dicens: *Tradidi eum* 1. Cor. 5
in interitum carnis, vt ſpiritus ſaluus ſit in die Domini noſtri Ieſu Chriſti. Opprobrium quoque prodeſſe Dauid ipſe teſtatus eſt, dicens ad Abeſſam: *Sine, maledicat mihi Iemineus, quoniam dixit illi Dominus: vt videat humilitatem meam; & retribuat mihi Dominus bona pro ma-* 2. Reg.
ledicto hoc. Et reuerà vidit opprobrium eius Dominus, 16.
quòd flens ibat & excalciatus, operto capite, & amouit eius opprobrium. Liquet igitur quia cùm datus in op- Ibidem.
probrium Dauid fugerit, & humiliatus ſit, & nudis pedibus Domino ſatisfecerit, & lapides iacientem non repercuſſerit, & in maledicentem non permiſerit vindicari, & poſt hæc regno ſuo integro reſtitutus ſit: quia & op- 2. Reg. 22.
probrium à Domino ſit, & proſit magis ſuſtinere opprobrium, quàm repellere. Denique victoria poſt ſecuta eſt. Ergò opprobriũ prodeſt. Sed quid eſt quòd addidit: 2. Reg. 18
I *Quoniam tu feciſti me?* Nónne ideò obmutuiſſe ſe dicit, & non aperuiſſe os ſuum; quia agnouit Domini voluntatem, propterea patienter ſe pertuliſſe, vt ſatisfieret Domino per opprobrium pro peccato? Vnde & adiunxit: *Amoue à me plagas tuas.* Quomodò hoc ſibi congruit, Pſal. 37
quòd in ſuperiore Pſalmo flagellis ſe obtulit, hîc flagella à ſe poſtulat amoueri; niſi quia ſoluit iam de manu Do- Eſaia.
mini duplicia peccata ſua, erubeſcendo, opprobria ſuſtinendo? Compunctiones cordis ſunt, & cogitationum, 40.
ſunt & increpationum flagella. Videamus tamen ne ideò dixerit ante Deum eſſe ſubſtantiam animæ ſuæ; quia non impugnaret aduerſarius eam, niſi poteſtatem accepiſſet à Domino: Quod enim fecit Dominus, & tuetur. Deni-
K que Angelus in circuitu eſt hominis, qui prætendit, ne [illegible] diſcedit [illegible], niſi iuſſus à Domi- Pſal. 33
no, vt ſuus athleta diceret. Ergò quaſi ſubſtantia nomi[illegible] præſum[illegible] à Conditore ſuo poſſe concedi. Et ideò rogat, quia nouit Auctorẽ ſuum miſericordem. Deinde quia datus ſit in opprobriũ, non reſiſtit; ſed patitur aduerſùm ſe aſſiſtere peccatorem, & ſilet ſubſtantiæ ſuæ conſcientia, quæ bona eſt, & poteſt corporis ferocitatem refrenare, vt virtus ſuccedat, culpa ponatur. Poſtremò quia factus à Domino eſt, citiùs ſibi poſſe donari peccatum confidenter exiſtimat, qui fortitudinem manus Domini potuerit ſuſtinere. Et
L hoc vtique bonæ ſubſtantiæ eſt, etſi à fortitudine manus Domini defeciſſe ſe dicat. Fortis manus ſicut malè percutit, ſic citò ſanat. Quæ fortis ad vulnus, fortis & ad remedium eſt. Vnde & ipſe ait: *Percutiam & ſanabo:* vt non meminerit vulneris, qui ſanatus euaſit. Denique hęc manus Domini ſancto Iob omnia abſtulit, & omnia re- Iob. 5.
præſentauit; immò omnia cumulo auxit, vt amiſſa geminaret. Non ergò te moueat quòd defeciſſe ſe dicit. Eſt Deut. 32
qui deficit, & fortior ſurgit: *Suffulcit enim Dominus om-* Iob. 42
nes qui ruunt, & corrigit omnes eliſos. Cùm virtute enim ſurgit quicumque corrigitur. Defecit Paulus à fortitu- Pſ. 144
dine manus huius. Cecidit perſecutor, & ſurrexit Euan- Act. 9.
M gelij Prædicator. Hoc eſt quod ait:

A fortitudine manus tuæ ego defeci: in increpationibus ſuper iniquitatem erudiſti hominem.

Et tabeſcere feciſti ſicut araneam animam eius: verumtamen vanè conturbatur omnis homo.

A fortitudine manus tuæ ego defeci. Et addidit: *In increpationibus ſuper iniquitatem erudiſti hominem: & tabeſcere feciſti*

feciſti ſicut araneam animam eius. Grecus, ἐπ' ἀνομίας [A] dixit, hoc eſt, *pro iniquitate*: & integrum verſum, [Eccleſ. 23.] ἐν ἐλεγμοῖς ἐπ' ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον poſuit: quod eſt, *In increpationibus pro iniquitate erudiſti hominem.* [Eccleſ. 22.] Ideò Sapiens dixit: Quis mihi † imponet cogitationum [al. dabit.] mearum flagella? & quis dabit mihi labiorum meorum ſignaculum. Vt cor ſuum ipſe ſuis cogitationibus flagellaret, & ſignaret labia ſua: quò & vetera peccata minueret, nec alia loquendo renouaret, quò propriis increpationibus eruditus, exercitia virtutis indueret. Tabeſcit autem anima, quando peccatum minuitur: vel, cùm anima tabeſcit, culpa deponitur, incraſſatur, cùm peccata cumulantur. Vnde ait Dominus de peccatoribus. [Gen. 6] *Non permanebit in his Spiritus meus in æternum* [B] *quoniam carnes ſunt* [Hier. 1.] Et alibi Scriptura dicit. *Incraſſatum eſt cor populi huius.* Ideò & Hieremias primùm baculum vidit noceum; deinde ollam feruentem, vt tabeſceret anima Prophetæ inſipientis, quo culpa diſcederet, vt accederet gratia: Sed cur priùs baculum, poſteà ollam? Quoniam qui baculo non corrigitur, in ollam mittitur, vt ardeat & tabeſcat. Et ideò ad Prophetã Ezechielem [Ezech. 4.] dicitur. *Accipe tibi ſartaginẽ, & accipies iniquitates domus Iſrael, & conſummabis: & tabeſcent*, inquit, *in ſuis iniquitatibus.* Et alibi in eodem libro dicit Dominus. [Ezech. 24.] *Et ego magnum faciam titionem, & multiplicabo ligna, & ſuccendam ignem vt liqueſiat caro, & minuatur ius.* Quibus teſtimoniis ſignificatur quòd animę perfidorũ admoto [C] igne tabeſcant, vt deponant craſſitudinis quendam carnalis humorem. Mittuntur ergò in ſartaginem & animæ peccatorum, vt defluat quædam peccati caro, quæ obduxerat animæ ac mentis vigorem, & velut iure quodam, ita quibuſdam infuderat animam illecebris cupiditatum. Expectant igitur nos quædam ſartagines, ideò hîc conteramus cor noſtrum, vt ſubtile fiat; & deponat omnem duritiem & pinguedinem quandam carnalis aruinæ: quod patientur qui luxuriati ſunt in hac vitâ, & magis ludibria dedecorum quàm opera vlla virtutum exercenda ſibi more Iudaico crediderunt: [Deu. 32. Exod. 32.] *Incraſſatus eſt enim Iacob, & pinguis factus eſt, & ſurrexit ludere.* Quem à fidei veritate luſus ille in perfidiæ tra- [D] duxit errorem. [1. Cor. 9] Meritò ergò Paulus caſtigabat corpus [Rom. 6] ſuum, ne nutriret corpus peccati: [Eſa. 59] Luxuriando enim facimus membra peccati, ſobrietate autem membra iuſtitiæ. Non natura ergò; ſed culpa delinquit. Ne iterùm vana & inania ſequamur, ne telam araneæ texere iudicemur, eò quòd peccata nulla perpetuitatis poſſunt habere ſubſiſtẽtiam. Vnde cùm videris aliquos ſtudere facultatibus ampliandis, cumulandis poteſtatibus, affectando decori, dices illud Eſaiæ: [Ibidem.] *Telam araneæ texunt*, quæ diuturna eſſe non poteſt; ſed cito ſcinditur, atque opus eius omne diſſoluitur: Non enim ſuprà ſolidum aliquod firmamentum locatur; ſed in vacuo ſuſ- [E] penditur. Nihil laxum, nihil molle verum Chriſti militem decet. [Mat. 11] *Ecce enim qui mollibus veſtiuntur, in domibus Regum ſunt.* Arguti ſibi & induſtrij omnes auari videntur. [Iob. 8.] Quid argutius, quid ſollicitius araneâ, quæ operi [Matt. 7] ſuo diebus ac noctibus ſemper intendit, nec vllo ſumptu, vllâque impenſâ conficit veſtimentum ſed vanum eſt omne quod fecerit: Sic homo omnis eſt qui opus ſuum ſuprà Chriſti non conſtituit fundamentum. Vanè noctibus & diebus & ipſe turbatur, cùm eum plerúmque araneæ modo etiam in ipſo ſuę improbitatis molimine operis ſui ruinâ conuoluat. [2. Cor. 5] Et ideo Sapiens qui cognoſcit huius ſæculi vanitatem, non diuturnam vitæ huius precatur vſuram; ſed ad illa æterna feſtinat, & [F] labore huius corporis & dolore geſtit abſolui: ſicut Propheta deſideraſſe cognoſcitur, dicens:

Exandi: Domine, orationem meam & deprecationem meam: auribus percipe lachrymas meas.

Ne ſileas à me, quoniam aduena ego ſum apud te in terrâ: & peregrinus ſicut omnes patres mei.

Alius eſt incola, alius aduena, alius accola. Incola, qui de loco eſt, & genitalem locum incolit: aduena qui

[A] aliunde venit: accola, qui ad tempus colit, & mutatur annorũ vicibus. Hoc eſt ergò quod dicit Dauid: *Apud te aduena ſum, dum in terrâ ſum*, non ſum paradiſi tui incola. Vnde expoſuit hoc ipſe, ſubiiciens. *Et peregrinus ſicut omnes patres mei.* [Ibidem.] Quod aperuit & Apoſtolus Paulus, aſſerens quoniam cùm ſumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino; quia etſi fides in nobis eſt; per fidem tamen ambulamus, non per ſpeciem, id eſt, non [2. Cor. 5] facie ad faciem, quaſi præſentes: † Videmus enim in [1. Cor. 13] [al. ambulamus.] ænigmate adhuc, non in veritate. Denique addidit: Audemus ergo & confidimus magis peregrinari à corpore, & adeſſe ad Dominum. Audemus præſumptionis & fidei, non temeritatis eſt verbum. Et conſentimus, [B] id eſt, volentes adquieſcimus & optantes, non plenioris ſcientiæ auctoritatem velut principaliter noſtro iudicio deferentes, volumus verum eſſe quod cupimus, vt appropinquemus ad Dominum, à quo nos [Ibidem.] videtur futurorum & præſentium diſtantia ſeparare. Audemus ergò adeſſe: & ideò ſubiungit: *Connitimur.* Cognoſcis verbum volentis adhuc peruenire, non eius qui peruenerit. Affectus igitur in hoc ſermone, non effectus oſtenditur. Denique ipſum teſtem ſui ſermonis interroga, immo audi dicentem, vel potiùs audi dubitantem: cùm dicit. *Ideò connitimur, ſiue abſentes, ſiue præſentes placere illi.* [Ibidem.] Abſentes adhuc per fidem, præſentes per ſpeciem. Vnde & hoc poteſt intelligi, [Rom 14] [2. Cor. 5.] [C] quod & hîc poſiti, & illic placere noſtro iudici, Redemptori quoque noſtrarum deſideramus animarum: Neceſſe eſt enim nos ei aſſiſtere per ſpeciem, vt vnuſquiſque operum ſuorum merita dignæ adipiſcatur ſortis examine: vel iuſtus in requie, vel impius in ærumnâ. Fundit igitur lachrymas, quoniam quum aduena [Mat. 25] in terram venerit, demoretur & ſeparetur à patriâ [Gen. 3.] longo detentos exilio. Conſidera nunc mihi illum Adam de paradiſo eiectum, in caſtellum relegatum, ſpectantem vnde deiectus ſit, flentem vbertim; quia reminiſcitur quid amiſerit, quóve deciderit: Et ideo gratias agamus Deo, qui nos perpetuo exilio liberauit, aperiens ianuam quà reuertamur ad patriam. Vnde A- [D] poſtolus præſumpſit dicere: *Ergò iam non eſtis aduenæ, atque peregrini; ſed eſtis ciues ſanctorum, & domeſtici Dei.* [Epheſ. 2] Hoc volens recipere Dauid, antequàm Chriſtus veniret in terram, dixit:

Remitte mihi vt refrigerer, priuſquàm eam & ampliùs non ero.

Remitte mihi: hoc eſt: Hîc mihi remitte, vbi peccaui. [Mat. 18] Niſi hîc remiſeris mihi, ibi remiſſionis requiem inuenire non potero: Quod enim in terrâ ligatum man- [E] ſerit, ligatum manebit in cælo: quod ſolutum in terra fuerit, ſolutum erit in cælo: Propheta enim & Prædicator Eccleſiæ congregandæ, Euangelico ſpiritu indulgentias Domini præuidebat: & præcipiendo Apoſtolis ei Dominus reuelabat. Immo hæc erat vetus ſententia, vt qui ſe ligaſſet in terris, vinctus migraret à corpore. Ideo Dominus, quod antè erat iudicij ſui, dedit Apoſtolis, peccata remittendi æquitatem: ne cito ſoluenda, diu ligata manerent. Denique audi dicentem: *Tibi dabo claues regni cælorum; & quodcumque ligaueris ſuper terram, erit ligatum & in cælo: & quodcũque ſolueris ſuper terram, erit ſolutum & in cælo.* [Mat. 16] Tibi, inquit, dabo claues [Ibidem.] regni cælorum, vt ſoluas & liges. Hoc Nouatianus [F] noo audiuit, ſed Eccleſia Dei audiuit. Ideo ille in lapſu, nos in remiſſione: Ille in impœnitentia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apoſtolis dicitur. Non poteſtatem vſurpamus; ſed ſeruimus imperio: ne poſteà cùm venerit Dominus, & ligatos inuenerit, quos oportuit ſolui, commoueatur aduerſus diſpenſatorem, qui ligatos ſeruauerit ſeruos, quos Dominus iuſſerat ſolui, dicens: quoniam *qui cognouit voluntatem domini ſui, & non fecit ſecundùm voluntatem eius, vapulabit multùm: qui autem non cognouit, & fecit digna plagis, vapulabit minùs.* [Luc. 12] Merito ergo Dauid remitti ſibi poſtulat quod ſciebat non eſſe iis qui ſecundum Aaron erant

Sacerdotibus attributum; ſed Euangelio reſeruatum. *Luc. 6.* Cui ergò non remittitur, in exilio eſt, in peregrinationis iniuriâ perſeuerat. Hîc ergò petenda eſt venia. Hîc enim dictum eſt: *Beati qui nunc fletis; quia ridebitis.* Hîc locus eſt veniæ poſtulandæ. Deploremus igitur in terris, vt mereamur indulgentiam. Niſi remiſſum peccatum hîc fuerit, non habebimus requiem. Si requies non fuerit, non erit vita æterna: ſi vita æterna non fuerit, non erimus. Ideò petit remitti ſibi, antequàm eat, vt ſit: Si enim remiſſum non fuerit, non ero, inquit, cum iis qui ſunt, cum iis qui in paradiſum merentur aſcendere. Qui autem non eſt, conſumetur cum deſcendentibus in lacum, qui in catenis & carcere fuerit derelictus. *Pſal. 87* Non ergò definitiuè dicit: *Non ero*; quia alibi *Pſal. 70* dicit: *Pſallam tibi in citharâ, Deus ſanctus Iſrael? Gaudebunt labia mea cùm cantauero tibi, & anima mea quam* G *redemiſti.* De redemptione ergò præſumit. Et alibi audi dicentem: *Pſ. 114.* *Placebo Domino in regione viuorum.* Erit ergò qui placere præſumit. Poteſt & ſic intelligi; quia dixit: *Aduena ego ſum apud te in terrâ; & peregrinus, ſicut omnes patres mei.* Et ideò remitte mihi, qui peregrinus eſſe deſinam: remitte mihi exilium quo relegatus ſum. Si remiſeris antequàm diſcedam hinc, non ero ampliùs exul atque peregrinus: *Epheſ. 2. Heb. 11.* Cùm enim tu remiſeris, non ero peregrinus; ſed ciuis ero Sanctorum tuorum. Ero cum patribus meis, qui & ipſi fuerunt antè peregrini, nunc verò iam ciues ſunt. Ero domeſticus Dei, vt pœnam non timeam, gratiam merear; per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cum quo tibi eſt laus, honor, gloria, perpetuitas, cum Spiritu ſanctoà H ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XXXVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XXXIX. ENARRATIO.

Pſal. 37 Pſ. 38. IN ſuperioribus Pſalmis pœnitentiam prædicauit: deinde de patientiâ ſuâ & perturbatione hominis eſt locutus. In trigeſimo autem nono Pſalmo, nouum annuntiat Teſtamentum: Qui enim malorum pœnitentiam agit, expectat: ſed non eſt perfecti expectare; ſed expectaſſe: *Matt. 10.* *Nemo enim niſi qui perſeuerauerit vſque in finem, ſaluus erit.* Ideò inquit.

Pſalmus trigeſimus nonus.

EXpectans expectaui Dominum, & intendit mihi, & exaudiuit preces meas.

Et eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto fæcis: & ſtatuit ſuprà petram pedes meos: & direxit greſſus meos.

Et immiſit in os meum canticum nouum: carmen Deo noſtro.

Videbunt multi & timebunt, & ſperabunt in Domino.

Expectans expectaui Dominum. Vbi, quæſo, hoc dicitur rectè, niſi in Euangelio? in quo iam nobis qui expectabatur, aduenit: in quo iam nobis non Legis caligat vmbra; ſed veritas fulget; quia Chriſtus illuxit, qui exaudiuit deprecationes ſuorum, & eduxit nos de lacu *Ioan. 1.* miſeriæ, & de luto fæcis, vbi iam demerſi tenebamur noſtrorum voragine peccatorum, & totus homo noſter inhærebat, nec poterat ſeſe animus noſter eruere, obrutus multiplicis labe flagitij. Gratias igitur Domino Ieſu, vnigenito Dei Filio Redemptori noſtro, qui no- *Rom. 7.* bis peccata omnia remiſſurus deſcendit è cælo, vt nos *Coloſſ. 2.* de lacu ac limo iſtius mundi, & cœnulentâ quadam *2. Cor. 4.* palude terrarum, de corpore quoque mortis huius eriperet, atque in carne ſuâ ſtatueret animi noſtri interiora veſtigia, vt confirmati in Dei verbo, & per crucem Domini corporis paſſionibus abſoluti, ambulemus, iam non in opprobrio dedecoris; ſed in remiſſione peccati. *1. Cor. 10. Exod. 17.* Confirmatus igitur & radicatus in Chriſto, ſuprà petram ſibi memorat pedum ſuorum ſtatuta veſtigia. Vnde dicit Apoſtolus. *Bibebant autem de conſequenti eos petra: petra autem erat Chriſtus.* Petra, eo quod ſitientes ſequatur, confirmet labentes: ne ſitientibus aqua deſit, labentibus firmamentum. Expectanti ergo mihi, Domine Ieſu! aliquando veniſti, I direxiſti greſſus meos in Euangelio, immiſiſti in os meũ *Apoc. 14.* canticum nouum, quod eſt nouum Teſtamentum. *Matt. 19.* Gaudentes iam canamus hymnum Deo noſtro, quia nouarum virtutum præcepta cognouimus: *Matt. 5* iam noſtra omnia relinquamus, Chriſtum ſequentes, & noſtros diligamus inimicos: Nouos enim hauſimus mores, vt pro perſequentibus nos, precem Domino deferamus. *1. Cor. 4.* *Maledicentes ecce benedicimus.* Neſcimus opera noſtra *Matt. 22.* iactare, aut celare peccata. Angelorum etiam more nuptias refutamus. Quid multa? De illo ærumnoſo peccatore beatus homo factus eſt, iam non reſpiciens in iſtius mundi varias vanitates. *Eccleſ. 1 Pſ. 143.* *Vanitas enim vanitatum & omnia vanitas, totus hic mundus eſt,* ſicut dixit ſapiens Salomon: Quid enim niſi vanum eſt ea ſequi quæ per- K ſeuerare non poſſunt, & omnia tamquàm vmbra prætereunt? Inſaniæ autem falſæ, aut certamina iſta bellorum, in quibus pro temporali poſſeſſione ſanguis tantus effunditur, aut contentionum theatralium diſſenſiones, aut Circenſium plena furoris ſtudia declamantur, aut hæreticorum doctrina feralis, aut pſeudoprophetarum in modum oraculorum cæleſtium ſimulati geſtus, verba compoſita: Sic enim dicit Propheta:

Beatus vir cuius eſt nomen Domini ſpes eius: & non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.

Multa feciſti tu, Domine Deus meus! mirabilia tua: & cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.

L *Et non reſpexit in vanitates, & inſanias falſas.* *1. Cor. 14.* Sunt ergo & veræ inſaniæ, & forſitan Prophetarum, qui in exceſſu mentis poſiti prophetabant, repleti Dei Spiritu, vt quibuſdam inſanire viderentur, cùm propriæ ſalutis immemores, nudi plerúmque & excalceati, ſicut Eſaias ſanctus, per populos currerent: *Eſai. 20* vociferantes non quæ ipſi vellent; ſed quæ à Domino iuberentur. Ex his igitur intelligitur affulſiſſe remedium ſalutis: quoniam qui expectabatur, adeſt. Expectauit eum Adam de paradiſo eiectus, vt longo liberaretur exilio. *Gen. 3.* Expectauit eum in Noë iuſto, *Gen. 7.* qui ad ſemen futurorum eſt reſeruatus, vt ex illo iuſtitiæ ſemina in hominibus pullularent. Ipſum putabat publicæ ſalutis Auctorem, qui diluuio ſuperſtes eſſe meruiſſet. Ipſum ſapientiæ Principem, qui *Gen. 8.* excoluiſſet vitem, & ex eius fructu inebriatus foret: *Gen. 9.* Quid eſt enim vitis niſi ſapientia? ſicut aperuit nobis

[Pſal. 127.] Dauid cæleſtis interpres oraculi, dicens: *Vxor tua ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Eò quòd in ipſo eſſet ſapientiæ plenitudo, quæ expectabatur in Chriſto, [Coloſſ. 2.] qui nouo repletus ſapientiæ Sacramento, quod oculus [1. Cor. 2.] non vidit, nec auris audiuit, inuſitatum nobis deferre myſterium properauit, vt nudus iaceret, & exuberantis ſapientiæ pocula inaudita proflueret: vt obliti ſuperiorum, in nouos mores, & nouam ſobrietatem vitę reſurgeremus æternæ, quo per ſtultitiã prædicationis Deus agnoſceretur, quem per ſapientiam non cognouit hic [1. Cor. 1.] mũdus. Denique in figurâ illâ dormientis & nudati patris, [Gen. 9.] qui ſtultitiam riſit, maledictus eſt: qui venerati ſunt, benedictionis gratiam ſunt adepti. Ideóque qui mortem vnigeniti Filij Dei Patris & Creatoris omniũ [B] ad offendiculum, aut opprobrium noſtræ fidei obiciendam eſſe crediderint, peccatorum ſuorum nexibus ad perpetuæ maledictionis ærumnam tenentur adſtricti: qui verò eam pro totius humani generis abſolutione [1. Cor. 1] ſuſcipiunt, virtutis æternę præſidio fulciuntur: Crux enim Chriſti Iudæis offendiculum, Græcis ſtultitia, vt Apoſtolus dixit: nobis autem qui credimus in Dominum Ieſum, virtus Dei atque ſapientia eſt. [Exod. 14.] Expectatus eſt in Moyſe, cùm ſcinderet vndas maris, & impoſſibile viribus humanis, pedeſtrĩ viæ aperiret in fluctibus iter: [Exod. 17] ſecaretur petra, & vomeret aquas, vt ſitientium patrum in medio deſerti viſcera interna ſatiaret. Expectatus eſt, & in Aaron Principe Sacerdotum, [C] qui inter viuos ac mortuos medius ſtetit, & per ſerpentem [al. leg.] ſtatuit † lumen mortis, ne à cadaueribus defunctorum [Num. 16] ad viuentium tranſiret interitum: Quid enim tam proprium Chriſti, quàm aduocatum apud Deum Patrem [Num. 21.] adſtare populorum, mortem ſuam offerre pro cunctis, [1. Ioan. 2.] repellere necem, vitam reformare perituris: Expectatus eſt & in Ieſu Naue, & certè venit: qui & poteſtatem [Ieſue 1.] ſuam & nomen accepit, vt & populum in terram re- [Ieſue 3.] promiſſionis induceret: & verè Ieſu nomine vocare- [Ieſue 10] [Ieſue 5.] tur. Siccauit fluenta, conuertit amnem in ſuum fontem, ſolem ſtatuit, donec conſummaret in virtute victoriam: Sed adhuc figura erat illa, non veritas. Denique verus ei dux militiæ cæleſtis effulſit, & adorauit [D] eum Ieſus Naue, quamuis nondum in corpore verus adſtiterat, ſed adhuc venerat in figura: Quando igitur verus aduenit? Audi dicentem:

Annuntiaui & locutus ſum: multiplicati ſunt ſuper numerum.

Sacrificium & oblationem noluiſti, corpus autem perfeciſti mihi.

Annuntiaui & locutus ſum. Quid euidentius quàm quod cum Euangelij ſui munere nobis Ieſus verus aduenit. Ipſe locutus eſt, & innumeri Credentium populi congregati ſunt, qui vix ſinguli antè credebant. [Dan. 9.] Ipſe [E] venit in carne, & ceſſauit ſacrificium Iudæorum. Ceſſauit oblatio pro peccato, quia peccatorum Remiſſor [Heb. 9.] aduenerat. Non erat remedium neceſſarium Legis, vbi [Heb. 10.] Legis Auctor adſtabat.

Holocauſta & pro peccato non poſtulaſti: tunc dixi, ego venio.

In capite Libri ſcriptum eſt de me, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus; volui, & Legem tuam in medio cordis mei.

In capite Libri ſcriptum eſt de me. Scriptum profectò de Chriſto eſt in principio veteris Teſtamenti [F] quod venturus eſſet, vt in redemptione hominum, Dei Patris faceret voluntatem, quando ſcriptum eſt, quia Euam in ſpecie Eccleſiæ, ad hominis adiumenta formauit: Quid enim nobis in hac corporis infirmitate, & ſæcu- [Gen. 2.] li iſtius perturbatione præſidio poteſt eſſe, niſi ſola Eccleſiæ gratia, quâ redimimur, & fides noſtra, qua vi- [Galat. 4.] uimus: *In capite libri ſcriptum eſt. Os de oſſibus meis,* [Gen. 2.] *& caro de carne meâ. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne* [Epheſ. 5] *vnâ.* Quis iſte ſit qui locutus eſt, aut de quo iſtud ſit Sacramentum, audi dicentem: *Sacramentum hoc magnum* [A] *eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſiâ.* [Ibidem] Vnde & admonet vt ſic diligat homo vxorẽ ſuam, quemadmodùm Eccleſiam Chriſtus: quoniam membra ſumus corporis eius, de carne ipſius, & de oſſibus eius. Quę igitur maior ſalus, quàm eſſe cum Chriſto, & ei vnitate quadam corporis adhærere, in quo nec macula ſit vlla, nec ſor- [Gen. 4.] ditudo peccati? Scriptum eſt in capite libri, quod Abel iuſti placuit hoſtia Deo, diſplicuit oblatio parricidæ. Nonne apertè ſignificauit Dominus Ieſus offerendum ſe eſſe pro nobis, vt in ſuâ paſſione noui ſacrificij gratiã conſecraret, ritum populi parricidalis aboleret? Quid [Gen. 22.] autem expreſſius, quàm quod à ſancto Patriarchâ oblatus eſt filius, & aries immolatus eſt? Nonne apertè [B] oſtendit hominis carnem, quæ omnibus terrenis eſt communis animantibus, non diuinitatem vnigeniti Filij Dei obnoxiam futuram ſacræ vulneri paſſionis? Scriptum eſt in capite libri, venturum hominẽ qui Poteſtatibus cæleſtibus imperaret. Impletum eſt quando Do- [Gen. 18] minus Ieſus venit in terras, & Angeli miniſtrabant ei: [Matt. 4] ſicut ipſe dignatus eſt dicere: *Ex hoc videbitis cælos a-* [Ioan. 1.] *pertos, & Angelos Dei aſcendentes & deſcendentes ad Filium hominis.* Scriptum eſt in capite libri: *Agnus ſine* [Exod. 12] *macula, mundus, maturus, maſculus, anniculus erit vobis, & occidet eũ omnis ſynagoga.* Quis iſte ſit agnus, audiſtis dicentem: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* [Ioan. 1.] Hic eſt qui occiſus eſt ab omni populo Iudęorum: quẽ [Act. 4.] [C] adhuc hoſtili odio perſequuntur. Et illum quidem o- [Act 3.] porrebat pro omnibus mori, vt in eius cruce fieret [Ibidem.] remiſſio peccatorum, & ſanguis ipſius mundi inquinamenta lauaret. Sed vę illis qui auctorem ſalutis proprię negauerunt! *Feciſtis,* inquit, *concilium; ſed non per me.* [Eſai 30] [Act. 3.] Quomodò poterat probare parricidium, qui conſilium non probabat? Et tamen quanta pietas! Abhorrebat quidem à conſilio: ſed ſi conuerterentur, remedium non negabat. Scriptum eſt etiam, non ſolùm in capite; [Deut. 18.] ſed in omni legis complexione, venturum hominem ad conſeruandum hominum genus qui omnia vellet quę Deus vellet: Vnde intelligis quoniam diuinitatis eiuſdem eſt, qui eiuſdem eſt voluntatis. Vnde etiam ad ſa- [D] crificium Paſſionis voluntarius acceſſit, meritóque prędixit: *Voluntariè ſacrificabo tibi.* Sed fortè dicas, quomodo in Euangelio dixit: *Pater! ſi poſsibile eſt, transfer à me calicem hunc: ſed non ſicut ego volo; ſed ſicut tu vis?* Et [Eſai. 53] videtur quidem eſſe diſtantia voluntatis: verùm intelli- [Pſal. 53.] gimus aliud eſſe quod ſecundùm vnitatem diuinitatis [Mat. 26] exprimitur, vbi dicit: *Ego & Pater vnum ſumus:* aliud [Ioan. 10] quod ſecundùm hominis eſt locutus affectum, quem innuit cautum eſſe debere, nec præſumere quòd facile implere non poſſit: ne dum prӕmium quærit, incidat ſa- [Mat. 10] crilegium. Vnde ait: *Cùm perſequentur vos in hac ciuitate; fugite in aliam.* Meritò ergò & hic ſubiturus corporis [E] paſſionem, cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe: & aſſumptis Petro & duobus filiis Zebedæi: *Triſtis eſt anima* [Mat. 26.] *mea* antè præmiſit: & ſubiecit poſteà: *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Spiritus promptus eſt, caro autem infirma.* Vides vbique eum ſecundùm hominem loqui, ſecundùm hominẽ orare, ſecundùm hominem triſtem eſſe, ſecundùm hominem dixiſſe: *Pater meus! ſi poſsibile* [Ibidem] *eſt.* Quod vtique non impoſſibile Deo: ſed hominis eſt [Act. 1.] dubitare, Dei confirmare. Ideò promptiores aſſumpſit, quaſi electos vltimi iudicij ſui teſtes, qui verborum eius agnoſcerent ſacramentum. Denique alij dormiebant: [Mat. 26] iſti ſoli fidâ mente vigilabant. Vnde & per Hieremiam nondum ſuſcepto corpore, ipſe ait: *Ego ſicut agnus* [Hier. 11] [F] *innocens ductus ſum, vt ſacrificarer, & neſcini.* Quid [Ioan. 4] eſt quod neſciat Sapientia Dei, quæ in arcano Patris ſemper eſt, & ideo enarrauit omnia Filius Dei, quia Dei Patris ipſe ſapientia eſt? Quomodo præſciuit [1. Cor. 1] ſe ſicut agnum eſſe ducendum, & quò duceretur neſciſſe ſe dicit? Aut quomodo in ſuperioribus per os ipſius Dauid ait: *Deus Deus meus! reſpice in me:* [Pſal. 21] *quare me dereliquiſti?* Quomodo derelinquitur à Patre Filius, qui ait: *Et non ſum ſolus, quia Pater mecum eſt.* Et [Ioan. 16] alibi: *Traditus ſum, & non ingrediebar.* Et alibi. *Exſurrexi, & adhuc tecum ſum:* [Pſal. 87] niſi vt aduertas quod hominum ſenſum exprimit, qui putant ſe à Domino ſuo.

Pſ. 138. quãdo ſunt in periculis, derelictos? Denique audi quod G
Pſ. 21. ſequitur: *Longè*, inquit, *à ſalute meâ, verba delictorũ meorum*: hoc eſt, alia verba ſunt delictorum, alia ſacramenta ſalutis æternæ. Non præiudicant verba virtuti: ſuis viribus ſubſtantia diuina fulcitur. Homo videtur, homo auditur, Deus in operibus agnoſcitur. Et tamen de hoc homine dictum eſt: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?*
Hier. 17 Quid eſt quis? Non quo nemo; ſed quo rarus, quo ſapiens, ſicut illud: *Quis aſcendet in montem* Domini? *Quis*
Pſ. 23. *ſapiens & intelliget ea?* Denique alibi: *Vir inſipiens non*
Oſee. 14 *cognoſcit ea, & ſtultus non intelliget hæc*. Et tu ergò cùm
Pſ. 91. legis Euangelium, quaſi ſapiens & non ſtultus cognoſce quæ legis: illuminet te Sapientiæ fulgor æternæ. Ver- H ba quidem ſunt; ſed & ipſa mundant, & ipſa illuminãt, & ipſa confirmant, & ipſa viuificant. Vnde ait Petrus:
Luc. 11. *Domine! ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos*
Ioan. 6. *relinquemus te?* Denique, vt aduerteremus, quòd ſecun-
Matth. dùm hominem locutus eſſet, paulò pòſt dixit: *Ecce ap-*
26. *propinquat hora, vt Filius hominis tradatur in manus peccatorum*. Et Iudæ oſculanti ait: *Iuda! oſculo filium homi-*
Luc. 22 *nis tradis?* hoc eſt, venenum infundis oſculo, quo gratia charitatis infunditur? oſculo, quod ſacræ pacis inſigne eſt? oſculo, quo amicitia fida firmatur? oſculo, quo fides ſancta ſignatur? Hoc ergò oſculo tradis periculo, quem propter oſculi commercium venerari deberes? Et tradis filium hominis homo, qui propter hominum ſa-
Ioan 3. lutem deſcendit de cælo? Sic enim ſcriptum eſt: *Filius*
Luc. 6. *hominis qui eſt in cælo, ipſe eſt qui deſcendit è cælo*. Filium
Apoc. 1. hominis tradis, qui te ex peccatore Apoſtolum fecit: Filium hominis tradis qui venit, vt in ſanguine ſuo omnium peccata dilueret? Ego oſculo non nego: ipſe videris, qui violaueris oſculi ſanctitatem. An non legiſti quòd vtiliora ſunt vulnera amici, quam voluntaria oſ-
Pro 27. cula inimici? Nec immeritò grauiore telo tantæ dignationis percuſſus eſt Iudas, quam ſi eum fulmine percu-
Matth. liſſet. Denique patientiam Domini ferre non potuit,
27. cuius maieſtatem prodidit; adeò vt ſibi tanti ſceleris
Act. 1. reatus poſſet ablui: ſed abiit, pecuniam refudit; hoc eſt, condemnauit auaritiam ſuam tantæ impietatis aucto-
Heb. 12 rem, pretium perfidiæ ſynagogæ reddidit. Non excuſa- K tur proditor, qui pœnitentiæ locum inuenire non po-
Matth. tuit: ſed accuſatur ſacrilegium Iudæorum, qui etiam
27. proditoris vocibus arguuntur. Ille ſuum crimen agnouit dicens: quòd tradiderit ſanguinem iuſtum: iſti & pretium ſceleris receperunt, & acrioribus ſtudiis iuſtitiæ principem perſecuti ſunt. Ideò ad iſtorum omnium perpetuam condemnationem latro crucifixus abſolui-
Luc. 23. tur, quia ille Chriſtum in ſupplicis agnouit ſuis, quem iſti in beneficiis non agnouerunt, & peccatum ſuum confeſſus eſt Chriſto, qui ſciret ignoſcere, quia in cruce ſuâ regnum Domini mente conſpexit, quod in con-
Matth. uiuio Chriſti Iudas videre non potuit. Ideo precationẽ
26. latronis vox ſecuta eſt cæleſtis huiuſmodi: *Amen dico* L
Luc. 23. *tibi, hodie mecum eris in paradiſo*. Tripudiabas, draco! quod Apoſtolum ſubtraxeras Chriſto: plus amiſiſti quã ſuſtuliſti, qui latronem vides in paradiſum eſſe tranſla-
Apoc. 21 tum. Nemo eſt qui poſſit excludi, quando receptus eſt
1. Ioan. latro. Miniſter tuus eo peruenit, vnde ipſe deiectus es.
5. Subtexuimus iſta propter illũ verſiculũ, quia dixit: *Vt*
Marc. *faciam voluntatẽ tuam, Deus meus! volui*: hoc eſt, diuini-
14. Mat. 2. tatis mihi tecũ, Pater! vna voluntas eſt: Et quia vna volũtas, vna ſubſtantia eſt: quia eſt inſeparabilis maieſtas, & potẽtia Trinitatis: Sed alia vox carnis, & tamẽ ad voluntatẽ Dei, & ipſa conſenſit, dicens: *Non quod ego volo; ſed quod tu vis*: Et alibi. *Si non poteſt hoc tranſire, niſi illud* M *bibam, fiat voluntas tua*. Communis affectus eſt mortem timere quam ſuſcepit Chriſtus, vt crucifigeret, ſicut
al. le- crucifixit & carnem. Mihi enim eſt † lnctus, vt mihi
ctaret. vinceret. Etſi caro Chriſti fortis, nec peccato obnoxia; tamen peccata ſuſcepit: infirmitates ſuſcepit, etſi nihil habuit quod doleret. Denique audi dicentem; quia pro nobis dolet, donec eiciat in veritate iudicium: Non enim alteram carnem; ſed hanc ſuſcepit, vt Apoſtolus
Eſai. 53. docet, dicens: *Oportet enim corruptibile hoc induere incor-*
Eſai. 42 *ruptionem, & mortale hoc immortalitatem*. Et ſi de Virgine natus eſt & Spiritu ſancto, tamen hominis eſt filius;

G quia homo virgo. Et ideo quod natum eſt ex carne, caro eſt: & qui natus eſt de homine, homo dicitur, Me- 1. Cor. 15.
diator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Propterea incorruptibilis ſuſcepit hanc carnem, vt faceret incorruptibilem: & immortalis, vt faceret immortalem. Matt. 2.
Si quis ergo eum ſequitur, induet immortalitatem. Si Ioan. 3.
quis voluntatem eius facit, non morietur in æternum; 1. Tim. 2.
ſed dicet ei Chriſtus: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Quid Ioan. 11
eſt hodie? hoc eſt, de nocte tranſiſti, mecum eris in lu- Luc. 23.
mine. Noli tenebras formidare, quem æterna lux ſuſcepit. Pulchrè etiam ſubiunxit: *Mecum eris in paradiſo*, hoc Ibidem.
eſt, noli dubitare de carne: & me in carne vidiſti. Noli Gen. 3
H timere ne & tu cadas de paradiſo, ſicut cecidit Adam: ſed audi quia mecum eris, quo præſente, cadere non poſſis. Ceciderat caro in paradiſo, antequàm ſuſciperetur à Chriſto. Ibi eris ſuſceptus: vbi & ille qui ſuſcepit, quia non mentitus eſt, dicens: *Volo vt vbi ego ſum,* Ioan. 17
& illi ſint mecum. Non recedet paſtor à gregibus ſuis: licet iam lupum in paradiſo timere non poſſis, cui dictum eſt. *Videbam Satanam ſicut fulgur de cælo cadentem*. Ideo Luc. 10.
ante conſummationem aduerſarius deiicitur in incendium, catenis quoque perpetuis alligatur, vt tu iam nullas inſidias pertimeſcas. Et Adam vt caderet, à ſer- Apoc. 20.
pente deceptus eſt, & flexus eſt ab vxore. Ideo iam nul- Gen. 3.
læ in paradiſo nuptiæ; ſed omnes erunt ſine celebritatibus nuptiarum, ſicut Angeli in cælo. Non dixerat A- Mat. 22
I dæ: Mecum eris: quia ſciebat illum eſſe caſurum, vt redimeretur à Chriſto. Felix ruina, quæ reparatur in melius: ideo iam pius paſtor, bonus negotiator gregẽ ſuum, & mercem propriam non reliquit. Erit quidem & adhuc in paradiſo cum Angelis pugna ſerpenti, donec deiiciatur: Sed qui cum Chriſto eſt, timere non poterit. Adam cum Chriſto non fuit, quando deceptus eſt: Nam ſi cum Chriſto fuiſſet, in eius præceptione manſiſſet, nec perire vtique potuiſſet. Non manſit in Chriſto, quia non in eius ſermone permanſit. Denique audi de iis, qui manent in Chriſto: *Si manſeritis*, inquit, *in me, & verba mea in vobis manſerint: quodcúmque volueritis, petetis, & fiet vobis*. Et infrà. *Si præcepta* Ioa 15.
mea ſeruaueritis, manebitis in mea dilectione. Vis ſcire,
K quia cum Chriſto Adam non erat? Dixit ei Dominus: Ibidem.
Adam vbi es? Quem vtique quaſi abſentem requirit;
non autem diceret: *Vbi es?* ſi eum in ſe manere cog- Gen. 3.
noſceret: Sed quis eum abſentem fecerit, audiamus. *Abſconderunt ſe*, inquit, *ambo à facie Domini*. Omnes videt Chriſtus: ſed qui ſe abſcondit, abſcondetur:
quoniam qui ignorat, ignorabitur: Cognoſcit enim Ibidem.
eos Dominus qui ſunt ipſius. Ille omnes ſuos vult eſſe, 1. Cor. 14.
quos condidit & creauit. Vtinam, tu homo! non fu- 2. Tim. 2.
gias, & te ipſe à Chriſto abſcondas. Ille etiam fugientes requirit, & abſconditos non vult perire, ſed clamat, dicens: *Adam vbi es?* hoc eſt, homo! vbi es? Ego
L te in lumine poſui, tu tenebras requiſiſti. Denique in Gen. 3.
paradiſo, vbi ſemper matutinus erat dies, veſper eſt factus: quoniam omnia peccata tenebroſa ſunt. Ideóque habes, quia audierunt vocem Domini Dei deambulantis ad veſperam in paradiſo. Simul cognoſce myſterium. Manè errasti? ad veſperam liberaberis. Quo- Ibidem.
modò enim veſpera, vbi Chriſtus eſt? Nam licet ſedes eius ſuprà cælum cælorum, tamen in Sanctis ſuis
Chriſtus eſt. Quomodo ergo veſpera vbi Deus eſt, 1. Pet. 3.
cum Deus lux ſit? Denique Saulo in itinere lux re- Epheſ 1
fulſit, quando ei Chriſtus occurrit. Vnde etiam lumine Dei refulgente, cæcatus eſt perſecutor. Cur ergo cæ- 1. Ioan. 1.
M catus, niſi quia non agnouerat Chriſtum? Nam ſi cog- Act. 9.
nouiſſet lucis arbitrum, non amiſiſſet lumen oculorũ. Denique & vbi agnouit, recepit. Indicio eſt quod non agnouerit Chriſtum; qui audita voce: *Saule, Saule, quid me perſequeris?* reſpondit: *Qui es Domine?* Non quæſiſſet Ibidem.
quis eſſet, ſi cognouiſſet. Vnde & Dominus quaſi ignoranti dicit: *Ego ſum Ieſus, quem tu perſequeris. Durum tibi eſt aduersùs ſtimulum calcitrare*. Et ille dixit: *Domine! quid me vis facere?* Vide congruentia v-
trimque magiſteria. Medicus minatur, vt corrigat, ter- Ibidem.
ret, vt curet: æger primò medici perſonã requirit, ſi ſit idoneus à quo ſanari ſe poſſe præſumat. Vbi medicinæ

audiuit Auctorem, remedium popoſcit, ſalutem inue-nit. Denique ab accedente non ſolùm expulit cæcitatẽ; ſed etiam lucem quam non habuerat, accepit, vt Chriſtum videret, quem anteà non viderat: Sed videamus ſequentia; repetito tamen verſiculo, de quo videtur eſſe tractatus: *Ecce venio, vt faciam voluntatem tuam, Deus meus! volui, & legem tuam in medio cordis mei.*

Annuntiaui iuſtitiam tuam in Eccleſiâ magnâ: ecce labia mea non prohibebo, Domine! tu cognouiſti.

De ſuperiore itaque verſiculo intelligimus: Ecce venio, non ſolùm vt voluntatem tuam faciam; ſed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alij habent: *In medio ventris mei.* Eſt enim venter & mentis, qui ſemine verbi concipit Spiritum; de quo Eſaias dixit. *In vtero accepimus, & parturiuimus Spiritum ſalutis.* Hoc vtero parturiuit, & Paulus qui ait: *Filioli mei! quos ego parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* Chriſtus ergò non in ventre corporeo; ſed in animæ quodam ventre formatur. Hoc ventre Apoſtolus genuit, ſicut ſcriptum eſt. *Ego vos per Euangelium genui.* Ideò alij bene habent: *In medio cordis*, alij *in medio ventris*: vt interioris hominis ventrem intelligas, qui in medio eſſe cordis accipitur, in quo naturalis legis præſcripta ſeruamus: quæ non ſolùm cuſtoditur; ſed etiam fit in cordibus noſtris. Vnde & ſcriptum eſt, quia *non auditores legis iuſti ſunt apud Deum: ſed factores legis iuſtificabuntur.* Sunt enim qui naturaliter ea quæ legis ſunt, faciunt; ſicut Gentes quæ legem non audiunt, & ſibi lex ſunt, qui cognita ſibi legis præcepta conſeruant. Ergò quaſi Gentilis populi congregator, perſonâ noſtram ſuſcepit hoc loco Chriſtus, vt diceret facere ſe legem in medio cordis ſui. Siquidem populus nationum legem quam non audiuit, impleuit, vt agnoſceret Chriſtum, quem populus Iudæorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoſcendum putauit; quia ſcriptum eſt: *Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſraël autem me non cognouit.* Hic ergò Credentium venter eſt, in quo Spiritus ſanctus operatus eſt, & eum ſemine ſpiritali implere conſueuit: ſicut teſtificatur in Euangelio Dominus Ieſus, qui ait: *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Ex illo flumine iſta ſunt flumina, de quo legimus: *Fluminis impetus Lætificat ciuitatem Dei.* De quibus ergò fluunt huiuſmodi flumina ſpiritalia, de his bene dicitur: *Eleuauerunt flumina, Domine! eleuauerunt flumina vocem ſuam. Eleuabunt flumina fluctus ſuos à vocibus aquarũ multarũ*, hoc eſt, à vocibus aquarum ſpiritalium, quæ ſuprà cælos Deum laudant. Qui eleuauerit vocẽ ſuam, hic poteſt dicere benè: *Annuntiaui iuſtitiam tuam in Eccleſiâ magnâ.* Quid eſt quod addidit *magnâ*, niſi quia fuit ante non magna? Quæ eſt magna, niſi de totius orbis terrarum partibus congregata: quando ab Oriente & Occidente, Septemtrione & Meridie populi Gentium ſunt vocati? Alibi tamen legimus magnam Eccleſiam: *Confitebor tibi, Domine! in Eccleſiâ magnâ, in populo graui laudabo te.* Ibi ergò Eccleſia magna, vbi populus grauis: hoc eſt, non inquietus & mobilis, qui ſedit manducare & bibere, & ſurrexit ludere. Grauis populus eſt qui fidem Deo ſuo ſeruat, & qui non aliquâ leuitate mutetur, neque nutet & fluctuet: ſed charitate ſit fundatus in Chriſto, vt poſſit dicere: *Confido enim, quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio ſeparare me poſſit à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Qui autem prædicat in Eccleſiâ magnâ, non abſcondit iuſtitiam Dei in

Esai. 26; 1. Cor 4.; Ibidem.; Rom. 2.; Ibidem.; Act. 3.; Esai. 1; Ioan 7.; Psal. 45; Psal 92; Ps. 148.; Matt. 8; Psal. 34; Exod. 32.; Ephes 4; Rom. 8.

A corde ſuo; ſed exaltat viribus vocem ſuam, annuntians Chriſtum. Non timet eum coràm populo prædicare, non erubeſcit crucem eius; ſed gloriatur in illâ Domini paſſione. Non ſequitur litteram legis; ſed eruit profunda myſteria, quibus reuelet Domini Ieſu gloriam, quem Lex ſignificauit eſſe venturum ad Eccleſiam, quæ magna eſt, congregandam. Iuſtitia igitur fides eſt. Denique credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. *Ecce labia mea non prohibebo*, Domine! *tu cognouiſti.* Sic & alibi: *Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam.*

Esai. 40; Rom. 1.; Galat. 6.; Gen. 15; Rom. 4.; Ps. 138

B Iuſtitiam meam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam & ſalutare tuum dilexi.

Non abſcondi miſericordiam tuam: & veritatem tuam à conſilio multo.

Tu autem, Domine! ne longe facias miſerationes tuas à me: miſericordia tua & veritas tua ſemper ſuſceperunt me.

Quoniam circumdederunt me mala, quorum non eſt numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.

Multiplicatæ ſunt ſuper capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

C Complaceat, Domine! vt eruas me: Domine! ad adiuuandum me reſpice.

Confundantur & reuereantur ſimul qui quærunt animam meam, vt auferant eam.

Auertantur retrorsùm & reuereantur, qui volunt mihi mala.

Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi, Euge, Euge.

Exultent & lætentur ſuper te omnes quærentes te, Domine! & dicant ſemper.

Magnificetur Dominus, qui diligunt ſalutare tuum.

D Ego verò mendicus ſum & pauper: Dominus ſollicitus erit mei.

Adiutor meus & protector meus es tu, Deus meus, ne tardaueris!

Iuſtitiam meam. Ad Patrem dicit: *Iuſtitiam meam non abſcondi in corde meo: veritatem tuam, & ſalutare tuum dilexi.* Totus ex perſonâ Chriſti Pſalmus iſte eſt: ideò *iuſtitiam meam* dicit: licet non arroganter & homo poſſit dicere iuſtitiam ſuam, qui Deo credit, & fidem ſuam ſibi reputari ad iuſtitiam confitetur. Veritatem & miſericordiam diligit, qui fidem prædicat veram, & peccata dimittit. Ideò enim Chriſtus aduenit, vt fidem ſtatueret, (E) remiſſionem tribueret peccatorum. Et quia ex perſonâ Saluatoris totum hunc eſſe diximus Pſalmum; ne fortè dicant Apollinariſtæ: Ecce corpus, dixit: † perfeciſti mihi, non etiam animam: audiant in inferioribus Pſalmi huius dicentem: *Confundantur & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam, vt auferant eam.* Hæc ſunt quæ in hoc Pſalmo difficilior arbitrati ſumus: reliqua plana & facilia, nec indiga interpretationis exiſtimauimus: cùm ſi in Tractatum incidant, in alio Pſalmo in quo videntur eſſe repetita, rectiùs proſequemur, fauente Domino Ieſu: cui eſt laus, honor, gloria, perpetuitas à ſeculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Rom. 4.; Act. 13.; al. præparaſti.; Psal. 39 ſup.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XXXIX ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XL. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XL.

In finem, Pſalmus ipſi Dauid.

BONO ordine, qui in ſuperiore Pſalmo G
Pſal 39 dixit: *Ecce venio*: in hoc tam venit, &
Matt. 4 patitur: & ideò quadrageſimus Pſalmus
Luc. 19. inſcribitur; quia quadraginta diebus ie-
iunauit Dominus Ieſus, vt eo numero
conſummaret hominis qui perierat, perfectionem:
Gen 3. Sicut enim per appetentiam interdicti fructus amiſe-
rat gratiam, ità per ieiunium reparari eius virtutem
oportuit: vt qui perierat in Adam, repararetur in Chri-
Apoc. 5. ſto. Ideò ergò in finem; quia ipſe finis eſt ſpei noſtræ,
Ioan. 1. ad ipſum ſtudia noſtra dirigimus, ad ipſum vota noſtra
1. Pet. 3. conferimus; quia ipſe eſt plenitudo, ipſe eſt conſum-
matio vniuerſorum, ipſe omnium ſumma virtutum.
Ioan. 1. Ideò ipſi Dauid, quaſi ei qui ſolus ex omnibus in ſuâ
carne noſtra peccata ſuſcepit: qui ſolus Dei Agnus
Coloſ. 2 peccatum totius mundi abſtulit: qui ſolus chirogra-
Epheſ. 2 phum decreti, ſanguinis ſui effuſione deleuit, & tu-
Coloſ. 3 lit de medio, atque ſuffixit cruci: quaſi Sapientia
Heb. 13. ſciens quomodò vetus peccatum mundi ſolueret: qua-
ſi redemptio, quomodò hominem renouaret à culpâ:
quaſi ſanctificatio, quomodò eum ſanctificaret ad gra-
al. hic. tiam. † Hinc ergò titulus, hoc principium.

Pſalmus quadrageſimus.

BEatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.

Ap[illegible] aures tuas, qui incipis ſacramenta Dominicæ
Luc. 8. cognoſcere paſſionis. Ideò tibi dicitur: *Qui habet aures*
Marc. 7 *audiendi, audiat.* Ideò ſurdo illi & muto aures & labia
tetigit Dominus in Euangelio, vt ſciret quid audiret
in myſterio, quid etiam loqueretur, & quando loque-
Eſai. 50 retur: Neque enim otioſè ſcriptum eſt: *Dominus mi-
hi dedit linguam eruditionis, vt ſcirem quando oporteat
ſermonẽ dicere.* Scire ergò debes quid audias, ſcire quid
loqui debeas, ſcire etiam quando loqui debeas. Audi
ergò dicentẽ: *Beatus qui intelligit ſuper egenum & pau-
perem.* Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui hau-
rit eius neceſſitates: ſcit quid mali inopia afferat indi-
genti. Sed quid ſibi vult iſtud exordium in Domini paſ-
ſione? Verum eſt quidem quod propter pauperes paſ-
ſus eſt: ſed tamen ipſe corripuit Iudam dicentem de illo
vnguento quod effuderat Maria ſuper pedes Chriſti:
Potuit hoc venundari trecentis denariis, & dari pauperi-
Matt. 26. *bus* Idem & cæteri Apoſtoli ſenſerant; ſed alio affectu.
Ioan. 12 Ille per auaritiam, iſti per miſericordiam: Iudas enim
furto proſpiciebat, Diſcipuli pauperum alimoniæ con-
Ibidem. ſulebant. Quibus in commune reſpondit. *Sinite illam,
vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud: Pauperes enim ſem-
per habebitis vobiſcum; me autem non ſemper.* Ergo alius
intelligendus eſt hîc beatus qui intelligit ſuper paupe-
Heb. 11. rem. Hîc de fide dicit, alibi de miſericordiâ. Prior ergo
fides, ſecunda miſericordia. Cum fide, pretioſa miſe-
2. Cor. 8 ricordia: ſine fide, nuda; ſine fide inſtabilis: Fides enim
virtutum omnium ſtabile fundamentum eſt. Beatus er-
go qui intelligit ſuper Chriſti inopiam & paupertatem:
qui propter nos pauper factus eſt, cùm diues eſſet. Diues in
Pſ. 78. regno, pauper in carne; quia ſuſcepit hanc pauperum
Gen. 3. carnem: *Pauperes enim facti ſumus nimis*; quia virtu-
tum exuuias pretioſas fraude ſerpentis amiſimus, ex-
cluſi de paradiſo, eiecti de patriâ, in exilium relegati,
ipſo quoque nudati corporis integumento: quod anteà
virtutum ſepta muniebant, poſteà delicta nudarunt. Si Coloſ. 2
ergo egenus & pauper in carne, vtique egenus & pau-
per in carnis iſtius paſſione. Non ergò in diuitiis ſuis; ſed
in noſtrâ paſſus eſt paupertate. Ideóque non plenitudo
diuinitatis, quæ in illo corporaliter habitat, vt Scriptu-
ra teſtatur; ſed caro paſſa eſt. Hoc intellige, hoc per- Ezech.
ſequere, id tene, ne dicatur tibi: Noluit intelligere ſu- 18.
per egenum & pauperem: Nam ſi hîc dubitas, certè in
illo Pſalmo qui aduersùs proditionem Iudæ ex perſo-
nâ dicitur Saluatoris, de illo verſiculo dubitare non po-
H teris, in quo ait: *Et perſecutus eſt hominem inopem &* Pſ. 108.
mendicum. Intellige ergo paupertatem Chriſti, vt diues
ſis: intellige infirmitatem eius, vt accipias ſanitatem:
intellige crucem eius, vt non erubeſcas: intellige vul-
nus eius, vt vulnera tua cures: intellige mortem eius,
vt adquiras vitam æternam: intellige ſepulturam eius,
vt inuenias reſurrectionem. Sed fortè dicas: Quomo-
do diues in paupertate Chriſtus? Etſi mihi ingeniũ de- 2. Cor. 8
ficiat, tamen non deficiat diuinarum ſubſidia lectio-
num, cùm dixerit Apoſtolus: *Quoniam Dominus Ieſus
pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt vos eius inopiâ ditare-
mini.* Quæ ergo iſta paupertas quæ diuites facit? Conſi- Heb. 10.
I deremus eam, intendamus in ipſum venerabile Sacra-
mentum. Quid purius poteſt eo eſſe atque ſimplicius? Eſai. 12
Non taurino quiſquam perfunditur ſanguine, vt ſacra
dicuntur habere Gentilium: non hircorum atque arie- Pſal. 22
tum cruore peccator lauatur (neque enim quiſquam
ità purificatur, caro enim lauatur, non culpa diluitur)
ſed † exiliet, inquit, aqua cum delectatione de fonti- al. exiet.
bus Saluatoris: & paratur in conſpectu tuo menſa cæ-
leſtis, & poculum inebrians quàm præclarum. Hæ ſunt 2. Cor. 8 Mat. 5
diuitiæ ſimplicitatis, in quibus eſt Chriſti pretioſa pau-
pertas. Eſt & in moribus paupertas bona: vnde & Do-
minus dixit: *Beati pauperes ſpiritu.* Et in Pſalmis inue- Pſal. 33
nimus, quia Dominus humiles ſpiritu ſaluabit. Eſt & in 2. Cor. 8
K collatione tenui paupertas abundans, ſi abundet fides.
Vnde Apoſtolus ait: Et profunda paupertas eorum a- Eſai. 53
bundauit in diuitiis ſimplicitatis eorum. Vt autẽ & ex
aliis vocibus eius intelligamus, quia ipſe ſe pauperem
dixerit, habemus alibi ſcriptum: *Pauper & dolens ego* Matt.
ſum: hoc eſt, quia pro nobis doleret, vt legimus: Neque 26.
enim in ſe habuit quod doleret. Si ergo pro nobis do- 1. Cor.
let, vt Eſaias interpretatus eſt, qui eum vidit in ſpiritu: 15.
pro nobis vtique triſtis erat: iuxtà quod animam ſuam
triſtem appellauit vſque ad mortem: tamen non pro-
pter mortem: & carnem dixit infirmam, quæ mortis
L ſubiacuit infirmitati, vt aculeum mortis refringeret,
quò nos in die iudicij liberaret, quam non perfuncto-
riè malam dixit: ſic enim ſubtexuit?

In die malâ liberabit eum Dominus.

Quoniam amara videtur, quæ plures adiudicat pœnæ: Matt. 7
Via enim virtutis anguſta eſt: lata delicti. Ideo rariores
in virtute ambulãt, plures in flagitio verſantur. Quo fit
vt inferior eorum ſit numerus, qui præmia remunera-
tionis accipient, quàm qui ob pretium grauium pecca-
torum ſortem aduerſam iudicij reportabũt. Quaſi do- Luc. 15.
lens igitur dixit malum iudicij diem: Nam ſi Angeli in

vnius pecatoris abſolutione lętantur, quantò magis homines in tantorum condemnatiooe hominum macerabuntur? Et bene dolet pto eâ oue quam homeris ſuis ipſe reportauit, & ad ouile ſuum reuocauit errantem. Affectu noſtro loquitur Dei Filius: quia nobis dies iudicij acerbiot eſt, quam timemus. Omnibus mala videtur, quia plena terroris eſt, quâ Deus non ſolùm ſorenſia hominis; ſed etiam occulta diiudicant, qua cogitur vnuſquiſque aperire quod fecit, aut quod ſenſit. Ideoque multi damnantur, pauci coronantur: Sed etiam ipſi qui coronantur, dolebunt: Iuſti enim cotonabuntur. Iuſtus autem quaſi ſuam potat ſratris ęrumnam. Et quis ego ſum qui de illa iudicem; qua homo Angelorum conciliis inſeretur? Ipſius Domini audiamus ſententiam: *Veniet*, inquit, *hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem Filii hominis: & procedent qui bona egerunt, in reſurrectionē vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicii*. Iudicabontur ergò qui mala egerunt: & ideo mala dies & aſpera ab ipſo iudice nuncupatur, vt ſcias quia ipſe nobis compatitur in Euangelio, qui compaſſus eſt in Prophetis: Sed & ſie poſſumus accipere; *In die malâ*, boc eſt, in tempote malo: Mundus enim in malo poſitus eſt: & ideo mali dies iſtius mundi: *& abundat diei malitia ſua*. Non mediocre eſt vt bîc liberemur ab inſidiis peccatoris. Qui fuerit hîc liber à crimine, ibi erit liber à pœna, & ſeueritatem iudicij ſubire non poterit. Et ideo votis opos eſt & ptecibus quotidianis, & adoocatione Pontificis magni, de quo dicit Ioannes Euangeliſta. *Aduocatum habemus apud Patrem Dominum Ieſum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Hic ergo adoocatus noſter & propitiatio pto peccato totius ſæcoli, orat pto eo qui intelligit & credit in Chriſtum, & dicit:

Dominus conſeruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum.

Et emundet in terra vitam eius: & non tradat eum in manus inimici eius.

Dominus conſeruet eum. Conſeruet à periculis, viuificet tamquàm in mortis tenebris conſtitutum, beatum facere bonorum operum acceſſione dignetur. *Et emundet* (inquit) *in terrâ vitam eius*. Bene addidit, *In terrâ*; quia niſi hîc mondatus fuerit, ibi mundus eſſe non poterit. Vel certè boc modo: *Emundet in terrâ*: Quomodo enim quis mundus in lutu, cùm terra eum oblinat? ergo Domini manos eſt oeceſſaria, quæ fecit de terra corpus, vt ipſa mundare dignetur. *Et non tradat eum in manus inimici eius*. Quis eſt inimicus, niſi leo ille qui circuit rugiens, quærens quem deuotet? Alij habent: *Et non tradat eum in animas inimicorum eius*. Animas pro manibus poſuit, eo quod inimicorum animæ bonis inſidientur, & cogitationibos ſuis iuſtum conētur euertete. Dicuntut & animæ pro hominibus: *Omnes animæ ex Iacob, quæ deſcenderunt in Ægyptum, ſeptuaginta quinque*. Ideo & Dauid maluit Dei ſe committere poteſtati, qoàm inſidiis inimicotum qui parcere ſua voluntate neſcirent. Sequitur:

Dominus opem ferat illi ſuprà lectum doloris eius: vniuerſum ſtratum eius verſaſti in infirmitate eius.

Quis eſt lectus doloris, niſi caro infirmitatis? Et benè lectus doloris; quia corpus eſt mortis, de quo ſe liberari deprecatur Apoſtolus, vt tamquàm de tumulo quodam poſſit aſſurgere, in quo ægra iacet anima, & quaſi quodam decumbit in lectulo. Symmachus lectum miſeriæ dixit; Aqoila grabatū miſeriæ: expreſſiùs Septuaginta viri lectum doloris putauerunt eſſe dicendum. His ergo verſiculis vtendum eſt apud eos qui diutiùs infirmitate corporis detinentur, vt habeant medicinam Dei, quo ſani eſſe mereantur. Lectus ergo animę, caro infirma eſt: cuius ægritudini anima noſtra compatitur: quæ ſi habeat adiutotem Dominum, dicit ei: *Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam*. Quo confortatus Dei verbo qui æger erat, ſurgit & tollit lectum ſuum in quo iacebat, & redit in ſtatum priſtinum ſanitatis. Hoc eſt in domum ſuam tegredi, vt habitet in domicilio tobuſtiſſimæ valetudinis. Qui habitat, regit: qui tegit, virtutis habet ſibi gratiam ſuffragantem: Sed etiam ſtratum verſat Dominus in infirmitate languentis, cui adeſſe dignatur. Quod verſatur, ſtatum mutat: aut ex ſanitate in ægritudinem, aut ex ægritudine ad ſanitatem. Hic ergo qui ægrotat, verſat ſe ad remedium ſanitatis. Sic ergo Dominus Ieſus, etſi vulneratus eſt propter peccata noſtra, tamen non in illâ infirmitate permanſit; ſed ſe ipſe verſauit in melius ad vniuerſorum ſalutem. Itaqoe paſſione infirmitas eſt ſoluta, mors reſurrectione. Sicut ergo ſe ipſe verſauit ad populorum tedemptionem, nec ſenſit aculeum mottis, aut vulneris infirmitatem: ſic eom qui qui in ſe credit, etſi grauiter ægrotantem, vt à morte liberet, verſat ad vitam. Omnem ergo ſtratum, hoc eſt vniuetſorum hominum infirmitatem in ſuâ infirmitate verſauit: Suſcepit enim infirmitates omnium in ſuâ carne, erexit ſe in ctucem, & verſaoit omnium infirmitates in ſui corporis infirmitate. Vnde dicit Eſaias: *Liuore eius nos ſanati ſumus*. Habent luctatores, vt ſe ſubicientes, in quibus congrediuntur atqoe luctantur, vt opprimi poſſe videantur, & ſubito cùm æſtimantur eliſi, quadam arte ſe verſant, vt effundant ſuperiotem. Cadit qui pottabatur, & is qui portabat, ſuperior inuenitut, vt ſternat vrgentem. Spiritali itaque palæſtrâ Dominus Ieſus onera noſtra ſuſcipiens in illa ſe paſſionis ſuæ congreſſione ſubiecit & in infirmitatis ſpecie, vt eum adoerſarios hominem parem cæteris iudicaret, quem facilè poſſet opprimere, diuinitatis atma depoſuit, humanitatis tegmen aſſumpſit. Securus victoriæ propiùs tentatot acceſſit. In coſtâ eum telo militis voluit vulnerare, reputans & hunc ſicut Adam per coſtam poſſe poſterni: Sed vulneratus latere Dominus Ieſus vitam produxit è vulnere, euacuauit omne peccatum, deiecit aduerſarium, cui mortem latronis eripuit: & in illa morte, in illa ſui cotporis ſepultura cùm æſtimaretur oppreſſus, eliſua ſua ſe virtute verſauit: cecidit aduerſarius, Dominus reſurrexit. Sequitur:

Ego dixi, Domine: miſerere mei: ſana animam meam, quia peccaui tibi.

Poteſt ex perſona Regis Dauid hoc dici: qui videns io ſpiritu tantam victoriam & gratiam Chriſti, petit vt in illa temiſſione peccatorum omnium & ſui miſeteatur: quomā ipſe, etſi legibus quaſi Rex, non teneretur bumanis, Deo tameo obnoxium ſe pro peccatis ſuis eſſe cognoſcit. Confitetur ergò peccatum ſuum, vt accipiat remiſſionem, & generalis indulgentiæ munus inueniat. Poteſt & ex perſona Saluatoris hoc exprimi, qui nohis miſericordiam Dei poſtulat, & peccaſſe ſe dixit, quia pro oobis peccatum factus eſt. Simul nos docet, cùm in aliquo ſumus aduetsùs inimicos Dei certamine conſtituti, vt Dei imploremus auxilium: ipſi peccata noſtra fateamur, & tunc maximè cùm vrgemur & terimur, cum dolore & amaritudine proſternamur, ne tacuiſſe videamur: quò medicina citiùs noſtris vulneribus deferatur, vt ſanati aduerſario teſiſtamus: Quomodo enim poteſt congredi vulneratus? Vnde diſcimus, quia peccatorum noſtrorum aculeis vulneramur? Vulnus medicum quærit, medicus confeſſionem exigit. Hinc quoque magis ac magis aperite Saluator ſacrameurum ſuæ incipit paſſionis: quod cum Euangelio concordare non dobium eſt: Nam maledicebant ei Iudæi, mortem eius expetebant: inſidiabantur, vrgebant: creſcentem quotidie gloriam operis noo ferentes. Hoc ergo prophetia annuntiat, quod in Euangelio completum eſt.

Inimici mei dixerunt mala mihi quando morietur, & peribit nomen eius?

Amentes, qui vitæ Auctorem mori poſſe credebant ; G
Act. 3 ſed vota eorum Eccleſia deſtruebat, credēs quod etiam
mortuus ſecundùm corporis conditionem, ſuum no-
Pſ. 44 men augeret : & ideò pſallebat ei dicens : *Memor ero*
Cant. 1. *nominis tui in omni generatione & generationem.* Repe-
Heb. 5. tebat : Vnguentum exinanitum eſt nomen tuum. Mo-
tiantur illi qui te mori non poſſe præſumunt, non mo-
riar ego quæ te noui vitæ arbitrum, ſalutis auctorem :
Ioan. 10 Nouimus enim quod tēpore paſſionis & reſurrectionis
orabant Diſcipuli congregati, quando eis Maria Mag-
dalena reſurrexiſſe Dominum nuntiauit, & quando eis,
Luc. 24 clauſâ ianuâ Dominus ſe in corpore reſurrectionis oſ-
tendit, quando Thomas vulnera eius vidit, & credidit. H
Inſultabant ergò Iudæi quaſi mortuo : ſed Dominus vi-
Ioan. 20. uentem ſe Apoſtolis reuelabat? Cùm ergò dicerent Iu-
dæi : *Ecce mundus totus poſt eum abiit* : cùm dicerent
Ioan. 11 quia mirabilibus operibus ſuis ſeducit populum, quid
Ioan. 7. aliud dicebant, niſi : *Quando morietur, & peribit nomen*
Ioan. 19 *eius?* Et ideò in eius paſſione clamabant : *Tolle, tolle à*
Matt. 27. *terrâ hunc*, & : *Crucifigatur, crucifigatur.* Factum eſt quod
Matt. 28. petebant, ſublatus à terrâ eſt : reſurrexit, ad cælum aſ-
cendit, & regnum ſuum de nouis paradiſi ſedibus re-
formauit. De Iudâ quoque proditore euidens prophetia
ſubtexitur in his verſiculis qui ſequuntur :

Et ingrediebatur vt videret, vana locutus: cor eius congregauit iniquitatem ſibi. I

Egrediebatur foras, & loquebatur in idipſum.

Matt. 26. Sic diſtinguunt. Græcis in codicibus inuenimus. In-
grediebatur ergò Iudas quærens prodere Saluatorem,
vt videret quid ageret quidve loqueretur, vt eum cape-
ret in ſermone ; & Iudæis annuntiaret : Sed nihil inue-
Ioan. 13 niebat, qui nihil intelligebat. Bene ait Scriptura quia
intùs cum Ieſu non erat, qui de doctrinâ eius receſſe-
Ephe. 5 rat, & inſtitutiones eius reliquerat. Volebat intrare, ſed
penetrare non poterat ; quia eum ſua excludebat per-
fidia. *Omnis enim impudicus, aut auarus, aut immundus*
(quod eſt idolorum ſeruitus) non habet hereditatem in regno
Chriſti & Dei. Non ſolùm ergò ingredi moliebatur, & K
non ingrediebatur ; ſed etiam volebat videre, & non
Matt. 13. videbat. Denique loquebatur Ieſus in parabolis : ſed
Luc. 8. non audiebat Iudas. Denique diuina non videbat myſ-
teria : Non enim omnes audiunt verbum Dei qui ſibi
videntur audire : Nam ſi omnes audirent, non diceret
Ieſus : *Qui habet aures audiendi, audiat.* Et ideò quia
non audiebat, neque videre poterat, loquebatur va-
Matt. 26 na pro veris, & putabat quod Ieſum falleret, dicens ;
Poterat hoc venundari, & dari pauperibus, cùm furtis
Ioan. 18 ſuis, non pauperibus prouideret, appellans Rabbi at-
Ioan. 13 que doctorem, à cuius magiſterio deuiabat : cuius cor
Pſal 35. (in quod ſe immerſerat diabolus) cōgregabat ſibi & au- L
gebat iniquitates : Sibi enim erat iniquus, ſibi iniuſtus :
ſibi delinquebat, qui intra ſe dolum meditabatur : qui
Ioan. 13 latere non poterat: Non enim circumueniebatur Ieſus,
Matt. 26. qui prodebatur volens, & teſtificabatur : *Vnus ex vobis*
me tradet. Denique confeſſus eſt Iudas, dicens: *Numquid*
ego ſum, Rabbi? Et Dominus ait : *Tu dixiſti.* Nec ſic
Matt. 17. intellexit Iudas quod cognoſceretur : Nam ſi intellexiſ-
ſet, non prodidiſſet: Sed nihilominùs, *egrediebatur forâs,*
& loquebatur. Aptus verſiculos aduerſùm eos qui ſe-
cretū alicuius produnt. Pulchrè ait : *Egrediebatur forâs :*
Luc. Foris enim lupi, foris prædones : intùs Moyſes in nube
Galat. 4. cum Ieſu. Foris Iudæi, intùs Zacharias Sacerdos in tem-
al. ad plo. Foris multitudo, intùs Spiritus ſanctus in cordibus M
Patrē noſtris clamat, † Abba Patrem. Foris aduerſarius noſter
1. Pet. 5. ſicut leo peruigilat ad rapinam. Foris infideles, intùs
Fideles. Et ideo eos qui foris ſunt, iudicabit Deus : eos
autem qui intùs ſunt, Chriſtus abſoluit. Egrediebatur
igitur Iudas, & loquebatur. Egrediebatur de fide, egre-
1. Cor 5 diebatur de concilio & numero Apoſtolorum. Egredie-
batur de conuiuio Chriſti ad latrocinium diaboli. E-
Ioan. 13 grediebatur de gratiâ ſanctificationis ad laqueum mor-
tis : qui vana ad perfidos loquebatur. Egrediebatur fo-
râs, qui vitæ internæ myſteria relinquebat. Egrediеba-
tur, qui Scripturæ interiora non nouerat : Si enim ſciſ-
ſet, intellexiſſet dicentem : *Numquid qui dormit, non* Pſal. 40
adiiciet vt reſurgat? Intellexiſſet etiam illud. *Tu verò* infrà.
homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſemper me- Pſ. 54.
cum dulces capiebas cibos ; in domo Dei ambulauimus cum
conſenſu. Non intellexit ergò hunc Pſalmum, non cen-
teſimum atque octauum, non alios, non alia teſtimo-
nia Scripturarum. De quo bene Euangeliſta dicit Ioan-
nes, & de cæteris infidelibus. *Ex nobis exierunt ; ſed*
non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuiſſent, nobiſcum
manſiſſent.

Aduerſùm me inſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſùm me cogitabant mala mihi. H

Non manebat ergò cum Apoſtolis proditor, qui 1. Ioan. 2.
foras exibat, & cum perfidis ſuſurrabat. Quo verbo
vſa eſt Scriptura diuina, demonſtrans ſine auctoritate
eſſe perfidiam, quæ timet quod loquitur deprehendi.
Fideli autem dicitur : *Exalta viribus fraudem tuam.*
En quò deciderat apoſtolus Iudas, qui miſſus erat fi- Ioan. 13
dem Gentibus pleno auctoritatis præconio prædicare, Matt. 26.
vt in aurem inſuſurraret inſidiatoribus magiſtri ſui
quod timeret audiri. Nónne indicio ſuo ſe ipſe dam-
nauit? Sed erubeſcebat audiri quod facere non time-
bat. Erubeſcebat; quia aduerſùs vitæ ſuæ ſanctificatio- Eſai 58
nis & honoris Auctorem cogitabat mala, nec gratiam I
beneficiis rependebat ; ſed mala pro bonis bono refe-
rebat magiſtro, quod etiam ſæculi homines damnare
conſueuerunt. Erubeſcebat ingratus deprehendi, e- Pſ. 34.
rubeſcebat auarus videri, cùm pro pecuniâ Auctoris
ſui ſalutem proderet. Erubeſcebat videri perfidus : ſi-
militer & Iudæi qui aduerſùs fidei magiſtrum falſos
teſtes perfidi ſubornabant, vt dicerent quod prædicâſ-
ſet templum Dei quod Salomon condidit, deſtruen-
dum ; cùm ille de templo ſui corporis ſignificaſſet :
Soluite hoc templum, & in triduo excitabo illud. Ve- Matt. 26.
rè foris erant, qui à cognitione Verbi cæleſtis erant Ioan. 2.
excluſi.

Verbum iniquum propoſuerunt aduerſùm me : numquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat? K

Verbum iniquum, Id eſt, illicitum, & contrà ius Matt.
& fas ſermonem propoſuerunt, mihi facientes de hu- 26.
mano ſanguine pactiones, quem ſceleratiſſimè vendi-
dit Iudas. Iudæi quoque emendum non minore ſce-
lere crediderunt, vaniſſimi homines, quaſi qui dor-
mit, inquit, non adiiciat vt reſurgat. Quid ſit adiectio, Gen. 1.
conſideremus. Naturale eſt omnibus terrenis ani-
mantibus, & volatilibus cæli, & piſcibus maris naſci
& mori. Homini quem pretioſiorem cæteris terræ a- L
nimantibus Deus fecerat, hanc præcipuè contulit gra-
tiam, vt mortuus reuiuiſcat. Hæc ergò adiectio di-
citur ad renouationem vitæ ſuperioris. Denique & Eſai 38
Ezechiæ Regi cùm præſcripſiſſet Dominus : quod vitæ
ſuæ tempus impleſſet, & per Eſaiam mandâſſet, vt or- Ibidem.
dinaret domum ſuam ; quia moriturus eſſet, atque il-
le orâſſet ad Dominum, & fleuiſſet fletu magno, mi-
ſertus Dominus mandauit ei : *Ecce adiicio ad tempus* Pſal 60
tuum, annos quindecim : Et alibi ſanctus Dauid ait: *Dies*
ſuper dies Regis adiicies annos eius. Inuentum ergò ho-
mini quod addatur: Deo autem addi nihil poteſt ; quia Eccleſ. 18.
ſcriptum eſt: *Non eſt adiicere, neque minuere, in quo per-*
fecta & plena ſunt omnia. Et ſi Chriſtus reſurrexit, v- M Coloſſ 2
tique in eo quod aſſumpſerat, reſurrexit : in quo ple-
nitudini diuinitatis eius nihil vel decedere potuit,
vel accedere : Deus enim incorporeus & immortalis
eſt, cuius ſumma natura & plenitudo virtutum, ſine
vllâ carnis acceſſione ſignatur. Caro autem diſpen-
ſationis in Chriſto eſt : quam miſerationis titulo, &
pietatis iure ſuſcepit, vt captiuam redimeret, ablueret
contaminatam, mortuam reſuſcitaret. Et pulchrè ait:
Numquid qui dormit, non adiiciet vt reſurgat? Non dixit, Epheſ 4
non adiicitur ; ſed : *Non adiiciet vt reſurgat*, eò quòd
ipſe ſe Dei Filius reſuſcitauit ; ſicut ſuprà diximus

dixiſſe eum: *Soluite hoc templum, & in triduo excitabo il-* [A] [Ioan. 2.] *lud.* Adiectionem accepit caro quaſi ſumpta de homine, ſuſcepta de Virgine: Sed quaſi Deus adiectionem ipſam operatus eſt, qui virtute propriâ reſurrexit, vt eſſet ſuę reſurrectionis operator. Cùm igitur legas quod & Pater Filium, & Filius ipſe ſe reſuſcitauerit: agnoſce operationem illam diuinæ fuiſſe virtutis; quia Patri & Filio vna virtus, communis operatio: quando quidem vna atque eadem ſubſtantia Trinitatis eſt: Sed [Eſai 1.] quid ego cæteros arguo? dicit Dominus Ieſus: Quid [Mat. 26] mirum ſi populus me non cognouit, & cruci adiudicauit, cùm Apoſtolus meus mercedē proditionis exegerit, cùm conuiua meus mortem meam vendiderit?

[B] **Etenim homo pacis meæ, in quem ſperaui, qui edebat panes meos, ampliauit ſuper me ſupplantationem.**

[Mat. 27] Aliqui Iudam excuſandum putant; quia refudit pecuniam quā pro mercede proditionis acceperat: Sed ecce [Luc. 12.] quia ſupra Iudæorum condemnatur infidelitatem: Cui enim plus datum eſt, plus exigitur ab eo. Quid verò de [Ioan. 14] aliis quærat? *Homo* (inquit) *pacis meæ*, cui pacem meam dederam, pacē meam relinquere volueram; perſecutoribus deductis me tradidit, & fefellit me, in quo ſperaui. Numquid ignorauit proditorē ſui futurum, de quo an- [Ioan. 13] tè prædixit: *Vnus ex vobis me tradet?* (hoc autem dicebat [Ibidem.] de Iudâ; ſicut ſcriptū eſt in Euangelio.) Non vtique; ſed quo ampliùs condemnaret eum, de fide eius ſperaſſe ſe dixit. Aquila, *Confiſus erā*, dixit: Symmachus poſuit: *Confidebam*. Plus enim grauamus eum in quo plurimum ſpei vel fiduciæ habuiſſe nos dicimus, ſi poſteà ſpem noſtram opinionémque deſtituit. Simul oſtendit quanta vis diuinæ ſanctificationis ſit, quæ excludat malitiam & deprauatum emendet ingenium, ſi forma propoſiti me- [1. Tim. 4.] lioris accedat. Quantos ſcimus eſſe conuerſos? Mutatus eſt Zacchæus ille publicanus, & ad quæſtum auaro in- [Luc. 19.] tentus affectu, qui poſteà quadrupli redbibitione ſoluit errorem, condemnauit in ſe auaritiam, temporis ſuperioris abjurauit lucra, compenſauit in pauperes, ſi de- [Luc. 23.] eſſet exactor. Latro ipſe nequitiā ſuam propoſito me- [D] liore, mutauit, agnouit in cruce Chriſtum, confeſſus eſt [Matth. 26.] Dei Filium Regem voce propriâ nuncupauit. Quo tem- [Mat. 27] pore Iuſti plerique nutabant: ipſi certè latebant Apoſ- [Ioſue 2.] toli: carnifex ipſe Centurio non negauit. Quid de tempore Euangelij loquor Rahab meretrix erat, quæ perfidiæ atque intemperantiæ ſe alebat ſtipendiis. Tamen [Philip. 3.] vbi exploratores vidit quos miſerat Ieſus Naue, fidem induit, & periculo imminente, iuſtitiam ſeruauit: nec ſuſceptos prodidit; ſed fideli humanitate protexit. Ideò ergò ſperâſſe ſe dicit, quaſi iure præſumpſerit vt Apoſtolus ſuperiora deponeret, anteriora ſequeretur: & qui ſanctificandi alios munus acceperat, ipſe in ſe ſanctitatis gratiam cuſtodiret, & ſinceritatis inhæreret of- [E] [Deut. 30.] ficiis. Bene ait: *Speraui*: quia homini dedit eligendi arbitrium quod ſequatur. *Poſui*, inquit, *ante te bonum & malum.* Si malum elegeris, non natura delinquit; ſed eligentis affectus. Si vnuſquiſque hominū condemnatur qui malum elegerit: quid de Iudâ dicimus, qui prodidit eum cui copulabatur ſuauitate conuiuij? *Qui edebat* (inquit) *panes meos, ampliauit ſuper me ſupplantationem.* Quid eſt quod addidit, *Panes meos*? Potuit dicere: Qui edebat panes mecum: niſi illam intelligas quæ ſpecialis [Mat. 4.] eſt Chriſti, hoc eſt, verbi cæleſtis alimoniam: *Non enim* [Pſal. 54] *in ſolo pane viuit homo; ſed in omni verbo* Dei. Denique alibi dicit: *Qui ſemper mecum dulces capiebas cibos.* Qui- [F] bus verſiculis bene vtimur aduerſùs eos qui necandos eſſe crediderint cum quibus videntur epulati. Gentiles hoc cuſtodire memorantur hoſtes plerumque, latrones etiam, vt parcant iis cum quibus recordentur ſe iniiſſe conuiuium, feræ ipſæ pabulorum ſocietate miteſcunt. Vnde propter huiuſmodi affectum gratiæ conuiualis, ſi verba conſideremus, non otioſè dulces cibos dixit: Quomodò enim dulces, qui citò corrumpūtur. Sed vide ne dulces cibos dixerit verba vitæ: Hos enim cibos nulla amaritudo corrumpit, nulla mortis corrup-

[A] tela contaminat. Vnde & ſemper dixit: Non enim ſemper edere quis poterat. Semper autem verbo Dei poſ- [Ioſue 1.] ſumus inhærere, & noctibus & diebus, ſi in lege Dei die & nocte meditemur. Quid eſt etiam, *ampliauit?* Græcus ἐμεγάλυνε dixit, hoc eſt, magnificauit. Vtrumque nobis expoſuit Dominus quod mouere nos poſſet, dicens in Euangelio: *Qui manducat mecum panem, leuauit* [Ioan. 13] *ſuper me calcaneum.* Vnde aſſumptus hic ſermo ſit conſideremus. *Fuimus*, inquit, *increduli errantes, ſeruientes* [Tit. 3.] *deſideriis & voluptatibus variis.* Fateamur errorem vt diluamur. Et ego vidi aliquem puer athletam, cùm eliſiſſet aduerſarium, frontem ei percuſſiſſe calcaneo: quod ſignum fuit quòd inſultauerit victo. Hoc eſt quod [B] ait: *Magnificauit ſuper me ſupplantationem.* Quo ver- [Ioan. 13] bo inſultantis iactantiam declarauit. Lætauit ergò & [Gen. 1.] Iudas ſuper Chriſtum calcaneum ſuum, cùm proderet eum; ſed non leuauit impunè. Adhuc Adam calcaneum leuat: quod à ſerpente eſt vulneratum. Et vtique ei pedes lauerat Chriſtus. Audierat dicentem: *Qui lotus eſt, non indiget, niſi vt pedes lauet: ſed eſt* [Ioan. 13] *mundus totus:* Sed quod lauit gratia, inquinauerat perfidia. Iudas ergò calcaneum leuauit ad vulnus. Verè non texuit caput, qui calcaneum ſuper Chriſtum leuauit. Adam ſuper ſe leuauit, hic ſuper Chriſtum: & ideò eum ſerpens grauiùs quam cæteros vulnerauit. Leuauit calcaneum ſuum, qui fraudulentum oſculum [C] porrigebat, quo ſupplantaret auctorem. Ideóque ſcriptum eſt in Prophetâ: *Ampliauit ſuper me ſupplanta-* [Gen. 27] *tionem.* Eſaü quoque ait de fratre ſuo: *Bis me iam ſup-* [Ioan. 8] *plantauit.* Qui ſupplantat, dolum facit, quo aduerſarium elidit, aut vulnerat. Ideò & Iudas ſupplantâſſe dicitur, quia oſculo ſuo vulnus infixit, quo inuadendi Saluatoris ſignum perſecutoribus demonſtrauit. Supplantauit ergo quaſi ſerpens; quia ſerpens ore venenum infundit, & vulnerat dente calcaneum: Et hic e- [1. Cor. 11] nim non diuinitatem Chriſti; ſed corporis extremum calcaneum vulnerauit. Leuauit etiam Iudas calcaneum [Mat. 27] quaſi luctator inſolens & ſuperbus, in quo caput percuteret Saluatoris; ſed caput Chriſti ferire non potuit; quia caput Chriſti Deus. Suum ſanè caput informis [Gen. 49] [D] laquei nodo ligatur, vt remedium ſibi ſalutis auferret. Vide ſi piè potes illud aptare, quod in Geneſi dixit ſanctus Patriarcha Iacob, cùm de filiis prophetaret: *Dan* [Ibidem.] *iudicabit populum ſuum tanquàm vnam tribum in Iſraël,* &: *Fiat Dan ſicut ſerpens in viâ, ſedens in ſemita, mordens calcaneum equi: & cadet eques retrorſùm, ſalutem expectans à Domino.* Legimus quidem quod Sam- [Iudic. 13.] ſon de tribu Dan iudex fuerit in Iſraël: Sed alius hic ſignificatur futurus, qui ex eâ tribu progreſſus popu- [2. Theſſ. 2] lum ſuppliciis ſacrilegæ impietatis affliget. Antichriſtus ille, qui ſedebit in templo tamquàm ſit Deus, ve- [Gen. 49] rè iudicium, quod habet interpretatio: Dan enim iudicium ſignificatur. Et pulchrè dixit; quia populum ſuum [E] iudicabit, qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius. *Qui enim* [Ioan. 3.] *non credit, iam iudicatus eſt.* Qui autem credit, non iudicabitur: quia credit in Dei Filium animæ ſuæ Redemptorem: & ideo tamquàm iudicij liber dicit: *Qui diiudicat me, Dominus eſt.* Iudicaturus eſt ergo populum impietatis, non plebem. Illi enim iudicantur qui ca- [1. Cor 4] dunt ruinâ perfidiæ, non qui reſurgunt fidei libertate. Sedebit igitur in viâ, & inſidiabitur in ſemita ſicut ſerpens, vt vulneret tranſeuntes, & mordeat equi noſtri calcaneum; animam enim fidelium non poterit vulnerare. In quâ autem viâ ſedebit, & in quâ ſemitâ, niſi [Luc. 14] ex quibus Chriſtus Dominus (vt legimus) nationum [F] populum vocauit ad cœnam ſuam, dicens: *Exi in vias, & circà ſepes, & compelle vt intrent, vt impleatur domus mea?* Et quia ſimiliter Iudas ampliaſſe ſuper Chriſtum [Habac. 3.] legitur ſupplantationem, videtur hoc loco ipſe ſignari, quod mordere haberet calcaneum equi, quo Chriſtus Dominus vehebatur. Vnde dictum eſt: *Equitatus tuus* [Pſal. 31] *ſalus:* quòd caro eius, mūdi totius erat ſuſceptura pec- [Eſai. 53.] catum, vt ſalus pro exitio, & vita æterna pro morte [Hier. 5.] ſuccederet. Vulneratus eſt ergo equus ſolus, non mendax ad ſalutem. Vulneratus eſt equus, qui mundi totius peccata ſuſcepit, & onera noſtra portauit, & non fuit

fatigatus. Vulneratus eſt equus qui ad furorem coocu-
bitus adhinnire neſciuit. Et ideò fortaſſis Ioanni Euan-
geliſtæ cælum apertum, & albus equus eſt demonſtra-
Apoc.19 tus, ſuper quem ſedebat habens in capite diademata
multa, & in femore ſuo oomen ſcriptum: *Rex Regum,*
& Dominus dominantium. Albus erat, qui erat imma-
culatus, qui nulla peccati inquinamenta cognouerat:
Nam ſi libido tenebroſa eſt, rectè ſanctimonia relucet
& ſplendet. Hic ergo equus eſt vulneratus, ſed non re-
Ephes.1 tardatus. Denique cum ipſo vulnere de tumulo reſur-
rexit, cucurrit ad cælum ſuprà omnes Angelos & Ar-
changelos, velocior omni equitatu militiæ cæleſtis in-
4.Reg.2 uentus ſuprà equos etiam illos igneos, quibus Elias rap-
tus eſt. Et meritò velocior, qui ſuper omnes cælos, & ſu-
prà cælum cælorum ad ſedem Dei omnipotentis aſcen-
Ephes.4 dit, & ſedet, vt Scriptura nos docuit, dicens: *Videbitis*
Marc. 14. *abhinc Filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis Dei.*
Hic itaque equus in figurâ, & antè eſt demonſtratus
2. Mach 3. tempore Machabæorum, ſuper quem ſedebat dux ille
militiæ cæleſtis aureis armis refulgens, qui Heliodorũ
depeculatorem illum depoſiti vidualis, cæterorúmque
quæ ſacræ fuerant commendata cuſtodiæ, & ſtrauit, &
perculit, & proſtratum Oniæ Sacerdotis precibus vi-
tali vſui reformauit. Vnde verè in eo arma aurea reful-
ſerunt; quia ſolus equum hunc ſedit, & vicit, in quo
Sap.4. nullus culpæ immunis euaſit. Nõ Enoch, qui raptus eſt,
ne malitia mutaret cor eius. Non Abraham, non Iſaac,
Rom.5. non Iacob, non Moyſes. Omnes enim ſub peccato, om-
nes ſub morte. Denique regnauit mors ab Adam vſque
ad Moyſen. Solus iſte eſt qui peccatum non fecit: ſolus
1.Pet.2 eſt Chriſtus, qui peccatũ abſtulit mundi: qui dixit mor-
ti: *Vbi eſt mors! victoria tua? vbi eſt mors! aculeus tuus?*
Ioan.1. Quomodò ergò ampliauit ſuper hunc ſupplantationẽ
ſuam Iudas, & cecidit eques retrorſùm? Quod in Iudâ
1.Cor. 15. eſt, dolum fecit: quod in Chriſto, volens paſſus eſt. Sę-
pe videmus fortiorem velle percuti, vt acrior laceſſitus
Gen.49 inſurgat, vehementius excitetur. Momordit ergo ſer-
pens calcaneum equi, virus ſuæ fraudis euomuit:
volens eques ſe ipſe deiecit, volens cecidit, vt nos la-
Marc.8 uaret. Quid eſt tamen, quod ait Scriptura: *Et cadet*
Luc.20. *eques retrorſùm?* Cur retrorſùm, niſi vt regeret retrò ſe
ſequentes? Retrorſùm erat Petrus, cui dixit: *Vade re-*
trò poſt me: Retro erant Apoſtoli, & cæteri Diſcipuli.
Ideò retrorſùm cecidit; quia ſuper quos cadit, ſaluat:
Omnis enim qui ſuper hunc lapidem, inquit, *ceciderit*,
conquaſſabitur. ſuprà quem autem ceciderit, emundabit
eum. Alij habent: *Ventilabit eum.* Alij, *Comminuet*:
Qui enim ventilat frugem, mundat à paleis: qui com-
minuit aliquid, in puluerem redigit, vt mollitia pulue-
ris, vel poculo ſalubri, vel reliquo medicinæ vſui ſi-
ne vllâ perturbatione proficiat. Vnde colligimus cauẽ-
dum, ne quis ſemel per baptiſmum ſuſceptus à Chriſto,
ex eius decidat corpore, hoc eſt, excutiatur ab Eccleſiâ:
Ipſa eſt enim mortis ruina perpetuæ. Illum autem qui
venit crediturus in Chriſtum: vt eum mors Chriſti in-
ueniat, crux eius aſſumat, clauus infigat, ſanguis infun-
dat, ſepultura quoque eius inuoluat, gratia reſurrectio-
nis attollat, de ſomno ſuſcitet, a morte viuificet: il-
lum, inquam, à ſæculo liberat, à peccato mundat, ſa-
nat à vulnere, à duritiâ impietatis inflectit, ad manſue-
tudinem pietatis emollit, vt circumciſo corde, ſuauem
illum & incomprehenſibilem hauriat ſpiritum, bibat
poculum ſalutis æternæ. Cecidit ergò eques retrorſũ.
Accipe & aliud, cur retrorſùm? quia poſt ipſum om-
Luc.15. nes, nemo ante ipſum. Cecidit ergò non ſibi, ſed om-
nibus: vt duritiam cordis noſtri ſuper nos cadendo
Luc.23. molliret. Cecidit ſuper Adam quem quærebat, vt inue-
niret. Retrò eum quæſiuit, vt ſuprà humeros ſuos bo-
nus paſtor imponeret, ſecúmque paradiſo in illius re-
demptione latronis inueheret: Sed fortè dicas: Et per-
ſecutores ceciderunt retrorſùm: Sic enim ſcriptum eſt:
Ioan 18 Quia principis ſacerdotũ miniſtri quos adduxerat pro-
ditor Iudas, & cæteri qui ad comprehendendum vene-
rant Dominũ Ieſum, abierunt retrorſùm, & ceciderunt
in terram. Hoc eſt, quod & ego dico, quia ſuper pecca-
Luc.5. tores voluit cadere, non ſuper Iuſtos: Iuſtus enim me-

G dico non indiget; ſed peccatores. Si Apoſtolorũ vmbra *Act.5.*
ſanabat, quãto magis caro Chriſti quos tangit, à morte
defendit? Denique leproſum tetigit, & ſine dilatione *Mat.8.*
mundauit. Vt ſcias autem qui legis, quia & perſecuto-
res ſuos voluit liberare, teſtem Chriſti interroga: Nam *Act.2.*
cùm inueheretur Petrus in Iudæos, quod principẽ vi-
tæ interfeciſſent, remedium demonſtrauit, vt agerent
pœnitentiam, quâ remitti ſibi peccatum quod admiſe- *Deut.32*
rant, mererentur. Quid autem dubitas, quod ideò ce- *Gen.49*
cidit vt reſuſcitaret, cùm ipſe dixerit: *Percutiam, & ſa-*
nabo? Verborum tamen vide diſtantiam. In Geneſi ha-
betur: *Cadet eques retrorſùm, ſalutem expectans à Domi-*
H *no*, hoc eſt, vt oculos non auertat, actio mentem pro-
priam non reflectat, reſurrectionis ſuæ prærogatiuam
vendicet, & diuinâ ſe reſuſcitet poteſtate. Hìc autẽ ha-
betur. *Abierunt retrorſùm, & ceciderunt in terram.* Qui *Ioan.18*
terrenus eſt, in terram cadit: qui cæleſtis, cælo inhæret.
Etſi corpore cadit, virtute non cadit: nec iis quæ ſua
ſunt; ſed quæ ſurſùm, ſemper intendit: Semper enim *Coloſ.3*
ad Patrem reſpicit, vt eius circà nos impleat voluntatẽ.
Vtinam & iſti non abiiſſent retrorſùm; ſed Chriſtum
excepiſſent, ſicut excepit Ioſeph, & ſepeliuit eum in
monumento nouo. Qui fidelis eſt, in terram non cadit. *Ioan.19*
Qui infidelis, cadit; & deſcendit in inferiora terrarum; *Mat.27*
I ſicut ſcriptum eſt: *Deſcendant in infernum viuentes.* Ergò
perſecutor ſuper terram, & in infernum cadit: Chriſtus
ſuper reſurrecturos, Chriſtus ſuper petram, Chriſtus *Pſal.54*
ſuper Eccleſiam. Audi quomodò ſuper Eccleſiá cadat.
Retrò erat Petrus, & ſequebatur eum cùm à Iudæis ad *Mat.26*
Caiphæ domum Synagogæ Principis duceretur. Ipſe
eſt Petrus cui dixit: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petrã ædi-* *Mat.16*
ficabo Eccleſiam meam. Vbi Petrus, ibi Eccleſia: vbi Ec-
cleſia, ibi nulla mors; ſed vita æterna. Et ideò addidit.
Et portæ inferi non præualebunt ei: & tibi dabo claues Re- *Ibidem.*
gni cælorum. Beatus Petrus, cui non inferorũ porta præ-
ualuit, non cæli porta ſe clauſit; ſed econtrario deſtru-
K xit inferni veſtibula, patefecit cæleſtia, in terris itaque
poſitus cælum aperuit, inferos clauſit. Poteſt & illud
conuenire huic loco, quod Samaritanus deſcendentem
de Hierico hominem vulneratum illum à latronibus *Luc.10.*
non præteriuit; ſed ſuſcepit eum: & vulnera eius cura-
uit, infundens oleum & vinũ, & impoſuit ſuprà iumen-
tum ſuum, & duxit ad ſtabulum. Quid dubitas de equo
bono, cùm bonum & iumentum legeris. Cùm legeris *Eſai.66*
in ſanctam Hieruſalem illam, & equites multos & plu- *Pſal.19*
rimos cum quadrigis & curribus introire? Nec te mo-
ueat quod legiſti: *Hi in curribus, & hi in equis: nos au-*
tem in nomine Domini Dei noſtri † *inuocabimus. Ipſi obli-* *al. magnificabimur.*
L *gati ſunt, & ceciderunt.* Sed Elias non cecidit, qui in
curru introiuit, vbi enim Dei nomen eſt, ibi nullus o-
bligatur: ſed abſoluuntur vniuerſi. In nomine autem
Dei noſtri & pauper eſt tutus & diues, & nobilis, & ig-
nobilis, & infirmus, & potens. Fidei non pręiudicant *4.Reg.6*
opes; ſi tamen vti opibus nouerimus. Et ideò nomen
Dei in ſe habens dicit:

Tu autem, Domine! miſerere mei, & reſuſci-
ta me, & retribuam illis.

Quod vtique non quaſi de reſurrectione dubitans di-
cit, qui poteſtatem habebat dicere: *Soluite templum* *Ioan.2*
M *hoc, & in triduo excitabo illud*; ſed formam dat homi-
ni, vt miſericordiam à Deo, & reſurrectionem de Deo
ſperet. Deinde non reſuſcitari ſe petit, ſed reſuſcitari
ſibi poſtulat Matthiam in locum Iudæ, vt Apoſtolicus *Act.1.*
numerus impleatur: Etenim quia neceſſe habebat peri-
re filius perditionis, vt Scriptura impleretur, oporte- *Ioan.17*
bat in locum ipſius ſubrogari filium ſalutis. Tertiũ ac-
cipe: Reſuſcitari ſe, hoc eſt corpus ſuum, poſcit. Cor-
pus autẽ Chriſti, Eccleſia eſt. Et quia Iudas figura erat *Coloſ.1*
infidelis populi Iudæorum, qui pecunia vel emit, vel
vendidit Chriſtum (quod faciunt qui pluris ducunt pe-
cuniam quàm religionem) pro interitu plebis infidelis
ſignificat Eccleſiæ ſibi gratiam reſurrecturam. Vnde &
ipſa dicit in Canticis: *Si ſuſcitaueritis & reſuſcitaueri-* *Cãtic.8*
tis charitatem: cùm quæreret de iuuenculis Chriſtum,

1. Ioan. 4. quia Chriſtus charitas eſt. Quod autem ait: *Retribuam illis:* hoc intelligimus, quia florētis Eccleſiæ proceſſibus cruciabuntur, & tunc cognoſcent quæ pœna perfidiæ ſit, cùm aduerterint qui fidei ſit ſplēdor, & gratię. Vel Pſal 34 quia bonus Dominus eſt, qui poterat dicere: *Retribuebant mihi mala pro bonis*; & medium verbum eſt retributionis, vel in bono, vel in malo: retributurum in bono eſſe ſe dicit; quia etſi cęcitas in Iſraël ex parte cōtinget; Rom. 11 tamen cùm plenitudo Gentium intrauit, tunc omnis Iſraël Chriſti miſeratione ſaluabitur. Et ſubjecit:

In hoc cognoui quoniam voluiſti me: quoniam non lætabitur inimicus meus ſuper me.

Ioan. 8. Matt. 3 Superiùs de paſſione ſuâ loquutus eſt quaſi homo: hinc iam aperit maieſtatē ſuam, quòd ſolus ſine peccato, ſolus cui peccator inſultare nō potuit, ſolus quem Pater vt vnicum Filium dilexerit. Quâ ratione ergò inimicus non eſt lætatus ſuper eum? 1. Cor. 15. Quia etſi mortem ſuſcepit pro nobis, reſurrexit tamen: & ipſe inſultauit inimico, cuius victoriam deſtruxit, & aculeum mortis infregit. Et nos licet in ſæculo mœſti ſimus, atque in mœrore noſtro & contritione cordis animique noſtri lætetur inimicus; tamen reſurgentes eius gaudium deſtruimus. Mich. 7 Vnde & Michæas dicit: *Noli ſuper me gaudere, inimica mea! quia cecidi: ſed reſurgam.* Reſurrectio eſt ergò quâ inimici omnia vincula ſoluuntur, triumphus omnis aboletur. Sequitur:

Propter innocentiam autem meam ſuſcepiſti me: & cōfirmaſti me in conſpectu tuo in ęternum.

Innocens nulli nocet, in neminem peccat. Ideò ſine 1. Pet. 2. peccato, ſine dolo Chriſtus, Scripturę diuinę auctoritate Pſ. 138. ſignatur. Hoc igitur & hîc declaratur, vbi dicit. *Propter innocentiam autem meam ſuſcepiſti me.* Quæ autem ſuſceptio ſignificatur? Matt. 1 Nam & alibi legimus? *Suſcepiſti me ex vtero matris meæ.* Ergò quia ab omni concretione generationis humanę mundus eſt natus, qui de Spiritu eſt natus & Virgine: ideò eum pater ſuſcepit; quia ortum illius nulla corporeę generationis cōcretio vſitata fuſcauit. Suſcepit eum reſurgentem; quia nulla eum offenſio prolapſionis aſperſit. Immaculatus ad Patrem redut, à quo immaculatus exiuit, quando deſcendit in terras. Pſal. 2. Vnde dicit ei Pater: *Filius meus es tu, ego hodie genui te:* hoc eſt, generationis meæ in te priuilegium recognoſco, quem nulla macula potuit inquinare peccati. Ità inter peccatores verſatus es, peccata omniū ſuſcepiſti, peccatum pro omnibus factus es, maledictum pro omnibus factus es; ſed nullus vſus potuit ad te tranſire pec- 2. Cor. 5 cati. Ità inter peccatores verſatus es, quaſi inter Ange- Galat. 3. los verſateris. Feciſti terram eſſe quod cælum eſt: vt & ibi peccatum tolleres. Hodie te genui, in quo compla- 1. Pet. 2. cuit. Probâſti te filium, qui impleſti in omnibus Patris Mat. 3. voluntatē. Hodie te genui, in quo lucem immaculatæ prolis agnoſco. Heri mihi & hodie ipſe es, & in ſęculum. Heb. 13. Nox in te nulla eſt, quia totus es dies. Bene confirmatus Heb. 1. in conſpectu Patris dicitur in ęternū, quia apud Patrem ſemper eſt: & verè in conſpectu eius, cuius ſplendor eſt Ioan. 17 glorię, & imago ſubſtantię: Sed quemadmodùm complacet in Filio Pater; ità & Filius benedicit Patrē: Pater enim honorificat Filium & Filius honorificat Patrem.

Benedictus Dominus Deus Iſraël à ſæculo & in ſæculum: fiat, fiat.

Benedictus Dominus Deus Iſraël, hoc eſt, populi Deum videntis qui & Dominum ſuum & Deum credit: *A ſæculo & in ſæculum: fiat, fiat.* In Hebræo habet: *Amen, amen:* vt aſſeruerunt qui librū legerunt Hebraicis litteris ſcriptum. Græcus hoc loco γένοιτο, γένοιτο, dixit: quod eſt *Fiat, fiat.* Quod verbum diuerſas ſignificationes habet, vt ſit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis eſt cùm ſuperior inferiori ſtatuit quid faciendum ſit, vel Matt. 6 ſequendum. Precantis eſt, ſicut illud: *Fiat voluntas* A *tua:* Non enim Deo quis imperat; ſed precem fundit. Confirmantis eſt, cùm benedicit Propheta, vel Sacerdos, vel Sanctus aliquis, & populus reſpondet: *Fiat, fiat.* Hîc ergò magis confirmatio mihi videtur benedictionis, quàm oratio, vel deprecatio: maximè quia repetitio ipſius facta ſermonis eſt. Et videtur Hebræus quidem ſermo mutatus; ſed idem ſenſus expreſſus: Sicut enim cùm Sacerdos benedicit, populus reſpondet, Amen, confirmans benedictionem ſibi, quam plebi Sacerdos à Domino deprecatur, ità in Pſalmo reſponſū eſt: *Fiat, fiat:* quaſi, Amen, amen. Amen autem con- Matt. 19. firmationis verbum euidenter oſtenditur in Euangelio, Ioan. 8. vbi Dominus confirmans ſermonem ſuum, dicit: *A-* Ioan. 3. B *men dico vobis.* Maior autem vis eſt, vbi repetitus eſt ſermo: quod in libro Euangelij ſecundùm Ioannem frequentiùs inuenimus; quia ipſe maximè de cæleſtibus & profundis myſteriis eſt locutus; ſicut ſcriptū eſt *Amen, amen dico tibi: Niſi quis renatus fuerit ex aquâ* Ioan. 14 *& Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Et alibi: *Amen, amen dico vobis: Si quid petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.* Abundant duo exempla, Primus liber Pſalterij. reliqua vero ſi quis quæſierit, inueniet. Indicium quoque eſt libri finiti, *Fiat, fiat:* Nam in quinque libros diuiſum videtur eſſe Pſalterium. Primus liber hoc Pſalmo finitur, hoc eſt Quadrageſimo. Et pulchrè vſque ad Paſſionem Saluatoris quadrageſimus Pſalmus eſt C comprehenſus, qui finem libro daret: quoniam paſſio Domini finis eſt Quadrageſimæ: vt ſecundus liber à Secūdus liber Pſalterij. myſteriis renouationis inciperet qui liber, vtpote Quadrageſimæ, perfectiora Sacramenta complectitur: Nam & baptiſmatis prænuntiat Sacramenta, cùm Ephes. 4. dicit: *Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarū*, & requiem Sanctorum, qui ad tabernaculum cæleſte peruenerint: & Spiritus ſancti deſcenſionem, quando effuſa eſt gratia ſpiritalis in quadam voce cæleſtium cataractarum, quia virtute magnâ Spiritus ferebatur, vt legimus in Actibus Apoſtolorum: & ingreſſum renouati hominis Act. 2. ad altare, & Saluatoris aſcenſum, & ſanctificationem Ibidem. propoſiti virginalis. Qui liber finitur in Pſalmo ſeptua- Pſal. 71 geſimo primo, quo regnum Chriſti pacificum toto or- D be diffuſum prophetico ſermone annuntiatur, remiſſioque peccatorum: vbi cùm benedictionem Domini præmiſiſſet, ſubtexuit: *Et replebitur maieſtate eius omnis terra: Fiat, fiat.* Tertius quoque liber octuageſi- Tertius Pſalterij liber. mo octauo Pſalmo, & ibi habet: *Benedictus Dominus in æternum: Fiat, fiat.* Quartus liber finitur Pſalmo Pſal. 88 centeſimo quinto, vbi habet: *Benedictus Dominus Deus* Quartus *Iſraël à ſæculo & vſque in ſæculum. & dicet omnis po-* Pſalterij liber. *pulus: Fiat, fiat.* Quintus liber vſque ad finem eſt; vbi pro hoc verbo Propheta dicit: *Omnis ſpiritus laudet* Pſ. 105. *Dominum:* Sed iterùm forſitan te moueat: quomodo Quintus quinque libros aſſeram, cùm vnum Pſalterium ſit. Sed Pſalterij liber. etiam Euangelium vnum eſt, & quatuor libros eſſe, Pſ. 150. E negare non poſſumus. Vnum autem Euangelium eſſe, & alibi, nî fallor, intimauimus: & ſi iterùm exigitur, facilè poſſumus edocere, cùm Saluator dixerit: *Amen* Lib. 1. in Lucam, in proœmio. *dico vobis: Vbicumque prædicatum fuerit hoc Euangelium.* Et Apoſtolus: *Miror quòd ſic tam citò transferamini in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi ſi qui ſunt qui vos peruertunt.* Et alibi? *Notum enim facio vobis, fratres! Euangelium.* Nec vſquam habes ali- Matt. 26. ter de corpore iſto quatuor librorum, niſi Euangelium Galat. 1 ſignificatum. Denique quia vnum corpus eſt etiam Pſalmorum, Scriptura dixit: *Scriptum eſt enim in libro* 1. Cor. 15. *Pſalmorum.* Et iterùm, quia Pſalmi ſunt, tamquàm F libri, dixit etiam alibi: *Neceſſe eſt impleri omnia quæ* Act. 1. *ſcripta ſunt in Lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me.* Pulchrè autem quinque libri & vnum Pſalte- Luc. 24 rium: quoniam quinque ſenſibus homo exterior viuificatur, & rursùs quinque ſpiritalibus ſenſibus ille abſ- Ephes. 5. conditus cordis homo noſter conſummatur interior, qui ſolus ante Deum locuples Petri Apoſtoli teſtimo- 1. Pet. 3. nio reperitur. *Qui habet*, inquit, *aures audiendi, audiat.* Luc. 8. Habes vnum ſenſum. Et ſicut ſunt qui oculos habent, & non vident, ità ſunt qui oculis non videntibus, plus videre creduntur. Vnde & Prophetæ dicebantur Vi- Pſ. 113.

dentes, etiam qui oculis non viderent. Bonus etiam il-
2.Reg.9 le odor, de quo Apoſtolus dixit: *Bonus odor Chriſti ſu-*
2.Cor. *mus Deo.* Vnde & Iob dicebat: *Et Spiritus diuinus,*
Iob. 27. *qui eſt in manibus meis.* Idem ergo eſt odor Chriſti, &
Spiritus ſancti Deo, quia vnus odor eſt Trinitatis. Eſt
Ioan.4 & interior cibus, de quo dixit Dominus: *Meus cibus*
Luc.8. *eſt, vt faciam voluntatem Patris mei qui in cælo eſt.* Eſt
& interior tactus, quo Chriſtum tetigit mulier illa in
Euangelio, quæ per duodecim annos ſanguinem pro-
fluebat, nec à medicis acceperat ſanitatem; ſed accepit
Ibidem. à Chriſto. Fidei tactus eſt quo tangitur Chriſtus. De-
nique eam homines non videbant; ſed vidit Ieſus,
& ſe vidiſſe teſtatus eſt, dicens: *Tetigit me aliquis:*
nam & ego cognoui virtutem de me exiſſe. Cognitio
H Chriſti, collatio ſanitatis eſt. Ergò quoniam decem
Pſal. ſenſus homini ineſſe manifeſtum eſt; ideò Dauid, qui
143. & foris & intùs canebat, foris corpore, intùs corde,
dicit in Pſalmo: *In decachordo pſalterio pſallam tibi.*
Pſalterium ergò eſt homo conſummatus in Chriſto: in
quo ſicut arte concinentium fila chordarum: ità con-
uenientium reſonant opera canora virtutum, vt poſſit
Pſal.70 dicere: *Pſallam tibi, Deus! in cithara ſanctus Iſraël:*
exultabunt labia mea cùm cantauero tibi: & anima mea,
2.Cor.7 *quam redemiſti.* Paulus ait de ſe: *Foris pugnæ, intùs ti-*
mores. Hic & intùs & foris gaudet: ſed ille adhuc in
al. re- certamine, iſte in † redemptione, quia redemptio-
miſſio- nem animæ ſuæ ſe meruiſſe cognouerat. Qui pſallit,
ne. in lætitia eſt: qui luctatur, in ſollicitudine. Verùm &
Pſ.48.
G Paulus ſciebat pſallere; ſed adhuc ſe proceſſibus re-
ſeruabat, cùm foret pleniùs comprobatus, vt pſalle-
ret, & ideò dixit: *Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſal-* 1.Cor.
lam ſpiritu, pſallam & mente. Et quia geminum pſal- 14.
lendi officium demonſtrauit, geminam quoque vocem
eſſe Scriptura edocuit, Prophetâ dicente: *Voce mea ad* Pſal 76
Dominum clamaui, vox mea ad Deum, & intendit mihi.
Quid eſt mea? Potuit enim dicere: Clamaui ad Domi-
num: Sed quæ noſtra eſt vox, niſi iſta quæ melior eſt,
quæ neſcit errare? Nam ex multiloquio peccatum in- Prou 10
currimus, & vitare non poſſumus. Illa vox Prophe- Exod.
tæ eſt quæ ad Deum peruenit, quæ, tacente Moyſe, 14.
clamauit ad Dominum: quâ etiam in orationibus ſuis 1.Reg.1
Anna clamabat, cùm oris ſui labia non moueret: & im-
H petrauit filium, quem antè diu non impetrauerat, cùm Mat 6
corporis voce clamaſſet. De hac voce dixit Dominus:
Tu autem cùm oras, intra in cubiculum tuum, & clauſo
oſtio, ora Patrem tuum, qui eſt in abſcondito: & Pater
tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Quid eſt reddet? Eſai 40
hoc eſt, quod deprecatus es, quod oraſti: Sicut enim Act.10.
peccatores de manu Domini recipiunt peccata ſua du-
plicia: ità è contrario Iuſti recipiunt cum effectu pro-
prio poſtulata. Audi quomodo recipiant: *Aſcendit ora-* Tob.12.
tio tua ad Deum, & deſcendit ad te. Vnde & in Pſalmo Pſal.34
legimus. *Et oratio mea in ſinum meum conuertetur*, vt fru-
ctum ſcilicet referat poſtulanti: *Benedictus Dominus*
Deus Iſraël, qui tanta nobis aperuit myſteria, *à ſæculo,*
& in ſæculum: id eſt, ex infinito in infinitum: *Fiat, fiat.*

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XL. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLI. ENARRATIO.

Quæ ſub titulo de Interpellatione Dauid circumferebatur.

Præfatio in Pſalmum XLI.

MVLTI quidem deplorauerunt in-
firmitatem fragilitatis humanæ: ex-
Iob.2. cellentiùs tamen cæteris ſanctus Iob,
Pſal.41 & ſanctus Dauid. Ille ſuperior, dire-
ctus, vehemens & acer, & quaſi gra-
uibus exaſperatus doloribus maiore
cothurno: hic blandus, placidus at-
que manſuetus, mitiore affectu; vt verè, quem imi-
tandum ſibi propoſuit, cerui imitaretur affectum. Nec
Mat.10 te moueat, ſi tantum Prophetam ſimilitudine vi-
deas prædicare, cùm legeris ad Apoſtolos dictum: *E-*
ſtote aſtuti ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Sed
tamen quamuis iſtiuſmodi ſimilitudines piis adſtruan-
tur exemplis, ſitque innocens & mitis natura ceruo-
rum, illum ceruum ad imitationem Prophetæ propo-
Prou.5. ſitum hoc loco arbitror, de quo Salomon paternæ K
Ioan.13 mentis aſſertor in Prouerbiis dixit: *Ceruus amicitiæ, &*
pullus gratiarum confabuletur tibi. Verus enim Dei Fi-
lius in ſemetipſo naturam quam animantibus ipſe do-
nauit, expreſſit, qui in hunc mundum tamquàm ceruus
aduenit: & cùm in his ſe mirâ ſimplicitate iungebat, à
quibus ei parabantur inſidiæ. Fertur enim huiuſmodi
ceruorum eſſe ſimplicitas, vt cùm ſe exagitari viderint,
his ſeſe equitibus adiungant, qui miniſterio fraudis
appoſiti, fugæ ſpecie ac ſimulatione ſocietatis indu-
ctos, ad retia vſque deducant. Ità ergò Dominus, tam-
quam ignarus periculi atque improuidus, Iudæis dolū
ſibi ſtruentibus admiſcebatur, & ſocietatem Iudæ pro-
ditoris ſibi adſciuit, cuius ſimulatione funeſtâ, vſque ad
Luc.22. crucis laqueos & paſſionis retia peruenit. Vnde cōuer-
ſus ad eum, dixit: *Iuda! oſculo filium hominis tradis?* Et
I hoc modo quidem venit ad ſynagogæ retia, voléſque
ſe induit: ſed non implicitus eſt, nec inſtructus, qui Cant.2.
omnes reſoluit. Denique eminebat ſuper retia. Et Ioan.1.
quia eum ſui non ſuſceperant, vocabat Eccleſiam, & Cant.2.
ſuam ei gratiam conferebat, ſicut ipſa ſancta Eccleſia
in Canticis proteſtatur, dicens: *Adiuraui vos, filiæ*
Hieruſalem! in virtutibus & fortitudinibus agri, ne ſuſ-
citaueritis, & ne excitaueritis charitatem, vſquequò vo-
luerit. Petit ergò in odore agri, quem olebat ſanctus Gen.27
Iacob, id eſt, illâ fide, illâ deuotione excitari † ſpon- al. ſpō-
ſam ſuam à filiabus Hieruſalem, vt feſtinet ad ſpon- ſum ſuū
ſum, & excitari eius in ſe charitatem, aut etiam ip- 1.Ioan.
ſum excitari, quia charitas Sponſus eſt: *Deus enim cha-* 4.
ritas eſt, ſicut dixit Ioannes: Sed ille non eſt paſſus ſe Pſal.18
ab eis excitari, quia ſponte properabat, *egreſſus de tha-* Cãtic.2
lamo exultauit vt gigas ad currendam viam. Vidit eum
ſponſa, & vocem venientis audiuit, ſubitóque conuerſa Ibidem.
ait: *Ecce hic aduenit ſaliēs in mōtes, tranſiliens ſuper colles:*
Maiores enim ſalit, minores tranſilit, ne piæ feſtinatio-
nis impedimenta patiatur. *Similis eſt,* inquit, *conſobri-*
nus meus capreæ, hinnulóque ceruorū ſuper montes Bethel.
Bonus ceruus, cuius mons eſt domus Dei, in quam tan-
tâ celeritate currebat, vt ſponſæ vota & deſideria præ-
ueniret. Denique quem de longinquo venientem vide-
rat, repente ſibi adeſſe cognouit: vnde & ait: *Ecce hic* Ibidem.
ſtat poſt parietem noſtrum, proſpiciens per feneſtras, emi-
nens per retia. Reſpondet conſobrinus meus, & dicit
mihi: *Exurge, veni proxima mea! formoſa mea, columba*
mea, quia ecce hyems præteriit, imber abiit, receſſit ſibi,
flores viſi ſunt in terra. Hyems ſynagoga eſt: imber
populus Iudæorum, qui ſolem videre non potuit: flores
Apo-

Apoſtoli ſunt. Et addidit: *Meſſis inciſionis aduenit, vox turturis audita eſt in terrâ noſtrâ.* Meſſis illa, Eccleſiæ fides eſt: vox turturis, pudicitia eſt.

*Pſalmus Dauid quadrageſimusprimus.**

SIcut deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ità deſiderat anima mea ad te, Deus:

Cerui ſimilitudinem ſuſcipit etiam Chriſtus; quia veniens in terras ſerpentem illum diabolum ſine vllâ ſui offenſione protriuit: cui calcaneum ſuum obtulit; ſed eius venena non ſenſit. Vnde dictum eſt ei: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis.* B Simus ergò & nos cerui, vt ſuper ſerpentes ambulare poſſimus. Erimus cerui, ſi vocem *Gen. 3. Pſ. 90* Chriſti ſequamur, quæ nos & præparat ceruos, & facit *Pſal. 28* morſus ſerpentium non timere: ac ſi qui fortè fuerint *Marc. 16.* vulnerari, aufert eorum dolorem, ſoluendo delictum. De *Iob. 39.* his ceruis dicit Dominus ad Iob: *Obſeruaſti partus ceruarum, numeraſti autem menſes earum, plenos partus? Dolores autem earum ſoluiſti, enutriſti filios earum, vt non timeant?* *Eſai. 11* Audi quomodò non timeant filij ceruarum taliũ. Doceat te Eſaias, dicens: *Et puer paruulus mittet manum in cauernam aſpidum, & illi non nocebunt.* Et vt agnoſcas quòd Eccleſiæ filios ſignificare videtur, addidit: *Partus* C *Iob. 39* *autem earum emittes, dirumpent filij earum, & multiplicabuntur in generatione, exibunt & non reuertentur retrò: Nemo enim mittens manum ad aratrum, & aſpiciens retrò,* *Luc. 9* *habilis eſt regno Dei.* Meritò ergò ceruus factus eſt Dominus, vt tales ſibi ceruos Domini vox præpararet, de *Pſal. 28 Marc. 16* quibus ait: *In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi mortiferum quid biberint, non eis nocebit:* Tollebant enim ſerpentes, cùm ſpiritu oris ſui ſancti Apoſtoli de latebris corporum eruerent nequitias ſpiritales, nec venena mortifera ſentiebãt. Denique cùm exiliens de ſarmentis Paulum vipera momordiſſet, videntes Barbari pendentem viperam de manu eius, putabant repentè moriturum. At ille ſtabat in- D *Act. 28* trepidus, nec vulnere mouebatur, nec veneno infundebatur. Vnde videntes eum, non tamquàm hominis conditione genitum; ſed tamquàm Dei gratiâ editum, ſuprà hominem eſſe arbitrantur. Vide ceruum viperam de latebris eruentem, Spiritu diuino qui erat in naribus eius, ſi- *Iob. 27.* cut dixit Dominus ad Iob. Conuerſus, inquit, Paulus in *Act. 16* ſpiritu, & reſpiciens cum dolore ait ad Pithonem: *Præcipio tibi in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, continuò exire ab eâ. Et exiuit eadem horâ.* Vide ceruum venientem ad baptiſmum, qui ſacri fontis ablutus irriguo, omnia *Mat. 3.* perſecutionis venena reiecit. Vide ceruum Dominum Ieſum, quando venit ad Ioannem Baptiſtam, & dicente ſibi Ioanne: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* reſpondit: *Sine modò.* Et hoc dicto, in aquas, ſalutem ſitiens publicam, totâ auiditate deſcendit. Sed iam ſatis nobis in exordio tractatus, ſicut in principio anni, more vulgi ceruus alluſit. Pergamus ad cætera*.

Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum: quando veniam, & apparebo ante faciem Dei?

Æſtuat Sanctus, nec ſeſe capit. Maior animi magnificentia, quàm cuiuſlibet corporis magnitudo: & ſecurus meriti, de terrenis ad cæleſtia euolare deſiderat, ſicut & alibi dicit: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo,* F *Pſal. 54* *& requieſcam.* Hîc enim ſunt laquei, quibus etſi non implicatur Iuſtus; tamen impeditur: hîc dolores & ſollicitudines, illic lætitia, ibi gratia: hîc poſtremò corporis vincu- *2.Cor 5* la, quæ Paulus ſoluere geſtiebat, vt omnibus exutus im- *2. Cor. 5 Philip. 1* pedimentis, Domino liber aſſiſteret. Hoc ergò ſitiebat anima Dauid, vt iam non per fidem; ſed facie ad faciem Deum videret, nec ſolùm peregrinaretur à corpore; ſed corpore ſolueretur: Diſſolui enim & cum Chriſto eſſe multò melius; quia Iuſto mori eſt lucrum. Et grande quidem lucrum carere peccato, delictorum illecebris non *Iob. 14* moueri: Quis enim mundus à ſorde, quando nec vnius

A diei vita hominis in terrâ caret delictorum contagio? Viuendo ergò damna contrahimus innocentiæ, morte finẽ erroris adipiſcimur. Lucrum ergò morte acquirimus, vitæ autem vſu tamquàm miſeris debitoribus vſurarij nominis ad reatum fœnus augetur. Et bene ſitit anima, quæ feſtinat ad fontẽ, non aquæ iſtius; ſed vitæ æternæ, de quo ſuprà dixit: *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* *Pſ. 35.* Meritò ergò Dauid properabat peruenire & apparere ante faciem Dei, cuius vultus lumen eſt; quia omnes quos Dominus ſpectat, illuminat. *Pſ. 66*

Fuerũt lacrymæ meæ mihi panis die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: Vbi eſt Deus tuus?

B Iſti bene lachrymæ panis ſunt, vbi eſuritur iuſtitia: *Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* *Matt. 5 Pſ. 103* Sunt igitur lacrymæ quæ panis ſunt, & cõfirmant cor hominis. *Eccl. 11* Cui diſputationi etiam illud Eccleſiaſtis conuenit dictũ: *Mitte panem tuum ante faciem aquæ; quia vbi panis cæleſtis, ibi aqua gratiæ* quoniam rectè accipiunt ſubſtantiam verbi & myſticæ rationis alimentũ quibus flumina aquæ vitæ de ventre labuntur. *Ioan. 7* Similiter quoque hic panis ibi viuus, vbi aqua lacrymarum, & fletus eſt pœnitentiæ Sic enim ſcriptũ eſt: *In fletu exierunt, & in conſolatione reuocabo eos.* *Hier. 31* Beati ergò quorum panis *Matt. 5* C lacrymæ, qui ridere meruerunt; quia beati qui fletis.

Horum memor effudi ſuper me animã meam: quoniam ingrediar in locum Tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei.

Sanctus ſeſe colligit ab his quæ foris ſunt, & ſuprà ſe effundit animam ſuam, vt anima ſupra corpus effuſa infirmitatem carnis abſcondat, tegat corpus ad pœnitentiam, & virtus vbique animæ mentiſque prætendat. Vnde & in poſterioribus dicit: *Effundam in conſpectu eius orationem meam.* Vbi effunditur oratio, ibi peccata ſunt *Pſ. 141* tecta: Quorum autem memorem ſe dicit? Eorum vtique quæ deſiderabat vt venirent, & appareret in conſpectu D Dei, vt eius aulam illam videret æternam, in quâ ſpatiabatur animo & præſumpto delectabatur ingreſſu: *Quoniam ingrediar,* inquit, *in locum tabernaculi admirabilis, vſque ad domum Dei.*

In voce exultationis & confeſſionis, ſoni feſta celebrantis.

Quis non erigeret animum, qui poſſet ſeparare in Tabernaculo cæleſti beata illa ſibi conſortia reſeruari? Non *2. Cor. 5* immeritò flebat iam Propheta, quoniam verſabatur in terris, cui cæleſtia tabernacula debebantur, & quem au- E læ potentis expectabat introitus. Denique illam ſolam omnibus regni ſui opibus præferebat, ſicut ipſe teſtificatus eſt alibi dicens: *Vnam petij à Domino, hanc requiram,* *Pſal. 26* *vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, & vt videam delectationem Domini.* Delectatio Domini in Eccleſiâ eſt: Eccleſia verò eſt imago cæleſtium. Etenim poſtquã vmbra prætenit, imago ſucceſſit. Vmbra ſynagoga eſt. In vmbrâ Lex, in Euangelio veritas. Ideò in Euangelij lumine veritatis imago refulget. Flebat igitur Propheta; quia differebantur plena gratiæ bona & referta lætitiæ. *Hebr. 10 Ioan. 1* Denique & in poſterioribus dicit: *Heu me! quia incolatus meus prolongatus eſt.* Et ideò interpellabat F Dominum; quia ad meliora properabat. Et licèt in ipſis *Pſal. 116* afflictionibus ſæculi magna eſſet conſolatio præſentium, ſpes futurorum; tamen quia infirmæ conditionis plerumque futura tædio ſunt, præſenti vexatione, ideò & ſancti Prophetæ inſurgentibus corporis fluctibus anima turbabatur.

Quare triſtis es anima mea: & quare conturbas me?

Nolo mireris ſi Propheta animam ſuam dicit eſſe; exagitatam, cùm dixerit ipſe Dominus Ieſus: *Nunc anima*

Ioan. 12 *mea turbata eſt:* Qui enim ſuſcepit infirmitates noſtras,
Eſai 53. noſtrum quoque ſuſcepit affectum, in quo & triſtis erat
vſque ad mortem, non propter mortem: Mors enim vo-
Mat. 26 luntaria mœſtitiam habere non poterat, in quâ futura e-
Hier. 31 rat vniuerſorum lætitia, vniuerſorum refectio. De quâ &
alibi dixit: *Et ſurrexi, & vidi, & ſomnus dulcis factus*
Eſai. 49 *eſt mihi.* Bonus ſomnus qui fecit non eſurire eſurientes,
non ſitire ſitientes, quibus Sacramentorum dulcedinem
Mat. 26 præparauit. Quomodò ergò anima eius timore turbata
eſt, qui fecit aliorum animas non timere? Triſtis ergò vſ-
que ad mortem, donec conſummaretur gratia: quod pro-
banit ipſius teſtimonio, dicentis de morte ſuâ: *Baptiſma-*
Luc. 12. *te habeo baptizari, & quomodò angor, dum perficiatur?* H
Turbatus igitur Dauid lubricis anfractibus ſæculi dixit:
Quare triſtis es anima mea: & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Quando anxij ſumus & ſolliciti, ſpes nos futurorum
expectatione confirmet. Vide ſingula: *Spera* (inquit) *in*
Deo, quoniam confitebor. Non confiteor; ſed confitebor,
hoc eſt, tunc meliùs confitebor, quando reuelatâ facie
2. Cor. 3 gloriam Domini ſpeculatus, in eandem imaginem re-
formabor. Subitò cùm ſe conſolaretur, in ſe reuerſus ait:

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt: proptereà memor ero tui de terrâ Iordanis & Hermoniim, à monte modico.

Ad me ipſum anima mea conturbata eſt. Id eſt, qui alios
4. Reg. 5. confirmare debeo, ipſe conturbor. Et qui ex me non ha-
beo firmamentum, de Auctore ſumam. *Propterea* (in-
quit) *memor ero tui de terrâ Iordanis & Hermoniim.* Me-
Matt. 3. mor eſt de terrâ Iordanis, in quo grana memoriam deuo-
rionis accumulat. In Iordanem Naaman Syrus ille de-
Luc. 3 ſcendit, & mundus à leprâ factus eſt. In Iordane bapriza-
tus eſt Chriſtus, quando formam lauacri ſalutaris inſti-
tuit. Iordanis nomen deſcenſionis ſignificat; quâ deſcen-
dit Dominus Ieſus, qui a contagio delictorum vicinos
Mat. 15. Iordanis fluminis emundauit. Hic fluuius exit contrà
Ægyptum, & diuidit terram repromiſſionis. Ergò qui
turbatur, ſi boni conſulit, contra Ægyptum exit, & ſe-
Exod. 2 quitur viam lucis. Hermoniim etiam viam lucernæ in-
Exod. 3 terpretati ſunt. Exi ergò priùs contrà Ægyptum, ſi vis lu-
Pſal. 118 men Chriſti videre. Exiuit Chananæa à finibus Gentiũ,
2. Cor. 4 & Chriſtum inuenit, cui dicebat: *Miſerere mei, fili Dauid!*
Exiuit & Moyſes ex Ægypto, & Propheta factus eſt, &
remiſſus ad populum, vt de terrâ afflictionis populum li-
Pſal. 67 beraret. Lucerna autem in Chriſti corpore. Hæc tibi lu-
Luc. 2 cerna viam monſtrat. Vnde & ſanctus Dauid ait: *Lucer-*
na pedibus meis verbum tuum. Lucerna quòd illumina-
uerit animas vniuerſorum, & in tenebris viam monſtra-
Hebr. 4 uerit. Euangelium via lucernæ eſt. In vmbrâ lucet, id eſt,
in ſeculo. Vnde & alibi habes: *Niue dealbabuntur in Sel-*
Ibidem. *mon,* id eſt, in vmbratione. Iordanis quoque Chriſtus di-
uidit terram. Quomodò diuidat, audi: *Et tuam ipſius a-*
Ioan. 9 *nimam pertranſibit gladius, ad reuelandas multorum cogi-*
tationes cordium: eò quòd ſit noſtrarum diuiſor anima-
rum, qui in intima cordis ſecreta deſcendat, & cogitatio-
nes mentium deprehendat. Hic gladius verbum eſt Dei
viuum. Denique ad Hebræos ſic legis: *Viuum eſt Dei* M
verbum & validum & acutius omni gladio acutiſſimo,
penetrátque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, artuúmque
Ioan. 8 *& medullarum.* Hic eſt fons Siloa, qui dicitur Miſſus,
Ioſue 14 quoniam Chriſtus à Patre dixit ſe eſſe miſſum. Eſt & illa
diuiſio quæ colligitur ex eo quòd vtramque ripam Ior-
danis tribus incoluerint Iudæorum, quoniam Filius ho-
minis qui poſterioribus temporibus deſcendit è cælo (ve-
rus ille Iordanis, verus ille terreſtrium atque cæleſtium
diuiſor) poſſeſſionem diuiduam patribus dedit: vnã quæ
poſſideretur in terris, alteram quæ futuræ vitæ meritis
ſeruaretur. Quorum vtrumque conuenit ſoli Chriſto, vel
Hier. 17 cæleſtia diuidere, vel occulta deprehendere: Interiora e-
G nim diuidit, qui occulta deprehendit, quod eſt vtique di- Pſal. 57
uinitatis inſigne. Denique ſic habes ſcriptum quia Domi-
nus dixit: *Lætabor & diuidam Sichimam.* Hæc eſt illa
magnifica portio, quam Iacob filio ſuo Ioſeph prę ſtãtio- Gen. 48
rem omnibus deputauit. Vnde ait: *Ego do tibi Sichimam*
magnificam ſuper fratres tuos, quam accepi de manu Amor-
rhæorum, in gladio meo & ſagittâ. Quæ diuiſio ſoli Do-
mino debetur, quæ Verbo, hoc eſt, ſpiritali illo veri Sã- 3. Reg. 2
lomonis gladio comprehenditur. Quid eſt ſoli? Patri ſine
Chriſto, aut Chriſto ſine Patre? Minimè. Cùm ſolum di-
co Patrem, Filium non ſeparo, quia in ſinu & ſecreto Pa- Ioan. 1
tris Filius eſt. Cùm ſolum Filium dico, & Patrem iungo,
H ſicut iunxit & Filius, dicens: *Ecce venit hora, vt me ſolum*
relinquatis; ſed non ſolus, quoniam Pater mecum eſt. Sic
ergò & Pater ſolus Beatus & ſolus potens dicitur, vt ab Ioan. 16
eo Filius non ſequeſtretur, qui in Patre ſemper eſt. Deni- 1. Tim. 6
que præclarè Ioannes: *In principio erat Verbum:* ſed ſine Ioan. 1
Patre non erat. Et Deus pater erat; ſed ſine Verbo non
erat; quia *Verbum erat apud Deum.* Hæc Sichima Eccle-
ſia eſt. Ipſam enim elegit Salomon, cuius latentem ſibi Cant. 6.
diſtinxit affectum. Hæc Sichima Maria eſt, cuius animam
gladius Dei tranſit & diuidit. Hæc Sichima, eſt aſcendẽs; Luc 2.
ſicut interpretatio habet. Quæ ſit aſcendens, audi de Ec-
cleſiâ: *Quæ eſt quæ aſcendit dealbata innitens ſuper fra-* Cant. 8
trem ſuũ? Hæc eſt actinoſa, quæ Græcè ἀκτινώδης dicitur, Mat. 5
quod fide operibúſque reſplendeat: cuius Filius dicit: *O-*
I *pera veſtra luceant coràm Patre meo, qui in cælis eſt.* Me-
mor ergò eſt Dei Dauid de terrâ Iordanis & Hermoniim,
à monte modico quis eſt mons modicus. Conſideremus
ne fortè diuinitas Chriſti, mons magnus. Denique *cælum*
& terram compleo, dicit Dominus. Si ergò diuinitas Chri- Hier. 2
ſti mons magnus eſt, vtique Incarnatio eius mons exiguus
eſt. Vtrumque ergò Chriſtus, & mons magnus & minor: Pſ. 146
magnus verè; quia *magnus Dominus & magna virtus e-*
ius minor; quia ſcriptum eſt: *Minoraſti eum paulominùs* Pſal. 8
ab Angelis. Vnde & Eſaias dicit: *Vidimus eum, & non ha-* Eſai. 53.
bebat ſpeciem, neque decorem. Idem tamen & ex magno
minor factus, & ex minore magnus. Ex magno minor;
K quia *cùm in formâ Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit, &* Philip. 2
formam ſerui accepit: ex minore magnus; quia dicit Da- Dan. 2
niel: *Et lapis qui eliſit imaginem, factus eſt mons magnus,*
& impleuit omnem terram. Lapis hic qui ſit, requiris, ag- Pſ. 117
noſce. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus* & Mat. 21.
eſt in caput anguli. Idem tamen cùm & exiguus videre-
tur, magnus erat. Cui rei adſtipulatur Eſaias, dicens: *Puer* Eſai. 9
natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, cuius principium Coloſ. 3
ſuper humerum eius, & vocabitur magni conſilij Angelus.
Omnia propter te Chriſtus: Lapis propter te, vt tu ædifi-
ceris: mons propter te, vt tu aſcendas. Aſcende ergò ſuper
L montem, qui cæleſtia petis. Ideò inclinauit cælum, vt tu
eſſes vicinior: ideò ſurrexit in verticem montis, vt te ele- Pſal 17
uaret. Non immeritò ergò abyſſus abyſſum inuocabat, Mich. 4
vt iſte mons fieret exiguus, de quo Propheta ait:

Abyſſus abyſſum inuocat, in voce cataractarum tuarum: omnia excelſa tua, & fluctus tui ſuper me tranſierunt.

In die mandabit Dominus miſericordiam ſuam, & nocte canticum eius.

Abyſſus abyſſum inuocat. Non præualebat vetus Teſta- Hebr. 9
mentum ad iſtius mundi redemptionem: inuocabat, &
quaſi ad auxilium acceſſebat nouum Teſtamentum. Cla-
mabat Lex, annuntians Euangelium: Erat enim ſemiple-
na, & ideò erat neceſſarium, vt veniret qui Legem imple-
ret: Finis enim Legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni Creden- Rom 10
ti, qui venit Legem implere, non ſoluere. Quomodò Matt. 5
abyſſus Lex, audi Dauid dicentem: *Iudicia tua abyſſus*
multa. Simul hinc intellige, vtrumque vnius eſſe ſapien-
tiæ Teſtamentum, quod quaſi ſuum venit implere. Ca-
taractas autem intelligimus profunda verborum, & vim
cæleſtis eloquij: quæ fluxere nobis ſicut imber è cælo. Pſ. 35

Eſai. 55 Ergò remedium tædiorum omnium Chriſtus, & Scriptu- A
2. Tim. 3 ra diuina: atque in tentationibus vnum refugium. Deni-
que vbi aduertit Dauid quòd eleuationes fluctuum ſæcu-
larium ſuper ſe venirent, (quas neceſſe eſt plurimas ſubea-
mus in iſtius ſalo vitæ) memor Domini miſerationum
quas innumeris promiſit oraculis, ad preces cõuerſus in-
Eſai 26 terpellat Deum, ſciens quòd miſericordia eius in luce
mandatur, id eſt, in lege; quia lux præcepta tua: in tenta-
tionibus autem quaſi in noctis tenebris, manifeſtatur.
Vnde tamquàm viator qui repatriare deſideret, & perue-
nire quò tendat, confragoſo tamen vitæ huius itinere fa-
tigatus, ducem arceſſit, & alleuamentum obſecrat.

Apud me oratio Deo vitæ meæ, dicam Deo: B
Suſceptor meus es:

Bene nota iam ſibi quærit auxilia, & promiſſi Aucto-
rem conuenit, atque vſitati muneris præbitorem: vt in
ſubueniendo, ſi meritum hominis offendit, diuinum non
offendat exemplum. Dicūt aliqui Quando ſuſcepit eum
Deus? Vt hoc adſtruamus, veni mecum ad Scripturæ ſa-
Gen. 1. cræ exordium: & vide quomodò Dominus manibus ſuis
Pſ. 118. de luto hominem figurauerit. Vnde & hîc in poſteriori-
Hier. 18 bus dicit: *Manus tuæ fecerunt me & plaſmauerunt me.*
Quaſi figulus quidam fabricam carnis eſt operatus hu-
manæ. Et ad Hieremiam dicitur: *Deſcende in domum fi-*
Ibidem. *guli, & audies illic verba mea.* Figulo vtique ſæpe contin- C
git, vt dum vas fingitur, cadat de manibus eius & iterum
colligat lutum, vt vas reformet. Denique & Hieremias
dicit: *Deſcendi, & vidi quomodò cecidit vas, quod ipſe fa-*
Rom. 9 *ciebat manibus ſuis.* Et iterum inquit: *fecit vas aliud, quo-*
modò placuit ei. Rectè ergò ſuſceptor dicitur, qui mani-
bus ſuis nos ipſe ſuſcepit, ipſe plaſmauit. Humani figuli
vaſa ſunt illa, alia in honorem, alia in contumeliam. Om-
nes ſumus vaſa fictilia: & ſi Rex ſit aliquis, tamen fictile
2. Cor. 4 vas eſt, & ſi Apoſtolus, vas eſt. Vnde & Paulus: *Habemus,*
Hier. 22 inquit, *theſaurum iſtum in vaſis fictilibus.* Et Propheta de
Ibidem. Rege dicit: *Depretiatus eſt Iechonias ſicut vas, cuius ope-*
Hier. 17 *ra non ſunt neceſſaria.* Et addidit: *Terra! audi verbum*
Domini: ſcribe virum iſtum abdicatum. Quaſi patrio iure D
Deus noſter filios ſolet abdicare degeneres: ideò & in
Ioan 8. terrâ eos ſcribit; quia filij terræ ſunt. Vnde cùm Iudæi ac-
cuſarent adulteram, Dominus Ieſus digito ſcribebat in
terrâ. Iuſti autem non in terrâ ſcribuntur, quibus dicitur:
Luc. 10 *Gaudete quòd nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo.* Suſcepit
Ibidem. ergò nos Dominus, quando nos finxit: ſuſcipit & quando
Pſ. 138. nos iubet naſci. Vnde & Iuſtus ait: *Suſcepiſti me ex vtero*
matris meæ. Cuius matris? *Priuſquàm te formarem in v-*
tero, noui te. Quos format & exeuntes quoque ſuſcipit.
Hier. 1. *Et priuſquàm exires de vulua matris, ſanctificaui te.* Suſ-
ceptor eſt qui ſuſceperit, manibus, vt generis humani o-
perator dicitur: & qui viſitatione ſuſceperit, vt protegat.
Pſal. 90 Vnde alibi ipſe dicit Propheta: *Qui habitat in adiutorio* E
Altiſſimi, dicet Domino, ſuſceptor meus es tu, & refugium
meum! Prima ſuſceptio eſt operationis; ſed ſecunda de-
fenſionis. Denique audi Moyſen dicentem: *Extendens*
Deut. 32 *alas ſuas, aſſumpſit eos, & ſuſcepit eos ſuper ſcapulas*
ſuas: ſicut aquila ſuſcipit, quæ fœtus ſuos examinare con-
ſueuit, vt teneat atque enutriat, quibus veri indolem par-
tus, & incorruptæ gratiam naturæ adſtipulari aduerterit:
aut repellat, in quibus degeneris originis infirmitatem in
tenerâ adhuc ætate deprehenderit.

Quare mei oblitus es, & quare me repuliſti? F
& quare contriſtatus incedo, dum affligit me
Inimicus?

Sap. 8. *Quare mei oblitus es?* Deus non obliuiſcitur: Impoſſibi-
le eſt enim vt obliuiſcatur, cui omnia quæ ſunt facta &
futura præſentia ſunt; ſed noſtra peccata meritum obli-
uionis ei infundunt, vt obliuiſcatur eos quos indignos ſuâ
2. Tim. 2 viſitatione cognouerit. *Eos enim cognoſcit Dominus, qui*
Mat. 7 *ſunt eius.* Tamen vbi aliqui iniquitatem operantur, his di-
cit, *Non noui vos.* Quis ergò qui poſſit Deo dicere: *Quare* A
mei oblitus es? Sed tamen commune hoc Sanctis, nobiſq;
infirmis eſt. Sanctus dicit quaſi meriti ſui conſcius: & ta-
men quò ſanctior, hoc humilior. Quòd ſi vix ſanctus di-
cit, quid ego dicam peccator, niſi ad illud referam? Quare
operis tui oblitus es? quare viſitationis tuæ oblitus es?
Poſtremò quare infirmitatis meæ oblitus es? *Quid* Pſal. 8
eſt enim homo, niſi quia viſitas eum! Non ergò obli- Pſal. 6
uiſcaris infirmum. Memento Domine! quia infirmũ me
feciſti: memento quia de puluere me finxiſti. Quomodò Iob. 10
ſtare potero, niſi ſolidaturus hoc lutum ſemper intendas,
vt de vultu tuo ſoliditas mea prodeat? Cùm auerteris fa- Pſ. 103
ciem, turbabuntur omnia, ſi intendas: væ mihi! non ha-
B bens quod in me aſpicias, niſi contagia delictorum: nec
deſeri vtile, nec videri eſt: quia dũ videmur, offendimus.
Poſſumus tamen æſtimare, quia non repellet quos videt; Ioel. 2
quia emundat quos aſpicit. Ignis ante eum ardet qui cri-
men exurat. Bonum eſt ergò nobis, vt non repellamur. Pſ. 70
Ideò queritur Dauid; quia repulſum ſe credidit, qui fue- Pſal. 21
rat antè ſuſceptus. Denique in poſterioribus dicit: *In te*
confirmatus ſum ex vtero. Sed & ſuprà ſcriptum habemus:
In te proiectus ſum ex vtero: de ventre matris meæ Deus
meus es tu! Bonum eſt & proiici; ſed in Deum. Denique
ex perſonâ Chriſti, hoc in vigeſimoprimo Pſalmo dici-
tur: qui verè in Patrem de vtero proiectus eſt Virginis:
Non enim terrena eum excepere morientem. Vnde in Luc. 23
C cruce poſitus, cùm emitteret ſpiritum, ad Patrem ait: *In*
manus tuas commendo ſpiritum meum: Non ergò addant,
Domine! vt pſaltæ faciunt, quod neque in Latino codice Ibidem.
inueni meo, neque in Græco, neque in Euangelio; quod Ioan. 2
eſt euidentius. Denique ſupra dixerat: *Pater! dimitte illis*
hoc peccatum Et ideò tamquàm Patri, in manus eius com-
mendare ſe ſpiritum ſuũ, in cuius ſinu ſemper eſt Filius:
quamquàm, etſi addant quod dixerit: Domine! conſide-
rent quòd quaſi homo in morte poſitus hoc loquatur.
Ergò proiectus eſt de vtero in Patrem, de ventre matris
ſuæ, hoc eſt, definiuit quòd ille vterus qui proiecit eum, Pſ. 109
venter eſt matris. Pater autem dixit: *Ex vtero ante lucife-*
rum genui te. Non proiecit vtique Pater Filiũ, à quo nũ- Pſal. 87
D quàm digreſſus eſt Filius; ſicut ipſe ait: *Traditus ſum, &*
non egrediebar. Non proiecit eum cui eiuſdem ſubſtan- Pſal. 21
tiæ vnitate connectitur. Poteſt ergò & ſic legi. *In te pro-*
iectus ſum ex vtero: de ventre matris meæ, vt ſequatur, Iona. 2
Deus meus es tu, ne diſcedas à me. Poteſt & ſic, De ven-
tre matris meæ Deus meus es tu, quoniam in vtero poſi-
tus à te numquàm receſſi, tecum eram, qui tamquàm Io-
nas in vtero ceti poſitus, te pro populo deprecabar Et ve-
rè de matris ſuæ ventre cum Deo erat, ſecundùm quod Eſai. 7
ſcriptum eſt: *Quoniam priuſquàm ſciret puer bonum aut* Eſai. 8
malũ, elegit quod bonũ eſt. Et antequàm patrẽ vocaret aut
matrem, virtutem Damaſci & ſpolia Samariæ depreda-
tus eſt: vt Gentibus euocatis regnum Patri piæ deuotio-
E nis acquireret*.

Dum confringuntur oſſa mea, exprobrauerũt
mihi qui tribulant me inimici mei: dum dicunt
ipſi mihi per ſingulos dies: Vbi eſt Deus tuus?

Quare triſtis es anima mea? & quare contur-
bas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
ſalutare vultus mei & Deus meus.

Quare triſtis es anima mea? Prima interpellatio quere-
lam habuit: quòd comperendinarentur bona quorum
iam fructus deſiderabatur. Secunda interpellatio, quòd
F expectatus prudentibus Chriſti differebatur aduentus,
quem Lex annũtiauerat, quem Prophetæ pollicebantur:
& eò impatientiùs æſtuabant corda Iuſtorum, quoniam
ad redemptionem cognouerant eſſe venturum vniuerſo-
rum. Quorum vniuerſorum? Quibus euangelico tramite
viam virtutis aperiret, bonorúmque operum ſemitas de-
monſtraret; ſicut ipſe dixit in Prouerbiis: *Dominus crea-*
uit me principium viarum ſuarum. Ideò ergò dicebatur Prou. 8
ei: *Vbi eſt Deus tuus?* quia adhuc non venerat Chriſtus;
ſed ſperabatur. Sciebat ergò diabolus, vt obtereret quos

[Margin note:] vt g. p. deuotionis acquireret. Videamus cætera. Quare, inquit, me repuliſti? & quare triſtis incedo, dũ affligit me inimicus, confringuntur oſſa mea, exprobrauerũt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi quotidie, vbi eſt Deus tuus. Quare triſtis es anima mea. Prima interpellatio, &c.

ſciebat in aduentu Domini creditutos: & diuerſis afflictabat exitiis. Interpellat ergò Dauid, vt morantem excitet, & quæſtu prophetico feſtinare vrgeat, admoneat ſubuenire. Habemus ſimilitudinem huius interpellationis etiam in poſterioribus, vbi dicit idem Propheta: *Vt quid repuliſti nos Deus in finem!* (Pſ. 73.) Et ibi apertè, quòd congregationis ſuæ oblitus ſit, & virgam hereditatis ſuæ abiecerit, flebiliter deplorauit: & quòd in plebem Dei inſurrexerint eius inimici, de quibus ait: *Et gloriati ſunt qui oderunt te, in medio feſti tui.* (Ibidem. 4 Reg. 25) Fortè hic verſiculus videretur Aſſyrios deſignare, qui triumphauerunt populum Iudæorum, niſi ſequeretur: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoui.* Signa ſemper in bello ſunt, quæ prçliaturos prçire conſueuerunt, & agmen ducere militare. Vnuſquiſque numerus aut legio ſigna ſua ſequitur. Et ſi diſperſi fuerint bellorum tumultu, eò vbi ſigna ſua proſpexerint eſſe, quamlibet longè poſiti reuertuntur. Vnuſquiſque ductor hæc ſigna conſtituit, & ſequenda præſcribit: Sed ſunt etiam alia ſigna, quæ victor hoſtis imponit, & tamquàm captiuis obſeruanda decernit; ſed qui fidelis eſt miles, propria ſigna ſequitur, non agnoſcit aliena. Quæ ſint aliena ſigna, inteoſiùs & impenſiùs conſideremus. Signum ſuum poſuit Deus in frontibus ſingulorum: (Apoc. 7) ibi quoque Antichriſtus ſua ſigna ponet, vt proprios recognoſcat: (Apoc. 13) Sed qui in occulto Iudæus eſt, ille verus Confeſſor dicit: (Num. 2) (Pſal. 73) *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoui.* Poſuerunt diabolus & miniſtri eius; ſed ego neſciui illa; quia non conſenſi artibus eius, non acquieui imperiis eius. (Dan. 1.) (Dan. 3.) Poſuit Aſſyrius Nabuchodonoſor ſigna pueris Hebræorum, & mutauit illis nomina & præcepit vt adorarent imaginem eius, & recederent à ſolemnibus patrum ſuorum, ritúſque Chaldæos, poſthabitâ Dei lege, ſequerentur. (Dan. 1.) Conſtituit hoc Rex; ſed ſtatuit Daniel in corde ſuo, vt regalis menſæ contagia declinaret. (Dan. 3.) Rectè ergò ei conuenit dicere. *Signa non cognoui aliena.* Iuſſum erat vt Hebræi pueri adorarent imaginem Regis. Reſponderunt ei *Non adoramus imaginem tuam.* Apertè dixit vnuſquiſque eorum: *Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & non cognoui:* id eſt, non ſum expertus, non vllo conſenſu recepi, non aliquâ ſocietate in me tranſtuli. Vnde & de Dei Filio legimus quòd peccatum non cognouit. Et alibi habes: *Qui cuſtodit mandatum, non cognoſcet verbum nequam:* cùm liquidò clareat quia non cognitio improbitatis; ſed ſocietas criminoſa ſit. (2. Cor. 5) (Eccl. 8) (Pſal. 100) Ipſe etiam Dauid in poſterioribus dicit: *Declinantes autem malignos à me, non cognoſcebam.* (Pſ. 73.) Vbi autem voluerint hæc ſigna aduerſarij deponere, declarat: (Luc. 8.) *Sicut in viâ*, inquit, *ſuper ſummum: quaſi in ſiluâ lignorum ſecuribus conciderunt ianuas eius in idipſum, in bipẽni & aſciâ deiecerunt illud.* Quid hoc ſibi vult, niſi vt oſtendat quia fides noſtra non quaſi in viâ eſſe debeat, ne veniant volucres cæli, & auferant eam, ſicut verbum illud, quod

G legis in Euangelio non debere circà vias & ſemitas ſeminari? Ergò Sancti volentes fidem huiuſce aduerſarij eradicare, qui non vident ſigna ſua in corde eius, tentauerũt quaſi in viâ, id eſt, in peruio collocare. Cor autem in ſummo eſt; quia *Oculus Sapientis in capite eius.* (Eccl. 2) Et poſuerunt ſigna quaſi in ſyluâ lignorũ: quæ citò exuruntur igni, aut ſecuribus conciduntur. (Iudic. 6) Exit enim ignis de ſiloia, & exurit etiã cedros Libani. Hoc autem faciendũ putauerunt, vt (Pſ. 73.) polluerent diuini nominis Tabernaculũ, quod eſt in nobis: (2. Cor. 6) Sicut enim Templũ Dei ſumus; ità ſumus & Tabernaculum Dei, in quo feſta Domini celebrantur. H Ergò tu, ô homo! ſummum tuum cuſtodi, vt conquaſſes capita inimicorum verticem capilli perambulantium: In ſuperflu [?] enim perambulant, non in Sanctis. (Pſ. 67.) In vertice capilli, non in vertice deuotionis & fidei. *Et ſi Spiritus poteſtatẽ habentis in te aſcendat*, vt habes in Eccleſiaſte, *locũ tuum ne derelinquas:* Etenim ſuperiorem te Chriſtus conſtituit quem ad imaginẽ Dei fecit. (Eccl. 10) (Gen. 1.) Tene ergò ſuperiorem fidei & pietatis locũ, quem à Deo accepiſti vt ſuperior factus, aſcendentem de inferioribus, hoc eſt, de terrenis & ſæcularibus, ſpiritum nequam facilè repellas, & ſigna eius non ſuſcipias in pectore tuo, non occupet animæ tuæ veſtibula, nec introitus mentis tuæ, I & quaſi in ſyluâ lignorum (Pſal. 73) ignibus ſuis caduca & fragilia populetur, aut ſecuribus ſuis ianuas tui cordis excidat. Sit igitur in nobis nõ ſylua; ſed vinea: ſit porta noſtri oris & cordis clauſa diligẽtiùs, ne hoſtis introeat. (Eccl. 28) Citò deiicit ianuam, ſi patentem eam inuenerit. (Apoc. 3) At verò Chriſtus pulſat, non deiicit, qui confortauit, ô Hieruſalem! ſeras portarum tuarum. (Pſ. 147) Chriſtus manu pulſat vt aperias, aduerſarius ſecuribus concidit: & ideò ſcriptum eſt, ne ſecuris & malleus in domum Dei K intret. (3. Reg. 6) Foris debet eſſe ſuperbia & fallacia, non intùs. Foris enim pugnæ, pax intùs quæ ſuprà omnem intellectũ eſt. (Philip. 4) Non ſciodatur ferro anima tua; ſed vt anima Ioſeph, ità anima tua per ferrum pertranſeat, ne principale tuũ, (Pſ. 104) velut quoddam Tabernaculum Verbi, in ipſo fidei principio & doctrinæ ſpiritalis diruatur ingreſſu. Fundatus enim vſu atq; exercitatione immobilis perſeuerat, nec locum dat ei qui in ſummũ (quaſi transfigurans ſe in Angelum lucis) conatur aſcendere: (2. Cor. 11) qui ſi in nobis ſua ſigna nõ viderit, auctoritatem reſiſtendi habere non poterit. Ergò ne affligat nos inimicus, ne oſſa noſtra confringat, non deficiamus perſeuerare in Chriſto, vt dicat de nobis: L *Triduo iam perſeuerant mecum, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in viâ.* (Mat. 15) Beatus cui ipſe dederit cordis firmamentum, vt deficere non poſſit in iſtius vitæ tramite cõſtitutus. (Gen. 49) Non enim deficit qui ſperat in Domino, atque ei intimo confitetur affectu, quandoquidem eques ille cuius equi calcaneum ſerpens momordit, etſi retrò cecidit, deceptus tamen non eſt; quia ſalutem expectauit à Domino.

S AMBROSII IN PSALMVM XLI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLII.
ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLII.

IVdica me Deus * & diſcerne cauſam meam de gente non ſanctâ: ab homine iniquo & doloſo eripe me.

TErtia Prophetæ interpellatio, quâ in medio hominum nequitias exercentium conſtitutus, cauſam ſuam ab eorum contagio cupit ſeparari. Quod multi ad Dominum Ieſum referendum putant, eò quòd ipſius ſolius eſt non timere iudicium, qui vincit cùm iudicatur: Habet enim à viro iniquo iudicium, in quo volens Chriſtus ingreditur, vt habes ſcriptum: *Popule meus! quid feci tibi, aut in quo contriſtaui te?* Cæterùm cùm omne iudicium illi dederit Pater, non quaſi infirmo vtique; ſed quaſi Filio, quod poteſt ipſe ſubire iudicium? Si iudicium Patris arbitrantur Filio eſſe ſubeundum, *Pater* vtique *non iudicat quemquam*

(Margin: * Vtens eo deo hoc ... eo nullam ſeparatio nem fecit, ſed ſequentia cum ſuperioribus ità connexit, vt idẽ eſſe tractatus appareat. Iſtis enim verbis, quia ſalutem expectauit à Domino, hoc adnectit. Tertia quoque interpellatio quod in medio hominum ... ſuprà autem pel... interpellationem & ſecundam Prophetæ explicatum ... ab eodem ... etiam abſumere & Pſal.)

(Margin: 42 interpoſi. Quia tu es Deus meus &c & Emitte lucem tuam Pſal. 50 & Rom. 3. Mich. 6 Ioan. 5. Ibidem)

*ſed omne iudicium dedit Filio, vt omnes honorificent Fi-
lium, ſicut honorificant Patrem. Pater honorat Filium, &
eu diiudicat.* Hoc eò poſuimus, ne quis nos arbitraretur
quaſi metu quæſtionis in locum Domini ſubrogare per-
ſonam Prophetæ, cùm ſanctus Dauid præuidens ſpiritu,
inſurrecturos Iudæos aduerſus Domini paſſionem, ſuæ
fidei iudicio roboratus non pertimeſcat. Diſcerni quo-
que cauſam ſuam à perſecutorum gente depoſcit, ne ma-
lis generis ſui & poſteritatis heredibus, proſapia totius
Iudaici generis implicetur.

Quia tu es Deus meus, fortitudo mea: quare
me repuliſti, & quare triſtis incedo, dum affli-
git me inimicus?

Non immeritò ergò turbatur, qui vidit ſibi aduersùs
carnem & ſanguinem eſſe luctamen, atque in ſeipſo ſibi
graue eſſe naufragium, & in ſuo corpore tempeſtatem,
quam ſuſtinere non valeat, niſi cæleſte auxilium ſuffra-
Ephes. 6 getur: Nemo enim grauior hominis hoſtis, quàm dome-
Mich. 7 ſtici eius. Quid autem tam domeſticum quàm ſibi ho-
Galat. 5 mo, & ſuæ carnis infirmitas? Et ideò feſtinat Propheta,
& toto precatur affectu, vt Chriſtus adueniat fortitudo
vniuerſorum, qui ſuſcipiat omnes infirmitates, & faciat
Eſai. 53 vtráque vnum, vt compugnantes ſibi mentis & carnis
Ephes. 2 inimicitias, ſublato ſoluat pariete, qui internum (quo-
minùs in concordiam conueniret) diuidebat affectum.
Ergò quia in ſeipſo ſibi erat pugna, erat à proximis, qui
legis & æquitatis immemores, laqueos fraudis & inſi-
dias præparabant, ſperatúmque differebatur remediū;
repulſum ſe arbitrabatur, quaſi recuſaret venire qui pro-
miſerat remedio ſe futurum.

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipſa
me deduxerunt & adduxerunt in montem ſan-
ctum tuum, & in tabernacula tua.

Tamquàm ab ſpe luceſcentis diei in tenebrarum pro-
funda reuocatus, orat vt ſqualorem huius ſæculi repul-
ſura lux irradiaret, æterna adeſſet veritas, quæ fallacem
imaginem mundi huius aboleret. Adfuit Deus votis, qui
ſolet & improuiſus adſiſtere, & non rogantibus ſe ma-
Eſai. 65 nifeſtare; ſicut ipſe ait: *Palàm factus ſum non quærenti-
bus me.* Et piis ſtipulatus oratis, votorum ſeriem celeri
præuenit effectu: ſubitóque in Eccleſiam & in taberna-
cula ſua ſanctum Prophetam deduxit in ſpiritu, atque
ante oculos eius ſacrum altare conſtituit, in quo futura
totius mundi eſſet redemptio, & vniuerſorum toto orbe
remiſſio peccatorum. Videns ergò in ſpiritu illam dulce-
dinem Sacramentorum cæleſtium, illam menſam quæ
repellit attentantium inſidias (ſicut ipſe in ſuperioribus di-
xit: *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduersùs eos qui
Pſal. 22 conterunt me*) ait:

Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui læti-
ficat iuuentutem meam.

Pulchrè dixit: *Et introibo*, quaſi Adam. Eiecti eramus
Gen. 3. de paradiſo Domini, ex quo Adam peccati ſui conſcius
vultum Domini declinauit. Decorè quoque addidit: *Et
introibo ad altare Dei*, quaſi in conſpectum Dei rediret:
Aduerſus enim erat muneribus noſtris, quando Cain par-
Gen. 4. ricidæ illius munera non probauit. Latebat Cain alienus
à Domini conſpectu, furens efferà vi animi, quo in fratris
ſui Dominus reſpexerat munera; in ſua autem non reſpe-
Ibidem. xerat ſub offenſione proprios reliquit heredes. Occide-
rat autem Abel, non ſibi, cuius & ſanguis clamabat ad
Pſal. 13 Dominum; ſed occiderat omnibus nobis. Nullius propè
iam ſacrificium probabatur; quia non erat qui faceret
bonitatem, non erat vſque ad vnum, quando nec Deo fi-
des, nec fratri germanitatis pietas ſeruata eſt. Venit Do-
minus Ieſus vt reſuſcitaret Adam. Reſuſcitatus eſt &

A Abel, cuius munera placuerunt Deo. Obtulit ſemetipſum Gen. 4
Dominus Ieſus, id eſt, primitias corporis ſui, in ſanguinis Hebr. 9.
aſperſione, meliùs loquente, quàm ſanguis Abel locutus Hebr. 12
eſt in terrâ. Reſpexit Deus in eius munera, ex quo ipſe
reconciliationis diuinæ gratiam bonis reliquit heredibus.
Rectè igitur ſanctus Dauid, quaſi ex perſonâ reconcilia-
tionis hominis ait: *Et introibo ad altare Dei, ad Deum
qui lætificat iuuentutem meam.* Adſtruamus hunc locum
ſi poſſumus etiam alterius Prophetæ exemplo, quemad-
modùm & hominis auerſatus ſit Dominus primùm ſa-
crificia, & poſteà ſit eidem reconciliatus. Habemus in E- Eſai. 1
ſaiæ libro ſcriptum, dicente Domino: *Quid mihi multitu- * v. c.
do* ſacrificiorum veſtrorum, dicit Dominus?* Plenus ſum, Quò mi
B id eſt, abundo meis, veſtra non quæro: holocauſtomata hi mul-
arietum, & adipem agnorum, & ſanguinem taurorum titudinē
nolo & hircorum, nec ſic veniatis in conſpectu meo. Et ſacrific.
vtique à fœtu pecorum obtulerat Abel ſacrificium in quo
placuerat Deo: ſed typum non requirebat, qui expecta-
bat ſacrificij veritatem: Expectabatur enim paſſio Domi- Hebr. 12
ni ſalutaris: *Quis enim*, inquit, *iſta requiſiuit de manibus* Eſai. 1.
veſtris? Calcare regiam meam non apponetis. Et infrà: *Cùm
extenderitis manus ad me, auertam faciem meam à vobis:
Sed lauamini, mundi eſtote, auferte malitiam ab animis* Ibidem.
*veſtris. Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, & venite
diſputemus, dicit Dominus.* Claret igitur quòd & antè a-
uerſatus ſit Dominus ſacrificium hominis, & poſteà re-
C conciliatus, vt reſpicere in noſtra ſacrificia dignaretur.
Ideò ergò ſecurus intrat, qui ad Domini ingreditur miſe-
ricordiam. Denique bono ſeruo dicitur: *Intra in gaudiū* Mat. 25
Domini tui. De ſeruo autem nequam dicitur: *Eiicite il-* Ibidem.
lum in tenebras exteriores. Ideò & Adam eiectus de pa-
triâ cæleſti & illâ ſede paradiſi, in inſulam peccati eſt rele-
gatus. Rectè ergò dicit Scriptura: *Renouamini inſulæ!* Gen. 3.
Quia peccatorum fluctibus, ſicut inſulæ in iſtius mundi
freto circumuenimur. Iſtæ ergò inſulæ per aduentum Eſai. 41
Domini peccatorum remiſſione renouatæ ſunt, id eſt,
homines in lauacro medij inter aquas quaſi inſulæ con-
ſtituti, tundebantur vndarum molibus; ſicut inſulæ con-
ſonoris peccatorum reſidentibus fluctibus, in quibus an-
tè velut fraudum ſcopulis erant ſimplicibus crebra nau-
D fragia; quia dolus erat in corde, in ore blanditiæ. At verò 1. Pet. 2
poſteaquàm Dominus Ieſus, in quo dolus non eſt, adue-
niens in hunc mundum, cæleſtis expoſitione doctrinæ
humanarum profunda mentium ſerenauit, & tranquilli-
tatem refudit affectibus ſingulorum, auferens ſepem diſ-
cordiæ, quaſi quædam portuum cœpere appropinquan-
tibus eſſe ſuffugia, vt vnuſquiſque nauigium ſuæ quietis Ephes. 2
in proximi aut fratris conſtituat affectu, & in receſſu quo-
dam piæ mentis hæreat littorali. Non immeritò ergò tam-
quàm renouatus clamat Dauid: *Et introibo ad altare Dei,
ad Deum qui lætificat iuuentutem meam*: vt qui ſupra ſe
inueteraſſe inter inimicos ſuos dixerat (vt in ſexto legi- Pſal. 6
mus Pſalmo) hìc ait iuuentutem ſibi ex inueteratâ pro-
E lapſionis humanæ ſenectute renouatam: Renouamur e-
nim per lauacri regenerationem, renouamur per Spiritus
ſancti infuſionem. Renouabimur etiam per reſurrectio- Tit. 3.
nem; ſicut in poſterioribus dicit: *Renouabitur ſicut aquilæ* Pſ. 102
iuuentus tua. Quo modo renouemus, audi: *Aſperges me* Pſ. 50
*hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem deal-
babor.* Et in Eſaiâ ait: *Si fuerint peccata veſtra vt phœni-* Eſai. 1.
cium, vt niuem dealbabo. Rectè renouatur, qui de tene-
bris peccatorum, in lucem virtutum mutatur, & gratiam:
vt qui tetrâ priùs colluuione ſordebat, ſupra niuem al-
benti nimio fulgore reſplendeat.

F

Confitebor tibi in citharâ, Deus Deus meus:
quare triſtis es anima mea: & quare conturbas
me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi:
ſalutare vultus mei, & Deus meus.

Confitebor tibi in citharâ. Habet citharam ſuam ani-
ma noſtra: neque enim diceret Paulus: *Orabo ſpiritu*, 1. Cor. 14

Rom. 6 *orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente*; niſi haberet citharam quæ plectro ſancti Spiritus reſultaret. Cithara eſt caro noſtra, quando peccato moritur, vt Deo viuat. Cithara eſt caro noſtra, quando ſeptiformem accipit ſpiritum in baptiſmatis ſacramento: Teſtudo enim dum viuit, luto mergitur: vbi mortua fuerit, tegmen eius aptatur in vſum canẽdi, & piæ gratiam diſciplinæ, vt ſeptem vocum diſcrimina numeris modulantibus obloquatur. Similiter caro noſtra, ſi viuat illecebris corporalibus, in quodam cœno viuit, & votagine voluptatum. Si luxu- G riæ moriatur atque incontinentiæ, tunc veram vitam reſumit, tunc edere incipit bonorum operum dulce modulamen. Dulcis ſonus eſt caſtimoniæ, dulcis ſonus timentium Deum. Denique *in omnem terram exiuit ſonus eorum*. Pſal. 18 Dulcis ſonus eſt fidei, quæ annunciatur, vt ſcriptum Rom. 1 eſt, in vniuerſo mundo. Hic ſonus à nobis exeat ad Deũ, ſicut exiuit à Theſſalonicenſibus, vt etiam non canentes canamus, & bonorum concentu operum, Dominũ prædicemus. 1. Theſ. 1 cui eſt honor, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM XLII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLIII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLIII.

In finem filiis Core intellectus, Pſalmus Dauid.

Pſal. 41 Pſal. 42 PSALMI titulus eſt: *In finem filiis Core intellectus.* Vbi paſſionis Dominicæ, & baptiſmatis, & ingreſſionis ad altare ſacroſanctum, decurſa myſteria ſunt: docet ſanctus Propheta Dauid quemadmodùm athletam ſuum, cuius nomen teneatur in † agone Sanctorum, Chriſtus exerceat: Rom. 11 al. ag minac. Sicut enim ſine labore noſtro, non ex operibus; ſed ex fide per gratiam ſuã nobis peccata donauit, & ad coronæ petitionem indulgentiſſimus nos & benignus admiſit, nec ſuperiora nobis fecit obeſſe flagitia, quibus tanto certamine iudicaremur indigni (quæritur enim etiam in iis qui luſtrale I certamen hoc ſubeunt, etiam diſciplina viuendi) ità rurſus ne tanta peccatorum donatione reſoluti, in ſuperiora 2 Tim. 2 flagitia vel deſidiam reuertamur, Pſalmus iſte nos admo- Ephеſ. 6 net multa nobis & grauia certamina eſſe propoſita, vt nemo niſi qui legitimè certauerit, coronetur. Luctandũ eſt igitur aduersùs carnis huius illecebras, & feruorem ſanguinis. Luctandum eſt aduersùs nequitias ſpiritales. Nemo grauior domeſtico aduerſario, nemo nocentior hoſte eo cui cæleſtis ſubſtantiæ potentia ſuffragatur. Matt. 11 Cùm dico, nemo, diuini memento ſermonis, quem di- Ioan. 3. xit Dominus. Quia maior ex natis mulieris Ioanno Ba- Rom. 8. ptiſta nemo: Nam qui natus eſt ex Virgine, ipſe ſuper K omnes eſt: & ideò neminem vereamur, qui Chriſtum habemus: quoniam *ſi Chriſtus pro nobis, quis contrà nos?* Certemus ergò vſque ad finem, vt euacuatis omnibus quæ aduersùm Ieſu Domini voluntatem in noſtro antè Ioſue 22 corpore militabant, veræ exercitiis virtutis intenti, ſoli Deo noſtro & Domino ſeruiamus: Hic enim finis, vt 1. Cor. 15 ſcriptum eſt: *Primitiæ Chriſtus: deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem Principatum & Poteſtatem & virtutem, vt mors nouiſſima destruatur, & incipiamus* Deo *eſſe ſubiecti, regnum in nobis cæleſte ſeruantes, vbi erat antè colluuio peccatorum.* Meritò L ergò, *In finem filiis Core intellectus.* Pſalmus inſcribitur, vt in eo cognoſcendo non vulgaris auditus; ſed intellectus ſpiritalis operetur. Denique Aquila Pſalmum diſciplinæ poſuit. Et ideò tibi dicit Scriptura: *Da in diſciplinam cor tuum; aures autem tuas præpara ſermonibus intellectus.* Prou. 23 Prou. 1 Et alibi: *Dilige ſapientiam & diſciplinam.* Sapientia eſt quæ ſenſu ſcaturit, diſciplina in habitudinem quandam naturæ coalita forma virtutum, & mentis confirmata ſententia ſcientiæ diſciplinis. Intelligere quoque obſcurum ſermonem atque dictiones prudentiæ & ænigmata, Prouerbiorum Scriptura nos docuit, cuius auctori- Ibidem. tate colligimus has prudentiæ principales eſſe virtutes: eò H quòd Sapientia ſemper quaſi mater fœcunda parturiat, diſciplina quaſi ſeuerior magiſtra diſtinguat, intellectus quaſi diligens quæſitor inueniat, & veram iuſtitiam, Exo. 24 iudiciúmque timetur. Doceamus hæc ſacræ teſtimoniis lectionis. Sapientia dicit. Ego quaſi fons à paradiſo, dixi: Prou. 8 *Rigabo meum hortum, & adhuc doctrinam quaſi prophetiam effundam*: Nam cogitationes ſuas menti hominis, & bonos ſenſus quaſi pia mater infundit. Accipe etiam teſtimonia diſciplinæ: *Fili ne neglexeris diſciplinam Dei, nec defeceris ab eo correptus*: *Quem* Heb. 12 enim *diligit Deus, corripit.* Seuera quidem in corripiendo; ſed dulcis in corrigendo eſt diſciplina: ne fluitemus & vagemur errantes; ſed recipiamur à Chriſto: Diſciplina enim non examinata † errat, vt ſcriptum eſt. Sed al. vagatur. pro conſeruatione hîc poſuit diſciplinam. Tamen ſicut Prou. 10 ſapientia, ità & diſciplina, & perfecta & imperfecta eodem nomine nuncupatur: Sed vbi ſine adiectione, vel diſciplina, vel ſapientia nuncupantur, definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergò fluitat diſciplina; ſed examinata non fluitat. De intellectu quoque eadem Pſ. 110 Scriptura definit; quia intellectus bonus eſt omnibus qui eum faciunt: intellectus autem cùm in ſe & ſapientiæ gratiam habeat, & ordinem diſciplinæ, vtique docemur quòd & ſapientia & diſciplina bonæ ſint eis qui earum inſtituta ſuis miniſteriis exequuntur. Diximus de titulo, Pſalmum adoriamur.

Pſalmus Dauid quadrageſimuſtertius.

Deus auribus noſtris audiuimus.

Sic Symmachus. Theodotion verò: *In auribus noſtris*, dixit, ſicut & Septuaginta viri. Quid eſt, quod ait: *Auribus noſtris*? Quaſi non ſatis eſſet, *Audiuimus*, certè ſi hoc placuerat: *Auribus audiuimus*, plenum erat; cur ergò additum eſt, *Noſtris*? Quid ſibi hoc vult, niſi vt intelligas illa eſſe noſtra, quæ mentis ſunt, & ea eſſe meliora, quàm quę iſtius corporis? Et ideò quaſi de alio dicit hic ipſe Propheta: *Non timebo quid faciat mihi caro.* Et alibi: *Voce meâ ad Dominum clamaui, vox mea ad Deum, & reſpexit me.* Illa vox mea, Pſ. 55. quæ auditur à Chriſto, non quæ reſultat in publico Non Pſ. 76. vult igitur ſuum eſſe, quod corruptibile atque terrenum eſt, qui ad imaginem Dei & ſimilitudinem meminit ſe creatum. Denique Scriptura nos edocet, priùs ad imaginem Dei hominem eſſe formatum, poſteà de luto fa- Geneſ. 1 ctum. Quaſi ſuperior ergò (ſuperior enim qui antiquior) Gen. 2

&c gubernator &c rector huius corporis animæ vigor di- A
Luc. 8. cit: *Auribus noſtris audiuimus*. Quis iſte eſt, niſi qui dicitur: *qui habet aures audiendi, audiat?* Sunt enim qui aures habent, &c audire myſteria non poſſunt: de quibus dicit Ieſus in reuelatione Ioannis: *Foris canes & veneficos*
Apoc. 22 *& impudicos*: quibus flagitiorum cupiditas, &c ærugo pecuniæ aurē obſtruit audiendi. Conſideremus igitur quæ audiſſe ſe dicant, vel à quibus audiuiſſe commemorent.

Et patres noſtri annuntiauerunt nobis, opus quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

B Qui ſunt iſti patres noſtri? Titulus habet quia Pſalmus filijs Core ſcriptus ſit, vt ab ipſis canatur, qui pſallēdi munus receperant, & in huiuſmodi officium fuerant depu-
1 Par. 16 tati. Core autem & Dathan & Abiron cum alijs qui ad-
Num. 16. uerſum Moyſen & Aaron inſurrexerant ſtudio contumaci, terræ hiatu in deſerto vorati ſunt & necati. Quibus mortuis, qui alij patres eorum filijs mirabilia opera Domini annuntiare potuerunt? *In maleuolam* enim *ani-*
Sap. 1. *mam non ingreditur ſapientia*. Si ſui ergò patres non annuntiauerunt filijs, alieni multò minùs, qui declinarunt ſobolem perfidorum. Qui ſunt itaque iſti patres? Vide
Deut. 32 ne illi, de quibus dictum eſt: *Interroga patrem tuum, ipſe tibi dicet*. Interroga quando legis Paulum: vel ſi non le- C gis, & mouet te aliquid, in ipſo require. Ipſe enim bonus pater, qui poteſt docere & formare in nobis Dominum
Galat. 4 Ieſum: ſicut ipſe teſtatus eſt, dicens: *Filioli mei! quos ego parturio, donec formetur Chriſtus in vobis*. Oſtendit tibi hos patres Euangeliſta Ioannes, qui ait: *Dico vobis,*
1. Ioan. 2 *patres! qui cognouiſtis quod eſt ab initio*. Iſti ſunt patres, *quorum ſenectus vita immaculata eſt*. Ideò in conuentu ſeniorum appone digitum ori tuo, vt audias quod tibi proſit, & vitæ æternæ ſacramenta cognoſcas: ne inter-
Sap. 4. Eccli. 32 ſtrepas inſolens tyro doctoribus: & qui adhuc diſcere debeas, docere præſumas. Quid igitur iſti patres annuntiauerint Core filiis audiamus: *Opus* (inquit) *quod operatus es in diebus antiquis*. Qui ſint iſti dies in quibus Deus magna & mirabilia operatus ſit, requiramus. Et D docet nos Scriptura eſſe aliquos præclaros dies in quibus refulſerint facta diuina, cùm lectum ſit quia ſol in tenebras conuertetur, & luna in ſanguinem, priuſquàm veniat dies Domini magnus & illuſtris. Et erit, *quicumque*
Act. 2. Ioel. 2 *inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit*: In ipſo enim die
Rom. 10 Chriſtus hominibus reſurrexit, & ideò ſpecialiter de ipſo
Pſal. 117 dictum eſt *Hic eſt dies quem fecit Dominus: exultemus &*
Gen. 1. *lætemur in eo*. Cùm igitur omnes dies Deus fecerit, huic tamen diei præ cæteris diuini operis prærogatiua delata
Mala. 4 eſt; quo peccatum omne ſublatum eſt. Dies autem alij peccatorum ſunt. Hic ergò eſt dies quem illuminauit ſol E ille iuſtitiæ: Nam & ipſe ortus ſuos & occaſus habere
Pſal. 71 conſueuit. Vnde & ſcriptum eſt: *Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis*. Sunt ergò dies Chriſti quibus orta iuſtitia eſt, & pacis abundantia: ſunt dies Chriſti quibus orta ſapientia eſt. Audi quomodò exoriatur ſapientia. *Si quis videtur ſapiens eſſe inter vos in hoc ſæculo,*
1. Cor. 3. 1. Cor. 1. *ſtultus fiat vt ſit ſapiens*. Ideò dicit Sapientia quæ ſtulta
Prou. 8. huius mundi elegit. *Dominus creauit me principium via-*
Eſai. 1. *rum ſuarum in opera ſua*: Sicut enim in diebus Oziæ Re-
Dan. 3. gis, & in diebus Nabuchodonoſor exorta perfidia eſt, dominata captiuitas: ſic in diebus Domini Ieſu exorta eſt fides, quæ ſplendorem ſuæ claritatis & luminis toto orbe diffudit: Qui enim meliores dies, quàm quibus re- F fulſit nobis viſio Dei, ſicut dixit Iacob? Sic enim ſcriptū
Gen. 32 eſt: *Vidi Deum facie ad faciem: & ſalua facta eſt anima mea. Et continuò exortus eſt ei ſol*. Quis iſte ſol, niſi qui dies fecit fulgere iuſtitiæ, quibus in terrâ natus eſt Chriſtus ex Virgine? In ſpecie vidit Iacob, & Deum vidiſſe ſe dixit: in veritate viderunt Iudæi, & non crediderunt. Ideò illis breuiati ſunt dies, nobis illuminati: quoniam illis deficiebat dies, nobis appropinquabat. Vnde Iu-
Pſ. 101. Ioel. 2. daicam ſanctus Dauid refugiens cæcitatem, ait: *Ne deducas me in dimidium dierum meorum*: Sic enim dies Do- A mini magnus & illuſtris eſt, vtique non prolixitate temporis; ſed iuſtitiæ vel gratiæ claritate. Ergò ſunt dimidij dies, quibus breuiantur dies impietatis caligine, & ſqualore perfidiæ: quibus occidit ſol ſuper Prophetas, ſicut ſcriptum eſt: *Namque vt Iuſtis oritur ſol iuſtitiæ; ſic* Mich. 3 *occidit infidelibus*: Sed occurrit illud quod dicit Dominus. *Propter electos breuiabuntur dies*. Et videtur contrarium, Mala. 4 niſi diligenter aduertas, & ſuperiora repetas: Dicit enim Dominus. *Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hic Chriſtus,* Mat. 24 *aut ecce illic, nolite credere: Surgent enim pſeudochriſti, &* Ibidem. *pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam Electi*. Et ideò ne decipiantur Electi, admonet Dominus quid ſequendum ſit, vt non falſorum Prophetarum ſermone capiamur, neque nos eorum aliqua prodigioſa facta de- Pſal. 71 cipiant: Sed tunc credamus Chriſtum eſſe venturum, Mat. 24 cùm dies pleni iuſtitiæ cœperint refulgere: Chriſtus enim pleno maieſtatis ſuæ lumine reuelabitur: & ſicut fulgur exit ab Oriente, & toto lumen ſuum vſque in Occidentem orbe diffundit: ſic & Filius hominis cum ſuis Angelis veniens illuminabit hunc mundum, vt credat omnis homo, & ſalua fiat omnis caro. Non ergò credamus Antichriſto, de quo dicent falſi Prophetæ: Hic eſt Chriſtus. Dies enim perfidiæ erunt Antichriſti dies. Non credamus iis qui dicent: Chriſtus in deſerto, Chriſtus in penetralibus. Iam enim omnia plena ſunt Chriſti, vbi appropinquare cœperit Chriſtus: Sed cùm viderimus facta quæ Chriſtus in Euangelio ſuo antè prædixit, tunc credamus eius aduentum: nedum verum quærimus lumen, in infidelitatis tenebras incidamus. Cauenda ergò ſigna perfidiæ, quibus breuiantur dies at- Ibidem. que minuuntur: Sol enim obſcurabitur, ſtellæ cadent, Dan. 12 hoc eſt, Iuſti Dei: Sunt enim qui fulgeant ſicut ſtellæ in cælo. Cùm hæc videris: crede adhuc tardare Chriſtum: Vbi enim Chriſtus, ibi fides clarior. Vbi Antichriſtus, ibi dies dimidij: de quibus vtique non quereretur Dauid Propheta, ſi ad temporis breuitatem videretur eſſe referendum; cùm ipſe alibi dixerit: *Heu me* Pſal. 119 *quod incolatus meus prolongatus eſt!* Quomodò enim aut illum dilatum incolatum cæleſtem, aut hunc terre- Pſal. 101 num compendiatum doleret, qui antè popoſcerat, ne in dimidium dierum ſuorum deduceretur, cùm dierum breuitas celerandi curſus iſtius compendium videretur afferre? Vnde colligitur & illud quod ait: *Honora pa-* Exod. 20 *trem & matrem, vt longæuus ſis ſuper terram*: quomodò intelligere debeamus: Multi enim qui honorant, citò ſæpe rapiuntur, vt immaturâ ætate moriantur. Multi etiam qui minùs deferunt parentibus ſuis, longæuæ fruuntur ſtipendiis ſenectutis. Et niſi longæuitatem illam vitæ accipiamus æternæ, inuenitur Scriptura deſtitui ſubſidio veritatis. Vnde Græcus expreſſiùs dixit: Vt ſis multorū dierum: hoc eſt, πολυήμερος. Quicumque enim cultus pios ſedulo ſeruat officio, à tenebris noctis alienus, in dierum luce verſatur. Et ideò qui legit Deuteronomium: *Leget*, inquit, *illud omnibus diebus vitæ ſuæ*. Deut. 17 Non vtique noctibus; ſed diebus: quia dies fulget legenti myſteria veritatis, & diuinæ pietatis oracula. Conſideremus ſequentia.

Manus tua Gentes diſperdidit, & plantâſti eos: afflixiſti populos, & expuliſti eos.

Scimus quidem quòd multas Gentes eradicauerit Dominus & euerterit, vt poſſeſſionem ſibi Iudæorum Ioſue 23 populus inueniret: quarum Gentium terras Abrahæ ſe- Gen. 12 mini daturum ſe Dominus declarauit: Sed cùm Pſalmus iſte Euangelium Domini & tempora aduentus eius annuntiet, non mihi videtur quæ ſuperiùs à Iudæis geſta ſunt, recenſere; ſed futura ſignare, quemadmodùm crediturus eſſet populus nationum. Confirmat igitur fidem Eccleſiæ, antequàm nuntiet, & victorias pietatis eius enumerat: quæ non in brachio, neque in gladio ſuo feras expulit gentes, & non certamine bellico turmas 1. Cor. 10

fugauit hoſtiles; ſed manſuetudine ac fide terras inimicorum ſine vllo cruore poſſedit: Fides enim ſola pugnauit: & ideò triumphos meruit, quos non reuocaret perfidia; ſed augeret: quia perſecutionibus ſuis non vincitur Eccleſia Domini; ſed probatur. Quæ ſunt igitur iſtæ Gentes quas vicerit Eccleſia, cognoſcamus. Vetera dico vocabula; ſed myſteria noua. Chananæi ſunt, Chettæi, & Amorrhæi, Pherezæi, & cæteri, quorum infrà vocabula *Exod. 3.* digeremus. Hæc autem populorum ſunt nomina: ſed paſſionum infirmitates, & humanorum incentiua & opprobria peccatorum deſignant. Quod primum eſt igitur, homo in Chriſto ipſe ſe domuit, & ipſe ſe vicit, vt ſibi *Galat. 2.* viueret: Sibi enim viuit, qui Deo viuit, vt vitam Chriſti H viuat æternam. Non ergò pugnauit militaribus armis, & ferreis telis populus Eccleſiæ, ſicut pugnauit populus Iudæorum. Ille in figurâ pugnauit, nos pugnamus in ſpiritu. Ille aduersùm alienigenas pugnauit; nos ipſi bellũ habemus in nobis: & ideò priùs nobis vincendæ ſunt proprij corporis paſſiones. Audi pugnantem Apoſtolum Paulum aduersùs Gentem Chananæorum: *Video*, in-*Rom. 6* quit, *legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati*. Nunc ſe erigit caro noſtra, nunc deiicit. Erigit menti, deiicit poteſtati: & vbi ſe vrgeri viderit, conſtantiam deſerit & ad ſubiectionem parata ducitur in legem peccati, vt fidem deſerat, per-*Deut. 1.* fidiæ ſuccumbat: & Chettææ infirmitatis indicio deſtituta vero, cedat mendacio, ſeruiat crimini, adquieſcat I errori, & tamquàm Amorrhæus loquatur amara pro *Ioan. 6.* dulcibus. Fides enim dulcis, amara perfidia eſt. Vnde præclarè Petrus quid fides eſſet expreſſit, dicens: *Domine! ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus!* quomodò igitur vis vt diſcedamus à te? Captus enim cæleſtium ſuauitate verborum, diſcedere nolebat à Chriſto. Qui autem negat Chriſtum, ipſe ſe ſe-*Coloſ. 2* parat à Chriſto: Sed neque verſuta Amorrhæorum diſputatio eiuſmodi, quæ per philoſophiam nonnullos à veritate tranſducit: neque Iebuſæorum turpis abiectio, quæ ſe ſubiicit atque ſubſternit curſum currentibus ſæ-*Pſal. 9* cularem, qui non poteſt eſſe perpetuus; ſed in portis de-*Num. 24.* hcit mortis; de quibus exaltatum Dauid Propheta ſe gaudet: neque Cinæus, qui per ſuam pecuniam poſſideretur, ſicut inſatiabili auarus affectu: neque Cenezeus, qui putat in diuitiis poſſeſſionem eſſe perpetuam, & vnam ſpem conſtituit in caducis: atque inani opinione ſe iactat: neque Raphaim qui profitetur alius ſe ferre me-*Luc. 8.* dicinam, cùm vulnera ſua curare non poſſit: & ideò ſi quis ad huiuſmodi medicum confugerit, neceſſe eſt priùs patrimonium ſuum omne conſumat, quàm profectum ſanitatis accipiat: ſicut illa mulier in Euangelio quæ per duodecim annos fluentem ſanguinem corporalium L voluptatum ſiſtere non potuit, niſi poſteaquàm confugit ad Chriſtum: Intellexit enim quòd nemo perfectus medicus, niſi qui deſcendiſſet è cælo. de quo cognoue-*Pſ. 106* rat dictum: *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos*: & aduertit de ipſo dictum: *Ecce dedi verba mea in os tuum, Hier. 1. & conſtitui te hodie ſuper Gentes & regna, eradicare, & Hebr. 1. deſtruere, & perdere, & ædificare, & plantare*: Nam licèt frequenter Deus locutus ſit in Prophetis; in quo tamen expreſſiùs quam in ſuo loquutus eſt Filio? qui virtutem omnem exprimens Patris, ait: *Mea doctrina non eſt mea; ſed eius qui me miſit*. Non ergò Hieremias, qui tempore captiuitatis ſuſcepit exilium; ſed Dominus Ieſus ſuis verbis eradicauit ex intimis pectoribus vitia Genti-M lium, perfidiam nationum, & verſutarum cogitationum praua commenta deſtruxit, atque omnia veſtigia iniqui-*Rom. 5.* tatis aboleuit. Deinde infudit poſteà fidem, & continentiæ diſciplinam, ne tamquàm in vaſe corrupto confuſione vitiorum coaceſcerent Sacramenta virtutum. Vnde pulchrè tibi Apoſtolus dicit: *Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen*. Quid eſt Moyſes, niſi Lex? Quoniam *Rom. 10* ipſe interpres eſt Legis: finis autem Legis Chriſtus. Re-*Rom. 5* gnauit ergò peccatum in hoc mundo, & in peccato mors ſæua atque intolerabilis quædam pœna peccati. Docuit quidem nos Moyſes leuare ad Dominum manus, pij cultus inſtituens diſciplinam. Docuit quemadmodùm

G Amalech, verſutiâ vinceretur: vt ſi mores noſtros & o-*Exo. 17* pera leuaremus ad Chriſtum, ſic deſtrui poſſet perfidia. Sin verò deiiceremus animam, inclinaremus affectum, & à continentiæ ſtudio auerteremus ingenium, vt perſuaſio nos vana ſuperaret: nullum remedium futurum, *Ibidem.* niſi Ieſus depreſſa iam brachia Moyſi tamquàm infirmitatem legis attolleret, & ſua miſericordia ſuſtineret: Sed infirmum adhuc fuiſſet legis auxilium, niſi ipſe Ieſus veniſſet in terras, qui in ſe noſtras ſuſciperet infirmitates, *Eſai 53.* quem ſolum noſtra peccata grauare non poſſent, nec inclinare manus eius, qui ſe inclinauit vſque ad mortem; mortem autem crucis: in quâ expandens manus ſuas, *Philip. 2.* H totum orbem qui erat periturus, erexit: leuauit iacentes, atque ad ſe omnium Gentium fidem traxit, dicens homini: *Hodie mecum eris in paradiſo*. Hoc eſt ergò diſper-*Luc. 23 Hier. 1.* dere atque plantare, vt vitioſa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus ſingulorum. De quo præclarè Moyſes in Exodi Cantico ait: *Inducens plantato eos in montem hereditatis tuæ, in præparatum habitaculum tuum*: petens vt induceret Dominus populum ſuum in illa præ-*Exo. 15* celſæ virtutis ſapientiæque plantaria, ibique plantaret in opera ſua, & inſtitueret præceptorum cæleſtium diſciplinis, atque in eo præpararet ſibi ſuæ ſanctificationis habitaculum: quod vtique non hereditario iure, nec noſtrorum contemplatione meritorum; ſed pro ſuâ gratiâ Dominus conferre dignatur: Quomodò enim, vbi manere non potuimus, eò redire poſſemus, niſi priuilegio fulti redemptionis æternæ? Et ideò pulchrè dixit Propheta:

Quoniam non in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium ſuum non liberauit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuit tibi in illis.

K *Quoniam non in gladio ſuo poſſederunt terram*. Quænam igitur terra eſt, quæ non brachio capiatur, non gladio poſſideatur, niſi terra repromiſſionis, de quâ hic ipſe dixit Propheta: *Credo videre bona Domini in terrâ viuentium*? *Pſal. 26* non immeritò igitur eius tam præclara poſſeſſio eſt, in quâ non ſæculi aduerſa dominantur; ſed Domini bona æterna fructificant. Ideóque non gladio acquiritur; ſed manſuetudine poſſidetur; ſicut Dominus Ieſus teſtificatus eſt, dicens: *Beati mites; ipſi enim poſſidebunt terram*. Nemo ergò impacificus, nemo arrogans aut *Matt. 5* ſuperbus; ſed manſuetus & humilis corde, qui nihil ſi-L bi arroget; ſed totum ad gratiam referat, non in ſuâ *Matt. 11* fortitudine glorietur; ſed dexterâ Dei credat ſe eſſe protectum, dicens: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Pſ. 117.* *Domini exaltauit me*. Gladio quoque Dei memoret ſe eſſe ſeruatum, illuminatum quoque Dei vultu omnipotentis: in quibus omnibus Chriſtus eſt protector, dextera, defenſor, & gladius. Vnde & Symeon dixit ad *Luc. 2.* Mariam: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius*; Gladius enim Dei verbum eſt, quod acutius omni gla-*Hebr. 4* dio vſque ad diuiſiones animæ cogitationéſque pertranſit, vt nulla cognitionem eius occulta prætereant. Vultus quoque paterni ſplendor eſt Chriſtus; & ideò dicit: *Qui me videt, videt & Patrem*: quaſi ſplen-*Ioan. 14* M dor gloriæ eius, & imago ſubſtantiæ. Ad ipſum ergò om-*Hebr. 1* nia iure referenda ſunt. Ipſe Moyſes, ipſe Aaron, ipſi etiam patres ſacrabant vniuerſa quæ geſſerant, vt de hoſtibus triumpharent: Neque enim in ſuâ confidentiâ dixit Ieſus Naue: *Stet ſol contra Gabaon*; ſed quia præ-*Ioſue 10* ſumebat in Chriſto, quem ducem militiæ cæleſtis agnouit & ſuppliciter adorauit: & ideò Gentes feras eradicare *Ioſue 5* promeruit, & populum patrum in terram repromiſſio-*Ioſue 1* nis inducere; quia nihil ſuis operibus deputabat, credens indigna eſſe opera hominum tantæ gloriæ remuneratione cæleſtis, quam Dominus ex ſuâ magis miſericordiâ, quàm pro noſtrorum contemplatione factorum ſtatuit in ſe credentibus conferendam. Vnde & *Gen. 15*

Abraham impigrè Deo credidit, vt apud eum iuſtificationis gratiam reperiret, quàm mercedem ſui operis collocaret: Vberiora enim dona ſunt largientis, quàm merces operantis. *Rom. 4.* Propterea & illi qui æqualitatem mercedis inuidebant, reſpondit Dominus: *Si ego bonus, oculus tuus quare nequam?* *Mat. 20* Patres ergò noſtri, vt poſt proximi & heredes Patriarcharum, plantati in terrâ repromiſſionis, non ſuis hoc meritis vendicabant. *Deut. 37* Ideò nec Moyſes eos induxit, ne legis hoc exiſtimetur eſſe; ſed gratiæ. Lex enim merita examinat, gratia fidem ſpectat. Vnde præclarè Apoſtolus fidem patrum ſequutus ait. *1. Cor. 3* *Sed neque qui plantat, eſt quicquam, neque qui rigat; ſed qui incrementum dat Deus*: *Ioſue 33* Non enim Ieſus Naue qui induxit, neque qui plantauit eos; ſed Deus qui incrementum populo dedit, habet gloriæ principatum. *Pſal. 43 ſuprà.* Nec te moueat quia ſuperiùs dixit: *Manus tua Gentes diſperdidit, & plantaſti eos*: Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat: *Ibidem.* ſed qui incrementum poteſt dare, poteſt ipſe plantare: ſicut gentes plantaſſe dicitur Dominus: Ipſe enim plantauit, qui plantationis donauit effectum. In iis tamen qui per fidem Chriſti Domino placere meruerunt; *Marc. 1.* cui ſoli à Patre dicitur Deo: *Filius meus tu es: in te complacui.* Qui ergò participes Chriſti ſunt, ab eo placendi gratiá conſequuntur. Et pulchrè ait. *Complacuit ſibi in illis*: vt diſtantia videatur iure ſeruata. Rectè enim Deus in Filio complacet, quia æqualis eſt Patri; nec in vllo † decolor inuenitur; *al. minor.* quia complacet diuinæ iure naturæ, & vnitate ſubſtantiæ. Et rectè complacet in Filio Pater; *Ioan. 17* quia Pater honorificatur in Filio, ſicut in Patre Filius. In nobis autem Deo complacuit, quia nobis ipſe donauit vt ei placere poſſimus. *Gen. 2.* Piè autem & hoc homini ſpecialiter donatum, non arrogantiùs vſurpatũ Scriptura nos docuit: Decet enim vt in iis complaceat Deo, quos ad ſimilitudinem ſuam fecit, & quos per imaginem ſuam voluit prærogatiuam gratiæ habere cæleſtis. In imagine ergo ſuâ Deus complacet: *1. Cor. 15* *1. Ioan. 3.* in iis autem qui ſecundùm imaginem ipſius ſunt, complacet Deo. In his autem ſuum munus, & ſuum donum; quod tunc reuelabitur, cùm perfectum illud aduenerit quia cùm apparuerit quid ſimus, ſimiles ei erimus, vt ſcriptum eſt; Ergò qui non in brachio ſuo, hoc eſt, in ſuâ operatione præſumit, ſed in Dei gratiâ, credens quod non facta ſua vnumquemque iuſtificant; ſed fides prompta dicit Domino.

Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus, qui mandas ſalutes Iacob.

Non perfunctorius ſermo eſt, vt dicas: *Tu es ipſe rex meus.* Non quiuomque hoc dicit; ſed in quo Dei regnum eſt. *Rom. 6.* In quo autem regnat Deus, vtique in eo peccata non regnant: Non enim Deo regnum eſt commune cum crimine. Quis autem dicit Deum meum, niſi qui ipſi exhibet plenum reuerentiæ & pietatis affectum? *1. Cor. 6* Iuſto enim dicitur: *Ego ſum Deus tuus.* Denique & Thomas vbi tetigit manu propriâ latus Chriſti, & euidentia indicia indubitatæ reſurrectionis inuenit, reſpondit: *Exod. 20* *Ioan. 20* *Dominus meus, & Deus meus.* Dominus, quia redemit ſeruulos ſuos: Deus quia non ſolùm reſurrexit; ſed etiam ipſe ſe ſuſcitauit. *Mandauit* autem *ſalutes Iacob*, quia in ſingulis oraculis ſalus eſt. In ſingulis quoque ſalus eſt manſionibus. ſalus in miniſteriis Angelorum, qui ad protectionem hominum deputantur. Ex mandato ergò Dei ſalus homini, non ex ſua operatione confertur: *Hebr. 1* Deus enim maluit vt ſalus homini fide potiùs quàm operibus quæreretur, ne quis gloriaretur in ſuis factis, & peccatũ incurreret. Qui autẽ gloriatur in Domino, fructum impietatis acquirit, *2. Cor. 10.* & iactantiæ crimẽ euadit. Hic igitur eſt qui poteſt dicere:

In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.

Quid eſt ventilare? Dedit Dominus cornua pluribus animantibus, vt poſſint ſe à ferarum incurſione defendere. Ideóque & bos leoni frequenter reſiſtit, vrſum proterit. Ceruus quoque quamuis ſit pauidus, tamen & ipſe cornibus ſe tuetur. Aries quoque arietat lupum. Ergo ea quæ cornua habent animalia, ventilare dicuntur: Sed homo cornua non habet. Quomodò ergò ventilat? Vnde? Vide Scriptura quid dicat: *In te* (inquit) *inimicos noſtros ventilabimus cornu*. Cornu noſtrum es tu, Domine Ieſu! Et ideo ſicut non in brachio noſtro præſumimus; *2. Reg. 22.* ita nec in cornibus noſtris ventilandi habemus præſidium; ſed in Chriſto: Habet enim fides cornua ſua, quæ mutuatur a Chriſto. Siquidẽ non otioſè in benedictionibus Moyſi legimus. Qui viſus eſt in rubo, veniat ſuper caput Ioſeph, & ſuper verticem eius, glorificatus inter fratres ſuos primogenitus; *Deut 33* tauri decor ipſius, cornua vnicornis cornua ipſius: in ipſis gentes ventilabit ſimul vſque ad extremum terræ. Hæc decem millia Ephraim, & hæc millia Manaſſe. Quis eſt in rubo viſus Moyſi, niſi primogenitus Dei Filius, qui ait: *Ego ſum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob?* *Exod. 3* Ideò ſe demonſtrauit humanis aſpectibus, quia venturus erat vt ab omnibus videretur. *Ibidem.* Ideò rubus vrebatur, & non exurebatur; *Geneſ. 3* quia terram iſtam quæ nobis ſpinas germinabat & ſentes, diſponebat vrere per continentiæ diſciplinam, non conſumere per mortis ærumnam. *Pſal 25.* Vnde dicit Propheta: *Vre renes meos, & cor meum*. Reuelauit ergò futurum quoddam corporei ſplendoris indicium, quo per reſurrectionem caro iſta fulgeret. Quid enim ſignificabat ignis innoxius, niſi lumina reſurgentium? Vnde præſumpſit Apoſtolus dicere: Quia ſicut ſtella à ſtellâ differt in claritate, ità & reſurrectio mortuorum. *Mat. 13* *1. Cor. 15* Hic ergo, inquit: Veniat ſuper caput tribus Ioſeph, vt exaltet caput populi ſui. Veniat etiã ſuper verticem, vt verticem capilli perambulet, amputaturus ſuperflua delictorum, *Deut. 33* *Pſ. 67* ſanctificaturus ornamenta virtutum. Hic eſt glorificatus inter fratres ſuos; ſicut ipſe dicit. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* *Pſal. 21* Quæ maior eſt gloria, quàm peccatoribus nationum cognitionem diuinitatis infundere? Quem in viſione vidit Ioſeph, quum manipulum eius adorarent fratrum manipuli, *Gen. 37.* adorarent eum ſol & luna cum ſtellis. Manipulus ille in figurâ carnis accipitur. *Omnis enim caro fœnum.* *Eſai. 40* Fœnum hoc noſtrum ſuſcepit, vt ſuum triticũ germinaret, & fructum reſurrectionis afferret. Quæris teſtimonium? *Ioan. 12* *Deut. 33* Audi de ſe dicentem. *Niſi granum tritici cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet. Si autem mortuum fueris, multum fructum affert.* Denique vt ſcias quia de Dei Filio dicit Moyſes, ait. *Gen. 49* *Glorificatus inter fratres ſuos primogenitus.* Vtique non Ioſeph erat primogenitus inter filios Iacob; ſed Ruben: nam Ioſeph poſt plurimos erat: *Gen. 30* Sed primogenitus dicitur, qui venturus erat vt nationum populos congregaret. Vnde pulchrè ait Scriptura: Tauri decor eius: Sicut enim taurus ducit armentum: *Pſal. 22* ità Chriſtus plebem Gentium duxit ad Eccleſiã, induxit ad paſcua, vt poſſet dicere: *In loco paſcuæ ibi me collocauit: ſuper aquam refectionis conſtituit me.* Huius tauri decore pro captu noſtræ fragilitatis, armenta ſecura ſunt præcedentem, *Amos 3* *Virgi. l. 2. Georgic.* vt vitam adipiſcerentur æternam. Mugiuit hic taurus, & mors refugit. Leo rugit: & quis non timet? Verè maxima taurus victima, vt ab aduerſariis aſſumamus teſtimonia: Quæ maior enim victima, quàm quæ mundi totius peccatum ſuo cruore mundauit? Audi quia ipſum taurum dicit etiam ſanctus Propheta Iacob, *Gen. 49* cùm reuelaret Domini paſſionem, quem Iudæi poſteà perſecuti ſunt. *In furore*, inquit, *ſuo ſubneruauerunt taurum.* *Ibidem.* *Gen. 32* Et vt aperiret quia de Iudæis dicebat, addidit: *Diuidam eos in Iacob, & diſperdam illos in Iſrael.* Hic eſt homo qui luctatus eſt cum Iacob, & femur eius tetigit: quo tactu, Patriarchæ neruus obſtupuit: ſignificans ex eius ſucceſſione ſecundùm carnem ſe eſſe venturum, qui ſubneruandus eſſet a populo Iudæorum in ſui corporis paſſione. *Ibidem.* Quod non intelligentes myſterium, ſtatuerunt ne neruum manducarent filij Iſraël. Et ideò ſacri ſanguinis ſe redemptione fraudarunt, ſalutiferæ quoque paſſionis ſe beneficiis abdicarunt, ne vitam mereantur æternam: quia ſcriptum eſt: *Niſi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis in vobis ipſis vitam.* *Ioan 6* Qui autem

manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habe- G
Coloſſ.3 *bit vitam æternam.* Accipe aliud. Quid eſt oeruus, niſi
Epheſ.4 quo corpus omne conſtringitur? Corpus Chriſti Eccle-
ſia eſt, quæ vinculo ſtringitur charitatis. Quid aliud in
Chriſto Iudęi, niſi charitatis vinculum omne ſoluerunt?
Meritò Petrus Sacerdos eligitur, qui ſpiritu charitatis
diuinæ triplici ſe ligauit. Accipe adhuc quia ipſum ſigni-
Eccl.4 ficauit Moyſes. Adiecit: *Cornua vnicorni, cornua ipſius:*
Ioan.21 *in ipſis Gentes ventilabit.* Sed noli timere quia ventilat.
Deut.33 Dixit enim. *Percutiam, & ſanabo.* Bona cornua quibus
1.Petr.5 incluſit orbem terrarum. Bona cornua, quibus leonem
illum noſtrum aduerſarium ventilauit. Bona cornua, qui-
bus fecit vt cornua aduerſarij timere nequeamus; quia
Dan.7. & Satanas habet cornua ſua, ſicut teſtificatur Daniel, H
dicens: *Videbam & cornu illud quod faciebat pugnam
cum Sanctis, & inualeſcebat eis, donec venit Antiquus
dierum.* Hic eſt antiquus dierum. Quis autem vnicor-
Ioan.1 nuus, niſi vnigenitus Dei Filius, & vnicum Dei Verbum,
quod erat in principio apud Patrem? Quod Verbum ſuis
cornibus Gentium populos mortificauit, & viuificauit,
Deut.33 vt fierent in decem millia Ephraim vſque ad terminos
terræ, & vſque in millia Manaſſe: eò quod crediturus eſ-
Rom.11 ſet in eum populus nationum, qui totum repleret orbem
terrarum, crediturus eſſet poſteà etiam populus Iudæo-
1.Reg.18 rum, ex obliuione conuerſus ad gratiam: Oblitus eſt
enim ſalutem ſuam, qui tam ſerò conuerteretur ad Chri-
ſtum. Ideò Saül in millibus, Dauid in decem millibus: I
quia durus in paucis, manſuetus in pluribus, neque ta-
Deut.33 men abnuo ſi quis quaſi ad Ioſeph dictum putat. Primo-
genitus tauri decor eius: & ſic diſtinguendum putat;
Pſ.148 quia dedit & Sanctis ſuis cornua. *Exaltauit* enim *cornu*
1.Reg.2. *populi ſui.* Et Anna mater Prophetæ Samuel dicit: *Exul-*
Gen.49 *tauit cor meum in Domino: & exaltatum eſt cornu meum
in Deo meo.* Habuit vtique & Ioſeph in Domino cornua
ſpiritalia. Accipiatur itaque Ioſeph, dummodò ipſa fi-
gura ſit Chriſti, cui dicitur: Ioſeph filius meus amplia-
tus, filius meus iunior, ad me reuertere. Neque enim Io-
Pſal.18 ſeph ad Iacob reuertitur; ſed Chriſtus à mortuis reſuſci-
Gen.49 tatus ad Patrem Deum reuertitur: vt ſcriptum eſt: *A* K
Gen.24 *ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque in ſummum
Gen.49 eius.* Eſt tamen vt de Ioſeph accipiatur: *Reuertere ad
me;* quia populus reuertitur in terram Chananæorum,
Epheſ.1 in quâ antè habitauerant Patriarchæ. Vnde dicit Iſaac ad
Iacob: *Non accipies vxorem à filiabus Chananæorum:* &
miſit eum in Meſopotamiam, vt ibi ſibi coniugem repe-
riret. Numquid ei inſidiati ſunt domini ſagittarum? num-
quid ipſe propter benedictionem veteri paterni in toto
orbe benedictus eſt, & non Dominus Ieſus, quem Virgo
Pſ.117 generauit? Et ideò non ſolùm ſuprà homines; ſed etiam
ſuprà Angelos & Archangelos, & ſuprà omnem ſubli-
mitatem cæleſtium benedictus eſt Poteſtatum; ſicut L
Scriptura teſtatur, dicens: *Benedictus qui venis in nomine
Apoc.19 Domini: Deus Dominus, & illuxit nobis.* Dominus enim
Deus ipſe eſt Rex regum, & Dominus dominantium,
Pſal.97 dominus eorum quæ habentur in cęlis. Propter hæc cor-
Num.10 nua Domini Ieſu, & Dauid in voce tubæ corneæ, canens
auditus à Chriſto eſt: & Moyſes docuit ſacrificiorum ri-
Pſ.80. tus tubæ ſonitu eſſe celebrandos; ſicut & ſcriptum eſt.
Pſal.71 *Canite in initio menſis tubâ.* Cui hoc, niſi nobis ſcriptum
eſt? Menſes enim ab initio lunæ Veteres obſeruare con-
ſueuerant. Luna autem Eccleſia eſt: quæ ſpiritalibus &
Euangelicis prædicationibus in abundantia pacis, vt M
Propheta dixit, extollitur. In Chriſto ergò ventilabimus
inimicos noſtros.

Et in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nos.

Quid eſt nomen, niſi quo propriè vnuſquiſque ſigni-
ficatur, quod ei non ſit commune cum cæteris? Homo
enim commune vocabulum eſt. Niſi addas qui vocetur,
non poteſt declarari. Nomen ergò proprietas vniuſcu-
iuſque eſt, quo poſſit intelligi. Vnde arbitror quod &
Moyſes volens proprium Dei & aliquid de eo ſpecie co-
gnoſcere quod non eſſet commune cum cæleſtibus Po-
teſtatibus, interrogauit: *Quod eſt nomen tuum?* Denique Exod.3
cognoſcens mentem eius Deus, non reſpondit nomen;
ſed negotium: hoc eſt, rem expreſſit, non appellatio-
nem, dicens: *Ego ſum, qui ſum;* quia nihil tam proprium Ibidem.
Dei, quàm ſemper eſſe. Qui ergò negant Chriſtum coæ-
ternum Patri, videant quia Deum negant, cuius eſt
ſemper eſſe, nec aliquando non fuiſſe. Hac ergò cogni-
tione proprietatis diuinæ Moyſes inſurgentes in ſe vole-
bat ſpernere: vel, vt Aquila aut Symmachus dixerunt,
calcare reſiſtentes ſibi tamquàm ſerpentes & ſcorpiones:
quos etiam Dominus dicit in Euangelio eſſe ſpiritalibus Luc.10.
veſtigiis proterendos, vt viam noſtram impedire non
poſſint, quæ ducit ad ſecreta paradiſi. Habemus ergò in
nobis ſtudium diuinæ cognitionis. Habemus Dei Ver-
bum, quod eſt nomen Patris. Hæc verè proprietas Dei;
quia Pater Chriſti eſt: & ideò in nomine Patris venit, qui Ioan.5
venit vt Patris faceret voluntatem. Et ideò ait: *In nomine
Patris veni, & non me ſuſcepiſtis: ſi alius venerit in nomine
ſuo, illum ſuſcipietis;* ſignificans Iudæos in Antichriſtum
credituros, qui in Chriſtũ credere noluerunt. Ergò qui in
Chriſtum credit, non in arcu ſuo, nec in gladio ſuo ſpe-
rat; ſed in nomine eius ſpem victoriæ locat. Et ideò ait:

Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus non ſaluabit me.

I Liberâſti enim nos ex affligentibus nos: & eos qui oderunt nos, confudiſti.

In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſæcula.

Non enim in arcu meo ſperabo. Sed ſi in arcu ſperan-
dum eſt, in Dei certè arcu ſperandum eſt, quem poſuit in Gen.9
nube, vt à diluuio genus humanum timere deſineret.
Iſto enim arcu nos protegit, quo & iaculatur ſagittas,
quibus percutiat inimicos & aduerſarios noſtros. Vnde
& ait: *Liberâſti enim nos ex affligentibus nos: & eos qui
oderunt nos, confudiſti. In Deo laudabimur totâ die: &* K *in
nomine tuo confitebimur in ſæcula.* Audi quomodò nos li-
berauit; quia ſagittis quæ iaculantur è cælo, terræ noſtræ
interiora penetrantur, vt motus omnis terrenus intereat
& quieſcat: ſicut in poſterioribus ait: *De cælo iaculatus* Pſal.75
es iudicium: terra tremuit, & quieuit. Sic igitur libera-
mur, dũ confunduntur inimicæ & aduerſariæ poteſtates;
vel ſapientia carnis iſtius retuſa cæleſtibus imperatis, in Rom.6
ſuis criminibus erubeſcit, & flagitiorum ſuorum pudo-
re confunditur: adulter in libidinis ſuæ flammis, & veſa-
ni amoris incendio: auarus in immodicæ cupiditatis ar-
dore; qui aliena rapiendo, quò plura inuaſerit, eò ma-
iora deſiderat: ebrioſus in temulentiâ, facinoroſus in ſce-
L lere: qui & hîc confunduntur grauiſſimè; ſed multò am-
plius confundentur, cùm viderint Sanctos Domini reſur-
gentes, & Euangelicum illud impleri quod ait Dominus:
*Multi dormientium in terra monumentis reſurgent: iſti in
vitam æternam, & hi in opprobrium & perpetuam confu-* Eſai 65 Ioan.5
ſionem. Cùm cœperint ergò illi reſuſcitari in confuſio- Dan.12
nem perpetuam, ſanctus Domini dicit. *In Deo laudabi-
mur totâ die: & in nomine tuo confitebimur in ſæcula.* Opu-
lentus in diuitiis laudatur, luxurioſus in conuiuiis, ſcor-
tator in nocte, potens in hac vitâ quæ habet noctes:
Sanctus autem non in hac vitâ; ſed in Deo laudabi-
tur, qui Domino per omnia placere geſtiuit, qui poteſt
M dicere: *Fortitudo & laudatio mea Dominus. Laudabitur* Pſ.117
totâ die; quia honeſtè egit, & opera ſua non abſcondit & Prou.28
crimina; ſed Regi patefecit æterno, in die ambulans, non Rom.13
in tenebris & occultis. Vnde Apoſtolus: *Sicut in die ho-
neſtè ambulemus:* hoc eſt, non in ganeis atque gurgu-
ſtiis, non in cubilibus & impudicitiis, in quibus ſtultus
ſe putat parietibus eſſe tectum, vt poſſit Dei ſcientiam
præterire, cùm inuelata apud Deum vniuerſorum flagi- Eccl.23
tia ſint, & occulta diuinæ cognitioni peccata hominum
eſſe non poſſint. Ergò Sanctus laudabitur in futurum;
quia non quæſiuit præſentium laudem; ſed gratiam fu-
turorum. Vide tamen diſtantiam. Hîc dum eſt, in Do-
mino gloriatur: illic in nomine laudabitur, & pro breui 1.Cor.10

tempore mercedem æternitatis accipiet. Aquila tamen A
poſuit *in Domino gloriabimur totâ die*. Symmachus ait:
Deo hymnum dicemus per omnem diem. Concordat om-
nium ſenſus vt non deſinamus circa Dei laudes, ſiue
hymnum dicendo, ſiue diuinam per omnia momenta
gloriam concinando: Qui enim hymnum dicit, puro
corde & ſpiritaliter dicit, & omne genus Paſſionis exclu-
dit humanæ, vt nullo mœrore, nullius doloris acerbitate
impediatur eius officium, exaſperetur eius affectus; ſed
hymnum dicens Deo, immobilis atque irreuocabilis per-
ſeueret: ſicut ipſe Dauid qui ait: *Benedicam Dominum in
omni tempore, ſemper laus eius in ore meo*. Sicut Iob, quia B
Pſal. 33. amiſſis filiis, interemptis omnibus ſuis, direptis faculta-
tibus, ait: *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſit nomen
Iob. 1. Domini benedictum*.

Nunc autem repuliſti & confudiſti nos.

Cùm ipſe ſanctus Dauid alio loco dixerit: *Quia non
repellet Dominus plebem ſuam*: quomodò hoc loco ait:
Pſal. 93 *Repuliſti nos*: præſertim cùm hæc de plebe dicat, quæ
non mediocria inſignia propriæ virtutis enumeret? Ne-
que enim mediocre eſt dicere quòd tempeſtates & va-
Pſal. 43 riæ tentationes ſuper ſe venerint, & obliti non ſint Do-
infrà. minum Deum ſuum, & iniquè non egerint in Teſtamen-
to eius, & cætera quæ ſequuntur. Vnde etiam Apoſtolus C
ſanctus interpretatur, & dicit quòd eò vſque non repu-
lerit plebem ſuam Dominus, vt poſuerit loquentem eũ:
Rom. 11 *Totâ die expandi manus meas ad plebem non credentem,
Rom. 10 & contradicentem*. Cuius ſermonis auctoritate ſubnixus
Eſai. 65 ait: *Dico igitur: Numquid repulit Deus hereditatem ſuã?
Abſit: Nam & ego Iſraëlita ſum, ex ſemine Abraham,
Rom. 11 de tribu Beniamin*. Non repulit Deus plebem ſuam, quã
præſciuit: Sed poteſt hoc loco dici quoniam ideò non
repulit plebem; quia reliquię ſecundùm electionem gra-
tiæ ſaluæ factæ ſunt. Et videtur in paucis non repuliſſe
Ibidem. quidem populũ: tametſi non totum populum; ſed ex eo
plurimos repuliſſet. Vnde addidit ponendo reſponſum
Ibidem. Dei, quòd non ſolùm in paucis ſeruauerit plebẽ; ſed etiã
ſeptem millia virorum ſibi reliquerit qui non curuaue- D
runt genua Baal. Verùm fuerit hoc dictum ab Apoſtolo
3 Reg. 19 ſecundùm Euangelium; quoniam Dominus tranſierat
ad Gentes: reſponſi autem diuini tempus referatur ad ze-
lum adhuc fidei feruentem; quando etiam Prophetarum
gratia redundabat populo Iudæorum. Vnde ſi Eliæ tem-
pore negauit Dominus à ſe plebem repulſam, multò ma-
gis tempore Dauid, vel filiorum Core, quo adhuc fides
Ibidem. electi populi prænitebat. Tamen vt & ipſum ſanctum
Dauid interrogemus, quomodò Dominus plebem ſuam
non repulerit, colligamus: nam cùm ſit Deus appro-
pians, non elonginquans, ſicut habet Scriptura veteris
Teſtamenti: vtique qui appropiat, non repellit: Eſt E
Hier. 23 enim miſericordiæ diuinæ, vt nulli cauſa ſit mortis, &
omnes putet eſſe redimendos. Sed vide ne ille repella-
tur, qui ſe elongat à Domino, ſicut dicit Dauid. *Quoniam
2. Pet. 3 ecce qui ſe elongant à te, peribunt: perdidiſti omnes qui for-
nicantur abs te*. Quid eſt, abs te fornicantur? Quia turpi-
Pſal. 72 tudinis ſuæ ludibrus te relinquunt, & à te recedunt, & à
præceptis tuis deuij ſunt. Denique alibi habes ſcriptum:
Adulteros autem iudicabit Deus: adulteros enim iudicat
Deus diſperdens eos à ſe. Repuliſti ergò, hoc eſt, alie-
Hebr. 13 nando abs te perdidiſti eos. Ergò qui ſe a Domino ſepa-
rat, ipſe à Domino ſeparatur. Et qui non cognoſcit Do- F
minum, à Domino non cognoſcitur: & qui ignorat,
ignoratur; ſicut ipſe Dominus dixit. *Diſcedite à me
1. Cor. 14. omnes operarij iniquitatis! neſcio vos*! non enim ſcire di-
Matt. 7 gnatur iniuſtitiæ miniſtros & iniquitatis auctores. Pec-
cator ergò non repellitur; quia ipſe ſe repellit. hoc igitur
genere dicit: *Nunc autem repuliſti & confudiſti nos*. Quo-
modò tamen repellat Deus, qui ſequitur verſiculus ex-
ponit.

Et non progredieris, Deus! in virtutibus no-ſtris.

Deus quando non adiuuat, repellere videtur: Vnuſ-
quiſque enim qui adiumenta non ſentit diuinitatis ſibi
opitulatione conferri, repulſum ſe putat atque deſertum.
Quid eſt autem quod ait: *Non progredieris, Deus!* Et
quid ſibi vult quòd Deus interdum aut progredi dicitur,
aut egredi, aut exurgere, aut deſcendere? Non enim Ioan. 3
corporaliter Deus mouetur, aut de aliquo loco exit aut
ad alterum tranſit, qui ſupra omnia eſt: aut verè exur-
git, quaſi in aliquo iaceat cubili, vel in aliquâ ſede cor-
poraliter ſedeat. ſed hæc dicuntur, vt tu intelligas quan-
do & ad quem egredi dicatur, & ad quem exurgere: Le- Pſal 43
gimus enim in hoc ipſo Pſalmo. *Exurge, quare obdormis* infrà.
Domine? Et conſiderandum ne quando noſtris improba- Matt. 8
bilibus actibus obdormire videatur, vt in Euangelio le-
gimus. cùm adhuc imperfecti eſſent Apoſtoli, quòd his
Ieſus Chriſtus dormiebat: Verùm vbi metu naufragij &
timore perculſi ſunt, Chriſtum excitauerunt dormien- Ibidem.
tem. Perfidis ergò dormit Dominus Ieſus, Fidelibus vi- Apoc. 3
gilat. Denique & qui fidelis eſt, intrat ad eum, & à ne-
gligente Deus videtur exire, atque diſcedere. Certè im-
perfectos & adhuc infirmos attrahit ad ſe Dominus; ſi-
cut legiſti dicentes iuuenculas: *Attrahe nos, poſt odorem* Cant. 1
vnguentorum tuorum curramus. At verò Moyſes qui iam Pſ. 105.
fortior erat, & electus à Domino, & aſcendere legitur, & Exod.
intrare ad Dominum Deum ſuum, ſicut ſcriptum eſt *Et* 24
aſcendit Moyſes in montem, & circumdedit † nubes montẽ, al. lux
*& deſcendit maieſtas Dei in montem Sina, & cooperuit eũ
nubes ſex diebus; & vocauit Dominus Moyſen die ſeptimo,
de mediâ nube*. Aſpectus autem maieſtatis Domini tam-
quàm ignis ardens ſuper verticem montis coràm filiis
Iſraël. Et intrauit Moyſes in mediam nubem. Sicut ergò
hic Moyſes intrabat in nubem, vbi primùm ad montem Exod. 33
vocatus a Domino eſt: ità in poſterioribus perfectior,
cùm ipſe intraret in Tabernaculum ſuum, deſcendebat
ad eum columna nubis, & ſtabat † ad oſtium Taberna- al. in
culi: & ſtans totus populus adorauerunt vnuſquiſque ad oſtio.
oſtium Tabernaculi ſui: in nube autem Dominus *Poſuit* Pſal 17
enim tenebras latibulum ſuum. Vt ſcias autẽ quia de Do- Exod 33
mino dicit: *Et locutus eſt, inquit, Dominus ad Moyſen*. Ibidem.
D Quòd autem extra caſtra Tabernaculum Moyſi poſitũ
eſſe commemoratur, vt occurreret Deo, non videtur eſ-
ſe contrarium: Qui enim Deum quærit, quaſi ad Deum
intrat, & totâ mente ad cognitionem eius ingreditur. Iu- Exod.
ſtus ergò intrat ad Dominũ, ſicut Moyſes intrabat in nu- 34.
bem: in nube autem Deus. Denique, Ecce Dominus ve- Eſai. 19
nit in nube leui. Et in euangelio habes ſcriptum: *Cùm* Matt. 6
*autem oras, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora
Patrem tuum in abſcondito, & pater tuus qui videt in*
abſcondito, reddet tibi. Ergò intùs quaſi in cubicu- Mich. 1
lo tuo Deus eſt. Audi etiam alibi quia intùs eſt Deus.
Ecce, inquit, *Dominus procedet de loco ſuo, deſcẽdet & aſ-*
E *cendet ſuper excelſa terræ, & mouebuntur montes ſub eo, &
valles liqueſcent*. Scriptura hoc dicit: & iã tunc ſignifica Pſal. 18.
bat quòd deſereret populũ Iudæorũ, & tranſiret ad Gen- Apoc. 3
tes. Deniq; & in Pſalmo hoc inuenimus expreſſũ, cùm
dicit Dauid. *Et ipſe tamquã Sponſus procedens de thalamo
ſuo. Exultauit tamquã gigas ad currendã viã*. His igitur
generibus reperimus egreſſum Dei, aut eius ingreſſũ: ſi-
cut & Dominus dicit Ieſus quia ad virũ timentẽ veniat:
Ecce, inquit, *ſto ad ianuã, & pulſo & ſi quis audierit vocẽ
meã, & aperuerit ianuã, intrabo ad eum, & cœnabo cũ illo,
& ipſe mecũ*. Hæc igitur diximus proptereà quòd ait Pro-
pheta: *Repuliſti nos, & non progredieris, Deus! in virtuti-*
F *bus noſtris*. Simpliciter antẽ & illud accipimus; quia Deus Ioſue. 5
progreſſus eſt in virtutibus Iudæorũ, quando Ieſus Naue Ioſue. 6
ducem militiæ cœleſtis adorauit: & ideò ſine ferro vicit,
& ſine vllâ obſidione deſtruxit vrbem Hiericho, quæ ha-
bebat validiſſimos muros: Quando enim progreſſus eſt Eſaia 37
in virtutibus ſeruorum ſuorum Deus, victoria conſecu-
ta eſt: Nam progreſſus eſt Angelus ad Ezechiæ preces, &
ſtrauit innumeras copias Aſſyriorum. Sed interdum &
quos vult in certamine coronari Dominus, veluti dere-
linquit ad tempus, vt fide vincant, nec rebus ſecundis
& proſperis deuotio remittatu[r] ...e ſæpe qui pro-

ſperorum curſu, & ſecundorum vſurpatione ceciderunt, G
curriguntur aduerſis. Ideò frequenter inuenimus Iu-
dæos poſt victoriam lapſos, poſt ſeruitium correctos;
quia precibus & deplorationibus eum ad ſe redire fe-
cerunt. Vnde & illud quod ſecundùm hominem dictum
eſt, & hominis affectu, huic ſententiæ non repugnat;
quia dixit Dominus: *Deus Deus meus! reſpice me, quare*
Pſal. 21 *me dereliquiſti?* Non quòd derelictus ſit Dominus, qui
Ioan. 6 ait alibi; *Quoniam ſolus non ſum; quia Pater mecum eſt;*
ſed quia ſecundùm carnem hominis & affectum, qui in
certamine graui eſt conſtitutus, derelictus videtur à Do-
Luc. 4. mino. Denique non otioſè ait Scriptura quia poſt tenta-
tionem primam diſceſſit ab eo diabolus vſque ad tēpus,
hoc eſt, vſque ad certamen: Vbi enim magnum certa- H
men ſacræ paſſionis aduenit, iterùm aduerſarius ad ten-
tamenta ſucceſſit. Homo autem quando velut in ambi-
guo conſtitutus eſt, putat ſe à Deo ſuo eſſe deſertum: Sed
quemadmodùm hoc ſecundùm carnis affectum accipi-
mus; quia ſibi homo viſus eſt derelictus, cuius proceſſum
operatus eſt Chriſtus in corpore ſuo; ità etiam diuinitate
ſciebat ſe numquam derelinqui à Patre; quia ipſe dixit.
Ioan. 14 *Ego in Patre, & Pater in me*: & ſolum ſe non eſſe ſigni-
ficauit. Subſtituit etiam verſiculum iſtum.

Auertiſti nos retrorſùm præ inimicis noſtris: & qui oderant nos, diripiebant ſibi.

Non bene progreditur qui retrorſùm auertitur: quia I
nemo mittens manum in aratrum, & reſpiciens retrò, habi-
Luc. 9. *lis eſt regno Dei.* Denique vxor Lot quæ retrò reſpexit, ad
verticem montis, hoc eſt, ad ſuperiora peruenire non
Gen. 19 potuit; ſed in ſalem conuerſa eſt, quæ ſpecies citò ſolui-
tur, nec poteſt vſum habere diuturnum. Sic ſunt qui tem-
poralia ſequuntur & non ſequuntur æterna: & hîc infa-
tuantur à ſtultitiâ ſuâ, & futurorum gratiam habere non
poſſunt. Sunt tamen qui retrò poſiti obliuiſcuntur ſupe-
riorum, & ad priora ſe extendunt, vt ad brauium valeant
Eccl. 23 peruenire. Et Petro dicitur: *Vade retrò me, Satana!* vt
Philip. 3 in melius prouocetur. Et in numero prior eſt, qui poſt
Matt. 8 Chriſtum eſt. Ideò ergò *præ inimicis*, quia illi nos affli- K
gunt, & inſectantur: Domine! retrorſùm nos eſſe vo-
luiſti, vt extendamus nos ad ſuperiora, & ſemper ante
nos attendamus, perſequentes inimicos noſtros, & eo-
rum locum tranſire cupientes. Denique ſic Theodotion
habet quomodò Septuaginta viri, hoc eſt, quomodò iſte
verſus expoſitus eſt. Aquila habet, *Auertiſti nos retrò ab*
affligente: Symmachus: *Ordinaſti nos nouiſſimos ab omni*
aduerſario. Contraria nobis quæ ſunt, niſi voluntaria
iſtius ſæculi, & plena deliciarum atque laſciuiæ, quæ
ſunt incentiua luxuriæ? Vxor Lot decepta eſt; quia poſt
ſe habebat luxuriam Sodomitanorum, & regionis eius
Gen. 19. illecebras. Vnde decepta eſt? quia poſt ſe reſpexit. Et tu L
gò ne ad inimicos tuos reſpicias. Poſuit te Deus nouiſſi-
mum in ſæculo. Vel: Qui humilitate ſe vltimum facit,
non conuertitur retrò; ſed ſemper antè reſpicit. Vt ſcias
autem qui ſint inimici tui, audi dicentem: *Audi Iſrael!*
Quid eſt quòd in terrâ es inimicorum, pollutus es in mortuis?
Baruc. 3 Quis autem tam inimicus & hoſtis tuus, quàm princeps
iſtius mundi, & eius ſocij, qui perſecuti ſunt vſque ad
crucem Dominum Ieſum, eius potentiam neſcientes?
Ioan. 14 *Si enim cognouiſſent, numquàm Dominum maieſtatis cru-*
1. Cor. 2. *cifixiſſent.* Ergo tu etſi nouiſſimus es, noli inimicos tuos
ſequi; ſed ſequere Dominum Ieſum, & crucem eius † le-
al. cum lætitia. ua, & inſiſte veſtigiis eius: Qui enim Chriſtum ſequi- M
Luc. 9. tur, poſt ſe non reſpicit, id eſt ad luxurias atque illecebras
peccatorum: & ideò poteſt dicere cum Sanctis: *Non re-*
ceſſit retrò cor noſtrum. Vnde intelligitur quòd & is qui
Pſal. 43 ante inimicos ſuos eſt, corde ſit nouiſſimus atque poſtre-
infrà. mus, ſi ad illos reſpiciat, & carnalibus potiùs, quam ſpi-
ritalibus affectu mentis intendat. Poteſt etiam qui no-
uiſſimus eſt, corde prior eſſe, ſi ea quæ in cęlo ſunt, con-
ſideret, & non quæ in terris. Audi qui nouiſſimus in ſæ-
Coloſſ. 3. culo, inter primos ſit apud Chriſtum. Puto quia Deus
nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit ſicut morti deſtinatos,
1. Cor. 4 vt ſpectaculum ſimus huic mundo, & Angelis & homi-
nibus. Nouiſſimum ſe dixit, & idem tamen quòd primus
eſſet oſtendit, cùm dicit: *Noſtra autem conuerſatio in* Philip. 3
cælis eſt. Sequitur: *Et qui oderant nos, diripiebant ſibi.* Mi-
raris forſitan quòd cùm in poſterioribus (vt diximus)
ſummā habeant fidei conſtantiam qui loquuntur: hîc di-
cant quòd ab iis qui oderant eos, diripiebantur: Sed non
te iſta perterreant: Multi enim hîc diripiuntur, & tamen Rom. 8
merita eorum à Chriſto non queunt ſeparari. Rapieban- Act. 4.
tur Apoſtoli, cædebantur virgis, in carcerem trudeban-
tur, ſeparabantur à ſe, & tamen cum Chriſto manebant:
immò hoc ipſo quòd rapiebantur à perfidis, eorum me- Act. 5.
rita creſcebant, & gratia in cæleſtibus augebatur: Non
enim ſtatim qui ab hominibus diripitur, etiam vincitur. 2. Cor. 11
Vide Apoſtolum Paulum gratulantem in periculis ſuis, Act. 9.
vide gloriantem, quòd per feneſtram in ſportâ demiſſus Dan. 1.
ſit. Vide quemadmodū ſanctus Hieremias, ſanctus Eze-
chiel, ſanctus Daniel in captiuitatem deducti, & ab Aſſy-
riis direpti, nullam tamen captiuitatem propriæ fidei
pertulerunt, nec in Teſtamentum Domini deliquere qui
ſeruauerunt in captiuitate etiam Legis præcepta diuinæ,
nec de interdictis cibis putauerunt contrà inſtitutionem
maiorum aliquid vſurpandum. Vnde bene Theodotion
dixit: *Et qui oderant nos, inſultabant ſuper nos.* Inſultatio
enim inimicorum non affert præiudiciū bonis mentibus;
ſed nec direptio inimicorū. Ideóque Sanctus dicit, qui
certus eſt quòd direptio ſibi obeſſe non poſſit: *Quis nos* Rom. 8
ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? & Ibidem.
cætera. Sed in his omnibus ſuperamus & ſuperuincimus
per eū qui dilexit nos: *ſcientes quòd neque mors, neque vi-*
ta, neque Angelus, neque Poteſtates, neque præſentia, neque
futura ſeparare nos poſſint à charitate Dei, quæ eſt in Chri-
ſto Ieſu Domino noſtro. Ergò qui talis eſt, non ſeparatur à
Chriſto. Vnde etiam ſi corporaliter diripiatur, ſpiritali-
ter tamen liber eſt: & non ſolùm direptioni obnoxius nō
eſt; ſed etiam rapinam ſibi laudabilem quærit: ſicut illi de
quibus ſcriptum eſt. *A diebus Ioannis Baptiſtæ regnum*
cælorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Victor eſt ita- Mat. 11
que qui in terrenis poſitus captiuus perfidiæ eſſe non no-
uit: nec ſolùm ei non diripitur quod præclarum eſt; ſed
magis ipſe diripit quod æternum.

Facti ſumus ſicut oues eſcarum.

Sunt etiam qui fiant oues eſcarum. Bonus Dominus
noſter Ieſus Chriſtus qui factus eſt ouis epulationis no-
ſtræ. Quæris quomodò factus ſit? Audi dicentem; *Paſcha*
noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Et conſidera quemadmo-
dū parentes noſtri in figurâ diripientes agnū manduca-
bant ſignificantes Domini Ieſu paſſionē, cuius quotidie
veſcimur ſacramento. Per ipsā igitur ouē facti ſunt gre- 1. Cor. 5.
ges eſcarum, ſicut Aquila dixit: vel greges in eſcas, ſicut Exod. 12
Theodotion locutus eſt; vel paſcue edentium, ſicut L
Symmachus dixit: Sed bona eſt epulatio non ſolùm non
metuenda Sanctis: ſed etiā concupiſcenda: Aliter enim
ad regnū cælorū non poteſt perueniri, cū ipſe Dominus Ioan. 6
dixerit: *Niſi manducaueritis meam carnem, & biberitis*
meū ſanguinem, non habebitis vitam æternā. Probatū eſt al. epu-
igitur quòd Dominus noſter ſit cibus, † epulatio, vel ali- lationis.
mentū, edentium. ſicut ipſe ait: *Ego ſum panis viuus, qui* Ibidem.
de cælo deſcendi. Et vt ſcias quia hæc omnia propter nos
facta ſunt, ex quo ille deſcendit, ex illo Sanctus ait: *Nos*
omnes vnus panis ſumus. Non ergò timeamus; quia facti
ſumus oues eſcarum; Sicut enim Domini caro, & ſanguis Act. 12
M ipſius nos redemit, ità etiam Petrus pro Eccleſiâ multa
tolerauit. Multa etiā Sanctus Apoſtolus Paulus, & cæte-
ri Apoſtoli pertulerunt, cū cæderentur virgis, cū lapida- 2. Cor. 11.
rentur, cū in carceres truderentur: Illa enim tolerantia
iniuriarum, & vſu periculorum, Domini fundatus eſt
populus, & Eccleſia incrementum eſt conſecuta, cùm
cæteri ad martyrium feſtinarent videntes per illas paſſio-
nes nihil Apoſtolorum deceſſiſſe virtutibus; ſed etiam
propter hanc breuem vitam immortalitatem illis eſſe
quæſitam. Quod oſtendit etiam qui ſequitur verſiculus;
quia dixerunt:

Et inter Gentes diſperſiſti nos.

Similiter

Mat. 8 Similiter Theodotion dixit: Aquila autem & Symmachus. *In Gentibus*, aut *inter Gentes ventilaſti nos*. Miſſi Ioan. 10 ſunt enim ſancti Apoſtoli ad Gentes, & diſperſi ſunt inter Gentes; ſicut & Prophetæ ſancti, de quibus ſuprà diximus, vt in illâ diſperſione fructus plurimi naſcerentur. Vt enim Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſicut granũ cecidit in terram, & mortuus eſt, vt multum fructum afferret: ità etiam diſperſi ſunt Apoſtoli ſancti, vt bonum inter Gentes ſemen afferrent, quo ad eorum ſimilitudinẽ fructus Gentium pullularet. Denique Scriptura hoc dicit Ioan. 15 dixiſſe Dominum: *Quia propterea vos miſi, vt vos eatis, & fructum plurimum afferatis, & fructus veſter maneat.* Factus eſt ergò Dominus ſicut ſemen, ſecundùm quod dictum eſt ad Abraham: *Multiplicabo ſemen tuum*; quod Gen. 22 Galat. 3 interpretatus Apoſtolus dixit. *Et ſemini tuo quod eſt* Philip. 3 *Chriſtus*. Semen ergò omnium Chriſtus. Et ideò ſe cadere paſſus eſt & ſpargi, vt conforme corpori ſuo transfiguraret corpus humilitatis noſtræ. Hoc ergò ſemen ſalutare omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figuram, quaſi ſemina Apoſtoli ſancti miſſi ſunt per diuerſa, atque diſperſi vt in agrum Eccleſiæ Gentes con- Mat. 28 gregatæ diuerſis fructibus refulgerent toto orbe terrarũ. Iſtæ ergò diſperſiones dicuntur, ſicut etiam in poſterioribus idem Dauid dicit. *Ædificans Hieruſalem Dominus, & diſperſiones Iſrael congregans:* Diſperſi ſunt enim vt nouos fructus facerent, & poſteà veluti triticum nouum Pſ. 146 Eccleſiæ horreis inueherentur. Hæc autem diſperſio non in inferioribus fit, hoc eſt, non in terrâ; ſed in cælo. Denique Legis hoc præcepta confirmant, per quam dicit Do- Mat. 13. minus: *Si fuerit diſperſio tua à ſummo cælo vſque ad ſummum cæli, inde congregabo te, dicit Dominus* Quæ eſt diſ- Deut. 30 perſio à ſummo cælo vſque ad ſummum cælum? Quis iſte tantus, qui ſic potuerit diſſeminari? Si homo in terrâ natus eſt: ab imo, non à ſummo cœpit. Si iſta te mouent, atque perturbant, redi ad ſuperiora iſtius ſancti Prophetæ, & audi quis ille ſit tantus qui huiuſmodi in terris ſegetes fœcundauit, vt fructus earum ad cæleſtia recepta- Pſ. 18. cula perueniret. Eſt autem ille Sponſus qui quaſi gigas Ioan. 16 percurrit hanc viam totam, inuiam altis, ſibi peruiam: & ex illo cœpit peruia iam eſſe mortalibus: ità tamen, vt iſti aſcenderent: ſolus tamen ille ipſe antè deſcenderet, vt Pſal. 18 poſteà Sancti eius mererentur aſcendere. Audi ergò quomodò diſſeminatio fuerit de cæli ſummo ad cæli ſummum. *A ſummo*, inquit, *cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius*. Cui homini hoc poſſit attribui? Moyſes in verticem Sinæ montis vix aſcendit, & hoc Exo. 24 quia vocatus à Domino eſt, & hortatus eſt voce cæleſti. A ſummo cælo quis deſcẽderet niſi Chriſtus; qui & cùm deſcendit in terras, manebat in cælo? *Nemo enim aſcendit* Ioan. 3. *in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, Filius hominis qui eſt in cælo*. Vides ergò quia & cùm deſcenderet & aſcenderet, ipſe erat & manebat in cælo: Ipſe enim dixit: *Cælum* Hier. 23 *& terram ego compleo, dicit Dominus*. Ipſe eſt, qui eſt in cælo. Hæc de diſperſione ſatis dicta ſint. Cæterùm quod Matt. 3 ait: *ventilaſti nos:* etſi verbo diſtat, ſenſu congruit: Sicut enim illi qui diſperſi ſunt, probati: ità etiam qui ventilati ſunt, ad probationem peruenire meruerunt: Sicut enim triticum ſi ventilatur; & à paleis ſeparatur, mundum eſt: ſi autem ventilatum non fuerit, mundum eſſe non poterit; ſed extat paleis concretum atque permixtum; ità etiã homo niſi tentationibus fuerit ventilatus, fragilia quæque veluti paleas à ſe non poteſt ſeparare. Vnde etiam Luc. 22 ad Petrum dictum eſt: *Simon! ecce Satanas expoſtulauit vt ventilet vos ſicut triticũ: ego autem rogaui Patrẽ meum, vt non deficiat fides tua*. Vide quid dicit, & intellige. Ventilatur Petrus, vt Chriſtum negare cogatur Incidit in tentationes, quædam locutus eſt quaſi plena palearum: ſed Ibidem. locutus eſt Verbo, vt fundatior eſſet affectu. Denique fleuit, & paleas ſuas lauit, & illis tentationibus meruit vt pro ſe Chriſtus interueniret. Quantò maius eſt patrocinium, quàm perturbationis illius tormentum? Et ideò plus quàm paſſus eſt acquiſiuit. Acquiſiuit enim Chriſtum ſibi patrocinantem. Cogitur autem & aduerſarius Sanctos Domini ad ſua damna tentare: Dum enim tentat, meliores reddit, vt qui tentatur, poſſit alios inſti-

A tuere, qui ſibi ipſe inualidus videbatur. Denique Petrus Eccleſiæ præponitur, poſtquàm tentatus à diabolo eſt. Ideòque antè ſignificat Dominus quid ſit illud quod poſteà eum paſtorem elegit Dominici gregis. Nam huic dixit: *Tu autem conuerſus confirma fratres tuos*. Conuerſus Ibidem. eſt ergò ſanctus Apoſtolus Petrus ad bonam frugem, & ventilatus eſt ſicut triticum, vt eſſet ipſe cum Sanctis Domini vnus panis, qui nobis eſſet alimentum: Dum e- 1. Cor. 10 nim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoſcimus, fit nobis vitæ æternæ & ſalutis alimentum.

Vendidiſti populum tuum ſine pretio.

B Emendi & vendendi videtur æqualis quidem eſſe contractus: ſed tamen ſi ementis & vendentis affectum conſideres, vnuſquiſque ſibi viliorem vendit, & complacitum emit: Vt enim præter id genus hominum loquamur qui negotiationem vendendis mancipiis exercent: non facilè quiſquam vendit niſi eum qui ſibi diſpliceat, & quem vſui ſuo inhabilem putet: & iterùm, vnuſquiſque emere deſiderat eum quem vtilitati vel miniſterio accommodum iudicauerit: Sed & ipſi qui vendendis mancipiis ſumptum exercent ſuum, & ſectantur lucra, vtique ità viles habent eos quos vendunt, vt eis viliores ſint quàm pecunia: & ſæpe etiam ipſi quos negotiationi ſuę magis habiles exiſtimauerint, malunt tenere quàm C vendere. Ità ergò & Deus viliorem vendidit, potiorem emit. Vendidit populum Iudæorum, non inclementiâ Dei; ſed ſuâ culpâ: quibus rectè dicitur; *Ecce peccatis veſtris venditi eſtis, & propter iniquitates veſtras dimiſi matrem veſtram*. Hoc itaque genere venditus populus Iudæorum, emptus eſt populus Chriſtianus Ille peccatis Eſai. 50 venditus, hic emptus ſanguine. Vnde Petrus ait: *Non corruptibilibus argento, vel auro empti eſtis; ſed pretioſo ſanguine*. Cuius eſt ſanguis pretioſus, niſi Agni illius immaculati, hoc eſt, Domini noſtri Ieſu Chriſti? Ergò ſine pretio populus Iudæorum, pretioſus autem populus Chriſtianus Ille pretium non habet; quia peccatum habet: iſte 1. Cor 6 1. Pet. 1. in pretio eſt, cui peccatum remiſſum eſt. Vnde rectè Ec- 1. Cor. 7 D cleſiæ filiis dicitur: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum*. Si tibi dicitur, Ne ſeruus fias hominum, & perdas propriam libertatem: multò magis dicitur tibi: Ne ſeruus fias peccati. Et iterùm: *Ne ſeruus fias ſerpentis, inimici, & aduerſarii; ſed ſerui as ſoli Domino, qui propriâ te redemit charitate; quia ipſe eſt ſuorum redemptio ſeruulorum*. Non vendit ergò Dominus niſi ſeruum malum: non 1. Cor. 1 vendit vtique bonum: Nam etſi Ioſeph venditus eſt; non dixit tamen Propheta; A Domino venditus eſt Ioſeph; ſed: *In ſeruum venditus eſt Ioſeph, quem fratres proprii vendiderunt*, quem Dominus tamen in figurâ propriæ Gen. 37 Pſ. 104 Gen. 41 paſſionis redemit à ſeruitute, renouauit ad gratiam. Vendiderunt itaque eum fratres, & acceperunt pecuniã. ſed E Dominus eum non ſolùm libertati reddidit; ſed etiam dignitate cumulauit Figuram autem in eo fuiſſe Domini Ieſu oſtendit Scriptura, quę dicit: *Filius meus zelo appetitus, ad me reuertere*. Et alibi: *Primogenitus tauri decor eius: eò quòd exaltauerit Deus Pater eorum Chriſti ſui*. Qui ergò venditur, vilis & ſine pretio eſt, quaſi qui magis Gen. 49 Deut. 33 non ſit, quam qui ſit. Vnde & Aquila dixit: *Tradidiſti populum tuum, vt non eſſet* Et Symmachus: *Tradidiſti populum tuum ſine ſubſtantiâ:* Non ſunt enim, qui repudiantur à Chriſto. Sunt autem qui eliguntur à Domino: *quoniam Dominus vocat quæ non ſunt, tamquàm quæ ſunt*. Et 1. Reg 2 Hier. 4 Rom. 4 electæ ſunt Gentium nationes, vt deſtrueretur perfidia 1 Cor. 1 F Iudæorum. In nihilum ergò traditus eſt ille populus; quia peccato ſuo venditus erat: Nullam enim habet culpa ſubſtantiam. Vnde dictum puto:

Et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

Hoc eſt: Gratis nos diſperſiſti per nationes: Neque enim tu quidquam per commutationem accipis, vt animam tradas hominis: Nihil enim tibi gratius eſt animæ cõuerſione. Sed ſi cõuerti detrectat, ipſa ſe tradit in nihi- Mat 16

lum, vt peccato & flagitio mancipetur. Ideò tu ſine pre-
Thren. 1 tio & ſine commutatione degenerem populum vendidi-
Pſal 54 ſti. Vnde in poſterioribus ait: *Non enim eſt illis commuta-*
Ibidem. *tio.* Quare non eſt illis commutatio? *quia non timuerunt,*
inquit, *Deum.* Duplex autem intellectus quare commu-
tationem non habuerit populus erroris: quia non poteſt
homo argento, vel auro, vel poſſeſſionibus redimere ani-
Mat. 16 mam ſuam. Quam enim dabit commutationem animæ
ſuæ; quàm illa temporalia vel caduca ſint: anima autem
permaneat vel ad præmium, vel ad pœnam? Non fuit
autem illa commutatio etiam in impiis, quæ eſt in reſur-
1. Cor. 15 rectione, de quâ dicit Apoſtolus: *Omnes reſurgemus; ſed*
non omnes immutabimur. Poteſt quoque & ſic intelligi,
quia etſi pauci redempti immutari meruerunt, vt Abra-
ham, Iſaac, Iacob, Moyſes, non tamen ad omnes commu-
tatio ipſa peruenit. Eſt etiam illud, vt non ſit multitudo
in commutationibus grauium peccatorum, ſecundùm
quod ſcriptum eſt; quia quorumdam hominum peccata
manifeſta ſunt præcedentia in iudicium: quorumdam au-
tem & ſubſequuntur. Quæ grauia ſunt atque manifeſta,
præcedunt, & ſine vllâ dubitatione merguntur: quæ au-
tem leuiora ſunt, bonis operibus ſæpe releuantur: *Beati*
1. Tim. 5 *enim quorum remiſſæ ſunt iniquitates & quorum tecta*
Pſal. 31. *ſunt peccata.* Vbi autem iniquitas propendet, nullâ bono-
rum commutatione mutatur. Ergò & ſi quis redemptus
eſt de populo Iudæorum, non ideò redemptus; quia mul-
tam habuit æſtimationem ſui: nec quia multitudinem ha-
buit in cõmutatione ſuâ; ſed redemptus eſt gratis: quod
te docet Apoſtolus, dicens: *Reliquiæ ſecundùm electionẽ*
Rom. 11 *gratiæ ſaluæ factæ ſunt.* Vbi autem gratia, non vtiq; me-
rito operum, nec iuſtificatione virtutum; ſed liberalitate
donantis, electione redimentis; quod æquè Scriptura te
docuit, dicente Apoſtolo Paulo: *Si autem gratia, iam non*
Ibidem. *ex operibus: alioquin gratia iam non eſt gratia.* Quid er-
gò? Quod quærebat Iſraël, hoc non eſt conſecutus. Qua-
re non ſit conſecutus, agnoſce; quia ſe iuſtificare cupie-
Rom. 10 bat; quia operum ſuorum iactantiã requirebat; quia fi-
dem non detulit, nec gratiam recognouit: & ideò electio
al. adue- conſecuta eſt, quæ vocantem audiuit, † audientem ſuſ-
nientẽ cepit. Meritò ergò in personâ populi illius dicitur:

Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris: illu-
ſionem & deriſum iis qui ſunt in circuitu noſtro.

Qui ſunt iſti vicini, ſeu finitimi, & quemadmodùm ad
viciniam Iſraëlitæ populi pertinuiſſe videantur, non eſt
facile diſcernere, ſi ſpiritalis vicinia requiratur, habens
quoddam lumen cognitionis ad inueſtigandum myſte-
rium Chriſti; præſertim cùm in ipſo Libro Salomonis
qui inſcribitur Eccleſiaſtes, didicerimus quia quò magis
quæritur ſapientia, eò profundior iudicetur: Sic enim
ſcriptum eſt: *Dixi, ſapientiam requiram, & ipſa longè fa-*
Eccl. 10 *cta eſt à me, longè magis quàm erat.* Et: *In profundo altitu-*
dinem quis inueniet eam? Vnde diffidentia oboritur mihi
ſcrutari diuinitùs ſpirantis Scripturæ myſteria, & eius e-
Ibidem. xaminare ſermones: quod ille dignè potuit, qui inter
perfectos ſapientiam loquebatur. Ergò perfectos video,
nec immeritò perfectos dixerim, cùm videam vos ſen-
ſus exercitatos habere, ad diſcretionem boni & mali; ſed
2. Tim. 3 & ipſe tamen qui ſciebat ſolidiores capere cibos, adiu-
4. Cor 2 menta quærebat, vt in eo verbum Domini curreret. Nec
iſte quoque ſine precatione hoc potuit vſurpare, vt lau-
Hebr. 5. datio eius iucunda fieret Deo: Non enim vſurpantis; ſed
2. Theſ. precantis affectio eſt. Tamen ne penitùs refugiſſe videa-
3. mur, conſideremus qui vicini tribubus fuerint Iudæorũ:
Nam vt vetera recenſeamus, Philiſthiim tribui Iudæ fini-
timi habebantur: ex alio latere iidem tribui Ruben ap-
Ioſue 13 propinquabant. Ammonitæ quoque in deſerto erant: &
& 15. qui erant in finibus Tyri & Sidonis, Galilææ copulaban-
tur, hoc eſt, tribui Zabulon, & tribui Nephthalim, quæ e-
rant in Galilæâ; ſicut Eſaias dixit: *Terra Zabulon, & ter-*
Ioſue 19 *ra Nephthalim via maris & trans Iordanem Galilææ*
Eſai. 9. *Gentium:* Vnde poteſt quis colligere quæ proprietas v-
niuſcuiuſque ſingularum fuerit tribuum, vt certis quibuſ-

G que finitimis iungerentur, quò paulatim etiam Gentibus
infunderetur cognitio cæleſtium ſacramentorum. Quod
vtique poteſt intelligi de illâ muliere Chananæâ, quæ ex- Mat. 15
iuit de finibus ſuis, vt Domino Ieſu occurreret tranſeun- Hebr. 13
ti, & poſthabitis ſimulacris ſuis, adoraret verum ſalutis Mat. 15
auctorem: cui teſtimonium dedit Dominus noſter Ieſus
Chriſtus quòd magna eſſet fides eius. Reſplendebat qui-
dem iam gratia Euangelij, & præſentiæ lumen † Aucto- al. an-
ris; ſed tamen quia ſponte exiuit, & miſericordiam poſtu- guſtæ.
lauit, & Dominum piâ voce confeſſa eſt, & quaſi faſtidio
habita, in clamore petitionis propriæ perſeuerauit: non
mediocrem prærogatiuam accepit iſtiuſmodi mulier,
quæ prima exiuit de Gentium nationibus, & perſeueran-
ti obſecratione tantum Domini teſtimonium meruit re-
H portare. In quo quidem loco velut dubitaſſe quoſdam
cognoui quid ſit quod ait: *Non ſum miſſus niſi ad oues* Ibidem.
quæ perierunt domus Iſraël: quaſi nobilitatem generis ele-
cti ad ſaluandas animas Dominus quæſiſſe videatur, qui 1. Tim. 2
venit vt omnes redimerentur. Sed oſtendere dignatus eſt
propoſitum, quod eos quos primò elegerat, nequaquàm
refutare cupiebat, & ſæpe deuios & errantes paterno
quodam reuocare quærebat affectu: Sed vbi ipſi Aucto-
rem proprium reliquerunt, ſciens ſe Deum mortuum eſ-
ſe, & Regnum cælorum non à faſtidientibus; ſed à † co- al. colẽ-
gentibus diripi, paulatim conuerſus ad Gentes eſt, vt & tibus.
nationum plus probaretur affectus, & illorum meritò Rom. 11
I pertinacia condemnaretur. Quid deinde ſibi vult quod 3 Reg. 10 Mat. 11
ait: *Non licet accipere panem filiorum, & mittere catulis?*
Vtique filios dixit Iſraëlitas, hoc eſt, populum Iudæorũ:
catulos autem populum Nationum. Quid ergò? Diuitum Mat. 15
aut nobiliorum eſt accipere ſacramenta cæleſtia, & non
eorum qui magis ad cognitionem myſterij cæleſtis pio
mentis feruore contendant? Et ſi Iſraëlita fuerit aliquis Pſal. 49
remiſſus & negligens, vel contumax, qui reiiciat poſt ſe
ſermones Dei; Chananæus autem qui impigrè velit ad-
quirendis mentem intendere Sacramentis, ille potiùs
qui diſſimulat, quàm iſte qui defert ſtudium, præferendus
eſt? Non vtique. Et ideò diligenter oportet intendi quid
expreſſerit, qui cùm dixiſſet: *Non licet accipere panem filio-*
rum, & mittere catulis, reſpondente Chananæâ: *Quia*
K *& catuli eorum edunt de micis quæ cadunt de menſâ do-*
minorum ſuorum: ſtudium eius humilitatémque lauda-
uit, quæ non ſibi profundum ſapientiæ à primordio Mat. 15
vendicauit; quamuis de finibus Tyri & Sidonis iam
eſſet egreſſa: ſed micas quaſdam verbi ſalutaris quæ de
menſâ dominorum ſuorum caderent, crederet colligen-
das: Qui enim diligenter & ſubtiliter Scripturæ verba ri-
matur, is ad altitudinem myſteriorum peruenire conſue-
uit. Vnde & huic dicitur: *Magna eſt fides tua: fiat tibi*
ſicut vis, hoc eſt, vt aperiatur tibi oſtium verbi, & reful-
geat vitæ æternæ ſalubre myſterium. Ergò qui vicinus
L eſt, exeat, & Chriſtum videre deſideret, & in oratione Ibidem:
clamet, ſicut iſta Chananæa exiuit de finibus ſuis, & Coloſſ. 4
Chriſtum vidit, & iugi voce clamauit, vt eius miſeri-
cordiam reportaret. Credentibus itaque Chananæis Iu-
dæus in opprobrio ſit; quia ipſe non credidit: & illudi
ſibi doleat, & derideri ſe ab iis qui in circuitu ſunt, in-
gemiſcat. Et videtur prophetia hæc eſſe de nationibus
crediturís: maximè cùm ſequentia iſtud oſtendant; quia
ait: *Poſuiſti nos in ſimilitudinem Gentibus, commotionem*
capitis in populis; Quia Iudæorum delicto ſalus in Genti- Rom. 11
bus & quæ illis in figurâ geſta ſunt, ad cognitionem no- 1 Cor. 10
ſtram profeciſſe, Apoſtolo auctore, cognouimus. Et verè Hebr. 11
in opprobrium poſiti ſunt Gentibus; quia Gentes oppro-
M brium crucis dominicæ omnibus diuitiis ſæcularibus
prætulerunt. Qui autem crucẽ illam putauit opprobriũ,
& quaſi opprobrium refugit, is verè in diuturno manſit
opprobrio. Tamen quia non ſecundùm carnem Iſraëlitæ Pſal. 43
videntur, qui potuerũt dicere: *Quia inique non egimus in* infrà.
teſtamento Domini: nec receſſit retrò cor eorum à Domino: Pſ. 21
vide ne iis ſe in circuitu poſitis illuſioni & deriſui fuiſſe
commemorent, de quibus dicit Dominus: *Circum-*
dederunt me vituli multi. Circumdederunt enim eum
perſecutores, quando ſecundùm conſilium voluntatis
ſuæ ſubiit paſſionem. Vnde & alibi ait: *Circumdantes* Pſal. 117

circumdederunt me, & in nomine Domini vltus ſum in eos. Ideò melios eſt viam rectam tenere, in quâ facinoroſi ambulare non poſſunt. Ciiò cadunt, qui non in directione ambulant. [Ioan. 18] Vnde & illi quando voluerunt Ieſum Dominum comprehendere, vbi reſpexit eos, ceciderunt. [Pſ. 33.] Propter hos igitur qui in circuitu ambulare conſueuerūt, Angelum Dominus appoſuit, qui à tergo inſidiantes repellat inimicos. [Pſal. 11] Prætendit igitur Angelos Domini in circuitu timentium eum, & eos tuetur atque cuſtodit: *In circuitu enim impij ambulant,* ſicut ſcriptum eſt. Vide itaq; diſtantiam. Impij in circuitu ambulant: Angelus autem prætendit in circuitu eorum qui non ambulant in circuitu: & ideò prætendit vt eruat Iuſtos ab inſidiis perſequentium [al. Iuſti.] † Iſti ergò ſpiritales Iſraëlitæ videntur eſſe qui hæc [B] [Epheſ. 6] loquuntur: eò quod tentationibus ſæculi ſubiacuerint, & opprobrium fuerint vicinorum: hoc eſt, eorum qui Hieruſalem patriam non incolebant. Illuſioni etiam fuerunt ſpiritalibus nequitiis & poteſtatibus, contrà quas Iuſtis lucta eſſe conſueuit. Denique hiſtoria te doceat quòd abducti Iudæi in Babyloniam, etſi propter peccata [Pſal 136] ſua videbantur eſſe ſubiecti; tamen multò meliores Gentibus habebantur. Peiores enim erant in circuitu eorum, qui inſultabant eis, cùm ipſi peccatorum grauium eſſent mole curuati. Primus ergò intellectus de captiuis patribus vſurpandus eſt, quibus inſultauerunt Aſſyrij, illudentes eis in Babyloniâ: quibus etiam Rex ille nequiſſimus dominabatur Nabuchodonoſor. Secundus intellectus ad [C] altiora referendus, quòd ſæuiſſimus Rex diabolus eſt, ipſe eſt Aſſyrius Nabuchodonoſor, qui bonis inſidiari ſolet, vt eos in peccatum trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc Regem eo loco vbi dicit Apoſtolus: [1 Cor. 4] *Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati:* hoc eſt, in illa lege carnalis illecebræ. Aduerſarius leo eſt, qui vrget obnoxios, Iuſtos fatigat. Vnde pulchrè poſuit Aquila: *Spretionem & pompam poſuiſti nos iis qui in circuitu noſtro ſunt:* Ità enim deſpicabiles æſtimabantur, qui theatrum facti ſunt huic mundo, & Angelis & hominibus: quia etſi in Teſtamento non peccent Dei, nec carnis illecebris reflectantur a Domino, tamen quaſi in pompâ quadam circumferri videntur & deſpici: quandoquidem peccatores humilitati Iuſtorum inſultare conſueuerint, vt opprobrium ducant crucem Domini Saluatoris, humilitatémque Iuſtorum. [Sap. 5.] [2 Cor. 6] Denique quaſi in quadam pompâ theatri conſtitutus Apoſtolus dicit: *Placeo mihi in iniuriis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in anguſtiis.* [Philip. 3] In [Philip. 1] iſtis placet ſibi, qui omnia quæ mundi ſunt, detrimentum putat, vt Chriſtum lucrifaciat: ipſum ſolum ſiue per [Philip. 1] vitam, ſiue per mortem requirens (cui *viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum*) vt inueniatur in Chriſto. Adiiciunt adhuc iſti Iſraëlitæ dicentes:

Poſuiſti nos in parabolam Gentibus, commotionem capitis in populis. [E]

Quibos Gentibus poſ[illegible]unt in parabolam, niſi credituris? Ea enim quæ acciderunt Iudæis, in ſimilitudinem [1 Cor. 10] figuræ facta ſunt, vt fieret nobis typus & figura excidium Iudæorum, atque ex illâ ſimilitudine per parabolam, ſolutionem præſentibus requiramus, quò exempla eorum cauere poſſimus. Deinde quia Iudaicæ res omnes quaſi parabolæ ſunt, hoc eſt, quaſi figuræ, egentes ſolutione. [Mat. 13.] Denique Dominus Iudæis in parabolis loquebatur, vt imperiti non intelligerent, intelligerent [F] ſapientes; vt intelligebant Apoſtoli; & in quo mouebantur, interrogabant Dominum: Iudæi autem nec intelligebant, nec iterùm diſcere non intellecta cupiebāt. [Galat. 4] Quid ſit parabola, accipe. *Abraham duos filios habuit: vnum de ancillâ, & vnum de liberâ.* Non intelligebat hoc Iudæus niſi ſecundùm litteram. Neſciebat quis de filiis [Ibidem.] duobus acciperet hereditatem patris; quia ad carnalia propendebant. Egebat parabola ſolutione. Venit Gentium Doctor, & fides nationum: & intellexit quod duæ illæ mulieres duo ſint Teſtamenta: vnum à monte Sina,

[A] quod in ſeruitutem generauit populum Iudæorum, quod eſt Agar. Et ideò Sina, quod per interpretationem menſuram eius ſignificat. Menſura autem legis eſt: ſuperabūdans autem gratia eſt. Sina quoque merces dicitur, & conuenit populo Iudæorum qui iuſtificari ſe mercede operum quam fidei gratiâ maluerunt. *Ergò quæ ſub lege erat Hieruſalem, cum filiis ſuis ſeruiebat: quæ autem ſurſùm eſt Hieruſalem, libera eſt.* Et ideò Sarra, quæ principalis dicitur, libertatem habet, quòd princeps ſui ſit qui iuſtus atque integer eſt. Ex duobus igitur Teſtamentis duo populi: vnus Iudæorum, alius nationum. Ille nationum qui in Chriſto credidit: ille Iudæorum qui non credidit & ſeruit. Ipſe eſt ſecundùm carnem natus; [B] quia ſecundùm carnem interpretatus eſt Scripturam diuinam, & ſecundùm litteram, non ſecundùm ſpiritum. Qui autem de liberâ natus eſt, per repromiſſionem: hoc eſt, cui repromiſſio ex fide, ipſe eſt Eccleſiæ filius, tenens gratiæ libertatem: propter quem Eccleſia dicit: *Expelle ancillam, & filium eius; non enim heres erit filius* [Gen. 21] *ancillæ cum filio meo Iſaac.* Et Apoſtolus ait: *Itaque,* [Galat. 4] *fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ.* Hæc eſt ergò ſolutio; quia quod ignorabat Iudæus, fides Gentium [Pſal. 68] ſoluit, infuſa à Paulo Doctore mentibus nationum. Ideò ergò illorum geſta nobis in parabolâ ſunt: Sed & Dominus dixit: *Factus ſum illis in parabolam: aduersùm me exercebantur qui ſedebant in portâ.* In parabolam [Luc. 4] [C] autem factus; quia dicitis, inquit: *Medice! cura teipſum.* [Pſal. 68] [Mat. 24] In parabolam factus eſt; quia ſedentes in portâ increpabat: In exitu enim non otioſi, ſed exerciti eſſe debemus. Ideóque ſcriptum eſt: *Videte, ne fiat fuga veſtra hyeme, vel ſabbato:* hoc eſt, non in otio, ſed in negotio. Ergò [Pſ. 133] [Pſ. 121] pigri ſedebant Iudæi; quia ſtare non poterant qui veræ Hieruſalem atria neſciebant: Si enim ſciuiſſent illam Hieruſalem, requiſiuiſſent. Iſti ergò fatigati in portâ ſedebant. Nec ſolùm dixit, ſedebant; ſed etiam oderant Dominum in portis redarguentem: In portâ enim erat, [Amos 5] qui ſubiturus erat ſui corporis paſſionem, per quam migraret è terris, rediret ad cælum. In portâ erat cùm diceret: *Ambulate dum lucem habetis.* [Ioan. 12] Quid eſt ergò: *Factus* [Pſ. 68] *ſum illis in parabolam?* niſi quia finis legis eſt Chriſtus, [Rom. 10] [D] & mors eius ſoluit ænigmata Prophetarum: eáque quæ antè Iudæis erant incognita, cùm propheta rentur, poſteà manifeſtata ſunt Dominicæ paſſionis effectu? Factus eſt illis in parabolam; quia quaſi vilem ſe præbuit, [Matt. 5] [Epheſ. 5] ingerens ſe illis, nec refugiens eorum ſeditiones, & perducens eos ad tempus beneplaciti ſibi, vt moreretur [Ioan. 18] pro omnibus hominibus, quo illius ſanguine genus hominum mundaretur. Similiter in parabolâ ſcriptum eſt: [Deut. 25] *Non alligabis os boui trituranti.* Soluit hanc parabolam Apoſtolus, dicens: *Numquid de bobus cura eſt* [1. Cor. 9] *Deo?* An propter nos vtique dicit? Nam propter nos [1 Cor. 10] ſcripta ſunt. Quis eſt qui arat, niſi qui in ſpe arat, vt iudicio Domini metat? [1 Cor 9] [2. Cor. 3] [E] Et ideò quaſi boni agricolæ, vbi per ſpem inarata fuerit terra noſtra continentiâ corporali, non carnalia, ſed ſpiritalia ſeminemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, de ſpiritalibus vita æterna adquiritur. Typus igitur & figura nobis ſint geſta maiorum. Typus lex ſcripta in cordibus noſtris, vt nobis in eà quædam futurorum figura, non veritas ſit. Lex ergò quaſi figura ſit nobis: Euangelium quaſi lumen & ſignaculum veritatis. In parabolâ ergò Dominus oſtendit ſe Iudæis; [Luc. 8] ſed non intellexerunt parabolam; quia medicum non receperunt qui curaret animas laborantium, & omni ægritudine & inæqualitate incommoditatis ab- [F] ſolueret. Factus eſt etiam in parabolam; quia carnem ſuſcepit, quam crucifixerunt Iudæi, non intelligentes parabolam ſpiritalem. Euſque enim intellexerunt, vt [Act. 3.] cùm Auctorem vitæ crucifigerent, & ſuſpenſam in cru- [Mat. 27] ce cernerent carnem Domini ſalutarem, mouerent caput: Nam ſi intellexiſſent, vtique non inſultaſſent; ſed ingemuiſſent. Et tamen ipſa commotio capitis illis in parabolam ceſſit, vt non hoc ſignificaret quod illi ſentiebant; ſed quod myſteria declarabant. Illi enim ſecundùm vulgi vſum inſultantes Domino, mouebant caput ſuum, ſicut qui Iuſtis inſultare deſide-

Quid eſt, ſederunt Scribæ; niſi quia litera ſcribitur? vnde & χραμματεῖς Græcè dicuntur Scribæ, litteræ ſequentes (2.Cor. 3) interpretationem, non ſpiritus intellectum; littera autem occidit. Litteram ergò occidentem ſequentes, & ipsâ appellatione reſonantes Scribæ. Phariſæi autem ſunt, hoc (Rom. 7.) eſt, qui à veritatis vnitate diuiſi ſunt: Phares enim diuiſio dicitur. Diuidunt autem Phariſæi hoc genere, vt verba Legis reſonent, vt 10 ipſa meditentur; ſpiritalis autem myſteria Legis & ſacramenta non videant: Nam ſi Lex ſpiritalis eſt, vtique præcepta Legis ſunt ſpiritalia, & opera eius ſpiritalia ſunt: Docentes ergò quæ Moyſes ſcri-(Mat. 11)pſit, onera grauia ligant corporalibus Legis. Grauia ſunt enim quæ contraria iugo Chriſti ſunt: & per doctrinam (Mat. 23) ſuam deuiam grauia onera imponunt auribus audientiũ, quæ ipſi ne tantùm quidem volunt mouere, vt à corpora- B libus Legis ad ſpiritalia Scripturæ verba commoueant: (Luc. 11, Mat. 12) Sic enim intelligendum; quia digito ſuo nolunt mouere illa, hoc eſt nec exiguo puncto atque momento transferunt ſe ad intelligentiam ſpiritalem. Hinc eſt & illud (Ioan. 4) quod ſcriptum eſt: *Quòd ſi in digito Dei ego eiicio dæmonia*. Quid ſit digitus, interpretatur ipſa Scriptura, quæ dicit in alio Libro Euangelij. *Quòd ſi in Spiritu Dei ego eiicio dæmonia*. Digitus ergò Dei, Spiritus Dei eſt. Deus e-(Pſal. 8, Pſ. 32)nim Spiritus eſt, & nihil habet in ſuâ ſubſtantiâ corporale; ſed totus eſt Spiritus. In Spiritu ergò Dei eiicit dæmonium, qui in digito Dei eiicit. Vnde & ſanctus Dauid ait: *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum*: hoc eſt, Spiritus tui opera ſunt cæli: ſicut & ſcriptum eſt: (Gen. 1.) *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum*. Vt ergò concludamus diſputationem, Scribę & Phariſæi, nihil ad interiorem hominem referunt, qui vt ipſe ad imaginem Dei & ſimilitudinem factus eſt; ita in iis quæ cogitat, & quæ meditatur, debet (Matt. 6) magis quæ ſpiritalia ſunt, quàm quæ carnalia cogitare. Totum ergò ad illum exteriorem, ad illum terrenum hominem referre contendunt: & ideò omnia eorum talia ſunt, vt videantur ab hominibus, non vt placeant Patri qui in abſcondito videt: Timent enim ſua opera reuelare. Hæc eſt ergò commotio capitis quæ facta eſt in (Galat. 3) populis: vel, ſicut Aquila & Symmachus dixerunt, in Gẽ- D tibus: Omnes enim Gentes mouerunt caput ſuum, vt (Epheſ. 1.) Legem ſpiritaliter interpretarentur. Nemo ſecundùm litteram Legis ſe putet eſſe ſaluandum; quia littera Legis maledictum habet; ſpiritus benedictionem affert. Nemo ex operibus Legis iuſtificari poteſt; quia ſub maledicto ſunt omnes, qui ſub litterâ ſunt. Fugiant ergò omnes maledictum Legis, & confugiant ad benedictionis gratiam: vt benedictionem habeant in cæleſtibus, in Chriſto Ieſu, qui mortuus eſt pro nobis vt fides tranſiret ad Gentes: qui etſi vir fuit antè ſynagogæ, nec ipſam deſeruit, & nos redemit: Illam enim non deſeruit, vt reliquiæ ſaluæ fierẽt: (Rom. 11) nos redemit eligendo populos nationum. Hæc ergò ele- E (Ibidem) ctio Gentium ſalus Iudæis: Reliquiæ enim non per opera ſua; ſed per electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Gratia eſt ergò Chriſti quæ & nos redemit, & reliquias viuificauit. *Commotio autem capitis facta eſt in Gentibus*. ſed ex hac commotione non mediocris mutationis gratiã Iudæi pertulerunt, quorum reliquiæ ſaluæ factæ ſunt. Sequitur:

Totâ die verecundia mea contrà me eſt: & confuſio vultus mei operuit me.

(Pſ. 43. ſup.) Quid eſt quod interdùm ex perſonâ vnius, interdùm ex perſonâ plurimorum Pſalmus hic dicitur? Nam à F principio à pluribus cœpit, vt eſt: *Deus! auribus noſtris audiuimus*: & cætera quæ ſequuntur. Deinde ait: *Tu es ipſe Rex meus, & Deus meus*. Iterùm: *In te inimicos noſtros ventilabimus*. Et poſtea: *Non enim in arcu meo ſperabo*; Et: *In Deo laudabimur totâ die*; & *Totâ die verecundia mea contrà me eſt*. (Pſ. 108.) Quid ſibi vult iſta mutatio, quę fre-(Ibidem.)quenter in Pſalmis reperitur, ſicut & in centeſimo octauo Pſalmo ait: *Deus! laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt*. Hoc de vno, ſequitur de pluribus. Loquuti ſunt aduersùm me linguâ doloſâ: & odium pro dilectione meâ. Deinde de vno:

A *Conſtitue ſuper eum peccatorem*. Quod videtur in eo Pſalmo aliud ad populum Iudæorum referri, aliud ad Iudam proditorem. Quando pluraliter dicta, ad populum: quando ſingulariter, ad Iudam. Hìc quoque poſſumus dicere, quando pluraliter dicta, ad Sanctos; quando ſingulariter, ad Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum referri: qui æſtimari poteſt & pro pluribus in Prophetâ loquutus, & ipſe pro ſe, & ideò dixerit: *Verecundia mea contrà me eſt*. quæ dicitur ἐντροπή. ἐντροπὴ autem eſt quando verecundiam vult quis incutere alicui vt inflectat propoſitum ſuum; ſicut eſt, *Deſcendat nunc de cruce, & credimus ei, confidit* (Mat. 27.) *in Deo, liberet nunc eum*. Pulchrè autem ait: *Totâ die*: quia Incarnatio Domini noſtri Ieſu Chriſti lucem attulit mundo. Dies itaque Incarnationis eſt, de quo idem B dicit Dominus: *Ambulate dum lucem habetis*: &: *Abra-* (Ioan. 12) *ham diem meum vidit*. Ergò hæc verecundia habet in ſe (Ioan. 8) confuſionem: Vnde & Symmachus: *Totâ die* (inquit) *confuſio mea contrà me eſt*. Quæ autem confuſio Chriſti, niſi crux, quòd nudus pependit in eâ? Et bene, *totâ die*: (Mat. 27) quia ex quo affixus eſt cruci, vſque in horam nonam tenebræ factæ ſunt: & poſt horam nonam lux refulſit vſque in veſperum. Hic dies ex tribus primus. Poteſt tamen & chorus Sanctorum pluraliter de ſe & ſingulariter loqui: Chorus enim quaſi ſingularem perſonam habet; ſed nu-(Eſai. 29.)merus plurimorum eſt; ſicut illud eſt: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè eſt à me*. Quæ autem C eſt confuſio quæ operuit Dominum Ieſum, cùm confuſionem peccata faciant? Ipſa ſunt enim quæ operiũt pec-(1.Pet. 2)catorem: Hic autem peccatum non fecit: Sed quemadmodùm eſt confuſio adducens peccatum; ità eſt confu-(Eccl. 4)ſio quæ peccatum abolet, vt confuſio crucis Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quam peccata mundantur. Eſt etiã omnis confuſio bona, quam pro Chriſti nomine ſubeas, & admodùm glorioſa; ſi verbi gratiâ in perſecutione Lex ſit vt verberetur Chriſtianus, vt dignitatem amittat, vt careat priuilegio, vt in vincula ducatur. Hæc vtiq; confuſio etſi priuilegium non habet, habet gloriam piæ Confeſſionis. Eſt autem & Chriſti confuſio, ſicut ipſe ait: *Qui me confuſus fuerit coràm hominibus, confundam &* (Luc. 9.) D *ego eum coràm Patre meo qui in cælis eſt*. Bona ergò confuſio. Pleriſque tamen huiuſmodi confuſio Chriſti amara eſt, hoc eſt, non credentibus, iucunda credentibus. Siue ergò velis confuſionem Chriſti intelligere crucem eius, quæ Iudæis videbatur eſſe confuſio, qui inſultabant (1.Cor. 1.) ei, quaſi erubeſceret Chriſtus in eo opere in quo publi-(Mat. 27)cam operabatur ſalutem: ſiue etiam hanc confuſionem, quæ ingeri videbatur.

A voce exprobrantis & obloquentis: à facie inimici & perſequentis.

E Erubeſcebat Dominus ſic lapſum eſſe electum populum ſuum, & confundebat eos apud Patrem, quorum finis aduenerat. Præſens enim erat Filio Pater, a quo num-(Ioan. 8)quàm poteſt Filius ſeparari. Et ideò Pater audiebat di-(Mat. 23)centem Iudæis: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta*. Sunt autem qui etiam in confuſione ſuâ gloriantur, ſicut illi de quibus dicit Apoſtolus, *quia gloria eorum in confuſione ipſorum*: quibus contraria eſt gloria Chriſti, qui crucem ſuſcepit, nec confuſionem refugit. (Philip. 3, Hebr. 12, Eccl. 4.) Quam nos quoque minimè timere debemus, nec formidine aut faſtidio declinare, ne peccatum ſuprà nos ad- F ducat, quæ poteſt adducere gratiam vitæ. Eſt enim & cõfuſionis gloria: vt ſi in multos Gentiles incidas vel Philoſophos, & illi tibi obiiciant crucem Chriſti, & verbo reſpondere non poſſis, nec ſalutaria quiſquam audiat verba referentem, eſt confuſio; *ſed à voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & perſequentis*. Et ideò (Prou. 26) *noli reſpondere inſipienti ad inſipientiam eius*. Eſto ſicut (Pſ. 37.) homo mutus & tacens, & quaſi non audiens verba inſultantium & obloquentium: non quò reſpondere nequeas; ſed quò reſpondere non debeas: Omni enim rei tempus. *Tempus tacendi, & tempus loquendi*. Tacen-(Eccl. 3)dum eſt, quando paratum non inuenis auditorem: lo-

quendum eſt, quando Dominus linguam eruditionis in- Eſai. 50 dulget, vt ſermo tuus operetur in affectibus audientium. Quomodò autem te audiat, qui ideò tibi obloquitur, eò quod ſalubrem tuum nolit audire ſermonem? Aut quomodò tibi acquieſcat, qui perſecutor eſt, & velit te ſibi vendicare? Aut, vt Aquila dixit, vel Symmachus, vt vlci- Act. 21 ſcatur & puniat in te quod Chriſti hereditas ad Gentes Eccl. 4 videatur eſſe transfuſa? Longè itaque iſta confuſio à confuſione & opprobrio peccatoris: Iſtius enim conſcientia illuminatur, qui oblitus non eſt Dei ſui; illorum confunditur, quorum ingenium caligat atque perturbat recordatio delictorum. Et ideò bene ſibi conſcii dicunt:

Hæc omnia venerunt ſuper nos, & obliti non ſumus te, & iniquè non egimus in teſtamento tuo.

Et non receſſit retrò cor noſtrum: & declinaſti ſemitas noſtras de viâ tuâ.

Quoniam humiliâſti nos in loco afflictationis, cooperuit nos vmbra mortis.

Quoniam humiliâſti nos in loco afflictationis. Videtur verſiculus hic vltimus non concordare ſuperioribus: Nam quomodò declinârunt ij quibus diuinitatis nulla obtepſit obliuio, nec alicuius iniquitatis conſcientia, nec 1. Pet. 4 vlla deſidia? Sed ſi conſideres quia Iuſtus vix ſaluus ſit, intelligis profectò & ipſius nonnumquàm titubare veſtigia, & auctorem declinationis eorum Deum videri; quia ipſe quoque patitur Iuſtos ſæpe tentari, quò magis probentur tentationibus eruditi. Quis eſt autem tam fortis, vt nequaquàm in tentatione moueatur, niſi Dominus 1. Pet. 1 adiutor ei aſſiſtat? Denique conturbatus eſt & ipſe Propheta Dauid, qui dixit in ſuâ abundantiâ: *Non mouebor in æternum.* Aut quis eſt ille quem locus afflictationis, & terræ corruptela non moueat, quum diuina ſententia neminem exceperit qui ſit ab exercitio & à fatigatione ter- Pſal. 29 ræ huius immunis, cui dictum eſt: *Maledicta terra in omnibus operibus tuis: ſpinas* (inquit) *tibi & tribulos germinabit.* Denique ipſe Paulus Dominicæ vas electionis, à Gen. 3. maledictione veteris ſententiæ abſolutus Domini Ieſu paſſione; tamen captiuum ſe duci in legem peccati vehementiſſimè deplorauit, nec quemquam niſi Chriſtum à Act. 9. quo liberaretur inuenit, cùm eum lex ſui corporis & vmbra mortis vrgeret. Diximus ſenſum: ſed expreſſiùs qui locus ſit afflictationis, conſiderare nos conuenit. Vtrùm Rom. 7. hic mundus, qui in maligno poſitus eſt, an verò caro no- Ibidem. ſtra, in quâ anima noſtra humiliatur, dum in iſtius carnis deſcendit ſocietatem: an aduerſa quibus exercemur in hoc corpore conſtituti, in quo ingemiſcimus grauati, quòd nolumus ſpoliari; ſed ſuperueſtiri: Grauis enim labor eſt dum expectamus vt abſorbeatur mortale hoc à 1. Ioan. 5 vitâ, quo nos expoliare debemus: Minore enim labore expoliatur, quàm abſorbetur. Et vide ne ea aduerſitas ſit expoliantis ſe & expectantis vt abſorbeatur à vitâ. Ex- 2. Cor. 5 poliat gratia, abſorbet pœnitentia. Expoliat ſublimitas mentis, abſorbet diligentia. Quomodò autem dubites quòd afflictationis hic locus ſit, quando corpus eſt mortis, in quo operit nos etiam vmbra mortis? Et ideò ad lu- Rom. 7. cernam illam ſemper debemus intendere, quæ eſt ver- Pſal. 118 bum Dei, vt ſciamus quemadmodùm noſtri animi ſemitas dirigamus, vt veſtigia mentis internæ, vt lux animorum ſoluat tenebras corporales. Pulchrè autem Aquilæ interpretatio quemadmodùm intelligere debeamus locum afflictationis, expreſſit, dicendo: *Quomodò humiliâ-* Eſai. 13 *ſti nos in loco Syrenum?* vt non caro in vitio ſit ſiue naturâ; Hier. 50 Mich. 1 ſed ea quæ carnem corruptibilem eſſe fecerunt. Denique Syrenes, quarum ſecundò & tertiò mẽtionem fecit Scriptura diuina, quaſdam fuiſſe puellas Gentilis tradit hiſto- Homer. lib. 2. Odyſſ. ria, quæ vocis propriæ ſuauitate, canendi illecebris, audiendique ſtudio illectos nauigantes ad littus admouere nauigia prouocabant: eóſque (cùm gratiam vocis ſequerentur) ſcopuloſo in loco naufragium facere ſolitos vetuſtas poſteris tradidit. Earum autem interpretatio hæc

G eſt, voluptas vocis, & quædam adulatio. Ità ergò ſæculi voluptas nos quadam carnali adulatione delectat, vt decipiat. Vt ergo illic non littus in vitio erat; ſed canora Iacob. 1 dulcedo, quæ faciebat aſperitatem littoris non caueri: ità Eccl. 43 non caro in vitio; ſed ea quibus caro iſta ſollicitatur & fluctuat. Denique mare, ſi tempeſtas deſit, quietum eſt; ſi procella ſæuiat, periculoſum. Et Septuaginta virorum videtur cum his ſententia conuenire, cùm dicunt quia ſcriptum eſt: *Quoniam humiliaſti nos.* Cuius inter- Deut. 21 pretationis teſtimonia de Scripturis ſunt nobis accerſenda diuinis: Ait enim Deuteronomium: *Si exieris in pugnam aduersùs inimicos tuos, & tradiderit tibi eos Domi-*
H *nus Deus tuus in manus tuas, & deprædatus fueris ſpolia* Ibidem. *eorum, & videris in eâ deprædatione mulierem bonam ſpecie, & cohabitaueris cum eâ.* Et infrà: *Si nolueris eam poſt eâ, dimittes eam liberam; quia humiliaſti eam.* Vides er- Rom. 7 Deut. 22 gò quoniam non natura ſui eam; ſed is qui ei integritatem pudoris eripuit, humiliâſſe perhibetur. Humilitas ergò operis eſt, per quod caro iſta, peccati corpus effecta eſt, & locus afflictationis. Iterùm alibi: *Si puella virgo deſponſata fuerit viro, & inuenerit eam homo in ciuitate, dormierit cum eâ, educentur ambo ad portam ciuitatis ſuæ, & lapidabuntur, & morientur: iuuencula, quia non clamauit in ciuitate, nec inuocauit hominem qui ſubueniret: & vir, quia humiliauit vxorem proximi ſui.* Et hic eadem eſt huius cauſa ſermonis, vt à corruptore humiliata dica-
I tur. Tertium quoque habes de hac re teſtimonium, & plura, ſi quæras. Tamen de eodem libro audi: *Si quis* Ibidem. *inuenerit virginem quæ non fuerit deſponſata, & vim faciens ei, dormierit cum eâ, & inuentus fuerit, dabit homo qui dormiuit cum eâ, patri iuuenculæ quinquaginta denarios, & erit vxor eius; quia humiliauit eam; nec poterit dimittere eam per omne tempus, propter quod humiliauit eam.* Ipſe ſermo repetitus eſt, vt intelligas quia non conditio carnis videatur nos humiliare; ſed culpa. Nec tamen negare poſſumus quòd à multis humilietur & caro, loco ipſo, illecebris ipſis, fragilitate quoque quâ patuit errori. Licèt enim non à mediocri aduerſario ſerpẽte decepta ſit Eua; habebat tamen ſui non mediocrem gratiam, an- Gen. 3.
K tequàm peccatum irreperet; in conſpectu erat Dei Adam, in paradiſo vigebat, cæleſti gratiâ refulgebat, loquebatur cum Deo. Numquid eum humiliatum antè legiſti, niſi poſteaquàm præuaricatio eum humiliauit ſua? Cuius vitij hereditatem ad nos vſque tranſmiſit, vt in 2. Cor. 5 hoc corpore conſtituti nolimus peregrinari de corpore, Sap. 9. & adeſſe Deo. Et ideò humiliamus animam noſtram quę ſe ad Deum geſtit attollere; ſed corruptibile hoc corpus grauat animam, terrenáque habitacula præponderant, vt mens deuota Deo frequenter inclinetur ad ſæculum,
L nec ſe ſubiicere Deo poſſit, quoniam ſubiectionem ſui ſapientia carnis ignorat quæ noſtrum inuoluit affectum. Dicentes hæc de nobis, quid de carne Domini noſtri Ieſu Chriſti dicemus? Qui vtique ſuſcepit carnis iſtius veritatem: & ideò *ſemetipſum humiliauit vſque ad mor-* Philip. 2 *tem, mortem autem crucis.* Diligiter attende, & conſidera Rom. 8 ſingula. Vide quia volens ſuſcepit hanc formam cor- Rom. 3 poris noſtri, & tuæ obſequia ſeruitutis, in ſimilitudinem hominum factus, non in ſimilitudinem carnis; ſed in ſimilitudinem hominum peccatorum. Omnis enim homo ſub peccato. Ideò & ſpecie inuentus vt homo, vt Philip. 2 ſcriptum eſt de eo: *Et homo eſt, quis cognoſcet eum?* Hier. 17 Homo ſecundùm carnem; ſed vltrà hominem ſecun-
M dùm operationem. Vt homo, inquit, humiliauit ſemetipſum; quia ad eos neus venit qui humiliati fuerant, liberandos. Ipſe ſe ergò humiliauit propter nos. Nos ergò corpus illius corpus mortis: ſiquidem corpus eſt vi- Philip. 2 tæ. Nec caro illius, vmbra mortis: ſiquidem fulgor eſt gloriæ, nec in eo locus afflictationis: ſiquidem in illo Hebr. 1 corpore omnibus gratia conſolationis. Humiliauit ſe, vt diſceres quid ſit humilitas. Denique audi dicentem: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.* Ille ſe Mat. 11. humiliauit, vt tu exaltareris. *Qui enim ſe humiliat,* Luc. 14 *exaltabitur.* Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur. Multos enim crimen humiliauit ad ruinam. Humiliatus eſt autem Dominus vſque ad mortem, vt

Pſal. 9 de portis mortis exaltaretur. Ecce, vide gratiam Chriſti, A vide beneficia eius. Poſteaquàm Chriſtus aduenit, hæc caro quæ erat vmbra mortis, cœpit per gratiam Domini refulgere, & habere lumen proprium: vnde & dictum eſt: Matt. 6 *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus.* Sed vide de quo oculo dicat: non de exteriore; ſed de interiore. *Si oculus,* inquit, *tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Ibidem. Interior vtique eſt oculus; qui totum hominis corpus illuminat. Interior eſt etiam oculus, qui affert toti corpori cæcitatem; quia ſcriptum eſt: *Si autem nequam fuerit oculus tuus, totum corpus tuum tenebroſum erit.* Ibidem. Vides iam in vno homine vnde tenebræ naſcantur, vnde lumen oriatur. Ipſe ergò tibi es caligo, vel lumen. Caligo iniquitatis eſt, tenebræ peccatorum; lumen innocentiæ. Ipſe B tibi ergò es vel iniuriæ auctor, vel gratiæ. Operatio diuina nihil errat. Lumen in teipſo eſt; quia innocens infantia tua eſt: Pura mens hominis ante adoleſcentiæ lubricum, & iuuentutis errorem. Tu tibi ergò tenebras feciſti eſſe quod lumen eſt. Denique idem oculus, hoc eſt, ſenſus hominis, tenebroſus eſt in peccatore, ſplendidus in innocente. Nec illud prætereamus quod Symmachus Gen. 3. Pſal. 84 ait: *Afflixiſti nos in loco deſerto.* Ideò affligimur; quia interdum deſtituimur protectione cæleſti: & regio iſta ſub maledicto eſt, vel in lubrico ſæculari. Necdum quoque benedixerat terram ſuam Dominus noſter Ieſus Chriſtus: & ideò laborabant, nec ad lumen pietatis eius oculorum ſpiritualium intendebatur obtutus. Deinde C Homer. in 12. Odyſſ. quia voluptas & delectatio mundi frequenter irrepit. Vnde non vinculis hominis illius ligare nos atque vincire debemus, nec cerâ aures claudere; ſed auertere aurem quotieſcumque aliena à fide, & contraria vel aduerſa vtilitati noſtræ aliquis exiſtimat obloquenda, ne in eo ſermone operiat nos vmbra mortis; & ſi quid tale profertur, nos tamen Dei verbum debemus inſerere, quod Luc. 11 mentis noſtræ oculos fulgore diſputationis illuminet. Sequitur:

Si obliti ſumus nomen Dei noſtri, & ſi expandimus manus noſtras ad Deum alienum.

Nonne Deus requiret iſta? ipſe enim nouit D occulta cordis.

Quia propter te morte afficimur totâ die: æſtimati ſumus vt oues occiſionis.

Quid eſt quod ait: *Nonne Deus requiret iſta?* Quaſi ſi non requirat, ignoret? Et ſic requiret Deus obliuionem tuam quæ irrepſit, vt auferat eius omne veſtigium. Vnde & Aquila dixit: *Inueſtigabit iſta*: Symmachus: *Inueniet iſta.* Act. 1. Rom. 8 Nam vtique qui nouit cordis occulta, quomodò quærit, cui etiam ea quæ ſunt interiora, manifeſta ſunt? Siquidem apud Deum conſcientia vniuſcuiuſque ſe prodit, & cogitatio hominis apud eum ſe aut condemnat, aut purgat. Denique Aquila viſiones cordis dixit, eò E quòd videat cor noſtrum, & omnis noſtri cogitatio cordis in promptu ſit apud Deum, atque ei cogitationum noſtrarum imago reſplendeat. Bene illud ait Aquila: *In te morte afficimur*: quoniam in Chriſto mori, arduum eſt; Hebr. 4 Act. 20 ſed glorioſum: & in ipſo moritur, qui pro eius nomine ſacrâ paſſione eſt coronatus: Sed quid miraris quòd requirentem Deum occulta cordis, verſiculus iſte declaret, cùm alibi Deum ſcrutatorem legeris cordis? Quid etiam Hier. 17 1. Cor. 4 miraris ſi verbis noſtris maieſtas diuinæ ſubſtantiæ explicari non poſſit, cùm ait Apoſtolus: *Nolite ante tempus quid iudicare, donec veniat Dominus, qui illuminabit oc-* F *culta tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium: &* Rom. 2. *tunc laus erit vnicuique à Deo?* Tenebras cordis ſæpe loco criminis legimus, immò prope vbique. Vide ergò ne iſta ſint occulta tenebrarum, quæ ſunt cordis occulta: ideóque tenebrarum nomen acceperint, quòd ea ab aliis non deprehendantur; ſed lateant. Et ideò Dominus in die iudicij illuminaturus aſſeritur occulta tenebrarum: quia cor vniuſcuiuſque manifeſtabitur, quod antè occultum erat: ſoli tamen Chriſto cognitum, qui ſciens A iudicij ſui gratiam, ait; *Nihil eſt occultum quod non manifeſtabitur*: Mat. 10 Sunt enim multa quæ propter verecundiam premimus, & vt impleamus cæleſte mandatum, tacito apud nos tenemus affectu, ne videamur in iis quæ noſtra Matt. 6 ſunt, gloriari, & eorum fructum vulgando incipiamus amittere. Sunt autem occulta ſapientiæ, quæ raptus in paradiſo Apoſtolus Paulus audiuit: & quia non licebat ea homini loqui, apud ſe tegebat: non quia vſum eorum aut gratiam aliis inuideret; ſed quia non licebat homini loqui, fortè etiam homini audite non prodeſſent: quæ tunc illuminabit Dominus, cùm illuminandorum ſecretorum tempus aduenerit. Vide ne etiam in Euangelio diſtantiâ 2. Cor. 12 aliquam reperias, vbi dixit: *Nihil occultum, quod non ma-* 1. Cor. 4 B *nifeſtabitur: neque opertum quod non reuelabitur.* Illud Mat. 10 tamen adſtipulatur ad ſuperiorem interpretationem, vt 2 Tim. 2 vtrumque de bonis eſſe credamus; quia ſcriptum eſt: *Cognoſcit Dominus qui ſunt ipſius.* Suos ergò cognoſcit, & eos cognoſcit qui cognoſcunt Deum: ignorat autem eos qui ignorant Deum: *Qui enim ignorat, ignorabitur.* Do- 1 Cor. 14 Pſal. 52 minus ergò quæ bona ſunt, recognoſcit: ea quæ ſunt plena cognitionis diuinæ; ea quæ ſunt occulta ſapientiæ, nouit Dominus. Auerſatur autem eo quę ſunt plena iniquitatis atque peccati. Denique ſi iſtorum perſonam conſideres, quos nulla diuini cultus obliuio ſeparauit, vt alieno Deo expanderent ſuas manus, atque aperire ſuas animas noluerint, intelliges quod in occultis ſuis non flaC gitia aliqua erant; ſed ea quæ eſſent innocentiæ, continebant: quandoquidem morte afficiebantur pro Dei cultu, totáque die verſabantur in morte; ſicut & verſabatur 1. Cor. 15 Paulus, qui ait: *Quotidie morior per veſtram gloriam* Et ve- 2. Cor. 11 rè quotidie Paulus moriebatur ſecundùm carnem, in ieiunus, in naufragiis, in diuerſis periculis, in miſeriis conſtitutus, ſed non totus moriebatur. Moriebatur homo eius exterior; ſed renouabatur interior: & ideò non defi- 2. Cor. 4 ciebat, cùm tot periculis vrgeretur: quia etſi exterior homo eius corrumpebatur, interior renouabatur de die in diem; quia diem ſibi vniuſcuiuſque fides & gratia opera- Ibidem. tionis illuminat. Vnde nec Paulus Apoſtolus noctem ſciebat; quia qui renouatur, ſemper in luce eſt. An tibi 1. Theſ. 5 non videtur in luce, qui Chriſti in ſe continet charitatem? D Et ideò † innouationis ſecurus dura non refugit: nec eum al. immolationis. perſecutio vlla, aut fames, aut gladius poteſt à Chriſto Domino ſeparare, quem vincula diuinæ charitatis ad- Rom. 8, ſtringunt. Interim tamen in bonis etiam operibus mens Iacob. 1. humana turbatur, & tentationibus quatitur. Verùm & hoc Iuſtorum eſt, vt cùm ſe tentari viderint, adiumentum depoſcant, ſicut Apoſtoli in Euangelio, cùm Chriſtus dormitet in naui, tempeſtatem fluctuum formidantes Mat. 8 excitauerunt Dominum Ieſum, vt ab his formidinem propulſaret. Nonne tibi videntur tunc ſancti Apoſtoli iſtos dixiſſe verſiculos:

E Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, & ne repellas nos vſque in finem.

Certè etſi littera diſtare videatur, cum ſupradictis tamen Euangelij verbis concordat ſententia. Neque Cant. 5 Matt. 8 verò vel in corpore conſtitutus ità dormiebat Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt ignoraret tempeſtatem maris, & exorta procella ventorum cognitionem eius per altitudinem ſoporis excederet. Dormiebat corpore; ſed virtute vigilabat. Et diſpoſitio illa fuit vt aſcenderet in nauem Dei Filius, Dei Verbum: aſcenderent F etiam ſimul Diſcipuli ſui: quos remiſſos & negligentes eſſe non paſſus, quaſi de Domini pręſentiâ & fauore ſecuros, ſomno corporis ſeſe compoſuit. Ergò illâ ſpecie ſomni, dormire ſe mundo huic, Apoſtolis Verbum Dei demonſtrabat. Vigilabat tamen eius poteſtas & prouidentia, quæ excitauit tempeſtatem in mari, vt nauis propemodùm inſurgentibus fluctibus operiretur: quâ Diſcipuli tempeſtate turbari, verùm ſalubri conſi- Ibidem. lii ſe prouiſione fulcirēt, an verò remedium † exciperent, al. caecuterent. cognoſceretur: Sed illis, quibus Ieſus non dormiebat,

Ibidem. vigilabat fides: & ideò ſurgentes excitauerunt Dominum G
Iona. 1. Ieſum, dicentes: *Domine! ſalua nos, perimus*. Vide etiam
ſi illud diſcrepat ab Euangelio quod de Ionâ legimus,
qui dormiebat in ventre nauis, & ſtertebat: in quo ſacræ
Paſſionis figura præceſſit: Sicut enim Ionas dormiebat
Matt. in naui, & ſtertebat ſecurus, quaſi non metuens depre-
12. hendi: ita Dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui figuram
Iona 2. illam Sacramento ſuæ mortis impleuit, tempore Euan-
gelij in naui dormiuit. Et ſicut ille tribus diebus & tribus
Mat. 12 noctibus fuit in ventre ceti: ità filius hominis tribus die-
bus & tribus noctibus fuit in corde terræ, in ſui corporis
Ioan. 10 Paſſione. Qui vbi ſe excitauit à morte, & ſomnum ſui
2. Tim. 2 corporis relaxauit, vt pro ſalute reſurgeret vniuerſorum,
Diſcipulos viſitauit. Hic eſt ergò verus Ionas, qui obui- H
ſit animam ſuam, in redemptionem pro nobis. Propterea
ergò ſublatus eſt & miſſus in mare, vt exciperetur & de-
Iob. 3. uoraretur à ceto, quò intra aluum ceti poſitus eius inte-
Epheſ. 4 riora vacuaret. De quo ceto hoc dictum ſit, audi Iob di-
centem: *Qui habet*, inquit, *magnum cetum captiuum red-*
Pſal. 67 *dere*. Quis iſte eſt? Vtique cognoſcis, cùm legis quòd
Dominus noſter Ieſus Chriſtus captiuam duxerit capti-
uitatem: Deuicto enim aduerſario & inimico, nos qui
captiui eramus, cœpimus libertatem poſſidere per Chri-
Iona 2. ſtum. Denique ipſa oratio ſancti Ionæ docet Dominicæ
Paſſionis eſſe myſteria, cùm dixit: *Clamaui*, inquit, *ad*
Dominum meum in tribulatione meâ, & audiuit me de
Epheſ. 4 *ventre inferni*. Vides quia inferni ventrem dixit, non ce-
1. Petr. 3 ti? Dominus autem non in cetum; ſed in infernum deſ-
cendit: vt & illi qui in infernis erant, à perpetuis vin- I
culis ſoluerentur. Denique plerique etiam reſurrexerunt.
Mat. 27 Quæ autem flumina circumdederunt Ionam, aut de aquâ
abyſſo dixit Ionas: *Abyſſus circumdedit me nouiſſima,*
Iona 2. *merſit caput meum in fiſſuras montium, deſcendi in terram,*
cuius ſeræ ſunt continentes æternales? Vtique hoc ad perſo-
nam Ionæ non quadrat, nec conuenit. Filius autem Dei
deſcendit in fiſſuras montiū, quando deſcendit in tumu-
Mat. 27 lum: Ipſum enim Ioſeph (ſicut Euangelium docet) po-
ſuit in monumento ſuo nouo, quod excidit in petrâ, &
aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumenti. Deniq;
& in alio libro *Poſuit*, inquit, *eum in monumento exciſo,*
Ioan. 19 *in quo nondùm quiſquam poſitus fuerat*. Quis autem eſt
qui cum voce laudis & confeſſionis Domino ſacrificauit, K
niſi Princeps omnium Sacerdotum, qui & vota pro om-
al. affe- nibus vouit & reddidit? Solus enim † effectus ſui habuit
ctus. poteſtatem. Sicut enim Ionas miſſus eſt in mare, & quie-
Iona 2. uit mare à commotione ſuâ; ità Dominus noſter Ieſus
Chriſtus venit in hunc mundum, vt mundum lucrifacc-
ret, & ſanguine ſuo omnia pacificaret, ſiue terrena, ſiue
Coloſſ. 1. cæleſtia. Aduentu igitur ſuo redemit vniuerſos homines,
& prouocauit ad Dei cultum operibus ſuis, cùm mortuos
reſuſcitaret, ſanaret infirmos, timorem Dei humanis in-
fundens affectibus. Ipſe eſt qui ſacrificauit Domino ſa- L
crificium ſalutare pro nobis, & dignas conuerſionis no-
Pſal. 2. ſtræ hoſtias Deo obtulit: Ipſe eſt enim qui dormiuit, &
euigilauit. Cauendum eſt ergò ne obdormiat peccato-
ribus: Obdormire enim videtur iis quibus non reſurre-
xit, & quos in finem repellit. Quis autem eſt qui repel-
2. Cor. 5. litur, niſi qui peregrinatur à Domino, quia non peregri-
Rom. 8. natur à corpore? Quomodò enim poſſunt Deo placere
qui in carne ſunt? Et ideò non in carne ſimus; ſed ſpiritu
Pſal. 88 adhæreamus Domino Ieſu, qui ſe in octogeſimo & octa-
uo Pſalmo repulſum dicit pro nobis: *Tu verò repuliſti pro*
Pſal. 43 *nihilo, diſtuliſti Chriſtum tuum, euertiſti Teſtamentum ſer-*
ſuprà. *ui tui*. Itaque repulſus pro nobis factus eſt in opprobriū
Rom. 9 vicinis ſuis: Ille enim ſuſcepit opprobrium crucis, vt nos M
Galat. 3 gloriam ſuæ reſurrectionis indueret. Repulſus videtur
quaſi mortuus, & perfuſus confuſione quaſi crucifixus:
ſed benedictus eſt in æternum, qui maledictionem ſuſtu-
lit, & benedictionis gratiam comparauit. Sequitur:

Quare faciem tuam auertis?

Auertere à nobis Deum faciem ſuam putamus, quan-
do ſumus in aliquibus afflictionibus conſtituti, vt tene-
bræ noſtro offundantur aſpectui, quibus impediti ful-
gorem veritatis oculis noſtris haurire nequeamus: Ete-
nim ſi in noſtrum Deus intendat ingenium, & noſtram
mentem viſitare dignetur, certè ſcimus quòd nulla res
nobis caliginem poſſit obducere: Nam ſi vultus homi-
nis cæteris membrorum partibus plùs refulget: & quem-
cumque intuemur, vel incognitum agnoſcimus, vel co-
gnitum recognoſcimus, quem aſpectus noſter latere non
patitur: quantò magis Dei vultus quem ſpectat, illu-
minat? De quo vt cætera eius ſunt; ità & hoc præcla-
rum ſancti Apoſtoli, qui verè interpres eſt Chriſti, vt
apertiore eum ſenſu & ſermone noſtris infunderet men-
tibus: vnde ait: *Quoniam Deus qui dixit de tenebris lu-* *2. Cor. 4*
men ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris, ad illumina-
tionem ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu. Vbi igi-
tur in nobis luceat Chriſtus, audiuimus: Eſt enim ful- *Luc. 11*
gor æternus animorū: quem ideò Pater miſit in terras, *2. Cor. 3.*
vt in eius illuminati vultu, æterna & cæleſtia ſpectare
poſſimus, qui antè terrenâ caligine tenebamur incluſi.
Quid de Chriſto loquar? cùm etiam Petrus Apoſtolus
dixerit ad illum claudum ex vtero matris ſuæ: *Reſpice in* *Act. 3.*
nos, qui reſpexit in Petrum, & fidei illuminatus eſt gratiâ:
Neque enim accepiſſet remedium ſanitatis, niſi fideliter
credidiſſet. Vnde cùm tanta gloria eſſet in Apoſtolis, au- *Luc. 19.*
diens tranſire Dominum Ieſum Zacchæus, aſcendit in
arborem; quia exiguus & puſillus præ turbâ eum videre
non poterat. Vidit Chriſtum, & lumen inuenit. Vidit
eum: & qui antè aliena rapiebat, ſua contulit. Meritò
ergò dicunt iſti: *Quare faciem tuam auertis?* Aut fortaſſe
proptereà dicitur; quia deſiderantibus Chriſti moram
faciebat aduentus: Ipſe enim eſt vultus Patris, qui eſt
imago & gloria Dei. Certè ſi non ad Incarnationis eius *Hebr. 1*
hoc accipimus ſacramentum, rectè etiam illud vſurpant
Sancti dicentes: *Quare faciem tuam auertis?* hoc eſt: Etſi
auertis faciem tuam à nobis, tamen ſignatum eſt in no-
bis lumen vultus tui, Domine! Tenemus illud in cordi- *Pſal. 4*
bus noſtris, & in intimo ſplendet affectu: Neque enim
quiſquam poteſt ſubſiſtere, ſi tu auertas faciem tuam.
Omnia enim à te expectant, vt tu des illis cibum in tem- *Pſ. 103*
pore. Dante te his, colligent: aperiente te manum tuam,
vniuerſa implebuntur bonitate: auertente autem te faciem,
turbabuntur. Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in
puluerem ſuum reuertentur. Emittes ſpiritum tuum, &
creabuntur: & renouabis faciem terræ. Agnoſcis quæ ſit
eſca quam Deus hominibus ſubminiſtrat? Ipſe eſt cibus
quem ſecundùm voluntatem Patris Vnigenitus Filius
eius Dominus noſter epulatur; ſicut ipſe ait: *Meus cibus* *Ioan. 4*
eſt vt faciam voluntatem Patris mei qui in cælis eſt. Hic
cibus nobis eſt ſalutaris, & omnia Dei ſunt ſalutaria.
Audis quædam Dei membra, cognoſce virtutes. Ma-
nus quippe eius, plenitudo bonitatis eſt: facies eius, il-
luminatio mentis eſt. Et ideò ſemper ab eo omnia bona
ſperemus, in ipſum vota noſtra & omnia ſtudia diriga-
mus: nec deſperemus, etſi corporaliter eum videre non
poſſumus: Neque enim deſperauit Moyſes, cui di-
ctum eſt: *Non poteris videre faciem meam: non enim* *Exod. 33*
videbit faciem meam homo, & viuet. Et addidit Do-
minus: *Ecce locus apud me, ſtabis in petrâ: & cùm* *Ibidem.*
tranſierit gloria mea, ponam te in cauernam petræ, &
operiam te manu meâ, donec tranſeam: & tollam ma-
num meam, & videbis poſteriora mea: faciem au-
tem meam videre non poteris. Non ergò videtur ab
homine facies Dei. Eſt tamen locus in quo fide ſe
monſtret homini Deus. Eſt hic locus apud Deum: &
ideò ſi ſteterimus in petrâ, id eſt, in carnis iſtius con-
ſcientiâ, & fidei firmitate, etſi plenitudinem eius vide-
re non poſſumus, tamen quantum poſſumus, quaſi re- *1. Cor. 13*
liquias eius luminis hauriemus: Neque enim Moy-
ſes totam diuinitatis eius plenitudinem vidit, quæ ha-
bitat in Chriſto corporaliter; ſed vidit poſteriora Chri-
ſti, vidit ſplendorem eius, vt homo, vidit eius glo-
riam paſſionis, per quam regnum nobis cæleſte reſera-
uit. Aquila autem: *Quare faciem tuam abſcondis?* poſuit;
ſed etiam cæteri; quod videtur conuenire cum Moyſis *Coloſſ. 2*

Exod. 33 dictis, qui ait: *Demonſtra te mihi*, quaſi diceret: Noli vultum tuum mihi abſcondere; ſed magis demonſtra videre cupienti. Et addidit:

Obliuiſceris inopiam noſtram & tribulationem noſtram.

Quoniam humiliata eſt in puluere anima noſtra; adhæſit in terrâ venter noſter.

Exurge, Domine; adiuua nos: & redime nos propter nomen tuum.

Obliuiſceris inopiam noſtram. De quâ inopiâ dicit ſanctus Propheta quòd in obliuionem venerit Dei? Aut quæ eſt iſta inopia, quã excidiſſe Domino conqueritur? non otioſa iſta eſt inopia, niſi fortè ex quæ protectorẽ Deum & remuneratorem habere conſueuit: Si enim eſt inopia cui patet regnum cælorum, rectè iſti inopiam ſuam diuinis excidiſſe ſenſibus arbitrantur, qui animam ſuam humiliatam in puluere deplorabant, & ventrẽ ſuum in terrâ Matt. 5. hærere dicebant. Qui autem in terrâ hærent, videntur diuinâ protectione priuati. Quæ ſit ergò iſta inopia, audi: Pſal. 65 *Beati pauperes ſpiritu: ipſorum enim eſt regnum cælorum.* Si ergò beata paupertas eſt, cui patet cælum, terrenas Act. 4. iſtas diuitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus. Sequamur veſtigia Apoſtolorum, ante quorum pedes vnuſquiſque quod habebat pecuniæ, ex ſuorum agrorum pretio conferebat, vt pauperibus diſpenſaretur. Iſtam igitur inopiam Euangelicam hi ſancti viri multò antè exercere cœperunt, & ideò dicebant: *Obliuiſceris inopiam noſtram.* Tale eſt hoc, quale illud Apo- Mat. 19 ſtolicum: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Bona ergo paupertas, quæ à pietate procedit, & virtutũ exercitatione ſuſcipitur. nec ſolùm inopiam, ſed etiam tribulationem ſuam in obliuionem Deo veniſſe deplorant. Bonæ ſunt & tribulationes quæ ſunt propriæ Iuſtorum: qui non pro meritis ſuis; ſed pro pietate eas ſuſtinent: in quibus Iuſtus non atteritur, ſed dilatatur: ſicut ſanctus Propheta declarat, dicens: *In tribulatione dilataſti mihi.* Pſal. 4. Et ipſe Dominus Ieſus ait: *In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me in latitudinem.* Pſ. 117 Dilatauit ſancto Apoſtolo Paulo, quando ei oculorũ lumen eripuit: Ità enim confeſſus eſt Chriſtum, quem negabat Act. 9 anteà. Ideò vas electionis eſſe promeruit. Deniq; vt ſcias quia dilatauit Paulo Dominus Ieſus, audi ipsũ Apoſtolũ dicentẽ: *Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij! cor noſtrũ dilatatum eſt.* 2. Cor. 6 Aperi ergò os, confitere Chriſtum; quia plenitudo eſt; vbi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quaſi bonus magiſter qui diſcipulos habere optaret æquales, nos quoque hortatus eſt vt dilatatemur, dicens: *Dilatamini & vos.* Ibidem. Cùm autem Deus alicui in tribulatione dilatat, tunc fiet latitudo cordis ſicut arena maris innumerabilis. Gen. 32 Quæ ſit iſta latitudo, audi dicentẽ ſanctũ Salomonẽ *Optaui, & datus eſt mihi ſenſus: & inuocaui, & venit in me Spiritus ſapientiæ:* Sap. 7. Vt enim acciperet ſapientiã à Deo, non diuitias, non nobilitatẽ, non poteſtatẽ; ſed ſapientiam poſtulauit, 3. Reg. 4. & non in illà omnia quæ eũ non poſtulauit, inuenit. Vnde Scriptura dicit quia talis erat latitudo cordis eius ſicut arena maris innumerabilis. Vnde hanc percipias latitudinẽ, ait de ſeipſo cognoſcens: *In latitudine cordis tui deſcribe eam.* Prou. 3. Et ideò qui habet ſapiẽtiam, non in occulto teneat eã, non ad momentum; ſed Prou. 1 canat eam in exitu: vbique quod ſentit, cum auctoritate prædicet. Symmachus autem pro tribulatione afflictionem poſuit. Siue tamen afflictatio ſit, ſiue tribulatio, opus eſt vt nos maneamus in Domino, nec ab eodem recedamus: quoniam præſule Domino & aſſiſtente nobis, Philip. 4 omne certamen fortiter poſſumus ſuſtinere. Si autem Dominum negligamus, & longè nos faciamus à Domino, facimus nobis aduerſarium fortiorem.

S AMBROSII IN PSALMVM XLIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLV.

ENARRATIO.

Titulus Pſalmi Dauid XLV.

In finem, filiis Core pro occultis, Pſalmus Dauid.

TITVLVS Pſalmi huius ità inſcribitur: *In finem, filiis Core pro occultis. Pſalmus Dauid.* Quid eſt, *pro occultis?* Occultorum habuiſſe ſe cognitionem per reuelationem Domini Ieſu, in quinquageſimo quoque Pſalmo ſanctus Propheta commemorat, Pſal. 50 Matt. 11 dicens: *Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.* Quæ autem illa ſint occulta, in Euangelio ſancto doce- Matt. 6 mur, dicente Dei Filio, quòd myſteria ſapientiæ abſcondita ſint Sapientibus, & paruulis reuelata. Hæc ſunt illa, ni fallor, *quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor* 1. Cor. 2 *hominis aſcenderunt, quæ præparauit Dominus diligentibus eum.* Pſal. 43 Ergò in occultu cordis noſtri occulta ſapien- Exod. 24 tiæ recondamus, non temerè aliquibus diuulgemus, Mat. 17 niſi ſacramentorum conſortibus, quos Dominus vocauit ad gratiam ſuam, qui ſe in abſcondito vult rogari; quoniam ſolus eſt, qui abſcondita & occulta cognoſcat. Denique ipſe Dominus Ieſus ad percipiendam legem ſolum Moyſen, non abſque Ieſu tamen, in montem voluit aſcendere. In Euangelio quoque Petro, Ioanni, & Iacob ſolis ex omni numero Diſcipulorum reſurrectionis ſuæ gloriam reuelauit. Ità occultum ſuum voluit eſſe myſterium: & admonebat frequenter, ne cui facilè quæ viderant, annuntiarent, ne offendiculum quiſquam ſubiret infirmior, qui vim Sacramentorum fluitanti ingenio haurire non poſſet. Denique ipſe Petrus neſciebat quid diceret, qui tria tabernacula Domino, & ſeruulis crederet eſſe facienda. Ibidem. Deinde fulgorem gloriæ Domini transfigurantis ſe ſuſtinere non potuit: ſed in terram cecidit, ceciderunt & filij tonitrui Iacobus & Ioannes, & nubes operuit eos: nec potuerunt ſurgere, niſi poſt- Marc. 9 quàm Ieſus venit, & tetigit eos, & iuſſit vt ſurgerent, & formidinem ſequeſtrarent. Introierunt ergò in nubem, vt abdita & occulta cognoſcerent: atque ibi audierunt vocem Dei dicentis: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo complacui: ipſum audite.* Mat. 17 Quid eſt: *Hic eſt filius meus dilectus?* Hoc eſt, noli errare Simon! vt ſeruulis Filium Dei conferendum putes. *Hic eſt Filius meus.* Non Moyſes filius, non Elias filius; quamuis alter aperuerit mare, alter clauſerit cælum. In verbo enim Domini vterque naturam vicit elementi: Exod. 14. ſed illi miniſterium præbuerunt, hic eſt qui ſolidauit aquas, cælum ſiccitate 3. Reg. 17

clauſit,& quando voluit, in imbres reſoluit. Vbi teſtimo-
nium reſurrectionis adſciſcitur, adſtipulantur miniſteria
ſeruulorum. Vbi gloria Domini reſurgentis oſtenditur,
ſeruulis ſplendor abſconditur: Namque ipſos ſtellarum
Mala.4 globos ſol exortus obducit, & omnia earũ lumina mun-
dano ſub ſole vaneſcũt. Quomodò ergò ſub æterno ſole
iuſtitiæ atque illo fulgore diuino videri poterant ſtellæ
carnales? Vbi ergò ſunt illa lumina quæ noſtris antè ocu-
Mat.17 lis quodã miraculo refulgebant? Tenebræ ſunt vniuerſa,
cõparatione lucis æternæ. Alij miniſterijs ſuis Deo pla-
cere feſtinãt: hic ſolus eſt verũ lumen & æternũ, in quo
Pater cõplacet, vel in quo beneplacitũ eſt mihi, vt meũ
Ioan.10 ſit quidquid hic fecit & quidquid ego feci, Filij opus eſſe
iurè credatur. Ipſum audite dicentẽ: *Ego & Pater vnum
ſumus.* non dixit: Ego & Moyſes vnũ ſumus. non dixit
Mat.17 ſibi & Eliæ vllã diuinę gloriæ eſſe conſortiũ. Quid tria
tabernacula præparatis? Non in terris habet iſte taberna-
culum; ſed in cælo. Audierunt Apoſtoli, & ceciderũt pa-
uore turbati. Venit Dominus, & leuauit eos, & iuſſit ne
Pſal. 18 cui dicerent quod vidiſſent. Huic ergò tua occulta ſerua-
to, cui Dauid ſua occulta mandabat, dicens: *Ab occultis
Prou. 5 meis munda me, Domine!* Munda enim debent eſſe rece-
ptacula, in quibus ſunt pietatis occulta myſteria. Et ideò
Prou. 1. tibi dicitur: *Bibe aquã de vaſis tuis, & de puteorũ tuorum
Pſal. 20 fontibus; & in plateis ſupereffluant aquæ tuæ, vt irriguo fon-
te munderis.* Ideò tibi dicitur: *Vino torcularia tua redun-
dent.* Ideò dicitur: *In tribulatione inuocaſti me, & liberaui
te, & exaudiui te in abſcondito tempeſtatis: probaui te in
2. Cor. 7 aquâ contradictionis:* Eſt enim quædã in tribulationibus
Num. interna peccatorum ſæua tẽpeſtas, quando ſunt foris pu-
20 gnę, intus timores. Eſt aqua contradictionis, quando ve-
Pſal.80 lut quodã maritimi ſalis æſtu fluctuant noſtræ cogitatio-
nes, nec vlla in profundo mentiũ definitionis ſtabilitate
Ioan.15. placidantur. Tunc tẽpeſtas in abſcondito, tunc aqua cõ-
tradictionis, quæ ſolo poteſt Chriſti ſermone ſedari, quo
peccata nobis noſtra dimittit, ſecũdũ quod ipſe dignatus
eſt dicere. *Iam vos mundi eſtis propter ſermonẽ quem locu-
Pſal 80 tus ſum vobis.* Loquere, Domine Ieſu! verbũ tuum me-
Ioan. 1. dicina eſt, verbũ tuum lumen eſt, verbũ tuum noſtræ col-
Ioan. 4. luuionis ablutio eſt, verbum tuum fons eſt. Tu loqueris,
Prou.18 & culpa lauatur. Et quia de abſcondito tempeſtatis & de
aquâ contradictionis ductus eſt ſermo, omnia nobis fa-
ctũ eſt Dei Verbum. Caro factum eſt, vt carnẽ ſeruaret.
Aqua factum eſt, vt aquam contradictionis ſuâ gratiâ tẽ-
Prou.20 peraret, & amaritudinem impietatis auferret. Ideóque
ſcriptũ eſt: *Aqua alta verbum in corde viri.* Alibi verbũ,
Deut.15 alibi iterũm conſilium: Ibi enim bonum conſilium, vbi
bonũ eſt Dei verbum. Et ideò tibi Lex dicit: *Attende ti-
Mat. 9 bi, ne fiat tibi verbum malum in corde tuo;* & dicat Ieſus:
Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Miſit enim Deus
Pſ. 106 Verbum ſuum vt ſanaret hominẽ, non vt perderet. Hoc
Verbum medicina eſt, non pœna. Hoc Verbum in cor-
de tuo & in ore ſit tuo. Hoc Verbum ſit in occultis, vbi
Deut. 30. & diabolus inſidiatur: intret Verbum, exeat diabolus. Nam
Rom.10 ſi irrepſerit diabolus Chriſtus recedit: quomodò receſſit
à Iudâ poſtquàm ſe diabolus in cor eius immerſit. Et tu
ergo dic: *Ab occultis meis munda me, Domine!* ne diabo-
Ioan.13. lus inſidietur in occultis, ſicut leo in cubili ſuo. Quod ſi
Pſal. 18 Chriſto occulta piè fideliter que ſeruaueris, inſidiãdi dia-
bolo locus eſſe non poterit. Ideóque in Pſalmo nono Da-
Pſal. 9. uid de occultis ſcribens nomina ſacramentis, quod eſt
conuerſio peccatorum, vocatio Gentium, Dei regnum,
præparatio cordis, iudicium pauperum, refectio inopũ,
antè de occultis pectoris tui atque ſecretis exterminandũ
aduerſarium dicit, ne ſedeat in occultis interficere cupiẽs
innocentem. Ideóque tibi dicitur: *Intra in cubiculum tuũ,
Mat. 6 & clauſo oſtio, ora Patrẽ tuum in abſcondito.* Illò tua deſ-
Sap. 9 cendat oratio, vbi eam audiat qui ſcrutatur abſcondita:
Prou.18 ibi tuam patientiam deprehendat, vel tegendæ iniuriæ,
Pſal. 17 vel iactantiæ declinandæ. Occultat enim Sapiens iniuriã
Prou. 1 ſuã. Ibi eſt latibulum ſapientiæ: Poſuit enim tenebras la-
Gen. 21 tibulum ſuum. Quærent me mali, & non inuenient. Ideò
Abraham puteum fodit, vt aquam qui quæreret, inueni-
Gen.26 ret. Ideò puteum fodit Iſaac. Ideò Dominus Ieſus ſede-

G bat ad puteum; erat autẽ ibi fons Iacob. Sedebat ad pu- Ioan. 4
teũ, vt quæreres. Fons ibi eſt, vbi Chriſtus eſt. Fons eſt,
vt aquæ ſupereffluant requirẽtibus: quo & vniuerſa car-
nis vel flagitia diluantur, vel reſtinguantur incendia. Hęc Ioan. 7
ergò eſt altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, vt mali eam
non inueniant, boni quærant, atque in eius acquirendæ Rom. 11
ſtudio & meditatione verſentur. Vis ſcire quam verũ ſit?
Audi ſapientiæ ipſius verba: *Petite, & dabitur vobis quæ- Luc. 11
rite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis.* Pulſa ergò Ioan.10
ianuam; quia Chriſtus eſt ianua. Pulſa oſtium Verbi, vt Coloſ. 4
aperiatur tibi ad eloquendum myſterium Chriſti, & ab-
ſconditos in Chriſto ſapientiæ poſſis inuenire theſauros. Coloſ. 3
In ipſo † noſtra ſapientia, in ipſo vita noſtra abſcondita al. nobis.
H eſt: ſicut Paulus aſſeruit, qui vſque ad tertium raptus eſt 1.Cor.2.
cælũ, vt audiret ea quæ homini non licet loqui. Quanta Coloſ. 3
occultorũ eſt diſciplina? Licet ſcire homini, & non licet 2. Cor. 12.
loqui. Scire vita eſt, loqui mors eſt. Cognoſcentes ergò
quia finis occultorum, qui Græcè κρυφίοις dicitur, hic eſt,
atque hæc ſumma, vt & indigni non apprehendant ſapiẽ-
tiæ diſciplinã; ſed qui deſiderium habent (vitæ tamen &
fidei meritis ſuffragantibus) cognitionẽ diuinorum ca-
pere Sacramentorũ laborant, & quotidianis exercitatio- Sap 1.
nibus deſudant, vt intentionis ſuæ fructũ mereantur adi- 1.Cor.2
piſci: nonũ Pſalmum & quadrageſimum quintũ diligen-
tiùs legamus, vt abſconditã in myſterio ſapientiam fideli
poſſimus mente comprehendere: Soli enim iſti de occul-
I tis titulum prætulerunt: Sed iam Pſalmum adoriamur.

Pſalmus quadrageſimus quintus.

DEus noſter refugium & virtus: adiutor in tribulationibus, quę inuenerunt nos nimis.

Quid eſt, *Deus noſter*? Hoc eſt, eorum qui in te credi- Pſ. 89.
mus. Sic & alibi: *Domine! refugium factus eſt nobis.* No-
bis, inquit, credentibus, non incredulis: nobis quærenti-
bus, non refugientibus veritatẽ: Ille enim hoc poteſt di-
K cere qui in ſolius Dei præſidio ſuæ conſtituit ſpem ſalutis.
Nobis ergò refugium factus es: & noſtrum refugium &
virtus, qui ſumus ex populis nationum. Iudæi te negaue- Ioan. 5
runt, Iudæi non te receperunt: & ideò es conuerſus ad Act. 13
Gentes, vocaſti nos, & refugium factus es noſtrum, &
virtus es nobis. Vis ſcire quia de nobis qui ſumus ex Gen-
tibus, dictum ſit? *Crux Domini Iudæis offendiculum, Græ- 1. Cor. 1
cis ſtultitia; nobis autem virtus Dei atque ſapientia eſt.* Et in- Ibidem.
fra: *Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt
ſapientia nobis à Deo.* Vtique Paulus non de Iudæis, nec
de gentibus dixit; ſed de iis qui conuerſi ad Dominũ Ie-
ſum prædicarent ſuæ ſalutis auctorem. Confugiſti ergò
L ad Chriſtum? Non deſeras fundamentum, confirmatorẽ
tuum non derelinquas: vt te qui ſuſcepit, ipſe tueatur,
& mercem ſuam pius animarum noſtrarum negotiator
agnoſcat. *Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos
nimis.* Benè *nimis* ad vtrumque reſpondit, & vt in tribu-
lationibus quæ nos nimis inuenerunt, & adiutor nimis
poſſit intelligi: Quantò enim maiores tribulationes fue-
rint, tantò maiora nobis & vehementiora adiumenta
ſunt neceſſaria. Et ideò plerumque fit vt in grauioribus,
& aſperioribus certaminibus coronemur, qui lachrymis 2. Tim. 2.
& gemitibus & orationibus frequentioribus æternæ
M opem nobis diuinitatis adſciſcimus.

Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt & turbatæ ſunt aquę eius: conturbati ſunt montes in fortitudine eius.

Quò fit vt non timeamus cùm terra noſtra turbatur,
& transferuntur montes: quia ſi tu pro nobis, quis con-
tra nos? Timere non poſſumus fragilitates iſtius carnis, Rom. 8
quæ timore ac metu frangitur, inflãmatur cupiditatibus,

luxuriâ mollitur, deliciis eneruatur, vaporatur febribus, A
dolore vexatur, exanimatur anguſtiis. Vel cùm transfe-
runtur illi montes in cor maris, de quibus dixit Saluator:
Luc. 17 *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, non ſolùm de ficul-*
neâ facietis; ſed etiam ſi monti huic dixeritis: Tollere, &
Ioan.13. *iactare in mare: nihil impoſſibile erit vobis.* Miſit ſe hic mõs
Luc. 8. in cor Iudæ, & mentem eius graui tempeſtate turbauit,
diuerſatum exagitans fluctibus paſſionum: Sicut enim
terrarum fertilitati fœcunda bonis operibus & deuotio-
nis ac fidei fructibus anima comparatur, vt odor Iacob,
Gen. 27 ſicut odor agri pleni; ità etiam procelloſi maris inquie-
Iacob. 2 tudini figuratur animus eius qui quietus eſſe nõ nouit, & B
amaris cogitationibus excitat graues fluctus. Deniq; nec
oſculo ſuo Dominus Ieſus Iudæ proditoris amaritudinem
Luc. 22 tempetauit. Suſcepit oſculum proditor, infudit venenũ,
mortem irrogauit: cuius aculeum quidem Chriſtus ob-
Mat.17 tudit; ſed ſolus proditor non euaſit. Et vt euidenter mõ-
tem huiuſmodi nobis manifeſtaret, alibi quoque cùm
Ibidem. dæmonium ab homine iuſſiſſet exire, Apoſtolis interro-
gantibus quâ cauſâ illud ipſi eiicere nequiuiſſent, ait:
1.Cor.13 *Non eiicitur hoc genus niſi in oratione & ieiunio.* Et addi-
dit: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic*
monti: Tranſi hinc illo, manu ſignificans quis ille mons
eſſet quem poſſet perfecta trãſferre fides: Perfecta enim
fides grano ſinapis comparata eſt, dicente Apoſtolo: *Et*
ſi habeam omnem fidem; ità vt montes transferam, chari- C
tatem non habeam, nihil mihi prodeſt. Sunt etiam qui ità
Pſ. 103. diſtinguunt: *Et transferentur montes*: vt ſequatur: *In*
cor maris ſonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eius: conturba-
ti ſunt montes in fortitudine eius. Non bonæ aquæ quæ
ſonant, atque turbantur, & potum præbere non poſſunt:
meliores ſunt quæ pertranſeunt; ſicut ſcriptum eſt: *Inter*
Luc. 8 *medios montes pertranſibunt aquæ, & potabunt omnes be-*
ſtiæ agri: ſuſcipient onagri in ſitim ſuam. Denique vbi le-
gio dæmoniorum petiit & accepit poteſtatem vt introi-
ret in porcos, magno impetu ſe præcipitauit in mare, &
Pſal.76 aquæ illæ gregis ſui præcipitatione turbatæ ſunt. Alibi
quoque idem Dauid Propheta ſic poſuit: *Viderũt te aquæ,*
Deus! viderunt te aquæ, & timuerunt, hoc eſt, bonæ vir-
Ibidem. tutes, quæ Verbi cæleſtis cognitione ſunt placidæ, nõ ſo- D
nitu & fragore terribiles. De malis autẽ virtutibus quid
dicit? *Et conturbatæ ſunt abyſſi, multitudo ſonitus aquarũ.*
Gen. 1. Abyſſi Deum non vident, & ideò turbationibus ſemper
Pſ. 76. obnoxiæ ſunt. Et expoſuit quid eſſent abyſſi: *Multitudo,*
inquit, *ſonitus aquarum*: Nam & beſtia illa Antichriſtus
ex abyſſo aſcendit, vt aduersùs Eliam atque Enoch, at-
que Ioanni qui propter teſtimonium Domini Ieſu terris
ſunt redditi, præliaretur, vt legimus in Ioannis Apoca-
Apoc.13 lypſi: cui datum eſt os loquendi magna, vt aduersùs Deũ
plena furoris conuicia & ſacrilegij perſonaret. Sonuerũt
Marc.5 ergò aquæ, id eſt, immundi ſpiritus, cum turbarentur
videntes opera Dei, in Domini ſalutaris aduentu appro- E
Pſal. 2. pinquare ſibi iudicium pertimeſcentes. Sonuerunt &
Pſal. 9 turbatæ ſunt, aquæ in Domini Paſſione. Vnde & dictum
Eſai.53. eſt: *Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt ina-*
nia? Et alibi Scriptura dicit: *Periit memoria eorum cum*
Eſai.42 & Mat 12. *ſtrepitu.* Diabolus ſonum quærit, Chriſtus ſilentium.
Denique ſicut agnus coràm tondente, ſic non aperiet os
ſuum. Et alibi. *Non clamabit, neque contendet, nec quiſ-*
quam audiet in plateâ vocem eius, donec eiiciat in victoriâ
iudicium. Quæ eſt iſta niſi de ſerpente victoria? In hac
Luc 23. fortitudine Filij Dei conturbati ſunt montes, cùm diabo-
Ioan 21 lus & miniſtri eius viderent mortuos reſurgentes. Iſti
ſunt montes qui turbantur. Illi montes qui transferun- F
Gen. 5. tur in paradiſum, quibus dicitur: *Hodie mecum eris in*
Sap. 4. *paradiſo.* Et alius cui dicitur: *Si eum volo manere donec*
veniam, quid ad te? tu me ſequere. Et Enoch qui raptus
eſt, ne malitiâ ſæculi mutaretur.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus: Deus in medio eius, & non commouebitur.

Poſt Domini paſſionem quid aliud ſequi debuit niſi Ioan.19
quia de corpore Domini flumen exiuit, quando de la-
tere eius aqua fluxit & ſanguis, quo lætificauit animas
vniuerſorum; quia illo flumine lauit peccatum totius Gen. 2
mundi? Eſt & fluuius qui de Edem exit, & circuit vni-
uerſam terram, Verbum Dei, quo paradiſus intelligibi-
lis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Chriſti, Ioan. 7
dicente ipſo Dei Verbo: *Si quis ſitit, veniat ad me, &*
bibat. Cui ego dedero aquam, flumina de ventre eius fluent
aquæ viuæ: Ex illo enim vnico Dei Verbo quatuor flu-
uiorum prudentiæ & fortitudinis, temperantiæ quoque
& iuſtitiæ fluenta manarunt. *Alij enim per ſpiritum datur* 1.Cor 12
ſermo ſapientiæ, alij fides in eodem Spiritu, alij gratia cu-
rationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum. Hæc enim
operatur omnia vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingu-
lis prout vult. Hi ſunt impetus fluminis, cùm ſe in gratiam
miniſteriorum operationis atque virtutis ſpontaneâ di-
uiſione transfundit. His igitur fluminis ſuperni meati- Luc. 1
bus ciuitas illa in quâ Deus inhabitat, irrigatur, & ſan-
ctificatur Altiſſimi tabernaculum, omnis anima quæ in-
habitatur à Chriſto, vel corpus illud quod Virgo genera-
uit, de quo Gabriel Angelus dixit. *Et quod naſcetur ex te*
ſanctum vocabitur Dei Filius. Bonum tabernaculum,
quod nulla potuerunt obumbrare peccata. Admirabile Ioan. 2
templum Dei, & aula cæleſtis, quod ſolutum corrum-
pi non potuit; ſed intrà triduum reſurrexit, reſuſcitatum
ab ipſo qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando 1.Petr.2
Deus in medio ciuitatis eius erat, nec commotus eſt; ſi-
ue quia nullius peccati prolapſione commotus eſt Dei Fi-
lius, nec alicuius erroris offenſione titubauit, aut corpo-
ralis illecebræ nutauit impulſu; ſiue quia non reliquit
animam eius Dei gratia; ſed inſeparabilis in ea manſit,
quòd ab omni colluuione delicti immaculata durauerit. Pſal. 15
Vnde & ad Patrem Dei Filius dixit: *Nec derelinques ani-*
mam meam in inferno. Ergò quia ſuberat ei nec in carne Ioan.14
peccare, diuinè ait: *Ego in Patre & Pater in me eſt.* Et Pſal.87
alibi: *Traditus ſum, & non egrediebar.* Ab eo vtique non
egrediebatur, cui dixit poſtea: *Exſurrexi, & adhuc te-* Pſ. 138.
cum ſum. Vbi autem aliquis grauiùs peccat, commoue-
tur in eo Deus, vt ab eo tranſeat. Vnde & Adæ peccanti Gen. 3.
deambulare viſus eſt, & Stephano ſtare; quia ille in
præuaricatione lapſus eſt, hic in martyrio coronatus. Et
in Zachariæ Libro ità ſcriptum eſt: *Ambulabit in com-* Act. 7.
motione indignationis iraſua Dominũ. Simile & in Euan- Zach. 9
gelio dictum eſt Iudæis: *Ecce derelinquetur vobis domus*
veſtra deſerta: Dereliquit enim Dominus Iudæos, & Mat.23
ſtatim ſecuta eſt ruina ſynagogam. Quod ſi eam Chri-
ſtus non deſeruiſſet, numquam eam ſupremum ſequutũ
eſſet excidium. Aperuimus ergò quod dictum eſt: *Deus*
in medio eius non commouebitur. Sequitur.

Adiuuabit eam Deus manè diluculo.

Manè diluculo. Quo ſignificatur quia reſurrectio ma-
tutina adiumentorum nobis cæleſtium ſubſidia confert,
quæ noctem repulit, diem refudit, dicente Scripturâ:
Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuceſcet ti- Ephes. 5
bi Chriſtus. Vide autem myſterium. Veſperè paſſus eſt Mat.27
Chriſtus: ideò & ſecundùm legem ad veſperam Agnus Exod.12
occiditur. Manè ſurrexit: Sic enim ſcriptum eſt: *Vnâ*
autem ſabbatorum venit Maria Magdalene ad monu- Ioan.20
mentum manè, cùm adhuc eſſet obſcurum, & vidit la-
pidem amotum ab oſtio. Ad veſperam mundi occiditur,
deficiente iam luce; quia in tenebris erat hic totus Eſai 9
mundus, & maioribus fuiſſet tenebrarum ſqualoribus
inuolutus, niſi Chriſtus nobis è cælo lux æterna venil- Apoc.
ſet, innocentiæ tempora generi refuſurus humano. Paſ- 2. Pet. 1
ſus eſt ergò Dominus Ieſus, & ſanguine ſuo noſtra pec-
cata deleuit, lux refulſit conſcientiæ purioris, & dies re- Rom. 13
ſplenduit gratiæ ſpiritalis. Vnde & Apoſtolus ait: *Nox*
præceſſit, dies appropinquauit. Euigilauimus igitur, iam
non dormiamus. Veſtem lucis induimus, non in
amictus tenebroſæ conuerſationis atque exuuias reuer- Cant. 5
tamur. Comeſſationibus atque deliciis, quæ nocturni

Gen. 25 ſunt temporis, valde diximus: ſobrietatem elegimus, cuius gratiâ Iacob primatus quos non habebat, inuenit. In alijs quoque codicibus inuenitur: *Adiuuabit eam Deus* Pſ. 79. *vultu ſuo*. Quid hoc quoque ſignificet, ipſe Propheta nos doceat: namque ipſe in poſterioribus dixit: *Oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.* Aſpectus ergò Dei, ſalus noſtra eſt: atque in eius vultu noſtrum eſt adiumentum. In quo quanta vis ſit, diuina Scriptura declarat, quæ non Gen. 4. otioſè attexuit quòd *reſpexit Deus ſuper munera Abel, ſuper Cain autem non reſpexit*: & ideò contriſtatus eſt Cain, quod ſacrificium ſuum Deo diſplicuiſſe cognouit, placuiſſe germani. Vnde & illud quod hodie in Pſalmi reſponſorio decantatum eſt, plurimùm noſtræ conducit Pſ. 39. aſſertioni: *Expectans expectaui Dominum, & reſpexit me.* H Quem Dominus reſpicit, ſaluat. Denique in Domini Luc 22 Paſſione cum titubaret Petrus ſermone, non mente (licet ipſe Petri ſermo titubantis fidelior ſit, quàm doctrina multorum) reſpexit eum Chriſtus, & Petrus fleuit: quo proprium lauit errorem. Ità quem viſus eſt voce denegare, lacrymis fatebatur.

Conturbatæ ſunt Gentes, inclinata ſunt regna: dedit vocem ſuam Altiſſimus, & mota eſt terra.

Aduentu Domini Saluatoris aduerſariæ poteſtates cum Luc. 8. ſuâ legione turbatæ ſunt iuſſæ ab humanis exire corporibus, & precatæ vt mitterentur in porcos. Turbatis ne- I quiſſimis poteſtatibus, neceſſe fuit turbari cultores ſimulacrorum, inclinari quoque regna peccati. Erat enim Ioan. 8. graue regnum, quod ſibi in graue ſeruitium ſubiugauerat omnium animos peccatorum: Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Regnum autem peccati mortis eſt regnum, quod diu toto orbe præualuit. Vnde & Apo- Rom. 5. ſtolus ait. *Sed regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen, etiam in eos qui non peccauerunt, in ſimilitudinem præuaricationis Adæ qui eſt forma futuri.* Venit veritas, figura ceſſauit. Venit vita, regnum mortis euanuit. Venit remiſſiò peccatorum, & peccati vincula reſoluta ſunt. Antè etiam leuiora delicta mortis nexibus ſtringebantur, K Epheſ. 6 poſt aduentum autem Domini ſalutaris etiam grauiora flagitia ſunt remiſſa. Inclinata ſunt ergò regna ſpiritaliũ nequitiarum quæ ſunt in cæleſtibus; quia cultus ſimulacrorum & illecebra peccati cœpit imminui Euangelicæ prædicatione doctrinæ. Inclinata eſt perfidia poſteaquã cœpit fides in nationũ regnare pectoribus. Inclinatur re- Rom. 6. gna peccati, cùm legitur: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Inclinauit omnia regna perfidiæ voce ſua Mat. 11 Dominus, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis: & ego reficiam vos.* Hanc vocem dedit Altiſſimus, & omnes eum ſecuti ſunt populi nationum, du- L ra peccati regna fugientes, & perpetuæ mortis atrocitatem, atque intolerabilem flagitiorum omnium ſeruitutem, cùm polliceretur feſſis requiem, captiuis remiſſionem, ſeruientibus libertatem, & excuſſo iugo ferreo Babylonij regis, iugum ſuum ſuaue ceruicibus Fideliũ ſubrogaret, ne vacua colla eorundem rurſus inimicus catenis Eſai. 61. ſuæ iniquitatis adſtringeret: Chriſtus enim quos alligat, Hier. 28 liberat: & quos adſtringit, abſoluit. Denique qui ſeruus & 30. vocatus à Domino eſt, libertus eſt Domini: & qui liber vocatus, ſeruus Chriſti eſt. Ideóque in ſuis vinculis Pau- 1. Cor. 7 lus gloriatur, dicens: *Paulus vinctus Ieſu.* Quod ſub alijs contumelia eſt, ſub Chriſto gloria eſt. Dedit vocem Mat. 27 ſuam in Paſſione Dominus, & vniuerſa elementa tremue- M Pſal. 23. runt, omnis terra commota eſt, vt ritus ille Gentium ſolueretur, fieretque terra Domini, & plenitudo eius, vt ſcriptum eſt, ceſſarent auguria perfidorum, & ſacrificiũ impietatis cognitio fidei & ſtudium deuotionis abolerent. Dat vocem ſuam Dominus quotidie, & reſultat in cordibus ſingulorum, vt terrenum omne decidat eius qui bene credit affectu, atque omnes interiorum ſenſus amotum ab errore, à corruptione luxuriæ & diſſolutione, ad cognitionem cæleſtium Sacramentorum, & ſtudium caſtitatis, à nequitiâ ad virtutem piâ confeſſione moueantur. Motos ergò eos dicit qui in terrâ ſunt; vel quia terra G erant omnes homines, in quibus erat terrena corruptio; quia oculos mentium ad ſublime gratiæ cæleſtis eleuare atque attollere neſciebant, nec poterant dicere:

Deus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Deus virtutum nobiſcum: cum quibus non erat niſi prolapſionis incentor, & auctor erroris. Sed poſteaquam vox Domini in Euangelio reſultauit, audet Propheta di- Eſaie 7 cere: *Deus virtutum nobiſcum*. Benè dicit: *Deus virtutũ nobiſcum*, qui credidit quòd Virgo in vtero concepit, & Matt. 1 peperit. Audemus & nos dicere: *Deus virtutum nobiſcum*, poſteaquam Emmanuel, hoc eſt, Deus cœpit eſſe nobiſ- Gen. 17 cum. Vbi ergò Emmanuel, ibi Deus virtutum nobiſcum. *Suſceptor noſter Deus Iacob*. Imitemur ergò Patriarcham Ioan 8. Iacob, odorem eius, virtutem eius, laborem eius: Sicut enim Abrahæ opera facere debemus, vt filij eius appellari iure mereamur; ità etiã exercitia atque certamina ſancti Iacob ſubire debemus, vt Deus Iacob Deus noſter eſſe credatur. Nam ſi opera Iacob, vel (quia illum æquare non poſſumus) ſtudia operis eius ac fidei non agnoſcat in nobis: quomodò quaſi Deus Iacob nos iuuare dignabitur? Dum hæc diceret: ecce per Spiritum ſanctum præſens imago ei infuſa eſt futurorum & videns ex grandi perturbatione bellorum pacem toto orbe diffuſam in Luc. 2 aduentu Domini ſalutaris, clamat ad vniuerſos, dicens:

Venite, & videte opera Domini, quę poſuit prodigia ſuper terram.

Auferens bella vſque ad fines terræ: arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.

Venite, & videte. Venite, ad congregationem ſpectat, *Videte*, ad intentionem, & cognoſcendæ ſtudium veritatis. Videte, inquit, opera Domini plena miraculis: in quibus magnarum ſunt ſigna virtutum. Deniq; τέρατα K græcè, prodigia dicuntur Latinè. Non ergò quaſi prodigialis horroris accipias opera Domini; ſed quaſi plena admirationis. Præclarè poſuit *ſuper terram*, id eſt in terram. *Auferens bella vſque ad fines terræ, arcum conteret, & confringet arma: & ſcuta comburet igni.* Et verè antequàm Romanum diffunderetur imperium, non ſolùm ſingularum vrbiũ Reges aduerſùm ſe præliabantur, ſed etiam ipſi Romani bellis frequenter ciuilibus atterebantur. Pugnauit Marius aduerſùs Cinnam. In vtraque parte Romanus fuſus eſt ſanguis. Sylla ſurrexit, & Mario L victori rurſùs ciuilia bella commouit. Lepidus, Sertoriúſque rebelles ſe Romano imperio præbuerunt. Cæſar Pompeium eſt perſecutus, & Galliarum furorem excitauit aduerſùs arma Romana. Deuicto ſeniore Pompeio, iuniorem in Hiſpaniarum partibus debellauit. Quid Triumviros loquar, ex hoſtibus amicos, ex amicis rurſùs in hoſtiles tumultus eſſe progreſſos? maria quoque Actiaco bello infecta ſanguine Romanorum? Vnde factum eſt, vt tædio bellorum ciuilium, Iulio Auguſto Romanum deferretur imperium; & ità prælia inteſtina ſedata ſunt. Hoc autem eò profecit, vt rectè per totum orbem Apoſtoli mitterentur, dicente Domino Mat. 28 Ieſu: *Euntes, docete omnes Gentes.* Illis quidem etiam M interclusa barbaricis montibus regna patuerunt, vt Thomæ India, Matthæo Perſia: Sed tamen quò plura obirent ſpatia terrarum, in exortu Eccleſiæ poteſtatem Romani imperij toto orbe diffudit, & diſſidentium mentes, terrarúmque diuortia donatâ pace compoſuit. Didicerunt omnes homines ſub vno terrarum imperio viuentes, vnius Dei omnipotentis imperium fideli eloquio confiteri. Abſtulit ergò bella vſque ad fines terræ, quod factum eſſe non dubium eſt: Sed vide ne bella infirmitatis abſtulerit, quæ ſunt in corde titubantium: Qui enim terrena tranſierit, iam non dicit: *Foris pugnæ, intùs timores.*

mores: ſed dicit; *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* A Tranſi ergò mundum, vt incipias eſſe ſuprà mundum: *Phase* enim tranſire eſt, vel vt dicam expreſſiùs, [Ephes. 6] transfretare. Abſtulit ergò Dominus bella quæ mouebat nobis nequitia ſpiritalis: & deuicto diabolo pacem ſuam nobis reliquit. Arcum confregit, de quo ignita aduerſarij iacula ſpargebantur: & ſcuta perfidiæ combuſſit igni, vt ſcutum fidei inuiolabile permaneret.

Vacate, & videte, quią ego ſum Dominus.

Vox Domini poſt bella ſedata. Vacate, vt nulla animarum ſit occupatio, ne effuſio ſæcularium perturbationum, internæ oculum meotis obducat. Vacate, inquit, ab erroribus, vacate à perturbationibus, vacate à peccatis; quia omnis qui peccat, non vidit Deum, B nec cognouit eum: ſicut in Epiſtolâ ſuâ dixit Ioannes Euangeliſta. Vacate ergò ſtudio cognoſcendæ diuinitatis; [1. Ioan. 3.] nolite terrenis operibus occupari. Ideò Rex Ægyptiorum augeri iubebat numerum laterum: [Exod. 5.] & cætera onera Iodæorum, ne coguoſcerent Deum, & cultui ſacro vacarent, offenſus Moyſi & Aaron voce Sanctorum, [Ibidem.] qui dicebant: *Dimitte populum Dei, vt eamus & ſeruiamus Domino Deo noſtro.*

Exaltabor inter Gentes, & exaltabor in terrâ.

Exaltabor inter Gentes. Erat ſublimis Dominus in excelſis, id eſt, in Angelis & Archangelis, in Patriarchis & Prophetis, qui de illo ſublimia ſentiebant, nec eum terrenis imaginibus & ſimulachris ſcrupeis conferebant: Sed non erat ſublimis in populis oationum, qui Deum ſuum in antris & ſpelæorum habitaculis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Chriſtum quaſi mortuum flebat, & quaſi ſepultum quærebat in tumulo. Vnde dicit ad eam Chriſtus. [Ioan. 20] *Maria! quid ploras? quem quæris?* numquid eum qoi poſſet auferri? Audiuit vocem, & recognouit eum; [Ibidem.] & volebat contingere, & ait Dominus: *Noli me tangere, quem putas mortuum. Ad Patrem vado.* Miraris quòd in tumulo non inueniſti, quem cæleſtia præſtolantur? Aut fortè reprehenditur; quia Chriſtum niſi fides perfecta non tangit: ſicut hæmorrhoiſſa plenâ eum tetigit fide. Vnde ait Dominus: [Mat. 9.] *Tetigit me aliquis: ſentio enim de me virtutem exiſſe.* Quo dicto, agnouit in ſe illa quòd exeunte fuerat virtute curata: [Ibidem.] & ſtatim confeſſa eſt ſui conſcia, quòd Dominum ipſa tetigiſſet. Vnde Dominus ait: *Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.* Exaltatus autem in terrâ Dominus eſt, ſecundùm quod ipſe ait. *Cùm exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipſum.* [Ioan. 12] Vel quod facta eſt voluntas eius ſicut in cælo [Mat 28] & in terrâ. Et repetit, dicens:

Deus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Deus virtutum nobiſcum. Repetit quod ſuprà dixerat. [Matt. 1.] Repetitio autem confirmatio eſt: [Mat. 28] Vel quia non ſolùm quando natus ex Virgine eſt, factus eſt nobiſcum Deus; ſed etiam poſt reſurrectiooem ipſe dixit: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem mundi.* Cui eſt honor & gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XLVI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLVII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLVII.

Pſalmus Cantici filiis Core, ſecunda Sabbati.

[Pſ. 48. & ſeq.] PSALMI huius titulus hic eſt: *Pſalmus Cantici filiis Core, ſecunda Sabbati.* Boni filij Core, & Pſalmis iam ſuperioribus approbati, eo quod † congruis ſenſibus & [al. gradibus.] congregationibus ad virtutum ſtudia conuenientibus in ſemetipſis pangerent ſpiritale pſalterium, & cognitioni diuinitatis † peruigiles ſpeculo [al. peruigili ſpecula.] mentis intenti, cæleſtium myſteriorum digni forent haurire ſecreta. Et ideo cùm Pſalmorum ante arcam Domini quotidie canendorum munus & officium recepiſſent, videntur electi, vt Pſalmum cantici in ſecundâ ſabbati, ſpecialiter reciperent coocinendum. Etenim quibus rectè videbatur eſſe commiſſum vt Aſcenſionē Domini ab inferis reſurgentis voce ſuâ pſallerent, his D vtique deferendum fuit, vt ipſum reſurrectionis diem munere ſuo miniſterióque celebrarent: [1. Par. 15.] Qoid eſt enim ſecunda ſabbati, niſi Dominica dies, quæ ſabbatum ſequebatur? Dies autem ſabbati erat dierum ordine poſterior, ſanctificatione legis anterior: Sed vbi finis legis aduenit, [Ioan. 20] qui eſt Chriſtus Ieſus (*finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti*) & reſurrectione [Rom. 10] ſua octauam ſanctificauit, cœpit eadem primae ſſe, quæ octaua eſt, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordine prærogatiuam, & ex reſurrectione Domini ſanctitatem. [Luc. 6.] Vnde & in Euangelio legimus δευτερόπρωτον ſabbatum, quod Latinè dicitur ſecundo-primum: Vbi enim Dominica dies cœpit præcellere, quâ Dominus C reſurrexit, ſabbatum quod primum erat, ſecundum haberi cœpit à primo: Prima enim requies ceſſauit, ſecunda ſucceſſit. Vnde & ad Hebræos ſcribens Apoſtolus [Heb. 4.] ait: *Poſt hæc die reſtat ergò requies populo* Dei. Feſtinemus igitur intrare in illam requiem. Requies ergo vera iam non in operis ceſſatione; ſed in reſurrectionis eſt tempore. Ideóque qui ſabbati ſecundùm legem ſolemnitatem cuſtodiebant, vnam ſabbati nuncupabant, quaſi voum eſſet ſabbatum, & non aliud. Nos qui obſeruantiam induimus ſpiritalem, & ad ſimilitudinem & requiem Dei cupimus noſtram formare militiam, atque in illa ciuitate cæleſti ooſtrum exhibere miniſterium, vbi oon eſt exemplar, non vmbra; ſed veritas, primam dicimus ſabbati, ſicut ſcriptum eſt. [Mat. 28] *Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in primam ſabbati.* Nihil pulchrius, nihil expreſſius. Ante reſurrectionem ſabbatum dixit, poſt reſurrectionem primam ſabbati nuncupauit. Ioãnes qooque Euangeliſta dicit: [Ioan. 20] *Primâ ſabbati venit manè Maria Magdalene, cùm adhuc tenebræ eſſent.* Tenebræ pro tempore, manè pro gratia. Sed iſti expreſſios ſecundùm Euangeliom, quaſi reciſo velamine: [Mat. 27] Dauid autem ſub lege poſitus, & † modolationem tenuit debitæ cantionis, [al. moderatione.] & myſterium noo repreſſit, vt ſecunda ſabbati diem Dominicam declararet: quò Iudæis ordinem numeri potaret eſſe ſeruatum, & ſpiritale ſacramentum agnoſceret reſelatum. Audiamus igitur quid dicat, qui in ſecunda ſabbati Deo pſallit.

Pſalmus quadrageſimus ſeptimus.

MAgnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri, in loco ſancto eius.

Non ergò vbique Deus magnus & laudabilis eſt? Verùm ille quidē vbique magnus & potens eſt; ſed anguſta mens non capit magnitudinem diuinæ eius poteſtatis & gratiæ. Quantò autem magis appropinquat Deo noſtra cognitio, tantò præcellentior eius nobis videtur Ioan. 20. eſſe maieſtas. Denique Thomas qui antè dicebat: *Niſi videro in manibus eius fixuras clauorum, & mittam manū meam in latus eius, non credam*; vbi miſit digitum ſuum, & euidentia reſurrectionis cognouit indicia, admirans Ibidem. intrà ſe Dei gratiam: *Dominus*, inquit, *meus & Deus meus.* Tunc ergò pleniſſimè diuinitatem eius dominationémque confeſſus eſt, vbi eum reſurrexiſſe non dubitauit ab inferis. Denique in Sion hymnus Deum decet, & Pſal. 64 votum ei ſoluitur in Hieruſalē. Quid igitur mirum ſi in ciuitate cœleſti, & in illo ſuperno & æthereo loco potentia eius vehementiùs prædicatur? Addidit.

Dilatans exultationem vniuerſæ terræ: mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in gradibus eius dignoſcetur, cùm ſuſcipiet eam.

Dilatans exultationē vniuerſæ terræ. Rectè ſuprà dixit: *Magnus Dominus*: Nam verè magnus dicitur; quia iſtius terræ in quâ antè intolerabilium peccatorum germina pullulabant, vbi erat mœror, triſtitia & gemitus, exul- Eſai. 35 tationem toto orbe diffudit. Itaque hominum conſciētia quæ antè flagitiorum ſuorum gurgitibus demerſa Eſai. 61 lugebat, nunc per indulgentiam Chriſti, & remiſſionē omnium peccatorum metu abſoluta lætatur. Conuenit igitur & ſi ita intelligamus vt diximus; ſed quia in K vetuſtis exemplaribus aliquibus repetimus, ἐν εὐζω ἀγαλλιάσει πάσης τῆς γῆς, id eſt, bonæ radicis exultatione vniuerſæ terræ; ſenſum quidem eumdem aduertimus; quia diuina in nobis Dei Patris dona laudantur, qui de- Hier. 2. dit nobis exultationem bonâ radice fundatam, Deum videlicet Ieſum, veram & fœcundiſſimam vitem, de quâ Sacramenta fluxere cæleſtia: in quibus eſt perpetua & diuturna lætitia, quod his abluatur omne peccatum, & conſcientia interna mundetur: Elocutionémq; conuenire cognoſcimus; quia bene radicatâ exultatione lætamur, qui exultamus in Chriſto. Sæculi enim lętitia temporalis eſt, perpetua autem lętitia eius qui gau- L det in Domino. *Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni, Deus in gradibus eius dignoſcetur, cùm ſuſcipiet eā.* Quæ ſit exultatio vniuerſæ terræ, euidenter expreſſit; quoniam Dominus Ieſus Eccleſiam ſibi ex peccatoribus congregauit. Itaque qui erant antè latera Aquilonis, id eſt, ſocij & inhærentes diabolo, cui dicitur: *Exurge Aquilo, & veni Auſter!* facti ſunt Chriſto fideles. Ipſi ſūt enim, de quibus dicitur: *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion.* Facti ſunt itaque mons Sion per gratiā Chri- Cant. 4. ſti, & baptiſmatis Sacramentum: Aquilonis intelligi- Pſ. 124. bilis grauis eſt flatus, qui priùs tempeſtates aſperrimas Pro. 27. & procellas humanis mouebat affectibus, cœpit ſuos amittere, qui vexabat alienos. Gentem omnem euerte- M rat Iudæorum, nationes omnes ſuo reuinctas tenebat imperio, ipſius erant latera, hoc eſt, aſpirabant cum eo: Sicut enim Principis latera dicimus ſtipatores eius & comites, & ſicut mulier latus eſt viri, eò quòd morigera ei ſocietate iungatur; ità latera erant diaboli, qui facie- Gen. 2. bant ipſius voluntatē. Ij ergò nunc ſunt mons Sion, qui 2. Tim. 2. Deum ſpeculantur æternum, & ipſi noctibus & diebus intendunt. Vide Paulum cùm perſequeretur Eccleſiam Dei, latus Aquilonis fuiſſe: vide nunc cùm legitur in Eccleſiâ, montem eſſe ſpeculatorium, per quem Chriſti gloriam cognoſcimus, & videmus. Et quia Græcus Pſal. 2. montes dixit, hoc eſt, ὄρη: vide quomodò ſeruuli Chriſti 2. Cor. 15 mōtes ſint. *Montes in circuitu eius*: in quibus eſt Eccle- Pſ. 124. ſia Domini, quæ eſt ciuitas Regis magni. Simul quia G Dominus ſecūdùm cæli tractū in Venerario paſſus eſt; quia erat locus in latere Aquilonis. Ibi autem & mons Sion, ibi Hieruſalem quæ in terris. Vide ne id quoque videatur expreſſū; quia cōgregatio plebis Dei, quæ erat Aquiloni coniuncta per culpam, Eccleſia Chriſti eſt facta per gratiam, vt iam non ſynagoga; ſed Chriſti Eccleſia nuncupetur. Et quia reliquiæ Iudæorum per ele- Rom. 11 ctionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt, in ipſis Deus cognoſcitur in Petro, Paulo, Ioanne, Iacobo, qui graues & ex- Galat. 2 celſi viri velut fundamenta & culmina ſunt Eccleſiæ, Quaſi fundamenta grauia, quos nulla grauis Aquilonis Pro. 27. Mat. 7. flabra concuſſerint; ſed immobile fidei ſeruauerint fun- H damentum, ne Eccleſia tota nutaret, Præcelſi quaſi culmina, qui verticem eius viribus ſuæ virtutis crexerint: Etenim ſicut in operibus ſuis conditor, & in ædificationibus ſuis ædificator agnoſcitur, vt etiamſi nomen non audias, tamen ex operum qualitate artificem deprehendas (& quid mirum de humanis, cùm ipſius Rom. 1. Creatoris æterni, qui non videtur à nobis, inuiſibilia Heb. 3. tamen eius per ea quæ facta ſunt, intelligamus) ità in excelſis & magnis domibus (quæ domus nos ſumus, ſi libertatis & gloriæ fundamentum vſque ad finem firmum tenuerimus) Deus habitator agnoſcitur, vt Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ipſe enim verus I Deus, qui tales viros præceptorum ſuorum inſtitutione fundauit. Ergò ſicut in illis ſe Deum demonſtrauit æternum; ità, inquit, cùm Regis magni ſuſcipiet ciui- Ioan. 6. tatem, gradibus eius receptionem ſuæ cognitionis infundet, vt fiant docibiles Dei, qui mandatum eius & audierint, & putauerint exequendum, ne ab illius domus ædificatæ in petrâ firmitate degenerent.

Quoniam ecce Reges terræ congregati ſunt, tranſierunt in vnum.

Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos.

K *Reges terræ congregati ſunt.* Boni Reges qui ſui corporis poſſunt ſe præbere rectores, ab ipsâ Patriarchæ Abrahæ origine & inſtitutione manātes, qui docuit peccatum poſſe ſuperari. Ideò verus Rex, qui flagitiis eſſe neſciuit obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare non potuit. Vnde & dictum eſt ad huiuſmodi virum à filiis Chet: *Rex à Deo tu es nobis!* Tales ergò Re- Gen. 23 ges terræ, qui carni imperitarent, congregati ſunt, vt in vno eſſent corde, & in vno ſpiritu, ſicut legimus: *Quia multitudo Credentium habebat vnam animam,* Act. 4. *& cor vnum, & non erat in his aliqua ſeparatio.* Ij ſunt qui tranſierunt in vnum, non tam locum, quàm in eun- L dem affectum atque propoſitum. Probato enim dicitur: *Tranſi, recumbe.* Neque enim mediocris virtutis eſt, Eccleſ. 29. ab improbis ad honeſta, à terrenis ad æterna tranſire, Luc. 17. & carnalis vitæ conſuetudinem commutare, omnémq; eius abolere vſum, nouos mores aſſumere, totúmque ſtatum conuerſationis veteris detorquere. Meritóque dicitur ei: *Si tranſeas per aquam, tecum ſum.* Cum tranſ- Eſa. 43. eunte eſt Deus, non cum deſiſtente. Ij ergò qui intrà ſemetipſos erant antè diſcordes, vbi in vnum, mente & ſtudio conuenerunt, receptâ pace quæ fecit vtraque vnum, & inimicitias in carne ſuâ medij parietis deſtructione diſſoluit, admirati ſunt, vel eum qui in M gradibus ſuis dignoſcitur, vel homines ita eſſe conuerſos, vt qui antè diabolo ſeruiebant, nunc Domino Epheſ. 2 Rom. 7. Ieſu iuſti pietate ſeruitij mancipati ſint. Et quia Reges ſui corporis in ſemetipſis vim non mediocris laboribus experti (neque enim facile atque mediocre eſt animum vincere, reſecare cupiditates, edomare carnis laſciuiam, euacuare luxuriam, quæ repugnabat & Paulo, vt captiuum ſub peccati lege conſtringeret) ſicut gratiam in iis qui virtute proceſſerant, mirabantur: ità etiam ne quis relaberetur in vitia, de ſuperiore virtutum deiectus faſtigio, commouebantur. Procliuis enim & mutabilis in vtrúmque eſt humana conditio, vt quocúmque intenderit, eò propendeat & † vergat al. vergat. vel ad ſtudia virtutum, vel ad illecebram delictorum. Et ideò non mediocri quatiebantur affectu; ità vt ex

formidine tremor apprehenderet eos, conſiderantes il- A
lud quod ſcriptum eſt: Quia in locis impiorum inge-
Pro. 18 miſcent Iuſti: Denique vide Petrum amariſſimè flentẽ
Luc. 22. quòd ei error obrepſerit, & virtutem ſuæ mentis pro-
lapſione corporeæ fragilitatis inflexerit: meritóque à
Chriſto ſuppreſsè reprehenſum, quod auſus ſit vſurpa-
re conſtantiam, nec obnoxiam conſiderare naturam.
Et hic quidem per gratiam emendauit errorem; ſed Iu-
das manſit in crimine, perſeuerauit in gemitu. Iuſtus
erat cùm Apoſtolorum numero necteretur, ſed quia
Mat. 27 ſupplantatus à diabolo eſt, in locis nunc deplorat & in-
Mat. 10 gemit impiorum, quòd de gratia ſit relapſus ad pœ-
Ioan. 13 nam. Ergò cadentibus huiuſmodi viris, qualis fuit pro-
1. Reg. 15. ditor Iudas, vel Saül à Domino Deo ſuo accitus ad re-
1. Reg. 22. gnum, etiam fortes viri trepidabant.

Ibi dolores ſicut parturientis.

Cooferẽtes deinde viri fortes quanto certamine per-
ueniretur ad finem, quantæ contritiones Iuſtorum,
quantæ ſollicitudines, qualis aduerſarius, quanta diu-
turno labore contentio, quantæ amaritudines propoſi-
ti terroris, quæ vincula continentiæ, quæ conſcientiæ
verbera non mediocriter conturbabantur, ne quis tan-
tis vel laboribus vitæ auſterioris cederet, vel dolo-
ribus: Sunt enim ibi dolores acerbi & graues: id eſt, in
Eccleſiâ, in illâ ciuitate Regis magni ſunt dolores, ſicut C
Galat. 3 parturientis, donec formetur Chriſtus in nobis: Neque
enim ſine dolore Paulus erat, cùm videret in Galatis
inſipientibus doctrinæ ſuæ tardiorem profectũ. Ideóq;
Galat. 4. dicebat: *Filioli mei! quos iterùm parturio, donec formetur
Chriſtus in vobis.* Teſtificatur & Dominus in Euangelio
Ioan. 16 graues eſſe parturientis dolores, cùm dicit: *Mulier cùm
parturit, triſtitiam habet, quia venit dies eius: cùm autem
peperit, iam non meminit triſtitiæ propter gaudium: quia
natus eſt puer in hoc mundo.* Magnus ergò labor, vt ali-
quis ſibi Chriſtum adquirat, ne ſine gubernatore quaſi
Ibidem. nauis in ſæculi iſtius ſalo fluctuet. Denique Apoſtoli tri-
ſtes erant, cùm ſe Chriſtus ad Patrem rediturum eſſe
memoraret, quod abſente rectore deſtitui ſe putarent. D
Gaudium Chriſtus eſt. Ipſe eſt & puer quem parturit,
Eſai. 26 qui in vtero ſuæ mentis accepit ſpiritũ ſalutis. Qui pe-
pererit, & enutrierit, exultat: qui parturit, quatitur
atque compungitur. Bonum eſt vt & parias, & enutrias
Exod. 23. eum. *Non coquas agnum in lacte matris ſuæ, ne dicatur ti-
bi: Væ in vtero habentibus & nutriẽtibus:* Sic enim Chri-
Mat. 24 ſtus natus eſt ex Maria, vt agnoſcas eum, ſicut bos ag-
nouit poſſeſſorem ſuum: & ſcias quia ipſe te creauit, &
maiores tuos ipſe poſſedit. Non eum quaſi paruulum
Eſai. 1 nutrias; ſed quaſi verum atque perfectũ Deum ex vero
Deut. 32. & perfecto Deo noueris adorandum. Sic eum Magus
adorauit, vt non in lacte matris agnum coqueret; ſed E
quaſi Deum veneraretur æternum. Denique vt eum in-
ueniret, cælum aſpiciebat. Non ergò quærebat in ter-
Mat. 12 ris, quem de cælo fulgens ſtella monſtrabat. Ideò eum
Ibidem. Maria non parturiuit; ſed peperit; quia & Dominum
al. & ſalutare † ſalutarem ſciebat ex ſe eſſe generandum, ſicut ipſa
Luc. 1. teſtatur, dicens: *Magnificat anima mea Dominum: &
lætatus eſt ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo.* Ibi ergò
dolores ſicut parturientis. Dolor eſt vt parturias, do-
lor eſt vt enutrias, quem in principio debes habere per-
fectum. Ideóque plerique grauiter conteruntur, ſicut
verſiculus ſignificat, qui ſequutus eſt:

In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis. F

Dum ad fidei perfectionem Dei famuli peruenire de-
ſiderant, commacerant corpus ſuum, caſtigando ſeue-
1. Cor. 9. riùs, & redigendo in miniſterium ſeruitutis, ne repro-
Eſai 11 bentur qui fuerant iam probati. Hoc autem faciunt in
ſpiritu valido atque vehementi. Eſt enim ſpiritus con-
al. nimia. ſilij atque virtutis, vt † omni abſtinentia diſſoluant cor-
pus ſuum, quo omnes eius euacuent voluptates, vt di-
Eſai. 35. catur illis: *Conualeſcite manus remiſſæ, & genua diſſolu-
ta:* Cùm enim ſolutus quis fuerit ab iſtâ compage ter-
renâ, tunc fortior ad vitam reſurgit æternam. Mentior,

A niſi adſtipulatur Scriptura, quæ dicit: *Diſſolui & cum* Philip. 1
Chriſto eſſe, multò melius. Qui diſſoluitur, incipit eſſe
cum Chriſto. Et alibi: *Tempus meæ reſolutionis inſtat.* 2. Tim. 4.
Qui ergò meditatus fuerit ſeipſum diſſoluere per ab-
ſtinentiam; diem paſſionis ſuæ timere non poterit. Et
bene ait ſpiritum vehementem, naues dicturus. Naues
autem de corporibus dixit, quæ vago diuerſarũ paſſio-
num fluctu mouentur, & citò merguntur, niſi habeant
gubernatorem. Vnde & alibi ait: *Qui deſcendunt ma-* Pſ. 106.
re in nauibus. Bene autem nauigant, qui in nauibus
Chriſti crucem ſicut arborem præferunt, atque inde
explorant flabra ventorum, vt corpora ſua dirigant ad
ſancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti atque ſe-
B curi: nec permittunt naues ſuas vago fluctu errare per
maria; ſed ad portum ſalutis, & ad conſummationem
gratiæ curſus ſui directione contendunt, vt fidâ ſtatione
potiantur, quo diſſolutæ curſus ſuos poſſint in reſurre-
ctione reparare, vbi naufragium timere non poſſint. Et
nos igitur circumſpectemus hanc gratiam, ſpeculatores
eius ſimus, exploremus eam, vt fiant corpora noſtra na-
ues Tharſis. Tunc enim caro ad ſeruitutem redigitur, 1. Pet. 1
cùm ad Dei intendimus gratiam: vt id quod amarum
ad tempus ſit, ſicut eſt ieiunium, non quod dulce &
voluptarium, ſequamur. Tharſis ergo eſt ſpeculato-
rium gratiæ, intelligibilis ciuitas, vt Sion ſuperior. Ad
eam feſtinabat Ionas. De eâ dicit Scriptura, quia ſo- Iona. 1
C ciatus eſt Ioſaphat † Ochoſiæ Regi, & ſic placuit vt 2. Par. 20.
facerent naues, & irent in Tharſis: Sed quia impio ſe al. Ozie.
coniunxit, ideo miſſus eſt ad eum Propheta, qui dice-
ret ei: *Deſtruxit Dominus opus tuum, & contritæ* Ibidem.
ſunt naues tuæ, & non potuerunt ire in Tharſis. Quo 3 Reg. 10.
ſignificatur quòd præuaricantium mandatum Dei o-
pera ad cõſummationem gratiæ peruenire non poſſint.
Ad Salomonem autem, vtpote ſapientem & pacificum Ibidem.
virum naues de Tharſis cum auro & argento, & denti-
bus eburneis ſine vlla offenſione veniebant, & eò ip-
ſe mittebat: Habebat enim cum Rege Hiram ſacræ
negotiationis ſpiritale commercium, & mutuæ gratiæ
concertantis affectum. Has ergò naues ij qui regali
D in ſe auctoritate potiuntur, ad coërcendam ferociam
corporalem, videntes ex corruptibilibus incorruptas,
ex maculoſis ſumma gratiæ luce fulgentes, ex diſſolu-
tis atque detritis eſſe renouatas, viuere ex mortuis,
ex ſepultis reſurgere, celebri ſermone commemo-
rant.

Sicut audiuimus, ità & vidimus in ciuitate Domini virtutum: in ciuitate Dei noſtri: Deus fundauit eam in æternum.

Suſcepimus, Deus! miſericordiam tuam in medio templi tui. E

Sicut audiuimus, &c. Audiuimus extrà ciuitatem, Apoc. 21
vidimus in ciuitate, cui Deus eſt lumen æternum: Ful-
get enim dies ſine ſole mundano, luna non quæritur:
fundamentum eius non temporale; ſed æternum eſt.
Suſcepimus, inquit, *Deus! miſericordiam tuam in me-
dio templi tui.* Sed ad Filium Dei dicitur, templum
ità intelligimus, ſecundùm quod ipſe de corpore ſuo
dixit: *Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud.* Ioan. 2
Verè templum Dei corpus eſt Chriſti, in quo eſt no-
ſtrorum purificatio peccatorum. Verè templũ Dei ca-
F ro illa, in qua nullum peccati potuit eſſe contagium;
ſed ipſa pro delicto mundi totius fuit ſacrificium. Verè Coloſſ. 2
templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, &
corporaliter plenitudo diuinitatis habitabat: quoniam
ipſe Chriſtus eſt plenitudo. Ergo ad ipſũ dicitur: *Suſce-* Ioan. 1
pimus Deus! miſericordiã tuam in medio templi tui. Quod
quid eſt, niſi quod ait: *Medius veſtrum ſtat, quem vos ne-
ſcitis?* hoc eſt, in medio veſtri eſt, & non videtur:
Si autem ad Patrem refertur: quid eſt: *In medio tem-* 2. Cor. 5
pli tui, niſi quia Deus erat in Chriſto mundum recon-
cilians ſibi? In illo ergo templo *ſuſcepimus*, inquit, *mi-
ſericordiam tuam*: hoc eſt Verbum quod caro factũ eſt, 1. Ioan. 1.
& habitauit in nobis: Sicut enim redemptio Chriſtus;

ità & miſericordia. Quę autem maior miſericordia quã quòd pro nòſtris flagitiis ſe præbuit immolandum, vt 1. Cor. 1 ſanguine ſuo mundum lauaret, cuius peccatum nollo alio modo potuiſſet aboleri? Etenim ſi de ſanctis viris 1. Cor. 6 Apoſtolus dixit: *Templum Dei vos eſtis, & Spiritus ſanctus habitat in vobis*: quantò magis carnem Domini Ieſu templum Dei dixerim; qui ſemper plenus Spiritu ſan- Luc. 4. Luc. 8. cto legitur, & ipſe teſtificatur, dicens: *Sentio de me virtutem exiiſſe*; quæ virtus omnium vulnera acerba ſanabat? Poteſt & illud intelligi quod dixit ſuſcepiſſe ſe cum populo Dei miſericordiam in medio templi eius: quoniam ipſe Eccleſiam ſuam fundauit, & propagauit in ęternum: quoniam ipſe verè cum Filio ſuo vnigenito H Eſai. 45 hanc gratiam plebi ſuæ contulit, quem ædificatorem etiam demonſtrauit dicens: *Hic ædificabit mihi ciuitatẽ*; quæ diffuſa toto orbe terrarum, fecit vt tota terra plena laudis eius eſſet & nominis: Sicut enim ſcriptum eſt: *Laudis eius plena eſt terra*; ità ſcriptum eſt: *Datum eſt ei* Habac. 3. *nomen ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu curuetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis* Philipp. 2. *lingua confiteatur quòd Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris*. Vnde propriè dixit Propheta:

Secundùm nomen tuum, Deus: ità & laus tua in fines terræ: iuſtitiâ plena eſt dextera tua. I

Non mirum eſt ſi plenus eſt iuſtitię Dei, qui eſt dex- Coloſſ. 3. tera Dei. Idem autem eſt virtus Dei, & iuſtitia Dei, vt & ſecundùm id quòd iuſtitiæ Dei plenus eſt, eam iuſtitiæ plenitudinem in eo eſſe quam Pater habet, noueris: & ſecundùm id quòd virtus & iuſtitia Dei Patris & ſa- Rom. 1. 1. Cor. 1 pientia legitur, nihil in eo diuinæ maieſtatis intelligas Heb. 1. eſſe diuerſum; ſed omnia accepiſſe à Patre Filium, & Ioan. 14 omnis gloriæ paternæ Filium ſplendorem eſſe cognoſcas, & eius characterem ſubſtantiæ qui ità expreſſit Patrem, vt in eo totus ſit Pater, ſicut in Patre totus eſt K Filius. Et quia vidit in ſpiritu Propheta laudes Chriſti terris in omnibus prædicandas: velut epilogo quodam faciens ſuſcepti ſermonis exceſſum ad lætitiam nos & cultum nominis eius hortatur, dicens:

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua, Domine:

Lætetur mons Sion. Id eſt, qui confidunt in Domino, Pſ. 124. ſicut ipſe poſteà interpretatus eſt, dicens: *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion*, &c. Ipſe Dominus Ieſus, qui eſt mons & altitudo Eccleſiæ ſuæ quæ Chriſtum ſuum L toto ſpeculatur affectu, lætetur fide eius & deuotione quæ complacuit Deo: quoniam repudiata eſt infidelis. Poteſt igitur & hoc piè intelligi, quoniam etiam ſuperior omnibus ipſe eſt mons, in quem is aſcendere iubetur qui fidem prędicat, dicente Scripturâ: *In montem* Eſai. 40. *excelſum aſcende qui euangelizas Sion! Exultent*, inquit, *animæ confitentes tibi*. Ipſæ ſunt filiæ Iudææ illius in quâ Pſ. 75. notus eſt Deus: Nam iſta Iudæa quæ in carne eſt vel litterâ, non agnouit Dominum: Nam ſi agnouiſſet, etiam recepiſſet: Sed non agnouit quem non recepit, & iudicia eius refugit: quibus eos non ex patre Abraham; Ioan. 8. ſed ex diaboli ſemine manare memorabat: quoniam omne peccatum ſemen inimici eſt. Confeſſionis autem M filiæ peccatum non faciunt; ſed obumbrant. Et ideò 1. Ioan. 1 *Beati quorum tecta ſunt peccata*. Meritóque exultabunt Pſal. 31 filiæ confeſſionis, propter iudicia Domini, cùm cognouerint iudicia eius & vias eius, quæ in hoc ſæculo in- Rom. 11 ſcrutabilia & inueſtigabilia ſunt hominibus. Et cùm facie ad faciem ſpectare cœperint veritatem, tunc illa quæ nunc videntur inſcrutabilia, comprehendent, & 1. Cor. 13 eorum cognitione gaudebunt.

Circumdate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus eius.

Qui intelligunt Sion, circumdant eam, & complectuntur ſuis ſenſibus, vt teneant, & non dimittant eam: G ne ſibi ſpeculatoriæ diſciplina virtutis poſſit auferri. Ideò illa in Canticis dicit: *Tenui eum, & non dimittam* Cant. 3. *eum*; quæ Dei ſapientiam requirebat, & complectebatur iuſtitiam Dei brachiis charitatis, & quibuſdam fidei & deuotionis lacertis: Ipſe eſt enim piæ mentis amplexus. Comprehendamus ergò & nos quantùm poſſumus interna myſteria veritatis, & ſcribamus ea atque affiga- Act. 7. mus ea ſenſibus noſtris, virtutémque cæleſtis oraculi: Exod. 24. quem vt aſſequeretur Moyſes ille peritus in omni ſa- Pſal. 50 pientiâ Ægyptiorum, in montem aſcendit, atque in nubem intrauit, vt operta & occulta cognoſcéret, adhærente ſibi ſocio Ieſu; quia nemo ſine vero Ieſu poteſt incerta ſapientiæ & occulta comprehendere. Et ideò in H ſpecie Ieſu Naue, veri Saluatoris ſignificabatur affutura præſentia, per quem fierent omnes docibiles Dei, Ioan. 6. qui legem aperiret, Euangelium reuelaret. Ergò qui Sion circumdederint prudentiâ ſuâ & complexi fuerint intellectu aſcendentes ſuper turres eius, narrant deſuper ei qui non potuerit aſcendere in turres eius, quid agendum, vel quid cauendum ſit: Murata eſt enim ciuitas Dei: Ideóque alibi dicit Dominus: *Ecce ego*, Eſai. 49 *Hieruſalem! pinxi muros tuos*. Diſtincta eſt turribus, de quibus inſidiator poſſit, ſi appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus ſuos, quibus animas Dei I obſidere conſueuit, admouere machinas, vt poſſit Pſ. 121. turres expugnare munitas: *Sed vos*, inquit, † *narrate in* al. prædicate de. *turribus*: Eſt enim in turribus Hieruſalem abundantia. Prædicate iuſtitiam, monete cuſtodiam: Sapientia enim Prou. 1. in exitu canitur, & in murorum altiſſimis prædicatur. Et alibi iterùm dicit: *In muris tuis conſtitui cuſtodes*, Eſai. 62. *diebus ac noctibus in finem non tacebunt*. Narrate ergo ſine intermiſſione, ſine fine. Aduerſarius vigilat, circuit, & 1. Petr. 5 rabie ferinâ quærit quos inuenerit deuorare. Ideo ſemper canendus eſt Dominus, qui dentes leonũ conterat, Pſal. 57. & ora confringat, vt nobis nocere non poſſint.

Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite gradus eius, vt enarretis in progenie alterâ.

Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula.

Ponite corda veſtra in virtute eius. Id eſt, vt virtutẽ eius intelligatis: *& diſtribuite gradus eius, vt enarretis in progenie alterâ. Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternũ, & in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula*. βάρεις dixit Gręcus, hodieque excelſas & turritas domos. Propheta cùm de ciuitate Dei & inhabitantibus eam loqueretur: *Diſtribuite*, inquit, *gradus eius*: hoc eſt, manſiones eius altas atque ſublimes in cęleſtibus. Quo docet ordinem ſeruandum eſſe meritorum: Vnuſquiſque enim in ſuo 1. Cor. 15 ordine. Vnde & Dominus ire & pręparare ſe dicit Diſci- Ioan. 14 pulis manſiones, vt pro ſuorum ratione meritorũ digna vnuſquiſque habitacula conſequatur, in quibus requiẽ illam carpat æternam. Sunt etiam ſublimia & alta præcepta, in quibus ſunt occulta pietatis myſteria, & theoremata ſermonum cęleſtium. Hęc, inquit, diſtribuite, & pro captu vniuſcuiuſque diuidite, quantùm poſſit M vnuſquiſque ingenio proprio comprehendere: Neque enim omnibus Paulus eadem diſputabat. Aliis nihil prędicabat niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixũ, non in perſuaſiooe ſapientiæ verbi; ſed in oſtenſione ſpiritus 1. Cor. 2 atque virtutis. Inter perfectos autem ſapientiam loquebatur: quia non quibat vniuerſus populus percipere ſa- Ibidem. pientiâ in myſterio quę abſcondita eſt: Ideo enim eam Chriſtus abſcondit, vt eam ſtulti non intelligant, pru- Mat. 13 dentes ſtudioſiùs quærant, & enarrent in progenie alterâ, quæ ſpiritus foret virtute perfectior: quoniam generatio ſuperior per infirmitatẽ fidei, perfectę ſapientię cognoſcere ſacramenta non potuit. Et ideò ſignum quęrebat, veritatem repudiabat, cùm vtique non veritas ſigni; ſed ſignum veritatis ſit. Vnde reſpondit ei Domi- Mat. 12 nus: *Generatio nequam & adultera ſignum quærit; & ſignum non dabitur ei niſi Jonæ Prophetæ*. Ad arguendam

Ione. 3. Ioan. 2. itaque perfidiam Iudæorum, Ionę exemplum accerſitur, eo quod Niniuitæ ſigno crediderunt, & prędicationem Ionę qui fuerat in vtero ceti, ſequendam putarunt: Iu- A dæi autem nec poſt reſurrectionem Domini Ieſu crediderunt; qui de corde terræ poſt triduum reſurrexit, & viuit ac regnat per omnia ſæcula. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XLVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLVIII. ENARRATIO.

Pſalmus quadrageſimus octauus.

Huius titulus eſt. In finem filiis Core, Pſalmus Dauid.

Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem terræ.

In principio ipſo vocem Domini ſalutaris agnoſcimus Gentes vocantis ad Eccleſiam, vt errori renuntient, veritatem ſequantur, & pij cultus munus agnoſcant: Sed quia Eſai. 55 Gen. 3. ſerpentis venenis infecta erant corda ſucceſſionis humanæ & peccatis obnoxia conſcientia dum deſperat veniam, ſe reuocare non poterat: remedium pollicetur, indulgentiam ſponte pietatis ſuæ largitate promittit, vt reus non timeat, bene conſcius gratuletur, quòd bono Domino exhibeat miniſterium ſeruitutis, Mat. 11 qui nouerit peccata donare, honorare virtutes. Denique eadem ſerie vocationis etiam in Euangelio nos Domi- Ibidem. nus adhortatur, dicens. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugũ meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Deinde iugum ſuum ſuaue, & onus leue eſſe commemorat: quoniam qui deſperauerit medicinam, ſanus eſſe Luc. 5. non poterit. Et ideò omnibus grata eſt manſuetudo, quæ Eſai. 53 vulnera interiorum curat animorum. Venturus igitur ad ægrotos, venturus vt medicus, qui grauia vlcera noſtra curaret, medicamenta proponit vt videant homines, & ad remedium ſalutis fida ſedulitate concurrant. Matt. 9 Sic illa in Euangelio meruit ſanitatem, quæ profluuio ſanguinis per duodecim annos laborauerat. Audiuit Ibidem. medicum veniſſe, feſtinauit contingere dicens: *Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero* Intrà ſe hoc dixit, & Chriſtus audiuit, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, & virtus de Saluatore proceſſit, quę curauit ęgram, firmauit inualidam, profluuium ſtitit, pietatem probauit. Prou. 1. Similiter ergò & hîc omnes Gentes vocat ad ſapientiæ fontem atque prudentiæ, redemptionem omnibus pollicetur, vt nemo trepidet, nemo deſperet, vbi nullus excipitur; ſed omnis anima inuitetur ad gratiam, ſine pretio redimatur à crimine, & fructum vitæ adipiſcatur æternæ. Hic ſenſus eſt Pſalmi: quem ſuo ordine dirigemus, cùm explicauerimus ſuperiorum vim qualitatémque verborum: Præcipiuntur enim audire Gentes Eſai. 52. & auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum vtique orbem, de quo ſuprà dixit: *Domini eſt terra &* Pſal. 23. *plenitudo eius: orbis terrarum, & qui habitant in eo. Ipſe ſuper maria fundauit eum: & ſuper flumina præparauit eum.* Quam Græci οἰκουμένην dicunt, eò quòd inhabitetur à Chriſto, ſicut ipſe dixit: *Quoniam inhabitabo in illis*: Inhabitat enim, vt impleat quæ vacua videbantur.

Quæ eſt ergo οἰκουμένη niſi ſancta Eccleſia, templum Leuit. 26. Dei, & habitaculum Chriſti? Nec incongruè Latini 2. Cor. 3 diſſono quidem ſermone; ſed pari ſenſu orbem terræ nuncupauerunt; eò quòd vita Sanctorum qui inhabitabantur ab Spiritu, ſicut tota in orbem ſine vllâ curſus 2. Cor. 6 ſui offenſione voluatur. In tribulationibus igitur fundatur Eccleſia, in tempeſtatibus & procellis, in ſollicitudinibus & mœrore, in rebus aduerſis & in flumi- B nibus præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentẽ: *Eleuauerunt flumina vocem ſuam.* Audi & in Euangelio: Pſ. 92. *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura: flumina de ventre* Ioan. 7. *eius fluent aqua viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu quem* Eccleſ. 24. *accipere incipiebant credentes in eum.* In his ergò fluminibus præparatur Eccleſia, in quibus profluit Dei gratia. Hi ſunt fluuij qui aure percipiunt verbum Dei, & loquuntur, vt verbum infundant pectoribus ſingulorum. Ideóque Scriptura diſcretionem fecit, dicendo: *Audite hæc omnes gentes; auribus percipite omnes qui habi-* Luc. 8. *tatis orbem terræ.* Poſſunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere; niſi Electi Dei. Ideòque Saluator dicit: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Illas aures dicit interioris hominis ſpiritales, cuius & nares legi- C mus, dicente Iob: *Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis.* Iob. 27. Non omnes homines has aures, & has nares habent. Alia eſt enim forma corporis, alia gratiæ ſpiritalis. *Qui* 1. Cor. 2 *ſpiritalis eſt, audit omnia, diiudicat omnia: animalis autẽ homo non percipit quæ ſunt Spiritus Dei.* Hic enim terrigena eſt, ille cæleſtis. Ideòque addidit:

Quique terrigenæ, & filij hominum: ſimul in vnum diues & pauper.

Hoc dicit, vt oſtendat quod vniuerſos vocat: Nam Sap. 7. quis eſt terrigena niſi filius hominis? Quis eſt ſpiritalis, Ioan. 1. niſi Dei Filius? Ille ex ſanguine concretus & carne & vi- 1. Cor. 1 2. Cor. 8 ri voluptate generatus, iſte ex Deo natus. Alius diues in Pſal. 33 D omni verbo, & ſcientiâ; alius pauper; gratiâ tamen diues: quia & pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. Econtrario eſt & diues in ſuperbiâ, & pauper in 1. Tim. 3. humilitate. Omnes vocantur ad Eccleſiam, vt omnes redimantur à Chriſto. Qui æger eſt, medicum inuenit, qui ſanus, ſapientiam acquirit, captiuus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes ędificat Scriptura diuina. In eà inuenit vnuſquiſque quo aut vulnera ſua curet, aut merita confirmet. Simul autem in vnum diuitis & pauperis facta vocatio, in quandam humilitatem ęqualitatémque nos prouocat: vt neque diues faſtidiat inopem, neque diuiti pauper inuideat; ſed vtrumque ſibi gratia vna connectat; quia & Dominus pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt idem & pauperum ſaluator eſ- E ſet & diuitum. Et ſubtexuit: 2. Cor. 8

Os meum loquebatur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Meritò omnes vocantur; quia omnibus ſapientiæ Eccleſ. 24. ſons abundat, nec theſauro pecuniario comparatur Sap. 7. quæ pretioſior theſauris omnibus declaratur. Ideòque nec diues auertitur, nec pauper excluditur; quia ſapientia non facultates diſcriminat; ſed voluntates. Ille aptior, qui prior affectu, & proximus diſciplinâ. Quod ſi meditatio cordis prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina? Deinde admonemur non tumultuarium proferre ſermonem; ſed exercitio quodam medi-

[Eccl. 18] tationis & ſtaterâ mentis internæ examinate dicenda; [G] [Pro. 20.] quia ſcriptum eſt alibi: *Abominatio Domino duplex ſtatera, & iugum doloſum non bonum coràm eo.*

Inclinabo ad parabolam aurem meam: aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Sapiens auditor intendit, atque inclinat aurem ſuam, vt intelligat parabolarum figuras. Ipſum aurem ſuam [Prou. 2 Luc. 8. Mat. 13.] dicit Saluator, qui aurem habet audiendi. Aperit etiam Dominus clauſam propoſitionem ſuam, cùm aptum organum ſibi & Vas electionis inuenerit: quod pſalterium vocat; cuius ſimilis Paulus dulcis gratiæ cantile- [H] nam neruis omnibus ſibi concinentibus reſultauit, ſancti Spiritus plectro interiorem chordam, exterioremque pulſando, vt & linguâ oraret & mente. Ideóque [1. Cor. 14] ait. *Orabo ſpiritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Huiuſmodi ergò virum Chriſtus multo antè promittit, per quem manifeſtaret abſcondita, & inuoluta Prophetici obſcuritate ſermonis aperiret. Bonum pſalterium, cum fidei vitâ conſentit, & caro ani- [Pſ. 77.] mæ, virtuti aſpirat voluntas. Hoc eſt dulce pſalterium, vbi canora eſt diſciplina viuendi, vt impleatur illud quod ſcriptum eſt; *Clara erit lingua mutorum.* Sequitur;

[Eſai 33.] **Vt quid timebo in die malâ? iniquitas calcanei mei circumdabit me.**

[Pſ. 48. ſuper 9. Aug. li. 1. c. 9. contra Iul. Pela.] Hoc eſt, cùm os meum loquatur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam, in die iudicij timere quid poſſum? Niſi forte calcanei mei iniquitas mihi ſit abluenda. Alia eſt iniquitas noſtra, alia calcanei noſtri, in quo Adam dente ſerpentis eſt vulneratus, & obnoxiam hereditatem ſucceſſionis humanæ ſuo vulnere dereliquit, vt omnes illo vulnere claudicemus. Vnde Dominus Diſcipulis pedes lauit, vt lauaret venena ſer- [K] pentis: & Petrus reprehenditur quòd excuſabat, ne ſi- [Ioan. 13 Ibidem.] bi Dominus pedes lauaret. Idcóque dictum eſt ei: *Niſi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* Quo audito, non ſolùm pedes, ſed etiam manus obtulit abluendas & caput. Cui Dominus reſpondit: *Qui lotus eſt, non habet neceſſe vt lauet, niſi pedes; ſed eſt mundus totus.* Er- [Pſal 37 Pſal. 50] gò Dauid dicit: *Iniquitates meæ ſuperpoſuerunt ſuper caput meum:* qui ſe nouerat in iniquitate eſſe conceptum, & in delictis à matre generatum. Dominus autem qui ſua peccata non habuit, nec cognouit proprias ini- [1. Pet. 2] quitates, ait. *Iniquitates calcanei mei circumdabit me:* [2. Cor. 5] hoc eſt iniquitas Adæ, non mea, ſed ea non poteſt mi- [L] hi eſſe terrori: In die enim iudicij noſtra in nobis, non [Ezech. 18.] alienæ iniquitatis flagitia puniuntur. Vnde reor iniquitatem calcanei magis lubricum delinquẽdi, quàm reatum aliquem noſtri eſſe delicti. Meritóque Dominus [Eſai. 33. Ioan. 13] qui pro nobis vniuerſa ſuſcepit: Lauemus, inquit, & pedes, vt calcanei lubricum poſſimus auferre, quò fida ſtatio poſſit eſſe virtutum, ne paterno quis errore labatur, qui ſuo paratus eſt ſtare propoſito. Non metuat lubricum hereditatis, qui cupit veſtigium tenere virtu- [Gen. 3.] tis. Iniquitas ergò calcanei noſtri præuaricatio eſt Adæ, per quem prolapſus eſt in contemptũ & diſſimulationem cæleſtium mandatorum. Eſt etiam iniquitas calcanei, Iudæ hæſitanda proditio. Calcanei ideò, quia [M] ſcriptum eſt: *Qui manducat mecum panem, leuabit ſuper* [Ioan. 13] *me calcaneum ſuum.* Bene & ibi ſuum, & hîc meum dixit. Suum; quia Chriſtus ſine iniquitate, hæc autem ſolius iniquitas proditoris: meum autem calcaneũ, quaſi vltimum ſui corporis Iudam Chriſtus appellat, cuius nos ſumus corpus & membra. Apoſtoli præſtantiora & [1. Cor. 12.] actuoſa membra ſunt Chriſti, Iudas calcaneum, quaſi extrema pars corporis ſerpenti obnoxia, & patens vulneri. Primum ergò calcaneum Adam, ſecundum calcaneum Iudas. Ille lapſus totius hereditatis, hic ſolius proditoris, qui hereditatem implicare non potuit; quia iam non carnales ſumus; ſed Redemptoris hereditas, [Gen. 3.] Scriptura dicente: *Eſt hereditas ſeruientibus Domino.* Eſt [Eſai. 54] & illa iniquitas calcanei ſui, qui circumdedit Chriſtũ. [G] *Circumdantes*, inquit, *circumdederunt me, & in nomine Domini vltus ſum in eos.* Calcaneus eius ſynagoga eſt, decor & gloria vultus eius Eccleſia, ſicut ſcriptum eſt: *Dominus regnauit, decorem induit.* Illi ergò ſunt cal- [Pſ. 117.] caneum, de quibus dicit:

Qui confidunt in virtute ſuâ: quique in abundantiâ diuitiarum ſuarum gloriantur.

Frater non redimit, redimet homo: nec da- [Pſal 91] **bit Deo propitiationem ſuam, nec pretium redemptionis animæ ſuæ.**

[H] **Et laborabit in æternum: & viuet vſque in finẽ.**

Qui in abundantiâ diuitiarũ ſuarum gloriantur. Rectè [Pſ. 33.] hæc dicta ſunt: Diuites enim eguerunt & eſurierunt. Quod de Iudæis dictum eſt: Sed & omnes qui luxurioſè [Coloſ. 2 Ioan. 13] viuunt, & non tenent caput, calcaneũ Chriſti ſunt: Sed hæc generalia quæ latè patent. Cæterùm ſpecialiter de Iudâ locutus eſt proditore, qui ſibi validus & diues Apoſtolatus gloriâ videbatur. Denique de Paſſione Domini ſermo cõtexitur: *Frater non redimit, redimet homo: nec dabit Deo propitiationem ſuam, & pretiũ redemptionis animæ ſuæ.* Hoc eſt, vt quid timebo in die mala? Quid e- [I] nim poteſt mihi nocere, qui non ſolùm nõ indigeo Re- [Eſai 43] demptore; ſed ipſe omnium ſum Redemptor. Alios liberos faciam, & pro me ipſo trepidabo? Ecce faciam noua omnia, quæ ſuprà ipſum † germinantis affectum [al. gemmantis.] ſint atque pietatem. Quem frater eodem matris vtero [Eſai. 19] effuſus in lucem redimere non poteſt; quia paris naturæ infirmitate retinetur, redimet homo; ſed ille homo de quo ſcriptum eſt; quia mittet illis Dominus hominẽ [Ioan. 8.] qui ſaluabit eos, qui de ſeipſo dixit: *Quæritis me occidere, hominem qui veritatem locutus ſum vobis:* Sed quamuis [Hier. 17] homo ſit, quis cognoſcit eum? Quare nemo cognoſcit? [1. Tim. 2.] Quia ſicut vnus Deus; ità & vnus mediator Dei & ho- [1. Ioan. 3.] [K] minum homo Chriſtus Ieſus. Ipſe eſt ſolus qui redimet hominem, vincens pietate germanos; quia pro alienis [1. Tim. 2.] ſanguinem ſuum fudit, quem nemo poteſt offerre pro fratre. Itaque corpori proprio non pepercit, vt nos redimeret à peccato, & dedit ſemetipſum redemptionem [Rom. 9] pro omnibus, ſicut verus eius teſtis aſſeruit Apoſtolus [Ioan. 15] Paulus, qui ait: *Veritatem dico, non mentior:* Sed quare [Rom. 3.] ſolus hic redimet? Quia nemo poteſt eum æquare pietate, vt pro ſeruulis ſuis animam ſuam ponat, nemo integritate: Omnes enim ſub peccato: omnes Adæ illius [1. Pet. 2.] ſubiacent prolapſioni. Solus Redemptor eligitur, qui [Coloſ. 2] peccato vteri obnoxius eſſe non poſſit. Ergò per ho- [L] minem, Dominum Ieſum intelligamus, qui ſuſcepit hominis conditionem, vt in carne ſuâ peccatum omnium crucifigeret, & chirographum vniuerſorum ſuo cruore [Pſal. 21] deleret. Sed fortè dicas: Quomodo redempturus frater negatur; cùm ipſe dixerit: *Narrabo nomẽ tuum fratribus* [2. Cor. 5] *meis?* Sed non quaſi frater nobis; ſed quaſi homo Chri- [Ioan. 1.] ſtus Ieſus, in quo Deus erat, nobis peccata dimiſit: Sic enim ſcriptum eſt: *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* In illo Chriſto Ieſu, de quo ſolo dictum eſt: *Quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Non ergo quaſi frater; ſed quaſi Dominus habitauit in no- [2. Cor. 5] bis, cùm habitaret in carne. Cùm igitur reconciliauerit Deo mundum, vtique ipſe reconciliatione non eguit. [Exod. 30.] [M] Pro quo enim peccato ſuo propitiaret Deum, qui nulla [Mat. 17] peccata cognouit? Denique didrachmũ poſcentibus Iudæis, quod pro peccato dabatur ex lege, dixit ad Petrũ. *Simon! Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum: à filiis ſuis, an ab alienis? Reſpondit Petrus: Ab alienis? Cui dixit Dominus: Ergò liberi ſunt filij. Vt autẽ non faciamus illis offendiculũ, mitte hamum, & eum piſcem qui primus aſcẽderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum tollens dabis pro me & pro te.* Oſtendit ergò quòd non pro ſe propitiationem debeat peccatorum, quia ſeruus peccati non erat, ſed ab omni erat liber errore [Ioan. 8.] Filius Dei. Filius enim liber, ſeruus eſt in reatu. Ergo liber iſte ab omnibus, nec pretium redemptionis animæ ſuæ dat, cuius ſanguinis pretium poterat abundare ad vniuerſa mundi totius redimenda peccata. Rectè ergò [1. Ioa. 1]

alios liberat, qui pro ſe nihil debeat. Plus adiicio: Non
Ibidem. ſolùm pro ſe Chriſtus pretium non debet ſuæ redem-
ptionis, aut propitiationem pro peccato; ſed etiam ſi
de fideli quocúmque homine accipias, poſſit intelligi;
quia non debeant ſinguli propitiationem ſuam; quia
propitiatio omniũ Chriſtus eſt, & ipſe eſt vniuerſorum
1. Cor. 1. redẽptio. Cuius enim hominis ſanguis iam idoneus eſt
ad redemptionem ſui, cùm pro redemptione omnium
ſuum ſanguinem Chriſtus effuderit? Eſt ergò cuiuſquã
ſanguis qui Chriſti poſſit ſanguini comparari? Aut quis
tam potens homo qui pro ſe propitiationem ſuam da-
2. Cor. 5 re poſſit ſuprà eam propitiationem quam in ſe obtulit
1. Ioan. Chriſtus, qui ſolus Deo mundum reconciliauit per ſuũ
2. ſanguinem? Quæ maior hoſtia? quod præſtantius ſacri-
1. Tim. ficium? qui melior aduocatus, quàm qui pro peccatis
2. omnium factus eſt deprecatio, & animam ſuam dedit
pro nobis redemptionem? Nõ quæritur ergo propitia-
tio, aut redemptio ſingulorum; quia omnium pretium
Mat. 11 ſanguis eſt Chriſti, quo nos redemit Dominus Ieſus,
Pſal. 68 qui ſolus Patrem reconciliauit, & laborauit vſque in fi-
Gen. 49 nem; quia noſtrum laborem ipſe ſuſcepit, dicens: *Ve-
nite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego re-
ficiam vos.* Vide laborantem: *Laboraui clamans, raucæ fa-
ctæ ſunt fauces meæ.* Et alibi: *Iſſachar quod bonum eſt, con-
Ioan. 8. cupiuit, requieſcens inter ſortes.* Et infrà: *Suppoſuit hume-
rum ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola.* Er-
go homo non dabit iam propitiationem ſuam, nec re- C
demptionem; quia ſemel ablutus eſt à peccato per ſan-
Mat. 13 guinem Chriſti. Laborabit tamen, vt ſeruet præcepta
viuendi, & à mandatis cæleſtibus non recedat. Dũ viuit,
in labore ſit, & perſeueret in eo, vt viuat in finem, ne
& ipſe morte moriatur, cùm ſit iam redẽptus à morte.
Qui autem ſeruauerit mandata vitæ, non videbit interi-
tum, cùm viderit mori eos, qui ſibi ſapiẽtiſſimi & pru-
dentiſſimi in hoc ſæculo videbantur. Quod ſpecialiter
ad Scribas & Phariſæos ſpectat, qui ſibi cathedras in ſy-
nagogis vendicant, quaſi ſapientiæ principatum. Hi ve-
rè fruſtrà laborant, cùm putant quia per didrachmum
liberentur, cùm ſpiritale pretium redemptionis ani-
mæ ſuæ, atque illud ſingulare Dominici corporis ſacri- D
ficium, inani quadam legis interpretatione contempſe-
Hebr. 9. rint, refugientes baptiſmatis ſacramentum: Neminem
Leuit. enim ſanguis redemit hircorum atque taurorum; ſed
17. omnes vnus ſanguis liberat Chriſti, cuius in Leuitico fi-
gura, non veritas eſt: Non enim didrachmo; ſed illius
ſolius ſanguinis pretio liberamur.

Non videbit interitum, cùm viderit ſapientes morientes: ſimul inſipiens & ſtultus peribunt, & alienis relinquent diuitias ſuas.

Et ſepulchra eorum domus illorum in ſæculũ, E tabernacula eorum in progenie & generatione: inuocauerunt nomina eorum in terris ipſorum.

Non videbit interitum, &c. Simus ergo docibiles Dei,
vt nemo noſtrum videat interitum in illo die, quando
Ioan. 6. damnabuntur morte perpetuâ Sapientes iſtius mundi,
vel Principes Iudæorum, quando ſimul inſipiens &
ſtultus peribunt: Non idem eſt vtrumque. Stultus eſt
qui idem ſapit, & ſtulta intelligit: inſipiens, qui mala
ſapit. *Dixit inſipiens, quia non eſt Deus.* Quomodò
iniquus, non qui æquitatem neſciat, ſed qui improbi-
tate cordis ſui iniqua committat: improbus quoque
dicitur, eò quòd probitatem malitiâ ſuâ deſtruere ve- F
lit, non quia probitatem ignoret. Ipſe ergò inſipiens &
ſtultus quando pereunt, alienis relinquunt diuitias ſuas.
Pſal. 13 Suam enim & legitimum ſtultitiæ & improbitatis he-
redem reperire non poſſunt. Legitimi enim dicimur:
1. Ioan. *quia filij Dei ſumus. Si autem filii, & heredes; heredes
3. quidem Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compati-
mur, vt & ſimul glorificemur.* Inſipientes ergò diuitias
non habent, quia nec hereditatem habent. Non ha-
bent diuitias infidi, non poſſeſſionem: *Fideli enim to-
Rom. 8. tus mundus poſſeſſio eſt* Non habent hereditatem, quia
ſola eſt hereditas ſeruientibus Domino: Suas autem di-

A uitias habent. Ideóque auarus dicit: *Non habeo quò* Pro. 17.
congregem fructus meos. Non enim verus fructus, ſed a- Pſal. 54
uari fructus, pecunia eſt. Et Dominus auaro dicit: *Va-* Luc. 12.
de, vende bona tua, & veni, ſequere me. Non enim per-
fectum bonum eſt patrimonium, ſed hæc ſunt auari
bona, quę in emolumento aliquo conſtituta ſunt. Vẽ-
de, inquit, quæ putas tua eſſe, cùm tua non ſint, quia
ad alios fluminis modò tranſeunt: & ſequere me, vt
bonum immortale cognoſcas. Sapientes ergò in inte- Ibidem.
ritum deducuntur, quibus Deus abſcondit, quæ par-
uulis reuelauit. Peribunt ſimul, & in vno eodémque
loco erunt inſipiens & ſtultus, *& alienis relinquent* Mat. 18
diuitias ſuas, quia non inuenit nequitia legitimum ſuc-
B ceſſorem. *Et ſepulchra eorum domus illorum in ſæculum,
tabernacula eorum in progenie & generatione: inuocaue-
runt nomina eorum in terris ipſorum.* Vbique Scriptura
ſepulchra pro vilibus ducit: quibus degeneres, & vitæ
huius cupidi comparantur. *Sepulchrum patens eſt guttur* Pſal. 5.
eorum His ergò qui ad diem & de die viuunt, ſepulchra
pro domibus ſunt: Domus enim iuſtorum non in terrâ
eſt, ſed in cælo, ſicut Apoſtolus docuit, dicens: *Noſtra* Philip. 3
autem conuerſatio in cælis eſt. Ipſa eſt domus noſtra, quæ
domus eſt Chriſti: Vnde ait Scriptura. *Et Moyſes qui-* Heb. 3.
*dem fidelis in tota domo eius, tamquàm famulus in teſtimo-
nium eorum quæ dicenda eſſent, Chriſtus verò tamquàm fi-
lius in domo ſuâ.* Piis ergò domus eſt Eccleſia, piis pa-
C tria cælum eſt. Ideóque Iuſtus ait: *Aduena ego ſum apud* Pſal. 38
te in terrâ & peregrinus, ſicut omnes patres mei Luxurioſis
domus ſepulchrum eſt. Denique tamquàm in ſepul-
chro viuunt, qui poſſunt dicere: *Manducemus & biba-* Eſai 22
mus: cras enim moriemur: reſurrectionem ante oculos
non habentes, ideóque tumulis ſuis affixi atque attu-
mulati adhærent, quia reſuſcitari ſe poſſe non credide-
runt. Habitaculum ergò illis in ſuo buſto eſt, & taber-
naculum eorum in progenie & generatione terrenâ eſt,
qui vermes ſui corporis heredes relinquunt: vt hîc
tantùm ſit memoria eorum, & in æternum tranſire non
poſſit. Denique *nomina eorum in terris ipſorum:* quia o- Eccl. 15
pera eorum corruptibilia atque terrena. Et ideo ibi
D ſcribuntur eorum nomina, vbi viuere maluerunt. Qui Luc. 9.
autem eleuauerunt opera ſua, iis dicitur: *Nolite gau-
dere quia dæmonia vobis ſubiecta ſunt, ſed gaudete quia
nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo.* Hinc ergo intelligimus Mat. 23
quia non otioſè Dominus eos arguit, qui ædificabant
ſibi ſepulchra, vel tumulos Prophetarum, & exorna-
bant ea. Condemnantur enim Iudæi, qui Prophetis Mat. 18
quos occiderant, terrena ſolatia, non æterna præmia
deferebant: Ideóque prohibet vt diſcipulus ſuus ſepe-
liat patrem, quia æterno Patri ſine ceſſatione eſſe
debet intentus. Et in Eſaiæ Libro ſcriptum eſt: *Quid ti-* Eſai. 22
bi eſt hîc, quia ædificaſti & excidiſti tibi ſepulchrum? Luc. 24.
E Et reprehenditur Maria, quæ Chriſtum in tumulo re- Mat. 27
quirebat. Relinque ſepulchra quæ reliquerunt qui au-
dita voce Domini in ipſius paſſione, ſurrexere de tumu-
lis. Noli inter mortuos habitare, qui viuis. Audi vocem
reſuſcitantis Ieſu: *Surge qui dormis, & exurge à* Epheſ. 5
mortuis, vt lumen tibi Chriſti infundatur in æternum.
Lumen eius Spiritus ſanctus eſt, qui Apoſtolis ſanctis Act. 2.
in diſperſione linguarum tamquàm ignis illuxit. Sequi-
tur:

Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis quæ ſine ſenſu ſunt, & F ſimilis factus eſt illorum.

Hæc via eorum in offendiculum ipſis, & poſteà in ore ſuo complacebunt.

Quia non intellexit homo, cùm in honore eſſet (eſt Gen. 1.
autem honor, quia ad imaginem Dei factus eſt, factus
eſt rationis capax) comparatus eſt iumentis, quæ ſen-
ſum non habent: qui autem intellexit, Angelis compa-
ratur. Et ideo hic bonorũ operum claritate magnifica- Pſal. 8.
tus eſt, ille ſicut equus adhinniens æſtimatur colluuio-
ne viuendi, quæ viæ offendiculum affert in turpitu-
dine & obſcœnitate viuentibus. Inſipientia enim

viri contaminat vias eius. Huiuſmodi autem viri viuõt
ſecundùm appetentiam ſuam, quæ offendiculum creat,
& poſt offendiculum complacebunt in ore ſuo; ſed non
Pſal.61 in corde: Non enim boni, de quibus dicitur: *Ore ſuo*
benedicebant, & corde ſuo maledicebant. Quo reſponſum
eſt etiam iis qui habent in codicibus ita ſcriptum.
Rom.10 *Et poſtea in ore ſuo benedicent.* Verbum enim tuum
propè, & in ore tuo ſit, & in corde.

Sicut oues in infernum deducentur: mors depaſcet eos:

Et dominabuntur eorum Iuſti in matutinum, & auxilium eorum veteraſcet in inferno, à gloriâ eorum.

Ioan.10 *Mors depaſcet eos.* Qui noluerunt vt paſceret eos Chri-
ſtus, depaſcet eos mors. Quis ergò dimittat bonum pa-
ſtorem, qui pro ouibus ſuis animam ſuam ponit; quia
pertinet ad eum gregis ſui cura? Aut quis eligat merce-
nariam mortem, quæ operum peſſimorum dignâ mer-
cede referatur? Simul cognoſce, ô homo! quia Chriſtus
verus eſt paſtor, qui ſuos paſcit ad vitam. Mors ſubin-
trauit, quæ ad interitum adducit alienos, & deuorat
eos, quibus poteſt propter eorum flagitia præualere.
Quibus licet in hac vitâ ſtudium potentiæ fuerit &
diuitiarum, vt aliis dominarentur; ſed in reſurrectione
erit ſeruitus, cùm Iuſtis matutinus ſplendor illuxerit:
quorum figura eſt, quod Iacob dominus præponitur
Gen.25. fratri. Miſerabilis itaque ſeruitus, vt eo tempore quo
alij vocantur in gloriam ſplendoris & luminis, horum
gloria veteraſcat, & conſumatur in tenebris inferorũ.
Meritóque de his dicitur. De honore ſuo & gloriâ ſuâ
expulſi ſunt; quia temporalis hæc gloria.

Verumtamen Deus liberabit animam meam de manu inferni, cùm acceperit eam.

Ne timueris, cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniam non cùm morietur, accipiet omnia: neque ſimul deſcendet cum eo gloria eius.

Pſ.15. *Libera animam meam de manu inferni* Bene hoc dicit,
Epheſ.4 qui ſciebat animam ſuam in inferno non derelinquen-
dam: Deſcendit enim vt captiuos abſolueret de fauci-
bus inferorum, non vt in his captiua remaneret. Ergò
quoniam hæc, quæ in iſto ſæculo ſunt, nobiſcũ tranſire
non poſſunt, ideò tibi dicitur. *Ne timueris cùm diues fa-*
ctus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus
1.Tim.6. *eius. Quoniam non cùm morietur, accipiet omnia: neque ſi-*
mul deſcendet cum eo gloria domus eius. Noli, inquit, ex-
paueſcere diuitias, & potentiam diuitis, & gloriam ſæ-
cularem, quoniam caduca illa ſunt, & citiùs abeunt
Eſai.29 quam venerunt. Somnium eſt iſte theſaurus: euigilas,
& receſſit, quoniã qui potuerit crapulam mundi iſtius
edormire, & ſobrietatem virtutis aſſumere, iſta con-
temnit, & pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris
cùm multiplicatam gloriam domus alicuius Potentis
audieris: Inſpice diligenter, & vacua eſt, quæ nihil ha-
bet in ſe, de fidei plenitudine. Et quid de domo dicam?
Vacuus erat totus hic mundus antequàm numero Cre-
Pſ.109. dentium eum Chriſtus impleret. Ideóque ſcriptum eſt:
Iudicabit inter Gentes, replebit ruinas. Quid enim aliud
erat antè in hoc mundo, niſi ruina perfidiæ? Quid eſt
Mat.24 ruina? Audi dicentem. *Vbi ruina, ibi & aquila.* Id
eſt, vbi ruina, ibi & reſurectio. Ruina, vacua firmitatis
eſt: reſurrectio, plenitudo viuendi eſt. Ideóque nos A-
dæ illius ruina vacuauit: ſed Chriſti repleuit gratia. Ideò
ſe ille exinaniuit, vt nos repleret, atque in carne homi-
Philip.2 nis plenitudo virtutis habitaret. Quid ſit ruina, cognoſ-
ce. Dum viuus eſt homo, infuſus eſt ſpiritu, vbi mor-
tuus fuerit, vacuus vtiq; huius vitalis eſt ſpiritus. Mul-
tò magis vacuum facit amiſſio gratiæ ſpiritalis, quem
Ioan.1. gratia replere conſueuit, vt poſſimus dicere: *Quoniam*
Eſai.49 *nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro*
gratiâ. De alio dicitur: *In vacuum laborauit: Iuſtus au-*
G *tem ſicut odor agri pleni.* Quid autem non vacuum quod Gen.27
ſæculare atque mundanum, cùm rectè dixerit, qui mũ- Iob.1.
dum iſtum ſobriâ virtute contempſit: *Nudus ſum natus,*
nudus & moriar; Numquid ſecum quis poteſt auferre
quæ poſſidet? Hîc omnia derelinquit, ſolus intrat in 1 Tim.
tumulum, & vacuum illius diuitis eſt ſepulchrum, quẽ 6.
nec ipſa terra capiebat. Vnde dictum eſt: *Numquid ſoli*
habitabitis ſuper terram? Numquid deſcendit in illud Eſai.5.
ſepulchrum gloria domus eius, aut copia? Vide vim Scri-
pturæ. Gloria ſæculi non deſcendit cum peccatore; ſed
gloria virtutis aſcendit cum virtute. Et vt compen-
dioſiùs dicamus, gloria hominis cum aſcendente aſ-
H cendet: cum deſcendente non deſcendet. Quod gra-
tiæ eſt ac virtutis, aſcendet. In paradiſum aſcenditur,
in infernum deſcenditur. *Deſcendant*, inquit, *in infernũ* Pſal.54
viuentes. Ideóque Lazarus pauper per Angelos in Abra- Luc.16.
bæ ſinum eſt eleuatus. Diues luxurioſus eleuans in infer-
no oculos ſuos rogat Abraham vt mittat pauperem, &
digito ſuo contingat linguam eius, quo requiem aliquã
in ardore maximo conſtitutus poſſet adipiſci. Vide il-
lum pauperem bonis omnibus abundantem, quem ſan-
cti Patriarchæ requies beata circumdabat. Vide hunc
vacuum, qui ſibi in hoc ſæculo abundare omnibus vi-
debatur, cuius anima in vitâ ipſius benedicebatur: ſed
nunc iners morte cruciatur. Vnde pulchrè ſequitur.

I

Quoniam animam eius in vitâ ipſius benedicent: confitebitur tibi cùm benefeceris ipſi.

Benedicent, inquit, cum benedictione terrenâ. Stulti
homines, qui præſentia, non futura conſiderant. Bene-
dicẽt eum aſſeclæ eius atque paraſiti. Ipſe quoque bea-
tum ſe putat, ſi agrum aliquem quem deſiderabat, in-
uaſerit. Confitetur tunc Deo, cùm ei in hoc ſæculo ſe-
cunda ſuccedunt: quando autem aduerſa contingunt,
impio ore maledicit. Hoc ergò dicit, quia ſæcularis
non agit gratias in paupertate poſitus & aduerſis: Iu-
ſtus autem in anguſtiis magis Domioum grato benedi-
cit affectu. Denique diabolus ad Deum dicit: Quid mi-
K rum, ſi te benedicit Iob? Abundant ei omnia. *Sed* Iob.1.
mitte, inquit, *manum tuam, & tange ea quæ poſſidet, vi-*
deamus ſi in faciem te benedicet. Et dedit ipſi Dominus
poteſtatem vt quæ ſæculi eſſent huius, auferret: carnẽ
ipſius vlceris atrocitate perfunderet. Iob tamen Deum
benedicebat, dicens: *Dominus dedit, Dominus abſtulit;* Ibidem.
ſit nomen Domini benedictum.

Introibit vſque in progeniem patrum eius, vſque in ſæculum non videbit lumen.

Et homo cum in honore eſſet, non intellexit,
L comparatus eſt iumentis, quæ ſenſum non habent, & ſimilis factus eſt illorum.

Introibit vſque in progeniem patrum eius. Ideò, inquit,
iſte in progeniem patrũ ſuorum introibit. Quis eſt pa-
ter impiorum? Dominus declarauit dicens: *Vos ex pa-* Ioan.8.
tre diabolo eſtis. Sunt & illi patres de quibus dicitur: *Re-* Mat.18
linque mortuos ſepelire mortuos ſuos. Ideo & Moabitæ vſ- Deut.23
que in tertiam & quartam generationem prohibiti
ſunt introire in Eccleſiam Domini, vt filij eorum pro-
pter peccata patrum ſuorum introirẽt in eorum gene-
rationem, quorum facta imitabantur & mores. Vnde
& ſcriptum eſt: *Filij adulterorum in conſummatione erunt.* Sap.3.
M Ergo qui non illum Patrem qui in cælo eſt, ſeqoitur; ſed
illum terrena colluuione viuentem, in progeniem ter-
reni patris intrat. *Qualis* enim *terrenus, tales & terreni:* Mat.6.
vt ſit eius vita terrena, requies nulla poſt mortem. In
æternum non videbit lumen, quoniam temporale
quæſiuit. Ille autem qui Chriſti ſecutus eſt gloriam,
qui deſiderauit illud lumen, quod illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum, inueniet, & vi- 1.Cor.15
debit lumen æternum; quia eum Chriſtus redemit à
morte. Tunc ergo cogitabit ſecum, quia *cùm in hono-*
re eſſet, non intellexit: & ideò erit ſimilis iumentorum,

qui ſimilis debuit eſſe Angelorum, per Domini noſtri Ieſu Chriſti gratiam: cui eſt honor, gloria, perpetuitas A à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XLVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID L. ENARRATIO.

Hæc ſub titulo de Apologiâ Dauid in aliis Editionibus circumferebatur.

Præfatio in Pſalmum Dauid. L.

CVM priorum geſtorum ſuorum hiſtoriam ſanctus Propheta ſubiecerit, nempe de proditione Doech Syri; cuius eſt titulus in Pſalmo quinquageſimo primo, (Pſal. 51) & Zyphæorum, quæ comprehendi titulo videtur Pſalmi quinquageſimi tertij, (Pſ. 53.) iſtam quæ poſterior eſt, præmiſit hiſtoriam, cùm Doech autè prodiderit vel Zyphæi, quàm regnum Dauid Propheta ſuſciperet. (1. Reg. 22.) Quandoquidem Regem Saül fugiens, adbuc per diuerſa † deſerta exul errabat. (1. Reg. 23. al. ſecreta.) Bethſabee autem iam cùm regnaret, accepit. Cur ergò ſecundùm geſtorum ordinem Pſalmorum quoque ordo non quadrat? Quia non tam ordinem ordini quàm myſterium geſtis voluit conuenire: ideóque numerū remiſſionis aptare huic voluit hiſtoriæ: (Leuit. 25. Luc. 7.) Quinquageſimus enim numerus remiſſionis eſt; ſicut in Euangelio Dominus ipſe nos docuit, dicens: *Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta: non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergò eum plus diligit?* (Leuit. 25.) Et in Lege habes, quia Iubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recurſus, celebrabilis admodùm, quo debita vacuantur, confirmantur Hebræorum libertates poſſeſſionum refuſiones. (Diſt. 76 c. ſcire debes in fin. Coloſſ. 2. 36. q. 2. c. denique.) Hunc numerum læti celebramus poſt Domini Paſſionem, remiſſo culpæ totius debito, chirographo quoque vacuato ab omni nexu liberi, & ſuſcipimus aduenientem in nos gratiam Spiritus ſancti, die Pentecoſtes, vacante ieiunio, laus dicitur Deo, alleluia cantatur. Denique & puellæ pater illius, quæ per vim concubitus nulli deſponſata pertulerit quinquaginta didrachmata argentea accipiet, ipſa autem in coniugio permanebit. (Deut. 22.) Hoc etiam numero vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur Pſalmus, quo docemur quemadmodùm agenda pœnitentia ſit.

Pſalmus quinquageſimus.

MIſerere mei Deus; ſecundùm magnam miſericordiam tuam.

Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Quis noſtrum etiamſi confiteatur delictum ſuum, non perſtrigendum potiùs, quàm repetendum putet? quia ſecundò repetat, aut tertiò? Vide quot verſibus tantus Propheta peccatum ſuum reſonet, quàm nullus verſus ſine confeſſione delicti ſit. Congeſſit omnia ſimul, iniquitates ſuas & iniuſtitiâ perſonando, vngens delicta peccatis: atque ea ſæpe repetendo, meritò magnam miſericordiam poſcit: Nec ſolùm magnam miſericordiam; ſed etiam multitudinem miſerationum. Quod ergò peccatum talis non diluat deploratio? quam culpam precatio huiuſmodi non emundet? Ille pro vno peccato miſerationum multitudinem depre- B ·catur, nos pro pluribus peccatis vix ſemel eius miſericordiam credimus obſecrandam. (Exod. 14.) Deinde legimus, (Pſ. 135.) quia in virtute ſuâ magnâ, & brachio ſuo excelſo populum ſuum de terrâ Ægypti liberauit, quando traduxit eum per mare Rubrum, in quo fuit figura baptiſmatis. Si ergò virtus magna in figura fuit Sacramentorum, quantò magis in veritate eorum magna miſericordia eſt? Rectè quoque illic poſcitur miſerationum multitudo, vbi multitudo peccantium eſt.

In multum laua me ab iniuſtitiâ meâ, & à delicto meo munda me.

Non tam ſæpiùs, quàm pleniùs lauari petit, vt C conceptam ſordem poſſit eluere. Nouerat ſecundùm (Leuit. 11. & 15) legem plura quidem mundandi eſſe ſubſidia; ſed nullum plenum atque perfectum. Ad illud ergò perfectum totâ intentione feſtinat, quo iuſtitia omnis impletur, (Heb. 10.) quod eſt baptiſmatis Sacramentum, ſicut ipſe docet Dominus Ieſus: Nam cum veniſſet ad Iordanem, ait Baptiſta: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* (Mat. 3.) Reſpondit Dominus: *Sine modò: ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* (Ibidem.) Sed poſtea quàm baptizatus eſt Chriſtus, & Spiritus ſanctus ſuper eum tamquàm columba deſcendit, & Pater Filium ſignauit è cælo, iuſtitia omnis impleta eſt. Ideò Propheta dicit: *In multum laua me ab iniuſtitiâ meâ:* Grandis enim ſqualor, & macula non exigua; ſed D multo aufertur lauacro. Quod ſi quis aliter accipere vult, poteſt ità ſuum formare intellectum: Mundat ſermo diuinus, mundat noſtra confeſſio: ille dum auditur, iſta dum promitur. Mundat bona cogitatio, mundat honeſta operatio, bonæ quoque vſus conuerſationis. His mundatus, vnuſquiſque faciliùs haurit, & tamquàm in ſe rapit ſplendorem gratiæ ſpiritalis. Denique non vnâ infuſione velleris ſtatim pretioſus ſuccus irradiat; ſed primùm ſucco ignobili vellus inficitur, deinde aliis atque aliis ſuccis naturalis eius ſpecies frequenter eluitur, & diuerſo ſæpius colore mutatur, ac ſi poſteà velut plenioris lauacri adhibetur infectio, (Ioan. 13. 1. Ioan. 1.) vt purpuræ verior atque perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurimùm in purpuræ infectione, ità in lauacro regenerationis miſerationum E eſt multitudo cæleſtium vt iniquitas deleatur. Itaque qui in multum lauatur, ab iniuſtitiâ mundatur & à delicto, & peccandi quandam inolitam ſtudiis ac moribus deponit habitudinem, & obliuiſcitur qualitatem. Et bene lauatur ab iniuſtitiâ vel iniquitate, quæ maior eſt: mundatur à delicto quod minus eſt. Ideóque addidit:

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & delictum meum contrà me eſt ſemper.

Non mediocre eſt vt agnoſcat vnuſquiſque peccatum ſuum. Ideóque & ſuprà, ait: *Lapſus quis intelliget?* (Pſ. 18.) Id eſt, quis eſt tantus vt intelligat? Quomodò illud: *Quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis aſcendet in montem* (Pſ. 14.)

Prou. 2. *Domini?* Non vtique nullus, ſed rarus. Qui enim poteſt
agnoſcere, poteſt declinare, poteſt quid ſequatur elige-
re. Pletiqoe in ſuis lapſibus gloriantur, & putant ea
laudis eſſe quæ criminis ſunt. Si alienum coinquinauit
torum, & pudicæ fœminæ expugnauit affectum, ſi vi-
duæ propoſitum aliqua fraude mutauit: alius necẽ ho-
minis, latrocinij, inſidias, & rapto viuere putat eſſe vir-
tutis. Nonnulli circumuenire ac fallere arbitrantur eſſe
Pſal 4. ſapientiæ. Ex his nullus poteſt dicere. *Quoniam iniqui-
tatem meam ego cognoſco.* Sed ille qui poteſt dolere quod
fecerit, condemnare quod deliquerit, quem ſua vitia
compungunt. Vnde & Propheta ait: *Quæ dicitis in cor-
dibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini.* Ple-
rique equorum cùm ceciderint, ſe iactare conſuerunt:
quos caſus non læſerit, iactando ſe debilitant & fran-
gunt. Alij (qualis Græcorum equorum fertur natura)
cùm vel in certamine curuli eliſi fuerint, vel fortuitò
ceciderint, nequaquàm ſe mouere conſueuerunt, &
quandam tenent quietis & patientiæ diſciplinam. His
ſi caſus non nocuit, quies prodeſt, certè non acerbatur
offenſio. Nónne mutis animalibus deteriores æſtimã-
di, qui ſe in flagitiis ſuis iactant, & putant inſigne eſ-
ſe virtutis vbi lapſus eſt criminis? Ideò quaſi muto di-
citur iumento: *Peccaſti, quieſce.* Vnde pulchrè addidit:
Gen. 4. *Et delictum meum contra me eſt ſemper:* Inſipiens enim
delectatur erroribus ſuis, & nouis verera obombrandò
peccatis ſe exiſtimat adiouari, ideóque exultat in cri-
mine. At verò Sapieos aduersùm ſe iudicat eſſe delictũ
ſuum, & tamquàm hoſtiles acies, ità lapſus culparum
ſuarum aduerſantium modo ſibi arbitratur obſidere.
Quidquid perſouuerit, quidquid increpuerit, culpa ei
propria ſemper occurrit: quidquid fuerit dictum aut le-
ctum; in ſe dictum putat: quidqoid intenderit, ſe nutu,
ſe oculis ſignari putat. Si epuletur, ſi cogitet, ſi oret ac
deprecetur, ante oculos eius ſemper eſt error proprius,
& momentis omnibus culpa pulſat conſcientiam, nec
quieſcere, nec obliuiſci ſinit, velut grauis Cenſor exco-
Rom. 2. gitat ſe terrore perpetuo. Omnia igitur aduerſa habet,
qui ipſe ſibi diſplicet, ipſe ſui accuſator, ipſe ſui te-
ſtis eſt, nec inuenit quò fugiat, quippe ſe perurget, & ſti-
mulat: Sed hoc bonæ mentis eſt, vulnus ſentire peccati:
Nam qui expertes doloris ſunt, non ſentiunt vulneris
acerbitatẽ, quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui au-
tem aliquo dolore punguntur, ſicut doloris ſenſu non
carent, ità etiam non carent ſanitatis profectu. Vbi e-
nim doloris ſenſus, ibi etiã ſenſus eſt vitæ: ſentire enim,
vitalis vigoris ac muneris eſt. Vnde & ille qui errorem
ſuum non agnoſcit, inſanit, furit, deſipi; qui autem ag-
noſcit, vtique reſipiſcit, non reſpuit remedia ſanitatis;
ſed ſe ipſe reſtriugit, pœnitet eum culpæ, de ipſâ ſem-
Pro. 18. per cogitat, & cogitando ſe ipſe condemnat. *Iuſtus e-
nim in primordio ſermonis accuſator eſt?* Qui ſe accuſat,
iuſtus eſt, ſobrius eſt, ſanus eſt. Iuſtus fauere ſibi neſcit,
rigorem iudicij etiam circà ſe non nouit inflectere, re-
cordationẽ lapſus proprij perhorreſcit, & commiſſum
erubeſcit errorem, omnem eius memoriam pauet, me-
tuit, reformidat, grauem ſibi ſe iodicat, ſe ipſom arbitrũ
refugit, nec ſeſe ſibi audet committere, quód nullum
putat ſibi eſſe grauiorem, quàm eum quem latere non
poſſit, fallere non queat, fugere ac vitare non reperiat,
Luc. 9. niſi vt ſe ſibi abneget, & Domini crucem tollat. Ma-
gna vis obnoxiæ conſcientiæ. Magna ſupplicia timebãt
Adam & Eua: & cùm Domini vocem in paradiſo am-
bulantis audirent, cupiebant ſe abſcondere, quos nemo
quærebat. Caïn qooque metuebat, ne omnis eum qui-
Gen. 3. cúmque inuenirer, occideret. Ità in ſe ipſe ferebat ſen-
Gen. 4. tentiam, quà dignus eſſet cui nullus ignoſceret. Vnde
bene ait: *Et delictum meum contrà me eſt ſemper*, hoc eſt,
ſine interuallo aliqoo recordatio & ſpecies ipſa mei me
erroris impugnãt. Conſidera quomodò nos confundat,
cùm aliquid delinquimus, quomodò incutſet oculos,
quomodo in memoriam ſemper recurrat. Quem com-
miſſi pudet, neſcit poſteà aliquid tale committere, vn-
de ſimuliter erubeſcat. Præcedit autem iniquitas, pecca-
tum ſequitur. Radix eſt iniquitas, fructus autem radi-
cis eſt culpa. Vnde videtur iniquitas ad mentis impro-

G bitatem referri, peccatum ad prolapſionem corporis.
Grauior iniquitas tamquàm materiã peccatorũ leuius
peccatum. Denique iniquitas per lauacrum remittitur,
peccatum tegitur bonis factis, & bonis operibus tam-
quàm alis obumbratur. Vnde bene ſoprà hic ipſe ait:
Beati quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta Pſal 31
ſunt peccata. Charitas enim *abſcondit errorem, & operit* 1 Pet. 4.
multitudinem peccatorum. Multa quoque charitas remit-
tit etiam ipſa peccata, ſicut ſcriptum eſt de ipſa mulie-
re, quæ ſuper Dominum fudit vnguentũ: *Remiſſa ſunt
peccata eius multa, quoniam dilexit multùm.* Sunt etiam Luc. 7.
qui accipiunt priorem verſiculum de lauacro eſſe, ſe-
H cundum de pœnitentiâ. Qoâ etiam gratiâ etiam Petrus;
quia ante fuerat baptizatus, interrogatus, poſtquàm
viſus eſt Dominum negaſſe: *Simon Ioannis, diligis me?
dicit ei: Vtique tu ſcis*, Domine! *quia diligo te:* Et ite- Ioan. 21
rùm interrogatus, *Simon Ioannis, diligis me?* Et iterùm
reſpoudit: *Tu ſcis quia amo te.* Et tertiò interrogatus,
Simon Ioannis! amas me? Et contriſtatus eſt, quia dixit
ei tertiò, *Amas me?* & dicit ei: *Domine! omnia tu ſcis, tu
noſti quia amo te.* Et dictum eſt ei trinâ vice: *Paſce oues* Ibidem,
meas, ſequere me, quaſi qui peccatum ſuum nimiâ cha-
ritate texiſſet. Ne otioſè poſt confeſſionem nimię cha-
ritatis iubetur plebem regere, qui etiam turbatus non
I amiſerat, quemadmodùm ipſe regeret? Hæc propter
gratiam diximus charitatis, eò quod peccatum tegat.
Denique nonnulli ideo trinam interrogationem dile-
ctionis factam eſſe dixerunt, quia trina fuerat negatio,
vt trinæ lapſum negationis profeſſio charitatis totiens Luc. 22
repetita deleret.

Tibi ſoli peccaui & malum coràm te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

Tibi ſoli peccaui. Rex vtique erat, nullis ipſe legibus
K tenebatur, quia liberi ſunt Reges à vinculis delictorũ:
Neque enim vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti
imperij poteſtate. Homini ergo non peccauit, cui non
tenebatur obnoxius: Sed quamuis tutus imperio, de-
uotione tamen ac fide erat Deo ſubditus: & Legi eius
ſubiectum ſe eſſe cognoſcens, peccatum ſuum negare
non poterat, ſed quaſi reus cum amaritudine fateba-
tur, qui ſciret maioribus vinculis ſe teneri; quia maio-
ra deberet: quoniam plus ab eo exigitur, cui plus cõ-
miſſum eſt. Poſſumus etiam & ità accipere; Quis me
diiudicat, cùm omnes ſub peccato ſint? Denique Do- Luc. 12;
minus de illâ adultera: *Qui ſine peccato*, inquit, *eſt,* Rom 3.
L *prior lapidet eam.* Et nemo lapidauit. Hoc igitur ait Pro-
pheta: *Tibi ſoli peccaui*, qui ſolus ſine peccato es. Qui
autem peccato obnoxius eſt, quaſi peccatorem non
poteſt iudicare: Inexcuſabilis eſt enim omnis homo, Ioan. 8.
qui in alio ea quæ agit ipſe, condemnat: *In quo* enim Rom. 2.
alium iudicat, ſemetipſum adiudicat: Tibi, inquit, *pec-
caui, & malum coràm te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus
tuis, & vincas cùm iudicaris.* Tibi peccaui, qui me ad
virtutis ſtudia prouocaſti, qui me erudiſti in Lege tua.
Tibi ſoli peccaui, quem ſolum abſcondita cogitationum,
& mẽtis occulta non fallunt. *Et malum coràm te feci*, quẽ 1. Cor. 4
ſolum ſanctificatio decet. Hominis teſtimonium decli-
namus, & in conſpectu tuo ea quæ ſunt indigna com-
M mittimus. Iniuria eſt homini ſpectare flagitia: Deũ ar-
bitrum omnium eſſe ſcimus, & eo ipſo teſte, peccamus,
& tamen in his iuſtificatur magis Dominus Deus no- Rom. 3.
ſter; quia iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat, &
mendaciom noſtrum coocelebrat veritatem Dei: Sit e-
nim Deus verax; omnis autem homo mendax. *Vt iuſti-
ficeris in ſermonibus tuis.* Sermoues Dei pleni veritatis
ſunt atque iuſtitiæ, ideóqoe vera ſunt quæcũque locu-
tus eſt Dominus de fragilitate humana; quia inclinatũ
eſt cor eorum ad nequitiam, propendet ad fraudem: &
quia definiuit, eò quòd non ſit homo qui non peccet:
Omnes enim *declinauerunt, & inutiles facti ſunt.* Ideo Gen. 8.
vincit dum iudicatur, quoniam pro lapſione vniuer- 2. Par. 6.
ſorum probauit quæcúmque de noſtra iudicauit falla- Pſal. 13.
cia. Ergo ſi diximus quia iniquitatem fecimus, iuſti-

A ficamus Deum in ſermonibus ſuis. Si autem dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus Deum; ſed impoſſibile eſt mentiri eum. Nos igitur omnes ſub peccato eſſe manifeſtum eſt. Quantum igitur crimen, vt homo peccatorem ſe neget? Quoniam quantum in ipſo eſt, ſummum Deum videtur arguere mendacij, qui tam moderatus & patiens eſt, vt vincat cùm iudicatur: Veniens enim ad iudicium Deus dicit: *Populus meus quid feci tibi, aut quid contriſtaui te, aut quid moleſtus fui tibi? Quia eduxi te de terrâ Ægypti, & de domo ſeruitutis liberaui te & miſi ante faciem tuam Moyſen, Aaron, & Mariã. Plebs mea! in mente habeto quid cogitauerit de te Balach.* (*1. Ioan. 1. Hebr. 6. Rom. 3. Mich. 6. Num. 23.*)

B Singula in conſpectu tuo locat beneficia ſua, vt tamquàm de his iudices quæ ſeruare debueras, quò magis reus fias, qui diuinis non potueris ſtare beneficijs. *Quid feci*, inquit, *tibi*: Tamquàm reum ſe conſtituit, & te iudicem. *Aut quid contriſtaui te?* Offenſi vultui non abnuit crimen, ſi tu Deo es contriſtatus auctore. Aut quid moleſtus tibi fui? Interpellationis iniuriam confitetur, ſi moleſtior æſtimata eſt: addidit beneficia quorum gratiam non erubuit, qui exiſtebat ingratus. In hac quoque cauſâ conſidera quomodò Dominus ſe ipſi Dauid iudicandum præbuit, vt vinceret: Dicit enim Nathã: *Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego vnxi te in Regem ſuper Iſraël, & ego liberaui te de manu Saul, & dedi tibi omnia quæ erant domini tui: & vxores illius in ſinum tuum dedi,* C *& dedi tibi domum ipſius Iſraël: & ſi pauca ſunt, adiiciã tibi. Et quare pro nihilo duxiſti Dominum, vt faceres nequiter in conſpectu eius?* Horum commemoratione conuentus cùm videret inferiorẽ ſe eſſe, cùm iudicaret, ait: *Peccaui Domino.* Ità iuſtificauit Dominum, qui peccatũ ſuum negare auſus non eſt. Poſſumus & ità accipere: Iuſtificat Dominum qui peccatum fatetur. Denique in Euangelio habes, quia Publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioánnis. Baptiſta autem Ioannes baptiſmum fecit pœnitentiæ. Qui autem agit pœnitentiam, delicta non abnuit. Ergò quia Dauid ſemper habebat delictum ſuum contra ſe, vtique non negabat quòd & erubeſcebat, non negabat quod & agnoſ-D cebat. Non negando autem, vtique commiſſi pœnitentiam gerebat erroris; atque ità confitendo delictum, iuſtificabat Dominum, & ipſe iuſtificabatur à Domino: Iuſtificatur enim Dominus, dum eius prędicatur iuſtitia, & ab eo venia poſtulatur. Simul & ipſe iuſtificat confitentem, & iuſtificatur in ſermonibus ſuis, ſicut ſcriptum eſt: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* (*Mich. 6. 3. Reg. 12. Ibidem. Luc. 7. Luc. 3. Eſai. 43*)

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea.

Quis tanto affectu agit pœnitentiam? Humi ſtratus iacuit fuſus in lachrymas cibum non guſtauit, lauacro E ſe abdicauit. Quid iam reliqua dicam, quòd abſtinuerit ab ornatu & comitatu regio? Adiunxit confeſſionẽ iniquitatis ſuæ, & in perpetua ſæcula toto canenda orbe tranſmiſit: *Ecce*, inquit, *in iniquitatibus conceptus ſũ & in delictis peperit me mater mea.* Antequàm naſcamur maculamur contagio & ante vſuram lucis, originis ipſius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur. Non expreſſit vtrùm parentum, an noſtra. Et in delictis generat vnumquemque mater ſua. Nec hîc declarauit vtrùm in delictis ſuis mater pariat, an iam ſint & aliqua delicta naſcẽtis. Sed vide ne vtrumque intelligendum ſit: quoniam & parentes non carent lapſu, nec conceptus ini- F quitatis exors eſt: Nam ſi nec vnius diei infans ſine peccato eſt, multo magis nec illi materni conceptus dies ſine peccato ſunt. Bonum quidem coniugium, ſancta copula; quia honorabile connubium, & torus immaculatus: ſed tamen qui habent vxores, ità ſint ac ſi non habentes: & nemo alterum fraudare debet, niſi fortè ad tẽpus, vt vacent orationi, & iterùm in vnum conuenire, ne tentet Satanas propter incontinentiam. Concipimur ergo in peccatis parentum, & in delictis eorum naſcimur. Sed & ipſe partus habet contagia ſua, nec vnum tãtummodo habet ipſa natura contagium, Vnde in Le- (*2. Reg. 12. S. Aug. li. 4. contra duas epiſt. Pelag. li. 11. & lib. 1. cont. Iul. Pelag. c. 2. Iob. 14. Hebr. 13. 1. Cor. 7. S. Aug. li. 1. cont. Iul. Pelag. c. 7. Leuit. 12*)

A ge dies partus, & plerique alij à ſacrificio feriati ſunt: mulier enim quę generauit, non poteſt in diebus purgationis ſuę offerre ſacrificium, nec ingredi Sanctuariũ, donec legitimo ritu mundetur à fœtu. Ideo in quo voluit Dominus nulla huiuſmodi originis eſſe contagia, dicit illi: *Priuſquam te formarem in vtero matris tuæ, noui te: & priuſquàm exires de vulua, ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus poſui te.* Quis tantus, cui tam magna delata ſunt? Nũquid Hieremias? Non vtique: Ille enim non in Gentibus Propheta propoſitus; ſed in Iudęâ tantùm, licet nunc etiam in nationibus, quæ in Ieſum Dominum crediderunt. Vide igitur ne illi dicatur, qui ante- B quam naſceretur ex Virgine, iamdudum erat, & erat ſemper, & operabatur in vtero Mariæ conſtitutus; & ità ſanctus erat vt ſanctificaret Prophetas ſuos, in quo ſolo & conceptus virginalis & partus ſine vllo fuit mortalis originis inquinamento: Dignum etenim fuit vt qui non erat habiturus corporeæ peccatum prolapſionis, nullum ſentiret generationis naturale contagium. Meritò ergo Dauid flebiliter in ſe deplorauit ipſa inquinamenta naturæ, quòd priùs inciperet in homine macula quã vita. Dum hæc dicit, & peccatorum ſpecialium atque communium colluuiem confitetur, ſubito ei ſplẽdor veritatis, & candor gratiæ ſpiritalis affulſit: Supergreſſus enim vmbrã, ſpiritu prophetico ipſa vidit myſ- C teriorum Sacramenta cæleſtium, quorũ typum Moyſes præfigurauit in Lege. Vulneratus igitur charitatis vulnere, & indagandæ captus veritatis cupiditate, in ſuperiora ſuę mentis extendit intuitum, & in futura proſpiciens, theſauros ſapientię & ſcientię vidit in Chriſto, præuidit Baptiſmatis ſacramentum, & miratus gratiam, exclamauit ſubito, dicens: (*Hier. 1. Luc. 1. S. Aug. lib. 4. cont. duas epiſt. Pelag. c. 11. Exod. 24. Cant. 5. Coloſ. 2*)

Ecce enim veritatem dilexiſti: incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

Non incerta myſteria, quia certa ſunt: nec incerta ſe- D creta & arcana ſapientię, ſed non manifeſta: Hoc enim ſignificat, quia nullis adhuc eſſent manifeſtata. Quod enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, hoc præparauit Deus diligentibus ſe. Videns igitur ea, dicit: Ecce iam non in vmbrâ, nec in figurâ, nec in typo, ſed in veritate lux aperta reſplendet. Ecce nunc veritatem aſpicio, ſplendorem veritatis agnoſco: nũc te maiori, Domine Deus noſter! veneror affectu. *Ecce enim veritatem dilexiſti*, non per ſpeculum, non in ænigmate, ſed facie ad faciem te mihi, Chriſte! demonſtras, in tuis te † teneo ſacramentis. Hæc ſunt tuæ vera ſacramenta ſapientiæ, quibus mentis occulta mundatur. Itaque iam lætus atque ſecurus, quod vibraſſet ei ſapientiæ plenitudo, dicit ad Dominum. (*Coloſ. 1. Eſai 64. 1. Cor. 2. al. Inuenio. 1. Cor. 13*)

E Aſperges me, Domine: hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

Bene & Veteris teſtamenti Sacramenta non euacuat, & Euangelica † docet myſteria præferenda: hyſſopo mundari ſecundùm Legem poſtulat, lauari ſecundùm Euangelium concupiſcit: & ſuprà niuem ſe exiſtimat, ſi lotus fuerit, dealbandum. Per hyſſopi faſciculum aſpergebatur Agni ſanguine, qui mundari volebat typico baptiſmate. Lauatur autem, qui diluitur æterni fontis irriguo: & ſuprà niuem dealbatur, F cui culpa dimittitur. Denique de ipſâ animâ dicitur: *Quæ eſt hæc, quæ aſcendit dealbata?* Antequam baptizaretur, ipſa eſt quæ dicebat: *Nigra ſum & decora, filiæ Hieruſalem!* Erat enim nigra, tenebroſo peccatorũ horrore deformis; ſed poſteaquam abluta per baptiſmum remiſſionem meruit delictorum, dealbata aſcendit ad Chriſtum. Inde & per Eſaiam Dominus locutus eſt, dicens: *Si fuerint peccata veſtra ſicut phœnicium, vt niuem dealbabo*: id eſt, ſi cruenta, ſi tetra, mundabo. Hęc eſt nix intelligibilis, de quâ ait quòd Domini Ieſu in Euangelio refulſerint veſtimenta ſicut nix: eò quòd peccatum non cognouerit: caro † enim quã ſe (*Exod. 12. al. docet. Leuit. 14. Cant. 8. Cant. 1. Eſai. 1. Mat. 17. 2. Cor. 5. al. eius*)

clauſit,& quãodo voluit, in imbres reſoluit. Vbi teſtimo-
nium reſurrectionis adſciſcitur, adſtipulantur miniſteria
ſeruulorum. Vbi gloria Domini reſurgentis oſtenditur,
ſeruulis ſplendor abſcooditur. Namque ipſos ſtellarum
Mala.4 globos ſol exortus obducit, & omnia earũ lumina mun-
dano ſub ſole vaneſcũt. Quomodò ergò ſub æterno ſole
iuſtitiæ atque illo fulgore diuino videri poterant ſtellæ
carnales? Vbi ergò ſunt illa lumina quæ noſtris antè ocu-
Mat.17 lis quodã miraculo refulgebant? Tenebræ ſunt vniuerſa,
cõparatione lucis æternæ. Alij miniſterijs ſuis Deo pla-
cere feſtinãt: hic ſolus eſt verũ lumen & æternũ, in quo
Pater cõplacet, vel in quo beneplacitũ eſt mihi, vt meũ
Ioan.10 ſit quidquid hic fecit & quidquid ego feci, Filij opus eſſe
iurè credatur. Ipſum audite dicentẽ: *Ego & Pater vnum*
ſumus. Non dixit: Ego & Moyſes vnũ ſumus. Non dixit
Mat.17 ſibi & Eliæ vllũ diuinę gloriæ eſſe conſortiũ. Quid tria
tabernacula præparatis? Non in terris habet iſte taberna-
culum; ſed in cælo. Audierunt Apoſtoli, & ceciderũt pa-
uore turbati. Venit Dominus, & leuauit eos, & iuſſit ne
Pſal.18 cui dicerent quod vidiſſent. Huic ergò tua occulta ſerua-
to, cui Dauid ſua occulta mandabat, dicens: *Ab occultis*
Prou.5 *meis munda me, Domine!* Munda enim debent eſſe rece-
ptacula, in quibus ſunt pietatis occulta myſteria. Et ideò
Prou.5 tibi dicitur: *Bibe aquã de vaſis tuis, & de puteorũ tuorum*
Pſal.80 *fontibus; & in plateis ſupereffluant aquæ tuæ, vt irriguo fon-*
te munderis. Ideò tibi dicitur: *Vino torcularia tua redun-*
dent. Ideò dicitur: *In tribulatione inuocaſti me, & liberaui*
te, & exaudiui te in abſcondito tempeſtatis: probaui te in
2.Cor.7 *aquâ contradictionis:* Eſt enim quædã in tribulationibus
Num.20 interna peccatorum ſæua tẽpeſtas, quando ſunt foris pu-
gnę, intùs timores. Eſt aqua contradictionis, quando ve-
Pſal.80 lut quodã maritimi ſalis æſtu fluctuant noſtræ cogitatio-
nes, nec vlla in profundo mentiũ definitionis ſtabilitate
Ioan.15. placidantur. Tunc tẽpeſtas in abſcondito, tunc aqua cõ-
tradictionis, quæ ſolo poteſt Chriſti ſermone ſedari, quo
peccata nobis noſtra dimittit, ſecũdũ quod ipſe dignatus
eſt dicere: *Iam vos mundi eſtis propter ſermonẽ quem locu-*
Pſal.80 *tus ſum vobis.* Loquere, Domine Ieſu! verbũ tuum me-
Ioan.1. dicina eſt, verbũ tuum lumen eſt, verbũ tuum noſtræ col-
Ioan.4. luuionis ablutio eſt, verbum tuum ſons eſt. Tu loqueris,
Prou.18 & culpa lauatur. Et quia de abſcondito tempeſtatis & de
aquâ contradictionis ductus eſt ſermo, omnia nobis fa-
ctũ eſt Dei Verbum. Caro factum eſt, vt carnẽ ſeruaret.
Aqua factum eſt, vt aquam contradictionis ſuâ gratiâ tẽ-
Prou.10 peraret, & amaritudinem impietatis auferret. Ideóque
ſcriptũ eſt: *Aqua alta verbum in corde viri.* Alibi verbũ,
Deut.15 alibi iterùm conſilium: Ibi enim bonum conſilium, vbi
bonũ eſt Dei verbum. Et ideò tibi Lex dicit: *Attende ti-*
Matt.9 *bi, ne fiat tibi verbum malum in corde tuo*; & dicat Ieſus:
Quid cogitatis mala in cordibus veſtris? Miſit enim Deus
Pſ.106 Verbum ſuum vt ſanaret hominẽ, non vt perderet. Hoc
Verbum medicina eſt, non pœna. Hoc Verbum in cor-
de tuo & in ore ſit tuo. Hoc Verbum ſit in occultis, vbi
Deut.7 diabolus inſidiatur: intret Verbum, exeat diabolus: Nam
Gen.30.& ſi irrepſerit diabolus Chriſtus recedit: quomodò receſſit
Rom.10 à Iudâ poſtquàm ſe diabolus in cor eius immerſit. Et tu
ergo dic: *Ab occultis meis munda me, Domine!* ne diabo-
Ioan.13. lus inſidietur in occultis, ſicut leo in cubili ſuo. Quod ſi
Pſal.38 Chriſto occulta piè fideliterque ſeruaueris, inſidiãdi dia-
bolo locus eſſe non poterit. Ideóque in Pſalmo nono Da-
Pſal.9. uid de occultis ſcribens domini ſacramentis, quod eſt
conuerſio peccatorum, vocatio Gentium, Dei regnum,
præparatio cordis, iudicium pauperum, refectio inopũ,
antè de occultis pectoris tui atque ſecretis exterminandũ
aduerſarium dicit ne ſedeat in occultis interficere cupiẽs
Matt.6 innocentem. Ideóque tibi dicitur: *Intra in cubiculum tuũ,*
Sap.9 *& clauſo oſtio, ora Patrẽ tuum in abſcondito.* Illò tua deſ-
Prou.12 cendat oratio, vbi eam audiat qui ſcrutatur abſcondita:
Pſal.17 ibi tuam patientiam deprehendat, vel tegendæ iniuriæ,
Prou.8 vel iactantiæ declinandæ. Occultat enim Sapiens iniuriã
ſuã. Ibi eſt latibulum ſapientiæ: Poſuit enim tenebras la-
Gen.21 tibulum ſuum. Quærent me mali, & non inuenient. Ideò
Abraham puteum fodit, vt aquam qui quæreret, inueni-
Gen.26 ret. Ideo puteum fodit Iſaac. Ideò Dominus Ieſus ſede-

G bat ad puteum; erat autẽ ibi fons Iacob. Sedebat ad pu- Ioan.4
teũ, vt quæreres. Fons ibi eſt, vbi Chriſtus eſt. Fons eſt,
vt aquæ ſupereffluant requirẽtibus: quo & vniuerſæ car-
nis vel flagitia diluantur, vel reſtinguantur incendia. Hęc Ioan.7
ergò eſt altitudo ſapientiæ & ſcientiæ Dei, vt mali eam
non inueniant, boni quærant, atque in eius acquirendæ Rom.11
ſtudio & meditatione verſentur. Vis ſcire quam verũ ſit?
Audi ſapientiæ ipſius verba: *Petite, & dabitur vobis quæ-* Luc.11
rite, & inuenietis: pulſate, & aperietur vobis. Pulſa ergò Ioan.10
ianuam; quia Chriſtus eſt ianua. Pulſa oſtium Verbi, vt Coloſſ.4
aperiatur tibi ad eloquendum myſterium Chriſti, & ab-
ſconditos in Chriſto ſapientiæ poſſis inuenire theſauros. Coloſſ.3
In ipſo † noſtra ſapientia, in ipſo vita noſtra abſcondita al. nobis.
H eſt: ſicut Paulus aſſeruit, qui vſque ad tertium raptus eſt 1.Cor.1.
cælũ, vt audiret ea quæ homini non licet loqui. Quanta Coloſſ.3
occultorũ eſt diſciplina: Licet ſcire homini, & non licet 2.Cor.12.
loqui. Scire vita eſt, loqui mors eſt. Cognoſcentes ergò
quia finis occultorum, qui Græcè ... dicitur, hic eſt,
atque hæc ſumma, vt & indigni non apprehendant ſapiẽ-
tiæ diſciplinã; ſed qui deſiderium habent (vitæ tamen &
fidei meritis ſuffragantibus) cognitionẽ diuinorum ca-
pere Sacramentorũ laborant, & quotidianis exercitatio- Sap.1.
nibus deſudant, vt intentionis ſuæ fructũ mereantur adi- 1.Cor.2
piſci: nonũ Pſalmum & quadrageſimum quintũ diligen-
tiùs legamus, vt abſconditã in myſterio ſapientiam fideli
I poſſimus mente comprehendere. Soli enim iſti de occul-
tis titulum prætulerunt: Sed iam Pſalmum adoriamur.

Pſalmus quadrageſimus quintus.

DEus noſter refugium & virtus: adiutor in
tribulationibus, quę inuenerunt nos ni-
mis.

Quid eſt, *Deus noſter?* Hoc eſt, eorum qui in te credi- Pſ.89.
mus. Sic & alibi: *Domine! refugium factus es nobis.* No-
bis, inquit, credentibus, non incredulis: nobis quærenti-
bus, non refugientibus veritatẽ: Ille enim hoc poteſt di-
K cere qui in ſolius Dei præſidio ſuæ conſtituit ſpem ſalutis.
Nobis ergò refugium factus es: & noſtrum refugium &
virtus, qui ſumus ex populis nationum. Iudæi te negaue- Ioan.5
runt, Iudæi non te receperunt: & ideò es conuerſus ad Act.13
Gentes, vocaſti nos, & refugium factus es noſtrum, &
virtus es nobis. Vis ſcire quia de nobis qui ſumus ex Gen-
tibus, dictum ſit? *Crux Domini Iudæis offendiculum, Græ-* 1.Cor.1
cis ſtultitia; nobis autem virtus Dei atque ſapientia eſt. Et in- Ibidem.
fra: *Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt*
ſapientia nobis à Deo. Vtique Paulus non de Iudæis, nec
de gentibus dixit; ſed de iis qui conuerſi ad Dominũ Ie-
ſum prædicarent ſuæ ſalutis auctorem. Confugiſti ergò
L ad Chriſtum? Non deſeras fundamentum, confirmatorẽ
tuum non derelinquas: vt te qui ſuſcepit, ipſe tueatur,
& mercem ſuam pius animarum noſtrarum negotiator
agnoſcat. *Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos*
nimis. Benè *nimis* ad vtrumque reſpondit, & vt in tribu-
lationibus quæ nos nimis inuenerunt, & adiutor nimis
poſſit intelligi: Quantò enim maiores tribulationes fue-
rint, tantò maiora nobis & vehementiora adiumenta
ſunt neceſſaria. Et ideò plerumque fit vt in grauioribus,
& aſperioribus certaminibus coronemur, qui lachrymis 2.Tim.4
& gemitibus & orationibus frequentioribus æternæ
M opem nobis diuinitatis adſciſcimus.

Propterea non timebimus dum turbabitur ter-
ra: & transferentur montes in cor maris.

Sonuerunt & turbatæ ſunt aquę eius: contur-
bati ſunt montes in fortitudine eius.

Quò fit vt non timeamus cùm terra noſtra turbatur,
& transferuntur montes: quia ſi tu pro nobis, quis con-
tra nos? Timere non poſſumus fragilitates iſtius carnis, Rom.8
quæ timore ac metu frangitur, inflãmatur cupiditatibus,

luxuriâ mollitur, delicijs eneruatur, vaporatur febribus, A
dolore vexatur, exanimatur anguſtijs. Vel cùm transfe-
rantur illi montes in cor maris, de quibus dixit Saluator:
Luc. 17 *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, non ſolùm de ficul-*
neâ facietis; ſed etiam ſi monti huic dixeritis : Tollere, &
Ioan. 13. *iactare in mare: nihil impoſſibile erit vobis.* Miſit ſe hic mōs
Luc. 8 in cor Iudæ, & mentem eius graui tempeſtate turbauit,
diuerſarum exagitans fluctibus paſſionum : Sicut enim
terrarum fertilitati fœcunda bonis operibus & deuotio-
nis ac fidei fructibus anima comparatur, vt odor Iacob,
Gen. 27 ſicut odor agri pleni; ità etiam procelloſi maris inquie-
Iacob. 1 tudini figuratur animus eius qui quietus eſſe nō nouit, & B
amaris cogitationibus excitat graues fluctus. Deniq; nec
oſculo ſuo Dominus Ieſus Iudæ proditoris amaritudinem
Luc. 22 temperauit. Suſcepit oſculum proditor, infudit venenū,
mortem irrogauit: cuius aculeum quidem Christus ob-
Mat. 17 tudit; ſed ſolus proditor non euaſit. Et vt euidenter mō-
tem huiuſmodi nobis manifeſtaret, alibi quoque cùm
Ibidem. dæmonium ab homine iuſſiſſet exire, Apoſtolis interro-
gantibus quâ cauſâ illud ipſi eiicere nequiuiſſent, ait:
1. Cor. 13 *Non eiicitur hoc genus niſi in oratione & ieiunio.* Et addi-
dit: *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis huic*
monti: Tranſi hinc illò, manu ſignificans quis ille mons
eſſet quem poſſet perfecta trāsferre fides: Perfecta enim
fides grano ſinapis comparata eſt, dicente Apoſtolo : *Et*
ſi habeam omnem fidem; ità vt montes transferam, chari- C
tatem non habeam, nihil mihi prodeſt. Sunt etiam qui ità
Pſ. 103. diſtinguunt: *Et transferentur montes* : vt ſequatur : *In*
cor maris ſonuerunt, & turbatæ ſunt aquæ eius : conturba-
ti ſunt montes in fortitudine eius. Non bonæ aquæ quæ
ſonant, atque turbantur, & potum præbere non poſſunt:
meliores ſunt quæ pertranſeunt; ſicut ſcriptum eſt : *Inter*
Luc. 8 *medios montes pertranſibunt aquæ, & potabant omnes be-*
ſtiæ agri: ſuſcipient onagri in ſitim ſuam. Denique vbi le-
gio dæmoniorum petijt & accepit poteſtatem vt introi-
ret in porcos, magno impetu ſe præcipitauit in mare, &
Pſal. 76 aquæ illæ gregis ſui præcipitatione turbatæ ſunt. Alibi
quoque idem Dauid Propheta ſic poſuit: *Viderūt te aquæ,*
Deus! viderunt te aquæ, & timuerunt, hoc eſt, bonæ vir-
Ibidem. tutes, quæ Verbi cæleſtis cognitione ſunt placidæ, nō ſo- D
nitu & fragore terribiles. De malis autē virtutibus quid
dicit? *Et conturbatæ ſunt abyſſi, multitudo ſonitus aquarū.*
Gen. 1. Abyſſi Deum non vident, & ideò turbationibus ſemper
Pſ. 76. obnoxiæ ſunt. Et expoſuit quid eſſent abyſſi: *Multitudo,*
inquit, *ſonitus aquarum* : Nam & beſtia illa Antichriſtus
ex abyſſo aſcendit, vt aduersùs Eliam atque Enoch, at-
que Ioanni qui propter teſtimonium Domini Ieſu terris
ſunt redditi, prælietetur, vt legimus in Ioannis Apoca-
Apoc. 13 lypſi: cui datum eſt os loquendi magna, vt aduersùs Deū
plena furoris conuicia & ſacrilegij perſonaret. Sonuerūt
Marc. 5 ergò aquæ, id eſt, immundi ſpiritus, cum turbarentur
videntes opera Dei, in Domini ſalutaris aduentu appro- E
Pſal. 2. pinquare ſibi iudicium pertimeſcentes. Sonuerunt &
Pſal. 9 turbatæ ſunt, aquæ in Domini Paſſione. Vnde & dictum
Eſai. 53. eſt: *Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt ina-*
Eſai. 42 *nia?* Et alibi Scriptura dicit : *Perijt memoria eorum cum*
& Mat. *ſtrepitu.* Diabolus ſonum quærit, Chriſtus ſilentium.
12. Denique ſicut agnus corām tondente, ſic non aperuit os
ſuum. Et alibi. *Non clamabit, neque contendet, neque quiſ-*
quam audiet in plateâ vocem eius, donec eiiciat in victoriâ
iudicium. Quæ eſt iſta niſi de ſerpente victoria ? In hac
Luc 23. fortitudine Filij Dei conturbati ſunt montes, cùm diabo-
Ioan 21 lus & miniſtri eius viderent mortuos reſurgentes. Iſti
ſunt montes qui turbantur. Illi montes qui transferun- F
Gen. 5. tur in paradiſum, quibus dicitur : *Hodie mecum eris in*
Sap. 4. *paradiſo.* Et alius cui dicitur : *Si eum volo manere donec*
veniam, quid ad te? tu me ſequere. Et Enoch qui raptus
eſt, ne malitiâ ſæculi mutaretur.

Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei: ſanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus: Deus in medio eius, & non commouebitur.

A Poſt Domini paſſionem quid aliud ſequi debuit niſi Ioan. 19
quia de corpore Domini flumen exiuit, quando de la-
tere eius aqua fluxit & ſanguis, quo lætificauit animas
vniuerſorum; quia illo flumine lauit peccatum totius Gen. 2
mundi? Eſt & fluuius qui de Edem exit, & circuit vni-
uerſam terram, Verbum Dei, quo paradiſus intelligibi-
lis irrigatur, & omnis anima vocatur ad gratiam Chriſti, Ioan. 7
dicente ipſo Dei Verbo : *Si quis ſitit, veniat ad me, &*
bibat. Cui ego dedero aquam, flumina de ventre eius fluent
aquæ viuæ : Ex illo enim vnico Dei Verbo quatuor flu-
uiorum prudentiæ & fortitudinis, temperantiæ quoque
B & iuſtitiæ fluenta manarunt. *Alij enim per ſpiritum datur* 1. Cor 12
ſermo ſapientiæ, alij fides in eodem Spiritu, alij gratia cu-
rationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum. Hæc enim
operatur omnia vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingu-
lis prout vult. Hi ſunt impetus fluminis, cùm ſe in gratiam
miniſteriorum operationis atque virtutis ſpontanea di-
uiſione transfundit. His igitur fluminis ſuperni meati- Luc. 1
bus ciuitas illa in quâ Deus inhabitat, irrigatur, & ſan-
ctificatur Altiſſimi tabernaculum, omnis anima quæ in-
habitatur à Chriſto, vel corpus illud quod Virgo genera-
uit, de quo Gabriel Angelus dixit. *Et quod naſcetur ex te*
ſanctum vocabitur Dei Filius. Bonum tabernaculum,
quod nulla potuerunt obumbrare peccata. Admirabile Ioan. 2
templum Dei, & aula cæleſtis, quod ſolutum corrum-
C pi non potuit; ſed intrà triduum reſurrexit, reſuſcitatum
ab ipſo qui mortuus videbatur. Nec mirum, quando 1. Petr. 2
Deus in medio ciuitatis eius erat, nec commotus eſt; ſi-
ue quia nullius peccati prolapſione commotus eſt Dei Fi-
lius, nec alicuius erroris offenſione titubauit, aut corpo-
ralis illecebræ nutauit impulſu; ſiue quia non reliquit
animam eius Dei gratia; ſed inſeparabilis in ea manſit,
quòd ab omni colluuione delicti immaculata durauerit. Pſal. 15
Vnde & ad Patrem Dei Filius dixit: *Nec derelinques ani-*
mam meam in inferno. Ergò quia ſuberat ei nec in carne Ioan. 14
peccare, diuinè ait : *Ego in Patre & Pater in me eſt.* Et Pſal. 87
alibi: *Traditus ſum, & non egrediebar.* Ab eo vnque non
egrediebatur, cui dixit poſtea : *Exſurrexi, & adhuc te-* Pſ. 138.
cum ſum. Vbi autem aliquis grauiùs peccat, commoue-
D tur in eo Deus, vt ab eo tranſeat. Vnde & Adæ peccanti Gen. 3.
deambulare viſus eſt, & Stephano ſtare; quia ille in
præuaricatione lapſus eſt, hic in martyrio coronatus. Et
in Zachariæ Libro ità ſcriptum eſt : *Ambulabit in com-* Act. 7.
motione indignationis iræ ſuæ Dominus. Simile & in Euan- Zach. 9
gelio dictum eſt Iudæis : *Ecce derelinquetur vobis domus*
veſtra deſerta : Dereliquit enim Dominus Iudæos, & Mat. 23
ſtatim ſecuta eſt ruina ſynagogam. Quod ſi eam Chri-
ſtus non deſeruiſſet, numquam eam ſupremum ſequutū
eſſet excidium. Aperuimus ergò quod dictum eſt : *Deus*
in medio eius non commouebitur. Sequitur.

E **Adiuuabit eam Deus manè diluculo.**

Manè diluculo. Quo ſignificatur quia reſurrectio ma-
tutina adiumentorum nobis cæleſtium ſubſidia confert,
quæ noctem repulit, diem refudit, dicente Scripturâ:
Surge qui dormis, & exurge à mortuis : & illuceſcet ti- Ephes. 5
bi Chriſtus. Vide autem myſterium. Veſperè paſſus eſt Mat. 27
Chriſtus : ideò & ſecundùm legem ad veſperam Agnus Exod. 12
occiditur. Manè ſurrexit: Sic enim ſcriptum eſt : *Vnâ*
autem ſabbatorum venit Maria Magdalene ad monu- Ioan. 20
mentum manè, cùm adhuc eſſet obſcurum, & vidit la-
F *pidem amotum ab oſtio.* Ad veſperam mundi occiditur,
deficiente iam luce; quia in tenebris erat hic totus Eſai 9
mundus, & maioribus fuiſſet tenebrarum ſqualoribus
inuolutus, niſi Chriſtus nobis è cælo lux æterna veniſ- Apoc. 1
ſet, innocentiæ tempora generi refuſurus humano. Paſ- 2. Pet. 2
ſus eſt ergò Dominus Ieſus, & ſanguine ſuo noſtra pec-
cata deleuit, lux refulſit conſcientiæ purioris, & dies re- Rom. 13
ſplenduit gratiæ ſpiritalis. Vnde & Apoſtolus ait : *Nox*
præceſſit, dies appropinquauit. Euigilauimus igitur, iam
non dormiamus. Veſtem lucis induimus, non in
amictus tenebroſæ conuerſationis atque exuuias reuer- Cant. 5
tamur. Comeſſationibus atque delicijs, quæ nocturnis

mores: ſed dicit; *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Tranſi ergò mundum, vt incipias eſſe ſuprà mundum: *διαπερᾶν* enim tranſire eſt, vel vt dicam expreſſiùs, (Ephes. 6) transfretare. Abſtulit ergò Dominus bella quæ mouebat nobis nequitia ſpiritalis: & deuicto diabolo pacem ſuam nobis reliquit. Arcum confregit, de quo ignita aduerſarij iacula ſpargebantur: & ſcuta perfidiæ combuſſit igni, vt ſcutum fidei inuiolabile permaneret.

Vacate, & videte, quia ego ſum Dominus.

Vox Domini poſt bella ſedata. Vacate, vt nulla animarum ſit occupatio, ne effuſio ſæcularium perturbationum, internæ oculum mentis obducat. Vacate, inquit, ab erroribus, vacate à perturbationibus, vacate à peccatis; quia omnis qui peccat, non vidit Deum, B nec cognouit eum: ſicut in Epiſtolâ ſuâ dixit Ioannes Euangeliſta. Vacate ergò ſtudio cognoſcendæ diuinitatis; (1. Ioan. 3.) nolite terrenis operibus occupari. Ideò Rex Ægyptiorum (Exod. 5.) augeri iubebat numerum laterum: & cætera onera Iudæorum, ne cognoſcerent Deum, & cultui ſacro vacarent, offenſus Moyſi & Aaron voce Sanctorum, (Ibidem.) qui dicebant: *Dimitte populum Dei, vt eamus & ſeruiamus Domino Deo noſtro.*

Exaltabor inter Gentes, & exaltabor in terrâ.

Exaltabor inter Gentes. Erat ſublimis Dominus in excelſis, id eſt, in Angelis & Archangelis, in Patriarchis & Prophetis, qui de illo ſublimia ſentiebant, nec eum terrenis imaginibus & ſimulachris ſcrupeis conſerebant: Sed non erat ſublimis in populis nationum, A qui Deum ſuum in antris & ſpelæorum habitaculis requirere videbantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Chriſtum quaſi mortuum flebat, & quaſi ſepultum quærebat in tumulo. Vnde dicit ad eam Chriſtus. (Ioan. 20) *Maria! quid ploras? quem quæris?* numquid eum qui poſſet auferri? Audiuit vocem, & recognouit eum; (Ibidem.) & volebat contingere, & ait Dominus: *Noli me tangere, quem putas mortuum. Ad Patrem vado.* Miraris quòd in tumulo non inueniſti, quem cæleſtia præſtolantur? Aut fortè reprehenditur; quia Chriſtum niſi fides perfecta non tangit: ſicut hæmorrhoiſſa plenâ eum tetigit fide. Vnde ait Dominus: (Mat. 9.) *Tetigit me aliquis: ſentio enim de me virtutem exiſſe.* Quo dicto, agnouit in ſe illa quòd exeunte fuerat virtute curata: (Ibidem.) & ſtatim confeſſa eſt ſui conſcia, quòd Dominum ipſa tetigiſſet. Vnde Dominus ait: *Fides tua te ſaluam fecit, vade in pace.* Exaltatus autem in terrâ Dominus eſt, ſecundùm quod ipſe ait. *Cùm exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipſum.* (Ioan. 12) Vel quod facta eſt voluntas eius ſicut in cælo (Mat. 28) & in terrâ. Et repetit, dicens:

Deus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Iacob.

Deus virtutum nobiſcum. Repetit quod ſuprà dixerat. (Matt. 1. Mat. 28) Repetitio autem confirmatio eſt: Vel quia non ſolùm quando natus ex Virgine eſt, factus eſt nobiſcum Deus; ſed etiam poſt reſurrectionem ipſe dixit: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem mundi.* Cui eſt honor & gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XLVI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLVII. ENARRATIO.

Titulus Pſalmi XLVII.

Pſalmus Cantici filiis Core, ſecunda Sabbati.

(Pſ. 41. & ſeq.) PSALMI huius titulus hic eſt: *Pſalmus Cantici filiis Core, ſecunda Sabbati.* Boni filij Core, & Pſalmis iam ſuperioribus approbati, eo quod † congruis ſenſibus & (al. gratiubus.) congregationibus ad virtutum ſtudia conuenientibus in ſemetipſis pangerent ſpiritale pſalterium, & cognitioni diuinitatis † peruigiles ſpeculo (al. peruigili ſpecula.) mentis intenti, cæleſtium myſteriorum digni forent haurire ſecreta. Et ideo cùm Pſalmorum ante arcam Domini quotidie canendorum munus & officium recepiſſent, videntur electi, vt Pſalmum cantici in ſecundâ ſabbati, ſpecialiter reciperent concinendum. Etenim quibus rectè videbatur eſſe commiſſum vt Aſcenſionẽ Domini ab inferis reſurgentis voce ſuâ pſallerent, his D vtique deferendum fuit, vt ipſum reſurrectionis diem (1. Par. 15.) munere ſuo miniſterióque celebrarent: Quid eſt enim ſecunda ſabbati, niſi Dominica dies, quæ ſabbatum ſequebatur? Dies autem ſabbati erat dierum ordine poſterior, ſanctificatione legis anterior: Sed vbi finis legis aduenit, qui eſt Chriſtus Ieſus (*finis enim legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti*) (Ioan. 20 Rom. 10) & reſurrectione ſua octauam ſanctificauit, cœpit eadem primae ſſe, quæ octaua eſt, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordine prærogatiuam, & ex reſurrectione Domini ſanctitatem. (Luc. 6.) Vnde & in Euangelio legimus *δευτερόπρωτον* ſabbatum, quod Latinè dicitur ſecundo-primum: Vbi enim Dominica dies cœpit præcellere, quâ Dominus C reſurrexit, ſabbatum quod primum erat, ſecundum haberi cœpit à primo: Prima enim requies ceſſauit, ſecunda ſucceſſit. Vnde & ad Hebræos ſcribens Apoſtolus (Heb. 4.) ait: *Poſt hac die reſtat ergò requies populo Dei.* Feſtinemus igitur intrare in illam requiem. Requies ergo vera iam non in operis ceſſatione; ſed in reſurrectionis eſt tempore. Ideóque qui ſabbati ſecundùm legem ſolemnitatem cuſtodiebant, vnam ſabbati nuncupabant, quaſi vnum eſſet ſabbatum, & non aliud. Nos qui obſeruantiam induimus ſpiritalem, & ad ſimilitudinem & requiem Dei cupimus noſtram formare militiam, atque in illa ciuitate cæleſti noſtrum exhibere miniſterium, vbi non eſt exemplar, non vmbra; ſed veritas, primam dicimus ſabbati, ſicut ſcriptum eſt. (Mat. 28) *Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in primam ſabbati.* Nihil pulchrius, nihil expreſſius. Ante reſurrectionem ſabbatum dixit, poſt reſurrectionem primam ſabbati nuncupauit. Ioãnes quoque Euangeliſta dicit: (Ioan. 20.) *Primâ ſabbati venit manè Maria Magdalene, cùm adhuc tenebræ eſſent.* Tenebræ pro tempore, manè pro gratia. Sed iſti expreſſius ſecundùm Euangelium, quaſi reciſo velamine: David (Mat. 27) autem ſub lege poſitus, & † modulationem tenuit debitæ cantionis, (al. moderatione.) & myſterium non repreſſit, vt ſecunda ſabbati diem Dominicam declararet: quò Iudæis ordinem numeri putaret eſſe ſeruatum, & ſpiritale ſacramentum agnoſceret reuelatum. Audiamus igitur quid dicat, qui in ſecunda ſabbati Deo pſallit.

Pſalmus quadrageſimus ſeptimus.

MAgnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei noſtri, in loco ſancto eius.

Non ergò vbique Deus magnus & laudabilis eſt? Verùm ille quidẽ vbique magnus & potens eſt; ſed anguſta mens non capit magnitudinem diuinæ eius poteſtatis & gratiæ. Quantò autem magis appropinquat Deo noſtra cognitio, tantò præcellentior eius nobis videtur eſſe maieſtas. Denique Thomas qui antè dicebat: *Ioan. 20.* *Niſi videro in manibus eius fixuras clauorum, & mittam manũ meam in latus eius, non credam*; vbi miſit digitum ſuum, & euidentia reſurrectionis cognouit indicia, admirans *Ibidem.* intrà ſe Dei gratiam: *Dominus*, inquit, *meus & Deus meus.* Tunc ergò pleniſſimè diuinitatem eius dominationémque confeſſus eſt, vbi eum reſurrexiſſe non dobitauit ab inferis. Denique in Sion hymnus Deum de- *Pſal. 64* cet, & votum ei ſoluitur in Hieruſalẽ. Quid igitur mirum ſi in ciuitate cæleſti, & in illo ſuperno & æthereo loco potentia eius vehementiùs prædicatur? Addidit.

Dilatans exultationem vniuerſæ terræ: mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni.

Deus in gradibus eius dignoſcetur, cùm ſuſcipiet eam.

Dilatans exultationẽ vniuerſæ terræ. Rectè ſuprà dixit: *Magnus Dominus*: Nam verè magnus dicitur; quia iſtius terræ in quâ antè intolerabilium peccatorum germina pullulabant, vbi erat mœror, triſtitia & gemitus, exul- *Eſai. 35* tationem toto orbe diffudit. Itaque hominum conſciẽtia quæ antè flagitiorum ſuorum gurgitibus demerſa *Eſai. 61* lugebat, nunc per indulgentiam Chriſti, & remiſſionẽ omnium peccatorum metu abſoluta lætatur. Conuenit igitur & ſi ita intelligamus vt diximus; ſed quia in K vetuſtis exemplaribus aliquibus reperimus, εὐρίζων ἀγαλλιάματι πάσης τῆς γῆς, id eſt, bonæ radicis exultatione vniuerſæ terræ; ſenſum quidem eumdem aduertimus; quia diuina in nobis Dei Patris dona laudantur, qui de- *Hier. 2.* dit nobis exultationem bonâ radice fundatam, Deum videlicet Ieſum, veram & fœcundiſſimam vitem, de quâ Sacramenta fluxere cæleſtia: in quibus eſt perpetua & diuturna lætitia, quod his abluatur omne peccatum, & conſcientia interna mundetur: Elocutionémq; conuenire cognoſcimus; quia bene radicatâ exultatione lætamur, qui exultamus in Chriſto. Sæculi enim lętitia temporalis eſt, perpetua autem lętitia eius qui gau- L det in Domino. *Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Deus in gradibus eius dignoſcetur, cùm ſuſcipiet eã.* Quæ ſit exultatio vniuerſæ terræ, euidenter expreſſit; quoniam Dominus Ieſus Eccleſiam ſibi ex peccatoribus congregauit. Itaque qui erant antè latera Aquilonis, id eſt, ſocij & inhærentes diabolo, cui dicitur: *Exurge Aquilo, & veni Auſter!* facti ſunt Chriſto fideles. Ipſi ſũt enim, de quibus dicitur: *Qui confidunt in Domino, ſicut mons Sion.* Facti ſunt itaque mons Sion per gratiã Chri- *Cant. 4.* ſti, & baptiſmatis Sacramentum: Aquilonis intelligi- *Pſ. 124.* bilis grauis eſt flatus, qui priùs tempeſtates aſperrimas *Pro. 27.* & procellas humanis mouebat affectibus, cœpit ſuos amittere, qui vexabat alienos. Gentem omnem euerte- M rat Iudæorum, nationes omnes ſuo reuinctas tenebat imperio, ipſius erant latera, hoc eſt, aſpirabant cum eo: Sicut enim Principis latera dicimus ſtipatores eius & comites, & ſicut mulier latus eſt viri, eò quòd morigera ei ſocietate iungatur; ità latera erant diaboli, qui facie- *Gen. 2.* bant ipſius voluntatẽ. Ij ergò nunc ſunt mons Sion, qui *2. Tim. 2.* Deum ſpeculantur æternum, & ipſi noctibus & diebus intendunt. Vide Paulum cùm perſequeretur Eccleſiam Dei, latus Aquilonis fuiſſe: vide nunc cùm legitur in Eccleſiâ, montem eſſe ſpeculatorium, per quem Chriſti gloriam cognoſcimus, & videmus. Et quia Græcus *Pſal. 2.* montes dixit, hoc eſt, ὄρη: vide quomodò ſeruuli Chriſti *1. Cor. 15* mõtes ſunt. *Montes in circuitu eius*: in quibus eſt Eccle- *Pſ. 124.* ſia Domini, quæ eſt ciuitas Regis magni. Simul quia G Dominus ſecũdùm cæli tractũ in Venerario paſſus eſt; quia erat locus in latere Aquilonis. Ibi autem & mons Sion, ibi Hieruſalem quæ in terris. Vide ne id quoque videatur expreſſũ; quia cõgregatio plebis Dei, quæ erat Aquiloni coniuncta per culpam, Eccleſia Chriſti eſt facta per gratiam, vt iam non ſynagoga; ſed Chriſti Eccleſia nuncupetur. Et quia reliquiæ Iudæorum per ele- *Rom. 11.* ctionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt, in ipſis Deus cognoſcitur in Petro, Paulo, Ioanne, Iacobo, qui graues & ex- *Galat. 2.* celſi viri velut fundamenta & culmina ſunt Eccleſiæ. Quaſi fundamenta grauia, quos nulla grauis Aquilonis *Pro. 27.* flabra concuſſerint; ſed immobile fidei ſeruauerint fun- *Mat. 7.* H damentum, ne Eccleſia tota nutaret, Præcelſi quaſi culmina, qui verticem eius turribus ſuæ virtutis erexerint: Etenim ſicut in operibus ſuis conditor, & in ædificationibus ſuis ædificator agnoſcitur, vt etiamſi nomen non audias, tamen ex operum qualitate artificem deprehendas (& quid mirum de humanis, cùm ipſius *Rom. 1.* Creatoris æterni, qui non videtur à nobis, inuiſibilia *Heb. 3.* tamen eius per ea quæ facta ſunt, intelligamus) ità in excelſis & magnis domibus (quæ domus nos ſumus, ſi libertatis & gloriæ fundamentum vſque ad finem firmum tenuerimus) Deus habitator agnoſcitur, vt Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob. Ipſe enim verus I Deus, qui tales viros præceptorum ſuorum inſtitutione fundauit. Ergò ſicut in illis ſe Deum demonſtrauit æternum; ità, inquit, cùm Regis magni ſuſcipiet ciuitatem, gradibus eius receptionem ſuæ cognitionis in- *Ioan. 6.* funder, vt fiant docibiles Dei, qui mandatum eius & audierint, & putauerint exequendum, ne ab illius domus ædificatæ in petrâ firmitate degenerent.

Quoniam ecce Reges terræ congregati ſunt, tranſierunt in vnum.

Ipſi videntes ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, tremor apprehendit eos.

Reges terræ congregati ſunt. Boni Reges qui ſui corporis poſſunt ſe præbere rectores, ab ipſâ Patriarchæ Abrahæ origine & inſtitutione manãtes, qui docuit peccatum poſſe ſuperari. Ideò verus Rex, qui flagitiis eſſe neſciuit obnoxius, in quo culpæ & erroris illecebra regnare non potuit. Vnde & dictum eſt ad huiuſmodi virum à filiis Chet: *Rex à Deo tu es nobis!* Tales ergò Re- *Gen. 23* ges terræ, qui carni imperitarent, congregati ſunt, vt in vno eſſent corde, & in vno ſpiritu, ſicut legimus: *Quia multitudo Credentium habebat vnam animam,* *Act. 4.* *& cor vnum, & non erat in his aliqua ſeparatio.* Ij ſunt qui tranſierunt in vnum, non tam locum, quàm in eumdem affectum atque propoſitum. Probato enim dicitur: *Tranſi, recumbe* Neque enim mediocris virtutis eſt, *Eccleſ. 29.* ab improbis ad honeſta, à terrenis ad æterna tranſire, *Luc. 17.* & carnalis vitæ conſuetudinem commutare, omnémq; eius abolere vſum, nouos mores aſſumere, totúmque ſtatum conuerſationis veteris detorquere. Meritóque dicitur ei: *Si tranſeas per aquam, tecum ſum.* Cum tranſ- *Eſa. 43.* eunte eſt Deus, non cum deſiſtente. Ij ergò qui intrà ſemetipſos erant antè diſcordes, vbi in vnum, mente & ſtudio conuenerunt, receptâ pace quæ fecit vtráque vnum, & inimicitias in carne ſuâ medij parietis deſtructione diſſoluit, admirati ſunt, vel eum qui in M gradibus ſuis dignoſcitur, vel homines ita eſſe conuerſos, vt qui antè diabolo ſeruiebant, nunc Domino *Epheſ. 2.* Ieſo iuſti pietate ſeruitij mancipati ſint. Et quia Re- *Rom. 7.* ges ſui corporis in ſemetipſis vim non mediocris laboribus experti (neque enim facile atque mediocre eſt animum vincere, reſecare cupiditates, edomare carnis laſciuiam, euacuare luxuriam, quæ repugnabat & Paulo, vt captiuum ſub peccati lege conſtringeret) ſicut gratiam in iis qui virtute proceſſerant, mirabantur: ità etiam ne quis relaberetur in vitia, de ſuperiore virtutum deiectus faſtigio, commouebantur. Procliuis enim & mutabilis in vtrúmque eſt humana conditio, vt quocúmque intenderit, eò propendeat & † vergat *al. vrgeat.* vel ad ſtudia virtutum, vel ad illecebram delictorum. Et ideò non mediocri quatiebantur affectu; ità vt ex

formidine tremor apprehenderet eos, conſiderantes illud quod ſcriptum eſt: Quia in locis impiorum ingemiſcent Iuſti: *Pro. 18* Denique vide Petrum amariſſimè flentē *Luc. 22.* qoòd ei error obrepſerit, & virtutem ſuæ mentis prolapſione corporeæ fragilitatis inflexerit: meritóque à Chriſto ſuppreſsè reprehenſum, quod auſus ſit vſurpare conſtantiam, nec obnoxiam conſiderare naturam. Et hic quidem per gratiam emendauit errorem; ſed Iudas manſit in crimine, perſeuerauit in gemitu. Iuſtus erat cùm Apoſtolorum numero necteretur, ſed quia *Mat. 27* ſupplantatus à diabolo eſt, in locis nunc deplorat & in- *Mar. 10* gemit impiorum, quòd de gratia ſit relapſus ad pœ- *Ioan. 13* nam. Ergò cadentibus huiuſmodi viris, qualis fuit pro- *1. Reg. 15.* ditor Iudas, vel Saül à Domino Deo ſuo accitus ad regnum, etiam fortes viri trepidabant. *1. Reg. 12.*

Ibi dolores ſicut parturientis.

Conferētes deinde viri fortes quanto certamine perueniretur ad finem, quantæ contritiones Iuſtorum, quantæ ſollicitudines, qualis aduerſarius, quanta diuturno labore contentio, quantæ amaritudines propoſiti terroris, quæ vincula continentiæ, quæ conſcientiæ verbera non mediocriter conturbabantur, ne quis tantis vel laboribus vitæ auſterioris cederet, vel doloribus: Sunt enim ibi dolores acerbi & graues: id eſt, in Eccleſiâ, in illâ ciuitate Regis magni ſunt dolores, ſicut C *Galat. 3* parturientis, donec formetur Chriſtus in nobis: Neque enim ſine dolore Paulus erat, cùm videret in Galatis inſipientibus doctrinæ ſuæ tardiorem profectū. Ideóq; *Galat. 4.* dicebat: *Filioli mei! quos iterùm parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* Teſtificatur & Dominus in Euangelio *Ioan. 16* graues eſſe parturiēntis dolores, cùm dicit: *Mulier cùm parturit, triſtitiam habet, quia venit dies eius: cùm autem peperit, iam non meminit triſtitiæ propter gaudium: quia natus eſt puer in hoc mundo.* Magnus ergò labor, vt aliquis ſibi Chriſtum adquirat, ne ſine gubernatore quaſi *Ibidem.* nauis in ſæculi iſtius ſalo fluctuet. Deniq; Apoſtoli triſtes erant, cùm ſe Chriſtus ad Patrem rediturum eſſe memoraret, quod abſente rectore deſtitui ſe putarent. Gaudium Chriſtus eſt. Ipſe eſt & puer quem parturit, *Eſai. 26* qui in vtero ſuæ mentis accepit ſpiritū ſalutis. Qui pepererit, & enutrierit, exultat: qui parturit, quatitur atque compungitur. Bonum eſt vt & parias, & enutrias *Exod. 23.* eum. *Non coquas agnum in lacte matris ſuæ, ne dicatur tibi: Væ in vtero habentibus & nutriētibus:* Sic enim Chri- *Mat. 24* ſtus natus eſt ex Maria, vt agnoſcas eum, ſicut bos agnouit poſſeſſorem ſuum: & ſcias quia ipſe te creauit, & maiores tuos ipſe poſſedit. Non eum quaſi paruulum *Eſai. 1* *Deut. 32.* nutrias; ſed quaſi verum atque perfectū Deum ex vero & perfecto Deo noueris adorandum. Sic eum Magus adorauit, vt non in lacte matris agnum coqueret; ſed quaſi Deum veneraretur æternum. Denique vt eum inueniret, cælum aſpiciebat. Non ergò quærebat in ter- *Mat. 12* ris, quem de cælo fulgens ſtella monſtrabat. Ideò eum *Ibidem.* Maria non parturiuit; ſed peperit; quia & Dominum *al. & ſalutare* † ſalutarem ſciebat ex ſe eſſe generandum, ſicut ipſa *Luc. 1.* teſtatur, dicens: *Magnificat anima mea Dominum: & lætatus eſt ſpiritus meus, in Deo ſalutari meo.* Ibi ergó dolores ſicut parturientis. Dolor eſt vt parturias, dolor eſt vt enutrias, quem in principio debes habere perfectum. Ideóque plerique grauiter conteruntur, ſicut verſiculus ſignificat, qui ſequutus eſt:

In ſpiritu vehementi conteres naues Tharſis.

Dum ad fidei perfectionem Dei famuli peruenire deſiderant, commacerant corpus ſuum, caſtigando ſeue- *1 Cor. 9.* riùs, & redigendo in miniſterium ſeruitutis, ne repro- *Eſai 11* bentur qui fuerant iam probati. Hoc autem faciunt in ſpiritu validoatque vehementi. Eſt enim ſpiritus con- *al. in omnia.* ſilij atque virtutis, vt † omni abſtinentia diſſoluant corpus ſuum, quo omnes eius euacuent voluptates, vt di- *Eſai. 35.* catur illis: *Conualeſcite manus remiſſæ, & genua diſſolutæ:* Cùm enim ſolutus quis fuerit ab iſtâ compage terrenâ, tunc fortior ad vitam reſurgit æternam. Mentior,

A niſi adſtipulatur Scriptura, quæ dicit: *Diſſolui & cum Chriſto eſſe, multò melius.* *Philip. 1* Qui diſſoluitur, incipit eſſe cum Chriſto. Et alibi: *Tempus meæ reſolutionis inſtat.* *2. Tim. 4.* Qui ergò meditatus fuerit ſeipſum diſſoluere per abſtinentiam; diem paſſionis ſuæ timere non poterit. Et bene ait ſpiritum vehementem, naues dicturus Naues autem de corporibus dixit, quæ vago diuerſarū paſſionum fluctu mouentur, & cito merguntur, niſi habeant gubernatorem. Vnde & alibi ait: *Qui deſcendunt mare in nauibus.* *Pſ. 106.* Bene autem nauigant, qui in nauibus Chriſti crucem ſicut arborem præferunt, atque inde explorant flabra ventorum, vt corpora ſua dirigant ad ſancti Spiritus gratiam, in ligno Domini tuti atque ſe- B curi: nec permittunt naues ſuas vago fluctu errare per maria; ſed ad portum ſalutis, & ad conſummationem gratiæ curſus ſui directione contendunt, vt fidâ ſtatione potiantur, quo diſſolutæ curſus ſuos poſſint in reſurrectione reparare, vbi naofragium timere non poſſint. Et nos igitur circumſpectemus hanc gratiam, ſpeculatores eius ſimus, exploremus eam, vt fiant corpora noſtra naues Tharſis. Tunc enim caro ad ſeruitutem redigitur, *1. Pet. 1* cùm ad Dei intendimus gratiam: vt id quod amarum ad tempus ſit, ſicut eſt ieiunium, non quod dulce & voluptarium, ſequamur Tharſis ergo eſt ſpeculatorium gratiæ, intelligibilis ciuitas, vt Sion ſuperior. Ad eam feſtinabat Ionas. De eâ dicit Scriptura, quia ſo- *Ione. 1.* C ciatus eſt Ioſaphat † Ochoſiæ Regi, & ſic placuit vt *2. Par. 20.* facerent naues, & irent in Tharſis: Sed quia impio ſe *al. Ochoziæ.* coniunxit, ideo miſſus eſt ad eum Propheta, qui diceret ei: *Deſtruxit Dominus opus tuum, & contritæ ſunt naues tuæ, & non potuerunt ire in Tharſis.* *Ibidem.* Quo *3 Reg. 10.* ſignificauit quòd præuaricantium mandatum Dei opera ad cōſummationem gratiæ peruenire non poſſint. Ad Salomonem autem, vtpote ſapientem & pacificum *Ibidem.* virum naues de Tharſis cum auro & argento, & dentibus eburneis ſine vlla offenſione veniebant, & co ipſe mittebat: Habebat enim cum Rege Hiram ſacræ negociationis ſpiritale commercium, & mutuæ gratiæ concertantis affectum. Has ergò naues ij qui regali D in ſe auctoritate potiuntur, ad coërcendam ferociam corporalem, videntes ex corruptibilibus incorruptas, ex maculoſis ſomma gratiæ luce fulgentes, ex diſſolotis atque detritis eſſe renouatas, viuere ex mortuis, ex ſepultis reſurgere, celebri ſermone commemorant.

Sicut audiuimus, ità & vidimus in ciuitate Domini virtutum: in ciuitate Dei nòſtri: Deus fundauit eam in æternum.

Suſcepimus, Deus! miſericordiam tuam in me- E dio templi tui.

Sicut audiuimus, &c. Audiuimus extrà ciuitatem, *Apoc. 21* vidimus in ciuitate, cui Deus eſt lumen æternum: Fulget enim dies ſine ſole mundano, luna non quæritur: fundamentum eius non temporale; ſed æternum eſt. *Suſcepimus*, inquit, *Deus! miſericordiam tuam in medio templi tui.* Sed ad Filium Dei dicitur, templum ità intelligimus, ſecundùm quod ipſe de corpore ſuo dixit: *Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud.* *Ioan. 2.* Verè templum Dei corpus eſt Chriſti, in quo eſt noſtrorum purificatio peccatorum. Verè templū Dei caro illa, in qua nullum peccati potuit eſſe contagium; F ſed ipſa pro delicto mundi totius fuit ſacrificium. Verè *Coloſſ. 2.* templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo diuinitatis habitabat: quoniam ipſe Chriſtus eſt plenitudo. Ergo ad ipsū dicitur: *Suſcepimus Deus! miſericordiā tuam in medio templi tui.* *Ioan. 1.* Quod quid eſt, niſi quod ait: *Medius veſtrum ſtat, quem vos neſcitis?* hoc eſt, in medio veſtri eſt, & non videtur: Si autem ad Patrem refertur: quid eſt: *In medio templi tui*, *2. Cor. 5* niſi quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi? In illo ergo templo *ſuſcepimus*, inquit, *miſericordiam tuam*: hoc eſt Verbum quod caro factū eſt, *1. Ioan. 1.* & habitauit in nobis: Sicut enim redemptio Chriſtus;

ità & miſericordia. Quę autem maior miſericordia quã
1.Cor. 1 quòd pro noſtris flagitiis ſe præbuit immolandum, vt
ſanguine ſuo mundum lauaret, cuius peccatum nullo
aliò modo potuiſſet aboleri? Etenim ſi de ſanctis viris
1.Cor.6 Apoſtolus dixit: *Templum Dei vos eſtis, & Spiritus ſanctus habitat in vobis*: quantò magis carnem Domini Ieſu
Luc. 4. templum Dei dixerim; qui ſemper plenus Spiritu ſan-
Luc. 8. cto legitur, & ipſe teſtificatur, dicens: *Sentio de me virtutem exiſſe*; quæ virtus omnium vulnera acerba ſa-
nabat? Poteſt & illud intelligi quod dixit ſuſcepiſſe ſe
cum populo Dei miſericordiam in medio templi eius:
quoniam ipſe Eccleſiam ſuam fundauit, & propagauit
in ęternum: quoniam ipſe verè cum Filio ſuo vnigenito
Eſai. 45 hanc gratiam plebi ſuæ contulit, quem ædificatorem
etiam demonſtrauit dicens: *Hic ædificabit mihi ciuitatẽ*;
quæ diffuſa toto orbe terrarum, fecit vt tota terra ple-
na laudis eius eſſet & nominis: Sicut enim ſcriptum eſt:
Laudis eius plena eſt terra: ità ſcriptum eſt: *Datum eſt ei*
Habac. 3. *nomen ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu curuetur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis*
Philipp. 2. *lingua confiteatur quòd Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris*. Vnde propriè dixit Propheta:

Secundùm nomen tuum, Deus; ità & laus tua in fines terræ: iuſtitiâ plena eſt dextera tua.

Non mirum eſt ſi plenus eſt iuſtitię Dei, qui eſt dex-
Coloſſ.3. tera Dei. Idem autem eſt virtus Dei, & iuſtitia Dei, vt
& ſecundùm id quòd iuſtitiæ Dei plenus eſt, eam iuſti-
tiæ plenitudinem in eo eſſe quam Pater habet, noueris:
Rom. 1. & ſecundùm id quòd virtus & iuſtitia Dei Patris & ſa-
1. Cor.1 pientia legitur, nihil in eo diuinæ maieſtatis intelligas
Heb. 1. eſſe diuerſum; ſed omnia accepiſſe à Patre Filium, &
Ioan.14 omnis gloriæ paternæ Filium ſplendorem eſſe cognoſ-
cas, & eius characterem ſubſtantiæ qui ità expreſſit
Patrem, vt in eo totus ſit Pater, ſicut in Patre totus eſt
Filius. Et quia vidit in ſpiritu Propheta laudes Chriſti
terris in omnibus prædicandas: velut epilogo quodam
faciens ſuſcepti ſermonis exceſſum ad lætitiam nos &
cultum nominis eius hortatur, dicens:

Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua, Domine:

Lætetur mons Sion. Id eſt, qui confidunt in Domino,
Pſ. 124. ſicut ipſe poſteà interpretatus eſt, dicens: *Qui confidunt in Domino ſicut mons Sion*, &c. Ipſe Dominus Ieſus, qui
eſt mons & altitudo Eccleſiæ ſuæ quæ Chriſtum ſuum
toto ſpeculatur affectu, lætetur fide eius & deuotione
quæ complacuit Deo: quoniam repudiata eſt infidelis.
Poteſt igitur & hoc piè intelligi, quoniam etiam ſu-
perior omnibus ipſe eſt mons, in quem is aſcendere iù-
betur qui fidem prędicat, dicente Scripturâ: *In montem*
Eſai. 40. *excelſum aſcende qui euangelizas Sion! Exultent*, inquit,
animæ confitentes tibi. Ipſæ ſunt filiæ Iudææ illius in quâ
Pſ. 75. notus eſt Deus: Nam iſta Iudæa quæ in carne eſt vel
litterâ, non agnouit Dominum: Nam ſi agnouiſſet,
etiam recepiſſet: Sed non agnouit quem non recepit, &
iudicia eius refugit: quibus eos non ex patre Abraham;
Ioan. 8. ſed ex diaboli ſemine manare memorabat: quoniam
omne peccatum ſemen inimici eſt. Confeſſionis autem
filiæ peccatum non faciunt; ſed obumbrant. Et ideò
1.Ioan.1 *Beati quorum tecta ſunt peccata*. Meritóque exultabunt
Pſal. 31 filiæ confeſſionis, propter iudicia Domini, cùm cogno-
uerint iudicia eius & vias eius, quæ in hoc ſæculo in-
Rom. 11 ſcrutabilia & inueſtigabilia ſunt hominibus. Et cùm fa-
cie ad faciem ſpectare cœperint veritatem, tunc illa
quæ nunc videntur inſcrutabilia, comprehendent, &
1.Cor.13 eorum cognitione gaudebunt.

Circumdate Sion, & complectimini eam: narrate in turribus eius.

Qui intelligunt Sion, circumdant eam, & comple-
ctuntur ſuis ſenſibus, vt teneant, & non dimittant eam:
G ne ſibi ſpeculatoriæ diſciplina virtutis poſſit auferri.
Ideò illa in Canticis dicit: *Tenui eum, & non dimittam* Cant. 3.
eum; quæ Dei ſapientiam requirebat, & complectebatur iuſtitiam Dei brachiis charitatis, & quibuſdam fidei
& deuotionis lacertis: Ipſe eſt enim piæ mentis ample-
xus. Comprehendamus ergò & nos quantùm poſſumus
interna myſteria veritatis, & ſcribamus ea atque affiga- Act. 7.
mus ea ſenſibus noſtris, virtutémque cæleſtis oraculi: Exod. 24.
quem vt aſſequeretur Moyſes ille peritus in omni ſa- Pſal. 50
pientiâ Ægyptiorum, in montem aſcendit, atque in nu-
bem intrauit, vt operta & occulta cognoſceret, adhæ-
rente ſibi ſocio Ieſu; quia nemo ſine vero Ieſu poteſt
H incerta ſapientiæ & occulta comprehendere. Et ideò in
ſpecie Ieſu Naue, veri Saluatoris ſignificabatur affutu-
ra præſentia, per quem fierent omnes docibiles Dei, Ioan. 6.
qui legem aperiret, Euangelium reuelaret. Ergò qui
Sion circumdederint prudentiâ ſuâ & complexi fuerint
intellectu aſcendentes ſuper turres eius, narrant de-
ſuper ei qui non potuerit aſcendere in turres eius, quid
agendum, vel quid cauendum ſit: Murata eſt enim
ciuitas Dei: Ideóque alibi dicit Dominus: *Ecce ego*, Eſai.49
Hieruſalem! pinxi muros tuos. Diſtincta eſt turribus, de
quibus inſidiator poſſit, ſi appropinquare cœperit, de-
prehendi. Habet ille exercitus ſuos, quibus animas Dei
I obſidere conſueuit, admouere machinas, vt poſſit Pſ. 121.
turres expugnare munitas: *Sed vos*, inquit, † *narrate in* al. prædicate de.
turribus: Eſt enim in turribus Hieruſalem abundantia.
Prædicate iuſtitiam, monete cuſtodiam: Sapientia enim Prou. 1.
in exitu canitur, & in murorum altiſſimis prædicatur.
Et alibi iterùm dicit: *In muris tuis conſtitui cuſtodes*, Eſai. 62.
diebus ac noctibus in finem non tacebunt. Narrate ergo ſine
intermiſſione, ſine fine. Aduerſarius vigilat, circuit, &
rabie ferinâ quærit quos inuenerit deuoraret. Ideo ſem- 1.Petr.5
per canendus eſt Dominus, qui dentes leonũ conterat, Pſal.57.
& ora confringat, vt nobis nocere non poſſint.

K

Ponite corda veſtra in virtute eius, & diſtribuite gradus eius, vt enarretis in progenie alterâ.

Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternum, & in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula.

Ponite corda veſtra in virtute eius. Id eſt, vt virtutẽ eius
intelligatis: *& diſtribuite gradus eius, vt enarretis in progenie alterâ. Quoniam hic eſt Deus, Deus noſter in æternũ, &*
in ſæculum ſæculi: ipſe reget nos in ſæcula. βάρεις dixit Græ-
L cus, hodieque excelſas & turritas domos. Propheta cùm
de ciuitate Dei & inhabitantibus eam loqueretur: *Diſtribuite*, inquit, *gradus eius*: hoc eſt, manſiones eius al-
tas atque ſublimes in cęleſtibus. Quo docet ordinem
ſeruandum eſſe meritorum: Vnuſquiſque enim in ſuo 1.Cor 15
ordine. Vnde & Dominus ire & pręparare ſe dicit Diſci- Ioan.14
pulis manſiones, vt pro ſuorum ratione meritorũ digna
vnuſquiſque habitacula conſequatur, in quibus requiẽ
illam carpat æternam. Sunt etiam ſublimia & alta præ-
cepta, in quibus ſunt occulta pietatis myſteria, & theo-
remata ſermonum cęleſtium. Hęc, inquit, diſtribuite,
& pro captu vniuſcuiuſque diuidite, quantùm poſſit
M vnuſquiſque ingenio proprio comprehendere: Neque
enim omnibus Paulus eadem diſputabat. Aliis nihil prę-
dicabat niſi Chriſtum Ieſum, & hunc crucifixũ, non in
perſuaſione ſapientiæ verbi; ſed in oſtenſione ſpiritus
atque virtutis. Inter perfectos autem ſapientiam loque- 1.Cor.2
batur; quia non quibat vniuerſus populus percipere ſa- Ibidem.
pientiã in myſterio quę abſcondita eſt: Ideo enim eam
Chriſtus abſcondit, vt eam ſtulti non intelligant, pru- Mat. 13
dentes ſtudioſiùs quærant, & enarrent in progenie al-
terâ, quæ ſpiritus foret virtute perfectior: quoniam ge-
neratio ſuperior per infirmitatẽ fidei, perfectę ſapientię
cognoſcere ſacramenta non potuit. Et ideò ſignum quę-
rebat, veritatem repudiabat, cùm vtique non veritas
ſigni; ſed ſignum veritatis ſit. Vnde reſpondit ei Domi- Mat.12
nus: *Generatio nequam & adultera ſignum quærit; & ſignum non dabitur ei niſi Ionæ Prophetæ*. Ad arguendam

Iona. 3. Ioan. 2. itaque perfidiam Iudæorum, Ionę exemplum accerſitur, eo quod Niniuitæ ſigno crediderunt, & prędicationem Ionę qui fuerat in vtero ceti, ſequendam putarunt: Iu- A dæi autem nec poſt reſurrectionem Domini Ieſu crediderunt; qui de corde terræ poſt triduum reſurrexit, & viuit ac regnat per omnia ſæcula. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XLVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID XLVIII. ENARRATIO.

Pſalmus quadrageſimus octauus.

Huius titulus eſt. In finem filiis Core, Pſalmus Dauid.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem terræ.

IN principio ipſo vocem Domini ſalutaris agnoſcimus Gentes vocantis ad Eccleſiam, vt errori renuntient, veritatem ſequantur, & pij cultus munus agnoſcant: Sed quia *Eſai. 55 Gen. 3.* ſerpentis venenis infecta erant corda ſucceſſionis humanæ & peccatis obnoxia conſcientia dum deſperat veniam, ſe reuocare non poterat: remedium pollicetur, indulgentiam ſponte pietatis ſuæ largitate promittit, vt reus non timeat, bene conſcius gratuletur, quòd bono Domino exhibeat miniſterium ſeruitutis, *Mat. 11* qui nouerit peccata donare, honorare virtutes. Denique C eadem ſerie vocationis etiam in Euangelio nos Domi- *Ibidem.* nus adhortatur, dicens. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugũ meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* Deinde iugum ſuum ſuaue, & onus leue eſſe commemorat: quoniam qui deſperauerit medicinam, ſanus eſſe *Luc. 5.* non poterit. Et ideò omnibus grata eſt manſuetudo, quæ *Eſai. 53* vulnera interiorum curat animorum. Venturus igitur ad ægrotos, venturus vt medicus, qui grauia vlcera noſtra curaret, medicamenta proponit vt videant homines, & ad remedium ſalutis fida ſedulitate concurrant. *Matt. 9* Sic illa in Euangelio meruit ſanitatem, quæ profluuio ſanguinis per duodecim annos laborauerat. Audiuit *Ibidem.* medicum veniſſe, feſtinauit contingere dicens: *Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero* Intrà ſe hoc dixit, & Chriſtus audiuit, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, & virtus de Saluatore proceſſit, quę curauit ęgram, firmauit inualidam, profluuium ſtitit, pietatem probauit. *Prou. 8.* Similiter ergò & hìc omnes Gentes vocat ad ſapientiæ fontem atque prudentiæ, redemptionem omnibus pollicetur, vt nemo trepidet, nemo deſperet, vbi nullus excipitur; ſed omnis anima inuitetur ad gratiam, ſine pretio redimatur à crimine, & fructum vitæ adipiſcatur æternæ. Hic ſenſus eſt Pſalmi: quem ſuo ordine dirigemus, cùm explicauerimus ſuperiorum vim qualitatémque verborum: Præcipiuntur enim audire Gentes *Eſai. 51* & auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum vtique orbem, de quo ſuprà dixit: *Domini eſt terra &* *Pſal. 23.* *plenitudo eius: orbis terrarum, & qui habitant in eo. Ipſe ſuper maria fundauit eum: & ſuper flumina præparauit eum.* Quam Græci οἰκουμένην dicunt, eò quòd inhabitetur à Chriſto, ſicut ipſe dixit: *Quoniam inhabitabo in illis*: Inhabitat enim, vt impleat quæ vacua videbantur.

Quæ eſt ergo οἰκουμένη niſi ſancta Eccleſia, templum *Leuit. 26.* Dei, & habitaculum Chriſti? Nec incongruè Latini diſſono quidem ſermone; ſed pari ſenſu orbem terræ *2. Cor. 3.* nuncupauerunt; eò quòd vita Sanctorum qui inhabitabantur ab Spiritu, ſicut tota in orbem ſine vllà curſus *2. Cor. 6* ſui offenſione voluatur. In tribulationibus igitur fundatur Eccleſia, in tempeſtatibus & procellis, in ſollicitudinibus & mœrore, in rebus aduerſis & in fluminibus B præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentẽ: *Eleuauerunt flumina vocem ſuam.* Audi & in Euangelio: *Pſ. 92. Ioan. 7. Eccleſ. 24.* *Qui credit in me, ſicut dicit Scriptura: flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu quem accipere incipiebant credentes in eum.* In his ergò fluminibus præparatur Eccleſia, in quibus profluit Dei gratia. Hi ſunt fluuij qui aure percipiunt verbum Dei, & loquuntur, vt verbum infundant pectoribus ſingulorum. Ideóque Scriptura diſcretionem fecit, dicendo: *Luc. 8.* *Audite hæc omnes gentes; auribus percipite omnes qui habitatis orbem terræ.* Poſſunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere; niſi Electi Dei. Ideóque Saluator dicit: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Illas autes dicit interioris hominis ſpiritales, cuius & nares legi- C mus, dicente Iob: *Spiritus diuinus qui eſt in naribus meis.* *Iob. 27.* Non omnes homines has aures, & has nares habent. Alia eſt enim forma corporis, alia gratiæ ſpiritalis. *1. Cor. 2* *Qui ſpiritalis eſt, audit omnia, diiudicat omnia: animalis autẽ homo non percipit quæ ſunt Spiritus Dei.* Hic enim terrigena eſt, ille cæleſtis. Ideóque addidit:

Quique terrigenæ, & filij hominum: ſimul in vnum diues & pauper.

Hoc dicit, vt oſtendat quod vniuerſos vocat: Nam *Sap. 7.* quis eſt terrigena niſi filius hominis? Quis eſt ſpiritalis, *Ioan. 1.* niſi Dei Filius? Ille ex ſanguine concretus & carne & vi- *1. Cor. 1* ri voluptate generatus, iſte ex Deo natus. Alius diues in *1. Cor. 8 Pſal. 33* D omni verbo, & ſcientià; alius pauper; gratià tamen diues: quia & pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum. E contrario eſt & diues in ſuperbià, & pauper in *1. Tim. 1.* humilitate. Omnes vocantur ad Eccleſiam, vt omnes redimantur à Chriſto. Qui æger eſt, medicum inuenit, qui ſanus, ſapientiam acquirit, captiuus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes ędificat Scriptura diuina. In eà inuenit vnuſquiſque quo aut vulnera ſua curet, aut merita confirmet. Simul autem in vnum diuitis & pauperis facta vocatio, in quandam humilitatem ęqualitatémque nos prouocat: vt neque diues faſtidiat inopem, neque diuiti pauper inuideat; ſed vtrumque ſibi gratia vna connectat; quia & Dominus pauper factus eſt, cùm diues eſſet, vt idem & pauperum ſaluator eſ- E ſet & diuitum. Et ſubtexuit: *2. Cor. 8*

Os meum loquebatur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

Merito omnes vocantur; quia omnibus ſapientiæ *Eccleſ. 24.* fons abundat, nec theſauro pecuniario comparatur *Sap. 7.* quæ pretioſior theſauris omnibus declaratur. Ideóque nec diues auertitur, nec pauper excluditur; quia ſapientia non facultates diſcriminat; ſed voluntates. Ille aptior, qui prior affectu, & proximus diſciplinà. Quod ſi meditatio cordis prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina? Deinde admonemur non tumultuarium proferre ſermonem; ſed exercitio quodam medi-

Eccl. 18 tationis & ſtaterâ mentis internæ examinare dicenda ; G
Pro. 20. quia ſcriptum eſt alibi : *Abominatio Domino duplex ſtatera , & iugum doloſum non bonum coràm eo.*

Inclinabo ad parabolam aurem meam : aperiam in pſalterio propoſitionem meam.

Sapiens auditor intendit, atque inclinat aurem ſuam,
vt intelligat parabolarum figuras. Ipſum autem ſuam
Prou. 1 dicit Saluator, qui aurem habet audiendi. Aperit etiam
Luc 8. Dominus clauſam propoſitionem ſuam , cùm aptum
Mat. 13. organum ſibi & Vas electionis inuenerit : quod pſalterium
vocat ; cuius ſimilis Paulus dulcis gratiæ cantile- H
nam neruis omnibus ſibi concinentibus reſultauit, ſancti
Spiritus plectro interiorem chordam , exteriorémque
pulſando , vt & linguâ oraret & mente. Ideóque
1.Cor. 14 ait. *Orabo ſpiritu , orabo & mente : pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Huiuſmodi ergò virum Chriſtus multo
antè promittit, per quem manifeſtaret abſcondita , &
inuoluta Prophetici obſcuritate ſermonis aperiret. Bonum
pſalterium , cum fidei vitâ conſentit, & caro ani-
Pſ. 77. mæ , virtuti aſpirat voluntas. Hoc eſt dulce pſalterium,
vbi canora eſt diſciplina viuendi , vt impleatur illud
quod ſcriptum eſt ; *Clara erit lingua mutorum.* Sequitur;

Eſai. 33. Vt quid timebo in die malâ ? iniquitas calcanei mei circumdabit me.

Pſ. 48. Hoc eſt , cùm os meum loquatur ſapientiam , & me-
ſupra. ditatio cordis mei prudentiam , in die iudicij timere
Aug. lo. quid poſſum ? Niſi fortè calcanei mei iniquitas mihi
3. c. 9. ſit abluenda. Alia eſt iniquitas noſtra, alia calcanei no-
contra ſtri, in quo Adam dente ſerpentis eſt vulneratus, & ob-
Iul. Pela. noxiam hereditatem ſucceſſionis humanæ ſuo vulnere
dereliquit , vt omnes illo vulnere claudicemus. Vnde
Dominus Diſcipulis pedes lauit, vt lauaret venena ſer- K
pentis : & Petrus repehenditur quòd excuſabat , ne ſi-
Ioan. 13 bi Dominus pedes lauaret. Idcóque dictum eſt ei: *Niſi*
Ibidem. *lauero tibi pedes, non habebis mecum partem.* Quo audito,
non ſolùm pedes , ſed etiam manus obtulit abluendas
& caput. Cui Dominus reſpondit : *Qui lotus eſt , non
habet neceſſe vt lauet , niſi pedes ; ſed eſt mundus totus.* Er-
Pſal 37 gò Dauid dicit : *Iniquitates meæ ſuperpoſuerunt ſuper ca-*
Pſal. 50 *put meum* ; qui ſe nouerat in iniquitate eſſe conceptum,
& in delictis à matre generatum. Dominus autem
qui ſua peccata non habuit , nec cognouit proprias ini-
1. Pet. 2 quitates , ait. *Iniquitates calcanei mei circumdabit me* ·
2. Cor. 5 hoc eſt iniquitas Adæ , non mea, ſed ea non poteſt mi- L
hi eſſe terrori : In die enim iudicij noſtra in nobis, non
Ezech. alienæ iniquitatis flagitia puniuntur. Vnde reor iniqui-
18. tatem calcanei magis lubricum delinquẽdi, quàm rea-
tum aliquem noſtri eſſe delicti . Meritóque Dominus
Eſai. 33. qui pro nobis vniuerſa ſuſcepit : Lauemus , inquit , &
Ioan. 13 pedes, vt calcanei lubricum poſſimus auferre , quò fi-
da ſtatio poſſit eſſe virtutum, ne paterno quis errore la-
batur , qui ſuo paratus eſt ſtare propoſito. Non metuat
lubricum hereditatis, qui cupit veſtigium tenere virtu-
Gen. 3. tis. Iniquitas ergò calcanei noſtri præuaricatio eſt A-
dæ, per quem prolapſus eſt in contemptũ & diſſimula-
tionem cęleſtium mandatorum. Eſt etiam iniquitas cal-
canei , Iudæ hæſitanda proditio. Calcanei ideò , quia M
ſcriptum eſt: *Qui manducat mecum panem , leuabit ſuper*
Ioan. 13 *me calcaneum ſuum.* Bene & ibi ſuum , & hîc meum di-
xit. Suum; quia Chriſtus ſine iniquitate, hæc autem ſo-
lius iniquitas proditoris : meum autem calcaneũ , quaſi
vltimum ſui corporis Iudam Chriſtus appellat , cuius
nos ſumus corpus & membra. Apoſtoli prçſtantiora &
1. Cor. actuoſa membra ſunt Chriſti , Iudas calcaneum , quaſi
12. extrema pars corporis ſerpenti obnoxia , & patens vul-
neri. Primum ergò calcaneum Adam, ſecundum calca-
neum Iudas. Ille lapſus totius hereditatis , hic ſolius
proditoris, qui hereditatem implicare non potuit; quia
iam non carnales ſumus ; ſed Redemptoris hereditas,
Gen. 3. Scriptura dicente: *Eſt hereditas ſeruientibus Domino.* Eſt
Eſai. 54 & illa iniquitas calcanei ſui , qui circumdedit Chriſtũ.

Circumdantes , inquit , *circumdederunt me, & in nomine
Domini vltus ſum in eos.* Calcaneus eius ſynagoga eſt,
decor & gloria vultus eius Eccleſia , ſicut ſcriptum
eſt : *Dominus regnauit, decorem induit.* Illi ergò ſunt cal- Pſ. 117.
caneum , de quibus dicit :

Qui confidunt in virtute ſuâ: quique in abundantiâ diuitiarum ſuarum gloriantur.

Frater non redimit, redimet homo: nec dabit Deo propitiationem ſuam , nec pretium redemptionis animæ ſuæ. Pſal 93

Et laborabit in æternum: & viuet vſque in finẽ.

Qui in abundantiâ diuitiarũ ſuarum gloriantur. Rectè Pſ. 33.
hæc dicta ſunt : Diuites enim eguerunt & eſurierunt.
Quod de Iudæis dictum eſt: Sed & omnes qui luxurioſè
viuunt, & non tenent caput, calcaneũ Chriſti ſunt: Sed Coloſſ. 2
hæc generalia quæ latè patent. Cæterùm ſpecialiter de Ioan. 13
Iudâ locutus eſt proditore, qui ſibi validus & diues A-
poſtolatus gloriâ videbatur. Denique de Paſſione Do-
mini ſermo cõtexitur : *Frater non redimit, redimet homo:
nec dabit Deo propitiationem ſuam, & pretiũ redemptionis
animæ ſuæ.* Hoc eſt, vt quid timebo in die mala? Quid e-
I nim poteſt mihi nocere, qui non ſolùm nõ indigeo Re-
demptore ; ſed ipſe omnium ſum Redemptor. Alios li- Eſai. 43
beros faciam , & pro me ipſo trepidabo ? Ecce faciam
noua omnia, quæ ſuprà ipſum † germinantis affectum al. germanitatis
ſiut atque pietatem. Quem frater eodem matris vtero
effuſus in lucem redimere non poteſt; quia paralis natu- Eſai. 19
ræ infirmitate retinetur , redimet homo ; ſed ille homo
de quo ſcriptum eſt; quia mittet illis Dominus hominẽ
qui ſaluabit eos, qui de ſeipſo dixit : *Quæritis me occidere,
hominem qui veritatem locutus ſum vobis* : Sed quamuis Ioan. 8. Hier. 17
homo ſit, quis cognoſcit eum ? Quare nemo cognoſcit? 1. Tim. 2.
Quia ſicut vnus Deus; ità & vnus mediator Dei & ho- 1. Ioan. 3.
minum homo Chriſtus Ieſus. Ipſe eſt ſolus qui redimet
hominem, vincens pietate germanos ; quia pro alienis 1. Tim. 2.
ſanguinem ſuum fudit , quem nemo poteſt offerre pro
fratre. Itaque corpori proprio non pepercit, vt nos re-
dimeret a peccato, & dedit ſemetipſum redemptionem
pro omnibus , ſicut verus eius teſtis aſſeruit Apoſtolus Rom. 9
Paulus, qui ait: *Veritatem dico , non mentior* : Sed quare Ioan. 15 Rom. 5.
ſolus hic redimet ? Quia nemo poteſt eum æquare pie-
tate, vt pro ſeruulis ſuis animam ſuam ponat, nemo in-
tegritate : Omnes enim ſub peccato : omnes Adæ illius
ſubiacent prolapſioni. Solus Redemptor eligitur , qui 1. Pet. 2
peccato veteri obnoxius eſſe non poſſit. Ergò per ho- Coloſſ. 2
minem, Dominum Ieſum intelligamus, qui ſuſcepit ho-
minis conditionem, vt in carne ſuâ peccatum omnium
crucifigeret, & chirographum vniuerſorum ſuo cruore
deleret. Sed fortè dicas: Quomodo redempturus frater Pſal. 21
negatur; cùm ipſe dixerit: *Narrabo nomẽ tuum fratribus
meis*? Sed non quaſi frater nobis; ſed quaſi homo Chri- 2. Cor. 5
ſtus Ieſus, in quo Deus erat, nobis peccata dimiſit : Sic Ioan. 1.
enim ſcriptum eſt : *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians
ſibi.* In illo Chriſto Ieſu , de quo ſolo dictum eſt :
Quia Verbum caro factum eſt. & habitauit in nobis. Non
ergo quaſi frater ; ſed quaſi Dominus habitauit in no-
bis, cùm habitaret in carne. Cùm igitur reconciliauerit 2. Cor. 5
Deo mundum , vtique ipſe reconciliatione non eguit. Exod. 30.
Pro quo enim peccato ſuo propitiaret Deum, qui nulla
peccata cognouit? Denique didrachmũ poſcentibus Iu- Mat. 17
dæis, quod pro peccato dabatur ex lege , dixit ad Petrũ.
*Simon! Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel cenſum:
à filiis ſuis, an ab alienis? Reſpondit Petrus : Ab alienis?
Cui dixit Dominus. Ergò liberi ſunt filij. Vt autẽ non faciamus
illis offendiculũ, mitte hamum, & eum piſcem qui primus
aſcẽderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ſtaterem: illum
tollens dabis pro me & pro te.* Oſtendit ergò quòd
non pro ſe propitiationem debeat peccatorum , quia
ſeruus peccati non erat , ſed ab omni erat liber errore
Filius Dei. Filius enim liber , ſeruus eſt in reatu. Ergo li- Ioan. 8.
ber iſte ab omnibus, nec pretium redemptionis animæ
ſuæ dat, cuius ſanguinis pretium poterat abundare ad
vniuerſa mundi totius redimenda peccata. Rectè ergò 1. Ioa. 3

alios liberat, qui pro ſe nihil debeat. Plus adiicio: Non ſolùm pro ſe Chriſtus pretium non debet ſuæ redemptionis, aut propitiationem pro peccato; (Ibidem.) ſed etiam ſi de fideli quocúmque homine accipias, poſſit intelligi; quia non debeant ſinguli propitiationem ſuam; quia propitiatio omniũ Chriſtus eſt, & ipſe eſt vniuerſorum redẽptio. Cuius enim hominis ſanguis iam idoneus eſt (1.Cor.1.) ad redemptionem ſui, cùm pro redemptione omnium ſuum ſanguinem Chriſtus effuderit? Eſt ergò cuiuſquã ſanguis qui Chriſti poſſit ſanguini comparari? Aut quis tam potens homo qui pro ſe propitiationem ſuam dare poſſit ſuprà eam propitiationem quam in ſe obtulit (2.Cor.5. 1.Ioan.2.) Chriſtus, qui ſolus Deo mundum reconciliauit per ſuũ ſanguinem? Quæ maior hoſtia? quod præſtantius ſacrificium? (1.Tim.2.) qui melior aduocatus, quàm qui pro peccatis omnium factus eſt deprecatio, & animam ſuam dedit pro nobis redemptionem? Nõ quæritur ergo propitiatio, aut redemptio ſingulorum; quia omnium pretium ſanguis eſt Chriſti, quo nos redemit Dominus Ieſus, (Mat.11. Eſai.62. Gen.49.) qui ſolus Patrem reconciliauit, & laborauit vſque in finem; quia noſtrum laborem ipſe ſuſcepit, dicens: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos.* Vide laborantem: *Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ.* Et alibi: *Iſſachar quod bonum eſt, concupiuit, requieſcens inter ſortes* Et infrà: *Suppoſuit humerum ſuum ad laborandum, & factus eſt vir agricola.* (Ioan.8.) Ergo homo non dabit iam propitiationem ſuam, nec redemptionem; quia ſemel ablutus eſt à peccato per ſanguinem Chriſti. (Mat.13.) Laborabit tamen, vt ſeruet præcepta viuendi, & à mandatis cæleſtibus non recedat. Dũ viuit, in labore ſit, & perſeueret in eo, vt viuat in finem, ne & ipſe morte moriatur, cùm ſit iam redẽptus à morte. Qui autem ſeruauerit mandata vitæ, non videbit interitum, cùm viderit mori eos, qui ſibi ſapiẽtiſſimi & prudentiſſimi in hoc ſæculo videbantur. Quod ſpecialiter ad Scribas & Phariſæos ſpectat, qui ſibi cathedras in ſynagogis vendicant, quaſi ſapientiæ principatum. Hi verè fruſtrà laborant, cùm putant quia per didrachmum liberentur, cùm ſpiritale pretium redemptionis animæ ſuæ, atque illud ſingulare Dominici corporis ſacrificium, inani quadam legis interpretatione contempſerint, refugientes baptiſmatis ſacramentum: (Hebr.9. Leuit.17.) Neminem enim ſanguis redemit hircorum atque taurorum; ſed omnes vnus ſanguis liberat Chriſti, cuius in Leuitico figura, non veritas eſt: Non enim didrachmo; ſed illius ſolius ſanguinis pretio liberamur.

Non videbit interitum, cùm viderit ſapientes morientes: ſimul inſipiens & ſtultus peribunt, & alienis relinquent diuitias ſuas.

Et ſepulchra eorum domus illorum in ſæculũ, tabernacula eorum in progenie & generatione: inuocauerunt nomina eorum in terris ipſorum.

Non videbit interitum, &c. Simus ergo docibiles Dei, vt nemo noſtrum videat interitum in illo die, quando (Ioan.6.) damnabuntur morte perpetuâ Sapientes iſtius mundi, vel Principes Iudæorum, quando ſimul inſipiens & ſtultus peribunt: Non idem eſt vtrumque. Stultus eſt qui idem ſapit, & ſtulta intelligit: inſipiens, qui mala ſapit. *Dixit inſipiens, quia non eſt Deus.* Quomodò iniquus, non qui æquitatem neſciat, ſed qui improbitate cordis ſui iniqua committat: improbus quoque dicitur, eò quòd probitatem malitiâ ſuâ deſtruere velit, non quia probitatem ignoret. Ipſe ergò inſipiens & ſtultus quando pereunt, alienis relinquunt diuitias ſuas. (Pſal.13.) Suum enim & legitimum ſtultitiæ & improbitatis heredem reperire non poſſunt. Legitimi enim dicimur: (1.Ioan.3.) *quia filij Dei ſumus. Si autem filij, & heredes; heredes quidem Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & ſimul glorificemur.* Inſipientes ergò diuitias non habent, quia nec hereditatem habent. Non habent diuitias infidi, non poſſeſſionem: *Fideli enim totus mundus poſſeſſio eſt* (Rom.8.) Non habent hereditatem, quia ſola eſt hereditas ſeruientibus Domino: Suas autem diuitias habent. Ideóque auarus dicit: *Non habeo quò congregem fructus meos.* (Pro.17. Eſai.24. Luc.12.) Non enim verus fructus, ſed auari fructus, pecunia eſt. Et Dominus auaro dicit: *Vade, vende bona tua, & veni, ſequere me.* Non enim perfectum bonum eſt patrimonium, ſed hæc ſunt auari bona, quę in emolumento aliquo conſtituta ſunt. Vẽde, inquit, quæ putas tua eſſe, cùm tua non ſint, quia ad alios fluminis modò tranſeunt: & ſequere me, vt bonum immortale cognoſcas. Sapientes ergò in interitum deducuntur, (Ibidem.) quibus Deus abſcondit, quæ paruulis reuelauit. Peribunt ſimul, & in vno eodémque loco erunt inſipiens & ſtultus, *& alienis relinquent diuitias ſuas:* (Mat.11.) quia non inuenit nequitia legitimum ſucceſſorem. *Et ſepulchra eorum domus illorum in ſæculum, tabernacula eorum in progenie & generatione: inuocauerunt nomina eorum in terris ipſorum.* Vbique Scriptura ſepulchra pro vilibus ducit: quibus degeneres, & vitæ huius cupidi comparantur. *Sepulchrum patens eſt guttur eorum* (Pſal.5.) His ergò qui ad diem & de die viuunt, ſepulchra pro domibus ſunt: Domus enim iuſtorum non in terrâ eſt, ſed in cælo, ſicut Apoſtolus docuit, dicens: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* (Philip.3.) Ipſa eſt domus noſtra, quæ domus eſt Chriſti: Vnde ait Scriptura. *Et Moyſes quidem fidelis in tota domo eius, tamquàm famulus in teſtimonium eorum quæ dicenda eſſent, Chriſtus verò tamquàm filius in domo ſuâ* (Heb.3.) Piis ergò domus eſt Eccleſia, piis patria cælum eſt. Ideóque Iuſtus ait: *Aduena ego ſum apud te in terrâ & peregrinus, ſicut omnes patres mei* (Pſal.38.) Luxurioſis domus ſepulchrum eſt. Denique tamquàm in ſepulchro viuunt, qui poſſunt dicere: *Manducemus & bibamus: cras enim moriemur:* (Eſai.22.) reſurrectionem ante oculos non habentes, ideóque tumulis ſuis affixi atque attumulati adhærent, quia reſuſcitari ſe poſſe non crediderunt. Habitaculum ergò illis in ſuo buſto eſt, & tabernaculum eorum in progenie & generatione terrenâ eſt, qui vermes ſui corporis heredes relinquunt: vt hic tantùm ſit memoria eorum, & in æternum tranſire non poſſit. Denique *nomina eorum in terris ipſorum.* quia opera eorum corruptibilia atque terrena. (Eccl.12.) Et ideo ibi ſcribuntur eorum nomina, vbi viuere maluerunt. Qui autem eleuauerunt opera ſua, iis dicitur: (Luc.9.) *Nolite gaudere quia dæmonia vobis ſubiecta ſunt, ſed gaudete quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælo.* Hinc ergo intelligimus (Mat.23.) quia non otioſè Dominus eos arguit, qui ædificabant ſibi ſepulchra, vel tumulos Prophetarum, & exornabant ea. Condemnantur enim Iudæi, qui Prophetis (Mat.8.) quos occiderant, terrena ſolatia, non æterna præmia deferebant: Ideóque prohibet vt diſcipulus ſuus ſepeliat patrem, quia æterno Patri ſine ceſſatione eſſe debet intentus. Et in Eſaiæ Libro ſcriptum eſt: *Quid tibi eſt hic, quia ædificaſti & excidiſti tibi ſepulchrum?* (Eſai.22. Luc.24. Mat.27.) Et reprehenditur Maria, quæ Chriſtum in tumulo requirebat. Relinque ſepulchra quæ reliquerunt qui audita voce Domini in ipſius paſſione, ſurrexere de tumulis. Noli inter mortuos habitare, qui viuis. Audi vocem reſuſcitantis Ieſu: *Surge qui dormis, & exurge à mortuis, vt lumen tibi Chriſti infundatur in æternum.* (Ephes.5.) Lumen eius Spiritus ſanctus eſt, qui Apoſtolis ſanctis (Act.2.) in diſperſione linguarum tamquàm ignis illuxit. Sequitur:

Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis quæ ſine ſenſu ſunt, & ſimilis factus eſt illorum.

Hæc via eorum in offendiculum ipſis, & poſteà in ore ſuo complacebunt.

Quia non intellexit homo, cùm in honore eſſet (eſt (Gen.1.) autem honor, quia ad imaginem Dei factus eſt, factus eſt rationis capax) comparatus eſt iumentis, quæ ſenſum non habent: qui autem intellexit, Angelis comparatur. Et ideo hic bonorũ operum claritate magnificatus eſt, (Pſal.31.) ille ſicut equus adhinniens æſtimatur colluuione viuendi, quæ viæ offendiculum affert in turpitudine & obſcœnitate viuentibus. Inſipientia enim

viri contaminat vias eius. Huiuſmodi autem viri viuſit ſecundùm appetentiam ſuam, quæ offendiculum creat, & poſt offendiculum complacebuor in ore ſuo; ſed non
Pſal.61 in corde: Non enim boni, de quibus dicitur: *Ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant.* Quo reſponſum eſt etiam iis qui habent in codicibus ità ſcriptum.
Rom.10 *Et poſteà in ore ſuo benedicent.* Verbum enim tuum propè, & in ore tuo ſit, & in corde.

Sicut oues in infernum deducentur: mors depaſcet eos:

Et dominabuntur eorum Iuſti in matutinum, & auxilium eorum veteraſcet in inferno, à gloriâ eorum.

Ioan.10 *Mors depaſcet eos.* Qui noluerunt vt paſceret eos Chriſtus, depaſcet eos mors. Quis ergò dimittat bonum paſtorem, qui pro ouibus ſuis animam ſuam ponit; quia pertinet ad eum gregis ſui cura? Aut quis eligat mercenariam mortem, quæ operum peſſimorum dignâ mercede referatur? Simul cognoſce, ô homo! quia Chriſtus verus eſt paſtor, qui ſuos paſcit ad vitam. Mors ſubintrauit, quæ ad interitum adducit alienos, & deuorat eos, quibus poteſt propter eorum flagitia præualere. Quibus licet in hac vitâ ſtudium potentiæ fuerit & diuitiarum, vt aliis dominarentur; ſed in reſurrectione erit ſeruitus, cùm Iuſtis matutinus ſplendor illuxerit: quorum figura eſt, quod Iacob dominus præponitur
Gen.27. fratri. Miſerabilis itaque ſeruitus, vt eo tempore quo alij vocantur in gloriam ſplendoris & luminis, horum gloria veteraſcat, & conſumatur in tenebris inferorũ. Meritóque de his dicitur. De honore ſuo & gloriâ ſuâ expulſi ſunt; quia temporalis hæc gloria.

Verumtamen Deus liberabit animam meam de manu inferni, cùm acceperit eam.

Ne timueris, cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus eius.

Quoniam non cùm morietur, accipiet omnia: neque ſimul deſcendet cum eo gloria eius.

Pſ.15. *Libera animam meam de manu inferni* Bene hoc dicit,
Ephe/.4 qui ſciebat animam ſuam in inferno non derelinquendam: Deſcendit enim vt captiuos abſolueret de faucibus inferorum, non vt in his captiua remaneret. Ergò quoniam hæc, quæ in iſto ſæculo ſunt, nobiſcũ tranſire non poſſunt, ideò tibi dicitur. *Ne timueris cùm diues factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domus*
1.Tim.6. *eius. Quoniam non cùm morietur, accipiet omnia: neque ſimul deſcendet cum eo gloria domus eius.* Noli, inquit, expaueſcere diuitias, & potentiam diuitis, & gloriam ſæcularem, quoniam caduca illa ſunt, & citiùs abeunt
Eſai.29 quam venerunt. Somnium eſt iſte theſaurus: euigilas, & receſſit, quoniã qui potuerit crapulam mundi iſtius edormire, & ſobrietatem virtutis aſſumere, iſta contemnit, & pro nihilo pecuniam ducit. Neque timueris cùm multiplicatam gloriam domus alicuius Potentis audieris: Inſpice diligenter, & vacua eſt, quæ nihil habet in ſe, de fidei plenitudine. Et quid de domo dicam? Vacuus erat totus hic mundus antequàm numero Cre-
Pſ.109. dentium eum Chriſtus impleret. Ideóque ſcriptum eſt: *Iudicabit inter Gentes, replebit ruinas.* Quid enim aliud erat antè in hoc mundo, niſi ruina perfidiæ? Quid eſt
Mat.24 ruina? Audi dicentem. *Vbi ruina, ibi & aquilæ.* Id eſt, vbi ruina, ibi & reſurrectio. Ruina, vacua firmitatis eſt: reſurrectio, plenitudo viuendi eſt. Ideóque nos Adæ illius ruina vacuauit: ſed Chriſti repleuit gratia. Ideò ſe ille exinanuit, vt nos repleret, atque in carne homi-
Philip.2 nis plenitudo virtutis habitaret. Quid ſit ruina, cognoſce. Dum viuus eſt homo, infuſus eſt ſpiritu, vbi mortuus fuerit, vacuus vtiq; huius vitalis eſt ſpiritus. Multò magis vacuum facit amiſſio gratiæ ſpiritalis, quem
Ioan.1. gratia replere conſueuit, vt poſſimus dicere: *Quoniam*
Eſai.49 *nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratiâ.* De alio dicitur: *In vacuum laborauit: Iuſtus au-*

G *tem ſicut odor agri pleni.* Quid autem non vacuum quod Gen. 27.
ſæculare atque mundanum, cùm rectè dixerit, qui mũ- Iob.1.
dum iſtum ſobriâ virtute contempſit: *Nudus ſum natus, nudus & moriar;* Numquid ſecum quis poteſt auferre quæ poſſidet? Hîc omnia derelinquit, ſolus intrat in 1 Tim. 6.
tumulum, & vacuum illius diuitis eſt ſepulchrum, quẽ nec ipſa terra capiebat. Vnde dictum eſt: *Numquid ſoli habitabitis ſuper terram? Numquid deſcendit in illud* Eſai. 5.
ſepulchrum gloria domus eius, aut copia? Vide vim Scripturæ. Gloria ſæculi non deſcendit cum peccatore; ſed gloria virtutis aſcendit cum virtute. Et vt compendioſiùs dicamus, gloria hominis cum aſcendente aſ-
H cendet: cum deſcendente non deſcendet. Quod gratiæ eſt ac virtutis, aſcendet. In paradiſum aſcenditur, in infernum deſcenditur. *Deſcendant*, inquit, *in infernũ* Pſal.54
viuentes. Ideòque Lazarus pauper per Angelos in Abra- Luc.16.
hæ ſinum eſt eleuatus. Diues luxioſus eleuans in inferno oculos ſuos rogat Abraham vt mittat pauperem, & digito ſuo contingat linguam eius, quo requiem aliquã in ardore maximo conſtitutus poſſet adipiſci. Vide illum pauperem bonis omnibus abundantem, quem ſancti Patriarchæ requies beata circumdabat. Vide hunc vacuum, qui ſibi in hoc ſæculo abundare omnibus videbatur, cuius anima in vitâ ipſius benedicebatur: ſed nunc iners morte cruciatur. Vnde pulchrè ſequitur.

I

Quoniam animam eius in vitâ ipſius benedicent: confitebitur tibi cùm benefeceris ipſi.

Benedicent, inquit, cum benedictione terrenâ. Stulti homines, qui præſentia, non futura conſiderant. Benedicẽt eum aſſeclæ eius atque paraſiti. Ipſe quoque beatum ſe putat, ſi agrum aliquem quem deſiderabat, inuaſerit. Confitetur tunc Deo, cùm ei in hoc ſæculo ſecunda ſuccedunt: quando autem aduerſa contingunt, impio ore maledicit. Hoc ergò dicit, quia ſæcularis non agit gratias in paupertate poſitus & aduerſis: Iuſtus autem in anguſtiis magis Dominum grato benedi-
K cit affectu. Denique diabolus ad Deum dicit: Quid mirum, ſi te benedicit Iob? Abundant ei omnia. *Sed* Iob.1.
mitte, inquit, *manum tuam, & tange ea quæ poſſidet, videamus ſi in faciem te benedicet.* Et dedit ipſi Dominus poteſtatem vt quæ ſæculi eſſent huius, auferret: carnẽ ipſius vlceris atrocitate perfunderet. Iob tamen Deum
benedicebat, dicens: *Dominus dedit, Dominus abſtulit;* Ibidem.
ſit nomen Domini benedictum.

Introibit vſque in progeniem patrum eius, vſque in ſæculum non videbit lumen.

L Et homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis, quæ ſenſum non habent, & ſimilis factus eſt illorum.

Introibit vſque in progeniem patrum eius. Ideò, inquit, iſte in progeniem patrũ ſuorum introibit. Quis eſt pa-
ter impiorum? Dominus declarauit dicens: *Vos ex pa-* Ioan.8.
tre diabolo eſtis. Sunt & illi patres de quibus dicitur: *Re-* Mat.18
linque mortuos ſepelire mortuos ſuos. Ideo & Moabitæ vſ- Deut.23
que in tertiam & quartam generationem prohibiti ſunt introire in Eccleſiam Domini, vt filij eorum propter peccata patrum ſuorum introirẽt in eorum generationem, quorum facta imitabantur & mores. Vnde
& ſcriptum eſt: *Filij adulterorum in conſummatione erunt.* Sap.3.
M Ergo qui non illum Patrem qui in cælo eſt, ſequitur; ſed illum terrena colluuione viuentem, in progeniem ter-
reni patris intrat. *Qualis enim terrenus, tales & terreni:* Mat.6.
vt ſit eius vita terrena, requies nulla poſt mortem. In æternum non videbit lumen, quoniam temporale quæſiuit. Ille autem qui Chriſti ſecutus eſt gloriam, qui deſiderauit illud lumen, quod illuminat omnem
hominem venientem in hunc mundum, inueniet, & vi- 1.Cor.15
debit lumen æternum; quia eum Chriſtus redemit à morte. Tunc ergo cogitabit ſecum, quia *cùm in honore eſſet, non intellexit:* & ideò erit ſimilis iumentorum,

qui ſimilis debuit eſſe Angelorum, per Domini noſtri Ieſu Chriſti gratiam : cui eſt honor, gloria, perpetuitas A à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM XLVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID L. ENARRATIO.

Hæc ſub titulo de Apologiâ Dauid in aliis Editionibus circumferebatur.

Præfatio in Pſalmum Dauid. L.

CVM priorum geſtorum ſuorum hiſtoriam ſanctus Propheta ſobiecerit, nempe de proditione Doech Syri; cuius eſt titulus in Pſalmo [Pſal. 51] quinquageſimo primo, & Zyphæorum, quæ comprehendi titulo videtur Pſalmi quinquageſimi tertij, [Pſ. 53.] iſtam quæ poſterior eſt, præmiſit hiſtoriam, cùm Doech antè prodiderit vel Zyphæi, quàm regnum Dauid Propheta ſuſciperet. [1. Reg. 22.] Quandoquidem Regem Saül fugiens, adhuc per diuerſa † deſerta exul errabat. [2. Reg. 11.] Bethſabee autem iam cùm regnaret, accepit. [al. ſecreta.] Cur ergò ſecundùm geſtorum ordinem Pſalmorum quoque ordo non quadrat? Quia non tam ordinem ordini quàm myſterium geſtis voluit conuenire: ideóque numerũ remiſſionis aptare huic voluit hiſtoriæ: [Leuit. 25.] Quinquageſimus enim numerus remiſſionis eſt; [Luc. 7.] ſicut in Euangelio Dominus ipſe nos docuit, dicens: *Duo debitores erant cuidam fœneratori, vnus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta: non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergò eum plus diligit?* [Leuit. 25.] Et in Lege habes, quia Iubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recurſus, celebrabilis admodùm, quo debita vacuantur, confirmantur Hebræorum libertates poſſeſſionum refuſiones. [Diſt. 76. c. ſcire debet in fin.] Hunc numerum læti celebramus poſt Domini Paſſionem, remiſſo culpæ totius debito, chirographo quoque vacuato ab omni nexu liberi, [Coloſſ. 2.] & ſuſcipimus aduenientem in nos gratiam Spiritus ſancti, [36. q. 2. c. denique.] die Pentecoſtes, vacante ieiunio, laus dicitur Deo, alleluia cantatur. Denique & puellæ pater illius, quæ per vim concubitus nulli deſponſata pertulerit quinquaginta didrachmata argentea accipiet, ipſa autem in coniugio permanebit. [Deut. 22.] Hoc etiam numero vitia vertuntur in gratiam. Magnus igitur Pſalmos, quo docemur quemadmodùm agenda pœnitentia ſit.

Pſalmus quinquageſimus.

MIſerere mei Deus; ſecundùm magnam miſericordiam tuam.

Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Quis noſtrum etiamſi confiteatur delictum ſuum, non perſtrigendum potiùs, quàm repetendum putet? quia ſecundò repetat, aut tertiò? Vide quot verſibus tantus Propheta peccatum ſuum reſonet, quàm nullus verſus ſine confeſſione delicti ſit. Congeſſit omnia ſimul, iniquitates ſuas & iniuſtitiã perſonando, ongens delicta peccatis: atqoe ea ſæpe repetendo, meritò magnam miſericordiam poſcit: Nec ſolùm magnam miſericordiam; ſed etiam multitudinem miſerationum. Quod ergò peccatum talis non diluat deploratio? quam culpam precatio huiuſmodi non emundet? Ille pro vno peccato miſerationum multitudinem depre- B catur, nos pro pluribus peccatis vix ſemel eius miſericordiam credimus obſecrandam. [Exod. 14.] Deinde legimus, [Pſ. 135.] quia in virtute ſuâ magnâ, & brachio ſuo excelſo populum ſuum de terrâ Ægypti liberauit, quando traduxit eum per mare Rubrum, in quo fuit figura baptiſmatis. Si ergò virtus magna in figura fuit Sacramentorum, quantò magis in veritate eorum magna miſericordia eſt? Rectè quoque illic poſcitur miſerationum multitudo, vbi multitudo peccantium eſt.

In multum laua me ab iniuſtitiâ meâ, & à delicto meo munda me.

Non tam ſæpiùs, quàm pleniùs lauari petit, vt C conceptam ſordem poſſit eluere. Nouerat ſecundùm [Leuit. 12. & 13] legem plura quidem mundandi eſſe ſubſidia; ſed nullum plenum atque perfectum. Ad illud ergò perfectum totâ intentione feſtinat, quo iuſtitia omnis impletur, quod eſt baptiſmatis Sacramentum, ſicut ipſe [Heb. 10.] docet Dominus Ieſus: Nam cum veniſſet ad Iordanem, ait Baptiſta: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Reſpondit Dominus: *Sine modò: ſic* [Mat. 3.] *enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* [Ibidem.] Sed poſteaquàm baptizatus eſt Chriſtus, & Spiritus ſanctus ſuper eum tamquam columba deſcendit, & Pater Filium ſignauit è cælo, iuſtitia omnis impleta eſt. Ideò Propheta dicit: *In multum laua me ab iniuſtitiâ meâ:* Grandis enim ſqualor, & macula non exigua; ſed D multo aufertur lauacro. Quod ſi quis aliter accipere vult, poteſt ità ſuum formare intellectum: Mundat ſermo diuinus, mundat noſtra confeſſio: ille dum auditur, iſta dum promitur. Mundat bona cogitatio, mundat honeſta operatio, bonæ quoque vſus conuerſationis. His mundatus, vnuſquiſque faciliùs haurit, & tamquàm in ſe rapit ſplendorem gratiæ ſpiritalis. Denique non vnâ infuſione velleris ſtatim pretioſus ſuccus irradiat; ſed primùm ſucco ignobili vellus inficitur, deinde aliis atque aliis ſuccis naturalis eius ſpecies frequenter eluitur, & diuerſo ſæpius colore mutatur, ac ſi poſteà velut plenioris lauacri adhibetur in- [Ioan. 13. 1. Ioan. 1.] fectio, vt purpuræ verior atqoe perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurimùm in purpuræ infectione, ità in lauacro regenerationis miſerationum E eſt multitudo cæleſtium vt iniquitas deleatur. Itaque qui in multum lauatur, ab iniuſtitiâ mundatur & à delicto, & peccandi quandam inolitam ſtudiis ac moribus deponit habitudinem, & obliuiſcitur qualitatem. Et bene lauatur ab iniuſtitiâ vel iniquitate, quæ maior eſt: mundatur à delicto quod minus eſt. Ideóque addidit:

Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco: & delictum meum contrà me eſt ſemper.

Non mediocre eſt vt agnoſcat vnuſquiſque peccatum ſuum. Ideóqoe & ſuprà, ait: *Lapſus quis intelliget?* Id [Pſ. 18.] eſt, quis eſt tantus vt intelligat? Quomodò illud: *Quis* [Pſ. 14.] *habitabit in tabernaculo tuo? aut quis aſcendet in montem*

Prou. 2. *Domini?* Non vtique nullus, ſed rarus. Qui enim poteſt agnoſcere, poteſt declinare, poteſt quid ſequatur eligere. Plerique in ſuis lapſibus gloriantur, & putant ea laudis eſſe quæ criminis ſunt. Si alienum coinquinauit torum, & pudicæ fœminæ expugnauit affectum, ſi viduæ propoſitum aliqua fraude mutauit: alius necẽ hominis, latrocinij, inſidias, & rapto viuere putat eſſe virtutis. Nonnulli circumuenire ac fallere arbitrantur eſſe Pſal. 4. ſapientiæ. Ex his nullus poteſt dicere. *Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco.* Sed ille qui poteſt dolere quod fecerit, condemnare quod deliquerit, quem ſua vitia compungunt. Vnde & Propheta ait: *Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini.* Plerique equorum cùm eeciderint, ſe iactare conſuerunt: quos caſus non læſerit, iactando ſe debilitant & frangunt. Alij (qualis Græcorum equorum fertur natura) cùm vel in certamine curuli eliſi fuerint, vel fortuitò ceciderint, nequaquàm ſe mouere conſueuerunt, & quandam teneot quietis & patientiæ diſciplinam. His ſi caſus non nocuit, quies prodeſt, certè non acerbatur offenſio. Nónne mutis animalibus deteriores æſtimãdi, qui ſe in flagitiis ſuis iactant, & potant inſigne eſſe virtutis vbi lapſos eſt criminis? Ideò quaſi muto dicitur iumento: *Peccaſti, quieſce.* Vnde pulchrè addidit: Gen. 4. *Et delictum meum contra me eſt ſemper:* Inſipiens enim delectatur erroribus ſuis, & nouis vetera obombrando peccatis ſe exiſtimat adiuuari, ideóque exultat in crimine. At verò Sapiens aduerſùm ſe iudicat eſſe delictũ ſuum, & tamquam hoſtiles acies, ita lapſus culparum ſuarum aduerſantium modo ſibi arbitratur obſidere. Quidquid perſonuerit, quidquid increpuerit, culpa ei propria ſemper occurrit: quidquid fuerit dictum aut lectum; in ſe dictum putat: quidquid intenderit, ſe nutu, ſe oculis ſignari putat. Si epuletur, ſi cogitet, ſi oret ac deprecetur, ante oculos eius ſemper eſt error proprius, & momentis omnibus culpa pulſat conſcientiam, nec quieſcere, nec obliuiſci ſinit, velut grauis Cenſor exeo- K Rom. 2. gitat ſe terrore perpetuo. Omnia igitur aduerſa habet, qui ipſe ſibi diſplicet, ipſe ſui accuſator, ipſe ſui teſtis eſt, nec inuenit quò fugiat, quippe ſe perurget, & ſtimulat: Sed hoc bonæ mentis eſt, vulnus ſentire peccati: Nam qui experies doloris ſunt, non ſentiunt vulneris acerbitatẽ, quod eſt immedicabilis ægritudinis. Qui autem aliquo dolore punguntur, ſicut doloris ſenſu non carent, ità etiam non careot ſanitatis profectu. Vbi enim doloris ſenſus, ibi etiã ſenſus eſt vitæ: ſentire enim, vitalis vigoris ac muneris eſt. Vnde & ille qui errorem ſuum non agnoſcit, inſanit, furit, deſipi; qui autem agnoſcit, vtique reſipiſcit, non reſpuit remedia ſanitatis; L ſed ſe ipſe reſtringit, pœnitet eum culpæ, de ipsâ ſemPro. 18. per cogitat, & cogitando ſe ipſe condemnat. *Iuſtus enim in primordio ſermonis accuſator eſt?* Qui ſe accuſat, iuſtus eſt, ſobrius eſt, ſanus eſt. Iuſtus fauere ſibi neſcit, rigorem iudicij etiam circà ſe non nouit inflectere, recordationẽ lapſus proprij perhorreſcit, & commiſſum erubeſcit errorem, omnem eius memoriam pauet, metuit, reformidat, grauem ſibi ſe iudicat, ſe ipſum arbitrũ refugit, nec ſeſe ſibi audet committere, quòd nullum putat ſibi eſſe grauiorem, quàm eum quem latere non poſſit, fallere non queat, fugere ac vitare non reperiat, Luc. 9. niſi vt ſe ſibi abneget, & Domini crucem tollat. Magna vis obnoxiæ conſcientiæ. Magnã ſupplicia timebãt M Adam & Eua: & cùm Domini vocem in paradiſo ambulantis audirent, cupiebant ſe abſcondere, quos nemo quærebat. Caïn quoque metuebat, ne omnis eum quiGen. 3. cúmque inueniret, occideret. Ità in ſe ipſe ferebat ſenGen. 4. tentiam, quâ dignus eſſet cui nullus ignoſceret. Vnde bene ait: *Et delictum meum contrà me eſt ſemper*, hoc eſt, ſine interuallo aliquo recordario & ſpecies ipſa mei me erroris impugnãt. Conſidera quomodò nos confundat, cùm aliquid delinquimus, quomodò incurſet oculos, quomodò in memoriam ſemper recurrat. Quem commiſſi pudet, neſcit poſteà aliquid tale committere, vnde ſimiliter erubeſcat. Præcedit autem iniquitas, peccatum ſequitur. Radix eſt iniquitas, fructus autem radicis eſt culpa. Vnde videtur iniquitas ad mentis impro-

G bitatem referri, peccatum ad prolapſionem corporis. Grauior iniquitas tamquàm materiã peccatorũ leuius peccatum. Denique iniquitas per lauacrum remittitur, peccatum tegitur bonis factis, & bonis operibus tamquàm alis obumbratur. Vnde bene ſuprà hic ipſe ait: *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta* Pſal. 31 *ſunt peccata. Charitas* enim *abſcondit errorem, & operit* 1 Pet. 4. *multitudinem peccatorum.* Multa quoque charitas remittit etiam ipſa peccata, ſicut ſcriptum eſt de ipſa muliere, quæ ſuper Dominum fudit vnguentũ: *Remiſſa ſunt peccata eius multa, quoniam dilexit multùm.* Sunt etiam Luc. 7. qui accipiunt priorem verſiculum de lauacro eſſe, ſeH cundum de pœnitentiâ. Quâ etiam gratiâ etiam Petrus; quia ante fuerat baptizatus, interrogatus, poſtquàm viſus eſt Dominum negaſſe: *Simon Ioannis, diligis me? dicit ei: Vtique tu ſcis, Domine! quia diligo te:* Et ite- Ioan. 21 rùm interrogatus, *Simon Ioannis, diligis me?* Et iterùm reſpondit: *Tu ſcis quia amo te.* Et tertiò interrogatus, *Simon Ioannis! amas me?* Et contriſtatus eſt, quia dixit ei tertiò, *Amas me?* & dicit ei: *Domine! omnia tu ſcis, tu noſti quia amo te.* Et dictum eſt ei trinâ vice: *Paſce oues* Ibidem. *meas, ſequere me*, quaſi qui peccatum ſuum nimiâ charitate texiſſet. Ne otioſè poſt confeſſionem nimię charitatis iubetur plebem regere, qui etiam turbatus non I amiſerat, quemadmodùm ipſe regeret? Hæc propter gratiam diximus charitatis, eò quòd peccatum tegat. Dénique nonnulli ideo trinam interrogationem dilectionis factam eſſe dixerunt, quia trina fuerat negatio, vt trinæ lapſum negationis profeſſio charitatis totiens Luc. 22 repetita deleret.

Tibi ſoli peccaui & malum coràm te feci: vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.

Tibi ſoli peccaui. Rex vtique erat, nullis ipſe legibus K tenebatur, quia liberi ſunt Reges à vinculis delictorũ: Neque enim vllis ad pœnam vocantur legibus, tuti imperij poteſtate. Homini ergo non peccauit, cui non tenebatur obnoxius: Sed quamuis tutus imperio, deuotione tamen ac fide erat Deo ſubditus: & Legi eius ſubiectum ſe eſſe cognoſcens, peccatum ſuum negare non poterat, ſed quaſi reus cum amaritudine fatebatur, qui ſciret maioribus vinculis ſe teneri; quia maiora deberet: quoniam plus ab eo exigitur, cui plus cõmiſſum eſt. Poſſumus etiam & ità accipere; Quis me diiudicat, cùm omnes ſub peccato ſint? Denique Do- Luc. 12. minus de illâ adultera: *Qui ſine peccato*, inquit, *eſt*, Rom 3. L *prior lapidet eam.* Et nemo lapidauit. Hoc igitur ait Propheta: *Tibi ſoli peccaui*, qui ſolus ſine peccato es. Qui autem peccato obnoxius eſt, quaſi peccatorem non poteſt iudicare: Inexcuſabilis eſt enim omnis homo, Ioan. 8. qui in alio ea quæ agit ipſe, condemnat: *In quo enim* Rom. 2. *alium iudicat, ſemetipſum adiudicat*: *Tibi*, inquit, *peccaui, & malum coràm te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.* Tibi peccaui, qui me ad virtutis ſtudia prouocaſti, qui me erudiſti in Lege tua. *Tibi ſoli peccaui*, quem ſolum abſcondita cogitationum, & mẽtis occulta non fallunt. *Et malum coràm te feci*, quẽ 1. Cor. 4 ſolum ſanctificatio decet. Hominis teſtimonium declinamus, & in conſpectu tuo ea quæ ſunt indigna comM mittimus. Iniuria eſt homini ſpectare flagitia: Deũ arbitrum omnium eſſe ſcimus, & eo ipſo teſte, peccamus, & tamen in his iuſtificàtur magis Dominus Deus no- Rom. 3. ſter; quia iniuſtitia noſtra Dei iuſtitiam commendat, & mendacium noſtrum concelebrat veritatem Dei: Sit enim Deus verax; omnis autem homo mendax. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis.* Sermones Dei pleni veritatis ſunt atque iuſtitiæ, ideóque vera ſunt quæcũque locutus eſt Dominus de fragilitate humana; quia inclinatũ eſt cor eorum ad nequitiam, propendet ad fraudem: & quia definiuit, eò quòd non ſit homo qui non peccet: *Omnes* enim *declinauerunt, & inutiles facti ſunt.* Ideo Gen. 8. vincit dum iudicatur, quoniam pro lapſione vniuer- 2. Par. 6. ſorum probauit quæcúmque de noſtra iudicauit falla- Pſal. 13. cia. Ergo ſi dixerimus quia iniquitatem fecimus, iuſti-

ficamus Deum in ſermonibus ſuis. Si autem dixerimus [1. Ioan. 1] quia non peccauimus, mendacem facimus Deum; ſed [Hebr. 6] impoſſibile eſt mentiri eum. Nos igitur omnes ſub pec- [Rom. 3] cato eſſe manifeſtum eſt. Quantum igitur crimen, vt homo peccatorem ſe neget? Quoniam quantum in ipſo eſt, ſummum Deum videtur arguere mendacij, qui tam moderatus & patiens eſt, vt vincat cùm iudicatur: Veniens enim ad iudicium Deus dicit: *Populus meus quid* [Mich. 6] *feci tibi, aut quid contriſtaui te, aut quid moleſtus fui tibi? Quia eduxi te de terrâ Ægypti, & de domo ſeruitutis liberaui te & miſi ante faciem tuam Moyſen, Aaron, & Mariã* [Num. 23.] *Plebs mea! in mente habeto quid cogitauerit de te Balach.* Singula in conſpectu tuo locat beneficia ſua, vt tamquàm de his iudices quæ ſeruare debueras, quò magis [Micha. 6.] reus fias, qui diuinis non potueris ſtare beneficijs. *Quid feci*, inquit, *tibi?* Tamquàm reum ſe conſtituit, & te iudicem. *Aut quid contriſtaui te?* Offenſi vultus non abnuit crimen, ſi tu Deo es contriſtatus auctore. Aut quid moleſtus tibi fui? Interpellationis iniuriam confitetur, ſi moleſtior æſtimata eſt: addidit beneficia quorum gratiam non erubuit, qui exiſtebat ingratus. In hac quoque [3. Reg. 12] cauſâ conſidera quomodò Dominus ſe ipſi Dauid iudicandum præbuit, vt vinceret: Dicit enim Nathã: *Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Ego vnxi te in Regem ſuper Iſraël, & ego liberaui te de manu Saul, & dedi tibi omnia quæ erant domini tui: & vxores illius in ſinum tuum dedi, & dedi tibi domum ipſius Iſraël: & ſi pauca ſunt, adiiciã tibi. Et quare pro nihilo duxiſti Dominum, vt faceres nequiter in conſpectu eius?* Horum commemoratione con- [Ibidem.] uentus cùm videret inferiorẽ ſe eſſe, eùm iudicaret, ait: *Peccaui Domino.* Ità iuſtificauit Dominum, qui peccatũ ſuum negare auſus non eſt. Poſſumus & ità accipere: [Luc. 7.] Iuſtificat Dominum qui peccatum fatetur. Denique in [Luc. 3.] Euangelio habes, quia Publicani iuſtificauerunt Deum baptizati baptiſmo Ioannis. Baptiſta autem Ioannes baptiſmum fecit pœnitentiæ. Qui autem agit pœnitentiam, delicta non abnuit. Ergò quia Dauid ſemper habebat delictum ſuum contra ſe, vtique non negabat quòd & erubeſcebat, non negabat quod & agnoſcebat. Non negando autem, vtique commiſſi pœnitentiam gerebat erroris; atque ità confitendo delictum, iuſtificabat Dominum, & ipſe iuſtificabatur à Domino: Iuſtificatur enim Dominus, dum eius prędicatur iuſtitia, & ab eo venia poſtulatur. Simul & ipſe iuſtificat confitentem, & iuſtificatur in ſermonibus ſuis, ſicut ſcrip- [Eſai. 43] tum eſt: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.*

Ecce enim in iniquitatibus conceptus ſum, & in delictis peperit me mater mea.

[2. Reg. 12] Quis tanto affectu agit pœnitentiam? Humi ſtratus iacuit fuſus in lachrymas cibum non guſtauit, lauacro ſe abdicauit. Quid iam reliqua dicam, quòd abſtinuerit [S. Aug. li. 4. contra duas epiſt. Pelag. li. 11. & lib. 1. cont. Iul. Pelag. c. 2.] ab ornatu & cogutatu regio? Adiunxit confeſſionẽ iniquitatis ſuæ, & in perpetua ſæcula toto canenda orbe tranſmiſit: *Ecce*, inquit, *in iniquitatibus conceptus ſũ & in delictis peperit me mater mea.* Antequàm naſcamur maculamur contagio & ante vſuram lucis, originis ipſius excipimus iniuriam, in iniquitate concipimur. Non expreſſit vtrùm parentum, an noſtra. Et in delictis generat vnumquemque mater ſua. Nec hîc declarauit vtrùm in delictis ſuis mater pariat, an iam ſint & aliqua delicta naſcẽtis. Sed vide ne vtrumque intelligendum ſit: quoniam & parentes non carent lapſu, nec conceptus ini- [Iob. 14. Hebr. 13 1. Cor. 7] quitatis exors eſt: Nam ſi nec vnius diei infans ſine peccato eſt, multo magis nec illi materni conceptus dies ſine peccato ſunt. Bonum quidem coniugium, ſancta copula; quia honorabile connubium, & torus immaculatus: ſed tamen qui habent vxores, ità ſint ac ſi non ha- [S. Aug. li. 2. cont. Iul. Pelag. c. 7.] bentes: & nemo alterum fraudare debet, niſi fortè ad tẽpus, vt vacent orationi, & iterùm in vnum conueniate, ne tentet Satanas propter incontinentiam. Concipimur ergo in peccatis parentum, & in delictis eorum naſcimur. Sed & ipſe partus habet contagia ſua, nec vnum [Leuit. 12] tãtummodo habet ipſa natura contagium. Vnde in Lege dies partus, & plerique alii à ſacrificio feriati ſunt: mulier enim quę generauit, non poteſt in diebus purgationis ſuę offerre ſacrificium, nec ingredi Sanctuariũ, donec legitimo ritu mundetur à fœtu. Ideo in quo vo- [Hier. 1] luit Dominus nulla huiuſmodi originis eſſe contagia, dicit illi: *Priuſquam te formarem in vtero matris tuæ, noui te: & priuſquàm exires de vulvâ, ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus poſui te.* Quis tantus, cui tam magna delata ſunt? Nũquid Hieremias? Non vtique: Ille enim non in Gentibus Propheta propoſitus; ſed in Iudęâ tantùm, licet nunc etiam in nationibus, quæ in Ieſum Do- [Luc. 1.] minum crediderunt. Vide igitur ne illi dicatur, qui antequàm naſceretur ex Virgine, iamdudum erat, & erat ſemper, & operabatur in vtero Mariæ conſtitutus; & ità ſanctus erat vt ſanctificaret Prophetas ſuos, in quo ſolo & conceptus virginalis & partus ſine vllo fuit mortalis originis inquinamento: Dignum etenim fuit vt qui [S. Aug. lib. 4. cont. duas epiſt. Pelag. c. 11.] non erat habiturus corporeæ peccatum prolapſionis, nullum ſentiret generationis naturale contagium. Meritò ergo Dauid flebiliter in ſe deplorauit ipſa inquinamenta naturæ, quòd priùs inciperet in homine macula quã vita. Dum hæc dicit, & peccatorum ſpecialium atque communium colluuiem confitetur, ſubito ei ſplẽdor veritatis, & candor gratiæ ſpiritalis affulſit: Supergreſſus enim vmbrã, ſpiritu prophetico ipſa vidit myſ- [Exod. 24.] teriorum Sacramenta cæleſtium, quorũ typum Moyſes [Cant. 5. Coloſſ. 2] præfigurauit in Lege. Vulneratus igitur charitatis vulnere, & indagandæ captus veritatis cupiditate, in ſuperiora ſuę mentis extendit intuitum, & in futura proſpiciens, theſauros ſapientię & ſcientię vidit in Chriſto, præuidit Baptiſmatis ſacramentum, & miratus gratiam, exclamauit ſubito, dicens:

Ecce enim veritatem dilexiſti: incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſtaſti mihi.

Non incerta myſteria, quia certa ſunt: nec incerta ſecreta & arcana ſapientię, ſed non manifeſta: Hoc enim ſignificat, quia nullis adhuc eſſent manifeſtata. Quod [Coloſſ. 1] enim oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, hoc præparauit Deus diligentibus ſe [Eſai 64]. Videns igitur ea, dicit: Ecce iam non in vmbrâ, nec in figurâ, nec in typo, ſed in veritate lux aperta reſplendet. [1. Cor 2] Ecce nunc veritatem aſpicio, ſplendorem veritatis agnoſco: nũc te maiori, Domine Deus noſter! veneror affectu. *Ecce enim veritatem dilexiſti*, non per ſpeculum, non in ænigmate, ſed facie ad faciem te mihi, Chriſte! demonſtras, in tuis te † teneo ſacramentis. Hæc ſunt [al. Inuenio.] tuæ vera ſacramenta ſapientiæ, quibus mentis occulta mundatur. Itaque iam lætus atque ſecurus, quod vibraſſet ei ſapientiæ plenitudo, dicit ad Dominum. [1. Cor. 13]

Aſperges me, Domine: hyſſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor.

[Exod. 12] Bene & Veteris teſtamenti Sacramenta non euacuat, & Euangelica † decet myſteria præferenda: [al. docet.] hyſſopo mundari ſecundùm Legem poſtulat, lauari ſecundùm Euangelium concupiſcit: & ſuprà niuem ſe exiſtimat, ſi lotus fuerit, dealbandum. Per hyſſopi faſciculum aſpergebatur Agni ſanguine, qui mundari [Leuit. 14.] volebat typico baptiſmate. Lauatur autem, qui diluitur æterni fontis irriguo: & ſuprà niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Denique de ipſâ animâ dicitur: *Quæ eſt hæc, quæ aſcendit dealbata?* Antequam baptizaretur, ipſa eſt quæ dicebat: *Nigra ſum & decora, filiæ Hieruſalem!* Erat enim nigra, tenebroſo peccatorũ horrore deformis; ſed poſteaquam abluta per baptiſmum remiſſionem meruit delictorum, dealbata aſcen- [Cant. 8] dit ad Chriſtum. Inde & per Eſaiam Dominus locutus [Cant. 2] eſt, dicens: *Si fuerint peccata veſtra ſicut phœnicium,* [Eſai. 1] *vt niuem dealbabo*: id eſt, ſi cruenta, ſi tetra, mundabo. Hęc eſt nix intelligibilis, de quâ ait quòd Domini Ie- [Mat. 17] ſu in Euangelio refulſerunt veſtimenta ſicut nix: eò [2. Cor. 5] quòd peccatum non cognouerit: caro † enim quã ſe [al. cum]

induit, ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris ſi vidit baptiſmatis Sacramenta; cùm ſupra dixerit, vbi deſcripſit paſſionem Domini: *Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit, ſuper aquam refectionis educauit me.* Et alibi: *Vox Domini ſuper aquas, Deus maieſtatis intonuit.* Et de ipſo Sacramento pleniùs dixit: *Paraſti in conſpectu meo menſam, impinguaſti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians, quam præclarum eſt!* Meritò ergò iſte quoque exultans ait.

Pſal. 22. Pſa. 28. Pſ. 22.

Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exultabunt oſſa humiliata.

Probâſti, Domine Ieſu quia numquàm verba tua H prætereunt. Probâſti illud Euangelicum quod dixiſti. *Multi Prophetæ & Iuſti voluerunt videre quæ vos videtis, & audire quæ vos auditis.* Ecce Dauid ſolo lętatur auditu, quia futura eſſet peccatorum remiſſio: & prophetat quia exultabunt oſſa humiliata: Sicut enim omnia Iuſti oſſa dicent: *Domine, quis ſimilis tibi? ſic exultabunt oſſa humiliata:* Humiliantes enim animam ſuam Iuſti dicuntur: † ergò oſſa virtutes dicuntur: ipſa enim velut quidam animi motus humiliantur peccatis, & exultant gratiæ cæleſtis munere. Dicuntur & oſſa populi Eccleſiarum. Vnde habes benè dictum & in Pſalmo: *Non eſt abſconditum os meum, quod feciſti in occulto.* Os ſuum Eccleſiam dixit, & plebis deuotæ conuentus ſacros, quoniam ſumus membra corporis Chriſti de carne ipſius, & de oſſibus eius. Hoc igitur dicit quia Eccleſia Domini omnia opera diuina cognoſcet, & fidem reſurrectionis accipiet. Sequitur:

Matt. 24. Matt. 13. Eſai. 34 Luc. 18. † Vat. CC. ſic habent. Ergo oſſa virtutes dicuntur oſſa, velut quidam animi motus, vel animæ, qui motus humiliatur peccatis; ſed exultant &c. Pſ. 138. Epheſ. 5

Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Vſitata eſt deprecatio, vt eos quos læſimus, obliuiſci offenſionis propriæ poſtulemus. Moraliter ergò Deum rogat Propheta vt auertat faciē ſuam à peccatis eius, & tamquàm obliuia peccatorum eius aſſumat: Sed quia omnia ſpectat, & nihil eum prętertit, obliuiſci non po- K teſt, ſicut nos, quos breui interuallo temporis eorum quæ cognouerimus memoria ſubterfugit. Ideò bene agit vt faciem ſuam auertat, non ab ipſo, ne deficiat deſtitutus: ſed à peccatis, vt vires non poſſint habere peccata ipſius: Quos enim aſpicit Dominus, illuminat, & in vultu Domini pietas atque indulgentia eſt. Ideòque hic ipſe ait: *De vultu tuo iudicium meū prodeat*: De vultu enim Domini venia, non pœna procedit. Rogandus eſt ergo vt nos aſpiciat, auertat autem faciem ſuam à peccatis noſtris, vt deleat ea: Quę enim non aſpicit, delet: & quæ deleuerit, ea cum eorum memoriâ ſepelientur; ſicut ipſe Dominus ait. *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudiceris.* Peccatum autem aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per ſanguinem crucis, tegitur per charitatem. Similiter & iniquitas, quæ æſtimatur habitudo mentis iniuſtæ: licet Ioannes in Epiſtolâ eum qui fecerit peccatum, & iniquitatem feciſſe dixerit; ſicut habemus ſcriptum: *Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit*: Peccatum eſt iniquitas; quia in peccato ipſo iniquitas eſt. Tamen vt nobis videtur, omne peccatum eſt iniquitas: iniquitas autem operatrix culpæ aut delicti. Plus eſt ergo vt ipſa iniquitas deleatur, excidatur radix & ſeminariū peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, vniuerſa iniquitatum genera tollantur. Itaque quemadmodùm intrans in animam ſapientis diſciplina imprudentiam tollit, & ſcientia ignorantiam: ſic perfecta virtus iniquitatem, & remiſſio peccatorum delet omne peccatum. Vnde præclarè Apoſtolus ait: *Quia donauit nobis peccata Dominus Ieſus delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum*, inquit, *de medio tulit, affigens illud cruci.* Deleuit ſanguine ſuo atramentum Euę, deleuit obligationem hereditatis obnoxiæ. Fides G igitur peccatum minuit. Et ideo Dominus dimittens peccata dicebat: *Confide fili! remittuntur tibi peccata tua.*

Hebr. 4 Pſ. 103. Pſal. 30 Pſ. 16. Eſai. 43 Deprecatio. 5. c. ille vox 5. peccatum omnis donatur. 1. Ioan. 3 Coloſſ. 2 Mat. 9.

Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innoua in viſceribus meis.

Superiùs mundari ab occultis ſe petit hîc poſtulat cor mundum creari ſibi: quod ei prouenit qui renouatur ſpiritu: in nouo enim homine cor mundum eſt, in quo veterum delictorum fuerit deleta colluuies, nec inſcripta manſerit aliqua iniquitatis effigies. Grande autem munus, cordis eſſe mundi. Vnde pulchrè Salomon. *Quis gloriabitur caſtū ſe habere cor:* Et Dominus in Euangelio: *Beati mundo corde: ipſi enim Deum videbunt.* Propheta etiam Dauid cor mundum habere cupiebat, ne à facie Domini proiiceretur. In quo autem cor mundum eſt, innouatur in eius interioribus ſpiritus: Viſcera enim velut interiora ſunt animæ: Sicut enim viſcera ſunt interiora corporis; ità ſunt & intelligibilia viſcera animę, vt ſunt viſcera miſericordię, vt ſunt interiora quę benedicunt Dominum, de quibus ait: *Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen ſanctum eius.* Viſcera autem animę adinuentiones ſenſuum ſunt, bonæ cogitationis ſtudia, virtutum perſeuerantia, poſtremò illæ quæ Græcè, ἐνθυμίαι dicuntur. Rectus autem Spiritus, qui bene dirigit, qui deducit in viam rectam: hic I eſt Spiritus veritatis, vel certè recta hominis cōſcientia nullis inflexa peccatis, vel ſpiritus qui in homine eſt. Non prætermiſimus quid alij ſentiant; tamen nobis videtur quoniam de myſterijs dicit lectio, & futuræ gratia renouationis exprimitur, Spiritúſque ſancti infuſio poſtulatur. Denique ſequitur:

Pſal. 18 Epheſ. 4. Prouer. 20 Matt. 5. 2. Cor. 4 Coloſſ. 3. Pſ. 102 Pſ. 142.

Ne proijcias me à facie tuâ, & Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

Si quis nos offenderit ſeruulorum, auertere ab eo vultum ſolemus. Plerique autē diuitum amandare conſueuerunt mancipia ſua, & per agellos relegare, & hęc pœna grauior æſtimatur. Denique ſolent magis ſe offerre verberibus. Si apud homines hoc graue ducitur, quantò magis apud Dominum Deum noſtrum. Quaſi non hinc dolor parricidalis (reprimendus quidem ſi qua eum pietas temperare potuiſſet) erupерit, quòd faciem ſuam Deus à Cain muneribus auertit: reſpexit autem ſuper munera Abel. Itaque tacito vultu, alterum innocentem pronuntiauit, alterum peccatorem. Ergò quaſi vltimus ſeruus humiliat ſe: & quaſi in pèccato deprehenſus, & offenſæ reus, obſecrat vt flagelletur potiùs, quàm proijciatur à facie Domini. Quomodo proiiciat Deus à facie ſuâ, audi dicentem: *Mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium.* Qui non emendatur, à facie eius in tenebris conſtitui- L tur. Ideò iuſtus ne tenebras patiatur, ait: *Vultum tuum, Domine! requiram:* Vbi enim Domini vultus, ibi lumen eſt; ſicut ſcriptum eſt: *Faciem tuam illumina ſuper ſeruū tuum.* Denique vbi primùm intuitus Petrum, illuminauit. Grande igitur ſupplicium, proiici à facie Dei. Proiectus eſt Adam de paradiſo, nec immerito: ipſe enim antè ſe abſconderat à facie Dei. Exiuit & Cain à facie Dei, non ſolùm poſt parricidale commiſſum; ſed etiam quando Deum putauit eſſe fallendum, vt crimen negaret. Peccator igitur excluditur à facie Dei; Iuſtus autem dicit: *Ecce ego.* Denique ipſe Dauid cum videret interire populum, ſemetipſum obtulit, dicens: *Ego* M *ſum, ego peccaui, & ego paſtor malè feci:* & ſic ira Domini mitigata eſt, & venia donata. Simul oſtendit quia Sancti permanēt, criminoſi proiiciuntur. Ideòque ſeruanda eſt nobis gratia ſpiritalis, ne propter peccata noſtra auferatur à nobis: Non enim proficitur in quo Spiritus ſanctus eſt; ſed inoffenſo muneris ſui fructu ſtudet ſe Domino ſemper offerre; ſicut ille qui dicenti Domino: *Numquid & vos vultis abire? reſpondit: Ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, & nos credimus.* Simul illud conſiderandum, quia non aufertur Spiritus niſi Domini voluntate. Qui vtique cum datur, non quaſi

Geneſ. 4 Mat. 22. Pſ. 26. Pſ. 118. Luc. 22. Gen. 3. Gen. 4. Eſai. 6. 4. Reg. 24. Eſai. 59. Ioan. 6

Ioan. 3. A quaſi coactus operatur; ſed pro ſuâ voluntate diuiditur, *1 Cor. 12* ſicut ſcriptum eſt, dicente Apoſtolo: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Cùm igitur non auferatur niſi Domini voluntate, apparet quia vna Trinitas voluntatis eſt.

Redde mihi lætitiam ſalutaris tui: & Spiritu principali confirma me.

Cui debetur lætitia ſalutaris, redditur: redditur autem *Galat. 5* rationali naturæ. Lætitia verò & gaudium fructus eſt Spiritus. Firmamentum quoque noſtrum Spiritus principalis eſt. Deniq; is qui principali confirmatur Spiritu, non *Ioan. 8.* eſt obnoxius ſeruituti, neſcit ſeruire peccato, neſcit flui- B *Apoc. 2* tare, neſcit errare, nec ſtudio nutat incertus; ſed firmatus in petrâ, ſolido ſtabilitur veſtigio. Quem putamus dici Spiritum principalem? Plerique Spiritum rectum ad Dominum referunt Ieſum, qui peccatum mundi abſtulit, & omne hominum genus ſui ſanguinis effuſione renouauit: *Ioan. 14* & ideò dictum eſt: *Spiritum rectum innoua in viſceribus meis.* Spiritum autem ſanctum, de quo dicit: *Spiritum* *Pſal. 24* *ſanctum tuum ne auferas à me*, ſpiritum intelligunt veritatis: ſpiritum verò principalem, Deum Patrem arbitrantur. Quam moraliter autem ait: *Ne proiicias me à* *Pſ. 122.* *facie tuâ:* Fideliter timet auferri ſibi quam acceperat gratiam. Ideóque alibi ait: *Oculi mei ſemper ad Dominum.* Et C in poſterioribus: *Ecce ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, & ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ: ità oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec* *1. Cor. 2* *miſereatur noſtri.* Certè hic eſt Spiritus, Auctor & Princeps, qui regat mentem, confirmet affectum, quò velut trahat, & in ſuperiorem viam dirigat. Sunt & qui acceperunt ſpiritum hominis, qui in ipſo eſt. Ideò ait Apoſtolus: *Quis enim ſcit hominum quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus qui in ipſo eſt?* Qui poteſt ſcire omnia, & quem hominis occulta non fallunt, poteſt in homine habere principatum.

Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te D conuertentur.

Ille præcipuus eſt gubernator, qui ſcopuloſo in littore nauim gubernat. Ille doctor bonus, qui duriora acuit ingenia ad eruditionis profectum. Ille bellator egregius, dux mirabilis qui timidiores accendit in prælium, exploratiſque locorum ingeniis, fulcit, vt infirma vitium commodâ ſtationis opportunitate compenſet. Ille ſimiliter magnus etiam fidei zelator, qui iniquos docet. Vnde *Mat. 9* pulchrè ait: *Docebo iniquos.* Non dixit: Docebo Iuſtos *Ibidem.* (*nouerunt enim Iuſti vias Domini*) ſed, *iniquos* (inquit) *docebo.* Denique Auctor prudentiæ & Magiſter omnium E dicit: *Non veni Iuſtos vocare, ſed peccatores.* Et medicus ille cæleſtis. *Non opus eſt ſanis*, inquit, *medicus; ſed infirmis.* Siue igitur ex perſonâ illius qui Gentes vocauit, ſiue ex ſuâ, bene poſuit: *Docebo iniquos vias tuas*; quia cõ- *Epheſ. 2* mutare vitioſos affectus poteſt, propoſitúmque conuertere doctrina cæleſtis: & operatio diuina ſacrilegis pectoribus ſtudia pietatis infundere, vt hi qui ſine lege viuebant, conuertantur ad Dominum. Verùm qui antè auertebantur, regalis quoque exemplo pœnitentiæ, qui iniquitates & acerba exercent flagitia, corrigantur: & fide atque opere conuerſi, doctrinæ remedium ſalutaris accipiant, ingrediantur Domini vias in quibus nullos er- F roris anfractus, nulla diuerticula præcipitis prolapſionis offendant: Sicut enim bonæ vitæ ſpecimen & virtutis exemplar in iis viris eſt, qui inoffenſa vitæ ſuæ tempora percurrerint; ita qui anteactis renuntiantes flagitiis vel incredulitatis erroribus emendauerint curſum poſterioris ætatis, his ad imitandum propoſiti ſunt qui vel opere vel cogitatione labuntur. Sequitur:

Libera me de ſanguinibus Deus, Deus ſalutis meæ: & exaltabit lingua mea iuſtitiam tuam.

A *Libera me de ſanguinibus.* Et ad Vriæ mortem poteſt *2. Reg. 11* referri, quòd mandatæ necis eius conſcius, veniam tanti *Rom. 6* poſcat admiſſi: & quamuis Rex legibus abſolutus, ſuæ tamen reus ſit conſcientiæ. Quibus vinculis ſe enodari deſiderans, diuinum ſibi precatur auxilium, vt ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et re verà cùm mitis & *Pſal 131* corde manſuetus egregia ſemper dederit ſanctus Propheta ſuæ manſuetudinis & pietatis inſignia; ita vt aduerſarijs ſuis frequenter ignouerit, atque ab eorum nece putauerit abſtinendũ, non eſt mirum quòd tam grauiter doleat fundendi ſanguinis innoxij ſibi obrepſiſſe peccatum. Ideò liberari ſe à ſanguinibus, hoc eſt, à peccatis mortalibus, poſtulauit. Laudauit Dominum Deum ſuũ, B iuſtitiam Domini prædicauit; ideóque addidit: *Exaltabit lingua mea iuſtitiam tuam.*

Domine: labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Qui laudat Dominum, ab inimicis ſuis erit ſaluus, vt ſcriptum eſt. Et certè ſuprà dixerat in quadrageſimonono *Pſal. 17* Pſalmo: *Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras* *Pſ. 49.* *iuſtitias meas?* Cùm ergò per os ſuum dixerit quòd peccatorem prohibuerit Deus ſuas enarrare iuſtitias, vtique ipſe enarrando iuſtitiam Dei, declarauit commiſſum hoc C nequaquàm ſibi imputatum eſſe peccatum. Et addidit: *Labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuã.* Os peccatoris Deus claudit, ne loquatur iuſtitias Dei: Iuſti aperit vt loquatur. Cuius ergò labia aperit, hunc peccati abſoluit reatu. Illius autem aperit labia Dominus, qui accipit verbum in apertione oris ſui. Vnde & A- *Coloſſ. 4* poſtolus petit ſe adiuuari orationibus plebis, vt aperiatur ſibi oſtium verbi ad loquendum myſterium Chriſti. Linguam verò pro ſermone accipimus eius qui exultat in Dei *Pſ. 44.* laudibus. Vnde & illud ſic æſtimatur: *Lingua mea calamus Scribæ velociter ſcribentis*, ſermo infuſus Prophetæ. Quod ſi ex perſonâ Chriſti dictum accipimus, vide ne ſcriba ſit velociter ſcribens verbum Dei, quod animæ viſcera percurrat & penetret, & inſcribat in eâ vel naturæ dona vel D gratiæ. Lingua autem ſit ſanctum illud corpus ortum ex Virgine, quo vacuata ſunt venena ſerpentis, & Euangelij *Hebr. 4* opera toto orbe celebranda decuſſa ſunt. Accedit ad euacuandum peccatum, quod † humilitate ſuſcepit. Contri- *al. humilitatem.* uit cor ſuum, quod magis ſacrificium † Dominus elegit quàm holocauſta pro peccatis, quæ ſecundùm Legem *al. Domini.* offerri ſolebant. Denique ſuprà ait: *Holocauſta & pro peccato non poſtulaſti, tunc dixi: Ecce venio.* id eſt, non rapinam arbitratus eſſe me æqualem Deo, venio formam *1. Pet. 2* *Hebr. 10* ſerui accipiens venio in ſpecie ſuſceptionis humanæ, in *Pſal. 39* veritate crucis, mortis humilitate obedientiam probatu- *Philip. 2* rus, vt inobedientia deleatur. Meritò ergò & hîc dicit:

E Quoniam ſi voluiſſes, ſacrificium dediſſem vtique: holocauſtis non delectaberis.

Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum Deus non ſpernit.

Sicut ſuprà dixi, certum eſt myſterio conuenire quod ipſe Dominus Ieſus videtur hîc quoque ex ſuâ perſonâ loqui, qui ſuperiùs illud perſonæ ſuæ euidenti teſtificatione deprompſit. Ipſe enim verus Dauid manu fortis, verus humilis, atque manſuetus, primus & nouiſſimus: F æternitate primus, humilitate vltimus: per cuius obe- *Eccl. 47* dientiam humani generis culpa deleta, refuſa iuſtitia eſt. Ipſe, inquam, Ieſus vmbræ finis & legis, aduenit humilitatis Magiſter, docere ſuperbos ſenſu, & tumore cordia inflatos, ad manſuetudinem & ſimplicitatem eſſe migrandum. Quomodò igitur in typo eius myſterij pecca- *Rom. 10* tum imputari poteſt, cùm in ipſo myſterio ſit remiſſio peccatorum, niſi fortè ideò Dauid iniquitatem ſuam, peccatúmque confeſſus eſt eius admiſſi, vt & ipſe ad remiſſionem peccati, & gratiam myſterii pertineret.

Benedic Domine: in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri Hieruſalem.

Quid ſibi vult quod vir peccatum ſuum confitens, de G
Sion & Hieruſalem pſallit, dicens: *Benefac Domine! in*
bonâ voluntate tuâ Sion! & ædificentur muri Hieruſalem:
Galat.5 niſi quia accelerare ei placet Eccleſiæ congregationẽ per
Hebr.12 vocationem Gentium: quæ non ancillę filij; ſed liberæ
Hieruſalem illius quæ in cælo eſt, fidei ſuæ proſapiam to-
to orbe diffunderet, & ſpiritalium ſepta murorum doctri-
næ Apoſtolicæ fundaret aſſertione? Muri itaque Hieru-
ſalem fidei propugnacula, diſputationum munimenta,
virtutum culmina ſunt. Muri Hieruſalem Eccleſiarum
Cant.8 conuentus ſunt toto orbe fundati. Eccleſia enim dicit:
Ego murus, & vbera mea turris. Et bene muri Hieruſa-
Apoc.21 lem, Eccleſiarum conuenticula ſunt, quoniam quiſquis
1.Pet.2. bona fide atque opere ingreditur Eccleſiam, fit ſupernæ H
illius ciuis & incola ciuitatis quæ deſcendit de cælo. Hos
muros lapidum ædificat ſtructura viuorum. Videns igi-
tur Hieruſalem veram & Sion dixit: *Cùm benedixeris in*
bonâ voluntate tuâ Hieruſalem & Sion.

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitię, oblatio-
nes & holocauſta: tunc imponent ſuper altare
tuum vitulos.

Tunc acceptabis ſacrificium iuſtitiæ: hoc eſt, ſacrificium
corporis Chriſti, qui ait, cùm de propriâ paſſione lo-
queretur: *Aperite mihi portas iuſtitiæ, & ingreſſus in* Pſal.117
eas confitebor Domino. Et in Euangelio ait ad Ioannem:
Sine modò: ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam.
Et infra: *Beati qui perſecutionem patiuntur propter iu-*
ſtitiam. Iuſtitia Chriſtus eſt. Sacrificium ergò Chriſti
acceptabile futurum Patri aſſerit. Hoc eſt ergò de quo & Matt.3
ſupra ait: *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in* Matt.5
Domino. Hæc eſt iuſtitia ſpiritalis, oblatio & holocau-
ſtum feruentis deuotionis, & infuſionis Spiritus S. quod
dicit futurum, cùm ad illud ſpiritale Domini altare cœ-
perint admoueri animæ Credentium, quæ renuntiantes 1.Cor.5
voluptatibus atque delicijs, tamquam aratrum in viſce- Pſal.4
ribus ſuis ducant, vt fructus poſſint ferre piæ culturæ.
Vel certè ita: Cùm benedixeris Eccleſiã ex Gentibus ac-
quiſitam, & ſpiritale ſacrificium iuſtitiæ cœperit frequẽ-
tari, tunc & martyres ſancti, qui ſuum pro Chriſto cor-
pus obtulerint exarandum, tamquàm vituli ſacris altari-
bus offerentur; ſicut in Apocalypſi Ioannis ſcriptum
inuenimus; quia ſub altari erant animæ eorum qui Apoc.6
pro Domini Ieſu nomine corpora ſua obtulerunt marty-
rio, vt Chriſti ſibi gratiam mercarentur: Cui eſt honor
& gloria, laus, perpetuitas cum Deo Patre & Spiritu
ſancto à ſæculis & nunc & ſemper, & in omnia ſęcula
ſæculorum. Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM L. DAVID ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID LXI.

ENARRATIO.

Titulus Pſalmi LXI.

In finem, pro Idithum, ipſi Dauid Pſalmus.

OMNIVM noſtrum indubia con- I
ſuetudo eſt, vt feſtinemus ad fi-
nem, & eorum quæ legimus vel vi-
dimus & audiuimus, velimus Sum-
mam cognoſcere. Vnde Titulus ip-
ſe otioſos nos eſſe non patitur, nec
feriatis præterire auribus deſiderij
communis iudicium: Præ cæteris enim, licèt etiam in
cæteris clareat, diuinum tamen in huiuſmodi Pſalmo
refulget oraculum. Vnde diligentiùs quid ſit finis conſi-
deremus; Finis enim dicitur τέλος & ſumma rei eius
quam volumus explicare. Finis dicitur Chriſtus; quia
ipſe eſt finis legis, ſicut ſcriptum eſt: *Finis enim legis*
Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Finis etiam dici-
tur; quia ipſe eſt principium & finis. Ergò iſti Pſalmi K
Rom.10 qui titulantur, *In finem*, aut de Chriſto ſunt, aut ip-
Apoc.21 ſius Chriſti: de Chriſto, cùm ipſe annuntiatur: ipſius
Chriſti, cùm ipſe ſe nuntiat, venturúmque promittit in
terras, & futuram nobis reuelare dignatur proprij Cor-
poris Paſſionem. Ideóque ipſi Dauid inſcribuntur in
titulo: quaſi verò Dauid ipſi à Domino prophetici oris
miniſteria deputentur, per quem humanæ vocis officio
vis cæleſtis increpuit, & diuina ſententia reſultauit. Me-
ritóque pro Idithum, qui fuit Propheta, & Pſalmos cum
1.Par.25. ſex filijs canebat ſuis, velut quædam præfatio eſt, eò
quòd eſſet his vaticinia prophetanda, qui in pſallendi mi-
niſterio conſtituti, diuina oracula humanâ voce loque-
rentur. Et quia pro totius mundi abolendo errore ſuſ-
cipienda Dominici corporis paſſio foret, huius licet
1.Ioan.2 nomine cuius ſedulitas probaretur, commendatio-
rem eruditionem plebis expreſſit. Itaque ipſum audia-
mus loquentem.

Pſalmus Dauid ſexageſimusprimus.

NOnne Deo ſubdita erit anima mea? ab
ipſo enim ſalutare meum.

Suſcepturus carnem hominis Dominus noſter Ie- Rom.5
ſus, vt eo ſe eam ipſe mundaret, quid prius quàm pec-
cati veteris primum debuit abolere contagium? Nam
quia per inobedientiam culpa irrepſerat, dum mandata
diuina temerantur, obedientiam vtique prę cæteris
debuit reformare, vt ſeminarium erroris excluderet.
Fibra enim inde manauerat: & ideò ſicut bonus me-
dicus radices priùs vlceris debuit amputare, vt me-
dicamentorum ſalubre remedium vulneris ora ſenti-
rent. Fruſtrà enim cicatricem curaueris, ſi ſerpant in-
teriora contagia: immò acerbatur vulnus, ſi foris
clauditur, cùm interiùs virus exæſtuat: Nam quid
proderat donaſſe peccatum, ſi peccandi maneret affe-
ctus? Hoc erat non ſanare cicatricem; ſed claudere. Vo-
luit itaq; mundare vulnus, vt affectum ſanaret, ne inobe-
dientiæ ſordes vlla remaneret. Suſcepit ipſe obedien-
tiam, vt nobis eam transfunderet: Sic enim oportebat vt
quoniam per inobedientiam vnius hominis peccatores
conſtituti erant plures, per vnius rursùs obedientiam Ibidem.
iuſti conſtituerentur multi. Vnde valde errare eos res in-
dicat, qui carnem hominis à Chriſto aiunt eſſe ſuſce-
ptam, affectum negant: & contrà ipſius Domini Ie-
ſu venire conſilium, qui hominem ex homine tollunt,
cùm homo ſine affectu hominis eſſe non poſſit: Nam
caro ſine affectu, & præmij immunis & culpæ eſt. Illud
ergò ſuſcipere debuit & ſanare, vnde culpa manauerat,

vt uriginem erroris & quaſdam prorumpentis delicti fo- tes clauderet. Vnde ergò hodie hominem agnoſcerem Dominum Ieſum, cuios carnem non video, affectum lẽgo? vnde, inquam hominem eum agnoſcerem, niſi eſu- Mat. 26 riſſet, niſi ſitiſſet, niſi fleuiſſet, niſi dixiſſet: *Triſtis eſt ani-* Hier. 17 *ma mea vſque ad mortem*? Denique ſcriptum eſt: *Et homo eſt, quis cognoſcet eum*? Sed homo per iſta cognoſcitur, qui per opera diuina ſupra homines æſtimatur. Itaque ipſe eoſqoe ſe hominem credi volebat, cùm Deus eſſet, vt ſe Ioan. 17 appellaret hominem, dicens: *Quid me quæritis occidere,* Marc. 8 *hominem qui veritatem locutus ſum vobis*? Nec ſolùm ho- Mat. 16 minem; ſed etiam filium hominis diceret, ſicut ait: *Quem me dicunt eſſe homines filium hominis*? Vnde ille ſummam tenere fidei pronuntiatus eſt, qui & Dei Filium cognouit, & hominem non negauit. Ipſe igitur vtrumque vnus, inſeparabilis numero, & agnoſcendus operis diſtinctione, non varietate perſonæ: Non enim alter ex Patre, & alter ex Mariâ; ſed qui erat ex Patre, carnem ſumpſit ex Virgine: affectum aſſumpſit ex matre, vt infirmitates Eſai. 53 noſtras ipſe ſuſciperet. Vnde ait Propheta: *Et pro nobis dolet*. Quomodò dolebat meo dolore, ſi meum non ge- Ibidem. rebat affectum? *Homo*, inquit, *in plagâ, & ſciens ferre infirmitatem*. Itaque quaſi homo infirmatus eſt, quaſi homo doluit, & nos quaſi hominem æſtimauimus eum eſſe 1. Pet. 2 in doloribus: ſed quaſi victor infirmitatum, non infirmitatibus victus, pro nobis, non pro ſe dolebat, & infirmatus eſt non propter ſua; ſed propter noſtra peccata, vt nos ſuo liuore ſanaret. Quid vtique eſt homo in plagâ, & ſciens ferre infirmitatem; niſi quia plagæ habebat cõpaſſionem? Aut quomodò ſciebat ferre infirmitatem, ſi ſeorſum infirmitatis excluſerat? Quod enim portamus, hoc pro onere ſuſtinemus. Suſcepit ergò peccata noſtra, vt portaret: ſuſcepit etiam, vt purgaret. Denique ſcriptum eſt: *Et peccata multorum ipſe purgauit*. Ideò ipſe hereditate poſſidebit multos, & fortium partietur ſpolia: Eſai. 53. Ibi enim maior triumphus, vbi mens interna mundatur. Quod portat igitur, ad remiſſionem pertinet: quod purgat, ad correctionem. Suſcepit itaque compaſſionem noſtram, ſuſcepit & ſubiectionem: Quòd enim ſubiecit ſibi omnia, ſuum eſt: quòd ſubiectus eſt, noſtrum eſt. Ideó- 1. Cor. 15 que ait: *Nonne Deo ſubdita erit anima mea*? Anima, inquit, ſubdita, non diuinitas: anima ſubiecta, non Dei virtus: Virtus enim Dei poteſtati ſubdita eſt; ſed voluntati, & conſortio eius vtitur poteſtatis. Illa ſubiecta eſt, quæ Ioan. 10 humanæ conditionis fragilitate plerumque mutatur, non quæ mutari non poteſt. Anima carni compatitur, & animæ caro, quæ ſibi quodam contubernio copulantur. Illa ſubiicitur, quæ triſtis eſt; quia ſcriptum eſt: *Triſtis eſt* Mat. 26 *anima mea vſque ad mortem*. Illa ſubiicitur, quæ ſuſcepta, non ex Deo Patre nata: quamquam ipſa ſubiectio non in ſpecie quidem infirmitatis ſit; ſed in operatione virtutis: diſpenſationis magis temporariæ arbitra, quàm perpetuo ſeruitio mancipata. Vnde & ait: *Nonne Deo ſubdita erit* Eſai 52 *anima mea*? Cur dixit *erit*, ſi ſempiterna ſubiectio eſt? Sed quia Filius Dei qui loquebatur æternus eſt, animam autem ſuſcepit ex tempore, ideò futuram ſubiectionem animæ ſuæ dicit. Per ipſam ergò obedientia, per ipſam humilitas: quæ tamen non ad infirmitatem potentiæ ſuſcepta ſunt; ſed ad magiſterium diſciplinæ. Ipſe enim *Domi-* Philip. 2 *nus Ieſus cùm eſſet in Dei formâ, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudine hominum factus, in ſpecie inuentus vt homo: humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem*, ſicut Apoſtolus dicit: non iugem & perpetuam; ſed temporalem ſubiectionem cupiens declarare, qualis ſit ſuſcepta cum carne, & depoſita cum ipſius corporis ſeruitute. Sic etiam ad Hebræos ſcriptum eſt: Nam cùm propoſuiſſet exemplum dicens: *Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſe-* Hebr. 5 *dech* ſubiecit idem Paulus: *Qui in diebus carnis ſuæ preces & ſupplicationes adhibuit ei qui poſſet liberare eum de* Ibidem. *morte, cum magnâ voce & lachrymis & exauditus ab illo metu. Et quamquàm eſſet Filius, didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam: & conſummatus obtemperantibus ſibi cauſa factus eſt ſalutis æternæ: vocatus à Deo Sacerdos*

A *ſecundùm ordinem Melchiſedech*. Nonne igitur euidenter clamauit Apoſtolus, dicens obedientiam illam & humilitatem non diuinitatis fuiſſe; ſed carnis? Quod enim diſcitur, temporale eſt. Quaſi homo ergò ex his quæ paſſus eſt, didicit obedientiam, vt conſummaretur in carne, & per obedientiæ transfuſam in nos ſucceſſionem, cauſa fieret nobis ſalutis æternæ, quibus antè per inobedientiæ hereditatem primus ille Adam cauſa factus eſt mortis. Subiectio ergò magiſterium virtutis humanæ, non diuinæ imminutio poteſtatis eſt: nam ſi illum minorem Filiũ Rom. 5 & inæqualem Patri dicunt; quia erat ſubditus Patri Deo, numquid & matre ideò minor; quia ſubditus erat matri? Lectum eſt enim de Ioſeph & Mariâ: *Et erat ſubditus il-* Luc. 2 B *lis*. Sed pietas omnibus nobis non diſpendio; ſed incremento eſt, per quam omnibus nobis Dominus Ieſus fidem infundit & gratiam, vt nos ſpiritu fideli ſubditos Patri faciat Deo: & ideò nouo & profundo conſilio Apo- 1 Cor. 15 ſtolus ait quòd ipſe Patri erit ſubiectus in nobis, cùm fuerit in omnibus plenitudo fidei, & quædam deuotionis vnitas: nunc enim quamdiu ſententiis diſcrepamus, quodammodò regnum Chriſti minoramus; quia nondum ei ſubiecta ſunt omnia, cuius regnum vnitas eſt. Cùm autẽ ſubiecta illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit illi qui ſibi ſubiecit omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus; ſicut ſcriptum eſt. Nunc enim poteſtate ſupra omnes eſt; ſed opus eſt vt ſit in omnibus voluntate. Volet autem, C cùm omnia in nobis cognouerit ſui plena, & vacua delictorum. Nondum igitur ſubiectus eſt Patri; quia non- Hebr. 2 dum omnia & in omnibus Chriſtus. Cùm autem fuerit 1 Cor 15 omnia & in omnibus Chriſtus, erit omnia & in omnibus Ioan. 3. Deus. Vnde colligitur vnum eſſe regnum Patris & Filij, & etiam Spiritus ſancti; quia qui Filium receperit, recipit & Patrem, recipit & Spiritum ſanctum; quia vna pote- Ibidem. ſtas, vna gratia, vna operatio Trinitatis eſt. Meritóq; addidit Dominus: *Ab ipſo enim ſalutare meum*. Quaſi diceret Nolite turbari quia dixi animam meam fore Deo 1. Ioa 15 ſubditam. Anima erit ſubdita, quæ veſtri eſt portio: ſalutare autem meum ab ipſo, hoc eſt, quia à Patre & in Patre ſemper ſum: A Patre enim veni in hunc mundum: etſi vi- Ioan. 8 deris hominem, Dei Filium credite. *Cùm venerit autem* Ioan. 16 D *paracletus quem ego mittam vobis à Patre meo, Spiritus veritatis, qui à Patre meo procedit, ille teſtimonium perhibebit de me*. Et Filius à Patre procedit, & Spiritus ab ipſo Ioan. 15 procedit. De vnitate ergò diuinitatis ambiguum nihil. Ideóque concupiuit Dauid hoc ſalutare Dei nobis dari; quia ipſe eſt vita æterna, ſi & Patrem verum Deum cognoſcamus & Filium, quem pro noſtrâ certum eſt ſalute veniſſe: Sed non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo. Aſſertionem ſuæ diuinitatis ſequeſtrat, & diſpenſa- Ioan. 17 tionis humanæ repræſentat officium. Ideóque adiunxit Philip. 2 ſtatim:

E Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus, defenſor meus: non mouebor ampliùs.

Hæc vtique quaſi homo loquitur; quia in Deo ſpem noſtram debemus reponere, ne facilè labamur: quam- Agg. 2 quàm in eo quod locutus eſt: *Non mouebor ampliùs*, oſtẽ- Hebr. 12 dat habere ſe diuinæ inſignia poteſtatis: habes enim alibi Gen. 7 dicentem: *Adhuc ego ſemel cælum & terram mouebo*. Mo- Gen. 19 uit diluuio, quãdo præter arcam Noë caro omnis interiit. Mouit cùm Sodoma & Gomorrha ſacro igne conſumptæ ſunt. Hæc ſupernæ indignationis indicia ſunt: Sed quia elegit genus hominũ Dominus magis ſeruare quàm F perdere, non mouebitur ampliùs ad indignationem, qui venit ad miſericordiam venit vt redimeret nos ſuo ſanguine, non vt noſtrum effunderet. Venit vt ſe offerret pro nobis, & quaſi bonus negotiator mercem ſuam proprij Corporis paſſione ſeruaret. Et cùm hoc diceret, le- Epheſ. 6 uauit oculos ſuos, & vidit hinc perſecutores, inde nequitias ſpiritales in vnum conuenire, & ait:

Quouſque irruitis in hominem, interficientes vniuerſos tamquàm parieti inclinato, & maceriæ impulſæ?

Eſai. 53 *Quouſque irruitis in hominem?* Hoc eſt: Quid delere G genus feſtinatis humanum? neſcitis me pro omnium redemptione veniſſe? Obtuli me pro cunctis, vt omnes meâ oblatione protegerem. Hominem ergò aut pro humanâ omni accipimus multitudine: aut ſi de vno accipi- Ioan. 8 mus, de ipſo dictum intelligimus. Irruitis; ſed in hominem, qui ſuprà Deum irruere non poteſtis: ſicut habes alibi: *Quid me quæritis occidere hominem?* neque enim diuinitas morti poterat eſſe ſubiecta; ſed humana ſuſceptio. *Si ergò in me irruitis, & me vultis tenere: quid eos qui* Ioan 18 *mecum ſunt, vultis occidere?* Satis eſt vobis habere quem quæritis. neque quæro conſortem Paſſionis, qui ad ſalu- Eſai 63 tem omnium adiutore non egeo. Non ſequiro legatum, Eſai. 61 nuntium non præmitto; ſed ipſe meo nuncius obtuli non H Hebr. 2 quærentibus; me tradidi non comprehendentibus, vt liberarem eos qui mortis laqueis fuerant comprehenſi. Irruitis igitur tamquàm parieti inclinato, & maceriæ im- Ephes. 2 pulſæ: ignari quia veni non vt inclinarem parietem, & Galat. 3 maceriam impellerem; ſed vt ſoluerem. Veni enim pax vt faciam vtraque vnum, & medium parietem maceriæ ſoluens, qui carnem & animam diuidebat, vt vnum ſentire non poſſent: & ideò caro animæ repugnabat, & ſubdita imperio eius eſſe non poterat, quia obiecti parietis Rom. 7. obſtaculo, gubernaculis eius parere non poterat. Lex igi- Ephes. 2 tur carnis legi mentis aduerſabatur. Hunc parietem veterum inimicitiarum velut murum ſuſtulit Dominus Ieſus, & peruios fecit eſſe conuentus mentis & carnis, vt in vnum coeuntes, id quod erat vtrique ſalutare, ſequerentur. Act. 23 Paries ergò quædam eminentia delictorum eſt. Vnde ad Pontificem Iudæorum dicit Paulus: *Percutere te incipiet Deus, paries dealbate!* Paries enim luto cementiſque conſtruitur. Hinc ædificabant Ægyptii ciuitates, quando Iudæi lateres facere cogebantur. In Ægypto lu- Exod. 1. tum conficiebatur, & populus Dei peccatum illic operabatur. Ideò gemebat: ideò exauditus & liberatus eſt à Exod. 3 Exo. 20 peccato. Ideò Lex data, promiſſa gratia: vt Lex peccatum ex parte reſecaret, gratia omne donaret. Et cùm hæc nobis conferret, hæc pro nobis ſubiret, nos pretium eius repellebamus. Vnde ait:

Verumtamen pretium meum cogitauerunt repellere: cucurri in ſiti: ore ſuo benedicebant, & corde ſuo maledicebant. K

Mat. 27 *Pretium meum valuerunt repellere*: quando ſcilicet pre- Ibidem. tium referente Iudâ proditore, Iudæi in loculum mittere noluerunt, dicentes: *Non licet nobis mittere in corbonā; quia pretium ſanguinis eſt.* Damnatur hîc iudicio ſuo proditor, qui refudit pretium quod accepit: infirmus ad ſacri muneris teſtimonium; ſed validus ſceleris ſui teſtis: Vnuſquiſque enim grauior accuſator eſt ſui, & inexcuſabi- L lem in ſe fert ipſe ſententiam. Principes Synagogæ ſuo condemnant ſe iudicio: Profitentur enim pretium eſſe Ibidem. ſanguinis quod dederunt, dum arguunt refundentem: Nam ſi recipiendum non fuit, nec ſoluendum fuit. Atque vtinam aut non dediſſent, aut quia dederant, nec recepiſſent: Repudiarunt enim quod in corbonam mittere Act. 1. noluerunt, & emerunt inde agrum in ſepulturam pere- Ephes. 2 grinorum. Meritò ergò Gentiles, quibus agri eius qui morte emptus eſt Chriſti, ſepultura profecit, iam *non ſunt aduenæ, atque peregrini: ſed ciues ſanctorum facti ſunt, & domeſtici Dei*; quia conſepeliuntur Dei Filio: Iudæi autem qui paſſionis eius pretium repudiarunt, peregrinantur à Chriſto. Tolerabilior illis vel in hoc pro- M ditor, quòd confitetur errorem: illi autem crimen ſuum excuſando acerbant: Verecundior eſt enim confeſſio poſt delictum. Impudenter igitur refellebant com- Mat 27 Ibidem. mune ſacrilegium confitentem, dicentes: *Quid ad nos? tu videris.* Quid enim dicebat proditor, niſi hoc: *Peccaui quòd tradiderim ſanguinem iuſtum?* Quod erat crimen tradentis, quomodò ſuſcipientis non poterat eſſe peccatum, cùm ſcelus ſceleri ſit adiunctum: vt quem ſceleratè emerant, ſceleratiùs trucidarent? *Cucurri*, inquit, Ioan 4. *in ſiti.* Verum eſt quidem quòd Dominus noſter Ieſus ſi-

G tiuit. Beata Domini ſitis; quia ſitiuit pro nobis, & maxi- Ioan. 19 mè in Paſſione. Denique dixit: *Sitio.* Tunc itaque ſitie- Ioan. 7 bat, quando de latere ſuo reſtinctura ſitim omnium viuæ aquæ fluenta fundebat. Denique ſcriptum eſt: *Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Sed in Græco mediè poſitum eſt; quia ἔδραμον & ſingularē & pluralem numerum ſignificat. Ergò etiam cucurri, & *cucurrerunt*, iuxtà Græcum poſſumus intelligere: diximus autem quid exprimat, cucurri, hoc eſt, feſtinaui ſitim omnium ſuſci- Ioan. 4 pere, vt vniuerſos perpetui fontis vbertate ſatiarem (cui enim dedero aquam, non ſitiet, nec hîc, nec in futurum, ſicut dictum eſt ad Samaritanam) nunc dicamus, quid ſi- Hier. 2 gnificet, *Cucurrerunt in ſiti*: hoc eſt, feſtinauerunt vt perfi- H diæ ſuæ æſtu fontem viuum negantes, æternâ fauces ſuas ariditate ſiccarent; ſicut ipſe Dominus ait: *Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi contritos lacus.* 1 Cor. 10 Nec mirum ſi ſitierunt, qui aquam fontis æterni tenere non poterant lubrici perfidiæ ſuæ rimis. Sitierunt ergò; quia ſe poto priuauerunt ſpiritali, quem hauſerant de cōſequenti petrâ. Vnde & Symmachus ait: τῷ ψεύδει αὐτῶν εὐδόκησαν, hoc eſt, placuit illis in mendacio, cùm obiicerēt falſa pro veris. Omne mendacium ſitim habet, veritas vbertatem, quæ in perpetuum perſeuerat. Et quàm citò Eccl. 5 probauit, quia cucurrerunt in mendacio. *Ore ſuo*, inquit, *benedicebant, & corde ſuo maledicebant.* Miſera perfidorum ſitis, qui aliud tenebant corde, & ore aliud loque- Rom. 10 bantur. Vbi autem fidei exundat vbertas, *corde creditur ad iuſtitiam, ore confeſſio fit ad ſalutem.* Quomodò autem Marc. I benedixerint ore, & corde maledixerint, ſeries Paſſionis 15. oſtendit, cùm dicerent: *Deſcendat nunc de cruce.* Stulti! de morte ſurrexit, & non crediderunt, quomodò ſi de cruce deſcenderet, crediddiſſent? *Sperauit in Domino, eripiat eū,* Pſ. 21 *liberet nunc eum, quoniam vult eum*: quia illudentes potiùs quàm optantes iſta dicebant, & interrogabant vtrùm eſſet Dei Filius, verbis pacifica loquentes, corde Mat. 27 accuſationem ſacrilegii cogitantes: Sed hæc myſtica; veniamus ad moralia. Etenim quoniam non ſemel appetitur Chriſtus: appetitus eſt ſemel in ſuo corpore quod ſuſcepit in Virgine, appetitus eſt frequenter in eo corpo- Coloſſ. 1 re quod eſt Eccleſia: *Nos enim ſumus corpus Chriſti &* 1 Cor. 12 *membra.* Appetitur & in ſingulis Sanctis ſuis & innocen- K tibus, qui Domino ſe dicarunt. Recordamur aliquē proximè ab omnibus appetitum, à ſuis deſtitutum ac proditum, qui dudum in ſuggeſtu locatus imperii, ſubitò egens omnium ab ipſis quorum hereditarium fuerat ſortitus obſequium, cœpit vrgeri, ingruentibus in exitium, inferentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo iam ſocio ſui, nullo comite. Quid aliud meliùs dixerit, quàm quod ex ipſo cui ſe deuouit, acceperat: *Nonne Deo ſubdita erit* Mat. 10 *anima mea?* Hoc eſt, quid perſequimini? quid furitis? quid inſultatis? Carnem poteſtis interficere, animam L non poteſtis. Vitam illam corporis poteſtis eripere, meritum non poteſtis extinguere. Scriptum eſt enim: *Nolite timere eos qui poſſunt occidere carnem, animam autem non poſſunt: ſed potiùs eum timete, qui poteſt animam & corpus perdere in gehennam.* Anima ergò quæ Deo ſubdita eſt, non eſt humanæ ſubdita poteſtati: Ab ipſo enim vitæ fructum ſperat æternæ, & perpetuæ ſalutis auxi- Sap 4. lium. Ille ergò cui me tradidi, & necatum tuebitur, & mortuum reſuſcitabit, & vlciſcetur occiſum. *Raptus eſt Iuſtus, ne malitia mutaret cor eius.* Mors ergò iſta magis peccati fuga, quàm morientis eſt detrimentum: Etenim Mat. 7 *ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus, defenſor meus: non mouebor ampliùs.* Qui labitur, commouetur, eò quòd de M integritatis & innocentiæ ſuæ quadam ſtatione defluat. Semel enim in petrâ Chriſti locatus, lubricum non de- Hebr 6 bet habere veſtigium; ſed tenere ſtatus proprii firmamentum. Vnde immobilis dicitur qui ſeruat immobilem voluntatem, & propoſitum aliquod intentione animi fidelis exequitur. Nam & Dei immobilem volunta- Num. 23 tem legimus, ſicut habes ad Hebræos: *In quo ampliùs Deus oſtendere volens heredibus repromiſſionis immobilitatem voluntatis ſuæ, interpoſuit iuſiurandum.* Rectè ergò immobilis voluntas Dei, quæ nullius peccati mouetur illecebris. Homines verò mobiles

Vertit expoſitionem ad necem Gratiani Imp.

lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Denique [Mat. 27] de Iudæis dictum eſt: *Tranſeuntes autem blaſphemabant eum, mouentes capita ſua.* Et ipſe Dominus in Pſalmo ait: [Pſ. 21] *Omnes qui videbant me, aſpernabantur me, & locuti ſunt labiis, & mouerunt caput.* [Epheſ. 4] *Caput omnium Chriſtus eſt.* Melius eſt igitur vt maneat Chriſtus in nobis, quàm aliquâ noſtri commotione moueatur. Vnde Iudæi mouentes [Act. 22] capita ſua dicebant: *Tolle à terrâ hunc hominem.* Hunc [Luc. 8.] Geraſeni rogabant vt de finibus eorum recederet. Eccle[Cant. 3]ſia autem tenuit eum, nec dimiſit eum. Ideò illa quę tenuit eum, poſſidet: illi qui mouerunt, tenere non poſſunt. [Mat. 27] Pulchrè autem ait Euangeliſta quia tranſeuntes moue[Pſal. 13.]bant capita ſua. Tranſeuntes, non ſtantes. Stamus in a[Luc. 10]triis ſanctis, prætterimus in plateis. Sacerdos præterit, [B] Leuita pertranſiuit, ſtetit ille qui vulnera inflicta curauit. [Pſ. 128.] Et ideò illi non dixerunt qui tranſibant viam *Benedictio* [Pſal. 79] *Domini ſuper vos: benedicimus vos de domo Domini.* Stantes enim, non tranſeuntes ſunt pedes benedicentiū. Denique & vineam cuius ſoluta munitio eſt, tranſeuntes vindemiant, non manentes. Tranſeuntes ſibilant, ſi[Thren. 2]cut in Threnis Hieremiæ legimus: *Tenuerunt ſuper te manus omnes tranſeuntes per viam: ſibilauerunt, & mouerunt caput ſuum ſuper filiam Hieruſalem.* Ideò Sacerdos non potuit coronari, Leuita non potuit, quia tranſie[Pſ. 143.]runt, & tamquàm vmbra prætterierunt. Stephanus autem [Act. 6.] martyrio coronatus eſt; quia ſtantem videbat Dominum [C] Ieſum, immobilem, non prætereuntem. Immobilis ergò fide Stephanus immobilem Chriſtum videbat: nullo [Pſ. 108.] erat mortis timore commotus. Non mouit ſe Stephanus, non mouit ſe Chriſtus. Commoti ſunt filij proditoris, de quibus dicitur: *Commoti amoueantur filij eius, &* [Pſ. 33.] *mendicent.* Eget enim & mendicat qui mouetur: Inops peccator, diues eſt Iuſtus; quia nullo bono deficit, qui Dominum ſemper inquirit. Et quia inde tractus eſt ſer[Pſal. 65]mo, qui dixit: *Non mouebor ampliùs:* quòd moueri ad culpam ſit, oſtendit ipſe Dauid, dicens: *Qui poſuit a*[Deut. 5.]*nimam meam ad vitam, & non dedit commoueri pedes meos:* Vnde & Sancto dicitur à Domino Deo noſtro: *Tu autem hîc ſta mecum, quoniam qui Deo proximus eſt,* [D] *lapſus non poteſt eſſe vicinus:* Omnis enim culpa velut [Marc. 8] aduerſario niſu de loco deiicere, & de proprio ſtatu men[Mat. 4.]tem mouere conſueuit: quod vel ab hoſte, vel ab lucta[Marc. 8]mine tractum videtur. Perturbat ira, incendit libido, ſtimulat inuidia, excruciat auaritia, timor deiicit, mœror affligit. Et Petro dictum eſt à domino Ieſu: *Veni retrò poſt me.* Non dixit, Vade retrò (hoc enim diabolo ſoli dixit) ſed, Veni retrò poſt me. Non eſt enim retrò, qui poſt Chriſtum eſt: Sed quia errabat Petrus, ſicut Dominus ipſe ait ad ipſum: *Quia non ſapis,* inquit, *quæ Dei ſunt;* [Philip. 1] *ſed quæ ſunt hominum:* ideò retrò poſt me veni, vt incipias non humana; ſed diuina ſentire. Ideò & hic Iuſtus rapiendus è terris ait. Non mouebor ampliùs: *Diſſolui* [E] *enim, & cum Chriſto eſſe,* multò melius: Non enim labi poterit qui cœperit eſſe cum Chriſto; quia mors Iu[Mat. 16][Ioan. 18]ſto non naturæ finis; ſed culpæ eſt. Inter has voces ſubitò videt agmina perſequentium, & inter pericula poſitus non de ſe ſollicitus; ſed de his quos liberare cupiebat, ait: *Quouſque irruitis in hominem, interficientes vniuerſos?* Si me quæritis, cur alios vultis occidere? Offero me ipſe pro multis; quia pro omnibus ſolus ſe ille potuit offerre, qui auctor eſt omnium. Ipſius ergò quem ſequebatur imitator, ait: *Si me quæritis, ſinite hos ab*[Ioan 17]*ire, vt impleatur ſermo quem dixit Ieſus: Quia non per*[Pſ. 108.]*didi ex ipſis quemquàm præter vnum* (hoc enim in alio [F] libro ſententia domini comprehendit) qui tamen ſuâ magis periit voluntate, quàm meâ ſeueritate punitus eſt. Et cùm ego me ſponte offeram, irruitis & incumbitis tamquàm parieti inclinato, & maceriæ impulſæ, hoc eſt: Apex dudum nobilis ſedis anguſtæ, & circumfuſi [Sap. 2.] toto orbe Romano validus quondam murus imperij, ſicut paries inclinatus, aut maceries impulſa collabor. Sed eſto, ad mortem me vſque appetierunt, quæſierunt ad necem, dicentes: *Tollamus Iuſtum, tollamus miſericordem: quia grauis eſt nobis etiam ad videndum:* ſed etiam exiſtimationem meam, caſtimoniam [A] meam ſauciandam falſis calumniis putauerunt: hoc eſt enim: *Pretium meum cogitauerunt repellere;* quia pretium noſtrum pudicitia eſt, quæ nos ſeparat à pecudibus, Angelis iungit. Pretium noſtrum miſericordia eſt, quæ nos diu conſertur in opibus, redimit a morte. Pretium noſtrum fides eſt, quæ omnes homines gentili [Tob. 12] errore & ſeruitute depreſſos Chriſto acquiſiuit. Pretium noſtrum bona exiſtimatio eſt; quia vniuſcuiuſque noſtrûm meritorum ſeries ęſtimatur. Pretium noſtrū munditia atque ſimplicitas eſt; quia ſcriptum eſt: *Poſſeſſio pretioſa vir mundus:* Nihil enim pretioſius viro ſimplici. Vnde Apoſtolus pulchrè: *Abundauit,* inquit, *in diuitiis* [Prou. 18] [2. Cor. 8] *ſimplicitatis ſuæ:* Quid enim ſimplicitate ditius? quæ ſicut bonus paterfamilias ſatis ſibi abundat, & ſuâ puritate [B] contenta, non quærit alienum, nec abrodit; ſed de cætero fingit: Innocens enim credit omni verbo, nec ſe in artes varias ſæpe commutat; ſicut aſtutia, quæ vt ſis cauta, timet omnia, nec ſe conſiliis ſuis credit: verſat ſuas ipſa ſententias. Simplicitas autem timere nil nouit. Hoc igitur generi pretium Iuſti repellere tentauerunt, etſi poſſit & illud intelligi; quia aurum eius manibus accipiebant, corde intimo repellebant, præ[Prou. 14]dam tenentes, fidem negantes. Vnde & ait: *Cucurri in ſiti,* eò quòd fidem quæreret, & inuenire non poſſet: deſtitutus à ſociis, à propriis derelictus. Sic Dominum [Prou. 10] [C] Ieſum legimus in Euangelio & eſuriſſe, & ſitiſſe, cùm eſuriret fidem noſtram, ſitiret opera noſtra, quęrere videretur aliena. Aut vt ad ſitim corporis referamus, quantâ indignitate dicit: *Cucurri in ſiti?* hoc eſt: Ego ſitie[Mat. 4.][Ioan. 19]bam, cùm alij mea vina ructarent: & ex illo ſuggeſtu ſublimis imperii, opulentiâque regali, ad extrema ſitis plebeiâ quadam vilitate deductus ſum. Et quia Græcus habet [illegible], quod ſignificat & cucurri ſingulariter, & cucurrerunt pluraliter, poteſt & ſic intelligi. Cucurrerunt in ſiti, quorum fauces æſtu nimio fundendi mei ſanguinis aruerunt: Sicut enim eſt ſitis fidei, ità & perfidiæ. Sitim illam Iuſtus ſitit, qui ait: *Sitiuit anima mea ad te, Deus!* Iſtam perfidi, quorum lingua præ [Pſal. 41] [Eſai. 41] ſiti aruit. Quam ſitiuit ille qui inter conuiuii dapes & po[D]cula conſtitutus, innocentis conuiuæ necem moliebatur Auguſti? Nonne tibi videbaris, impie! cùm manducares, cædem parares, quòd humana ſub dentibus tuis oſſa crepitarent? cùm vinum biberes, & parricidium cogitares, quòd illis poculis ſanguinem tibi innocentis infunderes? Ità prorſus alienus non ſolùm ab imitatione; ſed etiam à lectione diuinâ, vt non tibi veniret in mentem verſiculus ille Pſalmorum: *Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos.* Atque ille alius, cuius meminit in Euangelio ipſe Dominus Ieſus: *Qui* [Pſal 54] *edit mecum panem, leuabit ſuper me calcaneum ſuum.* [E] *Quid tibi faciam Ephraim? quid tibi faciam Iuda?* Plures reliquiſti nobis proditionis tuæ & fraudis heredes: Hæc enim etiam ad proditorem Iudam poteſt [Ioan. 13] per apoſtrophen deriuari. Prodidiſti vitam, regnum, [Oſee 6] Dominum. Sed Ieſus Dominus ſemel in ſe, frequen[Mat. 25]ter in ſeruulis ſuis proditur: *Quod enim vni horum minimorum feciſtis, mihi,* inquit, *feciſtis.* [Ioan. 12] Tu commiſſos tibi loculos & pecunias pauperum ſuſcepiſti, iſte prouincias ſibi creditas. Tu Apoſtoli honorem, ille militiæ digni[Mat. 12]tatem, adminiſtrationis infulas. Numero honores eius, vt crimen exaggerem. Conuiuii violaſtis vterque conſortium: tu tamen de conuiuio ad proditionem ſurrexi[Ioan. 13][F]ſti, iſte ad necem, hoc eſt, in licèt in ſcelere, verecundior, qui negâſti quòd inferendam necem credideris Domino quem prodebas, qui pretium refudiſti, ne reſidere apud te merces parricidii videretur, Iſte non ſolùm tenuit [Mat. 27] acceptam, verumetiam extorſit non oblatam mercedem proditionis. Iſte non ſolùm deceptus non eſt alieno mendacio; ſed fefellit ſuo, & fefellit vt occideret. Et cùm ille conuiuium recuſaret, qui ſe videret eſſe perimendum: iſte ſacramentum obtulit, ne qua periret ſibi cumulandi pars criminis. Poſtremò ſuperioris proditoris pecunia profecit ad ſepulturam peregrino[Act. 1]rum: iſte ſepulturam integram ſuo Principi denegauit. [Mat. 27]

Nec defuit qui manus lauaret, dicens: *Innocens ſum à ſanguine Iuſti huius*: in quo ſe Pilatus non diluit; ſed inquinauit: & impleuit, non exuit: Nam etſi nullum ponderis in perditorum iudiciis, tamen vinculum maius in confeſſionibus: Iuſtos enim non abſoluit ſententia; ſed ſua vita. Iniuſti ſeipſos vehementiùs ſuis vocibus alligant, quia alios alligare non poſſunt. Tamen ne huic quoque deeſſe confeſſio propria videretur, iurauit vt peieraret. Lauit Luc. 23. manus cùm Euangelium tangeret, ne quid deeſſet exemplo. Lauit aquâ manus, vt ſceleratiùs inquinaret innocentis ſanguine. Nec Herodes defuit, cui alter Pilatus ſe Marc. 15. placiturum credidit, ſi captum Principem deſtinâſſet. Quid illud quoque dicam, quòd is quoque veſtem dealbatam indutus eſt ad illudendum, poſteà quoque regiâ H veſte donatus eſt ad moriendum, ne amiſiſſe honorem debitum videretur? Nam etſi ſcelere interiit, ius tamen collatæ ſibi poteſtatis etiam mortuus reſeruabat, eorum ipſorum à quibus negabatur, vel miniſterio, vel aſſenſu. Addebatur huic tanto ſceleri pompa feralis: niſi is Luc. 23. qui impatienter iſta deflebat, cognitis quæ parabantur, iuſto commotus dolore increpaſſet victorem ſuperbum, tyrannis illa non regibus inferri ſolere. Sic horrorem flagitij, ſic citus depoſuit teterrimi ſceleris apparatum. Nec petitor igitur ſepulturæ defuit, etſi Ioſeph ille qui iuſtus dicebatur, defuit: Sed longè Maximus ſæuior denegabat, quod ipſe Pilatus auferre non potuit. In quo parricidæ humanitas defuit, innocenti tamen non defuit gratia: & I ad tempus aſſumpta patientia, vindicta paululùm comperendinata eſt. Ideóque ait:

Verumtamen Deo ſubiecta eſto anima mea: quoniam ab ipſo eſt patientia mea.

Etenim ipſe eſt Deus meus, & ſalutaris meus, ſuſceptor meus, non emigrabo.

In Deo ſalutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & ſpes mea in Deo eſt.

al. corporis *Non emigrabo*: Hoc eſt, Numquid ſepoltura † corpori negata, perpetuæ quietis manſionem mihi abſtulit? Pſal. 14 Habeo habitaculum meum in Domini tabernaculo, & Rom. 8. in ſancto monte eius requieſcam: non emigrabo humano ſcelere; quia Domini fauore ſuſceptus ſum; quia neque mors, neque gladius, neque tribulatio a charitate Chriſti me ſeparare poterunt: Non enim innocens de tabernaculis Iuſtorum; ſed peccator emigrat. Migrant Iudæ proditoris heredes; de quibus & ſimilibus eorum Pſ. 108 meritò dicitur: *Commoti amoueantur filij eius, & mendicent, eiiciantur de habitaculis ſuis.* Quod bene & ad Do- Ioan. 14 minum Ieſum Chriſtum refertur, qui cùm deſcendiſſet L in terras vt crucifigeretur, vt ſepeliretur, non emigrauit à Pſ. 87 Patre; ſed in Patre manſit. *Traditus ſum, & non egrediebar.* Philip. 2 Nec depoſuit quod erat; ſed reſeruauit: nec deſiuit eſſe in Dei formâ; ſed perſeuerauit, non immutatâ per ſuſceptionem corporis Dei gloriâ; ſed manente, triumphum acquiſiuit, potentiam non amiſit. Vnde ipſe ait: Marc. 14. *Amodò videbitis filium hominis ſedentem ad dexteram virtutis* Vnde conuocatos Gentium populos, & acquiſitos Patri, ſuo ſanguine, hortatur ad fidem, dicens:

Sperate in eum omnes conuentus plebis: effundite coràm illo corda veſtra; quia Deus adiutor M noſter in æternum.

Rom. 11 *Sperate in eum omnes conuentus plebis.* Hoc eſt non ſolus Iſrael; ſed omnes, inquit: nec ſolæ reliquiæ; ſed etiam Gentium plenitudo. nec ſolæ Gentes; ſed Iſrael. *Cùm enim intrauerit plenitudo Gentium, tunc omnis Iſrael ſaluabitur.* Quis poteſt diuina myſteria comprehendere, quorum tanta multitudo eſt, vt iure Paulus miretur, meritóque dixerit: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei!* Ibidem. Repulſæ Gentes ſunt, vt eligeretur Iſrael: cæcatus eſt poſteà Iſrael propter vocationem Gentium: & cæcati Iſrael reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ G ſaluæ factæ ſunt, poſtquàm intrauit Gentium plenitudo. Ità culpa Iſrael profuit Gentibus, fides Gentium Iſraeliticum populum liberauit. *Effundite* (inquit) *coràm illo corda veſtra.* Ephеſ. 4 Qui induit fidem, priùs perfidiam debet exuere, euacuare cor ſuum omni labe malitiæ, vt capax fiat cor eius gratiæ ſpiritalis. Ideóque Apoſtolus ait: *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ.* Cùm enim effunditur vetus malitia, noua ſumitur gratia, quâ vnuſquiſque renouatur. Dicit ergò Filius Dei: *Effundite coràm illo corda* Ioel. 2. *veſtra*: quia ſciebat Patrem eſſe dicturum: *Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Eſt etiam illa traditio, vt cor noſtrum videamur effundere, quando omnes cogitationes alicui & voluntates noſtri cordis aperimus. Ergò Pſ. 54. iactemus in Deum cogitationes noſtras, nec aliquid eum latere credamus. Effundamus cor noſtrum coràm ipſo: effundimus autem, cùm diſceptationes exinanimus humanas.

Verumtamen vani filij hominum: mendaces filij hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum.

Si vani filij hominum, & mendaces filij hominum, Ioan. 1 poſſunt non vani eſſe filij Dei: *qui non ex ſanguine, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: ſed ex Deo nati ſunt.* Nam filij hominum videntur ſibi ponderare æquitatem & grauitate ſeuerioris iudicij examinare iuſtitiam, duri aliis, remiſſi operibus iniquis, ſermone Cen- Prou. 10 ſores. Vnde Salomon ait: *Execrabile Domino duplex pondus, & ſtatera fallax non bona* In quo ſignificat eos qui Matt. 2 rapinam inexplebili corde meditantur, & ſobrietatem fronte prætendunt. Tales Scribæ Iudæorum ſunt, qui o- 1. Tim. 6 nera grauia aliis obſeruantiæ durioris imponunt, non Rom. 5. habentes rectum iugum animæ ſuæ; ſed propensâ iniquitate curuati: ipſi autem ſuorum refugi præceptorum ſunt. Inuenitur itaque in auaritiâ tamquàm in radice vitiorum omnium, quæ ſit caput iniquitatis & fomes: quam homo renuntians mundo, & conſepultus Chriſto per baptiſmatis ſacramentum, qui ſit mortuus ſæculo, declinare debet, atque defugere.

Nolite ſperare in iniquitate, & rapinam nolite concupiſcere: diuitiæ ſi fluant, nolite cor apponere.

Vides quia fluunt, non vides quia prætereffluunt? Nudus es natus, nudus moriturus es. Quid excipere, quæris Iob. 1. quod tecum auferre non poſſis? Fluenta ſunt quæ mira- 1. Tim. 6 ris: quomodò veniunt, ſic tranſeunt & recedunt Solus Iordanis retrorſùm conuerſus eſt, in quem conſcendiſti: qui te admonet vt in ipſum naturæ fontem & originem reuertaris quæ te nudum, non veſte amictum edidit, vt Pſ. 113 diſcas ſuperflua non requirere. Hoc quod erubeſcis, eſſe te nudum, culpa docuit, non natura: Nulla enim eſſet verecundia genitalium, ſi culpa non eſſet: Neque enim cætera animalia veſtiuntur, vt tegantur, neque veſtiun- Gen. 3 tur vt muniantur. Satis munita ſunt omnia naturæ ſuæ tegmine: nos dum ſuperflua quærimus, tegmen naturæ amiſimus, ius commune perdidimus. Ideóque in hoc Pſalmo adſcribitur doctrina medicabilis; quia vel Idithum, vel ſeipſum illius nomine exercitio ſpiritali ſubeundis tentationibus erudiuit, vt in anguſtiis quis poſitus ſubiiciat ſe Deo: & ſi peccauit antè, peccare deſiſtat, nec recidiuo errore moueatur.

Semel loquutus eſt Deus, duo hæc audiui quia poteſtas Dei eſt, & tibi, Domine! miſericordia; quia tu reddes vnicuique iuxtà opera ſua.

Semel loquutus eſt Deus, & plura audita ſunt; quia non per litteras & ſyllabas eſt loquutus. Loquutus eſt Iob. 33 per ænigmata, loquutus eſt per viſiones, loquutus eſt Ezech. per diuiſiones gratiarum, loquutus eſt per Spiritum 17.

ſingulorum. Nos autem plura loquimur, & vix audimus. Semel loquutus in lege eſt, eadem iterùm loquutus eſt *1. Cor. 14* in Euangelio. Aut fortè (vt ego puto) quia multifariàm *Hebr. 1.* loquutus eſt in Prophetis, nouiſſimè autem loquutus eſt in Filio ſuo. Semel loquutus eſt, quando loquutus in Filio eſt: & audita ſunt etiam illa quæ antè audita non erãt ab iis quibus loquutus fuerat per Prophetas. Semel ergò loquutus eſt in Nouo Teſtamento, & Vetus auditum eſt *Epheſ. 3* Teſtamentum, quod non audiebatur; quia ipſe Dominus dixit de populo Iudæorum. *Videbunt, & non videbunt: audient, & non audient.* *Marc. 4* Audient aure corporeâ; ſed non audient mentis auditu. Nobis ergò, hoc eſt, Ec- A cleſiæ, ſemel loquutus eſt, & duo audita ſunt; quia & illa audiuimus & intelleximus, quæ non intellexerunt qui legerunt, non audierunt qui audierunt: Solus enim Chri- *Apoc. 5* ſtus aurem aperuit humanam, ad cognoſcenda myſte- *Rom. 2* ria, ſolus Libri ſignaculum ſoluit, & reſoluit ænigmata Prophetarum. Ideóque ipſe *reddet vnicuique ſecundùm opera*: in quo & qualitatem operum comprehendit: vt aut complurium & meliorum reſtituat præmia meritis ſingulorum, aut contrà & numero grauemur & acerbitate meritorum. Cui eſt honor & gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

S. AMBROSII IN PSALMVM LXXI. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID LXXII. ENARRATIO.

Hæc ſub titulo de Interpellatione Dauid circumferebatur.

Titulus Pſalmi LXXII.

Defecerunt Pſalmi Dauid filij Ieſſæ, Pſalmus Aſaph.

IPSE quidem Dauid pluribus in locis de ſæculi vanitate non tacuit, & inania eſſe quæ putantur bona huius mundi, frequenter aſſeruit, in Pſalmo maximè trigeſimo octauo, in quo *Pſal. 38* dicit: *Veruntamen vniuerſa vanitas, omnis homo viuens*, & quamquàm in *Pſal. 39* imagine Dei ambulet homo: tamen vanè conturbatur, theſaurizat, & ignorat cui congregat ea. Et alibi: *Vſquequò peccatores, Domine! vſquequò peccatores gloriabuntur?* hoc eſt, quod qui habent hîc vmbratilem gloriã, vbi de ſæculo exceſſerint, fructum conſolationis inuenire nõ poſſint. Idem tamen inſeruit in hoc Pſalmo ſeptuageſimo ſecundo, in quo ipſe ſub Aſaph nomine proteſtatur quòd eius fuerit principium prolapſionis, & non mediocri dolore perſtrictus ſit, cùm videret peccatores in hoc mundo affluere diuitiis, abundare rebus ſecundis; ſe autem, qui iuſtificauerit cor ſuum, eſſe in afflictionibus & ærumnis. Nec mediocrẽ traxiſſem offenſam in exordio; ſed poſteà per Domini flagella correctum, & illuminatũ diuinæ cognitionis gratiâ, veræ didiciſſe ſeriem traditionis. Nuſquam autem inuenio ſanctum Aſaph aliquibus aduerſis fuiſſe vexatum: at verò ſanctus Dauid plurima grauia & periculorũ plena tolerauit: de ſuis enim laboribus dicit. Vnde & pſalmus non quaſi ſancti Aſaph; ſed quaſi ſancto Aſaph, vt docet titulus, ſuperſcribitur, quod ex græco Pſalterio apertiùs manifeſtatur, vt videatur Dauid etiã huic Aſaph, ſicut & aliis, canendũ, quẽ ſcripſerat ipſe Pſalmũ dediſſe: Sed quia ſcriptum eſt in ipſo titulo, *1. Paral. 16.* defeciſſe Pſalmos Dauid; quomodo autem defecerunt, cùm decurſis his decem pſalmis, poſteà Pſalmus Dauid titulorum inſcriptionem comprehendit vſque in vltimũ finem? Ideo ſequeſtratâ † huiuſmodi definitione, quæ *al. huiuſmodi* ſit Pſalmi ſeries conſideremus, & à primo verſiculo interpellationis propheticæ ducamus exordium.

B riorum profundo, & diuinæ diſpoſitionis altitudine, bonitatem eius cognoſcit, quæ non ſpecie præſentium, ſed futurorum vtilitate penſanda eſt. Iuſto itaque ſemper bonus eſt Deus, & cùm torquetur doloribus corporis, & cùm affligitur acerbitate pœnarum, ſemper dicit: *Si bona accepimus de manu Domini, quæ mala ſunt cur non ſuſtineamus?* *Iob. 2.* Gratulatur hîc ſe conteri; vt in futurum *Luc. 16* conſolationem inuenire poſſit, ſciens quoniam qui bona receperit in hac vitâ, habet mercedem ſuam: futura præmia ſperare non poterit, qui non luctatus, non exercita- *2. Tim. 2.* tus ſit diuerſorum certamine præliorum. Qui verò ſiue iuſtè ſiue iniuſtè affligitur in hoc ſæculo, gratulatur, vel quod hîc ſoluat pretia delictorum ſuorum, vel quia nouit eam eſſe apud Deum vberiorem gratiam, ſi iniuſtè C pro eius nomine, aut pro bono aliquo opere acerba aliqua patiatur, ſecundùm quod ſcriptum eſt: Quia nulla eſt gloria ſi peccantes punimini & ſuffertis; ſed ſi benefacientes, & patientes: hæc eſt gratia apud Deum. *In hoc enim vocati eſtis, quia Chriſtus pro nobis mortuus eſt,* *1. Petr. 2* *relinquens vobis exemplum vt ſequamini veſtigia eius: qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius: qui cùm malediceretur, non maledixit: cùm pateretur, non comminabatur.* Ergò Iuſtus etiã ſi in equuleo ſit, ſemper iuſtus eſt, quia iuſtificat Deum, & minora ſe peccatis ſuis dicit ſuſtinere. Semper ſapiens eſt: non enim auferetur equulei tormentis vera perfectáque ſapientia. Non amittit quod eſt; quia timorem excludit foras, ſtudio & propoſito charitatis: nouit vt ſapiens dicere, quia indi- *1. Ioan. 4.* gna ſunt quæ in hoc corpore ſuſtinemus, remuneratione *Rom. 8* futuræ gloriæ: & omnes huius temporis paſſiones ſuper- D uenturam mercedem æquare non poſſunt. Bonus igitur huic ſemper eſt Deus, qui nouit quo tempore metat. Et ideò quaſi bonus agricola hîc arat agrum ſuum quodam rigidioris abſtinentiæ vomere, hîc ſtirpat quadam *1. Cor. 4* falce † virtutẽm amputatrice vitiorum, hîc ſtercorat *al. virtutum.* humiliando ſe vſque ad terram, ſciens quia Deus de terrâ ſuſcitat inopem, & de ſtercore erigit pauperem. Denique, Apoſtolus Paulus niſi & ſe æſtimaſſet vt ſtercora *Pſ. 112* *Philip. 3* numquàm Chriſtum potuiſſet ſibi acquirere. Hic cuſtodit fructus ſuos, vt illic ſecuriùs recondat. Semper itaque ei bonus Deus, quia ſẽper quæ bona ſunt, de Deo ſperat. Accipe aliud: *Quàm bonus*, inquit, *Deus Iſrael rectis corde!* Non ergò omnibus bonus eſt Deus? Ille qui- *1. Tim. 4* dem omnibus bonus eſt, quia Saluator eſt omniũ maxi- *Luc. 19*

Pſalmus ſeptuageſimus ſecundus.

QVàm bonus Iſrael Deus rectis corde!

Elucet in principio emendationis profectus: Nemo enim poteſt Deum bonum fateri, niſi hic qui non ex ſucceſſibus commodorum ſuorum; ſed ex cæleſtium myſte-

Ioan. 1. mè Fidelium. Et ideò *venit Dominus Ieſus, vt ſaluum faceret quod perierat:* Venit enim vt peccatum mundi tolleret, vulnera noſtra curaret: Sed quia non omnes medicinam expetunt; ſed plerique refugiunt, ne medicamentis compungatur vis vlceris, ideò volentes curat, non adſtringit inuitos. Accipiunt igitur ſanitatem qui medicinam expetunt: illi autem qui refutant medicinam, nec requirunt, bonitatem medici quam non experiuntur, ſentire non poſſunt. Qui autem curatur, etiam ſanatur. Ideòque his bonus eſt medicus quos ſanauit. His igitur bonus eſt Deus quibus peccata donauit. Qui autem inſanabile peccatum habet mentis ſuæ vlcere, quomodò poteſt medicum bonum æſtimare, quem refugit? Pulchrè H autem Apoſtolus, vt præmiſimus, explanauit; quia & 1. Tim. 2. omnibus bonus eſt Deus, *qui vult omnes homines ſaluos fieri*; & maximè fidelibus diuinæ pietatis prærogatiua ſeruatur, quibus & voluntas Dei opitulatur & gratia. Sed & Pſalmiſta dicendo: *Quàm bonus Deus Iſrael rectis corde!* ad ipſorum ſententiam retulit, qui aliter de Deo ſentire non norunt, niſi quia bonus ad omnia & in omnibus eſt. Denique & in ſequentibus exponit ipſe quid ſenſerit, dicendo:

Mei autem penè moti ſunt pedes, paulò minus effuſi ſunt greſſus mei:

Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum videns,

Quia non eſt reclinatio morti eorum: nec firmamentum in plagâ eorum.

In laboribus hominum non ſunt, & cùm hominibus non flagellabuntur.

al. pedit. *Mei autem penè moti ſunt pedes.* Non vtique † pedes Pſal. 35. corporis appellat greſſus, ſed directionem mentis & greſſum, de quo alibi dicit: *Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me.* Ideò ſemper petendum eſt vt dirigat Dominus noſtrorum animorum veſtigia, ne labantur, & lubrico quodam erroris effuſa, ſtabilitatem ſui tenere non poſſint. Prolapſionis autem ea cauſa eſt, quòd pacem æmulatus eſt peccatorum. Æmulari autem debemus quæ bona ſunt, non ea quæ plena dedeco- Galat. 4 ris; ſicut & Paulus Apoſtolus expreſſit, dicens: *Bonum eſt autem æmulari in bono ſemper.* Nec te moueat quòd pacem in malo poſuit, quia & in Euangelio habes eſſe pacem quam reſpuit Chriſtus, vt ipſe ait: *Pacem relin-* Ioan. 14 *quo vobis, pacem meam do vobis. Non quomodo mundus dat, ego do vobis:* Eſt enim pax quæ non habet offendiculum, eſt quæ habet. Quæ ex dilectione eſt, non habet offendiculum: quæ ex ſimulatione, habet. Ideò & Pro- Ezech. 13 pheta ait: *Pax pax, & non eſt pax.* Refugiamus ergò pa- Prou. 1 cem peccatorum: conſpirant enim aduerſùs innocentes, coeunt vt iuſtos opprimant, viduam exterminent, vel expugnent eius pudorem. Et ideò non eſt reclinatio morti eorum. Non declinatio, vt plerique codices Latini ſcripti ſunt; ſed reclinatio: Quando enim laboramus, & incuruamur ad opus aliquod, atque inclinamur, nos reclinare conſueuimus. Peccatores autem grauium ſcilicet delictorum, & maximè impij ſe reclinare non poſſunt; Pſal. 68 de quibus dictum eſt: *Et dorſum eorum ſemper incurua:* Pſal. 1 non enim ſe erigunt ad cæleſtia, qui Chriſto non adhæſerunt. Et ideò non reſurgunt cum eo, quorum mors Pſal. 33. peſſima; ſicut ſcriptum eſt: *Mors peccatorum peſſima.* Rom. 6 Qui autem Chriſto commoritur, & conſepelitur cum illo, non ſolùm reclinatur; ſed etiam reſuſcitatur. De Pſal. 40 quo pulchrè illud conuenit dictum: *Vniuerſum ſtratum verſaſti in infirmitate eius;* maximè ſi martyr ſit, cuius infirmitas paſſione ſoluitur, mors reſurrectione. Vidimus illum diuitem qui indutus purpurâ & byſſo in hoc ſæculo recumbebat, & epulabatur quotidie ſplendidè, de Luc. 16 cuius menſa quæ cadebant pauper Lazarus colligebat, quemadmodùm in tormentis poſitus in inferno ſe reclinare non poterat; ſed vix ad Abrahã, non totum ſe; ſed oculos erigebat, rogans vt mitteret Lazarum qui extremũ digiti ſui in aquam intingeret, & linguã eius refrigera-

G ret. Ergò illius morti reclinatio non erat, nec firmamen- Pſal. 37 tũ in plagâ eius: nihil enim proſunt flagella poſt mortẽ. Et ideò Dauid dũ eſſet in iſtius corporis vitâ, in flagella ſe præparabat, vt eũ Dominus reciperet caſtigatum. Cõſidera iterùm mihi ſanctum Iob, qui perfuſus erat vlceri- Iob. 7. bus, & concutiebatur omnibus mẽbris, & plenus erat totius corporis ſui doloribus, glebas terræ vulnerũ ſuorũ ſanie & humore diſſoluens, quemadmodũ cùm ſe in hoc corpore poſitus reclinare non poſſet, requiẽ mortis inuenerit, ideòque conſcius ſui dixit: *Mors viro requies.* Is Iob. 3. igitur in plagâ non motus eſt, nec mutauit ſermonis ſui Iob. 2. lubrico, qui in illis omnibus nihil peccauit labiis ſuis; ſi- H cut Scriptura teſtatur, ſed magis plagæ ſuæ † reperit fir- al. repe- mamentum, per quam confirmatus in Chriſto eſt. Ergò riens. Hebr. 12 & Iob & Dauid; quia flagellati hic ſunt, firmamentum habuerunt in plagâ ſuâ; quia flagellat pater filium quem recipit: qui autem hìc non flagellantur, ibi non ſuſcipiũtur vt filij. Ideòque *in laboribus hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur.*

Ideò obtinuit eos ſuperbia, cooperti ſunt iniquitate & impietate ſuâ.

Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum: tranſierunt in diſpoſitionem cordis.

Cooperti ſunt iniquitate. Malum veſtimentũ iniquitas, I quod ſi quis voluerit in nobis tenere, remittere nos oportet, ne incipiat in iudiciũ venire nobiſcum: & ſi quis tu- Matt. 5. nicã noſtram quam accepimus ſpiritalẽ auferre conetur, remitte pallium iniquitatis, ſume operimentũ fidei atque patientiæ, quo ſe Dauid operiebat in ieiunio, ne amitteret tegumenta virtutis. Ipſum ieiunium operimentum eſt. Pſal. 68 Denique niſi ſanctum Ioſeph texiſſet ſobrietas ieiuna, adulteræ proteruitas exuiſſet. Quo ieiunio, ſi ſe tegere voluiſſet Adam, nudus non fuiſſet effectus: Sed quia de ligno ſcientiæ boni & mali contrà interdictum cæleſte Gen. 39. guſtauit, & imperatũ ieiunium præuaricatus eſt inconti- Gen. 3. nentiæ cibo, nudum ſe eſſe cognouit. Quod ſi ieiunâſſet, fidei ſeruaſſet exuuias, nec ſe aſpexiſſet intectũ. Non er- K gò nos induamus iniquitate & impietate, ne de aliquo noſtrûm dicatur: *Et induit ſe maledictione.* Malè ſe in- Pſ. 108 duit & Adam, qui dum quæreret integumenta foliorum, Gen. 3. maledictionis excepit ſententiam. Induerunt ſe maledictione Iudæi; de quibus ſcriptum eſt: *Prodiit quaſi ex adipe iniquitas eorum, tranſierunt in diſpoſitionem cordis.* Adeps dicitur pingue: Sicut enim anima bonis paſta, & Pſal. 62 referta virtutibus, tamquã adipe & pinguedine repletur, vt ſcriptũ eſt: ſic iniquitas quæ quaſi ex adipe procedit, non tenuis & exilis ſignificatur, ſed plena vitiorum, ve- L nique non fortuito quodam lapſu in errorem incidere; ſed conſilio & diſpoſitione in ſacrilegium tranſierunt.

Cogitauerunt & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt.

Poſuerunt in cælum os ſuum; & lingua eorum tranſiuit in terrâ.

Ideò reuertetur huc populus meus; & implebit dies vitæ ſuæ.

Et dixerunt: Quomodo ſcit Deus? & ſi eſt ſcientia in Altiſſimo?

Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo: M obtinuerunt diuitias.

Poſuerunt in cælum os ſuum. Ponere in cælum os ſuum quid ſit, docet nos ille ex fratribus adoleſcentior, qui regreſſus ad patrem dixit: *Pater! peccaui in cælum & co-* Luc. 15 *ràm te.* Ponunt autem in cælum os ſuum, qui ſibi criminum auctores, natiuitatibus putant quadam neceſſitate deferri. Hi nec cælo nec terris parcere ſolent, vt curſu quodam ſtellarum arbitrentur vitam hominis gubernari. nihil prouidentiæ, nihil bonis moribus derelinquunt. Atque vtinam & iſti, ſicut ille de duobus adoleſcentibus, reuertiſſent: bonus Dominus remedium non negaſſet, & tamen etiam ipſis ſi volunt ſanari

Rom. 11 eſſeruat Dominus regreſſionis gratiam; vt qui in Iſraël A expulſi ſunt per cordis proprij cæcitatem, per plenitudinem Eccleſiæ reuertantur, & non vacuos dies vitæ iſtius ducant; ſed plenos habeant bonæ operationis & fidei, quum repleuerit eos Dominus gratiâ ſpirituali. Quomodò autem reuertantur, accipe. *Quia cæcitas*, inquit, *ex* Ibidem. *parte Iſraël contigit, donec plenitudo Gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret*. Sed quia myſterium oportebat impleri, vt concluderet Deus omnia in incredulitate, Ibidem. id eſt, redargueret atque conuinceret (cùm enim duo contendunt, ſi vnus ſuperior ſit, dicitur: Concluſit alterum) ideò per ſuam miſericordiam vt ſubditus fieret B Deo mūdus, regreſſus quidem eſt populus in heredibus; ſed is celeri errore traductus eſt vt Deum non crederet occultorum eſſe præſcium. Sed Dominus illis, vt quandoque redimantur, ſalutis futuræ gratiam reſeruauit dicens: *Ideò reuertetur huc populus meus*. Quid eſt *huc*? Id eſt, ad me, ad æquitatem & iuſtitiam meam, ad cultum meum. *Et implebunt dies vitæ ſuæ*. Quod vtrumque ſic accipies, vt populus quidem redimatur qui crediderit in eo. Et ſi non redimantur qui non crediderunt, tamen redempti populi Deo prærogatiua defertur. Iſti ergò in errorem poſiti dixerunt: *Quomodò ſcit Deus? & ſi eſt ſcientia in Altiſſimo?* Putant enim non eſſe in Deo ſcientiam; quia peccatores abundant proſperis ſæcularibus, & adhuc inducit eos loquentes: *Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias*. C Habes hoc in Euangelio planiùs expreſſum, vbi Simon ille Phariſæus videns quòd mulier illa peccatrix venit in domum eius, & ſuper Luc. 7. pedes Chriſti effudit vnguentum, dicebat intra ſe: *Hic ſi eſſet Propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum; quia peccatrix eſt*. Sed patientia Dei non præiudicat veritati, & præſcientia eius & prouidentia hoc ipſo ampliùs probatur, quòd in peccato poſitus ſucceſſu affluit ſæcularium proſperitatū. Quod fortior videns ridet, incautus traducitur & mouetur. Deniq; Pſalmiſta dicit:

Et dixi: Ergò ſine cauſâ iuſtificaui cor meum: & laui inter innocentes manus meas:

Et fui flagellatus totâ die, & vindex meus in D matutinis.

Si dicebam, Narrabo ſic: ecce generationi filiorum tuorum ſic diſpoſui.

Et dixi: Ergò ſine cauſâ iuſtificaui cor meum. Hoc eſt, al. ſæcu- Video illos abundare, video illis commoda omnia † ſelaria. cundari, me autē conteri atque exagitari tentationibus plurimis. Fruſtrà ergò dedi me innocentiæ, atque ad ſtudia ſobriæ conuerſationis intendi. Et pulchrè ait: *Laui inter innocentes manus meas*. vt non arrogare ſibi ſummā innocentiæ; ſed ſedulum deferre ſtudium videretur. Interea non impunè huiuſmodi à ſe ſermonem exiiſſe teſta- E tur: nam totâ die flagellatum ſe memorat; quia fruſtra iuſtificare ſe Domino cor ſuum dixerat: poſt flagella autem continuò ſecuta eſt prauæ opinionis correctio. Statim enim *vindex meus*, inquit, *in matutinis*: id eſt, in aperto & perſpicuo; lux enim veritatis comprehendens eum, non ſiuit hæc ſentire quæ dixit. Reuincebat itaque & redarguebat me veritatis lumen offuſum animo meo, eo quòd non rectè dixerim: *Sine cauſâ iuſtificaui cor meum*. Locutus ſum enim illa tanquàm in tenebris conſtitutus, Hier. 20 & recordanti illa mihi cor compungebatur. Compuncto autem corde, illuminabatur affectus, vt fieret in corde F al. ſpi- meo ignis flammigerans. qui faciebat in me diei † ſpiritale. ritalis principium. Illuminatâ itaque oriente mihi die, & quaſi multis matutinis poſitus intelligebam quia extrà conſtitutionem generationis filiorū Dei factus ſum. Qui al. ope- cùm primò credidiſſem, eò quòd † operator mundi prorator. uidens generationi humanæ, omnia ad vtilitatem noſtri vel triſtia, vel ea quæ parùm delectent, fecerit, tam bonam ſententiam poſtea prauis opinionibus turbatus amiſerim. Conferebam itaque cum corde meo, & dicebam mihi: *Si narrabo ſic, quia ſine cauſa iuſtificaui cor meum*, occurrebat mihi Dei vox, dicens: *Ecce generationi filio-* A *rum tuorum ſic diſpoſui*: id eſt, Ecce his Scripturis intuetus, ô tu Adam! quia diſpoſui generationi filiorum tuorum; quia fortuitò diuitiæ ad impios, non aliquo merito deferantur, nec præmia virtutis ſunt emolumenta theſauri; nec è contrariò inopia pœna peccati eſt; ſed indiſcretè veniunt iſta, quæ modò fluminis quodam ſæculi profluuio voluuntur. Et exiſtimabam & videbar mihi cognoſcere hoc eſſe verum, hoc congruere diuinæ prouidentiæ & conuenire; me autem fruſtrà in iis turbatum eſſe, in quibus adhærere non debui. Ideò ſequitur:

B Exiſtimabam me cognouiſſe: & hoc labor eſt ante me, donec introeam in Sanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimo.

Quia propter eorum tergiuerſationes poſuiſti eis bona, deiecisti eos cùm alleuarentur.

Itaque quia videbar mihi veram ſcientiam cōprehendiſſe, & cogitationem rei ipſius eſſe aſſecutus, dicebam mihi: *Hoc labor eſt ante me, donec introeam in Sanctuariū Dei, & intelligam in nouiſſimo*. Id eſt ſolus mihi supereſt Exod. 25 labor vt ingrediar in ſanctuarium Dei, vbi eſt Cherubim, Eccl. 21 id eſt cognitionis profundum, & non labor qui eſt in incertis & vanis opinionibus: Narratio enim fatui, ſicut C ſarcina in viâ. Ideò ingrediamur adytum cognitionū ſa- Num. 23. cratum, atque interiora penetralia veritatis, vt non ſit in nobis labor: ſapientia enim nos à ſenſu laboris abducit. Deniq; nō eſt labor in Iacob. Cauſa autem laboris ignorantia eſt, quoniam qui neſcit iuſtis repoſita eſſe præmia, Exod. 25 non reficitur à laboribus; ſed magis imprudentiæ ſuæ labore curuatur & frangitur. Ingrediamur igitur Sanctuarium Dei, vbi ſunt Cherubim, in quibus eſt recordatio ſacræ cognitionis, & veri illius atque æterni luminis. In Pſal. 38 illo candelabro imago reſplendet, quo poſſumus intelligere in nouiſſimo: Sanctus etenim in vltimo cognoſcit, & perfectam ſapientiam proceſſu ætatis adipiſcitur, di- 1. Cor. 15 cens: *Notum fac mihi, Domine! finem meum, & numerum dierum quis eſt vt ſciam quid deſit mihi*. Quis eſt fi- D nis, niſi ille cùm traditur regnum Deo Patri, quando reuelantur occulta Sapientiæ? Hunc finem noſtri certaminis requirebat Propheta, cupiens cognoſcere quid ſuæ deeſſet perfectioni. Finis enim diſciplinæ noſtræ & ſtudiorum, perfectio eſt. Hæc ergò prima vera ratio cognitionis; quia fortuitò accidant quæ in ſæculo ſunt ſecunda illa; *quia propter eorum tergiuerſationes poſuiſti eis bona*, id eſt, ſucceſſus profluos ſæcularium commodorum, & abundantiam diuitiarū; ne cauſarentur propter inopiam, ſeu acerbitatē alicuius doloris, & luctus, minùs fuiſſe deuotos atque in culpam latrocinij, & direptionis ſtudium, neceſſitate egeſtatis impulſos: Non enim ad tranquillita- E tem vitæ vſurámque † lætitiæ diuitiis opimari, aut ho- al. legi- noribus eleuari ſunt; ſed vt querela excluderetur, coacer- timam. uaretur ærumna. Deiiciuntur itaque dum alleuantur huiuſmodi. Non enim viri gratia; ſed ruina eſt, vbi nec diuturni vſus muneris reſeruatur, & adimitur excuſatio delinquendi: Quòd enim grauioris ponderis querelæ, quàm illud diuinū quod habes in Michææ Prophetæ libro: *Po-* Mich 6 *pule meus! quid feci tibi? aut in quo contriſtaui te? aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi: Nonne eduxi te de terrâ Ægypti, & de domo ſeruitutis liberaui te?* Ecce quomodò deiiciuntur impij dum alleuantur, querela eorū excluditur, pœna acerbatur. Cæleſtibus enim beneficiis inui- F tati, deſerere non debuerant vitæ ſecuritatis & proſperitatis datorem, cui magis debuerant obtemperare: Sed ſicut iuſtitia Dei magna, ita etiam ſeuera vindicta: Quando enim impius perſeuerare conſueuit, de quo & alibi habes ſcriptum: *Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui; & ecce non erat: & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius*. Incredibi- Pſal 36 lis celeritas extinctionis eius. Vides ſubitò impium in hoc ſæculo potentem: dum tu tranſis, ille iam non eſt: Quanta eſt enim vmbra in terra! quàm non diuturna! Transpone veſtigium, & vmbra præterit. Aut ſi hîc aliquid mouet, ad ea quæ futura ſunt, attolle

2. Tim. 2. mentis veſtigium, & inuenies illic impium non futurum, quem hic eſſe credebas: non enim eſt, qui nihil eſt. Denique Dominus eos cognouit qui ſunt eius: qui autem non ſunt, eos non agnoſcit; quia ipſi eum qui eſt, non agnouerunt. De ipſis ergò & hic dicit:

Quomodò facti ſunt in deſolationem? ſubitò defecerunt, & exterminati ſunt propter iniquitatem ſuam, velut ſomnium exurgentis.

Domine! in ciuitate tuâ imagines ipſorum ad nihilum rediges.

Velut ſomnium exurgentis. Id eſt, ità deficiunt & euaneſcunt impij, ſicut ſomniũ exurgentis à ſomno primũ; quia in tenebris ſunt, & in tenebris ambulauerunt, nec H reſedit aliquod eorum boni operis veſtigium; ſed ſimiles 1. Theſ. 5 eorum qui ſomnium vident. Qui autem ſomniat, in no- Sap. 5. cte ſomniat, nox autem in tenebris. Filij tenebrarum Pſal. 75 ſunt priuati ſole iuſtitiæ, & ſplendore virtutis, dormientes ſemper, & non vigilantes, de quibus benè dicitur: *Dormierunt ſomnum ſuum, & nihil inuenerunt*: Etenim cùm animæ eorum à corpore ſeparatæ, tamquàm reſoluti à corporis ſomno nihil inuenerint, nihil tenebunt: & quod ſe tenere arbitrabantur, amittent: quoniã ſtultus & Pſal. 48 inſipiens quum diuitiis exundauerit, relinquet alienis diuitias ſuas, neque ſimul ad inferna deſcendet cum eis gloria eorum. Sequentia quoque demonſtrant quomodò Heb. 11 impius non inueniatur; ſed intereat. Quoniam imago Eſai. 49 eius in ciuitate Domini illâ ſuperiore Hieruſalem non inuenitur. Dominus enim pinxit nos ad imaginem & ſimilitudinem ſuam; ſicut ipſe docet, dicens: *Ecce ego, Hieruſalem! pinxi muros tuos.* Si benè egerimus, manet in nobis iſta imago cæleſtis: & ſi male quis agit, deletur in illo hæc imago (illius vtique qui deſcendit de cælo) & 1 Cor. 15 eſt in eo imago terreni. Vnde & Apoſtolus dicit; *Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus imaginem* al. imagine. *huius cæleſtis.* Bonorum ergò imagines perſeuerant, & in illâ Dei † ciuitate reſplendent: Si quis autem ad grauiora al. Defluxerit. peccata † deflexerit, nec egerit pœnitentiam, imago Gen. 3. eius aboletur vel deiicitur; ſicut Adam de paradiſo eiectus eſt & excluſus. Quicumque autem piè honeſtéque ſe geſſerit, intrat in ciuitatem Dei, & infert imaginem ſuam, vt in illâ Dei fulgeat ciuitate. *Domine! in ciuitate tuâ imaginem ipſorum ad nihilum rediges.* Quia iſti in lumine fulgere non poſſunt, qui tenebroſis ſe operibus induerunt. Exemplũ accerſamus de ſæculo. Vide quemadmodùm in ciuitatibus bonorũ Principũ imagines perſeuerent, deleantur verò imagines tyrannorum. Hæc ergò conſiderans, animóque intendens ſanctus Propheta delectatus eſt, qui fuerat antè turbatus. Vnde ait ipſe:

al. reſoluti ſunt. Quia delectatum eſt cor meum, & † requieuerunt renes mei.

Et ego ad nihilum redactus ſum, & neſciui: & velut iumentum factus ſum apud te, & ego ſemper tecum.

Delectatum eſt cor meum. Nam cùm cognouiſſem quia Deus humana curat & reſpicit, *requieuerunt renes mei*, hoc eſt, ex maximâ fatigatione veteris imprudentiæ requieui per agnitionem boni cæleſtis & gratiæ: Sunt enim quidã renes animæ; qui vexantur in nobis per ignorantiæ laborem: hi reſoluuntur ad requieſcendum cæleſtis agnitione doctrinæ, & quaſi pulchro quodam fulcro cæleſtium præceptorum ſubnixi fouentur. Tunc, inquit, in- al. patiebar. tellexi; quia vanè † fatigabar, quoniam id quod verũ eſt neſciebam. *Et velut iumentum factus ſum.* Pulchrè addit: *Apud te*: Comparatione enim cæleſtium homo quid eſt Exod. 4. niſi iumentũ irrationabile? Nam ſtellæ cùm ſint lucidæ, vaneſcunt ſolis exortu. Et Moyſes ait: *Non ſum idoneus ab heſterno die, ex quo cœpiſti loqui cum ſeruo tuo: tenuis (inquit) voce, & tardiloquus ſum.* Ità ergò & homo, nõ dicam Chriſti; ſed Angelorum comparatione mutum vi-

G detur eſſe iumentum: Sed tamen nemo deſperet; quia homines & iumenta ſaluos facit Deus. Et ideò quia non Pſal. 35 ex me; ſed ex te didici, tibi adhærebo ſemper, vt deſinam eſſe iumentum, & dicas mihi: *Tu autem hic ſta mecum.* Circumfuſus enim Dei gratia homo incipit eſſe qui per Deut. 5 imprudentiam prætendebat inſenſibilitatem, & inſcientiam beſtialem: Homo enim probatur, ſi capax ſit rationis & gratiæ.

Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tuâ deduxiſti me, & cum gloriâ aſſumpſiſti me.

Tenuiſti manum dexteram meam. Itaque à multis animalibus ſeparatum ſe eſſe gaudet, & in hominum aſcitũ eſſe conſortia, quæ Deus viſitat & tuetur: Quid enim eſt homo, niſi quia memor eſt eius Dominus, aut quia à Pſal. 8 Domino viſitatur? Vnde quaſi viſitatus ab eo dicit: *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tuâ deduxiſti me, & cum gloriâ aſſumpſiſti me.* Sic accepimus, & ſecundùm Græcum ſic conuenit. Dixit autem Græcus: ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου id eſt, *Tenuiſti manum dexteram meam.* Benè dirigitur, cuius dexterã manu ſuâ tenet. Poteſt dicere: *Dominus à dextris meis,* Pſal. 15 *ne commouear.* Adam ſi à dextris ſuis Dominũ habuiſſet, non eſſet à ſerpente deceptus: Sed quia oblitus eſt man- I datum Dei & voluntatem ſerpentis impleuit, manum eius diabolus tenuit, & ad lignum ſcientię boni & mali extendi fecit, vt interdicta decerperet. Præiudicatum eſt in illo omnibus, & cœpit vniuerſis aduerſarius à dextris ſtare. Vnde & illa in Iudã maledicti forma proceſſit: *Et diabolus ſtet à dextris eius.* Si illud maledictũ graue, maxi- Gen. 3. ma eſt iſta benedictio, quâ maledictionis duræ vincula Rom. 5 laxantur. Ideò Dominus Ieſus ad dexterã ſibi diabolum ſtatuit, ſicut in Zachariæ libro legimus: Hominis enim Pſ. 108. cauſam locúmq; ſuſceperat. Ibi ergò ſtetit, vbi Adę ſte- Zach. 3 tit hereditas. Quaſi bonus athleta permiſit eũ ad dexteram ſibi ſtare, vt eum retrorſùm repelleret, dicens: *Vade retro, Satana!* Itaque aduerſarius loco deiectus receſſit: tibi autem ne diabolus à dextris ſtaret, ait: *Veni, ſequere* Matt. 4 K *me.* Præuidens igitur Dauid aduentum Domini, qui nos à poteſtate aduerſarij liberaturus deſcendit è cælo, ait: Mat. 15 *Dominus à dextris eſt mihi, ne commouear.* Cui autem à dextris erat diabolus, mouebatur. Meritò ergò & hic Pſal. 15 ait: *Tenuiſti manum dexteram meam*, id eſt, vt iam peccare non poſſim: vt ille lubrico antè fluctuabundus veſtigio, † fidâ iã poſſim ſtatione conſiſtere. Quàm benè hoc al. ſtabili. Apoſtolus dixit, quando eum turbatum Dominus vidit & extendens dexteram manum ſuam turbari non paſſus eſt, atque intrepido firmauit inceſſu: Liberatus itaque Petrus quid aliud eſt locutus niſi hos propheticos verſus: L *Tenuiſti manum dexterã meã, & in voluntate tuâ deduxiſti me & cum gloriâ aſſumpſiſti me*: Quæ eſt dextera niſi Mat. 14 actuoſa animæ virtus? Quæ ſi Domini voluntate dirigatur, nihil aliud deſiderat, nil quærit, nullas mundi huius opes nulla adiumenta depoſcit? Ideò dicit ſanctus Dauid:

Quid enim mihi reſtat in cælo, & à te quid volui ſuper terram?

Defecit cor meum & caro mea: Deus cordis mei, & portio mea Deus in æternum.

Quoniam ecce, qui elongant ſe, à te peribunt: perdidiſti omnes qui fornicantur abs te.

M Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino ſpem meam.

Vt annuntiem omnes prędicationes tuas in portis filiæ Sion.

Quid enim mihi reſtat in cælo? Hoc eſt: Tu portio mea es, abundans nihil ad omnia, nihil quæſiui aliud, niſi vt te partem haberem, nulli me cæleſti, vt Gentiles, ſubdidi creaturæ, nullas ſæculi huius diuitias, & voluptatum illecebras concupiui. Nullius egeo, qui à te aſſumptus ſum:

nec ſupereſt in cœleſtibus quod amplius quæram. Nihil habens, omnia habeo; quia Chriſtum habeo, cui pater (Rom. 8) Altiſſimus *non pepercit; ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo ergo non cum illo omnia nobis donauit?* ſicut (Coloſ. 1) Apoſtolus dixit: *Omnia enim in Chriſto, per quem omnia, & in quo conſtant omnia.* Omnia ergò in illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ipſe merces eſt vniuerſorum. Ideòque perfectò dixit *Tolle crucem tuam, & ſequere me.* (Marc. 8) Qui illum ſequitur, non præmio ducitur ad perfectionem; ſed perfectione conſummatur ad præmium: Imitatores enim Chriſti non propter ſpem boni ſunt, ſed pro amore virtutis: Chriſtus enim per naturam bonos, non propter præmij cupiditatem. Ideò paſſus (B) eſt; quia benefacere eum delectauit, non quia incrementum gloriæ ex ſuâ paſſione quærebat. Ideò qui illum imitari cupit, non quod ſibi; ſed quod aliis proſit, operetur. Vnde non immeritò deficit ſibi, aliis autem virtutis incremento valeſcit. Et conuenienter dicit: *Defecit cor meum & caro mea, Deus cordis mei!* (2. Cor. 4) Neque enim poſſunt perpetua ſuccedere, niſi terrena defecerint. Deficit ergò caro, quando mortificantur quæ ſunt carnalia. Deficiunt & illi qui mortificationem Ieſu Chriſti in ſuâ carne circumferunt: Mors enim Chriſti in illis operatur vt omnis errorum moueatur illecebra. Vnde colligitur quia & cor hominis deficit, quando mortificantur cogitationes malæ quæ à corde procedunt, vt terrena omnia abſcondat obliuio, & fiat Deus cordis eorum, qui mundo corde Deum videre mereantur, vt appropinquent ei, & nõ ſe ſegregẽt. (Mat. 15; Matt. 5) Deus enim appropians, non repulſor appropiantium eſt: (Hier. 23) Omnibus enim vult ſalutis cauſa eſſe, non mortis. Denique neminem repellit, niſi qui ſe ab eius conſpectu putauerit ſequeſtrandum. *Quoniam ecce,* inquit, *qui elongant ſe à te, peribunt:* (Hebr. 3) Vnuſquiſque enim operibus ſuis, pietati tuæ ſeſe aut iungit aut ſeparat: Fugit enim Deum qui operatur ea quorum cognitione metuat deprehendi; ſicut ille qui tectus parietibus & circumfuſus tenebris à Domino Deo ſeſe exiſtimat non videri; (Eccleſ. 23) videtur autem, cùm dicitur: *Perdidiſti omnes qui fornicantur abs te:* (Rom. 7) Sicut enim mulier quæ fornicatur, non adhæret viro ſuo, nec vna caro efficitur cum eo, nec vnus ſpiritus eſt; ſed diuidit ſeſe ac ſeparat fornicando; ità quæcumque anima non adhæret Deo: ſed vanis idolorum cultibus inſeruiens fornicatur, & diuidit ſe ſacrilegij obſcœnitate, & longè fit à Domino, quæ propè eſſe deberet. (Sap. 14) Perit autem qui ſeparatur à Domino. Vnde Sanctus qui Dei iudicium reformidat, ſemper adhærere vult Chriſto, & in eo ſpem ſuam ponere, vt laudet Deum, cui eſt honor, gloria, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

S AMBROSII IN PSALMVM LXXII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EX VERBIS PSALMI DAVID CIV. TRACTATVS.

Titulus Pſalmi CIV.

Alleluya.

Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: annuntiate inter Gentes opera eius.

Cantate ei, & pſallite ei, narrate omnia mirabilia eius.

Laudamini in nomine ſancto eius: lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem eius ſemper.

Mementote mirabilium eius quę fecit: prodigia eius & iudicia oris eius.

Semen Abraham ſerui eius: filij Iacob electi eius.

Ipſe Dominus Deus noſter, in vniuerſâ terrâ iudicia eius.

Memor fuit in ſæculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes.

Quod diſpoſuit Abraham, & iuramenti ſui Iſaac.

Et ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſraël in teſtamentum æternum.

Dicens, tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis veſtræ.

Cùm eſſent ipſi numero modici: pauciſſimi & incolæ in eâ.

Et pertranſierunt de gente in gentem: & de regno ad populum alterum.

Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis Reges.

Nolite tangere Chriſtos meos, & in Prophetis meis nolite malignari.

Et vocauit famem ſuper terram, omne firmamentum panis contriuit.

Miſit ante eos virum: in ſeruum venundatus eſt Ioſeph.

Humiliauerunt in compedibus pedes eius: ferrum pertranſiuit anima eius.

Donec veniret verbum eius, eloquium Domini vſſit eum.

Miſit Rex, & ſoluit eum: Princeps populi, & dimiſit eum.

Conſtituit eum dominum domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.

Vt erudiret Principes eius ſicut ſemetipſum: & ſenes eius prudentiam doceret.

Et intrauit Iſraël in Ægyptum, & Iacob accola fuit in terrâ Cham.

Et auxit populum ſuum vehementer: & firmauit eum ſuper inimicos eius.

Conuertit cor eius vt odirent populum eius: vt dolum facerent in ſeruos eius.

Miſit Moyſen ſeruum ſuum: Aaron quem elegit ſibi.

Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum: & prodigiorum ſuorum in terrâ Cham.

Miſit tenebras & obſcurauit: quia exacerbauerunt ſermones ſuos.

Conuertit aquas eorum in ſanguinem, & occidit piſces eorum.

Edidit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipſorum.

Dixit, & venit cynomyia, & cinifes, in omnibus finibus eorum.

Poſuit pluuias eorum grandinem: ignem comburentem in terrâ ipſorum.

Et percuſſit vineas eorum & ficulneas eorum, H & contriuit omne lignum finium eorum.

Dixit, & venit locuſta, & bruchus, cuius non erat numerus.

Et comedit omne fœnum in terrâ eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.

Et percuſſit omne primogenitum in terrâ eorum, primitias omnis laboris eorum.

Et eduxit eos in argento & auro: & non erat G in tribus eorum infirmus.

Lętata eſt Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Expandit nubem in protectionem eis: & ignem vt luceret eis per noctem.

Petierunt, & venit coturnix: & pane cęli ſaturauit eos.

Diſrupit petram, & fluxerunt aquę: abierunt in ſiccis flumina.

Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod ad Abraham puerum ſuum.

Et eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.

Et dedit illis regiones Gentium, & labores populorum poſſederunt.

Vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant.

De verâ libertate ac ſeruitute eleganter diſputat: ſolúmque Sapientem illâ gaudere, hac verò inſipientem tantùm ſeruire validiſſimis argumentis comprobat.

AMBROSIVS SIMPLICIANO.

PROXIME cùm veteris amoris vſu familiaris inter nos ſermo cæderetur, delectari te inſinuâſti mihi cùm aliquid de Pſalmiſtæ myſteriis, vel de Pauli Apoſtoli ſcriptis coràm populo ad diſputandum aſſumerem, quod eorum profundum in conſiliis vix comprehendatur, ſublimè in ſententiis audientem erigat, diſputantem accendat; tum quia in pleriſque ità ſe ipſi ſuis exponant ſermonibus, vt is qui tractat, nihil inueniat quod adiiciat ſuum, ac ſi velit aliquid dicere, Grammatici magis quam diſputatoris fungatur munere. In eo tamen, tum quoniam & veteris affectum amicitiæ, & quod plus eſt, paternæ gratiæ amorem recognoſco (nam vetuſtas habet aliquid cum pluribus conſociabile, patrius amor non habet) tum quia non ieiunè me feciſſe iam quod poſtulas arbitratus es, K parebo voluntati tuæ admonitus præſertim, & prouocatus exemplo meo, quod mihi non difficillimum; quia non magnum aliquem; ſed meipſum imitabor, cùm in meos non magnos aliquos vſus reuertor. Et de conſiliis quidem, cùm beatæ vitę imago atque effigies noſtro ſermone exprimeretur, putamus eam factam complexionem, vt pluribus fortaſſe aliis, tibi certè amanti noſtri non improbemur; licet difficilius ſit tuo iudicio quàm plurium non diſplicere; ſed iudicij pondus affectu alleuas, eóque mihi blandior. Hæc autem Epiſtola quoniam te abſentem offendit de Pſalmo eſt CIV. qui hodie lectus eſt, & de ſententiis Pauli Apoſtoli, qui nos à ſeruitute in libertatem vocat, dicens: *Pretio empti eſtis, nolite fieri ſerui hominum*, oſtendens libertatem noſtram in

1.Cor. 7 Chriſti eſſe ſapientiâ. Quæ ſententia magno à Philoſo-

Cicero in parador. 5. phis fluctuata atque iactata eſt diſputationis molimine, dicentibus quia omnis Sapiens liber, omnis autem inſipiens ſeruus: Sed multò hoc prius Dauid filius dixit, qui

Eccl. 23 ait: *Stultus ſicut Luna mutatur*: Sapiens enim non metu frangitur, non poteſtate mutatur, non attollitur proſperis, non triſtibus mergitur. Vbi enim ſapientia, ibi

Epheſ. 4 virtus animi, ibi conſtantia & fortitudo. Sapiens ergò idem eſt animo, non minuitur, non augetur rerum mutationibus: nec vt paruulus fluctuat, vt circumferatur omni vento doctrinæ; ſed manet perfectus in Chriſto, fundatus charitate, radicatus fide. Sapiens ergò defectus rerum ignorat, & varium animum neſcit; ſed fulge-

Matt. 13 bit ſicut ſol iuſtitiæ, qui in regno Patris ſui fulget. Vnde tamen hoc plenius hauſerit Philoſophia, de quâ patrum diſciplinâ & prudentiâ, conſideremus. Nónne primus

Gen. 9. Noe, cùm aduertiſſet quia inſipienter filius ſuus Cham I riſerat nudatum patrem, maledixit ei, dicens: *Maledictus Chanaan, ſeruus domeſticus erit fratribus ſuis* Gen. 25

& præpoſuit ei fratres eius dominos, qui ſapienter patris ſenectutem honorandam putarunt? Nónne etiam fons ille diſciplinarum omnium Iacob, vbertatem diſputationis huius omnium pectoribus infudit, qui ſapientiæ Gen. 27

merito prælatus eſt fratri ſeniori? Denique pater pius qui inter duos filios affectu certaret paterno; ſed diſcreparet iudicio (affectus enim neceſſitudini defertur, meritis autem iudicia formantur) cùm diuideret alteri gratiam, alteri miſericordiam: ſapienti gratiam, inſipienti miſericordiam; quia ad virtutem ſe propriis viribus erigere non poterat, nec ſpontaneum greſſum attollere, benedixit eum vt ſeruiret fratri ſuo, & eſſet ipſius ſeruus; oſtendens ità deteriorem eſſe inſipientiam, vt remedio ei ſeruitus ſit, quia ſtultus regere ſe non poteſt: & niſi moderatorem habeat, præcipitatur propriis voluntatibus. Diligens ergò pater & conſulens, ſeruum eum fratris ſui fecit, vt eius regeretur conſilio. Ideò inconſultis populis ſapientes quique adhibentur rectores, qui plebeiam inſipientiam vigore proprio regant, vt potentiæ ſpecie dominentur, quò vel inuitos auctoritate poteſtatis ſubiiciant ad obediendum prudentioribus, & obſequendum legibus. Impoſuit igitur inſipienti velut indomito iugum, & cui in gladio ſuo viuendum dixerat, libertatem negauit, ne temeritate laberetur, præfecit ei fratrem, cuius auctoritate & moderatione ſubiectus proficeret ad conuerſionem. Et quia ſeruitus habet diſcretionem (eſt enim neceſſitatis infirmior, voluntatis fortior; quia pulchrius eſt bonum quod non ex neceſſitate fit; ſed ex voluntate) ideò ei primò iugum impoſuit

L neceſſitatis, poſteà benedictionem ei voluntariæ ſubiectionis impertiuit. Non igitur natura ſeruum facit; ſed inſipientia: nec manumiſſio liberum, ſed diſciplina. Gen. 25. & 27.

Denique Eſau liber natus eſt, & ſeruus factus eſt: Io- Gen. 36

ſeph venditus in ſeruitutem eſt, & electus eſt ad pote- Gen. 41

ſtatem, vt ſuis emptoribus imperaret. Non dedignabatur tamen obſequium ſedulitatis; ſed tenebat virtutis faſtigium, conſeruabat libertatem innocentiæ, integritatis auctoritatem. Vnde pulchrè Pſalmiſta ait: *In ſeruum venundatus eſt Ioſeph: humiliauerunt in compedibus pedes eius.* In ſeruum, inquit, venundatus eſt, non ſeruus factus. Humiliauerunt pedes eius, non animam eius: Quomodò enim humiliata eſt anima de quâ dicit: *Ferrum pertranſiuit anima eius*? Nam cùm aliorum animas peccatum tranſeat (ferrum enim peccatum eſt, quod eſt penetrabile) Ioſeph ſancti anima ità non patuit peccato, vt magis peccatum ipſa penetraret.

Denique

Denique nec herilis illecebræ flexus eſt delinimento: A nec immeritò flammas non ſenſit libidinis; quia maiore Gen. 39 diuinæ flagrabat ardore gratię. Vnde & hoc pulchrè de eo dictum eſt: *Quia eloquium Domini vſſit eum:* quo re- Epheſ. 6 ſtrinxit ignitas diaboli ſagittas. Quomodò hic ſeruus, qui Gen. 41. Gen. 47 erudiuit Principes populi in illâ frumentariâ diſpenſatione, vt futuræ inopiæ conſulerent & prouiderent? At quomodò ſeruus, qui totam terram acquiſiuit, & vni- Ibidem. uerſum populum Ægyptiorum in ſeruitutem redegit? Non vt conditionem ſeruitij ignobilis irrogaret; ſed vt tributum conſtitueret; præter poſſeſſionem tamen ſacerdotalem, quam a tributis immunem reſeruauit, vt B apud Ægyptios quoque inuiolabilis haberetur religio Gen. 37 ſacerdotalis. Non fecit igitur eum ſeruum venditio: nam vtique negotiatoribus erat venditus: verùm ſi pretium ſpectes, multos inuenies qui emerunt ſibi puellulas formæ elegantioris, quarum amore capti turpi ſeruitio ſe dederunt. Videbatur Apeme concubina Darij 3. Eſd. 4 Regis ſedens ad dexteram eius, auferens de capite eius diadema, & ſuo imponens vertici, palmis faciem eius ſiniſtrâ manu verberans, quam Rex aperto ore intuebatur, gaudens ſi quando arrideret ei mulier: quòd ſi ea indignaretur, miſerum ſe atque afflictum putaret, vt poteſtate ſubmiſſâ, blanditias obtexeret, & conciliari ſibi eam deprecaretur. Sed quid iſta magno allegamus ambitu? Non videmus plerumque in poteſtatem piraticam, vel immanium Barbarorum redactos parentes à C filiis redimi? Numquid leges pecuniæ potiores quàm leges naturæ? Numquid in ſeruitute acceſſitur pietas? Plerique emptores leonum ſunt, & tamen non dominantur leonibus; ſed ità ſubijciuntur verſâ vice, vt ſi exaſperatos eos excutere ceruice toros viderint, fugiant & delitescant. Nihil ergò præiudicat pecunia, quæ plerumque ſibi dominos emit: nihil tabulæ auctionales, quibus emptor frequenter adiudicatur atque addicitur. Contractus non mutat genus, nec ſapientiæ libertatem adimit. Denique famulo ſapienti multi (vt ſcriptum eſt) ſeruiunt liberi: & eſt ſeruus intelligens qui regat domi- Eccl. 10 nos ſtultos. Quem ergò magis liberum cenſes? Sola eſt Prou. 17 ſapientia libera, quæ diuitibus pauperes præficit, & D quæ ſeruos proprijs fœnerare dominus facit, fœnerare Prou. 22 non pecuniam; ſed intellectum, fœnerare talentum illius Luc. 12. Dominici æternique theſauri qui numquàm corrumpi- Mat. 25 tur, cuius & vſura pretioſa eſt; fœnerare illud intelligibile eloquiorum argentum cæleſtium, de quo lex dicit: Deut. 15 *Fœnerabis Gentibus, tu autem non mutuaberis.* Quòd Hebræus fœnerauerit Gentibus, ipſe autem non acce- Deut. 28 pit à populis doctrinam; ſed tradidit, cui aperuit Dominus theſaurum ſuum, vt Gentes pluuiâ ſermonis ſui faceret humeſcere, & fieret princeps Gentium, ipſe autem ſuprà ſe principem nullum haberet. Liber eſt ergò qui ſapiens eſt, pretio emptus oraculorum cæleſtium: illo auro, illo argento ſermonis diuini, pretióque emptus ſan- E guinis (non enim minimum eſt emptorem agnoſcere) pretio emptus gratiæ, qui audiuit & intellexit dicentem: Eſai. 55. *Qui ſititis, ite ad aquam: & quicumque non habetis argentum, ite, emite, & bibite, & manducate.* Liber eſt il- Deut. 21 le, qui progrediens in bellum, ſi viderit mulierem bonam aſpectu, & deprædatus opes inimicorum ſuorum, repertam illic concupierit eam, demptis ſuperfluis, & indumento captiuitatis detracto, in vxorem eam ſibi copulauerit, iam non ſeruam; ſed liberam. Intelligit enim famulatui prudentiam & diſciplinam non ſubiacere. Ideóque Lex dicit: *Non venumdabitur pecunia:* Omne enim Ibidem. F pretioſum non eſt dignum. Et Iob dicit: *Attrahe ſapien-* Prou. 3. *tiam in interiora.* Non illi comparabitur Æthiopiæ topa- Iob. 28. zion quod auro habetur, argentóq; pretioſius: Sed non ille ſolùm liber qui dominum licitatorem non pertulit, aut tollentem digitum non vidit; ſed ille magis liber, qui intra ſe liber eſt, qui legibus naturæ liber eſt; legem ſciēs naturæ præſcriptum eſſe moribus, non conditionibus, & menſuram officiorum conſentaneam non hominis arbitrio; ſed naturæ diſciplinis. Verùm igitur iſte liber tibi tantummodò, an quidam cenſor videtur, & præfectus moribus? Vnde verè ait Scriptura quia pauperes diuitum A præpoſiti erunt, & priuati vtique adminiſtrantium. An tibi liber videtur qui pecuniâ ſuffragium ſibi emit? qui Prou. 22 plauſum populi magis quàm iudicium requirit prudentium? ille ergò liber eſt qui popularibus auris mouetur; ille qui reformidat ſibilum vulgi? ſed non iſta libertas, quam manumiſſus accipit, & palmâ lictoris donatus acquirit: Non enim munificentiam; ſed virtutem liberta- 1. Tim. 1 tem eſſe arbitror, quæ non ſuffragijs defertur alienis; ſed Rom. 6 magnanimitate propriâ vindicatur ac poſſidetur. Sapiens enim ſemper liber eſt, ſemper honoratus, ſemper is qui Prou. 5 præſit legibus. Denique iuſto non eſt poſita lex; ſed iniuſto: Iuſtus enim ipſe ſibi lex eſt, non habens neceſſe B longiùs ſibi accerſere formam virtutis, quam corde incluſam gerat; ſcriptum habens opus legis in tabulis cordis ſui, cui dictum ſit: *Bibe aquam de tuis vaſis, & de puteorum tuorum fontibus:* Quid enim nobis tam proximum Deut. 30 quàm Dei verbum? Hoc eſt verbum in corde noſtro, & in ore noſtro, quod non videmus & tenemus. Sapiens ergò liber, quoniam qui ea facit quæ vult, liber eſt. Sed non omnis bonæ voluntatis; ſed ſapientis tantùm eſt, omnia quæ bona ſunt velle: Odit enim malum; quia quod bonum eſt, elegit. Ergò ſi quod bonum eſt elegit, arbiter electionis, & eligens operationis liber eſt; quia quod vult facit. Liber ergò Sapiens. Sapiens omnia quæ Cicer. in facit, bene facit. Qui autem bene facit omnia, rectè facit para- C omnia. Qui verò rectè facit omnia, vtique inoffensè, & dox. 5. irreprehenſibiliter, & ſine damno & commotione ſui facit omnia. Cui igitur hoc ſubeſt, vt inoffenſè faciat, faciat irreprehenſibiliter, faciat ſine commotione ſui, ſine damno; nihil inſipienter facit; ſed ſapienter omnia. Qui autem ſapienter facit, nihil habet quod metuat: Metus enim in peccato eſt. Vbi autem nulla formido, ibi libertas: vbi libertas, ibi poteſtas faciendi quod vult. Solus ergò Sapiens liber eſt. Etenim qui neque cogi poteſt, neque prohiberi, is nequaquàm ſeruus: ſapientis autem eſt neque cogi, neque prohiberi: non eſt igitur ſeruus Sapiēs. Prohibetur enim qui non fungitur ijs quæ deſiderat. Quæ autem deſiderat Sapiens, niſi ea quæ virtutis & diſciplinæ ſunt, ſine quibus eſſe non poteſt? In ipſo enim D ſunt, nec diuelluntur ab eo. Quòd ſi diuelluntur, iam non ſapiens, qui ſit ſine virtutis vſu ac diſciplinâ, quibus ipſo ſe fraudet, ſi nō ſit voluntarius virtutis interpres. Quòd ſi cogitur, manifeſtum eſt quod inuitus faciat. In omnibus autem factis aut à virtute correctiones ſunt, aut à malitiâ prolapſiones, aut media ac indifferentia. Virtutis non coactus; ſed voluntarius executor eſt Sapiens, quoniam omnia quæ placent, agit malitiæ fugitans, nec ſomnium eius admittit. Indifferentibus ità non mouetur, vt vllis momentis ſicut vulgus hominum huc atque illuc inclinetur; ſed tamquàm in staterâ mens eius æquâ lance pendeat, vt neq; ad voluptatia propendeant, neque omninò E ad ea quæ ſunt auerſanda, vel leuiter ſtudium inclinet ſuum; ſed immobilis maneat affectu. Vnde liquet quia nihil inuitus facit Sapiens, neque cogitur: quia ſi ſeruus eſſet, cogeretur; liber igitur eſt Sapiens. Apoſtolus quoque ſic definit, dicens: *Non ſum ego liber: non ſum Apoſto-* 1. Cor. 9 *lus?* Sed adeò liber, vt cùm ſubintraſſent quidam tentare Galat. 2 libertatem eius, nec ad horam (vt ipſe ait) cederet ſubiectioni, vt veritas Euangelij prædicaretur. Qui ergò non ceſſit, volens prædicauit. Vbi volūtas, ibi merces voluntatis. Vbi neceſſitas, ibi obſequium neceſſitatis. Melior ergò voluntas quàm neceſſitas. Velle ergo Sapientis eſt; patere & ſeruire inſipientis. Hæc etiam Apoſtoli definitio F dicentis: *Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: ſi* 1. Cor. 9 *autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.* Sapienti igitur merces defertur, Sapiens autem ex voluntate facit (liber itaque ſecundùm Apoſtolum Sapiens) Vnde & ipſe clamat: *Vos enim in libertatem vocati eſtis, tantum ne* Galat. 5 *libertatem in occaſionem carnis detis.* Sequeſtrat à lege Chriſtianum, ne inuitus videatur legi ſuccumbere, vocat in Euangelium, quod volentes & prædicant & operantur. Iudæus ſub lege, Chriſtianus per Euangelium. In lege ſeruitus, in Euangelio libertas, vbi cognitio ſapientiæ. Omnis ergò qui Chriſtum recipit, ſapiens: qui autem ſapiens, liber. Omnis igitur Chriſtianus & liber Sapiens.

Docuit me tamen Apoſtolus quòd vltrà ipſam libertatẽ ſit, vt ſeruire libertas ſit. (1. Cor. 9) *Cùm liber*, inquit, *eſſem, omnium me ſeruum feci, vt plures lucrifacerem.* Quid eſt, vltra libertatem, niſi habere Spiritum gratiæ, habere charitatẽ? Libertas enim liberum facit hominibus, charitas amicũ Deo. (Ioan. 15) Vnde ait Chriſtus: *Vos autem dixi amicos.* (Galat. 5) Bona charitas, de quâ dicitur: *Per charitatem Spiritus ſeruite in inuicem.* (Pſ. 80. Philip. 2) Seruiuit & Chriſtus, vt omnes liberos faceret. *Manus eius in cophino ſeruierunt: qui non rapinam eſt arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui accepit, & omnia omnibus factus eſt, vt omnibus ſalutem afferret.* (1. Cor. 9) Cuius imitator Paulus, & quaſi ſub lege erat, & quaſi ſine lege (Ibidem.) viuebat pro eorum vtilitate quos cupiebat lucrari: & infirmis valens fiebat infirmus, vt eos confirmaret: & currebat vt comprehenderet, & corpus ſuum caſtigabat, vt poteſtates æreas in Chriſto triumpharet. Eſt ergò ſapiẽti & ſeruire libertas. Vnde colligitur quia ſtulto & imperare ſeruitus eſt: &(quod peius eſt) cùm paucioribus præſit, pluribus dominis & grauioribus ſeruit: (Philo in lib. quod omnis probus lib.) Seruit enim proprijs paſſionibus, ſeruit cupiditatibus ſuis, quarum dominatum nec nocte poteſt fugere, nec die; quia intrà ſe dominos habet, intrà ſe ſeruitium patitur intolerabile: Gemina enim ſeruitus eſt, altera corporis, animorum altera. Domini autem corporis quidem homines, animorum autem malitiæ & paſſiones à quibus ſola animi libertas Sapientem vendicat, vt ſeruitio ei liceat exire. (Iob. 13.) Quæramus igitur illum verè ſapientem, verè liberũ, qui quamuis ſub plurimorum dominatu degat, liberè dicit: (Pſ. 50.) *Quis eſt qui mecum iudicio contendat? Tu ſolus manum tuam à me abſtine, à cuius conſpectu non potero me abſcondere, & timor tuus non me percellat.* Quem ſecutus Dauid Rex ait: *Tibi ſoli peccaui.* Regali enim ſubnixus faſtigio, quaſi legum dominus legibus reus non erat, ſoli Deo obnoxius tenebatur, qui dominus eſt poteſtatum. (1. Cor 4) Aliũ audi liberum: *Mihi autem pro minimo eſt vt à vobis diiudicer, aut ab humano die; ſed neque meipſum diiudico: nihil enim mihi ſum conſcius. qui autem diiudicat me, Dominus eſt.* (1. Cor. 2) Vera libertas hominis ſpiritalis, quia diiudicat omnia, ipſe autem a nemine diiudicatur, nec à quocumq; creaturæ participe; ſed ſoli Deo ſe ſubditum nouit, qui ſolus ſine peccato eſt, de quo dicit Iob: (Iob. 27. Iob. 15. & 25.) *Viuit Dominus, qui ſic me iudicat:* Solus enim ille poteſt iudicare iuſtum, cuius in conſpectu cælum non eſt mundum, nec ſtellarum pura & clara lumina. Quis eſt qui Sophoclea in medium ferat carmina dicentia: *Iupiter mihi præeſt, nullus autem hominum?* (Philo. Ibidem.) Quantò antiquior Iob, quantò vetuſtior Dauid? Agnoſcant ergò de noſtris ſe habere, quæcumque præſtantiora locuti ſunt. (Pſ. 50) Quis igitur ſapiens, niſi qui ad ipſa peruenit diuinitatis ſecreta, & manifeſtata ſibi cognouit occulta ſapientiæ? Solus igitur ſapiens, qui duce Deo vſus eſt ad cognoſcenda veritatis cubilia, & mortalis homo immortalis Dei heres & ſucceſſor eſt factus per gratiam; & quidem iucunditatis particeps; ſicut ſcriptum eſt: (Pſ. 44.) *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Si quis igitur propius ea introſpiciat rerum negotia, cognoſcet quanta ſapienti adiumenta, & quanta in ipſis inſipienti refragia ſint; quod huic adiumento libertas, impedimento ſeruitus ſit: Inſurgit enim Sapiens quaſi victor debellatis à ſe ac triumphatis libidine, timore, ignauiâ, mœſtitudine, cæteriſque vitiis, donec ea de poſſeſſione ſuæ mentis eliminet, & omnibus terminis finibuſque ſuis propulſet atque arceat: quoniã dux cautior nouit excurſus cauere latrocinantium, & quædam furta belli, quæ iniquiſſimi animæ noſtræ aduerſarij ignitis ſæpe pertentant ſpiculis: (Ephes. 6) Sunt enim nobis quædam & in pace prælia, & in bello pax. Vnde & ille ait: *Foris pugnæ, intùs timores. Sed in his omnibus ſuperamus propter eum qui dilexit nos.* Dicit hoc, quia neq; anguſtijs, neque perſecutionibus, neque fame, neque periculo mortis terretur. (2. Cor. 7. Rom. 8.) Qui verò hæc timet, qui mortem reformidat, quomodò non ſeruus? Seruit profectò, & miſeram quidem ſeruitutem: Nihil enim ſic animam ad omnem ſeruitutem deiicit, quomodò formido mortis: Quomodò enim ſe erigat abiectus & vilis ſenſus atque ignobilis, demerſus in omnem infirmitatis voragi-

G nem vitæ huius cupiditate? Vide quàm ſeruus: (Gen. 4) *Abſcondam me*, inquit, *& ero gemens & tremens ſuper terram: & erit, omnis qui inuenerit me, occidet me.* Itaque quaſi ſeruos ſignum accepit, nec ſic tamen necem potuit euadere. Seruit igitur peccator formidini, ſeruit etiam cupiditati, ſeruit auaritiæ, ſeruit libidini, ſeruit malitiæ, ſeruit iracundiæ, & videtur ſibi liber: ſed magis ſeruit, quam ſi ſub tyrannis poſitus. Illi autem liberi ſunt, qui legibus viuunt. (2. Cor. 3. Rom. 2.) Lex autem vera ſermo rectus, lex vera non inſculpta tabulis, nec ære inciſa; ſed impreſſa mentibus, atque infixa ſenſibus, quando Sapiens non ſub lege; ſed ipſe ſibi lex eſt, opus legis in corde ſuo continens, naturali ſibi ſtylo & quadam inſcriptione formatum. Tantumne H igitur cæcitatis eſt, vt non videamus manifeſtas rerum expreſſiones, & virtutum imagines? Et quàm indignum, vt populi integri obediant humanis legibus, quò ſint libertatis participes: ſapientes autem veram legem naturæ expreſſam ad imaginem Dei, verámque rationem ſigniferam libertatis negligant & derelinquant, cùm in eâ tanta libertas ſit, vt paruuli ſeruire vitiis neſciamus, alieni ab irâ, exortes auaritiæ, ignari libidinis? Quàm miſerum igitur, vt qui naſcimur in libertate, moriamur in ſeruitute? Sed hoc fit leuitate animi, atque infirmitate morum; quia curas inanes volumus, & operamur ſuperuacua, Sapientis autem cor, actúmque & opus radicatum eſſe decet atque immobile. I Hoc docuit Moyſes, quando manus ei grauiores fiebant; ità vt vix ſuſtineret eas Ieſus Naue. (Exo. 17.) Ideòque vincebat populus, quando non perfunctoria gerebantur opera; ſed plena ponderis atque virtutis, non nutantis animi, nec titubantis affectu; ſed fundatæ mentis ſtabilitate: Ergò *Sapiens extendit manus ſuas, ſtultus autem contrahit*; ſicut ſcriptum eſt: *Quia ſtultus complexus eſt manus ſuas, & vorauit viſcera ſua, carnalia magis cogitans quàm ſpiritalia.* (Eccl. 4.) At non filia Iuda, quæ expandens manus, clamauit ad Dominum: *Tu ſcis quia falſum teſtimonium aduerſùs me dicunt.* Melius eſt arbitrata non peccare, & incidere in calumnias accuſantium, quam peccatum ſubire ſub impunitatis velamine. (Dan. 13) Ea ergò contemptu mortis ſeruauit innocentiam: Sed nec filia Iephte, quæ votum patris de immolatione ſuâ proprio atque hortatorio firmauit aſſenſu: (Iudic. 11) Non enim ego de contemptu mortis libros Philoſophorum depromo, aut Gymnoſophiſtas Indorum, quorum præ cæteris Calani laudatur reſponſum Alexandro, cùm eum iuberet ſequi: (Plutarchus in vita Alexandri Magni.) *Quia me*, inquit, *laude dignum Græciam petere poſcis, ſi poſſum cogi facere quod nolo?* Et verè plenus auctoritatis ſermo; ſed magis mens libertatis. Denique & Epiſtolam ſcripſit Calanus Alexandro: (Philo in lib. quod omnis probus lib.) Amici perſuadent tibi manus & neceſſitatem inferre Indorum Philoſophis, nec in ſomnis quidem videntes noſtra opera. L Corpora transferes de loco ad locum: animos non magis coges facere quod nolunt, quàm ſaxa & ligna vocem emittere. Maximum ignis viuentibus corporibus dolorem gignit & corruptionem: ſuper hunc nos ſumus; viui enim exurimur. Non eſt Rex neque Princeps qui extorqueat à nobis facere quod non propoſuimus; Nec ſimiles ſumus Græciæ Philoſophorum, qui verba pro rebus meditati ſunt, ad opinionis celebritatem. Nobis res ſociæ verbis, & verba rebus: res celeres, & ſermones breues: in virtute nobis libertas beata eſt. Præclara verba; ſed verba: præclara conſtantia, & viri præclara Epiſtola; ſed Philoſophi. M Apud nos autem & puellæ de mortis appetentiâ ſublimes vſque ad cælum erexere virtutum gradus. Quid Theclam, quid Agnetem, quid Pelagiam loquar, quæ tamquàm nobilia vitulamina pullulantes, ad mortem quaſi ad immortalitatem feſtinauerunt? (Sap. 4) Inter leones virgo exultauit, & rudentes beſtias expectauit intrepida. Et vt noſtra cum Indorum Gymnoſophiſtis conferamus: quod ille verbis gloriatus eſt, ſanctus Laurentius factis probauit, vt viuus exureretur, & flammis ſuperſtes diceret: *Verſa, manduca.* Haud degener Abrahamitarum, & Machabæorum concertatus puerorum, quorum alij ſub flammas canebant; (Dan. 3.) alij cùm exurerentur, non rogabant vt parcerentur; ſed inuehebantur, vt amplius

perſecutor inflammaretur. Liber igitur Sapiens. Quid autem ſublimius ſancta Pelagiâ, quæ vallatâ perſecutoribus, priuſquam tamen in eorum conſpectum veniret, aiebat: Volens morior, nemo me continget manu, nemo oculo proteruo violabit virginem, mecum feram pudorem, mecum incolumem verecundiam: nullum prædones lucrum ſuæ capient inſolentiæ. Pelagia Chriſtum ſequetur, libertatem nemo auferet, nemo captiuam videbit liberam fidem, inſignémque pudicitiam, & proſapiã prudentiæ. Quod ſeruum eſt, hîc manebit nullos in vſus debitum. Magna igitur piæ virginitatis libertas, quæ ſepta agminibus perſecutorum, inter maxima pericula integritatis & vitæ nequaquàm inclinata eſt. At non ille cui dominatur ira: ſubiicitur enim iugo peccati. Homo enim iracundos peccatum effodit. [Prou. 29] *Qui autem peccatum facit, ſeruus eſt peccati.* [Ioan. 8.] At non ille liber, qui ſeruit auaritiæ: non poteſt enim poſſidere vas ſuum. Non ille liber, qui [1. Theſ. 4.] ſeruiens deſideriis & voluptatibus vago fluitat errore. Non ille liber, qui curuatur ambitu (ſeruit enim alieno [1. Cor. 6] imperio) ſed ille liber, qui poteſt dicere: *Omnia mihi licent; ſed ego ſub nullius redigar poteſtate.* [Ibidem.] *Eſca ventri, & venter eſcis.* [Prou. 26] Ille liber, qui ait: *Quid enim libertas noſtra iudicatur ab infideli conſcientiâ?* Libertas igitur ſapienti conuenit: quoniam qui illigat lapidem in fundiculo, ſimilis eſt ei qui dat imprudenti claritatem: ſeipſum vulnerat, ſibique potiùs dum intorquet iaculum, affert periculum. Certè ſicut tormento acerbatur, & geminatur malum ſaxi ruinâ, ſic inſipienti in libertate ruina vehementior eſt. Recidenda igitur inſipienti poteſtas, non adiicienda libertas eſt: Seruitus enim ei conuenit. Ideóque addidit. *Spinæ naſcuntur in manu ebrioſi, ſeruitus autem in manu impudentis:* [Ibidem.] quia ſicut ille ſuis vulneratur poculis; ità inſipiens ſuis factis. Ille bibendo ſe peccato inſerit, iſte operando ſe culpæ adiudi[Rom. 7.]cat, & factis ſuis trahitur in ſeruitutem. Videbat ſe Paulus in captiuitatem trahi à lege peccati, & ideò vt liberaretur, confugit ad libertatis gratiam. Non ſunt igitur liberi inſipientes, quibus dicitur: [Pſal. 31] *Nolite fieri ſicut equus & mulus: quibus non eſt intellectus. In freno & chamo maxillas eorum conſtringe, qui non appropinquant tibi. Multa flagella peccatorum;* quia multis flagellis opus eſt vt eorum imprudentia coërceatur. [Prou. 23] Diſciplina hoc exigit, non inclementia. Denique qui parcit baculo ſuo, odit filium ſuum; quia vnuſquiſque grauiùs ſuis peccatis flagellatur: [Pſal. 37.] Grauia enim delictorum pondera, grauia criminum verbera, ſicut onus grauatur graue, & infligunt animæ cicatrices, & putreſcere faciunt mentis vlcera. Deponamus igitur tam grauem ſeruitutis ſarcinam, [illegible] luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibuſdam ad[illegible] cupiditatum, & vinculis ligant. [Prou. 19] Nihil [illegible] ſtulto. Et ſi quis à pueritiâ [Prou. 29] dederit ſe deliciis, manebit in ſeruitute, vt viuens mortuus ſit. Recidatur ergò luxuries, deliciæ reſecentur. Et ſi quis fuit luxurioſus, valedicat ſuperioribus. [1. Tim. 5] Recisa enim vinea fructum affert, ſemiputata frondeſcit, neglecta luxuriat. Ideóque ſcriptum eſt: *Tamquàm agricultura homo imprudens, & tamquàm vinea homo egens ſenſu, ſi relinqueris eum, deſertus erit.* [Prou. 14] Colamus ergò corpus hoc noſtrum, caſtigemus illud, redigamus ad ſeruitutem, non illud deſpiciamus: Sunt enim membra noſtra arma iuſtitiæ, ſunt & arma peccati. [1. Cor. 9] [Rom. 6.] Si eleuentur, arma iuſtitiæ ſunt, vt peccatum in his non dominetur: ſi mortuum fuerit peccato, non regnabit in eo culpa, & erunt membra noſtra à peccato libera. [Ibidem.] Non obediamus igitur cupiditatibus eius, neque exhibeamus membra noſtra arma iniquitatis peccato. [Mat. 5] Si videris mulierem ad concupiſcendam eam, membra tua arma peccati ſunt. Si locutus es ad ſollicitandam eam, lingua tua & os tuum [Prou. 22] membra peccati ſunt. [Eſai. 59] Si abſtuliſti terminos à patribus poſitos, membra tua arma peccati ſunt. [Eſai. 58] Si feſtinâſti ve[Eſai. 1.]locioribus pedibus ad effundendum innocentium ſan[Prou. 14]guinem, membra tua arma iniquitatis ſunt. [Ioel. 3] Contra ſi vidiſti egenum, & induxiſti in domum tuam, membra [Prou. 14] tua arma iuſtitiæ ſunt. Si eripuiſti iniuriam accipientem, [Iob. 29] vel eum qui ducebatur ad mortem, ſi ſcidiſti chirogra[Rom. 6]phum debitoris, membra tua arma iuſtitiæ ſunt. Si confeſſus es Chriſtum (arma enim intellectus labia Sapientis) labia tua membra iuſtitiæ ſunt. Qui poteſt dicere: *Oculus eram cæcorum, pes claudorum, pater infirmorum,* membra eius membra iuſtitiæ ſunt. Ergò liberati à peccato, quaſi pretio empti ſanguinis Chriſti, non ſubiiciamur ſeruienti hominum vel paſſionum. Non erubeſcamus peccatum noſtrum fateri. Vide quàm liber qui poterat dicere: *Non reueritus ſum multitudinem populi: vt non annuntiarem in conſpectu omnium peccatum meum.* [1. Cor. 7] [Iob. 31] Qui enim confitetur Domino, exuitur à ſeruitute: Iuſtus enim accuſator eſt ſui in principio ſermonis, [Prou. 18] non ſolùm liber, ſed etiam iuſtus. ſed iuſtitia in libertate eſt, & libertas in confeſſione: Simul enim ac confeſſus quis fuerit, abſoluitur. Denique *Dixi, pronuntiabo aduerſùm me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti impietatem cordis mei.* [Pſal. 31] Mora ergò abſolutionis in cõfitendo eſt, Confeſſionem ſequitur peccatorum remiſſio. Sapiens eſt igitur qui confitetur: liber cui peccatum dimiſſum eſt, nulla iam contrahens æra peccati. Vale, & nos dilige, vt facis; quia & ego te diligo.

S. AMBROSII IN PSALMVM CIV. DAVID ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI, MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID CIX.

SERMO PRO DIE PENTECOSTES.

Pſalmus Dauid CIX.

Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam, Donec ponam inimicos tuos: ſcabellum pedum tuorum.

Virgam virtutis emittet tibi Dominus ex Sion: & dominare in medio inimicorum tuorum.

Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus Sanctorum tuorum: ex vtero ante Luciferum genui te.

Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech.

Dominus à dextris tuis: confregit in die iræ ſuæ Reges.

Iudicabit in nationibus, implebit ruinas: conquaſſabit capita in terrâ multorum,

De torrente in viâ bibet: propterea exaltabit caput.

NOSSE vos credo, fratres! quæ ſit ratio quòd venerabilem hunc Pentecoſtes diem non minore lætitiâ celebremus, quàm ſanctum Paſcha curauimus: & quòd eadem deuotione huius ſolemnitatis obſeruantiâ decurrimus, ſicut illius obſequia feſtiuitatis impleuimus. Tunc enim, ſicut modò fecimus, ieiunauimus ſabbato, vigilias celebrauimus, orationibus pernoctantes inſtitimus vnde neceſſe eſt ſimilis obſeruantiæ ſimilem lætitiam ſubſequatur. Eſt lætitia planè conſimilis: Tunc enim ab inferis reſurgentem ſuſcepimus Saluatorem, modò autem Spiritū ſanctum expectamus è cælis. Tunc anxij & ſolliciti Chriſti precabamur aduentum, modò trepidi & ieiuni Paracleti deſideramus aduentum: In omnibus enim Deus ſaluti prouidit humanæ. (*Act. 1*) Tunc enim nobis ad reſurgendū tartara Saluator aperuit, modò nobis ad regnandum Paracletus cæleſtia reſerauit: & quibuſdam quaſi profectuum gradibus, tunc de morte ad vitam didicimus remeare, modò autem de terris ad cælos meditamur aſcendere. Hæc autem omnia operatur in nobis Chriſtus Dominus qui priuſquàm rediret ad cælos, promiſit Diſcipulis ſuis dicens: *Cùm autem aſcendero, rogabo Patrem meum, & mittet vobis alium Paracletum, qui vobiſcum ſit in æternum, ſpiritum veritatis.* (*Ioan. 14*) Vnde credendum eſt, ad Patrem perueniſſe Chriſtum, cùm videmus ad Apoſtolos deſcendiſſe Paracletum. Credendum, inquam, eſt, ſicut ait de Saluatore Dauid, in Dei dexterâ conſidere; quia cernimus Spiritum ſanctum, ſicut promiſit Dominus, in Diſcipulis exultare. Ait ergò propheticus Pſalmus: *Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam.* Secundùm conſuetudinem noſtram illi conſeſſus offertur, qui aliquo opere perfecto victor adueniens honoris gratiâ promeretur vt ſedeat. Ita ergò & homo Ieſus Chriſtus Paſſione ſuâ diabolum ſuperans, reſurrectione ſuâ inferna reſerans, tamquàm perfecto opere ad cælos victor adueniens, audit à Deo Patre: *Sede ad dexteram meã.* Nec mirum ſi vnius ſedis offertur Filio conſeſſus à Patre, qui vnius eſt ſubſtantiæ & naturæ cum Patre. Cur autem

G ad dexteram Filius ſedere dicatur, moueat aliquem fortaſſe: Licèt enim dignitatis gradus non ſit, vbi plenitudo diuinitatis eſt; tamen ideò ad dexteram ſedet Filius, non quò præferatur Patri; ſed ne inferior eſſe credatur. Et ideò ad dexteram Filius; quia ſecundùm Euangelium, ad dexteram oues, ad ſiniſtram verò conſtituentur hœdi. (*Mat. 25*) Neceſſe eſt ergò vt ouium partē primus agnus obtineat & ſecuturo immaculato gregi locū dux immaculatus anticipet; ſicut ait Ioannes in Apocalypſi, dicens: *Hi ſunt qui ſequuntur Agnum quocumque vadit, qui ſe cum mulieribus non coinquinauerunt.* (*Apoc. 14*) Refert ergò Propheta Dauid: *Dixit Dominus Domino meo: Sede ad dexteram meam*, hoc (*Ephes. 1*) eſt Dominus Pater domino deo Chriſto Filio throni ſui

H offert ſublimem conſeſſum, & honoris gratiâ ad dexteram ſuam illum æternâ ſede conſtituit. Legimus in Actibus Apoſtolorum, dicente beato Stephano, cùm lapidaretur à Iudæis: *Ecce video cælos apertos, & Ieſum ſtantem ad dexteram Dei.* (*Act. 7*) Videamus ergò quæ ſit ratio quòd idem Dominus à Dauid ſedens prophetatur ſtans verò à Stephano prædicatur. Primò omnium Deus qui incorporeus & inuiſibilis eſt (eſt enim ſpiritus, ſicut ait Dominus: Deus autem Spiritus eſt) ſedere aut ſtare quomodo poteſt? (*Ioan. 4*) deinde autem quaſi ſubſellio ſedeat Deus qui infinitus eſt & immenſus, intrà ſe ipſe magis creaturam cunctam contineat? hæc autem propterea à ſanctis viris dicta arbitror eſſe de Domino, non quò ſint contraria ſibi;

I ſed vt modò eius potentia, modò miſericordia deſcribatur: Nam vtique pro poteſtate Regis ſedere dicitur, pro bonitate interceſſoris ſtare ſuggeritur: Ait enim beatus Apoſtolus: *Quia aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum.* (*1. Ioan. 2*) Iudex ergò eſt Chriſtus, cùm reſidet: aduocatus eſt, cùm aſſurgit. Iudex planè Iudæis, aduocatus Chriſtianis: Hic enim ſtans apud Patrem, Chriſtianorum licèt peccantium cauſas exorat: ibi reſidens cum Patre Phariſæorum perſequentium peccata condemnat. Illis indignans vehementer vlciſcitur, his interueniens leniter miſeretur. Hic ſtat, vt ſuſcipiat Stephani martyris ſpiritum: ibi reſidet, vt condemnet Iudæ proditoris admiſſum.

S. AMBROSII IN PSALMVM CIX. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EX PSALMO DAVID CXVII.

PRO SANCTO DIE PASCHÆ SERMO.

Pſalmus Dauid CXVII.

Alleluya.

CONfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Iſraël quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

Dicant nunc omnes qui timent Dominum, quoniam bonus: quoniam in ſæculum miſericordia eius.

De tribulatione inuocaui Dominum: & exaudiuit me in latitudine.

Dominus mihi adiutor: & non timebo quid faciat mihi homo.

Dominus mihi adiutor: & ego deſpiciam inimicos meos.

Bonum eſt confidere in Domino: quàm con- K fidere in homine.

Bonum eſt ſperare in Domino: quàm ſperare in Principibus.

Omnes Gentes circuierunt me: & nomine Domini vltus ſum in eos.

Circumdantes circumdederunt me: & nomine Domini vltus ſum in eos.

Circumdederunt me ſicut apes fauum, & exarſerunt ſicut ignis in ſpinis: & nomine Domini vltus ſum in eos.

L Impulſus euerſus ſum vt caderem: & Dominus ſuſcepit me.

Fortitudo mea & laus mea Dominus: & factus eſt mihi in ſalutem.

Vox exultationis & ſalutis in tabernaculis Iuſtorum.

Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltauit me.

Dextera Domini fecit virtutem: non moriar; ſed viuam, & narrabo opera Domini.

Caſtigans caſtigauit me Dominus: & morti non tradidit me.

Aperite mihi portas iuſtitiæ: ingreſſus in eas confitebor Domino.

Hęc porta Domini: iuſti intrabunt in eam.

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

B Lapidem quem reprobauerunt ædificantes: hic factus eſt in caput anguli.

A Domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.

A Hic dies quem fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo.

O Domine ſaluum me fac iam: ô Domine bene proſperare iam.

Benedictus qui venit in nomine Domini: benediximus vobis de domo Domini.

Deus Dominus, & illuxit nobis: conſtituite diem ſolemnem in condenſis, vſque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi quoniam exaudiſti me: & factus es mihi in ſalutem.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in ſęculum miſericordia eius.

NON immeritò, fratres, hodiernâ die Pſalmus hic legitur, in quo Propheta exultandum præcipit, & lætandum: Omnes enim creaturas ad huius diei feſtiuitatem Dauid ſanctus inuitat: Nam in hac die per reſurrectionem Chriſti aperitur tartarus, per neophytos Eccleſiæ innouatur terra, cælum per Spiritum ſanctum reſeratur: C Apertus enim tartarus reddit mortuos, innouata terra germinat reſurgentes, cælum reſeratum ſuſcipit aſcendentes. *Luc. 23. Matt. 27* Denique aſcendit latro in paradiſum, Sanctorum corpora ingrediuntur in ſanctam ciuitatem: ad viuos mortui reuertuntur, & profectu quodam in reſurrectione Chriſti ad altiora cuncta elementa ſe tollunt. Tartarus quos habet, reddit ad ſuperos: terra quos ſepelit, mittit ad cælum: cælum quos ſuſcipit, repræſentat ad Dominum. Et vnâ eadémque operatione Saluatoris Paſſio eleuat de imis, ſuſcitat de terrenis, collocat in excelſis: Reſurrectio enim Chriſti defunctis eſt vita, peccatoribus venia, Sanctis eſt gloria. Omnem ergò creaturam ad feſtiuitatem Reſurrectionis Chriſti Dauid ſanctus inuitat, dicens: *Hic dies quem fecit Dominus: exultemus & lætemur in eo.* D Ait ergò exultandum in hoc die, quem fecit Dominus, & lætandum: Sed dicit aliquis: Si in hoc die gratulandum eſt, iis vtique gratulandum quos dies ipſe complectitur: cælum autem & tartarus extrà huius mundi diem ſunt conſtituta, quomodò igitur poſſunt ea elementa ad feſtiuitatem huius diei vocari, quæ huius diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quem fecit Dominus, penetrat omnia, vniuerſa continet, cælum & terram, tartarúmque complectitur: Lux enim Chriſti non parietibus obſtruitur, non elementis diuiditur, non tenebris obſcuratur. Lux, inquam, Chriſti dies eſt ſine nocte, dies ſine fine, vbique ſplendet, vbique radiat, vtique non deficit. E Quòd autem iſte dies Chriſtus ſit, Apoſtolus dixit: *Rom. 13.* *Nox præceſſit; dies autem appropinquauit.* Præceſſit, inquit, nox, non ſequitur: vt intelligas ſuperueniente Chriſti lumine, & diaboli tenebras effugari, & peccatorum obſcura non ſubſequi, & iugi ſplendore præteritas caligines depelli, ſubrepentia delicta prohiberi: Nam quia hic dies Chriſtus, cælum, terram, tartarúmque colluſtret, Scriptura teſtatur: Quod enim ſuper terram fulgeat, dicit Ioannes: *Ioan. 1.* *Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* F *Eſai. 9* Quod inferno luceat, ait Propheta: *Qui ſedebant in regione vmbræ mortis, lux orta eſt illis.* Quod in cælis dies iſte permaneat, refert Dauid dicens: *Ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, & ſedem eius dies cæli.* *Pſ. 88.* Quis autem eſt dies cæli, niſi Chriſtus Dominus, de quo dicitur per Prophetam: *Pſ. 18.* *Dies diei eructat verbum?* Ipſe eſt enim dies Filius, cui Pater dies diuinitatis ſuæ eructat arcanum: Ipſe, inquam, eſt dies, de quo ait Propheta: *Et ambulemus in lumine Domini.* *Eſai. 2.* Sicut ergò diem cæli nox omnino non ſequitur; ità & Chriſti iuſtitiam peccatorum tenebræ non ſequuntur: Semper enim dies cæli ſplendet, lucet, & fulget, neque aliquâ poteſt obſcuritate concludi: ità & lumen Chriſti ſemper micat, radiat, coruſcat, nec aliquâ poteſt delictorum caligine comprehendi. Vnde ait Euangeliſta Ioannes: *Ioan. 1* *Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.* In reſurrectione ergò Chriſti elementa omnia gloriantur: Nam & ſolem ipſum arbitror eſſe in hac die ſolito clariorem: Neceſſe eſt enim vt ſol in eius reſurrectione gaudeat, in cuius Paſſione condoluit: & cuius mortem lugubri quadam caligine proſequutus eſt, eiuſdem vitam nitidioris lucis ſplendore ſuſcipiat: & tamquam bonus miniſter, ſicut tunc obſcuratus eſt ad exequias ſepulturæ, modò coruſcet in reſurrectionis obſequium: *Luc. 23* In Paſſione enim Chriſti, caliginum ſe nocte circumdedit, & Iudæorum facinus, mundo teſte, congemuit. Indicium enim quoddam doloris in ſole eſt, tanto ſceleri officium luminis denegâſſe & vltione quadam Iudæorum oculis tenebras infudiſſe: vt quorum mentem cæcitas inoaſerat, eorum oculos cæcitas occuparet; nec luceret eis mundi lumen, à quibus fuerat lumen ſalutis extinctum. Damnatio igitur quædam ingeritur Phariſæis, vt tenebras in die iudicij peccatoribus repromiſſas iam apud ſuperos patiantur. Apud ſuperos ergò crucifixo Chriſto immorantur tenebræ. Quid mirum ſi apud ſuperos ſunt tenebræ, cùm lux deſcendit ad inferos? Igitur, fratres! omnes in hoc die ſancto exultare debemus, nullus ſe à communi lætitiâ peccatorum conſcientiâ ſubtrahat, nullus à publicis votis delictorum ſarcinâ reuocetur: *Luc. 23* Etenim peccator in hoc die de indulgentiâ non debet deſperare: eſt enim prærogatiua non parua. Si enim latro paradiſum meruit, cur non mereatur veniam Chriſtianus? Et ſi illi Dominus cùm crucifigitur, miſeretur, multò magis huic miſerebitur cùm reſurgit. *Luc. 22* Et ſi Paſſionis humilitas tantum præſtitit confitenti, reſurrectionis gloria quantùm tribuat deprecanti? Largior enim ad præſtandum ſolet eſſe, ſicut ipſi ſcitis, læta victoria, quàm addicta captiuitas.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM CXVII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN PSALMVM DAVID CXVIII. ENARRATIONES.

Argumentum in Pſalmum CXVIII.

Pſ. 10. Eccl. 37. LICET myſtica quæque veluti tubæ G ſono increpuerit Dauid Propheta: tamen † in eo quantum excellat Ethica, Pſalmi huius ſumma declarat gratia. Siquidem cùm ſuauis omnis doctrina moralis ſit, hæc tum maximè ſuauitate carminis, & pſallendi dulcedine delectat aures, animúmque demulcet. (v. c. tamē moralium magnꝰ magiſter in eo, &c.) Vnde pleriſque locis moralium ſententias Pſalmorum tamquam ſtellarum lumina, quæ lucent atque emicant in orbe, ſanctus Propheta diffundit. Centeſimum verò & octauum decimum Pſalmum, velut pleni luminis ſolem meridiano feruentem calore, in † perfecta Libri conſtituit ætate (al. proceſſa.): vt neque matutini ortus ſemiplena exordia, neque veſpertini occaſus quidam ſenilis defectus, claritatis aliquid perfecto ſplendori decerperent. Quem per H ſingulas Hebræorum digeſſit litteras, vt quemadmodum paruulorum ingenia primis litterarum elementis legendi vſum addiſcunt: ità nos huiuſmodi elementis vſum diſcamus viuendi. Act. 17. Litteris autem ſingulis octonos verſiculos adſcripſit, vt ſimul & vnitatem doceret (vnitas enim coërcet omnia & regit, cui ſubiecta omnia ſunt) & purgationem legitimæ ſanctificationis adſtrueret. Leuit. 22. Octaua enim die ſolemnis purgatio ex Lege eſt; & octauâ die circumciſionis ſolemnitas impleri ſtatuta eſt; Pſ. 19. quia totus mundus coinquinatus erat peccatis noſtris, & totis ſeptem pollutus diebus. Vbi autem reſurrectionis dies ad- I uenit, conuiuificati Domino Ieſu ſurreximus, & erecti ſumus, Num. 8. in nouitate vitæ ablutionis gratiam præferentes. Leui. 12. Meritóque primogenita offerimus Deo animantia in figurâ primogeniti Filii Dei, & pro eis caſtitatis & ſimplicitatis animantia (ſpiritale ſacrificium Deo acceptum) Leui. 22. Coloſſ. 2. non quartâ aut quintâ die, ne immundum aut inconſummatum ſacrificium ſit; ſed octauâ quâ omnes in Chriſti reſurrectione non ſolùm reſuſcitati; ſed etiam confirmati ſumus. Vnde licèt in baptiſmate plena ſit ſtatim purgatio: tamen quia ablutionis ipſius ſacrificiíque rationem baptizatus debet cognoſcere, non offert ſacrificiū, niſi octauum ingrediatur diem: vt innuat quòd informatus agnitione Sacramentorum cæleſtium; & non quaſi K rudis; ſed quaſi rationis capax, tunc demùm ſuum munus altaribus ſacris offerat, cùm cœperit eſſe inſtructior, ne offerentis inſcitia contaminet oblationis myſterium.

Titulus Pſalmi CXVIII.

Alleluya.

Titulus Pſalmi, *Alleluya* eſt, hoc eſt, laus Deo. In iis enim verè Deus laudatur, in quibus eſt peccatorum remiſſio. Denique in ſuperiore Pſalmo Paſſio Domini Pſ. 117. quæ totum abluit mundum, præmiſſa eſt, vt dignos fa- L ceret populos qui Deum immaculato ore laudarent. Ipſa quoque litterarum elementa, vt omnia Hebræa nomina, non ſunt rationabilis interpretationis vacua atque immunia, quorum ſignificationes locis ſuis aperiemus. Pſalmus centeſimus decimus mihi ita ſcriptus videtur: & centeſimus vndecimus per has litteras in Hebræo, in principiis verſiculorum digeſtus eſt, & eſt totus Ethicus. Pſ. 110. Pſ. 111. Denique vicenos & binos verſus habent, & ſingulis verſibus ſingulæ explicantur ſententiæ. Vnde & per metra aſſeruntur eſſe deſcripti.

In primum octonarium Enarratio.

Aleph.

Prima littera Aleph dicitur; cuius interpretatio doctrina eſt. Sollicitus ergò auditor plenos doctrinæ verſus eſſe qui ſequuntur, debet præſumere.

BEati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

Quàm pulcher ordo, quàm plenus doctrinæ & gratiæ, non prius: *Qui ſcrutantur teſtimonia eius*, dixit (potuit enim conuenire ſecundùm litteram) ſed priùs: *Beati immaculati in via*. Ante enim vita quàm doctrina quærenda eſt: Vita enim bona etiam ſine doctrinâ habet gratiam, doctrina ſine vitâ integritatem non habet. *In maleuolam* etenim *animam non cadit ſapientia*. Sap. 1. Ideóque ait: Prou. 1. *Quærent me mali, & non inuenient*; quia improbitate cæcatur mentis oculus, & caligante ſibi iniquitate, myſteria profunda inuenire non poteſt. Sap. 2. Primùm ergò exercenda eſt vitæ militia, corrigendi mores. Cùm hæc inſtituerimus ad curſum debitum, vt ſit offenſionis correctio, puritatis gratia; tunc ad ſtudia percipiendæ cognitionis veniamus ſuo ordine & viâ. Prima igitur ſunt moralia, ſecunda myſtica. In illis vita, in his cognitio: ità vt ſi perfectionem requiras, nec vita ſine cognitione, nec cognitio ſine vitâ ſit. Vtrumque adſtipuletur alteri. Ideóque ait Scriptura: *Seminate vobis ad iuſtitiam, vindemiate ad fructum vitæ, illuminate vobis lumen cognitionis*. Oſee 10. Non priùs illuminate; ſed ſeminate: nec ſolùm ſeminate priùs ad iuſtitiam; ſed etiam vindemiate, inquit, ad fructum vitæ, & ſic illuminate lumen cognitionis: vt perfectio non ſolùm conſitis; ſed etiam receptis fructibus approbetur. In primo quoque Pſalmo hunc ordinem tenuit, vt in viâ ambulandū doceret priùs, & tunc in lege meditandum: Qui enim non abiit in conſilio impiorum, vtique de pietatis viâ & iuſtitiæ ſemitâ non receſſit; Pſ. 1. meritóque in viâ ambulans beatus pronuntiatur: & die ac nocte meditationem legis exercens, habet gratiam beatitudinis. Quam inſtitutionem ſecutus Salomon, librum de Prouerbiis ſcripſit, in quo moralem locum vberiùs expreſſit, naturalem in Eccleſiaſte, myſticum in Canticis Canticorum: quamquàm ſi diligenter diſcutias, & in Prouerbiis myſtica pleraque reperies, & in Canticis moralium ſuauitatem: Nam vtique myſticum eſt: *Sapientia ædificauit ſibi domum, & ſubdidit columnas ſeptem, interfecit ſuas hoſtias*. Prou. 9. Hócque in Canticis Canticorum & myſticum, & morale, in quo blanditiarū ſuauitas & affectus amantis exprimitur. *Oſculetur me ab oſculis oris ſui, quoniam optima vbera tua ſuper vinum, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata*. Cant. 1. Conſtitue ergò virginem deſponſatam multo tempore, & iuſto feruentē amore, quæ multa probata opera dilecti probabilium teſtium aſſertione cognouerit, deſideriis ſuſpenſam, dilatam frequenter, iam non ferentem moras, quæ omnia feciſſet vt Sponsū videret, aliquando vocis potitam ſuis, ad improuiſum Sponſi aduentum gaudio turbatam, non quærere

Ephes. 5 primordia ſalutationis, non verborum vices; ſed ſtatim A
quod deſideraſſet exigere. Ità ergò & ſancta Eccleſia quæ
in primordiis mundi deſponſata in paradiſo, præfigurata
in diluuio annuntiata per Legẽ, vocata per Prophetas
diu redemptionem hominum, Euangelij decorem, dile-
cti expectaſſet aduentum, impatiens moræ in oſcula ruit,
Cant. 1 dicẽs: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui.* Et delectata oſculis
Ibidem. adiicit: *Quoniam optima vbera tua ſuper vinum.* Et vt
Gen. 3. moralius dicamus, intellige mihi carnem illam quæ ma-
defacta fuerat in Adam ſerpentis veneno, quæ criminum
Eſai. 3. marcebat fœtore, quæ procedebat in filiabus Sion aliâ
ceruice, & nutibus oculorum, & itinere pedum trahens B
Eſai. 40 tunicas, & pedibus ſuis ludens, crinium cincinnis &
compoſitis vultibus, atque redimiculis & omni affectato
decore plus dedecens: eandem tamen plurimis edoctam
Pſal. 64 oraculis quòd venturus eſſet qui, ſerpentis illecebris ex-
cluſis, ſancti Spiritus infunderet gratiam, vt omnis caro
videret ſalutare Dei, omnis caro ad Deum veniret; inar-
Mat. 25 ſiſſe deſiderio; ſed metuentem ne vt impatiens, vt laſci-
nia, vt luxurioſa, vt querula, ſicut antè fuerat, diſpliceret,
& longiore quàm ferre iam poterat, morantis aduentus
1. Tim 2 Domini expectatione quæreretur: non immurmurantem
tamen, nec tranſgredientem; ſed leuantem in omni loco
puras manus ſine irâ & diſceptatione in habitu ordinato,
Cant. 1. cum verecundiâ & ſobrietate ornantem ſe, non in tortis
1. Cor. 6 crinibus, aut auro, aut margaritis, aut veſte pretioſâ; ſed C
iis quæ caſtitatis & bonæ conuerſationis decerent gra-
tiam, orare dicentem: *Oſculetur me ab oſculis oris ſui;*
quoniam optima vbera tua ſuper vinum. Iam volebat ad-
hærere Chriſto caro, iam feſtinabat innubere, vt eſſet
vnus ſpiritus, & fieret caro Chriſti, quæ erat antè mere-
tricis. *Oſculetur,* inquit, *me.* Oſculatus nos Dei Verbum,
quando ſenſum noſtrum ſpiritus cognitionis illuminat.
Et tamquàm deſpiciens omnes iucunditates & delecta-
tiones ſuas, cæleſtibus cupiens inhærere mandatis, ait:
Quoniam optima præcepta teſtamentorum tuorum ſuper
omnem appetentiam carnis, & ſæculi voluptatem: Memi-
Cant. 1. nerat enim ſe in Eua antè ſic lapſam: at dum voluptatem
corporis præfert mandatis cœleſtibus, ait: *Vnguentum*
exinanitum nomen tuum, hoc eſt, totus immundis impu- D
ritatibus diuerſorum facinorum fœtebat hic mundus;
nunc ſpirat vbique ſuauitas pudicitiæ, vnguentum fidei,
Ibidem. flos integritatis. Et à moralibus venit ad myſtica, dicens:
Introduxit me Rex in cubiculum ſuum, exultemus & læ-
temur in te, diligamus vbera tua ſuper vinum. Simplex
eſt enim oſculum, negotioſum autem cubiculi ſecretum.
In ipſo quoque Euangelio pulcherrimus de moralibus
locus eſt, vt vnuſquiſque vas ſuum mundet, dicente Do-
Mat. 23 mino: *Phariſæe cæce! munda prius quod intùs eſt calicis &*
Ibidem. *paropſidis, vt fiat & id quod foris eſt, mundum:* Nam niſi
ſe vnuſquiſque intùs mundauerit; etiamſi foris ſpecio-
ſus videatur & iuſtus, ſimilis erit dealbatis ſepulcris, vt E
foris quidem iuſtos videatur, intùs verò ſit fœtidus. Sic
eſt doctrina ſine vitæ innocentiâ: Sed nec ipſa doctrina
Pſ. 49. poteſt mercedem habere, vbi gratiam non habet inno-
centiæ. Peccatori enim dixit Deus: *Quare tu enarras iu-*
ſtitias meas? Sed reuertamur ad propoſitum Pſalmum.

Beati (inquit) *immaculati in via, qui ambulant in le-*
ge Domini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in toto cor-
de exquirunt eum. Primus verſus moralis, ſecundus my-
Pſ. 117. ſticus. Quis hoc dicit? Propheta vtique, qui fungebatur
carnis alloquio, & dicit hoc poſt eum Pſalmum quo de-
ſcripta eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti Paſſio. Vbi ergò &
diuina Sacramenta reuelata ſunt, & induit Dominicæ F
reſurrectionis lætitiam, & Paſſionis deguſtauit gratiam,
vidit Iuſtorum congregationes, populorum redem-
ptionem, perditorum ſalutem, mortuorum reſurrectio-
nem, ſanctificationem Sacramentorum, exclamauit di-
cens: *Beati immaculati in viâ,* hoc eſt: Ecce maledicta
terra in Adam cœpit habere beatitudinem; ſi tamen Le-
Gen. 3. gem Domini non derelinquat. Ecce immaculatus eſt ho-
mo, qui erat antè pollutus. Quàm pretioſum eſt cuſto-
Prou. 3. dire præceptum Domini, quàm pretioſum etiam præce-
Ioan. 14 pti ipſius ſcire myſterium! Sed quis eſt immaculatus?
Non vtique qui in quacumque viâ ambulat; ſed qui in

A Chriſto ambulat: Ipſe enim dixit: *Ego ſum via.* In hac Prou. 6
viâ qui ambulat, errare non nouit; ſi tamen ab hac viâ
numquam recedat. Eſt & lex via: & ideò dum qui in le-
ge Domini ambulat, immaculatus eſt; nec ambulare in Deut. 5
hac viâ deſinat, ne immaculatus eſſe deſiſtat. Non decli-
net in dexteram aut læuam, non titubet, non reſiſtat, non
expectet; ſed ambulet ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ
ſunt anteriora appetens, ad deſtinatum ſequatur brauiũ:
feſtinet, contendat vſque in finem: *Finis* enim *legis eſt* Philip. 4
Chriſtus. Multi volunt ambulare in viâ; ſed non vſque Rom. 10
ad finem. Non ambulant Iudæi vſque ad finem, qui non
B vſque ad Chriſtum ambulant. Non ambulat Manichæus
in viâ, qui legem refutat; ſed ambulat vera fides, quæ &
legem ſuſcepit, & plenitudinem legis agnoſcit. Si quis
ergò in viâ ambulat, ſcrutetur teſtimonia Domini. Quod
licet myſticum ſit; tamen etiam moralia in ſe habet: quo-
niam meliùs poteſt ambulare in viâ qui ſcrutatur Domi-
ni teſtimonia: Nam vt quis intemperantiſſimo captus
adulterinæ cupiditatis æſtu, & victus libidine, vel indul-
gens flagitiis, qui repugnare nolit appetentiæ ſuæ carnis, Rom. 3.
conuerſus huc atque illuc, ſi neminem fortè videat fla-
gitij ſui teſtem, in facinus ruit: idem tamen quamuis in-
ueniat paratam occaſionem patiendi, explorat diligenter
omnia, in diuerſum oculos ſuos, incautioſus iuſtitiæ, ſol-
licitus famæ, detorquet frequenter erubeſcens teſtimo-
C nium erroris, qui non erubeſcit errorem: ac ſi quem for-
tè ſpectatorem cognouerit facinoris ſui, verecundiâ ſe-
queſtrat intemperantiam: & quamuis cum ancillâ ve
meretrice vulgari, vbi nullum ſit deprehendendi pericu-
lum; tentamẽta moliatur libidinis, pudore tamen incœ-
ptum deſerit: quantò magis ſi quis alleuet mentis oculos,
& conſideret plena eſſe Angelorum omnia, aëra, terras,
mare, Eccleſias, quibus Angeli præſunt: *Miſit tuum* Apoc. 2
Dominus Angelos ſuos ad defenſionem eorum qui heredes
futuri ſunt promiſſorum cæleſtium, concepto poteſt re- Pſal. 33.
nuntiare peccato? Vnde iſta turba innocentium, niſi ex
illis peccatoribus? Eadem natura eſt omnium; ſed diuer-
ſa diſciplina. Circumciſio nihil eſt, & Gentilitas nihil eſt;
ſed obſeruantia mandatorum Dei, naturæ ipſius auget
D gratiâ; merita cõmutat ille qui dicit: *Tenebræ me circumeunt,*
& parietes me operiunt: peccatorum meorum non erit me-
mor Altiſſimus. Non reueritus eſſes Angelorum præſen-
tiam, ſi præſentes eſſe crederes? Non metueres non dicã 1. Cor. 7
facere; ſed loqui, aut etiam cogitare quod prauum eſt, ſi
tibi diuina Scriptura ſuaſiſſet; quia Deus cogitationũ ar- Eccl. 23
biter, ſecretorum teſtis eſt verax; ſicut ipſe ait: *Eſtote mi-*
hi teſtes, & ego teſtis, dicit Dominus Deus, & puer meus
quem elegi? Hominem vereris præſentem, Dei Patris &
Filij non vereris præſentiam? ſed non vis credere, ne poſ-
ſis cauere: non vis audire cùm legitur quia Deus nouit Eſai. 43
occulta hominum, ne incipias ſcire quod timeas & time-
E re ne pecces. Audi ergò Scripturam diuinam, vt conuer-
taris à viâ prauâ & malignâ. Noli ſicut cæcus oculis cor-
poralibus, aut ſicut ſurdus (qui eò quòd non poteſt vi-
dere nec audire præſentes, ſolum eſſe ſe credit, & in plu- Pſal. 49
rimorum cœtu, dum putat nullum eſſe præſentem, per- Eccl. 33
petrare adoritur quod arbitratur eſſe ſecretum: non po-
teſt enim videntes videre qui non videt) ſimiliter &
tu mentis cæcatus oculis noli æſtimare quod ſine teſte
delinquas; quia hominis præſentiam declinare po-
tuiſti. Plures ſunt qui redarguunt, quàm quos cauere
potuiſti. Ipſum te fugere tui accuſatorem non po-
tes, quem conuenit propria conſcientia. Et ſi negas
F aliis, tibi non negas. Et ſi homini inficiaris, Deo fate-
ris. Et ſi volueris negare, tuæ te cogitationes reuincunt.
Eliſæo aſſiſtebant Angeli, quos videbat: & ideò agmi- Rom. 2.
na hoſtium non timebat; ſed timebat puer eius qui
Angelos non videbat. Aperuit oculos eius ad vocem 4. Reg. 6
Prophetæ gratia Dei, vidit Angelorum exercitus, &
credidit eſſe præſentes, quos anteà, quia non vide-
bat, putabat abſentes. Et tu lege Prophetam vt vi-
deas, lege vt aperiat oculos tuos, nec te hoſtilis le-
gio perterreat, & obſeſſum eſſe te credas, qui liber es,
qui munitus es ſpiritalibus turmis, ſi Prophetam non Hier. 32
derelinquas. Cùm tibi Propheta loquitur; quia Deus

4.Reg 6 dixit: *Ego cælum & terram compleo:* cùm tibi Propheta dicit, *quia plures nobiſcum ſunt; quia in circuitu noſtro* Cant. 5. *Angeli ſunt:* attolle oculos mentis, & videbis non ſo- Apoc. 3 lùm Angelos; ſed etiam Deum, qui dicat tibi: *Aperi mihi, ſoror mea, proxima mea!* Pulſat ad ianuam etiam quando tu dormis: ſi tamen vel excitatus euigiles, vel vocatus ianuam tui pectoris aperias, introibit. Quod ſi fugias lectionem propheticam, ſi domi non legas, in Eccleſia audire nolis: nonne ſicut ille qui auerſo conniuet obtutu, ne videat quod poſſit videri, claudit oculos ne aſpiciat, cui poteſtas videndi eſt: aut ſicut in furore plerique iniecere manus oculis ſuis; ita & tu primò auertetis conniuenti magis diſſimulatione, quàm teſtagatione H præruptaʔ Nam cùm ad Eccleſiam venis, & Chriſtianum te aſſeris, ſanus videris, aperis oculos quibus poſſis videre: Eſai. 6. ſed dum audire diſſimulas quæ leguntur, claudis ne Mat. 13 videas tibi, etſi aliis videre videris, inijcis etiam quaſdam perfidiæ & intemperantiæ manus oculis animæ tuæ, & Prou 15 cæcitatem infers cordi tuo (quod eſt grauius) voluntariam, vt videns non videas, audiens non audias. Putas te ſolùm eſſe cùm fornicaris, & non recordaris quia oculi Ioan. 16 Domini vident orbem terrarum? Non audis dicentem: *Ecce venit hora vt diſpergamini vnuſquiſque in ſua; & me* Eſai 6 *ſolum relinquatis; ſed non ſum ſolus; quia Pater mecū eſt?* 1. Ioan 3. Adeſt ergò Pater, adeſt & Filius Dei, adſunt miniſtri, ad- Eccleſ. ſunt Cherubim & Seraphim, qui dicūt: Sanctus, ſanctus, 9. ſanctus: plena eſt terra maieſtatis tuæ. Plenus eſt enim I mundus ſanctarum virtutum; quia plenus eſt nequitiarū. Plenus eſt orbis terrarum remediis, quia plenus eſt laqueis. Putas quòd in lupanari Chriſtus te non videat, quem videt lupanar ingredientem? Putas qoòd in adulterio te non deprehendat, quem videt adulterium cogitantem? num parietes refugit, qui ſpectat errores: & ſecretum criminis auerſatur, qui ſcenam criminis intuetur? An putas tunc primum te intrâre meritorium, cum fornices meretricis ingrederis: Intrâſti iam, quando cogitationes tuas meretrix introiuit. Intraſti iam, quando ad potiendam proſtibuli cupiditatem greſſu mentis intraſti. Pulſaſti lupanaris fores, quando ad mulieris concupiſcēdæ decorem oculos mentis aperuiſti. Et ſi verum audire vis, quomodò te in lupanari non vidit Chriſtus, quando te vidit; quia adulterando in corde tuo te ipſum lupanar effeciſtiʔ Denique ipſe dicit Dominus Ieſus. *Qui viderit* Matt. 5 *mulierem ad concupiſcendum eam, iam adulterauit eā in corde ſuo.* Vnde tameo tam religioſus in opinione, qui tā probroſus in crimine? Sed acquieſco tibi quod Ieſus te nolit videre, nolit reuincere, qui nolit accuſare? nolint videre & Angeli; ſed videt diabolus, qui tecum introiuit, Apoc. 12 immò qui te introduxit. Vident miniſtri eius qui te cir- Luc. 22 cumdederunt, ne videres Angelos Dei: vidit Belial, vidit Mat. 27 legio qui te impulerunt, ne quis reuocaret, ne quis teneret. Noli putare quod colludium tibi præſtet ſilentij, qui volet tecum ſupplicij habere conſortium. Studet plures ſimiles ſui videre, & in eo habet gloriam quod plures perditos fecerit. Ipſe eſt incentor, ipſe accuſator, ipſe in Iudam introiuit, ipſe eum ad proditionem impulit, ipſe miſit ad laqueum. Quanti dicturi ſunt in illo die aduerſùs Gen. 3. eum! Tu nos circumueniſti, tu impuliſti. Exemplum quæris? Accipe dicentem Euam præuaricationis ſuę au- Ibidem. ctorem fuiſſe ſerpentem: Sed illum implicuit, non ſe abſoluit. Cui reſpondit Dominus: *Non præceperam ne guſtaretis de ligno ſolo quod eſt in medio paradiſi?* Reſpondebit & pluribus: Diabolum audiſtis ſuadentem noxia, me non potuiſtis audire vitalia mandantem: Et ideò operemur iuſtitias.

Noo eoim qui operantur ioiquitatem, in viis eius ambulauerunt.

Tu maudâſti mandata tua cuſtodiri oimis.

Gen. 2. Non ſolùm mandâſti, inquit, cuſtodiri mandata tua; Gen. 3 ſed etiam cuſtodiri nimis. Quando hoc mandauit: In paradiſo quidem mandauit Adæ vt cuſtodiret mandata. Sed fortaſſe non mandauerat nimis cuſtodire: & ideò lapſus eſt, ideò inflexus voce mulieris ſuæ, & ideò de- G ceptus erat à ſerpente, putans quòd ſi in parte aliquā recederet a mandato non penitùs erraret; ſed quia ſemel à Luc. 10 ſemitâ mandatorum receſſit, totam deſeruit viā, inuenit eum ſerpens extrà viam, & expoliauit, omnibuſq; nudū reliquit. Ideò Dominus, quia lapſus erat qui in paradiſo erat, poſteà te per Legem, per Prophetas, per Euangeliū, per Apoſtolos monuit, vt nimiū cuſtodias mandata Do- Mat. 12 mini Dei tui. *Omne,* inquit, *verbum otioſum quod locutus fueris, reddes pro eo rationem.* Noli diſſimulare: ab aliquo Matt. 5 mandato iota vnū aut vnus apex non prætetit. Noli recedere de viâ. Si in viâ ambulans vix tutus es à latrone, quid facies ſi te extrà viā vagantem inuenerit? Dirigan- H tur greſſus tui: & ne infirmus ſis ad dirigendum, precare vt dirigat Dominus vias tuas, ſicut hîc Propheta optat. Pſal. 36

Vtinam dirigantur vię meæ ad cuſtodienda iuſtificationes tuas.

Tunc non confuodar, cum perſpiciam in omnia maodata tua.

Utinam dirigantur via mea. Alibi dicit: *Expectans expectaui Dominum, & exaudiuit me: & ſtatuit pedes meos* Pſal. 39 *in petrâ, & direxit greſſus meos.* Roga ergò & tu vt Dominus dirigat veſtigia mentis tuæ, quo poſſis Domini cuſtodire iuſtificationes. non confunderis, cùm reſpexeris I in omnia mandata eius: Ante enim confuſus es in Adam Geneſ. 3 & Eoâ. Denique nudus factus es, operuiſti te foliis, quia confundebaris: abſcondiſti te à conſpectu Dei, quia eru- Ibidem. beſcebas; ita vt tibi diceret Deus: *Adam vbi es?* Cùm illi dicit, tibi dicit: Adam enim interpretatione Latinā homo dicitur, hoc eſt, Homo vbi es? Et Adam reſpondit: *Timens quia nudus eram, & totâ mente confuſus, ante cōſpectum tuum venire non auſus ſum.* Ergò ne confundamur, cuſtodiamus mandata Domini, & cuſtodiamus om- Iacob. 2 nia: Nam ſi quis vnum mandatum cuſtodiat, & aliud præuaricetur, nihil ei prodeſt. Cuſtodiuit ſe aliquis à ſāguine, non cuſtodiuit ab adulterio, vtique in vno commi- K ctus punitur etiam legibus ſæcularibus: nec prodeſt ei alterius criminis abſtinentia, ſi in altero fuerit deprehenſus.

Coofitebor tibi in directione cordis, in eo cùm didicero iudicia iuſtitiæ tuæ.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam: non me derelinquas vſquequaque.

In directione cordis. Aduertis quas vias dirigas. *In eo* L *cùm didicero iudicia iuſtitia tua. Iuſtificationes tuas cuſtodiam: non me derelinquas vſquequaque.* Hoc loco myſtica plenius cognoſcere ſe velle teſtatur, vt ingrediatur penetralia myſteriorum cæleſtium, & aperiantur ſibi theſauri ſapientiæ & ſcientiæ in Chriſto abſconditi. Vn- Coloſſ. 2 de & Salomon ait: *Attrahe nos poſt te: in odorem vnguen-* Cant. 1. *torum tuorum nos curremus. Introduxit me Rex in cubiculum ſuum.* Et fortaſſe illud quod ait ſuprà: *Oſculetur me* Ibidem. *ab oſculis oris ſui:* ſignificat Spiritus ſancti ſuperuenientis gratiam, ſicut Angelus ad Mariam dixit: *Spiritus ſanctus* Luc. 1 *ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obūbrabit tibi.* Quando autem introduxerit eā Rex in cubiculum ſuū, paſſionis tēpus lateris cōpunctio declarat, ſanguinis effuſio, ſe- M pulturæ vnguentum, reſurrectionis myſterium: vt oſculum quaſi ſponſa acceperit; in cubiculum autem Chriſti ſit introducta eccleſia, non iam quaſi tantummodò deſponſata; ſed etiā quaſi nupta: nec ſolū thalamum ſit ingreſſa; ſed etiam legitimæ claues copulæ conſecuta ſit. Ideóque quaſi in thalamo ſita ait: *Colligatio gutta frater* Cant. 1 *meus mihi, inter media vbera mea requieſcet.* Quod ſi cubiculū quærimus, ipſe nos edocet qui ait: *Tu autem cùm* Matt. 6 *orabis, intra in cubiculum tuū: & clauſo oſtio ora patrē tuū in abſcondito.* Cubiculum Eccleſiæ corpus eſt Chri- Cant. 1 ſti. Introduxit eam Rex in omnia interiora myſteria, dedit ei claues vt aperiret ſibi theſauros ſcientiæ Sacramentorum, clauſas anteà fores panderet: cognoſceret

quieſcentis gratiam, defuncti ſomnum, virtutem reſur-
Matt. 5. gentis. In illo cubiculo iuſtitias Domini Ieſu nupta repe-
rit. Quæ ſunt illæ iuſtitiæ? Vtique Sacramenta baptiſma-
tis, ſicut legimus; cui cùm venienti ad baptiſmum dice-
ret Ioannes: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me;*
reſpondit Ieſus: Sine modò: ſic enim decet nos adimplere
omnem iuſtitiam. In illo cubiculo iuſtificationes Domi-
ni didicit, cognouit conſilium Dei, ſicut ſcriptum eſt:
Luc. 7. *Quia omnis populus audiens, & Publicani iuſtificauerunt*
Deum baptizati baptiſmo Ioannis: Phariſæi autem & le-
giſperiti conſilium Dei ſpreuerunt in ſe, non baptizati ab eo.
Quod illi ſpreuerunt, nos eligamus, & ſequamur conſi-
Philip. 1 lium Dei, quo nihil poteſt eſſe ſublimius: hoc enim diui-
num, quo fit remiſſio peccatorum. Cùm didicerit itaque
iuſtitias Domini, Deum timens non confundetur. Deni-
que & Paulus ait: *In nullo confundar.* Et quia nullus po-
teſt perfectus eſſe ſine fauore Dei, neque tutus. ideò ro-
gare debet ne penitùs eum derelinquat Deus: nam ſuprà ro-
gauit Dauid ne derelinqueretur, dicens: *Ne derelinquas*
Pſal. 17 *me, Domine Deus meus!* hic ait: *Ne derelinquas me vſ-*
quequaque: hoc eſt, multùm. Supra fortè quaſi adhuc
Ioan 15 imperfectus, & in magnis perturbationibus poſitus ſe
Iob. 2. derelinqui timebat: hic autem iam fortior non timet
derelinqui vt tentetur; ſed rogat ne penitùs derelinqua-
tur: Plerumque enim derelinquit Deus quos vult proba-
Iacob. 1 ri: penitùs autem derelinquit quos deſerit. Dereliquit
penitùs Iudam, non dereliquit autem ſanctum Iob, in
cuius patrimonium ius tyrannidis aduerſario tribuit, in
Ioan. 13 cuius corpus poteſtatem diabolo dedit; in animam au-
tem non dedit: nam ſi dediſſet in animam, penitùs dere-
Ioan 14 liquiſſet eum. numquid non ideò derelictus eſt Iob, vt
relictus probaretur, probatus coronaretur: Dereliquit
al. effe- igitur Iudam, cui ait: *Quod facis fac celeriùs:* dereliquit
ctui. enim penitùs quem ſceleris ſui permiſit † affectui. Alios
autem non dereliquit Apoſtolos, quos cùm vidiſſet eſſe
Ioan. 13 turbatos; quia dixerat: *Quò ego vado, vos non poteſtis ve-*
Mat. 14 *nire;* addidit, *Non turbetur cor veſtrum.* Et infrà: *Iterùm*
venio, & accipio vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos
ſitis. Denique turbatus Petrus qui derelinqui timebat,
ait: *Domine? quò vadis?* Vidit Dominus turbari eum, &
reſpondit ei: *Quò ego vado, non potes me modò ſequi: ſe-* D
queris autem poſteà. Sic & in mari cùm titubaret, cla-
Pſal. 21. mauit ad Chriſtum, & porrexit ei dexteram Chriſtus, ne
& Mat. penitùs derelictus periret. Nemo autem debet inflari
27. quòd numquàm derelinquatur, vel dolere quòd ali-
Ioan. 16 quando derelinquatur. Siquidem ipſe Filius ſe dicit de-
relictum; ſicut habes: *Deus Deus meus! reſpice in me,*
quare me dereliquiſti? Et ille quidem numquam dereli-
ctus a Patre eſt, cum quo Pater ſemper eſt. Scriptum eſt
Rom. 8 enim: *Ecce iam venit hora vt diſpergamini vnuſquiſque*
in ſua, & me ſolum relinquatis: ſed non ſum ſolus; quo-
niam Pater mecum eſt: Sed ſecundùm corpus in quo eſt E
traditus Paſſioni, vox iſta proceſſit, quoniam derelinqui
Pſal. 15 nobis videmur, quando ſumus in periculis conſtituti:
Act. 2. Vnde & Paulus ait de Patre Deo: *Qui Filio proprio non*
pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Dereliquiſ-
ſe videtur; quia non pepercit qui tradidit morti; ſed non
penitùs dereliquit, cui dicitur: *Quia non derelinques ani-*
mam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptio-
nem.

In octonarium ſecundum Enarratio.

Beth.

SVperiorum octo verſuum non abſurda nobis cecidit
diſputatio: ideòque & ſequentia perſequi ſtudium
fuit. Et primùm litteræ ſecundæ, hoc eſt Beth, inter-
pretatio conſideranda eſt, quæ in Latinum conuerſa,
confuſio dicitur: Sed qui viam ſuam corrigit, non con-
funderur. Verùm quia is qui corrigit, antè in errore
fuit (quomodò enim corrigitur, niſi quod ante deflexit à
vero?) vtique in lapſu poſitus, & adoleſcentiæ luxu, ac
laſciuæ ætatis captus illecebris, vbi ad iuuentutis pro-
A uectus confinia ſobriâ mente reſipuit, tamquàm confu- Philip. 3
ſus animo, quomodò erubeſcenda deponat, & plena pro-
bitatis aſſumat; diu ſecum voluit, & diuerſis fluctuans
cogitationibus librat atque examinat, † quæ retrò ſunt al. ſuperiora.
obliuiſcens, & ea quæ ſunt anteriora appetens, quemad-
modùm viam ſuam corrigat, offenſionémque adoleſcen-
tioris ætatis ſeriâ iuuentutis fronte † protexat. Vnde ne al. prætexat.
diu dubitet huiuſmodi, & in incerto hæreat, dat Prophe-
ta conſilium, quaſi cum eo ipſe deliberans: Tunc enim
ſalubriora conſilia credimus, ſi propenſiore meditatione
examinata videantur: Sed ipſa deliberationis ſuſceptio
doctâ definitione diſtinguitur, vt diuerſarum cogitatio-
num anfractus auferat, dicens:

B In quo corrigit † iuuenior viam ſuam? In cu- al. iunior.
ſtodiendo † verba tua. al. ſermones tuos.

In quo corrigit, &c. Hic deliberantis eſt finis, quo viam
ſuam corrigat. Et reſpondet: *In cuſtodiendo verba tua.* Et
bene ad Deum conuerſus reſpondit deliberanti, quaſi pre-
ce atque oratione delatâ conſilium hoc Domini inſpira-
tione reperiret, vt non præſumptionis humanæ; ſed di-
gnationis diuinæ remedium crederetur: Mens enim no-
ſtra verborum cæleſtium conſperſa ſeminibus, quæ antè
degenerabat in ſtirpibus, meliores cùlmos edere, fructúſq;
C afferre incipit. Dirigamus igitur ſemitas noſtras, nec tor- Oſee 14
tuoſi ſerpentis ſequamur anfractus: Viæ enim Domini re- Prou. 2
ctæ; peruerſæ autem viæ errantium, de quibus dicitur: *Væ*
qui reliquerunt ſemitas rectas! In ordinem ſeges læta por- Ibidem.
rigitur, atque in verſum quendam vineta ponuntur; ceruo-
rum curſus directior, vulpeculæ flexuoſus. Ideò de He-
rode dicitur: *Ite, dicite vulpi illi;* quia deflexerat à via re- Luc. 13.
cta, nec iter ſuum in iuuentute correxerat: dignus Hiere-
miæ threno, quo deflentur peccatores, qui iugum verbi Thren. 3
in iuuentute ſuſcipere recuſarunt. Ideò captiui ducti ſunt, Baruc. 3
ideò deplorantur tamquam mortui; quia vitæ neſcierunt
ſemitas, & digna opera cadauerum buſto non declinaue-
runt. Flens ergò mortem perpetuam Iudæorum, dicit Hie-
remias: *Bonum eſt viro cùm tollit iugum in iuuentute: ſede-* Thren. 3
bit ſingulariter, & ſilebit; quia tulit in ſe. Non ſolùm tolle-
re iugum verbi; ſed in iuuentute debemus tollere: Si enim
ſerò tollamus, incipimus pœnitentiam ſuperiorum magis
habere, quàm tenere gratiam. Præueniamus ergò iuuentu-
tis annos correctione congruâ, vt magis dicamus ſingu-
li: *Deus qui paſcit me à iuuentute meâ.* Quam recordatio- Gen. 48
nem habentes lapſum defleamus, dicentes: *Delicta iu-*
uentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Hoc de- Pſal. 24
bilitatis eſt remedium, illud robur ſalutis. Salutis medicina
vulneri quæritur: gratia ſanitati. Ideóq; ait: *Bonum eſt viro,* Thren. 3
cùm tollit iugum in iuuentute. Ei autem qui poſt decurſæ
iuuentutis annos iugum tulerit, non eſt ſtatim perfectum
bonum: Stimulant enim eum peccata ſua, exagitat conſcien-
tiam conſuetudo peccandi, & vſus erroris inſtabilem fa-
cit. Luctandum eſt diu huiuſmodi viro, vt aboleſcat in- Ibidem.
ueterata atque diuturna. Huic in periculum eſt, illi in bo-
num. Denique ſedebit ille ſingulariter, quaſi is qui facilè
non inueniat æqualem, ſingularibus donatus præmiis: &
ſilebit quietus & feriatus ab omni interpellatione mun-
danæ ſollicitudinis, aut voluptatis, & diuinis vacabit
oraculis, quæ ſolent ſingulariter ſedentibus reuelari, ſicut
ſancto Dauid, qui ait: *Quoniam tu, Domine! ſingulariter* Pſal. 4.
in ſpe conſtituiſti me. Et hic quidem non in ſecretu ſolus
ſedebat, cùm præeſſet populis; ſingulari tamen gra-
F tiâ præminebat. Elias ſolus ſedebat. cùm ab Angelo, vel 3. Reg. 19.
etiam coruis cibum deferentibus paſceretur. Solus non
ſolùm ſecretus à turbis, verumetiam ſegregatus à ne- 3. Reg. 17
ritis plurimorum. Denique reuelationes illi diuinæ gra- Thren. 3
tiæ refulgebant, cuius muneris fructum pro mercede
adipiſcebatur: quia à iuuentute ſuâ iugum verbi ſuſci- Eſaias 5.
piendum putauit, nec trahenda longo diutius fune 2 Cor 13
peccata. Poteſt iuuenitur † iſte qui fecit bonum, tol- al. adhuc iunior.
lendo in iuuentute iugum verbi, nondum perfectus, ſe-
gregans verò ſe à colloquiis æqualium (quæ plerumque Eccleſ. 8

Eccl. 39 corrumpunt bonos mores) & contagia volens fugere
Eccl. 18 peccantium; ità intelligi ſingulariter ſedere & ſilere, ne
Prou. 10 rudis ætatis facilitate labatur: ſed intendere ſeniorum di-
ctis, Prophetarum oraculis, Apoſtolorum magiſteriis:
laudãdus eò quia priùs vult loquenda cognoſcere, quàm
proferre quæ ſentiat, antequàm loqui diſcat, timens ne
multiloquio peccatum contrahat. Vnde puto & Pythago-
ram illum Philoſophum imitatorem iuuenis huius pro-
phetici inſtituiſſe ſectam, vt diſcipuli ſui quinquennio nõ
loquentes tanto ſilentio loqui diſcerent: cùm præſertim
& Dauid ſuperioris ætatis quàm Pythagoram fuiſſe non
dubium ſit, qui ait: *Dixi, cuſtodiam vias meas, vt non de-*
Pſal. 38 *linquam in linguâ meâ. Poſui ori meo cuſtodiam.* Et quia
fortè aliquando aliquid locutus eſſet incautiùs: ideò poſt-
ea à Deo poni ori ſuo cuſtodiam poſtulauit. Eſaiam quo-
Eſai. 40 que Pythagoricis anteriorem fuiſſe quis neſciat? qui cùm
audiſſet, *Clama* non priùs clamauerit, quàm audiret quid
clamare deberet: Reſpondit enim: *Quid clamabo?* Et dictũ
eſt ei. *Omnis caro fœnum: verbum autem Domini manet in*
æternum. Et Propheticâ voce clamauit. Vterq; igitur iu-
uenis prædicandus: ille tamen ſerius, hic cautus: ille ſe-
ipſo contentus, & nunquàm ſibi ſolus; iſte pulchram æ-
tatis lubricæ diſciplinam adſciſcens ſilentij nec adhuc ſibi
abundans; ſed aliis ſe timens credere: quærens tamen à
iuuentute congregare quæ in ſenectute & ſibi & proxi-
Eccl 25. mis ſuis proſint, ne dicatur ei: *Quæ in iuuentute non colle-*
Sap. 8. *giſti, quomodò inuenies in ſenectute?* Ergò is ſi in conſilio
ſeniorum ſederit, manum adhibebit ori ſuo: vt audiens
Luc. 2. ſententias colligat, quod ſibi ad maturiorem ſeruet ęta-
Ioan. 13 tem: quemadmodùm Maria cùm verba Chriſti audiret,
conferebat ea omnia in corde ſuo. Quemadmodũ Ioan-
nes cùm caput ſuũ ſuprà pectus Ieſu Domini reclinaret,
hauriebat profunda ſecreta ſapientiæ. En tibi iuuenẽ qui
viam ſuam in iuuentute correxit. Piſcator erat cum fratre
ſuo, vidit Dominũ Ieſum, cùm plicaret retia ſua, & audi-
Matt. 4. uit dicentem: *Venite, faciam vos piſcatores hominũ: & re-*
lictis retibus ſuis, & patre, ſecutus eſt eum: viã ſæculi cœ-
perat currere; ſed auditis Chriſti imperiis, deſeruit vitam
al. iu- mundi, ſecutus eſt Chriſtum, probauit quia in eo *corrigit*
nior. † *iuuenior viam ſuam*, ſi Chriſti verba cuſtodiam, dicens
Cant. 1 ad eum: *Diligamus vbera tua ſuper vinum.* Sic tamen bi-
Pſ. 103. bebat, vt non abſorberetur vino: ſed gratia eius lætitiam
cordis hauriret, non corporis ebrietate titubaret. Deniq;
Cant. 1 bibens hoc vinum, aperuit oculos ſuos, & vidit viam re-
ctam, reliquit tortuoſas vias, dicens: *Æquitas dilexit te;*
hoc eſt, non flexuoſa itinera te ſequuntur; ſed ſolus ad te
poteſt iuſtitiæ trames peruenire: Qui enim diligit iuſti-
tiam, non ſe auertit à Chriſto. Quomodò enim arbitrum
iuſtitiæ, remuneratorémq; meritorum innocens metuat
conſcientia? In hoc ergò iuuene viam ſuam corrigente
ſpectato, hoc eſt, in Ioãne prævide magna myſteria, quæ
in Canticis Canticorum ſanctus Salomon repletus Do-
Ioan 13. mini ſpiritu reſultauit. Conſtitue Dominum Ieſum re-
cumbentem in conuiuio, reclinantem ſe Ioannem ſuprà
pectus eius, mirantes alios quòd ſeruus ſe ſuprà Dominũ
reclinaret, quòd caro illa peccatrix ſuprà templũ Verbi
recumberet, quòd anima illa carnis vinculis innexa, aulã
diuinæ plenitudinis ſcrutaretur. Hæc ergò mirantibus a-
Cant. 1. lus, reſpondit anima Ioannis: *Fuſca ſum, & decora, filiæ*
Hieruſalem! Fuſca per culpam, decora per gratiã. Dicit &
caro: Fuſca ſum & decora. Fuſca puluere ſæculari, quem
al. ocu- certando collegi: decora † oleo ſpiritali, quo mũdi huius
lo. puluerem ſqualorémq; deterſi. Fuſca per vitium; ſed de-
cora iam per lauacrum, quod abluit omne delictum. Fu-
ſca ſum, quia peccaui: decora, quia iam me diligit Chri-
ſtus, quam relegauerat in Eua, recepit ex virgine, ſuſcepit
ex Mariâ. Dicit etiam ſynagoga, cuius myſteria hoc loco
pleriſque videntur exprimi: quæ cùm ſe fuſcam iam vide-
ret propter totius plebis impietatem, ſolabatur ſe tamen;
quia ipſum Chriſtum de populo ſuo, non tantùm; ſed &
Petrum, Ioannem, Iacobũ, Chriſto adhærentes videbat;
quia habebat eloquia ſibi credita; & ideò dicebat: *Fuſca*
Rom. 3. *ſum & decora, filiæ Hieruſalem!* Fuſca per incredulita-
Cant. 1. tem, decora per legem: fuſca per lapſum, decora; quia di-

G lexit me ſol, & prior facta ſum congregatio Dei. Nolite Mala. 4
refugere me, quia fuſca ſum; ideò fuſca ſum, quia ſol me
reliquit iuſtitiæ, qui antè illuminare conſueuerat, amiſi
calorem vultus mei, obtuſa facta eſt acies oculorũ meo-
rum, quibus antè ſolem videbã; in tenebris ambulo, quia
diem Chriſti neſcio. Nolite tamen deſpicere me, quoniã Ioan. 12
qui reliquit, poteſt rurſùm aſpicere, miſereri iterùm So- Ezech.
lis congregare diſperſos, deſertos requirere, colligere de- 34.
ſtitutos. Omnes tribus Iſraël conuenite, aſpicite me de-
coram antè, dilectam! *Nolite aſpicere me quoniam obfu-* Cant. 1
ſcata ſum, hoc eſt, non hoc ſolum aſpiciatis quia obfuſca-
ta ſum. Non eſt intuitus me ſol, & ideò obfuſcata ſum.
Sed lucet ſol ſuper iuſtos & iniuſtos. Super iuſtos pro
H gratiâ, ſuper iniuſtos pro miſericordiâ: illis mercedẽ me- Matt. 5
ritorum tribuens, iſtis peccata dimittens. Et Gentibus nõ
lucebat antè, nunc lucet. Nunc illis oritur, qui oriebatur
mihi: qui illis remiſit, remittet & mihi. Nolite arbitrari
quoniam obfuſcata ſum, quòd penitùs reliquerit me ſol,
& iam non intueatur, nec reuiſat nigram. Diſſimulatur à
me; quia non ſeruaui mandata eius: reconciliabitur cùm
viderit meorum pœnitentiam delictorum. Non vidit me
ſol, quia non recepi aduenientem: non aperui feneſtras Ioan. 1
vt lumen vitæ intraret. Cùm aperuero, illuminabit ocu-
los meos, qui venit vt totum mundum illuminaret, & vi-
deant etiam non videntes. *Filij matris meæ pugnauerunt* Cant. 1
aduersùs me, poſuerunt me cuſtodem in vineis. Vineam meã
non cuſtodiui. Putant aliqui hoc de illis dici, qui ſyna-
I gogam ad legis præcepta conſtringunt, vt legem cuſto-
diat, vineam ſuam tueatur, quam cuſtodire non potuit.
Denique cuſtodiebat vt faceret vuas, fecit autem ſpinas.
Quæ ſit igitur vinea, venit Dauid teſtificari nobis, dicẽs:
Vineam ex Ægypto tranſtuliſti, eieciſti Gentes, & plan-
taſti eam. Poſſunt & Apoſtoli eſſe filij matris eius, qui ve-
rè impugnauerunt ſynagogam, dicentes: *Ecce conuerti-* Eſai. 5
mur ad Gentes, & nationibus verbum Dei ſeminare cœ- Pſ. 79.
perunt. Poſſunt & Prophetæ intelligi, qui monendo de-
nuntiandóque vt vineam ſuam cuſtodiret ſynagoga, ni- Act. 13
hil profecerunt. Fecit enim ſpinas improbitatis, quæ vir-
tutis vberes fructus deferre debuerat. Et ideò confitetur Eſai. 53
quia populum ſuum cuſtodire non potuit. Meritóque ſe-
K rò quærit tenere, quem cùm teneret, amiſit: multò diſſi-
milior eius quæ dicit: *Inueni quem dilexit anima mea, te-*
nui eum, & non relinquam eum. Denique illa inuitat in
hortum ſuum Sponſum, hæc vbi paſcat requirens, dicit
ad ipſum: *Annuntia mihi quem dilexit anima mea.* Cur Cant. 3
quem dilexit anima mea dicis, & non quem diligit? Cur
dimiſiſti quem tenebas? Dilexiſti patrum fide, amiſiſti
incredulitate: tenebas charitatis vinculis, amiſiſti longo Cant. 5.
fune perfidiæ. Ideò neſcis vbi paſcat, vbi maneat; nam ſi
ſcires, non quæreres. Dicis enim: *Vbi paſcis? vbi manes in*
meridie? Meridiem noſti eſſe Eccleſiam, quæ tenet Chri- Ibidem.
L ſtum: & tu eum in noctibus quæris? Dic, inquit, mihi,
Chriſte! reſponde vel propter id quia antè charus fuiſti
atque dilectus mihi, etſi ego tantæ prærogatiuam chari-
tatis amiſi; tu tamẽ quaſi pius reſponde mihi, *Vbi paſcis?*
vbi manes? Reliquiſti me, abiiſti ad gẽtes, receſſiſti longè
à me; & illis propior factus es, à quibus longè eras: ſed Ephes. 2
factus es propè, quia crediderunt in ſanguine tuo. A me
receſſiſti; quia ego crucem tuam non ſuſcepi vt mundi
redemptionem; ſed vt noxij damnationem. Qui autem
receperunt te, Domine! ſicut ſalutis auctorem, in meri-
die ſunt. Illis luces, illis reſulges, illis calet gratia tua ſicut
meridies. Mihi matutinus eras, cùm adhuc crederem; ſed
non credebam plenè, quia non ſum inuenta in meridie;
M ſicut Ioſeph qui cum fratribus ſuis cœnabat meridie. Illis
meridies factus es, qui paſcuntur in diuitiis tuis, & in te
ſperant. Ideò vt dixit Dauid, *Educet eorum iuſtitiam* Gen. 43
tamquàm lumen, & iudicium eorum tamquàm meri-
diem. Quæris ergò tamquam aliena, quæ proxima eras:
tamquam pauper, quæ diues fuiſti. Vis ſequi quæ præca- Pſal. 36
debas: atq; vtinam vel ſequaris quos præcedere debuiſti.
Mercenaria eſſe deſideras, quæ antè mercenarios
colligebas. Mercenariæ vtique vox iſta dicentis eſt: *Ne* Cant. 1
fortè fiam circumducta ſuper greges ſodalium tuorum. Quæ Exo. 12.

proſelytos ex Gentibus antè ſuſcipiebas, nunc ipſa in nationibus vis te proſelytis ſuſcipi, & tamquàm aduena congregari. Reſpondit Ieſus: *Niſi noſcas te, decora inter mulieres!* Quid eſt ſe noſcere, niſi vt ſciat vnuſquiſque hominem ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum rationis capacem, qui terram ſuam excolere tamquam bonus agricola debeat aratro quodam, & falce ſapientiæ, vt vel dura fundantur, vel luxuriantia recidantur, qui inferiorem ſui portionem animi imperio debeat gubernare? Vnde etiam in Lege ſcriptum eſt: *Attende tibi, ne fiat verbum abſconditum in corde tuo.* Tibi, inquit, attende, non vtique dicit pecuniæ tuæ, non poſſeſſionibus tuis, non viribus corporis; ſed animo tuo ac menti tuæ, vnde omnia conſilia, facta, cogitationéſque dimanant. Tibi ergò attende ibi, vbi potiorem eſſe te nôſti. Noſce teipſũ, quod Apollini Pythio aſſignant Gentiles viri; quaſi ipſe auctor fuerit huius ſententiæ, cùm de noſtro vſurpatum ad ſua transferant, & longè anterior Moyſes fuerit, qui ſcripſit Librum Deuteronomij; quàm Philoſophi qui iſta finxerunt. Vnde & Salomon oraculum diuinum ſecutus ſcripſit in Canticis Canticorum: *Niſi ſcias te, decora inter mulieres!* hoc eſt, niſi cognoſcas te mortalem, rationalem, & citò tua peccata fatearis, citò dicas iniquitates tuas vt iuſtificeris, niſi conuertaris, & prior accuſes delicta tua; venit dies mortis, & iam nullum conuerſionis remedium eſt, præueniris dum non cogitas. Accende facem tuam, priuſquàm Sponſi tibi claudatur ianua, qui expectare diu non ſolet negligentes. Niſi ſcias te, inquit, decora inter mulieres! & dicas: *Fuſca ſum, ſed decora.* Fuſca ſum quia peccaui: ſed decora; quia diligor; quia genus ſum Abrahæ, electum genus, dilectum Deo: nihil tibi proderit patrum gratia: potens eſt enim Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Et alibi in Euangelio legiſti, quia Abrahæ filiam ligauit diabolus nequitiæ ſuæ vinculis, quam ſoluit Dominus die ſabbati. Niſi ergò ſcias te, nihil tibi proderit. Et ſi dicas; Abrahæ ſum filia, quæ non credis, quæ errorem non corrigis; Abrahã quidem ſaluatur; ſed te nobilitas generis non iuuabit, niſi fidem ſeruaueris. Non te decipiat data patribus repromiſſio. Non ſuſcipio perſonam hominis, non ſuſcipio prærogatiuam generis, niſi videro congruentem generi morum nobilitatem, vt fiat iuſti generis electio. Quod ſi ſcias te, & cognoſcas quia peccato obnoxia es: exeundum in calcaneis gregum eſt tibi. Exi ergò nuda pedes, & paſce hœdos tuos in tabernaculis paſtorum. Quæ ſine peccato eſt, agnos paſcit, oues paſcit. Quæ autem peccato obnoxia eſt, paſcit hœdos qui à ſiniſtris ſunt. Non enim poteſt eſſe dextera paſtoris boni, ſequatur magis dicentem Petro: *Veni retrò me, Satana!* Sequendo Petrus in dexterâ meruit collocari. Ideóq; ei dicitur: *Paſce agniculos meos:* Sed quò exeat, audi: Ad tabernacula, inquit, paſtorum, hoc eſt, ad gentes, ad diſperſionem. Ideòque dixit: *Percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis,* vt repleatur totus orbis terrarum grege Chriſti ſignificans tunc fore ſaluam ſynagogam, cùm ſe huic diſperſioni & ipſa ſociauerit, quæ repleuit omnem mundum: Tabernacula enim paſtorum, regna ſunt terræ. Ideóq; Propheta Dauid nationes annuntians credituras, ait: *Regna terræ! cantate Deo.* Ergò ſciat ſe † iuuenior, vt corrigat viam ſuam. Sed dicis: Qui poteſt cognoſcere viam ſuam † iuuenior vt corrigat, cùm Propheta dicat: *Tria ſunt impoſſibilia mihi intelligere, & quartum quod non agnoſco: veſtigia aquilæ volantis, viam ſerpentis in petrâ, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute?* Si Salomon fatetur quòd non cognoſcat vias viri in iuuentute, quomodò poteſt iunior cognoſcere? Cui reſpondebitur quòd illæ viæ viri in iuuentute non cognoſcantur, quæ ſunt ſecùs vias ſerpentis in petrâ, & ſecùs ſemitas nauis fluctuantis, & veſtigia volantis aquilæ, quæ vngues aſperos habet, prædam includit, & ſuprà nubes volat, in aere errat, in mari piſcem interficit: & tamen impoſſibile non eſt hoc quartum, ſicut illa tria: *Cognoſcit enim Dominus qui ſunt ipſius, & vult vt ſciat ſe vnuſquiſque ſcias ſi populus Dei.* Sed eſto non cognoſcantur errantium viæ, ſicut dicit Dominus: *Non noui vos, diſcedite à me operarii iniquitatis!* hic autẽ † iuuenior qui poteſt corrigere viam ſuam, fortaſſe † iuuenior ſit ætate, non moribus, & habeat in primo flore iuuentutis ſuæ ſenilem intellectum, de quo ait: *Canities autem eſt intellectus hominibus. quibus maturitas conſilij, grauitáſque ſuppetit.* Vnde & Hieremiæ dicitur: *Noli dicere quia iuuenis ſum.* Et vtique erat ætate iuuenis; ſed prohibet eũ iuuenẽ ſe dicere, qui eſſet maturioris prudentiæ. Daniel quum puer eſſet, accepit ſpiritum quo dignus ſenectutis primitiis haberetur, vt redargueret ſenes; ipſe non ſenior longæuitate; ſed gratiâ: *Erat* enim *in illo ætas ſenectutis vita immaculata.* Cui bene competit Dauidicum illud dicere: *Super ſeniores intellexi.* Ideóque tamquam de veterani conſilij, & ſenilis ſcientiæ viro diuinum pronũtiauit oraculũ: *Quis prudentior quàm Daniel?* Nunc illud aduertamus, ſi poſſibile eſt vt corrigat iunior viã ſuam, an non. Si non eſt; ergò mentitur Propheta; ſed quia non mentitur, poſſibile eſt. Ità tamen poſſibile, vt quod impoſſibile videatur, fiat poſſibile, ſi cuſtodiat iunior verba Dei: ſi autem non cuſtodiat, impoſſibile. Vnde illud Euangelicum: *Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quã diuitem intrare in regnum cælorum.* Quod quamlibet impoſſibile eſſe dixit, ſic tamen intelligimus impoſſibile eſſe; quia diuites non cuſtodiunt mandata Dei: ſi antẽ cuſtodiant, fit poſſibile quod impoſſibile videbatur. Hic eſt camelus qui intrat per anguſtam viam: quæ illum antè capere non poterat concupiſcentem, capit cuſtodientem mandata diuina; cuſtodientem autem verba Dei Moyſen quaſi ſeniorem elegit: & nunc quibus hoc Spiritu Dei committitur officij, vt eligant ſeniores viros, eligunt ſine dubio inter ſeniores iuuenem corrigentem viam ſuam, in cuſtodiendo verba Dei. Et ſi ſenioris ætatis virum elegerint; non quaſi longæuum vtique elegerunt; ſed quaſi cuſtodientem verba Dei, quod ſi reperitur in iuniore, vtique & ipſe eſt eligendus. Liquet igitur ex his quòd non ſenectutis longæuitas eligatur; ſed cuſtodia verborum Dei. Denique ipſe Moyſes Ieſum Naue & Caleb iuuenes præ cæteris approbabat, quorum conſilium in terræ electione magis quàm multorum ſeniorum & ipſe ſequutus eſt, & Deus prætulit. Vnde & illud de Iacob quod ſupra diximus: *Deus qui paſcit me à iuuentute meâ:* manifeſtat nobis de eo dictum, qui tulerit iugum verbi in iuuentute ſuâ, & recedens ab Eſaü & ſimilibus eius, ſedit ſingulariter, in † ſe tempus expectans, quo poſſit cum diſciplinâ proferre ſermonem, & proptereà ſpiritali eſt donatus alimento, adhuc æui integer; ſed veteranus conſilio: Neque enim dignum eſt vt credamus quòd tantus Patriarcha de corporali cibo dixerit: *Deus qui paſcit me à iuuentute meâ:* qui nec corporalem panem deſiderabat, quum diceret: *Si Dominus Deus mecum eſt, & det mihi panem manducare, & veſtem induere, omnium quæ das mihi, decimam decimabo tibi.* Nam ſi patres noſtri ſpiritalem eſcam manducauerunt, & ſpiritalem potum biberunt, quantò magis ſanctus Iacob cibo paſtus eſt ſpiritali? Ille quoque intellectus hoc loco ſuppetit, nec alienus à vero eſt; quia † iuuenior ex congregatione Gentium populus: qui antequam in Chriſto crederet, tortuoſo errabat anfractu: in eo corrigit viam ſuam; quia Dei verba cuſtodiuit, quæ noluit cuſtodire populus Iudæorum: & ideò ille viam ſalutis inuenire non potuit. Conſideremus & ſequentem verſum.

In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis.

Si Deus repellit vnumquemque quem repellendum putat, videamus ne excuſationem ei tribuat, qui cùm ſequi Deum velit, repulſus ſit. Et primum quemadmodum bonus Deus non repellit ſequentem, niſi ipſe mereatur repelli, ſicut ipſe Dominus ait: *Vulpes foueas habent:* & ideò quaſi vulpem repellit. Et alibi: *Quia omni habenti dabitur, ab eo autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Cui † addendum, niſi ei qui toto corde exquirit Deum, vt quod deeſt naturæ, id Dei operatione acquirat & gratiâ? Sicut Salomon, qui

3. Reg. 3. ex toto corde exquirens Deum, ſapientiam poſtulauit: & G quia non opes ſibi regias; ſed diuinæ munus gratiæ depopoſcit, accipere meruit ſapientiæ diſciplinam, repletus eſt Dei Spiritu, vt cognoſceret mandata omnia. Qui autem non habet, vt in corde ſuo exquirat Deum, & facit Hier. 48 quidem opus Dei; ſed negligenter facit, maledicto ſubiectus eſt; ſicut legimus: *Quia maledictus omnis qui opus Dei facit negligenter.* Meritò ergò repellitur; quia maledicto dignus eſt; quia polluit magis & impedit opus quod negligenter putauerit exequendum. Conſideremus ergò vtrùm bonitas ſit, repelli ab opere negligentem, an verò retineri. Et imaginem rei huius ex aliis ſumamus artibus. Curat medicus ægrotum; ſed negligenter: deſidiâ H medici virus alta vulneris ſerpit. Quantò igitur melius remoueri huiuſmodi medicum qui tempus terit, cùm profectum nullum ſentiat vulneratus, vt curandi officiũ ad eum medicum transferatur qui maturiùs poſſit ægroto ſuâ diligentiâ ſubuenire? Nonne clementior eſt qui repellit nihil proficientem, quàm qui retinet ad diſcrimen ægroti? Conſtitue aliquem præpoſitum ædificantibus, vel etiam texentibus, qui debeat ſummam operis explicare, vtrùm is tibi probabilior videtur, ſi in id diligenter inſiſtat, ac ſi quem fortè incurioſum aduerterit de iis qui operantur in domo aliquâ conſtruendâ, repellat eum melius credens non ædificare, quã hiantibus rimis ædificata diſſolui, atque aliquem in eius ſubſtituat locum qui cum diligentiâ ædificet? Similiter etiam textrini præpoſitum repulſorem negligentium, vt ſubſtituat diligentes, I ne longa textrinum corrompat incuria, non magis probabis quàm illum qui deſides in ſuâ negligentiâ perſeuerare patiatur? Tranſi nunc ad eos qui mandata ædificãt, & legem intexunt, & animam vniuſcuiuſque receperunt ſanandam. Nonne ſi quis eorum ædificat domum Dei cum iuſtitiâ, texit indumentum cum diligẽtiâ, ſanat animam cum gratiâ, opus bonum facit? Si verò incurioſus ac remiſſus aliquis fabritextoris medici ſpiritalis locum occupet, vt Sacerdos ſummus, vt presbyter, vt miniſter altaris ſacri: nonne commodius eſt non ſubire vnumquemque id muneris quod implere non queat, quàm K ſubeuntem, neque ipſum ſtrenuè ſuſcepto ſungi munere, Pſ. 78. & eripere locũ alteri qui nauiter eum poſſit tueri? Quid quòd etiam ipſi conſulitur, qui remiſſior cum ſit, repellitur, ne plus offenſionis contrahat? Quid ſit autem repelli, conſideremus. Lectum eſt enim: *Sicut vulnerati dormientes proiecti in monumentis, quorum non meminiſti* Pſal 49 *ampliùs, & quidem ipſi de manu tuâ repulſi ſunt.* Adnertamus igitur quos vulneratos & proiectos in monumentis repellit, quorum non meminerit ampliùs. Iſti Ioan. 10 ſunt qui à mandatis Dei repelluntur. *Peccatori autem* Mat 23 *dixit Deus: Quare tu enarras iuſtitias meas?* Et qui à L mandatis Dei repelluntur, repelluntur vtique de manu Dei. Et bene proſpexit ne quis de manu Dei videatur eripi; quia nemo poteſt quemquam rapere de manu Dei. Qui ergò priuatur muneris ſuſcepti officio vel gratiâ, nõ rapitur; ſed reiicitur, vt dixit Dominus Ieſus ad Hieruſalẽ: *Quotiens volui congregare filios tuos, & noluiſti? Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Abſtulit illis ſanctificationem, altare thymiamatis, & orationis ſacrarium, propitiatorium, altare ſacrificiorum, Sacerdotum & Leuitarum miniſteria: & tamen cùm hæc ſublata eſſent omnia quæ ſecundùm legis mandata habebant, ait Rom. 11 Apoſtolus: *Numquid repulit Deus hereditatem ſuam?* non, inquit, repulit; *ſed concluſit omnia in incredulitate,* M Apoc. 3. *vt omnium miſereatur.* Sunt ergò qui ad tempus à mandatis propter miſericordiam repelluntur, ſicut & illis conſulitur qui vomuntur: Nam quemadmodùm manens in corpore quod vomendum eſt, plus acceſcit: ità qui debet excludi, ſi retineatur, nec ſe corrigat, totum corpus exulcerat. Meritò itaque Angelo Laodiceæ dicitur: *Hæc dicit teſtis fidelis & verus: Scio opera tua; quia neque frigidus es, neque calidus, vtinam frigidus eſſes, vel calidus: ſed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo.* Apertè negligentiam grauiori damnat iudicio quàm imprudentiam: Frigidus eſt enim qui fidem neſcit; calidus eſt qui Spiritus ſancti feruore ſuccẽſus eſt: Qui enim G calorem fidei non habet, tolerabiliùs illi fuerat fidem non accepiſſe, quàm neglexiſſe: Eſt enim tepidus peior frigido, vt Iudæus qui ſibi videtur fidem habere quam non 2. Par. 3 habet. Quantò tolerabiliorem cauſam Gentilis habet, Rom. 3 qui poteſt dicere: Non cognoui Legem, non audiui Prophetas, ideò non credidi: quàm ille qui legit omnia, ex quibus venturum Ieſum crederet, & non credidit? Neuter quidem excuſatur, nec ille qui legit, nec ille qui legere noluit; ſed plus delinquit qui negauit quod legerat, 1. Petr. 3 quàm qui opera non fecit quæ facienda non nouit. Quãta autem fidei & iuſtitiæ gratia eſt, vt in ore Dei ſit qui fidem tenet, & opera exercet iuſtitiæ: & quantum amittit H quem euomuerit ex ore ſuo Dominus Ieſus, & ex ſuis viſceribus eiecerit: quam pius tamen, qui & iuſtos in ore ſuo tenet, & iniuſtos non antè euomit quàm denunciet euomendos, vt vel huiuſmodi admonitione conuerſi, dignum aliquid efficiant quo non vomantur. Nunc tertium verſiculum conſideremus.

In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Propterea ergò myſterium regis bonum eſt abſcondere: Peccat enim Deo, qui commiſſa ſibi myſteria putauerit indignis eſſe vulganda. Periculum itaque eſt non Tob. 12 Matt. 7 ſolùm falſa dicere; ſed etiam vera, ſi quis ea inſinuet quibus non oportet. Quod vitium quadripartitum eſt, vel I adulationis, vel auaritiæ, vel iactantiæ, vel loquacitatis incautæ; quia dum adulari vult aliquis ei cui loquitur, effundit myſterium. Nonnulli etiam ſtudio lucri mercedem proditionis ſequuntur, vt tegenda ſilentio vendant loquendo. Alij, vt plura noſſe videantur, & ſcientiam ſuam iactitent, aperiunt quod celare deberent. Plerique Iob. 38 dum ſine iudicio loquuntur, verbum emittunt, quod re- Prou 10 uocare non poſſunt. Ideò vir laudatur ſerius, & non otio- Eſai. 50 ſus. Erat homo abſcondens ſermones ſuos, vt Apoſtolus Paulus, qui nouit quid loquatur ſingulis, & quando quid 1. Cor. 3 loqui debeat. Vnde & Corinthus dicit: *Lac vobis potum dedi, non eſcam: nondum enim poteratis; ſed nec adhuc qui-* K *dem poteſtis.* Ideò hos in tranſitu vidit: manet autem a- 1. Cor. 16 pud Epheſios, quòd oſtium ſibi magnum apertum eſſet, notum facere gentibus myſterium Chriſti. Ideò & Salomon tempus tacendi, & tẽpus eſſe loquendi docet. Præ Eccleſ. 3 cæteris autem Dominus Ieſus in Euangelio declarat ſuo, Matt. 13 dicens ſimile eſſe regnum cælorum theſauro abſcondito in agro. Vtique non aurum non argentum, non pecunia comparari poteſt regno cælorũ: *ſed eloquia Domini, elo-* Pſal. 11 *quia caſta, argentum igne examinatum,* quibus ipſum regnum acquiritur. Hunc ergò theſaurum ſapientiæ & co- Mat. 13 L gnitionis abſconditũ in agro, in quo plantata ſunt verba Scripturarũ cæleſtiũ, quum inuenerit homo, abſcondit illũ in corde ſuo, nec diuulgat eum, ſciens quia ſi diuul- Eſai. 39 gauerit Babyloniis theſaurum Dei, magnam offenſam contrahet, vt dicatur ei ſermone prophetico: *De ſemine tuo accipient & facient ſpadones in domo Regis.* Per quæ ſignificatur quia is qui prodiderit diuina myſteria, poſteritatem animæ ſuæ, ſeminariúmq; meritorũ habere non poſſit. Caue ergò ne diuitias tuas perfidis prodas: & ſi amicitiam ſimulẽt, non illis aperias interiora domus tuæ, non reſeres theſauros regios, quos Babylonij ſcire Ibidem non debent, nec veniant & capiant poſteros tuos, & ſeminarium virtutis abſcindant. Hoc eſt quod etiã in Euã- M gelio dicit Dominus: *Nolite mittere margaritas veſtras* Matt. 7 *porcis.* Ideò bene facit qui abſcondit eloquia Domini in corde ſuo, ſicut abſcondebat Propheta Dauid, ſicut Maria quæ conſeruabat omnia verba Domini Ieſu in corde ſuo. Etenim ſi bonum eſt viro ſermones ſuos abſcondere, quantò magis ſermonẽ Dei cordis noſtri gremio de- Luc. 2 Prou. 15 bemus operire, debemus abſcõdere? Quarto verſu dicit.

Benedictus es, Domine; doce me † iuſtitias tuas.

al. iuſtificationes.

Non enim quicumque dixerit: Domine Domine! ipſe intrabit in regnum cælorum; ſed qui voluntatem Dei Matt. 7 *fecerit.* Ideò iſte qui correxit viam ſuam à iuuentute ſuâ,

ſuâ, cuſtodierit verba Dei in toto corde, quæſierit Do- A
minum Deum ſuum, nec repulſus ſit à mandatis Dei,
& dignus habitus cui committerentur arcana ſapien-
tiæ, abſconderit ea in corde ſuo, ne peccaret Deo;
quaſi habens eloquia Dei, gratias agit, dicens: *Bene-
dictus es, Domine!* & ſic deſiderat ipſum Doctorem ha-
bere, cupiens cognoſcere ſecreta Legis. Et quemad-
Exod. modùm interpretationem habeat: *Si emeris puerũ He-*
21. *bræum, & ſeruierit tibi annis ſex, &c.* quibus præmiſ-
ſum eſt, has iuſtitias diſcere, quas proponit in conſpe-
Cant. 1. ctu filiorum Iſraël, hæc à Domino quærit diſcere, quæ
Coloſ. 2 homines docere non poterant, niſi Deus antè docuiſ-
ſet: quæ poſteaquàm à Chriſto didicerunt Apoſtoli, B
Mat. 6. Eccleſia dicit: *Introduxit me Rex in cubiculum ſuum,*
hoc eſt, in illud ſecretum ſuum, in quo ſunt theſauri
ſcientiæ & cognitionis ſuæ. Ideò tibi dicitur: *Cùm orас,*
intra in cubiculum tuum, quod ſignificat mentis animi-
Cant. 1. que ſecretum. In hoc cubiculum iuſtitiarum Sponſa ſe
popoſcit induci, cùm poſt odorem vnguenti excurre-
ret, quod ſemper fluit, & numquam deficit. Ideò quaſi
edoctus Propheta iuſtitias quinto verſu dicit:

In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

Pſal. 35. Et quomodò alibi dicit; *Iudicia tua ſicut abyſſus mul-* C
Rom. 11 *ta?* Quomodò Apoſtolus ait: *O altitudo ſapientiæ &*
ſcientiæ Dei, quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, &
Pſal. 39 *ininueſtigabiles viæ eius! Quis enim cognouit ſenſum Domi-*
1. Cor. 13 *ni?* Si inſcrutabilia ſunt iudicia, quomodò ait Prophe-
ta? *Pronuntiaui omnia iudicia oris tui:* Sed fortaſſe non
eadem ſunt iudicia Dei, quæ iudicia oris eius. Si alia
ſunt, bene dicitur: *Cogitationibus tuis quis ſimilis erit?* Et
Ioan. ideò inſcrutabilia ſunt iudicia eius: *quia ex parte cogno-*
10. *ſcimus, & ex parte prophetamus.* Si autem eadem, nul-
Pſal. 35 lus niſi Chriſtus hoc dicit, qui poteſt dicere: *Ego &*
Rom. 11 *Pater vnum ſumus.* Diſtinguamus tamen, nec verea-
mur ne impugnet ſe velut contrariis Scriptura venera-
bilis. Conſideremus enim quia non dixit: Iudicia oris D
eius ſicut abyſſus multa: ſed, Iudicia tua dicit, nec A-
poſtolus poſuit. Inſcrutabilia iudicia oris eius: ſed, In-
ſcrutabilia iudicia eius: Poſſumus enim iudicia Dei æ-
ſtimare, quæ occulta nobis non patefecerit: iudicia au-
Eſai. 40 tem oris eius, quæ annuntiauit, id eſt, quæ per os Pro-
phetarum locutus eſt: Os enim Dei Propheta intelligi-
tor, cui dicitur: *Clama* Et ille ait: *Quid clamabo.* Et in-
Apoc. 5. ſpiratum eſt vt diceret: *Omnis caro fœnum.* Quod vti-
que locutus, oris Dei functus officio eſt; quia locutus
eſt iudicium Dei. Ergò prophetica oracula iam non ſi-
cut abyſſus; ſed etiam ipſa abyſſus; quia nemo potuit in
cælo & in terrâ aperire librum, niſi Chriſtus. Venia-
mus nunc ad ſextum verſum.

E

In viâ teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis.

Alij in auro, alij in argento, alij in veſtibus, alij in
poſſeſſionibus, vineis, oleis, ſegetibus, alij in operibus
1. Cor. 1. picturæ, marmorum, in diuerſis denique ſinguli dele-
ctationes habent: ſpiritalis in viâ teſtimoniorum cæle-
ſtium delectatur, tamquàm omne poſſidens patrimo-
2. Cor. 3 nium: in omnibus diues, ſicut Apoſtolus dicit: *Gratias*
ago Deo meo ſemper pro vobis, in gratiâ Dei quæ data eſt
vobis in Chriſto Ieſu; quia in omnibus diuites facti eſtis in
ipſo, in omni verbo, & in omni ſcientia. Tantum doctri- F
nâ Apoſtoli Corinthij profecerunt, vt qui antè non po-
terant niſi ſicut paruuli, lac ſolùm bibere, poſteà in
omnibus diuitiis abundarent cognitionis & verbi. De-
lectabatur ergò Dauid in omnibus diuitiis cognitionis,
ſcientiæ, ſapientiæ, & in omni actu bonorum operum.
Et ſi quis nunc intentus diuinis, triplicem illam ſapien-
tiæ hauriat diſciplinam, θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν, bo-
nus ſtudio percipiendæ cognitionis, pulchrior erit exe-
quendæ rationalis moraliſque doctrinæ gratiam tenẽs.
Qui prophetica ænigmata Dei Spiritu reuelante cog-
nouerit, Euangelij altitudinem in operibus compre-

hendetit, & conſiliis; Apoſtolici ſermonis moralitatẽ
aduerteret: is tamquàm in omnibus diues, vberem ca-
piet voluptatem. Et quia ſuauis eſt corporalis voluptas, Rom. 1.
ideò non quaſi pro gratiæ qualitate cum ſpiritalibus
comparatur; ſed quaſi ad teſtimonium ſuauitatis ar-
ceſſitur. Siquidem & Apoſtolus docet *inuiſibilia &* Cant. 1.
ſempiterna Dei à nobis per ea intellecta eſſe quæ facta
ſunt. In Canticis quoque habemus ſcriptum: *Equæ meæ*
in curribus Pharaonis aſſimilaui te, proxima mea! In quo
dum velocium equorum curſui ſimilitudo Eccleſiæ cõ-
parari videtur, æſtimatur diues eius gratia. Non igi-
tur vnam equam diuitis Regis accipias; ſed abſolutè
pro equitatu, vt ſæpe diximus, qualis ouis illius eſt pro
grege ouium. Pharao igitur vt potentiſſimus Rex, &
prædiues habebat equos potentes, vt Scriptura dicit:
Currus Pharaonis, quaſi potentiſſimum genus ad bellorum Exod.
vſum, & ſubſidium præliandi. Denique his curribus 11.
Pharao fugientes Hebræos facilè comprehendit. Si- Exod. 14.
cut ergò equi iuncti concorditer trahunt currum, &
patienter ſuſcipiunt iugum, & portant, congruâ cum
gratiâ, & iugi illius ſuſceptione manſueſcunt: ſic &
congregatio nationum Gentilibus indomita motibus
ſe antè iactabat. Vbi verò ſuſcepit iugum dicentis: *Tol-* Mat. 11
lite iugum meum ſuper vos: quia leue eſt, & onus meum;
quia ſuaue eſt: & cœpit Sponſa Chriſti concordiâ &
manſuetudine populorum eſſe ſublimis, & toto circũ-
ferri orbe: tamquàm currus equis velocibus ſuprà
mundum rapta aſcendit ad Sponſum. Denique in po- Cant. 1.
ſterioribus Canticorum partibus dicit: *Poſui te ſicut cur-* Cant. 6
rus Aminadab. Multos currus habet in ſe Eccleſia,
quos omnes ſpiritalibus habenis Dominus regit: & v-
na anima multas cogitationes habet, quas Domini ha-
bena reſtringit & reuocat, ne quod in præruptum no-
ſter hic currus feratur. Aminadab autem interpreta-
tione, ſignificatur Pater beneplaciti, cuius filius legi-
tur in Numeris Naaſon Princeps populi. Quis ſit, in- Num. 2.
telligis interpretatione: ſerpentinus: & agnoſcis iſtud, Ioan. 3.
ſi repetas; quia ſicut ſerpens pependit in ligno qui te
redemit. Ergò anima currus eſt Dei, vt ira eius, &
libido, & timor, & omnes ſæculares concupiſcentiæ
refrenentur. Eccleſia quoque currus eſt Dei, quæ re-
genda eſt gubernaculis Chriſti, ne diuerſorum populo-
rum motus eam diſſenſionéſque perturbent. Ille quo-
que Naaſon bene intelligitur Chriſtus; quia virga Aa-
ron conuerſa in ſerpentem, illos ſerpentes Ægyptios
deuorauit. Has ergò diuitias habeamus, his delecte- Exod. 7.
mur, vt currant nobis equi rationabiles, & commore-
mur in præceptis eorum. Et ideò ait:

In mandatis tuis exercebor, & conſiderabo vias tuas.

Et in tuis † iuſtitiis meditabor, non obliuiſcar † verborum tuorum. al. iuſtificationibus. al. ſermones tuos.

In mandatis tuis exercebor. Qui exercetur in verbis A-
poſtolorum, Ieſu Domini mandata cognoſcit, & conſi-
deret vias eius, quibus finis eſt Chriſtus, qui ait: *Ego* Apoc. 1.
ſum via. Et in tuis iuſtitiis meditabor, non obliuiſcar ver- Ioan.
borum tuorum. Admonet hic locus memores Scriptura- 14.
rum nos eſſe debere, & iuſtitias eius non ſolùm ſer-
mone; ſed etiam operis imitatione meditari: Non e- Rom. 2.
nim qui diſputant Legem, & non faciunt quæ Legis
ſunt; ſed qui factores Legis ſunt, iuſtificantur.

In Octonarium tertium Enarratio.

Gimel.

TErtia litera ſecundùm Hebræos eſt Gimel, quæ
Latinè retributio dicitur. Denique primo ſtatim
verſu hoc dicitur:

Retribue ſeruo tuo, viuam, & cuſtodiam verba tua.

Retribue ſeruo tuo. Quomodò ſuprà ipſe Dauid: *Non*
ſecundùm peccata noſtra reddas nobis, neque ſecundùm iniqui-

Pſ 102. *ſates noſtras retribuas nobis*: & hîc poſcit retributionem? G
Illa videtur vox peccatoris eſſe, hæc bene ſibi conſcij,
qui præmia boni operis expoſcat. Vnde poſſumus etiá
hoc iotelligere, quòd de eius perſonâ Pſalmus iſte for-
metur, qui natus ex Virgine pro totius műdi redeptio-
Mat.16 ne ad dexteram Patris ſedere præſumat, ſicut ipſe ait:
*Amodò videbitis Filiű hominis ſedentem ad dexteram vir-
tutis*. Non eſt tamen aliennm, nec arrogans, ſi etiam
2.Tim. 4. Dauid temuneratiooem à Domino Deo ſuo pro egre-
gus laboribus poſtulet. Prærogatiua eſt fidei atque iu-
Mat.14 Luc 17. ſtitiæ, de Domini fauore mercedem vſurpare. Deniq;
reprehenditur Petrus; quia ſuper fluctus ambulans, hu-
mano magis dubitauir affectu, quàm Apoſtolicâ aucto-
ritate præſumpſit. In Euangelio quoque docemur ha-
bere fidem, & oon hæſitare de iis quæ ſuprà hominem
Pſ.102 ſunt, gerendis. Meritò ergò Dauid in ſuperioribus qua-
ſi adhuc imperfectus, ſecundùm peccata ſibi reddi re-
fugit, atque declinat: in hoc autem Pſalmo qui eſt po-
ſterior, quaſi fundatus virtutis proceſſu, retribui ſibi ſe-
1.Cor. 15. cundùm fidei, operiſque certamina deprecatur. Siquidẽ
2.Tim. 4. etiam Paulus, qui antè dixerat: *Non ſum dignus vocari
Apoſtolus*, poſteà ait: *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ,
quam reddet mihi Dominus in illâ die iuſtus iudex: non ſo-
lum autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius*. Et
Apoſtolus ibi pollicetur, hîc autem verecundiùs adhuc
precatur: quod vtiq; oon inſolentis arrogantiæ; ſed in-
noceotis eſt conſciẽtię ab ipſo cui ſeruieris, petere mer-
cedẽ, quam deſperare, ſegnitiei eſt materia: ſperare au-
tem, incentiuum laboris eſt. Pete igitur confidenter, ſi
merita ſuffragantur, vt talia petendo ſtudioſiùs elabo-
Rom. 5. res, quod eâ petitione ſis dignior. Quis athleta ſi deſpe-
ret coronam, deſcendat in ſtadium? aut ſi eam poſtulet
victor offendat? Probatio ſpem facit, ſpes cõfidentiam.
Iuſti ergò talis oratio eſt: delectatur Dominus tali pre-
catione, vt pro puritate conſcientiæ vtaris auctoritate.
Tamen quominùs videatur petitio arrogans, bene ad-
didit: *Seruo tuo*; in quo & humilitatis eſt gratia, & præ-
1.Cor.7. mium ſeruitutis: *Qui enim vocatus eſt in Domino ſeruus,
Eſaiæ 8 libertus eſt Domini*. Quare non præſumat fauorem Do-
Ioan.8. mini, tam pretioſo emptus ſanguine? Magnum tibi eſt
Luc.17. vocari puerű meum, quaſi ad ſeruű dicitur Si quis ergo K
eſt ſeruus, & bene ſeruit Domino, & nihil facit quaſi
ſeruus peccati; ſed qui dicit: *Seruus inutilis ſum, quod de-
bui facere, feci*: bene is dicit: *Retribue ſeruo tuo*. Glorio-
ſa ſeruitus, qua pro nobis ſeruiuit & Chriſtus. Beata
ſeruitus, qua & tu ſeruis; ſed ità, ſi ſi nihil poſſit ad-
uerſarius de tuo ſibi ſeruitio vendicare. Amat ergo
Cant.2. Chriſtus booi libertatem ſeruuli. Denique in Canticis
Mat.11 dicit: *Quam ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ ſicut turturis, cer-
uix tua ſicut redimicula*! Vultus libetior eſt vbi eſt caſti-
tatis conſcientia: & portare Chriſti iugum ſuaue eſt, ſi
oroamenta putes ceruicis tuæ eſſe non onera. *Attolle*
ergo *oculos ſemper ad Dominum Deum tuum, & quære* L
Cant.1. *Deum, & inuenies*. Erige ceruicem, redimicula non
vincula geris. Multa quoque animalia redimiculis gau-
dent, & phalerari ſibi magis quàm nudari videntur.
Mat.11 Genæ ſicut turturis præferent inſignia verecundiæ, re-
Cant.1 dimicula ceruicis libertatis attollent fiduciam: Leue eſt
enim iugum Chriſti, & ideo ceruix eo non premitur,
ſed leuatur. Similitudines, inquit, auri faciemus tibi ex
diſtinctionibus argenti, quoadusq; Rex eſt in declina-
tione ſua: Ex iis enim qui ex Lege ſunt & Prophetis,
2.Cor.3. mediocriter antè crediderant gloriam Domini Ieſu: ſed
hereditas eius diffuſa per populos, quo frequẽtius exa-
minata, hoc amplius eſt approbata: Crebræ enim per-
ſecutiones Eccleſiæ, iuſtorum nobis titulos, & martyrij M
Mat.15 victorias ediderunt. Itaque ſicut aurum bonum ità Ec-
Mat 8. Cant.1. cleſia quum vritur, detrimenta noo ſeutit, magis fulgor
eius augetur, donec Chriſtus veniat in regnum ſuum,
& reclinet caput ſuum in Eccleſiæ fide. Qui quum ve-
niſſet ad oues perditas domus Iſraël, oon habebat vbi
caput ſuum reclinaret: nunc autem iam redolet fides,
Ibidem ideóque dicit Eccleſia: *Nardum meum dedit odorem
ſuum*. Et dicit cum præſumptione, expectans retribu-
tionem. Fragrat vnguentum gratiæ, ex quo Virgo ge-
nerauit, & Dominus Ieſus ſacramentum Incarnationis

G aſſumpſit. *Colligatio*, inquit, *guttæ conſobrinus meus mihi:
inter verba mea requieſcet*: Corpus enim ſuſcipiens
Dominus Ieſus, charitatis ſe vinculis illigauit, & noo
ſolùm ſe membris noſtris & paſſionibus oaturalibus; Philip. 2.
ſed etiam cruci vinxit: ideóque ſicut colligatio in Ec-
cleſiæ fide, & morali requieſcit gratiâ. *Botrus Cypri*, Cant.1.
conſobrinus meus in vineis Engaddi. Engaddi, ſi locum
quærimus, regionis cuiuſdam quæ in Iudæâ eſt, locus
ſic dicitur, in quo opobalſamű gignitur: ſi ioterpreta- Ioſue 15
tionem, tentatio Latinè ſignificatur: In illis enim vineis
lignum eſt, quod ſi quis compungat, vnguentum emit-
tit, hic fructus eſt ligni. Si non incidatur lignum, ooo Heb. 5.
ita fragrat & redolet: quum autem compunctum fue-
H rit artificis manu, tunc lacrymã diſtillat: ſicut & Chri- Luca 23
ſtus in illo tentationis ligno crucifixus illacrymabat Ioan. 19.
populum, vt peccata noſtra dilueret, & de viſceribus
miſericordiæ ſuæ fundebat vnguentum, dicens: *Pa-
ter! dimitte illis; quia neſciunt quid faciunt*. Tunc ergò Luc.8.
in ligno compunctus eſt lanceâ, & exiuit de eo ſanguis
& aqua omni vnguento ſuauior, accepta Deo hoſtia,
per totum mundum odorem ſanctificationis effundẽs:
& quaſi balſamum ex arbore, ſic virtus exihat è corpo-
re. Vnde ait; *Sentio virtutem exiſſe de me*. Inde opobal-
ſamum expreſſiùs dicitur, eò quòd compunctione li-
gni balſamum per cauernam pűctionis erumpit. Com-
punctus igitur Ieſus odorem remiſſionis peccatorum,
& redemptionis effudit: Nam & conſtrictus erat, ver-
I bum cùm eſſet, homo factus: & pauper factus cùm di- 2.Cor.8
ues eſſet, vt nos illius inopiâ ditaremur. Potens erat, & Luc.23,
deſpiciendum ſe præbuit, ità vt Herodes ſperneret eũ, Mat.27
& illuderet ei. Terram mouebat, & hærebat in ligno:
cælum obducebat tenebris, mundum crucifigebat, &
crucifixus erat: inclinabat caput, & exibat verbum: exi-
nanitus erat, & replebat omnia. Deſcendit Deus, aſcẽ-
dit homo: *Verbum caro factum eſt*, vt caro ſibi Verbi Ioan. 1.
ſolium in Dei dexterâ vendicaret. Vulnus inflictű erat, Ioan 19
& fluebat vnguentum. Scarabæus audiebatur, & Deus Habac. 2.
agnoſcebatur. Reſpondit & Chriſtus. *Ecce es bona pro-* Cant.1.
xima mea! ecce es bona. Quoniam cognouerat Eccleſia
myſterium, & pro totius mundi redemptione crucifixű
K Dominum Ieſum prædicabat, meruit audire: *Ecce es* Mat.9.
*bona, quæ me bonű dicis, & ipſa bona es, quæ vidiſti gloriæ
meæ decorem, & ipſa bona es & decora*. Quid eſt autem
Chriſtum dicere: *Bona es, & decora es*, niſi illud Euan-
gelicum: *Conſtans eſto, filia! remiſſa ſunt tibi peccata tua?* Luc. 7.
Ergò cui Chriſtus peccata donauit, rectè dicit: *Retri-
bue ſeruo tuo, vt viuam, & cuſtodiam verba tua*. Non
habet in retributione quod deſperet; quia Dominus
Ieſus venit mundum ſaluare, oon perdere. Ideóq; im-
memor eſt iniuriæ, memor gratiæ, ſicut in Prophetico
Libro teſtificatur ipſe dicens: *Ego ſum, ego ſum qui de-* Eſai.43
*leo iniquitates tuas, & memor non ero, tu autem memor eſto,
& iudicemur: dic tu priùs iniquitates tuas, vt iuſtificeris*.
L Quicũque ergò dicit iniquitates ſuas Deo, iuſtificatur: Pſ. 87.
& quicúmque iuſtificatur, retributionem non timet; Pſal.144
ſed expoſcit: qui retributionem non timet, viuet: Sed
quare dixit: *Viuam*: & non dixit, Viuo? Quia hæc vita Rom. 7.
non eſt loco præmij, quæ in loco mortis eſt. Dolet Pro- Hier.9.
pheta in puluerem mortis ſe eſſe deductum. Apoſtolus Pſ. 142
cupit ex hoc mortis corpore liberari: & putamus quòd
de hac vitâ ſibi blandiatur Propheta? Omnia hîc plena
mortis ſunt. *Intrat mors per feneſtram, intrat per oſtium*, Pro.10
niſi Dominus oſtio tuo ponat cuſtodiam. Denique ex Num. 19.
multiloquio peccatű naſcitur. Lege mandata legis, in-
uenies ſcriptum: *Qui viuens mortuum contigerit, inquina-
M tur*. Quãtos tangimus mortuos? inter quantos mortuos
verſamur? Ideo tibi Auctor vitæ dicit? *Relinque mor-
tuos ſepelire mortuos ſuos*. Ideò tibi alibi dicitur: *Surge* Mat.8
qui dormis, & exurge à mortuis. Quomodò tibi dice- Epheſ.5.
retur: Surge à mortuis, niſi inter mortuos viueres? Po-
namus te mundum eſſe ab operibus mortuis, & pecca-
ti collutione. Quomodò mundus es, qui in corpore Eſai.49.
mortis es, qui inter ſepulchra viuis mortuorum? O-
portebat primùm loqui mortuis, vt prodirent de ſe-
pulchris ſuis. Indigemus ergò purgatione; quia tetigi- Num.
mus mortuos. Lex nos mundari iubet. Quis tantus, vt 19.

Num. 6 ſuprà Legem fit: Ipſum Nazaræũ ſanctum Dei Lege, ſi is A
tetigerit mortuum, Lex immundum pronuntiat. Ideó-
que radit caput ſuum, & deponit capillum quaſi non
ſanctum, & iterùm orat vt exaudiatur, qui antè propter
mortui attactum orare non potuit, irrationabiles duxit
dies; quia irrationabili appropinquauerat. Deponit igi-
tur mortua & ſuperflua capitis ſui, vt Christo reconci-
lietur. Ergò ſi Nazaræus purificatur, & nos purificari o-
Pro. 20 portet. Omnes contigimus mortuum. *Quis enim glo-
riabitur caſtũ ſe habere cor? aut quis audebit dicere purũ ſe
à peccatis?* Sit aliquis fortaſſe, qui in ſermone non deli-
querit, licet rarus ſit iſte, de quo Deus dicat, ſicut de ſã-
Iacob. 3 cto Iob: *Ille non peccauit labiis ſuis*; tamen non ſẽper ha- B
bere potuit mundas cordis ſui cogitationes, inijcit ſe
diabolus in cor hominis. Pone parata ſemper & peruì-
gili cuſtodiâ quiſquam cor ſuum ſepſerit, tamen in
Iob. 1. medio peccatorum verſatur, neceſſe habet etiam ipſe
Eſai. 6. purificari, vt Eſaias, cùm dixiſſet: *Miſer ego quoniã im-
munda labia habeo, & in medio populi verſor immunda la-
bia habentis*: ſtatim deſcendit vnus de Seraphim, &
contigit labia eius carbone, vt immunda eius labia mũ-
daret. Non vnum eſt baptiſma: vnum eſt quod hîc tra-
dat Eccleſia, per aquam & Spiritum ſanctum, quo ne-
ceſſe eſt baptizari Catechumenos. Eſt & aliud baptiſ-
Ioan. 3. ma, de quo dicit Dominus Ieſus: *Baptiſmo habeo bapti-*
Luc. 12. *zari, quod vos neſcitis.* Et vtiq; iam baptizatus in Iorda- C
Mat. 3. ne fuerat, ſicut ſuperiora declarant; ſed ſit hoc baptiſ-
mum Paſſionis, quo etiam ſanguine ſuo vnuſquiſque
Gen. 3. mundatur. Eſt etiam baptiſmum in paradiſi veſtibulo,
quod anteà non erat; ſed poſteaquàm peccator exclu-
ſus eſt, cœpit eſſe romphæa ignea, quam poſuit Deus,
Pſ. 66. quæ anteà non erat, quando peccatum non erat. Culpa
cœpit, & baptiſmus cœpit, quo purificentur, qui in
paradiſum redire cupiebant, vt regreſſi dicerent: *Tranſi-
uimus per ignem & aquam.* Hîc per aquam, illic per ig-
nem. Per aquam, vt abluantur peccata: per ignem, vt
exurãtur. Sed quod eſt grauius, & hîc ignẽ, & illic ſuſti-
Mat. 3. nemus. Quis eſt qui in hoc igne baptizat? Non Preſby-
ter, non Epiſcopus, non Ioannes, qui ait: *Ego vos bap-* D
tizo in pœnitentiam non Angelus, non Archangelus, nõ
Dominationes, non Poteſtates; ſed ille, de quo Ioannes
Ibidem. ait: *Qui venit poſt me, fortior me eſt, cuius non ſum dignus
calceamenta portare: ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto,
& igne.* Habet ventilabrum in manu ſuâ, & permun-
dabit aream ſuam, & congregabit triticum in horreum
ſuum, paleas autem comburet igni inextingui bili.
Non de hoc baptiſmate, quod fit per Sacerdotes Eccle-
Mat. 13. ſiæ, dictum ipſe Dominus teſtificatur. Siquidem poſt
conſummationem ſæculi miſſis Angelis qui ſegregent
bonos & malos, hoc futurum eſt baptiſma, quando per
caminum ignis iniquitas exuretur, *vt in regno Dei ful-*
Ibidem. *geant Iuſti ſicut ſol in regno Patris ſui* Et ſi aliquis vt Pe-
trus ſit, vt Ioannes, baptizatur hoc igni. Veniet ergò Ba- E
ptiſta magnus (ſic enim eum nomino, quomodò nomi-
Luc. 1. nauit Gabriel, dicens; *Hic erit magnus*) videbit multos
antè paradiſi ſtantes veſtibulum, mouebit romphæam
verſatilem, dicet iis qui à dextris ſunt, non habentibus
Gen. 3. grauia peccata: Intrate qui præſumitis, qui ignem non
Mat. 21 timetis. Prædixeram enim vobis: *Ecce venio ſicut ignis.*
Eſai. 66 Et per Ezechielem dixeram: *Ecce proficiſcar in Hieru-*
Ezech. 22. *ſalem, & inſufflabo in vos, in igne iræ meæ, vt tabeſcatis à*
Deut. 4 *plumbo & ferro.* Veniat ergò ignis conſumens, exurat
Malac. 3. in nobis plumbum iniquitatis, ferrum pecati, faciatq;
nos aurum ſincerum. *Vrat renes meos, & cor meum.* vt
Pſal. 25 bona cogitem, ea quæ caſtitatis ſunt, concupiſcam: ſed F
quiſ hîc purgatus, iterùm neceſſe habet illic purificari:
Mat. 25 illic quoque nos purificet, quando dicat Dominus: *In-
trate in requiem meam*, vt vnuſquiſque noſtrûm vſtus
romphæâ illâ flammeâ, non exutus, introgreſſus in il-
lam paradiſi amœnitatem, gratias agat Domino ſuo,
Pſal. 65 dicens: *Induxiſti nos in refrigerium.* Qui ergo per ignẽ
tranſierit, intrat in requiem. Tranſit à materialibus at-
que mundanis ad illa incorruptibilia atque perpetua.
1 Cor. 3. Alius iſte ignis quo exuruntur peccata non voluntaria;
ſed fortuita, quem parauit ſerulis ſuis Dominus Ieſus,
vt eos ab iſtâ commoratione, quæ permixta eſt mor-

tuis, emundet: alius ille ignis, quem deputauit diabo-
lo & Angelis eius, de quo dicit: *Ite in ignem in æternum*,
quo ille diues ardebat, qui ſtillari ſibi de Lazari digito
poſcebat humorem. At verò Lazarus in Abrahæ ſinu Mat. 25
recumbens, vitam carpebat æternam, quam ſibi pro- Luc. 16.
mittit Propheta, dicens: *Viuam & cuſtodiam verba tua.*
Vtinam, ait, quaſi nondum viuens, hîc enim in vmbrâ
viuimus. Ergo iſta vita in corpore, vmbra eſt vitæ atq; Iob 8.
imago, non veritas. Denique in imagine ambulat ho- Pſal. 38
mo, & in regione vmbræ mortis conſiſtimus: Sed ſi quis
non ad terrena oculos mentis intendat, ſed ad ſpiritalia
erigat, vt poſſit dicere: † *Spiritus ante faciem noſtram* al. ſan-
Chriſtus Dominus: dignus erit qui dicat: *In vmbrâ eius* ctus.
viuemus: Chriſtus enim vita eſt, & ideò qui in vmbrâ Eſa. 9.
Chriſti viuit, in vmbra vitæ eſt. Meritòque alibi dicit Thren.
Sanctus Domino; *In vmbrâ alarum tuarum protege me.* 4
Omnes ergo etiam ſancti, in vmbra ſunt quamdiu ſunt Ioan. 14.
in corpore: non perfectè vident; ſed ex parte cognoſ- Pſal. 16
cunt. Ipſe Paulus ait: *Ex parte enim cognoſcimus*. Ipſe vas 1. Cor. 5
electionis, cui Chriſtus oculos reddidit, & ſua illumi 1. Cor. 13.
nauit gratia, non facie ad faciem; ſed per ſpeculũ vide- Act. 9.
bat. Et Dauid reuelari oculos ſuos petit, vt remouere- Pſ. 118.
tur vmbra, quæ integrum oculorum impediebat obtu- infrà.
tum. Regionem autem hanc mortuorum eſſe quis dubi-
tet, cùm Sanctus ipſe dicat: *Placebo Domino in regione vi-* Pſ. 114.
uorum? Quia perfectè hîc placere nemo poteſt, vbi etiã C
ſi fieri poſſit, vt ſua peccata non habeat, in ipſa tamen
mortuorum regione viuẽdo, purificatione indiget, quæ Num.
à contagione eum regionis huius abſoluat. In vmbra 19.
igitur hîc viuimus, & ideo in vmbra cuſtodimus verba
Dei. Et vt exemplo vtamur, vtique antè eramus ſub
vmbra legis, quando cuſtodiebamus neomenias & ſab-
bata, quæ ſunt vmbra futurorum, ſicut hodiéque Iudæi,
qui verum ſabbatum non vident, qui exemplari & vm-
bræ deſeruiunt. Nos quoq; ſecundùm Euangeliũ nunc Coloſſ. 2
viuentes, vmbram ſequimur verborum Dei. Natha- Heb. 8.
nael ſub arbore fici videtur, Dauid in vmbra alarũ Do- Ioan. 1.
mini Ieſu ſperare ſe dicit, Zacchæus in arborem ſyco- Pſ. 16.
mori aſcendit, vt Chriſtum videret. Nobis quoque ex- D Luc. 19.
pandit manus ſuas Ieſus, vt totum nondum obumbra-
ret. Quomodo nõ ſumus in vmbra, qui crucis eius pro-
tegimur velamento? Quomodo non ſumus in vmbra, Eſai. 65
quos crucifixus à malignitate ſæculi, & corporis ardo- Cant. 2
re defendit? Añ neſcimus, quoniam Verbum Dei veniẽs Ioan. 1.
in hunc mundum, non ſicut verbum aduenit, quale in Philip. 2
principio erat, quale erat apud Deum: *ſed ſemetipſum* Eſa. 19
exinaniuit, formam ſerui accipiens. Venit in nube leui: Luc. 1.
& cùm eſſet virtus Altiſſimi, obumbrauit Mariæ, vt Philip. 3
transfiguraret corpus humilitatis noſtræ conforme fie-
ri corpori gloriæ ſuæ. Sicut ille ergo mutauit formam,
cùm ex Virgine naſceretur: ità & nobis ſermones Dei
transfigurati videntur, cùm leguntur in Euangelio, cùm 1. Co. 13.
ſpecies eorum videtur in Scripturis quaſi per ſpeculum, E
quia tota veritas hîc non poteſt comprehendi. Cùm
autem venerit quod perfectum eſt, non iam per deſ-
cenſionem, non per ſpeciem vt transfigurati; ſed inte-
gra atque expreſſa veritate reſplendent. Neque te mo-
ueat, quod ait: *Et cuſtodiam verba tua*: quaſi multa, &
non vnum verbum: Nam qui vnum verbum cognoue-
rit, multa verba cuſtodit: In vno enim multa ſunt, &
in multis vnum eſt. Probandum eſt igitur quomodo
vnum verbum multa ſint, & multa verba vnum ver- Coloſſ. 1
bum ſit. Nec eſt difficile docere, cùm dixerit Apoſto-
lus: quia *ipſe eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus
omnis creaturæ, in quo creata ſunt omnia in cæleſtibus &* F
in terrâ, ſiue viſibilia, ſiue inuiſibilia, ſiue ſedes, ſiue Do-
*minationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates, omnia per
ipſum & in ipſo creata ſunt.* Vnum eſt igitur Verbum
quod operatur in ſingulis: & cùm in ſingulis operatur,
operatur omnia in omnibus. Hoc verbum vnicum 1. Co. 12.
apud Patrem ſe diffudit in plurima; quia *de plenitudi-* Ioan. 1.
ne eius omnes accepimus. Itaque ſi videas ſingula om-
nium quæ creata ſunt in ipſo, videbis in ſingulis vnum
verbum eſſe omnium, cuius pro captu noſtro partici-
pes ſumus. In me verbum eſt humanum, in alio ver-
bum cæleſte, verbum Angelorum; plerique ſunt qui

habent verbum Dominationum & Poteſtatum. Verbum eſt iuſtitiæ, verbum caſtitatis, verbum prudentiæ, verbum pietatis, verbum etiam virtutis. Sic vnum verbum multa ſunt, & multa verba vnum ſunt. [Sap. 7.] Nec verò arduum iſtud æſtimari, cùm legerimus, [1. Cor. 12.] quia omnia poteſt Spiritus ſapientiæ. Itaque *ſicut alij datur per ſpiritũ ſermo ſapientiæ, & alij ſermo ſcientiæ ſecundum eumdem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia curationum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum, alij ſpiritus cognitionis, alij ſpiritus conſilij plenioris, alij ſpiritus fortitudinis,* [Eſai. 11] *alij pietatis ſpiritus, & in omnibus vnus atque idem ſpiritus eſt, diuidens ſingulis prout vult.* [1. Cor. 12.] Ità eſt ſpiritus Prophetarum, & ſpiritus Apoſtolorum, eſt etiam artificum ſpiritus, [Eccl. 7.] ſicut & Beſeleel & Oliab, quos impleuit Dominus Spiritu diuino ſapientiæ & ſcientiæ, & omnis artis vt facerent amictum & Tabernaculum, atque altare ſecundùm ſenſum quem dedit his Deus; [Exod. 35.] ſed etiam cæteris Sapientibus intelligere, & facere omnia opera ſecundùm omnia quæ Deus imperabat. Itaque fecerunt quæ non didicerant, nec viderant, ſecundùm ea quæ his Spiritus Dei demonſtrabat. [1. Cor 12] Et pleriſque videtur alius Apoſtolorum ſpiritus, alius Prophetarum, & diuerſus in ſingulis; ſed non eſt diuerſus; ſed vnus eſt ſpiritus, diuidens genera diuerſa virtutum. Vnde non dubium videri debet, ſi aliis verbum Apoſtolicum, aliis Propheticum, aliis Euangelicum, aliis verbum operatorium eſt datum: & vnum eſt verbum diuidens ſe ſingulis pro noſtrâ poſſibilitate, vel pro ſuâ voluntariâ largitate. Hoc verbum igitur, quod eſt caput omnium, hîc per ſpeculum video, & ideò verba hîc cuſtodire non poſſum: [2. Cor. 3.] ſed cùm videro gloriam eius reuelatâ facie, tunc viuam, & ita viuens etiam verba diuina cuſtodiam. Ideo ergò ſecundo verſu dicit:

Adaperi oculos meos, & conſiderabo mirabilia de Lege tuâ.

[Matt. 9] [Pſ. 106.] Qui adaperiri ſibi oculos petit, vtique & grauari intelligit? Neque enim medicum rogat, niſi qui remediũ ægritudini ſuæ poſcit. Dicit ergò iſte ad medicum venientem de cælo: *Adaperi oculos meos.* Si turbatus eſt oculus, facilè dolor omnis ſedatur collyrio: ſin verò acies eius humoris ſuffuſione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Eſt ergò ſicut in oculis corporis, ità etiã in oculis animæ huiuſmodi quædam paſſio, quæ ingraueſcat neceſſe eſt, niſi bonus medicus velamen illud abſtulerit, & nebulam quamdam concreti humoris, quæ impedire, vel potius operire, ne videat quæ videbat mentis æſtimatur obtutum. [1. Cor. 5.] Irrepſit ægritudo veteris fermenti, eò quòd non exuimus, vel gentilem, vel Iudaicã ſuffuſionem, quum primùm venimus ad Eccleſiam, [Coloſſ. 3] non audiuimus † dicentem boni medici Diſcipulũ: [† al. dicentem boni medici diſciplinam.] *Expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, induite nouum, qui renouatur in agnitione, ſecundum imaginem eius qui creauit eum.* Superueſtiuit ergò ſe aliquis, non expoliauit: ſerpit grauior ægritudo, grauat oculos diuturnum velamen, [2. Cor. 3] non poteſt quiſquam illud auferre, non Angelus, [2. Cor. 3] non Virtutes, non Dominationes, nõ Poteſtates. Manet velamen, lectionem impedit, viſionem obducit; quod non reuelatur, inquit Apoſtolus, hoc eſt, à [Ibidem.] quocũque alio, niſi in Chriſto fuerit euacuatum. Quum verò conuerſus huiuſmodi fuerit ad Dominum, auferetur velamen. Habes igitur quomodò auferas velamen quod manet ſuprà oculos cordis tui. Conuertere ad Dominum, & velamen cadet. Conuerſus eſt Paulus ad benedictionem Ananiæ, velut ſquamæ ceciderunt ab [Act. 9] oculis eius: & vidit: qui per triduum ante non viderat: ſimul oculus corporis animæque ſanatus: quia medicamentum ei medicus demõſtrauerat ille de cælo, de quo [Pſ. 106.] ſcriptum eſt: *Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos, & ex* [Eccle. 38] *omnibus infirmitatibus ſuis liberauit eos.* Non eſt medicus iſte de terris, qui omnes curat infirmitates, & populos integrè ſanat. Mitte ergò Pater! medicum iſtum, veniat Verbum tuum, aperiat oculos meos. Et Apoſtolorum [Luc. 24.] oculi clauſi erant, niſi eos Ieſus aperuiſſet. Deniq; duobus ex his euntibus in caſtellum cui nomen Emmaüs,

G quum interpretaretur Scripturas, & benediceret eos: *Aperti ſunt*, inquit, *oculi eorum, & cognouerunt eum.* Ergò [Ibidem,] niſi Ieſus aperuiſſet nobis oculos, nemo vidiſſet: niſi Ieſus ſuſtuliſſet velamen, nulli Euangelij gratia refulſiſſet. [Mat. 17] Et Petrus clauſos habebat oculos, & Ioannes clauſos habebat oculos, & Iacobus clauſos habebat. Denique in monte grauati erant ſomno; ſed excitante maieſtatis fulgore diuinæ, oculos cordis ſui aperuerunt. [Ibidem.] Et quia ſiti in corpore, plenè videre non poterant, obumbrauit eos nubes, ne corporis oculos gloriæ cæleſtis fulgor hebetaret. Quis igitur tantus vt aperiat oculos, [Exod. 4] & Legis videat ſacramenta, niſi ei Chriſtus demõſtret? Non Moyſes tantus. Denique, iubente Domino, virgam proiecit, [Philip. 2.] & facta eſt ſerpens, & fugit ab eâ: H apprehendit iterùm caudam ſerpentis, & facta eſt virga: & adhuc non cognoſcebat myſterium, quo declarabatur deſcenſurum in terras Dominum Ieſum, qui quum ſe exinaniſſet, poni in crucem, & proiici pateretur in tumulum, quaſi ſerpens de virgâ factus: quia in tumu- [1. Cor. 15.] lum proiectus, de quo ſecundum oracula Legis reſurgens, in gloriam Dei diuinæque ſedis regale conſortiũ de ſerpente remearet. Apprehendamus ergò & nos caudam ſerpentis illius crucifixi, vt poteſtatem eius regiam poſſimus agnoſcere. Et illa quæ in pedes eius miſit vnguentum, tenuit eum. [Luc. 7.] Caudam ergo ſerpentis apprehendit Moyſes. [Mat. 18] Et apertum eſt os eius. Non ergò loquutus eſſet de eo, niſi ipſe Dominus os eius aperuiſſet. [Exod. 4.] I Dauid adaperiri ſibi oculos hîc petit, & in ſuperioribus dixit: *Quis oſtendit nobis bona?* [Pſal. 4.] Erat ſub lege nutritus, ſciebat quia *Lex vmbram habet futurorum bonorum:* [Heb. 10] [Heb. 8.] ipſa bona iam non per vmbram; ſed apertis oculis videre cupiebat. Nouerat quia exemplari & vmbræ cæleſtium myſteriorum ſeruiebant, qui ſecundùm legem Moyſi deſeruiebant. Volebat ipſam cultus diuini comprehendere veritatem, [2. Cor. 3] & ideò vt ab oculis ſuis velamen decuteret, conuerſus ad Dominũ deprecabatur, dicens: *Aperi oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tuâ.* Intelligebat verè militiam eſſe cæleſtem, quàm poſſit vnuſquiſque ex Lege cognoſcere, cui tamen Dominus reuelaſſet: Quis enim de terrenis ad cæ- [Eſai. 66.] K leſtia, de vmbrâ ad claritatem, de exemplari ad penetralia veritatis humano gradu ſine diuino ductu poſſet aſcendere? Quis poteſt conſiderare altare illud cæleſte, verúmque illud templum, Sacerdotes & Leuitas, non iſtos ſecundùm carnis officia, ſed illos ſecundũ ſpiritus gratiam? Denique hanc ſolam ſibi gratiã pro maximis optauit Dauid, dicens: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ: & vt videam delectationem Domini, & conſiderem templum eius.* [Pſal. 26.] [Deut. 16.] Quis poterat cognoſcere, quòd offert diues magnum munus, ſecundùm quod poteſt manus eius, [Leuit. 14.] vt ſoluatur eius peccatum? Quis poterat intelligere, ſi non haberet quis offerre, verbi gratiâ, arietem, quia [Leuit. 11.] L non ſoluebatur eius peccatum? Quis poterat aduertere, quæ eſſent illæ immunditiæ, quas ſoluit non Lex [Rom. 7.] quam putant Iudæi, ſed Lex ſpiritalis, quam Paulus agnouit? Quis poterat videre remiſſiones peccatorũ vetas, [Leuit. 25.] quarum exemplar in Lege, veritas in Euangelio eſt, dicente Domino Ieſu: *Dimiſſa ſunt tibi peccata,* [Luc. 7.] non per hircorum ſanguinem; ſed per hoſtiam ſui corporis? Ille vtique diues in Lege, qui perfectæ maieſtatis [Heb. 9.] in Chriſto plenitudinẽ confitẽdo, & quaſi eam quibuſdam ad illud altare cæleſte fidei manibus offerendo, peccatum ſuum ſoluerit. Ille videt verum Sacerdotem, qui videt Principem Sacerdotum: ille templum verum M conſiderat, qui audit dicentem: *Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud.* Magnum templum, de quo virtus exibat, & curabat omnes. Mirabile illud altare, in quo vnius Agni ſacrificium tulit peccata mũdi. [Ioan. 1.] Ille præſtantiſſimus Leuita, qui venit non vt miniſterium exigeret; [Luc. 9.] [Ioan. 1.] ſed vt omnibus exhiberet ſuæ miniſteriũ paſſionis, cui portio Deus, qui hîc nihil poſſederit, vt omnia poſſideret. [Luc. 12.] [Num. 18.] Quid autem dicam de Hebræo, quem Lex ſex tantummodò iubet ſeruire annis, & ſeptimo anno exire [Exod. 21.] à ſeruitio? Quis iſte Hebræus ſeruus? Quis Hebræus liber poterat intelligi? Quis tantus, vt annos æternos in [Pſal. 76]

mente habens videat verum Hebræum, qui non in per- A
petuum manet ſeruus; ſed ſex annis ſeruili functus ob-
ſequio, ſeptimo anno gratiâ libertatis adipiſcitur? Cu-
Gen. 27. ius videtur Iſaac Patriarcha ſeruitutis & libertatis non
ignoraſſe myſterium, qui ait: *Seruies fratri tuo, & erit cùm depoſueris & ſolueris iugum eius à collo tuo*, ſignificãs
Leuit. 25. fore tempus, quo & ſi quis ſeruierit, hîc poſitus, fratri
ſuo poſtea tamen exactis annis, qui ſex iſtis diebus, at-
que iſtis quos hîc exigimus menſibus colliguntur, ſol-
Gen 39. uat iugum à ceruice ſuâ, quod fit ſeptimo anno remiſ-
ſionis. Conijcere poſſumus veri Hebræi typum in Io-
ſeph, qui portauit ſeruitutis iugum; ſed eum culpa non
Act. 15 cepit, non carcer incluſit, non Ægyptus decolorauit. B
Conijcimus in Petro, Ioanne, Iacobo, qui creati & in-
ſtituti ſub iugo legis, ſoluerunt tamen fratris ſui Iudai-
cum iugum, vbi legitimè tempus quietis aduenit, quan-
do refulſit his remiſſio peccatorum: & hoc tamen hîc
Ioan 17 in vmbrâ adhuc geſtum comparatione cæleſtiũ. Quan-
ta autem quies illa, quæ ex lege conuicitur, in Euange-
lio reuelatur, dicente Domino Ieſu: *Volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum?* Quàm beatus, qui iſtius habitationis
fructum, quietis conſortium illic potuerit promereri?
Tunc intelligit quid ſit aperuiſſe oculos, vt videret mi-
Luc. 5 rabilia de Lege Dei. Bene admonuit lectio Euangelij
Ibidem. quæ decurſa eſt, in quâ ſanatus eſt leproſus ille, qui ait:
Si vis, potes me mundare: in voluntate Domini conſti- C
tuens poteſtatis effectum. Cui reſpondit ſimiliter: *Volo mundare*. Præmiſſa pietas voluntatis, ſequuta pote-
ſtatis auctoritas eſt. Omnibus dicit Ieſus, *Volo*: qui nõ
vult eſſe peccatum. Velle Chriſti, commune in omnes
Luc. 8. eſt: mundari, fidei eſſe credentis in Chriſtum. Et tetigit
eum. Tangit eos, quorum fide tangitur. Denique di-
cit: *Tetigit me aliquis, ſentio enim virtutem exiſſe de me.*
Luc. 5. Habes operationem immaculati corporis, habes remiſ-
Heb. 7. ſionem diuinitatis: Sed vt plenius ſanaretur, aperuit o-
Pſ 109. culos eius, dicens: *Vade, oſtende te Sacerdoti.* Multos
Luc. 5. Sacerdotes habebat ſynagoga; ſed qui oculos aperit,
falſos non vidit Sacerdotes, verum aſpicit. Quis eſt ve-
rus Sacerdos, niſi ille qui eſt Sacerdos in æternum: Et D
Pater dixit ad eum: *Tu es Sacerdos in æternum.* Aperuit
ergo oculos eius, & vidit, & intellexit quale munus pro
Apoc. 1 emundatione ſui deberet offerre. Beatus qui audit hæc,
Mat. 13 quantò beatior, qui videt, qui ſe vero poteſt oſtendere
Gen. 3. Sacerdoti, vt non habeat quod timeat in ſe videri, qui
ſe priùs aſpicit, facie reuelatâ. Nam niſi ipſe ſe priùs
viderit, non audebit ſe oſtendere, ſicut Adam qui ſe
occultare cupiebat, quia ſe non agnoſcebat: Sed iam
etiam id quod ſequitur, conſideremus.

Aduena ego ſum in terrâ: ne abſcondas à me mandata tua.

Philip. 3 Non cuiuſcũque vox iſta eſt: ſed eius qui terrenis re-
Pſ. 141. nuntiauerit voluptatibus, & omnis mundanæ cupidita-
Pſ. 119. tis exuerit affectum. Ille eſt in hac terra aduena, qui po-
teſt dicere: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*, qui ſuã
habet in Domino portionem, qui poteſt dolere quod
Apoc. 8. diutiùs viuat in terris, qui vitæ huius longæuitate laſſa-
Philip. 1 tur, cui prolixitas habitationis huius faſtidio ſit, quam
Epheſ. 2 ſanctus auerſatur, & dicit: *Væ iis qui habitãt in terrâ!* Qui
Luc. 18. diſſolui non timet: & ſi ſoluatur, præſumat ſe cũ Chri-
Num. 14. ſto futurum: hic verè peregrinus in terra eſt, quia San-
ctorum eſt ciuis, & domeſticus Dei, & theſaurum ſibi
condit in cælo. Non vtique is exiens de Ægypto, in
hanc intelligibilem Ægyptum remeare deſiderat, nec
poſitæ ſenectutis & mortis paueſcit confinia, nec hor-
Luc 12. rea ſtruit meſſibus recondendis iam alienis victurus æ-
tatibus, ſed ſolâ diues virtutum fœcunditate, ea con-
gregat, quæ ſibi nec ſenectus perditum dare, nec mors
poſſit auferre. Meritóque dicit:

Concupiuit anima mea deſiderare iudicia tua in omni tempore.

Quod vtique non facit niſi liber à vinculis, nec ſolùm
à vinculis ſollicitudinis ſecularis, ſed etiam à vinculis
charitatis humanæ. Vincula complura ſunt in hoc ſęcu-
lo: vincula ſunt deſideria viuendi vincula ſunt oblecta-
menta voluptatum, vincula ſunt honorum, vincula co-
iugij. Denique dicit tibi bonus Magiſter: *Solutus es ab* 1. Cor. 7
vxore? ne quæſieris vxorem. Nec tamen peccat, qui vxorẽ Ibidem.
acceperit; ſed innectit ſibi vincula mentis; quia ſollici-
tus eſt quomodò placeat vxori. Beatior eſſet, ſi Deo ſo-
li placere deſideraret. Cernis autem quia ligatus eſt, qui Deut. 8
ſui non habet corporis poteſtatem. Ergò quia mandatũ & Mat 10.
Dei eſt, quod Legis oraculo & Apoſtolico ſermone de-
promptum eſt, ne quis vxorem, diuitias, honorem, ne-
ceſſitudines Deo præferat: qui autem prætulerit, ſit ob-
noxius iudiciis Dei: ideò priùs popoſcit, ne abſcondat
ab eo Deus mandata ſua: Qui enim mandata Dei co-
gnouerit, & cuſtodierit, nõ refugit iudicia diuina; ſed de-
ſiderat; meritóque tamquàm reuelatis ſibi mandatis
ait: *Concupiui deſiderare iudicia tua in omni tempore.* Non
dixit: Concupiui iudicia; ſed, *Concupiui deſiderare.* Sicut
enim vitâ viuere plus eſt, quàm viuere (viuere namque
commune etiam huius eſt vitæ, vita autem viuere bea-
torum eſt) ſic concupiſcere vt deſideremus iudicia Dei,
plus eſt quàm deſiderare iudicia: Concupiſcimus enim
deſiderare, quaſi non ſit poteſtatis noſtræ deſiderium,
ſed gratiæ Dei: Cùm enim Dominus oblectari nos vi-
derit cupiditate deſiderij iudiciorum ſuorum, ſobrium
auget affectum. Cùm autem peccamus, non concupiſ-
cimus deſiderare iudicia Dei; Neque enim ægrotus vri
deſiderat, vel incidi, vt poſſit recipere ſanitatem. Refu-
git qui grauiùs ægrotat, ne vratur, ne incidatur, ne alli-
getur, ne abſtineat à cibo. Qui autem ſalutarem habet
valetudinem, medico ſecurus occurrit. Vnde etiam Do-
minus non otioſè ait: *Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum*, non ſolùm deſiderans; ſed etiam gemi-
nato deſiderio concupiſcens remiſſionem retribuere
peccatorum. Concupiſcamus ergò & nos deſiderare iu- Lucæ 22
dicia Dei. Bona conſciẽtia quæ cùm examinatur, proba-
tur. Et concupiſcamus deſiderare in omni tempore, vt 1. Co. 11
nullum momentũ bonæ prætereat vacuum cupiditatis.

Increpaſti ſuperbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

Philip. 2
Cùm enim Dominus Ieſus per obedientiam genus
humanum redemerit, iuſtitiam reformauerit; ſerpens
autem per inobedientiam peccatum introduxerit, quid
vitij habeat ſuperbia, hinc æſtimare poſſumus, cuius
auctor diabolus eſt, quem inducit Propheta dicen- Gen. 3. 1. Ioan. 1.
tem: *Ponam thronum meum ſuper nubes, & ero ſimilis Altiſſimo.* Itaque cùm ſit nequiſſimus, vt honorẽ non de- Eſai. 14.
derit Domino Deo noſtro, peiores tamen diſcipulos e-
rudiuit: Ille enim ſe ſic exaltauit, vt vellet æquari & ſi-
E milis eſſe Altiſſimo: diſcipulus autem eius, vt ſignifica-
tur ab Apoſtolo, indignaturus eſt æqualem ſe ſimilém- 2. Theſſ. 2.
que æſtimari Deo. Scriptũ eſt enim: *Cùm reuelatus fuerit homo iniquitatis, & filius interitus, qui aduerſatur & extollitur ſuprà omne quod dicitur Deus.* Magiſter igitur
ſimilem honorem præſumit, hic ſuperiorem. Ideó-
que & Dominus ad Diſcipulos ſuos dixit: *Maiora his facietis*, vt quibus ſerpens plus ademerat, quàm ipſe ami- Ioan. 14 Ibidem.
ſerat, maiora Chriſtus facere donaret, quẽ ipſe in ter-
ris fecerat: In ſe enim voluit principem mundi fallere, Luca 18
in Diſcipulis triumphare. Itaque à tanto volens crimi-
ne vindicare humanum genus, introduxit Phariſæum &
Publicanum in templo orantes, & docuit: etiamſi bona
F cætera habeat, quod magis ſuperbus offendat, quã hu-
milis, qui nullâ virtutum dote ſubnixus ſit: Studet enim
ſupplantare diabolus bonis operibus intentos. Quan-
tùm laborauit Phariſæus ille, ne raperet aliena, ne in-
iuſtus eſſet, ne adulteraret? Quantum laborauit, ne pec-
caret, ſicut peccabat Publicanus? Quantum laborauit,
vt bis in ſabbato ieiunaret? Quantum laborauit, vt
decimam daret omnium quæ acquireret? Quis noſtrũ
hæc facit? Quanti habent poſſeſſiones, & ſoli † incu- al. incubuiſti.
bant fructibus, & ſolis ſibi meſſes recondunt: Aduertit
hoc diabolus, & perfudit eum vlcere graui, vt non te- Luc 12.
neret caput, mente carnis inflatus: & in eo in quo lau- Coloſſ. 2

dabilis fore crederetur, ibi reprehẽſibilior iudicaretur. G
Luc. 18. agebat enim gratias Deo quod non eſſet raptor, adulter, iniuſtus. Quàm noxiè ei luctatus eſt ſerpens, & gradibus eius ſputis ligauit? Superiorem fecit, vt de altiore deiiceret: inferiorem ſe præbuit, vt ſublimiorem caſu grauiore proſterneret. Mala ruina eſt arrogantiæ, quæ ſuperiorẽ ſubripuit. Mala hæc lucta ſerpentis, quâ ſe in
Galat. 1. plurimos torquet anfractus. Inſtare volebat & Paulum. Quem Paulũ? Illum vtique Apoſtolum, non ab homi-
2. Cor. 12. nibus, neque per hominem; ſed per Ieſum Chriſtum. Et penè deceperat, ità vt ſtimulum carnis ſuæ, qui ſe
Ibidem. humiliabat, rogaret auferre: Sed bonus Dominus, qui
Luc. 18. Paulum infirmitatibus vellet facere fortiorem, adhibuit ei Angelum Satanæ, vt ſuis diabolus artibus vince-
Ibidem. retur. Non mentiebatur Phariſæus, immò etiã vera dicebat; ſed omnis qui ſe exaltat, etiamſi vera dicat, H
Mat. 23. offendit. Denique probatior Phariſæus ingreſſus eſt tẽplum, quàm Publicanus: & tamen condemnatus exiuit. Quantum crimen ſuperbi, vt ei etiam adulteri præfe-
Iacob. 4. rantur! Denique Dominus, qui aliis donat, ſuperbis reſiſtit, tamquàm congreditur iis qui ſe exaltant, ſibíque hoc certamen vendicat: & qui aliis compatitur, arrogantes increpat; quia nihil grauius, quàm vt fratres noſtros pauperes ſuperbo oculo deſpiciamus, conformes nobis intolerabili repellamus faſtidio, noſtra indignos gratia iudicantes; quia ſunt inopes: quum paupertas faciliùs ſit Deo, quàm theſaurus acceptior. *Maledicti*, inquit, *qui declinant à mandatis tuis*. Suprà dixerat: *Ne abſcondas à me mandata tua*; & ideò quaſi reuelata ſibi mandata cognoſcens, condẽnat eos qui declinauerint à mandatis cæleſtibus. Et benè dixit: *Qui declinant*; directum enim mandatum eſt; ideò ab eo nemo deflectat.
Pſal. 18. Monet autem quâ ratione hîc dixerat: *Ne abſcondas à me mandata tua*. Quod enim abſconditur, obſcurum fit
Luc. 11. & occultum, cùm ſuprà dixerit: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos*. Si lucidum mandatum, quomodò abſconditur, cùm lucernam nemo ponat ſub modio? Niſi fortè lucidum eſt vnum mandatum, multa
Pſal. 35. autem mandata abſcondita ſunt: Nam *iudicia tua*, inquit, *ſicut abyſſus multa*. Non iudicium ſicut abyſſus; ſed iudicia dicuntur. Vide autem ordinem. Suprà ait: K *Ne repellas me à mandatis tuis*: in ſequentibus ait: *Ne abſcondas à me mandata tua*: hîc ait: *Maledicti qui declinant à mandatis tuis*. Verè maledicti qui declinant à mandatis tuis, qui referre gratiam debuerunt: primò, quia non ſunt repulſi, ſecundò quia non abſcondi à ſe diuina mandata meruerunt. Declinat ergo aliquis quod optauit.

Aufer à me opprobrium & contemptum: quoniam teſtimonia tua exquiſiui.

Si contẽptus opprobrij loco ducitur, quomodo ſcriptum eſt: *Contẽptibilia mundi elegit Deus*? Sed conſidera, L
1. Cor. 1. quia mundi contemptibilia dixit, non Dei: Quod enim in hoc mundo contemptibile, hoc pretioſum eſt apud Deum. Denique humilitas in hoc mũdo contemnitur; ſed Dei iudicio comprobatur. Et ſi Publicanus ſe humiliauerit, exaltatur. Audi quem pro nihilo non habeat
Luc. 18. Deus. Quicúmque ſanctus eſt, qui ſine maculâ viuit,
Pſal. 14. veritatem cuſtodit, non appetiuit proximum ſuum, ad nihilum deductus eſt in cõſpectu eius malignus, omnia quæ malitiæ ſunt, reprobauit: talis etiam ſi ſit Gentilis deuotione humilitatis à Deo cõprobatur. Superbi autem velut Phariſæus, arrogantiâ ſuâ pro nihilo ab illo
Eſai. 40. æſtimantur. Denique gentilitas non eſt, deuotio autem M manet in æternum. Caue ergo ne Chriſto opprobrio ſis. Nolo mihi quicúmque maledicat, & quaſi peccatorem deſpiciat. Quàm graue, ſi Chriſtus dignum opprobrio ducat? *Væ tibi*, inquit, *Corozaim & Bethſaida*, quæ condemnantur, quia non egerunt pœnitentiam delictorum ſuorum. Nos ergo agamus vt à nobis auferatur opprobrium. Quis autem eſt qui non eſt opprobrio dignus? Qui exquiſiuit Domini teſtimonia. Multi quidem ſunt qui volunt inferre opprobrium ſeruis tuis; ſed
Luc. 10. ipſi ſunt magis probroſi, quia pro nomine tuo pati opprobrium, glorioſum eſt. Et ideò ait:

Etenim ſederunt Principes, & aduersùm me detrectabant: ſeruus autem tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis.

Vox martyris eſt, qui perductus ad iudicium perſecu- Sap. 5.
torum, cùm cogeretur idolis immolare, & conſtãter re- Act. 5.
ſiſteret: iudices autem ſedentes in tribunalibus ſtipati officiis, indignantes quod ſuis non obſecundaretur imperiis, cùm conferrent quo dignum ſupplicio cenſerẽt, ſtabat intrepidus dicens: *Sederunt Principes & aduersùs me detrectabant*. Eſt etiam Domini vox iſta, cùm conue-
H niſſet presbyterium plebis, & Principes Sacerdotum & Scribæ, & ad conſilium Iudæorum deductus eſſet dicẽtium: *Quid adhuc deſideramus teſtes? audiuimus enim de ore ipſius*. Et cùm ſtaret ante Præſidem, & duceretur ad Mat. 26.
crucem, quid pulchrius diceret, quam: *Sederunt Prin-* Mat. 27.
cipes, & aduersùm me detrectabant? hoc eſt, me ſtante, ſe- Ioan. 19.
derunt Principes. Et quia tribunalium fulcro ſublimes erant, Dominum non videbant. Sedebant ergò elati faſtigio, Principatus, nec Principem Principum cogita-
bant. Sed parum hoc. *Aduersùs me*, inquit, *detrecta-* Eſai. 49.
bant. Ego eorum Redemptor aduẽneram, ego veneram vt omnium peccata innodarem, vt recuperarem amiſſos, reſtituerem paradiſo ſancti Iacob hereditatem: &
illi *aduersùs me detrectabant*. Et ideo imitatores mei, Luc. 10.
I diſcipuli mei! nolite iniuriam erubeſcere, ſi ſteteritis ante Principes pro nomine meo, cùm ego ſteterim pro
veſtrâ ſalute. Denique traditus in cuſtodiam Petrus cũ Act. 4.
cæteris Apoſtolis, & poſtera die ſtatutus ante Concilium, conſtanter dicebat: *Principes populi, & ſeniores Iſrael, ſi nos hodie diiudicamur, quòd benefactum ſit homini infirmo, in quo iſte ſaluus factus ſit, notum ſit omnibus vobis, & omni plebi Iſrael, quòd in nomine Ieſu Chriſti Nazareni, quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitauit à mortuis, in hoc iſte adſtat coràm vobis ſanus*, hoc eſt, vos eſtis qui ſtatuiſtis & Chriſtum. Gloriæ loco ducimus iſtam iniuriam; quia arguimur pro ęgroti hominis ſanitate: hanc hereditatem ſeruulis Saluator omniũ dereliquit:
K At illi conferebant inter ſe, dicentes: *Quid faciemus*
iſtis hominibus? Et dimiſerunt eos. Gloriabatur ergo Act. 5.
Petrus, & vnuſquiſque Apoſtolorum: quia digni habiti ſunt, qui iniuriam pro Chriſti nomine ſuſtinerent. Rectè ergo tunc dicerent ſinguli: *Etenim ſederũt Principes, & aduersùs me detrectabant*. Sederũt Principes aduersùs Eſaiam, & diſputauerunt vt ſecaretur: ſed non
timebat eos qui dicebat: *Audite Principes Sodomorum*. Eſai. 1.
Sederunt aduersùs Hieremiam, vt mitteretur in lacum. Sederunt aduersùs Zachariam, qui occiſus eſt inter tẽ-
plum & altare. Sederunt aduersùs Suſannam, & contrà Hier. 38.
caſtitatis fœminam iudicabant: Sed vt oſtenderetur 2. Par.
L Principum bonum non eſſe conſilium, excitauit pueri 24.
ſpiritũ Dominus, & quam Principes ream mortis pro- Dan. 13.
nuntiauerant, eamdem Propheta totius innoxiam criminationis abſoluit. Sunt & alii Principes, qui aduersùs nos detrectant, de quibus dicitur: *Quoniam non eſt nobis colluctatio aduersùs carnẽ & ſanguinẽ, ſed aduersùs Prin-*
cipatus & poteſtates, aduersùs mũdi huius rectores tenebra- Epheſ. 6.
rum harum, aduersùs ſpiritalia nequitiæ, quæ ſunt in cœleſtibus. Iſti ſedent & explorant, qui iuſtus ſit in hoc ſęculo, qui Chriſtianus intentè Deo ſeruiat, ſtudioſus boni
operis & facti. Detrectant de eo, dicentes: *Inſidiemur* Sap. 2.
illi, impediamus eum, prohibeamus eum efficere quæ deſide-
M *rat: conteramus eius mentem, frangamus animum eius aduerſis frequentibus ac repentinis*. & ſi Deo probatus eſt propter iuſtitiam, rogemus dari nobis tentationes eius:
Neque enim in tantum Prophetam, tentationum eius Iob. 1.
plurimas ſubire, poteſtatem habere potuiſſent, niſi Do- & 2.
minus probandi ſui militis anſam dediſſet, vt maiore
eum gloria coronaret. Quis igitur Regẽ Saül excitauit 1. Reg.
in eum, niſi ſpiritus malus; ſicut legimus, qui ſe dolebat 16.
excludi quotieſcúmque Dauid vel citharæ ſono, vel 1. Reg.
bonorum conſiliorum operúmque fidibus ac neruis 18.
mentem Regis animúmque mulcebat? Quis excita- 1. Reg.
uit Doeth Syri nequitiam, vt ſanctum virum pro- 22.

deret & hoſpitalem humanitatem deduceret in periculum Sacerdotis? Quis inflammauit ardorem Amnon vt domum inceſtaret propheticam, & contriſtaret animũ patris alteri⁹ inceſti libidine, alterius iniuriâ, & qui alijs prophetabat, domus ſuę mala prouidere non potuerit? Quis armauit furorem Abeſſalon, vt patrem domo excluderet, & parricidali perſequeretur prælio? Sed cùm propè viribus regni iam eſſet factus inferior, hoc vno incenſa aduerſùm ſe diaboli reſtinxit ſpicula, quòd cùm ſibus necem peteret patris, ille tamen ſalutem filij pietatis mandabat affectu. Ergo Principes populi, vt Achitophel, & cæteri bellantium duces ſederunt. Tractabant ergo Principes populi cum Abeſſalon aduerſus Prophetam. Et ideo dicit: *Etenim ſederunt Principes; & aduerſus* B *me detrectabant ſeruus aut. ē tuus exercebatur in iuſtificationibus tuis*. Aduertimus arma Iuſti, quibus omnes aduerſariorum repellat impetus. Alibi ait: *Circumierunt me & expugnauerunt me gratis: pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam*. hic ait quòd ſtudium ei non exercendę ad belli artes fuerit iuuantutis, nõ decipiendi aduerſantis aſtutia vlla cordis, vt illum vinceret quem videbat: ſed aduerſùm eos præliabatur quos non videbat, maiórque in eo pietas quàm virtus corporis militabat. Itaque in Dei exercebatur iuſtificationibus, vt contrario ictu diabolum vulneraret. Ille eum ab intentione iuſtitiæ & ſtudio deuotionis, occupationibus bellicis conabatur abducere, hic magis ſe diuini operis & C cultus meditatione occupabat. Itaque Dominus protexit eum, in quem ſperauit, cum quo loquebatur, cui toto adhærebat affectu: Iuſtus enim aut cum Deo loquitur orando, aut diuina loquitur opera laudando: & ſemper loquitur opera Dei, ne loquatur os ſuum opera hominum. Nihil terrenum Iuſtus loquitur, nihil mortale agit. Ideóque dicit:

1. Reg. 23. — 2. Reg. 15. — 2. Reg. 17. — 2. Reg. 18. — 2. Reg. 15. — Pſ. 108. — Pſa. 16.

Etenim teſtimonia tua meditatio mea eſt: & conſilia mea iuſtificatio tua.

Aduertis quid doceat, quòd hęc debeant eſſe conſilia Iuſti, vt meditetur mandata Dei & exerceatur in Dei D laudibus & oraculis, vt iuſtificet Dominum ſemper. Qui facit quæ Deus mandat, quæ credit Deo placere, Deum iuſtificat. Quod ex lectione Euangelij poſſumus intelligere, dicente Euangeliſtâ; quia Pharisæi ſpreuerunt conſilium Dei, non baptizati baptiſmo Ioannis. Hoc in vno libro; in alio autem habes: Publicani † autem iuſtificauerunt Deum, baptizati ab eo. Ideò Dominus ad Ioannem dicentem: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* reſpondit: *Sine modò: ſic enim oportet nos implere omnem iuſtitiam*. Qui ergò facit mandata Dei, iuſtificat Deum, quia facit eius iuſtitiam: & bonum eſt E vt conſilium Dei ſequantur hominum conſilia: quia Dei conſilium certum ſemper, noſtra autem plerumque incerta conſilia ex rerum probantur euentu.

Luc. 7. — V. C. non iuſtificauerunt Deum, quia baptizati non fuerunt. — Matt. 3 — Sap. 9.

In Octonarium quartum Enarratio.

Daleth.

QVarta littera ſecundùm Hebræos Daleth, ſignificat Latinè timorem, vel (vt alibi inuenimus) natiuitatem: Sed vtrumque poteſt congruere & conuenire ſenſui: Natiuitas enim eorum eſt quæ generantur F in hoc ſæculo, per quam intelligimus corporalia & materialia, quæ ſunt caduca: & ideò à timore non diſtat: Ex corporalibus enim & materialibus naſcitur timor: Quid enim eſt terrena natiuitas, niſi timor? Denique inde cœpit verſus:

Adhæſit pauimento anima mea: viuifica mę ſecundùm verbum tuum.

Oratſ. 3. Per pauimentum terram intelligimus, per terrã materialia. Peccatori autem dictum eſt: *Terra es, & in terrã* Ibidem. *ibis*, eò quòd diuinis mandatis inhęrendum non putaue-A rit; ſed in materialia & corporalia deflexerit, cui impreſſa fuerit vitæ huius ſæcularis delectatio. Denique eiectus de paradiſo, hoc eſt, ex illo ſublimi & cęleſti loco, ad quem raptus eſt Paulus, ſiue in corpore, ſiue extrà corpus neſciens: ex illo ergò eminenti loco deiectus in terram, deploret Adam dicens: *Adhæſit pauimẽto anima mea*. Sicut alibi ait: *Humiliata eſt in puluere anima mea, adhæſit in terrâ venter meus*. Pœnitentiam gerentis hæc vox eſt, qui meminiſſet adhęrentem ſe Deo neſciſſe, nec potuiſſe diſcernere (quod non diſcreuit & Paulus) verũ in corpore eſſet an extrà corpus; ità infirmitatem, pigritiamque corporis minimè ſentiebat, cui Domini adhærebat pręſentia. Spiritus ergò propheticus, qui dolorem B expreſſit, vel Dominus qui ſuſcepit infirmitatem, perſonam repręſentat Adę, & aſſumit eius affectum. Loquatur ergo Adam: *Adhæſit pauimento anima mea*. Qui antè beatiſſimus auram carpebat ętheream, curas vitę huius & tædia neſciebat: is nunc ſollicitudine mundi huius, luxuriæ ſtudio, pecuniæque cupiditate curuatus, † vt vulpis foueis ſe inſerit, latibuliſque terreſtribus. Meritò adhærebat puluieri, qui ſe leuare non poterat, niſi eum ſuprà crucem ſuam Chriſtus leuâſſet. Meritò adhęrebat pauimento qui ſe abſcondebat à Chriſto. Non adhærebat pauimento, cui dicit Ieſus: *Sequere me*. Non adhæret pauimento, qui audit & ſequitur legem dicentem: *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis, & ipſi adhærebis*. C Quomodò ergò pauimẽto adhæreat vnuſquiſque, quomodò Deo, audi dicentem: *Qui adhæret meretrici, vnum corpus eſt: qui autem adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt*. Terra iſta quã gerimus, meretricis quibuſdam nos illecebris capit, & quaſi vultus quoſdam voluptatum, corporalı́umque delectationum fucis illinit, vt lateat in his veritas, & forenſi quadã ſpecie decipiat appropinquantes: Sed quum interiorem oculum mentis ad tempus obduxerunt, poſtea tamen decuſſo velut quodam puluere voluptatum huiuſmodi decore, quam ſit inanis gratia ſæculi huius aut corporis, facilè deprehenditur. Bonum eſt igitur adhærere Deo, nec inflexam ceruicem habere ad iugum mundi. Ideóque Eccleſiæ vel forti D animæ dicit Sapientia: *Sicut turris Dauid ceruix tua quæ ædificata eſt in Talphioth, mille † clypei pendent in ea, omnia iacula potentium*: Erecta enim ad Deum ceruix, & iugo Chriſti habilis quæ nulla in terras illecebrarum inflexione curuetur, ſicut Chriſti regalis eſt turris, cui iugum ſuum Nabuchodonoſor non poſſit imponere: Condidit enim turrim illam Dauid, ille manu fortis, & ſuprà murorum ędificauit excelſa, vt ſubſidio pariter & decori ſit. Subſidio; quia hoſtẽ præuidet & repellit: decori; quia non ſolùm inter humilia; ſed etiã inter excelſa ſupereminet. Ità tamen ſubſidio vel decori, ſi habeat in ſe verbi dogmata velut quædam phalerarũ monilia, E habeat etiam iacula potentium Prophetarum, quæ aduersùs omnem extollentem ſe altitudinem lacertis quibuſdam fidei diriguntur. Noli igitur in puluerem mortis deducere animam tuam, cui Dominus etiam naturalem altitudinem tribuit, & vigorem quo ſe excitet & aſſurgat. Vnde etiam de hac coniunctione animę & corporis dictum opportunè accipitur, eò quod in naturali vitæ noſtræ myſterio connexa anima corpori velut humi repet, & pauimento adhęreat: partim propter hoc terrenum habitaculũ, partim quia corpus iſtud de terrâ eſt. Et regionis igitur diuerſorium, & materia ipſa corporis noſtri huic concurrit ſententiæ. Ideóque pulchrè Apoſtolus de mortis huius corpore liberari cupit, quia F carcere quodã claudimur, & in quodam luxurię gurguſtio ſiti, tenebris inuoluimur delictorum. Ergo ſecundùm voluntatem Dei ambulemus, vt adhęrere dicamur Deo: Nam qui ſecundùm corporis appetentiam viuit, caro eſt: qui ſecundùm pręcepta Dei, ſpiritus eſt. Non ergo fiat anima noſtra caro, hoc eſt, vt dicamur caro, ſicut & illi qui in diluuio perierunt, de quibus dictum eſt: *Quia caro ſunt*: ſed magis caro noſtra obediens animæ gubernaculo, fiat anima, & hoc appellari mereatur nomine, ſicut appellata eſt familia Patriarchæ Iacob, & generationis eius ſancta poſteritas: Sic enim ſcriptum eſt: *Hi filij Bala quam dedit Laban Rachel filiæ ſuæ, peperit*

2. Cor. 12. — Pſ. 43. — 2. Cor. 12. — Eſai. 53. — al. at. que vulpiũ — Ioan. 12. — Gen. 3. — Ioan. 1. — Deut. 10. — 1. Cor. 6 — Pſ. 72 — Cant. 4 — Hier. 27 — 1. Para. 11. — 1. Reg. 17. — 2. Cor. 10. — Pſ. 21. — 2. Cor. 5. — Gen. 2. — Rom. 7. — Rom. 8 — Geneſ. 6 — Gen. 46

Gen. 46 *hæc Iacob animas ſeptem.* Et ibidẽ: *Omnes autẽ animæ quæ*
intrauerunt cum Iacob in Ægyptum, quæ exierunt de femo-
ribus illius, præter vxores filiorum, ſexaginta ſex. Et in
Exod. 1. principio Exodi legimus: *Erant autem omnes animæ de*
Gen. 46 *Iacob quinque & ſeptuaginta.* Ergò illi qui habitabant
Mat. 22 cum Ioſeph, & de Ægypto exierunt, animæ ſunt. Qui
autem cùm eſſent Angeli Dei, hoc eſt, vitæ probitate
Angelorum imitantes gratiam (qui enim non ducunt
vxores, & quæ non nubunt, erunt ſicut Angeli in cælo)
qui ergò cùm Angeli viderentur, capti ſunt decore fœ-
Gen. 6. minæ, hi caro ſunt, ſicut Dominus Deus dixit: *Non*
permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis in æternum,
propter quod caro ſunt. Et meritò expertes libidinis An- H
gelis comparantur; caro non ſunt in carne; ſed in ſpi-
ritu, quales erant illi qui doctorem Apoſtolorũ ſeque-
Rom. 8 bantur, quibus ait? *Vos autem non eſtis in carne; ſed in*
ſpiritu. Qui autem corporeâ fœminarum capiuntur li-
bidine, caro ſunt: atque vtinam caro tantum, & non e-
tiam equi adhinnientes; quia in vxorem, inquit, proxi-
Gen. 6, mi ſui, adhinniebant. Rogat ergò qui deiectionem ani-
Hier. 5. mæ ſuæ ſentit ad pauimentum vſque curuatæ, vt viui-
ficetur ſecundum verbum Dei, quod animas ad ſe tra-
al. libe hit quaſcúmque, & miſeratione ſui † leuare cupiens
rare. abducit à terris. Viuificatur autem anima, quæ vias
Rom. 6. ambulat Chriſti, peccato mortua, Deo viuens, ità vt I
mors peccati dominatum in eâ poſt hæc habere non
poſſit, poſteaquàm conſepulta cum Chriſto iuſtificata
eſt à peccato: Sed qui viuificari cupit, vias ſuas antè
pronuntiet. Ideóque ſecundo verſu ait:

Vias meas pronuntiaui, & exaudiſti me: doce me iuſtificationes tuas.

Pulchro ordine ad iuſtificationes Dei perueniendum
putat, vt primùm ſua peccata fateatur: Sic enim doce-
Eſai. 43 mur, & alibi: *Dic iniquitates tuas vt iuſtificeris.* Itaque
ſcire debemus, quid ſit vias ſuas ambulare hominẽ, & K
Ioan. 6. vias Dei. Qui facit voluntates carnis, & viuit ſecundũ
Ioan. 4 concupiſcentiam mundi huius, vias ſuas ambulat, qui-
Ioan. 14 bus delectatur & gaudet. Qui autem venit voluntatem
facere Patris ſui qui in cælis eſt, huius cibus eſt vt man-
datũ Dei compleat, qui non quærit quod ſibi voluptati
ſit; ſed quod complaceat Deo: ille viam Domini per-
git, illam viam quæ ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.*
Vides ergo quia ille viuit ſecundum verbum Dei, qui
viam ambulat Chriſti. Ipſe etiã Dominus Deus in Deu-
teronomio docet, quomodò in viis ſuis ambules, dicẽs:
Deut. 10. *Et nunc Iſrael, quid Dominus Deus petit à te, niſi vt*
timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & L
diligas eum, & ſeruias Domino Deo tuo ex toto corde tuo,
& ex totâ animâ tuâ cuſtodias mandata eius, & iuſtitias
eius. Liquet igitur alias vias eſſe carnis, alias Dei: & ſic ſi
quis velit ambulare vias Dei, ſciat ei priùs eſſe vias car-
nis, & corporis, & ſæcularis ſapientiæ deſerendas. Re-
linquens itaque eas Dauid, pronuntiat, & apud Deum
al. ne- non tacet. Confitetur errores, non † tacet lapſus. Si-
gat. mile illi hoc dixit: *Annuntiabo aduerſùm me iniquitatem*
Pſal. 31. *meam Domino:* Si enim ſe accuſauerit Iuſtus, vocem pa-
rati accuſatoris excludit, qui ſolet aceruare peccata, &
vniuſcuiúſque exaggerare flagitia. Obſtruit ergò os e-
ius, qui ipſe de ſe fuerit antè confeſſus, & præſtruit ve-
niam confitentis. Verecundia excuſat reum, pudor ſuus M
accuſat auctorem: Qui enim ſua delicta non tacuit, vi-
detur in ſe doluiſſe quod fecit, in diabolo prodidiſſe
Pro. 18. quod ſuaſit. Ideóque ait Scriptura: *Iuſtus in exordio*
ſermonis accuſator eſt ſui. Qui ſe accuſat, etſi peccator
eſt, iuſtus eſſe incipit, quia nec ſibi parcit, & Dei iniu-
Gen. 3. ſtitias confitetur, quem putat latere nihil poſſe. Vtinã
Adam ſe prius accuſare, quàm celare voluiſſet: Sed
non ſatis eſt vt confiteamur errorẽ: verumetiam ſi cor-
Mat. 23 rigi volumus, à Domino poſtulemus, vt doceat nos iu-
ſtificationes ſuas, ne poſteà errare poſſimus. A Domino
igitur doceri petit, quia vnus eſt magiſter noſter, vt ait
Pſal. 93 Chriſtus. Nec otioſè hoc petit: non enim ille beatus
quem docet homo: ſed quem tu erudieris, Domine!
Vbique meminit ſui, nec putat ſatis eſſe vt doceat

G eum iuſtificationes ſuas Dominus Deus noſter; ſed ad-
didit:

Viam iuſtitiarum tuarum inſinua mihi, & exercebor in mirabilibus tuis.

Vide ordinem. Prius eſt vt diſcamus Domini iuſtifica-
tiones, deinde vt gradus quoſdam iuſtificationum &
ordinem nouerimus, quid prius, quid conſequens eſſe
debeat: Nam ſcire quid facias, & ordinem neſcire fa-
ciendi, non eſt perfectæ cognitionis, offendunt ple-
rumque præpoſtera. Denique iuſtus eſt, qui ſe in exor- Pro 18.
dio ſermonis accuſat: iuſtus autem, qui quod prius ne-
gauerat, confitetur. Ille verecundiæ inuenit gratiam:
hic notam incurrit impudentiæ. Ità ordinis ignorantia
conturbat negotiorum naturam, formámque merito-
rum. Ille autem qui didicerit primò myſteria Dei, de-
inde ordinem myſteriorum, exercetur in mirabilibus
Dei. Græcus ἀδολεσχήσω poſuit: quod dicit Latinus, hal-
lucinabor. In quo videtur eſſe aliqua ſermonis offen-
ſio ſecundùm vulgarem conſuetudinem; quia ἀδολεσχεῖν
vulgò æſtimatur, vel hallucinari, plus quàm oportet
aliquid loqui, & ſuperfluum dicere, quod audienti
faſtidio ſit: & videtur eſſe præter ordinem, quum or-
do rerum videatur afferre faſtidium, vt ſi cauſam velis
enarrare aliquam, & ordinem non ſerues, auditor au-
tem ad rerum feſtinet exitum, ſuperiora faſtidit: Sed
non poteſt plenè inſtrui, niſi qui ordine ſui cuncta co-
gnouerit; vnde non ſolum factum deprehenditur; ſed e-
tiam facti pondus, & facientis affectus. Ideóque Dauid
quaſi bonus ſui index atque arbiter, prope vſque ad
faſtidium vult doceri, & vel ſuperfluo immorari tem-
pore, quàm neceſſarium ordinem præterire: ἀδολεσχία
enim vel allucinatio, videtur longa quædam eſſe me-
ditatio, & moroſa quædam mentis intentio: à quo non
longè abeſt exercitium, vel animi, vel corporis: Nam vt
ille qui exercet membra ſua palæſtrâ, diutius exercet,
vt roboret: ità qui exercet mentem in Scripturis diui-
nis, vel in conſiliis diuinis exercere debet. Exiuit in cã-
pum Iſaac. Græcus dixit ἀδολεσχῆσαι Latinus deambula-
re, vel exerceri. Rebecca veniebat, typus in eâ præ-
figurabatur Eccleſiæ, parabantur nuptiæ, in quibus Sa-
cramentum foret magnum. Videns Patriarcha illa my- Gen. 24
ſteria, exiuit in campum, diffundens acrimoniam ſuæ
mentis, & deambulans in innocentiâ cordis ſui. Di- Epheſ. 5
uerſis vtique cogitationibus exercebat animum, & in Pſ. 100.
mirabilibus myſteriis delectabatur: cuius vt imitator
euaderet ſanctus Propheta, doceri iuſtificationes Dei,
& viam iuſtitiarum cæleſtium cognoſcere geſtiebat, vt
non dormiret anima eius ſæculi iſtius ſomnum, nec
mundanæ captus vanitatis illecebris, à perſequendâ
veritatis intentione difflueret. Quâ ratione ergò doceri
velit, ſubtexuit, dicens:

Stillauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Stillauit. Aliqui codices habent, dormitauit; quia
ἐνύσταξεν & ἔσταξεν duabus litteris diſſonant. Potuit in-
terpres vel antiquarius ſcriptor hîc falli. νυστάζειν dor-
mire eſt, στάζειν ſtillare. Perfectus non dormitat; at qui
diuinis animum intendit myſteriis. Denique ipſe alibi
dicit: *Si dedero ſomnum oculis meis, aut palpebris meis* Pſal. 131.
dormitationem: Sed vigilat ſemper: & ſi caro dormit,
cor vigilat. Non ergò dormiebat, qui templum conde- Cant. 5.
re Domino cogitabat verborum cæleſtium exædifica-
tione, non lapidum: Verbum enim Dei repulſorum
tædiorum eſt, quo ſomnus animæ ſopor mentis exclu-
ditur. Ex triſtitia enim & ſollicitudine ſæcularium
ſomnus irrepit. Qui autem adhæret Deo curarum fu-
gitans, voluptatem capit cognitionis æternæ, nullam il-
lic mutationem rerum ſæcularium pertimeſcens. Qui
facilioribus igitur laborum vtuntur compendiis, dor-
mitauit, accipiunt: ſed Origenes, qui multorum

interpretationes diligenti diſcuſſit indagine, ſtillauit, [A] ſecutus eſt, eò quòd perfecti anima quaſi bene compoſita & confirmata non ſtillat, vt faſtigia culminum quę benè tecta atque munita ſunt; cæterùm incompoſita citò ſtillant. Inde vſurpatum eſt: *Stillicidia eiiciunt hominem in die hyemali de domo ſuâ*: [Prou. 27] vt quâ frigoris aſperitate, & frequenti aeris mutatione tentamur. Denique docemur prouidere, ne fuga noſtra fiat hyeme vel ſabbato: [Matt. 24.] Paratos enim iam nos dies debet reperire vel iudicij, [Luc. 21] vel mortis, ne viduatos viriditatibus proſperorum, & [2. Petr. 3] omni ſpoliatos ſecundorum flore ſucceſſuum exitus mortis inueniat. Caueamus ergò ne vnuſquiſque noſtrûm eiiciatur de ſtatu mentis ſuæ, & naturali quadam manſione, ſi habet foramina manſionum, è quibus [B] fluentia ſtillicidia tamquàm ex fundamentis ſubruant [Prou. 3.] hominem nullâ ſapientiæ ſoliditate fundatum. Ideòque ait Propheta: *Fili! ne defluas*. Confirmanda eſt igitur anima noſtra, ne ſtillet: & indiuiduâ virtutum compage ſolidanda, vt poſſit Regis æterni ſeruare myſterium. Cæterùm is quicumque eſt facilis in verbis, velut plenus rimarum, hac atque illac affluens, interiora euacuat ſua, & exterioribus paſſionibus inundatur, tegere ſe neſciens, nec tenere verbum quod acceperit, ſicut [Luc. 1.] ſancta Maria quæ conſeruabat omnia verba in corde ſuo, ne quid ex eius ore deflueret. Tali ſe munitam dote virtutum Eccleſia loquitur, vt digna videatur in cuius innitatus Spõſus ſuccedat hoſpitium. [C] Hinc primùm ſe prȩſumit eſſe placituram, ſi bene tectam, & fida ſeruantem ſilentia Chriſtus aſpiciat. *Ecce es*, inquit, *formoſus conſobrinus meus, & quidem pulcher: acclinatio noſtra opaca, trabes domorum noſtrarum cedri, lacunaria noſtra cupreſſi*. [Cant. 1.] Laudat Sponſi decorem Eccleſia quem plus vnuſquiſque tacito laudat affectu, & fidus myſteriorum interpres tacendo plus prȩdicat. Nam qui arcana diuulgat, imminuit Chriſti decorem. [Prou. 27.] Ideo nemo mittat margaritas ſuas porcis, ne conculcari faciat ornamenta pretioſa. [Mat. 7.] Non ergo in tabernaculo loquacis & garruli; quia [Prou. 10] multiloquio peccatum admittitur: ſed in viri ſerij, qui ſit parcus alloquij nec ſermonis intemperans, & verborum ſobrietate temulentiam loquacitatis euitans, caput ſuum Chriſtus reclinat. Et meritò opacam ſignificat acclinationem; [D] [Ioan. 13] quia in Eccleſiâ conſtitutos virtus [Luc. 1.] obumbrat Altiſſimi. Hac vmbrâ Dauid protegi ſe poſtulabat, [Pſ. 120.] ne eum per diem ſol vreret, vel luna per noctẽ. Hanc vmbram ſpiritalis miniſtrat gratia, torrida ſæculi huius, & mundi æſtiua fugientibus. Opaca igitur reclinatio Chriſti & Eccleſiæ ſunt, quibus Dei Patris æterna [Can. 1.] [Can. 2.] illa requies aſpirat. In hac ergo requieſcamus vmbrâ, peccatorum noſtrorum æſtibus fatigati. Si quos aduſſit libido, hos Domini crux refrigeret, in quâ ſe reclinauit vt noſtra delicta ſuſciperet. Si quos culpa laſſauerit, hos Ieſus gręmio ſuſcipiat ſuo, & molli foueat amplexu. Vnde audeo dicere quod cato Chriſti acclinatio ſit [Cant. 1.] Eccleſiæ. *Trabes domorum noſtrarum cedri*. [E] Cedri ſpecie, maiorum qui iuſti fuerunt, gloria declaratur. *Iuſtus enim vt palma florebit, & ſicut cedrus quæ in Libano eſt, multiplicabitur*: [Pſal. 91.] Sicut enim cedrus non putreſcit; ità nec maiorum gloria vllâ vetuſtate corrumpitur. [Cant. 1.] Lacunaria noſtra cupreſſi. Genus hoc arboris numquam amittit viriditatem ſuam, hyeme iuxtà, vere atque æſtate comam paſcit, nec diuerſo colore mutatur. Solam hanc arborem ventus ſuo numquam honore deſpoliat, ſola numquam vereti exuitur amictu, aut nouo flore veſtitur. Sic Apoſtolica quoque gratia neſcit defectum; ſed vetuſtate ſui floret. Anima ergo corrumpi neſcit, quæ florentibus meritis vigens, ſemper iuſtitiæ cæterarúmque virtutum culmina patiẽti magnanimitate ſuſtentat: [F] & ideo non defluit neque deficit, quia nihil in ea timoſum eſt ac remiſſum, nihil mobile, nihil lubricũ, [Pſal. 72] nihil quod vitio ſermonis ex ea poſſit effundi. Ideóque cõfirmari ſe petit in verbis ſuis Propheta, ne moueantur pedes eius, ne effundantur greſſus eius. [Matth. 7.] Quæ ſi quis recto vigeat corde, non patitur, ſed radicatus atque fundatus aduerſùs omnes paſſionum fluctus immobilis perſeuerat. Confirmatus igitur in verbis ait:

Viam iniquitatis amoue à me: & lege tuâ miſerere mei.

Non dixit, Amoue me à via iniquitatis: ſed, *Viam iniquitatis amoue à me*: quaſi in nobis ſit, & nobis ineſſe videatur: Quamdiu enim exercemus aliquod improbum, via iniquitatis interiùs manet, & non recedit à nobis: ideóque ſtudioſè agamus vt eâ à nobis ſeparemus: Sed quia hereditarium iniquitatis glutinum mentibus inhęſit humanis, opus eſt liberantis auxilio. Precare & tu, & dicito: *Infelix ego homo, quis amouebit à me iniquitatis viam? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum*. [Rom. 7.] [B] Et pulcbrè viam dixit iniquitatis, non iniquitatem, eò quòd non quaſi naturalis iniquitas ſit in nobis, ſed maiorum poſt peccata currentium ſit attrita veſtigiis. [Sap. 16.] Meritóque, quia vulnus grande ac vetus eſt & diu ſerpens, perfectioris medicinæ remedia depoſcit, obſecrans vt Domini legitima miſeratione curetur. Citò enim refricatur vulnus quod ſanatum medicinæ lege non fuerit, immo etiam ſeriorem curatio ſentit profectum. Ideòque ſi virus in interiora proſerpit, medicamenta foris appoſita non ſentit. Exigit ergo medicinæ ratio, vt aut ſectione, aut aduſtione curetur: Niſi enim putrefacta recidantur, aut humor inutilis decoquatur, fruſtrà me- [C] dicinæ manus adhibentur ad vulnera. Ideóque bonus medicus huiuſmodi ægrum legitimè dicit eſſe curandũ, vt poſſit medicina proficere. Lege ergo miſeretur, qui cum iuſtitia ſapientiâque miſeretur, vt ea dimittat quę ſcit iure poſſe dimitti, ne cùm alterius miſeretur, ſeipſũ Legi faciat obnoxium. Agag poſtquàm miſeratione donatus eſt, fecit peccare Saül: [1. Reg. 15] Peccauit enim in ipſa miſericordia, & ideo peccauit poſt miſericordiam. Conſideremus etiam ne & ipſum deteriorem faciamus, cuius miſeremur iniuſtè: [Rom. 1.] Plerumque enim non coercere delinquentes, maioris auſteritatis eſt, quàm ſi vlciſcaris: [Iob 22.] Traduntur enim in paſſiones ignominiæ, qui cùm aliquid inhoneſtum commiſerint, nullum culpę pretiũ ferunt. [Rom. 1.] Denique eos qui cognitorem Deum ſuorum ſcelerum non putabant, & quaſi ſine iudice & ſine lege [D] viuebant, *Tradidit illos*, inquit, *Deus in reprobum ſenſum*; quia elegerunt viam iniquitatis, viam autem veritatis eligere noluerunt: Sed Propheta qui ſincero conuerti voluit affectu, inquit:

Viam veritatis elegi: iudicia tua non ſũ oblitus.

Non poteſt hoc dicere qui errat in vano dogmate. Nõ poteſt Arianus hoc dicere, non poteſt Sabellianus, non Manichæus, non poteſt dicere auarus, qui ſæcularia & materialia concupiſcit, non poteſt dicere qui negotiatur: non eſt enim via veritatis, habendi ſtudium, cupiditas poſſidendi. Quomodo via veritatis, cùm ille diues in [E] ſęculo nequeat ſecum ſuas transferre diuitias, & incipiat mẽdico illo Lazaro egentior eſſe poſt mortẽ? [Luc. 12.] [Luc. 16] Non eſt via veritatis honor ſęculi, ſollicitudo mũdi. Denique qui viam veritatis elegit, paulo poſt dicit: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem*. [Pſ. 118 infrà.] [2. Cor. 5] Vanitas temporalium eſt veritas æternorum. Si volumus igitur ambulare viam veritatis, peregrinemur ſæculo magis quàm Deo, & ambulemus per fidem: Qui enim per fidem ambulat, Deo prȩſens eſt: [1. Cor. 13] qui autem ambulat per ſpeciem, adeſt ſęculo, peregrinatur à Domino: ſed hic citò confunditur. Vnde refugus ab huiuſmodi viro dicit Dauid:

[F] Adhæſi teſtimonijs tuis, Domine: ne confundas me.

Adhæret teſtimoniis Domini qui eius mandata non reſpuit, iudicia non obliuiſcitur, nec voluptatibus indulget ſuis. Qui adhęret Domini teſtimoniis, renuntiat mundo, ſuperiora obliuiſcitur, ad priora contendit, vt perueniat ad brauium, quod eſt inſigne victoriæ. Non ergo confunditur quem mundi huius illecebroſa non ceperint: non confunditur, etiamſi erubeſcenda commiſerit, qui veniam delictorum poſcit à Chriſto. Ideò- [Philip. 3]

(Luc. 7.) que reſpondetur ei: *Dimiſſa ſunt tibi peccata tua, vade in pace*: Sed itá non confunditur, ſi fuerit in eo operata peccatorum remiſſio, vt non ſolùm peccata; ſed etiam peccandi affectum auferat. Iuſtitia remittat iniquitates, fortitudo timorem, temperantia impuritatem vt non ſolùm temporalis; ſed etiam perpetua fiat remiſſio peccatorum. Intret in animam tuam Chriſtus, inhabitet in tuis Ieſus mentibus, vt in tabernaculo virtutis peccato locus eſſe non poſſit.

Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataris cor meum,

Neque enim poterat viam currere, ſi cor eius coartaretur anguſtijs. (2. Cor. 6) Denique currentibus viam Domini ait (Ibidem.) Apoſtolus: *Dilatamini & vos, & nolite iugum ducere cũ infidelibus*. Et de ſe ait: *Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij! cor noſtrum dilatatum eſt*. (3. Reg. 4) Ideò & de Salomone dicitur: (Ioan. 14) *Latitudo cordis eius, ſicut arena maris*. Et vide diſtantiam: Via ſit anguſtior, cor latius, vt Patris, & Filij & (Apoc. 3) Spiritus ſancti ſuſtineat manſionem: (Prou. 1.) ne veniat verbum Dei, & pulſet, & videns cordis eius anguſtias, dedignetur habitare. Denique ſapientia in exitu canit, in plateis autem cum fiducia agit. Plateæ latæ ſunt. Non igitur in vijs; ſed in cordis latitudine ſapientia decātatur. In hoc igitur campo interioris hominis, non in anguſtiis (1 Cor. 9) mētis currendum nobis eſt vt comprehendamus. Scriptum eſt enim: (2. Tim. 4.) *Sic currite, vt comprehendatis*. Denique comprehendit qui itá cucurrit, vt diceret: *Curſum conſummaui*: Cucurrit enim vt bonus equus. Siquidem habet equos ſuos Chriſtus, de quibus dicit Propheta: (Habac. 3.) *Immiſiſti in mare equos tuos, turbantes aquas multas*, eo quod Gentium populos, qui mouentur vt aquę multę, (Pſal. 92) & excitantur vt fluctus aquarum multarum, Euangelizando commouerint Apoſtoli, vt aſſurgentes à terrenis idolorũ cæremoniis in Chriſtũ crederent. Et ſuprà ait: *Aſcendis in equos tuos, equitatus tuus ſanitas*. (Habac. 3.) O bonorum equorum duodecaiugum mirabile, quibus fræna pacis, habenæ ſunt charitatis, conſtricti inter ſe concordiæ vinculis, & iugo fidei ſubiecti! quatuor rotis Euangelij (Ezech. 1) myſterium totius orbis finibus inuehentes, bonum aurigam portantes Dei Verbum: cuius flagello fugatæ (Ioan. 16) ſunt illecebræ ſæculares, exterminatus mundi iſtius princeps, Iuſtorũ curſus impletus eſt. O rationabilium equorum grande certamen! ô mirandum myſterium! rota intrà rotam currebat, & non impediebatur. Nouũ (Ezech. 10.) Teſtamentum in vetteri Teſtamento erat, intrà illud currebat per quod annuntiabatur. In quatuor partes ibant rotæ, & non conuertebantur retrorſum; quia ſpiritus vitæ erat in iis qui currebant in quatuor partes totius mundi, & ſine offenſione currebant, quia bona equorum † via quadrabat. (al. vita.) Currebant igitur equi, quia non dormiebat qui aſcenderat equos. Animarum igitur noſtrarum auriga Ieſus, qui nos quoque vult aſcendere (Pſ. 75.) equos noſtros, hoc eſt, noſtra corpora, & vigilare ſemper, ne dicatur nobis: *Dormitauerunt qui aſcenderunt equos*. (Ibidem.) Tranſeundum eſt hoc mare impigrè, vix tranſitur à vigilantibus. Si quis autem dormierit, tranſire non poterit, ſed demergitur vt Ægyptius, cuius & anima & (Exod. 15) corpus interiit! *Equum enim & aſcenſorē proiecit in mare*, qui non ſequebantur legem; ſed perſequebantur.

In Octonarium quintum Enarratio.

He.

SEquitur quinta littera He, quæ Latinè ſignificat, eſt, (Eſai. 40) vel vt alibi inuenimus, viuit: Conuenit ſibi vtraque interpretatio: qui enim eſt, viuit: & qui viuit, eſt. Deni- (Hebr. 13) que Gentiles non ſunt, & ideò non viuunt, ſed mortui (Ezech. 33) ſunt, *Ieſus autem heri & hodie ipſe eſt, & in ſæcula*: & qui eſt, viuit. *Viuo enim ego, dicit dominus*. Quomodò enim poteſt non eſſe qui viuit? Viuit autem Ieſus, qui (Rom. 4.) etiam mortuos viuificat, & vocat, quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt. Nihil mirum ſi Domino cedit natura, vt viuificentur & mortui & incipiant eſſe qui non

G erant. Et ideò quia via etiam vita eſt, ſecundùm illum qui ait: *Ego ſum via, veritas, & vita*: viam quæramus, (Ioan. 14) vt vitam habere mereamur. Audiamus ergo illum qui (Galat. 2) viuit in Chriſto. Viuit autem qui ait: *Sed nos qui viuimus, benedicimus te, Domine!* (Pſ. 113.) In Chriſto enim Ieſu etiam quicumque mortuus fuerit, viuit. (Ioan. 11) Audiamus, inquam, quid dixit vt viueret.

Legem mihi conſtitue, Domine! viam iuſtitiarum tuarum: & quæram illam ſemper.

Miles qui ingreditur iter, viandi ordinem non ipſe (al. vo-
H diſponit ſibi, nec pro ſuo arbitrio viam carpit, nec † (lupta-
voluntaria captat compendia, ne recedat a ſignis, ſed (ria.)
itinerarium ab Imperatore accipit, & cuſtodit illud, præſcripto incedit ordine, cũ armis ſuis ambulat, rectaque viâ conficit iter, vt inueniat † commeatuum parata (al. commeantium.) ſibi ſubſidia. Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit, manſionem paratam non inuenit, quia Impe- (Deut. 5.) rator iis iubet hæc præparari omnia qui ſequuntur, nec dexterâ, nec ſiniſtrâ à præſcripto itinere declinant, meritóque non deficit qui Imperatorem ſequitur ſuum: Moderatè enim ambulat, quia Imperatór non quod ſibi vtile, ſed quod omnibus poſſibile conſiderat, ideo &
I ſtatiuas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requieſcit die. Eliguntur ciuitates, in quibus triduum, quatriduum & plures interponantur dies, ſi quis abundant, commerciis frequentantur: & itá ſine labore conficitur iter, donec ad eam vrbem perueniatur, quæ quaſi regalis eligitur, in quâ feſſis exercitibus requies miniſtretur. Hanc legem viandi eſſe præſcriptam, Chriſto ducente, Sanctis commeantibus, recognoſcas velim: Profecti ſunt enim & patres noſtri de terrâ Ægypti per (Num. 20.) longa ſpatia terrarum, quorum ſtatiuæ omnes, manſionéſque deſcriptę ſunt, donec Cades, id eſt, ad ſanctā (Num. 33.) terram perueniretur. Iſtæ ſunt ſtatiuæ filiorum Iſraël,
K quas deſcripſit Moyſes ex præcepto Domini. Aduertimus ergo quis has ordinauerit manſiones, quomodo ambulare oporteret filios Iſraël. Præibat enim illos (Exod. 13.) Deus per diem in columna nubis, vt refrigeraret viantibus: noctu autem in columna ignis, vt viam oſtenderet ambulantibus, & tenebras dimoueret. Lex viarum columna erat & ignis, & nubis. Denique in columna nubis loquebatur ad eos, vbi volebat exercitum requieſcere à labore itineris, non mouebatur columna ignis, nec tranſibat nebula lucis. Quando autem vole- (Pſ. 98.) bat exercitum mouere, prouehebatur & columna ignis in nocte, colũna autem nubis in die. Illa autem colum-
L na nubis ſpecie quidem præcedebat filios Iſraël, myſterio autem ſignificabat Dominum Ieſum in nube venturum leui: ſicut dixit Eſaias, hoc eſt in virgine Mariâ, (Exod. 13) quæ nubes erat ſecundùm hereditatem Euæ, leuis erat (Eſai. 19) ſecundùm virginitatis integritatem. Leuis erat, quæ non homini quærebat placere, ſed Domino. Leuis erat, quæ non in iniquitate conceperat, ſed ſpiritu ſuperueniente generabat: (Luc. 1.) nec in delicto, ſed cum gratia parturiebat. (Eſai. 19) Aliter quoque hanc interpretationem ſumere licet. Venit in nube leui Chriſtus in Ægyptum, hoc eſt, venit in ſuſceptione corporis, in hoc ſæculum. In nube venit, quem nebula corporis obumbrabat: Sed leuis erat caro, quam nulla ſua grauabant delicta: Quomodo
M enim peccatis grauaretur ſuis, qui auferebat omnium peccata populorum? *Ecce*, inquit Ioannes, *Agnus Dei* (Ioan. 1.) *ecce qui tollit peccatum mundi*. Ante heſternũ lectum eſt, quia ſtabat Ieſus, & habebat veſtimenta ſordida: mea (Zach. 3.) enim peccata portabat. (1. Petr. 2) Sumpſit veſtimenta noſtra, vt nos ſplendore immortalitatis indueret. Venit in nube (Zach. 5.) leui quaſi iuſtitia: iniquitas enim in talento plumbeo ſedet, Chriſtus in corde Iuſtorum, in quibus peccata non erant. Et ideo bene lectum eſt hodie: *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Pro nobis (Pſ 115.) Verbum ſuſcepit carnis infirmitatem, pro nobis eſuri- (1. Pet. 3.) uit, vapulauit, crucifixus eſt, mortuus eſt, vt nobis, in quibus antè vita ignobilis & degener habebatur, inciperet mors eſſe pretioſa. Sed reuertamur ad confectionem itineris, & ordinem manſionum. Et tu ſe-

Exod. 14. quere ſpiritaliter hanc legem viandi, vt exeas ex Ægy-
pto, & inde promouens fige tabernaculum in Socoth,
hæc prima tibi ſtatio ſit. Socoth prima manſio eſt, ſigni-
ficans tabernaculum. Fige ergò tabernaculum quod in
te eſt, mentiſque tuæ ſtationem confirma, vt radicatus
atque fundatus maneas in fide Chriſti. Sequitur manſio
in Mara, hoc eſt, in amaritudine. Non omnes manſio-
nes æquales ſunt. Inde ventum eſt in Helim, vbi fon-
tes duodecim ſunt, & ſeptuaginta arbores palmarum.
Coloſſ. 2. Poſt amaritudinem, ne populus deficeret, debuerunt
Exod. 15. amœna & fœcunda ſuccedere. Inde Raphidin, quod
eſt laudatio Iudicij, inde ſequitur Sina, habens in ſe &
Exod. 17. populi tentationem, & legis promulgationem. Varian- B
tur merita manſionum, quia nulli iugis in hoc ſæculo
Exod. 19. viuendi poteſt eſſe ſucceſſus. Bonus igitur Imperator
alibi manna eſurienti populo miniſtrauit, alibi potum
Exod. 16. de petra fluere, quo ſitim populi reſtingueret, auguſta
prouiſione præcepit. alibi Legem dedit, alibi triom-
Exod. 1. phos donauit, vt his beneficiis fotus exercitus nullum
1. Cor. 10. prolixi itineris ſentiret laborem. Itaque in illo populo
typus fuit, in nobis veritas. Nos igitur comitamus iter
noſtrum ductu Domini Ieſu, qui Legem primò intro-
duxit, & anteà per Ieſum terram repromiſſionis in poſ-
ſeſſionem populo ſuo dedit: Sed etiam quando Moyſes
videbatur ductor eſſe, aderat illi Ieſus: aderat autem il-
li non palam, nec apertè ductorem, aut Principem po- C
puli ſe gerens: Expectabat enim donec Moyſes tempus
expleret ſuum, quo completo, ſucceſſit Ieſus. Itaque
Gen. 6. ſi conſideres Scripturam dicentem: *Erunt dies eorum
anni centum viginti:* videbis myſterium plenitudinis
temporum ex centum viginti annis, poſt quos & Moy-
Deut. 34. ſes in monte requieuit, & Ieſus manifeſtè manſionum
ſuſcepit principatum, vt iam non ſub Legis timore ſit
populus; ſed reſuſcitatus à mortuis, fructu vitæ frua-
tur æternæ. Ambulemus igitur ſecundum Legis doctri-
nam, via nobis Lex Dei ſit. Hanc viam ambulans Ec-
Cant. 2. cleſia dicit: *Ego flos campi, & lilium conuallium, ſicut li-
lium in medio ſpinarum:* In totam enim terram fides po-
puli Credentis exiuit, & in ſpatio poſuit pedes ſuos
Pſal. 30. Chriſtus. Et ideo pulchrè ait florem ſe eſſe campi. Flos
2. Cor. 2. erat etiam Paulus, qui dicebat: *Bonus odor Chriſti ſumus
Deo.* Et verè flos, qui poterat noua & vetera de ſui cor- D
Mat. 13. dis proferre theſauro. Pulchrè etiam lilium dicitur Ec-
cleſia: Sicut enim lilium fulget; ità etiam ſplendent o-
pera Sanctorum. Pulcherrimè etiam dictum eſt lilium
conuallium; quia in humilibus magis elucet gratia: Sed
hoc lilium in medio ſpinarum, hoc eſt, inter Iudæos &
hæreticos, hoc eſt, inter ſollicitudines huius ſæculi, quæ
mentem hominis animúmque compungunt. Poſſumus
etiam aliter accipere; quia ſicut lilium inter ſpinas emi-
net, ità ſuper omnes conuentus Eccleſia Dei reſulget.
Cant. 2. Refert etiam conſiderare quòd hoc lilium ſplendore
circumfuſum ſit; intùs autem quod habet, rubeum ſit,
boni & ipſum odoris, eò quòd caro Chriſti velut mora- E
li diuinitatis claritudine circumſepta, cæleſtis habuerit
protectionem gratiæ. Deniq; in poſterioribus ait: *Fra-
Cant. 5. ternus meus candidus & rubeus.* Candidus claritate diui-
Eſai. 63. nâ, rubeus ſpecie coloris humani, quem ſacramento
Incarnationis aſſumpſit. Meritòque & ipſum quod eſt
rubeum, bene olet; quia caro Chriſti ſine peccato eſt,
quam perfidi contrectantes, manus ſuas inquinauerũt,
Sancti venerantes, pietatis odore fragrarunt. Accepit
hunc odorẽ Dominus Ieſus fragrãtis Eccleſię ſuę, & ait:
Cant. 1. *Ecce proxima mea bona.* Et Eccleſia dicit ad Chriſtũ: *Ecce
Cant. 2. bonus fraternus meus: ecce es bonus tanquàm malum in li-
gnis ſilua.* Huiuſmodi pomum odorem gratum habet, F
vt cæterorum pomorum fragrantiam vincat. Chriſtus
ergò affixus ad lignum ſicut malum pendens in arbore
bonum odorem mundanæ fundebat redemptionis, quę
peccati grauem deterſit fœtorem & vnguentum potus
Ibidem. vitalis effudit. *Tanquàm malum,* inquit, *in lignis ſiluæ,
ità conſobrinus meus in medio filiorum;* eò quòd ſuper
Prophetas & Apoſtolos intima corda hominum verbo-
Ib. dev. rum ſuauitate mulcebat: Sed non ſolùm odor, verùm
etiam cibus ſuauis in malo eſt. Ergò cibus ſuauis eſt
Chriſtus. *In vmbrâ,* inquit, *eius concupiui & ſedi:* Le-

A gem enim acceperat, hanc ſequebatur, hanc curre-
bat viam. In Lege itaque requieſcens, in vmbrâ Chri-
ſti requieſcebat. Bona vmbra, quæ nos ab iniquitatis
ſole defendit. Cui autem dubium quod Lex Dei vm-
bra ſit Chriſti? Quid eſt Lex diei feſti neomeniæ, ſab- Heb. 1.
batorum, niſi vmbra futurorum? Qui dies ſecundùm Coloſſ. 2.
Legem Moyſis, vt videam ſex dies, & iterùm ſepti- Exod. 20.
mum diem, & ſic perpetua ſæcula? Qui menſis ſecun-
dùm Legem Moyſis, vt ſciens menſem, ſciam primam
menſis neomeniam, & vera ſancta in neomeniis offe-
renda? Qui ſecundùm Legem Moyſis annus, ſex illis Num. 28.
diebus conſtat, de quibus ait: *Sex annis ſeruiet He-
B bræus, & ſeptimo anno liberabitur:* vt inueniantur ſex Deut. 15.
anni, quibus aliquis operatur terram, ſeptimo autem Leuit. 25.
anno remittit illam proſelytis, & pauperibus, & be-
ſtiis terræ? Qui ſeptimus annus quo conceduntur de-
bita omnia Hebræis? In hac vmbrâ requieſcebat pa-
trum fides, Prophetarum ſancta deuotio. Dicit ergò
congregatio religioſa, vel ſancta anima: *In vmbrâ
eius concupiui & ſedi.* Vmbra eius eſt Iubilæus annus:
Quis enim eius myſtica videt, vt facie ad faciem co- Cant. 2.
noſcat, quæ anno quinquageſimo complenda Lege Leuit. 25.
præſcripta ſunt? Vmbra ſunt dies feſti ſecundùm Le- Leuit. 23.
gem primo menſe, decima die menſis vſque ad quar-
tam decimam, & inde vſque ad vigeſimam primam Ibidem.
C menſis. Quæ vmbra eſt celebritas illa inter primum
& ſeptimum menſem, in tempore illo † anonymo? al. an-
Vmbra eſt, ſanctificata libertas in ſabbato. Vmbra eſt no quin-
dies feſtus ſeptimi menſis neomeniæ, & memoriale quage-
tubarum ſeptimi menſis, dies decimus, dies expiatio- ſimo, qui iu-
nis. Vides quia monas & decas duo feſti dies. Item bilæus
quintus decimus dies, dies tabernaculorum per octo dicitur.
dies. In vmbrâ hæc omnia. In vmbrâ prima dies voca- Ibidem.
ta, & octaua dies vocata in vmbrâ, quæ in ſcenopegiis
præſcripta ſecundùm Legem. Conſtitue mihi aliquos
ex circumciſione credentes, in Lege doctos, obſeruan-
tię ſollicitæ viros, & nunc Euangelij agnitione illumi-
natos, ſpiritali ſaginatos gratia. Dicit in his Eccleſia
quæ videt Chriſtum, quæ Sponſum recipit, quæ cibo
eius paſcitur: *In vmbrâ eius concupiui & ſedi, & fru- Cant. 2.
ctus eius dulcis in faucibus meis.* Qui fructus eius dul-
D cis, niſi prædicatio Dominicæ paſſionis, vt ipſe ait: *Ec-
ce hereditas Domini filij merces fructus ventris?* Qui enim Pſ. 126.
dulcior fructus poteſt eſſe in faucibus noſtris, quàm re-
miſſio peccatorum? Et bene flos eſt Eccleſia quæ fructũ
annuntiat, hoc eſt, Dominum Ieſum Chriſtum, de quo
dictum eſt Mariæ: *Benedicta tu inter mulieres & bene-
dictus fructus ventris tui.* Ergò vbi guſtauit fructum ſua- Luc. 1.
uitatis, impatiens ad perfectiora feſtinat, dicens: *In-
troducite me in domum vini, conſtituite in me dilectionem,
confirmate me in vnguentis, ſtipate me in malis; quia vul-
nerata charitate ego ſum. Læua eius ſub capite meo, & Cant. 2.
dextera eius complectetur me. Adiuraui vos, filiæ Hieru-
E ſalem! in virtutibus & fortitudinibus agri, ſi ſuſcitaueri-
tis & excitaueritis dilectionem, vſquequò voluerit.* Meritò
quærit eum, meritò deſiderat; quia bene omnia in hoc
curſu atque itinere diſpoſuit Imperator noſter. Pri-
mum omnium fidei fundamento tabernaculum hoc
confirmandum putauit. Deinde ſi qua eſt nobis aſpera
atque arida & prærupta manſio, Imperator tamen
iſte turbata diſcernit, arida irrigat, deſerta fœcundat.
Si quid amaritudinis, ſi quid tentationis, ſi quid infir-
mitatis eſt, ductor noſter, & amara temperat, & ſollici-
ta mitigat, dura diſſoluit, & inualida confirmat. Sicubi
vult requieſcere Rex terræ exercitum ſuum, non igno-
F bilem vicum, non commentibus indigentem, non are-
noſa & nuda gignentium; ſed vrbem ædificiis nobilem
refertam, & vberem copiarum, aut agrum amœnum &
virentem paſcuis, aut nemoroſa & campeſtria ſtatiuis
opportuna decernit. Ergò ſi Reges terræ norunt com-
moda † prouidere ſequentibus ſe, quantò magis Deus al. præ-
qui bonus eſt, nouit quemadmodùm profutura diſpo- uidere.
nat diligentibus ſe? Ac primùm ſi incognitum carpen- Luc. 14.
dum eſt iter, duces eliguntur viarum, qui præcurrant
agmini: Sed hoc Imperatores iſti iniurioſum ſibi arbi-
trantur; Deus autem præibat, cùm Hebræi facerent iter,

Denique in columnâ nubis loquebatur ad eos. Et vt G ſcias quia præibat : [Exod. 13] *Deus*, inquit, *præibat illos : interdiu* [Pſ. 98.] *quidem in columnâ nubis oſtendens illis viam, noctu autem* [Exod. 13] *in columnâ ignis : & non deficiebat columna nubis interdiu.* Hanc præcedentem nobis columnam ſequens Eccleſia, non deficientem, ne ipſa deficeret, vmbrâ eius refrigerabatur, & ideò dicit : *In vmbrâ eius concupiui, & ſedi,* [Cant. 2.] *& dulcis eius fructus in faucibus meis* ; quia à Domino [Pſ. 22.] paſcebatur, & deducta in locum paſcuum, & aquam [Cant. 2] refectionis. *Introducite me in domum vini.* Iis copiis præparatis, quærit progredi ad aliam manſionẽ in quâ myſteriorum gratiam, & lætitiæ capiat ſuauitatem. Hinc [Ibidem.] quoque promouens verum iter, ait : *Conſtituite in me di-* H *lectionem.* Bona ſtatiua, vbi plenitudo eſt charitatis. *Confirmate me*, inquit, *in vnguentis, ſtipate me in malis.* Habes alias manſiones, ad quas Eccleſia cum delectatione ſuccedit. Iſtæ manſiones ſunt crucis Chriſti & ſepulturæ, in quibus vulnerata eſt Eccleſia, ſed vulnere charita- [Ioan. 19] tis : Vulnus enim eſt quod Chriſtus excepit ; ſed vnguentum eſt quod effudit. Pomum eſt quod pependit. Hoe pomum guſtauit Eccleſia, & ait : *Et fructus eius dulcis in* [Cant. 2.] *faucibus meis.* Et vt ſcias quia pomum eſt Dominus, le- [Ibidem.] giſti ſuprà : *Tamquã malum in lignis ſiluæ ; ità conſobrinus meus.* Nos quoque vulnus fatemur, cùm prædicamus [2. Cor. 1.] Chriſtum crucifixum ; ſed bonus odor ſumus Deo ; quia [2. Cor. 2] crux Chriſti Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia, nobis autem virtus Dei, atque ſapientia eſt. Hoc vulnere [1. Cor. 1.] Eccleſia vulneratur, cùm Saluatoris ſui prędicat mortẽ ; ſed hoc vulnus eſt charitatis. Denique qui non credit, negat : qui diligit, cõfitetur. Manichęus negat, Chriſtianus fatetur ; & ideò ſcriptum eſt : *Vtiliora vulnera amici, quàm voluntaria oſcula inimici.* Pulchrè ergò dicit Eccle- [Prou. 27] ſia : *Quia vulnerata charitate ego ſum.* Nudemus membra noſtra bono vulneri, nudemus ſagittæ electæ. Sagitta hæc, Chriſtus eſt, qui dicit : *Poſuit me ſicut ſagittam ele-* [Eſai. 49] *ctam.* Bonum eſt ergò hac vulnerari ſagittâ. Non mediocris manſionis iſte proceſſus : nou omnes poſſunt dicere [Act. 5.] quia vulnerati ſunt dilectione. Dicebant Apoſtoli cùm pro Chriſto lapidarentur, & Chriſtum prædicarent. Dicebat Paulus cùm ter virgis cæderetur, & die ac K [2. Cor. 11] nocte Chriſtum adorandum Gentibus diſputaret. Di- [Act. 20] cunt hoc martyres, qui vulnerantur pro Chriſto : & quia vulnerari pro eius meruerunt nomine, plus diligunt. Ad hanc ergò veniens manſionem Eccleſia, ad hunc proceſſum vt pro Chriſto filios ſuos offerat, vt excipiat vulnera charitatis, quaſi bona fidei alimenta reperiens, pietatiſque fructus guſtauit ipſa, & hortari cœpit cæte- [Pſal. 33] ros, dicens : *Guſtate, & videte quoniam ſuauis eſt Dominus, ſicut malum.* Et in malo vulnus eſt ; ſed tamen ſuaue eſt. Venit iterùm ad vallem Botryonis, vidit ingentis [Cant. 2] vuam magnitudinis, quam duo portare vix poterant, [Num. 13] vnus qui præcederet, alius qui ſequeretur. Guſtauit myſterium in Ieſu Naue, guſtauit in Caleb, qui dicebãt L populo : *Vidimus terram profluentem mel & lac.* Guſtate, [Ibidem.] & videte, quoniam ſuauis eſt Dominus. Et addidit [Pſ. 33.] [Cant. 2.] Eccleſia dicere : *Laua eius ſub capite meo, & dextera eius complectetur me. Adiuraui vos, filiæ Hieruſalem ! in virtutibus & fortitudinibus agri, ſi ſuſcitaueritis & excitaueritis charitatem vſquequò voluerit.* Et iſtæ manſiones [Ioan. 14] ſunt viâ regali incedentis Eccleſiæ : *Multæ enim ſunt manſiones apud Patrem meum* : teſtificatur Dominus Ie- [Ibidem.] ſus ; & : *Ecce venio : & accerſo vos.* Bona manſio ſapiẽtię, & ſiue in læuâ eius, ſiue in dexterâ, bona manſio ; quia [Num. 20.] via regalis eſt. Ideòque ſapientes nuntij dicunt : *Viâ regali ibimus, non diuertemus in dexterâ, neque in ſiniſ-* M *trâ, quoadusque tranſeamus terminos tuos* Hoc dixerunt miſſi à Moyſe nuntij ad regem Edon, hoc eſt, terrenum ; quia terrena omnia, ſiue in dexterâ, ſiue ſiniſtrâ, mala ſunt. Mala manſio inſipientia, mala manſio intemperantia ; & ideò pertranſit has manſiones Hebræus, non diuertit ad eas ; ſed pertranſit vt perueniat ad ſiniſtram ſapientiæ & dexteram, & [2. Cor. 3] in ipſis maneat, vbi diuinæ ſimplicitas, vbi gloria, vbi longitudo vitę eſt. Longitudo enim vitę in dexterâ eius, vt ait Salomon : in ſiniſtrâ autem eius diuitiæ & [Prou. 3] gloria. In dextera vita eſt, in ſiniſtrâ requies. Vtinam ſuper ſiniſtram eius requieſcam, ne quæram ceruicalia. *Væ enim iis qui aſſuunt ceruicalia !* Ezechiel dicit. Has [Ezech. 13.] manſiones præparat Eccleſiæ ſuæ bonus ductor, & per vias ſapientiæ dirigit iter eius. Denique laudat Sapiens vias eius. *Viæ eius viæ bonæ, & omnes ſemitæ eius in pace* : [Prou. 3.] Sed quia ſapientia, honeſtas, claritas, ità perfecta ſunt, ſi habeant charitatem (*plenitudo enim legis charitas eſt*) ſuſcitari & excitari vult charitatem. Suſcitari in veteri Teſtamento, excitari in nouo. *Charitas Deus eſt*, vt legimus, charitas Chriſtus eſt Suſcitatur vt leo, & catulus [Rom. 13] [1. Ioan. 4.] leonis, vt Iudæ aſcendat ex germine. Reſuſcitatur vt dormiens, vt recumbens ; quia non humanâ ; ſed ſuâ & Patris maieſtate eſt ſuſcitatus à mortuis. Vnde ait Scriptura : *Quis ſuſcitabit illum ?* Non enim poterat illum aut [Galat. 49.] Angelus, aut Poteſtas ſuſcitare aliena, cùm ipſe alios reſuſcitaret. Ergo cùm hîc dicit : *Si ſuſcitaueritis aut excitaueritis charitatem vſquequò voluerit* de iis dicit qui reſur- [Ibidem.] [Oſee 6.] rectionem eius poſſunt congruè prędicare, vt audientibus ardorem fidei & deuotionis accendant. Vel ſuſcitatur Chriſtus in iis qui primùm accedunt, excitatur in iis qui poſtquàm acceſſerint, dormierunt. Dormit ergò Chriſtus negligentibus, ſuſcitatur in Sanctis. Habet ergò Eccleſia per quę gradiatur, habet tabernacula manſionum, in quibus requieſcunt Sancti, de quibus iſte eſt qui dicit : *Legem mihi conſtitue, Domine ! viam iuſtitiarũ* I *tuarum.* Bene ait : *Conſtitue* ; vt in pectore eius immobilis & fixa permaneat, nec aliquo ſæculi turbine, ab eius conuellatur affectu, vt ipſe Lex ſit ſibi, opus habens Legis ſcriptum in corde ſuo. *Et quæram*, inquit, *illam ſemper.* Non eſt enim mediocre quod requiritur paradiſi gratia, Dei regnum, Angelorum conſortium, immor- [Rom. 2] talitatiſque domicilium. Non ergò vno die quæritur, nec duobus, aut paucis menſibus ; ſed quęritur ſemper, & quęritur per omnia : vt meritorum multa concurrant ſuffragia ; *διάπαντος* enim & omne tempus ſignificat, & per omnia. Cùm dicit igitur, *Quæram ſemper*, ſine fine dicit eſſe quærendum. Sed non ſatis eſt quærere, niſi intelligas etiam quod requiris. Ideòque ait :

Da mihi intellectum, & perſcrutabor Legem tuam : & cuſtodiam illam in toto corde meo.

Quærendum primùm, deinde intelligendum perſcrutandúmque Legis omne myſterium, & in corde cuſtodiendum. Quis autem poteſt cuſtodire Legem Dei, [Hier. 6] niſi intellectum acceperit? Qui autem intelligit & ſcru- [Pſ. 118. ſup.] tatur, ſcrutando in ſemitam mandatorum deducitur. In [Ibidem.] quo illud aduertendum quia lex eſt iuſtitia, mandatum iudicium ; ſicut & in hac litterâ legimus. Eſt Legis via, [Hier. 6.] ſtare in viis Legis, eſt via iuſtitiarum, ſecundùm pri- L mum verſiculum. Eſt & teſtimoniorum via : *In viâ teſtimoniorum tuorum delectabar.* Eſt & via mandatorum : *Viam mandatorum tuorum cucurri.* Interrogemus ergò has vias, vt dicatur nobis : *State in viis Legis, & interrogate ſemitas æternas, & videte quæ via melior, & ambulate in ea.* Quum omnes igitur ambulauerimus vias, venie- [Ioan. 14] mus in omnium finem viarum, qui ait : *Ego ſum via.* [Rom. 10] Chriſtus ergò finis viarum ; *ipſe enim eſt finis Legis ad* [Eſai. 43] *iuſtitiam omni credenti.* Hinc audeo dicere quia finis iuſtitiarum Chriſtus, qui eſt iuſtitia : finis teſtimoniorum Chriſtus, de quo dictum eſt : *Eſtote mihi teſtes, & ego* [Rom. 10] *teſtis, dicit Dominus, & puer meus quem elegi.* Aduerti- M mus igitur quantùm nobis ambulãdum ſit vt veniamus ad Chriſtum. Ambulandum in Lege ; quia finis Legis Chriſtus eſt. Sine Lege ergò non peruenitur ad Chriſtũ. Vnde manifeſtum eſt quod hæretici qui Legem veteris non accipiunt Teſtamenti, etſi dicant quòd Chriſtum teneant, tamen non poſſunt tenere finem qui initium [Apoc. 1.] non tenuerunt. Ipſe Ieſus eſt initium & finis. Oportet igitur vt ambulemus ſecundùm Legem ſpiritalem, vt veniamus ad Legis finem Dominum Ieſum. Oportet vt ſequamur teſtimonia, vt peruenire poſſimus ad magnum teſtimonium Dominum Ieſum. Oportet etiã vt in præceptis Domini ambulemus, vt perueniamus

ad ma-

Mat. 5. ad magnum præceptum, de quo legiſti: *Dictum eſt anti-*
quis: Non occides: ego autem dico vobis hoc eſt, ſuper om-
ne præceptum dico. Itaque non vſurpatoriè dixerim; ſed
Exo. 30. verè, quia ſicut ſunt Sancta ſanctorum, ità præceptum eſt
& 40. præceptorum. Sed vt iſta ſeruare poſſimus, intellectum
petamus a Domino. Intelligamus quid ſit Circumciſio.
Ioſue 5. Circumcidit Ieſus petrinis gladiis, & abſtulit opprobriũ
1 Cor. 10 Ægypti à filiis Iſrael: *Petra Christus eſt*: Circumcidat te
verbum Dei, & gladius oris eius: & ſic Ægypti carebis
opprobrio. Non igitur corporis; ſed cordis intelligenda
Hebr. 4 eſt Circumciſio. Si intellexeris Legẽ, ſeruabis eam in cor-
de tuo. Iudæus in corde Legem non ſeruat; ſed in labiis B
Legem recitat, & Legem ignorat. Denique *populus hic,*
Rom. 2 inquit, *labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.*
Eſai. 29 Quomodò poteſt Legem tenere, qui longè eſt à Legis
Mat. 15 auctore? Tertius verſiculus quid habeat conſideremus.

al. ſemita. Deduc me in † ſemitam mandatorum tuorum: quoniam volui eam.

Quis hoc dicit, niſi qui ſequitur Chriſtum? non poteſt
Deut. 10 alius hoc dicere, niſi qui illud exequitur quod ſcriptum
eſt: *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis, & ipſi adhæ-*
rebis; quia ipſe te deducit. Quomodò deducat, audi: *Niſi*
Mat. 10 *quis tulerit crucem ſuam, & poſt me ſequutus fuerit, non* C
eſt me dignus. Præcedit ergò Chriſtus vt nos ſequamur,
præcedit verbum. Principium Chriſtus eſt, ideò ſapientia
dicit, *Dominus creauit me principium viarum ſuarum.* Ad-
Prou. 8. uertimus quòd & principium Chriſtus, & finis viarum
Apoc. 1 ſit. Non vereor ne quis dicat: Creatum ergò Chriſtum
aſſeris? Reſpondebo: Ita creatum dico, quemadmodùm
factum legi, hoc eſt, factum ex muliere, factum ſub Le-
ge, hoc eſt: ſecundùm ſuſceptionem carnis creatum, ſe-
Galat. 4 cundùm quod eſt natus ex Virgine. Creatus eſt, vt redi-
meret creaturas: homo factus eſt, vt homines a morte
perpetuâ liberaret. Creatus eſt vt vias mihi demonſtraret
æternas, quibus homo redire poſſit ad Dei regnum. Ergò
quia principium eſt viarum Dei: hoc principium ſequa-
Hier. 6 mur. Primus viam nouam ingreſſus eſt Teſtamenti, vt viã D
Iob 40 deuotionis ſterneret nobis. Si ieiunamus, ante nos ille ie-
iunauit: ſi pro nomine eius ſuſtinemus iniurias, priùs ille
ſuſtinuit pro noſtrâ redemptione. Ceruices ſuas poſuit
Mat. 4 in flagella, maxillas ſuas in palmas: aſcendit crucem, vt
2. Pet. 2 doceret mortem non eſſe metuendam. Denique quaſi
præcedens ait Petro: *Tu me ſequere.* Et ideò Petrus cur-
Eſai. 30 ſum conſummauit; quia ſecutus eſt Chriſtum. Sequitur
verſus quartus.

Inclina cor meum in teſtimonia tua: & non in auaritiam.

Ioan. 21 Vtilitatem alij habent: & puto quòd ideò mutatum ſit,
quia vtilitas bonæ rei videtur eſſe expetenda potiùs quã
declinanda: Sed quia plerique lucrum pecuniarum, vti-
litatem ſuam putant eſſe, ideò ſi legimus vtilitatem, non
animæ vtilitatem accipere debemus Prophetam decli-
nare; ſed vtilitatem pecuniæ. Sanctus enim lucra iſta non
Philip. 3 nouit; ſed omnia hæc detrimentum arbitratur, vt Chri-
ſtum lucretur; & rectè: Quod enim putamus lucrum
eſſe pecuniæ, damnum eſt animæ; quia virtutis eſt detri-
mentum. Ergò ſecundùm eos qui ita acceperunt vt op-
tet Propheta inclinare cor ſuum in teſtimonia, & non in F
auaritiam, & nos congruimus aſſenſu: atque vtinam pre-
cem Sancti ſequentes & oremus quod ille orauit, &
quod oramus imitemur effectu: Quid enim mihi pro-
deſt ſi orem vt auertat cor meum Deus ab auaritiâ, &
ipſe diebus ac noctibus pecuniæ quæram compendia? Si
oramus ſermone, compatiamur & mẽte. Audit & ſenſum
noſtrum Ieſus, & cognoſcens duobus iſtis non conueni-
re, ſermoni & cupiditati, non exaudit loquentẽ. Et ideò
qui bene volebat orare, dicebat: *Orabo ſpiritu, orabo &*
Iacob. 4 *mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Ità magis au-
1 Cor. 14 dit orantem, ſi aſpernetur auaritiam: Sed quia inualidi
ſumus, & plerumque volentes auertere cor noſtrum à

A pecuniâ, vel auro, vel argento, capimur aſpectu, & agrum
aut ædificium videntes alienum, concupiſcimus, bene ad- Mich. 2
didit Propheta, dicens:

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me.

Etenim qui in viâ eſt Dei, vanitates non aſpicit. Via per-
fecta Chriſtus eſt. Qui igitur in Chriſto eſt, quomodò
poteſt vanitates aſpicere, cùm Chriſtus in carne ſuâ om-
nes mundi huius crucifixerit vanitates? Auertamus igitur Matt. 5.
B oculos noſtros à vanitatibus, ne quod oculus viderit, ani-
mus concupiſcat: Myſtica enim differamus interim. Vti-
nam hac interpretatione poſſimus reuocare ad diuerſa
Circenſium ludorum atq; theatralium ſpectacula feſti-
nantes. Vanitas eſt illa quam cernis. Pantomimũ aſpicis,
vanitas eſt: luctatores aſpicis, vanitas eſt; quia cernis eos
de vili luctãtes coronâ. Illi enim veri ſunt luctatores, qui
aduerſùm huius ſæculi luctantur illecebras non capiat o-
culos tuos palæſtra membrorũ. Equos currentes aſpicis,
vanitas eſt; quia vanè currunt, quia aſcendentem ſaluare
non poſſunt. Denique recurſus ipſe te doceat; quia vanè
currunt; quia non directum conficiunt iter, obliuiſcẽtes
ſuperiora & ea quæ poſteriora ſunt, appetentes. Ante nos
eſt Chriſtus, ante nos brauium eius, ad quod perueniet qui
C non in incertum cucurrit, nec reuocauit curſum ſuũ; ſed
incitauit. Ad hunc dirige oculos tuos, auerte à ſpectacu- Philip. 3
lis, auerte ab omni ſæculari pompâ. Sicubi populares co- 1. Cor. 9
gnoueris plauſus, auerte oculos tuos ab his, inflecte, de-
prime, & ſerua eos, vt erigas melioribus. Erige ad cælum,
vel nocte ſtellarum monilia, orbem lunę decorũ, vel die
ſolem aſpice. Specta mare, terram circumſpice, vt opere Pſal. 54
facta diuino omnis creatura te paſcat. Quæ formarũ gra- Hier. 6
tia in ipſis beſtiis. Quantus decor in † hominibus? quan- al. omnibus.
ta in auibus pulchritudo? hæc intuere, & non videbis ini- Matt. 5.
quitatem & contradictionem in ciuitate. Hæc vide, & Prou. 13
non introibit mors per feneſtras oculorum tuorum. Si vi-
deris mulierem ad concupiſcendum eam, intrauit mors Deut. 7
per feneſtrã. Si videris poſſeſſionem Minoris aut Viduæ, Prou. 6.
D & concupieris diripere eam, intrauit mors per feneſtrã.
Si videris aliena monilia aurũ, argentum, & concupieris
vt extorqueas, intrauit mors per feneſtram. Claude ergò
hanc feneſtram, cùm videris alienæ mulieris pulchritu- Prou. 13
dinem, ne mors poſſit intrare. Oculi tui ne videant alie-
nam, nec lingua peruerſum loquatur. Tuam ergò fene- Eccl. 26
ſtram claude, ne morti pateat intranti: Sed etiam alie-
nam feneſtram caue: A feneſtrâ enim domus ſuæ intrat
fornicaria. A feneſtrâ ſuâ intrat, cùm aliquem petulantis
oculi tentat laſciuia. Occlude igitur hanc feneſtram ver- Prou. 6.
bi oſtio, ne capiaris oculis meretricis, & abripiaris palpe- Prou. 7
bris eius. Sed non eſt vna feneſtra per quam mors con-
E ſueuit intrare. Eſt & feneſtra verborũ, per quam ſermo-
nes commeant meretricis. Et ideò te ab alienâ vxore cu-
ſtodi, ne te ſermonibus gratioſis adoriatur; a feneſtrâ e- Ibidem.
nim domus ſuæ intrat: Intrat mors per oſcula: & ideò ca-
ue, ne te laqueis labiorum ſuorũm alliget. Intrat mors ſi
meretrix te oſculetur. Intrat mors ſi citò acquieſcas lo-
quenti. Intrat mors ſi multũ loquaris: *Multiloquio* enim Prou. 10
peccatum incurritur. Intrat mors etiamſi non loquaris, & Rom. 10
Chriſtũ timeas confiteri: *Ore* enim *confeſſio fit ad ſalutẽ.*
Intrat mors etiã per cauernas aurium & ideò aures ſunt
ſpinis ſepiendæ, vt illecebras meretricij ſermonis exclu-
F das. Hæc moralia. Sunt etiã myſtici oculi: quos auertere
debeas à vanitate: Eſt enim & ſenſuũ vanitas, quam ocu- Eccl. 18
li animæ tuæ videre non debeant; quia illi eam vident,
quos Apoſtolus damnat. Cognoſce quæ ſit vanitas ſen- Epheſ. 4
ſuum, quam oculi tui myſtici videre non debeant: Vnde
ipſo magis auctore diſcamus quę vanitas, & qui oculi
ſint. Manifeſtum eſt enim eſſe pleroſque qui vanitate
ſenſus ſui obſcurati ſunt corde, & alienati à viã Dei pro-
pter ignorantiam quæ in ipſis eſt, propter cæcitatem
cordis eorum, illos tamen Gentes Apoſtolus dicit. Igno-
ret igitur Gentilis ille quod non didicit, ignoret quod
non credidit, tibi ignorare non licet quod confiteris.
Chriſtus non in vanitate venit; ſed in virtute: non in an-

tiquitate;ſed in nouitate: non inflauit ſenſum hominis; G
Gen. 1. ſed viuificauit: non cæcitatem cordis;ſed illuminationẽ
mentis operatus eſt. Inflammauit cor tuum, vt compre-
henderes quæ mandatorum cæleſtium ratio, quæ animæ
ſubſtantia,quæ vitæ futuræ gratia,in quo ſtatu poſt hæc
erimus. Erige igitur mentem, vtere naturali ingenio, ad
imaginem Dei factus es, vt ſuperna aſpicias, & terrena
non quæras noli curuare ceruicem tuam mundi premen-
dam pondere,noli inhiare auro atque argento,ne te ſæ-
culi vinculis alligandum præbeas. Ideò dixit Dominus:
Mat. 10 *Nolite poſſidere aurum atque argentum*. Ne nos auri atq;
argenti cupiditas auara poſſideat. Noli ergò inſerere col-
lum tuum diaboli laqueis. Strangulat auaritia pauperem
in hoc ſæculo;ſed in perpetuum diues ſuis laqueis ſuffo- H
catur: cuius ſenſus in vanitate eſt,in tenebris ambulat;
quia in iis laborat quæ ſibi prodeſſe non poſſint. Vani-
tas eſt ſollicitudo vitæ huius. Vnde non in crapulà & e-
brietate,non in deliciis corporis; ſed in cognitione præ-
ceptorum cæleſtium delectationem noſtram debemus
ponere. In vanitate currit,qui ſibi ſucceſſibus videtur af-
fluere ſæcularibus,qui tamquàm vmbra prætereunt. *A-
uerte* igitur *oculos tuos,ne vanitatem videant*. Sed non ſa-
tis eſt tu auertas,ne fortè velis & non poſſis, ſi offundat
Pſ. 143 tibi diabolus vanitatum ſpectacula,incentiua inſerat vo-
luptatum,pete vt Dominus auertat oculos tuos. Et hæc
gratia Dei,& hoc munus eſt Domini, vt oculos animæ
noſtræ à negotiis mundi huius auertat: Beatitudo enim I
omnis a Domino eſt. *Beatus* autem *vir, cui nomen Domi-
Pſal. 37 ni ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias fal-
ſas*. Qui non reſpicit hæc, beatus eſt: qui autem reſpicit,
inſanus atque furioſus eſt: & ideò reſipiſcat vnuſquiſque
à furore ſæcularium cupiditatum, quæ ità mentem ani-
múmque perturbant, vt compos ſui eſſe non poſſit. Si
in nauigio fluctuante ſis conſtitutus, auertis à ſentinâ o-
culos,ne vomitum moueat tibi. Si in ciuitate ambulans
aliquid fœtidi odoris offendas,longè refugis atque decli-
nas. Si quid occurrat quod horreat oculus tuus,clauditur
aut auertitur. In ſalo ſæculi huius fluctuas,influit ſentina
vitiorum. In hoc nauigio tui corporis mouetur æſtus cu- K
piditatum,& non auertis oculos animæ tuæ, ne videant
ſentinam libidinum, ne aſpiciant mundi huius ſtercora,
ne fœtor immundus nares repleat tuæ mentis, in quibus
Iob. 27. Spiritus ſanctus eſſe conſueuit,vt poſſis dicere: *Spiritus
diuinus qui eſt in naribus meis*. Nares igitur animæ tuæ à
fœtore auertantur criminum diuerſorum: Eſt enim in
his velut quoddam inſigne iudicij. Vnde dicitur Sponſæ:
Can. 7. *Nares tuæ ſicut turris Libani, proſpiciens faciem Damaſci*.
Pſ. 131. Eò quòd vnguentum veri Sacerdotis,quod deſcendit de
capite in barbam,hoc eſt, odor ille diuinus, odor gratiæ
ſpiritalis,qui de Patre in Chriſto erat,& ſacramento In-
carnationis deſcendit in terras,vt omnia fuſo replerentur L
vnguento,emineat præcelſi poteſtate iudicij, & nares re-
al. ſua- pleat animæ,vt beneolentia diſcernat, & fœtida † olen-
uia. tia Sanctorum (qui poſſunt dicere: (*Chriſti* enim *bonus
2.Cor.2 odor ſumus Deo*) à fœtidis peccatorum. Hæ ſunt nares
Cant. 7 ſicut turris Libani præcelſæ ſuprà mundum,& ideò pro-
ſpicit faciem Damaſci,Gentilem ſcilicet populum, odo-
rans fidem eius,cuius gratia delictorum ſuorum detergit
fœtorem. Facies igitur Damaſci,fides eſt Gentium nullo
obumbrata amictu,nullo adoperta veſtitu, nuda ac libe-
ra, cælo magis inuenta quàm terris. Hanc ſpeculantur &
Philip.2 proſpiciunt nares Eccleſiæ,quod ſuaue in eâ & odorum
eſt aſpirationis & gratiæ colligentes. Et bene nares eius M
ſicut turris Libani; quia in ſacrificiis odor ſuauis Eccleſiæ
eſt,in quibus eſt boni odoris hoſtia, remiſſio peccatorũ.
Sume igitur has nares, ô homo! vt à graueolentibus flo-
rulenta ſecernas,& tunc viuificabit te Dominus. Cùm e-
nim aduenerit quod de ipſo petis,vt auertat oculos men-
tis tuæ a vanitate,cooperatur animæ tuæ, vt ſi ſpecie ali-
quâ capitur,aut duritiâ,aut infirmitate non flectitur, fle-
ctat eam iugo verbi, & habenis ſuis regat, vt voluntate
Dei abducatur à vitiis, & vitæ odorem capiat æternæ:
Non enim hæc vita perfecta eſt; ſed eſt vita in vmbrâ.
Ideò vt homo Chriſtus Ieſus ex Virgine naſceretur, ob-
umbrauit virtus Altiſſimi matrem futuram; quia in vm-
bram deſcendit,ab vmbrâ incipiens operari ſalutem ho- Ioh. 1.
minis, & conſummaturus charitate ſolis æterni. Vmbra Luc. 1.
eſt ergò vita hæc: feſtinat ad ſolem,vt te defendat ab vm-
bræ huius frigore,& calorem tibi profundat æſtiuum. Et Eſai. 9
ideò ſuadet orandum ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſab- Ioh. 8
bato,non tempus diémque ſignificans; ſed frigere nos Mat. 24
meritis prohibens,& bonorum operum eſſe ieiunos. Di-
ſce nunc quemadmodùm auertat oculos eius cui miſe-
reatur Dominus,à vanitate: Ex his enim quæ ſequuntur,
hoc intelligere poſſumus: Subiecit enim:

Statue ſeruo tuo eloquium tuum: in timore tuo.

Initium eſſe ſapientiæ timorem Domini dicit Prophe- Pſ. 110
ta. Quid eſt autem initium ſapientiæ,niſi ſæculo renun-
tiare? Quia ſapere ſæcularia,ſtultitia eſt. Denique ſapien-
tiam huius mundi, ſtultitiam eſſe apud Deum, Apoſtolus 1. Cor.1
dicit: Sed & ipſe timor Domini niſi ſecundùm ſcientiam
ſit,nihil prodeſt,immò obeſt plurimùm Siquidem Iudæi
habent zelum Dei;ſed quia non habent ſecundùm ſcien-
tiam,in ipſo zelo & timore maiorem contrahunt diuini- Rom. 10
tatis offenſam. Quòd circumcidũt infantulos ſuos,quòd
ſabbata cuſtodiunt, timorem Dei habent; ſed quia ne-
ſciunt Legem ſpiritalem eſſe,circumcidunt corpus, non Rom. 7
cor ſuum. Ignem ſabbato adolere formidant, cùm Lex
ſanctificationis die libidinum ignem prohibeat accendi.
Et quid de Iudæis dico? Sunt etiam in nobis qui habent
timorem Dei; ſed non ſecundùm ſcientiam, ſtatuentes Rom.10
duriora præcepta quæ non poſſit humana conditio ſuſti-
nere. Timor in eo eſt quia videntur ſibi conſulere diſci-
plinæ, opus virtutis exigere; ſed inſcitia in eo eſt; quia
non compatiuntur naturæ,non æſtimant poſſibilitatem. Eccl. 1
Non ſit ergò irrationabilis timor: Etenim vera ſapientia
à timore Dei incipit,nec eſt ſapientia ſpiritalis ſine timo-
re Dei: ità timor ſine ſapientiâ eſſe non debet. Baſis quæ-
dam verbi eſt timor ſanctus: Sicut enim ſimulachrum a-
liquod in baſi ſtatuitur,& tunc maiorem habet gratiam
cùm in baſi ſtatua fuerit collocata,ſtandíq; accipit firmi-
tatem: ità verbum Dei vel rationabile Dei, in timore
ſancto meliùs ſtatuitur,fortiùs radicatur, hoc eſt in pe- Luc. 8.
ctore timentis Dominum, ne labatur verbum de corde
viri,ne veniant volucres, & auferant illud de incurioſi
& diſſimulantis affectu: Sed etiam verbo Dei timor ip-
ſe aptari ad vtilitatem & conſtabiliri videtur, vt non ſit
alienus ſcientiæ, ſicut baſis acceptâ ſtatuâ non eſt aliena
gratiæ. Timor ergò verbi eſt locus,ſicut in pace locus e-
tus. Timor quædam † ſtatio verbi,verbum timoris eſt di- al. ſta-
ſciplina Plenus enim diſciplinæ timor non nutat ad la- tuta.
pſum. Et quia baſim verbi timorem diximus: ne quid a- Pſal. 75
lienum a ſcripturis poſuiſſe nos quiſquam putet, accipiat
lectum de Dei verbo in Canticis Canticorum: *Crura e-* Cant. 5
ius columnæ marmoreæ fundatæ ſuper baſes aureas: ſigni- Galat.2
ficans columnas eſſe Eccleſiæ Apoſtolos,qui fundati ſunt
in timore ſancto: Nam ſicut Petrus,Iacobus,Ioannes & Apoc. 3
Barnabas columnæ eſſe videbantur Eccleſiæ, ſic & qui- Pſal.74
cumque vicerit hoc ſæculum, fit columna Dei, quam
confirmat qui dicit: *Ego confirmaui columnas eius*: ità &
baſis aurea timor plenus diſciplinæ; quia initium ſa-
pientiæ eſt. In timore ergò ſapientium apoſtolica præ- Cant. 5
dicatio tamquam ſuper baſim auream columna firma- Pſ. 110
tur. Chriſti igitur eloquio & Apoſtolico ſermoni tribu-
nal eſt timor iuſti, & baſis aurea plena prudentiæ, ſimo-
lachrum autem bonum tamquàm effigies veritatis, ſer-
mo Sanctorum. Et vide tamquam baſim aureã eſſe San-
ctorum timorem: Lege Eſaiam: vide quantos ſubiecerit
timorem, vt faceret irreprehenſibilem & bonum ti-
morem. *Spiritus*, inquit, *ſapientiæ & intellectus, ſpi-* Eſai. 11
*ritus conſilij atque virtutis, ſpiritus cognitionis atque pie-
tatis, ſpiritus timoris Domini*. Quantis timorem ſubie-
cit, vt haberet quod ſequi poſſit. Informatur per
ſapientiam, inſtruitur per intellectum, conſilio dirigi-
tur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate deco-
ratur. Tolle timori Domini iſta, & eſt irrationabilis
& inſipiens timor, vnus ex illis: *Foris pugnæ, intùs timo-* 2. Cor.7

res. Quibus afflictus eſſet & Paulus, niſi habuiſſet Dominum conſolatorem. Nec otioſum eſt in Prouerbiis: *Tunc intelliges timorem Domini.* (Prou. 2. Ibidem.) Quid eſt tunc? Cùm ſapientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis vocem tuam, & ſi quæſieris illam vt pecuniam, & vt theſauros ſcrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini. Et ideò tamquam ſuper baſim bonam, dicit: *Statue ſeruo tuo eloquium tuum in timore tuo.* Plena diſciplinæ oratio, per quã docemur, quemadmodùm debeamus orare vnuſquiſq; Sermo doctrina eſt deprecãdi. Et quia docuit nos orare, qui ſit iſtius orationis effectus, oſtendit ſeptimus verſus.

Aufer à me opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: iudicia enim tua dulcia.

B *Quod ſuſpicatus ſum.* Subobſcurè dictum videtur; ſed explanauit Apoſtolus quod hîc videbatur obſcurum, vbi ait: *Nihil quidem mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum:* (1. Cor. 4. al. ſuſcepta bapt. ſacramenta.) Sciebat enim ſe eſſe hominem, & ſibi cauebat vt poterat, ne poſt † ſuſceptam baptiſmi gratiam peccaret: ideóque delicti conſcius ſibi non erat; ſed quia homo erat, peccatorem ſe fatebatur, ſciens vnum eſſe Ieſum lumen verum, qui peccatum non fecit, nec eſt inuentus in ore eius dolus; (2. Pet. 2.) ipſum ſolum iuſtificari qui verè alienus eſſet à lapſu. Similiter ergò Propheta; etſi peccatum declinare cupiebat, tamen quaſi Deum repulſorem peccati eſſe ſui cupiebat. Volebat auferri opprobrium quod ſuſpicatus eſt; vel quia cogitauerat in corde, & non fecerat, & pœnitentiâ [illegible]cèt abolitum; ſuſpectus tamen erat ne fortè adhuc maneret eius opprobrium, & ideò Deũ precatur vt illud & auferat, qui ſolus nouit quod neſcire poteſt etiam ipſe qui fecit. (Pſ. 68.) Denique alibi ipſe dixit Propheta: *Scis opprobrium meum.* Quamquàm iſtud opprobrium Chriſti ſit, quod non eſt verum opprobrium; ſed gloria Dei. (1. Cor. 1.) *Crux enim Chriſti Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia.* Illis ergò opprobrium, mihi virtus eſt, per quam aduerſarium repello, ſeculum vinco. Mihi ſapientia, per quam inſipientiæ laqueos euado. (Hebr. 11.) Hoc opprobrium theſauris Ægypti Moyſes prætulit, maius æſtimans Ægypti theſauris opprobrium Chriſti. Si opprobrium tuum gloria eſt, Domine Ieſu! quanta eſt gloria tua? Tuæ igitur D gloriæ participatione quid erimus, cuius ſumus opprobrio glorioſi? (Eſai. 50.) Dorſum meum poſui in flagella, maxillas meas in palmas, os autem meum non auerti à confuſione ſputorum. Ecce opprobrium tuum, Domine! in quo ſalus eſt vniuerſorum, in quo mũdi redemptio: per quod opprobrium cœpimus non erubeſcere qui erubeſcebamus; non confundi, qui confundebamur. (Pſ. 33.) Denique ſcriptum eſt: *Accedite ad eum, & illuminamini, & vultus veſtri non erubeſcent.* Hoc opprobrium auferri à nobis nolumus, opprobrium crucis Domini Ieſu, (Galat. 3. Philip. 2. Pſ. 21. Pſ. 43.) quo noſtra auferuntur opprobria: Sicut enim maledictum factus eſt, E vt noſtra maledicta deleret, homo factus eſt, vt leuaret hominis infirmitates; ità opprobrium factus eſt, vt omnium auferret opprobria. Non vno tempore, non ſemel abſtulit opprobria: aufert quotidie, in peccatum incidimus, non vnum; ſed multa; cooperti ſumus opprobrio & confuſione. Venimus ad baptiſmum, dilutum eſt omne peccatum, & cum peccato opprobrium. Abſtulit opprobrium meum Dominus Ieſus opprobrio ſuo; quia crucifixus eſt mihi; quia *quicumque baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus.* (Rom. 6.) Non habeo igitur quod auferri petam; ſed ſi poſt baptiſmum incidi in opprobrium, debeo agere pœnitentiam, vt dicam: *Aufer à me opprobrium meum.* Si non agam pœnitentiam, quomodò F dicam: *Aufer à me opprobrium meum:* cùm hoc ipſum peccati opprobrium ſit, quia non ago pœnitentiam? Si autem pœnitentiam vt oportet ago, rectè dico: *Aufer à me opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: iudicia enim tua dulcia.* Quid timeo confiteri? quid timeo dicere peccata mea? Quid vereor opprobrij mei mentionem facere apud eum, cuius iudicia dulcia ſunt? Quod ſeuerum in aliis, in Chriſto dulce eſt, in Chriſto ſuaue eſt; quia ipſe ſuauis eſt. (Pſ. 33.) Denique, *guſtate & videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Dulcia iudicia confitenti; quia ipſe dicit: *Ego*

A *ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor eſto, & iudicemur: dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* (Eſai. 43.) Dulcia iudicia agenti pœnitentiam; quia ipſe dixit: *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm in nonaginta & nouem Iuſtis qui non indigent pœnitentiâ.* (Luc. 15.) Si dulcia ſunt igitur iudicia Domini, ſuauitatis fructus percipere elaboremus. Vis ſcire quam dulcia iudicia iudicia Domini? *Non reſurgunt impij in iudicio.* (Pſ. 1.) Qui autem in iudicio reſurgunt, habent ſpem veniæ: quoniam crediderunt. Impij non ſunt, peccatores eſſe poſſunt, fidem habent & ſi culpam non declinarunt, per fidem credunt. *Qui autem credit in ipſum, non iudicatur.* (Ioan. 3.) Dulcia ergò iudicia credentibus. Qui autem non credunt, non Chriſti iudicio damnati ſunt: (Ibidem.) qui venit non vt iudicet mundum; ſed vt ſaluet & redimat: ſed impietatis ſuę ſubiere iudicium, qui in remiſſionem peccatorum credere noluerunt: Non enim poſſunt ad eius pertinere beneficium, quem cognoſcere refutarunt. Ergò qui non crediderunt in eum, iudicio eius videntur indigni: (Ibidem.) Iudicium enim eius quod ſit, agnoſce, dicente ipſo: Hoc autem iudicium eſt, quia lux venit in hunc mundum. Dulce ergò, quod lux eſt: dulce iudicium quod præcepit miſericordia. Sic enim ſcriptum eſt: *Miſericordiam & iudicium cantabo tibi, Domine!* (Pſ. 100.) Et quia cognouit dulcia iudicia, dicit:

C Ecce concupiui mandata tua: in tua iuſtitia viuifica me.

Bona iudicia auctoritate agit. Ecce amat libertatem fidei, qui libertatem dedit. Diligi ſe gaudet, qui ideò venit in hunc mundum, quia hunc mundum dilexit. Amari exigit, qui omnes amat; quia charitas eſt. (Ioan. 3. 1. Ioa. 4.) Concupiuit mandata Dei vt bonus ſeruus, vt cultor ſedulus. Concupiuit non vt amator meretriciam copulam, non vt auarus pecuniam, non vt luxurioſus laſciuiam: De illis enim Lex dicit: *Non concupiſces.* Dominum autem Deum præcepit diligendum, (Exod. 6. Deut. 6.) & tenero, id eſt tenaci quodam atque materno amandum cupiditatis affectu. Et quia amicus eſt qui diligit, ſeruus eſt qui timet, quaſi amicus qui omnia fecerit quæ præcepit ei Dominus: D *Vos,* inquit, *amici mei eſtis, ſi feceritis quæ ego præcipio vobis.* (Ioan. 15.) *In tuâ iuſtitiâ viuifica me,* audet & dicit, eò quòd illa ſit vera vita, quæ viuit ſecundùm Dei iuſtitiam, quâ viuebant Apoſtoli; (1. Tim. 5.) immò quâ viuunt: Sunt enim qui viuentes, mortui ſunt: & qui mortui viuunt. Denique alij deſcendunt in infernum viuentes; alij cùm ſint corpore mortui, meritis ſuis viuunt: (Pſal. 54. Mat. 16. 1. Cor. 15.) Sunt enim qui non guſtabunt mortem, donec videant Filium hominis die iudicij reuertentem, quando cum gloriâ Sancti reſurgent.

E *In octonarium ſextum Enarratio.*

Vau.

SExta littera Vau, cuius interpretatio eſt, Eſt † & ille. (al. vt.) Alius interpres ait, Non eſt alius.

Et veniat ſuper me miſericordia tua, Domine: ſalutare tuum ſecundùm eloquium tuum.

Quid ſignificet interpretatio litteræ, quoniam ſubobſcura eſt, ex Pſalmi ſerie colligendum putaui: Nam F cùm Propheta poſtulet: *Veniat ſuper me miſericordia tua, Domine! veniat ſalutare tuum:* non eſt dubium quin videre depoſcat, hoc eſt, in quo fructus & miſericordiæ veniat & ſalutis. Denique in ſuperioribus idem popoſcit in Pſalmo octogeſimoquarto, (Pſal. 84.) in quo euidentiùs Domini Ieſu prophetauit aduentum: Nam terram quam benedici poſtulet, ſatis notum eſt, illam videlicet quæ peccatum in Adam contraxerat, cui dicitur: *Terra es & in terram ibis.* Maledixerat autem Deus non elementum terræ, neque ſubſtantiam aut naturam carnis; ſed in elemento carnem præuaricatricem. Benedicitur ergò

Rom. 8. in Chriſto terra, hoc eſt caro, vt à priore maledicto ſol- G
uatur. Benedicitur caro, quam benedictus Filius Dei, aſ-
ſumptâ hominis conditione, ſuſcepit. Et ideò ſubdidit:
Pſal. 84 *Deus tu conuertens viuificabis nos, & plebs tua lætabitur*
in te. Oſtende nobis, Domine! miſericordiam tuam, & ſalu-
tare tuum da nobis: Audiam quid loquatur in me Dominus
Deus, quoniam loquetur pacem in plebem ſuam, & ſuper
Sanctos ſuos, & in eos qui conuertunt ad ipſum cor ſuum.
Rom. 4. *Verumtamen prope timentes eum ſalutare ipſius, vt inha-*
Ioan. 11 *bitet gloria in terrâ noſtrâ.* Totus hic locus Ieſum Domi-
num ſonat, qui viuificauit mortuos, Lazarum ante paſ-
ſionem: plurimos tempore propriæ Paſſionis. Ipſe eſt mi-
Mat. 27 ſericordia, vtpote remiſſio peccatorum. Ideò dicit: Oſten-
de, quem videre poſſet in corpore: Nam Deum in maie- H
Ioan. 1. ſtate ſuâ videre non poterat; quia *Deum nemo vidit vn-*
quam. Auidus Propheta deſiderat videre, quem ſperat
tenere: quem ſi viderit, deſiderat propriis manibus com-
Pſ. 84. prehendere. Ideóque ait: *Et ſalutare tuum da nobis.* Sa-
Epheſ. 2 lutare Dei virtus eſt, ſalutare Dei Chriſtus eſt, & ideò
propè timentes hoc ſalutare. Longè erat Chriſtus à no-
Pſ. 33. bis, longè erat à nationibus: deſcendit in terras, factus eſt
propè, cœpimus eum timere: Nam qui Chriſtum timet,
Pſal. 84 non timori eſt ſubditus, ſed deuotioni. Pietatis hic timor,
non infirmitatis eſt. Deniq; nihil deeſt timentibus eum.
1. Cor. 1 Quomodò autem factus ſit propè, audi: *Vt inhabitet,* in-
Matt. 3. quit, *gloria in terrâ noſtrâ.* Quis eſt gloria, niſi Dominus
Ieſus? Vnde & Apoſtolus Paulus ait: *Deus Domini noſtri*
Ieſu Chriſti, Pater gloriæ. Meritò complacet in eo Pa-
Hebr. 1. ter; quia Patris gloria eſt. Hunc qui à Patre ſeparat, ma-
iorem Patri iniuriam facit, quem vult eſſe ſine gloriâ.
Hunc quiſquis æqualem Patri non putat, inferiorem &
Patrem iudicat, cùm alio verbo Patrem plus laudare
non poſſit, cuius ſumma laus gloriæ Chriſtus eſt. Roga-
tur ergò vt veniat ſalutare Dei. Ille eſt qui rogatur, hoc
eſt, Dominus Ieſus, & non eſt alius; ſicut habet litteræ
Matt. 1. interpretatio: & vel ſic non ſolus Pater rogatur. Eſt & il-
le, hoc eſt, & Filius qui rogatur, & rogatus aduenit, & ſa-
Eſai. 58 lutare mundo dedit. Ideo σωτὴρ, hoc eſt ſaluator, ideò
Ieſus, ſicut Angelus dixit: Quia ſaluum fecit populum
ſuum. Quum inuocaret igitur Propheta, aderat: vt pro-
Cant. 2 baret illud; Quia adhuc loquenobus nobis, dicit: Adſum. K
Adeſt, quia ſuſcitatus à filiabus Iudæ, quaſi excitatus à fi-
liabus Hieruſalem, audit Eccleſia ſonum vocis eius, & di-
cit: *Vox conſobrini mei. Ecce hic aduenit ſaliens ſuper*
Ibidem. *montes, tranſiliens ſuper colles.* Manipularis eſt liber, mul-
tas habens perſonas nobiles, velut manipulos triumpha-
les: multóſque actus ſignificans, quos intelligere magis,
quàm expreſſos tenere poſſumus: Nam quaſi aduenien-
tem Sponſum audierit cum aliquibus pariter vianobus
colloquentem, dicit Sponſa: *Vox conſobrini mei.* Dum
Ibidem. loquitur cum filiabus Hieruſalem, & rogat vt excitent &
ſuſcitent Sponſum, ſubitò tamquàm de longinquo miſſę L
vocis ſonum ſentiens, dixit: *Vox conſobrini mei*, annun-
tians quem nuntiari ſibi antè quærebat, quem cupiebat
ab aliis ſuſcitari ſuâ prece reſuſcitatum à Patre venire
iam credens, læta dicit: *Vox conſobrini mei*: Bene addi-
dit, conſobrini mei, vt non aliæ, ſed conſobrina ſola ſibi
eius vendicaret aduentum. *Ecce*, inquit, *iſte aduenit.*
Adhuc ego eum quæro, & ille iam venit, adhuc ego ſuf-
fragia capio vt veniat, & ille iam proximus eſt. Ego ſuſci-
tari mihi charitatem cupio, ego me vulneratam chari-
tate puto, & ad me plus charitas ipſa feſtinat. Ego dixi:
Veni; ille ſalit & tranſilit: ego rogo eum venire cum gra-
tiâ, ille gratiarum operatur augmenta: & dum venit,
incrementa gratiæ ſecum vehit, & veniendo acquirit; M
quia ſtudet etiam ipſe ſuæ placere dilectæ. Salit ſuper
al. ſuper excelſa, vt aſcendat † ad Sponſam: Sponſæ enim thala-
mus tribunal eſt Chriſti. Salit ſuper Eccleſiam, tranſilit
ſuper Synagogam. Salit ſuper Gentes, tranſilit ſuper Iu-
dæos. Videamus ſalientem. Salit de cælo in virginem, de
vtero in præſepe, de præſepio in Iordanem, de Iordane
in crucem, de cruce in tumulum, in cælum de ſepulchro.
Proba mihi Dauid ſalientem, proba currentem: Tu enim
Pſal. 18 dixiſti: *Exultauit tamquam gigas ad currendam viam, à*
ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſum-
mum eius, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Ergò &
nunc ſalit, & nunc currit de corde Patris ſuper Sanctos Pſ. 67
ſuos, de Oriente ſuper Occidentem, de Septentrione
ſuper Meridiem. Ipſe eſt qui aſcendit ſuper occaſum, ip-
ſe ſuper cælos cælorum ad Orientem. Ipſe aſcendit ſuper Cant. 2
montes, ipſe ſuper colles. Vtinam ego miſer dicam, di-
cat anima mea: Ecce iſte aduenit, & aduenit non ſuper 3. Reg.
terrena, non ſuper valles; ſed aduenit ſaliens ſuper mon- 20.
tes: Deus enim, Deus montium eſt. Vbi ergò ſalit? Super Pſ. 124
montes ſalit. Si ſis mons, ſalit ſuper te. Salit ſuper
Eſaiam, ſalit ſuper Hieremiam. Salit ſuper Petrum,
Ioannem, Iacobum. *Montes in circuitu eius.* Si non potes
mons eſſe, nec præuales, eſto vel collis, vt ſuper te Chri- Sap. 5.
ſtus aſcendat, & ſi tranſilit, ità tranſiliat, vt te tranſitus e-
ius vmbra cuſtodiat. Diximus de Chriſto & Eccleſiâ, di-
camus de animâ & Verbo. Anima iuſti Sponſa eſt Verbi,
hæc ſi deſideret, ſi cupiat, ſi oret, & oret aſſiduò, & oret
ſine vllâ diſceptatione, & tota intendat in Verbum, ſu-
bitò vocem ſibi videtur eius audire quem non videt, &
intimo ſenſu odorem diuinitatis eius agnoſcit: quod pa-
tiuntur plerumque qui benè credunt. Replentur ſubitò
nares animæ ſpiritali gratiâ, & ſentit ſibi præſentiæ eius
flatum aſpirare quem quærit, & dicit: *Ecce iſte quem re-*
quiro, ipſe quem deſidero. Nonne cùm aliquid de Scri-
pturis cogitamus, & explanationem eius inuenire non
poſſumus, dum dubitamus, dum quærimus, ſubitò no-
bis quaſi ſuper montes altiſſima dogmata videntur a-
I ſcendere: deinde quaſi ſuper colles apparent nobis, illu-
minat mentem, vt infundat ſenſibus quod inuenire poſ-
ſe difficile videbatur? Ergò quaſi ex abſente fit præſens
Verbum in cordibus noſtris. Et ruſsùs cùm aliquid no-
bis ſubobſcurum eſt, tamquàm ſubducitur Verbum, & Cant. 2
tamquàm abſentis aduentum deſideramus. Et cùm ite-
rùm apparet, oſtendit ſe nobis, tamquam præſens ſit no-
bis in iis quæ requirimus cognoſcendis. Salit ergò in v-
niuſcuiuſque corde frequenter: tranſilit & exit, & reuer-
titur: ſi ſequaris, ſi requiras, ſi tibi fidelium gratiâ diſcep-
tatione Doctorum, Verbum quod exierat atq; tranſierat, Cant. 5
poſtules exſuſcitari, ſicut illa quæ quæſiuit & inuenit,
quæ dixit: *Frater meus tranſiuit, anima mea exiuit in ver-*
bo eius. Ergò & ſi ſuper montes ſalit, ſequere: ſi ſuper
colles, ſequere: Reperiuntur enim in montibus & in col-
libus venatores Domini qui inueſtigant eos qui capiun- Hier. 16
tur ad vitam. Sic enim dixit per Hieremiam Deus: *Ecce*
mitto multos piſcatores, & multos venatores, & venabun-
tur eos ſuper omnem montem, & ſuper omnem collem. Ibi Pſ. 83.
ergò populus Dei quæratur, & inueniatur in Petri & in Pſal. 75
Pauli doctrinâ, gratiâ, diſciplinâ, vt non in conualle ſint,
vbi fletus; ſed in montibus, à quibus vnumquemque Act. 28
Chriſtus illuminat. Et cùm Petrum legimus, Chriſtus Act. 9
illuminat. Et cùm Paulum legimus, Chriſtus illu-
L minat. Curauit Paulus, Chriſtus illuminauit, quo- Pſal. 75
niam inuocato Domini Ieſu nomine, reſurrexit, cuius
ſanatus eſt motore. Suſcitauit mortuam Petrus, Chri- Hier. 16
ſtus illuminauit. Et ideò ait: *Illuminans tu mirabiliter*
à montibus æternis. Nos igitur qui montes eſſe non poſ-
ſumus, ſtemus in montibus vel in collibus, vt cùm mi- Mat. 13
ſerit piſcatores ſuos Dominus, & venatores, vt venen-
tur eos qui ſuper omnem montem ſunt, vel ſuper om-
nem collem, id eſt, in Legis & Prophetarum præceptis
noui & veteris Teſtamenti cognitione omnem haben-
tes conuerſationem, inueniant nos paratos, & velut
bonas colligant ſpicas, opportunè miſſi meſſores tem- Matt. 3
pore; quia ſi quis extrà montem aut collem fuerit re-
M pertus, colligi velut bona ſpica non poterit ab iis qui (vt
comparationis faciamus alterius mentionem) triticum
à paleis ſeparare mittentur. Plurimarum igitur opera- Cant. 2
tionum ſolertes miniſtros Dominus habet. Iidem piſca- Pſ. 103
tores, iidem etiam venatores ſunt, atque meſſores. Si
in tempore meſſis, quo diriguntur iſti † metere, maturus al. me-
expectes, ſalientem in montibus poteris intueri, & vi- tun.
debis Dominum Ieſum ſimilem capreolæ, aut hinnulo
ceruorum ſuper montes Bethel: Salit enim ſuper Ec-
cleſiam, quæ eſt domus panis, eò quòd Fidelium corda
confirmet. Meritò ſicut capreola; quia caprea in altis pa-

al. Dorcadicō. citur. Dorcas dicitur à videndo †: Durcadon enim viſus
acutior eſt. Quid hoc aptius Chriſto, qui Patrem vidit,
Ioan. 1. quem vidit nemo? Aut ſi quis vidit in Chriſto, ipſe Filius
Mat. 11 reuelauit. Meritò ſicut hinnulus ceruorum: hinnulus
Cant. 2 quaſi filius, cui paternæ inoleuerit vis naturæ, vt eum
occulta non lateant, ſerpentes fugiant, venena non læ-
dant. Denique eductus de latibulis ſuis ſerpens qui edu-
Matt. 8 cebatur ex homine, dicebat: *Quid veniſti ante tempus tor-
quere nos?* Spectemus ergò ſalientem hunc hinnulum,
vt non poſſimus timere ſerpentem. Non timebat Dauid.
Denique de his dicebat ſerpentibus:

Et reſpondebo exprobrantibus mihi ver- B
bum; quia ſperaui in verbis tuis.

Quaſi bonus ceruus qui bibiſſet de fontibus aquarū,
nequaquàm humanorum ſerpentium ſpiras & maledi-
Pſ. 41. corum venena metuebat. Coluber illi non erat noxa; ſed
præda. Cibus erat ſerpentini virus alloquij, & cibus lau-
Pſ. 108 dis de quo dicebat: *Deus! laudem meam ne tacueris: quia
Ibidem. os peccatoris & os doloſi ſuper me apertum eſt.* Saginaba-
tur venenatorum ſermonibus. Illi ſibila obtrectationum
ora tollebant, & ſermonibus odij circumdabant innu-
centem. Bonus ceruus inter multos colubros poſitus non
timebat, ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum. Simula-
Prou. 5 bant charitatem, fundebāt obtrectationem: ego autem, C
Pſ. 108 loquit, orabam. Bonus ceruus in medio viperarum inno-
al. ora. cuus paſcebatur. Illi triſulcis † ore linguis micabant, hunc
autem ſancta paſcebat oratio, immò cibum obtrectanti-
bus offerebat. Reſpondit obtrectantibus ſibi verbum:
Mat. 4. Verbum enim cibus eſt. Denique *non in pane ſolo viuit
homo; ſed in omni verbo Dei.* Viderunt me, inquit, & mo-
Pſ. 108 uerunt capita ſua. Maledicebant, ego autem benedice-
bam. Maledicebant qui obtrectabant benedicebam qui
verbum Domini prædicabam. Quàm bonum est ferre
conuicium, & non referre? Deum præſulem acquirit, qui
conuicianti neſcit iraſci. Denique quanta patientiæ gra-
Ibidem. tia dicentis: *Maledicent ipſi, & tu benedices?* Beatus qui
maledicta non ſentit. Beatus quem maledicta non per-
mouent. Non enim poteſt maledicto moueri, qui male-
dicta hominum diuinæ munere benedictionis excludit.
Non poteſt ſentire maledictum, qui habet verbum: &
non poteſt referre maledictum, cui in ore ſemper eſt
Mat. 10 verbum. Sed eſt etiam bonus ſerpens, quem iſte ceruus
Ioan. 3. Num. 21 non lædat. *Eſtote*, inquit, *aſtuti ſicut ſerpentes.* Et: *Sicut
Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ità exaltari oportet
Filium hominis.* In ſerpente æneo figuratus eſt meus ſer-
pens. In ligno illo exaltatus eſt meus ſerpens. Bonus ſer-
pens, qui de ore ſuo remedia, non venena fundebat. Po-
teſt non timere ſerpentes, qui hunc nouit adorare ſer-
pentem. De hoc ſerpente dicit illa quæ diligit. *Ecce hic
ſtat poſt parietem noſtrum proſpiciens per feneſtras, emi-
nens ſuper retia. Reſpondet conſobrinus meus & dicit mi-
Cant. 2 hi: Surge, veni proxima mea, formoſa mea, columba mea!
quia ecce hyems præterijt, imber abijt, diceſſit ſibi, flores
viſi ſunt in terrâ.* Serpens profectò eſt, qui decurſâ hye-
me, amictu corporis ſe volebat exuere, vt ſpecioſo deco-
re vernaret. Idem ergò eſt ceruus & ſerpens. Ceruus ha-
bens cornua legis & gratiæ. Cornua eius duo ſunt Te-
ſtamenta, velox greſſu, impiger inceſſu, qui totum facilè
orbem percurrat vno momento, vbique celebrabilis.
Serpens quoque bonus, cuius priora dentes Legis im-
Matt. 5. mordeant, poſteriora non vulnerent Euangelij lenitate.
Caput defendit a vulnere, qui Legem venit non ſoluere;
ſed tueri ab interpretationibus perfidorum. Caudam in
flagella diffundit liberam, cupiens aduerſarios magis fla-
gellare quàm perdere. Bonus coluber in gremium dile-
ctæ, atque in ipſum intimæ ſinum meritis facilis illabitur,
& attactu nullo implicans ignem oſſibus, præcordia ipſa
depaſcitur. Pulchrè lectum eſt hodie: *Ecce ego mitto vos
ſicut oues in medio luporum:* Celebramus enim diem quo
Mat. 10 reuelata ſunt populis corpora Sanctorum martyrum,
qui velut boni ſerpentes, depoſitis carnis exuuiis tenta-
tionum, hyemalium rigore ſuperato, & Spiritus ſancti

A renouati gratiâ, æſtiuâ mundo luce fulſere, miſſi verò vt Luc. 10
agni in medio luporum. Lupi ſunt enim perſecutores, lu-
pi ſunt hæretici omnes: docere neſciunt, vlulare conſue-
uerunt. Sed nemo moueatur, ſi in medium luporum mit-
titur. Beneficio Chriſti & lupus ipſe mutatus eſt. Benia- Gen. 49
min lupus rapax, Apoſtolus Paulus factus eſt, non iam in- Ioan. 10
ſidiator ouium Chriſti; ſed defenſor & cuſtos. Cum hoc
lupo verſari libet, per hunc lupum factum eſt vt ſimus
tuti in medio luporū. Nemo iam veretur lupus, cum his
paſcitur, ſicut ſcriptum eſt: *Tunc lupi & agni ſimul pa-* Eſai. 65
ſcentur: Sed iam cōſideremus quid ſit quod ait Propheta:

B Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſ-
quequaque: quia in iudiciis tuis ſperaui.

Cant. 2
Viderat Eccleſia vel anima Iuſti ſalientem ſicut hinnu-
lum ſuper montes, repentè proximum aſpiciens poſt pa-
rietem domus ſuæ, proſpicientem per feneſtras eminen-
tem ſuprà retia, exultat & gaudet; quia etiam ipſa ama-
tur a Sponſo, qui tamquam & ipſe vulneratus charitatis
decore, dilectæ primò cùm abeſſet, ad oſcula rogatus af-
fuerit. Rogatur enim cùm dicitur: *Oſculetur me ab oſcu-* Cant. 1
lis oris ſui. Deinde preces Sponſæ blanditiáſque non Cant. 2
ſpreuerit, dilecta ſibi vbera † præbentis, atque in interio- al. prædicantis
ra domus eam benignus induxerit. Denique tamquàm
C laſciuienti ludens amore, quia velit pertentare ſenſus a-
mantis, ſæpe egreſſus vt quæreretur à Sponsâ, ſæpe re-
greſſus vt inuitaretur ad oſcula, adſtiterit poſt parietem,
proſpexerit per feneſtras, eminens ſuper retia, vt non to-
tus abeſſet, nec quaſi totus intraret, & ipſe ad ſe Spon-
ſam vocaret, vt veniendi ad ſe inuicem fierent † grauiora al. gratiora.
commercia, amotíſque vim mutuis adolerent ſermoni- Ibidem.
bus. *Exſurge*, inquit, *veni proxima mea, formoſa mea, co-
lumba mea!* Et tu ſi habeas fundatum parietem, non il-
lum medium qui domus vnius ſeparet membra; ſed ædi-
ficatum ſuprà funda[...]tum Apoſtolorum & Propheta-
rum, vt compaginata eius ſtructura creſcat in templum, Epheſ. 2
nec diſterminet eius interna; ſed muniat. Si habeas ergò
in te ædificationem Dei, & ad Orientem pateant ſemper 4 Reg 13
D feneſtræ tuæ, venit Verbum, ſtat poſt tuum parietem Cant. 2
(*oculi enim Domini ſuper Iuſtos*) proſpicit per feneſtras Pſ. 33.
tuas. Quæ ſunt feneſtræ iſtæ? Legimus feneſtras, de qui-
bus dicit Hieremias: *Intrauit mors per feneſtras, per quas* Hier. 9
intrauit auaritia, intrauit libido. Oculus tuus feneſtra eſt.
Si videris mulierem ad concupiſcendum eam, intrauit Matt. 5
mors per oculum tuum. Si videris poſſeſſionem viduæ Prou. 23
vel minoris, & concupieris inuadere, indefenſam putans Eccl 25.
ætatem eſſe, vel ſexum (ſed non ſunt indefenſi, quos Do- Prou. 6.
minus vult eſſe defenſos) intrauit mors per feneſtram. Si
videris decorem mulieris, aut theſauros Minoris, & tuas
excitaueris cupiditates, intrauit mors per feneſtram. Si- Sap. 4
E cut ergò per hæc intrat mors, intrat & vita. Si deco-
rem puellæ aſpiciens ſacræ, veneteris Dominum Ie-
ſum, quòd in teneris annis venerit ætas ſenectutis, vita
immaculata: & ipſe filiam tuam offeras, vt pio conſe- Con. 2.
cretur velamine: ſi poſſeſſionem Minoris non tam- 1. Pet. 1.
quàm ſollicitus inuaſor aſpicias; ſed quaſi parens ſe- Iob. 14.
dulus religioſo tuearis affectu: per has feneſtras pro- 2. Cor. 5.
ſpicit Chriſtus, vt vocet Sponſam eminens ſuper retia.
Bene eminens, quia ſolus eſt quem retia non inuolue-
F rint peccatorum. Omnes intrà retia erant, immò adhuc
intrà retia ſumus; quia nemo ſine peccato niſi ſolus Ie-
ſus, quem non cognoſcentem peccatum, peccatum pro
nobis fecit Pater. Etenim tradidit eum laqueis, tradidit
eum retibus, mittens eum non in peccatu, in quo erant
omnes homines; ſed in ſimilitudine carnis peccati,
vt de peccato damnaret peccatum in carne. Peccatum
erat caro ſecundùm illud, quia hereditario erat damnata Rom. 8
maledicto. Peccatum erat illecebra & miniſtra pec-
cati. Venit Dominus Ieſus, & in carne peccato ob- Gen. 3.
noxiâ militiam virtutis exercuit. Facta ſunt membra
noſtra iam non arma libidinis; ſed arma virtutis: Nam- Rom. 6
que vbi erant incentiua libidinis, ibi nunc ſunt do-
micilia caſtitatis. Hic ergò venit ad laqueos; ſed vo-

Pſ. 114 luntarius: venit ad retia; ſed ſecurus. Plena erant omnia laqueis, referta retibus. Audi dicentem: *In via hac qua* Eccl. 9. *ambulabam, abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.* Et in Libro Sapientiæ Syrah moneris vt cognoſcas quia in medio laqueorum ambulas. Quot vitia, tot retia quot pec- Luc. 19 cata, tot laquei hereditarij iam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Ieſus, vt Adam ſolueret: venit liberare quod perierat. Omnes retibus tenebamur, nullus alium eruere poterat, cùm ſeipſum non poſſet eruere. Talis ergò neceſſarius fuit quem vincula generationis humanæ delictis obnoxia non tenerent, non cepiſſet auaritia, non ligaſſet dolus. Is ſolus erat Ieſus, qui cùm huius carnis ſe Cant. 2 circumdediſſet vinculis, captus non erat, non erat alligatus: ſed dirumpens ea atque diſſoluens, ad ſe magis vo- H cauit Eccleſiam, proſpiciens per laqueos, eminens ſuper Eſai. 53 retia, vt & ipſa diſceret vinculis non teneri. Denique eo- Pſal. 87 vſque non longo a vinculis fuit, vt pro nobis ſubiret & 2. Tim. 1 mortem; ſed tamen non ſeruus mortis effectus; ſed liber inter mortuos: Liber enim erat, qui ſoluendæ mortis po- Ioan. 2. teſtatem habebat: Denique ipſe te docet, qui ait: *Sol-* Cant. 2 *uite hoc templum, & in triduo ſuſcitabo illud.* Audiamus itaque quid dicat: *Exurge veni proxima mea!* Hoc eſt, ſurge à mortuis, exurge a vinculis, quibus circumdata Eſai. 52 tenebaris. Exurge, quia ego reſurrexi tibi: ſolue vincula Matt. 1 iniquitatis; quia ego iam ſolui tibi: veni; quia iam retia Epheſ. 2 tibi ſoluta ſunt. Virgo peperit, puer natus ex Virgine eſt. I nihil debet muliebri hereditati; quia quaſi filius mulieris non tenetur. Cerne medium parietem maceriæ iam ſolutum, qui internorum affectuum concordiam diuidebat, Cant. 2 & in diuerſum excitabat diſſenſiones corporalium paſſionum. Veni ergò ſecura; cupio videre faciem tuam & audire vocem tuam: veni vt iam me non per retia videas; ſed facie ad faciem vultibus amatoriis dilecta potiaris. Ethicè iſta decurſa ſint. myſtica autem illa, ſi poſſumus, Epheſ. 2 vel lineà inſuamur extremâ. Sedebat intrà domum Sponſa deſerta domino, intrà parietem Legis & Prophetarum ſpiritalium lapidum exædificatione fundatum, qui claudebat atque vallabat domum regiam plenam iucunditatis atque lætitiæ. Mirabatur theſauros regios, & in- K tuebatur ſolliciè, cupiens ſapientiam, quæ has ſibi diuitias demonſtraret, adſciſcere. In ſecreto erat; ſed ſecreti ipſius interpretem requirebat. Venit Dominus Ieſus ſa- Cant. 2. liens ſuper montes. Nobis ſerò videbatur venire; ſed ille properabat. Saliebat denique & tranſiliebat, vt Iudæorum corporalia & ſaxoſa dogmata tranſiliret. Adſtitit poſt parietem domus, quæ erat in veteri Teſtamento, proſpiciens per legis feneſtram, Prophetarum cauernas. nondum erant domus illius aperta veſtibula; nondum claues ſcientiæ portarum clauſtra patefecerant, quibus Legis claudebantur interna. De ſuperiore tamen, hoc eſt, ſpiritali parte proſpectans, Eccleſiam vocat, vt per Legem & Prophetas, Euangelij vertice ſublimis aſſur- L Rom. 10 gens, rei a Iudaicæ interpretationis & nodos intrepido calcet veſtigio. Ideòque proxima vocatur, vt adhæreat Chriſto, mundana non quærat: ideò formoſa, vt ſpecioſos Euangelizantium pedes † proferat: ideò columba, (al. proferat.) vt ſpiritalia petat, terreſtria derelinquat. *Ecce*, inquit, Cant. 2 *hyems præteriit, imber abiit, diſceſſit ſibi, flores viſi ſunt in terra.* Ante aduentum Chriſti hyems erat, venit Chriſtus, fecit æſtatem. Tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum: paſſus eſt Chriſtus, & omnia cœperunt nouę gratiæ fœcundari germinibus. Imber abiit luxuriæ profluentis, & nubila terris orta flagitiis, æſtiuâ M Mat. 24 iam puræ conſcientiæ ſerenitate laxantur. Ideò non euaLuc. 14 dunt, quorum fugâ hyeme fit; quia non ſequuntur Do- 1. Cor. 2 mini Paſſionem: non tollunt crucem ſuam, & Chriſtum ſequuntur. Imber impedit flores; at nunc flores videntur in terrâ. Boni flores Apoſtoli, qui diuerſorum ſcriptorum atque operum ſuorum fuderunt odorem. Tem- Cant. 2. pus ſecandi aduenit, quo matura in horreis frumenta Ioan. 4. conduntur: & qui metit, mercedem accipit. *Vox tur-* Pſal. 83 *turis audita eſt*; quia inuenit ſibi nidum: Eccleſia enim Luc. 13. domus eſt caſtitatis. Ficus, quæ propter infœcunditatem Pſal. 79 iubebatur excidi, *fructus iam ferre cœpit.* Vinea tranſlata ex Ægypto, iam non maceriis deſtructa depoſitis,

G incurſatur à beſtiis, nec informis ſentibus; ſed odora Eſai. 5. iam floribus, quæ ſolebat facere ſpinas, fructu turgeſcat Rom. 8. vuarum. Meritò igitur ſanctus Dauid paſcha Domini celebrans, & feruenti ſpiritu tempora ingreſſus æſtiua, qui in Verbo Dei fructus varios colligebat, hyemis aduerſa declinans ait: *Et ne auferas ex ore meo verbum veri-* 1. Tim. 4 *tatis vſquequaque; quia in iudiciis tuis ſperaui.* Quantus labor eſt, vt verbum percipias? Quantum iterùm pericu- Prou. 17 lum ſi amittas? Et ideò tibi dicitur: *Noli negligere gratiam quæ in te eſt: Excole diligenter quaſi bonus agricola, campum tuum, vt paſcantur agni tui, & ſata tua floreant.* non auferatur ex ore tuo verbum, ne fortè factis verba tua non congruant, & deforment iniquitatis opera magiſterium diſciplinæ. Tollitur ex ore verbum, cùm dici- H tur peccatori: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* Et ipſa ob- Pſal. 49 muteſcit facundia, ſi ægra ſit conſcientia. Veniunt aues cæli, etiam ipſę tollunt verbum ex ore tuo; Sunt enim tempora tentationum, quæ tollunt verbi ſemen è ſaxo, Luc. 8. ne radicem habentes, nec etiam fructum afferant. Nunc Ibidem. conſideremus, vtrùm etiam e corde poſſit auferri verbum veritatis: Radicatum enim verbum atque depreſſum, & infixum mentibus noſtris, difficilè auferri poteſt. Pſ. 49 Denique dictum eſt à Domino: *Quare tu enarras iuſtitias meas?* Non dixit: Quare cogitas iuſtitias meas? *Et aſſumis Teſtamentum meum per os tuum?* non dixit: Per I cor tuum. Sermo mihi cohibetur indigni animi, obſtruitur pœnitentia: inſolentiam probibet, non excludit correctionem. Cauendum tamen eſt ne & ipſa interiùs corda turbentur, & offundat tenebras malitia, vt cor vanis cogitationibus obcæcatum lucem veritatis amittat, fulgoremque verbi capere non poſſit. Si igitur nauid orat ne auferatur ea ore ſuo verbum, & ſi auferatur, non vſquequaque, id eſt, non penitùs auferatur: quis tantus eſt, qui in poteſtate ſuâ gratiâ diſputationis eſſe commemoret, præſertim ſi vita redarguat quod doctrina præſumat, & iudicio Dei damnanda committat? Is enim qui in iudiciis Dei ſperat, ſeruare poteſt verbum veritatis; quia dum veretur pœnam, cuſtodit gratiam. Ideòque ait:

K **Et cuſtodiam legem tuam ſemper, in ęternum: & in ſęculum ſæculi.**

Semper in æternum, & in ſæculum. Duo dixit, cùm vnū ſatis eſſe poſſet, ſi vnum ſignificare voluiſſet: Sed quia non ſolùm in præſenti vitæ huius tempore; ſed etiam in futuro poſt huius vitæ curriculum cuſtodienda Lex promittitur: ideò arbitror quia & ſecundùm eos qui exemplari & vmbræ ſeruiunt cæleſtium, & ſecundùm eos qui in cæleſtibus ſiti ſecundùm veram legem cultus Deo deferunt, pollicetur ſibi eſſe viuendum; vt & hìc & ibi le- Hebr. 8 gem cuſtodiat Hic in exemplari, in ſpeculo, in ænigma- Philip. 3 L te; illic in ipſa facie veritatis. Poſſumus & illud intelligere; quia διὰ παντὸς non ſolùm id ſignificat quod dicitur, Semper; ſed etiam id quod, Per omnia: quia ille per om- 1. Cor. 13 nia Legem cuſtodit, qui cùm ſit eruditus in Lege, ſub Lege natus, & ſupra Legem deuotionis ſuæ gradum promouens, liberatur à Lege: Chriſtus enim nos redemit à maledicto Legis & ideò non ſine Lege Dei: ſed in Lege Act. 22 factus eſt Chriſti. Aut certè ſi per omnia Legem cuſto- Galat. 3 diamus, ſi legitimam pueritiæ atque adoleſcentiæ diſci- 1. Cor. 9 plinam, iuuentutis conuerſationem, ſenectutis maturitatem, tramitémque ſingulis præſcriptum ætatibus nequaquàm vitæ noſtræ vſus excedat. Similiter etiam ani- M mæ noſtræ quædam eſſe videntur ætates, per quas percurrit & tranſit, vt poſſit dicere: *Curſum conſummaui.* Denique animæ ætas eſt illa, de quâ dicitur: *Et ætas ſe-* 2. Tim. 4. *nectutis vita immaculata.* Per omnia ergò legem cuſto- Sap. 4 dit, qui & in his corporis noſtri ætatibus, & in illis animæ noſtrę proceſſibus non deuiarit a Lege.

Et ingrediebar in latitudine, quia teſtimonia tua exquiſiui.

Qui ſecundùm mandata anguſtam & arctam gradi- Matt. 7

tur viam, ambulat in latitudine. Vnde legimus: *In tri-*
Pſal. 4. *bulatione dilataſti mihi.* at alibi: *In tribulatione inuocaui*
Pſal. 117 *Dominum, & exaudiuit me in latitudine.* Sapiens enim
Pſ. 100. in cordis ſui ambulat innocentiâ, & de eius fonte ſuper-
Prou. 5. effluunt aquæ ſuper eius plateas, qui mentem ſuam non
intra corporalia & terrena concludit; ſed dirigit ad cæ-
Philip. 3 leſtia, vt conuerſatio eius in cælo ſit. Audi nullas angu-
ſtias ſentientem: *Preſſuram,* inquit, *patimur; ſed non an-*
2. Cor. 4 *guſtiamur.* Et quomodò coanguſtari poterat, cuius os
2. Cor. 6 ſemper patebat, ne Credentes coartarentur? Ipſe expo-
Ibidem. nit quid ſit ingredi in latitudine. Dicit enim: *Quia etſi*
corpus anguſtatũ eſt, cor noſtrũ dilatatũ eſt. Non anguſta-
mini in nobis: coartamini autem in viſceribus veſtris. Coan-
guſtari in Paulo non poterant, in quo erat altitudo ſapiē-
Act. 9. tiæ, & fidei latitudo: Quomodò enim poterant coartari
Eſai. 1 in eo, qui erat vas electionis æternæ? Sed coartabâtur in
ſemetipſis: quia improbus in ſeipſo coartatur, malitiæ
ſuæ laqueis ſtrangulatus. Conſtitue mihi auarum, villa-
rum quotidie terminos proferentem, excludentem vici-
nos, vtrùm is tibi dilatari, non coanguſtari videtur, quem
terra ipſa non capit? Quantumcumque ſpatia domus ſuæ
porrexerit, clauditur anguſtis opinionis ſuæ finibus, cui
quod habet, non eſt ſatis: Sed non talis eſt qui poteſt
dicere: *Et ingrediebar in latitudine.* Addidit etiam cau-
ſam: *Quia teſtimonia* (inquit) *tua exquiſiui.*

Et loquebar de teſtimoniis tuis in conſpectu C
Regum, & non confundebar.

Act. 5. Gratè conuenit iſta vox martyri, qui vocatus ad ſacri-
legium, exprobrantibus ſibi Regibus crucifixum Ieſum,
Cant. 2 non erubeſcebat: ſed magis gloriabatur in Cruce Chriſti,
& illā mundi ſalutē eſſe teſtimoniis cæleſtibus adſtrue-
Ibidem. bat. Hos vocat Chriſtus in Sponſâ dicens in Canticis
Canticorum: *Et veni, ô columba mea! in tegumento petræ,*
iuxtà præmunitionem. Hoc eſt, veni iuxtà Euangelium.
Propugnacula fidei tuæ geſta ſunt Chriſti: muri tui ſub-
Rom. 10 ſidia verba ſunt Domini: Paſſio Dominici corporis tua
virtus eſt. *Oſtende mihi faciem tuam, & inſinua vocē tuā:*
quia vox tua ſuauis eſt, & facies tua pulchra. Suauis eſt
vox; quia ore confeſſio fit ad ſalutē: & decora facies, quæ D
non erubeſcit Auctorē, non confunditur Redemptore.
Oſtendit ergò faciem ſuam, ſignaculū crucis præferens:
& inſinuat vocem ſuam, auctoritatem prædicationis aſ-
ſumens: In tegumento enim corporis Chriſti, quo re-
dempta eſt à peccato, munimentum gratiæ ſpiritalis in-
uenit, vt ſalutaria ſibi & ſentiat & loquatur. Suauis er-
gò vox quæ in diuinis teſtimoniis loquebatur: decora fa-
cies, quæ in conſpectu Regum non confundebatur. Poſ-
1. Pet. 2 ſumus & illos Reges intelligere, quibus dicitur à Petro:
Pſal. 67 *Vos autem genus electum, regale Sacerdotium, gens ſancta,*
populus in adoptionem: Sunt enim Reges qui offerunt in E
Hieruſalem ſapientiæ ſuæ munera, quibus data eſt gra-
tia verbum loqui, & quadā poteſtate regali flectere po-
pulos, & animos mulcere Sanctorum, non erubeſcentes
in eo; quia nihil alienum ab honeſtate loquuntur: quos
nemo redarguat & repellat, quaſi non ſint digni quos
2. Cor 3. idoneos Chriſtus miniſtros noui fecerit Teſtamenti, &
iam in illo non erubeſcentes, eò quòd non metuerent ne
confunderentur diſceptantium contrariâ aſſertione ſupe-
rati. Rex igitur eſt qui non erubeſcit, ne in actu repre-
hendatur, redarguatur in ſermonibus, eò quòd & vitâ
debeat eſſe fundatus & verbo. Itaque quamuis perfectus
ita eſſet Propheta, vt non erubeſceret in conſpectu Re-
gum, tamen meditabatur in præceptis Dei omni vitæ ſuæ F
tempore, & opera ſua † eleuabat, nihil agens quod ter-
renis cupiditatibus adhæreret. Ideóque ait:

Et meditabar in præceptis tuis, quę dilexi ni-
mis.

Pulcherrimus ordo iſte, vt primò meditemur, & eo-
rum præceptorum quæ diligimus, ſit nobis aſſueta me-
ditatio. Meditatione enim mandatorum cæleſtium ope-
ris boni vſus inoleſcit. Nam ſicut meditationi verborum
A finis memoria eſt, vt quæ meditamur verba teneamus:
ſic meditationis præceptorum cæleſtium intentio vel fi-
nis operatio eſt, actúſque directus ad implenda præcepta
diuina: quæ niſi quis diligat, implere non poterit: nec ſo-
lùm diligat; ſed etiam nimis diligat. Ideò priùs poſuit; *Et*
meditabar in præceptis tuis, quæ dilexi nimis. Et ſub-
iecit:

Et leuaui manus meas ad præcepta tua quæ di-
lexi nimis, & exercebar in iuſtificationibus tuis.

Et leuaui manus meas: Poſt meditationem etenim bo- *2. Cor. 9*
num eſt leuare actus noſtros ad præcepta Dei, atque id *Ioan. 15*
facere cum charitate & gaudio, vt non ex neceſſitate ſit
B bonum noſtrum; non cum mœrore atque mœſtitiâ; ſed
voluntarium; quia ſeruus inuitus facit, amicus volunta-
rius. Nos autem ſtudeamus vt dicatur nobis: *Iam non*
dicam vos ſeruos; ſed amicos; quia quaſi amici mandatum
Dei ex voluntate feciſtis. Qui autem meditatur & dili-
git, & actus ſuos leuat, vt faciat quæ placeant Deo, is
debet non negligere; nec tranſcurrere mandata diuina;
ſed exercere ſe in his, immorari plurimùm, iuſtificationes
Dei crebro reuoluens ſollicitæ mentis affectu.

In Octonarium ſeptimum Enarratio.

Zain.

Littera ſecundùm Hebræos Zain, ſignificat Latinè, *duc te*; alibi ſignificat, *huc*. Quid ſibi velit iſta in-
terpretatio non ſatis liquet, niſi fortè vt vnuſquiſque ſe
regat, & ipſe ſui ductor ſit. Vel huc, id eſt, quò litteræ
huius verſiculi vocant, dirigat iter. Meritóque in primo
ſtatim verſu requiem ſuam poſtulat; quia ipſius litteræ
ſeptimus numerus eſt quietis. Quæ autem maior re-
quies, quàm vt in verbo Dei requieſcat, atque eius ſe
gratiâ & conſolatione demulceat.

Memento, Domine, verbi tui ſeruo tuo, in
quo mihi ſpem dediſti.

Verbum Dei deiectos nos atque depreſſos ad cæleſtem *2. Cor. 4*
gratiam prouocauit, vt deſideremus æternitatem, deſpi-
ciamus præſentia, temporalia recuſemus, futura & inui- *Matt. 11*
ſibilia requiramus. Vocat igitur nos ad ſe Dei verbum,
ſicut habes ſcriptum: *Venite ad me omnes qui laboratis &*
onerati eſtis, & ego reficiam vos. Ideóque ſequamur vo-
cantem Dominum Ieſum, vt à ſæcularibus ad perpetua
E tranſeamus, nóſque ipſos regere valeamus. Ergò Dauid
vocatus erat verbo Dei, & ſpem in eo habuit; quoniam
ſæpe reſponſis erat inuitatus cęleſtibus, quibus remune-
rationem fidei meritorúmque ſperaret fore, ſicut habes
ſcriptum, dicente Deo per Nathan Prophetā: *Accipite de* *2. Reg. 7*
ouili ex vno grege vt ſis in principem ſuper populum meum
Iſrael, & eram tecum in omnibus quibus ingrediebaris: &
exterminaui omnes inimicos tuos à facie tua. Et infra: *Et* *Ibidem.*
requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis. Quo reſponſo
accepto, ait Dauid: *Quis ſum ego, Domine Deus meus! &* *Ibidem.*
quæ domus mea, quoniam dilexiſti me in his, & minorata
ſunt minima hæc in conſpectu tuo; Domine! & locutus es pro
domo ſerui tui in longinquũ? Et infrà ait: *Et nunc, Domine*
F *Deus meus, Domine! tu es Deus, & verba tua ſunt vera, &*
locutus es pro ſeruo tuo bona hæc: & nũc incipe & benedic do- *Ibidem.*
mũ ſerui tui vt ſit in æternũ, in conſpectu tuo, quoniā tu, Do-
mine Deus meus! locutus es, & benedictione tuá benedicetur
domus ſerui tui in æternũ. Hoc igitur reſpōſo & aliis † inui- *al. vo-*
tus Dauid ſperare non deſiuit, & propheticæ fidei auctori- *catus.*
tate conuenit Dominū, vt meminerit promiſſorum ſuo-
rum, quorum immemor eſſe non ſoleat: Sanctus enim *Ezec. 18*
quodcumque ſpoponderit, implere conſueuit, noſtra- *Leuit.*
rum immemor iniquitatum; ſuarum non immemor *16.*
ſponſionum. Denique ſcriptum eſt: *Ego ſum, ego ſum,*

Eſai. 43 *qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero tu autem me-* G
mor eſto & iudicemur Vult obliuiſci quæcumque manita-
tus fuerit peccatoribus, ſi vias aliquando cōuertant: vult
etiam conueniri, vt ſi quis propoſita ſecutus virtutibus
pręmia, bene certauerit, fructum remunerationis expe-
Eſai. 1. ctet: quinetiam exigat, ſicut habes ſcriptum : *Certamen*
2. Tim. *bonum certaui, curſum conſummaui: repoſita eſt mihi co-*
4. 1. *rona iuſtitia:* non eſt enim arrogans vſurpatio; ſed fidelis;
quia verum Deum non poſſe fallere confitetur. Ideóque
admonet & Dauid dicens: *Vt meminerit Dominus verbi*
Hebr. 6 *ſui*; quo nos ad ſperandum prouocat, vt terrenis renun-
2. Reg. 7 tiemus, inhæreamus cæleſtibus. Dicit ergò Dauid: Cer-
tamen certatus ſum, brauium peto verbi tui, quod pro-
miſiſti mihi: memor eſto promiſſorum tuorum quæ ſpo- H
pondiſti ſeruo tuo. non vſurpatoriè ſperaui, quæ vt ſpe-
rarem ipſe feciſti. Seruus ſum, expecto alimentum à Do-
mino: miles ſum, exigo ab Imperatore ſtipendium: vo-
catus ſum, poſtulo ab inuitante promiſſum. Verecundè
autem auctoritatem ſuæ fidei temperauit, dicendo ſe ſer-
Pſ. 122 uum; quia *oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum.*
Hæc ex perſonâ Dauid propria benè prompta ſunt. Cæ-
Deut. 33 terùm ſi quis informationem cuiuſque hominis conſide-
rat, poteſt Leuitis communia promiſſa librare; ſicut ha-
bes: *Date Leui veros eius, date Leui manifeſtos eius.* Po-
terit etiam populis credentibus, populis electis alloquiū
iſtud aptari, poteſt & reſurrecturæ Eccleſiæ conuenien- I
Ibidem. ter aptari, cui per typum Ioſeph primò in typo eius no-
minis, deinde per tribum in primæ electionis heredes
transfuſa eſt diuina promiſſio, dicente Moyſe: *Primoge-*
nitus tauri decor eius, cornua vnicornui cornua eius. in ipſis
al. ſum- *Gentes ventilabit ſimul vſque ad* † *terminum terra*: Vni-
mitatē. cum enim verbum Dei hoc prophetatur oraculo, toto
per Gentes orbe fundendum. Hoc ergò ſurrecturæ Ec-
cleſiæ promiſſum Dauid verecundus ſui, impatiens verò
communis profectus morantis exigere videtur. Et addi-
dit.

Hæc me conſolata eſt in humilitate meâ: quoniam verbum tuum viuificauit me.

Act. 9. Hæc ſpes, quæ verbo tuo obuenit mihi, conſolata eſt
2. Tim. 1 me, vt tolerarem acerba præſentium. Dum facit Paulus
contrà nomen, non habet ſpei conſolationem: dum pa-
† v. c. ſpē titur pro nomine, haurit † de ſpe conſolationem; & fi-
de con- delis factus quomodò nos conſoletur accipe. *Quis nos ſe-*
ſolatio- *parabit*, inquit, *à dilectione Christi? tribulatio, an angu-*
ne. Rom. 8 *ſtia, an perſecutio, an fames, an periculum, an gladius? ſicut*
ſcriptum eſt: Quia propter te morti tradimur totâ die, æſti-
Pſal. 43 *mati ſumus vt oues occiſionis.* Et quâ ratione illa patienter
tolerari poſſint, addidit: *Sed in his omnibus ſuperamus,*
propter eum qui nos dilexit. Ergò ſi quis vult aduerſa ſupe-
Rom. 8 rare, ſi eſt perſecutio, ſi eſt periculum, ſi mors, ſi ægritu-
do grauis, ſi incurſus latronum, ſi facultatū proſcriptio,
ſi quidquid eorum quæ putantur in iſto aduerſa ſæculo,
facilè ſuperantur, ſi ſit ſpes quæ conſoletur: nam etſi illa
acciderint, tamen grauia eſſe non poſſunt dicenti: *Exi-*
ſtimo enim quod indigna ſint paſſiones huius temporis ad
futuram gloriam: Quiſquis enim meliora ſperat, num-
quàm leuioribus frangitur. In tempore igitur humilita-
Ibidem tis noſtræ ſpes conſolatoria eſt, quæ non confundit: tē-
Rom. 5 pus autem tentationum, tempus humilitatis animæ no-
ſtræ arbitror: Humiliatur enim anima noſtra, dum tra- M
ditur tentatori, duris examinanda laboribus, vt luctetur
& exerceat, congreſſum contrariæ experiens poteſtatis;
Deut. 8 ſed in his tentationibus viuificatur alloquio Dei: Hæc
eſt enim animæ noſtræ vitalis ſubſtantia, quâ alitur, paſ-
Ephes. 4 citur, gubernatur. Nec quidquam aliud eſt quod viuere
faciat rationabilem animam, quàm alloquium Dei: Si-
cut enim augetur ſermo Dei in animâ noſtrâ, dum ſuſ-
cipitur, dum intelligitur, dum comprehenditur; ità etiam
vita eius augetur. Et quemadmodùm è contrario allo-
quium Dei deficit in animâ noſtrâ, ità & incurrit eius
vitæ defectum. Itaque vt connexio iſta animæ & corpo-
ris noſtri ſpiritu vitali animatur atque alitur & tenetur;
G ità verbo Dei & ſpiritali gratiâ anima noſtra viuificatur.
Vnde omni genere ſtudere debemus, vt reliqua omnia
poſthabentes, congregemus nobis alloquia Dei. & con-
geramus in principale noſtrum, in ſenſus, in ſollicitudi-
nes, conſiderationes, actúſque noſtros: vt alloquiis di-
uinarum Scripturarum facta noſtra conueniant, nec a ſe-
rie præceptorum cæleſtium actus noſtri diſcordare vi-
deantur, quo poſſimus & nos dicere: *Quoniam elo-*
quium tuum viuificauit nos.

Superbi iniquè agebant nimis: à Lege autem tua non declinaui.

Maximum peccatum in homine ſuperbia eſt, quan- Eccli. 10
doquidem inde manauit noſtri origo delicti. Hoc telo Gen. 3.
nos primùm diabolus vulnerauit, & perculit: Nam niſi
homo ſerpentis perſuaſione deceptus ſicut Deus eſſe vo-
luiſſet, & verum falſúmque cognoſcere, quod penitùs 1. Cor. 2.
diſcernere humanâ fragilitate non poterat, ideóque quod
ſequeretur acceperat, ne temerariâ vſurpatione de illâ
paradiſi felicitate decideret: niſi, inquam, homo ſuis
non contentus finibus interdicta temeraſſet, numquam
feralis culpæ ad nos tranſiſſet hereditas. Et quid de homi- Ezec. 28
ne dicam? Ipſe diabolus per ſuperbiam naturæ ſuæ Eſai. 14
amiſit gratiam. Denique dum dicit: *Ponam thronum*
meum ſuper nubes, & ero ſimilis Altiſſimo, conſortium ex-
cidit Angelorum, cuius criminis dignâ mercede damna-
tus, hominem ſibi participem requiſiuit, in quem con-
ſortium ſuæ transfunderetur offenſæ. Quid igitur hoc
peccato poteſt eſſe deterius, quod a Dei cœpit iniuria?
Ideóque Scriptura dicit: *Dominus ſuperbis reſiſtit.* Tam-
quàm ſuæ contumeliæ propulſator, veluti quoddam Iacob. 4
ſuſcepit aduerſùs ſuperbiam ſpeciale certamen. Tam-
quàm dicat: Meus iſte aduerſarius eſt qui me laceſ-
ſit, mihi debetur iſta congreſſio. Vnde & Apoſtolus 1. Tim 6
multiplicis culpæ materiam eſſe ſuperbiam declarauit,
dicens de hæretico: Quia ei quæ ſecundùm pietatem
K eſt doctrinæ non acquieſcit ſuperbus, nihil ſciens; ſed
langueſcens circà quæſtiones & pugnas verborum, ex
quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, ſacrilegia, ſuſpi-
ciones malæ, conflictationes hominum mente cor-
ruptorum, & à veritate alienorum exiſtimantium quæ-
ſtum eſſe pietatem. Quantorum itaque expreſſit cau-
ſam eſſe delictorum ſuperbiam? Vnde Dauid commen-
dare volens deuotionem ſuam nonnullâ ſuperborum
iniquitate attentatam, ait: *Superbi iniquè agebant ni-*
mis. Non ſolùm iniquitatem agentium; ſed etiam ni-
miam iniquitatem pariter declarauit, quæ conueniret
ſuperbis. Quorum ne aliquo tentaretur contagio, audi
L albi dicentem: *Superbo oculo, & inſatiabili corde, cum* Pſ. 100
hoc non edebam. Itaque quoniam quanta vis mali in ſu-
perbis eſſet, expreſſerat: quemadmodùm vinceretur, de-
buit nos docere. Meritóque quaſi bonus Doctor de-
monſtrat remedium, qui exaggerauit venenum. Audi
ergò quomodò excludat virus ſuperbiæ: *A Lege* (in-
quit) *tua non declinaui.* Lex igitur Dei ſola poteſt ſuper-
biæ virus hebetare, quæ informauit virum deuotioni
deditum, docens quali ſe regere debeat cautione: Mul-
ti enim non ſolùm alieni à fide; ſed etiam qui videntur
non mediocria Scripturarum præcepta guſtaſſe, ten- Hier. 12
tari ſolent proſperis ſuperborum proceſſibus, viden-
M tes eos qui præuaricantur Legem, impietatis arbi-
tros, arrogantes, contemptores Fidelium, extollentes
ſe aduerſùs eos qui humiliant cor ſuum, ſecundùm ti-
morem Dei, & præcepta cæleſtia, abundare in hoc
ſæculo diuitiis, præconiis, honoribus, poteſtatibus, eiſ- Pſal. 72
que quò grauiora commiſerint, affluentiores ſucceſſus
commodorum ſæcularium fœcundare; contrà autem
iuſtos viros plerumque laborare inopiâ, amiſſionibus
filiorum, ſterilitatibus coniugum: quibus exagitati atque
turbari, ſenſum mentis inclinant, vt putent Dei in
hoc quondam errare iudicium, non tenentes caput
veritatis: quo euidentiſſimè comprehenditur, non in Coloſ. 2
hoc ſæculo; ſed in futuro repoſitam noſtrorum re- 2. Cor. 5

Pſal. 72 munerationem eſſe meritorum: Sed paucorum eſt iſtud A aduertere. Denique in principiis etiam Dauid ipſe tentatus eſt; ſicut habes ſcriptum: *Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo, obtinuerunt diuitias, & dixi: Ergò ſine cauſâ iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus totâ die?* Ita igitur & noſtrum vnuſquiſque, qui perfecti non ſumus, hæc videns dicit: Vbi eſt prouidentia Dei? vbi iuſtitia? Superbus iſte abundat, arrogans iſte locupletatur, impius iſte beatus & po-

Habac. 1 tens eſt: iuſtus autem ille. Vides quemadmodum iacet deiectus atque deſpectus, quemadmodum ipſo victu indiget, afficitur contumeliis ab iſto impio, ab iſto inſolente B conculcatur, excluditur? Non mediocris vtique iſta tentatio eſt, niſi ad ea quæ ſunt ventura, proſpicias, niſi præceptis plenius cæleſtibus inſtruaris. Denique & Dauid putabat ſe antè hæc cognoſcere; ſed neſciebat: & ideò anxius fluctuanti animo laborabat. Vnde ait: *Et æſtima-*

Pſal. 72 *bam me cognouiſſe, & hoc labor eſt ante me, donec ingrediar in Sanctuarium Dei, & intelligam in nouiſſimis.* In quibus per id quod ſe extulerunt ſuperbi, vidit prophetico

Ibidem. ſpiritu deiectiores fore, & ait: *Quomodo facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt, & exterminati ſunt propter iniquitatem ſuam, ſicut ſomnium exurgentis?* Cognouit igitur impiorum ſucceſſus in hoc ſæculo ſomnii eſſe ſimiles, non veritatis, quorum emolumenta tamdiu videntur eſſe, dum dormiunt. Vbi edormierint ſomnum ſuum C qui videbantur ſibi potare, iam ſitiunt: qui epulabantur,

Eſai. 29 eſuriunt: nihil ſolidum ex iſto ſomno, perfectúmque referentes. Et bene ſomnum ſuum dormiunt ſeculares viri, qui licet ſeculo vigilent, Deo dormiunt. De quibus benè

Iob. 21. ſanctus Iob, qui eorum antè affluentiam mirabatur, ait: *Quia ſicut palea iactantur à vento, & ſicut puluis turbine diſſipantur: moriuntur autem cũ amaritudine animæ ſuæ, nihil manducantes, nihilque boni habentes.* Iuſtus autem habens bonæ fiduciam conſcientiæ, in ſuis magis nouiſſimis gratulatur, & ſe vitæ huius exitu à laboribus intelligit liberari, mercedémque boni operis & factorum re-

2. Tim. 4 quirit, dicens: *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi Dominus in illâ die iuſtus iudex: Non ſolùm autem mihi; ſed & omnibus iis qui diligunt aduentum eius:* Sed D hoc ille ait, qui poterat dicere: *A lege autem tuâ non declinaui.* In quo non ſolùm boni operis elucet gratia; ſed etiam intimæ puritas conſcientiæ: Lex enim non ſolum agendi munus informat, verumetiam ſecretæ emondat mentis affectum: non enim ſolùm in operibus: ſed etiã in ipſis oculis ſecundùm legem Domino militamus; quia Lex dicit: *Non fiat verbum occultum in corde tuo, iniuſti-*

Deut. 15 *tia:* vt non ſolùm nihil in opere, factiſque delinquas cùm ſuperbos videris gloriari, nec ſermone labaris; ſed ne in corde quidem intimo, dum de Dei iudicio diſceptas, contrahas iniquitatis offenſam: quæ quò putatur occultior, eò frequentior eſſe conſueuit; quia puto hoc viri ſancti E eſſe propoſitum, quo putat vnuſquiſque quòd huiuſmodi diſcrepatione velut ſeptus viſceribus ſuis, conſcientiæ

Rom. 2. ſuæ credat, cùm ipſe ſui accuſator in die iudicij ſit futurus; quia reuelantur cordis abſcondita, teſtimonium perhibente conſcientiâ accuſationibus noſtris. Cuiuſmodi igitur ſit propoſitum viri ſancti, hoc euidentiùs loco exponitur: Primùm enim memor eſſe debet promiſſorum cæleſtium, ſecundùm quæ viuentibus merces ſtatuta de-

Pſal. 72 betur. Deinde aliud propoſitum viri ſancti eſt, vt etiamſi in periculis & in aduerſis poſitus ſit; ſpe tamen quam hauſit ex ſerie diuinarum Scripturarum, ſe debeat conſolari. Tertium propoſitum, vt etſi impios & ſacrilegos F videat, & ſuperbos iniquè agentes, abundare diuitiis in hoc ſæculo: non quaſi incredulus declinet à Lege; ſed in eius ſemitis perſeueret, & fugiat ſuperborum contagia: Contaminat enim omnis; immundus immundus autem

Prou. 16 ſuperbus, de quo ſcriptum eſt: *Immundus ante Deum omnis eminendi cordis.* Quartum propoſitum viri ſancti, vt memor ſit iudiciorum cæleſtium, ſicut Dauid aſſerit, qui dicebat.

A

Memor fui iudiciorum tuorum quę à ſæculo ſunt, & me conſolatus ſum.

Niſi enim vnuſquiſque Legis inſtructus & formatus exemplis, credat ſemper vera eſſe Dei iudicia, citò declinat à Lege. Qui autem præterita repetit, & diligenter colligit ſeriem vetuſtatis, cognoſcit quòd neque peccator pœnam ſuæ improbitatis euadat, neque iuſtus æquitatis ſuæ præmiis defraudetur: Recenſet enim animo quòd ab initio Adam propter mandati cæleſtis præuaricatio- Gen. 3.

B onem de paradiſi eiectus ſit incolatu, & Cain parricidalis ſceleris pretium diuinæ ſententiæ auctoritate damnatus exoluerit: quòd Enoch propter deuotionem raptus ad Gen. 4. cælum, terrenæ malitiæ virus euaſerit: quòd Noë propter Gen. 5. iuſtitiam diluuij victor, generis factus ſuperſtes humani Gen. 7. ſit: quòd Abraham propter fidem ſeminarium poſteri- Gen. 15. tatis ſuæ toto orbe diffuderit: quòd Iſraël propter labo- Gen. 32 rum tolerantiam, populum Credentium proprij nominis ſignaculo conſecrauerit: quòd ipſe Dauid propter manſuetudinem regali honore donatus, ſenioribus fratribus antelatus ſit: quòd Elias propter zelum Dei, curru eleuatus in aërem, cæleſtis ſedis hoſpitium noui generis acqui- 2. Reg. 13 ſierit incolatu. Hæc qui nouit retexere, habet vnde gra- 4. Reg. 3 tiam ſuæ conſolationis acquirat: econtrà, qui non nouit,

C non habet vnde conſoletur. Quapropter cuſtodiamus iudicia Dei; quia *iudicia Dei vera, iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum, & dul-* Pſal. 18 *ciora ſuper mel & fauum: etenim ſeruus tuus cuſtodit ea.* Cuſtodienti igitur dulcia ſunt diuina iudicia, negligenti autem ea amara eſſe non dubium eſt: quia non aduertit in opprobrij turpitudine peccatorum propoſitum ſibi diuinæ euentum eſſe ſententiæ. Qui autẽ bene ſibi conſcius eſt, non turbatur vtique, dicens: *Heredes ſumus Dei, co-* Rom. 8 *heredes autem Chriſti: ſi tamen compatiamur, vt & ſimul glorificemur:* Sed quis noſtrùm huiuſmodi, vt ſe diuinorum iudiciorum ſeſe conſuletur? Terribilia ſunt peccatoribus etiam humana iudicia, quantò magis diuina formidini ſunt? Denique vt hoc illa quæ æterna ſunt, colli- Apoc. 22

D gamus exemplo, videmus in hoc ſæculo innocentes lætos ad iudiciũ feſtinare, odiſſe moras, celeritatem affectare iudicij; reos autem refugere & pauere, differre, vitare, mœſtificari denique, cùm diem iudicij audierint conſtitutum. Beatus itaque ille qui illud cæleſte iudicium lætus Luc. 21. expectat: Scit enim ſibi regnum cælorum, Angelorum 2. Tim. 4 conſortium coronam quoque bonorum repoſitam eſſe meritorum. Conſideremus nunc quod ſit aliud propoſitum viri ſancti, & ex ſequentibus æſtimemus.

Puſillanimitas detinuit me à peccatoribus derelinquentibus Legem tuam.

E

Non eſt hoc commune cum multis: nam plurimorum eſt contriſtari, ſi quam ab aliquo patiãtur iniuriam, ſi læſi, ſi appetiti, ſi dedecorati ſint: Noſtra enim cauſa eſt: nos infirmiores fraudi nobis aliquos dolemus fuiſſe. At verò qui fortior eſt, non propriam contumeliam dolet; ſed aliena peccata: & in ſuâ iniuriâ lapſum alterius ingemiſcit: & cauſam ſui fuiſſe deplorat lædentis erroris. Exemplum accipe Apoſtolicum: Paulus enim pecca- 2. Cor. 2 tum flebat alienum; ſicut ipſe ait: *Nam ex multâ tribulatione & anguſtiâ cordis ſcripſi vobis per multas lacry-*

F *mas.* Et cũ ipſe triſtaretur, eos ipſos quos arguebat, con- Ibidem. triſtari nolebat. Deniq; addidit: *Non vt contriſtemini; ſed vt ſciatis quam charitatem habeam in vobis abundantiùs:* Contriſtari enim volebat vſque ad pœnitentiam lapſos, non vſque ad mœſtitiam profundiorem, tantùm vt eorum, qui arguebantur, mœſtitia gaudium fieret arguẽti. Vnde ait: *Si enim ego contriſto vos, quis eſt qui me lætificet* Ibidem. *niſi qui contriſtatur ex me?* Arguit itaque vt alleuet diutur- 2. Cor. 7 nitatem mœſtitiæ, quo pœnitentia fieret in ſalutem: damnat, vt abſoluat: excludit, vt recipiat: non ignoſcit, vt liberet. Ideò talis Paulus; quia bene peritus in Lege, cognouerat præceptum dicentis: *Puſillanimitas detinuit me à peccatoribus derelinquentibus Legem tuã.* Act. 25

Dolebat Dauid, non quia contemnebatur, non quia ipſe appetebatur; ſed quia lex Dei relinquebatur & eorū qui hoc faciebant, damnum dolebat, quòd perirent Deo. Sicut bonus pater in phræneſi conſtituti filij, cùm ab eo maledicatur, verberetur, afficiatur iniurijs, non ſuam; ſed ægroti deflet ærumnā, & contumeliam dolet, non quòd ſibi ſit irrogata; ſed quia per furorem quid faciat æger
Rap. 2. ignorat; ita vir bonus cùm videt peccatorem non reuereri, non honorare etiam canos ſenioris, quo præſente, faciat aliquid indignum, non agnoſcere quadam peccandi inſaniā, quā indecora & inhoneſta committat, quaſi moriturum dolet, quaſi deſperatū à medicis ingemiſcit: & vt bonus medicus primò monet; deinde etiāſi grauia patiatur, tamen tamquàm ille ægrum, etſi cædatur, ſuſtinet: & ſi maledicatur, non relinquit: & quidquid poteſt medicinæ adhibere, non denegat: nec tamquàm cōtumacem deſerit; ſed tamquàm benè de ſe meritum omni ſtudio ſanare contendit: exercens non ſolùm artis peritiam; ſed etiam mentis benignitatē. Ità ergò etiam iuſtus & cùm contemnitur à peccatore, non auertitur: & cum læditur, furoris illud putat eſſe, non improbitatis: magiſque vulneri ejus medicinam afferre deſiderat, & compatitur, & dolet non propter ſe: ſed propter illū qui deſperato laborat incommodo, & dicit hunc vnum ex fratribus ſic laborare, ſic affici, vt faciat mihi iniuriam: qui ſi agnoſceret me, honoraret vtique, certè non læderet. Quid enim? Læſus eſt in eo facto, vt habeat lædentis affectum? Ergò cùm non ſuppetit cauſa lædendi, non poteſt culpa eſſe propoſiti. Ergò ſi iuſtus ſum, afficior propter charitatem, propter dilectionem, propter Eccleſiæ damnum, propter corporis detrimentum. Poſſum etiam illud dolere, quòd etiam ſi ego lædentem non læſerim, & non ſim mihi conſcius quòd eum in me aliquibus iniuriis excitauerim; tamen cauſa illi fuerim lapſus eius, quòd innocentem me lædēdo delinquat, quòd factus ſim ei materia peccati. Hoc ergò dolet Dauid, &
1. Cor. 12 ideò dolet; quia cùm vnum membrum patitur, & cæte-
Prou. 18 ra membra compatiuntur. Ideò fortè & illud poſitum eſt: *Iuſtus in exordio ſermonis accuſator eſt ſui*: nam etſi poſſit iuſtus habere nihil in ſe quod accuſet, & iuſtus
Marc. 10. non eſſe (quia nemo ſine peccato præter vnum Deum) & poſſit etiam peccator hoc ipſo iuſtus eſſe, quia accuſator eſt ſui; ſecundùm illud: *Dic iniquitates tuas vt iuſti-*
Eſai. 43. *ficeris*; attamen forſitan etiam aliquibus non videatur abſurdum, vt etiam de illo dictum ſit, quòd iuſtus ſit qui ſe accuſat pro alio, etiamſi in ſe nihil habeat quod accuſet. Quam igitur in his omnibus ſancto Dauid viri iuſti
al. prima cōuenit. † perſona conueniat, conſideremus. Accuſauit ſe, nullo accuſante, peccatum confeſſus eſt proprium, quando percuſſus eſt in corde, eò quòd † numerauit plebem.
2. Para. 21. Qui & dixit ad Dominum. Peccaui, Domine! quod
al. numerauit. fecerim hoc verbum: & nunc, Domine! aufer iniquitatem ſerui tui, quòd deliqui vehementer. Itaque quamuis Scriptura habeat quòd appoſita eſt ira Dei vt iraſceretur in Iſraël, quòd Regis prolapſio excuſari videretur: tamen cùm vidiſſet Angelum qui ſtragem plebis efficiebat, percutientis ictui ſeipſum obiecit, dicens: *Ecce ego*
2. Reg. 24. *peccaui, & ego paſtor malignum feci: & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Quaſi
Prou. 18 iuſtus ergo accuſator ſui fuit in ipſo ſermonis exordio, & peccatum ſuum agnouit, & iniquitatem propriam confi-
2. Reg. 12 tendo, iuſtificatus eſt in ſemetipſo. Alibi quoque de Vriæ
2. Reg. 16. morte coarguitus à Prophetâ ait: *Peccaui Domino*, cui reſponſum eſt, propter pœnitentiam ablatum a Domino eius eſſe peccatum. Item alio loco cùm Semei malediceret ei, & lapidaret eum ſeptum bellatoribus, per quos vindicare ſe poſſet, patienter ferebat, ne verbo quidem
al. Abiſai. referens contumeliā: quinetiam cùm † Abeſſa dux eius caput maledicentis vellet auferre, ait Rex: *Quid mihi*
Ibidem. *& tibi eſt fili Sarui! Quòd maledicit mihi, Dominus dixit ei maledicere Dauid.* Primùm igitur culpā excuſauit, & cauſam ad Domini retulit voluntatē. Secundò in ſuū meritū retorſit, vt non illū erràſſe; ſed ſe meruiſſe ſignificaret. Tertiò maledictionē illius ſibi non ſolū non nocere; ſed etiam prodeſſe memorauit; ſicut ſcriptum eſt:

G *Et dixit Dauid ad Abeſſa, & ad omnes pueros ſuos: Ecce* Ibidem.
filius meus qui exiuit de ſemine meo, quærit animā meam: quanto magis filius Iemini? Grāditer imperiū fregit vltoris: quomodò enim maledictū extranei pro Regis iniuriā vindicaret, cùm filij adhuc parricidiū inultum maneret? Non vtique extranei maledictum, & filij parricidium æ- Ibidem;
quâ eſſet lance penſandum. Et addidit: *Sine illum maledicere; quoniam dixit illi Dominus, donec videas humilitatē meā, & tribuat mihi Dominus bona prò maledicto.* Eſt & aliud iuſti propoſitū longè omnibus perfectius & potentius, interuenire pro perſequentibus, & excuſare peccantes: quod legimus in Euangelio, dicente Domino Ieſu cùm crucifixus eſſet à perfidis: *Pater! dimitte illis, non* Luc. 23
H *enim ſciunt quid faciunt.* Liquet igitur his magiſterijs doctrinæ cæleſtis quod Iuſtus ſe accuſare malit, quam aliū deformare. Denique de Ioſeph cui deſponſata erat Ma- Matt. 1
ria mater Domini, ſcriptum eſt quòd cùm eam grauem vtero vidiſſet, cùm eſſet iuſtus, noluit eam traducere, & vtique nullū adhuc audierat oraculum. Ità non ſolùm ab vltionis atrocitate: ſed etiā ab accuſationis ſeueritate perſona iuſti aliena eſt: potiúſque ducit ſuam remiſſionē accuſari quòd non † vindicauerit, quàm alienum crimen al. iudicauerit.
vrgere: Sed dices: Quomodo dixit ipſe Dauid: *Lætabitur iuſtus cùm videris vindictam impiorum*? Mihi videtur Pſal. 57
quia lætetur quòd ipſe euaſerit, non quia impij puniantur. Quæramus aliud propoſitum ex ſequentibus. Ita-
I que dicit:

Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ: in loco peregrinationis meæ.

Meritò peregrinationibus non frangebatur, ſuperbos declinabat, eorúmque proſperis ſucceſſibus non mouebatur. Conſolabatur ſe in iudicijs cæleſtibus, angebatur in alienis peccatis, quia cantabiles habebat iuſtificationes Dei: Quæ enim bene tenemus, cantare conſueuimus: & quæ meliùs cantantur, meliùs noſtris adhærent ſenſibus. Non ergò perfunctoriè tranſeamus quæ legi- Leuit. 11
K mus, vt tunc tantùm cùm legimus ea, in memoriam eorum redire videamur: ſed etiam cùm abeſt codex manibus, tamquàm animantia quæ probantur & munda habentur in Lege, etiam quando non paſcuntur ruminare conſueuerunt, ex ſemetipſis alimenta ſibi recondita proferentia; ità & nos de noſtræ memoriæ theſauro, de interioribus noſtris ruminandum nobis pabulum ſpiritale promamus. Hymni nobis, Canticum nobis, Mat 12.
Pſalmi nobis iuſtificationes Domini ſint. Pſallamus ſpi- 1. Cor. 14.
ritu, pſallamus & mente: ne ſi obliti fuerimus, in tempore neceſſitatis dicatur vnicuique noſtrum: *Abiecisti* Pſal. 49
ſermones meos poſt te. Ideóque vt expelleretur & eliminaretur obliuio a domo ſanctâ ſuâ, cantores ſibi fecit. 2. Par 5
L Rex vetus Salomon, qui toto ſpiritu inquirendæ cognitioni diuinitatis intenderent, ac pſallentes deeſſent Eccleſiæ ſuæ, quorum cantu nequā ſpiritus fugaretur; ſicut 1. Reg.
Dauid ſancti docemur exemplo, quo pſallente, malus ille 16.
ſpiritus expellebatur, qui Saül Regis corda vexabat. Pro- 4 Reg 3
phetæ quoque vt prophetarent, pſallendi peritum iubebant pſallere, quo ſuaui inuitata dulcedine ſpiritalis infunderetur gratia. Et in Euangelio legimus in domo pa- Luc. 15
tris illius filium recuperatos præcrepuiſſe ſymphoniam quâ epulantes delectabantur Fideles, perfidus autem impatienter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non corpus effeminat; ſed mentem animúmque confirmat.
M Ideóque Canticum dicitur Domini Teſtamentum; quia remiſſionem omnium peccatorum, Dominique iuſtitias in Scripturis Euangelij ſuaui mētis exultatione concinimus. Ipſe quoque Dominus non dedignatus eſt dicere: *Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis.* Cantauit nobis Luc. 7
in Euangelio veniā delictorum; debuerunt Iudæi mentē attollere, non hiſtrionico corporis motu; ſed ſancto Spiritu. Non fecerunt, ideò reprehenduntur. Sed etiam corporis ſaltatio in honorem Dei laudabilis habetur. Denique ſaltauit Dauid ante arcam Domini, & vidit Melchol filia Saül eum ſaltantem, & percutientem in organis 2. Reg. 6
ὀργανοῖς in conſpectu Domini, & ait ad eum, poſteaquā

ſe domũ recepit: *Quid vtique honorificatus eſt Rex Iſrael; quia denudatus eſt hodie in oculis puellarum ſuarum ancillarum, ſicut vnus ex ſaltatoribus?* Et dixit Dauid ad Melchol: *Saltabo in conſpectu Domini;* &: *Benedictus Dominus qui elegit me ſuper patrem tuum, & ſuper omnem domum eius, vt conſtitueret in principem ſuper plebem eius Iſrael & Iuda: ſaltabo in conſpectu Domini, & denudabor adhuc ſic, & ero nugax in conſpectu tuo, & cum puellis cum quibus dixiſti me nudatum, glorificabor.* Et *Mechol*, inquit, *filia Saul non erat filius vſque in diem mortis eius.* Euidens itaque exemplum quòd Propheta qui & percutiebat in organis, & ſaltauit ante arcam Domini, iuſtificatus (Pſal. 38) eſt: & illa quæ reprehendit eum, ſterilitate damnata eſt: (Epheſ. 2) Sed non ſatis eſt vt aliquis cantabiles habeat iuſtificationes Dei, niſi terrenarum exuat ſe vitio ſollicitudinum. (2. Cor. 5) Ideóque addidit: *In loco peregrinationis meæ.* Conuenit ſibi; ſiquidem & alibi ait: *Aduena ſum ego in terrâ hac.* (Dan. 3.) Vnde & Apoſtolus non vult nos in domo Dei, fidei vocatione aduenas eſſe & peregrinos; ſed ciues Sanctorum & domeſticos Dei: Qui enim domeſticus Dei eſt, exul eſt mundo; qui conuerſatur in cæleſtibus, peregrinus eſt in terris. Peregrinabantur in hoc mundo Hebræi tres illi pueri, naturam incendij non ſentientes. Cantabiles habebant iuſtificationes Dei, cùm hymnum Deo de creaturarum laudatione cantarent. Deinde qui cantat, vacuus eſt, & diuerſarum cogitationum curas † relenat, (al. relegat.) culpas † relegat, ſequeſtrat auaritiam, & non ſolũ corporis * voce; ſed etiam mentis ſuauitate ſe mulcet: Non (al. religat.) enim tamquam mœſtus inopiæ ſollicitudine; ſed tamquàm liber ab omnibus corporalium affectibus paſſionum canebat idẽ Propheta: (v. s. vocem, ſed etiam mentis ſuæ vanitates emulcet.) *Pſallam tibi in citharâ ſanctus Iſrael. Gaudebunt labia mea cùm cantauero tibi, & anima mea quam redemiſti.* Cantabat hæc lætus tamquã his melioribus epulis paſceretur. Epulabatur enim animus piæ deuotionis alimento. Non ſolùm itaque hymni (Pſal. 70) & pſalmi, ſed etiam legis præcepta cantabilia Sanctis (Exod. 15) ſunt. Denique cantauit Moyſes qui legem accepit, cùm prætergreſſus pedibus mare ſeroati populi ductor iuſtifi- (Pſal. 1.) cationes Domini prædicaret. Supereſt adhuc propoſitum egregium viri noſtri; quia omni tempore circà Dei laudes eſſe debet intentus, non ſolùm die; ſed etiam nocte. Ideóque addidit.

Memor fui nocte nominis tui, Domine: & cuſtódiui Legem tuam.

(Matt. 7.) Videamus ſi & ille memor eſt qui vocat Dominum verbo, non cuſtodit autem mandata diuina. neque non di- (1. Cor. 12) ctum eſt ſatis, quia non quicumque dicit: Domine, Domine! acceptus eſt; ſed qui operibus bonis fidelem ſuum probare potuerit affectum. Fides ergò, probitas, innocentia memorem probant. Quod autem ait: *Memor fui nominis tui*, plena deuotio eſt; quia nemo dicit Dominum Ieſum, niſi in Spiritu ſancto. Hoc nomen inuocetur diebus ac noctibus, nullum tempus prædicandi vacuum ſinat ſancta deuotio præterire. Si ſtudentes igitur doctrinis ſæcularibus perparùm ſomno indulgent: quãtò magis qui Deum cupiunt cognoſcere, non debent (Pſal. 6.) ſomno corporis impediri, niſi quantùm naturæ ſatis eſt? (Pſ. 118. infrà.) Dauid per ſingulas noctes lectum ſuum lachrymis diluebat; ſurgebat etiam noctis medio, vt Domino confiteretur: & tu totam noctem ſopori exiſtimas deputandam? Tunc magis tibi orandus eſt Dominus, tunc præſidia poſtulanda, culpa cauenda, quando videtur habere ſecre- (Eccli. 23) tum: tunc maximè quando tenebræ in circuitu meo, & parietes me operiunt, conſiderandum quia Dominus (Pſal. 33.) omnia intuetur abſcondita. Ne dixeris ergò circumfuſus tenebris. Quis me videt? Et quem vereor ſeptus parieti- (Rom. 2.) bus & incluſus? Quia *vultus Domini ſuper facientes mala.* Deinde ſi arbitrum non vides, teipſum non vides? Tuæ conſcientiæ teſtimonium non vereris? Neſcis illam caliginem noctis, non opertorium; ſed incentiuum eſſe peccati? Cùm ſomno & cibo feruent corpora, tunc etiam vigor mentis ſopore laxatur, ſomno reſoluitur, tunc irrepit impuri libido concubitus, tunc perturbatur

A cor: ſqualor immunditiam non veretur, caſtitatis puritas non conſideratur, pudicitiæ gloria non recenſetur. Nox (Ioan. 18) erat quando Iudas prodidit, quando Petrus negauit. Illo igitur præcipuè tempore iuſtificationes Dei animo retinendæ ſunt, relegenda mandata hortatoria. Illa de caſtitate præcepta non abſint, his occupata mens flagitiorũ libidinis, carnis reſtinguat ardorem. Tene illud animo: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum*: Quis enim ſtu- (Pſal. 6) pris deditus, flagitiis inuolutus, lauat per ſingulas noctes lectum ſuum? Neſcit flere qui flenda committit. & cùm ſit ipſe lachrymabilis, non habet † culpæ lachrymas (al. pœnæ.) ſuæ. At ille qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſollicitus gubernator eſt, atque ingemiſcens & dolens lapſus ſu- (1. Cor. 9) B perioris offenſam, quærit quomodò abluat fletibus pœnitentiæ: hic lauat per ſingulas noctes lectum ſuum. Non dormiamus ergò totis noctibus; ſed maximam partem earum lectioni & orationibus deputemus. Audi (Pſal. 6) Eccleſiæ vocem quærentis etiam in noctibus Chriſtum: *In cubili*, inquit, *meo, in noctibus quæſiui quem dilexit* (Cant. 3) *anima mea.* Accipe ſecundùm litteram. Quæſiuit in noctibus orando, deprecando, etiam lachrymis deplorando. Quæſiuit in noctibus; quia poſuit tenebras latibulum (Pſ. 17.) ſuum, vt quærere eum ſollicitiùs diſceremus. Quæſiuit igitur in Prophetis Eccleſia ex Gentibus congregata, & ideò credidit. Denique aduentus dominici teſtimonia de Prophetis Euangeliſtæ Pſalmiſque poſuerunt. Vnde (Pſal. 18) C ſcriptum eſt, *quia nox nocti indicat ſcientiam.* Quæſiuit in noctibus, in perſecutionibus & aduerſis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox eſt omnibus quibus non eſt perfecta ſecuritas. Vnde ait Dominus: *Veniet nox,* (Ioan. 9) *quando nemo poteſt operari.* Cùm in hoc mundo ſum, lux (Ioan. 8) huius mundi ſum. Non ergò operemur in tenebris: Si (Epheſ. 5) enim lucent opera noſtra, non operamur in tenebris; ſed in lumine. Dies eſt quibus adeſt Chriſtus. nox eſt quibus ſe denegat. Non magnum ergò ſi tunc Domino gratias agas, quando in proſperis & ſecundis es: ſed ſi tunc adhæreas Chriſto, quando te perſecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amiſiſti filium? In illo dolore, in illâ nocte, in illa deſtitutione memento Domini Dei tui, ne quaſi non exauditus, ingratus ſis, & in D tuâ præuariceris ærumnâ. Pulſus es in exilium? Memento Domini Dei tui, ne patriæ interdictæ charitatem Deo præferas. Alicuius diuitis oppreſſus potentiâ amiſiſti proprias facultates, indiges ſumptu? Memento Domini Dei tui, ne nox te egeſtatis abducat à deuotionis affectu. Hoc eſt enim mandatum legis, vt in nocte magis quæras, quando magis exaudiaris a Domino, & poſſis dicere: *In tribulatione inuocaui Dominum, & exaudiuit me* (Pſ. 117.) *in latitudine*: Sed nec quærere perfunctoriè abundat ad gratiam; ſed vt inſiſtas & intendas muneri. Denique iſta vel Eccleſia vel anima quæ requiſiuit in cubili, quæſiuit (Cant. 3) in noctibus: primò non inuenit; quia fortaſſe in cubili quæſiuit: ſed poſteaquàm ſurrexit, & abiit in ciuitatem (Mat. 26) E (vide ne illam ciuitatem in quâ Dominus celebraturus paſcha, Diſcipulos deſtinauit, dicens: *Ite in ciuitatẽ ad* (Mat. 25) *quendã*) poſteaquàm in foro, vt dixi, quæſiuit, inuenit (Rom. 2) quem dilexit, vbi oleũ venditur, quod expectantes Spõſum, emere conſuêrunt; vbi ius, vbi Leges. Si Lex ſpiritalis, & forum eſt vtiq; ſpiritale, vbi diſputant periti Legis æternæ. Quod forũ non litibus tumultuoſum eſt, ſed Chriſti tribunalibus glorioſum. Vbi quæſiuit, inquam? (Luc. 14) In foro, & pòſt quæſiuit in plateis, de quibus hi qui ad F patriafamilias Euangelici prandium conuenirent, colligebantur: qui vocati excuſandum ſe ab huiuſmodi epulis non putarunt. Poſteaquàm in foro, inquam, & plateis (Cant. 3) quæſiuit, incidit in eos qui circumeunt ciuitatem, & tunc demùm potuit inuenire quod quæreret, fortaſſe quod in tribulatione & metu poſita magis inueniat gratiam. Denique poſteriùs ait: *Inuenerunt me qui circum-* (Ibidem.) *eunt ciuitatẽ, tulerunt mihi palliũ.* Habuit ergò certamẽ; ſed quâ ratione ſupra non tulerunt pallium, hæreo reperire: niſi fortè quia ibi interrogaſſe ſe dicit: *Num-* (Ibidem.) *quid quem dilexit anima mea, vidiſtis?* Quæ Chriſtum loquebatur, nec exuta eſt pallio, & quem quærebat inuenit. Diſce quemadmodùm quæratur Chriſtus,

Ab his vtique qui non perfunctoriè quærunt, violenter G retinent: ſicut iſta quæ ait: *Tenui eum, & non dimiſi*: Ibidem. eum fide inuenit, meditatione conſtrinxit. Si bonos cuſtodes accipimus, vtique Angeli ſunt. Qui verò Angelos tranſiuit, Verbum inuenit: ideò non multùm interualli fuit cùm tranſiuit ab his, & inuenit Ieſum. Quomodò ergò Coloſſ. 3 infra tulerunt pallium, niſi fortè quaſi proceſſu operis ſitae fidei Eccleſia dum nudatur, à Domino plus amatur, Gen. 9. expolians ſe veterem hominem vt nouum induat, quem non operiunt indumenta; ſed mentis ſecreta clarificant: aut qui amictum ſapientiæ ſæcularis ad Chriſtum venturo depoſuit? Et Noe exutus eſt pallium, poſteaquàm cœpit eſſe perfectior. Simus ergò memores iuſtificatio- H num cæleſtium, vt dum eas ſecretà mentis voce cantamus, memores ſimus in nocte nominis Domini, & dicamus vt ſcriptum eſt.

Hæc facta eſt mihi, quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

Hæc facta eſt mihi. Hoc eſt, hæc memoria facta eſt mihi, vt memor eſſem & in nocte nominis tui, non ebrietate ſopitus, non epulis reſolutus in † ſomnium, non curis ſæcularibus occupatus, ne obliuia mihi tuæ venerationis irreperent: ſed quotidianâ meditatione membra Coloſſ. 3. caſtigans, & intentionem mentis exercens, vt aſſiduitate fiat nobis curſus iſte ſolemnis, vt Dominum Ieſum etiam I in noctibus toto veneremur affectu, cui eſt gloria, laus, perpetuitas à ſæculis, & nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

† al. ſomnum.

In Octonarium octauum Enarratio.

Heth.

Gen. 15. OCtaua littera Heth, quæ interpretatione Latinâ dicitur *pauor*, Sanctorum pauor eſſe conſueuit. Pſ. 115. Denique pauor cecidit in Abraham, cùm ſacrificium offerret plenum myſterij ſpiritalis. Ipſe quoque Dauid ait: Pſal. 18 *Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax*: Religionis enim reuerentiam ſignificat magis quàm infirmitatem timoris: licet etiam ipſe timor ſecundùm Deum ſanctus Eccl. 1. ſit: *Initium enim ſapientiæ timor Domini.* Ergò qui timent Deum, ſapientes ſunt: qui autem ſapientes, beati: *Bea-* Pſal. 93 *tus enim quem tu erudieris, Domine! & de Lege tuâ docueris eum.* Hi quoque qui timent Deum, beati ſunt, ſicut exempli extat auctoritas; quia *beati omnes qui timent Deum.* Hoc ità colligitur quia timentes Deum, & ſa- Pſ. 127 pientes ſunt, & beati. Sanctus igitur timor Domini; quia Pſal. 18 verè ſanctorum eſt pauor. Denique præmiſſâ hac litterâ, L ſtatim ſequitur perſona Iuſti, dicens:

Portio mea Dominus, dixi cuſtodire Legem tuam.

Codices plerique hunc verſiculum qui primus eſt litteræ octauæ, vltimo loco litteræ habent ſeptimæ: Sed ſecundùm Hebræos emendatus apud Græcos Pſalmorum liber hunc verſum docuit nos octauæ litteræ copulandum. Deinde ordo ipſe & numerus verſuum ità conuenit, vt ab eo incipiat octaua littera: *Portio*, inquit, *mea Dominus.* Quàm rarus in terris qui poteſt dicere: *Portio mea Dominus*, quàm alienus à vitiis, quàm ſegregatus ab M omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum ſæculo, nihil mundi huius vendicet ſibi, cui non ſit corporalium 1 Tim. 2 poſſeſſio cupiditatum, quem non inflammet libido, non ſtimulet auaritia, nõ laſciuia effœminet, non luxuria decoloret, non ſternat ambitio, non maceret inuidia, non aliqua negotiorum ſæcularium cura ſollicitet, verus miniſter altaris, Deo non ſibi natus: Leui enim (vt habet interpretatio) ſignificat ipſe mihi aſſumptus, ſignificat & ipſe meus, ſignificat & tantum aſſumptus, ſignificat & aſſumptus mihi. Ipſe idẽ & mihi Leui & Deo eſt: quomodò idem & mihi ſacerdos, & Deo eſt, & mihi aduocatus, & Domini deprecator; pro me offerens ſacrificiũ, & idem ſe offerens Domino. Deniq; & alibi Leui interpretatione dicitur, *pro me*. Etenim ſi à me nominetur Leui, pro me eſt. Si pro me offerat, pro me eſt: ſi pro me interueniat, pro me eſt. Sin autẽ vocetur à Domino, ipſe mihi dicitur: hoc eſt, nõ alij tributarius, non decimarius, non de poſſeſſione munificus, ipſe mihi, hoc eſt tanquã abundans pro his omnibus, non ab hoc decimas, non fructus, non dona quæro, non munera, ipſe mihi pro munere eſt, ipſe eſt pro tributo, non in poſſeſſione ſuâ munificus mihi; ſed ipſe mihi poſſeſſio, ipſe meus fructus, ipſe meus ſenſus aſſumptus mihi, vel aſſumptus à me. Non poteſt hoc ſine diuinâ eſſe gratiâ: Sicut enim poſſeſ- H ſio nõ poteſt mea eſſe, niſi emero eam, ſic non poteſt eſſe Leui, niſi fuerit aſſumptus à Domino: Cũ enim aſſũptus fuerit, rectè dicitur ipſe meus. Deniq; cùm Moyſi dictũ eſſet vt populo Iudæorum per tribus ſingulas diuideret incolatus, & diſtribueret ſingulis tribubus portiones, tri- Deut. 10 bũ Leuiticã excepit Deus, dicẽs. *Filius Leui non erit portio, neque ſors in medio fratrum ſuorum; quia Dominus* Deut. 18. *Deus pars eorum eſt.* Et alibi: *Ego Dominus portio eorum.* Leuit. 18. Negatur his terrena diuiſio, vt ipſi dum ſæcularem ſibi non vindicant portionem, fiant cæleſtis poſſeſſio. Vel hunc ſolum nouerint poſſidere, hoc eſt, fidei & deuotionis obſequium multò ditiores quàm qui poſſeſſionũ ſuarum ſpatia ampla diffundunt. Quantumlibet fines ſuos extendant, & terra deficit, & mare includit inſanas cupi- I ditates, & pendunt tributa maiora quã fructus ſunt. At verò iſte nihil poſſidens, nulli niſi Deo militat, ſuprà terram eius eſt portio, non enim terra deficit, non mari clauditur. Cui portio Deus eſt, totius poſſeſſor eſt naturæ. Pro agris igitur ipſe ſibi ſatis eſt, habens bonum fructum, qui nũquam poſſit perire. Pro domibus ſatis eſt ſibi, vt ſit habitatio Domini, & templum Dei, quo nihil poteſt eſſe pretioſius: Quid enim pretioſius Deo? Aut quid deeſt ei viro qui poteſt dicere; *Non contingat mihi gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quẽ mihi mũdus crucifixus eſt, & ego mundo?* Non poteſt in hoc Prin- 1. Cor. 3 Galat. 6 ceps mundi huius ſibi conſortium vindicare, in quo nihil ſuum inuenit. Ideòq; Dominus qui venit docere vt fieret K nobis Deus portio, ait: *Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil.* Meritòq; imitatores ſui eſſe volẽs, Ioan. 14 ait: *Nolite poſſidere aurum, neque argentũ, neque pecuniã.* Ibidem. Vnde Petrus oſtendens in Deo portionem ſibi eſſe, non in ſæculo, ait: *Argentum & aurũ non habeo; ſed quod ha-* Mat. 10 *beo, hoc tibi do. In nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge & ambula*: hoc eſt: Hæc eſt ſors mea, id eſt, portio mea Act. 3 Chriſtus eſt. *In nomine*, igitur, *Chriſti Ieſu ſurge & ambula*, hoc eſt, in portione meâ diues ſum, in portione meâ potens ſum: meritò tales præſumo fructus iſtius portio- L nis, vt ſalus & vita donetur; quia hoc eſt iſtius patrimonium portionis quã elegi mihi. Dixit hoc claudo & ſurrexit qui erat claudus ab vtero matris ſuæ. Quomodò ergò Petrus poterat portionis ſuæ dãna ſentire, quæ naturæ Ibidem. damna reparabat? Quare non habeas argentum atque aurum, Petre! dic nobis: dic etiam quid ſit iſtud quod habere te dicis, quia omnia quæ habebas, te reliquiſſe Mat. 19 dixiſti: Sic enim locutus es Domino: *Ecce nos omnia reliquimus, & ſecuti ſumus te*, hoc eſt, non quæſiuimus quæ ſæculi ſunt, non quæſiuimus partem de poſſeſſionibus; ſed te elegimus portionem. Reliquiſti ergò omnia, Petre! quæ habebas, vnde habes quod habere te dicis; Surgit claudus, & ſono tui ſermonis erigitur. Sanitatem M aliis donas, qui indigebas ipſe tuæ ſalutis auxilio. Reliquiſti ergò quæ habebas, & cepiſti quæ non habebas. Chriſtus tibi portio, Chriſtus tibi poſſeſſio eſt. Illius nomen tibi munificum, illius nomen tibi eſt fructuoſum, illius nomen tibi tributa dependit, & bona tributa, non pecuniæ; ſed gratiæ. Portio tua non ariditate ſiccatur, non imbre diluitur, non frigore vritur, non tempeſtate quaſſatur. *Per diem ſol non vret te, neque* Pſ. 120 *luna per noctem.* Serua portionem quam elegiſti: Ea eſt enim portio, quam terrenæ partes æquare non poſſunt: Quid enim eſt quod conferri poſſit his, de quibus Leuit. 26. & 2. Cor. 6 Deus dicit: *Et inhabitabo in illis?* Quid magnificentius hoſpite cæleſti? Quid beatius poſſeſſione diuina?

Et

Et deambulabo, inquit, *inter eos*. Alij queruntur de ſui tutis anguſtiis, in te Deo eſt ampla poſſeſſio, in quo deambulare ſe dicit, hoc eſt, laxa ſpatia habitationis inueniens, qui terram includit manu: Sic enim ſcriptum eſt: *Quis* Eſai.40 *menſus eſt manu aquam, & cælum palmo, & vniuerſam terram clauſâ manu?* Cui mundus anguſtus eſt, tu ei amplus es domus. *Portio*, inquit, *mea Dominus*. Dicit hoc martyr. Ipſi ergo viuamus, cui mori eſt glorioſum. Alijs verbis quàm benedixit hoc Paulus oſtendens nullam habere ſe in hoc ſæculo portionem: Sic enim ſcriptum eſt: 1.Cor.4 *Vſque ad hanc horam & eſurimus, & ſitimus, & nudi ſumus, & colaphis vapulamur, & inſtabiles ſumus, & laboramus operando manibus noſtris. Maledicimur, & benedicimus: perſecutionem patimur, & ſuſtinemus: blaſphemamur, & obſecramus. Tamquàm purgamenta huius mundi facti ſumus omnium luſtramenta vſque adhuc.* B Fortaſſe moueat quod purgamentum ſe eſſe dixit: non enim eſt; ſed hoc ſæcularibus videtur, qui putant ſummam in diuitiis eſſe gloriam, vel decorem. Nonne iſti vniuerſos purgamenta eſſe putant, quicumque illis obſequuntur propter diuitias, & mirantur eos propter opes, timent propter potentiam, laudant propter nobilitatem? Sed hæc omnia Paulus detrimenta magis putabat eſſe, quàm commoda. Ideóque ait: *Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Chriſtum detrimenta eſſe, propter eminentem ſcientiam Chriſti Ieſu Domini mei, propter quem omnium detrimentum paſſus ſum, & æſtimo ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam.* C Æſtimat, inquit, non eſt hæc mea; ſed aliena ſententia. Frequenter enim æſtimatur pauper ille irridendus & execrandus propter illuuiem veſtium, aut vulnerum cicatrices; eo quòd in terrâ nullam habeat portionem, & tamen portio eius in cælo eſt. Anima eius ibi ſibi † patrimonium collocauit; quia audiuit Ieſum dicentem: *Nolite theſaurum vobis condere in terrâ: ſed theſaurum*, inquit, *vobis condite in cælo*: Sed hoc diuites audire non poſſunt. Clauſas aures habent, & ſono æris obtuſas: nummus magis illis reſonat, quàm verba diuina. Denique acceſſit quidam diues ad Dominum, qui portionem Dominum non habebat: Habebat enim multas poſſeſſiones; ſed Dominus non inter multa numeratur: non enim dignatur habere cum ſæculo conſortium: Quæ enim portio iuſtitiæ cum iniquitate? Dicit ergo hic diues: D *Quid faciens vitam æternam poſſidebo?* Reſpondit ei Dominus: *Mandata noſti? Non homicidium facies, non adulterabis, non falſum teſtimonium dices*: oſtendens vitam æternam in his eſſe mandatis. At ille iuſtificare ſe volens, dicit: *Hæc omnia feci, quid mihi reſtat?* Ad quem Dominus ait, volens ei ſe fieri portionem, non pecuniam, non poſſeſſiones; ſed vtique verum Deum: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me.* Verùm ille cui portio aurum atque argentum erat, ſine quibus eſſe non poterat, & cum quibus Dominus illi portio eſſe non poterat, contriſtatus eſt. E Vnde Dominus pronuntiauit impoſſibile eſſe vt diues intret in regnum cælorum; ſed quod impoſſibile per humanas cupiditates, hoc per diuinam gratiam ſolam poſſe eſſe poſſibile. Alibi quoque ait: *Quicumque reliquerit patrem aut matrem, domum, aut* Matt.19 *fratres, aut ſorores, centuplum accipiet in hoc ſæculo, & vitam æternam poſſidebit.* Forſitan autem dicas: Vtique qui relinquendo domum (per domum autem totum cenſum intellige) qui relinquendo propinquos Deum ſecutus fuerit, portio omnium eſt, & portio Deus illi eſt, habet etiam vitam æternam: & quia accepto centuplo fit in F hoc ſæculo diues; diues, inquies, intrat in regnum cælorum. Deinde ſi centuplum dat Dominus eorum quæ etiam ſingula impedimentum afferre conſuerunt ad perceptionem hereditatis æternæ: centum ergo poſſeſſiones reddit pro vnâ poſſeſſione, centum pondera auri pro vno pondere. Multos quidem in hoc ſæculo qui ſua pauperibus donauerunt vberiore theſauro locupletatos fuiſſe cognouimus. † Eſt pulcherrimus locus, vt etiam ad miſericordiam prouocentur: Sed non debent à Domino ſæcularem huiuſmodi exigere mercedem, nec ſperare quæ mundi ſunt: ſed magis quia iis qui omnia

Margin notes (left column): Eſai.40; 1.Cor.4; Phil.3; Sap.5; al. patrimonium.; Matt.6; Luc.18; 2.Cor.6; Luc.18; Ibidem.; Matt.19; al. pulcherrimus locus.

A reliquerint, Deus portio eſt. Ipſe eſt vtique merces perfecta virtutum, qui non centupli enumeratione; ſed perfectæ plenitudinis æſtimatione cenſetur. *Ego*, inquit, *Deus tuus ſum*. Non dixit ero; ſed iam ſum, iam inhabito, iam poſſideo. Aufert dilationem, vbi inuenit iuſti confeſſionem. Sanè alibi ait: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Futurum promittit; ſed id quod futurum eſt, vnius diei ſpatio non patitur protelari. Denique potuit dicere: *Mecum eris in paradiſo*; ſed addidit, *hodie*, ne dilatione gratia minueretur: Sed non illi ſoli dicit Dominus Ieſus. *Hodie mecum eris in paradiſo*: ſed & tibi dicit: Mecum eris in paradiſo, ſi confitearis Dominum Ieſum, ſi eius patrocinium tibi poſcas, ſi & ipſe dicas: *Memento mei, Domine! dum veneris in regnum tuū.* Sed tibi non dicit: *Hodie me-* B *cum eris*: dicit martyri: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Tibi non dicit, quia adhuc in hoc febrienti corpore conſtitutus es, in hoc concupiſcenti, in hoc terrena adhuc deſideranti; ſed cùm poteris dicere: *Dirupiſti vincula mea*, hoc eſt, ſoluiſti curſum iſtius vitæ, liberâſti me ex hoc mortis corpore, tunc tibi dicit: *Hodie mecum eris in paradiſo.* Habes igitur, homo! inter multa propoſita etiam huiuſmodi portionem. Propoſuit tibi Dominus in portione poſſeſſiones, in portione aurum, in portione argentum, in portione honores, in portione nobilitatem. Propoſuit etiam in portione ſeipſum. Habes igitur plurimas por- C tiones, elige quam putas. Non te numerus perturbet; ſed excitet gratia: non te labor auertat; ſed fructus inuitet. In portione diuinâ gemitus & labores ſunt. Vnde & ſanctus Apoſtolus, cui portio Deus erat ait: *Heredes ſumus Dei, coheredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt ſimul glorificemur.* Vides quia vbi hereditas Chriſti eſt, ibi debeat eſſe compaſſio. Qui autem compatitur, non perfunctoriè compatitur; ſed vt paſſiones Chriſti in corpore ſuo impleat, ſicut implebat & Paulus, implebat & Hieremias, qui ait ſub hac ipsâ litterâ: Miſericordia Domini eſt quòd non defecimus; quia non ſunt conſumptæ miſerationes eius: renouabit illas ſicut lux matutina. Multi ſunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea Do- D minus, dixit: ideò ſuſtinebo eum. Qui ergò ſuſtinuit Dominum, ſors Domini eſt. Vnde & Dauid qui ait. Suſtinui Dominum, & reſpexit me: hoc loco portionem ſibi Deū eſſe profitetur. Quam rarus qui iſtud vſurpet ſibi: non nobilitate, non diuitiis vſurpatur. Denique Rex ille diues ait: Sum quidem & ego mortalis homo ſimilis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus eſt, & in ventre matris figuratus ſum caro: decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine, ex ſemine hominis, & delectamento ſomni conuenientis, & ego natus hauſi communem aërem, & in ſimiliter factam decidi terram, & primam vocem ſimilem omnibus emiſi plorans, in inuolumentis nutritus ſum, & curis ma- E gnis. Et addidit: *Nemo enim ex Regibus habuit aliud natiuitatis initium.* Vnus ergò omnibus eſt introitus ad vitam, & ſimilis exitus. Et quia vidit commune eſſe natiuitatis exordium, elaborauit eſſe portio Dei, & inuocauit, & venit in eum Spiritus ſapientiæ. Sed luxurioſi aliam partem eligunt, qui dicunt: *Vino pretioſo & vnguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos roſis, antequàm marceſcant*: Et infrà: *Quoniam hæc pars noſtra, & hæc ſors.* Quoniam magnum contemnere diuitias; ſed quàm rarum hoc ipſum eſt! Vtique & Moyſes potuit Regis eſſe ſucceſſor, nutritus a Regis filiâ. Potuit ergò eſſe non ſolùm F quaſi Pharao; ſed ipſe Pharao potuit eſſe: Vterque enim homo; ſed omnis potentia hominis in affectu eſt. Moyſes noluit Rex eſſe, cùm poſſet; ſed opprobrium Chriſti theſauris Ægypti arbitratus eſt præferendum; ſed fugiendo potentiam, potentior factus eſt: Factus eſt enim in Deum Regi Pharaoni. Rex erat Pharao; ſed Deus non erat: Moyſes factus eſt illi Deus, hoc eſt, Regi ipſi terribilis, quem Rex metueret & timeret: Sed hæc erat potentia ſanctitatis: In talium congregatione deorum Deus ſtat atque diſcernit. Et tu ſi vis tamquam Deus peccatoribus eſſe terrori, & Regibus reuerentiæ, vt tamquam deo tibi videar-

Margin notes (right column): Matt.5; Gen.17; Luc.23; Ibidem.; Pſ.115; Rom.7; Rom.8; Coloſ.1; Thren.3; Pſ.39; Sap.7; Ibidem.; Ibidem.; Sap.2; Ibidem.; Exod.2; Hebr.11; Exod.7; Pſal.81; Hebr.13

tur eſſe ſubiecti; quia operaris in Dei nomine: contemne G
quæ ſæculi ſunt, & Dominicæ Paſſionis opprobrium
contende omnibus præferre diuitiis. Opprobrium dico
quod illis videatur opprobrium, hoc eſt, *Iudæis ſcanda-*
1.Cor.1. *lum, Gentibus ſtultitia, nobis autem virtus Dei atque ſa-*
pientia. Sed hoc Pharao opprobrium putans, hoc eſt in-
opiam, ignobilitatem, contumelias, maluit diaboli eſſe
quàm Dei portio: & ideò qui Deo ſubiectus eſſe nole-
bat, interceſſioni hominis ipſe ſubiecit. Ergò quia portio
Dei erat ſanctus Propheta Dauid, rectè ait: *Dixi cu-*
ver. 7 *ſtodire Legem tuam*. Spiritalem vtique legem dicit, ſicut
& Paulus oſtendit: Nam qui corporaliter Legem inter-
pretati ſunt, non cuſtodiunt Legem; ſed præuaricantur. H
Veniamus ad ſecundum verſum, qui iſte eſt.

Deprecabor vultum tuum, Domine, in toto corde meo: miſerere mei ſecundùm verbum tuum.

Legimus in veteri Teſtamento quòd deprecatus ſit
Exod.33 Moyſes vt vultum Dei videret, & reſponſum ſit ei: *Ne-*
mo videbit faciem meam, & viuet. Myſticè hoc primùm
intelligamus. Moyſes Legis figuram accepit: Lex per
occulta myſteria nuntiauit Chriſtum, non autem facie ad
Galat.3 faciem, ſicut Euangelium demonſtrauit: In ipſo enim
facie ad faciem loquebatur: nam licèt in Euangelio ho-
mo natus ex Virgine apparuerit: verbum tamen ſe per
Philip.2 opera demonſtrauit, & fortaſſe hoc declaratũ fuit Moy-
Ioan.15. ſi, quòd populus Iudæorũ moriturus eſſet, & quòd cùm
2.Cor.3 facie ad faciem Chriſtum vidiſſet, non crederet. Quòd ſi
ad Legem referas, etiam finis Legis Chriſtus eſt, ſecun-
dùm illud Apoſtolicum: *Finis enim Legis eſt Chriſtus ad*
Rom 10 *iuſtitiam omni credenti*. Et mortua eſt Legis interpretatio
corporalis, vbi Dominus Chriſtus Ieſus ſpiritalem eius
gratiam demonſtrauit. Vel certè quia omnes qui Chri-
ſtum vidimus, & baptizati in Chriſto ſumus, mortui ſu-
mus peccato; quia viuentes Legis vinculis tenebamur.
Rom. 6. Vbi autem in Chriſto mortui ſumus, mortificati vtique
ſumus Legi per corpus Chriſti, vt ſimus alterius qui ex K
Rom. 7 mortuis reſurrexit: Sed hoc myſticum eſt. Morale autem
hiſtoriæ veteris facit nos meminiſſe debere, quæ eſt de
Exod.33 ſancto Moyſe, qui rogauit Deum vt ſe demonſtraret ei,
& facie ad faciem eum videret. Norat vtiq; ſanctus va-
tes Domini quòd inuiſibilem Deum facie ad faciem vi-
dere non poſſet; ſed deuotio ſancta menſuram ſupergre-
ditur, & putauit Deo etiam hoc eſſe poſſibile, vt corpo-
reis oculis faceret id quod eſt incorporeum comprehen-
di. Non reprehenſibilis hic error, ſed etiam grata cupidi-
tas atq; inexplebilis, quòd Dominum ſuum velut manu
tenere, & obtutu oculorum videre cupiebat: Sciebat e- L
nim ad imaginem & ſimilitudinem Dei factum eſſe ho-
minem: Quando enim electus à Domino Deo eſt ad po-
Gen. 1. pulum liberandum, impletus eſt ſpiritu ſapientiæ. Vide-
Exod.3. rat Angelum illum & faciem eius in gloriâ. Deniq; ful-
gente eius lumine, pauefactus eſt, & vidit rubum vri, &
non exuri. Viſu cepit fulgorem, quem miratus acceſſit;
cupiditate & gratiâ prouocatus, vt diligentiùs fulgorem
illum in rubo conſideraret. Itaq; ſi tantum accepit ardo-
Ibidem. rem, tantam ſubiit cupiditatem cùm Angelum vidiſſet in
flammâ ignis de rubo, vt licèt pauore apprehenſus conſi-
derare non auderet; conſiderare tamen velles: quantò
magis vultum Domini corporaliter videre deſiderabas,
dicens intrà ſe: vultum illum plenum lucis, plenum glo- M
riæ, plenum virtutis, plenum diuinitatis quem eſſe dicam?
Non plus poſſum dicere vel ſentire de Deo; cùm enim
conſummauerit homo, tunc incipit: & cùm finierit, tunc
aporiabitur, vt ſcriptum eſt, *quia incomprehenſibilis eſt*
Eccl. 18 *Dei æterna Maieſtas*. Irritus quidem erat poſtulationis
effectus; ſed affectus probabilis ſerui; quia vltrà naturam
ſuam deuotione progreſſus de Domini Angelis æſtima-
bat, quantùm de Domini vultu plus deſideraret, quo cu-
piditatem ſuam geſtiret explere. Nouerat in ipſo homi-
ne aliam poſt mortem futuram gloriam, aliam claritatẽ:
1.Cor.15 *Sicut* enim *ſtella differt à ſtellâ in claritate, ità & reſur-*
rectio mortuorum. Quæ etſi ſeminatur in corruptione, ſurgit
tamen in incorruptione, ſurgit in gloriâ, ſurgit in virtute,
ſurgit corpus ſpiritale. Qui ergò hæc ſcire poterat, meritò
præſumebat vt vultum Dei videre cuperet, quem eſſet † al.ſepi-
obuâ corporis morte viſurus. Talem certè etiam formã id.
receperat, talem Dominus iam probabat, vt non diſtares
ab Angelis cæleſtis miniſter & executor oraculi. Et ideò
cùm ſciret quia Angeli puſillorum quotidie viderent fa- Mat.18
ciem Patris qui in cælis eſt, putauit quòd iam eam videre
deberet, tamquàm oblitus corporis, & carne depoſitâ, ſi-
cut ille qui in corpore adhuc poſitus, cùm raperetur in 2.Cor.12
paradiſum, vtrùm in corpore, ſiue extrà corpus raptus eſ-
ſet ad tertium cælum neſcire ſe dixit: Sancti enim etiam
H cùm gerunt corpus, non ſunt tamen in carne; ſed in ſpiri- Rom. 8
tu; quoniam qui in cupiditate & conuerſatione ſunt car- Philip.3
nali, Deo placere non poſſunt. Sancti autẽ cõuerſatione
in carne non ſunt; ſed in cælo; ſicut Paulus oſtendit. Et
quid dicamus de probabili deſiderio vultus diuini? Ho-
mines qui ſunt, & ſi quem nobilem, ſi quem fortem, ſi
quem ſapientem eſſe audiunt, tamquàm ſuprà hominem
arbitrantes, concupiſcunt videre. Procedit Imperator, cui
ius regiæ datum eſt poteſtatis, cui commiſſa pars eſt or-
bis terrarum, concurrunt omnes, & in tantâ multitudine
illum ſolum aſpicere geſtiunt, & de fulgore purpuræ plus
quiddam eſſe in vultu Imperatoris exiſtimant. Miraris ſi
Dei deſiderabilis vultus eſt, cùm conformem ſui hominẽ
humanus omnis miretur affectus. Hinc datur intelligi e-
I tiam illud, quod Imperatori vnuſquiſque nullius reus
criminis geſtit occurrere: Nam etſi crimen habeat con-
ſcientia, tegunt illud tamen cordis occulta, dũmodò pu-
blico non ſit inuolutus reatu, nec ſit aliquod eius crimen
expreſſum. Deniq; vbi rei aliqui fuerint adnotati, & Im-
peratori ſe & ipſis iudicibus offerre prohibentur; quem-
admodùm turpes lenonum meretricùmque perſonæ à
conſpectu vel iudicis, vel Imperatoris arcentur, ne turpiſ-
ſimorum † viſus offendat vultus regij claritatem. Qui au- al. viſus
tem bene ſibi conſcius eſt, nullius criminis reus, quaſi in-
nocens prodit in mediũ. Ex his ergò ſancti Moyſis com-
prehendamus affectum. Videre Dei vultum quaſi inno-
cens volebat, velut quodam vultu conſcientiæ deſidera-
K bat aperire ei faciem mentis intentæ. Cognoſci pleniùs
geſtiebat & Moyſes, & ipſe ſanctus Dauid, qui alibi ait:
Proba me, Domine, & tenta me: Non enim vellet pro-
bari ſi in ſe crimen agnoſceret, nec tentari, ſi paſſionibus Pſal.26
grauibus ſe ſciret obnoxium. Liber igitur à peccato, Deo
ſe cupidus offerebat: Sed fortaſſe quia adhuc frequentio-
ribus Dei viſitationibus mundus à vitio non foret, nec
fuerit in principio perfectus, vtpote cui antè paululùm
dictum erat: *Solue calceamentum pedum tuorum*, illud vti- Exod. 3
que calceamentum quod de Ægypto detulerat, hoc eſt,
L corporeæ conuerſationis inuolucrũ. Ideò dicit Dominus:
Nemo hominum videbit faciẽ meam & viuet. Quando au- Exod. 7
tem id dictum ſit, conſidera. Nondum ei dictum erat: *Fa-*
ciam te in Deum Regi Pharaoni. Adhuc homo erat, pro- Exod. 1
ceſſu ei debebatur, vt in Deum fieret, & ideò dictũ eſt ei: Exod. 33
Solue calceamentum. De homine dixit: Deſiſte hominis
habere peccata & videbis faciem meam. Qui enim faciẽ
meam videt, debet eſſe ſine peccato: Sed quia homo ſine
peccato eſſe non poteſt, ideò vt in Dei appellatione poſſis
excreſcere, cõmonetur. Et quid de Dei appellatione dicã?
Eſto Angelus, hoc eſt, diuini miniſter imperij. obſequere
mandatis Domini. Cùm fueris Angelus, videbis faciem Exo 14
Domini. Magnum eſt videre Dei vultum. Lex tibi dicit Matt. 5
M vt tertiò te offeras † coràm Domino. Ipſe Dominus Ieſus al. in Hieruſalem.
ait: *Beati mundo corde: ipſi enim Deum videbunt*. Aduertis
quid à te exigatur, vt videas Deum; cui vitæ propoſita ſit
prærogatiua videndi Deum. Emunda igitur cor tuum, Pſal.50.
vt quaſi nouus creeris renouato ſpiritu. Omnes pollu-
tas cogitationes de corde tuo abiice, nihil ſit quo tuus
inquinetur affectus: ſimplex mens, pura ſinceritas ſit.
Talibus ſe Dominus cùm inuolucrum corporis depo-
ſuerint, demonſtrare dignatur. Nunc de reliquâ ip-
ſius verſus parte dicamus. *Miſerere*, inquit, *mei ſecun-*
dùm verbum tuum. Miſericordia quidem iuſtitiæ portio
eſt, vt ſi velis donare pauperibus, hæc miſericordia
iuſtitię eſt, ſecundùm illud: *Diſperſit, dedit pauperi-* Pſal.111

bus: iuſtitia eius manet in æternum. Deinde quia conſor-
al. vt. mis tuus, iniuſtum eſt † ſi non adiuuetur à ſocio, quum
Pſ. 113. præſertim Dominus Deus noſter terram hanc poſſeſſio-
Gen. 1. nem omnium hominum voluerit eſſe communē, & fru-
ctus omnibus miniſtrare: ſed auaritia poſſeſſionum iura
diſtribuit. Iuſtum eſt igitur vt ſi aliquid ubi priuatim
vendicas, quod generi humano; immò omnibus animan-
tibus in commune collatum eſt, ſaltem aliquid inde pau-
peribus aſpergas: vt quibus iuris tui conſortium debes,
his alimenta non deneges. Eſt etiã miſericordiæ donare
peccatum: & miſericordiæ eſt, & iuſtitiæ eſt. Denique
iuſtitię adſcribit Scriptura diuina veniam peccatorum,
ſecundùm illud quod hodie lectum eſt: *Benedictum li-*
Sap. 14. *gnum per quod fit iuſtitia, maledictum autem quod fit per*
manus hominum. Superiùs ad Crucem Domini retulit, B
poſteriùs ad errorem Gentilium, qui ligna venerantur.
Iuſtitia autem quæ eſt crucis, niſi quòd aſcendens illud
Coloſſ. 2. patibulum Dominus Ieſus Chriſtus, peccatorum noſtro-
rum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum
ſuo cruore mundauit? In quo ergò iuſtus Deus, niſi in eo
quia ſciuit quòd de limo terræ hominem figurauit, quæ
Gen. 2. terra vtique corruptelæ obnoxia eſt, ac vitio lubricæ
paſſionis: Propterea ergò Dominus, qui ſecundùm ani-
mam te ad imaginem & ſimilitudinem ſui fecit, hoc eſt,
Gen. 1. rationalem, iuſtum, pudicum (in eo enim ad imaginem
Sap. 1. Dei es, ſi ſis iuſtus, vt ſis imago iuſtitiæ, ſi ſis caſtus, vt im-
maculata in te figura præfulgeat) ſciens ergò ſecundùm C
corporis fragilitatem corruptelæ patere hominem, quaſi
Gen. 3. iuſtus fragili lubricæque naturæ delicta conceſſit. Ac ne
Gen. 2. fortè dicat aliquis: Cur ergò Adam maledicto ſententiæ-
que ſubiacuit? numquid iniuſtus Deus? Non vtique: ſed
quia quaſi fragili atque infirmo quid caueret antè præ-
ſcripſit (infirmus enim non vſurpare debet, ſed obedire
mandatis) ideò præuaricationis reum tenuit, quem pro-
Gen. 3. lapſioni addixit. In illum igitur iuſta ſeueritatis proceſſit
ſententia; quia ſcire voluit quod ſcire non profuit. Nobis
autem qui hereditario vinculo tenemur adſtricti, qui in
hac carne ſumus, quæ priorum præiudicio detrita iam at-
que aſſuefacta peccatis non poterat emergere, quaſi iu-
ſtus indulſit: Iuſtè enim ignouit heredi, qui præiudicio
laborabat auctoris. Eſt ergo iuſta miſericordia, eſt etiam D
23. q. 4. c. eſt. in- iniuſta miſericordia. Denique in Lege ſcriptum eſt de
iuſta. quodam: *Non miſereberis illius.* Et in libris Regnorum
Deut. 19 legis quia Saül propterea contraxit offenſam; quia miſe-
1 Reg. 15 ratus eſt Agag hoſtium Regem quem prohibuerat ſen-
tentia diuina ſeruari. Vt ſi quis latronem, filiis deprecan-
tibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, abſol-
uendum putet, cui adhuc latrocinandi aſpiret affectus:
nonne innocentes tradit exitio, qui multorum liberat exi-
tia cogitantem? Certè ſi gladium reprimit, vincula diſſol-
al. cur uit, † laxat exilium; cur latrocinandi quà poteſt clemen-
laxat ab tiore viâ non eripit facultatem, qui voluntatē extorquere E
exilio. non potuit? Deinde inter duos, hoc eſt, accuſatorem &
reum pari periculo de capite decertantes, alterum ſi non
probaſſet, alterum ſi eſſet ab accuſatore conuictus, non
id quod iuſtitiæ eſt, iudex ſequatur; ſed dum miſeretur
rei, damnet probãtem: aut dum accuſatori fauet qui pro-
bare non poſſit, addicat innoxium. Non poteſt igitur hæc
dici iuſta miſericordia. In ipsâ Eccleſiâ, vbi maximè mi-
ſereri decet, teneri quàm maximè debet forma iuſtitiæ,
ne quis à communionis cõſortio abſtentus, breui lachry-
mulâ atque ad tempus paratâ, vel etiam vberioribus fle-
1. Cor. 5 tibus communionem quam plurimis debet poſtulare tē-
poribus, facilitate Sacerdotis extorqueat. Nonne cùm vni
indulget indigno, plurimos facit ad prolapſionis conta- F
Eccli. 10 gium prouocari? Facilitas enim veniæ, incentiuum tri-
buit delinquenti. Hoc ideò dictum eſt, vt ſciamus ſecun-
dùm verbum Dei, ſecundùm rationem, diſpenſandam
eſſe miſericordiam debitoribus. Medicus ipſe ſi ſerpen-
tis interiùs inueniat vulneris cicatricem, cùm debeat re-
ſecare vlceris vitium, ne latiùs ſerpat, tamen à ſecandi
vrendique propoſito lachrymis inflexus ægroti, medica-
mentis tegat quod ferro aperiendum fuit; nonne iſta in-
utilis miſericordia eſt, ſi propter breuem inciſionis vel
exuſtionis dolorem, corpus omne tabeſcat, vitæ vſus

A intereat? Rectè ergò & Sacerdos vulnus graue, ne latiùs
ſerpat, à toto corpore Eccleſiæ quaſi bonus medicus de- *1. Tim. 5*
bet abſcindere, & prodere virus criminis quod latet, non
fouere: ne dum vnum excludendum non putat, plures fa-
ciat dignos quos excludat ab Eccleſiâ. Iure ergò Apoſto-
lus diuino nos hortatur exemplo, dicens: *Vide ergò boni-* *Rom. 11*
tatem & ſeueritatem Dei: in eos quidem qui ceciderunt,
ſeueritatem: in te autem bonitatem, ſi permanſeris in bo-
nitate: oſtendens Iudæorum populum iure eſſe à corpore
Eccleſiæ ſeparatum, ne perfidiæ virus contaminaret Ec-
cleſiam: populum autem Gentium bonitate Domini re-
ceptum, & obedientiæ munere gloriari. Iure igitur hunc
diuina pietas ſuffragatur, quamdiu in diuina bonitate
permaneat: Si verò & ipſe deſciſcat, pro criminis ſui qua- *Ibidem.*
litate damnabitur. Quâ gratiâ Dominus & lux & ignis
eſſe deſcribitur, vt in tenebris ambulanti luceat quaſi lu- *Ioan. 8*
men, ne diutiùs poſſit errare qui quærit luminis clarita-
tem. Ei autem qui multa fuerit operatus quæ manere
non debeant, ſed ardere, ignis eſt Dominus, vt operis no-
ſtri fœnum ſtipulámque conſumat, atque vtilis nos faciat *Hebr. 12*
ſaluos detrimento; ſicut aurum quod dum excoquitur,
plus probatur. Fortaſſe dicat aliquis, quâ ratione ſcripſe-
rit Propheta: *Miſerere mei ſecundùm verbum tuum?* Ver- *1. Cor. 3*
bum enim Dei iuſtitia eſt. Si igitur iuſtitiâ fretus erat,
cur miſericordiam antè præmiſit? aut ſi miſericordiam
requirebat, cur eam ad menſuram iuſtitiæ putauit eſſe *1. Pet. 1*
C poſcendam? Qui enim benè agit, & benè viuit, opus non
habet miſericordiâ; quia miſericordia à peccato liberat.
Denique non diuitibus, non fortibus & felicitate ſubni-
xis miſericordia cõferri conſueuit à nobis; ſed egentibus,
vel debilibus, vel iis qui ex diuitiis in paupertatem aut ca- *Tob. 4.*
ptiuitatem, aut neceſſitatem aliquam deciderunt. Ergò
qui eget miſericordiâ peccator eſt: qui autem peccator
non eſt, vtique iuſtus eſt, & non eget miſericordiâ Dei.
Secundùm quid igitur vnuſquiſque, hoc eſt ſecundùm
quem ſtatum egeat miſericordiâ, aut iuſtitiam habeat,
conſiderandum eſt: Aliter enim eget iuſtitiâ Dei Ange-
lus, aliter homo. Aliter eget miſericordiâ Archangelus, *Matt. 9*
aliter homo: Angelica enim natura non vtique ità corru-
ptelæ obnoxia eſt, vt natura generis humani: & ideò illa
D eget miſericordiâ Dei, ne poſſit errare, & auerſâ a ſe Dei
gratiâ, labatur in vitium. Homo autem etſi iam firmiore
propoſito eſt, tamen propter contractorum ſeriem pec-
catorum, miſericordiam Dei quærit. Itaque etſi vterque
miſericordiâ Dei indiget, aliter tamen Angelo miſericor-
dia, aliter homini debetur: Leue enim vitium in Angelo
iudicio grauiore cenſetur. Peccatum quoq; adoleſcentiæ
in homine, mitiore ſententiâ, quàm peccatum ſenectutis
adſtringitur, & citiùs relaxatur. Propheta igitur in iſto
verſiculo diuidit cauſas, vt & miſericordiam quaſi homo
poſtulet; quia nemo ſine ſorde peccati: & iuſtitiam quaſi *Iob. 14.*
E Propheta depoſcat: vel certè, quoniam licèt peccauerit
ſicut homo, & quaſi peccator miſericordiâ egeat, tamen *Ezech.*
correxit errorem, pœnitentiam geſſit, abſtinuit a temu- *18 & 33*
lentia delinquendi ſobrietate virtutis. Petit ergò iuſtitiã
ſecundùm verbum Dei; quia verbi Dei ſententia eſt, vt
conuerſus veniâ donetur, ſi legitimè eſt † facta conuerſio. *al. freta*

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in teſtimonia tua:

Diuiduus ſenſus; aut quia vias ſuperiores meas cogita-
ui plenas lapſus atq; peccati, & ideò vt remiſſionem pec-
F catorum poſſim mereri, morum conuerſione, ſtudióq;
virtutũ, *conuerti pedes meos in teſtimonia tua*, vt non iam
meis greſſibus, quibus antè ſum lapſus; ſed teſtimonio-
rum tuorum itineribus ambularem, quo tuorum ſe-
mitæ mandatorum me errare non ſinerent, nec veſti-
gium in deuia & tortuoſa deflecterem: Frequenter enim
ignorantes iter, ſi ſtrata viarum ſequantur, perueniunt
quò deſiderant peruenire, & carent erroris anfractu.
Sin autem vſurpent ſcire quod neſciunt, & putent aliqua
ſequenda compendia, à publici actus itinere rece-
dentes, erroris labyrinthos frequenter incurrunt, vt eos

de itinere deflexiſſe pœniteat : & ideò poſt multa labo-
rum diſpendia,ad iter quod reliquerant , redire conten-
dunt. Hic ergò ſenſus vnus eſt:alius autem ità : *Cogitaui*
vias meas,non ſuperiores;ſed futuras vt ante meos actus
cogitationibus præuenirem , ne inconſultâ operatione
Eccl. 31. progreſſus , aliquid in ipſis actionibus offenſionis inci-
Mat. 18 derem: vt ſi agere aliquid velim , antè cogitem vtrùm a-
gendum ſit illud quod deſidero aut quo agendum mo-
do: ſimiliter ſi alloquendum,vtrùm alloqui debeam, de-
inde publicè an ſecretò loqui,præſentibus aliquibus, aut
nullis: ſicut illud eſt,vt ſi velis fratrem corripere , primò
ſolus corripias , ſecundò præſentibus duobus aut tribus
teſtibus; tertiò, ſi non audierit,coram Eccleſiâ. Itaque ſi
prætermiſſo ordine,velis coràm Eccleſiâ fratrem incre-
pare,quem antè monere debueras,erratum ipſe cogno-
Eccl. 18 ſcit. Omnia igitur cum cogitatione facito,vt non te pœ-
al. per- niteat † operis tui. An verò ſi viam ingreſſus,cùm vene-
tio oiis. ris ad compitum aliquod (ità enim appellatur plurima-
Eccl. 32 rum velut quidam concurſus viarum) ſi neſcias quod iter
ingredi debeas,ſtas tamen & cogitas ipſe tecum , vtrùm
primam an ſecundam,an tertiam,an quartam , vel certè
quintam,ſi ità eſt,viam eligas quam ſequaris , nec putas
priùs adoriendum iter, quam animo definieris , & ple-
niore mentis intentione decideris. Stas igitur cogitans
quæ ſit via quæ in ciuitatem ducat, ad quam tibi putat
eſſe pergendum. Quanto igitur magis animo debes ac
mente conſiſtere qui ad regnum cæleſte contendis , &
cogitare tecum,quia non omnis via illò ducit,non omnis
via illò dirigit ad Hieruſalem illam quæ in cælo eſt? Sunt
Hebr. 12 viæ quæ malos exitus habent , quas diaboli tentamenta
triuerunt: & ideò exitus earum, exitus mortis ſunt. Hæ
nempe ſunt viæ , de quibus legiſti in Prouerbiis : *Quia*
ſunt viæ quæ videntur viro rectæ eſſe,vltima autem earum
Prou. 14 *aſpiciunt in profundum inferni*. Eſt autem via anguſtior
Mat. 7 illa quæ ducit ad Dei regnum. Volens ergò eam ingredi
viam quæ ad Deum ducit,non circumſpicies,non tecum
ipſe tractabis,non conſiderabis , ne facilè capiatis affe-
ctu,ſi viæ latitudine prouocatus ingrediatis iter quod ad
inferna deducat? Cogita ergò antè,atque perpende quid
Matt. 5 faciat. *Qui viderit* , inquit , *mulierem ad concupiſcendum*
eam,iam adulterauit eam in corde ſuo. Hic vtique cogita-
uit vt videret mulierem,vt videret ad concupiſcendum ;
ſed mala hæc cogitatio relinquat vias ſuas. Alius non co-
gitauit quidem ; ſed ſubitò aſpexit,& captus eſt,& vidit,
& concupiuit,& ideò lapſus eſt. Quòd ſi fragilem ſuum
conſideraſſet affectum,& antè timuiſſet, ne cùm vidiſſet
al. mẽte mulierem † oculo,caperetur animo, vtique non proſpe-
xiſſet ad mulierem,ne concupiſceret eam. Videns ergò
mulierem , non direxit pedem ſuum in teſtimonia Do-
mini,qui ſi ante lapſum ſuum cogitare potuiſſet, forſitan
direxiſſet Vnuſquiſque ergò priùs cogitet quomodò vi-
deat mulierem,vt non videat ad concupiſcendum eam ,
aut non attendat in eam. Si autem videos repentè , vel
bonâ cogitatione fundatus dirigat pedem ſuum ad teſti-
monia Domini , ne in captiuitate permaneat : vtique ei
profuit cogitatio. Poſtremò amans mulierem ſi auerterit
non tantùm pedem; ſed & mentem , vt diligens & con-
cupiſcens Chriſtum,conſideret iudicium eius,teſtimonia
eius de præmiis caſtitatis,& relinquat vias concupiſcen-
tiæ,ſequatur vias Chriſti: & habebit laudem in eis,ſi cõ-
templatus Dominum Ieſum,contemnat carnis ardorem,
flammamque libidinis quaſi quodam fonte reſtinguat ,
allidat teneras & infirmas cupiditates ad petram Chriſti.
Pſ. 136. Cogitet ergò primùm , vt eadem repetam, quemadmo-
Eccl. 31. dùm videat , quemadmodùm loquatur. Bene cogitauit
Pſal. 40 qui dixit : *Pone, Domine, cuſtodiam ori meo :* ne fortè
Prou. 10 dum mens inflammat ardorem , lingua ſermone laba-
tur aut multiloquio incauto etiam quod mens non co-
gitauit,incurrat loquendi facilitate : cogitet quemadmo-
dùm pedem ſuum dirigat,manum ad ſe ferat, ne impetu
indignationis impulſus,cùm repellere debeat iniuriam,
al. ictũ. ipſe alteri † ictum notabilis cædis illidat. Cogitandum
Eccl. 32 eſt igitur quid geramus : Vbi enim præcedit cogitatio,
maturitas operationis adhibetur. Itaque pes iſte fidei
veſtigium eſt,quem meditatione perpenſâ, à corporali-
G bus moribus ad teſtimonia diuina deflexit. Quid igitur
proſit cogitare antè,quod poſteà facturus ſis, docet ver- Prou. 4
ſiculus qui ſequitur :

Paratus ſum , & non ſum turbatus , vt cuſto-
diam mandata tua.

Vbi cogitatione quis præuenit quod acturus eſt,ſem- Eccl. 32
per paratus ad agendum eſt , ſemper fixus & validus , vt
non queat ſubitâ aliquâ accidentium offenſione turba-
ri. Nulla eum flabra ſcopuloſæ nimis ambitionis excu-
tiunt , nulla procella atque tempeſtas iniuſtæ inuaſionis
exagitat,non petulantis oculus meretricis illaqueat: O- Prou. 7
H culus enim meretricis,laqueus amatoris eſt. In alienâ mi-
ſer capitur poſſeſſione , qui improuiſo igne præuentus
poſſeſſionem ſuæ mentis amiſit. Si perſecutio ingruit, in-
uenit iam paratum,vt vbi poſſit eſſe perturbatio ſalutis
incertæ, ibi ſperata ſacri corona certaminis , prouidâ fu- Mat. 10
turi meditatione demulceat. Sed maledictis obtrectato-
rum frequenter obroditur. Cogitet quia *non eſt diſcipu-*
lus ſuper magiſtrum,neque ſeruus ſuprà dominum. Si ſu- Pſal. 68
prà Dei Filium opprobria exprobrantium nefanda ce-
ciderunt,quemadmodùm ſeruus exortem eorum ſpera-
re ſe poterit? Ideóque mentem ſuam præparare debet,vt Rom. 8
cùm iſta acciderint,turbare ſe non queant. Præparet a-
I nimum & meditatione componat,vt poſſit dicere, ſi ta- Ibidem
men poſſit: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribu-*
latio , an anguſtia , an fames? &c. Quare autem non ſe- Ibidem
paretur , adiecit : *Sed in his omnibus ſuperamus* , inquit,
& vincimus , propter eum qui dilexit nos. Meritòque
confirmatus ait : *Confido enim quia neque mors , neque vi-*
ta , neque Angeli , neque Poteſtates , neque præſentia, ne-
que futura ſeparare nos poterunt à charitate Dei , quæ eſt Epheſ. 6
in Chriſto Ieſu. Multa Apoſtolus dixit , contrà quæ lucta
nobis eſt ; ſed alia facilia ſunt , vel certè non huius tem-
poris aut loci , vt diſcutere omnia debeamus quæ ſint
quæ nos ſeparare poſſint à charitate Dei , niſi diligen-
tiùs reſiſtamus. Illud nunc quod videtur obſcurius,non Rom. 8
K prætermittimus ; quia ait : *Neque altitudo , neque pro-*
fundum : quæ ſunt grauia tentamenta. Denique habes
in Eſaiâ ſcriptum ad Regem Achaz : *Pete tibi ſignum à* Eſai. 7
Domino in profundum,aut in altum. Reſpondit ille: *Non*
petam , neque tentabo Dominum. Myſticum illi propoſi-
tum eſt ; ſed non intellexit , & veritus eſt ne tentare Do-
minum videretur , ſi ſignum peteret in altum , aut in
profundum. Dominus autem volens grauia tentamen-
ta remedio ſupplantare diuino , ait: *Ecce Virgo concipiet* Ibidem
in vtero. Hoc eſt magnum ſignum , quod altitudinis, &
profundi tentamenta deſtruxit : Dominus enim Ieſus Philip. 2
non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, neque
L quæ ſua ſunt,requiſiuit; ſed formam ſerui accepit, humi-
liauit ſe vſque ad mortem. Itaque neque elatus eſt
poteſtate , neque mortis quadam deiectione turbatur.
Hoc igitur ſignum proponitur Regi , vt petat ſibi
remedium , per quod nec regiæ poteſtatis extolleretur
ſupercilio,nec certè ærumnæ alicuius exceptione per-
turbaretur, vt erat corde turbatus,cùm bellum ſibi vi-
deret ab Aſſyriis inferri. Diuini igitur exemplo oraculi
volumus oſtendere quæ eſſent hæc grauia tentamen-
ta , quibus remedium ſolus potuit Chriſtus afferre. Ve-
rumtamen & prophetico ſermone facile eſt docere far-
cinam quamdam horum tentamentorum : Hæc enim
M tentamenta duo maxima ſanctus Salomon oratione
propriâ declarauit , & rogauit vt poſſet excludere , di-
cens : *Diuitias autem & paupertatem ne dederis mihi ;* Prou. 30
ſed ordina mihi quæ opus ſunt , & quæ abundent : ne
repletus mendax fiam , & dicam : Quis me videt ? aut
pauper rapiam , & periurem nomen Dei. Potes igitur
tu illa tentamenta contemnere , quæ formidauit Salo-
mon , qui ſapientiam poſtulauit & metuit ? Diues erat,
timuit extolli : pauper fieri formidauit , ne pauperta-
tis neceſſitate abſtinentiæ gratiam non teneret. Quàm
multi qui videbantur ſancti eſſe , ceciderunt ab alti- 3. Reg. 3
tudine cordis ſui ? Quàm multi aliquâ neceſſitate de-
iecti non potuerunt contenti eſſe iniuriâ , qui fue-

tant virtutum exercitio roborari? Rarus Iob inuenitur in terris, [Iob. 1.] qui & diuitias amiſit & filios, & vibicibus corporis exarabatur, [Iob. 2.] cùm vermes toto corpore fluerent: à Dei tamen charitate non potuit ſeparari. Paremus igitur affectum noſtrum, ne imparatum vis repentina perturbet. Denique ſciens Dominus citò nos frangi ſolere, ait etiam Apoſtolis: [Ioan. 14] *Non turbetur cor veſtrum, neque formidet.* Si te cupiditas appetentiáque tentauerit, lege Euangelium: dicat tibi Ieſus Chriſtus: *Non turbetur cor tuum.* Si quis terror ingruerit, dicat tibi Chriſtus: *Non turbetur cor tuum, neque formidet.* [Rom. 8.] Si qua ſupplicia perſecutor inflixerit, lege Euangelium, dicat tibi Ieſus: *Non turbetur cor tuum, neq. formidet.* Lege Apoſtolum dicentem: *Indignæ enim paſſiones ſunt huius temporis ad ſuperuenturam gloriam.* B Si in mari nauiganti grauis fluctus inſurgat, tempeſtas † atra [al. orta.] deſæuiat, tibi dicat Ieſus: [Marc. 6] *Ego ſum, noli turbari.* Veniens igitur in certamen aliquod magnum & graue, dic prius: *Paratus ſum & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.* Et quid de ſæcularibus dicam? Eſto paratus non ſolùm aduersùs ea quæ vides; ſed etiam aduersùs ea quæ non vides. [2. Cor. 7] [Rom. 8] *Foris*, inquit, *pugnæ, intùs timores.* In te ipſo tibi bellum eſt, bonum eſt vt in tranquillitate ſit animus tuus, & in quadam ſerenitate: Sed gubernator ille melior eſt, qui in tempeſtate nauim gubernat. Rege igitur te ipſum, quando turbatur animus, mens fluctuat. Laudauerim virtutem gubernatoris qui nullas procellas ſenſerit, & curſum nauigij direxerit nullà tempeſtate iactatus? C Sed illum laudauerim, qui aduersùs ventos renititur, inſurgit aduersùs fluctus, non timet vel cùm in altum eleuarit vndis nauigium, vel cùm ad profundi ima deponitur. [Epheſ. 6] Ità & ille laudandus eſt gubernator ſui qui ea quæ aduerſa ſunt, vincit patientiâ, virtute ſuperat, ſecundis non extollitur, aduerſis non frangitur. *Bellum tibi eſt etiam aduersùs nequitias ſpiritales.* Aduertis cum quantis tibi eſt prælium? Et ideò meditare † iſta tuo animo, vt [al. & ſta tue.] procedens ad prælia dicas: *Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.*

Funes peccatorum circumplexi ſunt me: & legem tuam non ſum oblitus.

Funes peccatorum, &c. Hoc eſt, funibus me circumdederunt peccatores, vt mea implicarent veſtigia, ne poſſem incurſus eorum præuidendi celeritate euitare. Non ergò illi funes ſunt, de quibus ſcriptum eſt: [Pſal. 15.] *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Sunt etiam funes illi quibus vtuntur qui terminos metiuntur agrorum, limitéſq; diſtinguunt, & poſſeſſionum ſpatia diſterminant. Tenduntur ergò illi funes quòd poſſeſſio vniuſcuiuſque diffunditur. [Deut. 32] Sic factus eſt funiculus hereditatis ſuæ Iſraël. Boni ergò illi funes. [Eſai. 5] Iſti autem funes quibus trahuntur peccata, vt fune longo, & vt loro iugi vitulæ, iniquitates: Vitula enim indomita plùs ſe iactat & excutit, cùm tenetur, nec acquieſcit imperio, [Prou. 9.] nec adſtringitur vinculo; ſed magis cum loro retrahitur, exaſperatur. Itaque nec coacta ſe ſubiicit, nec tamen libera vinculorum eſt. Sicut ergò trahit vitula lorum iugi, quæ etſi non tenetur è proximo, tenetur tamen, nec ſe explicat & abſoluit: ità trahit vnuſquiſq; peccator indomitis moribus iniquitates, [Luc. 9.] [Eſai 49] [Eſai. 52] qui putat ſe liberum; quia non eſt iugo ſubditus, ſubiectúſque iudicio: & neſcit quòd non ſit exutus; ſed magis vt illa vitula & ipſe ſe implicat ſuorum nexibus peccatorum. Hi ſunt ergò funes delictorum noſtrorum, quibus inuoluimur & ligamur, quemadmodùm ſunt & vincula delictorum: Et ideò Saluator qui habet in poteſtate peccatum dimittere, dicit iis qui ſunt in vinculis: *Exite.* Vtinam & mihi dicat: Exi de vinculis tuis, [Luc. 23] exi de nexibus peccatorum tuorum: ſolue funes erroris tui quibus circumdatus & ligatus es: Etſi enim nequiſſimus ſim omnium, & deteſtabilis ſim vſu peccatorum; illo tamen iubente, liber ero, qui ſub vno momento latrocinij damnatum reum ſupplicio eripuit, conſtituitque in regno ſuo. Sunt ergò vincula quibus cōſtringimur, etſi videamur nobis liberi. Beatus qui hæc ſoluit ſibi vincula. Et ideò Dauid ait: [Pſal. 2.] *Dirumpamus vincula eorum: & abiiciamus à nobis iugum ipſorum.* [Hier. 30] Non manu vtique viſibilia vincula dicit eſſe rumpenda; ſed inuiſibiles criminum nexus morum conuerſione & fidei profeſſione ſoluendos. [Eſal. 58] [Tob. 4.] Aut ſi manu, & tunc opera manus tuæ eroga pauperibus, debiles eleuato, redime captiuos: & ſoluiſti vincula tua. Eleemoſyna enim à peccato liberat. [P. 10. 14] Eripe eum qui ducitur ad mortem: [Prou. 5] hoc eſt, eripe eum interceſſione, eripe gratiâ, tu Sacerdos! aut tu Imperator! eripe ſubſcriptione indulgentiæ & ſoluiſti peccata tua, eruiſti te à vinculis: Vinculis enim peccatorum ſuorum vnuſquiſque conſtringitur; ſicut ipſe legiſti. [Iacob 5] *Ligat nos à vinculis carnis illecebra.* [Rom. 7] Vinculum noſtrum auaritia eſt, vinculum noſtrum ebrietas eſt, vinculum noſtrũ concupiſcentia eſt, vinculum noſtrum ſuperbia eſt: Sunt B & diaboli vincula. Denique ſcriptum eſt: [Luc. 13] *Hanc autem filiam Abrahæ, quam ligauit Satanas, decem & octo annis.* Ligat nos etiam diabolus criminum nexu, ligat nos vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, quâ Chriſtus negatur; vinculo inuidiæ, quâ frequenter etiam frater appetitur: vinculo crudelitatis, quâ nonnunquam ſocius & conformis occiditur. Hæc ſunt vincula quibus ligatus vnuſquiſq; ità inclinatur, vt animam ſuam leuare non poſſit, nec obtutus ad cælum mentis erigere, niſi ei dixerit Dominus: *Dimiſſus es ab infirmitate tuâ*, [Ibidem.] & munere eum ſuæ benedictionis erexerit. Hæc ſunt ſceleratorum vincula † quibus durè peccatores ligant diabolus & miniſtri eius: [al. quæ durè peccatores ligãt, hoc eſt, diabolus.] vel certè Nemroth, hoc eſt amaritudo: C vel certè Eſaü, hoc eſt, terrenus & callidus: Iſti enim venatores erant, qui feras laqueis captare conſueuerant, & muta animantia vinculis illigare. Inutiles venatores, qui capiant beſtias, quæ in pompam ſpectaculo populari præbeant miniſterium crudelitati. [Gen. 10] [Gen. 25 & 27.] Denique nullum inuenimus in diuinarum ſerie Scripturarum de venatoribus iuſtum. At verò alia vincula ſunt, vt dixit, Domini Ieſu, [Eſai 45] [Oſee 11] quem ſequuntur, inquit, alligati vinculis: hoc eſt, vinculis adſtricti charitatis, ſpei & fidei vinculis alligati. Licèt ſic poſſit intelligi: Alligati vinculis Chriſtum ſequuntur: hoc eſt, peccatorum & criminum remiſſorem, fontem indulgentiæ, redemptionis auctorem. Sequamur ergò vincula Chriſti, fugiamus vincula venatorum: ne dum incedimus, dum ignoramus, laqueos eorum pes noD ſtræ mentis incurrat; nec animæ noſtræ ceruicem nexibus inſeramus: Inſidiantur enim quaſi peſſimi venatores: [Hier. 5] & quando proſperorum euentu animum relaxamus, ac ſecundis rebus remittimus, nec excubias cautionis habemus intentas, tunc plùs iactant laqueos ſuos, aut in viâ quâ ambulamus, abſcondunt, vt cùm fuerint eorum laqueis annexa veſtigia, trahant quò ſecurum ſupplantent viantem, vel collo adſtricto ſtrangulent commeantes. Noli ergò altâ ambulare ceruice, ſicut filiæ Iudæ: [Pſ. 141] Altis enim ceruicibus citò laqueus innodatur. Noli ad ſæcularia mentem, animúmque defigere; ſed circumſpicio oculis animæ diligenter (quia *pluit Dominus laqueos ſuper peccatores*) [Eſai. 8] ne cadentes illigare te poſſint quos poteris E euitare: ſi legem Domini non obliuiſcaris: Etenim etiam qui ligatus eſt, ſi ſibi ſit conſcius libertatis, obliuiſci libertatem ſuam non deſinit, & cauſam nonnumquam dicit è vinculis, [Pſ. 180] eámque ſibi legum præſcripto defendit, ac iudicio frequenter abſoluit. Ergò & tu ſi peccaueris, memor eſto legis. Si peccaueris, memor eſto Chriſti, qui te liberat, dicens: *Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero.* Ipſum diebus ac noctibus teſte, ipſe tua confitere peccata. Docet te Propheta quomodò ti- [Eſai. 43] F meas Dominum Ieſum.

Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi: ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.

Non ſatis eſt dies ad deprecandum, ſurgendum eſt & nocte, & mediâ nocte. Ipſe Dominus pernoctauit in [Luc. 6.] oratione, vt te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo: [Hebr. 7] & vtique peccatis tuis ille indulgentiam poſtulabat. Poſtulabat à Patre, operabatur propriâ † poteſtate. [al. voluntate.] Non tibi dicit Propheta, vt tantummodò mediâ nocte ſurgas; ſed vt ſurgas nocte, & maximè nocte mediâ: no-

ête enim ſurgendum antè præmiſit dicens: *Memor fui in* G
Suprà. *nocte nominis tui, Domine!* Poteſt vnuſquiſque memor
eſſe, & non ſurgere: poteſt vnuſquiſque & ſurgere, &
cùm ſurrexerit, ea quæ proprio arbitrio ſederint, poſtula-
re. Addidit: *Mediâ nocte ſurgebam*, docens te ſurgendum
eſſe mediâ nocte. Nec otioſum eſt quod adiunxit: *Ad
confitendum tibi*, hoc eſt, vt illo maximè tempore depre-
cari Deum, & propria debeamus deflere peccata: nec ſo-
lùm de præteritis veniam poſtulare; ſed etiam præſentia
declinare, futura cauere: Multa enim illo in tempore ten-
tamenta proſerpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc
Ephеſ. 6 tentator illudit: coquitur cibus, potúſque digeritur. Sto-
Eccl. 23 machus æger, mens ſomnolenta, animus occupatus eſt.
Itaque aut quieſcenti calor ſoporis augetur, aut vigilanti H
nondum plenior refuſus eſt vigor, qui errorum cauere
poſſit incurſus. Tunc igitur tentator aſſiſtit, tunc retia ia-
cit, quibus turbare poſſit mentem improuidam. Tunc
ſpiritales nequitiæ tenebras offundunt, tunc omne nefas
ſuadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus
Eccleſ. 3 criminis conſcius, nullus poteſt eſſe erroris teſtis. Tunc
varias diſceptationes pectori dormitantis infundunt, vt
primò de ſtatu mentis deiiciant reluctantem, & aliquorũ
qui ſancti habentur, proponatur exemplum; quòd illi a-
liquando deliquerint; ſed poſteà veniam ſint adepti, &
texerint ſuperiora delicta: Nam etſi omnem emendatio-
nem noſtri inimicus exoſus ſit; tamen ad tempus, vt ſo-
briæ mentis virum poſſit elidere, prætendit futuram in-
dulgentiam, vt præſentia peccata perſuadeat: & cùm im-
pulerit aliquem ad erroris aſſenſum, ſi viderit eum iam I
non amore virtutis à culpâ; ſed pœnę contemplatione
reuocari, inſerit varias diſceptationes, vt dicat ſibi: *Quis
me videt? Et tenebræ circumdant me, & parietes: quem
Eccl. 23 vereor?* Non videt Altiſſimus, non ad eum peccata no-
ſtra perueniunt, non dignatur ſpectare quæ pia ſunt. hæc
vtique vſu exemplóque cognoſcimus: Nemo enim po-
teſt eſſe expers tentationis. Itaque vt tempus habile hoc
tentamentis, ità etiam tempus eſt pœnæ; quod ex lectio-
ne diuinâ poſſumus edoceri. Non enim otioſè Dominus
Deus noſter, cùm poſſet quocumque momento primiti-
ua Ægyptiorum extinguere; hoc tamen tempus dolori &
luctui peccatoribus opportunius indicauit: Sic enim ſcri-
ptum eſt: *Quia mediâ nocte primogeniti Ægyptiorum ab* K
Exod. 12 *exterminatore ſint interempti*. Ideóque ſanctus Moyſes
Propheta, vt hoc præueniret tempus, ac ſine Hebræo-
rum fraude tranſiret, agnum antè immolauit, hoc eſt
veſperi, vt manducantes eum, & paſcha Domini cele-
Ibidem. brantes, non occuparentur exterminatoris inſidiis, ne
inermes & vacuos ſpiritalis alimenti nocturna ſpicula te-
nebroſi hoſtis opprimerent. Hæc diligenter intende, pru-
denter intellige, ſollicitè require. Non perfunctoriè iſta
dicuntur; ſed diuina tibi myſteria declarantur. Præueni
& tu inſidias tentatoris, inſtaura priùs cæleſte conuiuiũ. L
Indictum eſt ieiunium, caue ne negligas. Et ſi te fames
quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia de-
clinet ieiunium, tamen cæleſti magis te ſeruato conui-
uio. Non epulæ paratæ extorqueant vt cæleſtibus ſis va-
cuus Sacramentis. Differ aliquantulùm, non longè fi-
nis eſt diei: immò plerique ſunt eiuſmodi dies, vt ſta-
tim meridianis horis adueniendum ſit in Eccleſiam, ca-
nendi hymni, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus
aſſiſte, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas Do-
mini Ieſu, in quo remiſſio peccatorum eſt, poſtulatio di-
uinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Suſcipe
antè Dominum Ieſum tuæ mentis hoſpitio. Vbi corpus e-
ius, ibi Chriſtus eſt. Cùm hoſpitium tuum aduerſarius M
viderit occupatum cæleſtis fulgore præſentiæ, intelligens
locum tentamentis ſuis interclуſum eſſe per Chriſtum,
fugiet ac recedet, & tu mediam noctem ſine vllâ offen-
ſione tranſibis. Admonet etiam ſacrificium veſpertinũ,
vt numquàm Chriſtum obliuiſcaris. non potes obliuiſci,
cũ lectũ aſcendes eius Domini, cui in occaſum precem
fuderis diei, qui eſurientem te ſui corporis epulis exple-
uerit: Etenim quod veſperi cogitaueris, citò cùm euigila-
Epheſ. 5 ueris, recenſebis. Excitabit te ipſe Dominus Ieſus, admo-

nebit vt ſurgas, & eo tempore arma orationis aſſumas,
quo ſolet incurſare tentator. Vnde non otioſè Paulus A- Act. 16
poſtolus & Silas truſi in carcerem, cùm in neruo pedes Pſal. 43
haberent, mediâ tamen nocte ſurgebant mentis veſtigio,
exorabant Dominum, & laudis Sacrificium deferebant.
Ideóq; vbi non defuit deuotionis officium, adfuit etiam Act. 16
ſolutionis remedium. Subitò enim mediâ nocte terræ
motus factus eſt grandis; ità vt mota ſint fundamẽta car-
ceris, valuæ apertæ, omnium vincula ſoluta ſint. Audis
quẽadmodùm ſi ligatus fueris, quibus manibus, quibus
operibus ipſe te ſoluas, quẽadmodùm cuſtodes timere
non poſſis? Surge igitur ad precandũ. Ea hora eſt, quâ tẽ-
tator nocere conſueuit, & nequitia conſueuit irruere. Ea
H hora eſt, quâ ſolet aduersùs tẽtationes graues remedium
venire cæleſte. Excubandũ tibi eſt, ne quâ fraude vinca-
ris: prouidendũ vt eo tẽpore quo potes vincere, nequa-
quàm vincẽdi tẽpus amittas. Et quia orationem eſſe ſub-
eundam mediâ nocte diximus, nõ minùs etiã de huiuſmo-
di horâ diei dicendum videtur; contraria enim diei nox
eſt: *Quid enim luci commune cum tenebris?* Et ideò ad- 2. Cor. 6
uerſa ſibi eadem nocturnã eſt diurnę. Sicut enim mediâ Exod. 12
nocte primitiua Ægyptiorum † exterminator occidit, al. ten-
& ex eo cognoſcitur quòd eâ maximè horâ operetur ad- tator.
uerſarius; ità è contrario quòd meridiano tempore vir- Gen. 18
tus diuinæ lucis operetur. Vnde & Abraham circà meri-
diem ſobrias tendebat excubias, & boni aliquos expe-
ctabat euentus, leuans oculos ſuos, ac finitima perluſtrãs,
quòd eo tempore aduenientem gratiam ſibi quæreret.
I Illo igitur tẽpore cum duobus Angelis ſuis diuinus ei ho-
ſpes aduenit, illo tẽpore Chriſtũ ſuſcepit hoſpitio. illo tẽ-
pore illa quæ legis & intelligis, celebrata myſteria ſunt.
Quãto enim magis debuit fidelẽ virũ diuina illuminare
præſentia, quàm quo tempore lux diei plenior refulge- Gen. 43
ret? Meritóque etiam ſanctus Ioſeph receptis fratribus,
& accerſito iuniore germano quem maximè diligebat,
meridie inſtaurat conuiuium: Erat enim meridies in ſan-
cti Ioſeph pectore, quando lætas epulas fratribus ſplen-
dentis gratiæ miniſtrabat, ſuauiſſimique cibos alloquij
diuidebat: vt cùm illi pœnam fratris metuerent appetiti
& venditi in ſeruitutem, ille diuino iudicio ipſis diceret
eſſe prouiſum, vt in Ægyptum deduceretur, qui famem Gen. 45
K ſuſtinentibus alimoniam non negaret. Habeamus ergò
in nobis meridiem. Meridies eſt ei, cuius iuſtitiæ ſol re-
fulget, & cuius opere bono, vel cogitationibus innoxiis, Mala. 4
& purâ mente atque ſincerâ paſcitur Chriſtus. Diſce igi-
tur quemadmodùm tibi ipſi fias meridies: *Reuela*, in-
quit, *Domino viam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet,* Pſal. 36
*& educet ſicut lumen iuſtitiam tuam, & iudicium tuum
ſicut meridiem*: Vbi enim vera eſt fides, ibi veri luminis
gratia eſt. Vbi innocentiæ prolixior cuſtodia, virtutúmq;
longâ meditatione proceſſus, ibi ſplendor bonæ conſciẽ-
L tiæ diu permanens, ibi intelligibilis eſt meridies, ibi & tu
Chriſto mentis tuæ epulas exhibebis, & in diuitiis eius
etiam ipſe paſceris: ità vt non luminis præmaturus veri
ſequatur occaſus, nec quidam ſtudiis tuis tenebroſus citò
veſper incumbat, & opera bona interiectus impediat.
Quòd ſi tentationum nox aduenerit, non immeritò me-
diâ nocte ſurgendum, & orandum diu, & protrahenda Iob. 3
pſalmis tempora, donec veniat dies, & illuceſcat tibi
Chriſtus. Vide igitur ne & per diem tibi media nox fiat, 2. Pet. 2
quo mundi princeps tenebroſus & ſqualidus plenitudi- Ioan. 14
nem tibi tentationis offundat. Surge igitur, & excita
tuam mentem; non dormitabit qui cuſtodit te, ſi te non
reperiat dormientem: ſed ſurget, ſi & ipſe fuerit tuæ ani- Epheſ. 5
M mæ vigiliis excitatus: & imperabit vento, & fiet tran- Pſ. 120
quillitas in tuo pectore, quod diuerſarum procellarum
turbine fluctuabat. Surgendum igitur nobis eſt mediâ
nocte: ſolet enim Sponſus mediâ nocte venire. Caue ne Marc. 4
te dormientem inueniat, caue ne facem tuam non
queas ſomnolentus accendere. Surgendum, inquam, Mat. 25
& Domino confitendum eſt, vt gratias agas. Confi-
tenda etiam eius iudicia æterna, & quidquid nobis
boni accidit, eius iuſtitiæ deputemus: ac ſiue diuites
ſumus ſiue ſalubriter valemus, iuſtitiæ Domini de-

feramus: quia iuſtus eſt, vt opus ſuum tueatur ac ſeruet,
vt quos nudos indotatâ quadam naturæ ſorte in hanc
proiecit corporis infirmitatem, vigore animi, & miſeri-
cordiæ ſuæ dote pauperes veſtire dignetur. Quod vtique
omni agendum tempore manifeſtum eſt, vt nec diê, nec
noctê, nec vllo tempore à gratiarum actione debeamus
vacare.

Particeps ego ſum omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.

Pſal. 44 Habet & Chriſtus participes atque conſortes ſuos.
Rom. 8 Denique Dauid probat, dicens: *Vnxit te Deus, Deus tuus*
oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Habet participes carnis;
quia carnem ſuſcepit: habet prophetiæ; quia *Prophetã*,
Deut. 18 inquit, *vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter de fratribus* B
veſtris: tamquàm me: ipſum audietis per omnia quæcum-
que loquetur vobis. Erit autem, omnis anima quæ non au-
dierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe. Ipſe eſt
verus Propheta, qui ſine alterius munere futura cogno-
Eccl. 48 ſcit: qui ea quæ ventura erant, locutus eſt in Prophetis.
An non eſt Propheta, qui facit alios prophetare? Ipſe eſt
Luc. 16. qui auditur ſicut Lex; quia & Lex eſt ipſius. Denique *ſi*
Moyſen, inquit, *& Prophetas non audiunt: nec ſi quis ex*
mortuis ad illos abierit, credent. Ideóque populus Iudæo-
Rom. 11 Matt. 23 rum quia non audiuit hunc Prophetam, de plebe exter-
minatus eſt, vt populus Dei eſſe deſineret, qui antè po- C
1. Cor. 1 pulus Dei dicebatur. Habet conſortes baptiſmi; quia ba-
ptizatus pro nobis eſt: habet conſortes iuſtitiæ, quia ipſe
Ioan. 14 iuſtitia eſt, & nobis de ſuo dedit ſui habere conſortium:
Ioan. 11 habet conſortes veritatis; quia ipſe veritas eſt, & nos te-
1 Petr. 2 nere voluit veritatem: habet conſortes reſurrectionis;
quia ipſe eſt reſurrectio: habet conſortes immaculatæ
Rom. 6 vitæ; quia ipſe immaculatus eſt. Et quicumque in noui-
tate vitæ ambulauerit, quicumque tramitem iuſtitiæ te-
Coloſſ. 1 nuerit, particeps Chriſti eſt. Habet etiam tribulationis
ſuæ participes: ideóque qui particeps eius eſſe cupiebat,
Rom. 6. dixit: *Nunc gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea*
quæ deſunt tribulationum Chriſti in carne meâ, pro corpore
eius, quod eſt Eccleſia. Sepulturæ quoque eius participes
ſumus: Quiſquis enim conſepultus eſt cum ipſo per ba- D
ptiſmum in mortem, particeps eius eſt. Ideóq; ipſe apo-
ſtolus adſtruens quam nobis gratiam dederit Dominus
Hebr. 3. Ieſus, ait: *Participes enim Ieſu Chriſti facti ſumus.* Sed
Mat. 25 & ille particeps Chriſti eſt, qui lugentem mœſto conſo-
latur affectu: qui in carcere conſtitutum proprio nõ de-
fraudat officio: qui lecto ægrotantis aſſidet, non vt ca-
piendæ hereditatis tendat aucupium; ſed vt morbi vim
ſollicito mitiget miniſterio, vt ſedulo feſſum ſermone
demulceat: qui nudos veſtiat, eſurientes reficiat. In his
enim frequenter eſt Chriſtus, ſicut ipſe ait: *In carcere erã,*
Tob. 4. *& veniſtis ad me: nudus eram, & operuiſtis me: Quod enim* E
vni eorum feciſtis, mihi feciſtis. Si oderim mendacium,
particeps Chriſti ſum; quia veritas Chriſtus eſt. Si fu-
Mat. 25 giam iniquitatem, particeps Chriſti ſum; quia Chriſtus
iuſtitia eſt. Beatus qui hoc poteſt dicere: Sicut enim
Epheſ. 4 membrum particeps eſſe dicimus totius corporis; ſic cõ-
iunctum omnibus timentibus neum, qui non dicat alteri.
Ioan. 14 Non es de corpore meo hoc eſt, non dicat pauperi diues,
Pſal. 10 non ignobili nobilis, non ægro ſanus, non fortis debili,
non imperito Sapiens dicat: *Non eſtis mihi neceſſarii.*
Particeps corporis Chriſti eſt quod eſt Eccleſia. Sed qui
1 Cor. 12 ſciat quòd ij qui videntur in Eccleſiâ debiles, pauperes,
Ibidem. imprudentes, etiam peccatores, abundantiori indigeant
honeſtate, & maiore præſidio fulciendi ſint? Qui hoc F
Coloſſ. 1 nouerit, ipſe poteſt dicere: *Particeps ego ſum omnium ti-*
1. Cor. 12 *mentium te.* Qui compatiatur magis huiuſmodi homini-
bus, quàm faſtidiat eos: compatiatur infirmis, vt ſciat
quòd vnum corpus omnes ſumus: & membris membra
connexa, vt alterum ſine altero eſſe non poſſit: & cum
Rom. 12 alterum dolet, compatiatur alteri. Iſte ergò rectè poteſt
1. Cor. 12. vſurpare huius vocis auctoritatem. Vide autem quàm
verecundè Propheta dixerit: *Particeps ego ſum, timen-*
tium te. Non dixit imitantium; ſed timentium: *Initium*
Eccleſ. 1 *enim ſapientiæ eſt timor Domini.* Inter rudes ſe conſtituit

A humilitate, cùm veteranos deuotione ſuperaret: Sed ta-
men & timere virtutis eſt; quia ſcriptum eſt: *Timete Do-* Pſal. 33
minum omnes Sancti eius! Sed ne aliquibus timor iſte nõ
ſanctus videatur (quia ſunt qui ignauâ formidine perti-
meſcunt, & hebeti trepidant metu) addidit: *Et cuſtodien-*
tium mandata tua. Vt oſtenderet ſe ſancti timoris eſſe
conſortem. Aut ſic: Poteſt quidem timere corde deuotus;
ſed opere piger, vt ſit religioſus affectu, otioſus actu.
Non tamen poteſt piger eſſe, qui mandata Domini cu-
ſtodit. Qui ergò timet, cuſtodit: ergò eius eſt cuſtodire,
qui timeat. Sanctus itaque hoc dicit: ego autem hoc mi-
hi vſurpare non poſſum: Quanti enim ſunt qui timeant
Deum, & non illis compatior? Quærunt opem, & ferre
nolo miſericordiam: indigent ſumptu; & non adiuuo.
Quiſquis autem hæc facit, ipſe poteſt dicere ſe timen-
tium Chriſtum eſſe conſortem.

Miſericordiâ tuâ Domine: plena eſt terra, iu-ſtificationes tuas doce me.

Quomodò miſericordiâ Domini plena eſt terra, niſi per
Paſſionem Domini noſtri Ieſu Chriſti, quam futuram
præuidens quaſi promiſſam Propheta concelebrat? Pro-
phetis autem ea quæ ventura ſunt præuidentibus, moris
eſt vt quaſi iam decurſa memorent quæ poſterioris æta-
tis ſunt. Plena eſt ergò terra miſericordiâ Domini, quia
omnibus eſt data remiſſio peccatorum. Super omnes ſol
oriri iubetur. Et hic quidem ſol quotidie ſuper omnes
oritur. Myſticus autem ſol ille iuſtitiæ omnibus ortus Matt. 5
eſt, omnibus venit, omnibus paſſus eſt, & omnibus re-
ſurrexit; ideò autem paſſus eſt vt tolleret peccatum mũ- Mala. 4
di. Si quis autem non credit in Chriſtum, generali be- Ioan. 1.
neficio ipſe ſe fraudat: vt ſi quis clauſis feneſtris radios
ſolis excludat, non ideò ſol non ortus eſt omnibus; quia
calore eius ſe ipſe fraudauit: ſed quod ſolis eſt, prærroga-
tiuã ſuam ſeruat: quod imprudentis eſt, communis à ſe
gratiâ lucis excludit. Super omnes pluuia eſt, & hoc diui-
uæ miſericordiæ deputatur; quia pluit ſuper iuſtos & in-
iuſtos. Aut certè ſic interpretandũ, quod miſericordiæ Matt. 5
diuinæ plena ſit terra; *quia Domini eſt terra, & plenitudo* Pſal. 23
eius: ipſe ſuper maria fundauit eam, & ſuper flumina præ-
parauit illam: Etenim per Eccleſiam in omnes gentes
diffuſa eſt miſericordia Domini, in omnes gentes diffuſa
eſt fides. Fortaſſe dicas: Quâ ratione non dictũ eſt, Mi-
ſericordiâ Domini plenũ eſt cælũ; Quia ſunt etiã ſpiri-
tales nequitiæ in cæleſtibus; ſed non illæ ad cõmune ius Epheſ. 6
indulgentiæ Dei, remiſſionémque pertinent peccatorũ,
quibus ignis ſeruatur æternus: & illa quæ cæleſtium vel
poteſtatũ vel miniſteriorum ſunt, licet auxilio Domini
fulciantur, tamen non tantâ eius indigent miſericordiâ,
quantâ ea quæ ſunt inferiora atque terrena: Non enim
illa carnis inuolucro veſtiuntur, in quâ eſt frequentis er- Rom. 7
roris illecebra. Ideóque in ſuperioribus ait idẽ Prophe-
ta: *Quia cælum cæli Domino, terram autem dedit filijs ho-* Pſ. 113
minum. Vnde & cælũ purius & defæcatius ab omni labe
peccati eſt, longéq; remotius ab illo de quo ſcriptum eſt:
Sicut volatilia cæli. Hoc enim cęlũ velut medius quidam Matt. 6
inter cælum & terram aërius locus dicitur in quo ſunt
etiam ſpiritales nequitiæ in cæleſtibus: Nam in illo non Epheſ. 6
appellatiuo, ſed vero cælo, etiamſi diabolum legerimus
in conſpectu Dei Angelorum non defuiſſe concilio, pu- Iob. 1.
to tamen nulla operari tentamenta nequitiæ. Deni-
que ſcriptum eſt quia Angeli amauerunt filias homi- Gen. 6.
num, eò quòd terrenis capti detineantur illecebris; Ioan. 14
princeps mundi iſtius ac miniſtri eius, in quibus ne-
quitia ſpiritalis venenis quibuſdam carnis huius im-
buta, & humanis infecta criminibus. Ideóque Domi-
nus in Euangelio ſuo ait: *Fiat voluntas tua ſicut in cælo &*
in terrâ. Non eadem eſt illic iniquitas vicinum poſſeſſio- Matt. 6
nis finitimo iure depellere, viduam hereditatis frau- Eſai. 10
dare compendiis, minores conſortes inde detrudere; in-
trà lignum denique & quodcumque argenti atque
auri vel æris metallum velut effigiem quamdam cæ-
leſtem includere poteſtatem. Hæc cùm ſint maximè

A Regis Saül tributâ ſibi copiâ, maluit tamen expectare à Domino deferendi tempus imperij, quàm occiſo Rege *Rom. 11* præripere. Semper Deus bonus eſt: ideóque & Paulus ait: *Vide ergo bonitatem & ſeueritatem Dei*: Bonitas enim *Ibidem.* in omnes eſt, ſeueritas in paucos. Deniq; ſubdidit idem Apoſtolus: *In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem, in te autem bonitatem*. Si enim non cecidiſſent, vtique vterentur & ipſi bonitate Dei: Nam & tibi ideò bonus eſt, quia permanes: quod ſi non permanſeris in bonitate, & tu excideris. Non ergò Deus propterea bonus eſſe deſiſtet, quia tu lapſus es, & indiges ſeueritate. Siquidem eſt & ſeueritas Dei in bonitate, vt recurrat vnuſquiſque ca- B *Ibidem.* ſtigatus, pedem referat à peccatis, & ad virtutũ tramitẽ, bonámque conuerſationem recurrat. Denique docet & de illis qui ceciderunt, Apoſtolus: *Quia ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur. Potens enim eſt Deus iterum inſerere illos*, vt quemadmodum † inſerta virgulta: *al. deſerta.* ità & homines velut candicibus quibuſdã virtutis inſerti, bonorum fructus poſſint ferre meritorũ. Accuſéſne medicum crudelitatis; quia putrefactas vulnerum fibras ferro putauerit exſecandas; quia noxia & ſerpentia vlcera igni adulſerit, ne virus in vlteriora proſerperet: vel quia magiſter diſcipulũ verberauerit negligentẽ, vt metu verberum indueret diligentiam? Caſtigare enim amantis eſt, non execrantis, & ideò bonitatis eſt, non crudelitatis. C *Hebr. 12* Rectè ergò & Dominus vbique eſt bonus, & cùm remittit flagitia, & cùm peccata caſtigat: *Caſtigat enim Dominus quem diligit*. Caſtigatus eſt etiam Dauid. Vnde ait: *Et fui flagellatus totâ die*: Sed vir ſapiens, qui intellexit caſtigationem illam ſibi Domini profuiſſe, ait: *Bonitatẽ feciſti cum ſeruo tuo, Domine! ſecundùm verbum tuum*. *Prou. 3.* *Pſal. 72* Hoc eſt. Etſi ad tempus amara viſa eſt mihi caſtigatio ſecundùm carnem, ſecundùm mœſtitiam corporis, tamẽ ſecundùm verbum tuum caſtigatio illa fructus bonitatis attulit. Illam mihi caſtigationem intelligo profuiſſe, illâ caſtigatione me à vitiis eſſe reuocatum, illa caſtigatione *Hebr. 12* non diu aliquid in me licuiſſe flagitiis, per illam caſtigationem Domini nihil in me aduerſario licuiſſe, nihil morti. Denique *caſtigans caſtigauit me Dominus, & morti nõ* D *Pſ. 117* *tradidit me*, ipſe Propheta memorauit: Caſtigatur enim qui recipitur; qui autem non recipiuntur, non flagellan- *Hebr. 12* tur. *In laboribus enim hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur*. Ideóque ſuprà ait: *Quàm bonus* *Pſal. 72* *Iſrael! Deus rectis corde!* Ergò bonus omnibus, quia om- *Ibidem.* nes recto vult eſſe corde. Qui autem cor declinauerit, ipſe a ſe gratiam diuinæ bonitatis auertit.

Iucunditatem & diſciplinam & ſcientiam doce me; quia in mandatis tuis credidi:

Iuxtà Apoſtolum χρηςὸν bonum intelligimus; quia dixit: Vide ergò bonitatem Domini. Iuxtà Euangelium E *Rom. 11* χρηςὸν ſuaue accipimus. Dixit enim: *Tollite iugum meũ;* *Mat. 11.* *quia leue eſt: & onus meum; quia ſuaue eſt*. Dixit enim, τὸ φορτίον μου χρηςόν. Vnde meritò bonitatem Dei ab ipſo quæris doceri, ne ſorte quis perſunctoriè accipiens bonum Deum eſſe, in erroribus perſeueret, quòd per *Eccl. 5.* miſericordiam Dei ſciat impunitatem ſuis dari poſſe peccatis, quum etſi indulgeat Dominus, tamen ſœda eſt cõuerſatio, in criminibus ſemper hærere. Non ergò bonitas iſta vulgaris eſt; ſed quæ ſemper diſciplinæ expectet profectum. Ideóque qui intelligit altam Dei eſſe bonitatem, doceri deſideret etiam diſciplinam: nam plerique F *Hebr. 12* auertuntur à ſtudio diſciplinæ, dum eam ſeueram & triſtem arbitrantur: ſed perſpicacior ſenſu intelligit quòd diſciplina ſi triſtis ad tempus ſit, poſterioribus fiat iucunda temporibus: Sed eſt diſciplina vel correptio ſeuerior, eſt etiam moderatior. Moderatior, de quâ dicit Dominus: *Oſee 7.* *Corripiam eos in auditu tribulationis eorum*. Eſt ſeuerior, quæ eſt in irâ & furore correptio. Vnde refugiens eam *Pſal. 6* correptionem, dicit Dauid: *Domine! ne in irâ tuâ arguas* *Hier. 10* *me, neque in furore tuo corripias me*. Et Hieremias: *Corri-* *Hebr. 12* *pe nos, Domine! in iudicio, & non in furore*. Omnis ergò diſciplina, etſi ad tempus habeat amaritudinem, habeat perturbationem, poſteà tamen pacificos fructus gene-

A rare conſueuit: Sed qui petit doceri bonitatem & diſciplinam, debet petere etiam ſcientiam doceri: niſi enim habeat ſcientiam, moleſta eſt diſciplina, moleſta correptio. Quid ſit ſcientia, doceat te Salomon, qui ait de Domino Deo noſtro: *Ipſe enim mihi dedit eorum quæ ſunt* *Sap. 7* *cognitionem veram*. Et alibi hic idem Propheta ait: *Qui* *Pſal. 93* *docet hominem ſcientiam* Qui autem petit ſcientiam, credit mandatis Dei. Aliud eſt autem in mandatis Dei credere, aliud mandatis credere: Qui enim mandatis Dei credit, eò efficit vt ſit in mandatis Dei, & in ipſis conuerſetur. Per fidem igitur ſcientia aſſumatur, per ſcien- B tiam diſciplina: Quod enim ſcimus placere Deo poſſe, in eo nos conuerſatio ipſa delectat. Denique ſcriptum eſt: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*. Præceſſit ſcientia, *Philip. 3* ſequuta eſt conuerſatio. In mandatis autem Dei credere, eſt in ipſis eſſe, & credere quia vera mandata ſunt. Niſi enim credideris mandatis Dei, eorum vtique ſcientiam, quæ per mandata Dei docemur, habere non poteris.

Priuſquàm humiliarer ego deliqui, propter hoc verbum tuum ego cuſtodiui.

Priuſquam humiliarer ego deliqui. Alia editio habet: Priuſquam humiliaret, ego neſciui Vnde putant aliqui C quòd hominis anima hoc dicat: Priuſquam humiliarer, vt in hoc lutum corporis introirem, tua quæ non legerã, mandata neſciui: Sed quia Septuaginta virorum ſententias magis ſequitur Eccleſia, & hic ſenſus eſt planior, & nihil offenſionis admittens quod poſſit aliquibus ſcrupulum commouere: ideò accipiamus, humiliarer ità di- *Gen. 3* ctum, eò quòd peccato videatur humiliatus; Propter peccatum enim tentationes ſæpe naſcuntur. Denique *Infrà.* Adam & Eua poſt culpam vtique eiecti ſunt. Ergò humi- *Pſ. 142* litatis noſtræ cauſa peccatum eſt, vel humiliationis: non enim hoc fugio: Poteſt enim de aduerſis plerumque intelligi humilitas, vt eſt illud: *Bonum mihi quòd humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas*; &: *Niſi lex tua meditatio mea ſit, tunc forſitan periſſem in humilitate mea*; &: D *Humiliatus ſum valde*. Hic ergò oſtendit humilitatem ortam eſſe de culpâ. Et quia culpa præceſſit, ideò humiliatum ſe oſtendit, hoc eſt, attritum tentationibus & aduerſis, & traditum anxietatibus: quemadmodùm & ille qui traditus eſt à Paulo in interitum carnis, humiliatus *1. Cor. 5* vtique eſt, vt poſteà poſſet reconciliationem mereri. Sed quamuis humilitas iſta, hoc eſt, velut quædam dejectio perturbationis, non virtutis ſit, virtutem tamen ſæpe generat, & fit non pœna; ſed remedium delinquentis. Nam ſi peccatis tuis tribuas quòd humiliatus es, quidquid acciderit, in te retorques, & ex reo incipies eſſe iuſtus: quia te ipſe condemnas: *Iuſtus enim accuſator eſt ſui in exor-* *Prou. 18* E *dio ſermonis*. Nec potes indignum te iudicare humilitate, qui propria errata cognoſcis, in quibus erubeſcendo non vtique extolleris; ſed humiliaris. Vides ergò quia ideò humiliatus es, quia deliquiſti, & non ſeruaſti eloquia *2. Cor. 2* Dei. Vnde ſerua diligentiùs, ne pecces, ne iterùm quia deiectus ſis, triſtitiâ abſorbearis, & fiat tibi deiectio tua *Sap. 3* incrementum iniquitatis, quæ deberet correctionis eſſe occaſio: Etenim in tentationibus homo, ſicut aurum in conflatorio comprobatur. Vides Prophetam quid dicit: *Priuſquam humiliarer*, inquit, *ego deliqui*. Iure ergò tentationibus traditus eſt, quoniam delinquebat: Delinquebat autẽ, quia Dei eloquium non tenebat. Verùm inde F ordinem emendationis inuenit, vnde culpa proceſſerat. Cœpit eſſe ſubiectus eloquio diuino, & culpa deſiuit.

Bonus es Domine! & in bonitate tua doce me iuſtitias tuas.

Etiam vſus diſciplinæ ſæcularis accepit, vt vnuſquiſque iudicem ſuum laudet. Vnde Apoſtolus ſequens diuinarum ordinem Scripturarum, cùm diceret cauſam, *Act. 26* ità cœpit. *De omnibus quibus accuſor, Rex Agrippa! à Iudæis, de his æſtimo me felicẽ, apud te incipiens rationẽ red-*

dere vt infrà: *Credis Rex Agrippa! Prophetis? Scio quià* Ibidem. *credis.* Ergò ſi laudantur homines, in quibus plerumque aliena laudantur: quantò magis vnuſquiſque Dei ſibi gratiam conciliare debet, vt dicat: *Bonus es, Domine!* Nam ſi hoc dicatur homini, vt eſſe admoneatur quod Pſ. 105. forſitan non ſit, & bonitatis etiam ipſe prædicatione mi- Luc. 18. teſcat, terroremque immitis deponat affectus: quantò Matt. 7 magis Deo laus ſua eſt deferenda, qui niſi bonus eſſet, ſuper terram ſtare quis poſſet? Proprium autem Dei eſt vt bonus ſit. Denique in Euangelio habes quia *arbor bona fructus bonos facit.* Fructus eius Angeli ſunt, fructus eius homines ſunt: hoc eſt, rationabiles ſancti, ſi Do- Rom. 11 mini præcepta cuſtodiunt. Fructus eius ſunt ij qui naſ- Matt. 7 cuntur in terris, fructus eius ſunt virtutes hominum. Hebr. 11 Meritò ergò arbor bona bonos fructus facit. Priùs igitur radix laudetur, vt fructus poſſit probari: Sed & alibi ait idem Dominus Ieſus: *Et Pater veſter, qui bonus eſt, dabit bona data petentibus ſe.* Sed quamuis bonus Deus ſit, cuius etiam amara plus proſunt (non enim inferuntur vt noceant; ſed vt corrigant) rogatur tamen vt in bonitate ſuâ doceat nos iuſtitias ſuas. Conſidera medicum vtilia apponentem medicamenta vulneribus; ea tamen quæ mordeant vlceris virus: aut certè ferro putrefacta reſecantē: cùm in eo ipſo bonus ſit medicus; quia vtilitatem operatur ægroti, & facit quod prodeſſe nouerit: tamen quia æger dolorē aut non vult, aut non poteſt ſuſtinere, propter infirmitatem affectus ſui, rogat vt medicus eum quadam bonitate & ſuauitate ſuâ curet, & non aſperitatem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat vulnerum fibras: aut ſi aliter non poteſt, vt cum moderatione faciat, & quadam ſubtilitate mitiget vim doloris. Et Luc. 7. ideò in Euangelij bonitate meliùs docentur iuſtificationes Dei, quam in Legis ſeueritate. Opus autem iuſtitiæ iuſtificatio eſt. Vnde ſcriptum eſt quia Phariſæi ſe iuſtificare voluerunt, non baptizari baptiſmo Ioannis: In eo enim iuſtificationem non fecerunt; quia noluerunt agere pœnitentiam delictorum quam Propheta in bonitate vult agere, vt ei fiat peccatorum remiſſio ſine atrocitate damnationis, cum remiſſionis gratiâ.

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum: ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua. K

Eccleſ. 2 Quantò magis quis Deo ſeruire deſiderat, tantò magis in ſe excitat aduerſarios: & tamquàm athleta fortis coronam iuſtitiæ reportare deſiderans, irritat in ſe plurimos Pſ. 119. & laceſſit, qui inuident noſtro profectui. Quod etiam in poſterioribus euidenter oſtēdit. *Cum odio habentibus pacem, eram,* inquit, *pacificus.* Nihil tamen tranquillitas eius proficiebat, vt eos qui pacem oderant, ſuâ tranquil- Ibidem. litate componeret, & eorum ſtudia comprimeret. *Cùm loquebar illis, impugnabant me gratis:* hoc eſt, cū cauſas impugnandi non haberent, tamen impugnandi ſtudium Epheſ. 6 non deponebant. Ita ergò multiplicantur ſiue nequitiæ ſpiritales, ſiue homines, & multiplicatur iniquitas eorū ſuper Iuſtum Verbi gratiâ, ſi filium Iuſtus amittat (quod ſæculi vſu ſæpe contigit) ſi amittat patrimonium, vel diuerſis afficiatur incommodis rerum, vel corporis infirmitatibus, tunc dicunt ſuperbi: *Vbi eſt iuſtitia eius? vbi* Iob. 4. *miſericordia?* Ecce quia ſic multatus eſt, ecce quia ei in- Iob. 35. nocentia ſua nihil prodeſt. Ideòque ad vitæ huius ſpecimen extrahendum, tres illi ſancto Iob ſpecie amici, ob- al. iniqui. trectatione autem † inimici, probitatis atque iuſtitię eius Iob. 2. inuidi, exprobrantes grauia opprobria congerebant: & Iob. 16. qui venerant ad conſolandum, inſultare cœperunt. Sed Iob. 19. Iuſtus his non mouetur, ideòque nec Iob frangebatur. Iob. 32. Deniq; in amiſſionibus filiorum vel patrimonij dicebat: *Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſit nomen Domini bene-* Iob. 1. *dictum.* Ergò & in aduerſis poſiti dicamus: *Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo:* Poteſt enim Dominus in melius ſuprà. mutare quæ facta ſunt, vt Iob ſancti habemus exemplū: & quæ amiſſa ſunt, reddere. Poteſt quis & amiſſis filijs, Iob. 42. generare meliores: Numquid Deo eſt difficile meliora

G donare? Poteſt etiam ſi nihil donet, hoc ipſo tamen Iuſto eſſe proſpectum, ſi forte futuri improbi rapti ſunt, ne mutaret malitia cor eorum. Similiter & de patrimonio, quaſi non videamus plurimos propter opes patrimonij, in periculum ſalutis eſſe deductos, plurimis ex diuitiarū abundantiâ ortam eſſe cauſam peccandi: Qui enim non habet quod donet, adſcribi ei culpa non poteſt quòd non donauerit: qui autem habet quod donet, & non dat, vtique obnoxius eſſe incipit peccato. Ibidem. Sap. 4. Eccleſ. 5 Eccl. 11 2. Cor. 8

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum, ego autem legem tuam meditatus ſum.

H Subtile cor Sanctorum, coagulatum eſt verò cor ſuperborum: Vt enim lac naturâ ſui purum, ſpecioſum atque ſincerum eſt, ſed corruptione coaceſcit: ſic mentis 1. Petr. 2 & cordis humani natura pura, ſincera, perſpicua eſt priùs quàm vitiorum admixtione coaleſcat: Coagulato enim lacte, fit quædam concretio, nec ſuauitatem habens eādem, nec gratiam. Ità homines, qui antè ſedulitate gratiæ, ſuauitate verborum, lactis ſpeciē præferebant nullâ inuidiâ corruptam, ſi cœperint inuidere, coagulatur in vitium cor eorum, & fit de ſuauitate amicitiæ amaritudo maleuolentiæ, & inſuauis quidam horror inuidiæ. Ergò coagulatum eſt cor per ſuperbiam, per inuidiam, quæ lenitate naturæ fluentem beneuolentiam malitiæ concretione vitiarunt. Iniquorum ergò cor coagulatur; Iuſtus I autem humiliatur, legis præcepta meditando, qui habet humilitatis magiſterium.

Bonum mihi quòd humiliaſti me: vt diſcam iuſtificationes tuas.

Hoc ſequutus Apoſtolus: *Placeo mihi,* ait, *in infirmitatibus, in iniuriis, in neceſſitatibus, in perſecutionibus, in* 2. Cor. 12 *anguſtiis:* Cùm enim complacet in infirmitatibus, & non frangitur animo, nec cedit iniuriæ, diſcere iuſtificationes Dei & meruit, & impleuit. Ergò hîc, *humiliaſti me,* hoc eſt, diuerſis tentationibus & incommodis exercuiſti. Hier. 31 Quod aperuit & Symmachus, ſcribens: *Profuit mihi,* K *quòd afflictus ſum, vt diſcerem iuſtitias tuas.* Ergò qui humiliatur, non deiiciat animum, neque frangat; ſed magis humiliando proficiat, vt ſuperbum humilitate ſuâ mitiget, inſolentes morum ſeueritate confundat, contumelioſos patientiâ ſuâ frangat, auaros nonnumquàm etiam æquanimitate diſpendij à iurgij intentione deducat. Sic Luc. 7. enim legiſti: *Quia iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis,* dum Eſai. 50 Chriſtus ſe offert ſupplicio, † cedit iniuriis, non ſubducit 1. Pet. 2 opprobriis, *nec à confuſione ſputorum auertit faciem ſuam:* al. dedit, & ideò omnes ſapientiâ ſuâ inſtruxit, & liuore ſanauit.

L **Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.**

Non quicumque hoc dicit, immò rarus hoc dicit: id Baruc. 3 eſt, qui legem Dei auro atque argento præfert, qui poteſt propter legem Dei omnia relinquere: Sed nec Chriſtus hunc reperit, niſi de iis quos ipſe docere dignatus eſt. Petrus hoc dixit, & probauit effectu; quia pluris legem quàm aurum habuit. Ideòque ait: *Aurum & argentum non habeo.* Non auarus hoc dicit, qui defoſſo auro incu- Act. 3. bat. Non dicit pecunioſus, qui quotidiana emolumenta ſollicito rimatur affectu, qui quondie opes aggerat, qui hereditatis tendit aucupia, qui circà ægrotantis lectulum M indefeſſas exercet excubias. Hic aliqui Legem oris Dei tamquàm legem verbi Dei accipiunt, vt ſi dicas: legem Ioan. 6 dexteræ Dei. Benè ergò & hoc conuenit Petro dicenti: *Verba vitæ æternæ habes, & nos relinquemus te?* hoc eſt, Num. 12 *Lex oris tui ſuper millia auri & argenti eſt,* & poſſumos Exo. 19 tantum deſerere bonum, & ſæculi huius emolumenta captare? Sed Moyſes Lex oris Dei poteſt dici, per quem Dominus loquutus eſt, & dedit Legem.

In octonarium decimum Enarratio.

Iod.

DEcima littera apud Hebræos Iod, quæ Latinâ ſignificatione *Confeſſio* dicitur, vel certè *deſolatio*: nec diſcors ac diſſonans videtur interpretatio. Siquidem qui deſolati ſunt, citiùs confitentur: Magis enim ſecundis rebus animus extolli ſolet, cùm autem vrgetur aduerſis, tunc † demum implorat auxilium: nam in iis quæ humana ſunt, hunc vſum eſſe cognoſcimus, vt cui ſuccedunt proſpera, animus elatior ſit: cui mundi huius infeſta ſunt ex potentiâ alicuius aduerſâ, tunc confugiat, B tunc opem quærat, vt vel rogando ſuperioris mitiget poteſtatem, vel ſe viribus armet adiunctis, ne quaſi inferiùs potentioris viribus opprimatur. Denique Hieremias ſub hac litterâ ſic ait: *Manus ſuas extendit qui tribulat in omnia deſideria eius.* Vidit enim Gentes introeuntes in ſanctificationem ſuam, quibus mandâſti ne introirent in Eccleſiam † tuam. De Hieruſalem vtique hoc dicit Propheta, cuius deplorat ærumnam, cuius præceſſit deſolatio ac deſtitutio, vt poſteà ſequeretur Confeſſio: *Caſtigat* enim *Dominus omnem filium quem recipit.* Recepturus igitur Hieruſalem, antè captiuitatis flagellauit ærumnis. Nimiùm enim inſoleuerat, & inflato ſeſe corde iactauerat, vt caput tenere non poſſet Dominum Ieſum, C id eſt, humilitatem, gratiam, iuſtitiam, ſapientiam: hoc eſt, veræ fidei magiſterium non teneret. Et ideò Dominus caſtigauit eam, qui moderator omnium nouit, quemadmodùm vnumquemque caſtiget: Vt enim medicus grauiora vulnera aſperioribus medicamentis curare conſueuit; ità & Deus noſter grauiora peccata maiore ſeueritate caſtigat: Sed ipſa caſtigatio ad ſalutem proficit: Dixit enim Dominus: *Percutiam, & ego ſanabo.* Denique de Hieruſalem ſpem cœpit Hieremias Propheta promittere: Nam in poſterioribus ſub hac litterâ ait: *Dabit percutienti maxillam ſuam, & ſaturabitur opprobriis.* Dabit in ſepulturam os ſuum, ſi tamen eſt ſpes. In Euangelio Dominus Ieſus docens virtutem inſignem patientiæ, D ait: *Qui te percuſſerit in maxillam, præbe ei & alteram:* Vult enim Diſcipulos ſuos & iniuriarum eſſe patientes, nec referire facilè, ne dum ferire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberet: Patientia enim humilitatis indicium eſt. Et ideò quoniam deſolata erat ac deſtituta Hieruſalem: Dabit, inquit, percutienti maxillam ſuam, vt non ſe ſubducat iniuriæ, nec declinet cædis dolorem; ſed percutienti maxillam offerat. Vtrumque intelligi poteſt, ſiue ei qui percutere incipiat, ſiue ei qui iam percuſſerit, vt illud Euangelicum compleatur: *Qui te percuſſerit in maxillam, præbe ei & alteram.* Et prophetiæ hoc poſitum eſt, vt doceret Hieruſalem, hoc eſt, plebis Iudaicæ Eccleſiam non aliter eſſe ſeruandam, niſi per E Euangelij diſciplinam: vt cùm cœperit Euangelij præcepta ſeruare, & operibus implere mandatum Domini Ieſu, tunc iugum captiuitatis de ſuæ animæ ceruice deponat, & ſe ſubdat iugo Chriſti. *Et ſaturabitur*, inquit *opprobriis.* Non dixit: Subibit opprobrium: Facile eſt enim vnam aut alteram contumeliam ſuſtinere. Addidit: *Saturabitur opprobriis*, quò faciliùs Dominus moueat miſericordiam, opprobriorum complurium deformitate miſerabilis. Quod vtique ex Libro Regnorum potes intelligere. Quippe cùm conuiciaretur Semei filius Gera ſancto Dauid, virum ſanguinarium appellans, & malediceret ei, quando fugiebat filium ſuum Abeſſalon: parricidalia ad tempus bella declinans, tacebat Rex, & ſummum patientiæ inſigne præſtabat: Etenim cùm tentationis ſuæ tempus intelligeret, vt ei parricidale prælium moueretur, magis humilem ſe volebat videri, quò Domini mitigaret offenſam, quàm exaſperandum eius arbitrabatur in ſuâ tentatione iudicium, ſi fortè ſuas iniurias vltum iret. Vnde & populi duci Abeſſa vindicare cupienti ait? *Quid mihi & tibi eſt, fili Saruiæ? Ideò maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi vt maledicat. Ecce filius meus qui exiuit de ventre meo, quærit animam meam. Si autem* A *modò extraneus maledicit mihi, dimitte illum vt maledicat, quoniam Dominus dixit illi, vt videat humilitatem meam: & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc.* Quod & prophetico dixit ſpiritu, & probauit euentu: Cùm enim repleta fuerit humilitas, peccatum ſoluitur. Denique & in Eſaiæ Libro habes quia dixit Dominus: *Sacerdotes! loquimini ad cor Hieruſalem: conſolamini eam, quia repleta eſt humiliatio eius, ſolutum eſt peccatum eius; quia accepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* Aduertis igitur quia vbi deſolatio, ibi humilitas: Deſolationem enim ſequitur humilitas iuſto ordine, humilitatem patientia, patientiam probatio, probationem conſolatio. Quod habes & in Apoſtolo ſcri- B ptum: *Quia tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem; probatio autem ſpem: ſpes autem non confundit; quia charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui vtique noſtrorum conſolator eſt affectuum.* Quod autem ait: *Dabit in ſepulturam os ſuum*; oſtendit quamdam ſuprà modum patientiæ taciturnitatem, vt tamquàm ſepeliat os proprium, ne loquatur, & velut quodam aggere virtutum obſtruat, ne vocem doloris emittat, tantum pondus aſſerens patientiæ quam ſpes foueat, vt vocem ipſam velut buſto quodam ac tumulo ſepeliat, ac includat, quam nulla extorquere, nulla excitare poſſit iniuria. Huius ergò litteræ interpretationem, vt potuimus, explicauimus: veniamus ad Pſalmum.

Marginal references, left column: Pſal. 77 · al. diuinum. · Thren. 1 · al. eius. · Heb. 12 · Coloſſ. 2 · Deut. 32 · Thren. 3 · Matt. 5 · Thren. 3 · Matt. 5 · Eſai. 52 · Thren. 3 · 2. Reg. 16. · Ibidem.
Right column: Eſai. 40 · Prou. 16 · Eccl. 2 · 2. Petr. 2 · Rom. 5. · Thren. 3

C Manus tuæ fecerunt me, & parauerunt me: da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.

Magno commendationis exordio vſus eſt, vt opus Dei eſſe ſe diceret, quò faciliùs circà operis ſui gratiam fauor inclinaretur auctoris: Grandis enim prærogatiua eſt in rebus humanis, vt aliquis operibus & beneficiis faueat ſuis: nec meritum ſpectet alienum; ſed in ſuæ gratiæ munus intendat, ne videatur abrogare quod ipſe donauit. Itaque etſi de luto corporis noſtri ſubſtantia ſit, & carne induamur, & corpus oſſibus intexatur & D neruis, tamen quòd ſimus pretioſiſſimum opus Dei, nemo dubitauerit: Nam & fabricam ipſam humani corporis ſi quis conſiderare velit, nihil poterit in terrâ pretioſius iudicare: Eſt enim homo ſtatu celſus, vultu decorus, cæſarie gratus: non in aluum cæterorum more curuatus animalium; ſed ipſo naturæ iure ſublimis, qui in cælum libero ſpectet obtutu, nulla captiuæ ſeruitute ceruicis depreſſus in terram; ſed tamquam propriæ conſcius libertatis, & locuples ſui teſtis auctoris. Verumtamen in cæteris animantibus membrorum forma laudetur, in quibus præter gratiam corporis nihil eſt aliud quod requiratur. Homo in eo eſt pulchrior, quod non videtur: non in corpore quod videtur: in ſe habens æternitatis E gratiam, & præſentium venuſtatem. *Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, æterna.* In hoc terreſtri hoſpitio indutus habitatione cæleſti, cui ſimul competit & in terris videri, & Deo coniungi. Magnum ſanè munus, ſi ſe ipſe cognoſcat, & quædam forma iuſtitiæ, mundo magis quam ſibi naſci. Vnde Salomon ait: *Grande homo, & pretioſum vir miſericors: virum autem fidelem opus eſt inuenire.* Et verè magnus eſt qui diuini operis interpres eſt, & imitator Dei: Homo eſt enim qui potuit dicere: *Imitato-* F *res mei eſtote, ſicut & ego Chriſti*: terram excolit, mari tamquàm poſſeſſione vtitur, cæli ornamenta grandis miratur aſſertor. Euanuerat rerum natura, niſi qui eâ vteretur, diuinâ prouidentiâ eſſet adiutus. Denique poſtquàm fecit Deus cælum & terram & maria, poſteaquam omnia reptilia, volatilia, animantia † protulit, hominem fecit, quem animantibus viuentibus anteferret. De quo non immeritò cæleſtis ſententia reſultauit: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Cætera dixit, & facta ſunt: mandauit, & creata ſunt.* vt homo fiat, ſpecialis quidam Dei accedit hortatus, vt tamquam laborantis Dei in huius muneris creaturæ ſignificetur operatio. Deus quidem ex-

Marginal references, right column: Gen. 2. · Sap. 7 · Iob. 10 · Eccl. 17 · 2. Cor. 4 · 2. Cor. 5 · Prou. 20 · 1 Cor. 11 · Gen. 1. · al. poſtea. · Ibidem. · Pſ. 148

Eccl. 17. pers laboris eſt; ſed tamen Scripturæ verba quid aliud, niſi cuſtodiam tui ob gratiam operationum eius oſtendunt? Ergò ſi Deus maiore quodam ſtudio te creauit, cur ipſe tui ſtudium derelinquis? Si Deus in te laborauit, qui laborare non nouit, cur ipſe ſugitans ſis laboris? *Manus* *Pſ. 137.* *tuæ (inquit) fecerunt me, & parauerunt me.* Clamat ad Deum Propheta: *Opus tuum, Domine! ne deſeras, non derelinquas.* Te Auctorem conuenio, te teneo Conditorem, præſidia aliena non quæro. In adiumentum accingere, qui accinctus es vt creares. Dic ipſe, Dauid! quid ſenſeris, cur dixeris: *Manus tuæ fecerunt me?* Sed dixiſti inferiùs: *Ibidem.* *Domine! retribues pro me, Domine! miſericordia tua in ſeculum, opera manuum tuarum non omittas.* Hoc eſt dicere: Beſtias non fecerunt manus tuæ; ſed dixiſti: *Gen. 1.* *Producant aquæ reptilia animarum viuentium, & Iob. 10.* *produxit terra ſecundùm genus quadrupedia, & reptilia, & beſtias terræ.* Me autē, inquit, feciſti, me tuis manibus figurâſti: hoc eſt, non figurâſti beſtias manibus tuis, non reptilia, non volatilia: *Me autem fecerunt manus* *Sap. 1.* *tuæ, & parauerunt me.* Non mediocre opus eſt quod paratum eſt, cùm ſapientiâ vnumquodque diſponitur & *Prou. 8.* paratur. Denique ſapientia dicit: *Cùm parares cælos, cum illo eram:* Quod de hominibus dicit idem Propheta: *Vox* *Pſal. 28.* *Domini præparantis ceruos.* Quæ vox Domini Dei eſt, niſi, *Gen. 1.* *Faciamus hominē?* Qui ſunt iſti cerui, niſi inimici ſer- *Pſal. 90.* pentibus, qui ſuper aſpides ambulāt, & venena non ſentiunt? Non vile igitur, non corporale arbitror quod parauit Deus. Noſce teipsū, homo! tuæ animæ dicitur in *Cant. 1.* Canticis canticorū: *Niſi cognoueris te † formoſa in mulieribus!* *al. formoſam.* Cognoſce te, anima! quia de terra, non de luto *Gen. 2.* es; quia inſufflauit in te Deus, & fecit te in animam viuentē. *al. inſpiratū.* Opus magnificū eſt homo, Dei inſpiratione † formatum. Attende tibi, vt Lex dicit; tibi, id eſt animæ tuæ. Sæcularia te & mundana ne teneant, terreſtria non mo- *Deut. 4.* rentur. Ad illum totâ intentione feſtina, ex cuius inſpiratione conſiſtis. *Grande,* inquit, *homo, & pretioſum vir miſericors:* virum autem fidelē opus eſt inuenire. Diſce, *Prou. 20.* homo! vbi grandis, vbi pretioſus ſis. Vilem te terra demonſtrat; ſed glorioſum virtus facit, fides rarum, imago pretioſum. An quidquam tam pretioſum quàm imago *Eccl. 17.* eſt Dei? Quæ primùm tibi fidem debet infundere, vt in corde tuo refulgeat quædam Auctoris effigies: ne qui mentem tuam interrogat, non agnoſcat auctorem. An quidquam tam pretioſum, quàm humilitas, vt naturam *Gen. 8.* corporis animæque perſpiciens, altero te ſubiicias, altero te recognoſcas? Prona in vitium carnis illecebra: miſericordia ſuadet quia quod alteri contuleris, tibi ſoluis: quidquid à te procedit, in te recurrit: & quidquid feceris, tibi proficit. Viuacis animæ vigor ſenſus rationis & intellectus capax atque iudicij, vt digna domus tanto habitatore videatur, non amittet ſuæ prærogatiuam naturæ, vt nominis nomen amittat: Scriptura enim eum hominem dicit, qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem *Sap. 2.* Dei: peccantem autem non hominem; ſed aut ſerpen- *Hier. 5.* *Pſal. 48.* tem, aut equum adhinnientem fœminis, aut vulpeculam, *Pſal. 31.* aut iumentum vocare conſueuit. *Nolite fieri ſicut equus aut mulus, quibus non eſt intellectus. In camo & fræno maxillas eorum conſtringe, qui non appropinquant tibi,* & : *Dicite huic vulpi,* de Herode inquiens. *Et gene-* *Luc. 13.* *Luc. 3.* *ratio viperarum* à Ioanne plebs hominum dicitur. Magnum ergo opus Dei es, ô homo! & magnum eſt quod dedit tibi Deus. Vide ne quod Deus tribuit, amittas. Magnum illud munus, quòd es ad imaginem Dei: & hoc in te punitur magis: Deus enim non punit ſimilitudinem ſuam; ſed eum punit qui ad ſimilitudinem Dei factus, hoc quod accepit, ſeruare non voluit. Punitur *Prou. 10.* ergò illud quod ad ſimilitudinem Dei eſſe deſiſtit, hoc eſt, peccatum tuum: Nam ſuam Deus non damnat imaginem, nec illam in incendium mittit æternum: ſed *Pſal. 31.* magis vindicat imaginem ſuam de eo qui imagini illi fecit iniuriam, vt per malitiam quod eras, homo eſſe deſineres, & non fieres mulus ex homine. Vindicatur ergò imago, non condemnatur. Vindicatur quaſi expulſa, non condemnatur quaſi rea: Poſtquam enim peccâſti, aliud eſſe cœpiſti: & illud quod eras, eſſe deſiſti. Quo-

G modò igitur punitur in te, quod in te non inuenitur? Nam ſi inueniatur in te imago Dei & ſimilitudo, non ſupplicio incipis dignus eſſe; ſed præmio: Ità imago illa quà ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus es, non condemnatur; ſed coronatur. Condemnaris autem in eo, quòd ipſe mutatus es vt fieres ex homine ſerpens, mulus, equus, vulpecula. His enim nominibus iam nos Scriptura damnauit, quia exuti cæleſtis imaginis ornamento, *Pſal. 48.* etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis non tenemus. In aliquibus tamen codicibus inuenimus. *Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me.* Nec iſtud alienū; quia & Iob dixit: *Manus tuæ plaſmauerunt me & fecerunt.* Vnde & hîc edicitur, vt meminerit Deus quia *Iob. 10.* *Pſ. 102.* H puluis ſumus: vt vberioris gratiæ munus infūdat, nec operoſiſsimū opus deſerat. Gubernator fluctuāte nauigio plus laboris impendit, quàm cū ſecundo remigio labitur fluctu, aut ventorū flatu ſupparo proſperāte procurrit. *Manus tuæ,* inquit, *plaſmauerunt me.* Manus dicit pluraliter, non *Eſai 45.* manu. At verò alibi ait: *Ego manu meâ ſolidaui cælum,* *Eſai. 66.* & : *Manus mea fecit hæc.* In hominis conſtitutione vi- *Iob. 10.* detur non abundare, quòd toti mundo vt fieret abun- *Gen. 1.* dauit. Cælum vna firmauit manus, vt ſcriptum eſt: & *Hebr. 1.* vtraque Dei manus hominem figurauit, vt legimus. Cælum non ad ſimilitudinem, homo ad ſimilitudinem. Angeli ad miniſterium, homo ad imaginem. Eſto vt & Angeli ad imaginem. Scriptura tamen de homine locuta eſt *Rom. 5.* I quòd ſit ad imaginem. Habemus enim aliquid quod fortaſſe Angeli non habeant. Vbi enim abundauit pecca- *Eſaia 9.* tum, ſuperabundauit gratia. Nobis eſt natus Chriſtus ex *Hebr. 2.* Virgine. Legimus enim: *Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis.* Nobis carnem ſuſcepit, immò potiùs nos in illâ carne ſuſcepit, quando filium hominis in Dei ſede conſtituit. Non lego Angelos in Dei ſede niſi ſtantes, *Apoc. 8.* *Dan. 7.* niſi miniſterium deferentes. Non lego Angelos; ſed homines conſepultos Chriſto, & in Chriſto reſuſcitatos. *Rom. 6.* Denique ait Apoſtolus: *Quia conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratiâ eſtis ſaluificati: & ſimul ſuſcitauit, ſimulque ſedere fecit in cæleſtibus, in Chriſto Ieſu.* Filius er- K go hominis ad dexteram Dei, non Angelus, non Ar- *Epheſ. 2.* chaogelus, nec Cherubim & Seraphim. Illi laudant, *Marc. 16.* Filius hominis ſedet. Filius hominis Angelorum ore laudatur, quòd Angelos malos vicerit, de nequitiis *Eſai. 6.* *Hebr. 5.* ſpiritalibus quæ ſunt in cæleſtibus, triumphauerit: quod fecerit ſimiles Angelorum homines, in quibus ante erant contagia mortuorum. *Verbo,* inquit, *Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Ho- *Apoc. 5.* mo quoque ſpiritu Domini perfectionem vitæ, con- *Pſal. 32.* ſummationémque virtutis accepit. *Inſpirauit in eum Dominus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* Vita ergò noſtra cœpit ex inſpiratione diuina; *Gen. 2.* L ſed vita hæc ſeceſſione animæ, corporiſque diſſoluitur, inſpiratio autem diuina non ſoluitur. Et ideò intellige aliud eſſe quod figuratum eſt, aliud quod factum eſt vel paratum. Meritóque dupliciter habes ſcriptum de homine. Primùm enim ſcriptum eſt: *Faciamus ho-* *Gen. 1.* *minem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā. Et dominabitur,* inquit, *vel principatum habebit; Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei.* Secundo autem loco ita ſcriptum eſt: *Quia accepit Deus puluerem de terrâ, & plaſmauit hominem.* Vbi puluis, ibi plaſmatio: vbi autem non puluis, ibi non terra, non materia; ſed incorporeum; *Gen. 2.* ſed admirabile: ibi non materia; ſed immateriale. M Quod enim ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpore, nec in materiâ; ſed in animâ rationabili. Ibi operatur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem Dei, vbi iuſtitiæ, vbi ſapientiæ, vbi omnis forma virtutis aſſumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad imaginem: Homo enim non eſt imago Dei; ſed ad ſi- *Sap. 2.* militudinem factus. Alius eſt imago Dei inuiſibilis, pri- *Coloſſ. 1.* mogenitus vniuerſæ creaturæ, per quem facta ſunt omnia. Ille non ad imaginem; ſed imago: tu non imago; ſed ad imaginem. Habes ergò in tuâ ſubſtantiâ aliquid de imagine & ſimilitudine Dei, quod ſit diuinæ ſimile imagini. Propterea imago ad eum qui eſt ad imaginem, venit, & quærit imago eum qui eſt ad ſimilitudinē

ſuā

ſui, vt iterùm ſignet, vt iterùm conformet; quia amiſiſti
Ezech. 34. quod acceperas: Inſufflauerat enim tibi Deus, vt inſpira-
tionis ſuæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa
Gen. 2. ſuſtuleras: factus eras in animam viuentem. Audi quid
dicat: non in carnem; ſed in animam viuentem: Sed
quia peccator ſignaculum tenere non potuit, & in cri-
Mat. 16. mine poſitus non ſapiebat quæ Dei ſunt; ſed quę homi-
num; propterea venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus,
legiſti in Euangelio, & à mortuis reſurgens cùm clau-
ſos Diſcipulos reperiſſet, clauſtris ingreſſus eſt manen-
Ioan. 20. tibus, & dixit: *Pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mit-
to vos. Cùmque hoc dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Acci-
pite Spiritum ſanctum* Vidéſne ergò quæ manus fecerint
hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtique
B qitem ſecũdùm Chriſtum induimus, expoliantes vete-
rem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum,
Coloſ. 3. qui renouatur ad agnitionem ſecundùm imaginem eius
qui creauit eum, vbi non eſt ſeruus & liber; ſed omnia
& in omnibus Chriſtus. Chriſtum ergò induimus, ſicut
Galat. 3. & alibi dictum eſt: *Chriſtum induiſtis*. Accepimus Spiri-
Ioan. 20. tum ſanctum, qui non ſolùm noſtra peccata dimittit; ſed
Mat. 18. etiam nòs facit Sacerdotes ſuos aliis peccata dimittere.
Pſ. 138. Ideò ait Propheta: *Tu finxiſti me, & poſuiſti ſuper me
manum tuã*. Finxit per lutum, poſuit per gratiam ſpirita-
lem, licet plerique hunc Pſalmum ex perſona dictum
Saluatoris accipiant. Audi quia manus Domini etiã Spi-
Iob. 33. ritus dicitur: Clamat Iob: *Spiritus diuinus, qui fecit me*.
Iſtę ſunt ergò manus quę hominem parauerunt, Chri-
ſtus & Spiritus. Ergò Dominus Ieſus & corporis Auctor
eſt noſtri, qui primum fecit hominem ad imaginem, &
al. ſeruare. poſteà de luto finxit, & voluit † ſaluare quod fecerat,
Gen. 1. ſaluare quod plaſmauerat, vt totum hominem ſaluũ fa-
Gen. 2. ceret; ſicut ipſe dixit in Euangelio: *Mihi iraſcimini quia
totum hominẽ ſaluũ feci in ſabbato* Quod ſpecialiter Ec-
cleſia docet; quia non ſolùm anima, ſed etiam caro no-
Ioan. 7. ſtra ſaluatur. Anima per cognitionem Dei, caro per re-
ſurrectionem: quorum alterum docuit diuini auctorita-
te ſermonis, alterum propriæ reſurrectionis exemplo.
Iob. 19. Hic eſt ergò homo geminæ ſubſtãtiæ: Alia eſt enim fa-
Sap. 7. al. figurati. cti ſubſtantia, alia † inſufflati. Iſta de Dei Spiritu, illa de
limo. Propterea ait Iob: *Reſuſcitabit corium meum*; quia
Iob. 19. quod de limo eſt, reſuſcitatur: terra enim in terrã redit;
quòd autem ſtatutum eſt, vt principatum haberet ſuper
cętera animantia, id pręſtantius eſſe intelligis. Luti etiã
beſtiis nobiſcum commune conſortium eſt, & ideò ani-
mæ ſpecialis prærogatiua donata eſt, vt homo cæteris
Gen. 1. animantibus imperet; ſed vt poſſit imperare, debet Deo
eſſe ſubiectus. Docetur igitur ſeruire, vt ad regnum per-
uenire mereatur: *Qui enim ſeruit Chriſto, placuit Deo*.
Qui ſeruit Chriſto, placet vtique veritati, ideò debet
Gen. 49. neſcire mendacium. Qui ſeruit iuſtitiæ, debet repellere E
Rom. 14. iniquitatem. Qui ſeruit immaculato, debet tenere caſti-
moniæ diſciplinam. Qui ſeruit luci, debet odiſſe tene-
bras peccatorum. Ergò quia corpus infirmum eſt, viſi-
tationem Domini poſtulemus. Vnde Propheta ait:

Pſal. 8. **Quid eſt homo quòd memor es eius? aut Fi-
lius hominis, quoniam viſitas eum?**

Et nunc in reliquâ verſiculi portione ait: *Da mihi intel-
lectũ, vt diſcam mandata tua*. Spiritalem igitur ſe eſſe co-
1. Tim. 3. gnoſcit Propheta per gratiã Spiritus ſancti: Etenim in-
Eſai. 11. tellectum dari à Domino, & inter munera primo con-
1. Cor. 12. ſtitui loco, in Apoſtolicâ lectione didiciſti. Propheta ve-
rò primo loco ſapientiæ, inde intellectus donum inter
munera gratiarum conſtituit. Et quia vnicuique datur
manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem; ideò Dei donũ petit
Propheta: *Da mihi intellectũ, vt diſcam mandata tua*. Sed
vide ordinem. Intellectus pręmittitur, vt ſcientia ſequa-
Ibidem. tur: Nam niſi quis intellexerit, doctus eſſe non poterit.
Doctrinam igitur intellectus facit, non memoria. Nihil
enim prodeſt multa legiſſe, niſi intelligas ipſe quę lege-
ris. Et in Apoſtolo poſt manifeſtationẽ Spiritus, ſermo-
nem ſcientiæ legiſti poſteà ſubſtitutũ, vt ſcias intellectũ
memoriæ præferendum, & illum poſſe habere ſcientiã,
cui antè intellectus affulſerit. Simul & humilitatem

A conſidera. Si Propheta intellectum dari ſibi poſtulat,
quis tam arrogans, qui profiteatur in ſuâ poteſtate eſſe
intelligentiam? Intellectum petit, vt ipſe ſe nouerit, &
naturæ ſuæ poſſit ſcire rationem: At illi qui de rerum
naturâ diſputant, cæli ſcrutantur plagas, qui ſeipſos
ſcire non poſſunt, putant intelligentiam ſine Dei dono
poſſe concedi. Vnde & nos humilitatem debemus aſſu-
mere, ne extollamur, ſi fortè vnam aliquam de Scriptu-
ris parabolam cognouerimus: aut quia interdùm ſecũ-
dùm litteram planè legimus, ſi fortè ſecundùm litte-
ram aliquid intellexerimus, doctrinæ nobis aſſumamus
ſcientiam. Propheta ille qui accepit Spiritum ſanctum, 1 Reg. 5
poſtquàm vnctus eſt in Regem, vnctus eſt in Prophetã,
B centeſimum octauum decimum Pſalmum ſcribens in-
tellectum ſibi dari poſcit, vt mandata Dei intelligat: &
ſcit niſi à Domino acceperit gratiam intelligere eius ſe
mandata non poſſe. In Euangelio quoque lego; quia
proponebat parabolas Dominus Ieſus, & Apoſtoli non
intelligebant. Denique explanationem propoſitæ pa- Mat. 13
rabolæ poſtulabant. Ipſe Dominus Ieſus cùm diceret,
vt legiſti in libro Euangelij ſecundùm Matthæum ſcri-
ptum: *Beati pauperes ſpiritu*; ſubiecit in poſterioribus: Mat. 5
Qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno Ibidem.
cælorum. Et in alio loco: *Omnis qui audit verba hæc, &* Mat. 7
C *facit ea, ſimilis erit viro ſapienti*. Non ergò qui audit tan-
tummodò, ſimilis erit; ſed qui facit quæ audierit. Ergò
neque qui facit ſine auditu, neque qui audit ſine facto,
poteſt eſſe ſapienti ſimilis; ſed qui audit & facit. Audia-
mus igitur, vt intelligamus; faciamus, vt intellexiſſe nos
quod audiuimus, comprobemus.

**Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur;
quia in verba tua ſuperſperaui.**

Fortaſſe aliquibus videatur hoc eſſe contrarium; quia
Iuſtus dicit: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur*: Sap. 2.
Multis enim Iuſtus grauis eſt, cùm videtur. Denique in Luc. 8.
D Euangelio plerique Dominum Ieſum videre non pote- Luc. 9.
rant, ſicut Geraſeni rogabant eum, vt abiret de regioni-
bus eorum: & alij ei tranſitum denegabant, quando tã-
tum per eos tranſire volebat. Vnde puto quòd ſicut il-
lic Iudaicæ forma impietatis exprimitur; ità hìc Eccle-
ſiæ gratia reueletur: Prophetat enim totum orbem re-
plendum eſſe timore diuino, & ideò quaſi timentes
Deum Sanctorum dicit cognitione lætari: Qui enim vi-
det iuſtum & gaudet, etiam ipſe vult eſſe iuſtus: Pul-
chrum eſt enim vt eo in aliis delectetur, quod vult in
ſe ſeruare, ſi poſſit: Eſt enim inſitum bonis, vt ca-
ſtum, pudicum, prudentem ſapiens affectu pio diligat,
miſericors liberalem, & virtutes ſuas in aliis amet: Ple-
E riſque enim Iuſti aſpectus admonitio correctionis eſt,
perfectioribus verò lætitia eſt. Quàm pulchrũ ergò vt
videaris & proſis? Bonum ergò vir iuſtus. Propterea de- Pro. 10.
nique Paulus Apoſtolus aſcendit Hieroſolymam, vt Iu- Galat. 2.
ſtos videret: & cum Petro manſit diebus quindecim, vt
ex eius aliquid cohabitatione proficeret. Propterea ipſe Act. 15.
Paulus & Barnabas, cùm Hieroſolymam ingrederẽtur,
magnificè excipiebantur ab Eccleſiâ, ab Apoſtolis, &
maioribus natu. Cùm autem abire vellent, ne diſcede-
rent, rogabantur; & vt poſteà de Paulo legimus, eũ la-
chrymis deducebatur. Nã ſi eſt tanta vis in naturalibus, Act. 20
vt animal viſum proſit ictericis, ità vt mortui quoque Plin. l.
F corpus eius animatis prodeſſe dicatur, ſi fuerit demon- 30. hiſt.
ſtratum iis qui huiuſmodi inciderint paſſionem: du- natur. c. 11.
bitare poſſumus quòd Iuſti ſanet aſpectus? Ergò vile
animal irrationabile tantam virtutem habet, vt ſanare
poſſit hominem momento exiguo, † quo videtur: ho- al. quid
mo iuſtus, ſi tamen cum fide ab eo conſpiciatur, qui
vtilitatẽ ab eo percipere deſiderat, nihil conferet? Nón-
ne vel ipſi oculorum radij virtutem quamdam videntur
infundere iis qui fideliter eum videre deſiderant? Sed
quemadmodùm Iuſtus lætificat cor innocentium cùm
videtur: ità & improbi iuſtorum cognitione torquen-
tur; quia vel tacitis Sanctorũ motibus arguuntur. Tor-
quet caſtitas incontinentiam, auaritiám liberalitas,
impietatem fides. De hoc quoque parile vilis animantis

Plin. l. 8 c. 22. ſumamus exemplum: Nam ſicut prodeſſe diximus mu-
tum animal, cùm videtur, ità obeſſe percipimus lupũ,
ſi aliquem videndo præuenerit: Vocem enim feruntur
amittere, quos prior lupus viderit. Baſiliſcus quoq; (hic
eſt noxius ſerpens) ſi quodcumque prior viderit animal,
Ibid. l. 29. c. 4 fertur occidere: & allegatur ſtatim necari, qui potuerit
à ſerpente huiuſmodi præuideri. Ipſe quoque ſerpens
mori dicitur, ſi fuerit hominis præuentus aſpectu. Ergò
ſi tanta virtus, vel in oculis ſerpẽtis, vel in oculis eſt ho-
minis, vt ſi alter alterum prior viderit, poſſit occidere:
nõ eſt virtus in oculis iuſti, qui repletus virtutis eſt gra-
tiâ, cùm præſertim tantum operetur fides, vt & illa quę
Matt. 9. fimbriam Domini tetigit, ſanaretur, & ille cui intendit
Luc. 9. Dominus Ieſus, ſtatim ex eius oculis gratiam ſanitatis
hauriret? Sed qui videt iuſtum, debet ſcire quid videat,
non illum videt in corpore, non in veſtimento, non in
patrimonio, non in vultu; ſed intùs videt: Non, inquã,
illum videt, niſi eius viderit mentem, niſi eius ſermonẽ
intenderit, niſi ſenſum illius potuerit comprehendere,
al. tra- ſapientiam de† tractu eius potuerit aſſumere. Tunc igi-
ctatu. tur lætabitur, cùm iſta perſpexerit, cùm iſta cognoue-
Luc. 7. rit. Ità ergò & nos ſicubi audiuerimus Iuſtum, feſtine-
mus videre, ſicut illa mulier quæ audiuit in domo Pha-
riſæi diſcumbere Dominum Ieſum, & ingreſſa eſt, &
eius pedes perfudit vnguento. Illius imitatores ſimus;
quia Eccleſiæ in illâ muliere figuram eſſe quis dubitet?
Sicubi ergò Iuſtus ſedeat, ſicubi accumbat, feſtinemus
Mat. 25 videre eum. Pretioſum eſt videre virum iuſtum, vt vi-
deas eum ſecundùm imaginem Dei. Quod foris eſt, ni-
hil prodeſt; quod intùs eſt, ſanat. Sanè & in eo qui fo-
ris eſt, illum qui intùs eſt, frequenter aſpicimus: vt ſi
viderimus pauperem, illum ad cuius ſimilitudinem fa-
ctus eſt, honoremus in paupere, de quo ait: *Dediſtis
mihi manducare: quia quod vni eorum dediſtis, mihi dedi-
ſtis:* Qui enim coronat imaginem Imperatoris, vtique
illum honorat, cuius imaginem coronauit: & qui ſta-
tuam contempſerit Imperatoris, Imperatori vtique cu- K
ius ſtatuam conſputauerit, feciſſe videtur iniuriã. Gen-
tiles lignum adorant; quia Dei imaginem putant; ſed
inuiſibilis Dei imago, non in eo eſt quod videtur; ſed
in eo vtique quod non videtur. Vides ergò quia inter
multas Chriſti imagines ambulamus? Caueamus ne
coronam imagini detrahere videamur, quam vnicui-
que Chriſtus impoſuit. Caueamus ne aliquid detraha-
Mat. 25 mus iis quibus debemus adiungere: Sed quod peius
eſt, non ſolùm non honeſtamus pauperem; ſed etiã de-
honeſtamus, deſtruimus, perſequimur: & ignoramus,
quas Dei imagini congeramus iniurias, cùm factos ad
imaginem Dei putamus eſſe lædendos: Qui enim irri- L
Ibidem. der pauperem, exacerbat eum qui fecit illum: Sed ade-
rit ille qui dicat: *Eſuriui, & non dediſtis mihi manduca-
re: ſitiui, & non dediſtis mihi bibere: æger eram, & non vi-
ſitaſtis me.* Et quantò iſta leuiora ſunt, quàm ſi dicat: In-
iurias mihi feciſtis, nudaſtis me, verberaſtis me? Quem
ſi quis interrogauerit: Quando tibi iniurias fecimus?
quando ſpoliauimus? quando etiam verberauimus? di-
cet? *Quando vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis.*
Propterea caueamus diligentiùs, ne cui vel minimo cõ-
tumeliam irrogemus: ne ipſi Domino in illis minimis
contumelioſi fuiſſe videamur. Quâ ratione autem dixe-
rit: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur,* ipſe expo-
ſuit dicens: *Quia in verba tua ſuperſperaui,* hoc eſt, dice- M
re: intùs me viderunt, intùs me tetigerunt, intùs me aſ-
pexerunt, vbi ſpem aſſumpſit de tuis verbis, vbi tua
verba percepi. Beati ergò qui vident Iuſtum, & lætan-
tur; quia ſperant in Dei verba. Quàm multi autem ſunt
qui oderunt Iuſtos, qui perſcrutantur Dei verba, qui
iuſti ſunt, & cùm aliquos doctos audiunt, impiè eos
propter doctrinam vitare conſuêrunt.

Agnoui, Domine: quoniam iuſta iudicia tua: & in veritate tuâ humiliâſti me.

Quoniam iuſta iudicia tua. Qui poteſt intelligere, quæ
ſunt diuinę prouidentiæ, vtitur eo ſermone quo vſus eſt
Propheta ſanctus Dauid; quia omnia iudicio Dei ſunt,
G vt ægrum corpus aliquis habeat aut ſalubre, vt diues,
vt pauper ſit, vt moriatur iuuenis, vel ſenex. Si quis in-
tẽdat Scripturis diuinis, intelliget hæc fieri iudicio Dei.
Nihil enim eſt præter Dei ſcientiam. Exemplũ quæri-
mus: Non eſt abſconditum. Siquidem Iob numquàm a- Iob. 1.
miſiſſet proprias facultates, niſi eſſet traditus aduerſa-
riæ poteſtati: Dedit enim Dominus diabolo poteſtatem
in facultates eius, vt tentaret qualẽ, amiſſo patrimonio,
haberet affectum. Dedit in filios, dedit in corpus eius, vt
probaret num defunctorum dolore liberorum, aut cru- Iob. 2.
ciatu corporis à conſtantiâ mentis animique defatiſce-
ret. Dominus quidem nouerat fortem, ſed in illo doce-
H re atq; examinare nos voluit verùm imitatores eius eſſe
poſſemus. Denique & Abraham tentauit, quando filiũ
ſenis vnicum ſibi petiit immolari. Sciebat vtique mentẽ Gen. 22
Abrahæ: Sed ſciens tanta Dominus, ſicut legiſti in E-
uangelio; quia cũ interrogaſſet Dominus Ieſus Diſcipu- Ioan. 6.
los quot panes haberẽt, & illi reſpondiſſent; quia quin-
que tantùm haberent panes, ipſe ait: *Quid ſunt inter tã-
tos homines?* & ſubiecit in Euangeliſta: *Hoc autem dicebat* Ibidem.
tentans eos: ſciebat enim quod facturus eſſet. Qui ergò iu-
ſtus eſt, examine iuſtitiæ ſuæ † agnouit quia Dei iuſta al. cre-
iudicia ſunt: vel ſecundùm Græcũ, quia Dei iudicia ſunt dit.
ipſa iuſtitia: Sed hoc vt agnoſceret, fecit præmiſſa pre-
I cario, quoniam intellectum ſibi dari popoſcit, vt man-
data Dei diſceret. Accepta eſt ergò intellectus & cog-
nitionis gratia, agnouit iuſta eſſe Dei iudicia. Agnoſce-
re autem perfecti eſt. Denique aliud eſt credere, aliud
cognoſcere. Fides timentis agnitio eſt ſapientis: Qui e- Pſ. 115
nim timet, rationem non quærit: ſapiens autem & agni-
tionẽ eorum inueſtigat quæcumq; percipere deſiderat.
Credidi, inquit, *propter quod locutus ſum.* Cognouit autem
intelligens quod locutus eſt. In quo ergò iuſta iudicia
Dei ſunt; quia per labores, & tribulationes, & afflictio- Act. 14.
nes ad cæleſte præmium peruenitur: Sicut enim certan- 2. Tim. 2.
tibus athletis corona defertur iuſto iudicio hominum, Apoc. 3.
K ita legitimè certantibus Chriſtianis diuino iudicio pal-
ma decernitur. *Vincenti,* inquit, *dabo ſedere mecũ in ſede* Pſal. 16.
mea. Vita ergò noſtra examinatur igne, ſicut ſplendor Pſal. 65
argenti, vt virtus certaminibus approbetur. *Tranſiui-* Pro. 16.
mus, inquit, *per ignem & aquam, & induxiſti nos in re-
frigerium* Per hæc igitur vera iudicia tua eſſe cognoui.
Humiliatus enim ſum vt hæc viderem; quia ij qui exal-
tati ſunt corde, oculos ad veritatem aperire non poſ- Pſ. 124.
ſunt. Cùm autem humiliamur, peccata noſtra cognoſ-
cimus, & ipſâ humilitate delicta noſtra purgamus. *Hu-
miliatus ſum,* inquit, *& ſaluum me fecit.* In veritate ergò
humiliatus eſt, qui humiliatus eſt ad ſalutem: nec vanè
L pertulit paſſionem, qui ſalutem veritatis ſecutus eſt. Di- Ioan. 8.
ſtat igitur inter cognoſcere & timere; vt eò reuertamur.
Denique Euangelij lectio docere nos debet: Ait enim
Dominus ad eos qui credebant ei ex Iudæis: *Si manſeri-
tis in verbo meo, cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit
vos.* Si manſeritis, inquit, cognoſcetis. Vides ergò quia
non à principio potuit cognoſcere quicumque Deum
timens verbum eius audiuit. Non ſolùm autem non 1. Cor. 12.
idem eſt timor & cognitio, verumetiam non idem eſt
fides & cognitio. Siquidem etiam Apoſtolus docuit di-
uerſa eſſe munera gratiarum: *Alij enim,* inquit, *per Spi-
ritum datur ſermo Sapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundũ
eundem Spiritum, aliĩ fides in eodem Spiritu.* Si ergò alij Li. 3.
M fides datur, alij cognitio: vides quia vbi fides, non ſtatim ſent.
cognitio. Vbi autem cognitio, & fides eſt & prudentia, 24. §.
nec ab eâ poſſumus diligentiam ſeparare. Habuit ergò poſt hoc.
cognitionem ſanctus Dauid, vtpote Propheta perfe-
ctus, quandoquidem ità perfectè cognouit, vt humilia-
retur in ipsâ veritate. Siue ergò in aduerſis poſitus, ag-
nouit probationis gratiam, ea quæ laborioſa & aduer-
ſa ſunt, ſuſtinendo, iuſtum autem eſſe Dei iudicium: &
ideò benè certantes numquã deſeri, vel relinqui, & co-
ronam his poſt laborẽ poſſe deferri: ſiue in ſecundis &
proſperis poſitus, cognouit etiam diuitias rerum, diuer-
ſoſque ſucceſſus, tentationis cauſam ſolere ſuppetere,
vt is qui his vtitur, terũ proſperitate tentetur. In ea igi-
tur Propheta Dauid laudandus, quia cùm iſta agnoſ-
ceret, humiliabatur vt humilitate ſuâ, vel proſperorũ

excluderet tentamenta, vel aduerſorum ſubiret conſtanti æquanimitate tolerantiam. Non ergo magnoperè laudabilis eſſet Propheta, ſi laudaret iudicia Dei, vſus affluentiâ ſecundorum: Quid enim magnum facimus, ſi quando in ſecundis ſumus, laudamus Deum, quando in diuitiis ſumus, quando nullis vexamur iniuriis? Illud eſt magnificum, ſi ſubiectus iniuriis, contumeliis, iudicium Dei laudes: ſi vexatus ægritudine, iudicia Dei prædices: ſi te inopia non reuocet, quominùs laudes iuſtitiam Dei. Ergo ſemper laudanda ſunt iudicia Dei; ſicut ſcriptum eſt: *Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua.* Quæ ſunt filiæ Iudæ, niſi animæ religioſæ, animæ Eccleſiæ quæ Ieſum Chriſtum Dominum confitentur, quæ videntes rationem iudiciorum tuorum, ſemper exultant? Qui enim non ex aliquo ſecundorum prouentu; ſed ex cognitione rationis, induit lætitiam, is in exultatione perpetuâ conſtitutus eſt.

Pſ. 47.

Fiat nunc miſericordia tua vt exhortetur me, ſecundùm verbum tuum ſeruo tuo.

Vt exhortetur me. Aliqui codices habent in hoc loco: Vt conſoletur me: Sed etiam in Apoſtolo legimus exhortationem pro conſolatione dictam, & conſolationẽ pro exhortatione. [1.Cor.1] Magna eſt ergo miſericordia Dei, [Rom. 8.] quæ non ſolùm remiſſionem tribuit peccatorum; ſed etiam certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne ſuſcepti certaminis paſſiones imbelli formidine derelinquant. Non ergo miſericordiam quaſi is qui victus cedat, aut vt veniæ precator implorat; ſed vt Dei miſeratione ſuccinctus, maiora viribus tanto munere fultus expedit. Egregiam & ſingularem Prophetæ ſpectato virtutem: Alios enim humiliatus ærumnis poſceret, vt circa eum tentamenta deſinerent, & ſedare Dominus aduerſa dignaretur, ne tribulationum procella in eum ſæuiret: iſte autem tamquam athleta fortis & patiens, qui exerceri & † angi [al. cingi] animam ſuam tribulationibus nollet, non triſtia dimouere, non impugnantia declinare deſiderat, non omne illud deſinere, quod fatigationem & laborem afferret, expoſcit; ſed magis in tempore laboris ſui aduerſùs tentationum procellas dari ſibi verbum conſolationis expoſcit, vt poſſit forti quæ † ingruunt [al. ingerun-tur.] mente tolerare, ne aliqua mœſtitiæ perturbatione laſſetur. In eo igitur obſecrat miſericordiam Dei, ne auxilio deſtitutus, expediendi cœptam militiam derelinquat. [Exod. 33] Denique ad exhortationem diuinæ eſſe miſericordiæ, [Rom 9.] euidens teſtimonium docet: Moyſi enim dicit Deus: *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo, cui miſericordiam præſtitero. Igitur non eſt volentis, neque currentis; ſed miſerantis Dei eſt.* Fortè dicas: Ergò non debemus, vel velle, vel currere? Atqui negligentes Deus deſerere conſueuit. Non ergò hoc dicit; ſed quid dicat, conſideremus. Non volentis, neque currentis hominis perſeuerantia eſt. Non eſt enim in hominis poteſtate; ſed miſerantis Dei eſt, vt poſſis complere quæ cœperis. Denique iterùm Moyſi [Exod 9.] dicit: *Quia in hoc ipſum te ſuſcitaui, vt oſtendam in te virtutem meam.* Colligitur igitur adhortationem diuinę miſericordiæ deputandam. Vnde ſequitur: *Ergò cui* [Rom. 9.] *vult miſeretur, & quem vult obdurat.* Hunc miſeratus hortatur, illum non reuocat execratus. Et verè miſericordia eſt Dei noſtrarum militia paſſionum, per quã nobis peccata minuuntur. Denique Lazarus pauper, quia in hac vitâ tolerauit mala complurima, in gremio [1.Cor. 11.] Abrahæ requiem conſolationis inuenit: ille autem diues, qui conſolationem habuit in ſæculo, poſt curricu- [Iob. 1.] la vitæ huius fructum quietis amiſit. Quem ſi miſeratus [Iob. 2.] eſſet Deus, caſtigaſſet potiùs in hoc ſæculo, vt poſteà non flagellaretur. Denique Iob licet grauiter flagella- [Iob. 19.] tus, & quidem flagellis plurimis inopiæ, amiſſionis [Iacob. 5.] filiorum, doloribus corporis, opprobriis amicorum; conſolatione tamen fruitur æternâ. Ergò quantò maiores tribulationes fuerint, tantò vberior conſolatio reſeruatur. Et tamen ne cadas, atque ſuccumbas: quantò maiores tentationes videris, tantò magis roga verbum Dei, vt adhortationem tibi afferat; ſicut rogauit, & Paulus qui ait: *Benedictus Deus & Pater* [1.Cor.1] *Domini noſtri Ieſu Chriſti; Pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis, qui nos exhortatur in omni anguſtia, vt poſſimus & ipſi conſolari eos qui ſunt in omni tribulatione, per exhortationem quâ & ipſi aduocamur à Deo; quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis; ità per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra.* Tantâ vi Apoſtolicæ petitionis rogat, vt conſolationem accipiat à Domino in omni tribulatione, quò non ſolùm ipſe induat tolerantiam; verumetiam alios conſoletur, vt & ipſi poſſint propriæ mentis anguſtias ſuſtinere. Si igitur ipſe in omni tribulatione idoneus fueris approbatus, tunc demùm dignus eris, qui conſolationem accipias in omni tribulatione. Et tamen non omnis paſſio † digna conſolatione eſt: [al. diuina conſolatio.] ſed quæ paſſio pro Chriſto eſt, hæc conſolationem Chriſti meretur. Pulchrè autem addidit: *Secundùm verbum tuum ſeruo* [Mat. 10] *tuo.* Ipſe enim Dominus pro ſuo nomine præliantibus auxilium pollicetur, dicens: *Cùm ergò tradent vos, nolite cogitare, quomodò aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illâ hora quid loquamini: Non enim vos eſtis qui loquimini: ſed Pater meus qui loquitur in vobis.* Ergò ne impares ſimus certamini, diuinum ſemper oremus auxilium, vt nobis tribuat adhortationem: Si enim ha- [1.Cor. 1] beamus eum qui nos exhortetur, non facilè cedimus. Plerique autem habent: Qui conſolatur nos, nec abhorret à vero. Inſtigantis enim aliquem blanda quædam eſt exhortatio, quæ certantem ſtudio laudis accendat, & velut quadam conſolatione demulceat, ne laborum aſperitate reuocetur.

Veniant mihi miſerationes tuæ: & viuam; quia lex tua meditatio mea eſt.

Cui Lex Dei meditatio eſt, huic præſto ſunt miſericordiæ, vt viuat in æternum: Quomodò enim beatus quis poteſt eſſe ſine miſeratione diuinâ; *Beatus autem* [Pſal. 1.] *qui in Domini lege die ac nocte meditatur:* Sed qui meditatur in Lege, eruditur in Lege: & quem Lex erudierit, Dominus erudit, qui locutus eſt Legem. Ideóque ſcriptum eſt: *Beatus quem tu erudieris, Domine! & de* [Pſ. 93.] *Lege tua docueris eum.* Diſcamus ergò, & nos in Lege meditari, non auocemur ſæcularibus illecebris, non occupemur impedimentis; ſed ſemper ad Legem ſimus attenti: Scriptum eſt enim: *Os iuſti meditabitur ſapien-* [Pſ. 36.] *tiam, & lingua eius loquetur iudicium.* Hoc in veteri Teſtamento. Audi dicentem & in nouo: *Prope eſt ver-* [Rom. 10] *bum in ore tuo, & in corde tuo.* Et maximè hanc meditationem Sacerdotibus neceſſariam oſtendit ad Titum ſcribens: *Quia debet Epiſcopus amplecti eum, qui ſecũdùm* [Tit. 1.] *doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere.* Quod vtique ſollicitæ atque intentæ meditationis eſt, non perfunctoriæ lectionis. Et ad Timotheum ſcribens, ait: *Attendite lectioni, exhortationi, doctrinæ:* Lectio enim [1.Tim. 4.] frequens, nec intermiſſione aliquâ deſtituta, doctrinæ munus operatur. Quòd autem poſcit vt viuat, frequenter oſtendimus huius corporis vitam veræ vitę gratiam non habere; ſed illam veram vitam fore, cuius bona [Pſal. 26] vnuſquiſque Sanctorum credit ſe videre in terrâ viuen- [Rom. 8.] tium. Quod credimus nos viſuros non præſens vtique; ſed futurum eſt.

Confundantur ſuperbi, quoniam iniuſtè iniquitatem geſſerunt in me: ego autem exercebor in præceptis tuis.

Confundantur ſuperbi. Superiùs ait idem Propheta: *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Numquid hic male dicit iis qui in ſe iniqua geſſerunt; non vtique: Vide- [Pſal. 7.] bat enim charitatem etiam inimiciſſimis deferendam, cùm veniſſet Euangelij Prædicator. Vnde arbitror, [Matt. 5] quia quaſi medicus velit eos ipſos ſanare qui læſerint, vt iniquitatis ſuę contemplatione conuenti, de propriis flagitiis erubeſcant: in quo non ſolùm propheticam

incipiunt probare patientiam, verumetiam emendare G ſuam inſolentiam. Pudor enim plerumque corrector eſt noſtri: & dum incipit nos pudere commiſſi, ne diutiùs pudeat, deſerere quæ erubeſcenda ſunt, admonemur. Non ergò maledicit Propheta; ſed quaſi bonus medicus vult alios cognoſcere quid fecerint, vt cùm in ſuam conſcientiam receperint, quanta ſuorum ſit colluuies delictorum, incipiant erubeſcere: erubeſcentes autem poſſint prioribus renuntiare peccatis. *Hier. 5.* *Prou. 1.* Conſideremus nunc aliquos fornicantes, inequitantes viduis ac pupillis, aliena rapient, & in his non ſolùm non erubeſcere; ſed etiam gloriari ſolere, tamquàm vel pulchritudinis, vel potentiæ ſuæ titulos deferentes: de quibus *Philip 3* benè dicit Apoſtolus, quòd *eorum gloria in confuſione ipſorum*: eò deteſtabiliores ipſis criminibus ſuis, quòd H cùm tanta committant, non confundantur. Verùm eorum ſi quis poſteà veniat in Eccleſiam, credat in Dominum Ieſum, audiat Euangelium, compungatur corde, tunc demum incipiet quàm atrocia & grauia deliquerit cognoſcere, & in iis quæ agnouit erubeſcere. Quid ſit autem exerceri in præceptis Domini, quomodò exiſtimarem, niſi quia quod dixit: *Exod. 21.* *Ego autem exercebor in præceptis tuis*; in lege didiciſti, hoc eſt, ſi bos aduerſarij reciderit, vel iumentum, vt non deſerendum exiſtimes; ſed potiùs eleuandum. Quod autem ait: I *Iniuſtè iniquitatem geſſerunt*: in quem hoc dicatur, conſidera; ſi in eũ *Exod. 21.* qui fortè iuſtè iniquitatem gerat, id eſt, ſi læſus per Legem ſe incipiat vindicare, iuxtà præcepta Moyſis, iuſtè videtur facere iniquitatem; ſed non ſecundùm Euangelij præcepta. *Mat. 9.* Et ideò ait: *Non veni vocare iuſtos; ſed peccatores*; quia Iudæi ad vindicandum ſe auctoritate Legis vtuntur. Habes hoc & in Apoſtolo: *1 Cor. 15.* *Sobrij eſtote iuſtè.* Non ſolùm ſobrios nos; ſed etiam iuſtè ſobrios eſſe debere docuit. Etenim poteſt aliquis & ſobrius eſſe, & non iuſtè ſobrius; vt ſobrius ſit à vino, & nõ ſit ſobrius *Eſai. 28.* æquitate, atque iuſtitiâ: Eſt enim crapula iniquitatis. Poteſt & aliquis ebrietati & luxuriæ ſemper indulgens, K dum aliena tamen diripere conatur, eo occupatus ſtudio ſobrius eſſe à vino, & non ſobrius à rapinâ, nec iſte iuſtè ſobrius. Ideò Apoſtolus admonet vt ſit in nobis *Ibidem.* iuſta ſobrietas. Denique addidit: *Et nolite peccare*: Qui enim peccat, etſi ſobrius ſit, non poteſt tamen tamquàm iuſtè ſobrius prædicari. *Ibidem.* Ideò ſuprà: *Nolite*, inquit, *ſeduci*; hoc eſt, ne alieni erroris ebrietas vos faciat temulentos. Corrumpunt bonos mores colloquia mala, eò quòd ore & labiis infidelium tamquam ebrietas *Ibidem.* quædam moribus audientis infunditur. Meritòque addidit: *Sobrij eſtote iuſtè, & nolite peccare.* Ignorantiam enim Dei quidam habent: vt ſobrius ille ſit, qui non habet ignorantiam Dei, nec titubat ebrietate perfidiæ: iuſtè autem ſobrius, in quo operum gratia cum L fidei ſobrietate reſplendet.

Conuertantur ad me qui timent te, & qui ſciunt teſtimonia tua.

Conuertantur ad me. Alius habet, maximè iuxtà Græcum: Conuertantur mihi. Si ad me legimus: conuertantur qui timent Deum, ne commiſſis proprijs erubeſcãt, vel certè luant ſupplicia delictorum: conuertantur autem ad Dei ſeruulum, propheticámque doctrinam, vt dediſcant pudenda committere, & tanti emendatione doctoris exuant mores ſuos, delictorúmque labe deterſa, M *Supra.* virtutum induant diſciplinam. Si autem ità legimus: Conuertantur mihi, hoc eſt, quoniam exercebor in præceptis tuis, conuertantur mihi iam non peccanti, iam non erranti. Conuertantur, inquit, qui timentes te proprijs renuntiauere peccatis, vt conſortio iuſtorum Propheta ad vberius proueharur, & ipſe de eâ gratiâ quæ in ipſo eſt, plurimùm conferat audientibus. Conuertantur igitur iam, non peccante me, iuſti ad iuſtum. De teſtimonijs autem puto iam non opus eſſe repetere, cùm antè iam dictum ſit:

Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, vt non confundar.

Quanto excellior eſt Propheta, vel munere [illegible] tiæ, vel regni gratia, tanto magis ſequitur [illegible], & docet quid nos debeamus imitari, eo quod Propheta tantum immaculatum cor fieri ſibi depoſcit. Suprà poſtulauit: *Cor mundum crea in me Deus!* Non dixit, fac; *Pſal. 50* ſed crea, vt de integro cor eius inſtauret & mundet. Maior quidem in hoc ſermone ambitus eſt. Grande enim cor eſt à Domino creatum, quod recipiat verbum de cæleſtibus, virtutibus, ac poteſtatibus. Grande cor *Leuit. 26. & 2. Cor. 6* quod recipiat ipſum Dominum dicentem; *Inhabitabo in illis, & deambulabo in ipſis.* Vt hæc igitur recipiat, Creatorem ſibi cordis ſui, non Angelum fieri; ſed ipſum do- *Pſ. 113.* minum deprecatur, qui cælum creauit & terram. Et bene ait: Immaculatum: quia cor hominis quadam velut indecentium cogitationum colluuione maculatur. Si cogitatio ipſa polluit, quantò etiam facta ipſa contaminant? Noli extraordinariis cogitationibus aduerſa naturæ contaminare penetralia, ne id inquinamento graui polluas, quod putas habere te mundum. *Mat. 27* Manus lauas quaſi poſſis crimina eluere, cùm mentem tuam, vel nudis cogitationibus inquinatam lauare non poſſis. Et Pilatus manus lauit; ſed cor ſuum lauare non potuit. *Mat. 15* Manſit ſcelere pollutus, quamuis manus ſuas aquæ infuſione lauiſſet. Audi quia & cogitatio inquinat. *Mat. 15* *Non quod intrat in os, coinquinat hominem; ſed quod exit de ore: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ: Hæc ſunt quæ coinquinant hominẽ.* Si ergò intùs coinquinaris, priùs munda quod intùs eſt. Si quod intùs eſt, mũdaueris, & exteriora mundaſti: vt ſi aqua turbida influat, fruſtra putas lacum eſſe mundandum. Si fons profluat cœnolentus, receptacula terſiſſe nihil proderit, cùm in fonte ſit vitium. *Mat. 15* Ipſe tibi antè purgandus es, vt fluat omne quod purum eſt. Cor tuum cogitationum tuarum eſt ſcaturigo. In illo fonte vel turbida aqua impuritatis euomitur, vel ſinceræ pietatis vnda *Luc. 18* prorumpit. Didiciſti cor eſſe mundandum, diſce quemadmodùm mundes. Mundat hunc fontem iuſtificatio legitima, hoc eſt, Confeſſio peccatorum. Denique Publicanus ille qui peccata propria fatebatur, iuſtificatus *Pro. 20.* magis de templo, quàm Phariſæus exiuit; quia ieiunia ſua & munera Phariſæus, atque innocentiam præferebat. Munda ergò aquam tuam, illam aquam de quâ dictum eſt: *Aqua alta conſilium in corde viri.* Bonam tibi aquam natura dedit, niſi eam cœno tuo polluas: ipſa te diluit, ſi pura, ſi ſimplex, ſi etiam naturalis ſit, ſi nihil *Prou. 5.* habeat ſordidum atque terrenum. Quid mali eſt, ſi ea aqua quæ mundare debeat, polluat? Sed non eſt aqua tua quæ te polluit. Iſta aqua aliena eſt. Denique *Pſal. 17* dictum eſt tibi: *Ab alienâ aquâ abſtine te.* Aliena aqua mentitur & fallit, & contrarium naturæ profluit. Ideò ait: *Filij alieni mentiti ſunt mibi*: nam ſi alieni non *Prou. 20* fuiſſent, vtique non fefelliſſent: Nemo enim glorietur caſtum ſe habere cor, quemadmodùm Salomon dixit: *2. Cor. 10.* *ſed qui gloriatur, in Domino glorietur*, qui Sanctis ſuis cor mundum creare dignatus eſt, & immaculatum facere iuſtificationibus ſuis. *Eſai. 43* Quæ ſint iuſtificationes, audiſti dicentem: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris.* Ergò qui iniquitates ſuas dicit, iuſtificatur; qui autem iuſtificatur, non confunditur; quia pudorem peccatorum matura confeſſione præuenit.

In Octonarium vndecimum Enarratio.

Caph.

VNdecima littera Caph, quæ Latina interpretatione ſignificat, *Curuati ſunt.* Sonus interpretationis ipſe nos docet, quid ſit curuari: Qui enim inclinatur in *Infrà.* terram, curuari videtur. Vnde ait Propheta ſub hac litterâ: *Paulominùs conſummauerunt me in terrâ.* Curuatur autem qui agit Pœnitentiam, eò quòd ceruicem ſuam curuat, dum humiliatur ad Dominum, & interiorem magis ceruicem, id eſt, ceruicem mentis & cordis. Nam de hac ceruice dictum eſt: *Nec ſi flectas vt circulum*

collum tuum. Qui enim cor ſuum non flectit, fruſtrà ceruicem ſuam flexerit. Docet etiam Hieremias Propheta Eſai. 58 humilitatem hac interpretatione ſignari. Ait enim ſub Thren. 3 hac litterâ in Threnis: *Quia non repellet in æternum Dominus; quia cùm humiliauerit, miſerebitur ſecundùm multitudinem miſericordiæ ſuæ; quia non humiliauit ex toto corde ſuo, neque repulit filios hominum.* Bonum ergò curuari, vt humiliemur Domino, & Dominus miſereatur. Denique & in ſuperioribus ſub hac litterâ idem Hieremias Propheta oſtendens gemitus, & humilitatē plebis, Thren. 1. ait: *Omnis populus eius ingemiſcentes, quærentes panem, dederunt deſideria ſua in eſcam, vt reficiant animam. Vide, Domine! & aſpice, quia facta eſt ſine honore.* Ergò qui animæ ſuæ quærit refectionem, humilitate curuetur, quò poſſit citiùs ad Domini peruenire miſericordiam. Ideóque tamquàm curuatus multò ampliùs animâ ac mente quàm corpore exorſus eſt Dauid, dicens:

Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui.

Non vſitatus ſermo nos capiat, vt tamquàm corporeas fatigationes defectionē huiuſmodi iudicemus. Neque enim hoc ſolùm dixit: *Defecit anima mea*; ſed, *defecit in ſalutare tuum.* Itaque vt de vſu capiamus exemplū, C ſi verbi gratiâ, dicamus: Deficit ille in illam, videtur exprimi hoc verbo, quod totus in mulieris deſiderium cupiditate transferit. Et quidquid eſt quod vehementer expetimus, niſi eius maturiorem habeamus affectum, id nos videtur longâ quadam intenſione laſſare. Amor impatiens die noctéque meretricias fores pulſans, ſi diutius potiendi deſideria differantur, ipſa deficit expectatione, dum ſperat: in quo vtique non finis amoris; ſed incrementum eſt. Et quidquid eſt deſiderabile, ſi non contingat deſideranti, deficit in illud, & quaſi ipſā deponit animam qui deſiderat: ſi tamen ſpes propior aſſurgat, dat vires ſpes proxima. Si autem abſentia ſit dilecti, eō ipsò quò abſentem deſiderat, quæ concupiuit, animæ ſuæ patitur defectionem. Itaque quantò lōgius eſt iſtud quod deſideratur, tantò magis deficit qui deſiderat. D Id ergò deficere eſt, in id vnumquemque totis ſtudiis migrare quod diligat: illud cogitat, illi adhęret, illud perſonat, quod receperit diligendum, in id Tob. 5. quadam animæ defectione transfunditur: vt ſi mater filij expectet præſentiam, quemadmodùm expectabat Tobiæ vxor filium peregrinantem, deficiens à deſiderio, & in anguſtiis conſtituta, & tamquàm reſoluta viribus: Quid enim aliud niſi defectum quemdam eius 1. Cor. 6 verba ſignificant? Sed quò magis laſſatur affectus, eò Luc. 2. ampliùs amor creſcit, & quò diutiùs abeſt qui deſideratur, eò expectantis deſideria maiore quadam vi amoris igneſcunt. Caro deficit; ſed cupiditas alitur & augetur. Hinc ergò colligere poſſumus quid ſit: *Defecit in* E *ſalutare tuum anima mea*: Etenim ſpiritui adhærens anima deficit ab eo quod eſt anima, & fit vnus ſpiritus: quoniam *qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt.* Itaque Sanctus & timens Deum, neſcit aliud deſiderare, niſi ſalutare Dei, quod eſt Chriſtus Ieſus. Illum concupiſcit, illum deſiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit & effundit, & hoc ſolum veretur, ne illū poſſit amittere. Itaque quantò maiore deſiderio excitata fuerit anima cupiens adPſal. 62 hærere ſalutari tuo, tantò magis deficit. Ergò iſta deIbidem fectio imminutionem quidem fragilitatis; ſed aſſumptionem virtutis operatur. Denique ipſe alibi dicens: F *Sitiuit in te anima mea*; ſubiecit infrà: *Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua*: Qui enim ſitit, cupit ſemper adhærere fonti, nec aliud ſibi niſi aquam expeGalat. 2 tere & contingere videtur, vt ipſo paſcatur affectu. Suſcipiens ergò me Dei dextera, animæ meæ inhians, & de ſua virtute mihi impartiens, faciens eam eſſe quod Pſ 83. non erat, vt dicat: *Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus.* Diſce autem etiam hoc exemplo defectionem iſtam nimiæ eſſe cupiditatis. *Concupiſcit*, inquit, *& deficit anima mea in atria Domini.* Antè concupiſcens,

A & quaſi totam ſe effundens in concupiſcentiam, longo fune ſuſpenſa defectione diſſoluitur. Denique quomodò deficiat anima in ſalutare Dei, Hieremias docet. *Et* Hier. 20. *factum eſt*, inquit, *in corde meo vt ignis ardens, flammans in oſſibus meis, & diſſolutus ſum vndique, & ferre non poſſum.* Hoc igitur inflammatus deſiderio, ait Dauid: *Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui.* Rectè ſperaui dixit in verbum: Antè enim ſpes præcedit, & inde ſequitur defectio. Sperauit autem in verbum quod prædicatum eſt eſſe venturum, quod poteſt intelligi de Dei verbo: Aut certè in verbum ſperauit, qui verbo cæleſti credidit, quo Domini noſtri Ieſu Chriſti annuntiatur aduentus, vel quo eius gloria deB claratur. Ergò Propheta conſiderans quæ legerat, & cernens quòd cùm adeſſet corpori, velut quibuſdam ligatus vinculis huius vitæ, aberat a ſalutare Dei, concupiſcebat, deſiderabat, deficiebat, & toto diſſoluebatur affectu, vt totus illius fieret quod deſiderabat: ſicut etiam in poſterioribus ipſe dicit: *Effundo in cōſpectu eius* Pſ. 142. *orationem meam, tribulationem meam ante ipſum pronuntio, in deficiendo ex me ſpiritum meum.* Defecit enim eius ſpiritus, immò ab eo defecit ſpiritus, qui ſe ipſū negat, 1. Cor. 6. vt adhęreat Chriſto. Vnde ſemitæ eius cognoſcuntur à Domino; quia non ſunt carnis; ſed Chriſti ſemitæ. Etenim requirentium Deum via Chriſtus eſt. Et nos igitur concupiſcamus illud æternum ſalutare Dei, non concupiſcamus pecuniam, quam auariſſimi concupiſcunt, non concupiſcamus alienæ vxoris decorem, non Prou. 6. ambitionis exagitemur deſiderio, non ſæculari intendamus gloriæ, non fallacis circumſcriptionis ſtudiis occupemur, non proximum circumuenire iniquitate cupiamus, non poſtremò partes vulpium ſimus in terrenę Pſ. 62. voluptatis interiora demerſi, tamquàm exules æternorum; & nullâ ſupernæ ſpei præſumptione deiecti. Attollat igitur ſe anima noſtra deficiens viribus ſuis, vt adhæreat ſalutari Dei, qui eſt Chriſtus Dominus Ieſus, quod interpretatione dicitur Domini ſalus: Ipſe eſt e- Act. 28. nim ſalus vera, veritas, virtus atque Sapientia. Qui 1. Cor. 1. igitur deficit ſibi, vt virtuti adhæreat, amittit quod ſuum eſt, accipit quod æternum eſt.

D Defecerunt oculi mei in verbum tuum, dicentes: Quando conſolaberis me?

Suprà [illegible], hîc [illegible], ibi in ſalutare deficit anima, eò quòd concupiſcit eum, cuius Paſſione ſeruata eſt, hîc in verbum Domini Prophetæ oculi defecerunt. Et videamus ne quemadmodùm illic adhærens Chriſto, anima deficit in vnum Sanctum, & fit vnus 1. Cor. 6 ſpiritus; ità & deficiant oculi vt fiat vna mens. Oculi enim mentis iſti ſunt oculi, ſcilicet interioris hominis, non hi oculi qui miniſterio funguntur obtutus. Eſt enim oculus & mentis, & carnis: Sed ille cæcus eſt oculus qui non videt quę diuina ſunt, qui fruſtrà mēte carE nis inflatus eſt. Eſt & alius oculus, ſenſus Chriſti, quo Coloſſ. 2 Eccleſia videt Chriſtum, ſicut ipſe dicit ad Sponſam: Cant. 4 *Corde nos cepiſti ab vno oculorum tuorum* Meritò vno oculo Chriſtus videtur; quia non videtur oculo carnali: aut quia duos oculos habens Eccleſia, moralem & myſticum, fidei oculo plùs videt Chriſtum: Myſticus enim oculus acutior eſt, moralis dulcior. Et fortaſſe iſti oculi ſunt, quibus Paulus videbat ęterna, vbi cœpit corporalia non videre. Denique qui Chriſtum non vi- Act. 9. debat, priuſquàm oculos amitteret, vidit eum poſteà- Ibidem. quàm viſum amiſit oculorum. Vidit eum qui dixit: *Quis es Domine?* Videbat vtique Chriſtum, quem etiam DoF minum fatebatur. Et infrà: *Domine*, inquit, *quid me vis facere?* Non ergò videbat eum, cuius expectabat imperium? Quibus igitur oculis videre Paulus plùs cœpit, 1. Cor. 4 niſi iis quos nobis ipſe monſtrauit, dicens: *Orabo ſpiritu, orabo & mente?* Denique vt ſcias quia vidit orando: *Factum eſt*, inquit, *reuertente me in Hieruſalem, cùm ora-* Act. 22. *rem in templo, pauorem habui, vidi illum dicentem mihi; Feſtina, exi citiùs de Hieruſalem: non enim recipient teſtimonium tuum de me.* Iſti ergò oculi in verbum Dei deficiunt, & dicunt: *Quando conſolaberis me?* Iſtis oculis

Prophetæ dicebantur Videotes, quia per reuelationẽ G
ea quæ erãt abſcondita, mente cernebãt. Quid eſt ocu-
los deficere? De corporalibus dicamus, vt intelligamus
Tob.10. de ſpiritalibus. Nónne quando aliquem deſideramus,
& ſperamus adfore, eò dirigimos oculos, vnde ſpera-
mus eſſe venturum. Itaque contenti diu quotidiana ex-
1. Reg. 5. pectatione doficimus. Sic Anna circumſpiciẽs in viam,
ſollicitis aduentum filij explorabat excubus. Sic Dauid
Propheta, currente de prælio altero poſt alterum qui
nuntiaret, poſitis in turre exploratoribus, interrogare
de ſalute filij pater ſedulus geſtiebat. Sic teneræ vxor
ętatis de ſpeculâ litorali, indefeſsâ expectatione coniu-
gis præſtolarur aduentum, vt quãcumque nauim vide- H
Tob.11. rit, illic putet coniugem nauigare, metuátque ne viden-
di gratiâ dilecti, alius anteuertat, nec ipſa poſſit prima
dicere: *Video te, marite!* ſicut Anna dicebat ad filium:
Video te, fili! amodò libentiùs moriar; mortis videlicet
dolorem exoptati conſpectus ſuauitate non ſentiẽs. Er-
gò vt illa quæ aduenięti viro ſe optat offerre, ablegatis
omnibus domeſticis occupationibus, ſemitas viantis aut
pedum veſtigia legit: ſic Propheta curis exutus ſæcula-
ribus, interiorum oculorum in verbom Dei peruigil
cuſtos vſque ad defectionem ſui intendebat obtutus,
corpus ſuum redigens ſeruituti, & animam ſuam ad hu-
militatis patientiam araneæ modo tabeſcentis erudiẽs:
1.Cor. 9 Deſiderabat enim ſicut ceruus fontes aquarũ, & ſitie-
Pſal. 38 bat in Dominum Deum ſuum, cupiens eius videre prę-
Pſal.41 ſentiã, & apparere ante faciem Dei: omióque deſide-
rio & vehementi cupiditate deficiens, tunc ſe habilio-
rem iis quæ à Domino poſceret, impetrandis, prophe-
ticâ gratiâ præſumebat. Et nos igitur intendamus cor
noſtrum, vt poſſimus intelligere ſeries Scripturarum,
& verbum vitæ nobis venire a Domino poſtulemus, at-
que intellectum dari. Si qois de longinquo verbũ Dei
obtutu mentis aſpexerit, nondum planum atque diſtin-
ctum, is velut quibuſdam oculis interioribus Verbi na-
uigium appropinquare animæ ſuæ cernit. Quò autem K
expreſſiùs videre cœperit, eò magis quaſi ad portũ ve-
ritatis feſtinat accedere, vt ſit proximus inuehendę. De-
fecerunt ergò oculi Prophetæ in verbum Dei, diceotis:
Quando conſolaberis me? Si oculi iſti ſignificati ſunt, qui-
bus cernimus & videmus, dicere debuerunt: Quando
conſolaberis nos? hoc eſt, non ſingulariter; ſed plura-
liter: Sed quia oculus meotis & oculus carnis vnus ocu-
lus fiunt, & tunc homo conſolatione fulcitur, cùm caro
& mens diuerſa non cupiunt, ſed vnum deſiderant, vnũ
Ioan. 10. requirunt: ideò intenti ad eum, qui ait: *Ego & Pater*
vnum ſumus: Iſti quoque oculi vnum eſſe confitentur;
quia vno atque eodem deſiderio, officióque funguntur. L
Deficiebat ergò in verbum Propheta. Nos autem otio-
ſos nos potamus, ſi verbo tantummodò ſtudere videa-
S. Ignatius in epiſt. ad Smyrnaos & Omnes homil. 35 in Lucam. mur: & pluris æſtimamus eos qui operantur, quàm eos
qui ſtudium cognoſcendæ veritatis exercent: Dicunt e-
nim plerique: *Ecce homo & opera eius*, quaſi qui verbo
ſtudeat, non operatur: cùm magis opus iſtud quàm cæ-
tera ſint: Si enim opus iuſtitia eſt, ſi opus temperan-
tia, ſi opus fortitudo; vtique opus eſt etiam ſapientia:
Iſtæ enim quatuor principales virtutes habentur:
Nam ſi operatur Chriſtus ſecundùm quod iuſtitia eſt;
Ioan. 1. vtique operatur ſecundùm quod verbum eſt. Et opera-
batur cùm eſſet in principio apud Patrem. Denique per
ipſum omnia facta ſunt, vt ſcias operarorem omnium M
eſſe, & opus noſtrom eſſe Chriſtum Ieſum. Etenim ſe-
cundùm quod verbum eſt, verbum inquirentibus, grã-
Luc.10. de opus verbum eſt. Vnde cùm Martha feſtinaret circà
miniſterium, Maria autem verbum Domini audiret: ea
quæ audiebat, ei quæ miniſtrabat meroit anteferri.
Dicenti enim Marthæ: *Domine! non eſt tibi curæ, quòd*
ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergò illi vt me
Act. 6. *adiuuet*. Reſpondens, dixit Dominos: *Martha, Martha!*
1.Cor.4 *Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi*. Ità ver-
bum cognoſcere maius opus eſſe quàm miniſtrare, di-
uinæ auctoritate ſententiæ definitur: Sed fortaſſe dicat
aliquis dictum eſſe ab Apoſtolo: *Quia non in ſermone re-*
gnum eſt Dei; ſed in virtute. Scriptum non nego; ſed in
qoo ſermone, cognoſce; nempe qoem inflatus effude-
G rit, qui audientibus ſermo prodeſſe non poſſit, qui ſi- 1.Cor.4
ne oſtenſione ſit Spiritus atque virtutis, hunc ſermo- Ibidem.
nem Paulus non dignatur cognoſcere: Vult enim ma- al. ag-
gis virtutem ſermonis † commendare. Denique oole- noſcere
bat talem ſuum eſſe Apoſtolus ſermonem, qui in infir-
mitate veniebat, vt alios ſaluos faceret, & fortiores in
timore & tremore: vt timentes, nihil metuerent niſi
Dominum Ieſum; trementes, pacem eius tranquilli- Ibidem;
tatémque ſeruarent. Audi ergò qualem Apoſtolus
ſermonem habebat. *Et ſermo*, inquit, *meus & prædi-*
catio mea non in perſuaſione humanæ ſapientiæ verborum;
ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis: qoia fides non in
H forenſi ſermone ſapientiæ; ſed in oſtenſione Spiritus;
ſed Dei virtute firmatur. Ergò in ſermone Sanctorum
virtus eſt, in ſermone autem foreoſi iſto ac philoſo- Coloſſ.2
phico vanitas mundi. Virtutem autem eſſe in ſermone Pſ. 67.
Sanctorum etiam iſte Propheta te doceat, qui ait: *Do-*
minus dabit verbum Euangelizantibus virtute multâ: hoc
eſt, vt multâ poſſint virtute Euangelium prædicare.
Probatum eſt ergò quòd in Euangelij prædicatione ſit
virtus. Prædicatio autem Euãgelij, ſermo Sanctorũ eſt.
Ità dubiũ oon reſidet, quin in ſermone ſancto ſit virtus.

Quoniam factus ſum tamquàm vter in gelici-
I dio iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Factus ſum tamquàm vter in gelicidio. Vox iſta,
vox Iuſti eſt, qui mortificauerit ſuum corpus. Rectè e-
nim vter dicitur Iuſtus, qui expoliatus, non nudus in-
ueniatur. Vter namque de exuuiis fit animantis mortui. 1.Cor.9.
Igitur & oos peccato moriamur, vt viuamus Deo, at- 2.Cor. 5
que repleti ſpiritus iucunditate, & ſuauitate lætitiæ, Rom.6.
erimus exuuiæ ſpiritales, carentes infirmitate corpo-
reâ, & integro mentis in ſinu infuſam nobis diuino-
rum myſteriorum gratiam reſeruantes. De his vtribus Mat. 9.
dicit; quia vinum nouum in vtres nouos mittunt, qui
K volunt vtrumque ſeruare, & corpus, & gratiam. Non
effluat igitur tuus hic vter, non rimoſus ſit, non terre-
no inueteraſcat ſitu, nec vinum oouum veteres vtres
rumpat, quo ſcindantur vtres, fundatur gratia. Non
iterùm ſole iniquitatis & nimiâ vi caloris areſcant; ſed
feruentium viſcerum cupiditates diuerſæ niuali quo-
dam frigore temperentur. Frigeſcat æſtus libidinis, &
quodam continentiæ gelo, ieiuniorúmqoe reſtinctus,
matutinâ roratione perfletur: quando ſicut ros, ità ſu-
per terram noſtram Dei verba deſcendunt, ſicut im-
ber ſuper gramen: & ſicut nix ſuper fœnum. Neſcit Eſai.55.
vtrem boonm iſta oix lædere, nix quæ diuini ſplendore
fulget eloquij. Nix hæc refrigerat, oon adurit: fœcun-
L dat ſata, non internecat. Nix hæc præceptio conti-
nentiæ eſt, qoæ calorem facit corporeum frigere, &
omnem naturæ interioris reſtinguit ardorem. Et fortè Mat.17.
ideò cùm reſurrectioois ſuæ demonſtraret gloriam, ve-
ſtimenta eius erant candida ſicut nix: vt non ſolùm
ipſe alienus æſtimaretur à contagione peccati, verùm-
etiam ne quicumque reſuſcitatur, congelatis coniugij
cupiditatibus, reſurgere frigidus videretur. In reſurre- Matt.2.
ctione enim neque nubunt, neqoe vxores ducunt; ſed
erunt ſicut Angeli Dei in cælo. Boni ergò vtres frigidi,
hoc eſt, in gelicidio conſtricti pruinis, oon libidinis
calore reſoluti. Vtrem autem corpus hoc dici, licet
M ex ploribus locis, tamen etiam inde intellige, quòd Mat 22
Adam & Eua vbi imaginem depoſuere cæleſtis, quam
antè portabant, imaginem terreni hominis induentes, 1.Cor.15
tunicas dicti ſunt veſtiri eſſe pelliceas: Corporales e- Gen. 3.
nim eos de ſpiritalibus fecerat culpa commiſſa. Nec il-
lud abſurdum ad intelligendum, quòd ità ſe dicat fa-
ctum Dauid ſicut vtrem in gelicidio; eò quòd in aſpe-
ritate licet poſitus glaciali, mortificauerit tamen cor-
pus ſuum, ne ſentiret hyemis illios aſperitatem, quam
Saluator dicit grauem futuram eſſe fugientibus: Sicut
enim glaciem non ſentit vter; quia pellis eſt mortui: ità
mortuus peccato Propheta frigus peccati ſentire non Mat.14
poterat, vel certè quòd non frangatur neceſſitatibos,
nec reſiſtat caro menti; ſed molliori doctu animæ ſe in- Galat.5
flectat imperiis, & in hoc mundi gelicidio non areſcat,

vel quia corpus afflictionis ſumus, & mortem Domini A
2. Cor. 4 Ieſu ſemper in noſtro corpore circumferre debemus.
1. Cor. 9 Hic eſt vter qui caſtigat corpus ſuum, non vt ille incraſ-
ſatus & obeſus populus, qui ſedit manducare & bibere,
Deut. 32 & ſurrexerunt ludere. Hic eſt vter qui inebriat nō vino;
ſed ſpiritu, in quo non botryo amaritudinis, non dra-
Exod. 32 conum furor, non furor aſpidum; ſed poculum inebriãs
Deut. 32 quàm præclarum! In hoc ergò gloriatur Dauid; quia
Pſ. 22. factus eſt ſicut vter in gelicidio, operationem peccati
non ſentiens. Et bene peccatum gelicidio comparatur:
Sicut enim gelicidium ad nullum vſum vtile eſt, ad
nullam operationem; ſic culpa nulli prodeſt vſui, nulli
operationi: & ideò ſicut gelicidium declinanda eſt, ne B
Hier. 13 noceat & adurat. Bonum ergò mihi eſt fieri ſicut vtrem
in gelicidio, vt non poſſim oblniſci iuſtificationes Do-
mini; ſed earum liquore perfuſus refrigeretur omnis
feruor internæ cupiditatis. Non ergò vacuum; ſed ple-
num hunc vtrem eſſe oportet, plenum Spiritus, plenum
iuſtificationum: vt peccata mea ipſe confitear, vt luxu-
Rom. 6. riam carnis meæ comprimam: Moriendum eſt enim
Rom. 8. mundo, vt viuamus Deo. Si autem viuamus carni,
mors vtique eſt carnis prudentia: viuere non poſſumus
Deo; quia inimica eſt Deo carnalis iſta ſapientia, &
vita ſæcularis.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies mihi de C perſequentibus me iudicium?

Poteſt ſic accipi: *Quot ſunt dies ſerui tui?* quaſi dicat:
Quanti ſunt dies humani? quantum tempus, quantum
1. Petr 2 ſpatium? Cur inoidetur tam breui vitæ, ne tranquillo
curſu iſtius ſæculi perfruamur? Cur in breui ſpatio tam
multi perſequentium nos laquei tenduntur? Adſit iam
iudicium, in quo pœna eſt perfidorum, in quo perſecu-
toribus digna impietatis ſuæ pretia redduntur: Vel ſic:
Quouſque inſultare poterũt, quouſque inquietare, qui
nos diuerſis modis quęrunt affligere: Non ſerus erit ter-
minus: Etenim Propheta quaſi celeritatẽ tranſcurren-
dæ iſtius vitæ, non annorum; ſed dierum æſtimatione D
ſubducit, dicens: *Quot ſunt dies ſerui tui?* Et benè dies
dixit, vt non ſolum moras annuas propheticâ viſione
tranſcurreret; verumetiàm ſplendidum ſibi vitæ huius
periculum virtutum lumine declararet. Meritóque ſe-
Pſal. 1. curus ait: *Quando facies mihi de perſequentibus me iudi-
cium?* Mihi, inquit iudicium de perſequentibus facies,
oun de me perſequentibus iudicium dabis: quoniam
non reſurgunt impij in iudicio. Sed mihi, inquit, da iu-
dicium vt cùm remuneraueris innocentiam, fidem pro-
uehas, miſericordiam corones, impij perſecutores meri-
al. per- torum † pœnis propheticorum iudicentur. Non abſur-
miis. dum etiam illud, vt quia breues dies & pauci ſunt iſtius
Iob. 14. vitæ, non diutiùs gratiam ſuam Dominus circà Prophe-
tam ſuum differat; ſed ipſi iudicium de perſequentibus E
faciat: Nam hìc quoque iudicium eſt de perſecutoribus.
Ioan. 3. Siquidem qui non credunt in Chriſto, iam iudicati ſunt.
Iudicium autem hoc eſt, quod dedit ſeruulis ſuis Do-
Luc. 10. minus Ieſus, dicens: *Habebitis poteſtatem calcandi ſuper
ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.*
Et verum iudicium, in quo torquetur inimicus, ſicut
Mat. 8. ipſe confeſſus eſt, dicens: *Quid veniſti ante tempus tor-
quere nos?* Hoc ergo depoſcit virtutum ſtabilitate fun-
datus Propheta, vt ſubiciatur ſibi non homo; ſed ille
qui locum ſibi in homine vendicauit. Vnde & Apoſtolus
ipſum magis in hominis peccato putauit eſſe damnan-
Rom. 16 dum, ipſum ſubiciendum: de quo ait: *Conterat Deus Sata- F
nam ſub pedibus veſtris citò.* Ex hoc ergò perſecutore iudi-
cium ſibi fieri geſtit, vt fidei propheticę veſtigiis aduer-
ſarius conteratur, & comminuat eum ſub pedibus ſuis
Pſal. 17. Propheta, ſicut puluerem ante faciem venti: & in hac
corporis ſui militia conſtitutus; quamuis dies vitę bre-
ues ſint, triumphum tamèn de aduerſario adipiſcatur,
Iob. 7. quò reformati hominis in veterem gratiam, quem antè
delictorum vinculis tenebat adſtrictum, & feruentis li-
2. Tim. 2 bidinis laſſabat ęſtu, libertatem ingemiſcat, poteſtatem
Rom. 8. ſentiat. Subiectus eſt igitur aduerſarius ſecundùm Do-
Apoc. 12 mini ſententiam: Etenim Dominus Ieſus veniens in

A hunc mundum per virginis partum, ſubiecit animæ Epheſ. 1
noſtræ omnes contrarias poteſtates, vt fide tuâ verbo
tuo, conuerſatione tuâ & operibus conterantur. Si ergò
non conteris aduerſarium, tua culpa eſt, qui permiſſâ
non vteris poteſtate. In nobis eſt igitur vt aut ſubiciatur
aduerſarius, aut reſultet: Si enim actus noſter Deo diſ-
pliceat, incipit aduerſarius ſuperbire; ſi autem bonis
inhęreamus operibus, exerceamus ſtudia caſtitatis, iuſti-
tiæ, continentiæ; calcamus ſerpentem & ſcorpionem: Geneſ. 3
Calcamus enim ſerpentem pedibus caſtitatis, conteri- Pſ. 90.
mus & ſcorpionem continentiæ veſtigiis, verecundiæ,
iuſtitiæque greſſibus, ne poſſit excutere. Poſſumus ergo
B & in hac breui vitâ triumphum de aduerſariis habere 2. Cor. 2
perpetuum.

Narrauerunt mihi iniuſti exercitationes; ſed non vt Lex tua, Domine.

Bene optat iudicium ſibi fieri de perſequentibus, qui
non ſolùm opera Iuſti impedire; verumetiam fidem ſu- 2. Tim 2
perfluâ narratione ſubuertere conati ſunt. Etenim quaſi
fabulæ cuiuſdam nænias narratas ſibi dicit: *Ἀδολεσχίας* hoc
eſt, ſuperfluas loquacitates: Narratores enim ſuperflui,
ſicut hirundines, diſputationis ſuauitatem loquacitatis
continuatione corrumpunt, vt Ariſtotelis ſententia eſt.
Superflua igitur loquitur hæreticus, qui non loquitur
C veritatem, non loquitur ſecundùm Legem. Qui autem 1. Tim. 4
fũdatus in Lege eſt, nouit à veris falſa diſcernere: ſpiri- 1. Cor. 2.
talis eruditione doctrinę, hęretica ab Euangelicis dog-
mata ſeparare. Ideóque ne multi decipiantur, iubetur à
Domino tacere peccator: *Peccatori enim dixit Deus:* Tit. 3.
Quare tu enarras iuſtitias meas? Conticeſcat igitur perfi-
dia, quæ tramitem veritatis tenere non nouit, quæ Dei Pſ. 49.
præcepta non ſeruat: Cur enim per os ſuum aſſumunt
peccatores Euangelium veritatis, in quorum ore veritas Pſal. 5.
non eſt? Omnia autem præcepta Dei veritas, Chriſtus Ioan 14
autem veritas. Non ergò eſt Chriſtus in diſputationibus
perfidorum, qui dicit perfido. *Os tuum abundauit nequi-* Pſal. 49
tia, & lingua tua concinnauit dolum. Lingua enim quæ Ioan. 10
D vult adſtruere mendacium, dolum vtique nectit aſſertis:
Sed huiuſmodi fur eſt, & cum fure concurrens: Multi Pſ. 49.
enim fures ſunt, qui verbum Dei non ad vtilitatem ſuã
furantur & rapiunt, ſed ad fraudem: & patrimonium Ioan. 10
quoddam cæleſtium Scripturarum in ſua furta detor-
quent, adulterina ſibi compendia colligentes, dolo
magis quàm veritate quæſita: Sed hi ſunt qui miſcent
aquam vino, tamquam caupones peſſimi, adulterantes Eſai. 1.
verbum Dei, & inſincerum proferentes quidquid per- 2. Cor. 4
fido. & tamquàm ebrio ore deprompſerint: & ideò alie-
na loquuntur à Lege. Vnde eós bene Propheta refutat
atque reprehendit, ſciens quid præſcripio Legis acce-
perit. Rectè ergò ait ſequenti verſiculo:

E Omnia præcepta tua veritas: iniuſtè perſecuti ſunt me, adiuua me.

Quaſi bonus miles bella non refugit, nec conflictus;
quamuis grauium pręliorum bellator paueſcit aſſuetus; Ioſue 10
ſed fidelis & prouidus aſpirare ſibi diuinitùs orat auxilia
& piæ deuotionis fidelia ſibi adiumenta depoſcit. Ideó-
que non petit vt perſecutiones quieſcant; ſed in perſe-
cutionibus ſe poſtulat adiuuari: Sciebat enim quòd 2. Tim. 3
omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecu-
tiones patiuntur. Mauult ergò perſecutiones pati, vt
piè viuere in Chriſto poſſit. Et benè non vnam perſe-
cutionem; ſed multas perſecutiones dixit; nec expreſ-
F ſit vocabula perſequentium; quia multi perſecutores,
non ſolùm quos videmus; ſed etiam quos non vide- Epheſ. 6
mus. Perſequuntur nequitiæ ſpiritales, perſequitur hę-
reticus, Iudæus, Gentilis. Omnes ergò ſub perſecu-
toribus, qui volunt piè viuere; quia vbi multi perſe- Hebr. 12
cutores, nullum à † perſecutionibus vacat tempus al. perſe-
piè viuere geſtienti. Et fortaſſe cùm perſecutiones cutori-
non patimur, tamquam condemnati habemur; quia bus.
nequaquàm piè viuere volumus in Chriſto: Nam
vtique cùm ſit definita ſententia quòd *omnes qui vo-
lunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutiones patiuntur:* 1. Tim. 3

videtur is qui perſecutiones non patitur, abdicatus, quòd non ſit piæ intentionis in Chriſto; deuotionem etenim fidei prælia perſequuntur. Si deſint certamina, [Ioan. 15] vereor ne deeſſe videatur, qui certare deſideret. *Omnia*, inquit, *præcepta tua veritas*. Quæ præcepta niſi illa: *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur*. Hæc præcepta Dauid anterior licet Incarnationis ſacramento, iam tamen audiebat in ſpiritu, & quaſi Chriſti diſcipulus nõ ſubtrahebat ſe paſſionibus; ſed certaminibus offerebat, ſciebat hoc ſolùm ſibi ad gloriam fructuoſum, hoc ad cuſtodiam ſalutis tutum, vt frequentibus exercitiis Iuſti pietas confirmaretur: Cito enim fides inexercitata langueſcit, & crebris otioſa tentatur incommodis. Remiſſas excubias callidus inſidiator irrumpit: aſſuetũ autem bello virum externa fraus inſtruit, & glorioſæ [Eccl. 33.] prouehit palma victoriæ. Pax ergò fidei corruptelę materia eſt. Quàm pulchrè nobis perſecutionis proceſſere tempora. Intentus erat intimæ ad Deum mentis affectus, illi adhærebat, nec vllas cogitationes obſtrepentes ſibi precantis animus ſentiebat, totis viſceribus fundebatur oratio, & quidam miſcebatur ſermo cum Domino: quotidiana meditatio habebat iam contemptum periculi, & vſum calcandæ mortis receperat; quod quia amiſimus exercitium, tentant otia, quos bella non fregerant. Periculoſa igitur & pacis otia. In pace plures perſecutiones eſſe cœperunt. Nullus erat tempore perſecutionis adulator, qui callidâ mentem adulatione tentaret. Non vacabat animo, corporis delectatione diſſolui, & huiuſmodi quæ ſecũdis rebus excitari ſolent, admittere paſſiones. Ideò Apoſtoli cùm cæderentur, includerentur, exultabant quod illis iniuriis æternæ gloriæ meritum lucrabantur, qui digni fue- [Act. 5.] rant pro Chriſti nomine iniurias ſuſtinere. Non illis erat cura de patrimonio, ſtudium de poteſtatibus & honoribus, non de prælatione, quę etiam Iuſtos exagitare conſueuit, ſed ille ſe præferri putabat, qui eſſet plori- [Luc. 22. 2. Cor. 11.] bus verberibus flagellatus. Meritò ergo Dauid occaſiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuotionis eruditione non metuit, qui nouerit perſecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. Non enim dixit: Quia perſecutiones patior, adiuua me; ſed; *Iniuſtè*, inquit, *perſecuti ſunt me, adiuua me*: Poteſt enim quis & perſecutiones pati; ſed non iniuſtè; quia eſt etiam iuſta perſecutio, ſi oderimus obſcœnos, ſi infeſti ſimus iniuſtis, ſi iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceant, ſi auarum fraudis ſuæ compendiis exuamus, ſi execremur inſolentiam ſuperborum. Qui autem pro fide, pro iuſtitiâ, pro caſtitate perſecutionem [Mat. 5.] patitur, benè is dicit? *Iniuſtè perſecuti ſunt me, adiuua me*.

Paulominùs conſummauerunt me in terrâ: ego autem non dereliqui mandata tua

[Ephes. 6] Non ſuperfluò diuinũ quæſiuit auxilium, qui ſciebat ſibi aduerſùs fortes eſſe certamen, pluraque ſibi prælia præparata dimicaturo nunc aduerſùs nequitias ſpiritales quæ ſunt in cæleſtibus, nunc aduerſùs calorẽ ſanguinis, & innumeras corporis huius illecebras, quarum nexu vario & diuturna colluctatione laſſatus pudendo corruiſſet certamine, niſi fidei ſe radice tenuiſſet. Diſcamus cauere quem gerimus, hîc nobis hoſtis domeſticus, hîc inimicus grauis eſt noſtri ipſius corporis. Inflammatur vino, ardet libidine, decore mulieris occurſantis accenditur, ſpe alitur, deſperatione vritur, illecebris exuritur, non euaporat affectu, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, laſciuia diſſoluitur, labore afficitur, ſollicitudine fatigatur, paſſione conteritur. Miraris ſi inter tot aduerſarias paſſionum vices ſe etiam Iuſtus tenere vix poſſit, cùm impares ſimus etiam ſingularum certamini? Quem vel ſola libido non † vendicet? [al. iudicet.] quem non ſubiuget auaritia? quem formido non quatiat? quem luxuria non eneruet? quem laſciuia non emolliat? quem non ſupplantet ebrietas? Quaſi conſcius igitur carnalis infirmitatis, & explorator perſecutionis hoſtilis dicit: *Paulominùs conſummauerunt me in terrâ*. In hac vtiq; terrâ, in quâ Adam primus cor- [Gen. 3.] ruit, & pudendâ prolapſione deiectus, totius greſſum [Gen. 4.] futuræ poſteritatis inflexit. In hac terrâ, in quâ Cain munera fraterna dolens ſuis eſſe prælata, ruinâ eſt ſtratus inuidiæ. Denique vox fraterni ſanguinis clamauit à [Gen. 9.] terrâ. In hac terrâ Noë ſanctus, quem totius orbis diluuia in tantis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: vbi tamen otioſo curas laxauit corpore, ibi † [al. ſomnium.] ſomno ebrietatis offendit, quando mediaſtino filio deſirante, contumeliam paternæ pietatis incurrit, docẽs periculoſa otia ſecura eſſe virtuti. In hac terrâ Lot reuerendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodo- [Gen. 19] mitanæ plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomæ ardentis inuoluit, venerabilis quidem ignorantię, pudendæ tamen commixtionis non euaſit inceſtum. Vritur iſte flammis mulierum, quem ſulphurea flamma non vſſit. In hac terrâ etiam Dauid propemodùm con- [Pſal. 72] ſummatum eſſe dixit. Siquidem penè motos pedes ſuos & greſſus ſuos paulominùs ſenſit effuſos; quia diuitias ſæculares & ſucceſſus corporalium proſperorum loco beatitudinis æſtimauit peccatoribus abundare. Propter quod etiam flagellatus eſt; ſed flagella Iuſto remedia [Heb. 12] ſalutis ſunt. *Caſtigat* enim *Dominus quem recipit*. Vnde etiam Dauid conuerſus ad Dominum charitatem, atque in eius eruditus præceptis non ignorans, quòd caducis caduca fortuito quodam deferantur euentu; & quia non diuitiarum abundantia; ſed virtutum gratiâ vitæ probabilis merita penſantur, dilexit magis quàm reliquit mandata Dei, quibus ſolis potuit ingruentes nequitias ſpiritales, & inſurgentes huius corporis appetitus in hac tam fragilis naturæ infirmitate ſuperare. Magna igitur virtus, quæ ſub tantis perſecutionibus [Ephes. 6] conſtituta, & penè oppreſſa, tamen ſuum non eſt oblita præſidium, nec mandata Dei dereliquit. Ideò quia ſolum ſibi Deum profuiſſe cognouit, preces ad Dominum dirigens, ait verſu ſequenti:

Secundùm miſericordiam tuam viuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Viuifica me. Quam viuificationem ſui poſtulet, ſuprà [Su. Oct. 5 verſ. 5] diximus; quia non id precatus eſt quod habebat; ſed quod deſiderabat; id eſt, vt viueret in æternum, intelligens vitæ beatitudinem in hoc fluctuanti, & infido nobis corpore eſſe non poſſe, cuius imbecillitas propoſitum animæ derelinquat. Opus eſt ergò miſericordiâ Dei, vt continua & perpetua ſit in hoc corpore viuificatio, quò quotidie iuſtus Deo viuat, peccatóque moriatur: Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo [Rom. 6.] viuens, & cuſtodia præceptorum cæleſtium perſeuerans: quam vtique ille cuſtodit, qui viuificatur à Domino. Denique viuificari ſe antè poſcit à Domino: & poſteà cuſtodiam mandatorum cæleſtium pollicetur: Non enim communis hæc vita cuſtodit cæleſte mandatum; ſed illa quæ munere fulcitur æterno per operationem gratiæ ſpiritalis. Poſſumus etiam ſic intelligere; quia iam Propheta quæ erant legis agnouerat, optat aduentus Dominici miſericordiam, vt accipiat præcepta, quibus Lex adimpleatur: vt non ſolùm adulterium ſciret eſſe vitandum; ſed etiam concupiſcentiam adulterij declinandam. Os enim Patris Ieſus Dominus locutus eſt in Euangelio, eum qui viderit mu- [Mat. 5.] lierem ad concupiſcendum eam, in corde ſuo adulteriũ perpetraſſe. Quantùm Euangelio profecerit ſtudia caſtitatis, quo non ſolùm turpioris facti; ſed etiam ſtudij degeneris ablegatur opprobrium: Qui ſunt autem, de [Suprà.] quibus dicit, quòd paulominùs conſummauerunt eum in terrâ, niſi perſecutores? De quorũ vno ait Dominus Ieſus: *Ite, dicite vulpi illi*, hoc eſt de Herode. Et alibi [Luc 13.] cùm ſe fraudulenter interrogari aduerteret, dixit: *Vul-* [Mat. 8.] *pes foueas habent, & volucres cæli nidos vbi requieſcant*, eò quòd fraudulenter in terreſtrium paſſionum quibuſdam latibulis demorentur. Vnde etiam Samſon binas volpes ſibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimiſit eas per meſſes Allophylorum, per hanc figu- [Iudi. 15] ram ſignificans quòd improbi ac fraudulenti homines,

A & ma[illegible], [illegible]beratu[illegible]am h[illegible]beant ad latrandu[illegible] eam [illegible]pedito [illegible] religioſa principia, ſi in v[illegible] frau[illegible] ſuæ incendio deputarum. Ideóque & tr[illegible] vulpes dimitur, eo quod perfidi crucis quidem ſe prædicatione commendare deſiderant, ſed myſterium eius t[illegible]nere non poſſunt, qui hac prædicatione compoſita & falſa atque ſimulatà vtere magis fructus conantur alienos: cùm vtique vera crux Domini non exutat aliena merita; ſed fœcùndet. Meritóque ſcri- Cant. 2 ptum eſt in Canticis canticorum: *Prendite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, vt vineæ noſtræ floreant.* Quò oſtenditur, quòd vel Dominus Ieſus, vel Eccleſia, fraudulentorum dolos à vineis ſuis exterminandos B eſſe præcipiant, ne paruulis vineis noceant; quia adultis iam vitibus nocere non poſſunt: Hæreticus enim imperfectum tentare poteſt, non poteſt ſupplantare perfectum.

In Octonarium duodecimum Enarratio.

Lamed.

LAmed littera duodecima eſt, cuius interpretatio, *cor*, vel vt alia interpretatio habet, *ſermo*. Vnde videtur admonere, vel prudenter hæc intelligenda, vel ſollicitè ſeruanda præcepta: Nam hoc primus ſtatim C Pſ. 50. verſiculus admonet: Cor etenim ſibi mundum creari in 3. Reg. 19. ſuperioribus hic Propheta, vt legimus, poſtulauit. Cor ſibi prudens dari orauit à Domino filius huius Salomõ. Qui ergò habet cor mundum, qui habet cor prudens, ipſe intelligit ſeriem ſubditorum verſuum, atque vir- Ezech. 11. tutem. Vnde & alibi inuenimus: Cor vnum, vel cor aliud, quod nulla illecebra huius ſæculi impediat, & car- Rom. 8. nis poſſit interturbare ſapientia. Qui autem habet cor, Luc. 2. ſeruat mandata Dei: quemadmodùm legiſti de Mariâ, quæ conſeruabat omnia Domini Saluatoris in corde Deut. 10. ſuo, vel dicta, vel geſta. Circumcidamus ergò cor noſtrum: nihil corporeum, nihil vile quæramus; vile autem omne terrenum. Nihil ergò terrenum, nihil ſæculare, nihil corporeum, nihil leue atque mutabile in e- Pſal. 11. loquiis conſtituamus cæleſtibus: *Eloquia* enim *Domini,* D *eloquia caſta*, vt his myſteriorum cæleſtium immaculata, & pudica ſinceritas ſpiritali interpretatione reſplẽdeat. Non adulterinâ quadam opinione miſceamus terrena diuinis, & illud inuiolabile ſacramentum propheticæ viſionis, aut perennis oraculi naturæ noſtræ æſti- Ibidem. matione violemus. Ideò enim addidit: *Argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum:* vt Zach. 11 tamquàm boni nummularij ſpiritu examinemus prophetici ſermonis argentum, ſecernentes Domini pecuniam, atque ab omni labe terrenâ ſalutaris fontis infuſione purgantes, vt Chriſto dignè ſentire videamur, Matt. 6 qui ait: *Nolite theſaurizare vobis in terrâ, vbi ærugo & tinea exterminat; ſed theſaurizate vobis in cælo.* Theſau- E rus tuus eſt fides, pietas, miſericordia: theſaurus tuus Chriſtus eſt. Noli eum æſtimare de terris, hoc eſt de creaturis; quia Dominus totius creaturæ eſt. *Maledi-* Hier. 17 *ctus*, inquit, *homo qui ſpem habet in homine; ſed mihi ſa-* 1. Cor. 15 *lus per hominem venit.* Vide tamen quid Scriptura vetus Hier. 17 dixerit: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Ille ergò ho- 2. Cor. 5 mo non humanâ mihi; ſed diuinâ poteſtate omnia pec- Sap. 7. cata donauit Deus in corpore, Dominus Ieſus mundũ reconcilians ſibi, quem redimebat à culpâ. Theſaurus Matt. 6 noſter pretioſus intellectus eſt. Si terrenus intellectus fuerit, ſi fragilis, hæretica eum tinea & impietatis ærugo conſumet. Leuemus ergò & erigamus ſenſus no- F ſtros, nec impoſſibile iudicemus, vt hæc humani corporis infirmitas ad cognitionem myſteriorum cæleſtiũ prouehatur, cùm iam ad nos Dominus Ieſus, in quo abſconditi erant ſcientiæ ſapientiæque theſauri, diuinâ ſua miſeratione deſcenderit, vt clauſa reſeraret, ape- Coloſſ. 2 riret latentia, reuelaret occulta. Veni ergò, Domine Act. 5. Ieſu! aperi nobis, & iſtius prophetici ſermonis ianuam; multis enim clauſa eſt, etſi primâ ſpecie aperta videatur.

A **In æternum, Domine! permanet verbum tuum in cælo.**

Vides etiam in te permanere debere, quod etiam in cælo permanet ac perſeuerat: Serua ergò verbum Dei, Pro. 3. & ſerua in corde tuo, & ita ſerua, ne obliuiſcaris. Serua Legem Domini, & meditare, ne iuſtificationes Domini de tuo corde labantur. Docet te litteræ interpretatio, vt ſerues diligenter. Docet Propheta in ſubditis, dicens: *Niſi quia Lex tua meditatio mea eſt: tunc fortè periiſſem in* Infrà. *humilitate meâ. In æternum non obliuiſcar iuſtificationum* B *tuarum.* Legis ergò meditatio facit vt tempora tribulationis, tempora quibus humiliamur aliquibus aduerſis, ſuſtinere & tolerare poſſimus: vt neque humiliato nimis, neque deiecto frangamur affectu. Denique Do- Gen. 101 minus non frangi nos humilitate vſque ad deſperationem vult; ſed vſque ad correptionem. Vnde & Hieremias ſub hac litterâ in Threnis ait: *Vt humiliaret ſub* Thren. 3. *pedibus omnes vinctos terræ, vt declinaret iudicium viri con-* Ibidem. *trà faciem Altiſſimi, ad condemnandum hominem, cùm iudicatur, Dominus non dixit.* Et infrà. *De ore Altiſſimi nõ exibunt mala.* Humilitas ergò quæ à Deo eſt, plena iuſtitiæ, plena eſt æquitatis; quia non exeunt mala de ore Domini. Deniq; qui humiliabatur à Domino, dicebat: C *Humiliatus ſum, & ſaluum me fecit.* Ergò ſicut prudẽ- Pſ. 114. ter conſiderandum eſt, quando humilitas à Domino ſit cauſa probationis, quando etiam ipſa ab homine inferendæ humilitatis impreſſio, quæ tamen in ipſâ ſolet patientiâ & magnanimitate tolerari: ità etiam ſapienter conſiderandum, quid ſit in æternum in cælo Verbum Domini permanere: vel ſicut aliqui codices habent, in ſæculum; quia Græcus εἰς τὸν αἰῶνα poſuit, quod diuersè interpretati ſunt Tranſlatores. Alij in æternum, alij in ſæculum. *In ſæculum ergò permanet, Domine! verbum tuum in cælo.* Et quomodò ipſe dixiſti: Mat. 24 *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt?* In ſæculum permanet verbum, non vltrà ſæculum & ſæcula. Sæcula enim temporis. Cælum ergo & terra, id eſt, iſtius mundi opera præteribunt, & tempora permanebunt? Alius qui ſpiritalis eſt, & iudicat D verba Legis: *In æternum*, inquit, *Domine! permanet ver-* 1. Cor. 2 *bum tuum in cælo.* Æternitas enim verbi manentis, opinionem verbi prætereuntis excludit. Quomodò autem permanet verbum in cælo, ſi ipſum cælum præterit? Et quomodò poſſunt ſtare culmina, ſi cadant fundamenta? aut quomodò permanet habitator in habitatione ſuâ, niſi & habitatio perſeueret? Sed fortè illud occurrat, quia ſcriptũ eſt: *Erit cælum nouum.* Verùm nec ſi ſo- Eſai. 65 lubile; quia nec hoc poteſt permanere quod præterit, nec illud poteſt dici manſiſſe, cùm cœperit: Tinea intellectum †tuum ſcindet, ſi putes verbum Dei ſicut cæ- al. ſuũ. lum, vel incipere, vel præterire. Vnde ſi virtutem pro- Rom. 1. E phetici ſenſus cognoſcere volumus, primùm in his quę viſibilia & ſenſibilia ſunt, eum conſideremus, vt ex eo quæ ſunt intelligibilia manifeſtemus. Si Verbum Dei in cælo permanet, imitemur cælum vbi permanet Verbum: permanet ordo ſolemnis cęleſtium ſtatutorum, & beneficiorum Domini crebræ vices ſolemnibus muneribus perſeuerant. †Supernis nempe al. ſu- vel pluuiis, vel calore, vel fotu aëris huius infunditur perius. terris, atque alitur larga fœcunditas. Cælo annus labi- Eſai. 15. tur per dies ac menſes, & tempora autumni atque hye- Gen. 2. Gen. 8. mis, veris quoq; & puræ digeſtus æſtatis. De cælo vitę tuæ imaginem cape: etiam quando non germinas fru- F ctum, ſere tamen ſemen ad fructum. Sunt ſemina quæ de cælo ſunt, & ſeruntur in terris. Eſt etiã ſuperna vindemia; vnde ait Propheta: *Serite vobis ad iuſtitiã, vindemiate ad fructum.* Et quando non florent opera tua, foue tamen ſemina tua, ne laſciuiẽdo luxurient. Quod luxu- Oſee 10 riat in flore ſermonis, tenuatur & hebetatur in fructu. Fructus ipſos vſque ad maturitatem decoque. Imitatores etiam ipſius cæleſtis ſimus elementi, non ſemper ſole feruet ardenti, frequenter nubibus tegitur, pluuiis vehementibus inhorreſcit, iactis nimbus tegit terram. Non ergò ſit in te diuturna laſciuia, ſuccedant mœſta

ſenilium curarum tempora, & tamquàm cana maturitas agrum hunc tui corporis reprimat. Vtilior ſæpe triſtitia eſt, quæ comitem ſolet habere grauitatem. Nûquid vlla [*Eccleſ. 1.*] in ipſo eſt ſole præuaricatio. Nonne quotidianos curſus ſuos ſeruat? Nûquid continuos noo nouit luna defectus, & commiſſi munus deſerit miniſterij? Iiſdem nempe vicibus annus redit, eodem ſtatu reparantur tempora, iiſdem obſequiis reformantur. Sol diem illuminat, tempora ſtatuta cuſtodiens. Fulget ſplendoribus luna nocturnis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentiû rutilat globus, ſolênique ſtatione & conuerſione ac demutatione funguntur. Lex vna diuerſis, conſtitutorû ſemel vices curſuum cuſtodire, nec fines tranſire præſcriptos. Manet ipſa immutabilis demutatio, & cõuerſio vertere ordinem ſuum neſcit. Vna omnium obedientia diſcretis [*Luc. 10.*] muneribus indiſcretam præſcriptæ conſtitutionis tenet [*Eſai. c. 14.*] concordiam. In cęlo ergo permanet Verbum, Satanas de [*Apoc. 12*] cęlo cecidit; quia non habebat in cęlo locum, propterea cecidit. Quo cecidit niſi in terras? Ideò hîc adulteria, homicidia, ebrietates abundare cœperunt. Inde excluſus acrior ad nos venit, & tentationes ſolito aſperiores tamquàm iratus exercet. In cælo igitur permanet Verbum; quia inde deiectus eſt diabolus: in terris non permanet; quia huc totus aduenit. Et vide verùm hîc permanere Verbum poſſit in nobis, vbi tantos laqueos diabolus aſ- [*Ezech. 28.*] perſit: qui cùm eſſet in cęlo, nec ibi Verbû poterat permanere. Denique quia & ipſe Verbum non tenuit, cecidit è cęlo. In cęlo ergò Verbum permanet, & quod ſe- [*Mat. 24*] cundùm Verbi diſpoſitionem regitur & gubernatur: [*Apoc. 21*] Sed quia & ipſum cælum præterit, ideò non dixit in ſæcula permanere; ſed in ſęculum: quamquàm prętereat, vt fiat nouum cęlum & noua terra, nouum Teſtamentum, vt facie ad faciem gloriam Domini videre poſ- [*1. Cor. 13*] ſimus. Verûtamen quia & in cælo fuit vitiis locus (nam [*Iob. 4.*] vtique nõ cecidiſſet inde aduerſarius, niſi in criminibus deprehenſus: nam & ſtultus vt luna mutatur, & cælum [*Eccl. 27*] ipſum tenebris obducitur) videtur vtiq; non de elemento dictum; ſed de Virtutibus poteſtatibúſque cęleſtibus. Sunt enim ſanctæ virtutes in cælo, in quibus nihil lubricum atque terrenum ſit. Sunt etiam in terris cæli qui [*Pſal. 18*] enarrant gloriam Dei. Qui ſunt iſti cęli? Audi dicentem: *Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & ima-* [*1. Cor. 15*] *ginem huius cæleſtis.* Iſti igitur ſunt cæli, qui etiam in terris poſiti audent dicere: *Noſtra autem conuerſatio in cælis* [*Philipp. 3.*] *eſt.* Iſti ſunt cæli, in quibus fides, grauitas, continentia, doctrina, vita cæleſtis eſt: Nam quemadmodùm terra dictus eſt, qui lapſus ex illa præuaricatione cæleſtis gratiæ, & in hæc terrena deiectus, præuaricationis ſuæ ſe vinculis religauit: ità econtrario cælum dicitur, qui vitam Angelorum cuſtodiâ integritatis exercet, & corpus ſuum continenti ſobrietate moderatur, mentem quoque ſuam miti tranquillitate componit: pecuniam pauperibus miſericordi liberalitate diſpenſat. Eſt ergò & in terris cælum, in quo poſſunt virtutes eſſe cęleſtes. *Cælũ* [*Eſai. 66*] *mihi thronus*, ego magis Iuſti affectum quàm elemen- [*Apoc. 3.*] tum intelligo. Illum puto cęlum, ad cuius animam venit Chriſtus, & pulſat ianuam, & ſi aperuerit, ingreditur. Nec ſolus ingreditur; ſed etiam cum Patre; ſicut ipſe ait: *Ego & Pater veniemus, & manſionem apud eum facie-* [*Ioan. 14*] *mus.* Vides igitur quòd Verbum Deus & otioſum pro- [*Apoc. 3.*] uocat, & dormientẽ excitat? Qui enim venit, & ianuam pulſat, vult ſemper intrare. Sed in nobis eſt quod non [*2. Cor. 8*] ſemper ingreditur, non ſemper manet. Pateat aduenienti ianua tua, aperi ianuam tuam, expande gremium mentis tuę, vt videat diuitias ſimplicitatis, theſauros pacis, ſuauitatẽ gratię. Dilata cor tuum, occurre ſoli lucis æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et illud qui- [*Ioan. 1.*] dem verum lumen omnibus lucet; ſed ſi quis feneſtras ſuas clauſerit, ęterno lumine ſe ipſe fraudabit. Excluditur ergò & Chriſtus, ſi tu mentis tuæ ianuam claudas: & ſi poſſit intrare, non vult tamen importunus irruere, nõ vult inuitos cogere. Ortus ex Virgine, proceſſit ex aluo, vniuerſa totius orbis irradians, vt luceret omnibus. Capiunt qui deſiderant fulgoris perpetui claritatem, quam [*Malac. 4*] nox nulla interpolat: Soli enim huic quem quotidie cernimus, nox tenebroſa ſuccedit: ſol autem iuſtitię oum-

G quam occidit; quia ſapientiæ numquam ſuccedit malitia. Beatus ergo ille, cuius pulſat ianuam Chriſtus. Ianua [*Apoc. 3.*] noſtra fides eſt, quæ totam domum, ſi fuerit robuſta, communit. Per iſtam ianuam Chriſtus ingreditur. Vnde & Eccleſia dicit in Canticis: *Vox fratris mei pulſat ad* [*Cant. 5.*] *ianuam.* Audi pulſantem, audi introire cupientem: *Aperi mihi, ſoror mea Sponſa, columba mea, perfecta mea! quia* [*Ibidem.*] *caput meum repletum eſt rore, & crines mei guttis noctis.* Conſidera quando maximè pulſat ianuam tuam Deus Verbum, cùm repletum eſt caput eius rore nocturno: In tribulatione etenim & tentationibus poſitos viſitare dignatur, ne quis fortè ſuccumbat victus ærumnis. Re-

H pletur ergò caput eius rore, vel guttis, quando corpus eius laborat. Tunc ergò vigilandum, ne cùm Sponſus venerit, recedat excluſus: Si enim dormias, & cor tuum non vigilet, diſcedit antequàm pulſet. Si cor tuum vi- [*Ibidem.*] gilet, pulſat, & aperiri ſibi ianuam poſcit. Habemus ergò animæ noſtræ ianuam, habemus & portas, de quibus dictũ eſt: *Tollite portas principes veſtras, & eleuamini* [*Pſ. 23.*] *portæ æternales: & introibit Rex gloriæ.* Eſt ergò & cælum in iis in quibus portæ ſunt ęternales. Si has fidei tuę portas velis attollere, intrabit ad te Rex gloriæ, triumphum portans propriæ paſſionis. Habet etiam iuſtitia portas: Nam etiam de his legimus ſcriptum, dicente Domino per Prophetam ſuum: *Aperite mihi portas iu-*

I *ſtitiæ.* Et infrà ait Propheta Dauid: *Lauda Hieruſalem* [*Pſ. 117.*] *Dominum: lauda Deum tuum, Sion! Quoniam confortauit* [*Pſ. 147.*] *ſeras portarum tuarum.* Eſt ergò anima quæ habet ianuã, eſt quæ habet portas. Ad hanc ianuam venit Chriſtus & pulſat, pulſat & portas. Aperi ergò illi: vult introire, vult Sponſam inuenire vigilantem. Noli ergo bono amatori facere moras, citò recedit, & tu ſomno corporis tui videris excluſiſſe pulſantem. Excludis enim, cùm deſidioſus es, cùm piger, cùm ſomnolentus. His repagulis Chriſtus excluditur, ſi caſtus, & ſi ſobrius ſis, caue ne negligens ſis. Maiorem Chriſto facit iniuriam, qui aduenientem repellit. Nonnumquàm etiam, ſi [*Apoc. 3.*] moraris, mittit manum ſuam per feneſtram; ſicut [*Cant. 5.*] ait Sponſa. *Frater meus miſit manum ſuam de proſpectu,*

K *& venter meus conturbatus eſt ſuper eum. Exurrexi ergò aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham, digiti mei myrrhâ pleni.* Primùm ergò tamquàm de proſpectu mittit manum ſuam, quando Deus eſſe operibus æſtimatur. Vnde ait: *Si mihi non creditis, vel operi-* [*Ibidem.*] *bus credite.* Deinde augetur amor, & intimis viſceribus conceptus inoleſcit. Inde intelligibili vtero, in quo eſt receptaculum verbi, ſeminibus eius infuſis, plenitudi- [*Ioan. 10*] nem eius corporaliter inhabitantem haurire anima noſtra deſiderat: Non enim turbatur vterus fœminarum, niſi quæ fuerint aluo graues. Surgit igitur anima, vt aperiat Dei Verbo: ſed dum ſe expandit atque aperit, vt opera mundi iſtius verbi receptione mortificet;

L ſicut ille qui ait: *Mortificationem Domini Ieſu in corpore* [*Coloſſ. 3.*] *noſtro circumferimus.* Ergò dum aperit, tranſit Sponſus: Vult enim ſemper quæri, frequentiùs inueniri: & ſi [*2. Cor. 4*] clauſam inuenerit ianuam, pulſat: & ſi per moram fuerit excluſus, recedit: Sed citò redit, & iterùm pulſat: vt vel poſteà Sponſam inueniat præparatam. Poteſt quidẽ & ſic accipi: Frater meus tranſiuit, ſicut legimus quòd penetrauit dilectæ intima medullarum, & quemadmodùm ad Mariam dictum eſt: *Et tuam ipſius animam per-* [*Cant. 5.*] *tranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes.* Denique addidit Sponſa animam ſuam exiſſe in ver- [*Luc. 2.*] bo eius quod fit, quando anima peregrinatur à corpore,

M & Deo præſens eſt. Explanauimus igitur vt potuimus, [*Cant. 5.*] quid eſſet: *In æternum, Domine! permanet verbum tuum* [*2. Cor. 5*] *in cælo.* Poſſumus tamen & ſic intelligere; quia in cælo magis permanet in æternum, vbi Angeli & Archangeli, Cherubim & Seraphim: quoniam homines quamuis ſancti ſint; tamen affectus eorum ſæpe mutatur. Nunc gaudemus, continuò mœremus, iraſcimur, ingemiſcimus. In ipſâ pœnitentiâ non vult nos factis contriſtari Apoſtolus, ne triſtitiã abſorbeamur. Vbi ergò iracundia vbi triſtitia grauis, non permanet ibi Verbum. Denique [*2. Cor. 2*] de ſolo Domino Ieſu dictum eſt à Ioanne, quia vidit [*Marc. 1.*] *Spiritum ſanctum deſcendentem de cælo ſicut columbam,*

& manentem ſuper eum : Nam & Prophetæ non ſemper prophetabant ; ſed cùm infunderet his gratiam ſpiritus prophetandi. Denique nec Dauid preſciuit quid annunciaret Nathan Propheta miſſus à Domino ; [2. Reg. 12.] & vtique inferior Nathan Propheta cognouit quòd Dauid præſtantior neſciebat Et alius dixit Propheta : [4. Reg. 4.] *Celauit à me Dominus*. Vnde & plerique accipiunt in cęlo permanere Dei Verbum, in Poteſtatibus cæleſtibus, in quibus non ſunt affectuum varietates. [Iacob. 1] Aliqui autem de ipſâ accipiunt Trinitate, quæ ſola immutabilis ſit: & ideò in cælo permanet verbum, id eſt in Patre, quia Verbum dixit: [Ioan. 14] *Ego in Patre, & Pater in me*.

In generatione & generationem veritas tua : fundaſti terram, & permanet.

[1. Cor. 8] *In generatione & generationem veritas tua*. Multi ſunt [2. Tim. 3] qui dicuntur dij, ſed non ſunt. Ergò in Gentibus mendacium eſt, in Eccleſiâ veritas. Hanc tamen veritatem ha- [Rom. 3.] buit primò ſynagoga, quæ habebat eloquia Dei: Eſt enim veritas & in veteri Teſtamento, quæ fuit antè in [Pſal. 7.] populo Iudæorum. *Notus enim in Iudæâ Deus*. Deus autem veritas eſt : ergò in Iudæâ veritas. Fuit igitur veritas in patribus, Moyſe, & Ieſu Naue, in Samuel, in Dauid, Eliâ, Eliſæo, & in illis ſeptem millibus virorũ [3. Reg. 19] qui non curuauerunt genua ante Baal : Sed quia poſterior ſoboles Iudæorum à patrum moribus deuiauit, re- [Rom. 11.] ceſſit ab illis veritas, & ad Eccleſiam venit : Receſſit enim ab illis quando dixerunt de Domino Ieſu : *Tolle, tolle, crucifige eum* : Tradiderunt enim veritatem, & ele- [Ioan. 19] gerunt iniquitatem. Omnes ergò aliæ generationes veritatis exortes, omnium hæreticorum generationes non [Luc. 15.] tenent veritatem : ſola Eccleſia veritatem pio affectu poſſidet ; quia generatio Iudæorum, quę antè eam poſſidebat, amiſit. Populus ergò Iudæorum, prior fidei generatio, & ideò infantior & infirmior ; quia lubrico adoleſcentię ſtare non potuit ; populus autem Chriſtianos, fidei ſecunda generatio, ideò robuſtior & venerabilior ; quia maturior ſenectute. Illa generatio Legis, [Pſal. 88] hæc gratiæ. Vnde & alibi ait : *In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam. Fundaſti terram, & permanet*. Quomodò fundauerit Deus terram, Scriptura nos docuit, dicente Prophetâ : *Deus ſapientiâ fundauit terram ; parauit autem cælos in intellectu* Terra antè tam- [Prou. 3.] quàm fundamentum eſt, in quâ conſiſtimus: licet ipſam in † meditullio cęli eſſe, & is qui foris eſt ſermo concelebret, [al. hemicyclo.] & Scriptura ſignificare videatur, dicente Ioh : *Suſpendens terram in nihilo*. Includitur ergò orbe cęleſti: [Iob. 26.] & ideò ſol noctibus non videtur ; quia gyrando in inferiore inuenitur orbis parte cęleſtis; Sed nõ eſt cura Sanctis, axem cæli & elementorum ſpatia philoſophico more, numeróſque deſcribere. Quid enim hoc prodeſt ſaluti? Quia Sancti ſpiritalibus ſemper intendunt, & vitæ æternæ profutura vel cognoſcere geſtiunt, vel docere. Denique hunc locum pulchrè nobis aperuit Eccleſiaſtes, [Eccl. 1] ſpiritalem eſſe, non materialem dicẽs: *Quæ abundantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole? Generatio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſæculum*. hoc eſt, quæ abundantia ſpiritali homini laboranti ſub ſole iuſtitiæ? Et ſubiecit : *Generatio vadit, & generatio* [Ibidem.] *venit*. Vadit generatio; quia *diuites eguerũt & eſurierunt*. Qui antè abundabant gratiâ; poſteà tamen propter per- [Pſ. 33.] fidiam ſuam egere cœperunt. Qui autem pauperes erant populi nationum, iam per fidem Chriſti ſatiantur & abundant ; ſicut ſcriptum eſt : [Pſ. 21.] *Edent pauperes, &* [2. Cor. 1] *ſaturabuntur* : Audierunt enim dicentem : *Abundantes in omni verbo*, non in pecuniis vtique, non in auro & argento ; ſed in omni verbo, inquit, & cognitione. Et [Ibidem.] alibi ait : *In diuitijs ſimplicitatis*. [2. Cor. 8] Hæ diuitiæ ſunt ſalubres : nam copiæ ſęculares ſalutem afferre non poſſunt. Qui autem habuerit abundantiam ſpiritalem, huius [Prou. 12] terra fructifera ſtat in ſęculum, bene fundata radice virtutum : vel anima bonos vtique germinans fructus, vel caro nullis cupiditatibus mobilis ad prolapſionẽ. Hanc [Malac. 4.] terram circuit ſol iuſtitiæ ſalutaris ; de quo ſcriptum [Eccl. 1.] eſt : *Egreditur ſol, & occidit, & in locum ſuum trahit*. Ipſe

A Oriens illuc vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem: gyrando gyrat Spiritus, & in gyros eius conuertitur Spiritus. Oritur ſol iuſtis, occidit autem iniuſtis: oritur tranquillitati piæ mentis, occidit iracundiæ. Vnde ait : *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram*. [Epheſ. 4] Hinc poteſt colligi quia iiſdem oritur & occidit, quorum & vitia ſepeliat, & illuminet gratiam : Mortuus eſt enim peccato, vt Deo viueret : hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, vt [Rom. 6.] Deo in perpetuum viueremus. Vide ipſum myſterium prænuntiatum. *Et oritur*, inquit, *ſol & occidit, & in locum ſuum trahit*. Hoc eſt quod ait Dominus : *Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me ipſum* : Traxit enim ad ſe B omnium ſtudia, vt vel peccata noſtra crucifigeret, vel [Eccleſ. 1] bonum ingenium ad iuſtitiam prouocaret. Aduerte [Ioan. 12] quemadmodùm trahat ad ſe : *Pater! volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum*. [Ioan. 17] Et ad latronem ait : *Hodie mecũ eris in paradiſo*. [Luc. 23] Aduerte quomodò omnia trahat. Exaltatus eſt in cruce, & totus credidit mundus. *Ipſe Oriens, inquit, vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem*. [Eccli. 1.] [Zach. 6] Ille vtique Oriens, qui ait : *Oriens nomen eſt mihi?* qui ſemper oritur piis, nunquàm occidit. Ipſe oriens populo Hebręorum ad Auſtrum iuit, ad molliorem populum, luxuria [Epheſ. 2] magis feruentis corporis lubricum, quàm impietatis [Prou. 27] immanitate prædurum : aut certè ad nobiliorem plebem, quæ erat genus electum, vendicans ſibi Patriar- C charum proſapiam: Sed quia perſeuerabat in vitiis, nec emendabat errorem: ideò ſol iuſtitię gyrauit ad Gentes, quæ antè eloquiis cæleſtibus defraudatæ, immanes & ignobiles habebantur : Aquilo enim grauis ventus, & [Hier. 4] populi nationum : Sed qui erant graues antè perfidiâ, nũc ſuper aquilas leuiores facti ſunt fide atque pietate, [Eſai. 43] poſtquàm venit qui diceret: *Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te : dicam Aquiloni, adduc : & Africo, ne prohibeas*. [Luc. 13.] Et in Euangelio. [Mat. 10] *Venient ab Oriente & Occidente, ab Aquilone & Auſtro, & recumbent in regno Dei*. Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi : & ſunt primi, qui erant nouiſſimi. Deníque & [Pſ. 47.] ipſe Pſalmiſta ait: *Mons Sion! latera Aquilonis, ciuitas regis magni*, [Ibidem.] hoc eſt, qui erant Aquilonis latus, populus factus eſt Regis æterni ; qui ſolus eſt magnus Dominus : Sed [Cant. 4] D fortè dicas : Quomodò in Canticis eſt dictum : *Exurge Aquilo, & veni Auſter!* Plerique enim accipiunt quaſi [Mat. 24] proiiciatur Aquilo, & inuitetur Auſter. Quòd ſi ità acci- [Epheſ. 5] piũt, exturbatur ab Eccleſiâ perfidiæ glacialis aſperitas, *ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſabbato*, & inuitatur Auſtralis verna temperies. Aut certè : *Exurge Aquilo!* hoc eſt, *Surge qui dormis, & exurge à mortuis*. Populus nationum, qui diu antè dormiſti, euigila aliquando, & illuceſcet tibi Chriſtus. Poſtremò omnes inuitantur ad Eccleſiam, & ſynagogæ populus, & Gentilium ; ſed ipſiis ſynagogæ ; quia priores ex Iudæis Apoſtoli crediderunt, per [Eccl. 1.] ipſos poſteà nationum populi congregati ſunt. Vide [Mat. 23] ergò venientem ſolem noſtrum, ad Auſtrum, poſteà E gyrantem ad Aquilonem : *Hieruſalem, Hieruſalem!* Venit vtique ad eum, quam etiam vocare dignatus eſt. [Ibidem.] Sed Hieruſalem terrena eſt, quę occidit Prophetas, hoc eſt, ſynagoga Iudæorum. *Quotiens*, inquit, *volui congregare filios tuos, ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta*. Gyrauit igitur ad Gẽtes; gyrando autem gyrauit Spiritus Dei, & in gyros ſuos conuerſus eſt, vt fieret Deus omnia, & in omnibus. Ideò ſanctus cælum dicitur, quia vicinior eum claritas ſolis ſemper illuſtrat. Habet ſplendorem ſuum domeſticum, vt tenebras noctis non ſentiat. [1. Cor. 13] Ideò Eccleſia & cælum dicitur, & mundus, quod habeat Sanctos Angelis & Ar- F changelis comparandos, habeat etiam pleroſque terrenos. Dicitur & orbis terrarum, qui eſt fundatus ſuper maria, & ſuper flumina præparatus. Denique quaſi [Mat. 22] orbis terrarum dicit Eccleſia : [Pſal. 23] *Nolite aſpicere me, quoniam fuſca ſum ; quia non reſpexit me ſol* : [Cant. 1.] eò quòd velut [Malac. 4.] pruinis hyemalibus, geluque conſtrictam Gentilis erroris congregationem Gentium ſol iuſtitiæ diu indignam æſtimauerit, quam ſerenâ vultus ſui luce luſtraret. Nõne tibi videbatur hiberni rigor temporis, quando notus erat in Iudæâ tantummodò Deus? Nunc autem plenitudo lucis effulget æſtiuæ, quando omnia & [Pſ. 75.]

Coloſ. 3 in omnibus Chriſtus. Nónne terra Domini, & plenitu-
Pſal. 23 do eius? Et verè orbis terrarum in Eccleſiâ, in quâ non
Coloſ. 3 Iudæus tantummodò vt Græcus, non Barbarus aut Scy-
3 Ioan. 11 tha, non ſeruus aut liber; ſed omnes in Chriſto vnum
ſumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideó-
que ait:

Diſpoſitione tuâ permanet dies: quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi.

Diſpoſitione tuâ permanet dies: Nam niſi ità accipias:
quomodò permanet dies, cùm poſt breue momentum
diei ſequatur occaſus, & fiat noctis ſucceſſio? Sed ſunt
quibus ſemper dies eſt, illis vtique quibus Chriſtus ad-
Ioan. 12. eſt, qui dicit: *Ambulate, dum lucem habetis.* Hic eſt dies
quem vidit Abraham, dies remiſſionis peccatorũ, de
Ioan. 8. quo legis: *Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus &*
Pſ. 117. *lætemur in eo.* Sunt ergo Sancti, quibus ſol numquàm
occidit; quia Dominus lux eorum eſt, ſicut ſcriptũ eſt:
Eſai. c. 60. *Et erit illis Dominus lumen æternum.* Expreſſit cauſam
permanentis diei, atque ſubtexuit: *quoniam vniuerſa*
Apoc. 22. *ſeruiunt tibi.* Videtur itaque ſignificare futurum illud,
Ibidem. quando nox non erit ampliùs, & non indigebit lucernę,
vel ſolis lumine; quoniam Dominus illuminabit eos.
1. Cor. 15. Qui ſunt illi? Suprà ait, dicens: *Et ſerui eius ſeruient ei,*
hoc eſt, Domini facient voluntatem: Nunc enim nos
omnes ſeruimus. *Quum* autem *tradiderit regnum Deo &*
Patri, tunc ſubiecta erunt omnia ei, qui ſibi vniuerſa ſub-
iecit, acquirens omnium fidem per vnigeniti Paſſionẽ.
Subiectio igitur mentium facit ſedulam ſeruitutem. Er-
gò cùm omnes crediderint in Dominum Ieſum, tunc v-
niuerſa Deo ſeruient, vt ſit Deus omnia, & in omni-
Ibidem. bus: Nunc autem non omnes ſerui Dei; quia plerique
Ioan. 8. ſerui peccati: *Qui enim peccatum facit, ſeruus eſt pecca-*
2. Cor. 6 *ti.* Dominus autem non vult cum aliis conſortium
habere dominatus. Permanet ergò dies immutabilis,
Potuit ergò dicere, Permanebit; ſed Prophetis futura
pro præſentibus præſto eſſe videntur in ſpiritu.

Niſi quia Lex tua meditatio mea eſt: tunc forſitan periiſſem in humilitate meâ.

Prou. 6. Lucebat Propheta vt dies, cui meditatio Lex erat: Et-
Rom. 7. enim oleum luminis accipiebat ex Lege. Denique ne in
corpore mortis, lux diei poſſet extingui, ambulabat in
Lege; ideò ambulabat in lumine. *Alioquin,* inquit, *per-*
iiſſem in humilitate meâ. Humilitas non ſemper virtutis
eſt; ſed etiã afflictionis: hoc eſt, non ſemper voluntaria;
etiam quæ ex neceſſitate ſuſcipitur, quando aliquâ affli-
Pſ. 37. ctione tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate,
quæ magis ſeruare conſueuit. Ergò quando in afflictio-
nis tẽpore ſumus, & quatimur aduerſis, meditatio no-
bis in Lege ſit, ne imparatos procella tentationis affli-
Eccl. 2. gat. Athleta niſi exercitio palæſtræ priùs fuerit aſſuefa-
ctus, non audet ſubire certamen. Vngamus igitur oleo
lectionis noſtræ mentis lacertos. Sit nobis totâ die ac
nocte exercitij vſus in quadam cæleſtium Scripturarũ
palæſtrâ: artuſque animorum noſtrorum ſalubris ſpiri-
talium ferculorum eſca confirmet, vt cùm aduerſarius
aſſiſtere cœperit, & puluere nos ſuæ tentationis aſper-
1. Cor. 9 ſerit, ſtemus intrepidi: nitamur non vt in incertum, nec
vt aëra cædentes. Meliùs percutimus verberati, ſi per-
cutienti maxillam alteram præbeamus, ſi vindictã non
Mat. 5. ſequamus; ſed ei qui dixit: *Mihi vindictam, ego retri-*
Deut. 32 *buam.* cauſam vindictæ integram reſeruemus. Cædimus
1. Cor. 9 aërias poteſtates, ſi nos ipſos caſtigare nouerimus. Ca-
ſtigabat carnem ſuam Paulus, vt aduerſarios verbera-
ret: & ſeruituti redigebat corpus ſuum, vt dominaretur
inimicis. Exerceamur igitur indefeſſo meditationis vſu,
exerceamur ante certamen, vt ſimus certamini ſemper
parati: & cùm frequentior aduerſarij ictus ingruerit,
nunc inopiâ, nunc rapinâ, nunc orbitate, nunc corporis
ægritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis,
& acerbitate pœnarum, dicat vnuſquiſque noſtrũ, qui
potuerit ſuſtinere ac perpeti: *Niſi quia Lex tua medita-*
Iob. 5. *tio mea eſt: tunc forſitan periiſſẽ in humilitate meâ.* Quãta

G ſimul concertata ſunt, vt in illâ afflictione Iob ſanctus
periret? Sed quia Patriarcharum moribus informatus,
oraculorúmque cæleſtium, & naturalis Legis erat inſti-
tutione firmatus, ideò in tentationibus tantis perire nõ
potuit. Deniq; cùm amiſiſſet tam amplas ſubitò facul-
tates, chariſſimos filios, quaſi is cui meditatio quoti-
diana eſſet in Lege diuinâ, ait: *Nudus exiui de ventre ma-*
tris meæ, nudus ibo eò. Dominus dedit, Dominus abſtulit:
ſicut Domino placuit, ità factum eſt: ſit nomen Domini bene-
dictum. Perfuſus etiam corporis totius vlceribus, cùm *Iob. 2.*
tentaretur vxoris alloquiis, qui meminiſſet Adã ſic eſſe
deiectum, dum propriæ credidit vxori, reſpondit: *Sicut*
H *vna ex inſipientibus mulieribus locuta es.* Quod ſi illam *Gen. 3.*
quaſi ſapientem voluiſſet audire, ipſe ſapiens non fuiſ- *Iob. 2.*
ſet. Tentatus etiam diuerſis alloquiis amicorum, cùm
fidei ſtabilis, immobiliſque patientiæ præmia meruiſſet
à Domino, nónne dicebat: *Niſi quia Lex tua meditatio* *Iob. 19.*
mea eſt, tunc forſitan periiſſem in humilitate meâ? Quàm
gratè hoc dicit hodie, qui in martyrio plurima flagella
ſuſtinuit, equuleo & vngulis, plumbo, laminis arden-
tibus, gladióque comprobatus? Potuit enim perire, niſi
meditatus in Lege, grauiora præſentibus futura ſuppli-
cia credidiſſet. Quanta ſanctus Ioſeph pertulit, quàm
acerba, quàm dura? Primùm fratrum odia, degeneris
ſeruitutis ærumnas, parentibus defraudatus, ablegatus
I exilio, negotiatorum vernula, & Ægyptij ignobilis vile
mancipium. Quæ potuit nobilis proſapiæ puero gra- *Gen. 37.*
uior eſſe tentatio, quam vt tanto familiæ ſplendore de-
iectus, ſeruiret apud Ægyptios? Eſt conſolabilis ſerui-
tus, ſeruire vel iuſtis. Æquitate domini leuatur iniuria
ſeruitutis. Tanto igitur genere deiectus ſatis gratũ ha- *Gen. 39.*
bebat, ſi miniſtro regio ſuum obſequium probaretur.
Nec hoc quidem ſatis fuit ad tentationis acerbitatem;
redit aduerſarius ad ſuas artes, totáſque vires ſuas om-
ni fraude commouit, vt per mulierem laqueos innoxiæ
necteret conſcientiæ. Concitauit in eum libidinis ſti-
mulis vxorem domini ſui, quæ adulterinos à ſeruulo
concubitus flagitaret: vt ſi acquieſceret, crimen imple- *Ibidem.*
K ret: ſi recuſaret, incideret offenſam, † noxam calumniæ *al. nexum.*
non euaderet. Denique truſus in carcerem, & innocens
inter noxios æſtimatus, ab eo ampliùs cœpit vrgeri, cui
fidem ſuam cum periculis præſtitiſſet: Sed quia contu-
meliæ virum frangere nequiuerũt, mutata eſt tentatio,
longè aſperior ſpecie proſperorum: Plurimos enim
ſupplantauerunt ſecundæ res, quos ſupplicia acerba
non fregerant. Producitur è carcere nutu regio, inter- *Gen. 41.*
pretatur ſomnium, eligitur vt honore præſtantior eſſet
omnibus Ægyptiis, vt Regi ſecundus, eſurientibus po-
pulis alimenta diuideret. Obiiciuntur ei fratres, qui *Gen. 42.*
eum ad ſeruitutis iniuriam non fraterno amore vendi-
derant, vt vel contumeliæ & appetitæ ſalutis dolore tẽ-
tatus excuteret germanitatis affectum. Sed vir iuſtus o- *Gen. 43.*
L blitus eſt contumeliam, cumulauit gratiam: eóque ſe
magis fratrem voluit exhibere, quò fratres ipſe non
fuiſſet expertus. Denique hoc munere & fratres rece-
pit, & patrẽ piâ fraude quæſiuit. Quid igitur aliud me-
liùs diceret ſanctus Ioſeph, quàm iſtud ad Dominum:
Niſi quia Lex tua meditatio mea eſt: tunc forſitan periiſ-
ſem in humilitate meâ? Fertur Prophetæ cuidam (& plo-
rique ferunt de Eſaiâ in carcere poſito) cùm mole im-
minentis vrgeretur exitij, dixiſſe diabolum: Dic quia
non à Domino locutus es quæ dixiſti, & omnium in te
mentes affectúſque mutabo: vt qui indignantur iniu-
riam, abſolutionem conferant: Sed ille gratius iudicauit
M pro veritate ſupplicium, quam pro adulatione benefi-
cium. Quod vtique non feciſſet, niſi meditatione Legis *Eccl. 48.*
fuiſſet exercitatus. Sit ergò nobis quotidiana lectio pro *Ieſai. 1.*
exercitio, vt quæ legimus, mediremur imitari. In hac
deſudemus virtutum palæſtrâ, vt cùm increpuerint ten-
tamenta, non tamquàm inexercitatos, non tamquã in-
expertes ſpiritalium ciborum, & attenuatos ieiunio le- *1. Tim. 4.*
ctionis tentationum tempus inueniat. Quòd ſi athle-
ticis epulis paſtam animam noſtram potuerit inuenire,
ſi ſit Euangelicus ſuccus in nobis, ſi Apoſtolicis eſcis
maturitas noſtræ mentis toros, animæque robuſta ſoli-
dauerit: ſi frequenti meditatione memoria tenax præ-
ceptorum

ceptorum cæleſtium parata ad tempus exempla deprompſerit, nulla tentationũ poterit nos perturbare cõgreſſio.

In æternum non obliuiſcar iuſtificationũ tuarum: quoniam in ipſis viuificaſti me, Domine:

[Galat. 3] Lex ſecundùm Apoſtolum pædagogus eſt paruulorum, donec ad perfectæ fidei maturiorem quandam veniamus [Ibidem.] ætatem. In Lege autem mandata ſunt iuſtificationes, te- [Ibidem.] ſtimonia, iuſtitiæ, præcepta. Viuificabimur ergò in Lege. [Hebr. 10] Vnde ait Apoſtolus: *Lex autem non eſt ex fide; ſed qui facit illam, viuet in eâ:* Sed quia idem ſuprà ait: *Quoniam in Lege nemo iuſtificatur:* intelligis vtique quia iuſtifica- [Rom. 4.] tio Legis, ſpecies eſt & imago, non veritas. Secundùm B [Galat. 3] veritatem ergò & perfectionem nemo iuſtificatur in Lege; ſecundùm ſpeciem iuſtificatur. Ergò ſanctus Propheta, qui adhuc in Legis iuſtificatione viuebat, † viuebat [al. videbat autẽ fulgorẽ Euang.] autem fulgore Euangelij, quaſi memor veteris diſciplinæ Legis, tamquam pædagogo vtili gratiam reſeruabat. Conſidera aliquem excedentem ex ephebis in diuitiis & honoribus conſtitutum, pædagogo ſuo, honorificentiam reſeruatam habere, cuius officiis informatum ſe [Exod. 12] eſſe cognoſceret, vt maturiorem regere poſſit ætatem. [Ioſue 5.] Monet ſiquidem etiam ipſa Lex, vt his quæ nobis aliquando profuerunt, nequaquam eſſe debeamus ingrati: Nam ſicut habemus in veteri Teſtamento, Paſcha celebratum eſt in Ægypti finibus, cùm adhuc ſub Rege Pha- C raone poſiti Patres noſtri deplorarent miſeræ ſeruitutis iniuriam: & poſteà liberati rursùs in terrâ repromiſſionis Paſcha celebrarunt: ſuperiùs ad commonitionem, poſte- [Exod. 13] riùs ad recordationem. Si quis ergò interroget Hebræũ, quâ ratione in Ægypto Paſcha celebratum eſt, reſpondebit: Quia Regi Pharaoni adhuc ſeruitutis vinculo obnoxij tenebamur. Ille agnus patrum populum liberauit, ille agnus vocauit ad libertatem, ille agnus maris profun- [Deut. 6.] da ſolidauit, vt Ægyptum tranſire poſſemus. Quotiens ergò Paſcha celebramus, meminiſſe debemus veteris ſeruitutis, & nouæ libertatis: quid fuerimus, & quid accepe-rimus: Non enim poteſt plenè quis intelligere quid acceperit, niſi meminerit antè quid fuerit. Non ergò obli- D [Ioan. 1.] [Hebr. 9.] uiſcamur quia Dominus Ieſus Agnus Dei, mundi hoſtia [Ioan. 14] ſoluit nos grauium nexibus delictorum, quibus Pharao [Pſ. 114] ille teterrimus, non vnius Ægypti; ſed ſæculi iſtius Princeps vinculo ſeruitij grauis nos tenebat adſtrictos. Non obliuiſcamur in æternum, vt cùm venerimus in illam verè terram repromiſſionis, vbi eſt regio viuorum, memine- [Coloſſ. 1] rimus quanta hîc nobis Pharao dirus intulerit, quid perpeſſi in hoc ſæculo ſimus, quibus tandem erepti malis, & agamus gratias eripienti nos Domino Ieſu, qui perturbatorem omnium fecit eſſe captiuum.

Tuus ſum ego, ſalua me, Domine: quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

[1. Cor 6] *Tuus ſum ego* Facilis vox, & communis videtur; ſed pau- [Ioan. 14] corum eſt: Satis rarus eſt enim qui poteſt dicere Deo: *Tuus ſum:* Ille enim dicit, qui adhæret Deo totis ſenſibus, qui aliud cogitare non nouit: Ille hac voce vtitur, qui po- [Coloſſ. 1] teſt dicere Domino: *Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Numquid hac voce vtitur auidus pecuniæ, honoris, [Mat. 19] poteſtatis? Multis non eſt ſatis Deum ſcire, & quidem pluribus. Tanti populi, tantæ nationes, tanti diuites paupertatem putant Domino ſeruire, & qui ſuprà omnes eſt, [Ibidem.] illis exiguus & anguſtus eſt: illis non eſt ſatis Dei Filius, in quo ſunt omnia. Denique ille diues in Euangelio, cui dictum eſt: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes,* [Mat. 10] *& da pauperibus* Deum ſibi non ſufficere iudicauit. Denique & contriſtatus eſt, quaſi pluris eſſet quod relinquere iuberetur, quàm quod eligere. Ille ergò dicit: [Ioan. 13] *Tuus ſum*, qui poteſt dicere: *Ecce omnia reliquimus, &* [Luc. 22] *ſequuti ſumus te.* Apoſtolorum itaque vox iſta eſt, nec omnium tamen Apoſtolorum: Nam & Iudas Apoſtolus fuit, & in conuiuio Chriſti inter Apoſtolos recumbebat. Dicebat & ipſe: *Tuus ſum*; ſed voce, non corde. Venit & introiuit in eum Satanas, & cœpit dicere: Non eſt tuus,

A Ieſu! ſed meus eſt. Denique ea quæ mea ſunt, cogitat: quæ mea ſunt in pectore ſuo voluit: tecum epulatur, & mecum paſcitur: à te panem accepit, à me pecuniam: te- [Malac.] cum bibit, & mihi tuum ſanguinem vendit: tuus eſt Apo- [26.] ſtolus, & meus mercenarius. Non poteſt dicere ſæcularis: *Tuus ſum:* plures enim dominos habet. Venit libido, & dicit: Meus es; quia ea quæ ſunt corporis, concupiſcis; in illius adoleſcentulæ amore te mihi vendidiſti, in illius concubitu meretricis pretium pro te annumeraui. Venit auaritia, & dicit: Argentum & aurum quod habes, ſeruitutis tuæ pretium eſt: poſſeſſio quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ eſt. Venit luxuria, & dicit: Meus es, vnius diei conuiuium, pretium tuæ vitæ eſt: Ille B ſumptus epularum, tui capitis licitatio, tui eſt ſumma cõtractus: & quod peius eſt, caro emptus es pretio, vilior cibo es tuo: pretioſior eſt vnius diei menſa tua, quàm totius temporis vita. Inter calices te redemi, inter epulas acquiſiui. Venit ambitio, & dicit tibi: Planè meus es. Neſcis quòd ideò imperare aliis te feci, vt mihi ipſe ſeruires? Neſcis quòd ideò poteſtatem in te contuli, vt meæ te ſubiicerem poteſtati? An ignoras ipſi Domino Saluatori dictum eſſe ab huius mundi principe, cùm ei oſtendiſſet omnia regna mundi: *Hæc omnia dabo tibi, ſi procidens adoraueris me.* Antè ergò ipſe ſubiicitur, qui alios vult habere ſubiectos. Veniunt omnia vitia, & ſingula dicunt: [Matt. 4] Meus es. Quem tam competunt, quàm vile mancipium C eſt. Quomodò ergò tu qui huiuſmodi es, potes Chriſto dicere: *Tuus ſum?* Reſpondebit tibi ille: *Non quicumq; di-* [Matt. 7] *cit mihi: Domine, Domine! intrabit in regnũ cælorum:* non [1. Ioa. 3] quicumque dicit mihi: *Tuus ſum*, meus eſt. Meus planè es, ſi vocem non redarguat conſcientia, ſi ſermonem tuũ animus aut opera non refutent. Ego non nego meum eſſe eũ qui ipſe ſe non neget, aut certè ſi pro me ſeipſum [Luc. 9] ſibi abneget. Nolo habere ſeruulum plurimis dominis [Luc. 16] ſeruientem: Nam quomodò meus eſt, ſi mihi dicat [Tit. 1.] verbo, *Tuus ſum* & operibus neget, & factis ſe diabolo adiudicet & obſtringat? Non eſt meus quem libido ſuccendit; quia mea eſt caſtitas. Non eſt meus quem cura ſpoliandi minores exagitat; quia mea largitio eſt. D Non eſt meus quem aura mobilitatis inquietat; quia mea tranquillitas eſt. Non eſt meus vini crapulâ temulentus, illuuie ambitionis impurus, gloriæ ſæcularis cupidus, ebrius in periculum, qui non poteſt ſobriæ moderationis ſeruare veſtigium. Pax ſum ego, litigare non noui. Vt quid mihi eum de quo veniat diabolus, & dicat: Meus [Epheſ. 4] eſt? nam mihi ſua colla curuauit, mea in illo plura reperio: nomen ſibi tuum vendicat, & meum munus. Non eſt ergò Chriſti, niſi qui eſt alienus a crimine: non eſt Chriſti, niſi qui poteſt ſemper ſe Chriſti ſeruulum demonſtrare; nam ſi quis mutabilis eſt, vt ego qui aut mœrore mutor, aut indignatione; non eſt Chriſti. Venit ira, & dicit: Meus eſt: ante horam meus erat, ſpero E quòd iterùm meus fiat. Venit triſtitia, & dicit: Meus eſt: ante horam in meâ poſſeſſione fuit, in meo iure: erigere animum præ mœrore non poterat, nec oculos leuare: & ſi triſte aliquid acciderit, ad me illicò reuertetur. Quis [1. Cor 4] ergò eſt Dei, niſi qui poteſt dicere: *Nihil mihi conſcius* [Rom. 5] *ſum?* Ideò dicebat Paulus Apoſtolus, ſeruus Domini noſtri Ieſu Chriſti, quia nulli alij obnoxius tenebatur. Ego autem nunc Dei mei ſum, nunc triſtitiæ, nunc iracundiæ, nunc verbi otioſi: & ideò qui plures dominos habet, F non poteſt vni dicere: Domine Ieſu! tuus ſum Vnde ar- [1. Cor. 8] bitror etiam de huiuſmodi dominis dixiſſe Paulum: Nam etſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terrâ; nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per ipſum. Verbi igitur totus erat Apoſtolus Paulus, ideò dicebat? *Quoniam experimentum quæritis eius qui in me lo-* [2. Cor. 13] *quitur Chriſtus.* Ille ergò dicebat, Chriſti ſum: & reſpondebat ei Dominus, Meus es. Qui verè dicit, *Tuus ſum*; [Act. 9.] audit à Domino, Meus es. Denique de ipſo Dominus ad Ananiam cùm mitteret eum ad ſanandum Paulum, ait: *Vade, quoniam vas electionis es mihi.* Et quia perſe- [2. Tim. 4] uerauit Chriſti eſſe, quaſi impleto certamine, coronam meruit inuenire iuſtitiæ. Rectè ergò Propheta

Eccl. 1. peri laboris eſt; ſed tamen Scripturæ verba quid aliud, G
niſi cuſtodiam tui ob gratiam, operationum eius oſten-
dunt? Ergò ſi Deus maiore quodam ſtudio te creauit, cur
ipſe tui ſtudium derelinquis? Si Deus in te laborauit, qui
laborare non nouit, cur ipſe fugitans ſis laboris? *Manus*
Pſ. 137 *tuæ* (inquit) *fecerunt me, & parauerunt me.* Clamat ad
Deum Propheta: *Opus tuum, Domine! ne deſeras, non*
derelinquas. Te Auctorem conuenio, te teneo Condi-
torem, præſidia aliena non quæro. In adiumentum ac-
cingere, qui accinctus es vt creares. Dic ipſe, Dauid! quid
ſenſeris, cum dixeris: *Manus tuæ fecerunt me?* Sed dixi-
Ibidem. ſti inferiùs: *Domine! retribues pro me, Domine! miſeri-*
cordia tua in ſæculum, opera manuum tuarum non omittas.
Hoc eſt dicere: Beſtias non fecerunt manus tuæ; ſed di- H
Gen. 1. xiſti: *Producant aquæ reptilia animarum viuentium, &*
Iob. 10. *produxit terra ſecundum genus quadrupedia, & reptilia,*
& beſtias terræ. Me autẽ, inquit, feciſti, me tuis manibus
figurâſti: hoc eſt, non figurâſti beſtias manibus tuis, non
reptilia, non volantia: *Me autem fecerunt manus*
Sap. 1. *tuæ, & parauerunt me.* Non mediocre opus eſt quod pa-
ratum eſt, cùm ſapientiâ vnumquodque diſponitur &
Prou. 8 paratur. Denique ſapientia dicit: *Cùm pararet cælos, cum*
illo eram. Quod de hominibus dicit idem Propheta: *Vox*
Pſal. 28 *Domini præparantis ceruos.* Quæ vox Domini Dei eſt, ni-
Gen. 1. ſi, *Faciamus hominẽ?* Qui ſunt iſti cerui, niſi inimici ſer-
Pſal. 90 pentibus, qui ſuper aſpides ambulãt, & venena non ſen- I
tiunt? Non vile igitur, non corporale arbitror quod pa-
rauit Deus. Noſce teipsũ, homo! tuæ animæ dicitur in
Cant. 1 Canticis canticorũ: *Niſi cognoueris te † formoſa in mu-*
al. for- *lieribus!* Cognoſce te, anima! quia de terra, non de luto
moſam. es; quia inſufflauit in te Deus, & fecit te in animam vi-
Gen. 2. uentẽ. Opus magnificũ eſt homo, Dei inſpiratione † for-
al. in- matum. Attende tibi, vt Lex dicit: tibi, id eſt animæ tuæ.
ſpiratũ. Sæcularia te & mundana ne teneant, terreſtria non mo-
Deut 4 rentur. Ad illum totâ intentione feſtina, ex cuius inſpira-
tione conſiſtis. *Grande,* inquit, *homo, & pretioſum vir*
miſericors: virum autem fidelẽ opus eſt inuenire. Diſce,
Prou. 20 homo! vbi grandis, vbi pretioſus ſis. Vilem te terra de-
monſtrat; ſed glorioſum virtus facit, fides rarum, imago K
pretioſum. An quidquam tam pretioſum quàm imago
Eccl. 17 eſt Dei? Quæ primùm tibi fidem debet infundere, vt in
corde tuo refulgeat quædam Auctoris effigies: ne qui
mentem tuam interrogat, non agnoſcat auctorem. An
quidquam tam pretioſum, quam humilitas, vt naturam
Gen. 8. corporis animæque perſpiciens, altero te ſubiicias, alte-
ro te recognoſcas? Prona in vitium carnis illecebra: mi-
ſericordia ſuadet quia quod alteri contuleris, tibi ſoluis:
quidquid à te procedit, in te recurrit: & quidquid fece-
ris, tibi proficit. Viuacis animæ vigor ſenſus rationis &
intellectus capax atque iudicij, vt digna domus tanto
habitatore videatur, non amittet ſuæ prærogatiuam na- L
turæ, vt hominis nomen amittat: Scriptura enim eum
hominem dicit, qui eſt ad imaginem & ſimilitudinem
Sap. 2. Dei: peccantem autem non hominem; ſed aut ſerpen-
Hier. 5. tem, aut equum adhinnientem fœminis, aut vulpecu-
Pſal. 48 lam, aut iumentum vocare conſueuit. *Nolite fieri ſicut*
Pſal. 31. *equus aut mulus, quibus non eſt intellectus. In camo &*
fræno maxillas eorum conſtringe, qui non appropinquant
tibi, &: *Dicite huic vulpi,* de Herode inquiens. *Et gene-*
Luc. 13 *ratio viperarum* à Ioanne plebs hominum dicitur. Ma-
Luc. 3. gnum ergo opus Dei es, ô homo! & magnum eſt quod
dedit tibi Deus. Vide ne quod Deus tribuit, amittas. M
Magnum illud munus, quòd es ad imaginem Dei: &
hoc in te punitur magis: Deus enim non punit ſimilitu-
dinem ſuam; ſed eum punit qui ad ſimilitudinem Dei
factus, hoc quod accepit, ſeruare non voluit. Punitur
Prou. 20 ergò illud quod ad ſimilitudinem Dei eſſe deſiſtit, hoc
eſt, peccatum tuum: Nam ſuam Deus non damnat
imaginem, nec illam in incendium mittit æternum: ſed
magis vindicat imaginem ſuam de eo qui imagini illi ſe-
Pſal. 31. cit iniuriam, vt per malitiam quod eras, homo eſſe deſi-
neres, & non fieres mulus ex homine. Vindicatur ergò
imago, non condemnatur. Vindicatur quaſi expulſa,
non condemnatur quaſi rea: Poſtquam enim peccâſti,
aliud eſſe cœpiſti: & illud quod eras, eſſe deſiſti. Quo-

G modò igitur punitur in te, quod in te non inuenitur?
Nam ſi inueniatur in te imago Dei & ſimilitudo, non
ſupplicio incipis dignus eſſe; ſed præmio: Ita imago illa
quâ ad imaginem & ſimilitudinem Dei factus es, non
condemnatur; ſed coronatur. Condemnaris autem eo,
quòd ipſe mutatus es vt fieres ex homine ſerpens, mulus,
equus, vulpecula. His enim nominibus iam nos Scriptu-
ra damnauit, quia exuti cæleſtis imaginis ornamento, Pſal. 48
etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis
non tenemus. In aliquibus tamen codicibus inuenimus.
Manus tuæ fecerunt me, & plaſmauerunt me. Nec iſtud
alienũ; quia & Iob dixit: *Manus tuæ plaſmauerunt me &*
fecerunt. Vnde & hic edicitur, vt meminerit Deus quia Iob. 10.
H puluis ſumus: vt vberioris gratiæ munus infũdat, nec in- Pſ. 102.
firmũ opus deſerat. Gubernator fluctuãte nauigio plus la-
boris impendit, quàm cũ ſecundo remigio labitur fluctu,
aut ventorũ flatu ſupparo proſperãte procurrit. *Manus*
tuæ, inquit, *plaſmauerunt me.* Manus dicit pluraliter, non Eſai 45
manu. At verò alibi ait: *Ego manu meâ ſolidaui cælum,* Eſai. 66
&: *Manus mea fecit hæc.* In hominis conſtitutione vi- Iob. 10.
detur non abundare, quòd toti mundo vt fieret abun- Gen. 1.
dauit. Cælum vna firmauit manus, vt ſcriptum eſt: & Hebr. 1.
vtraque Dei manus hominem figurauit, vt legimus. Cæ-
lum non ad ſimilitudinem, homo ad ſimilitudinem. An-
geli ad miniſterium, homo ad imaginem. Eſto vt & An-
geli ad imaginem. Scriptura tamen de homine locuta eſt Rom. 5.
I quòd ſit ad imaginem: Habemus enim aliquid quod for-
taſſe Angeli non habeant. Vbi enim abundauit pecca- Eſaia 9
tum, ſuperabundauit gratia. Nobis eſt natus Chriſtus ex Hebr. 2.
Virgine. Legimus enim: *Puer natus eſt nobis, filius da-*
tus eſt nobis. Nobis carnem ſuſcepit, immò potiùs nos
in illâ carne ſuſcepit, quando filium hominis in Dei ſe-
de conſtituit. Non lego Angelos in Dei ſede niſi ſtantes, Apoc. 8
niſi miniſterium deferentes. Non lego Angelos; ſed Dan. 7.
homines conſepultos Chriſto, & in Chriſto reſuſcita- Rom. 6
tos. Denique ait Apoſtolus: *Quia conuiuificauit nos in*
Chriſto, cuius gratiâ eſtis ſaluificati: & ſimul ſuſcitauit,
ſimulque ſedere fecit in cæleſtibus, in Chriſto Ieſu. Filius er-
K gò hominis ad dexteram Dei, non Angelus, non Ar- Epheſ. 2.
changelus, nec Cherubim & Seraphim. Illi laudant, Marc.
Filius hominis ſedet. Filius hominis Angelorum ore 16.
laudatur, quòd Angelos malos vicerit, de nequitiis Eſai. 6.
ſpiritalibus quæ ſunt in cæleſtibus, triumphauerit: quod Hebr. 2.
fecerit ſimiles Angelorum homines, in quibus ante
erant contagia mortuorum. *Verbo,* inquit, *Domini cæli*
firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum. Ho- Apoc. 5.
mo quoque ſpiritu Domini perfectionem vitæ, con- Pſal. 32.
ſummationémque virtutis accepit. *Inſpirauit in eum*
Dominus ſpiritum vitæ, & factus eſt homo in animam vi-
uentem. Vita ergò noſtra cœpit ex inſpiratione diuina; Gen. 2.
L ſed vita hæc ſeceſſione animæ, corporiſque diſſoluitur,
inſpiratio autem diuina non ſoluitur. Et ideò intellige
aliud eſſe quod figuratum eſt, aliud quod factum eſt
vel paratum. Meritóque duplicitér habes ſcriptum
de homine. Primùm enim ſcriptum eſt: *Faciamus ho-* Gen. 1.
minem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrã. Et: domina-
bitur, inquit, *vel principatum habebit*; *Et: fecit Deus ho-*
minem ad imaginem Dei. Secundo autem loco ità ſcri-
ptum eſt: *Quia accepit Deus puluerem de terrâ, & plaſma-*
uit hominem. Vbi puluis, ibi plaſmatio: vbi autem non
puluis, ibi non terra, non materia; ſed incorporeum; Gen. 2.
ſed admirabile: ibi non materia; ſed immateriale.
M Quod enim ſecundùm imaginem eſt, non eſt in corpo-
re, nec in materiâ; ſed in animâ rationabili. Ibi opera-
tur, ibi oſtenditur homo ad ſimilitudinem & imaginem
Dei, vbi iuſtitiæ, vbi ſapientiæ, vbi omnis forma vir-
tutis aſſumitur. Si intelligas imaginem, videbis ad
imaginem: Homo enim non eſt imago Dei; ſed ad ſi- Sap. 2.
militudinem factus. Alius eſt imago Dei inuiſibilis, pri- Coloſſ. 1
mogenitus vniuerſæ creaturæ, per quem facta ſunt om-
nia. Ille non ad imaginem; ſed imago: tu non imago;
ſed ad imaginem. Habes ergò in tuâ ſubſtantiâ aliquid
de imagine & ſimilitudine Dei, quod ſit diuinæ ſimile
imagini. Propterea imago ad eum qui eſt ad imagi-
nem, venit, & quærit imago eum qui eſt ad ſimilitudinẽ

ſui

ſui, vt iterùm ſignet, vt iterùm conformet; quia amiſiſti Ezech. 34. quod accepiſti: Inſufflauerat enim tibi Deus, vt inſpirationis ſuæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa Gen. 2 ſuſtulerat: factus eras in animam viuentem. Audi quid dicat: non in carnem; ſed in animam viuentem: Sed quia peccator ſignaculum tenere non potuit, & in cri- Mat. 16 mine poſitus non ſapiebat quæ Dei ſunt; ſed quę hominum; propterea venit Dominus noſter Ieſus Chriſtus, legiſti in Euangelio, & à mortuis reſurgens cùm clauſos Diſcipulos reperiſſet, clauſtris ingreſſus eſt manen- Ioan. 20 tibus, & dixit: *Pax vobis. Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos. Cùmque hoc dixiſſet, inſufflauit, & dixit eis: Accipite Spiritum ſanctum.* Vidéſne ergò quæ manus fecerint hominem, aut quem hominem fecerint? Illum vtique B quem ſecúdùm Chriſtum induimus, expoliantes veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes nouum, Coloſ. 3 qui renouatur ad agnitionem ſecundùm imaginem eius qui creauit eum, vbi non eſt ſeruus & liber; ſed omnia & in omnibus Chriſtus. Chriſtum ergò induimus, ſicut Galat. 3 & alibi dictum eſt: *Chriſtum induiſtis.* Accepimus Spiri- Ioan. 20 Mat. 18 tum ſanctum, qui non ſolùm noſtra peccata dimittit; ſed etiam nos facit Sacerdotes ſuos aliis peccata dimittere. Pſ. 138. Ideò ait Propheta: *Tu finxiſti me, & poſuiſti ſuper me manum tuā.* Finxit per lutum, poſuit per gratiam ſpiritalem, licet plerique hunc Pſalmum ex perſona dictum Saluatoris accipiant. Audi quia manus Domini etiā Spi- Iob. 33. ritus dicitur: Clamat Iob: *Spiritus diuinus, qui fecit me.* Iſtę ſunt ergò manus quę hominem parauerunt, Chriſtus & Spiritus. Ergò Dominus Ieſus & corporis Auctor eſt noſtri, qui primum fecit hominem ad imaginem, & al ſer- uare. poſteà de luto finxit, & voluit † ſaluare quod fecerat, Gen. 1. ſaluare quod plaſmauerat, vt totum hominem ſaluū fa- Gen. 2 ceret; ſicut ipſe dixit in Euangelio: *Mihi iraſcimini quia totum hominē ſaluū feci in ſabbato:* Quod ſpecialiter Eccleſia docet; quia non ſolùm anima, ſed etiam caro no- Ioan. 7. ſtra ſaluatur. Anima per cognitionem Dei, caro per reſurrectionem: quorum alterum docuit diuini auctoritate ſermonis, alterum propriæ reſurrectionis exemplo. Iob. 19. Sap. 7. al. figu- rati. Hic eſt ergò homo geminæ ſubſtātiæ: Alia eſt enim facti ſubſtantia, alia † inſufflati. Iſta de Dei Spiritu, illa de limo. Propterea ait Iob: *Reſuſcitabit corium meum*; quia Iob. 19. quod de limo eſt, reſuſcitatur: terra enim in terrā redit; quòd autem ſtatutum eſt, vt principatum haberet ſuper cętera animantia, id pręſtantius eſſe intelligis. Luti etiā beſtiis nobiſcum commune conſortium eſt, & ideò animæ ſpecialis prærogatiua donata eſt, vt homo cæteris Gen. 1. animantibus imperet; ſed vt poſſit imperare, debet Deo eſſe ſubiectus. Docetur igitur ſeruire, vt ad regnum peruenire mereatur: *Qui* enim *ſeruit Chriſto, placuit* Deo. Qui ſeruit Chriſto, placet vtique veritati, ideò debet Gen. 49 neſcire mendacium. Qui ſeruit iuſtitiæ, debet repellere E Rom. 14 iniquitatem. Qui ſeruit immaculato, debet tenere caſtimoniæ diſciplinam. Qui ſeruit luci, debet odiſſe tenebras peccatorum. Ergò quia corpus infirmum eſt, viſitationem Domini poſtulemus. Vnde Propheta ait:

* Pſal 8. **Quid eſt homo quòd memor es eius? aut Filius hominis, quoniam viſitas eum?**

Et nunc in reliquâ verſiculi portione ait: *Da mihi intellectū, vt diſcam mandata tua.* Spiritalem igitur ſe eſſe co- 1. Tim. 1. gnoſcit Propheta per gratiā Spiritus ſancti: Etenim in- Eſai. 11. tellectum dari à Domino, & inter munerā primo con- F 1. Cor. 12. ſtitui loco, in Apoſtolicâ lectione didiciſti. Propheta verò primo loco ſapientiæ, inde intellectus donum inter munera gratiarum conſtituit. Et quia vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatem; ideò Dei donū petit Propheta: *Da mihi intellectū, vt diſcam mandata tua.* Sed vide ordinem. Intellectus præmittitur, vt ſcientia ſequa- Ibidem. tur: Nam niſi quis intellexerit, doctus eſſe non poterit. Doctrinam igitur intellectus facit, non memoria. Nihil enim prodeſt multa legiſſe, niſi intelligas ipſe quę legeris. Et in Apoſtolo poſt manifeſtationē Spiritus, ſermonem ſcientiæ legiſti poſteà ſubſtitutū, vt ſcias intellectū memoriæ præferendum, & illum poſſe habere ſcientiā, cui antè intellectus affulſerit. Simul & humilitatem

A conſidera. Si Propheta intellectum dari ſibi poſtulat, quis tam arrogans, qui profiteatur in ſuâ poteſtate eſſe intelligentiam? Intellectum petit, vt ipſe ſe nouerit, & naturæ ſuæ poſſit ſcire rationem: At illi qui de rerum naturâ diſputant, cæli ſcrutantur plagas, qui ſeipſos ſcire non poſſunt, putant intelligentiam ſine Dei dono poſſe concedi. Vnde & nos humilitatem debemus aſſumere, ne extollamur, ſi fortè vnam aliquam de Scripturis parabolam cognouerimus: aut quia interdùm ſecūdùm litteram planè legimus, ſi fortè ſecundùm litteram aliquid intellexerimus, doctrinæ nobis aſſumamus ſcientiam. Propheta ille qui accepit Spiritum ſanctum, 1 Reg. 5 poſtquàm vnctus eſt in Regem, vnctus eſt in Prophetā, B centeſimum octauum decimum Pſalmum ſcribens intellectum ſibi dari poſcit, vt mandata Dei intelligat: & ſcit niſi à Domino acceperit gratiam intelligere eius ſe mandata non poſſe. In Euangelio quoque lego; quia proponebat parabolas Dominus Ieſus, & Apoſtoli non intelligebant. Denique explanationem propoſitæ pa- Mat. 13 rabolæ poſtulabant. Ipſe Dominus Ieſus cùm diceret, vt legiſti in libro Euangelij ſecundùm Matthæum ſcriptum! *Beati pauperes ſpiritu*; ſubiecit in poſterioribus: Mat. 5 *Qui autem fecerit & docuerit, magnus vocabitur in regno* Ibidem. *cælorum*: Et in alio loco: *Omnis qui audit verba hæc, &* Mat. 7 C *facit ea, ſimilis erit viro ſapienti.* Non ergò qui audit tantùmmodò, ſimilis erit; ſed qui facit quæ audierit. Ergò neque qui facit ſine auditu, neque qui audit ſine facto, poteſt eſſe ſapienti ſimilis; ſed qui audit & facit. Audiamus igitur, vt intelligamus; faciamus, vt intellexiſſe nos quod audiuimus, comprobemus.

Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur; quia in verba tua ſuperſperaui.

Fortaſſe aliquibus videatur hoc eſſe contrarium; quia Iuſtus dicit: *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur*: Sap. 2. Multis enim Iuſtus grauis eſt, cùm videtur. Denique in Luc. 8. D Euangelio plerique Dominum Ieſum videre non pote- Luc. 9. rant, ſicut Geraſeni rogabant eum, vt abiret de regionibus eorum: & alij ei tranſitum denegabant, quando tātum per eos tranſire volebat. Vnde puto quod ſicut illic Iudaicæ forma impietatis exprimitur; ità hîc Eccleſiæ gratia reueletur: Prophetat enim totum orbem replendum eſſe timore diuino, & ideò quaſi timentes Deum Sanctorum dicit cognitione lætari: Qui enim videt iuſtum & gaudet, etiam ipſe vult eſſe iuſtus: Pulchrum eſt enim vt eo in aliis delectetur, quod vult in ſe ſeruare, ſi poſſit: Eſt enim inſitum bonis, vt caſtum, pudicum, prudentem ſapiens affectu pio diligat, miſericors liberalem, & virtutes ſuas in aliis amet: Pleriſque enim Iuſti aſpectus admonitio correctionis eſt, perfectioribus verò lætitia eſt. Quàm pulchrū ergò vt videaris & proſis? Bonum ergò vir iuſtus. Propterea de- Pro. 20. nique Paulus Apoſtolus aſcendit Hieroſolymam, vt Iu- Galat. 1. ſtos videret: & cum Petro manſit diebus quindecim, vt ex eius aliquid cohabitatione proficeret. Propterea ipſe Act. 15. Paulus & Barnabas, cùm Hieroſolymam ingrederentur, magnificè excipiebantur ab Eccleſiâ, ab Apoſtolis, & maioribus natu. Cùm autem abire vellent, ne diſcederent, rogabantur; & vt poſtea de Paulo legimus, cū lachrymis deducebatur. Nā ſi eſt tanta vis in naturalibus, Act. 20 vt animal viſum proſit ictericis, ità vt mortui quoque Plin. l. corpus eius animatis prodeſſe dicatur, ſi fuerit demon- 30. hiſt. F ſtratum iis qui huiuſmodi inciderint paſſionem: du- natur. c. 11. bitare poſſumus quòd Iuſti ſanet aſpectus? Ergò vile animal irrationabile tantam virtutem habet, vt ſanare poſſit hominem momento exiguo, † quo videtur: ho- al. quid mo iuſtus, ſi tamen cum fide ab eo conſpiciatur, qui vtilitatē ab eo percipere deſiderat, nihil conferet? Nonne vel ipſi oculorum radij virtutem quamdam videntur infundere iis qui fideliter eum videre deſiderant? Sed quemadmodùm Iuſtus lætificat cor innocentium cùm videtur: ità & improbi iuſtorum cognitione torquentur; quia vel tacitis Sanctorū moribus arguuntur. Torquet caſtitas incontinentiam, auaritiām liberalitas, impietatem fides. De hoc quoque parile vilis animantis

excludere tentamenta, vel aduerſorum ſubiret conſtanti æquanimitate tolerantiam. Non ergo magnopere laudabilis eſſet Propheta, ſi laudaret iudicia Dei, vſus affluentiâ ſecundorum: Quid enim magnum facimus, ſi quando in ſecundis ſumus, laudamus Deum, quando in diuitiis ſumus, quando nullis vexamur iniuriis? Illud eſt magnificum, ſi ſubiectus iniuriis, contumeliis, iudicium Dei laudes: ſi vexatus ægritudine, iudicia Dei prædices: ſi te inopia non reuocet, quominùs laudes iuſtitiam Dei. Ergò ſemper laudanda ſunt iudicia
Pſ. 47. Dei, ſicut ſcriptum eſt: *Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua.* Quæ ſunt filiæ Iudæ, niſi animæ religioſæ, animæ Eccleſiæ quæ Ieſum Chriſtum Dominum confitentur, quæ videntes rationem iudiciorum tuorum, ſemper exultant? Qui enim non ex aliquo ſecundorum prouentu; ſed ex cognitione rationis, induit lætitiam, is in exultatione perpetuâ conſtitutus eſt.

Fiat nunc miſericordia tua vt exhortetur me, ſecundùm verbum tuum ſeruo tuo.

Vt exhortetur me. Aliqui codices habent in hoc loco: Vt conſoletur me: Sed etiam in Apoſtolo legimus exhortationem pro conſolatione dictam, & conſolationē
1.Cor.1 pro exhortatione. Magna eſt ergò miſericordia Dei,
Rom. 8. quæ non ſolùm remiſſionem tribuit peccatorum; ſed etiam certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne ſuſcepti certaminis paſſiones imbelli formidine derelinquant. Non ergo miſericordiam quaſi is qui victus cedat, aut vt veniæ precator implorat; ſed vt Dei miſeratione ſuccinctus, maiora viribus tanto munere fultus expedit. Egregiam & ſingularem Prophetæ ſpectato virtutem: Alios enim humiliatus ærumnis poſceret, vt circà eum tentamenta deſinerent, & ſedare Dominus aduerſa dignaretur, ne tribulationum procella in eum ſæuiret: iſte autem tamquàm athleta fortis &
al. cingi patiens, qui exerceri & † angi animam ſuam tribulationibus nollet, non triſtia dimouere, non impugnantia declinare deſiderat, non omne illud deſinere, quod fatigationem & laborem afferret, expoſcit; ſed magis in tempore laboris ſui aduerſùs tentationum procellas dari ſibi verbum conſolationis expoſcit, vt poſſit forti
al. ingeruntur. quæ † ingruunt mente tolerare, ne aliqua mœſtitiæ perturbatione laſſetur. In eo igitur obſecrat miſericordiam Dei, ne auxilio deſtitutus, expediendi cœptam
Exod. 33 militiam derelinquat. Denique ad exhortationem di-
Rom 9. uinæ eſſe miſericordiæ, euidens teſtimonium docet: Moyſi enim dicit Deus: *Miſerebor cui miſertus ero, & miſericordiam præſtabo, cui miſericordiam præſtitero. Igitur non eſt volentis, neque currentis; ſed miſerantis Dei eſt.* Fortè dicas: Ergò non debemus, vel velle, vel currere? Atqui negligentes Deus deſerere conſueuit. Non ergò hoc dicit; ſed quid dicat, conſideremus. Non volentis, neque currentis hominis perſeuerantia eſt. Non eſt enim in hominis poteſtate; ſed miſerantis Dei eſt, vt poſſis complere quæ cœperis. Denique iterùm Moyſi
Exod 9. dicit: *Quia in hoc ipſum te ſuſcitaui, vt oſtendam in te virtutem meam.* Colligitur igitur adhortationem diuinæ miſericordiæ deputandam. Vnde ſequitur: *Ergò cui*
Rom. 9. *vult miſeretur, & quem vult obdurat.* Hunc miſeratus hortatur, illum non reuocat execratus. Et verè miſericordia eſt Dei noſtrarum militia paſſionum, per quā nobis peccata minuuntur. Denique Lazarus pauper, quia in hac vitâ tolerauit mala complurima, in gremio
1.Cor. 11. Abrahæ requiem conſolationis inuenit: ille autem diues, qui conſolationem habuit in ſæculo, poſt curricu-
Iob.1. la vitæ huius fructum quietis amiſit. Quem ſi miſeratus
Iob. 2. eſſet Deus, caſtigaſſet potiùs in hoc ſæculo, vt poſteà non flagellaretur. Denique Iob licet grauiter flagella-
Iob. 19. tus, & quidem flagellis plurimis inopiæ, amiſſionis
Iacob 5. filiorum, doloribus corporis, opprobriis amicorum; conſolatione tamen fruitur æternâ. Ergò quantò maiores tribulationes fuerint, tantò vberior conſolatio reſeruatur. Et tamen ne cadas, atque ſuccumbas: quantò maiores tentationes videris, tantò magis roga verbum Dei, vt adhortationem tibi afferat; ſicut rogauit, & Paulus qui ait: *Benedictus Deus & Pater* 2.Cor.1
Domini noſtri Ieſu Chriſti; Pater miſericordiarum, & Deus omnis conſolationis, qui nos exhortatur in omni anguſtia, vt poſſimus & ipſi conſolari eos qui ſunt in omni tribulatione, per exhortationem quâ & ipſi aduocamur à Deo: quoniam ſicut abundant paſſiones Chriſti in nobis, ità per Chriſtum abundat etiam conſolatio noſtra. Tantâ vi Apoſtolicæ petitionis rogat, vt conſolationem accipiat à Domino in omni tribulatione, quò non ſolùm ipſe induat tolerantiam, verumetiam alios conſoletur, vt & ipſi poſſint propriæ mentis anguſtias ſuſtinere. Si igitur ipſe in omni tribulatione idoneus fueris approbatus, tunc demùm dignus eris, qui conſolationem accipias in omni tribulatione. Et tamen non omnis paſſio † digna conſolatione eſt. ſed quæ paſſio al. diuina conſolatio.
pro Chriſto eſt, hæc conſolationem Chriſti meretur.
Pulchrè autem addidit: *Secundùm verbum tuum ſeruo* Mat. 10.
tuo. Ipſe enim Dominus pro ſuo nomine præliantibus auxilium pollicetur, dicens: *Cùm ergò tradent vos, nolite cogitare, quomodò aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illâ hora quid loquamini: Non enim vos eſtis qui loquimini: ſed Pater meus qui loquitur in vobis.* Ergò ne impares ſimus certamini, diuinum ſemper oremus auxilium, vt nobis tribuat adhortationem: Si enim ha- 2.Cor.1
beamus eum qui nos exhortetur, non facilè cedimus. Plerique autem habent: Qui conſolatur nos, nec abhorret à vero. Inſtigantis enim aliquem blanda quædam eſt exhortatio, quæ certantem ſtudio laudis accendat, & velut quadam conſolatione demulceat, ne laborum aſperitate reuocetur.

Veniant mihi miſerationes tuæ: & viuam; quia lex tua meditatio mea eſt.

Cui Lex Dei meditatio eſt, huic præſto ſunt miſericordiæ, vt viuat in æternum: Quomodò enim beatus quis poteſt eſſe ſine miſeratione diuinâ; *Beatus* autem Pſal.1.
qui in Domini lege die ac nocte meditatur: Sed qui meditatur in Lege, eruditur in Lege: & quem Lex erudierit, Dominus erudit, qui locutus eſt Legem. Ideóque ſcriptum eſt: *Beatus quem tu erudieris, Domine, & de* Pſ. 93.
Lege tua docueris eum. Diſcamus ergò, & nos in Lege meditari, non auocemur ſæcularibus illecebris, non occupemur impedimentis; ſed ſemper ad Legem ſimus attenti: Scriptum eſt enim: *Os iuſti meditabitur ſapien-* Pſ. 36.
tiam, & lingua eius loquetur iudicium. Hoc in veteri Teſtamento. Audi dicentem & in nouo: *Prope eſt ver-* Rom. 10
bum in ore tuo, & in corde tuo Et maximè hanc meditationem Sacerdotibus neceſſariam oſtendit ad Titum ſcribens: *Quia debet Epiſcopus amplecti eum, qui ſecūdùm* Tit.1.
doctrinam eſt, fidelem ſermonem, vt potens ſit exhortari in doctrina ſana, & eos qui contradicunt, arguere. Quod vtique ſollicitæ atque intentæ meditationis eſt, non perfunctoriæ lectionis. Et ad Timotheum ſcribens, ait: *Attendite lectioni, exhortationi, doctrinæ:* Lectio enim 1.Tim. 4.
frequens, nec intermiſſione aliquâ deſtituta, doctrinæ munus operatur. Quòd autem poſcit vt viuat, frequenter oſtendimus huius corporis vitam veræ vitæ gratiam non habere; ſed illam veram vitam fore, cuius bona Pſal. 26
vnuſquiſque Sanctorum credit ſe videre in terrâ viuen- Rom. 8.
tium. Quod credimus nos viſuros non præſens vtique; ſed futurum eſt.

Confundantur ſuperbi, quoniam iniuſtè iniquitatem geſſerunt in me: ego autem exercebor in præceptis tuis.

Confundantur ſuperbi. Superiùs ait idem Propheta: *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Numquid hìc male dicit iis qui in ſe iniqua geſſerunt; non vtique: Vide- Pſal. 7.
bat enim charitatem etiam inimiciſſimis deferendam, cùm veniſſet Euangelij Prædicator. Vnde arbitror, Matt.5
quia quaſi medicus velit eos ipſos ſanare qui læſerunt, vt iniquitatis ſuę contemplatione conuenti, de propriis flagitiis erubeſcant: in quo non ſolùm propheticam

incipiunt probare patientiam, verumetiam emendare ſuam inſolentiam. Pudor enim plerumque correctot eſt noſtri: & dum incipit nos pudere commiſſi, ne diutiùs pudeat, deſerere quæ erubeſcenda ſunt, admonemur. Non ergò maledicit Propheta; ſed quaſi bonus medicus vult illos cognoſcere quid fecerint, vt cùm in ſuam conſcientiam receperint, quanta ſuorum ſit colluuies delictorum, incipiant erubeſcere: erubeſcentes autem poſſint prioribus tvnuntiare peccatis. Conſide- *Hier. 5.* *Prou. 2.* remus nunc aliquos fornicantes, inequitantes viduis ac pupillis, aliena rapient, & in his non ſolùm non erubeſcere, ſed etiam gloriari ſolere, tamquàm vel pulchritudinis, vel potentiæ ſuæ titulos deferentes: de qui- *Philip. 3.* bus benè dicit Apoſtolus, quòd *eorum gloria in confuſione ipſorum*: eò deteſtabiliores ipſis criminibus ſuis, quòd cùm tanta committant, non confundantur. Verùm eorum ſi quis poſteà venias in Eccleſiam, credat in Dominum Ieſum, audiat Euangelium, compungatur corde, tunc demum incipiet quàm atrocia & grauia deliquerit agnoſcere, & in iis quæ agnouit erubeſcere. Quid ſit autem exerceri in præceptis Domini, quomodò exiſti- *Exod. 21.* marem, niſi quia quod dixit: *Ego autem exercebor in præceptis tuis*; in lege didiciſti, hoc eſt, ſi bos aduerſarij ceciderit, vel iumentum, vt non deſerendum exiſtimes; ſed potiùs eleuandum. Quod autem ait: *Iniuſtè iniquitatem geſſerunt*: in quem hoc dicatur, conſidera; ſi in eũ *Exod. 21.* qui fortè iuſtè iniquitatem gerat, id eſt, ſi læſus per Legem ſe incipiat vindicare, iuxtà præcepta Moyſis, iuſtè videtur facere iniquitatem; ſed non ſecundùm Euange- *Mat. 9.* lij præcepta. Et ideò ait: *Non veni vocare iuſtos; ſed peccatores*; quia Iudæi ad vindicandum ſe auctoritate Legis *1 Cor. 15.* vtuntur. Habes hoc & in Apoſtolo: *Sobrij eſtote iuſtè*. Non ſolùm ſobrios nos; ſed etiam iuſtè ſobrios eſſe debere docuit. Etenim poteſt aliquis & ſobrius eſſe, & non iuſtè ſobrius; vt ſobrius ſit à vino, & nõ ſit ſobrius *Eſai. 51.* æquitate, atque iuſtitiâ: Eſt enim crapula iniquitatis. Poteſt & aliquis ebrietati & luxuriæ ſemper indulgens, dum aliena tamen diripere conatur, eo occupatus ſtudio ſobrius eſſe à vino, & non ſobrius à rapina, nec iſte iuſtè ſobrius. Ideò Apoſtolus admonet vt ſit in nobis *Ibidem.* iuſta ſobrietas. Denique addidit: *Et nolite peccare*: Qui enim peccat, etſi ſobrius ſit, non poteſt tamen tam- *Ibidem.* quam iuſtè ſobrius prædicari. Ideò ſuprà: *Nolite*, inquit, *ſeduci*; hoc eſt, ne alieni erroris ebrietas vos faciat teioulentos. Corrumpont bonos mores colloquia mala, eò quòd ore & labiis infidelium tamquam ebrietas *Ibidem.* quædam moribus audientis infunditur. Meritóque addidit: *Sobrij eſtote iuſtè, & nolite peccare*. Ignorantiam enim Dei quidam habent: vt ſobrius ille ſit, qui non non habet ignorantiam Dei, nec titubat ebrietate perfidiæ: iuſtè autem ſobrius, in quo operum gratia cum fidei ſobrietate reſplendet.

Conuertantur ad me qui timent te, & qui ſciunt teſtimonia tua.

Conuertantur ad me. Alius habet, maximè iuxtà Græcum: Conuertantur mihi. Si ad me legimus: conuertantur qui timent Deum, ne commiſſis propriis erubeſcãt, vel certè luant ſupplicia delictorum: conuertantur autem ad Dei ſeruulum, propheticámque doctrinam, vt dediſcant pudenda committere, & tanti emendatione doctoris exuant mores ſuos, delictorúmque labe deter- *Supra.* ſa, vitrutum induant diſciplinam. Si autem ita legimus: Conuertantur mihi, hoc eſt, quoniam exercebor in præceptis tuis, conuertantur mihi iam non peccanti, iam non erranti. Conuertantur, inquit, qui timentes te propriis renuntiauere peccatis, vt conſortio iuſtorum Propheta ad vberius prouehatur, & ipſe de eâ gratiâ quæ in ipſo eſt, plurimùm conferat audientibus. Conuertantur igitur iam, non peccante me, iuſti ad iuſtum. De teſtimoniis autem puto iam non opus eſſe repetere, cùm antè iam dictum ſit.

Fiat cor meum immaculatum in iuſtificationibus tuis, vt non confundar.

Quantò excellior eſt Propheta, vel munere prophetiæ, vel regni gratia, tanto magis ſequitur humilitatem, & docet quid nos debeamus imitari, eò quòd Propheta tantum immaculatum cor fieri ſibi depoſcit. Suprà poſtulauit: *Cor mundum crea in me Deus*! Non dixit, fac; *Pſal. 50.* ſed crea, vt de integro cor eius inſtauret & mundet. Maior quidem in hoc ſermone ambitus eſt. Grande enim cor eſt à Domino creatum, quod recipiat verbum de cæleſtibus, virtutibus, ac poteſtatibus. Grande cor *Leuit. 26. & 2. Cor. 6.* quod recipiat ipſum Dominum dicentem; *Inhabitabo in illis, & deambulabo in ipſis*. Vt hæc igitur recipiat, Crea- *Pſ. 113.* torem ſibi cordis ſui, non Angelum fieri; ſed ipſum dominum deprecatur, qui cælum creauit & terram. Et bene ait: Immaculatum: quia cor hominis quadam velut indecentium cogitationum colluuione maculatur. Si cogitatio ipſa polluit, quantò etiam facta ipſa contaminant? Noli extraordinariis cogitationibus aduerſa naturæ contaminare penetralia, ne id inquinamento graui polluas, quod putas habere te mundum. Manus *Mat. 27.* lauas quaſi poſſis crimina eluere, cùm mentem tuam, vel nudis cogitationibus inquinatam lauare non poſſis. Et Pilatus manus lauit; ſed cor ſuum lauare non po- *Mat. 15.* tuit. Manſit ſcelere pollutus, quamuis manus ſuas aquæ infuſione lauiſſet. Audi quia & cogitatio inquinat. *Non* *Mat. 15.* *quod intrat in os, coinquinat hominem; ſed quod exit de ore: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ: Hæc ſunt quæ coinquinant hominẽ*. Si ergò intùs coinquinaris, priùs munda quod intùs eſt. Si quod intùs eſt, mũdaueris, & exteriora mundaſti: vt ſi aqua turbida influat, fruſtrà putas lacum eſſe mundandum. Si fons profluat cœnolentus, receptacula terſiſſe nihil prode- *Mat. 15.* derit, cùm in fonte ſit vitium. Ipſe tibi antè purgandus es, vt fluat omne quod purum eſt. Cor tuum cogitationum tuarum eſt ſcaturigo. In illo fonte vel turbida aqua impuritatis euomitur, vel ſinceræ pietatis vnda *Luc. 18.* prorumpit. Didiciſti cor eſſe mundandum, diſce quemadmodùm mundes. Mundat hunc fontem iuſtificatio legitima, hoc eſt, Confeſſio peccatorum. Deoique Publicanus ille qui peccata propria fatebatur, iuſtificatus *Pro. 20.* magis de templo, quàm Phariſæus exiuit; quia ieiunia ſua & munera Phariſæus, atque innocentiam præferebat. Munda ergò aquam tuam, illam aquam de quâ dictum eſt: *Aqua alta conſilium in corde viri*. Bonam tibi aquam natura dedit, niſi eam cœno tuo polluas: ipſa te diluit, ſi pura, ſi ſimplex, ſi etiam naturalis ſit, ſi nihil *Prou. 5.* habeat ſordidum atque terrenum. Quid mali eſt, ſi ea aqua quæ mundare debeat, polluat? Sed non eſt aqua tua quæ te polluit. Iſta aqua aliena eſt. Denique *Pſal. 17.* dictum eſt tibi: *Ab alienâ aquâ abſtine te*. Aliena aqua mentitur & fallit, & contrarium naturæ profluit. Ideò ait: *Filij alieni mentiti ſunt mihi*: nam ſi alieni non *Prou. 10.* fuiſſent, vtique non fefelliſſent: Nemo enim glorietur caſtum ſe habere cor, quemadmodùm Salomon dixit: *2. Cor. 10.* *ſed qui gloriatur, in Domino glorietur*, qui Sanctis ſuis cor mundum creare dignatus eſt, & immaculatum fa- *Eſai. 43.* cere iuſtificationibus ſuis. Quæ ſint iuſtificationes, audiſti dicentem: *Dic iniquitates tuas, vt iuſtificeris*. Ergò qui iniquitates ſuas dicit, iuſtificatur; qui autem iuſtificatur, non confunditur; quia pudorem peccatorum matura confeſſione præuenit.

In Octonarium vndecimum Enarratio.

Caph.

VNdecima littera Caph, quæ Latina interpretatione ſignificat, *Curuati ſunt*. Sonus interpretationis ipſe nos docet, quid ſit curuari: Qui enim inclinatur in terram, curuari videtur. Vnde ait Propheta ſub hac lit- *Infrà;* terâ: *Paulominùs conſummauerunt me in terrâ*. Curuatur autem qui agit Pœnitentiam, eò quòd ceruicem ſuam curuat, dum humiliatur ad Dominum, & interiorem magis ceruicem, id eſt, ceruicem mentis & cordis. Nam de hac ceruice dictum eſt: *Nec ſi flectas vt circulum*

collum tuum. Qui enim cor ſuum non flectit, fruſtrà ceruicem ſuam flexerit. Docet etiam Hieremias Propheta Eſai. 58 humilitatem hac interpretatione ſignari. Ait enim ſub Thren. 3 hac litterâ in Threnis: *Quia non repellet in æternum Dominus; quia cùm humiliauerit, miſerebitur ſecundùm multitudinem miſericordiæ ſuæ; quia non humiliauit ex toto corde ſuo, neque repulit filios hominum.* Bonum ergò curuari, vt humiliemur Domino, & Dominus miſereatur. Denique & in ſuperioribus ſub hac litterâ idem Hieremias Propheta oſtendens gemitus, & humilitatē plebis, Thren. 1. ait: *Omnis populus eius ingemiſcentes, quærentes panem, dederunt deſideria ſua in eſcam, vt reficiant animam. Vide, Domine! & aſpice, quia facta eſt ſine honore.* Ergò qui animæ ſuæ quærit refectionem, humilitate curuetur, quò poſſit citiùs ad Domini peruenire miſericordiam. Ideóque tamquàm curuatus multò ampliùs animâ ac mente quàm corpore exorſus eſt Dauid, dicens:

Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui.

Non vſitatus ſermo nos capiat, vt tamquàm corporeas fatigationes defectionē huiuſmodi iudicemus. Neque enim hoc ſolùm dixit: *Deficit anima mea*; ſed, *deficit in ſalutare tuum.* Itaque vt de vſu capiamus exemplū, C ſi verbi gratiâ, dicamus: Deficit ille in illam, videtur exprimi hoc verbo, quod totus in mulieris deſiderium cupiditate tranſierit. Et quidquid eſt quod vehementer expetimus, niſi eius maturiorem habeamus affectum, id nos videtur longâ quadam intenſione laſſare. Amor impatiens die noctéque meretricias fores pulſans, ſi diutius potiendi deſideria differantur, ipſa deficit expectatione, dum ſperat: in quo vtique non finis amoris; ſed incrementum eſt. Et quidquid eſt deſiderabile, ſi non contingat deſideranti, deficit in illud, & quaſi ipſâ deponit animam qui deſiderat: ſi tamen ſpes propior aſſurgat, dat vires ſpes proxima. Si autem abſentia ſit dilecti, eò ipsò quò abſentem deſiderat, quæ concupiuit, animæ ſuæ patitur defectionem. Itaque quantò lōgius eſt iſtud quod deſideratur, tantò magis deficit qui deſiderat. Id ergò deficere eſt, in id vnumquemque to- D tis ſtudiis migrare quod diligat: illud cogitat, illi adhęret, illud perſonat, quod receperit diligendum, in id Tob. 5. quadam animæ defectione transfunditur: vt ſi mater filij expectet præſentiam, quemadmodùm expectabat Tobiæ vxor filium peregrinantem, deficiens à deſiderio, & in anguſtiis conſtituta, & tamquàm reſoluta viribus: Quid enim aliud niſi defectum quemdam eius 1. Cor. 6 verba ſignificant? Sed quò magis laſſatur affectus, eò Luc. 2. ampliùs amor creſcit, & quò diutiùs abeſt qui deſideratur, eò expectantis deſideria maiore quadam vi amoris igneſcunt. Caro deficit; ſed cupiditas alitur & augetur. Hinc ergò colligere poſſumus quid ſit: *Defecit in ſalutare tuum anima mea*: Etenim ſpiritus adhærens anima deficit ab eo quod eſt anima, & fit vnus ſpiritus: quoniam *qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt.* Itaque Sanctus & timens Deum, neſcit aliud deſiderare, niſi ſalutare Dei, quod eſt Chriſtus Ieſus. Illum concupiſcit, illum deſiderat, in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fouet, illi ſe aperit & effundit, & hoc ſolum veretur, ne illū poſſit amittere. Itaque quantò maiore deſiderio excitata fuerit anima cupiens ad- Pſal. 62 hærere ſalutari tuo, tantò magis deficit. Ergò iſta de- Ibidem fectio imminutionem quidem fragilitatis; ſed aſſumptionem virtutis operatur. Denique ipſe alibi dicens: *Sitiuit in te anima mea*; ſubiecit infrà: *Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua*: Qui enim ſitit, cupit ſemper adhærere fonti, nec aliud ſibi niſi aquam expe- Galat. 2 tere & contingere videtur, vt ipſo paſcatur affectu. Suſcipiens ergò me Dei dextera, animæ meæ inhærens, & de ſua virtute mihi impartiens, faciens eam eſſe quod Pſ. 83. non erat, vt dicat: *Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Chriſtus.* Diſce autem etiam hoc exemplo defectionem iſtam nimiæ eſſe cupiditatis. *Concupiſcit*, inquit, *& deficit anima mea in atria Domini.* Antè concupiſcens,

A & quaſi totam ſe effundens in concupiſcentiam, longo ſune ſuſpenſi defectione diſſoluitur. Denique quomodò deficiat anima in ſalutare Dei, Hieremias docet. *Et factum eſt*, inquit, *in corde meo vt ignis ardens, flammans in oſſibus meis, & diſſolutus ſum vndique, & ferre non poſſum.* Hier. 20. Hoc igitur inflammatus deſiderio, ait Dauid: *Defecit in ſalutare tuum anima mea, & in verbum tuum ſperaui.* Rectè ſperaui dixit in verbum: Antè enim ſpes præcedit, & inde ſequitur defectio. Sperauit autem in verbum quod prædicatum eſt eſſe venturum, quod poteſt intelligi de Dei verbo: Aut certè in verbum ſperauit, qui verbo cæleſti credidit, quo Domini noſtri Ieſu Chriſti annuntiatur aduentus, vel quo eius gloria de- B claratur. Ergò Propheta conſiderans quæ legerat, & cernens quòd cùm adeſſet corpori, velut quibuſdam ligatus vinculis huius vitæ, aberat a ſalutare Dei, concupiſcebat, deſiderabat, deficiebat, & toto diſſoluebatur affectu, vt totus illius fieret quod deſiderabat: ſicut etiam in poſterioribus ipſe dicit: *Effundo in cōſpectu eius* Pſ. 141. *orationem meam, tribulationem meam ante ipſum pronuntio, in deficiendo ex me ſpiritum meum.* Defecit enim eius ſpiritus, immò ab eo defecit ſpiritus, qui ſe ipſū negat, 1. Cor. 6. vt adhęreat Chriſto. Vnde ſemitæ eius cognoſcuntur à Domino; quia non ſunt carnis; ſed Chriſti ſemitæ. Etenim requirentium Deum via Chriſtus eſt. Et nos igi- C tur concupiſcamus illud æternum ſalutare Dei, non concupiſcamus pecuniam, quam auariſſimi concupiſcunt, non concupiſcamus alienæ vxoris decorem, non Prou. 6. ambitionis exagitemur deſiderio, non ſæculari intendamus gloriæ, non fallacis circumſcriptionis ſtudiis occupemur, non proximum circumuenire iniquitate cupiamus, non poſtremò partes vulpium ſimus in terrenę Pſ. 62. voluptatis interiora demerſi, tamquàm exules æternorum; & illâ ſupernæ ſpei præſumptione deiecti. Attollat igitur ſe anima noſtra deficiens viribus ſuis, vt adhæreat ſalutari Dei, qui eſt Chriſtus Dominus Ieſus, quod interpretatione dicitur Domini ſalus: Ipſe eſt e- Act. 28. nim ſalus vera, veritas, virtus atque Sapientia. Qui 1. Cor. 1. igitur deficit ſibi, vt virtuti adhæreat, amittit quod ſuum eſt, accipit quod æternum eſt.

D Defecerunt oculi mei in verbum tuum, dicentes: Quando conſolaberis me?

Suprà ὀρεκτικὸν, hîc θεωρητικὸν, ibi in ſalutare deficit anima, eò quòd concupiſcit eum, cuius Paſſione ſeruata eſt, hîc in verbum Domini Prophetæ oculi defecerunt. Et videamus ne quemadmodùm illic adhærens Chriſto, anima deficit in vnum Sanctum, & fit vnus 1. Cor. 6 ſpiritus; ità & deficiant oculi vt fiat vna mens. Oculi enim mentis iſti ſunt oculi, ſcilicet interioris hominis, non hi oculi qui miniſterio funguntur obtutus. Eſt enim oculus & mentis, & carnis: Sed ille cæcus eſt ocu- E lus qui non videt quę diuina ſunt, qui fruſtrà mēte carnis inflatus eſt. Eſt & alius oculus, ſenſus Chriſti, quo Coloſſ. 2 Eccleſia videt Chriſtum, ſicut ipſe dicit ad Spouſam: Cant. 4 *Corde nos cepiſti ab vno oculorum tuorum* Meritò vno oculo Chriſtus videtur; quia non videtur oculo carnali: aut quia duos oculos habens Eccleſia, moralem & myſticum, fidei oculo plùs videt Chriſtum: Myſticus enim oculus acutior eſt, moralis dulcior. Et fortaſſe iſti oculi ſunt, quibus Paulus videbat ęterna, vbi cœpit carporalia non videre. Denique qui Chriſtum non vi- Act. 9. debat, priuſquàm oculos amitteret, vidit eum poſteà- Ibidem. quàm viſum amiſit oculorum. Vidit eum qui dixit: *Quis* F *es Domine?* Videbat vtique Chriſtum, quem etiam Dominum fatebatur. Et infrà: *Domine*, inquit, *quid me vis facere?* Non ergò videbat eum, cuius expectabat imperium? Quibus igitur oculis videre Paulus plùs cœpit, 1. Cor 4 niſi iis quos nobis ipſe monſtrauit, dicens: *Orabo ſpiritu, orabo & mente?* Denique vt ſcias quia vidit orando: *Factum eſt*, inquit, *reuertente me in Hieruſalem, cùm orarem in templo, pauorem habui, vidi illum dicentem mihi: Feſtina, exi citiùs de Hieruſalem: non enim recipient teſtimonium tuum de me.* Act. 22. Iſti ergò oculi in verbum Dei deficiunt, & dicunt: *Quando conſolaberis me?* Iſtis oculis

Prophetæ dicebantur Videntes, quia per reuelationẽ ea quæ erãt abſcondita, mente cernebãt. Quid eſt oculos deficere? De corporalibus dicamus, vt intelligamus de ſpiritalibus. Nónne quando aliquem deſideramus, & ſperamus adfore, eò dirigimus oculos, vnde ſperamus eſſe venturum. Itaque contenti diu quotidiana expectatione deficimus. Sic Anna circumſpiciẽs in viam, ſollicitis aduentum filij explorabat excubiis. Sic Dauid Propheta, currente de prælio altero poſt alterum qui nuntiaret, poſitis in turre exploratoribus, interrogare de ſalute filij pater ſedulus geſtiebat. Sic teneræ vxor ętatis de ſpeculâ litorali, indefeſsâ expectatione coniugis præſtolatur aduentum, vt quãcumque nauim viderit, illic putet coniugem nauigare, metuátque ne videndi gratiâ dilecti, alius anteuertat, nec ipſa poſſit prima dicere: *Video te, marite!* ſicut Anna dicebat ad filium: *Video te, fili! amodò libentiùs moriar*; mortis videlicet dolorem exoptati conſpectus ſuauitate non ſentiẽs. Ergò vt illa quæ aduenièti viro ſe optat offerre, ablegatis omnibus domeſticis occupationibus, ſemitas viantis aut pedum veſtigia legit: ſic Propheta curis exutus ſæcularibus, interiorum oculorum in verbum Dei peruigil cuſtos vſque ad defectionem ſui intendebat obtutus, corpus ſuum redigens ſeruituti, & animam ſuam ad humilitatis patientiam araneæ modo tabeſcentis erudiẽs: Deſiderabat enim ſicut ceruus fontes aquarũ, & ſitiebat in Dominum Deum ſuum, cupiens eius videre pręſentiã, & apparere ante faciem Dei: nimióque deſiderio & vehementi cupiditate deficiens, tunc ſe habiliorem iis quæ à Domino poſceret, impetrandis, propheticâ gratiâ præſumebat. Et nos igitur intendamus cor noſtrum, vt poſſimus intelligere ſeries Scripturarum, & verbum vitæ nobis venire a Domino poſtulemus, atque intellectum dari. Si quis de longinquo verbũ Dei obtutu mentis aſpexerit, nondum planum atque diſtinctum, is velut quibuſdam oculis interioribus Verbi nauigium appropinquare animæ ſuæ cernit. Quò autem expreſſiùs videre cœperit, eò magis quaſi ad portũ veritatis feſtinat accedere, vt ſit proximus inuebendę. Defecerunt ergò oculi Prophetæ in verbum Dei, dicentis: *Quando conſolaberis me?* Si oculi iſti ſignificati ſunt, quibus cernimus & videmus, dicere debuerunt: Quando conſolaberis nos? hoc eſt, non ſingulariter; ſed pluraliter: Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus fiunt, & tunc homo conſolatione fulcitur, cùm caro & mens diuerſa non cupiunt; ſed vnum deſiderant, vnũ requirunt: ideò intenti ad eum, qui ait: *Ego & Pater vnum ſumus*: Iſti quoque oculi vnum eſſe confirentur; quia vno atque eodem deſiderio, officióque funguntur. Deficiebat ergò in verbum Propheta. Nos autem otioſos nos putamus, ſi verbo tantummodò ſtudere videamur: & pluris æſtimamus eos qui operantur, quàm eos qui ſtudium cognoſcendæ veritatis exercent: Dicunt enim plerique: *Ecce homo & opera eius*, quaſi qui verbo ſtudeat, non operatur: cùm magis opus iſtud quàm cætera ſint: Si enim opus iuſtitia eſt, ſi opus temperantia, ſi opus fortitudo; vtique opus eſt etiam ſapientia: Iſtæ enim quatuor principales virtutes habentur: Nam ſi operatur Chriſtus ſecundùm quod iuſtitia eſt; vtique operatur ſecundùm quod verbum eſt. Et operabatur cùm eſſet in principio apud Patrem. Denique per ipſum omnia facta ſunt, vt ſcias operatorem omnium eſſe, & opus noſtrum eſſe Chriſtum Ieſum. Etenim ſecundùm quod verbum eſt, verbum inquirentibus, grãde opus verbum eſt. Vnde cùm Martha feſtinaret circà miniſterium, Maria autem verbum Domini audiret: ea quæ audiebat, ei quæ miniſtrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ: *Domine! non eſt tibi curæ, quòd ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Dic ergò illi vt me adiuuet.* Reſpondens, dixit Dominus: *Martha, Martha! Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi.* Ità verbum cognoſcere maius opus eſſe quàm miniſtrare, diuinæ auctoritate ſententiæ definitur: Sed fortaſſe dicat aliquis dictum eſſe ab Apoſtolo: *Quia non in ſermone regnum eſt Dei; ſed in virtute.* Scriptum non nego; ſed in quo ſermone, cognoſce; nempe quem inflatus effuderit, qui audientibus ſermo prodeſſe non poſſit, qui ſine oſtenſione ſit Spiritus atque virtutis, hunc ſermonem Paulus non dignatur cognoſcere: Vult enim magis virtutem ſermonis † commendare. Denique nolebat talem ſuum eſſe Apoſtolus ſermonem, qui in infirmitate veniebat, vt alios ſaluos faceret, & fortiores in timore & tremore: vt timentes, nihil metuerent niſi Dominum Ieſum; trementes, pacem eius tranquillitatémque ſeruarent. Audi ergò qualem Apoſtolus ſermonem habebat. *Et ſermo*, inquit, *meus & prædicatio mea non in perſuaſione humanæ ſapientiæ verborum; ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis*: quia fides non in forenſi ſermone ſapientiæ; ſed in oſtenſione Spiritus; ſed Dei virtute firmatur. Ergò in ſermone Sanctorum virtus eſt, in ſermone autem forenſi iſto ac philoſophico vanitas mundi. Virtutem autem eſſe in ſermone Sanctorum etiam iſte Propheta te doceat, qui ait: *Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multâ*: hoc eſt, vt multâ poſſint virtute Euangelium prædicare. Probatum eſt ergò quòd in Euangelij prædicatione ſit virtus. Prædicatio autem Euãgelij, ſermo Sanctorũ eſt. Ità dubiũ non reſidet, quin in ſermone ſancto ſit virtus.

Quoniam factus ſum tamquàm vter in gelicidio: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Factus ſum tamquàm vter in gelicidio. Vox iſta, vox Iuſti eſt, qui mortificauerit ſuum corpus. Rectè enim vter dicitur Iuſtus, qui expoliatus, non nudus inueniatur. Vter namque de exuuiis fit animantis mortui. Igitur & nos peccato moriamur, vt viuamus Deo, atque repleti ſpiritus iucunditate, & ſuauitate lætitiæ, erimus exuuiæ ſpiritales, carentes infirmitate corporeâ, & integro mentis in ſinu infuſam nobis diuinorum myſteriorum gratiam reſeruantes. De his vtribus dicit; quia vinum nouum in vtres nouos mittunt, qui volunt vtrumque ſeruare, & corpus, & gratiam. Non effluat igitur tuus hic vter, non rimoſus ſit, non terreno inueteraſcat ſitu, nec vinum nouum veteres vtres rumpat, quo ſcindantur vtres, fundatur gratia. Non iterùm ſole iniquitatis & nimiâ vi caloris areſcant; ſed feruentium viſcerum cupiditates diuerſæ niuali quodam frigore temperentur. Frigeſcat æſtus libidinis, & quodam continentiæ gelu, ieiuniorúmque reſtinctus, matutinâ roratione perfletur: quando ſicut ros, ità ſuper terram noſtram Dei verba deſcendunt, ſicut imber ſuper gramen: & ſicut nix ſuper fœnum. Neſcit vtrem bonum iſta nix lædere, nix quæ diuini ſplendore fulget eloquij. Nix hæc refrigerat, non adurit: fœcundat ſata, non internecat. Nix hæc præceptio continentiæ eſt, quæ calorem facit corporeum frigere, & omnem naturæ interioris reſtinguit ardorem. Et fortè ideò cùm reſurrectionis ſuæ demonſtraret gloriam, veſtimenta eius erant candida ſicut nix: vt non ſolùm ipſe alienus æſtimaretur à contagione peccati, verumetiam ne quicumque reſuſcitatur, congelatis coniugij cupiditatibus, reſurgere frigidus videretur. In reſurrectione enim neque nubunt, neque vxores ducunt; ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo. Boni ergò vtres frigidi, hoc eſt, in gelicidio conſtricti pruinis, non libidinis calore reſoluti. Vtrem autem corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamen etiam inde intellige, quòd Adam & Eua vbi imaginem depoſuere cæleſtis, quam antè portabant, imaginem terreni hominis induentes, tunicas dicti ſunt veſtiti eſſe pelliceas: Corporales enim eos de ſpiritalibus fecerat culpa commiſſa. Nec illud abſurdum ad intelligendum, quòd ità ſe dicat factum Dauid ſicut vtrem in gelicidio; eò quòd in aſperitate licet poſitus glaciali, mortificauerit tamen corpus ſuum, ne ſentiret hyemis illius aſperitatem, quam Saluator dicit grauem futuram eſſe fugientibus: Sicut enim glaciem non ſentit vter; quia pellis eſt mortui: ità mortuus peccato Propheta frigus peccati ſentire non poterat, vel certè quòd non frangatur neceſſitatibus, nec reſiſtat caro menti; ſed molliori ductu animæ ſe inflectat imperiis, & in hoc mundi gelicidio non areſcat,

vel quia corpus afflictionis ſumus, & mortem Domini A
2.Cor.4 Ieſu ſemper in noſtro corpore circumferre debemus.
1.Cor.9 Hic eſt vter qui caſtigat corpus ſuum, non vt ille incraſ-
ſatus & obeſus populus, qui ſedit manducare & bibere,
Deut.32 & ſurrexerunt ludere. Hic eſt vter qui inebriat nõ vino;
ſed ſpiritu, in quo non botryo amaritudinis, non dra-
Exod.32 conum furor, non furor aſpidum; ſed poculum inebriãs
Deut.32 quàm præclarum! In hoc ergò gloriatur Dauid; quia
Pſ. 22. factus eſt ſicut vter in gelicidio, operationem peccati
non ſentiens. Et bene peccatum gelicidio comparatur:
Sicut enim gelicidium ad nullum vſum vtile eſt, ad
nullam operationem; ſic culpa nulli prodeſt vſui, nulli
operationi: & ideò ſicut gelicidium declinanda eſt, ne B
Hier.13 noceat & adurat. Bonum ergò mihi eſt fieri ſicut vtrem
in gelicidio, vt non poſſim obliuiſci iuſtificationes Do-
mini; ſed earum liquore perfuſus refrigeretur omnis
feruor internæ cupiditatis. Non ergò vacuum; ſed ple-
num hunc vtrem eſſe oportet, plenum Spiritus, plenum
iuſtificationum: vt peccata mea ipſe confitear, vt luxu-
Rom 6. riam carnis meæ comprimam: Moriendum eſt enim
Rom.8. mundo, vt viuamus Deo. Si autem viuamus carni,
mors vtique eſt carnis prudentia: viuere non poſſumus
Deo; quia inimica eſt Deo carnalis iſta ſapientia, &
vita ſæcularis.

Quot ſunt dies ſerui tui? quando facies mihi de perſequentibus me iudicium? C

Poteſt ſic accipi: *Quot ſunt dies ſerui tui?* quaſi dicat:
Quanti ſunt dies humani? quantum tempus, quantum
1.Petr 5 ſpatium? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo
curſu iſtius ſæculi perfruamur? Cur in breui ſpatio tam
multi perſequentium nos laquei tenduntur? Adſit iam
iudicium, in quo pœna eſt perfidorum, in quo perſecu-
toribus digna impietatis ſuæ pretia redduntur: Vel ſic:
Quouſque inſultare poterũt, quouſque inquietare, qui
nos diuerſis modis quærunt affligere: Non ſerus erit ter-
minus: Etenim Propheta quaſi celeritatẽ tranſcurren-
dæ iſtius vitæ, non annorum; ſed dierum æſtimatione D
ſubducit, dicens: *Quot ſunt dies ſerui tui?* Et benè dies
dixit, vt non ſolum moras annuas prophetica viſione
tranſcurreret; verumetiàm ſplendidum ſibi vitæ huius
periculum virtutum lumine declararet. Meritóque ſe-
Pſal. 1. curus ait: *Quando facies mihi de perſequentibus me iudi-
cium?* Mihi, inquit iudicium de perſequentibus facies,
non de me perſequentibus iudicium dabis: quoniam
non reſurgunt impij in iudicio. Sed mihi, inquit, da iu-
dicium vt cùm remuneraueris innocentiam, fidem pro-
uehas, miſericordiam corones, impij perſecutores meri-
al. præ- torum † pœnis propheticorum iudicentur. Non abſur-
miis. dum etiam illud, vt quia breues dies & pauci ſunt iſtius
Iob. 14. vitæ, non diutiùs gratiam ſuam Dominus circà Prophe-
tam ſuum differat; ſed ipſi iudicium de perſequentibus E
faciat: Nam hìc quoque iudicium eſt de perſecutoribus.
Ioan. 3. Siquidem qui non credunt in Chriſto, iam iudicati ſunt.
Iudicium autem hoc eſt, quod dedit ſeruulis ſuis Do-
Luc.10. minus Ieſus, dicens: *Habebitis poteſtatem calcandi ſuper
ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.*
Et verum iudicium, in quo torquetur inimicus, ſicut
Mat. 8. ipſe confeſſus eſt, dicens: *Quid veniſti ante tempus tor-
quere nos?* Hoc ergò depoſcit virtutum ſtabilitate fun-
datus Propheta, vt ſubiiciatur ſibi non homo; ſed ille
qui locum ſibi in homine vendicauit. Vnde & Apoſtolus
ipſum magis in hominis peccato putauit eſſe damnan-
Rom.16 dum, ipſum ſubiiciendum: de quo ait: *Conterat Deus Sata-* F
nam ſub pedibus veſtris citò Ex hoc ergò perſecutore iudi-
cium ſibi fieri geſtit, vt fidei propheticę veſtigiis aduer-
ſarius conteratur, & comminuat eum ſub pedibus ſuis
Pſal.17. Propheta, ſicut puluerem ante faciem venti: & in hac
corporis ſui militia conſtitutus; quamuis dies vitę bre-
ues ſint, triumphum tamèn de aduerſario adipiſcatur,
Iob. 7. quò reformati hominis in veterem gratiam, quem antè
delictorum vinculis tenebat adſtrictum, & feruentis li-
2.Tim.2 bidinis laſſabat æſtu, libertatem ingemiſcat, poteſtatem
Rom 8. ſentiat. Subiectus eſt igitur aduerſarius ſecundùm Do-
Apoc.12 mini ſententiam: Etenim Dominus Ieſus veniens in

A hunc mundum per virginis partum, ſubiecit animæ Epheſ.1
noſtræ omnes contrarias poteſtates, vt fide tuâ verbo
tuo, conuerſatione tuâ & operibus conterantur. Si ergò
non conteris aduerſarium, tua culpa eſt, qui permiſſa
non veteris poteſtate. In nobis eſt igitur vt aut ſubiiciatur
aduerſarius, aut reſultet: Si enim actus noſter Deo diſ-
pliceat, incipit aduerſarius ſuperbire; ſi autem bonis
inhæreamus operibus, exerceamus ſtudia caſtitatis, iuſti-
tiæ, continentiæ; calcamus ſerpentem & ſcorpionem: Geneſ.3
Calcamus enim ſerpentem pedibus caſtitatis, conteri- Pſ. 90.
mus & ſcorpionem continentiæ veſtigiis, verecundiæ,
iuſtitiæque greſſibus, ne poſſit excutere. Poſſumus ergo
B & in hac breui vitâ triumphum de aduerſariis habere 2.Cor.2
perpetuum.

Narrauerunt mihi iniuſti exercitationes; ſed non vt Lex tua, Domine:

Bene optat iudicium ſibi fieri de perſequentibus, qui
non ſolùm opera Iuſti impedire; verumetiam fidem ſu- 2.Tim.2
perfluâ narratione ſubuertere conati ſunt. Etenim quaſi
fabulæ cuiuſdam nænias narratas ſibi dicit *ἀδολεσχίας* hoc
eſt, ſuperfluas loquacitates: Narratores enim ſuperflui,
ſicut hirundines, diſputationis ſuauitatem loquacitatis
continuatione corrumpunt, vt Ariſtotelis ſententia eſt.
Superflua igitur loquitur hæreticus, qui non loquitur
C veritatem, non loquitur ſecundùm Legem. Qui autem 1.Tim.4
fũdatus in Lege eſt, nouit à veris falſa diſcernere: ſpiri- 1.Cor.2.
talis eruditione doctrinę, hęretica ab Euangelicis dog-
mata ſeparare. Ideóque ne multi decipiantur, iubetur à
Domino tacere peccator: *Peccatori enim dixit Deus:* Tit. 3.
Quare tu enarras iuſtitias meas? Conticeſcat igitur perfi-
dia, quæ tramitem veritatis tenere non nouit, quæ Dei Pſ. 49.
præcepta non ſeruat: Cur enim per os ſuum aſſumunt
peccatores Euangelium veritatis, in quorum ore veritas Pſal. 5.
non eſt? Omnia autem præcepta Dei veritas, Chriſtus Ioan 14
autem veritas. Non ergò eſt Chriſtus in diſputationibus
perfidorum, qui dicit perfido. *Os tuum abundauit nequi-* Pſal.49
tiâ, & lingua tua concinnauit dolum. Lingua enim quæ Ioan.10
D vult adſtruere mendacium, dolum vtique nectit aſſertis:
Sed huiuſmodi fur eſt, & cum fure concurrens: Multi Pſ. 49.
enim fures ſunt, qui verbum Dei non ad vtilitatem ſuã
furantur & rapiunt, ſed ad fraudem: & patrimonium Ioan.10
quoddam cæleſtium Scripturarum in ſua furta detor-
quent, adulterina ſibi compendia colligentes, dolo
magis quàm veritate quæſita: Sed hi ſunt qui miſcent
aquam vino, tamquam caupones peſſimi, adulterantes Eſai. 1.
verbum Dei, & inſincerum proferentes quidquid per- 2.Cor.4
fido & tamquàm ebrio ore depromſerint: & ideò alie-
na loquuntur à Lege. Vnde eós bene Propheta refutat
atque reprehendit, ſciens quid præſcripto Legis acce-
perit. Rectè ergò ait ſequenti verſiculo:

E Omnia præcepta tua veritas: iniuſtè perſecuti ſunt me, adiuua me.

Quaſi bonus miles bella non refugit, nec conflictus;
quamuis grauium prœliorum bellator paueſcit aſſuetus; Ioſue 10
ſed fidelis & prouidus aſpirare ſibi diuinitùs orat auxilia
& piæ deuotionis fidelia ſibi adiumenta depoſcit. Ideó-
que non petit vt perſecutiones quieſcant; ſed in perſe-
cutionibus ſe poſtulat adiuuari: Sciebat enim quòd 2.Tim.3
omnes qui volunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecu-
tiones patiuntur. Mauult ergò perſecutiones pati, vt
piè viuere in Chriſto poſſit. Et benè non vnam perſe-
F cutionem; ſed multas perſecutiones dixit; nec expreſ-
ſit vocabula perſequentium; quia multi perſecutores,
non ſolùm quos videmus; ſed etiam quos non vide- Epheſ.6
mus. Perſequuntur nequitiæ ſpiritales, perſequitur hę-
reticus, Iudæus, Gentilis. Omnes ergò ſub perſecu-
toribus, qui volunt piè viuere; quia vbi multi perſe- Hebr.13
cutores, nullum à † perſecutionibus vacat tempus al. perſecutionibus.
piè viuere geſtienti. Et fortaſſe cùm perſecutiones
non patimur, tamquam condemnati habemur; quia
nequaquàm piè viuere volumus in Chriſto: Nam
vtique cùm ſit definita ſententia quòd *omnes qui vo-
lunt piè viuere in Chriſto Ieſu, perſecutiones patiuntur:* 2.Tim.3

videtur is qui perſecutiones non patitur, abdicatus, quod non ſit piæ intentionis in Christo; deuotionem etenim fidei prælia perſequuntur. Si deſint certamina, Ioan. 15 vereor ne deeſſe videatur, qui certare deſideret. *Omnia*, inquit, *præcepta tua veritas.* Quæ præcepta niſi illa: *Si me perſecuti ſunt, & vos perſequentur.* Hæc præcepta Dauid anterior licet Incarnationis ſacramento, iam tamen audiebat in ſpiritu, & quaſi Christi diſcipulus nõ ſubtrahebat ſe paſſionibus; ſed certaminibus offerebat, ſciebat hoc ſolùm ſibi ad gloriam fructuoſum, hoc ad cuſtodiam ſalutis tutum, vt frequentibus exercitiis Iuſti pietas confirmaretur: Cito enim fides inexercitata langueſcit, & crebris otioſa tentatur incommodis. Remiſſas excubias callidus inſidiator irrumpit: aſſuetū H autem bello virum externa fraus inſtruit, & glorioſæ Eccl 33. prouehit palma victoriæ. Pax ergò fidei corruptelę materia eſt. Quàm pulchrè nobis perſecutionis proceſſere tempora. Intentus erat intimæ ad Deum mentis affectus, illi adhærebat, nec vllas cogitationes obſtrepentes ſibi precantis animus ſentiebat, totis viſceribus fundebatur oratio, & quidam miſcebatur ſermo cum Domino: quotidiana meditatio habebat iam contemptum periculi, & vſum calcandæ mortis receperat; quod quia amiſimus exercitium, tentant otia, quos bella non fregerant. Pericoloſa igitur & pacis otia. In I pace plures perſecutiones eſſe cœperunt. Nullus erat tempore perſecutionis adulator, qui callidâ mentem adulatione tentaret. Non vacabat animo, corporis delectatione diſſolui, & huiuſmodi quæ ſecũdis rebus excitari ſolent, admittere paſſiones. Ideò Apoſtoli cùm cæderentur, includerentur, exultabant quod illis iniurus æternæ gloriæ meritum lucrabantur, qui digni fue-Act. 5. rant pro Christi nomine iniurias ſuſtinere. Non illis erat cura de patrimonio, ſtudium de poteſtatibus & honoribus, non de prælatione, quę etiam Iuſtos exagitare conſueuit, ſed ille ſe præferri putabat, qui eſſet pluri-Luc. 22. bus verberibus flagellatus. Meritò ergò Dauid occa-2. Cor. 11. ſiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro K deuotionis eruditione non metuit, qui nouerit perſecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. Non enim dixit: Quia perſecutiones patior, adiuua me; ſed; *Iniuſti*, inquit, *perſecuti ſunt me, adiuua me*: Poteſt enim quis & perſecutiones pati; ſed non iniuſtè; quia eſt etiam iuſta perſecutio, ſi oderimus obſcœnos, ſi infeſti ſimus iniuſtis, ſi iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceant, ſi auarum fraudis ſuæ compendiis exuamus, ſi execremur inſolentiam ſuperborum. Qui autem pro fide, pro iuſtitiâ, pro caſtitate perſecutionem Mat. 5. patitur, benè is dicit: *Iniuſti perſecuti ſunt me, adiuua me.*

Paulominùs conſummauerunt me in terrâ: ego autem non dereliqui mandata tua

Epheſ. 6 Non ſuperfluò diuinũ quæſiuit auxilium, qui ſciebat ſibi aduersùs fortes eſſe certamen, pluraque ſibi prælia præparata dimicaturo nunc aduersùs nequitias ſpiritales quæ ſunt in cæleſtibus, nunc aduersùs calorē ſanguinis, & innumeras corporis huius illecebras, quarum nexu vario & diuturna colluctatione laſſatus pudendo corruiſſet certamine, niſi fidei ſe radice tenuiſſet. Diſcamus cauere quem gerimus, hîc nobis hoſtis domeſticus, hîc inimicus grauis eſt noſtri ipſius corporis. In-M flammatur vino, ardet libidine, decore mulieris occurſantis accenditur, ſpe alitur, deſperatione vritur, illecebris exuritur, non euaporat affectu, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, laſciuia diſſoluitur, labore afficitur, ſollicitudine fatigatur, paſſione conteritur. Miraris ſi inter tot aduerſarias paſſionum vices ſe etiam iuſtus tenere vix poſſit, cùm impares ſimus etiam ſingularum certamini? Quem vel ſola libido non al. iudicet. † vendicet? quem non ſubiuget auaritia? quem formido non quatiat? quem luxuria non eneruet? quem laſciuia non emolliat? quem non ſupplantet ebrietas? Quaſi conſcius igitur carnalis infirmitatis, & explorator perſecutionis hoſtilis dicit: *Paulominùs conſummauerũt* G *me in terrâ.* In hac vtiq; terrâ, in quâ Adam primus cor-Gen. 3. ruit, & pudendâ prolapſione deiectus, totius greſſum Gen. 4. futuræ poſteritatis inflexit. In hac terrâ, in quâ Cain munera fraterna dolens ſuis eſſe prælata, ruinâ eſt ſtratus inuidiæ. Denique vox fraterni ſanguinis clamauit à Gen 9. terrâ. In hac terrâ Noë ſanctus, quem totius orbis diluuia in tantis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: vbi tamen otioſo curas laxauit corpore, ibi † al. ſomnium. ſomno ebrietatis offendit, quando mediaſtino filio deliirante, contumeliam paternæ pietatis incurrit, docēs periculoſa otia ſecura eſſe virtuti. In hac terrâ Lot reuerendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodo-Gen. 19 mitanæ plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomæ ardentis inuoluit, veniabilis quidem ignorantię, pudendæ tamen commixtionis non euaſit inceſtum. Vritur iſte flammis mulierum, quem ſulphurea flamma non vſſit. In hac terrâ etiam Dauid propemodùm con-Pſal. 72 ſummatum eſſe dixit. Siquidem penè motos pedes ſuos & greſſus ſuos paulominùs ſenſit effuſos; quia diuitias ſæculares & ſucceſſus corporalium proſperorum loco beatitudinis æſtimauit peccatoribus abundare. Propter quod etiam flagellatus eſt; ſed flagella Iuſto remedia Heb. 12 ſalutis ſunt. *Caſtigat enim Dominus quem recipit.* Vnde etiam Dauid conuerſus ad Dominum charitatem, at-I que in eius eruditus præceptis non ignorans, quòd caducis caduca fortuito quodam deferantur euentu; & quia non diuitiarum abundantia; ſed virtutum gratâ vitæ probabilis merita penſantur, dilexit magis quàm reliquit mandata Dei, quibus ſolis potuit ingruentes nequitias ſpiritales, & inſurgentes huius corporis appetitus in hac tam fragilis naturæ infirmitate ſuperare. Magna igitur virtus, quæ ſub tantis perſecutionibus Epheſ. 6 conſtituta, & penè oppreſſa, tamen ſuum non eſt oblita præſidium, nec mandata Dei dereliquit. Ideò quia ſolum ſibi Deum profuiſſe cognouit, preces ad Dominum dirigens, ait verſu ſequenti:

K Secundùm miſericordiam tuam viuifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

Viuifica me. Quam viuificationem ſui poſtulet, ſuprà Su. Oct. 3. verſ. 1 diximus; quia non id precatus eſt quod habebat; ſed quod deſiderabat; id eſt, vt viueret in æternum, intelligens vitæ beatitudinem in hoc fluctuanti, & infido nobis corpore eſſe non poſſe, cuius imbecillitas propoſitum animæ derelinquat. Opus eſt ergò miſericordiâ Dei, vt continua & perpetua ſit in hoc corpore viuificatio, quò quotidie iuſtus Deo viuat, peccatóque moriatur: Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo Rom. 6. viuens, & cuſtodia præceptorum cæleſtium perſeue-L rans: quam vtique ille cuſtodit, qui viuificatur à Domino. Denique viuificari ſe antè poſcit à Domino: & poſteà cuſtodiam mandatorum cæleſtium pollicetur: Non enim communis hæc vita cuſtodit cæleſte mandatum; ſed illa quæ munere fulcitur æterno per operationem gratiæ ſpiritalis. Poſſumus etiam ſic intelligere; quia iam Propheta quæ erant legis agnouerat, optat aduentus Dominici miſericordiam, vt accipiat præcepta, quibus Lex adimpleatur: vt non ſolùm adulterium ſciret eſſe vitandum; ſed etiam concupiſcentiam adulterij declinandam. Os enim Patris Ieſus Dominus locutus eſt in Euangelio, eum qui viderit mu-Mat. 5. lierem ad concupiſcendum eam, in corde ſuo adulteriũ M perpetraſſe. Quantùm Euangelio profecerũt ſtudia caſtitatis, quo non ſolùm turpioris facti; ſed etiam ſtudij degeneris ablegatur opprobrium: Qui ſunt autem, de Suprà. quibus dicit, quòd paulominùs conſummauerunt eum in terrâ, niſi perſecutores? De quorũ vno ait Dominus Ieſus: *Ite, dicite vulpi illi.* hoc eſt de Herode. Et alibi Luc 13. cùm ſe fraudulenter interrogari aduerteret, dixit: *Vul-Mat. 8. pes foueas habent, & volucres cæli nidos vbi requieſcant*, eò quòd fraudulenter in terreſtrium paſſionum quibuſdam latibulis demorentur. Vnde etiam Samſon binas vulpes ſibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces, & dimiſit eas per meſſes Allophylorum, per hanc figu-Iud. 15 ram ſignificans quòd improbi ac fraudulenti homines,

A & in … liberam linguam habeant ad la- … andum … religioſa principia, ſi … in medio deputatum. Ideóque & … dimiſit, eò quod perſio crucis quidem ſe prædicatione commendare deſiderant, ſed myſterium eius tenere non poſſunt, qui hac prædicatione compoſita & falſâ atque ſimulatâ vtere magis fructus conantur alienos: cùm vtique vera crux Domini non exurat aliena merita; ſed fœcùndet. Meritóque ſcri- [Cant. 2] ptum eſt in Canticis canticorum: *Prendite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, vt vineæ noſtræ floreant.* Quò oſtenditur, quòd vel Dominus Ieſus, vel Eccleſia, fraudulentorum dolos à vineis ſuis exterminandos B eſſe pręcipiant, ne paruillulis vineis noceant; quia adultis iam vitibus nocere non poſſunt: Hæreticus enim imperfectum tentare poteſt, non poteſt ſupplantare perfectum.

In Octonarium duodecimum Enarratio.

Lamed.

LAmed littera duodecima eſt, cuius interpretatio, *cor*, vel vt alia interpretatio habet, *ſermo*. Vnde videtur admonere, vel prudenter hæc intelligenda, vel ſollicite ſeruanda præcepta: Nam hoc primus ſtatim C [Pſ. 50.] verſiculus admonet: Cor etenim ſibi mundum creari in [3 Reg. 19.] ſuperioribus hic Propheta, vt legimus, poſtulauit. Cor ſibi prudens dari orauit à Domino filius huius Salomō. Qui ergò habet cor mundum, qui habet cor prudens, ipſe intelligit ſeriem ſubditorum verſuum, atque vir- [Ezech. 11.] tutem. Vnde & alibi inuenimus: Cor vnum, vel cor aliud, quod nulla illecebra huius ſæculi impediat, & car- [Rom. 8.] nis poſſit interturbare ſapientia. Qui autem habet cor, [Luc. 2.] ſeruat mandata Dei: quemadmodùm legiſti de Mariâ, quæ conſeruabat omnia Domini Saluatoris in corde [Deut. 10.] ſuo, vel dicta, vel geſta. Circumcidamus ergò cor noſtrum: nihil corporeum, nihil vile quæramus; vile autem omne terrenum. Nihil ergò terrenum, nihil ſæculare, nihil corporeum, nihil leue atque mutabile in e- [Pſal. 11.] loquiis conſtituamus cæleſtibus: *Eloquia* enim *Domini, eloquia caſta*, vt his myſteriorum cæleſtium immacula- D ta, & pudica ſinceritas ſpiritali interpretatione reſplēdeat. Non adulterinâ quadam opinione miſceamus terrena diuinis, & illod inuiolabile ſacramentum propheticæ viſionis, aut perennis oraculi naturæ noſtræ æſti- [Ibidem.] matione violemus: Ideò enim addidit: *Argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum ſeptuplum*: vt [Zach. 11] tamquàm boni nummularij ſpiritu examinemos prophetici ſermonis argentum, ſecernentes Domini pecuniam, atque ab omni labe terrenâ ſalutaris fontis infuſione purgantes, vt Chriſto dignè ſentire videamur, [Matt. 6] qui ait: *Nolite theſaurizare vobis in terrâ, vbi ærugo & tinea exterminat; ſed theſaurizate vobis in cælo.* Theſau- E rus tuus eſt fides, pietas, miſericordia: theſaurus tuus Chriſtus eſt. Noli eum æſtimare de terris, hoc eſt de creaturis; quia Dominus totius creaturæ eſt. *Maledi-* [Hier. 17] *ctus*, inquit, *homo qui ſpem habet in homine; ſed mihi ſa-* [1. Cor. 15] *lus per hominem venit.* Vide tamen quid Scriptura vetus [Hier. 17] dixerit: *Et homo eſt, & quis cognoſcet eum?* Ille ergò ho- [2. Cor. 5] mo non humanâ mihi; ſed diuinâ poteſtate omnia pec- [Sap. 7.] cata donauit Deus in corpore, Dominus Ieſus mundū reconcilians ſibi, quem redimebat à culpâ. Theſaurus [Matt. 6] noſter pretioſus intellectus eſt. Si terrenus intellectus fuerit, ſi fragilis, hæretica eum tinea & impietatis ærugo conſumet. Leuemus ergò & erigamos ſenſus no- F ſtros, nec impoſſibile iudicemus, vt hæc humani corporis infirmitas ad cognitionem myſteriorum cæleſtiū prouehatur, cùm iam ad nos Dominus Ieſus, in quo abſconditi erant ſcientiæ ſapientiæque theſauri, diuinâ ſua miſeratione deſcenderit, vt clauſa reſeraret, ape- [Coloſſ. 2.] riret latentia, reuelaret occulta. Veni ergò, Domine [Act. 5.] Ieſu! aperi nobis, & iſtius prophetici ſermonis ianuam; multis enim clauſa eſt, etſi primâ ſpecie aperta videatur.

In æternum, Domine! permanet verbum tuum in cælo.

Vides etiam in te permanere debere, quod etiam in cælo permanet ac perſeuerat: Serua ergò verbum Dei, [Pro. 3.] & ſerua in corde tuo, & ita ſerua, ne obliuiſcaris. Serua Legem Domini, & meditare, ne iuſtificationes Domini de tuo corde labantur. Docet te litteræ interpretatio, vt ſerues diligenter. Docet Propheta in ſubditis, dicens: *Niſi quia Lex tua meditatio mea eſt, tunc fortè periiſſem in* [Infrà.] *humilitate meâ. In æternum non obliuiſcar iuſtificationum tuarum.* Legis ergò meditatio facit vt tempora tribulationis, tempora quibus humiliamur aliquibus aduerſis, ſuſtinere & tolerare poſſimus: vt neque humiliato nimis, neque deiecto frangamur affectu. Denique Do- [1. Cor. 10.] minus non frangi nos humilitate vſque ad deſperationem vult; ſed vſque ad correptionem. Vnde & Hieremias ſub hac litterâ in Threnis ait: *Vt humiliaret ſub* [Thren. 3.] *pedibus omnes vinctos terræ, vt declinaret iudicium viri con-* [Ibidem.] *trà faciem Altiſſimi, ad condemnandum hominem, cùm iudicatur, Dominus non dixit.* Et infrà. *De ore Altiſſimi nō exibunt mala.* Humilitas ergò quæ à Deo eſt, plena iuſtitiæ, plena eſt æquitatis; quia non exeunt mala de ore Domini. Deniq; qui humiliabatur à Domino, dicebat: *Humiliatus ſum, & ſaluum me fecit.* Ergò ſicut prudē- [Pſ. 114.] ter conſiderandum eſt, quando humilitas à Domino ſic cauſa probationis, quando etiam ipſa ab homine inferendæ humilitatis impreſſio, quæ tamen in ipſâ ſolet patientiâ & magnanimitate tolerari: ita etiam ſapienter conſiderandum, quid ſit in æternum in cælo Verbum Domini permanere: vel ſicut aliqui codices habent, in ſæculum; quia Græcus εἰς τὸν αἰῶνα poſuit, quod diuersè interpretati ſunt Tranſlatores. Alij in æternum, alij in ſæculum. *In ſæculum ergò permanet, Domine! verbum tuum in cælo.* Et quomodò ipſe dixiſti: [Mat. 24] *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non præteribunt?* In ſæculum permanet verbum, non vltrà ſæculum & ſæcula. Sæcula enim temporis. Cælum ergò & terra, id eſt, iſtius mundi opera præteribunt, & tempora permanebunt? Alius qui ſpiritalis eſt, & iudicat verba Legis: *In æternum*, inquit, *Domine! permanet ver-* [1. Cor. 2] *bum tuum in cælo.* Æternitas enim verbi manentis, opinionem verbi prętereuntis excludit. Quomodò autem permanet verbum in cælo, ſi ipſum cælum præterit? Et quomodò poſſunt ſtare culmina, ſi cadant fundamenta? aut quomodò permanet habitatnt in habitatione ſuâ, niſi & habitatio perſeueret? Sed fortè illud occurrat, quia ſcriptū eſt: *Erit cælum nouum.* Verùm nec ſi ſo- [Eſai. 65] lubile; quia nec hoc poteſt permanere quod præterit, nec illud poteſt dici manſiſſe, cùm cœperit: Tinea intellectum †tuum ſcindet, ſi putes verbum Dei ſicut cæ- [al. ſuū] lum, vel incipere, vel præterire. Vnde ſi virtutem pro- [Rom. 1.] phetici ſenſus cognoſcere volumus, primùm in his quę viſibilia & ſenſibilia ſunt, eum conſideremus, vt ex eo quæ ſunt intelligibilia manifeſtemus. Si Verbum Dei in cælo permanet, imitemur cælum vbi permanet Verbum: permanet ordo ſolemnis cęleſtium ſtatutorum, & beneficiorum Domini crebræ vices ſolemnibus muneribus perſeuerant. †Supernis nempe [al. ſuperius.] vel pluuiis, vel calore, vel ſtatu aëris huius infunditur [Eſai. 15.] terris, atque alitur larga fœcunditas. Cælo annos labi- [Gen. 1.] tur per dies ac menſes, & tempora autumni atque hye- [Gen. 8.] mis, veris quoq; & puræ digeſtus æſtatis. De cælo vitę tuæ imaginem cape: etiam quando non germinas fructum, ſere tamen ſemen ad fructum. Sunt ſemina quæ de cælo ſunt, & ſeruntur in terris. Eſt etiā ſuperna vindemia; vnde ait Propheta: *Serite vobis ad iuſtitiā, vindemiate ad fructum.* Et quando non florent opera tua, foue tamen ſemina tua, ne laſciuiēdo luxurient. Quod luxu- [Oſee 10] riat in flore ſermonis, tentatur & hebetatur in fructu. Fructus ipſos vſque ad maturitatem decoque. Imitatores etiam ipſius cæleſtis ſimus elementi, non ſemper ſole feruet ardenti, frequenter nubibus tegitur, pluuiis vehementibus inhorreſcit, iactis nimbus tegit terram. Non ergò ſit in te diuturna laſciuia, ſuccedant mœſta

ſenilium curarum tempora, & tamquàm cana maturitas
agrum hunc tui corporis reprimat. Vtilior ſæpe triſtitia
eſt, quę comitem ſolet habere grauitatem. Nũquid vlla
Eccleſ. 1 in ipſo eſt ſole prævaricatio. Nonne quotidianos curſus
ſuos ſeruat? Nũquid continuos non nouit luna defectus,
& commiſſi munus deſerit minſterij? Iiſdem nempe vi-
tibus annus redit, eodem ſtatu reparantur tempora, iiſ-
dem obſequiis reformantur. Sol diem illuminat, tempo-
ra ſtatuta cuſtodiens. Fulget ſplendoribus luna noctur-
nis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentiũ ru-
tilat globus, ſolēnique ſtatione & conuerſione ac demu-
tatione funguntur: Lex vna diuerſis, conſtitutorũ ſemel
vices curſuum cuſtodire, nec fines tranſire præſcriptos.
Manet ipſa immutabilis demutatio, & cõuerſio vertere
ordinem ſuum neſcit. Vna omnium obedientia diſcretis
Luc. 10. muneribus indiſcretam præſcriptæ conſtitutionis tenet
Eſai. concordiam. In cęlo ergo permanet Verbum, Satanas de
c. 14. cęlo cecidit; quia non habebat in cęlo locum, propterea
Apoc. 12 cecidit. Quo cecidit niſi in terras? Ideò hîc adulteria, ho-
micidia, ebrietates abundare cœperunt. Inde excluſus
acrior ad nos venit, & tentationes ſolito aſperiores tam-
quàm iratus exercet. In cælo igitur permanet Verbum;
quia inde deiectus eſt diabolus: in terris non permanet;
quia hinc totus aduenit. Et vide vtrùm hîc permanere
Verbum poſſit in nobis, vbi tantos laqueos diabolus aſ-
Ezech. perſit: qui cùm eſſet in cęlo, nec ibi Verbũ poterat per-
28. manere. Denique quia & ipſe Verbum non tenuit, ceci-
dit è cęlo. In cęlo ergò Verbum permanet, & quod ſe-
Mat. 24 cundùm Verbi diſpoſitionem regitur & gubernatur:
Apoc. 21 Sed quia & ipſum cælum præterit, ideò non dixit in
ſæcula permanere; ſed in ſęculum: quamquàm prę-
tereat, vt fiat nouum cęlum & noua terra, nouum Teſta-
mentum, vt facie ad faciem gloriam Domini videre poſ-
1. Cor. 3 ſimus. Verũtamen quia & in cælo fuit vitiis locus (nam
Iob. 4. vtique nõ cecidiſſet inde aduerſarius, niſi in criminibus
Eccl. 27 deprehenſus: nam & ſtultus vt luna mutatur, & cælum
ipſum tenebris obducitur) videtur vtiq; non de elemen-
to dictum; ſed de Virtutibus poteſtatibúſque cęleſtibus.
Sunt enim ſanctæ virtutes in cælo, in quibus nihil lubri-
cum atque terrenum ſit. Sunt etiam in terris cæli qui
Pſal. 18 enarrant gloriam Dei. Qui ſunt iſti cęli? Audi dicentem:
Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus & ima-
1. Cor. 15 *ginem huius cæleſtis.* Iſti igitur ſunt cæli, qui etiam in ter-
ris poſiti audent dicere: *Noſtra autem conuerſatio in cælis*
Philipp. *eſt.* Iſti ſunt cæli, in quibus fides, grauitas, continentia,
3. doctrina, vita cæleſtis eſt: Nam quemadmodùm terra
dictus eſt, qui lapſus ex illa præuaricatione cæleſtis gra-
tiæ, & in hæc terrena deiectus, præuaricationis ſuæ ſe
vinculis religauit: ità econtrario cælum dicitur, qui vi-
tam Angelorum cuſtodià integritatis exercet, & corpus
ſuum continenti ſobrietate moderatur, mentem quo-
que ſuam miti tranquillitate componit: pecuniam pau-
peribus miſericordi liberalitate diſpenſat. Eſt ergò & in
terris cælum, in quo poſſunt virtutes eſſe cęleſtes. *Cælũ*
Eſai. 66 *mihi thronus*, ego magis Iuſti affectum quàm elemen-
Apoc. 3. tum intelligo. Illum puto cęlum, ad cuius animam venit
Chriſtus, & pulſat ianuam, & ſi aperuerit, ingreditur.
Nec ſolus ingreditur; ſed etiam cum Patre; ſicut ipſe
ait: *Ego & Pater veniemus, & manſionem apud eum facie-*
Ioan. 14 *mus.* Vides igitur quòd Verbum Deus & otioſum pro-
Apoc. 3. uocat, & dormientẽ excitat? Qui enim venit, & ianuam
pulſat, vult ſemper intrare. Sed in nobis eſt quod non
2. Cor. 8 ſemper ingreditur, non ſemper manet. Pateat aduenien-
ti ianua tua, aperi ianuam tuam, expande gremium
mentis tuę, vt videat diuitias ſimplicitatis, theſauros pa-
cis, ſuauitatẽ gratię. Dilata cor tuum, occurre ſoli lucis
æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et illud qui-
Ioan 1. dem verum lumen omnibus lucet; ſed ſi quis feneſtras
ſuas clauſerit, ęterno lumine ſe ipſe fraudabit. Excludi-
tur ergò & Chriſtus, ſi tu mentis tuæ ianuam claudas: &
ſi poſſit intrare, non vult tamen importunus irruere, nõ
vult inuitos cogere. Ortus ex Virgine, proceſſit ex aluo,
vniuerſa totius orbis irradians, vt luceret omnibus. Ca-
piunt qui deſiderant fulgoris perpetui claritatem, quam
Malac. nox nulla interpolat: Soli enim huic quem quotidie cer-
4 nimus, nox tenebroſa ſuccedit: ſol autem iuſtitię num-

G quam occidit, quia ſapientiæ numquam ſuccedit mali-
tia. Beatus ergò ille, cuius pulſat ianuam Chriſtus. Ianua Apoc. 3.
noſtra fides eſt, quæ totam domum, ſi fuerit robuſta,
communit. Per iſtam ianuam Chriſtus ingreditur. Vn-
de & Eccleſia dicit in Canticis: *Vox fratris mei pulſat ad* Cant. 5.
ianuam. Audi pulſantem, audi introire cupientem: *Aperi*
mihi, ſoror mea Sponſa, columba mea, perfecta mea! quia Ibidem.
caput meum repletum eſt rore, & crines mei guttis noctis.
Conſidera quando maximè pulſat ianuam tuam Deus
Verbum, cùm repletum eſt caput eius rore nocturno:
In tribulatione etenim & tentationibus poſitos viſitare
dignatur, ne quis fortè ſuccumbat victus ærumnis. Re-
H pletur ergò caput eius rore, vel guttis, quando corpus
eius laborat. Tunc ergò vigilandum, ne cùm Sponſus
venerit, recedat excluſus: Si enim dormias, & cor tuum
non vigilet, diſcedit antequàm pulſet. Si cor tuum vi- Ibidem.
gilet, pulſat, & aperiri ſibi ianuam poſcit. Habemus
ergò animæ noſtræ ianuam, habemus & portas, de qui-
bus dictũ eſt: *Tollite portas principes veſtras, & eleuamini*
portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Eſt ergò & cæ- Pſ. 23.
lum in iis in quibus portæ ſunt ęternales. Si has fidei tuę
portas velis attollere, intrabit ad te Rex gloriæ, trium-
phum portans propriæ paſſionis. Habet etiam iuſtitia
portas: Nam etiam de his legimus ſcriptum, dicente
Domino per Prophetam ſuum: *Aperite mihi portas iu-*
I *ſtitiæ.* Et infrà ait Propheta Dauid: *Lauda Hieruſalem* Pſ. 117.
Dominum: lauda Deum tuum, Sion! Quoniam confortauit Pſ. 147.
ſeras portarum tuarum. Eſt ergò anima quæ habet ia-
nuã, eſt quæ habet portas. Ad hanc ianuam venit Chri-
ſtus & pulſat, pulſat & portas. Aperi ergò illi: vult in-
troire, vult Sponſam inuenire vigilantem. Noli ergo
bono amatori facere moras, citò recedit, & tu ſomno
corporis tui videris excluſiſſe pulſantem. Excludis enim,
cùm deſidioſus es, cùm piger, cùm ſomnolentus. His
repagulis Chriſtus excluditur, ſi caſtus, & ſi ſobrius ſis,
caue ne negligens ſis. Maiorem Chriſto facit iniuriam,
qui aduenientem repellit. Nonnumquàm etiam, ſi Apoc. 3.
moraris, mittit manum ſuam per feneſtram; ſicut Cant. 5.
ait Sponſa. *Frater meus miſit manum ſuam de proſpectu,*
K *& venter meus conturbatus eſt ſuper eum. Exurrexi ergò*
aperire fratri meo. Manus meæ diſtillauerunt myrrham,
digiti mei myrrhâ pleni. Primùm ergò tamquàm de
proſpectu mittit manum ſuam, quando Deus eſſe ope-
ribus æſtimatur. Vnde ait: *Si mihi non creditis, vel operi-* Ibidem.
bus credite. Deinde augetur amor, & intimis viſceribus
conceptus inoleſcit. Inde intelligibili vtero, in quo eſt
receptaculum verbi, ſeminibus eius infuſis, plenitudi- Ioan. 10
nem eius corporaliter inhabitantem haurire anima
noſtra deſiderat: Non enim turbatur vterus fœmina-
rum, niſi quæ fuerint aluo graues. Surgit igitur anima,
vt aperiat Dei Verbo: ſed dum ſe expandit atque ape-
rit, vt opera mundi iſtius verbi receptione mortificet;
L ſicut ille qui ait: *Mortificationem Domini Ieſu in corpore* Coloſſ. 3.
noſtro circumferimus. Ergò dum aperit, tranſit Sponſus:
Vult enim ſemper quæri, frequentiùs inueniri: & ſi 2. Cor. 4
clauſam inuenerit ianuam, pulſat: & ſi per moram fue-
rit excluſus, recedit: Sed citò redit, & iterùm pulſat: vt
vel poſteà Sponſam inueniat præparatam. Poteſt quidẽ
& ſic accipi: Frater meus tranſiuit, ſicut legimus quòd
penetrauit dilectæ intima medullarum, & quemadmo-
dùm ad Mariam dictum eſt: *Et tuam ipſius animam per-* Cant. 5.
tranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitatio-
nes. Denique addidit Sponſa animam ſuam exiiſſe in ver- Luc. 2.
bo eius quod fit, quando anima peregrinatur à corpore,
M & Deo præſens eſt. Explanauimus igitur vt potuimus, Cant. 5.
quid eſſet: *In æternum, Domine! permanet verbum tuum* 2. Cor. 5.
in cælo. Poſſumus tamen & ſic intelligere; quia in cælo
magis permanet in æternum, vbi Angeli & Archangeli,
Cherubim & Seraphim: quoniam homines quamuis
ſancti ſint; tamen affectus eorum ſæpe mutatur. Nunc
gaudemus, continuò mœremus, iraſcimur, ingemiſci-
mus. In ipſâ pœnitentiâ non vult nos factus contriſtari
Apoſtolus, ne triſtitiâ abſorbeamur. Vbi ergò iracundia
vbi triſtitia grauis, non permanet ibi Verbum. Denique 2. Cor. 2.
de ſolo Domino Ieſu dictum eſt à Ioanne, quia vidit Marc. 1.
Spiritum ſanctum deſcendentem de cælo ſicut columbam.

& manentem ſuper eum: Nam & Prophetæ non ſemper prophetabant; ſed cùm infunderet his gratiam ſpiritus prophetandi. Denique nec Dauid preſciuit quid annunciaret Nathan Propheta miſſus à Domino [2. Reg. 12.]; & vtique inferior Nathan Propheta cognouit quòd Dauid præſtantior neſciebat. Et alius dixit Propheta [4. Reg. 4.]: *Celauit à me Dominus*. Vnde & plerique accipiunt in cęlo permanere Dei Verbum, in Poteſtatibus cæleſtibus, in quibus non ſunt affectuum varietates [Iacob. 1]. Aliqui autem de ipſâ accipiunt Trinitate, quæ ſola immutabilis ſit: & ideò in cælo permanet verbum, id eſt in Patre, quia Verbum dixit: [Ioan. 14] *Ego in Patre, & Pater in me*.

In generatione & generationem veritas tua: fundaſti terram, & permanet.

[1. Cor. 8] *In generatione & generationem veritas tua*. Multi ſunt [2. Tim. 3] qui dicuntur dij, ſed non ſunt. Ergò in Gentibus mendacium eſt, in Eccleſiâ veritas. Hanc tamen veritatem ha[Rom. 3.]buit primò ſynagoga, quæ habebat eloquia Dei: Eſt enim veritas & in veteri Teſtamento, quæ fuit antè in [Pſal. 7.] populo Iudæorum. *Notus* enim *in Iudæâ Deus*. Deus autem veritas eſt: ergò in Iudæâ veritas. Fuit igitur veritas in patribus, Moyſe, & Ieſu Naue, in Samuël, in Dauid, Eliâ, Eliſæo, & in illis ſeptem millibus virorũ [3. Reg. 19] qui non curuauerunt genua ante Baal: Sed quia poſterior ſoboles Iudæorum à patrum moribus deuiauit, re[Rom. 11.]ceſſit ab illis veritas, & ad Eccleſiam venit: Receſſit enim ab illis quando dixerunt de Domino Ieſu: *Tolle, tolle, crucifige eum*: Tradiderunt enim veritatem, & ele[Ioan. 19]gerunt iniquitatem. Omnes ergò aliæ generationes veritatis exortes, omnium hęreticorum generationes non [Luc. 15.] tenent veritatem: ſola Eccleſia veritatem pio affectu poſſidet; quia generatio Iudęorum, quę antè eam poſſidebat, amiſit. Populus ergò Iudæorum, prior fidei generatio, & ideò infantior & infirmior; quia lubrico adoleſcentię ſtare non potuit; populus autem Chriſtianus, fidei ſecunda generatio, ideo robuſtior & venerabilior; quia maturior ſenectute. Illa generatio Legis, [Pſal. 88] hæc gratiæ. Vnde & alibi ait: *In generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam. Fundaſti terram, & permanet*; Quomodò fundauerit Deus terram, Scriptura nos docuit, dicente Prophetâ: *Deus ſapientiâ fundauit terram; parauit autem cælos in intellectu* [Prou. 3.] Terra antẽ tamquàm fundamentum eſt, in quâ conſiſtimus: licet ipſam in † meditullio cęli eſſe, & is qui foris eſt ſermo concelebret [al. hemicyclo.], & Scriptura ſignificare videatur, dicente Ioh: *Suſpendens terram in nihilo*. Includitur ergò orbe cęleſti: [Iob. 26.] & ideò ſol noctibus non videtur; quia gyrando in inferiore inuenitur orbis parte cęleſtis; Sed nõ eſt cura Sanctis, axem cæli & elementorum ſpatia philoſophico more, numeróſque deſcribere. Quid enim hoc prodeſt ſaluti? Quia Sancti ſpiritalibus ſemper intendunt, & vitæ æternæ profutura vel cognoſcere geſtiunt, vel docere. Denique hunc locum pulchrè, nobis aperuit Eccle[Eccl. 1]ſiaſtes, ſpiritalem eſſe, non materialem dicẽs: *Quæ abundantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole? Generatio vadit, & generatio venit, & terra ſtat in ſæculum*. hoc eſt, quæ abundantia ſpiritali homini laboranti ſub ſole iuſtitiæ? Et ſubiecit: *Generatio vadit, & generatio* [Ibidem.] *venit*. Vadit generatio; quia *diuites eguerũt & eſurierunt*. Qui antè abundabant gratiâ; poſteà tamen propter per[Pſ. 33.]fidiam ſuam egere cœperunt. Qui autem pauperes erant populi nationum, iam per fidem Chriſti ſatiantur & abundant; ſicut ſcriptum eſt [Pſ. 21.]: *Edent pauperes, & ſaturabuntur* [2. Cor.]: Audierunt enim dicentem: *Abundantes in omni verbo*, non in pecuniis vtique, non in auro & argento; ſed in omni verbo, inquit, & cognitione. Et [Ibidem.] alibi ait: *In diuitijs ſimplicitatis*. Hæ diuitiæ ſunt ſalu[2. Cor. 8]bres: nam copiæ ſęculares ſalutem afferre non poſſunt. Qui autem habuerit abundantiam ſpiritalem, huius [Prou. 11] terra fructifera ſtat in ſęculum, bene fundata radice virtutum: vel anima bonos vtique germinans fructus, vel caro nullis cupiditatibus mobilis ad prolapſionẽ. Hanc [Malac. 4.] terram circuit ſol iuſtitiæ ſalutaris; de quo ſcriptum [Eccl. 1.] eſt: *Exoritur ſol, & occidit, & in locum ſuum trahit*. Ipſe

A Oriens illuc vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem: gyrando gyrat Spiritus, & in gyros eius conuertitur Spiritus. Oritur ſol iuſtis, occidit autem iniuſtis: oritur tranquillitati piæ mentis, occidit iracundiæ. Vnde ait: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram*. Hinc poteſt colligi [Epheſ. 4] quia iiſdem oritur & occidit, quorum & vitia ſepeliat, & illuminet gratiam: Mortuus eſt enim peccato, vt Deo viueret: hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, vt [Rom. 6.] Deo in perpetuum viueremus. Vide ipſum myſterium prænuntiatum. *Et oritur*, inquit, *ſol & occidit, & in locum ſuum trahit*. Hoc eſt quod ait Dominus: *Cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me ipſum*: Traxit enim ad ſe B omnium ſtudia, vt vel peccata noſtra crucifigeret, vel [Eccleſ. 1] bonum ingenium ad iuſtitiam prouocaret. Aduerte [Ioan. 12] quemadmodùm trahat ad ſe. *Pater! volo vt vbi ego ſum, & iſti ſint mecum*. [Ioan. 17] Et ad latronem ait: *Hodie mecũ eris in* [Luc. 23] *paradiſo*. Aduerte quomodò omnia trahat. Exaltatus eſt in cruce, & totus credidit mundus. *Ipſe Oriens*, inquit, [Eccli. 1.] *vadit ad Auſtrum, & gyrat ad Aquilonem*. Ille vtique [Zach. 6] Oriens, qui ait: *Oriens nomen eſt mihi?* qui ſemper oritur piis, numquàm occidit. Ipſe oriens populo Hebręorum ad Auſtrum iuit, ad molliorem populum, luxuria [Epheſ. 2] magis feruentis corporis lubricum, quàm impietatis [Prou. 27.] immanitate prædurum: aut certè ad nobiliorem plebem, quæ erat genus electum, vendicans ſibi Patriar C charum proſapiam: Sed quia perſeuerabat in vitiis, nec emendabat errorem: ideò ſol iuſtitię gyrauit ad Gentes, quæ antè eloquiis cæleſtibus defraudatæ, immanes & ignobiles habebantur: Aquilo enim grauis ventus, & [Hier. 4] populi nationum: Sed qui erant graues antè perfidiâ, nũc ſuper aquilas leuiores facti ſunt fide atque pietate, [Eſai. 43] poſtquàm venit qui diceret: *Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te: dicam Aquiloni, adduc: & Africo, ne prohibeas*. Et in Euangelio. [Luc. 13.] [Mat. 20] *Venient ab Oriente & Occidente, ab Aquilone & Auſtro, & recumbent in regno Dei*. Et ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi: & ſunt primi, qui erant nouiſſimi. Denique & [Pſ. 47.] ipſe Pſalmiſta ait: *Mons Sion! latera Aquilonis, ciuitas regis* [Ibidem.] *magni*, hoc eſt, qui erant Aquilonis latus, populus factus eſt Regis æterni; qui ſolus eſt magnus Dominus: Sed [Cant. 4] D fortè dicas: Quomodò in Canticis eſt dictum: *Exurge Aquilo, & veni Auſter!* Plerique enim accipiunt quaſi [Mat. 24] proiiciatur Aquilo, & inuitetur Auſter. Quòd ſi ità accipiũt, exturbatur ab Eccleſiâ perfidiæ glacialis aſperitas, [Epheſ. 5] *ne fiat fuga noſtra hyeme vel ſabbato*, & inuitatur Auſtralis verna temperies. Aut certè: *Exurge Aquilo!* hoc eſt, *Surge qui dormis, & exurge à mortuis* Populus nationum, qui diu antè dormiſti, euigila aliquando, & illuceſcet tibi Chriſtus. Poſtremò omnes inuitantur ad Eccleſiam, & ſynagogæ populus, & Gentilium; ſed ipſiis ſynagogæ; quia priores ex Iudæis Apoſtoli crediderunt, per [Eccl. 1.] ipſos poſteà nationum populi congregati ſunt. Vide [Mat. 13] ergò venientem ſolem noſtrum, ad Auſtrum, poſteà E gyrantem ad Aquilonem: *Hieruſalem, Hieruſalem!* Venit vtique ad eum, quam etiam vocare dignatus eſt. Sed [Ibidem.] Hieruſalem terrena eſt, quę occidit Prophetas, hoc eſt, ſynagoga Iudæorum. *Quotiens*, inquit, *volui congregare filios tuos, ſicut gallina pullos ſuos, & noluiſti? Ecce relinquetur domus veſtra deſerta*. Gyrauit igitur ad Gẽtes; gyrando autem gyrauit Spiritus Dei, & in gyros ſuos conuerſus eſt, vt fieret Deus omnia, & in omnibus. Ideò ſanctus cælum dicitur, quia vicinior eum claritas ſolis ſemper illuſtrat. Habet ſplendorem ſuum domeſticum, vt tenebras noctis non ſentiat. Ideò Eccleſia & cælum di[1. Cor. 15]citur, & mundus, quod habeat Sanctos Angelis & Ar F changelis comparandos, habeat etiam pleroſque terrenos. Dicitur & orbis terrarum, qui eſt fundatus ſuper maria, & ſuper flumina præparatus. Denique quaſi [Mat. 22] orbis terrarum dicit Eccleſia: *Nolite aſpicere me, quo-* [Pſal. 13] *niam fuſca ſum; quia non reſpexit me ſol*: eò quòd velut [Cant. 1.] pruinis hyemalibus, geluque conſtrictam Gentilis er[Malac. 4.]roris congregationem Gentium ſol iuſtitiæ diu indignam æſtimauerit, quam ſerenâ vultus ſui luce luſtraret. Nõne tibi videbatur hiberni rigor temporis, quando notus erat in Iudæâ tantummodò Deus? Nunc autem plenitudo lucis effulget æſtiuæ, quando omnia & [Pſ. 75.]

Coloſ. 3 in omnibus Chriſtus. Nónne terra Domini, & plenitu-
Pſal. 23 do eius? Et verè orbis terrarum in Eccleſiâ, in quâ non
Coloſ. 3 Iudæus tantummodò vt Græcus, non Barbarus aut Scy-
1 Ioan. 2 tha, non ſeruus aut liber; ſed omnes in Chriſto vnum
ſumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideó-
que ait:

Diſpoſitione tuâ permanet dies: quoniam vniuerſa ſeruiunt tibi.

Diſpoſitione tuâ permanet dies: Nam niſi ità accipias:
quomodò permanet dies, cùm poſt breue momentum
diei ſequatur occaſus, & fiat noctis ſucceſſio? Sed ſunt
quibus ſemper dies eſt, illis vtique quibus Chriſtus ad-
Ioan. 12. eſt, qui dicit: *Ambulate, dum lucem habetis.* Hic eſt dies
quem vidit Abraham, dies remiſſionis peccatorũ, de
Ioan. 8. quo legis: *Hic eſt dies quem fecit Dominus, exultemus &*
Pſ. 117. *lætemur in eo.* Sunt ergo Sancti, quibus ſol numquàm
occidit; quia Dominus lux eorum eſt, ſicut ſcriptũ eſt:
Eſai. c. 60. *Et erit illis Dominus lumen æternum.* Expreſſit cauſam
permanentis diei, atque ſubtexuit: *quoniam vniuerſa*
Apoc. 22. *ſeruiunt tibi.* Videtur itaque ſignificare futurum illud,
Ibidem. quando nox non erit ampliùs, & non indigebit lucernę,
vel ſolis lumine; quoniam Dominus illuminabit eos.
1. Cor. 15. Qui ſunt illi? Suprà ait, dicens: *Et ſerui eius ſeruient ei,*
hoc eſt, Domini facient voluntatem: Nunc enim nos
omnes ſeruimus. *Quum* autem *tradiderit regnum Deo &*
Patri, tunc ſubiecta erunt omnia ei, qui ſibi vniuerſa ſub-
iecit, acquirens omnium fidem per vnigeniti Paſſionẽ.
Subiectio igitur meorum facit ſedulam ſeruitutem. Er-
gò cùm omnes crediderint in Dominum Ieſum, tunc v-
niuerſa Deo ſeruient, vt ſit Deus omnia, & in omni-
Ibidem. bus: Nunc autem non omnes ſerui Dei; quia plerique
Ioan. 8. ſerui peccati: *Qui enim peccatum facit, ſeruus eſt pecca-*
2. Cor. 6 *ti.* Dominus autem non vult cum aliis conſortium
habere dominatus. Permanet ergò dies immutabilis,
Potuit ergò dicere, Permanebit; ſed Prophetis futura
pro præſentibus præſto eſſe videntur in ſpiritu.

Niſi quia Lex tua meditatio mea eſt: tunc forſitan periiſſem in humilitate meâ.

Prou. 6. Lucebat Propheta vt dies, cui meditatio Lex erat: Et
Rom. 7. eum oleum luminis accipiebat ex Lege. Denique ne in
corpore mortis, lux diei poſſet extingui, ambulabat in
Lege; ideò ambulabat in lumine. *Alioquin,* inquit, *per-*
iiſſem in humilitate meâ. Humilitas non ſemper virtutis
eſt; ſed etiã afflictionis: hoc eſt, non ſemper voluntaria;
etiam quæ ex neceſſitate ſuſcipitur, quando aliquâ affli-
Pſ. 37. ctione tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate,
quæ magis ſeruare conſueuit. Ergò quando in afflictio-
nis tẽpore ſumus, & quatimur aduerſis, meditatio no-
bis in Lege ſit, ne imparatos procella tentationis affli-
Eccl. 2. gat. Athleta niſi exercitio palæſtræ priùs fuerit aſſuefa-
ctus, non audet ſubire certamen. Vngamus igitur oleo
lectionis noſtræ mentis lacertos. Sit nobis totâ die ac
nocte exercitij vſus in quadam cæleſtium Scripturarũ
palæſtrâ: artuſque animorum noſtrorum ſalubris ſpiri-
talium ferculorum eſca confirmet, vt cùm aduerſarius
aſſiſtere cœperit, & puluere nos ſuæ tentationis aſper-
1. Cor. 9 ſerit, ſtemus intrepidi: nitamur non vt in incertum, nec
vt aëra cædentes. Meliùs percutimus verberati, ſi per-
cutienti maxillam alteram præbeamus, ſi vindictã non
Mat. 5. requiramus; ſed ei qui dixit: *Mihi vindictam, ego retri-*
Deut. 32 *buam* cauſam vindictæ integram reſeruemus. Cædimus
1. Cor. 9 aërias poteſtates, ſi nos ipſos caſtigare nouerimus. Ca-
ſtigabat carnem ſuam Paulus, vt aduerſarios verbera-
ret: & ſeruituti redigebat corpus ſuum, vt dominaretur
inimicis. Exerceamur igitur indefeſſo meditationis vſu,
exerceamur ante certamen, vt ſimus certamini ſemper
parati: & cùm frequentior aduerſarij ictus ingruerit,
nunc inopiâ, nunc rapinâ, nunc orbitate, nunc corporis
ægritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis,
& acerbitate pœnarum, dicat vnuſquiſque noſtrũ, qui
potuerit ſuſtinere ac perpeti: *Niſi quia Lex tua medita-*
Iob. 2. *tio mea eſt: tunc forſitan periiſſẽ in humilitate meâ.* Quãta

G ſimul coaceruata ſunt, vt in illâ afflictione Iob ſanctus
periret? Sed quia Patriarcharum moribus informatus,
oraculorúmque cæleſtium, & naturalis Legis erat inſti-
tutione firmatus, ideò in tentationibus tantis perire nõ
potuit. Deniq; cùm amiſiſſet tam amplas ſubitò facul-
tates, chariſſimos filios, quaſi is cui meditatio quoti-
diana eſſet in Lege diuinâ, ait: *Nudus exiui de ventre ma-*
tris meæ, nudus ibo eò. Dominus dedit, Dominus abſtulit:
ſicut Domino placuit, ità factum eſt: ſit nomen Domini *bene-*
dictum. Perfuſus etiam corporis totius vlceribus, cùm Iob. 1.
tentaretur vxoris alloquiis, qui meminiſſet Adã ſic eſſe
deiectum, dum propriæ credidit vxori, reſpondit: *Sicut*
H *vna ex inſipientibus mulieribus locuta es.* Quod ſi illam Gen. 3.
quaſi ſapientem voluiſſet audire, ipſe ſapiens non fuiſ- Iob. 2.
ſet. Tentatus etiam diuerſis alloquiis amicorum, cùm
fidei ſtabilis, immobiliſque patientiæ præmia meruiſſet
à Domino, nónne dicebat: *Niſi quia Lex tua meditatio* Iob. 19.
mea eſt, tunc forſitan periiſſem in humilitate meâ? Quàm
gratè hoc dicit hodie, qui in martyrio plurima flagella
ſuſtinuit, equuleo & vngulis, plumbo, laminis arden-
tibus, gladióque comprobatus? Potuit enim perire, niſi
meditatus in Lege, grauiora præſentibus futura ſuppli-
cia credidiſſet. Quanta ſanctus Ioſeph pertulit, quàm
acerba, quàm dura? Primùm fratrum odia, degeneris
ſeruitutis ærumnas, parentibus defraudatus, ablegatus
I exilio, negotiatorum vernula, & Ægyptij ignobilis vile
mancipium. Quæ potuit nobilis proſapiæ puero gra- Gen. 37.
uior eſſe tentatio, quàm vt tanto familiæ ſplendore de-
iectus, ſeruiret apud Ægyptios? Eſt conſolabilis ſerui-
tus, ſeruire vel iuſtis. Æquitate domini leuatur iniuria
ſeruitutis. Tanto igitur genere deiectus ſatis gratũ ha- Gen. 39.
bebat, ſi miniſtro regio ſuum obſequium probaretur.
Nec hoc quidem ſatis fuit ad tentationis acerbitatem;
redit aduerſarius ad ſuas artes, totáſque vires ſuas om-
ni fraude commouit, vt per mulierem laqueos innoxiæ
necteret conſcientiæ. Concitauit in eum libidinis ſti-
mulis vxorem domini ſui, quæ adulterinos à ſeruulo
concubitus flagitaret: vt ſi acquieſceret, crimen imple- Ibidem.
K ret: ſi recuſaret, incideret offenſam, † noxam calumniæ al. ne-
non euaderet. Denique truſus in carcerem, & innocens ſum.
inter noxios æſtimatus, ab eo ampliùs cœpit vrgeri, cui
fidem ſuam cum periculis præſtitiſſet: Sed quia contu-
meliæ virum frangere nequiuerũt, mutata eſt tentatio,
longè aſperior ſpecie proſperorum: Plurimos enim
ſupplantauerunt ſecundæ res, quos ſupplicia acerba
non fregerant. Producitur è carcere nutu regio, inter- Gen. 41.
pretatur ſomnium, eligitur vt honore præſtantior eſſet
omnibus Ægyptiis, vt Regi ſecundus, eſurientibus po-
pulis alimenta diuideret. Obiiciuntur ei fratres, qui Gen. 42.
eum ad ſeruitutis iniuriam non fraterno amore vendi-
derant, vt vel contumeliæ & appetitæ ſalutis dolore tẽ-
tatus excuteret germanitatis affectum. Sed vir iuſtus o- Gen. 43.
L blitus eſt contumeliam, cumulauit gratiam: cóque ſe
magis fratrem voluit exhibere, quò fratres ipſe non
fuiſſet expertus. Denique hoc munere & fratres rece-
pit, & patrẽ piâ fraude quæſiuit. Quid igitur aliud me-
liùs diceret ſanctus Ioſeph, quàm iſtud ad Dominum:
Niſi quia Lex tua meditatio mea eſt: tunc forſitan periiſ-
ſem in humilitate meâ? Fertur Prophetæ cuidam (& plo-
rique ferunt de Eſaiâ in carcere poſito) cùm mole im-
minentis vrgeretur exitij, dixiſſe diabolum: Dic quia
non à Domino locutus es quæ dixiſti, & omnium in te
mentes affectúſque mutabo: vt qui indignantur iniu-
riam, abſolutionem conferant: Sed ille gratius iudicauit
M pro veritate ſupplicium, quam pro adulatione benefi-
cium. Quod vtique non feciſſet, niſi meditatione Legis Eccl. 48
fuiſſet exercitatus. Sit ergò nobis quotidiana lectio pro Ieſus 2.
exercitio, vt quæ legimus, meditemur imitari. In hac
deſudemus virtutum palæſtrâ, vt cùm increpuerint ten-
tamenta, non tamquàm inexercitatos, non tamquã in-
experres ſpiritalium ciborum, & attenuatos ieiunio le- 1. Tim.
ctionis tentationum tempus inueniat. Quod ſi athle- 4.
ticis epulis paſtam animam noſtram potuerit inuenire,
ſi ſit Euangelicus ſuccus in nobis, ſi Apoſtolicis eſcis
maturitas noſtræ mentis toros, animæque robuſta ſoli-
dauerit: ſi frequenti meditatione memoria tenax præ-
ceptorum

ceptorum cæleſtium parata ad tempus exempla deprompſerit, nulla tentationũ poterit nos perturbare cõgreſſio.

Io æternum non obliuiſcar iuſtificationũ tuarum: quoniam in ipſis viuificaſti me, Domine:

Galat. 3 Lex ſecundùm Apoſtolum pædagogus eſt paruulorum, donec ad perfectæ fidei maturiorem quandam veniamus Ibidem. ætatem. In Lege autem mandata ſunt iuſtificationes, te-Ibidem. ſtimonia, iuſtitiæ, præcepta Viuificabimur ergò in Lege. Hebr. 10 Vnde ait Apoſtolus: *Lex autem non eſt ex fide; ſed qui facit illam, viuet in eâ:* Sed quia idem ſuprà ait: *Quoniam in Lege nemo iuſtificatur:* intelligis vtique quia iuſtifica-Rom. 4. tio Legis, ſpecies eſt & imago, non veritas. Secundùm Galat. 3 veritatem ergò & perfectionem nemo iuſtificatur in Lege; ſecundùm ſpeciem iuſtificatur. Ergò ſanctus Prophe-al. viuebat autẽ fulgorẽ Euang. ta, qui adhuc in Legis iuſtificatione viuebat, † viuebat autem fulgore Euangelij, quaſi memor veteris diſciplinæ Legis, tamquàm pædagogo vnli gratiam reſeruabat. Conſidera aliquem excedentem ex ephebis in diuitiis & honoribus conſtitutum, pædagogo ſuo, honorificentiam reſeruatam habere, cuius officiis informatum ſe Exod. 12 eſſe cognoſceret, vt maturiorem regere poſſit ætatem. Iosue 5. Monet ſiquidem etiam ipſa Lex, vt his quæ nobis aliquando profuerunt, nequaquam eſſe debeamus ingrati: Nam ſicut babemus in veteri Teſtamento, Paſcha celebratum eſt in Ægypti finibus, cùm adhuc ſub Rege Pharaone poſiti Patres noſtri deplorarent miſeræ ſeruitutis iniuriam: & poſteà liberati rurſùs in terrâ repromiſſionis Paſcha celebrarunt: ſuperiùs ad commonitionem, poſte-Exod. 13 riùs ad recordationem. Si quis ergò interroget Hebræũ, quâ ratione in Ægypto Paſcha celebratum eſt, reſpondebit: Quia Regi Pharaoni adhuc ſeruitutis vinculo obnoxij tenebamur. Ille agnus patrum populum liberauit, ille agnus vocauit ad libertatem, ille agnus maris profun-Deut. 6. da ſolidauit, vt Ægyptum tranſire poſſemus. Quotiens ergò Paſcha celebramus, meminiſſe debemus veteris ſeruitutis, & nouæ libertatis: quid fuerimus, & quid acceperimus: Non enim poteſt plenè quis intelligere quid ac-Ioan. 1. ceperit, niſi meminerit antè quid fuerit. Non ergò obli-Hebr. 9. uiſcamur quia Dominus Ieſus Agnus Dei, mundi hoſtia Ioan 14 ſoluit nos grauium nexibus delictorum, quibus Pharao Pſ. 114 ille teterrimus, non vnius Ægypti, ſed ſæculi iſtius Princeps vinculo ſeruitij grauis nos tenebat adſtrictos: Non obliuiſcamur in æternum, vt cùm venerimus in illam verè terram repromiſſionis, vbi eſt regio viuorum, memine-Coloſſ. 1 rimus quanta hic nobis Pharao dirus intulerit, quid perpeſſi in hoc ſæculo ſimus, quibus tandem erepti malis, & agamus gratias eripienti nos Domino Ieſu, qui perturbatorem omnium fecit eſſe captiuum.

Tuus ſum ego, ſalua me, Domine: quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui.

1. Cor 6 *Tuus ſum ego* Facilis vox, & communis videtur; ſed pau-Ioan. 14 corum eſt: Satis rarus eſt enim qui poteſt dicere Deo: *Tuus ſum:* Ille enim dicit, qui adhæret Deo totis ſenſibus, qui aliud cogitare non nouit: Ille hac voce vtitur, qui po-Coloſſ. 1 teſt dicere Domino: *Oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis.* Numquid hac voce vtitur auidus pecuniæ, honoris, Mat. 19 poteſtatis? Multis non eſt ſatis Deum ſcire, & quidem pluribus. Tanti populi, tantæ nationes, tanti diuites paupertatem putant Domino ſeruire, & qui ſuprà omnes eſt, Ibidem. illis exiguus & anguſtus eſt: illis non eſt ſatis Dei Filius, in quo ſunt omnia. Denique ille diues in Euangelio, cui dictum eſt: *Si vis perfectus eſſe, vende omnia quæ habes,* Mat. 10 *& da pauperibus:* Deum ſibi non ſufficere iudicauit. Denique & contriſtatus eſt, quaſi pluris eſſet quod relinquere iuberetur, quàm quod eligere. Ille ergò dicit: *Tuus ſum,* qui poteſt dicere: *Ecce omnia reliquimus, &* Ioan. 13 Luc. 22 *ſequuti ſumus te.* Apoſtolorum itaque vox iſta eſt, nec omnium tamen Apoſtolorum: Nam & Iudas Apoſtolus fuit, & in conuiuio Chriſti inter Apoſtolos recumbebat. Dicebat & ipſe: *Tuus ſum;* ſed voce, non corde. Venit & introiuit in eum Satanas, & cœpit dicere: Non eſt tuus,

A Ieſu! ſed meus eſt. Denique ea quæ mea ſunt, cogitat: quæ mea ſunt in pectore ſuo voluit: tecum epulatur, & mecum paſcitur: à te panem accepit, à me pecuniam: te-Malac. 26. cum bibit, & mihi tuum ſanguinem vendit: tuus eſt Apoſtolus, & meus mercenarius. Non poteſt dicere ſæcularis: *Tuus ſum:* plures enim dominos habet. Venit libido, & dicit: Meus es; quia ea quæ ſunt corporis, concupiſcis; in illius adoleſcentulæ amore te mihi vendidiſti, in illius concubitu meretricis pretium pro te annumeraui. Venit auaritia, & dicit: Argentum & aurum quod habes, ſeruitutis tuæ pretium eſt: poſſeſſio quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ eſt. Venit luxuria, & dicit: Meus es, vnius diei conuiuium, pretium tuæ vitæ eſt: Ille B ſumptus epularum, tui capitis licitatio, tui eſt ſumma contractus: & quod peius eſt, caro emptus es pretio, vilior cibo es tuo: pretioſior eſt vnius diei menſa tua, quàm totius temporis vita. Inter calices te redemi, inter epulas acquiſiui. Venit ambitio, & dicit tibi: Planè meus es. Neſcis quòd ideò imperare aliis te feci, vt mihi ipſe ſeruires? Neſcis quòd ideò poteſtatem in te contuli, vt meæ te ſubiicerem poteſtati? An ignoras ipſi Domino Saluatori dictum eſſe ab huius mundi principe, cùm ei oſtendiſſet omnia regna mundi: *Hæc omnia dabo tibi, ſi procidens adoraueris me.* Antè ergò ipſe ſubiicitur, qui alios vult habere ſubiectos. Veniunt omnia vitia, & ſingula dicunt: Meus es. Quem tanti competunt, quàm vile mancipium Matt. 4 C eſt. Quomodò ergò tu qui huiuſmodi es, potes Chriſto dicere: *Tuus ſum?* Reſpondebit tibi ille: *Non quicumq; dicit mihi: Domine, Domine! intrabit in regnũ cælorum.* Non Matt. 7 1. Ioa. 3 quicumque dicit mihi: *Tuus ſum,* meus eſt. Meus planè es, ſi vocem non redarguat conſcientia, ſi ſermonem tuũ animus aut opera non reſtitent. Ego non nego meum eſſe eũ qui ipſe ſe non neget, aut certè ſi pro me ſeipſum Luc. 9 ſibi abneget. Nolo habere ſeruulum plurimis dominis Luc. 16 ſeruientem: Nam quomodò meus eſt, ſi mihi dicat Tit. 1. verbo, *Tuus ſum* & operibus neget, & factis ſe diabolo adiudicet & obſtringat? Non eſt meus quem libido ſuccendit; quia mea eſt caſtitas. Non eſt meus quem cura ſpoliandi minores exagitat; quia mea largitio eſt. D Non eſt meus quem aura mobilitatis inquietat; quia mea tranquillitas eſt. Non eſt meus vini crapulâ temulentus, illuuie ambitionis impurus, gloriæ ſæcularis cupidus, ebrius in periculum, qui non poteſt ſobriæ moderationis ſeruare veſtigium Pax ſum ego, litigare non noui. Vt quid mihi eum de quo veniat diabolus, & dicat: Meus Ephes. 2 eſt? Nam mihi ſua colla curuauit, mea in illo plura reperio: nomen ſibi tuum vendicat, & meum munus. Non eſt ergò Chriſti, niſi qui eſt alienus a crimine: non eſt Chriſti, niſi qui poteſt ſemper ſe Chriſti ſeruulum demonſtrare; nam ſi quis mutabilis eſt, vt ego qui aut mœrore mutor, aut indignatione; non eſt Chriſti. Venit ira, & dicit: Meus eſt: ante horam meus erat, ſpero E quòd iterùm meus fiat. Venit triſtitia, & dicit Meus eſt: ante horam in meâ poſſeſſione fuit, in meo iure: erigere animum præ mœrore non poterat, nec oculos leuare: & ſi triſte aliquid acciderit, ad me illicò reuertetur. Quis 1. Cor 4 ergò eſt Dei, niſi qui poteſt dicere: *Nihil mihi conſcius* Rom. 8 *ſum?* Ideò dicebat Paulus Apoſtolus, ſeruus Domini noſtri Ieſu Chriſti, quia nolli alij obnoxios tenebatur. Ego autem nunc Dei mei ſum, nunc triſtitiæ, nunc iracundiæ, nunc verbi otioſi: & ideò qui plures dominos habet, F non poteſt vni dicere: Domine Ieſu! tuus ſum Vnde ar- 1. Cor. 8 bitror etiam de huiuſmodi dominis dixiſſe Paulum: Nam etſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terrâ; nobis tamen vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per ipſum. Verbi igitur totus erat Apoſtolus Paulus; ideò dicebat? *Quoniam experimentum quæritis eius qui in me lo-* 2. Cor. 13 *quitur Chriſtus.* Ille ergò dicebat, Chriſti ſum: & reſpondebat ei Dominus, Meus es. Qui verè dicit, *Tuus ſum:* Act 9. audit à Domino, Meus es. Denique de ipſo Dominus ad Ananiam cùm mitteret eum ad ſanandum Paulum, ait: *Vade, quoniam vas electionis es mihi.* Et quia perſeuerauit Chriſti eſſe, quaſi impleto certamine, coro- 2Tim. 4 nam meruit inuenire iuſtitiæ. Rectè ergò Propheta

dauid dixit: *Tuus ſum*; qui ſemper in Deo manſit. Et quâ
Pſal. 5. ratione dixerit: *Tuus ſum*, addidit: *Iuſtificationes tuas ex-
quiſiui*: hoc eſt, nihil aliorum quæſiui; ſed id ſolùm quod
tuum eſt deſideraui. Alij quærunt monilia pretioſa, ego
ſolas iuſtificationes tuas quaſi quædam ſerta iuſtitiæ. Alij
domum ad domum, villam ad villam iungunt, quaſi ſoli
habitare poſſint in terrâ hac, & elementum volunt oc-
Pſal. 72 Pſal. 15 cupare commune: alij poſſeſſionem aëris ipſius vendi-
care: mihi in tuis iuſtificationibus omne patrimonium
eſt. Neſcio poſſidere niſi quod tui iuris eſt. In tuis elo-
quiis ſpiritalis mihi cura refulſit argenti. Mihi portio
Deus eſt. *Tuus ſum ego*; quia pars mihi hereditatis non
in auro, non in argento eſt; ſed in Chriſto Ieſu.

Me expectauerunt peccatores vt perderent
me: teſtimonia tua intellexi.

Vt perderent me. Poteſt vox iſta conuenire martyrio, in
quo poſitus ſanctus iam de iudicio perſecutoris egreſſus
dicat: *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*, hoc
eſt, adhibuerunt omnia genera pœnarum, omnes artes
perſuaſionum; ſed de propoſito abducere nequiuerunt.
Vicit fides vitæ huius illecebram, corporiſq; cruciatum,
expectauerunt peccatores vt de me triumphum referrēt;
ſed gratia Chriſto, qui mihi dedit de perſecutoribus triū-
phare. Redite, victi! qui ſperabatis vos eſſe victores: re-
dite deiecti, qui veneratis ſuperbi. *Vbi eſt, mors! victoria
1.Cor.15 tua? Vbi eſt, mors! aculeus tuus?* Non tua iam; ſed noſtra I
cœpit eſſe victoria; quia in te vincimus, in quâ anteà vin-
cebamur. Bene ergò dicit martyr: *Me expectauerunt pec-
catores vt perderent me*. Poſt momentum, immò in cor-
pore adhuc poſitus videt deducentium choros, Angelo-
rum gaudia: Qui enim ſuper vnius peccatoris conuerſio-
ne lætantur, quantò magis in paſſione Iuſtorum? Videt
Luc. 15 gloriam, & ait: *Me expectauerunt Iuſti vt deducerent me*.
Videt Dominum Ieſum, & ait: Me expectauit Chriſtus,
vt coronaret me. Aliter qui vult intelligere: Multi, in-
quit, peccata perſuadere, atque ex pectore fidem extor-
quere conati ſunt mihi, alius adulterium, alius hominis
necem, alius oppreſſionem viduæ vel pupilli, alius aliud,
& putabant me ſuis retibus eſſe capiendum. *Expectaue-* K
runt me vt perderent, contagione peccati: ſed ego non il-
lecebris peccatorum mentem à ſtudio diuinæ cognitio-
nis auertò, nec intentionem meam, Domine! a mandato-
Pſ. 40. rum tuorum ſerie declinaui; ſed *intellexi teſtimonia tua*:
Si enim non intellexiſſem, peccatores me vtiq; illi perdi-
diſſent. Quæ intellexi vtiq; ſenſu, etiam operibus ſecutus
ſum: Neque enim nudus intellectus eſt; ſed quem etiam
facta teſtantur. Deniq; *Beatus qui intelligit ſuper egenū
& pauperem*. Ille vtique intelligit ſuper egenum & pau-
perem, qui largitur pauperi: Nam quid prodeſt miſereri
inopis, niſi alimoniam eidem largiaris?

Omnis conſummationis vidi finem, latum
mandatum tuum valde.

Rom.10 Non poſſumus in omnibus vim Græci ſermonis expri-
Mat.28 mere: maior in Græco plerumque vis & pompa ſermo-
Apo. 1 nis eſt: τέλος dicitur Græcè quod nos Latinè & finem di-
cimus & conſummationem. τέλος autem & conſumma-
tionis ipſius finis eſt: ſicut finis legis eſt Chriſtus ad iuſti-
1Reg.20 tiam omni credenti. Habes ſcriptum: *Ecce ego vobiſcum
Mat. 13 ſum omnibus diebus vſque ad conſummationē ſæculi*. Con-
Mat.24 ſummatio ergò ſæculi, finis ſæculi eſt: finis autem omniū
Chriſtus. Conſummationes autem multæ. Eſt conſum-
matio, & reſurrectio ad ſalutem Conſummatum quoq; M
opus, dicitur perfectum opus. Conſummata malitia di-
1.Cor.15 Ibidem. citur plena, id eſt, cui nihil deſit ad ſtudium & artem no-
cendi. Eſt conſummatio hominis, & multæ conſumma-
tiones, donec ad perfectum veniat. Legimus ergò & cō-
ſummationem ſæculi, legimus & finem. De conſumma-
tione ſæculi ſuprà poſuimus exemplum, quam ſequitur
reſurrectio: *Sicut enim in Adam omnes moriuntur; ità &
in Chriſto omnes viuificabuntur*. Poſt reſurrectionem con-
ſummatio; vnoſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ
Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentum eius

G crediderunt: deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo &
Patri, cùm euacuauerit omnem principatum & poteſta-
tem. Ergò conſummationem ſæculi ſequitur finis; iuxtà
Apoſtolum. Vnde colligitur quòd ſequatur finis, om-
nem conſummationem. Mundus in maligno poſitus eſt, 1. Ioa. 5
vt dixit Ioannes: ergò & ſæculum in maligno eſt: mun-
dus plenus peccati. Conſummauerat malitiam ſuam mū- 1Reg.20
dus, ſicut conſummauerat Saül, cuius videns conſumma-
tam malitiam Ionathas filius in Dauid Prophetam, ei- Ioan 1
dem nuntiauit vt declinaret & fugeret. Eſt ergò conſum- Rom.10
matio malitiæ, conſummatio peccatorum. Venit Agnus
Dei, qui tulit peccatum mundi, qui eſt Chriſtus Ieſus Fi-
nis legis, principium & finis, & remiſſio peccatorū. Hunc Apoc. 1
H finem conſummationis vidit Propheta in ſpiritu, qui Hebr. 9
conſummatum ſæculi aboleret errorem; vidit ſanguine
eius diuerſa omnium peccata mundari. Benè ergò dixit:
Omnis conſummationis vidi finem, hoc eſt, vidi conſum-
mati adulterij remiſſorem, vidi conſummatæ luxuriæ Rom.10
atque laſciuiæ, conſummatæ crudelitatis atque ſæuitiæ,
omnis poſtremò flagitij per crucem ſuam delicta donan-
tem. Eſt etiam conſummata virtus, conſummata ſapien-
tia, conſummata iuſtitia; ſed habet finem. Finis omnium Mat. 7
virtutum Chriſtus, qui *Finis eſt Legis ad iuſtitiam omni* Ibidem.
Credenti. Vides quia finis eſt fidei? Benè ergò ait: *Omnis
conſummationis vidi finem*. Nunc quia conſummationis
finem agnouimus, agnoſcamus quid ſit: *Latum manda-
tum tuum valde*. Legimus quòd anguſta ſit porta per quā
I ingrediantur qui æternæ vitę fructum adipiſcuntur: Ra-
ta enim virtus, difficilis eſt paſſionum tolerantia. Plures
ſunt qui ſæculi huius ſpatioſa ſectentur, qui dicant? An-
guſta & arcta nobis eſt via quæ ad Dominum ducit: con-
terimur in illâ, relinquamus eam. Quomodò ergò dicit Pſ. 4.
Propheta latum mandatum Dei, & valde latum? ideo Pſ. 117.
quia anguſtæ viæ, latum mandatum neceſſarium eſt. De-
nique hîc ipſe Propheta ait: *In tribulatione dilataſti mi-
hi*. Et iterùm: *In tribulatione inuocaui Dominum, & ex-
audiuit me in latitudine*. Hæc latitudo mandatorum cæ-
leſtium cor Prophetæ dilatabat, dilatabat & Apoſtoli.
Denique & ipſe dicebat: *Os noſtrum patet ad vos, ô Corin- 2. Cor.6
thij! cor noſtrum dilatatum eſt*: Diſpenſando enim cæ-
K leſtia mandata, cor ſuū dilatauerat: & quod antè perſecu-
tionis perfidia coartabat, hoc Chriſti amplificauit gratia.
Et quâ ratione latum mandatum? Ne nos coartemur an- Ibidem.
guſtiis mandatorum. Vnde ait: *Non anguſtiamini in no- Apoc. 3
bis*. Si hoc Paulus, quantò magis Chriſtus, qui clauſa re-
ſerauit? Ergò dicit: *Nolo coartetur in me populus meus in
anguſto virtutum tramite, debet latitudo præcepti mei viā-
tibus eſſe ſolatio, ne quis deficere poſſit aut conteri*. Ambu- Prou. 1
lemus ergò in Dei mandato; quia ſatis latum eſt: Eſt e-
nim latum mandatum ſapientia, quæ in exitu canitur, in 2. Cor.7
plateis autem fiducialiter agit: πλατεῖα enim Græci ſer-
L monis eſt, quę Latinè dicitur latitudo. Dilatemus igitur
cor noſtrum, vt recipiamus Apoſtolicæ vim ſententiæ,
quæ ait: *Capite nos*. Recipiamus ergò eius ſermones in Coloſſ. 3
cor noſtrum, induamus viſcera miſericordiæ, benignita-
tem, humilitatem, patientiam. O homo! quam latus es, Matt. 5
ſi ad amplitudinem præceptorum cæleſtium ſinum men-
tis tuæ expandas? Quàm latum mandatum eſt charitatis?
Diligite, inquit, *inimicos veſtros*. Omnes vtique affectu
charitatis incluſit, qui non excluſit inimicos: Quis enim
videtur exceptus, cùm recipiatur inimicus? Vnde Apo- Rom.12
ſtolus ait: *Si fieri*, inquit, *poteſt, cum omnibus hominibus
pacem habentes*. Non poteſt hoc Iudæis dici, non Genti-
bus, vt cum omnibus pacem habeant. Illi vix ſuos dili- Mat. 5
M gunt. Chriſtiano etiam inimicos non licet non amare: Coloſſ. 2
Chriſtianum cùm dico, perfectum dico: In Chriſto enim
plenitudo diuinitatis eſt: cuius nomen vſurpas, cuius vo-
cabulum geris, interpretationem vocabuli perfectio-
némque cur refugis? Audi latum mandatum: *Benedicite Rom. 12
eos qui perſequuntur vos, & nolite maledicere*. Iſte qui la- Pſ. 108
tum dicit eſſe mandatum, probauit ſuprà, dicens: *Illi
quidem detrahebant, ego autem orabam*. Quid orabas?
Dauid! dicito nobis ipſe. Sed dixiſti: Legi enim dicen-
tem: *Maledicent illi, & tu benedices*. Ibidem.

In Octonarium tertiumdecimũ Enarratio.

Mem.

MEm littera Hebræa tertiadecima ſonat in Latinũ,
Ex intimis: vel vt alij, *Ignis ex vltimis*. Et vtrum-
que non diſcordat à textu. Nam ſtatim primus verſus in-
teriorum viſcerum charitatem exprimit, quæ vtique ex
vltimis procedit medullis, & quodam nexu caloris impli-
catur oſſibus. Denique in Threnis Hieremiæ textus lit-
Thren. 3 teræ huius hoc continet: *Ex alto ſuo miſit ignem in oſſi-
bus meis*. Bonus ergò Deus qui nobis immittit vnde dili-
gentes eum, meritum ſub conſpectu eius inuenire poſſi-
mus. Quem mittat ignem, ipſe nos doceat. *Ignem veni
Luc. 12 mittere in terram, & quid volo niſi vt accendatur?* Bonus
ignis quem deſiderat omnium Saluator accendi, cùm
præſertim ipſum Deum legerimus ignem eſſe, qui noſtra
Deut. 4 peccata conſumat, intimiſque pectoribus noſtris diuinæ
cupiditatem agnitionis infundat, vt ardeat in nobis cor
noſtrum, cùm legimus diuinarum ſeriem Scripturarum,
Hebr. 12 ſi fortè aliquid quo aperiantur propheticæ lectionis oc-
culta, intellectu aſſumamus ſpiritali. Hoc igne Cleophas
cor ſuum dicebat ardere, cùm ipſi & ſocio eius Chriſtus
Luc. 24 Scripturas aperiret. De hoc igne dixit Dominus in libro
Ezec. 22 Ezechiel: *Ego recipiam vos in medio Hieruſalem ſicut re-
cipitur argentum, æs & ferrum, & plumbum in medio*
&c. Et: *inſufflabo ſuper vos in igne iræ meæ, & conflabi-
mini in medio eius ſicut conflatur argentum in medio for-
nacis*. Profunda in verbis vſitatis videmus myſteria. To-
1. Cor. 3 tum hoc ſpiritale. Quibus precibus emereat vt veniat
Eccl. 22 Dei verbum, intret Eccleſiam, fiat ignis conſumens, vt
Zach. 5 exurat fœnum & ſtipulam, & quidquid eſt ſæculare, con-
Hier. 6 ſumat? Graue plumbum iniquitatis, quod in pleriſq; eſt,
Eccl. 31 liqueſiat igne diuino, & ferreus quidam peccati rigor ſu-
Epheſ. 4 perno molleſcat incendio. Meliorentur vaſa aurea & ar-
gentea, vt omnis ſapientium ſenſus, omnis ſermo pru-
dentiam, flagrantium paſſionum calore recoctus incipiat
eſſe pretioſior. Bonus ignis charitatis, quo corpus omne
Ioan. 14 Eccleſiæ in mutuam adoleſcit gratiam. Bonus ignis dile-
Rom. 2 ctionis, quo vnuſquiſque Sanctus ad reuerentiam ſui Au-
ctoris accenditur. Sed qui Deum diligit, non perſuncto-
riè diligit; ſed diligit Legem eius, præcepta cuſtodit, iu-
ſtificat cor ſuum, non dictorum ſonorâ prædicatione; ſed
ſtudioſâ imitatione factorum. Doceat igitur nos Deus
quemadmodùm a Sanctis ſuis ipſe diligatur. Sic inquiens
Propheta dicit:

Quomodò dilexi mandatum tuum, Domine: totâ die meditatio mea eſt.

Diligentis circà ſtudium cognoſcendæ Legis hæc vox
eſt, quæ inſtruit perfectionem hominis quam totus hic
Malac. Pſalmus informat. Et quoniam maximum mandatum in
22. Lege eſſe cognouit, vt diligamus Dominum Deum no-
ſtrum ex toto corde noſtro, & ex totâ animâ noſtrâ; ſui
imitatione nos quoque, quos erudire ſtudet, vult eſſe
Matt. 5 perfectos, dicens: *Quomodò dilexi mandatum tuum, Do-
Rom. 12 mine!* Hoc ipſo charitatis creſcit affectu, quod ipſum te-
ſtem aduocat, cui munus dilectionis impenditur, nec ſpe-
Ioan. 21 ciem, ſed plenitudinem charitatis tali conuentione teſta-
Luc. 2. tur. Hac vſus eſt Petrus: *Tu ſcis*, inquit, *Domine! quia di-
ligo te*. Sed qui diligit Deum, Legem eius diligit, ſicut
Maria diligens Filium, omnia verba eius in corde ſuo,
Eſai. 48 materno conferebat affectu. Diligens te, feci voluntatem
Ioan. 21 tuam: Scriptum eſt. Ideò commiſit Chriſtus Petro vt pa-
ſceret gregem ſuum, & Domini faceret voluntatem; quia
charitatem eius agnouit. Qui enim diligit, ex voluntate
2. Cor. 9 facit quæ ſibi ſunt imperata qui timet, ex neceſſitate. Ita-
1. Pet. 2 que Dominus operationes ſeruulorum ſuorum ſponta-
neas probat potiùs quam coactas. Ideò ex ſeruis liberos
fecit, vt magis voluntatum noſtrarum munera, quàm ne-
ceſſitatum obſequia conferamus. Non poteſt dicere
Marcionita: *Quomodò dilexi Legem tuam?* qui Legem
Rom. 7 non ſuſcipit. Non poteſt dicere Iudæus, qui Legem ſpi-

A ritalem ignorat & litterã Legis nudam, non ſenſum Le-
gis intellectúmque meditatur. Solus ergò dicit Chriſtia-
nus, qui multùm iam Legis cognitione profecerit, qui
non pœnam Legis pauido corde formidet; ſed diuina Rom. 4
myſteria veri Hebræi, veri ſabbati, veræ remiſſionis in- Hebr. 4
trepido miretur affectu. Verè ergò diligit qui ſine triſti-
tiâ, ſine timore, voluntario potiùs ſtudio quàm coacto
præcepta conſeruat.

Super inimicos meos intelligere me feciſti mandata tua: quia tu es.

Citò probauit diuturnæ meditationis affectum, quando
intellexit ſuper inimicos ſuos Domini mandatum. Sed Leuit.
B quos habet inimicos Propheta, qui aut ſui populi viros 19.
legitimâ debet charitate complecti, aut alienigenas E- Act. 13
uangelicâ narratione vel prædicatione inuitare ad Dei
gratiam? Feræ conſortem naturæ ſuæ diligunt: quomodò
dilectioné conformis ſui Propheta reſpuerit? Eſſe igitur
iuſtam aliquam cauſam oportet, quâ ij quos ſignificat, in-
te videantur inimici. Ea quæ ſit, poſſumus inueſtigare, ſi
meminerimus quia alibi idẽ iſte dixit: *Super inimicos tuos
tabeſcebam & iuſto odio oderã illos*. Iſtos ergò Euangeli-
câ auctoritate ſuos inimicos dicit eſſe, qui inimici ſunt
Dei: Nam ſi is qui non relinquit paretes propter Dei no- Pſ. 138
C men, non eſt Deo dignus: quãtò magis qui diligit eius ini-
micos, acceptus Deo eſſe non poterit? Quos ergò inimi- Mat. 10
cos habet? Si gentiles: quomodò ſuper eos intellexit, quos
prophetico credituros ſpiritu præuidebat? Deniq; vt be-
nedicant & ipſi Dominũ, in ſuperioribus adhortatus eſt. Pſal. 66
Et quæ magna laus, ſuper eos intelligere qui metalla &
ſaxa venerando, ſimilem rigorem ſtuporis attraxerint?
Quos igitur habet inimicos, niſi hæreticos? Ipſi enim ſũt
impugnatores fidei, veritatis inimici. Quos inimicos, niſi Pſ. 113
Iudæos: Ipſi enim ſunt grauiores inimici, qui ex amicis 1. Tim. 6
facti ſunt inimici. Super eos intelligit, qui Legem ſpirita-
lem eſſe intelligit. Quid ergò prodeſt Lex, ſi finem Legis
ignores, ſi myſterium neſcias, ſi ſacramenta nõ noueris? Exo. 12
D Iudæis ex ouibus agnus occiditur pro celebritate Paſcha- 1. Cor. 5
li: nobis pro redemptione mundi vnigenitus Dei, partus
Virginis immolatur. Quid proficiunt Iudæi, quod ſangui-
ne agni domos & poſtes ſuos illinunt? Nihil vtiq; quo- Exod. 15
niam ligna his aut ſaxa prodeſſe nõ poſſunt. Nobis pro- Haba. 2
ficit omne myſterium, qui abhorrere credimus à gratiâ
ſpiritali, vt habitationes noſtras ſanguine pecudis cruen-
temus, ora noſtra cruore tingamus; ſed corpora noſtra
ſacramento crucis Dominicæ conſecremus, & confeſſio-
ne mortis nomini noſtri Ieſu Chriſti ſanctificemus oris Rom. 10
alloquia: *Corde enim creditur ad iuſtitiam; ore autem con-* Exod. 21
feſſio fit ad ſalutem. Quid prodeſt quod Hebræi aurem
ſerui pertundunt ſubulâ, & præputia ſui circumcidunt 1. Cor. 10
E corporis? Non intelligũt penitùs quid Lex diuina diſcer- Heb. 10
nat. Signa ſunt iſta, non veritas: Sed ille intelligit, qui cor
ſuum ſpiritali circumciſione caſtificat, vt colluuiem om-
nem corporeę labis emundet. Ille intelligit, qui ſubulam
& aurem mentis vigore tranſcendit, & illam animam Luc. 2
quâm pertranſiuit gladius ad reuelanda cordis occulta,
perpetuæ præmio libertatis attollit: vel examinãdis ſer-
monibus ſollicitè ſeruiens, quoſcumq; virtutis ſuæ aure
ſuſceperit, myſterio ſanctificat ſpiritali. Azyma ſibi Iu- Exod. 12
dæus quotannis facere conſueuit, & neſcit ſe malitiæ eſſe 1. Cor. 5
fermentum: Sed qui intelligit quid ſit vetus expurgare Galat. 5
fermentum, ne totam maſſam corrumpat; veterem ho- Coloſſ. 3
F minem cum actibus ſuis expurgat, vt fiat noua conſper-
ſio veritatis. Iudæo iſta dicta ſunt, & Chriſtianus audiuit:
quia dum aurem ſuam ille ſubulâ pertundit, audire non
potuit; vulneratam aurem gerens, non Legis; ſed ſtultitiæ 1. Cor. 5
ſuæ ſubulâ cruentauit aurem ſuam, illa audiendo quæ Exod. 21
ſpiritaliter reuelantur. Perforauit aurem ſuam ferro:
Maluit enim in ferrum quam in Verbum credere. Ideò
Iudæus ſeruit, ideò liber eſſe non meruit, ideò nec com-
pleti temporis ei gratia ſuffragatur; quia plenitudinem
temporis non recepit, quo Filius Dei miſſus eſt ad ſa- Galat 4
lutem, & venit ad redemptionem factus ſub lege,
natus ex Virgine, victor mortis, largitor reſurrectionis.

Manet ergò vulnus illi, cui Chriſtus non ſurrexit. O
Luc. 12 vulnus quod ſarciri non poſſit, niſi fortè relinquat ſubu-
Hebr. 10 lam, & ſumat ſibi gladium quo Chriſti nomen non te-
Hebr. 4. ſuret, vel quo corporalia à ſpiritalibus, vmbram à verita-
te diſtinguat: ſumat Dei verbum, gladium bis acutum, &
ex illo diuino ore doceamur, mandatum Domini, præ-
ſcriptum Legis agnoſcere, quod non temporalis habeat
obſeruantiam celebritatis; ſed ſalutaria & ſempiterna re-
Ioſue 5. media ſucco gratiæ ſpiritalis infundat. Totâ ergò die in
Lege meditare, non perfunctoria ubi debet eſſe tranſcur-
ſio. Si agrum emere velis, ſi mercari domum, prudentio-
rem adhibes, & quid iuris ſit, diligenter conſideras, & ne
in aliquo fortè fallaris, tibi ipſe non credis. At nunc tu
ipſe emendus es tibi, de tuo pretio tracta, conſidera qui
ſis, quod nomen habeas, quid acquiras tibi, non agrum,
Eſai. 9. non pecuniam, non gemmarum monilia; ſed Chriſtum
Ieſum, cui nulla poſſint pretia, nulla ornamenta conferri.
Adhibe tibi conſiliarios, Moyſen, Eſaiam, Hieremiam,
Petrum, Paulum, Ioannem, ipſum magnum conſiliarium
Ieſum Dei Filium, vt acquiras Patrem. Cum his tractan-
dum, cum his conferendum eſt tibi, totâ meditandum eſt
die. Sic meditabatur Dauid, & hæc erat illi ſola medita-
tio. Non ſæcularibus animus traducebatur illecebris, nō
pecuniariâ coaceruandi patrimonij cupiditate flagrabat,
non proferendi limitis, excludendiq; finitimi anxius cu-
rarum æſtus, ab ſtudio meditationis intentum reflecte-
bat affectum. Quidquid poterat temporis dies habere,
Pſal. 1. hoc totum ſolà ſibi in Lege meditatio vendicabat. Sed
etiam hoc parum eſt diligenti, qui velit ad beatitudinis
gratiam peruenire: Beatus enim die ac nocte meditatur
in Lege. Anguſtior dies eſt meditatione doctrinæ. Non
tantus dies in tempore, quantus meditatus in Lege. Vnde
vide ne illud magis videatur ſignificare, quòd ei qui in
Lege meditatur, ſemper dies eſt, & lumen ſine defectu
Pſal. 81 quod nullæ tenebræ noctis interpolent. Alioquin, quo-
modò negligentiorem in proceſſu operis declararet, quē
diligentiorem in ipſis operis ſui Propheta principiis eſſe
Ioan. 11 voluiſſet? In die ergò meditatur Legis & Euangelij præ-
dicator. Et fortaſſe illi qui nouum non recipiunt Teſta-
mentum, in nocte legerunt, & ideò neſcierunt neque in-
tellexerunt. Vnde etiam Saluator, ne nos legeremus in te-
Ibidem. nebris, admonet ambulandum in die, dicens quia non
offendit qui in die ambulat; videt enim gratiam lucis:
Qui enim ambulat in tenebris, ſcopulum offenſionis
incurrit.

Super omnes docentes me intellexi; quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.

Doctrinam profitentur Scribæ Iudæorum; quia Legem
Rom. 3 & Prophetas ipſi priores habere meruerunt: Sed illi pro-
Mat. 23 fitentur docere, & non docent. Ei autem populo qui ex
Gentibus credidit, competit dicere: *Super omnes docentes
me intellexi*: quia illi non intellexerunt. Reſpondet Iu-
Deut. 32 dæus: Vnde habuiſti intelligere? Scriptum eſt: *Interroga
patrem tuum, & annuntiabit tibi: ſeniores, & dicent tibi.*
Luc. 22 *Ego ſum Pater tuus, me interroga. Sed etſi interrogauero,
non reſpondebitis mihi, dixit Ieſus*: & ex illo noui reſpon-
dere, & ex illo ſuprà illos intelligo quod non intellige-
bant; quia teſtimonia didici, quæ illi non nouerant. Didi-
Mat. 16 ci: *Qui ſequitur me, tollat crucem ſuam.* Didici: *Diligite
Matt. 5 inimicos veſtros.* Et ideò optat anathema eſſe Paulus pro
Rom. 9. fratribus genere, inimicis fide. Videretur inconueniens
eſſe verecūdiæ prophetali huiuſmodi vſurpatio, eò quòd
præſumpſerit dicere quòd ſuper omnes docentes intelle-
Exo. 19. xerit, cùm vel Legem Moyſes acceperit à Domino, &
populo eius inſtituta tradiderit, Aarō, ſacrificiorum om-
nium decurſo ritu, ſacerdotalem docuerit diſciplinam,
Exo. 18 Ieſus Naue ſignificauerit, quemadmodùm Circumciſio
Ioſue 5. poſſit iterari. Samuel vnctionis propheticæ pariter ac re-
al. ma- giæ ſacramenta † monſtrauerit. Videretur, inquā incon-
n ſtra- grua præſumptio, niſi præmiſiſſet ſuperiora, quibus non
uerit. immeritò ſuper docentes intellexiſſe ſe comprobaret.
1. Reg. 16 Debuit hanc aſſumere confidentiam, qui docebatur à
Sup. v. 2 Domino: & mandatum quo docebatur, Domini erat, &

G ipſe Dominus qui docebat. Meritò ſuper omnes intelle-
xit, quem docebat ipſa Sapientia. Vnde & alibi ait: *Bea- Pſal. 93
tus quem tu erudieris, Domine! & de lege tuâ docueris
eum.* Oſtendit igitur, quòd diuinum eſt, homines docere
non poſſe: & ideò qui docere præſumunt, neſciunt; ſed
agnoſcit diſcipulus qui docetur. In quo? Propter donum
ſcientiæ quod de Spiritu ſancto fuerat conſecutus. Mo-
talis quoque ſuauis locus eſt, quòd multi docentes ſunt
qui id quod non intelligunt, docere ſe dicunt & plurimi
ſunt Diſcipuli qui ſtudio ſuo aſſequuntur & induſtriâ
quod non didicerunt à magiſtris. Denique ante nos qui-
dam intereſſe dixit inter docentes atque Doctores, for-
taſſe hoc arbitratus quia Doctores ſunt alieno iudicio
H ad hoc munus electi, docentes autem qui propriâ vſurpa-
tione hoc ſibi munus aſſumpſerint: Sed cedant neceſſe
eſt ei Doctores quoque, quem teſtimoniorum medita-
tione cæleſtium doctrina Dei docentis imbuerit.

Super ſeniores intellexi, quia præcepta tua exquiſiui.

Nec hoc quidem difficile, vt is quem Dominus docue-
rit, ſuper ſeniores intelligat, ſiquidem Dei gratiâ erogata 1Cor. 12
doctrina, maturitatem ætatis ſupergrediatur ſenilis.
Cùm enim ætas ſenectutis vita immaculata ſit, vtique Sap. 4
doctrina vitæ immaculatæ ſenilem præſtat ætatem. De- Hier. 5
I nique excuſanti Hieremiæ quòd iuuenis eſſet, reſponſum
eſt: *Noli dicere, Iuuenis ſum*; eò quòd non æſtimaretur
iuuenis definitione diuinâ, qui canam haberet pruden-
tiam, quę ſanctificationis cæleſtis gratiâ reluceret. Ve- Ibidem.
rumtamen non mihi videtur ſeipſum laudare Propheta, Eccl. 8
& præferre ſenioribus, cùm legerit: *Non te prætereat* Eccl. 16
narratio ſeniorum: & ipſi enim didicerunt à patribus. Dan. 13
Nam & alibi Sirach dixit Sapientia: *Vbi ſunt ſenes, non
multùm loquaris.* Sed nouit quibus ſe præferat ſeniori-
bus, inueteratis ſcilicet in peccato, & veterno impietatis,
atque ſenio perfidiæ delitantibus. Iſti ſunt ſeniores ple-
bis qui Dominum Ieſum Pilato Præſidi tradiderunt.
K *Conuenerunt* enim *Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores*, vt Marc.
ait Marcus. Et iterùm: *Fecerunt Sacerdotes concilium cum* 14.
Senioribus, vt eum traderent. Et aduersùm Apoſtolos, in Marc.
Actibus eorum, quòd ſeniores Iſraël conuenerint, Pe- 15.
trus ſanctus & Lucas Euangeliſta teſtatur. Non ergò Act. 4
ſenili derogauit ætati; ſed voce populi ſenioris indocilem
Dei vetuſtum illum dierum Iudæorum fore populum
prophetauit, quod in iuuentute ſuâ non acquiſierit, & in
ſenectute inuenire non potuit. Namque à principio fre- Eccl. 25
quentibus Dominum exaſperauit offenſis. Cuius igitur Pſ. 94
gratiam, cùm eſſet iuuenis, non poterat emereri, huius
aduentum ſenex non meruit agnoſcere, huius donum te-
L nere non potuit. Speciosum autem incanæ iudicium ſe-
nectutis ſenſu eſt, & veterani conſilij ſcientia, intellectus Eccl. 25
maturitate, non vitæ longæuitate præfertur. Exquiramus
ergò mandata Dei, vt ſuper ſeniores intelligamus. Fugia-
mus viam lubricam peccatorum, vt poſſimus præcepta Gen. 25
cuſtodire cæleſtia. Hoc enim declarant ſequentia. Super
ſeniorem Eſaü intellexit Iacob iunior frater; quia cùm
ſenior Eſaü prærogatiuam ſibi benedictionis priuilegio
ætatis expoſcit, reliquit epulas mitiores, dum quærit a- Gen. 27.
greſtes. Profectò illo in venationem directo, iunior fra-
ter veſtimenta eius accepit, & mihi tradidit populo na-
M tionum, materno vſus conſilio. Illam ergò ſapientiæ ſto-
lam quam habuit anteà populus Iudæorum, induit me
Rebecca. Stola eius bona, Lex & Prophetæ. Hac ſtolâ
ille populus eſt nudatus, nos induti ſumus. Induit nos Galat. 4
mater illa Hieruſalem, quæ in cælo ſursùm eſt. Accedi-
mus ergò ad Patrem, offerimus illi epulas mitiores, pa-
tientiæ cibos, miſericordiæ lenitatem, intellectus ſuauita-
tem. Accipio benedictionem, præripio fratri ſeniori gra-
tiam ſpiritalem. Venit ille, iraſcitur: non inuenit quod
accipiat. Mater occurrit, & pio nos hortatu informat.
Reſidet penès me ſtola illa bonis intexta mandatis. Gen. 27

Ab omni via maligna prohibui pedes meos; vt cuſtodiam verba tua.

Verè dignus qui ſuper ſeniores intellexerit, quando- Gen. 1. quidem diuino eſt honoratus ſpiritu, vt ſeniores duceret non ſolùm intellectus veritatem, verumetiam peccati fugam, culpæque cautelam. Itaque cùm fragilitas humana prona ſit vt labatur non ad vnum affectibus malum, ſed vniuerſum toto veſtigio feratur in vitium, & currentem cuncta in præceps ſuſcipiant prubra: ducet quemadmodùm vitæ iſtius lubricam declinans ſemitam, inneris huius anfractus viantem implicare non poſſit. *Prohibui*, inquit, *pedes meos à malignâ viâ*, hoc eſt, ab iſtius ſæculi Prou. 18 vanitate; quia ſæculum in maligno poſitum eſt. Dubium B quidquid eſt, & ancipitis effectus, hoc malignum eſt, vt lux dubia, maligna dicitur: ità malignum eſt, quidquid admiſcet malitiæ tenebras veritati. Reuoca ergò ab iſtius mundi lubrico pedes animi tui, & ioentis inceſſum. Pro- 1. Ioan. 15 hibe, inquam, reſiſte cupiditatibus, obſiſte motibus qui videntur irruere ſicut beſtiæ atque iumenta, vt teneros fructus & noua turis huius noſtri culta depaſcant. *Prohibui*, inquit, *pedes meos*. Non vtique corporis pedes prohibent, qui mentis piæ plerumque obſequuntur arbitrio: Neque enim prohibendi ſunt, cùm prodeunt ad Dei templum, viduæ opem ferre feſtinant, impium præuenire, ſupplantare aliquem fraudulentum. Alius igitur eſt pes C qui iure prohibetur. Quis ille ſit, ipſe Propheta nos do- Pſal. 35 ceat. *Non veniat*, inquit, *mihi pes ſuperbiæ*. Eſt etiam pes iniquitatis, qui citò labitur, & ſtare non poteſt: ſicut per- Ibidem. fidorum eſt, de quibus ſcriptum eſt: *Ibi ceciderunt operãtes iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare*. Prohibe ergò pedes tuos, ne cadas. Sunt enim non ſolùm criminum; ſed etiam infirmitatis pedes. Et videndum ne cadas. Et videris tibi forſitan bene ſtare; ſed dicit tibi Paulus: *Et tu qui ſtas, vide ne cadas*. Diligenter attende viam 1Cor. 10 tuam, vt audias: *Tu autem hic ſta mecum*: Stans enim cum Deut. 5. Domino, lapſum timere non poteris. Stans cum Domino poteris dicere: *Eruit pedes meos à lapſu*; ſed ità eruit Pſ. 114 Dominus pedes tuos ab omni lapſu, ſi cognouerit quòd tu prohibeas pedes tuos à lapſu. Ideò hoc meruit Dauid, D vt Deus à lapſu pedes eius erueret; quoniam pedes ſuos ipſe prohibebat, ne præcipiti atque incauto peccatorum laberentur veſtigio; vnde & potuit verba cuſtodire diuina: Non enim cuſtodire quis poterit, niſi potuerit prius al. Ipſe. ſtare. Quum autem cuſtodierit, † ipſi incipit Dei verbũ Ioan. 14 ferre cuſtodiam. Prohibitos pedes ſuos à viâ malignâ benè dicit, qui Chriſtum viam eſſe nouit.

A iudiciis tuis non declinaui, quoniam tu Legem poſuiſti mihi.

Expoſuit quid eſſet à viâ malignâ prohibere pedem; à iudiciis vtique non declinare diuinis, & firmum atq; immobile perſeuerantis innocentiæ tenere veſtigium, non deflectere gradum, nec de curriculo auertere diſciplinæ; ſed ſemitis non ſolùm veteris in Sina; ſed etiam nouæ Legis inſiſtere, ſecundùm Euangelij claritatem. Eſt etiam Pſal. 9. Euangelij Lex, de quâ dixit in ſuperioribus hic Prophe- Epheſ. 2 ta: *Conſtitue, Domine! Legislatorem ſuper eos: ſciant Gentes quoniam homines ſunt*. Aduentum vtique Domini intelligimus prophetari, vocationem Gentium quæ antè in lutum quoddam corporis huius videbantur infixæ voPſ. 9. luptati corruptionis ſuæ tamquàm fæci & libidini inhæ- Epheſ. 4 rentes; quia Dominum neſcierunt. Et ideò ſtatus: *Auertantur*, inquit, *peccatores in infernum*: vt non viderent deſcendentem & aſcendentem animam Domini Ieſu, & conuerterentur ad Dominum qui conuerti cùm viuerẽt, Pſal. 9. noluerunt. Sed & de illis dicit Gentibus quæ obliuiſcuntur Dominum. Scierunt ergò & obliti ſunt: tamen pro- Ibidem. pheticâ benignitate orat vt exurgat Dominus, non præualeat homo, vt cogitationes terrenæ & motus omnes feruentes huius corporis conquieſcant. Iudicentur Gentes: quoniam tunc cognoſcitur Dominus, cùm timentiũ conuertit affectus grauis terrore iudicij: & diſcant Gen-

A tes quoniam homines ſunt, luti corruptione ſolubiles, & Gen. 2. limo dureſcente formati: quod antè qui legem non acceperant, neſciebant. Vnde Propheta quaſi & ipſe perturbatus terrenæ fragilitatis contemplatione ait: *Vt quid, Domine! receſſiſti longè?* Pſal. 9. Bene timet, qui hominem ſe eſſe cognoſcit; ſed quia plus timet nobis, qui ſumus ex Gentibus peccatores, precatur ne longè fiat à ſuis Gentibus: vt Galat. 2. qui longè eramus, incipiamus eſſe propiores. & ſciamus Epheſ. 2. quia homines ſumus, ad imaginem ſcilicet & ſimilitudi- Gen. 1. nem Dei facti, quibus per Virginis vterum etiam Chriſtus Hebr. 2. noſtri conformis eſt factus. Rectè ergò & ad infirmitatem accipitur, & ad gratiam Sciant Gentes quoniam homines ſunt: altero per commune quoddam atque carnale conſortium beſtiarum; altero per imaginem Dei, & B carnis dominicæ Sacramentum, dignitas eſſe cœpit quæ ignobilitas videbatur. Meritò ergò non declinauit à iudiciis Dei populus nationum, qui poteſt dicere: *Quoniam tu Legem poſuiſti mihi*. Non per Moyſen, non per Prophetas; ſed ipſe per te, Ieſu! *legem poſuiſti mihi*, hoc eſt, Euangelium. Ideò non declinaui; quia te aſpexi, & itinera tua cognoui, & te ſequutus veram cognoui viam. Ideò itaque prædicationem audiens Euangelij quam propheticus ſpiritus præcinebat, ait:

Quàm dulcia faucibus meis verba tua, ſuper mel & fauum ori meo!

C Et benè dulcia, quibus prædicatur remiſſio peccato- Act. 10. rum, vitæ perennitas; reſurrectio autem defunctorum, quæ perpetuæ mortis & acerbæ amaritudinem temperarunt. Per hæc mortem cœpimus non timere, qui cœ- 1. Cor. 15 pimus dicere: *Vbi eſt, mors! victoria tua?* Et bene faucibus dulcia, eò quòd intimis infuſa viſceribus gratia ſpiritalis ſit. *Super mel & fauum*, inquit, *ori meo dulcia*. Et ideò Cant. 4 quia dulcia nobis verba tua eſſe cœperunt, dicis ad Ec- Prou. 16 cleſiam: *Fauum diſtillant labia tua, Sponſa!* Qui ſit fauus, doce nos, Salomon! Tu enim dixiſti: *Fauus mellis, ſermones boni*. Et verè bonus fauus, quem manducat Eccleſia, multorum Prophetarum velut apum ſpiritali vbertate congeſta mella redolentem. Hoc eſt mel de quo ait: Cant. 5 D *Manducaui panem meum cum melle meo, bibi vinum meum* Eſai. 103 *cum lacte meo*. Myſticus ſermo cœleſtium Scripturarum; ſicut panis eſt, qui confirmat cor hominis, velut fortior cibus verbi. Suaſorius autem Ethicus, dulcis & mollior, eò quòd Ethicâ prædicatione mentis interna mulcentur: Sicut enim oris amara quæ febribus vel aliis acciderunt ægritudinibus, mel mitificat; ità triſtitia delictorum pœnitentiâ, miti corda ſermone dulceſcunt. Sollant mel labia prædicantis, quando colliſa duris caſibus vel ruinis, lapſæ animæ membra refouentur. Eſt etiam vis feruentior verbi, ſicut & vini. Eſt etiam in lactis E ſpecie ſermo lucidior. *Edite*, inquit: *proximi mei! &* Cant. 5 *bibite, & inebriamini*. Bona ebrietas, quæ ad meliora Pſ. 22. atque iucunda facit quemdam mentis exceſſum, vt immemor ſollicitudinum animus noſter vino iucunditatis hilaretur. Bona menſæ ſpiritalis ebrietas. Denique *pocu-* Pſ. 64. *lum inebrians quàm præclarum!* Sed & alibi habes: *Ri-* Eſai. 55 *uos eius inebria, multiplica generationes eius*; eò quòd ebrietas terræ quum infuſa fuerit imbre cæleſti, ſuſcitare ſemina, fructus multiplicare conſueuerit. Itaque vbi verbum quod ſicut pluuia deſcendit de cælo, venas terræ noſtræ, id eſt animæ ac mentis, inebriauit prædicatione diuinâ, excitantur virtutum ſtudia diuerſarum, fructúſque fidei & caſtæ deuotionis adoleſcit; me- F ritóque ei dicitur: *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam*: Pſ. 64 Suſceptione etenim corporis viſitauit, vt ſanaret infirmos: inebriauit gratiâ ſpiritali, vt anxios iucunditate mulceret. Rectè ergò Sponſæ dicitur: *Fauum diſtillant labia tua, Sponſa! mel & lac ſub linguâ tuâ: Os enim Iu-* Cant. 4 *ſti diſtillat ſapientiam, de ore Iuſti ſuauitatis & miſeri-* Prou. 10 *cordiæ mella procedunt*. In ore Iuſti nullus dolus, nulla fallacia, nulla eſt amaritudo peccati. Audit Eccleſia verba Iuſti, audit plebs Dei præcepta Sapientis, delectatur alloquij ſuauitate, moralis diſputationis iucunditate mulcetur, dicens: *Quàm dulcia faucibus meis verba tua!* Prou. 25

Prou. 23 *ſuper mel & fauum ori meo*; quia mel apum ad horam delectat, ſed citò ſapor eius euaneſcit, & plerumque viſcera vitioſa læduntur: verborum autem moraliū etſi pungunt mella, non lædunt. Cognoſce tamen cui illa credantur: Scriptum eſt enim: *In aurem inſipientis nihil dicas, ne quando irrideat prudentes ſermones tuos*: Euomet enim, & reuciet ſermonem tuum ſtultus, qui eius non poteſt ſentire ſuauitatem.

A mandatis tuis intellexi: propter hoc odio habui omnem viam iniquitatis.

Conſequens huic verſiculo eſt: *Concupiſcens ſapientiā, ſerua mandata*: Sed nemo poteſt ſeruare, niſi qui intelligit. Denique redduntur quotidie omnia verba Legis à quibuſdam ſenioribus Iudæorum, & nemo eorum poteſt cuſtodire mandatum: Neque enim arborem dixerim cuſtodire fœcunditatem naturæ, quæ luxuriat in folijs, vaneſcit in fructu: nec terram illam dixerim cuſtodire fructus ſuos, quæ cùm filicem inuiſam paſcit agricolis, edere frumenta non ſoleat: Nec paſtor cuſtodire videtur pecus, qui eligere pabula profutura non nouerit, lupos cauere, canibus vallare ouilia ſua, neſciat potum, quum opus ſit, miniſtrare: Nam producere tantummodò ſine vllâ curâ motum pecus, tantūndem eſt quantum Scripturas legere tantùm pôpulum Iudæorum, & neſcire vbi ſint ſpiritalis paſcua ſacramenti, vbi littera occidat, vbi intelligibiles incurrant lupi, vbi ſit requies refectionis, vbi ſpes reſurrectionis, qui ſint canes qui pro gregis poſſint latrare cuſtodiâ, populus & ipſo grege magis mutus ignorat. Itaque ſi dicat: Mandata cuſtodio: reſpondetur ei: *Tu verò odiſti diſciplinam, & proiecisti ſermones meos poſt te. Si videbas furem, ſimul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit nequitiâ, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersùs fratrem tuum detrahebas*. Non eſt hoc cuſtodire mandata; ſed præuaricari: ſtatutis facere contraria, non eſt intelligere; ſed ignorare. Quomodò poſſunt verba Dei dulcia eſſe in faucibus tuis, in quibus eſt amaritudo nequitiæ? Quomodò mel & lac ſub linguâ tuâ, cùm dolum lingua tua componat, vt aliud pectore concipias, aliud forenſi ſermone prætendas, vt decipias incautum? cùm tibi Petrus Apoſtolus dicat, vt deponas omnem malitiam, & fucum ſimulationis abijcias, dicens: *Sicut dudum geniti infantes, rationabiles, & ſine dolo, lac concupiſcite*: Oſtendens etiam nobis quid ſit mel & lac habere ſub linguâ docet vt non maledicere maledicentibus; ſed benedictionem referre nouerimus: neſciamus odiſſe niſi viam iniquitatis, vt facere quod execramur, reluctandi caueamus affectu. Ideò Paulus cauebat in carne ſuâ malum; quia oderat. Ideò Ioannes monet in Epiſtolâ ſuâ ne diligamus ſæculum; quia *omne quod in ſæculo eſt, concupiſcentia eſt carnis, & concupiſcentia oculorum, & iactantia vitæ*. Eſt ergò in nobis vt & bene aliquid oderimus, & bene aliquid diligamus: Sicut bene enim amare poſſumus ſeruos Dei, & bene diligere poſſumus inimicos noſtros ſecundùm mandatum Dominicū, benè odiſſe poſſumus inimicos Dei, odiſſe iniquitatem, odiſſe perfidiam, odiſſe turpitudines, odiſſe mundi iſtius vanitates. Odio igitur eſſe debent quæ ſæculi ſunt, ne ſecuris affectibus & otioſis blanda conciliatricula voluptatis irrepat illecebra. Facilè capit oculos petulantis forma meretricis, niſi eos odia premāt iuſta, & impuritatem indignatus auertat affectus. Inflat plerumque homines, & tumido reſupinat faſtigio nobilitatis iactantia, & rerum affluentia ſæcularium, niſi pudeat in ſe alienâ magis quàm propriâ laudari. *Chriſtus cùm diues eſſet, pauper factus eſt*: in paupere, non in diuite te ſedemit. Confitentibus Dei Filium imperabat tacere, vt operibus magis quàm ſermonibus Deus agnoſceretur: & tu nobilem te dicis, qui es factus è terrâ? Dauid Rex dicit: *Memento, Domine! quia puluis ſumus*: & tu in hoc caduco atque limoſo genere gloriaris, & diuitem te putas, qui cras potes eſſe mendicus, cùm vita tua non in abundantiâ tuâ; ſed in Dei ſit miſericordiâ? Cui honor, gloria, laus, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſem-

Eccl. 1. — 1. Cor. 3 — Pſ. 22. — Eſai. 56 — Pſal. 49 — Cant. 4 — Pſ. 49. — 1. Pet. 2 — Ibidem. — Rom. 7. — 1. Ioa. 2 — Mat. 5. — Prou. 6. — 2. Cor. 8 — Luc. 4. — Sap. 7. — Pſ. 102. — Luc. 12

G per, & in omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

In Octonarium quartumdecimū Enarratio.

Nun.

NVn littera in Hebræo eſt quartadecima: cuius interpretatio eſt, *Vnicus*: vel ſicut in aliâ interpretatione habetur, *Paſcua eorum*. Ecce ipſę Hebræorum litteræ teſtantur Dominum Ieſum eſſe vnicum Patris Filium Verbum Dei. Denique primo ſtatim verſu Dauid (H) de vnico Filio Dei dicit; *Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine! & lux ſemitis meis*. Vnde intelligimus, ideò per litteras Hebræorum Pſalmum hunc eſſe digeſtum, vt homo noſter tamquam paruulus, & ab infantiâ per litterarum elementa formatus, quibus ætas puerilis aſſueuit, vſque ad maturitatem virtutis excreſcat. Litteræ autem ſingulæ velut tituli ſunt eorum verſuum qui ſub iiſdem litteris adſcribuntur, ſeriem & continentiam declarantes, ſicut hîc vnicum ſignificat littera, & de vnigenito Dei Filio, atque eius æterni luminis claritate, Pſalmi eius portio prophetatur. Nec ſanè ab iſtâ abhorret etiam † alia in alio reperta codice litteræ huius interpretatio, quæ eſt, *Paſcua eorum*, hoc eſt Fidelium. Quæ ſunt (I) paſcua, niſi Chriſtus? In cuius paſcuis ſe locatum Propheta lætatus eſt, dicens: *In loco paſcuæ ibi me collocauit*: Ipſe enim nos paſcit, & reficit. Bona paſcua diuina ſacramenta ſunt. Carpis illic nouum florem qui bonum odorem dedit Reſurrectionis. Carpis lilium, in quo ſit ſplendor æternitatis. Carpis roſam, hoc eſt, Dominici corporis ſanguinem. Bona etiam paſcua libri ſunt Scripturarum cæleſtium, in quibus quotidiana lectione paſcimur, in quibus recreamur ac reficimur, cùm ea quæ ſcripta ſunt, deguſtamus, vel ſommo ore libata frequentiùs ruminamus. His paſcuis grex Domini ſaginatur. Bona etiam Chriſti paſcua † montes conuallium (nam & in his paſcitur Chriſtus ſicut capreolus aut hinnulus ceruorum) hoc eſt in ſplendoribus Sanctorum, qui ſicut lumi- (K) naria iſtius mundi ſedulâ humilitate fulgentes, virtutum diuerſarum præſtant cacumine, & ſuprà mundum meritis ſuis eminent. Iſti ſunt de quibus dicitur: *De hoc mundo non ſunt, ſicut & ego non ſum de hoc mundo: quia ſuprà mundum ſunt qui Chriſtum ſequuntur*. Conuallis autem mundus eſt. Ideóque diſpoſuit in conualle fletus, eò quòd in hoc mondo fletus ſint lachrymæque. Et prouidens Dominus diſpoſuit in hoc mundo Teſtamentum ſuum, vt magis hîc fleamus peccata noſtra, quam flenda ſeruemus. Paſcua noſtra etiam iſti verſiculi ſunt, de quibus hodie tractaturi ſumus, in quibus Dauid dicit: *Paſcebam oues patris mei*: oſtendens veram lucernam, docens hu- (L) militatem. In paſcuis talibus verus Dauid, verus humilis, & manu fortis, *qui non rapinā arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit*, & homo natus per Virginis partum humiliauit ſe vſque ad mortem, oues Patris ſui diuinâ prædicatione paſcebat, cùm ſecundùm Scripturas ſuum probaret aduentum, cùm quinque panibus & duobus piſcibus quinque hominum millia ſaturaret. Hæc ergò noſtra ſunt paſcua, hæc eorum qui poſſunt dicere: *Quàm dulcia faucibus meis verba tua!* Hæc eorum paſcua ſunt qui dicunt:

Epheſ. 4 — al. illa. — Pſal. 22 — Cant. 2 — Eccl. 39 — vet. cod. ſic habet. qui paſcit in lilijs, hoc eſt, in ſplendore Sāctorū. Bona paſcua etiam montes conuallium ſicut luminaria &c. — Ezec. 34 — Cant. 2 — Pſ. 109 — Ioan. 17 — Pſ. 83. — 1 Reg. 17 — Philip. 2 — Luc. 16 — Eſai. 61 — Ioan. 6 — Suprà.

M Lucerna pedibus meis verbum tuum, Domine! & lux ſemitis meis.

Paſcitur os noſtrū verbo, cùm loquimur mandata Dei verbi. Paſcitur & oculus noſter interior lucernæ ſpiritalis lumine quæ nobis in hac mundi nocte prælucet, ne ſicut in tenebris ambulantes, incertis titubemus veſtigijs, & viam veram inuenire nequeamus: Intelligibilis enim pedum greſſus, intelligibilis & lucerna; quia verbū Dei lucerna eſt. Nonne hoc in principio erat Verbum apud Deum? Quomodò ergò lucerna eſt? Nonne hoc *erat verum lumen, quod illuminat omnem hominem venien-*

Ioan. 12 — Prou. 6. — Ioan. 1 — Ibidem.

cem in hunc modum? Quomodo ergò lucerna dicitur?
Eſai. 9. Eſaias clamabat: *Populus qui ſedebat in tenebris, lucem vidit magnam*: quomodò hic dicitur lucerna? Sed videa-
Act. 12. mus ne fortè idem Verbum aliis magna lux ſit, aliis
lucerna. Mihi lucerna, Angelis lux eſt. Petro lux erat,
quando adſtitit ei Angelus in carcere, & lumen refulſit
Act. 9. ei. Paulo lux erat, quando euntem ad perſequendum
populum Chriſtianum circumfulſit eum lux de cælo, &
audiuit dicentem ſibi: *Saule, Saule, quid me perſequeris?*
2. Cor. 4. Et magna quidem lux. Denique lucernæ Pauli lumen
Matt. 25 euanuit, vbi diuinę ſplendor lucis emicuit. Et verè lucer-
na eſt mihi Chriſtus, quando is noſtro ore recenſetur.
Lucet in limo, fulget in vaſe fictili theſaurus ille quem
habemus in vaſis fictilibus. Lumen lucernæ eſt: mitte o-
3. Reg. 19 leum, ne deficiat tibi lumen lucernæ. Et oleum non
oleæ terreſtris; ſed illud oleum miſericordiæ cæleſtis &
gratiæ, quo vngebantur Prophetæ. Oleum tuum humi-
litas eſt, quo ceruices noſtræ duræ molleſcunt. Oleum
tuum miſericordia tua eſt, quo etiā colliſa ſcopulis pec-
Luc. 10 catorū fouentur corpora. Hoc oleum vulnerato illi à la-
tronibus deſcendenti ex Hieruſalem, euangelicus ille Sa-
maritanus infudit, qui videns eum, miſericordiâ motus
eſt, & alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum.
Matt. 6 Hoc oleū curat ægrotos: Miſericordia enim à peccato li-
Tob. 4. berat. Hoc oleum lucet in tenebris, ſi opera noſtra lu-
Matt. 6 ceant corā hominibus. Hoc oleū lucet in Eccleſiæ ſolē-
Mat. 25 nitatibus. Denique quibus oleū non defuit, nec lumen
fidei defecit; ſed cùm lampadibus in locum nuptiarum
introire meruerunt. Quæ autem in vaſis ſuis oleum non
tulerunt, hoc eſt, non habuerunt fidem, non prudentiā,
non miſericordiā animæ in hoc conſtitutæ corpore, me-
Ibidem. rito infidelitatis excluſæ ſunt. Ideò & tu habeto ſemper
lucernā ardentē, vel lucentē facem: Si enim neque lu-
cerna, neque lampas tua luceat, ſtulta virgo dicens, nec
introibis in thalamum Sponſi tui ſuperioris; ſed rema-
nebis in tenebris cæcitatis, quaſi qui oderis lucem, ne
Ioan. 3 opera tua flagitioſa prodātur. *Omnis enim qui malè agit, odit lucem*. Habeto fidem, habeto prudentiam, vt ſemper
habeas in vaſis tuis oleum miſericordiæ, deuotionis gra-
tiā; quia prudentes acceperunt oleum in vaſis ſuis cum
Mat. 25 lampadibus ſuis. Vngite, ô homines! lampades veſtras:
Matt. 6 cùm ieiunatis, vngite caput veſtrum. Infundamus men-
tibus noſtris oleū, vt corpus noſtrum lucidum ſit. Luceat
Ibidem. tibi ſemper lucerna Verbum Dei, luceat & lucerna cor-
poris tui oculus tuus. Conſcientia tua lucens bene in hoc
Ibid. 11. corpore lucernæ lux eſt; quia ipſa eſt oculus tuus. Si pu-
rus oculus tuus, ſi conſcientia tua munda ſit, munda eſt
caro tua. Si autem in te eſt tenebroſa conſcientia tua,
etiā corpus tuū conſcientiæ tuæ nocte tenebroſum erit.
Ioan. 5. Lucernæ ergò & nos ſumus toto operti corpore, vix ali- E
quid exiguum habentes vnde lucere poſſimus. Denique
& Ioannes lucerna erat; ſicut dixit Dominus de eo: *Ille erat lucerna ardens, & illuminans*. Bona lucerna, quæ
Luc. 1. lumen accipiebat à Chriſto, vt lucere poſſet in hoc ſæ-
culo. Meritò ardens, meritò illuminans, qui erat nūtius
Chriſti, illuminans prædicatione fidei pectora ſingulorū:
Sed & iſtis lucernis dedit vt lux mundi eſſent, dicens ad
Matt. 5 Apoſtolos: *Vos eſtis lux mundi*. Ergò ſi gloria Sanctorū
nunc ſicut lucerna, nunc ſicut lux mundi fulget in hoc
ſæculo, quid dicimus de verbo Dei, quod & lucerna eſt
Mat. 13 pedibus meis? Et fortaſſe vbi non ſunt tenebræ, non eſt
lucerna verbum Dei; ſed ſuprà lucernam, quia lux eſt.
Tenebræ iis non ſunt qui vident lucem. Denique tunc F
Iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorū. Et fortaſſe ſe-
Matt. 5 cundùm Legem lucerna eſt verbum Dei, ſecundū Euā-
gelium lux magna eſt. Iudæis lucerna eſt; ſed lucerna
Eſai. 6. ſub modio. Lucet Lex; ſed non videtur, quia operta eo-
& Act. 28. rum doctrina eſt & contagione vitiorum, & cæcitate
Eſai. 9. perfidiæ: populo autem nationum lux eſt. Denique *po-*
4. Reg. *pulo qui ſedebat in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis*.
31. Aperi igitur feneſtras tuas, vt ſplendor tibi magnæ lucis
Leuit. introeat. Paratum fac candelabrū tuū, vt lux tua nō ope-
24. riatur integumento corporis tui, & menſura terrenæ hu-
Leuit. ius fragilitatis; ſed ſuprà menſuram corporeæ infirmitatis
19. animæ tuæ virtute præfulgeas. Aut ſi † menſurā tenueris,
al. ad

A vide ne deficiant ipſæ menſuræ, nec ſuperefluāt: ſed bo- menſuram
nis ſeminibus ſint cōtentæ. Nō ſit otioſus ſermo tuus, nō Matth. 5
ſerietur & vacet Verbū tuū, ne fiat lucerna ſub modio.
Potens eſt Deus qui ſuper candelabrū conſtituat lucernā
tuam, vt luceat omnibus qui in domo ſunt, & qui ingre-
diuntur vt lumen videant. Candelabrū principale noſtrū
eſt: Pone ſermonem in principali tuo, & omnibus luceat
qui ingrediuntur in Eccleſiam. Accipe & aliud candela-
brum. Conſidera os tuum, conſidera & ſermonē tuum.
Nónne os tuū candelabrū eſt, & verbū tuum lucerna eſt,
cū de ore tuo profertur? Hæc lucerna ſemper tibi luceat, Exo. 27
hoc eſt verbum tuum luceat, & nunquàm extinguatur. Sap. 7.
B Quæris vt doceam quomodò non poſſit extingui? Scri-
ptū eſt: *Lumen Iuſti ſemper inextinguibile eſt, lumen autē* Iob. 18.
impiorum extinguetur. Hoc lumen erat lucernæ, quæ lu-
cebat in Tabernaculo Teſtimonij, & hodie lucet in Ec-
cleſiā vir ſapiens. Hic eſt oculus Eccleſiæ, qui non dicit Exo. 27
manibus, hoc eſt operantibus (cū ſit quidem anguſtus
opertus; ſed non anguſtus ad intelligendum) Non eſtis
mihi neceſſarij. Ergò ſuper candelabrum lucebat, qui di-
cebat: *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt*: nam & Da- 2. Cor. 12
uid totâ mente iam conuerſabatur in cælo, & adhuc ta-
men dicebat. *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Aut Philip. 3
fortaſſe quaſi bonus magiſter mihi præire cupiebat, vt Rom. 11
lumen ſequi diſcerem, & illius pedibus ambularē. Oſtē- Ioan. 11
dit ergò mihi lucernā hanc, ſequar in iſtius ignorātiæ te-
C nebris, in iſtius corporeæ fragilitatis operimento conſti-
tutus, vt Chriſtum ſequens, nullum lapidem offenſionis
incurram. Errabat Petrus in tenebris ignorantiæ, nega-
bat Chriſtum eſſe moriturum; quia adhuc non videbat
moriturum & reſurrecturum eſſe pro nobis. Conuerſus
ad eum Dominus ait: *Vade retrò poſt me*. Oſtendit illi lu-
cernam quā deberet ſequi, *poſt me* dicens. Sequutus ver-
bum Dei cōfirmatus eſt: poſtea cœpit inhærere Chriſto, Mat. 16
timens ne iterùm aliquo laberetur errore. Nónne & ipſe
qui dicebat: *Lucerna pedibus meis verbum tuū*, ad hanc
lucernā feſtinauit, cùm diceret in mari: *Domine! iube me venire ad te ſuper aquam?* ſed quia non ſequebatur lucer-
D nam, motus eſt, atque titubauit naturæ vehemen-
tioris mole turbatus. Sequamur ergò lucernam hanc, Mat. 14
& ſicut in nocte ambulemus ad lumen. Multæ fo-
ueæ, multi ſcopuli in iſtius ſæculi caligine non videntur.
Præfer tibi lucernam quam Propheta monſtrauit, vide
quò debeas transferre veſtigiū, conſidera vbi pedem po-
nere mentis internæ, per ſingulos cura ſit greſſus, nulli
credas tuum, niſi præeūte lucernæ iſtius luce, proceſſum:
nam vbi putas quod luceat, ibi gurges eſt: videtur lucere;
ſed polluit: & vbi putas ſolidum eſſe vel ſiccū, ibi lubri-
cum eſt: Sed & ſi lucerna tibi iter lōgius ſit; ſit ergò fidea
E tibi itineris tui prævia, ſit tibi iter Scriptura diuina. Bona
eſt cæleſtis ductus eloquij. Ex hac lucernâ accende & tu
lucernam, vt luceat interior oculus tuus, qui lucerna eſt
tui corporis. Multas habes lucernas, accende omnes;
quia dictum eſt tibi: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lu-* Luc. 11.
cernæ ardentes. Quia multæ ſunt tenebræ, multæ ſunt Luc. 12
lucernæ neceſſariæ, vt meritorum noſtrorum in tantis
tenebris lumen eluceat. Iſtas lucernas Lex ſignificauit
ſemper lucere debere in Tabernaculo Teſtimonij, non
illas quas Iudæi accendunt quotidie. Illæ ſub vmbrâ lu- Exo. 27
cent, & extinguuntur quotidie; quia quod faciunt, non
vident: quod legunt, neſciunt: accipientes ſecundùm
litteram quod præcipitur ſecundùm Spiritum. Taber- 2. Cor. 3
F naculum enim Teſtimonij corpus hoc noſtrū eſt; in quo
Chriſtus aduenit, per amplius & perfectius tabernacu- Hebr. 9
lum, ſicut ſcriptum eſt, vt per ſanguinem ſuum intraret
in ſancta, & conſcientiam noſtram ab omni opere mor-
tuo & labe mundaret, quo in corporibus noſtris quæ Rom. 2.
ſuorum teſtimonio & qualitate factorum, cogitationum 1. Par. 23
noſtrarum abſcondita & occulta teſtantur, lucernarum
modo luceat noſtrarum lux clara virtutum. Iſtæ ſunt lu-
cernæ ardentes, quæ die ac nocte in templo Dei lucent.
Si templum Dei in corpore tuo ſeruas, ſi membra tua
membra ſunt Chriſti, lucent virtutes tuæ, quas nullus 1. Cor 6
extinguit, niſi eas tuum crimen extinxerit. Hoc lumine 1. Cor 6
caſtæ mentis, & piæ deuotionis ſolennitatis noſtræ feſta

Luc. 12 reſplendeant. Luceat ergò ſemper lucerna tua. Arguit Ioan. 5. Chriſtus eos qui vtuntur lucernâ, ſi non ſemper vtantur, dicens: *Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes.* Non ad horam exultemus in lumine. Ad horam exultat, qui audit verbum in Eccleſiâ, & gaudet; egreſſus autem Ioan 11 obliuiſcitur quod audiuit, & negligit. Iſte eſt qui ſine lu- Rom. 13 cernâ in domo ſuâ ambulat: ideóque in tenebris ambulat, qui opera tenebrarum facit in comeſſationibus & ebrietatibus, in cubilibus & impudicitiis, in contentionibus & æmulationibus, indutus veſtimenta diaboli, non Chriſtum. Hæc ſiunt quando Verbi lucerna non lucet. Numquàm ergò negligamus Verbum Domini, ex quo nobis omnium origo virtutum eſt, vniuerſorúmque operum quidam proceſſus. Si membra corporis noſtri ſine luce operari rectè non queunt (nam pedes vacillant ſine lumine, & manus errant) quantò magis ad verbi lumen dirigenda ſunt animæ noſtræ veſtigia, atque mentis in- Ioan. 10 ceſſus? Sunt & manus animæ quæ bene tangunt (vt tetigit Thomas Dominicæ reſurrectionis indicia) ſi verbi præſentis nobis lumen luceat. Hæc lucerna accenſa ſit in omni verbo, in omni opere. Ad hanc lucernam greſſus noſter forenſis internúſque moueatur: Sed iam progrediatur ad cætera, & fiat *pedibus meis lucerna Verbum Dei, & ſemitis meis lux.* Pedibus lucerna ſatis ad ambulandum; ſed ſemitis non eſt ſatis ad illuminandum: idem Verbum tamen & pedibus lucerna eſt, & ſemitis lux eſt; 1. Ioa. 2 quia idem vnigenitus Dei Filius & delinquentibus aduocatus, & remunerator eſt fortibus, peccatorum remiſſor, præmiorum largitor. Itaque cui lucerna fuerit verbum Dei, huic quocunque pergit, lucent ſemitæ, ſicut lucebant ſancto Dauid: & ideò quaſi in lumine ambulans dicit:

Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitię tuæ.

Vox ambulantis in lumine eſt cum auctoritate dicere: 1. Cor. 10 *Iuraui & ſtatui:* Qui enim ſtatuit, non mouetur, non metuit ne cadat; quia plus eſt ſtatuere, quàm ſtare. Stat igitur Dauid mentis ſtatione fundatus; nec timet ne in his mundi tenebris poſſit errare. Si enim metueret, non iuraret, ſi trepidaret; vtrùm diuina poſſet cuſtodire iudicia, non cùm iuriſiurandi ſtatueret ſacramento. Nemo bene iurat, niſi qui poteſt ſcire quod iurat. Iurare igitur, indiciũ ſcientiæ, teſtimonium conſcientiæ eſt. Et bene iurat, qui ad lucernam Verbi pedes ſuos dirigit, qui lucem in ſemitis ſuis cernit. Lux tibi præeat, ſi iurare diſponis: adeſt, cognitio veritatis præcedat, vt vinculum ſacramenti tibi nõ Matt. 5 poſſit nocere. Vbi religio ſanctior, ibi fides veritatis eſt plenior. Denique ideò Dominus qui venit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait in Euangelio: Ibidem. *Non iurandum omnino;* quia infirmis loquebatur. Denique non ad ſolos Apoſtolos loquebatur: ſed ad turbas: voluit enim te non iurare, ne periures. Et addidit non iu- Pſ. 109. Hebr. 7 rare neque per cælum, neque per terram, neq; per Hieroſolymam, neque per caput tuum, per hæc videlicet quæ ſubiecta non ſunt tuæ poteſtati. *Iurauit Dominus, nec pœnitebit eum.* Iuret ergò ille quem ſacramenti ſui pœnitere non poterit. Et quid iurauit Dominus? Quia Chriſtus in æternum Sacerdos eſt. Numquid incertum, numquid impoſſibile erat quod iurauit Dominus? numquid poterat eſſe mutabile? Noli ergò vſurpare exemplum ſacramenti qui implendi ſacramenti non habes Pſal. 72 poteſtatem. Quid igitur iurauit Dauid? *Cuſtodire iudicia iuſtitiæ Domini.* In nullo videlicet iam perfectum, iam inſtructum diuinæ iuſtitiæ mouebant iudicia. Quanti mouentur, cùm vident Iuſtum aliquem orbatum liberis, diſpendiíſque frequentibus ad vltimæ egeſtatis deductum neceſſitatem, vt ipſa alimentorum ſubſidia habere non poſſit, fractum ægritudine graui, & perpetuâ debilitate vexatum, vt obire nequeat communis officia naturæ? Sed qui firmus eſt, non mouetur, & is magis intelli- Hebr. 12 git iuſtitiam Dei prædicandam; quia corripit Dominus quem diligit. Numquid non frequentiùs corripitur filius quam ſeruulus? Iniuſta ergò pietas patris, magis quàm Domini ſeueritas? Aſperioribus exercet pater filium, quàm dominus vernaculum. Sed dura Patri non Iob. 1 æſtimantur impertita flagella; quia vult filium meliorem eſſe quàm ſeruulum. Eruditio ergò plena iuſtitiæ eſt. Probatus eſt ſanctus Iob liberis ſuis, in quos Dominus poteſtatem diabolo dedit. Numquid iniquus Deus? Abſit. Immò iuſtus; quia probaturus iuſtum ſuum, per huiuſmodi exercitia in quibus eius eſt probata † patientia, magis dignum qui probaretur, effecit. Quo enim clarius meritum coronati, hoc vberior iuſtitia coronantis. Nudatus eſt facultatibus cùm diues eſſet, & hæc Deo ſubiit permittente diſpendia. Non erant pecuniæ iam damna, ſed vitæ, cùm deeſſet alimonia ademptis omnibus. Quis accuſet iuſtitiam Dei, cùm Iob ſi non omnem amiſiſſet pecuniam, non tantam inueniſſet gratiam? Athletam ſuum nudum vngere voluit Deus oleo † patientiæ, vt & ſubeundo faceret certamine fortiorem, & emerendo præmio digniorem. Perfuſus totum corpus vulnere graui, ſedebat in ſtercore, radens ſaniem ſæuis vlcerum vibicibus defluentem: & hoc permiſſu Domini diabolus intulerat iuſto viro. Videretur viciſſe ſibi diabolus, niſi acceptâ quam popoſcerat poteſtate, eſſet etiam ipſe ſuperatus. Quid igitur fuit illa tentatio, quid inopia facultatum, deſtitutio filiorum, tolerantia vulnerum, niſi exercitium fidei, inſigne patientiæ, eruditio glorioſa virtutis, confeſſio plena victoriæ, vt qui antè contradicentem habebat diabolum, poſteà non haberet? Nemo ergò dura putet eſſe quæ iuſta ſunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere: *Nudus natus ſum, nudus exibo, Dominus dedit,* Iob. 1 *Dominus abſtulit: ſit nomen Domini benedictum:* Benedicit enim Dominum Iuſtus cùm laborat, peccator cùm luxuriatur. Non ergò ex infirmitate noſtrâ vis æſtimanda iuſtitiæ eſt, quia durum putamus eſſe quicquid per imbecillitatem animi ferre non poſſumus. Tolle perſecutiones, & martyres deſunt. Sed & Perſecutores Deus atque Poteſtates ſæculi eſt paſſus aſſurgere, ne deeſſent qui vincerent Chriſto. Quis tunc non dixit infirmus: *Domine! cur dediſti plebem tuam in poteſtatem perſequentiũ?* Pſ. 25. Ephes. 4 Sed quis hodie neget beatiores illos eſſe qui paſſi ſunt, quàm illos quos nulla vexarunt ſupplicia perſecutorum? Iuſtus ergò optat probari, tentari non timet: Qui enim ſtatuit cuſtodire iudicia Dei, non timet tentationes. Vbi ſtatuit, niſi in corde? Illic enim radicati & fundati eſſe debemus, non fluitantes, neque mobiles omni vento doctrinæ. Intùs ergò ſtatuamus in corde noſtro, in pectore, in animo, vt nobis fiat illud propheticum: *Cogitationes Iuſtorum ſemitæ.* Prou. 12 In his ſemitis bene ambulat Iuſtus: Pſ. 25. ideóque dicit: *Proba me, Domine! & tenta me.* Denique hoc loco auctoritati reſpondens ſuæ, qui iurauerat, & ſtatuerat cuſtodire iudicia iuſtitiæ Dei, probari ſe voluiſſe dicit, qui humilitatem ſubeundam credidit eſſe pro Chriſto: Ideóque ait:

Humiliatus ſum nimis, Domine! viuifica me ſecundùm verbum tuum.

Non ſolùm humiliatum; ſed etiam nimis humiliatum ſe eſſe gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quàm poteſtate. Poteſtas decipit, humilitas non deſtituit. Bona humilitas, quæ etiam in Chriſto laudem Ioh. 13. virtutis inuenit. Hanc in illo plùs veneror quàm creationem; quia creati ad laborem ſumus, redempti ad quietem. Denique ipſe aduocans populos ad miſeri- Eſai. 65 cordiam ſuam, de humilitate propriâ gloriatur, dicens: *Palàm factus ſum non quærentibus me, apparui iis* Eſai. 50 *qui me non interrogabant.* Et alibi *Scapulas meas dedi in* Coloſſ. 1 *flagella, maxillas meas in palmas, faciem autem meam non auerti à confuſione ſputorum.* Rectè ergò Dauid humiliare ſe voluit, vt tribulationum Chriſti in ſeipſo quod deeſſet, impleret. Poteſt & ipſe hoc ex ſuâ perſonâ per os Dauid locutus dixiſſe. *Humiliatus ſum nimis;* qui dixit in Mat. 11 Ibidem. Euangelio: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde; & inuenietis requiem animabus veſtris.* Diſcamus ergò

ab eo qui docere nos voluit quod proficeret ad ſalutem, *Ibidem.* & nobis dicit: *Diſcite à me.* Non eſt mediocre quod dicit, *Diſcite:* ſed addidit, *A me diſcite.* Non facilè poteſt quiſquam humilitatem docere inflatus, quamuis ſit humanâ præditus ſapientiâ; mens enim inflatur quam ſu-*Coloſſ. 2.* perbia carnis extollit. Et qui paupertate contentus eſt, non eſt contentus iniuriâ: & qui poteſt ferre verberum pœnas, exagitatur verborum contumeliis: & qui poteſt adminiſtrationem contemnere, dolet ſibi aliquem honorificentiâ eſſe prælatum. Grande eſt in omnibus humili-*Eccli. 10* tatis tenere menſuram. Superbia hominem prima deiecit. Quapropter dum plùs volumus, etiam quod minus eſt, ſolemus amittere. Bona humilitas, quæ nihil appetẽdo, totum quod contemnit, adipiſcitur: Ipſe enim Dominus Ieſus ſe humiliauit, vt nos eleuaret, & humiliauit vſ-*Philip. 2.* que ad crucem: propter quod exaltauit illũ, inquit Deus, vt in nomine eius omne genu flectatur. Quanta fecit Dominus, audeo dicere, & non flexi ei genu? Sed flexi ei poſtquam ſe humiliauit: Sic enim, hoc eſt, per humilita-*Pſal. 50* tem, per crucem ſibi Eccleſiam congregauit. Dauid Rex erat, incerta & occulta ſapientiæ ſibi patefacta teſtatur; *4. Reg. 20.* & ideò ſe magis humiliabat. At verò Ezechias cecidit ab altitudine cordis ſui. Ille laudabilis Rex, qui de obſidione, de ægritudine, beneficiis Domini mirabilibus eſt li-*Gen. 37* beratus, cecidit per ſuperbiam, & gratiam meriti ſuperioris imminuit. Quid fuiſſet Ioſeph, ſi humilis non fuiſſet? Sciuit ſibi ipſe obfuiſſe, quòd prælatus erat fratribus: etiam priùs autor miſeriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres, humilitas conciliauit extraneos. *Pſ. 104.* Prælatio concitauit germanos, humilitas Regem ſubditum fecit: vt verè quaſi ex perſonâ Ioſeph dictum putemus, quod hic ipſe ſuprà dixit: *Humiliatus ſum & ſal-1. Reg. 18* *uum me fecit;* quamquam ſi conſideremus quæ iſte tolerauit, ex perſonâ ſuâ eum dixiſſe reperiemus. Nam Goliâ ſuperato, occurrerant iuuenculæ pſallentes: *Saul in millibus, Dauid in decem millibus,* commotum eſt fel Regis, & quærebat eum occidere: & humiliauit ſe Dauid ante Ionathan filium Regis, & conuertit eius affectum, *1. Reg. 19* vt quem ſucceſſorem patrij regni poterat habere ſuſpectum, eumdem aduerſùm ſtudia paterna ſeruaret, dicens patri: *Quid peccas in ſanguinem innocentis?* Et id voce ex-*Pſ. 114.* torqueret inuito, quòd non mereretur occidi Dauid. *2. Reg. 12.* Rectè ergò ait: *Humiliatus ſum & ſaluum me fecit.* Et iterùm cùm ad eum Propheta veniſſet, & indignationem Domini in cauſâ Bethſabee mulieris denuntiaſſet, humiliauit ſe, & ait: *Peccaui Domino.* Et dixit Nathan ad eũ: *Quoniam pœnituit te, abſtulit Dominus peccatum tuum, non morte morieris.* Bona igitur humilitas. Denique humiliatus eſt, & ſaluus factus eſt, & alio loco cùm propter numeratum populum Dominus eſſet offenſus, & miſiſ-*2. Reg. 24.* ſet Prophetam Gad, qui Regi Dauid diceret: *Elige tibi quid velis fieri, triennio famem ſuper terram, aut tribus menſibus fugere te à facie inimicorum tuorum perſequentiũ* *Ibidem.* *te, aut fieri triduò mortem in terrâ:* Reſpondit Dauid: *Anguſtiæ ſunt mihi hac tria; ſed magis incidam in manum Domini, quoniam magna eſt miſericordia illius valde, quàm in manus hominum.* Et cùm dediſſet Dominus mortem in Iſrael à manè vſque ad horam prandij, ſeptuaginta millibus hominum mortuis, reſpexit Dauid ad Dominum: & *Ibidem.* cùm vidiſſet Angelum ferientem populum, ait: *Ecce ego qui peccaui, ego paſtor malè feci: & iſti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei.* Et propitius factus eſt Dominus, cùm ſacrificium reconciliationis ei eſſet oblatum. Bona ergò humilitas, quæ Re-*Suprà.* gem plebémque ſeruauit. Itaque reconciliato Domino, ait Dauid: *Bonum mihi quòd humiliaſti me.* Bona ergò humilitas, præſertim ſi adiungatur ei deuotio voluntaria. Ideóque ſe viuificari ſecundũ Verbũ petit, vt ſecundùm Verbum viuat, & omnia cum ratione faciat, non ſecundũ carnis voluntatẽ. Vnde myſticum illud etiam moraliter accipi poteſt: *In principio erat Verbum, & Verbum* *Ioan. 1.* *erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Et tu imitator eſto Dei. Quomodo imitator? Numquid cælum potes facere, aut terrã, aut mare?

A Non vtique: ſed vt omnia per Verbum facias, nihil ſine Verbo: omnia cum ratione, nihil ſine ratione; quia non es irrationabilis, ô homo! ſed rationabilis.

Voluntaria oris mei comproba, Domine: & iudicia tua doce me.

Qui ſe humiliat, viuificatur ſecundùm promiſſum Do- *Pſal. 53* mini: qui viuificatur ſpiritu Dei, volũtarius eſt miniſter: *2. Cor. 9* plurimùm enim refert vtrùm ex voluntate quid facias, an ex neceſſitate quod placet Deo. Denique voluntarius miniſter habet præmium, coactus diſpenſat obſequium, B ſicut Apoſtolo dicente cognouimus. Scripſit enim: *Væ enim mihi eſt ſi non euangelizauero! Si enim volens hoc ago,* *1. Cor. 9* *mercedem habeo. Si autem inuitus, diſpenſatio mihi credita eſt.* Vide voluntarium executorem cæleſtis arbitrij. *Ibidem.* Liber erat ex omnibus, & omnium ſeruus eſt factus, voluntate vtique, non neceſſitate vt plurimos lucraretur. Iis quidem qui legis vinculo tenerentur quaſi ſub Lege eſſet, ſe exhibuit, cùm ſub Lege non eſſet, vt eos ſeruaret qui ſub Lege viuebant. Infirmis infirmus factus eſt, vt infirmos aſſumptione infirmitatis propriæ ſuſtineret. Omnibus verò omnia factus eſt, non legitimâ neceſſitate, ſed voluntatis obſequio. Aperuit mihi huius altitudinem conſilij in Epiſtolâ ad Philemonem ſcriptâ; quia C quod ipſe eſſet, alium eſſe vellet, vt voluntate potiùs quã neceſſitate detuliſſe Domino videretur. Itaque pro Oneſimo interueniens ſic ait: *Tu autem illum vt mea viſcera* *Ibidem.* *ſuſcipe, quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis Euangelij: ſed ſine conſilio tuo nil facere volui, ne velut ex neceſſitate bonum tuum eſſet; ſed voluntarium.* Quàm ſedulus ſuaſor, qui cùm eſſet vas *Act. 9.* electionis diuinæ, conſortium conſilij non dedignabatur alieni, ne alterum fructu voluntatis propriæ defraudaret. Rectè ergò Dauid ait quaſi Propheta: *Voluntaria* *Prou. 6* *oris mei comproba, Domine!* oris ſui offerens Domino *Virgilius lib. 4. Georg.* ſacrificium voluntarium; eo quòd vt apis illa prophetica bonos flores colligere ore conſueuerit, fauos ore fingere, mella ore componere, & ex herbis ſuauibus ore *al. flores.* D † natos legere, quæ cum ſit, inquit, robore infirma, ſa- *al. prædicatione.* pientiæ † prælatione ſubſtantiæ ſuæ producit ætatem. Quod ſit iſtud voluntarium oris ſacrificium, recognoſce: *Pſal. 49* *Immola,* inquit, *Deo ſacrificium laudis.* Expectat Do- *1. Petr. 5* minus voluntarios miniſtros. Denique in libro Eſaiæ di- *Eſai. 6* cit Dominus: *Quem mittam?* Vtique ſeruulo ſuo poterat imperare, quem dignum qui mitteretur, inuenerat; ſed maluit eum ſpontaneæ oblationis non fraudare mercede, qui vt ipſe ſe offerret, præſtolatus eſt. Et quamuis eius ſciret affectum, expectauit tamen vocem, vt cumularet gratiam. Vnde ſe offerens Eſaias ait: *Ecce ego, mitte* *Ibidem.* *me;* & ſic poſteà miſſus eſt ad populum. Ideò de eo dictũ *Rom. 10* eſt: *Quia Eſaias audet & dicit.* Etenim quaſi voluntariũ E organum vberiore Spiritus ſui gratiâ Chriſtus impleuit. Nec otiosè hoc poſitum puto; quia voluntaria oris ſui placere deſiderat Domino. Multi Prophetæ; ſed in omnibus oris voluntaria placent. Excuſabat Hieremias, di- *Hier. 1.* cens: *Quis es dominator Domine? Ecce neſcio loqui, quia iunenior* † *ſum ego: Et dixit ei Dominus: Noli dicere, quia* *al. iunior.* † *iuuenior ſum ego: quia ad omnes ad quoſcumque miſero* *al. iuuenior.* *te, adibis; & ſecundùm omnia quæcumque mandauero tibi, loqueris.* Verecundè Propheta ætatem corporis prætẽ- F debat: ne exequendis cæleſtibus imperatis impar eſſe adoleſcentia deprehenderetur. Sed Deus vt qui morum magis quàm annorum iudicaret ætatem conſiderandam, & in iuuenili corpore maturitatem robuſtæ ſapien- *Ibidem.* tiæ in ſuo ſeruulo præuideret, ait: *Noli dicere,* † *iuuenior* *al. iunior.* *ſum ego,* hoc eſt, prohibuit eum iuuenilis ætatis contemplatione vires ſuas perpendere, cui fides caniciem ſa- *Hier. 20* pientiæ miniſtraret. Et iterùm in poſterioribus cùm dixiſſet idem Propheta: *Seduxiſti me, Domine! & ſeductus ſum.* Et dixi: *Non nominabo nomẽ Domini, & non loquar in nomine eius vltra:* Addidit: *& factus eſt in corde meo vt ignis ardens, flammans in oſſibus meis: & diſſolutus* *Ibidem.* *ſum vndique, & ferre nõ poſſum.* Aduertimus igitur quòd

G tis etiam qui aut excuſandum officium ſuum, aot certâ
aliquá cauſâ negandum putauerint, Dominus tamen noſter aut ratione perſuadeat, aut cupiditate prophenecæ te-
uelationis inſpiret, vt ad ſubeundum officium voluntatu
concurrant, non neceſſitate conſcendant, qoð merces ad
eos integræ deuotionis poſſit plenior peruenire. Prophe-
Ioan. 11 tauit & Caiphas, *quia expedit vnum hominem mori pro*
populo: ſed hoc voluntarium oris miniſteriom non erat;
quia loquebatur inuitus: denique quid diceret, neſcie-
Pſal. 83 bat. Quæ ergò voluntaria oris ſui Domino Dauid place-
re deſiderat? *Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis*
Pſal. 84 *quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Audiam quid* H
loquatur in me Dominus Deus. Aperiam in parabolis os
Pſal. 77 *meum, loquar propoſitiones ab initio ſaculi. Paraui lucer-*
Pſ. 131. *nam Chriſto meo.* Corpus ſuum, quod erat antè limoſum,
& cœno hereditariæ colluuionis obſtructum, vt oleum
ſpiritale recipere poſſet, Chriſto parauit, vt luceat. Chri-
ſto lucet, cuius opera in Chriſti lucent lomine, Chriſto
lucebat Petrus, cùm diceret: *In nomine Ieſu Chriſti Na-*
zareni ſurge, & ambula. Chriſto lucebat idem cùm di-
ceret: *Sancte Dominus Ieſus.* Chriſto lucebat marty-
rum lucerna, qui pro Chriſto ſubiere martyrium. Chri-
Act. 3. ſto lucebat Dauid, qui poterat dicere: *Cor meum & caro*
mea exultauerunt in Deum viuum. Chriſto parauerat
Act. 9. mentem, cùm de eo, à quo frequenter ad mortem fuerat
Pſal. 83 appetitus, diceret: *Non mihi contingat à Domino, ſi fe-* I
1. Reg. 24. *cero hoc, verbum Domino meo, Chriſto Domini inicere*
manum meam: cùm maiorem haberet cauſam tuendæ
ſalutis ſuæ, vt occideret perſequentem, qui etiã alios qui
ſuadebant inimico non eſſe parcendum, quem Dominus
iuxta promiſſum ſuum, in manus ipſius tradidiſſet, ab eius
necandi cupiditate reuocabat. Chriſto lucebat Propheta,
2. Reg. 13 cùm de eo qui patris domum turpi maculauerat inceſtu,
2. Reg. 15 qoi patris ſalutem parricidalibus prælijs appetebat, pius
tamen pater diceret ad prælium proſectuiis: *Parcite filio*
2. Reg. 18. *meo Abeſſalon.* Tacebat improbitatis ſcelus, pietatis au-
tem gradum, & nomen neceſſitudinis præferebat, vt pu-
gnaturi non aduerſarium Regis; ſed filium cogitantes,
dolorem læſæ pietatis inhiberent. Et poſt mortem eius
Ibidem. operuit faciem ſuam, & voce magnâ clamabat, dicens: K
Filius meus Abeſſalon, filius meus. Hanc vocem patri-
cida non meruit; ſed Chriſti prophetabat gratiam. Didi-
Pſal. 35 cerat Propheta de Chriſto bonus eſſe pater, qui bono fi-
Rom. 11 lio ſeruiebat. Denique ideò dicebat: *Et iudicia tua doce*
me: quia iudicia Dei ſicut abyſſus multa, & inſcrutabilia,
vt Apoſtolos dicit. Ideò non poterat ea, niſi Chriſto do-
Mat. 23 cente, cognoſcere; quia vnus magiſter omniom Chriſtus
Matt. 5 eſt. Hæc autem Chriſti iudicia ſunt, vt iis qui nobis inſi-
diati fuerint, nouerimus non vicem iniuriæ rependendã;
ſed pro iniuriâ magis deferendam gratiam. Deniq; male-
1. Pet. 2 dicentibus non remaledixit, percutientes nõ repercuſſit;
ſed magis etiam crucifixus pro perſequentibus ſe piæ in- L
terceſſionis apud Patrem auxilium deferebat dicens: *Pa-*
ter! dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt. Hæc igitur
Luc. 23 quiſquis ſpiritaliter intellexerit, & fecerit Legis iudicia,
remuneratione donatur à Chriſto: Sed quis iudicia Dei
docere poteſt, niſi qui animam ſuam ſemper intenderit
ad Dominum? Qui poteſt dicere.

Anima mea in manibus tuis ſemper, & legem tuam non ſum oblitus.

Pſal. 43 *In manibus tuis.* Aliqui habent: *Anima mea in mani-* M
Rom. 8. *bus meis ſemper:* hoc eſt in actibus meis; hoc eſt in ope-
1. Cor. 15 ribus meis. Quamuis in periculis poſitus dicit Iuſtus ad
Dominum: *Propter te quotidie morior, quotidie periclitor:*
periclitor ab inſidiatore, periclitor ab obtrectatore, pe-
riclitor ab iis quos arguo, quos reuinco, periclitor pro
veritate atque iuſtitiâ: propterea, *in manibus meis ani-*
ma mea; ego tamen nec periculis territus, tuæ legis obli-
tus ſum: Sed quia plerique habent: *Anima mea in ma-*
nibus tuis ſemper: hoc laudis explanandum arbitror. Scit
Prou. 21 Propheta, ſcit vbi animæ ſuæ præſidium locet, vnde o-
pem ſperet, in manibus Dei conſtituere vult animam
ſuam; quia cor Regis in manu Dei eſt. Quicumque pro-
prium corpus ſubegerit, nec eius Paſſionibus turbari ani-
mam ſuam rector ſui congruâ viuacitate permiſerit, is be-
nè regiâ quadam poteſtate ſe cohibẽs, Rex dicitur, quòd
regere ſe nouerit, arbiter ſui iuris ſit, ne noo capriooſ
trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. Hu-
ius anima non perit in æternum, nec quiſquam rapit eã Ioan. 10
de manu Patris omnipotentis aut Filij: Manus enim Dei Eſa. 48
quæ ſolidauit cælum, qoos tenuerit, non amittit. Quæ
ſint igitur iſtæ manus, conſideremus. In Canticis habes: Cant. 2
Læua eius ſub caput meum, & dextera eius complectetur
me. Hæc loquitur Sponſa de Chriſto, anima de verbo
Dei. Chriſtus autem idem eſt verbum Dei atque ſapien-
tia; beata ergò anima quam complectitur ſapientia. Ma- 1. Cor. 1
gna eſt Sapientiæ manus, magna dextera, totam comple-
ctitur animam: Tota enim munita eſt, quæ deſponſata
Dei Verbo eſt; plenitodo enim ſapientiæ, timere Deum.
Quæ ergò Deum timet anima, pleno ſe munit ipſa præ-
ſidio, mittit Sapientia læuam ſuam ſub collum eius, dex- Eccleſ. 1
teram autem in complexom eius. Vtrumque quidem
brachium eius ad vtilia extenditur. Habent tamen pro- Cant. 2
pria ſua ſingulæ manos: ſapientiâ in dexterâ & longitudo & 8.
vitæ eſt, in ſiniſtrâ autem diuitiæ & gloria. Bonis vtoque
manos vtraque dotata eſt dotibus: In eo tamen habent
varietatem ſui muneris, quod præſentia & futura tempo- Prou. 31
ra comprehendunt, vt læua præſenoum remuneratrix, Prou. 3
dextera futurorum ſit. Poſſumus hoc etiam de prophetiâ Sap. 8.
ſancti Patriarchæ Iſraël cognoſcere. Nam cùm dexterâ
ſuam poſuiſſet ſuper Ephraim; ſiniſtram autem ſuper
Manaſſen, & conuertere eas Ioſeph ætatum conſidera- Gen. 48
tione voluiſſet, vt dexteram patris ſuper caput Manaſſe
ſenioris filij collocaret, noluit & dixit: *Scio, fili! & hic erit* Ibidem.
in populum, & hic exaltabitur; ſed frater iunior maior illo
erit. In quo maior? In eo vtique quia benedictione præ-
latus eſt, dicentibus poſteris: *Faciat vos Deus ſicut fecit*
Ephraim & Manaſſen; vel quia ſemen eius multitudo
Gentium ſit, quæ in hoc ſæculo laborem elegit, credens
in Dominũ Ieſum, vt conſolationem habeat futurorum.
Manaſſes autẽ ſemen, eſt populus obliuionis, qui propriũ
oblitos Auctorem, exaltatus ad tempus in hoc ſæculo, eſt
daturus in reliquum pœnas graues; quia Deum ſuum &
Dominũ denegauit. Hoc ideò diximus, vt probaremus Cant. 2.
ea eſſe potiora, quæ futura ſunt. Denique læua ſapientiæ
ſub capite Sponſæ eſt, dextera autem ſuperior, quæ totã
complectitur Sponſam. Itaque illa quaſi fulcrũ eſt qoie- Prou. 3
tis præſentis, quo anima innixa requieſcit. Habet vbi re-
clinet caput ſuum: quia in læua ſapientiæ ſunt diuitię &
gloria. Ad tempos hæc demulcent, & ex parte ſolaoo
ſunt. Et ideò *Filius hominis non habebat vbi caput ſuum* Matt. 8
reclinaret; quia cùm diues eſſet, pauper factus eſt: nec glo- 2. Cor. 8
riam aliquam iſtius ſæculi requirebat; quia venerat non Ioan. 7
vt in portiooe; ſed vt vniuerſo humano generi ſubueniret
dicens: *Mihi indignamini, quia totum hominem ſanum*
feci in ſabbato? Hoc eſt totum, non vt facultatũ collatio-
ne ditaret, non vt honorũ inſignibus, non vt gloriæ ſæcu- Prou. 3
laris cumularet augmento: hæc enim non habent bea- 2. Cor. 3
titudinis & gratiæ plenitudinem: ſed totum, hoc eſt, qood
longitudinem vitæ complecteretur æternæ: neque enim
communis vitæ ſimilis vita in dexterâ eſt ſapientiæ; ſed
longitudo vitæ eſt, vt qui accipit vitam à ſapientia, non
exiguitatem vitæ; ſed perpetuitatem, & æternitatis Cant. 5.
longitudinem adipiſcatur. Bonus amictus æternitas Cant. 8
vitæ. Hoc pallium cæleſtis ſponſæ cuſtodes murorum
voluerunt auferre, quo primus homo fuerat exutus;
ſed anima Deo deuota quæſitum diu tenendo, & non
dimittendo dilectum, pretioſo charitatis diuinæ ſe
veſtitu inuoluere. Beati igitur qui tali pallio veſtiun-
tur, & amictum huiuſmodi Legis obſeruatione meruerunt;
quia non ſunt legis obliti; ſed quæ erant legis, ope-
rati ſunt. Nam qui præter Legem agit, Legis oblitus eſt.
Et ideò hæc anima candida aſcendit è terris; quia fulget
amicta veſte ſapientiæ, & dicunt de ea virtutes illæ quæ Cant. 8
portas cæli cuſtodiunt: *Quæ eſt hæc quæ aſcendit candi-* Cant. 6
da innitens ſuper fratrem ſuum? Quomodò ea quæ po- Prou. 31
ſuit caput ſuum ſuper læuam ſapientiæ, vt aperiret ma-

nns pauperi ad ſubueniendum inopi: partitus aut dereli- A ctis ſibi, non inuaſis atque direptis diuitiis vteretur, quæ gloriæ cupida bonis eam operibus acquiſiuit, non inani (Cant. 8) ſæcularis iactantiâ ambiuit dignitatis: Hoc eſt enim caput ſuum, & quoddam ſenſuum principale ſuprà manū conſtituere ſapientiæ. Ea, inquam, anima meritis aſcendit albentibus ex iſto vitæ bonis (vt habent plerique) deſerto, ad illum florentem ſemper locum iucunditatis æternæ. Iſtæ ſunt virtutes quæ & in Eſaiæ libro loqui dicuntur: *Quis eſt iſte qui aduenit ex Edom, rubor veſtimē-* (Eſai. 63) *torum ex Boſor, ſic ſpecioſus in ſtola?* Iſtæ, inquam, ſunt quæ mirantur ex iſto cōfragoſo ſcopuloſoq; deſerto aliquā aſcendere animā poſſe ſine magnorum labe vitiorū; & ideò gratulantur repertam quæ veſtimenta innocentię naturalis non polluerit atramento inſipientiæ ſæcularis; B ſed magis ſapientię ſpiritalis & gratiæ candore mundârit. Dicit ergò ea anima iam ſecura, iam læta:

Poſuerunt peccatores laqueum mihi: ſed à tuorum mandatorum non declinaui ſemitis.

Digna vox relinquentis hoc ſæculum, eò quòd retia perſequentium, & inſidiatorum laqueos euaſerit. Vox (Hebr. 11) digna martyribus, quibus multa ſupplicia proponebantur; multa etiam offerebantur præmia, vt a martyrij ſtudio vel terrore pœnarū, & ſæuæ mortis horrore, vel præmiorū reuocarētur illecebrâ. Grauis laqueus proſcriptio- C nis qui ſæpe frangit Sanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido non fregerit: laqueus alius incendij, laqueus carceris, diuturnique ſupplicij, grandis laqueus, cùm diuitiæ promittuntur, cum honores, cum amicitiæ tyrannorum. Qui ergò hæc euaſerit, & ad martyriū peruenire potuerit, rectè dicit: *Poſuerunt peccatores la-* (2. Tim. 4.) *queum mihi; ſed à tuorum mandatorum non declinaui ſemitis;* cui deſpicienti præſentia, futura quærenti, regnū cæleſte diuinitatis tuæ promiſſione reſeratum eſt. Qui ſunt iſti peccatores, qui poſuerunt laqueos? Aperuit tibi (1. Tim. 6) Apoſtolus auctorem omnium peccatorum, & demonſtrauit dicens: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli.* Aduertis laqueum diaboli eſſe (Matt. 4) diuitias, quē tetendit etiam Saluatori: Sed ille qui nihil D (Ioan. 14) habuit quod poſſet princeps iſtius mundi veniens ſuum dicere, laqueorum eius vincula diſſoluit. Ac ne mediocrem (Mat. 27) hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam Apoſtolū ſtrangulauit. Qui miſer, cùm eſſet illaqueatus vt proderet Dominum, vbi aduertit quantum ſceleris eſſet admiſſum, laqueo ſe ipſe ſuſpendit: Sed & ipſe laqueus diaboli fuit, vt non ageret pœnitentiam; ſed laqueo ſe ſuffocaret: Deus enim etiam in ipſos pius eſt proditores, vt ad pœ- (2. Tim. 2.) nitentiam prouocentur, atque à flagitioſo propoſito reflectantur, & reſipiſcant a diaboli laqueis, à quo captiui tenentur, ad ipſius voluntatem. Iam non ærumna eſt in- E (Pſal. 2.) cidiſſe; ſed crimen: qui non ſolū ſe dedidere capiendos; ſed etiam ad voluntatem diaboli tenentur adſtricti, cùm poſſint dicere: *Dirumpamus vincula ipſorum:* Dedit enim tibi Scriptura diuina vt nō ſolùm caueas diaboli laqueū; ſed etiam per pœnitentiam eius vincula dirumpas. Quid (1. Cor. 6) tibi, homo! cum deliciis ac voluptatibus? non capit laqueus, niſi antè eſca te cœperit. Dum prædam petis, laqueo ipſe te nectis. Eſca laquei auaritia eſt: eſca diaboli, (Coloſſ. 2) luxuries eſt, quibus nos vult ineſcare, nō paſcere. et ideò clamabat Apoſtolus: *Ne attaminaueritis, ne guſtaueritis, quæ ſunt omnia ad corruptelam ipſo vſu.* Noli ergò attaminare luxuriam, & illa te contaminare non poterit. Noli guſtare auaritiæ corruptelam, & eris immunis à laqueo. F (Coloſſ. 3.) Quid tibi poſtremò cùm terris? Qui cum Chriſto reſurrexiſtis: *Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt: quæ ſur-* (Galat. 2) *ſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* Mortui ſumus ter- (Pſ. 54.) (Ibidem.) ris, vitā noſtram cū Chriſto abſcondimus in Deo noſtro, non iam nos viuimus; ſed Chriſtus viuit in nobis. Quid iterùm ad terrena remeas? *Ecce elongaui fugiens*, dicit ſanctus. *Vidi laqueos iniquitatis & contradictionis in ciuitate;* Laquei ſunt enim, vbi eſt vſura & dolus. Elongauit ille fugiens terrena dedecora, ideò ad cæleſtia peruenit præmia. Quid, inquam, te reflectis in terrā, ſi in Enoch raptus A ad cęlū es, in Eliā leuatus es curru, in Paulo raptus ad paradiſum, conuerſatus in cælis, in Dauid exauditus, (Gen. 5.) vt pennas colūbæ aſſumeres, & volares, in Chriſto exal- (4. Reg. 2) tatus volucris factus in ſpiritu? Quando ſicut colūba deſ- (2. Cor. 12) (Pſal. 54) cendit Spiritus, illas tibi alas dedit, vt tu diſceres euolare de terris. Neque verò cunctandum putes quomodò tibi volandum ſit, quibus alarū remigiis. Dixit quidē Dauid: (Luc. 3.) *Quis dabit mihi pennas ſicut colūba, & volabo, & requieſcam?* Et quaſi dubitaſſe viſus eſt à quo pennas poſſet ac- (Pſal. 54) cipere; licet ſic ſoleat diuina gratia declarari, quæ in terris non poteſt inueniri: idē tamen in poſterioribus, quæ ſint iſtæ pennæ, docuit euidenter, dicens: *Si dormiatis in-* (Pſal. 67) *ter cleros medii penna columbæ deargentatæ, & poſteriora eius in ſpecie auri.* Et ſi dormias, exurgunt tamen pennæ tuæ: Sunt enim qui vigilant dormientes, vt vigilabat illa B quæ dixit: *Ego dormio, & cor meum vigilat.* etſi nox eſt, vigilat ſpiritus, de quo ſcriptum eſt: *De nocte vigilat ad* (Cant. 5) *te ſpiritus meus.* Tunc tibi panduntur alæ ex eloquiis ſpiritualibus, pretioſæque auri prudentiæ volatus aſſurgit. (Eſai. 26) Vbi ergò laqueos poteris pertimeſcere, cui remigiū præſto ſpiritale eſt? Si ſinceritas animi, ſi puritas mentis af- (Mat. 10) fulgeat, columba es. Ideò tibi dictum eſt: *Eſtote ſimplices ſicut columbæ.* Si maiora deſunt remigia, vel minora, ne ſpernas. Eſto vel paſſer, vt laqueos ſagaci indagine præuideas, & penè captus illecebris peccatorum, tamen aliquando reuocatus poſſis dicere: *Anima noſtra ſicut paſ-* (Pſ. 123.) C *ſer erepta eſt de laqueo venantium, laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.* De quo quoniam alibi putauimus eſſe tractandum, nunc aliò tranſeundū videtur. Satis eſt tibi (Lib. 7. in Luc. c. 12.) vt auem te eſſe noueris, aſſumptum in naturam volandi; dicente Domino per Prophetam: *Liberabit te ex laqueo venatorum, & à verbo conturbationis:* non enim iniuſtè (Pſal. 90) (Prou. 1) tenduntur retia auibus. Auis es, ô homo! qui ſicut auis (Pſ. 102.) in quamdam aquilæ renouatus es iuuentutem. Quid te in terram deiſtis, qui iā cælum petebas? Non iniuſtè renouato tenduntur retia, quia iā Chriſti eſſe cœpiſti, venantium eſſe deſiſti. Antè te laqueo venator, antè quaſi prædā ſuam diabolus ſuo iure capiebat: nunc Dominicæ crucis mercē cur alienus incurſat? Potes tamen etiā hos laqueos euitare, ne dicas: Venantes ceperunt me ſicut D paſſerem: ſi laqueū cordis euadas, quem miſit diabolus in cor Iudæ, & ita eū in facinus proditionis armauit. Auer- (Pſ. 113) tat à nobis Deus hos laqueos, quos ſuper peccatores (Ioan. 13) pluit. et ideò dicit Propheta: *Dabis illis, Domine! laqueū* (Pſal. 10) *cordis eorum, quē † parauerunt nobis.* Nobis autē da, Do- (Eſai. 34) (al. parauerunt) mine! auxiliū, vt poſte ſequamur, tuis alligari vinculis: (Ibidem.) Nulla enim vehementiora, nulla ſunt gratiora, quā vin- (Cant. 4) cula charitatis. Qui tibi ligatus eſt, ſolutus eſt mundo.

Hereditate quæſiui teſtimonia tua in ęternum, quoniam exultatio cordis mei ſunt.

E Etiam iſta vox martyrium eſt, dicentium quòd hereditatem acceperint cæleſtium teſtimoniorum. Dicit ergò Propheta: Heres ſum mandatorum tuorum, ſucceſſionem tuam fidei, pietatiſque iure quæſiui. Non poteſt dicere iſtud, niſi qui mandata cuſtodit, cælo & terrā te- (Exo. 10) ſtibus acquiſita. Dixit enim Dominus. *Audi cælum! &* (Eſai. 1) (Deut. 30.) *auribus percipe, terra!* Teſtatur elementa Dominus, ad redarguendos eos qui nolunt præcepta diuina ſeruare, vt refugia omnia excuſationis obſepiat. Teſtatur & ho- (Eſai. 43) mines, dicens: *Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit Dominus.* Mandata ergò Domini plena ſunt teſtimoniis, & ip- (Tit. 1.) ſa ſunt teſtimonia, quorum ſatis idoneus teſtis eſt qui (Rom. 2) F non mentitur Deus, apud quem & conſcientia tua teſtis eſt, cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus, ſatis fidelis etiam in infido pectore, quoniam arbitrum omnium quæcumque commiſſa ſunt, latere non poſſunt. Nam ſi in iudicio terreſtri etiam is qui ad mentiendum venerit ſubornatus, tamen ſi teſtimonio fuerit conuictus alterius, ſolet prodere veritatē, quantò magis in iudicio cæleſti apud Dominum Ieſum neceſſe habet quæ vera ſunt confiteri, quem nouit ſcire quod factum eſt? Et bene ait: *Hereditate quæſiui teſtimonia tua:* quoniam ſicut antè heredes fuimus peccatoris; ità nunc he-

Rom. 8. tedes ſumus Chriſti. Illa fuit criminum, hæc eſt virtutis G
hereditas. Illa nos obligauit, hęc ſoluit. Illa obæratos
fœnore delictorum adiudicauit inimico, hæc redemptos
titulo Dominicæ paſſionis Chriſto acquiſiuit Mala Euæ
ſucceſſio totum hominē denotauit; præclara Chriſti he-
reditas totum hominem liberauit. Non ad vnū quidem,
Ioan. 7 nou ad paucos; ſed ad omnes Teſtamentum ſuum ſcripſit
Hebr. 2. Ieſus. Omnes ſcripti heredes ſumus non pro portione;
ſed pro vniuerſitate. Teſtamentum commune eſt, & ius
omnium, hereditas vniuerſorum, & ſoliditas ſingulorum.
Nouum tamen Teſtamentū & ſinguli adeunt, & omnes
poſſident: nec minuitur heredi, quidquid à coheredibus
vendicatur. Manet emolumentum integrum, & eo ma-
gis ſingulis creſcit, quò pluribus fuerit acquiſitum. Alia H
cōditio eſt hereditatis humanæ. Si diuiſa fuerint emolu-
menta, minuuntur: & heredis eſt damnū adſcriptio co-
heredis. Indiuiſum regnū Chriſti eſt, indiuiſa hereditas.
Quomodò fieri poterat vt diuiſa eſſet hereditas, cùm he-
reditatis fructus ſit indiuiſus, quod eſt regnū cælorum?
Aurū, argentum, prædium, ab homine pluribus derelictū
diſtribuitur ac ſecatur; ſolida ad ſingulos Chriſti dona
perueniunt: omnes habent, & nemo fraudatur. Audia-
mus igitur commoda hereditaria. Remiſſio peccatorum,
hereditas Chriſti eſt. Certè ſolida per ſingulos, & in cō-
mune eſt lucratiua: Quibuſcumque enim collata fuerit,
ſolida eſt, nulli decedit, accedit omnibus. Corpori acqui-
ritur, quidquid vnicuique relaxatur: Nam ſi Angeli ſuper I
Luc. 15. vno peccatore pœnitentiā agente lætantur; quia lucrum
ſuum putant hominis redemptionem: quantò magis lu-
crum eſt generis, quod eſt lucrū naturæ? Hereditas Chri-
1. Cor. 15 ſti eſt reſurrectio Hanc quiſquam damnum ſuum dixe-
rit, quæ in vno communis gratiæ nomen inuenit? *Chri-
ſtus enim reſurgens, omnibus ſurrexit, quoniam per hominē*
Philip. 3 *reſurrectio mortuorum*. Quomodò igitur poteſt ſingulorū
Hebr. 10 eſſe diſpendium, quæ eſt totius corporis & humani gene-
ris reformatio? Recitetur igitur Teſtamentum, & inſti-
tutiones eius conſideremus. Teſtis autem nobis eſt Spi-
ritus ſanctus: Cùm enim dixerit: teſtis ſum teſtamento-
rum meorum quæ teſtificatus ſum in vobis, tunc teſti- K
monium perhibebit quod teſtatus ſit dicens: Hoc autē
teſtamentum quod teſtabor ad illos poſt dies illos, dicit
Dominus: *Dabo leges meas in cordibus eorum, & in ſenſi-*
Hier. 31 *bus eorum ſcribam eas, & peccati & iniuſtitia eorum non*
ero memor. O verè teſtator æternus, qui noſtris cordibus
leges affigit ſuas, & ſcribit in ſenſibus, vt nihil aliud co-
gitare niſi diuina præcepta poſſimus, nihil aliud ſentire,
niſi Dei oracula debeamus. Dedit gratiā, reformauit na-
turam, ſibique comminiſcens, qui obliuiſci nihil ſolet,
memoriā meorū abſtulit peccatorum, mihique dedit le-
gem præceptorū ſuorum. Noli ergò tollere de corde tuo
legem Dei, & affigere legē peccati. Noli ſcribere in ſenſi- L
Eſai. 49 bus tuis diaboli illecebras, & Dei delere mandata. *Ecce*
ego, inquit, *pinxi muros tuos, dicit Dominus ad Hieruſalē*;
hoc eſt, ad animam ſtudioſam tranquillitatis & pacis,
quam fecit ad imaginem ſuam. Noli, inquam, auferre
Eſai. 35. imaginem cæleſtem, & imaginem mortis imponere Re-
& 99 cuſaſti hereditatem ſæculi, ſerua Chriſti teſtimonia, quo-
niam in his exultatio atque lætitia eſt, quandoquidem
omnis fletus delebitur. *Et mors non erit ampliùs, neque lu-*
Apoc. 21 *ctus, neque fletus, neque clamor*. Paſſio Chriſti, imago fuit
Eſai. 42 regni cæleſtis. Nemo audiuit in plateis vocem eius; quia
Luc. 23 illo ſilentio Paſſionis ſuæ clamorem omnem in poſterū
Eſai. 25 impiæ vocis abolebat. Nolebat fleri; quia dicebat ad fi- M
lias Hieruſalem: *Filiæ Hieruſalem! nolite me flere; ſed vos*
ipſas flete: Ablaturus enim omnes lachrymas ſuæ benefi-
cio crucis in Paſſione propriā futuræ inſtar beatitudinis
lætitiam exhibebat vt nemo fleret, niſi qui Chriſti bene-
ficia non teneret. Meritò igitur vir Euangelicus dicit:
Hereditate quæſiui teſtimonia tua in æternum, quoniam
exultatio cordis mei ſunt. Quis non exultet, quia cælum
& terram hereditate quæſiuit? (quæ duo elementa con-
Deut. 4. teſtatus eſt etiam Deus, cùm legem daret) quia quæſiuit
& 30. Deū de quo dicit Sanctus: *Portio mea Dominus*. Quæ-
ſiuit Dominum Ieſum, quæſiuit Spiritum ſanctum, &
poſt illa quæſiuit Angelos, & cum illis viuit, non hodie

tantùm & cras; ſed in æternū, nec vllis pro nomine Do- Hebr. 13
mini contriſtatur iniuriis. Denique gaudebant Apoſtoli Act. 5.
cum verberarentur, cùm in carcerem traderentur. Exul-
tans autem in teſtimoniis Domini iure dicebat.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtitias tuas in ęternum, propter retributionem.

Qui retributionem bonorum operum ſperat à Chriſto, Matt. 3
& ad eum feſtinat, inclinat cor ſuum vt faciat Chriſti iu-
ſtitias. Quæ eſt Chriſti iuſtitia? Sine nos, inquit, implere
omnem iuſtitiam: quā peccatum minuitur, culpa laxatur.
H Et bene ait, *Inclinaui*; vt non ſit tibi arduum atque diffi-
cile, cùm mentem tuam quaſi ad humilia & plana con-
uerteris: aut certè quoniam ſapientia carnis legi Dei non Rom. 8
eſt ſubiecta, videtur inclinare cor ſuum, qui legi facit eſſe Coloſſ. 2
ſubiectum, extollentem ſe corporis ſenſum, contuitúq; Philip. 2
religionis inflectit Atque ille dudum extollens ſe fruſtrà,
& inflatus mente carnis ſuæ, cùm ſe humiliat, inclinat:
Humiliauit enim & ipſe ſe Chriſtus, vt nouum conde-
ret Teſtamentum. Cùm lego Euangelium, audio Filium Matt. 1
Dei carnem ſumpſiſſe de Mariâ, video mihi cum Chri-
ſto ipſe deſcendere: Lego enim eum *qui cum in formâ*
Dei eſſet, ſemetipſum exinaniuit. Exinaniuit autem, vt Philip. 2
formam ſerui acciperet, & ſpecie inuentus vt homo, hu-
I miliauit ſe vſque ad mortem. Lego eum dicentem: *Ve-*
nite ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis & ego refi- Mat. 11
ciam vos. Et: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis cor-* Ibidem.
de. Non dixit: Diſcite à me quia potens ſum, non dixit:
Diſcite quia glorioſus ſum; ſed Diſcite quia humilis ſum;
quod poteſtis imitari. *Nolite extollere vos, nolite exalta-* Pſal. 74
re cornu veſtrum. Docuit ergò me humiliari, & inclinare
cor meum ad faciendas iuſtitias, non ad iniquitatem; ſed
ad æquitatem inclinare, *propter retributionem*. Retribu-
tio, regnum cælorum, & paradiſi eſt incolatus.

In octonarium quintumdecimum Enarratio.

Samech.

SAmech littera decimaquinta, quæ interpretationem
habet, *Audi* Eſt & alia eius interpretatio, quæ dici-
tur, *Firmamentum*. Quid eſt: Audi? Non otioſè dicitur
quod commune eſt omnibus, & ſuppetit vniuerſis ipſo
iure naturæ. Et ideò non eſt otioſum quòd admoneris
vt audias, cùm etiam inuiti & aliud agentes, ſonum ta-
men aut vocem audire ſoleamus. Sed quia non eſt ſolùm Prou. 5
audire hoc quod ſuppetit officio naturæ; ſed etiam illud
L quod maius eſt, vt audias non vſu tantū corporis, quan-
tùm intellectu mentis: ideò diligentiùs conſidera iſtius
litteræ interpretationem, ſeriémque verſuum qui ſe-
quuntur Vt noueris autem myſticum eſſe audire, vt
audias & intelligas myſteria, de Iudæis ſcriptum eſt:
Aure audietis, &c. quia myſteria legis audierunt; ſed Eſai. 6
non intellexerunt. Vnde ait Dominus: *Audi populus* Pſal. 49
meus, & loquar. Lex vtique ſpiritalis eſt; audi ergo ſpi- Rom. 7
ritaliter. Denique qui ſe ſciuit audire, ait: *Audiam quid* Pſal. 84
loquatur in me Dominus Deus, id eſt, vt cognoſcam quid Pſal. 77
locutus in me fuerit Deus. Ideóque alibi ait: *Quanta au-*
diuimus, & cognouimus ea? vt comprehenderet non ſolū
M audiſſe ſe; ſed etiam intellexiſſe: nemo enim cognoſcit,
niſi priùs intellexerit. Audi ergò, ne ſi te videat negli- Mat. 26
gentem, veniat Petrus, arripiat gladium, abſcindat au-
riculam tuā, quod ſuperfluè habeas; aurem corporis, qui
audire & examinare non noueris. Et fortaſſe virtutem
animæ quæ examinat quæcūque audiuntur, habent am-
putatam; quia eâ altitudine quâ ſcriptum eſt, audire non
poſſunt. Meritóque hanc litteram firmamentum alij in-
terpretati ſunt: quod cum ſuperiore interpretatione
concurrit: Niſi enim vnuſquiſq; audierit quid ſequi de-
beat, non firmatur. In officio igitur audiendi omnium
firmamentum eſt. Dicit igitur tibi in Threnis Hieremias
Propheta per hanc litteram, id eſt: Audi. Et vt ſcias myſti-
cum

cum eſſe quod audire debeas, ſubiecit huiuſmodi ſeriem
Thren.1 huic litteræ *Abſtulit omnes fortes meos Dominus de medio mei. Vocauit contrà me tempus, vt contereret Electos
meos Lacum calcauit Dominus virgini filiæ Iudæ.* Non
4.Reg. 25. tunc abſtulit omnes Iudæ fortes Dominus, quando in
Babylonis regionem captiuus ductus eſt populus Iudæorum, ſed quando Chriſtus aduenit, & libertatem animæ
ſuæ captiua non vidit, neſciens grauibus incuruata peccatis, mentis ſuæ erigere ceruicem, & quędam fidei colla
ad lucem cognitionis attollere. Ideò lacus factus eſt Iu-
1.Cor.2 dæis Paſſio Saluatoris, quæ Gentibus portum ſalutis
oſtendit; quia crux Domini non credenobus præcipi-
Thren.2 tium eſt; ſed vita credentibus. Hac ratione præmiſit: B
Audi, vt futura cognoſceres. Alio quoque loco litteræ
Ibidem. huic iſta ſubiecit: *Souerunt ſuper te manus omnes tranſeuntes per viam, ſibilauerunt & mouerunt caput ſuum
ſuper filiam Hieruſalem. Hæc eſt ciuitas, dicent, corona
gloriæ, & iucunditas vniuerſæ terræ?* Paſſionem Domini Saluatoris prophetari liquet & defleri ab Hieremiâ,
non excidium Iudæorum, quod cùm ex aliis, tum ex illo
Thren. 4. intelligi poteſt; quia in poſterioribus habet: *Spiritus
ante faciem noſtram Chriſtus Dominus, comprehenſus eſt in
interitu noſtro, ſub cuius vmbrâ, diximus, viuemus inter
Gentes.* Quid hoc manifeſtius, quando & nomen expreſſum eſt, & comprehenſio inter manus perſequentium
perfidorum eſt declarata, & vmbra viuificans, & gratia
Gentibus conferenda deſcripta eſt? Sed etiam ipſa C
verba ſignificant quæ in Euangelio de Paſſione Domini
legimus, quia hoc loco mors eius annuntiata eſt per Pro-
Mat.27 phetam Sic enim Matthæus ſcripſit: *Tranſeuntes autem
blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes:
Vah qui deſtruebas templum Dei, & in triduo illud reædificabas: libera te, ſi Filius Dei es.* Vulgus populi cùm
inſultat alicui, ſibilare conſueuit. Simul quia vocem
non habebant qui verbum negabant, ſicut irrationabilia animalia ſibilabant. Et ideò tranſibant viam, qui
in viâ ſtare debuerant. Non ſtabant ergò quaſi conſtantes; ſed tranſibant quaſi mobiles. Iuſti autem pedes
ſtabant in atriis Hieruſalem, in quibus perfidi ſtare non D
Pſal.121 poterant; & ideò prætenbant, ſicut Marcus ſignificauit.
Præterit vmbra, non veritas. Dies eius ſicut vmbra præ-
Marc.15 teriet; quia obliuiſcitur quod delinquit. Sed & tranſire
Pſ. 143. infideles legimus; ſicut eſt illud: *Et vindemiant eam
omnes tranſeuntes viam*: Quis enim niſi perfidus deſpoliat
Pſal.79 vineam Chriſti? Sed & alibi ſcriptum eſt: *Et non dixerunt tranſeuntes viam: Benedictio Domini ſuper vos*:
Pſ. 128. Stantibus enim dicitur: *Ecce nunc benedicite Domino.*
Tamen & in bono legimus tranſire; vt eſt illud Moyſis:
Pſal.133 *Tranſiens videbo hoc viſum magnum* Et qui vidit impium
Exod.3. exaltatum vt cedros Libani: *Tranſiui*, inquit, *& ecce non
erat.* Et nemo dicit ſeruo: *Tranſi, recumbe.* Quæ ergò di-
Pſal.36 ſtinctio ſit conſideremus niſi fortè illa; quia vbi in bono
accipitur tranſire, abſolutè dictum eſt; non dixit, hoc aut
Luc.17. Pſal.58 illud tranſiens; ſed tantummodò tranſiens. Vbi in malo:
Tranſeuntes, inquit, *viam*: Via enim bona eſt quæ à commeantibus frequentatur, non facilè incurſatur a latronibus, qui auerſa viatũ obſidere conſueuerunt. Ita regale iter
munitum eſt. Moyſes autem non tranſiuit viam; ſed in
viâ ſtetit, cui dictum eſt. *Tu autem hîc ſta mecum.* Stetit
cum illo qui ait: *Ego ſum via, & veritas, & vita.* Hanc
Deut. 5. Ioan.14 qui viam tranſit, labitur. Moyſes autem non lapſus eſt;
ſed pertranſiuit à ſæcularibus ad ſpiritalia, à temporali-
Pſal.36 bus ad æterna Et qui vidit impium, nec remãſit; ſed pertrãſiuit, euaſit; quia non hæſit impio, ne fieret vnum cor-
1Cor.6 pus; ſed ſe ab eodem ſeparauit. Et cui dicitur: *Tranſi, recumbe*, euadit vtique laborioſam præſentium ſeruitutem,
Luc.17. vt habeat glorioſam futurorum quietem. Et Sponſæ dicitur: *Ades huc à Libano Sponſa! ades huc à Libano*, trãſibis
Cant. 4 & pertranſibis à principio fidei. Trãſit & pertranſit, quæ
feſtinat ad Sponsũ Pertrãſit ſæculũ, & feſtinat ad Chri-
Thren.2 ſtum. Nunc diſcutiamus quid ſit mouere caput. Quis eſt
populi caput, niſi Chriſtus? *Caput* enim *mulieris vir, caput
1.Cor.11 autem viri Chriſtus*: Sed etiam lex intelligibilis caput mu-
Rom. 7 lieris. Denique mulier ſub lege tamquàm ſub viro fuit.
Deut 25 Mortificato autem ritu Iudaico qui erat ſecundùm litterã legis, innupſit ei mulier qui à mortuis reſurrexit. Vnde

A quidam myſticè interpretati, mortificato ritu Iudaico
tamquam fratris defuncti ritu veteri Euangelico, mulierem illam intelligibilem nubere ex lege voluerunt; quia
lex Euangelium fraterna quadam prædicatione præceſſit. Ergò ſynagogæ caput mortuum eſt, hoc eſt, caput
eius Lex mortua eſt, obſeruatio videlicet Legis, euacuata 2.Cor.3
eſt Legis littera, ſpiritalis eius intellectus adſtruitur.
Huius commotionis meminit Dauid in 43. Pſalmo,
dicens: *Poſuiſti nos in parabolam Gentibus, commotionem* Pſal. 43
capitis in populis eò quòd a Lege in Euangelium ſit
facta commotio, quaſi tranſitus quidam. In viceſimo
autem & primo Pſalmo, in quo & totius prophetatur
B ſeries Paſſionis, ſic habetur: *Omnes qui conſpiciebant me,
aſpernabantur me, & locuti ſunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum,* Pſal.21.
quoniam vult eum. Mouerunt ergò Legem quæ immobi- Rom.10
lis videbatur, & finis Legis Chriſtus intrauit. Qui moue- Mat.27.
rant capita, Phariſæi fuerunt, id eſt, à veritate diuiſi.
Vnde & in veritatem non crediderunt: Sed & ſic poteſt
accipi: Mouerunt caput ſuum Chriſtum, qui in ſua Ioan. 1.
venerat: Sed mouerunt eum, quia ſui eum non rece-
perunt. Mouerunt autem, dicentes: *Tolle, tolle, crucifige* Ioan.19
eum. Et mouerunt capita ſua, qui onera ſua mouere no-
lebant, cùm ligarent onera grauia, & aliis imponerent, Mat.23
ipſi autem digito, inquit, ea mouere nolunt. Quod eſt
myſticum; quia corporalis ritus obſeruationem num-
C quam mutare voluerunt, & introducere intellectum
ſpiritalem: Digitum enim pro ſpiritu legimus: vt Lex Deut. 9
digito Dei ſcripta eſt, & ideò ſpiritalis eſt. Noluerunt Rom. 7. Mat.11.
ergò onera ſua mouere, quæ ſunt grauia, & leue Chriſti
iugum atque onus eius ſuaue ſuſcipere. Verùm quia
Paſſio Saluatoris omnes redemit, non abſurdùm eſt
intelligere ità hos mouiſſe capita ſua; ſicut prophetabat
princeps ille ſynagogæ: *Expedit vnum mori pro populo.* Ioan.18
Aliud dicere volebat, aliud ſignificabat. Et iſti aliter
mouebant caput quaſi inſultantes, & aliud annuntiabãt;
quia ipſe erat qui venit vt pigrum illud atque terrenum
principale hominũ commoueret, quo euacuatâ obſeruatione litteræ, myſterium quæreremus in verbis. Vnde Pſal.43.
D ait: *Poſuiſti nos in parabolam Gentibus, commotionem capitis in populis.* Quod in bono vtique accipitur; quia Ibidem.
præmiſit: *Et in nationes diſperſiſti nos.* Diſperſi ſunt Rom.11.
enim Iudæi vt reliquiæ eorum ſaluæ fierent ſecundùm
electionem gratiæ. In parabolam autem poſiti ſunt, vt
ea quæ per parabolam dicta ſunt, reuelata eſſe illorum
exitu diſceremus, vel eorum exemplo admoneremur
cauere perfidiam: Tunc enim cognouit magis Hiere- Thren.2
mias Iudæam eſſe deflendam; & ideò Hieruſalem captam eſſe tunc temporis prophetauit, quando Redem-
E ptorem proprium non recepit. Illi igitur inſultatur, de
qua dicent: *Hæc eſt*, inquit, *ciuitas corona gloriæ, & iucunditas vniuerſæ terræ, eò quòd vbi erat ante fidei iucunditas, ibi nunc ſit amaritudo perfidiæ.* Vel certè mo- Ibidem.
uendo caput ſuum, & de corporalibus ad ſpiritalia tranſ-
eundo mereatur audire. *Cum crediderit in Chriſtum,
quòd corona ſit gloriæ.* Quæ eſt autem corona gloriæ, niſi Ibidem.
Eccleſia, quæ caput ſuum Chriſtum coronat? Quæ iu-
cunditas vniuerſæ terræ, niſi domus populi Chriſtiani, aula Sanctorum, de quibus ſcriptum eſt: *In omnem
terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba
eorum?* Ergò quia corona gloriæ eſt Eccleſia; ideò dici- Pſal 18
tur in Canticis: *Egredimini, filiæ Sion! & videte re-
F gem Salomonem in coronâ quâ coronauit eum mater eius* Cant.3.
in die ſponſalium eius, & in die iucunditatis cordis eius.
Ad animas dicitur vt è gurguſtiis & clauſtris exeant corporalibus, extrà corporis cogitationes exeant, egrediantur à cupiditatibus, & à curis, & cæteris carnis iſtius
& affectus lubrici paſſionibus ſuprà mundum aſcendant, de hoc mundo exeant, Chriſto occurrant, paratæ Mat 25
adſint facibus ardentibus relucentes. Quaſi Angeli
Chriſti hæc loquuntur: *Non poteſtis videre claritatem* Cant.3.
*eius, gloriam eius, niſi egrediamini humanæ fragilitatis
curas, filiæ Hieruſalem!* Quaſi dicant: *Quid viuentem in-* Luc.24
ter mortuos quæritis? Non intrà hunc mundum quæritur
Chriſtus qui ſuprà mundum ſuos voluit eſſe Diſcipulos. Ioan.15
Quæ eſt corona quâ coronaretur Chriſtus, niſi coronâ

gloriæ? Ioſeph coronam habuit caſtitatis, Paulus iuſtitię, G Petrus fidei. Singularum virtutum coronæ ſunt. Solus Chriſtus habet coronam gloriæ, quia eum Eccleſia coronauit. In hac corona omnes coronæ ſunt; quia gloria nõ portio vnius coronæ; ſed præmium omnium coronarum 1. Petr. 3 eſt. Terra traditione mouerũt caput ſuum, hoc eſt Chri- Cant. 5. ſtum, qui eſt caput ſuę plebis. Caput eius aurum Cephas. Vnde & Aquila petram aurum dixit: Symmachus, la- Coloſſ. 1 pidem aurum, quod ſignificat ſtabilem, eminentémque Cant. 5. ſapientiam. Corpus Chriſti, Eccleſia eſt. Huius caput aurum, id eſt, ſapiẽtia pretioſa Sanctorum eſt, hoc eſt, viri Cant. 6 iuſti atque prudentes. Comæ eius abietes nigræ, ſicut corax; de quo alibi ait: *Capillamentum tuum vt grex tonſa-* Eccleſ. 2 *rum.* Ideò capillamentum; quia virtus omnium ſenſuum H in capite eſt: *Oculi* enim *Sapientis in capite eius.* Profunda igitur doctorũ prudentia, quæ poteſt ea quæ obſcura Pſ. 149. ſunt reuelare, & alta aperire ſenſuum. Et huiuſmodi diſ- Gen. 48 putatores ciues Eccleſiæ ſunt, ſicut pulli coruorum, quibus Dominus eſcã dat: ſicut dedit ſancto Iacob à iuuentute eius, & eum pauit. Hos altos ac profundos vbertate Cant. 5. doctrinæ paſcit Dominus cæleſtibus ſacramentis. *Oculi quoque eius ſicut columbæ,* oculi ſunt viri, videlicet ſpiritualibus ornati ſenſibus, qui ad videnda myſteria ſunt acuti, & parati ad penetranda Scripturæ ſecreta diuinæ, 1. Pet. 2 rationabili lacte fulgentes, in quibus non ſit aliqua doli Cant. 1. maculoſa confuſio; ſed ſimplicis affectus pura & imma- Cant. 6 culata ſinceritas. Ideò in aquarum abundantiâ lotas has I columbas in lacte memorauit. Dentes & genas & ſicut coccinum reſticulum labia Sponſæ, intelligimus animæ eſſe virtutes, Doctorúmq; diuerſitates: qui vel ſpiritalem menti alimoniam diſpenſatione ſedulâ ſubminiſtrent, vel prædicatione Dominicæ crucis, ſicut verbi quadam lineâ alligent audientem, vel modeſtia verecundi, & iuuentutis flore gratiſſimi. Et ſi à tactu pudore Pſal. 132. reuocentur, redoleat tamen in his odor Chriſti, & ſicut in genis, quaſi de capite ſacerdotali deſcendit vnguentũ, ſic & in his eluceat pulchritudo doctrinæ. Et hoc caput mouit ſynagoga; & ideò abſtulit Dominus mirabilem K conſiliarium, & prudentem architectum, & ſapientem Eſaiæ 3. auditorem. *Caput,* inquit, *& caudam:* quoniam qui ca- Ibidem. put non tenuerant, nouiſſima habere non poſſunt. Sed Coloſſ. iam ea quæ annexa ſunt, conſideremus.

Iniquos odio habui: Legem autem tuam dilexi.

Quantò Dominus noſter perpendat affectum, ſanctus 1. Reg. 24. Propheta Dauid hoc verſiculo declarauit; quia cùm ſuos inimicos nequaquàm ſit perſecutus, vt pote qui & Regis 1. Reg. 1. Saül, à cuius inſidiis periculum ſalutis cauere vix poterat, nec vitam putauerit appetendam, & mortem æſti- 2. Reg. 18. mauerit vindicandam, & parricidæ filij ingemuerit inte- 2. Reg. 16. ritum, & multorum perſequentium ſe flagitiis appetitus ignouerit, vt ipſe ait; quia inuicem iniuriæ lædentibus nõ Pſal. 7. rependerit; præuaricatores tamen diuinæ legis exoſus Pſ. 11. horreſcat. In quo vtique & clementia motũ eius, manſue- Mat. 5. tudóque pietatis & vehemens deuotionis aperitur intenſio, Euangelici præcepti conueniens diſciplinæ, quam prophetico ſpiritu præuidebat: Etenim Dominus Ieſus & noſtrorum inimicorum dilectionem nobis expetendam eſſe præcepit, & Dei hoſtes, etiamſi nobis aut paren- Luc. 14. tum, aut filiorum, aut coniugij germanitatiſque neceſſitate copulentur, odio proſequendos: Sic enim ſcriptũ eſt: *Si quis venerit ad me, & non oderit patrem & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & ſorores, ad-* M *huc etiam & animam ſuam, non eſt me dignus.* Quod ſi quis otioſis accipiat auribus, fortaſſe dicat: Tu, Domine Deut. 6 Ieſu! Legem dediſti, dicens: *Dilige Dominum Deum* Leuit. 19. *tuum, dilige proximum tuum:* Et vt impleres hanc Legẽ, veniſti. Dixiſti per Legem: *Honora patrem & matrem:* Luc. 14 Mat. 10 & in Euãgelio iubes vt parentes oderim? Quomodò ſibi Tob. 4. conueniunt iſta præcepta? Sic mitis & humilis corde veniſti? Non poſſum ſaluo pietatis iure odiſſe patrẽ, cui debeo quòd creatus ſum, nec matrem longo decem menſiũ faſtidio pii fœtus onera portantem, cui in abſolutione plus periculi, in dilatione plus tædii eſt. Quid dulciſſimi G merentur filii, vt à paterno excludãtur amore, cùm ſ tempiú mori nolle pro liberis? Quid vxor chariſſima quædã Geneſ. vitæ cohæres, & conſortium communis naturæ? Quid fratres iiſdem concreti viſceribus, atque formati eodem naturæ hoſpitio, in hunc vſum lucis emiſſi? Oderim ergò pignora charitatis? Ità Euangelii lenitate rigorem prædurædegis Iudæis inflectis, vt quorum Lex condemnat iniurias, eorum tu in Euangelio tuo condemnes gratiam? Video iſtiuſmodi aſſertioni me reſpondere non poſſe; ſed tu, Domine! reſponde. Nec enim indiges vt excuſeris, qui non eguiſti vt vinceres. Reſpondeb[illegible]tur: Egòne condemno pietatem, qui odii iniquitatem? parentes præcipio non amandos, qui inimicos ſuadeo diligen- H dos? Sed non legiſti: *Tempus amandi, & tempus odio habendi, & tempus belli, & tempus pacis?* De quo hoc dicit Eccleſiaſtes? Nónne de eo quod ratione temporis Mat. 5 fiat, vt piè & amare, & odiſſe poſſimus: vt quos dile- Eccleſ. 3 xeris, odiſſe: & quos oderis, amare conueniat? Non ego parentũ infudi odia pectoribus filiorum, nec coniugum ſuaſi faſtidia mentibus maritorum. Naturam interroga quid exegerim, quæ vtique auctoris arbitrium genitalis ſingularum neceſſitudinum teſtatur affectu. Amat parẽtes filios, Lex naturæ eſt: maritos coniuges, Lex diuina eſt, quæ coniugii charitatem in naturam vertit, vt fiat vna caro & vnus ſpiritus. Diligere fratres naturę prærogatiua eſt, quæ eodẽ domicilio diu fotos aſſuefacit ad gra- Gen. 2. 1. Cor. 6 I tiam charitatis. Non ergò neceſſitudinum inteſtina bella mandaui; ſed illecebram ſuſpectam habui. An non iure ſuſpectam, cùm ſerpens ille callidus & aſtutus ad conſtruendas nequitiæ ſuæ artes, quò incorruptæ ac rudis naturæ dote fundatum primogeniti Adam labefactaret Gen. 3. affectum, fœmineis magis illecebris, quam ſuis commiſit venenis? Itaque fœmina virum, quem ſerpens tentare non auſus eſt, cibo oris & vi amoris inflexum, molli quadam conciliatriculâ vxoriæ ſedulitatis affectione traduxit. Et adhuc Eua liberos non habebat, quorum gratia vti dulcis ad amorem; ità eſſet facilis ad lapſum. Vt 1. Tim. 2. K plurimos à martyrii conſummatione ſæpe reuocauit? Denique ſæpe cognouimus, quoniam quem formidoloſa carnificum pompa non terruit, nec diuiſi lateris ſulcus infregit, nec ardentes laminæ à triumphalis fortitudinis rigore abducere potuerunt, eum inter ſacra iam præmia conſtitutum, vxor teneræ ſobolis oblatione miſerabilis vnius lacrymæ miſeratione decepit. Samſon captus eſt Iudic. 16. per vxorem, numquid tu fortior? Salomon captus eſt in vxore, numquid tu ſapientior? Ille igitur cuius ſapien- 3. Reg. 11. tia totis celebratur ſæculis, factus eſt inſipiens; quia nimium amauit vxorem. Quid de fratribus dicam? Exper- Pro. 27 ta eſt in liberis & Prophetæ domus, deteſtabiliora inimici oſcula, quàm odia eſſe fraterna. Itaque fratricidium 2. Reg. 13. L pater quidem fleuit; ſed magis eſt indignatus inceſtum. Denique licet parricidam, percuſſorem tamen reuoca- Eccleſ. 3. bat inceſti. *Tempus* igitur *amandi, tempus odio habendi:* hoc eſt, tempus martyrij, quando ea quæ diuina ſunt, omni charitati neceſſitudinum præferenda ſunt. Tempus Pſal. 75 belli, quo etiam bellum pro Chriſti nomine perfidis pignoribus inferamos. Tempus pacis; quia in pace locus eius. Deniq; ipſe in Euãgelio euidenter expoſuit, quã ra- Mat. 10 tione noſtros debeamus odiſſe, dicens: *Qui diligit patrem aut matrẽ plùs quàm me, non eſt me dignus.* Nõ dixit indignos eſſe, qui parentes ſuos diligunt; ſed eos indignos ait, qui plùs parentes quàm Chriſtum diligunt: Si enim ideò deferimus parentibus; quia noſtræ generationis au- M ctores ſunt; quantò magis Chriſtum oportet amare, qui ipſorum eſt auctor parentum? Iſti dederunt quod nõ poteſtatis eſt: ſed miniſterii ſui: Chriſtus donat ſalutem, qui parentum beneficia conſeruat. Pulchrè autem dixit: *Iniquos odio habui, legem autẽ tuam dilexi:* quia ſi legem amamus, odiſſe habemus aduerſarios legis, qui operibus ſuis præcepta legis impugnãt. Græcus meliùs eos, & propriè nuncupauit, dicens: παρανόμους. παράνομος exlex vocatur; quia extra Legem eſt. Hos ergò odit, qui in Lege Chriſti eſt; quia legis mandata non ſeruant. Non ſolùm enim qui legem neſcit; ſed etiam ille qui non agit ſecundùm Legem, exlex Legis eſt; quia *non auditores Legis tantùm, ſed factores Legis iuſtificabũtur.* Rom. 2.

Redarguit me ipſe Dauid ſi aliter intelligã. Quomodò A
2. Reg. 18 iniquos homines oderat, qui parricidã filium commenda-
bat præliatoribus, ne eum aliquis occideret? qui Saül Re-
2. Reg. 1 gis mortem etiã vindicauit in eum qui a ſe nuntiauit oc-
ciſum? Ergo non iniquus homines; ſed iniquos ſermones
oderat. Denique *iniquos* (dixit) *odio habui*; non addi-
dit viros. Denique cùm dicat Ieſus in Euangelio: *Diligite*
Matt. 5 *inimicos veſtros*, & dicat Apoſtolus: *Benedicite eos qui per-*
Rom. 12 *ſequuntur vos, & nolite maledicere:* quomodò excuſaretur
iſte vir ſub euangelicâ viuens diſciplinâ, ſi iniquos homi-
nes odiſſet: niſi intelligas quòd iniquitatem odio habuit,
nõ eos qui eaſi operarẽtur iniquitatẽ; poſſent tamen Euã-
gelicâ prędicatione cõuerti. Aut certè niſi ita accipiamus;
quia ſicut ille qui non honorat patrem, iniquus eſt. Idem B
Luc. 14 tamen ſecũdùm illud exoſus patrem quod ſcriptum eſt:
Qui non odit patrẽ, aut matrem, aut fratres aut ſorores, aut
animã ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus; etiã laudabilis
habetur: ſic & iſte qui iniquos odio habuit. Eodem modo
& eos oderat, quo patrẽ prænaricãtem, aut animã ſuam,
præferens videlicet vitæ huius ſuauitati gratiam Chriſti.

Adiutor & ſuſceptor meus es tu: & in verbum tuum ſperaui.

Eſai. 53 *Adiutor & ſuſceptor.* Adiutor per legem, ſuſceptor per
Euangelium. Quos Lege adiuuit, in carne ſuſcepit; quia
ſcriptum eſt: *Hic peccata noſtra portat; & ideo in verbum* C
eius ſperaui. Græcus tam ἐπήλπισα habet, quod eſt ſuper-
Philip. 3 ſperaui: quod de eo dicitur qui ſemper addit ad ſperan-
dum; & cùm ſperauerit aliquid, iterùm ſperat, & ſpe pro-
ficit, extendens ſe ſemper ad ſuperiora, & ea quę pręterijt
obliuiſcens. Pulchrè autẽ ait *In verbum tuum ſperaui*; hoc
eſt, nõ in Prophetas ſperaui, non in Legẽ; ſed *in verbũ tuũ*
ſperaui, hoc eſt, in aduentum tuum, vt venias & ſuſcipias
peccatores, delicta condones, ouẽ laſſam tuis in cruce hu-
meris bonus paſtor imponas. Si quis ſperat in Chriſtum,
Luc. 15 ſeparare ſe debet à conſortio perfidorum. Ideòque dicit:

Diſcedite à me maligni: & ſcrutabor mandata Dei mei. D

Huius verſiculi teſtimonio ſignificatur quia vbi mali-
gnitas eſt, ibi cuſtodia mandatorum cæleſtium eſſe non
Sap. 1. poſſit: *In maleuolam enim animam non intrat ſapientia.* Et
Prou. 5. alibi: *Quærent me mali, & non inuenient.* Simplicem men-
2. Cor. 8 tem ac defæcatum animum diligit Chriſtus, nec poteſt
immaculatæ virtuti vllum cum maculoſis contubernium
Mat. 11 eſſe: flagitia odit, refugit, aſpernatur contagia, qui dicit:
Pſal. 6. *Diſcite à me quia mitis ſũ.* Magnos repellit, laborãtes vo-
Matt. 7 cat. Dicit illis Ieſus: *Diſcedite à me omnes qui operamini*
Mat. 11. *iniquitatem.* Iſtis ait: *Venite ad me omnes qui laboratis &*
onerati eſtis. Nõ vtique malignitate mẽtis; ſed infirmitate
carnis onerati. Onerati, inquã, alieni hereditate peccati. E
Laborãtibus ſubuenio, fraudulẽtis prodeſſe non debeo,
ne pluribus noceant. Hos pœna compeſcat, illos emen-
det gratia: Malitia enim fons peccati eſt: culpa, infirmi-
tatis eſt lapſus. Illi debeo ſubuenire, qui laborat: illum
Luc. 18 etiam odiſſe, qui decipit. Malas igitur operationes repel-
lit: Nam niſi ità accipias, videtur dicere: Diſcedite à me;
Pſ. 50. quia mundus ſum; quia purus ſum. Hoc Phariſæus dice-
bat, & reprehenſus à Chriſto eſt. Non ergò Propheta di-
cit: Mũdus ſum; ſed: *Cor mundum crea in me Deus.* Ideò-
que relegato conſortio malignorum, quaſi qui antè per-
mixtus illis ſuſcipi non poſſit à Domino, dicit:

Suſcipe me ſecundùm eloquiũ tuũ, & viuam: F & non confundas me ab expectatione meâ.

Si viuit qui in ſinu eſt Patriarchæ Abrahæ, vt ille La-
zarus pauper, quantò magis viuit qui ſuſcipitur à Chri-
Coloſſ. 3 ſto? Quomodo enim poteſt non in æternum viuere,
quem ſempiterna vita ſuſcepit, quem totum ſibi Chri-
ſtus aſſumpſit, qui totus verbi eſt, cuius vita abſcõdita eſt
Luc. 16 in Chriſto Ieſu? Sed & qui in ſinu Abrahæ ſedet, ſuſce-
ptus à Chriſto eſt. Intolerandæ autem præſumptionis
videretur dicere Deo, *Suſcipe me:* niſi promiſſum eius ad-
iungeret: hoc eſt. Vt hoc auderemus, ipſe feciſti, tuo te
chirographo conuenimus, quoniam noſtrum chirogra-

phum ſuſtuliſti. Nos fecimus chirographum mortis, tu Coloſſ. 2
ſcripſiſti chirographum vitæ. Ergo non confundas ab
expectatione ſuâ ſeruulum tuum; quia in te ſpero. Spes
enim non confundit: Et ſi tribulamur, patientiam ſub- Rom. 5
miniſtrat, vt ferre poſſimus: vt quia te expecto, non op-
primar infirmitatibus, non ſuccumbam tentationibus,
non affligar procellis, in quibus eſt probanda patientia,
vt probatio conſequatur ſpem quæ confirmat & robo- Ibidem.
rat, quæ non confundit, hoc eſt: Frangimur frequenter
laboribus, fatigamur; ſed ſi ſpes deſit, confundimur &
totâ mente turbamur. Sed eſto, ſint aliqui duri ad labo-
res, firmi ad iniurias præferẽdas: ſi ſpem auferas, non po-
teſt perpetua eſſe patientia. Ipſa patientia non probatur,
ſi fides deſit, cuius radix ſpes eſt: Quæ enim poteſt pro-
batio eſſe, niſi pro Chriſti nomine, vel incommoda, vel
pericula vniuerſa ſuſtineas? Ideò ſpes eſt ſola quæ no-
ſtrum non confundit affectum. Vbi eſt ſpes, Apoſtoli-
cum illud, *Foris pugna, intùs timores*, nocere non poſ- 2. Cor. 7
ſunt. Alia interpretatio habet: Non erubeſcere facias.
Non erubeſcet qui ſperat in Chriſtum. Ideòque qui be-
ne ſperat, dicit: *In te confido, non erubeſcam.* Et bene Pſal. 24
ait, Confido: Robur enim ſpei noſtræ, & quædam ſpe-
rantis auctoritas, confidentia eſt. Spera igitur ſemper,
& nemo te ab expectatione confundit. Expectatio no-
ſtra, vita æterna eſt. Expectatio noſtra eſt regnum Dei:
Angelorum conſortium, benedictiones ſunt ſpirituales.
Spera quotidie. Finem iſta res non habet, neſcit indu-
cias. Spera etiam poſitus in aduerſis. Si quis dicat tibi
aliquâ forte neceſſitudinum amiſſione percuſſo: Quid
tibi prodeſt iuſtitia tua? tu tamen ſpera, non deficiat fi-
des tua. Si quis dicat tibi: Quid tibi quotidiana profue- Iob. 22
re ieiunia? quid caſtitas corporis, pudor mẽtis: ecce ſicut
iniuſtus & impius vulneratus es: non deficiat fides tua: Iob. 21
nam etiam ſi infirmus es, fidelis tamen ſollicitus eſt pro
te Chriſtus. Dicit ad Diſcipulos: *Date illis vos mãducare,* Mat. 14
ne deficiant in viâ. Habes Apoſtolicum cibum, mandũ-
ca illum, & non deficies. Illum antè manduca, vt poſteà
venias ad cibum Chriſti, ad cibum corporis Dominici,
ad epulas Sacramẽn, ad illud poculum quo Fidelium ine-
briatur affectus, vt lætitiam induat de remiſſione pecca-
ti, curas ſæculi huius, metum mortis, ſollicitudinéſque
deponat. Hac ergò ebrietate corpus non titubat; ſed re-
ſurgit: animus non confunditur; ſed conſecratur.

Adiuua me, & ſaluus ero: & meditabor iuſtificationes tuas ſemper.

Adiuua me. Qui ſperat, pręſumit iuuari; vbi autem ad-
iumentum Dei, ibi certum ſalutis auxilium. Suprà dixit: Pſal. 26
Adiutor & ſuſceptor meus es tu: hîc iterùm iuuari petitis;
quaſi dicat: Sine ceſſatione me adiuua. Non mihi ſatis
eſt quod populſci, iterum peto vt ſaluus fiam. Hic non Pſ. 30.
magna, non vera eſt ſalus: tunc ſaluus ero, cùm fuero in Luc. 17
ipſo paradiſo, cùm viuere cœpero inter Electos tuos An-
gelos, cum laqueos terræ huius euaſero. Sed ne fortè ad-
iuti in neceſſitatibus, poſtea in proſperis poſiti negliga-
mus, docet nos immemores beneficiorum cæleſtium
nequaquàm eſſe debere; ſed meditari iuſtificationes
Domini, vt & cum boni operis aliquid fecerimus, ſem-
per tamen ei noſtra peccata fateamur: Hæc enim eſt iu-
ſtificatio Domini. Denique Phariſæi non iuſtificauerunt Eſai. 43
Deum, qui baptizari baptiſmo pœnitentiæ noluerunt.
Ergo ille iuſtificatur, quem ſuorum pœnitet delictorum.
Quem enim pœnitet, confitetur, vt eſt illud: *Tibi ſoli* Pſal 50
peccaui, & malum coràm te feci, vt iuſtificeris in ſermoni- Luc. 18
bus tuis. Ideòque publicanus magis iuſtificatus exiuit
è templo; quia Phariſæus ſe iuſtificabat, ſuas iuſtitias præ- Mat. 11
dicando; Publicanus autem iuſtificabat Deum, ini-
quitates proprias confitendo. Ergò qui meditatur iuſti-
ficationes, ſemper humiliatur. Non hodie humiliatur,
& cras exaltatur; ſed ſemper humilis corde & mitis
affectu eſt. Plus eſt autem ſemper, quàm die ac nocte, Pſ. 1.
vel totâ die: hoc enim ſuprà tempus eſt. Ergò vel inter Sup.
Angelos annumeratus dicas oportet iuſtificationes Dei oct. 8.
ſemper, & illam quam adeptus es gloriam, non tuis
meritis arroges; ſed diuinæ miſerationi ſemper ad-

ſcribas, ne tibi dicatur: *Quid habes quod non accepiſti? Si* G *autem accepiſti, quid glориaris quaſi non acceperis*: (1. Cor. 4) Omnis enim creatura quæcumque bona habet, accepit a Chriſto, qui totus eſt auctor creaturæ.

Spreuiſti omnes qui diſcedunt à iuſtificationibus tuis: quia iniqua cogitatio eorum.

Omnis ſuperbus immundus eſt in conſpectu Dei, quia (Prou. 16) non poteſt per ſuperbiam ſuam mundare peccata, qui arrogantu ſpiritu coaceruat errorē. Ideóq; ſpernitur atque deſpicitur: quia deſpectui habet diuina mandata. Bene autem cæleſtis ſeruatur prærogatiua clementiæ; quia (Ioan. 6) nullum repellit; ſed quicumque noluerint peccata pro- H (Luc. 15. Eſai. 59) pria confiteri, ipſi diſcedunt à Domino Deo noſtro. Denique ille diſceſſit, qui peregrè profectus, omne quod acceperat à patre, fidei & gratiæ patrimonium diſſipauit. Et quia cum diſceſſiſſet, pœnituit, poſteà eſt regreſſus ad Patrem quem reliquerat tunc, cùm peccatum proprium uollet confiteri. Non ergò interuallo locorum Deus relinquitur, ſed prauitate morum, & deformitate geſtorū. Diſcedit à Domino, qui ſe elongat ab eo, quemadmodùm (Gen. 3) auditâ præſentiâ Dei, Adam latere cupiebat. Sed diſcedens a Domino ſalutem habere non poterat, quoniam (Pſal. 72) ſcriptum eſt: *Ecce qui elongant ſe abs te, peribunt.* Vnuſquiſque igitur ſuis ſtudiis ſeſe aut iungit aut ſeparat. Denique quod pleroſque nec locorum interualla ſecernant, I vel finitimâ vel vicina connectant, indicio eſt quia ſunt plerique in corpore ſiti qui peregrinantur à corpore, & adſunt Deo, vt ille qui dicente Deo: *Quem mittam?* reſpondit: *Ecce ego.* (2. Cor. 5. Eſai. 6.) Audet & Paulus adeſſe Deo, quia nihil in ſe præter carnis materiam videbat eſſe corporeum. (2. Cor. 5. Gen. 4.) Exiuit Cain à facie Dei, poſtquàm commiſſo patricidio, gerendam peccatorum ſuorum pœnitentiam non putauit. Rectè autem ait: *Spreuiſti omnes qui diſcedunt à iuſtificationibus tuis*: vel vt alij: *Ad nihilum deduxiſti præuaricatores.* Non peccatores dixit; ſed præuaricatores: (Rom. 3) Nam quæ nobis ſpes foret, quando omnes ſub peccato ſumus? Etiam illud pulchrè: *Ad nihilum deduxiſti omnes* K *præuaricatores* Siue ille diues ſit, nihil illi diuitiæ ſuæ proſunt: ſiue honoratus, nihil dignitas: ſiue potens, nihil potentia. Sed aliud eſt præuaricatorem eſſe diſcedentem à iuſtificationibus Dei, aliud præuaricatorem eſſe terræ. Illud grauius, hoc leuius. Idcóque ſuperiora ne turbent, vide quid ſubiecit his.

Præuaricatores æſtimaui omnes peccatores terrę: propterea dilexi teſtimonia tua ſemper.

Rectè præuaricator dicitur, qui diſcedit à Domino. Denique Græcè a diſcedendo apoſtata nominatur. Vnde L & ille: *Vinum & mulieres faciunt apoſtatare.* Cauenda (Eccl. 19) ergò incentiua & lenocinia delictorum, ne in ſcelus vergant. Præuaricator autem Latinè & tranſgreſſor vocatur, (Deut. 10. & m. 8.) eò quòd a lege Domini tranſeat ad errorem, & tranſgrediatur mandata cæleſtia, cui dictum eſt vt adhæreat Domino Deo ſuo. Adhæreto igitur indiuiduo ſemper affectu, ne te ab eo vis vlla poſſit auellere. Si quid rarum, ſi quid intermiſſum aduerſarius viderit, ſtatim ſe immittit in pectus & cor tuum, vt te laqueo teneat ſuæ fraudis, & hoſtilis vinculo poteſtatis innexus, a deuotione retraharis: Sed non ſolus ille præuaricator eſt, qui poſthabitâ M Eccleſiâ, ad cultus tranſgreditur idolorum ſed etiam quicumque legis mandata non ſeruat. Omnis igitur peccator, præuaricator. Vnde illud: *Omnis præuaricatio iuſtam* (Hebr. 2.) *accipit remunerationem.* Nomen cōmune; ſed diuerſa merita delictorum, & pretia ergò diuerſa culparum. Quid ſibi vult quod ait, *Peccatores terræ.* Sunt ergò & cæli peccatores, ſicut ille qui ait: *Peccaui in cælum, & coràm te.* (Luc. 15.) Sunt qui dicant quia is qui cæleſtia non ſeruat oracula, præuaricator eſt cæli: Sed ſiue hoc, ſiue illud ſit, è diuerſo vnum iu[illegible]ſicamus peccatorem, alterum præuaricatorem, quia minuit gratiam quam accepit è cælo, quam Spiritus ſanctus infudit; ſiue quia ciuis cæli factus, non debes in terram redire de cælo. In cælum ergò peccas, ſi G cæli incola cælum relinquas. Diuerſitas igitur eſt eorum. Alij peccatores cæli, alij peccatores terræ ſunt. *In matutinis*, inquit, *interficiebam omnes peccatores terræ* (Pſ. 100) Quomodò vnus omnes interficere poterat peccatores terræ? Sed ſi conſideres iuſtum, cui nox præceſſit, dies appropinquauit: potes videre quomodò exoriente ei ſole iuſtitiæ de luce vigilans interficias fomenta omnia delictorū. (Rom. 13. Malac. 4.) Vtinam mihi aſpiret hæc gratia, vt gladio ſpiritali, qui eſt verbum Dei, ab Eccleſiâ Domini incentiua vniuerſa (Epheſ. 6) poſſim abolere vitiorum, & terrena auferre delicta, quibus in foueam quandam lubrici præcipitamur erroris, vt (Pſ. 100. Coloſſ. 1) de ciuitate Dei expellatur iniquitatis operator. Ciuitas Dei, Eccleſia eſt, Eccleſia corpus eſt Chriſti. Peccat in (Luc. 15.) H cælum, qui cæleſtis ciuitatis iura contaminat, & immaculati corporis violat ſanctitatem ſuorum colluuione vi- (Gen. 3.) tiorum. Et vide ne fortè ſint qui cæli & terræ peccatores ſint: Nam vtique Adam cùm in paradiſo eſſet, cæleſtis erat; poſt lapſum autem terrenus eſt factus, & de para- (1. Cor. 15) diſo expulſus eſt & eiectus. Vnde & Apoſtolus ait: *primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cælo cæleſtis.* Abijciatur ergò a nobis imago terreni, ſuſcipiatur imago cæleſtis, non fuco expreſſa, non ceris, non coloribus adumbrata, ſed moribus, in quâ Chriſtus ſe agnoſcat.

Confige clauis à timore tuo carnes meas: à I iudiciis enim tuis timui.

Qui diligit Domini teſtimonia, configit clauis carnes (Rom. 6) ſuas, ſciens quia vetus homo ſuus cum Chriſto confixus cruci, luxuriam deſtruat carnis, ne cupiditates eius indomito feruore laſciuiant, ne radix auaritiæ ſerpentibus ſe fundat radicibus. Confige ergò clauis, & deſtrue fomenta peccati, moriatur in carne tuâ omnis ille- (Ibidem.) cebra delictorum, libertatem vagandi, cupiditas voluptatum cruci affixa non habeat. Eſt quidam clauus ſpiritalis, qui patibulo crucis Dominicæ affigat has carnes. Et fortaſſe ſunt carnes quædam animæ, ſicut corpus eſt animæ. Carnes animæ ſunt carnales cogitationes. Configat K has carnes timor Domini & iudiciorum eius, & ſeruitu- (1. Cor. 6) ti redigat. Quòd ſi carnes iſtæ reiiciunt clauos diuini ti- (Gen. 6) moris, haud dubiè dicitur: *Non permanebit Spiritus meus in his hominibus; quoniam carnes ſunt.* Niſi igitur affigantur cruci hæ carnes, & configantur clauis à timore Domini, non permanebit in his ſpiritus Dei. Sicut ſunt aculei timoris, quibus compungimur: ita ſunt claui timoris, quibus configimur: qui compungitur, excitatur; qui configitur, mortificatur, vt peccato deficiat, Deo viuat. Vt ſciamus autem clauos ſpiritales eſſe, etiam ſtimuli ſpiritales ſunt; de quibus ſcriptum eſt: *Durum tibi* (Rom. 6) *eſt aduerſus ſtimulum calcitrare.* Hoc ſtimulo Paulus (Act. 9.) L ſtimulatus ſurrexit è terra, & ſe leuauit, vt conuerſaretur (Philip. 3) in cælo. Confixus eſt clauis Apoſtolus Thomas, vt diceret: *Niſi videro in manibus eius fixuras clauorum & mittam digitum meum in locum clauorum.* (Ioan. 20. Galat. 2. 2. Cor. 4) Claui erant bonæ cupiditates, claui erant, etſi non perfectæ fidei, ta- (Cant. 8) men fidei incrementa quærentis. His configitur clauis, qui Chriſto commoritur, vt cum Chriſto reſurgat. His configitur clauis, qui mortificationem Domini Ieſu in corpore ſuo portat. His clauis configitur, qui meretur audire dicentem Ieſum: *Pone me vt ſignaculum in cor tuum, vt ſigillum in brachium tuum, quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi zelus* Infige ergò pectori (Rom. 6) M tuo & cordi tuo hoc ſignaculum crucifixi, infige & brachio tuo, vt opera tua peccato mortua ſint. Nihil in his criminis reuiuiſcat, nihil erroris reſurgat. Fortaſſe hanc (Cant. 8) imaginem claui non ſolùm timoris; ſed etiam charitatis affigūt, quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi zelus. Non te ergò offendat duritia clauorum, quia eſt (1. Pet. 4) duritia charitatis: nec validus clauorum rigor; quia valida eſt etiam charitas ſicut mors. Charitas enim culpam (1. Ioan. 4) & omnia peccata mortificat. Charitas ſicut mortis ictus (Hebr. 4.) interimit. Deniq; morimur flagitiis atque peccato, dum Domini mandata diligimus. Charitas eſt Deus, charitas Dei Verbum eſt, *quod eſt validum, & acutius omni gladio acutiſſimo, vſque ad diuiſionem quidem animæ ac* (Cant. 8)

ſpiritus, artúſque & intima penetrans medullarum. Et du- A
rus ergo zelus charitatis, qui non cedat inferis, cùm pro
Cant. 5 Dei zelo vnuſquiſque nec ſuis parcat. His clauis charita-
tis configatur anima noſtra & caro noſtra, vt & ipſa di-
Prou. 17 cat: *Quia vulnerata charitate ego ſum.* Habet ergo clauũ
ſuum charitas, habet gladium ſuum, quo anima vulnera-
tur. Felix qui hoc gladio meruerit vulnerari. Hæc ſunt
Ioan. 8 vulnera quæ oſculis præferuntur: *Meliora vulnera amici,*
Mat. 16 *quàm voluntaria oſcula inimici.* His nos vulneribus offe-
ramus, quibus quicumque mortuus fuerit, mortem gu-
ſtare non poterit. Talis eorum erat mors, qui Dominum
ſequebantur, de quibus dictum eſt: *Sunt aliqui de iſtis*
Mat. 16 *adſtantibus qui non guſtabunt mortem, donec videant Fi-*
lium hominis venientem in regno ſuo. Meritò Petrus non
timebat hanc mortem: non timebat enim qui dicebat, B
quia etſi oportuerit eum pro Chriſto mori, non eum re-
linqueret aut negaret. Tollamus ergò crucem Domini,
quæ configat carnes noſtras, peccatum deſtruat. Eſt ti-
Mat. 10 mor qui configit carnes. *Niſi,* inquit, *quis tulerit crucem*
ſuam, & ſecutus me fuerit, non eſt me dignus: Ille enim di-
Galat. 5 gnus eſt, qui habet Chriſti timorem, vt crucifigat omne
carnale peccatum. Hunc timorem ſequitur charitas, quæ
Rom. 6 conſepulta cum Chriſto, non diuellatur à Chriſto, mo-
riatur in Chriſto, attumuletur Chriſto, reſurgat cum
Chriſto.

In Octonarium decimumſextum Enarratio. C

Ain;

AIn littera decima ſexta; cuius interpretatio eſt, *Ocu-*
lus, ſiue *fons*: Oculo vtimur videndi munere; ſed
videmus ea quæ complacent, & ſæpe quæ diſplicent: nec
in eo oculi eſt vel culpa, vel probitas, pro eorum qualita-
te quæ viderit. Oculi eſt enim officium nuntiare quæ vi-
derit. Eſt ſanè vel offenſa, vel gratia, ſi aut delectetur ſua-
uibus, aut offendatur aduerſis. Ideò frequenter oculus
ſuppliciorum dicitur oculus tentationis, oculi hœdi, ocu-
lus vitulæ, oculus generationis, aut fons generationis.
Ioan. 3. Legimus in Euangelio quia baptizabat Ioannes in En- D
non. Ennon oculum ſuppliciorum interpretati ſunt. Ita-
que nemo venit ad baptiſmum, niſi qui deſiderat ſibi
propria peccata dimitti, quorum ſupplicia corde profundo
perhorreſcat. Itaque licèt oculus ſuppliciorum dicatur,
præuidentis eſt tamen ſupplicia, non ſuſtinentis, licèt ba-
ptiſmum pœnitentiæ habeat aliquam de ſuppliciorum
ſuſceptione tolerantiam. Oculi eſt vt intuendi officio
Mat. 5. fungatur, tuum eſt cauere quod videris. Denique & o-
culus tentationis dicitur; quia per oculum ſæpe tenta-
Mat. 5 mur. Oculus meretricis, laqueus amatoris: Sed oculus
Prou. 7. nihil delinquit. Ideóque Saluatoris ſententia plena iuſti- E
Matt. 5. tiæ eſt, dicentis: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum*
eam, iam adulterauit eã in corde ſuo: Nõ dixit: Qui viderit
mulierem; ſed ad concupiſcendum viderit. Oculum ab-
ſoluit, mentem ligauit: Non dixit: Adulterauit eam in o-
culo; ſed in corde. In oculo viſus eſt, in corde peccatum.
Mat. 25 Oculus hœdi ad ſiniſtram eſt: quòd ea quæ à dexterâ ſũt,
Pſal. 15 peccator videre non poſſit. Sanctus autem dicit: *Proui-*
debam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dex-
tris eſt mihi, ne commouear. Et Petro ſancto Apoſtolo, cùm
totâ nocte nihil cepiſſet, vt legimus in Euangelio, à Sal-
uatore dictum eſt: *Mitte in dexteram partem nauigij re-*
Ioan. 21 *tia.* Itaque fretus imperatis cæleſtibus, miſit retia, & plu-
rimùm piſcium congregauit. In ſiniſtrâ nox erat, in dex- F
terâ diuini ſermonis claritudo fulgebat diurna. Eſt & o-
Eſai. 5. culus vitulæ: quod æquè ad peccatores refertur; quia ſi-
cut iugi loro vitulæ; ità peccatores attrahunt iniquitates,
non dirumpentes, neque abſcindentes proprium; ſed lon-
go trahentes fune peccatum: Indomita enim vitula ſerò
manſueſcit, & trahit lora, non ſuſcipit; quia impatiens
eſt tenendi: & quò diutiùs traxerit, eò ampliùs impedi-
tur. Oculus quoque generationis, aut fons generationis
Prou. 6. dicitur; quia ex oculorum conſpectu, aut bona, aut ad-
uerſa generantur. Vidiſti mulieris pulchritudinem, lau-

A daſti artificis opus, venuſtatem naturæ: generatio fidei,
deuotionis eſt partus. Contentus fuiſti formæ decore,
non ſenſus ambitione, ſumpſiſti in vxorem, genuit filios
liberalioris gratiæ: oculus tibi fuit generatio proſperorũ.
Contemplatus es ſacram puellam, preſſit oculos tuos au-
guſtæ reuerentia caſtitatis: prædicâſti Dominum Ieſum,
qui ſenilem dediſſet in adoleſcentulà ætate grauitatem,
immaculatámq; vitam inter infirmas tam lubricæ huius
carnis illecebras humanis infudiſſet affectibus; oculus ti-
bi factus fons bonorum eſt. Vidiſti poſſeſſiones pupillo- Eſai. 10
rum, non ad inuadendum; ſed ad tuendum & paternis in-
gemuiſti viſceribus, ſi quid aduertiſti de minoris com-
modis eſſe neglectum, repuliſti eum qui fines eius vole-
bat inuadere, iudicâſti pupillo: oculus tuus fons tibi fuit Eſai. 1
B & origo iuſtitiæ. Iudicâſti viduæ: Sicut enim mala drach- Hier. 21
ma, non eſt drachma: ſic malum iudicium, non vtique
iudicium. Iudicâſti ergò ſicut iuſtus & bonus iudex. Vi-
diſti vſurpatorem improbum, qui maritali auxilio deſti-
tutam ſuam prædam putaret: iniquitatem non paſſus es,
attuliſti indefenſæ opem: quo adiuta præſidio, inoffenſa
opera caſtitatis exercuit, nec auxilium quærere maritale
compulſa eſt, dicit tibi Dominus: Venite diſputemus,
quia iudicâſti viduam, oculus tuus fons gratiæ tibi factus Eſai. 1
eſt. Vidiſti nudum corpus inopis iacere defuncti, non Tob. 2.
præteriſti, vt ille qui exponitur in Euangelio, Sacerdos Luc. 10
atque Leuita: ſed continuò miſeratus, ſepulturæ te ſola-
C tius tradidiſti: generauit tibi oculus materiam redemptio-
nis. Contrà, ſi aſpiciens agrum pupilli vineis conſitum,
lætum ſegetibus, nemoribus vmbroſis, aut fluuiis decur-
rentibus, aut fontibus ſcaturientibus, aut riparum herbo-
ſis amœnum thoris, & auaritiæ facibus accenſus tranſtu-
liſti patrum limites, atque in poſſeſſionem indefenſam
improbus irruiſti: oculus tuus tibi mortis perpetuæ a- Prou. 22
cerba generauit. Vicinæ viduæ iura temerâſti, coegiſti eã,
quæ aut dolorem ſuum aut pudorem ſecretis clauſa pa-
rietibus fouere deberet, proſilire in publicum, & inuerecũ-
dis quam inutilibus litigare: oculus tuus partus iniquita-
tis eſt factus. Vidiſti inopem ſuperbo oculo, & inſatiabi- Pſ. 100
li corde, deſpexiſti precem pauperis: & quem miſereri
debueras, cum faſtidio præteriſti: oculus tuus fons tibi
D ſunt & origo peccati. Ideóque oculi tui non lupi oculi Ezec. 22
ſint; & inſidiantes ad prædam; ſed ſicut Sponſæ dicitur:
Oculi tui ſtagna in Eſebon, in portis filiæ multorum, nares Cant. 7
tuæ ſicut turris Libani. Stagna in Eſebon quid eſt, niſi in
cogitationibus rationabilibus abũdantia, quæ eſt in por-
tis Eccleſiæ, cui meritò deferatur multitudo doctrinæ? Fi-
lia enim multorum, plurimarum doctrinarum poſteritas
eſt, cuius nares odor eſt ſacrificiorum floribus omnibus
præſtans. Quid enim Chriſti odore ſublimius, qui abole-
uit thuris fragrantiam? Oculus ergò iſte prouideat quæ 2. Cor. 2
futura ſunt: & ſi aduerſa imminere præuiderit, fletu, la-
E chrymiſque emollire ac mitigare non deſinat. Ideò Hie-
remias in captiuitate gentis Iudææ poſitus, futuram præ-
uidens perpetuæ captiuitatis ærumnam, quàm perfidiæ
pretio Iudæorum populus habebat exſoluere, dicebat in
Threnis ſub hac eadem litterâ: *in hoc ego fleo, oculi mei ca-* Thren 1
ligauerunt à fletu, quia elongauit ſe à me qui me conſola-
batur. Non igitur abductum ſe eſſe de terris ſuis dolebat;
ſed à Chriſto populum relinquendum, conſolationémq;
futuræ vitæ cernebat amiſſam. Hæc eſt verè dolenda ca-
ptiuitas, quæ æternę ſpei libertate priuata videbatur. A-
lio quoq; loco ſub hac eadem litterâ reperiuit in Threnis,
dicens: *Fecit Dominus quæ cogitauit, conſummauit verbum* Thren 2
ſuum quod mandauit à diebus antiquis. Deſtruxit, & non
F *pepercit, & lætificauit ſuper te inimicum & exaltauit cor-*
nu tribulantis te. Nonne euidenter futurum iudicium
Chriſti annuntiatur, ſicut in Pſalmo quoque præſenti
declarari certum eſt: Oculus ergò præuideat quæ futu-
ra ſunt, & ea aut profuſione lacrymarum, aut erroris cor-
rectione detorqueat. Denique Hieremias flebat; quia
malam cauſam impiæ plebis ſuſceperat, quæ perfidiæ
pertinaciâ proprium negabat auctorem. Dauid autem
prophetico ſpiritu iudicium præuidens Chriſti, in quo Act. 5
nemo innocens periclitabitur, nemo ſceleratus † eludet, † al. eua-
bonâ fretus conſcientiâ dicit: dit.

Feci iudicium & iuſtitiam: ne tradas me no-
centibus me.

Pſal.17 Non quaſi glorioſus ac inſolens ſe ipſe laudat, cùm v-
tique peritus legis, alterius magis quàm proprio ore v-
numquemque laudandum eſſe non ignoraret. Non, in-
quam, prædicatoris iactantia eſt hîc vlla virtutum; ſed vi-
tę innocentis aſſertio iure præſumpta, ne dignus æſtima-
retur qui propter grauia peccata à Domino relinquere-
tur, & nocentium poteſtati traderetur. Defenſio eſt igitur,
non arrogantia, quando non excellentia aliqua honoris H
aſſumitur; ſed formidabilis ærumna propulſatur. Deniq;
Mat.19 Petrus hoc genere defenſionis vtitur, dicens: *Ecce nos
reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergò erit nobis?*
Ibidem. In quo ſi dicti arrogantis decolor aliquis næuus fuiſſet,
non tantùm gratiæ de Domini Saluatoris ſententiâ retu-
liſſet, vt non ſolùm minimè ſubdendus ipſe iudicio; ſed
etiam iudicaturus de aliorum meritis ipſe nuntiaretur.
Neq; enim in iudicio, ſi quis innocentiæ ſuæ tuendæ gra-
tiâ quod feciſſet, aperiret, ad iactantiam potiùs quàm ad
Plato in defenſionem cauſæ dictum æſtimaretur. Aliud eſt dignū
Apolo- ſe præmio dicere, aliud indignum iniuriâ. Et tamen ille ip-
gia So- ſe Philoſophiæ ſummus, vt aiunt, magiſter, cùm accuſa-
cratis, retur, interrogatus quâ tandem pœnâ ſe dignum puta-
& Cice- ret, reſpondiſſe fertur, vt in Prytaneo publico quotidie I
rol. 1. de conuiuio ſuſciperetur. Ille honorem vſurpauit, hic ærum-
Oratore nam deprecatus eſt: ille gloriam arrogauit, hic humilita-
tem ſeruauit: Nam quæ maior eſſe humilitas poteſt, quā
vt conſcius ſibi iudicij & iuſtitiæ reſeruatæ, tradi poteſta-
1. Cor. 5 ti diaboli vereatur? Hominem ſe eſſe cognouit, impar ſi-
Ephes. 6 bi bellum aduersùm ſpiritalia nequitiæ in cæleſtibus; ra-
Gen. 5. ptum Enoch eſſe, ne malitia mutaret cor eius, Noe ine-
Sap. 4
Gen. 9. briatum, Lot inceſtatum, Sacerdotem primum ipſum Aa-
ron cum Mariâ ſorore tentatum, lepræ maculis aſperſam
Gen. 19 Mariam primùm, pòſt abſolutam; Moyſen penè interne-
Num. 12 catum, niſi in circumciſione filij, & eiuſmodi ſanguinis fu-
Exod. 4 ſione Sephora mulier eius omne ab eo periculum pepu-
liſſet. His igitur commonitus exemplis nequaquàm ſe
fortitudini ſuæ credit; ſed cautâ humilitate diuinum ſibi K
1. Ioan. 1 precando adſciſcit auxilium, petens ne tradatur nocenti-
bus: Scit enim auctorem eſſe principem mundi omnium
delictorum. Ipſe indiuiduos proximorum irarum ſtimu-
lis excitatis ſcindit affectus, ipſe flammam accendit libi-
dinis, ipſe adolet auaritiæ cupiditates: vt quò plus rapue-
rimus, eò ampliùs requiramus. ipſe ſuggerit & miniſtrat
fomenta luxuriæ, ipſe odia exaſperat, & immoderata ſtudia
ambitionis inflammat. Quod vitium blandum in exor-
dio, ſæuum in proceſſu, nec fraternæ germanitatis potuit
contemplatione reuocari. Quum enim doleret ſibi gratiæ
Gen. 4. cæleſtis ambitor fratrem eſſe prælatum, de ſacrificio pro-
ceſſit ad parricidiū. Auctorē igitur incontinentiæ diabolū L
eſſe Apoſtolus docet: *Ne tentet vos*, inquiens, *propter in-
continentiam veſtram.* Incentorē quoque auaritiæ ipſum
1. Cor. 7 eſſe legimus, dicente Paulo: *Qui volunt diuites fieri, inci-
dunt in tentationem, & in laqueum diaboli.* Et alibi: *Mor-
1. Tim. 6 tificate igitur membra quæ ſunt ſuper terram*, fornicatio-
Coloſ. 3 nem, immunditiam, libidinem, concupiſcentiam malam,
& auaritiam, quæ eſt idololatria: In his enim diaboli vo-
luntatem facimus, & exequimur poteſtatem, qui per car-
nis iſtius deſideria incentiuum ſuæ fraudis operatur.
Quemcumque ergò in vitiorum ſuorum poſſeſſione re-
pererit, tamquàm obnoxium ſuo iuri vendicabit. Adul-
terium qui facit, luxuriam exercet, aliena diripit, portio
diaboli eſt: pudicus autem & continens & miſericors,
1. Cor. 6 Chriſti portio eſt. Chriſti ergò ſeruum ſibi non poteſt
vendicare, niſi fortè lapſum in vitia deprehenderit: nec
tunc quidem vendicat; ſed tamquam ſuum ſibi tradi po-
ſtulat. Ideò ergò dicit David: *Feci iudicium & iuſtitiā:*
non vt arroget, ſed excuſet, ne quaſi peccator deferatur à
Chriſto. Exemplo ſit nobis Apoſtolica lectio, quam ob-
rens vnuſquiſque tradatur: Illum enim qui vxorem pa-
1. Cor. 5 tris habuit; quia ſic operatus eſt, tradidit Satanæ Apoſto-
lus. Non ergò eſſet traditus, niſi opera feciſſet diaboli.
Vnde non immeritò recuſat Propheta nocentibus tradi,

G qui allegat non diaboli opera ſe feciſſe; ſed Chriſti. Do-
minus enim dicit: *Iudicate pupillo, & iuſtificate viduam:* Eſai. 1
Hoc eſt ergò: *Feci iudicium & iuſtitiam*, in iudicio non
contempſi pauperem, non oppreſſi viduam, perſonam
diuitis non recepi, in omnibus operibus iuſtitiam ſerua-
ui. Iudicij finis iuſtitia eſt. In altero veritatis cuſtodia, in
altero fructus eſt æquitatis: vtraque tamen non priuata
virtus; ſed publica: Nam immaculatum corpus à virili
permixtione ſeruare, & palmam caſtimoniæ limoſo in
corpore vſque ad Angelorum conuerſationem cuſtodiā
integritatis euehere, vtilitas priuata, laus publica eſt. Fru-
H gi eſſe ac modeſtum, & ſobriæ parcitatis tenere menſo-
ram probatur à pluribus; ſed ſibi ſoli proficit. Fortitudo
in prælijs eminet, in otio friget: cuius opus in tempore
neceſſarium, in voto aduerſum: Malunt enim homines
non pugnare, quàm vincere. Sola iuſtitia eſt quæ omni-
bus temporibus alijs potiùs nata quàm ſibi, quotidiano
vſu & fructu, publico ſuo damno alienas cuſtodit vtilita-
tes, quæ nihil habeat vtilitatis & plurimùm laudis. Hanc
igitur Propheta prętendit ad ſui meritò commendatio-
nem, dicens: *Feci iudicium & iuſtitiam, ne tradas me no-* Tob. 4
centibus me. Vbi iuſtitia, ibi miſericordia. Miſericordia à
peccato liberat. Quomodò ergò peccatoribus trador?
Simile illud in Canticis: *Exui tunicam meam, quomodò* Cant. 5
induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Rom. 3
I Exui tunicam peccatoris, velamēnque terreni: cur quaſi
peccator atque terrenus adiudicor? Laui pedes meos, ne
quā delicti ſors poſſet adhærere veſtigio: cur das in me
delinquentibus poteſtatem?

Suſcipe ſeruum tuum in bono: non calum-
nientur me ſuperbi.

Quaſi iudicij & iuſtitiæ ſibi conſcius, auctoritate pro-
pheticâ progreditur, vt ſeruum Domini ſe dicere non re-
formidet: Seruus enim Domini nihil debet alienis. Pre-
tioſa hæc ſeruitus, quæ virtutum conſtat expenſis. Cur
autem timeat nocentibus tradi, aperit euidenter; quia
calumniatores ſunt, qui oderint veritatem; impugnent
K innocentiam, quia ſuperbi ſunt. Qualis enim aduersùm
ſeruulos Dei poteſt ſuperbus eſſe, qui aduersùs Deum ſe
exaltat, & dicit: *In cælum aſcendam, ſuper ſidera cæli po-* Eſai. 14
*nam ſedem meam, ſedebo in monte excelſo, ſuper montes
altos qui ſunt ad Aquilonem: aſcendam ſuper nubes, & ero
ſimilis Altiſſimo?* Quid igitur mirum, ſi grauare homines
poteſt, qui peruicaci ſpiritu nec Deo cedit? Quomodò
menſuram veritatis, & fidem in † hominem ſeruabit, qui al. homine.
ſacrilego, impudentique mendacio omnipotenti ſe Do-
mino adæquandum eſſe promittit? Quomodò non ca-
lumniatur ſingulos, qui totam irritauit terram, concuſſit Ibidem.
Reges, poſuit vniuerſum orbem deſertum, & ciuitates de-
L ſtruxit: eos qui in abductione erant, non ſoluit? Caue-
mus ergò ne muros animæ noſtræ deſtruat, ne propug-
nacula noſtræ mentis diruat, ne ſuper ſidera thronum
ſuum ponat. Ponit ſuper ſidera, quando electum decipit, Ibidem.
quando Iuſtum circumuenit, cuius opera elucent ſicut Philip. 2
ſtellæ in cælo. Nónne & Iudas proditor inter cæteros au-
diebat: *Vos eſtis lux mundi?* Nónne diabolus lumen eius Matt. 5
extinxit? Quinetiam quos non potuerit circumuenire,
calumniatur, inuidens regni cæleſtis gloriam: vt quos il-
lecebris ſuis à Chriſto non potuit ſeparare, eos calumnijs
ſuis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiamus
M ergò malos calumniatores, qui peccatum operantur in
nobis: & ipſi nobis calumnias infeſtiſſimâ accuſatione
componunt, id quod ipſi fecerint arguentes. Ecce manus
Domini parata eſt, quæ te fugientem ab aduerſarijs tuea-
tur ac protegat. Pharao te in partibus tenebat ſuperbus, Exo. 14
immitteris: fugiſti ab eo, ſuſcepit te manus Domini, & de
periculis liberauit. Non dimiſiſſet te Pharao, niſi tu ad
Dominum confugiſſes. Dicebat Pharao: *Dominum ne-
ſcio, & Iſrael non dimitto.* Vides quàm ſuperbus? Me-
ritò ergò ſuſceptus in bono eſt, qui malum fugit. Non Exod. 15
patitur ergò Deus in malo nos eſſe, ſuſcipit in bono: nec Exod. 5
patitur ſuos calumnijs ſubiacere.

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium iuſtitiæ tuę.

Oculi mei defecerunt. Qui ſint iſti oculi conſidera, qui
in Chriſtum deficiunt, dum eius præſtolantur aduentum.
Animæ videlicet oculi, non corporis; totâ fidei intentio-
ne defixi: In eo enim quem diligimus, totis oculis occu-
pamur, nec quidquam aliud videre delectat. Non poteſt
hoc dicere niſi qui à mundanis ſollicitudinibus & ſæcula-
ribus voluptatibus intentionem omnẽ ſuæ mentis auer-
tit. nam quomodò hoc dicit, qui theatralibus ludibriis
Sup. vl. occupatus? Sed ille hoc dicit, qui ſuprà dixit: *Auerte*
5. *oculos meos ne videant vanitatem.* Qui autem ſunt oculi
qui deficiunt in eloquium Dei, niſi oculi interioris homi- B
nis, obtutúſque animæ, qui tenduntur vt videant Dei
verbum, & nimiâ intenſione & expectatione deficiunt
in ſalutare Dei, defectũ ſui patientes, vt aſſumant quod
verbi eſt? Et quia eloquium Dei pleroſque mouere po-
teſt; ideò addidit: *Eloquium iuſtitia*, vt mouere non de-
beat. mouere autem poterat; quia ſcriptum eſt: *Maior*
Gen. 25 *ſeruiet minori*: nam niſi ad myſterium accipias, naturæ
Ezec. 20 iniuria eſt. Et dedi vobis præcepta non bona. Ergo Deus
Eſai 45 mala dat præcepta? Et ego Dominus creans mala: Sed &
de præceptis ſic ſoluitur; quia infirmis non dare debuit
perfecta præcepta, quæ ſuſtinere non poſſent, quando
audiret Iudæus. *Dimitte omnia tua, & ſequere me?* Quan-
do audiret Iudæus: *Qui non tulerit crucem ſuam, & ſe-*
Mat. 19 *quutus me fuerit, non eſt me dignus?* Sed hæc perfectiora
Mat. 10 præcepta Euangelio reſeruata ſunt. Et mala non creauit
Deus; ſed hæc quæ videntur nobis auſtera, verbera, mors
Eccleſ. & huiuſmodi alia, quæ propter emendationẽ præſcripta
39.
1 Tim. 1 ſunt noxiorum Iuſtis enim non eſt lex poſita; ſed iniuſtis:
nam ſi noxij nihil timerent, innocentes ſemper pertimeſ-
cerent. Qui ſunt igitur iſti oculi qui deficiunt in ſalutare
Dei? Diximus oculum ſuppliciorum eſſe, qui præuidens
futura ſupplicia peccatorum, gerendam annuntiat pœ-
nitentiã. Demonſtrauit hunc oculum Baptiſta Ioannes,
dicens: *Generatio viperarum, quis oſtendit vobis fugere ab*
irâ venturâ! Facite ergò fructus dignos pœnitentia. Ad ba-
ptiſmum Ioannis veniebat, qui habebat oculum ſuppli-
Luc. 3. ciorum: ad Chriſti autem baptiſmum venit, qui videt
gratiam. Hic enim oculus eſt quem Dominicæ paſſionis
vmbra tuetur & protegit. Aliud ergò Ænon, aliud Ain.
Ænon baptizatur conſcius grauium delictorum: qui au-
tem purum oculum habet, gratiam ſuſcipit ſpiritalem. Et
Pſal. 16 imperfectæ fortaſſe animæ oculus ſuppliciorum eſt: per-
Ioan. 3. fectæ autem oculus gratiarum eſt purior atque ſincerior,
qui ſignificatur hac litterâ, ad quã Iuſti forma dirigitur,
quia imperfecta peccati tantũmodò iudicium declinare
deſiderat, perfecta verò meritum regni cæleſtis acquire-
re. Præſumimus tamen quòd vtrumque oculum vna ani- E
ma habeat. & oculum ſuppliciorum, & oculum gratiæ:
lęuum oculum ſuppliciorum, dexterum gratiæ; quia non
à primo homine poſſunt eſſe perfecti; ſed per proceſſum
virtutis aſcendunt. Antè igitur vnaquæque anima quaſi
ad baptiſmum Ioannis venit, vt præmittat pœnitentiam
delictorum, & in proceſſu paulatim, vbi peccata ſua de-
fleuerit, ſpiritali abluta baptiſmate, Chriſti accipit Sa-
Prou. 23 cramentum. Vnde videtur & in Cauricis canticorum
Eccleſia prædicari, cui dicitur: *Cor meum cepiſti, ſoror*
mea Sponſa! cor meum cepiſti vno ab oculis tuis: vt iſte
oculus gratiæ ſit, qui Chriſti ſibi pleniorem acquiſiuerit
Cant. 4 charitatem. Plerique tamen hoc loco accipiunt duos F
oculos Eccleſiæ: vnum qui myſtica videt, alterum qui
moralia: eò quòd ſancta Eccleſia non ſolùm moralium
teneat diſciplinam; ſed etiam cæleſtis doceat ſecreta
myſterij. Vnde dictum eſt de eâ: *Oculi tui ſicut columba,*
Ibidem. *extrà taciturnitatẽ tuam*, quod & ſpiritaliter videat: & no-
Eccl. 3 uerit tempus tacendi, & tempus loquendi: vt in tempo-
re ſermonem ſuum proferat, ne importunitate loquen-
Eſai. 50 di peccatum poſſit incurrere. Habe ergò oculos colum-
Cant. 5. bæ ad ſimilitudinem Chriſti; quia & de ipſo lectum eſt:
1. Pet. 2 *Oculi tui ſicut columba, ſuper abundantiam aquarum*
lota in lacte ſedentes ſuper plenitudinem. Baptizat in lacte

A Dominus, id eſt, in ſinceritate. Et iſti ſunt qui verè bapti-
zantur in lacte, qui ſine dolo credunt, & puram fidem Cant. 6
deferunt, immaculatam induunt gratiam. Ideò candida
Sponſa aſcendit ad Chriſtum; quia in lacte baptizata eſt. Cant. 8
Ideò mirantur eam virtutes, dicentes: *Qua eſt hac qua* Cant. 1
aſcendit dealbata? Antè paululùm dicebat: *Nigra ſum*,
nunc dealbata cernitur, & aſcendit ad cælum: & innixa
Dei Verbo, alta iam penetrat. Nec immeritò illic aqua-
rum abundantia, vbi Chriſtus, vnde mẽs humana reple-
ri cupiat. Has ſitit aquas ceruus, quas cùm biberit, ſitire Pſal. 41
non poſſit. Has aquas ſitiuit Propheta, cum dixit: *Sitiuit*
in te anima mea. Sedet ergò Chriſtus ſuper abundantiam Ioan. 4
aquarũ, & ſuper plenitudinẽ Et ideò qui baptizat in aquâ
dicit: *Et nos omnes de plenitudine eius accepimus.* Vnde & Pſal. 41
B oculus ſuppliciorũ non alienus eſt ab Eccleſiâ; quia etſi
baptizabat Ioannes in Ænon, baptizabat iuxtà Salim, vbi Ioan. 1
erat aquarũ abundantia, & duodecim fontes, & ſeptua-
ginta palmarum arbores. Hos fontes habet Eccleſia, hoc
eſt, in veteri Teſtamento duodecim Patriarchas, in nouo
duodecim Apoſtolos. Ideòque dictum eſt: *In Eccleſiis* Ioan. 3
benedicite Dominum Deum de fontibus Iſrael. His fonti- Gen. 49
bus antè perfunditur quicumque myſteria ſacroſancta Mat. 10
conſequitur: Iſti enim fontes ex æterno fonte manantes, Pſal. 67
toto orbe fluxerunt. Vbi iſti fontes, ibi aſcenſio anima-
rum. Deniq; Salim interpretati ſunt, Ipſum aſcendentẽ.
C Ille enim verè aſcendit, qui propria peccata deponit. hoc
igitur verbo purificatoriæ ſanctificationis vſus exprimi-
tur. Vnde etiã bene in Canticis Chriſtus dicit ad Eccle- Cant. 4.
ſiam: *Dentes tui ſicut grex tonſarum, qua aſcenderunt à* & 6.
lauacro, qua omnes geminos creant, & infœcunda non eſt
in eis. Quod ſpecie de capris dicitur; myſticè autem de
Eccleſiæ grege. Nec vilia tibi videantur iſta animalia.
Deniq; audi quæ de his ſanctus loquatur Spiritus: *Ca-*
pillamentum tuum vt grex caprarum, qua reuelata ſunt à Ibidem.
monte Galaad. Dentes tui vt grex tonſuram, qua aſcende-
runt de lauacro. Vides quòd in altis grex iſte paſcitur,
audax in monte. Itaque vbi aliis præcipitia, ibi capris
nullum periculum: vbi aliis periculum, ibi gregis huius
D alimentũ; ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectan-
tur à paſtoribus ſuis dumoſâ de rupe pendẽtes, vbi lupo-
rum incurſus eſſe nõ poſſunt, vbi fœcundæ arbores fru-
ctũ integrũ ſubminiſtrant. Cernere licet vberi lacte di-
ſtẽtas ſuper tenerã ſobolẽ maternâ pietate ſollicitas. Ideò
elegit eas Spiritus ſanctus quibus cœtũ venerabilis Eccle-
ſiæ cõpararet. Et vt myſticè audias: capillamentum Verbi
eſt altitudo, & eminentia quædã iuſtarum animarũ; quo-
niã ſenſus Sapientis in capite eius. In altitudinem enim
cogitationis humanæ certum eſt eſſe ſapientiã: & quem- Epheſ. 2
admodũ tondentur capræ vt ſuperflua deponant; ità etiã
tonſarum animarum gregem, hoc eſt, multarum anima-
rũ virtutes habet ſancta Eccleſia, in quo grege nihil poſ-
E ſis inſenſibile reperire, nihil ſuperfluum: quoniam fides
ſapientes fecit, ſpiritalis autem gratia ab omni ſuperfluo-
rum labe mundauit. Meritò igitur reuelatæ ſunt animæ
iuſtorũ, & reuelatæ a monte Galaad, hoc eſt, à tranſmi-
gratione teſtimonij, eò quòd à ſynagoga ad eccleſiã te-
ſtimonium cæleſte migrauit. In hoc itaque monte naſci- Cant. 4
tur thymiama, reſina. & cæteri odores, quos negotiato- Gen. 37
res illi Iſmaelitæ, vt habes in primo libro Taſtamenti ve-
teris deferebant. Hos odores habet Eccleſia, quos mer-
catores ex Gentibus congregant, fide & deuotione vexe-
runt. Itaque ſicut capræ bonis refectæ cibis, & ſolis calo-
re vernantes, lauantur in flumine, & exultantes mundæ
F ſurgunt de flumine: ità animæ Iuſtorum aſcendunt ab
ſpiritali lauacro. Iſtæ ſunt verè quæ geminos creant, in Cant. 4
quibus non eſt infœcunditas aliqua virtutum, ſterilitas
vlla meritorum. Bene geminos creant; quia congemi-
nant ſenſus ſuos. Vnde habes in Prouerbiis ſcriptum: *Et*
tu ſcribe hac tibi tripliciter, in conſilium & in cognitio- Prou. 22
nem. Triplicem præmiſit ſcriptionem, & duo ſubdidit,
conſilium, & cognitionem: Sed cognitio gemina eſt: vna
incorporalium, altera corporalium. Diximus de fœcun-
ditate, dicamus de dentibus: Nam & nauigãtes plerique,
& properantes itinere terreno, vbi viderint ſpecioſum
aliquem locum, delectationis gratiâ demorantur, pa-

ſcunt oculos, animumque alleuant, nec mora vlla commeandi putatur; ſed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iuſtarum animarum conſiderare cordi eſt. Docuit enim Scriptura pulcherrimos dentes eſſe Iuſtorū, dicens ſecundùm litteram quidem de Patriarchâ Iudâ, ſpiritaliter autem de Chriſto. Gen. 49 *Hilares oculi eius à vino, & dentes ſuper lac*. In quo non vtique carnis humanæ officia; ſed diuinæ gratiæ munera prædicauit. Docet igitur exemplū, dentes non eſſe prætereundos, vbi de oculis diſſerimus. Qui ſunt igitur iuſtarū dentes animarum, niſi qui informē ac durum accipientes cibum, vel frigidū plerumque, vel ſuprà modum calentem: nunc cōminuunt, nunc fouent, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorū? Dura cōminuunt, ne aſperitas litteræ in veteri teſtamento & ſæcularis intellectus rigor, niſi fuerit ſpiritali dente ſolutus vitalia ipſa intercluſis ciborum ſalutarium meatibus, & gulā quandā animæ incurioſâ edacitate ſuffocet. Par eſt igitur vt diuidas primùm, ſi ſolida tibi videtur eſca quæ ſumitur, & diſtinguas eam atque emollitam ſine noxâ aliquâ animæ in omnia eius membra naturali diuiſione transfundas, vt vitalem ſuccū omne eius corpus epuletur. Pſal. 13 nihil cadauerosum, nihil mortuum, ore tuo ſumas, Gen. 49 ne dicatur: *Sepulchrum patens eſt guttur eorum*: ſed viuū haurias verbum, vt in tuæ mentis viſceribus poſſit operari. 1.Cor 10 Hi dentes ſuper lac candidiores, quia dentes Iuſtorum Ibidem. ſunt. Denique cùm omnes in Moyſe baptizati in nube & in mari patres noſtri fuerint; non otioſè tamen ſcriptū Exo. 15. eſt: *quia omnes eamdem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt*: vt iſtis Sanctorum dentibus maior quidam fulgor accederet, quos Num. 20. poſt tranſitum maris Rubri, Myrrhæi fontis amaritudine per ligni gratiā temperata, agnoſcimus eſſe mundatos: 1.Cor. 10 deinde duodecim fontium potu, poſtremò petræ ſpiritalem Exo. 15 vndā vomētis irriguo: *Petra enim erat Chriſtus*. Vnde Pſal. 77 & manna manducauerunt, vt toties abluti manducarent panē, vt ſcriptum eſt, Angelorum. Nunc quoque in Euangelij myſterijs recognoſcis baptizatos, licet toto corpore, poſteà tamen eſcâ ſpiritali potúque mundari. Meritò ergò Dauid & oculos interiores purificatos, & den- 1.Cor. 11 tes tamquàm illuminatos ſpiritalium dentium candore, Sup. ver. 2. ſermone profert, dicens: *Feci iudicium & iuſtitiam*: Ille eſt enim verus dentiū fulgor, vbi bene ſibi conſciæ mētis reſonat canora confeſſio. Ille mundus oculus, quem peccatorum grauium trabs nulla depreſſerit: quem purgamentorum leuium feſtuca nulla turbauerit. Iſte oculus iuſtitiæ deſecit in verbum iuſtitiæ: Matt. 7 *Qui enim Chriſto adhæret, vnus eſt ſpiritus*. Et Balaam petebat vt anima ſua 1.Cor. 6 deficeret in animis Iuſtorum, id eſt, vt proprij obliuiſceretur Num. 23. erroris: quod ſuum erat, deponeret: quod iuſtitiæ & æquitatis, aſſumeret. Sed progrediamur ad cætera.

Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuam, & iuſtitias tuas doce me.

Sup. ver. 1. & 2. Præſtruxit viam, & commendationis ſuæ incrementa præſumpſit. Suprà popoſcit ne nocentibus traderetur, iterùm petit vt ſuſciperetur in bono, ne calumniarentur ei ſuperbi: hoc eſt, non declino iudicium; ſed calumniam perfidorū: Illi enim iudicare neſciunt, calumniari ſciunt. Ad te confugio, qui noſti repræſentare iudicium. Et bene non vult calumniatoribus tradi: Multa enim Iob paſſus eſt Iuſtus, poſtquàm traditus eſt nocenti. Sed difficile Iob. 2. fuit illud & grande certamē, quod niſi Iob nimiâ patientiâ haud facilè quiſquam ſuperare potuiſſet: & tamen il- Sup. ver. 2. le non totus eſt traditus: ſed meliore exceptus eſt portione, qui dicit: *Non tradas me*. quæ maiora ſunt, compre- Rom. 8. hendit. Plùs autem in anima, quàm in carne ſumus: Iuſtis enim dicitur: *Vos autem non eſtis in carne; ſed in ſpiritu*. Iob. 38 Tradi ergò animam ſuam recuſat, qui corpore ſicut aranea tabeſcebat. Hoc igitur loco maiore quodam familiaritatis vſu potiora præſumens, ait: *Fac cum ſeruo tuo ſecundum miſericordiam tuā, & iuſtitias tuas doce me*. Miſericordiam ſibi deferri poſcit, iuſtitias doceri. Alibi quoque, hoc eſt in poſterioribus, habes hunc ſenſum: Pſ. 142 *Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo*: Etenim noſtrorum G conſcij peccatorum, miſericordiam magis petere Dei noſtri, quàm iuſtitiam implorare debemus. Alius veniā largitur, alius examen imperit. Quæ ſpes hominibus certandi apud eum quem occulta non fallunt, quem latere peccata non poſſunt? Ideóq; ſciens eius potentiam, qui hominem non timeret, ait: *Tibi ſoli peccaui*. Non poteſt Pſal. 50 hoc iuſtus negare: quia nemo ſine peccato: non poteſt Iob. 14. Rex, quia etſi leges in poteſtate habet, vt impunè delinquat, Deo tamen ſubditus eſt qui nulli debet: immò plus ipſe debet, cui plus cōmiſſum eſt. Hoc ergò dicit. *Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuā*; quia etſi quid boni feci, plura debeo quā ſeruus. Non vno facto ſeruus H abſoluitur; quia nemo ſeruū habens arantē, aut oues paſcentē, dicit illi: *Tranſi, recumbe*: ſed dicit illi: *Para quod* Luc. 12. *cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi*. Núquid gratiam habet ſeruo, ſi fecit quod imperatum eſt ei? Ergo & quū Luc. 17 fecerimus quod nobis imperatum eſt, non ſtatim nos exaltare debemus; ſed magis humiliare; quia nō ſtatim ſi aliquid fecimus, impleuimus omnia ſeruientis obſequia. Quis tanta naturæ munera, vitæ ſalutiſque ſeruatæ diuina beneficia digno poſſit æquare ſeruitio? Quis poteſt ſoluere quod accepit? Ideóq; ſciens omnia, miſericordiā petit prouius quàm excuſationem: *Quoniam*, inquit, *non* Pſ. 142 *iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis homo viuens*.

I Seruus tuus ſum ego: da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua.

Da mihi intellectum. Intellectus ſpiritale munus eſt: & Eſaia 11 ideò quod Dei eſt, à Domino poſtulatur. Nec quaſi extraneus poſcit, qui ſeruum ſe confitetur. Bene ait: *Seruus* Luc. 12. *tuus ſum*. Seruus enim voluntatem domini ſui facit. Seruus quærit ſeruitutis ſtipendia, remunerationem non ſperat. Seruus Domini non poteſt idem eſſe ſeruus peccati: & ideò intellectum ſibi dari poſcit vt poſſit cohibere Rom. 6. peccatum. Habebat quidem intellectum; ſed vt cedendare ſibi crederet, vberiorem inquirit. Eſt autem & intellectus naturæ, & eſt intellectus non bonus. Ideò & K Salomon ait: *Intellectus autem bonus dat gratiam*: Nam Prou. 13 ſi omnis intellectus bonus eſſet, non opus fuiſſet additamento. Iure gratiam Domini ſui quærit: aliter enim ſcire non poteſt ſecreta Domini, niſi intellectus ſpiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremiâ: *Notum* Hier. 11 *mihi fac, Domine!* Et ſcio, quia niſi Deus notum fecerit hominibus, myſterium ſuum ſcire non poſſumus.

Tempus faciendi, Domine: diſſipauerunt legem tuam iniqui.

L

Eccleſ. 3 Bene ait tempus faciendi eſſe. *Eſt enim tempus tacendi, & tempus loquendi*. Sed loquendi tempus aduenit, ac per hoc Dominici aduentus tempus eſſe iam memorat: vt quia Legis facta eſt præuaricatio, veniat finis Legis, & al. de- conſummatio eius, & plenitudo Dominus Ieſus, qui † leat. donet hominibus vniuerſa delicta: & abolito chirogra- Rom. 10 pho debitorum, abſoluat omnes & liberet peccatores. Coloſſ. 2. *Tempus eſt faciendi*, vt ſi ingraueſcente ægritudinis alicuius incommodo, curras ad medicum, vt citiùs veniat, ne poſteà ſubuenire non poſſit: Medicus enim tunc amplius deſideratur, quum grauis incubuerit ægritudo languenti. Ergò cùm videat in Spiritu Propheta præuaricationes M populi, luxuriam, delicias, dolos, fraudes, auaritiam, temulentiam, quaſi pro nobis interueniat, currit ad Chriſtum, quem ſolum tantis ſciebat ſubuenire poſſe peccatis: vrget vt veniat, nec patitur fieri moras. *Tempus* (inquit) *faciendi, Domine!* hoc eſt, vt pro nobis crucem aſcendas, mortem ſubeas. Totus in periculum vltimum mundus vrgetur, veni vt tollas peccatum mundi. Veniat vita morientibus, veniat reſurrectio iā ſepultis. Factum Ioan. 1 tuum ſubueniat; quoniam nec tua præcepta prodeſſe po- Ioan. 11 tuerunt. In Lege præceptum eſt, in Euangelio myſterium. Cæcus omnis populus proprium non videbat au- Eſai 1. ctorem. Claudus erat mundus. & titubāte, veſtigio fidei Luc. 8 fluctuabat. Non erat qui malagma imponeret, neque

Luc. 8. oleum neque alligaturam. Omne patrimonium ſuum in A medicos erogauerat mulier illa Euangelica, ſpeciem habens congregationis Romanæ, quæ coibat ex Gentibus: cui nec fluentem ſanguinem, & inueteratæ paſſionis lethale profluuium poterant ſeculi huius medici reſtringere. Principis populi poſteritas interierat, & omnis occiderat eius hereditas. Videns hæc Propheta, dicit ad *Eſai. 63* Chriſtum: *Tempus faciendi, Domine!* non iubendi, in- *Eſai. 45* quit; ſed faciendi; quia non legatus, neque nuntius; ſed Dominus ſaluaturus erat populum ſuum. Et ille quidem tempus ſciebat, & non differebat; & nos neſciebamus *Mat 24* quo meliùs tempore ſubueniret: & iam venit, & abiit, & iterùm vult venire, & tempus neſcire. Aut fortaſſe vult *Marc. 11* à nobis admoneri, vult rogari: immò ſi rogatus fuerit, & B ante tempus venit, & venit ad ficulneam, & ante horam venit vt dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa feſtinabat, dicens: *Vinum non habent, fili! Reſpondit ei Ie-* *Ioan. 2* *ſus: Quid mihi & tibi eſt, mulier? Nondum venit hora mea.* Et mater quę ſciebat eius affectum, dicit miniſtris: *Ibidem.* *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Ieſus quoque qui horam ſuam veniſſe negauerat, fecit quod antè differebat. *Eccl. 3.* Omnia Deus tempore fecit. Quidquid facit, non eſt extrà tempus ſed totum opportunum eſt quod fecerit, & nihil niſi tempore ſuo aduenit. Omne enim tempus opportunum ſaluris, nihil præproperum pro ſalute periclitantium; ſed volebat expectare adhuc ſynagogæ correctionem; *Marc. 11* ideò ante tempus ad ficulneam venit: hoc eſt, C citò Iudæis venit, opportunè Gentibus. Citò venit perituris, commodè credituris.

Propter hoc dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.

Galat. 2 Lex annuntiatrix Chriſti eſt: præcepta ergò Legis ſpem futurorum bonorum deferunt. Mandatum eſt enim Do- *Deut. 12* mini: *Attende tibi, ne derelinquas Leuitem per omne tempus quod vixeris ſuper terram.* Quis eſt ille Leuites? In- *Mat. 20* telligis ſi conſideres quis ſit ille qui venit miniſtrare, qui Sacerdos eſt in æternum. Aliud mandatum audi: *Cuſto-* *Deut. 16* *di menſem nouorum, & facies paſcha Domino Deo tuo.* Et *Ibidem.* D *Exod. 12* infra: *In loco quem elegerit Dominus Deus tuus inuocari nomen ſuum, ibi occides paſcha veſpere ad occaſum ſolis in tempore quo exiſti de Ægypto.* Ergò mandata Dei habent futuræ redemptionis indicia, reſurrectionis inſignia: ideò *1. Cor. 1* ſuper aurum & topazion memorat ſibi eſſe dilecta. Quid enim ſalute gratius, reſurrectione pretioſius? Vel quia quæ ſtulta ſunt mundi, Chriſtus elegit, vt quoniam per ſapientiam mundus non cognouit Deum, per ſtultitiam prædicationis ſalutem afferret credentibus. Ideò ait: *Super ſapientiam operationis cæleſtis, & mundanæ conſtitutionis, & ſuper ornamenta ſolis & lunæ, ſtellarùmque pretioſa monilia, dilexi abundantiam Dominicæ paſſionis:* Plùs enim redimendo mihi contulit, quàm creando: E Tunc enim ſine ſenſu natus ſum, nunc cum voluntate ſaluatus. Sed non hoc quicumque dicit: *Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.* Non dicit auarus, qui auro incubat, diuitiis inhiat, ornamenta deſiderat; ſed ille *Act 3.* dicit, qui poteſt dicere: *Aurum & argentum non habeo;* quoniam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodeſt: præceptum autem & mandatum cæleſte me redimit. Diximus continentiam ſenſus, nunc de topazio lapide exprimamus hiſtoriam. De quo inuenimus ſcriptum F in hiſtoriâ Xenocratis, qui ſcripſit quaſi lithoſnomon, *Plin. l. 37. nat. hiſt. c.* naſci eum vel inueniri circà Thebaidis ciuitatem Alabaſtrum, vel Topazion, vt aliqui putant: vnde & nominatus eſt ab eo loco in quo gignitur. Sunt autem qui putauerint inſulam nuncupari Topazion ad quam appulſos Troglodytas, ortâ ſubitâ commotione maritimâ, quòd nauium vſum non haberent, reuerti nequiuiſſe. Deinde plurimo immorantes tempore, in inſulâ inueniſſe lapidem, & delectatos colore eius repetiiſſe domum, & Arabibus negotiatoribus aduenientibus vendidiſſe, ab illis emiſſe Philonem, & ad matrem Ptolomæi ſecundi, cui nomen erat Berenice, ab ipſo eſſe perlatum: illam autem quamuis regalibus ornamentis abundaret; ſuprà A modum tamen colore eius ſtupefactam, elaboraſſe vt diutiùs ſpecies tam pretioſi lapidis non lateret, ideóque ſtudio eius quæſitum lapidem, in vſus frequentiores veniſſe. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis, nunc expreſſiùs de eius qualitate dicamus. Duorum colorum eſt in hoc lapide κρᾶσιν, hoc eſt, quædam temperata permixtio. χρυσιδὴς & chryſocteron, ſimilis chryſopraſo ſecundùm vtrumque velut quaſdam extendens colorũ figuras, & pleniùs quidem a peritis fertur extendere. Eſt autem parychrus, & ſatis purus, & chryſochrus, & pinguis, reſplendenti ſimilis, maximè cum ſolis ſplendore percutitur: Eſt etiam pulcherrimus & mirabilis ſuper omnes chryſopraſos magnitudine, vt dixi, pinguior. B Natura huiuſmodi, vt ſi polire & leuigare eum velis, aſperetur magis, vſu minuatur. Eſt autem quodam genitali opere naturæ englyphus, hoc eſt, bene † figurabilis, *al. Inſignitus, mirabilis.* & ſummo ſtudio dignus habetur. Difficilè inuenitur, & repertus inſignitur: rarò tamen in vſu hominum eſt, qualis is quem dicas regina miratа ſit. Sed iam ſicut Troglodytæ illi quaſi pretio ſuæ manſionis lapide inuento repetierunt domum; ità & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò vnde diuertimus. Nec par eſt nos ornamentis regiis diutiùs ternionis noſtri quædam admonere btarhia, cùm habeamus in manibus crucem Chriſti, quàm admonet Propheta ſuper aurum & topazion præferendam, quæ ab omni errore culpáque reuocat & C corrigit: Quis enim Iuſtorum non ambiat Chriſti in morte ſolatium, in reſurrectione conſortium? Quis non reflectat gradum, quando audit ſibi ſuperiora omnia peccata donari? Hoc enim pleríque ad conuerſionis ſtudium reuocari nolebant, quòd delictorum ſuorum conſcij nullam ſpem veniæ præſumerent: & Eccleſiæ quantò ſanctiora præcepta, tantò ſine veniâ putarent eſſe peccata. Ideóque ait octauo verſiculo:

Propterèa ad omnia mandata tua corrigebar: omnem viam iniuſtam odio habui.

Meritò corrigebatur, quoniam diligebat. *Charitas* *1. Pet. 4* D enim *operit multitudinem peccatorum.* Vide quanta ope- *1 Cor. 13* retur, quanta corrigat. *Charitas patiens eſt, benigna eſt. Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, nõ cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: charitas numquã excidit.* In inferioribus tria perfecta poſuit, ſpem, fidem, charitatem, maiorem autem dixit charitatem, & rectè: *Charitas* enim *omnia ſperat, om-* *Ibidem.* *nia credit.* Cùm igitur ſpes & fides in charitate ſint, nõ eſt dubium quòd maior charitas ſit. Et bene ſibi reſpondit Propheta: Suprà enim dixit: *Lex Domini irreprehenſibi-* E *lis, conuertens animã.* Si Lex animam conuertit, vtiq; qui diligit, Legis dilector eſt. Deinde in hoc ipſo centeſimo decimooctauo Pſalmo primò poſuit: *Beati immaculati in* *Pſal. 18* *viâ, qui ambulant in Lege Domini.* Si immaculatus eſt is qui in Lege Dei ambulat, vtique conuertitur; qui diligit *Sup. oct. 1.* Dei Legem. Ergò ſi Lex immaculatũ facit, rectè charitas multitudinem operit peccatorum; quia plenitudo Legis charitas eſt; *omnem* (inquit) *viam iniuſtam odio habui.* Si is qui præcepta iuſtitiæ diligit, facit illa quæ diligit: vtiF que is qui odit iniquitatem, non facit quod exoſum eſt. Nec immeritò ad omnia præcepta Domini corrigitur, qui omnem viam odit iniquitatis: nam niſi omnem viam iniquitatis oderit, non poteſt in omnibus præceptis Dei corrigi: Poteſt enim fieri vt aliquis ſe temperet *1. Pet. 4* à crudelitatis horrore: lubrico tamen deceptus amore *Rom. 13* meretricis, & ſemitas incontinentiæ iuuenilis ingreſſus, impreſſum ſemel non queat reuocare veſtigium: Multos enim vitia blandiora decipiunt, econtrà auertit à ſe plurimos triſtis & nimiùm ſeuera crudelitas. Sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapſum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior eſt. Alius ſe reſtringit à luxu; ſed auaritiæ cupiditate raptatur: Plerumque enim peccata huiuſmodi ſunt, vt ſi alterum de-

clines, incurras alterum: & naturæ vſus adiuuat infirmitatem Odis tu luxuriam quaſi ſrugi; ſed frugalitatis ſtudio habendi cupiditas frequenter irrepit. Auaritiæ ipſi Mat. 11. capina eſt ſubdita. Et quàtò tolerabilius eſt propria profundere, quàm aliena diripere! Sunt qui metuentes aliquid proprio minuere de cenſu, etiam inopi ſumptum negent, & miſericordiam detrimentum putent. Sunt qui degenerem vitantes ignobilitatem, flabro ſæcularis ambitionis agitentur, & ſicut quaſſatæ arundines huc atque illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum maiorum ſuorum ſtatum ſequuntur, veluti digna conuerſatione contenti, ne errores quidem patrios exiſtiment decli- H nandos, vt fide mutandam perfidiam non arbitrentur; cùm in melius mutare propoſitum non leuitas; ſed virtus: neque culpa; ſed gratia ſit. Alius Circenſibus ludis, atque theatralibus ſollicitatus voluptatibus, aut cæteris vanitatibus occupatus, Eccleſiam non frequentat: alium curis quieta delectant, eaque cauſâ ad Eccleſiam rarus acceſſus eſt. Itaque diuerſo vſu in eundem indeuotionis errorem vterque concurrit. Sed qui omnem viam iniquitatis odit, ad vniuerſa corrigitur & emendatur. Et bene poſuit, *Viam iniquitatis*: Ille enim faciliùs iniquitatem declinat, qui vias eius non fuerit ingreſſus,

In Octonarium decimumſeptimum Enarratio. I

Phe.

PHe littera decimaſeptima, Latinè ſignificat, *Errani*; ſiue, *Os apertus*. Meritò hęc lachrimabilis ſeries Pſalmi ſubiecta eſt huic litterę *Reſpice in me, & miſerere mei, & non dominetur mei omnis iniquitas. Faciem tuam illumina ſuper ſeruum tuum*: vt ei qui erat in vmbrâ mortis, populo, cæleſtis miſericordię lumen oriretur; adueniret Chriſtus remiſſio peccatorum, captiuorum redemptio, ſubſidium laborantium: Sed quia venire tardiùs deſiderantibus videbatur: *Exitus*, inquit, *aquarum tranſierunt oculi mei*. In Hieremiæ quoque Threnis lacrymabilior ſeries ſub hac litterâ eſt: *Expandit*, inquit, *Sion manus ſuas; non eſt qui conſoletur eam*. Dignam remunerationem K recipit, vt quæ expandentem manus audire neglexit, & ſub alas eius ſuccedere; ipſa poſteà expanderet manus, & conſolantem inuenire non poſſet: Nam etſi ante aduentum Domini Hieremias captiuitatem Iudæorum à Babylonijs illatam deflere videatur; tamen prophetico ſpiritu iſtam magis captiuitatem præuidens, quâ eos intelligibilis Babylonius in perpetui erroris † vincula coniecit, & domeſticæ virtutis extorres de ſtatu paternæ deuotionis eliminans, longæque afficiens peregrinationis exilio, miſerabili dolore deplorat: Nulla enim patria verior quàm fides: quæ eos qui longè erant, propè eſſe fecit, & aduenas atque peregrinos ciuitatis ſupernæ iure L connexuit; ſicut ſcriptum eſt: *Ergò iam non eſtis aduenæ atque peregrini, ſed eſtis ciues Sanctorum, & domeſtici Dei*. Alibi quoque Hieremias dicit ſub hac litterâ: *Aperuerũt in te os ſuum omnes inimici tui, ſibilauerunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Deglutiuimus eam: veruntamen hæc eſt dies quam ſperabamus, inuenimus eam, vidimus*. Et hic ſicut Iudæorum populus os aperuit in Chriſtum, quemadmodùm in vigeſimo primo Pſalmo de eius paſſione legiſti, quòd aperuerunt os ſuum maledicentes: dignæ ſortem remunerationis agnoſcis, vt ipſi ab inimicis ſuis talia ſuſtinerent, fremeret in eos dentibus intelligibilis M iſte peccator diabolus, ſicut leo rugiens, & requirens quem deuoraret. Iſti igitur non dixerunt: *Benedictus Dominus qui non dedit nos in capturam dentibus eorum*; quia ſperandum de Domino non putauerunt. Ergò excidium eorum diabolus quod præſumebat inuenit. Deglutiuit eos, quoniam deerat paſtor offenſus, qui extraheret de ore leonis crura ouis, aut oris cartilaginem ſequi noluerunt, audire noluerunt: ideò decedente paſtore, veſtigia eorum atque aures ſuis faucibus leo occupauit; quia faciem † Sacerdotum non receperunt, & nobilibus miſericordiam non dederunt; vt Hieremias ſub hac litterâ dicit in Threnis. *Qui erant nobiles, niſi qui non obſcu-*

Marginal notes (left column): Infrà. Eſaiæ.9. Eſai.61 Infrà. Thren.1 Eſai.65 Matt.23 al. vnda Ephes.1. Ibidem. Thren.2 Pſal.21 1. Petr.5 Pſ.123. Amos.3 al. Sanctorum

G *ram hanc vitam; ſed in lumine ſanctitatis egerunt?* Et omnibus quidem miſericordia inopibus iure debetur; ſed maior quædam cùm ex diuitibus atque nobilibus in vltimum ſtatum atque egeſtatis neceſſitatem aliquos ærumna deijcit, miſerationis pulſat affectus. Hieremias ergò flebiliter ſatis, vtpotè qui perpetuæ aculeo mortis deploraret amiſſos: Dauid verò moderatè, quaſi qui obreptionem doleret erroris, remedium non deſperaret correctionis, vt contriſtaretur, non abſorberetur. Denique confirmatus ſobrietate pœnitentiæ, & ſpe veniæ prouocatus, ſic cœpit:

Mirabilia teſtimonia tua, propterea ſcrutata eſt ea anima mea.

Moralis oratio, vt quoniam eum puderet erroris; Deum tamen propriæ miſerationis teſtimonijs conueniret. Hoc eſt dicere Ego in exordio ſermonis loquens mea peccata, non audeo leuare oculos meos ad te Deum viuum; ſed tu, Domine! me ad ſperandam veniam, tantarum indulgentiarum titulis prouocâſti: *Mirabilia teſtimonia tua*. Cùm in Abraham collapſu incuriæ iuuenilis offenſus es; dum vt Chaldæorum errores, patrumque cognationem relinqueret, euocatum virtutis exercitijs erudiſti, cùm Hebræorum populum à paternæ ſtudio nobilitatis auerſum, & viles eſcas Ægypti ſuper diuina munera præferentem, non ſolùm ſolidatis Rubri Maris fluctibus liberaſti, verum etiam eum triumphis plurimis euexiſti ad gloriam, & vberis terræ poſſeſſione donâſti ad quietem. Te ſotus ſecuritate deſeruit: te bellorum acerbitate depreſſus inuocauit; & vt iniurias tuas obliuiſceretis, emeruit. Te Ieſus Naue ducem ſibi cæleſtis militiæ veniſſe cognouit. Te populus triumphator vt Madian ſibi dominaretur, offenderat: te vt Madian vinceretur, orauit. Tibi in Saül Rege non obtemperauit, vt de eo alienigenę triũpharent. Tibi, Dauid præeunte, ſeruiuit, vt de alienigenis victoriam reportaret. Ego quoque paſtor malignum feci, & confeſſione peccati veniam reportaui. Pulcherrimus itaque verſiculus ad martyrij cohortationem. Denique prophetica anima ſic profecit in melius, dum mirabile credit Dei teſtimonium: & quia credidit, diligenti indagine requiſiuit. Profectum quæris, agnoſce ex his verſiculis qui ſequuntur.

Manifeſtatio ſermonum tuorum illuminat me: & intellectum dat paruulis.

In Euangelio, cùm mitteret diſcipulos ſuos Ioannes ad Dominum Ieſum, dicebat: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Reſpondit Ieſus cæcos videre, claudos ambulare, audire ſurdos: Hoc enim aduentus ſui teſtimonium fore, per Eſaiam Prophetam ſignificauerat. L Hæc ergò quæ annuntiauit per Prophetas, in Euangelio manifeſtauit: & quod ipſe locutus eſt per Prophetas, in Euangelio ipſe compleuit. Ipſius ergò ſermo erat propheticus ſermo, ſicut habes ſcriptum: *Audi cælum! & percipe auribus, terra! quoniam Dominus locutus eſt*. Intellectus ergò datus eſt etiam his qui perfectâ ſapientiâ non haberent, dum muti loquuntur, mortui reſuſcitantur: His enim ſignis intellectum eſt ab iis qui rudes erant & adhuc quaſi in cunabulis fidei conſtituti, vt erat populus nationum, ipſum veniſſe qui expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate, reſurrectionis ſuæ gloria, & diuinorum operum poteſtate, *& intellectum dat paruulis*. Quibus vtique, niſi de quibus in Euangelio gratias agit Patri, in eo quod ipſe operabatur Filius, quod myſteria ſua Deus abſcondiſſet à Sapientibus, & paruulis reuelâſſet: oſtendens citiùs plebem ex Gentibus, vel ſtatus inferioris viros, quàm Scribas & Principes Iudæorum, & diuites huius ſæculi credituros? Ideò *diuites eguerunt, & eſurierunt*: pauper autem clamauit, & exauditus eſt.

Os meum aperui, & duxi ſpiritum: quoniam præcepta tua concupiſcebam.

Habemus in Euangelio quòd Dominus Ieſus aperuit

Marginal notes (right column): Thre. 4 2. Cor. 2 Prou. 18 Luc. 18. Gen. 12 Exod. 15 Ioſue. 3 Iudic. 6. Iudic. 2 1. Reg. 15 1. Reg. 8. 2. Reg. 24. Mat. 11 Eſai. 35 Eſaia 1 Mat. 11 Pſal. 33. Mat. 11. Pſal. 33. Matt. 5.

os ſuum, cùm benedictiones diceret. Sed ille os ape- A
ruit, vt duceret alius ſpiritum: Dauid aperuit vt acciperet.
Ioan. 20 Denique Ieſus dicit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Da-
Pſ. 80. uid dicit: *Dilata os tuum, & adimplebo illud,* hoc eſt,
homini dicit. Plenitudo enim Chriſtus eſt. Qui implet
al. lati- omnia, implet os tuum. Scribe ergò quæ dicit in † alti-
tudine. tudine cordis tui, hoc eſt, os tuum clamet ad Dominum.
Rom. 10 Clamat os tuum, & cùm taces, ſicut & Moyſes cùm ta-
Exo. 14. ceret voce, clamabat ſpiritu. Ab hominibus nō audieba-
tur, apud Deum perſonabat: Eſt enim interioris clamor
1. Reg. 1 affectus, qui auditur è cælo. Anna quoque cùm oraret,
tacita clamabat, labia non mouebat, & interiori voce
Rom. 8. piæ mentis excitabat Ieſum. Denique cum affectu redit,
quæ cum ſilentio precabatur; quia clamabat in eâ Spi- B
ritus Dei, qui etiam tacentibus nobis clamat: *Abba pa-
ter!* Intellige ergò quid os ſit, vtrùm cor, an interioris
hominis habitus. Habet & os anima, quæ habet mem-
bra. Hoc os aperit, non ſolùm Chriſto; ſed etiam Chri-
ſti Diſcipulo, qui os ſuum Chriſto implendum præbuit,
2. Cor. 6 & ideò dicit: *Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij! cor no-*
Philip. 3 *ſtrum dilatatum eſt.* Ideò imitatores nos ſui eſſe debere
admonet, ſicut ipſe Chriſti eſt. Qui ſancti in eſt, Chriſto
Leuit. aperuit os ſuum: qui inferiùs, Apoſtolo. Priùs Propheta
19. legitur & Apoſtolus, & ſic Euangelium, in quo verba
Mat. 5. lucida; ſed validiora præcepta. Lex dicit: *Diliges pro-*
ximum tuum. Et Euangelium dicit tibi: *Diliges inimicum* C
Pſ. 77. *tuum.* Dauid ergò quaſi perfectus Propheta os ſuum
Sup. oct. Chriſto aperuit, & ideò in parabolis aperuit os ſuum.
13. Aperuit os, duxit ſpiritum. Meritò ait: *Quàm dulcia*
faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo!
Sponſa Chriſti os ſuum Sponſo aperuit, percepit omni
melle dulciora præcepta. Et ideò teſtata eſt, dicens: *Fau-*
al. dul- *ces eius † dulcedines, & totus deſiderium.* Delectata igi-
cedinis. tur tenuit eum, & non dimiſit eum. *Et introduxi,* inquit,
Cant. 5. *eum in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ me*
Cant. 3 *concepit.* Fortaſſe domus eſt, in quâ præfulget moralium
diſciplina: ſecretum autem illud eſt, in quo ſunt altiora
myſteria. Meritò ergò concupiſcebat præcepta Domini,
in quibus diuinæ gratiæ mella redolebant. An non om- D
ni melle dulcior peccatorum remiſſio? Nonne omni flo-
re gratior reſurrectio mortuorum?

Reſpice in me, & miſerere mei: ſecundùm iudicium diligentium nomen tuum.

Pulchrè addidit: *Reſpice in me, & miſerere mei;* quia
reſpicit & iratus, vt reſpexit ſuper caſtra Ægyptiorum,
& ligatis axibus curruum, omnes eos deiecit in fluctus.
Exo. 14. Reſpexit ſuper Sodomam & Gomorrham, quarum v-
traque peccatorum ſuorum luitura ſupplicium, diuinæ E
Gen. 19. pretium ſoluit offenſæ. Scriptum eſt etiam: *Aſpiciet ſu-*
per terram, & facies eam tremere. Econtrà *reſpexit ſuper*
Pſ. 103. *munera Abel; ſuper Cain autem munera non reſpexit.* Quo
Gen. 4. exaſperatus Cain, parricidali crimine cruorem fratris ef-
fudit. Quid ſit autem reſpicere Deum, euidentiſſimè il-
Pſ. 101. lo teſtimonio declaratur: *Quia reſpexit ſuper filios paupe-*
rum, & non deſpexit preces eorum: Oculus enim Domini
non aſpernatur iuſtorum munera: Denique oculos no-
ſtros cùm in aliquem mouemur, auertimus, quaſi indi-
gnum eum aſpectu iudicemus, quem oderimus affectu.

Greſſus meos dirige ſecundùm verbum tuum: F & non dominetur mei omnis iniquitas.

Greſſus pro profectibus animæ decipiendos frequen-
tibus Scripturarum teſtimoniis admonemur: Nam quis
tam ſtolido ingenio eſt, qui putet Dauid de pedum ſuo-
rum corporalium greſſu eſſe ſollicitum, & his diuinæ di-
rectionis auxilium poſtulare: Ille verò vt ſanctus vitæ
ſuæ curſum dirigi geſtiebat; ſicut & alibi Scriptura te-
Pro. 20. ſtatur, dicens: *A Domino diriguntur greſſus viri.* De-
nique ipſius vtamur teſtimonio, qui ait in ſuperioribus:
Pſal. 72 *Paulò minùs effuſi ſunt greſſus mei; quia zelaui in pec-*

A *catoribus pacem.* Animi itaque ſui oſtendit claudicaſſe
veſtigium, dum pacem peccatorum putat eſſe miran-
dam. Videntur enim diuites habere tranquillitatem, viden-
tur quiete frui; ſed non eſt quies, vbi animus inquietus
eſt: non eſt tranquillitas mentis, vbi animus exagitatur
obnoxiæ ſtimulis conſcientiæ. Quomodo ſecuritas, vbi
diuerſarum pugna eſt paſſionum, vbi conflictus grauium
cogitationum? Vnde Dominus definiens quid ſit pacem
habere, ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relin-* Ioan. 14
quo vobis: non ſicut mundus dat, ego do vobis, oſtendens
pacem quam mundus dat, veræ pacis gratiam non habe-
re. Ideóque non in homine eſſe pacem volens docere,
addidit: *Pacem meam relinquo vobis.* Et iterùm: *Pacem* Ibidem.
B *meam do vobis.* Denique Propheta dicebat: *Pax, pax, &*
vbi eſt pax? manifeſtum eſt igitur eum de titubatione ſuæ
dixiſſe ſententiæ, in quâ animi, non corporis titubauerat Hier. 8.
greſſus. Et Moyſes ait: *Tranſiens videbo hoc viſum ma-*
gnum. Etenim vt Deum videret, progreſſione quadam Exod. 3.
virtutis ad altiora proceſſit. Paſtor erat ouium, & dux
factus eſt ciuium. Et ad Sponſam dicitur in Canticis:
Specioſi facti ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Ami-
nadab! moduli femorum tuorum ſimiles torquibus opera
manuum artificis. Non eſt dubium greſſus hîc quoque Cant. 7.
Eccleſiæ, vel animæ profectus ſignificari. *Quàm ſpecioſi*
pedes ſunt euangelizantium pacem, euangelizantium bo- Eſai. 52
C *na!* Vtique ſpecioſos pedes dicit Euangelicæ prædicatio-
nis & diſputationis progreſſus, vt alibi dicitur: *Tranſ-*
gredere flumina, hoc eſt fluenta, & lubrica iſtius mundi
tranſcurre ſtabili mentis inceſſu. Quod de animæ greſſi- Eſai. 47
bus hîc dicit, in poſterioribus ipſe Dauid euidenter oſtē-
dit, aſſerens quòd torrentem iniquitatum ſua anima
tranſiret: Sed reuertamur ad Sponſæ greſſus. Quid ſibi Pſ. 123.
vult, quod ait: in calceamentis ſpecioſos eſſe greſſus Ec- Cant. 7.
cleſiæ? Legimus itaque dictum ad Moyſen: *Solue cal-*
ceamentum pedum tuorum, quo videtur admonitus, ne
corporalibus vinculis teneretur aſtrictus. Ergò ſpecio- Exod. 3.
ſam ſignificat in Canticis animæ pulchritudinem, quæ
carne tanquàm calceamento vtitur, & in ipſo impedi-
D mentum non patitur; ſed inceſſus decore præcellit. Cal-
ceat ſe ergò carnis anima Eccleſiaſticâ gratiâ, vt curſum
vitæ huius & tranſitum cum decore prætereat. Quod fit,
ſi calceamentum ſuum non inquinet luto corporali, nec
in vitiorum merſet voragine, ſi caſtiget carnē ſuam, ne 1. Cor. 9
moretur ad curſum, & animæ pinguis pondere prægra-
uetur. Bonum calceamentum animæ pudicitia eſt. Bonus
greſſus, veſtigium eſt caſtitatis. Sapientiæ autem amictus
eſt animæ. Vnde ſcriptum eſt: *Honora eam, & amplecte-*
tur te. Vtamur ergò corpore tanquàm calceamento, ad Prou. 4.
inferioris opera virtutis: ad miniſterium, non ad præci-
pitium: ad obſequium, non ad delectationem: ad obe-
E dientiam, non ad diſſenſionem, & in viâ ſapientiæ veſti-
gium collocemus, ne greſſus noſtros vis torrentis aliqua
concludat. Ideò ad Moyſen dictum eſt: *Solue calceamē-*
tum. Dictum eſt, & ad Ieſum Naue. De Chriſto autem Eſai 43
dictum non eſt; ſed magis ſcriptum eſt, dicente Baptiſta: Exod. 3.
Poſt me venit vir, cuius non ſum dignus calceamenta por- Ioſue 5.
tare; quia illi bene admonentur, vt ſoluant calceamen-
tum ſuum, qui ſine peccato eſſe non poterant. Hic autē Mat. 3.
non ſolùm calceamentum non ſoluit; ſed etiam calcea-
menta aliorum abſoluit; quia non ſolùm corpus ſuum à
peccatis immune ſeruauit; ſed etiam omnium dedit in-
dulgentiam peccatorum. Ergò Eccleſia ad imitationem
Chriſti ſpecioſa eſt, & in calceamentis omni abluta deli-
F cto. Et fortaſſe quando ſapientiam inter perfectos loqui-
tur, ſpecioſa eſt in ſuperioribus membris: quando autem Luc. 4.
etiam inferioris ſtatus, aut doctrinæ homines verbum ſe- Cant. 7.
quuntur, fidei ſeriem non obliuiſcuntur, Sacerdotis præ- 1. Cor. 3.
cepta cuſtodiunt, ſpecioſa eſt in calceamentis. Plerúm-
que clerus errauit, † Sacerdotis mutauit ſententia, diuites al. Sacerdotes mutauerūt ſententiam.
cùm ſæculi iſtius terreno Rege ſenſerunt, populus fidem
propriam reſeruauit. Vnde etiam de Domino Ieſu bene
poſſumus dicere, quia & in his quæ corporalia ſunt, ſpe-
cioſos greſſus verbū habeat, quum de moralibus diſputa- Mat. 10
tur. Et Apoſtoli ideò fortaſſe nudis mittuntur pedibus, ne
obumbretur eorum diſputatio; ſed eluceat. Itaque Ec-

Cant. 7. cleſia filia Aminadab, hoc eſt, voluntarii vel benepla-
citi; quia voluntarius [illegible] & beneplacitus congregauit,
Ibidem. & in calceamentis [illegible] eſt. Venitoque additú eſt in
al. o- Canticis: *Moduli fœmorum tuorum ſimiles torquibus* † *opere*
peri. *manuum artificis*. vt poſteriores Eccleſiæ ornamenta ca-
Pſal. 44 nerentur. Per femur enim inſigne generationis agnoſci-
Philip. 2 mus iuxta illud: *Accingere gladio tuum ſuper femur, po-*
tentiſſime: quo ſignificatur quod Filius Dei cùm ſemet-
ipſum exinaniſſet, verbi accinctus diuinitatem & ge-
nerationem calceatus humanam prodiret ex Virgine,
omnibus eſſet daturus ſalutem: Moduli autem dicuntur
ornamenta pretioſa quæ ſuſpendi matronarum ceruici-
bus ſolent. Talitus ergò proceſſus Eccleſiæ ſignificatur,
vt ornamẽtis pretioſiſſimis comparatus ſit, & torquibus
triumphantium: Hæc enim ornamenta ſunt bellatorum.
Vnde & Symmachus ἐπιδέματα dixit, hoc eſt, quæ ſunt
circa collum. Siue ergò generatio Chriſti ex Virgine, ſi-
ue Eccleſiæ propagatio, ſpecie quidem tamquam ma-
nu artificis torquibus adornatis, veræ autem virtutis in-
Cant. 7 ſignibus ſpiritalibus ceruices Fidelium coronauit. De-
nique tota iſta deſcriptio membrorum Eccleſiæ plena
decoris & laudis eſt: Nam & vmbilicus eius tamquàm
crater tornatilis prædicatur, mixto non deficiens, eò
quòd in omni doctrinâ tornatus plenitudine cognitionis,
& potu non deficiat ſpiritali, & venter eius, non ſolùm
aceruo tritici, id eſt, cibis fortioribus cæleſtis myſterii
al. liliis ſaginetur, verumetiam tamquàm † libris quibuſdam
moralium ſuauitate repleatur. Vnde & ipſa tamquàm
benemerita regina Chriſti ſanguine coronatur, ſicut ſcri-
Ibidem. ptum eſt: *Et ornatus capitis tui ſicut purpura.* Sanguis
Chriſti purpura eſt, qui inficit Sanctorum animas, non
ſolùm colore reſplendens; ſed etiam poteſtate; quia Re-
ges facit, & meliores Reges, quibus regnum donet æter-
num. Meritóque ad tantũ Eccleſiæ decorem, cui Chriſti
Ibidem. ſanguis irrutilat, Spiritus ſanctus inclamat: *Quam pul-*
chra & ſuauis facta es charitas, in deliciis tuis! Pulchra
decore virtutis, ſuauis iucunditate gratiæ, remiſſione vi-
tiorum, quam nulla vexat amaritudo peccati, & ipſa iam
charitas quæ diligendo Deum ipſius, & nomen accepe- K
1. Ioan. rit, *quia Deus charitas eſt.* Rectè ergò Dauid petiit greſ-
4. ſus ſuos dirigi ſecundùm verbum Dei, vt fiant & ipſi ſpe-
Gen. 20 cioſi, & non dominetur ei iniquitas. Quàm iute preca-
Gen. 21. tus eſt. Sciebat enim & Abraham greſſus ſuus ſecundùm
2. Reg. præcepta Domini dirigentem, & appetito ſpecioſæ vxo-
13. ris pudore tentatũ; ſed non confuſum: & in vnici immo-
2. Reg. latione filii poſtlatâ patriæ mentis pietate luctatum; ſed
14. coronatum: ſe quoque in furore Saül, inceſtu Amnon,
Abeſſalon parricidio, iniquitatis improbæ feralibus tẽ-
2. Reg. tationibus appetitum, hoc ſolo euaſiſſe, quòd dirigeos
18. greſſus ſuos ſecundùm pietatem Domini, a paterno non
Ibidem. receſſit affectu, intra ſe generis crimen inceſti, à ſe rele- L
gans odia parricidæ: *filius meus Abeſſalon*, Filius meus,
inquis, Abeſſalon, quis dabit mihi mortem pro te, me-
mor naturæ pietas, offenſæ immemor, de quo antè quę-
ſiuit: *Puérne viuit?* Et fortaſſe quærendum ſit, quâ ratio-
ne antè puerum dixit, poſteà filium nominauit: cur non
in vtroque, aut puerum dixit, aut filium? Si viueret, puer
erat; quia parricidio petebat patrem. Non ergò pietatis
nomen accipere debebat; ſed infirmitatis. Ideóque vir
iuſtus quod religionis fuit, tacuit: quod infirmitatis,
aſperſit. Vbi verò eſt mortuus, apud pium patrem per-
ſonæ crimen defecit, naturæ nomen remanſit.

Libera me à calumniis hominum: vt cuſto- M
diam mandata tua.

1. Cor. Non vnum genus eſt noſtræ afflictionis: eſt tentatio,
10. eſt & calumnia; ſed tentatio leuior, calumnia grauior: ſi-
Mat. 26 quidem tentatio poteſt eſſe calumnia, calumnia in ſe &
tentationem habet. Eſt humana tentatio, quã ferre poſ-
ſumus: calumnia autem grauis eſt. Et ideò Dominus, quę
ſunt grauiora ſuſcepit, & calumniis appetitus ſilentium
detulit triumphale. Calumnia autem eò grauior eſt; quia
non ſolùm falſa componit, verumetiam quæ piè geſta
ſunt, decolorat: vt Ioſeph non ſolùm adulterii oblatione

G tentatus eſt, & inuitatus ad crimen herili illecebrâ, ve- *Gen. 39.*
rumetiam tentatus calumniis, compoſito elogio quod
ipſe adulterium dominæ ſuæ inferre voluiſſet, cõprehen-
ſúſque exuerit veſtem, † ne ipſe vi fraudis indiciú, atque *al. ne*
inſigne criminis teneretur: amictúmque ideò fugiens re- *fraudis.*
liquerit, vt laqueos viri ſeſenris, & nexus illecebroſæ
artis euaderet. Ipſe Dauid ſenſerat quod timebat Saül, & *1. Reg.*
quibus calumniis laborabat: † perterritis omnibus, al- *17.*
lophyli impetum luſit, & ſingulari certamine ſummam *al. præ-*
belli, & totius prælii pondus excepit, virtute ſuâ ſolus *territis.*
communi crimen refellens, & totius retorquens in ho-
ſtem plebis opprobrium: & tamen quia iuuenculæ dixe-
runt: *Saul triumphauit in millibus, Dauid in decem mi-* *1 Reg.*
H *bus*: gloriâ in inuidiam verſâ, odio cœpit vrgeri. Et vt *18.*
de poſterioribus loquamur) Suſanna bene ſibi conſcia *Dan. 13*
erat; ſed apud homines ſibi adeſſe non puterat. Duo *Ibidem.*
presbyteri ſenes falſum teſtimonium deferebant, nume-
rus Sacerdotum, atque ſenectus vocem offerebant puel-
læ, ſola conſcientia erat apud Deum libera. Denique
hominum damnata iudicio, nutu eſt abſoluta diuino:
Ideò ait Propheta: *Libera me à calumniis hominum, vt*
cuſtodiam mandata tua Qui enim opprimitur calumniis,
non facilè poteſt cuſtodire mandata diuina. Triſtitiæ ne-
ceſſe eſt plerumque aut timori cedat, & affligatur, vel
metu calumniæ, vel dolore.

I Vultum tuum illumina ſuper ſeruum tuum: &
doce me iuſtitias tuas.

Illuminat Dominus Sanctos ſuos, & lucet in corde *1. Cor. 4*
Iuſtorum. Itaque cùm ſapientem videris, cognoſce *Luc. 11.*
quia deſcendit ſuper eum Dei gloria, illuminauit eius *Exo. 33.*
mentem ſcientiæ fulgor, cognitioníſque diuinæ. Illu-
minauit etiam corporaliter faciem Moyſis, & transfigu-
rata eſt gloria vultus eius, quem videntes Iudæi tre-
pidauerunt: & ideò factum eſt vt Moyſes velamen *Exo. 34*
poneret ſuper faciem ſuam, ne in eam filii Iſrael in-
tenderent, & superturbarentur. Simul declarabatur *2. Cor. 3*
myſterium, quod illud velamen quod in facie Moyſis
K corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum myſticè
poneretur, eò quòd veram legis claritatem videre nõn *Exo. 34*
poſſent: Vultus enim Moyſi fulgor eſt legis: fulgor
autem legis non in litterâ; ſed in intellectu eſt ſpiritali. *Deut.*
Itaque quamdiu vixit Moyſes, & alloquebatur Iudęo- *34.*
rum populum, velamen habebat in facie ſuâ. Mortuo *Ioſue 1.*
autem Moyſe, Ieſus Naue iam non per velamen; ſed
facie reuelata, & presbyteros alloquebatur & populum,
& nemo trepidabat; cùm vtique & ipſi dixerit Deus,
quòd cum ipſo ità eſſet futurus, vt fuit cum Moyſe, & *Ibidem.*
eum ſimiliter illuminaret: geſtorum vtique, non vultus
gloriâ: hoc ſignificante Spiritu ſancto, quòd venturus *2. Cor. 3.*
L eſſet verus Ieſus, ad quem ſi quis conuerteretur, & eum
vellet audire, de corde ſuo velamen auferret, & reuela- *Exo. 34.*
tâ facie verum Saluatorem videret. Ergò Deus omnipo-
tens Pater, qui in Moyſis facie excæcauit populum Iu-
dæorum, non duntaxat; ſed præſcientia: nec malitiâ; ſed
æquitate atque iuſtitiâ: ipſi enim ſibi velamen poſuerũt, *Rom. 7.*
qui Legem intelligere noluerunt. Lex enim ſpiritalis eſt, *Philip. 3*
ſicut dixit Hebræus ex Hebræis (is vtique ſecundùm il-
lud quod dat vnicuique noſtrum, in quo non tribuentis;
ſed non diligentis eſt culpa) iſte, inquã, Dominus *illumina-*
uit cor populi nationum in facie Chriſti Ieſu, per eius aduẽ-
M *tum*: quod euidenter Apoſtolico declaratur exemplo, ſi-
cut ſcriptum habemus: *Quoniam Deus qui dixit de tene-* *1. Cor. 4*
bris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris, ad illu-
minationẽ ſcientiæ claritatis Dei in facie Chriſti Ieſu. Ideò *Ibidem.*
ergò dicit Dauid ad Dominũ Ieſum: *Vultum tuum illu-*
mina ſuper ſeruum tuum. Faciẽ Chriſti videre cupiebat,
vt mens eius illuminari poſſet. Et ſecundùm Incarnatio- *Luc. 10*
nem poteſt accipi: Multi enim Prophetæ & Iuſti vide- *Exo. 33.*
re voluerunt, vt ipſe Dominus declarauit. Quod autem *Act. 7.*
negatum Moyſi fuerat, non quærebat, vt corporaliter
Dei vultum in corpore videret (ſi tamen & Moyſes, tam
ſapiens & eruditus hoc potuerit ſimpliciter magis, quam
in myſterio poſtulare) humanum tamen eſt deſideria

ſuprà nos extendere. Nec immeritò faciem eius adue- A
nientis ex Virgine quærebat videre, vt illuminaretur in
Luc. 24 corde, ſicut illuminabantur etiam illi qui dicebant: *No-*
ne cor noſtrum ardebat in nobis, cùm aperiret nobis ſcriptu-
ras? Quod ſi quis ad Deum Patrem dictum vult videri,
Ioan. 14 poteſt accipi vultus Patris, Filius. Qui enim videt Filiũ,
Pſal. 33. videt & Patrem. Illuminat tamen vultus Dei, ſecun-
dùm quod oculi eius ſuper Iuſtos habentur. Quod cùm
ſpecialiter ſit probandum; tamen quia incidit illumina-
Exo. 34 tionis vultus Moyſi hiſtoria, ne quis putet corporaliter
id fieri non potuiſſe, cognoſcat: Etenim vſu ſolis, quòd
multis etiam pallore confectis totius corporis figura
mutatur, & ignis vapore calefactis ſpecies vultus ruti-
lantis offunditur? oriente die, rubent terræ croceo co- B
lore perfuſæ, imaginem de beneficio mutuatæ, gem-
marum quoque monilia coruſcantia transfunduntur ſi-
nitimis quòd ipſa radiauerint, & miraris ſi Moyſis vul-
tus diuinæ infectus ſit claritate præſentiæ? Miraris ſi
reſulgente Dei gratiâ Iuſti vaporetur ingenium? Non
dubitauit Propheta, qui popoſcit illuminari priùs, vt
iuſtitias Domini poſſet addiſcere.

In decurſus aquarum deſcenderunt oculi mei, quia non cuſtodiui Legem tuam.

Granditer affectum pœnitentiam gerentis expreſſit,
dicens quòd in aquarum decurſus oculi ſui deſcẽderint; C
ſiue quia per eos tamquàm per meatus vndantiũ fluen-
torum, ita exuberantium lachrymarum ſe quidam du-
ctus effuderit, & fletus irrigui per continuum quoddã
& iuge profluuium; ſiue quod ipſi deſcenderint oculi:
Habet enim hoc vis ſummi doloris, vt cum lachrymis
oculi quodammodò ipſi videantur deſcẽdere: eò quòd
tanta vis lachrymarum ſit, vt putentur oculi in fletus
reſolui, & in lachrymas effundi. Oculi ergò ipſi tam-
quàm in decurſus deſcendunt aquarum, quo verbo im-
petus deplorantium vehemẽs expreſſiùs declaratur; ſe-
Cant. 4 cundùm illud quod in Canticis ſcriptum eſt: *Fons hor-*
torum, puteus aquæ viuæ, & impetus deſcendens à Libano.
Ibidem. Hos impetus Eccleſia deduxit à Libano? hoc impetu di- D
Ioan. 4. luuntur peccata, hoc impetu puri fontis Spiritus ſancti
Cant. 4 affluit à Libano Sponſa, & à principio fidei tranſiuit ſę-
culum, & pertranſiuit ad regnũ. Aliis fons eſt, aliis pu-
teus pro captu noſtro gratia ſpiritalis; aliis hortus clau-
ſus, fons ſignatus; aliis hortorum ſons, qui in Eccleſiæ
dote numeratur; aliis impetus deſcendens à Libano; &
Hier 18 magnus impetus qui numquàm deficit: Non enim de-
ficient de petrâ vbera, neque nix à Libano, neque aqua
al. Hie- quę fertur valido vento virgini † Iſraël. Deſcẽdit impe-
ruſalẽ. tus à Libano, quando collectis in vnũ Apoſtolis & plu-
Act. 2. ribus credentibus, factus eſt ſubitò de cęlo ſonus, tam-
quàm vi magnâ Spiritus ferretur, & repleti ſunt omnes
Spiritu ſancto diuerſitates donante linguarum. Bonus E
3. Reg. impetus, qui lædere neſciat, nôrit implere. Si quis igitur
19. hunc impetum ſuperuenientis è cælo gratiæ vult mere-
ri, deſcendat etiam ipſe oculis in decurſus aquarũ. Qui
hunc primum impetum fuderit, illum merebitur. Deſ-
cendit oculis ſuis in hos ductus aquarũ, quæ lachrymis
Luc. 7. irrigauit in Euangelio Domini pedes: & ideò fidei ſuæ
Luc. 8. pretio emit animæ ſuæ, & corporis ſanitatem, iam non
ſanguinis proflua; ſed gratiæ ſpiritalis. Deſcendit ergò
Dauid Propheta, ideò de peccato gratiam retulit. Deſ-
cendit in aquarũ ductus, hoc eſt, repleuit eos, & decur-
rentium aquarum lachrymis ſuis fluẽta cumulauit, aut
inanes & vacuos ductus ſolis repleuit fletibus, aut (quod
elocutionis moralis quidam ſenſus oſtendit) deſcendit F
in aquarum ductus, tranſiuit eos. Et poſſemus dicere:
Tranſcendit eos, & ſupergreſſus eſt: ſed minoitur vis e-
loquij, quo vis maior affluentiæ deſcendẽtis quàm aſ-
cendentis exprimitur. Vide, rogo, quid de vſu verba ha-
beant, impetum ſuum ſermo propheticus non amittat,
licet vſos ipſe ſcriptorum ſenſui ſeruire, maiore decore
conſueuerit. Diuersè hoc & ſępè ſignificauit, & prope-
modùm incrementa ſemper aſſumpſit: Dixit enim pri-
Pſal. 6. mò: *Lauabo per ſingulas noctes lectũ meum, Lachrymis ſtra-*
Pſal. 41 *tum meũ rigabo.* Dixit iterùm: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ*

A *panes.* Dixit etiam: *& potum meum cum fletu miſcebã.* Hìc
addidit, dicens: *In decurſus aquarum deſcenderunt oculi* Pſ. 101
mei. Hoc ſecutus in Threnis Hieremias, affectum dolo-
ris expreſſit, vim oculi deſcendentis imitatus: Sic enim
habet: *Defecerunt in lachrymis oculi mei, conturbatum eſt*
cor meum. Tamquàm deſcenderent oculi, qui deficiunt
in lachrymis. Et alibi: *Oculus meus abſorptus eſt:* Sed Thren.
plus eſt aquas lachrymis vincere, quàm oculos abſor- 2.
beri fletibus. Et alibi idem Hieremias: *Clamauit cor eo-* Thren.
rum ad Dominum: muri filiæ Sion deducant, vt torrentes la- 3.
chrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiẽ, non ſileat pupil- Thren.
la oculi tui. Oculi igitur qui torrentes deducunt lachry- 2.
mis ſuis, ipſi in ductus aquarum deſcendunt; hoc eſt, cu-
mulantur, vt faciant eos ſuis augeores fletibus impetu
B exundare torrentium. Sunt tamen codices qui habent:
διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου, hoc eſt, Du-
ctus aquarum dirrexerunt oculi mei: Sed ego in Græco
codice meo κατέβησαν legi, hoc eſt, deſcenderunt, in
quo poteſt fieri, vt in vtramlibet partem duarum adie- 2. Reg.
ctione aut diminutione litterarum ſcriptor errauerit. Et 13.
habuit quidem multa quæ fleret, vel inceſtum filiæ, vel 2. Reg.
interitum filiorum; ſed hìc non hoc fleuiſſe ſe dicit; ſed 18.
quia non cuſtodiuit Legem Domini. A ſancto viro plus 2. Reg.
culpa, quàm ærumna defletur. Fleuit itaque quando ei 12.
Nathan de Vriæ morte indignationem Domini nun- Ibidem.
tiauit: & peccatum ſuum de præuaricatione Legis ag-
C nouit. Denique filio in ægritudine conſtituto, neque ci-
bum ſumpſit, neque regium thronum aut cubile con-
ſcendit: ſed ſtratus in terrâ ieiuna ora lachrymis dilue-
bat, non tam filij mortem, quàm peccati pœnam in il-
lo lauare deſiderans. Fleuit, quando numerato populo, 2. Reg.
repentè corde percuſſus eſt. Denique *peccaui,* inquit, 24.
granitet, peccaui ſtultè. Fleuit igitur primò; quia elatus
regiâ poteſtate, quærendo numerum plebis, menſuram
egreſſus eſt conditionis humanæ: deinde quia ſui erro-
ris pretio vindicabatur in plebem: Sed à Domino hæc
propoſita pœna fuerat, non à Rege eſt poſtulata. Do-
mini tamen ſe committendo miſericordiæ, electionis
cauſam probauit, ſimul quia propter eum populus la- Ibidem.
D borabat, ipſéque ſe offerendo pro populo, elationis
ſoluit iniuriam, pietatis probauit affectum.

In Octonarium decimum octauum Enarratio.

Zadic.

SEquitur Zadic littera decima octaua, quæ Latinâ Thren.
interpretatione dicitur *Conſolatio.* Poſt more tor- 3.
rentium lachrymas defluentes, & graues fletus dolo- Eccleſ. 9
ris, oportebat conſolationem ſequi: Nam qui in do- Matt. 5.
loribus ſunt, conſolatione indigent: & qui grauibus æ-
rumnis pœnas commiſſorum luerunt criminum, ſpe-
E rant indulgentiam: & qui fletibus & lachrymis propria
delicta lauerunt, requiem promerentur. Hæc omnia in
Scripturis diuinis qui quærit, inuenit: Nam & primum
illud, vt in dolore poſitos conſolemur, docet illa quæ
in libro Hieremiæ flebiliter clamat ad captiuos & exu-
les Iudæorum: *Ite, proficiſcimini, filij! ego autem relicta* Baruc.
ſum deſerta. Exui me ſtolâ pacis, indui autem me ſacco pre- 4.
cationis meæ; clamabo ad Excelſum in diebus meis. Animo
æquo eſtote, filij! clamate ad Deum; *& extrahet vos de ma-*
nu Principum inimicorum: Ego enim ſperaui in illo æternam
ſalutem veſtram. Credentibus igitur in Dominum, eſt in
Domini miſericordiâ conſolatio. Eſt etiam aliud conſo-
lationis genus iis qui graues ſoluerint pœnas, vt ha-
F bes ſcriptum in Eſaiæ libro: *Conſolamini, conſolami-* Eſai. 40
ni populus meus, dicit Dominus: Sacerdotes! loquimini in
cor Hieruſalem, conſolamini eam, quoniam repleta eſt hu-
miliatio eius, ſolutum eſt peccatum eius; quoniam accepit de
manu Domini duplicia peccata ſua. Etiamſi fides deerat,
pœna ſatisfecerat. Releuantur ſolutione pœnarum, qui
abſoluuntur commendatione meritorum. Tertium
eſt, cùm lachrymis crimen abluitur; vt eſt illud: *Diſ-* Pſal. 6.
cedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam
exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Quod etiam hoc
loco, & pleriſque aliis, in Libro Pſalmorum facile

De pœnit. di. 3. c. prima conſolatio. & ſi. 4. ſent. di. 15. §. atten de lector. Prou. 3. & 13. Pro. 16.

reperitur. Conſolatio igitur prima ordine eſt, quoniam G non obhuſcitur Deus facere miſericordiam, neque in æternum proiicit, quos putauerit coërcendos. Secunda, quòd decurſis ſuppliciis, quæ propter peccata noſtra tolerauimus, ad veniam pertinemus. Vnde nõnulli Philoſophi diſputauerunt obeſſe improbis abſolutionem, prodeſſe mortem: eò quòd in illâ ſit incentiuum delinquendi, in morte autem finis. Hoc ſumptum eſſe de noſtris cui dubium, cùm in Prouerbiis Salomonis ſit: *Qui parcit baculo, odit filium ſuum: caſtigat enim Dominus quem diligit.* Et infrà: *Flagellum equo, & ſtimulus aſino imperat, virga autem nationi imprudenti.* Pœna enim corrigit & emendat errantem. Si talis eſt qui emendari non queat, H aufertur è medio, ne grauiora committat: Mortuus enim iam neſcit errare. Ideóque & Eccleſiaſtes ait: *Et laudaui ego mortuos magis quàm viuentes; & optimum iudicaui ſuprà hos eum qui nondum natus eſt, qui non vidit hoc opus malum.* Mortuus præfertur viuenti; quia peccare deſiuit. Mortuo præfertur qui natus non eſt; quia peccare neſciuit. Nunc dicamus etiam de iis, qui pœnas ſcelerum ſoluerunt ſuorum. Nónne iſti tulerunt culpæ pretium, & iam non integra his pœna debetur? Clamat per Eſaiã Dominus: *Conſolamini, populus meus! quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* Diſcite vnde Plato hæc ſumpſerit. Eruditionis gratiâ in I Ægyptum profectus, vt Moyſis geſta, Legis oracula, & Prophetarum dicta cognoſceret, audiuit conſolationem populi, qui ſuprà peccati modum videbatur fuiſſe punitus: & hunc locum quadam adopertum dote verborum in dialogum tranſtulit, quem ſcripſit de Virtute. Quem locum tamen Dominus in Euangelio pleniùs comprehendit, & apertiùs declarauit, dicens per Abrahæ perſonam ad illum diuitem ſæculi huius: *Fili! recordare, quia recepiſti bona in vitâ tuâ, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolationem habet, tu verò cruciaris: & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt ij qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint,* K *neque inde huc tranſmeare.* Sed iam audiamus, quid Iuſtus in conſolando ſe loquatur.

Eccl. 4. Eſai. 40. Plat. in Menone. Luc. 16.

Iuſtus es, Domine! & rectum iudicium tuum.

Verè iuſtus vir, qui lachrymis profluens, inuolutus ærumnis, graui ſupplicio delicta perſoluens, non tædio vincitur, non metu frangitur, non labore laſſatur, nõ ingratus, aut triſtis eſt: Plerúmque enim volgus hominum ſua delicta non reperens, iniuſtè ſe putat tolerare quæ patitur. At verò vir iuſtus, qui ſeipſum ſtatim in exordio ſermonis accuſat, iuſtitiam Domini prędicat, quòd meritis ſuis digna patiatur. L Dicendo autem iuſtum Deũ, de ſuâ quidem iuſtitiâ antè pronunciat; ſed de iuſtitiâ Domini ſperat & veniam: Iuſtus enim nõ ſemper iraſcitur: ſicut enim vltor culpæ, ità moderator eſt pœnæ: ſicut vindex peccatorum, ita remunerator eſt virtutum, optimorúmq; meritorum. Qui vult dare præmium, debet expectare certamen; quia nemo ſine certamine coronabitur. Sinit ergò nos ſæpè tentari, volens iuxtà præmia dare, luctanti vtique, non dormienti. Non decet tedimitos floribus coronari; ſed puluerulentos: nec molles deliciis; ſed labore exercitatos ornat victoria. Iuſtus ergò in aduerſis ſuis iuſtitiâ Dei laudat. Sed non hoc ſenſit amiſſis teneris parẽs liberis, non immaturo nuptę vi- M duatus conſortio, non æger in dolore, non naufragus in periculo, non reus in iudicio, non captiuus in laqueo. Clamat tamen Hieremias, cùm futuræ annuntians populis captiuitatis ærumnã, in luti voragine turpi necandus illuuie mergeretur. *Iuſtus es, Domine!* clamabat iterùm cùm victæ plebis miſerandis ſeruitiis angeretur: *Iuſtus eſt Dominus; quia os eius ad iracundiam irritaui.* Et ſub aliâ litterâ: *Ità foris ſine filiis fecit, vt ab intùs mors:* hoc eſt, ſicut in paradiſo fecit, ità & in huius ſæculi ærumnã deſæuit. *Inuidiâ enim diaboli mors introiuit in orbẽ terrarum.* Clamabant Hebræi cùm propter virtutẽ deuotionis, & fidei gratiam, fornacis ardentis ambirentur incendiis: *Iuſtus es, Domine! in omnibus quæ feciſti.* & ideò meruerunt vt illæſi ignibus, Domini iuſtitias prædica-

Pro. 18. Luc. 23. 2. Tim. 2. Hier. 38. Thren. 1. Ibidem. Sap. 2. Dan. 3.

rent. Daniel quoque Propheta ſecundò in lacum miſſus leonum, & immanium ferarum ſæuitiâ atque horrore circũdatus, recta omnia in conſpectu eſſe Domini imperterrito clamore iactabat. Ionas incluſus vtero beſtiali, anhelandi vix habens commeatũ. Iuſtus iniuſtorũ ſorte damnatus, clamabat de ventre ceti in mari cum voce laudis & confeſſionis: † *Immolabo tibi.* Dauid cùm fugeret à facie Abeſſalon parricidalibus armis & terris pulſus, & regno egreſſus, cùm pro totius populi ſe offerret excidio, dicebat: *Iuſtus es, Domine! & rectum iudicium tuum.* Grex innocens iſte quid fecit? Ego paſtor feci malum apud iuſtum Deum, pœna de culpę auctore ſumatur. Ipſe pater fidei Abraham, cùm ad immolandum vnicus à ſene filius poſceretur, paternę pietatis affectum diuinæ confeſſione iuſtitiæ temperabat, dicens: *Iuſtus es, Domine!* Non enim poſcis alienum; ſed tuum repoſcis: ipſum tibi reſtituo quem dediſti. Hunc imitatus Iob, extinctis liberis, patrimonióq; nudatus amiſſo, amictum ſui corporis ſcindens ait: *Nudus natus ſum, nudus,* inquit, *& moriar. Dominus dedit,* Dominus *abſtulit: Sit nomen Domini benedictum.* Omnes ergò iuſtum Dominum prædicemus: & qui moribunda ſepulchro ſua membra componit, & qui damno feritur, aut funere filiorum, dicat: *Iuſtus es,* Domine! Quid enim noſtrum amittimus? I Clamat Apoſtolus: *Quid habes quod non accepiſti?* Quod habemus ergò, accepimus: quod igitur amittimus, reddimus, non amittimus. Iuſtus Dominus in periculis, iuſtus in damnis, iuſtus in vltionibus eſt, non ſolùm quia vnuſquiſque iuſtè culpæ ſuæ pœnas luit; verumetiàm quia dum vnus punitur, plurimi corrigũtur. Ananias & Sapphira in Actibus Apoſtolorum fraudan pretij, quod de agri venditione perceperant, crimen admiſerunt; qui poterant nihil offerre, & crimen euadere. Verùm ne quis impunè circumſcribendos Apoſtolos arbitraretur, aut miſericordię ſuę munus fraude contaminaret perfidiæ, morti addictus æternæ perfidis, vniuerſos ad fidei ſtudium iuſto terrore compoſuerunt. K Pharao cum populo ſuo fluctibus merſus, mundanæ conuerſationis exemplum eſt, ne quis Dei populum perſequatur. Denique potuit eum Deus voluntati ſuæ facere obedientem; ſed eius pœnâ omnes voluit emendari. Ideóque dicit ad eum Dominus: *Quia ad hoc ipſum te excitaui, vt oſtendam in te virtutem meam: & annuntietur nomen meum in vniuerſâ terrâ.* Non vtique Dominus ſuæ laudis; ſed noſtræ correctionis incrementa quærebat. Omnes ergò Sapientes dicunt: *Iuſtus es, Domine! & rectum iudicium tuum:* Neque enim tradimur aduerſariis ſine iudicio ipſius, neque ſine ipſius iudicio in tribulationes venimus: L Hæc iuſtorum eſt conſolatio, hoc eſt Domini iudicium. Denique & ſuprà habes. *Memor fui iudiciorum tuorum, quæ à ſæculo ſunt, & me conſolatus ſum.* Aduertis ergò quia iudicia Domini conſolationes ſunt.

Dan. 14. Ionæ 2. al. ſupplico. 2. Reg. 15. 2. Reg. 24. Gen. 22. 1. Par. 29. Iob. 1. 1. Cor. 4. Act. 5. Exod. 14. Exo. 9. Rom. 9. Oſee. 7.

Mandaſti Iuſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam nimis.

Vtrùm nimis mandaſti, an nimiam veritatem? Sed & nimia veritas plena laudis, & nimiùm mandare, prouidentiæ atque cautelæ eſt. Etenim infirmos nouerat, ideò ſæpiùs admonebat, vt non obliuiſcerentur.

M Exquiſiuit me zelus domus tuæ, quoniam obliti ſunt verborum tuorum inimici mei.

Exquiſiuit me zelus. Eſt zelus ad vitam, & eſt zelus ad mortem. Ad vitam zelus eſt diuina præcepta ſeruare, & amore Domini eius cuſtodire mandata, vt fecit Phinees, de quo legimus in Numeris, dicente Domino ad Moyſen: *Phinees filius Eleazar filij Aaron Sacerdotis ſedauit furorem meum à filiis Iſrael, in eo quòd æmulatus eſt zelum meum in illos, & non conſummaui filios Iſrael in zelo meo, ſicut dixit: Ecce ego do ei Teſtamentum pacis, & erit illi & ſemini eius poſt eum Teſtamentum ſacerdotij æterni, propter quod æmulatus eſt Deum ſuũ, &*

Num. 25.

Num. *exorauit pro filiis Iſrael.* Cęſa iacebant viginti quatuor
16. millia populorum, tendebat pœna in omnes, nec vllus
Num. ſitus exitij. Arripuit Siromaſtem Phinees, duos occidit
25. interdictâ ſibi conſuetudine copulatos, redemit omnes,
indignationem Domini mitigauit, dedit victoriã, quibus negabat ſalutem. Quàm ſalutaris eſt igitur Dei zelus? Non vnius temporis illud vitium fuit: & nunc Madianitis miſcetur Iudæo. Madianitis eſt, quæ nullo eſt vxoris legitimæ copulata cõiugio, nullo fidei iuncta cõſortio. Madianitis eſt hęreticorum perfidia, cùm populum Dei tentat. Quàm multis populis meretrix iſta ſętalis irrepſit, quæ publico funere totum populum communi morte tumulauit? Veni & nunc, Phinees! arripe gladium verbi, interfice perfidiã, iugulato hæreſim, ne propter eam populus vniuerſus intereat. Vrget ira cęleſtis, percute ipſam vuluam impietatis, generatoriúmq; perfidiæ, ne partus formetur infelix, ne adulterina conceptio diffundat ſeminariũ pręuaricationis & ſceleris, vt Dominus tecum ſtatuat Teſtamentum pacis, & Teſtamentum gratiæ, Teſtamentum promiſſionum cęleſtiũ. Zelum habere debet Sacerdos, qui incorruptam ſeruare ſtudet Eccleſiæ caſtitatẽ. Et ideò Princeps Sacerdo-
Ioan. 2. tum dicit: *Zelus domus tuæ deuorauit me.* Et Phinees Sa-
Num. cerdos erat, & nepos Sacerdotis, & filius Sacerdotis.
25. Bonus zelus & vtilis in Sacerdote, præcipuè ne negligens, ne remiſſus ſit. Melius eſt vt vnius, aut duorũ damnatione plurimi liberentur, quàm duorum abſolutione plures periclitentur. *Exquiſiuit,* inquit, *me zelus domus tuæ.* Vides quia zelus Dei gratia eſt, qui exquirit, qui ſuperuenit, qui ſe Iuſti infũdit pectori. Zelus Dei vita eſt.
Ioan. 2. Denique Dominus ait: *Zelus domus tuæ deuorauit me:* Sicut enim antè in Adam deuorauerat hominem mors præualens; ità zelus deuorauit quẽ viuificauit in Chriſto. Zelum habuit Elias, & ideò raptus ad cælum eſt. *Ze-*
4. Reg. 2 *lans,* inquit, *zelaui Dominum.* Zelum habuit Matathias
3. Reg. bar Ioannis, qui aduerſus ſacrilegia Antiochi excita-
19. uit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes ſibi inimicos
1. Mac. ſuos putant qui ſunt hoſtes Dei, quamuis patrẽ, fratres,
2. ſorores. Omnibus dicit: *In hoſtes facti ſunt mihi:* ſicut Dauid ait. Quid multa? Apoſtolus quoque Domini hoc
Pſ. 138. declaratus eſt nomine, vt Simõ † Zelotes diceretur, ſi-
Luc. 6. al. Iudas. cut legimus in Euangelio. Zelo fidei populus gentilium vitam ſibi acquiſiuit æternam, quam negligentiâ atque deſidiâ Iudæorum populus amiſit. Ideòq; ſcriptum eſt:
Eſai. 26 *Zelus apprehendet populum ineruditum.* Quoniam populus qui erat eruditus in Lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit ſe zelus ad Gentes: cuius tanta eſt gratia, vt electionis pręrogatiuam vicerit, & eruditionis induſtriam ſuperârit. Denique apprehendens populũ ineruditum, fecit eſſe meliorem. Itaque ea gratia operata eſt in populo nationum, vt hereditatem Domini mereretur, quam operatus eſt Dominus, vt Eccleſiam ſibi ex
Cant. 8 nationibus copularet. Zelus ergò charitas eſt. Denique valida eſt ſicut mors charitas, durus ſicut inferi zelus. Durus zelus, quẽ vitæ huius nulla vincit illecebra. Durus ſicut inferi, per quem peccato morimur vt viuamus Deo. Angeli quoq; ſine zelo nihil ſunt, & ſubſtãtiæ ſuę amittunt pręrogatiuam, niſi eam zeli ardore ſuſtentẽt. Denique in Apocalypſi Ioannis Dominus ad Angelum
Rom. 9. Laodiceæ dicit: *Scio opera tua, quòd neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus eſſes, aut calidus: ſed quia te-*
Apoc. 3. *pidus es, incipiam te euomere ex ore meo; quia dicis, Diues ſum, & ditatus, & nullius egeo; & neſcis quòd tu es miſer, & miſerabilis, & mẽdicus, & nudus, & cæcus. Conſulo tibi, vt emas à me aurum igne probatum.* Hic eſt Dei zelus, hic eſt fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut ſuauem cibum in Chriſto remollit & format. Quanta Domini gratia, vt nos in ſuo ore conſtituat, & quaſdã meritorum noſtrorum epuletur dapes, ac ſi meremur, deuoret, ſi noſtri cibi ſuauitatibus delectatur: Beatus quẽ ſapientia deuorauerit, quem virtus hauſerit, quem iuſtitia receperit, culpa in eo habere non poteſt portionẽ, quem abſorbuerit remiſſio peccatorum: Vbi enim error inueniet, quem integritas immaculata ſuſceperit?
Zach. 8 Et quid miremur, ſi Angeli eum habent? Ipſe Deus Pater ait: *zelans zelabo Hieruſalem zelo magno.* Quia Deus

A magnus, ideò & zelus eius magnus eſt; & pro vniuſcuiuſq; potentiæ qualitate; ità & zelus aut mediocris, aut
magnus eſt. Zelo vindicatur Hieruſalem, zelo Eccleſia Ioan. 2.
congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia poſſi- Mat. 21
detur. Dominus quoq; Ieſus ait: *Zelus domus tuæ comedit me:* Increpans Iudæos quod domum orationis fecerint ſpeluncam latronum, fecerint & domum negotiationis. Sed non ſolùm locum Eccleſię zelare debemus; ſed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne ſit domus negotiationis, aut ſpelũca latronum: Si enim lucra, quæſtus, & pecuniæ emolumenta aucupemur, domum negotiationis fecimus. Si inuadamus alienas poſſeſſiones, fines viduæ vel minorum, fecimus ſpelũ-
cam latronum. Veniat ergò Verbum Dei, & de hac do- Ibidem.
B mo prouçiat fures, direptores, caupones, vt mundum
ſit cor tuum, pectus tuum. Sed eſt zelus ad culpam, eſt Pſ. 72.
zelus ad gratiam: Nam & ipſe Dauid ait: *Zelaui in pec-* Eccl. 6.
catoribus pacem. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: *Non ze-* Eccli. 26.
les mulierem ſinus tui, ne oſtendat ſuper te malitiam doctrinæ nequam. Et mulier zelotypa in muliere fideli iure reprehenditur. Aduertimus ergò quòd menſura quędam & diſciplina ſit zeli, ſicut diſciplina virtutis. Et ideò beatus qui zeli nouerit diſciplinam, & oderit eos qui Domini gratiam relinquentes, ſalutem propriam deſerunt, errorem ſibi fraudis adſciſcunt. Ideóque ait: *Quoniam obliti ſunt verborũ tuorum inimici mei.* Qui ſunt iſti
C inimici? Si populus Iudęorum, quomodò inimici erant
ſub eius imperio conſtituti? Dauid enim Iudæos omnes Ioan. 1.
regno proprio gubernabat. Si Gẽtiles, quomodò obliti verborum Dei, qui legem Domini neſciebant? Nemo
enim niſi id quod perceperit, obliuiſci poteſt. Illi ergò Pſ. 138.
inimici mei, qui inimici tui, qui Dominum in propria ſua venientem non erant recepturi. Hos graues hoſtes, hos inimicos ſuos Propheta teſtatur, non qui ſibi eſſent; ſed qui Chriſto rebelles. Deniq; alibi ait: *Et ſuper*
inimicos tuos tabeſcebam Iuſto odio oderam illos. Grauiora Rom. 11.
putans arma perfidiæ eſſe, quàm pugnæ: Nemo enim grauior hoſtis omnium, quàm qui omnium lædit Auctorem. Ideò ergò zelo magno acquiſitus eſt populus na-
D tionum, quoniam à ſuo Deus populo negabatur. Nec enim poterant, aut fidei deuotionem, aut diſciplinã tenere virtutis, qui memoriam præceptorum cæleſtium
non tenebant. Sic Adam de paradiſo eiectus eſt, ſic po- Gen. 3.
pulus Iudęorum de pręrogatiua electionis excluſus eſt. Rom. 11.

Ignitum alloquium tuum nimis, & ſeruus tuus dilexit illud:

Ignem quidem Dominus miſit in terrã, non vt ea So- Luc. 12.
domitano rurſùs, ſicut ſcriptum eſt, arderet incendio; Gen. 19.
nec vt eam donatæ munere fœcũditatis, aut vſu vel flo- Gen. 13.
re viriditatis exueret: Opus enim ſuum Dominus pro- Gen. 1.
bare magis atque augere, quàm minuere aut damnare
E conſueuit. Neque verò dignum erat, vt elemẽta innoxia noſtri luerent ſceleris vltionem. Quid natura delinqueret, ſi adulta iam ſoboles errauit? Non erat partus in vitio, ſi deuio lapſa eſt errore progenies. Non eſt hîc natura; ſed vſus in culpâ. Quem ergò Dominus ignem in
nouo ſparſit Teſtamento? Qui ſecretos mentium diuinę Luc. 12.
ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatẽ virtutis ac-
cenderet. Hoc igne calefactus, dicit Hieremias: *Et erat* Hier. 20
ignis flammigerans in oſſibus meis. Hoc ſermonum igne cæleſtium vaporati Cleophas, & ille alius qui ſimul cum Domino ab Hieruſalem vſque ad caſtellum con-
F fecerant iter, dicebant: *Nónne cor noſtrum ardens erat in* Luc. 20
nobis, cùm aperiret nobis Scripturas? Ignis ergo hic, ſermo Chriſti eſt. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, neſcit exurere, niſi ſola peccata. Hoc igne ſuper bonum
fundamentum poſito, Apoſtolicum illum aurum pro- 1. Cor. 3
batur: hoc igne illud morum vel operum examinatur Pſ. 11.
argentum: hoc igne pretioſi illi lapides illuminantur;
fœnum autem & ſtipula conſumitur. Mundet ergò hic 1. Cor. 15.
ignis animum, conſumit errorem. Vnde & Dominus
ait: *Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus* Ioan. 13
ſum vobis. Hic eſt ignis qui ardet ante Dominum. Leuit. 6.

niſi enim qui flagrantiam deuotionis ſumpſerit, præſentiam Domini habere non poterit. Accende hunc primũ ignem in mentibus tuis, vt Chriſti tibi lumen effulgeat. 1. Cor. 4 Hoc igne vtebatur rubus, & non exurebatur: Vrit enim Exod. 3. ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris, nõ exurit vt perdat. Hic ignis hebetare, hic ignis extinguere materialium ſæua flammarum conſueuit incendia. Dan. 3. Denique Hebræi hoc igne ſuccenſi, fornacis ardentis vaporem nec timere, nec ſentire potuerunt. Meritò ergo bonus ſeruus diligit ignitum Domini alloquium, quo induitur charitas quæ excludit timorem. Pulchrè 1. Ioan. 4. autem addidit, *nimis*: quia omnis quidem doctor inflãmat audientis affectum; ſed ſuprà omnes eſt ſermo Dei, H Hebr. 4. diuiſiones artuum & intima penetrans medullarũ. Pr. 22. Tripliciter ergò deſcribe tibi ignitum alloquium Dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat Sophon. 1. audientes. Ideò ait Dominus: *Scrutatus ſum Hieruſalem ad lucernam*: Sed neminem in eã, vel qui mundaretur, vel qui incenderetur, aut illuminaretur, inuenit: ideò eam in tenebris dereliquit. Nec mireris, ſi ſeruus diligit ignitum Domini alloquiũ, quod & Sponſa dilexit: quæ Cant. 4 ait: *Sicut reſticula coccinea labia tua*: In cocco enim ſpecies ignis, & crucis Dominicæ ſanguis irrutilat. Coccinea labia Domini, quæ paſſionem propriã loquebãtur. Exo. 35. Denique in Exodo coccum pro igne collocatũ eſt. Non enim ex cocco mundus; ſed ex quatuor conſtat elementis: Sed in cocco figura ignis expreſſa eſt, cuius vapor niſi cælum atque aërem, maria, terraſque penetraret, omnia tamquàm effœtis viribus ſoluerentur. Per reſticulam igitur vinculũ perſuaſionis agnoſcimus: per coccum, vel cupiditatis ardorem, qui ſcintillat in animis audientium, vel indicium Paſſionis. Vnde & alibi ait Cant. 5. Sponſa: *Labia eius lilia ſtillantia myrrham plenam*. Per Ioan. 19 myrrham enim Paſſionis vnguentum, & reſurrectionis gratia declaratur, quæ rediuiuum vitæ odorem ſuſcitatis mortuorum viſceribus infundit. Meritò igitur alloquij eius accipiens ſuauitatem, exclamans Sponſa te- K Cant. 5. ſtatur: *Fauces eius dulcedines, & totus deſiderium*.

Iuuenis ſum ego, & deſpectus: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Iuuenis ſum ego. Multis Sanctorum qui à primâ adoleſcentiâ exercitati ſunt duris laboribus, poteſt hic verſiculus conuenire: Nam & Ioſeph cùm à fratribus iunior al. iunior. in Ægyptum venderetur, † iuuenis erat & deſpectus, Gen. 37 qui ad ſeruitutis iniuriã vendebatur, & poſteà cum edu- Gen. 40 ctus è carcere, præpoſitus Ægypto, populis frumenta Gen. 41 diuideret, fratribus vicem iniuriæ non referret; ſed re- L Gen. 44 fuſo pretio alimenta donaret, ſenilem patris à fame, atque ieiunio vindicaret ætatem, curruque ſummiſſo, ob- Gen. 47 uius, & famulantibus cæteris amplæ poteſtatis inſignibus, adoraret, iure dicebat: *Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus*. 1. Reg. 16. Ipſe Dauid quoque iunior fratribus, cùm patris oues paſceret tamquam vili ablegatus obſequio, non oblatus eſt Sacerdoti, quaſi indignus qui vngeretur in regnum; ſed à Sacerdote quæſitus, & accerſitus à paſcuis, prærogatiuam regiæ vnctionis accepit. Poſteà quoque progreſſus ad bellũ, 1. Reg. 17. cùm Golias totum populum Iudæorum corporis ſui mole deſpiciens, ſingulari certamine prouocaret, timentibus cæteris, popoſcit à Rege, vt congrediendi ſibi M permitteret facultatem. Necdum quidem tanto certa- Ibidem. mini habilis æſtimatus eſt, Rege dicente: *Non potes ire ad Allophylum, & pugnare cum eo, quoniam tu puer es, & ille vir bellator eſt à iuuentute ſuâ*. Neque eſſet admiſſus, niſi feciſſet fidem, quòd in ſuâ adoleſcentiâ leonem ſuis manibus ſtrangulatum, extractis raptæ ouis cruri- Ibidem bus peremiſſet. Ipſe etiam deſpectus ab Allophylo, quòd aduersùs armatum præliatorem cum virgâ & lapidibus proceſſiſſet, retulit non viribus ſe fretum eſſe, non armis; ſed in nomine Domini confidentem ad prælium eſſe progreſſum, vt laceſſitæ plebis auferret op- 1. Reg. 18. probrium. Hic ergò iuuenis atque deſpectus ſtrauit Allophylum, potiúſque victoriâ, in decem millibus iuuencularum pſallentium teſtimonio triumphauit. Gerebar

G enim typum eius, qui quaſi deſpectus venturus eſſet in terras, & ſine legato, ſine adiutore, ſine nuntio totum Iſai. 4. populum mundi huius crucis ſuæ prælio liberaret: cui applauderẽt animæ Sanctorum, per baptiſmatis ſacramentum renouatæ, quòd verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum verbi ſui gladio trucidaſſet. Iacet igitur verus Golias humilitate Filij Dei ſtratus, a- Luc. 11. miſit caput, quod in multas artes vertebat & fraudes. Pſallunt ſecuræ iam animæ, quæ antè peccatorum ſuorum tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt, corporibus ſuis peccato mortuis reſultantes: *Saul triumphauit in millibus* Dauid; *Dauid in decem millibus*. Rex 1. Reg. 18. ille durus indignatur, & iraſcitur diabolus, eò quòd H canerent iuuenculæ; quia duritiæ filius paucos decepit, Chriſtus totũ mundũ redemit. Dicit ergo Chriſtus natus ex Virgine: *Iuuenis ego ſũ & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus*. Dicit etiam populus nationum, ille in Pſ. 105 prima lectione deſpectus, rudis adhuc in fide, & ſtudio primæuę deuotionis adoleſcens, vel certè renouatus aquilæ iuuentute per baptiſmatis ſacramenta: *Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus*. Ille ego deſpectus antè, iam præferor, iam anteponor electis. Ille antè deſpectus populus peccatorũ, habeo cęleſtium ſacramentorũ veneranda conſortia. Iam I menſę cæleſtis honore ſuſcipior, epulis meis non pluuiâ vndatur, non terræ partus laborat, non arborũ fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes: Chriſtus mihi cibus, Chriſtus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei ſanguis eſt potus: Non iam ad ſatietatem mei annuos expecto prouẽtus, Chriſtus mihi quo- Ioan. 6. tidie miniſtratur. Non verebor, ne qua mihi cæli intẽperies, aut ſterilitas ruris immineat, ſi pij cultus diligentia perſeueret: non iam coturnicum pluuias mihi opto deſcendere, quas antè mirabar: non manna, quod Num. 11. antè cibis omnibus præferebam; quia qui manna manducauerunt patres eſurierũt. Meus cibus eſt, quẽ ſi quis Exo. 16. K manducauerit, non eſuriet. Meus cibus eſt, qui non corpus impinguat; ſed confirmat cor hominis. Fuerat Ioan. 6. mihi antè mirandus panis de cælo; ſcriptum eſt enim: Pſ. 103. *Panem de cælo dedit eis manducare*; ſed non erat verus ille panis; ſed futuri vmbra. Panem de cælo illum verum Pſ. 77. mihi ſeruauit Pater. Mihi ille panis Dei deſcendit de cęlo, qui vitam dat huic mundo. Non Iudęis deſcendit, non ſynagogæ deſcendit; ſed Eccleſiæ deſcẽdit; ſed po- Ioan. 6. pulo Dei iuueniori deſcendit: Nam quomodò Iudæis deſcendit panis qui vitam dedit, cùm omnes qui illum Ibidem. panem manducauerunt, hoc eſt manna, quem putauerunt Iudæi verum panem, in deſerto mortui ſunt? Quo- L modò ſynagogæ deſcendit, cùm ſynagoga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Deniq; ſi accepiſſent panem verum, non dixiſſent: *Domine, da nobis ſemper panem hunc*. Quid petis, Iudęe! vt tribuat tibi panem quem dat omnibus, dat quotidie, dat ſem- Ibidem. per? In te ipſo eſt vt accipias hunc panem. Accede ad hunc panem, & accipies eum. De hoc pane dictum eſt: *Omnes qui elongant ſe abs te, peribunt*. Si te elongaueris ab eo, peribis: ſi appropinquaueris ad eum, viues. Hic eſt Pſ. 72. panis vitę. Qui ergò vitam manducat, mori non poteſt: Ioan. 6. Quomodò enim morietur, cui cibus vita eſt? Quomodò deficiet qui habuerit vitalem ſubſtantiam? Accedite ad eum, & ſatiamini; quia panis eſt: accedite ad eum, & Ibidem. M potate, quia fons eſt: accedite ad eum, & illuminamini; Ioan. 4. quia lux eſt: accedite ad eum, & liberamini: quia *vbi* Pſ. 33. *Spiritus Domini, ibi libertas: accedite ad eum, & abſoluimini, quia remiſſio peccatorum eſt*. Qui ſit iſte, quęritis? 2. Cor. 3. Audite ipſum dicentem: *Ego ſum panis: qui venit ad me,* Ioan. 1. *non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam*. Au- Ioan. 6. diſtis eum, & vidiſtis eũ, & non credidiſtis ei; ideò mortui eſtis: vel nunc credite, vt poſſitis viuere: Sed miramini Moyſen, quia patres veſtros per mare ſiccis duxit veſtigiis. Moyſes nõ imperauit; ſed impetrauit: nõ iuſſit mari; ſed ſeruiuit iubẽti fluctibus. Moyſen laudatis; quia Exod. 14. Regem Pharaonem cum exercitu ſuo merſit. Moyſes orabat, & alius imperabat. Moyſes precabatur, Chriſtus operabatur. Moyſes fugiebat, Chriſtus inſequeba- Ibidem. tur. Moyſes columnam ſequebatur, vt nocturnas tene-

bras declinaret, Chriſtus illuminabat. Moyſē agnoſcis, *Exo. 15* qui aquæ amaritudinem temperauit. Moyſen agnoſcis, *Exo. 17* qui aquam produxit de petrâ: Chriſtum non agnoſcis, *Exo. 14* qui veri illius Ægyptij Regis ſtrauit exercitū, & abyſſi merſit profundo: qui nos liberat quotidie de mundi huius fluctibus, ne nos ſeculi huius procella demergat. *Num. 26.* Quid profuit patribus tranſire per Mare Rubrū, quibus ad Terram repromiſſionis non licuit peruenire? *Num. 20.* Quicūque enim exierunt de Ægypto, perierunt in deſerto. *Deut. 34* Mortuus eſt Aaron, mortua eſt Maria; mortuus eſt & ipſe Moyſes: ſolum Ieſum Naue nominis ſacri ſimilitudo ſeruauit. Plaudat Iudæus; quia ſitienti illi vndā ſaxa vomuerunt: mihi de corpore Dei fons fluxit æternus: meas amaritudines bibit Chriſtus, vt mihi ſuæ donaret B gratiæ ſuauitatem. Dicit ergò populus Chriſtianus: *Esai. 53* *Iuuenis ego ſū & deſpectus, iuſtificationes tuas nō ſum oblitus.* Bene hoc dicit, qui iuſtificauit Deum baptiſmatis ſacramentis: Qui enim baptizatur, iuſtificat Deū; quia peccata propria confitetur, & à Domino ſuorum præſtolatur indulgentiam peccatorum. Iuſtificauit Deum Dauid, *Matt. 3* *Psal. 50* qui ait: *Tibi ſoli peccaui, & malum coràm te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis.* Non iuſtificauerunt Deum Pharisæi, qui baptizari Ioannis baptiſmo noluerunt, vt in Euangelio legiſti. Non ſolùm iuſtificare ſatis eſt; ſed *Luc. 7.* etiam non obliuiſci iuſtificationum Dei, id eſt, vt intemerata gratiæ ſpiritalis dona cuſtodiat, & ſacræ remiſſionis munera illibata atque inoffenſa conſeruet. Hæc C generalia: Sed etiam ſpecialis ſingulis Chriſtianis ſuppetit prærogatiua dicendi: *Mat. 11* *Iuuenis ego ſum & deſpectus*, ſi humilis corde, ſi mitis atq; manſuetus. Dicat ergò: *Iuuenis ego ſum & deſpectus.* Præmittat ætatis generalē iactantiam, quò plus commendet humilitatis ſuæ gratiā. Non mirabilis humilitas in ſenectute, quæ effœta viribus, fracta debilitatibus, triſtis doloribus, anhela ſuſpiriis, cocta curarū æſtibus, & ipſo viuendi affecta faſtidio, alacritatē eſt oblita iactātiæ. Rara ſanè in iuuentibus eſt humilitas, ideóque miranda. Dum ætas vrget, dum vires ſolidæ ſunt, dum ſanguis exæſtuat, dum ſollicitudo neſcitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequentatur, tunc feruet iactantia, tunc ſe iuuentutis ſuperbus D extollit affectus, tunc humilitas quaſi vileſcit, abiecta contemnitur: tunc ſubiectio degeneris conſcientiæ æſtimatur infirmitas. Grandis igitur morum eſt aſſuefacienda maturitas, quæ vincat naturam. Denique ſi cōſideremus, in paradiſo defecit humilitas, & ideò venit *Ezech. 28.* è cælo. In paradiſo orta eſt inobedientia, & ideò obedientia cum ſalutare deſcendit. Inflabat caro, vnde ſubiectio manſuetudinis inueniri non poterat in terris. In- *Gen 3.* tumuerat omnis præuaricatoris hæreditas. *Veniens Dominus Ieſus primùm ſe exinaniuit, non rapinam arbitratus eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui ſibi accipiens, & ſpecie inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum factus obediens* *Philip. 2* *vſque ad mortem.* Non te moueat, quia ſcriptum eſt, *vt homo.* E Non enim ſimilitudinem ſuſcepit hominis; ſed veritatem. Nam ipſe Apoſtolus ait alibi: *Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.* Et vt de Euangelio afferamus exemplum: *1. Tim. 2* *Ioan. 1.* *Vidimus*, inquit Ioannes, *gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiâ & veritate.* Numquid quia dixit: *Quaſi vnigeniti*; ſimilitudinem magis vnigeniti, quam veritatem voluit æſtimari? Non enim ſuperuacuò Chriſtus aduenit. Iam poteſt dicere homo: *Iuuenis ego ſum & deſpectus*, qui erat antè in populo priore ſenex ſuperbus. Dicit ergò: *Iuuenis ſum & deſpectus:* quomodò Eccleſia: *Nigra ſum, & decora.* *Cant. 1.* Præmiſit nigram, vt augeret decorem. Sic & hîc præ- F miſit iuuenem, vt augeret humilitatem. Non dixit: Nigra ſum decora, ne quod nigrum eſt, decorum æſtimaretur. Nec dixit: Iuuenis ſum deſpectus: ne iouentus deſpicabilis putaretur; ſed ait: *Iuuenis*, & quod mireris, humilis, non ſuperbus, deiecto propior quàm tumenti. Sic & ibi: Nigra ſum ſuperiore peccato; ſed decora confeſſione peccati, & correctionis ſtudio, atque amore virtutis. Quamuis ergò, *&*, ſyllaba, vt Grammatici appellant, coniunctiua ſit; habet tamen diſtinctionem quâ confuſio disiungitur ac ſeparatur: vt ſi dicas Ambroſium Baſſum intùs eſſe, vnus putatur. Sin autē aſſe- A ras Ambroſium & Baſſum intùs eſſe, duo vtique intelliguntur. Dicat ergò: *Iuuenis ſum & deſpectus*: quia *Pſ. 50.* *Luc. 16.* Chriſtus in paupere atque deſpecto mundum redemit; quia Chriſtus humilitate diabolum vicit. Dicat: Deſpectus ſum; quia cor humiliatum Deus non ſpernit; quia deſpectus ille Lazarus in Abrahæ nunc requieſcit ſinu, & diues ille iactantior affligitur in inferno. Deſpectus *Exod. 3. & 4.* erat Moyſes, nec ſibi idoneus videbatur, cùm ad liberandum Hebræorum populum mitteretur. *Hier. 1.* Deſpectus erat Hieremias, qui dicebat: *Dominator Domine! ecce neſcio loqui; quia iuuenis ſū ego.* Sed faciliùs iſte deſpectus *Ibidem.* eligitur. Denique dicitur ei: *Noli dicere quia iuuenis ſum* *Luc. 18.* *ego: quia ad omnes quoſcumque miſero te, adibis, & omnia quæcumque mandauero tibi, loqueris.* Ne timeas à facie B eorum; quia ego tecum ſum, dicit Dominus, vt liberem te. Deſpectus erat ille Publicanus, qui oculos ad cælum non audebat leuare, & ideò faciliùs quam ille Phariſæus exaudiebatur: *Omnis* enim *qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.*

Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum, & lex tua veritas.

Poſſint quidem ſinguli facere opera iuſtitiæ; ſed *Luc. 12.* non in æternum manentia. Diues ille cui abundauerant diuitiæ in hoc ſæculo, fortaſſe fecerat aliqua opera iuſtitiæ, C quorum remunerationem in præſenti vitâ acceperit, quæ ad vitam æternam non peruenerint, quòd non magna fuerint opera illa, nec remuneratione digna perpetuâ. Quid quòd etiam ſi facimus opera aliqua iuſtitiæ; facimus tamen non continua; ſed rara? Plerique non rapiunt aliena; ſed neſciunt de proprio largiri. Alij inuadentes indebitas facultates, quò ſpeciem Iuſtitiæ ſibi quærant, ſolent conferre pauperibus. Non eſt iſta in æternum iuſtitia. Multi Iuſti plerum- *Pſ. 103.* que grauiter deliquerunt, non habentes æternæ fructum Iuſtitiæ. Soli Deo ſuppetit in perpetuum per omnia poſſidere iuſtitiam, qui paſcit iuſtos & iniuſtos. Non enim beneficiis ſolis referenda iuſtitia eſt; ſed illa *Mat. 5.* D vera iuſtitia eſt, quæ ipſis quoque defertur inimicis. Meritóque ait iuſtitia Dei: *Diligite inimicos veſtros.* Ergò ſicut in æternum eſt iuſtitia ſolius Dei; itá lex Dei veritas. Sed quomodò iſtud accepimus? Vtrùm quia *Sup. oct. 11.* Lex Dei veritas eſt, hoc eſt vera: & quod ſtatuit Deus, omne verum eſt; ſicut ſuprà ait: *Omnia præce-* *Hebr. 6.* *pta tua veritas?* An quia veritas Lex Dei eſt; quia non mentitur Deus? Apud eum igitur veritas Lex eſt, fallacia præuaricatio eſt: Sed & ſic poteſt accipi: Lex *Rom. 7* Dei veritas eſt. Apud Iudæos ergò non eſt Lex Dei, quia non recipiunt veritatem. Lex Dei ſpiritalis eſt, *2. Cor. 3* ſicut Apoſtolus dixit: Non habent ergò veram legem, *Hebr. 8.* qui eam non acceperint ſpiritaliter. *Rom. 10* Quod autem non verum, mendax eſt: quod mentitur, occidit. *Mat. 5.* Littera er- E gò quæ occidit, mentitur: ſpiritus qui viuificat, verus eſt. Accipiamus & ſic: Lex Dei, non typus, non vmbra, non exemplar cæleſtium; ſed ipſa cæleſtia. Vnde & ſcriptum eſt, quia *finis Legis eſt Chriſtus.* Non de- *1. Cor. 10.* fectus vtique; ſed plenitudo legis in Chriſto eſt; quia *Exod. 12* venit Legem, non ſoluere; ſed adimplere: Sicut enim Teſtamentum vetus venit non ſoluere; ſed implere; itá nouum certificare: Sed ſicut omnis veritas in nouo eſt Teſtamento; itá & Lex per Moyſen data, figura Legis *Hebr. 9.* eſt veræ. Ergò illa Lex veritatis exemplar eſt. In exemplari enim agni ſanguis effunditur, in veritate Chriſtus immolatur. Meritóque Apoſtolus cùm præmiſſet vi- F tulorum immolationem ſecundùm Legem adiecit: Neceſſarium itaque eſt exemplaria cæleſtium his mūdari: nam ipſa cæleſtia melioribus hoſtiis: non enim in manufacta ſancta intrauit Chriſtus exemplaria verorum; ſed in ipſum cælū, & nunc apparet vultui Dei pro nobis. Vt cognoſcamus autem, quia Legem nouam dedit *Hier. 31* Dominus Ieſus, habes dicentē Spiritum: *Hoc autem eſt* *Hebr. 10.* *Teſtamentū quod teſtabor ad eos, dicit Dominus: Dabo leges meas in cordibus eorū, & in ſenſibus eorum ſcribam eas, & peccati, & iniuſtitiæ eorum non ero memor.* Vbi ergo remiſſio, iam non oblatio pro peccatis. Quo euidenter *1. Cor. 5*

oſtenditur omnem veritatem in Euangelio contineri; quia Lex Dei in ſenſibus hominum, & in cordibus ſcribitur, non in tabulis lapideis. Qui ergò præcepta Dei non habent in cordibus ſuis, non habent Legem; ſiue quia inueteratur in Iudæis, renouatur in nobis, vmbra eſt, non veritas: vt cùm fiat oblatio pro peccatis ſecundùm Legem, non fiat remiſſio peccatorum: Impoſſibile eſt enim ſanguine taurorum & hircorum peccata Hebr. 10. mundari. Mendax ergò erat illa remiſſio, donec remiſſionis veritas adueniret. Quid inde manifeſtius, quam Ioan. 1. Ioannis Euangeliſtæ ſententia, qui ait: *Quia Lex per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt?* ἀντιδιαςολὴ legis retulit veritatem: H Ioan. 14 Nam cùm ſit, *autem*, diſiunctio, intelligendum eſt diſiunctionem ideò interpoſitam; quia ſi veritas fuiſſet in Lege, non fuiſſet gratia facta per Chriſtum. Poſſumus & ſic intelligere: Veritas Chriſtus eſt; ergò veritas Lex eſt. Et ſi mandatum Domini Lex eſt, multò magis viuum & operatorium verbum Dei Lex eſt.

Tribulatio & neceſſitas inuenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt.

Iacob. 1. Quærunt tribulationes & neceſſitates Iuſtum, & interdum inueniũt, interdum non inueniunt eum. Inuenitur, cui corona debetur: nõ inuenitur, qui idoneus certamini non probatur. Tribulatio igitur velut quędã gratia Pſ. 50. eſt. Denique *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Annõ Rom. 5. eſt gratia, quæ operatur patiẽtiam: Qui ergò non erat tribulationis profectò eſſe, quæſitus à tribulatione inuentus eſt, nec refugit. Dicit ſapientia: *Quærent me mali,* Pro. 1 *& non inuenient* non quia Dominus nolebat inueniri ab Eſai. 65. hominibus, qui ſe omnibus etiam non quærẽtibus offerebat; ſed quia his operibus quęrebatur, vt indigni eſsẽt Luc. 2. qui quęrerent inuenire. Cæterùm Simeon qui eum expectabat, inuenit. Inuenit Andreas qui ait ad Simeonẽ: Ioan. 1 *Inuenimus Meſſiã.* quod interpretatur Chriſtos. Philip-Ibidem. pus quoque dixit ad Nathanaël: *Quem ſcripſit Moyſes in Legẽ, & Prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph, qui eſt à Nazareth.* Et vt oſtenderet quemadmodùm Chriſtus K Ibidem. inueniretur, ait: *Veni, & vide.* Qui ergò Chriſtum quærit, veniat non corporis greſſo; ſed mentis veſtigio: videat eum non exterioribus oculis; ſed internis. Æternus enim corporalibus non videtur aſpectibus, quoniã quæ videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur, 2. Cor. 4 æterna. Chriſtus igitur non temporalis; ſed ex Patre ante tempora, quaſi Deus verus Dei Filius, & quaſi virtus ſempiterna ſuprà tempora eſt, quem nullus temporum Rom. 6. finis includat, quaſi vita ſuprà tempora, quem nõquàm dies mortis inueniat: *Quòd enim mortuus eſt peccato, mor-* L Ibidem. *tuus eſt ſemel: quòd autẽ viuit, viuit* Deo. Audis quid dixerit hodie Apoſtolus? *Peccato*, inquit, *mortuus eſt ſemel.* 2. Cor. 5 Semel tibi peccatori mortuus eſt Chriſtus. Noli iterùm 2. Petr. 2. peccare poſt baptiſmum. Omnibus in commune ſemel mortuus eſt, & ſingulis ſemel moritur, non frequenter. 2. Cor. 5 Peccatum es, ô homo! ideò peccatum fecit Chriſtum Rom. 6. ſuum omnipotens Pater. Hominem fecit, qui peccata noſtra portaret. Mihi ergò peccato mortuus eſt Dominus Ieſus, *vt nos in illo eſſemus iuſtitia Dei.* Mihi eſt mortuus, vt mihi reſurgeret. Semel eſt mortuus, ſemel reſurrexit. Et tu cum illo mortuus, cum illo ſepultus, cum illo in baptiſmate reſuſcitatus, caue ne cùm mortuus fueris ſemel, moriaris iterùm. Iam non peccato morie- M ris; ſed veniæ: ne cùm reſurrexeris, moriaris ſecundò: Ibidem *Chriſtus enim reſurgẽs ex mortuis, iam non moritur, mors illi-us iam non dominabitur.* Ergò mors dominata eſt in eũ. Vtique qui dixit: Non dominabitur, oſtendit eſſe dominatam. Noli tantũ amittere beneficium, ô homo! Propter te Chriſtus dominationi mortis ſe ſubdidit, vt te iugo dominationis exueret. Ille ſuſcepit mortis ſeruitutẽ, vt tibi tribueret vitæ æternæ libertatẽ. Qui quærit ergò Chriſtum, quærit & tribulationem eius, nec refugit paſſionem. Denique Dauid qui dignus erat, vt à tribulatione quęreretur, tribulationẽ & ipſe quæſiuit. Nam Pſ. 114 niſi quæſiſſet, non inueniſſet. Quòd inuenerit autẽ, ipſe teſtatur, dicens: *Tribulationem & dolorem inueni, & no-* Pſ. 117. *men Domini inuocaui.* Et alibi: *In tribulatione inuocaui Do-* G *minum, & exaudiuit me in latitudine* Bona ergò tribulatio, quæ dignos facit nos qui in latitudine exaudiamur à Domino. Gratia eſt autem exaudiri à Domino Deo noſtro. Qui quærit igitur tribulationem, non refugit: qui non refugit, inuenitur: Non enim refugit, qui mandata Dei ſenſu operibúſque meditatur: Nam vtique illum athletam certamina inueniunt, qui in vſu exercitij fuerit conſtitutus; qui verò exercitium dereliquerit, ſine dubio non poterit reperiri: quia indignus eſt vt quæratur. Dauid ergò quaſi bonus athleta dicit: *Tribulatio & neceſſitas inuenerunt me*; quia paratum eum ſemper habuerunt, non refugientem neceſſitatum & tribulationum prælia; ſed petentem.

Iuſta teſtimonia tua in æternum: intellectum da mihi & viuam.

Quis tantus, qui poſſit intelligere Domini teſtimonia? Et ideò intellectus à Domino poſtulandus eſt, cuius tãta eſt vis, vt initium eius ſit plenitudo virtutis. Denique ſcriptum eſt: *Pietas autẽ in Deum, initium intellectus*, quę Eccleſ. 1. Prou. 1. virtutum omnium fundamentum eſt, iuxta humanarũ rerum & cæleſtium diſciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, Dominum conciliat, neceſſitudines fouet, Dei cultura eſt, merces parentum, filiorum ſtipen-I dium. Pietas, inquam, iuſtorũ tribunal, egenorum portus, miſerorum ſuffugium, indulgentia peccatorum: Qui enim habet intellectum, ipſe verè eſt pius: Intelligit enim humanæ lubricum fragilitatis, & citò ignoſcit erranti. Intelligit commune nobis datum naturæ, vſúſque conſortium, & ideò pauperibus tamquàm debitum ſoluit, non inficiatur tamquam indebitum. Intelligit vices eſſe calamitatum, & ideò tamquam naufragus mundi iſtius portu quodam ſuæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in hominibus, hæc plena in Deo laus eſt. Meritò intellectum ſibi etiam Salomon, magiſterium ſecutus paternum, à Domino poſtulauit, dicens: *Ego ſum puer humilis, & ignoro introitum meum,* 3. Reg. 3. *& exitum meum, & ſeruus tuus in medio populi tui quem elegiſti, populum multum ſicut arena maris, qui dinumerari non poteſt præ multitudine; & dabis ſeruo tuo cor prudens, audire & iudicare cum iuſtitiã populum tuum, & intelligere inter bonum & malum.* Vnde complacuit Domino; quia non ſibi longæuitatem vitæ, & regalium diuitiarũ copias; ſed ſapientiam ad intelligenda Domini iudicia, Ibidem & iuſtitias depopoſcit: & ideò tantùm populum regno pacifico gubernauit; quia non vſurpauit vt Adam boni & mali ſcire diſtantiam; ſed intelligendæ eius gratiam orauit à Domino. Quod enim ſcire diuinum eſt, Gen. 3. hoc à Domino Deo tuo, vt poſſis cognoſcere promerendum eſt. Si petiiſſet & Adam ſicut petiuit Salomon, nequaquàm illos inextricabiles erroris laqueos incidiſſet, quibus omnis eius hereditas ſtrangulatur. Ideóque mortuus eſt, & quod grauius eſt, morte peccati, quia antè vſurpauit ſcire quam intellectum, quo viuificaretur, acciperet. Viuificat ergò intellectus vt Spiritus; quia ipſe intellectus gratia ſpiritalis eſt: ideóq; intelle- Gal. 5. Pſ. 110. ctum munere ſuo Spiritus ſanctus operatur. Intellectus autem bonus eſt omnibus qui eum faciunt, quo docemur quia non ſolùm ſenſu complecti; ſed etiam factis, id quod intelligimus, exequi debeamus.

In Octonarium decimum nonum Enarratio.

Koph.

Littera decima nona eſt Koph; cuius interpretatio eſt, *Concluſio*: & ſicut alibi inuenimus, *Aſpice*. Diſtat littera, congruit ſenſus: nam qui concluditur, circũſpicere ſe debet, & cauſam periculi non diſſimulare, maximè cùm lethale diſcrimen ſit. Concluditur vnuſquiſque tumeſcentibus viribus, internísve faucibus, cùm interclufo ſpiritus commeatu, ſpirandi ac reſpirãdi commercia coartantur. Concluditur fœmina, cùm ſit peridrome matricis, quã pectoris ipſius premitur principale; vnde graues oriuntur anguſtiæ, & niſi in locum ſuum illa recipiẽdorum ſeminum aula reuocetur,

vitam conſueuit excludere. Ità etiam qui animo angi- A
tur, & quibuſdam aduerſis imminentibus perurgetur,
concludi dicitur non minoribus anguſtiis mentis quàm
corporis: Maiores enim æſtus febreſque ſunt animorum
quam corporum. Concluſus igitur viſcerum tumore,
medicum quærit vt poſſit propulſare periculum, &
conſtricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, ex-
plorat interna. Et tu ergò concluſus animi feruore, aſ-
pice teipſum interiore oculo. Morbi vis vrget, feruet
noxia conſcientia, moles peccatorum premit, interci-
piunt ſenſum mentis anguſtiæ: cognoſce teipſum, &
Mat. 9. orationis quære medicinam, poſce vt veniat medicus il-
le qui deſcendit è cælo, qui maximè ægrotos requirit; B
ſicut ipſe ait: *Non opus eſt ſanis medico; ſed iis qui malè
habent.* Habes vulnera? ne differas: non eſt apud eum
vlla competendinatio ſanitatis. Habes vlcera? ne ti-
Pſ. 120. meas: verbo, non ferro curare conſueuit. Aſpice igitur
illis oculis, quibus Dauid auxilium quæſiuit & meruit.
Pſ. 24. *Leuaui*, inquit, *oculos meos ad montes: quæſiui vnde mihi
veniret auxilium. Non inueni niſi à Domino:* Qui enim
Thren. 2. mundum condidit, tuetur accolas mundi. Aſpice ergò,
& ſemper aſpice, quia *Iuſti oculi ſemper ad Dominum.*
Hoc monet te etiam Hieremias in Threnis ſub hac ipſâ
litterâ, dicens ad Hieruſalem: *Surge meditari in nocte,
in principio vigiliæ tuæ effunde ſicut aquam cor tuum coràm
facie Domini, extolle ad Dominum manus tuas pro anima- C
bus paruulorum tuorum qui deficiunt fame in plateis om-
nium itinerum.* Nonne & apertè concluſionis oſtendit
anguſtias; & monet vt intenſione cordis, in quo eſt
oculi melioris obtutus, remedium tibi ſalutare proui-
deas? Denique etiam infrà, iterùm ſub hac litterâ ait:
Ibidem. *Appropinquauit tempus noſtrum, repleti ſunt dies noſtri,
aduenit finis noſter. Leues facti ſunt qui perſecuti ſunt nos,
ſuper aquilas cæli. In montibus accenſi ſunt, in deſerto in-
ſidiati ſunt nobis.* Demonſtrauit ſummam concluſionẽ,
nec vllum remedium niſi in aduentu Domini noſtri Ieſu
Chriſti, qui ſolus deſperanis poſſit afferre medicinam.
Et quaſi oſtendens eum, dicit: *Spiritus ante faciem no-
ſtram, Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in interitu noſtro.
In vmbra eius viuemus inter Gentes.* Et infrà: *Bibes*, in-
Ibidem. quit, *& inebriaberis.* Adhuc: *Viſitauit iniquitates tuas,* D
reuelauit ſuper peccata. Quàm breuiter aduentum &
paſſionem eius expreſſit, remiſſionémque omnium
peccatorum, quàm apertè congregationem futuram
Rom. 11. Gentium declarauit. Hinc illud Apoſtolicum; *quia cæ-
Malac. 4. citas ex parte Iſraël contigit, donec plenitudo Gentium in-
traret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret.* Veni, Domine Ieſu!
ſed iam non in vmbrâ; ſed in ſole iuſtitiæ. Si vmbra pro-
fuit, ſi paſſionis tuæ vmbra protexit, ſi corporis vmbra
ſaluauit quantùm conferre poterit claritas aperta vir-
Mat. 8. tutis? Per vmbram lepra curata eſt, per vmbram quo-
Mat. 9. que illius fœminæ quæ fimbriam veſtis Dominicæ at-
Eſai. 53 tigit, ſanguis ſtetit; per vmbram te vidimus, quando non
habebas ſpeciem neque decorem. Vmbra tua caro fuit, E
quæ noſtrarum æſtus refrigerauit cupiditatũ, quæ com-
peſcuit inſolentiam vitiorum, quæ reſtinxit ignes libi-
Act. 5. dinum, quæ auaritiæ diuerſarúmque paſſionum incen-
dia temperauit. Et quid dicam de vmbrâ Domini, quan-
do & Apoſtolorum vmbra ſanabat? Veniente etenim
Petro vnuſquiſque offerebat ægros ſuos, quos tranſeun-
tis Apoſtoli vmbra reddidit ſanitati. Audi quia caro Do-
Eſai 19 mini vmbra erat. *Ecce Dominus ſedet ſuper nubem leuem,
& veniet in Ægyptum.* Dauid dicit: *Sub vmbrâ alarum
Pſ. 16. tuarum protege me.* Factus eſt igitur exinanitus vmbra
nobis, quos ſol iniquitatis excuſſerat. Vidimus ergò
Coloſſ. 1 eum in vmbrâ eius, cùm adhuc fides prima procede- F
1. Cor 13 ret: Sed tunc iam totum illuminat mundum, & tamen
adhuc eum per ſui corporis, quæ eſt Eccleſia, vmbram
videmus nondum facie ad faciem: Neque enim oculi
Rom. 11 corporis diuinitatis poſſunt recipere fulgorem. Hæc
quoque vmbra totum quotidie protegit orbem terra-
rum. Profuit igitur concluſio: *Concluſit enim Deus omnia
in incredulitate, vt omnium miſereatur.* Sed iam conſi-
deremus quid in concluſione dicendum ſit, & vnde
incipiendum.

A Exclamaui in toto corde meo, exaudi me,
Domine: iuſtitias tuas exquiràm.

Cùm impreſſiones patimur corporales, exclamare
conſueuimus, vt alios ad præſidium nobis vocare poſ-
ſimus. Premebatur ſanctus Propheta, appropinquanti-
bus ſibi perſecutoribus. Saül primò infeſtus armato cũ 1. Reg. 24.
inſequebatur exercitu: poſteà parricida filius immine- 2. Reg.
bat: non contentus fugientis exilio, vitam patris quæ- 17.
rebat eripere: Sed ab illis minùs pati poterat quos in
præſenti videbat, quàm ab aliis quos non videbat: Eſt Epheſ. 6
enim colluctatio Sanctis non ſolùm aduerſùs carnem &
B ſanguinem; ſed etiam aduerſùs principatus & poteſta-
tes huius mundi, rectoréſque tenebrarum, qui latronũ
modo in iſtius ſæculi nocte humanis inſidiantur affecti-
bus. Horum igitur ſanctus Dauid, cùm graues aduerſùm
ſe videret fieri incurſus, exclamauit in toto corde ſuo.
Etenim aduerſùs diabolum non vocis magnitudine; ſed
magnanimitate cordis vtendum eſt. Eſt tamen & vox
cordis; quia eſt & vox ſanguinis, quæ ad Deum perue-
nit. Denique Deus dicit: *Vox ſanguinis fratris tui cla-* Gen. 4.
mat ad me. Clamat ergò cor noſtrum, non ſono corpo-
ris; ſed cogitationum ſublimitate, concentúque virtu- Rom. 8.
tum. Grandis fidei clamor. Denique in ſpiritu adoptio-
nis clamamus Abba pater! & ipſe Spiritus Dei clamat Geneſ. 4
C in nobis. Magna vox iuſtitiæ, magna eſt caſtitatis, per 1. Tim. 5
quam & mortui loquuntur; nec ſolum loquuntur; ſed
etiam ſicut Abel clamant. At verò iniuſti anima nec vi- Pſal. 18
uens clamat, quia Deo mortua eſt. Nihil in illâ ſubli-
me, nihil magnificum eſt, quale eorum, quorum ſonus
in omnem terram exiuit, & verba in fines orbis terra- Exod. 4 & 14.
rũ. Gracili voce erat Moyſes nec loquebatur, plùs om- Act. 18
nibus tamen audiebatur. Quotidie auditur in Eccleſiâ:
ab illis ſolis, hoc eſt, à Iudæis non auditur, qui aure au-
diunt; ſed corde non intelligunt. Prophetæ dicitur alte- Eſai. 58
ri: *Exalta viribus vocem tuam.* Anna tamen non clama- 1. Reg. 1
bat in corde ſuo ſicut Moyſes; ſed loquebatur: fortaſſe
quia filios poſtulabat, hoc eſt, bona quidem; ſed priua-
ta, non publica, clamabat: Sed quia à Domino poſtu-
labat, & Domino eum, ſi quem ſuſciperet, offerebat,
D loquebatur Deo: Clamabat autem Moyſes, quia non
pro ſe; ſed pro omni populo precabatur. Vnde dictum
eſt ei à Domino: *Quid clamas?* Clamabat affectu pio, & Exod. 14.
ſenſu profundo, & perſonabat in cælo, miraculis petens
digna cæleſtibus, vt mundi elementa mutaret. Denique
vt ipſius loci ſeriem recenſeamus: Inſtabat Pharao, &
innumeris Ægyptiorum ſtipatus curribùs vrgebat He- Ibidem.
bræos, hinc circumfuſus hoſtis, inde interfuſum mare
plebem Dei clauſerat. Nulla in armis fiducia, ſpes nulla
in viribus. Strepebat tantummodò querela miſerabilis,
quòd commodius ſibi foret dura in Ægypto ſeruitutis
onera ſubire, quàm acerba in deſerto morte conſumi:
querela nihil præſidii ferens, plurimum offenſæ afferens.
E Stabat ergò Moyſes mœſtus, ſollicitus, anxius populi
& periculis & querelis, expectans finem cæleſtium pro-
miſſorum: & tacitus ſecum ipſe voluebat quâ tandem
Dominus ope, iniuriæ immemor, memor gratiæ, ſubue-
niret. Dicit ad eum Dominus: *Quid clamas ad me?* Sonũ Ibidem.
eius non audio, vocem eius agnoſco, ſilentium eius
lego, clamorem eius in operibus deprehendo. Clama-
bat populus, & non audiebatur: tacebat Moyſes, & au-
diebatur. Non populo dictũ eſt: *Quid clamas ad me?* Non
enim ad Deum clamabat populus, qui iniuſta & viris in-
digna clamabat: Sed Moyſi dictũ eſt: *Quid clamas ad me?*
hoc eſt; Tu ſolus ad me clamas, qui de me ſperas; tu ſo-
F lus ad me clamas, qui virtutẽ meã excitas; tu ſolus ad me
clamas, qui per vniuerſam terram annuntiari meum no-
men expectas. Clamabat ergò Moyſes in corde ſuo, & Exod. 9.
omnis ſapiens in corde ſuo clamat: Deniq; ſapientia cũ
altiſſimâ prædicatione conuocat ad craterem, dicens: Prou. 9.
Relinquite inſipientiam, & quærite ſapientiam. Magnæ
ſublimitatis, magnæ vocis hæc prædicatio eſt, quæ ſtultis Ioan. 7.
ſapientiam pollicetur. Et Ieſus Dominus exclamabat: Marc. 12.
ſi quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Et voce verè magnâ Mat. 6.
clamabat, qui vocabat homines ad regnum cælorum, al. 8.
ad illum venerabilẽ potum quo vitæ æternæ † fructus eius.

infunditur. Et tu cùm oras, magna ora: id eſt, ea ora quæ æterna ſunt, non quæ caduca. Ora quæ diuina ſunt atque cæleſtia, vt ſis ſicut Angeli in cælo. Noli orare pro pecuniâ, quia ærugo eſt: noli pro auro; quia metallum eſt; noli pro poſſeſſione; quia terra eſt: iſta oratio ad Deum non peruenit. Non audit Deus, niſi quod dignũ ſuis ducit eſſe beneficiis; ſed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non ſolùm ergò clamandum in corde; ſed etiã in toto corde clamandum eſt: Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cùm toto ore clamatur; ità ſpiritaliter toto eſt clamãdum corde, ſi volumus magna referre, & à Domino quę poſcimus impetrare. Hanc Dominus vocem exigebat à populo, quam populus neſciebat. Ideóque dixit Dominus: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè eſt à me.* (Eſai. 29. Mat. 15.) Qui ergò appropinquauerit corde, ipſe auditur à Domino. Cor ergò priùs clamet, vt ſermo poſſit audiri: Sed non ſatis eſt clamare ad Dominum; ſed etiam iuſtitias eius exquirere. Exquirit autem iuſtitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maximè in animantibus rationalibus, vel etiam irrationabilibus inſitum eſt, prouidẽtiæ adſcribit diuinæ. Vnde turturi ſtudium pudicitiæ, quæ compare amiſſo, concubitui indulgere non nouit, quod homines ſeruare non poſſunt? Vnde pleriſque animantibus, tam ſobria partus cura ſeruandi, vt vbi conceptionis munus agnouerint, ibi coitum non putent eſſe repetendum, ne receptorũ ſeminum fiat adulterina permixtio? Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis neſcit illecebras; ſed de ſuo ſurgit rogo ſibi auis ſuperſtes, ipſa & ſui heres corporis & cineris ſui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti librat examine, & adhuc teneros fœtus pio vngue ſuſpendit, ſoliſque offert radiis, vt ſi fortè oculos ſuos vi fulgoris inflexerint, tamquàm degeneres laxato in præceps vngue dimittat; ſin verò naturæ vigore conſtanti aduersùm radios ſolis obtutum potuerint vendicare, dignæ indolem ſobolis onere grato reportet. Volatilia cæli omnia non ſerunt, neque metunt, & Deus paſcit illa; (Mat. 6.) quia iuſtitias Domini cuſtodiunt, nihil ſibi proprium vendicando; ſed ligno fructifero, quod Domini iudicio communem ad eſcam datũ eſt, famem releuare contenta. (Gen. 1.) Ex his igitur nos cognoſcimus, quàm diuinæ ſubſidia prouidentiæ hominibus non deeſſent, ſi Dei iuſtitiam ſeruare vellemus. Qui alit aues, non aleret homines, quos ad imaginem & ſimilitudinem ſui fecit: Nónne pluris ſumus illis? (Ibidem. Mat. 6.) Naturæ prærogatiuâ pluris ſumus; ſed inferiores diminutione gratiæ, & præuaricationis iniuſtitiâ.

Clamaui ad te, ſalua me, & cuſtodiam mandata tua.

(Deut. 30. Eſa. 1.) Repetit quod ad Deum clamauerit, & cuſtodẽ ſe promittit cęleſtium ſtatutorum, quæ cęlo terráque teſtibus Dominus Deus ſanxit, vt præuaricatores elementorum teſtimoniis arguantur. Quomodò cælum aſpiciat pręuaricationis ſuæ conſcium? Quomodò fructus de terrâ expectet, quæ nouit ingratos? Vide igitur quàm nõ paruâ promittat Propheta. In clamando fidelis & prõptus affectus exprimitur, in cuſtodiendo teſtimonia tua, continentiæ virtus, obſequij † ſedulitas declaratur. († al. ſedulitate.)

Anticipaui in maturitate, & clamaui: in verba tuá ſperaui.

(Iudith. 8. 2. Cor. 10. Eccl. 3.) *Anticipaui.* Græcus ἐν ἀωρίᾳ dixit, quod eſt, ante horam ante tempus. Qui ergò Dominum deprecatur, non velut præſcripta præcipuè tempora pręſtoletur, nec vt ſciens in obſecrationibus Domini tempus eſſe aliquod; ſed ſemper in ipſis ſit. Siue manducamus, ſiue bibimus, Chriſtum annuntiemus, Chriſtum rogemus, Chriſtum cogitemus, Chriſtũ loquamur: in corde noſtro ſemper, ſemper in ore ſit Chriſtus? (Ibidem.) Sed fortaſſe dicas: Quomodò ſcriptum eſt: *Tempus omnibus, & tempus omni rei ſub cælo eſt?* Sed Dominus Ieſus ſuprà cælum eſt, nullo circumſcriptus eſt tempore. Claudat os ſuum Ariana perfidia. Tempus, inquit, omni rei ſub cęlo: quantò magis ſub Deo tempus, non ſuprà Deum? Generatio ex Patre G non habet tempus: Neque enim opus ante Auctorem; ſed Auctor ſuprà operis exordium. Fortaſſe obiciant, quia dixit: *Tempus meum nondum aduenit.* (Ioan. 7.) Et iterùm dixit: *Pater! venit hora.* (Ioan. 17.) Sed hæc hora eſt paſſionis. Eſt etiam tempus virginalis conceptionis. *Ecce virgo in vtero accipiet:* (Eſai. 7.) Quia virgo ſub tempore, & ideò pręſcriptâ ætate concepit. Qui rogat itaque, ſemper roget: & ſi non ſemper precatur, paratum ſemper habeat precantis affectum. Pernoctabat in oratione Dominus Ieſus non indigens precationis auxilio; (Luc. 6.) ſed ſtatuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu diſceres, quomodò pro te rogares. Redde igitur ei H quod pro te detulit. Audi ſuprà dicentem Prophetam: *Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Et tu ſurge vel mediâ nocte, ſi non potes totâ ſemper nocte vigilare, vt dum oras nocte, veri ſolis pectori tuo ſplendor irradiet; (Ioan. 8. Ioan. 11.) quia omnis anima quę Chriſtum cogitat, in lumine ſẽper eſt. † Nam diei lucem tibi Chriſtus aſpirat: († al. v. c. dies lucet, tibi Chriſtus aſpirat,) Sed quia ſequens verſiculus de tempore precandi euidenter expreſſit, in iſto verſiculo actuum magis, operúmque arbitror, quàm orationis tempus intelligendum. Præcurrit ętatis maturitatẽ quiſquis in adoleſcentiâ poſitus ſeruilem grauitatem induit, & iuueniles annos veteranâ quadam continentiâ regit, feruorémque virentis corporis incanâ morum maturitate componit: (Sap. 4.) Nam I quid poteſt habere laudis, ſi effœtum corpus voluptatibus, & iam ſenectutis gelu frigidum, ad ſera deuotionis officia, depoſito iam ſegnior vigore, conuertat? Non eſt corona, niſi vbi fuerit difficilioris lucta certaminis. Ad quam rari attingere poſſunt, nec omnes qui ingreſſi fuerint ſtadium, peruenire. (2. Tim. 2. 1. Cor. 9.) Ille laudabilis, qui eſt in ſeipſo ante certamen, qui carnem ſuam reluctantem ſibi mentis coërcet imperio, parcâ frugalitate caſtigat, & ſeruituti redigit, ne effrenatâ libertate luxuriet, atque indomitâ feruens cupiditate habenas animi regentis abrumpat. In horâ eſt ergò ſenex, ſi munia ſobriæ maturitatis exerceat ante horam præcurrens iuuenis, ſi ſenili pondere incentiua comprimat volu- K ptatum, ac feruentes illecebras cupiditatis extinguat: Bonus eſt enim Dominus ſuſtinentibus eum. Hieremias dicit: *Et bonum eſt viro, qui graue portauit iugum à iuuentute: ſedebit ſingulariter, & ſilebit: quia tulit iugum verbi:* (Thren. 3. Ibidem.) Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habenis maturi moderaminis, teneriora volens colla ſubdiderit, ſedebit ſingulariter remotus à ſtrepitu interpellantium paſſionum, & quietus ſilebit, cui neceſſe iam non ſit iurgari cum corpore, decertare cum variis cupiditatibus; quia tulit iugum verbi anima quæ quærit Deum, quæ captiuas ſibi fecit omnes delitias iuuentutis. Vnde fortaſſe & illud Dominicum: *Non clamabit, neque contendet, neque audiet quiſquam in plateis vocem eius;* (Mat. 12. ex Eſai. 42.) non ſolùm ad defenſionis ſilentium, L abſolutioniſque contemptum, & tolerantiam paſſionis; ſed etiam ad compreſſiones omnium accipere poſſumus corporalium voluptatum. Vnde & alibi ſcriptum eſt: *Qui peccatum non fecit.* (1. Petr. 2.) Rectè igitur tacebat in mortis periculo conſtitutus, qui mortis aculeum non timebat. *In verba*, inquit, *tua ſperaui.* Græcus ἐπήλπισα dixit, quod eſt ad ſperandum ſemper creſcere, & ſpem ſpei adiungere. Iuſtus ſemper ſperat, (Pro. 28.) & in aduerſis poſitus, & frequentibus afflictus ærumnis deſperare non nouit; ſed quò grauiora tolerauit, magis ſperat, & ſperandi ſumit profectum, ſecundùm illud oraculum: *Conſolamini, conſolamini, populus meus! dicit Dominus: Sacerdotes! loquimini iuſtitiam in cor* (Eſai. 40.) M *Hieruſalem, conſolamini eam, quia repleta eſt deiectio, & ſolutum eſt peccatum eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* Quàm citò dixit plenitudinem deiectionis ſolutionem eſſe peccati, & repetiuit cauſam conſolationis eò maius eſſe reconciliationis inſigne, quò numeroſior fuerit pœna quàm culpa. Iob (Iob. 1. Iob. 18. Pro. 13.) tot grauatus incommodorum acerbitatibus, pio ſpem cumulabat affectu, diſcretam à piis cauſam aſſerens impiorum, quorum lumen extinguitur. Lux autem ſecundùm Salomonem ſemper Iuſtis. Vnde colligitur, quia Iuſtus ſemper in verba Dei ſperat, & ſpem

[Eſai. 28] adiicit ſpei. Quod euidentiùs expreſſit Eſaias, dicens: *Tribulationem ſuper tribulationem, ſpem ſuper ſpem.* Ad perlactatos & abductos ab vberibus loquebatur, hoc eſt, ad eos qui primæ infantiæ alimenta tranſiſſent, cibo [Ibo par. 2 cap. 7. ſ pranens.] iam habiles fortiori. Exemplo ſit, quòd ablactatus Iſaac Patriarcha tantus euaſerit, vt adhuc inter rudimenta primæuæ poſitus ætatis, nequaquàm tamen gladium [Geneſ. 22.] ferituri parentis horruerit. Plures filios habuit Abrahã, [Geneſ. 21.] nullum ablactauit alium; ſed in hoc ſolo feciſſe legitur [Ibid. 40.] epulum magnum. Et bene magnum epulum Scriptura dixit, quia typus erat eius, quem ſemper epulantur corda Sanctorum.

Præuenerunt oculi mei manè, meditari verba tua. B

Suprà ait: Anticipaui *in ἀωρίᾳ*, hoc eſt, ante horas, ante tempus: hic ait, *Manè*, aliud ſignificans tempus orandi atque pſallendi Domino, vt ſit illud prius, ſecundùm quod ait: *Media nocte ſurgebam*: hoc autem iuxtà [Sup. ver. 3.] illud: *Præuenire orientem ſolem.* Graue eſt enim, ſi te otio- [Sup. oct. 8.] ſum in ſtratis radius ſolis orientis inuerecundo pudore conueniat, & lux clara feriat oculos ſomnolento adhuc [Sap. 16.] torpore depreſſos. Arguit nos tanti temporis ſpatium, ſine vllius deuotionis munere ac ſacrificij ſpiritalis oblatione, feriatâ nocte tranſmiſſum. An neſcis, ô homo! quòd primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? C Quotidiana tibi meſſis quotidianus eſt fructus. Occurre ergò ad ſolis ortus, vt te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc ſopore mergentia, primus diei fulgor exagitet. *In cubiculo meo, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea*, dicit Eccleſia. Ideò meruit eum inuenire, ideò eius gratiam promereri; quia etiam in cobiculo quæſiuit, quæſiuit in noctibus; propterea copia eius adepta, in poſterioribus loquitur ad Sponſum: [Cant. 3.] *Veni, frater meus! exeamus in agrum, requieſcamus in caſtellis, diluculo ſurgamus ad vineas.* Aduertis quemad- [Cant. 7.] modùm Sponſa verbum inuitet Dei, vt veniat in terras, & tollat peccata mundi? Ager hic erat antè deſertus, [Ioan. 1.] ſentibus noſtrorum ſqualidus delictorum, horridus ſpinis. Caſtellum erat in quo relegatus Adam perpetuo ſuę [Geneſ. 3.] poſteritatis heredes ſtringebat exilio. Illò ergò ducit D Eccleſia Chriſtũ, vt Adã liberet. Deinde exulibus abſolutis, cœpit mundi iſtius ager idoneos habere cultores: & qui erat antè ieiunus; factus eſt vitis æternæ plantatione fœcundus. Nec tamen ſic ſpiritalibus læta palmitibus euagatur; ſed ad has vineas vocat Chriſtum, vbi pſallentes ſint & orãtes, vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perſeueret. *Ibi*, inquit, *dabo vbera mea tibi; dederunt mandragoræ odorem.* Plerique diſcernunt quem- [Cant. 7] dam inter mandragoras ſexum, vt & mares putent eſſe & fœminas; ſed fœminas grauis odoris. Significat ergò [Geneſ. 30.] Gentes quæ antè fœtebant, cùm eſſent infirmiores, euiratâ quadam imbecillitate perfidiæ, boni odoris fructus ferre cœpiſſe, poſtquàm in aduentum Domini cre- E diderunt. Legimus etiam quòd mandragoras acceperit ſanctaRachel à ſorore ſuâ Liâ, vt cõcederet ei illâ nocte dormire cum ſancto Iacob. Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri ſuæ Liæ, quæ lippientibus oculis, ſynagogę figuram accepit; quia Chriſti gratiam accepit; quia Chriſti gratiam videre non potuit, hebetato debilis mentis obtutu. Quo decla- [Ibidem.] ratur quòd fructus quos antè ſynagoga à primogenito Dei Filio ſuſceperat, Eccleſię conceſſit: Sed quia illius noctis potita concubitu concepit & genuit Lia ſuę poſteritatis heredem, impleuit myſterium; quoniam credentibus Apoſtolis, reliquiæ Iudæorum per electio- F nem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Vnde ait Eccleſia: *Noua* [Rom. 11] *& vetera, frater meus! ſeruaui tibi. Quis dabit te fratrem lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris, oſculabor* [Cant. 7] *te, & quidem non ſpernent me. Aſſumam te & inducam* [Cant. 8] *in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me, ibi docebis me.* Habens igitur informationem nouarum & veterum Scripturarum, nec deſpicabilem ſe eſſe ſentiens, non ſolùm orationibus in ſecreto cordis verbum tenet, verumetiam pſallentis chori vocibus velut quibuſdam eum oſculis gratiæ oſculatur. Itaque malorum

A granatorum, hoc eſt, diuerſorum & innumerabilium fructuum, & præcipuè fidei odoribus, gratiæ, ſapien- [Cant. 2] tiæ, & gloriæ, vitæque æternæ ſubnixa diuitiis, quæ ſunt circà ſiniſtram & dexteram Sponſi, per animas ſanctas laudantium congregationum plauſibus excitat Chriſtum, dicens: *Adiuraui vos, filiæ Hieruſalem! vt* [Cant. 8] *non ſuſcitetis & excitetis dilectionem, vſquequò voluerit.* Vnde eam mirantur filiæ Hieruſalem, ſanctæ animæ Patriarcharum & Prophetarum, veterúmque Iuſtorum, vel cæleſtes potentiæ, dicentes: *Quæ eſt hæc quæ aſcendit dealbata innitens ſuper fratrem ſuum?* Hoc eſt, [Ibidem.] talibus ſolemnitatibus fulget Eccleſia: & quæ antè per diem fuſca erat, iam ſplendet in noctibus & relucet. Ipſe B quoque Dominus tãto munere pſallentium delectatus [Cant. 2.] ait: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſigillum ſuper* [Cant. 8] *brachium tuum; quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut inferi, zelus tuus. Alæ eius, alæ ignis & flammæ: aqua* [Ibidem. a. vi- dabunt.] *multa excludere non poterit charitatem, & flumina non † obruent eam.* Quia vidit tantam deuotionem Eccleſia, [Ioan. 3.] idoneos putat eſſe iam populos qui in corde noſtro & in brachio ſignaculum eius portare poſſimus. Ipſum enim Pater ſignauit, & qui teſtimonium eius accepit, ſignauit, quia Deus verax eſt: & ideò operantes cibum permanentem in vitam æternam, ſignati ſunt ad imaginem [Ioan 6.] & ſimilitudinem Chriſti, qui eſt imago inuiſibilis Dei. [Coloſſ. 1 Ioan 6.] C Sicut ergò Deus verax eſt, & tu ſigna in tuo ſenſu & opere veritatem, vt os tuum non loquatur mendacium: manus tuæ non operentur opera hominum, quæ ſunt fallacis iſtius mundi; ſed illa quæ Dei ſunt, vt pauperibus largiantur, debiles ſubleuent, mortuos honorent tumulis ſepulturæ. His operibus charitas quæritur, vt nemo poſſit à Chriſto vel periculo mortis auelli. Vnde ille ait: *Quis nos ſeparabit à Chriſto? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio?* Et infrà: *Confido enim, quia* [Rom. 8.] *neque mors, neque vita, neque Angeli.* Eâ ſpecie etiam [Ibidem.] zelus durus eſt charitatis, & alæ eius alæ ignis. Habet [Cant. 8] alas ſicut columba: Sunt enim pennæ columbæ deargentatæ, quibus euolat qui diligit, dicens: *Ecce elon-* [Pſ. 67] *gaui fugiens, & manſi in ſolitudine:* Sed alæ charitatis, [Pſ. 54.] alæ ignis, quibus dilectionis inflammat ardorem. Hoc D vapore feruentes fecit Dominus Angelos ſuos ſpiritus, [Pſal. 103] & miniſtros ſuos ignem vrentem; ſed non exurentem. [Mat. 4.] Legimus & alam templi, ſuprà quam diabolus tentans fecit aſcendere Saluatorem, quæ erat in templi culmine. Sunt ergò faſtigia pietatis, ſunt culmina charitatis, quæ vaporem gratiæ pectoribus humanis adolere conſueuerunt: & multa aqua extinguere atque excludere non queat charitatem, & flumina eam ſæcularium tempeſtatum nulla concludant. Cùm ergò tanta Eccle- [Cant. 8] ſiæ gratia, tanta nos præmia deuotionis inuitent, præ- [Sap. 16.] ueniamus orientem ſolem, occurramus ad eius ortus, [Eſai. 5.] antequàm dicat: *Ecce adſum.* Vult ſe præueniri ſol iuſtitiæ, & vt præueniatur, expectat. Audi quemad- E modùm expectet & cupiat præueniri: *Dicit Angelo* [Apoc. 2.] *Pergami Eccleſiæ: Age pœnitentiam, ſi quominùs veniam* [Apoc. 3.] *tibi citò.* Dicit Angelo Laodiceæ: *Æmulare ergò, & pœnitentiam age: Ecce ſto ad ianuam, & pulſo: & ſi quis* [Ioan. 10] *audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum.* Poterit intrare denique; quia nec reſurgentem eum cum corpore vlla clauſarum valuarum repagula retinere potuerunt, ſubitò ſe Apoſtolicis penetralibus improuiſus inſudit, ſed ſtudia deuotionis tuæ deſiderat experiri: Apoſtolos enim iam probatos habebat. Aut fortè in perſecutione præuenit; vbi tranquillitas eſt, præueniri cupit. Pręueni certè hunc quem vides ſolem. [Epheſ. 6] F Surge qui dormis & exurge à mortuis, vt illuceſcat tibi [2. Cor. 5.] Chriſtus. Si hunc ſolem præueneris antequàm iſte ſurgat, aſpicies Chriſtum illuminantem. Ipſe priùs in tui cordis illuceſcit arcano, ipſe tibi dicenti: *De nocte vigilat ad te ſpiritus meus.* Matutinum lumen temporibus [Eſai. 26] faciet ſplendere nocturnis, ſi mediteris verba Dei: Dum enim meditaris, lux eſt: & videns lucem non temporis; ſed gratię dices: *Quia lux præcepta tua.* Cum autem te [Ibidem.] meditantem verba diuina dies inuenerit, & tam gratum opus orandi & pſallendi delectauerit tuam mentẽ, iterùm dices ad Dominum Ieſum: *Exitus matutinos,*

ſcunt oculos, animumque alleuant, nec mora vlla commeandi putatur; ſed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iuſtarum animarum conſiderare cordi eſt. Docuit enim Scriptura pulcherrimos dentes eſſe Iuſtorũ, dicens ſecundùm litteram quidem de Patriarchâ Iudâ, ſpiritaliter autem de Chriſto. Gen. 49 *Hilares oculi eius à vino, & dentes ſuper lac.* In quo non vtique carnis humanæ officia; ſed diuinæ gratiæ munera prædicauit. Docet igitur exemplũ, dentes non eſſe prætereundos, vbi de oculis diſſeruimus. Qui ſunt igitur iuſtarũ dentes animarum, niſi qui informẽ ac durum accipientes cibum, vel frigidũ plerumque, vel ſupra modum calentem: nunc cõminuunt, nunc ſoluunt, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorũ? H Dura cũminuunt, ne aſperitas litteræ in veteri teſtamento & ſæcularis intellectus rigor, niſi fuerit ſpiritali dente ſolutus vitalia ipſa intercludat ciborum ſalutarium meatibus, & gulã quandã animæ incurioſã edacitate ſuffocet. Par eſt igitur vt diuidas primùm, ſi ſolida tibi videtur eſca quæ ſumitur, & diſtinguas eam atque emollitam ſine noxâ aliquâ animæ in omnia eius membra naturali diuiſione transfundas, vt vitalem ſuccũ omne eius corpus epuletur. Pſal. 13 Nihil cadaueroſum, nihil mortuum, ore tuo ſumas, ne dicatur: *Sepulchrum patens eſt guttur eorum*: ſed viuũ haurias verbum, vt in tuæ mentis viſceribus poſſit operari. 1. Cor. 10 Ibidem. Hi dentes ſuper lac candidiores, quia dentes Iuſtorum ſunt. Denique cùm omnes in Moyſe baptizati in nube & in mari patres noſtri fuerint; non otioſè tamen ſcriptũ Exo. 15. eſt: *quia omnes eamdem eſcam ſpiritalem manducauerunt, & omnes eumdem potum ſpiritalem biberunt*: vt iſtis Sanctorum dentibus maior quidam fulgor accederet, quos Num. 20. poſt tranſitum maris Rubri, Myrrhæi fontis amaritudine per ligni gratiã temperata, agnoſcimus eſſe mundatos: 1. Cor. 10 deinde duodecim fontium potu, poſtremò petræ ſpiritalem vndã vomẽtis irriguo: Exo. 15 Pſal. 77 *Petra enim erat Chriſtus.* Vnde & manna manducauerunt, vt toties abluti manducarent panẽ, vt ſcriptum eſt, Angelorum. Nunc quoque in Euangelij myſterijs recognoſcis baptizatos, licet toto corpore, poſteà tamen eſcâ ſpiritali potúque mundari. Merito ergò Dauid & oculos interiores purificatos, & dentes tamquàm illuminatos ſpiritalium dentium candore, 1. Cor. 11 Sup. ver. 1. ſermone profert, dicens: *Feci iudicium & iuſtitiam*: Ille eſt enim verus dentiũ fulgor, vbi bene ſibi conſciæ mẽtis reſonat canora confeſſio. Ille mundus oculus, quem peccatorum grauium trabs nulla depreſſerit: quem purgamentorum leuium feſtuca nulla turbauerit. Iſte oculus iuſtitiæ defecit in verbum iuſtitiæ: Matt. 7 *Qui enim Chriſto adhæret, vnus eſt ſpiritus.* Et Balaam petebat vt anima ſua deficeret in animis Iuſtorum, id eſt, vt proprij obliuiſceretur erroris: 1. Cor. 6 Num. 23. quod ſuum erat, deponeret: quod iuſtitiæ & æquitatis, aſſumeret. Sed progrediamur ad cætera.

Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuam, & iuſtitias tuas doce me.

Sup. ver. 1. & 2. Præſtruxit viam, & commendationis ſuæ incrementa præſumpſit. Supra popoſcit ne nocentibus traderetur, iterùm petit vt ſuſciperetur in bono, ne calumniarentur ei ſuperbi: hoc eſt, non declino iudicium; ſed calumniam perfidorũ: Illi enim iudicare neſciunt, calumniari ſciunt. Ad te confugio, qui noſti repræſentare iudicium. Et bene non vult calumniatoribus tradi; Multa enim Iob paſſus eſt Iuſtus, poſt quàm traditus eſt nocenti. Sed difficile Iob. 2. fuit illud & grande certamẽ, quod niſi Iob nimiâ patientiâ haud facilè quiſquam ſuperare potuiſſet: & tamen ille non totus eſt traditus: ſed meliore exceptus eſt portione, Sup. ver. 1. qui dicit: *Non tradas me.* quæ maiora ſunt, comprehendit. Plùs autem in anima, quàm in carne ſumus: Rom. 8. Iuſtis enim dicitur: *Vos autem non eſtis in carne; ſed in ſpiritu.* Tradi ergò animam ſuam recuſat, qui corpore ſicut Iob. 30 aranea tabeſcebat. Hoc igitur loco maiore quodam familiaritatis vſu potiora præſumens, ait: *Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuã, & iuſtitias tuas doce me.* Miſericordiam ſibi deferri poſcit, iuſtitias doceri. Alibi quoque, hoc eſt in poſterioribus, habes hunc ſenſum: Pſ. 142 *Et ne intres in iudicium cum ſeruo tuo*: Etenim noſtrorum G conſcij peccatorum, miſericordiam magis petere Dei noſtri, quàm iuſtitiam implorare debemus. Alius veniã largitur, alius examen impertit. Quæ ſpes hominibus certandi apud eum quem occulta non fallunt, quem latere peccata non poſſunt? Ideóq; ſciens eius potentiam, qui hominem non timeret, ait: *Tibi ſoli peccaui.* Pſal. 50 Non poteſt hoc iuſtus negare: quia nemo ſine peccato: Iob. 14. non poteſt Rex, quia etſi leges in poteſtate habet, vt impune delinquat, Deo tamen ſubditus eſt qui nulli debet: immò plus ipſe debet, cui plus cõmiſſum eſt. Hoc ergò dicit: *Fac cum ſeruo tuo ſecundùm miſericordiam tuã*; quia etſi quid boni feci, plura debeo quã ſeruus. Non vno facto ſeruus H abſoluitur; quia nemo ſeruũ habens arantẽ, aut oues paſcentẽ, dicit illi: *Tranſi, recumbe*: ſed dicit illi: Luc. 12. *Para quod cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi.* Nũquid gratiam Luc. 17 habet ſeruo, ſi fecit quod imperatum eſt ei? Ergò & quũ fecerimus quod nobis imperatum eſt, non ſtatim nos exaltare debemus; ſed magis humiliare; quia nõ ſtatim ſi aliquid fecimus, impleuimus omnia ſeruitutis obſequia. Quis tanta naturæ munera, vitæ ſalutiſque ſeruatæ diuina beneficia digno poſſit æquare ſeruitio? Quis poteſt ſoluere quod accepit? Ideóq; ſciens omnia, miſericordiã petit potiùs quàm excuſationem: Pſ. 142 *Quoniam*, inquit, *non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis homo viuens.*

I Seruus tuus ſum ego: da mihi intellectum, vt ſciam teſtimonia tua.

Eſaiæ 11 *Da mihi intellectum.* Intellectus ſpiritale munus eſt: & ideò quod Dei eſt, à Domino poſtulatur. Nec quaſi extraneus poſcit, qui ſeruum ſe confitetur. Bene ait: Luc. 12 *ſeruus tuus ſum.* Seruus enim voluntatem domini ſui facit. Seruus quærit ſeruitutis ſtipendia, remunerationem non ſperat. Seruus Domini non poteſt idem eſſe ſeruus peccati: Rom. 6. & ideò intellectum ſibi dari poſcit vt poſſit cohibere peccatum. Habebat quidem intellectum; ſed vt redũdare ſibi crederet, vberiorem inquirit. Eſt autem & intellectus naturæ, & eſt intellectus non bonus. Ideò & K Salomon ait: Prou. 13 *Intellectus autem bonus dat gratiam*: Nam ſi omnis intellectus bonus eſſet, non opus fuiſſet additamento. Iure gratiam Domini ſui quærit: aliter enim ſcire non poteſt ſecreta Domini, niſi intellectus ſpiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremiâ: Hier. 11 *Notum mihi fac, Domine!* Et ſcio, quia niſi Deus notum fecerit hominibus, myſterium ſuum ſcire non poſſumus.

Tempus faciendi, Domine: diſſipauerunt legem tuam iniqui.

L Eccleſ. 3 Bene ait tempus faciendi eſſe. *Eſt enim tempus tacendi, & tempus loquendi.* Sed loquendi tempus aduenit, ac per hoc Dominici aduentus tempus eſſe iam memorat: vt quia Legis facta eſt præuaricatio, veniat finis Legis, & al. deleat. conſummatio eius, & plenitudo Dominus Ieſus, qui † donet hominibus vniuerſa delicta: Rom. 10 & abolito chirographo debitorum, abſoluat omnes & liberet peccatores. Coloſſ. 2 *Tempus eſt faciendi*, vt ſi ingraueſcente ægritudinis alicuius incommodo, curras ad medicum, vt citiùs veniat, ne poſteà ſubuenire non poſſit: Medicus enim tunc amplius deſideratur, quum grauis incubuerit ægritudo languenti. Ergò cùm videat in Spiritu Propheta præuaricationes populi, M luxuriam, delicias, dolos, fraudes, auaritiam, temulentiam, quaſi pro nobis interueniat, currit ad Chriſtum, quem ſolum tantis ſciebat ſubuenire poſſe peccatis: vrget vt veniat, nec patitur fieri moras. *Tempus* (inquit) *faciendi, Domine!* hoc eſt, vt pro nobis crucem aſcendas, mortem ſubeas. Totus in periculum vltimum mundus vrgetur, veni vt tollas peccatum mundi. Veniat vita morientibus, veniat reſurrectio iã ſepultis. Factum Ioan. 1 tuum ſubueniat; quoniam nec tua præcepta prodeſſe po- Ioan. 11 tuerunt. In Lege præceptum eſt, in Euangelio myſterium. Cæcus omnis populus proprium non videbat au- Eſai. 6. ctorem. Claudus erat mundus, & titubãte vestigio fidei Luc. 8 fluctuabat. Non erat qui malagma imponeret, neque

Luc. 8. oleum neque alligaturam. Omne patrimonium ſuum in medicos erogauerat mulier illa Euangelica, ſpeciem habens congregationis humanæ, quæ coibat ex Gentibus cui nec fluentem ſanguinem, & inueteratæ paſſionis lethale proſluuium poterant ſeculi huius medici reſtringere. Principis populi poſteritas interierat, & omnis occiderat eius hereditas. Videns hæc Propheta, dicit ad Eſai. 63 Chriſtum: *Tempus faciendi, Domine!* non iubendi, inquit; ſed faciendi; quia non legatus, neque nuntius; ſed Eſai. 45 Dominus ſaluaturus erat populum ſuum. Et ille quidem tempus ſciebat, & non differebat; & nos neſciebamus Mat. 24 quo meliùs tempore ſubueniret: & iam venit, & abiit, & iterùm vult venire, & tempus neſcire. Aut fortaſſe vult Marc. 13 à nobis admoneri, vult rogari: immò ſi rogans fuerit, & ante tempus venit, & venit ad ficulneam, & ante horam venit, vt dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa feſtinabat, dicens: *Vinum non habent, fili! Reſpondit ei Ieſus: Quid mihi & tibi eſt, mulier? Nondum venit hora* Ioan. 2 *mea* Et mater quę ſciebat eius affectum, dicit miniſtris: Ibidem. *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Ieſus quoque qui horam ſuam veniſſe negauerat, fecit quod antè differebat. Eccl. 3. Omnia Deus tempore fecit. Quidquid facit, non eſt extrà tempus: ſed totum opportunum eſt quod fecerit, & nihil niſi tempore ſuo aduenit: Omne enim tempus opportunum ſaluris, nihil præproperum pro ſalute periclitantium; ſed volebat expectare adhuc ſynagogæ correctionem; ideò ante tempus ad ficulneam venit: hoc eſt, Marc. 11 citò Iudæis venit, opportunè Gentibus. Citò venit perituris, commodè crediturıs.

Propter hoc dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.

Galat. 3 Lex annuntiatrix Chriſti eſt: præcepta ergò Legis ſpem futurorum bonorum deferunt. Mandatum eſt enim Domini: *Attende tibi, ne derelinquas Leuitem per omne tem-* Deut. 12 *pus quod vixeris ſuper terram.* Quis eſt iſte Leuites? Intelligis ſi conſideres quis ſit ille qui venit miniſtrare, qui Mat. 20 Sacerdos eſt in æternum. Aliud mandatum audi: *Cuſtodi menſem nouorum, & facies paſcha Domino Deo tuo.* Et Deut. 16 Ibidem. infra: *In loco quem elegerit Dominus Deus tuus inuocari* Exod. 12 *nomen ſuum, ibi occidas paſcha veſpere ad occaſum ſolis in tempore quo exiſti de Ægypto.* Ergò mandata Dei habent futuræ redemptionis indicia, reſurrectionis inſignia: ideò 1. Cor. 1 ſuper aurum & topazion memorat ſibi eſſe dilecta. Quid enim ſalute gratius, reſurrectione pretioſius? Vel quia quæ ſtulta ſunt mundi, Chriſtus elegit, vt quoniam per ſapientiam mundus non cognouit Deum, per ſtultitiam prædicationis ſalutem afferret credentibus. Ideò ait: *Super ſapientiam operationis cæleſtis, & mundanæ conſtitutionis, & ſuper ornamenta ſolis & lunæ, ſtellarúmque pretioſa monilia, dilexi abundantiam Dominicæ paſſionis:* Plùs enim redimendo mihi contulit, quàm creando: E Tunc enim ſine ſenſu natus ſum, nunc cum voluntate ſaluatus. Sed non hoc quicumque dicit: *Dilexi mandata tua ſuper aurum & topazion.* Non dicit auarus, qui auro incubat, diuitiis inhiat, ornamenta deſiderat; ſed ille Act 3. dicit, qui poteſt dicere: *Aurum & argentum non habeo;* quoniam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodeſt: præceptum autem & mandatum cæleſte me redimit. Diximus continentiam ſenſus, nunc de topazio lapide exprimamus hiſtoriam. De quo inuenimus ſcriptum F in hiſtoriâ Xenocratis, qui ſcripſit quaſi lithoſnomon, Plin. l. 37. nat. hiſt. c. naſci eum vel inueniri circà Thebaidis ciuitatem Albaſtrum, vel Topazion, vt aliqui putant: vnde & nominatus eſt ab eo loco in quo gignitur. Sunt autem qui putauerint inſulam nuncupari Topazion ad quam appulſos Troglodytas, ortâ ſubitâ commotione maritimâ, quòd nauium vſum non haberent, reuerti nequiuiſſe. Deinde plurimo immorantes tempore, in inſulâ inueniſſe lapidem, & delectatos colore eius repetiiſſe domum, & Arabibus negotiatoribus aduenientibus vendidiſſe, ab illis emiſſe Philonem, & ad matrem Ptolomæi ſecundi, cui nomen erat Berenice, ab ipſo eſſe perlatum: illam autem quamuis regalibus ornamentis abundaret; ſuprà

A modum tamen colore eius ſtupefactam, elaboraſſe vt diutiùs ſpecies tam pretioſi lapidis non lateret, ideóque ſtudio eius quæſitum lapidem, in vſus frequentiores veniſſe. Diximus quomodò innotuerit topazion lapis, nunc expreſſiùs de eius qualitate dicamus. Duorum colorum eſt in hoc lapide χρᾶσις, hoc eſt, quædam temperata permixtio. χρυσοειδὴς & chryſocteron, ſimilis chryſopraſo ſecundùm vtrumque velut quaſdam extendens colorū figuras, & pleniùs quidem a peritis fertur extendere. Eſt autem parychrus, & ſatis purus, & chryſochrus, & pinguis, reſplendenti ſimilis, maximè cum ſolis ſplendore percutitur: Eſt etiam pulcherrimus & mirabilis ſuper omnes chryſopraſos magnitudine, vt dixi, pinguior. B Natura huiuſmodi, vt ſi polire & leuigare eum velis, aſperetur magis, vſu minuatur. Eſt autem quodam gentali opere naturæ euglyphus, hoc eſt, bene † figurabilis, & ſummo ſtudio dignus habetur. Difficilè inuenitur, & repertus inſignitur: raró tamen in vſu hominum eſt, quaſi is quem diues regina mirata ſit. Sed iam ſicut Troglodytæ illi quaſi pretio ſuæ manſionis lapide inuento repetierunt domum; ità & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò vnde diuertimus. Nec par eſt nos ornamentis regiis diutiùs ſermonis noſtri quædam admouere brachia, cùm habeamus in manibus crucem Chriſti, quam admonet Propheta ſuper aurum & topazion præferendam, quæ ab omni errore culpáque reuocat & C corrigit: Quis enim iuſtorum non ambiat Chriſti in morte ſolatium, in reſurrectione conſortium? Quis non reflectat gradum, quando audit ſibi ſuperiora omnia peccata donari? Hoc enim pleríque ad conuerſionis ſtudium reuocari nolebant, quòd delictorum ſuorum conſcij nullam ſpem veniæ præſumerent: & Eccleſiæ quantò ſanctiora præcepta, tantò ſine veniâ putarent eſſe peccata. Ideóque ait octauo verſiculo:

al. inſignitus, mirabilis.

Propterea ad omnia mandata tua corrigebar: omnem viam iniuſtam odio habui.

D Meritò corrigebatur, quoniam diligebat. *Charitas* 1. Pet. 4 enim *operit multitudinem peccatorum.* Vide quanta operiat, quanta corrigat. *Charitas patiens eſt, benigna eſt.* 1 Cor. 13 *Charitas non æmulatur, non agit perperàm, non inflatur, non eſt ambitioſa, non quærit quæ ſua ſunt, non irritatur, nō cogitat malum, non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia ſuffert, omnia credit, omnia ſperat, omnia ſuſtinet: charitas nunquā excidit.* In inferioribus tria perfecta poſuit, ſpem, fidem, charitatem, maiorem autem dixit charitatem, & rectè: *Charitas* enim *omnia ſperat, omnia credit* Ibidem. Cùm igitur ſpes & fides in charitate ſint, nō eſt dubium quòd maior charitas ſit. Et bene ſibi reſpondit Propheta: Suprà enim dixit: *Lex Domini irreprehenſibilis, conuertens animā.* Si Lex animam conuertit, vtiq; qui E diligit, Legis dilector eſt. Deinde in hoc ipſo centeſimo decimooctauo Pſalmo primò poſuit: *Beati immaculati in* Pſal. 18 *viā, qui ambulant in Lege Domini.* Si immaculatus eſt is qui in Lege Dei ambulat, vtique conuertitur; qui diligit Sup. oct. 1. Dei Legem. Ergò ſi Lex immaculatū facit, rectè charitas multitudinem operit peccatorum; quia plenitudo Legis charitas eſt; *omnem* (inquit) *viam iniuſtam odio habui.* Si is qui præcepta iuſtitiæ diligit, facit illa quæ diligit: vtique is qui odit iniquitatem, non facit quod exoſum eſt. F Nec immeritò ad omnia præcepta Domini corrigitur, qui omnem viam odit iniquitatis nam niſi omnem viam iniquitatis oderit, non poteſt in omnibus præceptis Dei corrigi: Poteſt enim fieri vt aliquis ſe temperet 1. Pet. 4 à crudelitatis horrore: lubrico tamen deceptus amore Rom. 13 meretricis, & ſemitas incontinentiæ iuuenilis ingreſſus, impreſſum ſemel non queat reuocare veſtigium. Multos enim vitia blandiora decipiunt, econtrà auertit à ſe plurimos triſtis & nimiùm ſeuera crudelitas. Sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapſum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior eſt. Alius ſe reſtringit à luxu; ſed auaritiæ cupiditate raptatur: Plerumque enim peccata huiuſmodi ſunt, vt ſi alterum de-

os ſuum, cùm benedictiones diceret. Sed ille os ape- A
ruit, vt daret aliis ſpiritum: Dauid aperuit vt acciperet.
Ioan. 20. Denique Ieſus dicit: *Accipite Spiritum ſanctum.* Da-
Pſ. 80. uid dicit: *Dilata os tuum, & adimplebo illud*, hoc eſt,
hominem dicit. Plenitudo enim Chriſtus eſt. Qui implet
al. lati- omnia, implet os tuum. Scribe ergò quæ dicit in † alti-
tudine tudine cordis tui, hoc eſt, os tuum clamet ad Dominum.
Rom. 10. Clamat os tuum, & cùm tacet, ſicut & Moyſes cùm ta-
Exo. 14. ceret voce, clamabat ſpiritu. Ab hominibus non audieba-
tur, apud Deum perſonabat: Eſt enim interioris clamor
1. Reg. 1. affectus, qui auditur è cælo. Anna quoque cùm oraret,
tacita clamabat, labia non mouebat, & interiori voce
Rom. 8. præ mentis excitabat Ieſum. Denique cum affectu redit,
quæ cum ſilentio precabatur; quia clamabat in eâ Spi- B
ritus Dei, qui etiam tacentibus nobis clamat: *Abba pa-
ter!* Intellige ergò quid os ſit, vtrùm cor, an interioris
hominis habitus. Habet & os anima, quæ habet mem-
bra. Hoc os aperit, non ſolùm Chriſto; ſed etiam Chri-
ſti Diſcipulo, qui os ſuum Chriſto impleodum præbuit,
2. Cor. 6. & ideò dicit: *Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij! cor no-*
Philip. 3. *ſtrum dilatatum eſt.* Ideò imitatores nos ſui eſſe debere
admonet, ſicut ipſe Chriſti eſt. Qui ſanctior eſt, Chriſto
Leuit. aperuit os ſuum; qui inferior, Apoſtolo. Priùs Propheta
19. legitur & Apoſtolus, & ſic Euangelium, in quo verba
Mat. 5. lucida; ſed validiora præcepta. Lex dicit: *Diliges pro-
ximum tuum.* Et Euangelium dicit tibi: *Diliges inimicum* C
Pſ. 77. *tuum.* Dauid ergò quaſi perfectus Propheta os ſuum
Sap. 8. Chriſto aperuit, & ideò in parabolis aperuit os ſuum.
Aperuit os, duxit ſpiritum. Meritò ait: *Quàm dulcia
faucibus meis eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo!*
Sponſa Chriſti os ſuum Sponſo aperuit, percepit omni
melle dulciora præcepta. Et ideò teſtata eſt, dicens: *Fau-*
al. dul- *ces eius † dulcedines, & totus deſiderium.* Delectata igi-
cedinis. tur tenuit eum, & non dimiſit eum. *Et introduxi*, inquit,
Cant. 5. *eum in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ me*
Cant. 3. *concepit.* Fortaſſe domus eſt, in quâ præfulget moralium
diſciplina: ſecretum autem illud eſt, in quo ſunt altiora
myſteria. Meritò ergò concupiſcebat præcepta Domini,
in quibus diuinæ gratiæ mella redolebant. An non om- D
ni melle dulcior peccatorum remiſſio? Nonne omni flo-
re gratior reſurrectio mortuorum?

Reſpice in me, & miſerere mei: ſecundùm iudicium diligentium nomen tuum.

Pulchrè addidit: *Reſpice in me, & miſerere mei*; quia
reſpicit & iratus, vt reſpexit ſuper caſtra Ægyptiorum,
& ligatis axibus curruum, omnes eos deiecit in fluctus.
Exo. 14. Reſpexit ſuper Sodomam & Gomorrham, quarum v-
traque peccatorum ſuorum luitura ſupplicium, diuinæ E
Gen. 19. pretium ſoluit offenſæ. Scriptum eſt etiam: *Aſpiciet ſu-
per terram, & facies eam tremere.* Econtrà *reſpexit ſuper*
Pſ. 103. *munera Abel: ſuper Cain autem munera non reſpexit.* Quo
Gen. 4. exaſperatus Cain, parricidali crimine cruorem fratris ef-
fudit. Quid ſit autem reſpicere Deum, euidentiſſimè il-
Pſ. 101. lo teſtimonio declaratur: *Quia reſpexit ſuper filios paupe-
rum, & non deſpexit preces eorum*: Oculus enim Domini
non aſpernatur iuſtorum munera: Denique oculos no-
ſtros cùm in aliquem mouemur, auertimus, quaſi indi-
gnum eum aſpectu iudicemus, quem oderimus affectu.

Greſſus meos dirige ſecundùm verbum tuum: F & non dominetur mei omnis iniquitas.

Greſſus pro profectibus animæ decipiendos freqoen-
tibus Scripturarum teſtimoniis admonemur: Nam quis
tam ſtolido ingenio eſt, qui putet Dauid de pedum ſuo-
rum corporalium greſſu eſſe ſollicitum, & his diuinæ di-
rectionis auxilium poſtulare: Ille verò vt ſanctus vitæ
ſuæ curſum dirigi geſtiebat; ſicut & alibi Scriptura te-
Pro. 20. ſtatur, dicens: *A Domino diriguntur greſſus viri.* De-
nique ipſius vtamur teſtimonio, qui ait in ſuperioribus:
Pſal. 72. *Paulominùs effuſi ſunt greſſus mei; quia zelaui in pec-*
catoribus pacem. Animi itaque vim oſtendit claudicaſſe
veſtigium, dum pacem peccatorum putat eſſe miran-
dam. Videntur quidem habere tranquillitatem, viden-
tur quiete frui; ſed non eſt quies, vbi animus inquietus
eſt, non eſt tranquillitas mentis, vbi animus exagitatur
obnoxiæ ſtimulis conſcientiæ. Quomodo ſecuritas, vbi
diuerſarum pugna eſt paſſionum, vbi conflictus grauium
cogitationum? Vnde Dominus definiens quid ſit pacem
habere, ait: *Pacem meam do vobis, pacem meam relin-* Ioan. 14.
quo vobis, non ſicut mundus dat, ego do vobis, oſtendens
pacem quam mundus dat, veræ pacis gratiam non habe-
re. Ideòque non in hominum eſſe pacem volens docere,
addidit: *Pacem meam relinquo vobis.* Et iterùm: *Pacem* Ibidem.
B *meam do vobis.* Denique Propheta dicebat: *Pax, pax, &
vbi eſt pax?* Manifeſtum eſt igitur eum de titubatione lu-
dixiſſe ſententiæ, in quâ animi, non corporis titubauerat Hier. 8.
greſſus. Et Moyſes ait: *Tranſiens videbo hoc viſum ma-
gnum.* Etenim vt Deum videret, progreſſione quadam Exod. 3.
virtutis ad altiora proceſſit. Paſtor erat ouium, & dux
factus eſt ciuium. Et ad Sponſam dicitur in Canticis:
*Specioſi facti ſunt greſſus tui in calceamentis, filia Ami-
nadab! moduli femorum tuorum ſimiles torquibus opere
manuum artificis.* Non eſt dubium greſſus hic quoque Cant. 7.
Eccleſiæ, vel animæ profectus ſignificari. *Quàm ſpecioſi
pedes ſunt euangelizantium pacem, euangelizantium bo-* Eſai. 52.
C *na!* Vtique ſpecioſos pedes dicit Euangelicæ prædicatio-
nis & diſputationis progreſſus, vt alibi dicitur: *Tranſ-
gredere flumina*, hoc eſt fluentia, & lubrica iſtius mundi
tranſcurre ſtabili mentis inceſſu. Quod de animæ greſſi- Eſai. 47.
bus hîc dicit, in poſterioribus ipſe Dauid euidenter oſtē-
dit, aſſerens quòd torrentem iniquitatum ſua anima
tranſiret: Sed reuertamur ad Sponſæ greſſus. Quid ſibi Pſ. 123.
vult, quod ait: in calceamentis ſpecioſos eſſe greſſus Ec- Cant. 7.
cleſiæ? Legimus itaque dictum ad Moyſen: *Solue cal-
ceamentum pedum tuorum*, quo videtur admonitus, ne
corporalibus vinculis teneretur aſtrictus. Ergò ſpecio- Exod. 3.
ſam ſignificat in Canticis animæ pulchritudinem, quæ
carne tamquàm calceamento vtitur, & in ipſo impedi-
D mentum non patitur; ſed inceſſus decore præcellit. Cal-
ceat ſe ergò carnis anima Eccleſiaſticâ gratiâ, vt curſum
vitæ huius & tranſitum cum decore prætereat. Quod ſit,
ſi calceamentum ſuum non inquinet luto corporali, nec
in vitiorum merſet voragine, ſi caſtiget carnē ſuam, ne 1. Cor. 9.
moretur ad curſum, & animæ pinguis pondere prægra-
uetur. Bonum calceamentum animæ pudicitia eſt. Bonus
greſſus, veſtigium eſt caſtitatis. Sapientiæ autem amictus
eſt animæ. Vnde ſcriptum eſt: *Honora eam, & amplecte-
tur te.* Vtamur ergò corpore tamquàm calceamento, ad Prou. 4.
inferioris opera virtutis: ad miniſterium, non ad præci-
pitium: ad obſequium, non ad delectationem: ad obe-
E dientiam, non ad diſſenſionem, & in viâ ſapientiæ veſti-
gium collocemus, ne greſſus noſtros vis torrentis aliqua
concludat. Ideò ad Moyſen dictum eſt: *Solue calceamen-
tum.* Dictum eſt, & ad Ieſum Naue. De Chriſto autem Eſai. 48.
dictum non eſt; ſed magis ſcriptum eſt, dicente Baptiſta: Exod. 3.
Poſt me venit vir, cuius non ſum dignus calceamenta por- Ioſue 5.
tare; quia illi bene admonentur, vt ſoluant calceamen-
tum ſuum, qui ſine peccato eſſe non poterant. Hic autē Mat. 3.
non ſolùm calceamentum non ſoluit; ſed etiam calcea-
menta aliorum abſoluit; quia non ſolùm corpus ſuum à
peccatis immune ſeruauit; ſed etiam omnium dedit in-
dulgentiam peccatorum. Ergò Eccleſia ad imitationem
Chriſti ſpecioſa eſt, & in calceamentis omni abluta deli-
F cto. Et fortaſſe quando ſapientiam inter perfectos loqui-
tur, ſpecioſa eſt in ſuperioribus membris: quando autem Luc. 4.
etiam inferioris ſtatus, aut doctrinæ homines verbum ſe- Cant. 7.
quuntur, fidei ſeriem non obliuiſcuntur, Sacerdotis præ- 1. Cor. 2.
cepta cuſtodiunt, ſpecioſa eſt in calceamentis. Plerúm-
que clerus errauit, † Sacerdotis mutauit ſententia, diuites al. Sacerdo-
cùm ſeculi iſtius terreno Rege ſenſerunt, populus fidem tes mutauerūt
propriam reſeruauit. Vnde etiam de Domino Ieſu bene ſententiam.
poſſumus dicere, quia & in his quæ corporalia ſunt, ſpe-
cioſos greſſus verbū habeat, quum de moralibus diſputa- Mat. 10.
tur. Et Apoſtoli ideò fortaſſe nudis mittuntur pedibus, ne
obumbretur eorum diſputatio; ſed eluceat. Itaque Ec-

Cant. 7. cleſia filia Aminadab, hoc eſt, voluntarij vel benepla- G
citi; quia voluntarius eam & beneplacitus congregauit,
Ibidem. & in calceamentis ſpecioſa eſt. Meritoque additũ eſt in
al. o- Canticis: *Moduli femorũ tuorum ſimiles torquibus † opere*
peri. *manuum artificis*: vt poſteritatis Eccleſiæ ornamenta ca-
Pſal. 44 nerentur. Per femur enim inſigne generationis agnoſci-
Philip. 2 mus, iuxta illud: *Accingere gladiũ tuum ſuper femur, po-*
tentiſſime: quo ſignificatur quod Filius Dei cùm ſemet-
ipſum exinaniſſet, verbi accinctus diuinitatem & ge-
nerationem calceatus humanam prodiret ex Virgine,
omnibus eſſet daturus ſalutem: Moduli autem dicuntur
ornamenta precioſa quæ ſuſpendi matronarum ceruici-
bus ſolent. Tantus ergò proceſſus Eccleſiæ ſignificatur,
vt ornamẽtis pretioſiſſimis comparatus ſit, & torquibus H
triumphantium: Hæc enim ornamenta ſunt bellatorum.
Vnde & Symmachus ἐπισφαιρώματα dixit, hoc eſt, quæ ſint
circà collum. Siue ergò generatio Chriſti ex Virgine, ſi-
ue Eccleſiæ propagatio, ſpecie quidem tamquam ma-
nu artificis torquibus adornatis, veræ autem virtutis in-
Cant. 7 ſignibus ſpiritalibus ceruices Fidelium coronauit. De-
nique tota iſta deſcriptio membrorum Eccleſiæ plena
decoris & laudis eſt: Nam & vmbilicus eius tamquam
crater tornatilis prædicatur, mixto non deficiens, eò
quòd in omni doctrinâ tornatus plenitudine cognitionis,
& potu non deficiat ſpiritali, & venter eius, non ſolùm
aceruo tritici, id eſt, cibis fortioribus cæleſtis myſterii
al. liliis ſaginetur, verumetiam tamquàm † libris quibuſdam
moralium ſuauitate repleatur. Vnde & ipſa tamquàm
benemerita regina Chriſti ſanguine coronatur, ſicut ſcri-
Ibidem. ptum eſt: *Et ornatus capitis tui ſicut purpura.* Sanguis
Chriſti purpura eſt, qui inficit Sanctorum animas, non
ſolùm colore reſplendens; ſed etiam poteſtate; quia Re-
ges facit, & meliores Reges, quibus regnum donet æter-
num. Meritóque ad tantũ Eccleſiæ decorem, cui Chriſti
Ibidem. ſanguis irrutilat, Spiritus ſanctus inclamat: *Quam pul-*
chra & ſuauis facta es charitas, in deliciis tuis! Pulchra
decore virtutis, ſuauis iucunditate gratiæ, remiſſione vi-
tiorum, quam nulla vexat amaritudo peccati, & ipſa iam
charitas quæ diligendo Deum ipſius, & nomen accepe- K
1. Ioan. rit; *quia Deus charitas eſt.* Rectè ergò Dauid petiit greſ-
4. ſos ſuos dirigi ſecundùm verbum Dei, vt fiant & ipſi ſpe-
Gen. 20 cioſi, & nòn dominetur ei iniquitas. Quàm iuer precà-
Gen. 21. tus eſt. Sciebat enim & Abraham greſſus ſuos ſecundùm
2. Reg. præcepta Domini dirigentem, & appetito ſpecioſæ vxo-
13. ris pudore tentatũ; ſed non confuſum: & in vnici immo-
2. Reg. latione filii poſtlatà patriæ mentis pietate luctatum; ſed
15. coronatum. ſe quoque in furore Saül, inceſtu Amnon,
Abeſſalon parricidio, iniquitatis improbæ feralibus tẽ-
2. Reg. tationibus appetitum, hoc ſolo euaſiſſe, quòd dirigens
18. greſſus ſuos ſecundùm pietatem Domini, a paterno non
Ibidem. receſſit affectu, intrà ſe gemens crimen inceſti, à ſorele- L
gans odia parricidæ: *filius meus Abeſſalon*, Filius meus,
inquit, Abeſſalon, quis dabit mihi mortem pro te, me-
mor naturæ pietas, offenſæ immemor, de quo antè quę-
ſiuit: *Puérne viuit?* Et fortaſſe quærendum ſit, quâ ratio-
ne antè puerum dixit, poſteà filium nominauit: cur non
in vtroque, aut puerum dixit, aut filium? Si viueret, puer
erat; quia parricidio petebat patrem. Non ergò pietatis
nomen accipere debebat; ſed infirmitatis. Ideóque vir
iuſtus quod religionis fuit, tacuit: quod infirmitatis,
aſperſit. Vbi verò eſt mortuus, apud pium patrem per-
ſonæ crimen defecit, naturæ nomen remanſit.

Libera me à calumniis hominum: vt cuſto-
diam mandata tua.

1. Cor. Non vnum genus eſt noſtræ afflictionis: eſt tentatio,
10. eſt & calumnia; ſed tentatio leuior, calumnia grauior: ſi-
Mat. 26 quidem tentatio poteſt eſſe calumnia, calumnia in ſe &
tentationem habet. Eſt humana tentatio, quã ferre poſ-
ſumus: calumnia autem grauis eſt. Et ideò Dominus, quę
ſunt grauiora ſuſcepit, & calumniis appetitus ſilentium
detulit triumphale. Calumnia autem eò grauior eſt; quia
non ſolùm falſa componit, verumetiam quæ piè geſta
ſunt, decolorat: vt Ioſeph non ſolùm adulterii oblatione
tentatus eſt, & inuitatus ad crimen herili illecebrâ, ve- Gen. 39.
rumetiam tentatus calumniis, compoſito elogio quod
ipſe adulterium dominæ ſuæ inferre voluiſſet, cõprehen-
ſúſque exuerit veſtem, † ne ipſe vt fraudis indiciũ, atque al. ne fraudis.
inſigne criminis teneretur: amictúmque ideò fugiens re-
liquerit, vt laqueos vim ferentis, & nexos illecebroſæ
artis euaderet. Ipſe Dauid ſenſerat quod timebat Saül, & 1. Reg.
quibus calumniis laborabat: † perterritis omnibus, al- 17.
lophyli impetum luſit, & ſingulari certamine ſummam al. præ-territis.
belli, & totius prælii pondus excepit, virtute ſuâ ſolus
commune crimen refellens, & totius retorquens in ho-
ſtem plebis opprobrium: & tamen quia iuuenculæ dixe-
runt: *Saul triumphauit in millibus, Dauid in decem milli-* 1. Reg.
bus: gloriâ in inuidiam verſâ, odio cœpit vrgeri. Et, vt 18.
de poſterioribus loquamur) Suſanna bene ſibi conſcia Dan. 13
erat; ſed apud homines ſibi adeſſe non poterat. Duo Ibidem.
presbyteri ſenes falſum teſtimonium deferebant, nume-
rus Sacerdotum, atque ſenectus vocem offerebant puel-
læ, ſola conſcientia erat apud Deum libera. Denique
hominum damnata iudicio, nutu eſt abſoluta diuino:
Ideò ait Propheta: *Libera me à calumniis hominum, vt*
cuſtodiam mandata tua. Qui enim opprimitur calumnia,
non facilè poteſt cuſtodire mandata diuina. Triſtitiæ ne-
ceſſe eſt plerumque aut timori cedat, & affligatur, vel
metu calumniæ, vel dolore.

I Vultum tuum illumina ſuper ſeruum tuum: &
doce me iuſtitias tuas.

Illuminat Dominus Sanctos ſuos, & lucet in corde 2. Cor. 4
Iuſtorum. Itaque cùm ſapientem videris, cognoſce Luc. 11.
quia deſcendit ſuper eum Dei gloria, illuminauit eius Exo. 33.
mentem ſcientiæ fulgor, cognitioniſque diuinæ. Illu-
minauit etiam corporaliter faciem Moyſis, & transfigu-
rata eſt gloria vultus eius, quem videntes Iudæi tre-
pidauerunt: & ideò factum eſt vt Moyſes velamen Exo. 34
poneret ſuper faciem ſuam, ne in eam filii Iſtael in-
tenderent, & perturbarentur. Simul declarabatur 2. Cor. 3
K myſterium, quod illud velamen quod in facie Moyſis
corporaliter ponebatur, in cordibus Iudæorum myſticè
poneretur, eò quòd veram legis claritatem videre nõn Exo. 34
poſſent: Vultus enim Moyſi fulgor eſt legis: fulgor
autem legis non in litterâ; ſed in intellectu eſt ſpiritali. Deut.
Itaque quamdiu vixit Moyſes, & alloquebatur Iudæo- 34.
rum populum, velamen habebat in facie ſuâ. Mortuo Ioſue 1.
autem Moyſe, Ieſus Naue iam non per velamen; ſed
facie reuelata, & presbyteros alloquebatur & populum,
& nemo trepidabat; cùm vtrique & ipſi dixerit Deus,
quòd cum ipſo ità eſſet futurus, vt fuit cum Moyſe, & Ibidem.
eum ſimiliter illuminaret: geſtorum vtique, non vultus
gloriâ: hoc ſignificante Spiritu ſancto, quòd venturus 2. Cor. 3.
L eſſet verus Ieſus, ad quem ſi quis conuerteretur, & eum
vellet audire, de corde ſuo velamen auferret, & reuela- Exo. 34.
tâ facie verum Saluatorem videret. Ergò Deus omnipo-
tens Pater, qui in Moyſis facie excæcauit populum Iu-
dæorum, non duritiâ; ſed præſcientia: nec malitia; ſed
æquitate atque iuſtitiâ: ipſi enim ſibi velamen poſuerũt, Rom. 7.
qui Legem intelligere noluerunt. Lex enim ſpiritalis eſt, Philip. 3
ſicut dixit Hebræus ex Hebræis (is vtique ſecundùm il-
lud quod dat vnicuique noſtrum, in quo non tribuentis;
ſed non diligentis eſt culpa) iſte, inquã, *Domin' illumina-*
uit cor populi nationum in facie Chriſti Ieſu, per eius aduẽ-
M *tum*: quod euidenter Apoſtolico declarauit exemplo, ſi-
cut ſcriptum habemus: *Quoniam Deus qui dixit de tene-* 2. Cor. 4
bris lumen ſplendeſcere, illuxit in cordibus noſtris, ad illu-
minationẽ ſcientiæ claritatis Dei *in facie Chriſti Ieſu.* Ideò Ibidem.
ergò dicit Dauid ad Dominũ Ieſum: *Vultum tuum illu-*
mina ſuper ſeruum tuum. Faciẽ Chriſti videre cupiebat,
vt mens eius illuminari poſſet. Et ſecundùm Incarnatio- Luc. 10
nem poteſt accipi: Multi enim Prophetæ & Iuſti vide- Exo. 33.
re voluerunt, vt ipſe Dominus declarauit. Quod autem Act. 7.
negatum Moyſi fuerat, non quærebat, vt corporaliter
Dei vultum in corpore videret (ſi tamen & Moyſes, tam
ſapiens & eruditus hoc potuerit ſimpliciter magis, quam
in myſterio poſtulare) humanum tamen eſt deſiderium

ſuprà

ſuprà nos extendere. Nec immeritò faciem eius aduenientis ex Virgine quærebat videre, vt illuminaretur in *Luc. 24* corde, ſicut illuminabantur etiam illi qui dicebant: *Nonne cor noſtrum ardebat in nobis, cùm aperiret nobis Scripturas?* Quod ſi quis ad Deum Patrem dictum vult videri, *Ioan. 14* poteſt accipi vultus Patris, Filius. Qui enim videt Filiũ, *Pſal. 33.* videt & Patrem. Illuminat tamen vultus Dei, ſecundùm quod oculi eius ſuper Iuſtos habentur. Quod cùm ſpecialiter ſit probandum; tamen qoia incidit illuminationis vultus Moyſi hiſtoria, ne quis putet corporaliter *Exo. 34* id fieri non potuiſſe, cognoſcat: Etenim vſu ſolis, quòd multis etiam pallore confectis totius corporis figura mutatur, & ignis vapore calefactis ſpecies vultus rutilantis offunditur? oriente die, rubent terræ croceo colore perfuſæ, imaginem de beneficio mutuatæ, gemmarum quoque monilia coruſcantia transfunduntur finitimis quòd ipſa radiauerint, & miraris ſi Moyſis vultus diuinæ infectus ſit claritate præſentiæ? Miraris ſi refulgente Dei gratiâ Iuſti vaporetur ingenium? Non dubitauit Propheta, qui popoſcit illuminari priùs, vt iuſtitias Domini poſſet addiſcere.

B

In decurſus aquarum deſcenderunt oculi mei, quia non cuſtodiui Legem tuam.

Granditer affectum pœnitentiam gerentis expreſſit, dicens quòd in aquarum decurſus oculi ſui deſcẽderint; ſiue quia per eos tamquàm per meatus vndantiũ fluentorum, ita exuberantium lachrymarum ſe quidam ductus effuderit, & fletus irrigui per continoum quoddã & iuge profluuium; ſiue quòd ipſi deſcenderint oculi: Habet enim hoc vis ſummi doloris, vt cum lachrymis oculi quodammodò ipſi videantur deſcẽdere: eò quòd tanta vis lachrymarum ſit, vt putentur oculi in fletus reſolui, & in lachrymas effundi. Oculi ergò ipſi tamquàm in decurſus deſcendunt aquarum, quo verbo impetus deplorantium vehemẽs expreſſiùs declaratur; ſe- *Cant. 4* cundùm illud quod in Canticis ſcriptum eſt: *Fons hortorum, puteus aquæ viuæ, & impetus deſcendens à Libano.* *Ibidem.* Hos impetus Eccleſia deduxit à Libano? hoc impetu di- *Ioan. 4.* luuntur peccata, hoc impetu puri fontis Spiritus ſancti *Cant. 4* affluit à Libano Sponſa, & à principio fidei tranſiuit ſeculum, & pertranſiuit ad regnũ. Aliis fons eſt, aliis puteus pro captu noſtro gratia ſpiritalis; aliis hortus clauſus, fons ſignatus; aliis hortorum fons, qui in Eccleſiæ dote numeratur; aliis impetus deſcendens à Libano; & *Hier 18* magnus impetus qui numquàm deficit: Non enim deficient de petrâ vbera, neque nix à Libano, neque aqua *al. Hieruſalẽ.* quæ fertur valido vento virgini † Iſraël. Deſcẽdit impetus à Libano, quando collectis in vnũ Apoſtolis & plu- *Act. 2.* ribus credentibus, factus eſt ſubitò de cælo ſonus, tamquàm vi magnâ Spiritus ferretur, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancto diuerſitates donante linguarum. Bonus *3. Reg. 19.* impetus, qui lædere neſciat, nôrit implere. Si quis igitur hunc impetum ſuperuenientis è cælo gratiæ vult mereri, deſcendat etiam ipſe oculis in decurſus aquarũ. Qui hunc primum impetum fuderit, illum merebitur. Deſcendit oculis ſuis in hos ductus aquarũ, quæ lachrymis *Luc. 7.* irrigauit in Euangelio Domini pedes: & ideò fidei ſuæ *Luc. 8.* pretio emit animæ ſuæ, & corporis ſanitatem, iam non ſanguinis profluæ, ſed gratiæ ſpiritalis. Deſcendit ergò Dauid Propheta, ideò de peccato gratiam retulit. Deſcendit in aquarũ ductus, hoc eſt, repleuit eos, & decurrentium aquarum lachrymis ſuis fluẽta cumulauit, aut inanes & vacuos ductus ſolis repleuit fletibus, aut (quod elocutionis moralis qoidam ſenſus oſtendit) deſcendit in aquarum ductus, tranſiuit eos. Et poſſemus dicere: Tranſcendit eos, & ſupergreſſus eſt: ſed minuitur vis eloquij, quo vis maior affluentiæ deſcendẽtis quàm aſcendentis exprimitur. Vide, rogo, quid de vſo verba habeant, impetum ſuum ſermo propheticus non amittat, licet vſus ipſe ſcriptorum ſenſui ſeruire, maiore decore conſueuerit. Diuersè hoc & ſæpè ſignificauit, & propemodùm incrementa ſemper aſſumpſit: Dixit enim pri- *Pſal. 6.* mò: *Lauabo per ſingulas noctes lectũ meum, lachrymis ſtra-* *Pſal. 41* *tum meũ rigabo.* Dixit iterùm: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ*

C

D

E

F

A *panes.* Dixit etiam: *& potum meum cum fletu miſcebã.* Hîc addidit, dicens: *In decurſus aquarum deſcenderunt oculi* *Pſ. 108* *mei.* Hoc ſecutus in Threnis Hieremias, affectum doloris expreſſit, vim oculi deſcendentis imitatus: Sic enim habet: *Defecerunt in lachrymis oculi mei, conturbatum eſt cor meum.* Tamquàm deſcenderent oculi, qui deficiunt in lachrymis. Et alibi: *Oculus meus abſorptus eſt:* Sed *Thren. 2.* plus eſt aquas lachrymis vincere, quàm oculos abſorberi fletibus. Et alibi idem Hieremias: *Clamauit cor eorum ad Dominum: muri filiæ Sion deducant, vt torrentes la-* *Thren. 3.* *chrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiẽ, non ſileat pupil-* *Thren. 2.* *la oculi tui.* Oculi igitur qui torrentes deducunt lachrymis ſuis, ipſi in ductus aquarum deſcendunt; hoc eſt, cumulantur, vt faciant eos ſuis augentes fletibus impetu exondare torrentium. Sunt tamen codices qui habent: διεξόδους ὑδάτων κατέβησαν οἱ ὀφθαλμοί μου, hoc eſt, Ductus aquarum direxerunt oculi mei: Sed ego in Græco codice meo κατέβησαν legi, hoc eſt, deſcenderunt, in quo poteſt fieri, vt in vtramlibet partem duarum adie- *2. Reg. 13.* ctione aut diminutione litterarum ſcriptor errauerit. Et *2. Reg. 18.* habuit quidem multa quæ fleret, vel inceſtum filiæ, vel interitum filiorum; ſed hîc non hoc fleuiſſe ſe dicit; ſed *2. Reg. 12.* quia non cuſtodiuit Legem Domini. A ſancto viro plus culpa, quàm ærumna defletur. Fleuit itaque quando ei *Ibidem.* Nathan de Vriæ morte indignationem Domini nunciauit: & peccatum ſuum de præuaricatione Legis agnouit. Denique filio in ægritudine conſtituto, neque cibum ſumpſit, neque regium thronum aut cubile conſcendit: ſed ſtratus in terrâ ieiuna ora lachrymis diluebat, non tam filij mortem, quàm peccati pœnam in illo lauare deſiderans. Fleuit, quando numerato populo, *2. Reg. 24.* repentè corde percuſſus eſt. Denique *peccaui*, inquit, *grauiter, peccaui ſtultè.* Fleuit igitur primò; quia elatus regiâ poteſtate, quærendo numerum plebis, menſuram egreſſus eſt conditionis humanæ: deinde quia ſui erroris pretio vindicabatur in plebem: Sed à Domino hæc propoſita pœna fuerat, non à Rege eſt poſtulata. Domini tamen ſe committendo miſericordiæ, electionis cauſam probauit, ſimul quia propter eum populus la- *Ibidem.* borabat, ipſéque ſe offerendo pro populo, elationis ſoluit iniuriam, pietatis probauit affectum.

In Octonarium decimum octauum Enarratio.

Zadic.

SEquitur Zadic littera decima octaua, quæ Latinâ *Thren. 4* interpretatione dicitur *Conſolatio.* Poſt more torrentium lachrymas defluentes, & graues fletus dolo- *Eccleſ. 9* ris, oportebat conſolationem ſequi: Nam qui in do- *Matt. 5.* loribus ſunt, conſolatione indigent: & qui grauibus ærumnis pœnas commiſſorum luerunt criminum, ſperant indulgentiam: & qui fletibus & lachrymis propria delicta lauerunt, requiem promerentur. Hæc omnia in Scripturis diuinis qui quærit, inuenit: Nam & primum illud, vt in dolore poſitos conſolemur, docet illa quæ in libro Hieremiæ flebiliter clamat ad captiuos & exules Iudæorum: *Ite, proficiſcimini, filij! ego autem relicta* *Baruc. 4.* *ſum deſerta. Exui me ſtolâ pacis, indui autem me ſacco precationis meæ; clamabo ad Excelſum in diebus meis. Animo æquo eſtote, filij! clamate ad* Deum; *& extrahet vos de manu Principum inimicorum: Ego enim ſperaui in illo æternam ſalutem veſtram.* Credentibus igitur in Dominum, eſt in Domini miſericordiâ conſolatio. Eſt etiam aliud conſolationis genus iis qui graues ſoluerint pœnas, vt habes ſcriptum in Eſaiæ libro: *Conſolamini, conſolami-* *Eſai. 40* *ni populus meus, dicit Dominus: Sacerdotes! loquimini in cor Hieruſalem, conſolamini eam, quoniam repleta eſt humiliatio eius, ſolutum eſt peccatum eius; quoniam accepit de manu Domini duplicia peccata ſua* Etiamſi fides deerat, pœna ſatisfecerat. Releuantur ſolutione pœnarum, qui abſoluuntur commendatione meritorum. Tertium eſt, cùm lachrymis crimen abluitur; vt eſt illud: *Diſ-* *Pſal. 6.* *cedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.* Quod etiam hoc loco, & pleriſque aliis, in Libro Pſalmorum facile

De pœn. di. 3. reperitur. Conſolatio igitur prima ordine eſt, quuniam
c. prima noo obliuiſcitur Deus facere miſericordiam, neque in
conſolatio. æternum proiicit, quos putauerit coërcendos. Secunda,
& Phili. 4. quòd decurſis ſuppliciis, quæ propter peccata noſtra
ſent. di. toleraumus, ad veniam pertinemus. Vnde nõnulli Phi-
25. §. attende lector. loſophi diſputauerunt obeſſe improbis abſolutionem,
prodeſſe mortem: eò quòd in illâ ſit incentiuum delin-
quendi, in morte autem finis. Hoc ſumptum eſſe de no-
Prou. 3. & 23. ſtris cui dubium, cùm in Prouerbiis Salomonis ſit: *Qui
parcit baculo, odit filium ſuum: caſtigat enim Dominus quem
Pro. 26. diligit.* Et infrà: *Flagellum equo, & ſtimulus aſino imperat,
virga autem nationi imprudenti.* Pœna enim corrigit &
emendat errantem. Si talis eſt qui emendari non queat, H
aufertur è medio, ne grauiora committat: Mortuus e-
Eccl. 4. nim iam neſcit errare. Ideóque & Eccleſiaſtes ait: *Et
laudaui ego mortuos magis quàm viuentes; & optimum
iudicaui ſuprà hos eum qui nondum natus eſt, qui non vi-
dit hoc opus malum.* Mortuus præfertur viuenti; quia
peccare deſinit. Mortuo præfertur qui natus non eſt;
quia peccare neſciuit. Nunc dicamus etiam de iis, qui
pœnas ſcelerum ſoluerunt ſuorum. Nónne iſti tulerunt
culpæ pretium, & iam noo integra his pœna debetur?
Clamat per Eſaiã Dominus: *Conſolamini, populus meus!*
Eſai. 40 *quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* Diſ-
Plat. in Menone. cite vnde Plato hæc ſumpſerit. Eruditionis gratiâ in I
Ægyptum profectus, vt Moyſis geſta, Legis oracula, &
Prophetrum dicta cognoſceret, audiuit conſolationem
populi, qui ſuprà peccati modum videbatur fuiſſe pu-
nitus: & hunc locum quadam adopertum dote verbo-
rum in dialogum tranſtulit, quem ſcripſit de Virtute.
Quem locum tamen Dominus in Euangelio pleniùs
comprehendit, & apertiùs declarauit, dicens per Abra-
Luc. 16. hæ perſonam ad illum diuitem ſæculi huius: *Fili! recor-
dare, quia recepiſti bona in vitâ tuâ, & Lazarus ſimiliter
mala: nunc autem hic conſolationem habet, tu verò crucia-
ris. & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum fir-
matum eſt, vt ij qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint,* K
neque inde huc tranſmeare. Sed iam audiamus, quid Iu-
ſtus in conſolando ſe loquatur.

Iuſtus es, Domine! & rectum iudicium tuum.

Verè ioſtus vir, qui lachrymis profluens, inuolutus æ-
rumnis, graui ſupplicio delicta perſoluens, non tædio
vincitur, non metu frangitur, non labore laſſatur, nõ in-
gratus, aut triſtis eſt: Plerúmque enim vulgus hominum
ſua delicta non repetens, iniuſtè ſe putat tolerare quæ
Pro. 18. patitur. At verò vir iuſtus, qui ſeipſum ſtatim in exordio
Luc. 23. ſermonis accuſat, iuſtitiam Domini prędicat, quòd me- L
ritis ſuis digna patiatur. Dicendo autem iuſtum Deũ, de
ſuâ quidem iuſtitiâ antè pronunciat; ſed de iuſtitiâ Do-
mini ſperat & veniam: Iuſtus enim nõ ſemper iraſcitur:
ſicut enim vltor culpæ, ità moderator eſt pœnæ: ſicut
vindex peccatorum, ità remunerator eſt virtutum, opti-
2. Tim. 2. morúmq; meritorum. Qui vult dare præmium, debet
expectare certamen; quia nemo ſine certamine corona-
bitur. Sinit ergò nos ſæpè tentari, volens iuxtà præmia
dare, luctanti vtiqoe, non dormienti. Non decet redi-
mitos floribus coronari; ſed puluerulentos: nec molles
deliciis; ſed labore exercitatos ornat victoria. Iuſtus er-
gò in aduerſis ſuis iuſtitiã Dei laudat. Sed non hoc ſen-
tit amiſſis teneris parẽs liberis, non immaturo nuptę vi- M
duatus conſortio, non æger in dolore, non naufragus in
periculo, non reus in iudicio, non captiuus in laqueo.
Hier. 38 Clamat tamen Hieremias, cùm futuræ annuntians po-
pulis captiuitatis ærumnã, in luti voragine turpi necan-
dus illuoie mergeretur. *Iuſtus es, Domine!* clamabat ite-
rùm cùm victæ plebis miſerandis ſeruitiis angeretur:
Thren. 1. *Iuſtus eſt Dominus; quia os eius ad iracundiam irritaui.* Et
ſub aliâ litterâ: *Ità foris ſine filiis fecit, vt ab intùs mors:*
Ibidem. hoc eſt, ſicut in paradiſo fecit, ità & in huius ſæculi æ-
Sap. 2. rumnâ deſæuit. *Inuidiâ enim diaboli mors introiuit in orbẽ
terrarum.* Clamabant Hebræi cùm propter virtotẽ de-
uotionis, & fidei gratiam, fornacis ardentis ambirentur
Dan. 3. incendiis: *Iuſtus es, Domine! in omnibus quæ feciſti* & ideò
meruerunt vt illæſi ignibus, Domini iuſtitias prædica-
G rent. Daniel quoque Propheta ſecundò in lacum miſſus Dan. 14
leonum, & immanium ferarum ſæuitiâ atque horrore
circũdatus, recta omnia in conſpectu eſſe Domini im-
perterrito clamore iactabat. Ionas incluſus vtero be- Iona 2.
ſtiali, anhelandi vix habens commeatũ. Iuſtus iniuſtorũ
ſorte damnatus, clamabat de ventre ceti in mari cum
voce laudis & confeſſionis: † *Immolabo tibi.* Dauid cùm al. ſupplico.
fugeret à facie Abeſſalon parricidalibus armis & terris
pulſus, & regno egreſſus, cùm pro totius populi ſe of- 2. Reg. 15.
ferret excidio, dicebat: *Iuſtus es, Domine! & rectum iu-
dicium tuum.* Grex innocens iſte quid fecit? Ego paſtor 2. Reg.
feci malum apud iuſtum Deum, pœna de culpę auctore 24.
H ſumatur. Ipſe pater fidei Abraham, cùm ad immolan-
dum vnicus à ſene filius poſceretur, paternę pietatis af- Gen. 22
fectum diuinæ confeſſiooe iuſtitiæ temperabat, dicens:
Iuſtus es, Domine! Non enim poſcis alienum; ſed tuum 1. Par.
repoſcis: ipſum tibi reſtituo quem dediſti. Hunc imita- 29.
tus Iob, extinctis liberis, patrimonióq; nudatus amiſſo, Iob. 1.
amictum ſui corporis ſcindens ait: *Nudus natus ſum, nu-
dus*, inquit, *& moriar. Dominus dedit, Dominus abſtulit:
Sit nomen Domini benedictum.* Omnes ergò iuſtum Do-
minum prædicemus: & qui moribunda ſepulchro ſua
membra componit, & qui damno feritur, aut funere fi-
liorum, dicat: *Iuſtus es, Domine!* Quid enim noſtrum a- 1. Cor. 4
I mittimus? Clamat Apoſtolus: *Quid habes quod non acce-
piſti?* Quod habemus ergò, accepimus: quod igitur a-
mittimus, reddimus, n amittimus. Iuſtus Dominus in
periculis, iuſtus in damnis, iuſtus in vltionibus eſt, non
ſolùm quia vnuſquiſque iuſtè culpæ ſuæ pœnas luit;
verumetiàm quia dum vnus puoitur, plurimi corrigũ-
tur. Ananias & Sapphira in Actibus Apoſtolorum frau- Act. 5.
dati pretij, quod de agri venditione perceperant, cri-
men admiſerunt; qui poterant nihil offerre, & crimen
euadere. Verùm ne quis impunè circumſcribendos A- Exod. 14.
poſtolos arbitraretur, aut miſericordię ſuę munus frau-
de contaminaret perfidiæ, morti addictis æternæ perfi-
K dis, vniuerſos ad fidei ſtudium iuſto terrore compoſue-
runt. Pharao eum populo ſuo fluctibus merſus, mun-
danæ conuerſationis exemplum eſt, ne quis Dei popu-
lum perſequatur. Denique potuit eum Deus voluntati Exo. 9.
ſuæ facere obedientem; ſed eius pœnâ omnes voluit e-
mendari. Ideó que dicit ad eum Dominus: *Quia ad hoc* Rom. 9.
*ipſum te excitaui, vt oſtendam in te virtutem meam & an-
nuntietur nomen meum in vniuersâ terrâ.* Non vtique Do-
minus ſuæ laudis; ſed noſtræ correctionis incrementa
quærebat. Omnes ergò Sapientes dicunt: *Iuſtus es, Do-
mine! & rectum iudicium tuum:* Neque enim tradimur
aduerſariis ſine iudicio ipſius, oeque ſine ipſius iudicio
L in tribulationes venimus: Hæc iuſtorum eſt conſola-
tio, hoc eſt Domini iudicium. Denique & ſuprà ha- Octon. 7
bes. *Memor fui iudiciorum tuorum, quæ à ſæculo ſunt, &
me conſolatus ſum.* Aduertis ergò quia iudicia Domini
conſolationes ſunt.

Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua, & verita-tem tuam nimis.

Verùm nimis mandaſti, an nimiam veritatem? Sed &
nimia veritas plena laudis, & nimiùm mandare, prouidentiæ atque cautelæ eſt. Etenim infirmos nouerat,
ideò ſæpiùs admonebat, vt non obliuiſcerentur.

M

Exquiſiuit me zelus domus tuæ, quoniam obliti ſunt verborum tuorum inimici mei.

Exquiſiuit me zelus. Eſt zelus ad vitam, & eſt zelus ad
mortem. Ad vitam zelus eſt diuina præcepta ſeruare, &
amore Domini eius cuſtodire mandata, vt fecit Phi-
nees, de quo legimus in Numeris, dicente Domino Num. 25.
ad Moyſen: *Phinees filius Eleazar filij Aaron Sacerdo-
tis ſedauit furorem meum à filiis Iſrael, in eo quòd æmu-
latus eſt zelum meum in illis, & non conſummaui filios
Iſrael in zelo meo, ſicut dixit: Ecce ego do ei Teſtamen-
tum pacis, & erit illi & ſemini eius poſt eum Teſtamentum
ſacerdotij æterni, propter quod æmulatus eſt Deum ſuũ, &*

Num. 16. *exorauit pro filiis Iſrael.* Cęſa iacebant viginti quatuor A
millia populorum, tendebat pœna in omnes, nec vllus
Num. 25. finis exitij. Arripuit Siromaſtem Phinees, duos occidit
interdictâ ſibi conſuetudine copulatos, redemit omnes,
indignationem Domini mitigauit, dedit victoriā, qui-
bus negabat ſalutem. Quàm ſalutaris eſt igitur Dei ze-
lus? Non vnius temporis illud vitium fuit: & nunc Ma-
dianitis miſcetur Iudæo. Madianitis eſt, quæ nullo eſt
vxoris legitimæ copulata cōiugio, nullo fidei iuncta cō-
ſortio. Madianitis eſt hęreticorum perfidia, cùm popu-
lum Dei tentat. Quàm multis populis meretrix iſta fe-
ralis irrepſit, quæ publico funere totum populum com-
muni morte tumulauit? Veni & nunc, Phinees! arripe
gladium verbi, interfice perfidiā, iugulato hæreſim, ne B
propter eam populus vniuerſus intereat. Vrget ira cęle-
ſtis, percute ipſam vuluam impietatis, generatoriúmq;
perfidiæ, ne partus formetur infelix, ne adulterina con-
ceptio diffundat ſeminariū pręuaricationis & ſceleris,
vt Dominus tecum ſtatuat Teſtamentum pacis, & Teſta-
mentum gratiæ, Teſtamentum promiſſionum cęleſtiū.
Zelum habere debet Sacerdos, qui incorruptam ſerua-
re ſtudet Eccleſiæ caſtitatē. Et ideò Princeps Sacerdo-
Ioan. 2. tum dicit: *Zelus domus tuæ deuorauit me.* Et Phinees Sa-
Num. 25. cerdos erat, & nepos Sacerdotis, & filius Sacerdotis.
Bonus zelus & vtilis in Sacerdote, præcipuè ne negli-
gens, ne remiſſus ſit. Melius eſt vt vnius, aut duorū dam-
natione plurimi liberentur, quàm duorum abſolutione C
plures periclitentur. *Exquiſiuit,* inquit, *me zelus domus
tuæ.* Vides quia zelus Dei gratia eſt, qui exquirit, qui ſu-
peruenit, qui ſe Iuſti infūdit pectori. Zelus Dei vita eſt.
Ioan. 2. Denique Dominus ait: *Zelus domus tuæ deuorauit me:*
Sicut enim antè in Adam deuorauerat hominem mors
præualens; ità zelus deuorauit quē viuificauit in Chri-
ſto. Zelum habuit Elias, & ideò raptus ad cælum eſt. *Ze-
4. Reg. 2. lans,* inquit, *zelaui Dominum.* Zelum habuit Matathias
3. Reg. 19. bar Ioannis, qui aduersùs ſacrilegia Antiochi excita-
1. Mac. 2. uit Dei plebem. Zelum qui habent, omnes ſibi inimicos
ſuos putant qui ſunt hoſtes Dei, quamuis patrē, fratres,
ſorores. Omnibus dicit: *In hoſtes facti ſunt mibi*: ſicut
Dauid ait. Quid multa? Apoſtolus quoque Domini hoc D
Pſ. 138. declaratus eſt nomine, vt Simō † Zelotes diceretur, ſi-
Luc. 6. al. Iudas. cut legimus in Euangelio. Zelo fidei populus gentilium
vitam ſibi acquiſiuit æternam, quam negligentiâ atque
deſidiâ Iudæorum populus amiſit. Ideóq; ſcriptum eſt:
Eſai. 26 *Zelus apprehendet populum ineruditum.* Quoniam popu-
lus qui erat eruditus in Lege, nullum fidei habebat ar-
dorem. Contulit ſe zelus ad Gentes: cuius tanta eſt gra-
tia, vt electionis pręrogatiuam vicerit, & eruditionis in-
duſtriam ſuperârit. Denique apprehendens populū in-
eruditum, fecit eſſe meliorem. Itaque ea gratia operata
eſt in populo nationum, vt hereditatem Domini mere-
retur, quam operatus eſt Dominus, vt Eccleſiam ſibi ex
Cant. 8 nationibus copularet. Zelus ergò charitas eſt. Denique
valida eſt ſicut mors charitas, durus ſicut inferi zelus. E
Durus zelus, quē vitæ huius nulla vincit illecebra. Du-
rus ſicut inferi, per quem peccato morimur vt viuamus
Deo. Angeli quoq; ſine zelo nihil ſunt, & ſubſtātiæ ſuę
amittunt pręrogatiuam, niſi eam zeli ardore ſuſtentēt.
Denique in Apocalypſi Ioannis Dominus ad Angelum
Rom. 9. Laodiceæ dicit: *Scio opera tua, quòd neque frigidus es, ne-
que calidus. Vtinam frigidus eſſes, aut calidus: ſed quia te-
Apoc. 3. pidus es, incipiam te euomere ex ore meo; quia dicis, Diues
ſum, & ditatus, & nullius egeo; & neſcis quòd tu es miſer,
& miſerabilis, & mēdicus, & nudus, & cæcus. Conſulo ti-
bi, vt emas à me aurum igne probatum.* Hic eſt Dei zelus,
hic eſt fidei vapor, deuotionis feruor, qui nos velut ſua- F
uem cibum in Chriſto remollit & format. Quanta Do-
mini gratia, vt nos in ſuo ore conſtituat, & quaſdā me-
ritorum noſtrorum epuletur dapes, ac ſi meremur, de-
uoret, ſi noſtri cibi ſuauitatibus delectatur: Beatus quē
ſapientia deuorauerit, quem virtus hauſerit, quem iu-
ſtitia receperit, culpa in eo habere non poteſt portionē,
quem abſorbuerit remiſſio peccatorum: Vbi enim er-
ror inueniet, quem integritas immaculata ſuſceperit?
Zach. 8 Et quid miremur, ſi Angeli eum habent? Ipſe Deus Pa-
ter ait: *zelans zelabo Hieruſalem zelo magno.* Quia Deus

A magnus, Ideò & zelus eius magnus eſt; & pro vniuſcu-
iuſq; potentiæ qualitate; ità & zelus aut mediocris, aut
magnus eſt. Zelo vindicatur Hieruſalem, zelo Eccleſia Ioan. 2.
congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia poſſi- Mat. 21
detur. Dominus quoq; Ieſus ait: *Zelus domus tuæ come-
dit me*: Increpans Iudæos quod domum orationis fece-
rint ſpeluncam latronum, fecerint & domum negotia-
tionis. Sed non ſolùm locum Eccleſię zelare debemus;
ſed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne
ſit domus negotiationis, aut ſpelūca latronum: Si enim
lucra, quæſtus, & pecuniæ emolumenta aucupemur,
domum negotiationis fecimus. Si inuadamus aliena
poſſeſſiones, fines viduæ vel minorum, fecimus ſpelū-
cam latronum. Veniat ergò Verbum Dei, & de hac do- Ibidem.
B mo proiiciat fures, direptores, caupones, vt mundum
ſit cor tuum, pectus tuum. Sed eſt zelus ad culpam, eſt Pſ. 72.
zelus ad gratiam: Nam & ipſe Dauid ait: *Zelans in pec-* Eccl. 6.
catoribus pacem. Et in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: *Non ze-* Eccli. 26.
*les mulierem ſinus tui, ne oſtendat ſuper te malitiam doctri-
næ nequam.* Et mulier zelotypa in muliere fideli iure re-
prehenditur. Aduertimus ergò quòd menſura quędam
& diſciplina ſit zeli, ſicut diſciplina virtutis. Et ideò
beatus qui zeli nouerit diſciplinam, & oderit eos qui
Domini gratiam relinquentes, ſalutem propriam dele-
runt, errorem ſibi fraudis adſciſcunt. Ideóque ait: *Quo-
niam obliti ſunt verborū tuorum inimici mei.* Qui ſunt iſti
C inimici? Si populus Iudęorum, quomodò inimici erant
ſub eius imperio conſtituti? Dauid enim Iudæos omnes Ioan. 1.
regno proprio gubernabat. Si Gētiles, quomodò obliti
verborum Dei, qui legem Domini neſciebant? Nemo
enim niſi id quod perceperit, obliuiſci poteſt. Illi ergò Pſ. 138.
inimici mei, qui inimici tui, qui Dominum in propria
ſua venientem non erant recepturi. Hos graues hoſtes,
hos inimicos ſuos Propheta teſtatur, non qui ſibi eſ-
ſent; ſed qui Chriſto rebelles. Deniq; alibi ait: *Et ſuper
inimicos tuos tabeſcebam. Iuſto odio oderam illos.* Grauiora Rom. 11
putans arma perfidiæ eſſe, quàm pugnæ: Nemo enim
grauior hoſtis omnium, quàm qui omniū lædit Aucto-
rem. Ideò ergò zelo magno acquiſitus eſt populus na-
D tionum, quoniam à ſuo Deus populo negabatur. Nec
enim poterant, aut fidei deuotionem, aut diſciplinā te-
nere virtutis, qui memoriam præceptorum cæleſtium
non tenebant. Sic Adam de paradiſo eiectus eſt, ſic po- Gen. 3.
pulus Iudęorum de pręrogatiua electionis excluſus eſt. Rom. 11.

Ignitum alloquium tuum nimis, & ſeruus tuus
dilexit illud:

Ignem quidem Dominus miſit in terrā, non vt ea So- Luc. 12.
domitano rursùs, ſicut ſcriptum eſt, arderet incendio; Gen. 19.
nec vt eam donatæ munere fœcūditatis, aut vſu vel flo- Gen. 13. Gen. 1.
re viriditatis exueret: Opus enim ſuum Dominus pro-
bare magis atque augere, quàm minuere aut damnare
E conſueuit. Neque verò dignum erat, vt elemēta innoxia
noſtri luerent ſceleris vltionem. Quid natura delique-
rat, ſi adulta iam ſoboles errauit? Non erat partus in vi-
tio, ſi deuio lapſa eſt errore progenies. Non eſt hîc na-
tura; ſed vſus in culpâ. Quem ergò Dominus ignem in
nouo ſparſit Teſtamento? Qui ſecretos mentium diuinę Luc. 12.
ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem
fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatē virtutis ac-
cenderet. Hoc igne calefactus, dicit Hieremias: *Et erat* Hier 20
ignis flammigerans in oſſibus meis. Hoc ſermonum igne
cæleſtium vaporati Cleophas, & ille alius qui ſimul
cum Domino ab Hieruſalem vſque ad caſtellum con-
F fecerant iter, dicebant: *Nónne cor noſtrum ardens erat in* Luc. 24
nobis, cùm aperiret nobis Scripturas? Ignis ergò hic, ſermo
Chriſti eſt. Et bonus ignis, qui calefacere nouit, ne-
ſcit exurere, niſi ſola peccata. Hoc igne ſuper bonum
fundamentum poſito, Apoſtolicum illum aurum pro- 1 Cor. 3
batur: hoc igne illud morum vel operum examinatur Pſ. 11.
argentum: hoc igne pretioſi illi lapides illuminantur;
fœnum autem & ſtipula conſumitur. Mundet ergò hic 1. Cor. 15
ignis animum, conſumit errorem. Vnde & Dominus Ioan. 15
ait: *Iam vos mundi eſtis propter ſermonem quem locutus* Leuit. 6.
ſum vobis. Hic eſt ignis qui ardet ante Dominum.

niſi enim qui flagrantiam deuotionis ſumpſerit, pręſentiam Domini habere non poterit. Accende hunc primũ ignem in mentibus tuis, vt Chriſti tibi lumen effulgeat. Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur: Vrit enim ſermo diuinus, vt corrigat conſcientiam peccatoris, nõ exurit vt perdat. Hic ignis hebetare, hic ignis extinguere materialium ſæua flammarum conſueuit incendia. Denique Hebræi hoc igne ſuccenſi, fornacis ardentis vaporem nec timere, nec ſentire potuerunt. Meritò ergò bonus ſeruus diligit ignitum Domini alloquium, quo induitur charitas quæ excludit timorem. Pulchrè autem addidit, *nimis*: quia omnis quidem doctor inflãmat audientis affectum; ſed ſuprà omnes eſt ſermo Dei, diuiſiones artuum & intima penetrans medullarũ. Tripliciter ergò deſcribe tibi ignitum alloquium Dei, vel quod mundat, vel quod accendit, vel quod illuminat audientes. Ideò ait Dominus: *Scrutatus ſum Hieruſalem ad lucernam*: Sed neminem in eã, vel qui mondaretur, vel qui incenderetur, aut illuminaretur, inuenit: ideò eam in tenebris dereliquit. Nec mireris, ſi ſeruus diligit ignitum Domini alloquiũ, quod & Sponſa dilexit: quæ ait: *Sicut reſticula coccinea labia tua*: In cocco enim ſpecies ignis, & crucis Dominicæ ſanguis irrutilat. Coccinea labia Domini, quæ paſſionem propriã loquebãtur. Denique in Exodo coccum pro igne collocatũ eſt. Non enim ex cocco mundus; ſed ex quatuor conſtat elementis: Sed in cocco figura ignis expreſſa eſt, cuius vapor niſi cælum atque aërem, maria, terraſque penetraret, omnia tamquàm effœtis viribus ſoluerentur. Per reſticulam igitur vinculũ perſuaſionis agnoſcimus: per coccum, vel cupiditatis ardorem, qui ſcintillat in animis audientium, vel indicium Paſſionis. Vnde & alibi ait Spunſa: *Labia eius lilia ſtillantia myrrham plenam*. Per myrrham enim Paſſionis vnguentum, & reſurrectionis gratia declaratur, quæ rediuiuum vitæ odorem ſuſcitatis mortuorum viſceribus infundit. Meritò igitur alloquij eius accipiens ſuauitatem, exclamans Sponſa teſtatur: *Fauces eius dulcedines, & totus deſiderium*.

Iuuenis ſum ego, & deſpectus: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.

Iuuenis ſum ego. Multis Sanctorum qui à primâ adoleſcentiâ exercitati ſunt duris laboribus, poteſt hic verſiculus conuenire: Nam & Ioſeph cùm à fratribus iunior in Ægyptum venderetur, † iuuenis erat & deſpectus, qui ad ſeruitutis iniuriã vendebatur, & poſteà cum eductus è carcere, præpoſitus Ægypto, populis frumenta diuideret, fratribus vicem iniuriæ non referret; ſed refuſo pretio alimenta donaret, ſenilem patris à fame, atque ieiunio vindicaret ætatem, curruque ſummiſſo, obuius, & famulantibus cæteris amplæ poteſtatis inſignibus, adoraret, iure dicebat: *Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus*. Ipſe Dauid quoque iunior fratribus, cùm patris oues paſceret tamquàm vili ablegatus obſequio, non oblatus eſt Sacerdoti, quaſi indignus qui vngeretur in regnum; ſed à Sacerdote quæſitus, & accerſitus à paſcuis, prærogatiuam regiæ vnctionis accepit. Poſteà quoque progreſſus ad bellũ, cùm Golias totum populum Iudæorum corporis ſui mole deſpiciens, ſingulari certamine prouocaret, timentibus cæteris, popoſcit à Rege, vt congrediendi ſibi permitteret facultatem. Needum quidem tanto certamini habilis æſtimatus eſt, Rege dicente: *Non potes ire ad Allophylum, & pugnare cum eo, quoniam tu puer es, & ille vir bellator eſt à iuuentute ſuâ*. Neque eſſet admiſſus, niſi feciſſet fidem, quòd in ſuâ adoleſcentiâ leonem ſuis manibus ſtrangulatum, extractis raptæ ouis cruribus peremiſſet. Ipſe etiam deſpectus ab Allophylo, quòd aduersùs armatum prælïatorem cum virgâ & lapidibus proceſſiſſet, retulit non viribus ſe fretum eſſe, non armis; ſed in nomine Domini confidentem ad prælium eſſe progreſſum, vt laceſſitæ plebis auferret opprobrium. Hic ergò iuuenis atque deſpectus ſtrauit Allophylum, potiúſque victoriã, in decem millibus iuuencularum pſallentium teſtimonio triumphauit. Gerebat enim typum eius, qui quaſi deſpectus venturus eſſet in terras, & ſine legato, ſine adiutore, ſine nuntio totum populum mundi huius crucis ſuæ prælio liberaret: cui applauderẽt animæ Sanctorum, per baptiſmatis ſacramentum renouatæ, quòd verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum verbi ſui gladio trucidaſſet. Iacet igitur verus Golias humilitate Filij Dei ſtratus, amiſit caput, quod in multas artes vertebat & fraudes. Pſallunt ſecuræ iam animæ, quæ antè peccatorum ſuorum tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt, corporibus ſuis peccato mortuis reſultantes: *Saul triũphauit in millibus Dauid; Dauid in decem millibus*. Rex ille durus indignatur, & iraſcitur diabolus, eò quòd canerent iuuenculæ; quia duritiæ filius paucos decepit, Chriſtus totũ mundũ redemit. Dicit ergò Chriſtus natus ex Virgine: *Iuuenis ego ſũ & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus*. Dicit etiam populus nationum, ille in prima lectione deſpectus, rudis adhuc in fide, & ſtudio primæuę deuotionis adoleſcens, vel certè renouatus aquilæ iuuentute per baptiſmatis ſacramenta: *Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas non ſum oblitus*. Ille ego deſpectus antè, iam pręferor, iam anteponor electis. Ille antè deſpectus populus peccatorũ, habeo cęleſtium ſacramentorũ veneranda conſortia. Iam menſę cæleſtis honore ſuſcipior, epulis meis non pluuiâ vndatur, non terræ partus laborat, non arborũ fructus. Potui meo non flumina quærenda, non fontes: Chriſtus mihi cibus, Chriſtus mihi potus. Caro Dei cibus mihi, & Dei ſanguis eſt potus: Non iam ad ſatietatem mei annuos expecto prouẽtus, Chriſtus mihi quotidie miniſtratur. Non verebor, ne qua mihi cæli intẽperies, aut ſterilitas ruris immineat, ſi pij cultus diligentia perſeueret: non iam coturnicum pluuias mihi opto deſcendere, quas antè mirabar: non manna, quod antè cibis omnibus præferebam; quia qui manna manducauerunt patres eſurierũt. Meus cibus eſt, quẽ ſi quis manducauerit, non eſuriet. Meus cibus eſt, qui non corpus impinguat; ſed confirmat cor hominis. Fuerat mihi antè mirandus panis de cælo; ſcriptum eſt enim: *Panem de cælo dedit eis manducare*; ſed non erat verus ille panis; ſed futuri vmbra. Panem de cælo illum verum mihi ſeruauit Pater. Mihi ille panis Dei deſcendit de cęlo, qui vitam dat huic mundo. Non Iudęis deſcendit, non ſynagogæ deſcendit; ſed Eccleſiæ deſcẽdit; ſed populo Dei iuniori deſcendit: Nam quomodò Iudæis deſcendit panis qui vitam dedit, cùm omnes qui illum panem manducauerunt, hoc eſt manna, quem putauerunt Iudæi verum panem, in deſerto mortui ſunt? Quomodò ſynagogæ deſcendit, cùm ſynagoga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Deniq; ſi accepiſſent panem verum, non dixiſſent: *Domine, da nobis ſemper panem hunc*. Quid petis, Iudęe! vt tribuat tibi panem quem dat omnibus, dat quotidie, dat ſemper? In te ipſo eſt vt accipias hunc panem. Accede ad hunc panem, & accipies eum. De hoc pane dictum eſt: *Omnes qui elongant ſe abs te, peribunt*. Si te elongaueris ab eo, peribis: ſi appropinquaueris ad eum, viues. Hic eſt panis vitę. Qui ergò vitam manducat, mori non poteſt: Quomodò enim morietur, cui cibus vita eſt? Quomodò deficiet qui habuerit vitalem ſubſtantiam? Accedite ad eum, & ſatiamini; quia panis eſt: accedite ad eum, & potate, quia fons eſt: accedite ad eum, & illuminamini; quia lux eſt: accedite ad eum, & liberamini: quia *vbi Spiritus Domini, ibi libertas: accedite ad eum, & abſoluimini, quia remiſſio peccatorum eſt*. Quis ſit iſte, quęritis? Audite ipſum dicentem: *Ego ſum panis: qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam*. Audiſtis eum, & vidiſtis eũ, & non credidiſtis ei; ideò mortui eſtis: vel nunc credite, vt poſſitis viuere: Sed miramini Moyſen, quia patres veſtros per mare ſiccis duxit veſtigiis. Moyſes nõ imperauit; ſed impetrauit: nõ iuſſit mari; ſed ſeruiuit iubẽti fluctibus. Moyſen laudatis; quia Regem Pharaonem cum exercitu ſuo merſit. Moyſes orabat, & alius imperabat. Moyſes precabatur, Chriſtus operabatur. Moyſes fugiebat, Chriſtus inſequebatur. Moyſes columnam ſequebatur, vt nocturnas tene-

bras declinaret, Chriſtus illuminabat. Moyſē agnoſcis,
Exo. 15 qui aquæ amaritudinem temperauit. Moyſen agnoſcis,
Exo. 17 qui aquam produxit de petrâ: Chriſtum non agnoſcis,
Exo. 14 qui veti illius Ægypti Regis ſtrauit exercitū, & abyſſi
merſit profundo: qui nos liberat quotidie de mundi hu-
ius fluctibus, ne nos ſeculi huius procella demergat.
Num. 26. Quid profuit patribus tranſire per Mare Rubrū, quibus
ad Terram repromiſſionis non licuit peruenire? Quicū-
Num. 20. que enim exierunt de Ægypto, perierunt in deſerto.
Deut. 34 Mortuus eſt Aaron, mortua eſt Maria; mortuus eſt &
ipſe Moyſes: ſolum Ieſum Naue nominis ſacri ſimilitu-
do ſeruauit. Plaudat Iudæus; quia ſitienti illi vndā ſaxa
vomuerunt: mihi de corpore Dei fons fluxit æternus:
meas amaritudines bibit Chriſtus, vt mihi ſuæ donaret
gratiæ ſuauitatem. Dicit ergò populus Chriſtianus: *Iu-*
Eſai. 53 *uenis ego ſū & deſpectus, iuſtificationes tuas nō ſum oblitus.*
Bene hoc dicit, qui iuſtificauit Deum baptiſmatis ſacra-
mentis: Qui enim baptizatur, iuſtificat Deū; quia pec-
cata propria confitetur, & à Domino ſuorum præſto-
latur indulgentiam peccatorum. Iuſtificauit Deum Da-
Matt. 3 uid, qui ait: *Tibi ſoli peccaui, & malum coràm te feci, vt*
Pſal. 50 *iuſtificeris in ſermonibus tuis.* Non iuſtificauerunt Deum
Phariſæi, qui baptizari Ioannis baptiſmo noluerunt, vt
in Euangelio legiſti. Non ſolùm iuſtificare ſatis eſt; ſed
Luc. 7. etiam non obliuiſci iuſtificationum Dei, id eſt, vt inte-
merata gratiæ ſpiritalis dona cuſtodiat, & ſacræ remiſ-
ſionis munera illibata atque inoffenſa conſeruet. Hæc
generalia: Sed etiam ſpecialis ſingulis Chriſtianis ſup-
Mat. 11 petit prerogatiua dicendi: *Iuuenis ego ſum & deſpectus*, ſi
humilis corde, ſi mitis atq; manſuetus. Dicat ergò: *Iu-*
uenis ego ſum & deſpectus. Præmittat ætatis generalē ia-
ctantiam, quò plus commendet humilitatis ſuæ gratiā.
Non mirabilis humilitas in ſenectute, quæ effœta viri-
bus, fracta debilitatibus, triſtis doloribus, anhela ſuſpi-
riis, cocta curarū æſtibus, & ipſo viuendi affecta faſti-
dio, alacritatē eſt oblita iactātiæ. Rara ſanè in iuuenibus
eſt humilitas, ideóque miranda. Dum ætas vrget, dum
vires ſolidæ ſunt, dum ſanguis exæſtuat, dum ſollicitudo
neſcitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequen-
tatur, tunc feruet iactantia, tunc ſe iuuentutis ſuperbus
extollit affectus, tunc humilitas quaſi vileſcit, abiecta
contemnitur: tunc ſubiectio degeneris conſcientiæ æ-
ſtimatur infirmitas. Grandis igitur morum eſt aſſuefa-
cienda maturitas, quæ vincat naturam. Demque ſi cō-
ſideremus, in paradiſo defecit humilitas, & ideò venit
Ezech. 28. è cælo. In paradiſo orta eſt inobedientia, & ideò obe-
dientia cum ſalutare deſcendit. Inflabat caro, vnde ſub-
iectio manſuetudinis inueniri non poterat in terris. In-
Gen 3. tumuerat omnis præuaricatoris hæreditas. *Veniens Do-*
minus Ieſus primùm ſe exinaniuit, non rapinam arbitratus
eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui ſibi accipiens, & ſpecie
inuentus vt homo, humiliauit, ſemetipſum factus obediens
Philip. 2 *vſque ad mortem.* Non te moueat, quia ſcriptum eſt, *vt*
homo. Non enim ſimilitudinem ſuſcepit hominis; ſed ve-
ritatem. Nam ipſe Apoſtolus ait alibi: *Mediator Dei &*
hominum homo Chriſtus Ieſus. Et vt de Euangelio affera-
1. Tim. 2 mus exemplum: *Vidimus*, inquit Ioannes, *gloriam eius,*
Ioan. 1. *gloriam quaſi vnigeniti à Patre, plenum gratiâ & verita-*
te. Numquid quia dixit: *Quaſi vnigeniti*; ſimilitudinem
magis vnigeniti, quàm veritatem voluit æſtimari? Non
enim ſuperuacuò Chriſtus aduenit. Iam poteſt dicere
homo: *Iuuenis ego ſum & deſpectus*, qui erat antè in po-
pulo priore ſenex ſuperbus. Dicit ergò: *Iuuenis ſum &*
deſpectus: quomodò Eccleſia: *Nigra ſum, & decora.*
Cant. 1. Præmiſit nigram, vt augeret decorem. Sic & hîc præ-
miſit iuuenem, vt augeret humilitatem. Non dixit: Ni-
gra ſum decora, ne quod nigrum eſt, decorum æſtima-
retur. Nec dixit: Iuuenis ſum deſpectus: ne iuuentus
deſpicabilis putaretur; ſed ait: *Iuuenis*, & quod mireris,
humilis, non ſuperbus, deiecto propior quàm tumen-
ti. Sic & ibi: Nigra ſum ſuperiore peccato; ſed decora
confeſſione peccati, & correctionis ſtudio, atque amo-
re virtutis. Quamuis ergò, *&*, ſyllaba, vt Grammatici
appellant, coniunctiua ſit; habet tamen diſtinctionem
quâ confuſio diſtinguitur ac ſeparatur: vt ſi dicas Am-
broſium Baſſum intùs eſſe, vnus putatur. Sin autē aſſe-

A ras Ambroſium & Baſſum intùs eſſe, duo vtique in-
telliguntur. Dicat ergò: *Iuuenis ſum & deſpectus*: quia Pſ. 50.
Chriſtus in paupere atque deſpecto mundum redemit; Luc. 16.
quia Chriſtus humilitate diabolum vicit. Dicat: Deſpe-
ctus ſum; quia cor humiliatum Deus non ſpernit; quia
deſpectus ille Lazarus in Abrahæ nunc requieſcit ſinu,
& diues ille iactantior affligitur in inferno. Deſpectus Exod. 3. & 4.
erat Moyſes, nec ſibi idoneus videbatur, cùm ad libe-
randum Hebræorum populum mitteretur. Deſpectus Hier. 1.
erat Hieremias, qui dicebat: *Dominator Domine! ecce ne-*
ſcio loqui; quia iuuenis ſū ego. Sed faciliùs iſte deſpectus Ibidem.
eligitur. Denique dicitur ei: *Noli dicere quia iuuenis ſum* Luc. 18.
ego. quia ad omnes quoſcumque miſero te, adibis. & omnia
B *quæcumque mandauero tibi, loqueris.* Ne timeas à facie
eorum; quia ego tecum ſum, dicit Dominus, vt libe-
rem te. Deſpectus erat ille Publicanus, qui oculos ad
cælum non audebat leuare, & ideò faciliùs quam ille
Phariſæus exaudiebatur: *Omnis* enim *qui ſe exaltat, hu-*
milabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.

Iuſtitia tua, iuſtitia in æternum, & lex tua ve-
ritas.

Poſſunt quidem ſinguli facere opera iuſtitiæ; ſed Luc. 12.
non in æternum manentia. Diues ille cui abundauerant
diuitiæ in hoc ſæculo, fortaſſe fecerat aliqua opera iu-
C ſtitiæ, quorum remunerationem in præſenti vitâ acce-
perit, quæ ad vitam æternam non pertinuerint, quòd
non magna fuerint opera illa, nec remuneratione di-
gna perpetuâ. Quid quòd etiam ſi facimus opera ali-
qua iuſtitiæ; facimus tamen non continua; ſed rata?
Plerique non rapiunt aliena; ſed neſciunt de proprio
largiri. Alij inuadentes indebitas facultates, quò ſpe-
ciem Iuſtitiæ ſibi quærant, ſolent conferre pauperibus.
Non eſt iſta in æternum iuſtitia. Multi Iuſti plerum- Pſ. 103.
que grauiter deliquerunt, non habentes æternæ fru-
ctum Iuſtitiæ. Soli Deo ſuppetit in perpetuum per om-
nia poſſidere iuſtitiam, qui paſcit iuſtos & iniuſtos.
Non enim beneficiis ſolis referenda iuſtitia eſt; ſed illa Mat. 5.
D vera iuſtitia eſt, quæ ipſis quoque defertur inimicis.
Meritóque ait iuſtitia Dei: *Diligite inimicos veſtros* Er-
gò ſicut in æternum eſt iuſtitia ſolius Dei; ità lex Dei
veritas. Sed quomodò iſtud accepimus? Vtrùm quia Sup. oct. 11.
Lex Dei veritas eſt, hoc eſt vera: & quod ſtatuit
Deus, omne verum eſt; ſicut ſuprà ait: *Omnia præce-* Hebr. 6.
pta tua veritas? An quia veritas Lex Dei eſt; quia non
mentitur Deus? Apud eum igitur veritas Lex eſt, fal-
lacia præuaricatio eſt: Sed & ſic poteſt accipi: Lex Rom. 7
Dei veritas eſt. Apud Iudæos ergò non eſt Lex Dei,
quia non recipiunt veritatem. Lex Dei ſpiritalis eſt, 2. Cor. 3
ſicut Apoſtolus dixit: Non habent ergò veram legem, Hebr. 8.
qui eam non acceperint ſpiritaliter. Quod autem non Rom. 10
verum, mendax eſt: quod mentitur, occidit. Littera er- Mat. 5.
E gò quæ occidit, mentitur: ſpiritus qui viuificat, ve-
rus eſt. Accipiamus & ſic: Lex Dei, non typus, non
vmbra, non exemplar cæleſtium; ſed ipſa cæleſtia. Vn-
de & ſcriptum eſt, quia *finis Legis eſt Chriſtus.* Non de- 1. Cor. 10.
fectus vtique; ſed plenitudo legis in Chriſto eſt; quia
venit Legem, non ſoluere; ſed adimplere: Sicut enim Exod. 12
Teſtamentum vetus venit non ſoluere; ſed implere; ità
nouum certificare: Sed ſicut omnis veritas in nouo eſt
Teſtamento; ità & Lex per Moyſen data, figura Legis Hebr. 9.
eſt veræ. Ergò illa Lex veritatis exemplar eſt. In exem-
plari enim agni ſanguis effunditur, in veritate Chriſtus
immolatur. Meritóque Apoſtolus cùm præmiſſet vi-
F tulorum immolationem ſecundùm Legem adiecit: Ne-
ceſſarium itaque eſt exemplaria cæleſtium his mūdari:
nam ipſa cæleſtia melioribus hoſtus: non enim in ma-
nufacta ſancta intrauit Chriſtus exemplaria verorum;
ſed in ipſum cælū, & nunc apparet vultui Dei pro no-
bis. Vt cognoſcamus autem, quia Legem nouam dedit Hier. 31
Dominus Ieſus, habes dicentē Spiritum: *Hoc autem eſt* Hebr. 10.
Teſtamentū quod teſtabor ad eos, dicit Dominus: Dabo leges
meas in cordibus eorū, & in ſenſibus eorum ſcribam eas. &
peccati, & iniuſtitiæ eorum non ero memor. Vbi ergò re-
miſſio, iam non oblatio pro peccatis. Quo euidenter 1. Cor. 5

oſtenditur omnem veritatem in Euangelio contineri; quia Lex Dei in ſenſibus hominum, & in cordibus ſcribitur, non in tabulis lapideis. Qui ergò præcepta Dei non habent in cordibus ſuis, non habent Legem; ſiue quia inueteratur in Iudæis, renouatur in nobis, vmbra eſt, non veritas: vt cùm fiat oblatio pro peccatis ſecundùm Legem, non fiat remiſſio peccatorum: Impoſſibile eſt enim ſanguine taurorum & hircorum peccata
Hebr. 10. mundari. Mendax ergò erat illa remiſſio, donec remiſſionis veritas adueniret. Quid inde manifeſtius, quàm
Ioan. 1. Ioannis Euangeliſtæ ſententia, qui ait: *Quia Lex per Moyſen data eſt, gratia autem & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt?* κατ' ἀντιδιαστολὴν legis retulit veritatem: H
Ioan 14 Nam cùm ſit, *autem*, diſiunctio, intelligendum eſt diſiunctionem ideò interpoſitam; quia ſi veritas fuiſſet in Lege, non fuiſſet gratia facta per Chriſtum. Poſſumus & ſic intelligere: Veritas Chriſtus eſt; ergò veritas Lex eſt. Et ſi mandatum Domini Lex eſt, multò magis viuum & operatorium verbum Dei Lex eſt.

Tribulatio & neceſſitas inuenerunt me: mandata tua meditatio mea eſt.

Iacob. 1. Quærunt tribulationes & neceſſitates Iuſtum, & interdum inueniũt, interdum non inueniunt eum. Inuenitur, cui corona debetur: nõ inuenitur, qui idoneus certamini non probatur. Tribulatio igitur velut quędã gratia I
Pſ. 50. eſt. Denique *Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus.* Annõ
Rom. 5. ęſt gratia, quæ operatur patiẽtiam: Qui ergò nouerat tribulationis profectũ eſſe, quæſitus à tribulatione inuentus eſt, nec refugit. Dicit ſapientia: *Quærent me mali,*
Pro. 1 *& non inuenient* non quia Dominus nolebat inueniri ab
Eſai. 65. hominibus, qui ſe omnibus etiam non quærẽtibus offerebat; ſed quia his operibus quęrebatur, vt indigni eſſẽt
Luc. 2. qui quęrerent inuenire. Cæterùm Simeon qui eum expectabat, inuenit. Inuenit Andreas qui ait ad Simeonẽ:
Ioan. 1 *Inuenimus Meſſiã*, quod interpretatur Chriſtus. Philip-
Ibidem. pus quoque dixit ad Nathanaël: *Quem ſcripſit Moyſes in Lege, & Prophetæ, inuenimus Ieſum filium Ioſeph, qui eſt à Nazareth.* Et vt oſtenderet quemadmodùm Chriſtus K
Ibidem. inueniretur, ait: *Veni, & vide.* Qui ergò Chriſtum quærit, veniat non corporis greſſu; ſed mentis veſtigio: videat eum non exterioribus oculis; ſed internis. Æternus enim corporalibus non videtur aſpectibus, quoniã quæ videntur, temporalia ſunt: quæ autem non videntur,
2. Cor. 4 æterna. Chriſtus igitur non temporalis; ſed ex Patre ante tempora, quaſi Deus verus Dei Filius, & quaſi virtus ſempiterna ſuprà tempora eſt, quem nullus temporum
Rom. 6. finis includat, quaſi vita ſuprà tempora, quem nũquàm dies mortis inueniat: *Quòd enim mortuus eſt peccato, mor-* L
Ibidem. *tuus eſt ſemel: quòd autẽ viuit, viuit* Deo. Audis quid dixerit hodie Apoſtolus? *Peccato*, inquit, *mortuus eſt ſemel.*
2. Cor. 5 Semel tibi peccatori mortuus eſt Chriſtus. Noli iterùm
1. Petr. 2. peccare poſt baptiſmum. Omnibus in commune ſemel mortuus eſt, & ſingulis ſemel moritur, nõ frequenter.
2. Cor. 5 Peccatum es, ô homo! ideò peccatum fecit Chriſtum
Rom. 6. ſuum omnipotens Pater. Hominem fecit, qui peccata noſtra portaret. Mihi ergò peccato mortuus eſt Dominus Ieſus, *vt nos in illo eſſemus iuſtitia Dei.* Mihi eſt mortuus, vt mihi reſurgeret. Semel eſt mortuus, ſemel reſurrexit. Et tu cum illo mortuus, cum illo ſepultus, cum illo in baptiſmate reſuſcitatus, caue ne cùm mortuus fueris ſemel, moriaris iterùm. Iam non peccato morieris; ſed veniæ: ne cùm reſurrexeris, moriaris ſecundò: M
Ibidem *Chriſtus enim reſurgẽs ex mortuis, iam non moritur, mors in eum iam non dominabitur.* Ergò mors dominata eſt in eũ. Vtique qui dixit: Non dominabitur, oſtendit eſſe dominatam. Noli tantũ amittere beneficium, ô homo! Propter te Chriſtus dominationi mortis ſe ſubdidit, vt te iugo dominationis exueret. Ille ſuſcepit mortis ſeruitutẽ, vt tibi tribueret vitæ æternæ libertatẽ. Qui quærit ergò Chriſtum, quærit & tribulationem eius, nec refugit paſſionem. Denique Dauid qui dignus erat, vt à tribulatione quęreretur, tribulationẽ & ipſe quæſiuit. Nam
Pſ. 114 niſi quæſiſſet, non inueniſſet. Quòd inuenerit autẽ, ipſe teſtatur, dicens: *Tribulationem & dolorem inueni, & no-*
Pſ. 117. *men Domini inuocaui.* Et alibi: *In tribulatione inuocaui Do-* G *minum, & exaudiuit me in latitudine.* Bona ergò tribulatio, quæ dignos facit nos qui in latitudine exaudiamur à Domino. Gratia eſt autem exaudiri a Domino Deo noſtro. Qui quærit igitur tribulationem, non refugit: qui non refugit, inuenitur: Non enim refugit, qui mandata Dei ſenſu operibúſque meditatur: Nam vtique illum athletam certamina inueniunt, qui in vſu exercitij fuerit conſtitutus; qui verò exercitium dereliquerit, ſine dubio non poterit reperiri: quia indignus eſt vt quæratur. Dauid ergò quaſi bonus athleta dicit: *Tribulatio & neceſſitas inuenerunt me*; quia paratum eum ſemper habuerunt, non refugientem neceſſitatum & tribulationum prælia; ſed petentem.

Iuſta teſtimonia tua in æternum: intellectum da mihi & viuam.

Quis tantus, qui poſſit intelligere Domini teſtimonia? Et ideò intellectus à Domino poſtulandus eſt, cuius tãta eſt vis, vt initium eius ſit plenitudo virtutis. Denique ſcriptum eſt: *Pietas autẽ in Deum, initium intellectus*, quę Eccleſ. 1 virtutum omnium fundamentum eſt, iuxta humanarũ Prou. 1. rerum & cæleſtium diſciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, Dominum conciliat, neceſſitudines fouet, Dei cultura eſt, merces parentum, filiorum ſtipendium. Pietas, inquam, iuſtorũ tribunal, egenorum portus, miſerorum ſuffugium, indulgentia peccatorum: Qui enim habet intellectum, ipſe verè eſt pius: Intelligit enim humanæ lubricum fragilitatis, & cito ignoſcit erranti. Intelligit commune nobis datum naturæ, vſúſque conſortium, & ideò pauperibus tamquàm debitum ſoluit, non inficiatur tamquàm indebitum. Intelligit vices eſſe calamitatum, & ideò tamquam naufragus mundi iſtius portu quodam ſuæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in hominibus, hæc plena in Deo laus eſt. Meritò intellectum ſibi etiam Salomon, magiſterium ſecutus paternum, à Domino poſtulauit, dicens: *Ego ſum puer humilis, & ignoro introitum meum,* 3. Reg. 3. *& exitum meum, & ſeruus tuus in medio populi tui quem elegiſti, populum multum ſicut arena maris, qui dinumerari non poteſt præ multitudine; & dabis ſeruo tuo cor prudens, audire & iudicare cum iuſtitiâ populum tuum, & intelligere inter bonum & malum.* Vnde complacuit Domino; quia non ſibi longæuitatem vitæ, & regalium diuitiarũ copias; ſed ſapientiam ad intelligenda Domini iudicia, Ibidem. & iuſtitias depopoſcit: & ideò tantùm populum regno pacifico gubernauit; quia non vſurpauit vt Adam boni & mali ſcire diſtantiam; ſed intelligendæ eius gratiam orauit à Domino. Quod enim ſcire diuinum eſt, Gen. 3. hoc à Domino Deo tuo, vt poſſis cognoſcere promerendum eſt. Si periſſet & Adam ſicut petiuit Salomon, nequaquàm illos inextricabiles erroris laqueos incidiſſet, quibus omnis eius hereditas ſtrangulatur. Ideóque mortuus eſt, & quod grauius eſt, morte peccati, quia antè vſurpauit ſcire quam intellectum, quo viuificaretur, acciperet. Viuificat ergò intellectus vt Spiritus; quia ipſe intellectus gratia ſpiritalis eſt: ideóq; intelle- Eſai. 11. ctum munere ſuo Spiritus ſanctus operatur. Intellectus Pſ. 110. autem bonus eſt omnibus qui eum faciunt, quo docemur quia non ſolùm ſenſu complecti; ſed etiam factis, id quod intelligimus, exequi debeamus.

In Octonarium decimum nonum Enarratio.

Koph.

Littera decima nona eſt Koph; cuius interpretatio eſt, *Concluſio*: & ſicut alibi inuenimus, *Aſpice*. Diſtat littera, congruit ſenſus: nam qui concluditur, circũſpicere ſe debet, & cauſam periculi non diſſimulare, maximè cùm lethale diſcrimen ſit. Concluditur vnuſquiſque tumeſcentibus vitibus, interniſve faucibus, cùm intercluſo ſpiritus commeatu, ſpirandi ac reſpirãdi commercia coartantur. Concluditur fœmina, cùm ſit peridrome matricis, quâ pectoris ipſius premitur principale; vnde graues oriuntur anguſtiæ, & niſi in locum ſuum illa recipiẽdorum ſeminum aula reuocetur,

vitam conſueuit excludere. Ità etiam qui animo angi- A tur, & quibuſdam aduerſis imminentibus perurgetur, concludi dicitur non minoribus anguſtiis mentis quàm corporis: Maiores enim æſtus febréſque ſunt animorum quam corporum. Conclusus igitur viſcerum tumore, medicum quærit vt poſſit propulſare periculum, & conſtricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna. Et tu ergò concluſus animi feruore, aſpice teipſum interiore oculo. Morbi vis vrget, feruet noxia conſcientia, moles peccatorum premit, intercipiunt ſenſum mentis anguſtiæ: cognoſce teipſum, & *Mat. 9.* orationis quęte medicinam, poſce vt veniat medicus ille qui deſcendit è cælo, qui maximè ægrotos requirit; B ſicut ipſe ait: *Non opus eſt ſanis medico; ſed iis qui malè habent.* Habes vulnera? ne differas: non eſt apud eum vlla comperendinatio ſanitatis. Habes vlcera? ne ti- *Pſ. 120.* meas: verbo, non ferro curare conſueuit. Aſpice igitur illis oculis, quibus Dauid auxilium quæſiuit & meruit. *Pſ. 24.* *Leuaui*, inquit, *oculos meos ad montes: quæſiui vnde mihi veniret auxilium. Non inueni niſi à Domino:* Qui enim *Thren. 2* mundum condidit, tuetur accolas mundi. Aſpice ergò, & ſemper aſpice, quia *Iuſti oculi ſemper ad Dominum.* Hoc monet te etiam Hieremias in Threnis ſub hac ipſâ litterâ, dicens ad Hieruſalem: *Surge meditari in nocte, in principio vigiliæ tuæ effunde ſicut aquam cor tuum coràm facie Domini, extolle ad Dominum manus tuas pro anima-* C *bus paruulorum tuorum qui deficiunt fame in plateis omnium itinerum.* Nonne & apertè concluſionis oſtendit anguſtias; & monet vt intenſione cordis, in quo eſt oculi melioris obtutus, remedium tibi ſalutare prouideas? Denique etiam infrà, iterùm ſub hac litterâ ait: *Ibidem.* *Appropinquauit tempus noſtrum, repleti ſunt dies noſtri, aduenit finis noſter. Leues facti ſunt qui perſecuti ſunt nos, ſuper aquilas cæli. In montibus accenſi ſunt, in deſerto inſidiati ſunt nobis.* Demonſtrauit ſummam concluſionē, nec vllum remedium niſi in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſolus deſperatis poſſit afferre medicinam. Et quaſi oſtendens eum, dicit: *Spiritus ante faciem noſtram, Chriſtus Dominus comprehenſus eſt in interitu noſtro. In vmbra eius viuemus inter Gentes.* Et infrà: *Bibes*, in- *Ibidem.* quit, *& inebriaberis.* Adhuc: *Viſitauit iniquitates tuas,* D *reuelauit ſuper peccata.* Quàm breuiter aduentum & paſſionem eius expreſſit, remiſſionémque omnium peccatorum, quàm apertè congregationem futuram *Rom. 11.* Gentium declarauit. Hinc illud Apoſtolicum; *quia cæ-* *Malac. 4.* *citas ex parte Iſraël contigit, donec plenitudo Gentium intraret, & ſic omnis Iſraël ſaluus fieret.* Veni, Domine Ieſu! ſed iam non in vmbrâ; ſed in ſole iuſtitię. Si vmbra profuit, ſi paſſionis tuæ vmbra protexit, ſi corporis vmbra ſaluauit quantùm conferre poterit claritas aperta vir- *Mat. 8.* tutis? Per vmbram lepra curata eſt, per vmbram quo- *Mat. 9.* *Eſai. 53* que illius fœminæ quæ fimbriam veſtis Dominicæ attigit, ſanguis ſtetit; per vmbram te vidimus, quando non habebas ſpeciem neque decorem. Vmbra tua caro fuit, E quæ noſtrarum æſtus refrigerauit cupiditatū, quæ compeſcuit inſolentiam vitiorum, quæ reſtinxit ignes libi- *Act. 5.* dinum, quæ auaritiæ diuerſarúmque paſſionum incendia temperauit. Et quid dicam de vmbrâ Domini, quando & Apoſtolorum vmbra ſanabat? Veniente etenim Petro vnuſquiſque offerebat ęgros ſuos, quos tranſeuntis Apoſtoli vmbra reddidit ſanitati. Audi quia caro Do- *Eſai 19* mini vmbra erat. *Ecce Dominus ſedet ſuper nubem leuem, & veniet in Ægyptum.* Dauid dicit: *Sub vmbrâ alarum* *Pſ. 16.* *tuarum protege me.* Factus eſt igitur exinanitus vmbra nobis, quos ſol iniquitatis excuſſerat. Vidimus ergò *Coloſ. 1* *1.Cor. 13* eum in vmbrâ eius, cùm adhuc fides prima procede- F ret: Sed nunc iam totum illuminat mundum, & tamen adhuc eum per ſui corporis, quæ eſt Eccleſia, vmbram videmos nondum facie ad faciem: Neque enim oculi *Rom. 11* corporis diuinitatis poſſunt recipere fulgorem. Hæc quoque vmbra totum quotidie protegit orbem terrarum. Profuit igitur concluſio: *Concluſit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miſereatur.* Sed iam conſideremus quid in concluſione dicendum ſit, & vnde incipiendum.

A Exclamaui in toto corde meo, exaudi me, Domine: iuſtitias tuas exquirám.

Cùm impreſſiones patimur corporales, exclamare conſueuimus, vt alios ad præſidium nobis vocare poſſimus. Premebatur ſanctus Propheta, appropinquantibus ſibi perſecutoribus. Saül primò infeſtus armato eū *1. Reg. 24.* inſequebatur exercitu: poſteà parricida filius imminebat: non contentus fugientis exilio, vitam patris quæ- *2. Reg. 17.* rebat eripere: Sed ab illis minùs pati poterat quos in præſenti videbat, quàm ab aliis quos non videbat: Eſt *Epheſ. 6* enim colluctatio Sanctis non ſolùm aduerſùs carnem & B ſanguinem; ſed etiam aduerſùs principatus & poteſtates huius mundi, rectoréſque tenebrarum, qui latronū modo in iſtius ſæculi nocte humanis inſidiantur affectibus. Horum igitur ſanctus Dauid, cùm graues aduerſùm ſe videret fieri incurſus, exclamauit in toto corde ſuo. Etenim aduerſùs diabolum non vocis magnitudine; ſed magnanimitate cordis vtendum eſt. Eſt tamen & vox cordis; quia eſt & vox ſanguinis, quæ ad Deum peruenit. Denique Deus dicit: *Vox ſanguinis fratris tui cla-* *Gen. 4.* *mat ad me.* Clamat ergò cor noſtrum, non ſono corporis; ſed cogitationum ſublimitate, concentúque virtu- *Rom. 8.* tum. Grandis fidei clamor. Denique in ſpiritu adoptionis clamamus Abba pater! & ipſe Spiritus Dei clamat *Geneſ. 4* C in nobis. Magna vox iuſtitiæ, magna eſt caſtitatis, per *1.Tim. 5* quam & mortui loquuntur; nec ſolum loquuntur; ſed etiam ſicut Abel clamant. At verò iniuſti anima nec vi- *Pſal. 18* uens clamat, quia Deo mortua eſt. Nihil in illâ ſublime, nihil magnificum eſt, quale eorum, quorum ſonus in omnem terram exiuit, & verba in fines orbis terra- *Exod. 4 & 14.* rū. Gracili voce erat Moyſes nec loquebatur, plùs om- *Act. 28* nibus tamen audiebatur. Quotidie auditur in Eccleſiâ: ab illis ſolis, hoc eſt, à Iudæis non auditur, qui aure audiunt; ſed corde non intelligunt. Prophetę dicitur alte- *Eſai. 58* *1. Reg. 1* ri: *Exalta viribus vocem tuam.* Anna tamen non clamabat in corde ſuo ſicut Moyſes; ſed loquebatur: fortaſſe quia filios poſtulabat, hoc eſt, bona quidem; ſed priuata, non publica, clamabat: Sed quia à Domino poſtulabat, & Domino eum, ſi quem ſuſciperet, offerebat, D loquebatur Deo: Clamabat autem Moyſes, quia non pro ſe; ſed pro omni populo precabatur. Vnde dictum eſt ei à Domino: *Quid clamas?* Clamabat affectu pio, & *Exod. 14.* ſenſu profundo, & perſonabat in cęlo, miraculis petens digna cæleſtibus, vt mundi elementa mutaret. Denique vt ipſius loci ſeriem recenſeamus: Inſtabat Pharao, & innumeris Ægyptiorum ſtipatus curribus vrgebat He- *Ibidem.* bræos, hinc circumfuſus hoſtis, inde interfuſum mare plebem Dei clauſerat. Nulla in armis fiducia, ſpes nulla in viribus. Strepebat tantummodò querela miſerabilis, quòd commodius ſibi foret dura in Ægypto ſeruitutis onera ſubire, quàm acerba in deſerto morte conſumi: querela nihil pręſidii ferens, plurimum offenſę afferens. E Stabat ergò Moyſes mœſtus, ſollicitus, anxius populi & periculis & querelis, expectans finem cæleſtium promiſſorum: & tacitus ſecum ipſe voluebat quâ tandem Dominus ope, iniurię immemor, memor gratię, ſubueniret. Dicit ad eum Dominus: *Quid clamas ad me?* Sonū *Ibidem.* eius non audio, vocem eius agnoſco, ſilentium eius lego, clamorem eius in operibus deprehendo. Clamabat populus, & non audiebatur: tacebat Moyſes, & audiebatur. Non populo dictū eſt: *Quid clamas ad me?* Non enim ad Deum clamabat populus, qui iniuſta & viris indigna clamabat: Sed Moyſi dictū eſt: *Quid clamas ad me?* hoc eſt; Tu ſolus ad me clamas, qui de me ſperas; tu ſo- F lus ad me clamas, qui virtutē meā excitas; tu ſolus ad me clamas, qui per vniuerſam terram annuntiari meum nomen expectas. Clamabat ergò Moyſes in corde ſuo, & *Exod. 9.* omnis ſapiens in corde ſuo clamat: Deniq; ſapientia cū altiſſimâ prædicatione conuocat ad craterem, dicens: *Prou. 9.* *Relinquite inſipientiam, & quærite ſapientiam.* Magnæ *Ioan. 7.* ſublimitatis, magnæ vocis hæc prędicatio eſt, quę ſtultis ſapientiam pollicetur. Et Ieſus Dominus exclamabat: *Marc. 12.* *ſi quis ſitit, veniat ad me, & bibat.* Et voce verè magnâ *Mat. 6.* clamabat, qui vocabat homines ad regnum cælorum, *al. fluctus* ad illum venerabilē potum quo vitæ æternæ † fructus

infunditur. Et tu cùm oras, magna ora: id eſt, ea ora G quæ æterna ſunt, non quæ caduca. Ora quæ diuina ſunt atque cæleſtia, vt ſis ſicut Angeli in cælo. Noli orare pro pecuniâ, quia ærugo eſt: noli pro auro; quia metallum eſt; noli pro poſſeſſione; quia terra eſt: iſta oratio ad Deum non peruenit. Non audit Deus, niſi quod dignũ ſuis ducit eſſe beneficiis; ſed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non ſolùm ergò clamandum in corde; ſed etiã in toto corde clamandum eſt: Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cùm toto ore clamatur; ità ſpiritaliter toto eſt clamãdum corde, ſi volumus magna referre, & à Domino quę poſcimus impetrare. HancDominus vocem exigebat à populo, quam populus neſciebat. Ideóque dixit Dominus: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè eſt à me.* Qui ergò appropinquauerit corde, ipſe auditur à Domino. Cor ergò priùs clamet, vt ſermo poſſit audiri: Sed non ſatis eſt clamare ad Dominum; ſed etiam iuſtitias eius exquirere. Exquirit autem iuſtitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maximè in animantibus rationalibus, vel etiam irrationabilibus inſitum eſt, prouidẽtiæ adſcribit diuinæ. Vnde turturi ſtudium pudicitiæ, quæ compare amiſſo, concubitui indulgere non nouit, quod homines ſeruare non poſſunt? Vnde pleriſque animantibus, tam ſobria partus cura ſeruandi, vt vbi conceptionis munus agnouerint, ibi coitum non putent eſſe repetendum, ne I receptorũ ſeminum fiat adulterina permixtio? Phœnix coitus corporeos ignorat, libidinis neſcit illecebras; ſed de ſuo ſurgit rogo ſibi auis ſuperſtes, ipſa & ſui heres corporis & cineris ſui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti librat examine, & adhuc teneros fœtus pio vngue ſuſpendit, ſoliſque offert radiis, vt ſi fortè oculos ſuos vi fulgoris inflexerint, tamquàm degeneres laxato in præceps vngue dimittat; ſin verò naturæ vigore conſtanti aduersùm radios ſolis obtutum potuerint vendicare, dignæ indolem ſobolis ouere grato reportet. Volatilia cæli omnia non ſerunt, neque metunt, & Deus paſcit illa; quia iuſtitias Domini cuſtodiunt, nihil ſibi proprium vendicando; ſed ligno fructi- K fero, quod Domini iudicio communem ad eſcam datũ eſt, famem releuare contenta. Ex his igitur nos cognoſcimus, quàm diuinæ ſubſidia prouidentiæ hominibus non deeſſent, ſi Dei iuſtitiam ſeruare vellemus. Qui alit aues, non aleret homines, quos ad imaginem & ſimilitudinem ſui fecit: Nónne pluris ſumus illis? Naturæ prærogatiuâ pluris ſumus; ſed inferiores diminutione gratiæ, & præuaricationis iniuſtitiâ.

Eſai. 29. Mat. 15. Mat. 6. Gen. 1. Ibidem. Mat. 6.

Clamaui ad te, ſalua me, & cuſtodiam mandata tua.

Deut. 30. Eſa. 1.

Repetit quod ad Deum clamauerit, & cuſtodẽ ſe promittit cęleſtium ſtatutorum, quæ cęlo terráque teſtibus Dominus Deus ſanxit, vt præuaricatores elementorum teſtimoniis arguantur. Quomodò cælum aſpiciat pręuaricationis ſuæ conſcium? Quomodò fructus de terrâ expectet, quæ nouit ingratos? Vide igitur quàm nõ parua promittat Propheta. In clamando fidelis & prõptus affectus exprimitur, in cuſtodiendo teſtimonia tua, continentiæ virtus, obſequij † ſedulitas declaratur.

al. ſedulitate.

Anticipaui in maturitate, & clamaui: in verba tuâ ſperaui.

Iudith. 8. 1. Cor. 10. Eccl. 3. Ibidem.

Anticipaui. Græcus ἐν ἀωρίᾳ dixit, quod eſt, ante horam ante tempus. Qui ergò Dominum deprecatur, non velut præſcripta præcipuè tempora prę̃ſtoletur, nec vt ſciens in obſecrationibus Domini tempus eſſe aliquod; ſed ſemper in ipſis ſit. Siue manducamus, ſiue bibimus, Chriſtum annuntiemus, Chriſtum rogemus, Chriſtum cogitemus, Chriſtũ loquamur: in corde noſtro ſemper, ſemper in ore ſit Chriſtus. Sed fortaſſe dicas: Quomodò ſcriptum eſt: *Tempus omnibus, & tempus omni rei ſub cælo eſt?* Sed Dominus Ieſus ſuprà cælum eſt, nullo circumſcriptus eſt tempore. Claudat os ſuum Ariana perfidia. Tempus, inquit, omni rei ſub cęlo: quantò magis ſub Deo tempus, non ſuprà Deum? Generatio ex Patre non habet tempus: Neque enim opus ante Auctorem; ſed Auctor ſuprà operis exordium. Fortaſſe obiiciant, quia dixit: *Tempus meum nondum aduenit.* Et iterùm dixit: *Pater! venit hora.* Sed hæc hora eſt paſſionis. Eſt etiam tempus virginalis conceptionis. *Ecce virgo in vtero accipiet.* Quia virgo ſub tempore, & ideò pręſcriptâ ætate concepit. Qui rogat itaque, ſemper roget: & ſi non ſemper precatur, paratum ſemper habeat precantis affectum. Pernoctabat in oratione Dominus Ieſus non indigens precationis auxilio; ſed ſtatuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu diſceres, quomodò pro te rogares. Redde igitur ei H quod pro te detulit. Audi ſuprà dicentem Prophetam: *Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Et tu ſurge vel mediâ nocte, ſi non potes totâ ſemper nocte vigilare, vt dum oras nocte, veri ſolis pectori tuo ſplendor irradiet; quia omnis anima quę Chriſtum cogitat, in lumine ſẽper eſt. † Nam diei lucem tibi Chriſtus aſpirat: Sed quia ſequens verſiculus de tempore precandi euidenter expreſſit, in iſto verſiculo actuum magis, operúmque arbitror, quàm orationis tempus intelligendum. Præcurrit ętatis maturitatẽ quiſquis in adoleſcentiâ poſitus ſeruilem grauitatem induit, & iuueniles annos veteranâ quadam continentiâ regit, feruorémque virentis corporis incanâ morum maturitate componit: Nam quid poteſt habere laudis, ſi effœtum corpus voluptatibus, & iam ſenectutis gelu frigidum, ad ſera deuotionis officia, depoſito iam ſegnior vigore, conuertat? Non eſt corona, niſi vbi fuerit difficilioris lucta certaminis. Ad quam rari attingere poſſunt, nec omnes qui ingreſſi fuerint ſtadium, peruenire. Ille laudabilis, qui eſt in ſeipſo ante certamen, qui carnem ſuam reluctantem ſibi mentis coërcet imperio, parcâ frugalitate caſtigat, & ſeruituti redigit, ne effrenatâ libertate luxuriet, atque indomitâ feruens cupiditate habenas animi regentis abrumpat. In horâ eſt ergò ſenex, ſi munia ſobriæ maturitatis exerceat ante horam præcurrens iuuenis, ſi ſenili pondere incentiua comprimat voluptatum, ac feruentes illecebras cupiditatis extinguat: Bonus eſt enim Dominus ſuſtinentibus eum. Hieremias dicit: *Et bonum eſt viro, qui graue portauit iugum à iuuentute: ſedebit ſingulariter, & ſilebit: quia tulit iugum verbi:* Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habenis maturi moderaminis, teneriora volens colla ſubdiderit, ſedebit ſingulariter remotus à ſtrepitu interpellantium paſſionum, & quietus ſilebit, cui neceſſe iam non ſit iurgari cum corpore, decertare cum variis cupiditatibus; quia tulit iugum verbi anima quæ quærit Deum, quæ captiuas ſibi fecit omnes delitias iuuentutis. Vnde fortaſſe & illud Dominicum: *Non clamabit, neque contendet, neque audiet quiſquam in plateis vocem eius;* non ſolùm ad defenſionis ſilentium, L abſolutioniſque contemptum, & tolerantiam paſſionis; ſed etiam ad compreſſiones omnium accipere poſſumus corporalium voluptatum. Vnde & alibi ſcriptum eſt? *Qui peccatum non fecit.* Rectè igitur tacebat in mortis periculo conſtitutus, qui mortis aculeum non timebat. *In verba,* inquit, *tua ſperaui.* Græcus ἐπήλπισα dixit, quod eſt ad ſperandum ſemper creſcere, & ſpem ſpei adiungere. Iuſtus ſemper ſperat, & in aduerſis poſitus, & frequentibus afflictus ærumnis deſperare non nouit; ſed quò grauiora tolerauit, magis ſperat, & ſperandi ſumit profectum, ſecundùm illud oraculum: *Conſolamini, conſolamini, populus meus! dicit Dominus: Sacerdotes! loquimini iuſtitiam in cor* M *Hieruſalem, conſolamini eam, quia repleta eſt deiectio, & ſolutum eſt peccatum eius, quia recepit de manu Domini duplicia peccata ſua.* Quàm citò dixit plenitudinem deiectionis ſolutionem eſſe peccati, & repetiuit cauſam conſolationis eò maius eſſe reconciliationis inſigne, quò numeroſior fuerit pœna quàm culpa. Iob tot grauatus incommodorum acerbitatibus, pio ſpem cumulabat affectu, diſcretam à piis cauſam aſſerens impiorum, quorum lumen extinguitur. Lux autem ſecundùm Salomonem ſemper Iuſtis. Vnde colligitur, quia Iuſtus ſemper in verba Dei ſperat, & ſpera

Ioan. 7. Ioan. 17. Eſa. 7. Luc. 6. Oſee. 8. Ioan. 11. al. v. c. diei lucer, tibi Chriſtus aſpirat. Sap. 4. 2. Tim. 2. 1. Cor. 9. Thren. 3. Ibidem. Mat. 12 ex Eſai. 42. 1. Petr. 2. Pro. 18. Eſai. 40. Iob. 1. Iob. 18. Pro. 13.

Eſai. 28 Adiicit ſpei. Quod euidentiùs expreſſit Eſaias, dicens: *Tribulationem ſuper tribulationem, ſpem ſuper ſpem.* Ad perlactatos & abductos ab vberibus loquebatur, hoc *Iac.* eſt, ad eos qui prima infantiæ alimenta tranſiſſent, cibo *par. 1.* iam habiles fortiori. Exemplo ſit, quòd ablactatus Iſaac *Iac. 7.5* Patriarcha tantus euaſerit, vt adhuc inter rudimenta *ſtantus* primæuæ poſitus ætatis, nequaquàm tamen gladium *Geneſ.* feriturı parentis horruerit. Plures filios habuit Abrahã, *22.* nullum ablactauit alium; ſed in hoc ſolo feciſſe legitur *Geneſ.* epulum magnum. Et bene magnum epulum Scriptura *21.* dixit, quia typus erat eius, quem ſemper epulantur cor- *Gal. 4.* da Sanctorum.

Præuenerunt oculi mei manè, meditari verba tua.

B Suprà ait: Anticipaui in *áωρíᴧ*, hoc eſt; ante horas, ante tempus: hic ait, *Manè*, aliud ſignificans tempus orandi atque pſallendi Domino, vt ſit illud prius, ſecundùm quod ait: *Media nocte ſurgebam*: hoc autem iuxtà *Sup.* illud: *Præueni orientem ſolem.* Graue eſt enim, ſi te otio- *ver. 3.* ſum in ſtratis radius ſolis orientis inuerecundo pudore *Sup.* conueniat, & lux clara feriat oculos ſomnolento adhuc *oct. 8.* torpore depreſſos. Arguit nos tanti temporis ſpatium, *Sap. 16.* ſine vllius deuotionis munere ac ſacrificij ſpiritalis oblatione, feriatâ nocte tranſmiſſum. An neſcis, ô homo! quòd primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? C Quotidiana tibi meſſis quotidianus eſt fructus. Occurre ergò ad ſolis ortus, vt te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc ſopore mergentia, primus diei fulgor exagitet. *In cubiculo meo, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea*, dicit Eccleſia. Ideò meruit eum inuenire, ideò eius gratiam promereri; quia etiam in cubiculo quæſiuit, quæſiuit in noctibus; propterea copia eius adepta, in poſterioribus loquitur ad Sponſum: *Cant. 3.* *Veni, frater meus! exeamus in agrum, requieſcamus in caſtellis, diluculo ſurgamus ad vineas.* Aduertis quemad- *Cant. 7.* modùm Sponſa verbum inuitet Dei, vt veniat in terras, & tollat peccata mundi? Ager hic erat antè deſertus, *Ioan. 1.* ſentibus noſtrorum ſqualidus delictorum, horridus ſpinis. Caſtellum erat in quo relegatus Adam perpetuo ſuę *Geneſ. 3.* poſteritatis heredes ſtringebat exilio. Illò ergò ducit D Eccleſia Chriſtũ, vt Adã liberet. Deinde exulibus abſolutis, cœpit mundi iſtius ager idoneos habere cultores: & qui erat antè ieiunus; factus eſt vitis æternæ plantatione fœcundus. Nec tamen ſic ſpiritalibus læta palmitibus euagatur; ſed ad has vineas vocat Chriſtum, vbi pſallentes ſint & orãtes, vbi noctibus ac diebus fructus innoxius perſeueret. *Ibi*, inquit, *dabo vbera mea tibi; dederunt mandragoræ odorem.* Plerique diſcernunt quem- *Cant. 7* dam inter mandragoras ſexum, vt & mares putent eſſe & fœminas; ſed fœminas grauis odoris. Significat ergò *Geneſ.* Gentes quæ antè fœtebant, cùm eſſent infirmiores, *30.* euiratâ quadam imbecillitate perfidiæ, boni odoris fructus ferre cœpiſſe, poſtquàm in aduentum Domini cre- E diderunt. Legimus etiam quòd mandragoras acceperit ſancta Rachel à ſorore ſuâ Liâ, vt cõcederet ei illâ nocte dormire cum ſancto Iacob. Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri ſuæ Liæ, quæ lippientibus oculis, ſynagogę figuram accepit; quia Chriſti gratiam accepit; quia Chriſti gratiam videre non potuit, hebetato debilis mentis obtutu. Quo decla- *Ibidem.* ratur quòd fructus quos antè ſynagoga à primogenito Dei Filio ſuſceperat, Eccleſię conceſſit: Sed quia illius noctis potita concubitu concepit & genuit Lia ſuę poſteritatis heredem, impleuit myſterium; quoniam credentibus Apoſtolis, reliquiæ Iudæorum per electio- F nem gratiæ ſaluæ factæ ſunt. Vnde ait Eccleſia: *Noua* *Rom. 11* *& vetera, frater meus! ſeruaui tibi. Quis dabit te fratrem lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris, oſculabor* *Cant. 7* *te, & quidem non ſpernent me. Aſſumam te & inducam* *Cant. 8* *in domum matris meæ, & in ſecretum eius quæ concepit me, ibi docebis me.* Habens igitur informationem nouarum & veterum Scripturarum, nec deſpicabilem ſe eſſe ſentiens, non ſolùm orationibus in ſecreto cordis verbum tenet, verumetiam pſallentis chori vocibus velut quibuſdam eum oſculis gratiæ oſculatur. Itaque malorum

A granatorum, hoc eſt, diuerſorum & innumerabilium fructuum, & præcipuè fidei odoribus, gratiæ, ſapien- *Cant. 4.* tiæ, & gloriæ, vitæque æternæ ſubnixa diuitiis, quæ ſunt circà ſiniſtram & dexteram Sponſi, per animas ſanctas laudantium congregationum plauſibus excitat Chriſtum, dicens: *Adiuraui vos, filiæ Hieruſalem! vt* *Cant. 8* *non ſuſcitetis & excitetis dilectionem, vſquequò voluerit.* Vnde eam mirantur filiæ Hieruſalem, ſanctæ animæ Patriarcharum & Prophetarum, veterúmque Iuſtorum, vel cæleſtes potentæ, dicentes: *Quæ eſt hæc quæ aſcendit dealbata innitens ſuper fratrem ſuum!* Hoc eſt, *Ibidem.* talibus ſolemnitatibus fulget Eccleſia: & quæ antè per diem fuſca erat, iam ſplendet in noctibus & relucet. Ipſe B quoque Dominus tãto munere pſallentium delectatus *Cant. 2.* ait: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſigillum ſuper* *Cant. 8* *brachium tuum; quia valida eſt vt mors charitas, durus ſicut* *Ibidem.* *inferi, zelus tuus. Alæ eius, alæ ignis & flammæ: aqua* *a. vi-* *multa excludere non poterit charitatem, & flumina non* † *dabare.* *obruent eam.* Quia vidit tantam deuotionem Eccleſia, *Ioan. 3.* idoneos putat eſſe iam populos qui in corde noſtro & in brachio ſignaculum eius portare poſſimus. Ipſum enim Pater ſignauit, & qui teſtimonium eius accepit, ſignauit, quia Deus verax eſt: & ideò operantes cibum permanentem in vitam æternam, ſignati ſunt ad imaginem *Ioan. 6.* & ſimilitudinem Chriſti, qui eſt imago inuiſibilis Dei. *Coloſſ. 1* C Sicut ergò Deus verax eſt, & tu ſigna in tuo ſenſu & *Ioan 6.* opere veritatem, vt os tuum non loquatur mendacium: manus tuæ non operentur opera hominum, quæ ſunt fallacis iſtius mundi; ſed illa quæ Dei ſunt, vt pauperibus largiantur, debiles ſubleuent, mortuos honorent tumulis ſepulturæ. His operibus charitas quæritur, vt nemo poſſit à Chriſto vel periculo mortis auelli. Vnde ille ait: *Quis nos ſeparabit à Chriſto? Tribulatio, an anguſtia, an perſecutio?* Et infrà: *Confido enim, quia* *Rom. 8.* *neque mors, neque vita, neque Angeli.* Eâ ſpecie etiam *Ibidem.* zelus durus eſt charitatis, & alæ eius alæ ignis. Habet *Cant. 8* alas ſicut columba: Sunt enim pennæ columbæ deargentatæ, quibus euolat qui diligit, dicens: *Ecce elon-* *Pſ. 67* *gaui fugiens, & manſi in ſolitudine:* Sed alæ charitatis, *Pſ. 54.* alæ ignis, quibus dilectionis inflammat ardorem. Hoc D vapore feruentes fecit Dominus Angelos ſuos ſpiritus, *Pſal. 103* & miniſtros ſuos ignem vrentem; ſed non exurentem. *Mat. 4.* Legimus & alam templi, ſuprà quam diabolus tentans fecit aſcendere Saluatorem, quæ erat in templi culmine. Sunt ergò faſtigia pietatis, ſunt culmina charitatis, quæ vaporem gratiæ pectoribus humanis adolere conſueuerunt: & multa aqua extinguere atque excludere non queat charitatem, & flumina eam ſæcularium tempeſtatum nulla concludant. Cùm ergò tanta Eccle- *Cant. 8* ſiæ gratia, tanta nos præmia deuotionis inuitent, præ- *Sap. 16.* ueniamus orientem ſolem, occurramus ad eius ortus, *Eſai. 3.* antequàm dicat; *Ecce adſum.* Vult ſe præueniri ſol iuſtitiæ, & vt præueniatur, expectat. Audi quemad- E modùm expectet & cupiat præueniri: *Dicit Angelo* *Apoc. 2.* *Pergami Eccleſiæ: Age pœnitentiam, ſi quominùs veniam* *Apoc. 3.* *tibi citò.* Dicit Angelo Laodiceæ: *Æmulare ergò, & pœnitentiam age: Ecce ſto ad ianuam, & pulſo: & ſi quis* *Ioan. 20* *audierit vocem meam, & aperuerit ianuam, intrabo ad illum.* Poterit intrare denique; quia nec reſurgentem eum cum corpore vlla clauſarum valuarum repagula retinere potuerunt, ſubitò ſe Apoſtolicis penetralibus improuiſus infudit, ſed ſtudia deuotionis tuæ deſiderat experiri: Apoſtolos enim iam probatos habebat. Aut fortè in perſecutione præuenit; vbi tranquillitas eſt, præueniri cupit. Prȩueni certè hunc quem vides ſolem. *Epheſ. 6* F Surge qui dormis & exurge à mortuis, vt illuceſcat tibi *1. Cor. 5.* Chriſtus. Si hunc ſolem præueneris antequàm iſte ſurgat, aſpicies Chriſtum illuminantem. Ipſe priùs in tui cordis illuceſcit arcano, ipſe tibi dicenti: *De nocte vigilat ad te ſpiritus meus.* Matutinum lumen temporibus fa- *Eſai. 26* ciet ſplendere nocturnis, ſi mediteris verba Dei: Dum enim meditaris, lux eſt: & videns lucem non temporis; ſed gratiȩ dices: *Quia lux præcepta tua.* Cùm autem te *Ibidem.* meditantem verba diuina dies inuenerit, & tam gratum opus orandi & pſallendi delectauerit tuam mentẽ, iterùm dices ad Dominum Ieſum: *Exitus matutinos,*

Pſ. 64. Exo. 18. *& veſpere delectabis.* At verò Moyſe magiſtro vſus eſt G populus Iudæorum quotidie in ſermonibus ſuis, à mane vſque ad veſperam iudicium Dei operiendo. Quod videns cognatus eius eſſe intolerabile, conſilium dedit negotij conſummandi, partito cum alijs onere qui ad hoc munus electi ſunt. Noctibus ac diebus ſine vllâ ceſſatione recenſeto Scripturas diuinas; quia & ſi quid aliud ſeniorem interrogaueris, neſcit niſi Scripturæ diuinæ ſeriem reſultare. Vacat illic ſermo de ſæculo, ſola illic Scriptura contexitur, ſingulorum ſibi per vices ora ſuccedunt, ne quando ſacer ille ſonus mandatorum cæleſtium ferietur: & tu, Chriſtiane! dormis, cui magiſter eſt Chriſtus? & non vereris ne de te dicatur: Eſai. 29. Mat. 15. *Populus iſte nec labiis me honorat?* Iudæus vel labijs, tu verò nec labijs. Si illius qui vel labijs honorat, cor longè eſt à Deo: quomodò poteſt cor tuum propè eſſe, qui etiã labiis non honoras? Quamdiu te ſomnus, quamdiu te ſæcularia tenent, quamdiu ſollicitudo illius vitæ, quã diu terrena? Diuide ſaltem Deo, & ſæculo tempora tua: vel quando non potes agere in publico quæ ſunt iſtius mundi, & tenebræ prohibent noctis, Deo vacato, indulge orationibus: & ne obdormiſcas, pſallito: ſomnum tuum bonâ fraude fraudato; manè feſtina ad Eccleſiam, defer primitias pij voti: & poſteà, ſi vocat ſæcularis neceſſitas, non excluderis dicere: *Præuenerunt oculi mei manè, meditari verba tua*: & ſic ſecurus procedis ad tuos actus. Quàm iucundum inchoare ab hymnis & canticis, à beatitudinibus quas in Euangelio legis? quàm proſperum vt te ſermo Chriſti benedicat, & dum recantas Domini benedictiones, ſtudium alicuius virtutis aſſumas, vt etiam in te benedictionis diuinæ meritum recognoſcas.

Vocem meam exaudi ſecundùm miſericordiam tuam, Domine: ſecundùm iudicium tuum viuifica me.

Tit. 2. Semper homo, etiam ſi ſanctus, ſi iuſtus ſit, debet K orare, vt exaudiat eum Dominus ſecundùm miſericordiam ſuam, non ſecundùm merita virtutis alicuius; quia rara virtus, multa peccata: & ſecundùm iudicium ſuum viuificet, vt infirmis opem ferat. Et maximè hoc debemus orare cum aliquibus vrgemur aduerſis. Vnde non otioſè à ſancto Dauid præmiſſa eſt diuinæ miſericordiæ poſtulatio.

Appropinquauerunt perſequentes me iniquè, à lege autem tuâ elongauerunt.

Deut. 6. Leuit. 19. 1. Ioan. 4. 1. Cor. 6. Deu. 30. Leuit. 18. & Galat. 3. Ioan. 14. Iob. 2. Græcus ſic poſuit: *Appropinquauerunt perſequentes me iniquitate:* hoc eſt, cum iniquitate me perſequebantur. Quantò magis mihi appropinquauerũt, tantò ampliùs L ſe à lege tuâ ſeparauerunt: quoniam qui fratrem ſuum perſequitur, à lege ſecernitur: Lex enim dicit: *Diliges Dominum Deum tuum, diliges proximum tuum.* Non ergò oderim fratrem, ne dicatur mihi: *Si fratrem tuum non diligis quem vides, quomodò potes Deum diligere quem non vides?* Neſcis fratrem tuum mercem eſſe ſanguinis Chriſti? Mercem ergò non diligis Chriſti, ſi fratrem non diligis. Ergò perſecutor mihi appropinquat, vt noceat; ſed is ſe à lege diſterminat: Quæ enim portio iuſtitiæ cum iniquitate? qui autem à lege Dei ſe ſeparat, ſeparat ſe ab æternâ vitâ: Lex enim vita eſt. Denique oſtendens Propheta Legem Dei, ait: *Ecce iſta eſt vita, quoniam qui facit ea quæ Legis ſunt, viuet in eis:* M quod lege conuenit vtique ſpiritali. Et fortaſſe qui mihi appropinquat vt noceat mihi, dum ſeparatur à lege, ſeparatur à Chriſto; quia Chriſtus eſt vita. Ego autem ſi adhæream Chriſto, nec mihi appropinquat: qui etiamſi corporis mei habeat poteſtatem; animæ tamen meæ nocere non poterit. Denique perſecutores martyrum, quàm longè ab eorum meritis ſeparati ſunt. Sed fortè dicas: Quomodo Sancti adhærent Deo? Et ideò ſequitur:

G Prope es tu, Domine! & omnia præcepta tua veritas.

Propè eſt Dominus omnibus, † quia vbique adeſt: *al. qui.* nec fugere eum poſſumus, ſi offendimus: nec fallere, ſi Pſ. 138. Hebr. 4. delinquimus; nec amittimus, ſi colamus. Spectat omnia Deus, omnia videt, aſſiſtit ſingulis, dicens: *Deus appropinquans ego ſum.* Et quomodò poteſt deeſſe alicubi Deus, cùm de Spiritu Dei legeris: Hier. 23. *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum?* Quia vbi Domini Spiritus, ibi Dominus Deus. *Cælum & terram ego compleo, dicit Dominus.* Sap. 1. Vbi igitur deficit qui implet omnia? aut quomodò de H plenitudine eius omnes accepimus, niſi omnibus appropinquet? Denique Dauid ſciens illum vbiq; eſſe & implere cælum & terram & omnia, ait: Hier. 23. Ioan. 1. *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cælum, tu ibi es: ſi deſcendero in infernum, ades. Si ſumpſero pennas* Pſ. 138. *meas ante lucem, & habitem in nouiſſimo maris: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Quã citò ſignificauit vbique Deum eſſe, & vbi eſt Dei Spiritus, ibi Deum eſſe; & vbi eſt Deus, ibi Spiritũ Dei eſſe præſentem. Quo loco indiuidua copula Trinitatis expreſſa eſt. Siquidem hæc per os Prophetæ locutus eſt Epheſ. 4. 1. Pet. 3. Dei Filius, in perſonâ hominis locutus, qui per Incarnationem deſcendit in terras, per reſurrectionem aſcendit I in cælum, per corporis mortem penetrauit infernũ, vt ſolueret alligatos. Aut ſi ad Prophetam referas, aduertis expreſſum, quod vbique manus & dextera Dei Chriſtus aſſiſtat, vbi Pater Deus, & ſanctus Dei Spiritus. An cùm de ſole dubitare nequeamus, quòd procedens toto orbe radios diffundat ſuos, & omnibus lumẽ infundat, quem etiam illi qui videre non poſſunt, ſentiunt tamen aëris ipſius fotu eſſe præſentem? Vbi enim deeſt calor illius? Quò radij eius non perueniunt, cùm diſcuſſis noctis, aut nubium tenebris, illuminat terrã? In cælo fulget, in mari rutilat, feruet in terris. De ſole ergò non dubitas, quòd vbique reſplendeat: de Deo dubitas, quòd non vbique fulgeat ſplendor gloriæ eK ius, & imago ſubſtantiæ? Quid non penetret Verbum Dei, ſplendor æternus, qui etiam occulta mentis illuminat, quæ non poteſt iſte ſol penetrare; Hebr. 1. Sap. 7. Hebr. 4. *Verbum enim Dei gladius ſpiritalis eſt, vſque ad diuiſionem animæ, atque artuum medullarúmque perueniens.* De quo dicit Iuſtus ad Mariam: *Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes.* Luc. 2. Penetrat ergò animam, & quaſi candor æternæ lucis illuſtrat: Sed quamuis diffuſè per omnes, & in omnes & Sap. 7. Epheſ. 1. Mat. 5. ſuprà omnes Poteſtates ſit; quia omnibus ortus ex Virgine eſt, & bonis & malis, ſicut & ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos & malos: illum tamen fouet qui appropinquat ſibi: Sicut enim à ſe fulgorem ſolis excludit, qui feneſtras domus ſuæ clauſerit, locúmque teL nebroſum in quo diuerſetur, elegerit; ità qui ſe auerterit à ſole iuſtitiæ, non poteſt ſplendorem eius aſpicere. In tenebris ambulat, & in omnium luce, ipſe Malac. 4. ſibi cauſa eſt cæcitatis. Aperi igitur feneſtras tuas, vt tota domus tua veri fulgore ſolis illuceat. Aperi oculos tuos, vt videas orientem tibi ſolem iuſtitiæ: Sed caue ne eos vlla ſtipulæ feſtuca perturbet. Mat. 7. Si quid ſordis in oculo fuerit mentis tuæ, non poteris eum intueri: ſi quid ægritudinis, plus grauabit, cùm confuſam oculorum aciem lux ferit, maioremque dolorem excitat. Sit ergò ſimplex oculus tuus, ne incipiat totum corpus tuum eſſe tenebroſum, & vacillet in lumine, ſi- Luc. 11. cut ſunt cæcorum veſtigia. Numquid ſi quis oſtia doM mus ſuæ claudat, ſolis eſt culpa quòd non illuminat domum eius? Ergò ſi quis peccatorum ſuorum repagulis obſeruandam mentem propriam iudicauerit, vt verbi à ſe ſplendorem ſtultus auertat, ac ſibi inferat inſipientiæ cæcitatem, cauſari poterit, quòd ſol iuſtitiæ noluerit intrare; aut infirmitatem luminis cæleſtis arguere? Pulſat ianuam tuam Dei Verbum. *Si quis mihi aperuerit, inquit, intrabo.* Apoc. 3. Si quis ergò non aperuerit, numquid non ingredientis, & non magis non aperientis eſt culpa? Nihil quidem Deo eſt obſeratum, nihil clauſum æterno lumini: ſed portas malitiæ dedignatur aperire,

conclauia non vult penetrare nequitiæ. An verò quum
animæ noſtrę vigor putrem corporis refugiat portionē,
quòd eius gratiam corrupti artus ſentire non poſſint,
Deus corruptæ animæ membra quędam dignatur habi-
tare? Animę tamen vigor per corpus omne diffunditur,
ſiue manus, ſiue pes, ſiue digitus particeps ſenſus eſt:
Dei poteſt alicubi deeſſe ſapientia, alicubi eius deeſſe
Coloſſ. 1 maieſtas? Sanè fugientes non retinet, non cogit inuitos;
Coloſſ. 2 ſed neque faſtidit appropinquantes: & illius quidem
virtus, illius verbum, Deus omnibus propè eſt: In ipſo
enim conſtant omnia, & ipſe eſt caput corporis Eccle-
Pſ. 72. ſię, *in quo omnis inhabitat plenitudo diuinitatis* Sed pleroſ-
que ab eo peccata ſecernunt, de quibus dictum eſt: *Ecce*
Ibidem. *qui elongant ſe à te, peribunt* Vnde ſanctus Propheta ait:
Act 17 *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.* Et Apoſtolus ait nō
E. 21. 66 eſſe longè Deum ab vnoquoque noſtrum: *In ipſo enim*,
inquit, *viuimus & mouemur & ſumus.* Vitalem etenim
omnibus gratiam ſubminiſtrans, omnibus præſto eſt
munere bonitatis ſuæ; ſed propior eſt illis qui contrito
Exo. 24 ſunt corde. Quod vetus quoque per ænigmata hiſtoria
docet. Moyſes in montis Sina ſupercilio erat, & ſolus
erat: populus in valle, in imo montis, Presbyteri in par-
te montis ſuprà merita plebis; ſed plurimo interuallo à
Moyſi meritis ſeparati. Non omnes in vertice, neque
in imo omnes; ſed populus. Moyſes ſolus in vertice Si-
na montis, qui Latinâ interpretatione dicitur, *tentatio.*
Et tu ſi ſuprà tentationes aſcenderis, & contrito corde
detuleris precem, Deò proximus eris: Si mundo corde
Pſ. 50. fueris, & tu Deum videbis. *Beati mundo corde, quia ipſi*
Mat. 5. *Deum videbunt.* Qui ergò Deo proximus eſt, dicit: *Prope*
es, Domine! & omnia præcepta tua veritas. Iudæus hoc
non poteſt dicere, qui non recipit Dominum Ieſum.
Separauit enim ſe, nec in veritate; ſed vmbrâ credit.
Ioan. 1. Quomodò dicet: *Præcepta tua veritas*, cùm gratia &
veritas per Ieſum Chriſtum facta ſit, cùm eum non
agnoſcat, qui veritate & plenitudine circumciſionis ſuę
totum mundum redemit?

**Initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia in ęter-
num fundâſti ea.**

Pſa. 18. De teſtimoniis, inquit, tuis ab initio cognitionem &
Geneſ. 2 fidem aſſumpſi, quòd in æternum fundata ſunt: Teſti-
monium enim fidele eſt, & prędtat paruulis ſapientiam.
Si cognouiſſent Adam & Eua quòd quaſi paruulis data
eſſent eis cautiora præcepta, ne vſurparent ſibi ſcien-
Geneſ. 4 tiam boni & mali, quam recto diſcrimine definire non
Deut. 30. poſſent, paradiſi incolatum in perpetuum vendicare
Eſai. 1. potuiſſent. Si conſiderent homines quia ſanguis homi-
nis ad Deum clamat, manus proprias à nece hominis
abſtinebunt. Si cuſtodiant pręcepta quę dedit Dominus
coràm cęlo & terrâ teſtibus (vnde dixit Propheta: *Audi
cælum, & auribus percipe terra!*) ſcientes quia quidquid
flagitij commiſerint, aduersùs Legem Domini feciſſe, E
1. Cor 3 quod Angelorum & Poteſtatum, ſanctorum quoque
1. Pet. 2. hominum teſtimoniis arguantur, ſuprà hæc teſtimonia
fundamentum ſibi conſtituent; quia æterna ſunt atque
perpetua. Et nos ergò opus noſtrum ædificemus ſuprà
fundamentum teſtimoniorum cæleſtium, vt non ardeat
ſicut lignum aut ſtipula; ſed ſicut aurum probetur, vt
æterno maneat nixum fundamine.

In Octonarium vigeſimum Enarratio.

Res.

RES littera, Latinâ interpretatione *Caput* dicitur,
vel *Primatus.* Caput eſt, vt formam generis huma-
ni conſideremus, quod fouet membra omnia, & dirigit
Eccl. 2. atque implet ſenſibus. *Senſus enim Sapiētis in capite eius.*
Inde ductus venarum, meatúſque ſpiritus, ſanguinis vi-
res in totius partes corporis deriuantur. Luſtrat omnia,
ornat omnia. Sublato capite, corpus ſine nomine eſt.
Non agnoſcitur nec vlla ſupereſt vſura viuēdi. Propter-
eà qui in aliquo damnatur crimine, eò quòd ornamen-
A tum totius corporis, capite abdicatur, & qui turpi vel
ſceleſto reatu belluinę obſcœnitatis illuuiē, vel beſtialis
immanitatis horrorem commiſiſſe detecti ſunt, tamquā
ij qui propoſito humanæ moderationis exciderint, for-
mam quoque humanæ conditionis iubētur exuere. Re-
ciſo enim capite, reliqui corporis truncus beſtiarū cor-
pori cōparatur, & ſapientię arce fraudatur, qui ſapientię
non potuit tenere rationem. Sepelitur igitur ſine decore
ſuo corpus: In capite etenim viget vitę, in capite eſt gra-
tia venuſtans. Fertur coluber, cùm vrgetur periculo, ca-
put ſemper abſcondere, & in orbē ſe colligens, obiectâ
reliquâ parte corporis, hoc ſolum tueri, quòd lęſa feran-
B tur membra cætera, ſaluo capitis vigore reparari. Hoc
& tu moraliter caput ſerua, hoc ſeruato & myſticè. My- Coloſſ. 1
ſticum caput Chriſtus eſt; quia omnia in ipſo conſtant,
& ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ. Hoc caput qui ami-
ſerit, viuendi vſum habere non poterit. Hoc ſolo diſta- Sap. 2
mus à beſtiis, ad imaginem Dei & ſimilitudinem virtu-
tum vigore formari. Fides nos ab irrationabilium pecu-
dum comparatione ſecernit. Hoc caput humani ſeruare
ſerpentes; etiam ſi omnia membra cędantur, totum vra-
tur corpus incendiis, mergatur profundo, euiſceretur à
beſtiis, hoc tamen capite cuſtodito, vita integra, ſalus
tuta eſt: Nemo enim poteſt perire, cui non ſublatus eſt
Chriſtus. Eſt & caput, ſumma ſtudij atque operis noſtri,
C ſumma negotij, ſumma ſpei, ſumma virtutum. Omnis
autem ſumma eſt ſtudij noſtri, vt ſimus humiliores, ve-
ritatem ſequamur, quam non videt extollens ſe fruſtrà
inflatus mente carnis ſuæ, & non tenens caput. Quòd
ſit hoc caput euidēter expreſſit dicens: *Ex quo omne cor-* Coloſſ. 2
pus per cōpaginationes & colligationes ſubminiſtratū & co- Ibidem.
pulatum creſcit in incrementum Dei. Et in Eſaiæ libro dicit
Dominus per Prophetam: *Auferã à Iudæâ caput & cau-* Eſai 9.
dam, initium & finem. Hoc caput Iudæa quod tenebat, Ioan. 1.
amiſit, quæ Ieſum Dominum non recepit. Vbi fides eſt, Apoc. 1.
& initium & finem habemus. Vbi perfidia, nec initium Apoc. 2
nec finis eſt. Eccleſia principium habet, quæ Chriſtum Rom. 10
habet: Chriſtus enim Eccleſiæ principium eſt primo- Coloſſ. 1
genitus ex mortuis. Habet & finem: quia ipſe eſt pri- Philip. 2
mus & nouiſſimus. Ipſe eſt finis Legis ad iuſtitiam om-
D ni credenti. Synagoga nec initium nec finem habet;
quia nec in principio inuenit quod ſequatur, nec in fine
quod ſperet. Inflatus ergò caput non tenet, hoc eſt, il- Epheſ. 4
lam humilitatem Chriſti quâ deſcendit vſque ad cru-
cem, deſcendit vſque ad inferos. Ideò Iudæus non cre-
didit; quia contempſit dicentem: *Diſcite à me, quia mitis
ſum, & humilis corde.* Hęc humilitas virtutum omnium Mat. 15
caput eſt, quæ totum velut quoddam noſtrorum actuū
fouet corpus. Quamuis † infimus aliquis ſit, pauper, al. Infirmus.
ignobilis, tamen ſi non ſe extollat & præferat, ipsâ ſe
humilitate commendat. Sit aliquis prædiues & nobilis: Luc. 14
idem ſi nobilitatem generis & diuitias ſuas iactet, in-
ſolentiâ ſibi vilis eſt. Sit aliquis facundus & fortis, qui
E tumore facundiæ ac virtutis elatus plurimùm ſibi
arroget: nonne ei propter verecundiam & inſipiens ple-
rumque & inualidus antefertur? Denique Phariſæus in Luc. 18
Euangelio cùm abſtinens & parcus eſſet alieni, libera-
lis ſui, non refugus ieiunii, vt ipſe dicebat: tamen prop- Ibidem.
ter iactantiam, etiam illa quæ habere poterat, amiſit.
Nihil ei tot genera virtutum vno vitio decolorata pro-
deſſe potuerunt. Publicanus qui nihil annumerare pote-
rat quod poſſet probari, propter humilitatem tamen
iuſtificatus magis quàm ille Phariſęus deſcendit è tem-
plo: ſecundùm quod ſcriptum eſt in Prophetâ: *Quia* Pſ. 33.
humiles ſpiritu ſaluabit. Hoc autem eſſe caput quod hęc
F littera exprimat, euidenter etiam in Hieremię Threnis Thren.
docemur. Nam prælata hac litterâ; ait Propheta: 4.
Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus; ſub vmbrâ Epheſ. 5
eius in Gentibus viuemus. Hoc ergò caput verè eſt, quod
omnium caput eſt. Diximus de capite, dicamus & de
primatu: quod licet ſermone diſtet ac litterâ; ſenſu ta- Gen. 25.
men in eamdem concurrit intelligentiam: Primatus
enim legimus in veteri Teſtamento, quos in primogeni-
tis Eſaü fratri ſuo ceſſit, & ideò vocatum eſt nomen Ibidem.
eius Edom, hoc eſt, terrenus & callidus. Iſti ſunt au-
tem fratres, de quibus rogatus eſt Dominus ab Iſaac

patre eorum, vt daret ei ſuę poſteritatis heredes de Re-
becca vxore ſuâ, quę per viginti annos nullum dederat
Ibidem. generationis ſuæ inſigne. Exaudiuit eum, & concepit
Rebecca, & rogauit Dominum, cùm luctari inter ſe par-
uuli viderentur in vtero eius, & reſponſum accepit:
Duæ gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi ab vtero tuo
Rom. 9 *ſeparabuntur, & populus populum ſuperabit, & maior*
Gen. 25 *ſeruiet minori.* Nonne apertum eſt myſterium, duos
ſignificari populos, hoc eſt, populum Iudæorum ſenio-
rem, & Chriſtianorum populum iuniorem, qui propter
coctutam lentis primatus fratris accepit ſenioris? Quo
Gen. 27 indicio euidenter exprimitur quòd populus ſenior ille
al. con- terrenus propter intemperãtiam gulæ primarum quem H
feſſio- habuit, amiſit. Populus autem Eccleſiæ per ſobrietatem
ne.
Mat. 11 & continentiam primatus quos ordine non habebat
ætatis, & † ceſſione fraternâ, & pio furto paternæ
benedictionis eripuit. Quid eſt igitur quòd populus ra-
puit Chriſtianus, niſi Dominum Ieſum? A diebus enim
Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum cogitur, & cogentes
diripiunt illud, ſicut ipſe Dominus declarauit. Bona
fraus, quæ vitam furatur æternam: Sed quoniam ſatis
dictum de litteræ huius interpretationibus arbitramur,
conſideremus ea quæ huic litteræ Propheta ſubiecit.
Primus itaque verſus eſt:

Vide humilitatem meam, & erue me, quo- I niam legem tuam non ſum oblitus.

Vide humilitatem meam. Fortaſſe dicat aliquis: Gloria-
tur de ſe Propheta. Et ſi gloriatur, gloriatur in infirmi-
2. Cor. 12 tatibus ſuis, in quibus & Apoſtolus gloriatur, dicens:
Iacob 1. *Gloriabor in infirmitatibus meis*: Alius in diuitiis, alius in
titulis nobilitatis ac proſapię ſuę, alius in adminiſtratio-
nibus & honoribus gloriatur, iuſtus in humilitate gloria-
Pſ. 24. tur. Bona enim gloria, Chriſto eſſe ſubiectum. Vt ſcias
autem quia iactare non ſe cupiat; ſed Domini in ſe gra-
tiam prouocare, alibi idem Propheta ait: *Vide humilita-*
tem meam, & laborem meum. Ergò quaſi is qui humilia-
uerit cor ſuum, quaſi is qui plurimùm laborauerit, ibi ſi-
bi dimitti peccata deſiderat, hîc erui ſe precatur. Conſti- K
tue aliquem Sacerdotem pro miniſtri ſalute ſollicitum,
quem probatum aduertat Deo, aliquem patrẽ pro filio
in ægritudine conſtituto graui, aliquam fœminam vel
pro filio, vel pro viro mœſtam orationibus incubantem,
fundentem vberes lachrymas noctibus ac diebus, humi-
liantem ſe ac ſternentem ſolo, multiplicantẽ ieiunia, &
quod his grauius eſt, mentis atque animi dolore confe-
ctam, morbi ac periculi dilatione torpentem, dicere ad
Dominum: *Vide humilitatem meam, & erue me.* Conſide-
Ephes. 6 ra etiam quia ſpiritali quodam oleo cæleſtium præce-
ptorũ vngit nos atque exercet quotidie Scriptura diui-
na, & Dominus noſter plurimos ad ſubeunda certami-
na geſtiens prouocare, diuerſa poſuit præmia coronarũ. L
Conſidera, inquam, Chriſti athletam innumeris contẽ-
tionibus fatigatum, ac propè iam laſſatis viribus reſi-
ſtentem, periculi mole turbatum, cùm videat ſibi non
ſolùm aduersùs carnem & ſanguinem; ſed etiam aduer-
sùs ſpiritales nequitias, quæ ſunt in cæleſtibus, eſſe lu-
ctamen, dicentem: *Vide humilitatem meam, & erue me,*
quoniam legem tuam non ſum oblitus. Non enim potuit ob-
liuiſci qui ſecundùm eius pręcepta certauit. Contuere
etiam aliquẽ in martyrio conſtitutum, frequentibus af-
flictum ſupplicis, retruſum in tenebras, graui fractum
pondere catenatum, neruis crura diſtentum, euiſceratũ
equuleo, exaratum vngulis, aduſtum candentibus lami- M
nis, perſeuerantis fidei virum; ſed iam tędiantis animi
quòd diutius differatur ſacrę mortis corona, dicentem:
Vide humilitatem meam, & erue me; quoniam Legem tuam
non ſum oblitus. Non ſolùm enim in ſtudiis atq; propoſi-
Eccleſ. 2 tis; ſed etiam in tentationibus humilitatem dici poſſe,
teſtimoniis Scripturarum docemur. Siquidem lectum
eſt: Homines acceptabiles in fornace humilitatis:
ταπεινώσεως enim Grecus dixit, quod eſt humilitatis. Hoc
ideò poſui quia plurimi habent Latini, in fornace affli-
ctionis. Latinus diſcernit, Grecus non ſeparat. ταπείνωσις
& humilitas virtutis, dicitur & humilitas afflictionis.

G Nihil impedit ſi Latinus ſeparat: Non enim Grecus ex
Latinis tranſtulit; ſed Latinus ex Grẹco. Denique &
Hebrẹi quamdiu in Ægypto erant, in fornace erant Hier. 11
ferreâ, hoc eſt, in fornace tentationis, in fornace affli-
ctionis, cum duris affligerentur imperiis. Vnde & ſcrip-
tum eſt: *Quia eduxit eos Deus de fornace ferreâ, ex Ægy-*
pto. Fornax erat ferrea; quia nullius adhuc in Ægypto Hier. 6
opera virtutum plena lucebant, nullius aurum illic fue- Iob. 10.
rat comprobatum, nullius plumbum iniquitatis exuſtũ.
Dura fornax, fornax mortis perpetuę. Quam fornacem
nullus poterat euadere, quę omnes conſumeret, in quâ Dan. 3.
ſolus dolor ineſſet & luctus. At verò fornax, in quâ
H Ananias, Azarias, Miſael hymnum Deo canebant, for-
nax aurea illa, non ferrea, per quam toto orbe ſapien- Ephe. 4
tia fide deuotionis illuxit. Erat quidem etiam hęc fornax
in Babyloniâ: vbi aurum non erat ſpiritale, niſi fortè
captiuum: *Captiuam* enim *Dominus duxit captiuitatem.*
Hoc erat aurum in Dei Sanctis, qui captiui erant apud
Babylonios corpore; ſpiritu autem liberi apud Deum,
ſoluti vinculis captiuitatis humanę, iugo gratię ſpiritalis
innexi. Et fortaſſe eadem fornax ferrea fragilibus eſt, 1. Cor. 3
aurea perſeuerantibus. Omnes oportet per ignem pro- Gen. 3.
bari, quicumque ad paradiſum redire deſiderant: Non
enim otioſè ſcriptum eſt, quòd eiectis Adam & Euâ de
paradiſi ſede, poſuit Deus in exitu paradiſi gladium
I igneum verſatilem. Omnes oportet tranſire per flam-
mas, ſiue ille Ioannes Euangeliſta ſit, quem ità dilexit Ioan. 25
Dominus, vt de eo diceret ad Petrum: *Si eum volo ma-*
nere, quid ad te? tu me ſequere. De morte eius aliqui
dubitauerunt, de tranſitu per ignem dubitare non poſ- Mat. 16
ſumus; quia in paradiſo eſt, nec ſeparatur à Chriſto. Mat. 14
Siue ille ſit Petrus, qui claues accepit regni cælorum, Pſ. 65.
qui ſuprà mare ambulauit, oportet dicat: *Tranſiuimus* Ioan. 21
per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium: Sed
Ioanni citò verſabitur igneus gladius; quia non inueni- Cant. 8
tur in eo iniquitas quem dilexit æquitas. Si quid in eo
vitii humani fuit, charitas diuina decoxit: Alæ enim
eius ſicut alæ ignis. Qui habuerit hîc charitatis ignem, Ioan. 13
illic ignem gladij timere non poterit. Ipſi Petro qui Luc. 17
K toties mortem ſuam pro Chriſto obtulit, dicet: *Tranſi,* Pſ. 65.
recumbe. Sed ille dicet: Igne nos examinauit, ſicut exa-
minatur argentũ: Etenim in quo aqua multa excludere Cant. 8
non potuit charitatem, quomodò eam ignis excludet? Ezech.
Sed ille examinabitur vt argentum, ego examinabor vt 22.
plumbum: donec plumbum tabeſcat, ardebo. Si nihil
argenti in me inuentum fuerit, heu me! in vltima infer-
ni detrudar, aut vt ſtipula totus exurar. Si quid inuen- Pſ. 24.
tum in me fuerit auri vel argenti, non per meos actus;
ſed per miſericordiam & gratiam Chriſti, per miniſte-
rium ſacerdotij, dicam fortaſſe ego: *Etenim qui ſperant*
in te, non confundentur. Illo igitur igneo gladio iniquitas
exuretur, quæ ſedet ſuper talentum plumbeum. Ideò
L vnus ignem illum ſentire non potuit, qui eſt iuſtitia Dei Zach. 5.
Chriſtus; quia peccatum non fecit: Nihil enim ignis in 1. Pet. 2
eo quod exurere poſſet, inuenit. Denique illi ſoli eleua- Pſal. 23
tæ ſunt portæ æternales, vt intraret Rex gloriæ, non Hebr. 2.
reus cauſæ. Et ſic quidem mortem caro illius guſtauit:
neque enim aliter poſſet reſurgere. Quod legi, pręſumo Eſai. 53
quod non legi, veneratus ſcientibus derelinquo: vnum Hier. 9.
confitens; quia quidquid caro illius ſubiit, ideò ſubiit,
vt viam cęteris vel triumphãdi per martyrii paſſionem,
vel tranſeundi in paradiſum ſuis veſtigiis reformaret.
Nemo ergò ſibi arroget, nemo de meritis glorietur, Rom. 14
nemo de poteſtate ſe iactet; ſed omnes ſperemus per
M Dominum Ieſum miſericordiam inuenire, quoniam
omnes ante tribunal eius ſtabimus. De illo veniam, de
illo indulgentiam poſtulabo: Quę enim ſpes alia pecca-
toribus? Et qui ſe hîc aurum putat, habet plumbum: Matt. 3.
& qui putat ſe granum tritici, habet paleam quæ poſſit
exuri. Sed hîc ſibi multi aurum videntur. Non illis in- Zach. 13
uideo: ſed tamen aurum examinabitur, vretur vt poſſit
probari. Sic enim ſcriptum eſt: *Sicut aurum in conflatorio*
probabo illos. Ergo aduertant, quia examinabuntur om-
nes. Multi ergò qui ſe aurum putant, & ipſi humilita-
tem ſequantur, vt vitia ſua decoquant: Sed hîc ina-
nis iactantia eſt. Ideò multis qui ſe maſſas putant auri,
dicit

Cap. 3. dicit ſapientior auri maſſa: Omnes nos fornax probabit. Ergo quia examinandi ſumus, ſic nos agamus, 1. Pet. 1 vt iudicio probari mereamur diuino. Teneamus hìc 1. Cor. 3 poſiti humilitatem, vt cùm vnuſquiſque noſtrum venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes quos tranſituri ſumus, dicat: *Vide humilitatem meam, & erue me.* Nam ſi ſuperbus fuerit, ſi arrogans, ſi contumax, non poterit hoc dicere. Nemo autem dicet: Vide ſuperbiam meam; ſed, *Vide humilitatem meam* vt eius gratiâ erui ab illo igne mereatur. Eſt ergò humilitas laboris & fatigationis; eſt & humilitas virtutis atque propoſiti, quam & in ſecundis & proſperis, & in otio poſitus tenet Iuſtus. Nullo licet fractus labore, nullius certaminis dubius euentu, humilem omnibus affectum exhibet, nec ſua extollere ſtudet; ſed magis minuere operis ſui pretium, B 1. Cor. 15. & meriti ſui gratiam. Audi Iuſtum humiliantem ſe: *Ego ſum*, inquit, *minimus Apoſtolorum.* Ille vas electionis Act. 9. diuinæ, ille Gentium Doctor minimum eſſe ſe dicit, in-1. Tim 1. dignum eius officij nomine, quod ſuis operibus præferebat, nihilque ſibi arrogat; ſed totum gratiæ Dei de-Rom 4. Gen. 18. putat. Hoc vtique decet iuſtum. Hac humilitate Abraham pater fidei nuncupatus eſt: qui cùm diuino participaretur alloquio, terram ſe eſſe dicebat, & limũ. Ipſe Pſ. 21. quoque Dominus ait: *Ego autem ſum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis*, cùm de ſui corporis paſſione loqueretur, qui non quæ ſua ſunt, 1. Cor. 10. quæſiuit; ſed quæ aliorum. Cuius nos imitatores vult C fieri Apoſtolus, atque hortatur, dicens: Philip. 2 *Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu: qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens.* Nec nos igitur nobilitatem generis, nec diuitias requiramus, ſi 2. Cor. 8 volumus Chriſtum ſequi. Exinaniuit ſe, cùm eſſet in Dei formâ: cùm diues eſſet, pauper factus eſt. Noli & tu contemnere plebeium; quia nobilis es: noli deſpicere ſeruum; quia potens es: noli pauperem faſtidire; quia diues es: Numquid nobilior, nũquid potentior, nũquid locupletior Chriſto es? Ille pro te ſuſcepit illa quæ tu deſpicis. Ille pro te humiliauit ſe vſque ad mortem, & Philip 2 mortem crucis vt tuæ lapsũ aboleret ſuperbiæ, vt quod D Rom. 5. per vnius Adæ inobedientiam perdideramus, per vnius Chriſti humilitatem reciperemus: *propter quod Deus*, inquit, *illum exaltauit, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur: quo-* Philip. 2 *niam Dominus Ieſus in gloria eſt Dei Patris.* Conſidera, ô homo! quid legas. Non laborauit Apoſtolus potentiam Chriſti probare; ſed obedientiam prædicare; ſed demonſtrare quanta ſit humilitatis gratia, quantus eius profectus: Si ſimplicibus accipias auribus, & Chri-Ioan. 12 ſtum exaltauit. Sed Chriſtus non quæ ſua; ſed quæ tua erant, illa humilitate quærebat. *Ego*, inquit, *ſi exaltatus fuero à terrâ, omnia traham ad meipſum.* Accipe ergò argutis auribus: Moraliter tibi profuit, myſticè tuã Mat. 20 redemit ſalutem. Quomodò vis intellige: ſalus eſt tua. E Ioan. 19. Si putas, quòd Chriſto profuit humilitas ſua, cui ergò Ioan. 15 non proderit. Si illum exaltauit, quem non augebit? Fa-Mat. 27 ctus eſt miniſter omnium Dominus, & auctor omnium vapulauit, pedes lauit, crucifixus eſt, mortuus eſt: Sed in his omnibus detrimentum nullum video diuinitatis eius, profectum operationis agnoſco. Qui nihil habebat, quod ad poteſtatem ſuam adderet, habuit quod ad cultum ſuæ maieſtatis adiungeret. Audeo dicere: Operationis ſuæ munus amiſerat, niſi id humilitas recepiſſet. Itaque nos quidem redemit; ſed etiam ſibi ac-Philip. 2 quiſiuit. Nihil ergò humilitas affert diſpendij. Ille qui ſe exinaniuit, plenus eſt. Ille qui non rapinam arbitratus F eſt eſſe ſe æqualem Deo, formam ſerui accipiens, in Ephe. 1 gloria eſt Dei Patris. Suſcepi quem neſciebam, agnoui quem non cognoſcebam, confiteor quem negabam. Ipſi genu corporis flecto, ipſi genu mentis inflecto, ipſum adoro, quem antè fugiebam. Gratias tibi agimus, Gen. 1. Ieſu Chriſte! quod creaſti nos: ſed creatos, feris beſtiis, mutis animantibus præfeciſti. Maiora ſunt viſitationis tuæ munera. Viſitatos maieſtatis tuæ conſortiis hono-Pſal. 15 raſti, dicens: *Narrabo nomen tuum fratribus meis:* Suſcepto enim corpore frater es factus, nec Dominus eſſe

A deſiſti. Maior redemptionis gratia; quia periclitantes Ioan. 11 morte propriâ redemiſti; ſicut ſcriptum eſt: *Expedit vnum hominem mori pro populo.* Suſcitaſti mortuos, dicẽs: *Soluite templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud:* In illo Ioan. 2. enim templo Dominici corporis omnibus ius reſurrectionis accreuit. Reſurgentes adæquaſti Angelis; ſicut Mat. 22 dixiſti: *Quoniam quæ non nubunt, & qui non ducunt vxores, erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* Poſtremò ad dexteram Dei in illo Filij hominis ſolio collocaſti, ſicut ipſe dignatus es dicere: *Ex hoc autem erit Filius hominis* Luc 22. *ſedens ad dexteram virtutis Dei.* Vnde Apoſtolus admi-Ephe. 2 rans diuinæ dona pietatis, ſimul oſtendens vnam Patris & Filij liberalitatem, ait: *Deus autem qui diues eſt in miſericordiâ, propter multam charitatem quâ dilexit nos.* Audis in quo debeas, homo! diues eſſe, quas habere virtutes. Amorem Dei te habere probato, imitare cæleſtis charitatis dulcedinem. Et addidit: *Et iam cùm eſſemus* Ibidem. *mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto, cuius gratiâ eſtis ſaluati, & ſimul ſuſcitauit, ſimul fecit ſedere in cæleſtibus, in Chriſto Ieſu.* In Chriſto vtique honoratur & caro. Ille igitur qui ad dexteram Dei ſedet, propter nos humiliatus eſt. Ideòque dicit nobis: *Diſcite à me quia* Mat. 11 *mitis ſum & humilis corde.* Non dixit: Diſcite à me, quia potens ſum; ſed humilis corde: vt tu illum imiteris, vt tu ei dicas: Domine audiui vocem tuam, impleui præceptum tuum. Dixiſti vt à te diſceremus humilitatem: didicimus non ſolùm ſermone; ſed etiam actu tuo: feci quod imperaſti: *Vide humilitatem meam.* Athleta bonus membra ſua monſtrat, vt conuerſationis ſuæ probet diſciplinam. Monſtrat etiam tunc membra ſua, quando poſt aliqua certamina grauiora, iterùm certare compellitur, vt iudex videns feſſum corpus, nequaquàm eum certare compellat. Et tu oſtende cordis tui humilitatem, vt titulos virtutis oſtendas. Oſtende & corporis tui certamina, vt dicas: *Certamen bonum certa-* 2. Tim. 4. *ui, curſum conſummaui:* & videns ſpiritalis iudex certaminis agonem, coronam iuſtitiæ decernat, quoniam legem agonis impleſti.

Iudica iudicium meum, & libera me: propter verbum tuum viuifica me.

Feſtinant innoxij ad iudicium, & propriæ innocentiæ arbitris deſiderant citiùs comprobari. Habet hoc vſus etiam in ſæculo, quod eſt commune cum Sanctis. Verùm is qui apud Deum iuſtus eſt, habet aliam cauſam Heb. 4. iudicij non timendi; quia apud miſericordem iudicem ſibi cauſa eſt, apud Redẽptorem ſuum vult citò & ſperat abſolui. Abſolutio enim natura ſanctorum eſt. Vnde & Dominus ait per Ezechielem ad Angelos qui mi-Ezech. 9. niſtri ſunt vltionum: A ſanctis meis incipite. Non vult Dominus commune ſanctis cum diaboli ſociis conſor-Pſ. 72. tium eſſe iudicij: Diabolus enim & miniſtri eius cum E hominibus non flagellabuntur. Separata eſt pœna, vbi 1. Pet. 4 diſtat & culpa. Ideòq; alio loco Scriptura ait: *Tempus* Heb. 12. *eſt incipere iudicium à domo Dei.* Quos miſeratur enim Eſai. 40 citò caſtigat, vt non diutiùs afficiatur futuri expectatione iudicij, non prolixiùs miſera reatus ſorte maceretur, vt vnuſquiſque reddat etiam duplicia peccata ſua, quò tandem poſſit abſolui: Pœna enim reorum, quædã abſolutio delictorum eſt. Videmus in hoc ſæculo inſertos nexibus catenarũ reos in ſpecie pompæ miſerabilis duci: & nonunquàm hoc patiuntur inſontes, vt tolerabilius ſit mori, quàm talia ſubire ſupplicia. Optãt vtiq; audiri bene ſibi conſcij. Optant etiam hi qui grauibus F flagitiis vrgentur, pœnam mortis celeritate tranſigere, vt aliquantò compendia pœnarum lucrẽtur. Spes eſt etiam de iudicis miſericordiâ. Ipſo exilio clauſtra carceris duriora ſunt, nec reditus in perpetuum omnibus intercluditur relegatis. Si hoc operatur humanũ examen, 2. Petr. quantò magis Chriſti eſt omnibus expetendum: Differtur diaboli iudicium, vt ſit ſemper in pœnis reus, ſemper improbitatis ſuæ innexus catenæ, conſcientiæ ſuæ, vt in perpetuum ſuſtineat ipſe iudicium. Ideò diues ille Luc. 16 in Euangelio, licet peccator pœnalibus vrgetur ærumnis, vt citiùs poſſit euadere. Diabolus autem nequaquã

puniri ad iudicium demonſtratur, nequaquàm adhuc G poenis eſſe ſubiectus, niſi quas ipſe tantorum conſcius ſcelerum ſoluit timore perpetuo, ne aliquando ſecurus ſit: immò vt veriùs dicam, ſanctus ad iudicium venit, Pſal. 1. impius non venit: *quoniam non reſurgunt impij in iudiciũ.* Hic petit vt abſoluatur, alius vt coërcitus dimittatur. Qui autem non credit, non iudicatur; ſed impietatis ſuę Ioan. 3. iudicio ipſe punitur. Apud Imperatores iſtos non puniũ- Heb. 12 tur ſceleris rei barbati, quod in ſuâ gente commiſerint; quia non ſibi ſubditi; ſed grauiore nomine hoſtes habentur, qui ſine interrogatione priuati ſceleris puniũtur. Ita & Chriſtus ſuos caſtigat quos diligit, alienos tamquàm generali damnatione impietatis adſtrictos H 1. Cor. 15. poenâ damnat æternâ; *nouiſſima enim deſtruetur mors*, & tamen verecundè docet Propheta exemplo ſui, vt etiã qui diffidit operibus ſuis, propter verbum tamen Dei clementiorem ſperet ſententiam. Alius propter diuitias Luc. 2. viuere cupit, alius propter filios, hic propter verbum Dei viuificari petit, ſicut Symeon Domini expectauit aduentum; vnde & Dominum accipiens in templo, ait: Ibidem. *Nunc dimittes ſeruum tuum in pace; quia viderunt oculi mei, ſalutare tuum:* aſſerens viuendi ſibi cupiditatem aliam non fuiſſe, niſi vt Chriſtum videret. Deniq; vidit, & vinculis ſolui corporis poſtulauit. Poſſumus etiã intelligere: *Judica iudicium meum:* quaſi grauior nobis cauſa ſit de iudicio noſtro, quàm de errore dicenda: Erranti enim faciliùs datur venia, quam improbè in alium I iudicanti: Neceſſe eſt enim eam formam ante redire iudicij, quàm in alium ipſe decernendam putaueris.

Longè eſt à peccatoribus ſalus: quoniam iuſtitias tuas non exquiſierunt.

Ioan. 3. Quorum ſerum eſt iudicium, eorum ſalus longè eſt; Ioan. 5. ſed ipſi ſunt ſui auctores periculi, qui Domino non appropinquârunt. Ideò facti ſunt longè; quia voluntate ſuâ à ſalutis ſe gratiâ ſeparauerunt. Non refugit eos ſalus; ſed ipſi ſalutem qui ſe elongauerunt. Venit ad Iu- K Luc. 19 dæos; ſed illi ſalutem non receperunt. Quomodò non Ioan. 18 receperunt? Audi: Ieſus ſalus eſt, Ieſus filius hominis nuncupatus eſt. *Venit Filius hominis quærere, & ſaluum* Epheſ. 2 *facere quod perierat;* ſed Iudæi dimitti ſibi latronem po- Matt. 3 ſtulauerunt, Ieſum repudiauerunt. Quis autem eſt qui ſe longè facit à Domino, niſi qui non exquirit iuſtitias eius? Qui verò iuſtitias exquirit, propè eſt, adhæret Deo. Et ideò iuſtitias Dei quærentibus, dicit Apoſtolus: *Vos qui eratis longè, facti eſtis propè, in ſanguine Chriſti.* Sanguis Chriſti iuſtitia eſt. Denique ipſe ait ad Ioannem: *Sine nos implere omnem iuſtitiam.*

Thren. 3 **Miſerationes tuæ multæ nimis, Domine: ſecundùm iudicium tuum viuifica me.**

Ezech. 33. Rom. 9 Eſai 65 al. ignaros. Etſi longè eſt à peccatoribus ſalus, tamen nemo deſperet; quia multæ ſunt miſericordiæ Domini. Qui ſuo peccato pereunt, miſericordiâ Domini liberantur. *Miſerebor*, inquit, *cui miſertus fuero*, &c. Palàm apparuit non quærentibus, vocauit refugientes, congregauit † ignotos, pro omnibus ſe obtulit paſſioni. Non ergo multùm miſericors: Miſericordia enim hominis in proximum ſuum, miſericordia Domini in omnem carnem, vt omnis caro ad Dominum aſcenderet, illâ Domini miſeratione donata. Sed cùm dixerit multas eſſe Domini miſerationes, quomodò ſecundũ iudicia eius viui- Pſ. 142. ficari petit, maximè cùm alibi ipſe dicat: *Et non intres in iudicium cum ſeruo tuo:* Sed aliud eſt illud iudicium beneficiorum Dei, cui reſpondere non poſſumus (quis enim poteſt debitum referre naturæ, debitum ſalutis & gratiæ) aliud iudicium, quo fragilitatis no- Luc. 6. ſtræ æſtimatione cenſemur. In hoc ipſo tamen iudiciũ cum miſericordiâ copulatum eſt, vt veritas iudicij miſeratione Domini temperetur. Aut fortè, quia dixerat: *Iudica iudicium meum*, ideò ſubtexuit miſerationes Domini nimiùm multas eſſe: Graue eſt enim de alio iudicare. Vnde etiam ſcriptum eſt: *Nolite iudicare, & non* G *iudicabimini.* Cùm enim vnuſquiſque ſit ſuorum conſcius peccatorum, quomodò poteſt de alterius iudicare peccato: Iudicet de alterius errore, qui nõ habet quod in ſeipſo condemnet: Iudicet ille, qui non agit eadem quæ in alio putauerit punienda: ne cùm de alio iudicat, in ſe ferat ipſe ſententiam. Iudicet ille qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offenſione, nullâ leuitate ducatur. Audiſti hodie quid iudex verus & iuſtus locutus ſit: *Non poſſum*, inquit, *ego à me facere quidquam.* Non- Ioan. 5 nulli hæretici ſolebant hinc facere quæſtiones, quaſi infirmus eſſet Filius, qui a ſe nihil faceret, quaſi ſecundùm diuinitat quoque ſubditus, & paterno ſubiectus H imperio: nec aduertunt quòd hoc quoque magis poteſtatis diuinæ vnitas comprobetur, vbi putant inter Patrem & Filium eſſe diſtantiam poteſtatis. Nihil à ſe facit Filius, quia per vnitatem operationis, nec Filius ſine Patre facit, nec ſine Filio Pater. Deniq; Pater dicit ad Filium: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram:* Gen. 1. communem aſſerens operationem eſſe, vbi commune conſilium eſt. Quid ſine Sapiẽtia facit, qui Pſ. 103. omnia in Sapientiâ fecit? vt lectum eſt: *Omnia in Sapientiâ feciſti.* Denique Sapientia dixit: *Quum faceret* Prou. 8. *cælos, cum illo eram, & ego eram cui applaudebat.* Et Euã- Ioan. 1. geliſta ait: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil:* vt doceret non ſolùm operatorem omniũ Filium; ſed etiam paternæ operationis conſortem eſſe. I Ego tamen arbitror, quòd hic locus ad iudicij formam Ioan. 5. videatur eſſe referendus: Euangelium enim non ſolùm fidei doctrina; ſed etiam morum eſt magiſteriũ, & ſpeculum iuſtæ conuerſationis. Inuenio in Euãgelio, quòd Dominus Ieſus multorum affectus, & officia ſuſcepit, vt doceret quomodò nos in his cõuerſari oporteret officiis. Suſcepit perſonam paſtoris, & ait: *Paſtor bonus* Ioan. 10 *animam ſuam ponit pro ouibus ſuis.* Ideóque pro rationa- Luc. 15. bili grege ſeipſum paſſioni corporis non negauit, vt ouem laſſam crucis ſuæ humeris ſuperponens, pij oneris functione recrearet. Suſcepit aduocati perſonam: *Ipſũ* 1. Ioan. 1. *enim aduocatum habemus apud Patrem.* Pernoctabat in K oratione pro nobis, vt nos ſuo informaret exemplo, Luc. 6. quemadmodùm veniã noſtris debeamus exorare peccatis: Non enim ideò pernoctauit, quaſi qui aliter Patrem nobis reconciliare non poſſet; ſed vt qualis aduocatus eſſe debeat, demõſtraret; qualis Sacerdos, vt non ſolùm diebus; ſed etiam noctibus pro grege Chriſti debeat precator aſſiſtere. An impetrandi egebat auxilio, qui facere ipſe poterat quod rogabat, quemadmodùm ipſe dicebat? *Ego ad Patrem vado: & quodcúmque ab* Ioan. 14 *petieritis in nomine meo, hoc faciam?* Denique alibi ait, Ioan. 11. cùm Lazarum reſuſcitaret: *Sciebam quòd ſemper me audis.* Hic quaſi infirmus pernoctabat, qui ſciebat quod Ibidem. ſemper auditur, & clamauit: *Lazare! veni foras.* Locuta eſt reſurrectio, mors receſſit. Suſcepit etiam af- Ioan. 19 L fectum rei, & ſtetit ante iudicem quaſi reus, nec dedignatus eſt Dominus omnium præſidis vilitatem. Interrogatus tacebat, oſtendens non in clamore vocis, nec in forenſis aſſertione patrocinij; ſed in conſcientiæ integritate eſſe innocentiæ defenſionem: nec ſalutẽ corporis ambiendam; ſed animi puritatem. Denique qui Dan. 13 Suſannam abſoluit tacentem, ſe obtulit morti. In illâ cauſam oſtendit, vt nemo deſperaret: in hac, vt redimendæ vniuerſitatis ſacrificium non negaret. Cæſus po- 1. Petr. 2 ſtremò, non conuiciatus eſt, non repercuſſit: & Dominus cæli atque terrarum ſtudium depoſuit vltionis, vocem humilitatis emiſit, dicens: *Si malè locutus ſum, te-* Ioan. 18 M *ſtimonium perhibe de malo; ſi autem bene, quid me cædis?* Quaſi infirmus, cædis deplorat iniuriam: & cùm ſe poſſet vlciſci, queri maluit quàm vindicare. Ergò & Ioan. 5. hic perſonam iudicis, propoſitúmque ſuſcepit, dicens: *Non poſſum à me facere quidquam:* Bonus enim iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, & domeſticæ propoſito voluntatis; ſed iuxta leges & iura pronuntiat, ſtatutis iuris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum & meditatum domo defert; ſed ſicut audit, ità iudicat, & ſicut ſe habet negotij natura, decernit. Obſequitur legibus, non aduerſatur; examinat cauſæ merita, non mutat. Diſcite, iudices ſæculi! quem in iu-

dicando tenere debeatis affectum, quam ſobrietatem, A
Ioan. 5. quam ſinceritatem. Dominus omnium dicit: *Non poſ-*
2. Tim. 2. *ſum ego à me facere quidquam*. Alibi lego: *Negare ſemet-*
ipſum non poteſt. Non poteſt vtique, non per infirmita-
tem; ſed per integritatem: oon per impoſſibilitatem fa-
ciendi; ſed per obſeruantiam iudicandi. Quid nō poteſt
qui omnia poteſt, niſi quod poſſe nolit? Non vult poſ-
ſe quod damnet, non vult poſſe aduerſùs fidem, non
vult poſſe aduerſùs veritatem. Audi poſtremò ipſum di-
Ioan. 5. centem cur noo poſſit à ſe facere quidquam: *Sicut au-*
dio, inquit, *iudico*, hoc eſt, non ex meâ poteſtate decer-
no quod libitum; ſed ex iudicandi religione quod io-
ſtum eſt: & ideò iudicium meum verum; quia non vo-
luntati meæ indulgeo; ſed æquitati. Audite quid iu- B
dex dicat cæleſtis. *Non poſſum à me facere quidquam;*
ſed ſicut audio, iudico. Et Pilatus dicebat ad Dominum
Ioan. 19 Ieſum: *Poteſtatem habeo dimittendi te, & poteſtatem*
habeo crucifigendi te. Vſorpas, ô homo! poteſtatem
quam non habes, cùm Dominus neget ſe habere, qui
habet ſuper omnia poteſtatem? Audi quid iuſtitia di-
cat: Non poſſum à me facere quidquam. Audite quid
iudex æquitatis aſſerat: Sicut audio; itâ & iudico. Au-
Act. 3. dite quid iudex iniquitatis loquatur: *Poteſtatem habeo*
dimittendi te, & poteſtatem habeo crucifigendi te. Tuâ,
Pilate! voce conſtringeris, tuâ damnaris ſententiâ. Pro
poteſtate igitur, non pro æquitate crucifigendum Do-
minum tradidiſti: per poteſtatem abſoluiſti latronem C
auctorem verò vitæ interfeciſti. Sed nec iſtam à te ha-
buiſti, quàm habere te aſſeris poteſtatem. Denique
Ioan. 19 dicit tibi Dominus Ieſus: *Non haberes poteſtatem aduer-*
Luc. 22 *ſùs me vllam, niſi data tibi eſſet deſuper*. Mala poteſtas
v. c. li-cere quod nocet. † poſſe quod non liceat: Poteſtas iſta tenebrarum eſt,
verum non videre; ſed ſpernere. Audite quid vetus
iudex loquatur: *Non quæro voluntatem meam; ſed vo-*
Ioan. 5. *luntatem eius qui miſit me*. Quaſi homo loquitur, quaſi
3. q. 7. c. iudicet. §. qui. iudex docet: quoniam qui iudicat, non voluntati ſuæ
obtemperare debet; ſed tenere quod legum eſt. Con-
ſtitue iudicem de hoc ſæculo: numquid poteſt aduer-
ſùm imperialis formam venire reſcripti? Numquid po-
teſt normam anguſtæ definitionis excedere? Quantò D
magis diuini formam debemus ſeruare iudicij? Chriſtus
Pſ. 115. dicit: Non quæro voluntatem meam: hoc eſt, hominis
quæ vel odio dirigitur, vel ſtudio intenditur, vel gratiâ
inflectitur, vel aliorum mendacio deprauatur: *Omnis*
3. q. 7. c. iudices. §. in iudicando. *enim homo mendax*. Sed voluntatem, inquit, eius qui
me miſit: hoc eſt, diuinæ cognitionis formam veni do-
cere, vt in iudicando magis cordi ſit veritatis cuſtodia,
2. Cor. 2 quàm obedientia voluntatis. Non ergò hîc quoque in-
firmitas potentiæ; ſed forma eſt expreſſa iuſtitiæ. Iu-
ſtum igitur eſt iudicium Filij Dei; quia eſt ſecundùm
voluntatem Dei, non ſecundùm hominis affectum:
Mal. 28 Deus enim miſericordiarum plenus eſt, & miſericor-
Pſ. 61. dia eius cum iudicio, & iudicium cum miſericordiâ.
Neque enim ſine iudicio miſeretur, neque ſine miſeri- E
Epheſ. 4 cordiâ iudicat. Denique ſcriptum eſt: *Miſericordia eius*
Luc. 6. *in ſtaterâ. Filij autem hominum mendaces in ſtateris, vt de-*
Mat. 7. *cipiant*. Examinat ergò & trutinat Deus merita ſingu-
lorum; & quemadmodùm per menſuram dat gratiam,
ne ſuprà menſuram ſit; itâ per menſuram dat miſeri-
cordiam. Vnde ait: *Menſuram bonam, confertam, com-*
motam, ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum. Ea-
1 Tim. 5. *dem verò menſura quâ menſi fueritis, reddetur vobis*. Si-
militer in ſtaterâ ſingulorum opera penſantur, vt ſi bo-
na malis præponderent, remuneratio præmij defera-
tur: ſi peccata virtutibus, triſtior reum pœna conſtrin-
gat; quod expreſſum habes ad Timotheum, dicente F
Sap. 11. Apoſtolo Paulo: *Quorumdam hominum peccata manifeſta*
Eſai. 40 *ſunt præcedentia ad iudicium, quoſdam autem & ſubſe-*
ibidem. *quuntur*. Similiter & facta bona manifeſta ſunt: & quæ
aliter ſe habent, abſcondi non poſſunt. Omnia ergò à
Domino Deo noſtro menſurâ quadam & pondere fiūt.
Quis poſuit, inquit, *rupes in ſtaterâ?* Et ſuprà: *Quis men-*
ſus eſt manu aquam, & cælum palmo? Qui noſtra exami-
nat, ſua vtique examinata largitur, & ſaluo omnia de-
cernit examine. Ponderat miſericordiam, ponderat vl-
tionem, in vtroque certum pondus, habiliſq; menſura

A eſt. Vnde & Dauid ait: *Et potum dabis illis in lacrymis,* Pſal. 79
in menſura, ne ſine moderatione menſuræ pœnæ cumu-
lo grauarentur, & ſuſtinere oon poſſent. Et alibi idem
ait Propheta: *Calix in manu Domini vini meri plenus eſt* Pſ. 74.
mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc; verumtamen fex eius
non eſt exinanita. Et Hieremias ait: *Calix aureus Babylō* Hier. 51
in manu Domini, à quo inebriatæ ſunt Gentes. hoc eſt, pœ-
na à nationibus perſoluta eſt: ne diutiùs inſultarent,
quod Dei populum acerbiſſimâ populatione vexaue-
rint. Senſus igitur verſus Dauidici hic eſt: Parata & ple-
na eſt pœna quæ debetur impiis, quam Dominus decli-
nat in perfidos; ſed tamen miſeratione ſuâ non vſque
ad fæcem dignatur effundere: ne plenitudinem ſuppli-
B cij ferre non poſſent. Inclinat ergò calicem, non eua-
cuat. Quod inclinat, cenſuræ eſt: quod non euacuat,
miſericordiæ. Ergò iudicium quoq; miſericordiâ tem- Habac. 3
perat Dominus Deus noſter. Quis enim noſtrum ſine
diuinâ poteſt miſeratione ſubſiſtere? Quid poſſumus
dignum præmiis facere cæleſtibus? Quis noſtrum itâ
aſſurgit in hoc corpore, vt animum ſuum eleuet, quo
iugiter adhæreat Chriſto? Quo tandem hominum me-
rito defertur, *vt hæc corruptibilis caro induat incorruptio-* 1. Cor. 15.
nem, & mortale hoc induat immortalitatem? Quibus la-
boribus, quibus iniuriis poſſumus noſtra leuare pec-
cata? *Indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad ſuperuen-* Rom. 8.
turam gloriam. Non ergò ſecundùm merita noſtra; ſed
C ſecundùm miſericordiam Dei cæleſtium decretorum
in homines forma procedit.

Multi perſequentes me, & tribulantes me: à
teſtimoniis tuis non declinaui.

Non eſt magnum, ſi tunc à Dei teſtimoniis non de-
clines, cùm te nullus affligit, nullus perſequitur: Quis
enim inoffensè cùm proſperorum euentuum † ſecun- al. ſe-cunda ſucceſſu.
dat ſucceſſus, fieret ingratus? Quis diuitiis affluens, iu-
gi ſalute robuſtus, non ad Dei gratiam referat quòd ſi-
bi illa conceſſa ſint? Denique cùm ſanctum Iob prædi-
caret Dominus, ait aduerſarius: *Numquid gratis co-* Iob. 1.
D *lit Iob Deum? Nónne tu vallaſti eum? Mitte manum*
tuam in omnia quæ habet, ſi non in faciem te benedicet.
Tunc igitur plùs probatus eſt, quando amiſſis opibus
& filiis, à Domini cultu & gratiâ non receſſit. Sed non
vnus perſecutor eſt, multos miniſtros habet: ſed non
te terreat: *Per multas enim tribulationes, oportet nos* Act. 14.
introire in regnum Dei. Si multæ perſecutiones, multæ
probationes: vbi multæ coronæ, multa certamina. Ti-
bi ergò proficit, quod multi perſecutores ſunt, vt in-
ter multas perſecutiones faciliùs inuenias, quomodò
coroneris. Vtamur exemplo Sebaſtiani martyris, cuius
hodie natalis eſt. Hic Mediolanenſis oriundus eſt. For-
taſſe aut iam diſceſſerat perſecutor, aut adhuc non ve-
nerat in hæc partium, aut mitior erat. Aduertit hîc aut
E nullum eſſe, aut tepere certamen. Romā profectus eſt,
vbi propter fidei ſtudium perſecutiones acerbæ ferue-
bant; ibi paſſus eſt, hoc eſt, ibi coronatus. Itaque illic,
quò hoſpes aduenit, domiciliū immortalitatis perpetuę
collocauit. Si vnus perſecutor fuiſſet, coronatus hic
martyr vtique non fuiſſet: Sed quod perius eſt, non hi ſo-
lùm perſecutores ſunt qui videntur; ſed etiam qui non
videntur, & multò plures perſecutores: Sicut enim vnus
perſecutor rex multis perſecutionis præcepta mittebat,
& per ſingulas, vel ciuitates, vel prouincias erant diuerſi
perſecutores; itâ etiam diabolus multos miniſtros ſuos
dirigit, qui non foris tantùm; ſed etiam intùs faciant
F perſecutiones in animis ſingulorum. De his dictum
eſt perſecutionibus: *Omnes qui volunt piè viuere in Chri-* 2. Tim. 3
ſto Ieſu, perſecutiones patiuntur. Omnes dixit, nullum Hebr. 4
excepit: Quis enim exceptus poteſt eſſe, cùm ipſe Do-
minus perſecutionum tentamenta tolerauerit? Perſe-
quitur auaritia, perſequitur ambitio, perſequitur luxu-
ria, perſequitur ſuperbia, perſequitur fornicatio. Vnde 1. Cor. 6
& Apoſtolus ait: *Fugite fornicationem*. Nam quâ cau- Oſea 4.
ſâ fugeres, ſi nulla te perſequeretur? Eſt enim malus
ſpiritus fornicationis, eſt malus ſpiritus auaritiæ, ma-
lus ſpiritus ſuperbiæ. Iſti ſunt perſecutores graues, qui

ſine gladij terrore mentem hominis frequenter elidũt, G
qui illecebris magis quàm terroribus animos expugnãt
Gen. 3. Fidelium. Hi tibi hoſtes cauendi, hi grauiores tyranni,
per quos Adam captus eſt. Multi in perſecutione publi-
2.Cor. 7 cà coronati, occultà hac perſecutione ceciderunt. *Foris*,
inquit, *pugnæ*, *intùs timores*. Aduertis quàm graue cer-
tamen ſit quod eſt intrà hominem, vt ſecum ipſe con-
Rom. 7. fligat, cum ſuis cupiditatibus prælietur. Ipſe Apoſtolus
fluctuat, hæret, adſtringitur, captiuati ſe aſſerit in lege
peccati, & morte corpore debellari, nec potuiſſe eua-
dere, niſi eſſet Domini Ieſu gratiâ liberatus. Verùm vt
multæ perſecutiones, ità multa martyria. Quotidie te-
ſtis eſt Chriſti. Tentatus es ſpiritu fornicationis; ſed ve- H
ritus Chriſti futurum iudicium, temerandam mentis &
corporis caſtimoniam non putaſti: martyr eſt Chriſti.
Tentatus es ſpiritu auaritiæ, vt poſſeſſionem minoris in-
uaderes, indefenſæ viduę iura temerares: & tamen con-
templatione cæleſtium præceptorũ opem magis feren-
dam, quàm inferendam iniuriã iudicaſti: teſtis es Chri-
ſti. Deniq; tales vult teſtes Chriſtus aſſiſtere, ſecundùm
Eſai. 1. quod ſcriptum eſt: *Iudicate pupillo*, *& iuſtificate viduã*,
& venite diſputemus, *dicit Dominus*. Tentatus es ſpiritu
ſuperbiæ; ſed videns inopem atque egenum, piâ mente
compaſſus es humilitatem magis quam arrogantiam
dilexiſti, teſtis es Chriſti, & quod eſt ampliùs, non ſer-
monis tantummodò; ſed etiam operis teſtimoniũ per- I
1.Ioan. 4. hibuiſti: teſtis es Chriſti: Quis enim locupletior teſtis
eſt, quàm qui confitetur Dominum Ieſum in carne ve-
1.Ioan. 2. niſſe, cùm Euangelij præcepta cuſtodit? Nam qui audit
Tit. 1. & non facit, negat Chriſtum: & ſi verbo fatetur, operi-
Matt. 7 bus negat. Quam multis dicentibus: *Domine*, *Domine*!
nónne in tuo nomine prophetauimus, *& dæmonia eiecimus*,
& virtutes multas fecimus, in illâ die, reſpondebit: *Diſ-
cedite à me omnes operarij iniquitatis*! Ille ergò teſtis eſt,
qui adſtipulantibus factis, Domini Ieſu præcepta teſta-
tur. Quanti ergò quotidie in occultis martyres Chriſti
ſunt, & Ieſum Dominum confitentur? Nouit hoc mar-
2.Cor. 1 tyrium Apoſtolus, & teſtimonium Chriſti fidele, qui di-
xit: *Hæc eſt enim gloriatio noſtra*, *teſtimonium conſcientiæ* K
noſtræ. Quanti foris confeſſi ſunt, & intùs negauerunt!
Namque vxoris ducendæ gratiâ, quæ gentili viro à
Chriſtianis parentibus negabatur, ſimulatâ ad tempus
fide, plerique produntur quod foris confeſſi ſunt, intùs
Num. 25. negâſſe. An fornicationis causâ tantummodò putamus
Dominum Deum noſtrum in populum Iudæorum tam
ſeuerè eſſe commotum, vt quatuor & viginti millia de
populo necarentur, propterea quòd Mãdianitæ gentis
fœminis concubitu miſcerentur, ac non eò quòd per il-
los concubitus alienigenarum diſcedere à fide, negare
1. Ioan. 4. Dominum cogerentur? *Nolite*, inquit, *omni ſpiritui cre-
dere*; *ſed à fructibus eorum cognoſcite*, *quibus credere de-
beatis*. Venit quis in Eccleſiam, dum honorem affectat
ſub Imperatoribus Chriſtianis, ſimulato metu oratio-
nem ſe fingit deferre; inclinatur, & ſolo ſternitur, qui
genu mentis non flexerit: videt illum homo, Chriſtia-
num putat: videt homo orantem ſuppliciter, & credit:
ſed Deus audit negantem. Diſcedit probatus ab homi-
ne; ſed condemnatus à iudice; Quãtò tolerabilius fue-
rat homini negaſſe, & Deo eſſe confeſſum? licet hoc
Rom. 10 quoque ſit reprehenſibile: Perfecta enim confeſſio &
animi quærit deuotionem, & vocis profeſſionem: *Corde
enim creditur ad iuſtitiam*, *ore autem confeſſio fit ad ſa-
lutem*. Ergò in perſecutionibus interioribus eſto fidelis
& fortis, vt in iſtis forenſibus perſecutionibus appro-
beris. Et in intimis perſecutionibus ſunt Reges & Præ-
ſides terribiles iudicij poteſtate. Habes exemplum in
Domini tentatione quam pertulit: Demonſtrata enim
Matt. 4 ſunt ei omnia regna, & dictum eſt ei: *Tibi dabo hæc om-
Rom. 6 nia*, *ſi procidens adoraueris me*. Lectum & alibi: *Non re-
gnet peccatum in veſtro mortali corpore*. Vides ante quos
Reges ſtatuaris, ô homo! ante quos Præſides peccatorũ,
ſi culpa regnat? quot peccata, quot vitia, tot Reges. Et
ante hos adducimur, & ante hos ſtamus. Habent etiam
iſti Reges tribunal in mentibus plurimorũ: Sed ſi quis
Chriſtum fateatur, ſtatim Regem illum facit eſſe capti-
uum, deijcit de ſolio ſuæ mentis: Quomodò enim pote-

G rit diaboli tribunal manere in eo, cui Chriſti tribunal
aſſurgit? *Multi ergò perſequentes & tribulantes me*. Et
fortaſſe Chriſtus hoc dicit, & dicit in vocibus ſingulo-
rum; ipſum enim aduerſarius perſequitur in nobis. Si
declines perſequentem, Chriſtum abijcis, qui ſe tentari
patitur, vt vincat. Vbi illum viderit diabolus, ibi parat
inſidias, ibi tentationum machinas admouet, ibi dolos
nectit, vt illum, ſi poſſit, excludat. Vbi autem diabolus
præliatur, ibi Chriſtus aſſiſtit. Vbi diabolus aſſidet, ibi
Chriſtus includitur, ibi murorum ſpiritalium ſepta de-
fendit. Ergò qui perſecutorem refugit, reijcit etiam de-
fenſorem. Sed cùm audis: *Multi perſequentes & tribu-* Rom. 8.
H *lantes me*, noli timere, quia potes dicere: *Si Deus pro no-
bis*, *quis contrà nos*? Verùm hoc dicit ille, qui a teſtimo-
niis Domini nullo vitiorum declinat anfractu.

Vidi non ſeruantes pactum, & tabeſcebam, quoniam verba tua non cuſtodierunt.

Beatus qui in charitate Dei tabeſcit; quia videt nõ ſer-
uantes pactum. Alius propter vitioſos amores tabeſcit,
qui diſtillat, dum eſt dilatus amore dilectæ, & dum pro-
telatur flagrantis cupiditatis affectus, animus deficit, vi-
res corporis quadam deformitate palloris, feſſorúmq;
artuum tabe minuuntur. Alius qui pecuniam concupiſ-
I cit, donec potiatur eâ, auaro miſer tabeſcit affectu. A-
lius immodicè capeſſẽdi honoris impatiens, ſi deſideria
longa ſuſpiret, non mediocri mentis tabe conficitur.
Non talis eſt qui dicit: *Quam diſtabuit caro mea in terrâ* Pſal. 62.
deſertâ, *inuiâ*, *& ſine aquâ*: Hic enim caſtigabat carnẽ
ſuam, & tabeſcere faciebat, dum indefeſſo deſiderio di-
uinæ cognitioni intentus, & lucẽ diei ſollicitâ expecta-
tione præueniens, antelucanum ſoluere Domino canti-
cis & hymnis geſtiebat obſequium. Tabeſcit ergò vir
pacificus, quando alios videt pacta reſcindere, conſen-
ſuum abolere concordiam, iurgia de pace reparare, in
tumultus redire de gratiâ. Quod vtique non facit, qui Ioan. 14
Domini præcepta cuſtodit. Non facit qui audit dicen-
K tem: *Pacem meam do vobis*, *pacem relinquo vobis*. Ergò
qui pactum ſeruat, is Chriſti obedit imperiis: Qui au-
tem non ſeruat, ille Chriſti præcepta contemnit: &
quod peius eſt, competta faſtidit & negligit.

Vide quia præcepta tua dilexi, Domine: in miſericordiâ tuâ viuifica me.

Vide quia præcepta tua dilexi. Hîc quoque inuitat
Dominum, vt plenum charitatis ſuæ ſpectet affectum.
Nemo dicit, vide, niſi qui iudicat ſe, ſi videatur, eſſe Exo. 34.
placiturum. Et pulchrè dixit: *Vide*, & ſecundùm Legẽ Exo. 23.
dixit; quia Lex præcepit, vt vnuſquiſque ter in anno ſe
offerat in cõſpectu Domini. Quotidie ſe ſanctus offert, Ioan. 1.
L quotidie apparet, & non vacuus apparet: Non eſt enim Pſ. 125.
vacuus, qui de plenitudine eius accepit. Nõ erat vacuus
Dauid, qui ait: *Repletum eſt gaudio os noſtrum*: quia gau- Galat. 5
dium fructus eſt Spiritus ſancti. Et ſicut de plenitudine Ioan. 1.
verbi nos omnes accepimus, quemadmodũ dixit Ioan-
nes; ità etiam Spiritus ſanctus de plenitudine ſuâ reple-
uit orbem terrarum. Non erat vacuus Zacharias, qui Sap. 1.
repletus eſt Spiritu ſancto, & prophetauit aduentum
Domini Ieſu. Non erat Paulus vacuus, qui euangeliza- Luc. 1.
bat in abundantiâ, & repletus erat accipiens odorẽ bo- 2.Cor. 2.
næ ſuauitatis, & ab Epheſiis placentem Deo hoſtiam.
Non erant Corinthij vacui, in quibus abundabat Dei Epheſ. 5
M gratia, iuxtà eiuſdem Apoſtoli teſtimonium. Offerebat 1.Cor. 1.
ſe ergò Dauid quotidie Deo, & non vacuus offerebat,
qui poterat dicere: *Os meum aperui*, *& adduxi ſpiritũ*.
Ideo ergò dicebat: *Vide quia præcepta tua dilexi*. Audi Sup.
in quo te offerre debeas Chriſto. Non in his quæ vidẽ- eâ. 17.
tur; ſed in occultis; ſed in abſcondito: vt pater tuus qui
videt in abſcondito, reddat tibi, & fidelem remune-
ret affectum. *Præcepta*, inquit, *tua dilexi*. Non dixit, Mat. 6.
ſeruaui, non dixit, cuſtodiui: Nam imprudentes non
cuſtodierunt præcepta Domini. Aliqui enim codices Deut.
habent ἀσυνέτους, hoc eſt inſipientes, non intelli- 32.
gentes. Ergò qui non intelligunt, non ſapiunt, hi qui

non cuſtodiunt. Qui autem perfectus eſt intellectu, perfectus ſapientiâ, diligit: quod eſt amplius quàm cu- 1.Cor.9 ſtodire: Cuſtodire enim neceſſitatis plerúmque eſt & timoris, diligere charitatis. Cuſtodit qui euangelizat; ſed qui volens euangelizat, mercedem accipit: quantò magis qui diligit, mercede donatur? Poſſumus etiam non amare quod volumus, non poſſumus nolle quod amamus: Sed quamuis mercedem perfectæ charitatis expectet, & miſerationis diuinæ ſuffragium poſcat, vt in eâ viuificetur à Domino. Non ergò arrogans debitę mercedis exactor, ſed verecundus miſericordiæ diuinæ eſt deprecator.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ.

Cùm principium verborum Dei veritas ſit, veritas vtique fidei fundamentum eſt. Primùm etenim oportet vt credamus vera eſſe Dei ſummi, quæ in diuinis Scripturis legimus oracula. Secundum eſt, vt virtutem eorũ Pſ.110. pleniore cognitione diſcamus. *Sicut eſt initium ſapien-* Eccleſ.1 *tiæ timor Domini*: ità plenitudo ſapientiæ dilectio: Lex Rom.13. enim ſapiẽtia, plenitudo autem legis dilectio: ità plenitudo verborũ Dei ſapientia, cognitióque iuſtitiæ: Nam ſicut à timore Domini proceſſus quidam eſt ad gratiam charitatis; ità à veritate ad iudicium iuſtitiæ diuinę quidam videtur fieri proceſſus. Veniſti ad Eccleſiam, audiſti vnum Deum dici, vnde lex incipit, ſicut habes ſcri- Deut.6. ptum: *Audi Iſraël! Dominus Deus tuus, Deus vnus eſt*: crede vnum Deum eſſe, non plures deos. Cùm autem cœperis legere Dominũ Ieſum Dei Filium in carne veniſſe propter totius mundi redemptionem, diſtingue ſapienter vnum Deum Patrem eſſe, ex quo omnia & nos in illum: & vnum Dominum Ieſum, per quem omnia, & 1.Cor.8. nos per ipſum. Cognoſce quia ideò venit, vt vitrutis ſemitis noſtros informet affectus, vt morum manſuetudinem conuerſationis eius diſceremus exemplo, vt aboleretur culpa per gratiam: & tunc à veritatis confeſſione ad cognitionem iuſtitiæ proceſſiſti. Fides principium Chriſtiani eſt; plenitudo autem Chriſtiani iuſtitia eſt. Fides in confeſſione populorum, iuſtitia in martyrũ paſſione. Scientes igitur in æternum manſuta iudicia omnia iuſtitiæ Dei, caueamus ne opera noſtra diſpliceant, & in æternum incipiamus ſubire iudicium: nec ſi ali- 2.Cor.5 quid boni fecimus, reſupino ſoluamur affectu. *Omnes oportet nos ante tribunal Chriſti aſſiſtere, vt recipiat vnuſquiſque quod geſſit, ſiue bonum ſit, ſiue malum.* Vides quia 1.Cor.3 & ipſe Paulus aſſiſtet, vt ipſe commemorat. Caue ne ligna, caue ne ſtipulam ad iudicium Dei tecum deferas, quæ ignis exurat. Caue ne cùm in vno aut duobus habeas quod probetur, in pluribus operibus deferas quod Ibidem. offendat. *Si cuius opus arſerit, detrimentum patietur; poteſt tamen & ipſe per ignem ſaluari.* Vnde colligitur quia idem homo & ſaluatur ex parte, & condemnatur ex parte. Cognoſcentes itaque multa eſſe iudicia, opera noſtra examinemus omnia. In viro iuſto graue eſt detrimentum, graue operis alicuius incendium, in impio pœna miſerabilis: ſint magis omnia iudicia plena gratiæ, plena florentium coronarum, ne fortè dum trutinantur facta noſtra, culpa præponderet.

In Octonarium vigeſimũ primum Enarratio.

Scin.

SEquitur littera Scin, quæ Latinè dicitur *Super vulnus*. Super vulnus quid eſt, niſi medicamentum, Luc.10. quo vulneris acerbitas mitigatur? Super vulnus oleum Eſai. 1. infunditur, vt omnis vulneris aſperitas molliatur. Super vulnus malagma, ſuper vulnus alligatura, à quibus omne vulnus fouetur. Vbi ergò ſpes refundendæ eſt ſanitatis, ibi adhibentur medicamenta vulneribus. Ibidem. Vbi autem omne caput in dolore, & omne cor in mœſtitiâ, non eſt vulnus neque cicatrix, non plaga cum feruore, hoc eſt, vbi non portio; ſed vniuerſitas periclitatur, & quadam totius conſtitutio corporis tabe cõſumitur, ibi non eſt malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Multò igitur commodius eſt, vt ſit vulnus quod foueas, atque conſtringas, quàm ſine vulnere morbus ſerpat interior: Sed eſt non ſolùm corporis vulnus; ſed etiam mentis, quod oleo quodam mollioris alloquij, & pacifici ſermonis ſuauitate miteſcit. Sunt fomenta verborum; ſunt medicamenta cæ- Prou.15 leſtium præceptorum, quibus omne nequitiæ virus aboletur. Sunt legis vincula quæ non adurant; ſed magis liberent alligatos, & malagma ſpiritale, quo colliſa animæ quædam membra ſolidentur. Conſideremus igitur quid ſit vulnus, quid ſuprà vulnus. *Principes perſecuti ſunt me gratis*, vulnus eſt. *Exulto autem in verbis tuis, ſicut qui inuenit ſpolia multa*, ſuprà vulnus eſt; quia verbis Dominicis vulnera dura curantur. In Threnis Thren.5 quoque Hieremiæ habes ſub hac littera ſcriptum: *Au-* Ibidem. *diſti opprobrium eorum*, Domine! *omnia conſilia eorum aduersùm me, labia inſurgentium mihi, & meditationes eorum aduersùm me totâ die, ſeſſionem eorum, & reſurrectionem eorum*, vulnus eſt. Sed ſubiecit: *Aſpice in oculos eorum, redde illis retributionem, Domine! ſecundùm opera manuum ipſorum*: ſuper vulnus eſt; quia vindicta Thren.4. plerúmque ſolet dolorem vulneris mitigare. Et infrà idem Hieremias ait: *Gaude & lætare, filia Idumææ! quæ habitas in terrâ Hus: & quidem ad te pertranſibit calix: bibes, & inebriaris adhuc*: ſuper vulnus eſt: Calix enim Domini remiſſio peccatorum eſt, quo ſanguis effunditur, qui totius mundi peccata redemit. Hic ca- 1.Ioan.1. lix inebriauit Gentes, ne proprij meminiſſent doloris; ſed veterem obliuiſcerentur errorem. Bona igitur ebrietas ſpiritalis, quæ turbare neſcit corporis inceſſum, leuare mentis non nouit veſtigium. Bona ebrietas Pſal.22 poculi ſalutaris, quæ mœſtitiam peccatricis abolet conſcientiæ, iucunditatem vitæ infundit æternæ. Ideò Scriptura dicit. *Et poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt*! Medicamentum igitur ſuper vulnus eſt; quia Luc.10. Dominus Ieſus ipſe eſt medicus, qui vulnera noſtra curauit, infundens vinum & oleum, & alligans vulnera Adæ illius, qui deſcendens ab Hieruſalem, à latronibus vulneratus eſt. Caueat igitur vnuſquiſque ne deſcendat ab Hieruſalem: Peccatis enim ſuis vnuſquiſque deſcendit, & meritis aſcendit. Aut quia fragiles ſumus, qui deſcendit, currat ad illum Samaritanum, cuſtodem corporis ſui, cuſtodem Legis & gratiæ, vt vulneri ſuo poſſit inuenire medicinam: qui alligaturam verborum cæleſtium ſuper vulnus imponat, dicens: *Pœnitentiam* Matt.3 *agite, appropinquauit enim regnum cælorum.* Bona alligatura, quæ fracta animæ tuæ oſſa connectat, & ſoliditate reparatâ, in priſtinas vires reformet, ac diſciſſos artus ſine vllâ cicatricis offenſione reſtituat. De litteræ interpretatione ſatis pro captu noſtro dictum putamus: adoriamur ſancti Prophetæ verſus conſiderare, quos Spiritu ſancto reuelante ſubiecit.

Principes perſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis trepidauit cor meum.

Si veterem repetamus hiſtoriam, & Saül & Abeſſa- Epheſ.6 lon, & multi alienigenæ Principes ſanctum Dauid perſecuti ſunt; ſed nemo potuit de eo triumphare. Sunt & Mat.4. principes mundi, rectoréſque tenebrarum, qui te in tuo pectore conantur opprimere, & perſecutionum ſæua intùs operantur, promittentes regna terrarum, honores atque diuitias, ſi fragili mente ſuccumbas, & obediendum eorum imperiis arbitreris. Iſti Principes in- Ioan.14 terdum gratis perſequuntur, interdum non gratis. Gratis perſequuntur, apud quem nihil ſuum inueniunt, & eum ſubiugare contendunt: non gratis perſequuntur eum, qui ſe eorum dederit poteſtati, & in poſſeſſionem ſæculi totus intrauerit: In ſuos enim ſibi iure domina- 1.Tim.2. tum vendicant, atque ab iis mercedem iniquitatis efflagitant. Bene hoc martyr dicit quòd iniuſtè perſecutionum tormẽta ſuſtineat, qui nihil rapuerit, nullũ violentus oppreſſerit: nullius ſanguinem fuderit, nullius torũ putauerit eſſe violandum: qui nihil legibus debeat, &

grauiora latronum ſuſtinere cogatur ſupplicia: qui lo-
quatur iuſtè, & oon audiatur, qui loquatur plena ſalu-
Pſ. 119. tis, & impugnetur, vt poſſit dicere: *Cùm loquebar illis; impugnabant me gratis.* Gratis igitur perſecutionem pa-
titur, qui impugnatur ſine crimine: impugnatur vt no-
xius, cùm ſit in tali confeſſione laudabilis: impugnatur
quaſi veneficus, qui in nomine Domini gloriatur; cùm
Prou. 1 pietas virtutum omnium fundamentum ſit. Verè fru-
ſtrà impugnatur, qui apud impios & infidos impietatis
arceſſitur, cùm fidei ſit magiſter. Verùm qui gratis im-
pugnatur, fortis debet eſſe & conſtans. Quomodò er-
gò ſubtexuit: *Et à verbis tuis trepidauit cor meum*? Tre-
pidare infirmitatis eſt, timoris atque formidinis: Sed
eſt etiam infirmitas ad ſalutem, eſt etiam timor San-
Pſal. 33 ċtorum. *Timete Dominum omnes Sanċti eius!* &: *Beatus*
Pſ. 111. *vir qui timet Dominum.* Quâ ratione Beatus? *Quia in mandatis eius cupit nimis.* Pone ergò martyrem inter pe-
ricula conſtitutum, cùm inde immanitas beſtiarum ad
incutiendum terrorem infremat, aliunde ſtridor can-
dentium laminarum, & flamma fornacis ardentis exæ-
ſtuet: ex parte aliâ perſonent traċtus grauium catena-
rum; hinc carnifex cruentus adſiſtat; pone, inquam, cir-
cumſpeċtantem omnia plena ſuppliciis, deinde cogi-
tantem mandata diuina, illum ignem perpetuum, illud
ſine fine incendium perfidorum, illam pœnæ recrudeſ-
centis ærumnam, trepidare corde, ne dum præſenti-
bus cedat, perpetuis ſe dedat exitiis, perturbari animo,
dum futuri iudicij rhomphæam illam terribilem qua-
dam conſpeċtus ſpecie contuetur. Nónne ad hanc tre-
pidationem fiduciæ viri conſtantis, æqualis in eumdem
concurrit effeċtum confidentiâ cupientis æternâ, & di-
uina trepidantis? Sit tamen fortior ille qui ſperat, ſit
fortior qui præſumit. Vtinam ergò talis eſſe merear,
vt ſi fortè perſecutor ingruerit, non conſiderem ſup-
pliciorum meorum acerbitates, non metiar tormenta,
non pœnas, non cogitem vllius atrocitatem doloris;
ſed hæc omnia leuia ducam, trepidem ante Chriſtum,
Luc. 9. ne Chriſtus me neget, ne Chriſtus excludat, ne me re-
pellat de concilio Sacerdotum, ſi indignum eo collegio
me iudicauerit: videat magis licet permotum corpora-
lium terrore pœnarum, plùs tamen trepidantem futu-
Mat. 14 ra iudicia. Et ſi dixerit mihi: *Modicæ fidei! quare dubitaſti?* porriget tamen dexteram, & inſurgentis huius
ſæculi fluċtus mole turbatum, fidâ mentis ſtatione fir-
mabit.

Exulto ego in verbis tuis, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Bona trepidatio à verbis Dei, ſi exultationem gene-
rat: qui enim trepidat à verbis Dei, poſteà exultat in
verbis Dei. Ergò qui habet in aulâ ſuâ, corde videlicet
ſuo, verba Dei, excludit ſermones Principum à corde
ſuo, excludit timor timorem. Si enim ingreſſus quis
balneas, ſolis deponit æſtus, & calor excludit calorem:
quantò magis diuini iudicij terror hunc terrorem ex-
cludit humanum? feruorem gratiæ ſæcularis, gratiæ
1. Reg. 17. feruor æternæ? Exultat ergò qui habet verbum Dei:
Habet enim ſpolia multa, quæ Iudæis abſtulit, habet
proſtrati hoſtis exuuias. Sicut Dauid abſtulit Goliæ gla-
Luc. 11. dium, & ipſius gladio caput eius exſecuit: ſic verus Da-
uid humilis atque manſuetus Dominus Ieſus intelligi-
bilis Goliæ caput armis ipſius amputauit. Arma diabo-
li Gentes erant. Fide autem Gentium vulneratus caput
quod habebat, amiſit. Detraċta ſunt ſpolia proſtrato,
vaſa eius direpta; quia alligatus eſt fortis. Vas diaboli
caro erat hominis peccatoris; ſed poſteaquàm in Chri-
ſtum credidimus, caro noſtra cœpit eſſe vas eleċtionis,
Aċt. 9. vt habes de Apoſtolo Paulo, qui ad Gentes miſſus eſt,
diċtum à Domino Ieſu ad Ananiam: *Vade, quoniam vas electionis mihi eſt.* Meritò ergò vocatum nomen eſt
Eſai. 8. Chriſti: *Velociter ſpolia detrahe, diuide citò; quia priuſquàm ſciat puer vocare patrem aut matrem, accipiet virtutem Damaſci, & ſpolia Samariæ contrà Regem Aſſyriorum.* Ergò Rex Aſſyriorum, eorum ſcilicet quos vanos
ſua perfidia fecerat, amiſit ſpolia quæ tenebat. Et vt

G iterùm cognoſcas, quia ſpolia Chriſtus à diabolo, quę
in Adam ille inuaſerat, vendicauit, & Saba dona ad- Pſal. 71.
duxit: viri excelſi ad Dominum Ieſum alligati vinculis Eſai. 45
tranſierunt, atque cœperunt illum adorare, qui capti- Epheſ. 4
uam duxit captiuitatem. Ideò caput eius abſtulit, vt
ipſe caput eſſet corporis interempti. Meritò nunc Gen-
tes toto orbe caput regale circumferunt; quia membra
ſunt Chriſti. Cognouiſti de nationibus, cognoſce etiam
de Iudæis, quibus Dominus Ieſus abſtulit ſpolia: hoc Mat. 21
eſt, regnum cælorum abſtulit, & dedit genti facienti Eſaiæ 3
fruċtum eius. Abſtulit virtutem panis, & virtutem a-
quæ, Prophetam, & admirabilem conſiliarium, &
H prudentem architeċtum, & ſapientem auditorem. Illis
abſtulit, nobis dedit. Meritò *exulto, ſicut qui inuenit ſpolia multa.* Sine labore meo inueni ſpolia quæ non
habebam. Inueni heptateuchum, inueni Regnorum
Libros, inueni Prophetarum ſcripta, inueni Eſdram,
inueni Pſalmos, inueni Prouerbia, inueni Eccleſiaſten,
inueni Cantica canticorum, inueni admirabilem conſi- Eſai. 9.
liarium Chriſtum, inueni Paulum prudentem archite- 1. Cor. 3
ċtum, inueni ſapientem auditorem populum Chriſtia- Rom 7.
num, qui nouit ea quæ leguntur, audire: Ille enim au-
dit, qui ea quæ audit, intelligit. Lex ſpiritalis eſt. Non
illam audit Iudæus, qui audit corporaliter; ſed ille au-
I dit, qui audit in ſpiritu. Habent illi Libros; ſed ſenſum
Librorum non habent. Habent Prophetas; ſed non ha- Ioan. 1.
bent quem illi prophetauerunt: Quomodò enim ha- Mat. 17
bent, quem oon receperunt? Ideóque cum Moyſe & 1. Cor 2.
Eliâ mihi apparuit; quia ab illis receſſit. Multa habet Coloſſ. 2.
ſpolia, qui habet Dei verbum. Habet reſurreċtionem,
habet iuſtitiam, virtutem atque ſapientiam, habet om-
nia; quia in ipſo conſtant omnia. Hebræi ſpoliaue-
runt Ægyptios, & vaſa eorum abſtulerunt. Iudæorum Exo. 12.
ſpolia habet populus Chriſtianus, & totum habemus
quod illi habere ſe neſciebant. Illi aurum & argentum
materiale abſtulerunt, nos aurum mentis accepimus,
K nos acquiſiuimus cæleſtis ſermonis argentum.

Iniuſtitiam odio habui, & abominatus ſum, legem autem tuam dilexi.

Meritò odit iniuſtitiam, qui habet arma iuſtitiæ. Rom. 6.
Hebræus cùm haberet hæc arma, hoc eſt, Legem &
Prophetas: mutem, & hominem abominabatur mor-
tuum; quia Lex dicit: *Omnis qui tetigerit mortuum,* Num.
immundus erit: & humanitatis ſuprema negabat of- 19.
ficia defunċtis; ſed legi non eſt mortuus, niſi qui in-
iuſtus eſt. Hæc enim immunditia iuſtis quæ iniqui-
L tas: Quid enim immundius, quàm mentem, quâ ni-
hil homini pretioſius eſt datum, turpibus commacu-
lare criminibus, & atrocibus efferare commentis?
Quid illis prodeſt, quòd mortuum hominem viſere
reformidant? Vtinam vitia eorum non polluerent ap-
propinquantem, quorum mors contaminare nemi-
nem poteſt. Mors nemini nocet, vtinam vita non no-
ceat: Contagium enim colluuionis, conſortium ini-
quitatis eſt. Quomodò ergò contaminare poteſt, qui
iniquus eſſe iam non poteſt, cùm etiamſi fuit, tamen
eſſe deſiuit? Fuge ergò iniquitatem, ne te comprehen- 1. Tim. 6
dat. Fuge iniuſtitiam, quæ viuentes adhuc mortuos
M facit: Sed nemo fugit iniquitatem, niſi qui diligit æqui-
tatem; & ideò ait: *Legem tuam autem dilexi.* In lege æ- Rom. 7.
quitas eſt, ſi ſpiritalem accipias Legem, ſi conſurgas Coloſſ. 3.
cum Chriſto, & ibi altare ſacroſanċtum illud cæleſte Hier. 13
conſideres, non altare terrenum, quod hoſtili popula- Hebr. 12.
tione deſtruċtum eſt. Si illam Hieruſalem ſpeċtes, quæ Luc. 19.
in cælo eſt, non iſtam quæ à populo Iudæorum fre-
quentabatur in terris, quæ propter incolarum perfidiã,
à Romano exercitu triumphata, iniecto flagrauit in-
cendio. Si intuearis illum Principem Sacerdotum, de
quo ſcriptum eſt: *Habentes itaque magnum Sacerdotem* Hebr. 4.
egreſſum de cælis, Ieſum Filium Dei, *teneamus confeſ-* Hebr. 7.
ſionem fidelem: qui quotidie aduocatus pro nobis eſt a- Hebr. 5.
pud Patrem: vt pro quibus in diebus carnis ſuæ miſeri- Hebr. 9.
cordiæ eſt compaſſus effeċtu, pro his operetur remiſſionem

quotidie peccatorum? Quę enim ſpes alia generi humano, A niſi omnium viuentium delicta donentur? Ille ergò Deut. 25 Princeps ſolus eſt Sacerdotum, cui adſtant pij ſacerdotes, intrà cæleſtium ſacrarium illud altiſſimum merito proprij cruoris ingreſſi. Illa ergo Lex diligenda eſt, in quâ verus Hebræus liber ab omni ſeruitute vitiorum, in Deut. 55 quâ magnum ſabbatum, & inoffenſa requies defunctorum, in quâ mortui populi ſemen reſuſcitatur, non commixtione fraternâ; ſed redemptione. Secundùm hanc ergò legem odio habet Sanctus iniuſtitiam, non iniuſtum qui poteſt ſæpe conuerti: nec mortuorum reliquias; ſed mortuam iniquitatem execratur & refugit.

Septies in die laudem dixi tibi: ſuper iudicia B iuſtitiæ tuæ.

Septies in die. Et numero quidem ſtudium ſanctæ deuotionis exprimitur: Sed puto magis quòd purus & quietus ac vacuus ab omni onere delictorum declaretur affectus: vt ſine vllo iracundę imprecationis, aut flagitioſæ cupiditatis incendio deferatur oratio, & nihil quod alij noceat poſtulemus, nihil quod nos ſęcularibus petitionibus decoloret. Laudemus in hymnis & canticis, vera ſemper & iuſta ea quæ de diuinis canimus laudibus confitentes. Non ſit anceps & dubia ſententia, non diſcolor mentis intentio, non materialibus negotiis occupata à propoſiti ſpiritalis executione deflectat. C Iuſtificetur ſemper iuſtitia Dei tranquillo animo, non otio feriato.

Pax multa diligentibus nomen tuum: & non eſt illis ſcandalum.

Suprà diximus quia charitas excludit timorem: nunc diximus quia excludit omnem perturbationem: Etenim Sup. ver. 3. 1. Ioan. 4. qui Deum diligit, profunda eſt ei confirmatæ mentis tranquillitas. *Aquæ*, inquit, *multæ excludere non potuerunt charitatem, & flumina non obruent eam.* Multa aqua D Cant. 8 diuerſarum eſt paſſionum, & flumina ſæcularium cupiditatum corporalibus motibus incitata quæ tamen murum charitatis ſubuertere non poſſunt. Ideóque charitate fundatus dicit: *Torrentem pertranſiuit anima noſtra.* Pſ. 123. Nunquid aqua maris excludere Moyſis potuit charita- Ex. 14 tem? Et vt ſecundùm litteram tibi Pſalmorum ſeries ſuffragetur, nempe diligens Deum, tutum ſibi credidit iter eſſe per maria. Qui autem non dilexerunt Deum, hi 4. Reg. 2 demerſi fluctibus dignum ſacrilegiis ſuis exitum pertulerunt. Elias atque Eliſæus Iordanem tranſierant pede, Eſai. 43 & hæc fuit nimiæ merces & gratia charitatis. Hi igitur vt tranſirent aquas fluuij Iordanis, paſſionum fluenta noſtrarum mentis priùs veſtigio tranſierunt. De hac E Iacob. 1. aquâ dicit Dominus: *Si tranſeas per aquam, tecum ſum, & flumina non inundabunt te.* Adeſt ſuis iuſtis ſemper eùm aliquibus † terrentur aduerſis; ſi tamen tranſeant (al. teruntur.) mente conſtanti, non dubitanti, non fidei turbentur incerto. Tranſi ergò & tu fidelis animi directione, ſi diuinam vis tibi adeſſe præſentiam, ſi non ſolùm pax; ſed 2. Cor 7 etiã multa pax ſit in animo tuo, nulla te prælia diuerſæ cupiditatis impugnent, non iracundia ſtimulet, non libido: etſi eſt pugna, tamen foris, non intùs ſit. Pręliare aduersùs perſequentes te, licet & ipſis ſilentio ſępe cedendum ſit, quia tibi vincunt. Illorum potentia, tua victoria eſt. Tunc denique triumphantur, cùm ſe viciſſe crediderint. Non ergò te impugnet auaritia, non cupi- F ditas exagitet, non triſtitia deiiciat, non inflammet libido, non reſupinet ſuperbia, non curuet ambitio, non Philip. 4 formido conſternat. Pax multa abundet, quæ exoperat omnem mentem, ſecundùm Apoſtoli ſententiam: quo nihil pulchrius dici potuit: Summus enim ſapientię finis eſt, vt ſimus mente tranquillâ. Non commentitiis poëtarum fabulis lubricus turbetur affectus. Summus finis eſt iuſtitię, vt iniquitas mentem iuſti mouere non poſſit. Virtutis totius hic finis eſt, & corporæę ipſius fortitudinis, vt confecto bello miles pacẽ reformet. Paci ergò & Geneſ. 3 ipſa plerumq; militat fortitudo bellandi: nemo ergò pa- A cificum turbet affectũ. Multa generantur ad perturbationem hominis, & vxor plerumque decepta ſerpentis inſidiis animum viri exagitare conatur: & pater fidem filij frequenter irridet, & vir coniugis ſuæ mentem ten- Rom. 8. tat opprobriis: Sed in his omnibus ſuperat Iuſtus, & dicit: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio?* 1. Cor. 9 *an anguſtia? an perſecutio?* Quoties benefacta crimini dantur? quoties virtus opprobrio ducitur? quoties ipſa Cant. 2. ingrata eſt gratia? Vendidit Iuſtus facultates ſuas, diſpenſauit pauperibus, nihil ſibi reliquit: contemnitur plerumque in ipſâ Eccleſiâ; quia diues eſſe deſiuit: ſicut ſcriptum eſt: *Si dederit vir omnes facultates ſuas in charitate, contemptu contemptus erit.* Non ergo moueatur: Nõ B enim mercedem huius ſæculi, nec gratiam; ſed vitæ quæſiuit æternæ. Non indignetur, quia homines pecuniis magis quam operibus bonis deferunt: Nam ſi ei propter bonum opus in hoc ſæculo deferatur, & huius ſtudij fructum hîc adipiſcatur, dicetur de eo: *Percepit mercedem ſuam.* Habet quidem opus bonum & hîc gra- Mat. 6. tiam; ſed breuis porro emerendæ ſalutis eſt. Serua futuris mercedem tuam, & iſtius ſæculi opprobria incrementa mercedis tuę iudica. Cogita ſemper Apoſtolicum illud, quòd *indignæ ſint paſſiones huius temporis ad ſuper-* Rom. 8. *uenturam gloriam.* Nullis ergo Iuſtus frangatur iniuriis, nullis moueatur periculis, nullis tentetur procellis, ſiue mors ingruat, ſiue vita, ſiue Angeli cælorum. Neque Ibidem. C deiiciatur aduerſis, nec extollatur ſecundis. Nuſquam ſit eius infirmus affectus. Et mors tentat, & vita tentat. Caueat ſcandalum. Qui pacem habet, quæ omnem mentem ſuperat, magnus eſt, non eſt de puſillis iſtis. Philip. 4 Ideò ſcandalum pati non debet; quia puſillorum eſt exagitari ſcandalo. Vnde & Dominus ait: *Quicumque ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis minimis.* Non ſolùm puſillos; ſed etiam minimos dixit, quos perturbant Mat. 18 ſcandala: & ideò graui obnoxius pœnæ eſt, vt legiſti, Ibidem. quicumque turbauerit infirmę mentis infantiam: Sicut enim grauiori dignus ſupplicio eſt qui perſuaſerit crimẽ infantulo, & incautam præcipitârit ætatem; ità qui D inualidum & inſipientem & improuidum circumſcripſerit perſuaſione erroris, aut exagitatione cordis affectum. Vis ſcire quàm infirmus ſit qui ſcandalizatur? Non manducabo, inquit, carnem, ne fratrem meum ſcandalizem. Quanta infirmitas, & quęnam infantia animi, vt eum etiam eſca fratris exagitet? Vnde non po- Leuit. 9 1. Cor. 8. teſt homini eſſe pręcipitium, quãdo etiam hinc eſt periculum? Et quod peius eſt, infirmitas huiuſmodi ſerpit in multos. Vides inopem Iuſtum, tentaris; vides diuitem iniquum, tentaris; vides ſine liberis ſanctum, tentaris, vides liberis, honoribus, laudibus ſæcularibus abundantem iniuſtum, tentaris. Quantę foueæ, quanti laquei, Pſ. 72. & quod eſt grauius, qui multos ſtrangulent? In Sodomitanâ vrbe vix vnus Lot qui non tentaretur inuentus Gen. 19. eſt, cuius tamen vxor non potuit tẽtationis laqueos euadere. Hebræorum populus maria tranſiuit; ſed non po- Exod. 14 tuit tentamenta tranſire. Tentati ſunt omnes præter Ie- 1 Cor. 10. ſum & Caleb, qui ideò de ſenioribus Terram repromiſ- ſionis introire meruerunt; quia fuerunt tentationis ex- Num. 20. pertes. Nec Aaron introiuit, nec Maria, quia & ipſi ten- Deut. 34 tati ſunt. Nec Moyſes introiuit, qui dux erat populi qui tentabatur, typus legis qui excludere tentamenta non poterat, non poterat in terram reſurrectionis inducere; quia iſta Euangelio gratia debebatur. Lex pacem non potuit dare: ideò Moyſes quoad vixit, ſemper præliatus eſt, ſemper legis populus verſatus in ancipiti bellorum eſt: Ieſus autem Naue plebis animos profundâ pace F compoſuit; quoniam qui ſub Lege eſt, agitatur incer- Ieſue 1. tis: qui ſub Euangelio, audit dicentem: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis:* Ideóque diligentibus Ioan. 14 non eſt ſcandalum. Accipe aliter: *Crux Chriſti Iudæis ſcandalum, Græcis ſtultitia eſt.* Scandalum eſt perfido; 1. Cor. 1 quia dicit Iudæus: Ergò hic Deus eſt, qui homo viſus eſt? Hic Deus eſt qui ieiunauit? hic Deus eſt, qui vapulauit? hic Deus eſt, qui crucifixus eſt? qui de cruce deſcẽdere, & ſe liberare non potuit? Denique hoc dicebant tempore Dominicæ paſſionis: *Deſcendat de cruce, & credimus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc ſi* Mat. 27

uolt. Non te iſta tenent, non te iſta perturbent, non in G
1. Cor. 1. animum tuum huiuſmodi ſe inſerāt cogitationes. Vbi
pax, & multa pax, vbi crux Chriſti non opprobrio; ſed
ſaluti eſt. Non fuit opprobrio Petro crux Chriſti, quæ
tantùm ei gloriæ dedit, vt inuerſis Chriſtum honoraret
veſtigiis, metuens ne ſi eâ ſpecie crucifixus eſſet, quâ
1. Pet. 2. Dominus, affectaſſe Domini gloriā videretur. Crux er-
gò opprobriū perfido, fideli autem gratia, fideli redem-
ptio, fideli reſurrectio eſt; quia pro nobis paſſus eſt Do-
minus; quia illo nos redemit ſanguine illa ad paradiſum
reſurrectione reuocauit. Qui hæc credit, quomodò po-
teſt turbari, cui ſpes regni cæleſtis aſſurgit?

Expectabam ſalutare tuum, Domine: & præcepta tua feci.

Qui expectat, ſperat charitatem. Ergò ſpes præce-
dit, ſequitur ſalus. Spes igitur præcurrit effectum; ideò
qui expectauit ſalutem à Domino, præcepta Domini
fecit. Vnde & Dominus appellat amicos in Euangelio,
Ioan. 15 non ſeruos, qui ſua præcepta fecerunt: Qui diligit e-
nim, facit, & qui fecerit, meritò dilectionis remunera-
tione donatur.

Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua: & dilexit ea nimis.

Plus eſt diligere quàm cuſtodire, vt ſuprà diximus:
Octon quia cuſtodire, interdum neceſſitatis eſt, vel timoris:
20. v. 7. diligere charitatis. Ideò quum hìc dixiſſet: *Cuſtodiui*, ad-
iecit: *Dilexi*: vt cuſtodia amantis fuerit, non timentis.
Qui nimiùm diligit, nimiùm cuſtodit.

Seruaui præcepta tua & teſtimonia tua: quoniam omnes viæ meæ ante te, Domine!

Pſ. 31. Beatus qui poteſt dicere: *Omnes viæ meæ ante te*, qui
Gen 3. nolit abſcondere omnes cogitationes ſuas, omnes actus
Gen. 4. ſuos: abſcondebat Adam viam ſuam, abſcondebat Eua
poſt culpam, abſcōdebat Caio necem fratris. In affectu
habemus abſcondere, non in effectu. Plena abſconden-
tis perfidia; etſi apud Deum nulla ſit latebra. Ideò Ec-
Cant. 1. cleſia in Canticis ſua ei ſecreta monſtrabat, dicens: *Aſ-
ſumam te, & inducā te in domum matris meæ, & in ſecre-*
Hier. 23 *tum eius quæ concepit me*: Nam etſi Deus omnia videat
cordis occulta bonum tamen eſt; vt vnuſquiſque ani-
mam ſuam ei aperiat & expandat, & tamquàm lumini,
vel calori eius occurrat. Nec immeritò gloriatur Eccle-
Sap. 16. ſia, dicens: *Ego eram in oculis eius tamquàm inueniens pa-
cem, quoniam vias ſuas prodere non timebat.* Iuſti ergò eſt
Cant. 1. iſta vox. *Oculi enim Domini ſuper Iuſtos.* Itaque Domino
Ieſu Chriſto, qui eſt via & veritas, bene hoc dicitur ab
his qui illam veram viam fide, moribus, actúque deſi-
Pſ. 33. derant conuenire: *Omnes viæ meæ ante te, Domine*! Nul-
la enim poteſt via eſſe bona, niſi quam tu illuminandam
tui viſitatione luminis iudicaueris: cui eſt honor & glo-
Ioan. 14 ria, laus, perpetuitas à ſæculis, & nunc & ſemper, & in
omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

In Octonarium vigeſimū ſecundū Enarratio.

Tau.

VLtima littera Tau, quæ Latinâ interpretatione ſi-
gnificat, *Errauit*. alia interpretatio habet, *Conſum-
mauit*. Quid eſt errauit? Vigeſima ſecunda littera eſt,
quæ apud Hebræos eſt vltima. Pſalmo autem iſto, hoc
Sup. in eſt centeſimo octauo decimo, profectum hominis dixi-
præfat. mus ſignificari, qui doctrinæ moralis magiſteriis erudi-
huius tus, deponeret omnem inexercitatæ mentis infantiam,
Pſalm. aſſumeret autem veterani conſilij ſcientiam, & pruden-
tiæ ſenilis ætatem. Vbi autem error eſt, culpa ſignatur.
Hic ergò eſt profectus finis, vt etiam culpæ ſit. Sed vi-
de quid interpretetur. Errauit, inquit, non errat; ſed
Sap. 4. errauit. Erraſſe, præteriti eſt temporis: errare, præſen-
tis. Qui errauit, deſiuit errare, & veterem condemnat
errorem. De eo enim dicitur, errauit, qui in eo errore
iam non ſit: Nam is qui adhuc in errore permanet, non
erraſſe dicitur; ſed errare: Errare enim permanentis in
vitio eſt: erraſſe, corrigentis eſt lapſus. Denique emen-
dator morum ait: *Eramus enim aliquando inſipientes* Tit. 3.
increduli, errantes in deſideriis & voluptatibus. Non di-
xiſſet vtique: *Eramus aliquando inſipientes*, niſi qui a-
deptus eſſet poſteà ſapientiæ diſciplinam. Neque di-
xiſſet: *Eramus errantes*, niſi ſuperiorem depoſuiſſet Ibidem.
errorem. Denique vt abolitum lapſum doceret, nec
vllum offenſionis reſediſſe veſtigium, ait: *Cùm au-
tem benignitas & humanitas illuxit Saluatoris noſtri,*
H *non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos; ſed ſecundùm
ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regene-
rationis & renouationis Spiritus ſancti.* Veteri ergò erro-
re depoſito, & ſpiritu, atque omni morum emenda-
tione renouatus dicit: *Eramus* enim *aliquando erran-* Ibidem.
tes. Vides ergò quia errori renuntiaſſe non vitij; ſed
profectus eſt. Poſtremò ipſe te doceat Dominus Ie-
ſus, ſi humanis conſiliis vel ſententiis non putas eſſe Luca 15
credendum. Namque in Euangelio ſuo ipſe aſſeruit
quòd paſtor relinquit nonaginta & nouem oues, & v-
nam requirit quæ errauit. Centeſima ouis eſt quam di- Ibidem.
cit erraſſe, perfectio & plenitudo numeri ipſa te in-
ſtruat & informet. Non immeritò cæteris antefertur;
I quia plus eſt à vitio ſe reuocaſſe, quàm propè vitia
ipſa neſciſſe: Imbutos enim vitiis animos exuere frenis
cupiditatum atque emendaſſe, non ſolùm perfectæ vir-
tutis; ſed etiam cæleſtis eſt gratiæ: Emendare etenim
futura attentionis humanæ eſt: præterita damnare, di-
uinæ eſt poteſtatis. Denique inuentam paſtor ouem hu- Ibidem.
meris imponit ſuis. Agnoſcis vtique myſterium, quo-
modò ouis laſſa reficiatur; quia non poteſt aliter hu- Eſai. 9.
mana conditio laſſa recreari, niſi ſacramento Domini- Eſai. 53.
cæ paſſionis, & ſanguinis Ieſu Chriſti; *cuius principa-* Luc. 15.
tus ſuper humeros eius. In illâ enim cruce infirmitates
noſtras portauit, vt ibi omnium peccata vacuaret. Me-
ritò gaudent Angeli; quia is qui errauit, iam non errat,
K iam ſuum eſt oblitus errorem. Non error igitur; ſed
conſummatio eſt, vt altera docet interpretatio. Con-
ſummatio autem, perfectio diſciplinæ eſt. Vnde & Hie-
remias in ſuis Threnis ſub hac litterâ ait: *Defecit ini-* Thren.
quitas tua, filia Sion! non adiiciet te expellere adhuc. Vi- 4.
*ſitauit iniquitates tuas, filia Edom! reuelauit ſuper pecca-
ta tua.* Aduertis quoniam iniquitas non potuit ſine Dei
viſitatione deficere, nec plena eſſe correctio, niſi per
gratiam Domini Saluatoris. Quomodò autem deficiat
iniquitas, audi dicentem Eccleſiam. *Exui tunicā meam,* Cant. 5.
*quomodò induam eam? Laui pedes meos, quomodò inquina-
bo eos?* Veteris igitur hominis veſtimentum vitiis erro-
ris intextum in lauacri regeneratione depoſitum, ne-
ſcit quomodò poſſit induere: Studio enim correctionis
L inoleuerat obliuio peccatorum. Tanta vis conſummatæ 1. Pet. 2.
emendationis eſt, vt in quandam pueritiæ redeat ſpiri-
talis ætatem, quæ vias erroris ignoret, crimen etiamſi
velit, non poſſit admittere, quia deſueuerit vſum noſ-
ſe peccandi. Et iam de huius litteræ interpretatione ſa-
tis dictum arbitror; nunc cognoſcamus ex ſubditis,
quæ ſit viri conſummati ſententia. Itaque ſic ait:

Appropinquet oratio mea in conſpectu tuo, Domine: ſecundùm verbum tuum mihi tribue intellectum.

Volare facit orationem bona vita, & dat alas preci- Eccleſ.
M bus ſpiritales, quibus Sanctorum ad Deum euehatur 35.
oratio. Sed & ſpiritus quo oramus, ſubleuat precem Pſ. 140
Iuſti, maximè ſi corde contrito compatiens eam com-
mendet affectus. Conſummati autem viri iſta eſt confi-
dentia. Denique ipſe Dauid in ſuperioribus iſtius Pſal- Octon.
mi lucernam ſuis pedibus requirebat, ne in hoc itinere 14 v. 1.
terreno ambulans poſſet errare. Nunc autem quaſi iam
in proceſſu poſitus & in fine, conſummato viandi mu-
nere, totus aſſurgit. Et orationem ſuam dirigit in cæle-
ſtia, mittit eam in conſpectum Domini Saluatoris, dans
illi flabra iuſtitiæ, ſapientiæ flamina, remigia deuotionis

& fidei, innocentiæ, puritatiſque ſubſidia: Peccato
enim graueſcit oratio, & longe fit à Deo. Tantò autem
plus grauatur, quantò improbior eſt vita deprecantis.
Innocentium autem aſcendit oratio, & gemitus compa-
tientis affectus, ſi Ægyptium lutum oderint, & opera
Exo. 1. terrena declinent. Denique ſic legiſti, quòd Hebręorũ,
qui dura Ægyptiorum imperia ferre non poterant, & vt
grauia, ita & luculenta opera indigna ſui nobilitate ge-
neris recuſabant, gemitus & vox aſcenderit ad Domi-
Exod. 3. num Deum noſtrum: Aſcendit enim oratio; quia etſi
operabantur, tamen operabantur inuiti. Deſcendebat
itaque ad illos Dei miſericordia, quia illorum ad Deum
aſcendebat deuotio. Aſcendebat itaque non corporali-
B ter; neque enim Propheta tantùs precationem ſuam
petebat corporaliter appropinquare: Nam qui ità pu-
tat, vtique is Deum certo aliquo loco ac ſede concludit,
Hier. 23 vt diffuſiorem locum in quo Deus ſit arbitretur, cùm
Coloſſ. 2 vtique inuiſibilis, ineffabilis, incomprehenſibilis im-
Exo. 14 pleat omnia, & diuinitatis in eo habitet plenitudo. Legi
Moyſen appropinquaſſe Deo, cùm legem acciperet:
ſed ſolidâ Dauid verecundiâ non ſemetipſum; ſed ora-
tionem ſuam Deo appropinquare poſtulat, vt videatur
ordo quidam eſſe diſtinctus, quòd ij qui perfectiores
ſunt, ipſi appropinquarent Deo, ſequentis autem ordi-
nis iuſti viri ſatis habeant ſi eorum appropinquet ora-
tio. Ex vſu autem noſtri ſermonis conſideremus quid ſit
C appropinquare. Conſtitue magiſtrum atque diſcipulũ,
ſi diſcipulus ſtudioſiùs magiſtri vel hauſit ingenium, vel
præceptis intendit; ità vt ad ſimilitudinem operis eius
atque doctrinæ proximè videatur accedere, nónne di-
cere ſolemus quod appropinquauit magiſtro? Ergò &
tu ſi imitatorem te præbeas Chriſti; ſicut & ille qui ait:
1. Cor. 4 *Imitatores mei eſtote; ſicut & ego Chriſti*: ſi dolum neſ-
cias, mendacium oderis, veritatem ſequaris, iuſtitiam
non refugias, diligas caſtimoniam, appropinquâſti
Ioan. 14 Chriſto, & per Chriſtum Deo. Ipſe via eſt quâ perueni-
tur ad Patrem, qui apud Patrem ſemper eſt. Didicimus
quid ſit appropinquare orationem, hoc eſt, vt eleuetur
actibus noſtris. Si eleuas actus tuos, eleuaſti orationem
D tuam. Qui nouit leuare manus ſuas, dirigit orationem
Pſ. 140. ſuam in conſpectu Dei, ſicut infrà legiſti: *Dirigatur
oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo. Eleuatio manuũ
Pſ. 108 mearum ſacrificium veſpertinum.* Hęc vtique oratio ad vi-
tam: alia oratio in peccatum. *Et oratio* inquit, *eius fiat
in peccatum.* Et tu ſi ſæcularia petas, ſi flagitioſa poſtules,
oratio tua non ad Deum dirigitur; ſed in peccatum.
Ideóque intellige quæ petas. *Secundùm*, inquit, *verbum
Rom. 8. tuum mihi tribue intellectum.* Aduerte quid poſtulet. Nõ
Luca 16 intellectum generaliter dixit; ſed intellectum ſecundùm
verbum Dei: Eſt enim intellectus ad mortem, ſicut eſt
prudentia ad interitum. *Filij huius ſæculi prudentiores
ſunt quàm filij lucis in hac generatione.* Sed prudentia iſta
quæ ſæculi eſt, ad vitam non ſuffragatur æternam.
Circà honorem, circà lucella eſt, quęſtibus coaceruan-
E Coloſſ. 2 dis intenta, non meritis comparandis. Poſtremò circà
elementa mundi eſt, phalerata magis quàm vera ſapien-
Sap. 3. tia: vt eſt philoſophia omnis, quæ aliena quærit, cùm
ſua neſciat, ſcrutatur cæli plagas, mundi ſpatia rima-
tur, quæ ſibi prodeſſe non poſſunt: Deum ignorat,
1. Cor. 3 / Ibidem. quem ſolum deberet inquirere. Ideò verus Sapiens di-
Coloſſ. 2 cit: *Si quis videtur ſapiens eſſe inter vos in hoc ſæculo, ſtul-
tus fiat, vt ſit ſapiens: Sapientia enim huius mundi, ſtul-
titia eſt apud Deum.* Elaborandum eſt igitur vt in hoc
ſæculo ſtulti ſimus, nihil nobis cum philoſophia, ne
fidem noſtram per elementa mundi huius traducant à
2. Cor. 2 vero, ne quis aſſertionem noſtram per philoſophiam
F deprædetur: Sic enim Arianos in perfidiam ruiſſe co-
gnouimus, dum Chriſti generationem putant vſu hu-
Coloſſ. 2 ius ſæculi colligendam. Reliquerunt Apoſtolum, ſe-
quuntur Ariſtotelem. Reliquerunt ſapientiam quę apud
Deum eſt, elegerunt diſputationis tendiculas, & aucu-
1. Cor. 3 pia verborum ſecundùm dialecticæ diſciplinam, cùm
clamet Apoſtolus: *Ne quis vos deprædetur per philoſo-
phiam, & inanem ſeductionem, ſecundùm traditiones homi-
num, ſecundùm elementa huius mundi, & non ſecundùm
Chriſtum.* Vtinam poſſim imitari illam ſtultitiam quâ
ſim ſapiens, illum virum habentem amplas poſſeſſio-
nes; ſed negligentem fructuum, intentum Deo illum
virum qui honores etiam delatos ſibi reſpuat, doctri-
nam philoſophiæ non requirat: & ſi antè cognouit, ta-
men ſcire diſſimulet, & non requirendo dediſcat. Non 1. Cor. 10
quærat quæ ſua ſunt; ſed aliis ſua conferat, ſibi acquirat
æterna. Hic poteſt dicere: *Secundùm verbum tuum mihi
tribue intellectum*, id eſt, non ſecundùm Philoſophos,
non ſecundùm cauſidicos, non ſecundùm mercatores
huius ſæculi, non ſecundùm architectos domorum; ſed
ſecundùm verbum tuum, quod eſt vérę ſapientię bono-
rúmque operum fundamentum, vt ſuper illud conſti-
tuat Propheta aurum cordis ſui, argentum ſermonis
ſui, lapides pretioſos operationum ſuarum, vt opus 1. Cor. 3
ſuum labi & perire non poſſit.

Intret poſtulatio mea coràm te: ſecundùm verbum tuum libera me.

Vide ordinem. Primùm dixit: Appropinquet oratio Sup.
mea: poſteà intellectum popoſcit, ſecundùm verbum ver. 1.
tuum: tertiò ait: *Intret poſtulatio mea coràm te.* Nónne
quodam Dominus inuitat vſu, & ſuſcipere dignatur af-
fectu? Nónne cùm aliquem de primariis viris deſideras
conuenire, primùm ad eius domum appropinquas,
poſteà quæris informari atque inſtrui, vt cognoſcas
C mentem patrisfamiliàs, deinde vt eius domum ingre-
diaris, imploras ne quis te abiiciat & excludat? Pulſa
ergò & tu regiam illam cæleſtem, pulſa non manu cor-
poris; ſed quadam rationis tuæ dexterâ. Non ſola ma-
nus corporis pulſat, pulſat & vox. Scriptum eſt enim:
Vox fratris mei pulſat ad ianuam. Pulſamus & digito. Cant. 5
Denique & Thomas digito meruit ianuam reſurrectio- Ioan. 20
nis aperire. Et tibi dicit Ieſus: *Infer digitum tuum huc,
& mitte manus tuas in latus meum, & noli eſſe incredulus;
ſed fidelis.* Pulſa ergò digito, ſi non potes totâ manu.
Pulſa ianuam. Chriſtus eſt ianua, qui ait: *Per me ſi quis
introierit, ſaluabitur.* Cùm hanc igitur ianuam pulſaue-
ris, vide quomodò ingrediaris, ne fortè iam ingreſſus Ioan. 10
D extrà conſpectum Legis ſis. Multi ingrediuntur palatia,
& non ſtatim Regem iſtum terrę vident; ſed frequenter
obſeruant, vt aliquando videre mereantur. Nec præſu-
munt videndi copiam; ſed iuſſi reprę̨ſentantur, & precẽ
fundunt, vt cum beneuolentiâ ſuſcipiantur. Primus hic
ſui ſermonis ingreſſus eſt, ne quid titubet, ne quid of-
fendat. Quantò magis rogandus eſt Deus, vt oſtium
miſericordiæ ſuę noſtra ingrediatur oratio? Denique &
Paulus rogat vt aperiatur ſibi oſtium verbi ad loquendũ
myſterium Chriſti. Sed quia Græcus habet, εἰσελθέτω Coloſſ. 4
ἀξίωμά μου, hoc eſt; Intret dignitas mea: licet potuerit
ſcriptor errare, & fecerit ἀξίωσις, hoc eſt deprecatio:
tamen hoc quoque explanemus vt poſſumus. Nempe
cùm hominem rogas, Regem te dicis, vt contemplatio-
nem habeat honoris tui, tangat eum tuæ contemplatio
E dignitatis: vt aut miſereatur, ſi venia eſt poſtulanda,
aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicam, rogas?
Sic vnuſquiſque ingreditur, vt dignitatibus deferatur.
Rectè ergò & deuotus Deo dicit: *Intret dignitas mea co-* Epheſ. 4
ràm te. Habet & Chriſtianus dignitatem ſuam, qui tanto
Imperatori militat. Sunt maximę etiam verę fidei digni-
tates, ſunt honorum diuerſi & apud Chriſtum ordines.
Poſuit Deus in Eccleſiâ primùm Apoſtolos, ſecundò Pro- 1. Cor. 12
phetas, tertiò Doctores. Sed iſtæ adminiſtrantium dignita-
tes. Sunt etiam priuatorum, vt eſt pietas, iuſtitia, ſo-
brietas, caſtimonia diſciplina. Sunt etiam orationis di-
gnitates: ſi pro viduâ roges, ſi roges pro pupillo, ſi ro-
F ges pro miſericordi, ſi roges pro nimium deuoto ac fi-
deli; ſi roges in tribulatione, roges cum dolore, ſi
mœſto & ipſe qui rogas compatiaris affectu intrat ora- Epheſ. 6
tio tua Dei gratiam, intrat domum eius, ſi tecum Ec-
cleſia deprecetur, ſi populus vniuerſus imploret, vt
Domini inclinet fauorem. Quid autem rogat? Vt erua-
tur, vt liberetur, eò quòd tam diu aduerſùs nequitias Pſ. 119.
ſpiritales, aduerſùs tentamenta huius ſæculi prælietur,
eò quòd graue eſt ſatis longæuo, curſus iſtius diutur-
nam ſuſtinere militiam. Denique & infrà dicit: *Heu*

me quod incolatus meus prolongatus eſt! Ingemiſcit enim G
quod indefeſſas iugi labore tendat excubias. Ideò petit
à tot aduerſantibus liberari, nec cum terrenis homini-
bus vult babere conſortium.

Eructabunt labia mea hymnum: cùm docueris me iuſtificationes tuas.

1.Cor.2. Eructauit hymnum, qui poteſt dicere: *Bonus enim
odor Chriſti ſumus* Deo. Et benè eructat, qui plurima &
ſuauia præcepta Domini guſtauerit. Eructat hymnum,
Pſal.44 qui eructaoerit verbum. Denique & Dauid antè eru-
Ioan.6. ctauit verbum bonum, hîc èructat hymnum. Bonom H
enim paoem guſtauit, qui de cælo deſcendit. Bonum
panem, quem ſi quis manducauerit, non morietur in
æternum. Habet verbum Dei epulas ſuas, alias for-
tiores, vt eſt Lex & Euangelium: alias ſuauiores, vt
Cant.5. ſunt Pſalmi, & Cantica canticorum. Eructabat hym-
num Eccleſia, vel anima pia, cui dicebat Dei Verbum:
Cant.4 *Inſinua mihi vocem tuam; quia vox tua ſuauis eſt*. Eru-
ctabat hymnum, cui dicebat: *Fauum diſtillant labia
tua, ô ſponſa! mel & lac ſub lingua tua*: Sed non po-
teſt quis antè eructare hymnum, niſi didicerit iuſtitias
Mat.23 Dei, & didicerit ab ipſo Domioo Deo ſuo. Ideò ſpe-
cialiter hoc Dauid petit vt eum doceat Deus, audierat
enim & cognouerat in ſpiritu, quia vnus magiſter eſt,
& ideò vbique ipſum Doctorem fieri poſtulabat, vt ab
ipſo diſceret iuſtificationes eius. Quomodò cantare
poteſt in metu poſitus, & in timore pœnarum? Quo-
modò enim cantare poteſt grauium ſibi conſcius deli-
ctorum, niſi priùs fiat veniæ ſecurus? Denique in po-
Pſ.136. ſterioribus habes: *Quomodò cantabimus canticum* Do-
Rom.7. *mini in terra aliena*, in quâ impugnatur; in quâ capti-
uetur, in lege peccati; in quâ defleat atq; deploret ſuæ
captiuitatis ærumnas? Et tu ergò ede Scripturarum
cæleſtium cibos, & ede vt permaneant tibi in vitam
æternam, & ede qootidie, vt non eſorias, ede vt re- K
plearis, ede vt verborum cæleſtium eructes ſaginam.
Pſal.70 Spiritales epulæ non obeſſe ſolent; ſed prodeſſe ſatia-
tis: ideóque repleri voleba Propbetat, qui dicebat:
Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam. Qui
cantat Dei gloriam, hymnum Domino cor eius eructat.

Loquetur lingua mea verbum tuum: quoniam omnia mandata tua iuſtitia eſt.

Mat.12 Qui didicerit iuſtitias Dei, loquitur verbum Dei: &
Pſal.16 qui verbum Dei loquitur, otioſum verbum non loqui-
tur. Otioſum verbum eſt, loqui opera hominum. Ideò L
Sanctus dicit dari ſibi à Domiuo gratiam, vt non lo-
quatur os ſuum opera hominum; quia otioſum verbum
eſt: nec ſolùm otioſum; ſed etiam periculoſum, pro
Mat.12. quà rationem reddituri ſumus. *Omne enim verbum otio-
ſum quodcumque locuti fueritis, reddetis pro eo rationem*.
Non enim mediocre periculum eſt, cùm habeas tan-
ta eloquia Dei, & Dei opera quæ fecit in Geneſi, fecit
in Exodo, fecit in Leuitico, Numeris, Deuteronomio,
Ieſu Naue, Iudicum libro, Regnorum, àtque Eſdræ
libris, fecit in Euangelio, in Actibus Apoſtolorum, il-
lis prætermiſſis, loquaris quæ ſæculi ſunt, audias quæ
ſæculi ſunt. *Sepi aures tuas ſpinis*. Vtinam & linguam
obſepias, ne loquaris quæ ſæculi ſunt, audias quæ ſæ- M
Eccl.28 culi ſunt: Sed quod peius eſt, circumdata eſt lingua
tua ſpinis, quæ compungunt & vulnerant loquentem
1.Cor.7 quæ muodi ſunt. Ideò aduerſarius etiam orantibus fre-
Eccl.28 quenter ſæculares offundit cogitationes. Si ergò non
debemus audire aliena vel ſuperflua, quantò magis
non debemus obloqui, cùm dicat vnicuique oostrum
Scriptura venerabilis: *Argentum & aurum tuum alli-
ga, & ori tuo fac iugum & pondus*? Alliga ſenſum
tuum fide, taciturnitate alliga ſermones tuos, impone
iugum ori tuo, ne indomitâ ceruice verborum ſe ia-
al. loquimur, trutinemus. ctet. Impone pondus, vt caoto omnia quæ †loqueris
trutines examine. Quibus tamen ſpinis ſepias aures
tuas, vt Scriptura tibi dicit, niſi contrito corde, & ti-
more iudicij ſalubriter iſta compungũt, ſtimulant iſta,

non vulnerant, licet & vulnera vtilia ſint amici. *Om- Eſai.66
nia*, inquit, *mandata tua iuſtitia eſt*; quia ſunt manda- Pro.27.
ta iuſtitiæ, & ideò ſine iuſtitiâ eſſe nou poſſunt. Man- Deut.6.
datum Dei eſt, vt diligas Dominum Deum tuum. Et Rom.13
Apoſtolus Paulus ait: *Qui diligit proximum ſuum, legem* Exo.20
*impleuit. Scriptum eſt enim: Non adulterabis, non occides,
non furaberis, non concupiſces: & ſi quod eſt aliud man-
datum, in hoc verbo inſtauratur*. Si in hoc verbo inſtau-
ratur omne mandatum, quod verbum iuſtitia eſt (quid
enim tam iuſtum quàm vt diligas Deum tuum, & dili-
gas fratrem tuum) vtiqoe omnia Dei mandata iuſtitia
eſt. Sicut enim qui occidere poteſt fratrem ſuum, vti-
que non diligit: qui adulterat fratris vxorem, vtique
nou diligit fratrem: qui furatur, qui concupiſcit alie-
num, vtique non diligit eum quem fraudare deſiderat; 1.Ioan.
ità quis ſuperbè deſpicit fratrem, qui eum deformare 4.
conatur, qui paſcitur eius iniuriis, à conſortio chari-
tatis alienus eſt.

Fiat manus tua ſaluum facere me: quoniam mandata tua elegi.

Aduentum Domini videtur orare, quia manus Dei
Chriſtus eſt. Ipſum legimus dexteram Dei, de quâ ſu-
I prà ait: *Dextera Dominus fecit virtutem, dextera Domini* Pſ.117.
exaltauit me. Cur ergò hîc manum dixit, niſi fortè noo
ſolùm propter diuerſitatem gratiæ, quam ſcriptores
non prætermittere ſolent; ſed etiam propter quamdam
proprietatem manuum, vt ibi dextera dicatur, vbi ſcri-
bitur quòd exaltauit cum virtute: hîc manus, vbi in-
telligi oporteat, quòd cum bumilitate ſeruauit? Poteſt
& ſic intelligi manus Domini, ſicut dicitur in vſu: Ma-
gna eſt manus illius Regis; hoc eſt magnus exercitus,
& illius inferior eſt manus, vt etiam hîc intelligamus:
Fiat adiumentum tuum atque ſubſidium, vt mittas An-
gelos tuos, opem tuam, ſubſidia potentiæ tuæ ad libe-
randum populum tuum. Hæo eſt manus Dei, de quâ
ſcriptum eſt: *Nonne omnes miniſtri ſpiritus ſunt, qui mit-* Hebr.1.
*tuntur in miniſterium propter eos qui futuri ſunt heredes
ſalutis*? Qui ergò elegit mandata Dei, vtitur confiden-
tiâ, vt cum auctoritate depoſcat ſibi diuina ſubſidia.

Concupiui ſalutare tuum, Domine! & Lex tua meditatio mea eſt.

Alius longæuitate vitæ iſtius delectatur, & concupiſ-
cit vſque ad depoſitæ ſenectutis tempora corporis hu-
ius vitam producere. Alij frangootur ægritudinis infir-
mitate, de quibus nemo poteſt dicere: *Cùm infirmor,* 2.Cor.
tunc potens ſum. Beatos ſe putant, ſi inoffenſâ valetudi- 12.
nis commoditate potiantur, quibus non eſt infirmitas
ad ſalutem. Horum quoque nemo poteſt dicere: *Con-
cupiui ſalutare tuum, Domine*! ſuam enim magis ſalu-
tem, quàm ſalutare Dei quærunt, medicis potiùs quàm
Scripturis obedientes. Contraria autem ſtudioſis di- De obſ. di.5. ſi contrario.
uinæ cognitionis, præcepta ſunt medicinæ. A ieiunio
reuocant, lucubrare oon ſinunt, ab omni intenſione Luc.3.
meditationis abducunt. Itaque qui ſe medicis dederit,
ſeipſum ſibi abnegat. Qui autem quærit ſalutare Dei,
Chriſtum ſequitur, qui dicitur † ſalutare Dei: non al. ſalus.
quæ corporis; ſed quæ æterna ſunt quærens. Qui Pſal.1.
autem ſalutare Dei quærit, die vtique & nocte medi-
tatur in lege. Iugis illi meditatio eſt diuinorum decre-
torum, neque alia cura corporis huius auertitur à ſtu-
dio diſciplinæ.

Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

Viuet anima mea. Futuræ vtique vitæ, non præſentis
ſibi remuneratione blanditur: Hęc enim vita quomo- Pſal.21
dò dici poteſt, de quâ ſcriptum eſt: *Et in puluerem* Pſ.54.
mortis deduxiſti me? Quàm multi viuentes in inferno Rom.7.
ſunt? Ipſe Paulus cupiebat de corpore mortis huius

[Philip. 1] liberari, qui verè concupiuit ſalutare Dei, dicens: *Diſ-* A
[Eſai. 9.] *ſolui enim cupio, & cum Chriſto eſſe*, multò melius: per-
[Coloſſ. 3] manere autem in carne magis neceſſarium, quàm vo-
[Pſ. 114.] luntarium. Quomodò ergò viuit anima operta mortis inuolucro? aut quæ eſt vita, quę in vmbrâ eſt. In regione vmbræ mortis ſumus: abſcondita eſt vita noſtra, non libera: Erit enim libera in regione viuorum in quâ fiduciam complacendi Iuſtus aſſumit, vt placeat Domi-
[Philip. 3] no in regione viuorum. Ibi ergò viuit anima noſtra, vbi nihil mortale, nihil infirmum amicta ſit, nihil debitum pœnæ. Ibi laudabit Dominum, vbi depoſito infirmitatis corpore, conformis eſſe cœperit gloriæ corporis
[Pſ. 49.] Chriſti: Nam dum in peccato ſumus, plenè laudare quid poſſumus? Peccatori enim dixit Deus? *Quare tu* B *enarras iuſtitias meas?* In vmbrâ ſumus hîc poſiti, in vmbrâ viuemus. In vmbrâ laudamus; perfectè in vmbrâ laudare non poſſumus. Denique in terrâ alienâ ſumus: audiſti autem in poſterioribus dicentes: *Quomodò*
[Pſ. 136.] *cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Adiuuant autem iudicia Dei Sanctos; cum bonis operibus remuneratio vitę confertur æternę. Beatus qui dicit: *Et iudicia tua adiuuabunt me.* Ego infirmus, ego peccator timeo iudicia Dei propter conſcientiam delictorum: mihi terrorem afferunt, me exagitant, Sanctos adiuuant: Sed tamen iuuabunt etiam peccatorem, licet diuerſo modo. Sanctus adiuuabitur, dum probatur: peccator adiuuabitur, dum humiliatur, dum caſtigatur, vt pec- C cata ſoluat duplicia: dum opus eius exuritur, vt ipſe ſaluus fiat, ſic tamen quaſi per ignem. Fortaſſis etiam ſic
[Eſai 40] conuenit ſenſus: Si dignus fuero iudicio, dignus ero vt
[1. Cor 3.] exuar conſortio impiorum; *quoniam non reſurgunt impij*
[Pſal. 1.] *in iudicium.* Et adiuuabunt me iudicia, quoniam qui cre-
[Ioan. 3.] dit in Domino, non iudicatur. Proderit illi fides, & ſuffragabitur ad veniam, etiam ſi qua in operibus offenſa ſit.

Erraui ſicut ouis quę perierat: viuifica ſeruum tuum; quoniam mandata tua non ſum oblitus.

Viuifica ſeruum tuum. Græcus habet: Quære ſeruum tuum, hoc eſt, ζήτησον & potuit falli ſcriptor, vt ſcri-
[Luca 15] beret ζῆσον quod eſt viuifica. Senſus quidem vterque conſtat; ſed opportunior eſt huic loco; *Quære ſeruum*
[Eſai 43] *tuum*: quoniam ouis quæ errauit quærenda eſt à paſtore, ne pereat. Ideò dicit, *Erraui*. Dic & tu iniquitates tuas vt iuſtificeris. Quod lapſum fateris, in eo tibi cum
[Iob. 14. Marc. 10.] omnibus commune conſortium; quia nemo ſine peccato: negare hoc, ſacrilegium eſt: Solus enim Deus ſine peccato eſt. Confiteri hoc Deo, impunitatis remedium eſt. *Erraui*, inquit: Sed qui errauit in viâ, poteſt redire in viam, reuocari poteſt in viam. Et pulchrè addidit: *Sicut ouis quæ perierat*: Non enim perit qui agnoſcit E
[Luc. 15.] errorem. *Quære*, inquit, *ſeruum tuum, quoniam mandata*
[Ezech. 34.] *tua non ſum oblitus.* Veni ergò, Domine Ieſu! quære
[Pſ. 79.] ſeruum tuum, quære laſſam ouem tuam; veni paſtor,
[Philip 3] quære ſicut oues Ioſeph. Errauit ouis tua, dum tu mora-
[Ioan 10] ris in montibus. Dimitte nonagintanouem oues tuas,
[Eſai. 63] & veni vnam quærere quæ errauit. Veni ſine canibus,
[1. Cor. 4.] veni ſine malis operariis, veni ſine mercenario, qui per ianuam introire non nouerit. Veni ſine adiutore, ſine nuntio, iamdudum te expecto venturum. Scio enim venturum; *Quoniam mandata tua non ſum oblitus.* Veni non cum virga; ſed cum charitate, ſpiritúque man-
[Geneſ. 3] ſuetudinis. Noli dubitare relinquere in montibus nonagintanouem oues tuas; quia in montibus conſtitutas lupi rapaces incurſare non poſſunt. In paradiſo ſemel F nocuit ſerpens, amiſit ibi eſcam, poſtquam Adam inde depulſus eſt, illic iam nocere non poterit. Ad me veni, quem luporum grauium vexat incurſus. Ad me veni, quem eiectum de paradiſo ſerpētis diu vlceris venena pertentant; quia erraui a gregibus tuis illis ſuperioribus: Nam & me ibidem collocaueras; ſed ab ouili-
[Haba. 1] bus tuis lupus nocturnus auertit. Quære me; quia ego te requiro. Quære me, inueni me, ſuſcipe me, porta me. Potes inuenire quem tu requiris: dignare ſuſcipere quem inueneris: impone humeris quem ſuſceperis.

A Non eſt tibi pium onus faſtidio; non tibi oneri eſt vectura iuſtitiæ. Veni ergo, Domine; quia etſi errauì,
[Luc. 15] tamen *mandata tua non ſum oblitus*: ſpem medicinę reſeruo. Veni, Domine! quia erraticam ſolus es reuocare qui poſſis, & quos reliqueris, non mœſtificabis: Et ipſi
[Eſai 63] enim peccatoris reditu gratulabuntur. Veni vt facias ſalutem in terris, in cœlo gaudium. Veni ergò, & quære ouem tuam iam non per ſeruulos, non per mercenarios; ſed per temetipſum. Suſcipe me non in carne, quæ in Adam lapſa eſt. Suſcipe me non ex Sarâ; ſed ex Mariâ, vt incorrupta ſit virgo; ſed virgo per gratiam ab omni integra labe peccati. Porta me in cruce, quæ ſalutaris errantibus eſt, in quâ ſolâ eſt requies fatigatis, B in quâ ſolâ viuent quicumque moriuntur. Pulchrè autē etiam viuifica, poteſt dici, eò quòd mori non poſſit, quem humeris ſuis virtus portauerit. Dicit ergò & anima, dicit & Eccleſia: *Erraui ſicut ouis quæ perierat.* Sed
[Cant. 3] dicit: *Quæſiui quem dilexit anima mea*, hoc eſt dicere: *Viuifica ſeruum tuum, quoniam mandata tua non ſum oblitus.* Ego te quæſiui; ſed inuenire non poſſum te, niſi tu volueris inueniri. Et tu quidem vis inueniri; ſed vis diu quæri, vis diligentiùs indagari. Nouit hoc Eccleſia
[Cant. 5 Epheſ. 5] tua, quia non vis vt te dormiens quærat, non vis vt te
[Cant. 5] iacens inueſtiget. Denique pulſas ad ianuam, vt excites dormientem, exploras ſi cor vigilat, & caro dormit.
[Sup.] Vis iacentem leuare, dicens: *Surge qui dormis, & exur-* C *ge à mortuis.* Mittis manum per cauernam, vt ſurgat: [eſt. 2.] & ſi tardiùs ſurrexerit, derelinquis. Vis vt quærat iterū, & quærat à multis, & non obliuiſcatur quærere, non obliuiſcatur ſermones tuos: & ſi tenet eos, offeras te videndum, non refugias teneri. Quæ cùm te meruerit
[Cant. 7] amplecti, oſtendet fructus ſuos, docebit non oblitam ſe mandatorum tuorum, dicétque tibi: *Veni, frater* [al. foribus.]
meus! exeamus in agrum: & in † foribus noſtris omnis germinatio arborum. Poma noua & vetera; frater meus! ſeruaui tibi. Hoc eſt dicere: Teneo mandata omnia noui
[Cant. 8] & veteris Teſtamenti. Sola hoc dicere Eccleſia poteſt. Non dicit alia congregatio, non dicit ſynagoga, nec D ſecundùm litteram noua tenens, nec ſecundùm ſpiritum vetera. Non dicit hęreſis Manichæa! Vetera ſeruaui tibi, quæ Prophetas non ſuſcipit. Meritò dealbata cernitur, quæ vtriuſque fulget gratiâ Teſtamenti. Reſ-
[Ibidem.] pondit ei Sponſus: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſigillum ſuper brachium tuum, quæ noua & vetera ſeruaſti mihi.* Signaculum meum es, ad imaginem
[Gen. 1.] meam es & ſimilitudinem. Fulget in te imago iuſtitiæ, imago ſapientiæ, imago virtutis. Et quia imago Dei
[Mat. 5. Mat. 16] in corde tuo eſt, ſit & in operibus tuis, ſit effigies Euangelij in tuis factis, vt in tuis moribus mea præcepta cuſtodias. Effigies Euangelij erit in te, ſi percutienti maxillam, alteram præbeas, ſi diligas inimicum tuum, ſi crucem tuam tollas, & me ſequaris. Ideò crucem ego E pro te portaui, ne tu propter me portare dubitares. Audierunt hoc filiæ Hieruſalem, quòd iam Dominus Ieſus ſibi Eccleſiam copulabat: & quia conſiderantes magnitudinem verbi, impares ſe tantis nuptiis æſtimabant, ne fortè tantæ copulæ pondus ſuſtinere non poſſent, excuſant dicentes: *Soror noſtra parua, & vbera*
[Cant. 8.] *non habet*: Sic enim qui volunt differre nuptias, excuſare conſueuerunt, vt prætendant immaturæ ætatis infirmitatem: & adſtruant quòd vbera non habeant, quæ nubilis ſignificant tempus ætatis. Hoc ſolet ſymbolum commune omnibus virginibus eſſe nupturis: vt cùm vbera cœperint eminere, tunc coniunctioni habiles iudicentur. Turbatę igitur quòd ſtudio dilectionis vr- F geat nuptias Sponſus, dicunt: *Quid faciemus ſorori noſ-*
[Ibidem.] *træ in die quâ loquetur in eâ? vel, vt Symmachus, quâ loquetur ei*, hoc eſt, ſponſalium celebritate ſolet fieri collocutio & confirmatio nuptiarum. Quid ergò faciemus, dicunt turbatę, quia vrgetur coniunctio ſpiritalis? A tantis nuptiis excuſare non poſſunt: Nemo enim eſt qui copulam vel animę & ſpiritus, vel Chriſti & Eccleſię non beatam putet. Sed quia plenitudo verbi vel Spiritus ſancti vibrat & fulget, & nihil eſt quod illis poſſit æquari, ideò differre deſiderant, vt illâ dilatione vel anima, vel Eccleſia poſſit eſſe perfectior. Dicunt ergò;

Ibidem. *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum receptacula argentea: & ſi ianua eſt, ſculpamus ſuper eam tabulas cedrinas.* Murus eſt anima Sancti. Habet & Eccleſia muros ſuos, quæ iam perfectior dicit: *Ego ciuitas munita.* Hic eſt Eſai. 29 murus, qui habet duodecim portas Apoſtolicas, per Ezech. Apoc. 21 quas populo nationum patet ingreſſus in Eccleſiam. Sed murus quàmuis ambitum totius vrbis includat; tunc tamen eſt munitior, cùm receptacula habuerit præparata, in quibus propugnatores vrbis tutum ſpe- Cant. 8 ctandi ac tuendi poſſint habere ſubſidium: Sed quia rationalis hæc ciuitas eſt, & omnis ſpes eius in Dei verbo eſt: non ferrea; ſed argentea ei propugnacula requiruntur, eloquiis cæleſtibus magis quàm corporeis voluptatibus hoſtiles impetus repulſare conſueta. Eo fulta præſidio, eo ſplendore fulgens habilior Chriſti co- Ioan. 10 pulæ iudicatur. Et quia ianua Chriſtus eſt, qui ait: *Per* H *me ſi quis introierit, ſaluabitur:* & Eccleſia ianua nuncupatur: quia per ipſam patet populis aditus ad ſalutem: ſed ne hæreticorum corrumpatur tineis aut vermibus, dicunt filiæ Hieruſalem, vel Angeli, vel animæ Iuſtorũ: Cant 8 *Ædificemus ſuper eam tabulas cedrinas*, hoc eſt, fidei ſu- Luc. 12. blime bonum odorem: Eſt enim ſuauis huius materiæ odor, quàm non vermis, non tinea corrumpat. Ideò huius materiæ vſus eligitur tectorum faſtigiis eleuandis, formandíſque litterarum elementis, quibus ætas puerilis ad ſtudium liberalis eruditionis imbuitur. Eſt ergò materia iſta ſublimis ad gratiã, leuis ad onus, ſuauis ad odorem, vtilis ad inſtrumentum ſcieotiæ, habilis ad miniſterium cognitionis æternæ. Sed quemadmodùm Sponſam ſuam diligens Chriſtus vrgebat ad copulæ ſpiritalis ſolemnitatem; ità & Eccleſia Verbi decore I ſam capta feſtinabat ad nuptias. Ideòque morarum & dilationis impatiens, quas filiæ Hieruſalem innectere Cant. 8 geſtiebant, dicit: *Ego murus, & vbera mea turres;* hoc eſt, nolite dubitare vtrùm murus ſim: Illæ enim dixerant: Si murus eſt: Ego, inquit, murus ſum, & nõ parua vbera habeo; ſed vt turres vbera mea ſunt. Quomodò dicitis, quia noo habeo vbera? Senſus vt turres habeo ſapiẽtiæ, in quibus eſt abundantia; ſicut ſcriptũ eſt: Pſ. 121. *Et abundantia in turribus tuis.* His vberibus, id eſt, ſenſibus, habilem ſe tantis ouptiis æſtimabat; ſed filiæ Hieruſalem adhuc non poterant æſtimare; quia ſenſuum eius abundantiam non videbãt. Et addidit; *Ego eram in oculis eius tamquam inueniens pacem*, hoc eſt, deliberatis de meis ſenſibus, cùm pacem Dei inuenerim, quę exu- Cant. 8 perat omnem mentem, & cuſtodit & corda & ſenſus K in Chriſto Ieſu. Talis, inquit, eram in oculis Sponſi, Philip. 4 qualis quæ habet pacem. Scriptum eſt enim: *Qui rectè quærunt pacem, gaudebunt.* Feſtinantibus igitur dilecto Pro. 12. atque dilectâ, celebrata coniunctio ſpiritalis eſt, mutuo expetita conſenſu. Ideóque tamquàm nuptiale canens Cant. 8 carmen, exaltauit Spiritus in Prophetâ, dicens: *Vinea facta eſt Salomoni in Beelamon, dedit vineam ſuam iis qui ſeruant.* Clamat ergò Spiritus: Plantata eſt congregatio populorum; ſed vitis æternæ radice fundata, & ſpiritalia ſub iugũ verbi corde manſueto colla ſubiecit. Plantata autem eſt in multitudine nationum. Hoc enim intelligendum Beelamon, Symmachus, Aquila, aliæque tranſlationes Græco ſermone docuerunt. Repu- Mat. 21 Luc. 20 diata eſt vetus copula, quæ fructum afferre non pote- G tat: data eſt vinea nouis fidelibúſque cultoribus, qui non ſolùm facere fructum poſſent; ſed etiam cuſtodire. Vna igitur ouis errauit; ſed reuocata totius ſpatia orbis impleuit. Vnam quem error abduxerat; ſed multitudinem populorum Domini gratia congregauit. Errauit homo; ſed in Eccleſiâ iam murus eſt, & murus validus. Errauit Adam, murus eſt Dauid, qui mandata Dei o- Cant. 8 blitus non eſt. Cuſtodita [illegible] & vallata hæc vinea munimine ſpiritali, mille fructus dat Chriſto; ducen- Gen. 43 tos autem cuſtodibus. Ideóque ait Eccleſia: *Vitis mea in conſpectu meo mille Salomoni, & ducenti ſeruantibus fructum.* Perfectio & plenitudo Chriſti eſt portio ſeruulorum. Habes hoc myſterium in Geneſi, vbi quinque partes Beniamin fratri iuniori tribuit Ioſeph, ſin- Act. 13 gulas reliquis fratribus. Domino igitur quinque ſenſuum portio & prærogatiua defertur, quam illi vtique tribuit ipſe quem diligit, ſicut dilexit & Paulum, cui Cant. 8 dedit ad euocandas Gentes ſapientiæ principatum. His igitur fructibus delectata Eccleſia dicit ad Chriſtum: *Qui ſedes in hortis, amici intendentes ſunt voci tuæ: vocem tuam inſinua mihi.* Delectabatur enim quòd in hortis Chriſtus ſedebat, & in hortis poſiti amici intende- Gen. 33 bant voci eius: Sed quia amici illi de cæleſtibus erant Archangeli, vel Dominationes & Throni (homines enim expulſi de paradiſo fuerant propter inobedien- Cant. 8 tiam cæleſtium mandatorum, atque ideò adhuc Eccleſia vocem eius audire non poterat, quàm cupiebat audire) ideò ait: *Vocem tuam inſinua mihi.* Vnde & nos, ſi volumus eum in nobis ſedere, ſimus horti clauſi atque muniti, feramus virtutum flores, gratiæ ſuauitatem, vt diſputantem cum Angelis Dominum Ieſum audire poſſimus. Sed quia futurum erat, vt cùm ad plenitudinem Eccleſia perueniſſet, perſecutionibus variis Ibidem. tentaretur: ideò cùm verbi gratiâ delectaretur, ſubitò cernit inſidias perſecutorum: & quę plùs Sponſo quàm ſibi timeret, aut quia à perſecutoribus Chriſtus magis Mat. 10 appetitur in nobis, ideò ait: *Fuge frater meus, & ſimilis eſto tu capreolæ, aut hinnulo ceruorũ ſuper montes aromatũ.* Propter infirmos fugit, qui tentamenta grauiora ferre non poſſunt. Ideò ſcriptum eſt, vt de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus: & ſi nos in hac ciuitate fuerint perſe- Pſal. 86 curi, fugiamus in aliam. Propter infirmos igitur, vt diximus, fugiat perſequentes: aut fugiat ab infimis, & tranſeat ad montes aromatum, qui pro martyrio odo- 2. Cor. 2 rem poſſit beatæ reſurrectionis afferre. Montes aromatum Sancti ſunt. Ad eos confugit Chriſtus, quia *fundamenta eius in montibus ſanctis.* Ad eos igitur confugit, qui ſunt eius ſtabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis fidâ ſtatione conſiſtit. Mons igitur aromatum Paulus eſt, qui poteſt dicere: *Bonus enim odor Chriſti ſumus Deo.* Mons aromatum Dauid, cuius orationis odor aſcendebat ad Dominum, & ideò dicebat: Pſ. 140 *Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo.* Cant. 8 Symmachus autem & Aquilâ interpretati ſunt, quòd Ioan. 18. Chriſtus dicit ad Eccleſiam: *Quæ ſedes in hortis*, hoc eſt, iam in hortis ſedes, ſuperno digna es paradiſo, & ideò vocem tuam inſinua mihi, cui amici intenduſt. Ego quoque eam audire deſidero. Cœpit in al. [illegible] ſus. hortis eſſe Eccleſia, poſtquàm in hortis † captus eſt Chriſtus.

SANCTI AMBROSII IN PSALMVM CXVIII. ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE SALOMONE LIBER.

Capita Libri de Salomone.

1. *Miratur quod ſapientiſſimus hominum Propheta Salomon propoſuerit tria ſibi impoſſibilia eſſe ſcitu, & quartum adhuc eſſe quod non valeret agnoſcere, cùm tam locuples poſſeſſor ſapientiæ fuerit, vt omnia cognouiſſe viſus ſit: & de hac admiratione rationem reddit.*
2. *De repetitione ſuperiùs propoſitorum, & apertione myſterij abſconditi in primo quod Salomon teſtatus eſt ſcire non poſſe ſe, videlicet veſtigia aquilæ volantis.*
3. *De expoſitione myſterij, quod in ſecundo impoſſibili ad ſciendum occultatur, vias ſcilicet ſerpentis ſuper petram.*
4. *Quid myſticè ſignificetur per tertium impoſſibile quod Salomon ſe ſcire non poſſe dixit, id eſt, ſemitas nauis nauigantis.*
5. *De myſterio quarti, viarum ſcilicet viri in iuuentute, quod Salomon ſe non valere cognoſcere aſſeruit.*

Prouerb. Cap. XXX.

HÆc dicit vir credentibus Deo: Et quie- A ſco: ſtultiſſimus enim ſum omnium hominum, & prudentia hominis non eſt in me. Deus docuit me ſapientiam, & cognitionem Sanctorum cognoui. Quis aſcendit in cælum, & deſcendit? Quis congregauit ventos in ſinu? Quis conuertit aquam in veſte? Quis dominatus eſt omnium ſummitatum terræ? Quod nomen ei? aut quod nomen filiis eius vt cognoſcas? Protegit autem ipſe eos qui reuerentur eum. Ne addas ſermonibus eius, ne redarguat te, & mendax fias. Duo peto à te, ne tollas à me gratiam, B antequàm moriar ego. Inanem ſermonem & mendacem longè à me fac: diuitias autem & paupertatem ne mihi dederis: conſtitue autem mihi neceſſaria & ſufficientia: ne repletus mendax fiam, & dicam: Quis me videt? aut pauper factus furer, & iurem nomen Dei. Ne tradideris ſeruum in manus Domini, ne fortè maledicat tibi, & delearis. Filius malus patri maledicit; at matri non benedicit. Filius malus iuſtum ſe iudicat; at exitum eius non lauit. Filius malus excelſos oculos habet; at palpebris C ſuis extollitur. Filius malus gladios dentes habet, & molares forcipes: vt conſumat imbecilles à terrâ, & pauperes eorum ex hominibus. Sanguiſugæ tres filiæ fuerunt dilectione dilectæ, & tres iſtæ non repleuerunt eam, & quarta non contenta eſt dicere, ſatis. Infernus, & amor mulieris, & terra non repleta aquâ: & aqua & ignis non dicent: Sufficit. Oculum qui deridet patrem, & qui inhonorat ſenectutem matris, eruant eum corui de conuallibus, & comedant eum pulli aquilarum. Tria autem ſunt impoſſibilia D mihi ſcire, & quartum quod non cognoſco: Veſtigia aquilæ volantis, & vias ſerpentis ſuper petram, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Talis via mulieris meretricis, quæ cùm fecerit, poſteaquàm abluta eſt, nihil dicit ſe feciſſe mali. Per tria mouetur terra; at quartum non poteſt ferre: Si ſeruus regnauerit, & ſtultus repletus fuerit ciborum, & ſerua ſi eiecerit ſuam dominam, & odioſa mulier ſi ſortita fuerit virum bonum. Quatuor autem ſunt minima in terrâ; hæc autem ſunt ſapientiora ſapientibus: Formicæ, quibus non eſt fortitudo, & præparant vere cibum. Et cherogrilli gens non valida, qui fecerunt in petris ſuas domos. Abſque Rege eſt locuſta, & egreditur tamquàm acies ab vna iuſſione ordinatè. Et calamotes piſcis manibus innitens, & captu facilis exiſtens, habitat in munitionibus Regis. Tria autem ſunt quæ proſperè gradiuntur, & quartum quod benè incedit: Catulus leonis fortior beſtiis, qui non auertitur, neque horret beſtiam: & gallus B conſcendens fœminas clementer, & hircus præcedens gregem, & Rex concionans in gente. Si immiſeris te in lætitiam, & extenderis manum tuam cum pugnâ, inhonoraberis. Mulge lac, & erit butyrum; ſi autem expreſſeris nares, exibit ſanguis. Si autem extraxeris ſermones, exibunt iudicia & pugnæ.

Miratur quòd ſapientiſſimus hominum Propheta Salomon propoſuerit tria ſibi impoſſibilia eſſe ſcitu, & quartum adhuc eſſe quod non valeret agnoſcere, cùm tam locuples poſſeſſor ſapientiæ fuerit, vt omnia cognouiſſe viſus ſit, & de hac admiratione rationem reddit. C

CAPVT I.

MIRVM ſatis eſt, dilectiſſimi fratres! quòd in hoc capitulo ſapientiſſimus omnium hominum Salomon Propheta propoſuit tria impoſſibilia eſſe quæ 3. Reg. 3 ſcire non poſſet, quartum adhuc eſſe quod non valeret agnoſcere: *Veſtigia Aquilæ volantis, vias ſerpentis ſuper petram, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute.* Hæc ſe neſcire teſtatur ille Propheta Salomon, qui vt primùm tranſactis infantiæ rudi- D mentis, annos iuuentutis ingreſſus eſt, in quibus poſita adhuc infirma ætas, quem curſum vitæ diligat, nutat incerta: nihil aliud à Deo, quàm ſapientiam poſtu- Sap. 9. lauit, inter ipſa, vt dixi, vitæ tentamenta iam ſapiens, 2. Par. 1 qui in † delectatione rerum, quod omnibus præitet, e- al. dilectione. legit: Sic enim ipſe in libro Sapientiæ ſuæ ſe Dominum omnipotentem deprecatum fuiſſe commemorat: *Da mihi*, inquit, *ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam*: vt Sap. 7. ſciam diſpoſitionem orbis terrarum, virtutes elementorum, initium & conſummationẽ & medietatem rerum, mutationes temporum, anni curſus, & diſpoſitiones ſtellarum, naturas animalium, & iras beſtiarũ, vim ventorũ,

Ibidem. Ibidem. & cogitationes hominum, differentias arborum, & virtutes radicum: Omnium enim artifex, ait, docuit me ſapientia. Et alibi ipſe in eodem libro: *Inuocaui*, inquit, Eccleſ. 1 *& venit in me ſpiritus ſapientiæ*. Et quidem quòd tam 3. Reg. 3 locuples poſſeſſor ſapientiæ Salomon, cùm omnia cognouiſſet, quæ in arcanis abditarum diſpoſitionum tenebantur abſconſa, hæc ſibi impoſſibilia eſſe prætendit: quippe qui à Deo eſſet ſapientiam conſecutus, qui nouerat mundanæ diſpoſitionis introitum, qualiter eſſet hoc Cap. 6. cælum omne quod cernimus, arduâ ſublimitate ſuſpenſum, quemadmodùm fieret aëris iſtius circumiectus & fuſus æquo moderamine libratus in medio, quibus modis pigro ad imum dilapſa pondere terra ſubſiſteret, quâ ratione intra certas littorum metas liquidi elementi impatiens fluctus lapſus exæſtuet: quod principium rerum, Ibidem. quis finis, & quæ eſſent media. Quem iterùm diuiſiones & mutationes temporum non latebant, qui comprehenderat qualiter ſibi annorum mutua viciſſitudo, redeunte orbe, ſuccederet, quâ cauſâ varios ſtellarum ageret curſus, præcedendo ſe nonnumquàm, aut ſubitò ſubſequendo, vnde earum eſſet ortus aut obitus, & alia multa, quæ ſapientiâ docente, cognouerat. Mirum, inquam, Tit. quòd iſta quæ ſibi impoſſibilia eſſe dicit, aut ſcire non potuit, aut videre: Sed quia omnia quæ in Libris diuinis Prophetarum annuntiatione congeſta ſunt, ſuis ſunt tẽporibus reſeruata, meritò Salomon ante aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti, quid aquila volans, quid ſerpens in petrâ, quid nauis nauigans, quæ iuuenis via in Coloſſ. 2 iuuentute eſſet, ſcire nõ potuit: Adhuc non erat tempus, Ioan. 5. quo vmbra corpus fieret, aut veritas de figurâ. Nobis ve- Mat. 10 rò, quibus Dominus noſter Ieſus Chriſtus, oſtẽdit quòd Apoc. 5. omnia de ipſo eſſent in Lege conſcripta, quibus nihil eſt occultum quod non reueletur; & poſteaquàm ſignatum illum ſeptem ſigillis librum nemo alter potuit reſerare Mat. 11 quàm Chriſtus; permiſſum & indultum eſt nobis vt omnia & videre poſſimus & noſſe, ſicut ipſe Dominus ait: Luc. 8 *Pater! confiteor tibi, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis*. Et iterùm: *Vobis*, inquit, *permiſſum eſt ſcire myſterium hoc*. Quæ ideò retuli, vt non tam Salomonem quòd non potuiſſet ſcire reprehenderem, quàm quod non fuiſſet temporis vt ſciret.

De repetitione ſuperiùs propoſitorum, & apertione myſterij abſconditi in primo, quod Salomon teſtatus eſt ſe ſcire non poſſe, videlicet veſtigia aquilæ volantis.

CAP. II.

SEd iam ne propoſita lectio diutiùs differatur, pauca vobis quæ ita in quæſtionem veniunt, propitiò Deo noſtro, cogitaui exponere: *Tria ſunt*, inquit, *impoſſibilia mihi ſcire, & quartum quod non cognoſco: Veſtigia aquilæ volantis, & vias ſerpentis ſuper petram, & ſemitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute:* Quis enim vnquam potuit iſta cognoſcere? Quaſi verò ſit facile vt ſuſpenſa aquila in altum celeri elatione pennarum, plauſus ſui & lapſus veſtigia manifeſta cõſtituat, aut viam ſignet in vacuo, & lineã ſui volatus ducat, figat in liquido? Quis curſum nauis deprehendat in fluctibus? Quis iudicium eius, per quos aggeres & limites fertur, intelligat? Crebra ſemper & inquieta mutatio, dum vndis ſequacibus, aut obruitur quod præceſſit, aut opprimitur quod ſecutum eſt. Quis in petrâ ſignum aliquod ſerpentis agnouit, cùm & materia ſit dura ſaxorum, & lubrica natura ſerpentũ? Aut quomodò poſſunt viæ viri in iuuentute cognoſci, qui vnde veniat, & quò eat, non poteſt deprehendi? Hæc ſunt quæ ſapientiſſimus Salomon Propheta dixit ſe non poſſe cognoſcere. Nunc ergò de ſingulis rebus iſtis quid 1. Cor. 15. dicamus, audite. Aquilam in hoc loco Chriſtum dominũ Ephes. 4 noſtrum debemus accipere, qui poſt venerandam reſur- Oſee 13 rectionem, quâ docuit humanum genus in vitam redire Ezech. 1 poſſe poſt mortem, velut aquila reuolauit ad Patrem, prædam ſecum referens, id eſt, hominem, quem rapuerat de faucibus inimici. Hæc eſt aquila, quem Ezechiel Propheta in illa quadriformi ſede & Cherubim vidiſſe ſe retulit inter animalia, quæ myſticum vehiculum totis iuncta portabant: Vnum enim animal ſimile vituli, aliud Apoc. 4. leonis, tertium hominis, quartum aquilæ, ſicut in Apocalypſi Ioannes ſe vidiſſe conſcripſit. *Primum*, inquit, *animal ſimile vituli, ſecundum leonis, tertium hominis, & quartum aquilæ*: Sed de horum animalium qualitate alter locus ad tractandum neceſſarius eſt. Nunc interim quod cœpimus, explicemus. Hæc eſt aquila, de quâ ſcriptum eſt: *Sicut aquila tegit nidum ſuum*, id eſt, Chriſtus Eccleſiam. Et iterùm, inquit: *In vmbra alarum tuarum ſperabo*. Et iterùm: *Renouabitur ſicut aquilæ iuuẽtus tua*. In proæm. comment. in Lucam. Deut. 32. Pſ. 56. Pſ. 102. Nam vt aquila colona, quaſi mater nidi ſemper vnius eſt, nec ad procreandam ſobolem aliud aliquãdo cubile H perquirit, & cùm primũ calidis ouis maturo ortu fœtus eruperit interior, pullos educit implumes: hos contrà faciem feruidi ſolis opponit, vt qui ægrã & inualidam coruſco radiorum appulſu aciem ſubmiſerit oculorũ, materno damnatus arbitrio, & à fratrum conſortio ſeparetur, & deiiciatur in terram. Et ſicut auis iſta inimica ſerpentum eſt, quos cùm in aëre alarũ remigio ſubuectando ſupportat, hos obunco roſtro, & armatis quaſi quibuſdam telis, pedibus ſuis lacerat ac diuellit; quos cùm deuorat, calore ſuo interno noxium illud virus extin- Ephes. 5 guit: ita & Chriſtus Dominus vnam diligit Eccleſiam, vt aquila nidum ſuum, quam ab æſtu perſecutionis alarum ſuarum defendit vmbraculo. Sic quoque extra Eccleſiam proiicit, in quibus fidei lumen infirmum eſt, qui I igneam Euangeliorũ lucem vitiis ſæcularibus inquinati ferre non poſſunt. Et vt aquila ſerpentes deuorat, & eorum venena calore coquit interno: ita & Chriſtus Dominus noſter percuſſo dracone, id eſt, diabolo lacerato, quod humanum ſibi corpus aſſumit, peccatũ illud quod hominem tenebat obnoxium, tanquàm pernicioſum virus extinxit; ſicut Apoſtolus ait: *Et de peccato damnauit peccatum in carne ſuâ*. Et alibi, *Qui cùm peccatum* Rom. 8. *non noſſet, pro nobis peccatum fecit*. Ad hoc quoque 2. Cor. 5 Moyſes ſerpentem æneum in eremo ſuſpendit in ligno, qui proprius erat typus corporis Chriſti, vt quicumque Num. 21 in eum aſpiceret, non periret: Corpus enim hominis per Ioan. 3. tranſgreſſionem vas fuerat ſerpentis effectum. Sic & alibi ipſe Moyſes virgam proiecit in terram, quæ in ſimili- Exod. 4 K tudinem eſt corporata ſerpentis quæ quia & ipſa imago Exod. 7 erat corporis Chriſti, & tantæ virtutis in ſe typum gerebat, omnium Ægyptiorum poteſtatem abſorbuit. Hoc eſt ergò quod ait: *Veſtigia aquilæ volantis*; quia etſi poſt paſſionem & reſurrectionem ſuam, præſentibus Apoſto- Act. 1 lis, Dominus noſter aſcendit in cælum, tamen cuius hominis, tam altus ſenſus & tantus eſt, vt explicare poſſit, quomodò illa tanta maieſtas de cælo, aut venire dignata fuerat, aut redire; cùm hoc ſolùm nobis ſcire liceat, quod aut venit, aut rediit? Quis enim cognoſcere poteſt quemadmodùm Verbum in Virginem venerit, vt repente conciperet, vt tam felicem fœtum partus virginalis effunderet, vt hominem Deus indueret, quem totus mun- Ioan. 1 L dus non poteſt, nec ſufferre, nec capere? Id eſt quod ait: Eſai. 7. *Veſtigia aquilæ volantis*: id eſt, Chriſti Domini adue- Eſai. 53 nientis ad terram, ac redeuntis ad cælos, veſtigia comprehendi enarrarique non poſſe.

De expoſitione myſterij, quod in ſecundo impoſſibili ad ſciendum occultatur, vias ſcilicet ſerpentis ſuper petram.

CAP. III.

M ET *vias*, inquit, *ſerpentis ſuper petram*. Dixi iam quòd ſinuoſis labens membris nitidus & volubilis coluber tractibus ſuis veſtigium aliquod in petrâ; quia res eſt dura, non faciat: Indicium enim monſtri huius non niſi molli ſcripturâ ſignatur in puluere. Nunc ergò videamus quis ſit iſte ſerpens, aut quæ petra, in quâ ſerpẽtis veſtigium non apparet. Hanc petram Dominum noſtrum eſſe ambigere non debemus: Sic enim Apoſtolus 1. Cor. ait: *Bibebãt autem de ſpiritali ſequenti petra; petra autem* 10. *erat Chriſtus*. Et Pſalmographus: *In petra*, inquit, *exaltaſti me*. Et Moyſes in cãtico Deuteronomii: *Lactauit eos* Pſal. 60 Deut. 32 *mel ex petra, & oleum de ſolida petra*: id eſt, quòd dulcem daturus iis eſſet Euangelii ſuauitatem, aut Spiritum

Pſ. 136. ſanctum per chriſmatis vnctioñe. Et alibi ait : *Beatus qui* A
tenebit & allidet infantes ſuos ad petram : quod vtique in
religioſis parricidium eſſet ſi petra iſta figuram Chriſti
corporis non haberet : Nemo enim beatus in ſuuere eſt,
qui infantes ſuos allidit ad petram ; ſed ideò beatus eſt,
quòd illos coniungit ad petram. Dixit ergò petram Do-
minũ & Saluatorem noſtrum in Scripturis omnibus in-
ueniri. Serpens autem ex ipſo nomine, quòd ſit callidior
omnium beſtiarum quæ ſunt ſuprà terram, apparet quod
Geneſ. 3 eſt diabolus : qui ideò ſerpẽs dicitur quòd occultè ſerpat,
& quòd ſenſus hominis tenuiter illabendo penetret :
quos ſi conticerit, medollis ſe hominum atque oſſibus
implicat & immergit. Qui in corpore hominis, quod B
omnipotens Chriſtus Deus induerat, nulla malitiæ ſuæ
potuit imprimere veſtigia ; quamuis illud auſus fuerit ſæ-
Ioan. 14 pe tentare ; ſicut ipſe Dominus in Euangelio ait : *Ecce ve-*
Pſal. 88 *nit princeps mundi huius, & nihil in me inuenit*. Et alibi :
Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non noce-
bit ei. Hæc eſt ergò petra, id eſt caro Chriſti, nulla inimi-
ci iniquitate reſperſa, in quâ ſerpentis, id eſt, peccati ali-
cuius veſtigium non apparet, vt ſcriptum eſt : *Qui pecca-*
1. Petr. 3 *tum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius*.

Quid myſticè ſignificetur per tertiũ impoſſibile quod Salomõ ſe ſcire non poſſe dixit, id eſt, ſemitas nauis nauigantis.

CAP. IV.

ADhuc quid ſubiungat, audite : *Et ſemitas* (inquit)
nauis nauigantis. Nauem adæquè Eccleſiam debe-
mus accipere in ſalo mundi iſtius conſtitutam, quæ cre-
Mat. 14 bris ventorum fluctibus, id eſt tentationum plagis &
verberibus fatigatur : quam turbidi fluctus, id eſt, huius
ſeculi poteſtas conatur ad ſaxa perducere. Quæ etſi vnda-
rum fluctibus aut procellis ſæpe vexatur, tamen num-
quàm poteſt ſuſtinere naufragium ; quia in arbore eius,
Marc. 6. id eſt in cruce, Chriſtus erigitur, in puppi Pater reſidet,
gubernator proram paracletus ſeruat Spiritus. Hanc per
anguſta huius mundi freta duodeni in portum remiges
ducunt, id eſt duodecim Apoſtoli, & ſimilis numerus
Prophetarum. Inde Montani antra latratu falſi carminis
reſonant, qui duabos fœminis Propheſſis Priſcillâ &
Maximillâ tamquàm alicuius Scyllæ rabidis ſuccinctus
eſt canibus. In iſtâ naue Eccleſiæ ea feliciter prætetimus.
Num. 16. Inde in Photinianam Charybdim non incidimus. Inde in
illud barathrum ; quaſi Dathan & Abiron, id eſt in pro-
fundum mortis Vrſacij & Valentis non incurrimus. Inde
Arium archipiratam, qui nos per mare ſæculi ad inſtar
Pharaonis inſequitur, non timemus, illam ſtellam ſer-
Exo. 14. uantes in cælo quæ Magos perduxit ad Chriſtum, per
Matt. 2 quam nos regnum Dei, qui malorum omniũ futurus eſt
portus, expectat. Inde numquam nos de hac naui Eccleſiæ
Pſ. 103. præcipitatos, Marcion ille cetus abſorbuit. Inde Sabel-
lius pirata non cepit. Inde nobis Aquilo nocere non po-
terit, quamuis inde ſint Antichriſti violenta flabra ven-
Hier. 1. tura ; ſicut ſcriptum eſt : *Ex aquilone exardeſcent mala*.
Inde Syrtes Gentilium, & periculoſas hæreſes & ſcopu-
los euitamus, quos ſuperiacens aquæ tenuis occultat al-
1. Tim. 6. lapſus ; quia hæretici ſub prætextu nominis Chriſtiani,
abſconſa perfidiæ ſaxa fallaci confeſſione oris obducunt,
Rom. 16 in quæ homines, dum illis quòd Chriſtiani ſint, fides ha-
betur, impinguur. Hæc ergo nauis Eccleſia eſt, quæ etſi
quotidie ſæculum iſtud tamquàm aliquod pelagus ſorti-
Pſ. 103. tur infeſtum, numquam eliditur ad ſaxum, nec mergi-
Eſaia 2. tur ad profundum. Nauem autem Eccleſiam eſſe diuinis
teſtimonijs probamus, ſicut ait : *Illic tranſibunt naues*
Tharſis. Et alibi : *Aduerſùs omnem nauem maris* : quia ſunt
Eccleſiæ ſæculi quæ totam ſibi ſpem, quod fit in hoc
tempore, non tam de Deo, quàm de Poteſtatibus huius
ſæculi repromittunt. Sed quod ait, *Vias nauis nauigantis*,
proprie ſignificat quod in tempore miro modo perſecu-
tionis comprehendi omninò non poſſet ; quemadmodũ
viuida per interitum & diues per damna reddatur ; ſicut
ait ex perſonâ ipſius Pſalmographus : *In tribulatione*
Pſal. 4. *dilataſti me*. Quæ ob hoc multis in locis aut ſoli cõpara-
Cant. 6. tur, aut lunæ. quæ etſi tunditur, non mouetur : & ſi
moueatur, reſurgit.

De myſterio quarti, viarum ſcilicet viri in iuuentute, quod Salomon ſe non valere cognoſcere aſſeruit.

CAP. V.

ET *vias* (ait) *viri in iuuentute*. Vir iſte, Chriſtus Do-
minus noſter eſt ; ſicut in Actibus Apoſtolorum ſcri-
ptum eſt : *Viri Iſraelitæ ! audite hæc verba : Ieſum Naza-* Act. 2.
renum virum à Deo electum in vobis, virtutibus & ſignis
& portentis approbatum. Et Apoſtolus : *Vt omnes in virũ*
perfectum occurrere poſſimus, in menſuram ætatis plenitu- Epheſ. 4
dinis Chriſti. Et alibi : *Deſtinaui vos vni viro virginem*
caſtam exhibere Chriſto. Hic eſt vir cuius viæ cognoſci in 2. Cor. 11
iuuentute non poſſunt : Quis enim æſtimare animo poſ-
ſit, aut capere quanta ille opera exercuerit, cùm ſecun-
dùm hominem moraretur in terris ? quæ itinera virtutũ Luc. 14
duxerit, in quas vias beneficiorum circa humanum ge-
nus fuerit ingreſſus, dum claudis pedum reſtituit firmita- Mat. 11.
tem, dum cæcis lumina amiſſa reddit, aut imponit cogni-
ta, dum eloquium præſtat mutis, & ſurdis inſinuat audi- Marc.
tum, dum largum in ſanguine fluxum ſiccat in Marthâ, 16.
dum dæmones pellit ex Mariâ, dum corpus redivium ſpiri- Ioan. 15
tus calore conſtringit in Lazaro, & quod mors ſibi ven-
dicâret ad pœnam, lux denuò recepit ad vitam ? Quid Mat. 14
ille ſolidus greſſus in fluctibus, quid reliquiæ de paucis
C panibus ; plus ſupereſſe ſaturatâ multitudine, quàm fuiſ- Ioan 6.
ſe ? Quid inopem in vino Galilæi coniugis apparatum ;
ſed Domini operibus pretioſum ? Et alia multa, ſicut in Ioan. 2.
Euangelio dictum eſt, quæ ſi omnia ſcripta eſſent, mun-
dus ea capere non poſſet. Aut quid poſtremò deſcenſus Ioan. 21
ad inferos aut aſcenſus ad cælum ? Quid illud quod in
Paſſione ipſius integram lucis conſuetudinem ſol habere Epheſ. 4
non potuit, vt taceam ruptum velum, lapidem reuolu- Mat. 27
tum ? Hæ ergo viæ ſunt in iuuentute, quas non tam de-
prehendere Propheta, quàm enarrare ſe non poſſe teſta- Marc.
tus eſt. Tales hic etiam dicit *vias meretricis, quæ poſtea-* 16.
quàm abluta eſt, dicit ſe nihil mali feciſſe. Meretrix iſta Ec-
D cleſiæ typus eſt, aliquando in Gentibus conſtituta, ido-
lorum cultibus vitiata, quam vanæ ſuperſtitionis ſtupra
polluerant, quam falſorum deorum adulteram fecerat
multitudo : laſciuóſque ac turpes incompoſitis motibus
ſaltus nemorum & lucorum inculta loſtrabat, dedita
luxuriæ, pompæ Gentilium mancipata. Hanc poſtea- Epheſ. 5.
quàm Dominus noſter Ieſus Chriſtus puro baptiſmatis 1. Cor. 11
fonte perfudit, ablutionẽ & criminis accepit & nominis Ioſue 6.
per gratiam fidei : Poſt meretricem fit virgo, quia vni ſe
deſtinauit Spõſo : Nam & Raab illa meretrix Hierichun-
tis, quæ ſpeculatores Ieſu Naue excepit hoſpitio, & quod
E ſigno cocci ſignata eſt, qui color figuram Chriſti ſangui-
nis indicabat, & quòd euerſionem ciuitatis euaſit, Eccle-
ſiæ typum habuit, quæ per ſanguinem Chriſti ruinam Oſea 1.
mundi iſtius ſecura mori meruit : Sic enim ait Prophéta : Sap. 14.
Accipe, inquit, *ſibi vxorem fornicariam, & fac filios for-*
nicationis : Vbique enim cultura idolorum, fornicatio
nuncupata eſt, vt in Apocalypſi ſcriptum eſt : *Et ſinis for-* Apoc. 2.
nicari ſeruos meos, & manducare idolis immolata. Denique
Hieruſalem ciuitas illa quondam nobilis Hebræorum,
quotieſcumque à veritate deflexerat, & idolis ſeruiebat,
ſtatim meretricis vocabulo nominabatur ; ſicut clamat
Eſaias : *Quomodò facta eſt meretrix ciuitas fidelis Sion!* Inde Eſai. 1.
eſt ergò quod ait Salomon : *Talis autem via mulieris mere-*
F *tricis, quæ poſteaquàm abluta eſt, dicit ſe nihil mali feciſſe*.

Fragmentum Enarrationis ſuper eodem capite.

ANte aduentum Chriſti Saluatoris noſtri, Prophe- 1. Petr. 1.
tæ multi, concepto Spiritu ſancto, futura nuntia-
runt, inter quos & Salomon loco ſuo & ordine pro tem-
poribus numeratur ; ſed inter alios & ipſum eſt aliqua Sap. 7.
diſtantia. Ideòque cæteri ſolo Spiritu loquuti ſunt ; Sa-
lomon autem & Spiritu & adiunctâ Sapientiâ eſt lo-
quutus. Denique hoc teſtatur lectio, quam ex ver-
bis eius audiuimus recitatam : Nam dum quorumdam

myſteriorum propriam profitetur ignorantiam, aſſigna- G re diſtantiam videtur inter Sapientiam ſibi collatam & Spiritum. Dicis ergò: *Tria ſunt mihi impoſſibilia ſcire, & quartum quod non cognoſco: Semitas nauis nauigantis, vias ſerpentis ſuper petram, & veſtigia aquilæ volantis, & quartũ quod non cognoſco, vias viri in iuuentute. Talis via mulieris meretricis: quia cùm fecerit, poſtquàm abluta fuerit, nihil dicit ſe feciſſe mali.* Hæc verba ex communi ſenſu, quaſi de vulgo videntur collecta; ſed in omnibus ſunt ſancta myſteria tria in Chriſto, & vnum in Eccleſiá: Nam quod dixit, vias nauis nauigantis ſe inuenire non poſſe, hoc non eſt ſine myſterio verbum: Nam quis inter fluctus oſtenderet, vel præſcriberet viam, quà nauis tranſierit? Nauis enim tranſitu ſuo vndas ſcindit, & illicò ſe vndæ condenſant: vt videatur quia tranſit, & non H ſciatur quà tranſierit: Viſum enim habere poteſt, veſtigium facere non poteſt. Chriſtus eſt nauis, in quâ aſcẽdunt omnium Credentium animæ: quæ vt firmiùs inter fluctus euehatur, de ligno fabricatur, & ferro configitur, hoc autem eſt Chriſtus in cruce. Sed dicit nauem ſine veHebr.4. ſtigio: quia Verbum Dei viuum & efficax per aurem penetrat ad viſcera ſine læſione, & homine aſſumpto verbũ inter homines naſcitur ſine ſui diminutione, & Maria virgo generat ſine corruptione. Tranſit ergò nauis per mare, & nulla in vndis veſtigia remanent; quia venit Chriſtus de cælo, aure concipitur, vtero tempore certo portatur: & talis Maria virgo remanſit, poſtquàm peperit, qualis fuit antequàm verbum aure conceperit, & vtero geſtauerit. (Sap.6.) Meritò Salomon inter Spiritum ſanctũ, & infuſam ſapientiã diſtantiam ponit, dum ignorare ſe I per Spiritum ſanctum myſterium indicat, quod per collatam ſapientiã non ignorabat. Deinde profitetur ſe non videre ſemitas ſerpentis ſuper petram. Commune eſt, & omnibus hominibus patet; quia æſtatis tẽpore cum terra ſoluitur in puluerem, de latibulo ſuo egreſſus ſerpẽs, impreſſione corporis ſui in terrâ corruptâ poteſt deſignare ſemitam; ſed cùm ad petram peruenerit, non facit in lapide quod fecit in puluere. Sic & ſerpens diabolus in ipſis (Gen.3.) natalibus mundi inuenit corruptibilem terram, Adam & Euam libenter audiẽtem quæ eis locutus eſt. Fecit in auribus ſemitam, fecit & in pedibus, quibus interdictum fuerat iter ad arborem: fecit & in manibus, quibus cõtrectata ſunt poma: fecit in lateribus, dum ab eis non vt fuerant conceſſæ, celebratæ ſunt nuptiæ. tunc ſerpens potuit in primitiuũ hominem quaſi in puluerem veſtigium facere, peruenit ad petram quæ eſt Chriſtus (talis enim factus erat Adam de limo, qualis & Chriſtus eſt ex Virginis vtero) vidit hominis ſimilitudinem; ſed coopertam cor- (1.Cor. 10.) pore cognoſcere non potuit maieſtatem; potuit & ipſum (1.Cor. 15.) tentandum aggredi: Sed Chriſtus nec obtemperauit, nec iratus eſt; quia ira opus eſt diaboli: Sed quia diaboli con- (1.Cor 2.) tempta ſunt verba, ſerpens in petra veſtigium non fecit. (Matt 4) Tertium verò ſe non intellexiſſe teſtatur, nempe veſtigia (Apoc 12) aquilæ volantis. Aquila intelligitur Chriſtus, qui volatu (Ioan.14) ſuo deſcendit ad terras, Quod animalis genus non nutritur, niſi primùm caſtitas comprobetur matris, vt apertis oculis, abſque palpitatione totum aſpiciat ſolem. Meritò enim hoc animal comparatur Saluatori; quoniam cùm aliquid rapere voluerit, non veſtigiis ambulat terras; ſed excelſum eligit locum. Sic & Chriſtus aliâ cruce ſuſpenſus, tonante ſtrepitu & terribili volatu, impetũ ab inferis fecit. Sanctóſque rapiens ad ſuperna remeauit. Quar- (Ioan. 12) tum quod dicit de viis viri in iuuentute, & muliere meretrice: (Epheſ. 4) hæc mulier Eccleſia intelligitur, quæ dudum ſequens idola, vt fornicaria ibat poſt deos alienos. Sed vbi cognitâ veritate, ſedes quas dudum elegerat, relinquens, cùm ſemel fuerit baptiſmo à peccato lota, carens deli- (1.Cor. 12.) ctis, dicit ſe numquàm peccaſſe: fit munda, fit noua, de- (Epheſ. 2) poſitâ conuerſatione ſæculi: moritur diabolo, renaſcitur Deo, vt ſcribit Apoſtolus ad Corinthios. *Si quis ergò* (1.Cor.5.) *in Chriſto noua creatura eſt, vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia noua.* Denique meritò dicit ſe nihil feciſſe mali; quia per regenerationis ſacramentum ita ſunt eius abolita peccata, ac ſi facta non fuiſſent; nec ſunt in Dei memoria, vt Ezechiel Propheta teſtatur, dicens: *Vita* (Ezech. 18.) *viuet & non morietur; omnium enim delictorum eius quæcumque fecit, non recordabitur ei.* In hoc namque in mortem ſe tradidit Chriſtus, vt Apoſtolus ad Epheſios ſcri- (Epheſ. 5) bit, vt exhiberet ipſe ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam, neque rugam.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN CAP. XXXI. PROVERBIORVM SALOMONIS ENARRATIO.

Prouerb. Cap. XXXI.

MEi ſermones dicti ſunt à Deo Rege reſ- K ponsũ quod docuit mater eius. Quid, fili? cuſtodies, quid? Sermones Dei, primogenite tibi dico fili: quid fili mei vteri? Quid fili meorum votorum? Ne dederis mulieribus tuas diuitias, & tuam mentem, & vitam in pœnitentiam. Cum conſilio omnia fac, cum conſilio bibe vinum. Principes iracundi ſunt: vinum ne bibant, ne cùm biberint, obliuiſcantur ſapientiæ, & recte iudicare: ne obruant debiles. Date merum his qui ſunt in mœroribus, & vinum bibere L his qui ſunt in doloribus: vt obliuiſcantur egeſtatis, & laborum non recordentur ampliùs. Fili: aperi tuum os verbo Dei, & iudica omnes ſane. Aperi tuum os, & iudica iuſte, diiudica autem pauperem & imbecillem. Mulierem fortem quis inueniet? pretioſior autem eſt lapidibus pretioſis, quæ talis eſt. Cõfidit in eâ cor viri eius: talis bonis ſpoliis non indigebit. Operatur enim viro bonum & non malum totâ vitâ. Filans lanam & linum fecit vtilia manibus ſuis. Facta eſt quaſi nauis mercaturam exercens, de longe congregans ſuas diuitias. Exurgit de noctibus & dedit cibaria domo, & opera ancillis. Proſpiciens agrum, mercata eſt eum: de fructibus autem manuum ſuarum plantauit poſſeſſionem. Accincta fortiter lumbum ſuum, firmauit brachia ſua ad opus. Guſtauit quia bonum eſt operari, & non extinguitur tota nocte lucerna eius. Manus ſuas extendit ad vtilia; at digitos ſuos firmat ad fuſum. Manus ſuas aperuit pauperi, fructum autem extendit mendico. Non habet curam eorum quæ ſunt in domo vir eius, cùm alicubi moratur: omnes enim ab eâ induti ſunt. Binas veſtes fecit viro ſuo: ex byſſo autem & purpura ſibi indumenta. Conſpicuus fit in portis vir eius, quando vtique ſederit in concilio cum ſenioribus terræ. Sindones fecit & vendidit: cinctoria autem Chananæis. Fortitudinem & honeſtatem induit, & lætata eſt in diebus vltimis. Os ſuum aperit ſapienter & legaliter; at gratia eius in linguâ eius. Anguſtæ ſemitæ

domui eius, cibos autem otioſa non comedit. Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt, & vir eius laudauit eum Multæ filiæ acquiſierunt diuitias, multæ fecerunt potentiam, excellis tu & ſupergreſſa es vniuerſas. Fallaces gratiæ, & vana ſpecies non eſt in te: Mulier enim prudens benedicitur; timorem autem Domini iſta laudet. Date ei de fructibus manuum eius, & laudetur in portis vir eius.

Mulierem fortem Eccleſiam, eius virum Chriſtum, alios Martyres interpretatur. Enarratio in die SS. Machabæorum habita.

Cap. I.

PRæstabit nobis qui hunc diem commendauit in Sanctis ſuis, vt infirmitas vocis noſtræ ſufficiat intentioni veſtræ. Hoc ideò commemoraui, vt vos me oratione & ſilentio adiuuare dignemini: Animus enim mihi ergà vos promptus eſt: caro autem infirma. (*Marc. 16*) Et ipſe animus quæcumque gaudia Scriptura fortè concepit & parturit, in auribus & mentibus veſtris cũ Dei auxilio ingerere ſedulò geſtit. (*Eſa. 29. Pſ. 83.*) Parate in vobis nidum ſermoni: Commendatur enim in Scripturâ turtur quęrens ſibi nidum vbi ponat pullos ſuos. Et hoc quod manibus geſtamus, Scriptura ſcilicet, quam videtis, commendat nobis inquirendam, & laudandam mulierem quamdam, de quâ paulò antè cùm legeretur, audiſtis, magnam, magnum habentem virum; eum virum qui inuenit perditam, & ornauit inuentam. (*Luc. 15.*) De hac ſecundùm Scripturæ quam me portare conſpicitis tenorem, pauca pro tempore, vt Dominus ſuggeſſerit, dicam. Dies iſte, dies eſt martyrum, ideò mater martyrum eſt ſpecialiter laudanda. Iam quæ ſit iſta mulier, me proloquente, accepiſtis, videte vt etiã, me legente, cognoſcatis. Omnis nunc auditor, vt ex aſpectu veſtro foris apparet, dicit in corde ſuo: Hæc mulier Eccleſia debet eſſe; & confirmat cogitationem iſtam: Nam quæ alia poterit eſſe Martyrum mater? Verùm ipſa eſt quidem quam vos cogitaſtis, mulier de quâ aliquid dicturi ſumus, id eſt Eccleſiâ. Non de quacumque aliâ muliere loqui nos deceret, quamquàm & in recitatione Paſſionis martyrum audiuimus fœminas, de quibus decenter loquamur: Sed nec eas prætermittimus, quando earum matrem laudamus. (*Cap. V.*)

Attendite cuius membra eſtis, inſpicite cuius filij eſtis: *Mulierem*, inquit, *fortem quis inueniet* Congruit diei martyrum fortitudo mulieris: Niſi enim ipſa fortis eſſet, eius pignora in paſſione defeciſſent. (*Mat. 5.*) Inquit ergò: *Mulierem fortem quis inueniet?* Difficile eſt inuenire eam; immò difficile neſcire eam. Nonne ipſa eſt ciuitas ſuprà montem poſita, quæ abſcondi non poteſt? Quare ergò dictum eſt: *Quis inueniet?* cùm dici debuerit: Quis non inueniet? Verùm tu ciuitatem ſuprà montem poſitam vides: ſed vt ſupra montem poneretur, inuenta eſt quæ perierat. (*Luc. 15.*) Quando illuſtrata eſt, quis eam non videt? Quando latebat, quis eam inueniſſet? Ipſa enim ciuitas, eſt illa ouis vna, quam perditam paſtor quæſiuit, & inuentam gaudens in humeris reportauit. (*Mat. 5. Luc. 15.*) Ipſe paſtor mons eſt; ouis autem in humeris eius ciuitas eſt ſuprà montem. Facilè eſt vt videas collocatam in monte. Quando eam inueniſſes, cùm lateret in vepribus, in ſpinis vtiq; delictorum ſuorum? Ibi eam quæſiſſe magnum eſt: ibi eam inueniſſe mirabile eſt. Hæc difficilis eius inuentio commendatur, cùm dicitur: *Mulierem fortem quis inueniet?* (*Apoc. 5. Ibidem. Gen. 49*) Quis enim, quia vnus? non, quia nec vnus: Nam dixit Ioannes Apoſtolus: *Nemo dignus inuentus eſt, neque in cælo, neque in terra*: ſed reſponſum eſt tandem: *Vicit leo de tribu Juda*. Sic ſolus inuenit eam. De hoc Prophetà antè prædixit: Ex germine, fili mi! aſcendiſti recumbens, dormiuiſti vt leo. Aſcendiſti vtique in crucem, dormiuiſti vtique in morte.

A Aſcendiſti, ecce crux: dormiuiſti, ecce mors. (*Luc. 23.*) Quid eſt enim aſcendiſti, niſi quod ſcriptum eſt: *Et crucifixerũt eum?* (*Ioan. 3*) Vnde & ipſe ait: *Sicut exaltauit Moyſes ſerpentẽ in eremo, ſic exaltari oportet filium hominis: vt omnis qui credit in eum, non pereat; ſed habeat vitam æternam.* (*Ioan. 19 Gen. 49*) Quid eſt recumbens, niſi quod ſcriptum eſt: *Et inclinato capite tradidit ſpiritum?* Cùm ergò dixiſſet ibi: *Aſcendiſti recumbens*: illicò ſecutus eſt: *Dormiuiſti vt leo.* (*Ioan. 10*) Dormiuiſti, inquit, vt leo: non fugiſti vt vulpes. Quid eſt autem: Dormiuiſti vt leo? Quia poteſtate mortuus eſt, non neceſſitate. Dixit enim: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterùm ſumendi eam.* (*Gen. 49*)

B Vbi autem dictum eſt: *Dormiuiſti vt leo*, ſubiungitur: *Quis ſuſcitabit eum?* (*Act. 4. Philip. 2. Ioan. 2.*) Dixit verò quis; non quia nullus; ſed quia nemo hominum. Solus niſi Deus: qui eum ſuſcitauit à mortuis, & donauit ei nomen, quod eſt ſuper omne nomen. Suſcitauit ſe & ipſe: vnde ait: *Soluite templum hoc, & in triduo excitabo illud.* Modò cùm auditis: *Mulierem fortem quis inueniet?* nolite putare de Eccleſiâ dici quæ latebat (illã enim ſolus inuenit Deus, ſicut dixit Apoſtolus: *Cognouit Dominus qui ſunt ſui*) ſed de Eccleſiâ, quæ iam inuenta eſt, vt neminem lateat. (*2. Tim. 2.*) Hæc ergò deſcribatur, laudetur, commendetur: Eſt enim vnius vxor, vt ſcribit Apoſtolus ad Epheſios, dicens: *Sacramentum hoc magnum eſt: ego autem dico in Chriſto & in Eccleſia.* (*Ephe. 5 Galat. 4. Ibidem.*)

C Eſt quoque mater, ſicut dictum eſt. Illa autem quæ ſurſùm eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra, & multorum filiorum; quia multi filij deſertæ. Mulierem ergò fortem iam inuentam, iam conſpicuam, iam ſuprà montem poſitam, æqualem iſti quis inueniet? quaſi dicat: Nullus. Ideò ſubiungit: *Pretioſior eſt autem lapidibus pretioſis quæ talis eſt.* Pretioſior eſt hæc mulier lapidibus pretioſis, ideò ab omnibus amanda: Nam ſi ad humanam reſpiciatis cupiditatem, & iuxtà proprietatem accipiantur lapides pretioſi, verè mulier hæc amanda eſt: Sed quid magnum, quod lapidibus pretioſis pretioſior eſt Eccleſia, cùm lapides pretioſi in illâ ſint? Dicit enim Ioannes: *Structura eius ex*

D *lapide iaſpide*, ipſa verò aurum mundum: & fundamenta omni lapide pretioſo ornata. (*Apoc. 21 1. Pet. 2.*) Immò lapides hos Petrus Apoſtolus appellat viuos, dicens: *Et ipſi tamquam lapides viui ſuperædificamini.* Verùm pro modulo, & prout capere poteſtis, de his lapidibus pretioſis volo aliquid charitati veſtræ commendare. Sunt in Eccleſiâ lapides pretioſi, & ſemper fuerunt: docti, abundantes ſcientiâ & inſtitutione Legis. Pretioſi planè lapides iſti ſunt: Sed ex eorum numero aberrauerunt quidam, & ab ornamento mulieris iſtius deciderunt: quantùm enim pertinet ad doctrinam, vnde hæc mulier fulget, lapis pretioſus erat Cyprianus, & manſit in huius ornamento: lapis pretioſus erat Donatus; ſed reſiluit à cõpage ornamenti. Ille qui manſit in eâ ſe amari voluit:

E ille qui inde excuſſus eſt, extrà illam nomen ſibi quæſiuit. Ille permanens cum illâ, ad illam collegit: ille reſiliens, non colligere; ſed diſpergere concupiuit. Mali filij, quid ſequimini lapidem pretioſum de ornamento huius mulieris excuſſum? Reſpondebitis fortè: Quid enim? (*Luc. 22.*) Tu ſic intelligis, quomodo ille? Aut tu doctior es illo? Sed ſit licet intelligens, ſit licet doctus, ſit licet lapis pretioſus: ſi non ſit in ornamento huius mulieris, ſordeſcit, iacet in tenebris, oportet permanere in veſtimento huius mulieris, quæ pretioſior eſt lapidibus pretioſis. Redeat ergò ad compagem ornamento eius, ego fidenter dico. Iſti lapides dicuntur pretioſi; quia cha-

F ritate valent. Iam vilis eſt, iam pretium perdidit qui non habet charitatem. Iactet quis doctrinam ſuam, iactet linguam: ſi audit æſtimatorem verorum lapidum: ſi artificem huius ornamenti non pretioſus; ſed vilis reputabitur lapis. Audi dicentem Apoſtolum: *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æramentum reſonans, aut cymbalum tinniens.* (*1. Cor. 13.*) Vbi iam lapis ille? Non lapis; ſed cymbalum: non fulget; ſed tinnit. Ergò negotiatores regni cælorum diſcite æſtimare lapides pretioſos: Nullus lapis placeat vobis extrà huius mulieris ornamentum.

Sequitur : *Confidit in eâ cor viri eius*. Planè confidit, & G
Ca. III Pſal. 9 vt confidamus & nos, docuit: Commendauit enim Ec-
cleſiam vſque ad terminos orbis terrarum , per omnes
Num. Gentes, & à mari vſque ad mare. Hæc ſi non vſque ad
23. finem perſeueraret, in eâ cor viri eius non vtique confi-
deret. Confidit verò vt præſcius futuri, & qui falli non
poteſt. Non dictum eſt: Confidit in eâ cor filiorũ (poſ-
ſont enim filij paruuli falli) ſed cor viri, cuius cor nullũ
Rom. 3. mendacium recipit: Eſt enim Deus verax , vtanquit A-
poſtolus, ſeduci non poteſt . Perſeuerabit ergo Eccleſia
ſine fine. *Talis bonis ſpolijs non indigebit*. Mulier hęc ſpo-
lijs non indiget, non quia non quærat; ſed quia abundat
multis. Vndique mundum ſpoliat, rapit vndique trophę H
Pſ. 118. diabolo. Ideo dicit viro ſuo, ſicut ſcriptum eſt in Pſal-
Octon. mo: *Exulto ego in verbis tuis; ſicut qui inuenit ſpolia mul-*
21. *ta*. Quemadmodùm ſpolijs indigebit, quæ vndique ra-
pit, vndique trahit, vndique acquirit , vndique opera-
2. Cor. 5 tur bona? Ideò ſequitur: *Operatur enim viro bonũ & non*
malum tota vita. Hinc mulier iſta, quia expoliat mundũ,
rapit Gentes totâ vitâ, operatur bonum: verùm non ſi-
bi; ſed viro: vt quæ iam non ſibi viuat; ſed qui pro om-
1. Pet. 1. nibus mortuus eſt, & reſurrexit. Viro ergò operatur bo-
Galat. 1 num, illi ſeruit, illi deuota eſt, illum diligit , illi placere
Philip. 2 ſemper ſtudet. Non ſe ornat, nec propter ſuos, nec pro-
pter alienos oculos : non quærit hominibus placere, nõ I
quærit quæ ſua ſunt: operatur omnia viro ſuo. *Filauit*
lanam & linum, fecit vtilia manibus ſuis. Lanificã & lini-
ficam matronã hanc ſanctus ſermo deſcribit. Quæritur
modò à nobis quid ſit lana, quid ſit linũ. Lanam carnale
quid puto, linum ſpiritale. Hoc audeo conijcere ex or-
dine veſtimentorum noſtrorum : Nam veſtimentorum
noſtrorum interiora ſunt linea, exteriora lanea. Quid-
quid carne operamur, in propatulo eſt: quidquid ſpiri-
tu, in ſecreto. Operari carne, & nõ operari ſpiritu quã-
uis bonum videatur, vtile non eſt: operari verò ſpiritu,
& non operari carne, pigrorum eſt. Inuenis hominem
porrigentem manu eleemoſynam pauperi , de Deo ta- K
men ibi nec cogitantem ; ſed hominibus placere cupiẽ-
tem: lanea veſtis eſt quę videri poteſt, interiorem lineã
non habet. Inuenis alium dicentem tibi: Sufficit mihi in
conſcientiâ meâ Deum colere, Deo ſeruire : quid mihi
opus eſt in Eccleſiam ire, aut viſibiliter miſceri Chriſtia-
nis? lineã hic vult habere ſine laneâ tunicâ. Non nouit,
non commendat talia opera mulier iſta. Docenda qui-
dem ſunt hæc ſpiritalia; ſed doceri ſine carnalibus non
poſſunt. Illi tamen qui recipiunt, debent tenere ſpirita-
lia; & carnalia ſpiritaliter operari. Filauit hęc mulier la-
nam & linum, *& fecit vtilia manibus ſuis*. Multi filant
lanam & linum ; ſed pauci faciunt vtilia manibus ſuis. L
Eſai 54 Mulier hæc filauit, & fecit. Ideò ei alibi dicitur: *Protẽde*
funiculos tuos, & claues conforta, adhuc in dextris & ſini-
ſtris dilata ; & ſemen tuum Gentes poſſidebit. Nunc verò
ſubiungitur : *Facta eſt quaſi nauis mercaturam exercens,*
de longe congerens ſuas diuitias. Diuitiæ huius mulieris ,
Pſ. 112. laudes ſunt viri eius. Videte quàm de longè congerat ſi-
bi diuitias. Dicit enim Scriptura : *A ſolis ortu vſque ad*
occaſum, laudabile nomen Domini. Exurgit de noctibus, de-
dit cibaria domo, & opera ancillis. Exurgit de noctibus :
quid valent noctes in eam? Non eam premũt, non eam
in tenebris iacere cogunt: ipſa vincit noctes , de nocti-
bus ipſa conſurgit. Noctes tribulationes ſunt. Hæc er-
gò de noctibus exurgit; quia in tribulationibus profi- M
Matt. 5. cit. *Dedit cibaria domo* Quis comedit de nocte? prorsùs
Pſal. 6 hæc in nocte dedit cibaria , nec immeritò : Nam illi
Pſ. 118. quibus dedit eſcas, ſemper eſuriunt; Beati enim qui eſu-
Octon. 8. riunt & ſitiunt iuſtitiam , quia ipſi ſaturabuntur , & in
nocte eſuriunt; vt ſcriptum eſt: *De nocte conſurgit ſpiritus*
meus ad te, Deus! Et media nocte ſurgebam ad confitendum
tibi. Hæc alimenta nocturna abundant in domo mulie-
ris huius: nemo ibi famem patitur , nec palpat, vt inue-
niat quod manducet ? Sed numquid manducandum, &
vacandum? non vtique : Nam illa quæ dedit eſcas do-
mo, dedit & ancillis opera : Sed iſtæ ancillæ ſunt ipſius,
an viri eius? An quia ancillæ viri, & ipſius ſunt? an quia
multæ ancillæ, & ipſa eſt? Ipſa enim quamquàm mater-
familiàs, tamen ancillam ſe appellare non dedignatur.

G Sed attendat iſta pretium ſuum , diligat dominũ ſuum,
agnoſcat ſe ancillam, nec erubeſcat conditionem; quia Epheſ 5
nec vir dedignatur eam ſibi vxorem aſſumere , quam
tanti emit. Chriſtus dilexit Eccleſiam, inquit Apoſto- 1. Petr. 3
lus , & ſeipſum tradidit pro eâ , vt illam ſanctificaret.
Bona coniux virum ſuum dominum vocat : ſicut Sara
obediebat Abrahæ , dicebat Petrus Apoſtolus , domi-
num eum vocans : bona , inquam , coniux non ſolùm
vocat virum ſuum dominum; ſed hoc ſapit , hoc ſonat,
hoc geſtat corde, hoc profitetur ore: tabulas matrimo-
niales inſtrumenta emptionis ſuæ deputat. Eſt ergò an-
cilla dans opera ancillis ; & eius eſt mater filij qui dicit:
H *Ego ſeruus tuus , & filius ancillæ tuæ*. Pſ. 115.
Quęres fortè quid agat illis operibus etiam nocturnis. Ca. IV.
Reſpondit : *Proſpiciens agrum , mercata eſt eum* Proſpi-
ciens non in præſenti; ſed in futuro, & proſpiciens fide,
ſpe, & charitate. Et inde eſt quod de noctibus exurgit. Rom. 8
Quod enim non videmus, ſperamus, & per patiẽtiam expe-
ctamus. Et multis tribulationibus mercatur agrum , quẽ
proſpicit : Hinc enim mulier fortis dicitur : Sed quid
ſunt noctes illæ pro agro illo ? Reſpondet Apoſtolus : 2. Cor 4
Leue & momentaneum tribulationis noſtræ in ſublime æ-
ternum gloriæ pondus operatur in nobis , non proſpicienti-
bus quæ videntur ; ſed quæ non videntur. Verùm qualis
I eſt ager ille ? quæ pulchritudo eius ? Non eſt ille, de Gen. 3.
quo Adæ dictum eſt : *Comedes herbam agri in triſtitia,*
cunctis diebus vitæ tuæ : Sed eſt ager benedictionis , Gen. 27
quem ſentiens Iſaac Patriarcha dixit : *Ecce odor filij mei*
ſicut odor agri pleni , cui benedixit Dominus. Eius pul-
chritudo eſt, de quâ dixit per Prophetam Dominus. *Et* Pſal 49
ſpecies agri mecum eſt. Hic ager non coactum ; ſed ſpon- Mat. 13
taneum requirit mercatorem. Ideò commendatur ille
qui vendit omnia ſua, & emit agrum illum. Requirit 2. Cor 9
cor, dicẽte Apoſtolo. *Vnuſquiſq; prout deſtinauit in cor-* Mat. 6.
de ſuo: & quia vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.
Requirit non ſegnem; ſed induſtrium mercatorẽ ? Ideò
K ſequitur de muliere: De *fructibus manuum ſuarum plan-*
tauit poſſeſſionem. Ideò opera dabat ancillis , vt de ſua-
rum fructibus manuum plantaret poſſeſſionem in æ-
ternum. Illam ergò dixit poſſeſſionem quæ futura eſt
non terrena; ſed cæleſtis , de qua ſcriptum eſt : *Et tri-* Deut.
bus Leui non dedit Moyſes poſſeſſionem : Dominus *enim* 10.
Deus Iſrael ipſe eſt poſſeſſio illorum. Hoc inſinuauit,
dum dixit : *Proſpiciens*, Nam à longè aſpiciebat, ſignifi-
cans ſe futuram inquirere. Subiungit : *Accincta fortiter*
lũbos ſuos, firmauit brachia ſua ad opus. Vide ſi eſt ancilla: Heb. 11
quàm deuotè ſeruit, quã accuratè, ne quâ parte influant
concupiſcentiarum ſinus, & operantem impediant: Ac-
L cingit lumbos, vt nihil ſuperfluum calcet, dum feſtinat
in opus, & vt caſtitatem cuſtodiat: Caſtitas enim huius
mulieris , zona præcepti conſtricta, ad omne bonum o-
pus ſemper eſt parata. Hoc docet Chriſtus Dominus in
Euangelio, dum dicit: *Sint lumbi veſtri præcincti. Firma-*
uit verò brachia ſua ad opus; quaſi nõ defectura ; quia qui
aſpicit retrò , iam non eſt habilis regno Dei : Sed hoc
quorsùm? *Guſtauit*, inquit, *quia bonum eſt operari*: Sed
Vbi eſt palatũ quo guſtatur hoc? Fugiunt homines labo-
rem, & quaſi amarum timẽt guſtare. Et quid facit labo- Luc. 12
rem amare? conſcientia bona. Conſcientia bona dulce Luc. 9.
opus facit: nam conſcientia mala pungit, & omnia red-
dit amara. Guſta ergò opus Dei, & videbis quantùm ſa-
M piat, & te ità delectabit, vt non deſinas; ſed totum con-
ſummes. Guſtate, inquit Propheta, *quia ſuauis eſt* Do- Pſal. 33.
minus. Guſtauit ergò mulier, quia bonum eſt operari.
Non extinguitur tota nocte lucerna eius. De lucernâ dici- Cap. V.
tur : *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio* ; & Matt. 5
alibi : *Tu illuminabis lucernam meam, Domine*! Lucerna Pſ 127.
eius, ſpes eius : ob illam operatur omnis homo. Sic te-
ſtatur Apoſtolus. *Quoniam qui in ſpe arat & triturat, de-*
bet ſpei ſuæ fructũ percipere. Quidquid boni facit homo, 1. Cor. 9
ob ſpem facit : *Spe enim ſalui facti ſumus* , ſcribit Apo-
ſtolus. Et bene lucerna iſta ardet in nocte : *Quod enim*
ſperamus , non videmus : ideò nox eſt. Si autem non vi- Rom. 8.
demus ; nec ſperamus ; nox eſt ; & lucerna non ar-
det. Quid tenebris huiuſmodi infelicius ? Vt autem
in tenebris non deficiamus ; ſed per patientiam expe- Ibidem

ctemus: quod non videmus, ſperemus. Totâ ergò nocte ardeat lucerna noſtra. Et quia qui nobis quotidie loquitur verbum, oleum infundit, ne lucerna extinguatur: Luc. 12. ideò quotidie audiamus verbum, ſuſcipiamus oleum, ſuſtentemus lucernas ardentes, vt docet Dominus: *Et lucernæ ardentes in manibus veſtris:* Sic enim mu- Pſal. 71 lieris fortis huius exemplum imitabimur, quæ *manus ſuas extendit ad vtilia.* Quantùm has manus extendit? Eſai. 54 *A mari vſque ad mare,* dicit Scriptura, *& à fluminibus vſque ad terminos orbis terrarum.* Ecce quò perueniunt. Vnde non fruſtrà alibi etiam dictum eſt: *Adhuc in dextris & ſiniſtris dilata. Extendit ergò manus ſuas ad vtilia, & digitos ſuos firmat ad fuſum.* Vocat non quò infundit; ſed quò filat: eſt enim lanificij inſtrumentum. De hoc fuſo aliquid dicam; neque lanificia ſunt à viris aliena. Fuſum ergo non fruſtra dixit; quamuis per ipſum nòn abſurdè lanificium intelligi videatur: De lanificio enim bonum opus tamquàm caſtæ mulieris, & matronæ impigræ & diligentis procedit. Tamen quid ego per fuſum intelligam, non tacebo. Qui per opera bona in ſanctâ viuit Eccleſiâ, non neglector; ſed effector eſt præceptorum Dei. Quid cras facturus ſit non æſtimat; quid fecerit hodie, perpendit. De futuro opere timet, de præterito gaudet, & vt perſeueret in bono vigilat, ne fortè futurorum diligens, præteritum amittat. Itaque in omni operatione & deprecatione ſuâ non habet firmam conſcientiam de opere futuro; ſed de præterito, confidens in eo quod fecit, non in eo quod facturus eſt. Iam ergo ſi mecum hoc verum eſſe conſentitis, attendite præterea in lanificio duo inſtrumenta, colum & fuſum: in colo lana inuoluta eſt, vt filo trahenda & nenda tranſeat in fuſum. Quod in colo eſt inuolutum, eſt futurum: quod in fuſo collectum, iam præteritum eſt. Opus ergò tuum in fuſo, non in colo eſt. In colo eſt quod facturus es: in fuſo, quod feciſti. Vide ergò ſi aliquid habes in fuſo, ibi firmentur digiti tui. Ibi ſit fortis conſcientia tua, ibi ſecurus eris: Deo enim dices: Da, quia dedi: dimitte, quia dimiſi: fac, quia feci: Nec enim reſpicis pretium, niſi operis geſti, non gerendi. In omni ergò opere tuo totus animus ad fuſum ſit; quia quod pendet in colo, ad fuſum traiiciendum eſt: non autem illud quod in fuſo collectum eſt, ad colum eſt reuocandum. Itaque vt rectè agas, vide quid habeas in fuſo, vt firmes in fuſum digitos tuos, vt totum coletur ad fuſum, vt habeat aliquid fuſus quod te conſoletur, quod te confirmet, quod tibi det fiduciam deprecandi & ſperandi promiſſa: Sed fortè dicis: Quid agam; quid me iubes habere in fuſo? Audi ergò, nec nos pudeat lanificium ſanctum docere vos. Videte, ſi quis habet plenum ſacellum, plenum horreum, plenam apothecam, omnia iſta in colo ſunt, tranſeant in fuſum. Videte quemadmodùm neat, immò videte quemadmodùm neet. Dum populi inſtruuntur, Grammatici non timeantur.

CAP. VI. Sequitur enim: *Manus ſuas aperuit pauperi, fructum autem extendit mendico.* Manus pauperi, fructum men- 2. Cor. 6 dico. Eſt quidem pauper, manus tuas quærit: eſt etiam mendicus, fructum tuum quærit. Qui à te non vult niſi 1. Cor. 3. quod neceſſitati ſuæ proſit, pauper eſt: manus tuas quærit. Eſt verò mendicus, de quo ſcriptum eſt: *Tamquàm* Philip. 4 *nihil habentes, & omnia poſſidentes,* hic non quaſi neceſſitati ſuæ vult ſatisfieri de dato tuo; ſed tamquàm in ar- 2. Tim. 2 bore Dominicâ, quam plantauit & rigauit, fructum Rom. 8. quærit. Apoſtolum audi de talibus dicentem: *Non quia quæro datum; ſed requiro fructum. Non habet curam* Ibidem. *eorum quæ ſunt in domo vir eius, cum alicubi moratur.* Quomodò curam non habet eorum quæ ſunt in domo, vir iſte, cùm ſcriptum ſit: *Nouit Dominus qui ſunt eius;* & alibi: *Quos prædeſtinauit, hos & vocauit: quos vocauit, hos & iuſtificauit: quos iuſtificauit, illos & clarificauit,* & deinde: *Si Deus pro nobis, quis contrà nos?* Si vir iſte nouit, prędeſtinat, vocat, iuſtificat, & clarificat; ſi etiam protegit, quomodò curam non habet? Sed hìc cura pro metu, animique anxietate accipitur, non pro diligentiâ & ſtudio: Habet enim hic vir eorum quæ ſunt in Eccleſiâ diligentiam: *Nã capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt, &* A *vnus ex illis non cadet:* Et alibi: *Et capillus de capite veſtro non peribit.* Luc. 12. Sed animi anxietate non torquetur; quia nemo rapiet oues de manu ſuâ; &: *Non perdidi ex eis quemquam.* Luc. 12. Curam ergò non habet eorum, hoc eſt; angorem non patitur quòd illi ſint perituri; quia non cadent, Ioan 10 & quia ipſe ſupponit manum. Ioan 18 *Cùm alicubi moratur.* Vbi autem moratur, niſi vnde venturus eſt? Venturus eſt autem è cælo; quia *à ſummo cælo egreſſio eius.* Moratur Pſal. 36 igitur in cælo; quia *cælum mihi thronus eſt.* Dicitur verò ibi morari, quòd tardet: Multi namque deſiderant eius Pſal. 18 aduentum; ſed ſpes eorum differtur, donec matronæ Eſai. 66 huius filiorum numerus compleatur. Multi etiam ad eorum perniciem pro ſuâ impietate, illius abutuntur Apoc. 6. B tarditate: Dicit enim malus ſeruus: Tardat dominus meus: & incipit cædere conſeruos, & inebriari cum Luc. 12. malis: *Sed veniet dominus eius in die qua neſcit, & in* Ibidem. *hora qua ignorat; & diuidet eum, partémque eius cum* Mat. 13 *infidelibus ponet.* Diuidet eum; quia ſeparabit malos de Mat. 25 medio Iuſtorum: partémque eius ponet cum infidelibus; quia ibunt hi in ſupplicium æternum; Iuſti autem in vitam æternam. Nunc interim, & dum alicubi moratur, curam, id eſt, anxietatem non habet eorum quę ſunt in domo. Et reddit rationem: *Omnes enim ab ea induti ſunt.* Numquid de nuditate ſeruorum ſuorum ſollicitus eſt, cùm alicubi moratur, habens coniugem talem? Non vtique: nam optimè veſtiti ſunt. Quàm optimè, vultis noſſe? *Quotquot in Chriſto baptizati eſtis,* Galat. 3 C *Chriſtum induiſtis.* Omnes ab eâ veſtiti ſunt, & boni & mali ſerui; ſed boni veſtiti ſunt; quia Chriſtum induerunt non tantùm in formâ Sacramenti; ſed etiam in 2. Cor. 5 opere exempli, ſequentes veſtigia Domini ſui: alij verò vſque ad ſacramentum, de veſte reddituri rationem. Non ceſſat illa mulier omnes veſtire, vt nemo queratur, nemo dicat: Ideò non ſum bene operatus, quia non ſum veſtitus. Videte ergò quemadmodùm induti eſſe debeatis: & quod vt veſtiamur, neceſſe eſt vt opera faciamus: Nam vt ſuprà vidiſtis, mulier hæc dedit ancillis opera; & ſic ab eâ induimur: Sed quæ ſeruos veſtit, viro ſuo quid operatur? Sequitur:

CAP. VII. *Binas veſtes fecit viro ſuo.* Operatur ergò viro ſuo du- D plices veſtes. Iam acclamatis; agnoſcitis enim quæ ſint binæ veſtes quas Eccleſia facit viro ſuo: veſtes nempe fidei, confeſſionis, prædicationis. Dicuntur verò binę, quia Chriſtum Deum & hominem confitetur. Dupliciter ergò & tu lauda, ſimpliciter lauda: dupliciter, vt Chriſtum Deum & hominem confitearis; ſimpliciter, vt non ſis fictus. Quædam mulier apud Photinum ab huius ornamento mulieris pretioſum lapidem excuſſum, iam vilem & abiectum (vnde hæretici Photiniani nuncupantur) elegit ſimplicem veſtẽ facere viro ſuo. Ille ergo ſimplicem veſtem accepit à coniuge ſuâ: ideò Chriſtum ſolum hominem dixit. Ruſſus extitit neſcio quædam alia deteſtanda mulier, quaſi texens viro ſuo E ſimplicem veſtem; texens autem pannoſas fabellas. Dicit enim: Chriſtus eſt Deus tantùm, omninò hominis nihil habens. Hoc Manichæi profitentur. Photiniani hominem tantùm aſſerunt, Manichęi Deum tantùm. Illi nihil diuini in Chriſto confitentur, iſti totum diuinum: & tam diuinum, vt nihil humani fateantur in Chriſto. Verùm ſi non erat homo; ergò mortuus non eſt, crucifixus non eſt; ergò nec reſurrexit. Quî reſurgere potuit ille, qui mortuus nõ eſt? 1 Cor. 15 Ergò & dubitanti Diſcipulo falſas cicatrices oſtendit: Proculdubiò enim falſæ cicatrices illæ fuerunt, ſi vera vulnera non pręceſſerunt. Ioan. 10 Si autem vera pręceſſerunt vulnera, vera erat caro: ſi vera caro, vera mors, vera crux, verus homo: & to- F tum veritas quidquid de telâ huius mulieris procedit. Qui duplicem hanc non agnouerunt veſtem, duplici ligati mendacio remanſere. Sicut ergò binas veſtes fecit hęc mulier viro ſuo, ſic confiteamur Chriſtum Deum, confiteamur hominem; laudemus Deum in homine, confiteamur hominem in Deo. Texuit hęc mulier pretioſiſſimam illam veſtem laudis: *In principio erat Verbũ, & Verbum erat apud Deum: & Deus erat Verbum: hoc* Ioan. 1. *erat in principio apud Deum.* Texuit & aliam veſtem propter conuerſationem inter homines quotidianam:

Ibidem. *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Has igitur
CAP. binas veſtes fecit viro ſuo.
VIII. Sibi quoque fuit vtilis; ideò ſubuectit Scripturâ: *Ex
byſſo autem & purpurâ ſibi indumenta.* Veſtimenta itaq;
fecit & ſibi: Non enim decebat tot filiorum matronam,
tanti viri coniugem, vel nudam, vel pannoſam incede-
re. Fecit de byſſo & purpurâ indumenta ſibi. De byſſo,
propter candidam confeſſionem; de purpurâ, propter
glorioſam paſſionem. Huius byſſum, cùm oramus, ag-
noſcimus, huius purpuram in Martyribus collauda-
mus. *Conſpicuus fit in portis vir eius.* Ille qui alicubi mo-
ratur, ille qui ob talem coniugem de domo ſuâ ſollici-
tus non eſt, ille quem alicubi morantem nunc nemo
videt, conſpicuus fiet in portis. Attende quando, audi
quod ſequitur: *Quando vtique ſederit in concilio cum ſe-
nioribus terræ.* Nihil euidentius, lege aliam Prophetiã:
Eſaiæ 3. *Veniet ad iudicium cum ſenioribus populi, & Principibus
ſuis.* In illo concilio, hoc eſt in vniuerſali iudicio, iudi-
Mat. 19 cantibus ſecum Sanctis, quibus dictum eſt: *Sedebitis
Matt. ſuper ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſraël:* conſpicuus
25. erit. *Veniet* enim ſicut dixit: *filius hominis in maieſtate
ſuâ, & omnes Angeli eius cum eo.* Ibi omnes Angeli &
Archangeli cælorum, & omnes Angeli annuntiatores
verbi Dei; etenim & Propheta dictus eſt Angelus: An-
gelus autem nuntius eſt; ſicut ſcriptum eſt. *Ecce ego mit-
to Angelum meum, qui præparabit viam ante faciem
Mat. 3. meam.* Quod de Ioanne dictum eſſe Euangelij teſtatur
Luc. 7. Scriptura, dicens: *Hic eſt, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego
Gal. 4. mitto Angelum meum, &c.* Paulus Apoſtolus ſcribit: Si-
cut Angelum Dei excepiſtis me. Ille ergò, ille qui ali-
cubi moratur, de quo multi dicunt: Quando venturus
eſt, aut qualis venturus eſt? conſpicuus erit in portis:
hoc eſt, in aperto & in manifeſto. In portis conſpicuus
erit; ſed alios admittet, contrà alios claudet. Erit con-
ſpicuus vir eius, cùm ſederit in concilio cum ſenior-
bus terræ. Quod donec fiat, interim operetur quis,
non ceſſet, expectet illum futurum conſpicuum in por-
tis, non contremiſcat ſanctum concilium iudicium Dei,
cum bonâ conſcientiâ veniat, lætantes veniat; quia ip-
ſius membra ſunt, ipſius filij ſunt, qui ſunt cum eius
viro iudicaturi.
CAP. IX. *Sindones fecit & vendidit.* Bene vendidit Sindones,
quia fecit. Sed quare vendidit, niſi quia *non quærit da-
Philip. 4 tum; ſed requirit fructum?* Venditionem iſtam, fratres!
primò intelligite gratuitam. Ergò aliquis, inquies, emit
gratis? Nam ſi gratis tollit, non emit, ſi emit, pretium
Eſai. 55 dedit, non gratis tollit: Sed vbi eſt? *Qui ſititis, ite ad a-
quam: & quotquot non habetis argentum, euntes emite, &
emite abſque argento & pretio.* Quando emis, non ar-
gentum das, & tamen emis. Si emis, aliquid da: non
tamen argentum da: teipſum da. Sindones autem re-
ferre ad illa linea ſpiritalia, quæ facit & prædicat iſta
mulier per omnes terras. Et fortè vendere dicenda eſt;
1. Cor. 9 quia dixit Apoſtolus: *Si nos vobis ſpiritalia ſeminaui-
mus, magnum eſt, ſi nos veſtra carnalia metamus:* Etenim
illa ratio eſt dati & accepti: quandoquidem in omni
venditione ratio dati & accepti verſatur. Contriſtatur
verò Apoſtolus aduersùs fora quædam, vbi non ven-
Philip. 4 duntur ſindones: *Nulla,* inquit Eccleſia, *communicauit
in ratione dati & accepti:* Ille qui ſindones vendit, *non
quærit datum; ſed requirit fructum:* ne quaſi vendito-
1. Cor. 9. rem Euangelij putetis. Eſt quidem ille mercator Do-
mini ſui; ſed magis pretium quærit: nam quidquid
prorsùs vendit, dat ſpiritalia: & quid quærit? fortè
carnalia? non vtique: nam debentur quidem & iſta;
1. Cor. ſed non iſta quærebat Apoſtolus, dum dixit: *Non enim
12. quæro veſtra; ſed vos ipſos quæro.* Date ergò pretium,
date vos ipſos: Neque enim & Ioſeph in Ægypto fru-
Gen. 41 menta non vendebat, & tamen pretium non recipie-
bat; ſed ipſos ementes ſeruos regios faciebat. Volentes
viuere in illâ fame, frumenta accipiebant, & legis fie-
bant ſerui: timemus nos fieri ſerui. Væ nobis! ſi nõ fue-
rimus illius ſerui. Quid nobis prodeſt recuſare talem
Dominum? Si eum recuſamus, ſub diabolo erimus, fa-
Pſal. 1. mem patiemur, vt ſcriptum eſt: *Et famem patientur vt
Vl. 138. canes,* & tamen poteſtatem veri Domini non effugie-

G mus: Quoniam *ſi ſumpſero pennas meas diluculo, &
habitauero in extremis maris: etenim illuc manus tua de-
ducet me.* Te ipſum ergò da, eme tibi ſindonem, id eſt,
ſpiritale amictorium: ſicut etiam cuiuſdam panis pre-
tium ipſe te das. Quid enim? cùm das te voluptati, non
efficeris vnius panis pretium? nónne pro concupiſcen-
tiâ carnis, tamquàm emas meretricem, teipſum das
pretium? Pretium enim ſcorti quantum & vnius panis:
Quantò melius eſt vt te Deo des, panem viuum tibi e-
mas, qui de cælo deſcendit, eodem ipſo pretio quo te
das meretrici? *Cinctoria autem Chananæis.* Fecit cincto- Prou. 6
ria Chananæis, vt & ipſi ſe cingant, operentur, veniãt, Ioan. 9.
ſint ſerui de domo iſtâ, vt omnes veſtiti, omnes paſti ſint.
H Cinctoria eis fecit, vtique ad opus: nam & ipſa opus
faciens, accinxit fortiter lumbos ſuos. Qui ſunt Cha-
nanæi? Gentes alienigenæ, vicinæ tamen populo Iſraël.
Sic enim ſcriptum eſt: *Et habitabat Chananæus in E-* Ioſue
phraim, vſque in diem hanc. Ij nos ſumus, *qui aliquan-* 16.
do eramus longè, facti ſumus prope in ſanguine Chriſti: Ephe. 2
*& qui eramus peregrini teſtamentorum, & promiſſionis
ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo: nunc ciues
ſanctorum, & domeſtici Dei effecti.* Acceptis itaq; cin-
ctoriis, operamini in Dominicâ domo, iam facti dome-
ſtici ex Chananæis: vnde erat illa mulier modò in E-
uangelio recitata, Chananæa erat, ad menſam filiorum Mat. 15
accedere non audebat; ſed tamquàm canis micas re-
I quirebat. Vide quemadmodùm præcinxerit ſe ad opus.
Præcinctorium eius fides. Hoc Dominus laudat: *O mu-* Ibidem.
lier! magna eſt fides tua.
Sequitur: *Fortitudinem & honeſtatem induit.* Hone- CAP. X.
ſtatem tamquàm byſſum, fortitudinem tamquàm pur-
puram. Quia fortis lætatur, in paſſione; quia honeſta:
ſpecioſi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium Eſai. 52
bona. Et lætata eſt in diebus vltimis. In diebus vltimis
lætatur, quia in mundo hoc iugiter tribulatur. Quare Mat. 5.
pulchrè ſcriptum eſt: *Beati qui lugent, quoniam ipſi con-* Ioan.
ſolabuntur. Et Dominus ad Diſcipulos. *In mundo preſſu-* 16.
ram habebitis, &: *Triſtitia veſtra conuertetur in gaudiũ.* Ibidem.
Sine tribulatione vnde haberet purpureum indumen-
K tum: Hinc ſciſcitanti Prophetæ: *Quare rubra ſunt veſti-
menta tua, & indumenta tua ſicut calcati torcularis?* Re-
ſpondet: *Torcular calcaui ſolus, &c.* Mox ſubiungit: *Os
ſuum aperit ſapienter & legaliter.* Præſtet nobis Domi- Eſai. 63
nus in illius mulieris domo conſtitutis, illam laudanti-
bus, illi cohærentibus, cum illâ & in illâ virũ eius expe-
ctantibus, & vt nos ſapienter os noſtrum aperiamus.
Non temerè; ſed cautè; ſed legaliter. *Cum timore & tre-
more multo fui apud vos.* Apoſtolus dixit: ac ſi diceret,
vt ſubiunxit: *Os meum non temerè aperui: ſed prædicatio
mea fuit in oſtenſione Spiritus & virtutis.* Et alibi: *Os* 1. Cor. 2
noſtrum patet ad vos, ô Corinthij! quia ſapienter aperuit. Ibidem.
Quocircà Fidelium ſe orationibus alibi commendans,
dicit: *Vt detur mihi ſermo in apertione oris mei cum fidu-* 2. Cor. 6
L *ciâ notum facere, &c. At gratia eius in linguâ eius.* Gra- Ephe. 6
tia eius in linguâ; quia nihil perturbatum, nihil inordi-
natum docuit. Non accipiens in vanum nomen Domi-
ni Dei ſui: non ſentiens creaturam de Creatoris exiſte-
re ſubſtantiâ: non præponens potioribus inferiora, nec Exo. 20
inferioribus potiora ſubmittens; ſed omnia iuſtè diſpo-
nens, laudans Deum vt Creatorem, Angelos vero &
homines vt creaturam. Nihil pulchrius ordine. Vnde &
ipſa dicit: *Ordinate me in dilectionem.* Nolite præpo- Sap. 12.
ſterè agere, nolite perturbare & confundere quę Deus
ordinauit. *Ordinate me in dilectionem:* amate me tamquã
me, amate Deum tamquàm Deum, ne Deum offen-
M datis propter me: nec me offendatis propter alium Cant. 2
quempiam. Beata filia eius in hoc ordine conſtituta,
cuius inter cæteras celebramus hodie paſſionem. Paulò
antè audiuimus confeſſione ordinans linguam ſuam:
Honorem, inquit, Cæſari tamquàm Cæſari reddite, ti-
morem autem Deo. *Os ergò ſuum aperuit ſapienter, &* Mat. 22
gratia in lingua eius. Rom 13
Anguſtæ ſemitæ domus eius. Anguſtæ, quia non eſt vbi CAP.
defluant, non amant diſſolutionem. *Cibos autem otioſa* XI.
non comedit. Eſt ergò mulier hæc laborioſa, vigilans,
ſollicita, ſurgens de noctibus, anxia, ne lucerna extin-

guatur, in tribulatione fortis, promiſſis nondum acce- A pis patiens, digitos ſuos ad fuſum firmans, panem pigra non manducans: Sed poſt labores iſtos quaſi paupertatis & neceſſitatis ſæcularis, quid erit ei? quia in diebus vltimis læta erit. Quid erit, audire vultis? Audite propter quam ſpem ardeat totâ nocte lucerna ſua. Audite: *Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt.* Modò cùm dormimus, in paupertate ſurgimus, & cùm vigila-
1. Cor. 15. mus, in paupertate degimus. Tunc autem ſurgemus diuites effecti, & ſine paupertatis timore, perpetuò viue-
Mat. 6. mus. Dicebat Apoſtolus: *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria*, tunc ditabuntur filii eius; ideò dicit: *Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt.* Compara nunc quaſlibet diuitias terræ huius, furibus & tineis obnoxias fore inuenies. Quid igitur te iactas? Pauper es: multa B ſunt tibi neceſſaria: opus eſt vt veſtiaris; quia frigus ferre non potes: infirmus es? opus vt iumentis veharis; quia pedibus ambulare non vales. Iſta fulcimenta ſunt infirmitatis, non ornamenta poteſtatis. Tibi dicitur:
Apoc. 3. *Neſcis quod tu es miſer & miſerabilis, pauper, cæcus, & nudus?* Quæ diuitiæ ſunt Angelorum? Vnam veſtem habent lucis, quæ numquàm teritur, numquam ſordidatur. Illæ ſunt veræ diuitię, vbi nulla erit inopia, nulla indigentia. Quid modò quæris hoc, antequàm ſurgas? Si filius es mulieris huius, attende quando tibi diuitiæ promittantur. *Surrexerunt filij eius, & diuites facti ſunt.* Para ergò te diuitias reſurrectionis accipere. Noli terrenas amare diuitias, vt merearis ad eas peruenire. *Et vir eius laudauit eam.* Nos eam laudamus; ſed modò; quia præſentia nos delectant: ipſe vir laudat eam; ſed quando ſur- C rexerunt filii eius ditati. Tunc attendit eam, tunc inſpexit, tunc laudauit. Quis nolit audire quomodò laudauerit: Si tam iucundè auditis, cùm laudatur à nobis, quomodò nõ audieris, cùm laudatur à viro? Sed laudat eam in reſurrectione. Cùm ergò reſurgemus, tunc audiemus. At & modò non tacuit laudem ipſius. Hæc eſt laus, quâ eam modò proſequitur. Audiamus ergò.

Cap. XII. *Multæ filiæ acquiſierunt diuitias. multæ fecerunt potentias.* Quæ filiæ huic comparandæ ſunt? nulla profectò. Attendite, iam in fine ſumus lectionis. Vereor ne vos fatigatos habeam, vbi maximè intentos exigo. Subiungit: *Excellis tu & ſupergreſſa es vniuerſas.* Quaſi tu omnibus
1. Ioan. 2. præſtas, tu ſuperaſti cunctas. Filiæ quæ diuitias acquiſie- D te, quæ potentiam fecere, ſunt hæreſes. Hæreſes quare filiæ? quia & illæ ex hac muliere natæ ſunt, dicebat Ioãnes Apoſtolus: *Exierunt ex nobis.* Sunt ergò filiæ; ſed filiæ malæ filiæ non integritate morum; ſed ſimilitudine ſacramentorum: Habent enim & ipſæ ſacramenta noſtra, habent Scripturas noſtras, habent Amen. Alleluia noſtrũ habent. Pleræque ſymbolum noſtrum habent: multæ
Cant. 2. baptiſmum noſtrum habent: & ideò filiæ. Quocircà de hac muliere dictum eſt in Canticis canticorum. *Sicut lilium in medio ſpinarum, ſic amica mea in medio filiarum.* Mirùm dictu! eaſdẽ dixit ſpinas & filias; ſed & illæ ſpi-
Mat. 24. næ faciunt potentiam. Planè non videtis quemadmodũ ipſæ hæreſes orent, ieiunent, dent eleemoſynas, laudent Chriſtum: Poſſum dicere ibi eſſe pſeudoprophetas, de E
Mat. 7. quibus dictũ eſt: *Dabunt ſigna magna & prodigia; ità vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam Electi. Ecce prædixi vobis.* Faciunt & ſpinę potentiã; de quâ potentiâ dicitur: *Nonne in nomine tuo prophetauimus, in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fe-*
Luc. 13. *cimus?* Et alibi: *Manducauimus coràm te & bibimus, & in plateis noſtris docuiſti.* Manducauimus & bibimus, inquiunt; ſed non de quocúmque cibo aut potu; ſed de fraudulento & pernicioſo: & virtutes multas fecimus.
Mat. 7. Faciunt ergò & malæ filiæ potẽtiam, non negamus; nam & ſpinæ florem habent; ſed fructum non habent. Hæc nihilominùs mulier ſupergreſſa eſt vniuerſas; quia non florem ſolùm; ſed & fructum habet. Deniq; quem fructum habet? Vnde vniuerſa ſupergreſſa eſt, dicatur mihi. *Et adhuc*, inquit, *magis excellentiorem viam vobis demonſtro.* Quare magis excellentiorem viam; quia inde iſta 1. Cor. 12.
excellit, inde ſupergreſſa eſt vniuerſas. *Si linguis*, inquit, *hominum loquar & Angelorũ, charitatem autem non ha-* 1. Cor. 13.
beam, factus ſum velut æramentum reſonans, aut cymbalum tinniens. Loquitur linguis; ad potentiam illam flores pertinent. *Et ſi ſciam omnia myſteria, & omnem* Ibidem.
ſcientiam, & habeam omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam (quanta potentia!) *charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt.* Audi adhuc alias potentias ad florem, non ad fructum pertinentes:
Et ſi erogauero omnem ſubſtantiam meam pauperibus, & Ibidem.
ſi tradidero corpus meum, vt ardeam; charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. Sola hæc mulier hanc magis excellentiorem viam habet. Vnde illi dictum eſt: *Multæ filiæ, &c.* quia multæ fecerunt potentias, multæ loquutæ ſunt linguis, ſcierunt myſteria, dæmonia excluſerunt, res ſuas pauperibus diſtribuerunt, corpora ſua ignibus cremanda tradiderunt; tamen quia charitatem non habuerunt, inflatæ ſunt, & laude & præmio defraudatæ remanſerunt. Hæc verò mulier, & flore, & fructu abundat; quia charitate plena eſt, quam Spiritus fructum teſtatur Apoſtolus ad Galatas. Ipſa eſt botrus vineæ dilectæ; ab ea enim procedunt cæterarum perfectiones virtutum, quas Apoſtolus ad Galatas enume-
tat, dicens; *Fructus autem Spiritus eſt charitas, gau-* Galat. 5
dium, pax, patientia, longanimitas, &c. Verum quia in Cant. 1.
his filiis quæ & potentias fecerunt, deſuit charitas, ideò Galat. 5
illis dicitur:

Fallaces gratia, & vana ſpecies. Quia ſine charitate Cap. XIII.
ſunt ſicut æramentum reſonans, & ſicut cymbalum tinniens: nihil ſunt, nihil virtutes proſunt. Igitur *fallaces* 1. Cor. 13.
gratiæ. Iſta verò, quia quæſiuit, quid intelligeret, quia intellectum cuſtodiuit, meritò ſapiens, meritò cõmendatur. Quare ſequitur: *Mulier enim prudens benedicetur: timorem autem Domini iſta laudet.* Iſta vnde benedicitur? quia prudens eſt. Quo autem ad prudentiam, ac ſapientiam perducta eſt: Timore vtique Domini: quia *initium* Pſ. 110.
ſapientiæ timor Domini, dicit Propheta. Tandem in tot operibus laborioſa, inter tot diſcrimina fortis, tot noctibus vigilans, prompta ad expectandum, patiens ad tolerandum, conſtans ad perſeuerandum, conſummatis laboribus, quid erit illi? *Date ei de fructibus manuum eius.* Quid dare? quod ſcriptum eſt: *Percipite paratum vobis* Mat. 25
regnum. Quare paratum? *propter fructus vtique manuum* Ibidem.
eius. Qui fructus? *Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare.* Quid vltrà? *Et laudetur in portis vir eius.* Portus noſtrorum laborum eſt videre Deum, laudare Deum. Hoc docet Ioannes in Apocalypſi, dum Beati in regno cælorum ſe mutuò inuitantes dicunt: *Gaudeamus & exul-* Apoc. 19
temus, & demus gloriam Deo. Non ibi dicitur: Labora, veſti ſeruos, veſti teipſam, orna te purpurâ, da eſcas ancillis, attende ne extinguatur lucerna, ſollicita eſto, ſurge de noctibus, aperi manum pauperi, traiice de colo in fuſum: non erunt opera neceſſitatis, vbi nulla indigentia; non erunt opera miſericordiæ, vbi nulla miſeria: Nõ enim frangis pauperi panem, vbi nemo mendicat: non ſuſcipis peregrinum: vbi quilibet in patriâ quieſcit: non viſitas ægrotum, vbi omnes perpetuâ potiuntur ſanitate: non veſtis nudum, vbi cuncti æterna induti ſunt luce: non mortuum ſepelis, vbi omnes ſine termino viuunt: Nec tamen iſta non agendo, eris otioſus. Quid ergò facies? Pſal. 26
Docet Propheta: *Vt videam voluptatem Domini.* Videbis quem deſideraſti, eúmque laudabis indeficienter. Hunc recipies fructum. Tunc potieris illâ vnâ quam popoſciſti: dicens: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ. Tunc* Ibidem.
mors vltrà non erit, neque luctus, neque dolor. Tunc laus, Apoc. 21
exultatio & gaudium comprehendet, & fugiet dolor, & Eſai. 35
triſtitia, & gemitus. Tunc erit Deus omnia in omnibus, 1. Cor. 15.
tunc laudabitur in portis vir eius, quia beati qui habitant Pſal. 83.
in domo tua, Domine! in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Qui viuis & regnas in æternum. Amen.

SANCTI AMBROSII IN PPROVERB. SALOMONIS ENARRATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

SVPER CAPVT IV. ECCLESIASTIS, AD CLERICOS EXHORTATIO.

Eccleſiaſtis Cap. IV.

ET verſus ſum ego, & vidi cunctas calumnias quæ geruntur ſub ſole: & ecce lacryma calumnias patientium, & non eſt eis conſolator: & à manu calumniantium eos fortitudo, & non eſt eis conſolator. Et laudaui ego ſimul mortuos qui iam mortui ſunt, ſuper viuentes, quicumque ipſi viunnt nunc: & optimum iudicaui ſuprà hos eum qui nondum natus eſt, qui non vidit hoc corpus malum quod factum eſt ſub ſole. Et vidi ego omnem laborem, & omnem fortitudinem operis, quoniam hoc zelus viri ab amico ſuo. Et hoc vanitas, & † electio ſpiritus. (al. cura.) Stultus complexus eſt manus ſuas, & deuorauit viſcera ſua. Bonum repletio pugilli qnietis ſuper repletiones duorum pugillorum laboris & electionis ſpiritus. Et conuerſus ſum ego, & vidi vanitatem ſub ſole. Eſt vnus, & non eſt ſecundus, & filius, & frater non eſt ei, & non eſt finis omnis labori ſuo, & oculus eius non replerur diuitiis: & cui ego laboro & fraudo animam meam à bonitate. Et hoc vanitas & occnpatio mala eſt. Optimi duo ſuper vnum; quibus eſt merces bona in labore ipſorum: quoniam ſi ceciderit vnus, altet eriget ſocium ſuum; Væ ipſi vni cùm ceciderit, & non eſt ſecundus qui erigat eum. Et ſi dormierint duo, eſt calor eis; ſed vnus quomodo calefiet? Et ſi victus fuerit vnus, duo ſtabunt contrà eum: & ſpartum triplex non citò rumpetur. Et bonus puer pauper & ſapiens ſuper Regem ſenem & ſtultum, qui non nouit præcauere vltrà: quoniam de domo vinculorum exibit ad regnandum: quoniam & in regno ſuo natus eſt pauper. Vidi cunctos viuentes qui ambulant ſub ſole: cum adoleſcente ſecundo, qui reſurget pro eo. Non eſt finis omni populo omnibus quicumque fuerunt ante eos, & vltimi non lætabnntur in eo; quoniam & hoc vanitas & † electio ſpiritus. (al. afflictio.) Cuſtodi pedem tuum, in quo vtique ambulaueris in domum Dei. Et propè vt audias ſuper domum ſtultorum ſacrificium tuum; quoniam non ſunt ſcientes facere bonum.

Monet Clericos, ne propter aliquorum offenſionem ab iniuncto eis munere deſiſtant, ad conſtantiámque hortatur.

AMBROSIVS Clericis. Plerumqoe homanis obrepit mentibus, vt aliqua leui offenſione perſtricti, ſi non illis cedant pro ſtudio voluntariè, nfficio deſiſtant: quod in alio genere hominum tolerabile: in iis verò qoi rei diuinæ intendunt, plenom doloris: Sunt enim aliqui in Clericorum munere, quibos inimicus obrepere ſtudet, ſi aliàs eos non potuerit circumoenire, vt læſis huiuſmodi inſerat cogitationes. Quid mihi prodeſt in Clero manere, ſubire iniurias, labores perpeti quaſi non poſſit ager meus me paſcero, aut ſi ager deſit, quaſi alitet exercere ſumptum non queam? Itaque huiuſmodi cogitatio-

G nibus etiàm boni motes ab officio tetrahuntur: quaſi verò hoc ſolum ſit in Clerico, vt ſumptum expediat ſuum, & non vt diuinum ſibi poſt mortem potiùs ſubſidium locet, quamquàm ille poſt mortem abundet, qui tutus hîc potuerit decernera aduerſùm tot inimicorum inſidias. Vnde Eccleſiaſtes ait: *Optimi duo ſuper vnum, quibus eſt merces bona in labore ipſorum: quoniam ſi ceciderit vnus, eriget ſocium ſuum.* Vbi ſunt duo optimi ſuper vnum, niſi vbi Chriſtus eſt, & is quem Chriſtus tuetur? Qooniam ſi ceciderit, qui cum Domino eſt Ieſu, erigit eum Ieſus: Sed quâ ratione dixit: *In labore ipſorum?* Ergò & Chriſtus laborat? Vtique laborat, qui ait: *Laboraui clamans.* Pſ. 68. Laborat; ſed in nobis. Denique ad puteum fatigatus ſedebat: (Ioan. 4.) Sed quomodò laboret, docuit nos Apoſtolus mi-

H nore exemplo, dicens: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* (2. Cor. 11.) Docuit & ipſe Dominos ſuâ voce: *Æger eram, & non viſitaſtis me: nudus erã, & non operuiſtis me.* (Mat. 25) Laborat vt me iacentè erigat. Vnde & in Eliſæo figura Domini præceſſit, qui proiecit ſe, vt mortuum erigeret: (4. Reg. 4) in quo ſymbolum eſt, quod nobis Chriſtus commortuus ſit, vt nobis reſurgeret. Proiecit itaque ſe vſque ad noſtram Chriſtus fragilitatem, vt nos erigeret. Proiecit ſe: non cecidit; ſed erexit conſortem: Ipſe enim conſortes nos ſibi fecit, vt ſcriptum eſt: Quia *vnctus eſt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis.* (Pſ. 44.) Vnde pulchrè, ait Eccleſiaſtes: *Quoniã qui ceciderit, eriget ſocium ſuum,* non ipſe erigitur: (Ioan. 2.) Chriſtus enim non alterius auxilio, atque ope erectus eſt; ſed ipſe ſe reſuſcitauit. Denique *ſoluite,* inquit, *hoc templum, & in triduo illud reſuſcitabo. Hoc autem dixit* (2. Tim. 2.)

I *de templo corporis ſui.* Nec immeritò erectus non eſt ab alio, qui non cecidit: (Luc. 12.) Nam & ille qui à ſecundo erigitur, cecidit: & qui cecidit, indiget auxilio vt erigatur. Quod & ſubiecta docent, dicente Scriptura: *Væ illi qui cùm ceciderit, & non eſt ſecũdus qui eum erigat: & ſi dormierint duo, eſt calor illis.* (Rom. 6. 4. Reg. 4.) Commortui enim ſumus Chriſto, & ideò conuiuimos. Chriſtus nobis commortuus eſt, vt nos calefaceret, qui ait: *Ignem veni mittere in terram.* Mortuus eram; ſed quia in baptiſmate commortuus Chriſto ſum, accepi lumen vitæ à Chriſto. Et qui in Chriſto moritur, per Chriſtum calefactus vitæ & reſurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefecit eum Eliſæus

K ſpiritu ſuo, dedit ei vitæ calorem. Condormiuit ei, vt eum calor qoietis eius qui in ſymbolo conſepultus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaq; eſt, qui non moritur in Chriſto. Calefieri non poteſt, cui ignis ardens non appropinquat. Incaleſcere non poteſt alteri, qui ſecum non habet Chriſtum. Et vt cognoſcas ſecundùm myſteriũ dictum, non ſecundùm numerum; quia optimi duo quam vnus, ſubiecit myſticum: *Et ſpartum triplex non citò rumpetur:* Tria enim quæ non ſunt compoſita, non rumpuntur. Trinitas itaque incompoſitæ naturæ rumpi non poteſt: quia Deus vnom & ſimplex, & incompoſitum eſt quidquid eſt. Quod autem eſt, permanet, non ſubicitur. Bonum eſt itaque adhærere alteri, & inſerere col-

L lum in torques eius, & ſubiicere humerum, & portare illom, nec tædiare ad vincula; quia de domo alligatorum exibit, qui regnet, puer ille qui ſuper Regem ſeniorem & ſtultum eſt. Ideóque qui eum ſequuntur, alligati vinculis ſunt. Denique Paulus vinctus Ieſu Chriſti. Vnde & ipſe Ieſos captiuam duxit captiuitatem. Non ſatis viſom (Eſai. 45) eſt ei ſoluere captiuitatem, quam diabolus impoſuerat, (Ephes. 3) ne iterùm liberos, vacantéſque inuaderet; ſed perfecta (Ephes. 4) abſolutio exiſtimata eſt ſob Chriſto degere, & iniicere (Eſai. 9. Eſai. 49) pedes in compedes ſapientiæ ipſius, captiuum eſſe, vt ſis liber ab aduerſatio. (3. Reg. 12.) Rectè puer; qnoniam *puer natus eſt nobis,* & verè optimus puer cui dictum eſt à Patre Deo: *Magnum tibi eſt vocari puerũ meum.* Sapiens quoque, vt

Luc. 2. Euangelium docet: Quia *proficiebat ætate & ſapientiâ:* 2. Cor. 8. Conuenienter etiam pauper, *quia cùm diues eſſet, pauper factus eſt, vt nos ſua inopia ditaret.* Et ideò non faſtidit in regno ſuo pauperem; ſed exaudit eum, & liberat ex omnibus anguſtiis & moleſtiis. Sub hoc ergò viuamus, vt Rex ille ſenior & ſtultus, *qui non nouit præcauere vltrà,* nullam habeat poteſtatem ſuprà nos. Qui dum vult regnare quaſi voluntatis ſuæ dominus, nec ſub vinculis eſſe Dõmini Ieſu, inueteratus in peccatis, ſtultitiæ incidit de- Pſ. 72. formitatem: Quid enim ſtultius quàm relictis cæleſtibus ad terrena intendiſſe, & poſthabitis perpetuis, elegiſſe Deut. 34. ea quæ caduca ſunt & fragilia? Nemo ergò dicat: *Non eſt nobis portio in Dauid, neque hereditas in filio Ieſſe.* A Nemo dicat: Non ſum in clero, quia ſcriptum eſt: *Date Leui cleros eius.* Pſ. 67. Et iterùm Dauid ait: Quia is qui inter cleros duos medius requieſcit, ipſe ad ſuperna alis euolat ſpiritalibus. Non dicas de Deo tuo: *Grauis mihi eſt:* nec de loco tuo, *Inutilis eſt mihi,* quia ſcriptum eſt: Sap. 1. *Locum tuum noli relinquere:* Vult enim auferre eum aduerſarius, vult te abducere, quia inuidet ſpei tuæ, inui- Eccleſ. 10. det muneri: Sed tu quicumque in clero es Domini, por- Eccl. 45 tio eius & poſſeſſio, noli recedere de Domini poſſeſſione, vt dicas Domino: *Poſſediſti renes meos: ſuſcepiſti me* Pſ. 118. *ex vtero matris meæ.* Et ille tibi quaſi bono ſeruo dicat: *Tranſi, recumbe.* Valete, filij! & ſeruite Domino; quia Luc. 17. bonus Dominus.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. III. ECCLESIASTICI.
DE ELEEMOSYNA SERMONES DVO.

Eccli. Cap. III.

ME patrem audite, filij! & ſic facite, vt ſalui ſitis: Nam Dominus honorauit patrem in filiis, & iudicium matris firmauit in filios. Qui honorat patrem, veniam impetrat peccatorum, & ſicut theſaurizans, qui honorat matrem ſuam. Qui honorat patrem, lætabitur in filiis, & in die orationis ſuæ exaudietur. Qui honorat patrem, longam vitam viuet: & qui obedit Domino, quietem dabit matri ſuæ. Qui timet Dominum, honorabit patrem, & quaſi dominis ſeruiet his qui genuerunt ſe. In opere & ſermone honora patrem tuum & matrem, vt ſuperueniat tibi benedictio ab omnibus: Bene- C dictio enim patris firmat domos filiorum; maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in contumeliâ patris tui: non enim eſt tibi gloria patris ignominia. Nam gloria hominis ex honore patris ſui, & dedecus filiis mater in ignominiâ. Fili! adiuua in ſenectâ patrem tuum, & ne contriſtes eum in vitâ tuâ: & ſi defecerit ſenſu, veniam habe, & ne inhonores eum in totâ virtute tuâ: Eleemoſyna enim patris tui non dabitur obliuioni, & pro peccatis reædificabitur tibi. In die tribulationis D recordabitur tui: ſicut ſerenitas in glacie, ſic ſoluentur tua peccata. Quàm malæ famæ qui relinquit patrem ſuum, & maledictus à Domino qui exaſperat matrem ſuam. Fili! opera tua in manſuetudine perfice, & ab homine acceptabili diligeris. Quantùm magnus es, tantùm humilia teipſum, & coram Domino inuenies gratiam. Multi ſunt excelſi & glorioſi; ſed manſuetis reuelantur myſteria. Quoniam magna potentia Domini; & ab humilibus honoratur. Difficiliora te ne quæras ſine ſenſu, & fortiora E te ne exquiras cum ſtultitiâ. Quæ præcepta ſunt tibi, hæc cogita ſanctè: non enim eſt tibi opus occulta videre oculis. In ſuperuacuis ſermonum tuorum ne ſis curioſus: plura enim intellectu hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos ſupplantauit ſuſpicio illorum vana, & cogitatio praua labefecit ſententiam eorum. Pupillas non habens indigebis luce, cogitatione autem carens ne profitearis. Cor durum malè habebit in nouiſſimis, B & qui amat periculum, in illo peribit. Cor durum grauabitur laboribus, & peccator adiiciet peccata ſuper peccata. In inductione ſuperbi non eſt ſanitas: itinera eius eradicabuntur: planta enim nequitiæ radices miſit in eo. Cor ſapientis cogitabit parabolam: & auris auditoris deſiderium ſapientis. Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis: & Dominus qui retribuit gratias, meminit in poſterum, & in tempore caſus ſui muniet firmamentum.

Sermo primus.

DICIT Scriptura diuina: *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Magna planè & cunctis ambienda ſententia, quæ hominibus penè iam mortuis, & peccatorum ſuorum incendio areſactis, rediuiuum quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente eleemoſynâ, ſicut aqua intermortuis, ſuccus & refrigerium areſcentibus infunditur, hoc eſt, vt miſeri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam eleemoſynis reuiuiſcant; ſitque illis miſericordia fons ſalutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flam- D mas quas ſibi peccando incenderant, largiendo reſtinguant: atque vuliore commercio qui pecuniam quondam dederat, vt adulterium perpetraret, nunc pecuniam eroget, vt adulter eſſe iam deſinat, & emat ſibi quodammodò innocentiam, qui ſibi emerat aliquando peccatum: Dicit enim Dominus ad Diſcipulos ſuos: *Date eleemoſynam; & ecce omnia munda ſunt vobis.* Luc. 11. Quamuis ergò pollutus, quamuis multis criminibus circumſeptus, ſi eleemoſynas feceris, innocens eſſe cæpiſti. Abſtergit enim eleemoſyna quod auaritia polluebat, & maculam quâ res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergò quæ ſit miſericordiæ gratia, quæ vna & ſola virtus cunctorum eſt redemptio peccatorum. E Videamus namque interpretationem ipſius diuinæ ſententiæ, vt intelligamus, cui rei eleemoſyna compararetur: Ait enim: *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis:* Luc. 19. Aqua ergò miſericordiæ comparatur; ſed quia aquam inuenio de fonte procedere, neceſſo mihi eſt miſericordiæ fontem quærere: inuenio planè fontem miſericordiæ, fontem, de quo dicit Propheta: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Ipſe, inquam, eſt fons, qui in Euangelio à Samaritanâ muliere, ſicut lectum nuper audiuimus, aquam poſtulat; ſed peccata condonat: aquâ putei

reprobat; ſed fontem vitæ perennis indulget: Ait enim. G
Pſal. 35. *Omnis qui biberit ex hac aquâ: ſitiet iterùm: qui autem biberit ex aquâ quam ego dabo illi, non ſitiet in æternum.* Aquam ergò Saluator a muliere poſtulat, & ſitire ſe ſimulat: vt ſitientibus æternam gratiam largiatur: Neque enim poterat fons ſitire, neque in quo eſt aqua viua, poterat vndam terrenæ fæcis haurire. Ioan. 4 Sitiebat ergò Chriſtus? Sitiebat planè, non potum hominum; ſed ſalutem ſitiebat: non aquam mundi; ſed redemptionem generis humani. Mirum igitur in modum fons ſuper puteum ſedens miſericordiæ ibidem fluenta produeit, & mulierem ſexto, jam non viro; ſed adultero fornicantem, viui meatus vnda purificat, nouóque admirationis genere mulier quæ ad puteum Samariæ meretrix aduenerat, à Chriſti H fonte caſta regreditur; & quæ aquam petere venerat, pudicitiam reportauit. Statim etiam, indicante Domino ſuo, peccata recognoſcens, confitetur Chriſtum, annunciat Saluatorem, & relinquens aquæ vaſculum, ad ciuitatem non refert hydriam; ſed fert gratiam. Vacua quidem videtur reuerti onere; ſed plena reuertitur ſanctitate. Plena, inquam, redit; quia quæ peccatrix aduenerat, reuertitur prædicatrix. Et quæ hydriæ vaſculum amiſerat, Chriſti plenitudinem reportabat, in nullo ciuitati ſuæ inferens detrimentum: Nam etſi ciuibus aquam non intulit, tamen fontem ſalutis inuexit. Sanctificata ergò per I fidem Chriſti mulier domum rediit. De hac igitur dixiſſe Prophetam puto: Eiuſmodi eſt, inquit, via mulieris meretricis, quæ cùm ſe abluerit, nihil ſe dicit feciſſe prauum. De hac planè dictum eſt, quæ poſteaquàm eſt fonte abluta Saluatoris, delictorum vitia non meminit, virtutem prædicationis aſſumit, & vina, & aqua abſtergens maculas ſuas, ad euangelizandum non conſcien-Prou. 30 tiâ peccati retrahitur; ſed fidei calore compellitur: Nihil enim ſe dicit feciſſe prauitatis, dum fit nuntia veritatis: & obliuione abnegat impudicitiam, dum deuotione prædicat caſtitatem. Hæc enim virtus Chriſti eſt Domini, vt quamuis peccator qui eius vndâ ſe lauerit, denuò in vir K ginem reparatos, non meminerit antè quod fecerit, & rediuiuâ natiuitate infantiæ innocentiam præferat, iuuentutis ſcelera non agnoſcat; ſitque virgo fide Chriſti, qui fuerat adulter corruptione peccati.

Sermo ſecundus.

REtinet veſtra Dilectio ante dies aliquot, cùm ſermonem ad vos de eleemoſynis faceremos, primitùs nos originem miſericordiarum quærere voluiſſe, & reperto earum fonte virtutum, oſtendiſſe quod mulieris Samaritanæ ſordes meliùs Chriſti vnda diluerit, quàm Samariæ aqua purgarit, & quòd mundiùs miſericordia L deterſerit peccata, quàm puteus. Mundiùs planè miſericordia quàm puteus detergit maculas; quia putei aqua tantùm corporis cutem abluit, miſericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Hoc etiam demonſtraſſe quod huic Euangelicæ mulieri illa prophetica meretrix Ioan. 4. conueniret, quæ poſteaquàm viuâ aquâ ſe lauit, obliuione poſſeſſa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neque enim de meretrice huius mundi talem ſententiam Propheta diceret, cuius pollutio non ſolùm aquâ non diluitur; ſed etiam polluit ipſa quod tangit, dicente Apoſtolo: *Qui autem ſe iungit meretrici, vnum corpus efficitur.* Quod M Prou. 30 ſi vnum corpus tactu ſuo efficit, & in cohærentem ſibi ignominiæ ſuæ membra transfundit, quomodò poteſt purificari ipſa, cùm polluat? Quæ ergò ſit iſta meretrix,

quæ iſta Samaritana mulier, cuius adulterij ſordes fons 1. Cor. 6 Chriſti deterſerit, ſolicitiùs requiramus. Ego hanc mulierem Eccleſiam eſſe puto de Gentibus congregatam, & tranſactis annis quinque millibus, cùm in ſexto milleſimo anno idolorum fornicationibus ſubiaceret, omnem ignominiam ſuam, adueniente Chriſti fonte, purgauit, & maculas quas adulterinis ſacrilegiis contraxerat, fide Saluatoris abſterſit, ac relinquens ſicut inanem hydriam priorem patrium cultum, vniuerſo orbi Domini annuntiauit aduentum. Hæc, inquam, illa eſt meretrix, quæ poſteaquàm lota eſt, nihil ſe dicit feciſſe prauum: Poſteaquàm enim Eccleſia baptiſmi nitore purgata eſt, diabolicæ impietatis non meminit, religione veritatis exultat, factáque de meretrice virgo non recordatur priorum ſcelerum; ſed gloriatur in integritate. Ait Prou. 30 ergò Propheta: *Ignem ardentem reſtinguet aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Sæpe quidem videmus hoc fieri, vt aqua effuſa flammarum reſtinguat incendia; ſed & econtrario interdùm videmus quòd immenſi ignium globi aquarum fluenta conſumant, & velut ab aquis acceptâ eſcâ, vehementiùs tediouis ardoribus conualeſcant, ità vt videatur aqua, non extinxiſſe incendia; ſed auxiſſe. Quænam eſt illa aqua, quæ conſumit flammas, nec ipſa conſumitur? Illa eſt, puto, quæ in lauacro de Chriſti fonte profluens non conſumitur à peccatoribus; ſed gehennæ conſumit incendia. Quæ dum per baptiſmum infunditur, & ipſa in hominibus, & tartari reſtinguit ardorem. Viuit planè in hominibus, ſicut ait Dominus: *Aqua autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis*, & reliqua. Mirum ergò in modum aqua Chriſtus vna eadémque operatione & viuificat & extinguit: Viuificat enim animas; delicta reſtinguit: has lauacri ſui refrigerio Ioan. 4 reparat, illas gurgitis ſui vnda conſumit. Et quod ad maiorem baptiſmatis pertinet gratiam; apud ſuperos myſterium celebratur, & apud inferos gehenna reſtinguitur: hîc fluunt aquæ, & illic tepeſcit incendium: hîc in fonte homo mergitur, & illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum ſi in baptiſmi Sacramento aperiatur infernus, cùm tunc quoque reſeretur & cælum: Aperiuntur enim hæc elementa, vt ad lauacrum Chriſti conueniat libertas & gratia: libertas de inferno, gratia de cælo. Libertas reſurrecturis tribuitur, gratia regnaturis. Illi eruuntur de pœnâ; hi aſſumuntur in gloriâ. Illi qui erant ſerui peccati, liberi fiunt iuſtitiæ: hi qui anguſtiis ſæculi tenebantur, paradiſi amœna percipiunt. In baptiſmo ergò Chriſti aperiuntur cæli, aperiuntur & tartara. Inde vt Spiritus ſanctus adueniat, illuc vt miſericordia Saluatoris accedat: deferatur de cælo vita, mors à tartaro deſtruatur: Ità igitur eleemoſyna reſiſtit peccatis, ſicut aqua baptiſmi gehennæ reſtinguit incendium. ergò eleemoſyna quo- Rom. 6 dammodò animarum aliud eſt lauacrum, vt ſi quis fortè poſt baptiſmum humanâ fragilitate deliquerit, ſupersit ei vt iterùm eleemoſynis emundetur, ſicut ait Dominus: *Date eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Luc. 11 Niſi (quod ſaluâ fide dixerim) indulgentior eſt eleemo- Hebr. 6 ſyna quàm lauacrum: Lauacrum enim ſemel datur, & ſemel veniam pollicetur: eleemoſynam autem quotiens feceris, totiens veniam promereris. Hi ergò duo miſericordiarum fontes ſunt, qui & vitam tribuunt, & peccata condonant. Qui vtrumque cuſtodierit, regni cæleſtis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad miſericordiæ ſe fluenta contulerit, & ipſe miſericordiam conſequetur.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. I. ESAIÆ PROPHETÆ SERMONES.

Eſaiæ Cap. I.

VIſio quam vidit Eſaias filius Amos, quam A
vidit contrà Iudæam & contrà Hieruſalē
in regno Oſiæ & Ioathan, Achaz & Ezechiæ,
qui regnauerunt in Iudæâ. Audi cælum, & auri-
bus percipe terra: quia Dominus loquutus eſt:
Filios genui, & exaltaui, ipſi autem me ſpreue-
runt. Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus
præſepe Domini ſui: Iſraël autem me nō cogno-
uit, & populus me non intellexit. Væ genti pec-
catrici, populo pleno peccatis, ſemini peſſimo:
Filij iniqui: dereliquiſtis Dominum, & ad iracun-
diam concitaſtis ſanctum Iſraël, alienati ſunt in
retrò. Quid vltrà percutiemini addentes iniqui-
tatem? Omne caput in dolore, & omne cor in B
mœſtitiâ: à pedibus vſque ad caput non eſt vul-
nus, neque cicatrix, non plaga cum feruore: nō
eſt malagma imponere, neque oleum, neque
alligaturam. Terra veſtra deſerta, ciuitates veſ-
træ ſuccenſæ igni, regionem veſtram coram vo-
bis alieni deuorant eam: & deſolata eſt, ſubuerſa
à populis alienis. Derelinquetur filia Sion, ſicut
tentorium in vinea; & ſicut pomorum cuſtodia
in cucumerario, ſicut ciuitas obſeſſa. Et niſi Do-
minus ſabbaoth reliquiſſet nobis ſemen, quaſi
Sodoma vtique fuiſſemus, & quaſi Gomorrhæ
vtique aſſimilati eſſemus. Audite verbum Domi- C
ni principes Sodomorum; attendite Leges Dei
noſtri populus Gomorrhæ: Quid mihi multitu-
do victimarum veſtrarum, dicit Dominus; Ple-
nus ſum holocauſtis arietum, & adipem agnorū,
& ſanguinem taurorum & hircorum non volo,
neque veneritis apparere mihi: Quis enim quæ-
ſiuit hæc de manibus veſtris; calcare atrium
meum non apponetis. Si obtuleritis ſimilaginem
Panum: incenſum abominatio mihi eſt. Neome-
nias veſtras & ſabbata, & diem magnum non
feram. Ieiunium & otium & neomenias & feſtiui-
tates veſtras odio habet anima mea: facti eſtis
mihi in ſatietatem. Non ampliùs remittam pec- D
cata veſtra: cùm extenderitis manus, auertam
oculos meos à vobis: & ſi multiplicaueritis ora-
tionem, non exaudiam vos: nam manus veſtræ
ſanguine plenæ. Lauamini, mundi eſtote, aufer-
te nequitias ab animabus veſtris coram oculis
meis: ceſſate à nequitiis veſtris, diſcite bonum
facere, quærite iudicium, liberate iniuria oppreſ-
ſum: iudicate pupillo, & iuſtificate viduam, &
venite & diſceptemus, dicit Dominus. Et ſi fue-
rint peccata veſtra ſicut rubeum, quaſi niuem E
dealbabo: ſi autem fuerint ſicut coccinum, velut
lanam dealbabo. Et ſi volueritis, & exaudieritis
me, bona terræ comedetis. Si autem non vo-
lueritis, neque audieritis me, gladius vos de-
uorabit: nam os Domini loquutum eſt iſta. Quo-
modò facta eſt meretrix, ciuitas fidelis Sion ple-
na iudicio; in qua iuſtitia dormiuit, in ea, nunc
autem homicidæ. Argentum veſtrum reprobū,
caupones veſtri miſcent vinum aquæ. Principes
tui non obediunt, participes furum, diligentes
munera, ſequentes retributionem, pupillis
non iudicantes, & iudicium viduarum non
attendentes. Propter hoc hæc dicit dominator
Dominus ſabbaoth: Væ fortes Iſraël: non ceſ-
ſabit enim meus furor contrà aduerſarios, &
iudicium de inimicis meis faciam: & indu-
cam manum meam in te, & igne examinabo
te ad purum; at inobedientes perdam. Et au-
feram omnes iniquos à te, & omnes ſuperbos.
Et inſtituam iudices tuos, ſicut priùs, & con-
ſiliarios tuos ſicut ab initio. Et poſt hæc voca-
beris ciuitas iuſtitiæ, metropolis fidelis Sion:
Cum iudicio enim ſaluabitur captiuitas eius,
& cum eleemoſynâ: & conterentur iniqui &
peccatores ſimul, & qui dereliquerunt Domi-
num, conſumentur: quia confundentur ab ido-
lis ſuis quæ ipſi voluerunt: & erubuerunt in
hortis quæ deſiderauerunt: Erunt enim ſicut
terebinthus quæ depoſuit folia, & ſicut hor-
tus aquam non habens. Et erit fortitudo eo-
rum ſicut ſtipula ſtipulæ, & opera eorum quaſi
ſcintillæ ignis. Et ſuccendentur iniqui & pec-
catores ſimul, & non erit qui extinguet.

NON incommodè ante dies paucos pro-
ſecuti ſumus functionem hanc ſacerdo-
talem vicem quamdam negotij reti-
nere, & quæſtum eſſe non modicum hoc
Cleritatus officium. Eſt quæſtus planè
non modicus, vbi lucrum non pecunia-
rum; ſed adquiritur animarum: Eſt magna negotiatio,
vbi redemptio hominis conſtat, non annumeratione
pretij; ſed annuntiatione præcepti: Præceptum enim
Chriſti talentum quoddam eſt pretioſum, quo ſalus com-
paratur, quo vita redimitur: & magna eſt redemptio,
cùm & pretium datur, & pecunia non videtur. Talentū
ergò magnum præceptum eſt Saluatoris, quod commo-
dati vice apud idoneos proficere poteſt, apud negligen-
tes non poteſt deperire: Aliis enim cum multiplici gra-
tiâ reſtituitur, ab aliis cum pœnarum vſurâ depoſcitur:
Chriſtus enim talentum quod commodat, neceſſe eſt vt *Mat 25*
requirat, & ſoluēti gratiam referat, non ſoluentem ſub-
dat iniuriis. Subdit planè iniuriis more mundi, vt debi-
tor qui redhibitione ſubſtantiæ ſatisfacere non poteſt,
ſatisfaciat, vel corporis vltione. Hoc ergò talentum, fra-
tres! nos prædicatione noſtrâ veſtris pectoribus commē-
damus, vt lucrum aliquod ſalutis veſtræ Domino deſi-
gnemus. Rationem daturi ſumus qualiter aut prædicatio
noſtra proficiat, aut obedientia veſtra fructificet. Non
enim ſine cauſâ Euangelium annuntiat, Apoſtolus cla-
mat, Sacerdotes loquuntur: in cuiuſcumque aures vox
ſancta peruenerit, aut beatus erit de deuotione, aut reus
de cōteſtatione: Loquimur enim beatitudinem creden-
tibus, conteſtamur iudicium criminoſis. Mercimonium
igitur eſt adminiſtratio Sacerdotum. Vnde & Propheta
hodie dicit ad filios Iſrael: *Caupones veſtri miſcent vinum
aquæ*: Non enim de iis cauponibus Eſaias ſanctus loqui-
tur qui publicis miniſteriis ſeruientes, meram vini ſpe-
ciem fraudulenta aquæ colluuione permiſcent; nec enim
hoc ad beatum virum more iudicis ſæculi pertinere po-
terat, cùm corruptis tabernarum vaſculis minùs ebrioſo
potu populus vteretur? ſed de illis vtique cauponibus

loquitur qui præſunt Eccleſijs,non tabernis: qui ſinenti- G bus populis onn concupiſcentiæ calicem porrigunt; ſed virtutis: non ebrietatis miniſtrant poculom; ſed pocu- Agg. 1. lum Saluatoris. Iſtos ergò caupones Propheta arguit,& obiurgat, & queritur eos vini ſpeciem aquæ permiſcere. Hoc increpat in eis; cùm functionum diuinarum eſſent Præſules, ſectatores rerum facti ſunt humanarum; ſicut ipſe ait Propheta: *Seſtamini vnuſquiſque domum ſuam:* Quiſquis enim Sacerdos,relicto pontificali officio,mundi oblectationibus delectatur; hic aquæ vinum permiſcet, hoc eſt, res ſanctas & feruidas inſerit rebus vilibus & frigidis: Sed & ſic poſſumus accipere,quòd iidem Iudæorum Sacerdotes aquæ vinom miſcuerint, cùm Do- H minum Saluatorem non ſicut Deum ſuſciperent; ſed ſicut hominem iudicarent, & ſinceram ac meram eius diuinitatem turbido cuidam ac ſordido inſerere voluerint, dicentes ad eum: *Quia cùm ſis homo, facis teipſum Deum.* Ioan.10 Et iterùm: *Nos ex proſtitutione non ſumus nati:* Dum e- Ioan.8. nim ſe ab adulterio proſtitutionis excuſant, illum in diuinitate natiuitatis ſuæ adulterare nituntur: Sed adhuc Luc.5. diligenoùs videamus,quid ſit quod ait: *Miſcent aquæ vinum.* Legimus vinum in Eccleſia ſpecialiter abundare; ſicut in Euangelio dictum eſt, vinum nouum in vtres,nooos eſſe condendom: hoc eſt, in nooos homioes Neophytos Spiritus ſancti gratiam conſerendam. Si igitur pretioſa & ſpiritalis vini gratia abundat in Eccleſiâ, aqua vilis & fœtida oon niſi in Synagogâ eſt requirenda: Fœtida enim ſynagogæ aqua eſt, quæ baptiſmate ſuo peccata non diluit; ſed adquirit: quæ hominem non purificat proprio lauacro; ſed polluit. Denique ſicut in vini vtribus Eccleſia honoratur, ità & cum aquæ vtre ſynagoga proucitur: Nam illa Agar quæ typum ſynagogæ geſtabat, de quâ ad Abraham dicitur: *Eiice ancillam, & filium eius:* vtique cùm eiiceretur, non cùm vini; ſed cum vtre aquæ de tabernaculis effugatur. Certe do- Gen. 21. mus Abrahæ erat diues, locuples, abundans; attamen Galat. 4. non vinum, non oleum, non panem accepit, quæ ſunt vitæ alimenta firmiſſima. Et rectè vitæ ſynagoga alimen- Ioan. 14. ta non accipit qui vitam quæ eſt Chriſtus, ignorat: aqua ſola æger protrahitur, languidus ſuſtentatur: Conueniens enim erat, vt qoæ viuentis non merebatur ali- Ioan. 2. moniam, vel ſolatium morientis acciperet: Arguuntur enim Sacerdotes Iudæorum, cur Eccleſiaſticum vinum pretioſum aquæ ſynagogæ abiectæ iam & reprobatæ voluerint permiſcere: Aqua enim in Eccleſiâ miſceri non ſolet; ſed mutari: ſicut Dominus inuitatus ad nuptias, hydrias plenis aqua non vinum miſcuit; ſed eam mutauit in vinum. Ne qoid enim in ſancto conuiuio vilitatis Iodaicæ reſideret, maluit naturam vertere, quàm adulterare ſubſtantiam.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, SVPER CAP. LII. ESAIÆ PROPHETÆ ENARRATIO,

Eſaiæ Cap. LII.

EXurge, exurge, induere fortitudine tuâ, I Sion: & tu induere gloria tua, Hieruſalem ciuitas ſancta: non vltrà adiiciet vt pertranſeat per te incircumciſus & immundus: Excute puluerem, & ſurge, ſede Hieruſalem: ſolue vinculum colli tui, captiua filia Sion: Quia Gen. 46 hæc dicit Dominus: Gratis venomdati eſtis, & non cum argento redimemini. Quia ſic dicit Dominus Deus: In Ægyptum deſcendit populus meus prius, vt peregrinaretur ibi, & in Aſſyrios violẽter adducti ſunt. Et nunc quid erit hic? 4.Reg. 25. K Hæc dicit Dominus: Quia captus eſt populus meus gratis, admiramini, & vlulate. Hæc dicit Dominus: propter vos ſemper nomen meum blaſphematur in Gentibus. Propter hoc ſciet populus meus nomen meum, propter hoc in die illa; quia ego ipſe qui loquebar, adſum. Sicut aurora ſuper montes, ſic pedes annuntiantis auditum pacis, ſic euangelizantis bona; quia auditam faciam ſalutem tuam, dicens: Sion: regnabit Deus tuns. Vox cuſtodientium te exaltata eſt, & voce ſimul lætabuntur; qui oculi ad oculos videbunt, quando miſertus fuerit Domi- L nus Sion. Erumpant in lætitiam ſimul deſerta Hieruſalem; quia miſertus eſt Dominns eius, & eruit Hieruſalem. Reuelabit Dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu cunctarum Gentium, & videbunt omnes fines terræ ſalutare qood à Deo noſtro. Recedite, recedite, egredimini inde, & immundum ne tangite, exite de medio eius, ſeparamini, portantes vaſa Domini: Quia non cum tumultu exibitis, neq; cum fuga ibitis: præcedet enim prior vos Dominus, & congregans vos Deus Iſraël. Ecce intelliget puer meus, & exaltabitur, & gloriabitur, & ſublimis erit valdè. Quemadmodùm ſtupebunt ſoper te multi, ſic in gloria erit ab hominibus ſpecies tua, & gloria tua à filiis hominum. Sic mirabuntur Gentes multæ ſuper eum, & continebunt Reges os ſuum; quia quibus non eſt annuntiatum de eis, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.

Verbi Dei prædicatione ad Chriſti cognitionem peruenimus, quo ſummum adipiſcimur bonum.

Ad Irenæum.

AMbrosivs Irenæo. Inter legendum, cùm paululùm requieuiſſem animo (nam à lucubratione deſtiteram) verſiculum illum cœpi mecum voluere, quo veſperi in vigiliis vſi fueramus. *Ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὡς ὡραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων αὐτόν.* Et verè nihil precioſius illo ſummo bono, cuius etiam prædicatio ſpecioſa eſt nimis, & maximè perſeuerãtis ſermonis proceſſus, & quædam Apoſtolicæ prædica- Rom. 10 tionis veſtigia. Sed illa qui poſsũt? Quibus donauit Deus, Philip. 1 non ſolùm vt Chriſtum annuntiarent; ſed etiam pro illo paterentur. Nos quantùm poſſumus, intendamus illò animũ, & in illo ſimus, illud animo teneamus, quod eſt pulchrum, decorum, bonum, vt fiat illuminatione eius, & fulgore ſpecioſa anima noſtra, & mens dilucida: Nam ſi oculi noſtri cum aliqua obducuntur caligine, paſcuntur agrorum viriditate, & ſpecie nemoris, vel collis herboſi omnem inæqualitatem ægreſcentis obtutus repellunt, & quadam ſalubri ſpecie pupillæ ipſæ, atque orbes colorari videntur: quantò magis hic mentis oculus cùm illud ſummum intuetur bonum, & in eo verſatur, atque eo paſcitur, ſplendeſcit, atque enitet, vt fiat illud quod Pſal. 62. ſcriptum eſt: *Tamquàm adipe & pinguedine repleatur* Pro. 27. *anima mea?* Denique qni ſcienter agnoſcit animas gregis ſui, curam adhibet herbis campeſtribus, vt ſint ei

Pro 27. paſcua pluima : Herbis enim ſuauioribus & agni pin-
Pſal.22. guiores fiunt, & ſuccus lactis ſalubrior : quibus paſcuis
Pſ.22. vſi ſunt diuites illi qui maducauerunt & adorauerunt :
Pſ 22. Sunt enim bona fide paſcua, in quibus collocatur ſanctus
Dei. Eſt ergò & fœnum, quo aluntur greges ouium, qui
emittunt vellera ſapientiæ, & dant amictum prudentiæ.
Deut. Et fortaſſe hoc eſt fœnum montanum, in quod verba
32. deſcenderunt Prophetæ, ſicut nix ſuper fœnum, & quod
Pro.27. diligenter colligit Sapiens, vt ſint ei oues ad veſtitum, ſpi-
2 Petr.1 ritalis vtique velaminis. Habet ergò cibum ſuum & ami-
ctum anima quæ illi ſummo bono adhæret; quod eſt di-
uinum, quod Apoſtolos Petrus ſuadet quærendum, vt
per eius cognitionis acquiſitionem diuinæ ſimus con-
ſortes naturæ. Huius cognitionem aperit Sanctis ſuis B
Deut.28 Deus bonus, & donat hoc de theſauro ſuo bono, ſicut
teſtificatur Lex ſacra, dicens : *Quia iurauit Dominus pa-*
Deut.32 *tribus tuis dare tibi & aperire theſaurum ſuum bonum* : de
quo theſauro cæleſti dat pluuiam terræ ſuæ, benedi-
cere omnia opera manuum tuarum. Hæc eſt pluuia,
eloquium Legis, quod irrorat animam illam fœcun-
dam & fertilem bonorum operum, vt habeat humo-
Pſal.26 rem gratiæ. Huius boni cognitionem quærebat Da-
uid, ſicut ipſe ſignificat, dicens : *Vnam petij à Domino,*
hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ
meæ : & videam delectationes Domini, & conſiderem tem-
Ibidem. *plum eius.* Denique hoc eſſe ſummum bonum ſubtexuit C
ſtatim in eodem Pſalmo : *Credo videre bona Domini in*
1 Cor.13 *terrâ viuentium.* Hîc enim quæritur, illic facie ad faciem
Pſal.64 plenè videtur. Hoc bonum in domo Dei eſt, in illo ſe-
creto eius ac receſſu. Vnde iterùm ait : *Replebimur in*
Pſ 127 *bonis domus tuæ.* Alibi quoque hanc ſummam eſſe be-
nedictionis expreſſit, dicens : *Benedicat te Dominus*
ex Sion, & videas quæ bona ſunt in Hieruſalem. Ideò
beatus qui illic habitat in ingreſſu fidei, hoſpitióque
Rom.10 mentis, deuotionis habitaculo, conuerſatione virtutis.
In illo igitur ſimus, atque in eo maneamus, de quo & A-
1.Cor.1 poſtolus dicit : *Quàm ſpecioſi pedes euangelizantium*
Epheſ.2 *pacem, euangelizantium bona!* Qui ſunt qui euangelizant,
niſi Petrus, niſi Paulus, niſi omnes Apoſtoli? Quid euan- D
Matt.7 gelizant nobis, niſi Dominum Ieſum? Hic eſt pax noſtra,
hic eſt bonum illud ſummum; quia ipſe bonus ex bono.
Pſ.142. Ex arbore enim bonâ, bonus fructus legitur. Deniq; &
Mat.10 ſpiritus eius bonus, qui ex ipſo accipit, & deducit Dei
ſeruos in viam rectam. Quis autem habens ſpiritum Dei
in ſe, neget bonum, cùm ipſe dicat : *An oculus tuus ne-*
Luc. 11. *quam eſt, quia ego bonus ſum?* Hoc bonum veniat in
animam noſtram, in noſtræ mentis viſcera, quod propi-
tius Deus dat petentibus ſe. Hic eſt theſaurus noſter, hic
Pſal. 4. eſt via noſtra, hic eſt ſapientia noſtra, iuſtitia noſtra, pa-
Ibidem. ſtor noſter, & paſtor bonus, hic eſt vita noſtra. Vides
Hebr.1. quanta bona in vno bono? Hæc bona nobis prædicant E
Euangeliſtæ. Hæc bona requirens Dauid, ait : *Quis oſten-*
dit nobis bona? Et oſtendit ipſum eſſe bona, ſubiiciens :
Signatum eſt in nobis lumen vultus tui. Quis autem lu-
Ioan.17 men vultus Patris, niſi ſplendor gloriæ, & imago inuiſi-
bilis Dei, in quo & videtur & clarificatur Pater, ſicut ip-
1 Tim.3 ſe clarificat Filium ſuum? Ipſe eſt ergo Dominus Ieſus
ſummum bonum quod nobis annuntiatum à Prophetis,
prædicatum ab Angelis, promiſſum à Patre, euangeliza-
tum eſt ab Apoſtolis. Qui nobis tamquàm maturitas ad-
uenit: Nec ſolùm tamquam maturitas; ſed tamquàm ma-
turitas in montibus adeſt : vt nihil acerbum, nihil im-
maturum in noſtris conſiliis ſit, nihil immite, nihil aſ- F
perum in operibus, ac moribus, qui primus Euangeli-
zans bona adfuit. Vnde ait : *Ego ipſe qui loquebar, adſum* :
Hebr.1. id eſt qui loquebar in Prophetis, adſum in corpore quod
Hier.17 ſuſcepi ex Virgine, adſum interior imago Dei, character
ſubſtãtiæ, & adſum vt homo; ſed quis cognoſcit me? Ho-
Ioan.11 minem enim viderunt; ſed operibus ſuprà hominem
crediderunt. An non vt homo cùm Lazarum fleret, &
Ioan. 1. rurſùs ſuprà hominem, cùm eum reſuſcitaret? An non
vt homo cùm vapularet, rurſùs ſuprà hominem, cùm
Rom. 2. totius mundi peccatum tolleret? Ad illud igitur pro-
peremus, in quo ſummum eſt bonum; quoniam ipſe
bonitas, ipſe patientia Iſrael, qui ad pœnitentiam te
Matt.4 vocat, ne venias in iudicium; ſed accipias remiſſionem

A peccatorum. *Agite*, inquit, *pœnitentiam* Ipſe eſt de Amos 5
quo clamat Amos Propheta : *Exquirite bonum.* Ipſe
eſt ſummum bonum, qui nullius indiget, & abundat Coloſſ 2
omnibus. Facilè abundat, in quo plenitudo diuinitatis
habitat corporaliter. Facilè abundat, de cuius plenitu- Ioan. 1.
dine omnes accipimus, & in illo repleti ſumus, vt dicit
Euangeliſta. Hoc igitur verum & ſummum bonum, ſi
illo concupiſcibili ſuo & delectabili anima guſtauerit,
& duabus his hauſerit affectionibus, excludens dolorem Pſ.118
& formidinem, incredibiliter exæſtuat : Oſculata enim
verbum Dei, modum non capit, nec expletur, dicens :
Suauis es, Domine! & in iucunditate tuâ doce me iuſtifica-
tiones tuas. Oſculata Dei verbum, concupiſcit ſuper om-
B nem decorem, diligit ſuper omnem lætitiam, dele- Cant.2.
ctatur ſuper omnia aromata, cupit frequenter videre,
ſæpe intendere, cupit attrahi, vt ſequi poſſit. *Vnguentum*,
inquit, *exinanitum eſt nomen tuum* : propteteà te dilig-
mus adoleſcentulæ, propterea certamus; ſed compre-
hendere te non poſſumus. Attrahe nos, vt poſſimus cur- Ibidem.
rere, vt odore vnguentorum tuorum accipiamus vir-
tutem ſequendi. Feſtinat etiam interna myſteria vide-
te, ipſam requiem Verbi, ipſam boni illius ſummi habi-
tationem, & lucem eius, & claritatem. In illo ſinu ac
receſſu patrio feſtinat audire ſermones eius : & cùm au- Pſ. 118.
dierit, ſuper omnem ſuauitatem accipit. Doceat te Pro-
C pheta, qui guſtauit, & ait : *Quàm dulcia faucibus meis*
verba tua ſuper mel & fauum ori meo : Quid enim aliud
deſiderat anima quæ ſemel ſuauitatem Verbi guſtauerit,
quæ ſemel claritatem eius viderit? Moyſes in monte
poſitus quadraginta diebus Legem accipiens, cibum Exo 34.
corporis non requirebat : Elias ad illam feſtinans re-
quiem, rogabat vt acciperetur anima ſua à ſe : Petrus aſ- 3.Reg 19
piciens & ipſe in monte Dominicæ reſurrectionis glo-
riam, nolebat deſcendere, dicens : *Domine! bonum eſt* Mat.17
nos hic eſſe. Quanta igitur illa diuinæ ſubſtantiæ gloria,
quanta Verbi bona, in quæ concupiſcunt & Angeli pro- 1.Petr.1
ſpicere? Anima igitur quæ illud videt, corpus hoc non
requirit, minimamque ſibi familiaritatem cum eo eſſe
D debere intelligit, renunciat ſæculo, abducit ſe à vinculis
carnis, exuit omnibus voluptatum iſtarum nexibus. De- Act.7
nique Stephanus Ieſum videbat, & lapidari non formi-
dabat : immò cùm lapidaretur, non pro ſe; ſed pro illis à 2.Cor. 12.
quibus perimebatur, rogabat. Paulus quoque raptus vſ-
que ad tertium cælum, cum corpore eſſet, an ſine corpo-
re eſſet, neſciebat : raptus, inquam, in paradiſum, vſum
proprij iam non ſentiebat corporis, & audiens verba
Dei, quomodò ad corporis infirmitates deſcenderet,
erubeſcebat. Itaque ſciens quid vidiſſet in paradiſo, vel
quid audiſſet, clamabat dicens : *Quid adhuc velut vi-* Coloſſ.2
uentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne at-
E *taminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt omnia ad cor-* 1.Cor.7
ruptelam ipſo vſu. Volebat enim nos in figurâ eſſe
iſtius mundi, non in poſſeſſione atque vſu : vt ita vtamur
hoc mundo, tamquàm non vtamur, tamquàm prætereũ- Pſal.38
tes, non tamquàm reſidentes, ambulantes tamquàm in 2.Cor.5
imagine ſæculi, non in cupiditate, vt velociſſimâ præte-
rition e ipſam imaginem huius mundi tranſeamus. De- Philip.3
nique ipſe fide ambulans, non ſpecie, peregrinabatur à
corpore; ſed aderat Domino : & cùm eſſet in terris, non
in terrenis; ſed in cæleſtibus conuerſabatur. Ergò anima
noſtra, quæ Deo vult appropinquare, eleuet ſe à cor-
pore, ſemper illi ſummo adhæreat, illi bono quod eſt
diuinum, quod eſt ſemper, & quod erat ab initio, &
F quod erat apud Deum, hoc eſt, Dei Verbum. Ipſum 1.Ioan 2
eſt illud diuinum, *in quo viuimus, & ſumus, & moue-* Act.17.
mur. Ipſum eſt quod erat in principio, ipſum eſt quod Ioan.1.
eſt : *Dei enim filius Ieſus Chriſtus, qui in vobis eſt, non*
fuit, inquit, *in eo Eſt & Non; ſed Eſt in illo fuit.* Ipſe
dixit Moyſi, vt diceret : *Qui eſt, miſit me.* Cùm hoc igi- 2.Cor.1
tur anima noſtra ſit, & ſit (ſi fieri poteſt) ſemper, vt & Exod.3.
noſtrûm poſſit quis dicere : *Anima mea in manibus tuis* Pſal.118
ſemper. Erit autem, ſi non in carne ſit; ſed in ſpiritu. Erit
ſi ſe terrenis non miſceat : Cùm enim ad carnalia re-
flectitur, tunc ei illecebra obrepit corporis, tunc ira
& indignatione exæſtuat; tunc mœſtitia afficitur;
tunc ſupinatur per arrogantiam; tunc dolore affligi-

tur. Hæ ſunt ægritudines animæ graues, quibus plerum- G
que ad mortem cogitur, dum oculi eius cæcantur, vt non
videant veræ lumen gloriæ, & diuitias æternæ hereditatis.
ris. Quòd ſi eos ad Deum ſemper intendat, accipiet à
Chriſto fulgorem ſapientiæ, vt illuminatum in agnitio-
Ephe∫. 1 ne Dei habeat obtutum, vt videat illam ſpem noſtræ vo-
Rom. 12 cationis, aſpiciat illud quod eſt bonum, & placitum, &
perfectum: Quod enim bonum, complacitum Patri:
Mat. 5. quod complacitum, perfectum: ſicut habes in Euange-
lio, vbi dicit Dominus: *Diligite inimicos veſtros*, vt imi-
temini Patrem, *qui pluit ſuper iuſtos & iniuſtos*, quod
Luc. 6. eſt vtique bonitatis. Et poſtea concludit, dicens: *Eſtote*
Rom. 13 *perfecti ſicut Pater veſter qui in cælis eſt, perfectus eſt*:
Charitas enim perfecta eſt: denique plenitudo Legis eſt.
Quid autem tam bonum quàm charitas, quæ malum
1. Cor. non cogitat? Et ideò terras fugito, in quibus inuidia eſt, H
13. vbi ambitio, vbi contentio. Boni ergò illius capacem ſe
Eſai 40 anima tua præbeat, vt ſuprà nubes volet, ſicut aquila
renouetur, ſicut aquila pennas emittat, vt renouatis ala-
Pſ. 102. rum remigiis, alta petere non reformidet, hanc habita-
tionem relinquat: Terrenum enim habitaculum grauat
Sap. 9. animam. Exuat vetera, abiiciat erroris deſideria, abluat
oculos ſuos, vt videat illum fontem veræ ſapientiæ, illum
fontem vitæ æternæ, qui affluit, atque exundat omnibus,
nullius indigens: Quis enim dedit illi, cùm *ex ipſo, &*
Rom. 11 *per ipſum, & in ipſo* omnia ſint? Vitæ igitur fons eſt
ſummum illud bonum, ex quo viuendi ſubſtantia mini-
1. Ioan. ſtratur omnibus. Ipſum autem in ſe habet vitam manē-
5. tem, à nullo quaſi inops accipit. Largitur bona aliis, non
Pſ. 15. aliunde aſſumit ſibi: Neque enim noſtri indiget: Vnde I
& ait ex perſonâ hominis: *Quoniam bonorum meorum*
non indiges. Quid ergò pulchrius, quàm ei appropinqua-
quare & ei adhærere? Quæ maior voluptas eſt, quàm
cùm quis id viderit, & de fonte aquæ viuæ gratis guſta-
uerit? Quid poteſt aliud deſiderare? quæ regna? quas po-
teſtates? quam pecuniā? cùm aduertat quàm miſeræ etiā
Eſaia 33 hîc Regum conditiones ſint, quàm mutabiles imperij
ſtatus; quàm exigua vitæ huius ſpatia, quanta in ipſo im-
perio ſeruitia, cùm ad aliorum, non ad ſuum viuant arbi-
Mat. 18 trium. Quis autem peculiatus ad vitam æternam tranſit,
niſi virtutum fultus peculio, quod receptum omnibus,
ſolis diuitibus impoſſibile pronuntiatur? Non ergò his
vti beatum eſt; ſed illud videre quo iſta deſpicias, & va- K
na veri refellas, atque inania & caſſa iudices, illam nudę
veritatis pulchritudinem diligas, quæ has ſæculi fucoſiſ-
Cant. 4 ſimas vanitates redarguat. Erige igitur oculos anima!
Cant. 7 tuos, illos oculos, de quibus tibi Verbum Dei dicit: *Cor-*
de nos cepiſti, Soror mea ſponſa! corde nos cepiſti vno ab o-
culis tuis. Aſcende in palmam, vince ſæculum, vt teneas
Apoc. 21 verbi altitudinem. Imaginem iſtam mundi foris relin-
Apoc. 7. que, foris malitiam; introduc autem bonitatem mentis,
Apoc. 21 quæ habet gratiam in ligno vitæ; ſi lauerit ſtolam ſuam,
& ingrediatur in ciuitatem quæ vera eſt gratia Sancto-
rum, in quâ eſt Dei tabernaculum, circa quod Scribæ

Domini prætendunt, vbi non dies, aut ſol, aut luna lu-
men miniſtrant; ſed ipſe Dominus lumen eſt, totam Ioan. 1.
illam ciuitatem illuminans: Eſt enim lux mundi. Non
vtique lux viſibilis; ſed animarum quæ in hoc mundo Luc. 14
ſunt, intelligibilis claritudo, quibus ſe ſplendenti lumi-
ne rationabilis infundit prudentiæ, & vt prædicatur in
Euangelio, incorporeæ virtutis inflammans vapore ſe-
creta mentium, animorúmque penetralia. Si quis igitur
incola eſſe cœperit illius ciuitatis ſupernæ, incola videli-
cet conuerſatione ac moribus, non diſcedat ab eâ, non
exeat, non reflectat veſtigium: non corporis dico; ſed
mentis veſtigium: non reuertatur retrò. Retro luxuria,
retrò imperitas eſt. Denique aſcendēs ad montem Lot,
retrò reliquit Sodomitana flagitia. Quæ autem reſpexit Gen. 19.
retrò, non potuit ad ſuperiora euadere. Non ergò pedes
tui retrò; ſed mores non reuertantur non fiant manus
tuæ remiſſæ, & deuotionis tuæ, ac fidei genua diſſoluta.
Non fiat voluntatis tuæ recidiua infirmitas, non vllus in- Eſaia
tercuſſus criminum. Si ingreſſus es mane: perueniſti, 35.
conſiſte: *ſaluans ſalua animam tuam*. Aſcēdēs directum Gen. 19.
attolle gradū, nullus inde retrò redit. Hinc via, inde ruina
eſt. Hinc aſcenſus, inde præcipitium. Aſcendendi quidem Ioel. 3.
labor, ſed deſcendendi periculum: Sed potens eſt Domi-
nus, qui te fundatum illic cuſtodiat ſeptum propheticis Luc. 17.
muris, & Apoſtolicis turribus. Ideò tibi dicit Dominus:
Intrate, calcate, quia aſſiſtit vindemia. Intùs, non foris
ſimus. Et in Euangelio Dei Filius dicit: *Qui eſt in tecto*, 4. Eſdr.
non deſcendat vaſa ſua tollere. non vtique de hoc tecto 16.
dicit; ſed de illo: *Extendit cælum ſicut cameram*. Intùs Luc. 17.
ergò eſto, intra Hieruſalem, intra animam tuam pacifi-
cam mitem atque tranquillam. non exeas de eâ, neque Ioel. 3.
deſcendas vas tuum iſtud, aut honoribus, aut diuitiis, aut
arrogantiâ attollere. Intùs eſto, vt per te alienigenæ non
tranſeant, peccata animam tuam non tranſeant, vanæ o- Ephe∫. 6
perationes & cogitationes inanes: non tranſibunt autem, Tit. 2.
ſi ſanctificaueris bellum pro deuotionis & fidei certami-
ne, pro veritatis ſtudio aduersùs paſſionum illecebras,
& ſumpſeris arma Dei aduersùm ſpiritales nequitias, &
aſtutiam diaboli, qui pertentat ſenſus noſtros fraude ac
dolo, quem manſuetus bellator facile proterit, qui non
ferat iurgia; ſed ſicut decet ſeruum Domini, cum mode- Ioel. 3.
ſtiâ fidem doceat, & eos qui aduerſantur, redarguat. De Philip.
hoc dicit Scriptura: *Qui manſuetus eſt, bellator exurgat*, 4.
& infirmus dicat: *Omnia poſſum in eo qui me confortat*. Ioel. 3.
Hac fide fretus etiam qui infirmus eſt, præualebit, & erit
ſancta anima eius, & ſtillabunt ei montes Prophetici, 1. Cor. 3.
vel Apoſtolici dulcedinem, & colles fluent lac; qualis ille
collis qui lactis potum Corinthiis dabat, & fluent ei a-
quæ de ſuis vaſis, & de puteorum ſuorum fontibus: vel
de ventre eius aquæ viuæ; ſpiritales videlicet quas Fide- Prou. 5.
libus ſuis Spiritus ſanctus miniſtrat: qui etiam animam Ioan. 7.
tuam dignetur rigare, vt abundet in te fons aquæ ſalien- Ioan. 4.
tis in vitam æternam. Vale, & nos vt filios dilige; quia
nos te vt parentem diligimus.

SANCTI AMBROSII IN ESAIAM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, IN CAP. XVII. HIEREMIÆ PROPHETÆ ENARRATIO.

Hieremiæ Cap. XVII.

HÆc dicit Dominus: Peccatum Iuda ſcri-
ptū eſt ſtylo ferreo, & vngue adamantino
ſculptū ſuper tabulas cordis eorū, & ſuper cor-
nibus ararum eorum. Cùm recordati fuerint filij
eorum ararum eorum, & lucorū eorū ſuper lig-
no frondoſo, ſuper collibus excelſis in monte
in campo: diuitias tuas & omnes theſauros tuos
direptioni dabo: excelſa tua in peccato, in omni-
bus terminis tuis. Et relinqueris ab hereditate
tuâ, quam dedi tibi, & ſeruire te faciam inimicis
tuis in terra quā non ſcis: quoniā ignem ſuccen-
diſti in furore meo, vſque in ſæculū ardebit. Hæc
dicit Dominus: Maledictus homo qui ſpē habet
in homine, & firmabit carnē brachij ſui, & à Do-
mino receſſerit cor eius. Et erit quaſi ſilueſtris
myrica, quę in deſerto non videbit, cū venerint

bona, & habitabit in ſalſuginibus, in deſerto, G
terra ſalſa quæ non habitatur. Et benedictus
homo qui confidit in Domino, & erit Do-
minus ſpes eius, & erit quaſi lignum abundans
iuxtà aquas, & ſuper humorem mittet radices
ſuas, & non timebit, cùm venerit æſtus: & erunt
in eo rami frondoſi, in anno ſiccitatis non ti-
mebit, & non deſinet faciens fructum. Pro-
fundum cor ſuper omnia: & homo eſt, quis
cognoſcet eum? Ego Dominus ſcrutans corda,
probans renes, vt dem vnicuique ſecundùm
vias ſuas, & ſecundùm fructus adinuentio- H
num ſuarum. Clamauit perdix, congregauit
quæ non peperit, faciens diuitias ſuas non cum
iudicio: in dimidio dierum ſuorum relinquent
eum, & in nouiſſimis ſuis erit inſipiens. Solium
gloriæ exaltatum à principio, ſanctificatio
noſtra expectatio Iſraël. Domine! omnes qui
dereliquerunt te, confundantur, recedentes in
terram, ſcribantur, quia dereliquerunt fontem
vitæ, Dominum. Sana me, Domine! & ſana-
bor: ſalua me, & ſaluabor, quia gloriatio mea I
tu es. Ecce ipſi dicunt ad me: Vbi eſt verbum
Domini? Veniat, ego autem non laboraui ſe-
quens poſt te, & diem hominis non deſideraui.
Tu ſcis quæ egreſſa ſunt per labia mea, ante
faciem tuam ſunt. Ne fias mihi in alienationem,
parcens mihi in die malâ. Confundantur per-
ſequentes me, & non confundar ego: paueant
ipſi, & non paueam ego: induc ſuper eos diem
malam, & duplici contritione contere eos. Hæc
dicit Dominus ad me: Vade, & ſta in portis
filiorum populi, in quibus ingrediuntur Reges K
Iuda, & in quibus egrediuntur in eis, & in om-
nibus portis Hieruſalem, & dices ad eos: Audite
verbum Domini, Reges Iuda, & omnis Iudæa &
omnis Hieruſalem ingredientes in portis iſtis.
Hæc dicit Dominus: Cuſtodite animas ve-
ſtras, & ne portetis onera in die ſabbatorum, &
ne inducatis per portas Hieruſalem, & ne effe-
ratis onera de domibus veſtris in die ſabbato-
rum, & omne opus non facietis: ſanctificate diem L
ſabbatorum, ſicut præcepi patribus veſtris. Et nõ
audierunt, & non inclinauerunt aurem ſuam, &
indurauerunt ceruicem ſuam ſuper patres ſuos,
ne audirent me, & ne acciperent diſciplinam.
Et erit ſi auditu audieritis me, dicit Dominus,
ne inferatis onera per portas ciuitatis huius in
die ſabbatorum, & ſanctificaueritis diem ſab-
batorum, ne faciatis in eâ omne opus: & ingre-
dientur per portas ciuitatis huius Reges & Prin-
cipes ſedentes ſuper ſolium Dauid, & aſcenden-
tes in curribus & equis ſuis ipſi & Principes M
eorum viri Iuda: & habitantes in Hieruſalem,
& habitabitur ciuitas hæc in æternum. Et ve-
nient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Hieru-
ſalem, & de terra Beniamin, & de campeſtri, &
de monte, & de ea quæ ad Auſtrum, ferentes
holocauſta, & ſacrificia, & thymiamata, &
munus, & thus, ferentes laudem in domum
Domini. Et erit, ſi non audieritis me, vt ſan-
ctificetis diem ſabbatorum, ne portetis onera,
& ingrediamini per portas Hieruſalem, in die
ſabbatorum: & incendam ignem in portis
eius, & deuorabit turritas domos Hieruſalem.

Perdicis natura & qualitates deſcribuntur, quæ diabolo, eiuſque membris comparatur.

Ad Sabinum.

AMBROSIVS Sabino. *Clamauit
perdix, congregauit quæ non peperit.*
Liceat mihi de ſuperiori ad Ire-
næum de Incarnationis Dominicæ
Sacramento contra Apollinarium,
Epiſtolæ fine, ſequentis omuari ex-
ordium. Celeberrima quæſtio: & Sap.7.
ideò vt poſſimus eam abſoluere, quid de naturâ a- 3 Reg.4
uis iſtius habeat hiſtoria, conſideremus: Nam &
hoc conſiderare non mediocris prudentiæ eſt, ſiqui- Plin.li.
dem & Salomon cognouit naturas animalium, & lo- 15 natu.
cutus eſt de pecoribus, & volatilibus, & de reptilibus, hiſt.ca
& de piſcibus. Dicitur itaque auis iſta plena eſſe do- 11. Ariſ.
li, fraudis, fallaciæ, quæ decipiendi venatoris vias cal- lib.9.de
leat, atque artes nouerit, vt eum à pullis auertat ſuis, hiſt.
omniáque tentamenta verſutiæ non prætermittere, quò anim.
poſſit venantem abducere à nido & cubilibus ſuis. Cer- c.8.
tè ſi inſiſtere aduerterit, tamdiu illudit, quamdiu ſobo-
li fugiendi ſignum tribuat & poteſtatem. Quam vbi
euaſiſſe ſenſerit, tunc ſe & ipſa ſubtrahit, & lubricâ arte
deceptum inſidiantem relinquit. Fertur etiam promiſ-
cuæ eſſe permixtionis, vt in fœminas cum ſummo cer-
tamine mares irruant, & vagâ caleſcant libidine. Vn-
de impurum & maleuolum & fraudulentum animal
aduerſario & circumſcriptori generis humani, fallaciſ-
ſimóque, & impuritatis auctori conferendum putatur.
Clamauit ergò perdix, qui à perdendo nomen accepit,
Satanas ille, qui Latinè contrarius dicitur. Clamauit Geneſ.3.
in Eua primùm, clamauit in Cain, clamauit in Pharao- & 4.
ne, Dathan, Abiron, Core, clamauit, in Iudæis, quan- Exod. 5
do petierunt ſibi fieri deos, cùm Moyſes Legem Num.
acciperet. Clamauit iterùm, quando de Saluatore di- 16.
xerunt: *Crucifigatur, crucifigatur*, &: *Sanguis eius ſuper* Exod 32
nos, & ſuper filios noſtros. Clamauit, quando ſibi Regem Mat.27
fieri poſtulauerunt, vt recederent à Domino Deo Rege. 1.Reg.8
Clamauit in omni vano & perfido. His vocibus congre-
gauit ſibi populos, quos non creauerat: Deus enim ho-
minem ad imaginem ſuam fecit, & diabolus ſibi homi- Geneſ.1
nem vocis ſuæ fraude ſociauerat. Congregauit ſibi na-
tionum populos, faciens diuitias non cum iudicio. Vn-
de in prouerbio eſt de diuite auaro: *Quia perdix iſte con-
gregat diuitias non cum iudicio.* At verò meus Ieſus quaſi
iudex bonus cum iudicio omnia agit, qui venit, ſicut Eſai.63
ſcriptum eſt, dicens: *Ego loquor iuſtitiam & iudicium
ſalutaris.* Eâ igitur gratiâ deprædatus eſt perdicem il-
lum diabolum, abſtulit ei malè congregatas diuitias
multitudinis, reuocauit ab errore animas Gentium,
mentéſque nationum deuiantium. Et quia diaboli voce
deceptos ſciebat, & ipſe vt vincula nexúſque veteris
erroris ſolueret, clamauit primùm in Abel, cuius cla-
mauit vox ſanguinis. Clamauit in Moyſe, cui dixit: Geneſ.4
Quid clamas ad me? Clamauit in Ieſu Naue: clamauit Exo.14.
in Dauid, qui ait: *Clamaui ad te, ſalua me:* clamauit & in Ioſue.1.
omnibus Prophetis. Vnde & ad Eſaiam dicit: *Clama*, & Pſal.118
ille ait: *Quid clamabo?* Clamauit in Salomone, con- Eſai.40
uocans eum altiſſima prædicatione ad ſapientiam: *Ve-
nite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miſ-* Prou.9.
cui vobis. Clamauit etiam in corpore ſuo, ſicut ſca-
rabæus in ligno. Clamauit vt inſidiatorem falleret & Habac.2
circumueniret, dicens: *Deus Deus meus! quare me de-* Mat.27
reliquiſti? Clamauit vt diſpoliaret, reſpondens latro-
ni. *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.* Ita- Luc.23.
que vbi clamauit Ieſus, continuò perdix ille à congre-
gatis in dimidio dierum ſuorum derelictus eſt. Vnde
& quidam naturæ perdicis etiam iſtud aptandum pu-
tarunt, eò quòd aliena diripiat oua, & foueat ſuo cor-
pore, atque hac ſuâ fraude partus alienos ſtudeat ac-

quirere. Sed (quod aiunt, cornicis oculum: habent enim & volatilia ſuas artes) vbi iſtud aduerterit cuius aut ſingula oua direpta, aut cubile fuerit inuaſum, ſollicitata ſoboles errore ſimilitudinis, ſpeciei ſimulatione decepta, etſi infirmior viribus, induit ſe atque armat verſutiâ, & cùm labor omnis impenſus nutrimentorum educantem exhauſerit, atque adoleſcere pulli cœperint, tunc vocem emittit, & quadam pietatis tubâ prolem aduocat. Quæ naturali quodam auditu excitata agnoſcit parentem, & ſimulantem deſerit. Ità cùm vult congregare quæ non peperit, amittit quos nutriendos putauit. Non ſuperfluò igitur & Ieſus clamauit, vt quia totius mundi populus voce perdicis, G blanditiis, arte, ſpecie deceptus ab Auctore proprio deuiauerat lubricas artes ſequutus, veri parentis voce reuocatus fallacem relinqueret, atque in dimidio dierum eius fraudulentum deſereret, id eſt ante huius finem ſæculi, cui nos eripuit Dominus Ieſus, ad vitam æternam vocauit. Itaque nunc mortui mundo, viuimus Deo. Cùm igitur perdix iſte penitùs à falſis filiis derelictus fuerit, tunc erit ſtultus ille quẽm elegit Deus, & ſapientem confudit, ſaluus: quoniam quæ ſtulta ſunt mundi, elegit Deus. Ideò ſi quis videtur ſapiens eſſe in hoc ſæculo, ſtultus fiat, vt ſit ſapiens. Vale, fili! & nos dilige, vt facis, quoniam nos te diligimus.

Galat. 1 Rom. 6. 1.Cor. 1. 1.Cor. 3

SANCTI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, IN CAP. XIII. DANIELIS

PROPHETÆ SERMONES DVO.

Danielis Cap. XIII.

ET erat vir habitans in Babylone, & nomen ei Ioachim: & accepit vxorem nomine Suſannam, filiam Helchiæ, pulchram valde, & timentem Dominum: & parentes eius iuſti, & docuerunt filiam ſuam ſecundùm Legem Moyſis. Et erat Ioachim diues valde, & erat ipſi hortus vicinus domui eius: & ad eum congregabantur Iudæi, eò quòd eſſet ipſe honorabilior omnibus. Et deſignati ſunt duo ſeniores ex populo iudices in anno illo, de quibus loquutus eſt Dominus: Quia egreſſa eſt iniquitas ex Babylone, à ſenioribus iudicibus, qui videbantur gubernare populum. Iſti expectabant in domo Ioachim, & veniebant ad eos omnes litigantes. Et factum eſt quando recedebat populus medio die, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in horto viri ſui. Et videbant eam duo ſeniores quotidie ingredientem & deambulantem, & facti ſunt in concupiſcentiâ eius: & peruerterunt ſuum ſenſum, & declinauerunt oculos ſuos, vt non reſpicerent in cælum; neque recordarentur iudiciorum iuſtorum. Et erant ambo compuncti circà eam, & non annunciauerunt ad inuicem dolorem ſuum; quia erubeſcebant annuntiare concupiſcentiam ſuam, quòd volebant commiſceri ei. Et obſeruabant diligenter quotidie videre illam. Et dixit alter ad alterum: Eamus in domum, quia prandij hora eſt. Et egreſſi diſceſſerunt ab inuicem, & reuerſi venerunt in idipſum: & ſciſcitantes ab inuicem cauſam, confeſſi ſunt ad inuicem concupiſcentiam ſuam: & tunc communiter conſtituerunt tempus quando ipſam poſſint inuenire ſolam. Et factum eſt cùm obſeruarent ipſi diem aptum, ingreſſa eſt Suſanna, ſicut heri & tertia die cum duabus ſolis puellis, & deſiderauit lauari in horto, quia æſtus erat: & non erat vllus ibi præterquàm duo ſeniores abſconditi, & obſeruantes eam. Et dixit puellis ſuis: Afferte iam mihi oleum & ſmigma, & oſtia horti claudite, vt lauer. Et fecerunt ſicut dixit: & clauſerunt oſtia horti, & egreſſæ ſunt per obliquas portas, vt H afferrent præcepta eis: & non viderunt ſeniores, quia erant abſconditi. Et factum eſt vt egreſſæ ſunt puellæ, ſurrexerunt duo ſeniores, & accurrerunt ei, & dixerunt: Ecce oſtia horti clauſa ſunt, & nemo videt nos, & in concupiſcentiâ tui ſumus: ideò concumbe nobiſcum, & eſto nobiſcum, alioqui teſtificabimur contrà te, quia erat tecum iuuenis, & propterea emiſiſti puellas à te. Et ingemuit Suſanna, & ait: Anguſtiæ mihi vndique; ſiue enim hoc fecero, mors mihi eſt; ſiue non fecero, non effugiam manus veſtras; eligibilius mihi eſt non facientem incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini. I Et exclamauit voce magnâ Suſanna: clamauerunt autem & duo ſeniores aduerſus eam, & currens vnus aperuit portas. Vt autem audierunt clamorem in horto qui ex domo, inſilierunt per obliquam portam, vt viderent id quod acciderat ei. Quando autem dixerunt ſeniores verba ſua, erubuerunt ſerui valde, quia vmquàm non dictus eſt ſermo talis de Suſanna. Et factum eſt die K craſtina, vt conuenit populus ad virum eius Ioachim, venerunt duo ſeniores pleni iniquâ cogitatione contrà Suſannam, vt interficerent eam. Et dixerunt coràm populo: Mittite ad Suſannam filiam Helchiæ quæ eſt vxor Ioachim. Illi autem miſerunt. Et venit ipſa, & parentes eius, & filij eius, & omnes cognati eius. At Suſanna erat delicata valde, & pulchra ſpecie. At iniqui iuſſerunt diſcooperiri eam (erat enim cooperta) vt ſatiarentur pulchritudine eius. Flebant autem qui ab eâ, & omnes videntes eam. L Surgentes autem duo presbyteri in medio populi, poſuerunt manus ſuper caput eius. Illa autem flens reſpexit in cælum, quia erat cor eius confidens in Domino. Dixerunt autem ſeniores: Deambulantibus nobis in horto ſolis, ingreſſa eſt hæc cum duabus ancillis, & clauſit oſtia horti, & dimiſit ancillas: & venit ad eam iuuenis qui erat abſconditus, & concubuit cum eâ. Nos autem exiſtentes in angulo horti, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos: & vi-

dentes commixtos eos, illius quidem non potuimus compotes fieri, eò quòd præualuit ipſe ſuper nos, & aperiens oſtia, exiliuit: hanc autem apprehendentes interrogauimus, quis erat iuuenis, & non voluit annuntiare nobis: hæc teſtificamur. Et credidit eis multitudo, quaſi ſenioribus populi, & iudicibus, & condemnauerunt eam vt moreretur. Exclamauit autem voce magnâ Suſanna, & dixit: Deus æterne, abſconditorum cognitor, qui ſcis omnia antequàm fiant ea, tu ſcis quia mendaciter contrà me teſtificati ſunt: & ecce morior non faciens quidquam, quorum iſti malignati ſunt contrà me. Et exaudiuit Deus vocem eius: & adductâ eâ vt periret, ſuſcitauit Deus Spiritum ſanctum pueri iunioris, cui nomen Daniel: & clamauit voce magna: Mundus ego ſum à ſanguine huius. Conuerſus eſt autem omnis populus ad eum, & dixerunt: Quis ſermo iſte quem tu loquutus es? Ille autem in medio eorum, dixit: Sic fatui filii Iſraël, non iudicantes, neque certum cognoſcentes, condemnatis filiam Iſraël. Reuertimini ad iudicium: falſa enim iſti teſtificati ſunt contrà eam. Et reuerſus eſt omnis populus cum feſtinatione, & dixerunt ei ſeniores: Veni, ſede in medio noſtrum, & annuntia nobis: quia tibi dedit Deus honorem ſeniorum. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos. Vt autem ſeparati ſunt vnus ab vno, vocauit vnum eorum, & dixit ei: Inueterate dierum malorum; nunc venerunt peccata tua, quæ faciebas priùs iudicans iudicia iniuſta, & quidem innocentes condemnans, dimittens autem noxios, dicente Domino: In-
Exo. 23. nocentem & iuſtum non interficies. Nunc ergò hanc ſi vidiſti, dic ſub quâ arbore vidiſti eos conuerſantes ad inuicem? At ille dixit: Sub ſchino. Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es in tuum caput: iam enim Angelus Dei accipiens ſententiam à Deo, ſcindet te medium. Et amouens eum, iuſſit adducere alterum, & dixit ei: Semen Chanaam, & non Iuda! pulchritudo decepit te, & concupiſcentia peruertit cor tuum. Sic faciebatis filiabus Iſraël, & illæ timentes conuerſabantur vobis; ſed non filia Iuda ſuſtinuit iniquitatem veſtram. Nunc ergò dic mihi ſub quâ arbore deprehendiſti eos conuerſantes ad inuicem? Ille autem dixit: Sub pino. Dixit autem ei Daniel: Recte mentitus & tu in tuum caput: manet enim Angelus Dei gladium habens, vt ſecet te medium, vt interficiat vos. Et exclamauit omnis ſynagoga voce magnâ, & benedixerunt Deo qui ſaluat ſperantes in eum. Et ſurrexerunt in duos ſeniores; quia conuicerat eos Daniel ex ore ſuo falſum teſtimonium dixiſſe, & fecerunt eis ſicut malignati ſunt proximo, vt facerent ſecundùm legem Moyſis: & interfecerunt eos: & ſaluatus eſt ſanguis innoxius in die illâ. Helchias autem & vxor eius laudauerunt Deum ſuper filiâ ſuâ Suſannâ cum Ioachim viro ſuo, & cognatis omnibus, quia non eſt inuenta in eâ turpis res. Et Daniel factus eſt magnus in conſpectu populi à die illâ &

A vltrà. Et Rex Aſtyages appoſitus eſt ad patres ſuos, & accepit Cyrus Perſes regnum eius.

Sermo primus.

MIRVM forſitan videatur vobis, fratres! cur Dominus apud Præſidem Pilatum à Principibus Sacerdotum accuſetur, & taceat, nec nequitiam eorum ſuâ reſponſione conuincat, cùm vtique ingeſtam accuſationem nonniſi refellere ſoleat ſubſecuta de-
B fenſio. Mirùm, inquam, fit, fratres! quod arguatur Saluator, & taceat: Taciturnitas enim interdum pro conſenſu habetur. Videtur namque confirmare quod obiicitur, cùm non vult reſpondere quod quæritur. Accuſationem ergò ſuam Dominus tacendo confirmat. Non planè accuſationem ſuam tacendo confirmat; ſed deſpicit non refellendo: Bene enim tacet, qui defenſione non indiget. Ambiat defendi, qui metuit ſuperari: feſtinet loqui, qui timet vinci. Chriſtus autem cùm condemnatur, ſuperat: cùm iudicatur, vincit, ſicut ait Propheta: *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris.* Psal. 50 Quid ergò opus erat ei loqui ante iudicium, cui ipſum iudicium erat plena victoria? Vincit enim cùm iu-
C dicatur Christus; quia ſic innocens approbatur. Vnde ait Pilatus: *Innocens ego ſum à ſanguine huius Iuſti.* Mat. 27. Melior eſt igitur cauſa, quæ non defenditur & probatur, plenior iuſtitia eſt quæ non verbis adſtruitur; ſed veritate fulcitur. Taceat lingua neceſſe eſt, vbi ipſa æquitas ſibi adeſt. Taceat lingua in bono negotio; quia & malas cauſas obtinere conſueuit. Nolo ſic defendi iuſtitiam: ſicut ſolet iniquitas excuſari. Quod vincit Chriſtus, non orationis eſt; ſed virtutis. Scit enim Sal- 1. Cor. 1 uator, qui eſt Sapientia, quomodò tacendo vinceret, quomodò non reſpondendo ſuperaret, atque ideò cauſam ſuam mauult comprobare quàm dicere. Quæ enim res illum compelleret ad loquendum, cùm ſilen-
D tium ſatis ſufficeret ad vincendum? Sed fortaſſe metus eum cogeret, nec ſalutem perderet, niſi quòd ipſa erat tota cauſa victoriæ: Suam enim ſalutem perdidit, vt ſalutem omnium lucraretur. In ſe vinci maluit, vt victor eſſet in cunctis: Sed quid de Chriſto loquar? Suſanna mulier apud inimicos ſuos tacuit, & vicit: Non enim apud Danielem iudicem verborum ſe ratione defendit, non patrocinij ſermone tutata eſt; ſed in ſanctâ fœminâ, tacente linguâ, pro eâ caſtitas loquebatur: Caſtitas enim Suſannæ adfuit in iudicio, quæ eam defendit & in paradiſo: Ibi enim pudori eius conſuluit, hic ſaluti. Ibi ne macularetur pudicitia, hic ne innocentia
E damnaretur. Caſtitas ergò Suſannæ & ſeniores impudicos cõuicit in paradiſo, & in iudicio falſos accuſatores obtinuit, biſque victrix reos facit teſtimonij, quos reos fecerat adulterij, atque tandem iudicem meretur caſtitas Danielem puerum iuniorem, necdum pubeſcentis ætatis. Multum igitur de Deo pudicitia conſequitur, cùm iudicem virginem promeretur: Secura enim eſt de victoriâ caſtitas, cui eſt iudicatura virginitas. Pudicitiæ autem cauſam, niſi vir pudicus audire non debuit: Talem enim arbitrum meretur caſtimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Su-
F ſannæ negotio, cùm eam falſis accuſationibus vellet plebs imperita damnare, ait idem: *Mundus ego ſum à ſanguine eius.* Quo dicto peccantis populi reuocauit errorem. Hac ergò voce circà Suſannam Daniel vtitur, quâ circà Dominum vſus eſt & Pilatus. Ait enim Pilatus: *Mundus ego ſum à ſanguine huius Iuſti.* Eadem igitur ſententiâ ſoluitur pudicitia, quâ eſt abſoluta iuſtitia; ſed Daniel meliùs quàm Pilatus: Ille enim pudicum ſan- Mat 27 guinem non condemnat, ſed liberat: hic autem iuſtum ſanguinem confitetur, & tradit; Quid enim profuit teſtimonium perhibuiſſe innocentiæ, & velut reum addixiſſe nequitiæ: niſi quod grauius peccatum eſt, vnum eumdémque & pronuntiare iuſtum, & tradere quaſi cri-

mines & pecora, & clamauerunt ad Deum ve- A hementer. Et reuerſus eſt vnuſquiſque de viâ ſuâ malâ, & iniquitate quæ erat in manibus eorum, dicẽtes: Quis ſcit ſi pœnitentiam aget Deus, & reuertetur ab irâ furoris ſui, & non peream9? Et vidit Deus opera eorum, quoniam reuerſi ſunt à viis ſuis malis, & egit pœnitentiam Deus ſuper malitia, quam loquutus eſt vt faceret eis, & non fecit.

Ionæ Cap. IV.

ET contriſtatus eſt Ionas triſtitia grandi, & B confuſus eſt, & orauit ad Dominum, & ait: O Domine, nonne iſti ſermones mei ſunt, adhuc exiſtente me in terra mea? Propterea præueni fugere in Tharſis, quia cognoui quòd miſericors & miſerator ſis, patiens & multæ miſericordiæ, & agens pœnitentiam ſuper malitiis. Et nunc, dominator Domine, tolle animam meam à me; quia bonũ mori me magis quàm viuere. Et dixit Dominus ad Ionã: Si vehementer contriſtatus es tu? Et egreſſus eſt Ionas ex ciuitate, & ſedit contrà Orientem, & fecit ſibi tabernacu- C lũ, & ſedit ſub eo in vmbra, donec videret quid erit ciuitati. Et præcepit Dominus Deus cucurbitæ, & aſcendit ſuper caput Ionæ, vt vmbraret eum, & protegeret eum à malis ſuis. Et lætatus eſt Ionas ſuper cucurbita gaudio magno. Et præcepit Deus vermi matutino in craſtinum, & percuſſit cucurbitam, & areſacta eſt. Et factum eſt, cùm oriretur ſol, & pręcepit Deus ſpiritui ardoris, vrenti, & percuſſit ſol ſuper caput Ionæ, & anguſtiabatur, & relinquebatur anima D ſua, & dixit: Bonum mihi mori quàm viuere. Et dixit Dominus ad Ionam: Si valde contriſtatus es tu ſuper cucurbitam? Et ait: Valde contriſtatus ſum ego vſque ad mortem. Et dixit Dominus: Tu pepercisti ſuper cucurbita, pro qua non laboraſti ſuper ea, neque enutriſti eam, quę ſub nocte nata eſt, & ſub nocte periit: ego autem non parcam ſuper Niniue ciuitate magna, in qua habitant plures quam duodecies decem millia virorum, qui non cognouerunt dexteram ſuam, neque ſiniſtram, & iumenta multa.

Enarratio prima.

Niniuitæ ieiunio, & aliis pœnitentiæ operibus comminatam Dei euaſerunt iram, & eius ſunt miſericordiam conſecuti: quorum exemplo ad diuinam nobis comparandam clementiam ſeriò prouocamur.

LEGIMVS in recitatâ Ionæ Prophetæ lectione, quòd cùm Niniuæ ciuitati ſubuerſio diuinitùs immineret, & iuxtà ſententiam Dei deſtruendi illam tempus ingrueret, conſiſtentes in eâ aliud non habuiſ- F ſe præſidium, niſi vt abiectis crapuloſis epulis, ieiunia continuata ſuſciperent, & diuitiarum ambitione ſepoſita, humilitate ſe paupertatis induerent: ſcilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio contingebat: hoc eſt, vt iram diuinitatis, quam luxuriando prouocarant, abſtinendo lenirent: & offenſam quam in eos ſuperbia contraxerat, humilitas mitigaret. Legitur enim: *Et ſurrexit de throno ſuo, & abſtulit ſtolam ſuam à ſeipſo, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere.* In illa ergò tribulatione ipſe Rex, depoſita imperiali purpura, regali ambitione ſubmota, membra ſua cilicio

A præcinxit, atque in ſacco & cinere ſe diebus ac noctibus volutauit. Sapiens itaque Rex, qui ſciret quemadmodùm aduerſa ſibi ſuperare deberet: Hoſtes enim virtute ſuperabat, Deum autem humilitate vincebat. Sapiens planè Rex, qui intelligeret, quibus armis vteretur pro temporis qualitate: Cùm enim inſidiantur illi homines, apprehendit arma bellica: cùm iraſcitur ei Deus, corripit arma iuſtitiæ. Sapiens, inquam, Rex, qui pro ſalute ciuium peccatorem ſe magis confitetur eſſe quàm Regem: Obliuiſcitur enim ſe Regem eſſe, vbi Deum Regem omnium pertimeſcit: nec potentiæ ſuæ meminit, vbi potentiam diuinitatis agnoſcit. Obliuiſcitur ergò ſe Regem eſſe, dum proiicit purpuram, dum diadema de- B ponit; cilicio autem veſtitur & ſacco, ieiuniis perſeuerat, orationibus immoratur. Mira res! dum ſe Regem hominum eſſe non meminit, Rex incipit eſſe iuſtitiæ. Religioſus igitur Princeps non perdidit imperium; ſed mutauit: Principatum enim antè militaris diſciplinæ tenuit, nunc cæleſtium diſciplinarum obtinet principatum. Non, inquam, perdidit imperium; quia, ſine ferro, ſine iuſtitia pro ciuium ſalute primus inuigilat. *Et prædicatum eſt in Niniue à Rege, & ab omnibus magnatibus eius, dicens: Homines & iumenta, boues & oues non guſtent, neque paſcantur, & aquam non bibant.* Primus planè inuigilat, quia vt tota ciuitas ieiunaret, famem ſibi Rex primus indixit: & ſolus omnium cauſâ prior cœpit eſurire quàm C miles: neceſſe enim erat, vt qui potentior cunctis fuerat, deuotior fieret vniuerſis. Exemplo ergò ſuo præparat religionis exercitum, non armis; ſed ſolâ deuotione munitum, iubet omnem ſexum, omnem ætatem à diuerſis epulis abſtinere. Additur religioſo exercitui numerus, cũ in tali deuotione etiam infantia militare compellitur: Inquit enim: *A magno eorum vſque ad paruulum ipſorũ:* Pietas enim eſſe creditur in tali cauſâ, paruulis quoque cibi ſubſtantiam denegare. Non enim ſufficiebat ad placandum Deum peccantium ſatisfactio, niſi ſeniorũ quoque peccata, paruulorum innocentia deploraret, & fle- D tibus alienis delicta ſua iuuentus ablueret. Iſta autem, 1. Cor. fratres! omnia in commotionem noſtri facta eſſe nemo 10. eſt qui neſciat, vt quotieſcumque tribulationibus perurgemur, ad hæc præſidia concurramus: vt puta aduerſarius imminet, inimicus in promptu eſt, ieiunemus, vt vincamus. Solent quidem homines quotieſcumque neceſſitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas Gentes auxilij cauſâ deſtinare legatos. Nos, quod eſt melius, legationem ad Deum per ieiunia deſtinemus, ab ipſo imploremus auxilia, ad ipſum nos corde & orationibus cõferamus: Auxilium enim Niniuitæ non aliunde rogando peruenerunt; ſed de ſuis ieiunando viſceribus exegerunt: Cur enim petat ab altero, qui intra ſe poteſt inuenire E quod quærit? Quantò enim Deo viciniores fuerimus, tantò aduerſarii noſtri a nobis longiùs repellentur. Oportet igitur proximos nos fieri Deo, quoniam dicit Pro- Pſal. 72 pheta: *Ecce qui elongant ſeſe à te, peribunt.* Quod ſi à Deo qui longè ſunt, peribunt: vtique qui ſunt proximi, ſaluabuntur. Aliter ergò proximi Deo eſſe non poſſumus, niſi ad eum ieiuniis & orationibus, & eleemoſynis propinquemus: Deus enim ipſe ſemper miſericors, ieiunus & ſanctus eſt. Atque ideò qui vult proximus Deo eſſe, debet imitari hoc eſſe quod eſt Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixit tota: non ſolùm enim ſenes, iuuenes & infantes; ſed etiam pecora legimus ieiunaſſe. Mira res! ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati conditio non conſtringit. F Vnde & nos, fratres! temporum anguſtias ſuſtinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & miſericordiam Dei cunctorum abſtinentiâ deplorare. Nam quale ſit, hoc Chriſtianum pro ſalute ſuâ non facere, quod pecora pro hominum ſalute fecerunt: niſi quod ſtolidior pecore eſt, qui indicto pro ſe à Sacerdote ieiunio non ieiunat. Nonne enim pecus eſt qui non intelligit quid illi immineat, quid incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia: tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Deſperationis enim genus eſt, tunc te manducare cùm abſtinere debeas: tunc

gaudere, cùm debeas deplorare. De hac deſperatione G Apoſtolus dicit: quod a nobis auertat Deus, *Manducemus & bibamus: cras enim moriemur*. Ieiunemus ergò, fratres! ſine intermiſſione, vt hoſtes noſtros orationibus & abſtinentiâ ſuperare poſſimus, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. [1.Cor. 15.]

Enarratio altera.

Diximus anteriore Dominico Niniuitas in tribulatione poſitos diuinitatis miſericordiam per abſtinentiam meruiſſe, & ciuitatem ſuam de periculo, ieiuniis liberaſſe. Dicitur enim: *Et vidit Deus opera eorum, quoniam reuerſi ſunt à viiis ſuis malis: & egit pœnitentiam Deus ſuper malitiâ quam locutus eſt vt faceret eis, &* H *non fecit.* Tantæ fuerunt Niniuitæ ſapientiæ, vt non alienis ſe præſidiis defenderent; ſed propriâ deuotione ſaluarent: Nam non ſtatim deſperauerũt de ſalute ſuâ; quia audierunt à Propheta cum ciuitatis ſe mœnibus ſubuertendos; ſed quantò proximum annuntiabatur excidium, tantò magis religioſis actibus armabantur: nec reliquerunt euertendam ciuitatem ſuam; ſed in eâ potiùs permanſerunt: ſapientes ſcilicet, vt quæ ciuium vexabatur peccatis, ciuium orationibus ſaluaretur. & cui perditionẽ mala conuerſatio intulerat, ei ſalutem deuotio religioſa conferret: Iuſtum enim erat vt quos fuerat paſſa peccatores, eoſdem haberet proprios defenſores: Ciuitati enim non niſi propter ciuium peccata infertur excidium. Deſine ergò peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis I patriam? Si vis ſaluus eſſe, tuà potius peccata ſubterfuge. Si tu peccare deſieris, victus eſt inimicus. Dicit ad Abraham Scriptura diuina per decem Iuſtos patriam poſſe ſaluari. [Gen. 18.] Igitur ſi iuſti ſunt, qui ſaluam faciunt patriam, vtique iniuſti ſunt qui relinquunt. Et ſi illi propter præſentiam ſuam conſequuntur gratiam: neceſſe eſt, vt ij propter deſolationem mereantur offenſam. Iniuſtus planè & impius eſt filius, qui periclitantem deſerit matrem: Mater enim quodãmodò dulcis eſt patria, quæ te genuit, quæ nutriuit, quæ vt fugere poſſis diuitem te fecit: nam ſi non tibi ſuppeteret ſumptus copioſa ſubſtantia, fugæ præſidiũ non haberes: atque ideò auaritia ductus, dum metuis diuitias tuas perdere, impius in matrem eſſe non dubitas. Vnde intelligimus plùs te pecuniæ tuæ conſulere quàm ſaluti. Dic mihi, ô bone ciuis! cur fugere diſponis? cur patriam derelinquis? Captiuitatem fortaſſe metuis. Da veniam, non intelligis, neſcis quòd hæc eſt prima captiuitas, patriam non videre, & quod grauius eſt omni malo hoſtili, peregrinationis exilium. Solet qui aliquid ſceleris admiſerit, huiuſmodi pœna damnari, vt pellatur patriâ, regionibus incognitis relegetur. Hoc igitur malum propriâ tibi prouides voluntate, quod ſolet ſupplicij causâ damnatus excipere: Sed ponamus te forti eſſe animo, & æquanimiter tolerare poſſe peregrinationis iniuriam. Dic mihi, quâ inter extraneos libertate victurus es? nonne cùm loqui cœperis, obiicietur tibi? Vnde iſte exul, vnde iſte fugitiuus aduenit? num & noſtram ciuitatem opprimere nititur, ſicut patriam ſuam preſſit? Ità autem aporiaberis, ità conturbaberis, vt libertati tuæ metuens, verearis ne ingenuitatis tuæ ibi non inuenias aſſertorem, mihi crede, in aliena patria tanta auditurus es, quanta in tua patria aliis ſæpe dixiſti. Illud autem nolo dicere quòd quamuis diues ſis in patria tua, quamuis copioſis opibus perfruaris, ſtatim vt exieris de domo tua, mendicus & pauper es. Dicit ergò Deus ad Abraham, per decem iuſtos ciuitatem poſſe ſaluari. Malè igitur de te ſentis, popule Chriſtiane! ſi in tanto cœtu noſtro ad ſaluandam ciuitatem decem iuſtos eſſe non credis: Dum enim deſeris patriam, profiteris non ea eſſe dignos, quorum meritis liberetur. At ego vereor ne omnibus in ea iuſtis relictis, tu ſolus qui deſeris, inueniaris iniuſtus. Sed nolo de decem iuſtorum numero te perturbes: legimus etiam quod de Sodomitarum excidio meritis ſuis Lot ſolus liberauerit Segor ciuitatem: quòd [Gen. 19.] magis valuerit ad ſaluandum vnius gratia, quàm ad euertendum peccata multorum: Exeunti enim illi de Sodomis, hoſpitij cauſa Segor parua conceditur. Quod ſi iuſto hoſpitij donatur ciuitas, quantò magis iuſto patria conceditur?

S. AMBROSII IN IONAM PROPHETAM ENARRATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN MICHÆAM PROPHETAM OBSERVATIONES.

Michææ Cap. I.

ET factum eſt verbum Domini ad Michæam K Moraſtitbem in diebus Ionathan & Achaz, & Ezechiæ Regum Iuda, de quibus vidit de Samaria & de Hieruſalem. Audite populi omnes ſermones, attendat terra & omnes qui in ea, & erit Dominus Deus in vobis teſtimonium, Dominus ex domo ſancta ſua. Quia ecce Dominus egreditur de loco ſuo, & deſcendet, & aſcendet ſuper excelſa terræ: & commouebuntur montes ſubter eum, & valles tabeſcent ſicut tabeſcit cera à facie ignis, & ſicut aqua profluens in deſcenſu. Propter impietatem Iacob omnia hæc & propter peccatum domus Iſraël. Quæ L impietas Iacob, nonne tu Samaria? & quod peccatum domus Iuda, nonne Hieruſalem? Et ponam Samariam in pomorum cuſtodiam agri, & in plantationem vineæ, & detraham in voragine lapides eius, & fundamenta eius reuelabo: & cuncta ſculptilia eius euertent, & omnes mercedes eius comburent igni, & cuncta idola eius ponam in perditionem; quia ex mercedibus fornicationis congregauit, & ex mercedibus fornicariæ deſtruxit. Propter hoc planget & lugebit; ibit diſcalciata & nuda, faciet planctum quaſi draconum, & luctum quaſi filiarum Sirenum; quia obtinuit plaga eius, quia venit vſque ad Iudam, tetigit vſque ad portam populi mei in Hieruſalem. Qui in Geth non magnificemini, & qui in Bachim non reædificeris de domo deriſus terram: aſpergite deriſum veſtrum habitantes bene ciuitates eius. Non eſt egreſſa habitatrix Sænan, plangite domum quæ eſt iuxtà eam, accipiet ex vobis plagam doloris. Quis cœpit in bona quæ habitat in doloribus? quia deſcenderunt mala à Domino in portis Hieruſalẽ, ſonitus curruum & equitatorum habitans Lachis, princeps peccati es filiæ Sion; quia in te inuentæ ſunt impietates Iſraël, ideò dabit emiſſarios vſque ad hereditatem Geth: domus vanæ fruſtrà fuerunt Regibus Iſraël, donec heredes adducant tibi, habi-

tans Laehis hereditas tua. Vſque ad Odolam A veniet gloriҫ filiҫ Iſraël. Decaluare & tondere ſuper filios delicatos tuos: dilata caluitiũ tuum, ſicut aquila, quoniam captiui ducti ſunt ex te.

Cap. II.

FActi ſunt cogitantes labores, & operantes mala in cubilibus ſuis, & ſimul cum die conſummabant ea; quia non eleuauerunt ad Dominum manus ſuas: & deſiderabant agros, & diripiebant pupillos, & domos opprimebant, & B diripiebant virum, & domum eius, virum & hereditatem eius. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego eogito ſuper tribum iſtam mala, de quibus non auferatis colla veſtra, & non ambuletis erecti; quia tempus malum eſt. In die illâ ſumetur ſuper vos parabola, & plangetur planctus in cantico dicentium: Miſeriâ vaſtati ſumus: pars populi demẽſa eſt funiculo, & non erat qui prohiberet eam, vt auerteret illum. Agri noſtrl diuiſi ſunt, propter hoc non erit mittens funiculum in hereditate, in Eecleſiâ Domini. Ne flete C lachrymis, neque plorent ſuper his. Non abüciet opprobria, qui dicit: Domus Iacob prouocauit ſpiritnm Domini, ſi hæ adinuentiones eius ſunt: nonne ſermones eius boni cum eo, & recti ambulauerunt? Et priùs populus meus reſtitit in inimicitiam contrà pacem eius, pellem eius excoriauerunt, vt auferrent ſpem, contritionem belli. Duces populi mei proiicientur de domibus deliciarum ſuarum: propter malas adinuentiones ſuas eiecti ſunt. Propinquate montibus æternis, ſurge & ambula; quia non eſt tibi D ipſi requies propter immunditiam. Corrupti eſtis corruptione, fugiſtis nemine perſequente. Spiritus ſtatuit mendacium, ſtillauit ibi in vinum & in ebrietatem, & erit tibi de ſtillâ populi huius. Congregatus congregabitur Iacob, eum omnibus ſuſcipiens ſuſcipiam ipſos reliquos, domus Iſraël, in idipſum, ponam auerſionem eorũ ſicut oues in tribulatione, quaſi gregem in medio cubilis ſui, exllient ex hominibus. Aſcende per diuiſionem ante faciem eorum. Dimiſerunt & pertranſierunt portam, & egreſſi ſunt per E eam, & exiuit Rex eorum ante faciem eorum, & Dominns dux erit eorum.

Cap. III.

ET dicet: Audite iam principatus Iacob, & reliqui domus Iſraël: nonne vobis eſt ſcire iudicium? exoſi bona, & quærentes mala: diripientes pelles eorum ab eis, & carnes eorum ab oſſibus eorum: ſicut deuorauerunt carnes populi mei, & pelles eorum exeoriauerunt ab eis, & oſſa eorum confregerunt, & diuulſe- F runt ſicut carnes in lebetem, & ſicut carnem in ollam. Sic clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos: & auertet faciem ſuam ab eis in temporeillo, eò quòd impiè egerunt in adinuentionibus ſuis. Hæc dicit Dominus ſuper Prophetas, qui ſeducunt populum meum, qui mordent in dentibus ſuis, & qui prædicant ſuper eos paeem, & non eſt data in ore eorum, ſanctificauerunt ſuper eum prælium. Propterea nox vobis erit de viſione, & tenebræ vobis ſunt ex diuinatione: & occumbet ſol ſuper Prophetas, & contenebreſeet ſuper eos dies: & confundentur qni vident ſomnia, & confundentur arioli, & maledicent eis omnes; quia non eſt qui exaudiat eos. Niſi ego impleuero fortitudinem in ſpiritu Domini, & iudicium & potentiam, vt annuntiem Iacob impietates ſuas, & Iſraël peecata ſua. Audite iam hæc, duces domus Iacob, & reliqui domus Iſraël: qui abominamini iudicium, & omnia recta peruertitis: qui ædificatis Sion in ſanguinibus, & Hieruſalem in iniquitatibus. Duces eius cum muneribus iudicauerunt, & Sacerdotes eius cum mercede reſponderunt, & Prophetæ eius eum argento diuinabant, & ſuper Dominnm requieſcebant, dieentes: Nonne Dominus in nobis eſt? non venient ſuper nos mala. Idcircò propter vos, Sion: quaſi ager arabitur, & Hieruſalem vt pomorum cuſtodia erit, & mons domus in locum ſaltus.

Cap. IV.

ET erit In nouiſſimo dierum manifeſtus mons domus Domini. Præparatus ſuper verticem montium, & eleuabitur ſuper colles: & feſtinabnnt ad eum populi, & ibunt Gentes mnltæ, & dicent: Venite, aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & oſtendent nobis viam ſuam, & ambulabimus in ſemitis eius; quia de Sion exibit Lex, & verbum Domini de Hieruſalem. Et iudicabit inter populos multos, & arguet Gentes fortes vſque in longinqnum. Et concident gladios ſuos in aratra, & haſtas ſuas in falces: & non vltrà tollet gens contrà gentem gladium, & nequaquàm dicent vltrà belligerare. Et requieſcet vnuſquiſque ſub vite ſuâ, & vnuſquiſque ſub ficu ſua, & non erit qui exterreat: quia os Domini omnipotentis loquutum eſt hæc. Quia omnes populi ibunt, vnuſquiſque viam ſuam; nos autem ibimus in nomine Domini Dei noſtri in æternum & vltrà. In die illa, dieit Dominus, congregabo eam quæ contrita eſt, & quҫ eiecta eſt, ſuſcipiam; & quos repuleram. Et ponam contritam in reliquias, & repulſam in gentem fortem: & regnabit Dominus ſuper eos in monte Sion, ex nune & vſque in ſæculum. Et tu turris gregis ſquallidi, filia Sion: ad te veniet, & ingredietur principatus primus, regnum de Babylone, filiæ Hieruſalem? Et nunc vt quid cognouiſti mala? numquid Rex non erat tibi? aut conſilium tuum perüt: Cur comprehenderunt te dolores parturientis? Dole, & viriliter age, filia Sion: quaſi pariens; quia nunc egredieris de ciuitate, & habitabis in campo, & venies vſque ad Babylonem, inde liberabit te, & inde redimet te Dominus Deus tuus, de manu inimicorum tuorum. Et nunc congregatæ ſunt ſuper te Gentes multҫ dicentes: Exultabimus, & videant in Sion oculi noſtri. Ipſi autem non cognouerunt cogitationes Domini, & non intellexerunt eonſilium eius; quia congre-

gauit eos vt manipulos areæ. Surge, & mole eos, G filia Sion! quia cornua tua ponam ferrea, & vngulas tuas ponam æneas: & minues populos multos, & conſecrabis Domino multitudinem eorum, & robur eorum Domino vniuerſæ terrę.

Cap. V.

NVnc obſtruetur filia obſtructione, anguſtiam poſuit ſuper nos, in virgâ percutient ſuper maxillam tribus Iſraël. Et tu Bethleem domus Ephrata; minima es vt ſis in milli- H bus Iuda, ex te mihi ingredietur, vt ſit in principem in Iſraël, & egreſſus eius ab initio, à diebus ſæculi. Propterea dabit eos vſque ad tempus parientis quæ pariet, & reliqui fratrum eorum reuertentur ad filios Iſraël. Et ſtabit, & paſcet in fortitudine Domini, & in gloriâ nominis Domini Dei ſui erunt, quia nunc magnificabitur vſque ad terminos terræ. Et hæc erit pax, quando Aſſyrius venerit ſuper terram noſtram, & cùm aſcenderit ſuper regionem noſtram: & conſurgent ſuper eum ſeptem paſtores, & octo morſus hominum. Et paſcent A- I ſur in gladio, & terram Nembrod in foueâ eius, & liberabit de Aſur, cùm venerit ſuper terram veſtram, & cùm aſcendet ſuper terminos veſtros. Erit reliquum Iacob in medio populorum multorum, quaſi roſa à Domino cadens, & quaſi agni ſuper gramen, vt non congregetur quiſquam, neque ſubſiſtat in filiis hominum. Et erunt reliquiæ Iacob in Gentibus. In medio populorum multorum, quaſi leo in iumentis in ſaltu, & quaſi catulus leonis in gregibus peco- K rum. Quemadmodùm cùm pertranſierit, & diuidens rapiat, & non ſit qui eruat, & eleuabitur manus tua ſuper eos qui tribulant te, & omnes inimici tui perdentur. Et erit in illâ die, dicit Dominus, interficiam equos tuos de medio tui, & comprimam quadrigas tuas, & ſubuertam ciuitates terræ tuæ, & auferam omnes munitiones tuas: & auferam veneficia tua de manibus tuis, & qui loquantur non erunt tibi. Et diſperdam ſculptibilia tua, & ſtatuas de me- L dio tui, & non vltrà adorabis opera manuum tuarum. Et ſuccidam lucos tuos de medio tui, & demoliar ciuitates tuas: & faciam in irâ, & in furore vltionem in Gentibus, pro eo quod non audierunt.

Cap. VI.

AVdite iam quæ Dominus dixit: Surge, iudicare apud montes, & exaudiant colles vocem tuam. Audite, populi, iudicium Domini, & valles fundamenta terræ, quia iudicium Domino aduersùs populum ſuum, & M cùm Iſraël iudicabitur. Popule meus! quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi? reſponde mihi. Quia eduxi te de terrâ Ægypti, & de domo ſeruitutis redemi te, miſi ante faciem tuam Moyſen & Aaron, & Mariam? Popule meus! recordare, rogo, quid cogitauit aduerſùm te Balac Rex Moab: & quid ei reſpondit Balaam filius Beor, de Schenis, vſque ad Galgal, vt cognoſceretur iuſtitia Domini. In quo apprehendam Dominum, ſuſcipiam Deum meum excelſum? Si apprehendam eum in holocauſtis, in vitulis anniculis, ſi ſuſcipiet Dominus in millibus arietum, aut in decem millibus caprarum pinguium? Si dedero primogenita mea pro peccato meo, fructum ventris mei pro impietate animæ meæ? Renuntiatum eſt tibi, homo! quid ſit bonum: aut quid Dominus exquirit à te, niſi vt facias iudicium, & diligas miſericordiam: & paratus ſis ire cum Deo tuo? Vox Domini ciuitati clamabitur, & ſaluabit timentes nomen eius. Audi tribus, & quis ornabit ciuitatem? Numquid ignis & domus iniqui theſaurizans theſauros iniquos, & cum iniuriâ iniquâ? Si iuſtificabitur in ſtaterâ iniquus, & in ſacculo pondera doli: de quibus diuitias impietatis impleuerunt habitantes eam, loquuti ſunt mendacia, & lingua eorum exaltata eſt in ore eorum: & ego cruciaui te perditione, propter peccata tua. Tu comedes, & non ſaturaberis, & eiiciam te in temetipſam. Et apprehendes, & non ſaluabis: & quoſcumque ſaluaueris, in gladium tradentur. Tu ſeminabis, & non metes: tu premes oleum, & non vngeris oleo: & vinum, & non bibes. Et diſſipabuntur legitima populi mei, & omnia opera domus Achab, & ambulauiſti in conſiliis eorum, vt traderem te in perditionem, & habitantes eam in ſibilum: & opprobria populorum accipietis.

Cap. VII.

VÆ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe, & ſicut racemum in vindemiâ, cùm non ſit botrus ad comedendum primitiua. Væ mihi anima, quia periit timor à terra, & corrigens in omnibus non eſt: omnes in ſanguine iudicantes, vnuſquiſque proximum ſuum tribulat tribulatione, in malum manus ſuas parantes. Princeps poſtulat, & iudex pacifica verba loquutus eſt, deſiderium animę ſuæ eſt: & ego auferam bona eorum, quaſi tinea comedens, & ambulans ſuper regulam. Væ! vltiones tuæ venerunt, nunc erunt fletus eorum. Nolite credere in amicis, neque ſperetis in ducibus, & ab ea quæ cubat tecum caue, vt non credas aliquid ei. Quia filius contumeliam facit patri, filia ſurget aduerſùs matrem ſuam, nurus contrà ſocrum ſuam. Inimici omnes viri qui in domo eius. Ego autem ad Dominum meum aſpiciam, expectabo in Domino ſalutari meo, exaudiet me Deus meus. Noli ſupergaudere mihi, inimica mea, quia cecidi; ſed reſurgam: quia ſi ſedero in tenebris, Dominus illuminabit me. Iram Domini ſuſtinebo, quia peccaui ei, donec iuſtificet ipſe cauſam ſuam, faciet iudicium meum, educet me ad lucem, vt videam iuſtitiam eius. Et videbit inimica mea, & operietur confuſione, quæ nunc dicit ad me. Vbi eſt Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam, tunc erit in conculcationem, ſicut lutum in viis tuis. Dies lituræ lateris deletio tua, & depellet legitima dies illa: & vrbes tuæ venient in concluſionem, & in diuiſionem Aſſyriorum, & ciuitates tuæ

munitę

munitæ in diuiſionem. A Tyro vſque ad flumen, A
& à mari vſq; ad mare, & à monte vſque ad mõ-
tem: & erit tèrra in diſſipationem cum eis habi-
tantibus eam, propter fructus adinuentionũ eo-
rum. Paſcet populum tuum in virgâ tuâ, oues
hereditatis tuæ habitantes per ſemetipſos in ſal-
tu, in medio Carmeli paſcentur Balanitin & Ga-
laaditin, ſicut dies ſæculi. Et ſecundùm dies e-
greſſionis tuæ de terra Ægypti oſtendam eis mi-
rabilia: videbunt Gentes, & confundentur in
omni fortitudine ſuâ: imponent manus ſuper os
ſuum, aures eorum obſurdeſcent, lingent pulue- B
rem ſicut ſerpentes qui trahunt terrã, turbabun-
tur in clauſura ſua, ſuper DOMINO DEO noſtro
formidabunt, & timebunt à te. Quis DEUS ſicut
tu, auferens peccata, & transferens impietates
his qui reliqui ſunt hereditatis eius? Non conſti-
tuit in teſtimoniũ iram ſuam, quia volens miſe-
ricordiam eſt: ipſe reuertetur, & miſerebitur no-
ſtri, demerget iniquitates noſtras: & proiicien-
tur in profunda maris omnia peccata noſtra. DA-
bit veritatẽ Iacob, miſericordiam Abraham, ſi-
cut iurauit patribus noſtris, iuxtà dies priores. C

Obſeruatio prima.

Anima quomodò à recto labatur tramite, quo proceſſu priſtinum reparet, ad eúmque reuertatur gradum, quove in eo perſeneret, edocetur.

Ad Horontianum.

AMBROSIUS Horontiano. Prophetæ qui-
dem congregationem Gentium, atque Ec-
cleſiæ annuntiarunt ædificationem futurã;
ſed tamen quia in Eccleſiâ non ſolùm for- D
tium animarũ iugis profectus, verumetiam
infirmorum lapſus, & rursùs cõuerſio eſt: ideò poſſumus
ex propheticis Libris colligere, quemadmodũ aut pręcla-
ra illa & fortis anima ſine vllâ gradiatur offenſione, aut
infirmior labatur, aut lapſa reparet, ac reformet gradum.
Cant. 3 Itaque ſicut in Canticis canticorum beatæ illius animæ
& 8. continuos proceſſus legimus; ita in Michæâ, de quo no-
bis Prophetæ ſermo exortus eſt, conſideremus lapſæ cõ-
Mich. 5. uerſionem: Non enim otioſè te mouit. *Et tu Bethleem*
Mat. 2. *domus Ephrata!* quod dictũ eſt ab hoc Prophetâ: Quo-
modò enim poteſt domus furoris eſſe, vbi Chriſtus na- E
tus eſt? Hoc enim exprimunt locorum vocabula; ſed il-
Mich. 1. luſtrant operationum myſteria. Ac primùm conſidere-
mus, quid interpretationis in Latino habeat Michæas.
Significat autem, quis à Deo: vel, vt alibi inuenimus,
Mat 11. quis iſte, Moraſthi filius, heres. Quis autem heres, niſi
Rom. 8. Filius Dei, qui ait: *Omnia mihi tradita ſunt à Patre*? Et
cùm ipſe eſſet heres, nos eſſe voluit coheredes. Meritò,
quis iſte, non e populo vnus; ſed electus ad gratiam Dei,
Mich. 1. in quo loquitur Spiritus ſanctus, qui prophetare cœpit
*in diebus Ionathan, & Achaz, & Ezechiæ Regum Iu-
da.* Quo ordine ſignificatur viſionis profectus. A malis
enim Regibus ad boni Regis peruenit tempora. Et ideò F
quoniam anima afflicta ſub malis antè laborabat Regi-
bus, quem proceſſum conuerſionis ſuæ habeat, conſide-
randum videtur. Deſtructa erat quaſi infirmior, & om-
nis munitio eius facta erat via tranſeuntium, & incurſus
Mich. 4 paſſionum, luxuriæ deliciis reſoluta, ac contrita erat, ac
Eſai. 5. relegata à facie Domini. *Turris eius ſqualida erat,*
quæ poſita eſt (vt in Eſaiæ cantico legimus) in medio
florentis vineæ: Squallet etenim turris, quando vitis
Apoc. 1. areſcit, & ouis ſua errat. Regrediente autem vitis viri-
ditate, vel oue, reſplendet: Nihil enim ſqualidius iniqui-
tate, nihil ſplendidius iuſtitiâ. Ad hanc turrim reuocatur
ouis, quando anima reuocatur à lapſu, & in illâ oue Chri-
ſti regnum redit, quod eſt initium; quia ipſe eſt initium

A & finis, vel initium ſalutis: ſed tamen corripitur priùs, eò
quòd tam grauiter errauerit, & dicitur ei: *Nunc vt quid* Mich. 4
cognouiſti mala: nũquid Rex non erat tibi? Hoc eſt, habe- Ibidem.
bas Regem qui te regeret, & tueretur, deuiare à iuſtitiæ
tramite non debuiſti, relinquere vias Domini, qui tibi ra-
tionabiles ſenſus impartiuit. *Aut conſilium tuum periit?* Ibidem.
quaſi dicat: Vbi ſunt cogitationes tuæ, vbi conſilia, qui- Pſ. 7.
bus præuidere iniuſtitiam, propulſare iniquitates inſito
tibi vigore potuiſti? *Cur comprehenderũt te dolores vt par-* Pſal. 17.
turientis, vt parturires iniquitates, & pareres iniuſtitias?
nullus enim maior eſt dolor, quã is qui peccati mucrone Luc. 13.
vulnerat conſcientiam: neque vllum grauius eſt onus
quàm peccatorum ſarcina, & pondus flagitiorum. De-
B primit animã, curuat vſque ad terram, ne ſe erigere poſ-
ſit. Grauia, fili! grauia nimis delictorum pondera Deniq;
illa in Euangelio mulier quæ curuata erat, ſpeciem præ-
tendens animæ laborantis a Chriſto potuit ſolo erigi.
Huic ergò animæ dicitur: *Viriliter age, & dole, filia*
Sion! vt parturiens. Dolores enim parturientis tribulationẽ Mich. 4
operantur, tribulatio patientiam, patientia probationem, Rom. 5.
probatio ſpem, ſpes autem non confundit in æternum. Si-
mul egeritur atque excluditur omne quod aduerſum eſt
bonis moribus, ne reſidentia eius fruteſcant ſemina, atq; Mich. 4
in nouus iterùm germinent partus. *Cornua tua ponam*
ferrea, & vngulas tuas ponam æneas. Non otioſè dãtur ei
C cornua & vngulæ, vt conterat omnes manipulos areæ,
ſicut vitulus Libani: Niſi enim manipuli contriti fuerint,
paleæ venulaiæ, fructus apparere interiores & abſolui
nequeunt. Comminuit igitur atque excutit priùs anima
proficiens paſſionum ſuperflua, vt fructus ſuos demon-
ſtrare poſſit in ipsâ ſegete. Quæcũque aduerſa ſunt quæ
partus impediant bonos, hęc priùs extirpanda ſunt, ne
his fructifera internecentur animæ ſata. Tunc etiam il-
lud proſpicit prouidus animæ conſultor, vt concludat
eam in voluptatibus ſuis, atque intercludat eius cupidita-
tes, ne in iis delectetur: Viles enim ſunt correptiones Prov. 13
parentis, qui non parcit virgæ, vt obedientem præceptis Prov. 13.
ſalutaribus præſtet animam filii ſui: Virga enim viſitat,
D ſicut legimus: *Viſitabo in virgâ iniquitates eorum.* Itaque Pſal. 88
qui virgâ maxillã percutit Iſraeliticæ animæ, erudit eam Mich. 5.
ad diſciplinam patientiæ Dominicâ correptione: Nemo Hebr. 12
enim deſperare debet, quicumque corripitur atque ar-
guitur: Qui enim diligit filium, corripit. Nemo de reme- Eccleſ.
dio diffidat. Ecce tibi vbi domus furorem videntis erat, 30.
ibi domus panis eſt: vbi crudelitas, ibi pietas: vbi pœna Mat. 2.
innocentium, ibi vulnerſorum redemptio, ſicut ſcriptũ
eſt: *Et tu Bethleem, domus Ephrata! non es minima inter*
Principes Iuda; ex te enim exibit Princeps in Iſrael. Beth-
leem domus panis eſt. Ephrata domus furorem videntis.
Hoc habet interpretatio iſtorum nominũ. In Bethleem Luc. 2.
E natus eſt de Mariâ Chriſtus; eadem autem Bethleẽ quæ Ioan. 6.
Ephrata. In domo igitur furoris generatus eſt Chriſtus,
& ideò iam non domus furoris; ſed domus panis; quia Mat. 2.
panem recepit eum qui deſcendit de cælo. Domus autẽ Hier. 31.
furorem videntis Ephrata; quia illic Herodes dum Chri-
ſtum requirit, perimi ſtatuit infantulos: vnde *Vox in* Pſ. 131.
Rama audita eſt Rachel plorantis filios ſuos: Sed iam ne-
mo timeat; quia requies illa quam quærebat Dauid, au-
dita eſt in Ephrata, inuenta eſt in cãpis ſiluę. Tunc adhuc Luc. 1.
ſilua erat nationũ congregatio; ſed poſteaquam in Chri- Gen. 35
ſtum credidit, fructuoſa facta eſt; quia benedicti ventris
fructũ recepit. Mortua eſt ergò Rachel parturiens; quia
F iam tunc quaſi Patriarchæ vxor furorem Herodis vide-
bat, qui nec minuſculæ ætati pepercit. Simul quia in E-
phratâ peperit Beniamin ſpecie ſuperiorem, myſterio
poſteriorem, Paulum ſcilicet, qui antequã generaretur,
non minimos dolores matri præſtitit, cuius filios perſe-
quebatur. Et illic mortua & ſepulta eſt, vt nos com-
mortui & conſepulti cum Chriſto, in Eccleſiâ reſurga-
mus. Inde enim aliâ interpretatione, vel fœcundata, vel Act. 9.
repleta fructibus, Ephrata ſignificatur. Hîc tamen, id eſt, 1. Tim. 1.
in Libro prophetico inuenimus, ὀλιγοστὸς εἶ, id eſt, in
paucioribus es. In Matthæo autem: *Et tu Bethleem do-* Mich. 5.
mus Iuda! non es in paucioribus. Ibi domus Iuda, hîc do- Mat. 2.
mus Ephrata: in quo verborum diſcrepantia, non ſen- Mat 7.
ſuum eſt: Nam & Iudæ interior vidit furorem, & exte-

rior pertulit. Et in paucioribus eſt, quia pauci ſunt qui G intrant in domum panis per anguſtam viam. Et non eſt in paucioribus, id eſt, de proficientibus, quæ Chriſtum non agnouit. Nec minima eſt, quæ eſt domus ædificationis, & diuinæ gratiæ receptaculum, & in eò minima cui is qui aliquid confert Chriſto, videtur deferre. Et qui appetit Eccleſiam, Chriſtum appetit: In quouis minimo enim Chriſtus aut læditur, aut honoratur, ſecundùm *Mat. 25.* quod ipſe ait: *Quod enim vni horum minimorum feciſtis, mihi feciſtis.* Ipſam autem Bethleem eſſe quæ eſt Ephrata, *Gen. 35.* docet lectio Geneſis, vbi ait: *Mortua eſt autem Rachel, & ſepulta eſt in via Ephratâ, ipſa eſt Bethleem.* In via ſepulta eſt ſancta Rachel, quæ typus fuit Eccleſiæ, vt H *Pſ. 128.* tranſeuntes dicant: *Benedictio Domini ſuper vos: & venientes venient in exultatione.* *Pſ. 125. Ioan. 6.* Omnis itaque anima quæ *Pſ. 104.* recipit panem illum deſcendentem è cælo, domus panis eſt, hoc eſt panis Chriſti, quæ habitantis in ſe panis cæleſtis firmamento alitur, & corde confirmatur. Vnde & *1. Cor. 10.* Paulus ait: *Omnes enim vnus panis ſumus.* Omnis anima fidelis Bethleem eſt, ſicut Hieruſalem dicitur, quæ pacem *Hebr. 5. Ioan. 6.* & tranquillitatem habet ſuperioris Hieruſalem quæ in cælo eſt. Verus panis eſt qui fractus & comminutus ſatiat vniuerſos. Quinta autem editio habet, Domus panis. *Beth* enim domus eſt, *leem* panis dicitur. De aliorum *Iudic. 19.* editionibus propter perfidiam Iudaicam, ne ipſi ſe re- I darguerent, vel ab ipſis præteritum putamus, vel ſublatum ab aliis. De Iudâ quoque tribu eſſe Bethleem docet lectio in Iudicum libro; quia vir ille Leuita accepit ſibi concubinam de Bethleem Iudâ, & irata eſt ei concubina *Mich. 5. 2. Cor. 6.* eius, & rediit in domum patris ſui, in Bethleem Iuda. *Et egreſſus eius ab initio, à diebus ſæculi.* Egreſſus itaque Chriſtus à diebus ſæculi (tunc enim nobis incipit ſæculum, quando dies ſalutis) & egreſſus ad currendam *Pſal. 18.* viam, dedit Iſrael *vſque ad tempus parientis*, cui aduenit *Mich. 5.* Chriſtus, aduenit fœcunditas, aduenit partus, ſicut aduenit Eccleſiæ, quæ peperit plures quam quæ filios habebat: & peperit ſeptem, id eſt legitimos, tranquillos, pacificos. Incipit ergò concipere anima, & formari in eâ K *1. Reg. 2.* Chriſtus, quæ receperit aduentum eius, & paſcitur in *Mich. 5.* diuitiis eius, vt nihil ei deſit, vt videntes etiam eam aliæ *Pſal. 36.* animæ reuertantur ad viam ſalutis, *& erit ei pax*; ſed *Pſ. 22.* *Mich. 5.* non poteſt probari niſi tentationibus: Tunc enim pax eius æſtimabitur & tranquillitas, cùm excluſerit vanas cogitationes, vel compreſſerit, cùm motus omnes edomuerit paſſionum inſurgentium, cùm increbuerint anguſtiæ, perſecutio, fames, periculum, gladius. Tunc *erit* *Rom. 8.* (inquit) *pax*: quia in his omnibus ſuperamus propter eum qui nos dilexit; quoniam confidimus in eo, quod neque mors, neque quidquis tentationum nos ab eius diuellat charitate & ſeparet. Tunc ergò dabit tentationes, L vt iuſti probentur. Et Dominus quidem dat tentationes eâ voluntate, vt neminem decipi velit. Sed quia pleri- *1. Cor. 10.* que vincuntur infirmi tentationibus, qui fortes ſunt, probantur. Tunc illis *erit vos à Domino*, tunc requies: tunc erit anima iuſti, ſicut *catulus leonis in gregibus pecorū*. *Mich. 5.* Quod Euangelico exemplo ad Chriſtum referre non dubitauerim; quia ipſe dixit: *Tunc Iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris ſui*: Comprimentur enim quadrigæ eius, *Mat. 13.* irrationabiles ſcilicet impetus & motus iſtius corporis: *Mich. 5.* ſedabitur illud: *Foris pugnæ, intùs timores*: ſed vbique, id eſt, intùs & foris, tranquillitas erit, & non erit qui *2. Cor. 7.* reſpondeat & reſiſtat bonæ voluntati; quia obedientia carnis, ſublato pariete maceriæ, cùm fuerint vtraque M *Epheſ. 2.* vnum, omnes abolebit diſcordias. Si qua autem anima infirma, ſicut ille ſecundùm carnem Iſrael, titubauerit, & ab illâ Chriſti charitate perſecutionibus turbata ſe aliquantulùm ſeparauit, corripitur atque arguitur quaſi *Mich. 6.* infida, quaſi ingrata, quaſi incredula, quæ liberata à vanitatibus ſæculi, in eas reſpiciendo reciderit, à quâ non munera, non taurorum ſacrificia; ſed tantummodò vt bonum cognoſceret, iuſtitiam faceret, poſtulatum eſt. *Ibidem.* *Renunciatum eſt* (inquit) *tibi, homo! quid ſit bonum, aut quid Dominus exquirat à te, niſi vt facias iudicium, & diligas miſericordiam, & paratus ſis ire cum Deo tuo.* Sed quia non ſeruauit hæc illa infirmior anima, ideò Domi- *Mich. 7.* nus ait: *Væ mihi, quia factus ſum ſicut qui colligit ſtipulâ in* G *meſſe, & ſicut racemus in vindemiâ.* Audiens ergò hæc Propheta in quo loquebatur Deus, ait ad illam animam: *Væ mihi anima! quia periit timor à terrâ.* Vbi ipſe Dominus *Ibidem.* dicit, miſeratus futuras pro peccatis vltiones atque pro noſtris erroribus ingemiſcens. Audiens hæc anima, quia ſeminum ſuorum fructus non colliget, nullū meſſe amiſſâ firmamentum inueniet ſui, premet oliuam, & vnctionem lætitiæ non habebit, neque bibet vinum iucunditatis. Cognoſcens etiam in operibus carnis omnia plena ſanguinis, plena circumſcriptionis, fraudum, fallaciæ, ficta officia pietatis, compoſitas ſimulationes, & inimicos ſibi omnes qui in domo ſunt, ideòq; ad proximi ſibi cor- H poris motus cauendos, qui ſunt graues animæ noſtræ aduerſarij, conuertitur, & de Deo ſperare incipit, & intelli- *Rom. 7.* gens verè inimicam ſibi carnem exiſtere, ait ad eam: *Noli ſupergaudere mihi, inimica mea! quia cecidi: ſed reſurgā, quia ſi ſedero in tenebris, Dominus illuminabit me.* *Mich. 7.* Conſiderans etiam inſultare ſibi aliquam poteſtatem quæ reſiſtebat ſibi, ne meliorem ſequeretur viam, & inequitare *1. Cor. 15.* quod tradita eſſet in interitum carnis, vt diuerſis attereretur malis, quæ vel à Domino propter peccatorum ſolu- *Mich. 7.* tionem decernerentur, vel ab iniquo propter inuidiam conuerſionis, vt ad ſe reuocaret afflictam, dicit adhuc: *Irā Domini ſuſtinebo*, quia vel lapſam caſtigat, vel tibi pote- I ſtatem affligendi dedit; *quia peccaui ei*, ſuſtinebo tamen, *Eſai 40. Mich. 7.* *donec iuſtificet ipſe cauſā meam.* Niſi enim confeſſa fuero, & exoluero pretia iniquitatum mearum, non potero iuſtificari. Cùm autem fuero iuſtificata, ſoluens duplicia *Ibidem.* peccata, *Faciet iudicium meum*, deponens indignationem; quia latus factum ſententiæ eſt. *Educet me ad lucem, vt videam iuſtitiam eius*, & aſpiciā delectationem eius. *Videbit* hoc lumen recōciliationis meæ *inimica mea*, id eſt diaboli nequitia, *& aperietur confuſione, quæ nunc dicit: Vbi eſt Dominus Deus tuus?* Videbit in me miſericordiam eius, videbit pietatem eius. Et ideò non audiamus eam, quando ſumus in aduerſis aliquibus ſæculi, cùm aut dolor corporis eſt, aut filiorum amiſſio, vel cæterarum neceſſi- K tudinum: non audiamus, inquam, dicentem: *Vbi eſt Dominus Deus tuus?* Tunc enim tentationes cauendæ ſunt, cùm grauis vrget dolor, tunc animam ægram auertere ſtudet. Ergò anima quæ illum non audierit inſidiantem ſibi, videns poſtea mirabilia Dei, videns ſe in cælo; diabolum autem ſicut colubrum reptantem in terreſtribus, *Ibidem.* gratulabitur dicens: *Quis Deus ſicut tu, auferens peccata, & transferens impietates?* *Exo. 15.* Qui non fuiſti memor indignationis tuæ; ſed in mari merſiſti iniquitates noſtras, ſicut Ægyptium plumbum, & rediſti ad miſericordiam volun- *Pſal. 31.* tatis tuæ, quam gemino contuliſti munere, dimittens peccata, atque abſcondens, ſecundùm quod ſcriptum eſt: *Beati* L *quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata!* Alia enim ſanguine Filij tui abluis, alia donas nobis, vt bonis operibus & cōfeſſionibus noſtros errores tega- *Mich. 7.* mus. Quod ergò ait: *Auferens peccata*, ad remiſſionem pertinet; quia penitùs ea tollit, ità vt non ſint, quorum *Ibidem.* memor non erit. Quod verò ait: *Transferens impietates*, ad miſericordiam: eò quòd confitentibus nobis lapſus noſtros, & obumbrantibus eos bonæ operationis fructu, referantur in auctorem culpæ, & peccati incentorem. Quid enim aliud agit qui culpam fatetur, niſi vt aduerſantis nequitiæ ſpiritalis dolo ſe & malitiâ tranſductum probet? In eo itaque gratias agit anima iſta; quia & aufert Dominus peccata, & transfert iniquitates, & demer- M *Exo. 14.* git in profundum maris. Quod poteſt & ad baptiſmum referri, quo Ægyptius mergitur, Hebræus reſurgit & quo altitudine ſapientiæ, & bonorum operum abundantiâ teguntur peccata ſuperiora, per diuitias miſericordiæ Dei noſtri, qui memor promiſſionis ſuæ, quam dederat Abra- *2. Tim. 1.* hæ; heredem eius animam non eſt paſſus perire. Et illa quidem anima hoc reuocatur modo. Tu autem, fili! qui à primo flore pueritiæ es heres Eccleſiæ, quæ te ſuſcepit & tenet, perſeuerato in propoſito, memor gratiæ Dei & muneris quod per impoſitionem ſuſcepiſti manuum mearum, vt & in hoc gradu ſicut in miniſterio ſacro fidem tuam demonſtres atque induſtriam, & expectes remunerationem Domini Ieſu. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te diligimus.

Obſeruatio altera.

Inchoatum de animâ ſe reformante ſermonem proſequitur, & quomodò Chriſtus eam perfecerit, explicat.

Ad Horontianum.

AMBROSIVS Horontiano, Superiore e-
Rom. 8. piſtolâ de eâ animâ ſermonem cunfecimus,
Rom. 11. quę itineris ſui deuios aliquos habuerit an-
fractus, vt vetus Iſraël ſecundùm carnem
fluctuans; quia & ipſe liberabitur per Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti gratiam, *cùm intrauerit plenitu-* B
do Gentium; licet iſta leuiore ab errore conuerſione ſeſe
reformauerit. Hac verò epiſtolâ de Ecclesiæ filia nobis
ſermo ſit, quam Dominus Ieſus queadmodùm primo
ſuſceperit, erudierit, conſummauerit in ſuo Euangelio,
Gen. 3. cunſideremus. Suſcepit itaque eam primò tuendam in
confuſione poſitam (exul enim paradiſi vbi niſi in con-
fuſione degeret anima vniuſcuiuſque hominis?) deduxit-
que eam in Bethleem. Iam profectus ſuſceptæ animæ ſi-
gnificatur, quòd aſcendit ad domũ panis, in quâ famem
Mat. 2. fidei & ſterilitatem neſciat. De noſtrarum animarum ge-
nere & ordine loquor, quibus nos viuimus & mouemur,
Mat. 4. nõ de aliquâ ſpecialiter Non enim de proprietate & ſpe-
Luc. 6. cie alicuius; ſed de genere, vt dixi, animarum diſputandũ C
Mat. 21 putamus. Deſcendit in Ægyptum Chriſtus, patrocinium
Ioan. 11 & ductũ noſtræ animæ ferens, inde redut in Iodæã. Fuit
& 12. in deſerto, fuit in Capharnaum, fuit iuxtà fines Zabulon
Ioan. 18 circa maritima, tranſiuit per ſata, fuit in Bethphage, fuit
& 19. in Ephrẽ, in Bethaniâ; inde tranſiuit in paradiſum, vbi ſe
Gen. 3. capiendum dedit, paſſus eſt in golgotha. Omnes iſti pro-
Philip. 2 ceſſus animæ noſtræ ſunt, per quos exercita gratiam piæ
inſtitutionis inuenit: Nam poſteaquàm excluſa de para-
Luc. 15. diſo conditio humana in Adam & Euâ, in caſtellum rele-
gata eſt, vagari cœpit huc atque illuc, errabunda circum-
ferens veſtigia ſine vllo delectu: Sed tempore cõplacito
Luc. 6. ſibi exinaniuit ſe Dominus Ieſus, vt exulem in ſe ſuſcipe- D
Mat. 4 ret, & veteri reformaret gratiæ. Itaque inuentam recurſo
anfractu erroris reuocauit ad paradiſum, vt Euangelicæ
lectionis docet aſſertio. Per ſata eam duxit, vt ieiunam
paſceret: primùm in deſerto, deinde in Capharnaũ agri
non vrbis incolatu; deinde iuxta fines Zabulon, circà no-
cturna profluuia, id eſt, Prophetarum obſcuriora ænig-
mata, vt diſceret prætendere ad fines Gentium, quò om-
nes conuenirẽt, nec timeret fluctus vitæ huius & procel-
las; quia habet Chriſtus naues Tharſis, intelligibiles ſci-

A licet, quæ percurrant mare, & ad templi conſtructionem Pſa. 47
pias merces aduehãt. In huiuſmodi nauibus nauigat Chri- 3. Reg 5.
ſtus, & in puppe tamquam bonus gubernator tranquillo
quieſcit mari. Commoto excitatur, & increpat ventos, vt Mat. 8.
ſuis tranquillitatem refundat. Tranſiens quoque ad gen-
tes, hanc animam liberat, quæ legis vinculis tenebatur,
ne tranſiret ad nationum conſortia. Venit in Bethaniam,
in locum obeditionis, ideò ibi mortuus ſuſcitatur: Cùm Ioan 11
enim caro ſubdita fuerit animæ, tunc iam nõ quaſi mor-
tua iacet in ſepulchro ſuo conditio humana; ſed reſuſci-
tatur per gratiam Chriſti. Ibi etiam ſupro Dei nomine
paſſioni dicit offerre. De loco obeditionis, vt Ioãnes do- Ibidem.
cet in Ephrem ducitur, id eſt, ad bonorum fructuum fœ-
B cunditatem, inde in Bethaniam reducitur, id eſt, obediẽ-
tiam: Semel enim quæ piæ ſubiectionis fructum guſta- Ioan. 12
uerit, ſeruare eam, & in eâ probari ſæpiùs nequaquàm re-
cuſat. Vnde iam probata Hieroſolymam venit, digna Ibidem.
quæ ſit in templum Dei, in quâ Chriſtus habitaret. De- Ibidem.
nique ſedens ſuper pullũ aſinæ Dominus Ieſus cum gra-
tulatione & gaudio innocentis ſuſcipitur ætatis. Poſtea
in paradiſo verba vitæ æternæ docentur: Vnde etiã Do-
minus ſe permiſit capi, ſicut Ioannes ſcribit Euãgeliſta,
ſignificans animam noſtram, vel potius conditionẽ hu- Ioan. 18
manam, ſolutis erroris vinculis, eò vnde eiecta erat in
Adam, per Chriſtum regreſſam. Vnde & latroni illi confi-
tenti dicitur: *Amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiſo.*
C Ille dixerat: *Memento mei, cùm veneris in regnũ tuũ:* Chri- Luc. 23.
ſtus non de regno reſpondit; ſed ad cauſam: *Hodie mecũ*
eris in paradiſo, id eſt, reformandũ eſt antè quod amiſſũ
eſt, poſteà conferendum id quod augendum eſt: vt per
paradiſum ad regnum perueniatur, non per regnum ad
paradiſum. Seruatur diſcipulis, quod plùs confertur pro Ibidem.
laboribus, ideóq; incolatũ promiſit, regnum diſtulit. Ita-
que is qui ſub ictu mortis conuertitur, & confitetur Do-
minum Ieſum, mereatur incolatum paradiſi: qui verò
multò antè ſe exercuit, & Chriſto militauit, acquiſiuit
populorum animas, pro Chriſto ſe obtulit, habeat paratũ
ſtipendiis ſui Dei regnum, cuius ſe remuneratione dona-
D tum gaudeat Ideóq; Petro dicitur: *Tibi dabo claues regni*
cælorũ. Ex latrocinio conuerſus requiem habet, in apoſto-
latum probatus accepit poteſtatẽ. hæc eſt anima Euange- Mat. 16
lica, hæc eſt de Gentibus, hæc filia Eccleſiæ, longè melior
è curſu, quàm illa ex Iudæa proiecta, ad Dominũ Ieſum, Luc. 23.
& ad ſuperiora ſe bonis conſiliis & operibus attollens,
quam ſuſcepit in Golgothâ Chriſtus, vbi Adæ ſepulchrũ,
vt illum mortuum in ſuâ cruce reſuſcitaret. Vbi ergò in Ioan 19
Adam mors omnium, ibi in Chriſto omnium reſurre- 1. Cor.
ctio. Vale fili! & nos dilige, quia nos te diligimus. 15.

S. AMBROSII IN MICHÆAM PROPHETAM OBSERVATIONVM FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, IN AGGÆVM PROPHETAM OBSERVATIO.

Aggæi Cap. I.

IN ſecundo anno ſub Dario Rege, in menſe ſexto, vna menſis, factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, dicens: Dic ad Zorobabel filium Salathiel de tribu Iudâ, & ad Ieſum filium Ioſedec Sacerdotem magnum, dicens: Hæc dicit Dominus Deus exercituum, dicens: Populus iſte dicit: Non venit tempus ædificandi domum Domini. Et factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, dicens: Si tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus cælatis, at domus iſta deſerta eſt. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra in vias veſtras. Seminaſtis multa, & intuliſtis pauca: comediſtis, & non in ſatu- E ritatem: bibiſtis, & non in ebrietatem: operti eſtis, & non eſtis calefacti in ipſis, & mercedes congregans, congregauit in ligamentum pertuſum. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ponite iam corda veſtra in vias veſtras, aſcendite in montem, cædite ligna, & ædificate domum, & complacebo in eâ, & glorificabor, dicit Dominus. Reſpexiſtis in multa, & facta ſunt pauca: & intuliſtis in domum, & exſufflauit illud. Quam ob rem dicit Dominus exercituum, pro eo quòd domus mea deſerta eſt, vos autem feſtinatis vnuſquiſque in domum ſuam: propter hoc cœlũ non dabit rorẽ ſuum, nec terra dabit germina ſua: & inducam gladium ſuper terram,

& ſuper montes, & ſuper triticum, & ſoper vinũ, & ſuper oleum, & ſuper homines, & ſuper iumenta: & ſuper omnes labores manuum eorum. Et audiuit Zorobabel filius Salathiel, & Ieſus filius Ioſedec Sacerdos magnus, & omnes reliqui populi vocem Domini Dei ſui, & verba Aggæi Prophetæ, ſicut miſit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuerunt à facie Domini: Et dixit Aggæus nuntius Domini in nuntiis Domini: Dic populo: Ego ſum vobiſcum, dicit Dominus. Et excitauit illis Dominus ſpiritum Zorobabel filij Salathiel de tribu Iuda, & ſpiritum Ieſu filij Ioſedec ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum populi: & ingreſſi ſunt, & faciebant opera in domo Domini exercituum Dei ſui.

Cap. II.

QVartâ & vigeſimâ menſis ſexti, in ſecundo anno, ſub Dario rege, ſeptimo menſe, vnâ & vigeſimâ menſis, factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ, dicens: Diciam ad Zorobabel filium Salathiel de tribu Iuda, & ad Ieſum filium Ioſedec Sacerdotem magnum, & ad omnes reliquos populi, dicens: Quis ex vobis vidit domum iſtam in gloriâ ſuâ quæ ante? & quomodò vos videtis ipſam nunc ſicut non exiſtentem in conſpectu veſtro? Et nunc confortare Zorobabel; dicit Dominus, & confortare, Ieſu fili Ioſedec ſacerdos magnus: & confortetur omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum, & facite: quoniam vobiſcum ſum, dicit Dominus exercituum. Verbum quod pepigi vobiſcum, cùm egrederemini vos de terra Ægypti, & Spiritus meus ſtetit in medio veſtrum. Confidite, quia hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc ſemel ego mouebo cęlum & terram, & maria, & deſertum, & commouebo omnes Gentes, & venient electa omnium Gentiũ: & replebo domum hanc gloriâ, dicit Dominus exercituum. Meum argentum, & meum aurum, dicit Dominus exercituum: quia magna erit gloria domus iſtius nouiſſima ſuper primã, dicit Dominus exercituum: & in loco iſto dabo pacem, dicit Dominus exercituum. Quartâ & vigeſimâ, nono menſe, anno ſecundo, ſub Dario, factus eſt ſermo Domini ad Aggæum Prophetam, dicens: Hęc dicit Dominus exercituũ: Interroga Sacerdotes Legem, dicens: Si ſumpſerit homo carnem ſanctam in ſummitate veſtimenti ſui, & tetigerit ſummitas veſtimenti eius panem, aut coctionem, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum, ſi ſanctificabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, & dixerunt: Non. Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in animâ de omnibus his, ſi contaminabitur? Et reſponderunt Sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur. Et reſpondit Aggæus, & dixit: Sic populus iſte, & ſic gens hęc coràm me, dicit Dominus: & ſic omnia opera manuum ſuarum: & quicumque appropinquauerit tibi, contaminabitur. Propter munera eorum matutina dolebunt à facie malitiarũ ſuarum, & odio habebatis, qui in portis arguebant. Et nunc ponite iam corda veſtra à die hac, & ſuprà, antequàm poneretur lapis ſuper lapidẽ, in templo Domini, qui eratis, quando mittebatis in modium hordei viginti ſata, & facti ſunt hordei decem ſata: & ingrediebamini in torcular, vt hauriretis quinquaginta amphoras, & factæ ſunt viginti. Percuſſi vos in ſterilitate, & in corruptione aeris, & in grandine omnia opera manuum veſtrarum, & non reuerſi eſtis ad me, dicit Dominus. Ponite iam corda veſtra à die iſta, & vltrà, à quartâ & vigeſimâ noni menſis: à die quâ fundatum eſt templum Domini, ponite in cordibus veſtris, ſi vltrà cognoſcetur ſuper terram area, & ſi adhuc vinea, & ficus, & malogranata, & ligna oliuæ quæ non ferunt fructum, à die hac benedicam. Et factum eſt verbum Domini ſecundò ad Aggæum Prophetam quarta & vigeſima menſis, dicens: Dic ad Zorobabel filium Salathiel de tribu Iuda: Ecce ego mouebo cęlum & terram, & mare, & aridam, & ſubuertam thronos Regum, & ſubuertam currus & aſcenſores: & deſcendent equi & aſcenſores eorum, vnuſquiſque in gladio ad fratrem ſuum. In die illa, dicit Dominus exercituum, aſſumam te, Zorobabel filium Salathiel ſeruum meum, dicit Dominus, & ponam te quaſi ſignaculum; quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Si nobis ſuperiores & cælatas ædificamus domos, cur non potiùs Deo? Deo igitur noſtro omnium Conditori, meliora ædificanda templa etiam in nobis docet.

Ad Irenæum.

AMBROSIVS Irenęo. Vbi ſuperiorem abſolui Epiſtolam, & perſcribendam tibi tradidi, venit in mentem illud quod Dominus in manu Aggæi Prophetæ locutus eſt, dicens: *Si tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus cælatis?* Quid ergò iſtud eſt, niſi in ſuperioribus habitandum, non in valleſtribus & ſubterraneis habitaculis? Qui enim infrà terram habitant, non poſſunt ædificare templum Dei, & dicunt: *Non venit tempus ædificandi domum Domini*; ſimul quia luxurioſorum eſt hypogæa quærere, captantium frigus æſtiuum, eò quòd reſolutò deliciis æſtus aliter ferre ac tolerare non queant; & ideò requirant vmbroſa penetralia: vel quòd deſidioſi ignaua ſub terris agant otia: deinde quòd tenebroſa illos & opaca delectent magis, quibus operiri flagitia ſua credant, ſecundùm illud: Tenebræ circumdant me & parietes, quem vereor? Sed fruſtrà hoc ſperant, cùm profunda abyſſi & abſcondita Deus cernat, & omnia deprehendat, antequàm fiant. At non Elias in hypogæis, non Eliſæus habitabant. Denique alter mortuum viduæ filiũ tulit ad ſuperiora, in quibus cõſueuerat ſedere, & ibi eum reſuſcitauit. Alteri quoq; Sunamitis illa magna mulier (vt Scriptura teſtificatur) in ſuperioribus hoſpitiũ parauit, & ibi concipiendæ ſobolis; quia non habebat, meruit prærogatiuam, ibidémque reſuſcitati pignoris vidit miracula. Quid de Petro dicam, qui ad horã ſextam aſcendens in ſuperiora, baptizandarũ Gentium cognouit myſteria? At verò parricida Abeſſalõ in valle Regis ſibi titulũ ſtatuit, & in foſſam proiectus eſt, cùm eſſet peremptus. Ergò Sancti aſcẽdunt ad Dominũ: flagitioſi ad vitia deſcendunt. Sancti in montibus, criminoſi in vallibus: Deus enim montium eſt, & nõ Deus valliũ. Inquit ergò: *Ponite iam corda veſtra in vias veſtras, aſcẽdite in montẽ.* Qui ergò illic, id eſt, in domibus habitabant valleſtribus, in quibus non habitat Deus, domum Dei in ſe habere non poterãt: Hanc enim Dominus quærebat ab illis domũ, vt ſemetipſos ædificarent, atque intrà ſe Dei templũ viuis fidei lapidibus attollerent: Neque enim terrenorum parietum conſtructiones, & ſilueſtrium ligna culminum deſiderabat, quæ cùm fuiſſent, manus diruerat hoſtilis; ſed illud templum quærebat, quod in hominum cõderetur ment-

Agg. 1. Ibidem. Exo. 25. Eccl. 14. Eccl. 48. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Act. 10. 2. Reg. 15. 2. Reg. 18. 3. Reg. 20.

1. Petr. 2. bus quibus dicendum foret: *Vos eſtis templum Dei:* io-
quo habitaret Dominus Ieſus, & vnde ad redemptionẽ
1. Cor. 6 vniuerſorum procederet, vt in vtero Virginis ſacra repe-
riretur aula, in qua Rex habitaret cæleſtiũ, & corpus hu-
manum Dei templum fieret, quod etiam, cùm ſolutum
Ioan. 2. eſſet, in triduo reſuſcitaretur: Sed hanc domũ non luxu-
Aggæi 1. rioſi ædificant, qui cælatas inhabitant domos, & cælato
argento delectantur. Sordet enim illis purum argentum;
ita & iſtis ſordet ſimplicis habitationis locus. Sinuãt ſpa-
Eſaia 5. tia domorum, & adiiciendo adiiciunt, coniungentes do-
mum ad domum, & villam ad villam, effodiunt terram,
vt elementum quoque eorum cedat habitaculis, & quaſi
Hier. 22 terræ filii intrà eius recondantur vterum, & abſcondan-
tur aluo. Iſti planè ſunt, de quibus dicit Hieremias: *O qui* B
Ibidem. *ædificant domum ſuam non cum iuſtitiâ!* Qui enim cum iu-
ſtitia ædificat, non in terrenis ædificat; ſed in cæleſtibus.
Ibidem. *Ædificaſti*, inquit, *domũ, metire ſuperiora eius, perflatilia
diſtincta feneſtris, & contignata cedro, & illita minio.* Me-
titur autem ſuperiora, qui contemplatus iudicium Dei,
iudicat iudicium humilis, & iudicium pauperis. Qui au-
tem in auaritiam intendit, & in ſanguinem innocentis,
non ædificat ſuperiora cum iudicio: nec menſuram tenet;
quia non habet Chriſtum: nec aſpirare ſibi diuinæ flatus
Ibidem. explorat gratiæ, nec pleni luminis ſplendorem requirit:
Cant. 4. nec illita minio habet cænacula, cui non poteſt dici: *Si-*
Hier. 22 *cut reſticula coccinea labia tua. Non ſepelietur*, inquit, *hu-* C
iuſmodi. Qui enim viuũ ſe ſub terram infodit, & tamquã
in ſepulchro ſepeliuit, eripuit ſibi mortuo requiem ſe-
pulturæ; depoſitus itaque in valle corporalium delecta-
tionum, non inuenit ſepulchrũ de quo poſſit reſurgere.
Aggæi 2. Huiuſmodi ergò vir, nec templum Deo ędificat; quia nõ
nouit tempus correctionis ſuæ. Quomodò enim poſſunt
tales homines templum ædificare, qui quaſi feræ ac be-
ſtiæ in ſpelæâ ferarũ & beſtiarum latibula ſeſe recipiant,
atque in foueas ſe ſerpentium more demergunt, & con-
1. Tim. 5 ſuetudine fraudulentæ vulpis infodiunt? Sed nec ſepul-
chrũ ſibi condit, qui ante tempus moritur: Viuens enim
mortuus eſt; nec audit vocem Aggæi, id eſt, epulantis, vt D
interpretatio declarat: *quoniam non ingreditur tabernacu-*
Pſ. 41. *lum Dei, in voce exultationis & confeſſionis, ſonus epulã-
tis.* Quomodò enim vocẽ eius audit, qui opera eius non
videt? Nam ſi videret, audiret verbum quod in eius ma-
Apoc. 3 nu factum eſt, delectatus eius actibus, quibus pulſauit, &
apertum eſt ei, & deſcendit in eius animam, vt epuletur
1. Cor. 5. in eo ſinceritatis & veritatis cibos. Ergò quia non audi-
Aggæi 1. uit, fit iterùm in manu Aggæi verbum, & dicit: *Aſcẽdite
in montem, cædite ligna, & ædificate domum*; quaſi dicat:
Surgite de cælatis & depreſſis malitiâ domibus, & aſcen-
Gen. 2. dite in montem Scripturarum cæleſtium, & cædite lignũ E
ſapientiæ, lignum vitæ, lignum cognitionis, & dirigite
vias veſtras, ordinate actus veſtros, vt habeant ordinem
ſuum debitum, qui neceſſarius & vtilis eſt ad ædificandã
Domini domum. Nam ſi non feceritis, *nec cælum dabit
rorem ſuum*, id eſt, ſermo cæleſtis, qui ſicut ros deſcendit
ſuper fœnum, non temperabit feruidos corporaliũ mo-
tus paſſionum, nec ignita reſtinguet diuerſarum ſpicula
cupiditatum, *nec terra eius*, id eſt anima: *germina ſua da-
bit*: eò quòd areſcat, niſi repleatur irriguo verbi Dei, &
Deut. 32. perfũdatur rore cæleſti, ſpiritalis vbertate gratiæ. Et quia
ſciebat deſides eſſe habitantes in hypogæis, & voluptatũ F
Aggæi 1. gurguſtiis: *Excitauit*, inquit, *illis Dominus ſpiritũ Zoro-
babel de tribu Iuda, & ſpiritũ Ieſu filij Ioſedech Sacerdo-*
Pſ. 126. *tis magni:* vt incitentur ad ædificationem diuinæ domus,
Niſi enim Dominus ædificauerit ſibi domum, in vanũ labo-
Coloſ. 1 *rauerunt qui ædificant eam.* Ipſe eſt Zorobabel iugis re-
dundantia, vtpote fons vitæ, & verbum Dei, *per quod*
Ioan. 7. *omnia, & ex quo omnia, & omnia in ipſo.* Hæc dicit re-
2. Reg. 18. dondantia: *Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat.* Hoc eſt,
4. Reg. 9 profluuium indeficientis meatus. Profluuium quoque
nocturnum legimus, quod eſt propheticũ, & ipſum hu-

A ius fluenti infuſione reſplenduit, per quod euanuit illud
profluuium vanitatis in Ieſabel, quæ inimica veritati, &
aduerſaria Prophetarũ eloquiis, ita dilacerata eſt canum 1. Eſdr.
morſibus, vt nullum eius ſupereſſet veſtigium: ſed toto 3.
corpore ſuo cum omnibus poſteritatis ſuæ inſignibus
extingueretur. Ipſe igitur Zorobabel ex tribu Iuda, ipſe
Ieſus magnus Sacerdos, & tribu deſignatus & nomine:
duo ſignificari videntur, & vnus exprimitur; quia idem Pſal. 18
quaſi potens natus ex potẽte, quaſi Redemptor ortus ex
Virgine, in vtriuſque idem naturæ diuerſitate diuiduæ, Aggæi 2.
vnius Filii Dei veritatem gigas ſalutaris impleuit. Exci-
tauitus itaq; Zorobabel ſanctum, ait: *Adhuc ſemel ego* Exo. 14.
mouebo cælum & terram, & maria, & deſertum. Moue- Exo. 16.
B rat antè hæc, cùm de Ægypto liberaret populum ſuum, Exo. 17
quando in cælo columna erat ignis; terra inter fluctus, Mat. 27
mutus in mari, via in aquã, in deſerto meſſis quotidiana
frugum cæleſtium multiplicabatur, petra ſoluebatur in
fontes aquarum; ſed mouit, & poſteà in Paſſione Domi- Mat. 14
ni Ieſu, quando cælum tenebris obductum, ſol refugit, Ioan. 4.
petrę ſciſſę, tumuli aperti, mortui reſuſcitati, draco vi-
ctus in fluctibus ſuis vidit piſcatores hominũ, non ſolùm
nauigantes in mari; ſed etiam ambulantes ſine periculo.
Deſertum quoque motum, quando infructuoſus natio-
num populus in meſſem cœpit deuotionis, & fidei flaueſ-
cere: & eouſque deſerti, & Gentium cõmotio facta eſt,
C vt Apoſtolorum quos direxit ad Gentes vocandas, tan-
ta eſſet & tam vehemens prædicatio, *vt in omnem terram
exiret ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.*
Tanta, inquam, commotio deſerti, vt plures filii fierent Pſ. 18.
deſertæ, quàm eius quæ habebat virum; & floreret de- Eſai. 54
ſertum vt lilium, introirent electa gentium ad reſiduos Eſaia 35
populi, quò reliquiæ ſaluæ fierẽt per electionem gratiæ.
Et replebo, inquit, *domum hãc gloria, dicit Dominus exer-* Rom. 11
cituum. Meum eſt argentũ, & meum eſt aurum. Replebo Aggæi 2.
ergò argẽto meo & auro, & eloquiis cæleſtibus, quæ ſunt Pſal. 11.
ſicut argentum igne examinatum, & veri claritate lumi-
nis, ſicut auro ſpiritali in ſanctorum occultis mentibus
D refulgente. Has diuitias confert Eccleſiæ ſuæ: quibus
intelligibiles theſauri replentur, & gloria augetur domus
ſuper priorem gloriam quam populus habuit electus:
Hoc enim eſt quod ſequitur: *Magna erit gloria domus* Philip. 4
*iſtius nouiſſimæ ſuper primam, dicit Dominus exercituum,
& in loco iſto dabo pacem.* Pax enim & tranquillitas a-
nimæ ſuper omnem domus gloriam eſt; quia pax ſupe-
rat omnem ſenſum. Hæc eſt pax ſuper pacem, quę da-
bitur poſt tertiam commotionem cæli, maris, terræ, de- 1. Cor. 15.
ſerti, quando deſtruet omnes Poteſtates & Principatus.
*Cælum enim & terra tranſibunt, & omnis iſtius mundi
figura:* & vnuſquiſque in romphæa inſurget ad fratrem Mat. 24
E ſuum, id eſt, verbo penetrãte medullas animę, vt deſtrua- 1. Cor. 7
tur quidquid eſt contrarium, currus ex Ephraim, & equus Hebr. 4.
ex Hieruſalem, vt Zacharias dixit: Et ſic erit pax per om- Zach. 9
nia, vt nullis obſiſtentibus corporis paſſionibus, aut in- 1. Cor. 15.
credulæ mentis impedimentis, fiat in omnibus omnia
Chriſtus, ſubiecta Patri exhibens corda vniuerſorũ. Vn-
de & ad ipsũ ſolùm myſtice dicitur: *Aſſumam te, Zoro-* Aggæi 2.
babel! & ponam te ſicut ſignaculũ; quia te elegi: Etenim
cùm fuerit anima noſtra pacifica, vt dicatur ei: *Conuerte-* Cant. 6
re, conuertere Sunamitis! quod pacificam ſignificat, &
F vt tuo nomine vtar *ὁμώνυμος*, tunc accipiet in ſe ſicut ſi-
gnaculum Chriſtum, id eſt, imaginem Dei, vt ſit ad
imaginem: quoniam *qualis cæleſtis, tales & cæleſtes.* 1. Cor. 15.
Et oportet nos portare imaginem cæleſtis, id eſt, pacem.
Atque vt ſciamus verum eſſe, habes in canticis, in vlti-
mo, iam perfectæ animæ dici, quod & ibi dicat Domi-
nus Ieſus: *Pone me vt ſignaculum in brachium tuum*, vt Cant. 8
luceat pax in corde tuo, & in operibus tuis Chriſtus, &
formetur in te ſapientia, & iuſtitia, & redemptio. Vale,
fili! & nos dilige; quia nos te diligimus. 1. Cor. 1.

SANCTI AMBROSII IN AGGÆVM PROPHETAM OBSERVATIONIS FINIS.

SANCTI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EX VERBIS CAP. I MALACHIÆ PROPHETÆ SERMO.

. *Malach. Cap. I.*

ASſumptio verbi Domini ſuper Iſraël in G manu Angeli eius. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixiſtis: In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſaü Iacob? dicit Dominus: & dilexi Iacob, at Eſaü odio habui: & poſui terminos eius in deſolationem, & hereditatem eius in domos deſerti, quia dicet: Idumæa ſubuerſa eſt, & reuertamur, & reædificemus deſerta. Hæc dicit Dominus omnipotens: Ipſi ædificabunt, & ego deſtruam: & vocabuntur eis termini iniquitatis, & populus ſuper quem præparatus eſt Dominus vſque in æternum. Et oculi veſtri videbunt, & vos dicetis: Magnificatus eſt Dominus ſuper terminos Iſraël. Filius honorificauit patrem, & ſeruus dominum ſuum. Si dominus ſum ego, vbi eſt timor meus? ſi pater, vbi amor meus? dicit Dominus omnipotens. Vos ſacerdotes qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis: In quo deſpeximus nomen tuum? offerentes ad altare meum panes pollutos, & dixiſtis: In quo polluimus te? in eo quod dicitis vos: Menſa Domini polluta eſt, & impoſita deſpexiſtis. Quia ſi offeratis cæcum in ſacrificium, nonne malum? & ſi offeratis claudum aut languidum, nonne malum? Offer iam illud duci tuo, ſi ſuſcipiet te, ſi accipiet faciem tuam, dicit Dominus omnipotens. Et nunc deprecamini faciem Dei veſtri, & rogate eum: in manibus veſtris facta ſunt hęc: ſi ſuſcipiam ex vobis facies veſtras, dicit Dominus omnipotens: Quia & in vobis claudentur oſtia, & non ſuccendetur altare meum gratis. Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens: & ſacrificium non ſuſcipiam de manibus veſtris; quia ab ortu ſolis vſque ad occaſum nomen meum glorificatum eſt in Gentibus, & in omni loco incenſum offertur nomini meo, & ſacrificium mundum; quia magnum nomen meum in Gentibus, dicit Dominus omnipotens. Vos autem contaminatis illud, in eo quod dicitis vos: Menſa Domini polluta eſt, & qui ſuperponuntur deſpecti ſunt cibi eius. Et dixiſtis: Ecce ex afflictione ſunt, & exſufflaſtis ea, dicit Dominus omnipotens, & inferebatis rapinas, & clauda, & debilia, & offerebatis in ſacrificium, ſi ſuſcipiam ea de manibus veſtris, dicit Dominus omnipotens. Et maledictus homo qui erat potens, & fuit in grege ſuo maſculum, & votum eius ſuper eo; & immolat debile Domino; quia Rex magnus ego ſum, dicit Dominus omnipotens, & nomen meum illuſtre eſt in Gentibus.

SAtis abundè quæ in ſuperioribus dixiſſe me credo, ad correptionem eorum, qui diuinis muneribus perfruentes, gratias non referunt Creatori, & vtentes beneficiis cæleſtibus tamquam ingrati & indigni beneficiorum non remunerantur Auctorem. Ingrati, inquam, qui Deum nec quaſi ſerui metuunt, vt Dominum, nec quaſi filii honorificant vt parentem. Dicit per Prophetam Deus: *Si Dominus ſum ego, vbi eſt timor meus? ſi pater, vbi amor meus?* Hoc eſt, ſi ſeruus es, redde Domino timoris obſequium: ſi filius, exhibe patri pietatis affectum. Tu autem cùm gratias non agis, Deum nec diligis, nec vereris. Vnde aut cōtumax ſeruus, aut ſuperbus es filius. Qui eſt igitur vtilis Chriſtianus, ſemper debet patria ac Domino ſuo laudes dicere, & in eius gloriā omnia procurare, ſicut ait beatus Apoſtolus, dicens: *Siue manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* 1. Cor. 10. Videte quale viri Chriſtiani Apoſtolus voluit eſſe conuiuiū, vt magis fides Chriſti, quàm prandii ſagina comedatur: & plùs reficiat hominem Dominici nominis frequens inuocatio, quam epularum multiplex & copioſa collatio: meliúſque paſcat eſurientem religio, quàm ſagina. *Omnia*, inquit, *in gloriam Dei facite.* Ibidem. Omnes ergò actus noſtros Chriſto vult ſocio, vel teſte compleri: hac ſcilicet ratione, vt bona ipſo auctore faciamus, mala propter ipſius contuberniū declinemus: Erubeſcit enim mala facere, qui ſcit Chriſtum ſe habere participem. Chriſtus autem in bonis adiutor eſt, in malis noſter eſt conſeruator. Ergò cùm diluculò ſurgimus, debemus priuſquàm procedamus è cubiculo, gratias agere Saluatori, & ante omnes actus ſæculi, actus habere pietatis, qui nos quieſcētes & dormientes in lectulis cuſtodiuit: Quis enim niſi Deus dormientē cuſtodit hominem? qui ità reſolutus in ſomnum, & oblitus vigoris humani, à ſe alienus efficitur, vt neſciat quid ipſe ſit, vbinam demoretur, adeſſe ſibi certè ipſe non poſſit. Neceſſarius igitur Deus adeſt dormientibus, quia dormientes ſibi adeſſe nō poſſunt: & à nocturnis inſidiis genus hominum ipſe cuſtodit; quia id temporis ad cuſtodiendū alter nemo peruigilat. Debeo ergò illi gratiam, qui vt ego ſecurus dormiam, ille peruigilat. Ipſe enim nos Deus ituros cubitum quodam gremio quietis ſuſcipit, & theſauro pacis reconditos ſeruas, & caliginum quadam tuitione lucem defendit, vt malitia inimicorum hominum repellatur tenebris, quæ non poteſt benignitate depelli, & pacem feſſis præſtet obſcuritas, quàm nō præſtabat humanitas: Dum enim neſcit homo vbi ſuum aduerſarium proſequatur, pacem, quam volens præſtare noluit, pręſtat inuitus: Debemus ergò ſurgentes gratias Chriſto agere, & omne diei opus in ſigno facere Saluatoris. Nonne cùm adhuc Gētilis eſſes, ſolebas ſigna perquirere? quæ ſigna quibus rebus eſſent proſpera, magnâ inquiſitione colligere. Iam nunc nolo erres in numero, ſcito quia in vno ſigno Chriſti omnium rerum eſt tuta proſperitas. Qui in hoc ſigno ſeminare cœperint, vitæ fructum conſequentur æternæ. Qui in hoc ſigno iter facere aggreditur, ad cælum vſq; perueniet. In hoc igitur nomine omnes actus noſtri dirigendi ſunt, & ad ipſum totius vitæ noſtræ commotio referenda; quia ſicut ait Apoſtolus: *In ipſo viuimus, & mouemur, & ſumus.* Act. 17. Sed & cùm veſpera diem claudit, ipſi debemus per pſalterium laudem dicere, & gloriam eius modulatâ ſuauitate concinere, quò operum noſtrorum conſummato certamine, veluti victores requiem